TESBÎTU DELÂİLİ'N-NÜBÜVVE

Mûcizelerle Hz. Peygamber'in Hayatı

KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 83

Dinî İlimler Serisi : 13

Kitabın Adı : TESBÎTU DELÂİLİ'N-NÜBÜVVE
Mûcizelerle Hz. Peygamber'in Hayatı

Müellifi : Kâdî Abdülcebbâr b. Ahmed (ö. 415/1025)

Çeviren : M. Şerif Eroğlu
Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü (İslam Hukuku), Em. Öğr. Gör.

Prof. Dr. Ömer Aydın
İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü (Kelam), Öğretim Üyesi

Editör : Prof. Dr. Hüseyin Hansu
İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü (Hadis), Öğretim Üyesi

Son Okuma : Yazma Eser Uzm. Yrd. Hüseyin Örs

Arşiv Kayıt : Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa, No. 1575

Kitap Tasarım : AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti.
Divanyolu Cad. Erçevik İşhanı, No: 203, Sultanahmet-İstanbul
Tel: 0212 513 39 90 / www.as64.org • info@as64.org

Baskı : İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Merkez Mah. Atatürk Cad. Göl Sok. No: 1, Bahçelievler / İstanbul
Tel: 444 62 18 / www.imakofset.com.tr / Sertifika No. 12531

Baskı Yeri ve Yılı : İstanbul 2017

Baskı Miktarı : 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Kâdî Abdülcebbâr
Mûcizelerle Hz. Peygamber'in Hayatı, *Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve*
1. Kelâm, 2. Nübüvvet, 3. Delâil, 4. Hıristiyanlık, 5. Kâdî Abdülcebbâr, 5. Tesbîtu Delâil
ISBN: 978-975-17-3899-8

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*'na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

TESBÎTU DELÂİLİ'N-NÜBÜVVE

MÛCİZELERLE HZ. PEYGAMBER'İN HAYATI

(METİN – ÇEVİRİ)

KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR
(ö. 1025)

Çeviri
M. Şerif Eroğlu - Ömer Aydın

Editör
Hüseyin Hansu

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslam ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan

Cumhurbaşkanı

SUNUŞ

Tarihte her büyük medeniyet, sosyal, kültürel ve bilimsel alanda kendi dünya görüşüne uygun, özgün terkipler ortaya koyarak hayatını sürdürmüştür. Yaşamın her alanında kendini belli eden ve medeniyetleri birbirinden farklı kılan bu sosyo-kültürel ve bilimsel faaliyetler, medeniyetler arası etkileşimleri canlandırarak insanlık tarihinin renkliliğini artırmıştır. Bu etkileşimler sonucu ortaya çıkan -gerek sözlü, gerek yazılı- eserler insanlığın hafızasını temsil etmektedir.

İnsanlık tarihinde benzeri görülmemiş bir şekilde sözlü ve yazılı kültüre damgasını vurmuş olan İslâm medeniyeti, adeta insanlığın hafızasını yazıya geçirme görevini üstlenmiştir. Okumayı, yazmayı ve öğrenip öğretmeyi her bireyin birincil gayesi olarak gören İslam medeniyeti, kültürel ve bilimsel etkileşime daima açık olmuştur. Bunun tabii bir neticesi olarak hem bilimsel alanda hem de sosyal ve kültürel alanda İslam medeniyeti pek çok özgün sentezler yakalamayı başarabilmiştir.

Bu sentezin doğal bir neticesi olarak ortaya çıkan pek çok devlet, özellikle Selçuklular ve Osmanlılar İslam medeniyetinin birikimini tevarüs etmiş, yeni fethedilen bölgelere İslam dünya görüşünü yine özgün terkiplerle götürmüşlerdir. Sadece bilimsel alanda değil, hayata ve insana dokunan her alanda bu katkı gözlemlenmektedir. Mimariden sanata, edebiyattan bilime, felsefeden tıbba, pek çok çeşitli sahada İslam medeniyetinin ürünleri ortaya konmuştur.

Bu mirasın yazılı kayıtları hükmünde olan yazma eserlerimizin bilinçli şekilde korunması, çağın gerektirdiği şekilde insanların hizmetine sunulması ve gelecek nesillere sağlıklı şekilde aktarılmasını temin etmek, şüphesiz hayati önem arz etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığımıza bağlı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı; bilim, sanat ve edebiyat alanındaki nadide eserleri ilmî

usullere uygun olarak neşretmenin yanında, gerek katalog bilgilerinin güncellenmesi, gerek yazma eserlerin restore edilerek yeniden ilim dünyasına kazandırılması gibi kültürel açıdan oldukça mühim görevleri yerine getirmektedir. Bu kıymetli eserlerin gün yüzüne çıkartılması, ilim, hikmet ve irfanla yoğrulmuş olan kadim medeniyetimizi daha doğru şekilde anlamlandırmamızı ve gelecek nesillerin kendilerinden daha emin bir şekilde tarihlerine sahip çıkmalarını sağlayacaktır.

Kültür ve medeniyetimizin bu çok renkli ve özgün tarihini, yazma eserleri neşretmenin yanında, kataloglama ve restorasyon faaliyetleriyle de gün yüzüne çıkartarak ilim dünyasına sunmak, hem kültürel bilincimizi artıracak, hem de gelecek nesillerin dünya görüşlerini en sağlam şekilde inşa etmelerine katkı sağlayacaktır.

Binali Yıldırım

Başbakan

ÖNSÖZ

Kültür ve Turizm Bakanlığımıza bağlı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, kültür ve medeniyet mirasımızın nadide eserlerini; çeviri, çeviri yazı ve tıpkıbasım şeklinde neşretmenin yanında, mevcut yazma eserleri ayrıntılı olarak kataloglamak ve hasarlı eserleri restorasyona tabi tutmak suretiyle ilim dünyasının istifadesine sunmaktadır. Ülke olarak kültürel kimlik ve bilincimizi daha doğru ve sağlam temeller üzerine inşa etmek yolunda bu eserlerin gün yüzüne çıkartılması şüphesiz yapılması gereken öncelikli işlerdendir.

Asya'dan Amerika'ya, Avrupa'dan, Afrika'ya hatta Avusturalya'ya kadar dünya kütüphanelerine yayılmış olan bu nadide ecdat eserlerini daha iyi anlayıp kavramak, bizleri ve gelecek nesilleri hikmetin aydınlığına biraz daha yaklaştıracaktır.

Nabi Avcı

Kültür ve Turizm Bakanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4

SUNUŞ 6

ÖNSÖZ 9

GİRİŞ
KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR VE
***TESBÎTU DELÂİLİ'N-NÜBÜVVE*'Sİ** 25

Hayatı 25
Eserleri 28
Delâil Edebiyatı ve *Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve* 29
Yazma Hakkında 31
Muhteva Hakkında 33
Tercüme Hakkında 39

KAYNAKÇA 43

TESBÎTU DELÂİLİ'N-NÜBÜVVE
[HZ. MUHAMMED (S.A.)'İN PEYGAMBERLİK DELİLLERİ]

BÜTÜN DİN VE İNANÇLARI BÂTIL İLÂN EDEREK
TEK BAŞINA ONLARA MEYDAN OKUMASI 46

DÜŞMANLARININ ONUN KARŞISINDA ACZİYET VE
ÇARESİZLİK İÇİNDE KALMASI 50

VA'D ETTİKLERİNİN AYNEN GERÇEKLEŞMESİ 50

[Diğer Peygamberlerin Aksine Resûlullah'ın Kavmi Dinden
Tamamen Habersizdi] 52

[Resûlullah (s.a.) Allah Rızâsından Başka Bir Şey Va'd Etmedi] 54

[Sahâbeye İftira Allah ve Resûlüne İftiradır] 58

[Resûlullah (s.a.), Bir Mecnûn Değildi] 58

[İslâm'ın Muzaffer Olacağını İlân Etmesi] 62

[Din Kılıçla Yayılmadı] 68
[Sahâbeye Hakaret Bid'atinin Ortaya Çıkması] 76
[Hicret Kaçış Değil, Düşmanla Uzlaşmayı Reddetmektir] 78
[Resûlullah Hakkındaki Bu Bilgilerin Doğruluğundan Şüphe Edilemez] 80
[Muhâcir ve Ensârın Resûlullah'a Karşı Samimi Olmadığı Yalanı] 84
[Resûlullah ve Ashâbı Dünyalık Peşinde Değildi] 88
[Düşmanların 'Müslümanları Birbirine Düşürmeyi Başardık' İddiası] 92
[Kur'ân'ın Vukûundan Önce Bildirdiği Bazı Gaybî Haberler] 94
KUREYŞ'İN HEZÎMETİ VE ÇARESİZLİĞİ 98
RESÛLULLAH'IN UZLAŞMA TEKLİFLERİNİ REDDETMESİ 102
[Kâfirûn Sûresi] 102
[Müslüman Görünümlü Bürokratlar] 104
VA'D ETTİĞİ İLÂHÎ YARDIMIN GERÇEKLEŞMESİ 108
[Şianın Sahâbe Hakkındaki Yalanları] 108
İSRÂ MÛCİZESİ 112
[İsrâ Mûcizesinin Gerçekliğinden Şüphe Etmez] 116
[İslâm'a Dil Uzatan Yazarlar ve Şia] 120
RESÛLULLAH'IN GELECEĞE DAİR BAZI HABERLERİ 122
AYIN YARILMASI MÛCİZESİ 126
RÛMLARIN FARSLILARA GALİP GELECEKLERİNİ HABER VERMESİ 132
[Ümmetin En Faziletlisi] 136
[Sahâbe Düşmanlığının Asıl Hedefi Resûlullah (s.a.) ve Ehl-i Beyt'tir] 140
YILDIZLARIN KAYMASI 142
[Cahiliyye Dönemi Şiiri ve Eski Eserler] 150
[Abdullah b. el-Mukaffa] 154

[Yunan Filozoflarının Kitapları] 160
[Aristoteles'in Alem Tasavvuru] 164
[Müslüman İdareciler ve Mülhit Düşmanları] 168
MUDAR KABİLESİNE YAPTIĞI BEDDUÂNIN GERÇEKLEŞMESİ 168
MÜŞRİKLERİN BEDİR MAĞLUBİYETİ 172
KÂFİRLERİN DÖNÜP KAÇACAKLARINI HABER VERMESİ 174
MÜMİNLERİN KUR'ÂN'LA ŞEREF BULACAKLARINI HABER VERMESİ 174
KUR'ÂN'IN MEYDAN OKUMASI 176
HIRİSTİYANLIK HAKKINDA BİLGİ VERMESİ 186
[Teslis İnancı] 188
[Hıristiyanlar Tarafından Kabul Edilen İncil ve Kilise Öğretisi] 200
[İsa'nın İlahlığı Konusunda Genel Hıristiyan İnancı] 206
[Şirk İnancının Çeşitli Toplumlardaki Farklı Tezâhürleri] 212
[Müslümanların Zayıflamasıyla Bazı Bölgelerde Şirk Unsurları Yeniden Güçlendi] 214
HIRİSTİYANLARIN HZ. ÎSÂ HAKKINDAKİ İHTİLAFLARINI HABER VERMESİ 218
[İddialarının Aksine Hıristiyanlar Üç İlâha İnanırlar] 220
[Hıristiyanlar Hz. Îsâ'ya Ayrı Bir İlah Gibi Dua Ederler] 222
[Hıristiyan İnancı İncil'in İfadeleriyle Çelişiyor] 224
[Mani Örneği Hıristiyanların Hz. Îsâ'ya olan iftirasının bir ispatıdır] 230
[Hıristiyanlar Tevrat'ı Yanlış Yorumluyorlar] 230
[Hıristiyanlar Kur'ân'ı da Yanlış Yorumluyorlar] 232
[Hıristiyan İnancı Sahih Rivayetlere Dayanmamaktadır] 234
[Müslüman Olmuş Bazı Hıristiyanlar, Hıristiyanların İncil'i Yanlış Yorumladığını Söylüyorlar] 234
[Ehl-i Bid'atın Bazı Bâtıl İddiaları] 236
[Müneccimlerin Kur'ân'ı Tahrif Girişimleri] 236

[Bâtıniyye'nin Kur'ân'ı Tahrif Girişimleri] 238
[Hz. Peygamber, Hıristiyanlık Hakkındaki Bilgisini Vahiy Yoluyla Almıştır] 238
[Hıristiyanların, "Baba" Tabiri İle İlgili Savunmalarının Geçersizliği] 240
[Hıristiyanların "Oğul" Tabiri İle İlgili Yorumlarının Geçersizliği] 242
HZ. ÎSÂ'NIN (A.S.) ÇARMIHA GERİLMEDİĞİNİ HABER VERMESİ 244
Geçmiş Hakkındaki Bir Bilginin Doğruluk Ve Yanlışlık Ölçüsü: Tevâtür 248
[Tevâtür, Musa'nın Şeriatının Ebedî Olmadığını Ortaya Koymaktadır] 250
[Hz. Îsâ'nın (a.s.) İkinci Dirilişinin Gerçek Olmadığı da Tevâtür Yoluyla Bilinmektedir] 252
[Hz. Îsâ'nın (a.s.) çarmıha gerildiğinin Gerçek Olmadığı da Tevâtür Yoluyla Bilinmektedir] 252
[Râfıza'nın Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi Halife Tayin Ettiği İddiasının Geçersizliği de Tevâtürle Anlaşılmaktadır] 252
[Çok Sayıda Kişi Yalan Bir Haber Üzerinde Birleşemez] 256
[Dinsizlerin Resûlullah'la İlgili Eleştirilerinin Temelsizliği de Tevâtürle Anlaşılır] 258
[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Delili: Hıristiyanlar Hz. Peygamber'in Onları Aşağıladığını ve Yendiğini İnkâr Edememektedirler] 258
[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Diğer Bir Delili: Emevîler Hz. Ali'nin Faziletlerini İnkâr Edememektedirler] 260
[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Diğer Bir Delili: Müslümanlar Düşmanlarının Kendilerine Küfrettiğini Gizleyememektedirler] 260
[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Diğer Bir Delili: Müslümanlar Düşmanlarının Faziletini inkâr edememektedirler] 264
[Şiîlerin Kur'ân'ın Değiştirildiği iddiasının Bâtıl Oluşu da Tevâtür

Yoluyla Anlaşılır] 264
[Şiîler Mülhidlerin Etkisinde Kaldılar] 264
[Hz. Îsâ'nın (a.s.) Çarmıha Gerilmesi Meselesi Hakkında Yahudi ve Hıristiyanların İddiaları Tevâtüre Aykırıdır] 266
[Hz. Musâ'nın Şeriatı Ebedîdir iddiası Tevâtüre Aykırıdır] 268
[Bâtıniyye'nin İslâm Düşmanlığı] 272
[Hz. İsâ'nın Çarmıha Gerilmediği İnciller Tarafından da Tasdik Edilmektedir] 276
[Hıristiyanların Kur'ân'ın Hz. Meryem Hakkındaki Bir İfadesini Yanlış Yorumlamalarına Dair] 286
[Hıristiyanlar Fıkhî/Furû Meselelerde de Mesih'e Muhalefet Etmişlerdir] 294
[Mesîh, Tevrât'ı Tasdik Etmek İçin Gelmiştir] 294
[Hıristiyanlar Külfetli Olduğu İçin Mesîh'ten Sonra Tevrât'ı Terkettiler] 298
[Pavlus'un, Hıristiyanlığın Tahrif Edilmesindeki Etkisi] 298
[Müslümanlar, Hıristiyanların Düştüğü Hataya Düşmemelidirler] 300
[Hıristiyanlar Roma Döneminde İncîl'i Yeniden Yazdılar] 302
[Hıristiyanlar İncîl'de Yaptıkları Tahrifatı Unutturmak için Mesîh'in Dili Olan İbrânîce'yi Terkettiler] 304
[Hıristiyanlara Göre Mesîh İncil'i Alan Değil Gönderendir] 306
[Pavlus'un İhtidası Ve Hıristiyanlığın Tahrifi] 310
[Roma Kralı, Karısı Helena ve Pavlus'un Ölümü] 316
[Konstantin'in İhtidası ve Hıristiyanlığı Yeniden İnşası] 320
[Konstantin, Hıristiyanlık Esaslarını Tesbit Etmek İçin Konsil Topladı] 324
[Konstantin Sonrasında Romalılaşan Hıristiyanlık: Hıristiyanlığa Geçen Pagan Roma Âdetleri] 326
[Yılbaşı Kutlaması] 326
[Elli Gün Orucu ve Ekmek Şarap Ayini] 328

[Tütsü ve İkonlar] 332
[Ahlakî Yozlaşma] 332
[Sünnet Edilmeye Karşı Çıkmak, Çocukları Hadım Etmek] 334
[Roma Filozoflarının Hıristiyan İnançlarını Etkilemesi] 336
[Rahibeler ve Bizanslı Kadınlar] 338
[Hıristiyanlık Mesîh'in Dininden Çok Roma Geleneklerinin Bir Devamıdır] 342
[Rahip ve Azizlerin Mûcize ve Kerâmet İddiaları Yalandır] 342
[Mensuplarının Çok Olması Bir Dinin Doğruluğunun Delili Değildir] 344
[Hıristiyan Azizleri Hakkındaki Kerâmet İddiaları, Falcı ve Tılsımcıların İddiaları Gibi Asılsızdır] 346
[Mecûsîlerin Beklenen Mehdî İnancı Bâtıldır] 352
[Şiîlerin Beklenen Mehdî İnancı da Bâtıldır] 354
[Hıristiyanlık Mûcize ve Kerâmetlerle Değil, Zorlama ve Baskıyla Yayılmıştır] 360
[Maniheistler de (Mennâniyye) Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Etmektedirler] 360
[Hintliler de Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Etmektedirler] 362
[Mecûsîler de Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Etmektedirler] 364
[Yahudiler de Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Edebilirler] 364
[HIRİSTİYANLIK VE RUHBANLIK] 366
[Zühd ve Çile Bir Dinin Doğruluğunun Delili Değildir] 366
[Mennâniyye Hıristiyanlıktan Daha Çileli Bir Dindir] 366
[Hinduizm Hıristiyanlıktan Daha Çileli Bir Dindir] 366
[Günaha Ceza Va'd Edilmemiş Olması Hıristiyanlığın Zor Bir Din Olmadığının Göstergesidir] 368

[Hıristiyanların Hz. Peygamber'i Şiddet Uygulamakla Suçlaması İki Yüzlülüktür] 368
[Hıristiyanların Hz. Peygamber'i Çok Evliliğinden Dolayı Suçlaması İki Yüzlülüktür] 372
[Hıristiyanlığın Zor Bir Din Olmadığına Dair Kendi İtirafları] 372
[Günah İtirafı Ritüelinin Esas Amacı Haksız Yollarla İnsanların Parasını Almaktır] 374
[Hıristiyanlıkta Cehennem Azâbı Korkusu Yoktur] 374
[Müslüman Yöneticilerin Hıristiyan Bürokratlar Kullanması Yanlıştır] 376
[Hıristiyanlıktaki Rezilliklerin Benzeri Zerdüştlükte de Vardır] 376
[Hıristiyan Kelâmı Pagan Felsefesine Dayanmaktadır] 376
[Hıristiyanların Mesih'in Dininden Saptığı Mevcut İncil'den de Anlaşılmaktadır] 378
[Hıristiyanların Yoldan Sapacağı Mesîh'in Kendi İfadelerinde de Vardır] 380
[Mesîh'in Bütün Yiyecekleri Mubah Kıldığı İddiası Yalandır] 382
[İncîl, Mesîh'in Cumartesi Yasaklarını Kaldırmadığını Göstermektedir] 382
[İncîl'e Göre Mesîh Kudüs'ün Kıble Olmasını İptal Etmemiştir] 386
[Müslüman Alimlerin Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler] 388
[İncîl'deki Tahrifat Örnekleri] 388
[Hıristiyan Azizlerinin Mûcize Gösterdikleri İddialarının Aslı Yoktur] 394
[Mûcize ve Kerâmet İddiaları, Rahiplerin Hıristiyanları Kontrol Etmek İçin İleri Sürdükleri Palavralardır] 406
[Müslümanlar Arasında Ortaya Çıkan Bazı Bid'atler] 410
[Kerâmet İddiası] 410
[Gadîr-i Hum Bayramı] 410
RESÛLULLAH'IN, ALLAH TARAFINDAN KORUNMASI 450

SAHÂBEYE ATILAN İFTİRALAR 452
[Sahâbenin İrtidat Ettiği Yalanı] 470
[Sahâbe Arasındaki Dostluk ve Akrabalıklar] 470
[Hz. Ali ile Diğer Sahâbiler Arasındaki Dostluklar] 470
[Sahâbenin Birbiriyle Kavgalı Olduğu Yalanı] 476
[Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e Atılan İftiralar] 478
[Vasiyet Yalanı] 482
[Hilâfet Meselesi] 486
[İlk Dört Halifenin Seçiminin Meşruluğu] 498
[Hz. Ebû Bekir'in Hilâfeti] 502
[Mürtedlerle ve Zekat Vermeyenlerle Savaş] 518
[Ebû Bekir'in Hilâfeti Bırakmak İstemesi] 520
[Hz. Ömer'in Hilâfeti] 520
[Hz. Osman ve Hz. Ali'nin Hilâfeti] 534
[İslam'ın Bütün Dinlere Galip Geleceğini Haber Vermesi] 572
FETHEDİLECEK YERLERİ HABER VERMESİ 574
[İrtidât Hareketleri] 578
[Fars ve Rûm Ülkelerinin Fethi] 584
[Fars Ülkesini Fetheden Yiğit Müslümanlar!] 606
[Zerdüştlüğün İnanç Esasları] 608
[Zerdüştlüğün Fer'î Hükümleri] 608
[Hz. Ömer'in 'Cizye Gelirleri Azaldı' Diyen Valisini Azarlaması] 614
[Hz. Ömer'in Kölesiyle Birlikte Şam'a Gitmesi] 614
[İslâm'ın Bütün Dinlere Galip Gelmesinin Anlamı] 622
[Mehdîlik İddia Eden Bazı İşbirlikçi Emîrler] 624
ALLAH'IN YARDIMLARI 632
RESÛLÜ'NÜ KORUMA VA'Dİ 634
[Resûlullah'ın (s.a.) ve Maruz Kaldığı Eziyetler] 634

[İlk Müslümanların Maruz Kaldığı İşkence ve Aşağılanmalar] 642
YERYÜZÜNE SÂLİHLERİ VÂRİS KILACAĞI VA'Dİ 648
[Kur'ân, İlk Dört Halifenin İmâmetinin Sahih Olduğuna Delâlet Eder] 648
[İhvân-ı Safâ ve Şia Arasındaki İlişki] 652
[Şiîlik Perdesi Altında Gizlenen İslâm Düşmanı Bazı Yazarların Çarpıtmaları] 654
MÜŞRİKLERİN BOYKOTU VE İLÂHÎ YARDIM 660
[Bazı Din ve Mezheplerin, Taraftarlarını Kaybetmemek İçin Onları Cahil Bırakması] 662
[Müslümanlara Uygulanan Boykot ve Hicretin Başlaması] 664
[Resûlullah'ın (s.a.) Hicreti Sırasında Meydana Gelen Mûcizeler] 668
[Mağara Kapısında Nöbet Bekleyen Örümcek] 670
[Yere Saplanan İzci] 672
RESÛLULLAH'IN MEKKE'YE DÖNÜŞÜ 682
KUR'ÂN MEYDAN OKUYOR! 682
[Tarihî Gerçekleri Gizlemenin İmkânsızlığı ve İslâm Aleyhine Yazılan Kitaplar] 684
[BÂTINİYYE (KARMATÎLER) VE REZİLLİKLERİ] 690
[Bâtıniyye'nin Şia Kisvesi Altında Cahil Halkı Kandırması] 690
[Bâtınîyye'nin Yemen ve Mağrib'te Yayılması] 690
[Bâtıniyye'nin Mehdîlik İnancıyla Halkı Kandırması ve Bahreyn'de Sergiledikleri Rezillikler] 692
[Bâtıniyyye ile Şiîlerin İşbirliği ve Bağdat'ta Çıkardığı Rezillikler] 698
[Bâtınîlerin Hacıları Öldürmesi ve Mekke'yi Yağmalaması] 702
[Bâtınîlerin Bütün Dinî Değerlerle Açıktan Savaşmaya Başlamaları] 706
[Resûlullah (s.a.), Kur'an'ın Eşsizliğinden Emindi] 730
[Bedir Mûcizeleri] 736
[Meleklerin Yardımı] 742

[Uhud Gazvesi ve Melekler] 744
DİĞER BAZI MÛCİZELERİ
[Yahudilerin Ölümü Temenni Etmeyeceklerini Haber Vermesi] 750
[Arapların Zekâsı ve İnkârcıların Körlüğü Üzerine] 754
[Peygamberlerle Müneccimler Arasındaki Fark] 756
[Yahudilerin Kendisine Karşı Kurduğu Tuzağı Haber Vermesi] 760
[Münafıkların İhanetini Haber Vermesi] 760
İRTİDAT HAREKETLERİNİ HABER VERMESİ 764
[Zındıkların 'Sahâbe İrtidat Etti' İddiası Kur'ân Aykırıdır] 766
[Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ali Arasındaki Sevgi ve Dayanışma] 766
UHUD RÜYASI 770
NECRÂN HIRİSTİYANLARIYLA TARTIŞMASI 780
[Resûlullah (s.a.) Bir Kelamcı Değildi, Ama Hikmet Sahibiydi] 782
[Maddeci Filozofların Hıristiyan Teolojisi Üzerindeki Etkisi] 788
[Kelâmî Delillerin Aslı Kur'ân'dır] 788
[Mübâhele (Lanetleşme) Olayı] 790
[Hz. Ömer'in Mut'a Nikâhını Yasaklaması Meselesi] 792
KÂFİRLERİN HEZİMETİNİ HABER VERMESİ 796
YAHUDİLER HAKKINDA VERDİĞİ HABERLER 796
MESCİD-İ HARAM VE MESCİD-İ AKSÂ'NIN KURTULUŞUNU HABER VERMESİ 800
MÜSLÜMANLARIN KÂBE'NİN ANAHTARINA SAHİP OLACAKLARINI HABER VERMESİ 802
MÜSLÜMANLARIN YERYÜZÜNE HÂKİM OLACAKLARINI HABER VERMESİ 818
DAVASININ MUZAFFER OLACAĞINI HABER VERMESİ 822
[Yahudilerin İhaneti ve Kureyş Müşrikleriyle İşbirliği Yapmaları] 824
[Hendek Gazvesindeki Mûcizeler] 826
[Resûlullah'ın Geleceğe Dair Verdiği Bazı Müjdeler] 826

[Düşman Ordusunu Dağıtan Rüzgâr] 828
[Resûlullah'a İhanet Eden Benû Kureyza Yahudilerini Saran Korku] 836
[Resûlullah'ın (s.a.), Elçisi Ebû Lübâbe'nin Hatasından Haberdar Edilmesi] 836
[Münafıkların Fitnesinden Haberdar Edilmesi] 846
[İfk Hadisesi ve Hz. Aişe'ye Yapılan İftiranın Açığa Çıkarılması] 858
[Bütün Çabalarına Rağmen Düşmanlarının Onda (s.a.) Bir Kusur Bulamaması] 864
[Allah'ın Münafıkların İçyüzünü Haber Vermesi] 864
[Cihaddan Geri Kalan Üç Kişi] 876
[Şiî Görünümlü Bazı Dinsizlerin Peygamberler Hakkında Takıyyeyi Caiz Görmesi] 882
[Resûlullah'ın (s.a.) Mekke Eşrâfının, İman Etmek İçin Zayıf Kimseleri Yanından Uzaklaştırma Teklifini Reddetmesi] 884
KÂFİRLERİN KALPLERİNİ SARAN KORKU 892
İleri Gelen Mekke Müşriklerinin İtirafları 892
BENÛ NADÎR SÜRGÜNÜ SIRASINDAKİ MÛCİZELER 902
[Münafıklarla Yahudilerin İşbirliği] 904
[Münafıkların Reisi Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Fesatlıkları] 904
[Beklenen Peygamber Kendi Aralarından Çıkmadığı İçin Yahudiler Hz. Peygamber'e Düşmanca Davrandılar] 912
[Yahudilerin Kureyş ve Diğer Arap Müşrikleriyle İşbirliği Yapmaları] 912
[Kureyş Müşriklerinin Resûlullah'a (s.a.) Çektirdiği Eziyetler] 918
[İlk Müslümanların Fedâkârlıkları ve Sonradan Onlara Yapılan İftiralar] 922
[Muhâcirleri Sevmek Farz, Onlara Sû-i Zanda Bulunmak Haramdır] 924
[Kureyş'in Habeşistan Muhâcirlerine Yaptıkları Kötülükler] 932
[Kureyş Müşriklerinin Çağdaş Versiyonları] 938
MÛCİZELERİN BİRBİRİNİ DESTEKLEMESİ 940

[İmâmetle İlgili Nass Kesin Bilgiye Dayanmamaktadır] 942
RUM HÜKÜMDÂRINA GÖNDERİLEN MEKTUP 944
[Rûm Kralının Ebû Süfyân'la Hz. Peygamber Hakkında Yaptığı Konuşma] 946
[Rûm Kralının Hz. Peygamber Hakkındaki Hüsnüzannı] 952
[Şiilik Perdesi Altında Gizlenen Bazı Çağdaş Mülhidler ve Rezillikleri] 1104
[İhvân-ı Safâ Dâîlerinin Rezillikleri] 1108
[İhvân-ı Safâ'nın Reisi ez-Zencânî el-Kâdî ve Diğer Önde Gelen İsimler] 1132
[Karmatîlerin Mehdî ve Bedâ İnancıyla Halkı Aldatması] 1138
TIBB-I NEBEVÎ'YLE İLGİLİ RİVAYETLER 1140
[Hurmanın Faydaları] 1140
[Bal, Hacamât, Kur'ân ve Mantar Suyu İle Tedavi] 1142
[Zemzem Suyu ile Tedavi] 1144
[TIP VE TABİPLER ÜZERİNE BİR ELEŞTİRİ] 1146
[Tedavi Yöntemlerinin Farklılığı Üzerine] 1146
[İlaçlar ve Hekimlerin Tedâvi Şekilleri Üzerine] 1148
[Tıp, Tecrübî Bir İlimdir] 1150
[Tedavi Olmak Dinen Yasak Değildir] 1152
[Tıbbın Yetersizliği Üzerine] 1152
[Kendi Derdine Çare Bulamayan Tabipler] 1152
[Sâbiîler Tıpta Çok İleri, Ömür Süresi Çok Düşük Bir Topluluk] 1154
[Hastalık da Sağlık ta Allah'tandır, İlaç ve Tedâvi Sebeptir] 1156
[Bazı Tabiplerin Din Düşmanlığı Üzerine] 1156
[İbn Zekeriyyâ er-Razî] 1156
[Tabiplerin Yetersizlikleri ve Sahtekârlıkları Üzerine] 1160
[er-Râzî ve Ebu'l-Kâsım el-Belhî Arasında Bir Tartışma] 1160
[Tabiplere Değil Allah'a Tevekkül Edilmeli] 1162

[Müslümanların Tıp İlmini Öğrenmelerinin Gerekliliği Üzerine] 1164
[Tıbbın Emîn ve Müttaki İnsanların Elinde Olması Gereği] 1164
[Müslüman Olmayan Tabiplerin İhaneti Üzerine] 1164
[Tabiplerin Tutarsızlıklar Üzerine] 1168
[el-Kindî] 1168
[er-Râzî] 1172
[Para İçin Doktorluk Yapmayan Uzman Bir Tabip Örneği: Yahyâ b. Hâlîd] 1174
[Tabiplerin Bilgisizliği Üzerine] 1176
[Tıp Kitaplarındaki Tutarsızlıklar Üzerine] 1176
[Müslüman Hastalara Kasten Haram Yiyecek ve İçeceklerle Tedavi Olmayı Öneren Tabipler] 1180
[Hurmanın Faziletine Dair Bir Kitap] 1182
[Tabibin Bilgisi, Eğitimi ve Tecrübesi Oranındadır] 1182
[Gerçek Fâil Allah'tır] 1184
[Maddeciliğin Reddi] 1184
[Nedenselliğin Reddi] 1186
[Sağlıkla İlgili Hadisler] 1192
[Oruç ve Sağlık] 1192
[Yolculuk ve Zenginlik] 1192
[Sağlığı Korumak Resûlullah'ın (s.a.) Emridir] 1194
[RESÛLULLAH'IN (s.a.) YÜCE AHLÂKI VE ONA UYMANIN FAZİLETİ] 1194
[Hediye Kabul Etmesi Onun Nezaketindendir] 1194
[Külfete Girmeyi Yasaklamıştır] 1196
[Resûlullah'ın (s.a.) Tavsiyelerine Uymanın Fazileti] 1196
[Bâtıniyye'nin Hz. Ebû Bekir'i Zorbalıkla İtham Etmesi] 1198
[Zübâb Rivayetinin Yorumu] 1198
[Resûlullah'ın (s.a.) Tevazuu ve Zühdü, Kralların Kibri ve Şatafatı] 1200

[Resûlullah (s.a.) Allah'ın Korumasındadır, O'nun Muhalifleri Rezil Olmaya Mahkûmdur] 1206
[Şiî Yazarlar Hz. Ebû Bekir'i Korkaklıkla İtham Ederler] 1206
[Hz. Zeynep Hadisesi ve Resûlullah'a (s.a.) Atılan İftira] 1208
İslâm ve Fâtımî Perdesine Bürünen İnkârcıların Hz. Ömer'e Attıkları İftira 1212
[Hz. Ebû Bekir'e Atılan Başka Bir İftira] 1214
[Bâtıniyye'nin Resûlullah'a (s.a.) ve Ailesine Attıkları Başka Bir İftira] 1214
[Resûlullah'ın (s.a.) En Büyük Mûcizesi] 1218
[Bâtıniyye'nin İddialarının Asılsız Olduğunun En Büyük Delillerinden Biri] 1218
[Muhammedu'l-Emîn ve Yüce Ahlâkı] 1220
[Bâtıniyye'nin Nübüvveti Redd Bahanesi] 1220
[İmâmiyye'nin, Hilâfetle İlgili İddiaları Üzerine] 1222
[Bâtıniyye'nin Resûlullah'a (s.a.) Attıkları Başka Bir İftira] 1224
DİZİN 1233

GİRİŞ

KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR VE *TESBÎTU DELÂİLİ'N-NÜBÜVVE*'Sİ

Hayatı[1]

Tam adı Ebu'l-Hasan Abdülcebbâr b. Ahmed b. Abdülcebbâr el-Hemedânî'dir. İran'ın güneybatısındaki Hemedân yakınlarında bulunan Esedâbâd şehrinde doğdu. İlk tahsilinden sonra dönemin en meşhur ilim merkezlerinden olan Basra'ya gitti. Basra'da bir müddet Şafiî fıkhı okudu. Sonra Mu'tezile imamı Ebu İshâk b. Ayyâş'ın (ö. 386/958) Kelâm derslerine devam etti. Mu'tezile mezhebiyle bu dersler esnasında tanıştı. Kâdî, buradan Bağdat'a geçti ve eğitiminin geri kalan kısmını Bağdat'ta Ebû Hâşim el-Cubbâî'nin öğrencilerinden olan Ebû Abdullah el-Basrî'nin (ö. 369/980) yanında tamamladı. Bu yüzden tabakat kitaplarında Basra Mu'tezile'sinin Ebû Hâşim ekolünden sayılmıştır. Kâdî, Bağdat'ta kısa sürede tanındı ve daha öğrenciliği sırasında çeşitli eserler yazdı. Yazdığı eserleri Askerimükrem, Râmehurmuz gibi şehirlerde okuttu. *el-Muğnî* isimli meşhur eserinin yazımına da bu sıralarda başladı. Kitabın te'lifi için teberrüken Râmehurmuz'daki Abdullah b. Abbas'ın mescidini seçtiği söylenir. Kâdî, 360 yılında Büveyhî hükümdarı Müeyyiduddevle'nin (373/984) veziri Sâhib b. Abbâd'ın (ö. 385/995) daveti üzerine Rey'e gitti. Bugünkü Tahran'ın banliyölerinden biri olan Rey, şehir merkezine 45 km mesafede bir yerdir. Rey o dönemde Hemedan ve İsfahan'la birlikte İran'ın en kalabalık şehirlerinden biriydi ve Büveyhî devletinin Cibâl (dağlık) bölgesinin başkenti idi. Kütüphanesine bakılırsa Rey aynı zamanda dönemin en önemli kültür merkezlerinden biridir. *Hizânetu'l-Vakf*[2] veya *Beytülkütüb* olarak bilinen

---

1 Kâdî Abdülcebbâr'ın hayatı hakkındaki bu bilgileri Hâkim el-Cüşemî'nin (494/110) *Şerhu'l-Uyûn* adlı eserinden özetledik. Kâdî'nin öğrencilerinden Ebû Hâmid Ahmed b. İshâk en-Neccâr'ın talebesi Cüşemî, Kâdî hakkında geniş bilgi veren en eski kaynak niteliğindedir. Fuâd Seyyid tarafından *Fadlu'l-İ'tizâl ve Tabakâtu'l-Mu'tezile* (s.365-393) içinde kısmen yayınlanan Cüşemî'nin eserindeki konuyla ilgili bilgilerin bir özeti İbnu'l-Murtazâ'nın *el-Munye*'sinin 203-205. sayfaları arasında bulunmaktadır.

2 Kâdî, *Tesbîtu Delâil*, s. 964.

Rey kütüphanesinde 400 deve yükü kitap bulunduğu, bu kütüphanenin sadece fihristinin 10 cilt olduğu rivayet edilmektedir.[3] Kâdî'nin aşağıda tanıtacağımız *Tesbîtu Delâil*'inde tartıştığı çok çeşitli grupların varlığından da Rey'deki zengin kültürel ortamı anlamak mümkündür.

Vezir İbn Abbâd, Kâdî'nin medrese arkadaşıydı. Bağdat'ta Ebû Abdullah el-Basrî'nin yanında birlikte okumuşlardı. İbn Abbâd, arkadaşı Abdülcebbâr'ı Rey ve çevresindeki Kazvin, Sühreverd, Sâva gibi illere başkadı olarak atadı. Ayrılmaz sıfatı olan kâdılkudât (başkadı) lakabı buradan gelir. Kâdî, hayatının geri kalan 55 yılını burada, tedris ve te'lifle (imlâ) uğraşarak geçirdi. 369 yılında Ebû Abdullah'ın vefatı üzerine Mu'tezile riyaseti Kâdî'ye geçti.[4] Dersleri, İslâm dünyasının her tarafına yayılmış kitapları ve öğrencileriyle yaşayan en büyük Mu'tezile âlimi oldu. Talebeleri arasında Ebû Reşîd Sa'îd b. Muhammed en-Nisâbûrî; Ebu'l-Huseyn el-Basrî (ö. 436/1044), Ebû Muhammed Hasan b. Ahmed el-Mattaveyh, eş-Şerîf el-Murtaza (ö. 436/1044) gibi meşhur isimler vardır. Ayrıca çok sayıda Şiî ve Zeydî talebesi de oldu.[5] Görüşleri üzerinde en çok ittifak edilen Mu'tezile âlimidir. Hocası Ebû Abdullah'ın aksine kitaplarında ihtisar, derslerinde bast (genişçe açıklama) metodunu benimsemiştir. Bu metotla yazılmış kitapları o kadar benimsendi ki insanlar, artık eskilerin kitaplarını aramaz ve istinsah etmez oldular. Onun için "Kâdî'nin kitapları öncekileri neshetti" denildi.

Öğrencilerine karşı mütevazı, avama ve devlet ricaline karşı çok mütekebbirdi. Rey'e gelince *el-Muğnî* isimli meşhur eserini bazı devlet büyüklerine ithaf etme taleplerini kabul etmedi. Fıkıh ilminde de çok kıymetli eserler yazmış olmakla birlikte Kâdî, daha çok kelâm üzerine yoğunlaşmıştır. Ona göre fıkıh dünyevi çıkarlar için de öğrenilebilir, ancak kelâm sadece Allah rızası için öğrenilir. Kelâm ilminde daha önce misli görülmemiş kıymette eserler yazarak bu ilimde yeni bir çığır açtı. Basra'ya gittiğinde itikadda Eş'arî, füru'da Şafiî mezhebine bağlıydı. Mu'tezile imâmı Ebû İshâk

3 Hamevî, *Mu'cemu'l-Udebâ*, II. 697.
4 Cüşemî, *age*., s. 365.
5 Hansu, *Mu'tezile ve Hadis*, s. 78.

b. Ayyâş'ın derslerine devam ettikten sonra Mu'tezile mezhebini benimsemiştir. Bağdat'ta iken Hanefî mezhebine geçmek istemiş ancak hocası Ebû Abdullah buna izin vermemiş ve şöyle demiştir: "Bu (fıkıh ilmi) öyle bir ilimdir ki her müctehid onda musîbdir. Nitekim ben Hanefi mezhebindenim. İyisi mi sen de Şafii mezhebine uymaya devam et." O da hocasının tavsiyesine uyarak Şafiî mezhebinde kalmıştır. Kâdî, Ehl-i sünnet'le Şia arasındaki en önemli ihtilaf noktalarından biri olan tafdîl konusunda önceleri Şeyhayn'in (Ali el-Cubbâî ve oğlu Ebû Hâşim) görüşü olan tevakkuf görüşünü savunuyordu. Sonra Emîru'l-mü'minîn'in (Ali r.a.) en faziletli olduğu görüşünü benimsedi. Cüşemî, "Onun ilmî derinliğini ve faziletlerini anlatacak bir kelime bulamıyorum, zaten şöhreti söze ihtiyaç bırakmamaktadır." diyerek sözü daha fazla uzatmaz.

Ehl-i sünnet kaynaklarındaki Kâdî hakkındaki bilgilerin özetini İbn Hacer'in *Lisânu'l-Mizan*'ında bulmaktayız. Buna göre Kâdî, katı bir Mu'tezilî (gulât-ı Mu'tezile) âlim ve dâîdir. Kendi mezhebini açıklayan, savunan ve ona davet eden pek çok kitap yazmıştır. Aynı zamanda bir Şafiî fakihi olan Kâdî, fıkıh ilminde de kıymetli (mahkî) kitaplar yazmıştır. Kâdî hadis ilmi de tahsil etmiştir ancak rivayet ettiği hadisler pek makbul görülmemiştir. Doğru sözlü olmakla birlikte dâî (mezhebinin propagandasını yapan) olduğu için ondan rivayet etmek caiz görülmemiştir. İbn Hacer, Ebu'l-Hayyân et-Tevhîdî'nin (414/1023) Kelâm ilmini ve kelâmcıları eleştirdiği *el-İmtâ' ve'l-Mu'ânese*'sinden, onun hakkında bazı eleştiriler de nakleder. Ona göre Kâdî vefasız, bozuk fikirli, içi fesad dolu, yakîni az, Kârûn gibi zengin, dinini dünyaya satan bir adamdır. Bu eleştiriler karşısında bir yorumda bulunmayan İbn Hacer'in Kâdî hakkındaki tek olumlu ifadesi *Tesbîtu Delâil* adlı eseri hakkındadır. Ona göre *Tesbîtu Delâil* meşhur ve güzel bir eserdir.

Kâdî hakkındaki eleştirilerin kaynağı olan et-Tevhîdî, onun çağdaşlarından olup hem Kâdî'yle hem de arkadaşı es-Sâhib b. Abbad'la Rey'de görüşmüştür. Bu ikisinin aleyhinde *el-İmta' ve'l-Mu'ânese* ile *Mesâlibu'l-Vezirayn* adında iki kitap yazan et-Tevhîdî'nin, eleştirilerinin kişisel husumetten kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Eserleri

Kâdî'nin, başta fıkıh ve kelâm olmak üzere çeşitli alanlara ait dört yüz bin sayfa civarında kitap yazdığı rivayet edilir. Bu eserlerin hepsini tâdât etmenin imkânsızlığına işaret eden Cüşemî, onları konularına göre tasnif ederek örnekler vermekle yetinmiştir. Kelâm, fıkıh, Kur'ân ilimleri, derleme kitaplar, şerhler, zeyiller, reddiyeler, soru ve cevaplar, din ve mezheplere dair kitaplar, vaaz kitapları, çeşitli ilimler başlıkları altında tasnif ettiği bu eserlere Cüşemî toplam 52 örnek vermiştir. Ancak onun geride bıraktığı bu muazzam mirasın çok az bir kısmı günümüze gelebilmiştir. Yemen Zeydîleri vasıtasıyla intikal eden bu eserler şunlardır:

1. *el-Muğnî fî Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl:* Tamamı 20 cilt olan bu ansiklopedik eserin günümüze ulaşmış 14 cildi 1960-65 yıllarında Kahire'de basılmıştır. İlk beş cilt tevhid, diğer ciltler adalet hakkındadır.
2. *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*: Abdulkerîm Osmân tarafından 1966'da Kahire'de basılmıştır. Ancak bu eser, Kâdî'nin öğrencisi Mankdim Şeşdiv el-Kazvinî'nin (425/1034) Kâdî'nin aynı isimli eserine yazdığı bir ta'liktir. Dolayısıyla eserin Kâdî'ye nispeti yanlıştır. Kâdî'nin, kendine ait *el-Usûlu'l-Hamse* isimli eserine yazdığı şerh ise günümüze gelmemiştir. Kâdî'nin talebesi Mankdim'in ta'lîki olan eser İlyas Çelebi tarafından tercüme edilmiş ve iki cilt halinde Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından 2013 yılında yayımlanmıştır.
3. *Kitâbu Usûli'l-Hamse fî İlmi'l-Kelâm*: Faysal Avn tarafından 1998'de Kuveyt'te basılmıştır. Kâdî'nin Mu'tezile'nin beş esasını kısaca anlattığı küçük bir risaledir. Onun yazdığı şerhin bu kitap üzerine olduğu tahmin edilmektedir.
4. *el-Muhtasar fî Usûli'd-Dîn*, nşr. Muhammed Umâra, (*Resâ'ilu'l-Adl ve't-Tevhîd* içinde), Dâru'l-Hilâl 1971.
5. *Tenzîhu'l-Kur'ân ani'l-Metâin*, Beyrut 1967.
6. *Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve*, nşr. Abdulkerîm Osmân, Dâru'l-Arabiyye, Beyrut 1966.

7. *Fazlu'l-İ'tizâl ve Tabakâtu'l-Mu'tezile*, nşr. Fuâd Seyyid, Dâru't-Tunusiye, Tunus 1974.
8. *el-Muhît* ya da *et-Teklîf*: Kâdî'nin öğrencisi İbn Mattaveyh'in (469/1076), bu eser üzerine yazdığı *Kitâbu'l-Mecmu' fi'l-Muhît bi't-Teklîf* adlı ta'liki günümüze gelmiş ve çeşitli tarihlerde Beyrut'ta basılmıştır.
9. *Nizâmu'l-Kavâ'id ve Takrîbu'l-Murâd li'r-Ra'îd ev el-Emâlî fi'l-Hadîs.*[6]
10. *Müteşâbihu'l-Kur'ân,* nşr. Adnan Zerzûr, Kahire: Dâru't-Turâs 1969.

Hâlâ yazma halinde olan bazı parçalarla birlikte[7] Kâdî'nin yüzbinlerce sayfa olduğu belirtilen mirasından günümüze gelenler sadece bunlardır. Bu eserler aynı zamanda Mu'tezile hakkındaki mevcut en büyük koleksiyondur. Batılı araştırmacılar Kâdî'yi daha çok bir derlemeci olarak görme eğilimindedirler. Mevcut çok az eserine bakarak böyle bir hüküm vermenin isabetli olmadığını düşünüyoruz. Kaldı ki onun günümüze intikal eden eserlerinin çoğu zaten Hâkim el-Cüşemî'nin tasnifinde derleme eserleri arasında sayılmıştır. Cüşemî'nin "Kelâm konusunda onun gibisi yazılmamıştır." dediği orijinal eserlerinden hiçbiri hakkında henüz bir bilgi mevcut değildir.[8]

Delâil Edebiyatı ve *Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve*

Delâilü'n-Nübüvve tabiri, bir peygamberin hak ve sadık olduğunu ispatlamak için bizzat gösterdiği veya peygamberliğine alâmet olmak üzere kendisi dışında meydana gelen tabiatüstü olayları ve bunları konu edinen eserleri ifade eder. Peygamberlerin gerçekleştirdiği tabiatüstü olaylar, benzerlerini meydana getirme açısından muhataplarını âciz bıraktıkları için mûcize, nübüvveti kanıtladıkları için de delil -çoğulu delâil- diye adlan-

---

6 Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, B 35827 (Kuvaştî, 104); British Museum, F. 278'de bir nüshası vardır. Brockelmann, *GAL Suppl.* I. 344; Sezgin, *Târîhu't-Turâs*, II. 412.

7 GAS, I. 624-626/Türkçesi 718-19.

8 Cüşemî, *age*., s. 367.

dırılmıştır. Delâil yerine işaretler ve alâmetler anlamında a'lâm, âyât ve şevâhid gibi tabirler de kullanılır.

Bu tür eserlerin ortaya çıkış tarihi, hicrî II. asrın ortalarına kadar gider. Zira bu dönemde İslâmiyet, Arap yarımadasını aşarak Yahûdîlik, Hıristiyanlık, Mecûsîlik, Maniheizm, materyalizm gibi kadim din ve felsefî akımların yaygın olduğu bölgelerde hızla yayılmaya başladı. Bu akımlara mensup nübüvvet inkârcıları ve bunların yazdıkları eserlere karşı müslüman âlimler de çok sayıda reddiye yazmışlardır. Bunun sonucu olarak da delâilü'n-nübüvve denilen telif türü ortaya çıkmıştır.[9] İlk defa Mu'tezile âlimleri tarafından yazılmış olduğu görünen bu tür eserlerde,[10] muarızların itirazlarına hem akli hem de nakli delillerle karşı çıkılmıştır. Günümüze ulaşmış bu eserlerden biri olan Câhiz'in *Hucecu'n-Nübüvve*'sinde sadece akli deliller, Kâdî'nin *Tesbîtu Delâil* 'inde ise hem aklî hem de naklî deliller kullanılmıştır. Kuşkusuz beşinci asırdan itibaren hadisçiler tarafından da pek çok *delâil* kitabı yazılmıştır. Ancak bu eserlerde, nübüvvet delilleri çoğunlukla hadisler ve konuyla ilgili rivayetlerle sınırlıdır. Bu eserlerin bir özelliği de Hz. Peygamber'le (s.a.) ilgili olağan üstü olayları onun nübüvvetinden değil de doğumundan itibaren başlatmalarıdır. Bu yüzden Ebû Nuaym (430/1038) ve Beyhakî'nin (458/1066) *Delâil-i Nübüvve*'lerinden farklı olarak Kâdî'nin *Tesbîtu Delâil*'ilinde Peygamberimizin (s.a.v.) peygamberlik öncesi hayatı incelenmez. Bu nedenle Peygamberimizin (s.a.v.) doğumu esnasında meydana geldiği belirtilen olağanüstü olaylara bu eserde yer verilmemiştir.

Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve

Kâdî'nin *Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve*'si, ihtiva ettiği bol hadis ve siyer malzemesinden dolayı hadis ve sîret çalışmaları arasında sayılmışsa da, onu *delâil* türü eserlerden saymak daha doğrudur.[11] Zira bu eserin amacı, Hz. Peygamber'in (s.a.) hayatını anlatmak değil, onun peygamber olduğunu

9 Yusuf Şevki Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", *DİA*, IX (1994), s. 115-116. Ayrıca bkz. Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 178-183.

10 el-Firyâbî'nin Delâilu'n-Nübüvve'sinin (Beyrut: Daru Taybe 1980) girişinde Kâdî'nin bu eserinden önce 22 tane delâil kitabının yazıldığı belirtilmiştir. Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 80.

11 Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", *DİA*, IX, s. 115.

ispat etmektir. Nitekim müellifin kendisi de eserini "Bu kitap, Allah'ın Resûlü Nebîmiz Muhammed'in -Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun- nübüvvetinin delîlleri ile onun mûcizelerinin ve âyetlerinin delîllerini tespit eden ve bunları inkâr edenlere bir cevaptır." diye tanıtmıştır.[12]

Yazma Hakkında

Bu kitabın Kâdî Abdülcebbâr'a ait olduğu konusunda bir kuşku bulunmamaktadır. Yazmanın kapağında kitabın ve müellifin tam ismi bulunduğu gibi[13] sonunda da istinsah kaydı bulunmaktadır. Buna göre kitap, 625/1228? yılının Rebîulevvel ayında Ali b. Muhammed b. Abdurrahim el-Bekirî tarafından okunaklı bir hatla istinsah edilmiştir. Son sayfalarındaki bazı satırlar hariç tam olan yazmanın, müstensihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak müstensihin, kitabın kapağında müellif için "eş-Şeyhu'l-imamu'l-hucce, kaddesellahu revcehu ve tecaveze anhu ve avvedehu'l-cenne" gibi iltifatlarından, onun Mu'tezile mezhebine mensup biri olduğu tahmin edilebilir.

Kâdî bu eserini, 385/995 yılında Rey'de yazmıştır.[14] Mu'tezile tabakatında ismi geçmese de Kâdî'nin hayatından bahseden bazı Ehl-i sünnet kaynaklarında *Tesbîtu Delâil*'den övgüyle söz edilir.[15] Bu yüzden Zemahşerî'nin *Keşşâf*'ından sonra Ehl-i sünnet dünyasında kabul gören ve bu yolla bize intikal eden birkaç Mu'tezile eserinden biridir. Yazmanın hâmişindeki şu notu, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitap hakkındaki takdirlerini gösteren bir örnek olması açısından aktarmakta fayda görüyoruz:

"Allâh sana rahmet etsin! Ey efendimiz, kâdılar kâdısı el-Kâdî Abdülcebbâr! O fâsık, mel'ûn, köpek, sapık, yalancı, hatalı, haktan sapmış habîs Râfızîlere karşı ne güzel delîller getirdin. Allâh, onları kahretsin ve rahmetinden uzaklaştırsın. Çünkü onlar, Resûlullâh'ın (s.a.) ashâbını -Allâh, onların hepsinden râzı olsun- fâsıklıkla suçluyorlar. Derim ki: O mel'ûn Râfızîleri,

12 Kâdî, *Tesbîtu Delâil*, önsöz.

13 "Kitabu Tesbîtu Delâili Nübüvveti Seyyidina Muhammedin sallallahu aleyhi vesellem ve selamihi, te'lifu eş-Şeyhi'l-imami'l-hücce Kâdilkudât Abdülcebbâr kaddesellahu revcehu ve tecaveze anhu ve avvedehul cenne".

14 Metin içerisinde iki defa "bugün 385 yılındayız" ifadesi geçmektedir. bkz. s. 104, 334.

15 Bu kitaptan övgüyle bahseden veya ondan alıntılar yapan Ehl-i sünnet kaynakları için bkz. Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 77-79.

el-Kâdî Abdülcebbâr el-Mu'tezilî'nin bu kitabında zikrettiği delîllerden daha güzel, daha dakîk, daha sağlam, daha kuvvetli ve daha başarılı reddeden bir kelâm görmedim. Bu yüzden onları reddetmekle ilgilenen kimsenin bu değerli kitabı görmesi gerekir. Bu kitabın mevcudu çok azdır ve insanların çoğu tarafından bilinmemektedir. Onun ismini bilseler de, içindeki faydalı bilgileri bilmiyorlar. Onun görüşünü ezberle ve tekrar et. Fakat bu eserin müellifi i'tizâl görüşüyle meşhurdur. Eğer ondan tevbe ederse, bu delîllerden müslümanları faydalandırdığı için onun yeri, -inşâallâh- öncülerin makâmı olan Firdevs-i a'lâ'dır. En doğrusunu Allâh bilir."[16]

Bu nottan anlaşılacağı üzere *Tesbîtu Delâil*'in nüshaları erken dönemlerden itibaren azalmış ve dolayısıyla kitap giderek ilmî çevrelerdeki tanınırlığını yitirmiştir. Günümüzde bilinen tek yazması Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa koleksiyonunda bulunmaktadır.[17] İlk defa Helmutt Ritter tarafından 1929'da fark edilen bu yazma,[18] Abdülkerim Osman tarafından 1966 yılında neşredilmiştir.[19] Bu neşir, 2006 yılında Kahire'de Dâru'l-Mustafa tarafından tekrar basılmıştır. Kitabın bir başka neşri de Ahmed Abdurrahim es-Sâyih ve Vehbe Tevfîk Ali tarafından yapılmıştır.[20] Ancak inceleyebildiğimiz kadarıyla nâşirler, yeni bir mukaddime ekleme ve bazı önemsiz dipnotlar dışında metin üzerinde herhangi bir değişiklik yapmamışlardır. Sâlim Muhammed Behiyuddîn tarafından *el-Muhtâr min Tesbîti Delâili'n-Nübbüvve* adıyla basılan 80 sayfalık ihtisarı ise görme imkânımız olmadı.[21] *Tesbîtu Delâil*'in Hıristiyanlık bölümü, Gabriel Said Reynolds ve Samir Khalil Samir tarafından yeniden tahkik edilerek İngilizceye çevrilmiş ve *'Abd al-Jabbâr Critique of Christian Origins* adıyla yayımlanmıştır.[22]

---

16 *Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve,* vr.11. hamiş.
17 Şehid A. 1575 (303 vr., h. 615), Sezgin, I, 718.
18 Ritter, *Der Islam*, 18/1929/42; krş. Sezgin, I, 718.
19 Beyrut: Darul-Arabiyya.
20 Kâhire: Mektebetu's-Sikâfeti'd-Diniyye 2008/1428.
21 Müessesetu'd-Dâru't-Teâvun, 2000/1420.
22 Brigham Young University Press, Provo, Utah 2010.

Muhteva Hakkında

Tesbîtu Delâil'de 58 bâb/bölüm bulunmaktadır. Bir nevi konu başlığı görevini gören bu bâbların çoğunda Hz. Peygamber'in (s.a.) nübüvvetine delâlet eden bir mûcize veya alamet anlatılmışsa da, bazen de ona yönelik itirazlar ele alınmıştır. Bazı bâblarda ise pek çok farklı konulara girilmiş, zaman zaman tekrarlara da düşülmüştür. Sistematik bir bölümlemesi olmasa da kitapta üç ana tema üzerinde durulduğunu söylemek mümkündür.

Birinci tema Resûlullah'ın (s.a.) sîretindeki beşer üstü olaylardır. Risâletle görevlendirildikten sonra Resûlullah (s.a.), İslâm dışındaki her türlü inancı bâtıl ilan etti ve bu inanç sahiplerinin, iman etmemeleri halinde dünyada yenilgiye, ahirette hüsrana uğrayacaklarını kendinden emin bir şekilde açıkladı. Hiçbir baskı uygulamadığı ve hiçbir maddi çıkar vadetmediği halde pek çok kimse onun davetine icabet etti. Muarızlarının baskı ve işkencelerine rağmen ona inananların sayısı gün geçtikçe arttı. Dinî mefhumlara aşina olmayan putperest bir kavmin kısa sürede bu şekilde onun etrafında toplanması, hiçbir maddi gücü ve koruması olmadığı halde herkesi karşısına alarak davetini yayması, bütün öfke ve çabalarına rağmen muarızlarının ona bir zarar verememesi, onun Allah tarafından gönderildiğinin ve ilahi bir koruma altında olduğunun kanıtlarındandır.

İkinci tema ise Hz. Peygamber'in verdiği gaybî haberler ve gösterdiği mûcizelerdir. Hz. Peygamber, risâletle görevlendirildikten sonra pek çok vaatte bulunmuş, geçmiş ve gelecekle ilgili birçok haber vermiş ve bunlar aynen gerçekleşmiştir. Aynı şekilde beşerî imkânlar içerisinde yapılması mümkün olmayan mûcizeler göstermiştir. Hiç kimsenin bir benzerini getiremediği ve getiremeyeceği bir kitap getirmiş olması, ayın yarılması, yıldızların dürülmesi, isrâ onun bu tür mûcizelerinden bazılarıdır. Müslümanların baskılardan kurtulacağı ve Kureyş'e galip geleceği, Ebû Leheb'in iman etmeyeceği, Bizanslıların birkaç yıl içerisinde müşrik İranlıları yeneceği şeklinde gayba dair haberler vermiş ve bunlar aynen gerçekleşmiştir. İlâhî yardım olmadan bilinmesi ve gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bu gaybî haberler ve mûcizeler onun peygamberliğinin en büyük kanıtıdır.

Eserin üçüncü temasını ise Hz. Peygamber'in (s.a.) nübüvvetine yapılan itirazlar ve eleştirilere verilen cevaplar oluşturmaktadır. Kitabın önemli bir bölümünü teşkil eden bu konuda mülhidler, Râfızîler, İmâmiyye Şîası, Karmatîler, Hıristiyanlar, Bâtınîler, Mecûsîler, Maniheistler, filozoflar gibi gruplarla yapılan tartışmalara yer verilmiştir. Îsâ b. Verrâk, Ebû Hafs el-Haddâd, İbnü'r-Râvendî, Ebû Saîd el-Husrî örneklerinde olduğu gibi bazen de herhangi bir gruba nispet etmeden mülhid diye zikrettiği isimler de vardır. Ancak kitapta yoğun olarak mülhidler, Şiîler, Bâtınîler ve Hıristiyanların eleştirilerinden söz edilmiştir.

Mülhidlerin eleştirilerine belli bir bölüm tahsis edilmemiş olmakla birlikte kitabın birçok yerinde bunların nübüvveti, ilâhî kitapları, vahyi, Kur'ân'ı inkâr etmelerinden; Hz. Peygamber'i (s.a.) ve sahabeyi eleştirmelerinden söz edilir. Kâdî'ye göre, çoğunlukla Şîa ve Bâtınîlik perdesi altında gizlenen bu Peygamber düşmanları kitaplarında, peygamberlere dil uzatmışlar, Kureyş'in ve Arapların cahil, aptal ve ahmak olduklarını, bu yüzden Resûlullah'ın (s.a.) onları kandırdığını ve büyülediğini iddia etmişlerdir.

Şîa ise imamet, sahabe, Kur'ân'ın bütünlüğü, masumiyet gibi görüşlerinden dolayı eleştirilmiştir. Bâtıniyye ve Bâtınîlerle birlikte zikredilen Karmatîlerin ise İslâm'ı tahrif etme misyonuyla hareket ettikleri belirtilmiştir. IV. asırda Yemen ve Bahreyn'de bir devlet kurmuş olan Karmatîlerin İslâm dünyasında estirdikleri terörden uzun uzun bahsedilmiştir.

Tesbîtu Delâil'de geniş bir şekilde yer verilen konulardan biri de Hıristiyanlıkla ilgili tartışmalardır. Kâdî'ye göre Hz. Muhammed'in (s.a.) Îsâ (a.s.) ve Hıristiyanların inançları hakkında verdiği bilgiler, onun nübüvvetinin en önemli kanıtlarından biridir. Zira Arap ve ümmî bir adamın, lisanı lisanından, beldesi beldesinden ve kavmi kavminden başka olan ve kendisinden asırlarca önce yaşamış olan bir peygamber hakkında bu kadar ayrıntılı ve doğru bilgi vermesi onun bir mûcizesidir. Kâdî, daha sonra Hıristiyanların hem teorik hem de pratik açıdan Îsâ'nın (a.s.) yolundan saptığını ve onların Îsâ'nın (a.s.) dininin değil, kendi uydurdukları bir dinin peşinden gittiklerini açıklayarak onların İslâm'a ve Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliğine yönelik eleştirilerine cevap vermiştir.

Kâdî, Hıristiyanlıkla ilgili açıklamaları ve eleştirilerini sadece Müslüman âlimlerin onlara karşı kullandığı klasik argümanlara dayandırmamıştır. Mevcut Hıristiyanlığın insan ürünü bir din olduğunu ispatlamak için bunlara ilave olarak, bu dinin tarihsel ve toplumsal yapısına da müracaat etmiştir. Hz. Îsâ'nın kişiliğini, İncil'in yazılışını, muhtevasını, kilise tarihini Doğu Hıristiyanlığı'na bağlı Melkâiyye (Melkitler), Ya'kûbîler (Süryânîler) ve Nestûrîler gibi mezheplerin teorik görüşleri ve pratiği temelinde eleştirmiştir.

Kâdî'nin Hıristiyanlık hakkında detaylı bilgi verdiği bu bölüm, Batılı araştırmacıların oldukça ilgisini çekmiştir. Kitabın yayımlandığı 1960'ların ortalarından itibaren bu bölüm üzerinde Batı'da onlarca makale yazılmıştır;[23] doktora tezlerine ve kitaplara konu olmuştur. Batılı araştırmacılar, Kâdî'nin yönelttiği eleştirilerin içeriğinden ziyade onların kaynağı ve nisbetiyle ilgilenmişlerdir. Onlara göre bu eleştirilerde kullanılan üslup alışılagelen klasik Müslüman reddiyeciliğinin üslubundan farklıdır. Dolayısıyla kitabın bu bölümü, Kâdî'den ziyade Yahudi ya da muhalif Hıristiyan mezheplerden birine ait bir risalenin tercümesi olmalıdır. Onda bu iddialarını destekleyen somut bir delil sunamamışlardır.

Tesbîtu Delâil'deki Hıristiyanlıkla ilgili bu bölümü ilk defa fark eden oryantalist M. Samuel Stern'dir (ö. 1969). O sıralarda kitaptaki İsmâilîlik görüşleri üzerinde çalıştığı için Stern, Hıristiyanlık bölümünü araştırmayı da meslektaşı Shlomo Pines'e (ö. 1990) önerir. Pines öneriyi kabul eder ve her iki bölümü ortak çalışma olarak yayınlama konusunda anlaşırlar. Ancak Pines, daha sonra bu bölümü alelacele hazırlar ve arkadaşından habersiz olarak yayımlar. Pines çalışmasında, bu bölümün Süryânîce Yahudi-Hıristiyanlığı (Judeo-Christian) bir risalenin tercümesi olduğu tezini ileri sürer.[24] Ona göre Kâdî, o dönemde Bizans ve Fâtımîler tarafından sıkıştırılan İslâm'ın, fikrî plandaki tıkanıklığını aşmak için, bölgedeki Yahudilerden birinin Hıristiyanlığa dair bir eleştirisini olduğu gibi kitabına derc etmiştir.[25]

---

23 Bunlar üzerinde bir değerlendirme için bkz. Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 1-20.

24 Shlomo Pines, *The Jewish Christians of the Early Centuries of the Christianity According to a New Source*, Jerusalem 1966, s. 1.

25 Pines, 5; Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 4.

Meslektaşı Pines'in kendisine karşı yaptığı ihaneti hazmedemeyen Stern ise, biraz da bu psikolojiyle yazdığı yazılarda, hiçbir tarihsel kanıta dayanmayan Pines'in tezinin saçmalığını ortaya koymaya çalışır. Stern'in kendi kanaatine göre ise bu bölüm, büyük bir ihtimalle eski bir Hıristiyan mühtedisi olan Kâdî'nin, kanonik olmayan inciller ve kaynaklardan yaptığı bir derlemedir.[26] Stern, Kâdî'nin Hıristiyanlığın Pavlus'un etkisiyle Romalılaştırıldığı tezini ise, bazı Yahudi efsanelerinden de beslenerek oluşturulmuş çirkin bir fantezi olarak görür.[27]

Aslında Kâdi'nin *Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve*'si bir bütün olarak okunduğunda, iddia edildiği gibi bölümler arasında bir üslup farkı görülmez. Kâdî'nin bu kitaptaki tartışma şekli, ayet ve hadislere dayanarak Hıristiyanlığı reddeden Ehl-i sünnet reddiyelerinden farklı ise de, klasik Mu'tezile üslubuna uygundur. Zira Mu'tezile'nin en mümeyyiz vasfı muhaliflerinin eserlerini okuyarak kendi argümanlarıyla cevap vermesidir. Nitekim o dönemdeki birçok mülhidin isminden ve eserlerinde ileri sürdüğü tezlerden Mu'tezile âlimlerinin bu yöntemi sayesinde haberdar olabilmekteyiz. Hatta bazen bu yöntemi o kadar abartmışlardır ki, yaptıkları alıntılardan muhaliflerinin eserlerini yeniden inşa etmek bile mümkün olmaktadır.[28] Kâdî'nin bu kitabında görüşlerine değinilen diğer gruplarda olduğu gibi, Hıristiyanlık da kendi kaynaklarına dayalı olarak eleştirilmiştir. Hatta onun İnciller'den yaptığı alıntıların, önemsiz bazı hatalar dışında, tamamının doğru olduğu çağdaş araştırmalarda da teyit edilmiştir.[29] Dolayısıyla eleştirilerinden dolayı zaten pek çok kişi ve grubun hedefi olan Kâdî'nin, başkasına ait bir risaleyi kendine mal ederek muhaliflerinin eline, kendi aleyhine kullanabilecekleri bir koz vermesini iddia etmek mantıksızlıktır. Burada esas ironik olan şey ise böyle bir iddianın, söz konusu bölümün yayımı konusunda yaptığı sahtekârlığı sabit olan S. Pines tarafından ileri sürülmüş olmasıdır.

---

26 Gabriel Said, *age.*, s. 8-9.

27 Gabriel Said, *age.*, s. 1.

28 Mesela İbnü'r-Râvendî'nin Mu'tezile reddiyesi Abdulemîr A'sem tarafından *İbnu'r-Ravendî fi'l-Merâci'i'l-Arabiyye* (Beyrut: Dâru Âfâki'l-Cedîde, 1979) adıyla yeniden inşa edilmiştir.

29 Gabriel Said, *Critique*, s. XLVII.

Benzer bir önyargıyı Stern'de de görmek mümkündür. Stern, Hıristiyanlık hakkında bu kadar detaylı bir bilgiye sahip olmayı, Kâdî'nin eski bir Hıristiyan mühtedisi olma ihtimaline bağlar. Hâlbuki konuyla ilgili bütün kaynaklarda Kâdî'nin tam adı Abdülcebbar b. Ahmed b. Abdülcebbar diye yer almıştır. Bunun anlamı Kâdî, dedesine kadar Müslüman bir aileden geliyor demektir. Ayrıca Pines, çocukluğundan vefatına kadar eğitim gördüğü yerler, hocalarının adları, görev aldığı yerlerin hepsi açıkça bilinen Kâdî'nin hangi ara Hıristiyan olduğuna veya onun hayatı hakkında bu bilgileri veren İslâm kaynaklarını neden yanlış kabul etmemiz gerektiğine dair herhangi bir açıklama yapma ihtiyacı duymaz. Kâdî'nin, Hıristiyanlık hakkındaki bilgilerini apokrif kaynaklardan ve İnciller'den aldığı şeklindeki iddiasını da makul bir şekilde temellendiremez.

Kâdî'nin eseriyle ilgili tartışma, sonraki dönemlerde bu iki ismin tezleri üzerinden sürdürülmüştür.[30] Ancak konunun bu kadar uzun süreli polemiklere ve çekişmelere sebep olmasında, tahmin edileceği üzere akademik kaygılarla beraber, bu iki araştırmacı arasındaki mesleki kıskançlık ve çekememezlik de etkili olmuştur.

Gabriel Said Reynolds, Yale üniversitesinde *Tesbîtu Delâil* 'in bu bölümü ve ilgili tartışmalar üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır.[31] Gabriel ayrıca bu bölümün İngilizce tercümesiyle birlikte edisyon kritikli neşrini Samir Khalil Samir ile beraber gerçekleştirmiştir.[32] Yoğun bir emek mahsulü olan her iki çalışmasında da Gabriel, bölümün orijinal olduğu,[33] pek çok İslâmî ve gayri İslâmî yazılı ve sözlü kaynağa dayanılarak hazırlandığı kanaatine varmıştır.[34] Ancak ona göre Kâdî'nin yaşadığı ortam, fikrî ve mezhebî çeşitlilik açısından zaten oldukça zengindi. Dolayısıyla Kâdî her ne kadar bu fikirlerin derleyicisi ise de aslında bunlar zaten o günün orta-

30 Bunların detayları için bkz. Gabriel, s. 1-18.

31 Gabriel Said Reynolds, *A Muslim Theologian in The Sectarian Milieu: Abd al-Jabbâr and the Critique of Christian Origins*, Leidon-Boston: Brill 2004.

32 Gabriel Said Reynolds, Samir Khalil Samir; Critique of Christian Origins: A Paralel Text, Utah: Brigham Young UniversityPress, 2010.

33 Gabriel Said, *Critique*, s. xxxvi.

34 Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 184-241.

mında var olan anonim eleştirilerdir.[35] Bundan dolayı bu bölümün muhtevasının Kâdî'ye ait olmadığını ifade etmek üzere, "The Critique of Christian Origins" (Hıristiyanlığın Kökenine Dair Bir Eleştiri) diye kendi uydurduğu müstakil bir isim kullanır.[36] Genel olarak Müslümanların ve özel olarak da Kâdî'nin Hıristiyanlık hakkındaki algısının bu mezhepsel ortamın münbitliği sonucu oluştuğunu belirtmek için de katı oryantalist okulun meşhur "secterian milie" tabirine müracaat eder.[37] Çağ, bin yıllık süre, çevre gibi anlamları olan *milieu*, *sectarian* kelimesiyle birlikte mezhepler/dinler çağı, havzası anlamına gelmektedir. İslâm'ın yabancı din ve kültürlerin etkisiyle doğup geliştiğini iddia eden bu tezin özü Goldziher'e kadar gider.[38] Ancak bu tezi *secterian milieu* olarak kavramsallaştıran kişi, İngiliz oryantalist John Wansbrough'dur.[39] Bu teze göre Kur'ân sosyo-kültürel ve dinî yönden oldukça bereketli topraklara sahip olan Mezopotamya bölgesinin ürünüdür. Abbâsîlerin hâkimiyetinde olan bu bölgede, Yahudiliği yaşatmak için yoğun olarak çalışan, Rabbinik Yahudilik gibi çeşitli mezheplere mensup pek çok Yahudi bilgin de bulunmaktaydı. İslâm, *secterian milieu* olarak adlandırılan bu mezhepler havzasının biri ürünüdür.

Secterian milieu tezi, oryantalistik araştırmalarda farklı tezahürlerle devam etmiştir. Michael Cook ve Patricia Crone, *Hagerism* adlı eserleriyle bu tezi bir adım daha ileri götürerek Hz. Muhammed figürü dâhil, ikinci asırdan önce İslâm'a ait bir gerçeklikten söz edilemeyeceğini iddia ettiler. Joseph Schacht tarafından hadislerin tarihlendirilmesini izah etmek amacıyla kullanılan "living

35 Gabriel Said, *Critique*, s. lxxiii.

36 Gabriel Said, *Critique*, s. 2.

37 Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 27, 244-245.

38 Bu tezin Batılı araştırmacılar tarafından hadisleri tarihlendirmede kullanılması konusunda bkz. Harald Motzki, *İsnad ve Metin Bağlamında Hadis Tarihlendirme Metotları*, çev. Bekir Kuzudişli, İstanbul: İz Yayıncılık 2011, s. 68-84.

39 John Wansbrough, Content and Composition of Islamic Salvation History Oxford: Oxford University Press, 1978. Bu tezin oryantalistik çalışmalar üzerindeki etkisi için bkz. R. Stephen Humphreys, İslam Tarih Metodolojisi, s. 113-118; Gabriel Said, *A Muslim Theologian*, s. 27. Bu tezin Kur'ân'ın kökenine uygulanmasına dair Batılı çalışmaların bir değerlendirmesi için bkz. Esra Gözeler, Kur'ân Ayetlerini Tarihlendirmede Batılı Yaklaşımlar, AÜİFD 51:1 (2010), s. 297.

tradition" tabiri de aynı düşüncenin ürünü olarak görülmektedir. Mu'tezile'den çok etkilendikleri için "Yahudi Mu'tezilîler" olarak bilinen *Karailer* üzerinde çalışan David Sklare bu tezden mülhem "common rationality" tabirini ortaya attı.[40] Bu tez ise Mu'tezile akılcılığı diye özgün bir akılcılığın olmadığı, bu tür bir akılcılığın ortaçağda başta Yahudiler olmak üzere bu mezhepler havzasında zaten var olduğu düşüncesinin bir tezahürüdür. Ortaçağ Hristiyan dünyasının İslam hakkındaki algısının[41] akademik dünyadaki tezahürleri gibi görünen bu tezler, yazarlarının hayal gücünden öte bir anlam ifade etmez. Somut verilere dayanmadıkları için de bu görüşler şimdiden önemini yitirmiştir. Nitekim Hagerizm örneğinde olduğu gibi bazıları, ortaya atılışından kısa bir süre sonra bizzat tezin sahipleri tarafından gülünç bulunarak terkedilmiştir.

Tercüme Hakkında

Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve'nin Türkçeye tercüme edilmesinde genel olarak Abdülkerim Osman neşri esas alındı. Hıristiyanlıkla ilgili terminoloji ve referanslar için Gabriel Said Reynolds ve Samir Khalil Samir'in yukarıda tanıtılan *Critique*'sinden yararlanıldı ve dipnotlarda buna işaret edildi. Bunlardan başka tercüme esnasında, özellikle anlaşılmasında zorluk çekilen kısımlar için sıklıkla el yazmasına müracaat edildi ve bazen matbu nüshada önemli eksiklikler ve okuma hataları tespit edildi. Kitabın metni, bu düzeltmelerle birlikte yeni Arapça imlasına göre yeniden dizildi. Tespit edilen 140 civarındaki farklı okuma veya eksiklik tespit edildi. Yeni düzeltmeler metne ilave edilirken, matbu nüshadaki bize göre hatalı olan okunuşlar da (ط) harfiyle dipnotta gösterildi. Bu baskı için hazırlanan metnin, mevcut neşirlerin en sahihi olduğunu söyleyebiliriz.

Tercümede bütünlük sağlanması için kitabı mütercimler arasında bölüştürmek yerine tekrar tercüme yoluna gidildi. Tercümenin ilk hali M. Şerif Eroğlu tarafından yapıldı. Ardından Ömer Aydın tarafından yeniden gözden

---

40 A Common Rationality: Mu'tazilism in Islam and Judaism, edited by Camilla Adang, Sabine Schmidtke, David Sklare, Würzburg: Ergon Verlag in Kommission, 2007.

41 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Western Views of Islam in Medieval and Early Modern Europe: Perception of Other, ed. David R. Blanks and Michael Frasetto, Newyork: St. Martin Press 1999.

geçirildi. Son olarak her iki tercüme editör olarak tarafımızdan baştan sona karşılaştırıldı; ihtilaflı olan yerlere, mütercimlerin bilgisi dâhilinde son şekli verildi. Son okumayı yapan Abdullah Dilek ve Hüseyin Örs'e önemli katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Bu tercümede esas aldığımız metin için önceki neşirlerin hepsinden yararlanılmış olmakla beraber, onların mukaddimeleri ve dipnotları tercümede dikkate alınmadı. Çünkü bu mukaddime ve dipnotlarda okuyucuyu doğrudan ilgilendirmeyen ve herhangi bir kitapta rahatlıkla bulunabilecek pek çok gereksiz malumat vardı. Hazırladığımız yeni neşrin Arapça kısmındaki dipnotlar, sadece metinle ilgili düzeltmelerden oluşmaktadır. Bu tür düzeltmelere ayrıca tercüme kısmında değinilmedi. Ayet numaraları hem Arapça metinde hem de tercüme kısmında tarafımızdan eklendi. Eserde bol miktarda hadis ve siyer malzemesi kullanılmış olmakla birlikte bunların hepsinin kaynaklarına işaret etmeye gerek görmedik. Sadece lafzıyla aktarılan merfu hadislerin temel hadis kaynaklarındaki yerlerine işaret edildi. Çünkü Kâdî, bu eserinde hadis rivayetlerini ve siyer malzemesini genellikle kendi ifadeleriyle bazen yorumlayarak aktarmıştır. Bunların esas şeklini göstermek uzun dipnotlar gerektirirdi ki bu da kitabın hacminin iyice artmasına yol açacaktı. Diğer bilgiler için zorunlu olmadıkça dipnot verme yoluna gitmedik, okuyucuyu kitabın ana metniyle baş başa bırakmayı tercih ettik. Bunun dışında çok zorunlu bazı kelime açıklamaları dışında dipnot kullanmamaya dikkat ettik.

Arapça metinle karşılaştırıldığında da görüleceği üzere eserde, bazen çok uzun cümleler kullanılmış, bazen de konudan konuya atlanmıştır. Çeviride metin akışı ve orijinal ifadelere bağlı kalınmış, orijinal metnin anlamına ve anlatım biçimine mümkün mertebe dikkat edilmiştir. Bununla birlikte yer yer uzun cümlelerin bölünmesi yoluna gidilmiştir. Açık konuşmak gerekirse bazen Kâdî'nin cümlelerini olduğu gibi tercüme etmekte ve vurgularını yansıtmakta oldukça zorlandığımızı söyleyebiliriz. Metinle tercümenin paralel sayfalarda olmasının bu eksikliği telafi edeceği kanaatindeyiz.

Tesbîtu Delâil'in orijinalinde bâb başlıkları bulunmamaktadır. Önceki neşirlerdeki başlıklar, neşredenler tarafından konulmuştur. Her iki naşirin de başlıkları biraz da kendi yorumlarını yansıttıkları için biz yeni başlıklar

koymayı tercih ettik. Ancak bu başlıkları sadece tercüme kısmına koyduk. Orijinal metin üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmaktan özenle kaçındık. Tercümeye pek çok başlık konulmuş olmakla beraber, bunların, kitabın muhtevasını tamamen yansıttığı düşünülmemelidir. Zira bazı bölümler oldukça dağınıktı, neredeyse her paragraf ayrı bir başlık gerektiriyordu ki bunu yapmak kitabın yapısını bozmak anlamına gelirdi. Bu eksikliği, detaylı bir karma indeks hazırlamak suretiyle telâfi yoluna gittik. Hazırladığımız indeks kitabın içeriğini nispeten daha iyi yansıtsa da tam manasıyla istifadenin, eserin bütününü okumakla mümkün olacağını düşünüyoruz.

Bu kitap bir çeşit siyer kitabı olarak da görülebilir. Kâdî, Hz. Peygamber'in sîretini anlatırken elbette ki yoğun olarak rivayet malzemesini kullanmıştır. Ancak onun eseri, klasik siyer ve hadis kitaplarında olduğu gibi bazı rivayet ve haberlerin alt alta dizilmesinden oluşmamaktadır. Kâdî, bu rivayetleri mantıki bir çerçeve içerisine oturtmuş ve çoğunlukla akli delillerle izah etmiş veya savunmuştur. Ayrıca o, bu eserde sadece Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili eleştirilere değil, aynı zamanda sahabeye yöneltilen eleştirilere de cevap vermiştir. Zira ona göre sahabeyi eleştirmek aslında Hz. Peygamber'i eleştirmektir. Çünkü birçok zındık Hz. Peygamber'i açıktan eleştirmeye cesaret edemediği için onun sahabesini hedef tahtası yapmıştır.

Son olarak kitaptaki bilgilerin delil değerine de kısaca değinmek istiyoruz. Kâdî, kitabının başında, Hz. Peygamber'in alametlerini ve mûcizelerini Kur'ân ve kesinliği Kur'ân seviyesinde olan haberlere dayanarak açıklayacağını belirtmiştir. Bu yüzden kitabın ana başlıklarında genellikle Kur'ân kaynaklı mûcize ve alametlere değinmiştir. Hadis rivayetlerini, bu mûcizeleri anlatmada ve açıklamada bolca kullanmış olmakla beraber, sadece hadislere dayanan mûcizelere kitabında pek yer vermemiştir. Mesela isrâ mûcizesi üzerinde genişçe durmuş, ancak hadis kaynaklarında bu mûcizenin devamında anlatılan miraçtan hiç bahsetmemiştir. Keza siyer ve hadis kaynaklarında sıkça geçen Peygamberimizin (s.a.v.) hayvanlarla ve ağaçlarla konuşması, yaslandığı kütüğün inlemesi, ellerindeki taşların Allah'ı tesbih etmesi, parmaklarından su akıtması, az bir yemeği çoğaltması, hastaları iyileştirmesi gibi mûcizelere kitabında yer vermemiştir. Ama Bedir'deki ilahi yardımlarda olduğu gibi, aslı Kur'ân'da bulunan mûcizeleri ve alametleri

açıklama konusunda sıkça hadis rivayetlerine başvurmuştur. Bunlar arasında hadis tekniği açısından zayıf, hatta uydurma olan pek çok rivayet de varır. Ancak Kâdî'nin bu tür rivayetlere, genellikle kesin delillerle sabit konuları açıklamak ve desteklemek amacıyla başvurduğu görülmektedir.

Kitapta serdedilen mûcize ve alametler nakle dayanmakla beraber, bunlara yapılan itirazlara akli metotlarla cevap verilmiştir. Muhaliflerin mûcize ve alamet haberlerine "siz bunları nereden biliyorsunuz?", "siz o dönemde yaşamadınız, bunun gerçekliğini nereden bildiniz?", "bunları zorunlu bilgiyle mi bildiniz yoksa…." şeklinde itiraz ettikleri görülmektedir. Kâdî ise, bu itirazlara genelde akli bir delil olarak gördüğü ve kısaca çok kişinin yalan bir haber üzerine birleşemeyeceği esasına dayanan tevatür teorisiyle cevap vermiştir.[42] Okuyucu onun bu tarzından "nakli delili, mantıki ve akli bir çerçeveye oturtma" olarak tanımlayabileceğimiz Mu'tezile akılcılığı hakkında da bilgi sahibi olmaktadır.

Bu kitapla okuyucunun farklı bir siyer okuyacağına inanıyoruz. Hatta bu eserle sadece Hz. Peygamber ve dönemi hakkında değil aynı zamanda Mu'tezilî bir âlimin Hz. Peygamber ve sahabeye yönelik eleştiriler karşısındaki duyarlılığını, onun bilgisel donanımı ve nübüvvet düşmanları karşısındaki onurlu mücadelesi hakkında da bilgi sahibi olacaktır. Kitabın yaklaşık bin sene önceki bir topluma hitap ettiğini ve bu dönemin kültüründen izler taşıdığını da unutmamak gerekir. Dolayısıyla kitapta güncelliğini yitirmiş bazı bilgiler de bulunulduğuna dikkat edilmelidir. Bununla birlikte o dönemle ilgili bir bilgi deposu, bir tarih hazinesi olan bu kitabın, akademik araştırmalar için oldukça münbit konular ve bölümler içerdiğini düşünmekteyiz. Kâdî'nin bu eleştirilerinin muhalifleri arasındaki yansımalarını bilmiyoruz. Ancak Batı'da bu eserin Hıristiyanlık bölümü üzerinde yapılan akademik tartışmalar, oryantalizme karşı mücadelede oksidentalizm çalışmalarının ne kadar önemli olduğunu ve Mu'tezile âlimlerinin bu konudaki öncülüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

Hüseyin Hansu

---

42 Mesela bkz. 252-264. sayfalar.

KAYNAKÇA

el-Cüşemî, el-Hâkim Ebû Sa'd Muhsîn b. Kerâme el-Beyhâkî, *Şerhu'l-'Uyûn,* Fu'âd Seyyid tarafından *Fadlu'l-İ'tizâl ve Tabakâtu'l-Mu'tezile* (s.365-393) içinde kısmen yayımlanmıştır.

Gözeler, Esra, Kur'ân Ayetlerini Tarihlendirmede Batılı Yaklaşımlar, *AÜİFD* 51:1 (2010).

el-Hamevî, Yâkût er-Rûmî, *Mu'cemu'l-Udebâ',* nşr. Dr. İhsan Abbâs, Beyrut: Dâru'l-Ğarbil-İslâmî, 1993.

Hansu, Hüseyin, Mu'tezile ve Hadis, 2. bs., Ankara: Otto Yayıncılık 2012.

Humphphreys, R. Stephen, *İslam Tarih Metodolojisi*, çev. Murtaza Bedir, Fuat Aydın, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

İbnu'l-Murtazâ, Ahmed b. Yahyâ, *el-Munye ve'l-Emel fî Şerhi'l-Milel ve'n-Nihal*, nşr. M.Cevâd Meşkûr, 2.bs. Beyrut: Dâru'n-Nedâ, 1990.

İbn Hacer, Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-Mîzân*, Haydarâbâd: Matba'âtu Dâ'ireti'l-Ma'ârif, 1329.

Abdulkerîm Osmân, *Kâdılkudât 'Abdülcebbâr b. Ahmed el-Hemedânî*, Beyrut: Dâru'l-Arabiyye, 1967.

Reynolds, Gabriel Said, Samir Khalil Samir; *Critique of Christian Origins: A Paralel Text*, Utah: Brigham Young University Press, 2010.

Shlomo Pines, *The Jewish Christians of the Early Centuries of the Christianity According to a New Source*, Jerusalem 1966.

Yavuz, Yusuf Şevki, "Delâilü'n-Nübüvve", *DİA*, IX (1994), s. 115-116.

Wansbrough, John, *Content and Composition of Islamic Salvation History,* Oxford: Oxford University Press, 1978.

TESBÎTU DELÂİLİ'N-NÜBÜVVE

KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR

Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun

تثبيت دلائل النبوة

القاضي عبد الجبار
رحمة الله عليه

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1] Allah'ın salâtı efendimiz Muhammed ve onun âli üzerine olsun. Hamd, kullarına resûller gönderen ve onları resullerin efendisi Muhammed (s.a.) -Allah'ın salâtı hepsi üzerine olsun- ile sonlandıran Allah'a aittir. Zira Allah, "*Resûl'ünü hidâyetle ve hakk dinle gönderdi ki müşrikler hoşlanmasa da onu bütün dinlerin üstüne çıkarsın.*" (Tevbe, 9/33) buyurmuştur.

[2] Bu kitap, Allah'ın resûlü nebîmiz Muhammed'in -Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun- nübüvvetinin delilleri ile onun mûcizelerinin ve âyetlerinin delillerini tespit ve bunları inkâr edenleri redd hakkındadır.

BÜTÜN DİN VE İNANÇLARI BÂTIL İLÂN EDEREK TEK BAŞINA ONLARA MEYDAN OKUMASI

[3] Bu konuya Kur'ân'da olan âyetlerle ve onu işiten kimse için Kur'ân derecesinde kesinlik ifade eden haberleriyle başlayalım. Resûlullah'ın (s.a.) haberlerini işiten herkes onun Mekke'de ortaya çıktığını, yahudileri, hıristiyanları, Rûmları, Farslıları, Mecûsîleri, Hindlileri, kendi kavmi olan Kureyş'i ve Arapları tekfîr ettiğini ve onlardan teberrî ettiğini kesin olarak bilir. Resûlullah (s.a.), onların ilâhlarını ayıpladı, seleflerini tekfîr etti, dinlerinin dalâlette olduğunu söyledi ve birliklerini dağıttı. Onlara şöyle dedi: "Allah, beni resûl olarak gönderdi ve âlemlerden beni seçti. Beni, benim davetimin ulaştığı öncekilere ve sonrakilere karşı hüccet kıldı. Beni, nebîlerin hâtemi ve resûllerin sonuncusu yaptı. Şüphesiz benim dinim bütün dinlere galip gelecektir. Şüphesiz benim ve bana tâbi olanların davası yücelecek ve galip, muzaffer ve mâlik olanlar onlar olacaktır."

[4] Resûlullah, bunu söylerken fakir, tek başına ve ücretle çalışan bir aile reisi idi. Bu davet sebebiyle onları kızdırmış ve öfkelendirmişti. Tek başına olmasına rağmen onlara zillet elbisesi giydirmişti. Onları öyle kızdırmıştı ki onu azarladıktan ve ayıpladıktan sonra ona yasak ve engel koydular. Onu uyardıktan sonra kökünü kazımak ve yok etmekle tehdit ettiler. Fakat o, işinde onlara üstünlük sağladı ve şöyle dedi: "Beni resûl olarak gönderdiği zaman Rabbime, "Eğer ben bunu Kureyş'e söylersem, benim başımı koparırlar." dedim. Rabbim de bana, "Onlara söyle ve teblîğ et!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

[١] وصلى الله على سيدنا محمد وآله، الحمد لله الذي منّ على عباده بإرسال رسله، وختمهم بسيدهم محمد صلى الله وعليهم أجمعين، فأرسله بالهدى ودين الحق، ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾

[٢] هذا كتاب «تثبيت دلائل نبوة نبينا محمد» رسول الله صلوات الله عليه وسلامه، والأدلة على معجزاته وظهور آياته، والرد على من أنكر ذلك.

باب

[٣] فنبدأ من ذلك بما في القرآن، وبما يجرى مجراه مما يعلَمه من سمع أخباره، كالعلم بالقرآن، فقد علم كلّ من سمع[١] أخباره صلّى الله عليه وسلم أنه ظهر بمكة، فأكفر اليهود وبرىء منهم، والنصارى والروم وبرىء منهم، والفرس والمجوس وبرىء منهم، والهند وبرىء منهم، وقومه من قريش والعرب وبرىء منهم، وعاب آلهتهم، وأكفر أسلافهم، وضلل أديانهم، وفرق آلافهم، وقال لهم: الله أرسلني واصطفاني من العالمين، وجعلني حجة على كل من بلغته دعوتي من الأولين والآخرين، وجعلني خاتم النبيين وآخر المرسلين، وإن ديني يظهر على الأديان كلها، وأن كلمتي وكلمة اتباعي تعلو، وأنهم هم الغالبون القاهرون المالكون.

[٤] وهو إذ ذاك فقير وحيد، أجير معيل، قد أغضبهم وغاظهم بهذه الدعوة، وألبسهم الذل مع وحدته، وبالغ في إسخاطهم، فنهوه وزجروه، بعد أن عاتبوه وعذلوه؛ ثم توعدوه بالاستئصال والبوار، بعد أن رغبوه. فغلبهم على أمره، وقال: إني قد قلت لربي حين أرسلني: إني إن قلت هذا لقريش رضخوا رأسي، فقال لي: قل، وبلغهم،

---

١ كلمة (سمع) ساقطة من (ط)

Bu, onları kızdıracak, sana karşı her türlü kötülüğü yapacaklar, sana düşmanlık yolunda hizipler kuracaklar ve tehditler savuracaklar ve seninle savaşmak için asker toplayacaklar. Ben, seni onlara karşı koruyacağım. Senin için onlardan ve başkalarından ordular göndereceğim. Akıbet senin olacaktır." Rabbim, bunu ve bundan daha şiddetlisini söyledi."

[5] Onu tasdik etsin veya yalanlasın, onun haberlerini işiten herkes bunu bilir. O, bir mahlûka sığınmıyor, zamanının krallarından herhangi birine yanaşmıyor ve bir beşere ilticâ etmiyordu. Bilakis hepsine birden düşmanlık oku fırlatıyor ve hepsini kızdırıyordu. Bu yaptığı şey, onları kendisine düşman olmaya sevk etti. Sonra bunun gelip geçici bir söz olmasına razı olmadı. Bilakis onu ebedîleştirdi ve yazıya geçirdi. Onu okunan bir kitap ve tilâvet edilen bir Kur'ân yaptı. Düşmanlarına işittirerek, *"Rabbim bana söyledi."*; "*Bunu, benim ve sizin Rabbiniz bana vahyetti."* diyordu. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: *"Bir zaman sana, "Rabbin insanları kuşatmıştır." demiştik."* (İsrâ, 17/60)*; "Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun mesajını tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur."* (Mâide, 5/67).

[6] Bu, onların öfkesini artırdı. Bu yüzden müşrikler, yahudiler, hıristiyanlar, Farslılar ve Mecûsîler, ona düşmanlık, onu ele geçirme ve öldürme konusunda tek el gibi oldular. Onlar kin, kibir, zor kullanma ve intikam alma hususunda insanların en şiddetlisi idiler. Onlar, develerini ve atlarını ayıplayan kimseye bile sessiz kalamazlarken, ilâhlarını, babalarını ve akıllarını ayıplayan ve dinlerinin sapık olduğunu söyleyen kimseye nasıl sessiz kalsınlar? Resûlullah, onların arasında tek başına bir adam olduğu hâlde Allah onu onlardan korudu. O, ölüm meydanında, korku çukurunda, yetimliğin ezikliği ve yalnızlığın ıssızlığı içinde onlardan kaçarak herhangi bir mahlûka sığınmadı. O, bu hâlde iken Allah onları ondan uzak tuttu. Onun nübüvvetinin âyetlerinden ve delillerinden sadece bu olsaydı, yeterdi ve artardı bile! Çünkü bu, birçok gaybî bilgiyi haber vermektir. Nitekim o, onları kızdıran ve öfkelendiren şeyleri getirmesinin yanı sıra, bütün Kureyş'in, bütün Arapların, bütün yahudilerin ve bütün hıristiyanların her birine "Siz beni öldüremezsiniz!" demiştir. Resûlullah, bu sözleriyle sanki onları kendi üzerine saldırtıyor ve onları kendisine kötülük yapmaya sevk ediyordu. O, bütün bunları onlara söylüyordu fakat kimse ona zarar veremiyordu. Bu, yeterli ve açık bir delildir.

فسيغضبهم ذلك، وسيبعثون مكروههم عليك، وسيتحزبون ويجلبون في عداوتك، ويجمعون العساكر لحربك، فأعصمك منهم، وأبعث جنودا لك منهم ومن غيرهم، فتكون العقبى لك، فقال هذا وما هو أشد منه.

[٥] يعلم ذلك كل من سمع أخباره ممن صدقه أو كذّبه، وهو لا يعتصم بمخلوق، ولا يصوب ملكا من ملوك عصره، ولا يلوذ بأحد من البشر. بل قد رماهم كلهم عن قوس واحدة بالعداوة، وأسخطهم أجمعين، وبعثهم بهذا الصنيع على عداوته. ثم ما رضي أن يجعل ذلك قولا ثم صفحا، بل خلده ودوّنه، وجعله كتابا يقرأ، وقرآنا يتلى، يسمعه عدوه وقال: ربي قال لي، وربي وربكم أوحى به إليّ، فقال: ﴿وَإِذ قُلْنا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحاطَ بِالنَّاسِ﴾ «الإسراء ٦٠» وقال: ﴿يا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إليك مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ «المائدة ٦٧».

[٦] فازدادوا غيظا عليه، وصاروا هم واليهود والنصارى والفرس والمجوس يدا واحدة في عداوته، وطلب نفسه، والحرص على قتله، وهم أشد الناس حقدا وأنفة وجبرية وطلبا بطائلة لا يقارّون من عاب خيولهم وجمالهم فكيف بمن عاب آلهتهم وآباءهم وعقولهم وضلل أديانهم، فعصمه الله منهم وهو وحيد فريد بينهم، وهو في حومة[٢] الموت، وخندق الخوف، وذل اليتم، ووحشة الوحدة، لا يعتصم منهم بمخلوق، فصرفهم الله عنه وهذه حاله، فلو لم يكن من آياته ودلائل نبوته إلا هذا لكفى وأغنى وزاد على الكفاية، لأنه أخبار بغيوب كثيرة، لأنه قال لجميع قريش ولجميع العرب ولجميع اليهود ولجميع النصارى ولكل واحد منهم: لا تقتلونني، مع ما قد جاءهم به مما قد غاظهم وأغضبهم، وهو في هذا القول كالباعث لهم على نفسه، وكالحامل لهم على مكروهه وهو يذكرهم بذلك، فسلم منهم مع هذه الأحوال، فهذا باب كاف شاف.

---

٢ في (ط) : مصوبة

DÜŞMANLARININ ONUN KARŞISINDA ACZİYET VE ÇARESİZLİK İÇİNDE KALMASI

[7] Bu, ancak çok kuvvetli bir şekilde Allah'a (a.c.) güvenen ve Allah'ın va'dine boyun eğen akıllı bir kimsenin sergileyeceği bir duruştur. Eğer böyle olmasaydı, kendilerini ve ilâhlarını büyük gören Arap ve acem milletlerini dinlerinden dolayı kızdırmaya devam edemezdi. Aksi takdirde onun kökünü kazırlar, öldürürler ve izini bırakmazlardı. Öldürülmesi çok arzu edilmesine rağmen sağ sâlim kaldığına ve işler sonunda onun dediği noktaya vardığına göre, yakînî olarak biliyorsun ki bütün bunlar Allah tarafındandır. Bu hususta onun misâli, "Ben, şu alevli ateşin içine gireceğim ve o ateş beni yakamayacaktır."; "Ben çıplak olarak yüksek bir kayadan, şu okların üzerine atlayacağım ve o oklar bana batmayacaktır." veya "Kızdırdığım ve yavrularını öldürdüğüm için beni parçalamak için yanıp tutuşan, beni öldürmek ve benden kurtulmak zorunda olan şu aç ve yırtıcı hayvanın yanına gideceğim ve o hayvandan kurtulacağım ve beni öldüremeyecektir." diyen adamın meseli gibidir. Bu, gayet açık bir delildir.

VA'D ETTİKLERİNİN AYNEN GERÇEKLEŞMESİ

[8] Resûlullah'ın va'dettiği ve söylediği her şey gerçekleşmiştir. Onun tek başına iken söylediği, *"Şüphesiz ben, kalabalıklara ve askerî birliğe sahip olacağım."* sözü, söylediği ve haber verdiği şekilde olmuştur. Zira Resûlullah, onları davet ettiği zaman onun sözünü inkâr ettiler, görmezden geldiler ve ona redd ve yalanlama ile karşılık verdiler. Sonra insanlar, grup grup ona icâbet etmeye devam ettiler. Sonunda askerî birlik oldular. Onun doğruluğuna ve nübüvvetine inandılar; sonunda itaatkâr bir orduya ve müttefik bir gruba dönüştüler. Ona itaat ederek mallarını infâk ediyorlar ve kanlarını akıtıyorlardı. Hatta bu insanlar, onun rızâsına nail olmak ve emirlerini yerine getirmek için babalarından kaçıyorlar, oğullarını öldürüyorlar ve vatanlarını terk ediyorlardı. Onlara göre amellerin en doğrusu, onun razı olduğu amellerdi. Zira onun onların önlerine sereceği bir dünyalığı, onlara vereceği malları yoktu ve onlara söz geçirecek bir riyâseti de bulunmuyordu. Bilakis o, yetim, fakir, yalnız, yoksul ve başkasına muhtaç bir kimse idi.

باب آخر

[٧] وهذا مقام لا يقومه عاقل إلا أن يكون على غاية الثقة بالله عزّ وجل والسكون إلى وعد الله لأنه لو لم يكن كذلك لم تلبث أن تغضب أمم العرب والعجم لأديانهم، ويأنفوا لأنفسهم وآلهتهم، فيستأصلونه ويصطلمونه ويقتلونه ويمحون أثره. فلما سلم مع الحرص على قتله، وآلت الأمور إلى ما قال، علمت وتيقنت أنه من قبل الله، لأن مثله في هذا مثل من قال إني أخوض هذه النار المضرمة فلا تحرقني، أو كمن قال: أتردّى من شاهق على الأسنّة وأنا عريان فلا تنفذ فيّ، أو من قال: أدخل من هذه السباع الضارية الجائعة التي قد أغضبتها وقتلت أولادها وهي حريصة على افتراسي ومحتاجة إلى قتلي والراحة مني فأسلم منها ولا تقتلني. فهذا باب شاف.

وباب آخر

[٨] وهو ما كان وعد وقال وهو في وحدته، إني سأصير في جماعات وعساكر فكان كما قال وأخبر، لأنه حين دعاهم أنكروا قوله وأكفروه وتلقوه بالردّ والتكذيب، ثم ما زال والنفر بعد النفر يجيبونه، حتى صار في عساكر، فاعتقدوا بصدقه ونبوته، وصاروا له جندا مطيعين، وحزبا متفقين، ينفقون أموالهم ويسفكون دماءهم في طاعته ويبرؤن من آبائهم ويقتلون أبناءهم ويفارقون أوطانهم لأجله وامتثالا لأمره، وأزكى الأعمال عندهم ما أرضاه بلا دنيا بسطها فيهم، ولا أموال دفعها إليهم، ولا لرئاسة كانت له عليهم، بل كان يتيما فقيرا وحيدا معيلا محتاجا.

[Diğer Peygamberlerin Aksine Resûlullah'ın Kavmi Dinden Tamamen Habersizdi]

[9] Resûlullah, onlara kendisinden önceki peygamberlerin durumlarına benzer bir durumda gelmişti. Mûsâ (a.s.), İsrailoğullarından olan kavmine gelmişti. Onlar, peygamberlerin çocuklarıydı. Rubûbiyyete inanmışlardı ve ona giden yolu biliyorlardı. Nübüvvete inanmışlardı ve Mûsâ'dan önceki Âdem, Nûh, İbrâhîm, İshâk, Ya'kûb ve Esbât [İbrâhîm, İsmâîl, İshâk ve Ya'kûb'un soyundan gelenler] gibi peygamberleri biliyorlardı. Onlar, Allah'a ibâdet etmeye alışkın idiler ve me'âda [ölüm sonrası hayata] inanıyorlar ve bunu biliyorlardı. Mûsâ, onlara Kıptî ve Firavun zorbalarının ellerinde zillet, esâret ve perişanlık içinde oldukları bir zamanda geldi. Kıptîler ve Firavunlar, onların erkeklerini öldürüyorlar ve kadınlarını sağ bırakıyorlardı. Onların değerli sanatlar yapmalarına ve meslekler icra etmelerine mani oluyorlardı. Sadece süt sağmak, odun kesmek gibi zor ve meşakkatli işlerde çalıştırılıyorlardı. Mûsâ, onlara inandıkları rubûbiyyet ve nübüvveti getirdi. Onları zilletten izzete, bedbahtlıktan refah ve huzura, fakirlikten zenginliğe çıkardı.

[10] Mûsâ'dan sonra gelen peygamberler de, Mûsâ'nın getirdiği şeyi getirdiler. Sonunda peygamberlik görevi, Mesîh Îsâ b. Meryem'e (a.s.) ulaştı. Îsâ (a.s.), İsrailoğullarına Mûsâ'nın sünnetlerini ve Tevrât'ın şeriatini getirdi.

[11] Îsâ (a.s.) ve kendisinden önceki peygamberler hazır, alışılmış ve bilinen bir iş üzere geldiler. Muhammed (s.a.) ise, rubûbiyyeti bilmeyen, putlara tapan, ba's ve me'âdı [âhireti] şiddetli bir şekilde inkâr eden, nübüvvet, tahâret, namaz, oruç ve zekât bilmeyen, son derece gururlu, kibirli, gaddar, katı yürekli, şefkatsiz, acıma hissi taşımayan, geçimini gaspçılıktan sağlayan, kan döken, utançtan kutulmak için zürriyetlerini öldüren bir kavme nebî olarak geldi.

[12] Resûlullah (s.a.), onları rubûbiyyete, nübüvvet, ba's ve kıyâmeti ikrâr etmeye davet etti. Onları doğruluk, ahde vefâ, emaneti edâ, hakka boyun eğmek, tahâret, namaz, oruç, i'tikâf, zekât, sıla-i rahim [akrabalarıyla ilişkiyi kesmemek], hırsızlık yapanların elini kesmek, zinâ iftirasında bulunanlara, zinâ yapanlara ve içki içenlere celde cezası vermek, kan hususunda efendileri, fakirleri, yabancıları ve zayıfları eşitlemek ile sorumlu tuttu.

[٩] ثم جاءهم مجيء ما جاء نبي قبله في مثل حاله، فإن موسى صلّى الله عليه وسلم أتى قومه من بني إسرائيل، وهم أولاد الأنبياء، قد اعتقدوا الربوبية وعرفوا الطريق إليها واعتقدوا النبوة وعرفوا الأنبياء قبل موسى، كادم ونوح، ثم إلى إبراهيم وإسحق ويعقوب والأسباط، وألفوا عبادة الله، واعتقدوا المعاد وعرفوه. ثم جاءهم في ذل وأسر وقهر في أيدي الجبابرة من القبط والفراعنة، يقتلون أبناءهم، ويستحيون نساءهم، ويمنعونهم الصنائع الشريفة والاحتراف، ويقصرونهم على ضرب اللبن وقطع الأحطاب والأعمال الشاقة المؤلمة، فجاءهم موسى بما يعتقدون من الربوبية والنبوة، ثم أخرجهم من الذلّ إلى العزّ، ومن الشقاء إلى الرفاهية والدعة، ومن الفقر إلى الغنى.

[١٠] ثم جاءهم من بعد موسى من الأنبياء بما جاءهم به موسى، إلى أن انتهت النبوة إلى المسيح عيسى بن مريم صلّى الله عليه وسلم، فأتى بني إسرائيل بسنن موسى، وشرائع التوراة.

[١١] فقدم هو والأنبياء قبله على أمر ممهد مألوف معروف، وعلى قوم قد ألفوا وعرفوا. وجاء محمد صلّى الله عليه وسلم قوما لا يعرفون الربوبية، ويعبدون الأصنام، وينكرون البعث والمعاد أشد الإنكار، لا يعرفون نبوة ولا طهارة ولا صلاة ولا صياما ولا زكاة، أشد الناس نخوة وجبرية وأنفة، قساة جفاة، معاشهم من شن الغارات، يسفكون دماءهم ويئدون ذريتهم فرارا من العار.

[١٢] ودعاهم صلّى الله عليه وسلم إلى الربوبية، وإلى الإقرار بالنبوة والبعث والقيامة، وأخذهم بالصدق والوفاء وأداء الأمانة والخضوع للحق، وبالطهارة والصلاة والصيام والاعتكاف والزكاة، وصلات الأرحام، وقطع السارق، وجلد القاذف والزاني وشارب الخمر، ومساواة الموالي والفقراء والأعاجم والضعفاء في الدماء،

Yine onları Allah'tan başka taptıkları ilâhlarından, babalarından ve dinlerinden uzaklaşmakla, onların sapkın olduklarını kabul etmekle, onlardan uzaklaşmayı kabul etmekle, kanlarını ve mallarını kendisine itaat yolunda harcamakla, kendisine itaat ederek diğer milletlerle savaşmakla, zorbalara ve krallara düşmanlık etmekle sorumlu tuttu. Kısacası onları bütün zorluklarla sorumlu tuttu. Onları rahatlıktan sıkıntıya ve barıştan düşmanlığa çıkardı. Onları, alışık olmadıkları ve âdet edinmedikleri şeyleri mecbur kıldı. Onları, her türlü külfet ve zahmete soktu. Fakat onlar, bu şartlarda ona icâbet ettiler. Resûlullah'ın gelişinin zikrettiğimiz şartlarda olması, onun nübüvvetinin âyetlerinden ve delillerindendir.

[13] Ashâbının ona itaat etmesini, kavminin onu tasdik etmesini, askerlere ve kalabalıklara sahip olmasını, onun nübüvvetinin delillerinden saymamızın sebebi, daha önceden bunların olacaklarını haber vermesinden dolayıdır. Nitekim bütün bunlar, açıkladığımız ve beyan ettiğimiz o şartlara rağmen onun haber verdiği ve söylediği şekilde olmuştur. Resûlullah, onları zâhiren tedbir, öngörü ve basîret gerektiren işlere ve şartlara davet etmişti. Bu yüzden onları Allah katından olmadığı sürece kendisine icâbet etmemeyi ve tabi olmamayı zorunlu kılmış ve Allah'ın vaadine güvenmelerini söylemiştir. Resûlullah'ın bu durumu, "Bu küçük karınca, şu teçhizatlı orduyu hezimete uğratacaktır." veya "Bu ince cam parçası, şu büyük ve sert dağı parçalayıp toz haline getirecektir." diyen adamın durumu gibidir. Zira o, insanların da bildiği üzere zayıf ve yalnız bir durumdaydı. Sonra onları, hoşlanmayacakları şeylere davet etmiş ve her türlü zorlukla sorumlu tutmuştu. Daha önce açıkladığımız gibi, onları çetin ve zor işlerle yükümlü tutmuştu. Böylece yakînen biliyorsun ki bu, Allah'ın nûrudur ve Allah tarafındandır.

[Resûlullah (s.a.) Allah Rızâsından Başka Bir Şey Va'd Etmedi]

[14] Birisi şöyle diyebilir: "O, onlara ganimetleri mubah kılmamış mıydı? O hâlde niçin bu sebeple ona icâbet etmiş olmalarını inkâr ediyorsunuz?"

[15] Ona şöyle cevap verilir: "Akleden ve düşünen bir kişi böyle bir soru sormaz. Çünkü bu kavim, onun doğruluğuna ve nübüvvetine inanmışlardı. Onların icâbet etmeleri bu yüzdendi. Çünkü Allah'a yakın olmak, bunlara razı olmaktan geçiyordu. Bundan başkasını iddia eden kimse, ya bilineni inkâr etmektedir ya da haberleri işitmemiştir.

وأخذهم بالبراءة من آلهتهم التي يعبدونها من دون الله، ومن آبائهم ومن أديانهم، وبالإقرار بضلالهم، والتدين بالبراءة منهم، وببذل دمائهم وأموالهم في طاعته، وبمجاهدة الأمم ومعاداة الجبابرة والملوك في طاعته، فأخذهم بكل شدة، وأخرجهم من الراحة إلى الكدّ ومن المسالمة إلى العداوة، وألزمهم ما لم يكونوا ألفوا ولا عاهدوا، وألزمهم الكلف والمؤن، فأجابوه بهذه الشرائط، فكان مجيئه على الوجوه التي قدمنا ذكرها من آياته ودلائل نبوته صلى الله عليه.

[١٣] ولم نجعل طاعة أصحابه له وتصديق القوم له ومصيره في عساكر وجماعات من دلائل نبوته إلا لأنه أخبر قبل ذلك أن هذا سيكون فكان كما أخبر وكما قال على تلك الوجوه التي شرحناها وبيّناها. لأنه دعاهم إلى أمور وشرائط ظاهر التدبير وموجب الرأي واقتضاء الحزم ألا يجيبوه ولا يتبعوه إلا أن يكون من قبل الله، وواثقا بوعد الله، فإن سبيله في ذلك سبيل من قال: هذه النملة الضعيفة تهزم هذه العساكر المعدة، أو هذه الزجاجة الرقيقة ترض هذه الجبال الصلبة الشديدة، لأنه قد كان في الضعف والوحدة على ما قد علمه الناس، ثم دعاهم إلى ما يكرهون، وأخذهم بكل شدة، وفرض عليهم الأمور الغليظة الصعبة على ما تقدم من شرح ذلك، فعلمت وتيقنت أنه نور الله ومن قبل الله.

[١٤] فإن قيل: أو ليس قد أباحهم الغنائم، فما تنكرون أن تكون إجابتهم له لهذه العلة؟

[١٥] قيل له: هذا لا يسأل عنه من يعقل ولا من يحصل لأن القوم قد اعتقدوا صدقه ونبوته فكانت إجابتهم له لهذا وعلى هذا تقربا إلى الله عز وجل بذلك، فمن ادعى غير هذا فقد دفع المعلوم، أو يكون لم يسمع الأخبار.

Zira onlar, ona mallarını infâk etmek, kanlarını akıtmak, ona itaat etmek ve rızâsını kazanmak uğruna babaları ve oğullarıyla savaşmak üzere icâbet ettiler. Tefekkür eden ve düşünen akıllı bir kişinin, onların dünyayı talep ederek, rahat ve huzuru arzu ederek ona icâbet ettiklerini söylemesi nasıl mümkün olur? Halbuki durum bunun aksinedir."

[16] Eğer onun yanında sırf baskın malları ve ganimetler olsaydı, mutlaka ona şöyle derlerdi: "Bizim, baskın malları ve ganimetler konusunda sana ihtiyacımız yoktur! Biz, onu senden daha iyi biliyoruz. Zira sanatımız ve âdetimizdir. Sana tâbi olmaya davet ettiğin şey nedir? Yanında ne var? Baskın malları ve ganimetler konusunda sana tâbi olmamızın sebebi nedir? Mallarını çoğaltman, hazinelerini, atlarının meralarını ve hayvanlarının ahırlarını artırman için mi? Yoksa silah depolarını mı doldurmak istiyorsun? Birisi çıkıp bizi, babalarımızı küfürle itham etmekle, dalâlette olduklarına şahitlik etmekle, onların şereflerini düşürmekle, tercihlerini kötülemekle, milletlere ve zorba krallara düşmanlık yapmakla, babalarımız, oğullarımız ve kardeşlerimiz olsa bile, sana muhalefet edip düşmanlık eden herkesle savaşmakla, vatanlarımızdan ve eşlerimizden ayrılmakla, içki içmek, ipek giymek gibi zevklerimizden ve âdetimiz olduğu üzere bize söven veya babalarımızı ayıplayan kimseyi öldürerek hıncımızı almaktan vazgeçmekle sorumlu tutacak, sonunda biz hiçbir şey kazanmayacağız. Biz, kendi gücümüzle kazandığımız ve canımızı tehlikeye atarak elde ettiğimiz ganimetleri sana teslim edeceğiz; sen de bize o malın bir kısmını vereceksin, öyle mi?" Bunu, en ahmak ve aptal kimseler bile tercih etmez. O hâlde bu, Resûlullah'a icâbet eden muhâcirler ve ensâr hakkında nasıl düşünülebilir. Zira Resûlullah, onlar sayesinde izzet ve kuvvete kavuştu. Onlar, onun koyduğu bu şartlara sabrettiler.

[17] Eğer o bir nebî olmasaydı, onun ganimet elde edip etmeyeceğini ve onun va'dettiği şeylerden herhangi birinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bilemezlerdi. Böylece hasmımızın zannettiği gibi, ona tâbi olmayacaklardı. Şayet bu, zımmîler ve zındık gruplar içinde olsaydı, müslüman olduklarını iddia eden bir kavme bulaşmamış olsaydı, bunu zikretmezdik. Çünkü bu, bu gibi hususlarda düşünmeyen ve zâhire aldanan müslümanların ayaklarını kaydıran bir şeydir.

فهم إنما أجابوه على أن ينفقوا أموالهم ويسفكوا دماءهم ويقتلوا آباءهم وأبناءهم في طاعته ولأجله، فكيف يسوغ لعاقل فكّر وتدبّر ان يقول إنما أجابوه طلبا للدنيا ورغبة في الراحة والدعة والأمر بالضد من ذلك.

[١٦] وبعد فإن لم يكن معه[٣] إلا الغارة والغنائم فكانوا يقولون له: وما حاجتنا إليك في الغارة والغنائم ونحن أعلم بها منك، وهي صناعتنا نحن وعادتنا، وما الذي يدعونا إلى اتباعك وما معك[٤] إلا أن تبعثنا على الغارة والغنائم؟ أمن أجل سعة أموالك وكثرة كنوزك ومروج خيولك وإصطبلات دوابك؟[٥] أم لخزائن سلاحك. ومن أخذنا بأن نكفر آباءنا ونشهد بضلالهم ونسخف أحلامهم، ونسوء اختيارهم، ونعادي الأمم وجبابرة الملوك، ونسفك دماءنا في طاعتك، ونقتل كل من عاداك وخالفك وإن كانوا آباءنا وأبناءنا أو إخواننا، ونفارق أوطاننا وأزواجنا، ونهجر اللذات من شرب الخمور ولبس الحرير وشفاء الغيظ بقتل من سبّنا أو عاب آباءنا كعاداتنا في ذلك، ثم لا نحصل إلا على شيء إذا غنمناه بقوتنا وغلبنا عليه بأسيافنا بعد المخاطرة بدمائنا أن نسلمه إليك فتعطينا بعضه، هذا لا يختاره بله النساء فكيف بالمهاجرين والأنصار الذين أجابوه فصار بهم في عز ومنعة، وصبروا على تلك الشرائط التي شرطها.

[١٧] وبعد فإن لم يكن نبيّا فهم لا يدرون هل يصل إلى غنيمة؟ ولعله لا يتم له شيء مما يعدّ، فما كانوا ليتبعوه لما يظنه الخصم، ولولا أن هذا قد كان في أهل الذمة وطبقات الزنادقة، وتعدوا إلى قوم زعموا أنهم من المسلمين لما ذكرناه، ولكنه شيء يستزلون به المسلمين الذين لا ينظرون فيما هذا سبيله، ويغترون بالظاهر.

---

٣ في (ط) : تبعه
٤ في (ط) : تبعك
٥ في (ط) : دولك

[Sahâbeye İftira Allah ve Resûlüne İftiradır]

[18] Müslümanlardan olduklarını, hatta seçkinlerin seçkini olup başkalarının bilmedikleri şeyleri bildiklerini, meselelerin gizli ve bâtınî yönlerini bildiklerini iddia edip de, muhâcirler ve ensâr hakkında dinledikleri kimseye inanan bu kişiler, gâfil, ahmak ve aklı kıt kimselerdir. Halbuki düşünen bir kimse, onların [muhâcirler ve ensârın], akıl bakımından dünyanın en akıllıları, tahsil bakımından en iyileri, işlerin gizli ve kapalı yönlerini kavramada en hızlıları olduklarını bilir. Muhâcirler ve ensâra bu iftirada bulunan kimse ile Resûlullah'a aynı iftirada bulunan kimse arasında fark yoktur. Muhâcir ve ensârın akıllarının eserleri, yaptıkları işlerde, aldıkları dünyevi tedbirlerde, insanları idare etme siyasetlerinde, havaslarını ve avamlarını tertiplerinde, dâhi krallar ve akıllı insanların ellerindekini alışlarında görülmektedir. Bunun açıklanması uzun sürer.

[Resûlullah (s.a.), Bir Mecnûn Değildi]

[19] Birisi şöyle diyebilir: "Arkadaşınızın akıllı olduğunu kim kabul etti ki siz, muhâcirler ve ensârın akıllarını reddeden kimsenin, Resûlullah'ın (s.a.) aklını reddeden kimse gibi olduğunu söylüyorsunuz?"

[20] Ona şöyle cevap verilir: "Onun düşmanları bunu reddetmiyorlardı. Çünkü onlar, "O, fakir, yalnız, işçi ve başkasının yardımına muhtaç olduğu hâlde, muhâcirler ve ensârı bir araya getirmesi, zikrettiğimiz şartlar altında daha önce anlatılan şeylere davette bulunması, ancak tam bir akıl, büyük bir zekâ, ince tedbir, güzel bir şekilde tahammül ve sabır, işlerin âkıbetini bilme ve geniş sezgi sayesinde oldu" diyorlardı. Bunlar, düşmanlarının onun hakkındaki sözleridir. Dostları ise onun hakkında, "Bu, akıllı bir kimsenin aklı ile ulaşacağı bir şey değildir. Resûlullah, insanların en akıllısı, ilim ve zekâ bakımından en genişleri, mal bakımından en zenginleri olsaydı bile, bu şartlarda bu başarı ancak akılların sahibi ve kalpleri evirip çeviren Allah'ın (a.c.) tedbiri ve O'nun vahyi sayesinde olur." diyorlardı.

[١٨] هؤلاء الذين ادعوا أنهم من المسلمين، وأنهم من خاصة الخاصة، وممن قد عرف ما لا يعرفه غيره، وأن للأمور غوامض وبواطن قد عرفها، فيعتقد من يسمعه في المهاجرين والأنصار الغفلة والبله وقلة العقل، ومن تدبّر، يعلم أنهم أوفر عالم الله عقولا، وأحسنهم تحصيلا، وأسرعهم استدراكا لخفيات الأمور وغوامضها، لا فرق بين من رمى المهاجرين والأنصار بذلك، وبين من رمى رسول الله صلّى الله عليه وسلم بذلك. فإن آثار عقول المهاجرين والأنصار معروفة في أفعالهم، وتدبيرهم الدنيا، وسياسة أهلها، وترتيب خواصهم وعوامهم، وأخذها من أيدي دهاة الملوك وعقلاء الناس، وتفصيل ذلك يطول.

[١٩] فإن قيل: ومن سلم لكم عقل صاحبكم حتى تقولوا إن من دفعنا عن عقول المهاجرين والأنصار كمن دفعنا عن عقل رسول الله صلّى الله عليه وسلم؟

[٢٠] قيل له: إن أعداءه لا يدفعونه عن ذلك، فإنهم قالوا: ما جمع المهاجرين والأنصار وهو فقير وحيد أجير معيل وقد دعاهم إلى ما قدمنا وعلى الشرائط التي ذكرنا إلا بعقل وافر، وحلم واسع، وبلطف في التدبير، وحسن تّأت وعلم بالعواقب، وسعة في الفطن، وهذا قول عدوّه فيه. فأما وليّه فيقول: هذا لا يبلغه عاقل بعقله، ولو كان أتم الناس عقلا، وأوسعهم علما وحلما، وأكثرهم مالا، ولا يكون هذا على تلك الشرائط إلا بتدبير الله عزّ وجلّ، الذي يملك العقول، ويقلّب القلوب، وبوحي منه عز وجل.

[21] Eğer düşmanlar, onun aklı kıt, âciz ve dengesiz olmasına rağmen bunu başardığını iddia ederlerse, her türlü makulün dışına çıkmış ve her türlü temyîz ve neticeden uzaklaşmış olurlar; kendilerini komik duruma düşürürler, her türlü kötülüğe zemin hazırlarlar, hasımlarına istediklerinden fazlasını vermiş olurlar. Ayrıca onlar Allah'ın, bütün insanlar içinde nübüvvet ve hikmet iddia eden diğer kimselerden herhangi biri için yaptığından daha çok, onun için âdeti nakzettiğini söylemiş olurlar, (mûcize gösterdiğini kabul etmiş olurlar). Zira onlar, akıl zayıflığına, idrâk azlığına, basîret ve zekâ yoksunluğuna ve uzun süren bir gaflete rağmen bu şartlarda başardığını iddia etmektedirler. Resûlullah'ın akıllı olduğu düşmanları tarafından ortaya konulduğuna göre, muhâcirlerin ve ensârın akıllarının da onun aklı gibi veya onun aklına yakın olduğu bilinmiş olur. Kureyş'in ve Arapların akılları da böyledir. Nitekim akıl ve hikmet sahipleri şöyle diyorlar: "Akıllı milletler şunlardır: Araplar, Farslar, Hintliler ve Rûmlar. Bu dört milletin içerisinde en akıllısı, Araplar ve Farslardır." Sonra en akıllı, en hikmetli ve en sezgili Araplar mı, Farslar mı olduğu hususunda ihtilaf ettiler ve bu hususta derine daldılar. Her bir millet için vasiyet, hikmet, tedbir ve siyâset zikrettiler. Bu, tefekkür eden ve düşünen bir kimsenin reddetmeyeceği bir şeydir.

[22] Resûlullah'ın (s.a.) akıllı olduğu dostları ve düşmanları tarafından bilindiğine göre, böyle bir akla sahip olan kimse, zikrettiğimiz yalnızlık hâlinde bu milletlere karşı çıkmaz ve açıkladığımız bu kötülüklerle karşılaşmazdı. Ayrıca onu öldürmeyi şiddetle arzu etmelerine rağmen, "Beni öldüremeyeceksiniz!" diyordu. Yine, "Sizi davet ettiğim şeyde benim yardımcılarım olacaksınız." diyordu. Söylediği şeye güvenmeden ve haber verdiği şeye mutmain olmadan bunları söyleyebilir mi? Sonra o, böyle demekle yetinmedi. Onu okunan bir kitap ve tilâvet edilen bir Kur'ân yaparak düşmanlarının önüne koydu. O, şöyle diyordu: *Biz onlara, ufuklarda ve kendi nefislerinizde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'ın) hakk olduğu, onlara iyice belli olsun.* (Fussilet, 41/53).

[٢١] فإن زعم الأعداء أن الذي تم له كان مع قلة العقل وبالعجز فيه والخبط فقد خرجوا من كل معقول، وتبرؤوا من كل تمييز ومحصول، وجعلوا أنفسهم ضحكة وأحلوا بها المكاره، وأعطوا خصمهم أكثر مما طلب، وشهدوا بأن الله قد نقض له العادات أكثر مما نقضها لأحد من الناس كلهم ممن ادعى النبوة والحكمة وغيرهم لأنهم زعموا أنه تم له ما تم بتلك الشرائط وعلى تلك بعقل ضعيف وخلق سخيف وبالذهاب عن الحزم والحلم ومع طول الغافلة، فإذا تبيّن عقله لمن تفكر من عدوّه، علم أن عقول المهاجرين والأنصار مثل عقله أو قريب منه، وكذا عقول قريش ثم العرب؛ فإن العقلاء والحكماء يقولون: الأمم العاقلة هم: العرب والفرس والهند والروم، ثم قالوا: أعقل الأربع العرب والفرس، ثم اختلفوا أيهما أعقل وأحكم وأفطن، الفرس أم العرب؟ وخاضوا في ذلك، وذكروا ما لكل أمة من وصية وحكمة، وتدبير وسياسة، وهذا ما لا يدفعه العاقل المتفكر المتدبر.

[٢٢] فإذا كان عقل رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد عرفه عدوه ووليّه، فمن هذا عقله لا يأتي تلك الأمم ويستقبلها بتلك المكاره التي فصلنا وحاله في الوحدة ما ذكرنا ثم يقول: لا تقتلونني مع حرصهم على قتله، ويقول: ستصيرون أنصاري مع شدة ما دعوتكم إليه وهو غير واثق بما قال، ولا ساكن إلى ما أخبر، ثم لا يرضى أو يجعل ذلك كتابا يقرأ، وقرآنا يتلى، ويجعله في يد عدوه فيقول: ﴿سَنُرِيهِمْ آياتِنا فِي الْآفاقِ وَفِي أنفسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أنه الْحَقُّ﴾ «فصلت ٥٣».

[İslâm'ın Muzaffer Olacağını İlân Etmesi]

[23] Resûlullah (s.a.), *âfâk* (ufuklar) ile "İslâm'ın oralara galip geleceğini ve davetinin oralara ulaşacağını" murad ediyor. Çünkü Resûlullah (s.a.), bunu henüz Mekke'de nübüvvet iddiasında bulunduğu zaman va'detmişti. Müşrikler ise, "Muhammed, *âfâk*'a (ufuklara) galip gelmeyi mi arzu ediyor? O, Mekke'ye, hatta Mekke'nin bir evine bile galip gelemeyecektir." Resûlullah, *fî enfüsiküm* (nefislerinizde) ifadesiyle, "red ve yalanlamadan sonra onlardan müslüman olan kimseleri ve yalanlamaya devam edip şirki üzere ölen kimseleri" murad ediyor. Bunun açıklaması sana ileride yapılacaktır.

[24] Allah'ın şu âyeti de bu mânadadır: *İnsan aceleci olarak yaratılmıştır. Size yakında azâba dair alametlerimi göstereceğim. Şimdi siz acele etmeyin* (Enbiyâ, 21/37). Resûlullah (s.a.), dininin muzaffer olacağını ve ashâbının galip gelip düşmanlarını öldüreceklerini söylediği zaman, müşrikler bunu uzak bir ihtimâl görerek imkânsız buldular. Bunun asla gerçekleşmeyeceğine dair yemin ettiler. İşte bunun cevabı olarak, "*İnsan aceleci olarak yaratılmıştır. Size yakında azâba dair alâmetlerimi göstereceğim. Şimdi siz acele etmeyin."* (Enbiyâ, 21/37) diyor.

[25] Allah'ın şu âyeti de bu mânadadır: *Şimdi şunlar (yani Kureyş), bunları inkâr ederse, (bilsinler ki) biz, bunları inkâr etmeyecek bir toplumu, onlara vekil bırakmışızdır* (En'âm, 6/89). Âyetteki *hâulâi* [şunlar] kelimesinden maksat, Resûlullah'ın (s.a.) düşmanlarından Ebû Cehil, Ebû Leheb, Ukbe b. Ebî Mu'ayt, el-Velîd b. el-Muğîre, el-Âs b. Vâil ve benzerleridir. Böylece Allah, Nebî'sini teselli etmiş ve ona kendisine itaat edecek ve tâbi olacak bir topluluğu müjdelemiştir. Gerçekten de muhâcirler ve ensâr, Allah'ın va'dettiği gibi onun emrine girmiştir.

[26] Allah (c.c.), ona va'dinin gerçekleştiğini ve sözünün yerine getirildiğini hatırlatarak şöyle buyurmuştur: *Eğer sana hile yapmak isterlerse muhakkak ki Allah sana yeter. Seni yardımıyla ve müminlerle güçlendirecek olan O' dur. Müminlerin kalplerini birbirine O ısındırdı. Yoksa yeryüzünde ne varsa, sen hepsini harcasaydın yine de onların kalplerini böylesine ısındıramazdın. Lâkin Allah kalplerini kaynaştırdı. Muhakkak ki O, azîzdir, hakîmdir* (Enfâl, 8/62-63).

[٢٣] يريد بالآفاق: ظهور الإسلام عليها، وبلوغ دعوته إليها، لأنه قد كان وعد بذلك وهو بمكة، وحين ادّعى النبوة، فكانوا يقولون: أيطمع محمد أن يظهر على الآفاق؟ لا، ولا على مكة، ولا على دار من دور مكة؛ ﴿وفي أنفسهم» يريد إسلام من يسلم منهم بعد الردّ والتكذيب ومن يقيم على تكذيبه ويموت على شركه على ما لعلّه أن يرد تفصيله عليك.

[٢٤] وفي هذا المعنى قوله عز وجل: ﴿خُلِقَ الْإنسان مِنْ عَجَلٍ، سَأُرِيكُمْ آياتِي فَلا تَسْتَعْجِلُونِ﴾ «الأنبياء ٣٧» لأنه صلّى الله عليه وسلم كان إذا ذكر ظهور دينه، وغلبة أصحابه، وقتلهم لأعدائه، استبعدوا هذا بل أحالوه، وقطعوا الشهادة بأن هذا لا يكون أبدا، فيقول لهم في جواب ذلك: ﴿خلق الإنسان من عجل سأريكم آياتي فلا تستعجلون﴾

[٢٥] وفي هذا المعنى قوله عز وجل: ﴿فإن يَكْفُرْ بِها هؤُلاءِ فَقَدْ وَكَّلْنا بِها قَوْماً لَيْسُوا بِها بِكافِرِينَ﴾ «الأنعام ٨٩» يعني بهؤلاء: مثل أبي جهل، وأبي لهب، وعقبة بن أبي معيط، والوليد بن المغيرة، والعاص بن وائل وأشباههم وأمثالهم من أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم. فعزّى الله نبيه، وبشّره بقوم يطيعونه ويتبعونه، فيسّر له المهاجرين والأنصار كما وعده.

[٢٦] وقد أذكره بإنجاز هذا الوعد ووقوع الوفاء به، فقال عز وجل: ﴿وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فإن حَسْبَكَ الله هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ. وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ ما فِي الْأرض جَمِيعاً ما أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ أنه عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

Çünkü muhâcirler ve ensârın onun etrafında toplanması, onun nübüvvetine inanmaları ve daha önce zikrettiğimiz bu şartlarda ve davetini açıkladığı bu durumda ona ihlâsla itaat etmeleri, yeryüzünde bulunanların tümünün ittifakıyla olacak ve tamamlanacak bir şey değildir. Bu, ancak Allah'ın tedbiri ve yaratması sayesinde olmuştur. İşte bu, onun harikulâde âyetlerinden/mûcizelerinden biridir.

[27] Allah'ın şu âyeti de bunun gibidir: *Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz, (Allah) kalplerinizi uzlaştırdı. O'nun nimetiyle kardeşler haline geldiniz. Siz ateşten bir çukurun kenarında bulunuyordunuz, (Allah) sizi ondan kurtardı. Allah size âyetlerini böyle açıklıyor ki hidâyete eresiniz* (Âl-i İmrân, 3/103).

[28] Onlar, akıllı insanlardı ve bunu biliyorlardı. Bir kavmin reisi, kendisinin kavmine yalan söylediğini ve onların da reisin yalan söylediğini bildiği halde onlara, "Siz birbirinize karşı azgınlık eden düşmanlar idiniz. Sonra birbirinizle samimi dostlar olan kardeşler oldunuz. Allah, benim sayemde sizi hidâyete erdirdi ve sizi bir araya getirdi" demesi aklen imkânsızdır. Bu, nübüvvet iddia etmeyen bir reis hakkında mümkün değilse, doğruluk ve nübüvvet iddia eden bir kimse hakkında acaba nasıl mümkün olur? Bu sözleri, Peygamber'in (s.a.) düşmanı olan yahudiler, hıristiyanlar, Kureyş ve diğer Araplar işitmişlerdi. Onun doğruluğu onları susturmuş ve davetini tamamlaması ve yerine getirmesi akıllarını hayrete düşürmüştü. Çünkü onlar, daha önce ifade edilen zor şartlarda onun ona karşı bir olmuşlardı. Bu durum, mülke talip olanların ve dünyayı isteyenlerin bir olmalarından farklıdır.

[29] Birisi şöyle diyebilir: "Ali b. Abdullah b. el-Abbâs b. Abdulmuttalib -ki Resûlullah'ın amcasıdır- oğlu Muhammed ve Benû Muhammed, imâm İbrâhîm ve kardeşleri gibi, Ebu'l-Abbâs, Ebû Ca'fer ve diğerleri gibi, Ümeyyeoğulları tarafından yenilip mağlup edilmiş değiller miydi? Onlar, Horasan'da kendilerine davet ettiler ve onlara icâbet edilerek askerlere ve topluluklara sahip oldular. Böylece Ümeyyeoğulları iktidarına galip geldiler. Onları öldürdüler ve sadece Mağrib topraklarındaki Endülüs toprakları hariç ellerinde ne varsa aldılar. Sizin Nebî'nizin metodu ve galibiyeti de, neden bu şekilde olmasın? Eğer böyle ise, arkadaşınızın [Muhammed'in] nübüvvetine inandığınız gibi Abbâsoğullarının da nübüvvetine de inanmanız gerekir."

لأن اجتماع المهاجرين والأنصار له، واعتقادهم نبوته، وإخلاصهم في طاعته على تلك الشرائط التي تقدم ذكرها، وعلى الوجوه التي قرر دعوته عليها لا يكون ولا يتم باتفاق جميع ما في الأرض، ولا يكون ذلك إلا بتدبير الله وصنعه، وهو من آياته التي نقض العادات بها.

[٢٧] ومثله قوله: ﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إذ كُنْتُمْ أعداء فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إخواناً. وَكُنْتُمْ عَلى شَفا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فأنقذكم مِنْها. كَذلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آياتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ «آل عمران ١٠٣»

[٢٨] وهم قد كانوا عقلاء قد عرفوا هذا، ولا يجوز في العقل أن يقول رئيس قوم لأتباعه: قد كنتم أعداء يعادي بعضكم بعضا ثم صرتم إخوانا يخلص بعضكم لبعض المودة وبي هداكم الله وجمعكم وهو يعلم أنهم يعلمون أنه قد كذبهم. هذا في رئيس لا يدعي النبوة فكيف بمن يدعي الصدق والنبوة؟ وهذا قول قد سمعه عدو النبي صلّى الله عليه وسلم من اليهود والنصارى والقريش والعرب، وأخرسهم صدقه، وبهر عقولهم تمامه والوفاء به، لأنهم اجتمعوا له بتلك الشرائط التي قد تقدمت، وهو بخلاف اجتماع الأتباع لخطّاب الملك وطلاب الدنيا.

[٢٩] فإن قيل: أفليس عليّ بن عبد الله بن العباس بن عبد المطلب عم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وابنه محمد وبنو محمد، كإبراهيم الإمام وإخوته، كأبي العباس، وأبي جعفر، وغيرهما، قد كانوا مقهورين ومغلوبين ببني أمية، فدعوا إلى أنفسهم بخراسان فأجيبوا، وصاروا في عساكر وجماعات، فغلبوا بني أمية على الملك، وقتلوهم وأخذوا كل ما في أيديهم إلا بلاد الأندلس من أرض المغرب، فلم لا يكون سبيل نبيكم وغلبته هذه السبيل؟ وإلا فقد لزمكم أن تقولوا بنبوة بني العباس كما قلتم بنبوة صاحبكم.

[30] Ona şöyle cevap verilir: "Biz, daha önce bunu ifade etmiş ve bu konudaki cevabı açıklamıştık. O da şudur: Biz, Muhammed'in (s.a.) nübüvvetine, o reis olacağı, taraftar edineceği ve ordu sahibi olacağı için inanmadık. Biz, o cârî olan âdetin dışında, hatta âdete muhâlif olarak bu işler olmadan önce haber verdiği için inandık. Çünkü o, tek başına ve ücretle çalışan bir fakir iken insanlara geldi ve onları kızdırdı, öfkelendirdi, onlarla mücadele etti ve onlar da ona düşman oldular. Böyle bir durumda onlara, mağlup olacaklarını ve kendisinin onları mağlup edip muzaffer olacağını haber verdi. Onlar da ona, "Bilakis biz seni mağlup ederiz ve sana gâlib geliriz." dediler. Tedbir ve işi sağlama almanın gereği, onun değil kâfirlerin galip olmasını gerektirirdi. Ancak Allah tarafından gönderilince ve Allah'ın elçisi olunca durum değişir. Çünkü müşrikler, yahudiler, hıristiyanlar, Farslar ve Mecûsîler, ona düşmanlıkta, onu öldürme, onun nûrunu söndürme ve ona tâbi olanlara mâni olma hedefinde tek el gibiydiler. Asker, hayvan ve silah, onun değil düşmanlarının elindeydi. Fakat iş, haber verdiği ve açıklandığı şekilde onun söylediği noktaya ulaştı. Abbâsîlerin metodu ise böyle değildi. Onlar, nübüvvet ve risâlet iddiasında bulunmadılar ve onun getirdiği gibi gaybî haberler getirmediler."

[31] Öte yandan Abbâsoğulları, Muhammed'in (s.a.) nübüvvetine inanmış, onun şeriatini uygulamayı, hadlerini yerine getirmeyi, onun inkâr ettiğini inkâr etmeyi, değer verdiğine değer vermeyi, yücelttiğini yüceltmeyi ve büyük günâh işleyenleri hor görmeyi din edinmiş olan Horasan halkından yardım istediler. Abbâsoğulları, onlara özellikle Hâşimoğullarının başına gelenleri, genel olarak da Ümeyyeoğullarından müslümanların başına gelenleri şikâyet ettiler. O zaman Hâşimoğulları, tek vücut idiler; ihtilâf edip ayrılmamışlardı. Dolayısıyla el-Abbâs'ın, Ali'nin, Ca'fer'in, Akîl'in oğulları ve diğer Hâşimoğulları birlik içinde bulunuyorlardı. Onlar, Abbâsoğulları devlet ve iktidar sahibi olduktan sonra, Ebû Ca'fer el-Mansûr zamanında ihtilâf ettiler. Ebû Ca'fer el-Mansûr ile amcası Hasan'ın çocukları arasında geçen olaylar bilinmektedir. İşte o zaman ihtilâf ettiler. Hâşimoğulları, Horasan halkına Büsr b. Ertât'ın, Ubeydullah b. Abbâs b. Abdulmuttalib'e yaptıklarını hatırlattı. Busr, Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib'in (r.a.) valisi olan Ubeydullah'a saldırdı. Fakat Ubeydullah onun elinden kaçtı.

[٣٠] قيل له: قد فرغنا من هذا مرة وتبيّنا الجواب فيه، وهو أنا لم نقل بنبوة محمد صلّى الله عليه وسلم لأنه صارت له رئاسة وصار متبوعا وصارت له عساكر، ولكن لأنه أخبر بالأمور قبل كونها على غير مجرى العادة، بل على ما هو نقض للعادات، لأنه أتى الناس وهو وحيد فقير أجير، فأغضبهم وغاظهم وعاداهم وعادوه، وأخبر أنهم سيغلبون، وأنه يغلبهم ويقهرهم، وقالوا: بل نحن نغلبك وندبرك، وكان موجب التدبير ومقتضى الحزم أن تكون الغلبة لهم لا له، إلا أن يكون من قبل الله ورسولا لله، لأنهم واليهود والنصارى والفرس والمجوس يد واحدة في عداوته والقصد لقتله وإطفاء نوره والمنع من اتباعه، والرجال والكراع والسلاح مع عدوه لا معه، فالت الأمور إلى ما قاله، وكما أخبر، وعلى ما فسر. ولم تكن هذه سبيل بني العباس؛ فإنهم ما ادعوا نبوة ولا رسالة، ولا أتوا مثل ما أتى من الأخبار بالغيوب.

[٣١] وأخرى أن بني العباس قصدوا المسلمين من أهل خراسان، الذين قد اعتقدوا نبوة محمد صلّى الله عليه وسلم، فتدينوا بإقامة شريعته وحد حدوده وبأنكار ما أنكره وبإكرام من أكرمه، وإجلال من أجله، وبإهانة من ارتكب الكبائر فشكوا إليهم ما نزل ببني هاشم خاصة ثم بالمسلمين عامة من بني أمية. وبنو هاشم إذ ذاك كلمة واحدة، ما اختلفوا ولا تباينوا. فكان ولد العباس وولد على وولد جعفر وولد عقيل وسائر بني هاشم متفقين، وإنما اختلفوا بعد مصير الدولة والملك إلى بني العباس أيام أبي جعفر المنصور، فجرى بينه وبين بني عمه من ولد الحسن ما هو معروف، فحينئذ اختلفوا، فذكر بنو هاشم لأهل خراسان ما صنعه بسر بن أرطاة بعبيد الله بن العباس بن عبد المطلب، وأنه قصده وهو عامل أمير المؤمنين علي بن أبي طالب رضي الله عنه، فهرب من يده،

Bunun üzerine Busr, onun çok küçük iki oğlunu bulup katletti ve onun taraftarlarından bir topluluğu da öldürdü. Onlara, Hucr b. Adiyy ve arkadaşlarının öldürülmesini, Kerbelâ'yı ve orada Hâşimoğullarından öldürülenleri, Müslim b. Akîl'in katledilmesini, Harre olayını, Aynu'l-Verd halkından olan Tevvâbûn ordusunu, ez-Zübeyr'in adamlarıyla yapılan savaşta Kâbe'nin başına gelenleri kendilerine hatırlattılar. Sonra Haccâc ve Abdulmelik b. Mervân'a karşı çıkarak Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as'ın yanında yer almayı tercih eden kurrâ ve fukahâdan katledilenleri, Zeyd b. Ali ile Yahyâ b. Zeyd'in öldürülmelerini, Velîd b. Zeyd b. Abdulmelik'in yaptıklarını, onun açıktan içki içmesini de hatırlattılar.

[32] Horasan halkı, bu sebeple Abbâsoğullarını ve davetçilerini tercih ettiler. Böylece Abbâsoğulları, kurulu bir düzen ve hazır bir ordunun, Resûlullah'ı (s.a.) tasdik eden, Resûlullah'ın razı olduğuna razı olan ve Resûlullah'ın kızdığı şeye kızan müslüman bir toplumun başına geçtiler. Böylece Abbâsoğulları, Resûlullah'a (s.a.) dayandılar, onun ümmetine ve onu tasdik eden kimselere sığındılar. Dolayısıyla Abbâsoğullarının başardığı şey, Resûlullah (s.a.) sayesinde başarılmıştır. Onlar, onun gölgesinde gölgelendiler ve gizlendiler. Resûlullah'tan (s.a.) sonra Hâşimoğullarından, bütün Kureyş'ten veya Kureyş'ten olduğunu iddia eden kimselerden imâmet iddiasında bulunanların metodu böyle olmuştur. Bunların hepsi Resûlullah'a (s.a.) tutundular, onun arkasına saklandılar, ona sığındılar ve ona istinâd ettiler. Bu yüzden başardıkları şeyi onun başarısı sayesinde elde ettiler. Sen, bu durumu yeryüzünün doğusunda ve batısında bulunan bu kimselerin her birinde görürsün. Onlardan kimin hakk, kimin bâtıl yolda olduğunu; kimin yalan, kimin doğru söylediğini anlarsın. O hâlde bunların durumu nerede, Resûlullah'ın (s.a.) zikrettiğimiz ve açıkladığımız davetinin durumu nerede!

[Din Kılıçla Yayılmadı]

[33] Birisi şöyle diyebilir: "O [Muhammed], peygamberlik iddiasında bulunduğu halde kendisine muhalefet edenlere kılıç çekmedi mi? O, kendisine tâbi olanlarla birlikte kendisine isyan edenlere karşı savaşmadı mı? Bu durumda siz, onun işin başından sonuna kadar başardığı şeyi âyetlerle ve mûcizelerle değil de, kılıç ve zor kullanarak başardığını niye inkâr ediyorsunuz?"

ووجد له ابنين طفلين فقتلهما وقتل جماعة من أصحابه. وأذكروهم بقتل حجر بن عدي وأصحابه، وبكربلاء ومن قتل من بني هاشم بها، وبقتل مسلم بن عقيل، وبالحرة، وبعسكر التوابين من أهل عين الوردة، وبما أنزلوه بالكعبة في قتال آل الزبير، ثم بمن قتلوه من القراء والفقهاء الذين ثاروا مع عبد الرحمن بن محمد بن الأشعث في الأنكار على الحجاج وعبد الملك بن مروان، وبقتل زيد بن علي ويحيى بن زيد، وبصنيع الوليد بن يزيد بن عبد الملك وما أتى من شرب الخمور والمجاهرة بذلك.

[٣٢] فأثار بنو العباس ودعاتهم أهل خراسان بذلك، فقدم بنو العباس على أمر ممهد وجند مجند، وعلى قوم مسلمين قد صدّقوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ورضوا بما رضي رسول الله، وغضبوا مما يغضب منه رسول الله صلّى الله عليه وسلم. فبنو العباس إلى رسول الله نحوا، وبأمته والمصدقين به استجاروا، فالذي تم لهم فبرسول الله صلّى الله عليه وسلم تم، وبظله تفيئوا، وبه تستروا، وهذه سبيل كل من ادعى بعده صلّى الله عليه وسلم الإمامة من بني هاشم ومن جميع قريش أو ادعى أنه من قريش. وكلهم برسول الله صلّى الله عليه وسلم تشبثوا، وبه تستروا واستعاذوا ولاذوا، ولأجله تم لهم ما تم. وأنت تجد ذلك في واحد واحد منهم في مشارق الأرض ومغاربها، وتعرف المحق منهم من المبطل، والدّعيّ من الصريح، فأين هذا من دعوة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وسبيلها ما قدمنا وشرحنا.

[٣٣] فإن قيل: أوليس مع ادعائه النبوة قد حمل السيف على من خالفه، وحارب بمن أطاعه من عصاه، فما تنكرون أن يكون الذي تم له من أوله إلى آخره إنما تم بالسيف وبالمكابرة، لا بالآيات والمعجزات؟

[34] Ona şöyle cevap verilir: "Biz, Resûlullah'ın (s.a.) kılıç kullandığını inkâr etmiyoruz. Bizim sözümüz, onun kılıcı ve askeri olan, onlar sayesinde düşmanlarına direndiği kimseler hakkındadır. Onlar, bir dünya menfaati ve kılıç korkusu olmadan ona icâbet ettiler. Bunu daha önce beyan etmiştik. Onların ona itaat etmeleri, onun nübüvvetini doğrulamakta ve risâletinin delillerini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü o, kendisiyle silah kullanacak bir kavim oluşturmadı. Ona icâbet edenler, Kureyş ve diğer Araplardan olan muhâcirler ve ensârdır. Halbuki o, açıkladığımız ve beyan ettiğimiz üzere, onları ve babalarını tekfîr ederek gelmişti. O sırada, zikrettiğimiz gibi yalnız ve fakirdi. Buna rağmen o, nübüvvet iddia ettikten sonra Mekke'de on beş yıl kaldı ve dinine davet etti. Şiddetli korkuya rağmen insanlar tek tek ona icâbet ediyordu. Bunun üzerine Kureyş ve Resûlullah'ın (s.a.) diğer düşmanları, ona ve kendisine tâbi olup itaat edenlere ambargo uyguladılar. Onları dövüyorlar, şiddetli işkence yapıyorlar ve yiyecek elde etmelerine mâni oluyorlardı. Onlarla alışveriş yapmamak, konuşmamak ve evlenmemek üzere anlaşmalar yapıyorlardı. Hatta bunları sahîfelere yazmışlardı. Hicretten önce birçok müslüman erkekleri ve kadınları öldürmüşlerdi. Onlar, devamlı Resûlullah'ı (s.a.) ve davetçilerini gözetliyorlardı. Resûlullah, insanları davet etmek, yanında olanı açıklamak ve Kur'ân okumak için hacc mevsiminde dışarı çıktığı zaman Araplara, "O, bizdendi; fakat dinden döndü. O, bir yalancı sihirbazdır. Ona itaat etmeyin ve onun yanında bulunan şeyi dinlemeyin. Biz, onu iyi biliriz. O, bizim akıllılarımızı sefihlikle suçladı, dinlerimizi sapık saydı, babalarımızı tekfîr etti, birliğimizi bozdu, gençlerimizi, kölelerimizi ve kadınlarımızı ifsâd etti." diyorlardı.

[35] Öte yandan Resûlullah (s.a.), yaralanacak derecede taşlanıyor, dövülüyor ve ayaklar altında eziliyor; kafasına işkembe ve toprak atılıyordu. Onun ve tâbilerinin karşılaştıkları kötülüklerin açıklaması uzun sürer. Ashâbı ve aileleri şerefli ve ileri gelen kimseler olmalarına rağmen orada duramadılar ve karşılaştıkları işkencelerden dolayı barınacak bir mekânları da kalmamıştı. Bu yüzden dinleri uğruna başka şehirlere ve beldelere kaçtılar. Hatta denizleri aşarak Habeş topraklarına gittiler. Kureyş ise, onların haberlerini ve nereye gittiklerini araştırıyordu. Onları istemek için elçiler gönderiyor, onlara karşı kışkırtma yapıyor, onlardan nefret ettirmeye çalışıyor ve bu yolda çok mal harcıyordu.

[٣٤] قيل له: ما أنكرنا أنه حمل السيف، وإنما كلامنا في الذين صاروا سيوفا له وعساكر وبهم استطال على عدوه، فإن هؤلاء قد أجابوه بلا دنيا ولا سيف كما قد قدّمنا وبينا، وبمصيرهم إلى طاعته صحت نبوته فظهرت دلائل رسالته، لأنه ما خلق قوما حملوا السلاح معه، وإنما أجابه المهاجرون والأنصار الذين هم من قريش وغيرهم من العرب وقد أتاهم بإكفارهم وإكفار آبائهم على ما شرحنا وبينا، وهو من الوحدة والفقر على ما ذكرنا، فمكث بمكة بعد ادعائه النبوة خمسة عشر سنة يدعو إلى دينه، فيجيبه النفر بعد النفر على خوف شديد، وقد تجردت قريش وغيرهم من أعدائه له صلّى الله عليه وسلم ولمن اتبعه وأطاعه، فيقصدونهم بالضرب والتعذيب الشديد، ويمنعونهم الأقوات، ويتعاهدون على أن لا يبايعوهم ولا يشاروهم ولا يناكحوهم، وقد كتبوا في ذلك الصحف، وقد قتلوا منهم قبل الهجرة رجالا ونساء وكانوا يرصدون لرسول الله صلّى الله عليه وسلم ولدعاته إذا خرج إلى الموسم لدعاء الناس وإظهار ما معه وتلاوة القرآن، فيقولون للعرب: هذا منا وقد صبأ وهو ساحر كذاب، فلا تطيعوه ولا تسمعوا لما معه، فنحن اعلم به، وقد سفه أحلامنا، وضلل أديانا، وأكفر آباءنا، وفرق آلافنا، وأفسد أحداثنا وعبيدنا ونساءنا.

[٣٥] ثم كان هو صلّى الله عليه وسلم يرجم ويضرب الضرب المبرح، ويداس ويطرح على رأسه الفرث والتراب ويلقى من المكاره هو ومن اتبعه ما يطول شرحه. فلم يكن لأصحابه مع شرفهم وشرف أهلهم قرار، ولا أمكنهم المقام للشدائد التي تنالهم، حتى فروا بأديانهم في الأمصار والبلدان حتى عبروا البحار وصاروا إلى أرض الحبشة، فتعرف قريش أخبارهم وإلى أين توجهوا، فترسل في طلبهم وتغري بهم وتنفر عنهم وتنفق في ذلك الأموال.

Kureyş, o sırada hıristiyan olan Habeş kralı Necâşî'ye, onu dinleri sebebiyle Habeş topraklarına kaçan müslümanlardan nefret ettirecek kimseleri elçi olarak gönderdi. Kureyş, ona hediyeler gönderdi ve nazik davrandı. Ona [Necâşî'ye] şunları söylediler: "Onlar bizden bir kavimdir. Bizden bir adama uydular da, o onları ifsâd etti. O adam, hem bizim hem de hıristiyanların düşmanıdır. O, Mesîh'in bir kul ve yaratılmış olduğunu söylüyor. Onları bize teslim edin."

[36] Orada [Habeşistan'da] Osman b. Affân, eşi Resûlullah'ın (s.a.) kızı Rukiyye, Ca'fer b. Ebî Tâlib, eşi Esmâ binti Umeys, Hâlid b. Sa'îd b. Ebî Uhayha, Zubeyr b. el-Avvâm, Ammâr b. Yâsir, Ebû Huzeyfe b. Ukbe gibi ileri gelen muhâcirlerden yüze yakın kişi vardı. Onlar ile Necâşî'ye gönderilen Kureyş elçileri arasında uzun oturumlar ve tartışmalar oldu ve müslümanların delilleri galip geldi. Habeş kralı Necâşî hakikati öğrendi, müslüman oldu ve hakikati gördü.

[37] Resûlullah (s.a.), hacc mevsiminde hacca gelen Arap kabileleriyle görüşmeye devam etti. Allah'a davet etmek üzere Tâif'e gitti ve şöyle dedi: "Ben, Allah'ın resûlüyüm. Rabbimin mesajını teblîğ etmem için beni kim korur?" Fakat Kureyş onu takip ediyor ve ona tâbi olmayı engelliyordu. Resûlullah, yanında Ebû Bekir es-Sıddîk ve Ali b. Ebî Tâlib olduğu hâlde Arap kabîlelerinin karşısına çıkmıştı. Amcası Ebû Leheb, bu kabîlere şöyle diyordu: "Biz, onun ailesiyiz ve onu çok iyi biliyoruz. Sakın, onu dinlemeyin ve söylediklerini kabul etmeyin." Bu nedenle o kabîleler, Resûlullah'a (s.a.) cefâ yaptılar ve ona şöyle dediler: "Kavmin seni bizden daha iyi biliyor. Eğer sende bir hayır olsaydı, onlar sana tâbi olurlardı. Bizden uzak dur!" Nihâyet Resûlullah, Rebî'a ve Zühel b. Şeybân kabîlelerine geldi, onlarla konuştu ve onlara Kur'ân okudu. Bunun üzerine ona şöyle dediler: "Biz, Zû Kârr suyunun üzerinde bulunuyoruz. Kisrâ, bir olay çıkartmama ve olay çıkaranı korumama konusunda bizden söz aldı. Senin getirdiğin ve davet ettiğin bu şey, kralları kızdırır. Eğer kralların dışındaki şeylerden seni korumamızı istersen, bunu yaparız." Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle dedi: "Siz, bana kötü bir cevap vermediniz. Gerçeği apaçık dile getirdiniz. Fakat Allah'ın dinine onu her yönden kucaklayan kimse yardım edebilir. Ne dersiniz? Allah, sizi o kralların topraklarına, yurtlarına ve mallarına vâris kılsa ve kadınlarını size câriye yapsa, O'na itaat eder misiniz ve O'na hakkıyla ibâdet eder misiniz?"

فأرسلوا إلى النجاشي ملك الحبشة وهو إذ ذاك نصرانيّ بمن ينفّره عن المسلمين الذين فرّوا بأديانهم إلى أرض الحبشة، وحملت إليه قريش هدايا ولاطفوه، وقالوا له: إن هؤلاء قوم منا، وقد اتبعوا رجلا منا فأفسدهم، وهو عدونا وعدو النصارى، وهو يقول في المسيح: أنه عبد مخلوق، فسلموهم إلينا.

[٣٦] وكان هناك عثمان بن عفان ومعه امرأته رقية بنت رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وجعفر بن أبي طالب ومعه أسماء ابنة عميس، وخالد بن سعيد بن أبي أحيحة، والزبير بن العوام، وعمار بن ياسر، وأبو حذيفة بن عتبة، ونحو مائة من وجوه المهاجرين، وكانت لهم مع رسول قريش إلى النجاشي مجالس وخصومات طويلة، فصارت العقبى للمسلمين، وقامت حجتهم، وعرفها النجاشي ملك الحبشة فأسلم واستبصر.

[٣٧] ومازال رسول الله صلّى الله عليه وسلم يعرض نفسه على أهل المواسم إذا اجتمعت قبائل العرب، وخرج إلى الطائف يدعو إلى الله ويقول: أنا رسول الله فمن يجيرني حتى أبلغ رسالة ربي؟ وقريش تتبعه وتمنع من اتباعه. وقد عرض نفسه على القبائل، ومعه أبو بكر الصديق وعليّ بن أبي طالب، وعمه أبو لهب يقول لتلك القبائل: نحن أهله وأعلم به فلا تسمعوا منه ولا تقبلوا قوله، فتلقى تلك القبائل رسول الله بالجفاء، ويقولون له: قومك أعلم بك، ولو كان عندك خير لا تبعوك، فأمسك عنا، إلى أنا انتهى إلى ربيعة وإلى ذهل بن شيبان، فكلمهم وتلا عليهم القرآن، فقالوا: إنا على هذا الماء من ذي قار، وقد أخذ علينا كسرى ألا نحدث حدثا، ولا نؤوي محدثا، وهذا الذي أتيت به ودعوت إليه تكرهه الملوك، فإن شئت أن نجيرك إلا من الملوك فعلنا، فقال صلّى الله عليه وسلم: ما أسأتم بالرد إذ أفصحتم بالصدق، إن هذا الدين لا يكون من أهله إلا من حاطه من جميع جوانبه. أرأيتم إن أظهركم الله عليهم، وأورثكم أرضهم وديارهم وأموالهم وأفرشكم نساءهم أتطيعونه وتعبدونه حق عبادته؟

Onlar, Resûlullah'ın bu sözüne, davetiyle Kisrâ'nın krallığına karşı cüret edişine, onun mülkünün ashâbının olacağını söylemesine hayret ettiler. Çünkü bunu çok uzak buluyorlar ve Kisrâ'nın krallığını, zorba kralları ve zengin güç sahiplerini ortadan kaldıracak kadar büyük görüyorlardı. O hâlde şu yalnız ve fakir kişi onu nasıl ortadan kaldırsın? Sonra onlar, "O akıllı bir adam! Eğer güvendiği bir şey olmasa, bu sözü söylemezdi ve kralları karşısına almazdı" dediler. Sonra Resûlullah onların yanından ayrıldı ve onlar ona icâbet etmediler.

[38] Resûlullah (s.a.), Arapların bir araya toplandıkları hacc mevsimlerinde davete ve insanlarla görüşmeye devam etti. Sonunda ensâr ile karşılaştı. Ensâr, onu dinledi ve ona icâbet edip müslüman oldular. Sonra Medine'ye giderek İslâm'a davet ettiler. Ertesi sene, henüz Resûlullah Mekke'de ikâmet ederken başka bir grup onu ziyarete gelerek ona bîat ettiler. Sonra üçüncü sene başka bir grupla geri gelerek Resûlullah'a bîat ettiler ve Medine'ye döndüler. Böylece İslâm Medine'de muzaffer oldu.

[39] Ensâr -Allah onlardan razı olsun- aslı Yemen'den gelen güç, kuvvet ve mal sahibi, kudret, sayı ve silah bakımından güçlü iki büyük kabîleden oluşuyordu. Onlar, Resûlullah'a gelip gittiler, onun davetini ve delillerini dinlediler, kendilerinin ve babalarının sahip olduğu dinlerinden uzaklaşarak mallarını ve canlarını vermek, ona itaat ve onun rızâsı uğruna Arap ve acem krallarına düşman olmak pahasına ona icâbet ettiler.

[40] Bu şekilde çok sayıda Arap kabîlesi müslüman oldu ve ona icâbet etti. Eslem ve Ğıfâr kabîleri gibi. Eslem ve Ğıfâr, Huzâ'a ve Kinâne kabîlelerinden iki kabîledir. Abdu'l-Kays'tan müslüman olanlar gibi. Onlar, Rebî'a kabîlesinin atlı ve yaya savaşçılarıydı. Bu şekilde Fizâre ve Cüheyne kabîlelerinden İslâm'a girenler oldu. Yemen halkından ve Himyer ve başka yerlerin krallarından çok sayıda insan müslüman oldu. Nihayet el-Cülendî b. Kerker'in evlatlarından Umman kralları müslüman oldular. Kisrâ'nın San'â'daki askerlerinden olan Acemler ve Nabatîler müslüman oldular. Kisrâ babasını öldüren Habeş krallarına karşı yardım etmek üzere intikamını almak için onları Seyf b. Zî Yezn komutasında savaşa göndermişti. Bunların hikâyesi sana, ileride daha geniş bir şekilde anlatılacaktır.

فتعجبوا من قوله ومن إقدامه على أن ملك كسرى يزول بدعوته ويصير ملكه لأصحابه، استبعادا لذلك، واستعظاما لملك كسرى أن يزول بجبابرة الملوك الأقوياء الأغنياء، فكيف يزول بهذا الوحيد الفقير؟ ثم يقولون هذا عاقل، ولم يكن ليقول هذا ويعرّض نفسه للملوك إلا وهو على ثقة، ثم انصرف عنهم وما أجابوه.

[٣٨] وما زال يدعو ويعرض نفسه في المواسم إذا اجتمعت العرب، إلى أن لقيته الأنصار، فسمعت منه وأجابوه وأسلموا، وخرجوا إلى المدينة ودعوا إلى الإسلام، ثم عاد قوم آخرون في سنة أخرى وبايعوه وهو مقيم بمكة، ثم عادوا في سنة ثالثة مع آخرين فبايعوه ورجعوا إلى المدينة، وظهر الإسلام بها.

[٣٩] والأنصار رضي الله عنهم إنما هم قبيلتان عظيمتان من قبائل اليمن، ذو بأس وشدة وأموال، وذو شوكة شديدة وعدد وعدة، قد ترددوا إليه، وسمعوا دعوته واحتجاجه، فأجابوه على البراءة من أديانهم التي كانوا عليها، ومن آبائهم، وعلى أن يبذلوا أموالهم ودماءهم، وعلى معاداة ملوك العرب والعجم في طاعته وله ولأجله.

[٤٠] وكم قد أسلم وأجاب على هذه السبيل من قبائل العرب، كقبيلة أسلم، وكقبيلة غفار، وهما من قبائل خزاعة وكنانة، وكالذين أسلموا من عبد القيس وهم من فرسان ربيعة ورجالهم، ومن قبائل فزارة، ومن قبائل جهينة، على هذه السبيل. وكم أسلم من أهل اليمن من ملوكها من حمير وغيرهم، إلى من أسلم من ملوك عمان من ولد الجلندي بن كركر وكم قد أسلم من العجم والأنباط بصنعاء الذين كانوا جنود كسرى، وأخرجهم مع سيف بن ذي يزن لينتصروا له من ملوك الحبشة الذين قتلوا أباه. ولعل قصتهم أن ترد عليك بأكثر من هذا الشرح.

[41] Bu şartlarda ve savaşmadan Resûlullah'a (s.a.) icâbet eden büyük kalabalıklar ve büyük milletler kitaplarda zikredilmektedir. İlim ehli onları tek tek anlatmaktadır. İlim ehli gibi onları öğrenmek isteyen kimse, buna güç yetirir ve ona bir yol bulur. Allah'tan korktukları için ve O'na yaklaşmak için Allah'a teslîm olan bu insanlar, onun askerleri oldular.

[Sahâbeye Hakaret Bid'atinin Ortaya Çıkması]

[42] Hâricîlik bid'ati -ki İslâm'da ortaya çıkan ilk bid'attir- ondan uzun süre sonra ircâ bid'ati, ondan uzun bir süre sonra kader bid'ati, kader bid'atinden uzun bir süre sonra rafz (rafizilik) bid'ati ortaya çıkınca, âlimler şöyle demeye başladılar: "Muhammed'in (s.a.) ashâbına sövmeyin. Çünkü onlar Allah korkusundan müslüman oldular. Diğer insanlar ise onların kılıçlarının korkusundan İslâm'a girdiler."

[43] İslâm, Medine'de ve bu kabîleler arasında yayıldı. Medine'de namaz kılınmaya, zekât verilmeye, cemaatler ve Cuma teşkil edilmeye ve Kur'ân okunmaya başladı. Medine hicret yurdu oldu. Resûlullah (s.a.) ise bir bölgeye hapsedilmiş hâlde Mekke'de ikâmet ediyordu. Ona ve kendisine tâbi olanlara işkence ediliyor ve her türlü kötülük yapılıyordu. Sonunda Resûlullah, yanına Ebû Bekir es-Sıddîk'ı alarak Medine'ye bilinen hicreti gerçekleştirdi.

[44] Biz, savaşmadan ve savaştan önce Resûlullah'ın davetine icâbet eden bu kimseleri, onun peygamberliğine delil getirdik. Bizim bu mûcizede delil getirdiğimiz nokta, onun böyle zayıf bir hâlde iken, "Siz, bana icâbet edeceksiniz." diye haber vermesidir. Yoksa bizim bundan başka savaşlarla ve savaşanlarla ilgili delillerimiz vardır. İnşâallah, onları bu kitapta senin için zikredeceğiz.

[45] Birisi şöyle diyebilir: "Amcası Ebû Tâlib, onun dininden başka bir dinde olduğu halde ona destek vermiyor muydu? Kureyş'e onun hakkında ricâcı olmuyor muydu? Onu sıkıştırmalarından dolayı onları kınamıyor muydu? Onlara, onun doğruluğunu ve güvenilirliğini anlatmıyor muydu? Resûlullah (s.a.), risâletten önce onlar arasında Muhammedu'l-Emîn olarak tanınıyordu. Amcası, ondan ve ona eziyet etmekten ellerini çekmelerini istiyordu. Ebû Bekir es-Sıddîk de, ona yardım etti, onu tasdik etti ve sıkıntısını giderdi. Ebû Bekir, malını müslümanların sıkıntılarının giderilmesi ve Allah yolunda işkenceye tâbi tutulan kölelerin âzâd edilmesi için harcadı.

[٤١] فالذين أجابوه صلّى الله عليه وسلم بهذه الشرائط وبلا حرب خلق كثير، وأمم عظيمة هي مذكورة، يعرفها أهل العلم، ومن أراد أن يعرف ذلك حتى يصير في مثل حالهم قدر على ذلك ووجد السبيل إليه. فهؤلاء الذين أسلموا لله ومن خوفه وتقربا إلى الله، وهم عساكره.

٥ [٤٢] ولما نشأت بدعة الخارجية وهي أول بدعة نشأت في الإسلام، ثم بعدها وبعد دهر طويل نشأت بدعة الإرجاء، ثم بعدها بدهر طويل نشأت بدعة القدر، وبعد بدعة القدر بدهر طويل نشأت بدعة الرفض. فكان العلماء يقولون: لا تسبّوا أصحاب محمد صلّى الله عليه وسلم فإنهم أسلموا من خوف الله وأسلم الناس من خوف أسيافهم.

١٠ [٤٣] وفاض الإسلام بالمدينة وفي هذه القبائل، وأقيمت فيها الصلاة، وأديت الزكاة، وأقيمت الجماعات والجمعة، وأقرئ القرآن، وصارت المدينة دار الهجرة؛ ورسول الله صلّى الله عليه وسلم مقيم بمكة محصور في الشعب يؤذى ويقصد بأنواع المكاره هو ومن اتبعه، إلى أن هاجر إلى المدينة ومعه أبو بكر الصديق الهجرة المعروفة.

١٥ [٤٤] فبهؤلاء الذين أجابوا بلا حرب، وقبل الحرب احتججنا، وهو موضع دلالتنا في هذه الآية التي أخبر وهو في تلك الحال أنكم ستجيبونني، وإن كانت لنا في الحروب والمحاربين دلائل أخرى لعلنا نذكرها لك في كتابك هذا إن شاء الله.

[٤٥] فإن قيل: أوليس قد كان يدافع عنه عمه أبو طالب وإن كان ٢٠ على غير دينه، ويشفع إلى قريش فيه، ويعاتبهم في بابه، ويذكرهم بصدقه وأمانته وقد كان صلّى الله عليه وسلم معروفا فيهم قبل الرسالة بمحمد الأمين، ويسألهم الكف عنه وعن أذيته. وقد نصره أبو بكر الصديق وصدّقه وكاشف في بابه، وأنفق ماله في نوائب الإسلام وفي عتق المعذبين في الله

Ona, Mekkeli bir grup tâbi oldu. Ömer, hicretten önce müslüman oldu ve "Artık Allah'a gizli ibâdet etmeyeceğiz" diyerek onu rahatlattı. Şu hâlde nasıl, onun Mekke'de tek başına olduğunu ve üzerine baskı bulunduğunu iddia ediyorsunuz?"

[46] Ona şöyle cevap verilir: "Biz, davete başladığı zaman onun tek başına olduğunu ve bütün insanların ona muhâlif bulunduğunu biliyoruz. Bu kimselerin ona icâbet etmesinde ve Ebû Talib'in onu müdafaa etmesinde, bizim delil getirdiğimiz şeyi zayıflatacak bir şey yoktur. Bilakis bu, Resûlullah'ın (s.a.) kendisinde icâbet edilmeden önce kendisine icâbet ve yardım edileceğini söylediğine dair delillerdendir. Ayrıca onlar, Resûlullah'a (s.a.) icâbet edip yardım etmelerine ve Ebû Tâlib'in müdafaasına rağmen, hem Resûlullah hem de onlar Mekke'de baskı ve işkence altında kalmaktan kurtulamadılar. Hatta dinleri uğruna düşmanlarından kaçtılar."

[Hicret Kaçış Değil, Düşmanla Uzlaşmayı Reddetmektir]

[47] Birisi şöyle diyebilir: "Sizin iddianıza göre Allah nebîlerine yardım ve zafer va'dettiğine göre, onlar niçin düşmanlarından kaçıyorlar? Nitekim Mûsâ, İsrâiloğullarıyla birlikte gece ve gizli bir şekilde Firavun'dan kaçtı. Hatta Mûsâ, Firavun ve askerleri görüp de kendilerini bulmasınlar diye ateş yakmalarını yasakladı. Halbuki onun yanında mûcizeler ve âyetler vardı. Hem sizin hem de hıristiyanların iddiasına göre Îsâ, bir yerden başka bir yere kaçtı. Zira onların haberlerinde ve İncillerinde şöyle geçer: "Yûsuf en-Neccâr, Îsâ ve annesini İsrâiloğulları kralı Hîrûdus'ten [Herod'dan] korktuğu için Beytu'l-Makdis'ten Mısır'a kaçırdı ve orada on iki yıl kaldılar." Halbuki hem sizin hem de hıristiyanların inancına göre Îsâ'nın yanında mûcizeler ve âyetler vardı. Arkadaşınız [Muhammed] da kaçtı ve Ebû Bekir ile birlikte üç gece mağarada kaldı. Halbuki sizin iddianıza göre, onun yanında âyetler ve mûcizeler vardı."

[48] Ona şöyle deriz: "Peygamberlerin kaçmaları onların alâmetleri hakkında bir ta'n [kusur] değildir. Onlar, 'Biz kaçmayız ve korunmayız' demediler ki onların kaçmalarında bir yalanlama olsun. Onların olmadan önce va'dettikleri ve söyledikleri her şey, söyledikleri ve şart koştukları şekilde aynen gerçekleşmiştir. Yine peygamberlerin kaçmaları, kaçtıkları kimlerin düşmanlarına yakınlaşmak ve onlara yağcılık etmek için değildir. Bilakis onlar, düşmanlarına yağcılığı ve yaklaşmayı terk etmek, onların düşmanlığını aleni bir şekilde ortaya çıkarmak, onları kızdırmak ve buna zorlamak için hicret etmeye ihtiyaç duydular. Eğer düşmana yaklaşmak isteselerdi ve ondan korksalardı, kaçmaya ihtiyaç duymazlardı."

واتبعه من أهل مكة جماعة وأسلم عمر قبل الهجرة وكاشف، وقال: لا نعبد الله سرا، فكيف ادعيتم له الوحدة وعليه الغلبة وهو بمكة؟

[٤٦] قيل له: قد علمنا إنه حين دعا كان وحده والناس كلهم على خلافه، وليس في إجابة هؤلاء ومدافعة أبي طالب طعن فيما استدللنا، بل هو من الدلائل على ما قال صلى الله عليه قبل أن يجاب إنه يستجاب وينصر، ثم مع نصرة هؤلاء وأجابتهم له صلّى الله عليه وسلم ومدافعة أبي طالب، ما خرجوا ولا هو خرج من أن يكون ويكونوا بمكة مقهورين مغلوبين، حتى فروا من عدوهم بأديانهم.

[٤٧] فإن قيل: فإذا كان الله قد وعد هؤلاء الأنبياء بزعمك بالنصر والظهور فلم يفرّون من أعدائهم؟ فقد فرّ موسى من فرعون ببني إسرائيل ليلا وخفية ومنع من إيقاد النيران لئلا يراها فرعون وجنوده فيستدلوا بها عليهم ومعه الآيات والمعجزات، وفرّ عيسى من مكان إلى مكان بزعمكم وزعم النصارى، فإنها تقول في أخبارها وأناجيلها أن يوسف النجار فرّ بعيسى وأمه إلى مصر من بيت المقدس خوفا من هيريدس ملك بني إسرائيل، فأقاموا بها اثني عشر سنة ومعه بزعمكم وزعم النصارى الآيات والمعجزات، وفرّ صاحبكم من قريش وأقام بالغار ومعه أبو بكر ثلاثة أيام ومعه كما زعمتم الآيات والمعجزات.

[٤٨] قلنا: ليس في فرارهم طعن في أعلامهم، وما قالوا لا نفرّ ولا نتوقى فيكون في فرارهم تكذيب، فإن كل شيء وعدوا به وقالوه قبل أن يكون قد كان وتم على ما قالوه وشرطوا قبل أن يكون، وليس في فرارهم أيضا مقاربة لعدوهم ولا مداهنة، بل إنما احتاجوا إلى الفرار لترك المداهنة والمقاربة، ولشدة المكاشفة لعدوهم، والمبالغة في إسخاطه وإرغامه، ولو قاربوا العدوّ واتقوه لما احتاجوا إلى الفرار.

[49] Bunu iyi öğren! Çünkü buna ihtiyacın olacaktır. Zira müslümanlardan peygamberlere tâbi olduklarını iddia eden bir grup, Allah'ın peygamberlerine ve Allah'ın kullarına karşı delilleri olan peygamberlere, müşriklere ve din düşmanlarına yaklaşmasını ve yağcılık yapmasını caiz görürler. Onlara göre peygamberler müşriklerden korktukları için zâhiren müşrikleri metheder, din düşmanlarını tezkiye eder, müminleri zemmederler, nebîlerden ve resûllerden teberrî ederler ve bu hususta, Resûlullah'ın (s.a.) kaçarak üç gün mağarada saklanmasını delil gösterirler.

[50] Daha önce beyan ettiğimiz gibi bu konuda dayandıkları delil onların lehine değil bilakis onların aleyhinedir. Zira peygamberleri kaçmaya zorlayan şey, onlara karşı düşmanlığını açığa vurma ve onlara yakın olmayı terk etmelerinden dolayıdır. Bu görüşte olan kimse, peygamberlerin fiillerine ve sözlerine, bir kimseyi tezkiye etmesine veya lanet etmesine güvenmeyen kimsedir. Çünkü onlar, peygamberlerin zâhirinin, sırlarına ve içlerine muhâlif olmasının câiz olduğunu söylediler. Halbuki peygamberlerin zâhirlerinin, korksalar da öldürülseler de, bâtınlarının hilafına olması mümkün değildir. Bu, büyük bir (itikâdî) esastır. Bunu böyle bil!

[Resûlullah Hakkındaki Bu Bilgilerin Doğruluğundan Şüphe Edilemez]

[51] Birisi şöyle diyebilir: "Siz, Peygamberinizin Mekke'de bulunduğu zaman, onun Kureyş, Araplar, yahudiler ve hıristiyanlardan oluşan düşmanlarının onu öldürmeye azimli oldukları, onun ise bu durumda yalnız, güçsüz ve taraftar bakımından zayıf bir durumda olduğunu iddia ettiniz. Size bu bilgiyi kim verdi? Bunun doğru olduğunu size kim söyledi?"

[52] Ona şöyle cevap verilir: "Resûlullah'ın ve beraberinde bulunan topluluğun haberlerini işiten kimse, bunu şüphe götürmez bir bilgi ile bilir. Onu yalanladıklarını, kendisine düşmanlık ettiklerini, getirdiği, şeriat yaptığı ve tebliğ ettiği şeye kızdıklarını bildiği gibi. Onlar, "Onu öldürmeye azmettiler" diyen kimse ile, "Onu yalanlamadılar, ayıplamadılar, ondan uzaklaşmadılar, getirdiği hiçbir şeyi inkâr etmediler ve ona muhalefet etmediler" ve "O da onlara muhalefet etmedi, dinlerini ve ilâhlarını ayıplamadı, nübüvvet iddia etmedi, ba's ve neşr konusunda onlara muhalefet etmedi" diyen kimse arasında bir fark yoktur.

[٤٩] فاحفظ هذا فإنك محتاج إليه، فإن قوما زعموا أنهم اتباع الأنبياء من المسلمين، أجازوا على أنبياء الله وعلى من هو حجة الله على خلقه المداهنة والمقاربة للمشركين ولأعداء الدين، وأن الأنبياء يمدحون المشركين ويزكون أعداء الدين ويظهرون ذلك، ويذمون المؤمنين ويتبرؤون من الأنبياء والمرسلين خوفا من المشركين، ويزعمون أن حجتهم في ذلك فرار رسول الله صلّى الله عليه وسلم واستتاره في الغار ثلاثة أيام.

[٥٠] وقد بيّنا إنه لا حجة لهم في ذلك، بل هو الحجة عليهم، وأن الذي أخرج الأنبياء إلى الفرار شدة المكاشفة، وترك المقاربة، وقائل هذا لا يثق بأفعال الأنبياء وأقوالهم، ولا بتزكية من زكوه، ولا بلعن من لعنوه، لأنهم قد قالوا إنه قد يجوز أن يكون ظاهر الأنبياء بخلاف أسرارهم وضمائرهم، وأيضا فإن الأنبياء لا يجوز أن يكون ظاهرهم بخلاف باطنهم وإن خافوا وإن قتلوا، وهذا أصل كبير فاعرفه.

[٥١] فإن قيل: ادعيتم أن أعداء نبيكم من قريش والعرب واليهود والنصارى حرضوا على قتله وهو بمكة، وهو في تلك الحال من الوحدة والذلة وضعف الاتباع، فمن أعطاكم هذا، ومن سلمه لكم؟

[٥٢] قيل له: إن من سمع أخباره وأخبار القوم معه يعلم ذلك، علما لا يرتاب به، كما يعلم أنهم قد كذبوه وعادوه وأغضبهم ما أتاه وشرعه ودعا إليه، ولا فرق بين من قال: أنهم ما حرضوا على قتله، وبين من قال: ولا كذبوه ولا عابوه ولا برئوا منه، ولا أنكروا شيئا أتى، ولا خالفوه، وادعى إنه هو أيضا ما خالفهم، ولا عاب أديانهم وآلهتهم، ولا ادعى النبوة، ولا خالفهم في البعث والنشر.

[53] Düşmanları, onu Medine'de iken de öldürmeye azmettiler. Medine'deki düşmanları Araplar, yahudiler ve hıristiyanlar kalabalık idiler ve Medine'ye yerleşmişlerdi. Medine'nin etrafına yaptıkları kaleler ve sûrlarla şehri taç gibi kuşatmışlardı. Medineliler, ona ihanet ettiler. Kureyş, bu husustа onlara elçiler gönderdi ve defalarca entrika çevirdi. Âmir b. et-Tufeyl, en sıkıntılı zamanlarında tek başına yapacağı kötülüğü yaptı. Allah, onları çeşitli engelleme yollarıyla ondan engelliyordu. Nitekim Allah Ebû Cehil, Ukbe b. Ebî Mu'ayt ve Mekke'deki diğer müşrikleri ondan engellemiştir. Bu kitaplarda zikredilmektedir. Çok defa yemeğine zehir konularak ona tuzak kuruldu. Fakat Allah onu bundan korudu.

[54] Onlar, hayatı boyunca Resûlullah'la atıştılar. Halbuki o, onlarla beraber yaşıyordu. O, Mekke'de olduğu gibi Medine'de de eski elbiseler giymiş, yalnız, çoğu zaman dermansız ve zayıf bir hâldeydi. Ancak seferlerinde ve savaşlarında bir topluluk içinde bulunuyordu. Resûlullah'ın evleri ile hanımlarının odaları, hurma liflerindendi. Akıl ve tahsil ehli, zorba krallara demir kapılar ardındaki kalelerinde ve saraylarında suikast yapıldığını bilmektedir. Bu krallar, mallarını nimetlerde kendilerine ortak olanlardan köleleriyle koruyorlardı. Şîreveyh'in Kisrâ Perviz'e ve ondan önce bu şekilde davranan Fars krallarının yaptıkları gibi. el-Muntasır tarafından el-Mütevekkil'e ve ardından oğluna yapılan suikastlar gibi. Bu suikastlar, el-Kâhîr billâh adındaki Muhammed b. el-Mu'tadıd'a, el-Muttakî'ye ve el-Müstekfî'ye kadar devam etmiştir. Hicrî üç yüz elli küsur yılında el-Ahsâ'da Zekîre el-İsfahânî'ye, ordusu ve yardımcıları tarafından muhkem sarayındaki evinin ortasında suikast yapıldı. Hem de çevrede, odasında ve yanında nöbet tutan bekçilerin ve silahlı korumaların sayısı iki binden fazlaydı. Bu hâlde iken, onların arasında sadece o [Zekîre] öldürülmüş ve kellesi koparılmıştı.

[55] Bu krallar içinde Resûlullah'ın (s.a.) insanları öfkelendirdiği gibi onları öfkelendiren ve onu davet ettiği şeye davet eden, düşmanına düşmanlığını hatırlatan, düşmanını uyandıran ve kendisini öldürmeye sevk eden, düşmanının karşısına bizzat çıkan biri yoktu. Hiçbiri Resûlullah'ın (s.a.) yaptığını yapmak istemiyordu. Resûlullah (s.a.), zikrettiğimiz gibi tek başına ve fakir bir hâlde iken onlara gelmiş ve bu düşmanlığı ateşlemişti. Sonra onlara şöyle demişti: "Siz, beni öldüremeyeceksiniz. Bilakis ben sizi öldüreceğim, esîr alacağım ve kalelerinizi alacağım." Aynen söylediği gibi oldu.

[٥٣] وقد حرضوا أيضا على ذلك وهو بالمدينة، وأعداؤه فيها معه من العرب واليهود والنصارى وهم كثير ونزول بالمدينة وحولها في آطامهم وحصونهم محدقون بها كالإكليل، وقد غدروا به، وأرسلت قريش إليهم في ذلك، ودست غير واحد، وكان من عامر بن الطفيل وأربد في الأحوال التي كان يكون فيها وحده فيصرفهم الله عنه بألوان الصرف، كما صرف أبا جهل وعقبة بن أبي معيط والذين كانوا بمكة، كما هو مذكور. وكم دسوا له السم في الطعام فصرفه الله عنه.

[٥٤] وقد راموه منه في طول حياته، وقد كان معهم وهو بالمدينة في التبذل والتفرد والتطرح أكثر زمانه، على مثل حاله وهو بمكة. وإنما كان يكون في جماعة في إسفاره وفي حروبه، فأما بيوته وحجرات نسائه فمن جريد النخل، وقد علم أهل العقل والتحصيل الفتك بجبابرة الملوك في حصونهم وقصورهم وهم وراء الأبواب الحديد، وقد تحرزوا بضائعهم[٦] المشاركين لهم في نعمهم بعبيدهم، كصنيع شيرويه بكسرى ابرويز، وقبله من ملوك فارس من كانت هذه سبيله. وكما جرى على المتوكل من المنتصر، ثم على ولده، إلى ما جرى من الفتك بمحمد بن المعتضد المسمى بالقاهر بالله، إلى المتقي، وإلى المستكفي، وإلى ما جرى بالأحساء على ذكيره الأصفهاني من جنوده وأعوانه سنيّ نيف وخمسين وثلثمائة للهجرة في جوف داره وأحصن قصوره، وحوله وفي حجرته ومعه ممن له نوبة في حراسته وحفظه من الرجال المتسلحين أكثر من الفين، فقتل وحده من بينهم، ورفع رأسه.

[٥٥] وليس في هؤلاء من أغضب الناس إغضاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولا من ادعى دعواه، ولا من أذكر عدوّه بعداوته وأيقظه وبعثه على قتله وخرج إليه بذات نفسه وما يريد أن يعمله، مثل رسول الله صلّى الله عليه وسلم. فإنه أتاهم على الوجه الذي ذكرنا في الوحدة والفقر ورماهم بتلك العداوة، ثم قال: ولا تقتلوني، بل أنا أقتلكم وأسبيكم وأستبيح حصونكم، فكان كما قال.

٦ في (ط) : بصنائعهم

[Muhâcir ve Ensârın Resûlullah'a Karşı Samimi Olmadığı Yalanı]

[56] Birisi şöyle diyebilir: "Muhâcirler ve ensârın, onun [Muhammed'i] (s.a.) nübüvvetine ve doğruluğuna inandıklarını size kim haber verdi? Siz bu konuda insanları nasıl ikna edecek ve onları nasıl inandıracaksınız? Özellikle bugün sizin dininizden olan Şiî gruplar içinde şöyle diyen kimseler var: "Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensâr topluluğu asla ona [Muhammed'e] iman etmediler. Onlar, onun doğruluğuna, büyüklüğüne ve saygınlığına inanmadılar. Bilakis ona tezvirat yapıyorlar, yalancı, taklitçi ve hilebaz olduğuna inanıyorlardı. Onların ona tâbi olmalarının sebebi, sadece onunla alay etmek, onu kandırmak, onunla eğlenmek, ayağının kaymasını, işinin bozulmasını, tedbirinin boşa çıkmasını ve reisliği ele geçirip geçiremeyeceğini gözetlemekti. Onlar, ona asla bir değer vermediler." Sizin onun hakkında iddia ettiğiniz şeye inananlar az bir topluluktu. Onlar, muhâcirler ve ensâr cemaatleri tarafından mağlup ve esir edildiler. Nitekim onlar, bu dünyadan muhâcirler ve ensârın ellerinde mağlup ve ezilmiş bir hâlde ayrıldılar. Onların yanında bu hususta arkadaşınızdan [Muhammed'den (s.a.)] yapıldığını iddia ettikleri rivayetler, sözler ve nasslar ile dünyayı dolduracak kadar yazılmış kitap vardır."

[57] Ona şöyle cevap verilir: "Biz, Ebû Bekir, Ömer, Osman ile muhâcirler ve ensârın büyüklerinden oluşan bu topluğun, onun [Muhammed'in] (s.a.) nübüvvetine ve doğruluğuna inandıklarını, Şîa'dan bizim hakkımızda iddiada bulunan kimseyle ittifak etmek için söylemedik. Biz bunu, sadece onların durumları hakkında düşünmek ve sana zikrettiğimiz dersleri çıkarmak için söyledik. Bu durum, bizim bilgilerimizi çürütmez. Allah'ın yarattıklarından kim olursa olsun bize muhalif olmasından korkmayız. Biz, onun davetinin nasıl olduğunu ve bu topluluğun ona nasıl icâbet ettiğini açıkladık. Biz Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetini ve doğruluğunu öğrenmeden önce onun Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı çok sevdiğini, muhâcirler ve ensârdan oluşan bu topluluğun da onu çok sevdiklerini, Resûlullah'ın onları, onların da onu dost edindiklerini öğrendik. Onlar, onun canı, dini ve ailesi konusunda en çok güvendiği, sırdaşı ve emniyet ettiği kimselerdi. Resûlullah (s.a.) da onlar için ailelerinden, ana-babalarından ve canlarından daha sevgiliydi.

[٥٦] فإن قيل: ومن سلم لكم أن المهاجرين والأنصار كانوا يعتقدون نبوته وصدقه، سيما وفي أهل ملتكم اليوم من طوائف الشيعة من يقول: إن أبا بكر وعمر وعثمان وتلك الجماعات والمهاجرين والأنصار ما آمنوا به قط، ولا اعتقدوا صدقه ولا تعظيمه ولا إجلاله ولا توقيره، وما كانوا إلا زائرين عليه، معتقدين تكذيبه وافتعاله واحتياله، وإنما كان اتباعهم له هزآ به، واغتيالا له، وسخرية منه، وإرصادا لزلاته وإفساد أمره، ولإبطال تدبيره، ولمغالبته على الرئاسة، وأنهم ما أقاموا له وزنا قط. وإنما كان الذين يعتقدون ما ادعيتم فيه نفرا يسيرا، كانوا مغلوبين مقهورين بهذه الجماعات من المهاجرين والأنصار، وأنهم خرجوا من الدنيا على حال القهر والغلبة من هؤلاء المهاجرين والأنصار، ومعهم بذلك روايات وأقوال ونصوص يدعون إنها من صاحبكم، وتصنيفات قد ملأت الدنيا.

[٥٧] قيل له: إنا ما قلنا في أبي بكر وعمر وعثمان وتلك الجلة والوجوه من المهاجرين والأنصار أنهم قد اعتقدوا نبوته[٧] وصدقه، لمجامعة من ادعيت من الشيعة لنا، وإنما قلنا ذلك بالتأمل لأحوالهم وبالاستنباط الذي قد ذكرنا لك، فلن يقدح ذلك في علومنا، ولن يوحشنا خلاف من خالفنا كائنا من كان من خلق الله، وقد شرحنا كيف كانت دعوته وعلى أي شرط كان إجابة القوم له؛ وقد علمنا قبل العلم بنبوته وصدقه إنه صلّى الله عليه وسلم قد كان يحب أبا بكر وعمر وعثمان، وتلك الجماعة من المهاجرين والأنصار يحبونه، ويواليهم ويوالونه، وأنهم كانوا ثقاته وبطانته وأمناءه على نفسه ودينة وأهله، وأنه صلّى الله عليه وسلم كان أحب إليهم من أهلهم وآبائهم وأنفسهم؛

٧ في (ط) : تبرئته

Nitekim biz, Ebû Cehil, Ebû Leheb, el-Velîd b. el-Muğîre, Ukbe b. Ebî Mu'ayt, Nadr b. Hâris b. Kelede, el-Âs b. Vâil, İbnu'l-Aytele, Umeyye b. Halef, Ubeyy b. Halef, Utbe b. Rebî'a, Şeybe b. Rebî'a ve diğer Kureyş ileri gelenlerinin ona düşman olduklarını da biliyoruz. Aynı şekilde yahudilerden Benû Kaynuka, Benû Nadîr, Benû Kureyza, Hayber yahudileri, Sakîf'ten kabîleler ve onun dışındaki Arap kabîlelerin de ona düşman olduklarını biliyoruz. Resûlullah (s.a.) da onlara düşman idi. O, onlara kızıyor, onlar da ona kızıyorlar, onun yalan söylediğine ve bâtıl yolda olduğuna inanıyorlardı. "Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensârdan oluşan bu topluluğun onun nübüvvetine inanmadıklarını" iddia eden kimse ile "Kureyş, Araplar, yahudiler ve hıristiyanların ona buğz etmediklerini ve yalan söylediğine inanmadıklarını" iddia eden kimse arasında bir fark yoktur. Kim bu noktaya gelmişse, cehâlette son noktaya ulaşmıştır. Muhâcirler ve ensârdan oluşan bu topluluk hakkında bunu iddia eden ile "Resûlullah'ın (s.a.) nübüvveti döneminde yaşayan Rûmlar, Farslar ve Hindlilerin, her ne kadar onlara karşı galip geleceği kadar galip gelmişse de, onun yalan söylediğine inanmadıklarını" iddia eden kimse arasında bir fark yoktur.

[58] Birisi şöyle diyebilir: "Şiî gruplar bu görüşe nasıl vardılar?"

[59] Ona şöyle cevap verilir: "Bu, çok basit bir düşünme ve araştırma ile bilinir. Fakat düşünmeyen, araştırmayan ve incelemeyen kimse, bu görüşü anlayamaz. Bu hususta bilgini artıracak şeylerden biri şudur: Muhâcirler ve ensârdan oluşan bu topluluğun, içleri dışları ve gizlileri açıkları gibiydi. Onlar, Resûlullah'ı (s.a.) çocuklarından ve kendilerinden daha fazla severlerdi. Onlar, Resûlullah'tan (s.a.) sonra da yaşadılar, idareyi ellerine ve hâkimiyetlerine aldılar, ellerini dünya krallıklarına ve memleketlerine uzattılar ve onlara sahip oldular. Bunları onun dininin yücelmesi ve şeriatinin kuvvetlenmesi için harcadılar. Mutlak mubah olan şeylere bile değer vermediler; kendilerini ve çocuklarını bundan uzak tuttular. Rûm, Fars, Hind ve başka milletleri onun dinine soktular ve onlara onu tasdik etmeyi ve yüceltmeyi farz kıldılar. Kabul etmeyenleri serbest bıraktılar. Onun, yeryüzünün doğusu ve batısındaki düşmanlarını ve ona saldıranları zillet ve kılıçla ezdiler."

كما قد علمنا أن أبا جهل وأبا لهب، والوليد بن المغيرة، وعقبة بن أبي معيط، والنضر بن الحارث بن كلدة، والعاص بن وائل، وابن العيطلة، وأمية بن خلف، وأبي بن خلف، وعتبة بن ربيعة، وشيبة بن ربيعة، وأولئك الملأ من قريش، كانوا أعداءه، وكذلك الملأ من اليهود، كبني قريظة، والنضير، وكبني القعقاع، وكخيبر، وتلك القبائل من ثقيف، وغيرها من العرب، كانوا أعداءه وكان عدوا لهم يبغضهم ويبغضونه، ويعتقدون كذبه، وأنه مبطل، ولا فرق بين من ادعى في أبي بكر وعمر وعثمان وتلك الجماعات من المهاجرين والأنصار أنهم ما اعتقدوا نبوته، وبين من ادّعى فيمن ذكرنا من قريش والعرب واليهود والنصارى أنهم ما اعتقدوا بغضاءه ولا كذبه؛ ومن أنتهى إلى هذا فقد بلغ الغاية في الجهل، ولا فرق بين ادّعى هذا على هؤلاء من المهاجرين والأنصار، ومن ادّعى أن الروم والفرس والهند الذين كانوا في زمانه وزمان نبوته ما اعتقدوا تكذيبه وإن كان قد ظهر منهم ما قد ظهر.

[٥٨] فإن قيل: فكيف ذهبت[٨] طوائف الشيع عن هذا؟

[٥٩] قيل له: هذا إنما يعرف بالتأمل والتدبر وإن كان يسيرا، فمن لم يتأمل ولم يتدبر ولم يستنبط يذهب ذلك عليه؛ ومما يزيدك علما بذلك، أن باطن هذه الجماعة من المهاجرين والأنصار كظاهرهم، وسريرتهم كعلانيتهم، وأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان أحب إليهم من أبنائهم وأنفسهم، أنهم قد بقوا بعده وملكوا الأمر واستولوا عليه، وامتدت أيديهم إلى ملوك الدنيا وممالكها، فجازوها وأنفقوها في إعزاز دينه وتأكيد شريعته، وزهدوا في المباح المطلق، وحموا نفوسهم وأبناءهم منه، وأدخلوا الأمم من الفرس والروم والهند وغيرهم في دينه، وفرضوا عليهم تصديقه وإجلاله، ومن أبى القبول جعلوا دمه له، وأوطؤا أعداءه ووشاته الذلّ والسيف في مشارق الأرض ومغاربها.

٨ في (ط) : صدت

[Resûlullah ve Ashâbı Dünyalık Peşinde Değildi]

[60] Allah, sana merhamet etsin. Resûlullah'ın (s.a.) konusu daha önce geçti. Resûlullah, insanların uğruna birbirlerini boğazladıkları, birbirlerini yaraladıkları ve birbirlerini yok etmeye çalıştıkları şeyler hakkında insanların en zâhidi idi. Resûlullah (s.a.), Yemen'in en uzak noktasından Umman denizine, Hicâz'ın en uç noktasına ve Irâk vâdilerine kadar sahip olmuş ve her birinin şânı büyük olan beş kral arasında taksim edilmiş olan Arap yarımadasına hâkim olmuştu. Pek çok kral kendisine hediyeler göndermişti. Fakat o, bunların hepsini toplayıp başkalarına dağıttı. Kendisini ve ailesini bunlardan uzak tuttu. Resûlullah (s.a.), eşlerini "Allah'ı, Resûlü'nü ve âhiret yurdunu tercih etmek" ile "mut'a ve güzellikle salıverilmek sûretiyle dünya hayatı ve zînetini tercih etmek" arasında serbest bıraktı.

[61] Resûlullah (s.a.), bu büyük mülke rağmen insanların en basit hayat yaşayanı idi ve en sert elbiseleri giyerdi. Bunu, kendisinden sonra halifelerinin giydiği onun iki dânîk [dirhemin altıda biri] değerindeki hırkasında, su tasında, yüzüğünde ve ailesinin ve yardımcılarının sahip oldukları her şeyde görebilirsin. Resûlullah, aynî ve nakdî hiçbir şey bırakmadan vefat etti. O, bir saray inşâ ettirmedi. Onun, yeryüzünde dikili bir ağacı yoktur. O, kendisine bir nehir yaptırmadı ve kendisi için bir pınar kazdırmadı. Ailesini ve ashâbını da böyle olmaya teşvik etti.

[62] Resûlullah'tan (s.a.) sonra, bunların hepsine Ebû Bekir es-Sıddîk sahip oldu. Bunlar onun emrindeydi. Ebû Bekir'in eli, Benû Hanîfe ve Müseyleme'nin kavmine kadar uzandı. O, Farslarla savaştı ve Hîre, Kadisiye ve Aynu't-temr'i fethetti. Buralar onun korumasına [zimmet] girdi ve onlardan çok miktarda mal topladı. Ardından Şâm'ı ve yakın bölgelerini fethetti ve oraları hükmü altına aldı. Bu şartlarda onun zühd konusundaki durumu, Resûlullah'ın (s.a.) zühd konusundaki hâline çok benziyordu.

[63] Ebû Bekir'den sonra Hz. Ömer hilâfete geçti ve bunların hepsine sahip oldu. Şâm'ı en uzak noktalarına kadar fethetti ve Rûm krallarını oradan çıkardı. Rûm kralları, körfezlere ve dağlara sığındılar. Hz. Ömer, Mısır'ı, yukarı Sa'îd'i, el-Cezîre, Irâk, Sevâd, Fars, Kirmân, Sicistan ve Ehvâz bölgesi ile Dicle, Fırat ve Nil nehirlerinin suladıkları toprakların tamamını fethetti. Oraların hazineleri ve erzak depoları ona getirildi. Hz. Ömer, bu şekilde on yıl yaşadı ve sonra vefat etti. Onun zühdü, onların [Resûlullah (s.a.) ve Ebû Bekir'in] zühdü gibiydi.

[٦٠] وقدم رحمك الله زهد رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقد كان أزهد الناس فيما تناحر الناس عليه وتطاعنوا فيه وتفانوا لأجله. فقد كان صلّى الله عليه وسلم ملك من أقصى اليمن إلى بحر عمان إلى أقصى الحجاز إلى عرار العراق، واستولى على جزيرة العرب وكانت مقسومة بين خمسة ملوك، لكل واحد منهم شأن عظيم. وقد هاداه غير واحد من الملوك، وجبا ذلك كله فبذله، وحمى نفسه منه وأهله، وخيّر أزواجه على إرادة الله ورسوله والدار الآخرة، وعلى أن من أراد الحياة الدنيا وزينتها متعه وسرحه سراحا جميلا.

[٦١] وكان صلّى الله عليه وسلم مع هذا الملك العظيم أيبس الناس عيشا، وأخشنهم لباسا. واعتبر ذلك ببرده الذي يلبسه خلفاؤنا من بعده وقيمته مقدار دانقين، وبقدحه وخاتمه، وجميع ما صار عند خاصة أهله وعامة أنصاره. ثم توفى ولم يترك عينا ولا دينارا ولا شيّد قصرا ولا غرس شجرا ولا شقّ لنفسه نهرا ولا استنبط لنفسه عينا ورغب لأهله وأصحابه في مثل ذلك.

[٦٢] وملك بعده أبو بكر الصديق رضي الله عنه جميع ذلك، ونفذ فيه أمره، وامتدت يده إلى بني حنيفة وقوم مسيلمة، وغزا فارس، وافتتح الحيرة والقادسية وعين التمر وصاروا ذمة له، وجباهم الأموال العظيمة. وافتح الشام وأوائلها ونفذ أمره فيها، فكان حاله في الزهد تلك الحال التي كان عليها رسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[٦٣] وقام بعده عمر رضي الله عنه فحوى ذلك كله، وافتتح إلى اقصى الشام وأخرج ملوك الروم منها واعتصموا منه بالخلجان والجبال، وافتتح مصر والصعيد الأعلى، وافتتح الجزيرة والعراق والسّواد وفارس وكرمان وسجستان وكورة الأهواز، وما سقته دجلة، وما سقته الفرات وما سقاه النيل، وحملت إليه خزائن الملوك وذخائرهم، ومكث على ذلك عشر سنين ثم قبض وحاله في الزهد تلك الحال.

[64] Ondan sonra yerine Osman (r.a.) geçti ve bütün bu memleketlere sahip oldu. Hz. Osman, Horasan'ı en uzak noktalarına kadar fethetti ve krallarını yakaladı. İsfahân'ı dağlarıyla birlikte fethetti. Onun zamanında müslümanlar, Fars kralı Yezdicerd b. Şehriyâr'ı öldürdüler. Azerbaycan, Ermenistan, Cürcân, Taberistan ve başka yerleri fethetti. Buraların kral-
5 larını ve memleketlerini hâkimiyeti altına aldı. Karadan ve denizden genişliği ile uzunluğu senelerce yürüyüş mesafesinde olan Mağrib'i fethetti. Cezayir denizinde genişliği ile uzunluğu bir ay yürüyüş mesafesinde olan büyük adaları fethetti. Bütün bunları topladı ve bu şekilde on iki yıl ya-
10 şadı. Onun halifelik süresi daha uzun oldu. Bu nedenle Resûlullah (s.a.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in (r.a.) sahip olduklarından daha çok yere eli uzandı, mâlik oldu ve daha çok mal topladı. Sonra bunlardan elini çekti. Gücü ve imkânı bulunmasına ve sözü geçmesine rağmen onlara hiç değer vermedi. Bir gruba göre Hz. Ömer ondan daha zâhiddir. Çünkü Hz.
15 Osman, akrabalarına mal ve valilik verdi. Hz. Ömer böyle yapmamıştı. Dolayısıyla onun zühdü, Hz. Ömer'in zühdüne kıyasla azdır.

[65] Ondan sonra Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) halife oldu ve Şâm hariç, kendisinden önceki halifelerin sahip oldukları şeylerin hepsine sahip oldu. Onları kendisinde topladı ve hâkim oldu. Hz. Ali bu şekilde altı yıl yaşadı.
20 O da bütün bunlardan elini çekti ve onlara değer vermedi.

[66] Ebû Bekir ve Ömer'in valilerinin ve seçkin yardımcılarının zühdünden de ibret al! Utbe b. Ğazvân, Ebû Ubeyde, Mu'âz b. Cebel, Şurahbîl b. Hasene, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ammâr b. Yâsîr, Bilâl, en-Nu'mân b. Mukrin ve kardeşleri gibi. Bunlardan başkaları da vardır ki onları zikretmek ve hâl-
25 lerini anlatmak kitabı uzatır. Bunlar, ilgili kitaplarda zikredilmiştir. Bunların zühdünden şüphe eden kimse, Resûlullah'ın (s.a.) zühdünden de şüphe eden kimsedir. Bu duruma, ancak bakışı dar ve düşüncesi kıt cahil kimse düşer.

[67] Eğer düşünen ve ibret alan kimsenin amacı öğrenmek ve anlamak ise, Allah'ın (a.c.), *Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz* (Âl-i İmrân,
30 3/110) âyetine mürâcaat etmeden önce, bir nebî ile arkadaşlık yapmış olup da onlardan [sahâbeden] daha zâhid, daha takvâlı ve daha bilgili bir topluluk olmadığına dair bilgiye ulaşır. Resûlullah (s.a.) ve ashâbının gayesi dünya ve mülk olsaydı, işin başında zühdden bahsederler, hâkim olup gücü ele geçirdikleri zaman da, dünya, mülk ve dünya metaı taliplerinin gittikleri yoldan giderlerdi.

[٦٤] ثم قام بعده عثمان رضي الله عنه، فحوى تلك الممالك كلها، وافتتح خراسان عن أقصاها، وأخذ ملوكها وأصفهان من الجبال، وفي زمانه قتل المسلمون يزدجرد بن شهريار ملك فارس، وافتتح أذربيجان، وافتتح أرمينية، وجرجان وطبرستان وغير ذلك، واستولى على ملوكها وممالكها، وفتح المغرب وهي مسيرة سنين برا وبحرا وطولا وعرضا، وافتتح من جزائر البحر عدة جزائر عظيمة تكون مسيرة شهر طولا وعرضا، وجبا ذلك كله، ومكث على ذلك اثني عشر سنة، وكانت مدته أطول، وامتدت يده، وملك وحوى أكثر مما ملكه رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأبو بكر وعمر رضي الله عنهما، ثم نفض يده من جميع ذلك وزهد فيه مع قدرته عليه وتمكنه منه ونفوذ أمره فيه، وصار عند قوم عمر أزهد منه، لأنه رحمة الله عليه برّ أقاربه من مال وولّاهم، ولم يفعل ذلك عمر، فكان زهده يصغر في جنب زهد عمر.

[٦٥] ثم قام بعده عليّ رضي الله عنه، فحوى جميع ما حواه الخلفاء قبله وجباه ونفذ أمره فيه، إلا الشام، ومكث على ذلك نحو ست سنين، فنفض يده من جميعه وزهد فيه.

[٦٦] ثم اعتبر بزهد عمال أبي بكر وعمر والخاصة من أعوانهما، كعتبة بن غزوان وأبي عبيدة ومعاذ بن جبل وشرحبيل بن حسنة وسعد بن أبي وقاص وعمار بن ياسر وبلال والنعمان بن مقرن وإخوته، وغيرهم ممن يطول الكتاب بذكرهم وشرح أحوالهم، وهو مذكور في مواضعه، ولا يشك في زهد هؤلاء إلا من شك في زهد رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولا يبلغ ذلك إلا الجاهل القليل النظر البطيء التأمل.

[٦٧] فأما من نظر واعتبر وكان قصده التعرف والتبين، فإن ذلك يفضي به إلى العلم بأنه ما صحب نبيا قط قوم أزهد ولا أورع ولا أعلم من هؤلاء قبل أن يرجع إلى قوله عز وجل: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أخرجتْ لِلنَّاسِ﴾ «آل عمران: ١١٠» فلو كان غرض رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأصحابه الدنيا والملك لكانوا وإن ابتدأوا بذكر الزهد في أول أمرهم إذا ملكوا وقدروا عليها قد ساروا فيها سيرة طلاب الدنيا وملوكها وخطّابها،

Gücü ele geçirdiklerinde, fazla beklemeden sırlarını ve içlerinde gizlediklerini açığa vururlardı. Çünkü âdet böyle cereyan etmektedir ve tecrübeler hep bunu göstermiştir. İnsanları kandırmak için şekilden şekile giren, onlardan korktuğu, çekindiği ve onlara dost görünmek için sabreden kimse, gücü ele geçirip imkân bulduğu zaman değişir, daha önceki hâli ortadan kalkar ve içindeki açığa çıkar. Resûlullah (s.a.) ve ashâbının durumu hiç değişmeden aynı tarzda devam ettiğine göre, araştıran ve düşünen kimse onların gizlilerinin açıkları ve içlerinin dışları gibi olduğunu bilir.

[68] Sahâbeden bir grup, mübah olan, Allah'ın kendilerine helâl kıldığı, kendilerine bir kınama ve ayıplama olmayan şeylere rağbet etmişlerdir. Bizim konumuz, onlardan mutlak mübah konusunda zâhid davranan kimselerdir. Onlardan daha hayırlı peygamberler olmalarına rağmen, İbrâhîm, İshâk, Ya'kûb, esbât [onların soyundan gelenler], Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Mettâ ve Îsâ, onların sahip olduklarına sahip olmadılar.

[İslâm Düşmanlarının 'Müslümanları Birbirine Düşürmeyi Başardık' İddiası]

[69] Bizim bunları zikretmemizin sebebi, yahudiler, hıristiyanlar, Mecûsîler ve Resûlullah (s.a.) düşmanlarının, müslümanların huzurunda, sultanların dîvânlarında, ümerâ ve eşrâfın huzurundaki toplantılarda açıkça şöyle demeleridir: "Biz, İslâm'ın hakkından geldik. Artık birbirlerini reddediyorlar. Bir zamanlar biz, kendi aramızda gizlice Muhammed'in ashâbı ve kendisi hakkında bazı şeyler konuşuyorduk. Bugün Şîa bunları, hatta bizden daha fazlasını açıktan söylüyor: O adamın [Muhammed'in] ashâbı, tâbileri ve yardımcıları onunla uzun süre beraber olmalarına ve sohbet etmelerine rağmen onun işini anlayamadılar, ona içten inanmadılar ve ona bir değer vermediler. Onlar dünya, soygun ve yağma peşindeydiler." Biz, bu görüşün bozukluğunu açıkladık. Bu hususta ondan daha fazla açıklama yapılabilir. Fakat yaptığımız açıklama yeterlidir.

[70] Birisi şöyle diyebilir: "Siz, dininizin sıhhatine, onların [sahâbenin] arkadaşınızın [Muhammed'in] nübüvvetine ve doğruluğuna inanmalarını ve bu hususta onların dışlarının içleri gibi olduğunu mu delil getiriyorsunuz? Halbuki yahudiler, hıristiyanlar, Mecûsîler, Mennâniyye ve Hindulardan bir grubun da tavrı aynı şekildedir."

وما لبثوا أن تظهر سرائرهم وضمائرهم عند القدرة. بهذا جرت العادة، وهكذا أخرجت العبرة، فإن من تخلّق للناس وتصبّر خوفا منهم واتقاء لهم ومداراة لهم، إذا قدر وتمكن تغير وزال عما كان، وظهر مكنونه، فلما دام أمر رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهؤلاء واتصل على طريقة واحدة، علم العامل المتأمل أن سريرتهم كعلانيتهم، وظاهرهم كباطنهم.

[٦٨] وقد رغب قوم منهم في المباح وفيما أحله الله لهم، ولا لوم عليهم ولا تعنيف، وإنما كان كلامنا فيمن زهد في المباح المطلق منهم، وقد ملك هؤلاء ما لم يملك إبراهيم وإسحق ويعقوب والأسباط وموسى وهارون وداود ويحيى وعيسى، وإن كان الأنبياء خيرا منهم.

[٦٩] وإنما ذكرنا هذا لأن اليهود والنصارى والمجوس وأعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقولون جهارا، بحضرة المسلمين وفي دواوين السلاطين، وفي المحافل بحضرة الأمراء الأشراف: أما الإسلام فقد كفيناه ودفع بعضه بعضا، وقد كنا نقول سرا بيننا في أصحاب محمد ونفسه أشياء تقولها اليوم الشيعة جهارا وتزيد علينا فيه، من أن أصحاب هذا الرجل وأتباعه وأنصاره ما كانت لهم بصيرة في أمره ولا يقين مع الصحبة وطول المشاهدة ولا أقاموا له وزنا، وإنما طلبوا الدنيا والنهب والغارة، وقد بيّنا فساد ذلك، وفيه من البيان أكثر من هذا، وفيما ذكرناه كفاية.

[٧٠] فإن قيل: أفتستدلون على صحة دينكم بأن هؤلاء قد اعتقدوا بنبوّة صاحبكم وصدقه، وأن ظاهرهم فيه كباطنهم، وهاهنا قوم من اليهود والنصارى والمجوس والمنانية والهند هذه سبيلهم في أديانهم.

[71] Ona şöyle cevap verilir: "Biz, bunu reddediyor ve kabul etmiyor değiliz. Biz, İslâm'ın sıhhatine, muhâcirler ve ensârın Muhammed'in (s.a.) nübüvvetine ve doğruluğuna inanmalarını delil getirmiyoruz. Muhammed'in (s.a.) Sıdkı nübüvveti ve zühdü ile sahâbenin zühdü dünya hakkındadır. Biz, İslâm'ın doğruluğunu ve onun Allah'ın dini olduğunu bundan başka bir delil ile biliyoruz. Bizim sözümüz, onların [sahâbenin] Hz. Muhammed'in (s.a.) nübüvvetine ve doğruluğuna inanmadıklarını iddia edenleredir. Biz, onların bu sözlerinin fasit, inançlarının bâtıl ve bu iddialarının bir cehâlet olduğunu açıkladık. Sonra da (nübüvvet) delillerini ve alâmetlerini zikretmeye geçtik."

[Kur'ân'ın Vukûundan Önce Bildirdiği Bazı Gaybî Haberler]

[72] Kur'ân'ın vukuundan önce haber verdiği pek çok şey bu alametlerdendir. Bunlardan biri, Ebû Leheb kıssasıdır. Ebû Leheb, Resûlullah'a (s.a.) eziyet eden, ona kötülük yapmaya, canını almaya ve ona tâbi olmayı engellemeye kendisini hasretmiş kimselerdendi. Bunun üzerine Allah şunu müjdeledi: "O [Ebû Leheb], bu şekilde Resûlullah'a (s.a.) zarar veremeyecektir. Ebû Leheb'e, hedeflediği yolda kazandığı makamı, malı, ailesi, evladı, dostları ve kardeşleri hiçbir fayda sağlamayacaktır. Çünkü bunların hepsi yok olup gidecektir. Ebû Leheb ile karısı, küfür üzere ölecekler ve cehenneme gideceklerdir." Bu sûre, Mekke'de nâzil oldu. O sırada Ebû Leheb ve karısı hayatta idiler. Bütün bunlar, Resûlullah'ın söylediği ve haber verdiği şekilde ayrıntılarıyla açıklandığı gibi oldu. Bunda pek çok gaybî bilgi vardır. Böyle bir şey asla rastlantı, sezgi ve göz boyama yoluyla olamaz. En uzman müneccimler, bundan en küçük bir şeyi bile tesadüf ettiremez.

[73] Bu işin ilginç taraflarından biride, bu sûrenin Mekke'de nâzil olması, Resûlullah'ın (s.a.) onu okuması ve Ebû Leheb'in, Kureyş ve Araplardan Resûlullah (s.a.) düşmanlarının -ki onlar, Ebû Leheb'in yardımcılarıdır- bunu dinlemesidir. Bu söz, onların düşmanlıklarını artırdı; öfkelerini ve kinlerini kabarttı. Resûlullah, bunu onlara bizzat kendisi söylemiştir. Halbuki o, onlarla birlikteydi, ellerinin ve avuçlarının içinde bulunuyordu. Fakat ona zarar veremediler ve onu öldürme başarısını gösteremediler. Onu yalancı çıkaracak ve sözünün geçersizliğini ortaya koyacak bir kusur bulamadılar. Bunu, sözüne son derece güvenmedikçe hiçbir akıllı söylemeye teşebbüs edemez.

[٧١] قيل له: ما ندفع هذا ولا نمنع منه، ولا نستدل على صحة الإسلام باعتقاد المهاجرين والأنصار بنبوّة محمد صلّى الله عليه وسلم وصدقه ونبوّته وزهده وزهدهم في الدنيا، وإنما نعرف صحة الإسلام وأنه دين الله بغير هذا. وإنما كان كلامنا على من ادّعى أن هؤلاء ما اعتقدوا صدقه ولا نبوته، فبيّنا فساد قولهم وبطلان اعتقادهم وأنه جهل، ثم صرنا إلى ذكر الدلائل والأعلام.

[٧٢] فمن ذلك أشياء نزل القرآن بها قبل كونها. فمن ذلك قصة أبي لهب، وقد كان من المؤذين لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، والمجردين في مكروهه وطلب نفسه، وفي الصدّ عن اتباعه، فبشره الله بأن ذلك لا يضره صلّى الله عليه وسلم، ولا يغني عن أبي لهب فيما قصد ما كسب من جاه ومال وأهل وولد وصداقة وإخوان، وأنه يخسر ذلك كله، وأنه وأمرأته يموتان على الكفر به ويصيران إلى النار. نزل ذلك بمكة وهما حيّان سليمان، فكان ذلك كله على ما قال وعلى ما أخبر وكما فصّل وفسّر. وهذه غيوب كثيرة لا يكون مثلها بالاتفاق ولا بالحدس ولا بالزرق، ولا يتفق لحذّاق المنجمين أقل القليل من هذا.

[٧٣] ومن عجيب الأمور إنها نزلت بمكة، وتلاها رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وسمعها أبو لهب وجميع أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم من قريش والعرب وغيرهم وهم أعوان أبي لهب، فهاجهم هذا القول في عداوته، وزاد في غيظهم وحنقهم، وأذكرهم بنفسه وهو معهم وفي أيديهم وفي قبضتهم، فما ضره، ولا تمّ لهم أمر في الظفر بقتله، ولا على زلة يتبين فيها كذبه وسقوط قوله، وهذا لا يقدم عليه العاقل إلا وهو على غاية الثقة بما يقول،

Allah elçisinin akıllı bir kimse olduğu ise düşmanları tarafından bile kabul edilirdi. Bu sûrenin nüzûlünden itibaren iş son noktaya gelinceye kadar, Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları bu hususta ta'n edecek bir şey bulmayı çok arzu etmelerine rağmen bulamadılar. Bu konuda birbirlerine müracaat ettiler, istişarede bulundular, dayanışma içinde oldular ve yardımlaştılar. Fakat en sonunda, "O [Muhammed], amcası ve karısının onu yalanlamakta ve ona düşmanlıkta kesin kararlı olduklarını görünce, o ikisi hakkında bunları söyledi" demekten başka çare bulamadılar.

[74] Onlara şöyle denilir: "Her şeyden önce, onun [Resûlullah'ın] söylediği şey, açıkladığı ve beyan ettiği şekilde gerçekleşti. Hem de bu, âdete muhâlif bir şekilde meydana geldi. Sizin bu hususta zanlarınız, bu konudaki bilgilere zarar vermez. Bu da cevap olarak size yeter."

[75] Onlara, ayrıca şöyle denilir: "Ebû Leheb'in yaptığı gibi pek çok insan yapmıştır. Ancak Resûlullah, onlar hakkında böyle bir şey söylememiştir. Onlardan kimisi de İslâm'a girmiştir. Şayet Resûlullah, Ebû Leheb İslâm'a girmeden önce, onun müslüman olacağını söylemiş olsaydı ve o da İslâm'a girseydi, bu sefer hasmın şöyle demesi mümkün olacaktı: "Bunda (onun nübüvvetine) bir delâlet yoktur. Çünkü adam, onun amcasıdır. O, kardeşleri Hamza ve el-Abbâs'ın, kardeşinin oğulları Ca'fer ve Ali'nin müslüman olduklarını görünce, kendisi de nasıl İslâm'a girmesin? Görüş ve tedbir açısından en doğru ve en açık olan budur." Fakat Resûlullah böyle söylemedi; tam zıddını ve tersini söyledi. Böylece bunun gaybleri bilen Allah'ın sözü ve kelâmı olduğunu öğrenmiş oluyorsun."

[76] Dediler ki: "Eğer Ebû Leheb İslâm'a girseydi, o zaman onun [Muhammed'in], "Ben, onun İslâm'a girmediği ve küfür üzere kalmaya ısrar ettiği sürece ateşe atılacağını söyledim. Nitekim Allah, *Kim Allah'a ortak koşarsa şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır* (Mâide, 5/72) buyurmuştur." demesi mümkün olurdu."

[77] Ona şöyle cevap verilir: "Her şeyden önce, söylediği şey gerçekleşti ve bunun hilâfına hiçbir şey meydana gelmedi. Hem de bu, daha önce açıkladığımız gibi, âdete muhâlif olarak gerçekleşti. Ey hasım! Sen, "Böyle olmasaydı ve herhangi bir şey gerçeklemeseydi, o [Peygamber], şu mazareti ileri sürerdi" demeye başladın. Böylece olmayan bir çareye başvurdun.

ورسول الله صلّى الله عليه وسلم ممن لا يدفع عدوّه عقله. ومنذ نزلت هذه السورة وإلى هذه الغاية يجهد أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن يجدوا في ذلك مطعنا فما وجدوا. وقد رجع بعضهم إلى بعض في ذلك وتشاوروا فيه، وتعاضدوا وتعاونوا، فكان عليه ما أنتهى إليه كيدهم أن قالوا: لما رأى عمه وأمرأته قد صمما في تكذيبه وعداوته قال ذلك فيهما.

[٧٤] قيل لهم: قبل كل شيء قد تم ما قال على ما فسر وشرح، وحصل ذلك على وجه انتقضت العادة به، وظنونكم هذه لن تقدح في هذا العلم، وهذا كاف في جوابكم.

[٧٥] ثم قيل لهم: قد صنع مثل صنيع أبي لهب خلق كثير فما قال هذا فيه، ومنهم من أسلم. وأيضا فلو قال في أبي لهب إنه يسلم قبل إسلامه وأسلم لأمكن الخصم أن يقول: ما في هذا دلالة، لأن الرجل عمّه، وقد رأى إخوته حمزة والعباس وقد أسلما، وقد أسلم ولد أخيه أبي طالب جعفر وعلي، فكيف لا يسلم هو أيضا؟ فهذا كان أقرب وأظهر في الرأي والتدبير، فلم يقل ذلك وقال غيره وخلافه، لتعلم أن هذا قول علّام الغيوب وكلامه عز وجل.

[٧٦] وقالوا لو أسلم لكان له أن يقول: إنما قلت إنه سيصلى النار إن لم يسلم، وإن أقام على الكفر، كما قال: ﴿إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ﴾

[٧٧] قيل له: قبل كل شيء قد تمّ ما قال وما وجد له خلف، وحصل على وجه انتقضت العادة به كما بيّنا وقدّمنا، وأخذت أنت أيها الخصم تقول لو لم يكن هذا ويتم بأي شيء كان يعتذر، وحصلت على تدبير ما لم يكن،

Hem de Arap lugati ve türetilişi konusundaki cahilliğini ortaya koydun. Çünkü Allah'ın (a.c.), *Kim Allah'a ortak koşarsa şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır* (Mâide, 5/72)sözü, şart cümlesidir. Dolayısıyla birinin ileride bunu yapacağını haber vermemektedir. Bu âyet, bir kimsenin söylediği, "Kim malımı çalarsa, onun elini keserim" sözü gibidir. Bunu söyleyen kimse, birinin onun malını çalacağını haber vermiyor. Bu söz karşısında hiç kimsenin onun malını çalmaması mümkündür."

[78] Allah Teâlâ'nın, Ebû Leheb ve karısı hakkındaki, *Ne malı ne de kazandıkları onu kurtaramadı* (Tebbet, 111/2) sözü de, bu tür hususlardandır. Onun ve karısının alevli bir ateşe yaslanacakları ise, ileride olacak olan şeyleri bildirmektedir. Nitekim Resûlullah'ın dediği şekilde oldu. Allah'ın şu âyetlerinde olduğu gibi: *O inkârcı kâfirlere de ki siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme gireceksiniz. Orası da ne fena bir döşektir* (Âl-i İmrân, 3/12); *Her halde o topluluk bozulacak ve geriye dönüp kaçacaklardır* (Kamer, 54/45); *O vakit onlar sana başlarını sallayacaklar ve ne vakit o diyeceklerdir* (İsrâ, 17/51). Bu, ayrı bir araştırma konusudur.

KUREYŞ'İN HEZÎMETİ VE ÇARESİZLİĞİ

[79] Kureyş ve Arapların, Resûlullah (s.a.) hakkındaki hileleri başarısız olduğu zaman, Resûlullah'ın (s.a.) başına gelen en küçük kedere sevinerek teselli oluyorlardı. Bunun için Resûlullah'ın (s.a.) büyük oğlu ve kendisiyle künyelendiği İbrâhîm ve diğer oğlu Abdullah vefat ettikleri zaman, Kureyş buna çok sevindi ve birbirlerine, "Müjdeler olsun size! Muhammed'in soyu kurudu!" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.), şu âyetleri indirdi: *Muhakkak Biz sana Kevser'i verdik. Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Doğrusu soyu kesik olan sana kin besleyendir* (Kevser, 108/1-3). Buna göre Kureyş'in ve bütün Arapların dinlerinin sonu gelecek, hiçbir hükümleri kalmayacak ve bu din üzerine devam eden hiç kimse kalmayacak, Resûlullah'ın (s.a.) daveti ise başarıya ulaşacak, onun nûru parlayacak, yükselecek ve her tarafı kaplayacaktır.

وجهلت أيضا اللغة وموضع العربية لأن قوله عز وجل: ﴿إنه من يشرك بالله فقد حرّم الله عليه الجنة﴾ إنما هو جزاء، وليس بخبر عن أحد إنه سيفعل ذلك، وهذا كقول القائل: من سرق مالي قطعته، ليس بأخبار عن أحد إنه سيسرق ماله، ويجوز أن لا يسرق ماله أحد البتة مع هذا القول.

[٧٨] وقوله تبارك وتعالى في أبي لهب وأمرأته إنه: ﴿مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ﴾ من تلك الأمور، وأنه سيصلى وأمرأته نارا ذات لهب، أخبار عن أمور ستكون فكانت كما قال، كقوله عز وجل: ﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إلى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهادُ﴾ «آل عمران ١٢»، وكقوله: ﴿سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾ «القمر ٤٥». وكقوله عز وجل ﴿فَسَيُنْغِضُونَ إليك رُءُوسَهُمْ﴾ «الإسراء ٥١». فهذا باب.

وباب آخر

[٧٩] وهو أن قريشا والعرب لما أعيتهم الحيل في أمر رسول الله صلّى الله عليه وسلم، كانوا يستروحون إلى أدنى غمّ يناله صلّى الله عليه وسلم، فمات ابنه إبراهيم وهو أكبر ولده وبه كان يكنى، ومات ابنه عبد الله، فسرت قريش بذلك، وقال بعضهم لبعض: ابشروا فقد انبتر محمد، فأنزل الله عز وجل: ﴿إِنَّا أعطيْناكَ الْكَوْثَرَ. فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ. إِنَّ شانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾ «الكوثر ١-٣» . فانبترت ديانات قريش والعرب كلها وبطلت عن آخرها، ولم يبق على ذلك الدين عين تطرف، وتم أمره صلّى الله عليه وسلم وسطع نوره وعلا وقهر.

[80] Bunda Resûlullah'ın olmadan önce haber verdiği pek çok gaybî bilgi vardır. Sonra bu âyetler, müşrikleri kızdıracak, öfkelendirecek, ona saldırmaya, öldürmeye ve nûrunu söndürmeye tahrik edecek şekilde gelmiştir. Onlar, buna teşebbüs ettiler ama başaramadılar. Düşmanının öfkesini kabartacak bu gibi sözleri, Resûlullah (s.a.) gibi Allah'a son derece güvenen ve Allah'ın kendisine olan va'dinden emîn olan kimse dışında akıllı bir kimse söylemeye cesaret edemez.

[81] Kureyş, Resûlullah'ın (s.a.) erkek çocukları vefat ettiği zaman, "Muhammed bir *sunbûr*'dur." dediler. *Sunbûr*, "Soyu kesilmiş, adı-sanı unutulmuş" demektir. Bir bedevîye, "Hurmaların nasıl?" diye sorulduğu zaman, *sanbera esfeluhu ve 'aş'aşa a'lâhu* [kökü zayıfladı ve üstü kurudu] demiştir. Bedevî, "Kökü zayıfladı, üstü kurudu, hepsi boşa gitti ve onda fayda kalmadı" demek istiyor.

[82] el-Kevser, -*nefvel* ve *havkal* gibi- *fev'al* kalıbında olup, "özel, çok hayır" demektir. Allah (a.c.), *Muhakkak Biz sana Kevser'i verdik* (Kevser, 108/1) sözüyle, "destek, yardım, huccet, izzet, sevap ve ecir" verdiğini murad ediyor. Bunda şöyle diyen kimselerin sözünün bâtıl olduğuna delil vardır: "Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensâr, Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları ve ona saldıran kimselerdi. Onlar, Kur'ân'ı değiştirmeye ve Resûlullah'ın (s.a.) dinini bozmaya, onun nasslarını öldürmeye, vasiyetini ve halifesini reddetmeye teşebbüs ettiler. Bunu yaptılar; yendiler ve galip geldiler. Zafer onların oldu. Resûlullah'ın (s.a.) halifesi ise, mağlup oldu ve yenildi. Çünkü onlar, galip ve üstün geldiler. Resûlullah'ın (s.a.) halifesi ve vasîsi, dünyadan ayrılıncaya kadar hilâfete geçme imkânı bulamadı."

[83] Onlara şöyle cevap veririz: "Eğer durum sizin dediğiniz gibi olsaydı, Allah bu hususta yalan söylemiş ve "Doğrusu üstün, galip ve muzaffer olan o olacak, senin ise soyun kesik olacaktır." demiş olurdu. Eğer insaflı olsalar ve Kur'ân'ı iyice anlamaya çalışsalardı, muhâcirler ve ensâr hakkında bu sözü söylemezlerdi."

[٨٠] وفي هذا غيوب كثيرة أخبر بها قبل أن تكون؛ ثم وردت على وجه يغيظ ويغضب ويبعث على الوثوب به وعلى قتله وعلى إطفاء نوره، وقد حرضوا على ذلك فما تمّ. وهذا قول لا يورده العاقل على الوجه الذي أورده رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلا وهو على غاية الثقة بالله والسكون إلى ما يوحيه إليه عز وجل، ورسول الله صلّى الله عليه وسلم ممن لا يدفع عدوّه عقله.

[٨١] وكانت قريش تقول فيه لما مات بنوه: محمد صنبور، أي منقطع الأصل منبتر الذكر. وقيل لأعرابي: كيف نخلك؟ / فقال: صنبر أسفله وعشش أعلاه، أي ضعف أصله وعشش أعلاه فبطل كله وزال الانتفاع به.

[٨٢] والكوثر هو على وزن فوعل، كنوفل وحوقل، وهو الكثير من الخير[٩] خاصة. فيريد عز وجل: إنا أعطيناك الكثير من التأييد والنصرة والحجة والعزّ والثواب والأجر، وفيه دلالة على بطلان قول من قال: إن أبا بكر وعمر وعثمان وتلك الجماعات من المهاجرين والأنصار كانوا أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم وشانئيه، وأنهم قصدوا تغيير القرآن، وتبديل دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وإماتة نصوصه، ودفع وصيته وخليفته، ففعلوا ذلك وقهروا وغلبوا وكانت الغلبة لهم، وخليفة رسول الله هو المغلوب المقهور، وهم الغالبون القاهرون، وان خليفة رسول الله صلّى الله عليه وسلم ووصيّه ما تمكن إلى أن خرج من الدنيا.

[٨٣] قلنا: فلو كان الأمر كما قلتم لكان هذا قد كذب وكان يقول: إن شانئك هو الأقهر والأغلب والأظهر، وأنت الأبتر، فلو أنصفوا وتدبروا القرآن لما قالوا في المهاجرين والأنصار هذا القول.

---

٩ في (ط) : الجميز

RESÛLULLAH'IN UZLAŞMA TEKLİFLERİNİ REDDETMESİ

[84] Kureyş, Resûlullah'ı (s.a.) öldürüp ortadan kaldırmaya, nûrunu söndürmeye, ondan nefret ettirmeye ve engellemeye teşebbüs ettikleri zaman, Allah Teâlâ da lütfuyla onları ondan uzaklaştırınca, el-Velîd b. el-Muğîre, Ukbe b. Ebî Mu'ayt, en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede, Ümeyye b. Halef, Utbe b. Halef ve Kureyş'ten başka kimseler ona geldiler ve şöyle dediler: "Ey Muhammed! Sen, akıllarımızı sefih saydın, selefimizi tekfîr ettin, ilâhlarımızı ve dinlerimizi ayıpladın, söz birliğimizi bozdun, akrabalık ilişkilerimizi kestin! Haydi, seninle aramızda ortak bir noktaya gel de, bir müddet sen bizim ibâdet etmekte olduğumuz ilâhlarımıza ibâdet et, biz de senin ilâhına ibâdet edelim. Bir müddet sen, daha önce taptığımız ilâhlara ibâdet et, biz de senin ilâhına ibâdet edelim. Sonra sen, bizim ibâdet ettiğimiz şeye ibadet et, biz de senin ibâdet ettiğine ibâdet edelim. Eğer bizde hayır varsa sen bundan istifade etmiş olursun. Eğer sende bir hayır varsa biz de ondan istifade etmiş oluruz. Sözümüz bir olsun. Sen, bizimle barış içinde olacaksın, biz de seninle barış içinde olacağız. Hem senin bize faydan olacak hem de bizim sana faydamız olacak."

[Kâfirûn Sûresi]

[85] Bunun üzerine Allah Teâlâ şu sûreyi indirdi: *Deki: Ey kâfirler! Ben sizin taptıklarınıza tapmam. Siz de benim taptıklarıma tapacak değilsiniz. Ben sizin taptıklarınıza tapıcı değilim. Siz de, benim taptığıma tapıcı değilsiniz. Sizin dininiz sizin içindir. Benim dinim de benim içindir* (Kâfirûn, 109/1-6).

[86] Allah, ona onların söyledikleri şeye meyletmemesini ve icâbet etmemesini, bu şartı asla kabul etmemesini; onların bu şekilde onun ibâdet ettiği gibi ibâdet etmiş olmayacaklarını haber verdi. Aynen dediği gibi oldu.

[87] Bunda, Resûlullah'ın haber verdiği şekilde ortaya çıkan pek çok ayrıntılı gaybî bilgi vardır. Bu da, ancak gaybleri bilen Allah tarafından olur. Eğer onun âyetlerinden/mûcizelerinden sadece bu olsaydı, yeter artardı. Bu, sana Kureyş, yahudiler, hıristiyanlar ve Resûlullah (s.a.) düşmanlarının kendisine boyun eğdiklerini, ondan ellerini çektikleri ve onun âyetlerinde/mûcizelerinde ta'n edecek bir şey bulamadıklarını gösterir. Bu mânada Allah şöyle buyurmuştur: *Onlar isterler ki sen onlara yumuşak (riyakâr) davranasın. Ta ki onlarda sana yumuşak ve gösterişli davransınlar* (Kalem, 68/9). Yani, sen onlara yaklaşasın ve davet ettikleri şeye icâbet edesin de, onlarda sana yaklaşsınlar; sen onlara yağcılık yapasın da, onlar da sana yağcılık yapsınlar!

وباب آخر

[٨٤] وهو أن قريشا لما حرضوا على قتل رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأبادته وإطفاء نوره، وعلى التنفير منه والصدّ عنه والله تعالى يصرفهم بألطافه عنه مشوا إليه، وهم: الوليد بن المغيرة، وعقبة بن أبي معيط، والنضر بن الحارث بن كلدة، وأمية بن خلف، وعتبة بن خلف، والجماعة من قريش، قالوا: يا محمد، أنك قد سفهت أحلامنا، وكفّرت أسلافنا، وعبت آلهتنا وأديانّنا، وشتّتّ كلمتنا، وقطّعت أرحامنا، فهلمّ إلى أمر يكون بيننا وبينك، فتعبد أنت آلهتنا التي نعبدها ونعبد إلهك، وتعبد آلهتنا التي كنا عبدناها ونعبد إلهك، ثم تعبد ما عبدنا ونعبد ما عبدت؛ فإن كان معنا خير كنت قد أصبت منه، وإن كان معك خير كنا قد أصبنا منه، وتكون كلمتنا سواء، وتسالمنا ونسالمك، وتكون لنا ونكون لك.

[٨٥] فأنزل الله تعالى: ﴿قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ. لا أَعْبُدُ ما تَعْبُدُونَ. وَلا أَنتمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ، وَلا أَنا عابِدٌ ما عَبَدْتُّمْ، وَلا أَنتمْ عابِدُونَ ما أَعْبُدُ، لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ﴾

[٨٦] فأخبر إنه لا يصير ولا يجيب إلى ما قالوا، ولا يقبلهم بهذا الشرط، ولا يكونون على هذا الوجه عابدين لله على الوجه الذي عبده، فكان كما قال.

[٨٧] وفي هذا غيوب كثيرة مفصلة جاءت كما أخبر، وهذا لا يكون إلا من علّام الغيوب، ولو لم يكن من آياته إلا هذا لكفى وأغنى. فهذا يدلّك على خضوع قريش واليهود والنصارى وجميع أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم له وانقطاعهم في يده، وأنه لا مطعن في آياته. ولهذا المعنى قال الله: ﴿فَلا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ، وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ﴾ «القلم ٩»، أي لو قاربتهم وأجبتهم إلى ما دعوك لأجابوك، ولو داهنتهم لداهنوك.

[88] "Deki: Ey kâfirler!" hitâbına bak! Nasıl da, küfür, cehâlet ve dalâlette olduklarını yüzlerine karşı söylüyor. Halbuki onlar, gurur, kibir, zorbalık, kendilerini savunma ve düşmanlarına saldırma bakımından Allah'ın yaratıklarının en şiddetlisi idiler. Resûlullah ise, Mekke'de onlarla birlikte, ellerinin ve avuçlarının içinde bulunuyordu. Güç, üstünlük ve sayı çokluğu, Resûlullah'ın değil onların lehineydi. Böylece Resûlullah, onları kendisine karşı kışkırtıyor ve kendisine kötülük yapmaya tahrik ediyordu. Fakat Allah, onu onlardan kurtardı. Bu sözü, hâli vasfettiğimiz durumda olan akıllı bir kimsenin söyleyeceği bir söz değildir. Ancak Allah'a ve O'nun kendisini koruyacağına son derece güvenen ve aklını düşmanının reddetmediği Allah elçisi olan birisi olursa söyler. Allah sana merhamet etsin, hangisi daha hayret verici? Onun cesaretle ortaya atılması mı? Yoksa işin, onun söylediği ve hükmettiği noktaya varması mı?

[89] Bu kıssayı iyi öğren ve muhafaza et! Çünkü bu kıssa, çok önemli ve çok değerlidir. Bunun için Resûlullah (s.a.),"Kim, Kâfirûn sûresini okursa, Kur'ân'ın üçte birini okumuş gibi olur." [1] buyurmuştur. İslâmın ilk yıllarında, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerine, el-*mukaşkişetân* denilirdi. Yani, "Bu iki sûre, şirkten berâettir/kurtuluştur." demektir. Yara iyileşip kabuk tuttuğu zaman, *tekaşkaşe'l-cerhu* [yara iyileşti] denilir.

[Müslüman Görünümlü Bürokratlar]

[90] Benû Ebi'l-Bağl olarak bilinen, sultanın kâtiplik ve memurluk görevlerini yapan bir topluluk vardır. Bunlar, müslüman ve Şiî olduklarını iddia ettikleri halde Karmatîler'e meylederler ve yıldızlar ilmine inanırlar. Onların kalıntıları, bugün Basra'da Kureyş caddesinde bulunmaktadırlar. Onlardan biri, Ebû Muhammed b. Ebi'l-Bağl'dır. Onun da yaptığı iş ve sanat yıldız falıdır. O, bugüne -hicrî üç yüz seksen beş yılına- kadar hayattadır. Onlar, Kâfirun sûresi hakkında, "Bunlar, duygusuz sözler ve mânası olmayan şeylerdir." diyorlardı. Onlar, bunları dîvânlarında ve toplantılarında konuşuyorlardı. Bu hususta darb-ı meseller bile uydurmuşlardı. Bunun nedeni, onların [nüzûl] sebebini bilmemeleridir. Eğer onlar insaf yolunu seçselerdi ve ilmi asıl kaynaklarından öğrenselerdi, mutlaka bunun Resûlullah'ın (s.a.) bir mûcizesi olduğunu bilirlerdi. Fakat kibirleri onları bundan alıkoydu. Onlar, en aşağı gürûh olmalarına rağmen kendilerini havastan sayarlar. Eğer bu durum, bütün beldelerde küttâb ve benzerleri arasında yaygın olmasaydı, bundan sana bahsetmezdim.

1 Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağîr*, 1/114, 165

[٨٨] فتأمل قوله: ﴿قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ﴾ كيف يجبههم بالإكفار والتجهيل والتضليل، وهم أشد عالم الله أنفة ونخوة وجبرية، ودفاعا عن أنفسهم، ومواثبة لعدوهم، وهو بمكة معهم وفي أيديهم وفي قبضتهم، والعزّة والغلبة والكثرة لهم لا له، فهيجهم على نفسه بهذا القول، وبعثهم على مكروهه، فنجاه الله منهم. وهذا قول لا يقوله عاقل وحاله ما وصفنا إلا وهو على غاية الثقة بالله، بدفعه عنه، ورسول الله صلّى الله عليه وسلم ممن لا يدفع عدوّه عقله، فمن أي شيء تعجب رحمك الله؟ أمن إقدامه، أم من مصير الأمر إلى قوله وحكمه.

[٨٩] فاعرف هذه القصة واحفظها فإنها عظيمة جليلة، ولهذا قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: من قرأ سورة ﴿قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ﴾ فكأنما قرأ ثلث القرآن. وكان يقال في صدر الإسلام ل ﴿قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ﴾ و ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أحد﴾ المقشقشتان، أي هما براء من الشرك، يقال للجرح إذا برأ واندمل: تقشش الجرح.

[٩٠] وقوم من الكتاب وعمال السلطان يعرفون ببني أبي البغل، يدعون أنهم من المسلمين ومن الشيعة وهم يميلون ميل القرامطة، ويلزمون صنعة النجوم، وبقاياهم بالبصرة في سكة قريش، ومنهم أبو محمد بن أبي البغل، وهذا خلقه وصنعته، وهو حيّ إلى هذه الغاية وهي سنة خمس وثمانين وثلثمائة، يقولون في ﴿قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ﴾ : هي من البوارد ومن الأشياء التي لا معنى لها، ويتحدثون بذلك في دواوينهم ومحافلهم، ويضربون في ذلك الأمثال؛ وهذا لجهلهم بالأسباب، ولو كان لهم تحصيل وتدبير وقصدوا الأنصاف وطلبوا العلم من موارده لعلموا أن هذا من معجزاته، ولكن العجب قد شغلهم، وهم يعدون أنفسهم من الخاصة وهم أسقط من سقاط الغوغاء، ولولا أن هذا شيء قد شاع في الكتاب وأشباههم في جميع البلاد لما ذكرته لك،

Fakat bu, Karmatîler ile birlikte olan zımmîler arasında dönüp dolaşan ve müslümanların avam ve zayıf tabakasına ulaşan bir şeydir. Artık İslâm'ı ayakta tutacak ve savunacak kimse kalmadı. Bilakis bütün kılıçlar İslâm'ın aleyhinedir. Yardım istenecek olan Allah'tır.

[91] Öte yandan senin için onların [Karmatîlerin] cehâlet ve çelişkileri, Kur'ân hakkında ta'nda bulunan herkesin çelişkisi ortaya çıkmış oldu. Çünkü Kur'ân'ı getiren zât, onun Allah'ın kelâmı ve sözü olduğunu, cinler ve insanlar birbirlerine destek verseler de, onun benzerini ve ondan bir sûrenin benzerini getiremeyeceklerini ve bunun kıyâmete kadar Allah'ın kullarına hucceti olduğunu iddia etmiştir. Bütün insanlar bunu ondan işittiler. Resûlullah, onlardan onun benzeri bir sûre getirmelerini istedi. Buna şiddetle ihtiyaçları olmasına rağmen getiremediler. Halbuki onu reddetmek ve davetini boşa çıkarmak için bundan daha değerli ve büyük olan mallarını, canlarını ve evlatlarını feda etmişlerdi. Eğer Kur'ân, -o İslâm düşmanlarının iddia ettikleri gibi-saçma, zayıf, yalan ve çelişkililerle dolu; içi boş, hurafe ve anlaşılmaz sözlerden ibaret bir kitap olsaydı, bu durumda olan bir şeyi akıllı bir kimse nasıl huccet olarak getirirdi? Düşmanları kendisine, "Sen bize bâtıl, anlaşılmaz ve çelişkilerle dolu bir şeyle meydan okudun!" demezler miydi? Nasıl oldu da düşmanları ona böyle bir şey diyemedi? Nasıl oldu da, bu durumda olan bir kimseye tâbi olunup itaat edildi? Nasıl oldu da, düşmanları onun tâbilerine şöyle diyemediler: "Yazıklar olsun size! Dininizi parçaladınız, mallarınızı harcadınız, kanlarınızı akıttınız, milletlere düşman oldunuz ve hucceti,-içinde yalan ve çelişki bulunan- şu Kur'ân olan bir adama tâbi oldunuz!"

[92] Böyle bir durumda olan kişiye itaat edilip tâbi olunur mu? Bilakis onun mertebesi, bir kamışa binip sokaklarda dolaşarak, arkasına çocukları takmış, hem krallara, milletlere ve reislere söven hem de "Ben kralım, ben emirim." diyen kimse gibi düşük seviyeli olur. Böyle bir kimseyi öldürmek bir yana, hiç kimse ona düşman olmaz, onu dövmez ve ona sövmez. Çünkü o, hiç kimseye zarar vermemektedir. O, sövse ve tehditler savursa da, hiçbir akıllı onun yaptıklarına ve söylediklerine kızmaz. O hâlde Kureyş akıllıları, diğer Arablar, yahudiler, hıristiyanlar, diğer milletler ve krallardan akıl sahipleri ve dâhiler, niçin ona ve yaptıklarına kızdılar? Niçin mallarını, evlatlarını ve canlarını, ona düşmanlıkta, ondan alıkoymada ve ona tâbi olmaktan engellemede fedâ ettiler?

ولكنه شيء قد دار وصار أهل الذمة مع القرامطة يلقون به العامة والضعفاء من المسلمين، وليس للإسلام قيّم ولا ناصر بل كل السيوف عليه، فالله المستعان.

[٩١] وأخرى تبين لك جهل هؤلاء ونقضهم ونقض كل طاعن في القرآن، أن الذي جاء بهذا القرآن ادّعى إنه كلام الله وقوله، وان الجن والإنس لا يأتون بمثله ولا بمثل سورة منه ولو كان بعضهم لبعض ظهيرا، وأنه حجة الله على خلقه إلى يوم القيامة؛ وقد سمعه الناس كلهم منه، وقد طالبهم أن يأتوا بمثل سورة منه فلم يأتوا مع شدة الحاجة إلى ذلك، وقد بذلوا ما هو أعزّ وأعظم في دفعه وإبطال أمره من الأموال والأنفس والأولاد. وإذا كان هذا شانه من السخف والركاكة، وفيه الكذب والتناقض على ما يدّعي هؤلاء، أعداء الإسلام، فكيف يحتج عاقل بما هذا سبيله؟ وكيف لم يقل أعداؤه له: تتحدّانا بشيء ركيك بارد غثّ متناقض؟ وكيف لم يقل أعداؤه له ذلك؟ وكيف يتبع ويطاع من هذا سبيله؟ وكيف لم يقل أعداؤه لأتباعه: يا ويحكم فارقتم دينكم، وأنفقتم أموالكم، وسفكتم دماءكم، وعاديتم الأمم، واتبعتم رجلا حجته هذا القرآن وفيها الكذب والتناقض؟

[٩٢] ومثل هذا لا يطاع ولا يتبع، بل يكون في سقوط المنزلة بمحل من يركب قصبة ويركض في الأسواق ويقول: أنا الملك، وانا الأمير، ويشتم الملوك والأمم والرؤساء، ويتعادى خلفه الصبيان؛ ومثل هذا لا يعاديه أحد ولا يضربه ولا يسبه فضلا أن يقتله، لأنه لا يضرّ أحدا ولا يغضب عاقل من فعله وقوله وإن شتمه وتواعده. فلم غضب أولئك العقلاء من قريش والعقلاء من العرب والدهاة من اليهود والنصارى وطبقات الأمم والملوك منه ومن أفعاله، وبذلوا أموالهم وأولادهم ودماءهم في عداوته وفي الصدّ عنه والمنع من اتّباعه،

Niçin krallara giderek, onu şikâyet ettiler, onları onu öldürmeye zorlayıp teşvik ettiler? Niçin onları, onun saldıracağı ve memleketlerini ele geçireceğiyle korkuttular? Nitekim bu konuda Kureyş, Habeş kralı Necâşî'ye gitti. Arap hıristiyanları da bu konuda, Rûm kralı Kayser'e gittiler. en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede de aynı konuda Fars'a gitti. Bu hususta Kisrâ Perviz'in söyledikleri kitaplarda zikredilmektedir. Sana, bundan tekrar bahsedeceğiz. Aynı zamanda Resûlullah'ın (s.a.) her bir düşmanına cevap olan bu açıklama şimdilik yeterlidir.

VA'D ETTİĞİ İLÂHÎ YARDIMIN GERÇEKLEŞMESİ

[93] Resûlullah (s.a.), muhâcirler, ensâr ve Mekkeli müslümanlardan oluşan ashâbına, çok zayıf oldukları bir zamanda, "Allah'ın onlara yardım göndereceği, ayaklarını sabit kılacağı, destek vereceği ve muzaffer kılacağını" va'detti. Böylece namazı kılacaklarını, zekâtı vereceklerini, iyiliği emredip kötülükten nehyedeceklerini ve âkıbetin onların lehine olacağını söyledi ve onlara bu hususta Kur'ân âyetlerini okudu. Sonra bunu kalıcı hâle getirdi ve dost-düşman herkese duyurdu. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: *Kendileriyle savaşılan(mümin)lere (karşı koyma) izn(i) verildi. Çünkü onlara zulmedilmiştir ve şüphesiz Allah, onlara yardım etmeye kâdirdir. Onları sırf "Rabbimiz Allah'tır." dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkardılar. Eğer Allah'ın bazı insanları diğer bazılarıyla savunması olmasaydı… Bütün işlerin sonu Allah'a aittir* (Hac, 39 ve devamı). Gerçekten de Resûlullah'ın (s.a.), sahâbe ve halifeleri, namaz kıldılar, zekât verdiler ve iyiliği emredip kötülükten nehyettiler. Âkıbet de onların lehine oldu.

[Şianın Sahâbe Hakkındaki Yalanları]]

[94] Resûlullah'ın, bu hususlara dair vukuundan önce haber verdiği pek çok gaybî bilgi vardır. Bunlar, onun açıkladığı, haber verdiği ve beyan ettiği şekilde gerçekleşti. Böylece bunun, Allah'ın sözü ve kelâmı, Muhammed'in de (s.a.) O'nun Resûlü olduğunu öğrenmiş bulunuyorsun.

[95] Bu âyetlerin geçtiği Hacc sûresi Mekkîdir. Eğer Medenî olsaydı, onda da bunun gibi deliller olacaktı. Fakat bu sûre Mekkî olduğuna göre, delil bakımından daha güçlüdür, çünkü onlar Mekke'de daha güçsüz durumda idiler.

ورحلوا إلى الملوك يشكونه ويضجّون منه، ويبعثونهم على قتله، ويخوفونهم سطواته وغلبته على ممالكهم؟ فقد رحلت قريش إلى النجاشي ملك الحبشة في هذا، ورحلت نصارى العرب إلى قيصر ملك الروم في هذا، وقد صار النضر بن الحارث بن كلدة إلى الفرس في هذا، وكان من كسرى أبرويز في هذا ما هو مذكور ولعله ان يرد عليك، وهذا مع إنه جواب لكل عدو لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، فهو كاف.

وباب آخر

[٩٣] وهو ما وعد أصحابه من المهاجرين والأنصار والمكيين في حال ضعفهم أن الله سينصرهم ويمكنهم ويقوّيهم ويظهرهم، فيقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر، وتكون العقبى لهم؛ وتلا بذلك القرآن وخلّده وأسمعه عدوّه ووليّه، فقال عز وجل: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقاتَلُونَ بأنهم ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ. الَّذِينَ أخرجوا مِنْ دِيارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ. وَلَوْلا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ﴾ «الحج ٣٩ وما بعدها» إلى قوله: ﴿وَلِلَّهِ عاقِبَةُ الْأُمورِ﴾؛ فتمكن أصحابه وخلفاؤه، فأقاموا الصلاة، وآتوا الزكاة، وأمروا بالمعروف، ونهوا عن المنكر، وكانت العقبى لهم.

[٩٤] وفي هذا غيوب كثيرة أخبر بها قبل أن تكون فكانت كما فصّل وكما أخبر وفسر، لتعلم أن هذا قول الله وكلامه، وأن محمدا رسوله.

[٩٥] وهذا في سورة الحج وهي مكية، ولو كانت مدنية لكان فيها من الدلائل مثل ذلك، ولكنها إذا كانت مكية كانت آكد في الحجة لأن ضعفهم إذ ذاك أشد،

"Rabbimiz Allah'tır" dedikleri, Kureyş ve Arapların dinlerini reddettikleri için "haksız yere yurtlarından çıkarılanlar" (Hac, 40), özellikle muhacirlerdir. Bu âyetlerde Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin imâmetlerinin sıhhatine delâlet ve onların hidâyet önderleri olduklarına, onlara taatin Allah'a taat olduğuna şahitlik vardır. Çünkü onlar, muhâcir, Mekkeli, Peygamber'e tâbi olan, "Rabbimiz Allah'tır." dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılan, idareyi ele alıp hâkim olan ve Allah'ın âyetlerde zikrettiği her şeyi yapmış olan kimselerdir.

[96] Eğer onlar, -Râfıza fırkalarının haklarında iddia ettikleri gibi- münafık, müşrik ve mürted olsalardı, bu haber çelişkili ve yalan olurdu, bu haberi getirip okuyan da bir nebî değil bir yalancı olurdu. Çünkü Râfıza, mâlik ve hâkim olan, emir, saltanat, üstünlük ve galibiyet kendilerinde olan bu insanlar hakkında şu iddiada bulunmaktadır: "Onlar, Kur'ân'ı değiştirdiler ve onu yaktılar. Nassları değiştirdiler, dini etkisiz hale getirdiler. Tahâret, ezan, namaz, namaz vakitleri, oruç, nikâh ve talâkı değiştirdiler. Sünnetleri öldürdüler ve bid'atleri ihyâ ettiler. Resûlullah'ın (s.a.) halifesi ve vasîsi [Ali] ise, âciz ve mağlup bir durumda bulunduğu için onların ızhâr ettikleri şirki ızhâr ediyor ve onların hükümlerine cevâz vermek zorunda kalıyordu. Şu hâlde bu âyetlerin doğruluğu nerede?"

[97] Râfıza'nın iddiası doğru olsaydı âyetin tilâvetinin şöyle olması gerekirdi: "Yeryüzünde kendilerini galip kıldığımız kimseler, namazı ve zekâtı iptal ettiler. Nassları iptal ettiler ve hakkında nass bulunan vâsîyi [Ali'yi] âciz bıraktılar. Kötülüğü emrettiler ve iyilikten nehyettiler." Böylece onların [Râfıza'nın] Kur'ân'dan uzaklaştıklarını ve dinden ayrıldıklarını, selefin ise hak üzere olduklarını öğrenmiş oluyorsun. Çünkü Allah, va'dettiği şekilde onlara yardım etmeyi üstlenmiştir. Çünkü Allah, ancak velîlerine, dostlarına ve kendisine itaat edenlere yardım eder. Muhâcirler, bu şekilde delil getiriyorlardı.

[98] Nitekim Sa'sa'a b. Sûhân, kötülük yapmış olan bir kavmin -onların hikâyeleri ve hâlleri meşhurdur- durumuyla ilgili Hz. Osman'a gitmiş ve şöyle demişti: "Ben, Emîru'l-mü'mîn Osman'dan daha hızlı cevap veren kimse görmedim. Ona, "Biz, 'Rabbimiz Allah'tır' dediğimiz için yurtlarımızdan çıkarıldık." deyince şöyle dedi: "Yalan söyledin. O âyet, senin ve arkadaşların hakkında nâzil olmadı. O âyet, biz muhâcirler topluluğu hakkında nâzil oldu.

﴿الَّذِينَ أخرجوا مِنْ دِيارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾ «الحج ٤٠»، ولقولهم: ﴿رَبُّنَا اللَّهُ﴾، ولكفرهم بديانات قريش والعرب هم المهاجرون خاصة. وفي هذه الآية دلالة على صحة إمامة أبي بكر وعثمان وعليّ رضي الله عنهم، وشهادة بأنهم أئمة هدى، وأن طاعتهم طاعة الله، لأنهم من المهاجرين والمكيين والتابعين ومن الذين أخرجوا من ديارهم بغير حقّ لقولهم: ﴿رَبُّنَا اللَّهُ﴾، وهم الذين تمكنوا وتولوا الأمر ودعوا إلى الله وفعلوا ما قال الله، كما هو مذكور في الآية.

[٩٦] ولو كانوا منافقين أو مشركين أو مرتدين كما تدعى ذلك عليهم طوائف الرافضة لكان هذا الخبر قد أخلف وكذب، ولكان الذي أتى به وتلاه ليس بنبي بل كذاب، لأن هؤلاء الذين تملكوا وتمكنوا وكان الأمر والسلطان والقهر والغلبة لهم؛ فزعمت الرافضة أنهم بدّلوا القرآن وأحرقوه، وغيروا النصوص، وعطلوا الدين، وغيروا الطهارة والأذان والمواقيت والصلاة والصيام والمناكح والطلاق، وأماتوا السنن، وأحيوا البدع؛ وكان خليفة رسول الله صلّى الله عليه وسلم ووصيه مغلوبا مقهورا يظهر ما يظهرون من الشرك، ويجوّز أحكامهم عليهم، فأين صدق هذه الآيات؟

[٩٧] وقد كان ينبغي أن يكون على ما يدعيه الرافضة أن تكون التلاوة: ﴿والذين إن مكناهم في الأرض عطّلوا الصلاة والزكاة وأماتوا النصوص وقهروا الوصي المنصوص عليه، وأمروا بالمنكر ونهوا عن المعروف﴾ فتعلم أن هؤلاء قد ذهبوا عن القرآن وفارقوا الدين، وتعلم أن هؤلاء السلف على الحق، وأن الله تولى نصرهم كما وعدهم، والله لا ينصر إلا أولياءه وأحباءه وأهل طاعته. وقد كان المهاجرون يحتجون بهذا.

[٩٨] قال صعصعة بن صوحان - وقد كان رحل إلى عثمان في شأن قوم كانوا قد أساؤا. فسيّرهم وحالهم معروفة. فقال: ما رأيت أسرع جوابا من أمير المؤمنين عثمان، قلنا له: أخرجنا من ديارنا أن قلنا ربنا الله، فقال: كذبت ليست لك ولأصحابك ولكنها نزلت فينا معشر المهاجرين،

Çünkü biz, 'Rabbimiz Allah'tır' dediğimiz için yurtlarımızdan çıkarıldık. Kimimiz Habeş topraklarında, kimimiz de Medine'de öldü. Sonra Allah bize yardım etti ve bizi iktidara getirdi. Namaz kıldık, zekât verdik, iyiliği emredip kötülükten nehyettik. Âkıbet de bizim lehimize oldu." Düşünen hiç kimse bunu görmezden gelemez. Bunu, ancak gâfil kimseler görmezden gelir.

İSRÂ MÛCİZESİ

[99] Resûlullah (s.a.),bir gece Mescid-i Harâm'dan Mescd-i Aksâ'ya yürütüldü ve aynı gece Mekke'ye geri döndü. Bu iki yer arasındaki yolculuk süresi, gidiş-geliş iki ay kadardır. Bu, Allah'ın peygamberler zamanında sadece peygamberler için yaptığı bir şeydir. Resûlullah (s.a.), döndüğünde bu olayı yakın akrabalarına anlattı. Ümmü Hâni' bint Ebî Tâlib ona şöyle dedi: "Sakın bunu kimseye anlatma! Vallahi, isanlar seni tasdik etmezler, sana iman eden seni inkâr eder ve seni tasdik edenler seni yalanlar." Resûlullah (s.a.) ise şöyle buyurdu: "Rabbim bana, bunu insanlara anlatmamı emretti. Şüphesiz Ebû Bekir beni tasdik eder ve bana şehâdet eder." Sonra Resûlullah (s.a.) dışarı çıktı, Kureyş'e bunu haber verdi ve olayı açıkladı. Bunun üzerine onlar da dediler ki: "İşte şimdi yalanı ortaya çıkacak ve herkes onunla ilişkisini kesecektir. Haydi kalkın, arkadaşı İbn Ebî Kuhâfe'ye [Ebû Bekir'e] gidelim de, arkadaşının neler söylediklerini kendisine iletelim."

[100] Ebû Bekir, Kureyş'in ve Resûlullah (s.a.) düşmanlarının üzerinde ağırlığı olan bir kimseydi. O, Resûlullah'a davet ediyor ve onun âyetlerini okuyordu. O, insanlar içinde ileri gelen ve Kureyş'i çok iyi bilen biriydi. Onların arasında fazileti yüksekti. Bu özelliklerinden dolayı müşrikler, Ebû Bekir'e zarar verecek kötülükler yapmaya çalışıyorlardı. Çünkü en hayırlıları ve ileri gelenleri, İslâm'a davet etmekte ve malını İslâm'ın ihtiyaçlarına ve ona yardıma harcamaktaydı. Onu, Resûlullah'a (s.a.) tâbi olmaktan alıkoyacak ve engelleyecek bir şey arıyorlardı. Bu yüzden ona geldiler ve şöyle dediler: "Ey Ebû Bekir! Senin arkadaşın öyle bir yalan uydurdu ki bu yalanın büyüklüğü bütün yalanların sınırını aşmaktadır." Ebû Bekir, "O, asla böyle bir şey yapmaz. Nedir o?" dedi.

أخرجنا من ديارنا إن قلنا ربنا الله، فمنا من مات بأرض الحبشة، ومنا من مات بالمدينة، فنصرنا الله ومكننا، وأقمنا الصلاة وآتينا الزكاة، وأمرنا بالمعروف ونهينا عن المنكر، وكانت العقبى لنا. وهذا لا يذهب على متأمل وإنما ذهب على أهل الغفلة.

باب آخر

[٩٩] وهو أنه صلّى الله عليه وسلم أسري به في ليلة واحدة من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى ثم عاد من ليلته إلى مكة، ومدة السفر في ذلك مقدار شهرين أي ذهابا وإيابا، وهذا لا يفعله الله إلا للأنبياء في زمن الأنبياء. ولما عاد رسول الله صلّى الله عليه وسلم تحدث بذلك في أهله، فقالت له أم هانىء بنت أبي طالب: لا تتحدث بهذا، فو الله لا صدّقك الناس، وليكفرنّ بك من آمن بك، وليكذبنّك من صدّقك. فقال صلّى الله عليه وسلم: إن ربي أمرني أن أخبر الناس بذلك وان أبا بكر يصدقني ويشهد لي. فخرج وأخبر قريشا بذلك فسرّهم هذا، وقالوا: الآن يظهر كذبه وينقطع الناس عنه، قوموا بنا إلى صاحبه ابن أبي قحافة لنخبره بما قال صاحبه.

[١٠٠] وكان أبو بكر ثقيل الوطأة على قريش وأعداء رسول الله، فإنه كان يدعو إلى نبوته، ويخطب بآياته، وكان وجيها في الناس، عالما بقريش، باين الفضل فيهم، فكانوا يقصدونه بالمكاره لهذه الخصال التي كانت تضرهم. وقد استدعى خيارهم ووجوههم إلى الإسلام، وأنفق ماله في نوائب الإسلام ونصرته، وكانوا يطلبون شيئا يصدّه عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ويمنعه من اتباعه. فأتوه وقالوا له: يا أبا بكر، ما زال صاحبك حتى أتى بكذبة خرج بها من أقطارها. قال أبو بكر: حاشاه، وما هو؟

Müşrikler, "O, bir gecede Beytü'l-Makdis'e yürütüldüğünü iddia etti." dediler. Ebû Bekir, "Eğer bunu o söylediyse doğru söylemiştir." dedi. Müşrikler, "Ey Ebû Bekir! Sen, onu bu hususta tasdik mi ediyorsun? Halbuki kervanın oraya gitmesi bir ay, dönüşü de bir ay sürmektedir. Bir gecede oraya ulaşabilir mi?" dediler. Ebû Bekir, "O [Muhammed] bana, semâdan yeryüzüne bir ânda haber getirdiğini söylüyor, ben de tasdik ediyorum. Halbuki semâ ile yeryüzü arasındaki uzaklık, Beytü'l-Makdis ile Mekke arasındaki uzaklıktan çok daha fazladır. Haydi kalkın, ona gidelim de, bunu kendisine soralım!" dedi.

[101] Hep birlikte Resûlullah'a (s.a.) geldiler. Ebû Bekir, ona şöyle dedi: "Yâ Resûlallâh! Senden, bana ulaşan şey doğru mu? Sen, bir gecede Beytu'l-Makdis'e gidip gelmişsin!" Resûlullah (s.a.) şöyle dedi: "Evet, yâ Ebâ Bekir! Bu vâdide sizinle namaz kıldıktan sonra bana biri [Cebrâil] gelip beni uykudan uyandırdı ve dışarı çıkardı. Bineğini getirdi ve bana "Bin!" dedi. Fakat binek huysuzlaştı. Bunun üzerine Cebrâil ona, 'Sâkin ol! Şimdiye kadar ondan daha hayırlısını taşımadın' dedi. Bunun üzerine binek beni götürdü. Öyle ki hayvanın ön ayakları gözlerinin hizâsına ulaşıyordu. Yukarı tırmandığım zaman, hayvanın adımları kısalıyor, inişe geçtiğim zaman da adımları uzuyordu. Bu şekilde Beytu'l-Makdis'e geldim." Sonra Resûlullah (s.a.), Beytu'l-Makdis'e girişini, orada namaz kılışını ve dönüşünü anlattı. Bunun üzerine Ebû Bekir, "Yâ Resûlallâh! Bize Beytu'l-Makdis'e tarif eder misin?" dedi. Resûlullah (s.a.), "*Evet!*" dedi ve Beytu'l-Makdis'in giriş kısmını, mescidi, tavanlarını ve mescidin içinde bulunan her şeyi tek tek anlattı. O zaman Beytu'l-Makdis Rûmların elindeydi. Şâm kralı Rûmlardandı; fakat Şâm'ın bir kısmı yahudilerin elinde bulunuyordu. Sonra Ebû Bekir, "İşittiniz mi?" dedi. Ebû Bekir bunu, Resûlullah'ın (s.a.) iddia ettiği şeyde doğru söylediğini göstermek için yaptı.

[102] Kureyş, Resûlullah'a (s.a.) şöyle dedi: "Bizim Şâm'a giden bir kervanımız var. Bize ondan haber verebilir misin?" Resûlullah (s.a.) şöyle cevap verdi: "Evet! Giderken falan yerde onların yanından geçtim. Hayvanımın gürültüsünden dolayı onların bir devesi kaçtı. Onlara onun yerini gösterdim. Onlara döndüğümde uyuyorlardı. Orada üstünü örtmüş oldukları bir su kabı vardı, bineğimden indim, ondan su içtim ve üstünü örttüm."

قالوا: زعم أنه أسري به في ليلة إلى بيت المقدس. فقال أبو بكر: إن كان قال ذلك فقد صدق. قالوا: يا أبا بكر، أتصدقه في هذا والعير تطرد في ذهابها شهرا وفي رجوعها شهرا، أيبلغه في ليلة واحدة؟ قال أبو بكر: إنه ليخبرني أن الخبر يأتيه من السماء إلى الأرض في ساعة واحدة فأصدقه، وبعد السماء عن الأرض أكثر من بعد بيت المقدس من مكة؛ قوموا بنا إليه نسأله عن ذلك.

[١٠١] فأتوه، فقال له أبو بكر: ما شيء بلغني عنك يا رسول الله أنك أتيت بيت المقدس في ليلتك؟ فقال: نعم يا أبا بكر، صلّيت بكم في هذا الوادي، فأتاني آت، فأيقظني وأخرجني وجاء بدابته فقال: اركب فأرفصت، فقال لها جبريل: اسكني، فما حملت خيرا منه. فسارت بي، وإذا حوافرها تقع مدى بصرها، وكنت إذا أتيت صعودا قصرت قوائمها، وإذا أتيت حدورا طالت قوائمها، فأتيت بيت المقدس؛ وذكر صلاته ودخوله إليه ورجوعه. فقال له أبو بكر: يا رسول الله، هل تستطيع أن تصف لنا بيت المقدس؟ فقال: نعم. فوصف مدخله والمسجد وسقوفه وما فيه شيئا شيئا، وكان إذ ذاك في أيدي الروم، وكان ملك الشام لهم وبعضه في أيدي اليهود، فقال أبو بكر: أتسمعون؟ وكان فعل أبو بكر ذلك ليعرف الناس صدق رسول الله صلّى الله عليه وسلم فيما ادّعى.

[١٠٢] فقالت قريش: فإن لنا عيرا بالشام فهل عرفت خبرها؟ فقال: نعم، مررت بهم في ذهابي، وهم في موضع كذا، وقد ندّ لهم بعير من حسّ دابتي فدللتهم عليه، ورجعت عليهم وهم نيام وقدح فيه ماء وقد خمروه، فنزلت وكشفته وشربت وخمرته.

Resûlullah (s.a.), sonra şöyle devam etti: "Bir âyet/delil de şudur: Onlar, size şu gün güneşin doğuşu vaktinde dönecekler ve kervanınız şu vâdiden gelecektir. Kervanın önünde boz bir deve ve üzerinde de biri siyah diğeri siyah beyaz renkte olmak üzere iki harar [büyük çuval] var."

[103] Kureyş, o günün gelmesini gözetledi. Onlardan biri, "İşte güneş doğdu!" der demez, diğer bir kişi de, "İşte kervan göründü. Kervanın önünde, üzerinde iki harar bulunan boz deve var. Aynen onun tarif ettiği gibi" dedi. Kervanda bulunanlara, ürküp kaçan deveyi ve içinde su bulunan kadehi sordular. Onlar da, Resûlullah'ın tarif ettiği şekilde anlattılar ve içi su dolu olan kadehi boş olarak bulduklarını söylediler.

[104] Bu olaydaki apaçık âyetleri, mûcizeleri ve alâmetleri düşün! Öyle ki onun nübüvvetine delil olarak sadece bu olay olsaydı bile, yeter artardı! Bir gecede gidip-gelmesi, Kureyş kervanının hangi vakitte, hangi yoldan döneceğini haber vermesi, bu mûcizelerden bazılarıdır. Bunda daha nice gaybî bilgiler vardır!

[İsrâ Mûcizesinin Gerçekliğinden Şüphe Etmez]

[105] Birisi şöyle diyebilir: "Bu olayın tarif ettiğiniz şekilde olduğunu size kim bildirdi? Siz, bu bilgileri nasıl öğrendiniz? Bunu öğrenme yolu nedir?"

[106] Ona şöyle cevap verilir: "Her şeyden önce biz, Resûlullah'ın (s.a.), isrâ'yı peygamberliğinin ispatı için bir delil olarak getirdiğini ve onu tilâvet edilen bir Kur'ân/âyet yaptığını biliyoruz. Bunu da, Kureyş, yahudiler ve hıristiyanlar gibi onun bütün düşmanları işittiler. Onlar, onunla birlikte yaşıyorlardı ve onun komşularıydılar. Onlar, ondan meydana gelecek bir kusur veya kendisinde bulunan bir ayıp arama konusunda insanların en şiddetlisi ve en hırslısı idiler. Orada onun ashâbı, doğruluğuna ve nübüvvetine inanan ve ona sadece sâdık bir nebî olduğu için tâbi olan kimseler de vardı. Akıllı bir kimse, düşmanına ve dostuna davasını ispat etmeyen bir şeyi delil olarak sunmaz. Ayrıca hem Rabbine nisbetle tilâvet edilen bir Kur'ân/âyet getirmesi ve bununla dost-düşman herkesle uzun uzun mücadele etmesi hem de buna dair boş bir iddia dışında elinde hiçbir delil bulunmaması akıllı bir kimsenin yapacağı iş değildir. Resûlullah'ın (s.a.) aklı, dostları bir yana, düşmanları indinde bile bütün akılların üstündedir."

ثم قال: وآية أخرى أنهم يردون عليكم يوم كذا وقت طلوع الشمس، وتقدم عيرهم من ثنية كذا، يقدمها جمل أورق عليه غرارتان، أحداهما برقاء والأخرى سوداء.

[١٠٣] فأرصدت قريش لذلك اليوم، فقال قائلهم: هذه الشمس قد طلعت، وقال آخر: وهذه العير قد أقبلت وإمامها الجمل الأورق وعليه الغرارتان كما وصف. وسألوهم عن البعير الذي ندّ وعن القدح الذي كان فيه الماء فأخبروهم بذلك كما وصف، وأنهم وجدوا القدح فارغا بعد أن كان فيه ماء.

[١٠٤] فتأمل ما في هذا من الآيات والمعجزات والعلامات الواضحات البينات التي لو لم تكن إلا هذه لكفت وأغنت في الدلالة على نبوته. فمنها مصيره ورجوعه في ليلة واحدة، ومنها أخباره بالوقت التي ترد فيه عير قريش على أي سبيل ترد، فكم في هذا من الغيوب.

[١٠٥] فإن قيل: ومن سلّم لكم أن هذا قد كان على ما وصفتم لنا، وكيف علمتم هذا، وما طريق العلم به؟

[١٠٦] قيل له: قبل كل شيء قد علمنا أنه صلّى الله عليه وسلم قد احتج بالإسراء وجعله قرآنا يتلى، وقد سمع هذا جميع أعدائه من قريش واليهود والنصارى وهم معه وجيرانه وأشد الناس عليه وأحرصهم على عثرة تكون له أو عيب يكون فيه، وهنالك أصحابه ومن قد اعتقد صدقه ونبوته ولم يتبعه إلا لأنه نبي صادق وعاقل لا يحتج على عدوه ووليه بما لا يقوم برهانه، ثم لا يرضى أو يأتي في ذلك بقرآن يتلى ويضيفه إلى ربه ويستطيل بذلك على عدوه ووليه، وليس معه في ذلك إلا الدعوى الخالية من كل الحجج؟ هذا لا يفعله عاقل، وعقل رسول الله صلّى الله عليه وسلم عند عدوه فضلا عن وليّه فوق العقول.

[107] Ayrıca hasmın iddia ettiği şekilde yapan kimseye hiç kimse tâbi olmaz ve onu hiç kimse tasdik etmez. Bilakis tâbi olmuş olanlar da geri dönerler. Çünkü hasmın iddia ettiği üzere, onun elinde boş bir iddiadan başka bir şey yoktur. Zira herkesin, ben bir gecede Basra'dan Beytu'l-Makdis'e veya Irâk'tan Hind beldelerine yürütüldüm demesi mümkündür. Böylece onun böyle yapmadığı ortaya çıkmış oldu. Sonuç olarak bu olaya dair delil getirildiğini ve olayın açıklığa kavuşturulduğunu öğrenmiş bulunuyorsun.

[108] Öte yandan Kureyş ile Resûlullah (s.a.) ve Kureyş ile Ebû Bekir arasında cereyan eden konuşmalar, uzun uzun incelemeyi gerektirmektedir. Bununla ilgilenen kimse, olayın bizim anlattığımız ve tarif ettiğimiz şekilde olduğunu, tereddütsüz yakînî bir bilgi ile bilir. Muhâcirlerin Habeş topraklarına kaçtıklarını, Kureyş'in onları istemek için Amr b. el-Âs ve Umâre b. el-Velîd b. el-Muğîre'yi gönderdiğini, Necâşî ile onlar arasında geçen konuşmaları ve görüşmeleri, sonuçta kazananın müslümanlar olduğunu bildiği gibi. Resûlullah'ın (s.a.) hacc mevsimine çıktığını ve kabîlelerle görüştüğünü, aralarında geçen diyalogları, görüşmeleri ve konuşmaları bildiği gibi. Resûlullah'ın (s.a.) Tâif'e gittiğini ve orada görüşme yaptığını, Tâiflilerle arasında geçen konuşmaları ve görüşmeleri bildiği gibi. Resûlullah'ın, Mekke'de Kureyş ile defalarca toplantı üstüne toplantı yaptığını; onu, kendilerine muhalefetten, kendilerini cahillikle suçlamaktan ve ilâhları hakkında kötü konuşmaktan vazgeçirmesi için Kureyş'in Ebû Tâlib'e gittiklerini; onun ve ashâbının düşmanlıktan vazgeçeceğine dair söz alamadıklarını; onlara çeşitli kötülükler yapmaya giriştiklerini, bu hususta yazdıkları şeyleri, onlarla alışverişi, evlenmeyi ve ilişkiyi kestiklerini ve onların yaptıkları buna benzer konuşmaları bildiği gibi. Bu gibi hususlarda derin bilgisi olan kimse, İsrâ kıssasını ve bu hususta Resûlullah'ın (s.a.) zikretmiş olduğumuz sözlerini de bilir. Fakat bu şekilde derin bilgisi olamayan kimse bunu bilmez. Ancak herkesin bunu öğrenmesi için bir yol vardır.

[١٠٧] وأخرى أن من فعل هذا على ما يدعيه الخصم لا يتبعه أحد ولا يصدقه أحد بل يرجع عنه من قد اتبعه، إذ ليس معه إلا الدعوى على ما يدعيه الخصم، وكل أحد يمكنه أن يدّعي أنه قد أسري به في ليلة واحدة من البصرة إلى بيت المقدس أو من العراق إلى بلاد الهند وما تبينت بما هذه سبيله، فتعلم أن الحجة بذلك قد قامت واتضحت.

[١٠٨] وأخرى ما جرى بين قريش وبين رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وبين قريش وأبي بكر الصديق، وما كان في ذلك من طول المراجعة، ومن عني بذلك يعلم أن الأمر كما حكينا ووصفنا علما يقينا لا يرتاب به، كما يعلم فرار المهاجرين إلى أرض الحبشة، وإخراج قريش عمرو بن العاص وعمارة ابن الوليد بن المغيرة في طلبهم، وما كان لهم معهما مع النجاشي من المخاطبات والمراجعات، إلى أن صارت العقبى للمسلمين. وكما يعلم خروج رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى المواسم وعرضه نفسه على القبائل، وما كان له معهم من المحاورات والمراجعات والمخاطبات. وكما يعلم خروجه إلى الطائف وعرضه نفسه، وما كان له معهم من المراجعات والمخاطبات. وكما كان له مع قريش بمكة في حفل بعد حفل ومرة بعد مرة، وفي مشيهم إلى أبي طالب ليكفه عن مخالفتهم وتجهيلهم وذكر آلهتهم، وما تعاهدوا عليه من عداوته وعداوات أصحابه، ومن التجريد في قصدهم بالمكاره، وما كتبوه في ذلك. وفي ترك مبايعتهم ومناكحتهم ومعاملتهم، وما أشبه ذلك من الخطوب التي كانت منهم. فمن رسخ فيما هذا سبيله، عرف قصة الإسراء وما كان لرسول الله صلّى الله عليه وسلم في ذلك مما تقدم ذكره، ومن لم يكن هذه سبيله لم يعلم، ولكل أحد سبيل إلى ان يعلم ذلك.

[109] Allah sana merhamet eylesin. Sen, bu olayı, Ümmü Hâni'in sözünü, Kureyş'in, "Oraya yürüyerek gitmek, iki ay sürer. Bu nasıl bir gecede tamamlanır?" diye delil getirmelerini, bu hususta huccet/delil istemelerini, Şâm'a giden kervanlarını sormalarını, ardından Resûlullah'ın (s.a.) kervanın geleceğini söylediği vakitte söylediği yere gitmelerini, kervanın şeklini ve gelişini araştırmalarını, sonra kervandakilere kadehi sormalarını düşün! Böylece Kureyş'in aklını, zekâsının gücünü ve Hz. Peygamber'in durumuna nasıl ciddiye aldıklarını ve onun hâllerini araştırdıklarını öğrenmiş olursun. Bak! Onlar, akıllı bir kimsenin sormaya ve konuşmaya imkân bulduğu şeyleri nasıl da sordular!

[İslâm'a Dil Uzatan Yazarlar ve Şia]

[110] Ümmü Hâni' binti Ebî Tâlib'in ince zekâsına ve endişelenecek şeylerden endişelenmesine bak! O endişe de, eğer bu iddiaya bir huccet getiremezse, onu hiç kimse tasdik etmeyecek, bilakis onu tasdik etmiş olan kimse yalanlayacak ve ona iman etmiş olan kimse inkâr edecekti. Böylece sen, el-Haddâd, Ebû Îsâ el-Verrâk, el-Hasrî ve İbnu'r-Ravendî'nin yalan söylediklerini anlamış oldun. Bunlar, İmâmiyye'nin âlimleri ve reisleridir. İmâmîler, bunlara itimat ederler ve onların kitaplarına müracaat ederler. Bu kitaplar tenkit edilmiştir. Onları Mu'tezile'den pek çoğu tenkit etmiştir. Peygamberler hakkındaki ta'n noktalarının tamamı, bu Şiîler tarafından yapılmıştır. İmâmiyye ise onları dost edinmekte ve onların görüşlerine müracaat etmektedir. Bunu iyi anla! Çünkü bu tuhaf işlerdendir. Senin bunu öğrenmeye çok ihtiyacın var.

[111] Bu âlimlerin her birinin, peygamberlere ta'n ettikleri [dil uzatıkları] kitapları vardır. Onlar, Kureyş'in ve Arapların cahil, aptal ve ahmak olduklarını, bu yüzden Resûlullah'ın (s.a.) onları kandırdığını ve büyülediğini iddia etmektedirler.

[112] Bu hususta el-Haddâd'ın *el-Cârûf* ve *el-Erkân*, el-Husrî'nin *-Fî Tesviyeti Ashâbi'l Kelâmbi'l-Avâm*, *ez-Zümerrede* ve *Ğarîbu'l-Maşrıkî*, Ebû Îsâ el-Verrâk'ın bir kitabı, *Kitâbu Hanînu'l-Behâim* İbnu'r-Râvendî'nin ve *et-Tâc* -kıdem konusundadır- *ez-Zümerrede*, *el-Ferîd, et-Tesaffuh*, *Na'tu'l-Hikme* -Allah'ın hikmetine ta'n konusundadır- ve *ed-Dâmiğ* -Kur'ân'a ta'n hususundadır- isimli kitapları ile benzeri başka kitapları vardır.

[١٠٩] فتأمل رحمك الله ما في ذلك، وقول أم هانئ، واحتجاج قريش في أن المسير في ذلك يكون في شهرين فكيف تم في ليلة واحدة، ومطالبتهم بالحجة في ذلك، ثم مسألتهم عن عيرهم التي بالشام، ثم مصيرهم إلى المكان في الوقت الذي ذكر رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن العير ترد فيه وتفقدهم صورتها وما تقدمها، ثم مسألتهم أهل العير عن القدح لتعرف عقول قريش وشدة فطنتها وعنايتها بأمر النبي والتفقد لأحواله. وانظر كيف قد سألوا عن ذلك مما يمكن العاقل أن يسأل عنه ويتكلم فيه.

[١١٠] وانظر إلى فطنة أم هانئ بنت أبي طالب وخوفها مما يخاف مثله، وأن هذا الأمر إن لم يقم على الدعوى به حجة لم يصدقه أحد، بل يكذبه من صدّق به ويكفره من آمن به، لتعلم كذب الحداد، وأبي عيسى الوراق، والحصريّ، وابن الراوندي، وهؤلاء علماء الإمامية ورؤساؤهم، وعليهم يعولون، وإلى كتبهم يرجعون.

[١١١] ولكل هؤلاء كتب يطعنون فيها على الأنبياء، ويدّعون على قريش والعرب الجهل والبلادة والغباء وأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم خدعهم وسخر منهم. وهذه الكتب منقوضة قد نقضها غير واحد من المعتزلة، والمطاعن على الأنبياء، كلهم إنما هي من جهة هؤلاء الشيع، والإمامية تواليهم وترجع إلى أقوالهم، فاعرف هذا فإنه من العجائب وبك إلى معرفته أشد الحاجة.

[١١٢] فمن كتب الحداد في هذا الشأن كتابه «الجاروف» وكتابه «الأركان»، وكتاب الحصري «في تسوية أصحاب الكلام بالعوام» ، وكتاب «الزمردة» وكتاب «غريب المشرقي» وكتاب أبي عيسى الوراق، وكتاب حنين البهائم» ، وكتاب «التاج في القدم لابن الراوندي، و «الزمردة» و «الفريد» و «التصفح» وكتاب «نعت الحكمة» في الطعن في حكمة الله، وكتاب «الدامغ» يطعن فيه في القرآن وغير ذلك من كتبهم.

[113] Onların bu kitaplardaki rezillikleri açıktır. Onlar kadar Resûlullah'a (s.a.) düşman olan kimse yoktur. Şiîler, kendileri için muhâcirler ve ensâra ta'n eden kitaplar yazdıkları için bu kişileri dost edinmektedirler.

[114] İşin tuhaf tarafı, müslüman olduklarını iddia eden bir grubun onları dost edinmeleri ve kitaplarına müracaat etmeleridir. Allah sana merhamet eylesin. Böylece muhâcirler ve ensâra ta'n eden kimsenin, aslında peygamberlere (a.s.) ta'n ettiğini öğrenmiş olman için bu durum senin için açıklanmış oldu. Ancak bu mülhidler ve zındıklar, hem peygamberlere ta'n etmek, hem de müslümanları dinlerinde şüpheye düşürmek kendileri için kolay olsun diye Şiîlik ve imâmet perdesi arkasında gizlenmektedirler.

RESÛLULLAH'IN GELECEĞE DAİR BAZI HABERLERİ

[115] Bizzat belirli adamlar hakkında, onların ölünceye kadar şirkleri üzerinde ısrar edeceklerine ve dünya hayatında rezillik azâbı tadacaklarına dair Mekke'de âyetler nâzil olmuştur. Onların yaptığı gibi yapan bir topluluk vardı. Fakat Allah onların İslâm'a gireceklerini bildiği için, bunlar hakkında Allah katından diğer müşrikler hakkında gelen âyetler gelmemiştir.

[116] Ebû Cehil hakkında nâzil olan şu âyet bunlardan biridir: *Ne sadaka verdi, ne de namaz kıldı. Fakat yalanladı, döndü. Sonra çalım satarak ailesine gitti. Yazık sana yazık!* (Kıyâme, 75/31-34). Bunun üzerine Ebû Cehil şöyle dedi: "Muhammed'in Rabbi beni niçin tehdit ediyor? Halbuki ben, bu çölün en kuvvetli ve en şerefli kişisiyim!" Ebû Cehil'in, zakkum ile alay etmesi ve onun, "O [zakkum], kaymaklı hurmadır." sözü hakkında Allah şu âyeti indirdi: *Şüphesiz ki zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir. Pota gibi karınlar(ın)da kaynar. Sıcak suyun kaynaması gibi. (Allah, meleklere emreder): "Tutun onu, cehennemin ortasına sürükleyin. Sonra başının üstüne kaynar su azâbından dökün. Tad, zira sen üstündün, şerefliydin"* (Duhân, 44/43-49). Yani, "kendince üstündün, şerefliydin" demektir.

[117] Bunların hepsi, Ebû Cehil henüz hayatta ve sapasağlam iken nâzil oldu. Böylece Allah, Bedir savaşında ona demirlerin (kılıç, mızrak vs.) hararetini tattırdı. Resûllâh'ın söylediği ve haber verdiği gibi küfür üzere öldü.

[١١٣] وفضيحتهم في هذه الكتب واضحة، وليس لرسول الله صلّى الله عليه وسلم أعداء مثلهم، والشيع تتوالاهم لأنهم عملوا كتبا لهم في الطعن في المهاجرين والأنصار.

[١١٤] فمن هذا العجب، أن قوما يدّعون أنهم من المسلمين يوالون هؤلاء ويرجعون إلى كتبهم، فتبين رحمك الله الحال في ذلك، لتعلم أنه لا يطعن على المهاجرين والأنصار إلا من يطعن على الأنبياء صلوات الله عليهم، وإنما تستّر هؤلاء الملحدة والزنادقة بالتشيع والإمامة ليستوي لهم الطعن على الأنبياء وتشكيك المسلمين في الدين فاعلم ذلك.

وباب آخر

[١١٥] وهو ما نزل بمكة في رجال بأعيانهم أنهم يصرون على شركهم إلى أن يموتوا، وأن الله سيذيقهم من عاجل الخزي في الدنيا، وقد صنع مثل صنيعهم قوم علم الله أنهم يدخلون في الإسلام فلم يأت من عند الله فيهم ما أتى في أولئك.

[١١٦] فمن ذلك ما نزل في أبي جهل: ﴿فَلا صَدَّقَ وَلا صَلَّى وَلكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ثُمَّ ذَهَبَ إلى أهلهِ يَتَمَطَّى. أولى لَكَ فَأولى﴾ «القيامة ٣١-٣٤» . فقال أبو جهل: لم يهددني رب محمد وأنا أعز أهل البطحاء وأكرمهم؟ فأنزل الله في استهزائه بالزقوم وقوله: إنه التمر بالزبد فقال: ﴿إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعامُ الْأَثِيمِ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ. خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إلى سَواءِ الْجَحِيمِ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذابِ الْحَمِيمِ. ذُقْ أنك أنت الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ﴾ «الدخان ٤٣-٤٩» أي بزعمك.

[١١٧] نزل هذا كله فيه وهو يومئذ حيّ سليم، فأذاقه الله حرّ الحديد ببدر، ومات على الكفر كما قال وكما أخبر.

[118] Kureyş'ten Benû Zühre'nin müttefiki olan el-Ahnes b. Şureyk es-Sekafî hakkında şu âyetler nâzil oldu: *Diliyle çekiştiren, kaş ve gözüyle işaretler yapıp alay eden fesad kişinin vay haline! O ki mal yığdı, onu saydı durdu. Malının, kendisini ebedî yaşatacağını sandı. Hayır, and olsun ki o, Hutame'ye [cehenneme] atılacaktır* (Hümeze, 104/1-4). O da küfrü üzere öldü.

[119] Onlardan biri de, Benû Abdiddâr'ın kardeşleri olan en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede'dir. O, Allah'ı reddetme hususunda çok sert idi ve Resûlü'ne düşmanlıkta ve komplo hazırlamada çok şiddetli idi. O, Resûlullah'a (s.a.) düşmanlık uğruna Farslılara gitti; İslâm'ı ve müslümanları tuzağa düşüreceği şeyler araştırdı. Orada Rüstem, İsfendiyâr ve Farslıların efsânelerini buldu. Bunları toplayıp Mekke'ye getirdi ve anlatmaya başladı. Resûlullah (s.a.), oturduğu yerden kalktığı zaman, ardından onun yerine en-Nadr oturur, insanlara bu efsâneleri anlatırdı. O, "Muhammed size Âd, Semûd ve bunun gibi ümmetleri anlattı. Fakat bunlar [Fars efsânleri] daha güzeldir." dedi. Bunun üzerine Allah (c.c.) hakkında şu âyetleri inzâl buyurdu: *İnsanlardan kimi var ki bilgisizce (insanları) Allah'ın yolundan saptırmak ve onunla alay etmek için eğlence (türünden boş) sözleri satın alır. İşte onlara küçük düşürücü bir azap vardır* (Lokmân, 31/6). Onun hakkında başka âyetler de nâzil olmuştur. Denilmiştir ki: O [en-Nadr], Bedir savaşında kafatasından ağır bir yara aldı ve müslümanlara esir düştü. O, şöyle demiştir: "Müslümanların elinde esir bulunduğum sürece, onların bir yiyecek ve içeceğini tatmayacağım." O, almış olduğu yaradan dolayı öldü. Resûlullah'ın söylediği ve haber verdiği gibi, Allah ona dünyada küçük düşürücü azâbı tattırdıktan sonra cehenneme gönderdi.

[120] Onlardan biri de el-Velîd b. el-Muğîre el-Mahzûmî'dir. O, müslümanlara karşı şiddetli düşmanlık besleyenlerdendi. Bir gün, hac mevsimi yaklaşırken Kureyş'e şöyle dedi: "İnsanlar size gelecekler ve arkadaşınızdan -yani, Resûlullah (s.a.)- soracaklardır. Ne diyeceksiniz?" Kureyş, "O bir mecnûndur, deriz." dediler. el-Velîd, "Onunla konuşurlar ve mecnûn olmadığını görürler." dedi. Kureyş,"O bir şâirdir, deriz." dediler. el-Velîd, "Onlar, şiir ehli kimselerdir. Onunla konuşurlar, onun basîtini ve hezecini[2] görürler ve onun şâir olmadığını anlarlar." dedi. Kureyş,"O bir kâhindir, deriz." dediler. el-Velîd, "Onlar, kâhinleri, onların yapmacık tavırlarını ve yalanlarını biliyorlar." dedi. Kureyş, "O zaman ne diyeceğiz, ey Ebû Abdi Şems?" dediler.

2 Basît ve hezec, şiir vezinleridir. (çev.)

[١١٨] ونزل في الأخنس بن شريق الثقفي حليف بني زهرة من قريش: ﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ. الَّذِي جَمَعَ مالًا وَعَدَّدَهُ. يَحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ. كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ﴾ فمات على كفره.

[١١٩] ومنهم النضر بن الحارث بن كلدة أخو بني عبد الدار، وكان شديد الرد على الله وعلى رسوله، شديد العداوة والإرصاد. وقد كان رحل في عداوة رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى فارس، وطلب ما يكيد به الإسلام والمسلمين، فوجد احاديث رستم وإسفنديار والفرس، فاشتراها وقدم بها مكة فجعل يتحدث بها. وكان رسول الله صلّى الله عليه وسلم إذا قام من مقعده خلفه فيه النضر وحدثهم بتلك الأحاديث وقال: حديث محمد عن عاد وثمود والأمم من هذا، بل هذا أحسن. فأنزل الله فيه: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَها هُزُواً أولئِكَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ. وَإِذا تُتْلى عَلَيْهِ آياتُنا وَلَّى مُسْتَكْبِراً كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْها كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْراً فَبَشِّرْهُ بِعَذابٍ أَلِيمٍ﴾ «لقمان ٦» ونزل فيه غيرها أيضا. وقتل: يوم بدر. أصابته جراحة ذهبت بقحف رأسه، وحصل مع المسلمين في جملة المأسورين وقال: لا أذوق لهم طعاما ولا شرابا ما دمت في أيديهم، فمات من الضربة وصار إلى النار بعد أن أذاقه الله العذاب المهين في الدنيا كما قال وكما أخبر.

[١٢٠] ومنهم الوليد بن المغيرة المخزومي، وكان من الأشداء على المسلمين، فقال لقريش حين حضر الموسم: أن الناس قادمون عليكم وسائلوكم عن صاحبكم، يعني رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فماذا تقولون؟ قالوا: نقول مجنون، قال: يكلمونه فلا يجدونه مجنونا، قالوا: نقول شاعر، قال: فهم أصحاب الشعر يقولونه ويروون بسيطه وهزجه فلا يجدونه شاعرا. قالوا: فنقول كاهن، قال: فقد رأوا الكهنة وتكلّفهم وكذبهم. قالوا: فما نقول يا أبا عبد شمس؟

Bunun üzerine el-Velîd, -Allah Teâlâ'nın Müddessir sûresi'nde vasfettiği gibi- 'düşündü, ölçüp biçti, baktı, suratını astı, kaşlarını çattı' ve ardından şöyle dedi: *Bu, rivayet edilip öğretilen bir sihirden başka bir şey değildir* (Müddessir, 74/24). el-Velîd'in çok sayıda oğlu vardı ve çok miktarda mal sahibiydi. Oğulları, akıllı insanlarla oturup kalkıyorlardı. Allah, onun hakkında şu âyetleri indirdi: *Beni ve benim, (kendisini) yalnız olarak yarattığımla baş başa bırak. Ben ona çok da mal verdim. Hem göz önünde duran oğullar. Hem kendisine (nimetlerimi) döşedikçe döşedim. Sonra da isterdi ki daha çok arttırayım. Hayır! Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı çok (katı) inatçı idi… Ben onu Sakar'a [cehenneme] sokacağım.*" (Müddessir, 74/11-26). Allah, haber verdiği gibi, bundan sonra onun malını ve oğullarını artırmadı. Sonra Allah'ın (c.c.) bildirdiği gibi, kâfir olarak öldü. el-Velîd, bu âyetler indiği zaman hayatta olup sapasağlamdı.

[121] Bu âyetlerde ne kadar çok gaybî haberler olduğuna bak! Onların, fesâhat, belâgat ve insicâm bakımından Kur'ân'ın benzerini getirmekten âciz kalışlarına bak! Buna çok ihtiyaçları olmasına ve bu hususta çok çalışmalarına rağmen getiremediler. Gaybi haberler dışında Kur'ân'ın mûcize olduğunu gösteren delillerden biri de onun bu fesâhat, insicâm ve belâgatidir.

AYIN YARILMASI MÛCİZESİ

[122] Ayın yarılması hadisesi Mekke'de meydana geldi. Resûlullah (s.a.), dolunaylı bir gecede bir grup sahâbe ile Mekke'de yürüyordu. Müşriklerden bir grubun yanından geçerken, müşrikler ona şöyle dediler: "Ey Muhammed! Eğer iddia ettiğin gibi, Allah'ın elçisi isen, Rabbinden iste de, şu Ay'ı ikiye bölsün!" Resûlullah, Allah'tan bunu istedi, O da Ay'ı ikiye böldü. Bunu gören müşrikler, "Arkadaşınıza dilediğiniz kişiye sihir yaptırın. Çünkü onun sihri, yeryüzünden semâya ulaştı." Bunun üzerine bu olay hakkındaki kıssa [âyetler] nâzil oldu. Bu olay, Resûlullah'ın (s.a.) doğruluğu ve nübüvveti hususundaki en büyük âyetlerden ve en değerli delillerdendir.

[123] Birisi şöyle diyebilir: "Ayın, iddia ettiğiniz şekilde onun için ikiye yarıldığını nereden biliyorsunuz? Bunu zorunlu olarak mı, yoksa bir delil ile mi biliyorsunuz? en-Nazzâm, bu hususta şüpheye düşüp, "Eğer ay yarılmış olsaydı, bunu müşâhede ettikleri için batı ve doğu halkları bilirdi. Bu, kıyâmet sâatinde olacaktır ve kıyâmetin alâmetlerindendir." demedi mi? en-Nazzâm'ın sözüne nasıl cevap veriyorsunuz ve -eğer bir yanlış ise- onun yanlışını nasıl açıklıyorsunuz?"

ففكر وقدّر ونظر وعبس وبسر كما وصفه الله تعالى في سورة المدّثر، ثم قال: ﴿إِنْ هذا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ﴾. وكان له عدة بنين، وكان ذا مال واسع، فكان بنوه يحضرون ويشهدون عقلاء، فأنزل الله فيه: ﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا وَبَنِينَ شُهُودًا وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ثُمَّ نَظَرَ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ﴾ فلم يزده الله مالا ولا ولدا بعد هذا كما أخبر، ثم مات كافرا كما قال الله. وقد كان عند نزول ذلك حيا سليما.

[١٢١] فانظر كم في ذلك من الآيات من الأخبار بالغيوب، ومن عجزهم عن القرآن أن يأتوا بمثله في الفصاحة والبلاغة والجزالة، فلم يتأتّ لهم ذلك مع حاجتهم إليه واجتهادهم فيه. وفصاحة القرآن وجزالته وبلاغته دلالة أخرى غير دلالة الأخبار بالغيوب.

باب آخر

[١٢٢] وهو ما كان بمكة من انشقاق القمر؛ فإن رسول الله صلّى الله عليه وسلم مرّ بمكة في ليلة قمراء ومعه نفر من أصحابه، فاجتاز بنفر من المشركين، فقالوا له: يا محمد، إن كنت رسول الله كما تزعم فاسأل ربك أن يشقّ هذا القمر، فسأل الله ذلك فشقّه، فقال المشركون: ساحروا بصاحبكم من شئتم فقد سرى سحره من الأرض إلى السماء. فنزلت القصة في ذلك. وهذا من الآيات العظام والبراهين الكرام على صدقه ونبوته صلّى الله عليه وسلم.

[١٢٣] فإن قيل: ومن أين لكم أن القمر قد انشقّ له كما ادّعيتم؟ أتعلمون ذلك بضرورة أم بدلالة؟ أو ليس النظام قد شك في هذا وقال: لو كان قد انشقّ لعلم بذلك أهل الغرب والشرق لمشاهدتهم له؟ وهذا شيء سيكون عند قيام الساعة ومن أشراط القيامة، فبأي شيء تردّون قوله وتبيّنون غلطه إن كان قد غلط؟

[124] Ona şöyle cevap verilir: "Biz bunu zorunlu olarak değil, delil ile biliyoruz. Kim istidlâlde bulunursa [aklını kullanırsa] anlar. İstidlâlde bulunmayan kimse anlamaz. İstidlâl ve nazarda eksiklik yapan kimse, İbrâhîm en-Nazzâm gibi yanılır. Bunun delâlet yönü ise şudur: Resûlullah (s.a.), bunu hem müslümanlara hem de müşriklere delil olarak gösterdi ve onlara İktarebeti's-sâ'a [Kamer] sûresinden âyetler okudu. Resûlullah, dost ve düşmanlarına kendisine ihtiyaç olmayan bir şeyi takdim edip delil getirecek değildi. O [Resûlullah], zâhir, görülen ve insanlar tarafından müşâhede edilen bir şeye işaret ediyordu. Şayet Resûlullah, sözünün yalanlanmasını ve reddedilmesini isteseydi, bundan daha ileri gitmezdi. Çünkü akıllı bir kimse böyle bir şey yapmaz ve kim olursa olsun sonuca ulaşmak isteyen hiçbir kimse bunu tercih etmez. Öyleyse nübüvvet ve doğruluk iddia eden ve bütün insanların kendisini tasdik etmesini ve kendisine tâbi olmasını çok arzu eden Resûlullah nasıl böyle yapar? Eğer Resûlullah, onların sözünü yalanlamasını ve reddetmesini isteseydi, bundan daha ileri gitmezdi. Düşünen bir kimse bundan gâfil kalmaz."

[125] Birisi şöyle diyebilir: "Resûlullah'ın (s.a.)bu olayı [ayın yarılmasını] nübüvvetine delil getirmediğini söyleyen kimseyi neden reddediyorsunuz?"

[126] Ona şöyle cevap verilir: "Bunu iddia eden kimse ile, "Onun, Kur'ân ve benzeri gibi getirdiği hiçbir şeyi doğruluğuna ve nübüvvetine delil getirmediğini" iddia eden kimse arasında bir fark yoktur."

[127] Senin bu konudaki bilgini artıracak, en-Nazzâm'ın hatasını ve bunu reddeden herkesin cehâletini ortaya koyan şeylerden biri Allah Teâlâ'nın şu âyetleridir: *Sâat [kıyâmet] yaklaştı ve ay yarıldı. Bir mûcize görecek olsalar hemen yüz çevirirler ve "Süregelen bir sihirdir." derler* (Kamer, 54/1-2). Bak! Allah, "Sâat [kıyâmet] yaklaştı" diyerek, olmuş ve geçmiş bir hâdiseden haber vermektedir. Sonra Allah, sözün devamında öncesiyle uyumlu olacak şekilde, "Ay yarıldı" diyerek, yine olmuş, gerçekleşmiş ve geçmiş bir olayı getirmiştir. Böylece mâzi, mâzi ile uyumlu olmuştur. Eğer en-Nazzâm'ın zannettiği gibi olsaydı, Allah, *iqtarebe's-sâ'atu ve inşiqâqu'l-qameri* [sâat ve ayın yarılması yaklaştı] veya *se-yenşaqqu'l-qameru* [ay yarılacak] derdi. Allah böyle demediğine ve "Ay yarıldı" dediğine göre, O'nun gerçekleşmiş, olmuş ve meydana gelmiş iki ayrı hâdiseden haber verdiğini anlamış oldun. Sonra Allah, sözün devamında öncesiyle uyumlu olacak şekilde şöyle demiştir: *Bir mûcize görecek olsalar hemen yüz çevirirler ve "Süregelen bir sihirdir." derler* (Kamer, 54/2).

[١٢٤] قيل له: ما نعلم ذلك ضرورة ولكن نعلمه بدلالة، فمن استدلّ عرف، ومن لم يستدلّ لم يعرف، ومن قصر عن الاستدلال والنظر غلط كما غلط إبراهيم النظّام. فوجه الدلالة على ذلك أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد احتج بذلك على المسلمين والمشركين وتلا هذا القول عليهم من سورة القمر: ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ﴾. ولم يكن ليقدم ويحتج على العدو والوليّ بما لا حاجة فيه، ويشير إلى أمر ظاهر يشار إليه ويشاهده الناس، فلو أراد أن يكذّب ويردّ قوله ما زاد على هذا؛ هذا لا يقع من عاقل ولا يختاره محصل كائنا من كان، فكيف يقع ممن يدّعي النبوة والصدق وهو أشد حرصا بالناس كلهم على تصديقه واتباعه؟ فلو أراد أن يكذبوه ويردوا قوله ما زاد على هذا، وهذا لا يذهب على متأمل.

[١٢٥] فإن قيل: فما تنكرون على من قال أنه صلى الله عليه وسلم، ما احتج بهذا على نبوته؟

[١٢٦] قيل له: لا فرق [بين] من ادّعى ذلك أو ادّعى في جميع ما أتى به من القرآن وغيره إنه ما احتج بشيء من ذلك على صدقه ونبوته.

[١٢٧] ومما يزيدك علما بذلك ويبين لك غلط النظّام وجهل كل من ذبّ عن ذلك قوله تبارك وتعالى: ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ﴾ فانظر كيف قال: اقتربت الساعة، وأخبر عن أمر قد كان ومضى، ثم قال على نسق الكلام: ﴿وانشق القمر﴾، فجاء بأمر قد كان وانقضى ومضى فنسق على الماضي بالماضي، ولو كان على ما ظنّ النظّام لقال: اقتربت الساعة وانشقاق القمر، أو كان يقول وسينشق القمر، فلما لم يقل ذلك وقال: وانشقّ القمر، علمت أنه أخبر عن شيئين واقعين قد وقعا وكانا وحصلا. ثم قال على نسق الكلام: ﴿وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ﴾

Böylece Allah, onun görülen bir âyet/ mûcize ve sabit bir huccet olduğunu haber vermektedir. Daha sonra Allah, sözün devamında öncesiyle uyumlu olacak şekilde şöyle demiştir: *Andolsun ki onlara, (bâtılda kalmalarını) önleyecek haberler geldi. Bunlar üstün hikmettir! Ama uyarılar fayda vermiyor* (Kamer, 54/4-5). Bu sözler, gerçekleşmemiş ve olmamış şeyler hakkında söylenmez. Bu sert uyarı ve kınamayı düşün, bunun olmuş bir iş olduğunu anlarsın. Zira olmamış ve gerçekleşmemiş bir hâdise hakkında bu sözün söylenmesi mümkün değildir.

[128] Ayrıca kıyâmette ve sâatin gerçekleşmesi ânında meydana gelecek bir şey, mükellefler için bir huccet olmaz. Çünkü onlar, o ânda düşünmeyi ve araştırmayı terk etmekten dolayı kınanmazlar. Zira bu durumda teklîf ortadan kalkar.

[129] en-Nazzâm'ın, "Öyle ise bu âyeti/mûcizeyi, neden bütün insanlar müşâhede etmedi?" sözüne gelince, bütün insanların görmüş olması şart değildir. Çünkü insanlar, bu hâdise için belirli bir vakitte sözleşmiş değillerdi. Zira bu hâdise, geceleyin meydana geldi ve onların belirli bir vakitte olacağı ve gerçekleşeceği hakkında bilgileri yoktu ki onu görsünler! Durum böyle olunca en-Nazzâm'ın şüphesi bâtıl olur. Şu durum meseleyi daha açıklayıcıdır: Bazen ayın tamamı tutulur. Fakat insanlar uyudukları için bunu birkaç kişi veya çok az insan görür. O hâlde ay yarılıp onu talep eden topluluk onu gördükten sonra o ânda düzelmesi durumunda bütün insanlar nasıl görsün?

[130] Öte yandan Allah'ın (c.c.), kulların maslahatları için o topluluktan başkasının görmesini engellemiş olması da mümkündür. Çünkü o sâatte bazı beldelerdeki yalancı ve hilekâr insanlarında bunu görerek, "Ay, benim doğruluğuma şahitlik için yarıldı" demesi mümkündür. Dolayısıyla en-Nazzâm'ın bu hususta söylediği şey [bütün insanların görmesi], bu sebepten olmamıştır. Böylece onun şüphesi bâtıl olur.

[131] Bu hâdisenin ana konusu, bunun olmuş bir hâdise olmasıdır. Biz de buna dair delilimizi zikrettik. Artık bu hususta şüphe eden kimsenin mazereti kalmamıştır.

[132] Bu hâdisenin olmuş olduğuna dair delillerden biri de şudur: Resûlullah'tan (s.a.) sonra sahâbe bu hâdiseyi birbirlerine anlatıyorlardı. Onlarda herhangi bir şüphe, kuşku ve tereddüt yoktu. Bilakis bu hâdisenin olduğu ve gerçekleştiği hususunda icmâ ediyorlardı. Dolayısıyla onlardan sonra gelenlerin muhalefetine itibâr edilmez.

فأخبر أنها آية مرئية وحجة ثابتة. ثم قال على نسق الكلام: ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ﴾، وهذا لا يقال فيما لم يقع ولم يكن. فتأمل هذا التقريع والتعنيف لتعلم أنه أمر قد كان، ولا يسوغ أن يقال في أمر لم يكن، ولم يقع هذا القول.

[١٢٨] وأيضا فإن ما يقع في القيامة وعند قيام الساعة لا يكون حجة على المكلفين، ولا يعنّفون في ترك النظر والتأمل له، فإن التكليف حينئذ زائل مرتفع.

[١٢٩] فأما قول النظّام: فلم لا شاهد هذه الآية كل الناس، فليس هذا بلازم لأن الناس لم يكونوا من هذا على ميعاد وإنما هو شيء حدث ليلا وما كان عندهم خبر بأنه سيحدث وسيكون في وقت كذا فينظرونه، وإذا كان كذلك فقد بطل ما ظنه. يزيدك بيانا أن القمر قد ينكسف كله فلا يرى ذلك من الناس إلا الواحد بعد الواحد والنفر اليسير لنومهم، فكيف بانشقاق القمر الذي انشق ثم التأم من ساعته بعد أن رآه أولئك القوم الذين طلبوه.

[١٣٠] وأيضا فقد يجوز أن يحجبه الله عز وجل لمصالح العباد إلا عن أولئك القوم، لأنه قد يجوز أن يكون في بعض البلاد من المكذبين والمحتالين في تلك الساعة من لو رأى ذلك لقال: إنما انشق شهادة لي على صدقي، ولا يكون ما ذكره النظّام قد جاء في ذلك من هذا الوجه أيضا، وبطل ما توهمه.

[١٣١] ومدار الأمر أن يكون هذا أمرا قد كان، وقد ذكرنا الدلالة على كونه فلا عذر لمن شك فيه.

[١٣٢] ومن الدلالة أيضا أن ذلك قد كان، أن الصحابة بعد رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد تذاكروه فما فيهم من شك ولا ارتاب ولا توقف، بل وقع إجماع منهم على كونه ووقوعه، فلا يعتبر بمن جاء بعدهم ممن خالفهم.

[133] Ayın yarılması hâdisesini Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Me'sûd, Cübeyr b. Mut'im, İbn Ömer, İbn Abbâs ve Enes b. Mâlik rivayet etmiştir. Medâin'de Huzeyfe b. el-Yemân[3], insanlara bir konuşma yaptı ve ayın yarılmasından bahsetti. Bunun üzerine onlar, "Beş şey gerçekleşti: Rûm, kamer/ay, duhân, batşe ve lizâm."[4] Sahâbe -Allah'ın rahmeti onların üzerine olsun- bu hâdiseyi aralarında konuşuyorlardı. Bu hususta aklî delil de zikrettik. Bu delil, davet kendisine ulaşan -ister müslüman olsun, ister olmasın- her akıl sahibini bağlar. Bu delil, bu hususta yeterlidir. Sonra biz, sahâbenin bu hâdiseyi birbirlerine anlattıklarını zikrettik. Bu da başka bir delildir. Çünkü hiçbir akıllı insanın, bir cemaatin huzurunda konuştuğu kimselere dönüp de, onların huzurunda olduğuna delil getirerek ve bilgileri olmadığı hâlde bildiklerini iddia ederek, "Biz falan zamanda iken falan olay meydana geldi" demesi mümkün değildir. Çünkü derhal onu yalanlarlar ve reddederler. Ayrıca biz, namaz ehli olan herkese bu hususta bir tekid olması için sahâbenin icmâını zikrettik.

RÛMLARIN FARSLILARA GALİP GELECEKLERİNİ HABER VERMESİ

[134] Mekke'de olan hâdiselerden biri de şudur: Farslılar, el-Cezîre topraklarında -ki burası Fars saltanatına (İran'a) en yakın olan Rûm (Bizans) bölgesiydi- Rûmlara galip gelmişti. Kureyş müşrikleri bu galibiyete çok sevindiler. Çünkü Farsların, müslümanlara düşmanlıkları çok şiddetli idi. Rumlar, kitap ehli oldukları için müslümanlara karşı daha yumuşak ve daha merhametli davranırlardı. Onlar, Resûlullah (s.a.) ve onun davetine, emrettiği ve nehyettiği şeylere kulak verir, ahlâk ve sîretini beğenir ve hayran kalırlardı. Onların krallarının tavırları sana zikredilecektir. Bu yüzden müslümanlar, Farslıların Rumlara galip gelmesine üzüldüler. Bunun üzerine Allah, Nebî'sine (s.a.) Rûmların yedi yıl sonra Farslılara galip geleceklerini ve müslümanların üzüntülerinin sevince dönüşeceğini bildirdi ve bu hususta tilâvet edilen bir Kur'ân/âyet indirdi:

---

3 Yazma nüshada "Huzeyfe b. Mâlik"tir. Doğrusu Huzeyfe b. el-Yemân olmalıdır. (çev.)

4 Rûm ile "Rûmların Farslılara galip gelmesi", kamer ile "ayın yarılması hâdisesi", duhân ile "müşriklerin kıtlıktan gökyüzünü dumanlı görmesi veya Duhân sûresi'nde anlatılan şeyler", batşe ile "Bedir'de şiddetli öldürme", lizâm ile "Bedir'de esîrlerin bağlanması" kastedildiği söylenmiştir. Buhârî, Tefsir, 44. (çev.)

[١٣٣] وقد ذكر انشقاق القمر علي بن أبي طالب، وعبد الله بن مسعود، وجبير بن مطعم، وابن عمر، وابن عباس، وإنس بن مالك، وخطب الناس مدينة بن مالك[١٠] بالمدائن وذكر فيه انشقاق القمر. وكانوا يقولون: خمس قد مضين: الروم والقمر والدخان والبطشة واللزام، يتذاكرون هذا بينهم رحمة الله عليهم.

وقد ذكرنا ما في العقل من الحجة في ذلك، وهي تلزم كل عاقل بلغته الدعوة، سواء كان من المسلمين أو من غيرهم، وفي ذلك أتم كفاية. ثم ذكرنا تذاكر الصحابة بذلك وهي دلالة أخرى، إذ لا يجوز أن يقول عاقل بحضرة جماعة، وقد أقبل على من يحدثه: قد كنا في وقت كذا حتى حدث كذا وكذا-وهو يستشهد بالذي حدث بحضرتهم ويدعى عليهم وما عندهم علم-فيمسكون عن تكذيبه والردّ عليه. ثم ذكرنا الإجماع السابق من الصحابة ليتأكد ذلك على كل من كان من أهل الصلاة.

باب آخر

[١٣٤] مما كان بمكة. وهو أن الفرس غلبت الروم على أرض الجزيرة وهي أدنى أرض الروم وممالكها من سلطان فارس، فسرّ ذلك مشركي قريش لشدة فارس على الإسلام والمسلمين، وكانت الروم أليق كتفا على المسلمين لأنهم أهل كتاب، وكانوا يصغون إلى ما يرد عليهم من أخبار رسول الله صلّى الله عليه وسلم وما يدعو إليه وما يأمر به وما ينهى عنه وكيف سيرته، ويتعجبون من ذلك ويستحسنونه، ويكون من ملكهم ما لعله يرد عليك. وساء المسلمين ظهور فارس عليهم، فأخبر الله نبيه صلّى الله عليه وسلم أن الروم ستظهر على فارس بعد سبع سنين، وأن غمّ المسلمين سيعود فرحا، وأنزل بذلك قرآنا يتلى، فقال عز وجل:

---

١٠ في الأصل مدينة بن مالك، والتصويب من للمصادر

Elif-lâm-mîm. Rûmlar yenildi, (Arabların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde. Onlar (bu) yenilgilerinden sonra yeneceklerdir; birkaç yıl içinde [fî bid'i sinîne]. (Onların) bu (yenilgileri)nden önce de, sonra da emir Allah'ındır. O gün müminler sevinirler. Allah'ın yardımıyla (Allah), dilediğine yardım eder. O, gaalibtir, esirgeyendir. Bu, Allah'ın va'didir. Allah va'dinden dönmez; fakat insanların çoğu bilmezler. Onlar, sadece şu yakın hayatın dış yüzünü bilirler; âhiretten ise onlar tamamen gâfildirler (Rûm, 30/1-7).

[135] Bu âyetler nâzil olduğu zaman Resûlullah (s.a.) onları Ebû Bekir es-Sıddîk'a okudu, ona ve müminlere müjde verdi. Bunun ardından Ebû Bekir, müşriklere gidip bunu haber verdi, onları tehdit etti, onlarla tartıştı, onları kızdırdı ve öfkelendirdi. Bunun üzerine Übeyy b. Halef, "Vallahi, Rûmlar Farslılara galip gelemeyecekler ve onları topraklarından çıkaramayacaklardır." dedi. Ebû Bekir de, "Hayır! Galip gelecekler ve çıkaracaklar! İstersen üç yıla kadar gerçekleşeceği hususunda dokuz devesine bahse girelim." dedi. Sonra Ebû Bekir, Resûlullah'ın (s.a.) yanına gitti ve bu olayı anlattı. Resûlullah (s.a.) ona şöyle dedi: "O yedi yıldır. Bahsi artır ve süreyi uzat!" Bunun üzerine Ebû Bekir, Übeyy b. Halef'e döndü ve bahsi feshetmesini istedi, o da feshetti ve "Arkadaşının [Muhammed'in] getirdiği şey bâtıldır." dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir tekrar bahse girdi, süreyi dört yıl daha uzattı ve bahse konulan develeri de üç tane daha artırdı. Übeyy, Ebû Bekir'den kefîl istedi. Çünkü Ebû Bekir, Resûlullah (s.a.) ile birlikte hicret etmek üzereydi. Çünkü bu konuşuluyordu ve müslümanların dinleri uğruna kaçışları başlamıştı. Ebû Bekir, oğlu Abdullah'ı kefîl gösterdi. Buna karşılık Ebû Bekir de Übeyy b. Halef'ten bir kefîl istedi, o da oğullarından birini gösterdi. Rûmlar, Hudeybiye günü Farslıları topraklarından çıkardılar. Bunun üzerine Abdullah b. Ebî Bekir develeri Übeyy b. Halef'ten aldı. O zaman, bahse girmek mubah ve serbestti.

[136] Bak! Bunda nice delâlet ve açık âyet var! Resûlullah (s.a.), Rûmların Farslıları yeneceklerini ve bunun yedi yıl sonra gerçekleşeceğini bildirdi. Nitekim onun haber verdiği ve ayrıntılı olarak açıkladığı şekilde gerçekleşti. *el-Bid'*, üç ilâ dokuz [3-9] arasını ifade eder.

﴿الم غُلِبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾

[١٣٥] فلما نزلت هذه الآية تلاها رسول الله صلّى الله عليه وسلم على أبي بكر الصديق، وبشره وبشر المسلمين؛ فخرج أبو بكر إلى المشركين وأخبرهم بذلك وتوعدهم وجادلهم وأغضبهم وأغاظهم. فقال أبي بن خلف: والله لا تغلب الروم أهل فارس ولا تخرجنهم من أرضهم. فقال أبو بكر: بل تغلبهم وتخرجهم، فإن شئت بايعتك، فبايعه على تسع من الإبل إلى ثلاث سنين. ثم دخل أبو بكر على رسول الله صلّى الله عليه وسلم فأخبره الخبر، فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: إنها سبع سنين فزده في الخطر ومدّ في الأجل. فرجع أبو بكر إلى أبي بن خلف فاستقاله فأقاله، وقال: إن الذي يجيء به صاحبك باطل. فعاوده أبو بكر المبايعة وزاد في الأجل أربع سنين، وزاد في الخطر ثلاثا من الإبل، وأخذ أبي أبا بكر بكفيل، لأن أبا بكر على الهجرة مع رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقد كان يذكر هذا وقد كان بدأ أبي[١١] فرار المسلمين بأديانهم، فأقام له أبو بكر عبد الله ابنه كفيلا، وأخذ أبو بكر أبي بن خلف بذلك فأقام له ابنا كفيلا، فأخرجت الروم فارس من أرضها يوم الحديبية، فأخذ عبد الله بن أبي بكر من أبي بن خلف وكان الخطر إذ ذاك مباحا طلقا.

[١٣٦] فانظر كم في هذا من دلالة وآية بينة، وأنه أخبر أن الروم ستغلب فارس، وأن ذلك سيكون بعد سبع سنين، فكان كما أخبر وعلى ما فصل وبيّن، والبضع فوق الثلاث ودون العشر.

---

١١ هذه الكلمة مثبتة في المخطوط وخالية من المطبوع، لكن لعل تفسيرها، أن أبي بن خلف كان أحد الذين عذبوا المسلمين، فسببه فر المسلمون بأديانهم

[137] Resûlullah'ın (s.a.) şu cesaretine ve güvenine bak! Allah'ın, "O gün müminler Allah'ın yardımına sevinecekler." sözüne bak! Allah, "yardım" ile, Resûlullah'ın (s.a.) huccetinin Ebû Bekir'in müşriklerle giriştiği mücadelesinde ve girdiği bahiste galip gelmesine yardımı murad ediyor. Burada "yardım"dan maksat, Rûmların Farslılara galip gelmesi için yardım değildir. Çünkü bu günahtır. Zira Farslılar da Rûmlar da kâfirdi. Allah, bir kâfire karşı diğer kâfire yardım etmez.

[138] Allah'ın, *O gün müminler sevinirler. Allah'ın yardımıyla (Allah), dilediğine yardım eder. O, gaalibtir, esirgeyendir. Bu, Allah'ın va'didir. Allah va'dinden dönmez; fakat insanların çoğu bilmezler. Onlar, sadece şu yakın hayatın dış yüzünü bilirler; âhiretten ise onlar tamamen gâfildirler* (Rûm, 30/4-6) âyetindeki kınamaya, azarlamaya ve va'din tekid edilişine bak! Onlar dinledikleri, onlarla birlikte yaşadığı, onların elleri ve avuçlarının içinde olduğu ve üstünlük onlarda bulunduğu hâlde Resûlullah'ın onları nasıl küçümsediğine ve cehâletle suçladığına bak! Bak, Allah sûrenin sonunda ona ne diyor: *Sen sabret! Allah'ın va'di mutlaka gerçekleşecektir. İman etmeyenler sakın seni telaşa düşürmesin* (Rûm, 30/60). Sen şu beyanı, fesâhati, şu açıklığı, üstünlüğü, yüceliği, bu hususta huccet ve bilginin kuvvetini düşün! Bunun zikrettiğimiz ve açıkladığımız şekilde gerçekleşmesi, muhâcirlerin Habeş topraklarına gidiş kıssasını ve buna benzer daha önce bahsettiğimiz isrâ kıssası ve başka kıssaları bilmek gibidir. Bunu muhafaza et ve buna müracaat et!

[Ümmetin En Faziletlisi]

[139] Ebû Bekir es-Sıddîk'in İslâm'a girişini düşün! O, zayıf, ailesi az, şirkin ve müşriklerin galip olduğu bir hâlde İslâm'a ilk girenlerden oldu. Mantıklı davranan kişi, böyle bir durumda dinini açığa vurmaz ve içindekini gizler. Ama sen şu adamın basîretine, düşmanlığı barışa, zorluğu rahata, fakirliği zenginliğe ve aşağılanmayı saygınlığa tercih edişine bir bak! Bunların hepsi İslâm içindi. Ebû Bekir, müslümanların dili, Resûlullah'ın (s.a.) davetçisi, onun en büyük destekçisi ve en şerefli yardımcısı oldu. Hiçbir müslüman, Ebû Bekir'in Resûlullah (s.a.) nezdindeki yerini tutmadı, onun yerine geçemedi ve bıraktığı boşluğu doldurmadı. Ebû Bekir'in, İsrâ olayı, Rûm olayı ve açıklaması uzun sürecek diğer olaylar hakkındaki tutumuna bak!

[١٣٧] وانظر إلى هذا الإقدام وهذه الثقة من رسول الله، وانظر إلى قوله: ﴿ويومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله﴾، يريد بهذا النصر ظهور حجة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وما أقدم عليه أبو بكر وجاهد المشركين وبايع، فهذا المراد بالنصر لا بظهور الروم على فارس لأن ذلك معصية، وفارس والروم كفار والله لا ينصر الكفار بعضهم على بعض.

[١٣٨] وانظر إلى هذا التقريع والتوبيخ وتأكيده الوعد بقوله: ﴿وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ وانظر كيف يستخف بهم ويستجهلهم وهم يسمعون وهو معهم وفي قبضتهم وفي أيديهم والغلبة لهم، وانظر كيف يقول له في آخر السورة: ﴿ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ﴾، فتأمل هذا البيان وهذا الإفصاح وهذه المكاشفة والاستظهار والعلوّ والاستطالة بالحجة والعلم بهذا، وأنه قد كان على ما ذكرنا وبيّنا يجري مجرى العلم بقصة المهاجرين إلى أرض الحبشة ونظائرها مما قدمنا في قصة الإسراء وغيرها، فاحفظه وارجع إليه.

[١٣٩] وتأمل حال أبي بكر الصديق في الإسلام وإسلامه في أول الإسلام وفي حال ضعفه وقلة أهله وغلبة الشرك والمشركين عليهم، وفي الحال التي قد كان المستبصر فيها لا يظهر دينه ويخفي ما في نفسه، وانظر إلى بصيرة هذا الرجل ومكاشفته واستبداله بالمسالمة عداوة وبالراحة شقوة وبالغنى فقرا وبالكرامة هوانا، كل ذلك للإسلام. ثم كان لسان المسلمين وأكبر داعية للرسول وأجلّ أعضاده وأنبه أعوانه، لم يقم مقامه أحد من المسلمين ولا سدّ مسدّه ولا حلّ من رسول الله صلّى الله عليه وسلم محله. وانظر إلى مقامه في شأن الإسراء، وفي شأن الروم، وفي غير ذلك مما يطول شرحه.

[140] Bizim Ebû Bekir'i anlatmaya ve ona dikkat çekmeye ihtiyaç duymamızın nedeni, bu zamanda yaşayan insanlardan birçoğunun şöyle demesidir: "Ebû Bekir, asla Müslüman olmadı. O, Resûlullah'a (s.a.) ve müslümanlara devamlı düşmanlık yaptı. Onun düşmanlığı Ebû Cehil, Ukbe b. Ebî Mu'ayt ve benzerlerinin düşmanlıklarından daha şiddetli ve daha zararlı idi. Bu yüzden Ebû Bekir, Ömer, Osman, Sa'd, Sa'îd, Ebû Ubeyde, Abdurrahman, muhâcirler ve ensâr topluluğunun kâfir oldukları hususunda Resûlullah'a (s.a.) Kur'ân/âyet iniyordu. Resûlullah (s.a.), bu âyetleri mihraplarda okuyordu; onlarda bu âyetleri dinleyip ezberliyorlardı. Resûlullah, yirmi küsur yıl böyle yapmaya devam etti." Ulemâ, fukahâ, tahsil ve insaf sahipleri indinde Ebû Bekir, İslâm'a ilk giren müslümanlardandı ve en faydalı kişiydi. Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Bekir ve Ömer'i kendisinden önde görüyordu ve onlar vefat etmiş oldukları hâlde, minberinde o ikisinin faziletlerini anlatıyordu. Hatta Ebu'l-Kâsım el-Belhî şöyle diyordu: Emîru'l-mü'minîn'in, "Dikkat edin! Bu ümmetin Nebî'sinden sonra en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir." sözüyle en faziletli olarak gördüğünü kabul etmemek haddimizi aşar. İlim ve bilgiden azıcık nasibi olan bunu reddetmez. Ancak bize göre, Emîru'l-mü'minîn bu hususta kendisini istisna etmiştir. Nitekim ilk Şiîler, Ebû Bekir ve Ömer'i, Ali'den faziletli görüyorlardı.

[141] Sonra [Ebu'l-Kâsım] dedi ki: "Birisi, Şureyk b. Abdillah'a, 'Hangisi daha faziletlidir? Ebû Bekir mi, Ali mi?' diye sordu. Şureyk, 'Ebû Bekir!' dedi. Soruyu sonra kişi, 'Sen Şiî değil misin?' dedi. Şureyk, 'Evet! Zaten Şiî olan böyle söyler. Vallahi, Emîru'l-mü'minîn şu direklere (minber) çıkarak, 'Dikkat edin! Bu ümmetin Nebî'sinden sonra en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir.' dedi. 'Onun sözünü red mi edelim? Onu yalanlayalım mı? Vallahi, o asla yalan söylemezdi' dedi." Ebu'l-Kâsım el-Belhî bunu, *en-Nakd alâ İbn Râvendî* isimli kitabında İbnu'r-Râvendî'nin Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız'ın *Nazmu'l-Kur'ân ve Selâmetuhu mine'z-Ziyâde ve'n-Nuksân* adlı eserini eleştirmesi üzerine söylemiştir.

[١٤٠] وإنما احتجنا إلى ذكر هذا والتنبيه عليه لأننا في زمان يقول الكثير من أهله إنه ما أسلم قطّ وما زال عدوا لرسول الله صلّى الله عليه وسلم وللمسلمين، وأن عداوته كانت أشد وأضر من عداوة أبي جهل وعقبة ابن أبي معيط وأمثالهم، وأن القرآن كان ينزل على رسول الله صلّى الله عليه وسلم بإكفار أبي بكر وعمر وعثمان وسعد وسعيد وأبي عبيدة وعبد الرحمن والجماعة من المهاجرين والأنصار، وكان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يتلوه في المحاريب ويسمعه الناس كلهم ويحفظهم إياه، وأنه مكث نيفا وعشرين سنة يفعل ذلك. وعند العلماء والفقهاء وأهل التحصيل والإنصاف، إنه كان يتقدم المسلمين في الإسلام، وأنه كان أشدهم غنى، وأن أمير المؤمنين عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه كان يقدمه ويقدم عمر على نفسه ويفضلهما على منابره وهما من الأموات، حتى يقول أبو القاسم البلخي: ومن يفضله[١٢] أمير المؤمنين لا يمكننا أن ندفع قوله، ألا أن خير هذه الأمة بعد نبيّها أبو بكر وعمر، ولا يدفع هذا من له بالعلم بصيرة أوله فيه نصيب ولكنه عندنا ما أراد نفسه، وقد كانت الشيعة الأولى تفضل أبا بكر وعمر عليه.[١٣]

[١٤١] قال: وقال قائل لشريك بن عبد الله: أيهما أفضل؟ أبو بكر أم علي؟ فقال: أبو بكر، فقال له السائل: أتقول هذا وأنت من الشيعة؟ فقال: نعم، إنما الشيعي[١٤] من قال مثل هذا، والله لقد رقى أمير المؤمنين هذه الأعواد فقال: ألا أن خير هذه الأمة بعد نبيّها أبو بكر وعمر، أفكنا نردّ قوله؟ أفكنا نكذبه؟ والله ما كان كذابا. ذكر هذا أبو القاسم البلخي في النقض على ابن الراوندي اعتراضه[١٥] على أبي عثمان عمرو بن بحر الجاحظ، في كتابه نظم القرآن وسلامته من الزيادة والنقصان.

---

١٢ في (ط) : يفضل
١٣ عليه مكررة في الأصل
١٤ في الأصل الشاعي
١٥ في (ط) : اغراضه

[Sahâbe Düşmanlığının Asıl Hedefi Resûlullah (s.a.) ve Ehl-i Beyt'tir]

[142] Şunu iyi bilmen gerekir ki bu sözleri uyduranlar, kendilerine aşırı düşman oldukları için Resûlullah'ı (s.a.) ve ehl-i beytini hedef aldılar ve Şiîlik perdesi altında gizlendiler. Onların Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensâr topluluğuna öfkeleri, hayatında Resûlullah'a (s.a.) kucak açmaları ve ona yardım etmeleri, vefatından sonra da hayatındaki gibi dinine yardım etmeleridir. Ebû Bekir'i her taraftan kuşattılar, o da onlarla savaştı, Müseyleme'yi öldürdü, Tuleyha'yi esir aldı, irtidad edenleri İslâm'a geri çevirdi, Farslılar ve Rumlarla savaştı. Hulasa her yerdeki Resûlullah (s.a.) düşmanlarını zelil etti.

[143] Sonra Hz. Ömer halife oldu. O zamanın en güçlü krallıklarından Fars krallığını ortadan kaldırdı ve topraklarını İslâm'a kattı. Rûm krallıklarını, Rûm dağlarına ve körfezlerine sürdü. Onları Şâm, Mısır ve el-Cezîre'den çıkardı ve bütün bu memleketleri İslâm'a kattı. Hz. Ömer, şirkle savaştı ve onu yok etti. İslâm'ı ihyâ etti, onu yaydı, tanıttı, sınırlarını genişletti, temellerini kuvvetlendirdi, onu bütün dinlerin üstüne geçirdi ve şirk milletlerinin tamamına galip kıldı. Bu sahâbîlere şiddetli öfkeleri bu yüzdendir. Çünkü açıkça ve doğrudan Resûlullah'a (s.a.) sövme imkânı bulamıyorlardı. Dolayısıyla bu sahâbîlere söverek ondan intikam alıyorlardı.

[144] Onlar, kendilerini tanımayan kimseleri kandırdılar ve onlara şöyle dediler: "Bu Kur'ân bir şey değildir. O, değiştirilmiştir ve onunla delil getirilemez. İslâm da değiştirilmiştir. Fukahâ cahil ve kâfirdirler." Onlar, açıklaması uzun sürecek bu tarzda başka şeyler de söylüyorlardı. Böylece onlar, o kişileri aldattılar, onları İslâm'dan uzaklaştırıp alıkoydular, onlara kendi uydurdukları şeyleri söylediler. Bu hususta Ebû Ali [el-Cübbâî]'nin, *Tefsîr*'inde, imâmet konusunda İbnu'r-Râvendî'ye olan reddiyesinde ve diğer kitaplarında ve diğer Mu'tezilî âlimlerin kitaplarında çok bilgi bulursun. Allah, en iyi bilendir.

[١٤٢] وينبغي أن تعلم أن الذين وضعوا هذا إنما قصدوا به رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأهل بيته لشدة عداوتهم له وتستروا بالتشيع، وكان غيظهم على أبي بكر وعمر وعثمان وتلك الجماعة لأنهم هم الذين اشتملوا على رسول الله صلّى الله عليه وسلم في حياته ونصروه، ثم كانوا بعد وفاته أشد نصرة في دينه منهم في حياته، واحدقوا بأبي بكر فغزاهم، وقتل مسيلمة، وأسر طليحة، ورد الردة، وغزا فارس والروم، وأذلّ أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم بكل مكان.

[١٤٣] واستخلف عمر، فأزال ملك فارس وهو أشد الملوك وأدخل ملكه في الإسلام، وألحق ملوك الروم بجبال الروم وخلجانها وأخرجهم من الشام ومصر ومن الجزيرة وأدخل هذه الممالك في الإسلام، وقتل الشرك وأماته وأحيا الإسلام وبثّه ونشره وبسطه وبناه وشيّده وجعله عاليا على الأديان كلها وظاهرا على أمم الشرك جميعها. فغاظهم ذلك أشد الغيظ، ولم يمكنهم المكاشفة بشتم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فاشتفوا منه بشتم هؤلاء.

[١٤٤] وغرّوا من لا يعرفهم وقالوا لهم: ما هذا القرآن بشيء، وهو مغيّر لا تقوم به حجة، والإسلام مبدّل، والفقهاء جهّال كفار، إلى غير ذلك مما هذا سبيله وشرحه يطول، فاغترّوا بهم وقبلوا منهم وصدّوهم عن الإسلام فأوردوهم ما أصدروهم. وأنت تجد كثيرا من ذلك في التفسير لأبي علي، وفي نقضه الإمامة على ابن الراوندي، وفي غيرهما من كتبه، وفي كتب غيره من المعتزلة والله أعلم.

YILDIZLARIN KAYMASI

[145] Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'de iken gerçekleşen alâmetlerinden biri de, âdete muhâlif ve alışılmışa zıt bir şekilde yıldızların kayması ve gökyüzünün bunlarla dolmasıdır. Bu, muazzam bir âyet, büyük bir delil, açık ve net bir mûcizedir. Kur'ân, bu olaydan bahsetmiş, cinlerden hikâye ederek şöyle demiştir: *Biz göğe dokunup yokladık da onu güçlü bekçiler ve ateş alevleriyle dopdolu bulduk. Biz onun (göğün), ses dinlemeye mahsus bazı oturma yerlerine otururduk. Şimdi ise kim dinlemek isterse kendisini gözetleyen bir ateş topunu hazır bulur* (Cin, 72/8-9).

[146] Birisi şöyle diyebilir: "Siz bunu nereden biliyorsunuz? Halbuki sizden çok eski zamanda olmuş. Hem biz, sizin Kitâb'ınıza da inanmıyoruz, Nebî'nizi de kabul etmiyoruz. O zaman bize bunu bilme yolunuzu söyleyin. Bu zorunlu bir bilgi mi, yoksa iktisâbî bilgi mi?"

[147] Ona şöyle cevap verilir: "Bunu bilmenin yolu istidlâl ve iktisâbdır. Bu yol, mümin olsun kâfir olsun onu öğrenmek isteyen ve öğrenmesi gerekli olan her akıllı kimse için hazırdır, kolay ve basittir. Dolayısıyla nazar eden ve istidlâlde bulunan [akıl yürüten] kimse bunu bilir. Ama istidlâlde bulunmayan bilmez."

[148] Bu olayın gerçekleşmiş olduğunun delili, Resûlullah'ın (s.a.) bu sûreyi okuması ve dost-düşman herkese delil getirmesidir. Böylece biz, bunun olmuş ve gerçekleşmiş bir olay olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Çünkü bununla huccet getirilmiş ve bu huccet galip ve üstün gelmiştir. Zira akıllı bir kimsenin, doğruluğuna ve nübüvvetine davet ettiği, kendisine itaat etmelerini ve boyun eğmelerini şiddetle arzu ettiği ve kendilerinden bunu istediği bir kavmin karşısına geçip de, -böyle bir olayın aslının olmadığını ve iddia ettiği şeyde yalan söylediğini bildiklerini bildiği hâlde- o kimselere, "Benim nübüvvetimin alâmeti ve risâletimin delili, hiç kaymamış olan yıldızların şu ânda kaymasıdır." demesi mümkün değildir. Kim olursa olsun hiçbir akıllı böyle bir şey yapmaz. O hâlde nübüvvet iddia eden ve aklı üstün akıl olarak bilinen biri nasıl yapsın? Sonra Resûlullah, öncekilerin ve sonrakilerden bütün insanların müşâhede ettikleri açık semâda zâhir ve görülecek olan bir olaya davet ediyor.

باب آخر

[١٤٥] فمن أعلامه التي حدثت وهو صلى الله عليه وسلم بمكة، انقضاض الكواكب وامتلاء السماء بها من كل جانب على وجه انتقضت به العادة وخرج عن المعتاد. وهذه آية عظيمة، وبيّنة جليلة، وواضحة جسيمة. وقد نطق القرآن بها فقال حاكيا عن الجن: ﴿وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّماء فَوَجَدْناها مُلِئَتْ حَرَساً شَدِيداً وَشُهُباً. وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْها مَقاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شهابا رَصَداً﴾ «الجن ٨».

[١٤٦] فإن قيل ومن أين لكم هذا وقد سبقكم زمانه ونحن لا نؤمن بكتابكم ولا نقرّ بنبيّكم؟ وخبرونا عن طريق معرفتكم بذلك هل هو ضرورة أم اكتساب؟

[١٤٧] قيل له: العلم بذلك طريقه الاستدلال والاكتساب، ويتهيأ لكل عاقل من كافر ومؤمن أن يعرف ذلك ويجب عليه أن يعرف، وسبيله سهلة قريبة، فمن نظر واستدل عرف، ومن لم يستدل لم يعرف.

[١٤٨] والدليل على أن ذلك قد كان، أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد تلا هذه السورة واحتج بذلك على العدوّ والوليّ، فعلمنا إنه أمر قد كان ووقع، فإن الحجة به قد قامت وظهرت وقهرت، لأنه لا يجوز أن يقصد عاقل إلى قوم يدعوهم إلى صدقه ونبوته ويحرص في أجابتهم إلى طاعته والانقياد له ويريد منهم ذلك ثم يقول: من علامة نبوتي ودلائل رسالتي أن النجوم لم تكن تنقض وإنها الآن قد انتقضت، وهو يعلم أنهم يعلمون أن هذا أمر لا أصل له وأنه قد كذب فيما ادعى. هذا لا يقع من عاقل كائنا من كان، فكيف بمن يدعي النبوة، وعقله العقل المعروف الراجح الموصوف، ثم يقصد إلى أمر ظاهر مكشوف في السماء البارزة للخلق أجمعين المشاهدة للأولين والآخرين،

Özellikle Araplar yıldızları, batışlarını, doğuşlarını, hareketlerini ve hiç kaybolmayıp sabit olanlarını en iyi bilen insanlardı. İnsanlar, bunlar hakkındaki bilgiyi onlardan alarak kitaplar yazdılar ve pek çok eser meydana getirdiler. Arapların çoğu göklerin altında geceliyorlardı, semâ onların tavanı görevini görüyordu. Onlar, devamlı olarak kesintisiz bir şekilde semâyı ve ondaki yıldızları görmekteydiler. Araplar yaş, zaman ve yıldızlarla ilgili bilgi bakımından Resûlullah'tan (s.a.) öndeydiler. O hâlde peygamber olmayan biri nasıl olur da, durumları böyle olan bir kavmin karşısına çıkıp böyle bir iddiada bulunur? Üstelik onlar, ona düşmanlık yapmakta, ashâbını ondan soğutmak için bir yanlışını kusurunu aramaktaydılar. Bundan daha iyi fırsat olabilir mi? O halde onlar öncesinde ve sonrasında doğruluğun fayda vermediği bu açık yalan karşısında neredeydiler? Bu şekilde hareket eden bir kişi reis olur mu? Ona hiç kimse tâbi olmaz ve herhangi bir değer vermez. Halbuki sadık bir nebî olduğu için Resûlullah'a, Allah'a taat ve O'na yaklaşma yolunda akıllı, şerefli ve faziletli insanlar tâbi oldular. Ona tâbi olmak sûretiyle Allah'ın rızâsını aramak uğruna zilleti izzete ve zorluğu rahata tercihettiler. Resûlullah'a icâbet ederek daha önce açıkladığımız sıkıntıları sırtlandılar. Resûlullah böylesine açık bir yalan söylediyse, onun etrafında nasıl toplandılar?

[149] Orada Resûlullah'ın düşmanlarından hile ve tuzakları büyük olan Kureyş, yahudiler ve hıristiyanlar vardı. Nasıl oldu da, bu konuda muvâfakat etmediler ve insanları bunun üzerinde ittifak ettiremediler? Nasıl oldu da, kendi kardeşleri, çocukları ve kendilerinden oluşan onun ashâbına, "Ey insanlar! Size ne oluyor ki size milletlerle savaşmayı, canlarınızı ve mallarınızı bu uğurda vermeyi farz kılan, size şeriatindeki ağır yükümlülükleri gerekli kılan, akıl ve basîret sahipleri için apaçık görülen bu yalanı söyleyen bir adama itaat pahasına, dinlerinizden ayrıldınız, geçmişinizi cahillikle itham ettiniz, babalarınızı tekfîr ettiniz ve onların rezil olduklarına şehâdet ettiniz!" demediler? İşte onların bunu yapmamaları, bu mûcizenin sahih olduğuna bir delildir.

سيما والعرب أعلم الناس بالكواكب والأنواء ومطالعها وسيرها، والثابت الراكد الذي لا يغيب منها. وقد كتب الناس عنهم علمهم بذلك، ودونوا منه شيئا كثيرا، وأكثرهم مأواه تحت السماء، هي تسقفهم، ورؤيتهم لها ولكواكبها أمر دائم متصل لا يفتر، وقد سبقوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم في السن والزمان والعلم بالكواكب، فكيف يقدم على قوم هذه سبيلهم فيدعي هذه الدعوى وهم من العداوة له والطلب لعثراته وزلاته، ولأمر ينفرون به أصحابه عنه على حال لا مزيد عليها؟ فأين كانوا عن هذا الكذب الظاهر الذي لا ينفع معه صدق يقدمه ولا صدق يكون بعده؟ ومن هذه سبيله لا يكون لها رئاسة، ولا يتبعه أحد، ولا يكون له قدر. وقد يتبعه قوم عقلاء ألبّاء فضلاء لأنه نبي ولأنه صادق، وطاعة لله وتقربا إلى الله، واستبدلوا باتباعه بالعز ذلا وبالراحة كدا ابتغاء مرضات الله، وتكلفوا في إجابته بتلك الشدائد التي قد قدمنا شرحها، فكيف أقاموا عليه وهو يكذب هذا الكذب الظاهر.

[١٤٩] وهناك من أعدائه قريش والعرب واليهود والنصارى وكيدهم عظيم، كيف لم يوافقوا على هذا ويجمعوا الناس عليه؟ وكيف لم يقولوا لأصحابه وهم إخوانهم وأولادهم ومنهم: يا هؤلاء، فارقتم أديانكم، وجهلتم أسلافكم، وأكفرتم آباءكم وشهدتم عليهم بالفضيحة، طاعة لرجل فرض عليكم مجاهدة الأمم، وبذل دمائكم وأموالكم في ذلك، وألزمكم التكاليف الشديدة من شريعته، وهو يكذب هذا الكذب الظاهر البارز للعقول والأبصار؟ وفي تركهم لذلك دليل على صحة هذه المعجزة.

[150] Hayret verici hususlardan biri, Resûlullah'ın (s.a.) onlara Allah'ın (a.c.) şu âyetini okumasıdır: *Şüphesiz söylediklerinin seni incittiğini biliyoruz, fakat onlar seni yalanlayamıyorlar, aksine o zalimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar* (En'âm, 6/33). Yani, onlar ne kadar çok isteseler ve bütün gayretlerini sarf etseler de, sende bir yalancılık alâmeti göremezler ve senin sözünde bir yalan bulamazlar. Eğer onda bir hata, kusur veya en küçük bir şüphe görebilselerdi, herkesten önce ona ashâbı saldırırdı; herkesten önce seçkin adamları, güvenenleri ve yakın çevresi karşısına çıkardı.

[151] Birisi şöyle diyebilir: "Ashâbı onun yalanına vâkıf olsalar da, kendilerini rezil etmemek ve düşmanlarını kendilerine hakaret ettirmemek için ve insanlar kendilerine, 'Aldatıldınız!' demesinler diye böyle yapmamış, susmuş olabilirler."

[152] Ona şöyle cevap verilir: "Böyle bir soruyu, temyiz çağına yeni giren bir çocuk bile sormaz. Çünkü o yalan söylemişse, onlar da onun yalan söylediğini bile bile onun yanında kalmaya devam etmeleri sebebiyle peşinen rezilliği ve düşmanlarının kendilerine hakaret etmesini hak etmişlerdir. Böylece dünyada da ahirette de zarar etmiş oldular."

[153] Ona verilecek başka bir cevap da şöyledir: "Onlar, onun [Muhammed'in (s.a.)] sahip olduğu Kur'ân ve başka mûcizeleri araştıran, kendilerinin ve babalarının dalâlet, bâtıl ve rezillikler içinde olduklarını müşâhede etmiş olan ve bunlardan dönmekten çekinmeyen kimselerdi. Yalan bir yana, eğer ondan en küçük bir şüphe duysalardı, hemen dönerlerdi. Bu da onlar için daha rahatlatıcı, daha hafifletici ve mazaret sunmaları ve delil getirmeleri için daha açık olurdu. Çünkü hakka dönmek, bâtılda devam etmekten daha hayırlıdır."

[154] Ona şöyle de cevap verilebilir: "Eğer onlar, onda [Muhammed'de (s.a.)] şüphelendikleri bir duruma vâkıf olsalardı, mutlaka bunu kendisine sorarlardı. Onun yanında kalmaya devam etme, onu öldürmekten ve ondan berî olmaktan kaçınma hususunda birbirlerini kınarlardı. Kendilerine zarar verse de, üzse de ve kötülük getirse de, bunu yayarlar ve açıklarlardı. Çünkü kendilerine kötülük getirse de, zarar verse de, reislikleri gitse ve güçlerini kaybetseler de, büyük bir topluluğun bildikleri bir şeyi gizlemeleri mümkün değildir. Bunu öğren! Çünkü bu büyük bir esastır. Bu özel olarak vâkıf oldukları şeylerde böyle ise, dost-düşman bütün insanların bildiği yıldızların kayması konusunda nasıl mümkün olsun? Böylece yıldızların kaymasının büyük bir âyet/mûcize ve açık bir huccet olduğunu öğrenmiş oluyorsun."

[١٥٠] وأعجب الأمور أنه يتلو عليهم قول الله جل وعز: ﴿فإنهم لا يُكَذِّبُونَكَ وَلكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآياتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ «الأنعام ٣٣» أي لا يجدوا بك كذابا، ولا يجدون في قولك كذبا وإن حرصوا على ذلك واستفرغوا وسعهم، ولو قدروا أن يجدوا له عثرة أو ذلة أو أدنى شبهة لما واثبه قبل الناس كلهم إلا أصحابه، ولا قبله إلا خاصته وثقاته وبطانته.

[١٥١] فإن قيل: فلعلهم لم يفعلوا هذا به وإن وقفوا على كذبه لئلا يفضحوا أنفسهم ويشمتوا عدوهم، ولئلا يقول الناس لهم خدعتم فأمسكوا لهذا.

[١٥٢] قيل له: هذا لا يسأل عنه مميز، لأنه إن كان قد كذب فأقاموا عليه وقد عرفوا كذبه، فقد تعجلوا الفضيحة بإقامتهم عليه وأشمتوا بنفوسهم الأعداء، وخسروا الدنيا والآخرة.

[١٥٣] وجواب آخر: وهو أن هؤلاء الذين اتبعوا الأعلام التي كانت معه من القرآن وغيره وقد شهدوا على أنفسهم وآبائهم بأنهم كانوا في ضلال وباطل وفضائح وما استنكفوا من الرجوع عن ذلك، فلو حسوا بأدنى شبهة فضلا عن كذب لبادروا ورجعوا وكان ذلك أروح لهم، وأخف عليهم، وأبين في عذرهم وقيام حجتهم، فإن مراجعة الحق أولى من التمادي في الباطل.

[١٥٤] وجواب آخر: وهو أنهم لو وقفوا على أمر يرتاب به لسألوه عنه، وعنف بعضهم بعضا في الإقامة عليه وفي ترك قتله والبراءة منه. ولأذاعوه وأظهروه وإن ضرهم وغمهم وساءهم، فإن الجماعة الكبيرة لا يجوز أن تكتم ما قد عرفت وإن ساءهم وإن ضرّهم وإن ذهب برئاستهم وحطّ من أقدارهم. فاعرف هذا فإنه أصل كبير. هذا فيما يقفون عليه خاصة، فكيف بأمر الشهب وهو شيء يعرفه الناس عامة من وليّ وعدوّ، فتعلم إنها آية عظيمة وحجة ظاهرة.

[155] Resûlullah'ın (s.a.), bu olayı arz edişine, dost ve düşmana delil getirişine ve bunu cesurca ortaya koyuşuna bak! O şöyle dedi: *De ki: Cinlerden bir topluluğun Kur'ân dinleyip sonra şöyle dedikleri bana vahyolundu: "Biz hârikulâde güzel bir Kur'ân dinledik. Doğru yola iletiyor, ona inandık. Artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız. Doğrusu Rabbimizin şânı yücedir. O, ne eş, ne de çocuk edinmemiştir. Meğer bizim beyinsiz, Allah hakkında saçma şeyler söylüyormuş. Biz insanların ve cinlerin, Allah'a karşı yalan söylemeyeceklerini sanmıştık. Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınırlardı da onların kibir ve azgınlıklarını artırırlardı. Onlar da sizin sandığınız gibi Allah'ın hiç kimseyi diriltmeyeceğini sanmışlardı. Biz göğe dokunduk, onu kuvvetli bekçilerle ve ışınlarla doldurulmuş bulduk. Ve biz onun dinlenmeğe mahsus olan oturma yerlerinde otururduk. Artık şimdi kim dinlemek istese, kendisini gözetleyen bir ışın bulur. Bilmiyoruz bununla yeryüzündekilere kötülük mü (yapılmak) istendi, yoksa Rabbleri onları doğruya mı iletmek diledi* (Cin, 72/1-10).

[156] Bak! Allah, yıldızların korkunçluğunu ve azametini, cinlerin ve insanların bu hâdiseden korktuklarını nasıl zikretti? Çünkü onlar, bu hâdisenin niçin meydana geldiğini, yeryüzündeki insanların günâhlarının azâbı olarak mı veya onlara bir öğüt ve irşâd olarak mı meydana geldiğini bilmiyorlardı.

[157] Bununla beraber rivayet edilmiştir ki yıldızlar kaydığı zaman insanlar mallarını terk etmeye başladılar ve şöyle dediler: "Bu hâdise, dünyayı yok etmek ve onun müddetini sonlandırmak için oldu." Bunu gören Abdu Yâlîl b. Amr es-Sekafî, Sakîf halkına şöyle dedi: "Bekleyin! Malın telef edilmesinden sonra tekrar kazanılması meşakkatli ve zordur. Kayan yıldızlara bakın. Eğer onlar, daha önce bilinen yıldızlar ise, dünyanın son bulması içindir. Eğer yıldızlar, o ânda ortaya çıkmış ve yaratılmışsa, bir olay sebebiyledir ve bir geceliğine meydana gelmiştir." Bunun üzerine baktılar ve yıldızların o ân meydana gelmiş olduklarını gördüler. Mallarını ellerinde tuttular ve gelecek haberleri beklemeye başladılar. Derken kendilerine, Mekke'de Kureyş'ten bir adamın ortaya çıkarak, Allah'ın kendisini insanları uyarmak üzere gönderdiğini iddia ettiği haberi ulaştı. Bunun üzerine, "Bu yıldızların kayması, o uyarıcı için bir alâmet olsa gerektir." dediler ve danıştıkları adamı görüşünden dolayı tebrik ettiler. Bu durum, o adam ve kendisinden sonraki çocukları için övünç vesilesi oldu. Hatta Sakîfliler onun için, "O, bizim mallarımızı kurtaran babamızdır." dediler.

[١٥٥] وانظر كيف أوردها وأدلّ على العدوّ والولي واستطال بها فقال: ﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا. يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا. وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا. وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا. وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا. وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا. وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا. وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا. وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا. وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا﴾ «الجن/١-١٠»

[١٥٦] فانظر كيف ذكر هولها وعظمتها وارتياع الجن والإنس لحدوثها، وأنهم لا يدرون لأي شيء حدثت وهل حدوث ذلك لعذاب أهل الأرض بذنوبهم، أم لموعظتهم وإرشادهم.

[١٥٧] وقد جاء مع هذا أيضا أن الكواكب لما انتقضت أخذ الناس في الخروج من أموالهم، وقالوا: ما حدث هذا إلا لفناء الدنيا وانقضاء مدتها، فقال عبد ياليل بن عمرو الثقفي[١٦] لأهل ثقيف: أمهلوا فإن إفادة المال بعد إتلافه تشق وتصعب، فانظروا إلى الكوكب المنقضة، فإن كانت من الكواكب المعروفة المتقدمة فهو لفناء الدنيا، وإن كانت كواكب الآن حدثت والآن خلقت فهو لأمر. فحدثت إحدى الليالي، فنظروا فإذا هي كواكب الآن حدثت، فأمسكوا عن أموالهم وترقبوا ما يأتيهم من الأخبار، فإذا قد أتاهم أن رجلا من قريش بمكة قد زعم أن الله أرسله إلى خلقه لينذرهم، فقالوا: لعل هذا الانقضاض شاهد لهذا المنذر، وتبركوا برأي هذا الرجل المشير وصار مفخرا له ولولده من بعده، حتى يقولوا لثقيف أبونا الذي حبس عليكم أموالكم.

---

١٦ في (ط) : عبد نائلة بن عمرو الثقفي

[Cahiliyye Dönemi Şiiri ve Eski Eserler]

[158] Birisi, şöyle diyebilir: "Eski şâirlerin şiirlerinde yıldızların kaymasından söz edilmiyor mu? Acemlerin kitaplarında bundan bahsedilmiyor mu?"

[159] Ona şöyle cevap verilir: "Ebû Ali [el-Cübbâî], oğlu Ebû Hâşim ve onların arkadaşları şöyle dediler: "Biz, Peygamber'in gönderilişinden önce de yıldızların kaymış olduğunu inkâr etmiyoruz. Fakat biz, Peygamber'in gönderilişinden sonraki yıldız kaymasının âdete muhâlif olarak meydana geldiğini ve yıldızların gökyüzünü doldurduklarını delil ile biliyoruz. İşte alışılmışın üstündeki bu fazlalık huccettir. Dolayısıyla bu durum, Nûh tûfanına benzemektedir. Zira Nûh'tan (a.s.) önce de sular, bilinen ve alışılmış bir şekilde kabarıyordu. Fakat Nûh (a.s.) geldikten sonra sular, âdete muhâlif (olağanüstü) bir şekilde kabardı ve alışılmışın dışına çıktı. İşte bu fazlalık bir âyet, bir huccettir." Şâirlerin şiirlerinde ve eskilerin kitaplarında, bu delâleti ta'n edecek [zedeleyecek] ve bu haberi yalanlayacak bir şey yoktur. Bu cevap doğru, yeterli ve kâfîdir. Çünkü Peygamber (s.a.), yıldızların alışılmış durumunu değil, kayan yıldızların gökyüzünü doldurmasını delil getirmiştir. Akıllı bir kimse böyle bir şey [alışılmışı delil] yapmaz ve kim olursa olsun böyle bir hataya düşmez. Doğruluk ve nübüvvet iddia eden ve bütün insanların kendisini tasdik etmesini ve kendisine tâbi olmasını isteyen bir kimse nasıl böyle yapsın? Dolayısıyla onun, kendisi ve ataları yaratılmadan önceki bir olayı delil getirip, "Bu, benim âyetlerimdendir/mûcizelerimdendir. Benim için meydana geldi ve beni doğrulamak üzere yaratıldı" demesi mümkün değildir. Aksi takdirde bu söz, "Benim nübüvvetimin delili, her zaman sizin üzerinize doğan güneşin, şu ânda doğacak olmasıdır." diyen kimsenin sözü gibidir.

[160] Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız -Allah ona rahmet etsin- *el-Hayavân* adındaki eserinde yıldızların kaymasından söz etmekte ve bu hâdisenin nübüvvete âyet/delil ve huccet oluşundan bahsetmektedir. Câhız, söz konusu şâirlerin bu mânadaki şiirlerinden de söz etmiştir. Câhız, İbrâhîm en-Nazzâm ve başkaları bu şiirler hakkında şunları söylemektedirler: "Bu şiirlerde, şiir sahibinin yıldızların kaymalarını kastettiklerine dair açıkbir belirti yoktur. Dolayısıyla bu muhtemel bir husustur."

[١٥٨] فإن قيل: أو ليس قد ذكر أن في شعر الشراء الأولين ذكرا لانقضاض الكواكب، وفي كتب العجم ذكر لذلك.

[١٥٩] قيل له: إن أبا علي وابنه أبا هاشم وأصحابهما قالوا: ما ننكر أن يكون قد كان قبل مبعث النبي شيء من انقضاض الكواكب، ولكنا قد علمنا بالدليل الذي قدمنا أنه قد حدث عند مبعث النبي شيء انتقضت به العادة، وامتلأت السماء به، فتلك الزيادة على الأمر المعتاد هي الحجة؛ فصار ذلك بمنزلة الطوفان، فإن الماء قد كان قبل نوح عليه السلام يزيد زيادات كثيرة معروفة معتادة، فلما جاء نوح صلى الله عليه زاد الماء زيادة انتقضت به العادة وخرج عن الأمر المعتاد، فكانت تلك الزيادة هي الآية وهي الحجة. فليس في شعر الشعراء ولا فيما وجد في كتب القدماء مطعن في هذه الدلالة، ولا تكذيب لهذا الخبر، وهذا جواب سديد شاف كاف، لأن النبي صلّى الله عليه وسلم إنما احتج بامتلاء السماء بالشهب لا بالأمر المعتاد، هذا لا يفعله عاقل ولا يقع منه كائنا من كان، فكيف بمن يدعى الصدق والنبوة ويريد من الناس كلهم تصديقه واتباعه، فلا يجوز أن يحتج عليهم بأمر قد عرفوه قبل أن يخلق ويخلق آباؤه فيقول: هذا من آياتي ومن أجلي حدث وبسبب تصديقي خلق، فيكون بمنزلة من قال: من الدلالة على نبوتي أن الشمس ما كانت تطلع عليكم وإنها الآن قد صارت تطلع.

[١٦٠] فأما أبو عثمان عمرو بن بحر الجاحظ رحمه الله، فإنه يذكر في كتاب «الحيوان» انقضاض الكواكب، وذكر ما فيه من الآية والحجة في النبوة، وذكر الشعر الذي ذكر في هذا المعنى لهؤلاء الشعراء، فقال هو وإبراهيم النظّام وغيرهما: إنه ليس في هذا الشعر أمر بيّن قد أراد به صاحبه انقضاض الكواكب ولكنه أمر محتمل.

Onlar, bu şiirlerin bazısı hakkında, "Bu şiirler uydurulmuştur. Onlar, İslâmî dönemde söylenmiştir. Bunları bazı zındıklar söylemiş ve eski şâirlere nispet etmişlerdir." dediler. Yine onlar, bu şiirleri söyleyenlerin bir kısmının kâfir ve câhilî olmakla birlikte bi'seti ve bi'setin [peygamber gönderilişinin] ilk yıllarını idrâk ettiklerini söylemişlerdir. Bu nedenle onlar [el-Câhız ve en-Nazzâm], bu şiirleri konuyla ilgisiz görmüşler ve bir cevap vermeye ihtiyaç duymamışlardır.

[161] Ebû Osman [el-Câhız], bunun [yıldızların kaymasının] İslâm'dan önce görülen bir hâdise olmasını uzak bir ihtimal görerek şöyle demiştir: "İmru'u'l-Kays, ondan öncekiler, Kinâne, Züheyr gibi eski şâirler ve eski kabîlelerin şâirleri neredeydiler? Eğer bu, onların gözleriyle gördükleri açık bir hâdise ise, neden şiirlerinde bundan bahsetmediler? Halbuki onlar, şiirlerinde yılanları, akrepleri, kirpileri, pireleri, bitleri, bütün şahısları ve yeryüzünde yürüyen hemen hemen bütün canlıları teşbîhlerinde kullandılar." el-Câhız'ın bu sözleri, doğru görünüyor. Ebû Ali [el-Cübbâî] ve arkadaşlarının "eski şâirlerin dünya dolusu şiirleri olsa bile, bizi ilgilendirmez." şeklindeki sözleri ise bu konuda kabul edilebilecek bir cevap değildir.

[162] Ebû Osman [el-Câhız] şöyle dedi: "Eski acemlerin kitaplarında yıldızların kaymasının zikredildiği iddiasına gelince, bunun doğruluğunu bilmenin yolu yoktur. Çünkü bunlar İslâmî dönemde nakledilmiştir. Bunları sırayla İslâm düşmanları ile Peygamber'i (s.a.) yalanlama ve müslümanları şüpheye düşürme konusunda hırslı kimseler nakletmiştir. Onu nakleden âdil bir müslüman olsa bile, bu haberinin doğruluğu bilinemezken, durumu tarif ettiğimiz şekilde olanın verdiği haberin doğruluğu nasıl bilinsin?"

[163] Her şeyi bir yana, biz bu haberleri nakleden kişinin her iki dili iyi bildiğini ve o adamın naklettiği bilgileri ve haberleri doğru bir şekilde aktardığını nereden bileceğiz? el-Câhız'ın dediği gibi, bu kitablar İslâm döneminde yazılmışlardır. Bu kitapların bazısı Hindlilere, bazısı Rûmlara, bazısı Yunanlılara, bazısı Kıptîlere, bazısı Nebâtîlere ve bazısı da Farslılara nispet edilmiştir. Bu kitapları tek tek ortaya koydular ve onları bu dil sahiplerine ait olarak bulduklarını, bu dilleri bildiklerini ve naklettiklerini iddia ettiler. Fakat bu hakkında bilgi bulunmayan bir husustur. Yanımızda bu kitapları ortaya koyanın iddiasından başka bir şey yoktur.

وذكروا في بعض هذا الشعر أنه مولد وقد قيل في الإسلام، قاله بعض الزنادقة ونسبه إلى الأوائل، وذكروا في بعضه أن قائله وإن كان كافرا جاهليا فقد أدرك المبعث وأوائل المبعث؛ فأبطلوا أن يكون في هذا متعلق أو يحتاج فيه إلى جواب.

[١٦١] واستبعد أبو عثمان أن يكون هذا أمر قد كان ظاهرا قبل الإسلام، قال: وإلا فأين كان القدماء من الشعراء، كامرىء القيس ومن تقدمه، وكنانة وزهير وشعراء القبائل القديمة، كيف لم يذكروا هذا في أشعارهم وهو أمر بارز لأبصارهم؟ وهم قد شبهوا بالحيات والعقارب والجعلان والخنافس والبراغيث وبالقمل وبكل شخص وبكل ما دب ودرج؟ وليس ببعيد ما قاله. فأما جواب أبي علي وأصحابه: فما نبالي ولو كان الشعر ملء الدنيا للأوائل، فما له في هذا تأثير.

[١٦٢] قال أبو عثمان: وأما ما يدّعى من ذكر الشهب في كتب العجم الأوائل فهو أمر لا سبيل إلى العلم به لأنها منقولة في الإسلام، وإنما نقلها الواحد بعد الواحد من أعداء الإسلام، ومن هو أشد الناس حرصا على تكذيب النبي صلّى الله عليه وسلم وتشكيك المسلمين، فهو لو كان عدلا مسلما ما علم ذلك بخبره، فكيف وحاله ما وصفنا؟

[١٦٣] وبعد فمن أين لنا أنه عليم باللغتين ويقصد واضعي الكتب حتى يوثق بنقله وبأخباره؟ وهو كما قال أبو عثمان، فإن هذه الكتب التي وضعت في الإسلام، ونسب بعضها إلى الهند، وبعضها إلى الروم، وبعضها إلى اليونانية، وبعضها إلى القبط، وبعضها إلى النبط، وبعضها إلى الفرس، فإنما وضعها الواحد بعد الواحد، وزعم إنه وجده لأهل تلك اللغة، وزعم أنه عالم بتلك اللغة فنقله، فهو أمر لا يقع به علم وليس معنا أكثر من دعوى هذا الواضع،

Onun yazdığı, tercüme ettiği ve müstensihlere ulaştırdığı kadarı insanların ellerinde dolaşıyordu. O [mütercim], ilmi olmayan, Mu'tezile'nin meclislerinde bulunma âdeti olmayan, kendilerinden görünen ve ilim ehline gitme yollarını bilmeyen kimselere, bunların eskilerin kitapları olduğunu söylüyordu. Bunu öğren! Çünkü bu, önemli bir konudur. Herkesin buna ihtiyacı bulunmaktadır. Zira cehâlet ve aklını kullanmamak, insanların çoğuna hâkim olan bir durumdur. İslâm düşmanları ise, çoktur ve müslümanların arasındadır. Onlar, farkına varamayacakları şekilde müslümanlara türlü türlü tuzaklar kurmaktadırlar.

[Abdullah b. el-Mukaffa]

[164] Abbâsoğulları döneminde ortaya konulan ve acem milletlerine nispet edilen hitâbeler, risâleler, tavsiyeler ve hikmetler bunlardandır. Bunları ortaya koyanların, onları eskilere ait olarak buldukları iddialarının doğruluğunu bilmenin yolu yoktur. Bunların gayeleri, insanları Kur'ân'dan, Resûlullah'ın (s.a.) sözlerinden ve selefin tavsiyelerinden alıkoymaktır. Onların, bunların mânalarını Kur'ân'dan ve Resûlullah'ın (s.a.) hadislerinden alarak, lafızlarını değiştirip acem milletlerine ve âlimlerine nispet etmiş olmaları muhtemeldir. Nitekim ilim ehli, *Kelile ve Dimne* ve *el-Yetîme* kitaplarını ortaya koyması ve onları Farslılara ait olarak bulduğunu iddia etmesi hususunda Abdullah b. el-Mukaffa'ı itham ederek şöyle demiştir: "Elimizde, onun bu iddiasından başka bir delil yoktur. O, lisânı düzgün ve ilmi derin Fars asıllı bir kişidir. Köken olarak Mecûsî idi. Uzun süre Fars'ta kalmıştı. Arap edebiyatına ve ilimlerine dair çok rivayeti vardır. Kavmîne taassubla bağlı biriydi. Yaşlanınca müslüman oldu. Fakat dininden şüphe ediliyordu.

[165] İlim ehli, Ebân b. Abdulhamîd el-Lâhikî hakkında da aynı şeyleri söylemişlerdir. el-Memûn'un arkadaşı Farslı kâtip Sehl b. Hârûn b. Râhibûn, *Kelile ve Dimne*'ye karşı *Sa'le ve 'Afrâ* adında bir kitab ortaya koymuştur. Bu kitapta kuşları ve hayvanları konuşturmuş, Abdullah b. el-Mukaffa'ın *Kelile ve Dimne*'de yaptığı gibi, Arap hikmetlerini tabîb Berzüveyhi adına zikretmiştir. Kitabın girişinde bu şahsı tanıtmıştır. Öyle anlaşılıyor ki onun maksadı, din sâliklerini ve peygamberlerin (a.s.) tâbilerini dinlerinde şüpheye düşürmektir.

فبمقدار ما يكتبه ويترجمه ويلقيه إلى الورّقين فيدور في أيدي الناس فيقول من لا علم له ولا عادة له بمجالسة المعتزلة ومن أخذ عنهم ومن لا سبيل له إلى طرق أهل العلم: هذا من كتب الأوائل؛ فاعرف هذا، فإنه باب كبير وكل أحد أمس الحاجة إليه فإن الجهل وترك التأمل غالب على الناس، وأعداء الإسلام كثير، وهم بينهم، يكيدونهم بأنواع الكيد من حيث لا يشعرون.

[١٦٤] فمن ذلك خطب ورسائل ووصايا وحكم وضعت في أيام بني العباس ونسبت إلى أمم العجم، لا سبيل إلى العلم بما إدعا واضعوها من أنهم وجدوها للأوائل، وإنما كان غرضه شغل الناس عن القرآن وعن عهود رسول الله صلّى الله عليه وسلم ووصايا السلف بعده، ولعله إنما أخذ ذلك وحصّل معانيه من القرآن ومن حديث رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وغيّر اللفظ ونسبه إلى أمم العجم والعلماء. وأهل التحصيل يتهمون عبد الله بن المقفع فيما وضعه من «كليلة ودمنة» وكتاب «اليتيمة»، وما زعم إنه وجده للفرس، فقالوا: ما معنا في هذا أكثر من الدعوى، وهو رجل بليغ اللسان بليغ العلم، فارسي الأصل، قد جرى من المجوسية على عرق، فقد كان فيها طويلا، وهو كثير الرواية لآداب العرب وعلومها، متعصب لقومه، قد أسلم بعد الكبر، وكان متهما في دينه.

[١٦٥] وهكذا قالوا في أبان بن عبد الحميد اللاحقي. وقد وضع سهل بن هارون بن رهبونة الكاتب الفارسي صاحب المأمون، كتاب «ثغرة وثعلة»، يعارضه به كتاب «كليلة ودمنة» ، وجعله على ألسن الطير والبهائم، وذكر فيه حكم العرب كما صنع ابن المقفع في كليلة ودمنة عن هذا الذي سماه برزوي الطبيب، فقدمه في صدر الكتاب كانه ما أراد إلا تشكيك أهل الديانات وأتباع الأنبياء صلى الله عليهم في أديانهم.

[166] Bir grup müneccimin elinde, Fars kralı Kisrâ'nın müneccimi Cânân'a ait olduğunu iddia ettikleri bir kitap dolaşıyordu. Onların iddiasına göre o, "bu kitapta Araplardan bir peygamber çıkacağını ve peygamberliğinin süresinin şu kadar yıl olacağını haber verdi. Yine o, Resûlullah'ın (s.a.) dönemini, peygamberlik süresini belirttikten sonra Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin -Allah onlardan razı olsun- dönemlerini, onların isimlerinden bahsetmeden anlatmıştır. O, onların hâlleri, sîretleri ve yaptıkları işler hakkında birçok şeyi tafsilatlı bir şekilde anlatmıştır." Bu sayede müneccimler, sanatlarının gerçek olduğunu ve bir bilgiye dayandığını zannettirecek kadar insanları kandırdılar. Bu şekilde onlar, emîrleri, vezîrleri ve kâtiplerinin tabakalarını bilmeyen pek çok insanın aklını çeldiler. Bunu, yızldızlar ilmi için bir delil yaptılar ve ona rağbeti artırdılar.

[167] Mu'tezile âlimlerinden birinin huzurunda bu konu açıldı. O âlim, bunu yıldız falı ilminin sıhhatine delil getiren müneccime -ki o, Bağdat'ta zamanının müneccimlerinin reisi İshâk b. Fuleyt el-Yahûdî'dir. O, zamanındaki müneccimbaşılarından ve asrındaki İbn Kibriyâ en-Nevbahtî, İbn Ferhânşâh ve Ğulâmu Zuhal gibi kimselerden önde geliyordu- şöyle dedi: "Ey Ebu't-Tayyib! Sen, bu kitabı Kisrâ'nın müneccimi Cânân'nın yazdığını nereden biliyorsun?" Dedi ki: "Bu kitap, müneccimler arasında dolaşıp durmakta ve hiçbiri ondan şüphe etmemektedir." Mu'tezilî âlimdedi ki: "Bunu geç! Ben, sana bu bilginin sıhhatini sordum. Senin yanında, Kisrâ'nın müneccimi Cânân'a nispet edilen bir kitap bulduğundan daha fazla bilgi var mı? Bu bilgiyi o kâtibin yazdığını ve onun haber verdiği şekilde ulaştırıldığını nereden biliyorsun? Ne bizde, ne de sizde bir iddiadan başka bir şey yoktur! Bu adam, o kitabı İslâmî dönemde Abbâsoğulları devrinde onlardan Deylemîler zamanında buldu. Fakat onu eski Farsça bir kitap olarak bulduğunu ve tercüme ettiğini iddia etti. Ancak onu, Resûlullah (s.a.), halifeler, Emevîler dönemi ve Abbâsoğulları devrinin büyük bir kısmı geçtikten sonra ortaya çıkardı. Bunu kesin bir şekilde bilip emin olduktan sonra ortaya çıkardı. Bu kitabı, [bahsettiği] o insanları Allah yaratmadan önce yazdığı zannedilsin diye onların isimlerini zikretmedi. İlmi olmadığı hâlde onun kitabını okuyan kimseler, onun doğru ve kabiliyetli bir kimse olduğunu, yıldız falı ilminin de sahih olduğunu iddia ediyor. Eğer o kitapta halifeler veya başkalarından, dönemlerinden ve ömürlerinden, senin için bir benzeri olacak şekilde daha öncekilerin bahsettikleri gibi gerçek olarak bahsediyorsa, bunları bize göstermen gerekir."

[١٦٦] وقد دار في أيدى قوم من المنجمين كتاب زعموا أنهم وجدوه لجانان منجّم كسرى ملك فارس، وقد أخبر فيه بزعمهم أن نبوّة تحدث في العرب يكون مدة صاحبها كذا وكذا سنة. فذكر أيام رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ثم أيام أبي بكر الصديق، ثم عمر، ثم عثمان، ثم علي رضي الله عنهم، ولم يذكر أسماءهم، وفصل من أحوالهم وسيرهم وأعمالهم شيئا كثيرا. فافتتن به المنجمون حتى ظنوا أن صنعتهم حق، وأنها تؤدي إلى علم، وفتنوا بذلك خلقا كثيرا مما لا يدري من الأمراء والوزراء وطبقات الكتاب، وجعلوا ذلك شاهدا لصنعة النجوم ونفقوها.

[١٦٧] فجرى ذلك بحضرة رجل من علماء المعتزلة فقال للمنجم الذي احتج بذلك في صحة صنعة النجوم وهو إسحق بن فليت اليهودي أحد رؤساء المنجمين في زمانه ببغداد، وكان يتقدم عند كثير منهم على رؤساء منجمي زمانه ومن كان في عصره كابن زكريا النوبختي، وكابن فرخان شاه النصراني وغلام زحل: من أين لك يا أبا الطيب أن هذا الكتاب وضعه جانان لكسرى؟ فقال هذا مشهور دائر بين المنجمين لا يشكون فيه، فقال له: عن هذا وصحته سألتك، هل هو أكثر من أنك وجدت كتابا مكتوبا منسوبا إلى جانان منجم كسرى؟ من أين أن هذا كما كتبه هذا الكاتب وأخبر به هذا المخبر وما معنا وما معكم أكثر من الدعوى؟ وإنما هذا رجل وجد كتابه في الإسلام وفي أيام بني العباس وفي زمان الديلم منها، وادعى فيه أنه قديم وجده فارسيا فنقله، وإنما وضعه بعد أن مضت أيام رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأيام خلفائه وأيام بني أمية والصدر الكبير من بني العباس وعرف ذلك وتيقّنه، فوضع الكتاب بعد ذلك، وحذف أسماء القوم ليظن أنه قد وضعه قبل أن يخلقهم الله، فيدعي من يقرأ كتابه ممن لا علم له الصدق والحذق، ولصنعة النجوم الصحة. وإلا فأرنا إن كان قد أخبر فيه عمّن يأتي من الخلفاء أو غيرهم، أو ذكر أيامهم وأعمارهم على التحقيق كما ذكرها عمن تقدم، حتى يكون لك في ذلك شبهة.

[168] İbn Fuleyt, bu uzun konuşmadan hayrete düştü. Sert iken yumuşadı, heyecanlı iken sâkinleşti ve şöyle dedi: "Durum senin söylediğin gibi olabilir." Bunun üzerine Mu'tezilî âlim ona şöyle dedi: "O iddialardan ne çabuk vazgeçtin!" İbn Füleyt şöyle dedi: "Sana anlatayım. Ben, o adama nispet edilen kitabın dört nüshasını okudum. Hepsi birbirinden farklıydı. O adam kitabında, Beyt'e [Kâbe'ye] haccın ve ona tazimin duracağını söylüyordu. Ben de, her sene bunun gerçekleşeceğini bekliyor ve hacılara soruyordum. Fakat Kâbe'ye hacc durmuyordu."

[169] İbn Fuleyt'in sözü ve gösterdiği delil bizim için önemli değildir. Çünkü o kuvvetli bir delil değildir. Zira hasmın, 'Şöyle olacak!' demesi veya başka bir şekilde göz boyaması mümkündür. Önemli olan, kitabın yazarının zikrettiği şeyin yıldız falı ilminde yerinin olmaması ve ayrıntılı olarak isabet kaydememesidir. Onlar, bazen tesâdüfî olarak isabet kaydederler. Yüzük ve tek-çift oynayanların, tilkiye bakarak, karga ve baykuş uçurarak fal açanların isabet ettikleri gibi. Hatta bunların tesâdüfen isabet kaydetmeleri, kralların uzman müneccimlerinden daha çok, daha güzel ve daha hızlıdır. Bu bilgi, yıldız falı ilminin bâtıl olduğu hususunda sana yeter. Konumuz müneccimlere cevap vermek değildi. Biz de, söz buraya gelince zikrettik. Müneccimleri reddetme hususunda ileride daha çok bilgi bulacaksın.

[170] Cânân ve benzerlerine nispet edilerek peygamberlerin düşmanları tarafından ortaya konulan kitapların zikredilmesisinin sebebi, onların peygamberlerin haberleri konusunda şüpheye düşürmeye çalışmaları, onların doğrularını müneccimlerin tesâdüfleri yerine koymaları, yıldız falı sanatına revaç kazandırmaya çalışmaları, korku ve güven hususunda insanları kendilerine rağbet ettirerek onların güvenlerini kazanmaya ve onlar üzerindeki hilelerini gerçekleştirmeye çalışmalarıdır. Müneccimler, bu türe *el-hâzûr* [aldatma] adını vermektedirler. Bunun çok yapıldığını görürsün. Zira onlar şöyle diyorlar: "İbn Ebrî el-Yahûdî, *el-Kırânât* isimli kitabında, "Allah, şunun, şunun olmasını diledi" dedi ve doğru çıktı. el-Hasan b. Sehl, el-Fadl [b. Sehl], Me'mûna olmadan önce "Şöyle şöyle olacak!" dediler ve aynen oldu."

[١٦٨] فتحير ابن فليت من هذا بعد الخطاب الطويل، ولان بعد شدته، وسكن بعد نزوته، وقال: لعل الأمر أن يكون كما قلت، فقال له المعتزلي: ما أسرع ما رجعت عن تلك الدعاوى، فقال: أنا أخبرك، قد قرأت أربع نسخ من هذا الكتاب المنسوب إلى هذا الرجل، وكلها مختلفة، وقد ذكر فيها أن البيت يسقط حجّه وتعظيمه، وأنا أتوقع كل سنة واسأل عن الحاجّ فإذا هو لا ينقطع حجّه.

[١٦٩] ولم يكن بنا قول ابن فليت ولا استدلاله فإنه ليس بشيء قوي، ويمكن الخصم أن يدّعي أن ذا سيكون، أو يشغب بغير هذا، ولكن الذي ذكره واضع الكتاب ليس في صنعة النجوم شيء منه ومن الإصابة على طريق التفصيل، وإنما تتفق لهم الإصابات عن غير علم كما تتفق للعّابين الخاتم والزوج والفرد، وللمتفائلين برؤية الثعلب، وللمتطيرين بالغراب والبوم، وما يتفق لهؤلاء من الإصابة أكثر وأحسن وأسرع لحذاق منجمي الملوك، وهذا يكفيك في بطلان صنعة النجوم، ولم نكن في الرد عليهم، ولكن عرض هذا فذكرناه، وستجد في الرد عليهم أكثر من هذا.

[١٧٠] ولكن ذكر الكتاب المنسوب إلى جانان وأمثاله، يضعه أعداء الأنبياء ليشكوا في أخبارهم، وليجعلوا صوابهم جاريا مجرى إصابة المنجمين، ولينفقوا صنعة النجوم، وليرغبوا الناس في الفزع إليهم وفي التعويل عليهم ويستأكلوهم، ولتتم حيلتهم عليهم وهذا الجنس يسميه المنجمون الهاذور، وأنت تجد هذا كثيرا، فيقولون: قال ما شاء الله ابن أبري اليهودي في القرانات كذا وكذا وقد صح، وقال الحسن بن سهل والفضل للمأمون: كذا وكذا قبل أن يكون فكان كذلك.

[171] Kelâm ilmini bilmeyen bazı tarihçiler ve nakilciler, zaman zaman bu tür kitaplardan ve haberlerden bahsediyorlar ve onları kendi kitaplarına kaydediyorlar. Onları okuyan bilgisiz ve âlimlere sorma alışkanlığı olmayan kimseler de, şaşırıyorlar ve sapıtıyorlar. İslâmî dönemde de bazı insanlar bu şekilde yaptılar, olmuş ve geçmiş birtakım olaylara yöneldiler ve bu olaylar hakkında şiirler ürettiler. Sonra bunları daha önce yaşamış olan birtakım insanlara nispet ederek, onların bunları olmadan önce bildiklerini iddia ettiler. Nitekim İbn Ebi'l-Akb denilen bir adama nispet edilen bir kasîdede böyle yaptılar. O kasîdede, Abbâsoğulları devleti, nasıl kurulduğu, onların bazı halifeleri, ne zaman öldükleri ve kabirlerinin nerede olduğu zikredilmiştir. O adamın, bu bilgileri imâmlardan ve vasîlerden aldığını iddia ettiler. Bu aslı olmayan bir şeydir ve şüphe götürmez bir yalandır. Bunun ortaya konuluşu zikrettiğimiz şekildedir. Bunu öğren! Çünkü bu, pek çok kişinin aldandığı ve problem yaşadığı büyük bir konudur. Bunu bilmeme yüzünden, bu ümmete mensup olup Mu'tezile'ye muhalefet eden Şîa ve diğer taifelerden birçoğu sapıttı.

154[Yunan Filozoflarının Kitapları]

[172] Eflatun, Aristoteles ve diğer Yunan filozoflarına nispet edilen kitaplar da aynı şekildedir. Bunlar da İslâmî dönemde tercüme edildi. Onları tercüme edenler ve araştıranların hiçbiri, o filozofların haberleri hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Bunun yanı sıra onlar, Resûlullah (s.a.) düşmanları, insanları İslâm hakkında şüpheye düşürmeye ve müslümanları ondan çevirmeye aşırı hırslı kimselerdi. Onlar, hıristiyanlık perdesi arkasına gizlendiler. Fakat hıristiyanlar, onları kabul etmemekte ve onları ilhâd/inkâr, şeriatleri iptal etmek, rubûbiyyet ve nübüvvet konularında ta'nda bulunmakla suçluyorlardı. Kustâ b. Lukâ, Huneyn b. İshâk, oğlu İshâk, Kuveyrî, Mettâ b. Yûnus ve Yahyâ b. Adiyy gibi. Bunlar, sayıları az olmakla beraber aynı zamanda yaşamamışlardır. Öklid'in hocası Keşiş Yuhanna, el-Macestî ve diğerleri şöyle diyordu: "Bu filozofların kitaplarını nakledenler, filozofları kollamak ve korumak için onların pek çok sapıklığını ve fâhiş yanlışlarını gizlediler. Bu yanlışları değiştirerek, taşımadıkları İslâmî mânalar verdiler ve açıklamalar yaptılar." Mütedeyyin düşmanın ihanetinden emîn olunamıyorsa, âhirete inanmayan, hesâba çekileceğini ummayan ve cezadan korkmayan kimseden nasıl emîn olunur?

[١٧١] وربما وقع لبعض المؤرخين والإخباريين ممن لا علم له بصنعة الكلام مثل هذه الكتب والأخبار فيذكرها ويضمنها كتبه، فيقرؤها من لا علم له ولا سأل العلماء عنها فيتحير ويضل. وقد صنع الناس في الإسلام مثل هذا، فقصدوا إلى أمور قد كانت ووقعت فعملوا فيها أشعارا ونسبوها إلى قوم قد تقدموا وادعوا أنهم قد عرفوها قبل أن تكون، كما صنعوا في قصيدة نسبوها إلى رجل يقال له ابن أبي العقب ذكر فيها دولة بني العباس وكيف ابتداؤها، وذكر جماعة من خلفائهم وأين ماتوا وأين قبورهم، وادعوا إنه أخذ هذا عن الأئمة وعن الأوصياء، وهو أمر لا أصل له وكذب لا يشك فيه، وإنما سبيله ما ذكرنا، فاعرف ذلك فإنه باب كبير، والمخرق به والمشاكل به كثير، وللجهل به ضلت طوائف من هذه الأمة ممن خالف المعتزلة من طوائف الشيع وغيرهم.

[١٧٢] وهذه سبيل الكتب المنسوبة إلى اليونانية كأفلاطن وأرسطاطالس وغيرهم، فإنها نقلت في الإسلام، وناقلوها ومدرسوها إنما هم الواحد بعد الواحد الذين لا يعلم بأخبار جماعتهم شيء، وهم مع هذا أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأشد الناس حرصا على التشكيك في الإسلام وصدّ أهله عنه، وهم يسترون بالنصرانية والنصارى لا يرضونهم، ويشهدون عليهم بالإلحاد وتعطيل الشرائع والطعن في الربوبية وفي جميع النبوات، وقد حرموهم ونهوا عنهم، كقسطا ابن لوقا، وحنين بن إسحق وابنه إسحق، وقويرى، ومتى بن يونس، ويحيى بن عدي، وهؤلاء مع قلتهم ما جمعهم زمان واحد. وكان يوحنا القس مدرس أقليدس والمجسطي وغيره يقول: قد حذف الذين نقلوا كتب هؤلاء كثيرا من ضلالهم وفاحش غلطهم عصبية لهم وإبقاء عليهم، وأعاروهم وأعطوهم ما ليس لهم من معاني الإسلاميين وبيانهم، والعدو إذا كان متدينا لم يؤمن حنقه، فكيف بمن لا يعتقد معادا، ولا يرجو حسابا، ولا يخاف عقابا.

[173] Tekrar yıldızların kaymasını anlatan kitaplara dönelim. Müslüman âlimler, Aristoteles'e nispet edilen, *el-Asâru'l-Ulviyye* isimli kitabı incelediler. -Bu kitap, sözü edilen mütercimlerden biri tarafından, Abbâsî halifelerinden biri için tercüme edilmiştir.- Fakat onda açıkça yıldızların kaymasından söz edildiğine rastlamadılar. Muhtemelen bu, o mütercimlerden birinin yorumladığı ve Aristoteles'in böyle kastettiğini iddia ettiği bir görüştür. O görüş de, "O, yeryüzünden kalkıp gökyüzüne yükselen bir şeyi andırmaktadır." şeklindedir.

[174] Hârûn er-Reşîd, Rûmları sıkıştırmış, onları kendi beldelerinde muhasara altına almış ve zelil etmişti. Sonunda Rûmlar, cizye vermeyi ve bu sayede korunmayı kabul ettiler. Hârûn er-Reşîd de onlardan cizyeyi aldı ve onlara bir mektup yazdı. Bu mektupta, onlara Allah'ın birliğini, kıdem bakımından tek olduğunu ve Allah'ın Nebî'sinin doğruluğunu açıkladı. Mektupta, yeterli ve güzel bir miktarda nübüvvet alâmetlerinden bahsetti. Bu mektubu, Mu'tezile'den bir adamla -Mu'ammer veya başka biriyle- Rûm kralına gönderdi. Mektubun metnini, Ebu'r-Rebî' Muhammed b. el-Leys el-Kâtib el-Kureşî yazmıştı. Bu mektup, *Tâcu'l-İsfahânî*'nin risâleleri içinde mevcuttur. Bundan şüphe etmiyorum. Fakat bazı ilim adamları bu mektubun, İbn Ebî Tâhir'in *el-Mensûr ve'l-Manzûm* adındaki eserinde yer aldığını bana söylediler. Hârûn er-Reşîd bu mektupta, "yıldız kayması" âyetinden/mûcizesinden de bahsetti ve bu hususta yeterli deliller ortaya koydu. Söz konusu mektup, acemlerin kitapları incelendikten ve bu konuda söylenmiş olan her şey araştırıldıktan sonra Rûm kralına gönderildi. Böylece bu âyetin/mûcizenin sahih olduğunu ve eski âlimlerin bu konuda ne kadar incelemeler yaptıklarını öğrenmiş bulunuyorsun.

[175] Nitekim Ebû Ali [el-Cübbâî] -Allah ona rahmet etsin- ve ashâbı, daha önce zikrettiğimiz gibi şöyle demişlerdi: "Eskilerin tamamı, Resûlullah'ın gönderilişi sırasında âdete muhâlif bir şekilde yıldızlarda bir fazlalık olduğunu ve bütün gökyüzünü doldurduğunu söyleseler bile, bu onun mûcizesine zarar vermez."

[176] Bir rivayette şöyle geçer: "Bir yıldız kaymıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.),"Siz, Câhiliye döneminde buna ne diyordunuz?" diye sordu." Buna dayanarak Ebû Ali [el-Cübbâî]'nin taraftarları, Ebû Osman [el-Câhız]'ın taraftarlarına şöyle dediler: "Bu rivayet, eskiden de yıldız kaymasının olduğuna, fakat Resûlullah'ın gönderilişinden sonra âdete muhâlif bir şekilde bir ziyâdelik olduğuna delâlet etmektedir."

[١٧٣] ثم عدت إلى ما كتب عليه من ذكر الشهب. وقد تصفح العلماء الكتاب المعروف بالعلوي المنسوب إلى أرسطالس فإنه نقله بعض هؤلاء لبعض الخلفاء من بني العباس ليتحفه به، فما وجدوا فيه ذكرا مصرحا لانقضاض الكواكب، وإنما هو قول محتمل يتأوله بعضهم ويدعى أنه أراد به ذلك، وهو بأنه شيء يثور من الأرض ويرقى إلى الجو أشبه.

[١٧٤] وقد كان هارون الرشيد ضغط الروم وحاصرهم في بلادهم وأذلهم إلى أن أجابوا إلى أداء الجزية واتقوه بها فأخذها منهم، وكتب إليهم كتابا بيّن لهم توحيد الله وانفراده بالقدم وصدق نبيّه صلّى الله عليه وسلم، وذكر فيه قطعة كافية حسنة من أعلام النبوة وأنفذه إلى ملك الروم مع رجل من المعتزلة إما معمّر أو غيره، والكتاب إنشاء أبي الربيع محمد بن الليث الكاتب القرشي، وهو موجود في رسائل تاج الأصفهاني لا أشك، وقد حدثني بعض أهل العلم أنه مذكور في «المنثور والمنظوم» لابن أبي طاهر. وقد ذكر في هذا الكتاب آية الشهب وانقضاض الكواكب واستوفى الحجة فيها، ولم ينفذ هذا الكتاب إلى ملك الروم إلا بعد تصفح كتب الأعاجم واستقصاء كل ما يمكن أن يقال، لتعلم صحة هذه الآية وخوض العلماء فيها قديما.

[١٧٥] وقد قال أبو علي رحمه الله وأصحابه كما قد ذكرنا عنهم ما لا يضرنا ولو ذكر الأوائل كلهم الحجة في الزيادة الناقضة للعادة وامتلأ السماء به عند مبعثه.

[١٧٦] وقد جاء في الأثر أن كوكبا انقض فقال النبي صلّى الله عليه وسلم: ما كنتم تقولون في هذا في الجاهلية؟ فقال أصحاب أبي علي لأصحاب أبي عثمان: هذا يدل على أنه قد كان لانقضاض الكواكب أثر ثم زاد في المبعث زيادة انتقضت العادة به،

Ebû Osman'ın taraftarları buna, "Peygamber (s.a.), "Siz, Câhiliye döneminde buna ne diyordunuz?" sözüyle, "Müslüman olmadan ve kendisini tasdik etmeden önce" ne dediklerini sordu." diyerek cevap verdiler. Her iki görüşe göre de, âyet/mûcize sâbit ve huccet sağlamdır. Bu mûcizenin varlığında ve gerçekleşmiş olduğunda bir ihtilaf yoktur.

[Aristoteles'in Alem Tasavvuru]

[177] Aristoteles'e gelince, her ne kadar taraftarları tasdik ediyorlarsa da, onun söylediklerine güvenilmez. Çünkü o, kâmil bir akla sahip değildir. Nitekim taraftarları ondan şunları nakletmektedirler: "Güneş, ay ve yıldızlar gibi ulvî cisimlerin parçalanması, cüzlere ayrılması ve bölünmesi mümkün değildir. Çünkü güneş sıcak değildir ve sıcak olması imkânsızdır. Bu cisimlerin sıcak veya soğuk, yaş veya kuru, yumuşak veya sert, ağır veya hafif olmaları mümkün değildir. Bu yıldızların bir yıldız daha artması ve onlardan bir yıldız eksilmesi muhâldir. Güneşin olduğundan daha çok veya az olması, onun rengi, kokusu ve tadının olması da imkânsızdır."

[178] Bu adamın (Aristoteles) gök cisimleri için imkânsız gördüğü şeyler aklen mümkündür. Âlim olsun, cahil olsun, düşünsün ya da düşünmesin her akıl sahibi bunu bilir. Eğer o bir akıllıysa ve o aklı sayesinde, bütün akıl sahiplerinin kolayca ve ilk düşünüşte kabul ettikleri şeyler hususunda bu inkâr ve inatçılığı gösterecek bir noktaya ulaşmışsa, ona kim güvenir ve görüşlerine değer verir veya ondan bahseder? Kim onu takip eder ve kusurlarına -ki o, baştan sona söylediklerinin tamamında kusurludur- tâbi olur? Onun, bundan başka cahilliği ve akıl dışılığı olmasaydı bile, bu kendisine yeter ve artardı. Şayet onun cehâleti, baştan sona yeryüzündekilerin tamamına dağıtılsaydı, onların dereceleri düşer ve değerleri azalardı. Bu yüzden eleştirilecek ve tenkit edilecek kimselerden sayılmazlardı. Onun bunun dışında da basit ve değerini düşürücü başka cahillikleri de vardır ki araştırırsan, onları bulursun ve vâkıf olursun.

فقال أصحاب أبي عثمان: إنما أراد النبي صلّى الله عليه وسلم بقوله لهم: ما كنتم تقولون في ذلك في الجاهلية، يريد قبل إسلامهم وقبل تصديقهم له. وعلى كلا القولين فالآية ثابتة والحجة قائمة، وليس في هذا خلاف في كونها ووقوعها.

[١٧٧] وأما أرسطالس هذا فلا معول على ما يقوله، وإن كان أصحابه قد صدقوا عليه فهو غير كامل العقل، لأنهم حكوا عنه أن هذه الأجسام العلوية من الشمس والقمر والكواكب لا يجوز أن تنقسم ولا تتجزأ ولا تتبعض، وأن الشمس ليست حارة ومحال أن تكون حارة، وأن هذه الأجسام محال أن تكون حارة أو باردة، أو رطبة أو يابسة، أو ثقيلة أو خفيفة، أو لينة أو خشنة، ومحال أن تكون هذه الكواكب أكثر مما هي بكوكب واحد، أو ينقص منها كوكب واحد، ومحال أن تكون الشمس أكثر مما هي أو أقل، ومحال أن يكون لها لون أو ريح أو طعم.

[١٧٨] وهذا الذي أحاله هذا الرجل جوازه قائم في العقل، يعلمه كل عاقل من عالم وجاهل، ونظار وغير نظار، فإن كان عاقلا وبلغ به المحل واللجاج إلى أن ركب هذه المجاحدة والمكابرة فيما هو في فطر العقول كلها وفي أوائلها، فمن يعده أو يعتد بقوله أو يذكره فيمن يرد عليه ويتتبع عوراته وهو عورة كله من أوله إلى آخره؟ ولو لم يكن له من الجهل والخروج من العقل إلا هذا لكفاه وأغناه، بل لو قسمت هذه الجهالة على جميع أهل الأرض، من أولهم إلى آخرهم لحطت منازلهم، وأسقطت أقدارهم، حتى لا يعدوا فيمن ينقض عليه ويرد قوله. كيف، وله من الجهالات المستخفة المسقطة غير هذا مما إن طلبته وجدته ووقفت عليه.

[179] Aristoteles'in cahilliklerinden biri de, semâ, güneş, ay ve yıldızların akleden, mümeyyiz, işiten, gören, zarar veren, fayda veren, dirilten ve öldüren olduklarına ve bu âlemdeki bütün hâdiselerin onların fiilleri ve etkileri olduklarına inanmasıdır. Semâ, güneş, ay ve yıldızların cansız ve ölü olduklarını bilmek, güneş ve ay ışığının, yıldızların ışığının, şimşeğin, bulutun, rüzgârın, yağmurun, denizin, suyun, toprak ve ateşin cansız ve ölü olduklarını bilmek gibidir. Toprak, ateş, su, hava ve bitkiler hakkında bunu iddia eden kimse ile yıldızlar hakkında iddia eden kimse arasında fark yoktur. Bilakis yiyecek, içecek, hava ve benzerlerinin canlı, kâdir, fayda veren, zarar veren, dirilten ve öldüren olduklarını iddia etmesi, bunu güneş, ay ve yıldızlar hakkında iddia etmesinden daha çok tartışmaya değer olurdu.

[180] Aristoteles şöyle diyordu: "Havanın olduğu yerde, canlının olması mümkündür. Hava bulunmayan yerde canlı bulunmaz. Hava olmadığı zaman sağlıklılar hastalanır, hastalar ölür, meyveler, sebzeler, yemekler ve bitkiler çürürler. Bundan dolayı havanın canlı, gören, işiten, kudret sahibi, dirilten ve öldüren olduğunu anladım."

[181] Aristoteles, su hakkında şöyle diyordu: "Suyun bulunduğu yerde hayvanlar ve bitkiler bulunuyor. Suyun bulunmadığı yerde hayvanlar ve bitkiler telef oluyor. Bundan dolayı suyun canlı, konuşan, işiten, gören, fayda ve zarar veren olduğunu anladım."

[182] Aristoteles, toprak ve bileşenleri hakkında da, -onda bitkiler ve madenler bulunduğu için- aynı şeyi anlatıyordu.

[183] Aynı şekilde o, ateş hakkında da şöyle demektedir: "Görmez misin ki ateş, yumurta ve benzeri şeyleri bağlamaktadır. Demir, kalay, altın, gümüş ve benzeri şeyleri de çözmektedir. Ayrıca bazı şeyleri beyazlatıp bazılarını da siyahlaştırmaktadır. Bundan dolayı bunların hepsinin canlı, konuşan, işiten, gören ve yapan olduklarını anladım."

[184] Aslında bu Mânî'nin görüşüdür. Hatta Mânî bunları, âlemdeki bütün cisimler ve ondaki her bir cüz, daha da ileri giderek demir, taş ve odun hakkında söylemiştir. Mennâniyye [Maniheistler] şöyle diyordu: "Susam ve patlıcan kızartılırken, kazanlar kaynarken ve odunlar kırılırken işitilen sesler, onların çekmiş oldukları elemden dolayı çığlıkları ve inlemeleridir." Mennâniyye, filozofların bu görüşleri kendilerinden aldıklarını iddia etmektedirler.

[١٧٩] ومن جهله أنه اعتقد أن السماء والشمس والقمر والكواكب، عاقله مميزة سميعة بصيرة ضارة نافعة تحيي وتميت، وأن كل حادثة في هذا العالم من فعلها وتأثيرها. والعلم بأن السماء والشمس والقمر والنجوم جمادات وموات كالعلم بأن شعاع الشمس وشعاع القمر وضوء الكواكب والبرق والغيم والريح والمطر والبحر والماء والهواء والأرض والنار جماد موات، ولا فرق بين من ادعى في الأرض والنار والماء والهواء والنبات ذلك أو ادعاه في الكواكب، بل كانت دعواه في الطعام والشراب والهواء وأشباه ذلك أنها حية قادرة نافعة ضارة تحيي وتميت أجدر وأدخل في الشغب ممن ادعى ذلك في الشمس والقمر والسماء والكواكب.

[١٨٠] فيقول: وجدت الهواء حيث كان جاز أن يكون معه الحيوان، وحيث لا يكون لا يكاد يوجد حيوان، وإذا ركد مرض الأصحاء ونهك المرضى وتعفن عنده الثمار والطعام والنبات، فعلمت أنه حيّ سميع بصير قادر يحيي ويميت.

[١٨١] ثم يصير إلى الماء فيقول: عند وجوده يوجد الحيوان والنبات وعند عدمه يتلف الحيوان والنبات، فعلمت أنه حي ناطق سميع بصير نافع ضارّ.

[١٨٢] ثم يصير إلى الأرض ومرافقها فيذكر منها مثل ذلك، لما فيها من النبات والمعادن.

[١٨٣] وكذلك في النار قال: ألا ترى أنها تعقد شيئا كالبيض وما أشبهه، وتحل شيئا كالنحاس والرصاص والذهب والفضة وما أشبه ذلك، وتبيض شيئا وتسود شيئا، فعلمت أن هذه الأشياء كلها حية ناطقة سميعة بصيرة فعالة.

[١٨٤] وهذا قول ماني، حتى قال في أجسام العالم كلها وفي كل جزء منها، حتى قال ذلك في الحديد والحجارة والحطب. والمنانية تقول في الأصوات التي تسمع عند قلي السمسم والباذنجان وأصوات غليان القدور وأصوات الحطب عند التشقيق، هذا كله صراخ وضجيج منها، لما تجده من الآلام. والمنانية تزعم أن الفلاسفة عنها أخذت هذه المذاهب.

[Müslüman İdareciler ve Mülhit Düşmanları]

[185] Bunları burada sana zikretmemin sebebi, zındıkların ve mülhidlerin akıllarının derecesini öğrenmendir. Şayet idareciler, kâtipler ve vezirlerden bir grup onlara kapılmasaydı, biz de bunları zikretmezdik. Ancak bunlar, gaflet içinde oldukları ve temyiz güçleri zayıf olduğu için onlara aldandılar. Bu yüzden Bâtıniyye, onları davet etmeye ve onları aldatmak için ehl-i beyt hakkında yalan uydurmaya başlayınca, insanlar öğrensinler diye onların içyüzlerini ve gerçek yönlerini onlara anlatmaya mecbur kaldık.

MUDAR KABİLESİNE YAPTIĞI BEDDUÂNIN GERÇEKLEŞMESİ

[186] Resûlullah'ın (s.a.) alâmetlerinden biri şudur: Mudar, kendisini yalanladıkları, kendisine ve ashâbına işkence ettikleri zaman Resûlullah onlara şöyle beddua etti: "*Allah'ım! Mudar'a şiddetini artır ve onların üzerine Yûsuf (a.s.) kavmine gönderdiğin kıtlık yılları gibi yıllar gönder."* [5] Bunun üzerine Allah, onlara bir damla yağmur göndermedi. Bu yüzden bitkiler ve ağaçlar kurudu, hayvanlar öldü. Öyle ki kokmuş deriler kızartmaya ve hayvan leşleri yemeye başladılar. Durumun şiddetinden dolayı çeşitli beldelere dağıldılar. Hâcib b. Zurâre, Kisrâ'ya gitti ve başlarına gelen bu durumdan dolayı ona şikâyette bulundu. Hâcib, Kisrâ'dan otlak arazide hayvan otlatmasına izin vermesini istedi ve yayını rehin bıraktı. Bu, bilinen bir olaydır. Bu hususta Kur'ân/âyet nâzil olmuş ve hakkında derin araştırma yapılmıştır. Allah (a.c.) şöyle buyurdu: *O zaman sen göğün apaçık bir duhân [duman] getireceği günü gözetle. (O duman) insanları sarıp kuşatacaktır. İşte bu acı bir azaptır* (Duhân, 44/10-11). *Duhân*/duman, "kıtlık" demektir. Kıtlığa duhân/duman denilmesinin nedeni, kıtlık yılında havaya bol miktarda tozun yükselerek duman şeklini almasıdır. Nitekim Araplar, kıtlık yılına *el-ğabrâ* [tozlu yıllar] demektedirler. Çünkü kıtlık yılında havaya çok toz kalkmaktadır.

[187] Bu hâdise olmuş ve gerçekleşmiştir. Bunun gelecekte meydana gelecek şeylerden olması mümkün değildir. Çünkü Allah (c.c.), *O duman insanları sarıp kuşatır. İşte bu acı bir azaptır* (Duhân, 44/11) diyor. Sonra bununla uyumlu olacak şekilde şöyle buyurmuştur: "*Biz o azâbı biraz kaldıracağız, fakat siz yine döneceksiniz. O gün biz (kâfirleri) büyük bir yakalayışla yakalarız, çünkü biz intikam alıcılarız* (Duhân, 44/15-16).

5 Buhârî, Cihad, 98

[١٨٥] وإنما ذكرت لك بهذا المكان لتعرف مقدار عقول الزنادقة والملحدة، ولولا فتنة قوم من الرؤساء والكتاب والوزراء بهم لما ذكرناهم، ولكن هؤلاء لغفلتهم وسوء تمييزهم قد اغتروا بهم لما ذكرناهم. وصارت هذه الباطنية تدعو إليهم، وتضع الروايات الكاذبة عن أهل البيت فيهم، فوجب أن نذكرهم بما فيهم ويصدق عليهم، ليعرفهم الناس.

وباب آخر

[١٨٦] ومن آياته صلّى الله عليه وسلم، أنهم لما كذبوه وآذوه في نفسه وأصحابه دعا عليهم فقال: اللهم أشدد وطأتك على مضر، وابعث عليهم سنينّ كسنيّ يوسف صلّى الله عليه وسلم، فأمسك عنهم القطر حتى جفّ النبات والشجر وماتت الماشية، وحتى اشتووا القد وأكلوا العَلهر، وتفرقوا في البلاد لشدة الحال. فوفد حاجب ابن زرّارة إلى كسرى فشكا إليه ما نالهم، وسأله أن يأذن له في الرعي بالسواد ورهنه قوسه، وهي قصة معروفة نزل بها القرآن وجرى فيها الخوض، وهو قوله عز وجل: ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّماءُ بِدُخانٍ مُبِينٍ، يَغْشَى النَّاسَ هذا عَذابٌ أَلِيمٌ﴾ «الدخان ١١». والدخان الجدب، ثم سمي دخانا لأن الغبار يرتفع في عام الجدب فيكون كانه دخان، ولذلك سميت سنة الجدب غبراء لارتفاع الغبار فيها.

[١٨٧] وهذا شيء قد كان ومضى، ولا يجوز أن يكون هذا مما لم يأت، لأنه عز وجل يقول: ﴿يَغْشَى النَّاسَ هذا عَذابٌ أَلِيمٌ﴾ «الدخان ١١» . ثم ورد على نسق ﴿إِنَّا كاشِفُوا الْعَذابِ قَلِيلًا أنكمْ عائِدُونَ، يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ﴾

"O gün"den maksat, Bedir günüdür. Bütün bunlar, duman hâdisesinin Resûlullah'ın bedduası sebebiyle gerçekleştiğine ve geçmişte olduğuna delâlet eder. Zira Allah bu hususta, *Biz o azâbı biraz kaldıracağız, fakat siz yine döneceksiniz* (Duhân, 44/15) buyurmuştur. Âhirette günahlara dönmek de imkân dışı bir şeydir. Nitekim azâbın kalkması da Resûlullah'ın (s.a.) duasıyla olmuştur. Bunun üzerine yağmur yağmış ve bolluk olmuştur. Fakat onlar, sonra yine tuğyânlarına [azgınlıklarına] döndüler.

[188] Abdullah b. Mes'ûd'un ashâbı şöyle dedi: "Bir gün Abdullah'ın yanında oturuyorduk. O da aramızda uzanmış yatıyordu. O esnada bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Ebû Abdurrahman! Bir kıssacı, Kinde kapılarının yanında -yani Kûfe'de- hikâye anlatıyor ve duhân/dumân âyeti/mûcizesinin gelecekte meydana geleceğini, kâfirlerin nefeslerini keseceğini ve müslümanları nezle kadar etkileyeceğini iddia ediyor. Abdullah dedi ki: "-Kızgın bir şekilde oturdu.- Ey insanlar! Allah'tan korkun. Birisi bir şey biliyorsa onu bildiği gibi anlatsın. Bilmiyorsa "Allah daha iyi bilir." desin. Zira Allah, Nebî'sine (s.a.) şöyle demiştir: *Ey Muhammed! Onlara de ki: (Ben) peygamberlik için sizden bir şey istemiyorum. Ben kendiliğimden teklif koyan birisi de değilim* (Sâd, 38/86). Peygamber (s.a.), insanların sırt çevirdiklerini görünce, "*Allah'ım! Yûsuf'un (a.s.) kıtlık yılları gibi onlara da yedi kıtlık yılı ver!*" dedi. Bunun üzerine her şeyi yiyip bitirdikleri kıtlık yılları geldi. Öyle ki kokmuş deriler ve leş yemeye başladılar. Onlardan biri, göklere baktığı zaman açlıktan duman görüyordu. O sırada Ebû Sufyân b. Harb Resûlullah'a gelerek şöyle dedi: "Ey Muhammed! Sen itaati emreden ve akrabalarını gözeten bir kişisin. Kavmin helak oldu. Onlar için Allah'a dua et!" dedi. İbn Mes'ûd şöyle devam etti: "Duman yılları, Yûsuf'un (a.s.) kıtlık yılları gibi oldu. Sonra o dar yıllar kalktı. Siz Allah'ın, '*Biz onlardan azâbı azıcık kaldırırız, fakat onlar döneceklerdir.*' (Duhân, 44/11) dediğini görmez misiniz? Allah, bunu söyledikten sonra ona, "Bekle!" dedi. Resûlullah da bir süre bekledi ve bu olay gerçekleşti. Sonra dua etti ve bu durum kalktı. *el-Batşetu'l-kübrâ* [büyük musibet], Bedir günüdür. Rûm, duhân, batşe ve lizâm (cezâ) âyetleri/mûcizeleri vuku buldu."

يعني يوم بدر، وهذا كله يدل على أن الدخان قد انقضى ومضى، وأنه بدعائه، لأن العذاب في الآخرة لا يجوز أن ينكشف ولا يخف. وقد قال في هذا: ﴿إِنَّا كاشِفُوا الْعَذابِ قَلِيلًا أنكمْ عائِدُونَ﴾ والعود إلى المعاصي في الآخرة لا يقع أيضا. وكان انكشاف العذاب عنهم بدعائه أيضا، فأتاهم الغيث وكثر، ثم عادوا إلى طغيانهم.

[١٨٨] قال أصحاب عبد الله بن مسعود: كنا عند عبد الله جلوسا وهو مضطجع بيننا، فأتى رجل فقال: يا أبا عبد الرحمن إن قاصّا عند أبواب كندة- يعني الكوفة-يقصّ، يزعم أن آية الدخان تجيء فتأخذ بأنفاس الكفار، ويأخذ المؤمنين منه كهيئة الزكام. فقال عبد الله: -وجلس وهو غضبان-أيها الناس اتقوا الله، ومن علم شيئا فليقل بما يعلم، ومن لا يعلم فليقل الله أعلم، فإن الله قال لنبيه صلّى الله عليه وسلم: ﴿قُلْ ما أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَما أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ «سورة ص ٨٦». إن النبي صلّى الله عليه وسلم لما رأى من الناس أدبارا قال: اللهم سبعا كسنيّ يوسف صلى الله عليه، فأخذتهم سنة حصدت كل شيء حتى أكلوا الجلود المنتنة والجيف، وينظر أحدهم إلى السماء فيرى دخانا من الجوع؛ فأتاه أبو سفيان بن حرب، فقال: يا محمد أنك حيث تأمر بالطاعة وبصلة الرحم، وإن قومك قد هلكوا فادع الله لهم. قال ابن مسعود: فكانت الدخان سنين كسنيّ يوسف عليه السلام فكشف عنهم، أما ترونه قال: ﴿إِنَّا كاشِفُوا الْعَذابِ قَلِيلًا أنكمْ عائِدُونَ﴾ بعد أن قال له: فارتقب صلّى الله عليه وسلم ووقع، ثم دعا فكشف. والبطشة الكبرى يوم بدر. وقد مضت آية الروم وآية الدخان والبطشة واللزام.

MÜŞRİKLERİN BEDİR MAĞLUBİYETİ

[189] Resûlullah'ın (s.a.), Mekke'de gerçekleşen âyetlerinden/mucizlerinden biri şudur: Resûlullah (s.a.), onları [Kureyş'i] bir araya topladığı, onlara öğüt verdiği, kendisine tâbi olmaya ve üzerinde bulundukları babalarının dinlerinden ayrılmaya davet ettiği zaman, onun sözünü reddettiler ve birbirlerine koşarak şöyle dediler: *Gidin ve ilâhlarınıza tapmaya devam edin* (Sâd, 38/6); *O [Muhammed], ilâhları tek bir ilâh mı yaptı?* (Sâd, 38/5). Onlar sayıca çokluklarına, güçlerine ve mallarına güvenerek ona [Muhammed'e] tehditte bulundular. Resûlullah'ı (s.a.) zayıf ve tek başına görmeleri onları aldattı. Resûlullah ise bu halde olmasına rağmen, o da onları tehdit etti. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi:*(O Kureyşliler çeşitli) gruplardan oluşan, şurada bozguna uğratılmaya mahkûm olan bir ordudur* (Sâd, 38/11). Gerçekten de Resûlullah'ın bildirdiği şekilde oldu ve sonuçta kazanan kendisi oldu.

[190] Bu durumu iyi düşün! Onda büyük ibretler vardır. Çünkü Resûlullah (s.a.), en güçsüz durumda bulunduğu, onlarla birlikte yaşadığı, onların elleri ve avuçlarının içinde bulunduğu bir hâlde, savaştan önce ve bir cemaat oluşturmadan evvel onları savaşla tehdit etti. Bu da, onları onu öldürmeye ve kökünü kazımaya sevk etti ve ona kötülük yapmak için gayret göstermeye ve ellerinden geleni yapmaya tahrik etti.

[191] Allah'a güvenmedikçe, kendisine indirilene ve vahyedilene itimat etmedikçe, hiçbir akıllı böyle bir şey yapmaz. Tam mânasıyla düşündüğün zaman, nebî ve resûl kardeşleri -Allah onların hepsine salât etsin- içinde zayıflık ve yalnızlık bakımından Resûlullah'ın (s.a.) benzerini göremezsin. Kim kavmine böylesine muhalefet etmiş, onları böylesine tahrîk etmiş ve öfkelendirmiştir? Resûlullah, onlara ulaşacağı kuvveti, zorba milletlere galip geleceğini ve emîrliğin kendisinin olacağını, bu işler olmadan önce haber vermiştir. Gerçekten de söylediği kuvvet ve zafere ulaştı. İslâm, güneşin doğuşu gibi ortaya çıktı ve gündüzün yayılması gibi yayılmaya devam etti.

باب

[١٨٩] ومن آياته بمكة، أنه صلّى الله عليه وسلم لما جمعهم ووعظهم ودعاهم إلى اتباعه ومفارقة ما هم عليه من ديانات آبائهم ردّوا قوله، ومشى بعضهم إلى بعض وقالوا ﴿امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلى آلِهَتِكُمْ، أَجَعَلَ الإلهةَ إِلهاً واحداً﴾ «سورة ص ٦» وتوعدوه بكثرتهم وعزهم وأموالهم، ووثقوا بذلك، وغرهم ما رأوا من ضعف رسول الله صلّى الله عليه وسلم ووحدته وتوعدهم رسول الله وهو في تلك الحال، فأنزل الله ﴿جُنْدٌ ما هُنالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزابِ﴾ فكان كما أخبر وكانت العقبى له.

[١٩٠] فتأمل الأمر في ذلك تجده عظيما لأنه توعدهم بالحرب قبل الحرب وقبل الجماعة وفي حال الضعف، وهو معهم وفي أسرهم وفي قبضتهم، فبعثهم على قتله واستئصاله، وهيّجهم على بذل المجهود واستفراغ الوسع في مكارهه.

[١٩١] وهذا لا يقع من عاقل إلا أن يكون واثقا بالله، ساكنا إلى تنزيله ووحيه. وإذا وفّيت النظر حقه لم تجد لرسول الله صلّى الله عليه وسلم في إخوانه من النبّيين والمرسلين صلوات الله عليهم أجمعين نظيرا في الضعف والوحدة، ومن خالفه قومه تلك المخالفة وهاجهم وأسخطهم ذلك الأسخاط، وأخبرهم بما سيكون من قوته وغلبة الجبابرة من الأمم قبل أن يكون ذلك أو يكون له إمارة تقتضى، فصارت الأمور في القوة والظهور إلى ما قال، فابتدأ ابتداء الشمس وامتدّ امتداد النهار.

KÂFİRLERİN DÖNÜP KAÇACAKLARINI HABER VERMESİ

[192] Mekke'de meydana gelen âyetlerden/mûcizelerden biri şöyledir: Resûlullah (s.a.), onlara İktarebeti's-sâ'a [Kamer] sûresini okuduğu, resûlleri yalanlayan ümmetlerin kıssalarını, başlarına gelen ceza ve helâki tek tek anlattığı, "*Şimdi sizin kâfirleriniz, ötekilerinizden hayırlı mı? Yoksa sizin için Kitâblarda bir beraat mı var? Yoksa "Biz muzaffer (yenilmez) bir topluluğuz." mu diyorlar? O topluluk bozulacak ve geriye dönüp kaçacaklardır* (Kamer, 54/43-45) âyetlerine kadar okuduğu zaman, onlar sayıca çok olduklarını, ona karşı düşmanlıkta ve savaşta kendilerine yardım edecek olanların çokluğunu delil getirdiler. Yine o bir cemaat oluşturuncaya kadar, kendi cemaatlerinin çok olduğunu, mallar, silah, araç ve gerecin onun değil kendilerinin lehine olduğunu iddia ettiler. Gerçekten de işin zâhirine ve aklın gereğine göre durum onun değil onların lehineydi. Fakat kalplerin sahibi olan ve nebîleri için âdetleri altüst eden Allah'ın (a.c.) kudreti devreye girince durum değişir. Nitekim Resûlullah'ın bildirdiği şekilde gerçekleşti ve sonuçta kazanan kendisi oldu.

MÜMİNLERİN KUR'ÂN'LA ŞEREF BULACAKLARINI HABER VERMESİ

[193] Mekke'de nâzil olan âyetlerden biri şöyledir: *Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl, çünkü sen doğru yoldasın. O (Kur'ân) sana ve kavmine bir zikirdir* (Zuhruf, 43/43-44). Yani, "şeref, asâlet ve üstünlük"tür. Zira o Kur'ân, izzet/güç ve mûcizedir. Ardından Allah, *Siz (ondan) sorulacaksınız* (Zuhruf, 43/44) buyurdu. Yani, bu nimetin şükründen sorulacaksınız. Nitekim onun haber verdiği ve açıkladığı şekilde oldu. Çünkü Kur'ân, onun âyetlerini beyan etti, beyyinelerini/delillerini ortaya koydu ve onun hüccetlerini sağlamlaştırdı. Böylece Kur'ân sayesinde Resûlullah'a (s.a.) ve ashâbına verilen nimet mükemmel hâle geldi. Zira onlar, Kur'ân sayesinde şeref ve izzete kavuştular. Bu ayan beyan bir durumdur. Fukahâ ve ulemânın Kur'ân'ı, Kur'ân okuyanları ve Kur'ân ilimlerini bilenleri yücelttiklerini görüyorsun. Bunun için Allah (c.c.), peygamberliğin başlangıcında Kureyş'e şöyle dedi: *De ki: "O [Kur'ân], büyük bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz."* (Sâd, 38/67-68). Allah (c.c.) şunu murad ediyor: "Haber'den maksat *Kur'ân*'dır. O Kur'ân bir izzet, asâlet ve şereftir. Ona sarılan ve ona davet eden ümmetler o Kur'ân'la şereflenecektir. Ancak siz, ondan yüz çevirdiğiniz için bu şerefi ve izzeti kaçırdınız." Bu da Resûlullah'ın (s.a.) haber verdiği şekilde gerçekleşti.

باب

[١٩٢] مما كان بمكة، حين تلا عليهم سورة اقتربت الساعة، وقص عليهم أمة أمة من الذين كذبوا الرسل، وما نزل بهم من النكال والبوار، إلى أن أنتهى إلى قوله: ﴿أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أولئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَراءَةٌ فِي الزُّبُرِ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ. سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾ «سورة القمر ٤٥-٤٣» فكان إدلالهم بكثرتهم وكثرة من يساعدهم على عداوته ومحاربته، وأنه أن صارت له جماعة فجموعهم أكثر، والأموال والسلاح والكراع والعدة معهم لا معه، فكان ظاهر الرأي ومقتضى الحزم أن يكون لهم لا له، إلا أن يكون من الله عز وجل مالك القلوب وناقض العادات لأنبيائه، فكان كما قال، وكانت العقبى له.

باب آخر

[١٩٣] مما نزل بمكة قوله: ﴿فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إليك إنك عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ، وأنه لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ﴾ «الزخرف ٤٣» أي شرف ونبل وجلالة، فهو عز ومعجز. ثم قال: ﴿وسوف تسألون﴾ أي عن شكر هذه النعمة، فكان كما أخبر وكما فسر فإن القرآن بانت آياته، وظهرت بيناته، وقامت حجته، وكملت النعمة على رسول الله صلّى الله عليه وسلم وعلى صحابته به، فشرفوا وعزوا بمكانه، وذلك من الأمور البينة الواضحة؛ فإنك تجد الفقهاء والعلماء قد أجلّوا القرآن ومن قرأ القرآن ومن عرف علوم القرآن، ولهذا قال عز وجل لقريش في ابتداء المبعث: ﴿قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ أنتمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ﴾ «سورة ص ٦٨-٦٧» يريد القرآن، وأنه عز ونبل وشرف، وستشرف به أمم ممن/ تمسك به ودعا إليه، وقد فاتكم ذلك لإعراضكم، فكان ذلك كما أخبر.

[194] Allah'ın (a.c.) şu âyeti de bu mânadadır: *O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Seni şaşırmış bulup yola iletmedi mi?* (Duhâ, 93/6-7). Sen, bu âyetlerdeki mânaları düşün! Çünkü Resûlullah (s.a.), anne-babası tarafından yetiştirilen kimseler gibi, anne-baba sevgisi ve desteği görmedi. Çünkü o daha ana rahminde iken babası, süt emme çağında iken annesi vefat etti. Ancak Allah, onu en güzel şekilde barındırdı. Yaşı kemale erdiği zaman ona, nübüvvet ve ismet verdi ve onu korudu. Ona, "sonunun, evvelinden hayırlı olacağını" (Duhâ, 93/4) haber verdi. Şüphesiz onun işinin sonu olan dünya hayatındaki yardım ve izzet, âhiretteki sevap evvelinden daha hayırlıdır. *Seni şaşırmış bulup yola iletmedi mi?* (Duhâ, 93/7) âyeti, "Nübüvvet nedir haberin yoktu ve Kur'ân nedir bilmiyordun!" demektir.

[195] Allah'ın (a.c.) şu âyeti de bu mânadadır: *Biz senin göğsünü açmadık mı? Ve atmadık mı senin üzerinden yükünü? Ki (o, ağırlığından) sırtını çatırdatmıştı! Senin şânını [zikrini] yükseltmedik mi?* (İnşirâh, 94/1-4). Resûlullah'ın zikri/şânı, doğruluk, vefâ ve huccetle destekleme sayesinde yüceldi. Düşmanları son derece hırslı olmalarına rağmen onun bir yalanını, yanlışını ve kusurunu bulamadılar. Onun hiçbir hucceti başarısız olmadı ve ayağı kaymadı. Çok hasmı olmasına, onun kusurlarını araştırmalarına ve uzun süren mücadeleye rağmen hiçbir hasmı onu susturamadı.

KUR'ÂN'IN MEYDAN OKUMASI

[196] Resûlullah'ın alâmetlerinden biri de Allah'ın (a.c.) şu âyetidir: *De ki: "Andolsun eğer insan(lar) ve cin(ler) bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine arka ol(up yardım et)seler yine onun benzerlerini getiremezler* (İsrâ, 17/88). Bu âyette birçok gâybî bilgi vardır. Çünkü Allah (c.c.), ins ve cinden her birine şöyle demektedir: "*Sen, bu Kur'ân'ın bir benzerini getiremeyeceksin. İster münferit ister topluca olsun hiç kimse onun benzerini getiremeyecektir."* Gerçekten de buna ihtiyaçları olmasına ve aşırı bir şekilde arzu etmelerinde rağmen, onun benzerini getiremediler. Sen, buna mı hayret ediyorsun, yoksa Resûlullah'ın bunu haber vermesindeki cesaretine mi? Öyle ki Resûlullah bütün Arapları tanımıyor ve onların kabîlelerinin, erkeklerinin ve kadınlarının sayısını bilmiyordu. Fesâhat ve belâğat, onların erkekleri, kadınları, köleleri, câriyeleri, akıllıları ve mecnûnları arasında yaygındı. Resûlullah (s.a.), onların lugat ve belâğat bakımından kendisinden önde olduklarını biliyordu. Sen de, onun onlardan ve akıllı biri olduğunu biliyorsun. Eğer bunu getiremeyeceklerini yakînen bilmeseydi, bu hususu cesur bir şekilde haber veremezdi.

[١٩٤] وفي هذا المعنى قوله عز وجل ﴿أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيماً فَآوى وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدى﴾ «الضحى ٦» فتأمل ما في هذا، فإنه صلّى الله عليه وسلم ما عرف العزّ بالأبوين كما يعرف من رباه أبواه؛ فإن أباه مات وهو حمل، وماتت أمه وهو رضيع، فآواه الله أكرم إيواء، فلما كمل، آتاه النبوة وعصمه وصانه، وأخبره أن الآخرة خير له من الأولى، فإن آخر أمره في عاجل الدنيا في النصرة والعزّ، وثواب الآخرة خير من الأولى؛ ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدى﴾، أي ذاهبا عن النبوة لا تدري ما هي ولا تعرف القرآن.

[١٩٥] وفي مثل هذا المعنى قوله عز وجل: ﴿أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ. وَوَضَعْنا عَنْكَ وِزْرَكَ. الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ. وَرَفَعْنا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ فإن ذكره ارتفع بالصدق والوفاء وقيام الحجة، فما وجد له أعداؤه كذبة ولا ذلة ولا هفوة مع حرصهم على ذلك، وما بارت له حجة، ولا زلّت له قدم، ولا أسكته خصم، مع كثرة الخصوم له، وطلب العلل وطول المجادلة.

باب آخر

[١٩٦] من أعلامه، وهو قوله عز وجل ﴿قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنس وَالْجِنُّ عَلى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كان بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً﴾ «الإسراء ٨٨» وفي هذا أخبار عن غيوب كثيرة، لأنه قال لكل واحد من الإنس والجن: أنك لا تأتي بمثل هذا القرآن ولا أحد يأتي بمثله في كل حال منفردين ولا مجتمعين، فما أتوا به مع حاجتهم إلى ذلك وشدة حرصهم عليه، أفمن هذا تعجب؟ أم من إقدامه على الأخبار بذلك وهو لا يعرف العرب كلها ولا يحصى قبائلها ورجالها ونساءها، والفصاحة والبلاغة مثبوتة في رجالها ونسائها وعبيدها وإمائها وعقلائها ومجانينها، وقد علم صلّى الله عليه وسلم أنهم في اللغة والبلاغة قبله، وهو منهم تعلم، وهو عاقل، فلولا أنه قد تيقن أنهم لا يأتون بذلك لما أقدم على الأخبار بذلك،

Özellikle onun iddiası; nübüvvet, doğruluk, ismet, canlarda ve mallarda emrinin geçerli olması, kıyâmete kadar herkesin taatinin vucûbiyyeti gibi büyük ve mâsumluk gibi büyük bir şey ve muazzam bir çağrı idi. Onun bu hususta bütün hucceti, işte bu Kur'ân'dır.

[197] Bu âyet, Mekke'de nâzil olmuştur. Medine'de veya başka bir yerde nâzil olsaydı da, bu hususta sağlam bir huccet olurdu. Çünkü mekânların ve zamanların buna bir etkisi söz konusu değildir. Bizim burada, zaman ve mekândan söz etmemizin sebebi, düşmanlar iflas ettikleri ve rezil oldukları zaman, kralları, müreffehleri, serbest yaşamayı sevenleri, araştırmayan, düşünmeyen ve âlimlere sormayan kimseleri şüpheye düşürmeye başlamaları ve "O [Muhammed], bunları işinin bitiminde ve ömrünün sonunda söyledi" demeleridir.

[198] Bil ki Kur'ân üç açıdan huccettir:

1) Kur'ân'ın her sûresi fesâhat ve belâğat açısından huccettir.
2) İçindeki gaybî haberler açısından huccettir.
3) Aklî delillere dikkat çekmesi bakımından huccettir.

[199] Çünkü Kur'ân, âdete muhâlif bir şekilde gelmiştir. Daha önce *el-Misbâh*'ta bu konudan sana biraz bahsetmiştik. Burada sana daha fazla anlatılacağını ümit ediyorum. Şu ânda sana gaybî haberler ve onların yerine geçen şeylerden bahsediyoruz. Daha sonra -inşâallah- son iki bâbda hasmın bu hususta sorularına ve bunlara cevaplara geçeceğiz.

[200] Resûlullah'ın (s.a.) delillerinden ve alâmetlerinden biri, daha önce indirilmiş kitaplardan, onların ihtivâ ettiği Âdem'in (a.s.) yaratılışı, onunla melekler arasında geçenlerden, çocuğuyla geçen şeylerden ve şeytanla arasında geçen şeylerden, Nûh'un (a.s.) kavmi ile arasında geçen şeylerden, sonra İbrâhîm, İshâk, Ya'kûb, esbât [onların soyundan gelenler], Îsâ, Eyyûb, Hârûn ve diğer peygamberlerden -Allah hepsine salât etsin- haber vermesidir. Halbuki Resûlullah, o kitapları okumamıştı, içindekileri bilmiyordu, o kitapların halkına gitmemişti ve onlar da ona gelmemişlerdi. Sen biliyorsun ki Resûlullah bunları Allah'ın vahyetmesi ve O'nun muttali kılması yoluyla bilmektedir. Bunlar, ancak Allah'ın (a.c.) vahyi ile doğrulanabilecek büyük haberlerdir.

سيما والذي ادّعاه أمر عظيم وخطب جسيم، وهو النبوة والصدق والعصمة ونفاذ أمره في النفوس والأموال ووجوب طاعته على كل أحد إلى أن تقوم الساعة، وحجته في ذلك كله هذا القرآن.

[١٩٧] وهذه من الآيات التي نزلت بمكة، ولو نزلت بالمدينة أو أين نزلت لكانت الحجة بذلك قائمة لا تأثير للأماكن في ذلك ولا للأزمنة، وإنما نذكر الأماكن لأن الأعداء لما أفلسوا وافتضحوا، أخذوا في تشكيك الملوك والمترفين ومن يحب الرّخص ومن لم ينظر ويتأمل ويسمع من العلماء، أن هذا القول إنما قاله في آخر أمره وفي آخر عمره.

[١٩٨] واعلم أن القرآن حجة من ثلاثة أوجه: فكل سورة منه حجة من طريق الفصاحة والبلاغة، وهو حجة لما فيه من الأخبار بالغيوب، وهو حجة لما فيه من التنبيه على دلائل العقول.

[١٩٩] فإن ذلك جاء على طريقة انتقضت به العادة، وقد مرّ بك طرف منه في المصباح، ولعل أكثر منه أن يرد عليك، فإنما أنت في ذكر الأخبار بالغيوب وما يجري مجراها، ثم نصير إلى البابين الآخرين وإلى مسائل الخصوم في ذلك والأجوبة عنه إن شاء الله.

[٢٠٠] من دلائله وأعلامه صلّى الله عليه وسلم، وهو إخباره عما في الكتب المنزلة وما تضمنته من خلق آدم صلى الله عليه، وما كان له مع الملائكة صلوات الله عليهم، ومع ولده، ومع إبليس، وما كان لنوح مع قومه، ثم إبراهيم، وإسحق، ويعقوب، والأسباط، وعيسى، وأيوب، وموسى، وهارون، وغيرهم من النبيين صلوات الله عليهم أجمعين، وهو ما قرأ تلك الكتب ولا عرف ما فيها ولا اختلف إلى أهلها ولا اختلفوا إليه، فتعلم إنه ما علم ذلك إلا بوحي الله إليه واطلاعه عليه، وهي أخبار كثيره لا يقع الصدق فيها إلا بالوحي من الله عز وجل.

[201] Birisi şöyle diyebilir: "Onun [Muhammed'in], o kitapları okumadığını, o kitapların halkına gitmediğini ve onların da ona gelmediklerini nereden biliyorsunuz? Halbuki siz onun zamanını idrâk etmediniz. Zamanındaki düşmanları, *Evvelkilerin masalları, onları yazdırmış, sabah akşam onlar kendisine okunuyor* (Furkân, 25/5) dediler. Yine dediler ki: *Bu (Kur'ân), yalandan başka bir şey değildir. (Muhammed) onu uydurdu, başka bir topluluk (yahudiler veya başkaları) da kendisine yardım etti* (Furkân, 25/4)."

[202] Biz de şöyle cevap veririz: "Biz, onun düşmanlarının bu iddialarda bulunmadıklarını söylemedik. Onların amacı onun aleyhine huccet getirmek değildi. Bilakis onun hücceti karşısında aciz kaldıkları zaman bu iddialarda bulundular. Biz, onun zamanında yaşamamış isek de, onun o kitapları okumadığını, onları yazdırmadığını, o kitapların halkına gitmediğini, onların da ona gelmediklerini ve bunları hiç kimseden öğrenmediğini biliyoruz. Çünkü ilimlerden herhangi birini öğrenen hiçbir kimse yoktur ki bir takım aşamalardan ve seviyelerden geçmesin. Bu aşamalardan ilki, bu ilim ve sanatın kimlerde olduğunu araştırması ve sormasıdır. Sonra o ilim ehline gitmesi ve onların sohbetine devam etmesidir. Yine o, bazen başlangıç seviyesinde, sonra orta seviyede ve sonra da ileri derecede mâhir olur. Bu durumların hepsi onun zamanındaki insanlar tarafından bilinmektedir. Onların bunu bilmemesi ve Resûlullah'ın da kim olursa olsun herhangi bir kimseden gizlemesi mümkün değildir. Eğer Resûlullah (s.a.) böyle bir ilim almış ve onu gizlemiş olsaydı bile, bu onun en büyük âyetlerinden ve mûcizelerinden olurdu. Çünkü bu durumda hârikulâde bir şey olmuş olurdu."

[203] Ayrıca Resûlullah'ın hasımları ona iddia ettiğinden daha çok bilgi verirdi. Eğer hasım bunu, herhangi bir insan için gizlese ve saklasa da, Muhammed (s.a.) için saklamazdı. Çünkü onun Kureyş, yakın akrabaları, ailesi, yahudiler ve hıristiyanların dâhileri ve başkalarından düşmanı, araştıranı, durumunu takip edeni ve hâllerini inceleyeni çoktu. Onlar, onu titizlikle araştırıyorlardı. Çünkü Resûlullah çok büyük bir iddiada bulunmuş, onların iftiracı ve yalancı olduklarını, kendisinin ise doğru olduğunu iddia etmişti ve hiçbir zaman yalan konuşmamasını ve çelişkiye düşmemesini onlara karşı huccet getirmişti. Ona tâbi olanlar da, sâdık bir nebî olduğu için ona tâbi olmuşlardı. Resûlullah'ın dost ve düşmanları, onun menşeini, gelişimini ve evini biliyordu. Resûlullah, onlarla birlikte sefere çıktı, yetişti ve büyüdü. Onun eşleri, hem düşmanlarının hem de nübüvvetinin doğruluğuna inanan dostlarının kızlarıydı. Eşleri onun nübüvvetine ve doğruluğuna inanıyorlardı.

[٢٠١] فإن قيل: ومن[١٧] أين لكم إنه ما قرأ الكتب، ولا كان يختلف إلى أهلها ولا اختلفوا إليه وأنتم ما أدركتم زمانه، وقد قال له عدوه: ﴿وَقالُوا أَساطِيرُ الْأَولِينَ اكْتَتَبَها فَهِيَ تُمْلى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ «الفرقان ٥» وقالوا: ﴿إِنْ هَذا إِلَّا إِفْكٌ افْتَراهُ وأعانه عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ﴾ «الفرقان ٤»

[٢٠٢] قلنا: ما ادّعينا أن خصومه ما ادّعوا ذلك عليه، وليس دعواهم حجة عليه، بل لما انقطعوا وقامت حجته ادّعوا هذا عليه، ونحن وإن لم نكن في زمانه صلّى الله عليه وسلم، فقد علمنا أنه ما قرأ هذه الكتب ولا اكتتبها ولا اختلف إلى أهلها، ولا اختلفوا إليه، ولا تلقى ذلك عن أحد من الناس، لأنه ما من أحد يطلب فنا من الفنون إلا وله في ذلك تارات وطبقات؛ فأول ذلك أن يكون طالبا وسائلا عمن عنده هذا الأدب وهذا الفن من العلم والأدب، ثم يختلف إلى أهله ويصحبهم، فيكون تارة مبتدئا، ثم متوسطا ثم ماهرا متقدما. وكل هذه الأحوال معروفة معلومة لأهل زمانه، لا يجوز أن يذهب عليهم، ولا يجوز أن يخفى ولا يكتم عن أحد كائنا من كان. فلو كان قد تعاطاه صلّى الله عليه وسلم ثم اكتتم عليه، لكان ذلك من اكبر آياته وأعظم معجزاته، فإذا العادة قد انتقضت به.

[٢٠٣] فقد أعطاه الخصم أكثر مما ادّعى، ولو جاز أن يخفى ذلك ويتستر على أحد من الناس، لما استتر ذلك على محمد صلّى الله عليه وسلم لأن عدوّه وطالبه والمتتبع لأمره والمفتش عن أحواله من قريش والأقربين من أهله ومن دهاة اليهود والنصارى وغيرهم كثير، والطلب منهم شديد ودعواه النفسية عظيمة، وقد ادّعى عليم الفرية والكذب ولنفسه الصدق، وحجته عليم ألا يكذب في شيء ولا يناقض، ثم إن الذين اتبعوه لأنه نبي وصادق. وقد عرف عدوه ووليّه منشأه ومتقلبه ومثواه، ومعهم سافر، وبينهم تربى ونشأ، وأزواجه إنما هنّ بنات أعدائه وأوليائه الذين اعتقدوا صدق نبوته، وهن ممن يعتقد صدقه ونبوته.

---

١٧ ومن ساقط في (ط)

[204] Şimdi böyle bir durumda olan kimse, bir dilde veya muhtelif dillerde yazı yazmayı öğrenecek, yazacak ve okuyacak, lugat ehline gidecek, onların sohbetine katılacak ve onlardan ilim alacak da bunu eşlerinden, akrabalarından, dost ve düşmanlarından gizleyecek!? Olayları düşünen ve kavramaya çalışan kimse böyle bir şeye inanmaz. Hatta Resûlullah (s.a.) bir gün, hatta bir saat bile bunları yapmış olsaydı, ona mahsus olarak zikrettiğimiz durumlardan dolayı, evvelkiler ve sonrakiler onun bu durumunu mutlaka bilirlerdi. Bunu iddia eden ile onun "Yahudiliğe girdiği ve zâhiren yahudi göründüğünü, bir defasında Bâbek'te, bir defasında Beytu'l-Makdis'te ikâmet ettiğini, bir ara hıristiyanlığa girdiğini, rahip elbisesi giydiğini, kiliselerde ikâmet ettiğini, bir müddet Rûm beldelerine gittiğini, hıristiyanların orucunu tuttuğunu, onların bayramlarına katıldığını, rahipler gibi başının ortasını tıraş ettirdiğini, bütün bunları yaptığını, fakat ailesinden, eşlerinden, dost ve düşmanlarından gizlediğini" iddia eden kimse arasında bir fark yoktur.

[205] Allah sana merhamet etsin! Sen bu âyeti/mûcizeyi iyi düşün. Bu çok büyük ve yüce bir âyettir. Resûlullah için sadece bu âyet olsaydı, yeter ve artardı. Bak! Nûh (a.s.) kıssasını anlattıktan sonra nasıl diyor: *(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Ne sen, ne de kavmin, daha önce bunları bilmiyordunuz. O halde sabret! Şüphesiz ki sonuç (Allah'a âsî olmaktan) sakınanlarındır* (Hûd, 11/49). Bak! Hem dostları hem de düşmanları işitecek şekilde Allah ona nasıl diyor: "Bunlar, senin ve kavminin bildiği şeyler değildir."

[206] Allah'ın (c.c.), Yûsuf (a.s.) kıssasındaki şu sözlerini düşün! Allah, şöyle diyor: *İşte bu, sana vahiyle bildirdiğimiz gayb haberlerindendir. Onlar hile yapacakları konusunda hep birlikte karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin* (Yûsuf, 12/102). Sonra Allah, onu teselli ederek şöyle diyor: "Sana âsî olsalar da, senin âyetin apaçık ve huccetin sâbittir. Dolayısıyla *sana muhalefeti gerektirecek bir şüphe yoktur. İnsanları sana tâbi olmaktan menedecek bir durum da yoktur. Sağlam huccet ortaya koyup da kendisine tâbi olunmayan ilk kişi de sen değilsin."* Zira Allah, ona şöyle demiştir: *Sen ne kadar istesen iste, insanların çoğu iman edecek değillerdir. Buna karşılık sen onlardan bir ücret de istemiyorsun. O Kur'ân ancak, bütün âlemlere ilâhî bir uyarıdır. Göklerde ve yerde nice âyetler vardır ki (her gün) onları görüp duyarlar da yine onlardan yüz çevirirler* (Yûsuf, 12/103-105).

[٢٠٤] فمن هذه سبيله، يتعلم الكتابة بالقلم الواحد أو بالأقلام المختلفة، ويكتب ويقرأ، ويختلف إلى أهل هذه اللغات ويصحبهم ويأخذ عنهم، ويتستر ذلك على أهله ونسائه وعدوه ووليه؟ هذا لا يعتقده من تأمل الأمور وتدبرها. بل لو كان ذلك له صلّى الله عليه وسلم يوما واحدا أو ساعة واحدة، لعلم به الأولون والآخرون للأحوال التي اختص بها مما قدمنا ذكره. ولا فرق بين من ادّعى هذا عليه، أو ادعى أنه قد كان مرة تهوّد وأظهر اليهوديّة، وخرج فأقام مرة ببابك، ومرة ببيت المقدس، وأنه كان مرة تنصّر ولبس المسوح وأقام في البيع، وخرج مرة وأقام ببلاد الروم وصام صوم النصارى وأقام أعيادهم وكان يحلق وسط رأسه كصنع الرهبان، وأن ذلك كله تم له وخفي على أهله ونسائه وعدوه ووليه.

[٢٠٥] فتأمل رحمك الله هذه الآية فإنها عظيمة جليلة، ولو لم يكن له إلا هي لكفت وأغنت. وانظر كيف يقول، قد اقتص قصة نوح عليه السلام ثم قال في آخرها: ﴿تِلْكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيْبِ نُوحِيها إليك. ما كُنْتَ تَعْلَمُها أنت وَلا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هذا. فَاصْبِرْ إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾ «هود ٤٩» وانظر كيف يقول له: إن هذا ليس من علمك ولا من علم قومك، والعدوّ والوليّ يسمع ذلك.

[٢٠٦] وتأمل قوله عز وجل في قصة يوسف عليه السلام ﴿ذلِكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إليك، وَما كُنْتَ لَدَيْهِمْ إذ أَجْمَعُوا أمرهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾ «يوسف ١٠٢» ثم عزاه وقال له: آياتك بيّنة وحجتك قائمة وإن عصوك، فما هاهنا شبهة في مخالفتك، ولا أمر يصدّ عن اتباعك، ولست أول من قامت حجته فلم يتبع، فقال له: ﴿وَما أكثر النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ. وَما تَسْئَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعالَمِينَ. وَكَأيِن مِنْ آيَةٍ فِي السَّماواتِ وَالْأرض يَمُرُّونَ عَلَيْها وَهُمْ عَنْها مُعْرِضُونَ﴾ «يوسف ١٠٤».

[207] Bak! Nasıl da, almış olduğu vahiy sayesinde delil getiriyor, hücum ediyor, dost-düşman herkese meydan okuyor. Halbuki o, ne bir kitap okudu, ne de eliyle yazı yazdı. O, bunlardan habersizdi. Zira Allah şöyle demiştir: *Sen ondan [Kur'ân'dan] önce her hangi bir kitaptan okumuyordun. Sağ (elin)le de onu yazmıyordun. Eğer bunlar olsaydı o zaman bâtılın taraftarları şüphe ederlerdi* (Ankebût, 29/48).

[208] Allah, Yûsuf sûresi'nin başında ona şöyle demektedir: *Biz, bu Kur'ân'ı vahyetmekle sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Sen ondan [Kur'ân'dan] önce (bunları) bilmeyenlerden idin* (Yûsuf, 12/3).Allah, sûre'nin sonunda ise şöyle diyor: *Elbette onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Bu [Kur'ân], uydurulacak bir söz değildir; ancak kendinden öncekinin doğrulanması, her şeyin açıklanması; iman edenler için bir hidâyet ve rahmettir* (Yûsuf, 12/111).

[209] Allah'ın (a.c.), Kasas sûresi'ndeki şu sözlerini düşün! O, şöyle buyuruyor: *(Ey Muhammed!) Mûsâ'ya o işi yaptığımız (yani ona vahyettiğimiz) vakit sen (Mukaddes Vadinin) batı tarafında değildin, (o hâdiseyi) görenlerden de değildin! Sen Medyen halkı arasında oturmuş da değildin ki âyetlerimizi bunlara okuyasın. Fakat biz seni elçi olarak gönderdik. (Mûsâ'ya) seslendiğimiz zaman sen Tûr'un yanında değildin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak…* (Kasas, 28/44-46) Onun bunları sadece vahiy yoluyla elde ettiğine ve öğrendiğine dair şu delil getirmeye bak!

[210] Allah'ın, Tâhâ sûresi'ndeki şu âyetine bak! O, şöyle buyuruyor: *Dediler ki: "Bize Rabbinden bir âyet [mûcize] getirmeli değil mi?" Onlara, önceki Kitâblarda bulunan apaçık delil gelmedi mi?* (Tâhâ, 20/133). Resûlullah'ın âyetlerinin ve alâmetlerinin evvelkilerin sahifelerinde olması sebebiyle, onun dost ve düşman karşısında yüceltilişini düşün!

[211] İbnu'r-Râvendî'nin bu âyet hakkındaki ta'nı [eleştirisi], "Eğer onun [Muhammed'in] bunu bilmesi nübüvvetine delil ise, yahudilerin de bunu bilmeleri nübüvvetlerine delildir." demek olmuştur. Bu söz, o ahmağın cehâletini gösteriyor. Çünkü yahudiler, bunu okudular, yazdılar, babalarından öğrendiler ve müşâhede ettiler. Dolayısıyla bu, onlar için huccet olmaz. Resûlullah ise, bunu okumadı, yazmadı, onu onlardan veya herhangi bir insandan öğrenmedi. Nitekim akıllar da buna delâlet etmektedir.

[٢٠٧] وانظر كيف يدل ويستطيل ويصول على العدو والولي بأن هذا إنما ناله بالوحي، وأنه ما قرأ كتابا ولا خط، وأنه قد كان في غفلة من هذا فقال: ﴿وَما كُنْتَ تَرْجُوا أَنْ يُلْقى إليك الْكِتابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ. وَما كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتابٍ وَلا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إذا لَارْتابَ الْمُبْطِلُونَ﴾ «العنكبوت ٤٨».

[٢٠٨] وقال له في أول سورة يوسف: ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أحسن الْقَصَصِ بِما أَوْحَيْنا إليك هذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغافِلِينَ﴾ «يوسف ٣». ثم يقول في آخر السورة: ﴿لَقَدْ كان فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأولي الْأَلْبابِ ما كان حَدِيثاً يُفْتَرى وَلكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدىً وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُون﴾ «يوسف ١١١».

[٢٠٩] وتأمل قوله عز وجل في سورة القصص: ﴿وَما كُنْتَ بِجانِبِ الْغَرْبِيِّ إذ قَضَيْنا إلى مُوسَى الْأمر وَما كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ «القصص،٤٤-٤٦» إلى قوله: ﴿وَما كُنْتَ ثاوِياً فِي أهل مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آياتِنا وَلكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ. وَما كُنْتَ بِجانِبِ الطُّورِ إذ نادينا وَلكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ وانظر إلى هذا الاحتجاج بأنه ما نال هذا ولا عرفه إلا بوحي من الله.

[٢١٠] وانظر إلى قوله في سورة طه: ﴿وَقالُوا لَوْلا يَأْتِينا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ، أولَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ ما فِي الصُّحُفِ الْأولى﴾ «طه ١٣٣». فتأمل هذا الاستعلاء على العدو والولي بأن من آياته وعلاماته ما في الصحف الأولى.

[٢١١] وكان مما طعن به ابن الراوندي في هذه الآية أن قال: إن كان معرفته بهذا دلالة على نبوته فمعرفة اليهود بذلك دلالة على نبوتهم، وهذا جهل من هذا الأحمق، لأن اليهود قد قرؤوا ذلك وكتبوه وأخذوه عن آبائهم وشاهدوه فلا يكون حجة لهم، وهذا ما قرأه ولا كتبه ولا أخذه عنهم ولا عن أحد من الناس كما دلت عليه العقول،

Dolayısıyla bu, onlara ve başkalarına huccettir. Bir insan nübüvvet iddia etse ve nübüvvetinin delili olarak, okumadığı ve vâkıf olmadığı, fakat senin vâkıf olduğun bir kitap hakkında tesadüf ve sezgi ile meydana gelmeyecek şekilde, "Senin yanında olan kitaptan sana haber vereceğim." dese, bu onun nübüvvetine delil olur, senin için delil olmaz. Aynı şekilde sana, yediğin, içtiğin ve sakladığın bir şeyi haber verdiği zaman da, bu onun nübüvvetine delil olur, senin için delil olmaz. Fakat aşırı cahil ve tahsilden uzak olduğu için o mülhid [İbnu'r-Râvendî] meseleyi karıştırdı. Eğer Eş'arîler, Râfıza, hıristiyanlar ve zındıklar, o adama [İbnu'r-Râvendî'ye] ilim adamı gözüyle bakmasalardı, biz de burada onun değersiz sorularına yer vermezdik. Zira o [İbnu'r-Râvendî], Müşebbihe, Cebriyye ve Râfıza lehine birtakım kitaplar yazdı. Onlar da, aşırı cahilliklerinden, İslâm'ı ve müslümanları tanımadıklarından bu adamın derin bilgi sahibi olduğuna şahitlik ettiler. Onlar, zayıf durumda ve kötü bir hâlde oldukları için kendilerine zâhiren doğru görünen kimseleri kabul ediyorlardı.

[212] Yahudiler ve hıristiyanlar da, onu [İbnu'r-Râvendî'yi] kabul ettiler ve onu derin ilim adamı saydılar. Çünkü o, Resûlullah'a (s.a.) hakaret etmiş ve onun yalancı olduğunu ortaya atmıştı. Halbuki o, İbrâhîm, İshâk, Ya'kûb, Mûsâ, Hârûn, Yahyâ, Îsâ ve bütün peygamberlere -Allah, onların hepsine salât etsin- hakaret etmiş ve onları yalancılıkla suçlamıştı. Fakat yahudilerin ve hıristiyanların müslümanlara karşı düşmanlıklarında bir hucceti ve basîretleri yoktu. Bu yüzden kendi peygamberlerine düşman olsa da, Muhammed'e (s.a.) düşmanlık yapan kişiyi dost ediniyorlardı. Nitekim İslâm'daki bid'at ehli olan Müşebbihe, Cebriyye ve Râfıza'nın da bir basîreti yoktur. Kasas, Yûsuf ve Hûd sûreleri Mekkî sûrelerdir. Bunu bil!

HIRİSTİYANLIK HAKKINDA BİLGİ VERMESİ

[213] Resûlullah'ın âyetlerinden ve alâmetlerinden biri de, Hıristiyanlık ve üç grup olan Hıristiyanlık mezheplerinden haber vermesidir. Bâkî ve devam eden bu üç grubun görüşlerine, "Mesîh Îsâ b. Meryem'in Allah olduğu ve Allah'ın üçün üçüncüsü olduğu" hâkimdir. Melkiyye, Ya'kûbiyye ve Nastûriyye'den müteşekkil bu üç grup "Mesîh Îsâ b. Meryem'in sâlih bir kul, nebî ve resûl olmadığı, onun gerçek bir ilâh ve hakîkatte Allah olduğu, onun gökleri, yeri, melekleri, nebîleri yarattığı, resûlleri gönderip ve onların ellerinde mûcizeler ve âyetler yaratanın o [Îsâ (a.s.)] olduğu" hususlarında ihtilâf etmezler.

فهو حجة عليهم وعلى غيرهم، ولو أن إنسانا ادعى النبوة، وجعل دلالته بأن أخبرك عن كتاب معك ما قرأه ولا وقف عليه وإنما وقفت أنت عليه فيما لا يقع بالاتفاق ولا بالحدس، لكان ذلك دلالة في نبوته ولم يكن دلالة لك، وكذلك إذا أخبرك عما أكلت وشربت وادخرت، ولكن اشتبه على هذا الملحد لفرط جهله وبعده من التحصيل، ولولا أن الأشعرية والرافضة والنصارى والزنادقة يرون هذا الرجل بعين المحصلين لما ذكرنا أسئلته لركاكتها، ولكنه صنف شيئا للمشبهة، وشيئا للمجبرة، وشيئا للرافضة، فسروا به لنقصهم، وشهدوا له بالحذق لفرط غباوتهم وأنهم لا يعرفون الإسلام وأهله، فمن أظهر لهم التصويب قبلوه لضعفهم وسوء أحوالهم.

[٢١٢] وقبله اليهود والنصارى وحذقوه، لأنه شتم محمدا رسول الله وأظهر تكذيبه، وهو فقد شتم إبراهيم وإسحق ويعقوب وموسى وهارون ويحيى وعيسى وجميع النبيين صلوات الله عليهم أجمعين وكذبهم، ولكن اليهود والنصارى بلا حجة ولا بصيرة في مخالفتهم المسلمين، فمن عادى محمدا صلّى الله عليه وسلم تولوه وإن كان عدوا لأنبيائهم، كما لا بصيرة لأهل بدع الإسلام من المشبهة والمجبرة والرافضة. وهذه السور مثل القصص وهود ويوسف من المكيات فاعلم ذلك.

باب آخر

[٢١٣] من آياته وأعلامه، وهو إخباره عن النصرانية ومذاهب النصارى من هذه الطوائف الثلاث منهم، وهي الباقية القائمة الراهنة في قولهم أن المسيح عيسى ابن مريم هو الله، وان الله ثالث ثلاثة؛ فإن هذه الطوائف الثلاث من الملكية واليعقوبية والنسطورية، لا يختلفون في أن المسيح عيسى بن مريم ليس بعبد صالح ولا بنبي ولا برسول، وأنه إله في الحقيقة، والله في الحقيقة، وأنه هو خلق السموات والأرض والملائكة والنبيين، وأنه هو الذي أرسل الرسل وأظهر على أيديهم المعجزات.

[Teslis İnancı]

[214] Onlara göre âleminin, hem ebb [baba] hem de vâlid [çocuk edinen] olan ezelî ve doğurulmamış bir ilâhı vardır. O, kadîmdir, hâlıktır ve rızık verendir. Yine âlemin oğul ve doğurulmuş olan bir ilâhı vardır. O, baba [ebb] ve çocuk edinen [vâlid] değildir. O, kadîm, diri, hâlık ve rızık verendir. Bir ilâh da, Kutsal Rûh'tur. O, baba [ebb] ve çocuk edinen [vâlid] değildir. O, doğurulmuş oğul değildir. O, kadîmdir, diridir, hâlıktır ve rızık verendir.

[215] Oğul olan ilâh gökten indi, Rûhu'l-Kudüs ve bâkire Meryem'den tecessüm etti. O [Ruhu'l-kudüs] ve onun [Meyrem'in oğlu], bir ilâh, bir Mesîh, bir hâlık ve bir rızık veren oldu. Meryem, ona hâmile kaldı, onu doğurdu. O [oğul], yakalandı, çarmıha gerildi, acı çekti, öldü ve defnedildi. Üç gün sonra dirildi, göğe çıktı ve babasının sağına oturdu.

[216] Bundan dolayı Resûlullah, onların görüşlerini "Mesîh Allah'tır." ve "Allah üçün üçüncüsüdür." şeklinde nakletti. Onların gerçek görüşleri böyledir. Fakat onlar, açıkça böyle demezler. Bilakis mümkün olduğu kadar bu şekilde inandıklarını gizli tutarlar. Öyle ki mezhepler tarihi erbabı ve bu hususa önem veren yazarlar bile, neredeyse onların gerçek inançlarını öğrenemeye muvafak olamazlar. Onlardan tartışmacılara ve mücadele edenlere Mesîh hakkındaki görüşlerini sorduğun zaman, "Bizim onun hakkındaki, 'O, Allah'ın rûhu ve kelimesidir' sözümüz, müslümanların görüşü gibidir." veya "Allah birdir." derler.

[217] Görüyorsun ki Resûlullah (s.a.), onların görüşlerinin hakîkatini nakletmiştir. Halbuki Resûlullah (s.a.), onlarla tartışanlardan ve kâhinlerden değildi. O, o kitapları okuyan ve onlarla [hıristiyanlarla] karşılaşan ve onlardan onlarla ilgilenenlerden de değildi. O dönemde Mekke'de ve Hicâz'da onların bulundukları beldeler de yoktu. Bu [hıristiyanlar hakkında bilgi], Resûlullah'tan (s.a.) etrafa yayıldı. Bundan sonra insanlar konuyu araştırdılar. Öğrenme ve araştırma hususunda gayret gösterip uzun süre çalıştıktan sonra, durumun onun söylediği ve açıkladığı şekilde olduğunu gördüler. Onlardan karşılaştıklarının çoğu, "Biz,'Mesîh Allah'tır' ve 'Allah üçün üçüncüsüdür' demiyoruz. Kim bizden böyle bir şey naklederse, hata etmiştir ve yalan söylemiştir." diyorlardı. Bil ki Muhammed'in (s.a.) bunlara vâkıf olması Allah (a.c.) tarafındandır. Bu da, onun âyetlerinden/mûcizelerindendir.

[٢١٤] وأن للعالم إلها هو آب والد لم يزل، غير مولود، وأنه قديم خالق رازق، وإله هو ابن مولود، وأنه ليس باب ولا والد، وأنه قديم حيّ خالق رازق، وإله هو روح قدس ليس باب والد ولا ابن مولود وأنه قديم حيّ خالق رازق.

[٢١٥] وان الذي هو ابن نزل من السماء، وتجسم من روح القدس ومن مريم البتول، وصار هو وابنها[١٨] إلها واحدا ومسيحا[١٩] واحدا وخالقا واحدا ورازقا واحدا، وحبلت به مريم وولدته، وأخذ وصلب وألم، ومات ودفن، وقام بعد ثلاثة أيام وصعد إلى السماء وجلس عن يمين أبيه.

[٢١٦] فحكى قولهم في أن المسيح هو الله وأن الله ثالث ثلاثة. وهكذا مذهبهم في الحقيقة ولا يكادون يفصحون به، بل يدافعون عن حقيقته ما أمكنهم، حتى أن أرباب المقالات وأهل العناية به من المصنفين لا يكادون يحصلون مذهبهم، وأنك لتجد النظّارين منهم والمجادلين عنهم إذا سألتهم عن قولهم في المسيح، قالوا: قولنا فيه أنه روح الله وكلمته مثل قول المسلمين سواء، أو يقول: إن الله واحد.

[٢١٧] وتجده صلّى الله عليه وسلم وقد حكى حقيقة مذهبهم، ولم يكن من المجادلين ولا من المتنبئين، ولا ممن يقرأ الكتب ويلقى أهلها، ولا من المتكلفين، ولا كانت مكة والحجاز إذ ذاك بلاد فيها شيء من هذا، فأنتشر هذا عنه صلّى الله عليه وسلم، وفتش الناس عنه بعد ذلك فوجدوا الأمر كما قال وكما فصل، بعد الجهد وطول الاستقصاء في الطلب والتفتيش. وما أكثر ما تلقى منهم فيقول: ما قلنا في المسيح أنه الله، ولا قلنا: إن الله ثالث ثلاثة، ومن حكى هذا عنا فقد أخطأ وكذب، ليعلم أن وقوف محمد صلّى الله عليه وسلم هذا إنما هو من قبل الله عز وجل، وأن ذلك من آياته.

---

١٨ في (ط) بدون 'و'.
١٩ في (ط) ومسمى.

[218] Birisi şöyle diyebilir: "Onların bu hususta ki, 'Allah, üç uknum, bir cevherdir' sözleri, müslümanların *Bismillâhirrahmânirrahîm* [Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla] sözleri ve onların Allah hakkındaki 'O diridir, kâdirdir, âlimdir' sözleri gibidir."

[219] Ona şöyle cevap verilir: "Bu, hıristiyanların bir yanlışıdır. Onların tevhîd hakkındaki görüşlerinin müslümanların görüşüyle hiç ilgisi yoktur. Bunu, ancak mugalata yapmak isteyen ve bu ifadenin çirkinliğinden kurtulmaya çalışan kimse söyler. Çünkü müslümanlara göre Allah, rahmândır, rahîmdir. Aynı şekilde âlimdir, kâdirdir. O, birçok sıfatı olan tek zâttır. Hıristiyanlara göre ise Allah, çocuk edinendir, çocuk edinilmiş oğul değildir. Baba ve çocuk edinenin, oğul ve çocuk edinilmiş olması; oğul ve çocuk edinilmiş olanın da, baba ve çocuk edinen olması mümkün değildir. Rûhu'l-Kudüs de böyledir. Kim bunun dışında bir şey söylerse, o hıristiyanlardan değildir."

[220] Onlardan bu anlayışa -yani, bu çirkin ifadeyi inkâr anlayışına- sahip bir kimse tarafından imtihana tâbi tutulduğun zaman de ki: "Eğer bunun senin görüşün olduğunu kastediyorsan ve aynı şekilde tercih ediyorsan, bunu savunmanın sebebi nedir? Eğer bu hıristiyanların bir görüşü ise, bir yalan ve iftiradır." Asrımızdaki hıristiyanların tamamı müslüman olsalar da, bunun daha önce geçmiş ve yaşamış olan üç grubun görüşü olduğu gerçeğini değiştirmez. Bil ki bu, onların teslîs hakkındaki görüşleridir. Bu hususta bilgi hâsıl olmuştur.

[221] Onların bu hususta darb-ı meselleri vardır. Bunları dualarında ve ibâdetlerindeki sözlerinde kullanmaktadırlar. Görmez misin ki onlar, kurban tesbihinde (ekmek-şarap ayininde) -iddialarına göre- Rûhu'l-Kudüs'ün kurbanın (fâtûr) kabulü için inmesini beklerken boynu eğilmiş vaziyette durdukları sırada şöyle derler: "Rab Îsâ Mesîh b. Meryem'in nimeti, baba Allah'ın sevgisi ve Rûhu'l-Kudüs'ün refakati ebediyyen bizim ve sizin üzerinize olsun!"

[222] İmân duası (İznik amentüsü/kredosu) dedikleri duanın, Mesîh'den (a.s.) üçyüz yıl sonra Rûm beldelerinden İznik'te [Nîkya/Nicaea] ihdâs edildiğini iddia ederler. Rûm imparatoru Konstantin -babası Filatus ve annesi Harrânlı hancı Helena'dır- onları (din adamlarını), insanları iman etmekle sorumlu tutacakları ve kabul etmek istemeyenleri öldürecekleri bir amentü hazırlamaları için topladı. Orada iki bin adam toplandı. Bir karar aldılar, sonra onu reddettiler. Sonra "babalar" denilen üç yüz on sekiz kişiyi topladı.

[٢١٨] فإن قيل: فإن قولهم في هذا وأن الله ثلاثة أقانيم جوهر واحد، كقول المسلمين بسم الله الرحمن الرحيم، وكقولهم في الله إنه حيّ قادر عالم.

[٢١٩] قيل له: هذا غلط على النصارى، وليس قولهم في التوحيد من قول المسلمين بسبيل، وإنما يقول هذا من يروم المغالطة والفرار من فحش المقالة، لأن الله عند المسلمين هو الرحمن وهو الرحيم وهكذا العالم القادر، وهي ذات واحدة لها صفات كثيرة، وأسماء كثيرة. وعند النصارى، أن الله الوالد ليس هو الابن المولود، ولا يجوز أن يكون الأب الوالد ابنا مولودا، ولا الابن المولود أبا والدا، وكذا روح القدس، ومن قال غير هذا فليس من النصارى.

[٢٢٠] فإن بليت منهم بمن هذه سبيله أعني الجحود لهذه المقالة الفاحشة فقل: إن كنت تريد أن هذا قولك وكذا تختار فما يدفعك عن هذا؟ فأما أن يكون هذا قولا للنصارى فهذا كذب وبهت، ولو أسلم نصارى عصرنا كلهم لما خرج هذا من أن يكون قولا لمن سبق وتقدم من هذه الطوائف الثلاث، فاعلم أن هذا هو مذهبهم في التثليث، قد حصل العلم به.

[٢٢١] ولهم فيه ضرب أمثال، وذلك في تسابيحهم وأقاويلهم في عباداتهم، ألا ترى أنهم يقولون في تسبيحة القربان في الساعة التي يكونون فيها خاضعين يتوقعون بزعمهم نزول روح القدس لقبول فاتور القربان: ليتم علينا وعليكم نعمة الرب يسوع المسيح بن مريم ومحبة الله الآب ومشاركة روح القدس أبدا إلى دهر الداهرين.

[٢٢٢] ويقولون في تسبيحتهم التي يسمونها تسبيحة الإيمان التي وضعت بنيقية من بلاد الروم، وهذا كان بعد المسيح عليه السلام بنحو ثلاثمائة سنة، حين جمعهم قسطنطانوس ابن فيلاطس ملك الروم، الذي أمه هيلانة الحرّانية الفندقية، جمعهم ليعملوا تقريرا في إيمانهم يحملون الناس عليه ويأخذونهم به فمن أبى قتلوه، واجتمع عنده نحو ألفي رجل، فقرروا تقريرا ثم رفضوه، ثم اجتمع ثلثمائة رجل وثمانية عشر رجلا وهم يسمونهم الآباء،

Onlar, kilise meclisi [sinod] dedikleri bir karar aldılar. Bu dua için,"Bu dua, bütün gruplar için en temel esastır." kararını aldılar. Onlara göre, onlardan birinin imanı ancak bu dua ile tamam olur. O dua şöyledir: "Görülen ve görülmeyen her şeyin yaratıcısı bir tek baba Allah'a inanırız. Tek rab, babasının ilk çocuğu ve yaratılmamış olan Allah'ın oğlu Îsâ Mesîh'e iman ederiz. O, hak ilâhtan hak ilâhtır, babasının cevherindendir. Âlemler O'nun tarafından tamamlanmış ve her şeyi o yaratmıştır. Biz, insanların kurtuluşu için gökten inmiş, Rûhu'l-Kudüs ve bakire Meryem'den vücut bulup insan olmuştur. Bakire Meryem O'na hâmile kalmış ve O'nu doğurmuştur. O, yakalanıp çarmıha gerilmiş, Romalı Pilatus zamanında öldürülmüş ve acı çekmiştir. O, ölmüş, defnedilmiş, Kutsal Yazılara göre üçüncü gün dirilmiş, göğe çıkmış ve Baba'nın sağına oturmuştur. Ölüler ve diriler arasında hüküm vermek için tekrar geri gelmeye hazırdır. Biz, tek rab olan Rûhu'l-Kudüs'e inanırız. O, babasından çıkan hak rûhtur. O, hayat kaynağı Rûh'tur. Günahları bağışlanması için tek vaftize inanırız. Kutsal, elçisel ve evrensel tek Kilise'ye inanırız. Bedenlerin dirileceğine ve ebedî hayata inanırız."

[223] Onların, teslîs ve teşbîh hakkındaki bu açıklamalarını, tafsilat ve ifşâlarını düşün! Nasıl da, Allah hakkında yaratılmışların tasarruflarından olan inme, çıkma, doğma ve benzeri şeylerin hakikatine inanıyorlar?

[224] Eğer onlar, "Biz, 'İlâhlar üçtür' demiyoruz. İnsanlar, nasıl bizden teslîse inandığımızı naklederler?" derlerse, biz de onlara şöyle deriz: "Bize, teslîsin mânasını siz verdiniz ve onu siz yaydınız. Onun hakikatlerini detaylı bir şekilde siz sundunuz ve onun hakkında bazı ifadeleri siz yasakladınız. Görmüyor musunuz, "Baba olan ilâh, çocuk edinendir [vâlid]. O, diridir, kadîmdir, hâlıktır ve rızık verendir." Oğul olan ilah, çocuk edinilmiştir ve kelimedir. O, diridir, kadîmdir, hâlıktır ve rızık verendir.

فقرروا هذا التقرير، وهم يسمونه سنهودس، فكان تقريرهم لهذه التسبيحة[٢٠] وهي أصل الأصول عند جميع هذه الطوائف لا يتم لأحد منهم عندهم إيمان إلا بها وهي: نؤمن بالله الأب الواحد، خالق ما يرى وما لا يرى، وبالرب الواحد يسوع المسيح بن الله بكر أبيه وليس بمصنوع، إله حق من إله حق، من جوهر أبيه الذي بيده أتقنت العوالم وخلق كل شيء، الذي من أجلنا معشر الناس ومن أجل خلاصنا نزل من السماء، وتجسد من روح القدس ومن مريم البتول، وصار إنسانا، وحبلت به مريم البتول وولدته، وأخذ وصلب وقتل وألم أيام[٢١] فيلاطس الرومي، ومات ودفن وقام في اليوم الثالث كما هو مكتوب، وصعد إلى السماء وجلس عن يمين أبيه، وهو مستعد للمجيء تارة أخرى للقضاء بين الأموات والأحياء. ونؤمن بالرب الواحد روح القدس، روح الحق الذي يخرج من أبيه، روح مُحيية،[٢٢] وبمعمودية واحدة لغفران الخطايا، ولجماعة واحدة قديسيّة سِلّيحيّة[٢٣] جاثُلِيقِيَة[٢٤]، وبقيام أبداننا، وبالحياة الدائمة إلى أبد الآبدين.

[٢٢٣] فتأمل هذا الشرح وهذا التفصيل والكشف في التثليث والتشبيه، وكيف يعتقدون في الله حقيقة المدبرين المصنوعين من النزول والصعود والولادة وغير ذلك.

[٢٢٤] فإن قالوا: فإنا لا نقول إنها ثلاثة آلهة، فكيف يحكون عنا التثليث؟ قلنا لهم: إنكم قد أعطيتمونا معنى التثليث وأشعتموه واستوفيتم حقائقه، ومنعتم بعض العبارة عنه، ألا ترون أنكم تقولون إله هو أب والد حيّ قادر قديم عالم خالق رازق، وإله هو ابن مولود كلمة حي قديم خالق رازق

٢٠ ورد في (ط) التسيحة
٢١ في (ط) : قتل أمام
٢٢ في (ط)، محييه، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد ص. ٦
٢٣ رسولية
٢٤ جامعة

O, baba [ebb] ve çocuk edinen [vâlid] değildir. O'nun çocuk edinen [vâlid] ve baba [ebb] olması mümkün değildir. Bir ilâh da, Kutsal Rûh'tur. O, diridir, âlimdir, kadîmdir, hâlıktır ve rızık verendir." diyen siz değil misiniz? Sonra siz, bunların üç uknum olduğunu ve bunların her birinin ilâh, rab ve kadîm olduğunu söylediniz. Genel olarak ifade etmekten kaçındınız ve ayrıntı verdiniz. Bunun misali, "Arap Abdullah adamdır, insandır, şahıstır ve cisimdir. Farslı Halid insandır, adamdır, cisimdir ve şahıstır. Rûm Zeyd adamdır, insandır, cisimdir ve şahıstır." diyen kimsenin sözü gibidir. Biz, "Bunlar üç adam, üç insan, üç cisim ve üç şahıstır." dedik. Siz, "Hayır! Onlar tek bir adamdır." dediniz. Biz de, "Hakikati şuyû' bulmuş bir şey hakkında sizin bu tabiri kullanmaktan kaçınmanız hiçbir şey ifade etmez." dedik.

[225] Onların [hıristiyanların] içinde, bu üçünden [üç uknumdan] her birinin diğerinden başka olduğunu söylemekten kaçınan ve "Biz teşbîhte ve temsîlde bulunmadık." diyen kimseler vardır. Bunlar, 'Tanrı'nın çıktığını, indiğini ve arş üzerinde oturduğunu' söyleyip de sonra, "O'nun benzeri gibi bir şey yoktur." (Şûrâ, 42/11) diyen Müşebbihe gibidirler.

[226] Hıristiyanları, bunların [üç uknumun] birbirinden ayrı ve farklı üç ilâh olduklarını -her ne kadar bunun mânasını vermiş olsalar da- söylemekten alıkoyan şey, onların Mesîh'in (a.s.) tasdik ettiği ilâhî kitabı (İncil'i) tasdik etmeleridir. Çünkü o, Allah'ın (a.c.) birliği, kıdem bakımından tek olduğu ve varlıklara benzemediği ifadeleriyle doludur. Bunlar, onların Mesîh'ten sonra icat ettikleri bid'atlerdir. Onlar, bu şirk bid'atlerini Allah'ın (a.c.) kitaplarında bulunan ifadelerle desteklemek istediler. Fakat bunu başaramadılar, mahza şirk ve teşbîhe düştüler.

[227] Birisi şöyle diyebilir: "Hayatıma yemin olsun ki teslîs hakkında naklettiğiniz şeyde doğru söylediniz. Çünkü Melkiyye bu hususta, "O, hak ilâhtan hak ilâhtır, babasının cevherindendir. Öldürülme, çarmıha gerilme ve doğum, O'nun bütününde gerçekleşmiştir." demektedir. Ya'kûbiyye,"Bakire Meryem ilâha hâmile kaldı ve ilâhı doğurdu. İlâh öldürüldü ve ilâh öldü." demektedir. Buna göre Nastûriyye hakkında ne dersiniz? Çünkü onlar Mesîh hakkında,"O [Mesîh] iki nevi, iki uknum ve iki tâbiattan oluşmuştur. O, bir insan ve bir ilâhtan meydana gelmiştir. Doğum ve öldürülme, -onların nâsût ismini verdikleri- insanî tarafında vaki olmuştur."

ليس باب ولا والد ولا يجوز أن يكون والدا ولا أبا، وإله روح قدس حي عالم قديم خالق رازق. ثم قلتم هي ثلاثة أقانيم، فقلتم في كل واحد منها إنه إله ورب وقديم، وامتنعتم من الإقرار بالجملة وقد أعطيتم التفصيل، وما مثال ذلك إلا كمن قال: عبد الله العربي رجل وإنسان وجسم وشخص، وخالد الفارسي رجل وإنسان وجسم وشخص، وزيد الرومي رجل وإنسان وجسم وشخص، قلنا: فهؤلاء ثلاثة رجال، وثلاثة أناس، وثلاثة أشخاص، وثلاثة أجسام. فقلتم: لا، بل هم رجل واحد. قلنا: لا يؤثر امتناعكم من إطلاق هذه العبارة في شيء قد أشيعت حقيقته.

[٢٢٥] وفيهم من يمتنع من أن يقول في كل واحد من هذه الثلاثة أنه غير صاحبه، ثم يقولون: ما شبهنا ولا مثلنا، فكانوا كالمشبهة الذين يقولون: إله يصعد وينزل ويقعد على العرش، ثم يقولون: ليس كمثله شيء.

[٢٢٦] والذي يمنع النصارى من إطلاق القول بأنها ثلاثة آلهة متغايرة مختلفة وإن كانوا قد أعطوا معنى ذلك، إلا لأنهم صدقوا بكتاب الله عز وجل التي صدق بها المسيح عليه السلام، وهي مملوءة بتوحيد الله وتفرده بالقدم، وأنه لا يشبه الأشياء، وإنما هذه البدع ابتدعوها بعد المسيح، فأرادوا حمل بدعتهم في الشرك على ما في كتب الله فلم يتم ذلك وحصلوا على محض الشرك والتشبيه.

[٢٢٧] فإن قيل: قد لعمري صدقتم فيما حكيتم من التثليث، فإن الملكية تقول فيه: إنه إله حق من إله حق من جوهر أبيه، وأن القتل والصلب والولادة وقعت عليه بكماله؛ واليعقوبية تقول: حبلت مريم بالإله، وولدت الإله، وقتل الإله، ومات الإله، فما عندكم في النسطورية؟ فإنهم قد قالوا في المسيح أنه مركب من نوعين وأقنومين وطبعين، من إله ومن إنسان، وأن الولادة والقتل إنما وقعتا بالإنسان وهو الذي يسمونه الناسوت.

[228] Ona şöyle cevap verilir: "Nastûriyye, Mesîh hakkında müslümanların söylediklerini söyleseler de, bu haberde zedelenme ve bilgide bir etki meydana getirmez. Çünkü teslîs gerçekleşmiştir. Nastûriyye'nin Mesîh hakkındaki görüşü, sonuçta kardeşleri Melkiyye ve Ya'kûbiyye'nin görüşüne dönerken nasıl farklı olur? Zira Nastûriyye'ye şöyle denilir: "Siz, 'O, hak ilâhtan hak ilâhtır, babasının cevherindendir' dediniz. Yine siz, 'O, tam ilâhtan tam ilâhtır'; 'O'nun lâhûtî yönü baba tarafından, nâsûtî yönü anne tarafından doğurulmuştur. Doğum O'nu her yönden ve her cihetten kuşatmıştır' dediniz. Ayrıca siz, ilâhı doğmuş olmakla övüyorsunuz. Halbuki müslümanlar O'nu doğumdan münezzeh olmakla övmektedirler. Siz, 'Eğer o, çocuk edinen [vâlid] olmasaydı, kısır olurdu. Çünkü bir canlının, baba/vâlid olmaması, ondaki bir noksanlık, âfet ve kusur sebebiyledir' diyorsunuz. Dolayısıyla sözleriniz hakkında yanıltmaya çalışmanızın bir faydası yoktur."

[229] Sonra onlara [Nastûriyye'ye] şöyle denilir: "Bize söyleyin! Meryem, gerçekten Mesîh'e hâmile kaldı mı? Meryem, gerçekten O'nu doğurdu mu? Gerçekten Mesîh'i büyüttü ve besledi mi? Gerçekten o, Mesîh'in annesi mi?" Eğer onlar, "O, Mesîh'in nâsûtunu [insanî yönünü] doğurdu veya Mesîh'in nâsûtuna [insanî yönüne] hâmile kaldı" derlerse, onlara şunu sorarız: "Size, bunu sormuyoruz. Çünkü size göre Mesîh'in nâsûtu [insanî yönü] Mesîh değildir. Ancak O'nun lâhûtu [ilâhî yönü] Mesîh'tir. Size göre Mesîh'in lâhûtu da Mesîh değildir. Ancak bu ikisinin toplamı Mesîh'tir." Şimdi bize cevap verin. Eğer Meryem, gerçekten Mesîh'i doğurduysa ve gerçekten Mesîh'e hâmile kaldıysa, bu durumda o, ilâh ve insana hâmile kalmış, ilâh ve insanı doğurmuştur. Bu durumda Meryem, ilâh ve insanın annesidir, ilâh ve insan öldürülmüştür, ilâh ve insan acı çekmiştir ve ilâh ve insan ölmüştür. Bu da açıkça gösteriyor ki sizin bu hususta görüşünüz ile Melkiyye ve Ya'kubiyye'nin görüşü aynıdır. Eğer onlar, "O, gerçekte Mesîh'i doğurmadı, gerçekte Mesîh'in annesi değildir." derlerse, biz de onlara, "Bu, hiçbir hıristiyanın görüşü değildir. Müslümanlar da bu görüşte değildir. Bilakis yahudilerin görüşüdür. Çünkü onlar, 'Meryem, O'na hâmile kalmadı.' diyorlar."

[٢٢٨] قيل له: لو كانت النسطورية تقول في المسيح كما يقول المسلمون لما قدح ذلك في الخبر ولا أثر في العلم لأن التثليث قد وقع، كيف والنسطورية ترجع إلى القول في المسيح إلى قول إخوانهم من الملكية واليعقوبية، فيقال للنسطورية قد قلتم إنه إله حق من إله حق من جوهر أبيه، وقلتم إنه إله تام من إله تام، ثم قلتم إن لاهوته مولود من قبل الأب وناسوته مولود من قبل الأم، والولادة قد أحاطت به من كل وجه ومن كل جهة؛ وأيضا فإنكم تمدحون الإله بالولادة كما يمدحه المسلمون بتنزيهه عن الولادة، وتقولون لو لم يكن والدا لكان عقيما، وكل حي لا يكون والدا فإنما ذاك لنقص وآفة وعاهة. فلا ينبغي أن تغالطوا عن حقيقة قولكم.

[٢٢٩] ثم يقال لهم: أخبرونا عن مريم هل حبلت بالمسيح في الحقيقة، وولدت المسيح في الحقيقة، وربت المسيح وأطعمت المسيح في الحقيقة، وهي أم المسيح في الحقيقة؟ فإن قالوا: ولدت ناسوت المسيح أو حبلت ناسوت المسيح قلنا: لم نسألكم عن هذا، فإن ناسوت المسيح عندكم ليس هو المسيح وإنما المسيح هو اللاهوت، ولاهوت المسيح عندكم ليس هو المسيح إنما هما مجموعهما المسيح، أجيبونا، فإن كانت مريم قد ولدت المسيح في الحقيقة وحبلت بالمسيح في الحقيقة، فقد حبلت بالإله والإنسان وولدت الإله والإنسان، وهي أم الإله والإنسان، وقد قتل الإله والإنسان، وألم الإله والإنسان، ومات الإله والإنسان؛ فقد تبين أن قولكم وقول الملكية واليعقوبية في ذلك سواء. وإن قالوا ما ولدت المسيح في الحقيقة، ولا هي أم المسيح في الحقيقة قلنا لهم: فليس هذا قول أحد من النصارى ولا قول المسلمين أيضا بل هو قول اليهود، فإنهم قالوا: إن مريم ما حبلت به.

[230] Eğer onlar, "Biz mecâzen, 'O [Meryem], Mesîh'in annesidir'; mecazen 'Mesîh öldü' diyoruz." derlerse, biz de onlara şöyle deriz: "Biz size, mecâzı değil hakîkati soruyoruz. Bu takdirde Meryem'in bir erkek olmadan hâmile kalması bir mecâz olur. Mesîh'in ölüleri diriltmesi bir mecâz olur. Mesîh hakkında iddia ettiklerinizin tamamı mecâz olur. Bunun imkânı yoktur."

[231] Eğer onlar, O'nun [Mesîh'in] fiillerini, nâsût ve lâhûtuna taksim ederlerse, bunu bütün fiilleri için yapmaları gerekir. Çünkü o, ölüleri dirilttiği ve mûcizeler gösterdiği zaman, bunlar lâhûtun fiilleridir. Halbuki lâhût tek başına Mesîh değildir ve insanlar lâhûtu göremezler. Bu durumda insanların Mesîh'i gördüklerini söylemek mümkün değildir. O, yediği, içtiği, uyuduğu ve uyandığı zaman, bunlar da nâsûtun fiilleridir. Nâsût da tek başına Mesîh değildir. Şu hâlde zikrettiğimiz hususların hepsi kaçınılmazdır.

[232] Onlar, bu noktaya gelmezler ve buna sarılmazlar. Çünkü bu noktaya gelirlerse, Hıristiyanlığın ve bütün teslîs söylemlerinin dışına çıkmış olurlar. Onların gerçek görüşlerinin, en temel esasları olan iman dualarında bulunduğunu öğrenmiş oldun. Hıristiyan gruplardan hiçbiri, bunlardan veya bunların herhangi birinden dönemez. Zira bu, kral bu görüşü ortaya koyduğu ve mezhepte açık görüşlere sahip olan Aryus da onlara muhalefet ettiği zaman, bu iman esasları hakkında yorumu ve şüpheyi ortadan kaldırmak için konuldu.

[233] Bu üç gruba göre Mesîh, melek annesine müjde verdiği ve annesi ona hâmile kaldığı ânda, Mesîh, ilâh, hâlık [yaratıcı] ve râzık [rızık verici] olmuştur. Böylece ilâh O'nunla birleşerek o ândan itibaren ikisi birlikte bir Mesîh ve bir ilâh hâline gelmişlerdir. Onlara göre bu ittihâd [birleşme], bir sarsıntı ve kesinti meydana getirmemiştir; hâmilelik, doğum, uyku, yeme, bevletme, büyük ihtiyaç giderme, hastalık, öldürülme ve ölüm hâllerinde de ne mesîhlikten ne de ilâhlıktan ayrılmıştır. O, bütün bu hâllerde Mesîh'tir, ilâhtır, rabbdir, ma'bûddur, yaratıcıdır, rızık vercidir ve müdebbirdir.

[٢٣٠] وإن قالوا: نقول هي أم المسيح على المجاز، ومات المسيح في المجاز، قلنا لهم: لم نسألكم عن المجاز، إنما سألنا عن الحقيقة، فإنه على هذا التقدير ربما أيضا يكون حمل مريم من غير ذكر مجاز، وإحياؤه الموتى مجاز، وجميع ما يدعونه له مجاز، وهذا لا سبيل إليه.

[٢٣١] لأنهم إن قسموا أفعاله من لاهوته وناسوته وجب ذلك كله، لأنه إذا أحيا الموتى وأظهر الآيات فإنما ذلك فعل اللاهوت واللاهوت وحده ليس بمسيح، واللاهوت ما رآه الناس فلا يجوز أن يقال رأى المسيح، وإذا أكل وشرب ونام واستيقظ فذلك فعل الناسوت والناسوت وحده ليس بالمسيح، فقد وجب جميع ما قدمناه.

[٢٣٢] وهم لا يصيرون إليه ولا يلتزمونه، ومن صار إليه خرج عن النصرانية وعن جميع أقوال المثلثة. وقد علمت أن حقيقة قولهم ما في تسبيحة إيمانهم وهي أصل الأصول، وليس لأحد من طوائفهم عنها ولا عن شيء منها معدل، وإنما وضعت حين صار الملك إلى هذا القول، وحين خالفهم آريوس[٢٥] الإفصاح بالمذهب ولرفع التأويل والأوهام في المقالة.

[٢٣٣] وعند هذه الطوائف الثلاثة، إن المسيح صار مسيحيا وإلها خالقا رازقا معبودا حين بشّر الملك أمه وساعة الحمل به، فاتحد به الإله فصار جميعا مذ ذاك مسيحا واحدا وإلها واحدا، وأن الاتحاد ما أنتفض عندهم ولا بطل، ولا خرج عن المسيحية والإلهية لا في حال الحبل ولا في حال الولادة ولا في حال النوم ولا في حال الأكل ولا في حال البول والتغوّط ولا في حال المرض ولا في حال القتل ولا في حال الموت، وأنه في جميع هذه الأحوال مسيح وإله ورب معبود وخالق ورازق ومدبّر.

٢٥ في الأصل إيريوس، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد ص. ١٢

[234] Onlar şöyle derler: "Mesîh, öldükten sonra kendisini diriltmiştir. Çünkü onlara göre Mesîh'ten başkasının ölüleri diriltmesi imkânsızdır."

[235] Sen, iman duasını ve ayrıntılarını öğrendin. Ona müracaat et. Orada Nastûriyye'nin ve hıristiyanlardan tartışmaya giren herkesin mügalatasına dair tam bilgi bulacaksın.

[Hıristiyanlar Tarafından Kabul Edilen İncil ve Kilise Öğretisi]

[236] Onlara göre nebîlerin üstünde olan Pavlus, yahudilerin Mesîh'e yaptıklarını anlatırken şöyle demiştir: "Eğer onlar [yahudiler], yüce Rabbi tanısalardı, O'nu haça germezlerdi.[6] O, ebedîdir, hamd ve bereketler O'nadır."[7]

[237] Yine o [Pavlus] şöyle demiştir: "O, görülmeyendi, görülür oldu. Hissedilmeyendi, hissedilir oldu. Zamanın üstünde idi, bir başlangıcı oldu. Allah'ın oğluydu, insanın oğlu oldu. Acı çekmezdi, acı çekti. Allah, O'nu çocuk edindi."[8]

[238] Bu sözlerdeki mânayı düşün. Pavlus açık ve net bir şekilde şunları ifade ediyor: "Allah görünmez iken görünür oldu. Hissedilmez iken hissedilir ve idrâk edilir oldu. Zamandan önce iken başlangıcı oldu ve zaman içinde oldu. Acı çekmez iken, acı çekti. Allah'ın oğlu iken insanın oğlu oldu. İnsanın oğlu iken Allah'ın oğlu oldu ve Allah, O'nu çocuk edindi." Bunlar, -onların iddiasına göre- Allah ve Allah'ın oğlu olan Mesîh'in sıfatlarıdır. Şöyle dediler: "Babalar, Romalı Pilatus ve yahudilerin yaptıklarını anlatırken, 'Onlar, yüce Rabbi haça gerdikleri zaman O'nu tanıdılar.' dediler."

[239] Hıristiyanlar, "Bunların hepsi bizim görüşlerimizdir. Bunlarda bizim gerçek öğretilerimiz vadır." dediler.

[240] Dediler ki: "Aziz Yuhanna, 'Babaya eşit olan biri olarak bâkire rahimde dünyaya geldi. Babaları İbrâhîm, İsrâil ve Dâvûd var olmadan önce, O vardı. O, İbrâhîm ve Dâvûd'un oğlu olarak çağırılmadan evvel Allah'ın oğlu idi' dedi."[9]

---

6 1. Korintliler, 2:8
7 Krş. İbraniler, 12:21
8 Krş. 1. Korintliler, 2:9; 1. Timoteos, 3:16; 1. Yuhanna, 1:1-3; Ayrıca krş. En'âm, 6/103
9 Krş. Yuhanna, 8:58

[٢٣٤] ويقولون: هو أحيا نفسه بعد الموت لأنه محال عندهم أن يحيي الموتى غير المسيح.

[٢٣٥] وقد علمت تسبيحة الإيمان وتفصيلها فارجع إليه، ففيه أتم كفاية لتعلم مغالطة النسطورية وجميع من يجادل عن النصرانية.

[٢٣٦] وقد قال فولوص[٢٦]-وهم عندهم فوق الأنبياء وقد ذكر صنيع اليهود بالمسيح-: لو علموا لما صلبوا رب المجد الذي له الحمد والبركات أبد الدهر.

[٢٣٧] وقال أيضا: الذي ليس بمعاين عوين، والذي ليس بمحسوس حس، والعالي على الزمان ابتدء وابن الله صار ابن الإنسان، وألم الذي لم يكن يألم ووالده الله.

[٢٣٨] فتأمل ما في هذا فإنه يفصح بأن الله لم يكن يعاين فصار يعاين، ولم يكن يحسّ فصار يحسّ ويدرك، وأنه كان قبل الزمان فابتدىء وصار في الزمان، وألم الذي لم يكن يألم، وابن الله صار ابن الإنسان، وصار ابن الإنسان ابن الله ووالده الله، وهذه صفات المسيح الذي هو عندهم الله وابن الله. قالوا: وقد قال الآباء- وقد ذكروا ما صنع فيلاطس الرومي واليهود-: أنهم لما صلبوا رب المجد عرفوه.

[٢٣٩] قالت النصارى هذه كلها أقاويلنا وفيها حقيقة مذهبنا.

[٢٤٠] قالوا وقد قال الفاضل ياوانّس: المساوي للأب جاء إلى العالم في الرحم البتول، وكان قبل أن يكون آباؤه إبراهيم وإسرائيل وداود، وهو ابن الله قبل أن يدعى ابن إبراهيم وداود.

---

٢٦ أي بولص، راجع جبرائيل سعيد ص. ١٣

[241] Dediler ki: "İşte bu, dinimizin gerçeğidir. Eğer bunların içinde, 'Allah insandır, Allah insan cinsindendir. Allah, sûretlere ve şekillere girer, intikal eder ve şekle girer' gibi şeyler gelmişse, biz bundan kaçmayız. Biz, tartışma ve münakaşayı gerektiriyor diye, babaların ve örnek insanların yerleştirdikleri prensipleri terk etmeyeceğiz."

[242] Bunu ve onların, "Babaya eşit olan biri olarak bâkire rahimde dünyaya geldi. Babaları İbrâhîm, İsrâil ve Dâvûd var olmadan önce, O vardı. O, İbrâhîm ve Dâvûd'un oğlu olarak çağırılmadan evvel Allah'ın oğlu idi."[10] sözlerini düşün! Böylece onların inancının ve görüşünün, "Meryem'in doğurduğunun Allah'ın oğlu ve Allah olduğu, O'nun, -onların iddiasına göre- arş'ın üzerindeki gökteki Baba gibi olduğu, O'nun ezelî olduğu, O'nun sonradan meydana geldiği, annesi İsrâiloğulları'ndan olduğu için annesinden önce İbrâhîm, İsrâil ve Dâvûd'un babaları olduğu, İbrâhîm, İsrâil ve Dâvûd'un oğlu olmadan önce Allah'ın oğlu olduğu" şeklinde olduğunu anlamış olursun.

[243] Dediler ki: "Bizim âlimlerimiz ve bütün gruplarca lider olan kimseler, "Yesû' [Îsâ], başlangıçta ezelî bir Kelime idi. Bu Kelime, Allah ile birlikte ezelî idi. Allah, bu Kelimedir."[11] Yesû', Süryanice'de Îsâ demektir.

[244] Dediler ki: "İşte Meryem'in doğurmuş olduğu ve insanların aralarında gördükleri, Allah, Allah'ın oğlu ve Allah'ın Kelimesiydi."

[245] Dediler ki: "(İsa'nın) talebe(si) Yuhanna, 'Biz size, başlangıçtan beri var olanı, gözlerimizle gördüğümüzü ve ellerimizle dokunduğumuzu müjdeliyoruz.' dedi." [12]

[246] Dediler ki: "Cemaatimiz içinde huccet kabul edilen bazı kişiler bunu keşif yoluyla bildiler. Dolayısıyla ancak aklından zoru olan kimse onu te'vile yeltenir."

[247] Onlara göre, göklerin ve yerin yaratıcısı Ezelî Kadîm, insanların gözleriyle gördükleri ve elleriyle dokunduklarıdır.

---

10 Krş. Yuhanna, 8:58
11 Krş. Yuhanna, 1:1
12 Krş. Yuhanna, 1:1

[٢٤١] وقالوا: فهذه حقيقة ديننا، فإن جاء فيه أن الله إنسان أو من جنس الناس، أو أنه يتقلب في الصور والهيئات وينتقل ويتشكل لم ننفر من ذلك، ولم ندع ما أسسه الآباء والقدوة لما يوجب الجدل ويلزم في النظر.

[٢٤٢] فتأمل هذا، وقولهم: المساوي للآب جاء إلى العالم في الرحم البتول وكان قبل أن يكون آباؤه إبراهيم وإسرائيل وداود وهو ابن الله قبل أن يدعي ابن إبراهيم وداود، لتعلم أن اعتقادهم وقولهم أن هذا الذي ولدته مريم هو ابن الله وهو الله، وأنه مثل الأب الذي في السماء على العرش عندهم، وأن هذا هو الذي لم يزل، وأن الذي حدث وتجدد ولادة مريم له، وأن إبراهيم وإسرائيل وداود إنما صاروا آباءه من قبل أمه لأنها من بني إسرائيل، وأنه كان ابن الله قبل أن يكون ابن إبراهيم وإسرائيل وداود.

[٢٤٣] قالوا: وقد قال علماؤنا ومن هو القدرة عند جميع طوائفنا: يسوع في البدء لم يزل كلمة، والكلمة لم تزل لدى الله، والله هو الكلمة، ويسوع هو عيسى بالسريانية.

[٢٤٤] قالوا: فذاك الذي ولدته مريم وعاينه الناس وكان بينهم هو الله وابن الله وهو كلمة الله.

[٢٤٥] قالوا: وقد قال يوحنا السليح: إنا نبشركم بالذي لم يزل من قبل، وأنا رأيناه بأعيننا، وحسسناه بأيدينا.

[٢٤٦] قالوا: فما فيمن هو الحجة لجماعتنا إلا من يكشف الأمر كشفا لا يتعرض لتأويله إلا من يكابر عقله.

[٢٤٧] فعندهم أن القديم الأزلي خالق السماوات والأرض هو الذي عاينه الناس بأبصارهم، ولمسوه بأيديهم.

[248] Dediler ki: "Peygamber Yeremya, Mesîh'i ve O'nun hakkındaki müjdeyi anlatırken, "O bizim ilâhımızdır. Biz, O'ndan başka kimseye sığınmayız. O, dünyanın sonunda insanlara görünecek ve onlarla birlikte dolaşacaktır." dedi." Bu keşfi düşün!

[249] Dediler ki: "Bizim imanımızın öncüsü ve kilisemizin temeli olan Petrus'a, Allah'ın oğlundan, -insanoğlu olandan değil- Allah'ın Kelime'sinden, -insan kelimesinden değil- sorulduğu zaman, 'O, insanların arasındadır, onlarla birlikte dolaşmaktadır ve kötülerin [şeytanların] çarptığı kimseleri iyileştirmektedir.' dedi."[13]

[250] Dediler ki: "O, annesi Meryem'in karnında insanlarla konuştu. Kör bir adama, "Allah'ın oğluna inanıyor musun?" dedi. Kör adam, "O kimdir? Bilmiyorum ki iman edeyim." dedi. O [Îsâ], "O'nu gördün. O, seninle konuşandır." dedi. Adam, "İmân ediyorum, efendim." diyerek secdeye kapandı."[14]

[251] Dediler ki: "Açık bir şekilde ifade edilmesi gereken, Meryem'in hâmile kaldığının ve karnındakinin, Allah, Allah'ın oğlu ve Allah'ın kelimesi olduğudur."

[252] Dediler ki: "Zekeriyyâ'nın oğlu Yahyâ'nın annesi -ki Yahyâ'ya hâmile idi[15]- Mesîh'e hâmile olan Meryem'in yanına girince, 'Benim karnımdaki senin karnındakine secde etti' demişti."[16]

[253] Dediler ki: "Bu beyanda ortaya çıkan şey, Allah, Allah'ın oğlu ve Allah'ın kelimesi olan ma'bûd ilâh, Meryem'in hâmile kaldığı ve doğurduğu ilâhtır."

[254] Dediler ki: "Yuhanna, O'nu Ürdün'de vaftiz ettiği zaman göklerin kapıları açıldı ve Baba, "Kendisinden hoşnut olduğum sevgili oğlum budur." diye nidâ etti. Rûhu'l-Kudüs bir güvercin sûretinde indi ve Mesîh'in başının üstünde kanatlarını çırptı."[17]

[255] Dediler ki: "Vaftiz olan, oğul Allah'tır. Nidâ eden Baba'dır. İnen ise Rûhu'l-Kudüs'tür."

---

13 Krş. Elçilerin İşleri, 10:38
14 Krş. Yuhanna, 9:35-38
15 Krş. Luka, 1:40
16 Krş. Luka, 1:44
17 Krş. Matta, 3:16-17; Markos, 1:10; Luka, 3:22

[٢٤٨] قالوا وقد قال أرميا النبي وقد ذكر المسيح والبشارة به: هذا إلهنا ولا نعوذ معه غيره، وأنه في آخر الزمان تراءى على الأرض وتردد مع الناس، فتأمل هذا الكشف.

[٢٤٩] قالوا: وقد قال بطرس وهو بكر إيماننا وأصل بيعتنا لما سئل عن ابن الله لا عن ابن الناس، وعن كلمة الله لا عن كلمة الناس فقال: هو الذي كان بين الناس وتردد معهم، وأبرأ الذين نكاهم الشرير.

[٢٥٠] قالوا: وقد خاطب الناس من بطن أمه مريم، فقال للأعمى: أنت مؤمن بابن الله، قال الأعمى: ومن هو حتى أؤمن به؟ قال: قد رأيته وهو المخاطب لك، قال: آمنت يا سيدي، وخر ساجدا.

[٢٥١] قالوا: فما الذي بقي من الإفصاح بأن الذي حبلت به مريم وكان في بطنها هو الله وابن الله وكلمة الله.

[٢٥٢] قالوا: وقد قالت أم يحيى بن زكريا-وقد دخلت على مريم وهي حبلى بالمسيح، وأم يحيى حبلى به-إن هذا الذي في بطني قد سجد للذي في بطنك.

[٢٥٣] قالوا: فما الذي يبقى في البيان في أن الإله المعبود الذي هو الله وابن الله وكلمة الله هو الذي حبلت به مريم وولدته.

[٢٥٤] قالوا: ولما عمّده يوحنا في الأردن تفتحت أبواب السماء ونادى الأب: هذا ابني وحبيبي الذي سررت به نفسي. ونزل روح القدس في صورة حمامة ورفرفت على رأس المسيح.

[٢٥٥] قالوا: فالمتعمد هو الله الابن، والمنادي هو الأب، والنازل هو روح القدس.

[256] Dikkat et! Onlardan her birinin yaptığını diğerinin yaptığından nasıl ayırıyorlar!

[257] Dediler ki: "Cebrâil Meryem'e, 'Sen, hâmile kalacaksın ve doğuracaksın' diye müjde vermeye geldiği zaman, "Bana bir erkek dokunmamışken, bu nasıl olur?" dedi. Cebrâil, 'Rabbimiz seninle beraberdir, ilâhımız seninle beraberdir. Yüceler Yücesi sana gölge salacak. Kutsal Rûh sana gelecek. Doğacak olana, kutsal ve Tanrı oğlu denilecek.' dedi."[18]

[258] Dediler ki: "Cebrâil ona [Meryem'e], insanoğluna değil, Tanrı oğluna hâmile kalacağını, insanoğlu değil, Tanrı oğlu doğuracağını ve Tanrı'nın onunla (Meryem'le) birlikte olduğunu haber verdi."

[İsa'nın İlahlığı Konusunda Genel Hıristiyan İnancı]

[259] Dediler ki: "Biz, 'Onunla ve oğlu ile birliktedir' sözümüzle, Allah'ın nebîler, sâlihler ve müminlerle birlikte olduğu gibi 'destek, yardım ve muavenet' mânasını kastetmiyoruz. Çünkü bizim üç grubumuza göre de Mesîh, bir nebî ve sâlih kul değildir. Bilakis nebîlerin rabbi, onları yaratan, onları gönderen, elçi yapan, onlara yardım eden ve destek verendir. Meleklerin rabbidir. 'Onunla ve oğlu ile birliktedir' sözümüz, insanlar, köpekler, eşekler ve domuzlar gibi diğer canlıların dişilerinde olduğu gibi 'yaratma, tedbir ve takdir' mânasında da değildir. Ancak 'O'na hâmile olması ve O'nu karnında bulundurması' mânasında O'nunla birliktedir. Bunun için o [Meryem], tüm dişi canlılardan ayrılmaktadır. Oğlu da bütün nebîlerden ayrılmaktadır. Böylece O, gökten inen Tanrı ve Tanrı'nın oğlu oldu ve Meryem O'na hâmile kaldı ve doğurdu. Meryem'den doğan, Cebrâil'in (a.s.) kendisini müjdelediği ândan itibaren tek ilâh, tek Mesîh, tek rab ve tek yaratıcıdır. O ikisi (Tanrı ve Tanrı'nın oğlu olma) arasında bir ayrılık meydana gelmez ve o ikisi arasındaki ittihâd, -hâmilelik, doğum, uyku, hastalık, haça gerilme, ölüm ve defin hâllerinin hiçbirinde- hiçbir şekilde sona ermez. Bilakis O, hâmilelik hâlinde ittihâd eder. O, bu hâlde tek Mesîh, tek yaratıcı ve tek ilâhtır. Doğum hâlinde de aynı şekildedir. Ölüm ve haça gerilme hâllerinde de böyledir.

---

18 Krş. Luka, 1:34-35

[٢٥٦] وانظر كيف يفردون كل واحد منهم بصنع غير صنع صاحبه.

[٢٥٧] قالوا: وفي البشارة به حين قال جبريل لمريم: ها أنت تحبلين وتلدين، قالت له: كيف يكون هذا وما مسني رجل؟ فقال لها: ربنا معك، والهنا معك، وأيدي العلي تحلّ عليك، وروح القدس تأتيك، والذي يولد منك قدوس وابن الله يدعى.

[٢٥٨] قالوا: فقد خبّرها بأنها تحبل بابن الله لا بابن الناس، وإنها تلد ابن الله لا ابن الناس، وأن الله معها.

[٢٥٩] قالوا ولا نريد بقولنا معها ومع ابنها بمعنى التأييد والنصر والمعونة كما يكون مع الملل والأنبياء والصالحين والمؤمنين، لأن المسيح عند طوائفنا الثلاث ليس بنبي ولا بعبد صالح، بل هو رب الأنبياء وخالقهم وباعثهم ومرسلهم وناصرهم ومؤيدهم ورب الملائكة؛ ولا هو معها ومع ابنها بمعنى الخلق والتدبير والتقدير كما يكون مع سائر إناث الحيوان من الناس والكلاب والحمير والخنازير بالخلق والصنع والتقدير، ولكنه معها لحبلها به ولاحتواء بطنها عليه، فلهذا فارقت جميع إناث الحيوان، وفارق ابنها جميع النبيين، فصار الله وابن الله الذي نزل من السماء وحبلت به مريم وولدته والمولود منها إلها واحدا ومسيحا واحدا وربا واحدا وخالقا واحدا مذ وقت بشارة جبريل عليه السلام لها، لا يقع بينهما فرق، ولا يبطل الاتحاد بينهما بوجه من الوجوه، ولا في الحبل، ولا في الولادة، ولا في حال نوم، ولا مرض، ولا صلب، ولا موت، ولا دفن، بل هو متحد به في حال الحبل، فهو في تلك الحال: مسيح واحد، وخالق واحد واله واحد، وفي حال الولادة كذلك، وفي حال الموت والصلب كذلك.

[260] Dediler ki: "Bizden bazıları, lafzında ve ibâresinde bu mânanın hakîkatini zikrederek, 'Meryem, ilâha hâmile kaldı, ilâhı doğurdu ve ilâh öldü' diyorlar. Bizden bazıları da, bu ibareyi reddedip onun mânasını ve hakîkatini vererek, "Meryem, hakîkaten Mesîh'e hâmile kaldı. O, hakîkaten Mesîh'in annesidir. Mesîh, hakîkaten ilâhtır. O, hakîkaten rabbdir. O, hakîkaten Allah'ın oğludur ve Allah'ın kelimesidir. Hakîkaten O'ndan başka Allah'ın oğlu yoktur. Hakîkaten Mesîh'in Allah'tan başka babası yoktur. Hakîkaten Mesîh'in Meryem'den başka annesi yoktur."

[261] Dediler ki: "Bunlar ile lafız ve ibârede hakîkati kullanmayarak, 'Meryem, ilâha hâmile kaldı, ilâhı doğurdu, ilâh öldürüldü, ilâh acı çekti ve ilâh öldü' diyenler birbirleriyle muvâfakat ederler."

[262] Dediler ki: "Bizim, kardeşlerimizin kullandıkları bu ibâreyi kullanmaktan kaçınmamızın nedeni, 'Meryem, ilâha hâmile kaldı, ilâhı doğurdu, ilâh acı çekti ve ilâh öldü' dediğimiz zaman, bütün bunların Baba ilâhın başına geldiği zannedilmemesidir. Fakat biz, bütün bunların Mesîh'in başına geldiğini söylüyoruz. Bize ve taifelerimize (mezheplerimize) göre Mesîh, tam ilâhtır, hak ilâhtan hak ilâhtır ve babasının cevherindendir."

[263] Dediler ki: "Biz, 'O, bizimle beraberdir' sözümüzle, 'yardım ve destek' mânası ile 'yaratma ve tedbir' mânasını kastetmiyoruz. Çünkü O, aynı şekilde bütün nebîler ve sâlihlerle, yaratma ve tedbir bakımından da bütün mahlûkâtla beraberdir. Aksi takdirde bizim görüşümüz, tevhîd konusunda müslümanlar ve yahudiler ile bir olurdu."

[264] Dediler ki: "Bizden (kilise) babalar(ı) ve önderler(i), 'Tanrı'nın oğluna, insanoğlu denilir. İnsanoğluna Tanrı'nın oğlu denilir. Yeni Âdem, öldürülen ve ölen acı çeken ilâhtır.' demektedirler."

[265] Dediler ki: "Bize göre Mesîh, 'İnsanoğlu Şabat [Cumartesi] gününün de Rabbi'dir.' dedi."[19] O, "Ben Babam'dayım, Babam da bendedir."[20]; "Babayı, oğuldan başka kimse tanımaz. Oğulu da, Baba'dan başka kimse tanımaz."[21]; "Sen bendeki ilâhsın, ben de sendeyim."[22] dedi.

---

19 Krş. Luka, 6:5
20 Krş. Yuhanna, 10:38; 14:10, 20; 17:21, 23
21 Krş. Matta, 11:27
22 Krş. Yuhanna, 10:38; 14: 10, 20; 17:21, 23

[٢٦٠] قالوا: فمنا من يطلق في لفظه وعبارته حقيقة هذا المعنى، فيقول: مريم حبلت بالإله، وولدت الإله، ومات الإله؛ ومنا من يمنع هذه العبارة ويعطي معناها وحقيقتها، فيقول: مريم حبلت بالمسيح في الحقيقة، وولدت المسيح في الحقيقة، وهي أم المسيح في الحقيقة، والمسيح إله في الحقيقة، ورب في الحقيقة، وابن الله في الحقيقة، وكلمة الله في الحقيقة، لا ابن لله في الحقيقة إلا هو، ولا أب للمسيح في الحقيقة إلا هو، ولا أم للمسيح إلا مريم.

[٢٦١] قالوا: فهؤلاء يوافقون في المعنى قول من قال فيها: أنها حبلت بالإله، وولدت الإله، وقتل الإله وألم الإله، ومات الإله، وإنما يمنعون اللفظ والعبارة فقط.

[٢٦٢] قالوا: وإنما منعنا هذه العبارة التي أطلقها إخواننا لئلا يتوهم علينا إذا قلنا: حبلت بالإله، وولدت الإله، ومات الإله، وألم الإله، إن هذا كله حلّ ونزل بالإله الذي هو أب، ولكنا نقول: حلّ هذا كله ونزل هذا كله بالمسيح، والمسيح عندنا وعند طوائفنا إله تام، وإله حق من إله حق، من جوهر أبيه.

[٢٦٣] قالوا: لا نريد بأنه معنا على معنى النصر والتأييد ولا معنى الخلق والتدبير، لأنه مع جميع الأنبياء والصالحين كذلك، ومع جميع المخلوقات بالخلق والتدبير، وكان يكون قولنا وقول المسلمين واليهود واحدا في التوحيد.

[٢٦٤] قالوا: والآباء والقدوة منا يقولون: ابن الله يدعى ابن الإنسان، وابن الإنسان يدعى ابن الله، وآدم الجديد هو الإله الألم الذي قتل ومات.

[٢٦٥] قالوا: وعندنا أن المسيح قال: ابن البشر هو رب السبت. وقال أيضا: أنا بأبي وأبي بي، ولا يعرف أحد الأب إلا الابن، والابن لا يعرفه إلا الأب، وأنك إله بي وأنا بك.

O, "Ben Babam'dayım, Babam da bendedir." dedi. O, "Ben, İbrâhîm'den önceyim. Ben onu gördüm, ama o beni görmedi."[23] dedi. Yahudiler O'na, "Yalan söyledin! Sen ancak otuzlu yaşlardasın. İbrâhîm'i nasıl gördün?" dediler. O da, "Ben, Âdem'in çamurunu yoğurdum. O, ben varken yaratıldı. Ben, gelirim ve giderim, giderim ve gelirim."[24] dedi."

[266] Dediler ki: "Bize göre bu söz, hakîkaten Mesîh'e aittir. Eğer Mesîh olmayan ilâhın sözü olsaydı, onun bir mânası olmazdı. Bize göre Mesîh Âdem'in oğlu, onun rabbi, yaratıcısı ve rızık vericisidir. Mesîh, İbrâhîm'in de oğludur, onun rabbi, yaratıcısı ve rızık vericisidir. Mesîh, İsrâil'in de oğludur, onun rabb, yaratıcısı ve rızık vericisidir. Mesîh, annesi Meryem'in de oğludur, onun rabbi, yaratıcısı ve rızık vericisidir."

[267] Dediler ki: "Bizim adımıza tartışanlar, 'Allah'ın, hakîkaten çocuk edinen [vâlid] olduğu' hususunda şu benzetmeyi yaptılar: 'Oğlunun O'ndan doğması, ışığın güneşten, kelimenin akıldan doğması gibidir.' Biz, bu benzetmeyi yaparak, 'Hakîkaten O Baba'dır ve O'nun çocuğu vardır' demedik. Bilakis biz, babaların ve önderlerin yukarıda sunduğumuz görüşünü söyledik. Onlar, bu sözleriyle Allah'ı yaratıklardan evlilik yoluyla cinsel ilişkiye girenlere benzetmekten kaçındılar. Bu yüzden O'nu ölülere ve cansızlara benzettiler. Böylece kaçındıklarından daha kötü bir duruma düştüler ve zorunluluğu reddettiler. Çünkü Meryem, her şeyin ilâhı olan Mesîh'i, hakîkaten sahih ve makul bir doğumla, evlilik ve cinsel ilişki olmaksızın -akıllı varlıkların doğurması gibi- doğurmuştur. Kim Meryem'in hakîkaten Mesîh'e hâmile kalmadığını, hakîkaten Mesîh'i doğurmadığını ve onun hakîkaten Mesîh'in annesi olmadığını söylerse, o hıristiyan gruplardan değildir. Kim Mesîh'in hakîkaten ilâh olmadığını ve hakîkaten yaratıkların Rabbi olmadığını söylerse, Melkiyye, Ya'kûbiyye ve Nastûriyye'den değildir."

[268] Dediler ki: "Önderler bize, 'Yahudilerin (haç) ağacına çivilediklerı eller, Âdem'in çamurunu yoğuran ve onu yaratan ellerdir. Göğü karışlayan el, Mûsâ için Tevrât'ı yazan eldir.' dediler."

---

23 Krş. Yuhanna, 8:57-58

24 Krş. Luka, 8:21

وقال: أنا في أبي، وأبي فيّ. وقال: أنا قبل إبراهيم، وقد رأيت إبراهيم وما رآني، فقال له اليهود: كذبت، كيف تكون قبل إبراهيم وأنت من أبناء ثلاثين سنة، فقال: أنا عجنت طينة آدم وبحضرتي خلق، وأنا أجيء وأذهب، وأذهب وأجيء.

[٢٦٦] قالوا: وهذا القول عندنا للمسيح في الحقيقة، ولو كان قولا للإله الذي ليس هو المسيح لما كان له معنى. وعندنا أن المسيح بن آدم وربه وخالقه ورازقه وابن إبراهيم وربه وخالقه ورازقه، وابن إسرائيل وربه وخالقه ورازقه، وابن مريم وربها وخالقها ورازقها.

[٢٦٧] قالوا: وقد اعتل لنا من يناظر عنا بأن الله والد في الحقيقة وأن تولد ابنه منه كتولد ضياء الشمس من الشمس وكتولد الكلمة من العقل، ونحن فما قلنا: إنه والد وله ولد في الحقيقة بهذا الاعتلال، بل لما قدمنا من قول الآباء والقدوة. وعلى أن هؤلاء قروا بهذا القول من التشبيه لله بالمتناسلين المتناكحين من المخلوقين، فشبهوه بالموات والجماد، فوقعوا في شر ما هربوا منه ودفعوا الضرورة، لأن مريم قد ولدت المسيح إله الكل ولادة صحيحة في الحقيقة معقولة، ولادة الأحياء الناطقين بغير تناكح ولا تناسل، ومن قال إن مريم ما حبلت بالمسيح في الحقيقة، ولا ولدت المسيح في الحقيقة، ولا هي أم المسيح في الحقيقة، فليس من طوائف النصارى. وكذا من قال ليس المسيح إلها في الحقيقة، ولا ربا للخلائق في الحقيقة، فليس من الملكية ولا من اليعقوبية ولا من النسطورية.

[٢٦٨] قالوا: وقد قال القدوة عندنا: إن اليد التي سمّرها اليهود في الخشبة هي اليد التي عجنت طين آدم وخلقته، وهي اليد التي شبرت السماء، وهي اليد التي كتبت التوراة لموسى.

[269] Dediler ki: "Onlar [önderler], yahudilerin Mesîh'e yaptıklarını şöyle tavsif ettiler: Onlar, ilâha tokat attılar ve başına vurdular."

[270] Hayret! İlâhın başına vuruluyor. Gelin de, tokat atılan ve başına vurulan ilâh görün!

[271] Dediler ki: "Nebîlerin müjdesinde şöyle geçer: İlâh gelecektir. Bâkire bir kadın ona hâmile kalacak ve doğuracaktır. O, yakalanacak, haça gerilecek ve öldürülecektir." [25]

[272] Dediler ki: "Bizim, bir kilise meclisi [sinod] kararımız var. Bu karara, yedi yüz civarında baba ve önder iştirak etti. O kararda, Meryem'in ilâha hâmile kaldığı, O'nu doğurduğu, emzirdiği, içirdiği ve yedirdiği bulunmaktadır." Bu, iman duasında bulunan doğum, öldürülme, acı, haça gerilme, ölüm ve defnedilmeden başka bir şeydir.

[273] Dediler ki: "Size, açıkladığımız görüşlerin hepsi baştan sona, dinimizin esaslarındandır ve dinimizle ilgili apaçık hakîkattir. Bunlar, dinimizin ve imanımızın hakîkatidir. Bu mânada bizim Süryanice ve Arapça (metinlerimiz), zikrettiklerimizden daha çoktur."

[274] Bu -Allah sana merhamet eylesin-gördüğün ve işittiğin gibidir. Eğer biz, Allah'ın onlar hakkında söylediği ve naklettiği şeyleri araştırdığımız zaman, akıllılardan oluşan bir topluluğun bunu söylediklerini görmeseydik, bunları onlardan işitmeseydik -ki bunun üzerine onlar bunu büyük bir çabadan sonra telaffuz ettiler ve sırlarının gizliliklerinden çıkardılarinsanlar dünyada böyle söyleyen veya konuşan kimse bulunduğuna inanmazlardı. Akıllı bir insan, bu hususları düşündüğü, araştırdığı, araştırmasını derinleştirdiği ve gayret sarfettiği zaman, İslâm'dan önceki milletlerdeki cehâleti ve onlardaki ahmâklık ihtivâ eden görüşleri görecektir.

[Şirk İnancının Çeşitli Toplumlardaki Farklı Tezâhürleri]

[275] Filozoflar, güneş, ay, yıldızlar ve gök gibi cansız ve ölü cisimlerin diri, akıllı, mümeyyiz, yaratan ve rızık veren olduklarını iddia ediyorlar ve bunlara tapıyorlardı.

---

25 Krş. Yeşaya, 7:14; 53

[٢٦٩] وقالوا: وقد وصفوا صنيع اليهود بالمسيح: أنهم لطموا الإله وضربوه على رأسه.

[٢٧٠] وعجب لإله يضرب على رأسه. وتعالوا فانظروا إلى الإله يلطم ويضرب على رأسه.

[٢٧١] قالوا: وفي بشارة الأنبياء، أن الإله يجيء، وتحبل به امرأة عذراء وتلده، ويؤخذ ويصلب ويقتل.

[٢٧٢] قالوا: ولنا سنهودس قد اجتمع عليه نحو سبعمائة من الآباء والقدوة، فيه أن مريم حبلت بالإله وولدته وأرضعته وسقته وأطعمته، وهذا دون ما في تسبيحة الإيمان من الولادة والقتل والألم والصلب والموت والدفن.

[٢٧٣] قالوا: وأقاويلنا كلها من أولها إلى آخرها التي ذكرناها لكم من أصل ديننا وحقيقة مفصحة بذلك، فهذه حقيقة ديننا وإيماننا ولنا من هذا المعنى من السرياني والعربي أكثر مما ذكرناه.

[٢٧٤] فهذا يرحمك الله كما ترى وتسمع، فلولا أن رأينا قوما عقلاء يقولون هذا، وسمعناه منهم حين فتشنا عمّا قاله الله وحكاه عنهم فنطقوا به بعد الجهد وأخرجوه من غوامض أسرارهم، لما صدق الناس أن في الدنيا من قال هذا أو نطق به. وإذا تأمل العاقل الأمور وفتش وطال بحثه وجهد، رأى الجهل في الأمم والأقاويل المشتملة على الحمق كانت في الأمم قبل الإسلام.

[٢٧٥] فالفلاسفة تدعى في هذه الأجسام الجماد والموات من الشمس والقمر والكواكب والسماء أنها حية عاقلة مميزة تخلق وترزق وكانوا لها عابدين.

[276] Hıristiyanlarda gördüğün gibi, Mecûsîler'e göre de ilâh, şeytana mağlup oldu ve yeryüzüne indi. İkisi arasında bin yıl süren savaş oldu. Şeytan, O'na galip geldi ve O'nu, melekleriyle birlikte cennetinde muhasara altına tuttu. Bu esnada melekler, o ikisini barıştırmaya çalıştılar. O ikisi arasında bilinen ve dinler tarihçileri tarafından zikredilen bazı şartlar üzere anlaşma sağlandı.-Bu şartları açıklamak uzun sürer.- Onlara göre ilâh, daha sonra melekleriyle birlikte semâsına döndü. Ancak onlar, hıristiyanların söylediği gibi, ilâhın öldürüldüğünü söylemediler. Her ne kadar onlar [Mecûsîler], çirkin sözler söylemişlerse de, bu kadar ileri gitmediler.

[277] Kıptîler, Mısır kralı Firavun'un ilâh olduğunu iddia ediyordu.

[278] Zındıklardan Mennâniyye, Mecûsîlerin görüşüne yakın bir görüş benimsemişti.

[279] Hintlilerin Buda hakkındaki görüşleri ise bilinmektedir.

[280] İslâm, bu nûrları, cisim ve muhtaç olanın ilâh olamayacağını ve cisim yapamayacağını getirdiği zaman -ki bunu sana *el-Misbâh*'ta zikretmiştik. Ayrıca başka kitapta da zikredilmiştir- Allah'ın kullarına bir rahmeti olarak İslâm'ın otoritesi bütün dinlere galip geldi. İslâm'ın savunucuları, muttakîler, velîler, ulemâ ve fukahâ idi. Bu yüzden bid'at ehli, onlardan utanıp kabuklarına çekilmek zorunda kaldılar. Çünkü onlarda takvâ heybeti vardı. Fakat onlar -Allah onlardan razı olsun- ölüp de uzun zaman geçince, onlardan sonra zorba melikler ortaya çıktı. Ancak onlar da İslâm'ın savunucularıydı.

[Müslümanların Zayıflamasıyla Bazı Bölgelerde Şirk Unsurları Yeniden Güçlendi]

[281] Sonra durum gittikçe gerilemeye devam etti. Bunun üzerine bütün kılıçlar İslâm'ın aleyhine döndü ve İslâm'ı savunanlar öldü. Kılıç ve hâkimiyet zındıklık ve ilhâda geçti. Böylece tekrar Câhiliyeye geri döndüler. Görmüyor musun, Ahsâ'daki Karmatîler ve Bâtıniyye'nin hâkimiyeti ele geçirince neler yaptıklarını? Onlar, peygamberlere sövdüler, şeriatleri iptal ettiler, hacıları ve müslümanları katlederek yok ettiler. Mushaflar, İncîl ve Tevrât'la avret yerlerini temizlediler. Onlar, Mecûsî Zekîre el-İsfahânî'ye geldiler ve onun gerçekte ilâh olduğunu söyleyerek ona ibâdet ettiler. Onların, onunla [Zekîre ile] aralarında geçenler zikredilmektedir ve bilinmektedir.

[٢٧٦] والنصارى كما قد علمت، والمجوس عندها أن الإله غالبه الشيطان ونزل إلى الأرض، وكانت الحرب بينهما ألف سنة، وأن الشيطان غلبه وحاصره في جنته مع ملائكته وأن الملائكة عند ذلك سعوا بينهما في الصلح ووقعت المهادنة بينهما على شرائط معروفة مذكورة عند من حكى المقالات، وشرحها يطول، ثم رجع عندهم بملائكته إلى سمائه غير أنهم ما قالوا قتل كما قالت النصارى، ولا بلغوا إلى هذا وإن كانوا قد فحشوا في القول.

[٢٧٧] وقد كانت القبط تقول بإلهية فرعون صاحب مصر.

[٢٧٨] والمنانية من الزنادقة فقولها في نحو من قول المجوس.

[٢٧٩] وأقاويل الهند في البدّ معروفة.

[٢٨٠] فلما جاء الإسلام بتلك الأنوار، وبأن من كان جسما ومحتاجا لا يكون إلها ولا يفعل جسما كما قد مر لك في «المصباح»، وهو أيضا مذكور في غيره. وكان من رحمة الله بخلقه أن سلطان الإسلام ظهر على الأديان كلها، وكان حملة الإسلام[٢٧] هم الأتقياء والأولياء العلماء الفقهاء، فاستحيا أهل البدع منهم فانقبضوا وكانت لهم هيبة التقوى. فمات أولئك رضي الله عنهم وطال العهد، وصار بعدهم ملوك جبابرة غير أنهم كانوا حملة الإسلام.

[٢٨١] ثم لم يزل الأمر يتناقص، فصارت السيوف كلها على الإسلام، ومات أهله، وصار في الزندقة والإلحاد السيف والملك فعادوا إلى ما كانوا عليه من الجاهلية. ألا ترى أن من بالأحساء من القرامطة والباطنية لما غلبوا شتموا الأنبياء، وعطلوا الشرائع، وقتلوا الحجاج والمسلمين حتى أفنوهم، واستنجوا بالمصاحف والتوراة والإنجيل، وجاءوا بزكيرة الأصفهاني المجوسي وقالوا هذا هو الإله في الحقيقة وعبدوه، وكان لهم معه ما هو مذكور معروف.

---

٢٧ في (ط) : السلاح

[282] Bunun bir benzerini, Ebu'l-Kâsım el-Hasan b. Havşeb b. Zâzân el-Kûfî en-Neccâr, Yemen topraklarındaki Lâ'a dağında ortaya çıktığı zaman yaptı. Yine onlardan Cünd ve Aden Lâ'a'da bulunanlar da aynı şeyi yaptılar. Bunlar, Ali neslinden gelenlere hakaret ettiler. Halbuki bunların tamamı başlangıçta insanları, Şiî olduklarını ve kendilerini Mehdî'nin gönderdiğini söyleyerek aldatıyorlardı.

[283] Onlardan Mağrib topraklarındaki Rakkâde ve Kayravân'da bulunanlar da böyle yaptı. Bu durum, Ebû Yezîd Mahled b. Keydâd ortaya çıkana kadar devam etti. Ebû Yezîd ve beraberindekiler onlarla beş yıl boyunca savaştı ve -el-Asfar'ın Ahsâ'dakilere yaptığı gibi- onları sıkıştırdı. Ebû Yezîd'in yaptıkları, Mağrib'dekiler tarafından duyulunca, açıktan peygamberlere sövmekten ve şeriatleri iptal etmekten vazgeçtiler. İnsanları gizlice aldatmaya ve onları farkına varmayacakları şekilde yavaş yavaş çeşitli hile ve yeminlerle İslâm'dan koparmaya başladılar. Bunları kendi memleketlerinde yayarak büyüdüler ve geliştiler. Davetlerinde Deylem'i, bedevîleri, araştırması ve tefekkürü az, dünyaya rağbet edip onunla meşgul olan herkesi hedeflediler. Sonra çeşitli ağır sözler ve yeminlerle onların araştırma ve tefekkürle bağlarını kesiyorlardı. Onların şehirlerine giden, ordularını gören ve yaşantılarını düşünen kimse, onların maksatlarını anlar. Hatta onlara gitmese bile, soran ve araştıran kimse bunu bilir.

[284] Onlar [Karmatîler], mülhidler, zındıklar, filozoflar, Dehriyye ve bütün İslâm düşmanları için harem [emniyetli bir sığınak] oldular. Onlara sığınan kişi, ilhâdında emniyette olur, dilediği şeyi dilediği şekilde söylerdi. İslâm'ın gitmesi, onu savunanların ölmesi, İslâm'ı ve hukûkunu bilenlerin azalması ne büyük bir felâket! İslâm'ı savunduğu zannedilenlerden geriye kalanların bir kısmı Allah'ı yaratıklara benzetiyor; bir kısmı O'nu hükmünde zalim olmakla suçluyor. Bunlara benzer niceleri var!

[٢٨٢] ومثل هذا صنع أبو القاسم الحسن بن حوشب بن زاذان الكوفي النجار حين ظهر بجبال لاعة من أرض اليمن، وكذا صنع من كان منهم بالجند وعدن لاعة[٢٨] من أرض اليمن، وسبوا العلويات، وكل هؤلاء كانوا في أول أمرهم يخدعون الناس بأنهم شيعة، وأن المهدي أرسلهم.

[٢٨٣] وكذا صنع من كان منهم برقّادة والقيروان من أرض المغرب، إلى أن قام أبو يزيد مخلد بن كدّاد بمن معه وحاربهم خمس سنين وضيق عليهم كما صنع الأصفر بأهل الأحساء، فلما أنكشف أمر أبي يزيد عمن بالمغرب كفوا عن المكاشفة للعامة بشتم الأنبياء وتعطيل الشرائع، وصاروا يخدعون الناس سرا وينقلونهم عن الإسلام بالحيل والإيمان من حيث لا يشعرون شيئا شيئا، وانبثوا وانبسطوا، وبثوا ذلك في ممالكهم، ويقصدون بدعوتهم الديلم والأعراب وكل من يقل بحثه ونظره وله رغبة في الدنيا وشغل بها. ثم يقطعونهم عن البحث والنظر بالعهود والإيمان المغلظة، ومن دخل بلدانهم وشاهد عساكرهم وتأمل سيرتهم يعرف ذلك من قصدهم، بل من سأل واستبحث يعلم ذلك وإن لم يصر إليهم.

[٢٨٤] وقد صاروا حرما للملحدة والزنادقة والفلاسفة والدهرية وجميع أعداء الإسلام، فمن هاجر إليهم أمن في إلحاده وقال ما شاء كيف شاء، فيا لها مصيبة بذهاب الإسلام وموت أهله وقلة العارفين به وبحقوقه، فإن من بقي ممن يظن أنه من أهله فمنهم من يشبّه الله بخلقه، ومنهم من يجوّره في حكمه وإلى غير ذلك.

٢٨ كلمة لاعة ساقطة في (ط).

HIRİSTİYANLARIN HZ. ÎSÂ HAKKINDAKİ İHTİLAFLARINI HABER VERMESİ

[285] Bu üç hıristiyan grup [Melkiyye, Ya'kûbiyye ve Nastûriyye], Mesîh'i yüceltme, onun hak olduğunu ispat etme ve onu sevme bakımından dünyanın en mutaassıp insanlarıdır. Onlar, onun taraftarları ve bağlıları olduklarını, ona insanların en itaatkârı olduklarını, sahip oldukları dini ondan aldıklarını, bu konuda ona uyduklarını ve onun vasiyetlerine göre amel ettiklerini iddia ediyorlar.

[286] Resûlullah (s.a.),"Mesîh, Allah'ın kulu ve resûlüdür/elçisidir." dedi. O [Mesîh], insanlara kendisinden önceki Âdem, Nûh, İbrâhîm, İsmâîl, İshâk, Ya'kûb, esbât [onların torunları], Mûsâ, Hârûn peygamber ve diğer peygamberlerin -Allah hepsine salât etsin- getirdikleri şeyi getirdi. O [getirdikleri şey], Allah'a ibâdet etmeye, sadece O'nu tevhîde [birlemeye], ibâdet, kıdem ve rubûbiyyeti tek O'na hâlis kılmaya davet etmektir. Fakat hıristiyanlar, onu [Mesîh'i] yalanladılar, dinini değiştirdiler ve vasiyetlerini geçersiz kıldılar. Onlar görüşlerini, yaratıkları ilâhlar ve rabler edinerek onlara dua eden ve tapan daha önceki kâfirlerin görüşüne benzettiler. Filozoflar ve Harrân Sabiîleri gibi. Çünkü onlar, güneş, ay, yıldızlar ve gök hakkında daha önce zikrettiğimiz şeylere inanıyorlardı. Yine Firavun hakkında daha önce söylediğimiz şeyleri iddia eden Kıptîler gibi. Bunlardan başkaları da vardır. Mahlûkâtın ve yaratıkların rubûbiyyetine inanan milletlerin sayısı çoktur. Bunların durumlarını açıklamak uzun sürer. Mesîh (a.s.), bu hıristiyanlara düşmandır ve onlardan berîdir.

[287] İnsanlar, durumu onun [Resûlullah'ın] söylediği, açıkladığı ve ayrıntılarını verdiği şekilde buldular. Bunda nice hayret verici durum vardır: Arap ve ümmî bir adam, kendisinden yaklaşık bin yıl önce yaşamış bir adam hakkında haber veriyor. Lisânı lisânından, beldesi beldesinden ve kavmi kavminden başka olduğu hâlde, onun [Mesîh'in] başından geçen pek çok olayı haber veriyor.

[288] Resûlullah (s.a.), kendisinden önceki ümmetlere mensup bazı insanlarla karşılaştı. Onlar, bu adam [Mesîh] hakkında gerçek bilgiye sahip olduklarını, onun yöntemini ve yollarını takip ettiklerini iddia ediyorlardı. Eğer o [Resûlullah], yalan uyduran birisi olsaydı, bunun üzerine cesaretle gitmeye korkardı.

وباب آخر

[٢٨٥] وهو أن هذه الطوائف الثلاث من النصارى أشد عالم الله تعظيما للمسيح وتحققا به وحبا له، يدّعون أنهم شيعته واتباعه، وأنهم أطوع الناس له، وأن ما هم عليه عنه أخذوه، وبه اقتدوا فيه، وعلى وصاياه عملوا.

[٢٨٦] وقال صلّى الله عليه وسلم: إن المسيح عبد الله ورسوله أتى الناس بما جاءهم الأنبياء قبله، من آدم ونوح وإبراهيم وإسماعيل وإسحق ويعقوب والأسباط وموسى وهارون وغيرهم من الأنبياء صلوات الله عليهم أجمعين، من الدعاء إلى عبادة الله وتوحيده وحده، والإخلاص له وحده بالعبادة والقدم والربوبية؛ وأن النصارى قد كذبوا عليه، وبدّلوا دينه، وعطلوا وصاياه، وأنهم ضاهوا بقولهم قول الذين كفروا من قبل، الذين اتخذوا المخلوقات آلهة وأربابا ودعوها وتضرعوا لها، كالفلاسفة والصابئين من أهل حرّان، فإنهم اعتقدوا في الشمس والقمر والكواكب والسماء ما قدمنا ذكره، كالقبط الذين قالوا في فرعون ما ذكرنا، وكغيرهم؛ فقد قال بربوبية المخلوقات والمخلوقين خلق كثير، وشرح أحوالهم يطول؛ وأن المسيح صلّى الله عليه وسلم عدوّ لهؤلاء النصارى وبريء منهم.

[٢٨٧] فوجد الناس الأمر كما قال، وعلى ما شرح وفصّل، فكم في هذا من عجب، أنه رجل عربي أمي يخبر عن رجل قد سبقه بنحو الف سنة، ولسانه غير لسانه، وبلده غير بلده، وقومه غير قومه، يخبر عنه بأمور كان عليها.

[٢٨٨] وقد وجد صلّى الله عليه وسلم أمما ممن كانوا قبله يدعون التحقيق بهذا الرجل وهم على منهاجه وطرائقه، فلو كان متقولا[٢٩] لتهيب الأقدام على ذلك،

٢٩ في (ط) : منقولا

Çünkü o [Resûlullah], zaman bakımından kendisinden önce olan ve bu adamın [Mesîh'in] hak olduğuna inanan bu topluluğun, onun hakkında doğru söylediklerinden ve iddia ettikleri gibi onun taraftarları olduklarından emîn olamazdı. Dolayısıyla o [Resûlullah], özellikle bütün yeryüzündekilere doğruluk, nübüvvet ve risâlet iddia ettiği ve aklının da yerinde olduğu kabul edildiği bir durumda, yalanının ortaya çıkmasından emîn olamaz. Dikkat et! O [Resûlullah], nasıl muazzam işlere ve büyük konuşmalara kalkışıyor!

[289] Resûlullah, hıristiyanlara, peygamberlerden herhangi birinin getirmiş olduğu şey üzere olmadıklarını Rabbinden naklederek şöyle dedi: *Senden önce gönderdiğimiz resûllerimize sor: Biz, Rahmân'dan başka ibâdet olunacak ilâhlar yapmış mıyız?* (Zuhruf, 43/45) Resûlullah, içinde onların [hıristiyanların] rezillikleri ve kusurları bulunan şeylerin üzerine cesaretle gitti. Halbuki kendisinden önceki akıllılar ve zorba krallar buna cesaret edemiyorlardı. Böylece durumun, onun dediği gibi olduğu görülür. Eğer onun alâmetlerinden sadece bu bulunsaydı, yeter ve artardı.

[İddialarının Aksine Hıristiyanlar Üç İlâha İnanırlar]

[290] Birisi şöyle diyebilir: "Size, hıristiyanların dininin Mesîh'in dininden farklı olduğu ve onların ona muhalefet ettikleri bilgisini kim verdi?"

[291] Ona şöyle deriz: "Bu durumu düşünen kimse, ona [Mesîh'e] en çok muhalefet eden insanların, hem usûl hem de furû'da onun vasiyetlerini en fazla reddedenin onlar olduğunu görür."

[292] Onlar usûlde, üç ilâha ve üç rabbe iman ve ibâdet etmektedirler. Bunu daha önce açıklamıştık. Onlar, Mesîh Îsâ b. Meryem'in bir nebî ve sâlih bir kul olmadığında; onun hak ilâhtan hak ilâh olduğuna, babasının cevherinden olduğuna, tam ilâhtan tam ilâh olduğuna, onun gökleri ve yeri, evvelkileri ve sonrakileri yaratanı, onlara rızık veren, öldüren, dirilten, ölümden sonra dirilen, haşreden, hesaba çeken, sevap ve ceza veren olduğu hususunda ihtilâf etmezler.

وكان لا يأمن أن يكون القوم الذين سبقوه في الزمان وتحققوا بهذا الرجل قد صدقوا عليه، وأنهم أتباعه كما ادعوا فلا يأمن أن يظهر كذبه، سيما وقد ادعى الصدق والنبوة والرسالة على أهل الأرض كلهم وعقله الذي لا يدفع. فانظر كيف يتعرض لعظيمات الأمور، وجسيمات الخطوب.

[٢٨٩] وحكى عن ربه عز وجل أن النصارى ليسوا على شيء مما جاء به أحد من الأنبياء، فقال: ﴿وَسْئَلْ مَنْ أرسلنا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنا أَجَعَلْنا مِنْ دُونِ الرَّحْمنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ﴾ «الزخرف ٤٥» فأقدم على أشياء قد تدين بها العقلاء وجبابرة الملوك قبله وفيه فضائحهم وهتكهم، فيوجد الأمر كما قال، فلو لم يكن إلا هذا من أعلامه لكفى وشفى وأغنى.

[٢٩٠] فإن قيل لكم ومن أعطاكم أن دين المسيح خلاف دين النصارى، وأنهم قد خالفوه؟

[٢٩١] قلنا: من تأمل الأمر وجدهم أشد الناس خلافا عليه واطّراحا لوصاياه في الأصول والفروع جميعا.

[٢٩٢] فأما في الأصول فقد آمنوا وعبدوا ثلاثة آلهة وثلاثة أرباب كما قدمنا وتبيّنا، ولا يختلفون في أن المسيح عيسى بن مريم ليس بنبيّ ولا عبد صالح، وأنه إله حق من اله حق من جوهر أبيه، وأنه إله تام من إله تام، وأنه خالق السموات والأرض والأولين والآخرين ورازقهم ومحييهم ومميتهم وباعثهم وحاشرهم ومحاسبهم ومثيبهم ومعاقبهم.

[293] Nastûriyye'nin, onun iki nevi ve iki tabiattan mürekkeb bir ilâh olduğu hususundaki görüşünü daha önce zikretmiş ve yapmaya çalıştıkları muğalatayı beyan etmiştik. Eğer onlar, "Biz bu ilâhlardan her birine ayrı ayrı ibâdet etmiyoruz. Bilakis hepsine bir ibâdet yapıyoruz." derlerse, onlara şöyle cevap verilir: "Bu durum, sizi kıdem ve ibâdet hususunda şirk koşmaktan çıkarmaz. Sizden onun hakkında naklettiğimiz şeyleri geçersiz kılmaz. Çünkü yüz bin ma'bûda bir ibâdet yapılması mümkündür. İmân ve kurbân duasında zikrettiği gibi, nimet verme ve iman hususunda onların her birini tek tek saydığınızı görüyoruz. Aynı şekilde onları yapma, fiil işleme, yaratma ve tedbir hususunda tek tek saydınız. Nitekim Yahyâ, onu vaftiz ettiği zaman ondan meydana gelen fiilleri siz söylediniz. Nitekim bunlar daha önce zikredildi. Siz, onun gökten inerek bir kadının karnına girdiğini, Onun ve kadının oğlunun ittihâd yoluyla bir ilâh ve bir Mesîh olduğunu, yeryüzünde mûcizeler gösterdiğini, öldürüldüğünü, haça gerildiğini, öldükten sonra kendisini dirilttiğini ve göğe çıkarak Baba'sının sağ tarafına oturduğunu söylüyorsunuz. Bu fiillerin tamamını Baba değil oğul yapmıştır."

[294] Eğer onlar, "Bu fiillerden her birini bu üç ilâh yapmıştır." derlerse, onlara şöyle denilir: "Bu, Hıristiyanlığın hilâfınadır. Zira bu, daha önce onlardan aktardığımız şeylerde açıktır. Ayrıca bir fiili, birden fazla canlının yapması ve bir makdûra birden fazla kâdirin güç yetirmesi doğru değildir. Bu husus, âlimlerin kitaplarında açıklanmıştır. Ancak hıristiyanlar bunu anlamıyorlar ve anlamaya yanaşmıyorlar."

[Hıristiyanlar Hz. Îsâ'ya Ayrı Bir İlah Gibi Dua Ederler]

[295] Bil ki hıristiyanlar, bütün hâkimiyetini terk etmiş ve onu oğluna bırakmış bir Baba'ya inanıyorlar. Dolayısıyla oğul, yaratıyor, rızık veriyor, hayat veriyor ve öldürüyor. Biz bunu, onları savunan ve onlardan haber veren kimselerden işittik. Ayrıca bu, iman dualarında da açıktır. Onların, "Biz, tek Rabb Îsâ Mesîh'e iman ediyoruz. O, Allah'ın oğludur ve babasının ilk çocuğudur. O yaratılmış değildir. Hak ilâhtan hak ilâhtır. O, babasının cevherindendir. Âlemler, onun eliyle sağlamlaştırılmış ve her şey onun eliyle yaratılmıştır." dediklerini işitmiyor musun? Hatta şöyle derler: "O [Mesîh], diriler ile ölüler arasında hüküm vermek üzere tekrar gelmeye hazırlanmaktadır."

[٢٩٣] وقد ذكرنا ما يقوله النسطورية من أنه إله مركب من نوعين وطبيعتين، وبيّنا ما يرومونه من المغالطة. فإن قالوا: فإنا لا نفرد واحدا من هذه الإلهة بالعبادة بل نعبدها كلها بعبادة واحدة، قيل له: إن هذا لا يخرجكم من إن تكونوا قد أشركتم في القدم وأشركتم في العبادة، ولا يقدح فيما حكيناه عنكم، لأنه يصح أن نعبد مائة ألف معبود بعبادة واحدة. وعلى أنا نجدكم تفردونها وكل واحد منها بالأنعام والإيمان كما هو مذكور في تسبيحة الإيمان وتسبيحة القربان، وتفردونها أيضا بالصنع والأفعال والخلق والتدبير، كما قلتم فيما كان منها من الأفعال حين عمّده يحيى مما تقدم ذكره، وتقولون: إن النازل من السماء حتى صار في بطن المرأة وصار هو وابنها بالاتحاد الذي فعله إلها واحدا ومسيحا واحدا، وأنه هو الذي اظهر الآيات في الأرض، وهو المقتول المصلوب، وهو الذي أحيا نفسه بعد الموت، وصعد إلى السماء، وجلس عن يمين أبيه. فهذه الأفعال كلها الابن فعلها لا الأب.

[٢٩٤] فإن قالوا: كل فعل من هذه الأفعال قد فعله الإلهة الثلاثة. قيل لهم: هذا خلاف النصرانية وهو بيّن فيما قدمنا وذكرنا عنهم؛ وأيضا فإن فعلا واحدا لا يصح أن يفعله أكثر من حي واحد، ومقدورا واحدا لا يصح أن يقدر عليه أكثر من قادر واحد، وهو مبين في كتب العلماء، والنصارى لا تفهم ذلك ولا تحوجك إليه.

[٢٩٥] واعلم أن النصارى تعتقد أن الأب قد اختلع من ملكه كله وجعله لابنه، فهو يخلق ويرزق ويحيي ويميت، وقد سمعنا هذا ممن يحتج لهم ويخبر عنهم، وهو أيضا بين في تسبيحة إيمانهم. ألا تسمعهم يقولون: ونؤمن بالرب الواحد يسوع المسيح، ابن الله بكر أبيه، وليس بمصنوع، إله حق من إله حق من جوهر أبيه، الذي بيده أتقنت العوالم وخلق كل شيء، إلى قولهم: وهو مستعد للمجيء تارة أخرى للقضاء بين الأموات والأحياء.

Onlar ibâdetlerinde, dualarında ve yakarışlarında şöyle derler: "Ey Îsâ Mesîh! Bizi dirilten, bize rızık veren, çocuklarımızı yaratan ve bedenlerimizi ayakta tutan sensin!" Onlar, bu tarzda açıklaması uzun sürecek başka şeyler de söylerler. Onların, ilâhlardan her birine tek tek fiil isnat ettiklerini açıkladık. Yine onların, "Bütün işler oğula döner." dediklerini açıkladık. Bunların hepsi şirktir.

[Hıristiyan İnancı İncil'in İfadeleriyle Çelişiyor]

[296] Birisi şöyle diyebilir: "Elinizde, buna ve hıristiyanlardan naklettiğiniz görüşlere muhâlif, Mesîh'ten gelen hangi bilgiler var?"

[297] Ona şöyle cevap veririz: "Usûl konusunda o [Mesîh] onlara, "Allah, benim de rabbim, sizin de rabbinizdir. O, benim de ilâhım, sizin de ilâhınızdır."[26] demiştir." Böylece o [Mesîh], kendisinin Allah'ın kulu olduğuna, Rabb tarafından terbiye edildiğine, düzenlendiğine ve yaratıldığına şahitlik ediyor. Nitekim onların [hıristiyanların] da böyle olduklarına, kendisinin de ubûdiyyet, zayıflık muhtaç olma bakımından onlar gibi olduğuna şahitlik etmiştir. O, Allah'ın resûlü olduğunu ve Allah'ın, kendisinden önceki nebîleri gönderdiği gibi kendisini de gönderdiğini söylemiştir.

[298] Yuhanna, İncîl'inde Îsâ Mesîh'in O'na [Rabbe] duasında şöyle dediğini zikretmektedir: "Sonsuz hayat, insanların senin tek ve hakk ilâh olduğuna ve Îsâ Mesîh'i gönderdiğine şehâdet etmeleriyle gerekli olur." [27] Bak! Nasıl, tevhîdi hâlis kılıyor ve nübüvvet iddia ediyor.

[299] Yuhanna, onun [Mesîh'in] İsrâiloğullarına şöyle dediğini zikretmektedir: "Beni öldürmek istiyorsunuz. Halbuki ben, Allah'ın söylediğini işittiğim hakk sözleri söyleyen bir kişiyim." [28]

[300] Yuhanna, yine onun [Mesîh'in] şöyle dediğini zikretmektedir: "Ben, kendi istediğimi değil, beni gönderenin istediğini yapmak için geldim." [29]

[301] Mesîh (a.s.) şöyle demiştir: "Benden işittiğiniz sözler, bana ait değil, beni gönderenin sözleridir. Eğer kendiliğimden bir şey söylemişsem, bana yazıklar olsun."[30]

---

26 Yuhanna, 20:17
27 Krş. Yuhanna, 17:3
28 Krş. Yuhanna, 8:37
29 Yuhanna, 6:38
30 Yuhanna, 14:24; krş. 12:49

ويقولون في عباداتهم وصلواتهم ومناجاتهم: أنت أيها المسيح يسوع تحيينا، وترزقنا، وتخلق أولادنا، وتقيم أجسادنا، إلى غير ذلك مما هذا سبيله ويطول ذكره، فبيناهم يفردون كل واحد منها بفعل، وبيناهم يقولون: إن الأمر كله قد رجع إلى الابن وكله شرك.

[٢٩٦] فإن قيل: فما الذي عندكم عن المسيح مما يخالف هذا وما حكيتموه عن النصارى؟

[٢٩٧] قلنا: أما في الأصول فإنه قال لهم: الله ربي وربكم، وإلهي وإلهكم، فيشهد على نفسه أنه عبد الله مربوب مدبر مصنوع، كما شهد عليهم أنهم كذلك، وأنه مثلهم في العبودية والضعف والحاجة، وذكر أنه رسول الله إلى خلقه، وأن الله أرسله كما أرسل الأنبياء قبله.

[٢٩٨] فذكر يوحنا في إنجيله أن يسوع المسيح قال في دعائه: أن الحياة الدائمة إنما تجب للناس بأن يشهدوا أنك أنت الله الواحد الحق، وأنك أرسلت يسوع المسيح، فانظر كيف يخلص التوحيد ويدعى النبوة.

[٢٩٩] وذكر يوحنا إنه قال لبني إسرائيل: تريدون قتلي وانا رجل قلت لكم الحق الذي سمعت الله يقوله.

[٣٠٠] وذكر أيضا أنه قال: إني لم أجيء لأعمل بمشيئة نفسي ولكن بمشيئة من أرسلني.

[٣٠١] وقال عليه السلام: إن الكلام الذي تسمعونه مني ليس هو لي ولكن من الذي أرسلني والويل لي إن قلت شيئا من تلقاء نفسي.

[302] Mesîh (a.s.), devamlı olarak namaz, oruç ve nâfile ibâdetler yapıyor ve şöyle diyordu: "Ben, hizmet edilmek için değil hizmet etmek için geldim."[31] Yine o şöyle demiştir: "Yaptıklarından dolayı kulları yargılayacak ve hesaba çekecek olan ben değilim. Beni gönderen onları takip edecektir."[32] Bu bilgiler Yuhanna İncîl'inde mevcuttur.

[303] Yine onda [Yuhanna İncîl'nde] Mesîh şöyle demiştir: "Ya Rabbi! Onlar, beni senin gönderdiğini biliyorlar. Onlara senin ismini zikrettim."[33]

[304] Mesîh şöyle demiştir: "Her şeyin Rabbi tek olan Allah, insanoğlunu, hakka dönsünler diye bütün âleme göndermiştir."[34]

[305] Yine o [Mesîh] şöyle demiştir: "Benim yaptığım işler, Allah'ın beni bu âleme gönderdiğinin şahididirler."[35]

[306] Yine o [Mesîh] şöyle demiştir: "Ben, kendiliğimden bir şey söylemeye çok uzağım. Ben, Rabbimin bana öğrettiklerini söylerim ve ona uyarım."[36]

[307] Yine o [Mesîh] şöyle demiştir: "Allah beni meshetti ve gönderdi. Ben de kurtuluş gününe kadar sadece tek olan Allah'a ibâdet edeceğim."[37]

[308] Ona, sâatin [kıyâmetin] ne zaman geleceğini sordular. O da şöyle dedi: "Ben, onun ne zaman olacağını bilmem. Hiçbir beşer de bilmez. Onu, ancak tek olan Allah bilir."[38]

[309] O [Mesîh] şöyle demiştir: "Şüphesiz Allah yemedi ve yemeyecek, içmedi ve içmeyecek, uyumadı ve uyumayacak, doğmadı, doğmayacak ve doğurulmayacaktır. Kimse O'nu görmedi.[39] O'nu gören mutlaka ölecektir."[40]

---

31 Krş. Matta, 20:28; Markos, 10:45
32 Krş. Yuhanna, 12:45, 47; 5: 30
33 Yuhanna, 17:25-26
34 Krş. Yuhanna, 18:37
35 Yuhanna, 5:36
36 Krş. Yuhanna, 5:30
37 Krş. Luka, 4:18
38 Krş. Matta, 24:36; Markos, 13:32
39 Krş. Yuhanna, 1:18; 1. Yuhanna, 3:2
40 Krş. Çıkış, 33:20

[٣٠٢] وكان عليه السلام يواصل العبادة في الصلاة والصوم ويتنفل ويقول: ما جئت لأخدم وإنما جئت لأخدم، وقال: إني أنا لست أدين العباد ولا أحاسبهم بأعمالهم ولكن الذي أرسلني هو الذي يلي ذلك منهم. هذا في إنجيل يوحنا.

[٣٠٣] وفيه أيضا أن المسيح قال: إنهم يا رب قد علموا أنك أرسلتني وقد ذكرت لهم اسمك.

[٣٠٤] وقال المسيح: إن الله الواحد رب كل شيء أرسل ابن البشر إلى جميع العالم لينقلوا إلى الحق.

[٣٠٥] وقال أيضا: إن الأعمال التي أعملهن هن الشاهدات لي بأن الله أرسلني إلى هذا العالم.

[٣٠٦] وقال أيضا: ما أبعدني إن أحدثت شيئا من قبل نفسي، ولكنني أتكلم وأجيب مما علمني ربي.

[٣٠٧] وقال أيضا: إن الله مسحني وأرسلني وإنما اعبد الله الواحد ليوم الخلاص.

[٣٠٨] وسألوه عن الساعة متى هي فقال أنا لا اعلم متى ذلك ولا أحد من البشر، ولا يعلم ذلك إلا الله وحده.

[٣٠٩] وقال: إن الله عز وجل ما أكل ولا يأكل، وما شرب ولا يشرب، ولم ينم ولا ينام، وما ولد ولا يلد ولا يولد، ولا رآه أحد، ولا يراه أحد إلا مات.

[310] Bir adam Mesîh'e, "Ey hayırlı! Bana öğret!" deyince, Mesîh ona şöyle dedi: "Bunu benim için söyleme. Çünkü Allah'tan başka hayırlı yoktur."[41]

[311] Bir adam ona, "Kardeşime söyle ki babamdan kalan mirası benimle paylaşsın." deyince Mesîh, şöyle cevap vermiştir: "Beni size kim taksimatçı yaptı?"[42]

[312] Mesîh, Lazar adında ölmüş bir adamın dirilmesi için Rabbine dua ederken şunları söylemiştir: "Yâ îl! (Allah'ım!) Sana şükreder ve sana hamd ederim. Sen bu vakitte ve her vakitte dualarıma icâbet edersin. Senden, bu ölüyü diriltmeni istiyorum ki İsrâiloğulları, beni senin gönderdiğini anlasınlar. Sen, benim dualarıma icâbet edersin."[43]

[313] Mesîh, ölümden korktuğu zaman devamlı olarak namaz kılar, yakarır, dua eder, ağlar ve duasında şöyle derdi: "Yâîl! (Allah'ım!) Eğer bu acı kâseyi uzaklaştırmaya rızân varsa, onu benden uzaklaştır. Yine de benim istediğim değil, senin istediğin olsun."[44]

[314] Mesîh, ölümden korktuğu zaman ağzından et parçası gibi şey çıkarır, terler ve heyecanlanırdı. Mesîh, ölümden sonra dirilişi, kıyâmeti ve hesabı hatırladığı zaman, hiç kimsede görülmeyecek şekilde ağlar, heyecanlanır ve korkardı; zamanındaki hiç kimsede görülmeyecek şekilde namaz kılar, oruç tutar, ibâdet eder ve huşu içinde olurdu.[45]

[315] Mesîh'in buna benzer sözleri ve fiilleri sayılamayacak kadar çoktur. Bunlar, onların yanında ve İncillerindedir. Marifet ve ilim ehli araştırma yaparak, diğer peygamberlerin ve sâlihlerin her birinde gördükleri kadar, Mesîh'in (a.s.) de kendisi için kulluk, zayıflık, fakirlik, muhtaçlık ve yoksuluk; Allah (a.c.) hakkında zenginlik ve rubûbiyyet ikrarında bulunduğunu gördüler. Buna rağmen hıristiyanlar, onun [Mesîh] hakkında işittiğin şeyleri söylüyorlar.

---

41 Krş. Matta, 10:16-17; Markos, 10:17-18; Luka: 18:18-19
42 Krş. Luka, 12:13-14
43 Krş. Yuhanna, 11:41-42
44 Krş. Matta, 26:39; Markos, 14:36; Luka, 22:42
45 Krş. Luka, 22:44

[٣١٠] وقال له رجل: يا أيها الخيّر علمني، فقال له المسيح: لا تقل لي هذا، فإنه لا خيّر إلا الله.

[٣١١] وقال له رجل: مُر أخي يقاسمني تِركة أبي، فقال: ومن جعلني عليكم قاسما.

[٣١٢] وقال في دعائه لما سأل ربه أن يحيي الرجل الميت الذي يقال له إيلاعازر، يا إيل[٣٠] : أنا أشكرك وأحمدك، أنك تجيب دعائي في هذا الوقت وفي كل وقت، فأسألك أن تحيي هذا الميت ليعلم بنو إسرائيل أنك أرسلتني وأنك تجيب دعائي.

[٣١٣] وقال في دعائه وقد خاف الموت ولم يزل يواصل الصلاة والتضرع والدعاء والبكاء، يا إيل: إن كان من مسرتك أن تصرف هذه الكأس المرة عن أحد فاصرفها عني، وليس كما أريد أنا بل كما تريد أنت.

[٣١٤] وكان يرمي من فمه كعلق الدم جزعا من الموت، ويعرق ويقلق. وكان إذا ذكر البعث والقيامة والحساب يكون منه البكاء والقلق والجزع ما لا يكون من أحد، ويكون من صلاته وصيامه وعبادته وخشوعه ما لا يكون من أحد من زمانه.

[٣١٥] ومثل هذا من أقواله وأفعاله أكثر من أن يحصى، وهو معهم وفي أناجيلهم، حتى لقد أحصى أهل المعرفة والعلم، فوجدوا المسيح عليه السلام له من الإقرار على نفسه بالعبودية والضعف والحاجة والفقر والفاقة، ولله عز وجل بالغنى والربوبية، ما لم يكادوا يجدونه لأحد من الأنبياء والصالحين، ثم تقول فيه النصارى ما قد سمعت.

---

٣٠ في (ط) يا أبت، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٣٥

[Mani Örneği Hıristiyanların Hz. Îsâ'ya olan iftirasının bir ispatıdır]

[316] Onlar [hıristiyanlar] şöyle diyebilir: "Matta İncîl'inde, onun [Mesîh'in] öğrencilerine 'Yeyüzüne dağılın. Kulları, Baba, oğul ve Ruhu'l-Kudüs adına vaftiz edin"[46] dediğini nakletmektedir. Hıristiyanlar onun, "Ben İbrâhîm'den önce var idim."[47] dediğini vb. nakletmektedirler."

[317] Onlara şöyle cevap verilir: "Hakkında yalan söylenen ilk kişi Mesîh değildir. Biliyorsunuz ki keşiş Mânî, Mesîh hakkında doğru söylediğini, onun tâbilerinden olduğunu, kendisi ve kendisine tâbi olanlardan başka Mesîh'in şeriat ile vasiyetleri doğrultusunda hareket eden kimse bulunmadığını, elinde bulunan İncîl'in Mesîh'ten gelen İncîl olduğunu iddia etmektedir. Mânî, onun [Mesîh] hakkında şunları anlatıyor: "O, bütün insanlara ve kendisine kadınları, kesilmiş hayvanları ve et yemeyi haram kılıyordu. Bu iki şey asla helâl olmadı ve olmayacaktır. Mesîh, bunları helâl gören herkese lanet etti. O, İbrâhîm, Mûsâ, Hârûn, Yûşa' ve Dâvûd'dan, hayvan boğazlamayı, ona eziyet etmeyi ve et yemeyi helâl görenlerden vb. teberrî ediyordu. Mânî buna, elinizde bulunan İncîllerden çeşitli deliller göstermektedir."

[318] Size göre Mânî, Mesîh hakkında yalan söyledi, iftirada bulundu ve yaptığı yorumlarda hata etti. Çünkü Mesîh'in, söz konusu peygamberleri tezkiye ettiği, yoruma meydan vermeyecek şekilde açıktır.

[319] Deriz ki: "Bu, sizin Mesîh hakkındaki iddialarınızdaki tarzınızdır. Siz bu konuda, Mennâniyye'den daha rezil durumdasınız. Çünkü Mesîh'in peygamberleri tasdiki ve onların şehâdet ettikleri Allah'ın birliği, kıdem, rubûbiyyet ve hikmette tek olduğuna şahitlik yaptığı son derece belirgin ve gayet açık bir husustur."

[Hıristiyanlar Tevrat'ı Yanlış Yorumluyorlar]

[320] Akıllı insanlar, bilinmeyeni bilinenle, karışık olanı açık olanla ve muhtemel olanı da muhtemel olmayanla reddederler. Hıristiyanlar, bu bid'atlerinde Tevrât'ta ve nebîlerin kitaplarında bulunan muhtemel lafızlara yönelerek onları kötü zanlarına ve bu fâhiş bid'atlerine yorumlayarak cehâlette zirveye ulaştılar.

46 Krş. Matta, 28:19
47 Krş. Yuhanna, 8:58

[٣١٦] فإن قالوا: فقد حكى متى عنه في إنجيله أنه قال لتلامذته: سيروا في الأرض وعمّدوا العباد باسم الآب والابن [و] روح القدس. وحكوا عنه أنه قال: أنا كنت قبل إبراهيم، وما أشبه ذلك.

[٣١٧] قيل له: ليس المسيح أول من كذب عليه وأنتم تعلمون أن مانيّ القس يدّعي التحقيق بالمسيح، وأنه من اتباعه، وأنه ليس أحد على شريعته ووصاياه إلا هو واتباعه، وأن الإنجيل الذي معه هو إنجيله. وهو يذكر عنه إنه كان يحرم على الناس كلهم وعلى نفسه النساء وذبائح الحيوان وأكل اللحمان، وأن هذا ما حلّ قط ولا يحل، ويلعن كل من احلّه. وأنه كان تبرأ من إبراهيم وموسى وهارون ويوشع وداود، ومن كان يرى ذبح الحيوان وأذيته وأكل اللحمان وغير ذلك. ويستشهد على ذلك بمواضع من الأناجيل التي معكم.

[٣١٨] وعندكم أنه قد كذب على المسيح وافترى وأخطأ فيما تأول، وأن تزكية المسيح لهؤلاء الأنبياء أمر ظاهر لا ينصرف عنه التأويل.

[٣١٩] قلنا: فهذه سبيلكم في دعاويكم على المسيح وأنتم في هذا أشد فضيحة من المنانية، لأن تصديق المسيح للأنبياء وشهادته بما شهدوا به من توحيد الله وإفراده بالقدم والربوبية والحكمة أبين من كل بيّن وأوضح من كل واضح.

[٣٢٠] والعقلاء يردّون المجهول بالمعلوم، وما التبس بما اتضح، وما يحتمل بما لا يحتمل. وقد بلغ الجهل بالنصارى في بدعهم هذه أنهم يقصدون إلى ألفاظ في التوراة وفي كتب الأنبياء متحملة، يحملونها على ظنونهم السيئة وبدعهم هذه الفاحشة،

Onlar şöyle diyorlar: "İbrâhîm, Mûsâ, Hârûn ve diğer peygamberlerin kast ettikleri de, bizim kastettiğimiz şekilde Allah'ın üçün üçüncüsü olduğu, Rablerin bir topluluk olduğu, Allah'ın yukarı çıktığı, yere indiği, doğduğu ve öldüğü şeklindedir." Bu yüzden onlar, Allah'ın Tevrât'ta geçen "Biz, kendi sûretimizde ve şeklimizde bir beşer yaratmak istiyoruz." sözüne yöneliyorlar ve şöyle diyorlar: "Görmüyor musun? Allah, "Biz istiyoruz." diyor. O, "Kendi şeklimde bir beşer yaratmak istiyorum." dememiştir. Bundan dolayı ilâhların bir topluluk olduklarını, onların insanlarda olduğu gibi birtakım sûretlere ve şekillere sahip olduklarını anlamış oluyorsun."

[Hıristiyanlar Kur'ân'ı da Yanlış Yorumluyorlar]

[321] Hıristiyanlar, buna benzer başka muhtemel lafızlara da yönelmişlerdir. Hatta onlar, Kur'ân'a da el attılar. *Biz, onu [Kur'ân'ı] Kadr gecesinde indirdik* (Kadr, 97/1) âyetindeki hitâbın tek değil bir topluluk tarafından yapılan hitap olduğunu söylediler. Allah'ın (a.c.), *Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki…* (Meâric, 70/40) âyeti hakkında, "İlâhlar ve rabblerden biri, diğer Rabblere yemin ediyor." dediler. Allah'ın (a.c.), *Çocuk edinene ve çocuğa yemin ederim* (Beled, 90/3) âyeti hakkında, "İlâh, kendisine ve çocuğuna yemin ediyor." dediler.

[322] Hıristiyanlar şöyle diyorlar: "Aslında Muhammed, Hıristiyanlığı ve bizim mezhebimizi getirdi. Fakat taraftarları onu anlamadılar."

[323] Hıristiyanlar, Allah'ın (a.c.), *Meryem oğlu Îsâ Mesîh, sadece Allah'ın elçisi, O'nun Meryem'e attığı kelimesi ve O'ndan bir rûhtur* (Nisâ, 4/171) âyeti hakkında şöyle dediler: "İşte bu, bizim, 'O [Mesîh], babasının cevherindendir' sözümüzün aynısıdır! Biz, onun hakkındaki bu sözümüzle onun Allah'ın bir parçası, O'nun cinsinden ve O'nun benzeri olduğunu kastetmiyoruz."

[324] Hıristiyanlar, İbrâhîm, diğer peygamberler ve benzerleri gibi -görüşleri ve maksatları bilinmekte olan- birtakım insanlara yönelerek, yorumlarla ve muhtemel lafızlarla onları bilinen maksatlarından çıkarıyorlar. Halbuki o peygamberlerin görüşleri, yoruma ihtimal vermeyecek şekilde gerçekleşmişti. Çünkü Mesîh'in tevhîd hususunda İbrâhîm, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd ve Muhammed'in -Allah onlara salât etsin- yolunda olduğunu bilmek, onların nübüvvetlerini bilmeden önce haberlerini, yaşantılarını ve davetlerini bilen kimse için şüphe götürmez bir gerçektir. Bunu öğren! Çünkü bu büyük bir esastır. Düşünen ve anlamak isteyen kimse bunu öğrenir. Akıllı pek çok insan bu gibi hususlarda gaflet etmiştir.

فيقولون: إنما أراد إبراهيم وموسى وهارون وسائر الأنبياء وهو ما أردناه من أن الله ثالث ثلاثة، وأن الأرباب جماعة، وأن الله يصعد وينزل ويولد ويقتل. فيقصدون إلى ما في التوراة من أن الله قال نريد أن نخلق بشرا على صورتنا ومثلنا. فيقولون: هذا خطاب من جماعة، أما تسمعونه يقول: نريد، ولم يقل: أريد أن أخلق بشرا مثلي، لتعلموا أن الإلهة جماعة، وأنهم على صور وهيئات كهيئات الناس.

[٣٢١] وما أشبه هذا من الألفاظ المحتملة حتى تعدّوا إلى القرآن فقالوا: ﴿إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾، قالوا: فهذا خطاب من جماعة لا من واحد. وقالوا في قوله عز وجل ﴿فَلا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشارِقِ وَالْمَغارِبِ﴾ «المعارج ٤٠» قالوا فهذا أحد الإلهة والأرباب يقسم بالأرباب. وقالوا في قوله عز وجل: ﴿وَوالِدٍ وَما وَلَدَ﴾ «البلد ٣» قالوا: فإنما الإله يقسم بنفسه وولده.

[٣٢٢] فيقولون: محمد قد جاء بالنصرانية وبمذهبنا، ولكن أصحابه لم يفهموا عنه.

[٣٢٣] ويقولون في قوله عز وجل: ﴿إنما الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقاها إلى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ﴾ «النساء ١٧١». قالوا فهذا الذي نقوله نحن: إنه من جوهر أبيه، ولا نريد بقولنا منه أنه بعضه ولكنه من جنسه ومثله.

[٣٢٤] فيقصدون إلى أقوام كإبراهيم والأنبياء صلوات الله عليهم وأمثالهم قد عرفت مذاهبهم ومقاصدهم فينصرفون عنها بالتأويلات ومحتمل الألفاظ. ومذاهبهم قد تحصلت حصلا لا يحتمل التأويل، لأن العلم بأن المسيح كان في توحيده على منهاج إبراهيم وموسى وهارون وداود ومحمد صلى الله عليهم لا يرتاب به من عرف أخبارهم وسيرهم ودعوتهم قبل العلم بنبوّتهم. فاعرف هذا فإنه أصل كبير يعرفه من تأمل وأراد التبيّن وقد اغتُفِل في مثله خلق كثير من العقلاء.

[325] Burada peygamberlerin kitaplarındakileri yorumlamak bir yana, onlar hakkında yalan uydurma söz konusudur. Nitekim onlar, Mesîh gelmeden önce bütün peygamberlerin, "Allah'ın dünyaya geleceğini, bâkire bir kadının ona hâmile kalacağını, yakalanacağını, çarmıha gerileceğini, öldürüleceğini ve defnedileceğini"[48] söylediklerini iddia etmektedirler. Onların bu gibi iddiaları sayılamayacak kadar çoktur.

[Hıristiyan İnancı Sahih Rivayetlere Dayanmamaktadır]

[326] Hıristiyanlara şöyle denilir: "Sizin de inandığınız ve iddia ettiğiniz gibi, "Mesîh'in rabb olduğunu, kendisini Allah'ın çocuk edindiğini ve Allah'ın oğlu olduğunu söylediğini" iddia eden kimse ile, "iman ve kurbân duasını onun ortaya koyduğunu, kilise edindiğini, pazar gününü tatil yaptığını, onları Îsâ'nın kulu ve Meshîh'in kulu olduklarına yemin etmekle sorumlu tutuğunu, domuzu ve onu yemeyi helâl kıldığını, doğuya doğru namaz kıldığını, sünnet olmayı, abdesti almayı, tahâreti ve cünüplükten yıkanmayı kaldırdığını, arkadaşlarını elli gün oruç tutmakla sorumlu tuttuğunu, bunu şeriat yaptığını ve buna davet ettiğini" iddia eden kimse arasında bir fark yoktur."

[327] Bu noktaya ulaşan kimse, inat ve inkârda son noktaya ulaşmıştır. Ancak Mesîh'in ve zamanındaki hıristiyanların, onun vefatından sonraki hıristiyanların haberlerini bilmeyen kimse müstesnadır. O kimse bundan sorumlu olmayabilir. Bu hıristiyanların onun [Mesîh] hakkında iddia ettikleri, ondan nakilde bulundukları ve onun hakkında yaptıkları yorumları iddia edenlerin yolu, Mesîh hakkında yukarıda sıralanan iftiraları uyduranların yolu gibidir.

[Müslüman Olmuş Bazı Hıristiyanlar, Hıristiyanların İncil'i Yanlış Yorumladığını Söylüyorlar]

[328] Hıristiyanlar içinde hakkı gören, İslâm'a giren, hıristiyanların Mesîh hakkında iddia ettikleri konuları ve lafızları araştıran bir grup vardır. Onlar, hıristiyanlara şöyle dediler: "Biz, Mesîh'in bunları söylediğini bilmiyoruz. Söylemiş olsa bile, bunlar mecâza ve te'vile zorlanmamalıdır. Örneğin Mesîh'in söylediği iddia ettikleri, 'İnsanoğlu, Cumartesi'nin [Sebt] Rabbidir.'[49];

48 Krş. Yeşaya, 7:14; 53

49 Krş. Matta, 12:8; Markos, 2:28; Luka, 6:5

[٣٢٥] ثم هناك من الكذب على الأنبياء فضلا من التأول لما في كتبهم، كقولهم أن الأنبياء قالوا قبل مجيء المسيح: إن الله سيجيء وتحبل به امرأة عذراء، ويؤخذ ويصلب ويقتل ويموت ويدفن. هذا مما هو أكثر من أن يحصى.

[٣٢٦] ويقال للنصارى لا فرق بين من ادّعى على المسيح أنه ادّعى الربوبية وأن الله ولده وأنه ابنه على ما تعتقدون وتدّعون، وبين من ادّعى أنه هو وضع تسبيحة الإيمان وتسبيحة القربان، وأنه اتخذ البيعة، وجعل عيده يوم الأحد، وأخذ الناس في زمانه بأن يقولوا: يسوع المسيح إله حق من إله حق من جوهر أبيه، وأنه كان يأخذهم بأن يقسموا بعبد يسوع وعبد المسيح، وأنه أحلّ الخنزير وأكله، وصلى إلى المشرق، وعطّل الختان والوضوء والطهارة وغسل الجنابة، وأخذ أصحابه بصيام الخمسين، وشرع ذلك ودعا إليه.

[٣٢٧] ومن بلغ هذا فقد تناهى في المكابرة والمجاحدة، اللهم إلا أن لا يكون يعرف أخبار المسيح والنصارى في زمانه، والنصارى بعد موته ومضيه، ولا عني بذلك. فسبيل من ادعى عليه ما يدعي عليه هذه النصارى وما تحكيه عنه وتتأوله عليه، كسبيل من ادّعى عليه الأمور التي قدمنا ذكرها.

[٣٢٨] وفي النصارى قوم استبصروا وأسلموا وتتبعوا المواضع والألفاظ التي تدّعيها النصارى على المسيح، وقالوا لهم: ما نعلم المسيح قال ذلك، ولو قاله لما ضاق مجازة وتأويله، كقولهم أنه قال: ابن البشر رب السبت،

'Ben, İbrâhîm'den önceyim.'[50] ve 'Ben babamdayım, babam da bendedir.'[51] vb. sözleri gibi." Onlar, hıristiyanlara şöyle dediler: "Tevrât'ta, 'Mûsâ, Firavun ile Hârûn'un ilâhıdır. Hârûn, Mûsâ'nın Firavun'a gönderdiği elçisidir.';[52] 'Yûsuf, Mısır halkına, 'Azîz, onların Rabbidir.'[53] dedi' şeklinde geçmektedir." Onlar, hıristiyanlara İbrâhîm, Lût, Dâvûd, Süleymân ve diğer peygamberlerle ilgili çok şey hatırlattılar.

[329] Senin bunları zikretmeye ve bilmeye ihtiyacın yoktur. Bunları öğrenmende de bir sakınca yoktur. Fakat sen devamlı olarak davetin ve akîdenin esasına, Hz. Peygamber'in sözünden anlaşılana müracaat et ve bilinmeyeni bilinene ircâ et! Bu durumda, sana daha önce zikredilen te'vile ihtiyaç duymazsın.

[Ehl-i Bid'atın Bazı Bâtıl İddiaları]

[Müneccimlerin Kur'ân'ı Tahrif Girişimleri]

[330] Bunun bir benzeri de, müneccimlerin Resûlullah (s.a.) hakkındaki, "Onun, kendi gittikleri yoldan gittiği" şeklindeki iddialarıdır. Çünkü o [Muhammed], Kitâb'ında söyle demiştir: *Yıldızlara bir göz attı: "Ben hastayım." dedi.* (Sâffât, 37/88-89). Yine o, *Uğursuz mu uğursuz bir günde* (Kamer, 54/19); *O uğursuz günlerde* (Fussilet, 41/16) vb. demiştir.

[331] İlim ehli onlara şöyle demiştir: "Her şeyden önce biz, bu adamın [Muhammed'in] davetinden ve maksadından, onun nübüvvetini öğrenmeden evvel, 'Yarın ne olacağını yakın bir meleğin ve gönderilen bir nebînin bilemeyeceğini, bunu ancak kıdemde münferit olan Vâhid'in [Allah'ın] bilebileceğini' öğrendik. Dolayısıyla lafızların zâhirini ve te'vili onunla ilişkilendirmenin bir yolu yoktur. Akıllı bir kimse bunu yapmaz. Bilgili bir kimse bu hususta yanlışa düşmez. Buna ancak gâfil olanlar aldanırlar."

---

50 Krş. Yuhanna, 8:58
51 Krş. Yuhanna, 17:21
52 Krş. Çıkış, 7:1
53 Krş. Yaratılış, 39:2

وأني قبل إبراهيم وأنّى بأبي وأبى بي، وما أشبه ذلك. فقالوا لهم: في التوراة أن موسى إله فرعون وإله هارون، وأن هارون رسول موسى إلى فرعون، وأن يوسف قال للمصريين: أن العزيز ربهم. وذكروا لهم عن إبراهيم ولوط وداود وسليمان وعن غيرهم من الأنبياء شيئا كثيرا.

[٣٢٩] ولا حاجة بك إلى ذكره ومعرفته، ولو عرفته لم يكن به بأس، ولكن ارجع أبدا إلى أصل الدعوة والنحلة، والمعروف من قول النبي، ورد المجهول بالمعلوم، وقد استغنيت عن التأويل كما تقدم لك.

[٣٣٠] ومثل هذا ما يدعيه المنجمون على رسول الله صلّى الله عليه وسلم أنه كان يذهب إلى ما يذهبون، لأنه قال في كتابه: ﴿فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ فَقالَ: إِنِّي سَقِيمٌ﴾ «الصافات ٨٨» وأنه قال: ﴿فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ﴾ «القمر ١٩» و ﴿فِي أيام نَحِساتٍ﴾ «فصلت ١٦» وغير ذلك.

[٣٣١] فقال لهم أهل العلم: قبل كل شيء قد عرفنا من دعوة هذا الرجل وقصده قبل المعرفة بنبوته أن ما يكون في غد لا يعلمه ملك مقرّب ولا نبيّ مرسل، ولا يعلمه إلا الواحد المنفرد بالقدم، فلا وجه للتعلق عليه بظواهر الألفاظ وبالتأويل، هذا لا يفعله عاقل ولا يذهب الغلط فيه على محصّل، وإنما يخادع بهذا أهل الغفلة.

[Bâtıniyye'nin Kur'ân'ı Tahrif Girişimleri]

[332] Bâtıniyye ve onların yolunu takip edenler de aynı şekilde söylediler: "Namazlar, bâtınî anlamda birtakım şahıslar demektir.[54] Diğer ibâdetler de böyledir. Fukahânın ve avamın söylediklerinin tersine- her zâhirin bir bâtını vardır."

[333] Âlimler, onlara şöyle dediler: "Siz, müslüman olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Halbuki biz, Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetini öğrenmeden önce, zinâ, livâta, ribâ (faiz), içki, domuz eti, analar, kızlar, kız kardeşler vb.'yi davetinin ulaştığı her akıllı kimseye haram kıldığını onun davetinden öğrendik. Fukahâ ve avam, bunun te'vili ve bâtını olmadığı görüşündedir. Zira onun vâcip kıldığı tahâret, namaz, oruç ve diğer ibâdetler, kim olursa olsun hiçbir akıllıdan sâkıt olmaz. Fukahâ ve avam, bunun te'vili ve bâtını olmadığı görüşündedir. Kim bunların bir bâtını veya te'vili olduğunu söylerse, küfre girmiş, şirk koşmuş ve açık bir şekilde İslâm'dan çıkmıştır."

[334] Biz, te'vilini sorduğunuz âyetleri size açıklamaya ihtiyaç duymuyoruz. Çünkü biz, Resûlullah'ın (s.a.) bu âyetlerdeki kastını çok iyi biliyoruz. Onun muradı, sizin muradınızdan ve onun kastı sizin kastınızdan farklıdır. Onlar [âlimler], Hişâm b. el-Hakem ve taraftarları, "Allah, olacak şeyleri olmadan önce bilmez. Çünkü Allah, *Andolsun biz sizi deneyeceğiz ki içinizden cihad edenleri ve sabredenleri bilelim* (Muhammed, 47/31) buyurmuştur; Allah zorbalık ve zulüm yapar." dedikleri; yine bazı kimseler, "Allah fıskı emreder. Çünkü O, "*Oranın varlıklılarına emrederiz de, orada fısk yaparlar* (İsrâ, 17/16) buyurmuştur." dedikleri zaman, bunlara da aynı cevabı vermişlerdir. Bunu öğren! Çünkü bu büyük bir esastır. Şimdi hıristiyanlar hakkındaki sözlerimize dönelim.

[Hz. Peygamber, Hıristiyanlık Hakkındaki Bilgisini Vahiy Yoluyla Almıştır]

[335] Birisi şöyle diyebilir: "Mesîh'ten naklettiğiniz bilgilerin tamamı, hıristiyanların kitaplarında mevcuttur. Öyleseyse siz, Peygamberinizin Mesîh'ten ve o kitaplardan naklettiklerini nasıl onun mûcizelerinden ve âyetlerinden saydınız?"

---

54 Nusayrîlere göre beş vakit namaz beş ismi temsîl eder. Bunlar Ali, Hasan, Hüseyin, Muhsin ve Fatıma'dır. Bkz. Abdurrahman Bedevi, Mezâhibu'l-İslamiyyîn, 1189

[٣٣٢] وكذا قالوا الباطنية ومن سلك سبيلهم: في أن باطن الصلوات أشخاص[٣١] وكذا العبادات، وأن لكل ظاهر باطنا، غير ما عليه الفقهاء والعامة.

[٣٣٣] فقالوا لهم: ادّعيتم أنكم من المسلمين وقد علمنا من دعوة هذا النبي صلّى الله عليه وسلم قبل العلم بنبوته أن ما حرّمه من الزنى واللّواط والربا والخمر والخنزير والأمهات والبنات والأخوات وغير ذلك محرم على كل عاقل بلغته دعوته كائنا من كان، وأنه على ما عليه الفقهاء والعامة، وأنه لا تأويل لذلك ولا باطن، وأن جميع ما أوجبه من الطهارات والصلوات والصيام والعبادات لا تسقط عن عاقل كائنا من كان على ما عليه الفقهاء والعامة لا تأويل لذلك ولا باطن، وأن من قال: لهذه الأشياء باطن أو تأويل، فقد كفر وأشرك وخرج من الإسلام خروجا ظاهرا.

[٣٣٤] ولا حاجة بنا إلى أن نبيّن لكم تأويل الآيات التي سألتم عنها، فقد علمنا من قصده صلّى الله عليه وسلم أن مراده في ذلك غير مرادكم، وقصده غير قصدكم. مثل هذا قالوا لمن قال من هشام بن الحكم واتباعه حين قالوا: إن الله لا يعلم ما يكون قبل أن يكون، لأنه قال: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ﴾ «محمد ٣١» وأنه يفعل الجور والظلم. ولمن قالوا: يأمر بالفسق لقوله: ﴿أمرنا مُتْرَفِيها فَفَسَقُوا فِيها﴾ «الإسراء ١٦» فاعرف هذا فإنه أصل كبير. ثم رجعنا إلى قولنا في النصارى.

[٣٣٥] فإن قيل: كل هذا [الذي][٣٢] حكيتموه عن المسيح موجود في الكتب التي مع النصارى، فكيف جعلتم ما حكاه نبيكم عن المسيح وعنهم من معجزاته وآياته؟

---

٣١ حسب معتقدات النصيرية أن صلوات الخمس عبارة عن خمسة أسماء وهي: علي، وحسن، وحسين، ومحسن، وفاطمة. مذاهب الإسلاميين لعبد الرحمن بدوي، ص. ١١٨٩

٣٢ لم ترد بالأصل وقد أضفناها ليستقيم المعنى.

[336] Ona şöyle cevap veririz: "Buna defalarca cevap verdik ve açıkladık ki Peygamber (s.a.) o kitapları okumadı ve kendisine de okunmadı. O kitapların sahiplerine gitmedi, onlar da ona gelmediler. Bunlar onların kitaplarında mevcut olsa da, Peygamber (s.a.) bunları sadece vahiy yoluyla öğrendi. Nitekim onların kitaplarında mevcut olsa da, Resûlullah (s.a.), Nûh, İbrâhîm, Yûsuf, Mûsâ ve Hârûn kısalarını da sadece vahiy yoluyla öğrenmiştir."

[Hıristiyanların, "Baba" Tabiri İle İlgili Savunmalarının Geçersizliği]

[337] Birisi şöyle diyebilir: "Ömrüme yemin olsun ki Mesîh'in davetini iyi bilen kimse, onun Allah'ın tevhîdine davet ettiğini anlar. Mûsâ, Hârûn, Muhammed ve diğer peygamberlerin -Allah hepsine salât etsin- davet ettikleri gibi. Mesîh, Mennâniyye'nin davet ettiği şeyden berî olduğu gibi, hıristiyan grupların davet ettikleri şeyden de berîdir. Nitekim Muhammed, Mûsâ, Hârûn ve diğer peygamberler de bütün bunlardan berîdir. Fakat o [Mesîh], 'Allah babamdır', 'Babam beni gönderdi', 'Babam bana söyledi' gibi birçok şey söylüyor. Siz, bu hususta ne dersiniz?"

[338] Ona şöyle cevap verilir: "Mesîh, bunları söylemiş olsa bile, bunda hıristiyanlara bir huccet/delil yoktur. Çünkü hıristiyanlar, Mesîh'in kendilerine, "Ben babama ve sizin babanıza gidiyorum. Ben, Rabbime ve sizin Rabbinize gidiyorum."[55] dediğini söylemektedirler. Dolayısıyla Mesîh, bu sözlerinde kendisi için onlardan üstün bir meziyet saymamıştır. Eğer bu sözler, onun rabb, ilâh ve ma'bûd olmasını gerektiriyorsa, onların da aynı şekilde rabb, ilâh ve ma'bûd olmaları gerekir. Bazı insanlar şöyle demiştir: "İbn/oğul kelimesi, -Mesîh'in de dili olan- İbrânî dilinde, "sâlih kul, itaatkâr, veli ve muhlis kişi"; ebb/baba kelimesi ise, "seyyid, mâlik ve müdebbir" mânasına gelmektedir.

[339] Bazı insanlar, Allah'ın Tevrât'ta, "İsrâil, benim ilk oğlumdur. Çocukları da benim evlatlarımdır."[56] dediğini söylemiştir. Hıristiyanların iddiasına göre onların da ilâh olmaları gerekir. Peygamber Yûşa' (a.s.), Kitâb'ında şöyle demiştir: "Allah bütün kainâtın babasıdır."

---

55 Krş. Yuhanna, 20:17; krş. Âl-i İmrân, 3/51; Mâide, 5/72, 117

56 Krş. Çıkış, 4:22

[٣٣٦] قلنا: قد فرغنا من هذا غير مرة وبيّنا أن هذا النبي صلّى الله عليه وسلم ما قرأ الكتب ولا قرئت عليه، ولا اختلف إلى أهلها ولا اختلفوا إليه، ولا عرف ذلك إلا بوحي، وإن كان موجود في كتبهم. كما إنه لم يعرف قصة نوح وإبراهيم ويوسف وموسى وهارون إلا بالوحي، وان كانت مذكورة في كتبهم.

[٣٣٧] فإن قيل: لعمرى إن من عرف دعوة المسيح يعلم أن دعوته إلى توحيد الله كدعوة موسى وهارون ومحمد وأمثالهم من الأنبياء صلوات الله عليهم أجمعين، وأنه بريء من دعوة هذه الطوائف من النصارى كبراءته من دعوة المنانية، وكبراءة محمد وموسى وهارون من ذلك اجمع. ولكن قد جاء عنه أنه كان يقول في الله [إنه] أبوه، فيقول: أرسلني أبي، وقال لي أبي، ومثل هذا كثير، فما عندكم فيه؟

[٣٣٨] قيل له: إن كان قد قال هذا فلا حجة للنصارى فيه، لأنهم قد قالوا إنه قال لنا: أنا أذهب إلى أبي وأبيكم، وربي وربكم فلم يجعل لنفسه مزية عليهم، فإن وجب أن يكون هذا القول إلها وربا ومعبودا، وجب أن يكونوا هم كذلك، وقد قال بعض الناس: إن الابن في اللغة العبرانية التي هي لغة المسيح تقع على العبد الصالح المطيع الوليّ المخلص، وأن الأب قد تقع على السيد المالك المدبر؟

[٣٣٩] قالوا: وقد قال في التوراة: إن إسرائيل ابني وبكري وأولاده أبنائي؛ وعلى دعوى النصارى تجب لهم الإلهية وقد قال ايشيعيا النبي عليه السلام في كتابه: إن الله أبو جميع العالم.

[340] Siz Hıristiyanlar, Matta'nın İncîl'inde Mesîh'ten, "Ey insanların arasını bulanlar! Size müjdeler olsun. Siz Allah'ın evlatları olarak adlandırılıyorsunuz."[57] dediğini naklediyorsunuz. Yine Matta'nın İncîl'inde Mesîh'in insanlara, "Sizin gökteki babanız bir ve tektir."[58] dediği geçmektedir. Hıristiyanlar, Mesîh'in kılmış olduğu namazlarında yaptığı ve insanlara öğrettiği dua hakkında şöyle dediler: "Şöyle deyin: Ey gökteki babamız! İsmin kutsal kılınsın. Egemenliğin güçlü olsun. Göklerde de yeryüzünde de senin emrin geçerli olsun. İstediğin şeylerde âciz değilsin. İstediğin şeyleri yapmaya kimse engel olamaz. Bizim günahlarımızı ve hatalarımızı affet ve bize ateşle azap etme!"[59] Hıristiyanların görüşüne göre bütün bunların ilâh ve rabb olmaları gerekir." Ebb/baba kelimesinin İbrânî dilinde "seyyid ve mâlik" anlamına geldiğini öğrenmiş oldun.

[Hıristiyanların "Oğul" Tabiri İle İlgili Yorumlarının Geçersizliği]

[341] Mesîh, İsrâiloğullarına şöyle demişti: "Eğer siz İbrâhîm'in çocukları olsaydınız, mutlaka bana icâbet ederdiniz. Çünkü ben İbrâhîm'in oğluyum."[60] Halbuki biz, bütün İsrâiloğullarının İbrâhîm'in (a.s.) çocukları olduklarını biliyoruz. Dolayısıyla Mesîh (a.s.), "Siz İbrâhîm'in gerçek dostları olsaydınız." demek istemiştir.

[342] Hıristiyanlar, Pavlus'un bir mektubunda şöyle dediğini naklettmektedirler: "Bizzat Rûh'un kendisi, bizim Allah'ın oğulları olduğumuza şahitlik edecektir."[61] Hıristiyanlar, kötü insanlar için şöyle demektedirler: "Onlar, şeytanların evlatlarıdırlar."[62] Hıristiyanların dillerinde buna benzer çok sayıda tabirler kullanılmaktadır. Hıristiyanlar, ibn/oğul kelimesini "velî ve muhlis", ebb/baba kelimesi de "seyyid, mâlik ve yüce" mânalarında kullandıkları için, başpiskoposlarına (katolikoslara) "Babamız!" diye hitap ederler. Bunların hepsi onların kullanımlarında geçmektedir.

---

57 Krş. Matta, 5:9
58 Krş. Matta, 23:9
59 Krş. Matta, 6:9-13
60 Krş. Yuhanna, 8:58
61 Krş. Romalılar, 8:16
62 Krş. Elçilerin İşleri, 13:10

[٣٤٠] وأنتم معشر النصارى تذكرون أن متى حكى في إنجيله عن المسيح إنه قال: طوبى لكم معشر المصلحين بين الناس فإنكم تسمون أبناء الله. وقال متى في إنجيله: أن المسيح قال للناس: إن أباكم السماوي واحد فرد. وقالوا: إن المسيح كان يقول في صلاته التي كان يصليها ويعلمها الناس: قولوا يا أبانا الذي في السماء أنت قدوس اسمك، عزيز سلطانك، نافد أمرك في السماوات والأرض، لا يعجزك ما طلبت، ولا يمتنع منك ما أردت، فاغفر لنا ذنوبنا وخطايانا ولا تعذبنا بالنار. فينبغي على قول النصارى أن تكون هؤلاء كلها آلهة وأربابا، لتعلم أن اسم الأب يقع في تلك اللغة على السيد والمالك.

[٣٤١] وقال المسيح لبني إسرائيل: لو كنتم أبناء إبراهيم لأجبتموني فإني ابن إبراهيم. وقد علمنا أن بني إسرائيل كلهم أولاد إبراهيم، وإنما أراد أنكم لو كنتم أولياء إبراهيم.

[٣٤٢] وأيضا فإن النصارى تذكر عن بولص أنه ذكر في الرسالة فقال بأن الروح نفسها تشهد لأرواحنا أنا أبناء الله. وهم يقولون في الأشرار: أنهم أبناء الشياطين ومثل هذا كثير في لغتهم، واستعمالهم في الابن بمعنى الوليّ المخلص، وفي الأب بمعنى السيد المالك الرفيع، ولهذا تقول النصارى في الجاثليق أبونا، فهذا كله في استعمالهم.

[343] Fakat hıristiyanlar, Allah'ın "erkek, insan ve şahıs" olduğuna inandıkları için, O'nun doğum ve cinsel ilişki yoluyla oğulları olduğunu kabul ederler. Nitekim bunun açıklaması daha önce geçti. Hıristiyanlar, Baba'nın oğlu Îsâ Mesîh'e, "Ben, sabah yıldızını yaratmadan önce seni evlat edindim."[63] dediğini söylerler.

[344] Bu üç hıristiyan grup içinde, Mesîh'in teşrîf ve mecâz yoluyla Allah'ın oğlu olduğunu söyleyen kimse yoktur. Bilakis onlar, onun tam ilâhtan tam ilâh, hak ilâhtan hak ilâh ve babasının cevherinden olduğunu söylerler. Bunu bil!

HZ. ÎSÂ'NIN (A.S.) ÇARMIHA GERİLMEDİĞİNİ HABER VERMESİ

[345] Benzer bir konu da, hem hıristiyanların hem de yahudilerin şu iddiasıdır: Roma kralı Romalı Filatus, yahudiler ondan zulüm gördüğü gerekçesiyle Mesîh'i yakalamış ve onlara teslim etmiştir. Yahudiler, onu merkebin üzerine ters bir şekilde bindirdiler ve başının üzerine taç şeklinde bir demet diken koydular.[64] Ona hakaret etmek için bu şekilde sokaklarda dolaştırdılar. Bu sırada arkasından ensesine tokat atıyorlar ve yüz yüze geldikleri zaman alay ederek, "Ey İsrâiloğullarının meliki! Sana, bunu kim yaptı?"[65] diyorlardı. Mesîh, bitkinlikten ve zorluktan dolayı susadı ve yalvararak, "Bana su verin!" dedi. Bunun üzerine yahudiler, acı bir ağacın suyunu sıktılar, bu suyun içine sirke dökerek kendisine verdiler.[66] Mesîh, onu su zannederek aldı ve içti. Acı olduğunu anlayınca onu attı. Bunun üzerine yahudiler, o suyu zorla içirmeye çalıştılar, bu şekilde gece-gündüz ona eziyet ettiler.

[346] Yahudiler, yarın olunca -ki o gün Cuma günü idi. Onlar, bu Cuma'ya 'Kutsal/Büyük Cuma' adını verirler- Filatus'tan onu kırbaçla dövmesini istediler; o da onu dövdü. Sonra onu alıp çarmıha gerdiler ve vücudunu mızraklarla yaraladılar.[67] Mesîh, ağaçta asılı olduğu hâlde ölünceye kadar, "Ey İlâhım! Niçin beni yardımsız bıraktın? Ey İlâhım! Niçin beni terk ettin?"[68] diye bağırmaya devam etti. Ölünce, onu ağaçtan indirdiler ve defnettiler.

---

63 Krş. Yeşaya, 14:12
64 Krş. Matta, 27:29; Markos, 15:17; Yuhanna, 19:2
65 Krş. Matta, 26:68; Luka, 22:64
66 Krş. Matta, 27:34; Markos, 15:36; Luka, 23:36; Yuhanna, 19:29
67 Krş. Yuhanna, 19:34
68 Krş. Matta, 27:46; Markos, 15:34

[٣٤٣] ولكنهم لما اعتقدوا في الله عز وجل إنه رجل وإنسان وشخص وما هذه سبيله لم يرضوا أن يجعلوا له أبناء إلا بالحقيقة من طريق الولادة والتناسل كما تقدم بيان ذلك لك. وهم يقولون: إن الله الأب قال لابنه يسوع المسيح إني ولدتك قبل أن أخلق كوكب الصبح.

٥ [٣٤٤] وليس في هذه الطوائف الثلاث من النصارى من يقول: إن المسيح ابن الله على طريق التشريف والمجاز، بل هو إله تام من إله تام، وإله حق من إله حق، من جوهر أبيه. فاعرف هذا.

باب

[٣٤٥] من هذا الجنس، وهو أن هذه النصارى واليهود جميعا يدعون فيلاطس ١٠ الرومي ملك الروم أخذ المسيح بتظلم اليهود منه وتسلمه إليهم. فحملوه على حمار وجعلوا وجهه إلى عجز الحمار وجعلوا على رأسه أكليل شوك، وطوفوا به تنكيلا. وأنهم كانوا يقفدونه من ورائه ويأتونه من تلقاء وجهه فيقولون له: يا ملك بني إسرائيل من صنع هذا بك؟ سخرية منه. وأنه لما ناله من الكدّ والشقاء عطش واستسقى وقال لهم: اسقوني ماء، فأخذوا الشجر المر واعتصروه وجعلوا ١٥ الخل في ذلك العصير وأعطوه، فأخذه وهو يظنه ماء فغبّ فيه فلما وجد مرارته مجه فسعطوه به وعذبوه يومه وليلته.

[٣٤٦] فلما كان من الغد وهو يوم الجمعة الذي يسمونه جمعة حشا[٣٣] سألوا فيلاطس ضربه بالسوط فضربه، ثم أخذوه وصلبوه وطعنوه بالرماح وما زال يصيح وهو مصلوب على خشبة يا إلهي لم خذلتني يا إلهي لم تركتني، إلى أن ٢٠ مات ونزلوا به ودفنوه.

---

٣٣ في (ط) جشا، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٤٧

[347] Yahudiler ve hıristiyanlar, bu olayı bildiklerini, gözleriyle gördüklerini ve müşâhede ettiklerini; bu olayı topluluktan topluluğa, ümmetten ümmete intikal yoluyla telakkî ettiklerini iddia ettiler. Özellikle hıristiyanlar, böyle bir şey olmadığını söyleyen müslümanlarla alay ederek şöyle diyorlar: "Arkadaşınızın [Muhammed'in], kendisinden önceki ümmetlerin hakkında ittifak ettikleri bir hususa inatla karşı çıkmasının ne faydası var? Halbuki onlar, bu adamın [Mesîh'in] halkı ve arkadaşlarıdır. Onların arasında doğmuş ve onlarla birlikte yaşamıştır. Bu hususta onun [Mesîh'in] düşmanı olan yahudiler ile dostları olan hıristiyanlar ittifak etmektedirler. Fakat sizin nebîniz bunu inkâr etti. Bu durum, "İki hasım anlaştı; ama kadı/hâkim razı olmadı" sözüne benzemektedir."

[348] İlim ehli, Resûlullah'ın (s.a.) bu konudaki sözleri hakkında düşündüler ve onun, "Onların [hıristiyanların ve yahudilerin], bunu bir bilgiye dayanmadan söylediklerini, onların yanında bu hususta bir bilgi bulunmadığını ve söylediklerinin tamamen zanna dayandığını" haber verdiğini, durumun onun söylediği ve haber verdiği gibi olduğunu gördüler. Bir itikadın,'ilim, zann veya cehâlet' olduğunu, ancak kelâmcılar ve düşünürlerle sohbet eden, kelâm ilminde yol kateden, onda mâhir ve çalışkan olan kimseler bilir. Bu adam [Resûlullah (s.a.)], ise bu sahadan son derece uzaktır. Bu nedenle onun bildiği şeyin ancak Allah'tan gelen vahiy yoluyla olduğu bilinir. Bu da, onun hayret verici âyetlerinden biridir.

[349] Resûlullah'ın (s.a.), tahsil ve akıl sahibi şu iki büyük ümmet üzerine cesaretle gidişini düşün! Onlar [hıristiyanlar ve yahudiler], aynı noktada ittifak etmişlerdi. Onlar, zaman bakımından ondan önce idiler. Resûlullah ise, onları ısındırma, kabul ettirme ve meylettirme konusunda son derece istekli olmasına rağmen, onları yalancılıkla suçladı ve reddetti. Eğer o [Resûlullah], yalan söz uyduran biri olsaydı, korkardı ve buna cesaret edemezdi. Çünkü olayın, onların söyledikleri ve iddia ettikleri şekilde çıkmasından, kendisinin yalancı konumuna düşmesinden ve kendisine tâbi olanların yanından ayrılmasından korkardı. Zira peygamberlerin katledilmesi ve asılmaları mümkündür. Bilakis onlardan bir kısmı katledilmiştir.

[350] Öte yandan Mesîh'in katledilmesinin ona [Resûlullah'a] bir zararı yoktu, onun nübüvvetine bir halel getirmiyordu ve bu hususta onlara muhalefet etmeye ihtiyacı yoktu. Bilakis bu hususta, hıristiyanların foyasını daha iyi ortaya çıkarmak için onların tasdikine daha çok ihtiyacı vardı.

[٣٤٧] وادعى اليهود والنصارى العلم بذلك والمعاين ة والمشاهدة، وأنهم قد تلقوا ذلك، الجمهور عن الجمهور، والأمم عن الأمم، وصار النصارى خاصة يسخرون من المسلمين إذا قالوا ما كان هذا من شيء، ويقولون: أي فائدة لصاحبكم في مكابرة الأمم المجمعة على ذلك، وقد سبقوه وكانوا قبله، وهم أهل هذا الرجل وأصحابه، وبينهم ولد، ومعهم نشأ، وقد أجمع على ذلك عدوه من اليهود ووليه من النصارى، فأنكر نبيكم. وهل هذا إلا كما قيل: رضي الخصمان وأبى القاضي.

[٣٤٨] فنظر أهل العلم في قوله صلّى الله عليه وسلم، فإذا هو قد أخبر أنهم قد قالوا ذلك وهم لا يعلمونه، وما معهم علم به ولكنه ظن يظنونه، فإذا الأمر كما قال وكما أخبر، والعلم بأن الاعتقاد هو علم أو جهل أو ظن لا يعلمه إلا من قد صحب المتكلمين والنظارين وانقطع إلى صنعة الكلام ومهر فيها وكدّ، وهذا رجل غير متكلف، فيعلم إنه ما علم هذا إلا بالوحي من قبل الله وهذا من آياته العجيبة.

[٣٤٩] وتأمل إلى إقدامه على أمتين عظيمتين من أهل التحصيل والعقل، قد أجمعوا على أمر وسبقوه في الزمان، وهو أشد الناس حرصا على تالفهم وإجابتهم واستمالتهم، فأكذبهم وردهم، ولو كان متقوّلا لتهيّب ولم يقدم على ذلك خوفا من أن يكون الأمر كما قالوا وكما ادّعوا فيبين كذبه ويرجع عنه من قد تبعه، لأن الأنبياء يجوز أن يقتلوا ويصلبوا، بل قد قتل قوم منهم.

[٣٥٠] وأيضا، فليس في قتل المسيح طعن عليه ولا قدح في أمره، وما به حاجة إلى مخالفتهم في ذلك، بل قد كان ينبغي أن يكون إلى تصديقهم في ذلك أحوج، ليكون تشنيعه على النصارى اقوى،

Çünkü hıristiyanlar, Mesîh'in bir ilâh ve rabb olduğuna inandıkları hâlde, onu düşmanlarının elinde esir, perişan ve çarmıha gerilmiş ve öldürülmüş olarak görüyorlardı. Yine Resûlullah, yahudilerin kötülüğünü daha kuvvetli bir şekilde ortaya koymuş olurdu. Çünkü onlar, Mesîh'e ilaveten ondan önce yaşamış çeşitli peygamberleri öldürmüşlerdi. Buna rağmen Resûlullah (s.a.), şiddetle ihtiyacı bulunduğu hâlde bunların hepsinden kaçındı ve şöyle dedi: "Onlar, bilmedikleri ve ittifak etmedikleri halde, bu olayı bildiklerini iddia ettiler. Halbuki onlar zandan başka bir şeye sahip değildirler." Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: *"Biz Allah'ın elçisi, Meryem oğlu Îsâ Mesîh'i öldürdük!" demeleri sebebiyle (kendilerini yıldırım çarptı.) Oysa onu öldürmediler ve asmadılar; fakat (öldürdükleri) onlara (Îsâ'ya) benzer gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, ondan yana tam bir kuşku içindedirler. O hususta bir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu yakînen öldürmediler* (Nisâ, 4/157) Yani, onların elinde bir yakîn ve tatmin edici bir bilgi yoktur. Nitekim Araplar, kesin [yakînî] bir haber hakkında, *kateltuhu ilmen* ve *kateltuhu yakînen* [Onu ilmen ve yakînen öldürdüm] derler. Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Hayır! Allah, onu kendisine yükseltti* (Nisa, 4/158) Yani, Allah onu korumuş ve onun düşmanları tarafından katledilmesine ve asılmasına mâni olmuştur. Çünkü bazen zan doğru çıkabilir. Bazen büyük bir topluluk, haberi hakkındaki hüsnüzan sebebiyle tek bir kişinin verdiği haberi tasdik edebilir. Dolayısıyla haber verdiği şeyde doğru söylemiş kabul edilir. O topluluk onun doğru söylediğini bilmeseler de ve bu hususta inançlarının bir bilgi olduğunu zannetseler de onu tasdik etmiş olurlar. Buna dikkat et! Resûlullah'ın (s.a.) olayı her yönden nasıl beyan ettiğini gör!

Geçmiş Hakkındaki Bir Bilginin Doğruluk Ve Yanlışlık Ölçüsü: Tevâtür

[351] Birisi şöyle diyebilir: "Siz, nereden bileceksiniz? Çünkü sizin geçmişinizdeki topluluklar bu olaya şahit olmadılar ve iddia ettikleri gibi gözleriyle görmediler."

[352] Ona şöyle cevap verilir: "Düşünen kimse, bu olayın onların dedikleri gibi değil Resûlullah'ın (s.a.) söylediği gibi olduğunu aklıyla anlar. Çünkü bu topluluklar, bu olaya şahit olsaydılar ve onu bilseydiler, onlarla karşılaşan ve onları dinleyen kimseler de bilgi bakımından onlar gibi olurlardı. Yahudiler ve Hıristiyanlarla karşılaşan ve onlardan bu hâdiseyi duyan herkes bunu bilmiş olurdu.

لأنهم قد اعتقدوا فيه إنه إله ورب وقد رأوه أسيرا مقهورا في يد عدوه ومصلوبا ومقتولا، ويزيد شناعته على اليهود لأنهم قد قتلوا نبيا آخر مضافا إلى غيره من الأنبياء الذين قد قتلوهم قبل المسيح. فتجنب صلّى الله عليه وسلم هذا كله مع الحاجة إليه، وقال: قد ادعوا أنهم قد علموا ذلك وليسوا به عالمين ولا متفقين، وما معهم فيه إلا الظن فقال: ﴿وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ. وَما قَتَلُوهُ وَما صَلَبُوهُ وَلكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ. وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ ما لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّباعَ الظَّنِّ. وَما قَتَلُوهُ يَقِيناً﴾ «النساء ١٥٧» أي ليس ثمّ يقين ولا سكون نفس، تقول العرب في الخبر المتيقن قتلته علما وقتلته يقينا. ثم قال: ﴿بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إليه﴾ أي صانه وعظمه أن تناله يد عدوه بالقتل والصلب، لأن الظن قد يصدق تارة، وقد تجتمع الجماعة الكبيرة فتصدق المخبر الواحد من طريق حسن الظن بخبره، ويكون قد صدق فيما أخبر، فيكونوا صادقين وإن لم يعلموا صدقه، وإن ظنوا أن اعتقادهم لذلك علم. فانظر إلى ذلك كيف بيّنه من كل وجه.

[٣٥١] فإن قيل: ومن اين لكم أن الجماعات من أسلافهم ما شاهدوا ذلك ولا عاينوه كما ادّعوا؟

[٣٥٢] قيل له: من تأمل علم بعقله أن الأمر كما قال صلّى الله عليه وسلم لا كما قالوا، لأن تلك الجماعات لو قد كانت شاهدت ذلك وعلمته لكان من لقيهم وسمع منهم في مثل حالهم في العلم بذلك، فكان يكون كل من لقي النصارى واليهود وسمع ذلك منهم عالما بذلك،

Dolayısıyla bilgi bakımından biz de onların durumunda olmuş olurduk. Görmez misin ki biz Hamza, Ca'fer, Ömer, Osman ve Ali'nin -Allah onlardan razı olsun- öldürülmeleri konusunda haber verdiğimiz zaman, onlar bunu bilmede bizimle ortak olurlar ve onların bu konudaki durumu bizim durumumuz gibi olur. Fakat biz kendimize dönüp baktığımız zaman, onlarla [yahudiler ve hıristiyanlarla] iç içe olmamıza ve onları sıkça dinlememize rağmen, kendimizi bu hususta bilgili bulmuyoruz; onların bu olayı bilmediklerini ve bu hususta inançlarının bir bilgiye dayanmadığını anlıyoruz. Bu delil sayesinde Resûlullah'ın (s.a.) iddiasının doğru, onların bunu bildikleri iddiasının ise yalan olduğunu anlıyoruz."

[Tevâtür, Musa'nın Şeriatının Ebedî Olmadığını Ortaya Koymaktadır]

[353] Bu itibarla -Allah sana merhamet etsin- yahudilerden şu iddiada bulunan kimsenin iddiasını bâtıl anlarsın: "Mûsâ (a.s.), beraberinde bulunan seleflerine -ki bunlar, yaşlı ve kadınlar hariç tam altı yüz bin genç adamdı- "Şeriatinin kıyâmete kadar ebediyen devam edeceğini ve ondan hiçbir şeyin değiştirilmeyeceğini" söyledi. Dolayısıyla bunun hilâfını söyleyen yalan söylemiştir ve küfre girmiştir."

[354] Yahudiler bunu kesin olarak bildiklerini iddia etmektedirler. Biz de onlara diyoruz ki: "Eğer siz bunu gerçekten bilseydiniz ve bu konudaki inancınız kesin bir bilgiye dayansaydı, seleflerinizin sizi ikna ettikleri gibi siz de zamanınızdaki insanları ikna ederdiniz. Bunu sizden dinleyen herkes bu konudaki sözlerinizi ve haberlerinizi biliyor olurdu. Fakat biz, bu hususta bilgi sahibi değiliz. Çünkü sizin inancınız bir bilgiye dayanmamaktadır. Görmez misin ki biz ve sizi dinleyen herkes, Mûsâ'nın (a.s.) Allah'ın elçisi olduğunu, kendisini Allah'ın seçtiğini ve resûl olarak gönderdiğini iddia ettiğini, onun anneleri, kızları ve kız kardeşleri, murdar hayvanı, domuzu, putlar adına kesilen hayvanı vb. haram kıldığını ve Cumartesi günü yasağını uyguladığını bilmekteyiz. Eğer iddia ettiğiniz gibi, onun şeriati ebedî olsaydı, yukarda zikrettiğimiz hususları bildiğimiz gibi, bunu da mutlaka bilirdik. Hatta bu konudaki bilgimiz daha da kuvvetlenmiş olurdu. Böyle olmadığına göre, biliyoruz ve yakînen anlıyoruz ki Mûsâ (a.s.) böyle bir söz söylememiş, kimseyi buna davet etmemiş ve durum iddia ettiğiniz mecrada cereyan etmemiştir."

فكنا نكون في مثل حالهم في العلم بذلك. ألا ترى أنا لما أخبرناهم بقتل حمزة وجعفر وعمر وعثمان وعليّ رضي الله عنهم شاركونا في العلم بذلك وصارت حالهم في ذلك مثل حالنا، فلما رجعنا إلى أنفسنا فلم نجدنا عالمين مع مخالطتنا لهم وكثرة سماعنا منهم، علمنا أنهم ليسوا بذلك عالمين، وأن اعتقادهم لذلك ليس بعلم. فبهذا الدليل علمنا صحة دعواه صلّى الله عليه وسلم وكذب دعواهم في أنهم بذلك عالمين.

[٣٥٣] وبهذا الاعتبار تعلم رحمك الله بطلان دعوى من ادّعى من اليهود أن موسى صلى الله عليه شافه أسلافه الذين كانوا معه وهم ستمائة ألف رجل شاب سوى المشيخة والنساء بأن شريعته مؤبدة إلى أن تقوم الساعة، وأنه لا يحل تغير شيء منها البتة وأن من ادّعى خلاف ذلك فقد كذب وكفر.

[٣٥٤] وادعت اليهود أنهم بذلك عالمون، فقلنا: لو كنتم بذلك عالمين، وكان اعتقادكم لذلك علما، وقد حجكم من لقيتم من أسلافكم لكنتم حجة على أهل زمانكم، وكان يعلم ذلك بقولكم وأخباركم كل سمع ذلك منكم، فلما كنا بذلك غير عالمين فإن اعتقادكم لذلك ليس بعلم. ألا ترى أنّا وكل من سمع منكم يعلم أن موسى عليه السلام كان يدّعي إنه رسول الله، وأن الله اصطفاه وأرسله، وأنه صلى الله عليه كان يحرم الأمهات والبنات والأخوات والميتة والخنزير وذبائح الوثنيين، إلى غير ذلك مما حرمه، وأنه كان يقيم السبت. فلو كان ما ادّعيتم من تأييد شريعته لكان علمنا به كعلمنا بما قدمنا، بل كان يكون اقوى من العلم بذلك، فلما لم يكن كذلك علمنا وتيقنا أن موسى عليه السلام ما قال ذلك ولا دعا إليه ولا فرضه وأن الأمر لم يجر المجرى الذي ادّعيتموه.

[355] Resûlullah'ın (s.a.), şeriatinin ebedî olacağını söylediği zaman, bu haberlerin onu tasdik eden ve yalanlayanlardan işiten herkes tarafından bilinmesi bu hususta sana daha fazla bilgi verecektir. Eğer durum onların dedikleri gibi olsaydı, onlar nasıl bizim Peygamberimizin (s.a.) durumu hakkında onlara verdiğimiz haberlerle ve bizden işittikleriyle bilgi sahibi oluyorlarsa, biz de onların haberlerini bilmiş olurduk. Bu büyük bir esastır. Sana düşen görev, ona önem vermek ve ciddi bir şekilde ona eğilmektir.

[Hz. Îsâ'nın (a.s.) İkinci Dirilişinin Gerçek Olmadığı da Tevâtür Yoluyla Bilinmektedir]

[356] Bu sayede ayrıca, hıristiyanların Mesîh'in (a.s.) kabrinden kalktığı, kabirden kalktıktan sonra onlarla kırk gün geçirdiği, sonra semâya çıktığı iddialarının bâtıl olduğunu anlarsın. Onlar, bunu rivayet ediyorlar ve belirli bir günü bayram yaparak bu yalanlarını teyit ediyorlar.

[Hz. Îsâ'nın (a.s.) çarmıha gerildiğinin Gerçek Olmadığı da Tevâtür Yoluyla Bilinmektedir]

[357] Aynı şekilde Hıristiyanların, Mesîh'ın çarmıha gerildiği ağacın bir ölünün üzerine konulduğu ve ölünün dirilerek koşmaya başladığı iddialarının bâtıl olduğunu anlarsın. Onların iddiasına göre bu hâdise, yahudiler, hıristiyanlar, Rûmlar ve sayısını ancak Allah'ın bilebileceği milletlerin müşâhede ettikleri bir günde Beytu'l-Makdis'te herkesin gözü önünde meydana gelmiştir. Onların buna benzer başka iddiaları da vardır.

[358] Bu yolla, Mecûsîlerin Zerdüşt hakkında iddia ettikleri mûcizelerin de bâtıl olduğunu anlıyorsun.

[Râfıza'nın Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi Halife Tayin Ettiği İddiasının Geçersizliği de Tevâtürle Anlaşılmaktadır]

[359] Aynı şekilde Râfıza'nın, "Hz. Peygamber'in (s.a.), Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib'i bu ümmete halife tayin ettiği, onlardan hür-köle, kadın-erkek herkesin üzerine ona itaati farz kıldığı ve bunu onların üzerine huccet kıldığı" hususundaki iddialarının da bâtıl olduğunu anlıyorsun. Onlar bu bilgileri, kendilerine haber veren bir topluluğun haberleri sayesinde bildiklerini ve bu hususta inançlarının bir bilgiye dayandığını iddia etmektedirler.

[٣٥٥] يزيدك وضوحا لذلك أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم لما عهد أن شريعته مؤبدة علم ذلك كل من سمع الأخبار ممن صدقه أو كذبه، فلو كان الأمر كما ادّعوا لعلمنا ذلك بأخبارهم كما علموا ذلك من شأن نبينا بإخبارنا إياهم وبسماعهم ذلك منا. وهذا أصل كبير سبيلك أن تعنى به وتكثر مراعاتك له.

[٣٥٦] فبه تعلم أيضا بطلان دعاوى النصارى في ادّعائهم قيام المسيح من قبره، وأنه عليه السلام أقام معهم بعد قيامه من قبره أربعين يوما ثم صعد إلى السماء وهم يرونه. وهم يؤكدون هذا الكذب بأن يجعلوا له عيدا في يوم بعينه.

[٣٥٧] وبمثل ذلك تعلم بطلان دعواهم أن الخشبة التي صلب عليها المسيح وضعت على ميت فإذا هو حيّ يسعى، وأن هذا كان ببيت المقدس جهارا في يوم شهدته النصارى واليهود والروم وأمم لم يحصها إلا الله لكثرتها. ولهذا نظائر من دعواهم.

[٣٥٨] وبه تعرف بطلان دعاوى المجوس لزرادشت المعجزات.

[٣٥٩] وبمثل هذا تعلم بطلان دعاوى الرافضة أن النبي صلّى الله عليه وسلم استخلف أمير المؤمنين عليا على أمته، وفرض طاعته عليهم أجمعين من الأحرار والعبيد والرجال والنساء وجعله حجة عليهم. وادّعوا أنهم قد علموا ذلك بأخبار جماعات أخبروهم بذلك، وأن اعتقادهم بذلك علم.

[360] Biz de şöyle deriz: "Eğer siz bilgi sahibi olsaydınız ve bu inancınız da bir bilgiye dayansaydı, bunu sizden işittiğimiz ve sizin gibi bu hususta araştırma yaptığımız için bunu bilme hususunda bizim de sizinle eşit olmamız gerekirdi. Böyle olmadığına göre, biliyoruz ve yakînen anlıyoruz ki bu aslı olmayan bir hususdur."

[361] Râfıza'nın bu hususdaki iddialarının bâtıl olduğunu bilmek, daha kolay ve daha açıktır. Çünkü zaman bakımından yakın ve bu konuda araştırmalar fazla olduğu için bu hususta deliller çoktur. Çünkü bunu iddia eden kimse, birçok sebepten dolayı iddia ediyor ve benimsiyor değildi. Bu konudaki deliller, başkasından daha çoktur.

[362] Bu hususta Râfıza'ya, Resûlullah'ı (s.a.) ve nübüvvetini ta'n hususunda yahudiler, hıristiyanlar ve Mecûsilere sorulan şey sorulur. Onlar şöyle derler: "Siz, Muhammed'in doğruluğuna ve nübüvvetine inandığınız zaman, o size, "Mesîh çarmıha gerilmedi ve Mûsâ şeriatinin ebedî olacağını söylemedi" dedi. Bu sizin görüşünüze zıt olduğu, dininizi ifsat ettiği ve sahip olduğunuz usûlü iptal ettiği için bunu itiraf etmediniz."

[363] Onlara şöyle denilir: "Biz, Muhammed'in (s.a.) nübüvvetini bilmeden, onun ve ashâbının söylediklerine dayanmadan önce, daha önce açıkladığımız istidlâl ve bakış açısı sayesinde bu iddiaların bâtıl olduklarını anladığımızı size söyledik. Hatta mülhidler, bizim istidlâlde bulunduğumuz gibi istidlâlde bulunacak olsalar, bunu mutlaka bizim bildiğimiz gibi bilirler. Hatta Allah Teâlâ, onu [Resûlullah'ı] birsinin ibret alacağı ve istidlâlde bulunacağı şekilde göndermeseydi bile, mutlaka bu iddiaların hepsinin bâtıl olduğunu bilirdi. Çünkü biz, zamanımızda yaşayan bizim gibi çok sayıda ümmetin, bizden önceki geçmiş asırlara ait birçok emirleri ve sözleri bildiklerini iddia ettiklerini görüyoruz. Bu durumda akıllarımıza müracaat ediyoruz ve ölçüp biçiyoruz. Akıllar, onların inançlarının herhangi bilgiye dayanmadığına, bu konudaki haberlerinin doğru olmadığına ve iddia ettikleri şeylerden hiçbirinin kendilerine nakil yoluyla gelmediğine delâlet etmektedir. Ancak onlar, şüpheye düşürülmüş bir topluluktur. Bu yüzden kendilerine vehmettirilen şeylere inanmışlar, bu itikatlarını ilim, haberlerini de nakil diye isimlendirmişlerdir.

[٣٦٠] فقلنا: لو كنتم بذلك عالمين وكان اعتقادكم لذلك علما، لساويناكم في العلم بذلك لكثرة سماعنا منكم والخوض معكم فيه، فلما لم يكن كذلك، علمنا وتيقنا أن ذلك أمر لا أصل له.

[٣٦١] والعلم ببطلان دعاوى الرافضة في ذلك أقوى واظهر والأدلة عليه أكثر، لقرب عهده وكثرة الخوض فيه، ولأن الذي ادعى ذلك لم يكن يدعيه ولا يذهب إليه، ولأمور كثيرة. والأدلة على ذلك أكثر من الأدلة على غيره.

[٣٦٢] والرافضة تسأل في ذلك عما تسأل عنه اليهود والنصارى والمجوس في الطعن على رسول الله صلّى الله عليه وسلم وفي نبوته. فيقولون لما اعتقدتم صدق محمد ونبوته فقال لكم: أن المسيح لم يصلب وأن موسى لم يقل أن شريعته مؤبدة وصار إقراركم بذلك ناقضا لقولكم ومفسدا لدينكم، ومبطلا لأصولكم [ذهبتم عنه] ولم تعترفوا به.

[٣٦٣] قيل لهم: قد عرفناكم أنا إنما عرفنا بطلان هذه الدعاوى بذلك الاستدلال والاعتبار الذي قدمنا وشرحنا قبل العلم بنبوته صلّى الله عليه وسلم وقبل المصير إلى قوله وقول أصحابه، حتى لو استدلت الملحدة كما استدللنا لعلمت من ذلك ما علمنا، وحتى لو لم يبعثه الله تبارك وتعالى حتى يعتبر معتبر ويستدل مستدل لعلم بطلان هذه الدعاوى كلها لأنا وجدنا أمما أمثالنا وفي زماننا يدعون أمورا وعهودا قد كانت في العصور الخالية التي قد سبقتنا ادعوا العلم بها، فرجعنا إلى عقولنا واختبرنا فدلت العقول على ان اعتقادهم لذلك ليس بعلم، وأن خبرهم بذلك ليس بصدق، وأنه لم يكن هناك شيء مما ادعوه ينقل إليهم، وإنما هم قوم شبّه لهم فاعتقدوا أمورا تموهت عليهم فسموا اعتقادهم علما وخبرهم نقلا.

[364] Eğer biz, dinimizin bâtıl olduğunu, rezil olma korkusuyla itiraf etmemiş olsaydık bile, itiraf etmediğimiz halde bunu bilmemiz gerekirdi. Nitekim hırsız rezil olacağı korkusunu itiraf etmese bile, hırsızlık yaptığını bilir.

[365] Ayrıca insanlar, bizim bildiğimiz hâlde inkâr ve inat ettiğimizi anlarlardı, biz de hemen rezil olurduk. Böylece bütün insanlar, bizim iftiralarımızı ve inatlarımızı öğrenmiş olurlardı, biz de derhal rezil olurduk. Düşünen ve tefekkür eden hiçbir akıllı bunun fasit olduğundan gâfil kalmaz.

[366] Eğer onlar [Râfıza] şöyle diyebilir: "Siz bunu biliyorsunuz. Fakat itiraf etmiyorsunuz."

[367] Onlara şöyle cevap verilir: "Biz, kendimize [kalbimize] müracaat ettiğimiz zaman, bizim düşüncelerimiz hakkında yalan söylediğinizi anlıyoruz. Bizim hakkımızda yalan söylediğiniz ve iftirada bulunduğunuz hususunda bunu bilmek bizim için yeterlidir. Biz, bunu bilmiyoruz; bilmek bir yana, ona inanmıyoruz bile! Bilakis bunun bâtıl olduğuna inanıyoruz ve biliyoruz. Nitekim biz, bu kainâtın bir yaratıcısı olduğunu ve O'nun bir olduğunu, O'nun Muhammed'i (s.a.) insanlara elçisi olarak gönderdiğini biliyoruz."

[Çok Sayıda Kişi Yalan Bir Haber Üzerinde Birleşemez]

[368] Öte yandan, büyük toplulukların -zararını ve kötülüğünü görecek olsalar da- gördükleri ve işittikleri bir şeyi gizlemeleri mümkün değildir. Nitekim onların, olmamış bir şeyi olmuş gibi gösterip de görmedikleri ve işitmedikleri bir şey hakkında, o şey kendilerini sevindirse ve kendilerine menfaat sağlasa da, "Bu oldu; biz gördük ve işittik." demeleri de mümkün değildir. Gizleme konusunda bu durum daha kolay, daha açık ve daha belirgindir. Çünkü gizleme ağırdır, ona sabretmek ve muhafaza etmek zordur. Zira insan, daha çok konuşmaya meyillidir. Çünkü bu şekilde hafifler, rahatlar ve huzur duyar. Onların gizleme konusunda çektikleri sıkıntıları, acı ve elem gibidir. Bu yüzden onu yaymak sûretiyle huzur bulurlar ve onu ulaştırmak sûretiyle rahatlarlar. Hatta onlar, nimetlerini ellerinden çıkaracak ve kanlarının akmasına sebep olacak şeyleri bile anlatmak isterler. Öyle ki sultan ile vezir arasında geçenler gibi gizlemeleri elzem olan kişilerin arasında bile zor olduğunu iddia etmiştik.

[٣٦٤] وأيضا، فلو كنا إنما لا نعترف بذلك خوف الفضيحة في بطلان ديننا فقد كان ينبغي أن نكون بذلك عالمين وإن لم نعترف، كما يعلم اللص أنه سرق وإن لم يعترف خوف الفضيحة.

[٣٦٥] وأيضا فإن كان الناس قد علموا أنّا قد علمنا فجحدنا وكابرنا فقد تعجلنا الفضيحة وعلم الناس جميعا ببهتنا ومكابرتنا فما سلمنا من الفضيحة المعجّلة، وهذا لا يذهب فساده على عاقل نظر وتدبر.

[٣٦٦] فإن قالوا: فأنتم بذلك عالمون وإن لم تعترفوا.

[٣٦٧] قيل لهم: إنا إذا رجعنا إلى أنفسنا علمنا كذبكم على ضمائرنا، وكفى بذلك علما لنا بكذبكم علينا وبهتكم لنا، فإنا لا نعلم ذلك بل لا نعتقده، فضلا أن نعلمه. بل نعتقد ونعلم بطلان ذلك، كما نعلم أن للعالم صانعا وأنه واحد وان محمدا صلّى الله عليه وسلم رسوله إلى خلقه.

[٣٦٨] وأيضا، فإن الجماعات الكبيرة لا تجوز أن تكتم ما قد رأته وسمعته وإن ضرها ذلك وإن ساءها، كما لم تجوز أن تفتعل ما لم يكن فتقول: قد كان ورأينا وسمعنا وإن كان ما رأت ولا سمعت وإن سرها ذلك ونفعها، وهذا في الكتمان اقوى واظهر. وأبين، لأن الكتمان أثقل، والصبر عليه أشد، والحفظ له أصعب، والناس إلى القول أسرع، وهم عليه أخف، ولهم فيه فرح واستراح، وعلتهم في الكتمان كالكرب والألم، فيستروحون بإذاعته وينفرجون بإلقائه، حتى إنهم ليتحدثون بما فيه زوال نعمهم وسفك دمائهم، وحتى لقد أعيا[٣٤] أن ينكتم ما بين السلطان ووزيره وأمثال ذلك ممن يجوز عليهم الكتمان،

٣٤ الكلمة مطموسة بالمداد، والقراءة اجتهادية، قرأها جبرائل سعيد (إدعينا) ص. ٥٦

Sırları gizlemek, bir ve iki kişinin veya küçük bir grup için mümkündür. Her ne kadar yalan uydurmak, gizlemekten daha kolay ise de, yalan uydurmak da böyledir. Bu nedenle akıllı kişiler, konuşmaktan ziyade susmayı ve gizlemeyi tavsiye etmişlerdir. Yine onlar sözden ziyade suskunluk ve gizliliğe karşı uyarmışlardır. Hatta susmak ve gizlemek, akıllı kişilerde ve belirli insanlarda görülen bir durumdur. Bu da oldukça azdır.

[Dinsizlerin Resûlullah'la İlgili Eleştirilerinin Temelsizliği de Tevâtürle Anlaşılır]

[369] Bunu iyi öğren! Çünkü Ebû Îsâ el-Verrâk, el-Haddâd ve İbnu'r-Râvendî gibi mülhidler, Resûlullah'ta (s.a.), ta'n edecek bir nokta bulamadıkları zaman, ashâbının ve ailesinin vâkıf olduğu rezillikleri, yalanları ve hileleri bulunduğunu, onu sevdikleri ve yalancı bir adama tâbi olmakla suçlanmaktan çekindikleri için bunları gizlediklerini iddia ederler. İki kişi gibi küçük bir grup arasında bir şeyin bir müddet gizlenmesi, sonra açığa çıkması mümkündür; ama büyük bir topluluğun gizlemesi mümkün değildir. Kendisine zarar ve kötülük verse de, akıllı bir kimse onu gizlemeyi sürdüremez ve kendisini onu söylemekten alıkoyamaz.

[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Delili: Hıristiyanlar Hz. Peygamber'in Onları Aşağıladığını ve Yendiğini İnkâr Edememektedirler]

[370] Görmez misin ki Resûlullah (s.a.), yahudileri, hıristiyanları ve Mecûsîleri tekfîr etti, onlardan berî olduğunu, kanlarını akıtacağını, zürriyetlerini esîr edeceğini, mallarını mubah kıldığını, anlaşma yapanlardan cizye alacağını ve bundan başka meşrû kötülükleri yapacağını söyledi. Bunların hepsi onlara zarar ve kötülük verdi, reislikleri gitti ve güçleri azaldı. Onlar, bunların asla olmamasını, Allah'ın bunu onların ve bütün insanların kalplerinden çıkarmış olmasını isterlerdi. Onlar, Peygamber (s.a.) tek başına, zayıf ve fakir olduğu bir durumda bunu söylediği ve kanunlaştırdığı zaman anlamışlardı. Buna rağmen onlar, bunu naklettiler, açıkladılar, yaydılar ve sahip oldukları güce rağmen bunları söylediler. Zira o dönemde kudret, güç ve hâkimiyet, onun değil onların lehineydi.

فإن الكتمان قد يجوز على الواحد والاثنين والنفر اليسير. وكذا الافتعال. وإن كان الافتعال أمكن من الكتمان. ولهذا يتواصى العقلاء بالصمت والكتمان ما لا يتواصون بالقول، ويحذرون منه ما لا يحذرون من القول، حتى إن الصمت والكتمان لا يجوز إلا في عقلاء الرجال وفي أفراد الناس، وهو فيهم أقل من القليل.

[٣٦٩] فاعرف هذا فإن هؤلاء الملحدة كأبي عيسى الوراق، والحداد، وابن الراوندي، لما لم يجدوا في رسوله الله مطعنا ادعوا أنه قد كانت له فضائح وأكاذيب وحيل وقف عليها أصحابه وأهله وكتموا ذلك لحبهم له ولئلا يفتضحوا باتباع كذاب. وإنما يجوز أن ينكتم ما يكون بين اثنين من النفر اليسير مدة ما ثم يظهر، فأما ما يكون بين الجماعة فإنه لا ينكتم، ولا يطمع العاقل في كتمانه ولا يحدث نفسه به وإن ضره وإن ساءه.

[٣٧٠] ألا ترى أن النبي صلّى الله عليه وسلم، جاء بإكفار اليهود والنصارى والمجوس، وبالبراءة منهم، وسفك دمائهم، وسبي ذريتهم، واستباحة أموالهم، ويأخذ الجزية من أهل عهدهم، إلى غير ذلك مما شرعه من مكارههم، وكل ذلك قد ضرهم وساءهم وذهب برئاستهم واسقط من أقدارهم، وقد ودوا أن ذلك لم يكن قط، وان الله قد رفعه من قلوبهم ومن قلوب الخلق أجمعين، وهذا علموه حين نطق به النبي صلّى الله عليه وسلم وقاله وشرعه وهو وحيد ضعيف فقير، وهم قد نقلوا ذلك وأذاعوه ونشروه وتحدثوا به مع ما عليهم فيه، والدولة والعزّ والغلبة إذ ذاك لهم لا له.

[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Diğer Bir Delili: Emevîler Hz. Ali'nin Faziletlerini İnkâr Edememektedirler]

[371] İşte Emîru'l-mü'minîn [Ali] ile Muâviye ve Ümeyyeoğulları arasında geçenler ortada! Çünkü onlar [Emevîler], Medine halkının, Osman'dan sonra ona [Ali'ye] bîat etmelerini istemiyorlardı. Yine onlar, Ali'nin kendilerini dalâletle itham etmesinden, kendilerine karşı cihad ve savaşı gerekli görmesinden, kendilerinin bozuk ve sefih olduklarını açıklamasından hoşlanmıyorlardı. Bunların hiç olmamış olmasını arzu ederlerdi. Fakat onlar [Emevîler], bunlardan hiçbirini, hatta Ali'nin sahip olduğu faziletleri gizlemek istemediler. Ali'nin Bedir ehlinden, İslâm'a ilk girenlerden, fukahâdan, zâhidlerden, velîlerden, aşere-i mübeşşereden, ağacın altında bîat edenlerden ve şûrâ ehlinden olduğunu gizlemediler. Bunların hepsi onları üzüyordu. Hâkimiyet ve güç kendilerinde olmasına, bu faziletleri ondan defetmek istemelerine ve onda bulunmasından hoşlanmamalarına rağmen, bu onlar için mümkün olmadı. Efendileri ve reisleri Muâviye'yi de muhâcirler ve ensâr arasına sokamadılar. Onun böyle olmuş olmasını çok arzu ederlerdi. Yine Muâviye'yi tulekâ[69] ve tulekâ oğlu olmaktan çıkaramadılar.

[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Diğer Bir Delili: Müslümanlar Düşmanlarının Kendilerine Küfrettiğini Gizleyememektedirler]

[372] Sen, Kureyş ve diğer kabîlelerden Resûlullah'ı (s.a.) hicveden şâirlere, el-Haddâd, el-Husrî, Ebû Îsâ, el-Verrâk ve İbnu'r-Râvendî gibi mülhid ve zındıkların yazdıkları kitaplara bak! Bunların emelleri, rubûbiyyet hususunda ta'nda bulunmak, peygamberlere -Allah'ın salâtı onların üzerine olsun- sövmek ve onları yalanlamaktır. Bu kitaplar, Abbâsoğulları zamanında, İslâmî bir ortamda ve İslâm'ın güçlü olduğu bir dönemde yazıldı. O dönemde müslümanlar bugünkünden daha çoktular ve üstünlük, galibiyet ve güç onların lehineydi.

69 Tulekâ: Mekke'nin fethi geçekleştikten sonra kendilerine nasıl muamele edileceğini bekleyen Mekke halkına Resûlullah'ın (s.a.), Entümü't-tulekâ [serbestsiniz] dediği kimselerdir.

[٣٧١] وهذا حال أمير المؤمنين مع معاوية وبني أمية فإنهم قد كرهوا عقد أهل المدينة له بعد عثمان، وكرهوا ما دعا إليه من تضليلهم، وما فرضه من مجاهدتهم وقتالهم وما بيّنه من نقضهم وتسفيههم، وودّوا أن ذلك لم يكن، وما طمعوا في كتمان شيء من ذلك ولا فيما كان له من الفضائل، وأنه صلى الله عليه من البدريين والسابقيين، ومن الفقهاء والزهاد والأولياء، ومن العشرة ومن أهل الشجرة ومن أهل الشورى، وقد ساءهم كل هذا فما أمكنهم مع الملك والدولة أن يدفعوه عن شيء منه مع محبتهم لدفعه عنهم ومع كراهتهم لكونه، ولا أن يدخلوا معاوية وهو سيدهم ورئيسهم في المهاجرين ولا في الأنصار، وقد ودوا أن ذلك قد كان، ولا أمكنهم أن يخرجوه من أن يكون من الطلقاء وأبناء الطلقاء.

[٣٧٢] وانظر إلى الشعراء الذين هجوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم من قريش ومن غيرهم، ومن الكتب التي وضعها الملحدة وطبقات الزنادقة، كالحدّاد، وأبي عيسى الوراق، وابن الراوندي، والحصري، وآمالهم في الطعن في الربوبية وشتم الأنبياء صلوات الله عليهم وتكذيبهم، فإنهم وضعوها في أيام بني العباس وفي وسط الإسلام وسلطانه والمسلمون أكثر مما كانوا إذ ذاك وأشد ما كانوا ولهم القهر والغلبة والعز،

Bu kitapları yazanlar ise, oldukça zelil bir durumda idiler. Onlar, gözetlenmekten korktukları için bunu ailelerinden ve çocuklarından bile gizliyorlardı. Bu kitaplara kendileri gibi korku, zillet ve eziklik içinde olan kimseler tek tek muttali olabiliyordu. Sonra bu kitaplar, en kısa zamanda yayılıyor ve ortaya çıkıyordu. Hatta müslümanların çarşılarında satılıyordu. Böylece müslümanların hem havassı hem de avamı bunlardan haberdar oluyordu. Bu durum onları kederlendirse ve üzse de, kendi aralarında bu kitaplardan söz ediyorlar, konuşuyorlar ve birbirlerine bahsediyorlardı. Halbuki bunun hiç olmamış olmasını arzu ederlerdi.

[373] Bahreyn'de, Ebû Sa'îd el-Hasan b. Behrâm el-Cennâbî ve oğlunun yaptıkları, Yemen topraklarındaki Lâ'a dağında ve Aden Lâ'a'da Ebu'l-Kâsım el-Hasan b. Ferec b. Havşeb b. Zâzân en-Neccâr el-Kûfî'nin yaptıkları, Yemen topraklarındaki Ceyşân, Cünd ve el-Müzeyhira'da Ebu'l-Huseyn Muhammed b. el-Fadl'ın yaptıkları, Mağrib topraklarında Ubeydullah el-Mehdî adı verilen Ubeyd'in ve ondan sonra gelen grupların yaptıkları da aynı şekildedir. Bunların tamamı, başlangıçta Şiîlik perdesi altında gizlenseler de, imkân buldukları, güç kazandıkları, bir cemaat ve orduya sahip oldukları zaman, etraflarında ve yakınlarında bulunan kimselere saldırdılar, peygamberlere sövdüler, Mushafları istincâ yaptılar, müslüman kadınları ve Ali neslinden olan kadınları esîr aldılar ve Mekke'ye saldırdılar. Mekke'ye saldırı, Bahreyn Karmatîlerinden özellikle Ebû Sa'îd'in oğlu tarafından yapıldı. Onlar, garanti verdikleri hâlde hacılara ihanet ettiler. Onların İslâm'a saldırıları ve müslümanlara yaptıkları kötülükler bilinmektedir ve kitaplarda yazılıdır.

[374] Bütün bunlar, müslümanlara zarar veren ve istemedikleri şeylerdir. Onlar, bunların hiç olmamış olmasını arzu ederlerdi. Sonra onlar, bunları anlattılar, konuştular ve bu hususta kitaplar yazdılar. Böylece anlıyorsun ki devletler, krallıklar, üstünlük ve hâkimiyet, olmuş ve gerçekleşmiş olayların üstünü örtemez. Akıllı insanlar, olmuş, meydana gelmiş ve bir kere insanlar tarafından öğrenilmiş olan ayıplarını gizlemeye çalışmazlar. Onlar, kendilerini üzse ve kederlendirse de, düşmanlarının iyiliklerini gizlemeye çalışmazlar.

والذين وضعوا هذه الكتب أذلّ ما كانوا، وإنما كان الواحد بعد الواحد من هؤلاء يضع كتابه خفيا وهو خائف يترقب، ويخفي ذلك عن أهله وولده، ولا يطلع عليه إلا الواحد بعد الواحد ممن هو في مثل حاله في الخوف والذل والقهر، ثم ينتشر ذلك في أدنى مدة ويظهر حتى يباع في أسواق المسلمين، ويعرفه خاصتهم وعامتهم، ويتحدثون به ويتقولونه ويذكرونه وقد غمّهم ذلك وساءهم، وودوا أن ذلك لم يكن.

[٣٧٣] وكذا ما كان بالبحرين من أبي سعيد الحسن بن بهرام الجنابي وولده، وما كان من أبي القاسم الحسن بن الفرح بن حوشب بن زاذان النجار الكوفي بجبال لاعة وعدن لاعة من أرض اليمن، وما كان من أبي الحسين محمد بن الفضل بجيشان والجند والمذيخرة من أرض اليمن، وما كان لعبيد المتسمي بعبيد الله المهدي بأرض المغرب، وما كان بمن بعده من هذه الطوائف فإنهم كلهم لما تمكنوا وقد كانوا في أول أمرهم يتسترون بالتشيع، فلما ظهروا وصاروا في جماعات وعساكر أغاروا على من جاورهم وقرب منهم، فشتموا الأنبياء واستنجوا بالمصاحف، وسبوا المسلمات والعلويات، وغزوا مكة. وكان غزو مكة لقرامطة البحرين خاصة من ولد أبي سعيد، وغدروا بالحجاج بعد أن امنوهم، ولهم في قصد الإسلام ومكاره المسلمين ما هو معلوم ومكتوب.

[٣٧٤] وكل ذلك مما قد ضرّ المسلمين وكرهوه، وودوا أن ذلك لم يكن، ثم هم يذكرون ذلك ويتقوّلونه ويدونونه، فتعلم أن الدول والممالك والقهر والغلبة لا تغطّي على الأمور التي قد كانت ووقعت، وأن العقلاء لا يحدثون أنفسهم بكتمان معايبهم التي قد كانت وتحصلت وعلم بها الناس مرة واحدة، ولا يحدثون أنفسهم بكتمان مناقب أعدائهم وإن ساءهم وغمهم.

[Çok Sayıda Kişinin Yalan Bir Haber Uyduramayacağının Diğer Bir Delili: Müslümanlar Düşmanlarının Faziletini inkâr edememektedirler]

[375] Bu hususta ilmini artıracak şeylerden biri, müslümanların -her ne kadar kendilerini üzse de- düşmanları olan Fars, Rûm ve Hintlilerin güzelliklerini ve erdemlerini gizlememeleri ve üstünü örtmemeleridir. Aynı şekilde müslümanların ve Arapların da, güzellikleri ve erdemleri düşmanları olan bu milletler tarafından inkâr edilmemiştir. Ümeyyeoğulları meliklerinin, iktidarları ve saltanatları döneminde yaptıkları kötülükler ve yanlışlar anlatılmakta ve konuşulmaktadır. Abbâsoğulları melikleri de aynı şekildedir. Ümeyyeoğulları meliklerinin güzellikleri, düşmanları olan Abbâsoğulları melikleri tarafından inkâr edilmemiştir.

[Şiîlerin Kur'ân'ın Değiştirildiği iddiasının Bâtıl Oluşu da Tevâtür Yoluyla Anlaşılır]

[376] Bu konuyu iyi öğren ve üzerinde uzun uzun düşün ki mülhidlerin yanılgısını ve Şiîlerin bâtıl iddialarını iyi anlayasın. Şiîler, şöyle diyorlar: "Müslümanların ilk nesli [sahâbe], nassları ve Kur'ân'ı değiştirdiler ve olmayan şeyler koydular. Bunu Peygamber'e (s.a.) nispet ettiler. Onlardan bunu tâbiûn aldı. Onlardan da kendilerinden sonra gelen âlimlere, kelâmcılar ve fukahâ tabakalarına geçti. Bunlar da onu din zannettiler. Halbuki böyle değildir. Bu hile Mu'tezile, fukahâ, ashâbu'l-hadîs, Mürcie ve Hâricîler tarafından da devam ettirildi. Çünkü bu hususta hile noktası onlardan gizlenmişti. Zira Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın saltanatı bu hilenin üstünü örttü ve zikredilmesine engel oldu. Ali b. Ebî Tâlib (r.a.), iş başına geldiği zaman, kendisinden önceki halifelerin yolunu takip etti ve vefat edinceye kadar onların sapıklıklarını açıklama imkânı bulamadı. Çünkü onun yardımcıları ve ordusu, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın -Allah onlardan razı olsun- taraftarlarıydı. Eğer Ali, onların sapıklıklarını îmâ etseydi, onu öldürüp ortadan kaldırırlardı."

[Şiîler Mülhidlerin Etkisinde Kaldılar]

[377] Onların bu iddialarının bâtıl olduğunun delili, mülhidlere ve bütün Resûlullah (s.a.) düşmanlarına karşı getirilen delildir. Şiîler, daha önce zikrettiğimiz mülhidlerin ortaya koyduğu selefe ta'n anlayışı üzeredirler. Bu mülhidlerin hepsi, muhâcirler ve ensâra karşı Râfıza'yı destekleyen kitaplar yazdılar.

[٣٧٥] يزيدك علما بذلك أن للفرس والروم والهند محاسن ومناقب لا يسترها أعداؤهم من المسلمين ولا يكتمونها وإن ساءتهم، وكذا ما للمسلمين والعرب من المحاسن والمناقب لا يدفعها أعداؤهم من هذه الأمم، ولملوك بني أمية مساوىء وهفوات كانت مذكورة متداولة في أيامهم وفي سلطانهم، وكذا لملوك بني العباس، ولملوك بني أمية محاسن لا يدفعها أعداؤهم من ملوك بني العباس.

[٣٧٦] فاعرف هذا الباب وأطل فكرك فيه لتعرف غلط الملحدة، وتعرف بطلان دعاوى الشيع أن الصدر الأول من المسلمين غيروا النصوص والقرآن، فبدّلوا ووضعوا ما لم يكن، ونسبوه إلى النبي صلّى الله عليه وسلم، وأخذه عنهم التابعون، وصار فيمن بعدهم من العلماء وطبقات المتكلمين والفقهاء فظنوه دينا وليس كذلك. وأن هذه الحيلة قد تمت على المعتزلة والفقهاء وعلى أصحاب الحديث والمرجئة والخوارج، وخفي عليهم موضع الحيلة في ذلك، وأن سلطان أبي بكر وعمر وعثمان رضي الله عنهم غطّى ذلك ومنع من ذكره، وأن عليّ ابن أبي طالب رضي الله عنه لما ملك سلك سبيل الخلفاء قبله وما أمكنه إظهار تضليلهم إلى أن خرج من الدنيا، لأن أعوانه وجنده كانوا شيعة أبي بكر وعمر وعثمان رضي الله عنهم فلو أومي إلى تضليلهم لقتلوه وأبادوه.

[٣٧٧] فالحجة في بطلان دعاويهم هذه كالحجة على الملحدة وجميع أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم. على أن هذا الطعن على السلف إنما وضعه لهم الملحدة الذين قدمنا ذكرهم فلكلهم كتب في نصرة دعاوى الرافضة على المهاجرين والأنصار،

Onlar, Resûlullah'a (s.a.) aşırı bir şekilde düşman oldukları için onları kandırdılar ve bu kötü sözleri onlara telkin ettiler. Böylece onlar farkına varmadan mülhidler hilelerini gerçekleştirdiler. Bu yüzden bu bid'atlerine devam ettikleri sürece, mülhidlerin Resûlullah (s.a.) hakkındaki bu kötü sözlerinden kurtulamayacaklardır. Onların [mülhidlerin] aleyhine getirilen deliller, her türlü bid'atçiye karşı getirilen delillerden daha çoktur. Nitekim Şîa'ya karşı getirilen deliller, ondan da çoktur.

[Hz. Îsâ'nın (a.s.) Çarmıha Gerilmesi Meselesi Hakkında Yahudi ve Hıristiyanların İddiaları Tevâtüre Aykırıdır]

[378] Şimdi -daha önce geçen meselelerden- yahudilerin ve hıristiyanların iddia ettikleri çarmıha germe ve başka meselelere dönüyoruz.

[379] Onlara şöyle denilir: "Bu hususta bilgi, çeşitli milletlere yayılmışsa ve onu işitmiş olan akıllılar biliyorlarsa, Muhammed (s.a.) ve onun zamanında kendisini tasdik eden ve nübüvvetine inanan milletler de bunu şüphesiz bir şekilde bilirlerdi. O hâlde o [Muhammed (s.a.], bunun olmadığını nasıl iddia etti? Kim olursa olsun hiçbir akıllı böyle bir şey yapar mı? Öyleyse nübüvvet ve doğruluk iddiasında bulunan, bütün milletlerin kendisini tasdik etmelerini ve kendisine tâbi olmalarını isteyen ve insanların kendisine icâbet etmeleri hususunda son derece istekli olan akıllı bir kimse nasıl yapar? Arap yarımadasında sayıları çok olan Kureyş, Evs, Hazrec, yahudiler ve hıristiyanlardan bu topluluklar, onun yalan söylediğini ve iftira ettiğini biliyorlarsa, o da bu hususta yalan söylediğini onların bildiğini biliyorsa, bu durumda nasıl ona tâbi oldular? Böyle bir şey, akıllı insanlardan meydana gelmez."

[380] Olayları etraflıca düşünen kimse, yahudiler ve hıristiyanların zikrettiğimiz bilginin cehâlet olduğunu küçük bir tefekkürle anlar. Nasıl oldu da, bu hususta ona karşı bir şey söylenmedi? Yoksa Kureyş ve diğer kabîleler ona, "Sen, doğruluk ve nübüvvet iddia ettin. Bir de çıkıp, "Mesîh öldürülmedi ve çarmıha gerilmedi" diyerek, açıkça yalan söyledin ve o ümmetlere büyük bir iftirâda bulundun. Halbuki bu ümmetler, Mûsâ ile Îsâ'nın dünyaya gelmiş olduklarını bildikleri gibi, bunu şüphesiz bir bilgi ile bilmektedirler." demezler miydi? Durumu bu şekilde olan bir kişiyi, hiçbir akıllı tasdik etmez ve onun riyâseti söz konusu olmaz.

وهم خدعوهم ولقنوهم هذه المطاعن لفرط عداوتهم لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، فتمت حيلتهم عليهم وهم لا يشعرون. على أنهم لا ينفصلون عن مطاعن الملحدة على رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما أقاموا على بدعهم هذه، والحجة عليهم أكثر منها على كل مبتدع، كما أن الحجة على الشيع أكثر من هذا.

٥ [٣٧٨] ثم عدت إلى اليهود والنصارى فيما ادعوه من الصلب وغيره مما [قدمنا].

[٣٧٩] فقيل لهم: إذا كان العلم بذلك قد شاع في الأمم وعلمه العقلاء الذين سمعوا به [لكان] محمد صلّى الله عليه وسلم ومن كان في زمانه من الأمم [الذين] صدّقوه واعتقدوا نبوته قد علموا ذلك لا محالة فكيف ادعى أن ذلك

١٠ لم يكن، وهل يفعل هذا عاقل كائنا من كان، فكيف بعاقل يدعى النبوة والصدق ويريد من الأمم كلها تصديقه واتباعه وهو أشد الناس حرصا على أجابتهم. وكيف اتبعته تلك الجماعات من قريش والأوس والخزرج واليهود والنصارى مع كثرتهم في جزيرة العرب، وهم يسمعونه يكذب ويبهت وهو يعلم أنهم يعلمون إنه قد كذب في ذلك، وهذا لا يكون مثله ولا يقع من العقلاء.

١٥ [٣٨٠] ومن تدبر الأمور يعلم جهل من ادعى علم اليهود والنصارى بما قدمنا بأدنى تأمل، وكيف لم يجر في هذا قول معه فيقول له أعداؤه من قريش وغيرهم: ادعيت الصدق والنبوة ثم كذبت الكذب الظاهر وبهتّ الأمم البهت المكشوف، فقلت: المسيح لم يقتل ولم يصلب، وهذه الأمم كلها تعلم ذلك علما لا يرتاب به كما تعلم أن موسى وعيسى

٢٠ كانا في الدنيا، ومن كانت هذه سبيله لم يصدقه عاقل ولم يكن له رئاسة،

Nasıl oldu da onlar, ona tâbi olan kimselere, "Ey insanlar! Yalan söylediğini ve iftirâda bulunduğunu bildiğiniz bir yalancıya itaat uğruna, babalarınızı tekfîr etiniz, geçmişlerinizi sapıklıkla suçladınız, mallarınızı harcadınız, yeryüzünün krallarına, zorbalarına ve bütün milletlerine düşmanlık ettiniz ve kanınızı akıttınız!" demediler?

[Hz. Musâ'nın Şeriatı Ebedîdir iddiası Tevâtüre Aykırıdır]

[381] Yahudi tartışmacılardan ve düşünürlerden, çok kitap okumuş, ulemâya çok muhalefet eden, kitaplar yazmış ve çağının âlimlerinin önde geleni olduğunu iddia eden birisine şöyle denilmiştir: "Sonradan gelenler, [geçmiş] haberleri, önce geçenlerden öğrenmiyorlar mı?" O da, "Evet!" dedi. Onlar [müslümanlar], "Muhammed (s.a.) ile birlikte ve onun zamanında yaşayan yahudiler, Mûsâ'nın (a.s.), 'Benim şeriatim ebedîdir' dediğini bilmiyorlar mı?" dediler. Yahudi bilgin, "Evet!" dedi. Ona şöyle denildi: "Öyleyse onlar, Mûsâ, şeriatinin ebedî olduğunu söylediği ve tavsiye ettiği hâlde, niçin Muhammed'e, 'Sen Mûsâ'yı tezkiye ettin, tasdik ettin ve doğruladın. Ona güvenip söylediklerini doğruladın" demediler?" Bu, senin yalancı ve görüşünün bâtıl olduğunu göstermeye yeterlidir. Bu, akıllı erkekler bir yana, ahmak kadınların bile anlayacağı açık ve belirgin bir durumdur. Öyleyse onu kovaladıkları, ona sövmek, hicvetmek ve ihanet etmek gibi en şiddetli düşmanlıkları yaptıkları, onunla savaşan Kureyş'e yardım ettikleri, mallarını harcadıkları ve ona kötülükler yapmaya teşvik ettikleri zaman, yahudiler nerede idiler? Yahudi bilgin, "Onlar [yahudiler], bunu Muhammed'e söylediler ve bu hususta ona delil getirdiler." dedi. Ona, "Bu iddian hakkında bilgi sana nereden geldi?" denildi. Yahudi bilgin, "Ben öğrendim." dedi. Ona, "Peki, neden hasımların da bunu senin bildiğin gibi bilmiyor?" denildi. Yahudi bilgin, "Onların kulakları kapalıydı" dedi. Ona denildi ki: "Bu iddialarını artıracak mısın? Çünkü sen, bunun gerçekleştiğini söyledin. Sana, bunu nereden öğrendiğin ve hasımlarının niçin bilmediği soruldu. Sen, onların kulaklarının kapalı olduğunu iddia ettin. Böylece bir iddiadan başka bir iddiaya geçtin ve iddiayı iddiaya ekledin. Bu durumda senin bu iddian ile, "Yahudiler, ona [Muhammed'e] bunu söyledikleri zaman Allah, Mûsâ ve Hârûn'u diriltti; o ikisinin ellerinde âyetler ve mûcizeler gösterdi. Böylece bu iki peygamber, Muhammed'e göründüler, onunla konuştular ve yahudiler ile onun ashâbının gözleri önünde o iki peygamber ona delil getirdiler. Bu, gerçekleşti ve bilindi. Fakat onların kulakları kapalıydı. Bu yüzden bir şey gelmedi." diye iddia eden kimse arasında bir fark yoktur.

وكيف لم يقولوا لمن اتبعه: يا هؤلاء، أكفرتم آباءكم، وضللتم أسلافكم، وأنفقتم أموالكم، وعاديتم ملوك الأرض وجبابرتها وجميع الأمم، وسفكتم دماءكم في طاعة كذاب قد عرفتم كذبه وبهته.

[٣٨١] وقد قيل لبعض مجادلي اليهود ونظارهم ممن قد قرأ الكتب، وأكثر الاختلاف إلى العلماء وكتب كتبهم، وادعى إنه يتقدم على علمائهم من أهل عصره: أليس إنما يعرف الأخبار من تأخر عمن تقدم؟ فقال: بلى، قالوا له: أليس اليهود الذين كانوا مع محمد صلّى الله عليه وسلم وفي زمانه قد علموا أن موسى قد قال إن شريعته مؤبدة؟ فقال بلى: فقيل له: فلم لم يقولوا لمحمد أنت قد زكيت موسى وصدقته ووثقته وهو قد قال ووصى بأن شريعته مؤبدة؟ وفي هذا كفاية في كذبك وبطلان قولك، وهذا أمر ظاهر بيّن يستدركه رعن النساء فضلا عن عقلاء الرجال، فأين كانوا عنه وقد خرجوا معه وفي عداوته إلى شدائد الأمور، من شتمه وهجوه والغدر به ومساعدة قريش في محاربته وبذل الأموال والمهج في مكارهه؟ فقال: قد قالوا ذلك له وأقاموا الحجة به عليه، فقيل له: من أين لك العلم بهذه الدعوى؟ فقال: قد علمت ذلك، فقيل له: فلم لم يعلمه خصومك كما علمته؟ فقال: مجّته الأسماع، فقيل له: ما تزيد على الدعاوى: فإنك ادعيت أن ذلك قد كان، فقيل لك من أين لك العلم به ولم لا علمه خصومك؟ فادعيت أن الأسماع مجّته، فانتقلت من الدعوى إلى دعوى، وقرنت الدعوى بدعوى، ولا فرق بين دعواك هذه وبين دعوى من ادعى أن اليهود حين قالوا هذا له أحيا الله موسى وهارون وأظهر على أيديهما الآيات والمعجزات فكاشفا محمدا وشافهاه وأقاما الحجة عليه بمشهد من اليهود ومن أصحابه، وأن ذلك قد كان وعلم ولكن مجّته الأسماع، فما أتى بشيء.

[382] Bil ki yahudilerin delillerinin en kuvvetlisi, "Mûsâ bu hususta nass getirdi ve bunu vasiyet etti" şeklindeki iddialarıdır. Buna dair tartışma daha önce bir başka açıdan yapıldı. Yahudileri reddetme hususunda ondan daha fazlasına gerek yoktur.

[383] Birisi şöyle diyebilir: "Siz, bu iddialarda bulunan ve onlar hakkında bilgi sahibi olduklarını iddia eden bu üç gruba meydan okudunuz. Yahudilere ve hıristiyanlara şöyle dediniz: "Eğer siz, bu şahsın [Mesîh'in] çarmıha gerildiği konusunda bilgi sahibi olsaydınız ve bu bilgiyi bu olayı müşâhede etmiş birçok topluluğun haber vermesiyle elde etmiş olsaydınız, biz de sizin haber vermeniz ve sizden işitmemiz sebebiyle bunu bilirdik. Nitekim siz, bizim size haber vermemiz sayesinde Ca'fer, Hamza, Ömer, Osman ve Ali'nin -Allah onlardan razı olsun-öldürüldüğünü biliyorsunuz." Yine şöyle dediniz: "Eğer Mûsâ, iddia ettiğiniz nassı getirmiş olsaydı ve bunu birçok topluluğun haber vermesiyle öğrenmiş olsaydınız, sizin haber vermeniz sebebiyle biz de bunu bilirdik. Nitekim siz, bizim size haber vermemiz vasıtasıyla Peygamberimiz'in şeriatinin ebedî olduğunu öğrendiniz." İmâmiyye'ye ve Râfızî tabakalarına şöyle dediniz: "Eğer Peygamber (s.a.), iddia ettiğiniz tayini yapmış olsaydı, ümmetine bu şekilde tavsiye edip farz kılsaydı ve sizin bu konudaki inancınız, size bunu haber vermiş olan birçok topluluktan elde edilen bir bilgi olsaydı, sizin bize haber vermeniz ve sizden dinlememiz sebebiyle mutlaka biz de bilmiş olurduk. Nitekim siz de biz de Ömer'in şûrâ heyetini tayin ettiğini, Medine halkının imâm Ali'yi (r.a.) Osman'dan sonra hilâfete getirdiğini, Ebû Bekir'in Ömer'i tayin ettiğini, Muâviye'nin Yezîd'i, Abdulmelik'in el-Velîd'i ve el-Mansûr'un el-Mehdî'yi tayin ettiğini biliyoruz." Öyleyse yahudiler, hıristiyanlar ve Râfıza, bu olayların olmadığını niçin sizin bildiğiniz gibi bilmiyor?"

[384] Ona şöyle cevap verilir: "Eğer öyle olsaydı, zikrettiğimiz örnekler gibi gelirdi ve biz de -bu olaylar hakkında bilgi sahibi olduğumuz gibi- onlar hakkında da bilgi sahibi olurduk. O, bunun olmadığını, ancak bizim istidlâlde bulunduğumuz gibi istidlâlde bulunarak bilebilir. İstidlâlde bulunmayan kimse, bu olay gerçekleşmemiş ise de -nazar ve istidlâli terk ettiği için- onun gerçekleştiğine inanır. Bu durumda onun bu inancı, -kendisi bilgi ve doğru zannetse de- bir bilgi değildir ve haberi de doğru değildir.

[٣٨٢] واعلم أن اقوى حجج اليهود هو دعواهم أن موسى نص على ذلك ووصى به وقد مر لك الكلام عليه من غير وجه فما يحتاج في الرد على اليهود أكثر منه.

[٣٨٣] فإن قيل: فأنتم قد طالبتم هذه الطوائف التي ادعت هذه الدعاوى وادعت العلم بها، فقلتم لليهود والنصارى: لو كان علمكم بالصلب لهذا الشخص قد حصل لكم بأخبار جماعات كثيرة شاهدت ذلك لعلمنا ذلك بخبركم وبسماعنا منكم كما علمتم بأخبارنا لكم قتل جعفر وحمزة وعمر وعثمان وعلي رضي الله عنهم، وقلتم: لو نصّ موسى النص الذي تدعونه وكنتم قد علمتم ذلك بأخبار الجماعات لكم لعلمنا ذلك بخبركم كما علمتم بأخبارنا إياكم عن نبينا أن شريعته مؤبدة. وقلتم للإمامية وطبقات الرافضة: لو كان النبي نص على ما تدعون ووصى أمته بذلك وفرضه عليهم، وكان اعتقادكم لذلك علما حصل لكم من قبل الجماعات التي أخبرتكم بذلك، لعلمنا ذلك بأخباركم إيانا وسماعنا منكم كما علمتم وعلمنا نص عمر على أهل الشورى، وكما علمتم وعلمنا نص أهل المدينة على الإمام علي رضى الله عنه بالخلافة بعد عثمان، وكما علمتم وعلمنا نص أبي بكر على عمر، ونصّ معاوية على يزيد، ونص عبد الملك على الوليد، ونص المنصور على المهدي، فلم لا علم اليهود والنصارى والرافضة أن هذه الأمور لم تكن كما علمتم.

[٣٨٤] قيل له: لو كانت، لجاءت مجيء أمثالها مما ذكرناه وتحصّل العلم بها لنا كحصوله في تلك الأمور، وإنما يعلم أن ذلك لم يكن بما يستدل به كما استدللنا، ومن لم يستدل جاز أن يعتقد أن ذلك قد كان وإن لم يكن لتركه النظر والاستدلال، ويكون اعتقاده لذلك ليس بعلم وخبره ليس بصدق وإن ظنه علما وصدقا.

Ayrıca biz bu üç grubun, bildiklerini ve inat ettiklerini iddia etmiyoruz. Bu hususta esas, bir-iki kişi veya küçük bir grup tarafından haber verilmiş olup onların da, "Biz bunu birçok topluluktan aldık." demeleri, onlardan işitenlerin de hüsnüzanda bulunarak onları tasdik etmeleri, bunlardan sonra gelen kimselerin de onları tasdik etmeleri, böylece buna inanan kimselerin çoğalıp da, "Benden öncekiler bunu birçok topluluktan aldılar." demesi, bu şekilde bu iddiaların sahiplerinin çoğalması ve çok olmaları sebebiyle yanıltmaları mümkündür."

[385] Bazen de söylenen görüşün aslı, bir Kitâb'dan bir âyetin veya uyulan bir sözün te'vili olmaktadır. Ondan sonra gelen de onun nass olduğuna inanarak, "Mûsâ, Îsâ veya Muhammed (s.a.), şu gün şu âyeti şu hususa nass getirdi" diyor ve bunu anlatıyor. Aslında sözü söyleyen, bu sözle onun yaptığı te'ville murad ettiği şeyi murad etmemiş ve onun kastettiği şeyi kastetmemiştir. Meselâ, Karmatîlerin Allah Teâlâ'nın, Ve men dahalehu kâne âminen [ve ona girip sığınan emân bulur] (Âl-i İmrân, 3/97) âyetini te'vil ederek şöyle demiştir: "O [Muhammed], Mekke'ye girip sığınan kimsenin öldürülmekten ve korkudan emin olduğunu bize haber verdi. Halbuki biz, insanların Mekke'de korktuklarını ve öldürüldüklerini görüyoruz. Çünkü biz, Mekke'de müslümanları öldürdük. Fakat Muhammed'in (s.a.) tâbileri akletmeyen eşeklerdir." Fakat AllahTeâlâ, -her ne kadar lafzı haber lafzı olsa da- onların zannettikleri şeyi murad etmedi ve onu haber vermedi. Allah, oraya giren kimsenin emîn olması ve korkmaması gerektiğini emretmiştir. Dolayısıyla bir kimsenin onu korkutması helâl değildir. Allah'ın, *Ve boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç âdet (süresi) beklerler* (Bakara, 2/228); *Anneler çocuklarını emzirirler* (Bakara, 2/233) âyetleri ve benzeri âyetler de böyledir. Bu âyetlerin zâhiri haber, mânası emirdir. Bu, "Boşanan kadınların beklemesi gerekir. Annenin de emzirmesi gerekir." demektir.

[Bâtıniyye'nin İslâm Düşmanlığı]

[386] Fakat Bâtıniyye, bedevîleri, acemleri ve ilimle iştigal etmeyenleri hedef seçerek, çeşitli hilelerle onları kandırıyorlar ve kendilerinden duyduklarını gizleyeceklerine yemin ettirerek onları aldatıyorlar. Bu şekilde onlar, Bahreyn'deki insanları ifsâd ettiler. Başlangıçta onların yanında Şiî göründüler. Sonra onları kendilerinin bulundukları derecelere yükselttiler ve onlara açıktan peygamberleri yalanlamalarını söylediler. Bu yüzden bu bölgelerde İslâm düşmanlığı rahatsızlık verecek boyuta ulaştı.

ولسنا ندّعي على هذه الطوائف إنها كلها قد علمت وكابرت، وهذا يكون الأصل فيه أن يخبر به الواحد والاثنان أو النفر القليل، فيقولون: أخذنا هذا عن جماعات كثيرة فيصدقهم من سمعهم ويحسن الظن بهم، ويأتي من بعد هؤلاء فيصدقهم، ويكثر من يعتقد ذلك، ويقول: من قبلي قد أخذ هذا عن جماعات، فتكثر أهل هذه الدعاوى بعد ذلك ويغترون بكثرتهم.

[٣٨٥] وربما كان أصل المقالة تأويل آية من كتاب أو من قول من يقتدى به فيعتقد التالي له إنه نص فيقول: قد نص موسى أو عيسى أو محمد صلى الله عليهم على كذا في آية كذا في يوم كذا ويذكر ذلك القول. وذاك القائل ما أراد بقوله ما أراده هذا المتأول ولا قصد قصده. مثل ما أولت القرامطة في قوله تبارك وتعالى ﴿وَمَنْ دَخَلَهُ كان آمِناً﴾ «آل عمران ٩٧» قالوا: فقد أخبر أن من دخل مكة يأمن من القتل والخوف ونحن نرى الناس فيه يخافون ويقتلون، فقد ظهر كذبه، فإنا قد قتلنا المسلمين فيه، ولكن اتباع محمد صلّى الله عليه وسلم حمير لا يعقلون. والله تبارك وتعالى ما أراد ما ظنوا، ولا هذا خبر وإن كان لفظه لفظ الخبر، وإنما هو أمر بأن من دخله فينبغي أن يؤمن ولا يخاف ولا يحل لأحد أن يخيفه. وهذا مثل قوله ﴿وَالْمُطَلَّقاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأنفسهِنَّ وَالْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أولادهُنَّ﴾ «البقرة ٢٢٨» وما أشبهه، فإن ظاهر هذا الخبر ومعناه الأمر، أي يجب على المطلقة أن تتربص، وعلى الوالدة أن ترضع.

[٣٨٦] ولكن الباطنية يقصدون البوادي والعجم ومن لم يشتغل بالعلم فيخدعونه بأنواع الخدائع، ويحلفونهم على كتمان ما يسمعون، فيغترون بهم. وهم أفسدوا من بالبحرين، وكان ابتداء أمرهم معهم التشيع، ثم رقوهم درجات إلى أن جاؤوهم وجاهروهم بتكذيب الأنبياء، فصار بتلك النواحي عداوة الإسلام متأكدة إلى هذه الغاية.

[387] Onlar [Bâtıniyye], aşırı cahil oldukları için bunu tam anlayamadılar. Çünkü Kur'ân'da Mescid-i Harâm'da adam öldürmenin câiz olduğuna dair nass vardır. Allah'ın (c.c.), *Mescid-i Harâm civarında, onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayınız. Şayet onlar sizinle savaşırlarsa siz de onları öldürünüz* (Bakara, 2/191) buyurduğunu görmüyor musun? Bundan daha açık bir ifade olabilir mi? Allah'ın (c.c.), *Sana haram aydan ve onda yapılacak savaştan soruyorlar. De ki o ayda savaşmak büyük günahtır* (Bakara, 2/217) âyeti de böyledir. Halbuki o aylarda hicretten önce Peygamber'e (s.a.) iman edenlerden bir grup ve fetihten önce de onlardan bazıları öldürüldü. Bizzat Resûlullah (s.a.), fetih günü bir kavimle savaşmıştır. Bu husus gayet açıktır. Bu gibi görüşlere ancak son derece gâfil olan kimse saplanır. Eğer durum o cahillerin zannettikleri gibi olsaydı, Resûlullah'la (s.a.) birlikte yaşayan Kureyş, Araplar, yahudiler, hıristiyanlar ve Resûlullah düşmanları, -onun, bu cahillerin dediği gibi bir kusurunu ararlarken- bunu söylemezler miydi ve bunu onun başına kakmazlar mıydı?

[388] Bu zındıkların [Bâtıniyye'nin] söyledikleri şeylerden biri de şudur: "Muhammed, nübüvvet işi hakkında yakîn iddia ettiği şeylerden döndü ve Kitâb'ında, *Bana ve size ne yapılacağını bilmem* (Ahkâf, 46/9); *Eğer sen, sana indirdiğimizden şüphe içinde isen, senden önce Kitâb'ı okuyanlara sor* (Yûnus, 10/94) demek sûretiyle şüphe ortaya koydu."

[389] Onlara şöyle cevap verilir: "Eğer bu âyetler sizin iddia ettiğiniz mânaları ifade ediyorsa, niçin onun Kureyş, Araplar, yahudiler, hıristiyanlardan oluşan düşmanları, sizin inkâr ettiğiniz gibi inkâr etmediler?"

[390] Aynı şekilde, "Muhammed'in (s.a.) ashâbı, irtidad etti ve ondan uzaklaştı" diyen kimseye, "Sen, bunu nereden biliyorsun?" denildiği zaman, "Kur'ân'ın nassından biliyorum. Çünkü Allah, *Şimdi o ölür veya öldürülürse siz ökçelerinizin üzerinde geriye mi döneceksiniz?* (Âl-i İmrân, 3/144) buyurmuştur." dediğinde, ona şöyle cevap verilir: "Sen, bu hususta diğerlerinden daha kötü bir duruma düştün. Çünkü bu âyet bir haber vermiyor ve zaten zâhiri de haber değildir. Bunun zâhiri istifhâmdır/sorudur. Allah, her şeyi bilen [alîm] olduğu için soru sormaz. Bu istifhâmdan maksat, sâbit kılma ve uyarmadır. *Nitekim Allah, Biz senden önce hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şayet sen ölürsen onlar ebedî olarak kalıcı mıdırlar?* (Enbiya 21 / 34) buyurmuştur. Bu, "Ebedî kalmazlar ve ebedî kalmaları gerekmez." demektir.

[٣٨٧] ولإفراط جهل هؤلاء ما تم عليهم، وإلا ففي نصّ القرآن جواز القتل في المسجد الحرام. أما تسمع قوله عزّ وجل ﴿وَلا تُقاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ حَتَّى يُقاتِلُوكُمْ فِيهِ فإن قاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ﴾ «البقرة ١٩١» فأي شأن أبين من هذا. ومثله قوله عز وجل: ﴿يَسْئَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرامِ قِتالٍ فِيهِ قُلْ قِتالٌ فِيهِ كَبِيرٌ﴾ «البقرة ٢١٧» وقد قتل قوم ممن آمن بالنبي صلّى الله عليه وسلم قبل الهجرة وقتل فيه منهم قبل الفتح، وقد قتل هو صلّى الله عليه وسلم يوم الفتح فيه قوما، والأمر في ذلك ظاهر، ولا يذهب مثل هذا إلا على الغاية في الغفلة. فإن كان الأمر على ما ظنه هؤلاء الجهال، فكيف لم تقل قريش والعرب واليهود والنصارى وأعداء رسول الله الذين كانوا معه وهم في طلب عثرة تكون له مثل ما قاله هؤلاء الجهال وأنكروا عليه ذلك.

[٣٨٨] ومما قاله هؤلاء الزنادقة أيضا: أن محمدا قد رجع عما كان يدّعيه من اليقين في أمره وأظهر الشك بقوله في كتابه: ﴿وَما أَدْرِي ما يُفْعَلُ بِي وَلا بِكُمْ﴾ «الأحقاف ٩» وقال: ﴿فإن كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنا إليك فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ «يونس ٩٤».

[٣٨٩] فقيل لهم: إن كان أفاد بهذا الذي ظننتم، فلم لا كان أعداؤه من قريش والأعراب واليهود والنصارى أنكروا ما أنكرتم؟

[٣٩٠] وكذا نقول لمن قال: إن أصحاب محمد صلى الله عليهم وسلم ارتد وابعده، فقيل له: من أين لك هذا؟ قال من نصّ القرآن لأنه قال: ﴿أَفإن ماتَ أو قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكُمْ﴾ «آل عمران ١٤٤»، فيقال له: أنت أسوأ حالا في هذا من أولئك، لأن هذا ليس بخبر ولا ظاهره الخبر، وإنما ظاهره الاستفهام، والله لا يستفهم لأنه بكل شيء عليم، وإنما المراد به التثبيت والتنبيه كما قال: ﴿وَما جَعَلْنا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفإن مِتَّ فَهُمُ الْخالِدُونَ﴾ «الأنبياء ٣٤» أي لا يخلدون ولا ينبغي لهم الخلود،

Aynı şekilde onlar, irtidad etmediler ve irtidad etmeleri gerekmez. Bazı bid'atçiler, teşbîhi benimseyip nassları te'vil ettikleri zaman, onlara da böyle söylemiştik.

[391] Bid'atler çoğaldı ve söylemedikleri ve murad etmedikleri hususlarda peygamberlere yalan isnâdı arttı. Bid'atçiler, kendilerini peygamberlere ulaştıran kendileri gibi selefleri olduğunu iddia etmektedirler. Bu yüzden kendilerinin ve liderlerinin çokluğu onları aldattı.

[Hz. İsâ'nın Çarmıha Gerilmediği İnciller Tarafından da Tasdik Edilmektedir]

[392] Hıristiyanlar, eğer rivayetlerine ve dört İncîl'deki bilgilere müracaat etselerdi, öldürülenin ve çarmıha gerilenin, kesinlikle Mesîh'ten başkası olduğunu anlarlardı. Çünkü İncîller onların güvenilir kaynaklarıdır. Zira İncîller, haça asılarak öldürüleni ve haç üstünde gerili olanı zikretmeye başladıkları zaman şöyle derler: "Yahudiler, Fısıh bayramının Perşembe günü Roma kralı Filatus'ın arkadaşı Herod'a gittiler ve ona şöyle dediler: "Bizden bir adam çıktı, gençlerimizi ifsâd etti ve onları kandırdı. Senden bir isteğimiz var. Bize izin ver de, böyle yapan adama kendi hükmümüzü uygulayalım." Bunun üzerine Herod muhafızlarına şöyle dedi: "Onlarla beraber gidin ve hasımlarını getirin." Muhâfızlar, yahudilerle birlikte bu sultanın kapısına geldiler. O sırada yahudiler, muhafızlara dönerek, "Siz hasmımızı tanıyor musunuz?" dediler. Muhafızlar, "Hayır!" deyince yahudiler, "Biz de onu tanımıyoruz. Ama bizimle gelin, mutlaka onu bize gösterecek birini buluruz." dediler.

[393] Yolda giderlerken, Mesîh'in seçkin, güvenilir ve ileri gelen on iki arkadaşından biri olan Yahuda İskaryot ile karşılaştılar. Yahuda onlara, "Nasıralı Îsâ'yı mı arıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da, "Evet!" dediler. Yahuda, "Size onun yerini gösterirsem bana ne vereceksiniz?" dedi. Bunun üzerine yahudilerden biri, belindeki kemeri çözüp otuz dirhem saydı, ona verdi ve "Bunlar senin olsun!" dedi. Yahuda onlara şöyle dedi: "Bildiğiniz gibi o, benim dostum ve arkadaşımdır. Bu yüzden "O, şudur." diyemem. Fakat beni takip edin. Ben, musafaha edip başını öptüğüm kimseyi gözetleyin! Ben, elimi elinden çektiğim zaman onu yakalayın."

وكذلك أولئك لا يرتدون ولا ينبغي لهم أن يرتدوا. ولما قال بعض المبتدعة بالتشبيه، وتأولوا النصوص قلنا لهم هذا.

[٣٩١] وقد كثرت البدع والكذب على الأنبياء بما لم يقولوه ولا أرادوه، ويدعون المبتدعة أن لهم سلفا أمثالهم حتى يتصلوا بالأنبياء فتغرهم كثرتهم وتغرهم زعماؤهم.

[٣٩٢] على أن النصارى لو رجعت إلى أخبارها وإلى ما في أناجيلها الأربعة لعلمت أن المقتول المصلوب غير المسح، إذا كانت هذه الأناجيل معولهم. لأنهم لما انتهوا إلى ذكر المقتول المصلوب والصلبوت قالوا: إن اليهود قصدوا في خميس الفسح إلى هيريدس صاحب فيلاطس ملك الروم، وقالوا: هاهنا رجل منا قد أفسد أحداثنا وغرّهم ولنا عليك في الشرط أن تمكننا ممن هذه سبيله لننفذ حكمنا فيه؛ فقال لأعوانه: اذهبوا مع هؤلاء فهاتوا خصمهم، فخرج الأعوان مع اليهود فصاروا بباب هذا السلطان، فأقبل اليهود على الأعوان فقالوا لهم: هل تعرفون خصمنا فقالوا: لا، فقال اليهود ولا نحن نعرفه، ولكن امشوا معنا فإنا لا نعدم من يدلنا عليه.

[٣٩٣] فمشوا، فلقيهم يهوذا سرخوصا وكان أحد خواص المسيح وثقاته وكبار أصحابه واحد الاثني عشر، فقال لهم: أتطلبون يسوع الناصري قالوا: نعم، قال: فمالي عليكم إن أنا دللتكم عليه؟ فحلّ بعض اليهود عن دراهم كانت معه فعد ثلاثين درهما وسلمها إليه وقال: هذه لك. فقال لهم: هو كما قد علمتم صديقي وأستحي أن أقول هذا هو، ولكن كونوا معي وانظروا إلى الذي أصافحه وأقبّل رأسه، فإذا أرسلت يدي من يده فخذوه.

[394] Yahuda ile birlikte gittiler. O sırada Beytü'l-Makdis kalabalıktı. Söz konusu bayramı kutlamak için her taraftan gelen insanlar oraya toplanmıştı. Derken Yahuda İskaryot bir adamla musafaha yaptı, başını öptükten sonra elini bırakıp insanların arasına daldı. Yahudiler ve muhafızlar da onu yakaladılar. Yakalanan kişi büyük bir korku içinde, "Benden ne istiyorsunuz?" dedi. Ona, "Seni sultan istiyor." dediler. O da, "Sultanın benimle ne işi olur?" dedi. Bunun üzerine onu getirdiler ve Herod'un huzuruna çıkardılar. Korku ve endişeden aklını kaybetti. Ağlıyor ve nefsine hâkim olamıyordu. Herod, korktuğunu görünce ona acıdı ve onlara, "Onu yalnız bırakın!" dedi. Onun kendisine yaklaşmasını istedi, yanına oturttu, yatıştırdı ve teskin etti. Ardından ona şöyle dedi: "Onların, senin İsrâiloğulları kralı Mesîh olduğun iddiaları hakkında ne diyorsun? Sen, bunu söyledin mi veya buna davet ettin mi?" O, böyle dediğini veya iddia ettiğini inkâr etti. Bununla birlikte korkusu bir türlü dinmiyor, Herod kendisini teskin ediyordu ve kendisine, "Eğer yanında bir huccetin/delilin varsa, söyle!" diyordu. O da, bunu inkâr etmekten başka bir şey söylemiyordu. Onların söyledikleri kimsenin kendisi olmadığını, bunu iddia ederek kendisine haksızlık ettiklerini ve kendisine iftira ettiklerini söylüyordu. Bunun üzerine Herod, yahudilere şöyle dedi: "Ben onda sizin söylediklerinizi görmüyorum. O, sizin iddia ettiğiniz şeyi söylemiyor. Ben, sizin ona iftira ettiğinizi ve haksızlık yaptığınızı düşünüyorum. Bana bir ibrik ve su getirin de, elimi bu adamın kanından temizleyeyim."

[395] Büyük Roma kralı Filatus, Herod'a geldi ve ona şöyle dedi: "Yahudilerin, akıllı ve bilgili bir hasmını sana getirdikleri haberi bana ulaştı. Onu bana gönder ki onunla konuşayım ve yanında ne var bakayım." Herod, onu Filatus'e gönderdi. Adam, Filatus'un huzuruna çıkarıldığında, heyecan, korku ve endişe içinde bulunuyordu. Kral onu teskin etti ve yahudilerin kendisinin Mesîh olduğuna dair iddialarını sordu. Adam, böyle bir şey söylediğini inkâr etti. Kral, onun yanındakini söylemesi için, ona devamlı soru soruyor ve onu açmaya çalışıyordu. Çünkü kral, ondan bir hikmet işitmek, bir ahlâk veya tavsiyesinden faydalanmak istiyordu. Fakat onda böyle bir şey görmedi. Adam, endişe, korku, heyecan, ağlama ve feryattan başka bir şey yapmıyordu. Bunun üzerine onu Herod'a geri göndererek, "Bu adamda söylenen şeyleri görmedim. Onda hayırlı bir şey yok." dedi, onun aptal ve ahmak olduğunu söyledi. Herod da, "Şimdi gecedir. Onu hapishaneye götürün." dedi ve onlar da onu götürdüler.

[٣٩٤] فساروا معه وقد كثر الناس ببيت المقدس واجتمعوا إليه لإقامة هذا العيد من كل مكان فصافح يهوذا سرخوطا[٣٥] رجلا وقبّل رأسه وأرسل يده من يده وغاص في الناس، فأخذه اليهود والأعوان، فقال المأخوذ: ما لكم ولي؟ وجزع جزعا شديدا؛ فقالوا له: السلطان يريدك، فقال: مالي وللسلطان؟ فجاؤا به فأدخلوه على هيريدس وقد طار عقله خوفا وجزعا وهو يبكي فما يملك نفسه، فرجمه هيريدس لما رأى به من الخوف، فقال لهم: خلوا عنه، واستدناه وأقعده وبسطه وسكّن منه وقال له: ما تقول فيما يدّعي هؤلاء عليك من أنك المسيح ملك بني إسرائيل، هل قلت هذا أو دعوت إليه؟ فأنكر أن يكون قال هذا أو ادعاه ومع هذا فما يسكن قلقه، وهيريدس يسكّنه ويقول له: اذكر ما عندك [من حجة] إن كان لك، فلا يزيد على إنكاره وأنه لا يقول ذلك، وأنهم هم الذين يقولون ذلك لا هو، وأنهم قد ظلموه بهذه الدعوى وتقوّلوا عليه، فقال هيريدس لليهود: ما أراه يوافقكم ولا يقول ما تدعونه وما أراكم إلا متقولين عليه ظالمين له، هاتي الطست والماء لأغسل يدي من دم هذا الرجل.

[٣٩٥] ووجه فيلاطس ملك الروم الكبير إلى هيريدس يقول له: بلغني أن اليهود رفعوا إليك خصما لهم فيه أرب ومعرفة فانفذه إلي لأفاتحه وأنظر ما عنده، فأنفذه إليه؛ فأدخل على فيلاطس وهو في حالة من الجزع والخوف والفلق، فسكّنه الملك وسأله عما ادعاه عليه اليهود من إنه المسيح، فأنكر أن يكون فال ذلك ولم يزل يسائله ويباسطه ليذكر ما عنده وما معه وليسمع منه حكمة أو يستفيد منه أدبا أو وصية فما وجد عنده شيئا، ولا زاده على القلق والخوف والجزع والبكاء والانتحاب فرده إلى هيريدس وقال له: ما وجدت في هذا الرجل ما قيل فيه وما عنده خير، ونسبه إلى النقص والغباء، فقال هيريدس: الآن هو الليل فاذهبوا به إلى الحبس، فذهبوا به.

---

٣٥ أي الإسخريوطي، راجع جبرائيل سعيد ص. ٧٢

[396] Yarın sabah olunca, yahudiler erkenden geldiler, onu hapishaneden aldılar, hakaret ettiler, eziyet yaptılar ve ona çeşitli işkencelerde bulundular. Günün sonuna doğru onu kırbaçla dövmeye başladılar. Sonra onu, bir kavun ve bakla bahçesine götürdüler ve çarmıha gerdiler. Hemen ölsün diye vücudunu mızraklarla deldiler. O, ağaç üzerine asılı iken sürekli olarak yüksek sesle şöyle bağırıyordu: "Ey İlâhım! Beni niçin yardımsız bıraktın? Beni niçin terk ettin?" Ölene kadar böyle bağırdı. Yahuda İskaryot, yahudilerle karşılaştı ve onlara, "Dün yakaladığınız adamı ne yaptınız?" dedi. Onlar da, "Biz, onu çarmıha gerip astık." dediler. Yahuda buna şaşırdı ve normal karşılamadı. Bunun üzerine yahudiler, "Gerçekten böyle yaptık. Bunu öğrenmek istiyorsan falan kavun bahçesine git." Yahuda oraya gitti ve onu görünce, "Bu suçsuz bir kandır. Bu temiz bir kandır." dedi ve yahudilere hakaret etti. Ardından rehberlik karşılığı verdikleri otuz dirhemi çıkarıp yüzlerine fırlattıktan sonra evine gitti ve intihar etti.

[397] Dikkat et! Bu olayda nice hayret verici durum var!

Bunlardan biri, yahudilerin ve Rûmların onu [Mesîh'i] tanımadıklarını itiraf etmeleridir.

Diğeri, yahudilere rehberlik yapan kişi zâhiren âdil olsa bile, onun haberi ve şahitliğiyle bir şey bilinmez.

Diğeri, onun endişelenmesi, korkması ve inkâr etmesidir. Eğer o Mesîh olsaydı, bunu haber verirdi ve özellikle yahudilerin düşmanı olan Roma kralının hakem olduğu bir ortamda, "Ben, peygamberlerin geleceğini müjdelediği kişiyim. Âyetim/mûcizem de şunlardır!" derdi. Böylece bunu, onların aleyhine delil getirmiş olurdu. Eğer o bir nebî ise -ki o, hıristiyanlara göre bir ilâhtır- bunu nasıl söylemesin? Çünkü peygamberler, talep edilmediği halde iddialarını ve delillerini ortaya koyarlar. O hâlde, delil isteyen ve arzu eden kimsenin yanında bunu nasıl ortaya koymazlar?

Diğeri, Yahuda İskaryot'un, "Bu suçsuz bir kandır." demesi, onlardan teberrî etmesi, aldığı dirhemleri geri vermesi ve ardından evine dönüp intihar etmesidir.

[398] Bu yüzden biz, hıristiyanlara şöyle diyoruz: "Çarmıha gerilerek öldürülen kişinin Mesîh olmadığına dair çok sayıda delil vardır. Fakat siz, aklî delillere müracaat etmiyorsunuz. Yazdığınız ve kaydettiğiniz şeyleri iyice düşünmüyorsunuz. Bizim bildiklerimize de güvenmiyorsunuz. Fakat siz, yüzüstü kapaklanmış bir vaziyette yürüyorsunuz."

[٣٩٦] فلما كان من الغد بكر اليهود وأخذوه وشهروه تلك الشهرة، وعذّبوه ونالوه بأنواع العذاب، ثم ضربوه في آخر النهار بالسوط، وجاؤوا به إلى مبطخة ومبقلة وصلبوه وطعنوه بالرماح ليموت بسرعة، وما زال يصيح بأعلى صوته وهو مصلوب على خشبة: يا إلهي لم خذلتني؟ يا إلهي لم تركتني؟ إلى أن مات. وإن يهوذا سرخوطا لقي اليهود وقال لهم: ماذا صنعتم بالرجل الذي أخذتموه أمس؟ قالوا: صلبناه، فتعجب من هذا واستبعده، فقالوا له: قد فعلنا، وإن أردت أن تعلم ذلك فصر إلى المبطخة الفلانية، فصار إلى هناك، فلما رآه قال: هذا دم بريء، هذا دم زكيّ، وشتم اليهود، وأخرج الثلاثين درهما الذي أعطوه دلالة فرمى بها في وجوههم وصار إلى بيته فخنق نفسه.

[٣٩٧] فانظر كم في هذا من عجب:

منها إقرار اليهود والروم أنهم ما عرفوه،

وأخرى أن الذي دلّ عليه لو كان ظاهر العدالة لما عرف بخبره ولا بشهادته شيء،

وأخرى جزعه وقلقه وإنكاره، ولو كان هو المسيح لأخبر بذلك ولقال: أنا هو الذي بشّر بي الأنبياء، وإنني كذا وكذا، سيما والحاكم بينه وبين اليهود ملك الروم وهم أعداء اليهود، وكان قد أقام الحجة عليهم، هذا لو كان نبيا، فكيف وهو عند النصارى إله، فإن الأنبياء يبدؤون الدعوى والحجة عند من لم يسأل ذلك فكيف بمن يسأل ويرغب إليهم.

وأخرى أن يهوذا سرخوطا قال: هذا دم بريء، وبرىء منهم ورد الدراهم ورجع إلى بيته وقتل نفسه ندما على ما كان منه.

[٣٩٨] فقلنا للنصارى: فكم في هذا من دلالة على أن المقتول المصلوب غير المسيح، فأنتم لا إلى حجج العقول ترجعون، ولا إلى ما كتبتم وسطرتم تتدبرون، ولا على ما نعلم تعولون، ولكنكم تمشون مكبّين على وجوهكم.

[399] Hıristiyanların elinde bulunan İncîl'de şu bilgi vardır: "Mesîh, bir sandık aldı, içine altın ve gümüş doldurdu. Bunun bekçisi, kendisini ele veren Yahuda İskaryot idi."[70] "Güzel koku satan bir kadın, ona üç yüz dinar değerinde güzel bir koku hediye etti. Kadın, bu koku ile ayaklarını ovuyor ve saçlarıyla da ayaklarının altlarını siliyordu. Şem'ûn geldi ve bunu hoş görmeyerek, "Bu israf ve kötü bir şeydir. Bunun parasının fakirlere tasadduk edilmesi gerekiyordu" dedi." [71]

[400] Bunun için yahudilerden bir grup, çarmıha gerilen ve öldürülen kişinin müslümanların nübüvvetine ve hıristiyanların rubûbiyyetine inandıkları Îsâ b. Meryem değil, Yûsuf en-Neccâr'ın oğlu olduğunu söyledi. O, yahudilerden hayırsever ve muttakî bir adamdı. Yahudiler içinde reis konumuna yükselmişti. Fakat bazıları onun reisliğini kıskandılar. Onun hakkında gizli plân yaptılar ve asılarak öldürülünceye kadar ona zulmettiler. O, ne hıristiyanların iddia ettikleri şeyi söyledi, ne de müslümanların söyledikleri gibi onun bir nebî olduğunu söyledi.

[401] Dediler ki: "Görmez misin? Ona, Filatus ve Herod tarafından bu husus sorulunca, bunların hepsini inkâr etti. Eğer bir nebî olsaydı, deliller, âyetler, kendisi hakkında müjdeler ve babasız doğduğunu ortaya koyardı."

[402] Dediler ki: "Bunu tekit eden şeylerden biri de şudur: Hıristiyanlar İncîl'lerinde yazmaktadırlar ki Îsâ arkadaşlarına, "İnsanlar benim hakkımda ne diyorlar?" diye sordu. Onlar da şöyle cevap verdiler: "Bazıları, senin İlyas, bazıları da vaftizci Yahyâ olduğunu söylüyorlar." Îsâ onlara dedi ki: Sizler, benim arkadaşlarımsınız. Siz, benim hakkımda ne düşünüyorsunuz? Size göre ben kimim?" Arkadaşları, "Bize göre sen Mesîh'sin." dediler. Bunun üzerine Îsâ, "Böyle söylemeyin." [72] dedi. Bu yahudi grup, "Görmez misiniz ki o, kendisine Mesîh demelerini onlara yasakladı. Geriye bundan başka açıklanacak ne kaldı?" demiştir.

[403] Dediler ki: "Yahudiler, ona üç yıl düşmanlık yaptılar ve onu krallara teslim ettiler. Fakat onun kendisinin ne Mesîh ne de bir nebî olduğunu ikrâr ettiğine dair bilgi yoktur. Buna ne dostları ne de düşmanları şahitlik etmiştir.

---

70 Krş. Yuhanna, 12:6
71 Krş. Matta, 26:6-9; Markos, 14:3-9
72 Krş. Matta, 16:13-16, 20; Markos, 8:27-30; Luka, 9:18-21

[٣٩٩] وفي الإنجيل معهم أن المسيح أخذ صندوقا يخزن فيه الذهب والفضة وكان خازنه يهوذا سرخوطا الساعي به، وأن امرأة زانية أهدت إليه طيبا قيمته ثلثمائة دينار، وجعلت تمسح به قدميه وتمسح شعرها بأسفل قدميه، وان شمعون جاء وأنكر ذلك عليه، وقال: هذا سرف وفساد، وكان ينبغي أن تتصدق بثمن هذا على الفقراء.

[٤٠٠] ولهذا ما قالت طائفة من اليهود أن يسوع بن مريم هذا الذي يعتقد المسلمون والنصارى ربوبيته الذي صلب وقتل هو ابن يوسف النجار، وهو رجل من اليهود برّ تقيّ صارت له رئاسة في اليهود، فحسده بعضهم للرئاسة وسعى به وأذلّه إلى أن قتل مصلوبا. وهو ما ادّعى ما يقوله النصارى ولا ما يقوله المسلمون من إنه المسيح وأنه نبي.

[٤٠١] قالوا ألا ترون إنه قد سئل عن ذلك عند هيريدس وعند فيلاطس وأنكر ذلك كله، ولو كان نبيا لاحتج بحجة وآيات، والبشارات به وأنه مولود من غير ذكر.

[٤٠٢] قالوا: ومما يؤكد هذا، أن النصارى قد كتبت في أناجيلهم أن يسوع هذا قال لأصحابه: ما يقول الناس فيّ؟ قالوا: منهم من يقول: أنك إليّا ومنهم من يقول: أنك يوحنا الصائغ، قال: فأنتم أصحابي ما تقولون فيّ ومن أنا عندكم؟ قالوا: الذي عندنا أنك المسيح، قال: لا تقولوا هذا. قالت هذه الطائفة من اليهود: أما ترونه قد نهاهم أن يقولوا إنه المسيح، فما الذي يبقي بعد هذا من البيان.

[٤٠٣] قالوا: وقد خاصمه اليهود ثلاث سنين، ورفعوه إلى الملوك فما حصل عليه إقرار إنه ادّعى إنه المسيح ولا إنه نبيّ، ولا شهد عليه بذلك وليّه ولا عدوّه.

Hıristiyanların onun hakkında iddia ettikleri mûcizelerin ve âyetlerin aslı yoktur. Bunları ne kendisi, ne de kendi zamanındaki ve onların ardından gelen gruplardaki ashâbından biri iddia etmiştir. Bunlar, kendisi ve ashâbı geçip gittikten sonraki zamanlarda ve nesillerde iddia edilmiştir. Nitekim hıristiyanlar bunları Yahudi Pavlus için de iddia ettiler. Pavlus, hile, yalan ve bozuklukla meşhurdur. Bunları George ve Baba Markos için de iddia ettiler. Onlar, bunları her devirde ruhbânları ve rahipleri için de iddia ettiler. Bunların tamamı asılsızdır.

[404] Bunları -Allah sana merhamet etsin- iyice anla! Çünkü bunlar, Mesîh'in (a.s.) asılmadığını ve asılanın ondan başka biri olduğunu tekit etmektedir. Bu, her açıdan hıristiyanları zor durumda bırakır.

[405] İncîl'de şöyle geçer: "Mesîh, çarmıha germe yerinin bir köşesinde ayakta duruyordu. Mesîh'in annesi Meryem oraya geldi. Çarmıha asılı bir kişi ona baktı ve ağaçta iken ona, "Bu, senin oğlundur." dedi. Mesîh'e de, "Bu, senin annendir." dedi. Bunun üzerine Meryem, onun elinden tutup topluluğun arasından geçip gitti."[73]

[406] İncîl'de, yine şöyle bir ifade geçer: "Mesîh, kendisine hiçbir şey dokunmadan öldü."[74]

[407] İncîl'de şöyle geçer: "Samirî bir kadın Mesîhe, "Sen yahudi bir adamsın. Biz yahudilere su vermeyiz." dedi. O da kadına, "Ey kadın! Söylediğin bütün sözler doğrudur." dedi.[75]

[408] İncîl'de şöyle geçer: "Mesîh, arkadaşlarına şöyle dedi: Kâhinler ve rabbânîler, Mûsâ'nın kürsüsünde oturmuşlar, size fetva veriyorlar. Onların fetvalarını kabul edin. Fakat onların yaptıklarını yapmayın. Çünkü onlar, yapmadıkları şeyleri söylüyorlar."[76]

[409] İncîl'de şöyle geçer: "Mecdelli Meryem ile başka bir Meryem'in, Cumartesi sünnetini devam ettirmek için Cumartesi günü efendimiz Mesîh'e güzel koku göndermeleri engellendi."[77]

---

73 Krş. Yuhanna, 19:26-27
74 Krş. Yuhanna, 19:31-36
75 Krş. Yuhanna, 4:9-10
76 Krş. Matta, 23:2-3
77 Krş. Markos, 16:1-2; Luka, 23:56

والآيات والمعجزات التي تدعيها النصارى له لا أصل لها. ما ادعاها هو ولا أحد من أصحابه في زمانه ولا في الفرق الذين يلونهم، وإنما ادعي له ذلك بعد مضيه ومضيّ أصحابه بالأزمان والأحقاب، كما ادعت النصارى ذلك لبولص اليهودي وهو معروف الحال والحيل والكذب والسقوط، وكما ادّعوا ذلك لجورجس ولأبّامرقس[٣٦]، وكما يدّعونه في كل زمان لرهبانهم ورواهبهم وكله لا أصل له.

[٤٠٤] فاحفظ رحمك الله هذا فإنه يؤكد الحال في أن المسيح لم يصلب، وأن المصلوب غيره صلى الله عليه، وهو شديد على النصارى من كل وجه.

[٤٠٥] وفي الإنجيل أن المسيح كان قائما في ناحية في موضع الصلب، وأن مريم أم المسيح جاءت إلى الموضع فنظر إليها المصلوب فقال لها وهو على الخشبة: هذا ابنك، وقال للمسيح: وهذه أمك، وأن مريم أخذت بيده ومضت من بين الجماعة.

[٤٠٦] وفي الإنجيل أيضا أن المسيح مات من غير أن يمسه شيء.

[٤٠٧] وفيه أن امرأة سامرية قالت للمسيح: أنت رجل يهودي ونحن لا نسقي اليهود الماء، فقال لها: صدقت أيها المرأة في جميع ما قلت.

[٤٠٨] وفيه أن المسيح قال لأصحابه: إن الكهنة والربانيين جلسوا على كرسي موسى وهم يفتونكم فاقبلوا منهم فتياهم ولا تعملوا مثل أعمالهم، فإنهم يقولون وما يعملون.

[٤٠٩] وفيه أن مريم المجدلانية ومريم الأخرى إنما امتنعتا من بعثة الطيب لسيدنا المسيح يوم السبت للسّنة في حفظ السبت.

---

٣٦ كذا ورد بالأصل، بتشديد الباء والألف ووصلها مع «مرقس».

[410] İncîl'de şöyle geçer: "Mesîh şöyle dedi: "Ben, bu kötü kabîlenin yaptığını, sokaktaki arkadaşlarına, "Size şarkı söyledik, dans etmediniz. Size ağıt yaktık, ağlamadınız." diyen çocukların yaptıklarına benzetiyorum. Size yemeyen ve içmeyen Yahyâ geldi. Siz, "Yemiyor ve içmiyor." dediniz. Size yiyip içen insanoğlu geldi. Bu sefer de, "Yiyor, içiyor, zinakârların evine giriyor ve günah işleyenle oturup kalkıyor." dediniz."[78]

[411] İncîl'de şöyle geçer: "O [Mesîh], Şem'ûn es-Safâ'nın [Simon Petrus/Kefas] yanından geçerken ona,'Ey şeytan!' dedi."[79]

[412] İncîl'de şöyle geçer: "O [Mesîh], İsrâiloğullarına şöyle dedi: Ey yılanlar, engerekler soyu![80] Siz kitabı okuyorsunuz, fakat akletmiyorsunuz. Siz kabın dışını yıkıyorsunuz, fakat içini kirlerle dolu bırakıyorsunuz.[81] Siz denizde, karada, dağda, ovada bir arkadaş arıyorsunuz. Onu bulduğunuz zaman, ona da kötü yollarınızı öğretiyorsunuz ki sizin gibi şerli olsun.[82] Siz, göklerin egemenliğine girmiyorsunuz. Kendiniz girmediğiniz için insanların göklerin egemenliğine girmesine izin vermiyorsunuz."[83]

[Hıristiyanların Kur'ân'ın Hz. Meryem Hakkındaki Bir İfadesini Yanlış Yorumlamalarına Dair]

[413] Birisi şöyle diyebilir: "Ömrüme yemin ederim ki hıristiyanların Îsâ b. Meryem (a.s.) hakkında, "O, bir nebî değildir. Allah resûlü değildir. O, sâlih bir kul değildir. O, bir ilâhtır. O, bir rabbtır. O, bir yaratıcıdır. O, bir rızık vericidir. Allah, üçün üçüncüsüdür. O, öldürülmüş ve çarmıha gerilmiştir." dedikleri ortaya çıktı. Halbuki sizin arkadaşınız [Muhammed] Kitâb'ınızda, *Ey Meryem oğlu Îsâ! Sen mi insanlara, "Beni ve annemi, Allah'tan başka iki ilâh edinin" dedin?* (Mâide, 5/116) demektedir. Hıristiyanlar, "Bu bir yalandır. Biz Îsâ'ya ilâh dediysek de annesine ilâh demedik." diyorlar."

[414] Ona şöyle cevap verilir: "O [Allah], onların [hıristiyanların] böyle bir şey dediklerini haber vermedi. Çünkü bu bir haber değildir ki doğru veya yanlış olsun. O sadece, *Sen mi insanlara, "Beni ve annemi, Allah'tan başka iki ilâh edinin" dedin?* (Mâide, 5/116) dedi. Arapça'yı az bilen veya hiç bilmeyen kimse hariç, bu bir haber değildir.

78 Krş. Matta, 11:16-19; Luka, 7:31-34
79 Krş. Markos, 8:33; Matta, 16:23
80 Krş. Matta, 23:33
81 Krş. Matta, 23:25
82 Krş. Matta, 23:15
83 Krş. Matta, 23:13

[٤١٠] وفيه أن المسيح قال: شبهت جلوس هذه القبيلة السوء بصبيان جلوس في السوق يناديهم أصحابهم: غنينا لكم فلم ترقصوا ونحبنا[٣٧] لكم فلم تبكوا، أتاكم يحيى لا يأكل ولا يشرب. فقلتم: لا يأكل ولا يشرب، وأتاكم بن[٣٨] البشر أكول شروب فقلتم: أكول شروب يدخل بيوت الزناة ويجالس الخطائين.

٥ [٤١١] وفيه أنه مرّ على شِمعون الصفا فقال له: يا شيطان.

[٤١٢] وفيه أنه قال لبني إسرائيل: يا حيّات، أولاد الأفاعي، تقرؤن الكتاب ولا تعقلون، تغسلون خارج الإناء وداخله مملوءة قذرا، تطلبون البر والبحر والسهل والجبل صاحبا لكم، فلو أوجدتموه علّمتموه طرائقكم حتى يصير شرا منكم، فلا أنتم دخلتم ملكوت السماء، ولا تركتم الناس يدخلون ملكوت السماء

١٠ إذ لم تدخلوا.

[٤١٣] فإن قال قائل: لعمري قد تبيّن أن النصارى قد قالت في عيسى بن مريم عليه السلام: أنه ليس بنبي ولا رسول لله ولا بعبد صالح، وأنه إله ورب وخالق ورازق، وان الله ثالث ثلاثة، وأنه قتل وصلب. وقد قال صاحبكم في كتابكم: ﴿أَأَنت قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إلهينِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ «المائدة

١٥ ١١٦» فقالت النصارى: فهذا كذب، فإنا وإن قلنا فيه إنه إله فما قلنا في أمه إنها إله.

[٤١٤] قيل له: ما خبر عنهم أنهم قالوا ذلك، وما هاهنا خبر فيقع فيه صدق أو كذب، وإنما قال ﴿أَأَنت قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي إلهينِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ وليس هذا خبرا، ولا من لا يعرف من العربية قليلا ولا كثيرا،

---

٣٧ في الأصل نحنا ، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد
٣٨ في الأصل من ، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد

Bu sözün zâhiri istifhâm [sorma] ve isti'lâmdır [araştırmadır.] Bu [sorma ve araştırma], Allah (a.c.) hakkında câiz değildir. Çünkü ancak, araştırdığı ve sorduğu şeyi bilmeyen kimse isti'lâm [araştırma] ve istifhâm [sorma] yapar. Bunun mânası, sorulandan cevabı almak için bir şart koşmadır. Bu, Allah'ın Mûsâ'ya (a.s.) söylediği, *Sağ elindeki nedir ey Mûsâ!* (Tâhâ, 20/17) sözü gibidir. Halbuki Allah, Mûsâ'nın elindekinin ne olduğunu biliyordu. Yine bu, O'nun İblîs'e söylediği, *Sana emrettiğim zaman seni secde etmekten alıkoyan nedir?* (A'râf, 7/12) sözü gibidir. Allah, İblîs'e neyin mâni olduğunu biliyordu. Aynı şekilde Allah, Mesîh'e de şöyle dedi: "Bunu, kendin veya insanların senin için en özeli, sende en çok hakkı olan ve sana göre en değerli olan seni doğuran annen hakkında sen mi söyledin?" Bu durumda Îsâ'nın (a.s.), suçsuz olduğu her yönden ortaya çıkmaktadır. Böylece soruyu soranın bunun bir haber olduğu zannı da ortadan kalmaktadır. Bu, yeterli ve kâfî bir cevaptır."

[415] Ayrıca lafzen açık bir şekilde ifade etmeseler de, hıristiyanlar arasında bunun mânasını söyleyen kimseler vardır. Çünkü onlar, "Meryem ilâhî cevheri kabul ettiği ve onu doğurduğu zaman temizdi" diyorlar. Çünkü her cevher, kendi cevherinde veya kökünde olan şeyi kabul eder veya cevherindeki bir şeyi doğurur. Bu da, açık ve belirgin şekilde ikinci cevaptır. Zira onların arasında bunu açıkça ifade edenler vardır. Bu, Ahvâz bölgesinde bulunan kilise kitaplarında ve bunun dışında Irâk bölgesindeki Süryânice yazılmış kitaplarda açıktır. Bunlardan biri, Harrân ve Rakka psikoposu -ki daha sonra Musul ve Mezepotomya metropoliti olacaktır- Abdu Yeşû' b. Behrîz tarafından Bâdevî denilen Ya'kûbî papazına yazılan bir risâlede tercüme edilmiştir: "Gördüğün gibi sen, bâkire ve temiz Meryem'in ilâh olduğunu inkâr etmiyorsun. Bize göre ise o bir insandır."

[416] Bu ifade, onlara göre Meryem'in ilâh olduğu, Nastûriyye'nin ise bu hususta onlara muhalefet ettiklerini ve onlarla mücadele ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu açık bir konudur. Bunu, ancak hıristiyanların görüşlerini ve Hıristiyanlığın hakîkatini bilmeyen kimse inkâr eder.

وإنما ظاهر هذا القول الاستفهام والاستعلام، والله جل ثناؤه لا يجوز عليه ذلك، لأنه إنما يستعلم ويستفهم من لا يعلم ما استفهم وسأل عنه، وإنما معناه التقرير لاستخراج الجواب من المسئول. وهذا كقوله لموسى صلى الله عليه: ﴿وَما تِلْكَ بِيَمِينِكَ يا مُوسى﴾ «طه ١٧» وهو عز وجل اعلم بذلك من موسى. ولقوله لإبليس: ﴿ما مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إذ أمرتُكَ﴾ «الأعراف ١٢» وإذ أمرك، وهو عز وجل اعلم من إبليس بالمانع له فقال للمسيح: هل قلت هذا في نفسك أو في أمك الوالدة لك وهي أخص الناس بك وأوجبهم حقا عليك وأجلهم عندك، لتتبين براءة ساحته عليه السلام من كل وجه. فقد بطل ما ظنه السائل من أن هذا خبر وهذا جواب شاف كاف.

[٤١٥] وأيضا ففي النصارى من قد قال بمعنى هذا وإن لم يصرح بلفظه، لأنهم قالوا إن مريم صفت حين قبلت الجوهر الإلهي وولدته، وكل جوهر لا يقبل إلا ما في جوهره وسنخه ولا يلد إلا ما في جوهره، وهذا جواب ثان بين نير وان فيهم من قد صرح بذلك. وهذا بين في كتب البيعة الموجودة بكور الأهواز وغيرها من كور العراق بالقلم السرياني، وقد ترجم منه في رسالة كتبها عبد يشوع بن بهريز[٣٩] أُسقُف حران والرقة والمصيّر بعد ذلك مطرانا على الموصل والجزيرة إلى قس يعقوبي يقال له بادوي[٤٠]. أنت لا تنكر أن البتول الطاهرة إله كما تراه أنت، بل إنسان كما نراه نحن».

[٤١٦] وهذا تصريح من هؤلاء بأن مريم إله والنسطورية تخالفهم في ذلك وتجادلهم، وهذا بيّن وإنما ينكره من لا يعرف أقاويل النصارى وحقيقة النصرانية.

٣٩ في (ط) بهرين، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٨٢
٤٠ في (ط) بادوسي، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٨٢

[417] Hıristiyanların bu üç grubundan Meryem hakkında şunları söyleyenler vardır: "Şüphesiz o [Meryem], hakîkî mânada Allah'ın oğlu Mesîh'in annesidir ve hakîkî mânada onu doğurmuştur. Allah'ın ilâhî oğlunun ondan başka annesi yoktur. Allah'ın oğlunu ondan başkası doğurmamıştır. Onun [Meryem'in] oğlu için Allah'tan başka baba [ebb] yoktur. Onun oğlu için Allah'tan başka vâlid [evlat edinen] yoktur. Şüphesiz Allah, onu [Meryem'i] kendisi için, veledi ve oğlunu doğurması için diğer kadınlar arasından seçmiştir. Eğer diğer kadınlar gibi olsaydı, o da mutlaka erkeklerle cinsel birleşme yoluyla doğururdu. Bu, sadece ona [Meryem'e] özeldir. Çünkü o, Allah'ın oğluna hâmile kaldı ve Allah'ın oğlunu doğurdu. Zira Allah'ın hakîkî anlamda ondan başka oğlu yoktur ve hakîkî anlamda ondan başka çocuğu [veledi] yoktur. Meryem, oğlunun babası olan Rabb'in solunda, oğlu da O'nun sağında olmak üzere Arş üzerinde oturmaktadır." Hıristiyanlar, Meryem'e dua edip ondan rızık genişliği, beden sağlığı, uzun ömür, günahların bağışlanmasını; onun, oğlu ve oğlunun babası katında bir kale, bir destek, bir hazine, bir şefaatçi ve bir köşetaşı olmasını isterler.

[418] Bir kişi, başka bir insana bunun onda biri kadar ta'zîmde bulunsa ve onun hakkında bu sözlerin onda birini söylese, Arap lugatinde, hatta bütün lugatlerde "O adamı ilâh edindi" demek câizdir. Allah Teâlâ'nın, *Onlar, hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan başka rabler edindiler* (Tevbe, 9/31) sözünü görmüyor musun? Halbuki hıristiyanlar, onlar için oruç tutmadılar ve namaz kılmadılar. Fakat onları taklid ederek, onların [hahamların ve rahiplerin] kendilerine haram kıldıkları helâli, onlar da haram kabul ettiler. Onların kendilerine helâl kıldıkları haramı, bunlar da helâl kabul ettiler. Bu, Meryem hakkında söyledikleri yanında hafif kalır.

[419] Resûlullah'ın (s.a.) şu sözü bu mânadadır: Dînâra, dirheme ve mideye kul ['abd] olan perişan olsun![84] Çünkü insan, bunları aşırı sevdiği ve gönlünü kaptırdığı zaman bunların kulu ['abd] gibi olur. Eğer elimizde hıristiyanlardan Meryem'in ilâh olduğunu söyleyen kimseler hakkında nasslar olmasaydı, buna karşın elimizde onların Meryem'e ilâh demediklerine dair haber ve nass olsaydı, yine de bu ta'zîme bakarak onların Meryem'e ilâh dediklerini söylemek mümkündü.

84 Buhârî, Cihad, 70

[٤١٧] وعلى أن هذه الطوائف الثلاث منهم من يقول في مريم أنها أم المسيح بن الله في الحقيقة ووالدته في الحقيقة، لا أم لابن الله الإلهي، ولا والدة لابن الله غيرها، ولا أب لابنها إلا الله، ولا والد لابنها إلا الله، وأن الله اختارها لنفسه ولولادة ولده وابنه من سائر النساء، ولو كانت كسائر النساء لما ولدت إلا عن وطء الرجال لها، وإنما اختصت بهذا لأنها حبلت بابن الله وولدت ابن الله الذي لا ابن له في الحقيقة إلا هو ولا ولد له إلا هو، وأنها على العرش جالسة عن يسار الرب والد ابنها، وابنها عن يمينه. وهم يدعونها ويسألونها سعة الرزق وصحة البدن وطول العمر وغفران الذنوب، وان تكون لهم عند ابنها ووالد ابنها سورا وسندا وذخرا وشفيعا وركنا.

[٤١٨] فلو أن إنسانا عظّم إنسانا عشر هذا التعظيم وقال فيه عشر هذا القول لجاز في لغة العرب بل في كل لغة أن يقال قد اتخذه إلها. ألا ترى إلى قول الله تعالى ﴿اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَرهبانهم أربابا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ «التوبة ٣١» وهم ما صاموا لهم ولا صلوا ولكن قلدوهم، فحرموا عليهم الحلال فحرموه، وأحلوا لهم الحرام فاستحلوه، وهذا دون ما قالوه في مريم.

[٤١٩] وفي هذا المعنى قوله صلّى الله عليه وسلم: تعس عبد الدنيا وتعس عبد الدرهم تعس عبد الخميصة» لما غلب عليه حب ذلك وشغفه به صار كالعبد له، فلو لم يكن معنا تلك النصوص فيمن قال منهم إنها إله فكان معنا خبر ونص أنهم ما قالوا إنها إله لجاز مع هذا التعظم أن يطلق،

Onlardan Meryem'in ilâh olduğunu söylemediklerine dair bir haber gelmemişken bunu söylemek nasıl mümkün olmasın? Zira onlar, Meryem'e öyle ta'zîmde bulundular ki onu meleklerin ve peygamberlerin üzerine çıkardılar ve onun hakkında ilâh için söylenebilecek şeyleri söylediler. İlâhtan istenebilecek dünya ve âhiret âfiyetini ve mükâfaatını Meryem'den istediler. Bu husus daha önce sana anlatıldı. Nitekim Ya'kûbiyye, Meryem'e (a.s.) münâcaatlarında şöyle demektedirler: "Ey Meryem! Ey Mesîh'in annesi! Bizim için bir kale, bir destek, bir hazine ve bir köşetaşı ol!" Nastûriyye de, "Ey Mesîh'in annesi! Bizim için aynı şekilde [bir kale, bir destek, bir hazine ve bir köşetaşı] ol" diyordu. Nastûriyye, Ya'kûbiyye'nin bu şekilde dua etmesini eleştirerek şöyle derler: "Siz, 'Ey Allah'ın annesi!' demeyin. 'Ey Mesîh'in annesi!' deyin." Ya'kûbiyye de onlara şöyle cevap verir: "Hem bize hem de size göre Mesîh, hakîkî mânada ilâhtır. Bu anlamda aramızdaki fark nedir? Fakat siz, bizim ve sizin görüşlerimizi bilmeyen kimseleri kandırmak istiyorsunuz. Bu yüzden bundan uzak olduğunuz ve tevhîd hususunda müslümanlara yakın bulunduğunuz izlenimi vermeye çalışıyorsunuz."

[420] Bil ki hıristiyan kitleler,-bir adamın bir kadını şehveti için seçip alması gibi- Allah'ın da Meryem'i kendisi ve çocuğu için seçip aldığına inanmaktadırlar. Bunu, en-Nazzâm ve el-Câhız nakletmiştir. [el-Câhız] dedi ki: "Onlar [hıristiyanlar], bunu ancak güvendikleri kimsenin yanında açıkça söylerler." İbnu'l-İhşîd, bunu *el-Me'ûne* isimli kitabında onlardan nakletmiş ve şöyle demiştir: "Onlar [hıristiyanlar], buna dolaylı olarak işaret ederler. Onların, 'Eğer O [Allah], çocuk sahibi [vâlid] olmasaydı, kısır olurdu. Halbuki kısırlık bir kusurdur. Bu, onların hepsinin görüşüdür. Onlar, dolaylı olarak cinsî münâsebete işaret ediyorlar." Bu bilgileri, *el-Me'ûne* isimli kitapta ve el-Câhız'ın hıristiyanlar hakkında yazdığı kitabında bulabilirsin. Öyle zannediyorum ki Ebû Ca'fer el-İskâfî de, bunu hıristiyanlar hakkında yazdığı kitabında zikretmişti. Ruhbân ve kilise erbâbı ile içli dışlı olan, onlarla uzun zaman geçiren ve onlarla dostluk kuran herkes bunları bilir.

فكيف وما أخبر أنهم ما قالوا إنها إله، ولقد عظموها ورفعوها على الملائكة والأنبياء وقالوا فيها ما يقال في الإله، وسألوها ما يسأل الإله من العافية والكفاية في الدنيا والآخرة كما قد تقدم لك ذلك حتى أن اليعقوبية لتقول في مناجاتها لمريم عليه السلام: يا مريم يا والدة المسيح كوني لنا سورا وسندا وذخرا وركنا، والنسطورية تقول: يا والدة المسيح كوني لنا كذلك، ويأنون مسألة اليعقوبية ويقولون لليعقوبية: لا تقولوا يا والدة الله وقولوا يا والدة المسيح، فتقول اليعقوبية لهم: فالمسيح عندنا وعندكم إله في الحقيقة فأي فرق بيننا وبينكم في معنى هذا، ولكنكم أردتم أن تمخرقوا عند من لا يعرف هذا من قولنا وقولكم فتوهمونه أنكم تتنزهون عن هذا وأنكم تقاربون المسلمين في التوحيد.

[٤٢٠] واعلم أن أفجاج النصارى يعتقدون أن الله اختار مريم لنفسه ولولده وتحظّاها كما يختار الرجل المرأة ويتحظاها لشهوته لها، وقد حكاه النظّام والجاحظ، وقال: إنما يفصحون بهذا عند من يثقون به. وقد قال ابن الإخشيد هذا عنهم في «المعونة» وقال: إليه يشيرون، ألا ترى أنهم يقولون لو لم يكن والدا لكان عقيما والعقم آفة، وهذا قول جميعهم وإلى البضاع يشيرون. وأنت تجد ذلك في كتاب «المعونة» وفي كتاب الجاحظ على النصارى، وأظن أبا جعفر الإسكافي قد ذكر هذا في كتابه على النصارى، وكل من خالط الرهبان وأرباب البيع وطاولهم وإنسهم عرف ذلك منهم.

[Hıristiyanlar Fıkhî/Furû Meselelerde de Mesih'e Muhalefet Etmişlerdir]

[421] Birisi şöyle diyebilir: "Siz, bu hıristiyan grupların hem usûlde hem de furû'da Mesîh'e, muhalefet ettiklerini iddia ettiniz. Biz, onların usûlde ona muhalefet ettiklerini verdiğiniz bilgilerden öğrenmiş olduk. Fakat furû'da ona muhalefet ettiklerini nereden çıkardınız?"

[422] Ona şöyle cevap verilir: "Mesîh, tahâreti, cenâbetin gusletmesini ve hayızlı kadının gusletmesinin vucûbiyetini açıkladı. Bu hıristiyan gruplar ise, bunların vâcip olmadığı, insanın tahâretsiz ve istincâ yapmadan namaz kılabileceği ve cünüp olarak namaz kılabileceği hususunda ihtilâf etmezler. Onlar, cünüplük, bevletme, büyük abdest yapma vb.'nin namaza engel olmayacağı konusunda ihtilâf etmezler. Bu durumda namaz kılan kişi, bevlederek, büyük abdest yaparak ve cinsel ilişkide bulunarak -bu cinsel ilişki zinâ olsa dahi- namaz kılabilir. Bunların hiçbiri namaza mani değildir ve namazı ifsat etmez. Bilakis onlara göre efdal olan cünup olarak, büyük ve küçük abdest yaparak ve yellenerek namaz kılmaktır. Bu şekilde namaz ise müslümanların ve yahudilerin namazından çok uzaktır. Bütün bunlar, Mesîh'in kıldığı namaza muhaliftir."

[Mesîh, Tevrât'ı Tasdik Etmek İçin Gelmiştir]

[423] Mesîh, namazında kendisinden önceki ve zamanındaki İsrâiloğulları peygamberlerinin okudukları şeyleri okuyordu. Onun zamanındaki peygamberler, Tevrât'tan ve Dâvûd'un Zebûr'undan Allah kelâmı ve Allah sözü okuyorlardı. Bu hıristiyan gruplar ise, namazlarında öncekilerin uydurdukları kendilerine ulaşan, ağıt ve şarkı yerine geçebilecek birtakım sözleri söylüyorlardı. Onlar, uyduran kimseye nispet ederek, "Bu, falanın Aşai Rabbani ayinidir." diyorlardı.

[424] Hıristiyanlar, doğuya doğru namaz kılarlar. Halbuki Mesîh, Allah kendisini vefat ettirinceye kadar batıya ve Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kıldı. Mesîh'ten önce Dâvûd ve İsrâiloğullarının diğer peygamberleri de aynı yöne dönüp namaz kılarlardı. Mesîh, kendisinden önce gelen Mûsâ, Hârûn ve diğer peygamberler gibi sünnet [hitân] oldu ve sünnet olmayı vâcip kıldı. Mesîh ve ashâbı, dünyadan ayrılıncaya kadar İsrâiloğullarının oruç tuttukları günlerin dışında oruç tutmadılar.

[٤٢١] فإن قال قائل: ادعيتم أن هذه الطوائف قد خالفت المسيح في الأصول والفروع وقد عرفنا بما ذكرتم مخالفتهم له في الأصول فمن أين لكم أنهم قد خالفوه في الفروع؟

[٤٢٢] قيل له: كان المسيح يتدين بالطهارة، وبغسل الجنابة، وبوجوب غسل الحائض، وهذه الطوائف لا تختلف بأن ذلك ليس بواجب، وأن للإنسان أن يصلي وهو غير مطهر وغير مستنج، ويصلي وهو جنب، ولا يختلفون في أن الجنابة والبول والغائط وغير ذلك لا يقطع الصلاة، وأن المصلي له أن يصلي وهو يبول وهو يتغوط وهو يجامع وإن كان الجماع في زنى، فما هذا شيء يقطع الصلاة ولا يفسدها بل الأفضل عندهم أن يصلي وهو جنب وهو يتغوط ويبول ويضرط، لأن ذلك ابعد من صلاة المسلمين واليهود، وكل هذا خلاف صلاة المسيح.

[٤٢٣] وكان المسيح يقرأ في صلاته ما كان الأنبياء وبنو إسرائيل قبله وفي زمانه، وفي زمانه يقرؤون من كلام الله ومن قول الله من التوراة ومن زبور داود، وهذه الطوائف من النصارى إنما تقول في صلاتها كلاما قد لحنه لهم الذين يتقدمون ويصلون بهم، فجرى مجرى النوح والأغاني فيقولون: هذا قداس فلان، ينسبونه إلى الذين وضعوه.

[٤٢٤] وهم يصلّون إلى المشرق وما صلى المسيح إلى أن توفاه الله إلا إلى المغرب وبيت المقدس، قبله داود والأنبياء وبنو إسرائيل، وقد اختتن المسيح وأوجب الختان كما أوجبه من قبله موسى وهارون والأنبياء، وما صام هو وأصحابه إلى أن خرج من الدنيا إلا اليوم الذي صامه بنو إسرائيل.

Mesîh, hıristiyanların tuttukları elli günlük oruç, Ninova orucu ve Bâkire (Meryem) orucu gibi oruçların hiçbirini asla tutmamıştır. Mesîh, hıristiyanların oruçlu iken yedikleri şeyleri yememiş ve bu konuda haram kıldıkları şeyleri haram kılmamıştır. Mesîh, Pazar gününü bayram yapmamıştır. Mesîh, hiçbir kilise inşa etmemiş ve Cumartesi gününü bir saat bile tatil etmemiştir. Mesîh, domuz etini asla yememiş, aksine onu haram kılmış ve önceki peygamberlerin yaptıkları gibi domuz eti yiyenleri lanetlemiştir.

[425] Hıristiyanlar şöyle iddia etmektedirler: "O [Mesîh], Mecdelli Meryem'e efsûn [rukye] yaptı ve ondan yedi şeytan çıkardı. Şeytanlar ona, 'Biz, nerede barınacağız?' diye sordular. Mesîh de, domuzları kastederek, 'Şu necis hayvana girin.' dedi."[85]

[426] O [Mesîh], ehl-i kitap olmayanların kestikleri hayvanları ve onların kadınlarıyla nikâhlanmayı haram kılmıştır.

[427] O [Mesîh], nikâh, talâk, miras ve haddler [cezalar] konusunda kendisinden önceki peygamberlerin yolunu takip etmiştir. Fakat bu hıristiyanlara göre, zinâ ve livâta yapana, namuslu kadınlara iftira edene ve içki içip sarhoş olana dünyada ve âhirette asla hadd [ceza] yoktur ve azap olmayacaktır.

[428] Hulasa Mesîh, Tevrât'ı ihyâ ve ikâme etmek için geldi ve şöyle dedi: "Ben size, Tevrât ve benden önceki peygamberlerin vasiyetleriyle amel etmek için geldim. Ben, bozucu olarak değil, tamamlayıcı olarak geldim. Allah indinde göğü yerin üzerine düşürmek, Mûsâ'nın şeriatinden bir şeyi kaldırmaktan daha kolaydır. Kim bundan bir şeyi kaldırırsa, ona göklerin egemenliğini kaldıran denilir."[86]

[429] Mesîh ve ashâbı, dünyadan ayrılıncaya kadar bu şekilde devam ettiler. Mesîh, ashâbına şöyle dedi: "Ben nasıl amel ettiysem siz de öyle amel edin. İnsanlara, benim size tavsiye ettiğim şeyleri tavsiye edin. Ben, size nasıl davrandıysam siz de onlara öyle davranın ve ben sizin için ne yaptıysam siz de onlara öyle yapın."

---

85 Krş. Markos, 16:9; Luka, 8:2

86 Krş. Matta, 5:17-19; Luka, 16:17

فأما هذه الخمسون يوما التي تصومها النصارى، وصوم نينوى، وصوم العذارى، فما صام شيئا منها قط، ولا أكل في الصوم ما يأكلونه، ولا حرّم فيه ما يحرمونه، ولا اتخذ يوم الأحد عيدا قط، ولا بنى بيعة قط، ولا عطل يوم السبت ساعة واحدة، ولا أكل خنزيرا قط بل حرمه ولعن أكلته كما فعل الأنبياء قبله.

[٤٢٥] والنصارى تزعم إنه رقى مريم المجدلانية فأخرج منها سبع شياطين، وأن الشياطين قالت له: أين نأوي؟ فقال لها: اسلكي هذه الدابة النجسة، يعني الخنازير.

[٤٢٦] وحرّم ذبائح من ليس من أهل الكتاب وحرم مناكحتهم.

[٤٢٧] وسار في المناكح والطلاق والمواريث والحدود سيرة الأنبياء قبله، وليس عند هؤلاء النصارى على من زنى أو لاط أو افترى أو سكر حدّ البتة ولا عذاب في الدنيا ولا في الآخرة.

[٤٢٨] وفي الجملة أن المسيح جاء لأحياء التوراة وإقامتها، وقال: إنما جئتكم لأعمل بالتوراة وبوصايا الأنبياء قبلي، وما جئت ناقضا بل متمما، ولأن تقع السماء على الأرض أيسر عند الله من أن تنقض شيئا من شريعة موسى، ومن نقض شيئا من ذلك يدعى ناقضا في ملكوت السماء.

[٤٢٩] ومازال هو وأصحابه كذلك إلى أن خرج من الدنيا وقال لأصحابه اعملوا كما رأيتموني اعمل ووصوا الناس بما وصيتكم به، وكونوا معهم كما كنت معكم، وكونوا لهم كما كنت لكم.

[Hıristiyanlar Külfetli Olduğu İçin Mesîh'ten Sonra Tevrât'ı Terkettiler]

[430] Kendisinden sonra ashâbı bu şekilde devam etti. İlk asırdaki ashâbından sonra gelenler ve onların peşinden gelenler de, uzun süre aynı şekilde devam ettiler. Onlardan sonra gelenler, dini terk etmek anlamına gelse de, dinde değişiklik ve tebdil yapmaya, bid'atler ortaya koymaya, riyâset talep etmeye, insanlara arzularına göre yaklaşmaya, yahudilere tuzak kurmaya ve öfkelerini onlardan çıkarmaya başladılar.

[431] Bu husus, ellerinde bulunan ve devamlı müracaat ettikleri İncîl'lerde açıkça görülmektedir. Onların, *Kitâbu Efrâksis* [Elçilerin İşleri] olarak bilinen kitaplarında şöyle geçmektedir: "Bir grup hıristiyan Beytu'l-Makdis'ten çıkarak Antakya'ya ve Şâm'ın başka yerlerine geldiler. İnsanları, Tevrât'ın yoluna, Tevrât ehli olmayanların kestikleri hayvanların haram olduğuna, sünnet olmaya, Cumartesi gününü ikâme etmeye, domuzun haramlığına ve Tevrât'ın haram kıldığı başka şeyleri işlemeye davet ettiler."[87] Fakat bu, o milletlere zor geldi ve onu ağır buldular. Bunun üzerine hıristiyanlar Beytu'l-Makdis'te toplandılar[88] ve bunları o milletlere kabul ettirme ve onları buyrukları altına alma hususunda istişarede bulundular. Sonunda, o milletlerle içli dışlı olmak, onlara serbestlik tanımak, onların arzularına cevap vermek, onlara muhalefet etmeyi terk etmek, onlara karışmak, kestiklerini yemek, onların ahlâkî ilkelerine göre hareket etmek ve yaptıkları şeyleri doğru bulmak gerektiği hususunda görüş birliğine vardılar ve bu hususta bir kitap meydana getirdiler.

[Pavlus'un, Hıristiyanlığın Tahrif Edilmesindeki Etkisi]

[432] Pavlus, onların *Sillîh* [Elçi] adını verdikleri kitapta şöyle demişti: "Onlara, 'İnsanları ne zamana kadar yahudileştirmeye çalışacaksınız?' dedim."[89] O, Elçiler/Sillîhiyyîn [kitabında] şöyle demiştir: "Ben yahudi ile yahudi oldum. Romalı ile Romalı oldum. Arâmî -ki onlar, yıldızlara ve putlara tapan kimselerdir- ile Arâmî oldum."[90]

---

87 Krş. Elçilerin İşleri, 14:26
88 Krş. Elçilerin İşleri, 15:4
89 Galatyalılar, 2:14
90 Krş. 1. Korintliler, 9:20-21.

[٤٣٠] ومازال أصحابه بعده على ذلك وكذلك، ثم الذين بعد القرن الأول من أصحابه، ثم من بعدهم بالدهر الطويل. ثم أخذوا في التغيير والتبديل، والبدع في الدين، وطلب الرئاسة، والتقرب إلى الناس بما يهوون، ومكايدة اليهود وشفاء الغيظ منهم وإن كان فيه ترك الدين.

٥ [٤٣١] وهذا بين في الأناجيل التي معهم وإليها يرجعون، وفي كتابهم المعروف بكتاب أَفْراكْسِسْ[٤١]، فإن فيه أن قوما من النصارى خرجوا من بيت المقدس وأتوا انطاكية وغيرها من الشام؛ فدعوا الناس إلى سنة التوراة، وإلى تحريم ذبائح من ليس من أهلها، وإلى الختان، وإلى إقامة السبت، وإلى تحريم الخنزير، وإلى ما حرمته التوراة. وان ذلك شق على الأمم واستثقلوه، فاجتمع النصارى ببيت ١٠ المقدس، وتشاوروا فيما يحتالون به على الأمم ليجيبوهم[٤٢] ويطيعوهم،[٤٣] فأوجب رأيهم مداخلة الأمم والترخص لهم والانحطاط في أهوائهم، وترك مخالفتهم، والاختلاط بهم، والأكل من ذبائحهم، والتخلق بأخلاقهم، وتصويبهم فيما هم عليه. وانشؤوا في ذلك كتابا.

[٤٣٢] وقد قال بولس في الكتاب الذي يسمونه السليح: أنا قلت لهم إلى ١٥ كم تهودون الناس؟ وقال في السليحين: كنت مع اليهودي يهوديا ومع الرومي روميا، ومع الأَرَمائِيّ أرمائيّا [والأرمائيّ من يعبد الكواكب والأوثان].[٤٤]

---

٤١ في الأصل أفراسكس، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٨٩
٤٢ في الأصل ليوجيبونهم، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٩٠
٤٣ في الأصل ويطيعونهم، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٩٠
٤٤ ما بين القوسين ساقط من (ط)

[433] Pavlus, onlara [hıristiyanlara] göre Mûsâ, Hârûn, Dâvûd ve bütün peygamberlerden daha üstündür. Onun mektupları ve sözleri kilisede okunduğu zaman, ona ve sözlerine tazim ve saygı göstermek için hıristiyanlar ayağa kalkarlar. Onlar, bu muameleyi, Mesîh'in kelâmı olduğuna ve -insanlara elçi olarak gönderdiği, onun için denizi yardığı ve asâyı yılana çevirdiği- Mûsâ için yazdığına inandıkları Tevrât'a yapmazlar. Onlar, İncîllere ve içlerinde Mesîh'in sözleri bulunan kitaplara da böyle yapmazlar.

[434] O [Pavlus], yahudilere şöyle dedi: "Tevrât, kendisiyle amel eden kimse için güzel bir yoldur."[91] O, Mûsâ'nın ve peygamberlerin düşmanları olan Romalılara ve başkalarına ise şöyle diyordu: "Tevrât, insanları tahrik eden bir kitaptır. İnsanlar, Tevrât'ın hükümlerinden kurtuldukları zaman, Allah'ın iyiliği kemâle ermiş ve fazlı tamamlanmış olur."[92]

[435] Bunların hepsi, daha fazlası ve daha fâhişi hıristiyanların yanında bulunmaktadır. Halbuki onlar, Mesîh'in Tevrât'la amel ettiği gibi ve onun insanlara amel etmelerini tavsiye ettiği hükümlerle amel etmişlerdi.

[Müslümanlar, Hıristiyanların Düştüğü Hataya Düşmemelidirler]

[436] İnsanların, peygamberlerin şeriatleriyle amel etmekten nasıl sıyrıldıklarına bak! Onlar, o şeriatler üzere olduklarını iddia ederler, fakat onlardan uzaklaşmışlardır. Bundan ders çıkar ve dikkatli ol!

[437] Bu tavır, bu ümmette de ortaya çıktı. Onların içinde Peygamber'in vasiyetlerini iptal eden, sünnetine sırt çeviren, değiştirilmiş ve tebdil olduğunu iddia ederek Kitâb'ını terk eden nice insanlar var. Bir başkası, Kur'ân'ın, fukahâ ve ulemânın söyledikleri dışında bir bâtını olduğunu söylüyor. Bunun dışında, İslâm'da yeni ortaya çıkan türlü türlü bid'atler ortaya koydular ve bid'atçilerin çoğalmasıyla Ehl-i Hakk'a galip gelmeye başladılar. Ehl-i Hak ise, onları bid'atçilikle suçluyor, onları tenkit ediyor ve onları bertaraf etmeye çalışıyordu.

[438] İşte bu şekilde peygamberlerin -selâm onların üzerine olsun- dinleri değiştirilmeye ve ilim ölmeye başlıyordu. Nitekim Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Allah, ilmi insanların göğüslerinden çekip çıkararak almaz. Fakat âlimlerin ölmesiyle ilim ölür.

91 Bkz. 1. Timoteos, 1:8; krş. Romalılar, 10:5; Galatyalılar, 3:12

92 Krş. Romalılar, 10:4; Efesliler, 2:15

[٤٣٣] وبولس هذا عندهم اجلّ من موسى وهارون وداود وجميع الأنبياء، وإذا قرئت رسائله وكلامه في البيعة قاموا قياما إعظاما وإجلالا له ولكلامه؛ ولا يفعلون ذلك بالتوراة التي هي عندهم كلام المسيح وهو كتبها لموسى وأرسله إلى خلقه وفلق له البحر وقلب له العصا حية، ولا في الأناجيل وفيها كلام المسيح.

[٤٣٤] وهو يقول لليهود: التوراة سنة حسنة لمن عمل بها، ويقول للروم وغيرهم من أعداء موسى والأنبياء: التوراة مهيجة للبشر، وإذا وضع عن الناس شرائع التوراة فقد كمل بر الله وتمّ فضله.

[٤٣٥] هذا كله مع النصارى وأعظم منه وأفحش. وقد عملوا عمل المسيح بالتوراة ووصيته الناس بالعمل بها.

[٤٣٦] انظر كيف ينسلخ الناس من العمل بشرائع الأنبياء الذين يدعون أنهم عليها ويخرجون منها، واعتبر وكن على حذر.

[٤٣٧] فقد بدت هذه السيرة في هذه الأمة، فكم فيهم ممن قد عطل وصايا النبي صلّى الله عليه وسلم ونبذ سنته وهجر كتابه لأنه زعم إنه مغير مبدل، وآخر يقول له باطن غير ما عليه الفقهاء والعلماء، إلى غير ذلك من أنواع البدع التي قد نشأت في الإسلام وغلب أهلها بالكثرة أهل الحق فيبدعونهم ويسبونهم وينفرون عنهم.

[٤٣٨] وهكذا تتغيّر ملل الأنبياء عليهم السلام ويموت العلم، كما قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: إن الله لا يقبض العلم إنتزاعا من صدور الرجال، ولكن يموت العلم بموت العلماء،

Âlimler öldükleri zaman, insanlar cahilleri reis edinirler ve onlara soru sorarlar. Onlar da ilimsiz oldukları hâlde fetvâ verirler. Böylece hem haktan saparlar, hem de saptırırlar." [93] Sonra da yiyiciler ve dinden geçinenler vardır. Nitekim Allah (a.c.) şöyle buyurmaktadır: *Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler ve (insanları) Allah yolundan çevirirler* (Tevbe, 9/34). İşte bunlar, âbidler ve âlimlerdir. Allah, onlardan birçoğunun durumunu sana anlattı. Şu hâlde âlim ve âbid olmayan kimse neler yapmaz! Allah'ın seni sakındırdığı gibi sen de onlardan sakın ve Resûlullah'ın (s.a.) tavsiyelerine yönel!

[439] Bil ki Mesîh'in dini ve diğer resûllerin dinleri bir defada değiştirilmemiş ve tebdil edilmemiştir. Bu değiştirme işinin tamamlanması her asırda ve her devirde yavaş yavaş olmuştur. Hak ehli azalmaya, bâtıl ehli çoğalmaya devam etti. Sonunda hak ehli mağlup oldu ve onlarla birlikte hakk da öldü.

[Hıristiyanlar Roma Döneminde İncîl'i Yeniden Yazdılar]

[440] Mesîh'in ashâbı, kendisinden sonra yahudiler ve İsrâiloğulları ile birlikte -aralarında Mesîh'in durumu hakkında ihtilâf bulunmasına rağmen- onların kiliselerinde namaz kılıyorlar ve onlarla aynı mekânda bayramlarını kutluyorlardı. Onlar, Rûmların hâkimiyeti altında bulunuyorlardı. Bu nedenle hıristiyanlar, yahudileri Rûm krallarına şikâyet ediyorlar, içinde bulundukları zayıflığı onlara anlatıp onlardan merhamet istiyorlar, krallar da onlara merhamet ediyorlardı. Bu şikâyetler çoğalınca Rûmlar onlara şöyle dediler: "Bizimle yahudiler arasında, dinlerini değiştirmeyeceğimize dair bir anlaşma bulunmaktadır. Eğer siz, onların dininden çıkıp ayrılırsanız, bizim yaptığımız gibi doğuya dönüp namaz kılarsanız, yediklerimizi yerseniz ve helâl kıldıklarımızı helâl görürseniz, size yardım eder ve sizi daha güçlü yaparız. O zaman yahudilerin üzerinizde bir tasallutu kalmaz ve siz onlardan daha güçlü olursunuz." Hıristiyanlar, "Evet! Yaparız!" deyince Rûmlar, "Öyle ise gidiniz bize arkadaşlarınızı ve kitabınızı getiriniz." dediler. Bunun üzerine hıristiyanlar, arkadaşlarına gelip kendileri ile Rûmlar arasında geçenleri haber verdiler ve onlara şöyle dediler: "İncîl'i getirin ve kalkın hep beraber onlara gidelim."

93 Buhârî, İlim, 34

فإذا ماتوا اتخذ الناس رؤساء جهالا، فسئلوا فأفتوا بغير علم فضلوا وأضلوا». ثم المستأكلة ومن تكسب بالدين، وقد قال الله عز وجل: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آَمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ «التوبة: ٣٤» فهؤلاء العباد وهؤلاء العلماء وقد عرفك الله حال كثير منهم، فكيف بمن ليس بعالم ولا عابد. فاحذر كما حذرك الله، واقبل وصية رسول الله عليه السلام.

[٤٣٩] واعلم أن دين المسيح وديانات الرسل عليهم السلام لم تتغير ولم تتبدل جملة واحدة ولكن شيئا بعد شيء، وفي كل عصر وفي كل حين حتى تكامل تغيرها، وما زال أهل الحق فيها يقلون وأهل الباطل يكثرون حتى غلبوا ومات بهم الحق.

[٤٤٠] فكان أصحاب المسيح بعده مع اليهود وبني إسرائيل في كنائسهم يقيمون صلاتهم وأعيادهم في مكان واحد وبينهم الخلاف في شأن المسيح، وكانت الروم تملكهم، وكانت النصارى تشكو اليهود إلى ملوك الروم، وتبدي لهم الضعف الذي فيهم وتسترحمهم فيرحمونهم، وكثر هذا فكانت الروم تقول لهم: بيننا وبين اليهود عهد أن لا نغير أديانهم، فلو خرجتم من أديانهم وفارقتموهم وصليتم إلى المشرق كما نصلي وأكلتم ما نأكل واستبحتم مما نبيح نصرناكم وأعززناكم، ولم يكن لليهود عليكم سبيل بل صرتم اعز منهم. قالوا: نفعل. قالوا فاذهبوا فهاتوا أصحابكم وهاتوا كتابكم. فجاؤا بأصحابهم فأخبروهم بما كان بينهم وبين الروم، وقالوا لهم هاتوا الإنجيل وقوموا حتى نصير إليهم،

Arkadaşları, onlara şöyle dediler: "Siz çok kötü bir iş yaptınız. İncîl'i, necis Romalıların eline vermek bize helâl değildir. Romalıların dediklerini kabul etmekle dinden çıkmış olursunuz. Sizin onlara karışmanız helâl değildir. Bilakis onlardan uzak durmanız, onların İncîl'e ve ona ulaşmasına mâni olmanız gerekir." Ardından aralarında şiddetli bir tartışma meydana geldi.

[441] Bunun üzerine onlar (Rûmların teklîfini kabul edenler), Rûmlara gelerek şöyle dediler: "Yahudilerden önce, bizim şu arkadaşlarımıza karşı bize yardım edin ve kitabımızı onlardan alıp bize verin." Bunun üzerine hıristiyanlar, Rûmlardan kaçtılar ve çeşitli beldelerde gizlendiler. Rûmlar da, Musul civarındaki ve Arap yarımadasındaki valilerine mektup yazarak onları talep ettiler. Onlardan bir kısmına ulaşıldı; bazılarını yaktılar, bazılarını da öldürdüler.

[442] Rûmların teklîfini kabul eden hıristiyanlar, bir araya geldiler ve ellerinden giden İncîl yerine koyacakları şey hususunda istişarede bulundular. Sonunda yeni bir İncîl inşâ etmek üzere görüş birliğine vardılar ve dediler ki: "Tevrât, peygamberlerin şecerelerini ve onların hayatlarının tarihini anlatıyor. İncîl'i bunun üzerine bina edelim. Her birimiz, İncîl'in lafızlarından ve hıristiyanların Mesîh hakkında söylediklerinden hafızasında kalanları söylesin." Bunun üzerine bir grup bir İncîl yazdı. Onlardan sonra gelen diğer bir grup başka bir İncîl yazdı. Böylece çok sayıda İncîl yazdılar. Fakat orijinal İncîl'de bulunanların çoğu bu yeni İncîl'lerden düştü. Onların içinde sahih İncîl'de bulunan pek çok şeyi bilen birkaç kişi vardı. Fakat reisliklerini sağlamlaştırmak için bunlara engel oldular. Halbuki onda [sahih İncîl'de] haçtan ve haça gerilenden bahis yoktu. Onlar, seksen İncîl bulunduğunu iddia etmektedirler. Zamanla bu İncîller azaldı ve her birinin kendi asrında yazdığı dört şahsın İncîl'iyle sınırlandı. Ondan sonra gelen kimse, bunların eksik olduğunu gördü ve kendisine göre en doğru veya doğruya en yakın bulduğu yeni bir İncîl yazdı.

[Hıristiyanlar İncîl'de Yaptıkları Tahrifatı Unutturmak için Mesîh'in Dili Olan İbrânîce'yi Terkettiler]

[443] Bu İncîller içinde, Mesîh'in ve arkadaşlarının konuştukları İbrânî dilinde yazılmış tek bir incîl yoktur. İbrânîce, İbrâhîm el-Halîl'in ve diğer peygamberlerin diliydi. Onlar bu dili konuşuyorlardı ve Allah'ın kitapları onlara ve diğer İsrâiloğulları peygamberlerine bu dilde nâzil oluyordu. Allah, onlara bu dil ile hitap etmişti. Ama onlar bu dili terk ettiler.

فقال أولئك لهم: بئس ما صنعتم ولا يحل لنا أن نمكن الروم الأنجاس من الإنجيل وقد خرجتم أنتم من الدين بإجابتكم الروم، ولا يحل لنا مخالطتكم، بل وجبت البراءة منكم ومنعكم من الإنجيل والوصول إليه. فوقع بينهم الخلاف الشديد.

[٤٤١] وعادوا أولئك إلى الروم وقالوا لهم: أعينونا على أصحابنا هؤلاء قبل اليهود، وخذوا لنا منهم كتابنا، فاستتر أولئك من الروم وفروا في البلاد. فكتب الروم فيهم إلى عمالهم بنواحي الموصل وبجزيرة العرب. فطلبوا، فوقع منهم قوم فأحرقوا وقوم فقتلوا.

[٤٤٢] واجتمع الذين أجابوا الروم وتشاوروا فيما يعتاضون عن الإنجيل إذ قد فاتهم، فتقرر رأيهم على أن ينشئوا إنجيلا. وقالوا إنما التوراة موالد الأنبياء وتواريخ أعمارهم فنبني الإنجيل على ذلك، ويذكر كل واحد منا ما حفظه من ألفاظ الإنجيل ومما تحدث به النصارى عن المسيح. فكتب قوم إنجيلا. ثم أتى من بعدهم قوم وكتبوا إنجيلا، وكتبوا عدة أناجيل، وسقط عنهم الكثير مما في الأصل. وكان فيهم الواحد بعد الواحد ممن يعرف أمورا كثيرة في الإنجيل الصحيح فأمسكوا عنها لتتم رئاستهم، ولم يكن في ذاك ذكر الصَلْب[٤٥] ولا الصلبوت، وهم يزعمون إنها كانت ثمانين إنجيلا، فلم تزل تقل وتختصر حتى بقي منها أربعة أناجيل لأربعة نفر عمل كل واحد في عصره إنجيلا، وجاء من بعده فرآه مقصرا فعمل إنجيلا هو عنده أصح من إنجيل غيره وأقرب إلى الصحة.

[٤٤٣] ثم ليس فيها إنجيل بلغة المسيح التي كان يتكلم بها هو وأصحابه وهي العبرانية لغة إبراهيم الخليل وسائر الأنبياء، بها تكلموا وبها نزلت كتب الله على هؤلاء وغيرهم من بني إسرائيل، وبها خاطبهم الله، فتركها هؤلاء.

---

٤٥ في (ط) الصليب، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٩٤

[444] Âlimler, onlara şöyle demişti: "Ey hıristiyan topluluğu! Mesîh'in ve ondan önceki peygamberlerin -selâm onların üzerine olsun- dili olan İbrânîce'yi terk ederek diğer dillere geçtiniz? Çünkü herhangi bir hıristiyanın, İbrânî dilindeki farzlardan birini bu İncîllerde okuyamaması bir hile ve bir tuzaktır aynı zamanda rezil olmaktan kaçıştır."

[445] İnsanlar, onlara şöyle dedi: "İbrânîce'yi terk ediş, ilk hıristiyanların riyâset talep etmek amacıyla dini görüşlerde [İncillerde] tahrif yapmaları, sonra uydurdukları yalanların üzerini kapatmaya ve bunu da gizlemeye çalışmaları sebebiyle oldu." Çünkü İbrânîler, o zaman kitâb ve ilim ehli kimselerdi. Bu nedenle bu hıristiyan grup, dili değiştirdiler; hatta ilim ehli gizledikleri görüşlerini ve maksatlarını anlamasınlar diye bu dilden [İbrânîce'den] tamamen vazgeçtiler. Aksi takdirde mezheplerini yerleştiremeden ve başarıya ulaştıramadan foyaları ortaya çıkacaktı. Bu yüzden Mesîh'in ve arkadaşlarının konuşmadıkları, halkı ehl-i kitâb olmayan, Allah'ın kitaplarını ve şeriatlerini bilmeyen -Rûm, Süryânî, Fars, Hind, Ermeni ve başka yabancı milletlerin dillerinden- birçok dile döndüler. Bundan maksat, ayıplarını örtmek için karışıklık meydana getirerek ve hile yaparak, o dini talep eden azınlık grubun elinden reisliği alma hususunda amaca ulaşmaktı. Eğer böyle olmasaydı, İbrâhîm'in, çocuklarının ve Mesîh'in dilini terk edemezlerdi. Zira onlara delil bu dille gelmiş ve kitaplar kendilerinde bu dilde nâzil olmuştu. Çünkü İsrâiloğullarına ve yahudilerin kâfirlerine kendi dillerinde davet yapıldığı zaman delilin isbâtı daha kuvvetli olurdu ve onlarla kaçmalarına imkân vermeyen kendi dillerinde münazara edilirdi. Bunu iyi öğren! Çünkü bu büyük bir esastır.

[Hıristiyanlara Göre Mesîh İncil'i Alan Değil Gönderendir]

[446] Bil ki -Allah sana merhamet eylesin!- bu üç hıristiyan grup, Allah'ın Mesîh'e bir İncîl veya herhangi bir kitâb indirdiğine asla inanmazlar. Bilakis onlara göre, peygamberleri yaratan, onlara kitaplar indiren ve onlara melekleri gönderen Mesîh'in tâ kendisidir. Onların ellerinde bulunan dört İncîl, dört ayrı şahsa aittir. Bunlardan her biri, kendi İncîl'lini yaşadığı asırda yazmıştır. Ardından gelen, kendi İncîl'i daha doğru olduğu gerekçesiyle başkasının yazdığı İncîl'i beğenmemiştir. Bu dört incil, bazı konularda ittifâk ederler, bazılarında ise ihtilâf ederler.

[٤٤٤] وقد قالت العلماء لهم: عدولكم معشر النصارى عن اللغة العبرانية وهي لغة المسيح والأنبياء قبله عليهم السلام إلى سائر اللغات حتى ما من نصراني يتلو هذه الأناجيل في فرض من فروضه بلغة العبراني حيلة ومكيدة وفرارا من الفضيحة.

٥ [٤٤٥] فقال الناس لهم: إنما وقع العدول عنها لما قصده أصحابكم الأولون من الادّغال في المقالات، واحتيالا في تدليس ما وضعوه من الأكاذيب وسترا لما احتالوا طلبا للرئاسة، وذلك أن العبرانية هم كانوا أهل الكتاب وأهل العلم في ذلك الزمان، فغيّر هؤلاء النفر اللغة بل عدلوا عنها كلها لئلا يفهم أهل العلم مذهبهم وقصدهم لسترها فيفتضحوا قبل تمكن ١٠ مذهبهم ولا يتم لهم. فعدلوا إلى لغات كثيرة ما تكلم المسيح وأصحابه بها، وليس أهلها من أهل الكتاب، ولا لهم علم بكتب الله وشرائعه، كالروم والسريانيين والفرس والهند والأرمن وغيرهم من الأعاجم، وتلبيسا واحتيالا لستر العورة وتمام البغية في طلب الرئاسة من أولئك القوم القليل الذين طلبوها بالدين. ولولا ذلك للزموا لغة إبراهيم وولده والمسيح الذين بهم ١٥ قامت البيّنة، وعليهم أنزلت الكتب، وكان ذلك أولى بإثبات الحجة على بني إسرائيل وكفرة اليهود إذا ادعوا بلسانهم، ونوظروا بلغتهم التي لا يمكنهم دفعها. فاعرف هذا فإنه أصل كبير.

[٤٤٦] واعلم رحمك الله، أن هذه الطوائف الثلاث من النصارى لا تعتقد أن الله أنزل على المسيح إنجيلا ولا كتابا بوجه من الوجوه، بل عندهم أن المسيح خلق ٢٠ الأنبياء وأنزل عليهم الكتب، وأرسل إليهم الملائكة. وإنما معهم أربعة أناجيل لأربعة نفر، كتب كل واحد منهم إنجيله في زمانه، وجاء من بعده فما رضي إنجيل غيره، وكان إنجيله أولى. وهم يتفقون في مواضع ويختلفون في مواضع،

Bazılarında bulunan bilgiler diğerlerinde yoktur. İncîller, yahudiler, Rûmlar ve diğer milletlerden bir grup erkek ve kadından yapılan, "Onlar şöyle dediler, böyle yaptılar." şeklindeki nakillerdir. İncîllerde, muhâl, bâtıl, zayıf, yalanı bariz ve çelişkisi açık pek çok husus vardır. İnsanlar, bunları araştırdılar ve tek tek tespit ettiler. Düşünen bir kimse bunları okuduğu zaman bunu [söylediğimizi] anlar.

[447] İncîllerde, az miktarda Mesîh'in sözleri, haberleri ve tavsiyeleri bulunmaktadır. İncîllerden birini Yuhanna, birini de Mattâ yazmıştır. Fakat bu ikisinden sonra gelen Markos, onların İncîllerini beğenmemiştir. Onlardan sonra gelen Luka, yazılan İncîllerin hiçbirini beğenmediği için başka bir İncîl yazmıştır. Bunlardan her birine göre daha önce İncîl yazan arkadaşları, bazı bilgileri doğru yazmış, bazılarını eksik bırakmıştır. Bu nedenle başkası ondan daha iyi bilmekte ve daha doğru yazmaktadır. Eğer önceki yazar, isabetli ve doğru yazsaydı, onun İncîl'ine muhalif başka bir İncîl'in yazılmasına gerek kalmazdı. Bu İncîl'lerden hiçbiri diğerinin şerhi değildir. Zira sonra gelen öncekinin kitabını şerh eder. Onun sözünü olduğu gibi nakleder, sonra şerh eder. Bunu iyi öğren! Başka bir İncîl'in yazılmasına ihtiyaç duyulduğuna göre önceki İncîl eksik yazılmıştır.

[448] Bu üç hıristiyan gruba göre, bu dört kişi Mesîh'in arkadaşları ve öğrencileridir. Halbuki onların kim olduklarını bilmiyorlar. Bu hususta ellerinde iddiadan başka bir şey yoktur. Bilakis Luka, İncîl'inde Mesîh'i görmediğini söylemektedir. Dört İncîl'den sonuncusunun yazarı olan Luka, İncîl'ini kendisi için yazdığı kişiye hitap ederek şöyle demektedir: "Senin hayra, ilme ve edebe çok istekli bir kişi olduğunu öğrendim. Ben bu İncîl'i bildiğim için yazdım. Çünkü ben Kelime'ye hizmet eden ve onu gören kimselere yakındım."[94] Her şeyden önce Luka, Kelime'yi -ki onlar, Kelime ile Mesîh'i kastederler- görmediğini açıkça ifade etmiş, sonra da Mesîh'i gören kimseleri gördüğünü iddia etmiştir. Onu görenleri gördüğü de bir iddiadan başka bir şey değildir. O, dürüst birisi olsa bile, onun haberinin bir bilgi değeri yoktur. Bununla beraber kendi İncîl'inin diğer İncîllerden daha doğru olduğunu iddia etmektedir.

94 Krş. Luka, 1:1-4

وفي بعضها ما ليس في بعض، وهي حكايات قوم رجال ونساء من اليهود والروم وغيرهم أنهم قالوا كذا، وفعلوا كذا، وفيها من المحال والباطل والسخف والكذب الظاهر والتناقض البيّن شيء كثير. وقد تتبعه الناس وأفردوه، وإذا قرأه المتأمل عرف ذلك.

[٤٤٧] وفيها شيء من كلام المسيح ووصاياه وأخباره قليل. فإنجيل منها عمله يوحنا، وإنجيل منها عمله متى، ثم جاء بعدهما مرقس فما رضي بإنجيليهما، ثم جاء بعدهم لوقا فما رضي بتلك الأناجيل فعمل إنجيلا آخر، وكان عند كل واحد من هؤلاء أن صاحبه الذي تقدم وعمل إنجيلا إنه قد ضبط أشياء وأخل بأشياء، وغيره اعرف واضبط. ولو كان من قبله قد ضبط وأصاب لما احتاج أن يعمل هو إنجيلا آخر غير إنجيل صاحبه، وليس أحد هذه الأناجيل شرحا للآخر، كما يشرح من تأخر كتاب من تقدم فيحكي كلامه على وجهه ثم يشرحه. فاعرف هذا وإنما وضعه لأن غيره قد قصر.

[٤٤٨] وعند هؤلاء الطوائف من النصارى أن هؤلاء الأربعة أصحاب المسيح وتلاميذه، وهم لا يعلمون ولا يدرون من هم ولا معهم في ذلك إلا الدعوى فقط، بل قد ذكر لوقا في إنجيله إنه ما رأى المسيح، فقال لوقا مخاطبا للذي عمل له إنجيله وهو آخر من عمل من الأربعة: عرفت رغبتك في الخير والعلم والأدب فعملت هذا الإنجيل لمعرفتي ولأني كنت قريبا إلى الذين خدموا الكلمة ورأوها. فهو قبل كل شيء قد أفصح بأنه ما رأى الكلمة-يعنون بالكلمة المسيح- ثم ادعى إنه رأى من رأى المسيح، وليس هاهنا إلا دعوى بأنه رآهم ولو كان ثقة لما علم بخبره شيء، ومع هذا فقد ذكر أن إنجيله أولى من إنجيل غيره.

[449] Eğer hıristiyanlar iyice düşünselerdi, ellerindeki bu İncîl'lerin herhangi bir delile dayanmadıklarını, İncîl sahiplerinin ve onları uyduranların iddialarında herhangi bir bilgiye dayanmadıklarını ve durumun bizim anlattığımız şekilde olduğunu anlarlardı. Onların Mesîh'in milletinden/dininden Rûmların görüşlerine dönmelerinde, Rûmların sultanlarından ve mallarından güç ve menfaat elde etme arzularının etkili olduğu bilinmekte ve zikredilmektedir.

[Pavlus'un İhtidası Ve Hıristiyanlığın Tahrifi]

[450] Pavlus, habîs ve kötü bir yahudi idi. O, devamlı kötülük için çalışır ve kötülere yardım ederdi. Sürekli fitneleri körükleyen Pavlus, devlet ile riyâset peşinde koşuyordu. Pavlus, bu yolda her türlü hileye başvuruyordu. O, yahudi iken Saul diye biliniyordu. Sonra Beytu'l-Makdis'ten ayrıldı ve uzun süre kayıplara karıştı. Daha sonra Pavlus, tekrar Beytu'l-Makdis'e dönerek, yahudilere karşı hıristiyanlara yardım etmeye ve onlara, "Şöyle deyin, şunu yapın! Onlardan ayrılın ve yahudilere düşman olan milletlere yaklaşın!" demeye başladı. Yahudiler ona, "Sen, nasıl hıristiyan oldun? Seni ona kim davet etti?" diye sordukları zaman, Pavlus şöyle cevap verdi: "Beni ona Allah Teâlâ davet etti. Benim hikâyem şöyledir: Ben Dımaşk'a gitmek üzere Beytu'l-Makdis'ten yola çıktım. Yolda gece oldu ve gece çok karanlıktı. Şiddetli bir rüzgâr esmeye başladı ve kör oldum. O sırada Rabb bana nidâ ederek, "Ey Saul! Oğlumun ashâbına eziyet eden o bedbahtları tokatlar mısın?" dedi. Ben de, "Ya Rabbi! Ben tevbe ettim." dedim. O da bana, "Eğer doğru söylüyorsan, tekrar görmeni sağlaması için yahudi kâhin Hayim'e git!" dedi.[95] Ben de, ona gittim ve durumu anlattım. Kâhin, ellerini gözlerime sürdükten sonra gözlerimden yumurta kabukları ve balık pulları gibi şeyler düştü. Eskiden olduğu gibi görmeye başladım.[96] Sonra Allah, beni yanına, göğe davet etti. Gökte Allah'ın yanında on dört gün kaldım. Bana birçok şey tavsiye etti ve bana, sizin hakkınızda kötü şeyler söyledi. Ama onları size söyleyemem."[97]

---

95 Krş. Elçilerin İşleri, 9:10
96 Krş. Elçilerin İşleri, 9:3-18
97 Krş. 2. Korintliler, 12:2

[٤٤٩] فلو تأمل النصارى لعلموا أنهم ليسوا على شيء من هذه الأناجيل التي معهم، ولا معهم علم مما يدعيه أربابها والواضعون لها، وان الأمر في ذلك على ما ذكرنا. وهو معلوم مذكور في انصرافهم عن ملة المسيح إلى مذاهب الروم وتغريرهم وتعجلهم المنافع بسلطانهم وأموالهم.

[٤٥٠] وقد كان بولص هذا يهوديا خبيثا شريرا، ساعيا في الشر، ومعينا للأشرار، وثائرا في الفتن، طالبا للرئاسة والدولة، محتالا فيها بكل وجه، وكان يقال له وهو يهودي: شاؤول، وكان يعين على النصارى. ثم خرج عن بيت المقدس وغاب غيبة طويلة، وعاد إلى بيت المقدس وأخذ يعين النصارى على اليهود ويقول لهم: قولوا كذا، واصنعوا كذا، وفارقوهم وقاربوا الأمم التي تعادي اليهود. فقال له اليهود: كيف صرت نصرانيا وما الذي دعاك إلى هنا؟ فقال: الله تبارك وتعالى دعاني إلى ذلك، وكان من قصتي إني خرجت من بيت المقدس أريد دمشق، فأدركني الليل بظلمته وهبّت ريح عظيمة وذهب بصري، وناداني الرب وقال لي: يا شاؤول أتلاطم الأشقاء تؤذي أصحاب ابني؟ فقلت: يا رب قد تبت، فقال لي: إن كان كما تقول فاذهب إلى حَيِّمَ[٤٦] اليهودي الكاهنِ ليرد إليك بصرك، فذهبت إليه وخبرته، فمسح يده على بصري فسقط منه مثل قشور البيض وفلوس السمك، وأبصرت كما كنت، وان الله استدعاني إليه إلى السماء، فأقمت عنده في السماء أربعة عشر يوما، ووصاني بأشياء كثيرة، وقال لي: فيكم أمور قبيحة لا أقولها لكم.

٤٦ في (ط) حاييم، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ٨٩

[451] Yahudiler, onunla [Pavlus'la] alay ettiler. Onun ahmaklığına ve saflığına şaşırdılar. Yahudiler, onu Rûm kralı Kayser'in valisine götürdüler. -Çünkü o dönemde Rûmların hâkimiyeti altında bulunuyorlardı.- Yahudiler valiye, "Sen, Saul'u tanıyor musun?" dediler. Vali de, "Evet, onu kötülüğüyle tanıyorum. O, insanlara iftira etmek üzere bize gelirdi" dedi.[98] Bunun üzerine yahudiler valiye, "O, şunları, şunları iddia etmektedir." dediler ve Pavlus'un söylediklerini ona anlattılar. Vali, ona çok kızdı ve yere yatırılıp dövülmesini emretti. Pavlus ona, "Bir Romalıyı dövecek misin?" dedi. Vali, "Sen Romalı mısın?" dedi. Pavlus, "Evet. Ben Roma kralı Kayser'in dini üzereyim. Ben, Yahudilik'ten ayrıldım. Şu an onlardan uzak durumda bulunmaktayım." dedi.[99] Vali, kralın dinine girdiğini iddia ettiği için onu dövmekten vazgeçti ve ona şöyle dedi: "Burada Kostantiniyye'ye gitmek üzere olan bir gemi var. Sen Romalıysan ve Romalıların dininden isen, oraya git. Eğer söylediğin doğruysa!" Pavlus, "Tamam, öyle yap. Beni Roma şehrine gönder." dedi.

[452] Pavlus, Konstantiniyye'ye gitti ve bir müddet Romalıların arasında kaldı. Kendisini kralın kapısına bağladı ve Romalıları yahudilere karşı kışkırttı. O, yahudilerin Romalılara yaptıkları düşmanlıkları, İsrâiloğularının onlara yaptıkları kötülükleri ve öldürdükleri kimseleri anlattı. Onların arasında yahudilerin kötülük yapacağı korkusunu yaydı. Onlara, yahudilerin güçlerinden ve kendilerine saldırmalarından emin olmamalarını söyledi. Onlara, yahudilerin çok büyük bir servete sahip olduklarını anlattı.

[453] Romalıların âdetlerinden biri, kadınlarının erkeklerden sakınmamasıydı. Kralın eşi de, kralın kafilesine yüzü açık olarak biner, insanlarla konuşur ve onlara çeşitli emirler verirdi. Pavlus, bu kadına yaklaştı ve yahudiler konusunda onunla konuştu.

[454] Romalıların âdetlerinden biri de, bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesinin helâl olmamasıydı. Aralarında boşanma yoluyla ayrılık olmazdı. Onları, ne bunamak, ne delilik ve ne de diğer sebepler ayırabilirdi. Erkeğe ölünceye kadar başka bir kadın helâl değildi.

98 Krş. Elçilerin İşleri, 24:5
99 Krş. Elçilerin İşleri, 22:25

[٤٥١] فسخر منه اليهود وتعجبوا من حمقه وقحته، وصاروا به إلى صاحب قيصر ملك الروم عليهم، وكانوا إذ ذاك مغلوبين مع الروم. فقالوا له: أما تعرف شاؤول هذا؟ فقال: بلى، اعرفه بالشر وهو يجيئنا في السعايات بالناس. فقالوا له: إنه قد ادعى كذا وكذا، وذكروا له ما قال. فاغتاظ الرومي منه وأمر به فبطح ليضرب، فقال له: أتضرب روميّا؟ فقال: أو رومي أنت؟ قال: نعم، أنا على دين قيصر ملك الروم وبرىء من اليهودية، فكف عنه لدخوله في دين الملك، وقال له: هاهنا مركب يأخذ إلى القسطنطينية وأنت رومي وعلى دين الروم، فكن هناك إن كنت كما تقول، فقال: افعل، أنفذني إلى بلاد الروم.

[٤٥٢] فصار إلى القسطنطينية، وتردد إلى الروم، ولزم باب الملك وأغرى الروم باليهود، وذكرهم عداوتهم لهم، وما صنع بنو إسرائيل بهم، ومن قتلوا منهم، وخوّفهم شر اليهود، وأنهم لا يأمنون دولتهم والكرّة عليهم، وذكر لهم كثرة أموالهم.

[٤٥٣] ومن عادة الروم لا تحتجب نساؤهم عن الرجال، وتركب امرأة الملك في موكب الملك مكشوفة الوجه، وتخاطب الناس، وتأمر وتنهي، فتقرب بولس هذا إليها وخاطبها في شأن اليهود.

[٤٥٤] ومن عادة الروم أن لا يحل للرجل أن يتزوج بأكثر من امرأة واحدة ثم لا يفرق بينهما طلاق ولا هرم ولا عيب من العيوب بوجه ولا سبب، ولا يحل له غيرها إلى أن تموت.

Romalı kadınlar, boşamayı mübah kıldığı ve erkeğe gücünün yettiği kadar kadınla evlenme hakkı verdiği için İsrâiloğulları peygamberlerinin dinlerine kızıyorlardı. Saul'a, "Sen, bu görüşte olan bir ümmetten misin?" denildiği zaman, "Hayır! Romalıların hükümlerine göre bir erkek birden çok kadınla evlenemez." dedi.[100] Böylece o, kadınlara ikiyüzlü davrandı. Bu sayede kralın karısına yaklaşma imkânı buldu. Kralın karısı, Saul'un söylediklerini anlatarak krala İsrâiloğullarına karşı savaş açmasını söyledi. Kadın, Saul'u dinlemesini istedi; kral da öyle yaptı.

[455] O [Saul], Romalılara daha iyi yaklaşmak için bir Romalı ismi olan Paul [Pavlus] ismini aldı.

[456] Romalılar, erkeklerin ve kadınların sünnet olmasından nefret ediyorlar ve bunu uygulayan milletlere çok kızıyorlardı. Pavlus'a bu konuyu sorduklarında şöyle dedi: "Evet, durum sizin söylediğiniz gibidir. Sünnet olmak size vâcip değildir. Sünnet olmak İsrâiloğullarına vâciptir. Çünkü onlar, sünnet kılıfı kalblerinde olan bir millettir."

[457] Romalılar domuz eti yerlerdi. Pavlus şöyle dedi: "Domuz eti haram değildir. İnsanın, içine/midesine giren hiçbir şey haram değildir. Ona, ancak içinden çıkan yalan haramdır." [101]

[458] İsrâiloğulları, putperestlerin ve kitap ehli olmayanların kestikleri hayvanları yemezlerdi. Romalılar ise böyle değillerdi. Pavlus, onlara bu konuda da doğru yaptıklarını söyledi. Pavlus, onların yanında her konuda ikiyüzlü davrandı ve hiçbir şeye karşı çıkmadı.

[459] O dönemde Roma dinî gelenekleri yaygındı. Onların çoğu yıldızlara tapıyor, onların dirilttiklerine, öldürdüklerine, fayda ve zarar verdiklerine inanıyorlardı. Onların, yıldızlar için tapınakları ve kurbanları vardı. Romalılardan bazıları da, yıldızların canlı, konuşan, rızık veren rabler olduklarına ve sihrin doğru olduğuna inanan Yunanlıların dini üzere idiler. Kısacası Romalıların dinlerinin hepsi bâtıl, zayıf ve bozuk idi.

[460] Pavlus ise Romalılara, Mesîh'in faziletini, zühdünü, onun duası kabul edilen bir kişi olduğunu ve ölüleri dirilttiğini anlatıyordu. Onlar da, onun çevresine toplanıp onu dinliyorlardı. Halbuki o, pis bir hilekârdı.

---

100 Krş. Matta, 19:3-9; Markos, 10:2-12; Luka, 16:18
101 Krş. Matta, 15:11; Markos, 7:15

ونساء الروم تبغضن ديانات الأنبياء من بني إسرائيل لما فيها من إباحة الطلاق وأن للرجل أن يتزوج ما أطاق المؤونة. فقيل للشاول: أنت من أمة هذا سبيلها، فقال: لا، وما يحل للرجل أكثر من امرأة واحدة على أحكام الروم، فنفق على النساء بهذا. وقرب من امرأة الملك فخاطبت الملك في غزو بين إسرائيل، وذكرت له ما يقول شاؤول، وسألته أن يسمع منه ففعل.

[٤٥٥] وتقرب إليهم بأن تسمي بولص وهو من أسماء الروم.

[٤٥٦] والروم تكره الختان شديدا في الرجال والنساء، وتبغض الأمم الذي تفعله. فقالوا لبولص في ذلك، فقال: نعم، هو ما ترون، وما يجب عليكم ختان، وإنما يجب على بني إسرائيل فإنها أمة قلفتها في قلوبها.

[٤٥٧] والروم تأكل الخنزير، فقال: ما هو حرام وما يحرم على الإنسان شيء يدخل جوفه وإنما يحرم عليه الكذب الذي يخرج منه.

[٤٥٨] وبنو إسرائيل لا تأكل ذبائح الوثنيين ومن ليس من أهل الكتاب والروم ليس كذلك، فصوّبهم بولص في هذا ونفق عندهم بكل شيء وما خالفهم في شيء.

[٤٥٩] وكانت ديانات الروم إذ ذاك منتشرة أكثرهم يعظم الكواكب ويعتقد فيها إنها تحيي وتميت وتنفع وتضر ولهم عندها هياكل وقرابين، ومنهم من كان على دين اليونانين من أن هذه الكواكب حية ناطقة رازقة وهي الأرباب، ويعتقدون صحة السحر. وبالجملة إن دياناتهم كلها باطلة ضعيفة فاسدة.

[٤٦٠] وكان بولص يذكر لهم فضل المسيح وزهده وأنه كان مجاب الدعوة وكان يحيي الموتى، فكانوا يجتمعون إليه ويستمعون منه، وكان مختالا خبيثا.

[461] Romalılar, güneşin doğduğu yere doğru namaz kılıyorlardı. Onlar, abdesti, cünübün ve hayızlının gusletmesini gerekli görmüyorlardı. Onlar, idrar, dışkı ve kandan sakınmazlar ve bunları necis görmezlerdi.

[462] Romalılar, putperest ve diğer milletlerden kadınlarla evlenirlerdi. Fakat İsrâiloğulları bunlarla evlenmezlerdi. Romalılar, bu konuyu Pavlus'a sorduklarında şöyle demiştir: "İmanlı bir kadın kâfir bir erkekle evlenirse, mümin kadın kâfir kocasını temizler; kâfir koca ise onu necis etmez. Aralarında doğan çocuk da temizdir."[102] Pavlus, şöyle devam etti: "Bunu Tevrât haram kılıyor. Tevrât, baştan sona şerdir. İnsanlar, Tevrât'ın şer'î hükümlerinden kurtuldukları zaman Allah'ın iyiliği kemâle erecek ve fazlı tamamlanacaktır." Böylece Pavlus, Mesîh'in dininden tamamen uzaklaştı ve Romalıların dinine geçti. Durumu açıkça ortaya koyduğun zaman, hıristiyanların Rûmlaştıklarını ve Romalıların dinlerine döndüklerini, Romalıların ise hıristiyanlaşmadıklarını görürsün.

[463] Sonra krallardan biri, Pavlus'un yahudiler hakkındaki ithamlarını doğru kabul etti ve onun yahudiler hakkındaki görüşünü benimsedi. Onlara karşı harekete geçti ve onlardan [yahudilerden] büyük kısmını öldürdü, mallarını aldı, bütün mallarına el koydu ve onların yanından değerli eşyalarla döndü. Böylece Pavlus'un onlar arasındaki değeri yükseldi ve ona karşı sevgileri arttı. İsrâiloğullarına karşı savaşan bu kralın adı Titus idi.

[Roma Kralı, Karısı Helena ve Pavlus'un Ölümü]

[464] Romalıların Bilatus adında kralı vardı. O, Mesîh (a.s.) ve arkadaşlarının vefatından uzun bir zaman sonra Şâm'a doğru yola çıktı. Onun Roma topraklarında bulunan karısı öldü. Bu yüzden onun yerine başka bir kadınla evlenmek istedi. Romalıların âdetlerinden biri de, erkek evlenmek istediği zaman kadın ona gösterilir, o da kadını araştırır ve iyice incelerdi. Eğer kadın kendisine uygun olursa onunla evlenir, aksi takdirde uygun değilse onu bırakırdı. Bilatus'e, Harrân'da bir *funduq*'da -funduq hân demektir- yaşayan Helena adında bir kadın tavsiye edildi. Kral, kadını gördü, onu detaylı bir şekilde inceledi, beğendi ve onunla evlendi. Hıristiyan olan Helena, kralın gözüne girdi. Kraldan hıristiyanlara destek vermesini ve onlara iyilik yapmasını istedi.

---

102 Krş. 1. Korintliler, 7:14

[٤٦١] وكان الروم تصلي إلى مشرق الشمس ولا ترى وجوب الوضوء ولا غسل الجنابة ولا الحائض ولا التوقي من البول والغائط والدم ولا تراه فحشا.

[٤٦٢] وان الروم تزوج الوثنيين وسائر الأمم وبنو إسرائيل لا تفعل ذلك، فقالت الروم لبولص في ذلك، فقال: تزوج المؤمنة بالكافر. فإنها تطهره ولا ينجسها والولد بينهما طاهر. وقال: هذا إنما تحرمه التوراة، والتوراة شر كلها وإذا وضع عن الناس شرائع التوراة فقد كمل برّ الله وتم فضله. فاختلع بولص من ديانات المسيح وصار إلى ديانات الروم. فإذا تبينت الأمر وجدت النصارى تروموا ورجعوا إلى ديانات الروم ولم تجد الروم تنصروا.

[٤٦٣] ثم قبل الملوك سعايات بولص باليهود وأخذ برأيه فيهم، فصار إليهم وقتل منهم القتل العظيم وأخذ أموالهم واستصفاهم وعاد من عندهم بالرغائب، فقامت سوق بولص فيهم وازدادوا له حبا، وهذا الملك الذي غزا بني إسرائيل يقال له ططّس.

[٤٦٤] وقد كان للروم ملك يقال له بيلاطس خرج إلى الشام بعد المسيح عليه السلام وبعد أصحابه بالمدد الطويلة، وكانت له امرأة ببلاد الروم فماتت، فأراد أن يتزوج امرأة مكانها، ومن عادة الروم أن يعترض الرجل المرأة إذا أراد التزويج ويقلبها ويستقصي تفتيشها فإن صلحت له تزوجها، وان لم تصلح تركها. فوصف لبيلاطس امرأة بحران يقال لها هيلانة تكون في فندق بحرّان والفندق هو الخان. فأشخصها وقلبها وارتضاها وتزوجها وكانت نصرانية فحظيت عنده، وسألته إعزاز النصارى والإحسان إليهم.

[465] Kral [Bilatus], karısına,"Yahudiler, senin o dostlarının hilekâr, dünya ve riyâset düşkünü olduklarını iddia ediyorlar!" deyince karısı, "Yahudiler, yalan söylüyorlar. Onları sana getireyim de, kendi gözlerinle gör!" dedi. Bunun üzerine o [Helena], bir grup rahip getirdi ve krala şöyle dedi: "Onların miskinlik ve zayıflığına bak! Yahudilerin onlar hakkında yalan söylediklerini anlarsın." Kral, onlara acıdı, şefkat gösterdi ve haklarında hüsnüzanda bulundu. Bu yüzden onlara [hıristiyanlara] destek verdi, onları korudu ve onları kendi hâkimiyetinde olan Şâm'a ve Roma topraklarına yerleştirdi. Kral, onlara iyilikler yaptı. Böylece hıristiyanlar yayılmaya, çoğalmaya ve yahudilere tahakkum etmeye başladılar. Kralın [Bilatus'un], Helena'dan önceki karısından çocukları vardı. Sonra Helena'dan da Konstantin adında bir oğlu oldu.

[466] Pavlus'un, Roma topraklarında konumu, avam ve halk tabakası arasında yükselmişti. Pavlus, onları efsun, tıp, göz boyama ve sihir gibi şeylerle yoldan çıkarmıştı. Romalı Ermeniler, bunların hepsine inanıyorlardı. Bunlar, son derece cahil, tefekkür ve düşünmeden uzak milletlerdi. Onlarda, bönlük ve ahmaklık hâkimdi. Her ne kadar kralları, dünya işleri ve krallık idaresinde ileri bir düzeyde ise de, özellikle avam tabakası hizmet ve zanaattan başka bir şey bilmiyorlardı.

[467] Pavlus, Roma krallarından birinin dikkatini çekti. Bu yüzden kral, onun tavırlarını inceledi ve onu araştırdı. Sonunda onun, dünya ve riyâset düşkünü bir hilekâr ve sahtekâr olduğunu anladı. Kral, onu [Pavlus'u] huzuruna çağırdı ve ona sünnet olmanın hükmünü sordu. Pavlus, sünnet olmayı ve sünnet olanları kötüledi. Bunun üzerine kral, Mesîh'in sünneti emredip etmediğini, kendisinin sünnetli olup olmadığını ve aynı şekilde havârilerinin de sünnetli olup olmadığını sordu. Pavlus, buna "Evet!" cevabını verdi. Üstelik kendisinin de sünnetli olduğu ortaya çıktı. Buna rağmen o, Mesîh'in ve arkadaşlarının dinlerine muhâlif olan Romalıların dinlerine destek veriyordu. Halbuki Romalıların dinî uygulamaları Mesîh ve arkadaşlarına göre küfür ve sapıklıktı. Pavlus'un ayağında fil hastalığı çıkmıştı. O, bu hastalığı tedavi ettiğini ve iyileştirdiğini iddia ediyordu. Bunun üzerine kral, onu iyileştirmesini emretti. Kralın emri üzerine Pavlus'a dayak atıldı, sakalı tıraş edildi ve çarmıha gerildi. Pavlus, onlara şöyle dedi: "Beni, Rabbimiz Mesîh'in çarmıha gerildiği gibi uzunlamasına çarmıha germeyiniz. Beni, enlemesine çarmıha geriniz." Onu çarmıha gerdiren kralın adı Neron idi. Böylece Hıristiyanlık Roma topraklarında zayıfladı ve hıristiyanlar azalmaya başladı.

[٤٦٥] فقال لها: إن اليهود يزعمون أن أصحابك هؤلاء أصحاب حيل وطلاب دنيا ورئاسة، فقالت: كذبوا، وإنما أجيئك بهم لتراهم. فانته بجماعة من الرهبان وقالت له: انظر إليهم وإلى مسكنتهم وضعفهم لتعلم كذب اليهود عليهم. فرحمهم ورقّ لهم وظن الجميل بهم، فأعزهم وصانهم ومكّن لهم في ممالكه بالشام وبلاد الروم، وأحسن إليهم، فانبسطوا وكثروا واستطالوا على اليهود. وكان لهذا الملك أولاد من المرأة التي كانت قبل هيلانة، وولد له من هيلانة هذه ابن يقال له قسطنطينوس.

[٤٦٦] وقد كان أمر بولص عظم ببلاد الروم مع العامة والغوغاء واستهواهم بما يجري مجرى الرقى والطب والشعبذة والسحر، والروم الأرمن تصدق بهذا كله وهي أمة مفرطة الجهل بعيدة مما يستدرك بالفكر والنظر، يغلب عليها الفدامة والبلادة سيما في العامة فهي لا تعرف إلا المهن والصنائع، وإن كانت ملوكها تتقدم في ظاهر الحياة الدنيا وتدبير الملك.

[٤٦٧] ففطن بعض ملوكهم لبولص وتصفح أحواله وحصّله وعلم إنه محتال ممخرق طالب دنيا ورئاسة، فأحضره وسأله عن الختان فذمه وذم أهله ومن يفعله فسأله عن المسيح هل اختتن؟ وهل كان مختونا؟ وهل كان أصحابه من الحواريين كذلك؟ قال: نعم ثم كشف عنه فإذا هو مختون، ووجده قد ساعد الروم في دياناتها وهي خلاف ديانات المسيح وأصحابه وإنها كفر وضلال عند المسيح وأصحابه، وقد كان أصاب بولص في رجله داء الفيل وهو يدعي إنه يطبّ ويبرىء فأمر الملك به فصفع وحلقت لحيته وصلب. فقال لهم: لا تصلبوني طولا كما صلب ربنا المسيح، ولكن أصلبوني عرضا. والملك الذي صنع هذا ببولص يقال له نيرن، ففترت النصرانية ببلاد الروم وانكسروا.

[Konstantin'in İhtidası ve Hıristiyanlığı Yeniden İnşası]

[468] Bilatus'tan sonra çocukları kral oldu. Sonunda krallık Konstantin'e geçti. O da Roma dinî uygulamalarına destek veriyordu. Fakat annesi Helena, onu haç sevgisiyle yetiştirmiş, ona hıristiyan âdetlerini öğretmiş ve Mesîh hakkında söylenenleri anlatmıştı. Konstantin'in vücudunda cüzzam hastalığı çıktı. Romalılar ise, cüzzam hastalığı olanları kral yapmazlardı. Hatta onlara göre cüzzamlı bir kimsenin kral olması yasaktı. Bu durum, Konstantin'i tedirgin edip üzüyordu. Onu gizliyor ve Romalılara göstermemeye çalışıyordu. Fakat Konstantin, Romalıları cüzzamlı bir kimsenin kral olamayacağı fikrinden vazgeçirdi.

[469] Birtakım milletler Romalılara saldırıyordu. Burcân ile Berberîler, aynı ânda saldırmışlardı. Bu yüzden Konstantin, yaşlı Romalıları ve Romalıların dinlerini iyi bilen kimseleri de davet ederek, askerlerini yıldızların heykellerinin karşısına dizdi. Sonra onları düşmana karşı gönderdi ve -başka kralların ve askerleri idare edenlerin yaptıkları gibi- çeşitli tuzaklar ve casuslar yardımıyla onları desteklemedi. Savaş, öldürülmeleri ve geriye kalanların hezimete uğramasıyla hiç istemedikleri şekilde aleyhlerine neticelendi. Bu yüzden Konstantin, bu duruma üzülmüş görünüyor ve şöyle diyordu: "Bizim ve bizden önceki babalarımızın ta'zîm gösterdikleri yıldızların heykellerinin yardımlarını istedik ve onların karşılarına dizildik, onlara kurbanlar sunduk. Fakat onların bize bir faydalarının olmadığını ve bize bir şey kazandırmadıklarını görüyoruz."

[470] O [Konstantin], bu şekilde onları yönlendirmeye devam etti ve şöyle dedi: "Faydası olmayan herhangi bir şeye ibadet etmek gerekmez. Böyle bir ihtiyaç ve sıkıntı ânında yıldızlar bize hiçbir fayda sağlamadı. İnsanın, kendisine fayda veren ve kendisinden bir zararı defeden şeyi tefekkür etmesi ve ona ibadet etmesi gerekir." Sonra Konstantin, "Burada bir kadın var. Rüyasında birisinin ona, "Bundan yardım isteyin!" dediğini görmüş dedi ve bir haç çıkardı. Onlara karşı savaşan ordunun komutanının ölmesi ve ordunun geri çekilmesi tam bu esnâda oldu. Bunun üzerine Konstantin ile onun görüşünde ve arzusundan olan kimseler, "Bu, haçın bir bereketidir." dediler.

[٤٦٨] وملك أولاد بيلاطس بعده، وانتهى الملك إلى ابنه قسطنطينوس، وكان ظاهره على ديانات الروم غير أن والدته هيلانة هذه قد غذته بحب الصليب، وعودته عادة النصارى وما يقولونه في المسيح، وظهر في جسمه برص وكانت الروم لا تملّك عليها من به برص، بل كان محرما عندها تمليك البرص. فغمّه ذلك وأهمه وكتمه وانطوى على قمع الروم وصرفها عن هذا الرأي في كراهة تمليك البرص.

[٤٦٩] وكانت تغزوهم أمم فاتفق غزو البرجان[٤٧] والبربر إياهم فعبّأَ عساكره على هياكل الكواكب، وقصد إلى مشيخة الروم والراسخين في ديانات الروم وأنفذهم إلى العدو، ولم يستظهر لهم على عدوهم بالمكائد والجواسيس كما يفعل الملوك ومن يدبر العساكر فتم عليهم ما يكرهون من القتل وانهزام من بقي فكان يظهر الحزن والكآبة ويقول: قد استظهرنا وعبّأنا على هياكل الكواكب التي نعظمها وقد عظمتها آباؤنا قبلنا، وقربنا لها القرابين، وما نراها تنفعنا ولا تغني عنا.

[٤٧٠] وما زال يدبرهم بهذا التدبير ويقول هذا القول، وأنه ما ينبغي أن يعبد أحد ما لا ينفعه، وهذا وقت الحاجة وأوان الشدة فما تدفع هذه الكواكب عنا، فينبغي أن يستبصر الإنسان ويعبد ما ينفعه ويدفع عنه. ثم قال: هاهنا امرأة رأت في منامها قائلا يقول لها استنصروا بهذا، وأخرج إليهم صليبا. واتفق موت أمير الجند الذي غزاهم فانصرفوا عنهم، فقال هو ومن كان على رأيه وهواه هذا ببركة الصليب.

٤٧ في (ط) السرجان، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١٠٦

[471] Romalıların âdeti, ay ve yıldızlardan bereket umarak, bayraklarına hilâller ve hilâl şeklinde bir şeyler takmaktı. Çünkü ay, yıldızların seyr bakımından en hızlısı idi. Onlar, bunları indirdiler ve yerlerine haçlar koydular. Bu durum, günümüzde de devam etmektedir.

[472] Konstantin, daha sonra Romalılara yıldızlara saygı göstermekten haça saygı göstermeye döndürme hususunda onları yönlendirmeye başladı. Roma beldelerinde yıldızlara saygı gösteren ve onların canlı ve konuşan varlıklar olduklarını iddia eden pek çok filozof vardı. Bunlar, seçkinlerin seçkini olduklarını iddia ederek, halka tahakküm ediyorlar ve kralları küçük görüyorlardı. Bunlar, çalışmazlar, tembelliği alışkanlık hâline getirmişlerdi ve insanların mallarına göz dikiyorlardı. Bunlar, gençleri ve kendilerine kulak veren kralları ve eşrafı ifsâd ediyorlardı. Bunlar, efsunlara ve tılsımlara sahip olduklarını, bunlar sayesinde fayda ve zarar verdiklerini ve yıldız falı sayesinde gaybı bildiklerini iddia ediyorlardı. Bunlar, birtakım geometrik şekil ve figürlerle insanları korkutuyorlardı.

[473] Konstantin, bu filozofların durumunu, yıldızlar ve tılsımlar hakkındaki iddialarını yakından takip eden, şeytansı düşünen, sabırlı bir adamdı. O, bütün bunların bâtıl olduğunu anladı ve toplumun aldatıldığını, kandırıldığını ve ifsâd edildiğini gördü. Bunun üzerine o [Konstantin], tabakalarına göre onları öldürmeye, kitaplarını yakmaya ve heykellerini yıkmaya başladı. Atina, filozoflardan boşalıncaya kadar böyle yapmaya devam etti. Filozoflar şehri olan Atina'da, çiftçiler, tabaklamacılar ve boyamacılardan başka kimse kalmadı. Konstantin, yıldızlar için yapılmış olan binaları kiliselere çevirdi, oralara rahipler yerleştirdi ve şöyle dedi: "Bu miskinler, o hilekâr ve yalancı cahillerden daha layıktırlar." Konstantin, her yerde rahipleri ve halkı onların üzerine musallat ediyordu. Filozoflar, bir tıp ve geometri kitabı ortaya çıkarır çıkarmaz yakılırdı. Konstantin, filozofların görüşünde olan kimselere saldırdı, onlardan uzak durdu ve onların aleyhinde çalıştı. Annesi Helena bu durumdan çok memnun oldu, rahiplere ve hıristiyanlara kucak açtı. Her taraftan onları davet ederek, oğluna bilgi veren ve yardım eden kimseler yaptı ve onları destekledi.

[٤٧١] وكانت عادة الروم أن تجعل على راياتها الأهلة وما هو على صورة الهلال تبركا بالقمر والنجوم ولأن القمر أخف الكواكب سيرا، فحطوها وجعلوا مكانها الصلبان فهم على هذا إلى هذه الغاية.

[٤٧٢] ثم ابتدأ في التدبير في نقل الروم عن تعظيم الكواكب إلى تعظيم الصلبان، وكان الفلاسفة في بلدهم كثيرين، وكانوا يعظمون الكواكب، ويدعون إنها حية ناطقة، ويستطيلون على الناس، ويدلون على الملوك، ويدعون أنهم أخص الخاصة، ولا يتكسبون، ويعتادون البطالة، ويعولون على أموال الناس، ويفسدون الأحداث ومن يصغي إليهم من ملك أو سوقة، ويدعون العزائم والطلسمات وأنهم ينفعون بها ويضرون، وأنهم يدركون علم المغيبات بصنعة النجوم، ويهولون بالهندسة والأشكال.

[٤٧٣] وكان قسطنطينوس هذا خبيثا مفكرا صبورا متصفحا أمر هؤلاء الفلاسفة وما يدعونه في النجوم والطلسمات فوجده باطلا كله، وجد القوم محتالين ممخرقين ومفسدين، فابتدأ في قتلهم على طبقاتهم، وفي إحراق كتبهم وإبطال هياكلهم. فمكث على ذلك حتى خلت آتينة[٤٨] منهم، وكانت مدينة الفلاسفة فما بقي منها إلا حرّاث ودبّاغ وصبّاغ، وجعل الهياكل التي كانت للكواكب بيعا، وأسكنها الرهبان وقال: هؤلاء المساكين أرجى من أولئك الجهال الممخرقين الكذابين، وسلط الرهبان والعامة عليهم في كل مكان، لا يظهرون بكتاب طب ولا هندسة إلا أحرق وبادر على من كان على رأي الفلاسفة فتبرأ منهم، وأعان عليهم، وانبسطت أمه هيلانة في ذلك، وبسطت الرهبان والنصارى واستعدتهم من كل مكان فجعلتهم أصحاب أخبار لابنها وأعوانا، واستظهرت بهم.

٤٨ في الأصل أبنيته، واثبتناه آتينة ليستقيم المعنى.

[474] Konstantin, Mesîh'e ve haç'a tazim gösterdi. Fakat Romalıların namazda doğuya yönelmek ve daha önce zikredilen dinî uygulamalarını olduğu gibi bıraktı. Yıldızlara tapmaktan başka hiçbir şeyi kaldırmadı. Sadece Mesîh'e tazimi, onun rabb olduğunu söylemeyi ve haça saygıyı ilave etti. Bunlar, Romalılara çok uzak şeyler değildi. Çünkü cansız ve ölü olan yıldızların rabler olduklarına, fayda ve zarar verdiklerine inanan bir kimsenin, canlı, akıllı ve mümeyyiz olan ve ölüleri dirilttiği söylenen bir insanın ilâh olduğunu, onun, babasının ve eşinin yıldızları yarattıklarını söylemesi çok zor değildir. Zira bu, batı halkı için kolay bir şeydi. Görmez misin ki Kıptîler ve Mısırlılar, Firavun'un ilâh olduğuna ve kendileri için ondan başka ilâh bulunmadığına inanıyorlardı.

[475] Konstantin, Mezepotomya'ya doğru yola çıkarak, yıldızlara Atina'dan ve diğer Roma şehirlerinden daha çok tazimde bulunan Harrân ve havalisine yöneldi. Onları imha edinceye kadar onları kılıçtan geçirdi. Onların bir kısmı dağlara kaçtı. Fakat onların kendisine getirilmesini istedi. Çünkü onlar, cüzzamı ayıplıyorlardı. Bu yüzden onları isteme hususunda çok hırslı davranıyordu. Komutanları ona şöyle dediler: "Onları yakalamak üzere kimseyi gönderme. Çünkü bu dağlardaki kar onları helâk edecektir. Eğer onlardan geriye kalanlar olursa, onları Romalılara hacâmatçılar yaparız.

[Konstantin, Hıristiyanlık Esaslarını Tesbit Etmek İçin Konsil Topladı]

[476] Konstantin, Hıristiyanlığın hakîkatini öğrenmek ve insanların sorumlu tutulacakları ve dışına çıkamayacakları -çıkanın öldürüleceği- şeyleri kararlaştırmak için hıristiyanları, münzevileri ve rahipleri topladı. Onun yanında, ileri gelenlerden yaklaşık iki bin kişi toplandı. Onlar, iman duası gibi birçok şeyi karara bağladılar. Fakat içlerinde onlara muhâlif olan ve "Allah'ın Kelimesi [Îsâ] mahlûktur ve Mesîh de Allah'ın Kelimesidir." diyen kimseler vardı. Orada, "Kelime mahlûktur. Allah'ın kelâmı ve sözü, O'nun yaratıklarından bir yaratıktır." diyen Aryus, Makedonyus, Eunomius, Apollinaris ve arkadaşları vardı. Bunlar, onlara isyan ettiler. Böylece çalışma durdu ve bu karar iptal oldu.

[٤٧٤] وأظهر هو تعظيم المسيح والصليب، وأقام ديانات الروم على حالها كما كانت من الصلاة إلى المشرق وغيرها مما تقدم ذكره، فما أزال إلا عبادة الكواكب وما زاد إلا تعظيم المسيح والقول بربوبيته، وتعظيم الصليب. ولم يكن هذا بالبعيد عن الروم لأن من اعتقد في الكواكب وهي جماد موات إنها أرباب وتنفع وتضر لم يبعد عنهم أن يقولوا في إنسان حي عاقل مميز قد قيل لهم إنه كان يحيي الموتى، وأنه إله، وأنه وأبوه وزوجته خلقوا الكواكب. وكان هذا سهلا على أهل المغرب، ألا ترى أن القبط ومن بمصر كانوا يعتقدون إلهية فرعون وأنه لا إله لهم غيره.

[٤٧٥] وسار قسطنطينوس هذا إلى الجزيرة فقصد حرّان وأعمالها وكانوا في تعظيم الكواكب أشد مما كان باثينية وبلاد الروم، فوضع فيهم السيف حتى أبادهم، وهرب من هرب منهم في الجبال فطلبهم بنفسه، وكانوا يعيبون البرص فكان له فيهم فضل حرص، فقال له قواده: لا تبعث في طلبهم فإن الثلج الذي في هذه الجبال سيهلكهم، فإن بقيت منهم بقية جعلناهم حجامين للروم.

[٤٧٦] وجميع النصارى وأصحاب الصوامع والرهبان ليعرف منهم حقيقة النصرانية وما ينبغي أن يقرر مما يؤخذ الناس به فلا يتجاوزونهم، وان من تجاوزه قتل فاجتمع عنده نحو ألفين من رؤسائهم وقرّر أشياء من تسبيحة الإيمان، وكان فيهم من يخالف أولئك ويقول: كلمة الله مخلوقة وان المسيح كلمة الله وكان هناك إريوس ومقدنيوس، وأونامس، وأولوفريانوس وأصحابهم، ممن يقول: الكلمة مخلوقة وكلام الله وقوله خلق من خلقه، فشغبوا عليهم ووقف الأمر وبطل ذلك التقرير.

[477] Bundan sonra Rûm beldelerinden İznik'te [Nîkya/Nicaea] üçyüz onsekiz kişi toplandı. Bunlar, daha önce zikrettiğim iman duasını oluşturdular. Bunu Konstantin'e getirdiler. O da bunu kabul etti, uyguladı ve insanları -kabul etmeyeni öldürmek üzere- ondan sorumlu tuttu. Bu yüzden insanlar, kılıç korkusundan onu kabul eder görünmek zorunda kaldılar. Konstantin, bunun dışındaki kararları iptal etti. Mesîh'in dini üzere olan kimseler her türlü zorlamaya maruz kaldılar. Bu yüzden haça saygı duymayı, domuz eti yemeyi ve Roma dinî uygulamalarını kabul ettiler. Çünkü domuz eti yemeyen öldürülüyordu.

[478] Harrân Sabiîleri bakla yemezlerdi. Çünkü bakla kübik, felek küre şeklinde olduğu için baklanın feleğe düşman olduğunu iddia ederlerdi. Bu yüzden kiliselerin kapılarında bakla pişiriliyor ve insanlar oraya toplanıyordu. Onlara, "Dışarı çıkın! Bakla yemeyen kimse kalmasın!" deniliyordu. Yemeyenler öldürülür ve başları kesilerek atılırdı. Orada kılıcı çekmiş cellâtlar vardı, bakla yemeyenleri öldürüyorlardı.

[Konstantin Sonrasında Romalılaşan Hıristiyanlık: Hıristiyanlığa Geçen Pagan Roma Âdetleri]

[479] Konstantin, tam elli yıl boyunca haça saygı göstermeyenleri ve Mesîh'in rabb olduğunu söylemeyenleri öldürmekle iştigal ederek krallık yaptı. Sonunda bunu sağlamlaştırdı ve yerleştirdi. Konstantin, kendisinden sonraki krallara da bunu tavsiye etti, onlara tembihte bulundu ve bu hususta onlardan söz aldı. Konstantin şöyle dedi: "Bu, yıldızlara tazimden ve filozofların görüşlerinden daha iyidir." O, bu sözü oğullarına, komutanlarına ve dostlarına sıkı sıkıya tembih etti. Krallığı oğullarına bıraktı. Romalılar, Konstantin'i kararlı ve cesur olarak tavsif ederler. Romalılar içinde Konstantin'in yeri, Farslılar içinde Fars kralı Erdeşir b. Bâbil'in yeri gibidir.

[Yılbaşı Kutlaması]

[480] Konstantin'den sonra krallığa oğulları geçtiler ve ona verdikleri sözleri yerine getirdiler. Onlar, zaman içerisinde Hıristiyanlığa yavaş yavaş her şeyi yerleştirdiler. Nihayet onlardan bir kral, yahudilerin Cumartesi günü gibi, bir araya toplanmaları için Pazar gününü tatil yapmayı uygun gördü.

[٤٧٧] ثم اجتمع بعد ذلك ثلثمائة وثمانية عشر رجلا بنيقية من بلاد الروم وعملوا تسبيحة إيمانهم التي قد ذكرت، فأتوا بها قسطنطينوس فأخذها وعمل عليها وأخذ الناس بها فمن لم يقبلها قتله. فاحتاج أولئك أن يظهروا قبولها خوف السيف، وأبطل ما سواها عن التقرير، وحصل من كان على دين المسيح في كل مكروه، وأخذوا بتعظيم الصليب وأكل الخنزير وديانات الروم، وكان من لا يأكله يقتل.

[٤٧٨] وكان في الصابئين من أهل حران من لا يأكل الباقلاء ويزعم إنه عدو للفلك لأنه مكعّب والفلك كروي، فكان يطبخ الباقلاء في أبواب البيع ويجمع الناس إليها ويقال لهم: أخرجوا ولا يبقى منكم أحد إلا أكل الباقلاء ومن لم يأكله قتل ورمى برأسه، وهناك سيّافة قد جردوا سيوفهم فمن لم يأكله قتلوه.

[٤٧٩] ولم يزل قسطنطينوس في الملك خمسين سنة مشغولا بقتل من لم يعظم الصليب ولم يقل بربوبية المسيح حتى تأكد ذلك وتمكن، وأوصى الملوك بعده بذلك وأكد عليهم وعهد فيه إليهم وقال: هو أولى من تعظيم الكواكب وآراء الفلاسفة، وأوثق هذا العهد على أولاده وقواده وأوليائه وجعل الملك في أولاده. والروم يصفونه بالحزم والشهامة وأنه فيهم كاردشير بن بابك[٤٩] ملك فارس في الفرس.

[٤٨٠] وقام أولاده بعده في الملك فأكدوا عهوده وقرروا في كل حين شيئا بعد شيء في النصرانية إلى أن جاء ملك منهم فرأى أن يجعل يوم الأحد عيدا لهم يجتمعون فيه كما لليهود يوم السبت،

٤٩ في الأصل بابل، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١١١

Bu, Konstantin'den uzun zaman sonra oldu. Bunun için bir sinod yaptılar. Romalılar ve Yunanlıların, 'Zamanın Doğumu' dedikleri bir tatilleri vardı. Bu tatil, Aralık ayında güneşin dönüş zamanındaydı. Onlar, buna bazı şeyler ekleyerek ve ondan bazı şeyler çıkararak onu, 'Mesîh'in Doğum Günü' yaptılar. Bu, hıristiyanların kutladıkları ve 'Milat ve Milat Gecesi' dedikleri en büyük bayramlarıdır. Bunun sebebi ve aslı budur. Mesîh ve ondan sonra gelen ashâbı zamanında hıristiyanlar, bu bayramı/tatili bilmiyorlar ve kutlamıyorlardı.

[Elli Gün Orucu ve Ekmek Şarap Ayini]

[481] Romalıların ve Sabiîlerin, yıldızlara yaklaşmak için oruç tuttukları günler vardı. Bu günlerde et yemiyorlardı. Onlar, Mesîh'in ilâh olduğunu kabul ettikten sonra da bu orucu tuttular. Ancak ona bazı şeyleri ilave ettiler ve ondan bazı şeyleri de çıkardılar. Onlar, bu gün güneşin zevaline kadar devam eden elli gün oruç tutmaktadırlar. Bazı günlerde ise oruç tutmazlar. Onlar, Roma beldelerinde bu şekilde oruç tutmaktadırlar.

[482] Romalılar, bu üç hıristiyan grubun kaynağıdırlar. Daha sonra onlardan Ya'kûb'un taraftarları olan Ya'kûbiyye ayrıldı. Ya'kûbiyye'den sonra ise Nestorius'un [Nastur'un] taraftarları Nastûriyye ayrıldı. Bunlar, oruç konusunda diğer gruplarla görüş ayrılığı içindedirler. Çünkü Irak'ta bulunanlar, Romalıların yaptıkları gibi, her günün yarısını oruç tutmazlar. Onların -müslüman beldelerde yaşayanları kastediyorum- belli oruç günleri vardır. Onlar o günlerde, ikindi namazından sonra oruçlarını açarlar ve kilisede içki içerler. Onlara göre bu bir ibadettir.

[483] Pavlus şöyle demiştir: "Bu şarabın kanı, Rabbin kanıdır. Bu burşân [ekmek] da, Rabbin etidir. Kim bunun Rabbin kanı ve eti olduğu hususunda şüpheye düşerse, ondan yemesin ve tatmasın. Çünkü bu, ona helâl değildir."[103] Burşân, pişirilmiş yuvarlak ekmeklerdir. Bunlar kiliseye götürülür, şaraba bandırılır ve bir kurban [yaklaşma] olarak yenilir.

[484] Mesîh(a.s.) ve arkadaşları, İsrâiloğullarının tuttukları oruçtan başka oruç tutmamışlardır. Bu hıristiyan gruplar şöyle dediler: "Mesîh, bu elli günlük orucu tutmamış ise de, şeytan onu esir aldığı zaman kırk gün, kırk gece oruç tutmuştur.[104] Biz de onu elli gün yaptık."

---

103 Krş. 1. Korintliler, 11:23-29

104 Krş. Matta, 4:1-11; Luka, 4:1-13

وكان هذا بعد قسطنطينوس بالدهر الطويل. وعملوا لذلك سنهودس، وكان للروم واليونان عيدا يسمونه ميلاد الزمان وهو عند رجوع الشمس في كانون، فجعلوه ميلاد المسيح وزادوا ونقصوا، وهو عيد لهم عظيم وهو الذي يقيمه النصارى ويسمونه الميلاد وليلة الميلاد وهذا سببه وأصله، وما كانت النصارى في زمن المسيح وأصحابه من بعده يعرفون هذا العيد ولا يقيمونه.

[٤٨١] وكان للروم والصابئين أيام يصومونها تجرى مجرى التقرب إلى الكواكب يمسكون فيها عن أكل اللحم، فلما صاروا إلى القول بإلهية المسيح أقاموها ثم زادوا فيها من أشياء ونقصوا، وهم اليوم يصومونها خمسين يوما إلى زوال الشمس ثم يفطرون في بعض الأيام، هكذا يصومون ببلاد الروم.

[٤٨٢] والروم هم الأصل في هذه الطوائف الثلاثة من النصارى، ثم تفرعت منهم اليعقوبية أصحاب يعقوب، ثم من بعد اليعقوبية النسطورية وهم أصحاب نسطورس وهم يختلفون في الصيام، فإن هؤلاء الذين بالعراق لا يصومون في كل يوم نصفه كما تصوم الروم، ولهم أيام، أعني الذين ببلاد الإسلام، ينظرون فيها بعد صلاة العصر يتحسون الخمر في البيعة وهو القربان عندهم.

[٤٨٣] وقد قال بولص: إن دم هذا الشراب هو دم الربّ وهذا البرشان هو لحم الرب فمن ارتاب في أن هذا لحم الرب ودمه فلا يأخذه ولا يذقه وأن ذلك لا يحلّ له. والبرشان هي أقراص تخبز وتحمل إلى البيعة وتثرد في الخمر وتؤكل تقربا.

[٤٨٤] والمسيح عليه السلام ما صام هو وأصحابه إلا الصوم الذي صامه بنو إسرائيل. قالت هذه الطوائف من النصارى: إن كان المسيح ما صام هذه الأيام الخمسين فقد صام حين أسره الشيطان أربعين يوما بلياليها فجعلناها نحن خمسين يوما،

Onlara şöyle deriz: "Diyelim ki bu hususta sizi tasdik ettik. Böyle bir oruç size nereden farz oldu? Halbuki siz, Mûsâ'nın geceleriyle birlikte seksen gün oruç tutuğunu ve o günlerde asla hiçbir şey yemediğini ve bunun iki defa olduğunu söylüyorsunuz. İlyas'ın da geceleriyle birlikte kırk gün oruç tuttuğunu iddia ediyorsunuz. Mûsâ'ın kavmine de, size de Mûsâ'nın tuttuğu oruç farz olmadı. Ayrıca Mesîh, şeytan tarafından serbest bırakıldığı zaman size döndü ve sizinle beraber kaldı. Ama tuttuğunuz sizin tuttuğunuz bu orucu tutmadı ve onu size emretmedi. Mesîh (a.s.) ve arkadaşları, İsrâiloğullarının tuttukları oruçtan başka oruç tutmadılar. Böylece siz, yakînen bildiğiniz orucu iptal ettiniz, onun tutmadığı ve size emretmediği bir oruç tuttunuz."

[485] Hıristiyanların İncîllerinde şu ifadeler yer almaktadır: "Şeytan, Mesîh'i esir aldı ve onu imtihan etmek için kırk gün muhasara altında tuttu. Mesîh, şeytanın hilesinin başarıya ulaşmasından korktuğu için yemek ve içmekten uzak durdu. Mesîh, şeytanın elinde esir iken şeytan ona şöyle dedi: 'Eğer Allah'ın oğlu isen, şu taşa ekmek olmasını söyle!"Mesîh ona şöyle cevap verdi: 'Yazılıdır ki insanın yaşaması ekmekle olmaz. Bilakis Allah'tan çıkan bütün kelimelerle olur.' Sonra şeytan onu Beytu'l-Makdis şehrine götürdü, heykelin ucuna koydu ve ona, 'Eğer Allah'ın oğlu isen, kendini buradan aşağıya at! Çünkü seni korumakla görevli meleklerin olduğu yazılıdır. Dolayısıyla ayağına taş takılmaz' dedi. Mesîh, şöyle dedi: 'Yazılıdır ki Allah senin ilâhını imtihan etmez.' Şeytan, onu yüksek bir dağa götürdü, ona dünyanın bütün krallıklarını ve güzelliklerini gösterdi ve şöyle dedi: 'Eğer sen, yüzüstü bana secdeye kapanırsan, senden öncekilere verdiğim gibi bütün dünyayı sana vereceğim.' Bunun üzerine Mesîh ona şöyle dedi: 'Ey şeytan! Kaybol! Yazılıdır ki ilâhın olan Rabbe secde et!' Sonra Allah bir melek gönderdi. O melek şeytanı yerinden alıp denize attı ve Mesîh'i serbest bıraktı."

[486] Sana anlatmış olduğum bu cehâlet, onların İncîllerinde yazılıdır. Onlar, bunun oruçlarına delil olduğunu iddia ettiler. Sen, ilâhını esir alan, onu muhasara altında tutan, onu bir mekândan başka bir mekâna götüren ve ilâhının kendisine tapmasını arzu eden bir şeytan işittin mi? Halbuki şeytan, yahudinin eşeğini bile alıp götüremez.

قلنا: هبنا صدقناكم في ذلك فمن أين وجب عليكم مثل ذلك وأنتم تقولون أن موسى صام ثمانين يوما بلياليها فلم يطعم فيها شيئا البتة وكان ذلك في دفعتين، وزعمتم أن إيليا صام أربعين يوما بلياليها فما وجب على قوم موسى الصيام الذي صامه موسى ولا عليكم صيام ذلك وبعد، فقد عاد المسيح إليكم حين اطلقه الشيطان وبقي معكم فما صام صومكم هذا ولا أمركم به ولا صام هو وأصحابه إلا صوم بني إسرائيل، فعطلتم الصوم الذي تعلمونه يقينا وصمتم صوما ما صامه ولا أمركم به.

[٤٨٥] وفي إنجيلهم أن الشيطان اسر المسيح وحصره أربعين يوما ليمتحنه، وأن المسيح أمسك عن الأكل والشرب خوفا من أن تتم عليه حيلة الشيطان، وأنه قال له وهو معه وفي يده: إن كنت ابن الله فقل لهذه الصخور تصير خبزا، فقال له المسيح مجيبا: إنه مكتوب أنّ حياة الإنسان لا تكون بالخبز بل بكل كلمة تخرج من الله. ثم ساقه الشيطان إلى مدينة بيت المقدس فأقامه على قرنة الهيكل وقال له: إن كنت ابن الله فارم نفسك من هاهنا فإنه مكتوب أن الملائكة توكل بك فلا تعثر رجلك بالحجر، قال المسيح: ومكتوب لا تجرب الله إلهك. ثم ساقه إلى جبل عال فأراه جميع ممالك الدنيا وزخرفتها وقال له: إن خررت على وجهك لي ساجدا جعلت هذه الدنيا كلها لك كما جعلتها لمن قبلك، فقال له المسيح: اغرب أيها الشيطان فإنه مكتوب اسجد للرب إلهك. ثم بعث الله ملكا اقتلع الشيطان من مكانه ورماه إلى البحر وأطلق السبيل للمسيح.

[٤٨٦] فهذا من الجهل الذي خبرتك إنه مكتوب في أناجيلهم وهو زعموه حجتهم في صومهم، فهل سمعت بشيطان يأسر إلهه ويحصره وينقله من مكان إلى مكان ويطمع في إلهه أن يستعبده والشيطان لا يقدر أن يأخذ حمار اليهودي،

Ama hıristiyanlara göre, melek gelip de onu kurtarıp esaretini sona erdirinceye kadar şeytan rabbini esir almıştır. Hıristiyanlara göre, Mesîh ortaya çıktığı zaman şeytanı yaratıklardan uzağa bağladı, onun gazabını söndürdü, ezâsını ve şerrini yok etti. Burada hıristiyanlar, kuvvet ve tasallut bakımından şeytanın, rabbi ve ilâhı olan Mesîh'ten daha güçlü olduğunu söylüyorlar. Bunu düşün ve hayret et!

[Tütsü ve İkonlar]

[487] Romalılar ve Sabiîlerin, yıldız heykellerinin ve putların içinde dumanları ve buhurları vardı. Bunlar, bugün onları kaldırmamış olan hıristiyanlarda bulunmaktadır. Onlar kiliselerde bulunmakta olup onlara 'Meryem dumanı' ve 'Meryem buhuru' adını vermektedirler. Halbuki ne Meryem, ne de Mesîh ve arkadaşları böyle bir şeyi ne bildiler, ne de onu kullandılar. Onlar, oruçlarını Mesîh'e atfettikleri, içki ve kurbanı onun eti ve kanı yaptıkları gibi, bunu da 'Meryem buhuru' yaptılar.

[488] Romalılar, yıldızlara tapmakla birlikte putlara da saygı gösteriyorlar ve onların heykellerini yapıyorlardı. Onlar, haç'a saygı göstermeyi kabul ettikten sonra da böyle yapmaya devam ettiler. Onlar, bu hususta da eksiklik yapmadılar. Zira Mesîh'i, annesini ve arkadaşlarını bu putların yerine koydular. Sonra günler ve asırlar geçtikçe yavaş yavaş o putları terk ettiler.

[Ahlakî Yozlaşma]

[489] Romalılar, zinâyı mubah görüyorlar ve bundan kaçınmıyorlardı. Mesîh'e saygı göstermeye başladıktan sonra buna devam ettiler. Zinâ, onlar arasında yaygındı ve şehirlerinde ve sokaklarında bile icra edilirdi. Onlar şöyle diyorlardı: "Kadının eşi yok ise, evliliği tercih etmemişse ve zinâ yapmak istiyorsa, o kendisinin hâkimidir ve zinâ yapma hakkı vardır. Kral bu iş için bir fiyat belirliyor, hâkimler ve valiler de bunu uyguluyordu. Her bir inzâl erkeğe bir fels'e mal oluyordu. Dört fels, bir gümüş dânik değerindedir. Onların şehirlerinde fâhişelerin dükkânlarının bulunduğu pek çok pazar vardır. Fâhişeler dükkânını açar, süslenir, açık saçık bir şekilde dükkânın kapısında otururdu. Onlara göre, erkeklerin ve kadınların ayıp ve avret yerlerini açmaları haram ve yasak değildir.

وعند النصارى إنه قد أخذ ربه إلى أن جاء الملك فخلصه وفك أسره. وعند النصارى أن المسيح لما ظهر ربط الشيطان عن الخلق وأطفأ ثائرته وأزال أذاه وشرّه، وهاهنا يقولون أشد ما كان قوة عليه وتسلطا عليه وهو ربه وإلهه، ففكر وأعجب.

[٤٨٧] وكان للروم والصابئين دخن وبخورات في الهياكل للكواكب والأصنام، وهي قائمة عند النصارى ما عطلوها، وهي في البيع يسمونها دخنة مريم وبخور مريم، وما عرفته مريم ولا المسيح ساعة قط ولا أصحابه، ولا استعملوا ذلك، فجعلوا هذا بخور مريم كما جعلوا صومهم للمسيح، وكما جعلوا الخمر والقربان لحمه ودمه.

[٤٨٨] وكانت الروم مع عبادتها الكواكب تعظم الأصنام وتصورها في الهياكل، فبقيت على ذلك بعد أجابتها إلى تعظيم الصليب، وما كان منهم في ذلك قصور، والمسيح وأمه وأصحابه عوض من تلك الأصنام. ثم تركوها شيئا شيئا على الأيام والدهور.

[٤٨٩] وهم كانوا يستبيحون الزنا ولا يمتنعون منه فبقوا على ذلك بعد تعظيم المسيح فهو مبثوث بينهم وفي مدنهم وأسواقهم منتشر، يقولون: المرأة إذا لم يكن لها زوج ولم تختر الزواج وأثرت الزنى فهي املك بنفسها ولها أن تفعل ذلك، والملك يسعر ذلك، ويقيم له الحكام والولاة فلكل إنزالة تكون من الرجل فلس واحد، وكل أربعة أفلس قيمتها دانق فضة. وللقحاب في بلدانهم أسواق كثيرة، ولهن دكاكين، تفتح حانوتها وتتزين وتجلس على بابه بارزة مكشوفة. وليس عندهم في كشف السوءة والعورة من الرجال والنساء تحريم ولا خطر،

Hatta onların hür kadınları bile, kocasıyla birlikte arabaya biner ve herkes kendisine baksın diye yüzü ve başı açık, saç örgüleri aşağıya salınmış ve bütün zinetleri ortaya dökülmüş halde herkes kendilerine baksın diye insanların arasında dolaşırlardı. Evli kadınların genellikle iffetli oldukları söylenir. Fakat eşi olmayanın durumu anlattığımız gibidir. Nicesi babasının evinde zinâ ediyordu. Eğer bu fâhişelerden biri bir çocuk doğurursa, dilerse onu kiliseye götürüp patrik, piskopos ve keşişlere teslim ediyordu ve şöyle diyordu: "Bu çocuğu Mesîh'e hibe ettim ki ona hizmet etsin ve kiliseye bekçi olsun." Onlar da kadına hayır duada bulunarak şöyle diyorlardı: "Kutsal, temiz ve mübârek kadın, seni tebrik ederiz. Mesîh'in rızâsı ve sevâbı seninle olsun!" İnsanlar da, o kadına dua ediyor ve kazanmış olduğu sevaptan dolayı onu tebrik ediyorlardı. Kiliselerde, veled-i zinâları emziren ve onlara bakan çok sayıda kadın bulunuyordu.

[Sünnet Edilmeye Karşı Çıkmak, Çocukları Hadım Etmek]

[490] Onlar [Romalılar] sünnete karşı çıkıyorlar ve çocukları hadım ediyorlardı. Onlar, müslümanları esir aldıkları zaman, onların çocuklarına bakıp büyük bir bölümünü hadım ediyorlar ve ıssız bir yere atıyorlardı. Bunların çoğu ölüyordu. Üstelik onlar, şefkatli ve merhametli olduklarını iddia ediyorlardı. Onlar [Romalılar], İslâm'ın ilk dönemlerinde, İslâm kuvvetli ve kendileri zayıf durumda olduklarından dolayı fidye almak için esirlere ihtimam gösteriyorlardı. Ancak müslüman meliklerin gidişatı bozulduğu ve İslâm'a olan ilgileri azaldığı, Seyfüddevle Ali b. Hamdân ve Mısır'daki İslâm düşmanları gibi kimseler müslümanlara saldırıp onların sınır bölgelerindeki vakıflarını ele geçirdikleri zaman, müslümanların Romalıların gözündeki ağırlıkları yok denecek kadar azaldı. Onlar, "İslâm devleti seksen yıl önce yok olup gitti" diyorlardı. Halbuki sen, bugün üç yüz seksen beş yılında bulunuyorsun.

[491] Şimdi yine hıristiyanların gidişatlarını anlatmaya dönüyorum. Hadım etmek ve zinânın mubah olması Tevrât'ın şer'î bir hükmü değildir. Buradan anlıyorsun ki Romalılar hıristiyan olmadılar ve Mesîh'e icâbet etmediler. Bilakis hıristiyanlar, Romalılaştılar, Mesîh'in dininden irtidad ettiler, onun usûlünü ve furû'unu iptal ettiler ve düşmanlarının dinî uygulamalarını benimsediler. İşte bu, söz konusu üç hıristiyan grubun bulunduğu durumdur. Onlar bunu, riyâset ve dünya malı peşinde koştukları için yaptılar. Nitekim bunu, onların kitaplarında ve daha önce zikredilen açıklamalarında görürsün.

بل المرأة الحرة منهم تزف إلى زوجها راكبة فتمر بالناس في الأسواق مكشوفة الوجه والرأس، وقد أرسلت ضفائرها وتجدلت بها، وأبدت محاسنها كلها لينظر كل أحد إليها، ويقال أن الغالب على ذوات الأزواج العفاف، فأما من ليست بزوج فحالها كما وصفنا، وربما كانت تزني في بيت أبويها، ومن جاء من هؤلاء الزواني بولد حملته إلى البيعة أن شاءت وسلمته إلى البطرك والمطران والقس، وقالت: قد وهبت هذا للمسيح ليكون خادما له وقيّما في البيعة، فيجزونها خيرا ويقولون لها: قديسة طاهرة مباركة، هنيئا لك رضى المسيح وثوابه ويدعو الناس لها ويهنئونها بالثواب، وهناك من المرضعات والكاملات لمثل هؤلاء أولاد الزنا جماعة.

[٤٩٠] وهم يأبون الختان، ويخصون الأطفال، وإذا سبوا المسلمين نظروا إلى أطفالهم فخصوا منهم القطعان الكبيرة وألقوهم، فيموت منهم الكثير. وهم يدعون الرأفة والرحمة وكانوا في أول الإسلام يحترزون على الأسارى لقوة الإسلام وضعفهم ليفادوا بهم، فلما ساءت سيرة ملوك الإسلام وقلت مبالاتهم به، وصار يغزوهم مثل علي بن حمدان سيف الدولة، ومن بمصر أعداء المسلمين يقبضون أوقاف الثغور، هان المسلمون على الروم، وهم يقولون دولة الإسلام قد زالت منذ نحو ثمانين سنة، وأنت اليوم في نحو سنة خمس وثمانين وثلثمائة.

[٤٩١] ثم عدت إلى ذكر سيرة النصارى، وليس الخصاء من شريعة التوراة ولا إباحة الزنا لتعلم ان الروم ما تنصرت ولا أجابت المسيح، بل النصارى ترومت وارتدّت عن دين المسيح وعطلت أصوله وفروعه وصارت إلى ديانات أعدائه وهو ما عليه هذه الطوائف الثلاث من النصارى، فعلوا هذا طلبا للرئاسة وعاجل الدنيا كما قد وجدته في كتبهم وفي إقرارهم مما تقدم ذكره لك.

[Roma Filozoflarının Hıristiyan İnançlarını Etkilemesi]

[492] Hıristiyanların teslîs inancı, Roma filozoflarının, "Akıl, akleden ve akledilen tek bir şey olur." anlayışlarına çok yakındır. Onlar, buna "Hermes üçlüsü" derler. Hermes, eski bir filozoftur. Resûlullah (s.a.), şöyle buyurmuştur: "Dünya sevgisi, bütün hataların başıdır. "Ka'b b. Mâlik el-Ensârî, Resûlullah'ın (s.a.) şöyle dediğini işittiğini söylemiştir: "Bir koyun ağılına salınan iki aç kurdun sürüye verdikleri zarar, mal ve şerefe düşkün kişinin dinine verdiği zarardan daha büyük değildir." İbn Ömer'in rivayet ettiğine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sağlam bir koyun ağılına bırakılan iki kurdun yemesi ve parçalaması, mal ve şeref düşkünü müslüman bir kişinin dinine verdiği helâktan daha hızlı değildir." [105]

[493] Pavlus'un Romalıların dinine yardım etme ve Mesîh'in dininden ayrılma hususunda yaptığının benzerini, Mennâniyye'nin kurucusu keşiş Mânî yapmıştır. Mânî, Pavlus'tan uzun zaman sonra ortaya çıkmıştır. Mânî, riyâset sahibi bir kişiydi. O, keşiş olduktan sonra, Fars krallığı içinde olan Irâk'ta hıristiyanlara başpiskopos oldu. O, Farslılara karıştı, Mecûsîlerin görüşlerine uygun bir şekilde nûru [ışığı] övdü ve karanlığı kötüledi. O, Mecûsîlerin peygamberi Zerdüşt'ü överek şöyle dedi: "Nûr, onu [Zerdüşt'ü] seçti ve doğuya elçi olarak gönderdi. Mesîh'i de batıya elçi olarak gönderdi." O, İbrâhîm, İsmâîl ve Mesîh'in tasdik ettiği peygamberleri kötüledi. Fars halkı, bu peygamberlerden teberrî ediyorlardı. Mânî, onlara destek verdi ve peygamberleri zemmederek ve "Onları şeytan gönderdi" diyerek onlara yaklaştı. Mânî, "Mesîh'in kulu Mânî'den" diye mektup yazıyordu. Nitekim Pavlus da böyle yazıyordu. Mânî, Pavlus'u taklit ediyor ve onun izinden gidiyordu. O, Mecûsîlerin peygamberi Zerdüşt'ün Avesta kitabını elde etti. O, Fars dili veya başka bir dile yazılmış bir kitap değildi. Hiç kimse onun mâhiyetini bilmiyordu. O, birtakım anlaşılmaz sözlerden ibaretti. Onlar, onun mâhiyetini bilmeseler de, onun lafzını naklediyorlardı. Keşiş Mânî, Avesta'ya vakıf olduğunu ve mâhiyetini öğrendiğini iddia etti. Mânî, Nûr'un elçisi olduğu iddiasında bulundu. Onlar için birtakım cahillikler ortaya koydu ve bunların Avesta'nın tefsîri olduğunu söyledi.

---

105 Ahmed b. Hanbel, 25/85, r. 15794

[٤٩٢] وهذا التثليث الذي للنصارى قد كانت فلاسفة الروم تنحو نحوه من أن العقل والعاقل والمعقول تصير شيئا واحدا، ويقولون: هرمس للثلث، وهرمس فيلسوف قديم. وقد قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «حب الدنيا رأس كل خطيئة» وقال كعب بن مالك الأنصاري سمعت رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول: «ما ذئبان جائعان أرسلا في زريبة غنم بأفسد لها من حرص المرء على المال والشرف لدينه» وقال ابن عمر: قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ما ذئبان ضاريان في حظيرة وثيقة يأكلان ويفريان بأسرع هلاكا من حب الشرف والمال في دين المرء المسلم.

[٤٩٣] ومثل صنيع بولص مع الروم في مساعدتهم على دينهم ومفارقة دين المسيح صنع ماني القس، وهو رئيس المنانية، وهذا كان بعد بولص بالدهر الطويل، وكانت له الرئاسة، وصار مطرانا على النصارى بالعراق في مملكة الفرس بعد أن كان قسّا، واختلط بالفرس، ومدح الأنوار وذم الظلام على ما يذهب إليه المجوس، ومدح زرادشت نبيّ المجوس، وقال: النور اختاره وأرسله إلى المشرق، وأرسل المسيح إلى الغرب. وذم إبراهيم وإسماعيل والأنبياء الذين صدقهم المسيح، وكانت الفرس تبرأ منهم، فساعدهم ماني وتقرب إليهم بذمهم وقال: الشيطان أرسلهم، وكان يكتب: من ماني عبد أيشوع[٥٠] كما كان بولص يكتب، وكان يتشبه به ويقفو أثره. وأخذ الآبستاق وهو كتاب زرادشت نبيّ المجوس، وهو كتاب ليس بلغة الفرس ولا بلغة من اللغات البتة، ولا يدري أحد ما هو، وهو الزمزمة[٥١]، وإنما يحكون لفظه وإن كانوا لا يدرون ما هو. فادعى ماني القس إنه قد وقف عليه وعلم ما هو، وادعى ماني إنه رسول النور، فوضع لهم جهالات، وقال: هذا تفسير الآبستاق.

٥٠ في (ط) اليسوع، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١٢٠
٥١ في (ط) الزمرمه، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١٢٠

[494] Mânî, avamı aldattı. Onlar içindeki konumu yükseldi ve ona itaat ettiler. Onlar, Mânî'nin birtakım mûcizelere ve âyetlere sahip olduğunu iddia ettiler. Fars krallarından biri onu imtihan etmek için yakaladı ve onun hâllerini araştırdı. Kral, onun bir yalancı ve hilekâr olduğunu, riyâset peşinde koştuğunu, Mesîh'in dininde olmayan şeylerle Farslılara ve Mecûsîlere münafıklık yaparak onların hoşuna gidecek şeyler söylemek suretiyle onlara yaklaştığını görünce, onu öldürdü. Nitekim başka bir kral da Pavlus'a böyle yapmıştı. Mânî'den sonra kendisine tabi olanlar onun nübüvvetini iddia ettiler. Onun mektuplarını ve İncîl'ini okumaya başladılar. Onun mektupları, neredeyse Pavlus'un elçileri ve mektuplarından fazlaydı. Bu üç (hıristiyan) gruptan çoğu Mânî'nin mezhebine inanmaktadırlar. Fakat onlar, hıristiyanlardan ve -İslâm beldelerinde yaşayanlar- müslümanlardan korktukları için bu inançlarını neredeyse hiç açığa vuramazlar. Çünkü müslümanlara göre Mennâniyye'ye zimmet yoktur.

[Rahibeler ve Bizanslı Kadınlar]

[495] Onların [hıristiyanların] uygulamalarından biri, manastırlarda ibadet eden, kendisini kiliselere ve ibadete adamış kadınların, bekâr erkeklere ve rahiplere görünmeleri ve bekâr erkeklerin bulunduğu kalelere çıkmalarıdır. Onlar, o kadınların Allah rızâsını ve âhiret yurdunu kazanmak için ve bekâr erkeklere merhametten dolayı böyle yapmalarını mubah görüyorlardı. O kadınlardan bunu yapanlar, bu fiillerinden dolayı onların katında teşekküre ve övgüye mazhar oluyorlar ve dualarını alıyorlardı. Bu kadınlara, "Mesîh, bu şefkatinizi ve merhametinizi unutmayacaktır." deniliyordu.

[496] Onlara göre bir erkeğe birden çok kadın helâl değildir. Yine ona gizli dost tutması veya câriye ile ilişkiye girmesi helâl değildir. Bir kadının veya kadın hizmetçinin erkek arkadaşı olmasında bir sakınca yoktur ve ayıp değildir. Bu durum, Roma beldelerinde zinâ gibi meşhurdur.

[497] Kostantiniyye'de uzun süre esaret altında ve serbest olarak kalan kimselerden Musbih et-Tâî, Ebû Abdullah Hüseyin b. es-Sakr, İbnu'z-Zeyyât'ın arkadaşı Abdurrahman ve diğer gaziler, bu hususta bahsettiler. Zira onlar, şiddetli sıkıntı içinde oldukları ve müslümanlar da fidye gönderemediği veya (onları kurtarmak için) savaşamadığı için, takıyye olarak zâhiren hıristiyan göründüler, onların arasına girdiler ve onlara karıştılar.

[٤٩٤] واشتهوا العامة وقامت سوقه فيهم وأطاعوه، وادعوا له بالمعجزات والآيات. فأخذه بعض ملوك الفرس ليمتحنه، وفتش عن أحواله، فإذا هو كذاب وممرق طالب رئاسة يتقرب إلى الفرس والمجوس بما يهوونه لينفق عليهم مما ليس هو من دين المسيح، فقتله كما فعل ذلك الملك ببولص. وبقي أصحاب ماني بعده يدّعون نبوته ويقررون رسائله وإنجيله، ولعل رسائله تزيد على السليحين ورسائل بولص، وكثير من هذه الطوائف الثلاث يعتقد مذهبه وما يكاد يظهره خوفا من النصارى ومن المسلمين ممن منهم في بلاد الإسلام، لأنه لا ذمة المنانية عند المسلمين.

[٤٩٥] ومن سيرتهم أن النساء الديرانيات العابدات ومن انقطع إلي البيع والعبادة، يطفن على العزّاب والرهبان، ويخرجن إلى الحصون التي فيها الرجال العزاب يبيحن لهم أنفسهن ابتغاء وجه الله والدار الآخرة والرحمة بالعزاب، ومن فعل هذا بهن كان عندهن مشكورا محمودا على هذا الفعل ويدعا له، ويقال لها: لا ينسى لك المسيح هذه الرأفة والرحمة.

[٤٩٦] وعندهم أنه لا يحل للرجل أكثر من امرأة واحدة، ولا يحل له أن يتسرى ولا أن يطأ بملك اليمين، فإن صادف امرأة أو خادمة لم يكن بذلك بأس ولا عار، وهذا مشهور ببلاد الروم كشهرة الزنى.

[٤٩٧] ولقد تحدث مصبح الطائي، وأبو عبد الله الحسين بن الصقر، وعبد الرحمن صاحب ابن الزيات وغيرهم من الغزاة، وممن أقام بالقسطنطينية السنين الكثيرة في الأسر وغير الأسر، فإنهم لطول الشقاء وعدم من بعث المسلمين في فداء أو غزو، اظهروا النصرانية تقية، وانتشروا بينهم، واختلطوا بهم.

Onlardan, şiddet ve baskıdan dolayı hıristiyan olan birisi bundan bahsetti ve şöyle dedi: "Kral, bana ihsanda bulundu ve cömert davrandı. Hizmetçilerine ve yardımcılarına, 'Şu hıristiyanlaşmış kişiler için zengin kadınlar bakın da, durumlarının düzelmesi için o kadınlarla evlensinler' dedi. Onlardan bir adam, "Falan kadının babası öldü. Onun arazisi, hayvanları ve çok miktarda malı var. -Bana işaret ederek- bunu onunla evlendirelim' dedi. Beni o kadınla evlendirdiler. Gerçekten kadın güzeldi ve çok malı vardı. Ben de mutlu bir şekilde onunla kaldım. Sonra kral, benim de içinde bulunduğum bir grubu, düşmanın engellemesinden korkulan ve hasat edilmeye hazır bir çiftliğe gönderdi. Biz, orada kırk gün kalıp yerimize başka asker gelecek ve biz de ailemize dönecektik. Oraya gittik ve süreyi tamamladık. Sonra asker geldi. Gelenlerden birine ailemi ve evimi sordum. Bana, "Karın, sen çıktıktan sonra başka bir kişiyle evlendi" dedi. Gelen kimselerden bunu iyice araştırdım, bana bu şekilde anlatıldı. Bu yüzden hop oturup hop kalkmaya başladım. Şehire döndüğüm zaman, evime gitmeyip hayvan pazarında bir yere yerleştim. Ailem, bizim askerlerden gelenlere beni sormuş, onlar da sağlıklı olduğumu ve geldiğimi söylemişler ve kaldığım yeri tarif etmişler. Bir de baktım ki karımın annesi, üzerlerinde süslü elbiseler ve zinetler olan komşu kadınlardan bir kafile ile bana geldi. Kayınvalidem bana, "Neden evine ve ailene gelmedin de, buraya yerleştin? Halbuki biz, senin durumunu araştırıyor ve seni büyük bir iştiyak içinde bekliyorduk." dedi. Ben de şöyle dedim: "Ben, ayrıldıktan sonra başka biriyle evlenmiş olan bir kadını ne yapayım? Bundan sonra üzerime düşen krala çıkıp huzurunda kılıcımı kırmak, zünnârı kesmek ve başıma gelenleri anlatmak olacaktır." Kayınvalidem, "Bunu söyleyen hata etmiştir. Karın başkasıyla evlenmedi. Bir Romalı kadın nasıl iki erkekle evlenir? Fakat o adam onun arkadaşıydı. Sen evden ayrıldığın zaman geldi ve onun yanına yerleşti. Biz, senin geleceğini öğrendiğimiz zaman da yatağını alıp gitti. Kayınvalidem, beraberindeki kadınları ve komşuları şahit gösterdi. Kadınlar da, onun kocası değil arkadaşı olduğuna şahitlik ettiler. Çünkü onlara göre bu, sakıncalı ve ayıp değildir. Sonra kayınvalidem bana dönerek şöyle dedi: "Kalk, evine gidelim. Değerli eşyalara ve şaraba bak! Onları bıraktığın gibi bulacaksın. Onlardan hiçbir şey eksilmedi, bilakis tam olarak korunmaktadır." Kayınvalidem, ben yokken karımın arkadaşının ona yardım ettiği hususunda bana müjde veriyor, beni mutlu etmek istiyor ve beni emin kılmak istiyordu.

فحدث من حدث منهم بعض من تنصر من الشجعان بعد الشدة وطول الشقاء، قال: فأعطاني الملك وأجزل وقال لخدمه وأعوانه: انظروا لهؤلاء المتنصرة نساء من ذوي اليسار يتزوجون بهن لتحسن أحوالهم، فقال رجل منهم: فلانة قد مات أبوها، ولها ضيعة ومواش وأموال كثيرة نزوجها بهذا، وأشار إلي، فزوجوني بها. فإذا هناك جمال ومال كثير فأقمت معها مسرورا ثم ضرب الملك بعثا على جماعة أنا منهم ليخرج إلى مكان فيه زرع مستحصد يخاف عليه العدو أن يمنعهم منه، ويكون مقامنا أربعين يوما، ثم يأتي بعدنا عسكر يقوم مقامنا ونرجع إلى أهلنا. فخرجنا، وأقمنا هذه المدة، ثم جاء العسكر فسألت بعض الواردين عن أهلي ومنزلي، فقال لي: قد تزوجت أمرأتك بعد خروجك، فاستثبتّ ذلك جيدا ممن ورد فأخبرت بهذا، فأخذني ما أقامني وأقعدني؛ فلما رجعت إلى البلد عدلت عن منزلي ونزلت سوق الدواب، فسأل أهلي عن الواردين من أهل عسكرنا فأخبروهم بسلامتي وورودي، فتعرفوا مكاني فإذا أم امرأتي قد جاءتني ومعها موكب عظيم من نساء الجيران عليهن البزة الفاخرة والحلي، فقالت لي حماتي: ما لك عدلت عن منزلك وأهلك ونزلت هاهنا ونحن نتعرف أخبارك ونشتاقك، فقلت: وما اصنع بامرأة غبت عنها فتزوجت بعدي، أنا عليّ أن ادخل على الملك واكسر بحضرته سيفي وأقطع زناري وأعرفه ما جرى عليّ. فقالت لي أخطأ من قال هذا، ما تزوجت أمرأتك وكيف تتزوج رومية بزوجين، إنما ذلك صديقها، لما غبت جاء ونزل عندها. فلما علمنا بقدومك حمل فراشه وانصرف، واستشهدت بأولئك النسوة والجيران، فشهدن إنه ليس بزوج وإنما هو صديقها، وإذا ليس عندهم أن بهذا بأسا ولا عارا. ثم أقبلت حماتي تقول: لي قم إلى بيتك فانظر إلى المكنوز والنبيذ وما خلفته تجده لم ينقص بل هو محفوظ موفر، وإذا هي تبشرني [فيما إذا] أن صديق امرأتي قد كفاني مؤونتها في غيبتي وتسرني بهذا أوتمن به عليّ.

Beraberindeki kadınlar -ki onlar, güçlü kadınlar ve ileri gelen kimselerin eşleriydi- bana, "Haydi kalk, Allah sana âfiyet versin, ailenin yanına git. Burada çirkin ve hoş olmayan bir durum yok." dediler. Bunun üzerine kalktım, eşyalarımı alıp evime gittim. Karımın yanında ikâmet etmeye başladım. Kötü bir şey görmedim ve bendeki kıskançlık yok oldu. Sonra bana, "Ey Ebu'l-Feth! Roma beldelerinde karısının erkek arkadaşlar edinmesinden hoşlanmayan bir kişi yoktur." dedi." Böylece çektiği sıkıntı yok oldu ve kalbinden kıskançlık gitti. O, bir müslüman olduğu hâlde öfkesi ve kıskançlığı kendisinden kayboldu.

[Hıristiyanlık Mesîh'in Dininden Çok Roma Geleneklerinin Bir Devamıdır]

[498] Eğer onlar, "O, Hıristiyanlık dininde bir bid'attir. Nitekim İslâm'da da onun gibi bid'atler vardır." derlerse, onlara şöyle denilir:

[499] "Romalılar, hıristiyan olmadan önce de domuz eti yiyorlar, erkekleri hadım ediyorlar, esir alıyorlar, öldürüyorlar ve köleleştiriyorlardı. Zikrettiğimiz gibi zinâyı mubah görüyorlardı. Onlar, açıkladığımız uygulamalara sahiptiler. Onlar, Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra da aynı yolu takip ettiler. Onlar, bunlardan bir şey çıkarmadılar ve onları terk etmediler. O hâlde bu nasıl bir bid'at olsun? Bunu iddia eden kimse ile "Romalıların böyle olmadıklarını ve hıristiyan olduktan sonra bu hâle geldiklerini" iddia eden kimse arasında bir fark yoktur. Bu noktaya gelen kişi, inkâr ve inat etmektedir. Böyle inatçılarla tartışmaya gerek yoktur."

[Rahip ve Azizlerin Mûcize ve Kerâmet İddiaları Yalandır]

[500] Hıristiyanların delil getirdikleri -ki bu, dinlerindeki en büyük şüpheleridir- ve sığındıkları en değerli şey -ki bu, onların avam ve havassının umdesidir- şöyle demeleridir: "Hıristiyanlık, zor ve sıkı bir dindir. Bununla birlikte en büyük milletler ve krallar, zorlanmadan, kılıç korkusu olmadan ve hiç kimseye mağlup olmadan Hıristiyanlığı kabul ettiler. Onlar, Hıristiyanlığa davet eden rahiplerin ve rahibelerin ellerinde gördükleri âyetler ve mûcizeler sebebiyle de bu dine girmediler."

[501] Buna şöyle cevap verilir: "Hıristiyanların Mesîh'in dinini değiştirdiklerini ve Roma krallarına meylettiklerini anlattık. Bunu sana açıklamış ve bildirmiştik. Buna göre biz, sadece hıristiyanların Romalılaştıklarını, Romalıların hıristiyanlaşmadıklarını görüyoruz.

وقال أولئك النساء وهن حليلات وأزواج كبار الناس، قم عافاك الله إلى بيتك، فما ها هنا شيء يكره ولا ينكر، فقمت وحملت أثقالي وصرت إلى منزلي وأنا مقيم على امرأتي، وما أجد شيئا، وزالت الغيرة. ثم قال يا أبا الفتح: ما يدخل أحد بلاد الروم إلا وقد طابت نفسه باتخاذ امرأته الأصدقاء، وزال عما كان عليه وانمحت الغيرة من قلبه، وزال عن الحمية وما كان عليه وهو مسلم.

[٤٩٨] فإن قالوا: مبتدع في دين النصرانية كما مثل ذلك مبتدع في الإسلام.

[٤٩٩] قيل له: إن الروم قد كانت قبل التنصر تأكل الخنزير، وتستعمل الخصاء، وتغزو الأمم، وتسبي وتقتل وتسترقّ، وترى في الزنا ما قد ذكرنا، وتسير السيرة التي وصفنا. ولما تنصرت دامت على تلك السيرة فما زايلتها ولا زالت عنها، فمتى كان هذا الابتداع. ولا فرق بين من ادّعى هذا، وادعى أن الروم كانت على خلافه ورجعت إليه لما تنصرت، ومن أنتهى إلى هذا فقد جحد وكابر وليس مع المكابرة مناظرة.

[٥٠٠] ومما يحتج به النصارى وهو أكبر شبههم في دينهم، وأجل ما يلجئون إليه، وهو عمدة الخواص والعوام منهم، أن يقولوا: النصرانية دين صعب ضيق، قد أجابت إليه الأمم الكبيرة والملوك بلا إكراه ولا سيف ولا قهر ولا غلبة، وما كانوا ليجيبوا إلى ذلك إلا بالآيات والمعجزات التي ظهرت على أيدي الدعاة إليها من الرهبان والرواهب.

[٥٠١] قيل له: قد بيّنا وعرف تبديل النصارى لدين المسيح وميلهم إلى ملوك الروم، وقد شرحنا ذلك وعرفناه، فلا نجد إلا النصارى ترومت ولم تتنصر الروم.

Onların, gruplarının aslı Romalılardır. Bu kadar cevap yeterli ve kâfîdir Biz, bunu ve başından sonuna kadar bu noktaya nasıl gelindiğini bilmesek bile, bu delilin bâtıl ve fasit olduğunu, Allah'ın bu din mesuplarının ellerinde mûcize ızhâr etmediğini ve onlardan herhangi birinin elinde âdete muhâlif bir şey yapmadığını ortaya koymak bizim için zor değildir. Mûcizeler, peygamberler (a.s.) için ve onların zamanlarında olduğuna göre, bu onlar için nasıl olsun?"

[Mensuplarının Çok Olması Bir Dinin Doğruluğunun Delili Değildir]

[502] Hıristiyanlara, ayrıca şöyle cevap verilir: "Siz, dininizin sahih olduğunu, çokluğunuza ve kralların dininizi benimsemesine dayandırdınız. Halbuki çokluk, bir dinin sahih olduğuna delâlet etmez. Bir dinin -o dinin taraftarları az ya da çok olsun- sahih olduğuna, ancak huccet ve burhan delâlet eder. Halbuki Mesîh ve ona tâbi olanlar az, Romalılar ve yahudiler ise daha çok ve hâkimiyet sahibi idiler. Sizin mantığınıza göre bu, onun hiçbir mûcizesi olmadığına delâlet eder."

[503] Hıristiyanlara, şöyle de cevap verilir: "Siz, her devirdeki rahipleriniz, rahibeleriniz ve reislerinizin mûcizeleri olduğunu, bunların hiç kesilmediğini ve ortadan kalkmadığını iddia ediyorsunuz. Halbuki siz, bu dine, hiçbir mûcize ve âyet görmeden icâbet ettiniz! Sizden öncekiler de bu şekilde icâbet ettiler. Bunda hakkı murad eden kimseye tam ve yeterli cevap vardır."

[504] Hıristiyanlar, her devirde bir şeyi helâl veya haram kılmak istedikleri zaman bir araya gelirler, onların bu hususta bir sinodu -bu, karar vermek için toplantı demektir- olur ve bu kararı alırlar. Eğer sinod uzun zaman önce toplanmışsa, "Bunu, falan topluluk bir mûcize ve âyetin zuhûr etmesiyle haram kıldılar." derlerdi. Görmez misin ki onlara göre ailesi ve çocuğu olan kimselerden başpiskopos ve metropolit oluyordu. Fakat başpiskoposlar ve reisler, reisliği çocuklarına bırakıyorlar ve onu zürriyetlerine vasiyet ediyorlardı. Bunun üzerine hıristiyanlar, bir toplantı yaptılar ve bunun ailesi ve çocuğu olan, evli olduğu bilinen kimselere yasaklanmasını kararlaştırdılar. Bu, onlar için dinî bir ilke oldu. Bir âyet ve bir mûcize olmaksızın, bu konuda görüş birliğine vardılar ve bunu uyguladılar.

وأصل طوائفكم هم الروم، فهذا شاف كاف. ولو لم نعلم هذا وكيف الحيلة فيه من أوله إلى آخره لما كان يشكل علينا أيضا بطلان هذا الاحتجاج وفساده، وأن أهل هذا الدين لا يظهر الله على أيديهم معجزة، ولا ينقض على يد أحد منهم عادة؛ كيف والمعجزات لا تكون إلا للأنبياء عليهم السلام وفي زمانهم.

[٥٠٢] ثم يقال للنصارى: أنكم ادّعيتم الصحة لدينكم بالكثرة والملوك الذين تدينوا بدينكم، والكثرة لا تكون دلالة في صحة الديانة، وإنما يدل على صحة الديانة الحجة والبرهان لا غير ذلك، سواء كان أهل ذلك الدين قليلا أو كثيرا. وقد كان المسيح ومن اتبعه قليلا والروم واليهود هم الأكثر وأصحاب الملك، فيدل هذا على قياسكم إنه لم يكن له معجزة.

[٥٠٣] ثم يقال لهم: أنتم تدّعون المعجزات والآيات لرهبانكم ورواهبكم ورؤسائكم في كل زمان وإنها لا تنقطع ولا ترتفع، وها أنتم قد أجبتم إلى هذه الديانة ولم تروا معجزة ولا آية، فكذا من قبلكم قد أجاب على هذه الصفة وفي هذا أتم كفاية لمن أراد الحق.

[٥٠٤] وهم في كل حين يجتمعون إذا أرادوا أمر تحليل شيء أو تحريمه، ويكون لهم فيه سنهودس، وتفسيره الاجتماع للتقرير، فيفعلون ذلك، فإذا تقادم عهده، قالوا: هذا ما حرّمته تلك الجماعة إلا بظهور آية أو معجزة، ألا ترى أن الجثلقة والمطرنة قد كانت جائزة عندهم فيمن له الأهل والولد، فصار الجثالقة والرؤساء يجعلون الرئاسة في أولادهم ويوصون بها في ذريتهم، فاجتمع النصارى وعقدوا تحريمها فيمن له أهل وولد وعرف التزويج، فصار ذلك دينا لهم فاجتمعوا عليه وعملوا به من غير آية ولا معجزة.

[505] Onlarda iki kız kardeşin, iki erkek kardeş ile evlenmeleri mubahtı. İki kız kardeş arasındaki düşmanlık, iki erkek kardeşe de sirayet ediyor ve iki erkek kardeş düşman oluyordu. Bunun üzerine bir toplantı yaptılar ve bunu yasakladılar. Onlar, bu hususta bir âyet ve bir mûcize görmeseler de, bunu dinî bir ilke yaptılar ve uyguladılar. Onlarda birisinin kardeşinin kızıyla evlenmesi mubahtı. Bazıları neseplerini bu yolla devam ettiriyorlardı. Bunun üzerine bir toplantı yaptılar ve bunu yasakladılar. Onlar, bu hususta bir âyet ve bir mûcize görmeseler de, bunu dinî bir ilke yaptılar. Hıristiyanlar bunu, yakın zamanda İslâmî dönemde Abbâsoğulları zamanında yaptılar. Semerkant metropolitinin yaptığı gibi. O, Rûhu'l-Kuds'ün bir güvercin şeklinde indiğini iddia ederek halka güvercin yemeyi yasakladı. Onun bu görüşünü kabul ettiler ve dinî bir ilke yaptılar.

[506] Onların arasına karışıp incelediğin ve içlerine girip piskoposlar ve metropolitlerle içli-dışlı olduğun zaman, orada yalan, cehâlet, dünya hırsı, risâyet talebi, toplama, engelleme gibi birçok şey bulursun. Onlardan biri, hiçbir şeyi olmadan ve başkasına yük olacak bir durumda iken rahip oluyor. Zaman geçtikçe büyük bir mal sahibi oluyor. Hatta on binlerce (dînâr) paraya sahip olarak ölüyor.

[507] Onlara, ayrıca şöyle denilir: "Siz, birçok gruptan oluşmaktasınız ve aranızda dinî esaslarda ihtilâf vardır. Bu hususta Melkiyye, Ya'kûbiyye'yi dalâletle itham etmektedir. Aynı şekilde Nastûriyye de, Melkiyye ve Ya'kûbiyye'nin görüşlerini beğenmemektedir. Bu grupların her biri, rahipleri, rahibeleri ve reisleri için mûcizeler ve âyetler iddia etmektedirler. Mennâniyyede aynı şekildedir. Onların mantığına göre hak sadece bir gruptadır. Diğerleri ise, onlar hakkındaki iddialarında yalancıdırlar."

[Hıristiyan Azizleri Hakkındaki Kerâmet İddiaları, Falcı ve Tılsımcıların İddiaları Gibi Asılsızdır]

[508] Hakîmlerden biri, bazı dinler ve mezhepler vardır ki mensuplarının yalan söylediği en basit bir bir düşünme ile hemen anlaşılabilir: Onlardan biri Hıristiyanlıktır. Onlar, din büyüklerinin birtakım âyetlere/mûcizelere sahip olduklarını, bunların hiçbir zaman kesintiye uğramadığını ve Hıristiyanlığa icâbet edenlerin bu mûcizeler sebebiyle icâbet ettiklerini iddia etmektedirler. Onlara şöyle denilir: "Ama siz, hiçbir âyet ve mûcize görmeden Hıristiyanlığa icâbet ettiniz!"

[٥٠٥] وقد كان تزويج الأختين بالأخوين مباحا عندهم، فجرى من أختين كانتا عند اخوين عداوة أدت إلى معاداة بين الأخوين، فاجتمعوا وحرموا ذلك، وصار لهم دينا يعملون به وإن لم يروا فيه آية ولا معجزة. وقد كان تزويج بنت الأخ عندهم مباحا فجرى فيه نسب استمرّ به[٥٢] بعضهم، فاجتمعوا وحرموا ذلك، فصار لهم دينا بغير آية ولا معجزة. وهذا منه ما فعلوه قريبا وفي الإسلام في دولة بني العباس. ومثل ما فعل مطران سمرقند فإنه حرم على أهلها الفراخ وزعم أن روح القدس تنزل في هذه الحمامة، فقبلوا ذلك منه وصيروه دينا.

[٥٠٦] وإذا اختلطت بهم وفتشتهم ودخلت بينهم ولا بست الجثالقة والرهبان وجدت هناك من الكذب والجهل والحرص على الدنيا وطلب الرئاسة والجمع والمنع أمورا كثيرة، فإن الواحد منهم يترهب وما معه شيء ويصير كلا على غيره، وما تمر الأيام حتى صار ذا مال كثير حتى ربما مات عن عشرات ألوف.

[٥٠٧] ثم يقال لهم: أنتم طوائف كثيرة وبينكم خلاف كبير في أصل الديانة، تضلل فيه الملكية اليعقوبية، وكذا النسطورية لا ترضى مذاهب الملكية واليعقوبية، وكل هذه الطوائف تدعى لرهبانها ورواهبها ورؤسائها المعجزات والآيات، وكذا المنانية، فعلى قياسهم الحق في طائفة واحدة والباقية كذبت فيما تدعيه لهم.

[٥٠٨] وقد قال بعض الحكماء ههنا ديانات ومقالات تعرف كذب أهلها بأدنى تأمل: منها: النصرانية، فإنهم يدعون الآيات لكبرائهم، وإنها لا تنقطع في زمان من الأزمنة، وان الذين أجابوا إلى النصرانية إنما أجابوا بالمعجزات، فيقال لهم: أنتم أجبتم إليها ولم تروا آية ولا معجزة.

---

٥٢ في (ط) : استنصر به

Onlardan biri de, ashâbu'n-nücûm [astrologlar] dur. Onlar, kendilerinden öncekilerinin doğru bilgilere sahip olduklarını iddia ederek insanları aldatırlar ve şöyle derler: "Cânân, Kisrâ için devletler ve el değiştirmeleriyle ilgili ve krallar için doğacak çocukları hakkında görüş bildirdi. Bunların hiçbirinde hata etmedi. Aynı şekilde Hintli müneccim Kinke, Hint kralları, Dorotheos Roma kralları ve Batlamyus da Kıptî kralları için tahminlerde bulundular."

[509] Bu müneccimler, geçmişte mevcut olan devletlere ve krallıklara, genel ve özel olarak onlarda bilinen olaylara ve krallarının ömürlerine yönelik kitaplar meydana getirdiler. Yalanları ortaya çıkmasın diye onlardan kısa kısa bahsettiler ve kralların isimlerini açık bir şekilde zikretmediler. Bu kitapları ve defterleri, bu hilekârların hilelerinden gâfil acemi kimseler okumakta veya kendilerine okunmaktadır. O da, müneccimin geçen asrın olayını meydana gelmeden önce zikrettiğini zannetmektedir. Böylece yıldızların hükümlerinin doğru olduğuna inanmaktadır. Halbuki müneccimler bir bilgiye dayanmadan konuşmaktadırlar.

[510] Onlara şöyle denilir: "Yıldızlar ve semâ yükselmediler, kaybolmadılar ve bozulmadılar. Onlar oldukları gibi duruyorlar. Haydi, buyurun! Bize, gözlerinizle gördüğünüz ve ellerinizle dokunduğunuz şeylerden olacakları veya daha önce olmuş olanları haber verin! Çünkü biz, içi yazılı kalın bir defter alıp sizin uzmanlarınıza, "Gök cisimlerinden yardım alın! Şu defterde kaç yaprak ve her yaprakta kaç satır olduğunu bize bildirin" diye sorduğumuzda, bu hususta yalan söylediğinizi görerek ve hissederek biliyoruz. Halbuki siz, bir yıl veya yirmi yıl sonra doğacak olan yıldıza bakıp da, bize o olaylar hakkında bilgi verme durumunda değilsiniz. Böylece biz, bu iddiaların yalan, kandırma ve insanları aldatma olduğunu, sizin öncekilerinizin de sonrakilerinizin de yalancı olduklarını anlayasınız diye konuyu gözler önüne koyduk."

[511] Eğer onlar [müneccimler], "Niçin bizden, sadece o defterin yapraklarını bilmemizi istiyorsunuz. O yapraklardaki satırları ve bu satırlardaki harf sayısını sormuyorsunuz?" derlerse, onlara şöyle deriz: "Bunun benzerine veya daha çoğuna, yüzük ve tek-çift oynayan çocuklar ve cahiller bile rastlantı eseri isabet ediyorlar. Eğer iddianızda doğru iseniz ve sanatınız da gerçek ise, çocuklar, cahiller ve delilerin isabetlerini aşan şeyler getirin! Sizin bunu yapmanız mümkün değildir. Sizin rezilliğiniz de, hıristiyanların rezilliği gibidir."

ومنها، أصحاب النجوم، فإنهم يمخرقون ويدعون بالإصابات لأوائلهم، فيقولون: حكم جانان لكسرى بالدول وانتقالها، وللملوك في مواليدها، فما أخطأ في حرف واحد، وكذا كِنْكَه منجم الهند لملوك الهند، وكذا ذوروثيوس لملوك الروم، وبطليموس لملوك القبط.

٥ [٥٠٩] وربما عملوا بذلك كتبا، وقصدوا إلى دول وممالك قد كانت، ووجدت، وعرفت الحوادث فيها وأعمار ملوكها الخاصة والعامة، فيذكرون الجمل منها ولا يفصحون بأسماء ملوكها، لئلا يعرف فيه كذبهم. فيقرأ هذه الكتب والدفاتر الغرّ الغافل عن احتيال المحتالين أو تقرأ عليه، فيظن أن هذا قد ذكره المنجمون في سالف العصر قبل أن يكون، فيعتقد في أحكام النجوم ١٠ الصدق، وان أهلها قد تكلموا بعلم.

[٥١٠] فيقال لهم: إن الكواكب والسماء ما ارتفعت ولا زالت ولا انتقضت، وهي كما كانت، فهاتوا وأخبرونا عما سيكون، أو عما قد كان ووجد مما تشاهدونه بعيونكم، وتلمسونه بأيديكم، فإنا نعمد إلى دفتر ضخم مكتوب فيه فنقول لحذاقكم: خذوا طوالعكم وأخبرونا كم ورقة هو، وكم سطر في كل ورقة فإنا نجد كذبكم ١٥ فيه عيانا وحسا، وما تحتاجون إلى الأخبار عن نجم يطلع بعد سنة أو عشرين سنة، وتخبرونا عن تلك الحوادث، فإنا قد قربنا الأمر عليكم لتعلموا أن هذه الدعاوى كذب ومخاريق وحيل على الناس، ولتعلموا بكذب أولكم وآخركم.

[٥١١] فإن قالوا: لم لا[٥٣] تقتصرون منا على العلم بورق هذا الدفتر دون الأسطر والحروف التي فيه؟ قلنا: إن مثل هذا وأكبر منه قد يصيب فيه الصبيان ٢٠ والجهال الذين يلعبون بالخاتم والزوج والفرد بالاتفاق، فهاتوا ما يتجاوز أصابات الصبيان والجهال والمجانين إن كنتم صادقين، وان كان صنعتكم حقا؛ وهذا ما لا سبيل لكم إليه، وفضيحتكم فيه كفضيحة النصارى.

---

٥٣ كلمة لا ساقطة من (ط)

[512] Eğer onlar [müneccimler], "Biz, bazen doğumlarda ve hâdiselerde isabet ediyoruz." derlerse, onlara şöyle deriz: "Çoğunda hata ettiğiniz şeyin çok az bir kısmında, ayrıntılı olarak değil de kısaca isabet ediyorsunuz. Halbuki peygamberler, haber verdikleri şeyler çok olmasına rağmen hiçbirinde hata etmezler. Sizin isabet ettiğiniz şeyler, daha önce zikrettiğimiz gibi oyun oynayan kimselerin, falcıların, taşa vuranların, avuç içine bakarak ve kuş uçurarak tabir yapanların isabet etmesi gibidir. Bunlar, sizden daha çok isabet ederler. Onlar bu hususta daha hızlı ve durumları daha açıktır. Nitekim bazen tilki bırakan kimseye mutluluk, baykuş uçuran kimseye sıkıntıdan kurtulma, Hintliler, hıristiyanlar ve cincilerin efsun yaptıkları kimseye sağlık ve hastalıktan iyileşme isabet etmektedir. Bu kimseler, bunların efsunlarının ve sihirlerinin bir sonucu olduğunu iddia ederler. Halbuki yaptıkları şey gerçek değildir ve bir bilgiye dayalı olarak konuşmamaktadırlar."

[513] Onlardan biri de, tılsım yapanlardır. Onlar, insanları aldatarak şöyle derler: "İskender, düşmanla karşılaştığında suyun kendisinden ve ordusundan uzak kaldığını Aristoteles'e şikâyet etti. Aristoteles ona bir tılsım yaptı. O yürüyünce su aktı, o durunca su da durdu. Bir deniz kıyısına geldiklerinde Aristoteles ona şöyle dedi: "Eğer denizin karşısına geçmek istersen, düşman göremeyecek şekilde denizi sakinleştiririm." İskender ona dedi ki: "Ey filozof! Seni bugün için hazırladım. Düşmanımı kaçırmadan bana bir çözüm bul!" Aristoteles ona, "Ey kral! Hangisini istersin? Senin için karada yürüdüğün gibi su üzerinde de yürüyeceğin bir tılsım mı yapayım? Yoksa denizin iki yakasını bir araya mı getireyim?" İskender, "İki yakayı birleştir. Çünkü bu, mesafe bakımından daha yakın olur." dedi. Bunun üzerine Aristoteles, onun için iki yakayı birleştirdi ve İskender karşıya geçti. Başka biri, sığır, koyun ve başka hayvan sürülerine tılsım yaptı. Hayvanlar, onun peşinden gitti ve o yürüyünce yürüdüler. Onlar, tahtakurusu, akrep, çekirge ve başka haşereler için tılsımlar yaptılar. Bu haşereleri, ânında şehirden püskürttüler. Yıldız ilmini bilen kimse bunları yapar."

[514] Onlara şöyle denilir: "Bunların hepsi aldatmadır. Eğer sizden evvelkilerin yalan söylediklerini öğrenmek istiyorsanız, kendi zamanınızdaki yalanlarınıza bakın! Yıldızlar yerlerinde duruyorlar ve kaybolmadılar. Haydi, bunlardan birini yapın! Bunu yapamamanızda, sizin ve sizden evvelkilerin yalanlarına delâlet vardır."

[٥١٢] فإن قالوا: قد يكون لنا أصابات في مواليد ومسائل؟ قلنا: قد يكون ذلك في قليل من كثير تخطئون فيه، وفي جمل دون تفصيل، والذي يأتي به الأنبياء فلا يخطئون في شيء منه مع كثرته، والذي يتفق لكم من ذلك كما يتفق للّعّاب الذين ذكرنا، وكما يتفق لأصحاب الفأل ولمن يضرب بالحصا والبعير بالنظر في الكفّ وبزجر الطائر، وما يتفق لهؤلاء من الإصابة أكثر من الذي يتفق لكم، وهم فيه أسرع، وأحوالهم فيه أكشف، وكما يتفق لبعض من يلقى الثعلب من السعادة، ولمن يلقى البوم من المحنة، وكما يتفق في رقى الهند والنصارى والمعزّمين من العافية والإفاقة، فيدعي أولئك أن هذا إنما كان عن رقاهم وعزائمهم، وان ما هم عليه حقّ، وأنهم قد نطقوا بعلم.

[٥١٣] ومنها، أصحاب الطلسمات، فإنهم يمخرقون ويقولون: إن الإسكندر شكا إلى أرسطوطاليس بعد الماء عنه وعن عسكره عند لقاء عدوه، فعمل له طلسما سار الماء بمسيره ووقف بوقوفه، وأنه قال له وقد ورد على بحر إن تشاغل بعبوره أبطأ عليه وفاته إدراك عدوه، فقال له: أيما أحب إليك أيها الملك، أن اعمل طلسما تسير بعسكرك على وجه الماء كما تسير على وجه الأرض، أو اجمع بين الشطين لتعبره، فقال: تجمع بين الشطين فإنه أقرب في المسافة، فجمع له بين الشطين فعبر. وأن غير واحد قد عمل طلسما للقطعان من البقر والغنم وأمثالها من الحيوان، فتبعته وسارت بمسيره. وأنهم يعملون الطلسمات للبق والعقارب والجراد وغير ذلك، فيصرفونها عن بلد بلد؛ وأن من عرف صنعة النجوم تأتى له ذلك.

[٥١٤] فقيل لهم: هذه كلها مخاريق، وإذا أردتم أن تعرفوا كذب أوائلكم فاعرفوه بكذبكم في زمانكم، فإن الكواكب ما بقيت ولا زالت، فهانوا شيئا من هذا، وفي تعذره عليكم دلالة على كذبكم وكذب أوائلكم.

[515] Eğer onlar [tılsımcılar], "Hıms şehrinde akrep yaşamaz. Oraya bir akrep girse hemen ölür. Bunun nedeni, bu yöre için yapılmış bir tılsımdır." derlerse, onlara şöyle deriz: "Biz, hıristiyanların ve müneccimlerin yalanlarını beyan ettiğimiz gibi, sizin yalanınızı da tecrübî olarak beyan ettik. Eğer Hıms'ta akrep yaşamıyorsa bu, Allah Teâlâ'nın işidir. Zira bazı hayvanlar bazı bölgelere gittikleri zaman orada ölüyorlar. Bu, onu ve ondaki maslahatı en iyi bilen Allah'ın (a.c.) düzenlemesidir. Görmez misin ki Roma topraklarında deve yaşamaz. Halbuki onlar, devenin yaşamasını çok istiyorlar. Bunu bilmeyen kimse, sebebinin şiddetli soğuk olduğunu söyler. Halbuki Türk beldelerinin çok soğuk olduğu, oralarda devenin yaşadığı söylenir. Türkler, Rey'de ikâmet ettikleri zaman fazla kalamazlar, bilakis ölürler. Isfahanlı biri, Rey'e gittiği zaman vasiyetini yazardı. Bu, bir tılsımdan dolayı değildir. Mısır topraklarına ve başka pek çok yere hiç yağmur yağmaz. Bu da, bir tılsımdan dolayı değildir. Irak toprakları verimli ve suyu güzel olmasına rağmen, orada biber, uzun biber, öd [aloe], zencefil, tarçın, zağferan ve Hint sümbülü yetişmez ve onların nehirlerinde amber olmaz. Şimdi sen, Irak'a yerleştirilmiş tılsımlar görüyor musun? Dişi katırlar, neredeyse hiç hâmile kalmıyorlar, hatta çiftleşmek için harekete bile geçmezler. Bunu da mı bir tılsım olarak görüyorsun? Irak vadilerinde timsah olmaz. Halbuki Mısır'da çoktur. Irak'ta timsah yaşamasın, Mısır'dan da ayrılmasın diye oralara bir tılsım konulduğunu mu düşünüyorsun? Mısır'da Nil nehrinde yaşayan bir timsah, Nil'in başka yerlerinde bulunmaz. Kûfe, Basra, Vâsıt, Bağdat, Sâmerrâ, Mısır ve Kayravân İslâm şehirleridir. Bunlar, İslâm döneminde kurulmuş ve plânları çizilmiş şehirlerdir. Hayvanların durumlarında, onların Hıms ve başka şehirlerde iddia ettiklerinden daha çok hayranlık verici durumlar tılsımsız olarak meydana gelmektedir."

[Mecûsîlerin Beklenen Mehdî İnancı Bâtıldır]

[516] Mecûsîler şu iddiada bulunmaktadırlar: "Onların, Lohrasp'ın oğlu Vishtapsa'nın neslinden Peshotan denilen gelmesi beklenen, hayatta ve bâkî bir Mehdî'leri vardır. O, Horasan ve Çin civarında büyük bir ormandadır. Beraberinde hepsi güvenilir, emin ve hayırlı pek çok kimse bulunmaktadır. Bunlar, yalan söylemezler ve Allah'a isyan etmezler, kendilerinden ne büyük ne de küçük bir hata sâdır olmaz, duaları kabul olunur, onların âyetleri ve mûcizeleri vardır. Bu kişiler, peygamber olduğunu iddia ettikleri Zerdüşt zamanında oraya yerleşmişlerdir.

[٥١٥] فإن قالوا: بلاد حمص لا يكون بها عقرب، وإن دخلت إليها عقرب ماتت وإنما هذا طلسم عمل لها، قلنا: قد بيّنا كذبكم حسا كما بيّنا كذب النصارى والمنجمين، فإن كانت حمص لا يعيش بها عقرب فإن هذا من فعل الله تبارك وتعالى، قد يميت بعض الحيوان إذا صار في بعض الأماكن لتدبير له عز وجل هو اعلم به، ولمصلحة فيه. ألا ترى أن بلاد الروم لا تكاد تبقى بها الجمال مع حرصهم في بقائها، حتى قال من لا يعلم: أن هذا لشدة البرد، فقيل له: فبلاد الترك أشد بردا وبها الجمال، والأتراك بالري» إذا قطنوا بها فما يكادون يبقون بل يتماوتون، والأصفهاني إذا أراد السفر إلى الري أوصى. وما هذا لطلسم، وأرض مصر وغيرها من مواضع شتى لا يكاد يكون بها مطر. وما ذاك لطلسم، وأرض العراق مع كرمها وطيب مائها لا ينبت بها الفلفل، ولا الدار فلفل، ولا العود ولا الزنجيل ولا الدارصيني، ولا الزعفران، ولا سنبل الطيب، ولا يكون في أنهارهم العنبر. أو ترى هذه لطلسم وضعت بالعراق وإناث البغال لا تكاد تحمل بل لا تكاد تهيج. أفترى هذا لطلسم وأودية العراق لا يكون فيها التمساح، وهو بمصر كثير. أفترى هذا لطلسم وضع بالعراق لئلا يكون فيه هذا، أو وضع بمصر حتى لا يفارقها. وهذا التمساح في نيل مصر، وهو في بعض المواضع بها دون بعض، وبأرض الكوفة والبصرة وواسط وبغداد وسر من رأى ومصر والقيروان، وهذه كلها أمصار إسلامية، ووضعت في الإسلام، وخطت في الإسلام، فحدثت أمور كثيرة في أحوال الحيوان أبدع مما يدعونه لحمص وغيرها بلا طلسم.

[٥١٦] والمجوس تدّعي أن لهم منتظرا حيا باقيا مهديا من ولد بشتاسف بن بهراسف يقال له أبشاوثن، وأنه في حصن عظيم من خراسان والصين، ومعه كثير، كلهم ثقات أمناء أخيار، لا يكذبون ولا يعصون الله، ولا يقع منهم خطيئة صغيرة ولا كبيرة، وأن دعوتهم مجابة، ولهم دلالات وآيات ومعجزات، وأنهم صاروا إلى ذلك المكان عند زمن زرادشت الذي تدعي نبوته،

Onlar, parlayan nûrlardır. Onlar, güzellik, hoşluk ve görünüm bakımından eşsiz bir durumdadırlar. Onlar ağlamaz, yaşlanmaz ve ölmezler. Peshotan, yemeye ve içmeye ihtiyaç duymaz. Bu nedenle ondan sidik, dışkı ve eziyet verici diğer şeyler çıkmaz." Ben, Emet'in oğlu mûbed [Zerdüşt din adamı] Aturpat'ın Peshotan'ı anlatırken, onun yemediğini, içmediğini, idrar ve dışkı yapmadığını söylediğini yakînen biliyorum. Fakat arkadaşlarının onun yemediğini ve içmediğini söylediklerini yakînen bilmiyorum. Zannımca o [Aturpat], onları bu şekilde vasfetmiştir. Onun günahsız olduğunu ve arkadaşlarının da onun gibi olduklarını söylediği hususunda bir şüphem yoktur.

[517] Mecûsîlere şöyle denilir: "Siz, durumunuzun başlangıcını anlamak istiyorsanız, sonuna bakın. O zaman hıristiyanların, müneccimlerin ve tılsımcıların durumunun bâtıl olduğunu gördüğünüz gibi, kendi durumunuzun da bâtıl olduğunu açık ve kesin bir şekilde anlarsınız. Çünkü siz, zamanınızda bu sıfatlara ve özelliklere sahip bir topluluk bulunduğunu iddia ediyorsunuz. Bundan dolayı sizin bâtıl olma hususunda daha üstün olmanız gerekir. Zira siz, onların şu ânda dünyada bizimle birlikte ve zamanımızda olduklarını haber veren büyük ve kadîm bir milletsiniz. Onların Peshotan ile beraber ortaya çıkacaklarını, bütün yeryüzüne sahip olacaklarını, Mecûsîliği ve Fars dinlerini geri getireceklerini ve müslümanların ellerinden aldıkları topraklarını iade edeceğini söylüyorsunuz. Eğer dünyada sizin iddia ettiğiniz gibi bir topluluk olsaydı, sizin haber vermeniz sebebiyle bizim bunu bilmemiz gerekiyordu. Bu hususta bilginin olmaması, onun aslı olmayan bir şey olduğuna delildir. Dünyada bunu iddia edebilecek bir insan yoktur. Bu, sizden bir-iki kişinin veya küçük bir grubun uydurduğu bir şeydir. Sonra siz bu hususta onları tasdik ettiniz, onlar hakkında hüsnüzan beslediniz ve aranızda yayıldı. Sizin bunun yalan olduğunu bilmediğiniz de, bir yalandır. Nitekim bu yalanı, bu yolda giden hıristiyanlar ve başkaları da sürdürmüşlerdir.

[Şiîlerin Beklenen Mehdî İnancı da Bâtıldır]

[518] Aynı şekilde, "Bizimle birlikte ve zamanımızda mâsum bir imâm vardır. O, bizim için ortaya çıkacaktır. O, bize ve bütün insanlara huccettir." iddiasında bulunan kimselere şöyle denilir: "Siz, Irak, Şam, Fâris, Mısır, Mağrib, Hicaz, Yemen, Bahreyn, Ehvâz bölgesi, Cibâl, Deylem, Horasan'da bulunan kalabalık ve büyük bir milletsiniz. Hepiniz, dünyada bu şekilde olan bir adam bulunduğunu, kendisine davet ettiğini, hepinizin onun ashâbı olduğunuzu, onu beklediğinizi ve ona davet ettiğinizi bize haber veriyorsunuz.

وأنهم أنوار ساطعة، وأنهم من الجمال والحسن والنظارة على أمر عظيم، وأنهم لا يبكون ولا يهرمون ولا يموتون، وأن أبشاوثن لا يحتاج إلى أكل ولا إلى شرب، ولا يكون منه بول ولا غائط ولا شيء من الأذى. هذا الذي أتيقنه مما قد ذكره أذرباذ بن أميذ الموبد[٥٤] في وصفه أبشاوثن، إنه لا يأكل ولا يشرب ولا يبول ولا يتغوط، فأما أصحابه فلست أتيقن إنه وصفهم بأنهم لا يأكلون ولا يشربون، ويغلب على ظني إنه قد وصفهم بذلك، فأما العصمة وأن أصحابه بمثابته، فما أشك فيه.

[٥١٧] فقيل للمجوس: إذا شئتم أن تعرفوا أول أمركم فاعتبروه باخره تجدون بطلانه واضحا بينا، كما يجده النصارى والمنجمون وأصحاب الطلسمات. فإنكم تدّعون أن قوما في زماننا هذه صفاتهم وأحكامهم، وعليكم في هذا فضل مزية في الباطل، فإنكم أمم كبيرة قديمة تخبرون بكون هؤلاء في الدنيا معنا وفي زماننا، وأنهم يخرجون مع ابشاوثن هذا فيكلمون الأرض كلها، ويعيدون المجوسية وديانات الفرس وملكها الذي أزاله الإسلام كما كانت. فقد كان ينبغي إن كان هذا في الدنيا ههنا قوم يدعونه أن نعلمه بخبركم، وفي عدم العلم بذلك دليل على إنه أمر لا أصل له، وما في الدنيا إنسان يدعي هذا، ولكنه شيء وضعه لكم الواحد والاثنان والنفر اليسير، فصدقتموه وأحسنتم الظن بهم، وأنتشر فيكم، وهو كذب وأنتم لا تعلمون إنه كذب، كما أصاب النصارى وغيرهم ممن كانت هذه سبيله.

[٥١٨] وكذا لمن ادعى أن معنا وفي زماننا إماما معصوما قد أقيم لنا وهو الحجة علينا وعلى أهل الأرض بأسرهم، قيل لهم: أنتم أمم كثيرة عظيمة بالعراق وبالشام وبفارس وبمصر والمغرب والحجاز واليمن والبحرين وكور الأهواز وبالجبال والديلم وخراسان وكلكم يخبرنا بأن في الدنيا رجل هذه سبيله، ويدعو إلى نفسه، وكلكم أصحابه وينتظره ويدعو إليه.

٥٤ في (ط) : الموبذ

Bu hususta yazılan kitaplar dünyayı doldurur. Biz de bu hususta size karşı çıkıyoruz. Eğer dünyada bu vasıfları taşıyan bir insan olsaydı, onu iddia edildiği şekilde tasdik etmesek, sözünü kabul etmesek ve şahsını görmesek bile, sizin verdiğiniz haber ve sizden işittiğimiz bilgiler sayesinde biz de bunu mutlaka bilirdik. Görmez misin ki Peygamberimiz Muhammed (s.a.), bütün insanlara Allah'ın elçisi ve onlara hucceti olduğunu iddia ettiği zaman, onu tasdik eden veya yalanlayan, onu gören veya görmeyen her kime onun bu haberi ulaşmışsa, onun iddiasını bilmektedir. Bütün insanlar onu yalanlasa da, Müseyleme'yi ve iddiasını bilmek de böyledir. Hatta bir topluluk, perde arkasında bulunan bir kadının iyi veya kötü olduğunu bilse ve bunu haber verse, insanlar, bunu onların haberi sayesinde öğrenmiş olurlar. Siz karası, denizi, ovaları ve dağları ile yeryüzünü kaplamış ona inanan büyük bir millet olarak, ondan haber verdiğiniz, ona davet ettiğiniz, bu adamın ashâbı ve tâbileri olduğunuzu iddia ettiğiniz hâlde, verdiğiniz haber bir bilgi meydana getirmediği gibi, aksine düşünen, tefekkür eden ve ibret alan kimsede, dünyada hiçbir insanın böyle bir iddiada bulunmadığına ve buna davet etmediğine dair bilgiyi artırmaktadır? Eğer düşünseydiniz ve insaflı olsaydınız, işinizin başının da sonu gibi bâtıl olduğunu mutlaka anlardınız. Çünkü Peygamber (s.a.), iddia ettiğiniz bilgiyi din yapmamış ve davet ettiğiniz kişiye (mehdî) davet etmemiştir. Ashâbından hiçbiri de ona davet etmemiştir."

[519] Birisi şöyle diyebilir: "Eğer birisi size, 'Sizin işinizin başı da sonu gibidir. Zira sizin zamanınızda kendisiyle birlikte bir âyet ve mûcize olan bir kimse yoktur. Sizin başlangıcınız da aynı şekildedir' derse, ona nasıl cevap verirsiniz?"

[520] Ona şöyle cevap verilir: "Bu, bize sorulacak bir soru değildir. Çünkü biz, Peygamberimiz'den (s.a.) sonra herhangi bir kimsede bir âyet ve mûcize olmasını kabul etmiyoruz. Bizim âyet ve mûcize olarak iddia ettiğimiz şey, haberleri duyan bütün insanların bildiği üzere Kur'ân ve Kur'ân'ın geldiği gibi gelen şeylerdir. Biz, insanlara Resûlullah'tan (s.a.) başka huccet bulunmadığını söylüyoruz. Şimdi bizim ile zikrettiğimiz kimseler arasındaki farkı öğrenmiş oldun."

وتصنيف الكتب في ذلك قد ملأت الدنيا، ونخاصم في ذلك، فلو كان في الدنيا إنسان هذه سبيله لعلمنا ذلك بخبركم وبما نسمعه منكم وان لم نصدقه فيما ادعى، ولم نقبل قوله ولم نر شخصه، وإن لم نسمع كلامه. ألا ترى أن نبينا محمدا صلّى الله عليه وسلم لما ادعى إنه رسول الله إلى الخلق أجمعين وأنه الحجة عليهم علم ذلك من دعواه كل من بلغه خبره ممن صدقه أو كذبه، ومن رآه ومن لم يره، وكذا العلم بمسيلمة وما ادعاه وان كذبه الناس كلهم. بل لو أخبر جماعة عن امرأة من وراء حجاب بصلاح أو طلاح لعلم الناس ذلك بخبرهم إذا كانوا عالمين بما أخبروا، فكيف وأنتم أمم كثيرة عظيمة قد طبقت الأرض والبر والبحر والسهل والجبل، تعتقدون ذلك، وتخبرون به، وتدعون إليه، وتزعمون أنكم أصحاب هذا الرجل واتباعه، فلا يزداد من تأمل ونظر واعتبر إلا علما بأن ليس في الدنيا إنسان يدعي ذلك ولا يدعو إليه. فلو نظرتم وأنصفتم لعلمتم أن أول أمركم مثل آخره في الباطل، وأن النبي صلّى الله عليه وسلم ما تدين بما تدعون ولا دعا إليه. لا هو ولا أحد من أصحابه.

[٥١٩] فإن قيل: فلو قال لكم قائل وأنتم أيضا أول أمركم مثل آخره، إذ ليس في زمانكم من معه معجزة ولا آية، فأولكم هذه سبيله ما كان يكون جوابكم؟

[٥٢٠] قيل له: لا سؤال علينا في هذا، لأنا نمنع أن يكون مع أحد بعد نبينا آية أو معجزة، وما ندعي أنه آية ومعجزة فهو ما علمه كل من سمع الأخبار، وهو هذا القرآن وما جاء مجيء القرآن، ونقول: لا حجة على الخلق إلا رسول الله صلّى الله عليه وسلم وحده، فعرفت الفصل بيننا وبين من ذكرنا.

[521] Başka bir cevap da şöyledir: "Peygamber'in (s.a.) haberlerini işiten herkes, ister inansın ister inanmasın, onun nübüvvet iddia ettiğini, bununla birlikte âyetler, deliller ve mûcizeler iddia ettiğini zarurî olarak bilir."

[522] Eğer hıristiyanlar, "Bizim evvelimiz Mesîh'dir. O, bizim selefimizdir. Siz, onunla birlikte âyetler ve mûcizeler olduğunu ikrâr ediyorsunuz. Şu hâlde nasıl bizim evvelimizin sonumuz gibi olduğunu söylüyorsunuz?" derlerse, onlara şöyle cevap verilir: "Sizin selefinizin Mesîh (a.s.) olduğunu kim kabul etti? Biz, sizin bu iddianızı reddetmiştik. Biz, sizin usûlde ve furû'da Mesîh'e (a.s.), muhalefet ettiğinizi, ona verdiğiniz sözleri tutmadığınızı ve onun tavsiyelerini yerine getirmediğinizi reddedilmesi mümkün olmayacak şekilde açıkladık. Biz, Mesîh'in (a.s.) bir nebî olup mûcizeler ve âyetler sahibi olduğunu, sizin sözlerinizden, nakillerinizden ve iddialarınızdan değil, Peygamberimizin (s.a.) sözlerinden öğrendik. Fakat siz, Hıristiyanlığa giren milletlerin Pavlus, George, Baba Markos ve benzerlerinin gösterdikleri âyetler ve mûcizelerle girdiklerini iddia ediyorsunuz. Siz, Mennâniyye, Mecûsîler ve başkalarının yazdıkları gibi, bunu kitaplarınızda yazdınız. Bunun her zamanda bulunduğunu iddia ettiniz. Sizinle beraber olan ve sizi müşâhede eden insanlar, bunun bir aslını ve izini göremediler. Onlar, kılıç ve zorlamadan başka bir şey görmediler. Bu işin başlangıcı, açıkladığımız gibi, kılıç ve zorlama iledir. Bu durum, yok olmadan devam etmekte, hatta artmaktadır. Biz, sizin Massîsa, Aynu Zerbe, Girit adasına, Kıbrıs adasına, Ervâd adasına, Şam sınırlarına, Mezepotamya sınırlarına, Ermenistan sınırlarına, Azarbaycan'a ve sayılması güç memleketlere nasıl saldırdığınızı biliyoruz. Uzmanlar, bugüne kadar bunun miktarını ölçemediler. Onun miktarı bin fersahlık bir alandır ve mülkleri bitişiktir. Esir edilen ve hapsedilenlerin sayısı yirmi milyondur. Bunlar İslâm üzere bırakılmadılar; bilakis korku ve baskı ile Hıristiyanlığa sokuldular. Aynı şekilde Burgar ve Burcân halkı da zor ve kılıç yoluyla Hıristiyanlığa sokulmuştur. Uzun zaman geçince insanlar bunun nasıl yapıldığını unuttular."

[٥٢١] وجواب آخر، وهو أن كل من سمع أخبار النبي عليه السلام فمن صدقه أو كذبه يعلم باضطرار إنه كان يدعي النبوة، ويدّعي أن معه آيات ودلالات ومعجزات.

[٥٢٢] فإن قالت النصارى: نحن أولنا المسيح وهو سلفنا، وأنتم تقرون أن معه آيات ومعجزات، فكيف قلتم إن أولنا مثل آخرنا؟ قيل لهم: ومن سلم لكم أن المسيح عليه السلام سلفكم، ونحن فقد دفعناكم عن هذا، وبيّنا أنكم قد خالفتم المسيح عليه السلام في أصوله وفروعه، ونقضتم عهوده، وعطلتم وصاياه بيانا لا يمكنكم دفعه، ونحن فما علمنا أن المسيح نبيّ وأنه قد كان معه آيات ومعجزات بقولكم، ولا بنقلكم، ولا بدعواكم، وإنما علمنا ذلك بقول نبينا صلى الله عليه، ولكن ادعيتم أن هذه الأمم ما أجابت إلى النصرانية إلا بالآيات والمعجزات التي ظهرت على بولص وجورجس وأبا مرقس وأمثالهم، ودونتم ذلك في كتبكم كما دونته المنانية والمجوس وغيرهم، وادّعيتم ذلك في كل زمان، والناس معكم ويشاهدونكم فلا يرون لذلك أصلا ولا أثرا، ولا يرون إلا السيف والقهر والعسف وان أول هذا الأمر ما كان إلا بالسيف والقهر كما قد بيّنا، وهو قائم باق ما زال ولا حال بل زاد، ونحن فقد وجدناكم نزلتم على أهل المصيّصة، وعين ذربة، وجزيرة اقريطش، وجزيرة قبرس، وجزيرة أرواد، والثغور الشامية، والثغور الجزيرية، وثغور ارمينية، وأذربيجان، وما يكثر إحصاؤه، وما قد قدره أهل الخبرة إلى هذه الغاية، ومقداره الف فرسخ منائر، وعمارته متصلة ومقدار السبي والأسر نحو عشرين ألف ألف إنسان، لا يقرون على الإسلام، بل يدخلون في النصرانية كرها، بالرهبة والرغبة، وكذا من دخل في ذلك من البرغر والبرجان كله بالإكراه والسيف، وإن طالت مدته، وتناسى الناس كيف جرى ذلك.

[Hıristiyanlık Mûcize ve Kerâmetlerle Değil, Zorlama ve Baskıyla Yayılmıştır]

[523] Siz şu iddiada bulundunuz: "Onlar, âyetler ve mûcizeler yoluyla Hıristiyanlığa girdiler. Patrik Roma beldelerinden geldi. Üzerinde yün pelerin, papaz cübbesi ve şal, başında kep ve elinde asâ olduğu halde tek başına konakladı. Onların kabirlerindeki ölülerini diriltti. Hepsi kendi kendilerine yerlerinden kalktılar ve Roma beldelerine dağıldılar. Rahip Mihail [Michael] Massîsa halkına geldi. Seyhun nehrini yağa dönüştürdü ve onların bütün koyunlarını at yaptı. Bunların hepsi kendiliklerinden kalktılar, haçı öptüler ve Roma beldelerine gittiler. Aynı şey, Samosata ve Hısn Mansûr halkına da oldu." Onlarda, herhangi bir yalan ve iftira yoktur. Onlar, reisleri yalan söyleyen, onların bu yalanlarını kabul eden bir topluluktur.

[524] Bu şehirlerin ve sınırların hemen hemen hepsine Roma kralları uzun yıllar boyunca gidip geldiler ve sürekli olarak oraları yağmaladılar. Onların ekinlerini ellerinden aldılar, onları muhasara edip açlığa mahkûm bıraktılar. Bu yüzden köpek, kedi ve leş yemek zorunda kaldılar. Onları açlıktan ve susuzluktan öldürdüler. Savaşçılarını katlettiler, zürriyetlerini esir alıp zincirlerle ve iplerle götürdüler. Onlara, açıklaması uzun sürecek kötülükler yaptılar. Onların baştan sona durumları böyledir. Bütün zamanlarda bâtıl yolunda kullanılan hıristiyanların kılıcı gibi bir kılıç yoktur. Nitekim bunu beyan etmiştik. Onlar, hâkimiyetlerinin ve güçlerinin olmadığı yerde, eğer kendilerinden biri müslüman olursa, ailesiyle görüşmesini engelliyorlar ve borçlarını iptal ediyorlardı. Onlar, onu her türlü ahlâksızlıkla zemmediyorlardı. Ona, güçlerinin yettiği her türlü kötülüğü yapmaya ve zarar vermeye çalışıyorlardı. Bu da bir nevi zorlamadır.

[Maniheistler de (Mennâniyye) Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Etmektedirler]

[525] Sonra onlara şöyle denilir: "Mennâniyye, silah gücü ve malı olmadığı hâlde bütün doğuya galip oldu. Onlar, dinlerinin bütün dinlerden daha sıkı ve daha zor olduğunu iddia ederler. Onlar, etyemezler ve hiçbir hayvana eziyet etmezler. Onlar, toprağın bitirdiği şeylerden başkasını yemezler. Onların oruç ve namaz ibâdetleri daha çoktur. Onlar, mal biriktirmezler.

[٥٢٣] وادّعيتم أن هؤلاء إنما دخلوا في النصرانية بالآيات والمعجزات، وأن البطرك وافى من بلاد الروم، فنزل وحده وعليه الجوذبا والكتين والودار وعلى رأسه القبع وفي يده الكرار، فأقام موتاهم من المقابر، فقاموا بأسرهم من تلقاء أنفسهم وصاروا إلى بلاد الروم. ووافى ميخائيل الراهب إلى أهل المصيصة فقلب سيحون زيتا، وجعل اغنامهم كلها خيلا، فقاموا كلهم من تلقاء أنفسهم فقبّلوا الصليب، وصاروا إلى بلاد الروم. وكذا أهل سميصاط وحصن منصور، فليس عندهم في الكذب والبهت شيء، وهم قوم يكذب لهم رؤساؤهم فيقبلون ذلك الكذب عنهم.

[٥٢٤] وقلّ مصر من هذه الأمصار وثغر من هذه الثغور إلا وقد ترددت إليه ملوك الروم السنين الكثيرة، ونزلوا عليه الأعوام المتوالية، ورعوا زروعهم وحصروهم ومنعوهم الأقوات، حتى أكلوا الكلاب والسنانير والميتة، وقتلوهم جوعا وعطشا، وقتلوا مقاتلتهم، وسبوا ذريتهم، وقادوهم بالسلاسل والحبال، وأنزلوا بهم من المكاره ما يطول شرحه، وكذا أمرهم من أوله إلى آخره. وليس سيف حمل بباطل في جميع الأزمان مثل سيف النصرانية كما قد بيّنا ذلك، وحيث لا يكون لهم ملك ولا سيف فإن من أسلم منهم يمنعونه أهله، ويبطلون ديونه، ويذمونه بكل فاحشة، ويسعون في كل ما يقدرون عليه من مكارهه وإضراره، وهذا أيضا ضرب من الإكراه.

[٥٢٥] ثم يقال لهم: هذه المنانية قد غلبت على المشرق، وليس معهم سيف ولا مال، ويدّعون أن دينهم أضيق الأديان وأصعبها، وأنهم لا يأكلون اللحوم ولا يؤذون شيئا من الحيوان، ولا يأكلون إلا ما أنبتته الأرض. وعبادتهم من الصوم والصلاة كثيرة عظيمة، ولا يدخرون الأموال،

Kendilerini, gördükleri mûcizelerin bu dine tabi olmaya mecbur ettiğini iddia ederler. Onlar, sizin [hıristiyanların] rahiplerinizden ve reislerinizden basîret sahiplerinin ve Mecûsîlerin hirbed'lerinin [rahibi] kendilerinden olduklarını iddia ederler. Onlar şöyle dediler: "Biz, müslümanların yanında yahudiler, hıristiyanlar ve Mecusilerin olduğu gibi zimmet statüsüne sahip değiliz. Ne zaman onların yanında dinimizi ızhâr ettiysek bizi öldürdüler." Onlar, Roma krallarının da böyle yaptıklarını söylediler. Mennâniyye, Mânî'nin bazı âyetlerini ve mûcizelerini zikrederler: "O, tamamen hâlis bir nûrdur. Onun güneşte gölgesi yoktu. Melekler ona gelir ve onu alıp göklere taşıyarak güneşe çıkarırlardı. O, güneşte kaybolana kadar arkadaşları onu seyrederlerdi. Onlar, bunu cumhurdan cumhura ve cemaatten cemaate nakletmişlerdir." Onlar, Mânî'nin tâbileri için de mûcizeler iddia ederler. Bununla birlikte onlar, Mesîh'in ashâbı olduklarını, onun dini üzere bulunduklarını ve sizin sahip olduğunuz İncîl'in değil, kendilerinin yanında olan İncîl'in hak olduğunu iddia ederler. Sizin mantığınıza göre onların hak üzere olmaları gerekir. Çünkü bu durum, -sizin iddia ettiğiniz gibi- onlar için âyetler ve mûcizelerle gerçekleşmiştir. Onların, Mânî'nin âyetlerive mûcizeleri hakkında yazılmış kitapları vardır. Muhtemelen bunlar, sizin havârilerinizden ve Hıristiyanlığın doğuşundan beri Hıristiyanlığa davet edenlerin tamamına nispet ettiğiniz mûcizelerden daha çoktur.

[Hintliler de Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Etmektedirler]

[526] Hintliler de, muhtemelen hıristiyan milletlerden daha fazladırlar ve büyük milletlerden oluşmaktadırlar. Onların zekâları ve bilgileri de Ermenilerin ve Romalılarınkinden aşağı değildir. Onlar, Romalılar hıristiyan olmadan birkaç asır önce Buda'ya tapıyorlardı. Onlar, silah gücü, baskı ve korkuya başvurarak insanları kendilerine tâbi olmaya davet etmiyorlardı. Dinlerine giren olursa da, buna engel olmuyorlardı. Onlar, putlarının konuştuğunu, emrettiğini ve nehyettiğini, olmadan önce işleri düzenlediklerini, kendilerine yağmur ve onlardan istedikleri bolluk ve nimetleri getirdiklerini, kendilerinden kötülüğü defettiklerini, hastalarına şifâ verdiklerini, ölmek üzere olan hastalarını puthanelere götürdüklerini, iyileşerek ayakları üzerinde gerisin geri döndüklerini, putların ölüleri dirilttiklerini ve onların şifâ veren ve dirilten efsunları olduğunu iddia ediyorlardı. Buna göre onların haklı ve doğru olmaları gerekir.

ويدّعون أن المعجزات اضطرتهم إلى هذا الدين، وهم يدّعون أن المستبصرين من رهبانكم ورؤوسائكم منهم، ويدعون هرابذة المجوس. قالوا: ولكن ليس لنا عند المسلمين ذمة كما لليهود والنصارى والمجوس، ومتى أظهرنا لهؤلاء ديننا قتلونا، قالوا: وكذا يصنع بنا ملوك الروم. ويذكرون من آيات ماني ومعجزاته إنه كان نورا خالصا كله وأنه لم يكن له في الشمس ظل، وأن الملائكة كانت تأتيه وتحتمله حتى تصعد به إلى الشمس فيصير فيها، وأصحابه يشاهدونه، وأنهم نقلوا ذلك الجمهور عن الجمهور، والجماعات عن الجماعات، ويدّعون لأتباعه المعجزات، ويدّعون مع ذلك أنهم أصحاب المسيح وعلى دين المسيح، وأن الإنجيل الذي معهم هو الحق دون ما معكم، فينبغي أن يكونوا على قياسكم محقين، وأن ذلك إنما تم لهم بآيات ومعجزات كما ادّعيتم ذلك، ولهم كتب مدونة في آياته ومعجزاته، ولعلها أكثر من السليحين الذي لكم، ومن الآيات التي تضيفونها إلى جميع من دعا إلى النصرانية، مذ كانت النصرانية.

[٥٢٦] وهذه الهند، وهي أمم عظيمة لعلها تزيد على أمم النصارى، ولهم العقول والحكم التي لا تكاد تدانيها عقول الأرمن والروم، يعبدون البددة قبل تنصر الروم بالدهور الكثيرة، وليس يدعون الناس باتباعهم لا بسيف ولا برغبة ولا بالرهبة، ومن دخل فيه لم يمنعوه، وهم يدّعون أن أصنامهم تكلمهم وتأمرهم وتنهاهم، وتبدرهم بالأمور قبل كونها، وتأتيهم بالأمطار وما يسألونها من الرخاء والنعم، وتدفع عنهم السوء، وتشفي مرضاهم، ويحملون زمناهم على الجنائز إلى بيوت[٥٥] الأصنام فينقهون ويرجعون على أقدامهم، ويدّعون أنها تحيي الموتى، ولهم رقى يدعون أنها تشفي وتحيي، فينبغي أن يكون هؤلاء محقين صادقين.

٥٥ في (ط) : سوق

[Mecûsîler de Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Etmektedirler]

[527] Mecûsîler, hıristiyanların davetçileri için iddia ettiklerinden daha çok mûcize ve âyeti, Zerdüşt için iddia etmektedirler. Onlar şöyle derler: "Biz, bir kimseyi dinimize girmeye zorlamayız ve bu hususta ona baskı yapmayız. Dinimize giren kimseye engel olmayız. Biz, insanlarla sadece haraç ödemesi ve emrimiz altına girmesi için savaşır ve kılıç kullanırız. Biz din sebebiyle savaş yapmayız."

[528] Fars halkının zekâsını, hikmetini ve tahsilini insanlar bilmektedirler. Onların nüfusları ve topraklarının genişliği, Romalılarınkinden kat kat fazladır. Sizin mantığınıza göre, onların haklı ve doğru olmaları gerekir. Eğer siz onlara, "Sizin acımasız ve zorba krallarınız vardı. Sizi zor, silah gücü, baskı ve korku ile bu dine soktular." derseniz, onlar da size şöyle derler: "Onlar, insanları dine sokmaya teşebbüs etmediler ve bununla meşgul olmadılar. Onlar, insanları sadece söz dinlemek, itaat etmek ve boyun eğmekle sorumlu tuttular. Bu, bilinen bir şeydir."

[529] Hıristiyanlık dininde açıkça görülen, mevcut olan ve onların bu üç grubunun sahip olduğu şey, başlangıcından bugüne kadar zorlama, baskı ve kılıçtır. Başlangıcından bugüne kadar hıristiyanların kılıcından başka bâtıl için kalkan bir kılıç yoktur.

[Yahudiler de Kendi Dinlerinin Mûcizelerle Yayıldığını İddia Edebilirler]

[530] Abbâsîler döneminde yahudilerden biri, büyük bir millet olan Hazarlıları (Yahudiliğe) davet etti. Onlar da, ona icâbet ettiler ve kısa zamanda onun dinine girdiler. Eğer birisi, hıristiyanların hıristiyan olan kimseler için iddia ettikleri gibi, Hazarlıların âyetler ve mûcizeler sebebiyle icâbet ettiklerini iddia etmek isteseydi, buna imkân bulurdu ve hıristiyanlardan daha makul olurdu. Çünkü tek bir adam, büyük bir krala, güçlü ve kuvvetli bir kavme yönelmiş, onlar da baskı ve kılıç olmaksızın ona icâbet etmişler, Tevrât şeriatindeki sünnet olma, abdest, cünüplükten yıkanma, Cumartesi ve bayram günlerinde çalışmanın yasak olması, bu şeriatteki hayvanların haram olması vb. sıkıntılara katlanmışlardır. Muhtemelen yahudiler, bu davetçi için âyetler ve mûcizeler iddia ediyorlardı. Zira onlardan bazıları bunu sâlihler için câiz görmektedir. Fakat hıristiyanlar, olmayan bir şeyi iddia etme hususunda daha yalancı ve daha cüretkârdırlar.

[٥٢٧] والمجوس تدعي لزرادشت من المعجزات والآيات أكثر مما يدعيه النصارى لمن دعاهم إلى النصرانية، ويقولون: نحن لا نكره أحدا على الدخول في ديننا ولا نرغبه فيه، وهو دين خصنا الله به، فمن دخل فيه لم نمنعه، وإنما نقاتل ونحمل السيف على الأمم لتأدية الخراج والدخول في الطاعة فقط، فأما لأجل الدين فلا نحارب.

[٥٢٨] وعقول الفرس وحكمتها وتحصيلها قد عرفه الناس، وكثرة وسع ممالكها فوق ممالك الروم بطبقات، فينبغي على قياسكم أن يكونوا محقين وصادقين. فإن قلتم لهم: لكم ملوك عتاة جبابرة هم أدخلوكم بالقهر والسيف والرغبة والرهبة في هذا الدين، قالوا لكم: أما الدين فما تعرضوا لإدخال الناس فيه ولا اشتغلوا به، وإنما كان أخذهم للناس بالسمع والطاعة والخضوع للملك، وهذا معروف.

[٥٢٩] والعيان والموجود من دين النصرانية وما عليه هذه الطوائف لهم القهر والغلبة والسيف مذ كانت إلى هذه الغاية، وما ههنا سيف حمل بباطل إلا سيف النصرانية من أول أمرها إلى هذه الغاية.

[٥٣٠] وقد دعا واحد من اليهود الخزر وهم أمم كثيرة فأجابوه ودخلوا في دينه عن قرب، وفي أيام بني العباس ودولتهم، ولو أراد مريد أن يدعي أنهم إنما أجابوا إلا بالآيات والمعجزات كما يدعي النصارى لمن تنصر لأمكنه ذلك وكان أولى بالشغب من النصارى، فإن هذا رجل واحد قصد إلى ملك عظيم الشأن، وإلى قوم أولى بأس شديد، فأجابوه بلا غلبة ولا سيف، وتحملوا ما في شريعة التوراة من الشدة بالختان والوضوء وغسل الجنابة وتحريم الأعمال في السبت والأعياد، وتحريم ما في هذه الشريعة من الحيوان، إلى غير ذلك. ولعل اليهود تدعى لهذا الداعي الآيات والمعجزات، فمنهم من يجيزها للصالحين منهم وهذا أولى بالشبه مما تدعيه النصارى، ولكن النصارى اكذب وأشد جرأة على ادعاء ما لم يكن.

[HIRİSTİYANLIK VE RUHBANLIK]

[Zühd ve Çile Bir Dinin Doğruluğunun Delili Değildir]

[531] Hıristiyanlara şöyle denilir: "Siz, dininizin sıkı ve zor olduğunu iddia ettiniz ve bunu, onun sahih olduğunun ve milletlerin bu mûcizeler sebebiyle onu kabul ettiğinin ve ona girdiğinin delillerinden biri olarak ileri sürdünüz." Biz, onların âyetler/mûcizeler hakkındaki görüşlerini anlattık. O din, çok sıkı ve zor olsa bile, bu durum onun sahih olduğuna delâlet etmez. Onların bu iddiaları, mûcizeler hakkındaki iddiaları gibidir. Zira bir dinin sıkı ve zor olması, onun sahih olduğunun delili değildir. Bilakis aldatan ve bâtıla sürükleyen kimse, çoğu zaman imkân buluncaya kadar tasavvuf, zühd, çok ibâdet ve davet ettiği şeyde sıkıntı çekmekle insanları aldatır. İmkân bulunca kötülüklerini ortaya koyar. Bütün bunlar, onu gören ve duyan kimseyi aldatmadır."

[532] İnsanlar, bâtıl yolda olsa dahi, devamlı namaz kılıp oruç tutan bir mutasavvıf ve zâhide merhamet ederler ve onun hakkında hüsnüzan beslerler. İnsanlar, onun durumunu düşünmeden onun söylediklerini hemen kabul ederler ve durumunu araştırmaksızın ondan zâhiren gördükleriyle yetinirler. Çünkü düşünme ve araştırmada zorluk ve meşakkat vardır. Onlar, haklı da olsa, kılıç taşıyandan nefret ederler.

[Maniheistler (Mennâniyye) Hıristiyanlıktan Daha Çileli Bir Dindir]

[533] Mennâniyye'nin dinî kuralları, hıristiyanların dinî kurallarından daha sıkıdır. Çünkü Mennâniyye, bütün hayvanlara binmeyi, etlerini yemeyi ve onlara her hangi bir şekilde eziyet etmeyi haram kılmaktadır. Hatta onlar, yırtıcı hayvanları, yılanları ve akrepleri öldürmeyi haram kılarlar ve onların verdikleri acıya sabrederler. Onlar, mal biriktirmeyi haram sayarlar. Onlar, hıristiyanların vâcip kıldıklarından daha çok oruç ve namazı vâcip kılarlar. Mennâniyye, bütün kadınlarla ilişkiyi ve nefsânî zevkleri yasaklamıştır. Buna göre, onların dininin hıristiyanların dininden bin kat daha sahih olması gerekir.

[Hinduizm Hıristiyanlıktan Daha Çileli Bir Dindir]

[534] Hintlilerin ibâdetleri çoktur ve zühd hayatı çok önemsenir. Hıristiyan rahiplerin en zâhidi bile onların zahitlerine yaklaşamaz. Onların, dinleri uğruna kendilerini öldürmeleri ve kendilerini diri diri ateşte yakmaları vâciptir. Onların reisleri öldüğü zaman, reislerini ve onunla birlikte dostlarını, sevdiklerini, seçkin adamlarını ve karısını da yakarlar.

[٥٣١] ثم يقال للنصارى: ادعيتم لدينكم الضيق والصعوبة، وقلتم: هذا أحد الأدلة على صحته وعلى أن الأمم لم تقبله ولم تدخل فيه إلا بالآيات، فقد عرفنا من قولهم في الآيات، ولو كان ضيقا صعبا شديدا لما دل ذلك على صحته فإن دعواهم هذه كدعواهم المعجزات. وليس يدل على صحة الدين ضيقه وصعوبته، بل ربما احتال الممخرق والمبطل على صحة ما يدعو إليه بالتصوف والتقشف وكثرة العبادة والمضايقة فيما يدعو إليه إلى أن يتمكن، ثم يظهر مساوئه، ويكون ذلك له شبهة على من يرى ذلك ويسمعه.

[٥٣٢] والنفوس ترحم المتصوف والمتقشف المواصل الصلاة والصيام وإن كان مبطلا، ويحسن ظنهم فيه، ويسرعون إلى القبول منه قبل النظر في حاله، ويكتفون بما يظهر منه عن البحث عن حاله، وفي النظر والبحث شدة ومشقة، وتنفر نفوسهم عن حامل السيف وإن كان محقا.

[٥٣٣] وعلى أن ديانات المنانيّة أضيق من ديانات النصرانية لأنهم يحرمون أكل جميع الحيوان وركوبه وأذيته بكل وجه، حتى أنهم يحرمون قتل السباع والحيات والعقارب ويصبرون على أذيتها ويحرمون ادخار الأموال، ويوجبون من الصوم والصلاة أكثر مما توجبه النصارى، ويحرمون المناكح كلها ولذات النفوس، فينبغي ان يكون دين هؤلاء هو اصح من النصرانية بألف طبقة.

[٥٣٤] والهند لها عبادات كثيرة وزهد عظيم، لا يدانيه ما يفعله أزهد رهبان النصارى.[والهند لها عبادات كثيرة][٥٦] وتوجب في دينها قتل أنفسها، وتحرق أنفسها بالنيران وهم أحياء، وإذا مات رئيسهم احرقوه واحرقوا معه أحبابه وأصدقاءه وخاصته وزوجته،

٥٦ لعل العبارة مكررة من الناسخ

Reisin karısını, babası, annesi ve ailesi yakar. Hıristiyanlık dininde bunların hiçbiri yoktur. Bu durumda Hindu dininin, bu üç hıristiyan grubun görüşlerinden daha sahih olması gerekir.

[Günaha Ceza Va'd Edilmemiş Olması Hıristiyanlığın Zor Bir Din Olmadığının Göstergesidir]

[535] Bunları dikkate aldığımızda, Hıristiyanlık dininden daha geniş, daha musamahakâr ve daha kolay bir din görmüyoruz. Çünkü Hıristiyanlıkta farz kılınan haddler/cezalar, cehennem, âhiret azâbı gibi caydırıcı ve korkutucu şeyler yoktur. Hakkı bilip de terk eden inatçıya âhirette en şiddetli azap, bir müddet keder duymasıdır. Sonra bundan kurtulur ve keder sona erer. Eğer inatçı bir kişi değilse, hata etse de, itikadı Hıristiyanlık dinine muhâlif olsa da, iyi niyetli olduğu ve inandığı şey bâtıl olsa da ona hak olarak inandığı sürece bir korku ve ceza yoktur.

[536] Hıristiyanlara gelince, onlara herhangi bir korku yoktur ve herhangi bir günahtan dolayı sorumlu tutulmazlar. Onlar şöyle derler: "Baba Rabb, oğlunu haça gerilmek ve öldürülmek için, bizim hatalarımızı yüklenmek ve bizim günahlarımızı bağışlamak için gönderildi." Hıristiyanlık dini kadar çirkinliğe tahrik eden, ahlâksızlık yapmaya teşvik eden ve fesâdı kışkırtan bir din yoktur. Onlar, utanmadan ve mağrur bir şekilde Hıristiyanlığın sıkı bir din olduğunu iddia ediyorlar. Halbuki durum gördüğün gibidir. Onların, dinlerinin ehli ve ona davet eden kimseler için mûcizeler iddia etmelerinin nedeni, dinleri hakkında bir huccet ve doğruluğuna dair bir delil bulunmamasıdır.

[Hıristiyanların Hz. Peygamber'i Şiddet Uygulamakla Suçlaması İki Yüzlülüktür]

[537] Sonra hıristiyanlara, "Size göre, kılıç taşıyan kimse bâtıl yolda mıdır?" deriz. Eğer, "Evet!" derlerse, onlara şöyle deriz: "O zaman Mesîh, bâtıl yolda olanların ilkidir. Çünkü size göre o, Mûsâ ve diğer peygamberleri kılıçla gönderdi. Mûsâ da, kendisine muhalefet eden kadınları ve erkekleri öldürdü. Mesîh, Mûsâ'ya bazı savaşlarda, erkekleri ve erkeklerle yatan kadınları öldürmesini, bakireleri ise sağ bırakmasını helâl kıldı. Mesîh, ona ganîmetleri helâl kıldı. O da malları alıp İsrâiloğullarına verdi.

يفعل ذلك بها أبوها وأمها وأهلها، وليس في دين النصرانية شيء من هذا، فينبغي أن يكون دين المنانية هذا اصح من مذاهب هذه الطوائف النصرانية.

[٥٣٥] على أنا لا نعرف دينا أوسع ولا أرخص ولا أسهل من دين النصارى، إذ ليس فيه زاجر مخوف كالحدود المكتوبة، ولا النار، ولا عذاب الآخرة، وأن أشد العذاب في الآخرة أن المعاند الذي قد عرف الحق وتركه، يلحقه غمّ مدة ثم ينجلي وينقضي، فأما من لم يعاند، وان أخطأ، وان كان مع اعتقاده مخالفا لدين النصارى فليس عليه خوف ولا عقاب، إذا كانت نيته سليمة واعتقد الشيء على إنه حق وان كان باطلا.

[٥٣٦] وأما النصارى فليس عليهم خوف، ولا يؤخذون بذنب من الذنوب، وقالوا لأن الرب الذي هو الأب إنما أرسل ابنه ليصلب ويقتل ليحمل خطايانا ويغفر ذنوبنا. فليس دين يغري بالقبيح، ويبعث على ارتكاب الفواحش، ويهيج على الفساد أكثر من دين النصرانية، وهم يدعون فيه الضيق قحة منهم ومباهتة، وهو كما ترى، وإنما يدّعون لأهله ولمن دعا إليه المعجزات لأنه ليس فيه حجة ولا على صحته دلالة.

[٥٣٧] ثم نقول للنصارى: أعندكم أن من حمل السيف كان مبطلا؟ فإن قالوا: نعم، قلنا: فالمسيح أول المبطلين، لأنه عندكم أرسل موسى عليه السلام وغيره من الأنبياء بالسيف وقتل الرجال والنساء المخالفين له، واحلّ له في بعض الحروب قتل الرجال وكل امرأة ضاجعت رجلا واستبقاء الأبكار، واحل له الغنائم وأخذ الأموال ودفعها إلى بني إسرائيل،

Dost edindiğiniz ve hak üzere olduklarını söylediğiniz diğer peygamberler de böyledir. Sonunda Mesîh geldi ve insanların karşısına çıkarak şöyle dedi: "Ben, Mûsâ'ya ve Tevrât'a muhâlif olarak gelmedim. Ben, tamamlayıcı olarak geldim. Allah indinde semânın yeryüzüne düşmesi, Mûsâ'nın yasakladığı şeylerden herhangi birinin helâl kılınmasından daha kolaydır. Kim Mûsâ'nın vahyinden bir harf eksiltirse, göklerin melekûtunde eksilten olarak çağırılacaktır."[106]

[538] Ayrıca onlara göre, mâlik olunan ve galip gelinen kimselerden cizye alınmaz ve dini üzere bırakılmaz. Dinlerine icâbet etmekten veya öldürülmekten başka yol yoktur. Bu, İslâm dini ve şeriatinden daha ağır, daha şiddetli ve daha serttir.

[539] Sizin, Mesîh için şefkat ve merhamet sahibi olduğunu ve onun elem, şiddet, zarar ve keder vermekten münezzeh olduğunu iddia ettiğinizi biliyoruz. Size göre Mesîh, Tevrât'ı, hükümlerini ve cezalarını meşru kılmıştır. O, Nûh tûfanında yeryüzü halkını boğmuştur. Size göre ölüm, cüzzam, abraşlık, körlük, sağırlık, uyuz ve hayvanlara isabet eden çeşitli elemler, onun fiilidir. Ayrıca Mesîh, hayvanların kesilmesini, etlerinin yenilmesini, ağır işlerde kullanmak, binmek ve yük taşıtmak suretiyle onlara elem verilmesini mubah kılmıştır. Hani şefkat ve merhamet nerede? Bizim Peygamberimiz Muhammed'in (s.a.), Allah'a küfreden ve yeryüzünde fesat çıkaran kimseyi öldürmeyi mubah kılması, bunun yanında nerede kalıyor? Eğer siz, Mesîh'i, (Allah tarafından) gönderilmiş bir nebî olarak görseydiniz, onun kılıç taşımasını ayıplamanız gerekmezdi. Çünkü o, kendisinden önce kılıç taşıyan ve hayvanları mubah kılan peygamberleri doğrulamak üzere geldi. Hastalıklar ve sakatlıklar, Allah'tandır ve Allah tarafından gelmektedir. O hâlde siz, bütün bunların fâilinin Mesîh olduğunu nasıl iddia ediyorsunuz?

[540] Hıristiyanlardan daha cahil, daha yüzsüz ve daha yalancı bir topluluk işitilmemiştir. Çünkü onlar bu görüşlerinin yanı sıra, Muhammed'in (s.a.) Allah'a küfreden ve Allah dışında putlara, yıldızlara ve ateşe tapan kimselere karşı kılıç kullanmasını ayıplıyorlar. Hıristiyanların yalanları ve iftiraları bundan daha fazladır.

---

106 Krş. Matta, 5:17-19; Luka, 16:17

وكذا سائر الأنبياء الذين تتولونهم وتقولون أنهم على الحق، إلى أن جاء المسيح وظهر للناس، وقال: ما جئت مخالفا لموسى ولا للتوراة وإنما جئت متمما، ولأن تسقط السماء على الأرض أيسر عند الله من أن يحلّ شيء مما عقده موسى، ومن حل, ولو الذي هو واو من ناموس موسى يدعى ناقصا في ملكوت السماء .

[٥٣٨] ثم ليس عند هؤلاء أخذ الجزية ممن ملكوه وقدروا عليه ولا إقراره على دينه، وليس إلا الإجابة إلى الدين أو القتل، وهذا أعظم وأشد وأغلظ من دين الإسلام وشريعته.

[٥٣٩] ونراكم تدعون للمسيح الرأفة والرحمة، وتنزيهه عن فعل الألم والشدائد والمضار والهموم، وهو عندكم قد شرع التوراة وأحكامها وحدودها، وغرق أهل الأرض في طوفان نوح، وعندكم أن هذا الموت والجذام والبرص والعمى والصمم وإنزال الجرب والأسقام وأنواع الألم بالبهائم التي ما عصت من فعله، ثم أباح ذبحها وأكل لحومها وإيلامها بالكد والركوب والحمل عليها إلى غير ذلك مما قد فعلوه، فأين الرأفة والرحمة، وأين هذا ما أباحه نبينا محمد صلّى الله عليه وسلم من قتل من كفر بالله وافسد في الأرض، هذا ولو كنتم ترون المسيح نبيا مرسلا لما وجب أن تعيبوا حمله السيف لأنه قد جاء وصوب حمل الأنبياء قبله للسيف، وإباحة الحيوان، وان الأمراض والأسقام من الله ومن قبل الله، فكيف وأنتم [تدعون أن الفاعل لذلك جميعه هو المسيح]

[٥٤٠] فما سمع بقوم هم اجهل وأوقح وأبهت من النصارى، إذ هذا قولهم وهم يعيبون حمل محمد صلّى الله عليه وسلم السيف على من كفر بالله وعبد الأوثان والكواكب والنيران من دون الله وكذب بهم وبهتهم أكثر من هذا.

[541] Eğer onlar [hıristiyanlar], "O peygamberler Allah'ın emriyle kılıç kullandılar." derlerse, biz de şöyle deriz: "Buna göre sizin, kılıç taşımanın bâtıl olduğu görüşünüz her yönden bâtıl oldu. Bu durumda kılıç taşıyana bakılması gerekir. Eğer o, bir huccet üzere kılıç taşıyorsa, hak üzeredir. Bu durumda onların Muhammed'in (s.a.) alâmetlerine, mûcizelerine ve âyetlerine bakmaları ve onun da kendisinden önceki peygamberler gibi olduğunu görmeleri gerekir."

[542] Siz tasavvuf, zühd, uzun süre oruç tutma, namaz kılma ve kılıç taşımayı nehyetme iddiasında bulunuyorsunuz. Halbuki Hıristiyanlık, Mennâniyye, Deysâniyye ve benzeri dinlerde buna bir huccet yoktur. Onlar, yün giyerek ve zühd göstererek insanları aldatıyorlar.

[Hıristiyanların Hz. Peygamber'i Çok Evliliğinden Dolayı Suçlaması İki Yüzlülüktür]

[543] Onların [hıristiyanların] cahilliklerinden ve hilelerinden biri de, Muhammed'i (s.a.) birden çok kadın almakla suçlamalarıdır. Halbuki onlar, Âdem, Nûh, İbrâhîm, Lût, İshak, Ya'kûb, Esbât [İbrâhîm, İsmâîl, İshâk ve Ya'kûb'un soyundan gelenler], Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Yûşa'ın ve nübüvvetine inandıkları ve görüşünün doğruluğunu kabul ettikleri diğer peygamberlerin aldıkları eşlerin ve câriyelerin, Muhammed'inki (s.a.) kadar olduğunu biliyorlar. Hatta onların arasında bundan kat kat fazlasını alanlar vardır.

[544] Romalılar, Hıristiyanlığın temelini oluşturan kimselerdir. Fakat Romalılar, Resûlullah'ta (s.a.) bir kusur bulamayınca, onu kılıç taşımakla ve birden çok eş almakla suçladılar. Onlar, bundan dolayı Resûlullah'ı (s.a.) suçlarken, diğer taraftan Allah'ın Meryem'i -onu zevce olarak isimlendirmeseler de- oğluna anne edindiğini ve oğlunu kendisi için edindiğini iddia etmektedirler.

[Hıristiyanlığın Zor Bir Din Olmadığına Dair Kendi İtirafları]

[545] Onların [hıristiyanların] garip dinî uygulamalarından biri de şudur: Onlardan günahkâr biri, keşiş veya rahibe, "Bana bir bağışlanma ve tevbe yap. Benim günahlarımı kaldır." der. O [rahip] da, zenginlik ve fakirlik durumuna göre bu günah için bir ücret belirler.

[٥٤١] فإن قالوا: إن هؤلاء الأنبياء حملوا السيف بأمر الله، قيل لهم: فقد بطل أن يكون حمل السيف باطلا من كل وجه على ما ذهبتم إليه، ووجب أن يراعي حامله، فإن كان قد حمله بحجة كان محقا. فينبغي أن ينظروا في أعلام محمد صلّى الله عليه وسلم ومعجزاته وآياته، ويعلموا أنه مثل من تقدمه من الأنبياء.

[٥٤٢] وتدعون التصوف والتقشف وطول الصيام والصلاة، والنهي عن حمل السيف. وليس في دين النصارى والمنانية والديصانية وأشباههم حجة، فهم يخدعون الناس بلبس الصوف وإظهار الزهد.

[٥٤٣] ومثل هذا من جهلهم ومخاريقهم أنهم يعيبون محمدا صلّى الله عليه وسلم باتخاذه النساء، وهم يعلمون أن آدم ونوحا وإبراهيم ولوطا وإسحق ويعقوب والأسباط وموسى وهارون وداود ويوشع وغيرهم ممن يقولون بنبوته ويشهدون بصواب مذهبه، قد اتخذوا من الأزواج والسراري مثل ما اتخذ هؤلاء، بل فيهم من قد اتخذ في ذلك أضعافا مضاعفة كما كان لداود وأمثاله.

[٥٤٤] والروم هم أصل النصرانية ولكنهم لم يجدوا في رسول صلّى الله عليه وسلم مغمزا فعابوه بحمل السيف واتخاذ الأزواج، وهم يعيبون هذا منه صلى الله عليه ويدعون أن الله قد اتخذ مريم أما لولده واتخذ الولد لنفسه وإن لم يسموا مريم زوجة.

[٥٤٥] ومن عجيب ديانتهم، أن المذنب منهم يقول للقس والراهب: اعمل لي مغفرة وتوبة وتحمل ذنوبي، ويجعل له على ذلك جعالة على مقداره في الغنى والفقر،

Bunun üzerine rahip, elbisesini yayar, ücreti alır ve günahkâra şöyle der: "Şimdi yanıma gel ve günahlarını bana tek tek anlat ki onları öğreneyim ve kaldırayım." Günahkâr kişi erkek veya kadın, kral veya serseri olsun, yaptıklarını tek tek anlatmaya başlar ve sonunda, "Hepsi bu kadar." der. Rahip de ona, "Kuşkusuz bu günahlar büyüktür. Fakat onları kaldırdım ve seni bağışladım. Sana müjdeler olsun!" der. Bazen rahip elbisesini uçlarından toplayıp sırtına koyar ve "Bu elbisedeki günahlar ne kadar da ağır!" der.

[Günah İtirafı Ritüelinin Esas Amacı İnsanların Parasını Almaktır]

[546] Onlardan [hıristiyanlardan] yapılan yaygın bir rivayet de şudur: Bir kadın rahibin yanında günahlarını itiraf eder ve "Falan adam, şu günde beni elde etti" der. Rahip ona, "Kaç defa?" diye sorunca kadın, "Şu kadar!" diye cevap verir. Rahip ona, "Söyle bana! O adam bir hıristiyan mıydı, yoksa müslüman mıydı?" diye sorar. Kadın bazen, "Müslümandı." der. Rahip bunu büyük bir günah sayar ve ödeyeceği ücreti artırır. Kadın, ücreti çok bulduğu zaman, rahip kızıp gider ve şöyle der: "Müslümanlar onunla zinâ etmiş, o da benim bağışlamamı istiyor. Ancak şu kadar ödersen olur." Kadın rahibe gelir-gider, ücreti artırır ve onu razı eder.

[547] Onların [hıristiyanların], sıkı olduğunu iddia ettikleri dinleri işte budur. Üstelik onlar, bunun Mesîh'in dini olduğunu iddia ederler. Mesîh'in (a.s.) böyle bir dini olması mümkün değildir.

[548] Onların [hıristiyanların] keşişlerinden birine bu tevbenin mâhiyeti sorulduğunda şöyle demiştir: "Onları, günahlarını kendilerine sormadan ve bağışlanmaya isteklendirmeden terk edemeyiz. Eğer böyle yapmazsak ve onlardan para almazsak, kiliseler yoksullaşır."

[Hıristiyanlıkta Cehennem Azâbı Korkusu Yoktur]

[549] Onlar [hıristiyanlar] arasında, âhiret azâbından korkan çok az kimse bulursun. Çünkü onlar şuna inanırlar: Mesîh (a.s.), onları günahlardan ve azâbdan korumak için kendisini öldürmüştür. O, Babasının sağ tarafında, annesi ise O'nun sol tarafında oturmaktadırlar. Annesi işlenen günahlara vâkıf olduğu zaman, oğluna dönerek kendisine şöyle der: "Ey oğulcuğum! Rabb Babandan onların bağışlanmasını iste!" Onlara göre o [Mesîh], onları bağışlar ve Babasından da bağışlamasını ister.

فيبسط القس كساءه ويأخذ الجعالة ثم يقول للمذنب: هات الآن واذكر لي ذنوبك ذنبا ذنبا حتى أعرفها وأتحملها. فيبتدىء ذلك المذنب رجلا كان أو امرأة ملكا أو سوقة فيذكر ما قد فعله شيئا شيئا، حتى يقول: هذه هي كلها، فيقول له القس: إنها عظيمة ولكن قد تحملتها وغفرت لك، فأبشر. وربما جمع الكساء من أطرافه ووضعه على ظهره وقال: ما أثقل ما في هذا الكساء من الذنوب.

[٥٤٦] ومن المأثور عنهم والشائع عليهم أن المرأة تقرّ عند القس بذنوبها، فتقول: أصابني رجل في يوم كذا فيستفهمها كم مرة فتقول: كذا وكذا، فيقول لها: أخبريني هذا الرجل نصراني أو مسلم، فربما قالت: مسلم، فيستعظم هذا، ويستزيدها في الجعالة، فإن زادته، وإلا غضب وانطلق وهو يقول: قد زنى بها المسلمون وتريد أن اغفر لها وإنما أعطتني كذا وكذا، فتردّه وتزيده وترضيه.

[٥٤٧] هذا من دينهم الذي يدعون ضيقه، ويدعون أنه على دين المسيح، وهذا لا يجوز أن يكون دينا له صلى الله عليه.

[٥٤٨] وقد قيل لبعض قسوسهم ما هذا من التوبة؟ فقال: وما وجه تركنا لهم لا نسألهم عن ذنوبهم ونطعمهم في غفرانها، فإنا لو لم نفعل ذلك ونأخذ المال منهم لافتقرت البيع.

[٥٤٩] وقلّ ما تجد منهم من يخاف عذاب الآخرة، لأنهم يعتقدون أن المسيح إنما قتل نفسه ليقيهم من الذنوب والعذاب، وأنه جالس على يمين أبيه، وأمه جالسة مما يلي يساره فهي تتلقى الذنوب إذا طلعت وتقول لابنها: سل يا بنيّ أباك الرب غفرانها، فهو عندهم يغفرها ويسأل أباه غفرانها.

[Müslüman Yöneticilerin Hıristiyan Bürokratlar Kullanması Yanlıştır]

[550] Mısır, Şam, Irak, Mezopotamya, Fars ve onların hâkim olduğu yerlerdeki krallar, kâtiplik, vezirlik görevlerinde ve resmî işlerde hıristiyanlara itibar etmektedirler. Bu nedenle onların, müslümanlar üzerinde yönetim üstünlüğü vardı. Bu yüzden müslümanların mallarını topluyorlar ve her şeye -Allah'ın (c.c.) hakkında açık nass indirmediği- yüksek vergiler koyarak onların mallarını alıyorlardı. Böylelikle İslâm'ı zelil ediyorlar ve o malları müslümanların uygun görmediği yerlere harcıyorlardı.

[Hıristiyanlıktaki Rezilliklerin Benzeri Zerdüştlükte de Vardır]

[551] Farslıların da, hıristiyanlar için zikrettiğim rezilliklere benzer rezillikleri vardı. Zira Zerdüşt, hayız, lohusa ve çocuğu karnında ölmüş kadının inek sidiği ile temizlenmesini vaz etmişti. Bu görevi, onları soyup çıplak hâle getirdikten sonra hirbed yerine getirirdi. Hirbed, bu kadınlara eliyle dokunur ve gözüyle bakardı. O, kadınları dizleri ve elleri üzere çöktürür, söz konusu bölgeyi eliyle yıkardı, bazen ondan bir yudum içerdi. Hirbed orayı çok güzel temizler ve buna göre de fazla ücret alırdı. Hirbedin yaptığı ilk şey, kadını temizlik için soyduğu zaman, onun üzerindeki en değerli şeyi almaktı. En fakirden alının ücret dört miskal gümüş idi. Farslılar ve Mecûsîler, krallıkları döneminde mûbedân-ı mûbed [başrahip] için bu şekilde dört milyon dînâr topladığını ve bunu hirbedlere harcadığını iddia etmiştir.

[552] O [Zerdüşt], koca karısının yanından uzağa gittiğinde ve onunla çiftleşmekten âciz olduğunda, kocanın, karısıyla cinsel ilişkide bulunmak üzere arkadaşlarından, güvendiklerinden ve dostlarından tercih ettiği bir kimseyi vekil bırakmasını zorunlu kılmıştı.

[Hıristiyan Kelâmı Pagan Felsefesine Dayanmaktadır]

[553] Konumuz, Mecûsîleri ve hıristiyanları reddetmek değildi. Sadece onların Mesîh'e, usûlde ve furû'da onun dinine muhâlif olduklarını beyan etmek istedik.

[٥٥٠] والملوك بمصر والشام والعراق والجزيرة وفارس وما وإلى ذلك يعوّلون على النصارى في الكتابة والوزارة والجهبذة. فلهم الرئاسة على المسلمين، يجبون أموالهم ويأخذونها منهم بالضرائب الموضوعة على كل شيء مما لم ينزل الله به سلطانا، فيذلون بها الإسلام، وينفقونها في مكاره المسلمين.

[٥٥١] وللفرس أيضا مثل هذه الفضائح التي تقدمت للنصارى، وهو أن زرادشت قد شرع لهم تطهير الحائض والنفساء والتي قد مات جنينها في بطنها ببول البقر يتولى ذلك منها الهربد[٥٧] بعد أن يجردها ويعريها، ويباشر ذلك منها بيده ورأي عينيه، فيبركها ويغسل ذلك المكان بيده، وربما جرعها منه جرعا[٥٨] وأخذ على ذلك الجعالة على مقدارها. وأول ما يأخذ الخلعة التي عليها إذا جردها للتطهير، وأقل ما يأخذ على أفقر فقير أربعة مثاقل فضة. وزعم الفرس والمجوس إنه كان يرتفع لموبدان موبد[٥٩] في أيام ملكهم من هذا الوجه أربعة ألف ألف دينار ينفقها على الهرابدة.[٦٠]

[٥٥٢] وشرع لهم الإيجاب على زوج المرأة إذا غاب عن امرأته أو عجز عن بضاعها، أن يوكل في نيكها من يختاره من أصدقائه وثقاته ورفقائه.

[٥٥٣] ولم نكن في الرد على المجوس ولا النصارى وإنما قصدنا البيان أنهم مخالفون للمسيح ودينه في الأصول والفروع.

---

٥٧ في (ط) : الهربذ
٥٨ في (ط) جزعها منه جزعا، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١٥٢
٥٩ في (ط) : لموبذان موبذ
٦٠ في (ط) : الهرابذة

[554] İşte bu -Allah sana merhamet eylesin!- hıristiyan öğretisinin, onların âlimlerinin ve zâhidlerinin görüşlerinin aslıdır. Cedel ve nazar ehline, kendisini Hıristiyanlığı savunmaya adayan ve bu hususta kitaplar yazan kimselere gelince, bunların hepsi mülhid ve zındıktır. Bunlar, Mesîh'i ve bütün peygamberleri (a.s.) yalancı sayarlar, şeriatleri ve onları uygulayanları cehâletle itham ederler. Onların içinde böyle olmayan birini hemen hemen bulamazsın. Meselâ; Kustâ b. Lukâ, Huneyn b. İshak, oğlu İshak, Kuveyrâ, Matta el-Cerimmekânî [gramerci] gibi. -O [Matta], Ebû Bişr b. Yûnus olarak bilinir ve mülhidlerin kitaplarını tefsir etmiştir. Hicrî üç yüz yirmi küsür yılında ölmüştür.- Ondan sonra Yahyâ b. Adiyy gelir. Zamanının mülhidleri görüşlerini ondan almışlardır. Ancak onların görüşleri cedele dayanmaz.

[555] Onlara böyle denildiği zaman, "Bizim bu hususta huccetimiz Aristoteles'in lisânı üzere olup onun sözlerinden ve usûlünden alınmıştır." derler. Halbuki Aristoteles, herhangi bir kitaba, nebîye ve şeriate inanmaz. O, denizin yarılmasını, asânın yılana dönüşmesini, ölüleri diriltmeyi ve Meryem'in erkeksiz doğum yaptığını inkâr ediyor. O, bunları tasdik etmeyi cahillik, ahmaklık ve akıl kıtlığı olarak görüyor. Şimdi düşün! Aklı kıt olmaya daha layık olan kimdir? Onu [Aristoteles'i], dini için huccet yapan ve dininde ona dayanan kimse değil midir? Onların bu yöntemlerini öğren! Böylece senin için açıklığa kavuştu ki hıristiyanların dinî uygulamaları, Mesîh'in dinî uygulamalarının, vasiyetlerinin ve sözlerinin hilâfınadır. Muhammed'in de (s.a.) bu şekilde bildiğini öğrenmiş oldun. Onun bunu bilmesi Allah tarafındandır. Bu da, onun mûcizelerinden biridir.

[Hıristiyanların Mesih'in Dininden Saptığı Mevcut İncil'den de Anlaşılmaktadır]

[556] Hıristiyanlar şöyle derler: "Ömrüme yemin olsun ki Mesîh hayatı boyunca bizim yaptıklarımızın hiçbirini yapmamıştır. Aynı şekilde ondan sonraki öğrencileri de Tevrât'ın şeriatine sarıldılar. Fakat onlardan sonra gelenler bize naklettiler ve bize, "Mesîh, 'Benden sonra, uygun gördüğünüz şeyi yapın!' dedi." dediler. Biz de, onların bu iddialarını tasdik ettik." Halbuki onlar size, üzerinize yönetici olmak, size ve mallarınıza tahakkum etmek için geldiler.

[٥٥٤] فهذا يرحمك الله أصل مذهب النصرانية، ومذهب القراء والزهاد منهم. فأما أهل الجدل والنظر ومن يتجرد في نصرة النصرانية ويصنف[٦١] الكتب في ذلك فكلهم ملحدة وزنادقة، ويكذبون المسيح وجميع الأنبياء عليهم السلام، ويستجهل الشرائع ومن يعمل بها فلا تكاد تجد فيهم إلا من هذه سبيله، مثل: قسطا بن لوقا، وحنين بن إسحق، وابنه إسحق، وقويرى، ومتى الجرمقاني وهو المكنى أبو بشر بن يونس الذي فسر كتب الملحدة، وهلك في سنيّ نيف وعشرين وثلثمائة، وبعده يحيى بن عدي، وعنه أخذ هؤلاء الملحدة الذين في زمانك، ومذهبهم لا يقوم بالجدل.

[٥٥٥] وإذا قيل لهم: قالوا: حجتنا في ذلك على لسان أرسطاطالس ومن قوله ومن أصوله، وأرسطالس لا يؤمن بكتاب ولا نبي ولا شريعة، وينكر فلق البحار، وانقلاب العصا حية، وأحياء الموتى، وولادة مريم من غير ذكر. ويرى أن التصديق بذلك جهل وحمق وقلة عقل. فانظر من أولى بقلة العقل، أهو أو من يجعله حجه لدينه ويأخذ عنه، فما بعد هذا في فضيحتهم شيء. فاعرف هذا من طريقتهم، فقد تبين لك أن ديانات هؤلاء النصارى خلاف ديانات المسيح ووصاياه وعهوده، وعلمت علم محمد صلّى الله عليه وسلم بذلك، وأن علمه به من قبل الله، وأنه من معجزاته.

[٥٥٦] والنصارى تقول: لعمري إن المسيح ما عمل طول حياته بشيء مما نحن عليه، وكذا تلاميذه من بعده فما لزموا شريعة التوراة ولكن من أتى بعدهم نقلونا وقالوا لنا قد قال المسيح: اعملوا بعدي بما ترون، قلنا: قد صدقتموهم في دعاويهم وهم قد جاؤوا بالرئاسة عليكم والتحكم فيكم وفي أموالكم.

---

٦١ في (ط) : ويضيف

[557] Eğer onlar, "Şüphesiz biz, onlardan mûcizeler sebebiyle kabul ettik." derlerse, biz bunun cevabını vermiş ve bunun aslının Helena'nın oğlu Konstantin'e dayandığını açıklamıştık. Yine Mesîh'in, onlara Mûsâ'nın (a.s.) şeriatini ve -daha önce ifade ettiğimiz gibi- onun [Mesîh'in] hayatı boyunca amel ettiği saf tevhîd, Allah'ı (a.c.) tenzîh ve şeriati uygulama hususunda gördükleriyle amel etmelerini tavsiye ettiğini açıklamıştık.

[558] Onların [Mesîh'in dininden] ayrıldıkları, 'İşler' dedikleri kitaplarında ve sinodlarında mevcuttur. Onlar, ancak bilmeyen kimseleri kandırıyorlar ve "Biz, Mesîh'in şeriati üzereyiz." diyorlar. Fakat bunu bilen biriyle karşılaştıkları zaman, "Biz, âyetler ve mûcizeler sebebiyle ayrıldık." diyorlar. Kendilerine, Helena'nın oğlu Konstantin'in durumunu, onun yaptıklarını ve açıkladığımız bütün bu hususları yaptıklarını hatırlatınca da, "Biz tartışma, araştırma ve incelemeden menedildik." diyorlar.

[Hıristiyanların Yoldan Sapacağı Mesîh'in Kendi İfadelerinde de Vardır]

[559] Hıristiyanların garip işlerinden biri de, -yanlarında bulunup Mesîh'ten (a.s.) naklettiklerine göre- Mesîh onlara şöyle demiştir: "Siz, kıyâmet günü bana geleceksiniz. Yeryüzünün bütün sakinleri benim etrafımda toplanacaksınız; sağımda ve solumda duracaksınız. Ben solumdakilere şöyle diyeceğim: "Aç idim, beni doyurmadınız. Çıplaktım, beni giydirmediniz. Hasta idim, ziyaretime gelmediniz ve beni tedavi etmediniz. Hapiste idim, ziyaretime gelmediniz!" Onlar bana şöyle cevap verecekler: "Ey efendimiz! Sen, ne zaman hasta oldun, çıplak ve aç kaldın ve tutuklandın? Biz, senin ismini anmadık mı? Senin isminle hastalara ve ağır hastalara şifâ dilemedik mi? Senin isminle açları doyurmadık mı, çıplakları giydirmedik mi, hastaları tedavi etmedik mi? Senin isminle yiyip içmedik mi?" Ben de onlara şöyle diyeceğim: "Siz, benim adımı zikrediyordunuz, ama bana doğru bir şekilde şahitlik etmiyordunuz. Ey günah işleyenler! Benden uzak durun." Sonra sağ tarafımdakilere şöyle diyeceğim: "Ey sâlihler! Allah'ın rahmetine ve daimî hayata gelin."[107] Orada bu üç hıristiyan gruptan başka Mesîh adına yediren, giydiren, hastaları tedavi eden, yiyen ve içen yoktur. Bu, Mesîh'in onlardan uzak ve onlara düşman olduğunun açık bir ifadesidir.

---

107 Krş. Matta, 7:21-23; 25:31-46

[٥٥٧] فإن قالوا: إننا لم نقبل منهم إلا بالمعجزات، فقد فرغنا منها وبيّنا كيف كان الأصل من قسطنطينوس بين هيلانة وبيّنا أن المسيح وصاهم بشريعة موسى عليه السلام، وان يعملوا بما رأوه يعمل طول حياته بما قدمناه؛ من تجريد التوحيد، وتنزيه الله عز وجل، وبإقامة الشريعة كما بينا.

[٥٥٨] وحديث انتقالهم في كتابهم المعروف بأفراكسس وفي السنهودس الذي لهم، وإنما هم ينهون من لا يعرف، ويقولون: نحن على شريعة المسيح، فإذا وافقهم العارف بذلك، قالوا: قد انتقلنا بالآيات والمعجزات، فإذا عرفهم حال قسطنطينوس بن هيلانة وما فعله وجميع هذا الذي بيناه، قالوا: نهينا عن الجدل والبحث والتفتيش.

[٥٥٩] ومن عجيب أمورهم أن معهم وفيما حفظوه عن المسيح أنه عليه السلام قال لهم: إنكم تأتوني يوم القيامة، وليحشرنّ إليّ سكان الأرض فيقومون عن يميني وشمالي، فأقول لأبناء الشمال: لقد كنت جائعا فما أطعمتموني، وعريانا فما كسوتموني، ومريضا فما عدتموني ولا داويتموني، ومحبوسا فما زرتموني، فيكون من جوابهم أن يقولوا لي: متى كنت يا سيدنا مريضا أو عريانا أو جائعا أو محبوسا؟ ألم نكن باسمك نتنبأ، وباسمك نشفي المرضى ونقيم الزمنى، وباسمك نطعم الجياع، ونكسو العراة، ونداوي المرضى، وباسمك نأكل ونشرب؟ فأقول لهم: قد كنتم تذكرون اسمي ولا تشهدون عليّ بالحق، ابعدوا عني يا عاملي الإثم. ثم أقول لأبناء اليمين: هلمّ أيها الصالحون إلى رحمة الله وإلى الحياة الدائمة، وليس هاهنا من يطعم ويكسو أو يداوي المرضى ويأكل ويشرب باسم المسيح ويفعل ذلك للمسيح إلا هؤلاء الطوائف من النصارى. فهذا نصّ واضح ببراءته منهم، وعداوته لهم.

[Mesîh'in Bütün Yiyecekleri Mubah Kıldığı İddiası Yalandır]

[560] Romalılar, domuzu, diğer bütün hayvanları ve her türlü insanın kestiğini yiyorlardı. Hıristiyanlar, diğer hususlarda olduğu gibi bunda da Romalılara tâbi oldular. Kendilerine bu durum hatırlatıldığı zaman, şöyle cevap verirler: "Şem'ûn es-Safâ [Simon Cephas] bir rüya gördü. Rüyada, gökten yeryüzüne dört tarafından bağlanmış bir bohça indi. İçinde dört ayaklı, yerde sürünen, havada uçan ve suda yaşayan her türlü hayvan vardı. Şem'ûn, "Kalk, ey Şem'ûn! Kalk, kes ve ye!" diyen bir ses işitti. Şem'ûn,"Hâşâ, yâ Rabbi! Ben, asla necis olan bir şeyi yemem!" dedi. Aynı ses ikinci defasında, 'Allah'ın temiz kıldığı bir şey necis olmaz.' dedi."[108] Onlara göre Şem'ûn bu rüyayı, Mesîh'in ölümünden ve ref'inden sonra görmüştür.

[561] Onlara şöyle deriz: "Böylece Şem'ûn, bunun [domuzun] Mesîh'in haram kıldığı ve necis saydığı şeylerden olduğuna şahitlik etmiş oldu. Aynı zamanda o sizin rezilliğinizi tekit etti. Çünkü o [Mesîh], değiştirmek ve neshetmek için değil, tamamlamak için gelmişti."

[562] Garipliklerden biri de, onların ellerindeki Peygamber Yeşaya'nın kitabında, "Milletlerin en şerlisinin, en necisinin ve en habisinin, sünnet olmayan, domuzu ve bütün hayvanları yiyen bu ümmettir." şeklinde geçmesidir. İşte bu ifade onların tarifidir.[109]

[İncîl, Mesîh'in Cumartesi Yasaklarını Kaldırmadığını Göstermektedir]

[563] Hıristiyanlar içinde yalan ve hilede aşırı giderek şöyle diyen kimseler vardır: "Yahudiler, Mesîh'i Cumartesi günü ölüleri dirilttiği ve ağır hastaları iyileştirdiği için öldürdüler. Bu da, onun Cumartesi gününü helâl kıldığının ve Tevrât'taki hükmü neshettiğinin delilidir."

[564] Biz de onlara şöyle deriz: "Biz, daha önce Mesîh'in Tevrât hakkındaki vasiyetlerine ve uygulamasına dair İncîllerde ve İşler'de geçen şeyleri açıklamıştık. Bunlar, bu iddiaların bâtıl olduğunu gösteren şeylerdendir."

---

108 Krş. Elçilerin İşleri, 11:4-9
109 Krş. Yeşaya, 65:3-4; 66:17

[٥٦٠] والروم تأكل الخنزير وجميع الحيوان وذبائح الناس كلهم، فتبعوا الروم في هذا كما تبعوهم في غيره. فإذا قيل لهم في ذلك، قالوا: إن شمعون الصفا رأى في المنام، وإذا ثوب مربوط بأربعة أطرافه وهو ينزل من السماء إلى الأرض، فيه كل الدواب ذوات الأربع القوائم وزخارف الأرض، وطير السماء، وحيوان الماء. وسمع صوتا يقول: قم يا شمعون، قم اذبح وكل، فقال شمعون: حاشا لي يا رب، فإني منذ قط لم أكل شيئا نجسا، فعاد الصوت المرة الثانية يقول له: لا تنجس ما طهره الله. وهذا عندهم رآه شمعون بعد موت المسيح ورفعه.

[٥٦١] قلنا: فقد شهد شمعون أن هذا مما حرمه المسيح ونجسه، فقد أكد فضيحتكم إذ هو ما جاء إلا بالتمام لا بالتغيير والنسخ.

[٥٦٢] والعجب أن معهم في أشعيا النبي، أن شر الأمم وأنجس الأمم وأخبث الأمم، هذه الأمة ذات القلفة، الأكلة للخنزير، وكل البهائم. وهذا هو صفتهم.

[٥٦٣] وفي النصارى من يزيد في الكذب والمخرقة ويقول: إنما قتل اليهود المسيح لأنه أحيا الموتى وأقام الزمنى في يوم السبت، وهذا دليل على أنه أحل السبت، ونسخ ما في التوراة.

[٥٦٤] قلنا: قد بينا ما في الأناجيل وفي أفراكسس من وصايا المسيح بالتوراة، وما عمله، مما فيه بطلان هذه الدعاوي.

[565] Matta'nin İncîl'indeki şu sözü, onların yalanlarını daha da açık hâle getirmektedir: "Mesîh, Cumartesi günü ekinler arasında dolaşıyordu. Öğrencileri acıkmışlardı. Bu yüzden başakları ovalayarak yemeye başladılar. Bunu gören hahamlar, ona şöyle dediler: "Öğrencilerin, Cumartesi günü yapmaları helâl olmayan şeyi yapıyorlar." Mesîh onlara, "Siz, Dâvûd'un acıktığı zaman ne yaptığını, Allah'ın evine nasıl girdiğini ve Rabb'in sofrasında bulunan ve yenilmesi kâhinlerden başkasına helâl olmayan ekmekten yediğini okumadınız mı?"[110]

[566] Yine o [Mesîh], onlara şöyle demişti: "Siz, tapınaktaki kâhinlerin Cumartesi yasağını helâl kıldıklarını ve onların kınanmadığını Tevrât'ta okumadınız mı?"[111] Onun, onların Cumartesi gününü ve Tevrât'taki hükmü helâl kılmadıklarını nasıl açıkladığına bak! Onlar, sadece Tevrât'ta helâl kılınan şeyi yaptılar. Fakat siz bunu bilmiyorsunuz. Eğer Mesîh, bu hükmü neshetmiş olsaydı, mutlaka onlara, "Onların Cumartesi günü başak ovalamalarının sebebi, Allah'ın benim elimle bunu neshetmesidir." derdi ve zorunluluk durumunu açıklamaya ihtiyaç duymazdı.

[567] Matta, İncîl'inde şöyle der: "Mesîh, felçli bir adamı iyileştirince yahudiler ona,"Cumartesi günü adam iyileştirmek helâl midir?" diye sordular. O da, "Sizden birinin koçu (Cumartesi günü) kuyuya düşse, onu çıkarmaya çalışmaz mısınız? İnsan koçtan daha değerli değil midir?"[112] O, Cumartesi günü güzel işler yapmaya izin veriyordu. Eğer Mesîh, Cumartesi gününü helâl kılsaydı, bunu söyler ve açıklardı. Ama buna ihtiyaç duymadı.

[568] Luka, İncîl'inde şöyle demiştir: "Mesîh, Cumartesi günü sinagoglardan birinde ders veriyordu. Orada on sekiz yıldan beri hasta yatan bir kadın vardı. Kadının beli bükülmüştü ve ayağa kalkamıyordu. Mesîh, bu kadını görünce ona, "Ey kadın! Senin hastalığını giderdim." dedi. Kadın o ânda sağlığına kavuştu. Yahudilerin reisi, "Çalışılması câiz olan günler altı gündür. O günlerde tedavi yaparsınız, Cumartesi günü değil!" dedi. Mesîh, ona şöyle cevap verdi: "Sizden biri, Cumartesi günü öküzüne veya eşeğine yem vermiyor mu? Gidip onu sulamıyor mu? Bu kadın, İbrâhîm'in (a.s.) kızıdır ve on sekiz yıldır şeytan tarafından bağlanmıştır. Onu esaretten kurtarmak gerekmez mi?"[113]

---

110 Krş. Matta, 12:1-4; 1 Samuel, 21:3-6
111 Krş. Matta, 12:5
112 Krş. Matta, 12:9-12
113 Krş. Luka, 13:10-16

[٥٦٥] ومما يزيد في البيان عن كذبهم قول متى في إنجيله: إن المسيح كان يتمشى بين الزروع يوم السبت، وكان تلامذته قد جاعوا، فجعلوا يفركون السنبل ويأكلون، فلما رأى الأحبار ذلك قالوا له: إن تلاميذك هوذا يفعلون ما لا يحل لهم فعله في السبت، فقال المسيح: فما قرأتم ما صنع داود إذ جاع، كيف دخل بيت الله وأكل من خبز مائدة الرب الذي لم يكن يحل له أكله، ما خلا الكهنة فقط.

[٥٦٦] وقال لهم أيضا: وما قرأتم في التوراة أن الكهنة في الهيكل يحلّون الهيكل[٦٢] وليس عليهم لوم. فانظر كيف بيّن أن هؤلاء ما احلّوا السبت ولا ما في التوراة، وأنهم إنما عملوا بما يحل في التوراة، ولكنكم أنتم جهلتم، فلو كان قد نسخها لقال لهم: إنما فركوا السنبل في السبت لأن الله قد نسخ ذلك على يدي، ولم يحتج إلى تبيين حال الاضطرار.

[٥٦٧] وذكر متى في إنجيله إن المسيح لما أبرأ الرجل الأمثال قالت له اليهود: هل يحل الإبراء في السبت؟ فقال لهم: إذا وقع لأحدكم كبش في البئر أما تستخرجونه، فالإنسان أفضل من الكبش، وأنه قد يجوز أن يفعل الفعل الجميل في السبت، فلو كان حل السبت لقال ذلك وأظهره ولم يحتج.

[٥٦٨] وقد قال لوقا في إنجيله: أن المسيح كان يعلّم في يوم السبت في بعض الكنائس، وكان هناك امرأة بها مرض منذ ثمانية عشر سنة، وكانت منحنية، ولم تك تستطيع أن تبسط قامتها، فلما رآها المسيح قال لها: أيتها المرأة قد أطلقت من مرضك، فعوفيت من ساعتها. فقال رئيس اليهود: إن الأيام التي يجوز فيها العمل ستة أيام ففيها تعالجون لا في السبت، فقال له المسيح: أما يطلق أحدكم ثوره أو حماره عن المعلف في يوم السبت ويذهب به ويسقيه الماء، فهذه التي هي بنت إبراهيم عليه السلام، وقد ربطها الشيطان منذ ثمانية عشر سنة لا يجب أن تطلق عن الأسر.

---

٦٢ هكذا في الأصل، والصواب السبت، راجع جبرائيل سعيد ص. ١٥٨

Eğer bu yalancının dediği gibi olsaydı, mutlaka Mesîh, "Cumartesi günü (yasağı) neshedilmiştir. O günde bütün işleri yapmaz câiz ve mubahtır." derdi.

[569] Matta, İncîl'inde şöyle der: "Mesîh, arkadaşlarının başına bir belâ ve göç geleceğini haber verdi. Sonra onlara, "Allah'a dua edin ve O'na yönelin ki kaçışınız Cumartesi gününe ve kışa rastlamasın" dedi.[114] Mesîh, bu sözlerionlara kendilerinden ayrılacağı ve veda edeceği zaman söyledi. Böylece onun, kendisinden sonra Cumartesi yasağının uygulanmasını ve Tevrât'ın hükümlerine sıkı sıkıya bağlı kalınmasını tekit ettiğini öğrenmiş oldun. Mesîh, sadece kaçışlarının Cumartesi gününe denk gelmemesi için Allah'a dua etmelerini istemiştir. Çünkü Cumartesi günü eşyalarını ve mallarını taşımaları kendilerine helâl değildi. Sadece canlarını kurtarmaları helâl idi. Bütün bunlar, hıristiyanların Mesîh'in dinini reddettiklerini açıkça ortaya koymaktadır.

[İncîl'e Göre Mesîh Kudüs'ün Kıble Olmasını İptal Etmemiştir]

[570] Onlara [hıristiyanlara], "Niçin doğuya dönerek namaz kılıyorsunuz? Halbuki siz, Mesîh'in dünyadan ayrılıncaya kadar Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kılmaya devam ettiğini bilmektesiniz. Doğu, Romalıların kıblesidir." denildiği zaman, "Çünkü Allah, peygamberlere doğu tarafından hitap etmiştir." derler. Bazıları da, "Mesîh çarmıha gerildiği zaman yüzünü doğu tarafa çevirdi. Biz, bu yüzden doğuya doğru namaz kılıyoruz." derler.

[571] Onlara şöyle denilir: "Maslahatları, siz mi, yoksa Mesîh mi daha iyi bilir? Siz, onun doğuya doğru namaz kılmadığını yakînen bilmektesiniz. Fakat siz, Romalıların dinî uygulamalarını benimsediniz ve Mesîh'in dininden ayrıldınız."

[572] İncîllerde, "Sâmirî bir kadın ona [Mesîh'e] şöyle dediği yazılıdır: "Ben, senin bir nebî olduğunu görüyorum. Babalarımız bu dağda secde ettiler. Siz ise, secde edilmesi gereken yerin, sadece Yeruşalim [Kudüs] olduğunu söylüyorsunuz." Îsâ, o kadına, "Ey kadın! Bana inan! Öyle bir sâat geliyor ki ne bu dağda ne de Yeruşalim'de Rabb'e secde edemeyeceksiniz." dedi.[115]

---

114 Krş. Matta, 24:20
115 Krş. Yuhanna, 4:19-21

فلو كان كما قال هذا الكذاب، لقال: السبت منسوخ، وكل الأعمال فيه جائزة مباحة.

[٥٦٩] وذكر متى في إنجيله: أن المسيح خبّر ببلاء ينزل بأصحابه وجلاء، ثم قال لهم: صلّوا لله وارغبوا إليه أن لا يكون هربكم وجلاؤكم في يوم السبت ولا في الشتاء. وهذا قاله لهم عند فراقه إياهم ووداعه لهم، لتعلم تأكيده لإقامة السبت من بعده والتمسك بشرائع التوراة، وإنما أمرهم مسألة الله ألا يكون هربهم في يوم السبت، لأنه لا يحل لهم أن يحملوا في يوم السبت شيئا من أمتعتهم وأموالهم، وإنما يحل النجاة بالنفس لا غير. وكل هذا بيّن رفض النصارى لدين المسيح.

[٥٧٠] وإذا قيل لهم: لم تصلّون إلى المشرق وقد علمتم أن المسيح لم يزل يصلي إلى بيت المقدس إلى أن خرج من الدنيا، وإنما المشرق قبلة الروم؟ قالوا: لأن الله خاطب الأنبياء من قبل المشرق، وبعضهم يقول: إن المسيح لما صلب أمال وجهه إلى المشرق فلهذا صلينا إلى المشرق.

[٥٧١] فقيل لهم: فمن أعلم بالمصالح أنتم أم المسيح، وقد علمتم وتيقنتم إنه ما صلى إلى المشرق، ولكنكم صرتم إلى ديانات الروم وفارقتم دين المسيح.

[٥٧٢] وفي الإنجيل سألته السامرية: أرى أنك نبيّ أنت، آباؤنا إنما سجدوا في هذا الجبل، وأنتم تقولون: إن الموضع الذي يجب السجود فيه إنما هو أورشليم قال لها يسوع: أيتها الإمرأة صدقيني[٦٣]، أما بين اتباعه [من] لا يسجدون للرب لا في هذا الجبل ولا في أورشليم.

٦٣ في الأصل صدقني، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١٦٠

[573] Bu hususta açıklama ve beyana bak! Mesîh, sadece Yeruşalim'e -ki o, Beytu'l-Makdis'dir- doğru namaz kılıyordu. Böylece onların, onun yoluna muhalefet ettiklerini öğrenmiş oldun.

[574] Amacımızın, Hıristiyanlığın bozukluğunu açıklamak olmadığını daha önce sana söylemiştim. Bizim amacımız, onların Mesîh'in dininden ayrıldıklarını, doğruluğunu ispat etmeye çok çalışmalarına rağmen hem usûlde hem de furû'da ona muhalefet ettiklerini, Muhammed'in (s.a.) bunu bilmesinin Allah (a.c.) tarafından olduğunu, bunun da onun mûcizelerinden ve âyetlerinden olduğunu açıklamaktır.

[Müslüman Alimlerin Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler]

[575] Hıristiyanların, hem görüşlerinin nakledilmesi hem de onların reddi, özellikle onların duaları ve reislerinin sözlerinin aktarılması, hemen hemen tek bir kitapta bulunmaz. Bu yüzden onları aklında tut! Çünkü onları tek bir kitapta bulamazsın. Zira senin bunları aklında tutmaya çok ihtiyacın vardır.

[576] Hıristiyanları sorgulama ve onları reddetme hususunda çok kitap vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: el-Câhız'ın kitabı ve onun *er-Risâletü'l-'Aseliyye* diye bilinen diğer bir eseri. Ebû Ca'fer el-İskâfî'nin bir kitabı vardır. Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. el-İhşîd'in *Kitâbu'l-Me'ûne* adlı kitabında güzel bir bölüm vardır. Ebû Îsâ el-Verrâk'ın Hıristiyanlık hakkındaki kitabı. Ebu Ali'nin onlara bir reddiyesi vardır. Ebû Hâşim'in [el-Cübbâî'nin], *Mes'ele fi'l-Bağdâdiyyât* adındaki kitabı. İbn Hallâd'ın *Usûl*'ünde ve şerhinde ve Ebû Abdullah el-Basrî'nin -Allah onların hepsine rahmet etsin- *el-Îzâh* adlı eserinde hıristiyanlar hakkında bilgiler vardır.

[İncîl'deki Tahrifat Örnekleri]

[577] Onlara [hıristiyanlara] göre, Mesîh beşikte konuşmamış ve annesinin suçsuz olduğunu söylememiştir. Onlar arasında ağırlıklı görüş, Meryem'in (a.s.), amcasının oğlu Yûsuf b. Ya'kûb en-Neccâr'ın sahipliğindeydi ve onun yanında kalıyordu. Yuhanna onu Ürdün'de vaftiz edinceye ve gökten gelen bir ses, "Bu, benim kendisinden hoşnut olduğum oğlumdur."[116] deyinceye kadar, insanlar Mesîh'i Yûsuf'un oğlu olarak görüyorlardı. Onlar [hıristiyanlar] şöyle dediler: "Böylece biz, onun [Mesîh'in] Yûsuf en-Neccâr'ın oğlu değil, Allah Teâlâ'nın oğlu olduğunu -Allah bundan münezzehtir- öğrendik." Yine onlar [hıristiyanlar] şöyle dediler: "Bu olay, Mesîh otuz yaşında iken oldu."

116 Krş. Matta, 3:16-17; Markos, 1:10-11; Luka, 3:22

[٥٧٣] فانظر إلى الإفصاح والبيان في هذا، أن المسيح إنما كان يصلّي إلى أورشليم وهو بيت المقدس، ليعلم أنهم خالفوا ما كان عليه.

[٥٧٤] وقد ذكرت لك إنه ما قصدنا بيان فساد النصرانية، إنما قصدنا البيان عن مفارقتهم لدين المسيح ومخالفتهم له في الأصول والفروع جميعا مع شدة تحققهم به، وأن علم محمد صلّى الله عليه وسلم بذلك إنما هو من قبل الله عز وجل، وأن ذلك من معجزاته وآياته.

[٥٧٥] وإن كان قد اتفق من حكايات أقوالهم والرد عليهم ما لا يكاد يوجد في كتاب، سيما حكاية تسابيحهم وأقاويل رؤسائهم. فاحتفظ بذلك فإنك لا تكاد تجده في كتاب، وبك إلى حفظه أمس الحاجة.

[٥٧٦] فأما المسألة لهم والرد عليهم فكثير. فمن ذلك، كتاب الجاحظ، وكتاب آخر له يعرف بالرسالة العسلية، ولأبي جعفر الإسكافي، ولأبي بكر احمد بن علي بن الإخشيد قطعة حسنة في كتاب المعونة. ولأبي عيسى الوراق كتاب عليهم، ولأبي علي كتاب عليهم، ولأبي هاشم مسألة في البغداديات، وفي أصول ابن خلاد وفي شرحه، وفي الإيضاح لأبي عبد الله البصري، رحمة الله عليهم أجمعين، كلام عليهم.

[٥٧٧] وليس عندهم أن المسيح تكلم في المهد، ولا أتى ببراءة ساحة أمه، وأكثر ما عندهم أن مريم عليها السلام كانت مملكة بابن عم لها يقال له يوسف بن يعقوب النجار، وإنها كانت عنده، وأن الناس كانوا يرون أن المسيح ابن يوسف، إلى أن عمّده يوحنا في الأردن، وجاء الصوت من السماء: هذا ابني الذي سررت به نفسي. قالوا: فعلمنا إنه ابن الله تعالى الله لا ابن يوسف النجار. قالوا: وكان هذا بعد أن أتى على المسيح ثلاثون سنة،

Hıristiyanların iddiasına göre, gökten bu ses gelinceye kadar insanlar, onun en-Neccâr'ın oğlu olduğu hususunda şüphe etmiyorlardı. Allah'ın hikmeti hususunda, bundan daha büyük aptallık, düşüklük ve iftira olabilir mi? Halbuki onlara göre o [Mesîh], âlemlerin Rabbidir. Diğer taraftan kullarına, annesine zina iftirasında bulunmalarına izin veriyor!

[578] Onlardan [hıristiyanlardan] bir grup -ki onlar havastandır- Rablerinin, yahudi oğlu yahudi olduğu, bir yahudinin oğlu olduğu ve annesinin de yahudi bir kadın olduğu görüşündedirler. Matta, İncîl'inde şöyle demiştir: "Bakire Meryem'in Mesîh'e hâmile olduğu ortaya çıkınca, Yûsuf en-Neccâr onu boşamak istedi. Bunun üzerine rüyasında bir melek gelerek ona şöyle dedi: "Ey Yûsuf en-Neccâr! Eşin Meryem hakkında şüpheye düşme. Ona hulûl eden şey Rûhu'l-Kudüs'tendir. Böylece Yûsuf onu boşamaktan vazgeçti."[117] Bak! O [Matta], Meryem'in Yûsuf en-Neccâr'ın hanımı ve zevcesi olduğuna, Yûsuf'un onu boşamaya niyetlendiğine, onu zinâ ile itham ettiğine ve utançtan kurtulmak için onu boşamak istediğine nasıl delil getiriyor!

[579] Onlardan biri, İncîl tercümesinde, "Bu, Îsâ b. Yûsuf en-Neccâr'ın doğum günüdür." diyor. Matta da İncîl'inde, "Bu, Îsâ Mesîh'in doğum günüdür." diyor. O [Matta] şöyle demiştir: "Ya'kûb, kendisinden Mesîh denilen Îsâ doğan Meryem'in kocası Yûsuf'un babasıdır."[118] Bak! Yûsuf'un, Meryem'in kocası olduğunu nasıl tekit ediyor.

[580] İncîl'de şöyle geçer: "Mesîh, doğumunun sekizinci günü sünnet edildi.[119] Yûsuf en-Neccâr, annesiyle birlikte onu da yanına alarak Mısır'a gitti.[120] Orada on iki yıl kaldı. Sonra o ikisini yanına alarak onları Beytu'l-Makdis'e götürdü."

[581] Onda [İncîl'de] şöyle geçer: "Yûsuf evine girince Meryem'e, -Îsâ Mesîh'i kastederek- 'Çocuk nerede?' diye sordu. O da, 'Ben, onu evde senin yanında ve seninle birlikte zannediyordum' dedi. Bundan dolayı endişelendiler ve çocuğun kaybolmasından korktular. Onu aramak üzere ikisi birlikte dışarı çıktılar. Yûsuf en-Neccâr Meryem'e, 'Sen bir yol tut. Ben başka bir yol tutayım. Muhtemelen onu ikimizden biri bulacaktır' dedi.

---

117 Krş. Matta, 1:19-20
118 Krş. Matta, 1:1, 16
119 Krş. Luka, 2:21
120 Krş. Matta, 2:14

وكان الناس لا يشكون إنه ابن النجار إلى أن جاء هذا الصوت بزعم النصارى، فأي سخف وضعة وطعن في حكمة الله أعظم من هذا، وهو عندهم رب العالمين، وقد خلّى عباده يقذفون أمه.

[٥٧٨] وفريق منهم وهم الخاصة يذهبون إلى أن ربهم يهودي ابن يهودي، مولود من يهودية، وأن أمه امرأة يهودية، وقال متى في إنجيله: لما ظهر الحمل بالمسيح بمريم البتول هم يوسف النجار بطلاقها، فأتاه الملك في المنام فقال له: يا يوسف النجار لا ترتب بحليلتك مريم فإن الحالّ فيها من روح القدس، فأمسك عن طلاقها. فانظر كيف يشهد بأنها حليلة يوسف النجار وزوجته، وأنه هم بطلاقها واتهمها بالزنى وأراد طلاقها فرارا من العار.

[٥٧٩] وبعضهم يذكر في ترجمة إنجيله: هذا ميلاد يسوع بن يوسف النجار، ومتىّ يقول في إنجيله: هذا ميلاد يسوع المسيح. وقال: يعقوب والد يوسف رجل مريم التي منها ولد يسوع المسمى مسيحا، فانظر كيف يحققون أن يوسف زوجها.

[٥٨٠] وفي الإنجيل أن المسيح لما ولد ختن بعد ثمانية أيام، وأن يوسف النجار أخذه مع أمه وخرج بهما إلى مصر فأقام اثني عشر سنة، ثم أخذهما وردهما إلى بيت المقدس.

[٥٨١] وفيه أن يوسف دخل بيته فقال لمريم: أين الصبي، يعني عيسى المسيح، فقالت له: ظننته معك، فقال: وأنا ظننته في البيت عندك ومعك، فقلقا لذلك وخافا عليه الضياع، فخرجا جميعا في طلبه، فقال يوسف النجار: لمريم خذي أنت طريقا وأخذ أنا طريقا آخر، فلعل واحدا منا يجده.

Her ikisi yanıp tutuşarak yürüdüler. Annesi Meryem, onu buldu ve şöyle dedi: 'Ey oğulcuğum! Sen neredesin? Ben seni babanla birlikte zannediyordum. Baban da seni benimle birlikte zannediyordu. Seni göremeyince endişelendik. Bu nedenle baban başka bir yolu tuttu, ben de bu yolu tuttum. Sen neredeydin ve kiminle beraberdin? Baban senin için yanıp tutuşmaktadır.' Mesîh,'Ben, Beytu'l-Makdis'te ilim öğreniyordum' dedi."[121]

[582] Matta, İncîl'inde zikretmiştir: "Mesîh, yahudilerle bir araya geldi ve onlara darb-ı meseller anlattı. Mesîh, bu meselleri anlatmayı tamamlayınca, dönüp kendi şehrine gitti. Onlara sinagoglarında ders veriyordu. Onlar da hayret içinde kalıyorlar ve şöyle diyorlardı: 'Ona, bu hikmet nereden geliyor? O, Yûsuf en-Neccâr'ın oğlu değil mi? Onun annesi Meryem adındaki kadın, kardeşleri de Ya'kûb, Şem'ûn, Yahuda ve bütün kız kardeşleri bizim aramızda değiller mi? Bütün bunlar ona nereden geliyor?' Böylece onu hakir görmeye, suçlamaya ve iftira atmaya başladılar. Mesîh ise onlara, 'Kendi şehrinde hor görülmeyen bir peygamber yoktur' diyordu."[122]

[583] Hıristiyanlar, Mesîh'in babasız olarak dünyaya geldiği konusunda müslümanlara muvâfakat ettiler. Fakat onlar, İncîllerinde Yûsuf en-Neccâr'ın, Mesîh'in annesi Meryem'in eşi, Meryem'in kocası ve Mesîh'in babası olduğunu söylüyorlar. O, bu şekilde çağrılıyor ve bu şekilde biliniyordu. Onlar bunu inkâr etmiyorlardı. Onun, erkek ve kız kardeşleri bulunduğunu söylüyorlardı.

[584] Onların İncîllerinde ve rivayetlerinde şöyle geçer: "O [Mesîh], çarmıha gerildiği zaman annesi Meryem ve onunla birlikte çocukları Ya'kûb, Şem'ûn ve Yahuda ona geldiler ve karşısında durdular. O [Mesîh], ağaçta asılı olduğu halde annesine, 'Çocuklarını al ve buradan git!" dedi." Meryem'in, Mesîh'ten sonra Yûsuf en-Neccâr'dan bu çocukları doğurduğuna ve onların Mesîh'in annebir kardeşleri olduklarına dair bu ifadeden daha açık söz ne olabilir? Bundan daha büyük hangi rezillik vardır?

---

121 Krş. Luka, 2:43-49

122 Krş. Matta, 13:53-57; krş. Markos, 6:1-4; Luka, 4:16-24

فمشيا متحرقين، فلقيته مريم أمه فقالت: يا بني، أين تكون؟ ظننتك مع أبيك وظنك أبوك عندي فلما لم نرك قلقنا فأخذ أبوك في طريق وأخذت أنا هذا الطريق، فأين كنت، ومع من كنت وأبوك متحرق عليك؟ فقال: كنت في بيت المقدس أتعلم.

٥ [٥٨٢] وذكر متى في إنجيله: أن المسيح اجتمع مع اليهود وضرب لهم الأمثال، فلما فرغ المسيح من هذه الأمثال تحول فدخل مدينته، وكان يعلم في كنائسهم فكانوا يتعجبون ويقولون: من أين لهذا هذه الحكمة، أليس هذا ابن يوسف النجار، أليس أمه التي تسمى مريم وأخوته يعقوب وشمعون ويهوذا وأخواته كلهن أليس هن عندنا، من أين لهذا هذا كله، وجعلوا يحتقرونه ويأثمون ١٠ فيه ويقذفونه، والمسيح يقول لهم: ليس من نبيّ إلا ويحتقر في مدينته.

[٥٨٣] والنصارى توافق المسلمين في أن المسيح ولد من غير ذكر، ثم يقولون في أناجيلهم: إن يوسف النجار زوج مريم أم المسيح، ورجل مريم، وأبو المسيح، وأنه كان يدعي بذلك ويعرف به غير متناكر بينهم، وأنه كان له أخوة وأخوات.

١٥ [٥٨٤] وفي أناجيلهم وأخبارهم إنه لما صلب جاءته أمه مريم ومعها أولادها يعقوب وشمعون ويهوذا، فوقفوا حذاءه، فقال لها وهو على الخشبة: خذي أولادك وانصرفي، فما الذي بعد هذا في البيان أن مريم ولدت بعد المسيح من يوسف النجار هؤلاء الجماعة وكانوا أخوة المسيح من أمه، فأي فضيحة تكون أبشع من هذا.

[585] Hıristiyanların şaşırtıcı işlerinden biri de, dört İncîl yazarının özellikle Yûsuf en-Neccâr'ın nesebini zikretmeye teşebbüs etmeleri ve babasız doğduğu için Mesîh'in nesebine dair bunlarda [İncîllerde] bilgi olmamasıdır. Onun nesebi, herhangi bir erkek tarafından değil, sadece annesi tarafından Dâvûd'un (a.s.) oğlu Süleyman'a (a.s.) ulaştırılmaktadır. Bu, açık bir karıştırma ve açık bir cehâlettir. Bu yüzden yahudiler, Mesîh'e ta'n etme hususunda bir yol buldular.

[586] Böylece sen -Allah sana merhamet etsin!- Mesîh, onun ve annesinin haberleri hakkında, Allah'ın âlemindeki en cahil kimselerin bu hıristiyan gruplar olduğunu öğrenmiş oldun. Bu İncîl yazarlarından her biri, kitaplarına yazdıkları şeyleri Mesîh'ten uzun zaman sonra ve arkadaşları göçüp gittikten sonra, bilmeyen ve tahsil sahibi olmayan kimselerden naklederek yazmışlardır. Bu hususlarda onların ihtilâf ve çelişkileri vardır ki bunun açıklaması uzun sürer.

[Hıristiyan Azizlerinin Mûcize Gösterdikleri İddialarının Aslı Yoktur]

[587] Onların İncîllerinde şöyle yazılıdır: "Bir grup yahudi Mesîh'e gelip ondan bir âyet/mûcize istediler. Mesîh, onları kötüledi ve kendilerine cevap olarak, 'Bu pis ve günahkâr kabile benden âyet/mûcize istiyor. Ama ona, Peygamber Yûnus'un âyetinden başka âyet verilmeyecektir' dedi."[123] Onların bu sözleri, açık bir şekilde onun bir âyet/mûcize sahibi olmadığına ve ihtiyaç duyduğunda böyle bir şey iddia etmediğine delâlet etmektedir.

[588] Hıristiyanlar, rubûbiyyeti bilmiyorlar. Bu yüzden rubûbiyyet ile insâniyyet arasında fark gözetmezler. Onlar, nakillerinde ve iddialarında, Mesîh'in âyetleri/mûcizeleri dışında herhangi bir huccet/delil getirmezler. Eğer Resûlullah (s.a.) Mesîh'in nübüvvetine şahitlik etmeseydi, hiç kimse bunu bilmeyecekti.

[589] Hıristiyan reislerinin en büyük hilelerinden biri, kendileri ve kendileri gibi onlardan daha önce geçenler için mûcizeler iddia etmeleridir. Hıristiyanlar da, burhan ve delil aramadan onlardan bunları kabul etmişlerdir.

---

123 Krş. Matta, 12:38-41; 16:4; Luka, 11:29-32

[٥٨٥] ومن عجيب أمر النصارى، أن أصحاب الأناجيل الأربعة قد قصدوا إلى ذكر نسب يوسف النجار خاصة، وليس في ذلك نسب للمسيح إذ كان مولودا من غير ذكر، وإنما يتصل نسبه إلى سليمان بن داود عليهما السلام من قبل أمه لا من قبل أحد من الرجال، وهذا تخليط بيّن وجهل ظاهر، ولذلك وجد اليهود السبيل إلى الطعن في المسيح.

[٥٨٦] ولتعلم رحمك الله، أن هذه الطوائف من النصارى أجهل عالم الله بالمسيح وأخباره وأخبار أمه، وأن كل واحد من أصحاب هذه الأناجيل إنما تلفظ ما كتبه بعد المسيح بالدهر الطويل، وبعد مضي أصحابه عمن لا يعرف ولا يحصل، وفيها من الاختلاف والتناقض لما هم عليه ما يطول شرحه.

[٥٨٧] وفي أناجيلهم أن المسيح أتاه قوم من اليهود يسألونه آية فقذفهم وقال مجيبا لهم: إن القبيلة الخبيثة الفاجرة تطلب آية ولن تعطى آية خلا آية يونان النبي، هذا على قولهم يدل إنه ما معه آية بهذا الإفصاح، وأنه ما ادعى ذلك عند الحاجة إليه.

[٥٨٨] والنصارى لا تعرف الربوبية ولا تفرق بينهما وبين الإنسانية ولا يقوم على أحد حجة بنقلهم وادعائهم إلا بآيات للمسيح، ولولا شهادة رسول الله صلّى الله عليه وسلم للمسيح عليه السلام بالنبوة لما عرف أحد ذلك.

[٥٨٩] ومن أكبر كيد رؤساء النصارى، ادعاء المعجزات لأنفسهم ولأمثالهم ممن سلف من رؤسائهم، والنصارى تقبل ذلك منهم بغير برهان ولا حجة،

Reis olan bir rahip, keşiş, metropolit veya piskopos öldüğü zaman, bir rahip oturur ve şöyle derdi: "Ben, ona hizmet ediyordum. Onda hârikulâde haller gördüm. Ey hıristiyan topluluğu! Ona merhamet edin ve onun sayesinde Allah'a tevessül edin. Çünkü o şahittir. Onun kabrine gidin ve sık sık onu ziyaret edin." Bunun üzerine hıristiyanlar ona [rahibe] şöyle diyordu: "Ey kutsal insan! Ondan gördüklerini bize de anlat." Rahip, bundan imtina ederek şöyle diyordu: "Açıklama konusunda beni affediniz!" Rahip bundan imtina ettikçe, onlar isteklerinde ısrar ediyordu. Rahip imtina etmeye devam ediyor, onlar da ölen kimsenin haberleri hususundaki ısrarlarını artırıyorlardı. Bunun üzerine rahip şöyle diyordu: "Kendisi hayatta iken bunları anlatmadı. Ben de vefatından sonra onları anlatmak istemiyorum. Ben, onun sayesinde Allah'a tevessül edesiniz diye, size onun faziletini anlattım. Eğer beni tasdik ediyorsanız, böyle yapın. Etmiyorsanız, bana zarar vermekten vazgeçin. Zira bu, benim mûcizem ve âyetim değil, onundur." Bunun üzerine onların ısrarı daha da artıyor ve rahip şöyle diyordu: "Kilisede zeytinyağımız kalmamıştı. O, kimseden yağ istemiyordu ve benim de istememe izin vermiyordu. Gece olunca kandili yaktı ve içinde kendisine ait bir sirke küpüne doğru gitti. Onu kandile döktü ve sirke o ânda zeytinyağına dönüştü. O şu kadar ay boyunca bu şekilde aydınlattı. Küpte elli rıtıldan fazla sirke vardı. Biz bu sirkeyi kahvaltıda yerdik, gece kandile döktüğü zaman da zeytinyağına dönüşürdü."

[590] Başka biri, arkadaşlık ettiği Baba Markos denilen bir rahip hakkında şunları anlatıyor: "O, çok ibadet eden biriydi. Allah'a tevekkül ederek kendisini denize attı ve şöyle dedi: 'Allah bana istediğini yapar. Dilerse beni boğar, dilerse beni kurtarıp dilediği bir yere atar.' Rahip dedi ki: "Ben onun yaptığını yapmaya cesaret edemedim ve ondan ayrı kalmanın bana verdiği ızdıraptan dolayı ondan sonra uzun müddet yerimde kaldım. Sonra, ondan ayrı kalmanın verdiği ızdırap beni onun yaptığını yapmaya sevk etti. Boğulursam, yalnızlıktan kurtulacaktım. Böyle yaptım ve bir müddet denizde kaldım. Sonra Allah, beni bilmediğim ve üzerinde hayvanların yedikleri otların bitmediği bir yere attı. Orada yürümeye başlayınca gözüme namaz kılan bir şahıs ilişti. Ona doğru yöneldim ve onun arkadaşım Baba Markos olduğunu gördüm. Ona, 'Ey kutsal kişi! Ne zamandan beri buradasın?" dedim. O da, 'Senden ayrıldığımdan beri. Allah beni bu topraklara attı' dedi.

فإذا مات ذلك الرئيس من راهب أو قس أو مطران أو جاثليق قعد راهب وقال: أنا كنت أخدمه فرأيت منه العجائب، فترحموا عليه معشر النصارى، وتوسلوا إلى الله به فإنه شاهد، فاشهدوا قبره وأكثروا زيارته. فيقول النصارى له: يا رباني حدثنا بما رأيت منه فيمتنع ويقول: أعفوني من الشرح، وكلما تمنع لجّوا في مطالبته، فيقيم على الامتناع فيزدادون حرصا في استخباره، فيقول: إنه في حياته ما تحدث به فما أحبّ أنا أن أتحدث به بعده، وإنما ذكرت لكم فضله لتتوسلوا إلى الله به، فإن صدقتموني فافعلوا وإلا فدعوا فما يضرني وليس هي أعجوبة وآية لي وإنما هي له، فيزدادون حرصا، فيقول: قد كان انقطع بنا الزيت في البيعة، وكان لا يطلب الزيت من أحد ولا يدعني أطلبه، فإذا كان الليل أشعل القنديل وقام إلى جرة له فيها خل فيصبه في القنديل فيصير من ساعته زيتا فيصطبح به كذا وكذا شهرا وقد كان في الجرة أكثر من خمسين رطلا خلا وهو في الجرة نأكله عند الإفطار، وفي الليل إذا قلبه في القنديل صار زيتا.

[٥٩٠] ويتحدث آخر عن راهب صحبه، يقال له أبا مرقس، وأنه كان كثير العبادة، وأنه توكل على الله وألقى نفسه في البحر، وقال: يفعل الله بي ما شاء، إن شاء غرقني وان شاء نجاني والقاني حيث شاء من أرضه. قال: فما جسرت أن افعل مثل ما فعله، وأقمت بمكاني بعده على ما فيّ من وحشة فراقه مدة طويلة، ثم دعاني ما فيّ من الوحشة له أن افعل مثل فعله، فإما أن أغرق فأستريح من الوحدة». ففعلت وبقيت في البحر مدة، ثم ألقاني الله إلى أرض لا اعرفها ولا بها ينبوتة يأكل منها حيوان؛ فأقبلت امشي فيها فوقعت عيني على شخص قائم يصلي فقصدت نحوه فإذا هو «أبا مرقس» صاحبي، فقلت له: ربّاني، مذ كم أنت هاهنا؟ قال: مذ فارقتك ألقاني الله إلى هذه الأرض،

Ona, "Nerede yaşıyorsun. Burada hayvanların yiyeceği ot bile bitmiyor' dedim. O da, 'Akşam olunca namazımı kılıyorum. Sonra iki somun ekmek ve bir kap bal ile birlikte bir tabak içinde kızarmış ve sıcak balık buluyorum. Bunları yiyorum ve tabak kalkıyor. Tabağı kimin kaldırdığını ve kimin koyduğunu görmüyorum.' Bunun üzerine ona, 'Bu miktardaki azık ancak sana yeter. Eğer ben de sana ortak olursam, sana sıkıntı vermiş olurum. Bu kıraç yerde ben ne yapayım. Burada ne bir bitki, ne de kuru bir ot var' dedim. O da bana, 'Bilmiyorum. Burada kalıp bana gelen şeylere ortak olmak istersen, öyle yap!' dedi. Ben de orada kaldım. Akşam olunca, biri benim diğeri de onun için iki tabak, iki balık, iki somun ekmek ve iki kap bal geldi. O [Baba Markos] bana şöyle dedi: 'Bana gelen rızkın aynısı sana da geldi.' Onunla birlikte şu kadar yıl kaldım. Hastalandı ve bana kendisini defnetmemi vasiyet etti. Definden sonra da, dininizde basîretiniz artsın diye onun haberini size anlatmam için size dönmemi emretti. Onun vasiyeti olmasaydı, o yerden ayrılmazdım."

[591] Rahiplerden başka biri onlara şöyle diyordu: "Ey hıristiyan topluluğu! Sevinin. Çünkü dininiz haktır. Zira ben, olağanüstü bir şey gördüm, onun doğru olduğunu biliyorum." Onlar, o rahibe, "Nasıl bir şey gördünüz?" diye sordukları zaman rahip şunları söyler: "O, bana ait bir şey değildir, başkasına aittir. Ben, falan piskoposlar içinde bulunuyordum. Bana şöyle dedi: "Ey kardeşim! Bana, Horasan metropolitinin hayvan eti yediği haberi ulaştı. Sen onun yanına git ve ona, 'Sen, bir metropolitin hayvan eti yememesi gerektiğini bilmiyor musun?' de!" Ben de ona gittim. Yanına girer girmez, önünde taze kızartılmış bir tava dolusu kuş gördüm. Onları yiyordu. Bana, "Sen de ye!' deyince ona, "Beni sana babamız piskopos gönderdi ve sana, 'Sen, bir metropolitin hayvan eti yememesi gerektiğini bilmiyor musun?' dememi söyledi." Bana, "Gerçekten babamız sana böyle mi söyledi?" dedi. Ben de, "Evet!" dedim. Bunun üzerine elini kaldırdı ve bana, "Babamızın dediği şeyi yapalım!" dedi ve tavada bulunan o kuşlara 'Kış kış!' dedi, hepsi birden uçtular. O da tavayı ortadan kaldırdı." Onlar, ona inanıyorlar, bunu kaydediyorlar ve yazıyorlar.

[592] Irak'ta ve çevresinde bulunan hıristiyanlara âniden tanımadıkları bir rahip çıkageldi. Kiliseye girince ona, "Ey kutsal kişi! Sen kimsin? Nereden geldin?" diye sordular. O da şöyle diyordu: "Beni bırakın, beni affedin!" Onların tekrar sormaları üzerine şöyle diyordu: "Benim günahım çok büyüktür. Benim rezilliğim çok iğrençtir. Bana bir şey sormayın."

فقلت له: من أين تعيش وليس هنا ينبوتة يأكلها حيوان؟ فقال: إذا كان العشاء التفت من صلاتي فأجد سمكة مشوية حارّة في طبق رغيفين وسكرجة عسل، فأفطر على ذلك ويرتفع الطبق ولا أرى من يرفعه ولا من يضعه. فقلت له: هذا المقدار هو قوتك أنت وإن شاركتك فيه ضيقت عليك، فكيف أعمل أنا وهذه أرض قفر، ما بها نبات ولا بها يبس، فقال: ما أدري وإن شئت أن تقيم وتشاركني فيما يجيئني فافعل. فأقمت، فلما كان العشاء إذا بطبقين وسمكتين ورغيفين وسكرجتين، أحدهما لي، والأخرى له. فقال لي: قد جاءك من الرزق مثل ما جاءني، فأقمت معه كذا وكذا سنة، فمرض ووصاني بدفنه وأمرني انصرف بعد دفنه إليكم لأعرفكم خبره لتزدادوا بصيرة في دينكم، ولولا وصيته لما فارقت المكان.

[٥٩١] ويقول آخر من الرهبان لهم: أبشروا معشر النصارى، فإن دينكم الحق، فقد رأيت من العجب ما عرفت صحته، فيقولون له: مثل أي شيء رأيت فيقول: ليس هو شيء لي وإنما هو لغيري، وهو أني كنت في جملة الجاثليق فلان، فقال لي: يا أخي بلغني عن مطران خراسان إنه يأكل اللحم، فامض إليه وقل له: أما علمت أن المطران لا ينبغي له أن يأكل اللحم؟ فمضيت إليه فاتفق دخولي عليه وبين يديه مقلى مملوء عصافير قد قليت وهي حارة، وهو يأكل، فقال لي: كل، فقلت له: أبونا الجاثليق أرسلني إليك يقول لك: أما علمت أن المطران لا ينبغي له أن يأكل اللحم، فقال لي: هكذا قال لك أبونا؟ فقلت: نعم، فرفع يده وقال لي: نعمل ما قال أبونا، وقال لتلك العصافير التي في المقلى: كش، فتطايرت كلها، ورفع المقلى، فيصدقونه ويدونون ذلك، ويكتبونه.

[٥٩٢] ويطرأ على من بالعراق منهم وما وإلى العراق راهب لا يعرفونه، فيقولون له: وقد دخل البيعة: رباني، من أنت، ومن أين جئت؟ فيقول: دعوني وأعفوني فيراجعونه فيقول: ذنبي عظيم وفضيحتي فاحشة فلا تسألوني عن شيء،

Onlar, sormakta ısrar edince, "Ancak benim adıma gizlemeniz şartıyla anlatırım." diyor ve şöyle anlatıyordu: "Ben, hıristiyanlara ve Mesîh'e şiddetle buğz eden yahudi bir kişi idim. Onlardan, İncîl'de Mesîh'in şöyle dediğini duyardım: "İhlâslı bir hıristiyan bir ağaca, 'Denizin dalgaları üzerinde dik dur ve hareket etme!' der ve o ağaç da durur."[124] Ben buna inanmazdım. Krala geldim ve ona şöyle dedim: "Ben yahudi bir kişiyim. Siz, Mesîh'in şöyle şöyle dediğini söylediniz. Eğer bu doğru çıkarsa ve gözlerimle görürsem, ben derhal hıristiyan olacağım." Bunun üzerine kral, kalabalığa yöneldi. Onlar da ona, üzerinde çul bulunan bünyesi zayıf yaşlı bir adam getirdiler. Kral ona dedi ki: "Bu kişi bir yahudidir. Bana şöyle şöyle dedi. Bu hususta yanında ne varsa ortaya koy!" Yaşlı adam bana dönerek şöyle dedi: "Ey adam! Allah'tan kork! Eğer sen inatçı bir kişi isen, selâmetle git ve bize eziyet etme. Eğer söylediğin doğru ve niyetin gerçek ise, bunu bana söyle." Ben de niyetimin gerçek olduğuna dair yemin ettim. Bunun üzerine şöyle dedi: "Sahraya git ve istediğin bir ağacın üzerine bir işaret koy. Sonra bana gel ve işareti bana söyle." Ben de gidip büyük bir ağaca bir işaret koydum ve geriye dönüp ona bildirdim. Bana dedi ki: "Yarın bana gel, söylediğin gibi, sana işaretlediğin ağacını denizin dalgaları üzerinde nasıl dik durduğunu göstereyim." Ertesi gün ona gittim, elimi tutup beni denize götürdükten sonra, işaretlediğim ağacın denizin dalgaları üzerinde dik durduğunu gösterdi. Ben de hıristiyan oldum. Ben de yeryüzünde seyahat ediyorum, günahlarıma ve boşa geçen günlerime ağlıyorum." Onlar da, onu tasdik ediyorlar ve söylediklerini yazıyorlardı. Bunlar da, kilisede okutulan şeylerdendi, erkekler ve kadınlar bunları dinliyorlardı.

[593] Başka bir rahip onlara gelip ağlıyordu. Onlar da, "Sen kimsin? Neden ağlıyorsun?" diye soruyorlardı. Rahip de, "Beni bırakın, benim ızdırabım çok büyüktür." diyordu. Ona, "Ey oğulcuğum! Onu anlat!" deniliyordu. O da şöyle diyordu: "Ben, durumumu bilmiyorum ki anlatayım ve bu yüzden ne diyeceğimi bilmiyorum." Ona, "Her hâlükârda ızdırabını anlat ve durumunu bize bildir." diyorlardı. Bunun üzerine rahip, "Babamız George ölmedi mi?" diyordu. Onlar da, "George kim?" diye soruyorlardı. O da, "O, falan manastırın ve falan zaviyenin sahibidir." diyordu. Onlar [hıristiyanlar], "Biz onu tanımıyoruz." diyorlardı. Bazen içlerinden biri, "Ben onu işitmiştim." diyordu. Rahip, "Onun [George'un] âyetleri ve mûcizeleri size ulaşmadı mı?" diye soruyordu. Onlar, "Onları bize anlat, onları bize söyle" diyorlardı.

124 Krş. Luka, 17:6

فيلحون في سؤاله فيقول: بشرط أنكم تسترون عليّ، فيقول: أنا كنت رجلا يهوديا شديد البغض للنصارى والمسيح، وسمعتهم يقولون في الإنجيل ان المسيح قال: من كان نصرانيا خالصا وقال للشجرة قفي على أمواج البحر ولا تبرحي، فإنها تقف. وكنت لا اصدق بهذا فجئت إلى الملك وقلت له: أنا رجل يهودي، وقد قلتم إن المسيح قال لكم كيت وكيت، فإن صح هذا ورأيته بعيني تنصرت من ساعتي. فوجه الملك إلى السواد فجاؤوه بشيخ ضعيف البنية وعليه المسوح، فقال له: هذا رجل يهودي، وقد قال كذا وكذا، فهات ما عندك في هذا، فأقبل الشيخ عليّ وقال: يا هذا اتق الله، إن كنت متعنتا فامض بسلام ولا تؤذنا، وإن كان ما تقوله حقا وعن نية صادقة فعرفني، فحلفت له على صدق نيتي، فقال لي: اذهب إلى الصحراء فانظر أي شجرة شئت فعلّم عليها وارجع إلي فعرفني العلامة، فذهبت وأعلمت على شجرة عظيمة ورجعت إليه فعرفته، فقال لي: تجيئني في غد حتى أريك شجرتك على موج البحر كما اقترحت. فجئته من غد وأخذ بيدي وجاء بي إلى البحر فأراني الشجرة التي أعلمت عليها قائمة منتصبة على موج البحر فتنصرت، فإنا أسيح في الأرض وأبكي على ذنوبي وذهاب أيامي. فيصدقونه، ويكتبون ما قاله، ويكون مما يدرس في البيعة ويسمعه الرجال والنساء.

[٥٩٣] ويجيئهم آخر من الرهبان فيبكي، فيقولون له: من أنت، وما يبكيك؟ فيقول: دعوني فإن مصيبتي عظيمة، فيقال له: اذكرها يا بني، فيقول: ما اعقل أمري، وما أدرى ما أقول، فيقولون له: على كل حال اذكر مصيبتك وعرفنا حالك، فيقول: أو ليس قد مات أبونا جورجس؟ فيقال له: ومن جورجس؟ فيقول صاحب البلا الفلاني والصومعة الفلانية، فيقولون: ما نعرفه، وربما فيهم واحد يقول: قد سمعت به فيقول: فهل بلغتكم آياته ومعجزاته، فيقولون: حدثنا بها، واذكرها لنا.

Rahip, "Onları size anlatamam. Zira siz hıristiyan değilsiniz. Hatta hıristiyanlara muhâlifsiniz. Eğer siz gerçekten hıristiyan olsaydınız, mutlaka onu tanır ve onun âyetlerini ve delillerini bilirdiniz." Ondan bunu anlatmasını isterler. Fakat rahip diretir ve imtina eder. Rahipten ısrarla bunu anlatmasını istediklerinde, onlara şunu anlatıyordu: "Falan kral, elçi göndererek onu [Baba George'u] çağırdı ve ona şöyle dedi: "Bu dinden dön. Sana mal vereceğim, ihsânda bulunacağım ve mülküme ortak yapacağım." Fakat o [Baba George] bunu kabul etmedi. Bunun üzerine kral, onu güvenli ve dar bir hapishaneye hapsetti. Sonra kral, gardiyandan onu getirmesini istedi. Ama gardiyan onu hapishanede bulamadı. Kral, gardiyana her türlü hakareti yaptı ve "Onu sen serbest bıraktın" dedi. Bunun üzerine onu aramak üzere her tarafa elçiler gönderdi. Onu zaviyesinde buldular ve krala getirdiler. Kral ona, "Bana gardiyan hakkında doğru söyle. Seni o mu serbest bıraktı?" dedi. O [Baba George], "Hayır! Beni hapisten Mesîh çıkardı. Bana kapıları açtı ve insanların beni görmelerine engel oldu" dedi. Kral, "Şimdi seni yine hapse tıkacağım. Mesîh'e söyle de, seni kurtarsın" dedi. Bu sefer onu, güvenli ve demir kapıların ardında kilitli bir hapisaneye hapsetti. Sonra kral onu istedi, ama yine bulamadılar. Bunun üzerine onun zaviyesine adamlar gönderdi. Onu orada bulup krala getirdiler. Kral ona, "Seni kim kurtardı?" dedi. O [Baba George] da, "Beni Mesîh kurtardı" dedi. Bunun üzerine kral, onu tekrar hapishaneye gönderdi. Bu sefer onu bağladı, boynuna ağır demirler astı ve güvenliği artırdı. Onu tekrar istediğinde hapishanede bulamadılar. Kapılar ve kilitler olduğu gibi duruyordu. Bağları orada buldu. Onun aramak üzere adamlar gönderdi. Onu zaviyesinde bulup krala getirdiler. Kral, bunu başarmasına ve tekrar tekrar kendisini rezil etmesine çok kızmıştı. Bu sefer boynunun vurulup defnedilmesini emretti. Defnedildiği günün sabahında yine onu zaviyesinde buldular. Bu durum krala haber verilince, adamlar gönderdi ve onu huzuruna getirtti. Bu sefer onu parça parça kestirdi, götürülüp defnedildi. Ertesi sabah onu yine zaviyesinde buldular. Bu durum krala haber verilince, adamlar gönderdi, onu getirtti ve parça parça kestirdi. Sonra ateş istedi, onu yaktı ve küllerinin denize atılmasını emretti. Ertesi sabah onu yine zaviyesinde buldular. Kral, adam gönderip onu getirtti ve kendisinden özür dileyerek hıristiyan oldu."

فيقول: ما لي اذكرها لكم، ما أنتم نصارى بل أنتم خلاف النصارى، ولو كنتم نصارى لعرفتموه وعرفتم آياته ودلالاته. فيسألونه ذكرها فيأبى ويتمنع، فلا يزالون يراجعونه فيخبرهم أن الملك الفلاني أرسل فأشخصه، وقال له: ارجع عن هذا الدين وأنا أعطيك وأكرمك وأشاركك في ملكي، فأبى، فحبسه في محبس وثيق ضيق، ثم طلبه من السجان فما وجده في السجن، فلحق السجان من الملك كل ما يكره، وقال له: أنت أطلقته، وبث الرسل في طلبه فوجدوه في صومعته فأتوا به الملك فقال له: أخبرني عن السجان، اهو الذي أطلقك؟ فيقول: لا، المسيح أخرجني، وفتح الأبواب لي، وحجب الأبصار عني، فقال له الملك: أنا الآن أحبسك في محبس، فقل للمسيح يطلقك. فحبسه في حبس وثيق من وراء أبواب حديد مقفلة، ثم طلبه فما وجده. فأرسل إلى صومعته فإذا هو فيها، فجاء به، وقال له: من أطلقك فقال له المسيح: فرده إلى الحبس وقيده وثقله بالحديد وزاد في التوثق، ثم طلبه فما وجده في الحبس، والأبواب والأقفال كما كانت، ووجد القيود؛ فأرسل في طلبه فوجده في صومعته فجاؤوا به وقد اغتاظ الملك مما يتم له، ومن تخجيله له مرة بعد أخرى، فأمر فضربت عنقه ودفن فلما كان من غد يوم دفنه وجدوه في صومعته، وقيل ذلك للملك، فبعث وأحضره وقطعه إربا وحمل ودفن فلما كان من غد وجده في صومعته، وقيل ذلك للملك، فأرسل وجاء به وقطعه إربا، ودعا بنار فأحرقه وأمر برماده فألقي في البحر، فلما كان من الغد وجدوه في صومعته، فأرسل الملك وجاء به واعتذر إليه وتنصر.

[594] Rahip, sözlerine şöyle devam eder: "Bütün bunlar, ben onunla [Baba George'la] birlikte iken oldu ve ben kralın ona yaptıklarını görüyordum. Fakat benim ağladığım ve benim ızdırabımı artıran buna benzer bir şey değildir. Bundan daha şiddetlidir. O da, sanki siz hıristiyan değilmişsiniz ve Hıristiyanlığı hiç duymamışsınız gibi cahil ve gâfil davranmanızdır." Rahip ağlıyor, onlar da onu tasdik ediyorlardı. O adamı [Baba George'u] ve başına gelenlerden gâfil oldukları ve bilmedikleri için ondan özür diliyorlardı.

[595] Onlar [hıristiyanlar], erkeklerini, kadınlarını ve çocuklarını toplayıp ondan kendileri için bunu anlatmasını istiyorlar, o da kafile kafile onlara bunu tekrar anlatıyordu. Onlar, rahibi tasdik etmiş olarak geri dönüyorlardı. Onlar, bunu sevinçle yayıyorlar, anlatıyorlar ve kalıcı hale getiriyorlardı. Onlar, böyle biri adına bayramlar yapıyorlar, onun için belirli günler tayin ediyorlar ve o günlerde bu bayramları kutluyorlardı. Onlar, tekrar hatırlamak ve yeni nesillerden dileyen kimselere duyurmak için bu hikâyelerini tekrar ediyorlardı. Onlar buna, 'anma' ismini veriyorlardı. Meselâ; 'Bu, George'un anmasıdır', 'Bu, Baba Markos'un anmasıdır' ve 'Bu, falanın anmasıdır' diyorlardı.

[596] Onlara başka biri geliyor ve şöyle diyordu: "Ey Hıristıyan topluluğu! Arapların, Kıptîlerin, Habeşlilerin ve diğerlerinin arasında niçin hıristiyanlar olduğunu biliyor musunuz?" Onlar, "Hayır!" deyince, o şöyle der: "Ama ben biliyorum. Eğer siz de gerçek hıristiyan olsaydınız, mutlaka bilirdiniz." Bunun üzerine ona soruyorlar, o da onlara anlatıyor ve şöyle diyordu: "İlk babalar, gecelerini bir lisân üzere geçirdiler. Sabah olunca, onlardan her biri bir milletin lisânını konuşuyordu. Onların her biri, lisânını konuştukları millete gittiler, onlara kendi dilleriyle davette bulundular, âyetler ve mûcizeler gösterdiler. Eğer böyle değilse, bize, "Ermeniler, Araplar, Kıptîler ve Habeşliler hıristiyan olmadılar!" deyin. Bunun üzerine onlar, "Doğru söyledin!" diyorlardı. Bu açık bir delildir." Bunun üzerine onlar bunu yazıyorlar, kaydediyorlar ve bunun için bir bayram ve anma günü tayin ediyorlardı.

[597] İşte bu, onun [mûcizenin] aslı, ortaya çıkışı ve kaynağıdır. Bu, kalıcı hâle gelip yayılınca ve üzerinden uzun devirler ve asırlar geçince, bunun aslının çeşitli milletlerin müşâhedesine dayandığını iddia ettiler. Zira devri geçmiş şeyler hakkında yalan söylemek daha kolaydır.

[٥٩٤] فيقول الراهب: وكل هذا كان منه وأنا معه وأشاهده منه وما فعله الملك به، فمثل هذا لا أبكي عليه ولا تعظم مصيبتي به. وأشد من هذا، جهلكم وغفلتكم حتى كأنكم ما أنتم نصارى ولا سمعتم بالنصرانية، ويبكي، فيصدقونه ويعتذرون إليه من غفلتهم وجهلهم بهذا الرجل وبما كان معه.

[٥٩٥] ويجتمعون: رجالهم ونساؤهم وصبيانهم، ويسألونه ذكر ذلك لهم، فيعيده على فوج بعد فوج، فينصرفون عنه وقد صدقوه. وينبثون ويتحدثون بذلك سرورا به، ويخالدون ذلك، ويجعلون لمثل هذا أعيادا، ويجعلون له أياما معلومة يقيمون هذه الأعياد فيها، ويعيدون حديثهم ليتطرّا ذكرها وليسمعها من يشاء من ذراريهم، ويسمون ذلك ذكران؛ فيقولون: هذا ذكران جورجس وهذا ذكران أبا مرقس، وهذا ذكران فلان.

[٥٩٦] ويجيبهم آخر، فيقول: تدرون معشر النصارى لم صار في العرب والقبط والحبشة والفلانيين نصارى؟ فيقولون: لا، [فيقول] ولكنني أدري ولو كنتم نصارى لدريتم، فيسألونه فيخبرهم. فيقول إن الآباء الأوائل باتوا ليلة لسانهم واحد، فأصبحوا وقد نطق كل واحد منهم بلسان أمة من الأمم، فانطلق كل واحد منهم إلى تلك الأمة التي نطق بلسانها، فدعاهم بلسانهم، وأظهر لهم الآيات والمعجزات، وإلا فقولوا لنا: لم تنصرت الأرمن والعرب والقبط والحبشة؟ فيقولون له: صدقت، هذا برهان نيّر فيكتبون هذا ويدونونه ويجعلون له عيدا وذكرانا.

[٥٩٧] وهذا أصله ومخرجه وأوله. فإذا تخلد وانبثّ ومرّت عليه الدهور وأتت عليه الأعصار، ادعوا إنه شيء كان أصله بمشاهدة الأمم لأن الكذب فيما تقادم عهده أمكن.

Onlar, hileleri başarıya ulaşsın diye bizzat onun [o mûcizenin] adına, 'anma, bayram ve gün' tayin ettiler. Böylece bir şey hakkında bayram, belirli gün ve tarih tayin edildiğini işiten kimse onun hak olduğunu ve bir aslı bulunduğunu zannetsin, bu şekilde yalan desteklensin ve sahtekârlık başarıya ulaşsın, bu bayramlarda hayırlar ve sadakalar rahiplere ulaşsın istemektedirler.

[Mûcize ve Kerâmet İddiaları, Rahiplerin Hıristiyanları Kontrol Etmek İçin İleri Sürdükleri Palavralardır]

[598] Zeki hıristiyanlar şöyle diyorlar: "Bu âyetler ve mûcizeler, çalışmaktan nefret eden ve işten kaçan piskoposların ve rahiplerin hilelerindendir." Onlar bunu, Süryânî lugatlerinden *'âriq ma'nâsâ* olarak isimlendirirler ki 'başkasının malını yemek ve çalışmaktan kurtulmak için rahip oldu ve dine sarıldı' anlamına gelmektedir. Rahipler, aldıkları şeyler hakkında kavga ettikleri zaman, biri diğerine şöyle diyordu: "Hıristiyanlar, seni bizden üstün görüyorlar ve sana bize verdiklerinden daha fazla veriyorlar. Halbuki senin bizden hiçbir üstünlüğün yoktur. Çünkü hepimiz, çalışmaktan kaçan ve hıristiyanlar için sadece dua eden kişileriz." Onların birbirlerine karşı böyle pek çok açık düşmanlıkları vardır ki açıklaması uzun sürer. Fakat İslâm hakkında böyle bir şeyi düşünen, ümit eden ve araştıran bir kimse yoktur.

[599] Bazen bir rahip, daha önce zikrettiğimiz şekilde hıristiyanlara gelir. Bunun üzerine rahipler, aralarında konuşarak birbirlerine şöyle derler: "Şu işten kaçanın, hıristiyanları ne ile aldatmaya geldiğini düşünün! Bakın, onun bir şansı olacak mı?"Bazen de rahip, aynı şekilde piskoposun yanında geçinmek için piskoposa gelir. Piskopos ona şöyle der: "Sen, çalışmaktan kaçmaya niyet ettin. Sen, 'âriq ma'nâsâ'sın." Bazen rahip, ağlayarak şöyle diyordu: "Babamız! Senin bana böyle söylemen doğru değildir." Piskopos da ona, "Senin, bana bu şekilde davranman gerekmez. Zira ben, bu sanatı iyi biliyorum. Bırak da, başkasını aldatalım. Biz, birbirimizi iyi biliriz. Aynı sanatı yapıyoruz. Ben de senin gibi *'âriq ma'nâsâ*'yım. Bu yüzden ağlamana gerek yok!"

[600] Sen -Allah sana merhamet eylesin!- keşişler ve rahiplerin pek çoğunun böyle olduklarını görürsün. Onlar, hakkında mûcizeler iddia edilen ve kendisini hıristiyanlara kabul ettirmiş bir keşiş, rahip, metropolit ve piskopos gördükleri zaman, birbirlerine şöyle derler: "Şuna bakın! O, hangi hile ile bu cahil hıristiyanları kandırmış ve onları aldatmayı başarmış ve reis olarak onların başına geçmiştir."

وإنما يجعلون له ذكرانا وعيدا ويوما بعينه لتتم الحيلة فيه، وليظن من يسمع إنه ما جعل له عيد ويوم معلوم وتاريخ مؤقت محدود إلا وهو حق وله أصل ليتأكد الكذب ويتم التمويه، وليتصل البر والصدقات على الرهبان في هذه الأعياد.

[٥٩٨] والفطناء من النصارى يقولون: هذه الآيات والمعجزات إنما هي من احتيالات الجثالقة والرهبان ومن يبغض العمل ويفر من الكد، ويسمونهم بلغتهم السريانية «عارق[٦٤] معناثا» معناه إنه ترهّب ولزم الدين ليأكل من غير ماله ويستريح من الكد، والرهبان إذا ما تشاحوا على ما يأخذون يقول أحدهم لصاحبه: النصارى يفضلونك علينا، ويعطونك أكثر مما يعطونا، ومالك من فضل علينا، كلنا قد فر من العمل، وإنما نحن نصلي للنصارى. ولهم من المكاشفات ما يطول شرحه، ولكن ليس متأمل ولا متخرق على الإسلام ولا متفقد.

[٥٩٩] وربما ورد الراهب على النصارى بمثل ما قدمنا، فيقبل الرهبان بعضهم على بعض بالقول فيما بينهم: تأملوا هذا الفار من العمل بأي شيء قد جاء يخدع النصارى، وانظروا هل يكون له بخت. وربما جاء الراهب إلى الجاثليق بمثل هذ لينفق عنده، فيقول له الجاثليق: عزمت على الهرب من العمل، أنت عارق معناثا، فربما بكى، وقال له: أبونا ما يحل لك ان تقول لي هذا، فيقول الجاثليق: يا أخي ما ينبغي أن تعمل معي هذا فإنا أعرف بالصنعة، هبنا خدعنا غيرنا، بعضنا يعرف بعضا والصنعة واحدة، وأنا عارق معناثا مثلك، فلا تبك.

[٦٠٠] ومثل هذا رحمك الله تجد كثيرا من القسيسين والرهبان، إذا رأوا راهبا أو جاثليقا أو قسا أو مطرانا قد ادّعيت له المعجزات ونفق على النصارى، يقول بعضهم لبعض: انظروا بأي شيء نفق هذا على النصارى الجهال ونفذت حيلته فيهم واستوت له عليهم الرئاسة.

---

٦٤ في (ط) عازق، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١٧٦

[601] Mantıkçı keşiş Matta b. Yûnus, böyle bir durumda, "Bu, kötülerin şansıdır." diyordu. Daha önce sana anlattığımız gibi, hıristiyan âlimleri hızlı bir şekilde ilhâda sapıyorlardı. Onları buna sevk eden şeylerden biri, hıristiyanların kesintisiz bir şekilde her asırdaki âbidleri hakkında âyetler ve mûcizeler uydurmalarıdır. Melkiyye bunu âbidleri hakkında iddia etmektedir. Nitekim geriye kalan diğer gruplar da aynı iddiada bulunmaktadır. Onlar, birbirlerini küfürle itham etmelerine rağmen, bunun (mûcizelerin) her zaman ve vakitte müşâhede edildiğini iddia ederler. Halbuki onların arasında böyle bir şey gören hiçbir kimse yoktur. Ortada daha önce zikredilen iddialar, anmalar ve bayramlardan başka bir şey yoktur. Onlar, rahipler için iddia ettikleri şeylerin benzerini Mûsâ, Hârûn ve Îsâ (a.s.) için de iddia etmek suretiyle yoldan sapıyorlar ve zanda bulunuyorlar.

[602] Yapılan rivayetlerden biri de şudur: Hıristiyanlar, George'un anmasında, onun başına gelen defalarca öldürüldükten sonra, tekrar dirilmesi ve kabirden kalkarak zâviyesine gelmesi olayını işittikleri zaman, onlardan biri şöyle diyordu: "Eğer birbirimize doğruyu söyleyecek olursak, bu bir yalandır ve aslı yoktur. Çünkü George'un arkadaşı Mesîh, demirin acısını bir kere tattı. Ama o geriye dönmedi ve onun gibi bir şeye teşebbüs etmedi. Sabır ve basîret bakımından daha düşük seviyede olan George acaba buna nasıl teşebbüs etti?" Böylece gülünç duruma düştüler.

[603] Basîret sahibi hıristiyanların çoğu şöyle diyorlardı: "Bizim yolumuz, reislere teslim olmak ve din konusunda taklid ile yetinmektir. Biz bu hususta bir burhan/delil istemeyiz. Çünkü şeriat ve kilise konusu, tabiat konularına benzemez." Bu, mallarını yiyen ve kendileriyle alay eden o reislerin onlara telkin ettikleri bir şeydir. Daha önce zikrettiğimiz gibi, onların çoğu mülhiddir. Onlar, 'tabiat' ile Aristoteles ve benzeri mülhidlerin söyledikleri şeyi kastediyorlar. O da şudur: "Güneş, ay ve diğer gök cisimlerinin yarılmaları ve parçalanmaları mümkün değildir. Bu cisimlerin sıcak, soğuk, yaş, kuru, tatlı, ekşi, ağır, hafif olmaları da mümkün değildir." Onların buna benzer başka cahillikleri de vardır ki hıristiyanların cahilliklerinden kat kat fazladır. Onlar [hıristiyanlar], rubûbiyyet, nübüvvet ve şeriat konusunda herhangi bir burhana/delile dayanmazlarken, onların [filozofların] bunu burhan ile söylediklerini iddia ederler. Anlaşılıyor ki hıristiyanların havassı ve reisleri, onların avamından kat kat fazla cahildir.

[٦٠١] وكان متى بن يونس القس صاحب المنطق يقول عند مثل هذا: هذا بخت النغول. وعلماء النصارى يسرعون إلى الإلحاد كما تقدم ذكره لك، ومما يدنيهم من هذا الأمر، أن موضوع النصرانية أن الآيات والمعجزات تكون في عبادتهم في كل عصر لا تنقطع، تدعي ذلك الملكية لعبادها، كما يدعيه باقي طوائفهم، ويدّعون المشاهدة في كل زمان وأوان، مع إكفار بعضهم لبعض. وليس فيهم أحد رأى شيئا من ذلك، وليس إلا الدعاوى التي تقدم ذكرها والذكران والأعياد، فيلحدون ويظنون بما يدّعى لموسى وهارون وعيسى عليهم السلام بمثل ما يدّعى للرهبان.

[٦٠٢] ومما يؤثر أن النصارى جلسوا في ذكران جورجس، وما جرى عليه من القتل مرة بعد مرة وهو يعود ويقوم من قبره إلى الصومعة. فيقول قائل منهم: لو صدقنا أنفسنا لعلمنا أن هذا كذب لا أصل له، المسيح صاحب جورجس ذاق مرّ الحديد مرة واحدة فما عاد ولا تعرض لمثلها، فكيف يتعرض لها جورجس وهو دونه في الصبر والبصيرة، فأضحكهم.

[٦٠٣] وأكثر ما عند أهل البصائر منهم أن يقولوا: سبيلنا أن نسلم للرؤساء ونقنع في الدين بالتقليد ولا نطلب فيه البرهان، فليس أمر الشريعة والبيعة من أمر الطبيعة في شيء. وهذا شيء ألقاه لهم هؤلاء الرؤساء الذين يستأكلونهم ويسخرون منهم، وأكثرهم ملحدة كما قدمنا. وهم يريدون بالطبيعة ما يقوله أرسطاطاليس وأمثالهم من الملحدة: في أن الشمس والقمر وسائر أجسام[٦٥] السماء لا يجوز أن تتصدع ولا تتفرق، ولا أن تكون حارة ولا باردة ولا رطبة ولا يابسة ولا حلوة ولا حامضة ولا ثقيلة ولا خفيفة، وما أشبه ذلك من جهالاتهم التي تزيد على جهالات النصارى أضعافا مضاعفة. ويدعون أنهم قالوا ذلك ببرهان. وأن الربوبية والنبوات والشرائع لا يقوم عليها برهان فخاصة النصارى ورؤساؤهم أجهل من عامتهم بطبقات.

٦٥ في (ط) أجساد، والتصويب من نشر جبرائيل سعيد، ص. ١٧٨

[604] Kıptîler, Mûsâ'nın kendilerine ve Firavun'a yaptıklarından dolayı İsrâiloğullarına kızmaktadırlar. Romalılar, İsrâiloğullarına galip gelip Mısır, Şam ve Mezopotamya'ya hâkim oldukları ve açıkladığımız -senin de gördüğün ve müşâhede ettiğin gibi- insanları baskı ve zorla bu dine soktukları zaman, Kıptîler hemen ona [hıristiyanlığa] koştular. Romalılar, Ğassân kabilesi ve Şam'daki diğer Arap kabileleri arasına girdiler, onları Hıristiyanlığa davet ettiler ve onlar için mal harcadılar. Onlara Mesîh'in dinini ve inandıkları mûcizeleri anlattılar. Onlar putperest oldukları için bunu kabul etmeleri kolay oldu. Çünkü bu durum kendilerine yabancı değildi.

[Müslümanlar Arasında Ortaya Çıkan Bazı Bid'atler]

[Kerâmet İddiası]

[605] Bu ümmet içinde de bu yolu benimseyen, davasını âyetler ve mûcizeler iddia ederek, tarihler ve günler tayin ederek destekleyen kimseler vardır. Hanbelîlerin iddiası gibi. el-Mu'tasım b. er-Reşîd, Ahmed b. Hanbel'i darp ederken peştamalı çözüldü. Meydana (görünmeyen) bir el çıktı ve peştamalı bağladı. el-Mu'tasım, kadılar, fakihler ve muhaddislerden oluşan topluluk, bunu görünce korktular. el-Mu'tasım, onu dövmekten vazgeçti ve ona hürmet etti. Kendisinden özür diledikten sonra, ondan hakkını helâl etmesini istedi. Ahmed de buna icâbet etti. el-Mu'tasım da onu serbest bıraktı, ona ikrâmda bulundu, kendisine dua etmesini istedi ve onu evine gönderdi. Onlar, bildiğim kadarıyla Ma'rûf el-Kerhî ve başkası için de böyle iddialarda bulunmaktadırlar.

[Gadîr-i Hum Bayramı]

[606] Başkaları da şunu iddia etmektedir: "Resûlullah (s.a.), ümmetine bizzat bir kişiyi halife tayin etti. Ümmeti de buna icâbet etti ve kulak verip taat etti. Resûlullah (s.a.) vefat edince, bunların hepsini iptal ettiler ve toptan irtidad ettiler." Bu, Kâmiliyye'nin görüşüdür. Bu fırkanın reisi, Ebû Kâmil Mu'âz b. Husayn en-Nebehânî el-Kûfî'dir. Hişam b. el-Hakem şöyle demiştir: "Küçük bir grup hariç (sahâbenin) hepsi irtidad ettiler. Onlar [küçük grup], dilleriyle ızhâr etmeksizin gönüllerinde ve kalplerinde bu nassa inanmaya devam ettiler." Dediler ki: "Bu gün, el-Ğadîr [Gadîr-i Hum] günüdür." Bu grup hicrî üç yüz seksen beş küsur yılında ortaya çıktıkları zaman, muhâcirler ve ensârın irtidad ettikleri hususundaki yalanlarını tekit etmek için bu günü bayram ilan ettiler. Bunu bil!

[٦٠٤] والقبط تبغض بني إسرائيل لما جرى عليهم وعلى فرعون من موسى. فلما غلبت الروم على بني إسرائيل وملكت مصر والشام والجزيرة، وأخذت الناس بهذا الدين بالرغبة والرهبة كما بيّنا وكما ترى وتشاهد، أسرعت القبط إلى ذلك، وخالطت الروم قبائل العرب من غسان وغيرها بالشام فدعتها إلى النصرانية، وبذلت لها الملك، وذكروا لهم دين المسيح وما يذهبون إليه من المعجزات التي ذكرناها، فسهل ذلك عليهم وهم كانوا عبّاد أصنام، فلم يبعد عليهم ذلك.

[٦٠٥] وقد صار في هذه الأمة من يسلك هذا السبيل، ويؤكد دعواه بادّعاء الآيات والمعجزات والتواريخ والأيام، كادّعاء الحنبلية أن المعتصم بن الرشيد لما ضرب احمد بن حنبل انحل عنه مئزره فخرجت كف فشدت مئزره، وان المعتصم وتلك الجماعة من القضاة والفقهاء والمحدثين لما رأوا ذلك راعهم وخلى المعتصم ضربه وخضع له وسأله بعد أن اعتذر إليه أن يحله فأجابه احمد إلى ذلك، فخلع عليه وكرمه، وسأله أن يدعو له، وصرفه إلى منزله. ويدّعون لمعروف الكرخي وغيره ما قد علمت.

[٦٠٦] وادّعى آخرون أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم استخلف على أمته رجلا بعينه، وإن أمته أجابته إلى ذلك وأظهرت السمع والطاعة، فلما قبض رسول الله صلّى الله عليه وسلم عطلوا ذلك كلهم، وارتدوا بأسرهم. وهذا قول الكاملية، ورئيس هذه المقالة أبو كامل معاذ بن الحصين النبهاني الكوفي. وقال هشام بن الحكم: قد ارتدوا كلهم إلا نفرا يسيرا، فإنهم أقاموا على اعتقاد هذا النص بضمائرهم وقلوبهم دون الإظهار بألسنتهم. قالوا: وهذا اليوم هو يوم الغدير، وحين ظهروا هذه الطائفة في سني نيف وخمسين وثلثمائة للهجرة عيّدوا في ذلك اليوم ليؤكدوا كذبهم في المهاجرين والأنصار في أنهم ارتدوا، فاعرف ذلك.

[607] Hanbelîler ve İmâmiyye, sayılarının çokluğunu ve görüşlerinin birtakım beldelerde galip olmasını haklı olduklarına delil getirdiler. Sayı çokluğunun bir inancın sahih olduğuna delâlet etmediğini, -o inançla amel edenlerin sayısı az olsa da- ona ancak huccete/delile dayanmanın delâlet etmektedir. Bilakis hakkı söyleyen tek bir kişi olsa dahi, eğer hak için bir huccet/delil getirmişse, -yeryüzündekilerin tamamı ona muhalefet etse de- o kimse haklı olmaya daha layıktır. Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) şöyle demiştir: "Hakk, adamlarla bilinmez. Fakat önce hakkı tanı, sonra hakkın taraftarlarını tanırsın. Önce bâtılı tanı. Sonra bâtılın taraftarlarını tanırsın."

[608] Hanbelîler, hasımları olan Râfıza'ya karşı çok olmalarını kendilerinin haklı olduğuna, Râfıza'nın ise az olmalarını haksız olduklarına delil getirmişlerdi. Râfıza da, Allah'ın çokluğu kötülemesini, azlığı methetmesini onlara karşı delil getirmiş ve onlara Kur'ân'dan âyetler okumuşlardı. Fakat onların sayıları hicrî üç yüz seksen beş küsur yılından itibaren çoğaldığı zaman, sayı çokluğunu delil getirdiler. Halbuki onların eski reislerinin kitapları, çokluğu kötüleme ve azlığı methetme anlatımlarıyla doludur. Bunu bil!

[609] Sonra İmâmiyye'ye şöyle denilir: "Sizin iddia ettiğiniz naslardan, erkek-kadın, hür-köle, misafir-mukim, avam-havas bütün insanları bağlayıcı olduğunu iddia ettiğiniz nassın bir aslı olsaydı, haberleri işiten kimsenin bunu bilmesi, -onun hangi gün ve nerede olduğunu, lafzen aynısını bilmese de- benzeri bütün nasları bilmesi gibi olurdu. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.), "Falan, sizin üzerinize halifemdir. Benden sonra üzerinize Allah'ın hüccetidir." sözü, onun, "Ben, Allah'ın size resûlüyüm ve size Allah'ın hüccetiyim." sözü gibidir. Çünkü onu tasdik veya inkâr etsin onun haberlerini işiten her akıllı kişi, onun bu sözü söylediği vakti ve mekânı bilmese de, -bunu bilirse elbette daha iyi olur- onun naslarından olan bu sözünü bilmektedir. Bu açık ve kâfîdir.

[610] Sahih olsun, fâsid olsun imâmet ve riyâset hakkında nasslar vârid olduğu zaman, bu haberleri işiten herkeste bununla ilgili ilim meydana gelir. Görmez misin ki Hz. Ömer'in Ali b. Ebî Tâlib'i (r.a.) imâmet ve hilâfet için kurulan şûrâya tayin ettiğini, bu haberleri işiten herkes tarafından bilinmektedir.

[٦٠٧] والحنبلية والإمامية يحتجون بكثرتهم وان مقالتهم قد غلبت على البلدان، وقد تقدم لك القول: أن الكثرة لا تدل على صحة النحلة وإنما يدل عليها قيام الحجة، وان قلّ عدد العاملين. بل لو كان القائل بالحق رجلا واحدا، وقامت له الحجة، لكان أولى بالحق ولو خالفه جميع أهل الأرض. وقد قال أمير المؤمنين علي بن أبي طالب رضي الله عنه: إن الحق لا يعرف بالرجال، ولكن اعرف الحق تعرف أهله، واعرف الباطل تعرف أهله.

[٦٠٨] وقد كانت الحنبلية تحتج على خصومهم من الرافضة بالكثرة وتقرع الرافضة بالقلة، والرافضة تحتج بأن الله قد ذم الكثرة ومدح القلة وتتلو ما فيمن القرآن، فلما اتفقت لهم منذ سني نيف وخمسين وثلثمائة للهجرة احتجوا بالكثرة، وكتب رؤسائهم القدماء مملوءة بذكر ذم الكثير ومدح القليل، فاعرف ذلك.

[٦٠٩] ثم يقال للإمامية: إن النص الذي ادعيتموه من النصوص التي تلزم الكافة من الرجال والنساء والأحرار والعبيد والمسافرين والمقيمين والخاصة والعامة، لو كان له أصل لكان العلم به عند كل عاقل سمع الأخبار كالعلم بأمثاله من نصوص الكافة وإن لم يعرف اليوم الذي كان فيه ولا المكان ولا عين اللفظ به، لأن قول النبي صلّى الله عليه وسلم: فلان خليفتي عليكم وحجة الله بعدي عليكم، كقوله: أنا رسول الله إليكم، وحجة الله عليكم، وقد عرف هذا من نصوصه عليه السلام كل عاقل سمع الأخبار ممن صدقه أو كذبه، وإن لم يعرف الوقت الذي قال هذا فيه ولا المكان، فإن عرفه كان من الفضل. وهذا بيّن كاف.

[٦١٠] بل نصوص الإمامة والرئاسة الصحيحة منها والفاسدة إذا وقعت حصل العلم بها عند كل من سمع ذلك الخبر، ألا ترى إن نص عمر على عليّ ابن أبي طالب رضي الله عنهما بالإمامة والخلافة في الشورى قد عرفه كل من سمع الأخبار،

Aynı şekilde Hz. Osman'dan sonra Medine halkının Hz. Ali'yi hilâfete getirdiği, Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'i tayin ettiği, sahâbenin Hz. Ebû Bekir'i tayin ettikleri, Hz. Muâviye'nin Yezîd'i, Mervân'ın Abdulmelik'i, Abdulmelik'in oğlu Velîd'i, el-Mansûr'un el-Mehdî'yi tayin ettiği herkes tarafından bilinmektedir. Eğer Resûlullah (s.a.), ashâbından bir kişiyi herhangi bir lafızla tayin etmiş olsaydı, bunu bilmek onları [yukarıda sayılan tayinleri] bilmekten daha kuvvetli olurdu. Çünkü müslümanlar tarafından Resûlullah'ın (s.a.) nasslarına ve emirlerine inanıldığı kadar, onların içinde nassına ve emrine inanılan bir kimse yoktur. Bu hususta bir bilginin olmayışı, bunun hiçbir şekilde aslı olmayan bir durum olduğuna delildir. Emîru'l-mü'minîn'in oğlu Hasan'ı tayin etmediği de aynı şekilde bilinmektedir. Biz, tenâsüh ehlinin görüşünün ve onların çeşitli yerlerdeki ve zamanlardaki akıllılar hakkında iddia ettikleri şeylerin fâsid olduğuna bu şekilde delil getiriyoruz. Mülhidlerin nefis ve onun akıl âleminden his âlemine inişi hakkındaki iddialarının bâtıl olduğunu da bu şekilde biliyoruz.

[611] Birisi şöyle diyebilir: "Bunda[halifelik işinde] insanlar arkadaşına hased ederler. Onunla rekabet ederler, onun işbaşına geçmesine ve bunu hatırlatmasına mâni olurlar."

[612] Ona şöyle cevap verilir: "Sen, delâlet hususunda eleştiride bulunmadın. Bilakis bunu bırakıp ortaya başka bir iddia attın. Senin hased ve rekabet iddian, nass? iddian gibidir. Bu cevap, senin sözünün bâtıl olduğunu göstermeye kâfîdir."

[613] Sonra ona şöyle denilir: "Bu delil, Resûlullah'ın (s.a.) belirli bir kişiyi tayin etmediğini göstermektedir ki bu hususta tartışmaya girilsin ve bu yüzden ona hased edilsin. Eğer ashâb, Resûlullah'ın (s.a.) Emîru'l-mü'minîn hakkındaki nassını iptal etmek sûretiyle Allah'a isyan etmek isteselerdi, buna güçleri yetmezdi ve bunu yapmaya imkân bulamazlardı. Çünkü bu, asla var olmamış bir şeydir."

[614] Ayrıca ona şöyle denilir: "Şayet arkadaşıyla rekabet edecek veya hased edecek bir nass olsaydı bile, bu durum onu bilmeye mâni olmazdı ve sadece bilginin kuvvetini artırırdı. Görmez misin ki Medine halkı, Hz. Osman'dan sonra Hz. Ali'yi halife seçmek istedikleri zaman Hz. Muâviye onunla rekabet etti ve onun halifeliğini engellemeye çalıştı. Ama bunun, Medine halkının ona biat ettiğini bilmeye bir etkisi olmadı, bilakis onun kuvvetini ve yayılmasını artırdı.

وكذا نص أهل المدينة عليه بعد عثمان، ونص أبي بكر على عمر، ونص الصحابة على أبي بكر، ونص معاوية على يزيد، ونص مروان على عبد الملك، ونص عبد الملك على ابنه الوليد، ونص المنصور على المهدي. فلو كان النبي صلّى الله عليه وسلم قد نص على رجل من أصحابه بأي لفظ كان لكان العلم به اقوى من العلم بهؤلاء، لأنه ليس في هؤلاء أحد يعتقد في نصه وفرضه ما يعتقده المسلمون في نصوص رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأوامره، وفي فقد العلم بذلك دليل على إنه أمر لا أصل له بوجه من الوجوه. وبمثل هذا يعلم أن أمير المؤمنين ما نص على ابنه الحسن رضي الله عنهما، وبمثل هذا نستدل على فساد قول أهل التناسخ وما يدعونه على العقلاء من الأكوار والأدوار، وبمثله يعرف بطلان قول الملحدة في دعواهم في النفس، ونزولها من عالم العقل إلى عالم الحس.

[٦١١] فإن قيل: إن هذا قد حسد الناس صاحبه، ونافسوه عنه، ودفعوه ومنعوه من استعماله وذكره.

[٦١٢] قيل له: أنك لم تطعن في الدلالة، بل تركت ذلك وادّعيت دعوى أخرى، فدعواك الحسد والمنافسة كدعواك النص، وهذا فيه أتم كفاية على بطلان قولك.

[٦١٣] ثم يقال له: إن هذا الدليل قد دل على أن ليس هناك من رسول الله صلّى الله عليه وسلم نص على رجل بعينه ينافس فيه أو يحسد لأجله، فلو أراد أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن يعصوا الله بتعطيل نصه على أمير المؤمنين لما قدروا على ذلك، ولا وجدوا سبيلا إليه، لأنه شيء ما كان قط ولا وجد.

[٦١٤] ثم يقال له: لو كان هناك نص حتى ينافس صاحبه أو يحسد لما قدح ذلك في العلم به، ولما زادته المنافسة إلا قوة. ألا ترى أن أهل المدينة لما نصوا عليه بعد عثمان قد نافسه معاوية ودفعه عن الخلافة فما أثر ذلك في العلم بعقد أهل المدينة عليه، بل زاده قوة ونشره وبسطه.

Kûfe halkı, babasından sonra oğlu Hasan'a (r.a.) bîat etmişti. Muâviye, bunu reddetti, onunla rekabet etti, onu sıkıştırdı, ona galip gelmeye çalıştı ve sonunda galip geldi. Bunun, Hasan'a bîat edildiğini bilmeye bir etkisi olmadı, bilakis kuvvetini artırdı. Sa'd b. Ubâde el-Ensârî, Resûlullah'tan (s.a.) sonra hilâfete aday oldu ve kendisini buna layık gördü. Fakat Ebû Bekir es-Sıddîk onu bundan men etti ve halifeliğini engelledi. Müseyleme, nübüvvet iddia etmişti. Ebû Bekir es-Sıddîk onu defetti, men etti ve öldürdü. Tuleyha da bu iddiada bulundu. Ebû Bekir, onu engelledi ve esir aldı. Bunun onların iddialarını ve davet ettikleri şeyi bilmeye bir etkisi olmadı. Bilakis kuvvetini artırdı. İnsanlar, davayı ve iddia edeni, kaldıranı ve kaldırılan şeyi, engelleyeni ve engellenen şeyi bilmektedirler. Bununla birlikte hiç kimse Sa'd'ın imâmetini iddia etmedi ve bu hususta tartışmaya girmedi. Bu hususta kitaplar yazmadı, şiirler söylemedi ve gizli konuşmalar yapmadı. Müseyleme ve Tulayha'nın iddia ettikleri şey de böyledir."

[615] Böylece anlıyorsun ki bu, Resûlullah'ın (s.a.) yapmadığı ve iddia etmediği bir şeydir. Emîru'l-mü'minîn de bunu iddia etmemiş ve buna davet etmemiştir. Sahâbeden hiçbir kimse de bununla sorumlu tutulmamıştır. Hür-köle, erkek-kadın hiç kimse bu görüşte değildir. Bu konuyu senin için daha açık hâle getirecek bir husus da şudur: Medine halkı Emîru'l-mü'minîn'e bîat ettikleri zaman, bir grup onun yanında yer aldı, bir grup ise ona katılmayıp ne onunla birlikte ne de aleyhinde oldular. Halbuki onlar, onunla birlikte Medine'de yaşıyorlardı. Üsâme b. Zeyd, Muhammed b. Mesleme, Sa'd b. Mâlik vb. gibi. Sonra onunla [Ali ile] birlikte olan bir grup, ondan ayrıldılar ve aleyhine döndüler. Bir de onunla birlikte olmayan ve her durumda ona karşı olan bir grup vardı. Bu haberleri işiten her akıllı kişi bunları bilir.

[616] Onlar [İmâmiyye] şunu iddia ettiler: "Resûlullah (s.a.),bu kapsamlı ve umumi nassı ortaya koydu, bu farzı insanlara bildirdi ve onların yanında açıkladı. Bu nassın umumunu ve kapsamını yerine getirmelerini onlara iletti. Onlardan hür-köle, erkek-kadın, misafir-mukim, hasta-sağlıklı her birine bunun bağlayıcı bir şey olduğunu bildirdi. Onlar da bunu kabul ettiler ve rızâ gösterdiler. Fakat Resûlullah (s.a.) vefat edince, hepsi irtidad ettiler ve bu nassdan döndüler." Hişâm [b. el-Hakem], "Onlardan altı kişilik bir grup dışında hepsi irtidad ettiler." demiştir.

وقد عقد أهل الكوفة للحسن بعد أبيه رضي الله عنهما، فدفعه معاوية ونافسه وزاحمه وغالبه وغلبه، فما أثر ذلك في العلم بالعقد له بل زاده قوة. وقد ترشح سعد ابن عبادة الأنصاري للخلافة بعد رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ورأى نفسه أهلا لذلك، فدفعه أبو بكر الصديق عن ذلك ومنعه منه. وقد ادعى مسيلمة النبوة فدفعه أبو بكر الصديق عن ذلك ومنعه وقتله، وادعى طليحة ذلك فمنعه أبو بكر ودفعه وأسره، فما أثر ذلك في العلم بما ادعى هؤلاء ودعوا إليه بل زاده قوة وعرف الناس الدعوى والمدعى، والرافع والمرفوع، والمانع والممنوع، هذا وليس لسعد أحد يقول بإمامته ولا يخاصم فيها، ولا يضع فيها الكتب، ولا يسير فيها الأشعار، ولا يقيم فيها المناحات، وكذا ما ادعاه مسيلمة وطليحة.

[٦١٥] فعلمت أن هذا شيء ما فعله رسول الله صلّى الله عليه وسلم ولا ادعاه، ولا ادعاه أمير المؤمنين ولا دعا إليه، ولا كان أحد من الصحابة يتديّن بذلك، ولا يذهب إليه حرّ ولا عبد، ولا ذكر ولا أنثى. يزيدك وضوحا بذلك، أن أمير المؤمنين لما عقد له أهل المدينة كان قوم معه وقعد قوم عنه فلم يكونوا معه ولا عليه وكانوا في المدينة معه، كأسامة بن زيد، ومحمد بن مسلمة، وسعد بن مالك، وغيرهم. ثم رجع قوم ممن كانوا معه فصاروا عليه، وهناك قوم لم يكونوا معه بل كانوا في جميع الأحوال عليه، ويعلم بذلك كل عاقل سمع الأخبار.

[٦١٦] وهؤلاء زعموا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قام بهذا النص الشامل العام، وعرف الناس هذا الفرض وقدره عندهم، وأداه إليهم بحسب عمومه وشموله، وأعلمهم إنه شيء يلزم كل واحد منهم، من حر وعبد وذكر وأنثى ومسافر ومقيم وعليل وصحيح، وأنهم أظهروا له القبول والرضا، فلما مات ارتدوا كلهم ورجعوا عن هذا النص. وقال هشام: ارتدوا كلهم إلا ستة نفر منهم.

[617] Biz de şöyle deriz: "Haberleri işiten herkesin bunu bilmesi gerekirdi. Bunu bilmek, Emîru'l-mü'minîn'e katılmayıp ne onunla birlikte ne de aleyhinde olan kimseleri, onunla birlikten iken onun aleyhine dönen Hâricîleri, Muâviye ile aralarında geçenleri ve tahkîm olayını bilmekten daha kuvvetli ve daha üstün olması gerekirdi. Aksi takdirde biz, "Ebû Kubeys dağının üzerindeki taşları görürsünüz. Ama o taşların bulunduğu Ebû Kubeys dağını göremezsiniz." diyen kimse gibi olurduk. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.) bu akdi ve onu farz kılması, kıble, Ramazan orucu, Cuma namazı ve cünüplükten temizlenme hakkındaki nassından daha umumi ve daha şumûllüdür."

[618] Görmez misin ki kıble farzı, kıble yönünü bulamayan, başlangıçta [iftitah tekbirinde] olan ve nâfile namaz kılan misafirden sâkıt olur. Fakat imâmete inanmak ve imâma itaat etmek ondan sâkıt olmaz. Cuma namazı, yolcular, hastalar, kadınlar ve kölelerden sâkıt olur. Fakat onların hiçbirinden imâmete inanmak ve imâma itaat etmek sâkıt olmaz. Oruç, yolcular, hastalar ve hayızlılardan sâkıt olur. Fakat onların hiçbirinden imâmete inanmak ve imâma itaat etmek sâkıt olmaz. Eğer dedikleri gibi olsaydı, haberleri işiten her akıllının bunu bilmesi, kıble, Ramazan orucu, Cuma namazı ve cünüplükten temizlenmeyi bilmesinden daha kuvvetli ve daha üstün olurdu. Peygamber'in (s.a.), Allah'ın resûlü olduğuna dair bütün insanlara ifade ettiği nasslar hakkında da durum bunun gibidir. Görmez misin ki bu bilgi, onu tasdik veya inkâr etsin bu haberleri işiten her akıllı kişide mevcuttur. Eğer bu nassın bir aslı olsaydı, onu kabul etmese ve benimsemese de, bu haberleri işiten her akıllı kişi onu bilirdi. Nitekim yahudiler, hıristiyan ve Mecûsîler, Peygamber'in (s.a.), Allah'ın resûlü olduğuna ve ona taat etmelerinin gerekli ve vâcip olduğuna dair nass getirdiğini bilmektedirler. Bu hususta bilginin olmaması, Resûlullah'ın (s.a.) böyle bir tayini bir ân bile asla yapmadığının ve bu hususta hiçbir işaret ve îmâda bulunmadığının delilidir.

[619] Biz, "O [Resûlullah] bunu söylemiş olsaydı, onlar mutlaka bunu kabul ederlerdi ve uygularlardı" demiyoruz. Bilakis biz şöyle diyoruz: "Onu uygulamasalar ve onu iptal etme hususunda ittifak etseler de, bu haberleri işiten herkeste bu bilgi mevcut olurdu. Nitekim onlar, Sa'd b. Ubâde'nin imâmetini, Müseyleme ve Tuleyha'nın nübüvvetini iptal hususunda ittifak ettiler." Bunu bil!

[٦١٧] قلنا: فقد كان ينبغي أن يكون العلم بهذا عند كل من سمع الأخبار، وان يكون أقوى وأقهر واغلب من العلم بالذين قعدوا عن أمير المؤمنين فلم يكونوا معه ولا عليه، ومن العلم بالخوارج الذين كانوا معه ثم صاروا عليه، ومن العلم بما كان بينه وبين معاوية، ومن العلم بالتحكيم، وإلا فكنا نكون كمن قال: ترون الحصاة وهي على أبي قبيس، ولا ترون أبا قبيس، وهو مكان الحصاة لأن ذاك العقد من رسول الله صلّى الله عليه وسلم أعظم، وفرضه أعم وأشمل من النص على القبلة، وعلى صيام شهر رمضان، وعلى الجمعة وغسل الجنابة.

[٦١٨] ألا ترى أن فرض القبلة يسقط عمن خفيت عليه الدلالة وعن المتأنف وعن المسافر في التطوع ولا يسقط عنه اعتقاد الإمامة وطاعة الإمام، وقد تسقط الجمعة عن المسافرين والمرضى والنساء والعبيد ولا يسقط عن أحد منهم اعتقاد الإمامة وطاعة الإمام، وقد يسقط الصوم عن المسافرين والمرضى والحيض ولا يسقط عن أحد منهم اعتقاد الإمامة وطاعة الإمام، فلو كان كما ادعوا لكان العلم بذلك عند كل عاقل سمع الأخبار أقوى وأقهر وأغلب من العلم بالقبلة وبصيام شهر رمضان، وبالجمعة وبغسل الجنابة. ومثله في النصوص، نص النبي صلّى الله عليه وسلم على إنه رسول الله إلى الناس جمعا، ألا ترى أن العلم بذلك حاصل عند كل عاقل سمع الأخبار، ممن صدقه أو كذبه، فلو كان لهذا النص أصل لكان يعلمه كل عاقل سمع الأخبار وإن لم يقبله وإن لم يتدين به. كما علم اليهود والنصارى والمجوس إنه عليه السلام نص على إنه رسول الله إليهم، وأن طاعته عليه السلام تلزمهم وتجب عليهم، وفي عدم العلم بذلك دليل على أن هذا شيء ما فعله رسول الله صلّى الله عليه وسلم ساعة قط، ولا كان منه فيه إشارة ولا إيماء بوجه من الوجوه.

[٦١٩] ولسنا نقول: إنه لو فعله لقبلوه وعملوا به، بل نقول: كان العلم يحصل به عند كل من سمع الأخبار وإن لم يعملوا به، وإن اجمعوا على تعطيله كما اجمعوا على تعطيل إمامة سعد بن عبادة، ونبوة مسيلمة وطليحة. فاعرف ذلك.

[620] Bu konuyu sana daha fazla açıklayacak hususlardan biri de şudur: Peygamber (s.a.) birçok konuda nass getirdi. Resûlullah (s.a.) vefat edince, Arap kabileleri değişik şekillerde bunlardan irtidad ettiler/döndüler. Müseyleme, Yemâme topraklarında Rebî'a içinde, Tulayha da Benû Esed içinde nübüvvet iddia etti. Fizâre, Kuzâ'a ve bilinen başka kabîleler, içki, zina, faiz, hırsızlık, gasp ve benzeri şeylerinin kendilerine haram kılınmasını ağır buldukları için şeriatin tamamından irtidad ettiler. Bahreynliler, Benû Yerbû' ve başkaları zekât vermeyi reddederek irtidad ettiler ve Ebû Bekir'e şöyle dediler: "Biz, iki şehâdet kelimesiyle şehâdet getiririz, namaz kılarız, seninle beraber cihada çıkıp düşmanla savaşırız. Eğer zekât hususunda diretirsen, düşmana katılıp sana karşı savaşırız." Ebû Bekir, muhâcirler ve ensâr, İslâm'a destek verdiler ve bütün mürtedlerle savaştılar. Böylece bu haberleri işiten herkeste bu konuda bilgi meydana geldi. Eğer o topluluğun iddia ettiği şey için en küçük bir işaret olsaydı, bu olaylar bilindiği gibi o husus da bilinirdi. Hatta bu bilginin, daha kuvvetli ve daha üstün olması gerekirdi. Bu, sahâbe, tâbiûn, tebeu't-tâbiûn ve etbâu tebei't-tâbiîn göçüp gittikten sonra, Ebû Kâmil ve Hişâm'ın iddia ettiği bir şeydir.

[621] Resûlullah'ın (s.a.), "Senin benim yanımdaki yerin, Hârûn'un Mûsâ yanındaki yeri gibidir."[125]; "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır."[126] ve benzeri sözleri, onların [İmâmiyye'nin] iddialarına delil getirdikleri şeylerdendir. Bu lafızlar, hiçbir lugatte, hiçbir akılda ve hiçbir şeriatte nass, halife tayin etme ve vasiyet değildir. Bunlar, onların [İmâmiyye'nin] bu iddialarına dâhil ettikleri faziletlerdir. Dolayısıyla bu hususta delil olamazlar. Onlar, bu hususta bir hile bulamayınca, bu faziletlere sarılmak zorunda kaldılar ve bunların nass olduklarını söylediler. Eğer senin için, onların görüşlerinin bâtıl olduğuna dair bu hadislere sarılmalarından başka delil olmasaydı bile, bu sana yeterdi ve artardı. Allah, Resûlullah'ın (s.a.) değerini, bu gibi lafızlarla nass getirmekten ve vasiyette bulunmaktan yüceltmiştir.

---

125 Buhârî, Fedâilu's-sahâbe, 9
126 Ahmed b. Hanbel, 2/71, r. 641

[٦٢٠] ومما يزيدك بيانا، أن النبي صلّى الله عليه وسلم قد نصّ على أشياء، فلما قبض ارتدت العرب عن ذلك بألوان الردة، فادعى مسيلمة النبوة في ربيعة بأرض اليمامة وادعى مثل ذلك طليحة في بني أسد، ورجعت قبائل كثيرة من فزارة وقضاعة وغيرهم ممن هو معلوم عن الشريعة كلها، واستثقلوا ما حرّم عليهم من الخمر والزنا والربا والسرقة والغارة وغير ذلك، وارتد من بالبحرين وبنو يربوع وغيرهم لمنع الزكاة، وقالوا لأبي بكر: نشهد الشهادتين، ونقيم الصلاة، ونجاهد معك العدو؛ فإن أبيت ذلك لحقنا بالعدو وحاربناك. وأقام أبو بكر والمهاجرون والأنصار على الإسلام، وجاهدوا المرتدين كلهم، فحصل العلم بذلك عند كل من سمع الأخبار. فلو كان لما ادعاه هؤلاء القوم أدنى إشارة، لكان العلم بذلك مثل العلم بهذه الأمور، بل قد كان ينبغي أن يكون اقوى واقهر، وإنما هذا شيء ادعاه أبو كامل وهشام بعد انقراض الصحابة، والتابعين وتابعي التابعين، وتابعي تابعي التابعين.

[٦٢١] وعلى أن قوله عليه السلام: «أنت مني بمنزلة هارون من موسى»، «ومن كنت مولاه فعلي مولاه»، وما أشبه ذلك مما يجعلونه حجة في دعاويهم، ليس من ألفاظ النصوص والاستخفاف والوصايا في لغة ولا في عقل ولا في شريعة، وإنما هي فضائل ادخلها هؤلاء في هذه الدعاوي، وأنه أمر لا تقوم به حجة، ولا يجدون فيه حيلة، فلجئوا إلى التعلق بهذه الفضائل، وقالوا: هي نصوص، فلو لم يدلك على فساد قولهم إلا تعلقهم بهذه الأشياء لكفاك وأغناك. وقد رفع الله قدر رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن تكون نصوصه ووصاياه بمثل هذه الألفاظ.

[622] Bu konuyu sana daha fazla açıklayacak hususlardan biri de şudur: Resûlullah (s.a.), birçok insanı komutanlık ve emîrliğe tayin etmişti. Örneğin Mute savaşına gönderdiği orduya şöyle demiştir: "Emîriniz Zeyd b. Hârise'dir. Eğer o ölürse, Ca'fer b. Ebî Tâlib'dir. O da ölürse, Abdullah b. Revâha'dır." Resûlullah'ın (s.a.), emîrler hakkındaki bu gibi nassları yaklaşık bin civarındadır. Fakat onların iddia ettikleri nasslar içinde bu lafızlarla tek bir nass yoktur.

[623] Ebû Bekir, Ömer'i halife tayin etti, Ömer de şûrâ üyelerini tayin etti. Onların içinde, "Ben kimin mevlâsı isem, falan da onun mevlâsıdır." diyen bir kimse yoktur. Aynı şekilde diğer veliaht tayin edenler de, asla bu lafzı kullanmamıştır. Onlar, İslâm'a davet eden fasih konuşan Araplardı. Onlar, Resûlullah'a (s.a.) bağlıydılar ve akitlerini bütün güçleriyle lugat ve şeriatte kullanılan şeylerle tekit ediyorlardı. Onların, bu lafzı akitlerinde kullandıkları bilinmemektedir. Bu lafız sadece faziletler olup nasslarda, vasiyetlerde ve akitlerde yeri yoktur.

[624] Resûlullah (s.a.), birçok insan hakkında, bundan daha kuvvetli, bundan daha belirgin ve daha açık sözler söylemiştir. Görmez misin ki Resûlullah (s.a.) şöyle demiştir: "Benden sonra Ebû Bekir ve Ömer'e uyun!" Yine Resûlullah (s.a.), "O ikisi [Ebû Bekir ve Ömer] melekler ve nebîler gibidir." buyurmuştur. Bedir esirleri hakkında, Ebû Bekir onların affedilip sağ bırakılmaları, Ömer ise öldürülüp yok edilmeleri doğrultusunda görüş bildirdikleri zaman, Resûlullah (s.a.) şöyle demiştir: "Ebû Bekir ve Ömer'in melekler ve peygamberlerden kendilerine benzeyen kardeşleri vardır. Ebû Bekir, melekler içinde af, şefkat ve merhametle inen Mikâîl gibidir. O, *"Rabbim! Onlar insanlardan birçoğunu şaşırttılar. Artık bunlar böyle kim bana uyarsa o bendendir, kim bana karşı gelirse, şüphesiz sen bağışlayansın, merhamet edensin."* (İbrâhîm, 14/36) diyen İbrâhîm el-Halîl gibidir. O, *"Eğer onlara azap edersen, onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen azîzsin, hakîmsin!"* (Mâide, 5/118) diyen Mesîh gibidir. Ömer ise, ceza ve nimetle inen Cebrâil gibidir. O, *"Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden tek kişi bırakma!"* (Nûh, 71/26) diyen Nûh gibidir. Yine O, *"Rabbimiz! Onların mallarını yok et ve kalplerini sık!"* (Yûnus, 10/88) diyen Mûsâ gibidir. Allah, bu dinde bazı kalpleri katılaştırır, onları taş gibi yapar. Bazı kalpleri de yumuşatır, onları da süt gibi yumuşak yapar."

[٦٢٢] يزيدك بيانا إنه عليه السلام قد نص على خلق كثير بالولاية والإمارة، فقال في غزاة مؤتة للجيش الذي أنفذه: أميركم زيد بن حارثة، فإن هلك فجعفر بن أبي طالب، فإن هلك فعبد الله بن رواحة. ومثل ذلك في الأمراء ولعلهم نحو ألف أمير، ما فيه نص بهذه الألفاظ التي يدعونها هؤلاء.

[٦٢٣] وقد استخلف أبو بكر عمر بن الخطاب، وعمر أهل الشورى، فليس فيهم من قال من كنت مولاه ففلان مولاه، وكذا سائر من عهد إلى أحد لم يذكر هذا اللفظ، وهم عرب وفصحاء، وفي دعوة الإسلام، وينتمون إلى رسول الله ويؤكدون عقودهم بكل ما يقدرون عليه مما هو مستعمل في اللغة والشريعة؛ وهم لا يعرفون هذا اللفظ في العقود، وإنما هذه فضائل لا مدخل لها في النصوص والوصايا والعقود.

[٦٢٤] وقد قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم في رجال كثير ما هو آكد وأشف من هذا وأوضح؛ ألا ترى إنه قال: «اقتدوا بالذين من بعدي: أبو بكر وعمر»، وقال عليه السلام: «هما كالملائكة والأنبياء» في قصة أسارى بدر، لما أشار عليه أبو بكر بالعفو عنهم واستبقائهم، وأشار عليه عمر بقتلهم واستئصالهم، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: إن لأبي بكر وعمر أخوة من الملائكة والنبيين تشبههما، فأبو بكر كميكائيل في الملائكة ينزل بالعفو والرأفة والرحمة، وهو كإبراهيم الخليل إذ يقول: ﴿فَمَنْ تَبِعَنِي فإنه مِنِّي وَمَنْ عَصانِي فإنك غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ «إبراهيم ٣٦»، وهو كالمسيح إذ يقول: ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فإنهم عِبادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فإنك أنت الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ «المائدة ١١٨». ومثل عمر مثل جبرائيل ينزل بالعقوبة والنقمة، ومثله في الأنبياء كنوح إذ يقول: ﴿رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الْأرض مِنَ الْكافِرِينَ دَيَّاراً﴾ «نوح ٢٦»، وكموسى إذ يقول: ﴿رَبَّنَا اطْمِسْ عَلى أموالِهِمْ وَأشدد عَلى قُلُوبِهِمْ﴾ «يونس ٨٨». وإن الله ليشدّ في هذا الدين قلوبا فيجعلها كالحجارة، ويلين فيه قلوبا فيجعلها ألين من اللبن.

[625] Resûlullah (s.a.), Hz. Osman'ı da Lût'a (a.s.) benzetmiştir. Çünkü Hz. Osman müslüman olduğu zaman Kureyş kendisine eziyet etmiş, o da dini uğruna eşi Rukiyye -ki o Resûlullah'ın (s.a.) kızıdır- ile birlikte Habeş diyarına hicret etti. Resûlullah (s.a.), onlara dua etti ve Osman'ı kucaklayarak şöyle dedi: "O, Lût'tan sonra dini için eşi ile birlikte ilk hicret eden kişidir."[127] Resûlullah (s.a.) şöyle demiştir: "Kim Kur'ân'ı, indiği gibi taze olarak dinlemek isterse, onu İbn Ümmi Abd'ten dinlesin." [128] Yine Resûlullah (s.a.), "Ben ümmetim için İbn Ümmi Abd'in razı olduğu şeye razı oldum ve İbn Ümmi Abd'in kerih gördüğü şeyi de kerih gördüm."[129]

[626] Resûlullah (s.a.), ensâr hakkında şöyle demiştir: "Siz, korku zamanında çoğalıyorsunuz ve isteme zamanında azalıyorsunuz." ; "İnsanlar bir yola ve vadiye yönelseler, ensâr da başka bir yol ve vadiye yönelse, ben kesinlikle ensârın yol ve vadisine yönelirim." [130] Yine Resûlullah (s.a.) şöyle demiştir: "Ensâr benim sırdaşım ve can yoldaşlarımdır."[131]; "Eğer hicret olmasaydı bile, ben ensârdan biri olurdum." [132]

[627] Resûlullah (s.a.), amcası Abbâs ve oğlunun [Abdullah'ın] faziletleri hakkında çok sözler söylemiştir. Resûlullah (s.a.), Mu'âz [b. Cebel], Abdurrahman [b. Avf], Ebû Ubeyde, muhâcirler ve ensârdan başkalarının fazileti hakkında çeşitli sözler söylemiştir. Bunlar, bilinen ve açık sözler olup bu hususta şüphe yoktur. O zaman onların [İmâmiyye'nin] iddiasına göre, bu faziletlerin de nasslar olması gerekir. Halbuki bu lafızlar, Arap lugatinde bilinen nassların hilâfındadır.

[628] Onlar [İmâmiyye] şöyle diyorlar: "Siz Arap değilsiniz ve Arapçayı bilmiyorsunuz. luğatını tam bilmiyorsunuz. Bu nedenle Resûlullah'ın (s.a.),"Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır." ve "Senin benim yanımdaki yerin, Hârûn'un Mûsâ yanındaki yeri gibidir." sözlerini anlamadınız."

---

127 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 1/90, 143

128 Ahmed b. Hanbel, 1/211, r. 35. İbn Ümmi Abd, Abdullah b. Mes'ud'un künyesidir.

129 *Müsnedü'l-Bezzâr*, 5/354, r. 1986.

130 Benzer lafızlarla Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr, 11; Meğâzî, 56

131 Benzer lafızlarla Muslim, Fedâilu's-Sahâbe, 43

132 Buhârî, Meğâzî, 56

[٦٢٥] وشبّه عثمان بلوط عليه السلام، فإنه لما أسلم آذته قريش، فهرب بدينه إلى أرض الحبشة ومعه أمرأته رقيّة بنت رسول الله صلّى الله عليه وسلم ودعهما رسول الله صلّى الله عليه وسلم وعانق عثمان وقال: «إنه لأول من هاجر بدينه مع أهله بعد لوط» ، وقال عليه السلام: «من أحب أن يسمع القرآن غضا كما أنزل فليسمعه من ابن أم عبد»، وقال عليه السلام: «رضيت لأمتي ما رضي لها ابن أم عبد، وكرهت لها ما كرهه ابن أم عبد».

[٦٢٦] وقال للأنصار: «أنكم لتكثرون عند الفزع وتقلون عند الطمع»، «ولو سلك الناس شعبا ووديا وسلكت الأنصار شعبا ووديا لسلكت شعب الأنصار ووديهم»، وقال: «الأنصار كرشي وعيبتي،[٦٦] ولولا الهجرة لكنت امرأ من الأنصار»

[٦٢٧] وقال في عمه العباس وفي تفضيله وتفضيل ولده الأقوال الكثيرة، وقال في معاذ، وفي عبد الرحمن، وأبي عبيدة، وغيرهم من المهاجرين والأنصار ما هو معروف مكشوف لا يشك فيه؛ فقد كان ينبغي على ما يدعي هؤلاء أن تكون هذه الفضائل نصوصا إذا كانت الألفاظ على خلاف ما يعرف منها في اللغة العربية.

[٦٢٨] وهؤلاء يقولون: أنتم لستم من العرب ولا تعرفون العربية، فلهذا ذهب عليكم أن قوله: من كنت مولاه فعلي مولاه، «وأنت مني بمنزلة هارون من موسى».

---

٦٦ في (ط) : كرستي وغيبتي.

[629] Biz de şöyle deriz: "Biz buna bir kere cevap verdik ve bunun, ne akılda, ne lugatte ve ne de şeriatte asla halife tayin etme mânasına gelmediğini açıkladık."

[630] Öte yandan bunlar, halife tayinini bildiren lafızlardan olsaydı, bunları Resûlullah'tan (s.a.) işiten topluluk, onun hakikatini ve kasdını anlarlardı. Onlardan sonra gelenler de -Arap olmasalar ve Arapça bilmeseler bile- bunu onların bildikleri gibi bilirlerdi. Çünkü bu ve benzeri durumlarda konunun mihveri, lafızlar değil mânalardır. Görmez misin ki Resûlullah (s.a.), davette bulunduğu ve 'Bütün insanlara Allah'ın resûlü olduğuna, kıyâmete kadar gelecek olan herkese Allah'ın hucceti olduğuna, kendisiyle birlikte ve kendisinden sonra bir huccet olmadığına, davet ettiği ve haram kıldığı şeylerin hepsine' dair nass getirdiği zaman, onun haberlerini işiten Araplar, Rûmlar, Farslar, Hintliler, Kıptîler, Ermenilerden her akıllı kişi, onun kasdını, amacını ve muradını anladı. Öyle ki bunlardan kimisi Arapçayı iyi biliyordu, kimisi de Arapça iyi bilmeyen, dili Arapçaya dönmeyen, Resûlullah'ın (s.a.) sözlerini telaffuz edemeyen ve haram kılınanlardan herhangi bir şeyi doğru bir şekilde telaffuz edemeyen kimselerdi. Ama bunların hepsi, müminlerden ve kâfirlerden bu daveti kendilerine ulaştıran kimselerin işaret dilleri sayesinde onun ne kastettiğini anladılar. Böylece bu iddiaların bâtıl olduğu görülmektedir.

[631] Resûlullah (s.a.), onların lugatte bilmedikleri bir söz söylediği ve onunla bir mânayı kastettiği zaman, maksadını ve muradını anlasınlar diye bunu onların lugatlerinde bildikleri şeye naklederdi. Görmez misin ki *el-vudû'* kelimesi, lugatte 'temizleme' demektir. Resûlullah bunu dört uzvun yıkanması için isim yaptı. Bu mâna, daha önce lugatlerinde bulunmamasına rağmen, onlar onun kastını anladılar. Meselâ *salât* kelimesi, lugatte "ittibâ' ve dua" demektir. Araplar, onun bundan başka mânasını bilmiyorlardı. Resûlullah (s.a.) bunu, "abdest aldıktan sonra kıbleye yönelerek rukû' ve sucûdda bulunma" için ismi yaptı. Bu mâna, daha önce lugatlerinde bulunmamasına rağmen, onlar onun kastını anladılar. Aynı şekilde *zekât* kelimesi, lugatte "malda fazlalaşma ve artış" için bir isimdi. Resûlullah (s.a.) bunu, "onların mallarından alınan şey" için isim yaptı. Onlar da onun maksadını anladılar. Kendilerinden sonra haberleri ulaşan kimseler de, onların anladıkları şeyi anladılar. Böylece anlaşılıyor ki -onların [İmâmiyye'nin] Resûlullah'tan (s.a.) rivayet ettikleri haberlerle- Resûlullah onların zannettikleri ve kastettikleri şeyi kastetmemiştir.

[٦٢٩] قلنا قد فرغنا من هذا مرة وبينا أن هذا ليس من ألفاظ الاستخلاف البتة، لا في عقل، ولا في لغة، ولا في شريعة.

[٦٣٠] وأيضا، فلو كان هذا من ألفاظ الاستخلاف لكان أولئك القوم الذين سمعوا هذا من رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد عرفوا صدقه وقصده، فكان من بعدهم يعرف ذلك كما عرفوا وان لم يكن من العرب ولا يعرف العربية، لأن مدار الأمر في ذلك وأشباهه على المعاني لا على الألفاظ. ألا ترى أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم لما دعا ونصّ: أني رسول الله إلى الناس كافة، وأنه حجة الله على كل ما يأتي إلى يوم القيامة، وأنه لا شيء معه ولا بعده، وجميع ما دعا إليه وحرمه من المحرمات، علم ذلك من قصده وما عناه وأراده كل عاقل سمع أخباره من العرب والروم والفرس والهند والقبط والأرمن، ممن يحسن العربية وممن لا يحسنها ولا يدور لسانه بها، ولا يحسن [التلفظ] بقول رسول الله، ولا يحسن التلفظ بشيء من المحرمات؛ كلّ قد عرف ذلك من قصده بإشارة الخرس الذين بلغتهم الدعوة من المؤمنين والكافرين. فيعلم بطلان هذه الدعاوى.

[٦٣١] بل لو تكلم صلّى الله عليه وسلم بما لا يعرفونه في اللغة، وقصد به معنى من المعاني، ونقلهم عما يعرفون في لغتهم لعرفوا قصده ومراده. ألا ترى أن الوضوء في اللغة إنما هو التنظيف، فجعله اسما لغسل هذه الأعضاء الأربعة فعرفوا قصده، وان لم يكن قبل ذلك في اللغة. والصلاة في اللغة: الاتباع والدعاء، لا يعرفون إلا هذا، فجعل صلّى الله عليه وسلم هذا اسما للتوجه إلى القبلة بعد الوضوء مع الركوع والسجود، فعرفوا قصده وإن لم يكن ذلك في لغتهم. وكذا الزكاة، إنما هي في اللغة اسم للزيادة والنماء في المال، فجعله اسما» لما يؤخذ من أموالهم، فعرفوا قصده، وعرف من بعدهم ممن بلغه خبرهم مثل ما عرفوا، فيعلم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما عنى بالأخبار التي يروونها عنه ما ظنوه وعنوه.

[632] Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib, insanları kendisine davet etti, insanlara kendisine itaati gerekli kıldı, kendisine muhalefet eden, kendisine katılmayan, kendisini sapıklıkla suçlayan ve ashâbından kendisinden ayrılan kimselerle mücadele etti. Fakat o, sadece Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a bîat eden kimselerin kendisine de bîat ettikleri için seçilmiş olduğunu ve kendisine itaatin vâcip olduğunu delil getirdi. O [Ali], kendisi için delil getirdi. Çocukları, taraftarları ve ehl-i beyti de onun hakkında delil getirdiler. O [Ali], Muâviye'ye mektuplar yazdı ve elçiler gönderdi. Sonra Şâm'a yöneldi. Şâm, Basra ve en-Nehr halkına delil getirdi. Fakat o [Ali] ve ashâbı, bir yazışmada, elçi göndermede veya şifahî konuşmada, sadece Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a bîat eden kimselerin ona da bîat ettiklerini, bu sebeple diğerlerine muhalefetin helâl olmadığı gibi ona [Ali'ye] de muhalefetin helâl olmadığını delil getirdiler. Bunlar, delilleri içinde onların [İmâmiyye'nin] zikrettikleri deliller ve haberler, "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır." ve "Senin benim yanımdaki yerin, Hârûn'un Mûsâ yanındaki yeri gibidir." şeklinde sözler zikretmemişlerdir.

[633] Eğer onlar [İmâmiyye], geçekten Hz. Ali'nin şîası/taraftarı olsalardı, onun takip ettiği yolu takip ederler ve onun izinden giderlerdi. Zira o [Ali], halifelik davasından, insanların kendisine muhalefet etmesinden, arkadaşlarının kendisini terk etmelerinden ve kendisini küfürle suçlamalarından -Ebû Bekir, Ömer, Osman, şûrâ ve Bedir ehli kimselerin çekmedikleri kadar- çok sıkıntı çekmişti. Ali, hepsi kıble ve namaz ehli olan, Kur'ân'a murâcaat eden, Resûlullah'ın (s.a.) hadislerini delil getiren ve onun hadislerinden huccet arayan bu kimselere karşı çok deliller getirdi. Ali, çocukları ve ehl-i beytinden kendisi hakkında delil getiren herhangi biri şöyle demeşitir: "Resûlullah (s.a.) benim hakkımda, "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır." ve "Senin benim yanımdaki yerin, Hârûn'un Mûsâ yanındaki yeri gibidir." dedi. Bunlar, benim halifeliğime delâlet eden nasslardır. Bu te'vil edilmesi gereken bir nassdır. Bunun bâtını halifelik demektir." O [Ali], ashâbı ve onun lehine delil getirenlerden hiçbiri şöyle de dememiştir: "Neden beni tekfîr edip dalâlette olmakla suçluyorsunuz? Halbuki Peygamber (s.a.) beni halife tayin etti, benim hakkımda nass getirdi, benim mâsum olduğuma, hata ve yanlış yapmayacağıma, dalâlete düşmeyeceğime ve benden Allah'a isyan sâdır olmayacağına şahitlik etti."

[٦٣٢] وقد دعا أمير المؤمنين علي بن أبي طالب إلى نفسه، وفرض على الناس طاعته، وابتلى بمن خالفه، وبمن قعد عنه، وبمن ضلله، وبمن ارتد عنه من أصحابه؛ فما احتج على مخالفيه إلا بالاختيار، وان طاعته قد وجبت لأنه قد بايعه الذين بايعوا أبا بكر، وعمر، وعثمان. وقد احتج لنفسه، واحتج عنه ولده وشيعته وأهل بيته، وكاتب معاوية وراسله. ثم صار إلى الشام، واحتج على أهل الشام وأهل البصرة وأهل النهر هو وأصحابه؛ فما احتجوا في مكاتبة ولا في مراسلة ولا في مشافهة، إلا بأنه قد بايعه الذين بايعوا أبا بكر وعمر وعثمان وأنه لا تحل مخالفته كما لم يحل مخالفتهم، ولا يذكرون في احتجاجهم كما يذكر هؤلاء من الآيات ولا من الأخبار، ولا قوله «من كنت مولاه فعلي مولاه»، ولا «أنت مني بمنزلة هارون من موسى»، مما يحتجون به.

[٦٣٣] فلو كانوا هؤلاء شيعته رضي الله عنه لسلكوا سبيله واقتفوا أثره؛ فقد بلي من هذا الأمر، ومن خلاف الناس عليه، ومن رجوع أصحابه عنه، ومن إكفارهم له، ما لم يبتل به أبو بكر، ولا عمر، ولا عثمان، ولا أحد من أهل الشورى والبدريين. وقد بالغ في إقامة الحجة عليهم وكلهم من أهل القبلة وأهل الصلاة وإلى القرآن يرجعون، وبأحاديث رسول الله صلّى الله عليه وسلم يحتجون، والحجة من قبله يطلبون؛ فما قال قط ولا ولده ولا من يحتج عنه من أهل بيته: إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد قال فيّ: «من كنت مولاه فعليّ مولاه» ولا «أنت مني بمنزلة هارون من موسى»، وهذا نص منه على استخلافي، وهذا شيء تأويله النص، وباطنه الاستخلاف. ولا قال هو ولا أحد من أصحابه ومن يحتج له: لم تكفرونني وتضللوني والنبي قد أستخلفني ونص عليّ وشهد بعصمتي، وأني لا أخطئ ولا أزل ولا أضلّ ولا يقع مني معصية لله.

[634] Hz. Ali, Allah'ın dini ve huccet hususunda en bilgili, en vukûflu, en basîretli ve en cesur kimse idi. Eğer bu hususta Resûlullah'tan (s.a.) en küçük bir işaret olsaydı,-kabul etsinler ya da etmesinler-mutlaka onu delil getirirdi ve açıklardı. Bu anlattıklarımız tam bir beyan ve en açık delildir.

[635] Bil ki onlar, İbnu'r-Râvendî zamanından beri, Resûlullah'ın (s.a.) te'vile imkân vermeyecek şekilde açık bir nass getirerek şöyle dediğini delil getirmektedirler: "*Ali b. Ebî Tâlib, benden sonra üzerinize halifemdir.*" Resûlullah (s.a.) onlara şöyle demiştir: "*Müminlerin emîrliğini ona verin!*" Halbuki Resûlullah (s.a.), Allah'ın kendisini elçi olarak gönderdiği günden vefat edinceye kadar Mekke'de ve Medine'de seferde ve memleketinde yıllar içinde yaklaşık yüz kadar farklı mekânda bulundu. O hâlde Resûlullah'ın onlarla, bu bilinen ve açık nass hakkında konuşmuş olması gerekir. Şu halde açık duruma ve açık delile sarılmak, bizim için de sizin için de, te'vile ihtimâli olan problemli ve karışık bir şeye sarılmaktan daha uygundur. Çünkü o zaman onlarla tartışma daha açık ve daha kısa olacaktır. Zira bu, Resûlullah'ın nübüvvetine nass getirmesi gibi olacaktır.

[636] Onlar, ilim sahibi ve tahsilli kimselerle bu açık nass konusunu konuşmaktan şiddetle kaçarlar. Eğer onlardan, "Bu konuyla ilgili açık nass hakkında konuşmam." diyen kimseyle karşılaşırsan, ona de ki: "Eğer onun hakkında konuşmazsan, öyleyse onun bâtıl olduğunu, onu iddia edenlerin ve nakledenlerin yalan söylediklerini kabul et!" Eğer "Kabul etmem!" derse, ona şöyle denilir: "Bunun hak ve doğru olma ihtimali vardır, o zaman bizi buna ikna etmen gerekir. Ya da yalan ve bâtıl olma ihtimali vardır, o zaman da bundan teberrî etmen ve bunu delil getiren kimseyi hatalı sayman gerekir." Eğer "Bu şekilde yaparım." derse, ona şöyle denilir: "Bu, büyük ümmetlerin iddia ettiği bir şeydir. Onlar, bunu ve nakledeni bildiklerini iddia ettiler." Eğer o, "Onlar, böyle iddia ediyorlar. Ama onu onlardan biri uydurmuş ve onlara, 'Bunu Peygamber (s.a.) söyledi ve ondan birçok millet nakletti. Bunun bir aslı yoksa da, onun hakkında hüsnüzan besleyin ve onu tasdik edin' demiştir." derse, ona şöyle denilir: "İşte senin delil getirdiğin âyetler ve hadisler hakkında iddia ettiğin te'vil de böyledir. Bununla ne Resûlullah (s.a.) ne de Emîru'l-mü'minîn, senin kastettiğin ve inandığın şeyi murad etmedi. Bunlar sadece faziletlerdir.

[٦٣٤] وهو رضي الله عنه أعلم بدين الله وبالحجة، وأفقه وأبصر وأشجع، فلو كان لذلك أدنى إشارة من رسول الله صلّى الله عليه وسلم لاحتج بها وبيّنها قبلوا ذلك منه أو لم يقبلوا. وفي هذا أتم بيان وأوضح حجة.

[٦٣٥] وأعلم، أن هؤلاء يحتجون مذ زمن ابن الراوندي: أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم نص عليه نصا مكشوفا لا يحتمل التأويل، فقال: عليّ بن أبي طالب الخليفة عليكم من بعدي، وقال لهم: «سلموا عليه بأمرة المؤمنين»، وأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قام فيه في مقام بعد مقام، وفي عام بعد عام، نحو مائة مقام مذ بعثه الله بمكة والمدينة، والسفر والحضر، إلى أن توفاه الله؛ فينبغي أن لا تكلمهم إلا في هذا النص المكشوف المعروف، وتقول لهم، المصير إلى الأمر المكشوف والحجة الواضحة أولى بنا وبكم من المصير إلى المشكل الملتبس الذي يحتمل التأويل، فإن الكلام عليهم حينئذ يكون أوضح وأقصر؛ فيجري هذا مثل نصه عليه السلام على النبوة.

[٦٣٦] وهم يفرّون شديدا من هذا النص المكشوف مع من يعلم ويحصل، فإن ابتليت منهم بمن يقول: لا أتكلم في النص المكشوف بهذا، فقل له: إن كنت لا تتكلم فيه فسلم لنا بطلانه وكذب من ادعاه وادّعى نقله. فإن قال: لا أسلم، قيل له: ليس يخلو من أن يكون حقا وصدقا فينبغي أن تصير بنا إليه، أو كذبا وباطلا فينبغي أن تتبرأ منه وتخطئ من احتج به. فإن قال: كذلك أفعل، قيل له: فهذا شيء قد ادّعته أمم عظيمة، وادّعت معرفته ونقله. فإن قال: هم كذاك يدّعون، وإنما وضعه لهم واحد من الناس وقال لهم: إن هذا قد قاله النبي صلّى الله عليه وسلم ونقلته عنه الأمم فأحسنوا به الظن وصدّقوه وإن كان لا أصل له. قيل له: وكذلك ما تدعيه أنت من التأويل في الآيات والأحاديث التي تحتج بها، ما أراد رسول الله صلّى الله عليه وسلم ولا أمير المؤمنين بها ما تعنيه أنت وتعتقده، وإنما هي فضائل،

Fakat Hişâm b. el-Hakem bunların 'nass' olduklarını ve Peygamber'in (s.a.) bunlarla hilâfet kastettiğini söylemiştir. Böylece bir grup onun hakkında hüsnüzanda bulunmuş ve onun bu görüşünü kabul etmişlerdir. Onlar ve onlardan kabul edenler de, bunu Resûlullah'tan (s.a.) nakletmişlerdir. Halbuki Resûlullah'tan nakledilen ve yazılan bir şey yoktur. Fakat onlar, inançlarını 'nass', iddialarının 'nakil' diye isimlendiren bir topluluktur."

[637] Nitekim yahudiler de, Mûsâ'nın (a.s.), şeriatinin ebedî olacağına dair nass getirdiğini iddia etmektedirler. Yine yahudiler ve hıristiyanlar çarmıhı [Îsâ'nın çarmıha gerildiğini] iddia ediyorlar. Özellikle hıristiyanlar, onun [Mesîh'in] kabrinden kalkıp kırk gün kendileriyle beraber kaldığını, göğe çıktığını iddia etmektedirler. Onlar, bunları rivayet ediyorlar. Hıristiyanların iddiasına göre Harranlı Helena, Mesîh'in asıldığı ağacın yanına gitti. Onun yanında başka ağaçlar da vardı. Bu yüzden Helena, onu tanıyamadı ve karıştırdı. Bunu oradan geçen bir cenaze üzerinde test etti. Çarmıha gerilenlerin ağaçlarını tek tek cenaze üzerinde denedi. Cenaze, son çarmıhta ayağa kalktı. Onlar, "O [Helena], Mesîh'in asıldığı ağacı bildi" dediler. Onlar, "Bunu, Beytu'l-Makdis'teki yahudiler ve Rûmlardan pek çok milletin gördüğünü, ancak yahudilerin bunu gizlediklerini" söylediler. Onlar bu güne, 'haç bayramı' adını vermişlerdir. Hıristiyanlar, Mesîh'in (a.s.) kabrinden kalktığı güne de 'selâmet bayramı' demektedirler. Onların, buna benzer bayramları çoktur ve bunların hiçbirinin aslı yoktur. Bunlar, birileri tarafından uydurulmuş ve onlar da tıpkı Râfıza'nın Hz. Ali hakkındaki nass iddiası gibi bunları hüsnüzan ile karşılamışlardır.

[638] Hişâm b. el-Hakem, bu durumu itiraf ederek şöyle demiştir: "Ben, ilk dönemdeki Şiîleri gördüm. Onlar, Ebû Bekir; Ömer ve Osman'ı dost ediniyorlar ve onları tasvip ediyorlardı."

[639] Onlar şöyle diyorlar: "Onun [Ali'nin] hakkını ve makamını gasbedenler onlar [Ebû Bekir, Ömer ve Osman] değil, Kur'ân'ın rezilliklerini açıkladığı münafıklardır. Bunlar, Ali'den sonra kendilerinden imâmete layık olan biri bulunmadığını gördükleri zaman, onun makamını gasbettiler."

[640] Hişâm b. el-Hakem, onlardan bazılarının, "Münafıklar, vasînin Ali b. Ebî Tâlib olduğunu görünce, onu yerinden ettiler. Kendileri imkân bulup makamından edinceye kadar Ebû Bekir'i onun önüne geçirdiler." dediklerini söylemektedir.

ولكن هشام بن الحكم قال هي نصوص والنبي صلّى الله عليه وسلم أراد بها الاستخلاف؛ فأحسن به قوم الظنّ فقبلوا ذلك منه واعتدوه وادّعوا أنهم ومن قبلهم قد نقل ذلك عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وليس هناك شيء ينقل ولا يكتب، ولكنهم قوم سمّوا اعتقادهم نصا ودعواهم نقلا.

٥ [٦٣٧] كما يدّعي اليهود أن موسى عليه السلام نصّ لهم على تأييد شريعته؛ وكما يدعون هم والنصارى من الصلب وكما يدعي النصارى خاصة قيامه من قبره وأنه عليه السلام أقام معهم أربعين يوما ثم صعد إلى السماء وهم يرونه؛ وكما ادعوا أن هيلانة الحرانية وقع إليها [الخشبة] التي صلب عليها المسيح مع خشب غيرها فلم تعرفها وأشكلت عليها فامتحنت ذلك بجنازة مرت بها،

١٠ فجعلت تضع عليها خشبة بعد أخرى من خشب المصلين، فلم يقم الميت إلا باخر خشبة، قالوا: فعلمت إنها هي الخشبة التي صلب عليها المسيح. فقالوا: وقد شهد هذا الأمم الكثيرة ببيت المقدس من اليهود والروم غير أن اليهود كتموا ذلك، ويسمّون هذا اليوم: عيد الصليب؛ ويوم قيام المسيح من قبره بزعمهم عيد السلامة. ولهم مثل ذلك كثير، وهذا أمر لا أصل له، وإنما هو موضوع لهم

١٥ أحسنوا به الظن كما أصاب هؤلاء الرافضة من أصحاب النص.

[٦٣٨] على أن هشام بن الحكم قد أقر بذلك فقال: قد أدركت الشيعة في الصدر الأول وهم يتولون أبا بكر وعمر وعثمان ويصوبونهم.

[٦٣٩] ويقولون: هؤلاء ما دفعوا أمير المؤمنين عن حقه ومقامه، وإنما دفعه المنافقون الذين كان القرآن يهتف بهم فنظر هؤلاء فإذا ليس أحد أحق بالإمامة

٢٠ بعد علي منهم، فقاموا ذلك المقام بحق.

[٦٤٠] وقال هشام بن الحكم: ومنهم من قال: لما رأى الوصيّ عليّ بن أبي طالب المنافقين قد أزالوه عن موضعه، قدّم أبا بكر واستخلفه ليكون بمكانه إلى أن يتمكن فيزيله.

[641] Hişâm şöyle demiştir: "Bunların hepsi, Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensârdan teberrî etme hususunda kokutmaya sevk eden yutturmalar ve uydurmalardır. Eğer onlar [Şiîler] de onları benim tanıdığım gibi tanısalardı, derhal onlardan teberrî ederlerdi." İbnu'r-Râvendî de, muhâcirler ve ensârdan berî olma hususunda Râfıza'nın görüşünü destekleyen *el-İmâme* adlı kitabında, bunu Hişâm'dan naklederek zikretmiştir. Bu, hasmın itiraf ettiği bir durumdur. İtiraf etmediği daha neler vardır? Zaten o itiraf etmese de, biz bunun bu şekilde olduğunu biliyorduk.

[642] Hişâm, Abbâsîler döneminde yaşamış ve Hârûn er-Reşîd'in halifeliği döneminde ölmüştür. Böylece nass iddia edenin ve Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensâra insanları tahrik edenin Hişâm b. el-Hakem olduğunu öğrenmiş bulunuyorsun. Hişâm, bunu ilk ortaya atan ve uyduran kişidir. Ondan önce hiç kimse nass ve halifelik iddia etmemiştir.

[643] Hişâm kıble ehli olsaydı bile, onun ve onunla birlikte olan yüz bin kişinin iddiası huccet olmazdı. O, kıble ehlinden olmadığı ve peygamberlere düşmanlığı ile bilindiği hâlde, nasıl huccet olsun? Hişâm, tanıştığı ve arkadaşı olan Deysâniyye'nin kurucusu Ebû Şâkir ed-Deysânî ile birlikte tutuklandı. Bunun üzerine Şîa'dan olduğunu iddia etti. Hâşimoğulları taraftarı olduğunu söyleyince, el-Mehdî'nin adamlarından biri onu kurtardı. Onu ve Ebû Şâkir'i asmadı.

[644] Âlimler, makâlât [mezhepler tarihi] kitaplarında Deysâniyye mezhebini anlatmışlardır. Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî, *el-Ârâ' ve'd-Diyânât* adlı eserinde, "Allah, hareket eden cisim ve nurdur." şeklindeki görüşünü tenkit ederken ondan bahsetmiştir. El-Hasan onun için şöyle demiştir: "Bu, Mâneviyye'nin [Maniheizm'in] görüşüdür. Onlarla aynı görüşte olmaktan Allah'a sığınırız." Bizim burada Hasan b. Mûsâ'yı zikretmemizin nedeni, Râfıza'dan olmasıdır. Ebû Îsâ el-Verrâk, İbnu'r-Râvendî ve Ebû Sehl b. Nevbaht da Hişâm b. el-Hakem'den nakilde bulunmuşlardır.

[645] Hişâm'ın,"Emîru'l-mü'minîn'i makamından edenler münafıklardır." sözünü naklettiği Şiîler de yanılmışlardır. Çünkü biz, bu hususta Resûlullah'ın (s.a.) bir nass getirmediğini açıkladık. Dolayısıyla insanlardan birinin onu makamından etmesi söz konusu değildir.

[٦٤١] قال هشام: وهذا كله تلزيق وتلفيق دعاهم إليه الجبن من الإقدام على التبرئ من أبي بكر وعمر وعثمان والمهاجرين والأنصار ولو عرفوهم كما عرفتهم أنا لأقدموا على البراءة منهم. وقد ذكر هذا أيضا ابن الراوندي في كتابه «الإمامة» الذي نصر فيه قول الرافضة في البراءة من المهاجرين والأنصار وحكاه عن هشام. فهذا ما أقرّ به الخصم فكيف ما لم يقر به؛ ولو لم يقر به لعلمنا أن الأمر كذلك.

[٦٤٢] وهشام إنما كان في أيام بني العباس وهلك في دولة هارون الرشيد، لتعلم أن الذي ادّعى النص وجرّأ الناس على شتم أبي بكر وعمر وعثمان والمهاجرين والأنصار هشام بن الحكم، وهو ابتدأه ووضعه، وما ادعى هذا النص والاستخلاف أحد قبله.

[٦٤٣] ولو كان هشام من أهل القبلة، لما كان دعواه ودعوى مائة ألف معه مثله حجة، فكيف به وليس من أهل القبلة، وهو معروف بعداوة الأنبياء، وقد أخذ مع أبي شاكر الديصاني صاحب الديصانية وكان معروفا به وبصحبته، فادعى إنه من الشيعة، فخلصه بعض أصحاب المهدي حين ادعى إنه يتشيع لبني هاشم فلم يصلبه مع أبي شاكر.

[٦٤٤] وقد ذكره العلماء بالمقالات بمذهب الديصانية، وذكره الحسن بن موسى النوبختي في كتابه «في الآراء والديانات» حين نقض عليه مذهبه في ان الله جسم ونور يتحرك؛ فقال له الحسن: هذا مذهب المانوية نعوذ بالله من موافقتهم. وإنما ذكرنا الحسن بن موسى، لأنه من الرافضة. قد حكى عن هشام أيضا أبو عيسى الوراق، وابن الراوندي، وأبو سهل بن نوبخت، وهؤلاء كلهم رافضة.

[٦٤٥] والذين حكى هشام عنهم من الشيعة أن المنافقين أزالوا أمير المؤمنين عن مقامه، فقد غلطوا أيضا، فإنه قد بيّنا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما كان منه نص في ذلك فيزيله أحد من الناس.

[646] Öte yandan Resûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra üstünlük münafıklarda değil,-Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetine inanan, onu tasdik eden, nasslarını uygulayan, şeriatini ihyâ eden, dostlarını azîz ve düşmanlarını zelil kılan- Bedir ehli, muhâcirler ve ensârdaydı. Onlar, irtidad eden Arapları İslâm'a geri çevirdiler. Resûlullah'ın (s.a.) Fars, Rûm, Hint, Türk ve müşriklerden oluşan düşmanlarıyla savaşarak onları İslâm'a soktular ve topraklarını İslâm topraklarına kattılar. Ancak ilmi ve tahsili olmayan kimse, üstünlüğün münafıklarda olduğunu iddia edebilir.

[647] Hişâm şöyle diyordu: "Ömrüme yemin olsun ki Ali b. Ebî Tâlib, imâm hususunda Peygamber'in (s.a.) nassını ve onun ümmete bunu vasiyetini hüccet yapmadı. Bu hususla ilgili tavsiyesini dile getirmiştir. Çünkü o, muhâcirler ve ensârdan korktuğu için bunu gizledi. Bu yüzden dilini tuttu ve sustu."

[648] Ona şöyle cevap verilir: "Biz buna cevap verdik ve bu hususta bir nass ve vasiyet bulunmadığını, dolayısıyla gizlenecek ve nakledilecek bir şey olmadığını beyan ettik."

[649] Ayrıca Emîru'l-mü'minîn susmadı ve dilini tutmadı. Bilakis seçimi kabul etti, bunu ızhâr etti ve kendisine muhalefet edenlere bunu delil getirerek şöyle dedi: "Bana ve imâmetime itaat etmek vâciptir. Çünkü bana Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a bîat eden hicret diyarının sakinleri bana da bîat ettiler. Dolayısıyla onlara itaat vâcip olduğu gibi, bana ve imâmetime de itaat vâciptir. Onlara muhalefet etmek haram olduğu gibi, bana muhalefet etmek de haramdır." O [Ali], bunu tekrar etmiş, hutbelerinde ve mektuplarında açıklamış ve bunu huccet yapmıştır. O, ne zaman susmuş ve dilini tutmuştur?

[650] Ayrıca Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin yönetim tarzı, haklı olan bir kimsenin korkacağı bir yönetim tarzı değildi. Başkası bir yana, zımmî dul bir kadın olsa bile korkmazdı. Görmez misin ki ensâr, Sa'd b. Ubâde, el-Abbâs, Benû Hâşim, Ebû Süfyân ve Benû Abdi Menâf ile imâmet konusunda istedikleri şekilde konuştular. Onlar, Ebû Bekir ile konuştular, delil getirinceye kadar ona karşı çıktılar ve Üsâme b. Zeyd ordusunun gönderilmesi konusunda ona itiraz ettiler ve ona şöyle dediler: "Şu vakitte Rûmlardan korkmamız gerekmez. Şu vakitte onlarla savaşmak zorunda değiliz. Çünkü Araplar irtidad ettiler ve bizi kuşattılar. Bu orduyu bırak, bizimle kalsın."

[٦٤٦] وأيضا، فإن الغلبة بعد موت رسول الله صلّى الله عليه وسلم لم تكن للمنافقين وإنما كانت للبدريين والمهاجرين والأنصار، الذين يعتقدون نبوته صلى الله عليه، وصدقه، وإقامة نصوصه، وإحياء شريعته، وإذلال عدوه، وإعزاز وليّه، وهم الذين ردّوا إلى الإسلام من ارتد من العرب، وغزوا من أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم ملوك الفرس والروم والهند والترك وسائر الأمم المشركين وأدخلوهم في دينه وأدخلوا بلدانهم في ممالكه صلّى الله عليه وسلم، وإنما يدّعي أن الغلبة كانت للمنافقين من لا علم له ولا تحصيل عنده.

[٦٤٧] وكان هشام يقول: لعمري إن عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه ما احتج في إمامته بنصّ النبي صلّى الله عليه وسلم ولا بوصيته في الأمة إليه، وأنه كتم ذلك خوفا من المهاجرين والأنصار، فأمسك وسكت.

[٦٤٨] قيل له: قد فرغنا من هذا، وبينا أن ليس هناك نص ولا وصية ولا شيء يكتم ولا ينقل.

[٦٤٩] وأيضا، فإن أمير المؤمنين ما سكت ولا أمسك، بل تدين بالاختيار وأظهره وجعله الحجة على من خالفه وقال: وجبت طاعتي وإمامتي لأنه بايعني أهل دار الهجرة الذين بايعوا أبا بكر وعمر وعثمان، فوجبت طاعتي وإمامتي كما وجبت طاعتهم، وحرمت مخالفتي كما حرمت مخالفتهم، وأعاد هذا وأبداه في خطبه وكتبه وجعله الحجة؛ فمتى سكت وأمسك.

[٦٥٠] وأيضا، فلم يكن سلطان أبي بكن وعمر وعثمان وعليّ سلطانا يخاف فيه محقق ولو كانت امرأة أرملة ذمية، فضلا عن غيرها. ألا ترى أن الأنصار قد تكلموا مع سعد بن عبادة والعباس وبني هاشم وأبي سفيان وبني عبد مناف في الإمامية بما أرادوا، وكلموا أبا بكر ونابذوه إلى أن أقام الحجة. وعارضوه في إنفاذ جيش أسامة بن زيد وقالوا له: ليس علينا في هذا الوقت من الروم خوف، ولا حاجة بنا إلى غزوهم في هذا الوقت والعرب قد ارتدت وأحاطت بنا، فدع هذا الجيش يكون لنا،

Ebû Bekir (r.a.) onlara şöyle dedi: "Resûlullah, "Üsâme ordusunu yola çıkarın" diye vahiy indiğini söylüyor. Biz bunu kendi görüşümüz olarak söylemiyoruz." Başka bir grup da şöyle dedi: "Onun yerine başka bir komutan tayin et. Çünkü o çok gençtir ve ordusunda yaşlılar ve tecrübeliler var." Ebû Bekir şöyle dedi: "Onu Resûlullah (s.a.) komutan tayin etsin, ben görevden alayım, öyle mi? Bu doğru değildir."

[651] Zekâtı vermeyi reddeden kimseler muhâcirlere müracaat ederek şöyle dediler: "Resûlullah'ın (s.a.) halifesine söyleyin, bizi zekât vermekten muaf tutsun. Biz namaz kılacağız ve sizinle cihada katılacağız. Eğer böyle yapmazsa, düşmana katılıp size karşı savaşırız." Muhâcirler, Ebû Bekir'e gittiler ve onların bu teklifini kabul etmesini istediler. Ebû Bekir, "Bunu yapmayacağım. Zira bu, bana da size de helâl değildir." dedi. Muhâcirler de şöyle dediler: "Biz azınlıktayız. Araplar irtidad ettiler. Biz, kiminle savaşıp kimi bırakalım? Bütün insanlarla savaşmaya gücümüz yetmez. Bu fitne ortadan kalkıncaya kadar onların teklifini kabul et. Çünkü biz Medine'den ve Resûlullah'ın (s.a.) Medine'deki ağırlıkları [ailesi ve yakınları] ve kendi ağırlıklarımız hakkında korkuyoruz." Ebû Bekir şöyle dedi: "Ben tek başıma kalsam da, bunu yapmayacağım. Eğer ben sizin görüşünüzü kabul edersem, İslâm'ı halka halka çözmüş olurum. Ey insanlar! Allah'ın elçisi Peygamberiniz (s.a.) vefat etti, sayınız azaldı ve düşmanınız çoğaldı diye, şeytan bunu sizin aklınıza sokuyor! Vallahi, müşrikler hoşlanmasalar da, Allah dinini, bütün dinlere galip kılacaktır ve size va'dettiği gibi sizi yeryüzüne halife kılacaktır." Ebû Bekir, sonra Allah'ın şu âyetlerini okudu: *O [Allah], Resûlü'nü hidâyetle ve hak dinle gönderdi ki müşrikler hoşlanmasa da onu bütün dinlerin üstüne çıkarsın* (Tevbe, 9/33; Saff, 61/9); *"Sizden, iman edip sâlih amel işleyenlere Allah şöyle va'd buyurdu: Onlardan öncekileri nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine sağlamlaştıracak ve korkuların ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir. Onlar hep bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar* (Nur, 24/55); *Nice az bir topluluk çok bir topluluğa Allah'ın izni ile galip gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir* (Bakara, 2/249).

فقال لهم أبو بكر رضي الله عنه: إن رسول صلّى الله عليه وسلم يقول والوحي ينزل عليه: أنفذوا جيش أسامة ونقول نحن لا نرى ذلك، برأينا؛ فقال له قوم: فأقم على جيشه أميرا مكانه أحسن منه فإنه حدث وفي جيشه المشيخة والكهول، فقال: أيوليه رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأنزعه أنا، لا يحل هذا.

[٦٥١] ولما جاء الذين منعوا الزكاة ونزلوا على المهاجرين وقالوا لهم: قولوا لخليفة رسول الله صلّى الله عليه وسلم يعفينا من الزكاة فإنا نقيم الصلاة ونجاهد معكم، فإن لم يفعل صرنا مع العدو وحاربناكم. فمشوا إلى أبي بكر رضي الله عنه، وسألوه أن يقبل ذلك منهم، فقال: لا أفعل، ولا يحل لي هذا ولا لكم، قالوا: فنحن في قلة والعرب قد ارتدت، فمن نقاتل ومن ندع؟ لا طاقة لنا بقتال الناس كلهم، فاقبل منهم إلى أن تنكشف هذه الفتن فإنا قد خفنا على المدينة وعلى أثقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأثقالنا، فقال: ما كنت لأفعل ولو بقيت وحدي، إني إن قبلت رأيكم نقضت الإسلام عروة فعروة. أيها الناس، إن مات رسول الله نبيكم صلّى الله عليه وسلم، وكثر عدوكم، وقل عددكم، ركب الشيطان هذه منكم؛ والله ليظهرنّ الله دينه على الدين كله ولو كره المشركون، وليستخلفنكم في الأرض كما وعدكم، وتلا قوله عز وجل: ﴿هُوَ الَّذِي أرسل رَسُولَهُ بِالْهُدى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ «التوبة ٣٣» وقوله: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأرض كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ، وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضى لَهُمْ، وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً، يَعْبُدُونَنِي لا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئاً﴾ «النور ٥٥» وقوله: ﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ، وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ «البقرة ٢٤٩» .

[652] Onlar [sahâbe],Ebû Bekir'e şöyle dediler: "Onlar, *lâ ilâhe illallah* [Allah'tan başka ilâh yoktur] dedikleri halde, onlarla savaşacak ve onları öldürecek misin?" Ebû Bekir şöyle dedi: "Onların bu sözü makbul değildir. Çünkü onlar, zekât vermeyi reddediyorlar." Onlar [sahâbe] şöyle dediler: "Sen, şimdi ibn lebûn [iki yaşında deve], hukka [dört yaşında deve] ve koyun için onları mı öldüreceksin. Halbuki Resûlulllâh, '*Ben insanlarla, lâ ilâhe illallah [Allah'tan başka ilâh yoktur] diyene kadar savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri zaman, benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar*' demiştir." Ebû Bekir şöyle cevap verdi: "Bu hadiste, illâ bi hakkihâ [ancak hakkı ile] ifadesi bulunmaktadır. Zekât da onun hakkındandır." Bu konuda, aralarında geçen konuşmalar uzundur. Ebû Bekir delil getirince, sahâbe onun görüşünü kabul ettiler.

[653] Fetihler çoğalıp her taraftan mallar gelince, Ebû Bekir insanları eşit tuttu. Buna itiraz ettiler ve şöyle dediler: "Sen, daha önce İslâm'a girmiş olanları, ensârı ve muhâcirleri, şimdi İslâm'a girenlerle eşit tuttun." Ebû Bekir şöyle dedi: "Onlar, Allah (c.c.) için çalıştılar, ecirleri Allah'a aittir. Dünya malı, insanı açgözlü yapar. Ey ensâr topluluğu! Vallahi, şöyle diyebilirdiniz: 'Kovuldunuz, sizi barındırdık. Yardımsız bırakıldınız, size yardım ettik. Fakirdiniz, sizi nefsimize tercih ettik. Ben, bizim ile sizin durumunuzu Tufeyl el-Ğanevî'nin şu şiirindeki gibi görüyorum:

> *"Yürüyenler arasında ayağımız kaydığı zaman, Allah bizi Ca'fer'le mükâfatlandırdı. Onlar bizi bıktırmak istemediler, ama annemiz bile olsaydı bizim yaptıklarımızla karşılaşsaydı bıkardı; şanslı olan zengindir fakat hem zengin olan hem fakir olan için mallar taksim edilmiştir ve herkes sığındığı odalarında gölgelenmektedir."*

[654] Resûlullah'ın (s.a.) kızı Fâtıma (r.anha), Ebû Bekir'e bir elçi göndererek şöyle dedi: "Sana ne oluyor Resûlullah'ın halifesi! Yerimize sen mi mirasçı oldun?" Ebû Bekir, "Ben mirasçı olmadım." dedi. Fâtıma şöyle dedi: "Öyleyse bizim Hayber mallarından ve Fedek'ten payımız nerede?" Ebû Bekir, şöyle cevap verdi: "Ben, Resûlullah'ın (s.a.) şöyle dediğini işittim: '*Bu mal, Muhammed hayatta olduğu sürece onun ve ailesinindir. Ben vefat ettiğim zaman, bu mal benden sonraki emîr sahibine geçer.*' Eğer senin yanında Resûlullah'tan (s.a.) bir ahid varsa, senin sözünü kabul ederim. Vallahi, bu konuda senden başka da şahit istemiyorum."

[٦٥٢] وقالوا له: أفتقاتلهم وتقتلهم وقد قالوا: لا إله إلا الله؟ قال: إنها غير مقبولة منهم لأنهم منعوا الزكاة؛ قالوا: فتقتلهم على ابن لبون وعلى الحقة والشاة وقد قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا: لا إله إلا الله، فإذا قالوها عصموا مني دماءهم وأموالهم» فقال أبو بكر فإن فيه: إلا بحقها، وهذا من حقها. فطال ما بينهم في ذلك، فحين أقام الحجة صاروا إلى قوله.

[٦٥٣] ولما فتح الفتوح وأتته الأموال من كل وجه سوى بين الناس في العطاء، فعارضوه في ذلك، وقالوا: سويت بين من أسلم الآن وبين من سبق وبين من نصر وهاجر، فقال: هؤلاء عمال الله وأجورهم على الله، وإنما الدنيا بلاغ؛ والله لو شئتم معشر الأنصار أن تقولوا: طردتم فأويناكم وخذلتم فنصرناكم وأفقرتم فواسيناكم، واني لأجد مثلنا ومثلكم في قول طفيل الغنوي:

جزى الله عنا جعفرا حين أشرفت[٦٧] ... بنا نعلنا[٦٨] في الواطئين فزلَّتِ

أبوا أن يملُّونا[٦٩] ولو أن أُمَّنا ... تلاقي الذي يلقون منا لَمَلَّتِ

فذو الحظ موفور وكلٌ مقسَّمٌ ... لدى حجرات أثفات[٧٠] وأَظَلَّتِ[٧١]

[٦٥٤] وراسلته فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وعليها وقالت: ما بالك خليفة رسول الله ورثت رسول الله دوننا، فقال: ما ورثته، قالت: فأين نصيبنا من أمواله بخيبر وفدك، فقال: إني سمعت رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول: «هذا المال لمحمد وآله حياته، فإذا مت فهو إلى والي الأمر بعدي، فإن كان معك من رسول الله صلّى الله عليه وسلم عهد صرت إلى قولك؛ والله ما أريد شاهدا معك غيرك.

---

٦٧ في (ط) شرفت
٦٨ في (ط) فعلنا
٦٩ في (ط) يحلونا
٧٠ كذا وردت بالأصل، وقد وردت في عدة مصادر «أدفأت/أرفأت» أنظر مثلا الأغاني ٣٦٥/١٥
٧١ في (ط) أظلت

Elçi tekrar Ebû Bekir'e gelerek şöyle dedi: "Fâtıma, sana şöyle diyor: Vallahi, benim yanımda Resûlullah'tan bir ahid yoktur. Fakat Resûlullah (s.a.) bir gün bizim yanımıza girerken şu âyeti okuyordu: *Allah'ın, o belde halkından alıp Resûlü'ne verdiği ganimetler Allah'a, Resûlü'ne Resûlü'nün yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış onlara aittir. Ta ki o servet, içindeki zenginlerin elinde biriken bir güç haline gelmesin* (Haşr, 59/7). Bunun üzerine Resûlullah, "*Ey Âl-i Muhammed! Zenginlikle müjdelenin!*" buyurdu." Ebû Bekir şöyle dedi: "Zenginlik sizde ise, zenginlik size aittir." Sonra Ebû Bekir, Fâtıma'ya giderek ona Resûlullah'tan bir ahid olup olmadığını sordu. Fâtıma şöyle dedi: "Benim yanımda söylediğimden başka bir şey yok!" Ebû Bekir şöyle dedi: "Ben, bir kişinin sözüyle Resûlullah'tan işittiğim şeyden vazgeçecek değilim." Bu hususta el-Abbâs da Ebû Bekir ile konuştu, Ebû Bekir ondan da delil istedi. Ebû Bekir, ona Resûlullah'tan (s.a.) işittiği sözü hatırlatarak şöyle dedi: "Ben, bu malı Resûlullah'ın (s.a.) sarf ettiği yerlere harcayacağım." Nitekim Ebû Bekir, bu malları Ali b. Ebû Tâlib'e gönderdi ve ona şöyle dedi: "Onlar hakkında Resûlullah'ın (s.a.) yaptığını yap!" Hilâfet, Osman'dan sonra kendisine geçtiği zaman da Emîru'l-mü'minîn bu şekilde yapmıştır. Bu, dört halifenin, bütün sahâbenin ve onlardan sonra tâbiûnun yaptığı şeydir. Bunu bil!

[655] Ebû Bekir, Ömer'i halife tayin etme hususunda kendileriyle istişarede bulunduğu zaman da ona karşı çıktılar. Bir grup ona şöyle dedi: "Ömer, senden sonra en hayırlı kişidir. Ancak onda sertlik var ve o kırar geçirir. İnsanlar arasında dul, zayıf ve ihtiyaç sahipleri bulunmaktadır. Bize, kucaklayıcılık bakımından daha yumuşak birini halife yap ki insanlar isteklerini arz edebilsinler ve kendisine müracaat edebilsinler." Hz. Ömer, bunları işitiyor ve öğreniyordu. Nihayet Hz. Ebû Bekir onlara şöyle dedi: "Ömer'i size halife tayin ediyorum. Çünkü o, sizin en kuvvetliniz, en faydalınız ve en mukâvemetlinizdir. Şâhidim Allah'tır ki sadece bunu istedim. Yöneticilerinizden zülüm yapanlar olursa, hüsrana uğrayacaktır. Ömer, benim oğlum ve akrabam değildir. Ben, sizin için en hayırlısını istedim. Ben onu takip ettim: Ben sertleştiğim zaman o bana yumuşaklığı ve ben yumuşadığım zaman o sertleşmeyi gösterdi. O, başınıza geçtiği zaman gerektiği yerde yumuşar ve gerektiği yerde sertleşir." Sonra Ebû Bekir, "Ömer, öğrenmeye karşı kibir göstermez." dedi. Ebû Bekir onlara delil getirince, bunu kabul ettiler ve razı oldular. O [Ebû Bekir], bu hususta delil getirince kabul ettiler ve razı oldular. Sonra da onlardan bu bilinen sözleri aldı. Onlar, bunun dışında pek çok hususta ona muarazada bulunup delil istediler.

فرجع الرسول فقال: تقول لك فاطمة: لا والله ما معي عهد من رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولكن رسول الله دخل علينا وهو يتلو: ﴿ما أَفاءَ اللَّهُ عَلى رَسُولِهِ مِنْ أهل الْقُرى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبى وَالْيَتامى وَالْمَساكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ، كَيْ لا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغنياءِ مِنْكُمْ﴾ «الحشر ٧»، فقال: أبشروا آل محمد بالغنى. قال أبو بكر: إن كان بكم الغنى ولكم الغنى. ثم صار إليها أبو بكر وسألها عن عهد من رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقالت: ما معي أكثر مما قلت، فقال: إذا لم يكن معك عهد من رسول الله صلّى الله عليه وسلم فما كنت لأدع ما أسمعه من رسول الله صلّى الله عليه وسلم بقول أحد. وكلمه العباس في ذلك وطالبه بالحجة، فذكر ما سمعه من رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقال: أنا أوجه هذا المال في الوجوه التي كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يجعلها فيها، ورد أبو بكر هذه الأموال إلى علي بن أبي طالب وقال له: أفعل فيها ما كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يفعله. وكذا فعل أمير المؤمنين رضي الله عنه حين صارت إليه الخلافة بعد عثمان، وهو فعل الخلفاء الأربعة وجميع الصحابة والتابعين بعدهم، فاعرف ذلك.

[٦٥٥] وعارضوه حين شاروهم في استخلاف عمر، فقال له قوم: هو الخيرة بعدك غير أن فيه شدة وهو مهيب، وفي الناس الأرملة والضعيف وذو الحاجة، فاستعمل علينا من هو ألين منه كنفا؛ وكانت لهم معه في ذلك مطالبات ومراجعات وعمر يسمعها ويعلمها، إلى أن قال لهم أبو بكر: إنما أستعمله عليكم لأنه أقواكم عليكم وأنفعكم لكم وأردّكم عليكم، شهيدي الله: ما أردت إلا ذلك، وقد خاب من تزوّد من أعمالكم بظلم، إن عمر ليس ولدي ولا من أهلي، وإنما أردت الخير لكم؛ وإني قد رمقته فكنت إذا لنت في الشيء أراني فيه الشدة، وإذا أشددت أراني فيه اللين، ولو قد وليكم للان واشتد. ثم قال: إن عمر لا يأنف من التعلم، فحين أقام الحجة سلموا ورضوا. ثم عهد تلك العهود المعروفة، وكم من شيء قد عارضوه فطالبوه بالحجة مما هو أكثر من هذا.

[656] Onlar [sahâbe], Sevâd arazisi, Şâm'ın gelirleri, emîr atamaları, fetvâlar ve hükümler konusunda Hz. Ömer'e de karşı çıktılar. Muhâcirler bir yana, kadınların ve bedevîlerin bile, Hz. Ömer delil getirinceye veya yanında delil olanın görüşünü kabul edinceye kadar onunla tartıştıkları bilinmektedir.

[657] Onlar [sahâbe], Minâ'da namazın tamamlanması, himâ [arazi kamulaştırma], el-Hakem b. el-Âs ve akrabalarından vali tayin ettiği kimseler hakkında Hz. Osman'a da karşı çıktılar. Onu, onlara hadd uygulamaktan ve yaptığı şeylerde delil getirmekten sorumlu tuttular. Bunlar bilinen hususlardır.

[658] Onlar [sahâbe], akrabalarını vali tayin etmesi ve meşhur hakem meselesinde Hz. Ali'ye de karşı çıktılar. Hatta tebaalarının en küçük bireyinin bile ayrıntılarda ve küçük işlerde bu dört halife ile konuştukları bilinmektedir. Onların yaptıklarını ve hayat hikâyelerini iyice düşünen akıllı bir kimsenin, herhangi bir insanın onların huzurunda hakkı söylemekten veya karşılarında konuşmaktan korktuğunu ya da Resûlullah'ın (s.a.) bir ahdini veya vasiyetini hatırlatmaktan çekindiğini söylemesi mümkün değildir. Bunu, ancak onları ve hâllerini hiç bilmeyen veya onların durumunu gördüğü ve işittiği zorbalarla ve zalimlerle mukayese eden en cahil insanlar düşünebilir. Bunu bil!

[659] Bunları, yazdıkları kitaplarla İmâmiyye'ye telkin edenler, Şiî olduklarını iddia eden ve Râfıza perdesi arkasına gizlenen peygamber düşmanlarıdır. Amaçları, insanları İslâm'ı güçlendiren, onu binâ eden, hayatında ve vefatından sonra Resûl'e yardım eden kimselerden nefret ettirmek ve farkına varmayacakları bir şekilde onları İslâm'dan çıkarmaktır. Nitekim onlar, muhâcirler ve ensârı itham ettikleri kitaplar yazdılar. Aynı şekilde peygamberleri itham ettikleri, onlara hakaret ettikleri ve yalancılıkla suçladıkları kitaplar yazdılar. Onlar, peygamberlerinin ümmetlerinin karşısında yalan ve iftira söylediklerini, ancak ümmetlerin onlardan korktukları için sustuklarını söylediler. Ömer b. Ziyâd el-Haddâd, Ebu'l-Verrâk, Ebu'l-Hüseyn b. er-Râvendî, Ebû Sa'îd el-Hasan b. Ali el-Husrî, Câbir b. Hayyân, Hişâm b. el-Hakem ve âlimlerin bildiği benzeri şahıslar, peygamberler hakkında bu şekilde kitaplar yazmışlardır.

[٦٥٦] ومعارضتهم لعمر في أمر السواد، وفي فتوح الشام، وفي تأمير الأمراء، وفي الفتوى والقضاء؛ حتى كان يعارضه في ذلك المرأة والبدوي فضلا عن المهاجرين مما هو معروف إلى ان يقيم الحجة أو يرجع إلى قول من معه الحجة.

[٦٥٧] وعثمان، فقد عارضوه في إتمام الصلاة بمنى، وفي الحمى، وفي الحكم بن أبي العاص، وفيمن ولاه من أهله، وأخذوه بإقامة الحدود عليهم، وبإقامة الحجة فيما يأتيه بما هو معلوم.

[٦٥٨] وعليّ رضي الله عنه قد عارضوه في تولية أقاربه وفي الحكم الذي أنفذه بما هو معلوم؛ حتى كان يجري على هؤلاء الخلفاء الأربعة من صغار رعيتهم في الفروع وفي صغار الأمور ما هو معروف، فكيف يجوز أن يتوهم عاقل تدبر أمورهم وعرف سيرهم. إنه قد كان أقل من الناس فخافهم أن يذكر لهم الحق، أو ينطق بحضرتهم، أو يتوقى أن يذكر أن يذكر لهم عهدا من رسول الله صلّى الله عليه وسلم أو وصية لرسول الله صلّى الله عليه وسلم؛ هذا لا يظنه إلا أجهل الناس بهم وبأحوالهم، أو عاقل يقيس أحوالهم بأحوال من رأى وسمع من الجبابرة وولاة الجور، فاعرف هذا.

[٦٥٩] وإنما القى هذا إلى الإمامية فيما صنفوه لهم قوم من أعداء الأنبياء ادعوا التشيع وتستروا بالرفض، لينفروا الناس عمن شيد الإسلام وبناه ونصر الرسول في حياته وبعد موته، ليخرجهم من الإسلام من حيث لا يشعرون. وكما صنفوا في تهمة المهاجرين والأنصار فقد صنفوا أيضا في تهمة الأنبياء وشتمهم وتكذيبهم، وأنهم قد كانوا يتكلمون بالكذب وبالبهت بحضرة أممهم فيسكتون عنهم خوفا منهم؛ وهذا فعله بالأنبياء عمر بن زياد الحداد، وأبو الوراق، وأبو الحسين بن الراوندي، وأبو سعيد الحسن بن علي الحصري، وجابر بن حيان، وهشام بن الحكم، وأمثالهم، كما قد عرفه العلماء،

Bu şahısların hepsi, Resûlullah'a (s.a.) karşı aşırı kin duydukları için Ebû Bekir, Ömer, muhâcirler ve ensâra ta'n ediyorlardı. Çünkü onlar, Resûlullah'ın emrini yerine getirdiler, hayatta iken ona yardım ettiler, vefatından sonra dinini ayakta tuttular ve onu yeryüzünün doğusuna ve batısına yaydılar; Resûlullah'ın Araplardan, Fars, Rûm, Kıptî, Hind, Türk krallarından ve müşrik milletlerden düşmalarına karşı savaştılar ve onların milletlerini İslâm'a soktular.

[660] Râfıza âlimlerine göre, onların [sahâbenin] tek suçu budur. Fakat onların avamı bunun farkında değildir. Bu nedenle bu bid'atler ortaya çıktığı zaman âlimleri şöyle dediler: "Muhammed'in (s.a.) ashâbına sövmeyin. Çünkü onlar, Allah korkusundan İslâm'a girdiler. Onlardan sonra gelen insanlar ise, onların kılıçlarının korkusundan İslâm'a girdiler."

[661] Sonra onlara [İmâmiyye'ye] şöyle denilir: "Biz, Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib'in bütün işlerinde açık olarak hakkı söylediğini görüyoruz. O, tek başına da olsa ve bütün insanlar aleyhinde de olsa, hiçbir yaratıktan korkmazdı. Zira Resûlullah (s.a.),onu o dönemde küfür yurdu olan Mekke'de kendi yerine bıraktı. O, tek başına ve yalnız olmasına rağmen onlardan korkmadı ve kaçmadı. O, kılıçlı bin adamın içinde açık bir şekilde Muâviye'nin karşısına çıktı ve ona açıktan diliyle lanet okudu. Namazında ona beddua etti ve kılıcıyla ona vurdu. Kabul etmeyeceğini bilse de, ona açıklamalarda bulundu."

[662] Hz. Ali, açıkça Hâricîlere düşmanlık yaptı ve onlardan teberrî etti. Kabul etmeyeceklerini bildiği halde [onlara açıklamalarda bulundu.] Halbuki onlar, onun taraftarlarıydı ve onlar sayesinde düşmanlarına hücum edip saldırıyordu. Arkadaşları ondan ayrılsalar da, ona karşı savaşsalar da, onlara muhalefet etmeye devam etti. Onlara, bir adım bile yaklaşmadı. Zira Hâricîler ona şöyle demişlerdi: "Eğer hakem atamandan tevbe edersen, önceden olduğu gibi senin yanına döneriz ve seninle beraber düşmanlarınla savaşırız. Eğer diretirsen, sana harp ilân ederiz ve seni öldürünceye ya da sen bizi öldürünceye kadar savaşırız." Hz. Ali onlara şöyle dedi: "Beni, hakem tayinine siz davet ettiniz." Hâricîler dediler ki: "Doğru söyledin. Ancak biz tevbe ettik. Bizim seni davet etmemiz, senin de bize icâbet etmen gerekmiyordu. Çünkü Allah'ın dini konusunda insanlar hüküm veremez." Hz. Ali şöyle dedi: "Bilakis benim hakem tayin etme hakkım vardır. Eğer bunda bir günah olsaydı, size icâbet etmezdim. Kim hakem tayinini dalâlet sayarsa, o daha fazla dalâlette olur. Kim benim bundan döneceğimi iddia ederse, yalan söylemiştir."

وكل هؤلاء الذين طعنوا علي أبي بكر وعمر والمهاجرين والأنصار لفضل غيظهم على رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولأن هؤلاء قاموا بأمره ونصروه في حياته، وقاموا بدينه بعد وفاته وبثوه في مشارق الأرض ومغاربها، وقتلوا أعداءه صلّى الله عليه وسلم من العرب وملوك الفرس وملوك الروم وملوك القبط وملوك الهند والترك وأمم الشرك وأدخلوا أممهم في دينه صلّى الله عليه وسلم.

[٦٦٠] فهذا ذنبهم عند علماء الرافضة، ولكن عوامهم لا يفطنون. ولهذا قالت العلماء حين حدثت هذه البدع: لا تسبّوا أصحاب محمد صلّى الله عليه وسلم، فإنهم أسلموا من خوف الله وأسلم الناس بعدهم من خوف أسيافهم.

[٦٦١] ثم يقال لهؤلاء: قد وجدنا أمير المؤمنين علي بن أبي طالب رضي الله عنه مكاشفا بالحق في جميع أحواله، لا يخاف من أحد من المخلوقين وان كان وحده والناس عليه؛ فإن رسول الله صلّى الله عليه وسلم خلّفه بمكة وهي إذ ذاك دار كفر فما خافهم ولا فارقهم مع وحدته وتفرده، وقد كاشف معاوية وهو في مائة ألف سيف، ولعنه بلسانه، وقنت عليه في صلاته، وضربه بسيفه، وبيّن له وإن علم إنه لا يقبل.

[٦٦٢] وقد كاشف الخوارج وبرىء منهم وان علم أنهم لا يقبلون وهم كانوا أصحابه وبهم صال على عدوه واستطال، وأقام على مخالفتهم وإن فرقوا عنه أصحابه وإن قتلوه، فما قاربهم في كلمة، لأنهم قالوا له: إن تبت من الحكومة رجعنا لك كما كنا وقاتلنا عدوك، وإن أبيت اقمنا على حربك وقاتلناك حتى نقتلك أو تقتلنا، فقال لهم: أنتم دعوتموني إلى الحكومة، قالوا: صدقت فقد تبنا وما كان لنا أن ندعوك وما كان لك أن تجيبنا ولا تحكم الرجال في دين الله، فقال: بل كان لي أن احكم، فلو كان ذلك معصية لما أجبتكم إليه، ومن زعم أن الحكومة ضلال فهو أضل، ومن زعم اني ارجع عنها فقد كذب.

[663] Hz. Ali, Hâricîlerin teklifine karşı çıktı ve te'vile ihtimali olacak tek bir kelime söylemedi. Eğer o, hakem tayini dışındakileri kastederek, "Ben bütün günahlardan ve hatalardan Allah'a tevbe ediyorum." deseydi, bu ifade ihtimalli olurdu. O zaman onlarla sorunu halletmiş olur ve onları geri getirirdi. Böylece ondan ayrılmalarından önce olduğu gibi büyük bir orduya sahip olurdu ve onlar sayesinde düşmanlarına saldırırdı. Ama Hz. Ali böyle yapmadı ve onları öldürünceye, onlarda onu öldürünceye kadar onlarla savaştı. Hz. Ali, öncekilere ve sonrakilere din işini açıklamak için te'vile muhtemel bir kelimeye bile meyletmedi. Onlara çok ihtiyacı olmasına ve kılıçlarından korkmasına rağmen, onlara yağcılık yapmadı ve yanaşmadı. Bunlardan korkmayan Hz. Ali, hayatlarında ve vefatlarından sonra Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan niçin korksun? Onların hayatları ve yönetimleri esnasında bir köle veya zımmî dul bir kadın onlara karşı hakkı söylemekten asla çekinmezdi. Ancak Ali'yi, Ebû Bekir'i, Ömer'i ve Osman'ı tanımayan kimse böyle söyler. Senin bunları öğrenmen gerekir. Çünkü öğrenmek hayattır. Öğrenmekten geri durmak ise ölümdür. İlim ve inâyet sahipleri bilirler ki Hz. Ali; kendi halifeliği döneminde olduğu gibi, Ebû Bekir, Ömer ve Osman zamanlarında da sözü dinlenen ve görüşüne önem verilen bir kimse idi. Hatta Hz Ali, Resûlullah (s.a.) zamanında ve hayatta iken, bu halifeler içinde, emri en etkili, görüşü en değerli ve konuşması en geniş olan kimse idi.

[664] Hz. Ali'nin bu halifelerden korktuğunu söyleyen kimse ile Resûlullah'ın (s.a.) onlardan korktuğunu ve korktuğu için de onları cennetle müjdeleyip tezkiye ettiğini iddia eden kimse arasında fark yoktur. Bu, onları ilzam eder. Hatta Râfıza'yı ilzam eder. Çünkü onlar şöyle dediler: "Ali b. Ebî Tâlib de Resûlullah (s.a.) gibi, Allah'ın yarattıklarına huccetidir. Peygamberlerin mâsumiyeti gibi Ali de mâsumdur." Bununla birlikte onlar şöyle demişlerdir: "Hz. Ali; Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı tezkiye etti. Bazılarıyla sıhrî akrabalık bağı kurdu. Onların arkasında namaz kıldı ve onlarla beraber haccetti. O, bazılarına kız vermiş ve onlarla şûrâ heyetine dâhil olmuştur. Şûrâya girdi ve seçime uydu. Ömer'in vasiyet ettiği Suhayb'ın arkasında namaz kıldı. Ebû Bekir'in vasiyet ettiği Ömer'e itaat etti. Onlar için çeşitli işler yaptı. Onlar kâfir olsalar da, onları zâhiren tezkiye etti ve imanlarını methetti. Bütün bunlar, onlardan ve kendilerinden sonra taraftarlarından korktuğu içindir. Dolayısıyla o dünyadan ayrılıncaya kadar hak ortaya çıkmamıştır."

[٦٦٣] فصبر رضي الله عنه على ذلك ولم يقاربهم في لفظة تحتمل التأويل، لأنه لو قال أنا تائب إلى الله من كل ذنب وخطيئة وهو يعني غير الحكومة، لكان اللفظ يحتمل، ويتلافاهم ويردّهم ويكون بهم في عسكر عظيم كما كان قبل رجوعهم عنه، ويصول بهم على عدوه. فلم يفعل، وأقام على حربهم، إلى أن قتلهم وقتلوه رضي الله عنه؛ فما لان في كلمة تحتمل التأويل، ليبيّن للأولين والآخرين أمر الدين، فما داراهم ولا قاربهم مع حاجته إليهم وخوفه من أسيافهم؛ فهو ما كان يخاف الجبابرة والأحياء الذين هم في عساكر ويخافهم الناس فكيف يخاف من أبي بكر وعمر وعثمان في حياتهم وبعد مماتهم، وهم في حياتهم وسلطانهم ما خافهم محق قط وإن كان عبدا أو امرأة أرملة ذمية. وإنما يقول هذا من لا يعرف عليا ولا أبا بكر ولا عمر ولا عثمان؛ فعليك بالمعرفة فإنها حياة، والذهاب عن طلبها موت، وقد علم أهل المعرفة والعناية ان عليا كان في زمن أبي بكر وعمر وعثمان في علو الكلمة ونفاذ الأمر مثله في سلطانه، وأنه كان في سلطان هؤلاء أنفذ أمرا وأعلا قولا وأبسط لسانا منه في زمن رسول الله صلّى الله عليه وسلم وفي حياته.

[٦٦٤] ولا فرق بين من ادّعى أن عليا كان يخاف من هؤلاء الخلفاء أو أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يخافهم أيضا، وأنه من خوفهم كان يشهد لهم بالجنة ويزكيهم. وهذا لازم لهم، بل هو قول الرافضة لأنهم قالوا: أن عليّ بن أبي طالب حجة الله على خلقه كما كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأنه معصوم كعصمة الأنبياء. وقالوا مع هذا: قد زكى أبا بكر وعمر وعثمان، وصاهر بعضهم، وصلى خلفهم، وحج معهم، ودخل الشورى وعمل بالاختيار، وصلى خلف صهيب كما وصّى عمر، وأطاع عمر كما وصّى أبو بكر، وعمل لهم أعمالا كثيرة، وأظهر تزكيتهم، ومدحهم بإيمانهم وإن كانوا كفارا، كل هذا خوفا منهم وممن بعدهم من شيعتهم فما تبين الحق إلى أن خرج من الدنيا.

[665] Biz de şöyle deriz: "Eğer Ali, mâsum huccet ve Resûlullah'ın makamında bulunan biri ise, hak olmayan bir şey yapmıştır. Çünkü biz, Peygamber ile akraba olan, onun methettiği, hakkında nass getirdiği, cennetle müjdelediği ve insanlara itaat etmelerini emrettiği herkesin bu durumda olmadığından emîn olamayız. Çünkü o da bu huccetin yaptığı gibi yapmıştır." Onların bundan kaçışları yoktur. Böylece bütün dinî inançları bâtıl oldu. Hişâm b. el-Hakem, bu bid'ati uydurduğu zaman bunu amaçlamıştı. Bunu bil!

RESÛLULLAH'IN, ALLAH TARAFINDAN KORUNMASI

[666] Resûlullah'ın (s.a.), nübüvvet iddia etmeye ve Allah'a davet etmeye başladığı zamanki ilk hâlini öğrendin. O, bütün milletleri tekfîr etti, onlardan teberrî etti, onların değerini düşürdü, onları kızdırdı ve öfkelendirdi. Bunları yaparken hiçbir mahlûka sığınmadı. Nitekim bunu daha önce zikretmiştik. Ona [Resûlullah'a] düşmanlık yapma, onu devirme isteği ve öldürme arzusu hususunda Araplar, yahudiler, hıristiyanlar, Kureyş ve diğerleri tek vücut idiler. Resûlullah (s.a.) ise, onların içinde tek başına bulunuyordu. Zira Allah, onun ve onların bilmedikleri, onun ve onların bildikleri çeşitli şekillerde onları bundan menediyordu. Onlar, ona ancak hakaret etmek, dövmek, yere atmak, ayaklarıyla üzerine basmak, başına işkembe ve toprak atmak suretiyle ilişebiliyorlardı. Sonra o bu hâlde iken tek tek, grup grup ona icâbet etmeye başladılar. Bu yüzden onunla birlikte dayak ve hakarete maruz kaldılar. İşkence edildiler, aç bırakıldılar ve abluka altına alındılar. Onlardan bir kısmı da öldürülüyordu. Bu nedenle onunla birlikte Mekke'de ikâmet etme imkânları kalmamıştı. Dolayısıyla dinleri uğruna oradan kaçarak deniz aşırı memleketlere gittiler. Peygamber (s.a.) ise, Ebû Bekir ve az bir grupla Mekke'de kalmaya devam etti.

[667] Resûlullah (s.a.), hac mevsimlerinde Arapların karşısına çıkıyor ve onlara Kur'ân okuyor, onları Allah'a davet ediyordu ve delil getiriyordu. Akrabaları olan Kureyş ise Arapların karşısına çıkarak şöyle diyorlardı: "Onu dinlemeyin. Çünkü o, bir sihirbaz ve yalancıdır. Biz onun akrabalarıyız, onu çok iyi tanıyoruz." Yine onlar şöyle diyorlardı: *Bir de küfredenler dedi ki: 'Şu Kur'ân'ı dinlemeyin ve gürültü yapın belki bastırırsınız'* (Fussilet, 41/26). Böyle yaparak onun beyan etmesine ve anlatmasına mâni oluyorlardı. Bazen de onu dövmek suretiyle engellemeye çalışırlardı.

[٦٦٥] قلنا: فإذا كان هذا هو الحجة والمعصوم والقائم مقام الرسول فعل هذا بغير حق، لم نأمن أن يكون كل من صاهر النبي ومدحه ونص عليه وشهد له بالجنة وأمر الناس بطاعته أن لا يكون هذا حاله، وأنه فعل مثل فعل هذا الحجة، وهذا ما لا حيلة لهم فيه، وفيه فساد الديانات كلها، وإلى هذا قصد هشام ابن الحكم حين وضع هذه البدعة فاعرف ذلك.

باب آخر

[٦٦٦] قد علمت الحال التي أبداها رسول الله صلّى الله عليه وسلم حين ادعى النبوة ودعا إلى الله، فإنه أكفر الأمم كلها وتبرأ منها وأسقطها واسخطها وأغضبها، فما اعتصم بمخلوق كما قد تقدم ذكر ذلك. فكانت العرب واليهود والنصارى وقريش وغيرهم يدا واحدة في عداوته وطلب عثراته والحرص على قتله، وهو بينهم على وحدته، فيصرفهم الله عن ذلك بوجوه لا هو يعرفها ولا هم، وبوجوه يعرفها ويعرفونها. غير أنهم قد كانوا ينالونه بالشتم والضرب ويلقونه بالأرض ويدوسونه بأقدامهم ويلقون الفرث والتراب على رأسه، ثم صار الواحد بعد الواحد والنفر بعد النفر يجيبونه وهذه حاله، فيلقون معه الضرب والهوان، ويعذبون ويجاعون ويحصرون في الشعاب، ومنهم من يقتل، ولا يمكنهم المقام معه بمكة فيهربون بأديانهم، ويعبرون البحار، والنبي صلّى الله عليه وسلم مقيم بمكة معه أبو بكر ونفر يسير.

[٦٦٧] وكان يخرج في المواسم إلى العرب، ويتلو القرآن، ويدعو إلى الله، ويقيم الحجة، وقريش من أهل بيته يخرجون إلى العرب يقولون لهم: لا تسمعوا منه فإنه ساحر كذاب ونحن أهل بيته وأعرف به، ويقولون: ﴿لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآَنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ﴾ «فصلت/٢٦» ويمنعونه صلّى الله عليه وسلم من البيان والاستيفاء، وربما شغلوه بالضرب،

Bunu amcası Ebû Leheb ve benzerleri üstlenmişti. Araplar ona şöyle diyorlardı: "Akrabaların seni daha iyi biliyor. Sana icâbet etmeyeceğiz. Bizden uzak dur. Sen, düşmanlık yaptın, bize muhalefet ettin. İlâhlarımız, babalarımız ve kendimiz hakkında hoşumuza gitmeyen şeyler söyledin." Buna rağmen Tay ve Eslem kabîleleri peş peşe ona icâbet ediyorlardı. Rebî'a kabîlesinden Abdulkays kabîleleri ona kulak verdiler, ona gelerek kendisini dinlediler ve bu şartlarda isteyerek müslüman oldular. Evs ve Hazrec kabîlelerinden Benû Kayle ona kulak verdiler, ona gelerek kendisinden Kur'ân ve huccet dinlediler, müslüman oldular ve kavimlerine döndüler. Yıldan yıla kavimlerini ona getirdiler, müslüman olup ona bîat ettiler ve kavimlerine döndüler. Böylece çok sayıda kabîle müslüman oldu. Bunların çoğu bu şartlarda isteyerek İslâm'a girdi.

[668] Resûlullah'ın ashâbı, Habeşistan'a hicret ettikten sonra Medine'ye hicret etti. Ensâr, Peygamber'e (s.a.) şöyle dedi: "Biz, çoğunluktayız. Seni koruruz ve seninle birlikte bütün milletlere karşı cihad ederiz. Hayatta iken ve öldükten sonra sana itaat ederiz. Hiçbir kınayıcının kınaması bizi Allah yolundan alıkoyamaz." Resûlullah, onlardan bu sözü aldı. Ensâr da geri döndü. Sonra Resûlullah, Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) ile birlikte onlara gitti. Orada izzet, güç ve orduya sahip oldu ve Allah'a davet etti. Onun gazveleri ve çatışmaları oldu. Durumu kuvvetlenmeye devam etti. Öyle ki Arap yarımadasında birçok kabîleden oluşan yahudileri ve hıristiyanları zelil etti. Hatta onları cizye ödemek zorunda bıraktı. Dahası Arap yarımadasında onun nübüvvetine inanmayan Araplar, onun nübüvvetine ve doğruluğuna inanan muhâcirler, ensâr ve diğer müslümanların çokluğu sebebiyle, bunu [inançsızlıklarını] açıkça ifade etme imkânı bulamıyorlardı. Resûlullah, Rûmlarla Tebük gazvesini yaptı. Bu, onun gazvelerinin sonuncusuydu. Bu gazvede, valilerinin ve Arap yarımadasındaki ashâbının dışında 30.000 kişi vardı. O, Rûm beldelerinden daha geniş topraklara sahip oldu.

[SAHÂBEYE ATILAN İFTİRALAR]

[669] Resûlullah (s.a.), Medine'de vefat ettiği zaman, onun doğruluğuna ve nübüvvetine inanan muhâcirler, ensâr, tâbiler ve benzerleri oraya hâkimdiler. Onlar, Ebû Bekir'in etrafında toplanarak onu halife yaptılar. Resûlullah'ın (s.a.) dininden irtidad edenlerle savaşarak onları mağlup ettiler, zelil kıldılar ve öldürdüler. Farslılar, Rûmlar, müşrik milletler ve bütün Resûlullah (s.a.) düşmanlarıyla savaşarak onları zelil kıldılar, krallarını öldürdüler, onları isteyerek ve istemeyerek Resûlullah'ın (s.a.) dinine ve şeriatine soktular, beldelerini İslâm beldelerine kattılar.

يتولى ذلك منه عمه أبو لهب وأشباهه، فيقول له العرب: أهلك اعلم بك، ما نجيبك، فاذهب عنا فقد عاديتنا وخالفتنا وأسمعتنا في آلهتنا وآبائنا وأنفسنا ما لا نحب، وتستجيب له القبيلة بعد القبيلة من قبائل طي وقبائل أسلم. وتسامعت به قبائل عبد القيس من ربيعة فأتوه وسمعوا منه وأسلموا طوعا بهذه الشرائط، وتسامعت به بنو قيلة من قبائل الأوس والخزرج فأتوه وسمعوا منه القرآن والحجة فأسلموا، ورجعوا إلى قومهم فجاؤوا بهم إليه عاما بعد عام فأسلموا وبايعوه، ورجعوا إلى قومهم وهم قبائل كثيرة فأسلم أكثرهم طوعا بهذه الشرائط.

[٦٦٨] وهاجر أصحابه إلى المدينة بعد الذين هاجروا إلى أرض الحبشة، وقال الأنصار للنبي صلّى الله عليه وسلم: أنا كثرة ونمنع منك ونجاهد الأمم كلها معك ونطيعك في المحيا وبعد الممات ولا تأخذنا في الله لومة لائم؛ فأخذ ذلك عليهم وانصرفوا. ثم صار إليهم مع أبي بكر الصديق رضي الله عنه، وصار في عز ومنعة وفي عسكر، ودعا إلى الله، وكانت له غزوات ووقائع، وما زال أمره يقوى حتى ذلت اليهود والنصارى في جزيرة العرب وهم قبائل كثيرة، حتى أدوا إليه الجزية، وحتى صار من لا يعتقد نبوته في جزيرة العرب لا يمكنه إظهار ذلك لكثرة المهاجرين والأنصار وأمثالهم ممن يعتقد نبوته وصدقه، وحتى غزا الروم غزاة تبوك وهي آخر غزواته في ثلاثين ألفا غير من خلفه من عماله وأصحابه في جزيرة العرب وإنها أوسع من بلاد الروم.

[٦٦٩] وقبض صلّى الله عليه وسلم بالمدينة والغلبة فيها لمن يعتقد صدقه ونبوته من المهاجرين والأنصار واتباعهم وأمثالهم، وهم الذين أحاطوا بأبي بكر وأقاموه خليفة وغزوا من ارتد عن دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم حتى غلبوهم وأذلوهم وقتلوهم، وغزوا فارس والروم وأمم الشرك وجميع أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأذلوهم وقتلوا ملوكهم وادخلوهم طوعا وكرها في دين رسول الله وفي شريعته وادخلوا بلدانهم في بلدان الإسلام،

Onların, onun dinini azîz kılmaktan, nasslarını ikâme etmekten, şeriatini ihyâ edip yaymaktan ve hâkim kılmaktan, onun dinini ikâme eden kimseleri desteklemekten ve o dinden herhangi bir şeyi yok etmeye teşebbüs edeni zelil kılmaktan başka meşguliyetleri yoktu.

[670] Onlar, Resûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra, onun hayatta olduğu zamankinden daha fazla basîretli oldular. Çünkü o hayatta iken ona güveniyorlardı. Fakat o vefat edince, idare onlara geçti. Bu yüzden teyakkuzları arttı ve her türlü rahatı bir kenara bıraktılar, her türlü zevki terk ettiler, yeryüzünün her tarafına ulaşıncaya kadar nassları ikâme ettiler ve şeriati ihyâ ettiler. Onlar için bundan daha büyük amel yoktu.

[671] Resûlullah'ın (s.a.) naslarının tebdil edildiğini, kitabının değiştirildiğini ve kızının dövüldüğünü iddia edenler, düşünmeyen ve araştırmayan kimselerdir. O, 'Resûlullah'ın (s.a.), Mekke'de olduğu gibi, Medine'de de muhâcirler ve ensârın gözleri önünde dövüldüğünü, sövüldüğünü ve çiğnendiğini' söyleyen kimse gibidir. Bunu, ancak muhâcirler ve ensârın durumunu hiç bilmeyen cahil iddia eder.

[672] Birisi şöyle diyebilir: "Mûsâ'nın kavminden bir grup, Mûsâ ve kardeşi Hârûn hayatta iken buzağıya tapmış değil miydi? Öyleyse muhâcirler ve ensârın, Muhammed'in (s.a.) dininden irtidad etmiş olmalarını niçin inkâr ediyorsunuz? Onlar, buna kâdir değiller miydi?"

[673] Ona şöyle cevap verilir: "Bizim söylediğimizi iyi anlayan kimse böyle bir soru sormaz. Biz, onları tezkiye etmek istediğimiz, onlar hakkında hüsnüzan beslediğimiz, onları çok sevdiğimiz için irtidad etmediklerini söylemiyoruz. Yine onların, buna kâdir olmadıkları için irtidad etmediklerini söylemiyoruz. Bilakis buna kudretleri vardı; ama bunu tercih etmediler ve yapmadılar. Nitekim biz, onların arkadaşı olan Resûlullah'ın (s.a.) da, buna kâdir olmasına rağmen sahip olduğu dinden dönmediğini biliyoruz." Fakat onun düşmanları, *Bana ve size ne yapılacağını bilmem* (Ahkâf, 46/9); *Eğer sen, sana indirdiğimizden kuşkuda isen, senden önce Kitâbı okuyanlara sor* (Yûnus, 10/94) âyetlerini ileri sürerek, onun dinden döndüğünü ve dinde şüphe ortaya koyduğunu iddia etmiştir. Bunu, onun hakkında daha önce zikrettiğimiz Râfizî reisleri iddia etmiştir.

ولم يكن لهم شغل إلا إعزاز دينه، وإقامة نصوصه، وأحياء شريعته وبثها ونشرها وإظهارها، وإعزاز من أقام بدينه وإذلال من تعرض لإماتة شيء منه.

[٦٧٠] وكانوا بعد وفاته أشد بصيرة منهم في حياته، لأنهم كانوا في حياته يتكلمون على تدبيره، فلما مات، وصار الأمر إليهم، زاد تيقظهم، فرفضوا كل راحة، وهجروا كل لذة، وقصدوا لإقامة نصوصه وأحياء شريعته إلى أن يلقوا الأرض كلها بذلك؛ وما عندهم عمل ازكى من هذا.

[٦٧١] وإنما يظن أن نصوصه كانت تبدل وان كتابه كان يغير وان بننه كانت تلطم، الذي لم ينظر ولم يتدبر، وهو كمن قال إنه صلّى الله عليه وسلم كان بالمدينة يضرب ويشتم ويداس بحضرة المهاجرين كما كان بمكة، وهذا لا يظنه إلا الغاية في الجهل بشأن المهاجرين والأنصار.

[٦٧٢] فإن قيل: أو ليس قوم موسى قد عبد قوم منهم العجل في حياته وحياة أخيه هارون، فلم أنكرتم أن يرتد المهاجرون والأنصار عن دين محمد صلّى الله عليه وسلم، أو ليس قد كانوا على ذلك قادرين؟

[٦٧٣] قيل له: إن هذا السؤال لا يسأل عنه من فهم ما قلنا، لأنا لم نقل: أن هؤلاء ما ارتدوا من طريق التزكية لهم، ولا من طريق حسن الظن بهم، ولا محاباة لهم، ولا لأنهم ما قدروا على ذلك؛ بل قد كانوا على ذلك قادرين ولكنهم ما اختاروا ذلك ولا فعلوه، كما علمنا أن صاحبهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما رجع عما كان عليه وان كان على ذلك قادرا، وان كان عدوه قد ادعى عليه إنه رجع واظهر الشك في أمره بقوله: ﴿ما أَدْرِي ما يُفْعَلُ بِي وَلا بِكُمْ﴾ «الأحقاف ٩» وبقوله: ﴿فإن كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنا إليك فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ «يونس ٩٤». وهذا قد ادعاه عليه رؤساء الرافضة الذين قدمنا ذكرهم.

[674] Dinden dönme konusunda kıyas yapılıp da, "Mûsâ'nın kavmi nasıl dinden dönmüşlerse, Muhammed'in (s.a.) kavmi de dinden dönmüş olabilir." denilmez. Bunu, ancak son derece cahil, ahmak ve aklı kıt kimse iddia edebilir. Onlar şöyle dediler: "Yezîd b. Muâviye, Hüseyin'i nasıl öldürmüş ise, Ebû Bekir'in de Fâtıma'yı dövmesi ve oğlu Muhsin'i öldürmesi mümkündür." Resûlullah'ın (s.a.) dininden dönmediğini, Ebû Bekir, Ömer, muhâcirler ve ensârın da vefatından sonra onun dininden dönmediklerini bilmek, onun nübüvvetini, doğruluğunu ve hakka davet ettiğini bilmekten önce gelir. Ebû Bekir, Ömer, muhâcirler ve ensârın onun dinini ikâme ettiklerini bilmek, onun dinini ikâme ettiğini bilmek gibidir. Bunu bilmek, onun nübüvvetini bilmekten önce gelir.

[675] Onlar [sahâbe] hakkında bunu iddia eden kimsenin durumu, "Ben, Rûm beldelerinden Konstantiniyye'de idim. Onların Pavlus'a küfrettiklerini, ondan teberrî ettiklerini ve haça tükürdüklerini gördüm." demesi gibidir. Biz ona, "Yalan söylüyorsun!" deriz. O da der ki: "Yanımda olmadığınız hâlde, beni niçin yalan söylemekle itham ediyorsunuz? Yoksa Pavlus, sövülmeyi hak eden bir kâfir, haç da tükürülmesi ve saygı gösterilmemesi gereken bir şey değil midir?" Biz de ona şöyle deriz: "Seninle beraber değilsek de, aklımız başımızdadır. Orada bulunanların çoğunun haça ve Pavlus'a saygı gösterdiklerini biliyoruz." Ya da o, şöyle diyen kimse durumundadır: "Ben Endülüs'te bulunuyordum. Onların, Kûfe ve Medine'de yaşayanların yaptıkları gibi, Muâviye, Mervân b. el-Hakem ve oğluna lanet ettiklerini ve onlardan teberrî ettiklerini gördüm." Biz ona, "Yalan söylüyorsun!" deriz. O da der ki: "Siz, benimle birlikte değildiniz ki beni tasdik edesiniz veya haberimden şüphe edesiniz." Biz de ona şöyle deriz: "Seninle beraber değilsek de, aklımız başımızdadır. Orada bulunanların çoğunun Muâviye, Mervân ve oğlunun imâmetini kabul ettiklerini biliyoruz." Râfıza'nın, Ebû Bekir, Ömer, muhâcirler ve ensâr hakkında iddia ettikleri şeyler de bu şekildedir.

[676] Onların garip işlerinden biri de, "Bu, Mûsâ kavminin buzağıya tapması gibidir." demeleridir. Böylece onlar, irtidad, iman ve küfrü kıyasla ortaya koyuyorlar. Bize, Mûsâ kavminin buzağıya taptıklarını bildiren şey, Muhammed'in (s.a.) ashâbının onun dini üzere devam ettiklerini akıllarımızla bildiren şeydir. Yezîd b. Muâviye'nin Hüseyin'i öldürdüğünü ve zürriyetini Şâm'a götürdüğünü haberle bize bildiren şey, Ebû Bekir'in Fâtıma'yı dövmediğini ve Muhsin'i öldürmediğini akıllarımızla bildiren şeydir.

[٦٧٤] ولا تكون الردة بالقياس فيقال: كما ارتد قوم موسى ينبغي أن يرتد قوم محمد صلّى الله عليه وسلم؛ هذا لا يظنه إلا الغاية في الجهل والبله والنقص، وهؤلاء قالوا: كما قتل يزيد بن معاوية الحسين فينبغي أن يكون أبو بكر قد ضرب فاطمة وقتل المحسن[٧٢]، فالعلم بأنه عليه السلام ما رجع عن دينه وأن أبا بكر وعمر والمهاجرين والأنصار ما رجعوا عن دينه بعده قبل العلم بنبوته وصدقه وأنه دعا إلى حق، والعلم بإقامة أبي بكر وعمر والمهاجرين والأنصار على دينه عليه السلام كالعلم بإقامته هو على ذلك، والعلم بذلك قبل العلم بنبوته.

[٦٧٥] وما منزلة من ادّعى عليهم ذلك إلا كمن قال لنا: كنت بالقسطنطينة من بلاد الروم فوجدتهم يشتمون بولص ويبرؤون منه ويبسقون على الصليب، فقلنا له: كذبت، فقال: ولم كذبتموني وما كنتم معي، أو ليس بولص كافر يستحق الشتم ويجب أن يبسق على الصليب ولا يعظم؟ قلنا: وإن لم نكن معك فعقولنا معنا، وعلمنا أن الغلبة هناك لمن يعظم الصليب وبولص. أو بمنزلة من قال لنا: كنت بالأندلس فوجدتهم يلعنون معاوية ويبرؤون منه ومن مروان بن الحكم وولده كما يفعل ذلك بالكوفة والمدينة، لقلنا: كذبت، فقال: أنتم لم تكونوا معي فصدقوني أو شكوا في خبري، قلنا: وإن لم نكن معك فعقولنا معنا، وقد علمنا أن الغلبة هناك لمن يقول بإمامة معاوية ومروان وولده. فهذه سبيل من ادّعى على أبي بكر وعمر والمهاجرين والأنصار ما يدّعيه الرافضة.

[٦٧٦] ومن عجيب أمورهم قولهم: هذا كعبادة قوم موسى العجل، فيجعلون الردة والكفر والإيمان بالقياس، والذي أخبرنا أن قوم موسى عبدوا العجل هو الذي عرفنا بعقولنا أن أصحاب محمد صلّى الله عليه وسلم أقاموا على دينه، والذي عرفنا بالخبر أن يزيد بن معاوية قتل الحسين وأشخص ذريته إلى الشام هو الذي عرفنا بعقولنا أن أبا بكر ما ضرب فاطمة ولا قتل المحسن[٧٣]؛

٧٢ في (ط) الحسن.
٧٣ في (ط) الحسن.

Bu kıyas, şöyle diyen kimsenin kıyası gibidir: "Yezîd b. Muâviye, Mekke ve Medine'ye savaş açtığına ve onların kanlarını mubah saydığına göre, Ebû Bekir de böyle yapmış olmalıdır. Muâviye, Ammâr b. Yâsir'i öldürdüğüne göre, Ebû Bekir de el-Abbâs b. Abdulmuttalib'i öldürmüş olmalıdır. Muâviye, Abdullah b. Abbâs'ın iki oğlunu öldürdüğüne göre, Ebû Bekir Abbâs'ın dört oğlunu öldürmüş olmalıdır." Ya da şöyle diyen kimsenin kıyası gibidir: "İsrâiloğulları peygamberleri öldürdüklerine göre, Muhammed'in (s.a.) ashâbı da böyle yapmış olmalıdır."

[677] Ayrıca Râfıza'ya şöyle denilir: "Ebû Bekir Fâtıma'yı dövmüş ve Muhsin'i öldürmüş olsaydı, bu haberleri işiten herkeste bu konuda ilim meydana gelmesi gerekirdi ve bu hususstaki bilginin, Yezîd'in Hüseyn'i, Muâviye'nin Hucr b. Adiyy'i ve Ubeydullah b. Ziyâd'ın Müslim b. Akîl'i öldürmesi hakkındaki bilgi gibi olması gerekirdi. Bilakis sizin iddia ettiğiniz bilginin, bu öldürülen kimseleri bilmekten daha kuvvetli olması gerekirdi. Çünkü sizin Ebû Bekir hakkında iddia ettiğiniz hâdise, Medine'de olmuştu. Dolayısıyla bu hâdiseye el-Abbâs ve oğulları, Ali b. Ebî Tâlib ve oğulları, Akîl ve oğulları, köleleri ve kadınlarıyla bütün Hâşimoğulları, çocukları ve kadınlarıyla bütün muhâcirler ve ensâr şahitlik etmişti. Resûlullah (s.a.) vefat ettiği zaman Medine'de 100.000'den fazla insan yaşıyordu. Bu hâdise hakkındaki bilginin, Kerbelâ'da olanlar hakkındaki bilgiden daha kuvvetli olması gerekirdi."

[678] Râfıza'nın, Fâtıma'nın dövüldüğü, oğlunun öldürüldüğü, Ebû Bekir'in Hâlid b. el-Velîd'e Ali b. Ebî Tâlib'i öldürmesini emrettiği hususundaki iddiaları, Resûlullah'ın (s.a.), [Hz. Ali hakkında] nass getirdiğini iddia etmeleri gibidir. Onların durumlarını düşünen herkes için, bunun bâtıl olduğu ortaya çıkar ve güneşin aydınlatması gibi aydınlanır.

[679] Bu halifelerin, muhâcirlerin ve ensârın durumu ve onların Resûlullah'ın (s.a.) vasiyetlerine sarılmaları, bu konuyu sana daha fazla açıklayacaktır. Osman b. Affân, Minâ'da namazı tam [dört rekât] kılınca, Ali b. Ebî Tâlib bütün insanların huzurunda ânında müdahele etti ve ona şöyle dedi: "Sen burada, Resûlullah (s.a.) ile beraber iki rekât olarak kılmadın mı?" Hz. Osman "Evet!" dedi. Hz. Ali "Sen burada, Ebû Bekir ile birlikte iki rekât olarak kılmadın mı?" dedi. Hz. Osman "Evet!" dedi.

وهذا في القياس كمن قال: إذا كان يزيد بن معاوية قد غزى المدينة ومكة واستباحهما أن يكون أبو بكر قد فعل مثل ذلك، وإذا كان معاوية قد قتل عمار بن ياسر أن يكون أبو بكر قد قتل العباس بن عبد المطلب، وإذا كان معاوية قد قتل ولدين لعبد الله بن العباس أن يكون أبو بكر قد قتل أربعة أولاد من ولد العباس، وأن يكون عمر وعثمان قد فعلا مثل ذلك؛ أو كمن قال إذا كان بنو إسرائيل قتلوا الأنبياء أن يكون أصحاب محمد صلّى الله عليه وسلم قد فعلوا ذلك.

[٦٧٧] وقيل أيضا للرافضة: إذا كان أبو بكر قد ضرب فاطمة وقتل المحسن[٧٤] فقد كان ينبغي ان يحصل العلم بذلك عند كل من سمع الأخبار، وأن يكون العلم بذلك مثل العلم بقتل يزيد الحسين، ومثل قتل معاوية حجر بن عدي، وعبيد الله بن زياد مسلم بن عقيل. بل كان ينبغي أن يكون العلم بما ادعيتم اقوى من العلم بهؤلاء القتلى، لأن هذه الحادثة التي ادعيتموها على أبي بكر كانت بالمدينة، وقد شهدها العباس وولده، وعليّ بن أبي طالب وولده، وعقيل وولده، وجميع بن هاشم ومواليهم ونسائهم، وجميع المهاجرين والأنصار وأولادهم ونسائهم؛ وقد كان بالمدينة حين توفي رسول الله صلّى الله عليه وسلم أكثر من مائة ألف إنسان، فكان يكون العلم بهذا أقوى مما كان بكربلاء.

[٦٧٨] ولكن دعاوى الرافضة في ضرب فاطمة عليها السلام وقتل ولدها وأمر أبي بكر خالد بن الوليد بقتل عليّ بن أبي طالب، كدعواهم على رسول الله صلّى الله عليه وسلم النصوص التي يدّعونها، وكل من تأمل أمرهم تبين له بطلان ذلك ووضح له وضوح الشمس.

[٦٧٩] ومما يزيدك بيانا بشأن هؤلاء الخلفاء والمهاجرين والأنصار ولزومهم لوصايا رسول الله صلّى الله عليه وسلم، أن عثمان بن عفان لما أتم الصلاة بمنى أنكر عليه للوقت علي ابن أبي طالب بحضرة الناس كلهم فقال له: ألم تصل مع رسول الله صلّى الله عليه وسلم ههنا ركعتين؟ قال: بلى، قال: أفلم تصل مع أبي بكر ههنا ركعتين؟ قال: بلى،

٧٤ في (ط) الحسن.

Hz. Ali "Sen burada, Ömer ile beraber iki rekât olarak kılmadın mı?" dedi. Hz. Osman "Evet!" dedi. Hz. Ali "Sen burada, hilâfetinin başından beri bizimle iki rekât olarak kılmadın mı?" dedi. Hz. Osman "Evet!" dedi. Hz. Ali "Öyle ise şimdi niçin tam kıldın? Bu hususta mazeretin nedir?" dedi. Hz. Osman,"Mekke'de bir kadın nikâhladım. Ben, Resûlullah'ın (s.a.), "Kim bir yerden evlenirse o, orada ikamet edenlerden sayılır." dediğini işittim. Bunun dışında benim Tâif'te malım var. Oraya gitmeye niyet ettim. Öte yandan Yemen halkından avamın "Mukimin namazı iki rekâttir. İşte Emîru'l-mü'minîn Osman iki rekât kılıyor." dedikleri bana ulaştı." dedi.

[680] Hz. Osman, insanlara kırân haccını [umre ile birlikte yapılan hac] yasaklayıp ifrâd haccını emrettiği zaman, bu haber Ali'ye ulaştı. Bunun üzerine onun yanına girdi ve şöyle dedi: "Kırân haccını yasakladığın haberi bana ulaştı." Ardından Ali şöyle devam etti: "Hacc ve umre için lebbeyk Allahümme lebbeyk!" Hz. Osman ona "Niçin böyle yaptın? Biz bundan nehyedilmedik mi?" deyince Hz. Ali "Ben, birinin sözünün hatırı için Resûlullah'ın (s.a.) câiz kıldığı bir şeyi terk edecek değilim." dedi.

[681] Hz. Osman'ın Kûfe valisi ve anabir kardeşi el-Velîd b. Ukbe hakkında içki içtiği iddiasında bulunulduğu zaman, Hz. Ali Hz. Osman'a şöyle dedi: "Onu çağır ve şahitlerini dinle." Bunun üzerine Hz. Osman, onu çağırdı ve şahitleri dinledi. Hz. Ali, kendi eliyle ona celde vurdu. el-Velîd Kureyş'in ileri gelenlerindendi. Resûlullah (s.a.), onu vali olarak görevlendiriyordu. Ömer ve Osman da onu vali olarak görevlendirdiler. Onun İslâm'da fetihleri vardı. Hz. Ali, Emîru'l-mü'minîn'in kardeşi olmasına rağmen ondan korkmadı.

[682] Bazı kimseler, Hz. Osman'ın yakın akrabalarını iş başına getirdiği ve onları tercih ettiği hakkında konuşmaya başladıkları zaman, Hz. Ali'ye şöyle dediler: "Ömer, akrabalarını böyle yapmadı." Bunun üzerine Ali, Osman'a gitti ve ona şöyle dedi: "Arkamda bir topluluk var. Onlar, senin hakkında benimle konuştular. Sana ne diyeceğimi bilmiyorum. Sana bilmediğin bir işi öğretecek değilim. Senden önce bir şey öğrenmedik ki onu sana öğretelim. Sensiz bir iş yapmadık ki onu sana haber verelim. Senin dışında bize özel olarak bildirilmiş bir şey yoktur. Bizim bildiklerimizi sen de biliyorsun. Vallahi, İbn Ebû Kuhâfe hakkı uygulamaya senden daha layık değildi; İbnu'l-Hattâb bir hayır işlemeye senden daha layık değildi.

قال: أفلم تصل مع عمر ههنا ركعتين، قال: بلى، قال: أفلم تصل بنا ههنا شطر خلافتك ركعتين؟ قال: بلى، قال: فلم أتممت، وما عذرك في ذلك؟ قال: نكحت امرأة بمكة وسمعت رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول: من تأهل بأرض فهو من أهلها، ولي مال بالطائف نويت مطالعته؛ وبعد، فقد بلغني عن طغام من أهل اليمن أنهم قالوا: صلاة المقيم ركعتان، هذا أمير المؤمنين عثمان يصلي ركعتين.

[٦٨٠] ولما نهى عثمان عن القران وأمر الناس بإفراد الحج بلغ ذلك عليا، فدخل عليه فقال له: بلغني أنك نهيت من القران، ثم قال عليّ: لبيك اللهم لبيك بحجة وعمرة، فقال له عثمان: لم فعلت هذا وقد نهينا عنه؟ قال: ما كنت لأدع شيئا أجازه رسول الله صلّى الله عليه وسلم لقول أحد.

[٦٨١] ولما ادّعى على الوليد بن عقبة عامل عثمان على الكوفة وأخوه لأمه شرب الخمر، قال له عليّ أشخصه فاسمع الشهادة، فأشخصه وسمع الشهادة فجلده عليّ بيده، والوليد من أشراف قريش، وقد كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يستعمله، واستعمله عمر وعثمان، وهو كثير الفتوح في الإسلام، وهو أخو أمير المؤمنين فما يهيبه.

[٦٨٢] ولما تكلم من تكلم في عثمان لأنه ولىّ أقاربه وأثرهم، وقالوا لعليّ إن عمر لم يفعل مثل هذا بأقاربه، فقصده عليّ وقال له: ورائي قوم وقد كلموني فيك وما أدرى ما أقول لك؟ ما نعرف شيئا تجهله، ولا أدلك على أمر لا تعرفه، ما سبقناك إلى أمر فنبلغكه، ولا خلونا بأمر فنخبرك به، ولا خصصنا بأمر دونك، وأنك لتعلم ما نعلم. والله ما ابن أبي قحافه بأولى من عمل الحق منك، ولا ابن الخطاب بأولى بشيء من الخير منك،

Sen, akrabalık bakımından Resûlullah'a daha yakınsın. Resûlullah ile o ikisinin nail olmadıkları sıhrî akrabalık bağına nail oldun. İşin hususunda Allah'tan kork. Vallahi sen, cahillikten dolayı bilmiyor ve körlükten dolayı görmüyor değilsin. Hak, apaçık ortadadır ve dinin ilkeleri ayaktadır." Hz. Osman, ona şöyle cevap verdi: "Senin bana söylediklerini onların söyleyeceğini biliyordum. Ama sen benim yerimde olsaydın, ben seni azarlamazdım ve seni terk etmezdim. Seni, akrabalık bağı dolayısıyla eleştirmezdim. Sen, dostluk kapısını kapattın ve fakiri terk ettin. Ben, Ömer'in atadıklarına benzeyen kimseleri vali atadım. Allah aşkına yâ Ali! Sen, el-Muğîre b. Şu'be'nin orada olmadığını biliyor muydun?" Hz. Ali "Evet, biliyordum." dedi. Hz. Osman "Ömer'in onu [akarabası olduğu halde] vali tayin ettiğini biliyor muydun?" Hz. Ali "Evet, biliyordum." dedi. Hz. Osman "O zaman neden, onun akrabası ve yakını olan İbn Âmir'i vali yaptığım için beni kınıyorsun?" Hz. Ali "Sana şunu söyleyeyim: Ömer, vali atadığı kimse eğer en küçük bir yanlış yaparsa kulağını çeker ve bunu tamamen ortadan kaldırırdı. Sen ise böyle yapmıyorsun. Sen, akrabalarına karşı zayıf ve yumuşaksın." dedi. Hz. Osman ona "Onlar, senin de akrabalarındır." dedi. Hz. Ali "Evet, onlar benim yakın akrabalarımdır, ama fazilet başkalarındadır." dedi. Hz. Osman "Ömer'in, Muâviye'yi vali yaptığını biliyor musun?" dedi. Hz. Ali "Evet, biliyorum." dedi. Hz. Osman "Ben de, onun atadığı gibi Muâviye'yi atadım." dedi. Hz. Ali "Allah aşkına! Sen, Muâviye'nin, Ömer'den Ömer'in en cesaretsiz kölesinden daha fazla korktuğunu bilmiyor musun?" Hz. Osman "Evet, biliyorum." dedi. Hz. Ali "Muâviye, senden korkmuyor ve senin haberin olmadan iş yapıyor. İnsanlara da, 'Bu, Emîru'l-mü'minîn Osman'ın emridir.' diyor." dedi.

[683] Hz. Ali, akrabalarını kayırdığı için onu [Hz. Osman'ı] kınar ve akrabalarının huzurunda ona şöyle derdi: "Mervân, el-Velîd ve Sa'îd, sana baskın gelmesinler, onlara uyma!" Hz. Osman'ın akrabaları da ona şöyle diyorlardı: "Ali, senin ve bizim yüzümüze karşı bunları söylüyor. Kim bilir, senin arkandan insanlara neler söylüyor? Halbuki sen, onun imâmı ve amcasının oğlusun." Hz. Osman da onlara şöyle diyordu: "O [Ali], bana sizden daha fazla nasihat etmektedir."

أنت أقرب إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم رحما وقد نلت من صهره ما لم ينالاه، فالله الله في أمرك فإنك والله ما تعلم من جهل، ولا تبصر من عمى، وإن الحق لواضح بيّن، وإن أعلام الدين لقائمة. فقال له عثمان: لقد علمت ليقولن الذي قلت، ولو كنت مكاني ما عتقتك ولا أسلمتك، ولا جئت منكرا ان وصلت رحما، وسددت خلة، وآويت ضائعا، ووليت شبيها بمن كان عمر يولي. أنشدك الله يا عليّ، هل علمت أن المغيرة بن شعبة ليس هناك؟ قال: نعم، قال: فهل علمت أن عمر كان يوليه؟ قال: نعم، قال: فلم تلومني أنت إن وليت ابن عامر مع رحمه وقرابته؟ فقال له عليّ: سأخبرك، إن عمر كان من ولّاه فإنما يطأ على صماخه،[٧٥] إن بلغه حرف جلبه وبلغ منه الغاية، وأنت لا تفعل ذلك، ضعفت ورفقت على أقاربك. فقال له عثمان: وهم أقاربك أيضا، فقال له عليّ: أجل، إن قرابتهم مني لقريبة ولكن الفضل في غيرهم، قال له عثمان: هل تعلم أن عمر استخلف معاوية؟ قال: نعم، قال: فقد استخلفته كما استخلفه، قال له عليّ: أنشدك الله، هل تعلم أن معاوية كان أخوف من عمر من أرفي غلام عمر من عمر؟ قال عثمان: نعم، قال له عليّ: فإن معاوية لا يخافك ويقتطع الأمور دونك، ويقول للناس: هذا أمير المؤمنين عثمان.

[٦٨٣] وكان عليّ يعنفه في أقاربه، ويقول له في وجوههم: لا يغلب عليك مروان والوليد وسعيد، لا تطعهم؛ فيقول أهله له: هذا قوله لك في وجهك ووجوهنا فكيف بما يقوله للناس من ورائك وأنت إمامه وابن عمه؛ فيقول لهم عثمان: هو انصح لي منكم.

---

٧٥ في (ط) : سماخه

[684] Ali (r.a.), küçük ve büyük işlerinde ona [Osman'a] muvâfakat eder ve işlerini idare ederdi. Fakat herhangi bir işi beğenmediği zaman onu kınar, azarlar ve yanına gitmezdi. Hz. Osman da, ona elçi gönderir, onu getirtir ve şöyle derdi: "Sen, yanıma gelmiyorsun. Sen, Ebû Bekir ve Ömer'e nasihat ederdin. Halbuki benim buna daha çok ihtiyacım var. Ayrıca ben, senin imâmın ve amcanın oğluyum." Hz. Ali, ona şöyle diyordu: "O ikisi [Ebû Bekir ve Ömer] benim görüşümü kabul ediyorlardı. Sen ise kabul etmiyorsun. Seninle bir konunda anlaşıyoruz. Ardından Mervân, el-Velîd ve Sa'îd gelip seni ondan vazgeçiriyorlar." Sonra Hz. Ali, insanlara şöyle diyordu: "Kim bana, bu konuda mazeret bildirir? Ben bir konuda onunla anlaşıyorum. Benim görüşümü terk edip Mervân ve el-Velîd'in görüşüne göre hareket ediyor. Yanına gitmediğim zaman da, benden şikâyetçi olup 'Sen, akrabalık hukukuna riayet etmedin ve bana yaptığın bîatın hakkını yerine getirmedin.' diyor."

[685] Bak! O [Ali], nasıl küçük işleri ona [Osman'a] daha iyi yapıyor, onu daha faziletli olanla sorumlu tutuyor, müslümanlara karşı Ebû Bekir ve Ömer'in davrandığı gibi davranmasını, ruhsatı değil fazileti dikkate almasını, onların gittikleri yoldan ayrılmamasını öneriyor?

[686] Şimdi onların Resûlullah'ın (s.a.) kızına zulmettikleri, Kur'ân'ı değiştirdikleri, nassları iptal ettikleri ve şeriati değiştirdikleri ve onlar karşısında onun [Ali'nin] sustuğu, düşünen ve tefekkür eden hangi akıl sahibinin aklına gelir?

[687] Hz. Âişe de, benzer bir şekilde onu [Osman'ı] uyarıyor ve onu Ebû Bekir ve Ömer'in yoluna muhalefet etmekten sakındırıyordu. Aynı şekilde Ümmü Seleme de ona [Osman'a] bir mektup yazdı: "Ey oğulcuğum! Bana ne oluyor ki tebaanın sana muhalefet ettiklerini ve senin yanından kaçtıklarını görüyorum. Resûlullah'ın (s.a.) gittiği yoldan ayrılma ve onun söndürdüğü ateşi alevlendirme! İki arkadaşının [Ebû Bekir ve Ömer'in] izledikleri yolu izle! Çünkü o ikisi, işi usûlüne uygun yaptılar ve hiç kimseye zulüm yapmadılar." Hz. Osman da ona bilinen cevabı vermiştir.

[٦٨٤] وكان عليّ رضي الله عنه يوافقه على صغار الأمور وكبارها ويدبر أمره، فإذا لم يقبل منه في أمر من الأمور عنفه ولأمه وقعد عنه، فيرسل إليه عثمان ويجيء به، فيقول له: قعدت عني وكنت لأبي بكر وعمر انصح، وأنا أولى بذلك منك، وأنا إمامك وابن عمك، فيقول له عليّ: كانا يقبلان ولا تقبل، أكون معك على أمر فيجيئك مروان وسعيد والوليد فيزيلونك[٧٦] عنه. ثم يقول عليّ رضي الله عنه للناس: من عذيري من هذا؟ أكون معه على أمر فيدع رأيي ويأخذ برأي مروان والوليد، فإن قعدت عنه يشكوني ويقول: قطعت رحمي ولم تقض حق بيعتي.

[٦٨٥] فانظر كيف يصنع به الأمور الصغار التي غيرها أولى، ويأخذه بما هو أفضل، ويشير عليه أن يسير بالمسلمين سيرة أبي بكر وعمر، وأن يأخذ بالفضل ولا يترخص ولا يزول من سيرتهما.

[٦٨٦] فأي عاقل تدبر وفكر يقع له أن هؤلاء كانوا يظلمون بنت رسول الله صلّى الله عليه وسلم ويبدلون القرآن ويعطلون النصوص ويغيرون الشريعة فيسكت عنهم.

[٦٨٧] وبمثل هذا كانت تشير عليه عائشة رضي الله عنها، وتحذره مخالفة سيرة أبي بكر وعمر، وبهذا كتبت إليه أم سلمة: أي بني، ما لي أرى رعيتك عنك مزورين، وعن جنابك نافرين، لا تعف سبيلا كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم لحبها، ولا تقدح بزند كان أكباها»، وتوخ حيث توخى صاحباك فإنهما ثكما الأمر ثكما ولم يظلما والسلام. فأجابها بالجواب المعروف.

---

٧٦ في (ط) : فيزيلانك

[688] Bir grup, arazi kamulaştırması, fethedilen Afrika'dan gelen humus hakkındaki görüşü, güvercinle oynayan ve cülâhik[133] atan kimselerle ilgili görüşü sebebiyle onu [Osman'ı] kınadı. Muhammed b. Ebî Bekir es-Sıddîk ve Mısırlı bir grup hakkında yazılmış ona [Osman'a] nispet edilen bir mektup, ona olan öfke ve nefretin daha da artmasına yol açtı. O, mektubu kendisinin yazdığını kabul etmedi. Buna dair açık bir delil de yoktu. Bunun üzerine onlar "Bunu senin kâtibin yazmıştır." dediler. Kâtibi yazdığını kabul etmedi. Osman onlara "Yazı yazıya benzer." dedi. Bu hususlar hakkında ona karşı nefret devam etti. Sonunda bir seher vakti ona suikast düzenlendi ve öldürüldü.

[689] Bunların hiçbirinde bir nassın iptal edilmesi, Kur'ân'ın tebdil edilmesi ve bir şeriatin değiştirilmesi söz konusu değildir. Bunlar, rey ve ictihada bağlı hususlardır. Onun, bunları yapmaya ve uygulamaya hakkı vardı. Bunların hepsi bu tarzdaki bir şey hakkındadır. Halbuki o, hâlife, sultan ve melik idi. Kılıç ve sopa ona ait, fayda ve zarar vermek onun elinde idi. Bununla birlikte şerefli bir cemaati, yakın akrabaları, çok serveti, çok sayıda düşmanları ve dostları ve taraftarı olan kimseler vardı. O hâlde düşünen akıllı bir kimse, nasslar iptal edilirken, Kur'ân değiştirilirken ve şeriat tebdil edilirken onların sustuklarını nasıl iddia edebilir?

[690] İşte Ali b. Ebî Tâlib! Faziletini, zühdüne, ilmine, İslâm'da önde gelmesine ve güzel eserler bırakmasına ve yakın akraba olmasına rağmen, akrabalarını vali yapmasını tenkit ettiler. Bu yüzden ona "Dün Osman neden öldürüldü?" diye sordular. Yani "Akrabalarını vali yaptığı için öldürüldü." demek istediler. O [Ali] da onlara şöyle dedi: "Ben hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Siz, kötü görmüşseniz, onlar da kötü görmüşlerdir." Yine o [Ali], hakem gönderdiği zaman, ondan ayrıldılar ve ona şöyle dediler: "Sen, zaaf gösterdin ve Allah'ın dininde insanları hakem yaptın. Halbuki buna hakkın yoktu. Allah'a tevbe et. Aksi takdirde sana karşı savaşırız ve cihad ederiz. Ya sen bizi öldürürsün ya da biz seni öldürürüz." Ali onlara şöyle dedi: "Eğer hakem tayin etme bir günah olsaydı, ben bunu yapmazdım. Benim hakem tayin etme hakkım vardır.

133 Cülâhik: Kurşun veya çamurdan yapılan saçma gibi bir şey olup tüfek vb. bir şeyle atılır. Kelime Farsça asıllıdır. (çev.)

[٦٨٨] وعتب قوم عليه أن حمى الحمى، وما رآه في خمس أفريقية كما فتحها، وفيمن سيره من اللعابين بالحمام والرامين بالجلاهق فيما كان في الكتاب المنسوب إليه في شأن محمد بن أبي بكر الصديق والنفر المصريين؛ وهي كانت الطامة في السخط عليه والنكير له، وما اقر بأنه كتب الكتاب ولا قامت عليه بينة، فقالوا: كاتبك كتبه فما اقر كاتبه، وقال لهم: الخط قد يشبه الخط. فلم يزل الأنكار عليه في هذه الأمور إلى أن اغتيل بالسحر وقتل.

[٦٨٩] وليس في هذه تعطيل نص ولا تبديل قرآن ولا تغيير شريعة، وإنما هي أمور من طريق الرأي والاجتهاد كان له أن يفعلها فجرى عليه. هذا كله في شيء هذه سبيله، وهو الخليفة والسلطان والملك، وإليه السوط والعصا وبيده الضر والنفع، مع شرف رهطه وقرب قرابته وظهور ثروته وكثرة عدوه وأعوانه ومن تعصب له، فكيف يتوهم عاقل تدبر، أن النصوص كانت تعطل والقرآن يغير والشريعة تبدل وهم سكوت.

[٦٩٠] وهذا علي بن أبي طالب مع فضله وزهده وعلمه وسوابقه وآثاره الجميلة في الإسلام وقريب قرابته، قد أنكروا عليه أن ولى أقاربه، فقيل له: علام قتل عثمان بالأمس؟ أي لأنه ولى أقاربه، فقال لهم: ما علمت إلا خيرا، فإن أنكرتم فأنكروا. ولما بعث الحكم ارتدوا عنه، وقالوا: ضعفت وحكمت الرجال في دين الله وما كان ذلك لك، وشككت في نفسك؛ فتب إلى الله وإلا قاتلناك وجاهدناك، أو تقتلنا أو نقتلك. فقال لهم: لو كانت الحكومة معصية لما جئت إليها وكان لي أن احكم،

Zira Allah, kadın ile kocasının arasında vuku bulacak olan ayrılığı gidermek için hakem tayin edilmesini emretmiştir. Yine Allah, harem sınırları içinde öldürülen dirhemin dörtte biri değerinde bir tavşan hakkında, *İçinizden iki âdil kişi hüküm verir* (Mâide, 5/95) buyurmuştur. O hâlde müslümanlar arasında problem hâline gelen imâmet meselesinde nasıl hakem tayin edilmesin?" Bunun üzerine onlar Ali ile savaştılar, o da onlarla savaştı. Ali, onları öldürdü, onlar da onu öldürdüler. Halbuki bu konu, bir nassın iptal edilmesi ve Kur'ân'ın değiştirilmesi hususunda değildi. Bu sadece ictihad kabîlinden bir şeydi. Hz. Ali'nin (r.a.), bunu yapmaya hakkı vardı. İşte onlar [Hâricîler], Ali'yi eleştiri hususunda bu kadar aşırı gitmişlerdi. Acaba Kur'ân'ın ve nassların değiştirilmesi ve Resûlullah'ın (s.a.) kızına zulmedilmesi hâlinde durum nasıl olurdu? Böylece bu kavmin [Râfıza'nın], son derece hatalı olduklarını öğrenmiş bulunuyorsun.

[691] Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali -Allah onlardan razı olsun- hep birlikte Resûlullah'ın bir nassını iptal etmek, Allah'ın Kitâb'ından bir âyeti değiştirmek veya zımmî dul bir kadına zulmetmek isteselerdi, mutlaka hepsi öldürülürlerdi. İlim ve tahsil ehli ve basîret sahipleri bilmektedir ki Ebû Bekir ve Ömer döneminde Muhammed'in (s.a.) dinine, nübüvvetine ve doğruluğuna inanan, onu yüceltene değer veren, ona saygı gösterene saygı gösteren ve ona ihanet edene ihanet eden insanların sayısı çok fazla idi. Hâkim olan onlardı ve idare ellerindeydi. Onlar, üstün ve hâkim olmalarına rağmen Ebû Bekir'i (r.a.) halife seçtiler ve Allah'ın rızâsına ulaşmak için ona saygı gösterdiler, değer verdiler ve onu öne geçirdiler. Çünkü Resûlullah (s.a.), Ebû Bekir'i (r.a.) öne geçiriyor, ona değer veriyor, onu yüceltiyor ve ona ikrâmda bulunuyordu. Bu yüzden Resûlullah'ın (s.a.) ileri gelen akrabaları, muhâcirler ve ensârın Ebû Bekir'e saygı gösterdiklerini, ona itaat ettiklerini, onun ve kendisinden sonraki halifesinin vasiyetlerini yerine getirdiklerini gördükleri için şöyle diyorlardı: "Vallahi, Ebû Bekir yumuşak ve halîm bir kişi olmakla birlikte, onların dillerinde de tatlı, gözlerinde büyük ve kalplerinde heybetli idi."

[692] İmâmiyye ve Râfıza taifelerinin onlar hakkında söyledikleri, son derece gaflet içinde olmaktan ve düşünmeyi terk etmekten başka bir şey değildir. Bu adamların açıklamaları insanları sapıklığa düşürmektedir.

وقد أمر الله بالحكومة في شقاق يكون بين المرأة وزوجها وفي أرنب تصاب في الحرم تساوي ربع درهم؛ فقال عز وجل: «يحكم به ذوا عدل منكم»، فكيف بإمامة قد أشكلت على المسلمين فقاتلوه وقاتلهم، وقتلهم وقتلوه، في أمر ليس فيه تعطيل نص ولا تغير قرآن، وإنما هو شيء من طريق الاجتهاد، وكان له رضي الله عنه أن يفعله. وقد بلغوا في الأنكار عليه هذا المبلغ، فكيف بتغير القرآن والنصوص وظلم ابنة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، لتعلم فحش غلط هؤلاء القوم.

[٦٩١] وان أبا بكر وعمر وعثمان وعليا رضي الله عنهم لو راموا بأجمعهم تعطيل نص لرسول الله، أو تغير آية واحدة من كتاب الله، أو ظلم امرأة أرملة ذمية لقتلوا بأجمعهم. وقد عرف أهل العلم والتحصيل، أن أهل البصائر، ومن يعتقد دين محمد صلّى الله عليه وسلم ونبوته وصدقه وإجلال من اجل وتعظيم من عظم وإهانة من أهان في زمن أبي بكر وعمر أكثر وأوفر، والغلبة لهم، والأمر بأيديهم، وهم كانوا الظاهرين القاهرين، وهم ولّوا أبا بكر وعظموه وأجلوه وقدموه تقربا إلى الله، لأن رسول الله قد كان يقدمه ويعظمه ويجله ويكرمه؛ ولهذا كان يقول الرؤساء في ذلك الزمان من أقارب رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقد رأوا تعظيم المهاجرين والأنصار أبا بكر، وطاعتهم له، وتنفيذهم وصاياه ووصايا خليفته بعده: كان والله حلوا في أفواههم، جليلا في أعينهم، مهيبا في صدورهم، على سكون ريحه ولين جانبه.

[٦٩٢] فلا تظن ما يقول طوائف الإمامية والرافضة فيهم إلا الغاية في الغفلة وترك النظر وتعليل الرجال هو الذي يوقع الناس في الضلال.

RESÛLULLAH'IN VEFATINDAN SONRA SAHÂBENİN İRTİDAT ETTİĞİ YALANI

[Sahâbe Arasındaki Dostluk ve Akrabalıklar]

[693] Ebû Bekir, Ömer ve cemaat [muhâcirler ve ensâr] ile Hâşimoğulları arasında, dostluk ve sadâkat bir yana, İslâm kardeşliği vardı. Onlar, birbirlerini methediyorlar, tezkiye ediyorlar, birbirlerinden kız alıp veriyorlar, birbirlerini imâmet ve valiliğe daha layık görüyorlar ve birbirlerine nasihatte bulunuyorlardı. Görmez misin ki onlar, Ebû Bekir'e bîat ettiler, arkasında namaz kıldılar, onunla gazaya çıktılar ve vefatından sonra Ömer hakkındaki vasiyetini yerine getirdiler. Daha sonra Ömer'in vasiyetlerini de vefatından sonra yerine getirdiler, Suhayb'ın arkasında namaz kıldılar ve Abdurrahman'a müracaat ettiler. Ali b. Ebî Tâlib, Ebû Bekir -Allah, ikisinden de razı olsun- ile birlikte, Rebeze ve Zü'l-Kassa'da gazaya çıktı. Ebû Bekir, Medine'den çıkıp irtidad edenlerin üzerine yürümek istediği zaman Ali, Emîru'l-mü'minîn'in atının dizgininden tutarak kendisine şöyle dedi: "Resûlullah'ın (s.a.) Uhud savaşında sana söylediği şeyi hatırlatıyorum: 'Kılıcını kınına sok, yerine dön ve bizi kendinden faydalandır!' Ben de sana, 'Ordunu gönder ve sen Medine'ye dön! Çünkü sen ölecek olursan, senden sonra İslâm'ın düzeni kalmaz.' diyorum." Ebû Bekir, Ali'nin teklifini kabul etti ve geriye döndü.

[Hz. Ali ile Diğer Sahâbiler Arasındaki Dostluklar]

[694] Hz. Ömer döneminde Hâşimoğullarından birçoğu savaşlara katılmıştı. Hz. Ömer dönemindeki savaşlardan birinde Amvâs tâununda el-Fadl b. el-Abbâs Şâm'da öldü. Onunla birlikte el-Abbâs ve Hâşimoğullarından başkaları da Şâm'a gitmişti. Hz. Ömer, bazı Şâm seferlerinde Hz. Ali'yi Medine'de yerine emîr olarak bıraktı. Hz. Ömer, Şâm'a dört sefer yaptı, bunların bazısında Şâm'a girmiş, bazısında ise girmemiştir. Emîru'l-mü'minîn Ali, Resûlullah'ın (s.a.) kızı Fâtıma'dan olan kızı Ümmü Külsum'ü (r.a.) Hz. Ömer ile evlendirdi. Hz. Ömer'in ondan Zeyd ve Rukiyye isimli iki çocuğu oldu.

[695] Bundan önce Resûlullah (s.a.), Esmâ bint Umeys el-Has'amiyye'yi Ebû Bekir ile evlendirdi. Resûlullah (s.a.), onun kardeşinin oğlu yerindeydi. Resûlullah'a ve eşlerine alaka gösterir ve onun evlerinde kalırdı.

وباب آخر

[٦٩٣] إن بين أبي بكر وعمر وتلك الجماعة وبين بني هاشم مع أخوة الإسلام فضل مودة وصداقة، يمدح بعضهم بعضا ويزكّي بعضهم بعضا، ويتصاهرون، ويرى بعضهم بعضا أهلا للإمامة والولاية، وينصح بعضهم بعضا. ألا ترى أنهم بايعوا أبا بكر، وصلّوا خلفه، وغزوا معه؛ ونفذوا وصيته بعد موته في عمر، فاجتمعوا كلهم في طاعته؛ ونفذوا وصايا عمر بعد موته وصلّوا خلف صهيب، ورجعوا إلى عبد الرحمن كما وصّى، فغزا أمير المؤمنين علي بن أبي طالب مع أبي بكر رضي الله عنهما الربذة وذهب إلى ذي القصّة. ولما همّ أبو بكر بالخروج عن المدينة والمسير إلى أهل[٧٧] الردة، أخذ أمير المؤمنين علي بعنان فرسه وقال له: أقول لك كما قال لك رسول الله صلّى الله عليه وسلم يوم أحد: شمّ[٧٨] سيفك، وارجع مكانك، ومتعنا بنفسك، وأنا أقول لك: أنفذ جيشك وارجع إلى المدينة، فإنك إن هلكت لم يكن للإسلام بعدك نظام، فقبل رأيه ورجع.

[٦٩٤] وقد غزا غير واحد من بني هاشم في زمن عمر، وفي غزواته هلك الفضل ابن العباس بالشام في طاعون عمواس في خلافة عمر، وقد خرج العباس معه إلى الشام وغيره من بني هاشم، وخلف عليا أميرا على المدينة في بعض خرجاته إلى الشام، فإنه خرج إليها أربع مرات، فدخلها في بعضها، وفي بعضها لم يدخل، وزوجه أمير المؤمنين عليّ ابنته أم كلثوم وأمها فاطمة بنت رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وكان له منها زيد ورقية.

[٦٩٥] وقبل ذلك ما زوج[٧٩] رسول الله صلّى الله عليه وسلم أبا بكر الصديق أسماء بنت عميس الخثعمية، وكانت تحل من رسول الله صلّى الله عليه وسلم محل ابن الأخوات وتختص به وبنسائه وتكون في بيوته.

---

٧٧ في (ط) : والمصير إلى أصل
٧٨ في (ط) : سمّ
٧٩ في الأصل هكذا، والسياق يقتضي بدون "ما".

Dini uğruna Habeşistan'a ve Medine'ye hicret eden kadınlardandı. Esmâ, daha önce Ca'fer b. Ebî Tâlib'in eşi idi. Ca'fer'in, ondan birçok çocuğu vardı. Resûlullah (s.a.), Ebû Bekir'i Hâşimoğullarının hâmîsi ve çocuklarının mürebbisi yapmıştı. Ebû Bekir de, Ca'fer b. Ebî Tâlib'in çocuklarını yetiştirdi, himâye ve terbiye etti. Abdullah b. Ca'fer b. Ebî Tâlib ve kardeşi Muhammed bunlardandır. Abdullah b. Ca'fer, Ebû Bekir'in kendilerine yaptığı iyilikleri, gösterdiği şefkati ve kendilerini terbiye etmesini anlatmaktadır ki bunun açıklaması uzun sürer.

[696] Hz. Ömer, Cisru Mihrân savaşına çıktığı zaman, Medine'de Emîru'l-mü'minîn onun yerine vekil oldu. Acemler, müslümanları yurtlarından çıkarmak için birbirleriyle mektuplaştıkları zaman, Hz. Ömer Hz. Ali ile istişarede bulundu. Zira Hz. Ömer'in topraklarından çıkardığı Fars kralı Yezdicerd b. Şehriyâr, Türklerin kralı hâkânın yanında bulunuyordu. O, müslümanlara karşı yardımını almak için kızını hâkânla evlendirmişti. Yezdicerd, memleketinin ahâlisine müslümanları yurtlarından çıkaracağına, onlara ordular hazırladığını, Medine üzerine yürüyeceğini ve Ömer'i öldürüp İslâm'ın kökünü kazıyacağını yazdı. Fars memleketlerinde bulunan müslümanlar, bu durumu Kûfe'deki müslümanlara yazdılar. Kûfeliler de Hz. Ömer'e yazdılar. Bunun üzerine Hz. Ömer, insanlara bir konuşma yaparak şöyle dedi: "Ey insanlar! Şeytan birliklerini topladı. Çünkü Cürcân, Taberistân, Rey, Isfahân, Hemedân ve Nihâvend'deki Acemler birbirleriyle mektuplaşarak, müslümanları yurtlarından çıkarmak ve sizin beldenize saldırmak üzere anlaşmışlar. Bu, sonuçları olacak bir gündür. Görüşlerinizi bana bildirin!"

[697] Bunun üzerine Talha b. Ubeydullah ayağa kalktı ve fikrini söyledi. Hz. Ömer, ona hayır duada bulundu ve yerine oturmasını emretti. Ömer tekrar "Görüşlerinizi bana bildirin!" dedi. Bunun üzerine Osman b. Affân ayağa kalkarak şöyle dedi: "Ey Emîru'l-mü'minîn! Bana göre, Yemen halkına bir mektup yaz, Yemen'den sana gelsinler. Şâm halkına da bir mektup yaz, Şâm'dan sana gelsinler. Sen de, iki harem [Mekke ve Medine] ve iki şehrin -Kûfe ve Basra- halkıyla yola çıkarsın. Bizzat kendin düşmanın karşısına çıkacaksın. Düşman senin birliklerini ve askerlerini gördüğü zaman, senin durumun ona korku salar. O ve ordusu da müslümanların gözüne az görünür. O zaman yapmak istediğini yaparsın." Hz. Ömer, ona da hayır dua etti ve oturmasını emretti.

وكانت من المهاجرات بدينها إلى أرض الحبشة وإلى المدينة، وكانت قبل ذلك امرأة جعفر بن أبي طالب، وكان له منها غير واحد من الأولاد، فجعل رسول الله صلّى الله عليه وسلم أبا بكر كافل بني هاشم ومربي أبنائهم، فربّى أولاد جعفر بن أبي طالب وكفلهم وأدبهم، منهم: عبد الله ابن جعفر بن أبي طالب، وأخوه محمد. وكان عبد الله بن جعفر يذكر من برّ أبي بكر بهم ورأفته وتأديبه لهم ما يطول شرحه.

[٦٩٦] وخلف أمير المؤمنين على وعمر[٨٠] على المدينة في خروجه إلى جسر مهران، وأشار عليه حين تكاتبت الأعاجم بإخراج المسلمين من ديارهم؛ وكان يزدجرد بن شهريار ملك فارس الذي أخرجه عمر من ملكه حيّا مقيما عند خاقان ملك الترك وقد صاهره يستعينه على المسلمين، فراسل أهل مملكته بإخراج المسلمين من ديارهم، وأنه يوافيهم في الجيوش ويسير إلى المدينة فيقتل عمر ويستأصل الإسلام، فكتب المسلمون الذين في ممالك الفرس إلى المسلمين بالكوفة بهذا، وكتب أهل الكوفة إلى أمير المؤمنين عمر، فخطب الناس وقال: أيها الناس، إن الشيطان قد جمع جموعه، وإن الأعاجم من أهل جرجان وطبرستان والريّ وأصفهان وهمدان ونهاوند، قد تكاتبوا وتعاهدوا في إخراج المسلمين من ديارهم وقصدهم إلى بلادكم، وهذا يوم له ما بعده، فأشيروا عليّ.

[٦٩٧] فقام طلحة بن عبد الله، فقال ما قال، فجزاه خيرا ثم أمره بالجلوس، ثم قال: أشيروا عليّ، فقام عثمان بن عفان، فقال: أرى يا أمير المؤمنين أن تكتب إلى أهل اليمن فيسيروا إليك من يمنهم، وإلى أهل الشام فيسيروا إليك من شأمهم، وتسري بأهل هذين الحرمين وأهل المصرين: الكوفة والبصرة، وتلقي العدوّ بنفسك، فإذا رآك في جموعك وعساكرك هاله أمرك، وقل هو وجيوشه في أعين المسلمين، ففعلت وفعلت، فجزاه خيرا وأمره بالجلوس.

---

٨٠ في الأصل: على وعمر، يبدو أن و زائد لذلك أثبتنا على عمر ليستقيم المعنى.

[698] Sonra Hz. Ömer "Görüşlerinizi bana bildirin!" dedi. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib ayağa kalktı ve ona şöyle dedi: "Ey müminlerin emîri! Sen onların gelişini kerih görüyorsun. Şüphesiz Allah senin kerih gördüğünü daha fazla kerih görmektedir. Ey müminlerin emîri! Eğer Yemen halkını Yemen'den getirirsen, Habeşliler onların yurtlarına saldırır. Şâm halkını Şâm'dan getirirsen, Rûmlar onların yurtlarına saldırır. Eğer iki harem halkıyla sefere çıkarsan, Araplar sana isyan eder. Bu durumda arkanda kalanlar, senin için önündekilerden daha ehemmiyet arz etmektedir. Eğer düşman seni ordunun başında görürse, köpeklerini azdıracak ve onlara 'Bu adam, Araplar arasında tek adamdır. Eğer onu öldürürseniz, bütün Arapları öldürmüş olursunuz.' diyecektir. Benim bu konuda görüşüm şöyledir: Yemen halkına bir mektup yaz, onların üçte biri yurtlarında kalsın, üçte biri sınırlarda beklesin, üçte biri de sana gelsin. Şâm halkına da mektup yaz, aynı şekilde yapsınlar. Sen yerinde kal ve onları yönetecek bir emîr tayin et. Eğer o ölürse, yerine başka bir emîr atarsın. Sen de biliyorsun ki biz, Resûlullah (s.a.) zamanında kesretle [çoklukla] değil, basîretle savaşırdık."

[699] Hz. Ömer, ona da hayır dua etti, oturmasını emretti ve ardından şöyle dedi: "Vallahi, en doğru görüş budur. Eğer Yemen halkını Yemen'den çağırırsam, Habeşliler onların yurtlarına saldırır. Şâm halkını Şâm'dan getirirsem, Rûmlar onlara saldırır. Vallahi, en doğru görüş budur. Bu hususta beni destekliyor musunuz?" Onlar da "Seni destekliyoruz." dediler. Hz. Ömer de, böyle yaptı ve orduyu gönderdi. Hz. Ömer, Hz. Ali'nin önerisini uyguladı. Hz. Ömer ile Hz. Ali'nin böyle nice olayları vardır ki açıklaması uzun sürer.

[700] el-Abbâs da, ona [Ömer'e] pek çok öneride bulunmuş ve kendisine nasihat etmiştir. Bunlar âlimler tarafından bilinmekte ve zikredilmektedir. O ikisi [Ali ve el-Abbâs] ve Hâşimoğullarından başkaları, Hz. Osman'a pek çok öneride bulunmuştur. Hasan, Hüseyin, Abdullah b. Ca'fer, Abdullah b. el-Abbâs ve Hâşimoğullarından başkaları, pek çok defa Hz. Osman'ın emîrleri idaresinde Horasan'a ve başka yerlere gazâya çıktılar.

[٦٩٨] ثم قال: أشيروا عليّ، فقام علي بن أبي طالب، فقال له: يا أمير المؤمنين، أما ما كرهته من مسيرهم فإن الله عز وجل لذلك أكره، وأنك يا أمير المؤمنين إن سيّرت أهل اليمن من يمنهم سارت الحبشة إلى ديارهم، وإن سيّرت أهل الشام من شأمهم سارت الروم إلى ديارهم، وإن سرت بأهل الحرمين انتقضت العرب عليك، فكان ما وراءك اهم لك مما بين يديك، وإن رآك العدوّ ازداد كلبه عليك وقال لأصحابه: هذا واحد العرب فإن قطعتموه قطعتم العرب كلها. ولكن أرى أن تكتب إلى أهل اليمن، فيكون ثلثهم في أهل عهدهم وثلثهم في ثغورهم ويسير منهم الثلث إليك، وتكتب إلى أهل الشام بمثل ذلك، وتقيم بمكانك وتنفذ أميرا يلقاهم، فإن هلك أنفذت أميرا مكانه، فقد علمت إنا كنّا في زمن رسول الله صلّى الله عليه وسلم نقاتل بالبصيرة لا بالكثرة.

[٦٩٩] فجزاه خيرا وأمره بالجلوس، ثم قال: هذا والله هو الرأي؛ إن أنا أشخصت أهل اليمن من يمنهم سارت الحبشة إلى ديارهم، وإن سيّرت أهل الشام من شأمهم سارت الروم إليهم، هذا والله هو الرأي إن ساعدتموني عليه، فقالوا: نساعدك، فعمل على ذلك، وأنفذ الجيش، وأقام على ما أشار عليه عليّ؛ وكم له معه مثل هذا، وشرحه يطول.

[٧٠٠] وكم قد أشار عليه العباس ونصح له مما هو مذكور معروف عند العلماء، وكم قد أشارا جميعا على عثمان وغيرهما من بني هاشم، وكم قد غزا الحسن، والحسين، وعبد الله بن جعفر، وعبد الله بن العباس، وغيرهم من بني هاشم مع أمراء عثمان إلى خراسان وغيرها.

[701] Hz. Ömer, defalarca minber üzerinde "Bizim en iyi hüküm verenimiz Ali'dir." diyordu. Yine o şöyle diyordu: "Ali b. Ebî Tâlib'in çözemediği bir problem yoktur." Hz. Ömer, Hz. Ali'yi Medine'nin kadısı ve valisi yaptı. O da hüküm ve fetvâ veriyordu. Hasan ve Hüseyin'e, Bedir'de savaşanlara verilen maaş seviyesinde maaş verdi. Dîvânlar oluşturulduğu zaman, Hz. Ömer'in ismini başa yazdılar. Bunu gören Hz. Ömer, "Niçin böyle yaptınız?"dedi. Onlar da, "Sen, müminlerin emîri olduğun için yazdık." dediler. Hz. Ömer, "Resûlullah'ın iki tarafını -Hâşim ve Zühre oğullarını- yazarak başlayın. Ömer'i ve ailesini, Allah'ın onları koyduğu yere koyun." dedi. Hz. Ömer, Hz. Ali'yi şûrâya dâhil etti. Hz. Ali'nin, Ebû Bekir, Ömer ve Osman isimlerinde çocukları vardı. Nitekim bir adam çocuklarına sevdiklerinin ve imâmlarının ismini verir. Hz. Hüseyin'in Ebû Bekir adında bir oğlu vardı, Kerbelâ'da babasıyla birlikte öldürüldü. Ali b. Hüseyin'in Ömer adında bir oğlu vardı. Onların çocukları arasında bu isimleri taşıyanlar çoktur. Bunun açıklaması uzun sürer. Aynı şekilde onların arasındaki dostluğun, sadâkatin, birbirlerini korumalarının ve birbirlerini övmelerinin açıklaması da uzun sürer. Âlimlerin bu konuda, müstakil ve kalıcı kitapları vardır. Sen, istersen onları bulursun.

[Sahâbenin Birbiriyle Kavgalı Olduğu Yalanı]

[702] Aradan uzun zaman geçti ve cehâlet arttı. Bu yüzden ilim sahibi olmayan kimseler, onların [sahâbenin] birbirlerinden uzak olduklarını ve birbirlerine kin beslediklerini zannettiler. Onların arasında olan düşmanlık ve kinin, kendileri ile Muâviye ve oğlu, Mervân b. el-Hakem ve oğlu arasında olandan daha şiddetli olduğunu zannettiler. Nitekim Mennâniyye ve onların görüşlerini benimseyenler de, Meryem oğlu Îsâ'nın (a.s.), Mûsâ, Hârûn, Dâvûd ve Süleyman'a (a.s.) düşman olduğunu, bu yüzden onun et yemeyi ve hayvan boğazlamayı yasakladığını zannettiler. İlmi olmayan kimseler, bu üç hıristiyan grubun Mesîh'in dini ve ona itaat üzere olduklarını zannetmektedirler. Halbuki -Allah sana merhamet etsin- kin açık bir durumdur; sevginin ise eserleri ve alâmetleri vardır. Görmez misin ki Muâviye, Ebû Süfyân ailesi ve Mervân ailesi, onlara [Hâşimoğullarına] kin besleyip düşman oldukları zaman, onları imâmete ehil görmediler; hükümlerinde ve fetvalarında onlara müracaat etmediler. Bilakis onları lanetlediler, onlarla savaştılar, onları öldürdüler ve bunu çocuklarına da tavsiye ettiler. Hâşimoğullarından el-Abbâs'ın çocukları ve Ebû Tâlib'in çocukları, aynı şeyi Ümeyyeoğullarına yaptılar.

[٧٠١] وكم كان يقول عمر على المنبر: أقضانا عليّ، ويقول: لا تكون نازلة لا يشهدها علي بن أبي طالب؛ وولاه القضاء بالمدينة، وتولى، فكان يقضي ويفتي، واستسقى بالعباس، وألحق الحسن والحسين في العطاء بالبدريين، ولما دوّن الدواوين، كتبوا اسمه في أول الديوان، فقال لهم: لم فعلتم هذا؟ فقالوا له: أنت أمير المؤمنين، فقال: ابدؤوا بطرفي رسول الله صلّى الله عليه وسلم: هاشم وزهرة، وضعوا عمر وآل عمر حيث وضعهم الله، وأدخل عليا في الشورى: وكان لعليّ في أولاده من يسمى أبا بكر وعمر وعثمان كما يسمي الرجل أولاده بأسماء أحبابه وأئمته، وقد كان للحسين عليه السلام ولد يقال له أبو بكر قتل معه بكربلاء، وكان لعلي بن الحسين ولد اسمه عمر، وقد كان في أولادهم مثل هذا كثير، وشرح هذا يطول، وكذلك شرح ما كان بينهم من المودة والصداقة وحراسة بعضهم لبعض، ومدح بعضهم لبعض يطول، وللعلماء فيه كتب مفردة مخلدة، أنت تجدها إذا طلبتها.

[٧٠٢] ولكن طال العهد وغلب الجهل، فظن من لا علم له أنهم كانوا متباعدين متباغضين، وأن الذي كان بينهم من العداوة والبغضاء أشد مما كان بينهم وبين معاوية وولده ومروان بن الحكم وولده كما ظنت المنانية ومن ذهب مذهبها، أن عيسى بن مريم عليه السلام كان عدوا لموسى وهارون وداود وسليمان، وأنه كان يحرم أكل اللحمان وذبح الحيوان، وكما يظن من لا يعلم أن هذه الطوائف من النصارى على دين المسيح وفي طاعته. وللبغضاء رحمك الله حال مبينة، وللمحبة آثار وأعلام. ألا ترى أن معاوية وآل أبي سفيان وآل مروان، لمّا أبغضوهم وعادوهم، ما ذكروهم في الإمامة ولا رجعوا إليهم في القضاء والفتوى، بل لعنوهم وحاربوهم وقتلوهم، ووصوا أولادهم بذلك، وكذا فعل بنو هاشم من ولد العباس وولد أبي طالب ببني أمية.

[703] Râfıza şöyle derse: "Ebû Bekir ve Ömer, bunu [bu dostluğu] Hâşimoğullarını riyâsetten uzaklaştırmak için hile ve aldatma olarak yaptılar." Onlara şöyle denilir: "Hile ve aldatma, onların [Ebû Bekir ve Ömer'in] onları [Hâşimoğullarını] şûrâya dâhil etmemeleri, onları riyâsete aday göstermemeleri, onlarla yağmur duasına çıkmamaları, onların makamları ve mekânları sebebiyle Allah'tan şefaat istememeleri, onların cennetlik olduklarına şahitlik etmemeleri, ilim ve ma'rifet için onlara gitmemeleridir. Görmez misin ki Muâviye, onlara [Hâşimoğullarına] düşmanlık yaptığı zaman, onları hilâfete layık görmedi, onları riyâsete değer bulmadı, onlarla yağmur duasına çıkmadı, onlardan fetvâ istemedi, onların hükümlerine başvurmadı ve onların cennetlik olduklarına şahitlik etmedi. Bilakis onlara karşı tavrı, insanların bildiği şekildeydi. Bunu iddia eden kimse ile 'Resûlullah'ın, ailesini ve akrabalarını sadece kandırmak ve aldatmak üzere methettiğini' veya 'Muâviye'nin Hâşimoğullarına karşı tavrının sadece şefkat ve merhamet yoluyla olduğunu' iddia eden kimse arasında bir fark yoktur."

[704] Şimdi sizin görüşünüze göre, Ebû Bekir ve Ömer'in Hâşimoğulları hakkında insanları kandırmak ve aldatmak için imkânları yoktu. Çünkü size göre, Resûlullah'ın (s.a.), Ali'yi halife tayin ettiğini ve onun hakkında nass getirdiğini insanlar biliyorlardı. Yine Resûlullah, herkese onun âleme huccet olduğunu bildirmişti. Sonra Ebû Bekir onları bunun hilâfına davet etti. Sizden bazılarına -ki onlar, Kâmiliyye'dir- göre onların tamamı Ebû Bekir'e icâbet ettiler. Hâşimiyye'ye göre de, güçsüz olan az bir grubun dışında hepsi ona icâbet ettiler. Ebû Bekir, ondan sonra Ömer, o ikisinden sonra da Osman'ın, insanları Kur'ân'ı, şeriati, tahâreti, ezanı, namazı, namaz vakitlerini, orucu, oruç vakitlerini, mirâsı, nikâhı, talâkı, köle azâdını ve benzerlerini değiştirmeye davet ettiler. İnsanlar da, onlara icâbet ettiler.

[Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e Atılan İftiralar]

[705] İnsanlar, bu topluluğun [Râfıza'nın] Ebû Bekir ve Ömer hakkındaki şu iddialarından daha şaşırtıcı bir şey işitmemişlerdir: "Onlar, el-Abbâs, Ali vb. Hâşimoğullarını, onlardan kurtulmak ve onlara hile yapmak üzere tezkiye ettiler, onları şûrâya dâhil ettiler, kadâ, fetvâ ve riyâsette onları önde tuttular."

[٧٠٣] فإن قالت الرافضة: إنما صنع أبو بكر وعمر هذا ببني هاشم حيلة وخديعة وليخرجوهم من الرئاسة، قيل لهم: من الحيلة والخديعة أن لا يدخلوهم في الشورى، ولا ينبهوا عليهم في الرئاسة ولا يستسقوا بهم، ولا يستشفعوا إلى الله بجاههم ومكانهم، ولا يشهدوا لهم بالجنة، ولا يسيروا إليهم بالعلم والمعرفة؛ ألا ترى أن معاوية لما عاداهم ما جعلهم أهلا للخلافة، ولا ذكرهم للرئاسة، ولا استسقى بهم، ولا استفتاهم، ولا استقضاهم، ولا شهد لهم بالجنة، بل كانت سيرته فيهم ما قد علم الناس. ولا فرق بين من ادعى هذا، أو ادعى أن ما كان من مدح رسول الله صلّى الله عليه وسلم لأهله وأصحابه إنما كان على طريق المداراة والخديعة، أو ادعى أن ما كان من معاوية [مع] آل بني هاشم إنما كان على طريق الرأفة والرحمة.

[٧٠٤] وبعد فما لأبي بكر وعمر على قولكم إلى مداراة الناس وخديعتهم في بني هاشم، وعندكم أن الناس قد علموا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد استخلف عليا ونص عليه، وعرف الكافة إنه الحجة على العالم. ثم أن أبا بكر دعاهم إلى خلاف ذلك فأجابوه بأسرهم على قول بعضكم وهم الكاملية، وعلى قول الهشامية أجابوه إلا نفرا يسيرا كانوا مغلوبين. ودعاهم هو وعمر بعده وعثمان بعدهما إلى تغيير القرآن والشريعة، من الطهارة، والأذان، والصلاة ومواقيتها، والصيام ومواقيته، والمواريث، والمناكح، والطلاق، والعتاق، إلى غير ذلك، فأجابوهم إليه.

[٧٠٥] وما سمع الناس بأعجب من أمر هؤلاء القوم في دعواهم على أبي بكر وعمر، أنهم إنما زكوا بني هاشم مثل العباس وعلي وغيرهما، وأدخلوهم في الشورى، وقدموهم في القضاء والفتوى والرئاسة، للنقص منهم، والحيلة عليهم؛

Bunlar, "Ebû Bekir, Ömer ve Osman, Rûmları, Farsları ve Arap krallarını Muhammed'in (s.a.) dinine sokmakla, onların ümmetlerini onun dinine dâhil etmekle, risâletine şehâdet etmekle, şeriatini uygulamakla, onun dostlarını dost edinmekle ve düşmanlarına karşı cihad etmekle sorumlu tuttular. Onlar bunları, sırf Muhammed'e (a.s.) düşmanlık etmek, onu aldatmak, onu riyâset ve nübüvvet makamından çıkarmak ve adını unutturmak için yaptılar." diyen kimse gibidirler. Onların [Râfıza'nın] her işi hayret vericidir; akıl ve mantık dışıdır.

[706] Eğer onlar [Râfıza] "Ömer'in Ali'yi şûrâya dâhil etmesi ve onun riyâsete layık olduğunu söylemesi, Peygamber'in onun hakkındaki nassını ve onu halife tayin etmesini ortadan kaldırmak içindir." derlerse, onlara şöyle deriz: Size göre, Ömer bunu ortadan kaldırmış ve insanlar da ortadan kaldırıp yok etmesine icâbet etmiştir. Öyleyse Ömer, onu [Ali'yi] sevmeseydi ve faziletini dikkate almasaydı, onu şûrâya dâhil etmeye ihtiyacı yoktu. Eğer Ömer, onu riyâsetten hariç tutmak isteseydi, onu şûrâya dâhil etmez ve onun hilâfet ve riyâsete layık olduğunu söylemezdi. Çünkü Ömer'in kurduğu şûrâ heyetinin gayesi, insanların Resûlullah'ın (s.a.) din hususunda ümmetin işlerini yerine getirmeye layık kimseyi seçmeleri ve onun dini ve şeriati hususunda buna layık kimseler içinde onun vasiyetlerini ve ahidlerini göz önünde bulundurmalarıdır. Eğer Ömer, onların iddia ettikleri şeyi [Ali'nin riyâset hakkını] ortadan kaldırmak isteseydi, hakkında nass bulunsa veya buna en küçük bir işaret olsa bile, Ömer onu [Ali'yi] asla şûrâ ve riyâsete dâhil etmezdi. Bunu, akıllı bir kimse iddia edemez. Bunu iddia eden kimse "Ömer, onun [Ali'nin] değerini düşürmek, fazilet ve riyâsetten çıkarmak için, el-Abbâs ile yağmur duasına çıktı ve onun sebebiyle Allah'tan şefaat talep etti." diyen kimse gibidir. Abbâsoğulları taraftarı olan Râvendiyye, Resûlullah'ın (s.a.) el-Abbâs hakkında nass getirdiğini, onu halife tayin ettiğini, makâmının vârisi yaptığını ve hilâfetin kıyâmete kadar onun çocuklarında olacağını iddia etmektedir. Nitekim Râfıza bunu Emîru'l-mü'minîn [Ali] hakkında iddia etmektedir.

[707] Eğer Ömer, Emîru'l-mü'minîn'i [Ali'yi], riyâsetten çıkarma hilesi olarak şûrâ heyetini kurduysa, o zaman Ali neden şûrâya girmeyi kabul etti, Suhayb'ın arkasında namaz kıldı ve Abdurrahman'ın seçimine katıldı? Ali'ye gizli kalan bu hususu, siz nasıl anladınız?

وهو كمن قال: أن أبا بكر وعمر وعثمان أخذوا الروم والعجم وملوك العرب بالدخول في دين النبي صلّى الله عليه وسلم، وإدخال أممهم في دينه، والشهادة برسالته، وإقامة شرائعه، وموالاة أوليائه، ومجاهدة أعدائه، إنما فعلوا ذلك عداوة له صلى الله عليه، وللحيلة عليه، وإخراجه من الرئاسة والنبوة، ولإماتة ذكره؛ وكل أمرهم عجب وخروج عما يعقل ويفهم.

[٧٠٦] فإن قالوا: إنما أدخله عمر في الشورى وقال يصلح للخلافة والرئاسة ليمحو نصّ النبي عليه واستخلافه له، قلنا: فإن ذلك قد امحى على قولكم وأجابه الناس إلى محوه وإزالته، فما حاجته إلى إدخاله في الشورى لولا محبته له والتنبيه على فضله، ولو أراد أن يخرجه من الرئاسة لما أدخله في الشورى، ولا قال إنه يصلح للخلافة والرئاسة؛ وإنما الشورى وضعها عمر ليطلب الناس من يصلح في دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم للقيام بأمر أمته عليه السلام، وليرجعوا إلى وصاياه وعهوده فيمن يصلح لذلك في دينه وشريعته؛ فلو كان هناك منصوص عليه، أو من فيه أدنى إشارة، لما ادخله عمر في الشورى والرئاسة إن كان يريد أن يميت ذلك على ما يدعونه عليه، وهذا لا يظنه عاقل، وهو كمن قال إنما استسقى بالعباس واستشفع إلى الله به ليميت ذكره وليخرجه من الفضل والرئاسة ومن استخلاف النبي له ونصّه عليه، فإن الراوندية من شيعة بني العباس تدّعي أن النبي صلّى الله عليه وسلم نص على العباس واستخلفه وجعله وارث مقامه، وأن الخلافة تكون في ولده إلى يوم القيامة، كما تدعي ذلك الرافضة في أمير المؤمنين.

[٧٠٧] وبعد فإن كان الذي صنعه عمر في الشورى حيلة على أمير المؤمنين ليخرجه من الرئاسة، فلم دخل هو وقبله، وصلى خلف صهيب، ورجع إلى عبد الرحمن في الاختيار، فكيف شعرتم أنتم بهذا وخفي عليه.

[708] Eğer onlar [Râfıza], "O [Ali], bunu korkudan ve takıyye olarak yaptı" derlerse, biz bu dört halifenin yönetiminin, bir köle veya zımmî bile olsa, hakkı söyleyen kişinin korkmadığı bir yönetim tarzı olduğunu beyan etmiştik ve bunu bir başka açıdan açıklamıştık. Bil ki tartışma bu noktaya ulaştığı zaman, artık susmak gerekir. Çünkü açık olan bir şeyi açıklamak ve açık olan bir konuda çekişmek eziyettir ve onu esrarlı ve gizli hale getirmektir.

[709] Allah sana merhamet eylesin! Sen, Ebû Bekir ve Ömer'in yaptıklarına, birbirleri hakkında söylediklerine, birbirlerine karşı davranışlarına bakarsan, onların dost, kardeş ve arkadaş olduklarını görürsün. Bu kitabın baş tarafında sana anlattığımız gibi, Ebû Bekir, Ömer, muhâcirler ve ensârdan oluşan o topluluk, Resûlullah'ı (s.a.) seviyorlardı, Resûlullah (s.a.) da onları seviyor ve dost ediniyor, insanlara sevmelerini tavsiye ediyor, onlarla dost olmayı farz kılıyordu. Onlar Resûlullah'ı, oğullarından ve canlarından daha çok seviyorlardı. Onlar, onun sevdiği kimseleri seviyorlar ve buğz ettiği kimselere buğz ediyorlardı. Bunu bilmek, onun nübüvvetini bilmeden öncedir. Bu konuya tekrar müracaat et.

[Vasiyet Yalanı]

[710] Resûlullah'ın (s.a.) fiilleri, sözleri, vasiyetleri ve ahidleri, belli bir kimse üzerine ahid almadığını göstermektedir. Ondan sonra hilâfet işi, uygun gördükleri kişiyi seçmesi için onun havassına ve ashâbına bırakılmıştır. Ondan sonraki halifelerin hata ve yanlış yapmaları mümkündür. İşitmez misin ki Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Usâme b. Zeyd ordusunu yola çıkarın!"[134]; "Benden sonra Arap yarımadasında iki dinin varlığına ve iki dinin beraber yaşamasına müsaade etmeyin!"[135]; "Kureyş, size karşı doğru davrandıkları sürece, siz de onlara karşı doğru olun. Eğer onlar istikametten ayrılırlarsa, kılıçlarınızı omuzlarınıza alıp elebaşlarını yok ediniz. Aksi takdirde ineklerin kuyruklarının peşinden giden bedbaht çiftçiler olursunuz ve elinizin emeğini yersiniz."; "Allah'a ve Resûlü'ne itaat ettikleri sürece onlara itaat ediniz. Allah'a ve Resûlü'ne isyan ederlerse, sizin onlara itaat etmeniz gerekmez."; "Hâlık'a isyan hususunda mahlûka itaat yoktur." [136]

134 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 3/130, r. 2891

135 Muvatta, el-Câmi, 5

136 Birkaç hadisin birleşmiş hali olan bu rivayet için bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, 8/15, r. 7815; Beyhakî, *Ma'rife*, 12/224, r. 16519; Buhârî, Ahbâru'l-Âhâd, 1.

[٧٠٨] فإن قالوا: فعل هذا خوفا وتقية، فقد بينا أن سلطان هؤلاء الخلفاء الأربعة ما كان سلطانا يخافه محقّ ولو كان عبدا أو ذميا، وكشفنا ذلك من غير وجه. واعلم أن الكلام إذا أنتهى إلى مثل هذا فليس إلا السكوت، فإن شرح المشروح والمجاذبة في أمر المكشوف عناء وإدخال له فيما يغمض ويخفى.

[٧٠٩] فارجع رحمك الله إلى ما كان من أبي بكر وعمر وقول بعضهم في بعض وصنع بعضهم ببعض، تجدهم أولياء وإخوانا وأصدقاء، وقد تقدم لك في صدر هذا الكتاب أن أبا بكر وعمر وتلك الجماعة من المهاجرين والأنصار كانوا أحباب رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وكان يحبهم ويودهم، ويوجب على الناس محبتهم، ويفرض عليهم مودتهم، وكانوا يحبونه، وهو أحب إليهم من أبنائهم وأنفسهم، ويحبون من أحبّ، ويبغضون من ابغض، وإن العلم بذلك قبل العلم بنبوته، فارجع إليه.

وباب آخر

[٧١٠] وهو أن أفعال رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأقواله ووصاياه وعهوده، تشهد بأنه ما عهد في رجل بعينه، وان الأمر في الخلافة بعده إلى خواصه وأصحابه ليختاروا من يرون، وان الخلفاء بعده يجوز عليهم الخطأ والزلل؛ ألا تسمع قوله صلّى الله عليه وسلم: «أنفذوا جيش أسامة» وقوله: «لا تتركوا بعدي في جزيرة العرب دينين، ولا تجمعوا فيها دينين» وقوله: «استقيموا لقريش ما استقاموا لكم، فإن لم يستقيموا لكم فخذوا سيوفكم على عواتقكم فأبيدوا خضراءهم، وإلا فكونوا أشقياء حرّاثين تمشون خلف أذناب البقر، وتأكلون كدّ أيديكم. أطيعوهم ما أطاعوا الله ورسوله، فإذا عصوا الله ورسوله فلا طاعة لهم عليكم؛ لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق».

[711] Yine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kendilerinden merhamet dilendiği zaman merhamet ettikleri, hüküm verdikleri zaman adâleti gözettikleri, mal taksiminde eşit davrandıkları ve söz verdiklerinde sözlerini yerine getirdikleri sürece, bu iş [hilâfet] Kureyş'tedir. Eğer bunları yapmazlarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerine olsun. Onlardan bir fidye ve karşılık kabul edilmeyecektir." [137]

[712] Resûlullah'ın bunlara benzer sözleri çoktur. Çocuğun yatak sahibine ait olduğu, zinâ edenin taşlanması gerektiği, yeminin inkâr edene ve delilin iddia sahibine ait olduğu, nafakanın karıya değil kocaya ait olduğu vb. Onun dininden [şeriatinden] anlaşıldığı gibi, bu konu [hilâfet] da onun dininden anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın (s.a.) bu vasiyetleri, ashâbı ve seçkin adamları içindir. Bu açıklamalardan sonra Resûlullah'ın (s.a.) bizzat bir adamı halife tayin etmediği, ondan sonraki halifelerin hataya ve yanlışa düşmelerinin câiz olduğu ve onlardan buna inanan kimse olmadığı hususu kime müşkil gelirse, Resûlullah'ın (s.a.) açık şeriati ve sîreti, onun açıklanmış şeriati ve vasiyetleri de ona müşkil gelecektir.

[713] Birisi şöyle diyebilir: "Bu husus, o topluluğa nasıl müşkil gelir?" Ona şöyle cevap verilir: "Bu, açık olsa da, aklın kemâliyle bilinecek bir iş değildir. Bu, ancak çok dinlemekle, güzel kulak vermekle, ciddi düşünmekle, iyi tahsille ve doğru nakille bilinir."

[714] Görmez misin ki onların [Râfıza'nın] içinde, "Kur'ân'da ziyâde vardır." diyenler vardır. Yine onların içinde, "Onda [Kur'ân'da] noksanlık vardır." diyenler vardır. Onlardan bazıları, "Tahâret, namaz, oruç ve diğer şer'î hükümlerin, fakihler ve avamın bildiğinin hilâfına bir bâtını vardır." demektedirler. Onlar, tenâsüh ehlinin ve sûfiyyeden bir grubun görüşlerini benimsemişlerdir. Âlimlerle oturup kalkan, onları çok dinleyen, tahsili mükemmel olan kimse, bunların iddia ettiği şeyin Peygamber'in (s.a.) dinîne muhâlif olduğunu kesin bir bilgi ile bilir.

[715] Resûlullah'ın (s.a.) ashâbı, onun sîretinden imâmların ve emîrlerin seçiminin câiz olduğunu anladılar ve onun hayatında bu şekilde uyguladılar. Görmez misin ki Resûlullah (s.a.), Rûmlarla savaşmak üzere bir ordu gönderdiği zaman onlara şöyle demiştir:

137 Ahmed b. Hanbel, 4/396, r. 19541

[٧١١] وقوله: «هذا الأمر في قريش ما إذا استرحموا رحموا، وإذا حكموا عدلوا، وإذا قسموا أقسطوا، وإذا عاهدوا وفوا؛ فإن لم يفعلوا ذلك، فعليهم لعنة الله والملائكة والناس أجمعين، لا يقبل منهم صرف ولا عدل» .

[٧١٢] ومثل هذا من أقواله كثير، ويعلم هذا من دينه، كما يعلم من دينه أن الولد للفراش وللعاهر الحجر، وان اليمين على المنكر والبينة على المدعي، والنفقة على الزوج دون المرأة، وما أشبه ذلك من شريعته. وهذه الوصايا منه إنما هي لأصحابه وخاصته، فمن أشكل عليه بعد هذا إنه ما نص على رجل بعينه، وان الخلفاء بعده يجوز أن يقع منهم الخطأ والزلل، وأنه ليس فيهم من يؤمن منه ذلك، فقد أشكل عليه الواضح من شريعة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وجلّى سيرته، والمكشوف عن شريعته ووصاياه.

[٧١٣] فإن قيل: كيف أشكل هذا على هؤلاء القوم؟ قيل له: ليس يعرف هذا بكمال العقل وان كان واضحا، وإنما يعرف بكثرة السماع وحسن الأصغاء والتأمل، وجودة التحصيل وصحة النقل.

[٧١٤] ألا ترى أن في هؤلاء من يقول: إن في القرآن زيادة، وفيهم من يقول: فيه نقصان، وفيهم من يقول: للطهارة والصلاة والصيام وسائر الشريعة باطن يخالف ما عليه الفقهاء والعامة، وإلى ما يذهب أهل التناسخ وقوم من الصوفية. وكل من جالس العلماء وكثر سماعه وجاد تحصيله، يعلم علما يقينا أن هذا خلاف دين النبي صلّى الله عليه وسلم.

[٧١٥] وقد عرف أصحابه من سيرته جواز الاختيار في الأئمة والأمراء، وعملوا بذلك في حياته صلّى الله عليه وسلم. ألا ترى إنه لما انفذ عسكرا لغزو الروم قال لهم:

"*Emîriniz Zeyd b. Hârise'dir. Eğer o ölürse, Ca'fer b. Ebî Tâlib'dir. O da ölürse, Abdullah b. Revâha'dır.*" [138] Savaşta bu üç emîr [komutan] de öldü. Ordu, onlardan sonra Hâlid b. el-Velîd el-Mahzûmî'yi emîr [komutan] seçtiler. Hâlid, onları düzene koydu, onları komuta etti ve onlarla düşmanın karşısına çıktı. Peygamber (s.a.), bunu kötü bulmadı, bilakis doğru buldu ve Hâlid'e seyfullah [Allah'ın kılıcı] lakabını verdi. Peygamber (s.a.), Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin bir amcasını bir grubun başında emîr [komutan] olarak gönderdi. Amcası öldükten sonra, Ebû Mûsâ'yı komutan yaptılar. Resûlullah (s.a.), bunu kötü bulmadı, bilakis doğru buldu. Onlar bunu, Resûlullah'ın (s.a.) sîretinden bildikleri için böyle yaptılar.

[716] Resûlullah (s.a.), Ebu'l-'Alâ' el-Hadramî'yi (r.a.) Bahreyn'e vali tayin etti, onu bir grupla beraber Bahreyn'e gönderdi ve kendisinden bilinen ahdi aldı. Resûlullah (s.a.) bu ahidde ona şöyle dedi: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum ki müslümanların işlerini yürütmek üzere vali olarak tayin ettiğim kişi, az olsun, çok olsun bu hususta adâlet gözetmezse, ona itaat yoktur ve o atamış olduğum valilikten düşmüştür. Ben, ona söz veren, güvence veren ve onu dost edinen müslümanlardan da berî olurum. Böyle bir durumda Allah'tan hayırlısını istesinler ve kendileri için en iyi olanı seçsinler." Resûlullah'ın (s.a.) buna benzer vasiyetleri, ahidleri ve uygulamaları çoktur. Onları istediğin zaman bulursun. Senin yanında yeterli miktarda vardır.

[Hilâfet Meselesi]

[717] Sahâbe, Resûlullah'ın (s.a.) hastalığı esnasında ve bundan önce değişik zamanlarda halifelik konusunu konuştular. Onların bu hususa dalmaları, diğer büyük ve küçük her türlü işten daha çoktu. Bunla birlikte, Resûlullah'ın (s.a.) birini halifeliğe tayin ettiği onların ne söz ne de davranışlarından anlaşılmıyordu. Resûlullah'tan (s.a.) sonraki imâmların günah ve hata işlemeleri câizdir.

[718] Bunlardan [halifelik meselesini konuşmalarından] biri şöyledir: Sahâbe, Resûlullah'ın (s.a.) vefat ettiği hastalığı sırasında Ali'ye "Ey Ebu'l-Hasan! Resûlullah nasıl oldu?" diye sordular.

138 Buhârî, Meğâzî, 44

أميركم زيد بن حارثة، فإن هلك فجعفر بن أبي طالب، فإن هلك فعبد الله بن رواحة؛ فهلك هؤلاء الأمراء الثلاثة فاستعمل الجيش بعدهم خالد بن الوليد المخزومي أميرا عليهم، فدبرهم وساسهم ولقى العدو بهم، فما أنكر النبي صلّى الله عليه وسلم ذلك بل صوبهم، وسمي خالد بن الوليد سيف الله. وقد كان النبي صلّى الله عليه وسلم انفذ عما لأبي موسى الأشعري أميرا على جماعة فهلك، فاستعملوا بعده أبا موسى، فما أنكر رسول الله صلّى الله عليه وسلم ذلك بل صوبهم؛ بل أنهم إنما فعلوا هذا لأنهم قد عرفوه من سيرته.

[٧١٦] وقد ولى رسول الله صلّى الله عليه وسلم أبو العلاء بن الحضرمي البحرين، وأنفذه في جماعة، وعهد إليه عهدا معروفا، وقال صلّى الله عليه وسلم في هذا العهد: وانا اشهد الله على رجل وليته أمرا من أمور المسلمين فلم يعدل فيه قليلا كان أم كثيرا فإنه لا طاعة له، وهو خليع محاولتيه، واني قد برأت المسلمين الذين معه من عهدهم وإيمانهم منه ومن ولايته، فليستخيروا عند ذلك الله ثم ليستعملوا عليهم أفضلهم في أنفسهم؛ وأشباه هذا في وصاياه وعهوده وسيرته كثيرة، وأنت تجده متى طلبته، وفيما معك أتم كفاية.

باب آخر

[٧١٧] وهو أن الصحابة قد خاضوا في باب الإمارة في مرض رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقبل ذلك في أزمان مختلفة، وجرى لهم من الخوض في ذلك أكثر مما جرى لهم من كل شيء في كبار الأمور وصغارها، فأقوالهم وأفعالهم أفعال من لا عهد عنده في رجل بعينه؛ وان الأئمة بعد رسول الله صلّى الله عليه وسلم يجوز أن تقع منهم المعاصي والخطايا.

[٧١٨] فمن ذلك، أن الصحابة سألوا عليا في مرض رسول الله صلّى الله عليه وسلم فقالوا: كيف أصبح رسول الله يا أبا الحسن؟

Ali "Allah'a hamd olsun. Resûlullah iyi oldu." dedi. el-Abbâs, Ali'ye şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki Resûlullah'ın (s.a.) yüzünde ölüm görüyorum. Nitekim ben, Abdu Menâfoğullarının yüzlerinden öleceklerini anlıyorum. Ben Resûlullah'ın bu hastalıktan kurtulamayacağını düşünüyorum. Kalk, Resûlullah'a gidelim ve kendisine halifelik işini soralım. Şayet kendisinden sonra halifelik bizde ise bunu bilelim. Eğer bizden başkalarında ise, ona insanlara bizi vasiyet etmesini söyleyelim." Hz. Ali, ona şöyle dedi: "Ben, bunu Resûlullah'a sormam. Eğer ona sorarsak, o da bizde olmadığını söylerse, insanlar buna mâni olurlar ve bize, "Resûlullah 'Halifelik sizde değildir.' dedi." derler. Bu yüzden ben asla bunu sormam."

[719] Bu konuşmada bizim söylediklerimizin doğruluğuna dair nice beyan olduğunu düşün! İşte el-Abbâs, Ali ve sahâbe! Eğer Peygamber (s.a.) bir atama yapsaydı, buna dair bilgi onların aklından gitmezdi veya Resûlullah bu mânada yorumlanabilecek bir söz söyleseydi, bunu unutmazlardı. Araştırmak, düşünmek ve derinleşmek, gizli işleri meydana çıkarır, onların esrârını ve zamanı geçmiş şeyleri hatırlatır. Öyleyse zamanı yakın ve Resûlullah (s.a.) aralarında olduğu hâlde, açık bir şeyi nasıl hatırlatmasınlar? Nasıl Ali, el-Abbâs'a şöyle demedi: "Ey amca! Sen, Resûlullah'ın (s.a.) beni halife tayin ettiğini, beni bütün insanlara huccet kıldığını, beni ve çocuklarımı kıyâmete kadar ümmetine halife tayin ettiğini bilmiyor musun? Yakın zamanda olan bir şeyi nasıl unuttun? Resûlullah, 'Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır'; 'Senin benim yanımdaki yerin, Hârûn'un Mûsâ yanındaki yeri gibidir' dememiş miydi? Bu, bir nass ve halife tayin etmedir." el-Abbâs'ın unuttuğu gibi, Emîru'l-mü'minîn de Peygamber'in (s.a.) kendisini halife tayin ettiğini unutmuş olsa da, olup bitenleri işiten sahâbe o ikisine bunu nasıl hatırlatmamıştır? Bu durum, düşünen hiç kimseye gizli değildir. Allah sana merhamet etsin! el-Abbâs, Ali ve sahâbenin, Resûlullah'ın (s.a.) bizzat bir adamı halife olarak atamadığı ve tayin etmediği, bu mânayı kasteden bir söz söylemediği hususunda mutâbık olduklarını görüyorsun.

فقال: أصبح رسول الله بحمد الله بارئا، فقال له العباس: أحلف بالله لقد عرفت الموت في وجه رسول الله صلّى الله عليه وسلم كما أعرفه في وجوه بني عبد مناف، وإني لأرى رسول الله صلّى الله عليه وسلم سيتوفى في وجعه هذا، فانطلق بنا إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم نسائله فإن كان هذا الأمر فينا علمنا، وإن كان في غيرنا أمرناه فوصى الناس بنا. فقال له علي: ما كنت لأسألها رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فإنا إن سألناه فقال ليست فيكم منعناها الناس وقالوا: رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال ليست فيكم، والله لا سألتها أبدا.

[٧١٩] فانظر كم في هذا من بيان على صحة ما قلنا؛ فهذا العباس، وهذا علي، وهؤلاء الصحابة، فلو كان النبي صلّى الله عليه وسلم قد نص لما جاز أن يذهب علمه عنهم، أو لو قال قولا يحتمل تأويله هذا المعنى لما ذهب عنهم، فإن البحث والنظر والخوض يخرج خفيات الأمور ويذكر بغوامضها وبما قد تقدم عهده وزمانه، فكيف بالشيء الواضح القريب العهد، ورسول الله صلّى الله عليه وسلم حي بينهم، فكيف لم يقل علي للعباس: يا عم، أما تعلم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد نص علي وجعلني حجة على العالم واستخلفني وولديّ على أمته إلى يوم القيامة، وكيف نسيت مع قرب العهد، أو ليس قد قال: «من كنت مولاه فعليّ مولاه»، و «أنت مني بمنزلة هارون من موسى»، وهذا نص واستخلاف. فإن كان أمير المؤمنين علي رضي الله عنه نسي أن النبي صلّى الله عليه وسلم استخلفه كما نسي العباس فكيف لم يذكرهما الصحابة وهم يسمعون ما يجري، وهذا لا يخفى على متأمل، فقد وجدت رحمك الله عليا والعباس والصحابة قد اطبقوا على أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما نص ولا استخلف رجلا بعينه، ولا قال قولا قصد به هذا المعنى.

[720] Birisi şöyle diyebilir: "Ali ile el-Abbâs -Allah her ikisinden de razı olsun- arasında geçtiğini söylediğiniz konuşmayı kim kabul etti?" Ona şöyle denilir: "Bu konuşma, sakîfe ve şûrâda geçen konuşmalar gibidir. İlim ehli bu hususta şüphe etmemiştir. Hayret verici olan, sizin, "Peygamber (s.a.), 'Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır.' buyurdu." deyip de, buna benzer, hatta bundan daha sahih ve bilinmesi kuvvetli olan bir sözü inkâr etmenizdir. el-Abbâs'ın ve Ali'nin çocukları, eskiden beri babaları arasında geçen bu konuşmayı ve o ikisinin görüş bakımından çok isabetli olduklarını birbirlerine anlatmaktadırlar. eş-Şa'bî ve Abdurrezzak gibi ilim adamları, bu konuya derinlemesine dalmışlardır. Bu gibi iddiayı, ancak inatçı olan veya ilimden nasibi olmayan kimse ileri sürer.

[721] Bu konuya dair olaylardan biri de şudur: Peygamber (s.a.) hastalanınca, ashâbı onun hastalanmasına çok üzüldüler. Onlar, onunla birlikte, onun çevresinde ve mescidinde nar taneleri gibiydiler. Evinde ise, eşleri, halaları ve kızları yanında bulunuyorlardı. Hastalık hafiflediği zaman Resûlullah, dışarı çıkıyor ve onlara namaz kıldırıyordu. Bir gün hastalığı iyice ağırlaşmıştı. Kendisine "Yâ Resûlallâh! Namaz ne olacak!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah "Benim dışarı çıkmaya gücüm yetmiyor, siz namazınızı kılın!" dedi. Onlar "Yâ Resûlallâh! Namazı kim kıldırsın?" dediler. Resûlullah "Bilâl ezan okusun, Ebû Bekir de namazı kıldırsın"[139] dedi.

[722] Onların, "Namazı kim kıldırsın?" sözlerinde, Resûlullah'ın (s.a.) bizzat bir adamı halife tayin etmediğine delil vardır. Eğer Resûlullah (s.a.) birini halife tayin etmiş olsaydı, ashab "Namazı kim kıldırsın?" diye sormazlardı. Nitekim onlar namaz kılma yerini ve kıbleyi biliyorlar. Bu yüzden "Namazı ne tarafa kılalım?" diye sormuyorlar. Aynı şekilde bunu, "*Namazı* Ebû Bekir kıldırsın" sözü de tekid etmektedir. Eğer bizzat bir adamı tayin etmiş olsaydı, "Size Ali'yi halife tayin etmedim mi? Yakın zamanda olduğu hâlde nasıl unuttunuz." derdi ve Ali'ye namaz kıldırmasını emrederdi.

[723] Birisi şöyle diyebilir: "Bu söylediğinizi kim kabul etti? Bunu ona [Ebû Bekir'e] Resûlullah (s.a.) değil Âişe söyledi. Resûlullah da bunu anlayınca, dışarı çıktı ve Ebû Bekir'i bundan menetti."

---

139 Buhârî, Ezan, 67

[٧٢٠] فإن قيل: ومن سلم لكم أن هذا قد جرى بين علي والعباس رضي الله عنهما؟ قيل له: إن هذا كالذي جرى في السقيفة وفي الشورى، لا يرتاب بذلك أهل العلم، والعجب أنكم تقولون أن النبي صلّى الله عليه وسلم قال: «من كنت مولاه فعلي مولاه» وتنكرون مثل هذا وهو أصح، والعلم به اقوى، وما زال ولد العباس وولد علي من قديم الدهر يتذاكرون هذا الذي جرى من آبائهما في أنهما أصوب رأيا، ويخوض أهل العلم في ذلك، كالشعبيّ وعبد الرزاق، وإنما يذهب مثل هذا على معاند أو من لا نصيب له في العلم.

[٧٢١] ومن[٨١] هذا الباب، أن النبي صلّى الله عليه وسلم لما مرض جزع أصحابه لمرضه، فكانوا معه وحوله ومسجده بهم مثل الرمانة، وعنده في بيته أزواجه وعماته وبناته، فكان إذا وجد خفة خرج فصلى بهم، فاشتد به يوما مرضه فقالوا: الصلاة يا رسول الله، فقال: ما أستطيع الخروج، صلوا، قالوا: يا رسول الله من يصلي قال: يؤذّن بلال ويصلّي أبو بكر.

[٧٢٢] ففي قولهم: من يصلّي، دليل على إنه ما استخلف رجلا بعينه، لأنه لو كان فعل ذلك لما قالوا من يصلي ولا خفي عليهم مكانه، كما لا تخفى عليهم القبلة وقد فرغ لهم منها فلا يقولون إلى أين نصلي. وأكد ذلك أيضا بقوله: يصلي بكم أبو بكر، ولو كان قد استخلف رجلا بعينه لقال: أو ليس قد استخلفت عليكم عليا، فكيف نسيتم مع قرب العهد، ولأمر عليا بالصلاة.

[٧٢٣] فإن قيل: ومن سلم لكم هذا، وإنما عائشة قالت له لا رسول الله، وأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم لما أحس به خرج وصرفه.

---

٨١ في (ط) : ومن

[724] Böyle bir iddiaya da şöyle bir karşılık verilir: "Resûlullah'ın (s.a.), hastalığı sırasında insanlara namaz kıldırması için Ebû Bekir'e verdiği talimattan daha sağlam ve açık bir talimat yoktur. Çünkü bu talimatı evinde ve ashâbının -ki onların onun dinini muhâfaza hususundaki tutumlarını daha önce anlatmıştık- hazır bulunduğu bir ortamda vermiştir. Bunu bilmek, onun Âişe'nin hücresinde hastalandığını ve oraya defnediliğini, Ebû Bekir ve Ömer'in de onun yanına defnedildiklerini bilmek gibidir. "Biz Resûlullah'ın (s.a.), 'Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır'; 'Senin benim yanımdaki yerin, Hârûn'un Mûsâ yanındaki yeri gibidir' ve 'Usâme b. Zeyd ordusunu yola çıkarın!' dediğini biliyoruz." diyen kimselerin, Ebû Bekir'in insanlara namaz kıldırmakla emredildiğini inkâr etmeleri şaşırtıcıdır. Bu, şiddetli inattan ve aşırı cehâletten kaynaklanmaktadır. O, "Resûlullah (s.a.), hicret ederken Ebû Bekir'i (r.a.) yanına almadı ve mağarada onunla birlikte bulunmadı, Bedir günü gölgelikte yanında durmadı, Hudeybiye antlaşmasında beraberinde olmadı ve hicretin dokuzuncu yılında onu yerine hacc emîri tayin etmedi" diyen kimse gibidir. Halbuki Ebû Bekir, Resûlullah (s.a.) Medine'de iken kendisinden sonra ilk hacc emîridir.

[725] Resûlullah (s.a.), Ebû Bekir'e namaz kıldırmasını emretti. O da, onun bütün ashâbına ve içlerinde el-Abbâs, Ali, Hâşimoğulları ve kölelerinden oluşan ehl-i beytine namaz kıldırdı. Onlar mescidde Ebû Bekir'in arkasında namaz kılarken Resûlullah (s.a.) evinden onlara bakıyordu. Ebû Bekir, [üç][140] gün onlara namaz kıldırmıştır. Bazı günlerde Resûlullah (s.a.) evinden çıkıyor ve onlarla beraber namaz kılıyordu. Bazı günlerde ise, evinden çıkıyor, ama Ebû Bekir namazı tamamlamış oluyordu. Resûlullah da onlarla birlikte oturuyordu. Bazı günlerde Ebû Bekir, Resûlullah'ın (s.a.) çıktığını hissediyor, kenara çekilip Resûlullah'ı öne geçiriyor ve o da namazı kıldırıyordu. Sahâbeden, tâbiûndan, onlardan sonra gelenlerden ve onlardan sonra gelenlerden ilim ehli, bu hususta birbiriyle tartışmamıştır. Ebû Bekir, Resûlullah'ın (s.a.) verdiği bu talimat gereği, Resûlullah vefat ettiği gün ve defnedilmeden önce onlara öğle namazını kıldırmıştır. Bu hususta hiç kimsenin itirazı yoktur.

---

140 Yazma nüshada burada boşluk vardır. Gün sayısı boş bırakılmıştır

[٧٢٤] قيل لهم: إنه ليس لرسول الله عهد اوثق ولا عهد أوضح من عهده إلى أبي بكر في الصلاة بالناس في مرضه، فإنه عهد كان منه في بيته وبحضرة أصحابه، الذين صفتهم على المحافظة على دينه الصفة التي قدمنا، والعلم بذلك يجري مجري مرضه في بيت عائشة ودفنه فيه، ومجرى العلم بأن أبا بكر وعمر دفنا عنده؛ والعجيب ممن يقول: قد علمنا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال: من كنت مولاه فعلّي مولاه وعليّ مني بمنزلة هارون من موسى، وقال: انفذوا جيش أسامة، وينكر أمر أبي بكر في الصلاة بالناس، وهذا من العناد الشديد والجهل الفائض، وهو كمن قال: إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما اختار أبا بكر للهجرة معه ولا كان معه في الغار، ولا اختصه بأن يكون معه في العريش يوم بدر دون الناس كلهم، ولا كان معه في بيعة الرضوان، ولا أقامه مقام نفسه في الحج بالناس في سنة تسع ولم يقدم غيره في ذلك، وهو أول أمير حج بعده صلّى الله عليه وسلم في حياته من المدينة.

[٧٢٥] ولقد أمر أبا بكر بالصلاة، فصلى بجميع أصحابه وأهل بيته كالعباس وعليّ وجميع بني هاشم ومواليه، وهو ينظر إليهم من بيته وفي مسجده وهم يصلون خلف أبي بكر، فصلى بهم أبو بكر [عدة] أيام. ففي بعض تلك الأيام يخرج رسول الله ويصلي معهم، وفي بعضها يخرج وقد فرغ أبو بكر فيجلس معهم، وفي بعضها يحس به أبو بكر فيتنحى ويقدمه ويصلي بهم. لا يتدافع أهل العلم من الصحابة والتابعين والذين يلونهم والذين يلونهم في ذلك. ولقد صلى بهم أبو بكر الظهر في اليوم الذي مات فيه رسول الله صلّى الله عليه وسلم قبل دفنه وقبل البيعة له بذلك العهد الذي كان من رسول الله صلّى الله عليه وسلم لا ينازعه في ذلك أحد.

[726] Bu hadisi ve Resûlullah'ın (s.a.) Ebû Bekir'e namaz kıldırması emrini Ali b. Ebî Tâlib rivayet etmiştir. Hz. Ali, bunu hilâfeti döneminde pek çok defa minberi üzerinde iken anlatmıştır. Bu hadisi, el-Abbâs ve oğlu Abdullah rivayet etmiştir. Hz. Ömer de, bu hadisi halifeliği döneminde minber üzerinde zikretmiştir. Bu hadisi Ebû Ubeyde, Abdullah b. Mes'ûd, Enes b. Mâlik, el-Berâ' b. Âzib, Sâlim b. Abdullah, Abdullah b. Zem'a, muhâcirler ve ensârdan sayılamayacak kadar çok kişi rivayet etmiştir. Onların bu hadisi zikretmelerinin sebebi, Resûlullah'ın (s.a.) hastalığının nasıl olduğunu anlatmalarıdır. Ebû Bekir'in muhâcirler ve ensâra Resûlullah'ın (s.a.) talimatı olmaksızın namaz kıldırdığını iddia eden kimse, muhâcirler ve ensârı tanımayan, onların basîretlerinin gücünü, Resûlullah'ın (s.a.) makâmına nasıl saygı duyduklarını, dolayısıyla onun talimatı olmaksızın onun makâmına herhangi birinin -özellikle de yakın adamlarının- geçmeyeceğini bilmeyen kimsedir.

[727] Öte yandan Resûlullah'ın (s.a.) mescidi, evinin içinde ve gözlerinin önünde idi. Resûlullah, evinde iken mescidindeki herhangi bir sesi işitiyor ve konuşanları görüyordu. Resûlullah, Ebû Bekir'e namaz kıldırma emrini ashâbının huzurunda verdi ve bunu eşleri, kızları ve halaları da işitti. Onlar, Resûlullah'ın bu hastalığı sırasında Âişe'nin hücresinde onun yanında toplanmışlardı. Resûlullah, bu emri birkaç kere vermiştir. Çünkü sahâbe, namaz vakitlerinde Resûlullah'ın yanında toplanıyorlardı. Eğer Resûlullah hastalığını hafif bulursa, onlarla birlikte mescide çıkıyordu. Aksi takdirde onlara, "Namazı Ebû Bekir kıldırsın" diyordu. Resûlullah, Ebû Bekir'e bu emri ilk verdiği zaman Hz. Âişe şöyle demiştir: "Yâ Resûlallâh! Babam, duygusal bir insandır. O, sesini insanlara duyuramaz. Keşke başkasına emretseydin!" Resûlullah (s.a.) bunu kabul etmedi ve Hz. Âişe'ye olumlu cevap vermedi. Hz. Âişe, Resûlullah'ın namaz kıldırmayı Ebû Bekir'den başkasına emretmesi hususunda kendisine destek vermeleri için onun bazı eşlerinden yardım istedi. Ancak Resûlullah onları da reddetti ve kızarak şöyle dedi: "*Allah ve müminler, Ebû Bekir'den başkasını istemiyorlar. Benim yanımda siz, Yûsuf'un kadınları gibisiniz.*" [141] İşte onların [Râfıza'nın] yapmadığı şeyi kendisine nispet ettikleri Âişe budur.

141 Buhârî, Ezan, 67

[٧٢٦] وقد روى هذا الحديث وأمر رسول الله صلّى الله عليه وسلم لأبي بكر بالصلاة علي بن أبي طالب، ذكر ذلك في خلافته وعلى منبره مرات كثيرة، ورواه العباس وابنه عبد الله، وذكره عمر على منبره في خلافته، ورواه أبو عبيدة، وعبد الله بن مسعود، وإنس بن ملك، والبراء بن عازب، وسالم بن عبد الله، وعبد الله بن زمعة، ومن لا يحصى كثرة من المهاجرين والأنصار. وإنما كان سبب ذكرهم له، لأنهم كانوا يذكرون مرض رسول الله وكيف صنع، وإنما يظن أن أبا بكر تقدم فصلى بالمهاجرين والأنصار بغير عهد من رسول الله صلّى الله عليه وسلم، من لا يعرف المهاجرين والأنصار، وشدة بصائرهم، وإعظامهم لمقام رسول الله صلّى الله عليه وسلم إن يقوم فيه أحد مقامه سيما في خاصته بغير أمره.

[٧٢٧] وبعد فإن مسجده في بيته ونصب عينيه، يسمع وهو في بيته صوت من في مسجده ويراهم، وأمره لأبي بكر بالصلاة بحضرة أصحابه، ويسمع ذلك جميع أزواجه وبناته وعماته، فقد كنّ في مرضه هذا اجتمعن كلهنّ عنده في بيت عائشة. وكان أمره له بذلك مرة بعد مرة، فإن الصحابة كانوا يدخلون في أوقات الصلاة فإن وجد خفّا خرج معهم، وإلا قال لهم: يصلي بكم أبو بكر. وكان في أول أمره أمر بذلك، قالت عائشة: يا رسول الله، إن أبي رجل أسيف لا يستطيع أن يسمع الناس، فلو أمرت غيره، فأبى رسول الله صلّى الله عليه وسلم ذلك ولم يجبها إليه، فاستعانت ببعض أزواجه عليه ليشفعها ويأمر غير أبي بكر بالصلاة، فردّهن رسول الله وغضب وقال: يأبى الله والمؤمنون غير أبي بكر، إليكنّ عني صويحبات يوسف. فهذا الذي كان من عائشة فادعوا عليها ما لم يكن،

Ancak onların [Râfıza'nın] hâli böyledir. Hz. Âişe'ye soruldu: "Resûlullah'ın (s.a.) hastalığı sırasında babanın insanlara namaz kıldırmasını niçin uygun görmedin ve bu hususta Resûlullah'ı kızdıracak kadar ısrar ettin?" Hz. Âişe şöyle cevap verdi: "Yaşım genç olması sebebiyle, onun bunu yapamayacağını ve müslümanların bunu kabul etmeyeceklerini zannettim."

[728] Bazı âlimler, Resûlullah'ın (s.a.), "Benim yanımda siz, Yûsuf'un kadınları gibisiniz." sözü hakkında şöyle demişlerdir: "O kadınlar, Yûsuf'a (a.s.) şiddet uygulandığı zaman zayıflayacağını ve o günahı işlemeyi kabul edeceğini zannettiler. Ancak onların düşündükleri gibi olmadı. Resûlullah (s.a.), Ebû Bekir'in zorluklara maruz kaldığı zaman sabır ve tahammül göstereceğini murad etti."

[729] Ayrıca onlara [Râfıza'ya] şöyle denilir: "Ebû Bekir, Resûlullah'ın (s.a.) Ali'yi halife tayin ettiğini ve onun kendilerine Allah'ın hucceti olduğunu haber verdiğini bildiği hâlde, Resûlullah'ın ve bütün sahâbenin hazır bulunduğu ve şahit olduğu bir ortamda sahâbenin önüne geçmeyi nasıl isteyebilir? Akıl sahibi biri böyle bir şeyi nasıl düşünebilir?"

[730] Ayrıca Hz. Âişe bu yaptığıyla dinden dönmüşse, Resûlullah (s.a.) nasıl onu zevceleri arasında bıraktı ve onunla birlikte kalmaya devam etti? Çünkü Allah (a.c.), *Kâfir kadınların ismetlerini [nikâh veya herhangi bir bağlarını] tutmayın* (Mümtehine, 60/10) buyurmuştur.

[731] Siz, Ebû Bekir'in bu makamı gasbettiğini, bu haber Resûlullah'a (s.a.) ulaşınca onun buna kızdığını ve bunu reddettiğini, mescide gidip Ebû Bekir'i uzaklaştırdığını, Ebû Bekir'e uyarak arkasında namaz kılan sahâbeyi azarladığını iddia ettiniz. Bu, çok büyük ve birçok açıdan incelemeyi gerektiren bir iddiadır. Eğer böyle olmuş olsaydı, bu hususta bilginin, Resûlullah'ın (s.a.) Hudeybiye günü Süheyl b. Amr ile yaptığı istişare ve fikir alışverişi ve benzerleri hakkındaki bilgiden daha kuvvetli olması gerekirdi. Fakat sizin görüşleriniz, iddialarınız ile sınırlıdır. Ne gariptir ki sizin, 'Resûlullah'ın (s.a.) Ebû Bekir'e kızdığı ve mescide gidip onu uzaklaştırdığı zaman, insanlara namaz kıldırması için Ali'yi öne geçirdiğini' iddia etmeniz, iftiranızı tamamlamak içindir.

وهذا شأنهم. ولقد قيل لعائشة لم كرهت أن يصلي أبوك بالناس في مرض رسول الله صلّى الله عليه وسلم وراجعت رسول الله صلّى الله عليه وسلم في ذلك حتى غضب؟ قالت: ظننت بحداثة سني إنه لا يطيق ذلك، وأن المسلمين يتشاءمون به.

[٧٢٨] وقد قال بعض العلماء في قول رسول الله صلّى الله عليه وسلم: إليكن عنى صويحبات يوسف، أن أولئك النساء ظنن أن يوسف عليه السلام إذا دفع إلى شدة يضعف ويجيب إلى المعصية فلم يكن كما ظنن، فأراد رسول الله أن أبا بكر سيدفع إلى شدائد فيصبر ويحتمل.

[٧٢٩] ثم يقال لهم: وكيف طمع أبو بكر أن يتقدم بأصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقد علم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد استخلف عليا وعرفهم إنه حجة الله عليهم وعلى ورسول الله وجميع الصحابة حضور شهود، كيف يتوهم عاقل هذا؟

[٧٣٠] وبعد فكيف اقرّ رسول الله صلّى الله عليه وسلم عائشة في أزواجه وأقام عليها وقد ارتدت بهذا الصنيع، وقد قال الله عز وجل: ﴿وَلا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوافِرِ﴾ «الممتحنة ١٠»

[٧٣١] فادعيتم أن أبا بكر اغتصب هذا المقام، وان ذلك بلغ رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأنه غضب من ذلك وأنكره، وخرج وعزل أبا بكر، وأنكر على الصحابة طاعتهم لأبي بكر في الصلاة خلفه؛ هذا أمر عظيم، ومراجعات كثيرة، إذ لو كانت لكان العلم بها اقوى من العلم بما كان من المراجعة لرسول الله صلّى الله عليه وسلم ومن المراجعة والمناقلة يوم الحديبية مع سهيل بن عمرو وما أشبه ذلك، ولكن مذاهبكم مقصورة على دعاويكم. ومن العجب كونكم ما ادعيتم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم لما غضب وخرج وعزل أبا بكر أن يكون قد قدم عليا فصلى بالناس ليتم بهتكم،

Eğer siz, Ali hakkındaki nass iddianızda sâdık olsaydınız, bunun Ali'nin öne geçirildiği ve kendisi sebebiyle Resûlullah'ın kızdığı vakitte olması gerekirdi. Yine siz, Resûlullah'ın (s.a.) hastalığı esnasında Âişe'nin hücresinde kalmayı ve vefat ettiğinde oraya defnedilmeyi tercih etmediğini, aslında kızı Fâtıma'nın evini tercih ettiğini, fakat Ebû Bekir'in gidip onu gasbettiğini ve sırtında taşıyarak kızı Âişe'nin evine götürdüğünü iddia ettiniz. Bu da, -Allah sana merhamet etsin- Resûlullah'ın (s.a.) Ali'yi halife tayin etmediğini ve onun hakkında nass getirmediğini gösteren delillerdendir.

[732] Eğer onlar [Râfıza], "Resûlullah (s.a.), onu [Ali'yi] halife olarak atamasaydı, biz onun Ali'yi halife olarak atamadığını zorunlu olarak bilirdik." derlerse, onlara şöyle denilir: "Resûlullah'ın (s.a.) yapmadığı bir şey zorunlu olarak bilinmez; ancak istidlâl ile bilinir. Dolayısıyla kim istidlâlde bulunursa bilir; istidlâlde bulunmayan kimsenin onun böyle yaptığını zannetmesi mümkündür."

[733] Resûlullah (s.a.), bir şey yapmış veya ümmetine diğer şer'î hükümlerden bir şey farz kılmış olsaydı, mutlaka bu diğer şeylerin bilgisi gibi gelirdi. Daha önce açıkladığımız gibi asıl olan da budur.

[İlk Dört Halifenin Seçiminin Meşruluğu]

[734] Bunlardan [Resûlullah'ın halife tayin etmediğine dair delillerden] biri şöyledir: Resûlullah (s.a.) vefat ettiği zaman ensâr, onun aralarından ayrılmasına çok üzüldüler. Bu yüzden hüzünleri arttı, kederleri çoğaldı ve dediler ki: "Allah, bizi onunla hidâyete erdirdi. Onun davetiyle dost ve kardeş olduk. Onun üzerimizdeki bereketleri çok büyüktü." Sonra birbirlerine dönerek şöyle dediler: "Allah'a hamd edin! Zira Allah, o bizden razı olduğu hâlde onu vefat ettirdi." Bunun üzerine şöyle dediler: "Allah'a hamd olsun! Fakat diğer milletlerle ilişkileri gerginleştirdik. Resûlullah (s.a.), bir halife tayin etmeden vefat etti. Bizim bir emîr tayin etmeye ihtiyacımız vardır ki onunla birlikte gazâ ve cihad yapalım." Onlardan biri şöyle dedi: "Evet, size bir emîr lazımdır. O hâlde sizden bir adam tayin edin!"

بل لو كنتم صادقين في دعوى النص عليه لكان هذا وقت تقديمه والغضب لأجله ما لو ادعيتم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم لم يختر بيت عائشة لمرضه ودفنه والموت فيه وإنما اختار بيت ابنته فاطمة ولكن أبا بكر مضى واغتصبه وحمله وجاء به إلى بيت عائشة، فهذا رحمك الله من الأدلة التي تشهد أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما استخلف عليا ولا نص عليه كما يدعي هؤلاء وإنما ينكرون الأخبار.

[٧٣٢] فإن قالوا: لو كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما استخلفه لعلمنا باضطرار إنه لم يستخلفه. قيل لهم: ما لم يفعله رسول الله صلّى الله عليه وسلم لا يعلم بالاضطرار، وإنما يعلم بالاستدلال، فمن استدل علم ومن لم يستدل جاز أن يظن إنه قد فعل.

[٧٣٣] ولو كان فعل شيئا أو فرض شيئا على الأمة من سائر أحكام الشريعة لجاء مجيء العلم كما جاء غيره، وهذا هو الأصل كما شرحنا وقدمنا.

باب آخر

[٧٣٤] من هذا، أن الأنصار لما قبض رسول الله صلّى الله عليه وسلم حزنوا لفراقه، فاشتد حزنهم وعظمت مصيبتهم، فقالوا هدانا الله به، وجمع إلفتنا بدعوته، وعظمت علينا بركاته. فرجع بعضهم على بعض فقالوا: احمدوا الله فقد قبض وهو عنكم راض، فقالوا: الحمد لله، ولكن قد وترنا الأمم، وقد قبض رسول الله صلّى الله عليه وسلم ولم يستخلف، ولا بد لنا من أمير نقيمه فنغزوا معه ونجاهد، فقال قائل منهم: لا بد لكم من هذا، فأقيموا رجلا منكم.

[735] Resûlullah'ın (s.a.) halife tayin etmediğini nasıl açıkça ifade ettiklerine bak! Eğer onların [Râfıza'nın] iddia ettikleri gibi olsaydı, henüz Peygamber (s.a.) defnedilmemişken, bu durum [Ali'nin tayin edildiği] onlara söylenir ve bu söz onlara hatırlatılırdı. Bakın, sizin rivayet ettiğiniz ve delil olarak getirdiğiniz âyetler ve hadisler nasıl delil getirilmedi? Eğer bundan başka delil olmasaydı bile bu delil, onların [Râfıza'nın], el-Abbâsiyye ve el-Bekiriyye'nin iddialarının bâtıl olduğunu göstermeye yeterdi.

[736] Birisi şöyle diyebilir: "Peygamber (s.a.), kalabalık bir cemaat içinde "İmâmlar Kureyştendir."[142] dedi. Fakat ensâr bunu unuttu. Siz neden, Resûlullah'ın Ali'yi nass ile tayin ettiğini, ama bunu el-Abbâs, Ebû Bekir ve diğerlerinin unutabileceğini inkâr ediyorsunuz?" Biz de şöyle deriz: "Biz, Resûlullah'ın (s.a.) kalabalık bir cemaat içinde, "İmâmlar Kureyştendir." sözünün ve onlara hitabının, sizin Ali hakkında iddia ettiğiniz gibi olduğunu söylemiyoruz. Zira Resûlullah, insanları bundan sorumlu tutmamıştır. Ayrıca bu herkese farz kılınmış değildir. Bu söz, fukâha ve havassın farzı nevindendir. Dolayısıyla bunu dört veya beş kişi, bir adam için akdedebilir. Resûlullah'ın (s.a.) bu sözü, onun şu sözlerine benzemektedir: "Vârise vasiyet yoktur."[143]; "İki dinin mensupları birbirine vâris olamazlar."[144]; "Harâc, damân iledir (kazanç sorumluluğa göredir)."[145] Fakat onların [Râfıza'nın] şu iddiaları böyle değildir: "Resûlullah (s.a.), belli bir adamı nass ile tayin etti, bütün ümmetine ona itaat etmeyi farz kıldı ve onu kendisinden sonra onlara huccet kıldı. Erkeklere, kadınlara, hürlere, kölelere, mukimlere ve seferdekilere ona itaati farz kıldı. Resûlullah, bu farzı onlara bildirdi ve vucûbunun gereğini ve umumunun kapsamını teblîğ etti. Bu farziyyet bakımından Resûlullah'ın, "Ben, Allah'ın size resûlüyüm ve sizin üzerinize Allah'ın hüccetiyim." sözü gibidir." Bunu, rütbe ve Resûlullah'a (s.a.) yakınlık bakımından ensârdan daha düşük basit bir topluluk bile unutmaz. Zira Resûlullah, "Ensâr, benim ailem ve sır küpümdür."[146] diyordu. Yani, "benim sırdaşlarım ve yakın dostlarımdır." demek istiyordu.

142 Ahmed b. Hanbel, 3/129, r. 12307
143 Tirmizî, Vesâyâ, 5
144 Ebû Davûd, Ferâid, 10
145 Ebû Davûd, Buyû', 73
146 Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr, 11

[٧٣٥] فانظر كيف أفصحوا بأنه لم يستخلف، ولو كان كما يدّعون هؤلاء لفيل لهم ذلك ورد عليهم هذا القول والنبي صلّى الله عليه وسلم لم يدفن بعد، وكيف لم يستدل عليهم بالآيات والأحاديث التي تروونها وتستدلون أنتم بها فلو لم يكن إلا هذا لكفى في الدلالة على بطلان ما يدعونه هؤلاء، وما يدعيه العباسية والبكرية.

[٧٣٦] فإن قيل: فالنبي صلّى الله عليه وسلم قد قال: «الأئمة من قريش» في الجماعات الكثيرة وقد ذهب هذا على الأنصار، فما تنكرون أن يكون قد نص على علي والعباس وأبو بكر ذهب عنهما؟ قلنا: لا ندعي ان رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال: «الأئمة من قريش» في الجماعات الكثيرة، ولا قام فيهم خطيبا كما تقولون في دعواكم لعلي، ولا أخذه على الناس، ولا هو أيضا من فرض الكافة، وإنما هو من فرض الفقهاء والخاصة، فيعقده أربعة نفر أو خمسة لواحد، وهو يجري مجرى قوله عليه السلام: «لا وصية لوارث»، و «أهل ملتين لا يتوارثون»، و «الخراج بالضمان»، وليس كذلك ما يدّعونه من إنه نص على رجل بعينه وفرض طاعته على جميع أمته وجعله الحجة عليهم بعده، فأوجب على الرجال والنساء والأحرار والعبيد والمقيمين والمسافرين طاعته، وأعلمهم هذا الفرض[٨٢] وأداه إليهم بحسب وجوبه وشمول عمومه، فجرى في الفرض مجرى قوله: «أنا رسول الله إليكم وحجة الله عليكم»، فهذا لا يذهب على النفر اليسير ممن هو دون الأنصار في الرتبة والاختصاص برسول الله صلّى الله عليه وسلم، وهو يقول: «الأنصار كرشي وعيبتي»، يريد بذلك أنهم موضع سرّي وخاصتي،

٨٢ في (ط) : الغرض

O hâlde bunun farziyeti nerede, Resûlullah'ın havassa farz kıldığı şeylerden olan "*İmâmlar Kureyştendir.*" sözünün farziyeti nerede? İhtiyaç ânında bu söz zikredildi, ensârın hepsi onu kabul ettiler ve ona göre amel ettiler. Eğer sizin iddia ettiğiniz söz de böyle olsaydı, aynen bunun gibi kabul edilir ve onunla amel edilirdi.

[Hz. Ebû Bekir'in Hilâfeti]

[737] Bunlardan [Resûlullah"ın halife tayin etmediğine dair delillerden] biri de şudur: Ensârın [biraz önce zikrettiğimiz] sözleri ve verdikleri karar, el-Abbâs ve Hâşimoğullarına ulaştı. Fakat onlar ensârın, "Resûlullah (s.a.), bir halife tayin etmeden vefat etti." sözünü ve imâmetin seçimle olması gerektiğini inkâr etmediler. Bilakis el-Abbâs onları methetmiş ve övmüştür. Zira o, Ali'ye dönerek şöyle demiştir: "Ben sana, Resûlullah (s.a.) hayatta ve hasta iken, ona gidelim de, bu işi [hilâfeti] kime bıraktığını soralım dememiş miydim? Eğer (bu iş) bizde olsaydı, münakaşa çıkmayacaktı. Ama sen yapmadın. Haydi, şimdi elini uzat da sana bîat edeyim ki insanlar, 'Resûlullah'ın (s.a.) amcası, Resûlullah'ın amcasının oğluna bîat etti.' desinler. O zaman, iki kişi bile senin hakkında ihtilâf etmez."

[738] Allah sana merhamet etsin! Bütün sahâbenin, Resûlullah'ın (s.a.) hâlife tayin etmediğine dair şu beyanlarını ve açıklamalarını düşün! Hz. Ali amcasına niçin şöyle demedi: "Sen bana bîat edersen iki kişinin bile muhalefet etmeyeceğini, Resûlullah'ın benim için söz aldığını ve beni hüccet kıldığını nasıl söylersin? Halbuki onlar bana muhalefet ettiler." Fakat Hz. Ali (r.a.), el-Abbâs kendisine 'elini uzat' dediği zaman ona şöyle dedi: "Bu [hilâfet], müslümanların işidir. Ben onları bir işe yönlendirecek değilim. Eğer beni isterlerse, benim yerimi biliyorlar." Hz. Ali'ye şöyle denildi: "Kabul et! Onlar sana muhalefet etmezler ve seni yadırgamazlar." Ebû Süfyân da şöyle dedi: "Ey Ebu'l-Hasan! Ebu'l-Fadl'ın dediğini kabul et. Ben de sana bîat edeyim." el-Abbas ona şöyle dedi: "Kabul et! Bak, Abdu Menâf oğullarının büyüğü de sana bîat edecektir." Ebû Süfyân şöyle dedi: "Bütün Abdu Menâfoğullarının, hatta Kureyş'in sana bîat etmesi ve muhalefet etmemesi bana aittir." el-Abbâs ona [Ali'ye], "Haydi, yap!" dedi. Bunun üzerine Ali şöyle dedi: "Hayır amca! Ancak müslümanların mele'i [ileri gelenleri] teklif ederse yaparım."

فأين فرض هذا من قوله: «الأئمة من قريش»، ومع كون هذا من فرض الخاصة، فعند الحاجة ذكر وقبله الأنصار كلهم وعملوا به، فلو كان دعواكم أنتم أيضا كذلك لكان قيل وعمل به مثل هذا.

وباب آخر

[٧٣٧] من هذا أن العباس وبني هاشم بلغهم قول الأنصار وما عزموا عليه، فما أنكروا قولهم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قبض ولم يستخلف، وان الإمامة تجب بالاختيار، بل مدحهم العباس وأثنى عليهم وأقبل على عليّ وقال له: قد كنت قلت لك ورسول الله صلّى الله عليه وسلم حيّ عليل انطلق بنا إليه نسأله فيمن يكون هذا الأمر فإن كان فينا لم ننازع فلم تفعل، والآن فأمدد يدك أبايعك فيقال: هذا عم رسول الله بايع ابن عم رسول الله فلا يختلف عليك اثنان.

[٧٣٨] فتأمل رحمك الله هذا البيان وهذا الإفصاح من الجميع، أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما نص ولا استخلف، فكيف لم يقل علي لعمه: كيف تقول أنك لو بايعتني ما اختلف عليّ اثنان ورسول الله قد عقد لي وجعلني الحجة وقد خالفوني. وإنما كان قوله رضي الله عنه للعباس لما قال له أمدد يدك: هذا أمر المسلمين، وما كنت لافتات عليهم بأمر، فإن أرادوني فقد عرفوا مكاني. فقيل له: أقبل فإنهم لا يخالفونك ولا يكرهونك، وقال له أبو سفيان: اقبل يا أبا الحسن ما يقول أبو الفضل وانا أبايعك، فقال له العباس: اقبل فهذا شيخ بني عبد مناف يبايعك أيضا، فقال أبو سفيان عليّ بنو عبد مناف كلها، بل عليّ قريش أن تبايع ولا تخالف، فقال له العباس: افعل، فقال: لا يا عم إلا عن ملأ من المسلمين.

[739] Hz. Ali'nin (r.a.), müslümanların imâmet işinin onların seçimleriyle olduğunu nasıl açıkladığına dikkat et! O [Ali], emîr olmaya hırslı olduğu düşünülmesin diye bunu hemen kabul etmiyor. Zira Hâşimoğullarından birisi ona şöyle demişti: "Sen, bunu [imâmeti] Resûlullah'ın (s.a.) Hâşimoğullarına verdiğini söyle!" Ali (r.a.) şöyle dedi: "Vallahi! Ben, ona ilk iman eden kişi iken, onun adına yalan söyleyen ilk kişi olmayacağım!"

[740] Bununla ilgili başka bir olay da şudur: el-Abbâs, mescidde bulunan Ebû Bekir'in yanına gitti ve kendisine ensâr hakkında ulaşan haberi bildirdi. Onlara gitmesini ve konuyu onlara açıklamasını istedi. Çünkü el-Abbâs, Ebû Bekir'in muhâcirler ve ensâr katındaki değerinin büyüklüğünü biliyordu. Bunun üzerine ayağa kalktı, yanına Ömer ve Ebû Ubeyde'yi de alarak ensâra gittiler. Ebû Bekir, verdikleri karar sebebiyle onları kınadı. Ensâr, onun kınamasına şaşırdı ve şöyle dediler: "Emîrliğin bizde olmasını niçin kınıyorsun. Resûlullah (s.a.), kimseyi halife tayin etmeden dünyadan göçtü. Zira Resûlullah bizim hakkımızda şöyle şöyle demişti ve bizi şu şekilde methetmişti." Ebû Bekir şöyle dedi: "Doğru söylediniz. Gerçekten Resûlullah 'İnsanlar bir yola ve vadiye yönelseler, ensâr da başka bir yol ve vadiye yönelse, ben kesinlikle ensârın yol ve vadisine yönelirim.' dedi." Ardından Ebû Bekir şöyle dedi: "Fakat bu işin [hilâfetin], Kureyş muhâcirlerinden bir boyda olması gerekir. Emîrlik hususunda onlarla mücadele etmeyin. Çünkü biz sizden önce müslüman olduk. Allah, Kur'ân'da bizi sizden önce zikretti. Kureyş içinde nifak yoktur."

[741] Bunun üzerine el-Habbâb b. el-Münzir b. el-Cumûh şöyle dedi: "Madem kabul etmiyorsunuz; o zaman bir emîr bizden, bir emîr sizden olsun." Sonra Habbâb, ensâra dönerek şöyle dedi: "Belde sizin beldeniz, çöl sizin çölünüz. Siz, kendilerine sığınılan İslâm topluluğusunuz. İslâm sizin kılıçlarınızla güçlendi. Eğer onlar, bir emîr bizden, bir emîr onlardan olmasını kabul etmezlerse, onları beldenizden çıkarın." Sonra Habbâb, muhâcirlere dönerek şöyle dedi: "İsterseniz savaş yapalım. Zira ben, onların ulusuyum ve boyun eğdikleri kişiyim."

[742] Ebû Ubeyde ise şöyle dedi: "Ey ensâr topluluğu! Allah'tan korkun. Siz, İslâm'a ilk yardım eden ve destek veren kimselersiniz. Onu ilk bozan ve ilk değiştiren siz olmayın."

[٧٣٩] فانظر كيف بين رضي الله عنه أمر الإمامة للمسلمين وباختيارهم، وأنه لا يبادر إلى القبول لئلا يظن به الحرص على الإمارة، فقال له قائل من بني هاشم: فأخبر الناس أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم جعله في بني هاشم، فقال رضي الله عنه: والله لئن كنت أول من آمن به فلا أكون أول من كذب عليه.

[٧٤٠] ومقام آخر، وهو أن العباس خرج إلى أبي بكر وهو في المسجد فأخبره بما بلغه عن الأنصار، وسأله أن يمضي إليهم ويبين لهم، لعلم العباس بعظم قدر أبي بكر في المهاجرين والأنصار. فنهض أبو بكر وتبعه عمرو وأبو عبيدة، وصاروا إلى الأنصار، فأنكر عليهم أبو بكر ما عزموا عليه، فعجبوا من أنكاره وقالوا: لم تنكر أن تكون الإمارة فينا، فقد مضى رسول الله صلّى الله عليه وسلم وما استخلف، وقد قال فينا كذا، ومدحنا بكذا، فقال أبو بكر: صدقتم، وقد قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ولو سلك الناس شعبا ووديا وسلكت الأنصار شعبا ووديا لسلكت شعب الأنصار ووديهم؛ ثم قال أبو بكر ولكن هذا الأمر ينبغي أن يكون في الحيّ من المهاجرين من قريش، فلا تنفسوا عليهم الإمارة: أسلمنا قبلكم، وقدمنا الله في القرآن عليكم، وما كان في قريش نفاق.

[٧٤١] فقال الخباب بن المنذر بن الجموح: فإن أبيتم فمنا أمير، ومنكم أمير. ثم اقبل على قومه من الأنصار فقال لهم: البلاد بلادكم، والبادية باديتكم، وأنتم شعب الإسلام الذي لجأ إليه، وإنما عزّ الإسلام بأسيافكم، فإن أبي هؤلاء أن يكون منا أمير ومنهم أمير فأخرجوهم من بلادكم، ثم اقبل على المهاجرين وقال: إن شئتم اعدناها جذعة، أنا عذيقها[٨٣] المرجّب وجذيلها المحكك.

[٧٤٢] فقال أبو عبيدة: الله الله معشر الأنصار، أنكم أول من نصر وآزر فلا تكونوا أول من بدل وغير.

---

٨٣ في (ط) : عزيقها

[743] Ebû Bekir, Sa'd b. Ubâde'ye şöyle dedi: "Ey Sa'd! Sen de biliyorsun ki Resûlullah (s.a.), 'İnsanlar Kureyş'e tâbidirler. İnsanların en hayırlıları, onların en hayırlılarına, en kötüleri de onların en kötülerine tâbi olanlardır.' dedi." Sa'd b. Ubâde "Doğru söyledin." dedi. Beşîr b. Sa'd el-Ensarî şöyle dedi: "Vallahi, düşmanımızla cihad ederek fazilet sahibi olduysak, bununla sadece Rabbimizin rızâsını ve kendimizin kazanmasını murad ettik. Bizim bu insanlara saldırmaya hakkımız yoktur. Zira Allah ve Resûlü'nün bizim üzerimizde minneti vardır." Bunun üzerine ensâr, davalarından vazgeçtiler ve Ebû Bekir'e dönerek, "Yâ Ebâ Bekir! Bize kimi tavsiye edersin?" dediler. Ebû Bekir de şöyle cevap verdi: "Size Ömer ve Ebû Ubeyde'yi tavsiye ederim. Zira Resûlullah'a bir kavim gelerek, 'Bizimle tam güvenilir birini gönder.' dediler. Resûlullah onlarla Ebû Ubeyde'yi gönderdi. Ömer hakkında da şöyle şöyle dedi." Hz. Ömer ise şöyle dedi: "Benim suçsuz olarak yere yatırılıp kesilmem, benim için Ebû Bekir'in bulunduğu bir topluluğun önüne geçmekten daha sevimlidir. Fakat yâ Ebâ Ubeyde! Dilersen sana bîat edeyim." Ebû Ubeyde, Ömer'e şöyle dedi: "Bundan önce senin İslâm'da bir yanlışını işitmedim. es-Sıddîk ve o ikisi mağarada iken ikinin ikincisi olan [Ebû Bekir] aramızda iken, sen bunu bana nasıl teklif edersin?" Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Ey ensâr topluluğu! Biliyorsunuz ki Resûlullah, Ebû Bekir'i önde tuttu ve onu insanlara namaz kıldırması için makâmına geçirdi. Resûlullah'ın öne geçirdiği bir kimsenin önüne geçmeye hanginizin gönlü razı olur?" Ensâr, şöyle dedi: "Ebû Bekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız." Beşîr b. Sa'd el-Ensârî el-Hazrecî şöyle dedi: "Haydi kalkın, Resûlullah'ın halifesine bîat edin!" Bunun üzerine ensâr, Ebû Bekir'in çevresini sardılar ve elini tutup kendisine bîat etmek istediler. Ancak Ebû Bekir elini geri çekti, "Ömer'e veya Ebû Ubeyde'ye bîat edin." dedi ve zorla onları kendisinden uzaklaştırdı. Bunu gören Ömer, Ebû Bekir'in elini uzattı. Fakat Ebû Bekir, "Sen yâ Ömer! Sen daha kuvvetli ve daha güçlüsün." dedi. Ömer, şöyle dedi: "Benim gücüm senin içindir. Sen daha layıksın. Sen Resûlullah'ın halifesisin. O, seni bizim için seçti." Sahâbe, Ebû Bekir'e bîat edene kadar ısrarlarına devam ettiler.

[٧٤٣] وقال أبو بكر لسعد بن عبادة: قد علمت يا سعد إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال: «الناس تبع لقريش، فخيار الناس تبع لخيارهم، وشرارهم تبع لشرارهم» قال: صدقت، فقال بشير بن سعد الأنصاري: والله لئن كنا أولي فضيلة في جهاد عدونا فما أردنا بذلك الأرضاء ربنا والكدح لأنفسنا، وما ينبغي أن نستطيل على الناس، فالمنة لله ورسوله علينا. ورجع الأنصار عما كانوا عليه، وأقبلوا على أبي بكر وقالوا: من ترضى لنا يا أبا بكر، فقال: رضيت لكم عمر وأبا عبيدة. إن رسول الله أتاه قوم فقالوا: ابعث معنا أمينا حق أمين فبعث معهم أبا عبيدة، وقد قال في عمر كذا وكذا، فقال عمر: أما أنا فلأن اضجع فأذبح في غير مأثم أحب إلي أن أتقدم قوما فيهم أبو بكر، ولكن أنت يا أبا عبيدة أن شئت بايعتك، فقال أبو عبيدة لعمر: ما سمعت منك فهة في الإسلام قبلها، أتقول هذا لي وفيكم الصديق وثاني اثنين إذ هما في الغار، وخليفة رسول الله، وقد أمّنا حياة رسول الله صلّى الله عليه وسلم. فقال عمر: معشر الأنصار، قد علمتم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قدم أبا بكر وأقامه مقامه في الصلاة بالناس، فأيكم تطيب نفسه أن يتقدم علي من قدمه رسول الله صلّى الله عليه وسلم، قالوا: معاذ الله أن نتقدم أبا بكر، فقال بشير بن سعد الأنصاري ثم الخزرجي: قوموا إلى خليفة رسول الله صلّى الله عليه وسلم فبايعوه، فانثالوا على أبي بكر ومدّوا يده فقبضها وقال: بايعوا عمر أو أبا عبيدة، ودفعهم عن نفسه بجهده، وقبض يده فمدها عمر، فقال له أبو بكر: أنت أنت يا عمر، أنت اقوى وأشد، فقال عمر: شدتي لك أنت احق، أنت خليفة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، رضيك لنا؛ فما زالوا به حتى بايعوه.

[744] Muhâcirler ve ensâr arasındaki şu uzun görüş alışverişine bak! Onlar, Resûlullah'ın (s.a.) dininde câiz olan şeyleri arayıp araştırıyorlar, onun fiillerine ve tavsiyelerine müracaat ediyorlar ve onun rızâsına ulaşmaya çalışıyorlardı. Sen, onlardan birinin Allah'ın Kitâb'ından ve Resûlullah'ın (s.a.) hadisinden, Resûlullah'ın (s.a.) bizzat bir adam hakkında nass veya nassa benzer ya da nassın te'vili olacak bir şey getirdiğini zikrettiğini gördün mü? Halbûki o, zaman olarak Resûlullah'a yakındı, onun vefat ettiği günde idi ve henüz defnedilmemişti. Böyle bir şeyin zikredilmesi gereken bir ortamdı. Üstelik tartışma ve araştırma, geçmiş olayları hatırlatır ve kapalı noktaları açığa çıkarır. Öyleyse yakın zamanda olan açık bir durum nasıl ortaya çıkmasın?

[745] Ensâr, insanların başına bir emîr seçmekte acele etmekle, sadece Allah'ın rızâsını kazanmak, İslâm'ı ihyâ etmek ve Resûlullah'ın (s.a.) düşmanlarına hâkim olmayı istiyorlardı. Böylece iş kontrol altına alınacak ve müslümanlar dağılmayacaktı. Çünkü onlarla birlikte ve çevrelerinde yahudiler ve hıristiyan Arap kabîleleri vardı. Bunlar, Rûm krallarıyla yazışıyorlar ve onları İslâm aleyhine kışkırtıyorlardı. Bunun dışında Müseyleme ve Tulayha da, müslümanlarla savaşmaya hazır durumda bekliyorlardı. Ayrıca irtidad eden kimseler vardı. En doğrusu, bir emîr seçmek için acele etmekti.

[746] Bu yüzden onlara [ensâra], "Resûlullah (s.a.), '*İmâmlar Kureyştendir.*' buyurdu." denildiği zaman, bunu dinleyip itaat ettiler, Kureyş'in kendileri için en faziletlisine yönelip ona bîat ettiler, Resûlullah'ın idaresinde savaştıkları gibi onun idaresinde savaştılar ve ona itaatte fedakârlık gösterdiler. Eğer ensârın gayesi krallık ve dünya olsaydı, ne muhâciler ne de başkası onları itaat ettiremezdi. Çünkü belde onların beldesi, çöl onların çölü idi. Güç, kuvvet ve çokluk onların lehine ve onlarda idi. Muhâcirler ise, onların misafirleri ve konukları olup onlar sayesinde izzet bulmuşlardı. Resûlullah (s.a.) da, ensâr sayesinde cemaat ve orduya sahip olmuş, onlar sayesinde düşmanla savaşmıştı. Resûlullah (s.a.), Mekke'de nübüvvete davete başladığından itibaren on beş yıl hacc mevsimlerinde Arap kabîlelerinin karşısına çıkmış, onlara Kur'ân okumuş ve onları Allah'a davet etmişti.

[٧٤٤] فانظر إلى طول هذه المراجعة بين المهاجرين والأنصار وهم يطلبون ويفتشون ما يجوز في دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ويرجعون إلى أفعاله ووصاياه، ويبتغون مرضاته، هل تجد أحدا منهم يذكر عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم نصا على رجل بعينه أو ما يشبه النصّ أو ما تأويله النص من إنه كتاب الله أو من حديث عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، والعهد قريب وهو يوم موته، ولم يدفن بعد، وهذا موضع الحاجة إلى ذكر ذلك؛ والمناظرة والمباحثة تذكّر بالأمور البعيدة وتخرج الغوامض فكيف بالأمر الواضح مع العهد القريب؟

[٧٤٥] وما أراد الأنصار بالبدار إلى إقامة أمير يكون على الناس إلا الله، وإلا أحياء الإسلام وقمع أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم، لينضبط الأمر ولا ينشر؛ فقد كان معهم وحولهم اليهود وقبائل العرب من النصارى، وقد كانوا راسلوا ملوك الروم وأطمعوهم في الإسلام، ومسيلمة مقيم على حربهم وكذا طليحة، وقد ارتد من ارتدّ، فكان الصواب في المبادرة إلى إقامة أمير.

[٧٤٦] فلما قيل لهم: إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد قال: الأئمة من قريش سمعوا وأطاعوا، وقصدوا إلى افضل قريش في أنفسهم فعقدوا له وقاتلوا بين يديه كما كانوا يقاتلون بين يدي رسول الله، وتفانوا في طاعته؛ ولو أرادوا الملك والدنيا لما أطاقهم المهاجرون ولا غيرهم، فإن البلاد بلادهم، والبادية باديتهم، والبأس والنجدة والكثرة لهم وفيهم، وإنما المهاجرون ضيفانهم ونزال عليهم، وبهم عزّوا، وبهم صار رسول الله صلّى الله عليه وسلم في عساكر وجماعات، وبهم غزا العدو وقد كان صلّى الله عليه وسلم وهو مقيم بمكة منذ دعا إلى النبوة خمسة عشر سنة يعرض نفسه في المواسم على قبائل العرب، ويتلو القرآن، ويدعو إلى الله؛

Ona, Evs ve Hazrec kabîleleri kulak verdiler, davetini dinlediler, ona itaat yolunda çeşitli krallara ve yeryüzünün zorbalarına düşman olmayı, mallarını infâk etmeyi, onun dinine yardım uğruna kanlarını akıtmayı, hem hayatta iken hem de vafâtından sonra ona itaat etmeyi kabul ettiler. Onlar, bunları kabul edince Resûlullah ashâbına onlara hicret etmeyi emretti. Onlar [Evs ve Hazrec] onları [muhâcirleri] kabul edip Medine'de, kabîleleri içinde ve çöllerinde İslâm'ı hâkim kıldılar. Muhâcirler kendilerine hicret edince, sözlerinin hepsini yerine getirdiler. İmân hususunda onların içleri dışları gibiydi.

[747] Bu yüzden Allah, onlara "ensâr" ve "muhâcirûn" ismini vererek şöyle buyurdu: *"(O mallar) o fukara muhâcirler içindir ki; yurtlarından ve mallarından çıkarıldılar, Allah'tan bir lütuf ve rızâ ararlar ve Allah'a ve Resûlü'ne yardım ederler. İşte sâdık olanlar onlardır."* (Haşr, 59/8).

[748] Allah (a.c.), onların [muhâcirlerin] niyetlerinin sağlam ve içlerinin doğru olduğunu haber verdikten ve onların sâdık olduklarına şahitlik ettikten sonra şöyle buyurdu: *Ve (yine o mallar) şunlar için ki; onlardan önce yurdu hazırlayıp imana sahip oldular, kendilerine hicret edenlere muhabbet beslerler ve onlara verilenden nefislerinde bir kaygı duymazlar, kendilerinde ihtiyaç bile olsa îsâr ile (muhâcirleri) kendilerine tercih ederler. Her kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte felâh bulanlar onlardır* (Haşr, 59/9). Çünkü ensâr, muhâcirlerden önce Medine'de bulunuyorlardı. Resûlullah'ın (s.a.) dostları hicret edip kendilerine geldikleri zaman, kendi evlerinde onları nefislerine tercih ettiler [îsâr] ve gönül hoşnutluğuyla mallarını onlarla paylaştılar. Bu yüzden Allah, onların felâhına şahitlik etmiştir. Allah, onlardan sonra gelenlere, onları dost edinmelerini ve onlar için istiğfarda bulunmalarını farz kılarak şöyle buyurmuştur: *Ve şunlar için ki: Arkalarından gelmişlerdir, şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizlere ve önden iman ile bizi geçmiş olan kardeşlerimize mağfiret buyur ve gönüllerimizde iman etmiş olanlara karşı kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphe yok ki Sen raûfsun [şefkatlisin], rahîmsin."* (Haşr, 59/10). Allah, onlara [muhâcirler ve ensâra] buğz ve düşmanlık etmekten sakınmayı emretmiştir. Onlar, Resûlullah'tan (s.a.) sonra onun dinini ikâme eden ve Ebû Bekir'i halife seçen kimselerdir. Kur'ân, onları medh ve övgü ile doludur. Sen de bunları aklında bulundur. Bunları sûre sûre araştır ve incele! Bunların hepsini zikretmek uzun sürer ve bu kitaba sığmaz.

فسمعته قبائل الأوس والخزرج، وأصغوا إلى دعوته، وأجابوه إلى معاداة ملوك الأمم وجبابرة الأرض في طاعته، وأن ينفقوا أموالهم، ويسفكوا دماءهم في نصرة دينه، وأن يطيعوه حيا وميتا. فلما أجابوه إلى ذلك، أمر أصحابه بالهجرة إليهم، فقبلوهم وأظهروا الإسلام في المدينة وفي قبائلهم وبواديهم، فهاجروا إليهم فوفوا بجميع ذلك، وكان باطنهم في الإيمان كظاهرهم.

[٧٤٧] فلهذا أسماهم الله الأنصار وكذا المهاجرون، ولهذا قال الله: ﴿لِلْفُقَراءِ الْمُهاجِرِينَ الَّذِينَ أخرجوا مِنْ دِيارِهِمْ وَأموالِهِمْ، يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْواناً، وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، أولئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ «الحشر ٨»

[٧٤٨] فأخبر عزّ وجل عن صحة نياتهم وصدق ضمائرهم، وشهد لهم بالصدق، ثم ذكر الأنصار وقال: ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْإِيمان مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إليهم وَلا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حاجَةً مِمَّا أُوتُوا، وَيُؤْثِرُونَ عَلى أنفسِهِمْ وَلَوْ كان بِهِمْ خَصاصَةٌ، وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ «الحشر ٩»، لأن الأنصار كانوا بالمدينة قبل المهاجرين، فلما جاءهم المهاجرون أحباب رسول الله صلّى الله عليه وسلم أثروهم على أنفسهم بمنازلهم، وشاطروهم أموالهم بطيب من أنفسهم، فشهد لهم بالفلاح، وفرض على من جاء من بعدهم مولاتهم والاستغفار لهم فقال: ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾، وأمرهم بالتعوذ من بغضهم وعداوتهم، فهؤلاء الذين قاموا بدين رسول الله صلّى الله عليه وسلم بعده، وهم الذين اختاروا أبا بكر، والقرآن مملوء بمدحهم والثناء عليهم، وأنت تحفظه؛ فارجع إلى ما في سورة بعد سورة من ذلك وتدبره، فذكر جميعه يطول ولا يحتمله هذا الموضع.

[749] Onlar [ensâr], Ebû Bekir'e bîat ettikleri zaman, sanki Resûlullah (s.a.) vefat etmemiş ve aralarından ayrılmamış gibi, gönülleri huzura kavuştu ve rahatladılar. İşte onların acele etmekten maksatları buydu. Onlar, ele aldıkları konuyu ve üstlendikleri şeyi çok iyi biliyorlardı. Onlar, Resûlullah'a (s.a.) taat uğruna bütün milletleri kızdırdıklarını ve onun bir emîr tayin etmeden kendilerini arkada bıraktığını biliyorlardı. Bu nedenle Nebî'lerini kaybetmiş olarak ve işlerini yürütecek bir emîr olmadan gecelemekten korktular. Onlar, İslâm'ı korumaya aşırı istekli oldukları için, hemen kendisine bîat edecekleri bir kişi aradılar. Sana bunları, durumu öğrenmen için zikrettim. Çünkü durumu bilmeyen ve İslâm'a ta'n gayreti içinde olan kimseler, onların dünyayı sevdikleri, Resûlullah'ın (s.a.) vefatına sevindikleri ve rahata düşkün oldukları için acele ettiklerini iddia etmektedirler.

[750] Sen, onların yaptıklarını müşâhede ettiğin zaman, vefatından sonra Resûlullah'ı çok sevdiklerini ve onun dinine çok yardım ettiklerini görürsün.

[751] Ebû Bekir, sakîfeden döndükten sonra bir hutbe irâd etti ve muhâcirlere olanları haber vererek şöyle dedi: "Vallahi, emîrlik istemedim ve niyetimden de geçmemişti. Bir gün ve bir gece dahi olsa emîrlik temennî etmezdim ve buna istekli de değildim. Ömer'i emîr yapmaya çalıştım, ama beni bırakmadılar. Sadece fitne çıkmasından korktuğum ve başımızda bir emîr bulunmadığı için emîrliği kabul ettim. Şimdi işinizi size getirdim. Beni azledin ve dilediğinizi seçin." Bunun üzerine Hz. Ali ona şöyle dedi: "Vallahi, onlar seni azletmeyecekler ve azledilmeni istemeyecekler. Çünkü Resûlullah seni dinimiz için tercih etti. Biz de seni dünyamız için tercih ediyoruz. Resûlullah seni öne geçirmişken, kim seni geriye bırakabilir?" Sahâbenin tamamı, Hz. Ali'nin sözünü doğru ve güzel buldular.

[752] Onların, Resûlullah'ın (s.a.) Ebû Bekir'e verdiği şeylerin kendilerinin verdiğinden daha çok olduğunu itiraf edişlerine bak! Ali (r.a.), ensârın emîrlik arzusuna hayret ederek şöyle demiştir: "Yoksa onlar, Resûlullah'ın (s.a.), 'Size ensâr hakkında hayrı tavsiye ediyorum. Onlardan iyilik yapanların iyiliklerini kabul edin, kötülük yapanların kötülüklerini affedin!'[147] buyurduğunu işitmediler mi? Eğer emîrlik onlarda olsaydı, onlar için vasiyet yapılırdı. Halbuki onlar hakkında vasiyet yoktur. Fakat biz, Resûlullah'ın (s.a.) tavsiye ettiği gibi onları affediyoruz. Allah da onlara merhamet etsin."

147 Buharî, Fedâilu's-Sahâbe, 7

[٧٤٩] فهم لما بايعوا أبا بكر سكنت نفوسهم، وباتوا وكان رسول الله صلّى الله عليه وسلم لم يمت ولم يفقد من بينهم، فهذا الذي قصدوا بالبدار، وهم كانوا اعلم بما يباشرونه ويتولونه،[٨٤] وقد علموا أنهم قد وتروا الأمم كلها في طاعة رسول الله صلّى الله عليه وسلم؛ فقد خلفهم ولا أمير عليهم، فخافوا أن يبيتوا وقد فقدوا نبيهم وليس عليهم أمير فينشر أمرهم، فلشدة اهتمام هؤلاء بحراسة الإسلام بادروا إلى من يعقدون له، وإنما ذكرت لك هذا لتعرف الحال فإن من لا يعلم ومن همه الطعن في الإسلام يدعي عليهم أنهم إنما فعلوا ذلك حبا للدنيا ولسرورهم بموت رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولاغتباطهم بالراحة.

[٧٥٠] وأنت تجدهم وقد شهدت أفعالهم بأنهم بعد موته أشد حبا له، وأشد بصيرة في دينه.

[٧٥١] ثم إن أبا بكر عاد من السقيفة وقام خطيبا، وأخبر المهاجرين بما كان وقال: والله ما أردت الإمارة، ولا نويتها، ولا تمنيتها في يوم ولا ليلة، ولا رغبت فيها، ولقد حرصت أن اجعلها في عمر. فما تركت، وإنما قبلتها خشية الفتنة، ولأنه لم يكن عليّ أمير، وقد رجعت أموركم إليكم فأقيلوني وولوا من شئتم. فقال له عليّ: والله لا يقيلونك ولا يستقيلونك، رضيك رسول الله لديننا فرضيناك لدنيانا، قدّمك رسول الله فمن ذا يؤخرك، فصوّب الصحابة جميعهم قوله واستحسنوه .

[٧٥٢] وانظر اعترافهم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد أعطى أبا بكر أكثر مما أعطوه، وعجب علي رضي الله عنه من طمع الأنصار في الإمارة وقال: أما سمعوا قول رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «أوصيكم بالأنصار خيرا، اقبلوا من محسنهم وتجاوزوا عن مسيئهم»، فلو كانوا هم الأمراء لكانت الوصية لهم لا فيهم، ولكن نتجاوز لهم كما وصّى رسول الله صلّى الله عليه وسلم، والله يرحم الأنصار.

---

٨٤ في (ط) : ويقولونه

[753] Eğer birisi, "Onlar, Ebû Bekir'den korktukları için takıyye yaparak buna karşı çıkmadılar." derse, biz defalarca dört halifenin yönetim tarzının hakkı söyleyen birinin korkacağı bir yönetim tarzı olmadığını açıkladık.

[754] Denildi ki: Ebû Süfyân, Ebû Bekir'e bîattan sonra Ali b. Ebî Tâlib ile karşılaştı ve ona şöyle dedi: "Ey Ebu'l-Hasan! Neden bu iş [hilâfet], Kureyş'in en küçük boyuna/sülâlesine geçmiştir? Halifelik, Abdu Menâfoğullarının hakkıdır. İstersen, Ebû Bekir'in üzerine at ve adam göndereyim." Hz. Ali ona şöyle karşılık verdi: "Bunu istemiyorum. Çünkü biz Ebû Bekir'i hilâfete layık gördük. Ben, Ebû Bekir'e yaptığım bîatımı, Resûlullah (s.a.) ile beraber yaptığım cîhâdım gibi sayıyorum." Sonra Ebû Süfyân, Abbâs ve Hâşimoğullarına giderek şunları söyledi: "Neden hilâfet bizim değil de, Ebu'l-Fadl'ın? Halbuki o, Abdu Menâfoğullarının hakkıdır. Ey Abdu Menâfoğulları! Şerefinizi koruyun, reisliğinizi kimseye vermeyin ve Allah'ın size giydirdiği fazilet tacını başınızdan çıkarmayın. Çünkü o, nübüvvetten sonra gelir. Bunu kaçıran daima tâbi olur. Onu koruyana ise tâbi olunur." el-Abbâs şöyle dedi: "İslâm, ihaneti bağladı ve bâtılın dizginini çekti. Acele etme, birlikte düşünelim. Eğer bizim için bir sıkıntı olursa, elimizi sonuna kadar bu işe sokarız veya sonuna kadar gideriz. Yoksa sayı azlığı ve güç zayıflığı buna sebep değildir." Böylece el-Abbâs, Ebû Süfyân'ın teklifini reddetti, Hâşimoğullarını muhalefetten nehyetti ve onlara şöyle dedi: "Nefret yolundan dönün ve başınıza övünç tâcını koyun." el-Abbas, Ebû Süfyân'a da şöyle dedi: "Ey Ebû Süfyân! Müslümanlar, akrabalık bakımından birbirinden uzak olsalar da, birbirine nasihat eden bir topluluktur. Münafıklar, akrabalık bakımından birbirine yakın olsalar bile, birbirini aldatan bir topluluktur. Ey Ebû Süfyân! Sen, İslâm'a ve müslümanlara düşmanlık yaptığın sürece, onlara hiçbir zarar veremedin. Biz, Ebû Bekir'i hilâfete layık gördük. Eğer onu ehil görmeseydik, başımıza seçmezdik."

[755] Emîru'l-mü'minîn Ali (r.a.), Osman'ın (r.a.) vefatından sonra Muâviye'ye (r.a.) gönderdiği bir mektupta bundan bahsetti. O, bu mektubunun bir bölümünde şöyle dedi: "[Ey Muâviye!] Ebû Bekir insanların başına halife seçildikten sonra, baban bana geldi ve 'Bu iş Muhammed'den (s.a.) sonra senin hakkındır. Sana bîat edeyim mi? Ben, muhalefet edenlere karşı sana yardım edeceğim.' Biz, ayrılık çıkması korkusuyla bunu reddettik. Baban, bizim buna layık olduğumuzu senden daha iyi biliyordu. Eğer sen de babanın bildiğini biliyorsan, rüşdünü ortaya koyarsın. Aksi takdirde Allah beni sana muhtaç etmez."

[٧٥٣] فإن قال: أنهم لم يعارضوا أبا بكر خوفا وتقية، فقد بيّنا غير مرة أن سلطان هؤلاء الخلفاء الأربعة لم يكن سلطانا يتقيه محق.

[٧٥٤] وقيل: إن أبا سفيان لقي علي بن أبي طالب بعد البيعة لأبي بكر فقال له: يا أبا الحسن، ما بال هذا الأمر في أقل حيّ من قريش، إنما هي بنو عبد مناف، إن شئت ملأتها على أبي بكر خيلا ورجلا، فقال له علي: ما أريد ذلك، إنا رأينا أبا بكر لها أهلا، واني لأعد بيعتي له من جهادي مع رسول الله صلّى الله عليه وسلم. ثم أتى أبو سفيان العباس وبني هاشم فقال: ما لنا ولأبي الفضل[٨٥]، إنما هي بنو عبد مناف، يا بني عبد مناف ذبوا عن مجدكم وانصحوا عن سؤددكم، ولا تخلعوا تاج الكرامة إذ ألبسكم الله فضلها، إنها عقب نبوة، من قصر عنها اتبع، ومن ذبّ عنها اتبع؛ فقال العباس: إن الإسلام قيد الفتك وأخذ بعنان الباطل، فأمهل نراجع الفكر، فإن يكن لنا من الأمر مخرج نبسط أكفا للجد لا نقبضها أو نبلغ المدى، وإن تكن الأخرى فلا لقلة في العدد ولا وهن في الأيد. فأنكر علي قول أبي سفيان، ونهى بني هاشم عن الخلاف، وقال لهم: عرجوا عن طريق المنافرة وحطوا تيجان المفاخرة. وقال لأبي سفيان: يا أبا سفيان، إن المسلمين قوم نصحة وإن تباعدت أنسابهم، وان المنافقين قوم غشة وان تقاربت أنسابهم، يا أبا سفيان، طالما عاديت الإسلام وأهله فلم يضره ذلك شيئا، إنا وجدنا أبا بكر لها أهلا، ولو لم نره أهلا لما ولياه.

[٧٥٥] وقد ذكر من هذا أمير المؤمنين علي رضي الله عنه بعد مضي عثمان في رسالته إلى معاوية إذ يقول له في فصل منها: وقد كان أبوك أتاني حين وليّ أبو بكر رحمه الله الناس، فقال أنت احق بهذا الأمر بعد محمد صلّى الله عليه وسلم فهلم أبايعك وانا بذلك على من خالفك، فكرهنا ذلك مخافة الفرقة، فكان أبوك اعرف بحقنا منك، فإن تعرف منه ما كان يعرف تصب رشدك، وإلا فسيغنى الله عنك.

٨٥ في (ط) : فضل

[756] Muâviye, halifeliği Hasan'dan aldığı ve İbn Abbâs ve Hâşimoğulları "Sen, gasp yaptın ve hakkın olmayan şeyi aldın." dedikleri zaman, bu sözü onlara hatırlattı ve şöyle dedi: "Eğer hilâfet, seçim ve icmâ yoluyla değil de, akrabalık sebebiyle hak edilseydi, el-Abbâs bunu reddetmezdi. Halbuki Ebû Süfyân, kendisine Abdu Menâfoğulları adına garanti de vermişti." Onlar [Hâşimoğulları] şöyle cevap verdiler: "O zaman muhâcirler ve ensârın razı olduğu ve müslümanların icmâ ettikleri bir durum vardı. Ama biz senden razı değiliz."

[757] Biz burada Ebû Bekir'in imâmetinin sıhhatini tartışmıyoruz. Biz, sahâbenin her zaman ve dönemde imâmete elverişli olan kişiyi uzun uzadıya araştırdıklarını ve buna çok ihtiyaçları olmasına rağmen Resûlullah'ın (s.a.) bizzat bir adamı tayin ettiğini zikretmediklerini, bilakis seçim yapma hususunda icmâ ettiklerini söylüyoruz. Bize Abdu Menâfoğulları arasında geçenler arz edilince, biz de Hâşimoğullarının söylediklerini hatırladık. Çünkü Ebû Süfyân, Hâşimoğulları ailesi ve akrabaları olduğu için, hilâfetin Abdu Menâfoğullarından onlara geçmesini istiyordu. Zira İslâm'dan önce yöneticilik ve reislik onlarda bulunuyordu.

[758] Bu yüzden Resûlullah'ın (s.a.) Yemen valisi Hâlid b. Sa'îd el-Âs, Resûlullah vefat ettikten sonra Medine'ye geldiği zaman, insanların el-Abbâs, Ali veya Osman'a değil de Ebû Bekir'e bîat ettiklerini görünce şaşırdı. Çünkü onlar, Resûlullah'ın (s.a.) amcaları ve amcazâdeleri idiler. Hâlid, seferden geldiği zaman, kendisine hoş geldin demeye gelen Osman ve Ali'ye şöyle dedi: "Siz Abdu Menâfoğulları, Teym oğulları tarafından yönetilmeye razı oldunuz mu?" Hz. Ali "Evet, razı olduk." dedi. Hâlid şöyle dedi: "Siz, gölge sahibi uzun bir ağaçsınız. Siz razı olduysanız, biz de ona razı olduk."

[759] Ebû Bekir'in, -Resûlullah'ın (s.a.) akrabaları, amcaları ve amcaoğulları çok kalabalık, güçlü ve kuvvetli, zengin olmalarına, Ebû Bekir'in ise bunların hiçbirine sahip olmamasına rağmen- onların önüne geçerek halife olması hayret verici şeylerdendir. Bu yüzden Mekke'de insanlar Ebû Kuhâfe'nin etrafında toplandıkları zaman, "Ne oluyor?" diye sordu. Onlar, "Resûlullah (s.a.) vefat etti." deyince Ebû Kuhâfe, "İnsanlar, ondan sonra ne yaptılar?" diye sordu. İnsanlar, "Yerine senin oğlunu halife seçtiler." dediler.

[٧٥٦] وقد ذكر معاوية هذا المعنى لابن عباس وبني هاشم حين أخذ الأمر من الحسن، فقالوا له: اغتصبت وأخذت ما ليس لك، فقال لهم: إن كان أمر الخلافة يستحق بالقرابة دون الرضا والإجماع فما منع العباس منها وهو عم رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقد ضمن له أبو سفيان بني عبد مناف؟ فكان جوابهم أن ذاك أمر رضيه المهاجرون والأنصار واجمع عليه المسلمون، وأنت فما رضيناك.

[٧٥٧] وما كنا في صحة إمامة أبي بكر، وإنما كنا في أن الصحابة في كل زمان وأوان يخوضون فيمن يصلح للإمامة ولا يذكرون عهدا من رسول الله صلّى الله عليه وسلم في إنسان بعينه مع حاجتهم إلى ذلك، بل يجمعون على العمل بالاختيار، فعرض لنا ما كان بين بني عبد مناف، فذكرنا قول بني هاشم، وان أبا سفيان أحب أن تكون الخلافة في بني هاشم لأنهم أهله وأقاربه من بني عبد مناف، ولأن السؤدد والرئاسة كانت فيهم قبل الإسلام.

[٧٥٨] ولهذا قال خالد بن سعيد بن العاص عامل رسول الله صلّى الله عليه وسلم على اليمن وقد قدم بعد وفاته وقد بايع الناس أبا بكر، فعجب من كون الخلافة في أبي بكر دون العباس أو علي أو عثمان فهؤلاء أعمام رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبنو أعمامه، فقال لعثمان وعلي وقد أتياه ليسلما عليه حين قدم من سفره: أرضيتم بني عبد مناف أن يلي أمركم بنو تيم، فقال علي: رضينا، فقال خالد: أنتم الشجر الطوال ذوات الظلال فإذا رضيتم رضيناه.

[٧٥٩] فولاية أبي بكر، وتقدمه على أهل رسول الله وأعمامه وبني أعمامه وهم كثرة وفي عزة ومنعة وفيهم اليسار وليس لأبي بكر شيء من ذلك من العجائب، ولهذا قال أبو قحافة وقد جال الناس جولة وهو بمكة: ما هذا؟ قالوا: مات رسول الله صلّى الله عليه وسلم، قال: فما صنع الناس بعده قالوا: أقاموا ابنك مقامه،

Ebû Kuhâfe, "Abdu Menâfoğulları buna rızâ gösterdiler mi?" dedi. İnsanlar "Evet!" dediler. Ebû Kuhâfe "Muğîreoğulları da razı oldular mı?" dedi. İnsanlar "Evet!" dediler. Ebû Kuhâfe "Teymoğullarından bir adama mı boyun eğdiler?" dedi. İnsanlar "Evet!" dediler. Bunun üzerine Ebû Kuhâfe "Allah'ın verdiğine kimse mâni olamaz." dedi.

[760] Ebû Kuhafe, oğlunun öne geçirilmesine şaşırdı. Çünkü yöneticilik ve riyâset, Teymoğullarında değil, Mahzûmoğullarından Abdu Menâfoğulları ile Muğîreoğullarının elindeydi. Muhâcirler, ensâr ve Resûlullah'ın (s.a.) dini üzere olan insanlar oğlu Ebû Bekir'i öne geçirdikleri zaman Ebû Kuhâfe, bunun İslâm'dan kaynaklandığını ve Allah tarafından olduğunu anladı. Çünkü oğluna hased edilmesi ve uzak tutulması gerekiyordu. Fakat bu topluluk [müslümanlar], oğlunun seçilmesinde itibar ve soyu değil, dini ve İslâm'ı dikkate aldılar.

[761] Bu haber Yemen, Bahreyn ve Ummân halkına ulaştığı zaman, Resûlullah'ın (s.a.) valilerine şöyle dediler: "İnsanların, Resûlullah'tan (s.a.) sonra bîat ettikleri kişi, onun oğlu veya kardeşi midir?" Onlara "Hayır!" denilince, "O, onun yakın akrabası mı?" dediler. Kendilerine "Hayır!" denilince, "Öyle ise onların durumu nedir?" diye sordular. Onlara, "En hayırlılarını seçtiler ve onu kendilerine emîr yaptılar." denildi. Onlar " Böyle yaptıkları sürece hayır devam edecektir." dediler.

[762] Allah sana merhamet etsin. Sen, bu topluluğun halini iyi düşün ki hakikatin onların [Râfıza'nın] dediklerinin zıddı olduğunu öğrenesin! Ancak aradan çok uzun zaman geçmiş ve düşünen insanlar da azalmıştır.

[Mürtedlerle ve Zekat Vermeyenlerle Savaş]

[763] Ebû Bekir, Yemâme, Müseyleme, Rebî'a, Tuleyha ve Benû Esed ile savaştı. Bunlar, irtidad eden ve namaz kılmayı kabul etmekle birlikte zekât vermeyi reddeden kabîlelerdi. Ebû Bekir (r.a.), Resûlullah'ın (s.a.) dinini değiştirmeyi, onun dininde bir hasletin terkini kabul etmeyi ve ondan herhangi bir şeyi iptal etmeyi reddetti. Bu nedenle Ebû Bekir, muhâcirler ve ensârla birlikte onlara karşı savaştı, onlara her türlü cezayı verdi ve onların çoğunu öldürdü. Onların erkeklerine ve kadınlarına öyle cezalar verdik ki burada açıklaması uzun sürer. Çünkü onlar, Resûlullah'ın (s.a.) dinini değiştirmişler ve hükümlerini iptal etmişlerdi.

قال: أفرضيت بنو عبد مناف؟ قالوا: نعم، قال: أفرضيت بنو المغيرة؟ فقالوا: نعم، قال: ودانت لرجل من تيم؟ قالوا: نعم، قال: فلا مانع لما أعطى الله.

[٧٦٠] فعجب أبو قحافة من تقدم ابنه والسيّادة والرئاسة إنما كانت في بني عبد مناف وبني المغيرة من بني مخزوم دون بني تيم، فلما قدّم المهاجرون والأنصار ومن كان على دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم ابنه أبا بكر، علم أن ذلك الإسلام ومن قبل الله، وان ابنه قد كان أولى بالحسد والإبعاد، ولكن القوم رجعوا في توليته إلى الدين والإسلام دون الأحساب والأنساب.

[٧٦١] لما بلغ أهل اليمن والبحرين وعمان قالوا لعمال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: أهذا الذي بايعه الناس بعد رسول الله صلّى الله عليه وسلم ابنه أو اخوه؟ فقيل لهم: لا، قالوا: أ فأقرب الناس منه؟ قيل: لا، قالوا: فما شأنهم؟ قيل: اختاروا أخيرهم فأمروه عليهم، قالوا: لن يزالوا بخير ما صنعوا هذا.

[٧٦٢] فتأمل رحمك الله حال القوم لتعرف حقيقتها وتعلم إنها بالضد مما قاله هؤلاء، فقد طال العهد وقل التأمل.

وباب آخر

[٧٦٣] وهو أن أبا بكر غزا اليمامة، ومسيلمة، وربيعة، وطليحة، وبني أسد، وتلك القبائل المرتدة، ومانعي الزكاة، مع إذعانهم بإقامة الصلاة، وأنكر رضي الله عنه تغير دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأنه لا يقرهم على ترك خصلة واحدة من دينه ولا تعطيل شيء منه، وقد غزاهم بالمهاجرين والأنصار ونكل بهم كل التنكيل، وقتلهم ألوان القتل، وصنع بالرجال والنساء منهم من النكال ما يطول شرحه لأنهم غيروا دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم،وعطلوا حدوده،

Onlar, Ebû Bekir'in komutanlarına, "Bize neden bu kötülüğü yapıyorsunuz? Çünkü siz de, arkadaşınızın nasslarını iptal ettiniz, dinini değiştirdiniz, Kitâb'ını tebdil ettiniz, vasiyetinden ve halife tayin ettiği kimseden yüz çevirdiniz, onun kızını dövüp karnındaki cenini öldürdünüz." diyemediler. Halbuki onların bunu demeye çok ihtiyaçları vardı. Eğer buna dair en küçük bir işaret olsaydı, bu hususta yaygara yaparlar ve bundan dolayı mutlu olurlardı. Böylece sen, onların [Râfıza'nın] iddia ettikleri şeyin aslının olmadığını anlıyorsun.

[764] Onlardan böyle bir şey zuhur etseydi, bunu bilmek, Emîru'lmü'minîn ile en-Nahr halkı arasında, yine onunla Şâm halkı vb. arasında geçen şeyleri bilmekten daha kuvvetli olurdu.

[Hz. Ebû Bekir'in Hilâfeti Bırakmak İstemesi]

[765] Ebû Bekir, Müseyleme'yi öldürdükten, Tulayha'yı esir aldıktan, irtidad edenleri tekrar İslâm'a çevirdikten, ordularını Irâk'a gönderip müslümanları zafere ulaştırdıktan sonra, müslümanlara hitap ederek şöyle dedi: "İşleriniz, size geri döndü. Allah'a hamd olsun, düşmanınıza galip geldiniz. Artık beni azledin. Benim için kolay olmayan ve Allah'ın yardımına ihtiyaç duyulan bir vazifeyi yerine getirdim."

[766] Bunun üzerine Ali (r.a.) şöyle dedi: "Onlar, seni azletmezler ve azletmeyecekler. Çünkü aramızda, senin yerine geçecek ve senin makamını dolduracak kimse yoktur." Ebû Bekir, azledilmesini isteyerek üç gün insanların arasında dolaştı, ama onu azletmediler.

[Hz. Ömer'in Hilâfeti]

[767] Ebû Bekir, vefatı sırasında şöyle dedi: "Keşke Benû Sâ'ide gölgeliği günü Ömer'i veya Ebû Ubeyde'yi halife yapsaydım. Benim vezîr olmam, emîr olmamdan daha hayırlı olurdu. Keşke Hâlid'i Şâm'a gönderdiğim zaman, Ömer'i de Irâk'a gönderseydim. O zaman hem sağ kolumu hem de sol kolumu uzatmış olurdum." Sonra Ebû Bekir, yerine halife tayin etme işine teşebbüs etti. O, bu konuda istişare yapmaya başladı. Müslümanlardan bir gruba şöyle dedi: "Sizden birini size hâlife yapsam, razı olur musunuz?" Ali b. Ebî Tâlib "Ömer'den başkasına hayır!" dedi.

فما استطاعوا أن يقولوا لأمراء أبي بكر لم تنكرون علينا هذا وأنتم قد عطلتم نصوص صاحبكم، وغيرتم دينه، وبدلتم كتابه، وانصرفتم عن وصيه وعمّن استخلفه، وضربتم ابنته، وقتلتم جنينها في بطنها، وهذا موضع حاجة هؤلاء إليه، ولو كان لذلك أدنى إشارة لعوّلوا عليه واستراحوا إليه، فعلمت أن ما يدّعيه هؤلاء لا أصل له.

[٧٦٤] ولو كان بدا منهم شيء لكان العلم به اقوى مما كان بين أمير المؤمنين وأهل النهر، وبينه وبين أهل الشام وغيرهم.

وباب آخر

[٧٦٥] إن أبا بكر لما قتل مسيلمة، وأسر طليحة، ورد أهل الردة، واستولى على جزيرة العرب الإسلام وأنفذ جيوشه إلى العراق واستظهر المسلمون، قام في المسلمين خطيبا فقال: أن أموركم قد عادت إليكم وبحمد الله استظهرتم على عدوكم فأقيلوني فقد تقلدت أمرا ما لي فيه راحة ولا يدان إلا بمعونة الله.

[٧٦٦] فقال له عليّ رضي الله عنه: ما يقيلونك ولا يستقيلونك، وما منك بدل ولا بدل عنك حول، ومشى في الناس ثلاثا يستقيل فما أقالوه.

وباب آخر

[٧٦٧] إن أبا بكر لما مرض مرض موته قال: يا ليتني يوم ظلة بني ساعدة قد كنت وليت عمر أو أبا عبيدة، فكنت أكون وزيرا خيرا من أن أكون أميرا، وليتني حين بعثت خالدا إلى الشام كنت بعثت عمر إلى العراق فكنت قد بسطت يميني وشمالي. ثم عزم على استخلاف خليفة يكون بعده، وأخذ يشاور في ذلك؛ فقال لرهط من المسلمين: إن وليت عليكم رجلا منكم أترضون؟ فقال عليّ بن أبي طالب: لا إلا أن يكون عمر،

Bunun üzerine Ebû Bekir sustu. Sonra Abdurrahman b. Avf ile baş başa kalınca, onunla Ömer hakkında istişarede bulundu. Onun görüşünü aldı ve ona şöyle dedi: "Ey Ebû Muhammed! Ben sana haber verinceye kadar aramızda geçenleri gizli tut!" Sonra Osman b. Affân ile istişarede bulundu. Ondan sonra ensârdan bir grupla birlikte Üseyd b. Hudayr ile istişare yaptı. Üseyd ona şöyle dedi: "Sertliği olmasaydı, senden sonra Ömer'den daha hayırlısını bilmiyorum." Ebû Bekir, ona şunları söyledi: "Ey Ebû Yahyâ! Ben onu takip ettim: Ben sertleştiğim zaman o bana yumuşaklığı ve ben yumuşadığım zaman o sertleşmeyi gösterdi. O, başınıza geçtiği zaman gerektiği yerde yumuşar ve gerektiği yerde sertleşir."

[768] Ebû Bekir, sonra durumu insanlara açıkladı ve Ömer hakkındaki görüşünü onlara söyledi. Bunun üzerine Talha ve başkaları şöyle dedi: "Ömer, sert mizaçlı bir adamdır. O, halife değilken bile sert ise, halife olunca acaba nasıl olur? Bize, ondan daha kol kanat gerici ve yumuşak olan birini tayin et." Ebû Bekir, ona daha önce [Üseyd'e] verdiği cevabı verdi.

[769] O hâlde akıllı ve olayları düşünen bir insan, Resûlullah'ın (s.a.) tayin ettiği ve onları halife seçmekten kurtardığı bir adamın bulunduğunu nasıl iddia eder? Onların [Râfıza'nın] iddia ettikleri bu adam, müslümanlar Resûlullah'ın dininde ve onun indinde ümmetini idare etmeye elverişli bir adam ararlarken onların yanındaydı. Bu durum, güneşin altında duran büyük bir topluluğa, "onlar güneşi arıyor ve güneşi soruyor" diyenin sözüne benzer.

[770] Bu durumu iyi düşün! Nasıl, ensâr, muhâcirler, Ebû Süfyân, Hâşimoğulları ve Hâlid b. Sa'îd'den her biri, çekinmeden ve korkmadan bildiklerini ve gördüklerini söylüyorlar? Böylece bu halifelerin yönetim tarzının nasıl olduğunu öğrenmiş bulunuyorsun.

[771] Büyük-küçük bütün müslümanlar Ebû Bekir'e sığınıyorlardı. O da onlara şöyle diyordu: "Resûlullah'ın (s.a.) yanında bulduklarınızı benim yanımda da bulacağınızı mı zannediyorsunuz? Onları bulamazsınız. Çünkü Resûlullah'a (s.a.) vahiy geliyordu. Ben ise sizin gibi biriyim. İyilik yaptığım zaman bana yardımcı olun, yanlış yaptığım zaman da beni doğrultun." Kendisine bir mesele sorulduğunda şöyle diyordu: "Ben bu konuda kendi görüşümü söylüyorum. Eğer görüşüm doğru çıkarsa Allah'tandır.

فأمسك؛ ثم خلا بعبد الرحمن بن عوف وشاوره في عمر وأخذ رأيه فيه ثم قال له: اكتم يا أبا محمد ما كان بيننا إلى أن أقوله لك، ثم شاور عثمان بن عفان، ثم شاور أسيد بن حضير في رهط من الأنصار في ذلك، فقال له أسيد: ما اعلمه إلا الخيرة بعدك لولا ما فيه من شدة فقال له أبو بكر: يا أبا يحيى إني قد رمقته، فكنت إذا شددت في الشيء أراني فيه اللين، وإذا لنت في الشيء أراني فيه الشدة، ولو قد وليكم لان واشتد.

[٧٦٨] ثم اظهر أبو بكر الأمر للناس وذكر لهم رأيه في عمر، فقال طلحة وغيره: أن عمر رجل مهيب، له هيبه وليس بخليفة، فكيف إذا صار خليفة؟ فاعدل بنا عنه إلى رجل هو اخفض جناحا وألين جانبا فكان جواب أبي بكر ما قد تقدم.

[٧٦٩] فكيف يظن عاقل تدبر الأمور أن هناك رجلا قد أقامه رسول الله صلّى الله عليه وسلم وفرغ لهم منه، وكلهم ومعهم ذلك الرجل الذي يدّعي هؤلاء، يطلبون رجلا يصلح في دين رسول الله وعند رسول الله للقيام بأمر أمته؟ وهل هذا إلا كقائل قال في جماعة كثيرة قيام في الشمس وهم يطلبون الشمس ويسألون عن الشمس.

[٧٧٠] وتأمل الحال، وكيف ينطق كل واحد بما عنده وبما يراه، غير راهب ولا خائف من الأنصار ومن المهاجرين ومن أبي سفيان ومن بني هاشم ومن خالد بن سعيد لتعلم سلطان هؤلاء الخلفاء كيف كان.

[٧٧١] فكان المسلمون يفرغون إلى أبي بكر في كل صغير وكبير، فيقول لهم: أتظنون أنكم تجدون عندي ما كنتم تجدونه عند رسول الله صلّى الله عليه وسلم، لا تجدون ذلك، إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يأتيه الوحي، وإنما أنا مثلكم، فإن أحسنت فأعينوني وإن زغت فقوموني؛ ويسأل عن مسألة فيقول: أقول فيها برأي، فإن يك صوابا فمن الله،

Yanlış olursa, benden ve şeytandandır." Müslümanlar, onun bu davranışını güzel buluyorlar ve bundan dolayı onu övüyorlardı. İmâmiyye'ye göre ise, müslümanların imâmı hata yapmaz ve yanılmaz.

[772] Aynı şekilde Ömer, çok kere Ebû Bekir'in sözüne benzer şeyler söylemiştir. Osman da aynı şekildedir.

[773] Ali'nin çektiği sıkıntılar ve bu hususta söylediği sözler, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın çektikleri sıkıntılardan daha çoktur. Çünkü Ali, hilâfeti boyunca kendi zamanındaki insanlar ve arkadaşları tarafından dalâlet ve küfürle suçlanmıştır. Ama o, hiçbir zaman kendisi hakkında nass olduğunu ve ismet sıfatını haiz olduğunu ileri sürmemiştir. Kendi zamanında kendisini savunan çocukları, ehl-i beyti ve taraftarları da bunlardan hiçbirini delil getirmemiştir. Onlar ve kendisi, şûrâ ehli ve kendisinden önceki halifeler hakkında câiz görülmeyen şeyin kendisi için câiz görülmesini kabul etmiyorlardı. Ali, seçimi kendisinden önceki halifelerden daha çok benimsiyordu. Bu yüzden âlimler şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (s.a.) Ali hakkında nass getirmediğini ve onu halife tayin etmediğini bilmek, onun Bilâl, Ammâr, Ebû Zerr veya İbn Mes'ûd hakkında nass getirmediğini bilmekten daha kuvvetlidir. Çünkü Ali (r.a.), halifelerden sonra kendisine itaat eden yüz bin kılıçlı kişiyle birlikte halife ve imâm olarak kalmıştır. Pek çok insan, imâmet konusunda onunla tartışıp münazara ettiler. Onun hakkında hata, dalâlet ve küfür iddia ettiler. Ama Hz. Ali, hiçbir zaman nass ve ismet iddia etmedi. Ne sözlü olarak, ne elçileri vasıtasıyla ne de mektupla bunlardan hiçbirini delil getirmedi. Bilakis o, kendisine itaatin vâcip olduğuna, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a bîat edenlerin kendisine de bîat etmelerini delil getiriyor, onlara itaat vâcip olduğu gibi kendisine de itaatin vâcip olduğunu söylüyordu.

[774] Allah'ın müslümanlara nimetlerinden biri de, Ali'nin (r.a.) halifelerden sonra kendisine itaat eden yüz bin kılıçlı kişiyle birlikte halife, imâm ve sultan olarak kalmış olmasıdır. Zira o, Resûlullah'ın (s.a.) mirası konusunda Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın uygulamalarını sürdürmüştür. O, Sevâd, Mısır, Fars, Ermenistan, Azerbaycan ve Horasan'a kendisinden önceki halifeler kadar önem vermiştir. O, Mushaf'tan başka bir şey okumadı. Çocuklarına ve insanlara da Mushaf'tan başka bir şey okutmadı.

وإن يك خطأ فمني ومن الشيطان، فيستحسن المسلمون هذا منه ويحمدونه عليه، ولا يقول قائل كيف يزيغ إمام المسلمين وكيف يخطئ، وعند الإمامية أن إمام المسلمين لا يخطئ ولا يزل.

[٧٧٢] وقد قال عمر أيضا مثل قول أبي بكر مرات كثيرة، وقال عثمان مثل ذلك.

[٧٧٣] وما بلي به علي وما قاله في هذا الباب فأكثر مما ابتلي به أبو بكر وعمر وعثمان، فإنه ابتلي من أهل زمانه ومن أصحابه طول خلافته بالإضلال والإكفار فما احتج هو لنفسه بالنص ولا بالعصمة، ولا احتج له من في زمانه ممن كان يخاصم عنه من ولده وأهل بيته وشيعته بشيء من ذلك، وكانوا وكان هو أيضا لا يأبون ان يجوز عليه ما يجوز على أهل الشورى وعلى الخلفاء قبله. وكان ما يتدين به من الاختيار أكثر وأشهر مما كان من الخلفاء قبله، ولهذا قالت العلماء: إن العلم بأن رسول الله ما نص على علي ولا استخلفه اقوى من العلم بأنه ما نصّ على بلال، أو عمار، وأبي ذر، أو ابن مسعود، فإنه رضي الله عنه قد بقي بعد الخلفاء خليفة وإماما معه مائة الف سيف تطيعه، وقد نازعه خلق كثير في الإمامة وناظروه، وادّعوا عليه الخطأ والضلال والإكفار، فما ادّعى النص ولا العصمة ولا احتج في مشافهة ولا مراسلة ولا مكاتبة بشيء من ذلك، بل كان يحتج بأن طاعتي وجبت لأنه بايعني الذين بايعوا أبا بكر وعمر وعثمان، فوجبت طاعتي كما وجبت طاعتهم.

[٧٧٤] ومن نعمة الله على المسلمين أن بقاءه رضي الله عنه بعد الخلفاء خليفة وإماما وسلطانا ومعه مائة الف سيف تطيعه، فما سار في تركات رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلا سيرة أبي بكر وعمر وعثمان، ولا حب السواد ومصر وفارس وأرمينية وأذربيجان وخراسان إلا ما حباه الخلفاء قبله، ولا قرأ إلا المصحف، ولا أقرأ أولاده والناس إلا هذا المصحف،

Filistin bölgesi hariç, bütün topraklara kendi gücüyle hâkim oldu. Teravihleri bizzat kendisi kıldırdı. Hâkimiyetinde olan beldelerde de teravihleri valileri kıldırdı. Kadınlara teravih namazı için imâm tayin ediyordu. O, kendisinden önceki halifeleri övmüştür ki bunun açıklaması uzun sürer. Halbuki onlar [kendisinden önceki halifeler] ölmüşler ve göçüp gitmişlerdi. Ama o, hayatta olan ve yüzbinden fazla kılıçlı adamı bulunan Muâviye'ye lanet ediyor ve ondan teberrî ediyordu. Hâricîlere de aynı şekilde yapmıştır. Ali, hayatta olan zorbalardan korkmazdı. Fakat İmâmiyye'ye göre Ali, şânı büyük bir sultan olduğu hâlde ölülerden korkuyordu. Biz, onların [halîflerin] hayatlarında ve saltanatlarında haklı olan hiç kimsenin onlardan korkmadıklarını beyan ettik.

[775] Birisi şöyle diyebilir: "Sizin, Ali'nin teravihleri kıldırdığı iddianızı kim kabul etti? Bilakis o, teravihleri yasakladığını söylemektedir. Ancak insanlar, 'Vah Ömer'e!' dedikleri zaman, [korktuğu için] onlara teravihleri kıldırdı." Ona şöyle cevap verilir: "Bunu iddia eden kimse ile şu iddialarda bulunan kimseler arasında fark yoktur: "Ali, insanlara Mushaf'ı yasaklamıştı. Bunun üzerine insanlar,'Vah Muhammed'e!' dediler."; "Ali, insanları bu namazdan nehyetti ve onlara -İsmâiliyye'nin iddia ettiği gibi- 'Namazın bâtını vardır, o da bir şahıstır. Siz Allah'ın, *Kuşkusuz namaz, fahşâ ve münkerden nehyeder* (Ankebût, 29/45) buyurduğunu işitmiyor musunuz? Fahşâ ve münkerden ancak bir şahıs nehyeder.' dedi. Bunun üzerine insanlar, 'Vah Muhammed'e!' diye bağırdılar." veya "Ali, -zamanımızda Bağdat'ta İmâmiyye'nin yaptığı gibi- Zilhicce'nin son günlerinde bayram yapıyordu ve 'Bu, Resûlullah'ın (s.a.) benim hakkımda nass getirdiği ve beni halife tayin ettiği gündür.' diyordu. Ali, Fâtıma ve Fâtıma'nın oğlu Muhsin -ki İmâmiyye onu Ömer'in öldürdüğünü iddia etmektedir- ağıtlar düzenliyordu. Nitekim İmâmiyye Bağdat ve Kûfe'de bu şekilde yapmaktadır." Akıllı ve düşünen bir kimse, el-Abbâs'ın çocuklarının ve Hâşimoğullarının, teravihleri kıldıklarını nasıl biliyorsa, Ali'nin teravihleri bizzat kıldırdığını, Kûfe'de valisi Karaza b. Ka'b'ın, Basra, Mekke, Medine, hâkimiyeti ve saltanatı altında bulunan diğer İslâm beldelerindeki valilerinin kıldırdıklarını bilmek daha kuvvetlidir."

وملك الأرض كان كله بيده إلا كرة فلسطين، وأقام التراويح بنفسه وأقامه عماله في ممالكه كلها، وكان يقيم إماما للنساء في التراويح، وأثنى على الخلفاء قبله بما يطول شرحه وقد ماتوا وبلوا، وهو يلعن معاوية ويبرأ منه وهو حي ومعه أكثر من مائة الف/ سيف، وكذا صنع بالخوارج. فهو لا يخاف الجبابرة الأحياء، وعند الإمامية إنه قد خاف الموتى وهو سلطان عظيم الشأن، وقد بيّنا أن هؤلاء في حياتهم وسلطأنهم ما كان يخافهم محق.

[٧٧٥] فإن قيل: ومن سلم لكم إنه كان يقيم التراويح، بل يقول إنه قد نهاهم عنها، فقالوا: واعمراه، فلما قالوا ذلك، أقامها لهم. قيل له: لا فرق بين من ادعى هذا، أو ادعى إنه قد كان نهاهم عن هذا المصحف فقالوا وامحمداه، أو قال: قد كان نهاهم عن هذه الصلاة وقال لهم: لها باطن وهي شخص، ألا تسمعونه يقول: ﴿إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ ولا ينهى إلا الشخص كما يدعيه عليه الإسماعيلية فصاحوا وا محمداه، أو كمن ادعى إنه كان يعيد في آخر ذي الحجة ويقول: هذا اليوم الذي نص عليّ فيه رسول الله صلّى الله عليه وسلم واستخلفني كما يفعل الإمامية ذلك في زماننا ببغداد، وأنه كان يقيم المناحات بالشعر على فاطمة وابنها المحسن[٨٦] الذي زعم الإمامية أن عمر قتله، كما يفعل الإمامية ذلك ببغداد والكوفة. وبأي شيء يعلم العاقل المتأمل أن العباس وولده وبنو هاشم كانوا يقيمون التراويح إلا والعلم الذي يعلم به أن عليا كان يقيمها بنفسه وعامله قرظه بن كعب بالكوفة وعامله بالبصرة وبمكة والمدينة وسائر بلدان الإسلام التي في ملكه وسلطانه اقوى واقهر.

٨٦ في (ط) الحسن.

[776] Birisi, "Kûfe'de İbn Mes'ûd, Şâm'da Mu'âz b. Cebel ve Ebû Ubeyde, teravihleri doğru bulmuyorlardı ve kıldırmıyorlardı." diye iddia etse, bu iddia onun iddiasının bâtıl olduğuna zâhirî bir delildir. Bunu, Emîru'l-mü'minîn hakkında iddia eden kimsenin iddiasının bâtıl olduğuna daha kuvvetli bir delildir. Hayret verici olan şey, onların [İmâmiyye'nin] reislerinin ve bu mezhebi telkin eden kimselerin, Ali'nin teravihleri kıldırdığını söylemeleridir.

[777] Onlara [İmâmiyye'ye] şöyle denilir: "Diyelim ki Ali'nin Ebû Bekir, Ömer ve Osman zamanlarında mağlup ve zayıf olduğu iddianızı kabul ettik. Peki, Ali'nin onlar öldükten sonraki durumu nedir? Hilâfet ona geçmişti, saltanat elindeydi, fey ona geliyor ve onu uygun gördüğü kimselere veriyordu, askerlere ve ordulara sahipti. Niçin o zaman nass iddia etmedi? Teravihleri iptal etmedi? Sizin iddia ettiğiniz Mushaf'ı ortaya çıkarmadı? Resûlullah'ın [miras] malları hakkında sizin iddia ettiğiniz şeyi yapmadı? Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan -özellikle de ölmüş oldukları hâlde- teberrî ettiğini açıklamadı? Halbuki hayatta olan ve ordulara sahip bulunan Muâviye ve Hâricîler hakkında bunu açıkça ortaya koymuştu."

[778] Onlar [İmâmiyye] şöyle dediler: "Ali, bunu yapmadı ve buna gücü yetmedi. Çünkü onun muhâcirler, ensâr ve tabiûndan yardımcıları, Ebû Bekir ve Ömer'in dostları idiler. Onlar, Ali'nin onlara [Ebû Bekir ve Ömer'e] buğz ettiğini hissetselerdi, derhal onu öldürürlerdi. Bu yüzden Ali, dünyadan ayrılıncaya kadar onlara [Ebû Bekir ve Ömer'e] yardımcı ve dost görünmek zorunda kalmıştır."

[779] Onlar [İmâmiyye] şöyle dediler: "Onun iki oğlu Hasan ile Hüseyin de -Allah onların hepsinden razı olsun-aynı şekilde yapmışlardır."

[780] Şimdi gününüzde bu iddia sahibi, "Ali'nin teravihleri yasakladığını, ancak insanlar, 'Vah Ömer'e!' diye bağırdıkları zaman, korktuğu için önlerine geçip onlara teravihleri kıldırdığını" iddia etmektedir. Onların bu sözleri herhangi bir bilgiye dayanmamaktadır. Onlar, akıllarına geldiği gibi konuşmaktadırlar.

[781] Ömer döneminde bundan önce zikredilmesi gereken olaylardan biri de, Ömer'in hıristiyan Feyrûz tarafından yaralanmasıdır. Bu olay, Ömer'e üzüldükleri için Ali, muhâcirler, ensâr ve bütün müslümanların akıllarını başlarından almıştı. Çünkü Ömer, Fars ve Rûm krallarını yenilgiye uğratmış, zelil etmiş, topraklarına hâkim olmuş ve onları kaçmak zorunda bırakmıştı.

[٧٧٦] ولو ادّعى مدّع أن ابن مسعود بالكوفة وأبا عبيدة ومعاذ بن جبل بالشام كانوا لا يرونها ولا يقيمونها، هل كانت الدلالة على بطلان دعواه إلا ظاهرة، والدلالة على بطلان من ادّعى ذلك على أمير المؤمنين اقوى واقهر. والعجب أن رؤساءهم والذين لقنوهم هذا المذهب قد قالوا: إنه أقام التراويح.

[٧٧٧] وإذا قيل لهم: هبكم أنكم ادعيتم إنه كان في زمن أبي بكر وعمر وعثمان كان مغلوبا مقهورا، فما باله حين مات هؤلاء [و] صارت الخلافة إليه وصار السلطان بيده والفيء يجبى إليه فيعطيه من يرى وهو في العساكر والجيوش، لم يدّع النص وتعطيل التراويح ويظهر المصحف الذي تدعون ويسير في أموال رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما تدعون ويظهر البراءة من أبي بكر وعمر وعثمان سيما وقد ماتوا، كما أظهرها في معاوية والخوارج وهم أحياء وفي عساكر؟

[٧٧٨] قالوا: ما فعل ذلك ولا قدر عليه لأن جنده وأعوانه من المهاجرين والأنصار والتابعين بعدهم كانوا أولياء أبي بكر وعمر، فلو اتهموه ببغضهم لقتلوه، فما زال مظهرا لنصرتهم وموالاتهم إلى أن خرج من الدنيا.

[٧٧٩] قالوا: وكذا فعل الحسن والحسين رضي الله عنهم أجمعين.

[٧٨٠] والآن يدعي هذا المدعي في هذا الزمان إنه كان قد نهى عن التراويح، فلما صاحوا واعمراه خافهم فتقدم وأقامها لهم، فما يجري كلامهم على تحصيل ولكن كما يسنح لهم.

[٧٨١] ومما كان ينبغي ان يقدم قبل هذا، ما كان من عهد عمر حين جرحه فيروز النصرانيّ، فإنه ورد على عليّ والمهاجرين والأنصار وجميع المسلمين من ذلك ما ذهلت له عقولهم أسفا عليه؛ فإنه قد كان دوّخ ملوك الفرس والروم وأذلهم، وغلب على ممالكهم، وألجأهم إلى الهرب،

Ömer'in atlıları, Afrika'ya, Horasan ve Hindistan önlerine kadar ulaşmışlardı. Böylece Ömer sayesinde bütün şirk ehli zelil olmuş ve İslâm şirkin hâkim olduğu mekânda izzet kazanmıştı. Müslümanlar, Ömer'in yokluğuyla şirk krallarının tekrar üzerlerine saldırmasından korkuyorlardı. Bu nedenle müslümanlar topluca ve tek tek bu konuyu düşündüler. Onun, kendilerine görüş bildirmesini ve halife tayin etmesini ümit ettiler. Bu sebeple büyük şehirlerden gelenler, Ömer'in yanına giderek ona şöyle dediler: "Ey müminlerin emîri! Bize tavsiyede bulun!" Ömer, "Size Kur'ân'ı tavsiye ediyorum. Kur'ân'a sarılın. Onda Allah'ın Nebî'nize hidâyeti, ondan sonra gelenlere hidâyeti ve onda sizin kurtuluşunuz bulunmaktadır." Onlar yine, "Bize tavsiyede bulun!" dediler. Ömer, "Size, muhâcirler ve ensârı tavsiye ediyorum." dedi ve onların faziletlerini anlattı. Onlar yine, "Bize tavsiyede bulun!" dediler. Ömer, "Size Arapları tavsiye ediyorum. Çünkü Araplar, İslâm'ın ana maddesidirler." dedi. Onlar yine, "Bize tavsiyede bulun!" dediler. Ömer, "Size, zimmetinizi [akdinizi] tavsiye ediyorum. Çünkü onlar, Nebî'nizin zimmeti ve ailenizin azığıdır." Onlar yine, "Bize tavsiyede bulun!" dediler. Ömer, "Yanımdan çıkın! Yoksa ben sizin yanınızdan çıkacağım." dedi.

[782] Resûlullah'ın (s.a.) ashâbı, Ömer'in halife tayin etmek için hiçbir kimseyi zikretmediğini görünce onun yanına gittiler. İbn Abbâs, halife tayinini sormaya başladı. Ömer, konuşmaya başlayarak şöyle dedi: "Ben, hayatım boyunca onu [hilâfeti] üstlendim. Kendi görüşüme göre sizin için çalıştım. Gücüm yettiği kadar size nasihat ettim. Kendimi ve ailemi ihmal ettim. Bundan aleyhime ve lehime olmayacak şekilde kurtulmayı ümit ediyorum." Bunun üzerine onu övdüler. Hz. Ali, Resûlullah'ın (s.a.) onu cennetle müjdelendiğini ifade ederek söze başladı ve -İbn Abbâs'a işaret ederek- ona şöyle dedi: "O da, Resûlullah'ın (s.a.) seni cennetle müjdelediğine şahitlik etmektedir." Bu ikisinin dışındakiler de bunu doğruladılar ve ona halife tayinini sordular. Ömer şöyle dedi: "Onu [halife tayinini], hayatta iken de, öldükten sonra da yüklenmek istemiyorum." Sahâbe, "Bilakis yapman gerekir. Bunda senin için ecir vardır. Ey müminlerin emîri! Muhammed'in (s.a.) ümmetini düşün!" Bunun üzerine Ömer şunları söyledi: "Bana gösterin, kimi halife tayin edeyim? el-Muğîre şöyle dedi: "Ben sana göstereyim: İşte Abdullah b. Ömer." Hz. Ömer, "Vallahi, Allah'tan böyle bir şeyi hiç istemedim." dedi.

وبلغت خيوله إفريقية وأوائل خراسان وأوائل الهند، فذلّ الشرك كله به، وعز[٨٧] الإسلام بمكانه وسلطانه. فخاف المسلمون أن تكرّ ملوك الشرك عليهم بفقده، فاجتمعوا وانفردوا عنه مفكرين، وأملوا أن يبتدئ ويستخلف عليهم. فدخل عليه أهل الأمصار فقالوا له: أوصنا يا أمير المؤمنين، قال: أوصيكم بالقرآن فتمسكوا به، فيه هدى الله نبيّكم وهداكم من بعده، وفيه نجاتكم. قالوا: أوصنا، قال: أوصيكم بالمهاجرين والأنصار وذكر فضلهم، قالوا: أوصنا، قال: أوصيكم بالعرب فإنهم مادة الإسلام، قالوا: أوصنا، قال: أوصيكم بذمتكم فإنهم ذمة نبيكم وقوت عيالكم، قالوا: أوصنا، قال: قوموا عني وإلا قمت عنكم.

[٧٨٢] فلما رآه أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم لا يذكر أحدا للخلافة دخلوا عليه، وابتدأ ابن عباس يسأله الاستخلاف؛ وافتتح الكلام، فقال: قد توليتها حياتي واجتهدت لكم رأيي ونصحت لكم جهدي ومنعت نفسي وأهلي، وأرجو أن أنجو منها كفافا لا عليّ ولا لي؛ فأثنوا، وابتدأ علي يبشره عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم بالجنة، وقال له: وأشار إلى ابن عباس يشهد على رسول الله صلّى الله عليه وسلم بمثل ما شهدت، وشيع غيرهما ذلك وسألوه الاستخلاف، فقال: ما أحب أن أتحملها حيا وميا، قالوا: بل تفعل، ولك في ذلك الأجر؛ انظر يا أمير المؤمنين لأمة محمد صلّى الله عليه وسلم، فقال: دلوني على من أستخلف، فقال له المغيرة: أنا أدلك عليه: عبد الله بن عمر، فقال له عمر: والله ما أردت بذلك الله،

٨٧ في (ط) : وغز

İbn Abbas ona şöyle dedi: "Ey müminlerin emîri! -Ali, Osman, Abdurrahman ve orada bulunan topluluğa işaret ederek- kardeşlerin hakkında seni engelleyen şey nedir?" Hz. Ömer, şöyle dedi: "Eğer size bir halife tayin edersem, benden daha hayırlı olan kişi de bir halife tayin etmişti. Şayet tayin etmezsem, benden daha hayırlı olan da tayin etmemişti." -Hz. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.) halife tayin etmemesini ve Ebû Bekir'in halife tayin etmesini kastediyor.-

[783] Sonra Hz. Ömer, şöyle dedi: "O [hilâfet], Resûlullah'ın (s.a.) cennetle müjdelediği ve onlardan razı olarak vefat ettiği şu altı kişiden birinde olsun: Abdu Menâfoğullarından Ali ve Osman, Resûlullah'ın iki dayısı Sa'd ve Abdurrahman, Resûlullah'ın havârisi ez-Zübeyr ve Resûlullah'ın sırdaşı Talha." Sonra Hz. Ömer, onların her birini, çirkin bulduğu ahlâklardan sakındırdı. Hz. Ömer, Hz. Ali'ye şöyle dedi: "Eğer halife olursan, âdil ol! Hâşimoğullarının, insanların sırtına yük olmasına izin verme!" Hz. Osman'a da aynı şeyi söyledikten sonra şöyle devam etti: "Ebû Mu'ayt oğullarını, insanların omuzlarına yükleme!" Hz. Ömer, sonra Ammâr ve Mikdâd'a dönerek, otuz muhâcirle birlikte orada bulunmalarını söyledi. Hz. Ömer, Ebû Talha el-Ensârî'ye şöyle dedi: "Allah, İslâm'ı senin kavminle azîz kılmaya devam edecektir. Sen de onlardan elli kişiyle burada hazır ol. Ben öldüğüm zaman cenaze namazımı ve halife seçilinceye kadar insanlara namazlarını Suhayb kıldırsın. Herhangi bir kimse baskı yapmasın diye, onları gözetim altında tutun." Hz. Ömer şöyle dedi: "Üç gün geçmeden, o altı kişiden biri halife seçilmiş olmalıdır. Sonra işinize sarılın ve düşmanlarınızla cihad edin."

[784] Hz. Ömer vefat ettiği zaman vasiyetini tarif ettiği şekilde yerine getirdiler. Bunda, o topluluğun [İmâmiyye'nin] iddialarının bâtıl olduğuna dair çok sayıda delil vardır. Sahâbenin Ömer'den kendileri için bir halife tayin etmesini istemelerine ne gerek vardı? Zaten Resûlullah (s.a.) onlar için bu meseleyi çözmüştü! O [Ali], gözlerinin önünde duruyordu! Bundan daha hayret verici olan, Hz. Ömer'in sözüdür. Onlar, Resûlullah'ın halife tayin etmediğini işitiyorlardı. Bundan da hayret verici olan, onların [İmâmiyye'nin] Resûlullah'ın (s.a.) halife tayin ettiğini iddia ettikleri kişinin, Resûlullah'ın kimseyi halife tayin etmediği, hilâfetin nassla değil, seçimle olduğu hususunda onlarla birlikte olmasıdır.

فقال له ابن عباس: يا أمير المؤمنين، وما يمنعك من إخوانك، وأشار إلى عليّ وعثمان وعبد الرحمن وتلك الجماعة، فقال عمر: إن أستخلف فقد استخلف من هو خير مني، وإن أترك فقد ترك من هو خير مني- يعني أن رسول الله ما استخلف وأن أبا بكر استخلف-

[٧٨٣] ثم قال: هي في واحد من هؤلاء الستة الذين شهد لهم رسول الله بالجنة وقبض وهو عنهم راض: علي وعثمان ابنا عبد مناف، وسعد وعبد الرحمن خالا رسول الله صلّى الله عليه وسلم، والزبير حواريّ رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وطلحة وقاية رسول الله. ثم حذر كل واحد منهم من خلق كرهه له. وقال لعلي: إن وليت هذا فاعدل ولا تحمل بني هاشم على رقاب الناس، وقال لعثمان مثل ذلك، وقال له: لا تحمل بني أبي معيط على رقاب الناس، ثم اقبل على عمار ومقداد في أن يكونا في ثلاثين من المهاجرين، وقال لأبي طلحة الأنصاري: إن الله لم يزل يعزّ هذا الإسلام بقومك فكن في خمسين منهم، فإذا متّ فليصلّ عليّ صهيب، وليصلّ بالناس إلى أن يقيموا خليفة، وكونوا عليهم رقباء لئلا يستبدّ مستبد، وقال: لا يأتي اليوم الثالث إلا وقد أقمتم أحدا من هؤلاء الستة خليفة، وجدّوا في أمركم، وجاهدوا عدوكم.

[٧٨٤] فلما قبض أنفذوا وصيته كما رسم، فكم في هذا من شاهد على بطلان دعاوي هؤلاء القوم، وما حاجة الصحابة أن يختار لهم عمر خليفة وقد فرغ لهم من ذلك رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهو قائم العين نصب أعينهم. وأعجب من هذا قول عمر وهم يسمعون أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما استخلف، وأعجب منه أن الذي يدّعون أن رسول الله استخلفه معهم في أن رسول الله ما استخلف، وأن الخلافة بالاختيار لا بالنص،

Ve o (hilafet) onlardan birine aittir. İçlerinde Hâşimî, Emevî, Zührî, Teymî ve Esedî vardı. İçlerinden hangisi hilâfete uygun bulunursa, hiçbir müslüman buna itiraz etmeyecekti. Bundan daha şaşırtıcı olan, Hz. Ömer'in Hz. Ali'ye, "Eğer seni halife seçerlerse, âdil ol! Hâşimoğullarını, insanların omuzlarına yükleme!" demesidir. Niçin Hz. Ali, "Benim onların seçmesine ihtiyacım yoktur. Çünkü beni Resûlullah seçti ve ismetime şahitlik etti. Bunu bana nasıl söylersin? Nasıl, 'Resûlullah (s.a.) halife tayin etmedi.' dersin?" dememiştir.

[Hz. Osman ve Hz. Ali'nin Hilâfeti]

[785] Hz. Ali ve bu cemaat [diğer şûrâ üyeleri], kendilerinden birini seçmek ve onun hükmüne rızâ göstermek üzere işi Abdurrahman'a havâle ettiler. Abdurrahman, onlara şöyle dedi: "Aranızda konuşun ve bunu insanlara bildirin." Onlar, aralarında konuştuktan sonra Hz. Ali ayağa kalktı, Allah'a hamd edip O'na senâda bulunduktan ve Nebî'sine salât ettikten sonra şöyle dedi: "Eğer Resûlullah, bizden bir ahid almış olsaydı, ölünceye kadar onun uğruna mücadele ederdik. Veya Resûlullah, bize bir söz söylemiş olsaydı, istemesek de onun sözünü mutlaka yerine getirirdik. Akrabalık bağına ve hakka davete benden önce koşacak kimse yoktur. Ey İbn Avf! Artık iş sana aittir. Bana düşen görev, kesin doğruluktur ve nasihat etmektir. Ben, kendim ve sizin için Allah'a istiğfar ediyorum." Öyleyse Hz. Ali (r.a.), Resûlullah'ın (s.a.) kendisini ve başkasını tayin etmediğini niçin söylüyor?

[786] Sonra Osman'ın hilâfeti hakkında başka bir konuya, hilâfetinin son döneminde karşılaştığı terkedilme ve husumete bak! Hatta köleler, kadınlar, küçükler ve büyüklerde ona karşı cüret göstermiştir. Hasımlarından ve düşmanlarından hiçbiri, onu oturmaması gereken yerde oturduğu için azarladı mı? Onu karalama hususunda aşırı gittiler. O, müstaz'af [zayıf] halife olarak isimlendiriliyordu. Niçin hakkında nass bulunan halife öne geçip de, bu sıkıştırılmış ve muhasara edilmiş kişiden hilâfeti almadı?

وأنها في واحد منهم وفيهم الهاشمي والأموي والزهري والتيمي والأسدي، ففيمن كانت منهم كان صوابا، لا ينكر ذلك أحد من المسلمين. وأعجب من هذا قوله لعلي: أن ولوك فاعدل ولا تحمل بني هاشم على رقاب الناس، فكيف لم يقل له: ما أحتاج إلى توليتهم لي؛ ولأنّي رسول الله واختارني وشهد بعصمتي، وكيف تقول هذا لي؛ وكيف تقول إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما استخلف؟

وباب آخر

[٧٨٥] إن عليا والجماعة ردّوا الأمر إلى عبد الرحمن ليختار واحدا منهم للخلافة وعليهم الرضا بحكمه، فقال لهم: تكلموا فأخبروا الناس بذلك، فتكلموا، وقام أمير المؤمنين عليّ رضي الله عنه، فحمد الله وأثنى عليه وصلى على نبيه ثم قال: لو عهد إلينا رسول الله صلّى الله عليه وسلم عهدا لجالدنا عليه حتى نموت، أو قال لنا قولا أنفدنا قوله على رغمنا، لن يسرع أحد قبلي إلى صلة رحم ودعوة حق، والأمر إليك يا ابن عوف وعليّ صدق اليقين وجهد النصح وأستغفر الله لي ولكم. فلم يقول[٨٨] رضي الله عنه إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما ولّاه ولا ولّى عليه.

[٧٨٦] ثم انظر في باب آخر في أمر عثمان وما لحقه في آخر أمره من الإعراض والخصومة، حتى تجرأ عليه العبيد والنساء والصغير والكبير، هل قرّعه أحد من خصومه وأعدائه بأنه جلس في غير مجلسه؟ وقد بالغوا في التشنيع عليه، وهو كان يسمى الخليفة المستضعف، فكيف لم يتقدم الخليفة المنصوص عليه فيأخذ الأمر من هذا الذي قد قهر وحصر.

---

٨٨ في (ط) : فلم يقل

[787] Bundan daha garip olanı şudur: Hz. Osman göçüp gittikten sonra Mısırlılar Ali'ye (r.a.) geldiler ve ona, "Uzat elini, sana bîat edelim." dediler. Ali de, "Bu, sizin işiniz değildir. Bu, muhâcirler ve ensârın işidir. Onlar kimi emîr seçerlerse, o kişi emîr olur." dedi. Dikkat et! Hz. Ali, bunun müslümanların işi ve seçimle olduğunu ne kadar sık söylüyor! Mısırlılar yanından ayrıldıktan sonra, muhâcirler ve ensâr kendisine geldiler ve ona, "Uzat elini, sana bîat edelim." dediler. Hz. Ali (r.a.) onlara şöyle dedi: "Benden başka birini seçin. Siz de ona bîat edin, ben de ona bîat edeyim. Benim size vezîr olmam, emîr olmamdan daha hayırlıdır." Böylece Hz. Ali, onları kendisinden uzaklaştırdı. Fakat tekrar ona geldiler. Bunun üzerine Hz. Ali onlara şunları söyledi: "Ömer, mübârek bir adamdı. O, bu işi şûrâya bırakmıştı." Onlar, "Sen de şûrâdansın. Biz seni seçtik." dediler. Hz. Ali, "Benden başka birini seçin." dedi ve onları uzaklaştırdı. Ama onlar yine geri geldiler. Hz. Ali, "Biliniz ki hilâfete seçtiğiniz kimseye en fazla kulak vereniniz ve ona en fazla itaat edeniniz ben olacağım." Onlar "Biz seni seçtik." dediler. Hz. Ali, onları uzaklaştırdıktan sonra Talha ve ez-Zübeyr'e gitti. Onlara durumu arz etti ve "İkinizden kim isterse, ona bîat edeyim." dedi. O ikisi, "Hayır! İnsanlar seni seçti." dediler. İnsanlar, Hz. Ali'ye gidip geldiler, o ise diretiyor ve "Benden başka birini seçin." diyordu. Deniliyor ki: "Onlar, Hz. Osman'ın vefatından sonra sekiz gün ihtilâf ettiler." Bazıları bunun [bir][148] gün olduğunu söylüyor. Hz. Ali hâlâ, "Benden başka birini seçin. Ben de ona bîat edeyim, siz de ona bîat edin." diyordu.

[788] Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman vefat etmişler ve ortada bir sultan ve halife yoktu. Hani, iddia ettiğiniz şey nerede? Sonra insanlar kendisine gelip ısrar ettikleri zaman Hz. Ali, hamd, senâ ve salâttan sonra şunları söyledi: "Ey insanlar! Bu işe en layık olan kişi, onların en kuvvetli olanı ve Allah'tan en çok korkanlarıdır. Muhâcirler ve ensârın rızâsı olmadan, bu iş helâl olmaz. Onlar razı oldukları zaman, tercih hakkı kalmaz. Eğer birisi buna karşı çıkarsa, tevbe etmesi istenir. Eğer diretirse, Allah'ın emrine gelinceye kadar kendisiyle savaşılır."

[789] İmâmetin seçimle olduğu ve bu seçimin muhâcirler ve ensâra ait olduğu hususundaki şu beyan ve açıklamaya bak! Onlar, "Allah'ın Kitâb'ı ve Resûlullah'ın sünneti üzere sana bîat edelim. Eğer bunu yerine getirmezsen, sana bîat yoktur." Hz. Ali, "Evet!" dedi.

---

148 Yazma nüshada burası boştur

[٧٨٧] وأعجب من هذا، أن المصريين أتوه رضي الله عنه بعد أن مضى عثمان فقالوا: أمدد يدك نبايعك، فقال: ليس هذا إليكم، هذا للمهاجرين والأنصار، من أمره أولئك فكان أميرا. فانظر كم يقول إن هذا أمر المسلمين وأنه بالاختيار. ثم أن المصريين انصرفوا عنه، فجاءه المهاجرون والأنصار، فقالوا: أمدد يديك نبايعك، فقال لهم: اختاروا غيري تبايعونه وأبايعه، فلأن أكون لكم وزيرا خير من أن أكون أميرا، فدفعهم عن نفسه، فعاودوه فقال لهم: إن عمر كان رجلا مباركا وقد جعلها شورى، قالوا: فأنت من الشورى وقد رضيناك، فقال: اختاروا غيري، فدفعهم، فعادوا فقال: قد علمتم اني أسمعكم وأطوعكم لمن وليتموه أمركم، قالوا: قد رضيناك، فدفعهم ومشى إلى طلحة والزبير فعرضها عليهما، وقال: من شاء منكما بايعته، فقالا: لا، الناس بك أرضى، فترددوا إليه وهو يأبى ويقول: اختاروا غيري فيقال أنهم اختلفوا إليه بعد مضي عثمان ثمانية أيام، ومنهم من يقول يوما وهو يقول: اختاروا غيري أبايعه وتبايعونه.

[٧٨٨] هذا، وقد مات أبو بكر وعمر وعثمان وما هناك سلطان ولا خليفة، فأين ما ادعيتموه؟ ثم إنه لما أتوا وألحوا عليه فقال بعد الحمد والثناء والصلاة: أيها الناس، إن أحق الناس بهذا الأمر أقواهم عليه واتقاهم لله، ولا يحل بعد إلا برضى المهاجرين والأنصار، فإذا رضوا لم يكن الخيار، فإن شغب شاغب استتيب، فإن أبي قوتل حتى يفيء إلى أمر الله.

[٧٨٩] فانظر إلى هذا البيان والكشف، وان الإمامة بالاختيار، وإنها إلى المهاجرين والأنصار، فقالوا نبايعك على كتاب الله وسنة رسول الله، فإن لم تف فلا بيعة لك، قال: نعم.

[790] Sonra Hz. Ali onlara hitap etti. Hamd, senâ ve Allah'ın Resûlullah (s.a.) vasıtasıyla yaratıklarına bahşettiği nimetleri miktarınca Peygamber'e (s.a.) salâttan sonra şöyle dedi: "Allah biliyor ki siz bu hususta görüş birliğine varıncaya kadar ben, hiçbir zaman Muhammed'in (s.a.) ümmetine emîr olmak istemiyordum. Ben Resûlullah'ın (s.a.) şöyle dediğini işittim: "Benden sonra idareye atanan herhangi bir yönetici, sırat'ın kenarında durdurulur ve melekler onun sahifesini açarlar. Eğer âdil ise, Allah onu adâleti sebebiyle kurtarır. Şayet zalim ise sırat, eklemleri birbirinden ayrılıncaya kadar onu silkeler. Sonra sırat yarılır. Ateşten korumaya çalıştığı şey burnu ve yanakları olacaktır." Ancak siz görüş birliğine vardığınız zaman sizi terk edemedim. Ben, işittiğiniz şeyi söylüyorum. Kendim ve sizin için Allah'a istiğfar ediyorum."

[791] Bu konuşmaya bak! Bunda yeteri kadar delil vardır. Hz. Ali'nin imâmın zalim olabileceğine, hata ve yanlış yapabileceğine dair açıklamasına bak!

[792] Hz. Ali'nin, reddedilmesi mümkün olmayan Irâk'ta yaptığı meşhur konuşma şöyledir: "Ey insanlar! Resûlullah (s.a.) vefat ettiği zaman Ebû Bekir'e bîat ettiniz; ben de bîat ettim ve razı oldum. Sonra Ömer'e bîat ettiniz; ben de bîat ettim ve razı oldum. Sonra Osman'a bîat ettiniz; ben de bîat ettim ve razı oldum. Osman göçüp gittikten sonra, siz hep birlikte benim etrafımı sardınız; siz, benim elime uzandıkça, ben elimi geri çektim, kendinize başkasını seçmenizi söyledim ve bana bîat etmenize karşı çıktım. Ne zaman ki topluluk çoğaldı, hesaplar birleşti ve gömlek dar geldi; bana yapılan bîatin mutlaka Resûlullah'ın (s.a.) minberinde ve mescidinde açıkça herkesin gözü önünde yapılması için direttim. Bu şekilde herkes bana bîat etti. Karşı çıkan hiç kimseyi görmedim. Fakat siz beni hilâfete getirdikten sonra, bana biât edenlerden bazıları bîatlerini bozdular ve bîatlerini devam edenler etti. Ben, isyan edenlerle savaşmaktan ve Allah Kitâb'ına saldıranlarla davalaşmaktan başka çare bulamadım. Kendisine imâmet akdi yapılan bir kimsenin imâmeti, ancak bir hükümde zulüm yapması, bir haddi iptal etmesi veya imâmet görevini yerine getirmede zaaf göstermesi durumunda reddedilebilir. Vallahi ben, hiçbir haddi iptal etmedim, hiçbir hükümde zulüm yapmadım ve halifelik işlerinde asla zaafa düşmedim. O hâlde siz, benden önce Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a -Allah onlara rahmet eylesin- karşı yerine getirdiğiniz vecîbelerinizi bana karşı da yerine getirin."

[٧٩٠] ثم خطبهم فقال بعد الحمد والثناء والصلاة على النبي صلّى الله عليه وسلم مقدار نعم الله على الخلائق برسول الله صلّى الله عليه وسلم، ثم قال: إن الله يعلم اني كنت كارها للولاية على أمة محمد عليه السلام حتى اجتمع رأيكم على ذلك لأني سمعت رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول: أيما وال ولي الأمر بعدي أقيم على حد الصراط، ونشرت الملائكة صحيفته، فإن كان عادلا أنجاه الله بعدله، وان كان جائرا أنتفض به الصراط انتفاضة حتى تتزايل ما بين مفاصله، ثم ينخرق[٨٩] به الصراط فيكون أول ما يتقي به النار انفه وحر وجهه، ولكن لما اجتمع رأيكم لم يسعني تركككم. أقول ما سمعتم، واستغفر الله لي ولكم.

[٧٩١] فانظر إلى هذا ففيه أتم كفاية، وانظر إلى بيانه أن الإمام يجور ويخطئ ويزل.

[٧٩٢] وخطبته المشهورة بالعراق التي لا يستطاع دفعها: أيها الناس، إنه لما توفي رسول الله صلّى الله عليه وسلم بايعتم أبا بكر فبايعت ورضيت، ثم بايعتم عمر فبايعت ورضيت، ثم بايعتم عثمان فبايعت ورضيت، حتى إذا مضى عثمان تداككتم عليّ كتداك عرف الصبع، فمددتم يدي فقبضتها وقلت: اختاروا لأنفسكم فأبيتم الا مبايعتي، حتى إذا كثر الجمع ووطىء الحسبان وشق عطافه، فأبيت إلا أن تكون بيعتي ظاهرة مكشوفة على منبر رسول الله صلّى الله عليه وسلم وفي مسجده، فبايعني كلّ، لا أرى منكرا، فلما قلدتمونيها نكث ناكثون ممن بايعني وقسط قاسطون، فلم اجد إلا قتال من بغى ومحاكمة من اعتدى إلى كتاب الله؛ وليس يجب أنكار إمامة من عقدت له الإمامة إلا أن يجور في حكم، أو يعطل حدا، أو يضعف عن القيام بها؛ فو الله ما عطلت لكم حدا، ولا جرت عليكم في حكم، ولا ضعفت عن القيام بالإمامة، فأوجبوا لي على أنفسكم مثل ما أوجبتموه لمن تقدمني من أبي بكر وعمر وعثمان يرحمهم الله.

٨٩ في (ط) : تتحرق

[793] Bak! Hz. Ali, nasıl kendisinden önceki halifelere bîat ettiğini ve onlardan razı olduğunu hatırlatıyor ve onları ümmette icmâ ve huccet yapıyor. Hz. Ali, kendisin de onların bîati ile halife olduğunu ve onların kendisini imâmete getirdiklerini hatırlatıyor. Yine Hz. Ali, bir imâmın imâmetinin, bir haddi iptal etmedikçe, bir hükümde zulüm yapmadıkça veya imâmet görevini yerine getirmede zaaf göstermedikçe reddedilmesinin helâl olmadığını, bunların Resûlullah'tan (s.a.) her imâm hakkında câiz olduğunu hatırlatıyor. Hz. Ali (r.a.), kendisini ve dinini en iyi bilen ve Allah'ın dinînde en fakîh olan bir kimsedir. Dolayısıyla onun, onların sözünde değil, Allah'ın sözüne dönmesi gerekir.

[794] Hz. Ali, Medine'deki bir hutbesinde, -insanlara, yaptığı işleri ve verdiği hükümleri araştırmalarını emrederek- şöyle demiştir: "Allah, hakkı görüp ona yardımcı olan, zulmü görüp de onu reddeden ve hakka muhalefet edene karşı hakka yardım eden kimseye rahmet etsin."

[795] Oğlu Hasan (r.a.) da, Kûfe halkını babasına yardım etmeye davet ederken şöyle demiştir: "Ey insanlar! Emîru'l-mü'minîn diyor ki: Ben bu yola, zalim veya mazlum olarak çıktım. Ben, Allah'ın hakkını gözeterek sefere çıkan bir adama Allah'ı hatırlıyorum. Eğer mazlum isem, Allah bana yardım edecektir. Şayet zalim isem, Allah cezamı verecektir."

[796] Hz. Ali'nin, Cemel günü savaş sona erdikten sonra Basra'da yaptığı nasihatlerinden biri şöyledir. Hz. Ali, "İnsanlar nerede oturuyorlar?" diye sordu. "Onlar devenin çevresinde yere serilmişlerdir." dediler. Bunun üzerine Hz. Ali konuşma yapmak üzere ayağa kalktı, Allah'a hamd ve senâdan sonra şöyle dedi: "Resûlullah (s.a.) vefat ettiği zaman bizden emîrlik konusunda bir ahid almadı ki ona uyalım. Biz bunu [emîrliği], kendi görüşümüze göre ortaya koyduk. Eğer doğru ise Allah'tandır. Şayet yanlış ise bizden ve şeytandandır. Ebû Bekir halife oldu. Allah, Ebû Bekir'e rahmet etsin. O, dosdoğru oldu ve doğrusunu yaptı. Ömer halife oldu. Allah, Ömer'e rahmet etsin. O da, dosdoğru oldu ve doğrusunu yaptı. Sonunda din yerli yerine oturdu. Allah, dilediğine rahmet eder, dilediğine azâb eder."

[797] Hz. Ali'nin söylediği, tekrarladığı, samimiyet ve istikâmet günlerini zikrettiği ve bundan sonra Hz. Osman'ın son günlerinde meydana gelen ihtilâfı anlattığı konuşması şöyledir: "Resûlullah (s.a.) önden gitti. Ardından Ebû Bekir geldi. Ömer, üçüncüleri oldu. Sonra biz, bir fitneye maruz kaldık ki Allah yardım etsin [*fe-mâ şâallah*]."

[٧٩٣] فانظر كيف يذكرهم ببيعة الخلفاء قبله ورضاه بهم، ويجعلهم إجماعا وحجة على الأمة، ويذكر إنه صار إماما ببيعتهم له، وأنهم هم قلدوه إياها، وأنه لا يحل أنكار إمامة الإمام إلا أن يجور في حكم أو يعطل حدا أو يضعف عن القيام بها، وأن هذا جائز على كل إمام بعد رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وهو رضي الله عنه اعلم بنفسه وبدينه وأفقه في دين الله، فينبغي الرجوع إلى قوله لا إلى قول هؤلاء.

[٧٩٤] وقد قال في خطبة له بالمدينة وهو يأمر الناس بتفقد أفعاله وأحكامه: رحم الله رجلا رأى حقا فأعان عليه، ورأى جورا فردّه، وكان عونا بالحق على من خالفه.

[٧٩٥] وقد قال الحسن ابنه رضي الله عنهما لأهل الكوفة حين استنفرهم إلى أبيه: يا أيها الناس، إن أمير المؤمنين يقول اني خرجت مخرجي هذا ظالما أو مظلوما، وإني اذكر الله رجلا رعى الله حقا إلا نفر، فإن كنت مظلوما أعانني، وإن كنت ظالما أخذ مني.

[٧٩٦] ومن مقاماته بالبصرة يوم الجمل بعد انقضاء الحرب فقال: أين مثوى القوم؟ قالوا: صرعى حول الجمل، فقام خطيبا فقال بعد حمد الله والثناء: توفي رسول ولم يعهد إلينا في الإمارة عهدا فنتبع أثره، ولكنا رأيناها من تلقاء أنفسنا، فإن يك صوابا فمن الله، وإن يك خطأ فمنا ومن الشيطان. استخلف أبو بكر ويرحم الله أبا بكر فاستقام وأقام، ثم استخلف عمر ويرحم الله عمر فاستقام وأقام، ثم ضرب الدين بجرانه،[٩٠] يرحم الله من يشاء ويعذب من يشاء.

[٧٩٧] ثم القول الذي كان يقوله ويعيده ويبديه ويذكر أيام الإلفة والاستقامة وما حدث بعد ذلك من الخلاف في آخر أيام عثمان: سبق رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وصلى أبو بكر، وثلّث عمر، ثم خبطتنا فتنة فما شاء الله

٩٠ في (ط) : بجرانه

[798] Hz. Ali'nin, *mâ şâallah* sözü, Allah'tan yardım isteme [*istiğâse*] yoluyladır. Çünkü Allah, hakka yardım etmeyi diler [yeşâu]; Allah, bâtılı dilemez. Yani, "Allah'ım! Dilediğini yap!" demektir. el-Hasan el-Basrî, Allah'ın iki adamdan birinden hikâye ettiği, *Bağına girdiğin zaman, 'mâ şâallah' [Allah dilerse] demen gerekmez miydi?* (Kehf, 18/39) sözü hakkında şöyle demiştir: "Yani, Allah'ın dilediği şükrü, hamdi ve O'na dönüşü demen gerekmez miydi?"

[799] Hz. Ali Basra'daki işini [Cemel savaşını] hallettiği, Muâviye'nin muhalefet haberi ulaştığı ve insanlar onunla savaşmaya memur edildiği zaman, İbnu'l-Kevvâ' ve Kays b. Ubâd el-Yeşkurî, ashâbının da bulunduğu bir ortamda Hz. Ali'nin yanına geldiler ve ona şöyle dediler: "İnsanların meselelerini çözmeleri ve bu sayede senin onlara hâkim olman için birbirlerinin boyunlarını vuracakları, şu çıkmak istediğin seferi bize anlat. Ümmet parçalandığı ve davet bölündüğü zaman, senin bu işe en layık olduğun kendi görüşün müdür? Eğer senin görüşün ise, bu görüşünde sana icâbet edeceğiz. Eğer Resûlullah'ın (s.a.) sana verdiği bir ahid ise, sen Resûlullah'tan naklettiğin şeylerde doğru ve güvenilir bir kişisin."

[800] Dediler ki: Emîru'l-mü'minîn şehâdet getirdikten ve Allah'a hamd ettikten sonra şöyle dedi: "Vallahi, şüphesiz onu ilk tasdik eden benim. Ama onun adına ilk yalan söyleyen ben olmayacağım. Benim yanımda Resûlullah'tan alınmış bir ahid asla yoktur. Eğer yanımda Resûlullah'tan bir ahid olsaydı, Teym b. Mürre'nin kardeşini [Ebû Bekir'i] ve İbnu'l-Hattâb'ı, onun minberi üzerinde bırakmazdım ve hiç kimse olmasa da kendi elimle yapardım. Fakat sizin Nebî'niz rahmet nebîsi, âniden ölmedi ve bir savaşta da öldürülmedi. Günlerce hasta yattı. Bilâl gelip onu namaza davet edince, "Ebû Bekir'e git!" diyordu. Halbuki o benim yerimi görüyordu. Allah, Nebî'sini (s.a.) vefat ettirince, biz durumumuzu düşündük. Namaz, İslâm'ın en büyük ibâdeti ve dinin direğiydi. Bu yüzden Resûlullah'ın dinimiz için seçtiği kişiyi, biz de dünyamız için seçtik. Dolayısıyla Ebû Bekir'i emîr tayin ettik. Ebû Bekir, aramızda kaldığı sürece sözde ve işte birliğimizi devam ettirdi. Bizden iki kişi bile ihtilâfa düşmedi. Hiç kimse arkadaşını şirkle suçlamadı ve ondan teberrî etmedi. Vallahi, o verdiği zaman alıyordum, gazâya çağırdığı zaman gidiyordum. Onun huzurunda elimle hadd cezaları uyguluyordum.

[٧٩٨] قوله ما شاء الله على طريق الاستغاثة بالله لأن الله يشاء نصرة الحق ولا يشاء الله الباطل أي اللهم افعل ما تشاء، قد قال الحسن البصري فيما حكاه الله عن أحد الرجلين: ﴿وَلَوْلا إذ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ ما شاءَ اللَّهُ﴾ أي ما شاء الله من شكره وحمده والرجوع إليه.

[٧٩٩] ولما فرغ أمير المؤمنين من أمر البصرة وبلغه خلاف معاوية وندب الناس إلى حربه، دخل عليه ابن الكوّاء وقيس بن عباد اليشكريّ وهناك أصحابه فقالا له: أخبرنا عن مسيرك هذا الذي سرت، تضرب الناس بعضهم ببعض ليتبين الناس أمورهم فتستولي بها عليهم، أمن رأي رأيته حين تفرقت الأمة واختلفت الدعوة أنك أحق الناس بهذا الأمر، فإن كان رأيا رأيته أجبناك في رأيك، وإن كان عهدا عهده إليك رسول الله صلّى الله عليه وسلم فأنت الموثوق به والمصدق المأمون على رسول الله فيما حدثت عنه.

[٨٠٠] قالوا: فتشهّد أمير المؤمنين وحمد الله وقال: لأنا والله أول من صدقه فلا أكون أول من كذب عليه، أما أن يكون عندي عهد من رسول الله صلّى الله عليه وسلم فلا والله، ولو كان عهد من رسول الله ما تركت أخا تيم ابن مرة ولا ابن الخطاب على منبره ولو لم آخذ إلا بيدي هذه، ولكن نبيكم نبي الرحمة لم يقتل قتلا ولم يمت فجأة، مرض ليالي وأياما، يأتيه بلال يؤذن بالصلاة فيقول له: ائت أبا بكر- وهو يرى مكاني- فلما قبض الله نبيه عليه السلام نظرنا في أمرنا، فإن الصلاة أعظم الإسلام وقوام الدين فرضينا لدنيانا من رضي رسول الله صلّى الله عليه وسلم لديننا، فولينا أبا بكر أمورنا، فأقام بين أظهرنا: الكلمة جامعة والأمر واحد، لا يختلف عليه منا اثنان، ولا يشهد أحد منا إلى صاحبه بالشرك ولا يقطع منه البراءة، فكنت والله أخذ إذا أعطاني، وأغزو إذا أغزاني، واضرب بيدي هذه الحدود بين يديه.

[801] Ebû Bekir vefat ettiği zaman, bu iş için Ömer'in bizden daha kuvvetli olduğunu ve onu bizden daha iyi taşıyacağını düşündü. Bu yüzden imâmete Ömer'i tayin etti. Ömer, aramızda kaldığı sürece sözde ve işte birliğimizi devam ettirdi. Bizden iki kişi bile ihtilâfa düşmedi. Hiç kimse arkadaşını şirkle suçlamadı. Vallahi, o verdiği zaman alıyordum, gazâya çağırdığı zaman gidiyordum. Onun huzurunda elimle hadd cezaları uyguluyordum.

[802] Ömer'in vefatı yaklaştığı zaman, eğer bir halife tayin ederse ve bu halife bir hata işlerse, bunun vebâlinin kabrinde kendisine ulaşacağını düşündü. Bu yüzden ondan [imâmetten], çocuklarını ve akrabalarını hariç tuttu ve imâmeti Kureyş'ten altı kişilik bir gruba bıraktı. Aramızda bulunan Abdurrahman b. Avf şöyle dedi: 'Allah, Resûl'ü ve müslümanlar için seçmek üzere, imâmet hakkımdan vazgeçmem sizin için uygun mudur?' O, bize emîr olarak seçeceği kişiyi dinlememiz ve ona itaat etmemiz hususunda bizden söz aldı. Bunun akabinde elini Osman'ın elinin üzerine koydu. Durumumu düşündüm, itaatim bîatımın önüne geçmişti. Ayrıca boynumda başkası için verdiğim bir söz vardı. Bu yüzden Osman'ın hakkını edâ ettim. Onun huzurunda elimle hadd cezaları uyguluyordum.

[803] Osman -Allah ona rahmet etsin- öldürüldüğü zaman düşündüm. Gördüm ki Resûlullah (s.a.) tarafından namaz için ahid verilmiş olan iki halife ölmüşlerdi ve o ikisinin de tayin ettiği bir kimse yoktu. Müslümanların meşveretiyle seçilmiş olan halife öldürülmüştü ve kendisine verdiğim söz de üzerimden kalkmıştı. O da, hiç kimseyi tayin etmeden öldürülmüştü. Osman öldürülünce, şu iki haremin -Mekke ve Medine'nin- ve şu şehrin -Basra ve Kûfe'nin- halkı bana bîat ettiler. Bunun üzerine Muâviye, Şâm halkıyla birlikte bana karşı savaşmaya kalktı. Halbuki ben, emîrliğe ondan daha fazla layık idim. Çünkü ben muhâcirdim, o bedevî idi. Ben, İslâm'a ilk girenlerdendim, o son girenlerdendi. Benim Resûlullah ile sohbetim vardı." İnsanlar, "Doğru söyledin, sen Muâviye'den daha fazla layıksın." dediler.

[804] Sen, bu açıklamayı, izahı ve içindeki hakikatleri düşün! Eğer senin elinde bundan başka delil olmasa bile, bundaki sana kâfîdir. Sahâbe, Hz. Ali'ye bu hususta Resûlullah'ın (s.a.) sadece kendisine verdiği bir ahid olup olmadığını sordular. Nitekim İmrân b. Husayn ve Ebu'l-Esved ed-Düelî, Hz. Âişe'ye, Talha ve ez-Zübeyr'e tek tek, onun [Ali'nin] bu seferi hususunda Resûlullah'tan bir ahid olup olmadığını sordular. Bunların hepsi "Hayır!" cevabını verdi.

[٨٠١] فلما قبض أبو بكر ظن أن عمر أقوانا عليها وأحمل لها منا فولاها عمر، فأقام عمر بين أظهرنا: الكلمة جامعة والأمر واحد، لا يختلف عليه منا اثنان ولا يشهد أحد منا على صاحبه بالشرك، فكنت والله أخذ إذا أعطاني وأغزو إذا أغزاني، واضرب هذه الحدود بين يديه.

[٨٠٢] فلما حضرت عمر الوفاة ظن إنه إن يستخلف خليفة فيعمل ذلك الخليفة بخطئه إلا لحقت عمر في قبره، فأخرج منها ولده وأهل بيته وجعلها في ستة رهط من قريش، وكان فينا عبد الرحمن بن عوف فقال: هل لكم إلى أن ادع لكم نصيبي منها على أن اختار لله ولرسوله والمسلمين، فقلنا: نعم، فأخذنا ميثاقه على ذلك، وأخذ ميثاقنا على أن نسمع ونطيع لمن ولاه أمرنا، فضرب بيده على يد عثمان، فنظرت في أمري فإذا طاعتي قد سبقت بيعتي، وإذا ميثاقي لغيري في عنقي، فأديت إلى عثمان حقه، وكنت اضرب بين يديه الحدود.

[٨٠٣] فلما قتل عثمان رحمه الله، نظرت فإذا الخليفتان اللذان أخذاها من رسول الله صلّى الله عليه وسلم بالعهد في الصلاة قد هلكا ولا عهد لهما وإذا الخليفة الذي أخذها بمشورة المسلمين قد قتل وخرجت ربقته من عنقي وقتل ولا عهد له. فلما قتل، بايعني أهل هذين الحرمين: مكة والمدينة، وأهل هذين المصرين البصرة والكوفة؛ فجاء معاوية يقاتلني مع أهل الشام وكنت أحق بالأمر منه: كنت مهاجرا وكان أعرابيا، وكنت سابقا وكان طليقا، وكان لي الصحبة؛ قالوا: صدقت، أنت أحق من معاوية.

[٨٠٤] فتأمل هذا الشرح والكشف وحصّل ما فيه، فلو لم يكن معك غيره لكان فيه أتم كفاية؛ وإنما سألوه هل معه في ذلك عهد من رسول الله صلّى الله عليه وسلم ألقاه إليه وحده كما سأل عمران بن حصين وأبو الأسود الدؤلي عائشة وطلحة والزبير كل واحد منهم على انفراده، هل معه العهد من رسول الله في مسيره فكلهم قالو: لا.

[805] Birisi şöyle diyebilir: "Onun [Ali'nin] verdikleri zaman aldığını ve onların huzurunda hadd uyguladığını biliyoruz. Fakat onların onu gazâya çağırdıkları nereden çıkıyor?" Ona şöyle cevap veririz: "Onların onu gazâya çağırdıklarına dair elimizde bundan [yukarıdaki konuşmadan] başka bir delil olmasaydı bile, bu yeter ve artardı."

[806] Hz. Ali (r.a.), Muâviye'nin Hz. Osman dönemindeki yayılmasından hoşlanmıyor ve onu eleştiriyordu. Arkadaşlarından biri ona görüşünü bildirerek şöyle dedi: "Sen sahâbenin son kalıntılarındansın. Sana itaat edilmesi hakkındır. Fakat İbn Âmir'i, Muâviye'yi ve diğerlerini yerlerinde bırak. Çünkü onlar, insanların sana biât etmelerini sağlarlar, şehirleri yatıştırırlar ve teskîn ederler." Hz. Ali ona şöyle dedi: "Vallahi, gündüzün bir sâati dahi olsa, kendi görüşümle hareket ederim. Ne onları, ne de onların benzerlerini vali olarak bırakmam! Vallahi, dinim hususunda asla yağcılık yapmam! İşim hususunda en adî bir şeyi bile vermem!"

[807] Hz. Ali'ye bu teklifi sunan el-Muğîre idi. İbn Abbâs, Mekke'den döndüğü zaman, Hz. Ali kendisiyle istişare ederek şöyle dedi: "el-Muğîre, Muâviye'yi yerinde bırakmamı önerdi. Senin görüşün nedir?" İbn Abbâs şöyle dedi: "Ey müminlerim emîri! el-Muğîre sana nasihat etmiştir. Bunu kabul et ve yap." Hz. Ali şöyle dedi: "Vallahi, bunun dünyalık isteyenler için dünya menfaatleri hususunda hayır getireceğinde şüphem yoktur. Hak ve ma'rifet adına beni bağlayan şey, onlardan hiçbirini vali olarak bırakmamaktır. Onlar bunu kabul ederlerse, kendileri için hayırlı olur. Karşı çıktıkları takdirde, onlara karşı kılıcımı kullanacağım. Benim üzerime düşen ictihadla hareket etmektir." İbn Abbâs ona şöyle dedi: "Başlangıçta onları yerlerinde bırak. Sonra onu bir kusuru ve suçu olmaksızın görevden alırsın." Hz. Ali şöyle dedi: "Asla yapmam. Ben, sapkınları destekçi edinecek değilim. Ben, onun bir müslümana veya anlaşmalıya zulmetmesinden ve bunu da amel defterimde görmekten korkuyorum. Onu bir sâat bile vali olarak bırakmam." Bunun üzerine İbn Abbâs Hz. Ali'ye dönerek, "O zulüm yapmaz." dedi. Hz. Ali de şöyle dedi: "Ben, razı olmadığım kimseyi emanetime ortak yapmam!"

[808] Hz. Ali'nin, bütün işlerinde hakkı ortaya koyuşuna bak! Böylece onun insanlardan korktuğunu ve kendini korumak için dinini kullandığını ona nispet eden kimselerin sözlerinin bir iftira olduğunu anlıyorsun.

[٨٠٥] فإن قيل: قد علمنا إنه كان يأخذ إذا أعطوه، ويقيم الحدود بين أيديهم، ويعينهم، فمن أين لنا أنهم غزوه؟ قلنا: لو لم يكن معنا خبر بأنهم قد غزوه إلا هذا لكفى وأغنى.

[٨٠٦] وكان رضي الله عنه قد أنكر من معاوية تبسطه في زمن عثمان فتنكر له، وأشار عليه بعض أصحابه فقال: أنت بقية الناس ولك حق الطاعة، فأقر ابن عامر ومعاوية وغيرهما فإنهم يبايعون لك الناس، ويهدئون البلاد ويسكنونهم. فقال له: والله لو كان ساعة من نهار لاجتهدت فيها رأيي ولا وليت هؤلاء ولا مثلهم يولى، والله لا أداهن في ديني ولا أعطي الدني في أمري.

[٨٠٧] وكان المغيرة هو الذي أشار عليه بهذا، فلما قدم ابن عباس من مكة استشاره أمير المؤمنين فقال: ما ترى فقد أشار المغيرة بإقرار معاوية، فقال: قد نصح لك يا أمير المؤمنين فافعل واقبل، فقال: والله ما أشك أن ذلك خير في عاجل الدنيا لأصحابها، وما الذي يلزمني من الحق والمعرفة ألا أولي منهم أحدا، فإن قبلوا ذلك فخير لهم، وإن أدبروا بذلت لهم السيف، وما عليّ إلا الاجتهاد. فقال له ابن عباس: خلني أوله ثم انزعه من غير نقصان ولا إثم، فقال: لا افعل، ما كنت متخذ المضلين عضدا، أخاف أن يظلم مسلما أو معاهدا فأجده في صحيفتي، لا أوليه ساعة واحدة. فراجعه ابن عباس فقال: لا يظلم، فقال: لا أشرك في أمانتي إلا من أرضاه.

[٨٠٨] فانظر إلى هذه المكاشفة بالحق في جميع أموره لتعلم فرية من نسبه إلى الخوف من المخلوقين وقولهم إنه كان يقي نفسه بدينه.

Hz. Ali'den hile yapması istendiği ve muhalefetle korkutulduğu zaman şöyle diyordu: "Beni ölümle mi korkutuyorsunuz? Vallahi, benim ölüme gitmem veya ölümün bana gelmesi umurumda değildir." Yine Hz. Ali şöyle diyordu: "Ben, ölümü bir çocuğun annesinin göğüslerini sevdiğinden daha çok seviyorum."

[809] Hz. Ali, Allah iyiliği emredip kötülüğü menettiği ândan itibaren, nerede bir kötülük [münker] görse veya duysa, mutlaka onu izâle etmiştir. Nerede bir iyilik [ma'rûf] görse, mutlaka onu takviye etmiş, ona yardım etmiş ve desteklemiştir. Onun dışı içi gibi, gizlisi açığı gibi idi. O, insanların korktukları azgın zorbalardan korkmazdı. Öyleyse Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan nasıl korksun? Onların yönetimlerinde bir köle, bir kadın veya bir zımmî bile olsa, hakkı söylemekten korkmazdı. Bunun açıklaması daha önce geçti. Böylece sen, Hz. Ali'nin onların yönetimlerine yardımını, desteğini, hayatlarında onlara itaat ettiğini ve öldükleri zaman vasiyetlerini yerine getirdiğini öğrenmiş bulunuyorsun. Çünkü onlar hidâyet önderleriydi.

[810] Hz. Ali, Muâviye'ye şöyle bir mektup yazdı: "Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu, müminlerin emîri Ali'den Muâviye b. Ebî Süfyân'a! İmdi, Medine'de bana yapılan bîat, Şâm'da olduğun hâlde seni bağlamaktadır. Çünkü Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a -Allah, onlardan razı olsun- bîat eden topluluk, onlara bîat edildiği üzere bana bîat ettiler. Dolayısıyla burada olanların tercih etme ve olmayanların reddetme hakkı kalmamıştır. Zira muhâcirler ve ensârdan oluşan şûrâ, bir adam üzerinde görüş birliğine varıp onu imâm seçtikleri zaman, bunda Allah'ın rızâsı vardır. Eğer birisi, onların emrinden çıkarsa, onu çıkmış olduğu emre geri döndürürler. Eğer diretirse, müminlerin yolunun dışında bir yol aradığı için onunla savaşırlar. Allah da dönmüş olduğu şeyin vebâlini ona yükler ve onu cehenneme yaslar. Orası çok kötü bir dönüş yeridir. Ama Muâviye müslümanların girdikleri yola girmedi. Senin hakkında en çok arzu ettiğim şey, bir belâya/fitneye kalkışmadığın sürece âfiyette olmandır. Eğer bir fitneye yeltenirsen, seninle savaşırım ve sana karşı Allah'tan yardım isterim. Sen, Osman'ın -Allah ona rahmet etsin- katilleri hakkında çok ileri gittin.

وكان رضي الله عنه إذا سئل المداراة وخوّف من الخلاف يقول: أبا الموت تخوفونني، فو الله ما أبالي سقطت على الموت أم سقط الموت عليّ، وكان يقول: عليّ إنس بالموت من الطفل بثدي أمه.

[٨٠٩] ومذ أمره الله ونهاه ما رأى منكرا قط ولا سمعه إلا ردّه وأنكره، ولا رأى معروفا إلا شيده وقوّاه ونصره. وكان ظاهره كباطنه، وسره كعلانيته. وكان لا يخاف الجبابرة الطغاة الذين يخافهم البشر فكيف [يخاف] أبا بكر وعمر وعثمان، ولا يخاف سلطانهم محق ولو إنه عبد أو امرأة أو ذمي كما تقدم شرح ذلك؟ لتعلم أن معونته لهم ونصرته لسلطانهم وطاعته لهم في حياتهم وتنفيذه وصاياهم بعد موتهم لأنهم أئمة هدى.

[٨١٠] وقد كتب رضي الله عنه إلى معاوية: بسم الله الرحمن الرحيم، من عبد الله علي أمير المؤمنين إلى معاوية بن أبي سفيان. أما بعد، فإن بيعتي بالمدينة لزمتك وأنت بالشام لأنه بايعني القوم الذين بايعوا أبا بكر وعمر وعثمان رضي الله عنهم على ما بويعوا عليه، فلم يكن للشاهد أن يختار ولا للغائب أن يرد، وإنما الشورى للمهاجرين والأنصار، فإذا اجتمعوا على رجل فسموه إماما كان ذلك رضى لله، فإن خرج من أمرهم خارج[٩١] ردوه إلى ما خرج منه، فإن أبى قاتلوه على ابتغائه غير سبيل المؤمنين وولاه الله ما تولى وأصلاه جهنم وساءت مصيرا. فما دخل معاوية فيما دخل فيه المسلمون، فإن أحب الأمر إلي فيك العافية إلا أن تتعرض للبلاء، فإن تعرضت قاتلتك واستعنت بالله عليك، فقد أكثرت في قتلة عثمان يرحمه الله.

٩١ كلمة خارج ساقطة من (ط)

Sen de insanların girdikleri yola gir. Sonra bu topluluk beni, seni ve onları hakk ve Allah'ın Kitâb'ı üzere taşımakla sorumlu tuttular. Senin istediğin şey ise süt ile çocuğu aldatmaktır. Ömrüme yemin olsun ki hevânı bırakıp da aklınla düşünürsen, Osman'ın (r.a.) kanı hususunda Kureyş'in en temizi benim olduğumu görürsün. Ey Muâviye! Şunu bil ki sen, kendileri için halifelik helâl olmayan ve şûrâda yer almayan tulekâdansın. İman ve hicret ehlinden olan Cerîr b. Abdullah sana geldi. Ona bîat et! Allah'tan başka kuvvet sahibi yoktur."

[811] Bak! Hz. Ali, seçim, şûrâ, icmâ ve kendisinden önceki halifelerin uygulaması dışında bir delil getiriyor mu? Çünkü ona göre o halifeler, hucceт ve zirvedirler. Hz. Ali imâmetin muhâcirlere ve ensâra ait olduğunu ve onların bîat edip akdettikleri kimsenin imâm olabileceğini defalarca açıkladı. Dolayısıyla Hz. Ali, kendisine itaat etmenin önceki halifelere itaat etmek gibi olduğunu delil getirmektedir. İmâmiyye'ye göre, seçimi, şûrâyı ve Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı imâm olarak seçmeyi kabul etmek şirk ve küfürdür. Bununla birlikte onlar, Emîru'l-mü'minîn'in taraftarı [şî'ası] oldukları-nı iddia etmektedirler. Sen, hiç bundan daha hayret verici bir şey işittin mi?

[812] Hz. Ali'nin, Muâviye karşısında hakkı açıkça söylemesine bak! Onun, kimde ne varsa onu söylemesine, Muâviye'ye 'Sen, Osman'ın kanını talep eder görünüyorsun. Senin asıl niyetin, maksadın ve kalbinde gizlediğin şey mülk ve dünyadır. Senin dinde bir öncülüğün [sâbikûn] de yoktur ki sana hilâfeti helâl kılsın' demesine bak! Çünkü Hz. Ali, hiç kimsenin kınamasını dikkate almazdı ve hiçbir kimseden korkmazdı. O, şöyle diyordu: "Ey insanlar! Sizden öncekileri -rabbânîleri ve ahbârı [yahudi ve hıristiyan din âlimleri] kendilerini nehyetmedikleri, iyiliği emretmeyip kötülükten de menetmedikleri için- kötü amelleri helâk etmiştir. Çünkü bu, eceli öne almaz ve rızkı geciktirmez." Hz. Ali şöyle diyordu: "İyiliği emretmeyi ve kötülüğü menetmeyi farz görmeyen bir kavimde hayır yoktur. Yine günahkârların aralarında güvende oldukları ve büyük günahlar işledikleri bir kavimde de hayır yoktur." Hz. Ali şöyle diyordu: "Resûlullah (s.a.) bana, 'Hamza ve Ca'fer'den sonra şehîdlerin bana en yakın olanı ve indimde en faziletlisi, zalim bir imâmın karşısına çıkıp da, kendisine emir ve nehiyde bulunduğu için onun [zalim imâmın] şehid ettiği kişidir.' dedi."[149]

149 Benzer lafızlarla Hâkim, *el-Mustedrek*, 3/243, r. 4884

فادخل فيما دخل فيه الناس، ثم حاكم القوم إلي أحملك وإياهم على الحق وعلى كتاب الله، فأما تلك التي تريدها فهي خدعة الصبي عن اللبن، ولعمري لئن نظرت بعقلك دون هواك لتجدني أبرأ قريش من دم عثمان رضي الله عنه. واعلم يا معاوية أنك من الطلقاء الذين لا يحل لهم الخلافة ولا يعرض فيهم الشورى، وقد أتاك ومن قبلك جرير بن عبد الله، وهو من أهل الإيمان والهجرة فبايع، ولا قوة إلا بالله.

[٨١١] فانظر هل يحتج إلا بالاختيار وبالشورى وبالإجماع وبسنة الخلفاء قبله، فهم عنده حجة وقدوة، وكم يقول ويبين أن الإمامة إلى المهاجرين والأنصار فمن بايعوه[٩٢] وعقدوا له كان إماما؛ فهو يحتج بأن طاعته طاعة الخلفاء قبله، وعند الإمامية أن التدين بالاختيار وبالشورى والاقتداء بأبي بكر وعثمان شرك وكفر، وهم مع هذا يدّعون أنهم شيعة لأمير المؤمنين، فهل سمعت بأعجب من هذا.

[٨١٢] وانظر مكاشفته بالحق لمعاوية، وقوله في كل إنسان ما فيه، وقوله له أنك أظهرت الطلب بدم عثمان وما ذاك قصدك ونيتك، وإنما نيتك وقصدك وضميرك الملك والدنيا، ولم يكن لك سابقة في الدين تحل لك بها الخلافة، فما تأخذه رضى الله عنه لومة لائم ولا يتقي أحدا من المخلوقين. وكان يقول: أيها الناس، إنما أهلك من كان قبلكم خبث أعمالهم حين لم ينههم الربانيون والأحبار فيأمروا بالمعروف وينهوا عن المنكر، فإن ذلك لن يقدم من أجل ولن يؤخر رزقا. وكان يقول: لا خير في قوم لا يرون الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر فرضا، ولا خير في قوم يأمن بينهم أهل المعاصي ويعملون بينهم بالكبائر. وكان يقول: قال لي رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «أقرب الشهداء مني وأفضلهم عندي بعد حمزة وجعفر من قام إلى إمام جائر فأمره ونهاه فقتله».

٩٢ ورد في (ط) بايعون.

[813] Hz. Ali'nin (r.a.) Muâviye'ye yazdığı buna benzer çok sayıda mektubu vardır. O, bu mektuplarda kendisinden önceki halifeleri övmekte, Muâviye'yi ise yermektedir. Hz. Ali, aynı amaçla Muâviye'ye çok sayıda elçi göndermiştir. O, hiçbir kötüleyenin kötülemesine aldırış etmemiş, hatta mektuplaşmadan sonra onun ailesine gitmiş ve bu hususu onlarla yüzyüze görüşmüştür. Hz. Ali, Muâviye'ye doğru yola çıktı ve Sıffîn'de konakladı. O, yaklaşık iki ay harp etmeden ve savaşmadan bekledi. Bu süre içinde Muâviye'ye karşı delil getiriyor, Osman'ın kanı ve onun yardımsız bırakılması konusunda suçsuz olduğunu, Osman'a yardım etmek için gayret sarf ettiğini, ama Osman'ın bunu kabul etmediğini ve savaş istemediğini, o topluluğu savaşmadan razı ederek geri göndermek istediğini, kendisinin de Osman'ın da onu öldüreceklerini düşünmediklerini, o topluluğun suikast yaparak Osman'ın etrafını sardıklarını ve geceleyin öldürdüklerini açıklıyordu. Hz. Ali, bu hususta muhâcirler ve ensârı şahit getiriyordu. Bundan sonra yemin ederek şöyle diyordu: "Vallahi, Osman'ı öldürmedim ve onun öldürülmesine destek vermedim. Buna razı olmadım ve sevinmedim." Hz. Ali, Osman'ın katillerine lanet ederek şöyle diyordu: "Allah'ım! Osman'ın katillerine gece, gündüz, karada ve denizde lanet et." Hz. Ali, bu bedduayı yaparken koltuk altları görünecek kadar ellerini yukarı kaldırıyordu.

[814] Hz. Ali, Basra'da da bu şekilde yaptı. Bunun üzerine Muâviye şöyle dedi: "Biz, onu tasdik ediyoruz. Fakat onun ordusu içinde Osman'a saldıranlar ve ona kastedenler var. Onları bize teslim etsin." Nihayet Şâm halkı, "Muâviye'yi valilikte bırak. Seni dinleyecek ve sana itaat edecektir." Hz. Ali "Bunu yapmam." dedi. Bu hususta ona ısrar ettiler, ama Hz. Ali kabul etmedi. Bir gün Şâm halkının heyeti Hz. Ali'ye geldi. Aralarında hatırı sayılır ve meşhur bir kişi olan Havşeb Zû Zalîm denilen bir adam vardı. Ayağa kalkarak şöyle dedi: "Ey Ali! Görmez misin, Allah sana çok güzel bir kısmet nasîb etmiştir. Sen buna şükret. Senin İslâm'da önceliğin, İslâm'a ilk girenlerden oluşun, Resûlullah'ın (s.a.) yakın akrabası, damadı oluşun, tecrüben ve yaşın vardır. Eğer sen yarın aramızda helâk olup gidersen, bu Arapların helâkıdır ve saygınlıklarının yok oluşudur. Sen, akl-ı selîmi kullanarak geriye dön ve bizim ile Şâm'ımız arasından çık. Bizim kanımızı ve arkadaşlarının kanını koru."

[٨١٣] وكم له رضي الله عنه مثل هذا الكتاب إلى معاوية، يمدح فيه الخلفاء قبله، ويذم معاوية، وكم له من الرسل إليه في هذا المعنى، وما رضى من أنكار المنكر حتى سافر إلى أهله بعد المكاتبة فشافههم به. فسار إلى معاوية ونزل بصفين، وأقام نحو الشهرين لا يحارب ولا يقاتل، ويقيم الحجة على معاوية، ويبين براءته من دم عثمان ومن خذلانه، وأنه قد بذل لعثمان النصرة فأباها عثمان وكره القتال، وأراد أن ينصرف القوم عنه راضين بغير قتال، وأنه ما ظن ولا ظن عثمان إنه يقتل، وان القوم اغتالوه وتسلقوا عليه وقتلوه ليلا. ويستشهد على ذلك المهاجرين والأنصار، ثم يحلف بعد هذا ويقول: والله ما قتلت عثمان ولا مالات على قتله ولا رضيت ولا هويت، ويلعن قتلة عثمان ويقول: اللهم العن قتلة عثمان في الليل والنهار والبر والبحر، ويرفع يديه بذلك حتى يبين ما تحت منكبيه.

[٨١٤] وقد فعل مثل ذلك بالبصرة، فقال معاوية نحن نصدقه، ولكن في عسكره شناة عثمان وغزاته يسلمهم إلينا. إلى أن قال أهل الشام تخلّي معاوية على الولاية وهو يسمع لك ويطيع، فقال: لا افعل، وسألوه في ذلك فما أجاب. فأتاه وفد أهل الشام وفيهم رجل يقال له حوشب ذو ظليم له قدر ونباهة، فقام فقال: ألا ترى يا علي أن الله قد قسم لك قسما حسنا فخذه بشكر، إن لك قدما في الإسلام وسابقة وقرابة من رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وصهرا وتجربة وسنا، فإن تتلف بيننا غدا فإنه لبوار العرب وضيعة الحرمات، ولكن انصرف راشدا وخلّ بيننا وبين شامنا واحقن دماءنا ودماء أصحابك.

[815] Hz. Ali (r.a.) ona şöyle dedi: "Nasihat etmek için yorulma! Eğer ben, dinîmin böyle bir ruhsat verdiğini bilseydim, sana icâbet ederdim ve benim için sıkıntı çekmekten daha iyi olurdu. Fakat Allah, Kur'ân ehlinin, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker yapmayarak yeryüzünde Allah'a isyan edilmesine sessiz kalmasına razı olmaz. Ey Havşeb! Bil ki ben, bu işin içini dışını tepeden tırnağa gözden geçirdim. Hatta bu iş benim gece uykularımı kaçırdı. Fakat onlarla savaşmaktan ya da Muhammed'in (s.a.) getirdiği şeyi inkâr etmekten başka yol olmadığını gördüm. Savaşla uğraşmak, âhirette zincirlerle uğraşmaktan daha kolaydır. Dünyanın sıkıntıları, cehennem ateşinden daha hafiftir."

[816] Şimdi bu sözdeki, o topluluğun [İmâmiyye'nin] iddialarının bâtıl olduğunu gösteren nûrları ve delilleri düşün! Onlar [İmâmiyye], "Hz. Ali'nin, küfretmiş ve dinden dönmüş olan Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile yirmi beş yıl bulunduğunu, onları eleştirmediğini, bilakis onların en büyük yardımcısı olduğunu" iddia etmektedir. İşte yukarıdaki sözü söyleyen bu Ali'dir.

[817] Hz. Ali'nin, Ammâr b. Yâsir, Kays b. Sa'd, Şurayh b. Hâni', Adiyy b. Hâtim, Sa'sa'a b. Sûhân ve el-Eşter gibi arkadaşları Şâm halkına şöyle diyorlardı: "Ali galip geldiği zaman size karşı, Ebû Bekir ve Ömer gibi davranacaktır. Ama Muâviye böyle yapmaz. Çünkü o, dünya metâını ve dünyayı istiyor. Bizim arkadaşımızın [Ali'nin], Ebû Bekir ve Ömer'in yanında çok yüksek bir yeri vardı ve o ikisi onun görüşüne ve sözüne müracaat ediyorlardı. Çünkü bizim arkadaşımız Bedir ehlinden ve muhâcirlerdendi. Ama sizin arkadaşınız böyle değildir."

[818] Onların, Hz. Ali'yi ne ile methettiklerine ve onun lehine neyi delil getirdiklerine bak! Böylece sen, o topluluğun [İmâmiyye'nin] iddialarının bâtıl olduğunu anlarsın. Çünkü onlar şöyle diyorlardı: "Onun [Ali'nin] imâmetinin delili, Peygamber'in onun hakkındaki nassı ve onun elinde Peygamber'den (s.a.) sonra mûcizeler zuhûr etmesidir." Halbuki Hz. Ali (r.a.), böyle bir şey zikretmiyor, delil getirmiyor ve bilmiyordu. Çocuklarından, ehl-i beytinden ve kendi zamanındaki taraftarlarından [şî'asından] hiçbiri de böyle bir şey zikretmemiştir.

[٨١٥] فقال له رضى الله عنه: أنك لم تال عن النصيحة بجهدك، ولو علمت أن ذلك يسعني في ديني أجبتك ولكان أهون عليّ من المؤنة، ولكن الله لم يرض لأهل القرآن أن يعمل بمعاصي الله في أكناف الأرض وهم سكوت لا يأمرون بمعروف ولا ينهون عن منكر، واعلم يا حوشب اني قد ضربت الأمر ظهره وبطنه وأنفه وعينه، حتى لقد منعني من نوم الليل، فما وجدته يسعني إلا قتالهم أو الكفر بما جاء به محمد صلّى الله عليه وسلم، فكان معالجة القتال أهون من معالجة الأغلال، وكانت مؤونات الدنيا أهون علي من النار.

[٨١٦] فتأمل ما في هذا القول من الأنوار والحجج الشاهدة ببطلان دعاوي هؤلاء القوم، فإنهم زعموا إنه مكث خمسا وعشرين سنة مع أبي بكر وعمر وعثمان وقد كفروا وارتدوا لا ينكر عليهم بل كان أكبر أعوانهم، وهو يقول هذا القول.

[٨١٧] وكان أصحابه يقولون لأهل الشام-مثل عمار بن ياسر، وقيس ابن سعد، وشريح بن هانئ، وعديّ بن حاتم، وصعصعة بن صوحان، والأشتر: أن عليا إذا ظهر سار فيكم سيرة أبي بكر وعمر، وان معاوية لا يفعل ذلك، إنما يريد العاجلة ويطلب الدنيا، وان صاحبنا كان يتقدم عند أبي بكر وعمر ويرجعان إلى رأيه، وقوله[٩٣] أن صاحبنا من البدريين والمهاجرين وليس صاحبكم كذلك.

[٨١٨] فانظر بأي شيء يمدحونه وبأي شيء يحتجون له لتعرف بطلان دعاوي هؤلاء القوم، فإنهم يقولون: الحجة في إمامته نصّ النبي عليه، وظهور المعجزات عليه بعد النبي صلّى الله عليه وسلم، وهو رضي الله عنه لا يذكرها هو ولا يحتج بها ولا يعرفها، ولا أحد من ولده وأهل بيته وشيعته في زمانه.

٩٣ في (ط): وقولهم

[819] Şâm halkı Mushafları kaldırıp "Bizimle sizin arasında Resûlullah'ın getirdiği şey hakem olsun. Bizi ona çevirin. Biz ona razıyız. İşte Allah'ın Kitâb'ı!" dedikleri zaman, o [Ali] ve ashâbı onlara şöyle demediler: "Resûlullah, benim hakkımda nass getirdi ve "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır." dedi. Bu bir nasstır veya te'vili nasstır ya da mânası nasstır. Veyahut şöyle bir âyet veya hadis vardır." O [Ali] ve onunla birlikte savaşan taraftarları, onların [İmâmiyye'nin] söyledikleri şeylerden hiçbirini, onlara [Şâm halkına] karşı delil getirmemiştir.

[820] Arkadaşları ona [Ali'ye], "Sen, zaaf gösterdin ve kendini teskin ettin. Öyle ki kendi işinde [hilâfet hususunda] insanları hakem tayin ettin. Sana muhâcirler ve ensâr bîat etmişken, senin buna ne ihtiyacın vardı? Bizim de, senin de, bizi ve seni idare edecek Ömer gibi bir imâma ne kadar da ihtiyacımız var! Zira sen yaptığın şeyi inkâr ettin!" dedikleri zaman, onlara karşı 'Ben mâsumum, hata etmem ve günah işlemem. Peygamber (s.a.) benim hakkımda nass getirdi. Siz mûcizeleri gördünüz veya size ulaştı.' diye delil getirmedi. Onu savunan İbn Abbâs ve Sa'sa'a gibi kimseler de bu şekilde delil getirmediler. O [Ali], onlara karşı her zaman ve her durumda zikrettiğimiz şeyleri delil getirdi.

[821] Hz. Ali şöyle diyordu: "Vallahi, -sakalına ve başına işaret ederek- bir gün şuradan şuraya (kanla) boyanacaktır." Arkadaşları ona, "Bunu kimin yapacağını bilseydik, onu parça parça ederdik ve kökünü kazırdık." dedikleri zaman, şöyle diyordu: "O, beni öldürmeden siz onu nasıl öldüreceksiniz?" Arkadaşları, "Ey müminlerin emîri! Vasiyette bulun ve halife tayin et!" dedikleri zaman, "Resûlullah vasiyet etmedi ki ben vasiyet edeyim ve Resûlullah halife tayin etmedi ki ben halife tayin edeyim." diyordu. Onlar, bunu tekrar tekrar isteyince, o da aynı cevabı tekrarlıyordu ve ardından şöyle diyordu: "Eğer tayin etmezsem, benden daha hayırlı olan da tayin etmemişti. Şayet size bir halife tayin edersem, benden daha hayırlı olan kişi de bir halife tayin etmişti." Mel'ûn İbn Mülcem onu vurduğu zaman, ashâb huzuruna çıkıp "Bize bir halife tayin et." dedikleri zaman şöyle dedi: "Hayır! Biz, Resûlullah'ın (s.a.) huzuruna çıktık ve ona, 'Yâ Resûlallâh! Bize bir halife tayin et.' dedik. Resûlullah, 'Hayır! Ben, İsrâiloğullarının Hârûn'dan ayrıldıkları gibi, sizin de ondan ayrılmanızdan korkuyorum. Eğer Allah kalbinizde hayır olduğunu bilirse, sizin için hayırlı birini tayin edecektir.' dedi."

[٨١٩] ولما رفع أهل الشام المصاحف وقالوا: بيننا وبينكم ما جاء به رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ردونا إليه فقد رضينا به، وهذا كتاب الله؛ فما قال لهم هو ولا أصحابه: فرسول الله قد نصّ عليّ وقال من كنت مولاه فعلي مولاه، وهذا نصّ أو تأويله النص أو معناه النصّ، أو آية كذا أو حديث كذا، فما احتج عليهم لا هو ولا شيعته الذين قتلوا بين يديه بشيء مما يذكره هؤلاء.

[٨٢٠] ولما قال له أصحابه: ضعفت وسكنت في نفسك حتى حكمت الرجال في أمرك، وأي حاجة كانت بك إلى هذا وقد بايعك المهاجرون والأنصار، وما أحوجنا وإياك إلى إمام مثل عمر يسوسنا ويسوسك، وقد كفرت بما صنعت. فما احتجّ عليهم لا هو ولا من كان يحتج عنه مثل ابن عباس وصعصعة بأني معصوم ولا أخطئ ولا اعصي، وان النبي صلّى الله عليه وسلم قد نص عليّ وقد رأيتم المعجزات أو قد بلغتكم، وما احتج عليهم إلا بما قد تقدم لك في كل وقت وكل حال.

[٨٢١] وكان يقول والله لتخضبن هذه من هذه ويشير إلى لحيته وهامته، فيقول له أصحابه: لو علمنا من ذلك لأبدنا وأبّرنا، فيقول: كيف تقتلونه ولم يقتلني، فيقولون: يا أمير المؤمنين أوص واستخلف، فيقول: ما أوصى رسول الله فأوصى ولا استخلف رسول الله صلّى الله عليه وسلم فاستخلف، فيراجعونه فيرجع عليهم بمثل ذلك ثم يقول: أن ادع فقد ترك من هو خير مني، وان أستخلف فقد استخلف من هو خير مني. ولما ضربه ابن ملجم الملعون دخلوا عليه، فقالوا: استخلف، فقال: لا، أنا دخلنا على رسول الله صلّى الله عليه وسلم فقلنا يا رسول الله: استخلف فقال: لا، أخاف أن تفرقوا عنه كما تفرقت بنو إسرائيل عن هارون، ولكن أن يعلم الله في قلوبكم خيرا يختر لكم.

Emîru'l-mü'minîn [Ali], "Vallahi, Allah kalbimizdeki hayrı gördüğü için Ebû Bekir'i bize halife tayin etti." dedi. Sonra o topluluk içinde bulunan Sa'sa'a b. Sûhân'a dönerek şöyle dedi: "Ey Sa'sa'a! Allah kalbinizde hayır olduğunu bilirse!" Bunun üzerine onun yanından ayrıldılar. Sonra tekrar geldiler, ama o [Ali] yapmadı. Ona dediler ki: "Ey Emîru'l-mü'minîn! Seni kaybettiğimiz takdirde, Hasan'a biât etmekten geri durmayacağız." O [Ali], "Ben, size bunu ne emrederim, ne de sizi bundan menederim." dedi. Onlar, aynı teklifi tekrarlayınca, "Siz daha iyi bilirsiniz." dedi. Hz. Ali'nin, onlara söylediği son söz bu oldu ve vefat etti. -Allah'ın salâtı onun üzerine olsun.- Bundan başka bir şey söylemedi.

[822] Eğer onlar [İmâmiyye], "Biz, bu haberleri kabul etmiyoruz." derlerse, onlara şöyle deriz: "Keşke şöyle deseydiniz: 'Onun [Ali] ile el-Abbâs arasında dediğiniz gibi bir konuşma olmadı. Sakîfede ensâr hakkında zikrettiğiniz şeyler gerçekleşmedi. Ömer'in halife atanmasında Ebû Bekir ile sahâbe arasında söylediğiniz gibi konuşmalar geçmedi. Ali şûrâya girmedi. Suhayb'in arkasında namaz kılmadı. Abdurrahman'a müracaat etmedi. Sahâbe, Ömer'den halife tayin etmesini talep etmedi. Ali, "Eğer size bir halife tayin edersem, benden daha hayırlı olan kişi de bir halife tayin etmişti. Şayet tayin etmezsem, benden daha hayırlı olan da tayin etmemişti." demedi. Hatta Ömer, şûrâyı hiç kurmadı. Bütün bunlar yalandır.' Eğer böyle söyleseydiniz, bizim yanımızda Emîru'l-mü'minîn'in yaptıklarını inkâr etmenizden başka bir şey olmazdı. Aynı şekilde keşke şöyle deseydiniz: 'O [Ali], Muâviye'ye mektup yazmadı. Muâviye Mushafları havaya kaldırmadı. Emîru'l-mü'minîn ile daha sonra Hâricîler olacak olan ashâbı arasında söylediğiniz olaylar olmadı.' Eğer siz bunu kabul etseydiniz, mezhebiniz bâtıl olurdu. Eğer insaflı davransaydınız, onları terk ederdiniz ve Emîru'l-mü'minîn'in görüşlerine tâbi olurdunuz. Onun görüşleri de zikrettiğimiz şeylerdir. Ama sizin işiniz, olmuş olanı inkâr ve olmamış olanı iddia etmekten ibarettir. Eğer iddia ettiğiniz şeyin bir aslı olsaydı, onu bilmek zorunlu olurdu."

[823] Yazdıklarımın en azı bile, onların iddialarının bâtıl olduğuna delil olarak yeter. Fakat sen istediğin ve ihtiyacın olduğunu söylediğin için, burada senin için bunları zikrettik.

قال أمير المؤمنين فعلم [الله والله] في قلوبنا خيرا فاختار لنا أبا بكر، ثم اقبل على صعصعة بن صوحان وكان في القوم فقال: ولكن يا صعصعة، إن يعلم الله في قلوبكم خيرا يختر لكم. فتركوه ثم عاودوه فما فعل، وسألوه أن يشير عليهم بأحد فما فعل، فقالوا له: إن فقدناك يا أمير المؤمنين فلا نفقدك أن نبايع الحسن، فقال لا أمركم ولا أنهاكم. فعادوا القول فقال كذلك أنتم أبصر، وكان آخر عهدهم به، وقبض صلوات الله عليه، فلم يقل غير هذا.

[٨٢٢] فإن قالوا: فإنا لا نقبل هذه الأخبار، قلنا: لو قلتم إنه ما جرى بينه وبين العباس ما قلنا، ولا كان من الأنصار في السقيفة ما ذكرنا، ولا كان من أبي بكر والصحابة في استخلاف عمر ما قلنا، ولا دخل عليّ في الشورى، ولا صلّى خلف صهيب، ولا رجع إلى عبد الرحمن، ولا سأل القوم عمر أن يستخلف عليهم ولا قال إن استخلف فقد استخلف من هو خير مني وان اترك فقد ترك من هو خير مني، بل ما وضع عمر شورى أصلا، وهذا كله كذب، ما كان عندنا في ذلك إلا ما عندنا في أنكاركم ما كان من أمير المؤمنين. وكذا لو قلتم ما كاتب معاوية، ولا رفع معاوية المصاحف، ولا كان من أمير المؤمنين وبين أصحابه الذين صاروا خوارج ما ذكرنا، ولكنكم لو سلمتم هذا لبطل مذهبكم، ولو أنصفتم لتركتموه وصرتم إلى مذاهب أمير المؤمنين وهي هذه التي قد ذكرناها، وما شأنكم إلا أنكار ما قد كان وادعاء ما لم يكن، وما لو كان له أصل لكان العلم به قد قهر.

[٨٢٣] وفي أقل قليل مما كتبت دليل على بطلان دعاويهم، وإنما ذكرنا لك هذا في هذا الموضع لأنك طلبته وذكرت حاجتك إليه.

[824] İmâmiyye çoğu zaman, Hz. Osman'ın akrabalarını vali olarak atamasını ve başka işlerini, Talha, ez-Zübeyr ve Âişe'nin Basra'ya gitmelerini sormaktadırlar. Bu, onların zayıflıklarından ve delil bulamayışlarından başka bir şey değildir. Çünkü Hz. Osman, akrabalarını vali tayin etmeseydi ve yaptığı işleri yapmasaydı bile, kendisi, Ebû Bekir ve Ömer için imâmet iddia etmesi sebebiyle yine de onlar [İmâmiyye'ye] tarafından kâfir ve müşrik sayılırdı. Talha, ez-Zübeyr ve Âişe, Emîru'l-mü'minîn'in ordusu içinde yer alsalardı ve onunla birlikte savaşsalardı bile, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın imâmetine inanmaları sebebiyle, onlara göre mutlaka müşrik olurlardı. İmâmiyye'nin bu tartışmadaki sözleri, bir müslümanın yahudilerle abdestte niyetin vucûbiyetini ve hıristiyanlarla ise içkiyi [hamrı] helâl saymalarını konuşması gibidir. Ama bu hususta, "Hz. Osman'ın himâ uygulamasında ve akrabalarını vali yapmasında bir vebâl yoktur. Eğer böyle yapmamış olsaydı, Ömer gibi olurdu." ve "Talha, ez-Zübeyr ve Âişe'nin Basra'ya gitmelerinde bir vebâl yoktur. Eğer böyle yapmamış olsalardı, Ebû Ubeyde, Abdurrahman ve İbn Mes'ûd gibi olurlardı." diyen bir kimse konuşmaktadır.

[825] Bunu bil ve bu hususta onlarla [İmâmiyye ile] asla konuşma! Onlarla iddia ettikleri nass hakkında konuş! Zira asıl olan budur. Talha, ez-Zübeyr ve Âişe'ye gelince, onlar Emîru'l-mü'minîn'e selâm verdikleri için bize de selâm vermiş olmaktadırlar. Emîru'l-mü'minîn, hem Basra'da oldukları sırada hem de vefatlarından sonra onları tezkiye ettiği, dost edindiği, methettiği ve onlara rahmet dilediği için, biz de onları tezkiye ettik ve dost edindik. Eğer onlara düşmanlık yaparsak, ona [Emîru'l-mü'minîn'e] muhalefet etmiş, onun davranışından başka davranış sergilemiş ve gittiği yolun dışına çıkmış oluruz. Biz, ona muhalefet etmeyi câiz görmüyoruz. Bilakis o, bizim imâmımızdır, efendimizdir ve bizim indimizde zirvedir. Onun dışı içi gibi, gizlisi açığı gibidir.

[826] Hâricîlere karşı da söyleyecek bir sözümüz var. Onlara şöyle denilir: "Ali b. Ebî Tâlib bir hidâyet imâmıdır. Fakat siz ondan teberrî ettiniz ve hakeme gitmesi sebebiyle onu tekfîr ettiniz. Halbuki bundan önce onda razı idiniz. O [Ali], tahkîmden önce onları tezkiye etmişti. Bu durumda sizin ona uymanız vâciptir."

[٨٢٤] وكثيرا تسأل الإمامية عما كان من عثمان في تولية أقاربه وغير ذلك، وفي سير طلحة والزبير وعائشة إلى البصرة، وما ذاك إلا لضعفهم وانقطاعهم لأن عثمان لو لم يول أقاربه ولم يصنع ما صنع لكان كافرا مشركا عندهم بادعائه الإمامة لنفسه ولأبي بكر وعمر، ولو كان طلحة والزبير وعائشة في عسكر أمير المؤمنين وفي المحاربين معه ما كانوا إلا مشركين باعتقادهم إمامة أبي بكر وعمر وعثمان، فكلام الإمامية في هذا كلام مسلم لو كلم اليهود في وجوب النية في الطهارة، أو كلم النصارى في استحلالهم الخمر، وإنما يكلم في هذا من قال: لا ذنب لعثمان إلا ما أتاه من الحمى وتولية الأقارب ولولا ذلك لكان مثل عمر، ومن قال: لا ذنب لطلحة والزبير وعائشة إلا مسيرهم إلى البصرة ولولا ذلك لكانوا مثل أبي عبيدة وعبد الرحمن وابن مسعود.

[٨٢٥] فاعرف هذا ولا تكلمهم فيه البتة، وكلمهم فيما يدعونه من النص فهو الأصل. وأما طلحة والزبير وعائشة فإنهم إنما سلموا علينا لأنهم سلموا على أمير المؤمنين، وتوليناهم وزكيناهم لأنه زكاهم وتولاهم ومدحهم وترحم عليهم بعد كان منهم بالبصرة وبعد موتهم، فلو عاديناهم لكنا قد خالفناه وسرنا بغير سيرته وسلكنا غير سبيله، ونحن لا نرى خلافه، بل هو إمامنا وسيدنا والقدوة عندنا، وهو الذي ظاهره كباطنه وسريرته كعلانيته.

[٨٢٦] وهذا كلام مع الخوارج فيقال لهم: علي بن أبي طالب إمام هدي، وإنما برئتم منه وادعيتم إنه كفر بالتحكم وقبل ذلك كان مرضيا، وقد زكى هؤلاء قبل التحكيم، وقد وجب عليكم الاقتداء به.

[827] Eğer onlar [Hâricîler], "O [Ali], bunu ne zaman yaptı?" derlerse şöyle deriz: Savaş bittikten sonra o [Ali], ölülere bakıyordu. O esnada yerde vurulmuş olarak yatan Talha'yı gördü. Talha'nın yanına gitti, başını kucağına alıp yüzündeki toprağı sildi ve şöyle dedi: "Ey Ebû Muhammed! Allah sana rahmet etsin. Seni, semânın yıldızları altında ve yer kürenin bu vadisinde öldürülmüş olarak görmek bana çok ağır gelmektedir." Sonra o [Ali], şu şiiri okudu: "*Zenginliği kendisini arkadaşına yaklaştıran bir gençti. Hâlâ zengin olmasına rağmen fakirlik onu uzaklaştırıyor.*"

[828] Sonra o [Ali], ölülerin toplanmasını emretti, onların namazını kıldırdı ve defnedilmelerini emretti. Talha'nın oğlu onun yanına gitti. Ali, onu iyice kendisine yaklaştırdı, ona yakınlık gösterdi ve şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Şu mektubumu al, Karaza b. Ka'bel-Ensârî'ye götür. O, size mallarınızı ve onlardan aldıklarını geri versin. Ben, ona malınıza elini uzatmasını emretmedim. Ben, sadece sefihler mallarınıza ellerini uzatmasınlar ve onları sizin için muhafaza etsin diye, o malları onun korumasını istedim. Ey kardeşimin oğlu! Bir ihtiyacınız olduğu zaman ben size fazlasıyla hazırım. Şüphesiz ben, kendimin, Talha'nın ve ez-Zübeyr'in, Allah'ın, *Onların göğüslerindeki kini çıkarıp atmışızdır; (hepsi) kardeşler olarak divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar* (Hicr, 15/47) dediği kimselerden olmamızı ümit ediyorum."

[829] Hz. Ali'ye (r.a.), "Zübeyr'in katili kapıdadır, girmek için izin istiyor." denildiği zaman, onun öldürülmesini kötü buldukları için hem Ali hem de oğulları rahatsız oldular. Bu durum, onlarda büyük bir matem ve üzüntüye yol açtı. Hz. Ali, "O [katil], onun [ez-Zübeyr'in] dengi değildi, onu nasıl öldürdü?" diye sordu. Dediler ki: "Ona suikast yaptı. Onun [ez-Zübeyr'in] kılıcı onun yanındadır." Bunun üzerine Hz. Ali, "Elinden kılıcı alın ve onu cehennemle müjdeleyin." dedi. Emîru'l-mü'minîn, (ez-Zübeyr'in) kılıcını elinde döndürmeye devam ederek şöyle diyordu: "Bu kılıcın sahibi, Resûlullah'tan nice belâyı defetmiştir." Emîru'l-mü'minîn, katilin içeri girmesine izin vermedi. Bundan sonra bir keresinde insanlarla birlikte girdi ve şöyle dedi: "Biz belalara uğramış kişileriz. Neden biz inciniyoruz?" Emîru'l-mü'minîn, "Sen kimsin?" diye sorunca, "ez-Zübeyr'in katili!" dedi.

[٨٢٧] فإن قالوا: ومتى كان هذا منه؟ قلنا: قد كان يتصفح القتلى بعد انقضاء الحرب، فمر بطلحة وهو صريع فنزل إليه وأخذ رأسه في حجره ومسح التراب عنه وقال: يرحمك الله يا أبا محمد، يعزّ عليّ إن راك قتيلا تحت نجوم السماء وفي أودية الأرض، ثم انشد:

فتى كان يدنيه الغنى من صديقه ... إذا ما هو استغنى ويبعده الفقر

[٨٢٨] وأمر بجمع القتلى وصلى عليهم وأمر بدفنهم، ودخل عليه ولد طلحة فأدناه وقربه وقال له: يا ابن أخي، خذ كتابي إلى قرظة بن كعب الأنصاري ليرد عليكم أموالكم وما أخذ منها، فما أمرته بإدخال يده فيها، إنما أردت قبضها لئلا تمتد إليها أيدي السفهاء وليحفظها عليكم، ابسط يا ابن أخي في الحاجة تكون لكم فإني أرجو أن أكون أنا وطلحة والزبير من الذين قال الله: ﴿وَنَزَعْنا ما فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إخواناً عَلى سُرُرٍ مُتَقابِلِينَ﴾ «الحجر ٤٦».

[٨٢٩] ولما قيل له رضي الله عنه: قاتل الزبير بالباب يستأذن، انزعج هو وأولاده حزنا عليه وإنكارا لقتله، وصار عندهم مأتم ومصيبة عظيمة، وقال: كيف قتله وليس من أقرانه؟ قالوا اغتاله[٩٤] ومعه سيفه، فقال: خذوا السيف منه وبشروه بالنار، فأخذ السيف منه؛ فما زال أمير المؤمنين يقلب السيف ويقول كم كربة كشفها صاحب هذا السيف عن وجه رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولم يأذن له في الدخول عليه. ثم دخل عليه بعد ذلك مع الناس فقال: نحن أهل البلاء فلم نجف؟ قال: من تكون؟ قال: قاتل الزبير،

٩٤ في (ط) اعتاله، والصحيح ما أثبتناه.

Emîru'l-mü'minîn şöyle dedi: "Ağzına taş dolsun, ağzına taş dolsun. Zübeyr'in katili ateşe girsin. Ben, Resûlullah'ın şöyle dediğini işittim: "Her peygamberin havârisi vardır. Benim havârim de ez-Zübeyr'dir." [150] Yine Resûlullah'ın, "ez-Zübeyr cennettedir ve Talha cennettedir."[151] dediğini işittim." Bunun üzerine İbn Curmûz, "Ben onu Ali'nin yanında iyi bir yer edinmek için öldürdüm. O ise, beni ateşle müjdelediyor." dedi. Onu öldürdüğüne pişman oldu ve onu öldürdüğünü inkâr etmeye başladı.

[830] Emîru'l-mü'minîn, Hz. Âişe'nin bütün ihtiyaçlarını temin etti. Ali ve oğulları onu uğurladılar. Emîru'l-mü'minîn, Âişe'nin kardeşine ve onunla birlikte savaşa çıkanlara, "Onu gideceği yere ulaştırın!" dedi ve ona ikramda bulunmalarını emretti. Emîru'l-mü'minîn, Hz. Âişe'ye, "Ey annem! Ey müminlerin annesi! Sen yolcusun! Onunla birlikte gelenlerden kim, onunla birlikte gitmek isterse gitsin!" diyordu. Emîru'l-mü'minîn şöyle dedi: "Ey insanlar! Anneniz, hem dünyada hem de âhirette Peygamberinizin zevcesidir." Emîru'l-mü'minîn, onu Resûlullah'ın kabrine ve evine gönderdi. Ona kendisinden önceki halifelerin verdiklerini aynen ödedi.

[831] Böyle bir kadın için onların [İmâmiyye'nin] kâfir olduğunu iddia etmeleri helâl değildir. Emîru'l-mü'minîn, onu Resûlullah'ın kabrine gönderiyor ve müminlerin annelerine ödediği ücreti ona da ödüyordu. Özellikle de Medine kendi hâkimiyetinde ve kontrolünde iken, orada görevlileri varken böyle yapıyordu. Halbuki Emîru'l-mü'minîn'in, onunla savaştıktan sonra, -onların [İmâmiyye'nin] önceki halifelere yaptığını iddia ettikleri gibi- Âişe'ye yağcılık ve yaltaklık yapmaya ihtiyacı yoktu.

[832] Emîru'l-mü'minîn, oğulları, İbn Abbâs ve Abdullah b. Ca'fer, çok kere ona [Âişe'ye] gidiyorlar, onunla oturuyorlar ve ona saygı gösteriyorlardı. Hz. Âişe istiğfar etti. Emîru'l-mü'minîn de onun için istiğfarda bulundu. Savaş devam ederken Âmmâr b. Yâsir, bir adamın Hz. Âişe'ye dil uzattığını işitince ona şöyle demiştir: "Sus! Ey utanmaz rezil! Vallahi, onunla savaşıyoruz, ama onun Peygamberimizin zevcesi olduğunu ve cennette onunla beraber olacağını biliyoruz. Ancak Allah bizi onunla imtihan etmektedir ki bizim, Allah'a mı Âişe'ye mi itaat edeceğimizi bilsin." Emîru'l-mü'minîn ve çocuklarının Basra'da ona [Âişe'ye] ikramlarının açıklaması uzun sürer.

---

150 Buhârî, Cihad, 40

151 Tirmizî, Menâkıb, 26

قال أمير المؤمنين: بفيك الحجر، بفيك الحجر، ليلج قاتل الزبير النار، سمعت رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول: لكل نبي حواريّ، وحواري الزبير. وسمعته يقول: الزبير في الجنة وطلحة في الجنة، فقال ابن جرموز: إنما قتلته أبتغي بقتله عند عليّ الزلفة فبشرني بالنار، وندم على قتله، وصار ينكر أن يكون قتله.

[٨٣٠] وجهز عائشة بكل ما تحتاج إليه، وشيعها هو وأولاده وقال لأخيها ومن خرج معها: بلغوها، ووصّى بإكرامها، وكان يقول لها: يا أمه، وأمّ المؤمنين سائرة، فمن أراد المسير معها ممن قدم بقدومها فليسر، وقال: أيها الناس، إنها أمكم وزوجة نبيكم في الدنيا وزوجته في الجنة، وردها إلى سدانة قبر رسول الله وإلى بيتها، وأعطاها ما كان يعطيها من قبله من الخلفاء.

[٨٣١] ولا يحل لامرأة رغم هؤلاء أن تقول: إنها كافرة، يردها أمير المؤمنين إلى قبر رسول الله صلّى الله عليه وسلم [وتعطى] ما يعطى أمهات المؤمنين، سيما والمدينة في ملكه وسلطانه، وفيها عماله، وليس به في أمرها حاجة إلى المداراة والمداهنة بعد مقاتلتها كما كان بزعمهم يفعل مع من تقدم من الخلفاء.

[٨٣٢] وكم كان يركب إليها هو وأولاده وابن عباس وعبد الله بن جعفر، ويجلسون إليها ويعظمونها، وقد استغفرت واستغفر لها أمير المؤمنين، وقد سمع عمار ابن ياسر رجلا ينال منها والحرب قائمة فقال له: اسكت مقبوحا منبوحا، والله إنا لنقاتلها وإنا لنعلم إنها زوجة نبيكم ومعه في الجنة، ولكن الله ابتلانا بها ليعلم إياه نطيع أم إياها؛ وشرح إكرامه لها وإكرام أولاده وهم بالبصرة يطول.

[833] Hz. Âişe de, Emîru'l-mü'minîn'den ayrılan, ona lanet eden, Hâricîler olan ve ondan teberrî eden ashâbına lanet ediyordu. Hz. Âişe, onun doğru yolda ve onların [Hâricîlerin] ise sapıklıkta olduklarına dair Resûlullah'tan (s.a.) rivayette bulunuyor ve şöyle diyordu: "Onlar, Muhammed'in ashâbına istiğfar etmekle emrolundukları hâlde, onlara sövdüler." Hz. Âişe onları [Hâricîleri], "Cehennem köpekleri" diye isimlendiriyordu. Emîru'l-mü'minîn'in vefat ettiği haberi kendisinde ulaşınca istircâ'da bulundu ['*innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn*' dedi] ve şunları söyledi: "Vallahi, mülkün kendisini sefahate düşürmediği ve dünyanın kendisini yoldan çıkarmadığı kişi bu dünyadan göçtü. Artık Araplar istediklerini yapsınlar. Zira İbn Ebî Tâlib'den sonra onları durdurup kötülüklerden menedecek kimse kalmamıştır." Sonra Hz. Âişe şu şiiri okudu: "*Ölüm, asasını atıp şevkle onu yakaladı. Sefere çıkanın, eve dönüşüne mutlu olduğu gibi*."

[834] Hz. Âişe, Muâviye Medine'ye gelip kendisini ziyaret ettiği zaman, kaç kere onu hatalı olmakla suçlardı. Hatta Muâviye galip bir zorba olmasına rağmen Hz. Âişe onu mahcup duruma düşürmüştür. Kardeşi Abdurrahman da Muâviye'ye kaç kere böyle yapmıştır. Bunun açıklaması uzun sürer.

[835] Bu haberleri, ancak inatçı bir kişi veya "Ali, Muâviye'yi lanetlediği gibi onu [Âişe'yi] da lanetliyordu. Ayrıca onu Medine'ye geri göndermedi." diyen kimse reddedebilir. Bunu söyleyen kimse, izahı mümkün olmayan iftiralara başvurmaktadır.

[836] İmâmiyye şöyle diyor: "Evet, Emîru'l-mü'minîn böyle yaptı. Fakat bunu güzel muâmele, ikrâm ve lütuf yoluyla yaptı." Onlara [İmâmiyye'ye] şöyle denilir: "Emîru'l-mü'minîn, kâfir veya fâsık bir kadını Resûlullah'ın (s.a.) kabrine göndermeyecek, oraya yerleşmesine imkân vermeyecek, müminlerin annelerine verdiğini ona da vermeyecek, onu müminlerin annesi olarak nitelemeyecek, onun söylediğimiz durumlarına şahitlik etmeyecek, kâfir iki adama [Talha ve ez-Zübeyr'e] rahmet dilemeyecek, mallarını çocuklarına iâde etmeyecek ve o ikisinin cennetlik olduklarına şahitlik etmeyecek kadar kadri yüce ve takvâsı üstündür. Bu, Allah'ın dininde helâl değildir ve Emîru'l-mü'minîn asla böyle bir şey yapmaz."

[٨٣٣] وكانت هي تلعن أصحابه الذين ارتدوا عنه ولعنوه وصاروا خوارج وتبرأ منهم، وتروي عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم تصويبه وتضليلهم، وتقول: أمروا بالاستغفار لأصحاب محمد فسبّوهم، وتسميهم كلاب النار، ولما بلغها موته استرجعت وقالت: ذهب والله من لم يسفهه الملك ولا أطغته الدنيا، لتصنع العرب ما شاءت. فما بقي بعد ابن أبي طالب من يكفّها ولا يردعها، ثم انشدت:

فألقت عصاها واستقر بها النوى ... كما قر عينا بالإياب المسافر

[٨٣٤] وكم قد طعنت على معاوية وواجهته بالتخطئة لما ورد المدينة ودخل عليها، حتى أخجلته وهو جبار قد غلب، وكم فعل ذلك به اخوها عبد الرحمن بما يطول شرحه.

[٨٣٥] ولا يرد هذه الأخبار إلا معاند أو من قال إنه كان يلعنها كما يلعن معاوية ولم يردّها إلى المدينة، ومن قال هذا فقد أتى في البهت على ما لا فيه حيلة.

[٨٣٦] والإمامية تقول: قد فعل هذا ولكن على طريق حسن العشرة وعلى سبيل التكرم والتفضل، قيل لهم: هو صلّى الله عليه وسلم أجل قدرا وأشد ورعا من أن يرد امرأة كافرة أو فاسقة إلى قبر رسول الله صلّى الله عليه وسلم ويمكنها منه، ويعطيها ما يعطي أمهات المؤمنين ويسميها أم المؤمنين، ويشهد لها بما قلنا، ويترحم على كافرين، ويرد الأموال ويشهد لهما بالجنة، هذا لا يحل في دين الله ولا يفعله مثله صلّى الله عليه وسلم بوجه من الوجوه.

[837] Hz. Ali'nin, "İbn Safiyye'nin [ez-Zübeyr'in] katilini cehennemle müjdeleyin." sözü ve "Zübeyr'in katili ateşe girsin." sözü, ez-Zübeyr'i tezkiye yoluyla söylenmiştir. Bu, Resûlullah'ın (s.a.) Ammâr'ı tezkiye yoluyla söylediği, "Onu zalim bir grup öldürecektir."[152] sözü gibidir.

[838] Eğer onlar [İmâmiyye], "Öyleyse o [Emîru'l-mü'minîn], ez-Zübeyr'in katilini niçin öldürmedi?" derlerse şöyle deriz: "Onun [Emîru'l-mü'minîn'in] buna hakkı yoktu. Bu hak, ez-Zübeyr'in çocuklarına aittir. Dilerlerse onu öldürebilirler, dilerlerse affederler."

[839] En garip işlerden biri de, Muâviye'den sonra Abdullah b. ez-Zübeyr'in müminlerin emîrliği için kendisine davette bulunmasıdır. Abdullah, yedi yıl içinde Filistin bölgesi hariç, bütün topraklara hâkim oldu. Şehirlere valilerini gönderdi. Her yere vali ve amirlerini gönderdi. Amr b. Curmûz [ki o, babasının katilidir] Basra'da yaşıyordu. Ama Abdullah ona dokunmadı. Basra'da Mus'ab b. ez-Zübeyr'e Basra halkının listesi okundu. Kâtip, Amr b. Curmûz'un adını okuyunca, birisi şöyle dedi: "Allah, emîri ve Amr b. Curmûz'u ıslâh etesin. O, bu topraklarda seyahat etmekte ve bu şehirlerde gezmektedir." Bunun üzerine Mus'ab, "Amr b. Curmûz, benim kendisini Ebû Abdullah [ez-Zübeyr] ile denk tutacağımı mı zannediyor? İbn Curmûz, emîn bir şekilde ortaya çıksın ve selâmetle bizim verdiğimizi alsın!" dedi. Bunun üzerine İbn Curmûz, ortaya çıktı, verileni aldı ve emîn oldu. ez-Zübeyr'in oğlu, onu öldürmeye hakkı olduğu ve o ellerinde olduğu hâlde, İbn Curmûz'u öldürmeyi küçümsedi. Akıllı birisi, Emîru'l-mü'minîn'in onu [İbn Curmûz'u] affetmesine nasıl hayret edebilir? Zira onun [Emîru'l-mü'minîn'in] kısâs hakkı yoktu.

[840] Amr b. Curmûz, Emîru'l-mü'minîn'in söylediklerini işittikten sonra, onu [ez-Zübyer'i] öldürdüğüne son derece pişman oldu, çok istiğfarda bulundu ve çok üzüldü. İbn Curmûz, ez-Zübeyr ailesinin emîrliği ortadan kalktıktan sonra, hilâfet Abdulmelik'e [İbnMervân'a] geçinceye kadar yaşadı. el-Haccâc ona, "Sen, ez-Zübeyr'i öldürdün!" diyordu. Çünkü el-Haccâc'ın ez-Zübeyr ailesine şiddetli düşmanlığı vardı. İbn Curmûz de "Ben hiç kimseyi öldürmedim." diyordu. Bunun üzerine el-Hâccac ona şöyle diyordu: "Zaten onu öldürmek sana düşmez.

152 Buhârî, Cihad, 17

[٨٣٧] وإنما قوله بشّر قاتل ابن صفية بالنار، وقوله: ليلج قاتل الزبير النار على طريق التزكية له كقول رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «تقتل عمار الفئة الباغية» على طريق التزكية لعمار.

[٨٣٨] فإن قالوا: لم يقتل قاتل الزبير؟ قلنا: لم يكن ذلك له وإنما هو لولد الزبير، فإن شاؤوا قتلوا وإن شاؤوا عفوا.

[٨٣٩] ومن عجيب الأمور أن عبد الله بن الزبير قام بعد معاوية ودعا إلى نفسه لأمرة المؤمنين، وغلب على الأرض سبع سنين إلا كورة فلسطين، وانبثّ عماله في الأمصار، وعمرو بن جرموز حيّ بالبصرة فما تعرضوا له، ولقد قرئت جريدة أهل البصرة على مصعب بن الزبير بالبصرة، فقرأ الكاتب عمرو بن جرموز، فقال قائل لمصعب أصلح الله الأمير وعمرو بن جرموز قد ساح في الأرض وسار في البلاد فقال مصعب: أو ظن ابن جرموز اني أقيده بأبي عبد الله، ليظهر ابن جرموز آمنا وليأخذ عطاءنا مسلما فظهر وأخذ وأمن وترفع ولد الزبير عن قتله وقد كان لهم ذلك، وهو إليهم، فكيف يتعجب عاقل من عفو أمير المؤمنين عنه وليس القود له.

[٨٤٠] وكان عمرو بن جرموز بعد الذي سمعه من أمير المؤمنين شديد الندم على قتله، كثير الاستغفار، شديد الإشفاق، وقد بقي بعد زوال أمر[٩٥] آل الزبير ومصير الملك إلى عبد الملك، فكان الحجاج يقول له: أنت قتلت الزبير؟ لشدة عداوة الحجاج وبني أمية لآل الزبير فيقول ابن جرموز: ما قتلت أحدا، فيقول له الحجاج: وما عليك في قتله،

٩٥ في (ب) : اخر

Onu, cüret ve güzel plân bakımından senden daha hayırlı birisi öldürdü." Böylece el-Haccâc,-Emîru'l-mü'minîn'in İbn Curmûz'e, ez-Zübeyr'i öldürdüğü için cehenneme gireceğini söylemesinden kaynaklanan- keder ve üzüntüden kurtulsun diye ona [İbn Curmûz'e] moral vermeye çalışıyordu. Sen, -Allah sana merhamet etsin- Emîru'l-mü'minîn'in ez-Zübeyr'i öldürdüğünü itiraf eden kişiyi reddettiğinin meşhur olduğunu biliyorsun. Fakat araya uzun zaman girdi, araştıran ve düşünenlerin sayısı azaldı.

[841] Birisi şöyle diyebilir: "Cemel savaşında onlar [müslümanlar] arasında meydana gelen bu kanın çözüm yolu nedir?" Ona şöyle cevap verilir: "Şüphesiz Emîru'l-mü'minîn'in (r.a.), bu hususta en bilgili, dinde en fakîh ve takvâda en üstün kişi idi. O, onlar ve başkaları hakkında dinde helâl ve câiz olmayan bir şey söylememiştir. Onun bu hükmü, bizim araştırma ve inceleme yapmamıza ihtiyaç bırakmamaktadır."

[842] Âlimler, Emîru'l-mü'minîn, Talha, ez-Zübeyr ve Âişe'nin sulh yapmak, savaştan vazgeçmek ve bu mesele hakkında görüş alışverişinde bulunmak üzere ittifak ettiklerini zikretseler de, ordu içerisindeki Osman düşmanları bundan hoşlanmadılar, bu topluluğun kendileriyle uğraşacaklarından korktular ve şöyle dediler: "Onları birbirleriyle meşgul edelim de, bizimle uğraşmasınlar." Zikredildiği gibi, onlar arasında savaş çıkarma plânı yaptılar. Bu plânları da başarıya ulaştı. Burada onu sana tekrar zikretmeye ihtiyaç yoktur. Emîru'l-mü'minîn'in yaptıkları sana yeter. İstersen onları âlimlerin kitaplarında bulursun.

[843] Bunlardan (onun mûcizelerinden) biri, Resûlullah Mekke'de iken, Allah'ın (c.c.) kendisine yardım edeceğine ve onlara galip geleceğine dair Kureyş'i tehdit etmesidir. Müşrikler, bu tehdide karşılık şöyle diyorlardı: "Muhammed, kendisine tâbi olan fakir ve kölelerle bizi mağlup edeceğini mi sanıyor? Halbuki biz, Mekke'nin en zengin ve en kuvvetli insanlarıyız. Üstelik bütün insanlar bizimle beraberdir. Onlar, kendisini değil bizi istiyorlar. Güç ve kahramanlık ona değil bize aittir." Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.) kendilerine Kamer sûresini okudu ve onlara, tanıdıkları ümmetlerin başına gelen şeyleri tek tek sıralayarak şöyle dedi: *"Şimdi sizin kâfirleriniz, onlardan daha hayırlı mı? Yoksa kitaplarda sizin için bir kurtuluş yolu mu var? Yoksa 'Biz birbirimize yardım eden bir topluluğuz' mu diyorlar. Herhalde o topluluk dağılacak ve geriye dönüp kaçacaklardır."* (Kamer, 54/43-45).

وقتله خير لك من جزاء وتدبير حسنات؛ يشجعه الحجاج لينصرف عن الغم والندم بما قاله أمير المؤمنين له في دخول النار بقتل الزبير، لتعلم رحمك الله شهرة أنكار أمير المؤمنين على من اعترف بقتل الزبير. ولكن طال الأمر وقل الطالب المتأمل.

[٨٤١] فإن قيل: فكيف سبيل تلك الدماء التي كانت بينهم يوم الجمل؟ قيل له: إن أمير المؤمنين رضي الله عنه اعلم بذلك وافقه في الدين وأشد في الورع، ولم يكن ليقول في هؤلاء وفي غيرهم ما لا يحل ولا يجوز في الدين، فقد كفانا حكمه عن البحث والطلب،

[٨٤٢] وان كان العلماء قد ذكروا اتفاق رأي أمير المؤمنين وطلحة والزبير وعائشة على الصلح ووضع الحرب واستقبال النظر في الأمر، وان من كان في العسكر من أعداء عثمان كرهوا ذلك وخافوا أن تتفرغ الجماعة لهم، وقالوا: لنشغلهم عنا بنفوسهم، فدبروا في إلقاء الحرب بينهم ما هو مذكور فتم لهم ذلك، وما بك حاجة هاهنا إلى ذكره، وأفعال أمير المؤمنين تغنيك، فإن أردته وجدته في كتب العلماء.

باب من ذكر أعلام النبوة ودلائل الرسالة[٩٦]

[٨٤٣] وهو أنه كان صلى الله عليه وسلم يتوعد قريشا وهو بمكة بنصر الله له وظهوره عليهم، فيقولون: أيظن محمد إنه يغلبنا على مكة بأتباعه الفقراء والعبيد ونحن الأقوياء الأغنياء والناس كلهم معنا والرغبة عندنا لا عنده والبأس والنجدة لنا لا له، فتلا عليهم سورة القمر وما أنزل الله بأمة أمة من الأمم التي يعرفونها إلى أن قال: ﴿أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ أُوْلَئِكُمْ أَمْ لَكُم بَرَاءةٌ فِي الزُّبُرِ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرٌ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾ «القمر ٤٣».

٩٦ هذا أول موضع يذكر فيه عنوان، وليس من عادة المؤلف ذكر العناوين، فلعل الناسخ قد أضافه، وقد اعتبر ناشر الكتاب من أول هنا بداية لجزء ثانٍ، ولم يذكر هذا في النسخة فقد وردت في جلد واحد.

[844] Müşriklerin toplulukları gerçekten dağıldı ve güzel sonuç, ayrıntılı olarak haber verdiği gibi onun oldu. Aklın zâhirî idraki ile insan tedbirinin gereğine bakıldığı zaman güzel sonucun Allah Resûlü'nün (s.a.) değil müşriklerin ve galip gelenin de kendisi değil onlar olması gerekirdi. Çünkü müşrikler, yahudiler, hristiyanlar ve Arap kabileleri, O'na karşı düşmanlıkta birleşip tek vücut haline gelmişlerdi. Ayrıca sayı çokluğu, servet, güç, kuvvet, araç-gereç ve silâh onun değil onların lehineydi. Dolayısıyla onları, Allah'ın Resûlü olması hasebiyle haber verdiği şekilde mağlup etmiştir.

İSLAM'IN BÜTÜN DİNLERE GALİP GELECEĞİNİ HABER VERMESİ

[845] Allah Resûlü (s.a.), tek başına ve zayıf bir hâlde iken dua ettiğinde şöyle diyordu: "Şüphesiz Allah beni resûl olarak gönderdi ve bana, dinimin bütün dinlere galib olacağını va'detti. Benim saltanatım, Kisra ve Kayser'in saltanatından daha üstün olacaktır. Ben, bütün hükümdarlara galip olacağım. Benim ve bana tabi olup dinime yardım edenlerin mülkü dünyada bulunan bütün mülklerin üstüne çıkacaktır." Sonra Allah, sadece bu sözle yetinmedi, onu -düşmanın da dostun da bileceği şekilde- kıraat edilen bir kitap ve ebediyete kadar tilavet edilen Kur'ân yaptı ve şöyle buyurdu: *"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter."* (Fetih, 48/28). Yine Allah, başka bir âyette şöyle buyurdu: *"Allah'ın nûrunu ağızlarıyla (üfleyip) söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmazlarsa da Allah nûrunu tamamlamaktan vazgeçmez."* (Tevbe, 9/32). Sonunda durum, söylediği ve haber verdiği şekilde gerçekleşti.

[846] Dolayısıyla Allah Resûlü (s.a.), dinini sadece hüccet yoluyla galip getirmekle yetinmedi; o din ehlini kudret yoluyla üstün, savunma güçleriyle galip, kralları ve zorbaları izzet ve mülk yoluyla yenen kimseler kıldı. Hatta onu [dinini], öfkeye ve kızmaya, engellenmeye, ortadan kaldırılmaya ve mağlup edilmeye sebep olacağına aldırış etmeden ortaya koydu; onu kralların sağlam tedbirlerinin ve zorbaların kurnazlıklarının aksine düşmanı teyakkuza geçirecek şekilde anlatmaktan başkasına razı olmadı.

[847] Bunu, Arapların dinleri câri iken ve Arap kralları bütün Arap yarımadasına hâkim iken haber verdi. Arap yarımadası, her biri büyük bir güce sahip çeşitli kralların hüküm sürdüğü büyük bir yarımada idi.

[٨٤٤] فهزمت جموعهم، وكانت العقبى له كما أخبر وفصل، وقد كان في ظاهر الرأي والحزم وموجب التدبير أن تكون العقبى لهم لا له، وهم الغالبون لا هو، لأنهم واليهود والنصارى وتلك القبائل يد واحدة عليه وفي العداوة له، والكثرة والثروة والبأس والنجدة والكراع والسلاح معهم لا معه، فلن يغلبهم إلا أن يكون من قبل الله ورسولا لله كما أخبر.

وباب آخر

[٨٤٥] وهو إنه صلى الله عليه وسلم قال حين دعا إلى الله وفي حال وحدته وضعفه: إن الله أرسلني ووعدني أن يظهر ديني على الأديان كلها، فيكون سلطاني أقهر من سلطان كسرى وقيصر، فأغلب الملوك، ويعلو ملكي وملك أنصاري وأتباعي كل ملك في الأرض. ثم ما رضي بهذا القول حتى جعله كتابا يقرأ وقرآنا مخلدا يتلى، يعرفه العدو والوليّ فقال: ﴿هُوَ الَّذِي أرسل رَسُولَهُ بِالْهُدى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفى بِاللَّهِ شَهِيداً﴾ «الفتح ٢٨» وقال أيضا: ﴿يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكافِرُونَ﴾ «التوبة ٣٢» فكان كما قال وكما أخبر.

[٨٤٦] فلم يرض أن أظهر دينه بالحجة حتى جعل أهله الغالبين[٩٧] بالقدرة والظاهرين بالمنعة والقاهرين الملوك والجبابرة بالعز والملكة. ثم ما رضي حتى أورده على وجه يغيظ ويغضب ويبعث على الممانعة والدفع والمغالبة، وعلى وجه يجعل العدوّ على أهبة، بخلاف تدبير حزمة الملوك ودهاة الجبابرة.

[٨٤٧] فأخبر بهذا وديانات العرب قائمة وملوكهم على جزيرة العرب كلها مستولية، وهي جزيرة عظيمة فيها عدة ملوك، كل واحد منهم عظيم الشأن،

٩٧ في (ط) : العالين

Öte yandan yarımadada Şâm, Mısır, Mağrib, Cezîre, Ermenistan ve başka yerlerde yahudi dinleri ve kralları, hıristiyanların ve Rumların dinleri ve kralları, Fars dinleri ve hükümdarlıkları -ki bunlar yeryüzü hükümdarlıklarının en büyüğü, hâkimiyet bakımından en genişi ve güç bakımından en kuvvetlileriydi- ve Hind hükümdarlıkları vardı.

FETHEDİLECEK YERLERİ HABER VERMESİ

[848] Allah Resûlü (s.a.), yarımadalarında Arap krallarını, yahudi krallıklarını, bütün Fars hükümdarlıklarını, hıristiyan ve Rûm hükümdarlıklarını mağlup etti. Sonunda at ve insan ayağının ulaştığı hiçbir yerde herhangi bir kral kalmadı; istisnasız hepsini izâle etti ve oradan çıkardı. Allah Resûlü (s.a.), onları canlarını kurtaracakları dağlara, sığınacakları kalelere, korunacakları kayalara, mağaralara, körfezlere ve denizlere kaçmak zorunda bıraktı. Sonra onlara karşı deniz seferleri düzenledi. Böylece Rumları, senelerce yürüyüş mesafesindeki Şam, Mısır ve Mağrib topraklarından çıkardı. Bugün o topraklarda birçok devlet hüküm sürmektedir. Ardından Ermenistan'ı mağlup ederek krallarını cizyeye bağladı. İslâm, Kostantiniyye'ye inene kadar ilerlemesine devam etti. Kostantiniyye çok korunaklı, denizler, körfezler, dağlar ve surlarla çevrili bir şehirdi. Allah Resûlü'nün (s.a.) halifeleri ve sahâbîleri, onlara karşı gazâya çıktıkları andan itibaren zillet, korku ve büyük sıkıntı içine düştüler. Canlarının hükümdarlarının gözünde bir değeri yoktu; bu yüzden teslim oldular. Onlar, otlak arayan bedevîler, gaflet ânını gözetleyen ve dalgınlık ânını bekleyen hırsızlar veya müslümanlar arasında fitne çıkmasını bekleyerek fırsat kollayan sefiller gibi oldular. Sonuçta Fars ve Rûm kralları, Türk ve Hind kralları arasında olduğu gibi, onlara [müslümanlara] karşı zafer kazanacak, onların karşısına çıkacak, savaş açacak ve saldıracak bir kral kalmadı.

[849] Rum kralları, Resûlullah'ın (s.a.) ashâbının onlara karşı gazâya çıkmasından itibaren Deylem zamanındaki hicrî 350 küsur senelerine kadar müslüman toprakları bir yana, kendi topraklarına bile bir kazık çakamadılar. O dönemde Şam sultanı Seyfüddevle Yusuf bin Hamdân idi. O, dindarlığı, İslâm için gayreti, savaşları, seferleri ve halka sert davranmasıyla meşhurdur.

ثم ديانات اليهود وملوكهم، وديانات النصارى والروم وملوكهم بالشام ومصر والمغرب والجزيرة وأرمينية، إلى غير ذلك، وديانات الفرس وممالكها، وهي كانت أعظم ممالك الأرض وأوسعها ملكا وأشدها بأسا، وممالك الهند.

[٨٤٨] فغلب ملوك العرب في جزيرتها، وغلب ملوك اليهود وممالك الفرس كلها، وممالك النصرانية والروم، فلم يبق ملك بحيث تناله الحوافر والإخفاق والأقدام إلا أزاله عنه وأخرجه منه، وأسنده إلى عقاب يعتصم بها، ومعاقل يأوي إليها، وقلاع ومطامير وخلجان وبحار يمتنعون بها. ثم ركب البحار إليهم، فأخرج الروم من الشام ومصر وأرض المغرب ولعلها مسيرة سنين، وهي اليوم في أيدي عدة ملوك، وغلب على أرمينية، وصار ملوكها يؤدون الجزية، وسار الإسلام حتى نزل على القسطنطينية وهي محصّنة ممنّعة بالبحار والخلجان والجبال والأسوار، فمذ غزاهم خلفاؤه وأصحابه كانوا في ذلة وفي شعاب ورؤوس مضايق قد سخت نفوسهم عن عيون ممالكهم واستسلموا، وكانوا كأعراب يطلبون النجعة أو كلصوص يطلبون الغرّة ويطرقون النيام، أو كصعاليك ينتظرون الفتنة بين المسلمين فينتهزون الفرصة، فأما أن يكون ملك يظهر لهم ويقيم بإزائهم ويعاديهم الحرب ويناوئهم كما كان ذلك بين ملوك الفرس والروم وملوك الترك والهند فلا.

[٨٤٩] فما ضربت ملوك الروم وتدا في بلادها فضلا عن بلاد المسلمين منذ غزاهم أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى سني نيف وخمسين وثلثمائة للهجرة في زمن الديلم، والسلطان بالشام إذ ذاك سيف الدولة على بن حمدان، وهو معروف الديانة والطوية للإسلام والغزاة وأهل السيرة والعنف بالرعية،

Öyle ki müslümanlar, onun zulmünden kaçıp Rumlara sığınırlardı. Bunun açıklaması uzun sürer. Rumlar, şöyle diyorlardı: "Onun müslümanlara zarar vermesi, onları bizden alıkoyması ve onları bize sığınmak zorunda bırakması bize yeter. O, bizim en büyük kralımız ve en yüce dumustukumuzdur."[153]

[850] Hem karada hem de denizde fillerden ordusu olan, güç ve kuvvet sahibi Hind ve Sind hükümdarlıklarına gelince, onların karada hükümdarlıkları ellerinden alındı ve denizde onlara karşı sefer düzenlendi. Bunun açıklaması uzun sürer. İsteyen kimse bunu kolayca öğrenebilir. Oraya hâkim olmasıyla Multan, Mansûra, başka beldeler ve meşhur sahil şehirleri İslâm beldelerine katıldı. Bunun açıklaması uzun sürer; isteyen kimse onu kolayca bulur. Âlimler ve araştırmacılara göre, yalnızlık, fakirlik, yoksulluk, bütün milletlerin nefret ve düşmanlıklarını üzerine çekme bakımından peygamberimiz Muhammed (s.a.) gibisi gelmemiştir. Buna rağmen o, hiçbir mahlûktan koruma istemedi, kendi zamanındaki hiçbir krala ve zorbaya sığınmadı. Bunu daha önce anlattık. Sonunda zafer ve galibiyete ulaştı. Aslında bu, işin zâhirî tarafına, tedbir ve aklın gereğine bakıldığı zaman imkânsız ve olmayacak bir iştir. Eğer hiçbir şeyin mağlup edemediği Allah'ın (c.c.) yardımı olmasaydı, mağlup edilenin, yenilenin ve öldürülenin onun olması gerekirdi. Çünkü onun durumu, dağlara atılıp da onları yürüten ve uçuran bir kuş tüyü veya dağların üzerine konulup da onları eriten ve yerle bir eden bir cam parçası gibiydi. O hâlde bu büyük âyeti [mu'cizeyi] düşün! Onun bütün mu'cizeleri zaten büyüktür.

[851] Biz, onun daveti başarılı olduğu ve devleti genişlediği için nebî [peygamber] olduğunu iddia etmiyoruz. Fakat biz, daha önce onun yalnız ve fakir olduğunu, diğer milletlerinden teberrî ettiğini, onları tekfîr ettiğini ve öfkelendirdiğini açıklamıştık. Nitekim bunu başka bir yerde yine tefsîr etmiştik. Bütün bu hâllere rağmen, Allah'ın kendisini muzaffer kılacağını söylemesi ve haber vermesinin gerçekleşmesi sebebiyle onun nebî olduğunu söylüyoruz. Bu, onun haberlerinin ve davetinin işitilmesi sebebiyle zorunlu olarak bilinmektedir. Zira o, bunlardan hiçbiri meydana gelmeden önce işin başında hepsini haber vermişti ve durum onun haber verdiği şekilde gerçekleşti.

153 Megas Domestikos (Yun.) ya da Grand Domestic (İng.), Bizanslılarda ordu komutanı anlamında kullanılan bir tabirdir. (Çev.)

ومما كان يلجئهم بالجور إلى الهرب إلى الروم، وشرح ذلك يطول. وكانت الروم تقول قد كفانا بأس المسلمين وشغلهم عنا وألجأهم إلينا، وهو ملكنا الأكبر ودمستقنا الأعظم.

[٨٥٠] فأما ممالك السند والهند وأصحاب الفيلة والبأس والعز وفي البر والبحر، فأخذ من ممالكهم في البر وركب إليهم في البحر مما يطول شرحه، فحازه وصار من بلدان الإسلام كمولتان والمنصورة وغيرها من المدن والأمصار البحرية ما هو معروف، وشرحه يطول، ومن طلبه وجده. فقد اعتبر العلماء وأهل التحصيل فما وجدوا أحدا جاء مجيء نبينا محمد صلّى الله عليه وسلم في الوحدة والفقر والفاقة ومنافرة الأمم كلها ومعاداتها، حتى ما اعتصم بمخلوق ولا صوب ملكا ولا جبارا كان في زمانه كما تقدم شرح ذلك، ثم صار أمره في القهر والغلبة ما صار إليه. فإن ظاهر الأمر وموجب التدبير والعقل أن ذلك لا يتم ولا يكون، وأنه هو المغلوب المقهور المقتول إلا أن يكون من قبل الله الذي لا غلبه شيء. فإن أمره صلّى الله عليه وسلم كان كريشة دفعت الجبال فسيرتها وطيرتها، أو كزجاجة وضعت على الجبال فطحشها وسوتها بالأرض. فتأمل هذه الآية العظيمة، وكل آياته عظام.

[٨٥١] وما قلنا إنه نبي لأن دعوته قامت ودولته اتسعت، ولكن لما قدمنا وشرحنا من وحدته وفقره وتبرئه من الأمم وإكفارهم وإسخاطهم كما قد فسرنا غير مرة، ومجيء ذلك كما قال وأخبر من إنه مع هذه الحالات سيظهره الله عز وجل، وقد علم ذلك من سمع أخباره ودعوته باضطرار، إنه أخبر بذلك جميعه في أول أمره قبل أن يكون شيء منه وأن الأمر كان كما أخبر.

[852] Siretinden de anlaşıldığı üzere Allah Resûlü (s.a.), hacc mevsimlerinde kendisine tâbi olmaları için çeşitli kabilelerle görüşüyor ve bu davetinde onlara bütün milletlerle düşman olmalarını ve krallarla savaşmalarını şart koşuyordu. Buna karşılık kendisine şöyle deniliyordu: "Fars kralların-
5 dan Kisrâlar, asla buna rızâ göstermez ve buna sabretmezler. Biz de, ne Kisrâlara ne de başka krallara düşmanlık yapacak durumda değiliz." Allah Resûlü (s.a.) de bu sözlerine şöyle karşılık verirdi: "Ne dersiniz? Allah, onların mülkünü size bahşetse ve kadınlarını size mubah kılsa, o zaman O'na itaat ve ibâdet eder misiniz?"

10 **[853]** Onlar, bu sözlere şaşırıp kalırlar ve birbirlerine bakarak şunları söylerlerdi: "Bu adam olsa olsa bir mecnûndur. Tek başına Mekke'deki tek bir haneye bile galip gelemez. Herhâlde onu kavmi görevlendirmiş de, böyle söylüyor."

[854] Bazıları ise, şöyle diyordu*: "*Hayır! O, çok akıllı bir insandır. Eğer
15 o, söylediği gibi Allah'ın bir Resûlü ise söylediklerinin tamamı gerçekleşecektir.*"* Bu sözlere de şu cevap verilirdi*:* "Peki, bu adam kimin desteğiyle söylediklerini gerçekleştirecektir? Kralların hazinelerine, askerlerine, kibirlerine, büyüklenmelerine ve kahramanlıklarına bir baksana! Onlar buna müsaade edecekler ki o galip gelsin!" Bu yüzden Allah Teâlâ şöyle buyurdu:
20 "*Onlar dediler ki: Biz seninle beraber hidâyet yoluna (doğru yola) tabi olursak yurdumuzdan atılacağız."* (Kasas, 28/57).

[İrtidât Hareketleri]

[855] [Allah Resûlü'nün (s.a.)] bu sözü, Kur'ân onu tilâvet etmeden önce meşhurdu. Allah Resûlü (s.a.) vefat edince Arap [kabileleri] dinden
25 döndü, Mekke halkı bir sarsıntı geçirdi ve onlar da dinden dönmek istediler. Bundan dolayı Allah Resûlü'nün (s.a.) Mekke valisi Attâb b. Useyd (r.a.) gizlenmek zorunda kaldı. Bunun üzerine içlerinden hatip bir kimse olan Süheyl b. Amr (r.a.) ayağa kalkıp onları bundan nehyetti. Onlar da, "Muhammed öldü. İnsanlar da onun dininden döndüler." deyince, Süheyl
30 (r.a.) kendilerine şunları söyledi: "Muhammed öldüyse Allah ölmüş değildir. Hepiniz bilirsiniz ki benim karadaki ticaret kervanlarım ile denizdeki yelkenlerim sizinkilerden daha fazladır. Size, tayin edilen valiyi yerinde bırakınız.

[٨٥٢] ومعروف من سيرته إنه صلّى الله عليه وسلم كان يعرض نفسه على القبائل وفي المواسم ليتبعوه، ويشرط عليهم في دعوته عداوة الأمم كلها ومحاربة الملوك، فيقال له: إن الكسور من ملوك الفرس لا ترضى بهذا ولا تصبر عليه ولا نحن من رجال معاداتهم ومعاداة غيرهم من الملوك، فيقول: أرأيتم إن منحكم الله ملكهم وأفرشكم نساءه أتطيعونه وتعبدونه؟

[٨٥٣] فيتعجبون من هذا القول، ويقول بعضهم لبعض: ما هذا إلا مجنون. واحد وحده لا يغلب على دار بمكة وقد ناصبه قومه وهو يقول هذا.

[٨٥٤] ويقول بعضهم ما هو إلا عاقل، فإن كان رسولا لله كما قال فسيكون ذلك، فيقال: بمن يكون هذا، وأين خزائن الملوك وعساكرها وغضبها لملكها وأنفتها وكبرياؤها ونخوتها حتى يترك هذا يغلبها، ولهذا قال الله تعالى: ﴿وَقالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أرضنا﴾ «القصص ٥٧».

[٨٥٥] ولشهرة هذا القول منه قبل أن يتلو به القرآن، إنه عليه السلام لما توفي وارتدت العرب، جال أهل مكة جولة، وهمّوا بالردة، فاستخفى عتّاب بن أسيد عامل رسول الله صلّى الله عليه وسلم على مكة، فقام سهيل بن عمرو فيهم خطيبا ونهاهم عن ذلك، فقالوا: محمد قد مات والناس قد رجعوا عن دينه، فقال لهم سهيل: إن يكن محمد قد مات فإن الله لم يمت. وقد علمتم أني أكثركم قتبا في برّ وجارية في بحر، فأقروا أميركم،

Bu iş tamamlanmasa da, ben size onları hemen iade etmeyi garanti ediyorum. Ben bu dinin, güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar uzanacağını biliyorum. Onlar, "Peki, sen bunu nerden biliyorsun?" deyince Süheyl (r.a.) şöyle cevap verdi: "Ben, tek başına bir adam gördüm. Ne malı ne de bir gücü vardı. O, bu Beyt'in (Kâbe'nin) gölgesinde ayağa kalkıp dedi ki: "Ben Allah'ın elçisiyim. Gelecekte herkese galip olacağım." Biz de güler, alay eder, taşlar ve cahil sayardık. Ancak onun durumu gelişmeye ve yükselmeye devam etti. Sonunda hepimiz isteyerek ve istemeyerek ona itaat ettik. Allah'a kasem ederim ki onun yanında Allah'ın yardımı olmasaydı, Kureyş'ten herhangi bir gencin elinde bir ekmek parçası gibi ezilip kalırdı. İşte bu adam da, -Ebu Sufyan'a işaret ediyordu- bu durumla ilgili olarak benim bildiğimin aynısını bilir. Ancak Abdulmuttalib oğullarının hasedi kalbini mühürlemiştir."

[856] Süheyl b. Amr (r.a.), Kureyş'in ileri gelen adamlarından, akıllı, hatip, ileri görüşlü ve Hudeybiye günü söz sahibi olan bir kimse idi. Onun bu hususta tartışma ve mücadelesi vardır. O, bu hususta Allah Resûlü'nün (s.a.) düşmanlarından ve ona karşı kılıç çekenlerden biri idi. Allah Resûlü (s.a.), Mekke'de Kur'ân okuduğu zaman, insanlara hitap etmeye başlardı. Sözleri, sanki kayanın bağrından çıkar gibi yankı yapıp insanları çevresinde toplardı. Hz. Ömer'in kapısında alıkonulan Kureyş'in ileri gelenleri ve Arapların efendileriyle konuşan da odur. O sırada Hz. Ömer'in habercisi ortaya çıkıp, "Bilâl nerede? Ammâr nerede? Suheyb nerede?" diye bağırıyordu. Bunun üzerine bu kölelere ikramda bulunuluyor, onlar ise bekletiliyordu. Süheyl, yüzlerinin renginin değiştiğini görünce, onlara şöyle dedi: "Size ne oluyor da, yüzlerinizin rengi değişiyor? Onlar da davet edildiler, biz de davet edildik. Fakat onlar acele ettiler, biz ise yavaş davrandık. Siz bugün Ömer'in kapısında onlara gıpta ediyorsunuz. Allah'ın onlar için yarın cennette hazırladığı şeyler daha üstün olacaktır."

[857] Ebu Bekir es-Sıddîk (r.a.), zekâtı vermek istemeyenlerin namaz ve cihadlarının kabulünü reddedince, Resûlullah'ın (s.a.) ashâbı ona şöyle dediler: "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Biz kiminle savaşıp kimi bırakacağımızı bilmiyoruz. Bütün Arapları karşımıza alıp onlarla savaşmaya da gücümüz yetmez.

وأنا ضامن إن لم يتم هذا الأمر أن أردّها عليكم جذعة وإن كنت أعلم أن هذا الدين سيمتد من طلوع الشمس إلى غروبها. قالوا ومن أين علمت، قال: إني رأيت رجلا واحدا وحيدا لا مال له ولا عزّ، قام في ظلّ هذا البيت فقال: اني رسول الله، وإني سأظهر، فكنا بين ضاحك وهازل وراجم ومستجهل، فما زال أمره ينمى ويصعد حتى دنّا له طوعا وكرها، والله لو كان من عند غير الله لكان كالكسرة في يدي أي فتى من فتيان قريش، وإن هذا، وأشار إلى أبي سفيان، ليعلم من هذا الأمر مثل ما أعلم، ولكن قد ختم على قلبه حسد بني عبد المطلب.

[٨٥٦] وسهيل بن عمرو هو أحد رجال قريش وعقلائها وخطبائها وذو الرأي منها، وهو صاحب القضية يوم الحديبية، وله تلك المناظرة والمجادلة، وكان أحد أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم والمجردين في ذلك، وكان إذا تلا رسول الله صلّى الله عليه وسلم القرآن بمكة يقوم خطيبا وكان كلامه يخرج من صدع صخرة، فينثال الناس عليه. وهو القائل وهو على باب عمر مع وجوه قريش وسادات العرب وقد حجبوا، فخرج آذن عمر فيقول: أين بلال؟ أين عمار؟ أين صهيب؟ فينهض هؤلاء الموالي مكرمين ويحجب أولئك، فرآهم سهيل وقد تمعّرت وجوههم فقال لهم: مالكم تتمعر وجوهكم، هؤلاء قوم دعوا ودعينا، فأسرعوا وأبطأنا، ولئن غبطتهم اليوم بباب عمر، لما أعدّ الله لهم غدا في الجنة أفضل.

[٨٥٧] ولما أبى أبو بكر الصديق قبول الصلاة والجهاد ممن منع الزكاة. قال له أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم: يا خليفة رسول الله، من نقاتل ومن ندع. لا طاقة لنا بحرب العرب كلها،

En iyisi sen şimdi bunlardan namazı kabul et. Onlar şimdilik zekât vermesinler. Onlar namaza devam edip alıştıktan sonra zekât vermeyi de kabul edeceklerdir." Sahâbîler konuşmalarını tamamladıktan sonra Ebu Bekir (r.a.) söze başlayıp şunları söyledi: "Bizi hidâyete erdiren ve bizim için yeterli olan Allah'a hamd olsun. O Allah ki yarattı ve yarattıklarında noksanlık bırakmadı. O Allah ki kimseyi kimseye bırakmadan bütün canlıları doyurdu. Şüphesiz Allah Muhammed'i, İslâm'ın garip olduğu ve herkesin ondan kaçtığı bir zamanda gönderdi. İslâm'ın ipi çürüdü ve bağlıları sırt çevirdiler. Allah (c.c.), kitaplarını değiştirdikleri ve tahrif ettikleri zaman Ehl-i Kitâb'a buğz edip onlara hiçbir hayır vermedi ve onlardan hiçbir kötülüğü savmadı. Din bakımından onlardan daha sapkın ve hayat bakımından onlardan daha kötü durumda olan ümmî Araplar ise Allah hakkında boş insanlardır. Allah, onları Muhammed (s. a.) ile bir araya getirerek onlara yardım etti ve düşmanlarına karşı onlara zafer va'detti. Allah, Muhammed'i (s. a.) vefat ettirdiği zaman, şeytan onun indirdiği merkebe tekrar bindi ve onların kölelik iplerini eline aldı."

[858] *"Muhammed ancak bir resûldür. Ondan önce de resûller gelip geçmiştir. Şimdi o, ölür veya öldürülürse gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim geriye dönerse Allah'a hiçbir şekilde zarar vermeyecektir. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır."* (Âl-i İmran, 3/144). Çevrenizde bulunan Araplar dinden dönüp deve ve koyunları vermemeye başladılar. Bugün dinlerini onlardan daha değersiz gören kimse olmadı. Siz de, bu günden daha fazla dininize sarılmış olmadınız. Allah'a kasem ederim ki biz Allah'ın emri üzerine savaşacağız ve Allah, verdiği sözü yerine getirip va'dini gerçekleştirene kadar savaşa devam edeceğiz. Bizden şehit olanlar cennete girecek, sağ kalanlar da Allah'ın halifeleri olarak aileleri içerisinde Allah'a itaatkâr ve kendisine tevekkül eden olarak yaşamaya devam edeceklerdir. Bu, Allah'ın bir takdiridir, değişmesi mümkün değildir."

[859] *"Sizden iman edip sâlih ameller işleyenlere Allah şöyle va'd buyurdu: "Kasem olsun ki onlardan evvelkileri halef [hükümrân] ettiği gibi kendilerini yeryüzünde mutlak ve muhakkak halef edecek ve mutlaka onlara kendileri için razı olduğu dinlerini kuvvetle tatbik kudreti verecek ve behemehâl onları korkularının arkasından emniyete erdirecek de, hakkımda hiçbir şeyi şerîk [ortak] koşmayarak hep Bana ibâdet edecekler. Kim de bundan sonra küfrânda bulunursa, artık onlar fâsıklardır."* (Nûr, 24/55).

اقبل من هؤلاء الصلاة ودع الزكاة فلعلهم إذا رغبوا في الصلاة أن يرغبوا في الزكاة. حتى إذا فرغوا من قولهم تكلم أبو بكر فقال: الحمد لله الذي هدى فكفى، وخلق فسوّى، وأغنى وأقنى، إن الله جل ثناؤه بعث محمدا صلّى الله عليه وسلم والإسلام غريب شريد قد رث حبله وولىّ أهله، ومقت الله أهل الكتاب فلا يعطيهم خيرا ولا يصرف عنهم سوأ حين غيّروا أو حرفوا، والعرب الأميّون صفر من الله، أضلهم دينا وأشدهم عيشا، فجمعهم الله بمحمد صلّى الله عليه وسلم، فنصرهم من أنفسهم، ووعدهم بالنصر على عدوهم. فلما توفي الله محمدا صلّى الله عليه وسلم، ركب الشيطان مركبه الذي كان أنزله عنه فأخذ بحبل رقهم.

[٨٥٨] ﴿وَما مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ، «أَفإن ماتَ أو قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكُمْ، وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئاً، وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ «آل عمران ١٤٤» وقد ارتدّ من حولكم ومنعوا شاتهم وبعيرهم، ولم يكونوا في دينهم أزهد منهم يومهم هذا، ولم تكونوا في دينكم أرغب من يومكم هذا، والله لا نبرح نقاتل على أمر الله جل وعزّ حتى ينجز الله لنا وعده ويفي لنا بعهده، فيقتل من قتل منا شهيدا من أهل الجنة، ويبقى من بقي منا خليفة ربّه في أهله، مطيعين متوكلين، قضاء لا خلف له

[٨٥٩] ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرض كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً، يَعْبُدُونَنِي لا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئاً، وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذلِكَ فَأُولئِكَ هُمُ الْفاسِقُونَ﴾ «النور ٥٥»

Yine Allah şöyle buyurmuştur: *"Resûlü'nü hidâyet ve hakk dini ile bütün dinlerin üzerine geçirmek için gönderen O'dur. Müşrikler isterlerse hoşlanmasınlar."* (Tevbe, 9/33). Allah'a kasem ederim ki Allah bize Kitâb'ında va'd ettiği şeyi yerine getirecek ve Kitâb'ında va'd ettiği şekilde dinimizi bütün dinlere üstün kılacak ve bizi yeryüzünün hâkimi yapacaktır. Bu, asla aksi düşünülemeyecek gerçek bir husustur.

[860] Allah Resûlü'nün (s.a.) vefatından sonra Araplar değişik şekillerde irtidad ettiler: Bazıları nübüvvet iddia etti. Bazılarının irtidadı, şeriatin tamamını geçersiz kılmak yoluyla olmuştur. Bazılarının irtidadı da, namaz kılmalarına ve müslümanlarla birlikte cihada çıkmalarına rağmen, zekât vermeyi reddetmeleri suretiyle olmuştur. Bu onlardan kabul edilmediği takdirde düşmanlarının yanında yer alıp Medine'ye saldıracaklardı. Onlar bunları söylemekle kalmadılar, müslümanlara gözdağı vermek için bütün kabileyi toplayıp Medine'ye hâkim bir tepede konuşlandırdılar. Müslümanlar, bundan tedirgin olduklarından Ebu Bekir'den (r.a.) bir süre için onların bu isteğini kabul etmesini istediler. Ebu Bekir (r.a.), bu tekliflerini reddedince kendisine şunları söylediler: "Biz, insanların söylediklerinden ve düşmanın hücüm etmesinden dolayı tedirgin olduğu görmüyoruz."

[861] Ebu Bekir (r.a.), bu sözlerine şöyle karşılık verdi: "Mağara gecesinden beri ne bir tehlikeden dolayı içime korku girdi, ne de din hususunda herhangi bir tedirginliğe kapıldım. Allah Resûlü, kendisi için çok endişe ettiğimi görünce teselli etmek için bana şunları söyledi: "Sakin ol ya Ebû Bekir! Allah bu dine yardım edip kemale erdireceğine hükmetmiştir." Bu konuşmalardan sonra, Ebu Bekir'in (r.a.) görüşüne döndüler ve dinden dönen Araplara karşı savaşmaya karar verdiler. Savaş, sahâbîlerin (r.anhum) lehine sonuçlandı. Onların sayıları az, müşriklerin çok olmasına rağmen müşrikleri mağlup ettiler. Bizim bunları burada anlatmamızın nedeni sahâbenin (r.anhum), Allah Resûlü'nün (s.a.) verdiği haberleri ne kadar güzel anladıklarını ve onlara ne derece güvendiklerini öğrenmen içindir.

[Fars ve Rûm Ülkelerinin Fethi]

[862] Ebu Bekir (r.a.), Arapları bertaraf ettikten sonra Allah Resûlü'nün (s.a.) ashâbını Fars ve Rûm üzerine gönderdi: "Allah, size fethi, dininizi bütün dinlere galip getirmeyi ve sizden öncekileri halife kıldığı gibi sizleri de yeryüzüne halife kılmayı va'detti. Allah, dinini mutlaka tamamlayıp peygamberini doğrulayacaktır. Benim en fazla korktuğum şey, Allah'ın bizde göreceği bir ciddiyetsizlik nedeniyle bu şerefi bizden alıp başkasına vermesidir.

وقال الله: ﴿هُوَ الَّذِي أرسل رَسُولَهُ بِالْهُدى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ «التوبة ٣٣». والله لينجزنّ الله لنا ما وعدنا في كتابه، وليظهرنّ ديننا على جميع الأديان، وليمكننّ لنا في الأرض كما وعدنا في كتابه، وهو اليقين الذي لا خلف له.

[٨٦٠] وقد كانت ردة العرب بعد وفاته عليه السلام بألوان الردة: منهم من ادّعى النبوة، ومنهم من كانت ردته بتعطيل الشريعة كلها، ومنهم من كانت ردته بمنع الزكاة على أن يقيم الصلاة ويجاهد مع المسلمين، فإن لم يقبل منهم ذلك صاروا مع العدو على المسلمين، وأغاروا على المدينة، وزحفوا حتى شارفوا المدينة، وخافهم المسلمون، فسألوا أبا بكر أن يقبل ذلك منهم مدة إلى أن ينكشف ما بالمسلمين، فأبى، فقيل له ما نراك تنحاش لما قد بلغ من الناس ولما يتوقع من إغارة العدو.

[٨٦١] فقال أبو بكر ما دخلني إشفاق من شرّ ولا دخلني في الدين وحشة إلى أحد منذ ليلة الغار، فإن رسول الله حين رأى إشفاقي عليه وعلى الدين قال: هون عليك أبا بكر، فإن الله قد قضى لهذا الأمر بالنصر والتمام. فقبلوا منه ورجعوا إلى قوله، وقاتلوا العرب كلها فغلبوهم وقهروهم مع قلة المسلمين وكثرتهم، لتعلم معرفتهم بما أخبرهم به رسول الله صلّى الله عليه وسلم من الظهور وثقتهم بذلك.

[٨٦٢] فلما فرغ أبو بكر من العرب أرسل إلى أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم على فارس والروم أن الله قد وعدكم الفتح، وأن يظهر دينه على كل دين، وأن يستخلفكم في الأرض كما استخلف الذين من قبلكم، والله متم أمره، ومصدق رسوله، ولكن أخوف ما أخاف علينا أن يصرف الله ذلك إلى غيرنا لتقصير يكون منّا،

Bu nedenle siz acele ediniz ve sevabına nail olmak için ciddi çalışınız." Sonra Ebu Bekir (r.a.) sözlerine şöyle devam etti: "Gideceğiniz yer Harase, yani Horasan'dır. Allah Resûlü'nün, oradan bahsettiğini ve sizin orayı fethedeceğinizi haber verdiğini işittik. Allah Resûlü Horasan'ı Farsların en uzak, en geniş, en çok savaşçı barındıran ve en güçlü memleketleri olduğunu söylerdi."

[863] Numan b. Mukrın (r.a.), beraberindeki heyetle, Ömer b. Hattab'ın (r.a.) mektubunu Fars hükümdarı Yezdicerd b. Şehriyâr'a götürdü. Ömer bin Hattab (r.a.), mektubunda onu İslâm'a girmeye, cizye ödemeye veya savaşmaya davet ediyordu. Yezdicerd, onlara şöyle dedi: "Ben, sizden daha az akıllı ve daha isyankâr bir millet görmedim." Ardından kendilerine, Arapların zilletleri ile kötü hallerini uzun uzun anlattı. Sonra şöyle dedi: "Siz bu halinizle, dünyanın en güçlü hükümdarı olup yeryüzünün bütün hükümdarları kendisine boyun eğen Fars hükümdarına nasıl cizye ödemeyi teklif edersiniz? Ey köpek sürüleri! Siz elçi olmasaydınız hepinizi kılıçtan geçirirdim. Ben sizi Rüstem'e -yani ordu komutanına- göndereyim ki hem sizi hem de komutanınızı -yani, o sırada kralı aramak üzere Uzeybe'ye gitmiş olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı- diri diri toprağa gömsün, sizi Kadisiye hendeklerine gömsün. Ardından kökünüzü kazıyacak bir orduyu memleketinize göndereceğim ve Sâbûr'un size yaptığının kat kat fazlasını yapacağım." Sonra Yezdicerd, şaşkın şaşkın müslüman elçilerin zayıf vücutlarına, silâhlarının ve elbiselerinin eskiliğine bakmaya başladı.

[864] Bunun üzerine elçiler ona şunları söylediler: "Ey hükümdar! Sayımızın azlığı ile hükümdarların başımıza getirdikleri hakkında söylediklerinizi dinledik. Ancak Allah (c.c.) içimizden bir adam gönderdi. O, bizi Allah'a davet ediyor." Elçiler, ona İslâm'ı, Allah Resûlü'nün (s.a.) yalnızlığını, fakirliğini, bize [Araplara] ve diğer milletlere galip geleceğini söylediğini anlattıktan sonra sözlerine şöyle devam ettiler: "Dolayısıyla biz de onun sözlerine hayret etmiştik. Onu cehâletle suçladık, reddettik ve yalanladık. Ancak fazla zaman geçmeden, sözleri gerçekleşiyor ve söylediği hiçbir şeyin aksi olmuyordu. O, sahip olduğunuz toprakların, elinizde bulunan malların ve oturduğunuz sarayların elimize geçeceğini va'detmişti.

فجدّوا وبادروا لتحوزوا ثوابها. ثم قال لهم: إن بلادهم خرسة يعني خراسان، فقد سمعنا رسول الله صلّى الله عليه وسلم يذكرها ويخبر أنكم ستفتحونها. فذكرها وهي أقصى ممالك فارس وأوسعها بلادا وأكثرها رجالا وأشدها بأسا.

[٨٦٣] ولما صار النعمان بن مقرن مع النفر الذين معه من المسلمين إلى يزدجرد ابن شهريار ملك فارس برسالة عمر بن الخطاب يدعونه إلى الإسلام أو أداء الجزية أو القتال، فقال لهم يزدجرد: لا أعرف أمة أقل ولا أشقى منكم. ثم ذكر من ذلّة العرب وسوء حالها ما يطول، ثم قال: تقولون لفارس، وملكها أعزّ ملوك الأرض، وملوك الأرض كلها تخضع لها: تعطوننا الجزية، يا كلاب، لولا أنكم رسل لقتلتكم، سأتقدم إلى رستم، يعني صاحب جيشه، بأن يدفنكم وأميركم، يعني سعد بن أبي وقاص، وكان نازلا بالعذيب يريد ملك فارس، بأن يدفنكم في خندق القادسية، ثم أرسل إلى بلادكم فاستأصلكم وأصنع بكم أشد مما صنعه سأبور بكم. وأخذ يتعجب من ضعف أجسامهم ورثاثة سلاحهم وكسوتهم.

[٨٦٤] فقالوا له: إنا قد فهمنا ما ذكرت أيها الملك من القلة واستطالة الملوك علينا ولكن الله بعث فينا رجلا منا يدعونا إلى الله، ووصفوا له الإسلام وحال النبي صلّى الله عليه وسلم ووحدته وفقره، وأنه وعد أن يغلبنا ويغلب الأمم، فعجبنا من قوله، وتلقيناه بالجهل والرد والتكذيب، فلم تزل مواعيده تصدق، فما أخلف في شيء قاله. وقد وعدنا ممالككم وأرضكم وديياركم،

Onun bu sözü yerine gelecektir. Siz de onun dinini kabul ediniz. Çünkü o, her türlü güzelliğin güzel görüldüğü ve her türlü çirkinliğin de çirkin görüldüğü bir dindir. Size, Allah'ın kitabını bırakacağız. Siz de ona göre, çevrenizdekilerle cihad edip zafere ulaşacaksınız. Aksi takdirde sizden kendi elinizle vereceğiniz cizye alacağız. Siz de tebaa olacaksınız. Eğer bizimle savaşırsanız, Allah size karşı bize yardım edecektir."

[865] Bunun üzerine Yezdicerd şunu sordu: "Siz, 'kendi elinle ['an yedin]' derken ne demek istiyorsunuz?" Elçiler, şöyle cevap verdiler: "Kendi elinle ['an yedin], cizyeyi getirmen sana olan bir lütuftur!" Bunun üzerine Yezdicerd daha çok öfkelendi ve şöyle dedi: "Ey köpekler! Kalkıp huzurumdan çıkınız." Elçilerle arasında uzun konuşmalar geçti. Bizim, onları burada anlatmamızın nedeni müslümanların, Allah Resûlü'nün (s.a.) bu va'dine ne kadar çok güvendiklerini belirtmektir.

[866] Rüstem, müslümanların içinde bulunan Sa'd b. Ebî Vakkas'a doğru harekete geçince, öncü birliklerini gönderdi ve onlara şöyle dedi: "Acele edin! Elinize geçen Arapları derhal bana getirin!" Ona müslümanlardan bir adam getirdiler. Rüstem tercümana, "Sor bakalım ona! Onları bizim ülkemize getiren şey nedir?" diye sorunca müslüman, şöyle cevap verdi: "Allah'ın va'dettiği şeyi almaya geldik." Rüstem "O, nedir?" diye sorunca müslüman şöyle cevap verdi: "Canlarınız, mallarınız ve yurtlarınızdır." Bunun üzerine kral Rüstem, şöyle dedi. "Ey köpek! Biz, sanki sizin avucunuzun içine konulmuşuz gibi konuşuyorsun." Arabî, Rüstem'in bu sözüne şöyle karşılık verdi: "Yaptığınız çirkin şeyler zaten sizi elimize düşürmektedir. Sen, insanlara değil kadere karşı çıkıyorsun." Arabî Rüstem'e dedi ki: "Yaptıklarınız sizi bizim avucumuzun içine koydu. Sen insanlığı değiştirecek değilsin. Ama biz kaderi değiştireceğiz." Rüstem ona şöyle dedi: "Ama sen, şimdi öldürüleceksin!" Müslüman, Rüstem'e şunları söyledi: "Ben öldürülürüm ve cennete giderim. Geriye kalan müslümanlar sizi mağlup edeceklerdir."

[867] Rüstem Kadisiye'ye varınca, Sa'd b. Ebî Vakkas'a "Senden bana, benden de sana haber ulaştıracak kimseler gönder." diye elçi gönderdi. Sa'd Rüstem'e bir adam gönderdi. Rüstem, elçiyi kabul ettikten sonra tahtına oturdu. Atlı, filli, güçlü ve kuvvetli 120 bin kişiden oluşan ordusu da etrafını kuşattı.

ولن يخلف قوله. فأجيبوا إلى دينه فإنه دين يحسن فيه الحسن ويقبح فيه القبيح، نخلف فيكم كتاب الله فتجاهدون من يليكم فتفوزون، وإلا فالجزية نقبلها منكم عن يد وأنتم صاغرون، فإنكم إن تقاتلوا ينصرنا الله عليكم.

[٨٦٥] فقال: ما تريدون بقولكم عن يد؟ قالوا عن يد منّا عليك في قبولها منك، فازداد غيظه وقال: قوموا يا كلاب عني، وجرى لهم معه ما يطول، وإنما أردنا ذكر ثقتهم بهذا الوعد.

[٨٦٦] ولما سار رستم بجيوشه إلى سعد بن أبي وقاص وهو في المسلمين، أرسل رستم طلائعه وقال لهم: بادروا، ومن وقع بأيديكم من العرب فأسرعوا به إليّ. فجاؤا برجل من المسلمين، فقال رستم للترجمان: قل له ما جاء بكم إلى بلادنا؟ فقال المسلم: لنأخذ موعود الله، فقال رستم: وما هو؟ قال المسلم: أنفسكم وأموالكم وديياركم، فقال رستم الملك له: يا كلاب، كانا قد وضعنا في أيديكم، فقال له العربي: أعمالكم وضعتكم في أيدينا، أنك لست تحاول البشر وإنما نحاول القدر، فقال له رستم: أما أنت فتقتل الساعة، فقال له المسلم: أنا أقتل فأصير إلى الجنة، ومن بقي من المسلمين يظهر عليكم.

[٨٦٧] ولما نزل الملك رستم القادسية، أرسل إلى سعد أن أرسل إليّ من يبلغني عنك ويبلغك عني، فأرسل إليه رجلا واحدا، فجلس له على سريره، واحدق به جنوده وهو في عشرين ومائة ألف في خيول وفيلة وشدة وبأس.

Rüstem, müslümana şunu sordu: "Bana doğru söyle. Niçin geldiniz, ne istiyorsunuz?" Rüstem, ordusunu görünce müslümanların korkacaklarını zannetti. Müslüman, Rüstem'e dedi ki: "Sen beni duymuyorsun! Ya sen aşağıya inip yanıma gel, ya da ben senin yanına yukarı çıkayım!" Tek başına bir adamın bu durumu Rüstem'i dehşete düşürdü. Müslüman, Rüstem'in yanına varınca, ona İslâm'ı anlattı ve onu İslâm'a davet etti. Rüstem, ona şöyle dedi: "Siz Arapların Farslılar karşısındaki durumu, bir bağı olan adamın durumuna benzer. Bağ sahibi bir gün, bağının kapısını açık bırakıp tilkilerin bağa girmelerini görmezlikten geldi. Tilkiler, bağın sahipsiz kaldığını görünce bağa daldılar. Bağın sahibi, bütün tilkilerin bağa girdiklerini anladıktan sonra geçit yollarını kapattı. Ardından da onları tek tek yakalayıp kesti. İşte sizin bize karşı durumunuz böyle olacaktır." Bunun dışında Rüstem, daha önce Arapları mağlup edip hükümleri altına alan Fars emîrlerini hatırlattıktan sonra elçiye şunları söyledi: "Ey bedbahtlar! Şu develerinizi getiriniz de, onlara hurma ve buğday yükleyelim. Ayrıca sizi giydirelim, yoksa çıplak olarak döneceksiniz. Bu sizin için daha hayırlı olur. Siz krallara, özellikle de Fars kralına mukavemet edecek güçte değilsiniz." Müslüman, Rüstem'e, ashâbının Resûlullah (s.a.) hakkındaki sözlerine benzer şeyi söyledi, onun başlangıçtaki durumunu ve va'dettiği şeyleri anlattı ve geriye döndü.

[868] Sonra Rüstem, bir kez daha Sad bin Vakkas'tan (r.a.) elçi istedi. Sad bin Ebi Vakkas (r.a.) Rüstem'e, üstü başı perişan, elbise ve silâhları eski tek bir kişiyi gönderdi. Rüstem, önceki elçiye sorduğu gibi bu elçiye de Fars diyarlarına geliş sebeplerini sordu. Bu elçi de Rüstem'e, önceki arkadaşlarının anlattıklarını anlattı ve onların söylediklerini söyledi. Rüstem, ona İslâm'ı sordu. Elçi ona, -tercüman vasıtasıyla- İslâm'ın esaslarını ve hudûdunu (ceza kanunlarını) anlattı. Bunun üzerine Rüstem, etrafında bulunan krallara, komutanlara, vezirlere ve okçulara dönüp şöyle dedi: "Onun anlattığı şu dinin güzelliğini görüyor musunuz? Onlara baksanıza, sayıları farklı olmasına rağmen nasıl da bir ağızdan konuşuyorlar?" Adamları Rüstem'e şunları söylediler: "Ey Kral! Bunların dinlerinin güzel görmen hususunda seni Allah'ın merhametine havale ediyoruz.

فقال رستم للمسلم: قل لي ما جئتم تطلبون- وظن رستم أن المسلمين سيرهبون لما يرون من جنوده- فقال له المسلم: أنك لا تسمع مني أو تنزل إليّ أو أصعد إليك، فهاله ذلك منه وهو رجل واحد، فلما صار معه وصف له الإسلام ورغبه فيه، فقال له رستم: مثلكم معشر العرب مع فارس مثل رجل كان له كرم فدخلته الثعالب فتغافل عنها فطمعت فيه، فسدّ عليها المثاغب ثم قتلها عن آخرها، وكذا يكون أمركم معنا، وذكر من كان يولونه على العرب وغلبتهم لهم، ثم قال: هاتوا يا أشقياء جمالكم هذه نوقرها لكم تمرا وبرّا ونكسوكم فإنكم عراة وترجعون، فهو خير لكم، فإنه لا طاقة لكم بالملوك، وخاصة ملك فارس. فقال له المسلم مثل قول أصحابه من حال رسول الله صلّى الله عليه وسلم وكيف كان ابتداؤها وما وعد به، فانصرف.

[٨٦٨] ثم عاود رستم سعدا فيمن يرسله إليه، فأرسل إليه رجلا واحدا، وكان رث الهيئة واللبسة والسلاح، فسأله رستم عما جئتم له، فوصف له مثل ما وصف أصحابه، وقال مثل ما قالوا، فسأله رستم عن الإسلام، فوصف أصوله وحدوده والترجمان يترجم عنه فأقبل رستم على من حوله من الملوك والقواد والوزراء والأساورة، فقال: ألا ترون إلى حسن ما يصف من هذا الدين، وإلى هؤلاء كيف لا يختلف قولهم مع كثرتهم، فقالوا له: نعيذك بالله أيها الملك أن تستحسن دين هؤلاء،

Sen onların çıplak vücutlarını, yırtık elbiselerini, çürük silâhlarını ve üzerlerinde bulunan kirleri görmez misin?" Rüstem de onlara şu karşılığı verdi: "Siz elbiseler, yiyecekler ve içeceklere önem veren bir milletsiniz. Onlar ise asalete önem verirler. Siz onların akıllarını, basîretlerini ve sabırlarını görmez misiniz?" Rüstem ile müslüman elçiler arasında geçen konuşmalar, büyük kral Yezdicerd ile Hz. Ömer'in (r.a.) elçileri arasında geçen konuşmalardan daha uzundur. Bunların tamamını anlatmak uzun sürer.

[869] Müslümanlar, sayıları çok olduğu halde Allah Resûlü'nün (s.a.) va'dlerini anlatıyorlardı ve sözlerinde hiçbir tutarsızlık yoktu. Krallar, müslümanları buna benzer şekilde çok imtihan ettiler ve baktılar: Onların [onun hakkında] söylediklerinde bir çelişki var mı? Aradan geçen bu uzun zamanla birlikte acaba bazıları, arkadaşlarının [Resûlullah'ın] bir hatasını veya yanlışını açıklıyorlar mı? Hemen kurtulmak isteyerek dünya malına rağbet meyilleri var mı? Görmüş oldukları cephane ve kalabalık, işitmiş oldukları tehdit onları korkutuyor mu? Fakat onlarda bunlardan hiçbirini göremediler. Onları mutlu eden, Allah'ın dinleri konusunda kendilerine vermiş olduğu basîret idi.

[870] Nitekim Süleyman (a.s.) şöyle demişti: "*Allah'ın bana verdiği, size verdiği şeylerden daha hayırlıdır."* (Neml, 27/36).

[871] Emîru'l-mü'minîn Hz. Ömer Sa'd'a şunları yazdı: "Sen Arapların içinde sefere çıktın ve Fars diyarlarına indin. Daha ne bekliyorsun? Onlara hadlerini bildir!" Sa'd, Hz. Ömer'e Farslıların sayısını, güç ve kuvvetini, cephane ve teçhizatını, kendisiyle beraber olanların zayıflığını, sayılarının azlığını ve silâhlarının eskiliğini bildiren bir mektup yazdı.

[872] Bunun üzerine Hz. Ömer şu mektubu yazdı: "Bu bize va'd edilendir. Nitekim Allah da şöyle buyurmaktadır: "*Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Ya onlarla savaşırsınız ya da teslim olurlar."* (Fetih, 48/16). Ey Sa'd, Allah'a şükret! Sen, bunu kulaklarınla işittin, gözlerinle gördün ve elinle ona dokundun."

[873] Müslümanların Humus, Şam, Antakya, Mısır ve diğer şehirlerde Rum krallarına karşı benzer mücadeleleri oldu. Bu mücadeleler esnasında elçiler Rumlara hep şunu söylediler: "Peygamberimiz bize, dinimizin bütün dinlere galip olacağını va'd etti. O, birçok konuda bize haberler verdi, bizi uyardı ve bize müjde verdi. O, bizi hiçbir hususta yanıltmadı.

أما ترى عريهم ووسخهم ورثاثة سلاحهم ولباسهم، فقال لهم رستم: أنتم قوم عنيتم بالملابس والمأكل والمشارب. وهم عنوا بالأحساب، انظروا إلى عقولهم وبصائرهم وصبرهم. وجرى له معهم أكثر مما جرى لهم مع الملك الكبير يزدجرد مما يطول شرحه.

[٨٦٩] وهم يذكرون هذا الوعد مع كثرتهم، ولا يختلف قولهم، وكانت الملوك تمتحنهم بمثل هذا لينظروا هل يختلف قولهم، وهل هناك زلة أو هفوة لصاحبهم فتظهر من بعضهم على طول المدة، أو تميل بهم الرغبة إلى عاجل الدنيا مع تعجل السلامة، وهل يهو لهم ما يرون من العتاد والعدة وما يسمعونه من التهديد بالقتل، فما وجدوا عندهم شيئا من ذلك، وكانت قرة أعينهم بما آتاهم الله من البصيرة في دينهم.

[٨٧٠] كما قد قال سليمان عليه السلام: ﴿فَما آتانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتاكُمْ﴾ «النمل ٣٦».

[٨٧١] ولقد كتب أمير المؤمنين عمر إلى سعد: سرت في العرب ونزلت على الفرس، ما تنتظر؟ ناجز القوم. فكتب إليه سعد يذكر له عدد فارس وبأسها وشدتها وعتادها وعدتها، وضعف من معه وقلتهم ورثاثة سلاحهم.

[٨٧٢] فكتب إليه عمر: بهذا وعدنا، قال الله: ﴿سَتُدْعَوْنَ إلى قَوْمٍ أولي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقاتِلُونَهُمْ أو يُسْلِمُونَ﴾ «الفتح ١٦» فاشكر الله يا سعد أن سمعته بأذنك، ورأيته بعينك، وباشرته بيدك.

[٨٧٣] وكم كان للمسلمين مثل ذلك مع ملوك الروم بحمص ودمشق وأنطاكية ومصر وغيرها، وما كانت الرسل تقوله لهم عند المجادلة أن نبينا قد وعدنا بظهور دينه على الأديان، وأنه قد أخبرنا وأنذرنا وبشرنا بأمور كثيرة فما أخلفنا في شيء قط،

Müslümanlarla Rum hükümdarları arasında geçen konuşmaların tamamını anlatmak uzun sürer. O konuşmaların tamamı ilgili yerlerde bulunmaktadır. Bizim bu görüşü nakletmemizin sebebi şudur: Bu âyetlerin/mu'cizelerin gerçekleştiğini görüp hayrete düşen kimseler, buna bir gerekçe bulmadılar ve bunların doğruluğu karşısında "Bu va'dler işin başında gerçekleşmedi." demeye başladılar. Halbuki böyle bir söz, va'dleri gerçekleşmeyen ve yalanı peş peşe ortaya çıkan kimse hakkında söylenebilir. Fakat Kur'ân'da bulunan şeyleri ve buna benzer haberleri otuz sene süresince bildirip bunlardan hiçbirinin aksi gerçekleşmeyen bir kimse hakkında böyle bir söz nasıl söylenebilir? Bir sözü vefatından bir saat önce söylemiş bile olsaydı, bu onun nübüvvetine âyet ve delâlet olmaktan çıkmazdı. Çünkü o, âdete muhâlif [olağanüstü] bir şeydir. Zira Resûlullah (s.a.), beytü'l-mâller, sürülerle dolu ağıllar ve silâh depoları bırakmadı. Bilakis o fakir olarak vefat etti. Hastalandığında yanında yedi dînâr vardı. Şöyle dedi: "Muhammed, bu paralar yanında olduğu hâlde Rabbine kavuşursa O'na ne der?" Sonra o dînârları dağıttı ve tasadduk etti.

[874] Bilindiği üzere Allah Resûlü, kendisini, eşlerini, ailesini ve çocuklarını dünya malına karşı korumuştu. O, ashâbına sadece basîretler bıraktı. Ne var ki ondan sonra Mekke ve Medine'deki iki mescid müslümanın dışındaki Araplar irtidad etti. Bunun üzerine ashâbı idareyi ellerine aldılar ve yanlarında takvâ ve basîretlerden başka bir şey yoktu. Buna benzer sözleri, ancak Farslıların ve Rûmların köklü geçmişini, kuvvetlerinin büyüklüğünü, kararlılıklarını, disiplinli oluşlarını, refah içinde olduklarını, askerlerinin çokluğunu, krallarının tecrübeli olduklarını ve hâkimiyetlerini ellerinden bırakmayacaklarını, buna karşın Resûlullah'ın (s.a.) durumunu, sîretini ve geriye bıraktığı şeyi ve Arapların, Fars, Rûm, Hind kralları ve başka krallar karşısındaki durumunun nasıl olduğunu bilmeyen kimseler söyleyebilir. Bunun açıklaması uzun sürer. Dolayısıyla Araplar takvâ sayesinde galip geldiler ve İslâm sayesinde yüceldiler. Halbuki Farslılar, hoşlanmadıkları işler konusunda Arap yarımadasında bir adamla veya basit bir grupla hükümlerini infaz ediyorlardı. Rûmlar da işlerini aynı şekilde görüyordu.

وما جرى لهم معهم يطول شرحه، وهو مذكور في مواضعه، وإنما ذكرنا هذا القول لأن من قطعته هذه الآيات فتحيرّ فلم يجد متعلقا فأخذ يقول فيها عند صحتها: هذه المواعيد لم تكن في أول الأمر، وإنما يقال هذا فيمن أخلف مواعيده وظهر كذبه في شيء بعد شيء، فأما من مكث ثلاثين سنة يخبر بما في هذا القرآن، ثم ينحو مثله من الأخبار، فلم يخلف في شيء منه، كيف يقال فيه مثل هذا، ولو كان قد قال هذا القول قبل موته بساعة لما خرج من أن يكون آية ودلالة على نبوته وأنه شيء قد انتقضت العادة به، فإنه صلّى الله عليه وسلم ما خلف بيوت الأموال ولا مروج الكراع ولا خزائن السلاح، بل مات فقيرا، ومرض وعنده سبعة دنانير، فقال: ما كان يقول محمد لربه لو لقيه وهذه عنده، فقسمها وتصدق بها.

[٨٧٤] وقد حمى نفسه ونساءه وأهله وولده عن الدنيا كما هو معروف، وما خلف في أصحابه وعليهم إلا البصائر فقط، وقد ارتدت العرب بعده إلا أهل مسجدين: مكة والمدينة، فنهض أصحابه بالأمر وليس معهم إلا التقوى والبصائر، وإنما يقول مثل هذا من لا يعرف الفرس والروم وقديمها وشدة بأسها وحزمها وضبطها ويسرها وكثرة جنودها وتقادم الملك فيها وضنّها بملكها. وحال رسول الله صلّى الله عليه وسلم وسيرته وما خلفه، وكيف كانت حال العرب في المهانة والضعف والقلة عند ملوك الفرس والروم والهند وغيرهم، وشرح ذلك يطول. فما غلبت العرب إلا بالتقوى ولا عزت إلا بالإسلام. ولقد كانت الفرس تنفذ إلى جزيرة العرب فيما يكرهونه بالرجل الواحد وبالنفر اليسير. وكذا الروم فينفذ أمرهم.

[875] Bu nedenle Kisrâ Ebruviz, Peygamber'in (s.a.) mektubunu yırttı ve onu, yakalayıp huzuruna çıkarmak için sadece iki kişiyi görevlendirdi. Farslılar savaşlarda da, çok sayıdaki Arap askerinin karşısına az sayıda kişi çıkarırlardı. Bunun için Acemler ve Araplar, Zû Kâr gününde Kisrâ'nın gönderdiği seriyyenin Nu'man b. el-Munzir karşısında hezimete uğradığını görünce şaşırıp kaldılar. Bundan dolayı Allah Resûlü (s.a.) şöyle dedi: "Bugün, Arapların Acemlerden intikam aldıkları ilk gündür. Onlar, benimle zafere ulaştılar."

[876] Sonra durum tersine döndü ve Allah Resûlü'nün (s.a.) ashabından az bir grup büyük düşman topluluklarıyla karşılınca onlara galip geliyorlardı. Hatta tek bir adam bile, düşman beldelerinden birine girer ve silâhları, teçhizatları ve askerleri ile birlikte o beldeyi teslim alırdı. Allah Resûlü'nün (s.a.) ashabından Ebû Ümâme el-Bahilî (r.a.), Emevîler döneminde bayrakları ve süslemeleri görünce kendilerine şunları söyledi: "Allah belânızı versin! Ne oluyor size? Vallahi, sizin elinizdeki bu mülkü kılıçlarının kını bile olmayan adamlar aldılar. Vallahi, onların kalkanları develerinin derisinden başka bir şey değildi."

[877] Emîru'l-mü'minîn Hz. Ömer, sahâbeye hitap ettiği zaman genellikle kendilerine, Arapların içinde bulundukları azlığı, zilleti, fakirliği, bedbahtlığı, hayatın zorluğunu, diğer milletlerden gördükleri baskı ve zulümleri, sonra Allah Resûlü (s.a.) sayesinde durumlarının hangi dereceye ulaştığını hatırlatıyor ve şunları söylüyordu: "Bunları size söylüyorum. Çünkü Allah'ın Mûsâ'ya "*Ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat!"* (İbrahim, 14/5) dediğini işittim." Hz. Ömer, onlara Allah'a itaate sarılmalarını emrediyordu. İşte onlar bundan dolayı diğer milletlere galip geldiler, kralları yendiler; sonunda mülkleri yeryüzündeki bütün mülklerin en kudretlisi, dinleri diğerlerinin en üstünü, en heybetlisi ve en değerlisi oldu. Onlar, Allah'a itaate sarıldıkları sürece üstün ve galip geldiler.

[878] Fars ve Rum kralları, kuvvetli, hazırlıklı, şiddetli ve güçlü ordularının, sayıları az, kendileri zayıf, teçhizatları ve silâhları eksik olan müslümanlar karşısında hezimete uğramalarına hayret ettiler. Nitekim kral Rüstem, Kadisiye'de Sa'd b. Ebî, Vakkâs (r.a.) kuvvetleriyle savaşmak için tepeyi aşınca, "Bu köpeklerin ordusu nerede?" dedi. Kendisine şöyle cevap verildi:

[٨٧٥] ولهذا مزق كسرى أبرويز كتاب النبيّ صلّى الله عليه وسلم ووجّه باثنين في أشخاصه إليه. فأما عند الحرب فما كانوا ينفذون إلى الجمع الكبير من العرب إلا بالنفر اليسير، ولقد عجبت العجم والعرب من انكسار السريّة الذين أنفذهم كسرى بسبب النعمان بن المنذر يوم ذي قار، حتى قال النبي صلّى الله عليه وسلم «هذا أول يوم انتصفت فيه العرب من العجم، وبي نصروا».

[٨٧٦] ثم عاد الأمر إلى خلاف ذلك، فكان النفر من أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم يلقون الجمع الكثير فينصرون عليهم، حتى كان الرجل وحده يسير إلى بلد من بلدانهم فيأخذه مع رثاثة سلاحهم وقلة عتادهم وعدتهم، ولقد قال أبو إمامة الباهلي صاحب رسول الله صلّى الله عليه وسلم في زمن بني أمية وقد رأى لهم رايات وتهويلات: ما تصنعون بهذا ثكلتكم أمهاتكم؟ والله لقد أخذ هذا الملك الذي في أيديكم رجال ما كان لسيوفهم قباع، والله ما كانت مجانهم إلا برادع جمالهم.

[٨٧٧] وكان عمر أمير المؤمنين كثيرا [ما] يقوم في الصحابة خطيبا، فيذكر لهم ما كانت فيه العرب من القلة والذلة والفقر والشقاء وشدة العيش واستطالة الأمم عليها، ثم إلى أي شيء آل أمرها إليه برسول الله صلّى الله عليه وسلم، ويقول: إنما أقول هذا لكم لأني سمعت الله يقول لموسى: ﴿وَذَكِّرْهُمْ بِأيام اللَّهِ﴾ «إبراهيم ٥»، ويأمرهم بلزوم طاعة الله، فبها غلبوا الأمم وقهروا الملوك، حتى صار ملكهم أعز من كل ملك في الأرض، ودينهم أظهر الأديان وأهيبها وأجلها، وأنهم ما لزموا ذلك لا يزالون ظاهرين قاهرين.

[٨٧٨] وكانت ملوك الفرس والروم تعجب من انهزام عساكرها الخشنة المعدة القوية الشديدة من بين أيدي المسلمين، مع قلتهم وضعفهم وقلة آلتهم وسلاحهم، حتى لقد قال رستم الملك لما عبر العتيق لحرب سعد بالقادسية: أين عسكر هؤلاء الكلاب، فقيل له:

"Bakışlarını şu tarafa çevirirsen, onu görürsün." Rüstem, gözlerini o tarafa çevirince şunları söyledi: "Ben orada bir karartı görüyorum. Ordu, karartının neresinde?" Rüstem'in bu sorusuna da şu cevap verildi: "İşte o karartı onların ordusu!" Rüstem, verilen cevaba hayret ettiği için tekrar sordu: "Hepsi bu kadar mı?" Adamları dediler ki: "Evet, tamamı o kadar!" Bunun üzerine Rüstem şunları söyledi: "Onlara anlaşma (sulh) teklif ettik kabul etmediler. Askerleri bu kadarcık ise onlarla savaşmayınız. Bu köpekleri diri diri toprağa gömün ki kökleri kurusun." Fakat savaş başlayınca, gizlendikleri deve derilerini üzerlerinden çıkardılar ve sancaklarını amâ olan Abdullah İbn Ümmü Mektûm'ün (r.a.) eline verip onu öne geçirdiler.

[879] Bu durum Rüstem'e komik geldi ve onlara karşı ümidi daha da kuvvetlendi. Ama onların savaştaki sabırlarını görünce şaşkınlığa uğradı ve casuslarına şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! Bunlar nasıl insanlardır? Onlar, içinde bulundukları kötü durumdan bıkmazlar mı? Bu insanlar hiç istirahat etmiyorlar mı? Yoksa onlar yemek de mi yemiyorlar?" Rüstem'e şöyle cevap verildi: "Onlar, uykudan kalktıktan sonra ilk işleri yemek yemektir." Rüstem, "Onlar, ne yiyorlar?" diye sorunca kendisine, "Her birinin elinde bir ağaç parçası var, onu yiyorlar." şeklinde cevap verildi. Casuslar, ağaç parçasıyla misvakı kastediyorlardı. Çünkü casuslar, onların uykudan kalktıkları zaman ağızlarını misvakladıklarını görüyorlar ve yemeklerinin misvak olduğunu zannediyorlardı. Zira Farslılar ve Rumlar, misvakı bilmiyorlardı.

[880] Rumların hezimeti Antakya'da bulunan kral Heraklius'a haber verilince, bu hezimeti çok yadırgadı. Ona göre müslümanların hezimete uğraması gerekiyordu. Ardından Medine'ye doğru yürüyüşe geçip müslümanların kökünü kazıyacaktı. Ardından askerlerine dönüp şunları söyledi: "Size yazıklar olsun! Söyleyin bana. Savaştığınız insanlar da sizin gibi beşer cinsinden değiller mi?" Askerleri, "Evet" deyince Heraklius tekrar sordu: "Peki, sayı bakımından siz mi daha çoksunuz, onlar mı?" Askerleri, "Bizim sayımız her cephede onlarınkinden kat kat fazladır." dediler. Heraklius, "O zaman size ne oluyor ki onlarla her karşılaştığınızda hep siz hezimete uğruyorsunuz?"

أشخص بصرك إلى هذه الجهة تره، فقال لما أشخص بصره: قال: أرى سوادا فأين هو من السواد، فقيل له: هو السواد، فعجب وقال: وهذا هو كله، قالوا: نعم، قال: وقد بذلنا لهم الصلح فما أجابوا وهذا قدر عسكرهم، لا تقتلوهم وادفنوا هؤلاء الكلاب أحياء، استقلالا لهم. فلما قامت الحرب نزعوا برادع جمالهم يستخفون بها، وقدموا ابن ام مكتوم وهو أعمى ومعه رايتهم.

[٨٧٩] فصاروا عنده كالضحكة، والطمع فيهم أشد، واحتقاره لهم أكثر. فلما رأى صبرهم تحير، حتى قال لجواسيسه: يا ويلكم، أيّ ناس هؤلاء، أما يملّون ما هم فيه، أما يطلبون الراحة، أما يشغلهم أكل. قيل: أنهم إذا قاموا من منامهم ابتدأوا بأكلهم، قال: وما يأكلون، قيل له: مع كل واحد منهم خشبة يأكلها، يعني بذلك السّواك، لأن الجاسوس كان يراهم يستاكون عند القيام من النوم فظن أن ذلك طعامهم، لأن الفرس والروم لا تعرف السّواك.

[٨٨٠] ولما قدمت منهزمة الروم على هرقل وهو بأنطاكية استعظم انهزامهم، وكان عنده أن المسلمين هم الذين ينهزمون، وأنه يصير إلى المدنية فيستأصلهم، فقال لهم: أخبروني ويلكم عن هؤلاء القوم الذين تقاتلونهم، أليسوا بشرا مثلكم، قالوا: بلى، قال: فأنتم أكثر أم هم، قالوا: بل نحن أكثر منهم أضعافا في كل موطن، قال: فما لكم تنهزمون كلما لقيتموهم،

Askerlerin içinde bulunan yaşlı bir adam Heraklius'un bu sorusuna şöyle cevap verdi: "Çünkü onlar geceleyin kâimdirler [namaz kılarlar], gündüz sâimdirler [oruç tutarlar], ahde [verdikleri söze] vefâ gösterirler, iyiliği emrederler, kötülükten nehyederler ve insaflı davranırlar. Biz ise zina ederiz, haram işleriz, ahde vefâ göstermeyiz, öfkeleniriz, zulmederiz, Allah'ın razı olmadığı şeyleri emredip razı olduğu şeylerden nehyederiz ve yeryüzünde fesat çıkarırız." Heraklius, "Sen bana doğrusunu söyledin." dedi.

[881] Benû Tağlib, Tennûh, Behrâ[154], Ğassân ve başka kabileler arasındaki hıristiyan Araplar müslümanlara karşı Rumlara ve Farslılara yardım ediyorlardı.

[882] Bu kabileler Arap oldukları için müslümanlar arasına rahat girip çıkıyorlardı. Hatta müslümanlar onları kendilerinden zannediyordu. Bu yüzden müslümanlarla ilgili haberleri Rumlara götürüyorlardı. Onların askerleri, Şurahbil b. Hasene, Mu'âz b. Cebel, Hâlid b. Velîd ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh -ki o emîru'l-umerâ [başkomutan] idi- gibi emîrler ve reisler hakkında bilgiler veriyorlardı. Ancak İslâm ordusundaki emîr ve komutanlar normal askerlerden farklı değillerdi. Çünkü atlarına binerler ve ordularına hizmet ederlerdi. Müslüman ordusunda bulunan Hâşimoğulları -ki onlar Peygamberlerinin ehl-i beyti idiler- Hz. Ebû Bekir'in kabilesi, Hz. Ömer'in oğlu -zayıf ve güçsüz insanlar gibi- orduda bulunuyorlar ve onların diğer askerlerden hiç farkları yoktu. Hırsızlık yapanların elleri kesilir, öldürenler öldürülür, iftira edenlere celde cezası uygulanır, yalan söyleyenler, emirlerinin hatta peygamberlerinin oğlu da olsa değeri düşürülüp meclisten uzaklaştırılırdı. Onlar, hukuk ve cezalarda eşit idiler. Dinde takvâ dışında birbirlerine üstünlükleri yoktu. Onlar, gece ibâdet ederlerdi, gündüz at sırtındaydılar. Hıristiyanların onları sevdikleri ve onlara güvendikleri, hatta onları hıristiyan krallardan daha çok sevdikleri anlatılır.

[883] Nitekim Humus ehli, Rum kralları tarafından kendilerine çok eziyet edilince, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın yanlarından ayrılmasına ağladılar. Humus ehline, "Dinde düşmanınız olan bu kimselerin gidişine neden ağlıyorsunuz? Size uygun olan kendi krallarınız ve dindaşlarınızdır."

154 Metinde Belh şeklinde yer alan bu kelimenin aslı Behrâ olmalıdır. Çev.

فقال شيخ منهم: من أجل أنهم يقومون بالليل ويصومون بالنهار، ويوفون بالعهد، ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر، ويتناصفون، ومن أجل أنّا نزني، ونركب الحرام، وننقض العهد، ونغضب ونظلم، ونأمر بما يسخط الله، وننهي عما يرضي الله، ونفسد في الأرض. قال: أنت صدقتني.

[٨٨١] وكانت نصارى العرب بين تغلب وتنوخ وبلخ وغسان وغيرها من القبائل تعين الروم والفرس على المسلمين.

[٨٨٢] وكانوا ينغمسون في المسلمين لأنهم عرب فيظنهم المسلمون منهم، فيرجعون بأخبارهم إلى الروم، فيحدثونهم عن عسكرهم، وعن أمرائهم ورؤسائهم، كشرحبيل بن حسنة، ومعاذ بن جبل، وخالد بن الوليد وأبي عبيدة بن الجراح وهو أمير الأمراء، وأنهم لا يبينون من جندهم بشيء، وأن كل واحد منهم هو الذي يقوم على فرسه ويخدم أهل عسكره، وأن الذين في عسكرهم من بني هاشم وهم أهل بيت نبيّهم ورهط أبي بكر وولد عمر في العسكر كضعفاء الناس، لا يبينون من غيرهم بشيء. وأن من سرق قطعوه، ومن قتل قتلوه، ومن افترى جلدوه، ومن كذب أسقطوه وأبعدوه وإن كان ابن نبيّهم أو ابن أميرهم. وأنهم في الحدود والحقوق سواء، لا يتفاضلون إلا بالتقوى في دينهم. وأنهم رهبان بالليل وفرسان بالنهار. ويحدثونهم بحب النصارى لهم، وتشبثهم بهم، وأنهم أحب إليهم من ملوك النصرانية،

[٨٨٣] وأن أهل حمص بكوا لرحيل أبي عبيدة بن الجراح عندهم لما تكاثرت عليه ملوك الروم، فقيل لأهل حمص: تبكون على هؤلاء وهم أعداؤكم في الدين، والذين يجيئونكم ملوككم وأهل دينكم،

denildiğinde şöyle diyorlardı: "Onlar güvenilir, vefalı, hakkı söyleyen ve hak uğruna çalışan kimselerdir. Biz onlara güvendik: -Siz hiç düşmanına güvenen kimse işittiniz mi?- Kanlarımız bağışlanır, mallarımız muhafaza edilir, yollarımız güvenlidir, ırzlarımız korunur. Bizim dindaşlarımız ise, kızlarımızın bekâretini bozarlar, içkilerimizi içerler, kendileri yemeklerimizi, hayvanları da hayvanlarımızın yemlerini yerler ve bizleri işlerinde çalıştırırlar." İşte bu yüzden müslümanların hâkimiyeti onların çok hoşuna gidiyordu. Farslılar da böyle düşünüyorlardı.

[884] Hz. Ömer onlara hâkim olduğu zaman, onları malları ve dinleri üzerine bıraktı ve onlardan cizye aldı. Onların toprak gelirlerine kafîz[155] ve dirhem şart koştu. Gelirleri hususunda kendi beyanlarını esas aldı. Kendilerine, topraklarına ve vergilerine âmil [vali] olarak Huzeyfe b. el-Yemân, Selmân el-Fârisî, Ammâr b. Yâsir, Osman b. Hanîf ve benzeri kimseleri tayin etti ve bu valilere onlarla ilgili tavsiyelerde bulundu. Farslılar, kendilerinin vali tayin edilmesini şiddetle arzu ettiler ve garantiler verdiler. "Biz, onları daha iyi tanıyoruz." dediler. Fakat Hz. Ömer onları tayin etmedi. Farslılardan, kendi krallarının almış olduğu Nevruz ve Mihrican hakkı, kusûr ve ucûr, stoklama hakkı ve diğer vergiler kaldırıldı. Bu yüzden zenginleşip semirdiler ve böbrek yağı gibi oldular. Onlar, İslâm'ı ve müslümanları sevdiler. Zira onlardan bir kötülük görmediler. Nihayet kendilerinden biri olan Zâzân Ferrûh, Haccâc'a bir mektup yazınca, o da onlar hakkında kendi krallarının yolunu izledi. Bunun üzerine şöyle dediler: "Bizim ile müslümanlar arasına bizden bir adam girinceye kadar biz onlarla hayır içinde yaşayıp gidiyorduk. Şimdi şu sözdeki gibi olduk: "Bir ormana bir balta atılmış. Ağaçlar birbirlerine, 'Aramızda bunun ne işi var?' demişler. Ağaçlardan biri 'Bizden biri ona katılmadığı sürece ondan bize bir kötülük dokunmaz.' demiş."

[885] Fars ve Rum kralları, müslümanların bir değnek ve yamalı kaftanla hâkim olmalarına, tedbir, siyaset, tertîb sahibi ve hazîneleri olan zorbaları ve kadîm krallıkları mağlup etmelerine hayret ediyorlardı. Onlara, Hz. Ömer'e getirilen hazinelerini taksim ettiği ve stoklamadığı haberi geldi. Birisi Hz. Ömer'e, "Ey müminlerin emîri! Bu malların bir kısmını ihtiyaç olduğunda kullanmak üzere saklasanız!" dedi.

155 Yaklaşık 16 kg olan bir ağırlık ölçüsü birimi

فيقولون: هؤلاء أهل الأمانة والوفاء وقول الحق والعمل به، وقد أمناهم: - فهل سمعتم بمن يأمنه عدوه- دماؤنا محقونة، وأموالنا موفورة، وسبلنا آمنة، وأعراضنا مصونة، وأهل ديننا يفتضّون أبكارنا، ويشربون خمورنا، ويأكلون هم ودوابهم أقواتنا وعلف مواشينا، ويسخروننا لمعونتهم. فكان سرورهم بملك المسلمين لهم عظيما، وهكذا كانت رجال الفرس.

[٨٨٤] فإن عمر حين ملكهم أقرّهم على أديانهم وأموالهم، وأخذ الجزية منهم، وفرض على أرضهم القفيز والدرهم، وصدقهم في ادّعائهم، واستعمل عليهم وفي أرضهم وخراجهم حذيفة بن اليمان، وسلمان الفارس، وعمار بن ياسر، وعثمان بن حنيف، وأمثالهم، ووصاهم بهم، وحرص الفرس به أن يستعملهم عليهم وضمنوا التوفير، وقالوا نحن أعلم بهم، فلم يفعل، فسقط عن الفرس رسوم ملوكهم عليهم من حق النوروز والمهرجان والكسور والأجور وحق الخزن وغير ذلك، فأيسروا وسمنوا وصاروا كشحم الكلى، فأحبّوا الإسلام والمسلمين فما رأوا سوأ، إلى أن كتب زاذان فرّوخ- رجل منهم- للحجاج فسار بهم سيرة ملوكهم فقالوا: ما زلنا مع المسلمين بخير حتى دخل بيننا وبينهم رجل منا، فكنا كما يقال: إن فأسا طرح بين شجر فقال بعضهم لبعض: ما لهذه بيننا؟ فقالت شجرة منهن: ما علينا منها بأس ما لم يدخل فيها شيء منّا.

[٨٨٥] وكانت ملوك الفرس والروم يعجبون من سلطان المسلمين وأنه يقوم بدرّة ومرقعة ويغلب الجبابرة وأهل الملك القديم، وأصحاب التدبير والسياسة والترتيب، وأصحاب الكنوز، وأتاهم عن عمر أن كنوزهم تحمل الية فيقسمها ولا يخزنها. وأن قائلا قال له: يا أمير المؤمنين لو ادّخرت من هذا المال ذخرا ليكون إن كان،

Hz. Ömer o kişiye, "Bu, şeytanın senin diline bıraktığı bir sözdür." dedi. "Bu sözün bana asla bir zararı olmadı. Ama benden sonra gelenlere zararı olacaktır. Bir ihtiyaç durumunda kullanmak üzere Allah'ın takvâsı, O'na ve Resûl'üne itaat saklanır." Hz. Ömer, o malı dağıttı ve o adamın sözünü kabul etmedi. Hz. Ömer, valilerini insanlara insaflı davranma, onları koruyup gözetme, hizmet etme, köle ve fakirleri ziyaret etme ve daha birçok hususta sorumlu tutardı.

[886] Rum kralları, Şam ve Mısır'dan çıkarılıp müslümanlardan korunmak için dar geçitlere ve sığınaklara sığındıktan sonra, kendilerinden el çekmesini ve kendilerine yumuşak davranmasını arzu ederek Hz. Ömer'le ilişki kurmaya ve ona elçiler göndermeye başladılar. Bundan dolayı onların elçileri, sınırlarındaki bir grup müslümanla beraber Medine'ye gidip geliyorlardı. Elçiler, Hz. Ömer'i diğer müslümanlardan ayıracak bir saray veya köşk görmüyorlardı. Aksine onlar, müslümanların evlerinin hurma liflerinden yapıldığını ve bir insan boyunda olduğunu görüyorlardı. Hz. Ömer'i genellikle evinde ve mescitte bulamazlardı ve beraberlerindeki müslümanlara, "Müminlerin emîri nerede?" diye sorarlardı. Onlar da, "Az önce buradaydı, nereye gittiğini bilmiyoruz." şeklinde cevap verirlerdi.

[887] Bunun üzerine müslümanlar Rum elçilerle Hz. Ömer'i Medine'de aramaya başlarlar, onu şehrin bir köşesinde müslümanların işiyle meşgul bulurlardı. Bunu gören Rum elçiler, müslümanlara şöyle derlerdi: "Rumları ve Farslıları memleketlerinden çıkaran bu adam mı? Onun bir sarayı bile yok. Tek başına ve yalın ayak dolaşıyor. Bunlar, hiç krallardan korkmazlar mı?"

[888] Müslümanlar da, Rum elçilerinin bu sorusuna şöyle karşılık verirlerdi: "O (korku), müslümanlara bu durumdan daha ağır gelir!"

[889] Elçiler, krallarına döndükten sonra kendilerine bu durumu anlatırlardı. Onlar, hem kendi aralarında hem de filozofları içinde şunu sorarlardı: "Onlar, elinde bir asâ ve yamalı bir kaftanla dolaşarak bu kuvvet ve zafere ulaşan bir sultan gördüler mi veya kendilerine böyle bir bilgi ulaştı mı?" Onlar da şöyle cevap verirlerdi: "Hayır, böyle birini işitmedik ve olduğunu da zannetmiyoruz. Zaten işitseydik bile buna inanmazdık."

فقال له: كلمة ألقاها الشيطان على لسانك، أما إنها لن تضرني ولكنها فتنة لمن بعدي، يدّخر لكون إن كان تقوى الله وطاعته وطاعة رسوله، وقسم المال ولم يقبل منه. وكان يأخذ عماله بإنصاف الناس ورعايتهم وخدمتهم وأن يعودوا العبيد والضعفاء إلى غير ذلك مما يطول.

٥ [٨٨٦] ولما أنكشف ملوك الروم من الشام ومصر، واحتجزوا من المسلمين بالمضايق والدروب، أخذوا في مداراته ومراسلاته، وطمعوا في كفه واستعطافه بالرفق، فكانت رسلهم ترد المدينة مع نفر من المسلمين في ثغورهم، فلا يرون له قصرا ولا منزلا يتميز به من سائر الناس، بل يرون منازلهم كقامة رجل من جريد النخل، وربما لم يجدوه في بيته ولا في مسجده، فيسأل ١٠ المسلمون الذين معهم: أين أمير المؤمنين؟ فيقولون: ها هنا كان آنفا وما ندري أين مضى.

[٨٨٧] فيمشون مع رسل الروم يطلبونه في المدينة فيجدونه وحده في طرف من الأطراف مشغولا بشأن المسلمين، فيقول الروم للمسلمين: هذا الذي أخرج الروم والفرس من ممالكها، لا قصر له ويمشي وحده حافيا، أما يخاف هؤلاء ١٥ الملوك؟

[٨٨٨] فيقول المسلمون لهم: هو أعز على المسلمين من ذلك.

[٨٨٩] فيرجعون إلى ملوكهم بخبره، فيسألون بينهم وفي حكمائهم، هل رأوا وبلغهم أن سلطانا بهذه العزة والغلبة قام بدرّة ومرقّعة، فيقولون: لا، ما سمعنا ولا ظننّا ولولا أنا رأينا ما صدقنا.

[Fars Ülkesini Fetheden Yiğit Müslümanlar!]

[890] Fars kralı Yezdicerd b. Şehriyar'ın ordu komutanı Rüstem, kendisine Nu'mân b. Mukrin ve beraberindekileri nasıl bulduğunu sorunca, Yezdicerd ona şöyle dedi: "Araplar içinde benzerlerinin bulunacaklarını sanmıyorum. Onların akılları, Farsların akıllarından az değildir. Ben onları işlerinde basîretli ve bilgili gördüm. Onlara bir tehditte bulunulduğu zaman ondan vazgeçmezler, onu son noktasına kadar götürürler ya da ölürler."

[891] Sa'd b. Ebî Vakkâs, Rüstem'in ordusunu yenip Fars ordularını hezimete uğratınca, Rüstem Medain'e doğru gitti, Yezdicerd ise Nihavend'e kaçtı. Yezdicerd, oradaki adamlarına sığındı. Bu durum adamlarının, Arapların bu zayıf ve pejmürde halleriyle kadim Rum ve Fars krallıklarının sağlam ve güçlü ordularına galip gelmeleri, kendilerine karşı cesaretle karşı koymaları ve onlara üstün gelme konusundaki hayretlerini ve şaşkınlıklarını daha da arttırdı. Müslümanların herhangi bir kralın mülküne yönelmekten korkuları yoktu; bir yeri hallettikten sonra başka birine geçiyorlardı. Öyle ki kralların aldıkları tedbirlerin hilafına davranmalarına ve ihtiyatı elden bırakmalarına rağmen bir kral veya sultan gibi düşmanlarına üstünlük sağlıyorlar ve onları helâk ediyorlardı. Yezdicerd şöyle diyordu: "Onların arkadaşının iddia ettiği gibi Allah'ın resûlü olduğunu düşünüyorum. Onun bir âyeti/mûcizesi olmasaydı bile, birbirini yiyen dağılmış Arapların ona itaat etmeleri mûcize olarak yeterdi."

[892] Yezdicerd b. Şehriyar'ın onları kötü tedbir ve yanlış seçimle suçlaması, bütün kralları karşılarına almaları ve bütün yeryüzü halkını bir ânda kendilerine karşı tahrik etmeleridir. Halbuki kralların uygulaması böyle değildi. Bilakis onlar, bir kısmını hedef seçerler, diğerleriyle ilişkilerini devam ettirirlerdi. Bu hususta her tehlikeden korkarlardı. Bu, Yezdicerd b. Şehriyar'ın sözüdür.

[893] Yezdicerd b. Şehriyar, Nihavend'den Fars'a geçti ve değişik memleketlerde bulunan valilerini ve arkadaşlarını bir araya getirdi. Arapları memleketlerinden çıkarıp onların üzerine yürüyüp kralları Ömer'i öldürmek ve köklerini kazımak üzere, Horasan'daki bütün Farslılarla istişarede bulunuyor, Türklerden yardım etmelerini ve kendilerine katılmalarını istiyordu. Yezdicerd, Fars'tan Sicistan'a, oradan Merv'e ve oradan da Türk kralı hâkâna giderek ondan yardım istedi ve onunla yakınlık kurdu. Gözcüleri ve casusları Araplara, elçileri ise memleketindeki krallara gidip geliyorlardı.

[٨٩٠] وقد كان يزدجرد بن شهريار ملك فارس قال لرستم صاحب جيشه وقد سأله رستم عن النعمان بن مقرن والذين كانوا معه وكيف رآهم، فقال له يزدجرد: ما ظننت أن في العرب أمثالهم، ما تقصر عقولهم عن عقول فارس، وجدتهم على بصيرة ويقين من أمرهم، ولقد وعدوا أمرا لا ينتهون عنه أو يبلغوه أو يهلكوا.

[٨٩١] ولما ظفر سعد برستم، وهزم جيوش الفرس، صار إلى المدائن، وهرب يزدجرد إلى نهاوند، كان يجاري خواصه، ويكثر تعجبهم من ضعف العرب وغلبهم الجبابرة الأقوياء أهل الملك القديم والتدبير السديد من الروم والفرس، وشدة جرأتهم عليهم وإقدامهم عليهم في وقت واحد، لا يكون لهم عندهم من الهيبة ما يصمدون لملك ملك حتى إذا افرغوا منه تفرغوا لغيره، بل تفوقوا عليهم كأنهم ملك واحد أو سلطان واحد فأصابوهم، مع سوء التدبير واطراح الحزم خلافا لما يفعله حزمة الملوك، فيقول يزدجرد: ما أظن صاحبهم إلا رسولا لله كما ادعى، فلو لم يكن من آياته إلا طاعة العرب له وقد كانوا منتشرين يأكل بعضهم بعضا.

[٨٩٢] وإنما رماهم يزدجرد بن شهريار بسوء التدبير وسوء الاختيار، أنهم قصدوا الملوك كلهم، وأثاروا أهل الأرض كلهم على أنفسهم ضربة واحدة، وما هكذا كانت تسير الملوك، بل كانوا يقصدون لبعض الوجوه ويدارون غيرها، ويتقون كل جنبة جنبة منه، هذا قول يزدجرد بن شهريار.

[٨٩٣] وسار يزدجرد بن شهريار من نهاوند إلى فارس، ورتب عماله وأصحابه في الممالك كلها، وأنه يستثير بالفرس كلها بخراسان ويستنصر بالترك ويرجع، فيخرج العرب من ممالكه، ويصير إلى بلادهم فيقتل عمر ملكهم ويستأصلهم. وخرج من فارس إلى سجستان، ومنها إلى مرو، ومنها إلى خاقان ملك الترك، واستنصره وصاهره، وعيونه وجواسيسه تختلف إلى العرب، ورسله إلى الملوك في ممالكه،

Yezdicerd, onlarla sağlam ilişkiler kuruyor, onlardan Araplarla savaşmalarını istiyor, onlara yardım edeceğini ve kendilerine katılacağını va'd ediyordu. Onlar da, cizye veren ve Araplara katlanan Farslıları ve Mecusileri ayıplıyorlardı. Araplar ve müslüman idareciler, onlara Fars krallarından daha sevimli geliyordu. Çünkü Fars kralları kendilerini efendi, başkalarını ise köle olarak isimlendiriyordu. Zira onların mektupları, "Efendilerden kölelere" ifadesiyle başlıyordu.

[Zerdüştlüğün İnanç Esasları]

[894] Öte yandan onların, Zerdüşt'ün kral Bistâsef b. Lehvâsef'e ilkâ ettiği dinlerinin esasları [usûlü] şunlardır: Allah, dünyayı yarattı. Onu yaratınca çok beğendi. Sonra buna zıt bir rakip olabilir mi diye düşündü. "Bu, kötü bir fikir!" dedi. Onun bu fikrinden İblis oluştu ve karşısında belirdi. İblis, karanlıkları ve yılanlar, akrepler, hastalıklar ve illetler gibi kötü cisimleri yaratmaya devam etti. Böylece o, Allah'ın yarattığı her yaratığın karşısına kendisi için bir yaratık koyuyordu. Allah, fareyi yaratınca, İblis onun karşısında kediyi yarattı. Bunlardan başka kendileri tarafından zikredilen saçma hurâfeler vardır. Zerdüşt bunu insanlara anlattı; bunu o insanlardan alarak görüşlerini şu noktaya vardırdılar: "Allah, İblis'le savaşmak için melekleriyle birlikte semâdan yeryüzüne indi. İblis de O'nu şeytanlarıyla karşıladı. O'nunla bin seneden fazla savaştı. Sonunda İblis O'nu hezimete uğrattı ve bir bahçede muhasara altına aldı. Melekler, aralarında barış için gayret sarf ettiler. Allah ve İblis, yedi bin yıllık bir ateşkes yaptılar. Buna göre Allah, semâdaki saltanat makamına dönecek ve anlaşma müddeti sona erinceye kadar İblis dilediğini yapması için yeryüzünde serbest bırakılacaktır. Bunun üzerine melekler, her ikisinin elindeki kılıçları aldılar ve o ikisini eşit hâle getirdiler." İşte dinlerinin aslı budur. Bu hususta onların bundan daha çok saçmalık, cehâlet ve ahmaklıkları vardır ki bunlar ilgili eserlerde zikredilmiştir.

[Zerdüştlüğün Fer'î Hükümleri]

[895] Dinlerinin furû'u [fer'î hükümleri] ise şöyledir: Sudan uzak durmak, idrarla temizlenmek; su, ateş ve toprağı ta'zîm etmek, hayızlı ve lohusa kadınları inek idrarıyla temizlemek. Bunu kendilerinden hirbed denilen din adamları üstlenirler, hayızlı ve lohusa kadınları soyarlar, çömeltirler, elleriyle dokunarak ve gözleriyle bakarak kadınların mahrem yerlerini yıkarlar. Buna karşılık kadınlardan ücret alırlar.

يشدّ منهم ويأمرهم بجهاد العرب، ويعدهم بنصرهم والرجوع إليهم، وهم يعذلون الفرس والمجوس الذين أدّوا الجزية وصبروا على العرب، وكانت العرب وملك المسلمين احب إليهم من ملوك الفرس لما قدمنا، ولأن ملوك الفرس كانوا يسمون أنفسهم الأرباب وغيرهم العبيد، وكذا كانت كتبهم من الأرباب إلى العبيد.

[٨٩٤] ثم كانت أصول دياناتهم على ما ألقاه زرادشت إلى الملك بستاسف بن لهواسف أن الله خلق الدنيا، فلما خلقها استحسنها، ثم فكر هل هاهنا ضد يدخل عليه، قال: والفكر رديء، فتألف من فكره إبليس، فمثل بين يديه، وما زال يخلق الظلام والأجسام الشريرة كالحيات والعقارب والأمراض والأسقام فيقيم بإزاء كل خلق لله خلقا لنفسه، فلما خلق الله الفار خلق إبليس بإزائه السنور، إلى غير ذلك من الخرافات السخيفات مما هو مذكور عندهم، وقد ذكره للناس عنهم وأخذوه منهم إلى قولهم: وأن الله نزل من السماء إلى الأرض لمحاربة إبليس بملائكته، وأن إبليس لقيه بشياطينه فحاربه أكثر من ألف سنة، وأن إبليس هزمه وحاصره في بعض البساتين، وأن الملائكة سعت بينهم في الصلح فتهادنا سبعة آلاف سنة على أن يرجع إلى مستقر ملكه في سمائه ويترك إبليس في الأرض يصنع ما يشاء إلى انقضاء مدة الهدنة، وأن الملائكة أخذت سيف كل واحد منهما فعدّلوهما. فهذا هو أصل دينهم، وفيه من السخف والجهل والحمق ما هو أكثر من هذا مما هو مذكور في أماكنه.

[٨٩٥] وأما الفروع، فتجنب الماء، والتطهير بالأبوال، وتعظيم الماء والنار والأرض، وتطهير الحائض والنفساء ببول البقر، يتولى ذلك منهم الهربد،[٩٨] يجردها ويباركها ويباشر غسل فرجها بيده، ويرى بعينيه، ويأخذ منها من الأجر ما هو معروف مذكور،

٩٨ في (ط) : الهربذ

Bu, bilinen ve anlatılan bir konudur. Hirbedin elinde kartal tüyü vardır; kadının iyice temizlenip temizlenmediğini öğrenmek için o tüyü mahrem yerine sokup çıkarır. Onlara göre şarkıcı kadınlarla cinsel ilişkiye girmek mubahtır. Kadının kocası sefere çıkacağı zaman, razı olduğu bir kimseyi yerine vekil bırakması farzdır. Onlara göre, anneler ve kızlarla evlenmek mubahtır. Emrettikleri her hususta krallara itaat etmek ve boyun eğmek zorunludur. Zerdüşt, onlara en büyük bayramları olan Nevrûz'u kutlamalarını emretmiştir.

[896] Zerdüşt, onlara şu iddiada bulunmuştur: "Şeytanlar görünürler, insanlara karışırlar ve onlara her türlü eziyeti yaparlar. İblis, Farslıların değerler adını verdikleri ölçüleri ve sınırları almıştır." O, İblis'in ölçüleri ve sınırları insanlardan aldığını, bu yüzden insanların yediklerini ama doymadıklarını, su içtiklerini ama suya kanmadıklarını, ihtiyaçlarını gidermeye gittiklerini ama yol bulamadıklarını iddia etmiştir. Yine İblis'in nûrları [ışıkları] aldığını, bu yüzden dünyanın onlara karardığını iddia etmiştir. Onun, İblis'in yaptığını iddia ettiği pek çok husus vardır ki onların açıklaması uzun sürer. Fars kralı Cemşid, İblis'in himayesini, ordusuna katılmasını, kendisine nasihat etmesini, hizmet etmesini ve yakın olmasını istedi. İnsanları onun şerrinden kurtarmak için her hususta onunla yakınlık kurdu. Onunla samimiyet kurunca, İblis'in almış olduğu ölçüleri ve sınırları ondan istedi. Fakat onları İblis'in hazineleri içinde bulamadı. Çünkü İblis çok hileci olduğundan kimsenin eli onlara uzanmasın diye onları yutmuştu. Bundan dolayı Fars kralı Cemşid'in aklına bir kurnazlık geldi. Baktı ki beraberindeki İblis Hind topraklarında ordudan ayrı bir yerde tek başına uyuyor. Hemen atlar hazırladı, elini İblis'in dübürüne sokup ölçüleri ve miktarları alarak atlara bindi. Fars toprağına varınca dünya aydınlandı, kuru topraklar yeşerdi, ölçüler ve miktarlar insanlara geri döndü. Bu yüzden insanlar, Nevrûz bayramlarında ateşler yakmaya, sular dökmeye, sevinç göstermeye ve lezzetli yiyecekler hazırlamaya başladılar. Fakat Fars kralı Cemşid'in eli, İblis'in dübürüne soktuğu için çok çirkin ve kötü bir şekilde karardı. Elini her şeyle yıkadı, ama temizleyemedi. Bu durumu Allah'a şikayet etti. Allah da, elinin inek idrarıyla yıkamasını vahyetti de eli temizlendi. Mecusiler dediler ki: "İşte bundan dolayı Zerdüşt, hayızlı ve lohusa kadınların inek idrarıyla gusletmelerini meşru kılmıştır." Mecusiler, Cemşid'in Zerdüşt'ten önce yaşadığını iddia ederler.

وفي يده ريشة من ريش النسر يدخلها في فرجها ثم يخرجها لينظر وزعم هل نقيت أم لا، وشرع لهم وطء المغنيات، وفرض على زوج المرأة إذا أراد السفر أن يوكل من يرضى، وشرع لهم نكاح الأمهات والبنات، وأوجب عليهم طاعة الملوك والانقياد لهم في كل ما يأمرونهم، وأمرهم بإقامة النوروز وأنه أعظم الأعياد.

[٨٩٦] وزعم لهم أن الشياطين كانوا ظاهرين مختلطين بالناس يؤذونهم كل الأذى، وأن إبليس أخذ المقادير والنهايات وهو الذي تسميه الفرس قيما، وزعم أن إبليس أخذ المقادير والنهايات من الناس فصاروا يأكلون فلا يشبعون، ويشربون فلا يروون، ويذهبون لحوائجهم فلا يهتدون، وأنه أخذ الأنوار فأظلمت الدنيا عليهم، إلى أمور كثيرة يزعم أن إبليس بلغها منهم يطول شرحها. وأن جمشاد الفارس استأمن إلى إبليس وصار في عسكره، وتنصح له، وخدمه وقرب منه، وتقرب إليه بكل شيء لتخليص الناس من شره، وأنه لما اختص به طلب المقادير والنهايات التي أخذها إبليس فلم يجدها في خزائنه، وإذا إبليس لشدة كيده قد ابتلعها لئلا تصل يد أحد إليها. ففطن لذلك جمشاد الفارسي، فرأى إبليس وهو معه في أرض الهند نائما وحده منفردا من عسكره، فأعدّ خيولا، وأدخل يده في دبره وأخذ المقادير والنهايات واستوى على الخيول، فلما صار بأرض فارس أضاءت الدنيا وتندّت الأرض بعد اليبس ورجع إلى الناس المقادير والنهايات، فلهذا صاروا يوقدون النيران ويصبون المياه ويظهرون السرور ويتوفرون على اللذات في النواريز. وأن يد جمشاد هذا الفارسيّ اسودّت اسودادا قبيحا فاحشا لإدخاله إياها في دبر إبليس، فغسلها بكل شيء فما نقيت، فشكا إلى الله ذلك، فأوحى إليه غسلها ببول البقر فنقيت، قالوا: لهذا شرع زردشت غسل الحائض والنفساء ببول البقر. وزعموا أن جمشاد هذا كان قبل زردشت.

[897] Zerdüşt, kanda ayıp bulunduğu için bakirelerin kızlıklarının bozulmasını yasaklamıştı ki onlar, buna "sûlâsim" ismini verirler. Dinine bağlı olan kimse kızlığını muhafaza eder ve kızlığının bozulması için çare arar. Bunu, kan tamamen boşalıncaya kadar ya kendi parmağıyla ya da başka bir şeyle yerine getirir. Mecusilerin, bundan başka çok çirkin fer'î hükümleri vardır. Mesela, meyte [murdar hayvan eti] yemek gibi. Şöyle ki bir ineği sıkıca bağlayıp dağa çıkmasını emrederler ve "Biz sana emrettik ve sana yular taktık, ama sen yapmadın" derler. Bunun üzerine ölünceye kadar onu döverler, sonra da yerler. Ona "Yezdân küşt", yani "Allah'ın öldürdüğü" ismini verirler. Onların bundan başka ahmaklıkları da vardır.

[898] Mecusilere İslâm geldiği zaman, Huzeyfe, Selmân ve başka sahâbîler, onlara Kur'ân okumak, Kur'ân öğretmek, aralarında bulunmaktan başka bir iş yapmadılar. Böylece onlar, okudukları şey ve Kitâb'larında bulunanlar hakkında bu sahâbîlere sorular soruyorlardı. Sahâbîler de tercümanlar vasıtasıyla ve anlayanlara Kitab'ı tefsir ediyorlardı. Bu şekilde Kitâb'ı onlara anlatıyorlardı. Onlar da, Allah'ın celâli, azameti ve her şeydeki âyetlerine dair işittikleri şeyler hususunda akıllarına müracaat ediyorlardı. Allah'ın, "*Yakinen inananlar için yeryüzünde âyetler/deliller var, nefislerinizde de. Hâlâ görmeyecek misiniz?*" (Zariyat, 51/20-21) âyeti ve Rûm sûresindeki "O'nun âyetlerindendir.", "O'nun âyetlerindendir.", "O'nun âyetlerindendir." vb. ifadeleri gibi.

[899] Sahâbenin Kur'ân hakkındaki bilgisi, kendilerinden sonra gelenlerden daha fazla idi. Fars halkı, aklın da teyit ettiği sahih usulleri ve bu usullere götüren temiz fer'î hükümleri düşündüler ve sahâbîlerin söyledikleriyle amel ettiklerini görünce İslâm'a girdiler. Böylece (mecûsiler) hiç zorlanmadan kendi istekleriyle İslâm'ı kabul ettiler ve Allah yolunda cihad ettiler. Nitekim bu insanlar tarafından bilinmektedir. Bunların kalıntıları günümüzde özellikle Horasan'da bulunmaktadır.

[900] Mısır, Şam ve Ermenistan'daki hıristiyanların durumları da böyle idi. Zira Hıristiyan dininin usulleri bu cahillikler ve yalanlar üzereydi. Bunu daha önce zikretmiştik. Necâset ve pislik konusundaki fer'î hükümleri daha önce öğrendiğin şekildeydi. Kur'ân'ı müzakere ve Kur'ân dersine devam ederek (dini) sahâbeden öğrendiler ve kendi istekleriyle İslâm'a girdiler ve Allah yolunda cihad ettiler.

[٨٩٧] وحرّم عليهم افتضاض الأبكار لأجل الطعن في الدّم وهو الذي يسمونه سولاسم، فمن يمسك بدينه منهم يتوقى ذلك ويحتال لافتضاضها، إما أن تتولى هي ذلك لنفسها بإصبعها أو بغيره إلى أن ينقضي الدم. ولهم في فروعهم فواحش آخر، مثل: أكل الميتة، وهو ما يشدونه من البقر الشد الوثيق ويأمرونها بصعود الجبل ويقولون لها: قد أمرناك وأعذرنا إليك فلم تفعلي، فيضربونها إلى أن تموت، ثم يأكلونها، وهذا الذي يسمونه يزدان كشت، تفسيره، قتيل الله، إلى غير ذلك من حمقهم.

[٨٩٨] فلما جاءهم الإسلام، كان حذيفة وسلمان وغيرهما من الأفراد لا شغل لهم إلا قراءة القرآن ودرسه وتعليمه، والظهور للناس، والمشي في الأسواق، والجلوس في الطرقات. فكانوا يسألونهم عما يقرؤون وعما في كتابهم فيفسرونه للتراجمة ولمن يفهم، فيذكرونه لهم، ويرجعون إلى عقولهم فيما يسمعون من جلال الله عز وجل وعظمته وآياته في كل شيء في مثل قوله: ﴿وَفِي الْأَرض آياتٌ لِلْمُوقِنِينَ وَفِي أنفسكُمْ أَفَلا تُبْصِرُونَ﴾ «الذاريات ٢١»، وما في قوله في سورة الروم: ومن آياته، ومن آياته، ومن آياته، غير مرة، إلى غير ذلك.

[٨٩٩] وعلم الصحابة به أعظم من علم من بعدهم، فنظر القوم إلى أصول صحيحة يشهد العقل بها، وفروع زكية تدعو إلى التمسك بأصولها، ووجدوا الصحابة يعلمون بما يقولون، فأسلموا، وتبادروا إلى الإسلام طوعا من تلقاء أنفسهم، وجاهدوا في سبيل الله كما قد عرف الناس، وبقايا ذلك اليوم بخراسان خاصة.

[٩٠٠] وهذه كانت سبيل النصارى بمصر والشام وأرمينية، فديانات النصرانية في الأصول على تلك الجهالات والكذب كما قد تقدم لك ذكره، وفروعهم في النجاسة والقذارة كما قد عرفت، ورأوا من الصحابة في المذاكرة بالقرآن والمواظبة على درسه، فأسلموا اختيارا وطوعا من تلقاء أنفسهم، وجاهدوا في سبيل الله عز وجل.

[901] Mecusilerin Cûr ve İstahr'da bulunan havas tabakasına göre ise, Allah ölmüş ve geriye iki oğlunu bırakmıştır. Bunlarda biri semâya hâkim olmuştur ki o hayr'dır; diğeri de yeryüzüne hâkim olmuştur ki o da şerr'dir.

[Hz. Ömer'in 'Cizye Gelirleri Azaldı' Diyen Valisini Azarlaması]

[902] Hz. Ömer'in (r.a.) valisi, malın azaldığını bildiren bir mektup yazdı. Şöyle diyordu: "İnsanlar müslüman oldular, bu yüzden cizye azaldı." Hz. Ömer bu mazereti çok çirkin bularak ona şunları yazdı: "Allah Muhammed'i, hidâyet edici olarak gönderdi. Allah onu mal toplayıcı olarak göndermedi." Hz. Ömer (r.a.), valinin cizye gelirinin azalmasına üzüldüğünü ve dünya malına hırslı bir kişi olduğunu görünce, onu geri çağırdı ve valilikten aldı.

[903] Allah Resûlü'nün (s.a.) halifeleri, valilerine hep şunu söylerlerdi: "İnsanları koruyup gözetin ve onların mallarına göz dikmeyin. Zira Allah, bizi idareciler [ru'ât] olarak gönderdi; mal toplayıcılar [cübât] olarak göndermedi. Bizden sonraki emîrler, idareciler [ru'ât] değil mal toplayıcılar [cübât] olacaklardır. Böyle yaptıkları zaman hayâ ve vefâ gidecek ve bereketler azalacaktır. Öyleyse İslâm'a sarılınız!"

[Hz. Ömer'in Kölesiyle Birlikte Şam'a Gitmesi]

[904] Hz. Ömer (r.a.), Şam'a girince, hıristiyanlar ve orada zimmî olarak ikamet eden Rûm kralları onun hakkında konuşuyorlardı. Onlar, onu görmek istiyorlardı. Bu nedenle onlar, üniformalarını, ayakkabılarını ve elbiselerini giyerek yük beygirleri ve atlarının üzerine çıktılar. Müslümanların bir bir girdiklerini görünce, onlara "Kral nerede?" diye sordular. Müslümanlar onlara, "O, süvarilerin içindedir." şeklinde cevap verdiler. Hz. Ömer'i, Ebu Ubeyde ve emîrler karşıladı. Hz. Ömer bir deve üzerinde geldi; yanında da başka bir deveye binmiş azatlı kölesi vardı, bir suyun başına ulaşınca deveden indi, ayakkabılarını çıkardı ve devesinin başından tutarak suya daldı. Bunun üzerine Ebu Ubeyde ona "Sen, bu memleket halkının huzurunda yapacağını yaptın!" diyerek onun bu tevâzu ve alçak gönüllüğünü hoş görmedi. Çünkü o, müslümanların sultanıydı. Düşmanları çoktu ve onu görüyorlardı. O, onların saltanatlarını ve kudretlerini ortadan kaldırmıştı. Ayrıca onların gözcüleri ve casusları da bunu görüyorlar ve durumu Rûm krallarına iletiyorlardı. Rûmlar, düşmanlarının durumunu öğrenme hususuna itina gösteriyorlardı.

[٩٠١] وأما خاص المجوس بجور وإصطخر، فعندهم أن الله مات جل الله عن قولهم وأنه خلف ابنين، أحدهما غلب على السماء وهو الخير، وأن الآخر غلب على الأرض وهو الشرير.

[٩٠٢] وقد كان عامل لعمر رضي الله عنه كتب إليه يعتذر من قلة المال ويقول: أسلم الناس وقلت الجزية، فانكر عليه عمر هذا الاعتذار وكتب إليه: إن الله بعث محمدا صلّى الله عليه وسلم هاديا ولم يبعثه جابيا، وصرفه ولم يستعمله لحزنه على قلة المال وحرصه على الجباية.

[٩٠٣] وكان خلفاء رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقولون لعمالهم: ارعوا الناس ولا تجبوهم، فإن الله بعثنا رعاة ولم يبعثنا جباة، وإن من بعدنا من الأمراء سيصيرون جباة لا رعاة، فإذا أفعلوا ذلك ذهب الحياء والوفاء وقلت البركات، فالزموا الإسلام.

[٩٠٤] ولما دخل عمر الشام تسامع به النصارى ومن بها من ملوك الروم ممن أقام على الذمة، فأحبوا أن يروه، فخرجوا على براذينهم وخيولهم في زيهم ومراكبهم وملابسهم، فرأوا المسلمين يدخلون أولا، أولا، فيقولون لهم: أين الملك؟ فيقولون لهم: هو في الساقة. وتلقاه أبو عبيدة والأمراء، فجاء على جمله ومعه مولى على جمل آخر، فانتهى إلى ماء فنزل ونزع جرموقيه وأخذ برأس بعيره وخاض الماء، فقال له أبو عبيدة: لقد صنعت صنيعا عند أهل هذه الأرض، كان أبا عبيدة كره له كل هذا التواضع والتبذل وهو سلطان المسلمين، وعدوّه كثير، وهم يرونه، وقد سلبهم ملكهم وعزهم، وعيونهم وجواسيسهم معه يرون ذلك ويبلغونه ملك الروم، وللروم عناية شديدة بمعرفة حال عدوهم.

[905] Ayrıca onlar, en kötü ihtimali düşünürlerdi ve bu yüzden devamlı teyakkuz halinde bulunurlardı. Hatta İslâm zayıflamasına ve müslümanlar geri gitmesine rağmen, onların bu amaca yönelik olarak hâlâ Horasan'a ve İslâm dünyasının her tarafına sürekli olarak gönderdikleri casusları ve gözcüleri vardır. Onların adamları her sene Mekke'ye gelir, hac mevsiminde orada kalır ve onlara birtakım haberlerle dönerlerdi.

[906] Hz. Ömer, sesini yükselterek Ebu Ubeyde'ye şöyle karşılık verdi: "Hâh, Ebû Ubeyde! Keşke bu sözü senden başkası söyleseydi. Siz, ümmetlerin en zelili idiniz; Allah, sizi İslâm'la azîz kıldı. Eğer izzeti İslâm dışında ararsanız, Allah sizi tekrar zelil kılar."

[907] Hz. Ömer, Şam'a girip Cabiye'ye geldiğinde boz bir deve üzerinde girdi. Güneşin ışığından Hz. Ömer'in alnı parlıyordu. Başında sarık veya miğfer yoktu. İki omuzu da açıktı. Minderi, Necd bölgesi koyununun postu idi. Bu post, bindiği zaman minderi, konakladığı zaman yatağıydı. Heybesi, lif dolu bir örtü idi. Bu heybe, yaslandığı zaman yastığıydı. Üzerinde pamuk ipliğinden dokunmuş yırtık bir gömlek vardı. Emîrler ve askerler, Hz. Ömer'i resmi kıyafetleri içerisinde karşıladılar. Onlardan bir emîr her ne zaman onunla karşılaşsa, ona selâm verir; o da ona "geç" der ve selâmını alırdı. Onu bir başpiskopos gördüğünde piskoposlarına şöyle dedi: "Allah belânızı versin! Siz, bunun gibi bir rahip, manastır sakini veya derviş gördünüz mü? Ondan ve durumundan ibret alın!"

[908] Hz. Ömer, Ezrua't'a gitti. Üzerinde pamuktan dokunmuş bir gömlek vardı. Hz. Ömer, Ezru'at valisine, "Şunu [gömleği] al, yıka ve dik" dedi. O da gömleği aldı. Hz. Ömer için bir Kiptî gömleği diktirdi ve ona getirdi. Hz. Ömer'e, "Bu senin gömleğin, şu da giymen için sana diktirdiğim gömlek." dedi. Hz. Ömer gömleğe dokundu, onu yumuşak buldu ve valiye şöyle dedi: "Bizim buna ihtiyacımız yok!"

[909] Hz. Ömer (r.a.) Şam'a geldiği zaman bir Cuma günü uyuyordu. Şam valisi geldi ve beraberinde bulunanlara şunları sordu: "Müminlerin emîri, Cuma namazı için ne giymek ister? O, üzerindeki elbiseden başka elbise giyer mi?" Onlar da, "Hayır, başka bir elbise giymez." dediler. Şam valisi bunu hoş bulmadı. Çünkü kalplerine korku salmış ve aralarında ün yapmış olan Hz. Ömer'i bu şekilde gören patriklerin ve Şâm krallarının onu küçümsemelerinden korkuyordu. Bundan dolayı vali, adamlarına onun gömleğini yıkamalarını emretti.

[٩٠٥] وظنونهم سيئة، وتيقظهم دائم، حتى أن لهم إلى هذه الغاية مع ضعف الإسلام وذهاب أهله جواسيس وعيونا متوالية إلى أقاصي خراسان، وفي كل الإسلام، ومن يصير لهم في مكة في كل سنة فيشهد الموسم ويرجع إليهم بالخبر.

[٩٠٦] فقال عمر لأبي عبيدة: هاه، رافعا بها صوته، لو غيرك يقولها يا أبا عبيدة، كنتم أذل الأمم، فأعزكم الله بالإسلام، ومهما تطلبوا العز بغيره يذللكم الله.

[٩٠٧] ولما ورد الشام وقدم الجابية وهو على جمل أورق، تلوح صلعته من الشمس، ليس عليه عمامة ولا قلنسوة، بين عمودين، ووطؤه فرو كبش نجديّ، وهو وطؤه إذا ركب، وفراشه إذا نزل، وحقيبته شملة محشوة ليفا، هي وسادته إذا توسد، عليه قميص من كرابيس قد انخرق بعضه. ولقيه أمراء والأجناد في مواكبهم، فكلما لقيه أمير منهم فسلم عليه قال له امض، فردّه، ولقيه الأسقف، فقال حين رآه الأساقفة: ثكلتكم أمهاتكم، هل رأيتم رهبانية أو ديرانية أو سياحة مثل هذا، هذا ملك الأرض، فانظروا إليه وإلى حاله.

[٩٠٨] وقد كان قال لعامله على أذرعات وقد قدم عليه، وعلى عمر قميص من كرابيس، فقال لعامله: خذ هذا فاغسله وارقعه، ففعل، وقطع عليه قميصا قبطيا فأتاه به وقال: هذا قميصك وهذا قميص قطعته عليه لتلبسه، فمسه فوجده لينا فقال: لا حاجة لنا به.

[٩٠٩] ولما قدم دمشق وصار في يوم الجمعة نام عمر فجاء عامله على دمشق فسألهم ما يريد أمير المؤمنين أن يلبس إلى الصلاة، وهل يلبس غير لباسه الذي كان عليه، قالوا: لا، ما يلبس غيره، فكره ذلك عامله وخاف أن تزدريه البطارقة وملوك الشام بعد هيبته في صدورهم وصوته فيهم، فأمرهم عامله أن يغسلوا قميصه،

Vali, "Hz. Ömer uyandığı zaman gömleğinin ıslak olduğunu görür ve onu giymez. Bizde kendisine başka bir gömlek veririz, o da mecburen onu giyer." diye düşündü. Hz. Ömer uykudan uyanıp da, Cuma namazı için mescide gitmek istediği zaman gömleğini istedi ve yıkandığı için ıslak olduğunu gördü. Bundan dolayı adamlarına kızdı. "Sana başka bir gömlek getirelim." dediklerinde, "Ben başka gömlek giymem." dedi. Hemen gömleğinin suyunu sıktı ve onu giyerek minbere çıktı. Bu ıslak gömlek, Hz. Ömer'e ağırlık yapıyordu. Bundan dolayı minberde iken gömlekte kalan suyu sıkmaya başladı. Gömlek kalın olduğu için elbisenin eteklerine parmakları ulaşmıyordu. İnsanlara, "Şu yıkanmış gömlek beni biraz oyaladı" dedi. Onu ve heybetini görenler ağlamaya başladılar. Her köşede yüksek sesle ağlıyorlar ve şöyle diyorlardı: "Meryem oğlunun [Îsâ'nın (a.s.)] ruhbanlığı/zühdü, Meryem oğlunun [Îsâ'nın (a.s.)] ruhbanlığı/zühdü! -Bunu iki kere söylediler.- Biz, bundan daha hayret verici zâhidlik görmedik!"

[910] Rumlar da şunları söylediler: "Farslıları ve Rûmları yenen, Kisrâ ve Kayser'in hazinelerini ele geçiren işte bu adamdır." Bunun üzerine Şâm valisi şöyle dedi: "Vallahi, onun bu yaptığı, onların kalplerine bizim düşündüğümüzden daha fazla heybet verdi. Din ve takvâ heybetini ortaya koydu."

[911] Allah Resûlü'nün (s.a.) Benî Mukrin, Ebû Ubeyde, Mu'âz b. Cebel, Şurahbîl b.Hasene, Utbe b. Ğazvân, Sa'd b. Ebî Vakkas gibi halifeleri ve yardımcılarının sîreti [hayat tarzları] böyle idi. Öncekilerden ve onlara iyilikle tâbi olanlardan bunların sayısı çoktur, saymakla bitmez. Abdurrahman b. Avf ve benzerleri, Allah'ın helâl ve mubah kıldığı dünya malından yüz çeviren kimselerdi; hayır yolunda harcarlar ve infâk ederlerdi. Tevâzuları sebebiyle kölelerinden ayırt edilemezlerdi. Çünkü kendileri ile köle ve fakirleri arasında bir fark yoktu. Onlar, haklarında söylenen şu sözlerdeki gibiydiler: "Onların ellerinin ulaştığı yere, senin hayalin yetmez. Ayaklarının bastığı yere azmin yetmez." Allah, onların yükseklik ve şereflerini artırdıkça, onlar heybet ve celâllerini artırdılar. Allah, onlara saltanat ve hâkimiyet verdikçe, onlar dünya malından yüz çevirmeyi ve onu azaltmayı artırdılar. Allah, onlara yakınlık ve dostluğu artırdıkça, onlar da tebaalarına yakınlığı, fakirlere şefkati, alçakgönüllülüğü ve rahmeti artırdılar.

فإنه إذا قام من نومه فوجده رطبا لم يلبسه أعطيناه غيره فلا يجد بدا من أن يلبس. فلما أنتبه عمر [و] أراد أن يمضي إلى المسجد للجمعة دعا بقميصه فوجده رطبا قد غسل، فلأمهم في ذلك، قالوا: نأتيك بغيره، قال: لا ألبس غيره؛ فعصره ولبسه وصعد المنبر وقد كان أبطأ من أجل القميص، فجعل يعصر ما بقي فيه من الماء وهو على المنبر، ويمدّ كمه فلا يبلغ أصابعه، وهو قميص غليظ، وقال لهم: إنما حبسني أن قميصي هذا غسل، فلما نظروا إليه وإلى هيبته أقبلوا يبكون وينتحبون من كل ناحية ويقولون: ولا رهبانية ابن مريم، ولا رهبانية ابن مريم، مرتين، ما رأينا ملكا في رهبانية أعجب من هذا.

[٩١٠] وقال الروم: هذا الذي غلب فارس والروم وأخذ كنوز كسرى وقيصر، فقال عامل عمر: فكان والله الذي فعل أهيب في صدورهم وأبلغ مما أردنا، وجاءت هيبة الدين والتقوى.

[٩١١] وهذه كانت سيرة خلفائه وأعوانهم كبني مقرن، وأبي عبيدة، ومعاذ ابن جبل، وشرحبيل بن حسنة، وعتبة بن غزوان، وسعد بن أبي وقاص، وأمثالهم من السابقين والتابعين بإحسان، لا يحصون لكثرتهم. والذين رغبوا فيما أحلّه الله لهم وأباحهم إياه كعبد الرحمن بن عوف وأمثاله، فقد كانوا يبذلون وينفقون في سبيل الخير، ثم لا يعرفون من التواضع من عبيدهم ولا يفرق بينهم وبين عبيدهم وفقرائهم، فكانوا كما قد قيل فيهم لا يحوي رجاؤك ما حوت إيمانهم، ولا تسري همتك إلى حيث سرت أقدامهم، لم يزدهم الله رفعة وتشريفا إلا ازدادوا هيبة وإجلالا، ولا تسليطا وتمكينا إلا ازدادوا عن الدنيا عزوفا ومنها تقللا، ولا تقريبا واختصاصا إلا ازدادوا من رعيتهم قربا وبالمساكين رأفة وعليهم حدبا وبهم رحمة.

[912] Abdullah b. Selâm ve başkaları, Hz. Osman'la kavga eden Hurkûs b. Züheyr, Hâlid b. Mülcem, Sevdân b. Himrân gibi şahıslara şöyle demiştir: "Ey insanlar! Sultanınız işlerini bir asâ ile yürütmektedir. Biz, ondan önce asâ ile işlerini yürüten bir sultan işitmedik. Eğer onu öldürürseniz, size karşı kılıç kullanmaktan başka çare kalmaz. Allah'ın kılıcını üzerinize çevirtmeyiniz. Allah'a yemin olsun ki eğer o kılıcı üzerine çevirtirseniz, onu kınına sokamazsınız. Yazıklar olsun size! Bu şehir, Resûlullah'ın (s.a.) oraya yerleştiği günden bugüne kadar Allah'ın melekleri tarafından ihata edilmektedir. Allah'a yemin olsun ki eğer onu öldürürseniz, o melekler şehri terk edecektir. O hâlde komşularınız melekleri kovmayın!"

[913] Resûlullah'ın (s.a.), halifelerinin ve ashâbının zühdünü, İslâm'ın ve Hz. Peygamber'in (s.a.) nübüvvetinin doğruluğuna delil getirmediğimizi söylemiştik. Çünkü buna, daha önce sunmuş olduğumuz deliller ve benzerleri delâlet etmektedir. Fakat onların zâhidliklerini Nebîlerini sevmelerine, dışlarının içleri, gizli işlerinin açıktan yaptıkları işler gibi olduğuna, dindeki basîretlerine, hiçbir peygamberin onlar gibi bir ashâba sahip olmadığına ve onların insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmet olduklarına delil getirdik. Bilmelisin ki cehâletinden dolayı bu haberlere ta'n eden kimseler eksik olmayacaktır. Kuşkusuz el-Velîd b. el-Muğîre vb.'nin sözleri hakkındaki bu haberlerin hepsi, -her ne kadar insanların çoğu bunu bilmeseler de- Kur'ân gibi sahih bir yolla gelmiştir. Görmez misin ki Resûlullah'ın (s.a.) 50'den fazla gazve, seriyye ve keşif hareketi vardır. Fakat avam ve onlar seviyesinde olanlar, bunlardan ancak beş tanesini bilirler. Onlar, sahâbîlerden Ebu Bekir'i bilirlerse de, Ebu Talha ile Ebu Katade'yi bilmezler. Onlar, Allah Resûlü'nün (s.a.) eşlerinden Hz. Hatice ile Hz. Âişe'yi bilirlerse de, Sevde b. Zem'a, Safiyye binti Huyey ve diğer zevcelerini bilmezler. Zira Allah Resûlü (s.a.) onbeş kadınla evlenmiş ve vefat ettiği zaman dokuz tanesi hayatta idi. Allah Resûlü'nün (s.a.) Hatice'den Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma adlarında dört kızı vardı. Allah Resûlü'nün (s.a.) dokuz amcası vardı. Avam tabakası, onlardan üç tanesini bilir. Onun yedi halası bulunuyordu. Avam tabakası, sadece bir tanesini bilir. Buna benzer çok sayıda örnekler vardır. Biz burada "avam" sözümüzle gemici, hamal ve çiftçileri kastetmiyoruz. Avam sözümüzle -halife, vezir, komutan, küttâb vb. olsa da- bu ilimle doğrudan uğraşmayan kimseleri kastediyoruz.

[٩١٢] ولقد قال عبد الله بن سلام وغيره لأولئك الذين شغبوا على عثمان، كحرقوص بن زهير، وخالد بن ملجم، وسودان بن حمران: يا قوم، إن سلطانكم يقوم بالدرة، وما سمعنا بسلطان يقوم بالدرة قبله، وإن قتلتموه لم يقم إلا بالسيف، لا تسلوا سيف الله عليكم، فو الله إن سللتموه لا تغمدوه، ويلكم، إن مدينتكم محفوفة بملائكة الله مذ حلّها رسول الله صلّى الله عليه وسلم وإلى اليوم، والله لئن قتلتموه لتتركنها، فلا تطردوا جيرانكم من الملائكة.

[٩١٣] وقد قلنا قبل هذا إنما لم نجعل زهد رسول الله، صلّى الله عليه وسلم وخلفائه وأصحابه دليلا على صحة الإسلام ونبوة النبي صلّى الله عليه وسلم فإن ذلك إنما يدل عليه ما قدّمنا من الأدلة وأمثاله، ولكن استدللنا بزهدهم على محبتهم لنبيّهم، وأن ظاهرهم كباطنهم، وسريرتهم كعلانيتهم، وعلى بصيرتهم في دينهم، وأنه لم يكن لنبي من الأنبياء عليهم السلام صحابة مثلهم، وأنهم خير أمة أخرجت للناس. واعلم أنك لا تكاد تعدم من يطعن فيما معك من هذه الأخبار لجهله. فإن هذه الأخبار التي معك من كلام الوليد بن المغيرة إلى غير ذلك، كلها قد جاءت مجيئا صحيحا كالقرآن، وإن كان أكثر الناس لا يعلمون ذلك. ألا ترى أن لرسول الله صلّى الله عليه وسلم من الغزوات والسرايا والبعوث أكثر من خمسين ولا تعرف العامة ومن جرى مجراهم منها خمسة، وهم يعرفون أبا بكر الصديق في الصحابة ولا يعرفون أبا طلحة وأبا قتادة. ويعرفوه من أزواجه خديجة وعائشة ولا يعرفون سودة بنت زمعة وصفية بنت حيي وغيرهن من أزواجه فإنه صلى الله عليه وسلم تزوج خمس عشرة ومات عن تسع، وكان له من خديجة أربع بنات: زينب ورقية وأم كلثوم وفاطمة، وكان له تسعة أعمام ولا يعرف العامة منهم أكثر من ثلاثة، وكان له سبع عمات ولا يعرفون إلا واحدة، ومثل هذا كثير. ولسنا نريد بقولنا ههنا العامة كالملاحين والحمالين والفلاحين، ولكنا نريد من لم يباشر هذه الصنعة وإن كان من الخلفاء والوزراء أو القواد والكتاب وكائن من كان.

[İslâm'ın Bütün Dinlere Galip Gelmesinin Anlamı]

[914] Birilerinin aklına şöyle bir soru gelebilir: "İslâm dini, her ne kadar bütün dinlere üstün gelmiş, onların en aziz ve en kuvvetlisi olmuşsa da diğer dinleri tamamen yok edip köklerini kazımamıştır. Mesela İslâm, Rumların elinde bulunan toprakların çoğunu aldıysa da, bir kısım toprak ellerinde kalmıştır. Yine Hintlilerin elinde de bir kısmı kalmıştır."

[915] Biz, böyle bir soruya şöyle cevap veririz: "Allah Resûlü (s.a.), İslâm dininin bütün dinlerin köklerini kazıyıp izlerini tamamen sileceğini ve yeryüzünde hiç kimseye bir şey bırakmadan bütün toprakları ele geçireceğini söylemedi. Allah Resûlü (s.a.), sadece bu dinin bütün dinlere üstün geleceğini söyledi. Gerçekten de üstün ve galip geldi. Böylece İslâm, dinlerin en izzetlisi, en üstünü ve en kuvvetlisi oldu. Bu durumda, haberdeki şart tam olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber Allah Resûlü (s.a.), ümmetine kıyamete kadar cihad etmeyi de farz kılmıştı. Bu da, bir miktar şirkin devam edeceğine delâlet eder. Zira bu doğru söz, o kimselerin söyledikleri her şeyi kuşatmıştır. Dolayısıyla o eleştiren kimseler bu hususta bir ayıp bulamazlar.

[916] Şöyle bir itiraz yapılabilir: "Rumlar, müslümanların kendilerinden aldıkları memleketlerin çoğunu geri aldılar. Rumların aldıkları deniz adaları, karadaki Şam ve el-Cezîre bölgeleri ile Ermenistan ve Azerbaycan toprakları hesaba katılırsa, Kufe'den Buhara'ya uzanan mamur şehirlerin büyüklüğü kadardır. Bunun dışında Ahsâ'da, Mağrib'te ve Mağrib'den başlayıp Irak'a yakın bölgelerde yaşayan insanlar bütün peygamberlere düşman olmuşlardır. Özellikle sizin peygamberiniz Muhammed'e (s.a.) karşı düşmanlıkları daha da fazladır. Onlar kendilerini, âdeta şeriatını öldürüp davasının izini yeryüzünden silmeye adamışlardır. Araştırmacılar bunu tesbit etmişlerdir. Nitekim siz işin içyüzünü gizleseniz de, onların müslümanları ve hacıları katletmeleri, doğudaki ve batıdaki Mekke, Kûfe, Basra ve Yemen gibi şehirlere saldırmalarının etkileri görülmektedir. Öyleyse İslâm, şu ânda nasıl bütün dinlere üstün gelmiş olabilir?"

[917] Böyle bir itiraza şöyle bir karşılık verilir: "Dünyada yaşayan bütün müslümanlar irtidad edip dinden dönseler ve yeryüzünde tek bir müslüman kalmasa bile, zerre kadar Allah Resûlü'nün (s.a.), 'İslâm'ın bütün dinlere galip olacağı' haberini zedelemez. Çünkü bu haber ve mûcize, onun söylediği ve haber verdiği şekilde gerçekleşmiş, İslâm bütün dinlere galip gelmiştir. Zira şartlar tam olarak yerine getirilip olması gereken noktaya ulaşınca, Resûlullah'ın söylediği veya şart koştuğu hiçbir şey eksik kalmaz."

[٩١٤] فإن قيل: فإن هذا الدين وإن ظهر على الأديان كلها وكان أقواها وأعزها فما استأصلها ولا قلع أصولها، فقد بقي في يد الروم بقية من ممالكها وإن كان الإسلام قد أخذ أكثرها وعامتها، وبقي في يد الهند بقية.

[٩١٥] قيل له: إنه لم يقل إنه مستأصل الديانات ولا الممالك كلها حتى لا يبقى شيئا منها، بل قال: ليظهره على الدين كلّه، وقد ظهر وغلب، فصار أعزها وأظهرها وأقواها، فقد استوفى الخبر شرطه؛ ومع هذا فقد فرض الجهاد على أمته إلى يوم القيامة، فدلّ إنه تبقى من الشرك بقية، فقد أحدق الصدق بكل ما قالوا، فما هاهنا عيب يكون لطاعن.

[٩١٦] فإن قيل: إن الرّوم قد ارتجعت أكثر ممالكها التي أخذها المسلمون منها، حتى لو قدّر ما ارتجعوه من جزائر البحر وما في البر من الثغور الشامية والجزيرية وأرمينية وأذربيجان، لكان يكون في الكوفة إلى بخارى بلدان عامرة، ثم من بالأحساء والمغرب وما يلي المغرب إلى أن يقارب العراق يعتقدون عداوة الأنبياء كلّهم ويخصون نبيّكم محمدا بفضل عداوة، ويجردون في القصد إلى إماتة شريعته واستئصال دعوته كما قد عرف ذلك من تصفح واعتبر، وكما لهم من الآثار في قتل المسلمين والحجّاج، وغزو مكة والكوفة والبصرة وباليمن وبالشرق والغرب، وإن تستروا بالباطن، فكيف يكون الآن ظاهرا على الأديان كلها.

[٩١٧] قيل له: إنه لو ارتد جميع أهل الدين حتى لا يبقى عليه أحد من الناس كلهم، لما قدح ذلك في الخبر الذي خبر إنه يظهر على الأديان كلها، لأن ذلك الخبر وتلك المعجزة قد صارت إلى ما قال وكما أخبر، فظهر على الأديان كلها فلما استوفت شرائطها وانتهت إلى حدودها فما قصرت عن شيء قاله عليه السلام أو شرطه.

[918] Bunun dışında Rumlar ile Karmatîler ve diğer İslâm düşmanlarının mağlup olduktan sonra galip gelmelerinde, Hz. Muhammed'in nübüvvetine başka bir büyük delâlet vardır. Daha önce de geçtiği gibi, Allah Resûlü (s.a.), ashâbı, onları takip edenler ve onları takip edenler geçip gittikten sonra âhir zamanda o zamanın halkının basîretlerinin zayıflayacağını, ölmek istemeyeceklerini, dünyaya sevgilerinin ve uzun yaşama hırslarının artacağını, böylece düşmanlarının kendilerine üstün ve galip geleceklerini haber vermiştir. Bu hususta haberler, sahihtir ve çok kuvvetlidir. Bu haberler çok sayıda olup bize Kur'ân'ın geldiği gibi gelmiştir. Hatta Resûlullah birtakım vakitler belirlemiştir. Irak, henüz Farslıların elinde iken Irak halkı için bir vakit tayin etmiştir. Şâm, Rûmların elinde iken Şâm halkı için bir vakit tayin etmiştir. Aynı şekilde başka şehirler için de vakitler tayin etmiş ve ümmetinin onlara üstün geleceğini ve onların işlerini ellerine alacaklarını söylemiştir. Sonra, ümmetinde çalkantı başlayacağına işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Mısırlılar, irdeblerini [Mısır'da hububat ölçeği] ve dînârlarını ödemeyi reddedecekler. Iraklılar da, dirhemlerini ve kafîzlerini [Irak'ta hububat ölçeği] ödemeyi reddedecekler. Şâmlılar da böyle yapacaklar."[156] Hatta hadiste şöyle geçmektedir: "Onlar, siz onları yurtlarından çıkardığınız gibi sizi oradan kefr kefr -yani, belde belde, köy köy- çıkaracaklardır." Çünkü Şâm halkı karyelere "kufûr" [köyler] ismini veriyorlardı. Mesela, birçok köy için kefru Tâb [Tâb köyü], kefru Sevbâ [Sevbâ köyü] vb. diyorlardı. Hatta Resûlullah, "Âhir zamanda diğer milletlerin, oburların kazanın başına üşüştükleri gibi ümmetinin başına üşüşeceklerini" haber veriyor. Kendisine, "Yâ Resûlallâh! Sayıları az olduğu için mi böyle olacak?" diye soruldu; o da "Hayır! Zayıflık ve başarısızlık yüzünden böyle olacak." buyurdu. "Yâ Resûlallâh! Zayıflık ve başarısızlık nedir?" diye sorulunca, "Dünya sevgisi ve ölümden hoşlanmamak!"[157] buyurmuştur.

[Mehdîlik İddia Eden Bazı İşbirlikçi Emîrler]

[919] Bilgi sahibi olanlar bunu gördü. Zira Azerbaycan ile Ermenistan'ın Bezz bölgesinde bulunan Hurremiye'nin valisi Bâbek el-Hurremî, başlangıçta müslüman kisvesi altında gizlenerek, İslâm'a ve Resûlullah'ın ehl-i beytinden olan el-Mehdî'ye davet etmeye başladı.

156 Muslim, Fiten, 33
157 Ebû Davûd, Melâhim, 5

[٩١٨] ثم في غلبة الروم والقرامطة وغيرهم من أعداء الإسلام على ما غلبوا دلالة أخرى على نبوته عظيمة، فإنه قد مرّ، أن بعد مضي أصحابه ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم، وفي آخر الزمان، ستضعف بصائر أهل ذلك الزمان، ويكرهون الموت، ويشتد حبهم للدنيا وحرصهم على البقاء، فسيظهر عليهم عدوهم ويغلبهم. والأخبار في ذلك أصح وأقوى من كل قويّ، وهي كثيرة، ومجيئها كمجيء القرآن، حتى إنه صلّى الله عليه وسلم حين وقت المواقيت، وقت ميقاتا لأهل العراق والعراق إذ ذاك في أيدي الفرس، ووقت ميقاتا لأهل الشام والشام إذ ذاك في يد الروم، وكذا غيرها من الأمصار، وذكر ظهور أمته عليهم واستقامة الأمور لهم، ثم ذكر اضطرابها، حتى يقول: ومنعت مصر أردبّها ودينارها، ومنعت العراق درهمها وقفيزها، ومنعت الشام كذا، حتى يجيء في الأثر، ليخرجنّكم كما أخرجتموهم كفرا كفرا، يعني بلدا بلدا وقرية قرية، لأن أهل الشام يسمون القرى الكفور، فيقولون: كفر طاب وكفر ثوبا وكفر كذا لقرى كثيرة. حتى يذكر آخر الزمان، وان الأمم تتمالا على أمته كما تتمالا الأكلة على قصعتها، فقيل يا رسول الله أمن قلة يؤتون، فقال: لا، أنهم أكثر ما يكونون ولكن الوهن والفشل، فقيل: يا رسول الله ما الوهن والفشل، قال: حبّ الدنيا وكراهة الموت.

[٩١٩] وقد وجد أهل الاعتبار ذلك، فإن بابك الخرّمي صاحب الخرميّة من البذ من أرمينية وأذربيجان، ابتدأ في أول أمره وتستر بأنه من المسلمين ويدعو إلى الإسلام وإلى المهدي من أهل بيت رسول الله صلّى الله عليه وسلم،

Fakat güçlenince açıktan kendi düşüncesini ortaya koydu. Zamanın sultanı el-Mu'tasım b. er-Reşîd'e tuzak kurdu ve onu çok yordu. Bâbek, Rûm kralına elçi göndererek ona hediyeler sundu ve iltifatlarda bulundu. İslâm'a ve müslümanlara buğz ettiğini, müslümanları aldatmak ve kandırmak için el-Mehdî'ye mensubiyetini iddia ettiğini söyleyerek onunla yakınlık kurdu.

[920] Babek, bu konudaki sözlerine şöyle devam etti: "Ben, Arapların hükümdarını meşgul ettiğim için sizinle uğraşmaya vakit bulamaz. Eğer benim işimi bitirirse size yönelecektir. Bu nedenle sen bu fırsatı değerlendir ki ben onu senden, sen de onu benden defetmeye muvaffak olalım." Rum kralı böyle yaptı ve harekete geçip Rabetre'yi işgal etti. Babek'in, müslümanlar üzerinde bıraktığı kötü izler bilinmektedir.

[921] Rûm kralının, el-Mu'temed döneminde Zenç sahibiyle beraber yaptığı buna benzer bir savaş vardır. Çünkü Zenç sahibi, halifeyi Rûm kralına karşı meşgul etti. Rûm kralı da ona yardım etti. Bu fırsatı değerlendirip harekete geçerek müslümanların elinde bulunan Lü'lü'e'yi aldı. Lü'lü'e büyük belde ve güzel bir şehirdi.

[922] Zenç sahibi kendisinin Mehdî olduğunu iddia ediyordu. Onun müslümanlara karşı yaptıkları meşhurdur ve onlara önce emân vermesi sonra onları ve çocukları öldürmesi vb. şeyler bilinmektedir. O, Alevî [Hz. Ali'nin ailesine mensup] olduğunu söylüyordu. O, Ebû Yakub eş-Şehhâm'ı yakaladığı zaman kendisine şunları söyledi: "Sen ve arkadaşların neden gelip benim yanımda savaşmıyorsunuz? Emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker yapmıyorsunuz? Siz Mu'tezile topluluğu münafıksınız, yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz."

[923] Ebu Yakub bu sözlere şöyle karşılık verdi: "Hayatımdan emin olsaydım sorduğun soruya cevap verirdim." Zenç sahibi Ebu Yakub'a "Şimdi hayatından eminsin." dedi. Ebu Yakub, tekrar şöyle dedi: "Beni, soruna cevap vermeden önce ve verdikten sonra nefsime, malıma ve çocuklarıma karşı emin kılarsan, sorduğun soruya cevap veririm." Zenç sahibi kendisine "Evet, emin olacaksın." dedi. Ebû Yakub ondan garanti alınca şöyle dedi: "Bana söyle! Sen mi, Ali b. Ebî Tâlib mi daha hayırlı?"

فلما قوى وظهر كان من أمره ما هو معروف، فكدّ السلطان في زمانه وأتعبه، فكان المعتصم ابن الرشيد، فأرسل بابك إلى ملك الروم وهاداه ولاطفه وتقرب إليه ببغض الإسلام والمسلمين، وأنه إنما تستر بالاعتزاء إلى المهدي حيلة عليهم وسخرية منهم.

[٩٢٠] وقال: إني قد شغلت ملك العرب عنك فما يتفرغ لغزوك فإن فرغ مني تفرغ لك، فانتهز الفرصة لتنهنهه عني وانهنهه عنك، ففعل ملك الروم ذلك، وسار حتى فتح ربطره وكان له من الأثر في المسلمين ما هو معروف.

[٩٢١] وكان له مع صاحب الزّنج من الحرب مثل ذلك أيام المعتمد، فإن صاحب الزّنج شغل السلطان عن ملك الروم فأعانه ملك الروم، وأنتهز الفرصة وسار فأخذ لؤلؤة من أيدي المسلمين، وهي بلد عظيم ومصر جليل.

[٩٢٢] وكان صاحب الزنج يدّعي إنه المهدي، وآثاره معروفة، وسيرته في المسلمين معلومة في أن آمنهم ثم قتلهم بعد الأمان وقتل الأطفال، إلى غير ذلك. وكان يذكر إنه علويّ، ولقد أخذ أبا يعقوب الشحام فقال له: لم لا تجيء أنت وأصحابك فتجاهدون معي وتأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر، ولكنكم معشر المعتزلة منافقون تقولون بما لا تفعلون.

[٩٢٣] فقال له أبو يعقوب: أجيب عن هذا وأنا آمن، قال: نعم، قال: أنا آمن قبل الجواب وبعد الجواب على نفسي وأهلي ومالي، قال: نعم فتوثق منه ثم قال له: أخبرني أيّما خير، أنت أو عليّ بن أبي طالب،

O da, "Ali b. Ebî Tâlib daha hayırlıdır." dedi. Ebu Yakub, "Sana düşmanlık eden mi, yoksa Ali b. Ebî Tâlib'e düşmanlık eden mi daha kötüdür?" Zenç sahibi, "Elbette Ali'ye düşmanlık eden daha kötüdür." dedi. Bunun üzerine Ebu Yakub dedi ki: "Sen hiç Ali'nin önce insanlara emân verip sonra onları katlettiğini işittin mi? İnsanlar onunla savaştıkları hâlde, onlardan hiçbir esiri katletmedi, hiçbir yaralıyı öldürmedi, kaçanların peşine düşmedi, zürriyetlerini esir almadı ve hiçbir eve saldırmadı. Hâricîler, onunla aynı yerde ikamet ediyorlardı. Onu tekfîr ettikleri hâlde onlarla savaş başlatmamıştır. Senin de onun yolunu takip etmen gerekir. Çünkü sen onun şî'ası [taraftarı] olduğunu iddia ediyorsun." Zenç sahibi, Ebû Yakub'a şöyle dedi: "Eğer sana emân vermemiş olsaydım ve aramızda anlaşma bulunmasaydı, seni derhal katlederdim." Bunun üzerine Ebû Yakub ona güvenmediği için ayağa kalktı ve dışarı çıkıp kaçtı. Zenç sahibi, Basra'ya hâkim olmadan önce âlimlerle oturup kalkıyor ve onların kalplerini kazanmaya çalışıyordu.

[924] el-Muktedir zamanında Mağrib'te ayaklanan Sa'îd de aynı yolu takip etmiştir. Sa'îd, Mağrib'in Rikade şehrine yerleşip emrinde silâhlı çeteler gördükten sonra Rum hükümdarlarıyla haberleşmeye başladı. Ona hediyeler gönderdi, dostluğunu kazandı ve onu müslümanlara karşı tahrik etti. Krala, bütün müslüman memleketlere hâkim olacağı ve Abbâsoğulları saltanatını ortadan kaldıracağı, Yemen, Bahreyn, Kûfe, Cibâl ve Horasan'da kendisini düşünen dostları olduğunu onları müslümanlara musallat ettiği müjdesini verdi. O, müslümanların başına gelen bela ve musibetleri de krala bildirirdi. Sa'îd, oğluyla beraber büyük bir ordu hazırladı ve Mısır'ı fethetmeye gönderdi. Bunu Rûmlara bildirdi. Rûmlar da sınır bölgesine asker gönderdiler. Sınırdaki Rum askerleri, Sa'îd kuvvetlerine destek vererek müslümanların kuvvetlerini dağıtmaya çalışırlardı. Bu hadise, hicrî üç yüz yılından sonra meydana geldi.

[925] Onların hesabına göre, Bahreyn'i ele geçirip hüküm süren Ebu Sa'îd b. el-Hasan b. Behrâm el-Cenabî kendilerine yardım edecekti. Çünkü o da aynı görüşte idi ve birçok konuda onlara uyardı. Kendilerince, hicrî üç yüzüncü yıldan sonra zafere ulaşıp bütün müslümanlara galip geleceklerdi. Onlara göre Mağrib'teki Sa'îd Mehdî olup galip ve üstün gelecektir. Onlar bunu, Irak'ta bulunan bütün Şiîlere yazıyorlar ve onlara şöyle diyorlardı:

قال: بل عليّ، قال: فأيما شر من عاداك أو عادى عليّ بن أبي طالب، قال بل من عادى عليّا. قال: فهل بلغك إنه آمنهم ثم قتلهم، لقد حاربوه فما قتل لهم أسيرا ولا أجهز لهم على جريح ولا اتبع لهم موليّا ولا سبى لهم ذرية ولا هجم لهم على منزل، ولقد كانت الخوارج مقيمة معه فما بدأهم بحرب وهم يكفرونه، فقد كان ينبغي أن تسلك سبيله لأنك أنت تدعي أنك من شيعته، فقال له: لولا أني قد آمنتك، ولولا ما بيني وبينك لقتلتك. فقام أبو يعقوب وخرج وهرب ولم يأمنه. وقد كان صاحب الزنج قبل أن يملك البصرة يغشى العلماء ويجلس إليهم ويتقرب من قلوبهم.

[٩٢٤] وهذه كانت سبيل سعيد الذي خرج بالمغرب أيام المقتدر، فإنه لما تمكن برقادة من أرض المغرب، وصار في جيوش، راسل ملك الروم وهاداه وتوده وأغراه بالمسلمين، وبشره بأنه يملك ممالكهم كلها ويستأصل ملك بني العباس، وأن له إخوانا على مثل رأيه باليمن وبالبحرين وبالكوفة وفي الجبال وبخراسان، وأنه قد سلطه عليهم. وكان يبشره بالمكاره التي تنزل بالمسلمين، وسيّر جيشا له عظيما مع ابن له إلى مصر ليأخذها، وعرّف الروم هذا، فسيّروا جيشا إلى الثغور، وكان هؤلاء ينصرون أولئك في الثغور، وشغلوا المسلمين وشتتوهم. وكان هذا بعد الثلثمائة للهجرة.

[٩٢٥] وكان عندهم أن أبا سعيد الحسن بن بهرام الجنأبي صاحب البحرين يعينهم فإنه كان على رأيهم ومواطئا لهم، وكان عندهم إنه إذا انقضت سنة ثلثمائة ظفروا وظهروا على الإسلام كله، وأن سعيدا الذي بالمغرب هو المهديّ وهو الذي يغلب ويظهر. وكانوا يكاتبون الشيعة بالعراق في كل مكان بذلك، ويقولون لهم:

"Bizi bekleyin ve savaşa hazırlıklı olun. Zira biz fazla gecikmeyeceğiz." Fakat Ebû Sa'îd el-Cenâbî'nin katli, hicrî üç yüz birinci yıla rastladı ve onların iddialarının aksi oldu. Mısır'a inmiş olan bu kimseler hezimete uğradılar ve Mağrib'e geri döndüler. Rûmlar ise, birçok müslüman esir alarak geriye döndüler. Bu olay, hicrî 302 senesinde oldu. Sonra 307 yılında daha büyük ordularla geldiler. Rûmlar ise, sınıra döndüler, yaktılar ve esirler aldılar. İskenderiyye ve es-Sa'îd'i tahrip ettiler, gasp ettiler, hezimete uğradılar ve geri döndüler. Rûmlar, Malatya ve civarını ele geçirdiler. Mağrib'de bulunan kimseler Rûmları tebrik ettiler. Rûmlara, Ebû Tâhir b. Ebî Sa'îd el-Cenâbî'nin müslümanlara ve hacılara yaptıklarını, haceru'l-esvedi söktüğünü, müslümanları esir ettiğini, hacıları katlettiğini ve Kâbe'yi soyduğunu, kendileriyle savaşmamaları için müslümanları meşgul ettikleri müjdesini verdiler. Rûm kralı müslümanlara bir mektup yazarak Karmatîlerin müslümanlara Basra, Kûfe, Mekke ve başka yerlerde yaptıkları kötülükler ve İslâm'ı zelil kılmaları sebebiyle müslümanlarla alay etti. Bu mektuba sultanın arkadaşı Ahmed b. Yahyâ b. el-Müneccim ve vezîri Îsâ b. Dâvûd b. el-Cerrâh cevap verdiler.

[926] O zamana kadar Mağrib'te bulunanların çocukları Rumlarla barış, yakınlık, dostluk içinde, İslâm'ı ve müslümanları ifsâdla meşgul olarak yaşadılar. Rûmlar, Mısır ve Şam bölgelerindeki müslümanlara karşı gazâya çıkıp birini esir alırsa, sultan bunları onlardan alır, onları giyindirir, ihsânda bulunur, iyilik yapar ikramda bulunur ve onları en değerli yere yerleştirir ve onlara şöyle derdi: "Sizden bizim yanımızda kalmak isteyen kimselere ikram vardır. Dileyen geri dönebilir. Onun için de müsamaha ve koruma vardır." Onlar, Rûm kralına mektuplarında şunları yazıyorlardı: "Biz sizinle savaşmayacağız ve size saldırmayacağız. Fakat sizinle savaşanları tam olarak engelleyemeyiz ve herkesi bundan alıkoyamayız. Biliyorsunuz ki bizden size ulaşan kimseleri bizden bir ikram olarak size geri gönderdik. Bizimle kalmayı tercih edenler izzet ve koruma içindedir. Bizim karada ve denizde ordularımız ve askerlerimiz var. Şâm ve Mısır bölgelerine geldiğimizden beri sizinle komşu olduk. Onlardan bir bölgeye girmek istediğiniz zaman, askerlerimiz oradan ayrılacaklar ve orayı sizin için boşaltacaklardır." Bunlar hakkında daha çok ayrıntılı bilgi vardır. Biz sadece Resûlullah'ın ümmeti hakkında söylediği, âhir zamanda dünya sevgisine ve ebedî yaşama arzusuna dalarak perişan olacaklarına ve diğer milletlerin onların başına üşüşeceklerine dair haberinin doğruluğunu göstermek istedik. Bu, onun mûcizeleri bâbındandır.

انتظرونا وكونوا عسلي أهبة فإنا لا نتأخر. فاتفق قتل أبي سعيد الجنابي في سنة إحدى وثلثمائة، وأخلف ما ظنوه، وانهزم أولئك الذين نزلوا على مصر ورجعوا إلى المغرب، ورجعت الروم بسبي عظيم من المسلمين، وكان ذلك في سنة اثنين وثلثمائة. ثم عادوا إلى مصر بأعظم من تلك الجيوش في سنة سبع وثلثمائة، وعادت الروم إلى الثغور وحرقوا وسبوا، وخرّب هؤلاء بالإسكندرية والصعيد ونهبوا وانهزموا ورجعوا، وأخذ الروم ملطية وثغورها، فهنأهم هؤلاء الذين بالمغرب بذلك، وبشروهم بما يفعله أبو طاهر بن أبي سعيد الجنابي بالمسلمين وبالحجّاج، وبقلع الحجر، وبسبي المسلمين، وبقتل الحجّاج، وبسلب الكعبة، وأنا قد شغلنا المسلمين بأنفسهم عن غزوكم؛ حتى كتب ملك الروم إلى المسلمين كتابا بذلك وأظهر الشماتة بما نزل بالبصرة وبالكوفة وبمكة وبغيرها من وقائع القرامطة بالمسلمين وإذلالهم الإسلام. وقد أجاب عن هذا الكتاب أحمد بن يحي بن المنجم نديم السلطان، وأجاب عنه عيسى بن داود ابن الجراح وزير السلطان.

[٩٢٦] وأولاد أولئك الذين كانوا بالمغرب إلى هذه الغاية مقيمون على مسالمة الروم ومقاربتهم ومهادنتهم والتقرب إليهم والشغل بإفساد المسلمين والإسلام. فإن غزا الروم أحد من المسلمين من نواحي الشام ومصر وجاؤا بسبي أو أسير أخذهم هذا السلطان منهم وخلع عليهم ووصلهم وبرهم وأكرمهم وأنزلهم أجل المنازل وقال لهم: من أقام منكم عندنا فله الكرامة ومن شاء فليرجع فله الحباء والصيانة، ويراسلون ملك الروم بأنا ما نغزوكم ولا نتعرض لكم، وما نقدر أن نكاشف في المنع من غزوكم كل المكاشفة، ولا نرد كل أحد عن ذلك، وقد علمتم أن من وصل إلينا منكم رددناه مكرما إليكم، ومن أثر المقام كان في عز وفي كفاية، ولنا جيوش وعساكر في البر والبحر قد جاورناكم سيما مذ صرنا بنواحي الشام، ومصر، وإذا قصدتم لناحية فيها عساكرنا رحلوا عنها وخلوها لكم. ولهم معهم أكثر من هذا التفصيل. وإنما أردنا أن نذكر صحة قوله عليه السلام أن أمته في آخر الزمان تكون إلى حب الدنيا والبقاء فيخذلون، وتجتمع عليهم الأمم، وهذا باب من معجزاته.

ALLAH'IN YARDIMLARI

[927] Allah şöyle buyurmuştur: *"Şimdi sen her ne ile emrolunuyorsan tekrâr tekrâr bildir ve müşriklere aldırma! Şüphesiz Biz, senden yana o alaycıların hakkından geliriz."* (Hicr, 15/94-95). Kureyş ve Araplar, bütün işlerini bırakıp kendilerini ona kötülükler yapmaya tahsis etmişlerdi. Yahudilerin yaptıkları gibi, her kabile ona ayrı bir çeşit kötülük yapmayı üstlenmişti. Kureyş'in ileri gelenlerinden beş kişi kendilerini, hac mevsimlerinde ve panayırlarda onunla alay etmeye ve onun dinlenilmesini veya sözünün işitilmesini engellemeye hasretmişlerdi. Bunlar, el-Velîd b. el-Muğîre el-Mahzûmî, el-Âs b. Vâil es-Sehmî, el-Esved b. Mutallib el-Esedî, el-Esved b. Abdi Yeğûs ez-Zührî ve Hâris b. et-Talâtile'dir. Bunlar, onu rahatsız etme hususunda aşırı gittiler.

[928] Allah Resûlü (s.a.) de onları Allah'a (c.c.) şikâyet etti. Şikâyeti üzerine Allah (c.c.) Cebrail'i (a.s.) gönderdi. Cebrail (a.s.) Allah Resûlü'ne (s.a.) geldikten sonra kendisine şunları söyledi: "Allah, vereceğin emre itaat etmemi emretti. Seninle alay eden müşrikler hakkında istediğini, emret." Cebrail'in (a.s.) sözü üzerine Allah Resûlü (s.a.) sırtını Ka'be duvarına verip oturdu. O sırada el-Velîd b. el-Muğîre yanından geçti. Allah Resûlü (s.a.) ayaklarının tabanlarına işaret etti. Velîd, daha önce Huzâ'a kabîlesinden oklarına tüy takan birinin ok demetine bastığı için ayağı yaralanmıştı. Sonra yarası yenilendi ve bu yaranın etkisiyle öldü.

[929] Sonra yanından el-Esved b. el-Muttalib geçti. Hz. Peygamber'in (s.a.) elinde yeşil bir bitki yaprağı vardı. Yaprağı Esved'in yüzüne fırlattı ve şu bedduayı yaptı: *"Allah'ım! Onun iki gözünü kör et ve onu erkek evlatlardan yoksun bırak."* Bunun üzerine Esved'in iki gözü kör oldu ve oğulları Zem'a, Ukayl ve el-Hars b. Zem'a öldürüldüler.

[930] Sonra önünden el-Âs b. Vâil geçti. Allah Resûlü (s.a.), onun da ayaklarına işaret etti. el-Âs b. Vâil, bir gün Tâif'e gitmek üzere bir merkebe bindi. Merkep, onu yere düşürdü, ayağına bir diken battı ve bu yüzden öldü.

[931] Hârîs b. Talâltile onun yanından geçti. Allah Resûlü (s.a.), Hâris'in karnına işaret etti. Hâris, bir gün tuzlu bir balık yiyip uyudu. Gece yarısı susayan Hâris su kırbasına gidip ağzını kırbanın ağzına koydu. Bir türlü suya doymayan Hâris'in su içe içe karnı şişip patladı ve öldü.

وباب آخر

[٩٢٧] وهو قوله: ﴿فَاصْدَعْ بِما تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّا كَفَيْناكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ «الحجر ٩٤». وكانت قريش والعرب قد تفرغوا لمكارهه وتركوا كل شغل، وأفردوا كل قوم بضرب من مكروهه كما كانت تفعل اليهود ذلك به، فكانت خمسة من مشيخة قريش قد تفرغوا للاستهزاء والمنع في المواسم والمحافل من أن يستمع منه أو يصغى إلى القول منه، وهم: الوليد بن المغيرة المخزوميّ، والعاص بن وائل السهميّ، والأسود بن المطلب الأسديّ، والأسود بن عبد يغوث الزهري، والحارث بن الطلاطلة، فبلغوا منه في الأذلال.

[٩٢٨] فشكاهم إلى الله عز وجل فأرسل إليه جبريل عليه السلام فقال له: إن الله تعالى قد أمرني بطاعتك فمر فيهم بما أحببت، فاستند إلى الكعبة، فمرّ به الوليد، فأومى إلى أخمص رجله، وكان قد مر برجل من خزاعة وهو يريش نبلا له، فوطئ على فصل منها، وكان من ذلك مريضا ثم اندمل، فانتقض به عند ذلك ومات.

[٩٢٩] ثم مر به الأسود بن المطلب وبيد النبيّ عليه السلام ورقة خضراء، فرمى بها في وجهه وقال: اللهم أعم بصره، وأثكله ولده، فعمي بصره وقتل بنوه: زمعة، وعقيل، والحرث بن زمعة.

[٩٣٠] ومر به العاص بن وائل، فأومى إلى رجله، فركب حمارا يريد الطائف فطرحه الحمار فدخلت في رجله شوكة فمات.

[٩٣١] ومر به الحارث بن الطلاطلة، فأومى إلى بطنه فأكل سمكا مملوحا ونام، فلما كان جوف الليل عطش، فقام إلى قربة فيها ماء، فوضع فاه على فيها فشرب، فما روى حتى انشق بطنه ومات.

[932] Biz kesin olarak biliyoruz ki Mekke'de, Allah Resûlü (s.a.) ile alay edenler vardı. Gerçekten de Allah'ın, *Şüphesiz Biz, senden yana o alaycıların hakkından geliriz* (Hicr, 15/95) sözü, onların hakkından gelmeye kâfî gelmişti. Allah Resûlü (s.a.) bu âyeti müşriklere okudu. Yine kesin olarak biliyoruz ki Allah Resûlü ile alay edenler vardı ve Allah (c.c.) onlara karşı kendisine yeterli oldu.

RESÛLÜ'NÜ KORUMA VA'Dİ

[933] Allah, şöyle buyurmuştur: "*Hepiniz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana bir ân bile göz açtırmayın!*" (Hûd, 11/55). Böylece Allah, yalnız olmasına, düşmanlarının ise çok olmasına, onu öldürmeye, ortadan kaldırmaya ve nûrunu söndürmeye aşırı hırslı olmalarına rağmen, Allah'ın Resûlü'nü koruyacağını ve onu öldürmelerini engelleyeceğini bildirmiştir. Allah da onları bundan engelledi. Müşrikler defalarca onu öldürmeyi kastettiler ve başkalarını -onun üzerine kışkırttılar.

[934] Sen, Allah'ın onun hakkında engellemesi hususundaki şu delâlete ve şu sağlamlığa bak! Çünkü bu, müşrikleri öfkelendiren, kızdıran, ona kötülük yapmaya tahrik eden, onu katletmeye sevk eden ve onu ortadan kaldırmak için hırslarını artıran bir sözdür. İşte bu, büyük âyet/mûcizelerdendir. Bu, Allah'ın Hz. Mûsâ'yı Firavun'un tuzağından kurtarmasından daha büyük bir mûcizedir. Çünkü Mısır'da Mûsâ'nın dini üzere olan İsrâiloğullarının sayısı, -Firavun'un zulmü altında eziliyor olsalar da- yaşlılar, kadınlar ve çocuklar dışında altı yüz bin kişi idi. Mûsâ'nın, nübüvvet iddiasından sonra Firavun'la bir arada kalış süresi bir yıldır. Muhammed (s.a.) ise Mekke'de on beş yıl kaldı. Onlara tek başına ve yalnız olarak dinini getirdi. Zamanındaki bütün milletlere muhalefet etti ve hiç kimseden koruma talep etmedi. Hiçbir millet ve hiçbir zorba kral onu doğrulamadı.

[Resûlullah'ın (s.a.) ve Maruz Kaldığı Eziyetler]

[935] Birisi şöyle bir itirazda bulunabilir: "Amcası Ebû Tâlib onu korumadı mı?" Buna şöyle cevap verilir: "Bunda bizim söylediğimizi geçersiz kılacak bir şey yoktur. Çünkü o, kendisini hiç kimsenin savunmayacağını ve başına gelen belâlara üzülmeyeceğini söylemedi. O, tek başına iken şöyle dedi:

[٩٣٢] وقد علمنا أن كان هناك من كان يستهزئ به، وأن قوله عز وجل: ﴿إِنَّا كَفَيْناكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ «الحجر ٩٥» قد كفيهم، وقد قرأ ذلك عليهم، فعلمنا أن كان هناك مستهزئين وقد كفيهم.

وباب آخر

[٩٣٣] قوله عز وجل ﴿فَكِيدُونِي جَمِيعاً ثُمَّ لا تُنْظِرُونِ﴾ «هود ٥٥» فذكرهم بعصمة الله له منعة لهم من قتله مع وحدته وكثرة أعدائه وحرصهم على قتله واستئصاله وإطفاء نوره، فصرفهم الله عن ذلك، وقد راموه غير مرة وحرضوا عليه.

[٩٣٤] فانظر إلى هذا الإدلال وإلى هذه الثقة بمنع الله منه، فإن هذا قول يغيظ ويغضب ويحرضهم على مكروهه ويبعثهم على قتله ويزيدهم حرصا على استئصاله، وهذا من الآيات العظام، وهو أعظم من صرف الله كيد فرعون عن موسى، فإن بني إسرائيل بمصر وهم ستمائة ألف على دين موسى وتصويبه سوى المشايخ والنساء والأطفال وإن كانوا مغلوبين بسلطان فرعون. وطول مقام موسى مع فرعون بعد ادعاء النبوة سنة واحدة، ومحمد صلّى الله عليه وسلم أقام بمكة خمسة عشرة سنة، وجاءهم وحيدا منفردا بدينه، خالف الأمم كلها من أهل زمانه، ولم يعتصم. بمخلوق، ولا صوّب أحدا من الأمم ولا من الملوك الجبابرة.

[٩٣٥] فإن قيل: أو ليس كان عمه أبو طالب يمنع منه، قيل: ليس في هذا قدح فيما ذكرنا، لأنه ما قال أن أحدا لا يدفع عني ولا يسوئه ما نزل بي، وإنما قال في حال وحدته،

"Ben öldürmeyeceğim. Siz de, bana tuzak kurmanıza rağmen beni öldüremeyeceksiniz. Çünkü Rabbim bunu bana haber verdi ve şöyle dedi: *'Vaktiyle sana, 'Haberin olsun ki Rabbin o insanları ihâta etmiştir' demiştik."* (İsrâ, 17/60). Allah bana buyurdu ki onlara şöyle de: *"Hepiniz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana bir ân bile göz açtırmayın!* (Hûd, 11/55). Yine Allah bana, *'Allah seni insanlardan koruyacaktır.'* (Maide, 5/67) *buyurdu."* Allah, insanların yarısının bile onun öldürülmesini engellemiş olsa, bu durum onun hakkındaki haberi zedelemez. Ebû Tâlib'in onu koruması, onun bu delilini te'kîd eder. Çünkü Ebû Tâlib, onun dininden olmayıp düşmanlarının dini üzere idi. Buna rağmen Ebû Tâlib onu koruyor ve Kureyş'e şöyle diyordu: "O, güvenilir, cömert ve vefâlı bir kimsedir ki siz de onu tanıyorsunuz." Böylece Ebû Tâlib, müşriklere ondan ellerini çekmeleri ricâsında bulunuyordu. Buna rağmen onu bayılıncaya kadar dövüyorlar ve yerde sürüklüyorlardı. Allah Resûlü ağlamakta olan kızlarına, "Babanız öldürülmeyecek, sadece eziyet görecektir." diyordu. Bu sözü bütün insanlara söylüyordu.

[936] Ebû Tâlib onu şiddetle korumasına rağmen, amcası Ebû Leheb, en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede, Übeyy b. Halef, Ümeyye b. Halef, Ukbe b. Ebî Mu'ayt ve Kureyş'ten başkaları ona kötülük yapıyorlardı. Buna karşılık Resûlullah (s.a.) şöyle diyordu: "Bana bundan daha fazla dokunamazsınız. Sonuç benim olacaktır. Ben galip gelinceye kadar öldürülmeyeceğim ve ölmeyeceğim." Bu söz, onların öfkesini daha da artırıyor ve onu öldürme azimlerini tazeliyordu.

[937] Ebû Cehil, Mahzûmoğullarına şöyle diyordu: "Muhammed'i öldüreceğim. O zaman beni, isterseniz Abdi Menâfoğullarına teslim ediniz, isterseniz serbest bırakınız." Ona, "Biz, seni asla hiç kimseye teslim etmeyeceğiz." dediler. Ebû Cehil, Resûlullah'ı (s.a.) gözetliyordu. Derken onu secde ederken gördü, eline büyük bir kaya parçası aldı ve ona doğru yürüdü. O kaya parçasıyla Resûlullah'ın başının ezmek için yaklaştığı sırada kaya parçası Ebû Cehil'in eline yapıştı. Bunun üzerine arkasını dönerek kaçtı. Allah, bu olay hakkında şu âyeti indirdi: *Bir kulu [Muhammed'i] namaz kıldığında nehyedeni gördün mü?... O vakit çağırsın, o nâdiyesini [meclisini]!* (Alak, 96/9-10, 17). Çünkü o, Resûlullah'a düşmanlığıyla meşhur, sözü dinlenen bir efendi idi. Bu yüzden baksana, Allah ona nasıl diyor: *O vakit çağırsın, o nâdiyesini [meclisini]! Biz de zebânileri çağıracağız!* (Alak, 96/9-10, 17).

لا أقتل ولا تقتلونني مع كيدكم لي، وإن ربي أخبرني بذلك، وهو قال لي: ﴿وَإِذ قُلْنا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحاطَ بِالنَّاسِ﴾ «الإسراء ٦٠» وهو قال لي: قل لهم: ﴿فَكِيدُونِي جَمِيعاً ثُمَّ لا تُنْظِرُونِ﴾ وهو قال لي: ﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ فلو منع نصفهم من قتله لما قدح ذلك في خبره، ودفع أبي طالب عنه يؤكد أمر حجته، فإنه قد كان على غير دينه، وكان على دين أعدائه، ومع هذا كان يدفع عنه ويقول لقريش: هو الأمين الكريم الوفيّ الذي عرفتموه، وتشفع إليهم في الكف عنه، وقد كانوا مع هذا يضربونه حتى يغمى عليه، ويسحبونه، فيقول لبناته وهنّ يبكين: إن أباكنّ لا يقتل بل يؤذى، ويقول هذا للناس كلهم.

[٩٣٦] وينال عمه أبو لهب والنضر بن الحارث بن كلدة، وأبي بن خلف، وأمية بن خلف، وعقبة بن أبي معيط، وغيرهم من قريش، مع حرص أبي طالب في الدفع عنه، فيقول صلى الله عليه وسلم: لا تنالون مني أكثر من هذا، والعقبى تكون لي، ولن أقتل ولا أموت حتى أظهر. فيزدادون غيظا عليه، ويجددون عزمهم على قتله.

[٩٣٧] ويقول أبو جهل لبني مخزوم: لأقتلنّ محمدا، فإن شئتم حينئذ فأسلموني إلى بني عبد مناف وإن شئتم فدعوا. فقالوا نحن لا نسلمك لشيء أبدا. فأرصد لرسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى أن وجده ساجدا، فأخذ صخرة ومشى إليه، فلما دنا ليرضح رأسه بالصخرة التزقت الصخرة بكفه وولى هاربا، فأنزل الله فيه: ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهى عَبْداً إذا صَلَّى-حتى قال: -فَلْيَدْعُ نادِيَهُ﴾ «العلق ٩» لأنه معروف العداوة سيد مطاع. فانظر كيف يقول له: ﴿فليدع ناديه سندع الزبانية﴾.

[938] Müşrikler, Allah Resûlü'nü (s.a.) öldürmek için defalarca suikast düzenlediler. Bunun sayısını Allah'tan başka kimse bilemez. Müşriklerin en çok kızdıkları şey, Allah Resûlü'nün (s.a.), Kur'ân okuduğu zaman içinde kendilerini ve ilâhlarını aşağılayan âyetlerin geçtiği Sâd, Yâsîn, Furkân ve benzeri sûreleri okumasıydı. Bundan dolayı onlar, hiddetlenip galeyana geliyorlardı. Bu durum, tek başına ve zayıf durumda bulunduğu için Allah Resûlü'ne (s.a.) ağır geliyordu. Allah, onların kötülüklerini ve tuzaklarının şiddetini bildiği için şöyle buyurmuştur: *Sen Kur'ân'ı okuduğun vakit, Biz seninle Âhiret'e iman etmeyenlerin arasına görünmez bir engel çekeriz ve kalplerinin üzerine, onu fıkhetmelerine [iyi anlamalarına] mâni olacak kabuklar geçiririz ve kulaklarına bir ağırlık koyarız. Rabbini Kur'ân'da vâhid [tek ilâh] olarak andığın vakit de, ürkerek arkalarına döner giderler.* (İsrâ, 17/45-46). Yine Allah, onlar Kur'ân tilâvet edildiği zaman kızıp öfkeye kapıldıkları için, "*Kalplerinin üzerine, onu fıkhetmelerine [iyi anlamalarına] mâni olacak kabuklar geçiririz ve kulaklarına bir ağırlık koyarız."* buyurmuştur. Bu sebepten dolayı Allah bunu kendisine nisbet etmiştir. Yoksa kalplerinin üzerine kabuklar geçirmemiş ve kulaklarına bir ağırlık koymamıştır. Bu, Resûlullah'ın (s.a.), "Beni, Hûd ve kardeşleri ihtiyarlattı"[158] sözü gibidir. Çünkü Resûlullah okuduğu bu âyetleri tefekkür ettiğinde, kendisini Allah'tan haşyet ve O'nun intikamının korkusu sarıyordu. Bunun bir benzeri de, Resûlullah'ın (s.a.), "Bir şeyi aşırı sevmen, seni kör ve sağır eder." [159] sözüdür. Halbuki sevgi, körlük ve sağırlık yapmaz. Fakat insan bir şeyi aşırı sevdiği zaman, onun üzerine yüzüstü kapaklanır, tedbirli davranmaz ve bu yüzden gözleri kör olur. Kulak vermediği için, kendisine nasihat eden kimseyi dinlemez. Nitekim Allah (a.c.) şöyle buyurmuştur: *Fakat kendilerine inzâr edici [uyarıcı] geldiği vakit onların sırf uzaklaşmalarını artırdı.* (Fâtır, 35/42). Halbuki uyarıcı onlarda uzaklaşma meydana getirmiyordu. Fakat onlar, onun uyarısı esnasında uzaklaştıkları için uzaklama/nefret uyarıcıya nisbet edilmiştir. Bu, güzel bir isti'âredir/mecâzdır. Bu, lugatte/dilde bilinen bir husustur.

158 Tirmizî, Tefsir, 57
159 Tirmizî, Tefsir, 57

[٩٣٨] وقد أرصدوا له للقتل مرات لا يحصيها إلا الله، وكان أشد ما عليهم إذا قرأ القرآن وفيه عيبهم وعيب آلهتهم، مثل قوله في سورة ص، وياسين، والفرقان، وما أشبه ذلك، / فإنهم كانوا يثورون له ويفورون من أجله، وكان ذلك شديدا على رسول الله صلّى الله عليه وسلم لوحدته وضعفه، ولما يعرف من بأسهم وغلظ أكبادهم حتى يقول الله: ﴿وَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حجابا مَسْتُوراً، وَجَعَلْنا عَلى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي أذانهم وَقْراً، وَإِذا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلى أدبارِهِمْ نُفُوراً﴾ «الإسراء ٤٥». وإنما قال: ﴿جَعَلْنا عَلى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي أذانهم وَقْراً﴾ «الأنعام ٢٥» لما كان يصيبهم من الغضب والغيظ عند تلاوته القرآن، فأضاف ذلك إلى نفسه لهذا المعنى، لا إنه جعل على قلوبهم أكنة ولا في أذانهم وقرا، وهذا كقول رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «شيبتني هود وأخواتها»، لما كان يلحقه عند الفكر فيما يتلوه منها من خشية الله وخوف نقماته، لا أن هود وأخواتها كانت تفعل فيه الشيب. ومثله قوله عليه السلام: «حبّك للشيء يعمي ويصم» لا أن الحبّ يفعل العمى والصمم، ولكنه إذا أحبّ الشيء ذهب مكبّا على وجهه فلم يتثبت، فتبصر عينيه ولا يصغي فيسمع قول من ينصح له، وقد قال الله عز وجل ﴿فَلَمَّا جاءَهُمْ نَذِيرٌ ما زادَهُمْ إِلَّا نُفُوراً﴾ «فاطر ٤٢»، والنذير لا يفعل فيهم النفور، ولكنهم لما نفروا عند إنذاره نسب نفورهم إليه، وهذا من الاستعارة الحسنة، وهو معروف في اللغة.

[939] Onların durumu ve Resûlullah'ın (s.a.) hâli böyle iken, onun onlardan selâmette olması, şu kimsenin sözüne benzer: "Benim doğruluğumun delili, şu alevli ateşe dalmam, orada kalmam ve sapasağlam çıkmamdır." İşte Resûlullah'ın (s.a.) bu milletler karşısındaki durumu da böyle idi. O, nübüvvet iddiasından sonra peş peşe gelen şiddetler ve ardı arkası kesilmeyen korkular arasında Mekke'de on beş yıl kaldı. O, hac mevsimlerinde çıkar, toplantılar tertiplerdi. Açıktan kabilelerin karşısına geçer, kendisini gösterir ve davetini anlatırdı. O, bunu tek başına yapardı. Bazen onunla Ebû Bekir veya Ebû Bekir ile Ali b. Ebî Tâlib olurdu. Kureyş ise, adamları ve kurnazlarıyla ondan uzaklaştırmak ve engellemek için onu gözetler ve takip ederdi. Hani Ebû Tâlib nerede? Bu kabile ve aşiretlere karşı kaç Ebû Tâlib gerekir? Onlar, Resûlullah'ı tehdit ediyorlar; ama o, gevşemiyor ve taviz vermiyordu.

[940] Amcası Ebû Tâlib, atalarının dinine muhalefet etmesi sebebiyle onu yalnız bırakmış, onlardan elini çekmesini ve onlara yumuşak davranmasını istemişti. O, Resûlullah'ı besliyor, ihsânda bulunuyor, her hususta onu koruyor; müşriklerin kötülüklerine ve saldırılarına karşı onu uyarıyor ve onların şerlerinden emin olmadığını söylüyordu. Ama Resûlullah, asla gevşemiyor ve şöyle diyordu: "Ey amca! Benim, Allah'ın emri hususunda taviz vermem mümkün değildir." Hatta Resûlullah (s.a.), amcasının uzun azarlamalarından sonra ağlıyor ve şöyle diyordu: "Bunu asla yapamam!" Amcası, "Ben seni müdafaa etsem de, onların sana bir kötülük yapmalarından korkuyorum ve Kureyş'in sana tuzak kurmayacağından emîn değilim." dediğinde, Resûlullah (s.a.) şöyle diyordu: "Rabbim, onlara karşı beni koruyacağına garanti verdi." Ebû Tâlib ise şöyle diyordu: "Ey kardeşimin oğlu! Rabbin sana yardım etmez." Resûlullah da ona şöyle diyordu: "Ey amca! Eğer sen O'na itaat edersen, O da sana yardım eder."

[941] Allah Resûlü (s.a.), Ebû Tâlib'in ölümünden sonra müşriklerden şiddet görmeye devam etti. Fakat onların bu şiddet ve öfkeleri Ebû Tâlib'in hayatta olduğu dönemden daha fazla olmaya başladı. Çünkü Kur'ân, onların hoşlanmayacakları tarzda peyderpey inmeye devam ediyor ve onlardan bazıları Resûlullah'a (s.a.) katılıyordu. Bu da onların öfkelerini kabartıyor ve onu katletme ve ortadan kaldırma azimlerini tazeliyordu. Bundan dolayı tuzaklarını kimse bozamayacak şekilde ciddi çalışıyorlar, hazırlık yapıyorlar, gayret sarf ediyorlar ve ortalığı bulandırıyorlardı. Halbuki "*Onların tuzağı bozulacaktır."* (Fâtır, 35/10).

[٩٣٩] فسلامته صلّى الله عليه وسلم منهم وهذه حالهم وحاله كمن قال: الدلالة على صدقي أني أخوض هذه النار العظيمة وألبث فيها وأخرج منها سليما، فهذه كانت حال رسول الله صلّى الله عليه وسلم مع هذه الأمم، فإنه أقام بعد ادعاء النبوة بمكة خمسة عشرة سنة بين هذه الشدائد المتوالية والأهوال المتصلة، وهو يخرج إلى المواسم، ويقوم في المحافل، ويبرز إلى القبائل، ويعرض نفسه، ويذكر ما يدعو إليه، وهو وحده ومعه أبو بكر الصديق أو أبو بكر وعليّ بن أبي طالب. وقريش ترصده وتتبعه برجالها ودهاتها في التنفير عنه والصد عنه، فأين كان أبو طالب، وكم يكون أبو طالب مع هذه القبائل والعشائر وهم يتوعدونه وهو لا يلين ولا يفتر.

[٩٤٠] ولقد كان عمه أبو طالب يعزله فيما أتاه من مخالفة دين أبائه ويسأله أن يكف عنهم وأن يلين لهم، ويضرع له ويطاوله ويدبره في كل جهة، ويخوفه بأسهم وسطوتهم وأنه لا يأمن قبلهم، فلا يلين، ويقول يا عم: ما كان لي أن أراهن في أمر الله، حتى يبكي صلّى الله عليه وسلم من طول معاتبة عمّه له ويقول: ما كنت لأفعل. فإذا قال له إني أخاف عليك منهم، إني غير آمن عليك مكر قريش وإن دافعت عنك، فيقول صلّى الله عليه وسلم: إن ربي قد ضمن لي صرفهم عني، فيقول أبو طالب: يا ابن أخي، ما اطوع ربك لك، فيقول: له: وأنت يا عم لو أطعته أطاعك.

[٩٤١] وقد مات أبو طالب، وأقام صلّى الله عليه وسلم بعده وهو على شدته عليهم، وأشد بكثير مما كان عليه في حياة أبي طالب، وغيظهم أشد. فإن القرآن كان يتوالى نزوله بما يكرهون، فيجيب من يجيب منهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فيتضاعف غيظهم، ويتجدد عزمهم على قتله واستئصاله، فيجدّون ويشمرّون ويسعون ويرهجون فلا يغني عنهم كيدهم شيئا، ﴿وَمَكْرُ أولئِكَ هُوَ يَبُورُ﴾ «فاطر ١٠».

Onlar, Resûlullah'a büyük tuzaklar kuruyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *İsterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak kadar olsun!* (İbrâhîm, 14/46). Resûlullah'ın, dost ve düşman herkesin işittiği bir ortamda söylediği bu söz, onların söylediklerini nakilden başka bir şey değildir.

[942] Allah (c.c.), bu mânada şöyle buyurdu: *"Her kim ona [Muhammed'e] Allah dünyada ve Âhiret'te asla yardım etmez zannediyorsa, hemen göğe bir ip uzatsın, sonra kessin de baksın; keydi [tedbiri] öfkesini giderecek mi?"* (Hacc, 22/15). Yani, kim dünyada ve Âhiret'te Allah'ın Muhammed'e yardım etmeyeceğini ve onun Allah adına iddia ettiği şeyleri yerine getirmeyeceğini zannederse, bütün gayretiyle çalışsın ve çabasını Muhammed'i öldürmeye ve nûrunu söndürmeye harcasın ve onun yalancı çıkmasını istesin! Sonra dönüp baksın, öfkesini dindirecek bir şey bulabilecek mi? Asla böyle bir şey bulamaz. Aksine öfkesini artıracak şey bulur. Bu da, Resûlullah'ı öldürmeye ve onu ortadan kaldırmaya sevk eden hususlardandır.

[İlk Müslümanların Maruz Kaldığı İşkence ve Aşağılanmalar]

[943] Resûlullah'ın davetine icâbet eden kimselerden nicesi aşağılanma, dövülme, horlanma, aç ve susuz bırakılma, işkence edilme, sövülme vb. gibi açıklanması uzun sürecek kötülüklere maruz kalıyorlardı. Bunlar, ilgili eserlerde zikredilmiştir ve ilim ehlinin şüphe etmeyeceği şekilde bilinmektedir. Hatta Osmân b. Affân gibi serveti çok, akraba ilişkileri iyi, kabilesi saygın, kendisi müsamahalı ve tahammüllü olmasına rağmen, Mekke'de kalamayacak hâle gelmiş, bu yüzden eşi Rukiyye -ki Resûlullah'ın (s.a.) kızıdır- beraber Habeşistan'a kaçmıştır. Aynı şekilde Ca'fer b. Ebî Tâlib, Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a ve müminlerin annesi Ümmü Habîbe Remle bint Ebî Süfyân da [Mekke'de kalamayarak Habeşistan'a kaçmışlardır.] Saygın ve cesur bir kimse olmasına rağmen ez-Zübeyr de kaçtı. Önemli ve saygın kimselerden hiçbiri Mekke'de kalamadı. Onların durumu böyle iken, Necâşî'nin yanında iken denizleri aşarak Kureyş'in talep ettiği kölelerin ve fakirlerin durumunun nasıl olduğunu düşün! Bu, bilinen bir konudur.

ولقد كانوا يمكرون به المكر العظيم، كما قال الله تعالى: ﴿وَإِنْ كان مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبالُ﴾ «إبراهيم ٤٦» وما كان ليقول هذا عنهم والعدو والوليّ يسمعه إلا وهو كما حكاه عنهم.

[٩٤٢] وفي هذا المعنى يقول عز وجل: ﴿مَنْ كان يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إلى السَّماءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ ما يَغِيظُ﴾ «الحج ١٥» أي من كان يظن أن لن ينصر الله محمدا في الدنيا والآخرة ولن يفي له بما يدعي محمد عليه، فليجتهد جهده، وليستفرغ وسعه في استئصال محمد وإطفاء نوره وطلب كذب يكون منه، ثم لينظر هل يجد ما يشفي غيظه، فإنه لا يجد ذلك، بل يجد ما يضاعف غيظه، وهذا أيضا من تلك الأبواب التي تبعث على قتله وتذكر باستئصاله.

[٩٤٣] وكم كان يلقي من يجيب رسول الله من الذل والضرب والهوان والتجويع والتعطيش والجفاء والسبّ وأصناف المكاره التي يطول شرحها، وهي مذكورة في مواضعها، معروفة لا يشك أهل العلم فيها. حتى يكون مثل عثمان بن عفان مع كثرة ثروته وصلته لأرحامه وشرف رهطه وحلمه وأناته لا يمكنه المقام بمكة، ففر إلى أرض الحبشة ومعه رقية بنت رسول الله صلّى الله عليه وسلم. وكذلك جعفر بن أبي طالب وأبو حذيفة بن عتبة بن ربيعة، وأم حبيبة رملة بنت أبي سفيان أم المؤمنين. وفر الزبير مع شرفه وشجاعته، ومن شئت من الوجوه والأشراف فما أمكنهم المقام وهذه حالهم، فكيف بالموالي والفقراء وقريش تطلبهم، وتعبر البحار في طلبهم، ويكون لهم مع النجاشي ما هو معروف.

[944] Kureyş, Medine'ye hicret eden her kişiyi takip ediyordu. Eğer onu yolda yakalarsa zorla geri getiriyordu. Şayet o kişiyi Medine'de bulursa, ailesini ziyaret etmesini isteyerek, anne-babasını hatırlatıp sıla-i rahime teşvik ederek ve kendileriyle kaldığı sürece canının ve dininin güvende olduğunu söyleyerek onu kandırıyordu. Onlara uyan ve aldanan nice müslümanı zincire vurdular ve işkence yaptılar. Bunların en acıklılarından biri babanın İslâm'a girmiş olan çocuğunu bağlamasıdır. Süheyl b. Amr'ın, hicretten sonra oğlu Ebû Cendel'e yaptığı gibi. Yine Ebû Uhayha Sa'îd b. el-Âs da oğlu Hâlid b. Sa'îd'e böyle yapmıştır. Çünkü Ebû Bekir es-Sıddîk bir gün Hâlid'le karşılaşmış, ona İslâm'ın güzelliğini anlatmış, Hâlid de İslâm'ı kabul etmiştir. Babası onun müslüman olduğunu öğrenince, onu bulmaları için birkaç adam gönderdi. Adamlar, Sa'îd'e onu bulamadıklarını söyleyince, "Tâif'e bakın!" dedi. Tâif'e geldiler, ama onu yine bulamadılar. Adamlar, onun Mekke'nin yükseğinde Ebû Zerr vadisinde namaz kıldığı haberini aldılar ve onu babasına getirdiler. Sa'îd, ona bağırıp çağırdı, azarladı ve başında kırılıncaya kadar elindeki değnekle onu dövdü. Sonra oğluna şöyle dedi: "Sen Muhammed'e tâbi oldun ha! Görmüyor musun, o kavmine muhalefet ediyor, kavminin ilâhlarını ve onların geçmiş atalarını ayıplıyor. Bir de insanların öldükten sonra girip ebedî kalacakları bir yurt olduğunu iddia ediyor." Bundan daha tuhafı, kardeşlerinin ve ailesinin bu durumu seyretmeleri, hatta onu babalarına geri getirmeleridir. Bunun üzerine Hâlid şöyle dedi: "Evet, Muhammed'e tâbi oldum. Vallahi o doğru söylüyor." Hâlid babasıyla uzun uzun tartıştı. Bu sözlere öfkelenen Ebû Uhayha oğluna küfretti, sövdü ve şöyle dedi: "Ey şerefsiz! İstediğin yere git! Vallahi sana tek bir lokma vermeyeceğim." Hâlid dedi ki: "Allah, bana yaşayacağım kadar rızık verir." Bunun üzerine onu dışarı attı ve diğer oğullarına şöyle dedi: "Hiçbiriniz onunla asla konuşmayacak! Yoksa ona yaptığımı yaparım!" Bunun üzerine Hâlid oradan ayrıldı ve Ebû Süfyân Sahr b. Harb ile karşılaştı. Ebû Süfyân dedi ki: "Ey Hâlid! Yapacağını yaptın. Babana teşekkür etmedin. Ulaşmış olduğun saygınlığı yitirdin." Hâlid ona şöyle cevap verdi: "Aksine ben o şerefi artırdım." Ebû Süfyân dedi ki: "Sen toy bir çocuksun! Eğer sana daha fazla işkence yapılsaydı sakinleşirdin."

[٩٤٤] ومن هاجر إلى المدينة اتبعوه، فإن وجدوه في الطريق ردوه قهرا، وإن وجدوه في المدينة خدعوه وسألوه زيارة أهله وعطفوه على أبويه ورغبوه في صلة رحمة وأمنوه على نفسه ودينه ما أقام معهم، فكم ممن أجابهم واغتر بهم لما ردوه صفدوه بالحديد وعذبوه، ومن أحسّ منهم بولده قد أسلم قيّده، كما فعل سهيل بن عمرو بابنه أبي جندل بعد الهجرة، وكما صنع أبو أحيحة[٩٩] سعيد بن العاص بابنه خالد بن سعد، فإن أبا بكر الصديق لقيه وعرفه حسن الإسلام، فأجابه، فعلم أبوه بإسلامه فأرسل في طلبه جماعة فأخبروه أنهم لا يجدونه، فقال: الطائف، فجاءوا الطائف فلم يجدوه، فأخبروه إنه يكون بأعلى مكة في شعب أبي ذر قائما يصلي، فأتوا به إلى أبيه، فأنبه وبكّته وضربه بمقرعة في يده حتى كسرها على رأسه، ثم قال له: اتبعت محمدا وأنت ترى خلافه قومه، وما جاء به من عيب آلهتهم وعيب من مضى من آبائهم، وزعمه أن للناس بعد موتهم دارا يدخلونها فيخالدون فيها، فما أعجب هذا. وأخواته وأهله يشهدون، بل هم ردوه إلى أبيه، فقال خالد قد اتبعته وصدق والله محمد. وحاجّه ابنه، فغضب أبو أحيحة ونال من ابنه وشتمه، وقال: اذهب يا لكع حيث شئت، والله لأمنعنك القوت، قال: إن الله يرزقني ما أعيش به، فأخرجه وقال لبنيه: لا يكلمه أحد منكم إلا صنعت به ما صنعت. فخرج خالد، فلقيه أبو سفيان صخر بن حرب فقال: قد فعلتها يا خالد، ما شكرت أباك، ولقد هدمت شرفك الذي ينالك، فقال خالد: بل عمرت ذلك الشرف، قال أنت غلام حدث، لو بسط عليك العذاب لأقصرت.

٩٩ في (ط) أميمة

[945] Hâlid, Resûlullah'ın yanına gitti. Onun yanından hiç ayrılmıyordu. Kendisinden büyük kimseler onunla karşılaşınca, kendisini kınamaya başladılar. Onlar, babasının ona yaptıklarını az görüyorlar ve serbest bırakmasını yanlış buluyorlardı. Zira babası ona işkenceye devam etmeli, hatta işkencenin dozunu artırmalıydı. Bir gün Ebû Cehil babasına gelerek şöyle dedi: "Ey Ebû Uhayha! Bilmiyorum, zayıf mı düştün, görüşün mü yetersiz geldi? Yoksa yufka yürekli mi oldun?" Sa'îd, "Ne demek istiyorsun?" deyince, Ebû Cehil şunları söyledi: "Oğlunu serbest bıraktın, Muhammed'e tâbi oldu. Sen, Kureyş'in efendisi, büyüğü ve sözü dinlenen bir kişi değil misin? Gençlerimiz bize karşı çıkıyorlar ve "İşte Ebû Uhayha'nın oğlu! Müslüman oldu ve kendisine hiçbir şey yapılmadı" diyorlar." Bunun üzerine babası Ebû Cehil'e dedi ki: "Hayır, zayıf düşmedim. Çünkü ben Kureyş'in en kuvvetli kişisiyim, sayı ve mal bakımından da onların en güçlüsüyüm. Senin, "Görüşün mü yetersiz geldi?" sözüne gelince, senin onun hakkındaki görüşün nedir?" Ebû Cehil dedi ki: "Onu hapsetmeli ve ona ambargo uygulamalıydın!" Sa'îd şöyle dedi: "Vallahi, onu değnek başında kırılıncaya kadar dövdüm ve ona yemek verilmesini yasakladım. Bu, ona verilebilecek en şiddetli cezadır. Fakat bunun onda hiçbir etkisi olmadı. Senin "yufka yürekli" sözüne gelince, Muhammed'in durumu beni çok öfkelendirmektedir. O, neseb bakımından en şereflimizdir. O, güzel konuşma, emanete riâyet ve güzel ahlâk bakımından diğer gençlerden daha güzel bir şekilde içimizde yetişti. Ama yeni bir din getirdi. Toplumumuzu böldü, birliğimizi parçaladı, ihtişamımızı giderdi ve bize karşı geldi. Bir de, eğer düşüncem beni yanıltmıyorsa -ki düşünce doğrudur- o, kendisini destekleyecek bir kavme gidecek ve onlarla üzerinize gelecektir." Ebû Cehil dedi ki: "Böyle söyleme! Bizim onu diyarımızdan çıkarmak ve göndermekten başka çaremiz yok. Eğer o çıkarsa, dostluğumuz geri gelir ve atalarımızın üzerinde bulunduğu dinimize geri döneriz." Ebû Cehil, "Ebû Uhayha'yı yaşlılık değiştirmiş!" diyerek onun yanından ayrıldı. İnsanlar, onda zayıflık görmeselerdi, Ebû Cehil bunu ona söylemeye cesaret edemezdi. Hâlid ise, Habeşistan'a kaçtı.

[946] Burada Kureyş'in müslüman olan gençlerine, çocuklarına ve kimsesizlerine yaptıklarından ve bu hususta sert davranmayanlara yaptıkları baskıdan bir kesit sunduk. Hilmi, şerefi, nüfuzunun genişliği, Kureyş'in büyüklerinden olmasına ve dostlarının çokluğuna rağmen Hz. Ebû Bekir'e yapılanlar; sonra tabaka tabaka onu takip eden kimselere yapılan işkenceler hepsinden daha çetindi.

[٩٤٥] وصار خالد إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فكان يلزمه، وجعل من لقيه من قومه يؤنبونه، ويستقصرون فعل أبيه وتركه له، وأنه قد كان ينبغي له أن يبسط عليه المكروه ويواليه عليه. فأتاه أبو جهل فقال: يا أبا أحيحة، ما أدري. أضعفت أم ضجّعت الرأي أو أدركتك المأقة، قال: وما ذاك، قال: تركت ابنك يتبع محمدا وأنت سيد قريش وكبيرها والمطاع فيها، فيتجرأ علينا شبابنا ويقولون: هذا ولد أبي أحيحة قد أسلم ولم يصنع به شيئا، فقال لا ما ضعفت، إني لأقوى قريش نفسا وأكثرها عددا ومالا. وأما قولك: ضجعّت الرأي، فما الرأي عندك في أمره، قال حبسه والتضييق، فقال: والله ضربته حتى كسرت العصا على رأسه، وحرمته القوت، فهذا أشد الأمور عليه، فلم أره حفل بواحدة منها. وأما قولك: المأقة، لقد غاظني أمر محمد إنه أوسطنا نسبا، وأنه نشأ فينا كأحسن ما نشأ به أحد من الشباب من حسن الحديث وأداء الأمانة وحسن الخلق، فجاء بدين محدث، فرق جماعتنا وشتت أمرنا وأذهب بهاءنا واجترأ علينا. وأخرى إن صدقني ظني-وهو صادق-إنه خارج إلى قوم يقوي بهم ثم يدخل بهم عليكم. قال أبو جهل: لا تقل هذا، فما الفرج لنا إلا في إخراجه وتحويله عن ديارنا، فإنه إن خرج عادت إلفتنا، وعدنا لديننا القديم الذي كان عليه آباؤنا. فخرج من عنده وهو يقول: تغيّر أبو أحيحة، ما هو إلا الكبر، ما اجترئ عليه بهذا حتى آنسوا ضعفا. ففر خالد إلى أرض الحبشة.

[٩٤٦] وإنما ذكرت لك طرفا يسيرا من صنيعهم بفتيانهم وأولادهم ومهجهم إذا أسلموا، وشدة الرؤساء منهم على من لم يبالغ في ذلك، فأمّا ما صنعوا بأبي بكر مع حلمه ونبله وسعة جاهه وكثرة خلانه من ساداتهم، ثم بمن يليه طبقة طبقة، فأعظم من كل عظيم.

YERYÜZÜNE SÂLİHLERİ VÂRİS KILACAĞI VA'Dİ

[947] Allah (c.c.), şöyle buyurmuştur: *"Andolsun ki Zikr'den [Tevrât'tan] sonra Zebûr'da da yazmıştık ki: Mutlaka arza Benim sâlih kullarım vâris olacaktır. Şüphe yok ki bunda ibâdet eden bir kavim için elbette kâfi bir öğüt vardır. Ve seni sadece âlemlere rahmet olarak gönderdik."* (Enbiyâ, 21/105-107). Nitekim Hz. Muhammed'in (s.a.) ashâbı söylediği ve haber verdiği şekilde arza vâris oldu. Bunun yanı sıra bunda, Allah'ın onlara indirdiği kitaplarında [Tevrât ve İncîl'de] yazan şeylere de bir delâlet vardır: "Son peygamber, İsmâîl b. Hâcer b. İbrâhîm'in soyundan olacaktır. Fârân'dan [Mekke'den] çıkacaktır. Onun peygamberliği, bütün peygamberliklerden daha izzetli, daha üstün ve daha muzaffer olacaktır. Onun sâlih tâbileri yeryüzüne vâris olacaklardır. Hakkı ihyâ, bâtılı imhâ ve zorbaları izâle edeceklerdir." Nitekim âlimlere delil oluşturan bu husus onların kitaplarında zikredilmiştir. Abdullah b. Selâm ve ondan sonra tabaka tabaka müslüman olan kimseler bunu zikretmiştir. Âlimlerin bu hususta müstakil eserleri vardır. en-Nedîm diye bilinen Ahmed b. Yahyâ el-Müneccim, Ebû Abdullah Muhammed b. Zeyd el-Vâsıtî el-Kâtib, Ebû Bekir ez-Züheyrî el-Kâtib, İbn Kuteybe vb. gibi. Bu âlimler, bunu, onlardaki müjdeleri ve işaretleri onların kitaplarından [Tevrât'tan ve İncil] naklettiler. Sende bunlara ihtiyaç bırakmayacak deliller varsa da, istersen bunları sen de bulabilirsin.

[Kur'ân, İlk Dört Halifenin İmâmetinin Sahih Olduğuna Delâlet Eder]

[948] Bunda Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin, onların tâbilerinin ve taraftarlarının imâmetlerinin sıhhatine de delâlet vardır. Çünkü Allah, yeryüzüne vâris oldukları takdirde onların salâhını [istikâmet üzere olduklarını] haber vermiştir. Birisi şöyle diyebilir: "Size göre hâlleri onlar gibi olmayan bazı kimseler yeryüzüne vâris oldular. Hatta hâkimiyet Karmatîler, Rûm vb.'nin eline geçti. Hâlleri bunların hâllerine yakın olan kimseler yeryüzünün çoğuna hâkim oldular." Buna şöyle cevap verilir: "Onlar, yeryüzünün tamamına hâkim olsalar da, bu durum söz konusu bilgiyi zedelemez ve bu haberi etkilemez. Çünkü Allah, "Yeryüzüne ancak sâlihler vâris olacak ve onların ellerinden çıkmayacak." dememiştir.

وباب آخر

[٩٤٧] وهو قوله عز وجل: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرض يَرِثُها عِبادِيَ الصَّالِحُونَ، إِنَّ فِي هذا لَبَلاغاً لِقَوْمٍ عابِدِينَ، وَما أرسلناكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ﴾ «الأنبياء، ١٠٥». فورثها أصحاب محمد صلّى الله عليه وسلم كما قال وكما أخبر، وفيه مع كونه دلالة على نبوة محمد صلّى الله عليه وسلم لما في الكتب التي أنزلها الله عليهم، أن النبيّ الأخير من ولد إسماعيل بن هاجر بن إبراهيم، القائم من فاران، هو أعز وأعلى وأقهر من جميع النبوات، وأن أتباعه الصالحين يرثون الأرض ويحيون الحق ويميتون الباطل ويذلون الجبابرة كما هو مذكور في الكتب ذكرا تقدم به الحجة عند العلماء، وقد ذكره من أسلم، مثل عبد الله بن سلام ومن يليه طبقة طبقة، وللعلماء فيه كتب مفردة، مثل أحمد بن يحيى بن المنجم المعروف بالنديم، ومثل أبي عبد الله محمد بن زيد الواسطي الكاتب، ومثل أبي بكر الزهيري الكاتب، ومثل ابن قتيبة، وغيرهم، فإنهم ذكروا تلك المواضع من تلك الكتب، وما فيها من البشارات والإشارات، فإن أردتها وجدتها، وإن كان فمعك ما يغنيك عنها.

[٩٤٨] وفي هذا أيضا دلالة على صحة إمامة أبي بكر وعمر وعثمان وعليّ وأتباعهم وشيعهم، فإن الله قد شهد لهم بالصلاح وهم ورثوا الأرض. فإن قيل فقد ورثها بعضهم ممن ليس هو في مثل حالهم عندكم، حتى أنتهى ذلك إلى القرامطة والروم وأشباههم، ومن يقرب حاله من حالهم، فإنهم قد غلبوا على كثير من الأرض. قيل له: لو ملكوا الأرض كلها لم يقدح ذلك في هذا العلم ولم يؤثر في هذا الخبر، لأنه ما قال: لا يرثها إلا الصالحون، ولا تخرج من أيدي الصالحين.

[949] Aynı şekilde Mûsâ kavmine şöyle demişti: *"Siz, Allah'ın yardım ve desteğini isteyin ve sabredin. Şüphesiz arz [yeryüzü] Allah'ındır, ona kullarından dilediğini vâris kılar, âkıbet ise muttakîlerindir."* (A'râf, 7/128). Bunun bir benzeri de şu âyettir: *"O hırpalanıp ezilmekte bulunan kavmi [İsrâiloğulları'nı], arzın [toprakların] bereketlerle donattığımız doğularına ve batılarına vâris kıldık. Ve böylece Rabbinin İsrâiloğulları'na olan o güzel kelimesi [ni'met va'di], sabretmeleri sebebiyle tamamen tahakkuk etti."* (A'râf, 7/137) Sonra bu topraklar İsrâiloğullarının ellerinden çıktı ve Buhtunasr, Rûm kralları vb. kâfirlerin hâkimiyetine geçti. Bu, bir sorun değildir.

[950] Âyetin sonundaki *"Ve seni sadece âlemlere rahmet olarak gönderdik."* (A'râf: 107) sözü, bundan muradın yeryüzüne vâris olanların dininin ehli olan ve şeriatini uygulayan kimseler olduğu bilgisini vermektedir. Bu, bir haber, müjde ve va'ddir. Allah'ın verdiği haber yalan çıkmaz ve O'nun va'di mutlaka gerçekleşir. Allah, bizden öncekilerin sâlih olduklarını haber vermiştir. İmâmiyye ve Râfızâ gruplarına göre, Ebû Bekir, Ömer, Osmân, Bedir savaşına katılanlar, muhâcirler, ensâr, yeryüzüne vâris olmak üzere onlara katılan ve yardım edenler -ki bunlar, diğer milletleri mahvettiler, Fars, Rûm, Türk ve diğer müşrik milletlerden krallara gâlip geldiler- dini değil dünyayı talep eden kâfir-müşriklerdir. Onlar, Kur'ân'ı değiştirdiler, nassları iptal ettiler, şeriatle ilgili tahâret, ezan, namaz, namaz vakitleri, oruç, miras, nikâh ve talâk gibi hususları değiştirdiler. Olanı kaldırdılar ve olmayan şeyleri koydular. Halbuki Allahın onların [sahâbenin] lehine olan şahitliği, [İmâmiyye ve Râfıza'nın] söylediklerinin hilâfınadır.

[951] Her ne kadar Allah, sana aklın vasıtasıyla onların sahâbe hakkındaki iddialarının bâtıl olduğunu öğretiyorsa da, sen bunu ayrıca sem' [nakil] yoluyla da öğren! Zira Allah, Kur'ân'da ve Kur'ân dışında birçok yerde buna delil getirmiştir. Allah'ın, *Bütün dinlerin üzerine geçirmek için* (Tevbe, 9/33; Fetih, 48/28; Saff, 61/9) sözünde, sahâbenin pâk olduklarına, imanlarının sağlamlığına ve suçsuz olduklarına delil vardır. Çünkü onlar, Allah'ın dinini üstün getirdiler ve kendilerinden öncekilerden memleketleri ve şehirleri aldılar. Onlardan sonra gelenler de, onlara tâbi oldular, onların emriyle kan akıttılar, onların sözleriyle aldılar ve verdiler.

[٩٤٩] ومثله قال موسى لقومه: ﴿اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرض لِلَّهِ يُورِثُها مَنْ يَشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَالْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ «الأعراف، ١٢٨»، ومثله قوله: ﴿أَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كانوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشارِقَ الْأَرض وَمَغارِبَهَا الَّتِي بارَكْنا فِيها، وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنى عَلى بَنِي إسرائيل بِما صَبَرُوا﴾ «الأعراف، ١٣٧»، وقد خرجت من أيدي بني إسرائيل وملكها بخت نصرّ وملوك الروم وأمثالهم من الكفرة، وهذا غير مشكل.

[٩٥٠] وقوله في آخر الآية: ﴿وَما أرسلناكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ﴾ «الأنبياء، ١٠٧» يزيدك علما بأن المراد، أن الوارثين للأرض هم أهل دينه والقائمون بشريعته، وهذا خبر وبشرى ووعد، وأخبار الله لا يكذب، ووعده لا خلف له. فشهد عز وجل لمن قدّمنا بالصلاح، وعند الإمامية وطبقات الرافضة أن أبا بكر وعمر وعثمان والبدريين والمهاجرين والأنصار والذين اتبعوهم وأعانوهم على وراثة الأرض حتى أبادوا الأمم وغلبوا ملوك الفرس والروم والترك وغيرهم من أمم الشرك كانوا إكفارا مشركين طلاب دنيا لا طلاب دين. وأنهم غيروا القرآن، وعطّلوا النصوص، وبدلوا الشريعة من الطهارة والأذان والصلاة والمواقيت والصوم والمواريث والنكاح والطلاق، ورفعوا ما كان ووضعوا ما لم يكن، وشهادة الله لهم بخلاف قول هؤلاء فيهم.

[٩٥١] وأنت وإن كنت قد عرفك الله بعقلك بطلان دعاويهم عليهم فاعرفه أيضا بالسمع، فقد أتاك الله به في غير موضع من القرآن ومن غير القرآن. وفي قوله عز وجل: ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾ «التوبة ٣٣» دلالة أيضا على طهارتهم وعمق إيمانهم وبراءة ساحتهم، فهم أظهروا الدين، وأخذوا الممالك والأمصار ممن قبلهم، والذين من بعدهم إلى طاعتهم رجعوا، وبأمرهم سفكوا الدماء، وبقولهم أخذوا وأعطوا،

Eğer sahâbe şeriati iptal eden kimseler olsalardı, Resûlullah'ın (s.a.) dini bütün dinlere galip gelmez; aksine o sahâbenin görüşleri ve Râfıza'nın iddia ettiği şekilde Resûlullah'ın (s.a.) silinmiş, gizlenmiş ve ölü dini galip gelirdi. Çünkü İmâmiyye'nin söylediği şey, mağlup ve yenilmiş olsa da, o [Hz. Ali] Huccet'tir ve hakk onunla birliktedir. Onların iddiasına göre, onu hakkı söylemekten ve Peygamber'in dinine davet etmekten alıkoyan şey korkudur. Bu korku onu [Huccet'i] yalancıları tasdike, doğruları yalanlamaya ve müşrikleri dost edinmeye zorlamıştır. Bu sahâbenin kararlaştırdıkları din, şeriat ve Kur'ân, bütün dinlere galip gelmiş ve şu âna kadar huccet olmuştur. Bu durumda Allah'ın, "*Bütün dinlerin üzerine geçirmek için"* (Tevbe, 9/33; Fetih, 48/28; Saff, 61/9) sözündeki va'di gerçekleşmemiştir. Bilmelisin ki bu hususta bu bilgiler senin için yeterlidir.

[952] İmâmiyye, Allah'ın dininin hiçbir zaman galip gelmediğini, onun galibiyetinin Sâhibu'z-Zaman'ın [Mehdî'nin] ortaya çıkmasıyla gerçekleşeceğini söylerler. Buna karşı verilecek cevap susmak ve hayret etmektir. Çünkü inatçılarla tartışılmaz.

[953] Düşünen herkes bilir ki Resûlullah'ın (s.a.) Ebû Bekir, Ömer ve Osmân zamanında zelil ve ölü olduğunu, nûrunun söndüğünü ve kökünün kazındığını iddia eden kimse yalan söylemektedir. Biz biliyoruz ki putların kırılması, ateş evlerinin yıkılması, Nevrûz ve Mihricân, barış ve haç bayramlarının ortadan kaldırılması, takvimin parçalanması ve usturlâbın kırılması o sahâbe zamanında oldu. Buna sahâbenin yaptıkları güzel fiiller de eklendiği zaman kesin olarak anlıyoruz ki İslâm dininden maksat budur. Bu da, onun galip gelmesi demektir.

[İhvân-ı Safâ ve Şia Arasındaki İlişki]

[954] Garip işlerden biri de, ez-Zencânî el-Kâdî'nin Peygamber'e (s.a.) düşman olan, ona ta'n eden ve insanları her türlü hile ile onun dininden çıkaran taraftarlarının Şî'a içinde gizlenmeleridir. Onlar, ondan intikam almak istedikleri zaman bize, "Şimdi onun işi bitti ve dini iptal oldu." derler ve hadlerin kaldırılmasını, vergi alınmasını, haramların işlenmesini, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker'in terk edilmesini zikrederlerdi. Onlar şöyle diyorlardı: "Kureyş'in büyüklerine bakın! Takvime ve usturlâba sarılmışlar, Kur'ân'la istihâre etmek ve Peygamberlerinin tavsiyelerine müracaat etmek yerine, bu dinlerin sahiplerine ve onların düşüncelerine müracaat ediyorlar.

فلو كانوا مبطلين لما كان الظاهر هو دين رسول الله صلى الله عليه وسلم على الدين كله، بل كان ما ذهب إليه هؤلاء الصحابة ظاهرا، ودين رسول الله صلّى الله عليه وسلم الذي تدعيه الرافضة خاملا خفيا ميتا، فإن الذي يقول الإمامية إنه الحجة وأن الحق معه قد كان مغلوبا مقهورا، قد أسكته بزعمهم الخوف عن النطق بالحق والدعاء إلى دين النبي، وإلجائه إلى تصديق الكاذبين وتكذيب الصادقين، وموالاة المشركين. والذي قرّره هؤلاء الصحابة من الدين والشريعة والقرآن هو الظاهر على الأديان، القائم به الحجة إلى الآن. فإذا قد أخلف هذا الوعد من قوله: ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾، فاعلم ذلك ففيه أتم كفاية.

[٩٥٢] وهم يقولون: ما ظهر بعد، وإنما يتم ظهوره بقيام صاحب الزمان. وجواب هذا: السكوت عنه والتعجب منه، فإنه ليس مع المكابرة مناظرة.

[٩٥٣] وقد علم المتأمل كذب من ادّعى أن دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان في زمن أبي بكر وعمر وعثمان ذليلا ميتا قد أطفئ نوره وقلعت أصوله. وقد علمنا أن في زمان هؤلاء كسرت الأصنام، وهدمت بيوت النيران وتعطل النوروز والمهرجان وعيد السلامة وعيد الصليب، وتمزق التقويم وكسر الإسطرلاب، ولما انضاف إلى ذلك من جميل أفعالهم فقد تيقّنّا أن هذا هو المراد من دين الإسلام وهو معنى ظهوره.

[٩٥٤] ومن عجيب الأمور أن أصحاب الزنجاني القاضي قد تستروا بالتشيع، وهم من عداوة النبي صلّى الله عليه وسلم والطعن عليه وإخراج الناس من دينه بكل حيلة، إذا أرادوا التشفي منه قالوا لنا: الآن انحلّ أمره وبطل دينه، وأوردوا ما قد ظهر من تعطيل الحدود وأخذ المكوس وارتكاب المحرمات وترك الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر. ويقولون: انظروا إلى وجوه قريش واعتصامهم بالتقويم والإسطرلاب، ورجوعهم إلى أرباب هذه المقالات، وتدبرهم بهم دون الاستخارة بالقرآن والرجوع إلى وصايا نبيهم،

Kralların ve seçkinlerin bunların dışında işledikleri günahlara bakın!" Eğer bu yola giren ve o şehirlere galip gelen Kureyşliler hakkında ez-Zencânî'nin taraftarlarının nitelemesini zikredebilseydik, daha faydalı ve daha açık olurdu. Fakat korkudan dolayı bunu yapamıyoruz. Allah, yardım istenilendir.

[955] Resûlullah'ın mûcizelerinden biri de, "*En yakın aşiretini [hısımlarını] uyar!*" (Şuarâ, 26/214) âyeti nâzil olduğu zaman, onları toplaması, ayağa kalkarak onlara hitap etmesi ve onları atalarının dininden ayrılmaya davet etmesidir. Resûlullah onlara, eğer icâbet ederlerse sahip olacakları cennet nimetlerini, diretirlerse başlarına hemen gelecek olan cezayı, Allah'ın ordularından bir ordu göndereceğini, bu ordunun onlara âcil bir ceza olarak Allah Resûlü'nün yanında savaşacağını ve onun dinine yardım edeceğini anlattı. Bunun üzerine aşireti, öfkelendiler ve oradan ayrıldılar ve daha kalabalık olmalarına rağmen şikâyette ve tehditte bulunmak üzere Ebû Tâlib'e gittiler. Allah, bu olayı onlardan naklederek âyetinde şöyle buyuruyor: "*İlâhları hep bir ilâh mı kılmış!... Onlar burada, ahzâb döküntüsü bozuk bir ordu!*" (Sâd, 38/5-11) Bu âyetler, Mekke'de savaştan önce nâzil oldu. Sonuç onun dediği gibi oldu. Baksana, Resûlullah hangi halde iken onları hezimetle tehdit ediyor, hangi durumda iken bunu onların kalplerine sokuyor, onlara üstünlük sağlıyor, onları öfkelendiriyor ve canlarını sıkıyor. Halbuki Resûlullah, onların kıskacında ve ellerinde bir esir konumunda bulunuyordu. Onlar, haksızlığa sabretmeyen, intikam almadan uyumayan ve öfkelerini kontrol edemeyen bir kavim idi. Onların durumu böyle iken Allah, nasıl onların ellerini ondan çekti, onu onların tuzaklarından ve şerlerinden korudu. Bunu ve benzeri olayları aklında tut!

[Şiîlik Perdesi Altında Gizlenen İslâm Düşmanı Bazı Yazarların Çarpıtmaları]

[956] Bil ki Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları toplandılar, tuzaklarını kurdular ve onun Kitâb'ını okudular. Onlar, işin başlarında olan Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'de ikamet ettiği için kavmine muhalefet etmeyeceğini, onları öfkelendirmeyeceğini ve kızdırmayacağını; aksine kendilerini tasvip edeceğini ve kendileriyle yakınlık kuracağını zannettiler.

وغير ذلك مما قد ارتكبه الملوك والخاصة. ولو استطعنا تسمية أصحاب الزنجاني وذكر القرشيين الذين قد سلكوا هذه السبيل والأمصار التي غلب عليها هذا لكان أشفى وأبين، ولكنا لا نقدر على ذلك من الخوف، والله المستعان.

وباب آخر

[٩٥٥] من آياته، لما أنزلت: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ «الشعراء، ٢١٤»، فجمعهم وقام فيهم وخطبهم ودعاهم إلى مفارقة دين آبائهم، وذكر لهم مالهم في ذلك من نعيم الجنة إن أجابوا، وما عليهم من عاجل العقاب إن أبوا، وأن الله يبعث عليهم جندا من جنوده يجاهدونهم مع رسوله ونصرة لدينه مع ما عليهم من عاجل العقاب، فغضبوا ونفروا ومشوا إلى أبي طالب يشكون ويتوعدون، وأنهم أكثر جندا. وقد ذكر الله ذلك في قوله حاكيا عنهم: ﴿أَجَعَلَ الإلهةَ إِلهاً واحداً﴾ إلى قوله: ﴿جُنْدٌ ما هُنالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزابِ﴾، وهذا نزل بمكة قبل الحرب فكان كما قال، فانظر في أي حال توعدهم بهزيمتهم، وعلى أيّ وجه أورده على قلوبهم وأثارهم وغاظهم وأوجعهم، فإنها حال كان فيها في قبضتهم وأسيرا في أيديهم، وهم القوم الذين لا صبر لهم على ضيم، ولا ينامون على وتر، ولا يقيمون على مكابرة الغيظ، كيف يقصر الله أيديهم عنه، ويقيه كيدهم وشرهم، وتلك حالهم، فاحفظ هذا وأمثاله.

[٩٥٦] واعلم أن أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم اجتمعوا وجمعوا كيدهم وقرئوا كتابه، فزعموا إنه صلّى الله عليه وسلم في ابتداء أمره وهو مقيم بمكة ما خالف قومه ولا أغضبهم ولا أغاظهم، بل كان مصوّبا ومقاربا لهم،

Görmüyor musunuz ki Resûlullah onlara şöyle dedi: *Şüphesiz biz veya siz, mutlak bir hidâyet üzerindeyiz veya açık bir dalâlet içindeyiz.* (Sebe, 34/24). Yine Resûlullah onlara şöyle dedi: *Bizim amellerimiz kendimize, sizin amelleriniz de size. Sizinle aramızda hüccet yoktur.* (Şûrâ, 42/15). Dediler ki: "O, önce savaşla tehdit etti. Medine'de bir cemaat oluşturduktan sonra bundan vazgeçti." Bunu, İbnu'r-Râvendî, Yahûdî Lâvî ile birlikte iken söylüyordu. Müslümanlara tuzak kurmayı düşünen birtakım bedbahtlar da o ikisine yardım ettiler. Böylece onlar çeşitli te'villerle [yorumlarla] zarûrat-ı diniyyeden yüz çevirdiler. Bu ve benzeri görüşleri ihtiva eden kitaba, *Kitâbu'd-Dâmiğ* ismini verdiler. Bu haberleri işiten her akıllı kişi, yakînen ve şüphesiz olarak bilir ki Resûlullah (s.a.), nübüvvet iddiasında bulunduğu ve risâlet görevine başladığı ândan itibaren ihlâs [tevhîd] davetini açıkça yapmaya başladı ve buna muhalefet eden herkesi kâfir saydı. Yine Resûlullah, üstün ve galip geleceğini, büyük topluluklara ve ordulara sahip olacağını, düşmanlarını ve muhâliflerini öldüreceğini ve onları zelil kılacağını, sonuçta kendisinin kazanacağını iddia etti. Sonra bu iddiasını, onu okunan bir Kur'ân yaparak tekit etti.

[957] Bu konuya dair Mekke'de nâzil olan âyetlerden bazıları şöyledir: *Yoksa, "Biz yardımlaşır bir cem'iyyetiz." mi diyorlar? Şüphesiz o cem'iyyet bozulacak ve arkalarını dönüp gidecekler* (Kamer, 54/44-45). *Onlar burada, ahzâb döküntüsü bozuk bir ordu!* (Sâd, 38/11). *Onların lâfları seni mahzûn etmesin! Çünkü izzet hep Allah'ındır* (Yûnus, 10/65). Yani, sen galip geleceksin, mağlup olmayacaksın. Bu âyetlerden biri de şudur: *Kendilerine karşı savaşılanlara izin verildi; çünkü onlara zulmedildi… Bütün işlerin âkıbeti Allah'a aittir* (Hacc, 22/39). Çünkü müslümanlar, Mekke'de iken şiddetli bir savaşla karşı karşıya idiler ve müslümanların orada sıkıntısı çok büyüktü. Çünkü dövülüyorlar, ayakaltında çiğneniyorlar ve hapsediliyorlardı. Özellikle Hz. Ömer İslâm'a girdikten sonra müslümanlar, grup grup gezerek kendilerini savunuyorlardı. Zira Hz. Ömer'i müslümanlardan uzak tutmaya çalışsalar da, müslümanlar onunla güç kazandılar. Sonra müşriklerin onları derdest etmeye güçleri yetmedi. Mekke'de nâzil olan bu gibi âyetlerin benzeri çoktur.

ألا ترون إنه قال لهم: ﴿وَإِنَّا أو إِيَّاكُمْ لَعَلى هُدىً أو فِي ضَلالٍ مُبِينٍ﴾ «سبأ ٢٤» وأنه قال لهم: ﴿لَنا أعمالنا وَلَكُمْ أعمالكُمْ، لا حُجَّةَ بَيْنَنا وَبَيْنَكُمُ﴾ «الشورى ١٥». قالوا: وإنما توعد بالحرب وزال عن هذا حين صار بالمدينة وفي جماعة. وهذا يقوله ابن الراوندي حين اجتمع مع لاوى اليهودي، وساعدهما أمثالهما من الأشقياء حين نظروا ودبّروا وكادوا المسلمين، فانصرفوا عن الضرورات بالتأويلات وسمّوا الكتاب الذي ضمنوه هذا وأمثاله كتاب الدامغ. وكل عاقل سمع الأخبار يعلم علما يقينا لا يرتاب به، إنه صلّى الله عليه وسلم حين ادّعى النبوة وساعة أنتحل الرسالة كاشف بدعوة الإخلاص، وأكفر كلّ من خالفه، وادّعى إنه يظهر ويغلب، وأنه يصير في جماعات وعساكر، وأنه يقتل أعداءه ومخالفيه ويذلهم، وأن العقبى تكون له. ثم أكّد ذلك بأن جعله قرآنا يتلى.

[٩٥٧] فمما نزل بمكة من ذلك، قوله: ﴿أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ، سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾ «القمر ٤٤»، وقوله: ﴿جُنْدٌ ما هُنالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزابِ﴾ «ص ١١»، وقوله: ﴿وَلا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ، إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً﴾ «يونس ٦٥»، أي تغلب ولا تغلب، وقوله: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقاتَلُونَ بأنهم ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ «الحج ٣٩» إلى قوله: ﴿وَلِلَّهِ عاقِبَةُ الْأُمورِ﴾، فإنهم قد كانوا بمكة يقاتلون أشد القتال، وكانت محنة المسلمين فيها أغلظ، فإنهم كانوا يضربون ويداسون ويحبسون ويجتمع النفر بعد النفر منهم فيدفعون عن أنفسهم، سيّما حين أسلم عمر، فإنهم عزوا به ونهنه عنهم قليلا، ثم ما أطاقوا المقام. وأمثال هذه من الآيات مما نزل بمكة كثير.

[958] Sonra, "*Şüphesiz biz veya siz, mutlak bir hidâyet üzerindeyiz veya açık bir dalâlet içindeyiz."* (Sebe, 34/24) sözünde, yalancılık ve dalâletle suçlama vardır. Bu, hasmına delil getirdikten sonra onun kendisine boyun eğmesi ve delilini görmesi için hasmına nazik davranan adamın şu sözüne benzer: "Birimiz doğru söylemekte, birimiz de hata yapmakta ve helâk olmaktadır." Akıllı kişi, bu adamın sözünün hasmına kinâye olduğundan şüphe etmez.

[959] Allah'ın, "*Sizinle aramızda hüccet yoktur."* (Şûrâ, 42/15) sözü de böyledir. Bu sözde, onların [müşriklerin] aleyhine çok kuvvetli delil getirme söz konusudur. Dolayısıyla Allah'ın, "*Onun için sen davet et ve emrolunduğun gibi doğru git!... O'nun bu daveti kabul olunduktan sonra, Allah hakkında ihticâca [tartışmaya] kalkışacakların, Rabb'leri huzûrunda hüccetleri geçersizdir, üzerlerine bir gazab ve kendilerine çok şiddetli bir azâb vardır."* (Şûrâ, 42/15-16) âyetini ve devamındaki âyetleri düşün! Bu, kendi delili üstün, görüşü aşikâr ve hasmının delilinin bâtıl olduğu apaçık olan bir adamın hasmına söylediği şu söze benzer: "Bundan öte bir söz ve görüş yoktur. Artık aramızda bir hüccet kalmamıştır. Dolayısıyla şâhid ve delil getirmeye ihtiyaç yoktur."

[960] Resûlullah'a (s.a.) yapılan bu gibi ta'nların en çirkini, bütün tuzaklarını kurdukları ve bütün gayretlerini sarf ettikleri halde, son derece başarısız oldukları, hileleri yetersiz kaldığı ve gayretleri boşa çıktığı zaman onu ta'n etmek için yalancılıkla suçlamaktan ve iftira etmekten başka bir çare bulamamalardır.

[961] Onlar, "*Bana ve size ne yapılacağını bilmiyorum* ." (Ahkaf, 46/9) sözü hakkında, "O, davasında şüpheye düştü ve sözünden döndü." dediler. Resûlullah'ın haberlerini işiten her akıllı kişi, onun bu sözünden ve maksadından zorunlu olarak şunu anlar: "Hakk, sadece onunla olandır, ondan gelendir ve onunla beraber olanlardadır ve kıyâmete kadar da ona tâbi olanlarda olacaktır." Bunu, onun nübüvvetini bilmese bile onun kastından anlar. Onların buna benzer olarak anlattıkları çok şey vardır. Bunu, düşmanların tuzaklarının ve çirkinliklerinin boyutunu öğrenmen için zikrettim. Onlar, birbirlerine destek vererek ve yardım ederek onun kusurlarını bulma hususunda son derece gayret sarf ettiler ve bütün vakitlerini buna ayırdılar. Onların, Resûlullah'a (s.a.) düşman olan yahudi, hıristiyan ve başkalarından, Şî'îlik arkasına gizlenen kimselerden mal karşılığı eksikliklerini giderdikleri kimseler vardır. İbnu'r-Râvendî ve benzerlerinden naklederek eksiklerini gideriyorlar ve onların kitaplarını toplayarak kendilerini destekleyen ve lehlerine yazan kimselere getiriyorlardı.

[٩٥٨] ثم في قوله: ﴿وَإِنَّا أو إِيَّاكُمْ لَعَلى هُدىً أو فِي ضَلالٍ مُبِينٍ﴾ إكذاب لهم وتضليل لهم، وهو كقول الرجل لخصمه إذا أراد الرفق به لينقاد له ولينظر فيما معه إذا كان مدلا بحجته: أحدنا مبطل واحدنا ضال هالك، لا يشك عاقل أن هذا تعريض بخصمه.

[٩٥٩] وكذا قوله: ﴿لا حُجَّةَ بَيْنَنا وَبَيْنَكُمُ﴾ هو في هذا القول أشد ما كان في إقامة الحجة عليهم، فتأمل قوله عز وجل: ﴿فَلِذلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَما أمرتَ﴾ إلى قوله: ﴿وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ ما اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ داحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذابٌ شَدِيدٌ﴾ «الشورى ١٥» إلى ما بعد ذلك، وإنما هو كقول الرجل لخصمه إذا ظهرت حجته واتضح قوله وبان بطلان ما أتى به خصمه: ما بعد هذا كلام، وما بعد هذا مقال، وما بيننا حجة. وما يحتاج إلى شاهد ولا دليل.

[٩٦٠] فمن أبين فضيحة ممن طعن على رسول الله صلّى الله عليه وسلم بمثل هذا بعد أن جمعوا كيدهم واستفرغوا وسعهم، ولكنهم لشدة إفلاسهم وقلة حيلتهم وخيبة سعيهم لم يجدوا في الطعن عليه إلا التكذّب عليه والبهت له.

[٩٦١] وهم الذين قالوا في قوله: ﴿وَما أَدْرِي ما يُفْعَلُ بِي وَلا بِكُمْ﴾ «الأحقاف ٩»، قالوا: قد أظهر الشك في أمره ورجع عن قوله، وكل عاقل سمع أخباره يعلم باضطرار من قوله وقصده أن لا حقّ إلا ما كان معه ومنه ومن عنده ومع أتباعه إلى يوم القيامة، يعلم هذا من قصده قبل العلم بنبوته، ولهذا نظائر مما يذكرونه، وإنما ذكرت هذا لك لتعرف مقدار كيد الخصوم وظهور فضيحتهم، وهؤلاء هم الغايات في التجريد في طلب معايبه والتفرغ لذلك، يمدّ بعضهم بعضا ويعين بعضهم بعضا، ولهم من يزيح عللهم بالأموال من اليهود والنصارى وغيرهم من أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم وممن يتستر بالتشيع، فقد كانوا يأخذون ابن الراوندي وأمثالهم، فيزيحون عللهم، ويجمعون الكتب لهم، ويأتونهم بمن يعينهم ويكتب عنهم ولهم.

MÜŞRİKLERİN BOYKOTU VE İLÂHÎ YARDIM

[962] Resûlullah'ın mûcizelerinden biri, selâmetini, huccetinin üstün geleceğini, davası ve dininin bütün dinlere galip geleceğini haber vermesidir. Mekke'de nâzil olan Benû İsrâil [İsrâ] sûresinde şöyle buyurulur: *De ki: "Rabbim! Beni (gireceğim yere) doğruluk girdirişiyle girdir, beni (çıkaracağın yerden) doğruluk çıkarışıyla çıkar. Bana katından yardımcı bir güç ver." De ki: "Hak geldi, bâtıl gitti; zaten bâtıl yok olmaya mahkûmdur."* (İsrâ, 17/80-81) Bu sözde geçen düşmanın horlanmasını, zelil kılınmasını, telaşını, öfkesini, ona üstün gelinmesini, delilsiz ve hareketsiz bir şekilde rezil olduğunu düşün! Halbuki onlar, Resûlullah'ı yalanlamaya, rezil etmeye, kökünü kazımaya ve nûrunu söndürmeye en istekli kimselerdi.

[963] Allah'ın şu sözü de böyledir: *De ki: "Hak geldi, artık bâtıl ne bir şey ortaya çıkarabilir, ne de geri getirebilir*. (Sebe, 34/49). Yani, senin hak oluşun onları konuşamaz hale getirmiş, susturmuş ve öldürmüştür. Dolayısıyla seni yalanlamaya bir yol bulamazlar. Bu söz, Kureyş ve Araplar için kılıç darbesinden ve ok isabet etmesinden daha ağırdır. Çünkü onlar, katı kalplilik ve kusur kabul etmemekle meşhurdu.

[964] Allah'ın şu sözleri de böyledir: *Şüphesiz sen, ölülere işittiremezsin, arkalarını dönmüş kaçarlarken sağırlara da daveti işittiremezsin!*; (Neml, 27/80). *Şüphesiz sen, kabirlerdekilere işittiremezsin!* (Fatır,35/22). Bu söz hakkında düşün! Çünkü bu, çok kısa olmakla beraber, çok büyük mânalar ihtiva eden bir sözdür. Zira Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bana cevâmi'u'l-kelim [çok mâna ihtiva eden sözler] verildi; fakat bunlar benim için ihtisâr edildi."[160]

[965] Eğer onlara, Çin ve Rûm kralları tarafından bundan daha hafif sözler ulaşsaydı, buna sabredemezler; onurlarını savunurlar ve kendilerini müdafaa ederlerdi. Öyleyse kendileriyle beraber, avuçlarının içinde ve kendilerinden olan birine nasıl sabrettiler? Halbuki o, her türlü riyâset ve önderlik iddiasında bulundu ve onları öfkelendirecek ve kızdıracak, kendilerinin ve atalarının değerini düşürecek hiçbir şey bırakmadı. Bütün bunları sadece iddia etmedi, yaptı ve işledi. Onları, kendisini yalanlamak ve kendisine karşı delil getirmek zorunda bıraktı. Ancak onlar buna bir yol bulamadılar.

---

160 Benzer lafızlarla Muslim, Mesâcid, 5

وباب آخر

[٩٦٢] مما جاء من آياته، وما أخبر به عن سلامته وقيام حجته وظهور أمره ودينه على الدين كله، قوله في سورة بني إسرائيل وهي مكية: ﴿وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأخرجنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطاناً نَصِيراً، وَقُلْ جاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْباطِلُ إِنَّ الْباطِلَ كان زَهُوقاً﴾، «الإسراء ٨١» فتأمل ما في هذا القول من امتهان الخصم وإذلاله وتهيجه وإغضابه وإثارته والعلو عليه، وأنه مفتضح لا حجة معه ولا حراك به، وهم أشد الناس حرصا على تكذيبه وفضيحته واستئصاله وإطفاء نوره.

[٩٦٣] ومثله قوله: ﴿قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَما يُبْدِئُ الْباطِلُ وَما يُعِيدُ﴾ «سبأ ٤٩» أي: قد أخرسهم حقك وأسكتهم وأماتهم فما يجدون سبيلا إلى تكذيبك، وهذا أشد على قريش والعرب من ضرب السيوف ووقع السهام، وهم المعروفون بغلظ الأكباد والفرار من العار.

[٩٦٤] ومثله قوله: ﴿أنك لا تُسْمِعُ الْمَوْتى وَلا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعاءَ إذا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ﴾ «النمل ٨٠» وقوله: ﴿وَما أنت بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾ «فاطر ٢٢»، فتأمل في هذا فإنه قول مختصر وفيه معان عظيمة، ولقد قال صلّى الله عليه وسلم: «أوتيت جوامع الكلم واختصر لي اختصارا».

[٩٦٥] ولو بلغهم دون هذا عن ملك الصين أو الروم لما صبروا حتى يذبّوا عن مجدهم وينضحوا عن أنفسهم، فكيف عمّن هو معهم وفي قبضتهم ومنهم، وقد ادّعى ما فيه كل الرئاسة والسؤدد، وما ترك شيئا يغيظهم ويغضبهم ويسقط من أقدارهم وأقدار آبائهم إلا وقد أتى به وارتكبه، وألجأهم إلى تكذيبه وإقامة حجة عليه، فما وجدوا إلى ذلك سبيلا.

[966] Fars kralı Kisrâ'nın Arapların atalarını sefih ve akıllarını hafif gördüğü kendilerine ulaşıyordu. Bu da onları huzursuz ediyor ve üzüyordu. Bu yüzden kendilerine ulaşan haber hakkında huzurunda konuşması için izin aldıkları bir elçiyi Kisrâ'ya gönderiyorlardı. Araplar, güçsüz ve zayıf olsalar da, asla buna sabretmiyorlardı. Krallar, onlara haksızlık yapıyorlar ve onları zayıf düşürüyorlardı. Araplardan -özellikle de Kureyş'ten- başka, hicivden dolayı ağlayan ve yapılan haksızlığa üzülen başka bir kimse yoktur. Şu halde onlar, yirmi beş yıl gece-gündüz kendi içlerinde Kitâb okuyan bir adama nasıl hücum etmediler? Onun okuduğu âyetlerden bazısı şöyledir: *İlâhını hevâsı edinen, Allah'ın da onu bir ilm üzerine sapıklıkta bıraktığı, kulağını ve kalbini mühürlediği kimseyi gördün mü?*; (Casiye, 45/23). *Gördün mü o ilâhını hevâsı edineni? Artık ona sen mi vekîl olacaksın!? Yoksa onların ekserisini (mesajı) işitirler veya aklederler mi zannediyorsun? Onlar, sırf hayvân gibidirler, hattâ gidişçe daha sapkındırlar.* (Furkan, 25/43-44); *O kâfirlerin meseli, sâdece bir çağırma veya bağırmadan başkasını duymaz bir kulakla haykıranın hâline benzer; sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, akıl da etmezler.* (Bakara, 2/171); *Andolsun, cehennem için de birçok cin ve insan yarattık ki kalpleri var, fakat onlarla anlamazlar; gözleri var, fakat onlarla görmezler; kulakları var, fakat onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da sapıktırlar. Ve işte gâfiller onlardır!* (A'râf, 7/179). Benzeri âyetler çoktur; araştırırsan bulursun. Şimdi bu âyetlerdeki hakka delil getirmeyi, araştırma ve düşünmeye davet etmeyi düşün! Bununla beraber âyetlerde gelen şeyleri düşünmeleri için, âyetlerin akıl sahiplerinin akıllarına arz edilişini düşün! Fakat bâtıla saplananlar bunu yapamazlar.

[Bazı Din ve Mezheplerin, Taraftarlarını Kaybetmemek İçin Onları Cahil Bırakması]

[967] Hıristiyan ve Mecûsî mezheplerini düşün! Onlar, araştırma, düşünme, inceleme ve kıyası yasaklıyorlardı. Aynı şeyi filozoflar da yapıyorlardı. Onlar, taraftarlarını kelâmcılardan menediyorlar ve onların "Sûfestâiyye" [Şüpheciler] olduğunu söylüyorlardı. Onlar, kendilerini beğeniyorlar ve kendi görüşlerine hayranlık duyuyorlardı.

[968] Yeryüzünü kaplayıp orada hüküm süren ve diğer milletleri ayartan şu Karmatîler taifesine bak! Onlar, kendilerine katılan kişiye telkin ettikleri şeyleri gizlemesi, bunu hiç kimseye söylememesi, bu durumu hiç kimseye şikayet etmemesi ve sahip olduğu bilgileri düşünmesi için hiç kimseye arz etmemesi hususunda yemin ettiriyorlardı. Bunu, zorbaca hâkim oldukları halde İslâm perdesi altında gizlenerek yapıyorlar. Bu hususta düşün!

[٩٦٦] ولقد كان يبلغهم أن كسرى ملك فارس يسفه أحلام العرب ويستخف عقولهم، فيقلقهم ذاك ويحزنهم، ويرسلون إليه من يستأذنه في النطق بين يديه فيما بلغهم عنه، ولا يصبرون وإن كانوا مقهورين مغلوبين والملوك تتحيّفهم وتسترقهم، وليس أحد يبكي من الهجاء ويحزن من الضيم غير العرب وسيما قريش، فكيف بهم مع رجل يقيم على هجومهم خمسا وعشرين سنة بكتاب يتلو فيه ليلا ونهارا مثل قوله: ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ﴾ «الجاثية ٢٣»، وقوله: ﴿أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ أَفأنت تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا، أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أكثرهُمْ يَسْمَعُونَ أو يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ «الفرقان ٤٣» ومثل قوله: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِما لا يَسْمَعُ إِلَّا دُعاءً وَنِداءً، صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لا يَعْقِلُونَ﴾ «البقرة ١٧١»، ومثل قوله: و ﴿لَقَدْ ذَرَأْنا لِجَهَنَّمَ كَثِيراً مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنس، لَهُمْ قُلُوبٌ لا يَفْقَهُونَ بِها وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لا يُبْصِرُونَ بِها وَلَهُمْ أذان لا يَسْمَعُونَ بِها، أولئِكَ كَالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ، أولئِكَ هُمُ الْغافِلُونَ﴾ «الأعراف ١٧٩»، ومثل هذا كثير، فتأمل تجده، وتأمل ما في هذا من الإدلال بالحق والدعاء إلى البحث والنظر، وعرض ما معه على عقول العقلاء لينظروا فيما أتاهم به، والمبطل لا يفعل هذا.

[٩٦٧] فتأمل مذاهب النصارى والمجوس فإنهم يمتنعون عن البحث والنظر والتفتيش والقياس، وكذا يصنع الفلاسفة، فإنهم ينهون أصحابهم عن المتكلمين ويقولون: هؤلاء سوفسطائية، ويقتصرون على الرضا عن أنفسهم والعجب بما معهم.

[٩٦٨] وانظر إلى هذه الطائفة: القرامطة التي قد طبقت الأرض، وفيها الملك، واستهوت الأمم، كيف يحلفون من يجيبهم على كتمان ما يلقونه إليه، وألا يخرج به إلى أحد، ولا يشكو ما به إلى أحد، ولا يعرض ما معه على أحد لينظر ما عنده، هذا مع الملك القاهر والتستر بالإسلام، فتأمل ما في هذا.

[Müslümanlara Uygulanan Boykot ve Hicretin Başlaması]

[969] Kureyş'in, gece-gündüz Resûlullah'tan (s.a.) işittikleri şeylerle huzuru iyice kaçmıştı. Bu yüzden onun ölümünü bekliyorlar ama ölmüyordu ve tek başına iken onu öldürmeyi arzu ediyorlar ama gerçekleşmiyordu. Sonunda onu ve Hâşimoğullarından mümin-kâfir ona yakınlık gösterenleri sürgün etme görüşünde birleştiler. Ancak Hâşimoğullarından, kendileri gibi onları tecrîde katılan, onlarla alış-verişi ve evlenmeyi terk eden, yiyecek ve içecek satın almalarını engelleyen, onlara baskı ve kötülük yapanları bundan istisna ettiler. Onları Mekke'nin bir mahallesine hapsettiler. Bununla amaçları, ya Muhammed'i kendileri öldürsünler ya da onlara [müşriklere] teslim etsinler, onlar da onu ya öldürsünler veya işkence etsinler. Aralarında bunun üzerine yeminleştiler. Bunu da bir sahîfeye yazarak Mekke'deki Beytullah'a astılar. Resûlullah (s.a.) ve yakınları, bu mahallede şiddetli muhasara altında peş peşe tam dört yıl kaldılar. Karınlarını doyuracak şeyleri ancak gizlice ve kimse görmeden sokabiliyorlardı. Onlardan biri, ancak müşriklerin dalgınlığından veya gece karanlığından istifade ederek bir ihtiyacı için o mahallin dışına çıkabiliyordu.

[970] Muhasara altındakileri korku kapladı. Zira hacc mevsimleri dışında güvende olmuyorlardı. Bu yüzden ailesi, Resûlullah'tan kavmi Kureyş'e karşı yumuşak davranmasını, tanrılarını ayıplamamasını ve atalarını sapkın saymaktan vazgeçmesini rica ettiler. Onlar, Resûlullah'ı korkutmaya çalışıyorlar; fakat o yumuşamıyor, aksine daha sert ve tavizsiz oluyordu. Dört yılın sonunda Resûlullah onlara şu haberi gönderdi: "Rabbim bana şunu vahyetti: Ben, müşriklerin yazmış oldukları o sahîfeye bir güve musallat ettim. Güve, o sahîfede yakınlara iyilik yapmamanın veya akraba ilişkilerini kesmenin yazılı olduğu yerleri yedi, bunların dışındakileri bıraktı." Bunun üzerine Kureyş'in dini üzere devam eden kâfir amcası Ebû Tâlib, "Ey kardeşimin oğlu! Söylediğin şeyleri düşün! Eğer söylediklerin doğru çıkmazsa, kavmimizin bize şiddeti artırmayacağından ve daha fazla işkence yapmayacağından emin değilim." deyince, Resûlullah şöyle cevap verdi: "Sana ne söylemişsem haktır. Sen işine bak!"

[٩٦٩] ولقد ضاقت قريش ذرعا بما يسمعونه منه صلّى الله عليه وسلم ليلا ونهارا، ويتربصون به الموت فلا يموت، ويرومون قتله مع وحدته فلا يتم. فأجمع رأيهم على هجرته وهجرة الأدنين من بني هاشم، مؤمنهم وكافرهم، إلا من جرّد في قصده مثل تجريدهم، وترك مبايعتهم ومناكحتهم، ومنعهم من ابتياع ما يؤكل ويشرب، والتضييق عليهم والإساءة إليهم، وحصرهم في شعب من شعاب مكة، حتى يقتلوا محمدا أو يسلموه إليهم حتى يقتلوه أو يمثلوا به. وتحالفوا على ذلك، وكتبوه في صحيفة علقت في بيت الله الحرام بمكة. فمكث صلّى الله عليه وسلم ومن معه من أهله في ذلك الشعب أربع سنين متواليات في الحصار الشديد، لا يدخل إليهم ما يتقوتونه إلا بالحيلة والمسارقة، ولا يقدر أن يخرج منهم إنسان في حاجة إلا عن غفلة من المشركين أو ليلا.

[٩٧٠] وقد شملهم الخوف فلا يأمنون إلا من موسم إلى موسم، وأهله يتضرعون إليه بأن يلين لقومه من قريش و، يمسك عن عيب آلهتهم، أو يرجع عن تضليل آبائهم، ويخوفونه فلا يلين، ولا يزداد إلا شدة وصرامة. ثم أخبرهم بعد أربع سنين: أن ربي أوحى إليّ أني قد سلطت الأرضة على الصحيفة التي كتبها المشركون فأكلت كل موضع منها فيه ذكر عقوق أو قطيعة وتركت ما سوى ذلك، فقال له عمه أبو طالب وكان كافرا مقيما على دين قريش: يا ابن أخي، انظر ما تقول، فإني لست آمن إن لم يكن الأمر حقا أن يشتد علينا قومنا ويزيد أذاهم لنا، فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ما قلت لك إلا حقا، فامض لشأنك.

[971] Ebû Tâlib, Kureyş'in toplantı yerine gitti. Onu görünce dediler ki: "Ey Ebû Tâlib! Bize iyilik ve hayırla geldiğini umuyoruz. Ümit ederiz ki kardeşinin oğlu iddiasından ve yapmış olduğu çirkin işten vazgeçmiştir." Ebû Tâlib dedi ki: "Hayır ve iyilik için geldim." Ebû Tâlib meclisteki yerine oturunca şöyle dedi: "Muhammed bana şunu haber verdi: -Vallahi o, daha önce Rabbinin gönderdiğini söylediği hiçbir şeyde yalan söylemedi. Şimdi nasıl yalan söylesin!- "Rabbim bana bu gece, bizim aleyhimize yazılı olan sahîfeye bir güve musallat ettiğini, o güvenin ondaki yakınlara iyilik yapmamanın, akraba ilişkilerini kesmenin ve işkencenin yazılı olduğu yerleri yediğini vahyetti." Bu kelimelerin geçtiği yerlere bakın. Eğer durum onun söylediği gibiyse, neden bu yaptıklarınıza devam ediyorsunuz?" Bunun üzerine sahîfe getirilip açıldı ve durumun Peygamber'in (s.a.) Rabbinden haber verdiği şekilde olduğu görüldü. Müşrikler bu duruma üzüldü, müslümanlar ise sevindi. Böylece Allah, Hâşimoğullarından sıkıntıyı giderdi. İçinde bulundukları muhasaradan çıktılar ve daha önce bulundukları yerlerine döndüler. İşte bu, büyük fetihlerden biridir.

[972] Söz konusu sahîfe ile ilgili durum bilinmektedir. İlim ehli bunu, en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede'nin -ki o, Farslılara geldiği zaman Resûlullah'ı (s.a.) şikâyet ediyor ve Kur'ân'a muârazada bulunduğu şeyler söylüyordu- Rüstem ve İsfendiyâr'ın haberlerine dair yazdığı şeyleri, Resûlullah'ın (s.a.) Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî vasıtasıyla Fars kralına gönderdiği mektubu, Dihye b. Halîfe el-Kelbî vasıtasıyla Kayser'e gönderdiği mektubu, Hâtıb b. Ebî Belte'a vasıtasıyla Mısır kralı Mukavkıs'a gönderdiği mektubu ve Habeş kralı Necâşî'ye gönderdiği mektubu bildiği gibi bilmektedirler. İlim ehli, bu mektuplardan şüphe etmedikleri gibi, söz konusu sahîfe hakkında da asla şüphe etmezler. Bunu iyi öğren! Çünkü bu, onun alâmetleriyle [mucizleriyle] ilgili bir konudur. Sakın bunu âhâd ve az kişinin rivayet ettiği haberlerden zannetme! Daha önce zikrettiğimiz haberler gibi, bu haberin bize gelişi de Kur'ân'ın gelişi gibidir. Bunun benzerleri çoktur.

[973] Biz, Kureyş'in yıllar boyunca Resûlullah'a (s.a.) ve müslümanlara yaptıkları işkenceyi anlatmak istedik. Çünkü onlar, müslümanlara karşı alevli ateş gibi idiler.

[٩٧١] فنزل أبو طالب وقريش في أنديتها، فلما رأوه قالوا له: نرجو أن تكون يا أبا طالب جئت لصلاح وخير، وأن يكون ابن أخيك قد أقصر عن شانه وما نكره من أمره، قال أبو طالب: للخير والصلاح جئت. فلما استقر به مجلسه قال: إن محمدا أخبرني، ووالله ما كذب قط قبل أن يقول إن ربه أرسله فكيف الآن، إن ربه أوحى إليه في هذه الليلة إنه سلط الأرضة على الصحيفة التي تملأتم على كتبها علينا فأكلت منها كل موضع فيه ذكر عقوق وقطيعة ومأثم، فانظروا فيما ذكر، فإن كان الأمر على ما قال فعلام تستجيزون ما أنتم عليه. فأحضرت الصحيفة وفتحت، فوجد الأمر على ما أخبر به النبي صلّى الله عليه وسلم عن ربه، فخزي المشركون، وفرح المسلمون، وفرّج الله عن بني هاشم، فخرجوا من الحصار الذي كانوا فيه، وعادوا إلى ما كانوا عليه، وكان هذا من الفتوح العظيمة.

[٩٧٢] والأمر في شأن هذه الصحيفة معروف، يعرفه أهل العلم كمعرفتهم بما كتبه النضر بن الحارث بن كلدة من أخبار رستم واسفنديار، حين دخل إلى الفرس يشكو إليهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ويأتي بما يعارض به القرآن. وكالعلم بما كتبه رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى كسرى ملك فارس مع عبد الله بن حذافة السهمي، وبما كتبه إلى قيصر مع دحية بن خليفة الكلبي وبما كتبه إلى المقوقس ملك مصر مع حاطب بن أبي بلتعة، وبما كتبه إلى النجاشي ملك الحبشة. فأهل العلم لا يرتابون بشيء من أمر هذه الصحيفة، كما لا يرتابون بما قدمنا ذكره. فاعرف هذا فإنه باب من أعلامه، ولا تظنه من أخبار الآحاد والنفر، وأنه جاء مجيء ما قدمنا ذكره من تلك الأمور التي جاءت مجيء القرآن، ولها نظائر.

[٩٧٣] وإنما أردنا ذكر شدة قريش على رسول الله صلّى الله عليه وسلم والمسلمين تلك السنين، فقد كانوا منهم في مثل النار المتأججة.

[974] Sahâbe, işkenceye maruz kaldıkları için hicret etmek ve kaçmak üzere Resûlullah'tan (s.a.) izin istedi. Resûlullah da onlara izin verdi. Sadece Ebû Bekir'e izin vermedi, onu kendisi için bekletti ve ona dedi ki: "Sen benimle kal. Belki Allah benim hicret etmeme izin verir de, sen de benim yanımda olursun." Böylece Ebû Bekir kaldı. Bir süre sonra amcası Ebû Tâlib öldü. Kureyş, Resûlullah'a (s.a.) karşı şiddeti artırdı ve şöyle dediler: "Muhammed'in bize, atalarımıza ve tanrılarımıza sövmesine ne zamana kadar sabredeceğiz? Onunla ne zamana kadar vuruşmayacağız? Onu ya hapsedelim yahut uygun gördüğümüz bir yere sürgün edelim ya da onu öldürelim. Bunlardan hoşunuza gideni seçin, acele edin ve gecikmeyin." Bunun üzerine bir araya toplanarak Dâru'n-Nedve'ye girdiler ve sırlarını gizlediler. Kendilerinden güvenilir olarak seçtiklerinden başkasını içeri sokmadılar. Onlardan biri şöyle dedi: "Şu adamın durumuna bakın. Vallahi, neredeyse kendisine bîat etmiş olan ashâbıyla sizin üzerinize gelecek. Onun tehdidini işitiyorsunuz. Size ve yeryüzüne hâkim olacakmış!" Onlardan başka birisi ise şöyle dedi: "Onu sıkıca bağlayıp bir yere hapsedin de, ölünceye kadar elinizde esir olarak kalsın." Bazıları şöyle dedi: "Ondan kurtulmak için onu içinizden çıkarın." Birisi bunun uygun bir görüş olmadığını söyledi. Sonunda Ebû Cehil şöyle dedi: "Size şunu tavsiye ederim. Bana göre her kabileden birer genç seçilsin ve her birinin eline keskin bir kılıç verilsin. Bu gençler, tek bir adamın vuruşu gibi vurarak hep birlikte onu öldürsünler. Onu bu şekilde öldürdükleri zaman, kanına bütün kabileler ortak olmuş olur. Bu durumda Hâşimoğullarının bütün Kureyş'e savaş açacaklarını zannetmem. Onlar bu durumu görünce, diyeti kabul edeceklerdir. Biz de onu öderiz. Böylece onun kökünü kazımış ve ondan kurtulmuş oluruz."

[Resûlullah'ın (s.a.) Hicreti Sırasında Meydana Gelen Mûcizeler]

[975] Müşrikler bu görüşte ittifak ettiler. Resûlullah'ın (s.a.) ve hiçbir müslümanın bundan haberi yoktu. Bunun üzerine Cebrâil, Resûlullah'a geldi, müşriklerin niyetini ona haber verdi ve hicret etmesini emretti. Müşrikler, Resûlullah'ın kapısında bir araya geldiler, o gece onu öldürmeleri için gençlerin toplanmalarını bekliyorlardı. Onlar kapıda iken Resûlullah şu âyeti okuyarak dışarı çıktı: *Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çekmişiz, kendilerini sarmışızdır da baksalar da görmezler.* (Yasin,36/9). Müşriklerin başlarına toprak attı ve öğle sıcağında Ebû Bekir'in evine gitti.

[٩٧٤] واستأذن الصحابة رسول الله صلّى الله عليه وسلم في الهجرة والفرار لما يلقون من الأذى، فأذن لهم، غير أبي بكر، فإنه احتبسه لنفسه، وقال له: أقم عليّ، فلعل الله يأذن لي في الهجرة فتكون معي، فأقام. ومات أبو طالب، واشتدت قريش على رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقالوا: إلى كم نصبر على سبّ محمد لنا ولآبائنا وآلهتنا، وإلى كم لا نناجزه، فإما حبسناه، أو أخرجناه إلى حيث نرى، أو قتلناه، خذوا فيما يريحنا منه، وقدموه ولا تؤخروه. فاجتمعوا ودخلوا دار الندوة، وكتموا سرهم، ولم يدخل معهم إلا من انتخبوه من ثقاتهم. فقال قائلهم: انظروا في شأن هذا الرجل، فو الله ليوشكنّ أن يواتيكم في أمركم بمن قد بايعه من أصحابه، وقد تسمعون وعيده، وأنه يملككم ويملك الأرض. فقال قائل منهم: شدوه وثاقا واحبسوه، فيكون أسيرا في أيديكم إلى أن يموت، وقال بعضهم: أخرجوه من بين أظهركم لتستريحوا منه؛ وقال قائل ليس هذا برأي. حتى قال أبو جهل: فإني أشير برأيي: أرى أن يؤخذ من كل قبيلة غلاما شابا، ثم يعطى كل غلام منهم سيفا صارما، فيضربونه ضربة رجل واحد حتى يقتلوه، فإذا قتلوه تفرق دمه في القبائل كلها، فلا أظن بني هاشم يقومون على حرب قريش كلها، فإنهم إذا رأوا ذلك قبلوا العقل فوديناه لهم، وقطعنا عنا شأفته واسترحنا منه.

[٩٧٥] فأجمعوا على هذا الرأي، ورسول الله صلّى الله عليه وسلم لا يعلم ذلك، ولا أحد من المسلمين. فأتاه جبريل فأخبره بما عزموا عليه، وأمره بالهجرة. فاجتمعوا ببابه ينتظرون اجتماع الفتيان ليقتلوه في ليلته، فخرج وهم ببابه وهو يتلو: ﴿وَجَعَلْنا مِنْ بَيْنِ أيديهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْناهُمْ فَهُمْ لا يُبْصِرُونَ﴾ «يس ٩» وجعل على رؤوسهم التراب، ومضى إلى بيت أبي بكر في الهاجرة،

Resûlullah, Ebû Bekir'in evine her gün bir kere giderdi. O gün biri öğle sıcağında, biri de sabah erken olmak üzere iki kere gitti. Ebû Bekir ile baş başa kaldılar. Resûlullah, Kureyş'in kendisine kurduğu tuzağı, Cebrâil'in kendisine geldiğini haber verdi ve şöyle dedi: "Rabbim, hicret etmemi ve yanıma da seni almamı emretti." Bunun üzerine Ebû Bekir sevincinden ağladı.

[976] Resûlullah (s.a.), Rabbinin hicret emrini beklediğini haber verdiği ândan itibaren Ebû Bekir, hurma yapraklarıyla beslediği iki binek hayvanı hazırlamıştı. Her ikisi birlikte Ebû Bekir'in evinden çıktılar ve mağaraya doğru yürüdüler. Kureyş ise o günün sabahında Resûlullah'ı aradılar ama bulamadılar. Ebû Bekir'i de aradılar, onu da bulamadılar. Bunun üzerine yanıp tutuştular. Resûlullah'ı ve Ebû Bekir'i, Mekke'nin mahallerinde ve dağlarında aramak üzere hemen harekete geçtiler. Resûlullah'ı ve Ebû Bekir'i ölü ya da diri getirene yüzer deve koydular. Resûlullah (s.a.), Ali b. Ebî Tâlib'e şöyle demişti: "Sen benim hırkamı üzerine ört ve yatağımda uyu! Sana bir zarar gelmez. Onlar, sana bir kötülük yapamazlar." Resûlullah ve Ebû Bekir, mağaraya doğru yürüdüler. Kureyş ise yanlarında bir iz sürücüyle birlikte o ikisinin peşine düştüler.

[Mağara Kapısında Nöbet Bekleyen Örümcek]

[977] Resûlullah ve Ebû Bekir mağaraya girince, bir örümcek mağaranın girişine üst üste ağlar ördü. Yanlarında o ikisinin izini arayan iz sürücüyle beraber mağaranın ağzına ulaştıkları zaman izler kesildi. Onlardan biri, "Mağaraya girin" dedi. Ümeyye b. Halef dedi ki: "Mağaraya bakmaya gerek yok. Çünkü onun kapısında Muhammed doğmadan önce yerleşmiş bir örümcek var. Bu ândan itibaren Peygamber (s.a.) örümcek öldürmeyi yasakladı ve "O, Allah'ın askerlerinden bir askerdir." dedi. Ebû Cehil, Peygamber'i (s.a.) elinden kaçırdığı için yanıp tutuştu, çok üzüldü ve şunları söyledi: "Vallahi, onun çok yakınımızda olduğunu ve bizi gördüğünü düşünüyorum. Fakat onun bazı sihirleri görmemizi engelliyor."

وقد كان يأتيه في كل يوم مرة، فأتاه في ذلك اليوم مرتين: في الهاجرة وفي ساعة مبكرة، وخلا بأبي بكر وأخبره بما عزمت عليه قريش، وبما أتاه جبريل به، وقال له: إنّ ربي قد أمرني بالهجرة وأن أخذك معي، فبكى أبو بكر مسرورا.

[٩٧٦] وقد كان أبو بكر أعدّ راحلتين يعلفهما ورق التمر منذ أخبره رسول الله صلّى الله عليه وسلم بأنه ينتظر أمر ربه في الهجرة. فخرجا جميعا من بيت أبي بكر، وصار إلى الغار، وطلبته قريش فلم تجده صبيحة ذلك اليوم، وطلبت أبا بكر فلم يجده، فتحرقوا والتهبوا، وهاجوا يطلبونه ويطلبون أبا بكر بمكة وشعابها وجبالها، وجعلوا لمن أتاهم برسول الله صلّى الله عليه وسلم مائة ناقة، ولمن أتاهم بأبي بكر مائة ناقة، أسيرين أو مقتولين. وقد كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال لعلي بن أبي طالب رضي الله عنه تغشّ: ببردي ونم في مضجعي فإنه لا بأس عليك، ولن يصلوا إليك. وصار رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأبو بكر إلى الغار، وسارت قريش في طلبهما ومعهم قائف.

[٩٧٧] وحين دخل رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأبو بكر الغار، ضربت العنكبوت على بابه بعشاش بعضها على بعض، فلما انتهوا إلى فم الغار ومعهم القائف يطلب آثارهما، فلما انتهى إلى ثور انقطع الأثر، فقال قائل منهم: ادخلوا الغار، فقال أمية بن خلف: وما أراكم للغار، إن عليه لعنكبوتا كانت قبل ميلاد محمد، فمذ ذاك نهى النبي صلّى الله عليه وسلم عن قتل العنكبوت، وقال: إنها جند من جنود الله. وتحرق أبو جهل على فوات النبيّ صلّى الله عليه وسلم، واستبد أسفه، وقال: أما والله إني لأحسبنه قريبا يرانا، ولكن بعض سحره قد أخذ على أبصارنا.

[978] [Ebû Bekir şöyle dedi: "Bütün gece boyunca, öğle sıcağı bastırıp yollar sakinleşinceye kadar yürüdük. Yoldan hiç kimse geçmiyordu. O sırada hiç güneş görmeyen gölgeli büyük bir kaya gördük ve onun yanına gittik. Kayanın yanına geldim, elimle Resûlullah'ın (s.a.) kayanın gölgesinde uyuyabileceği bir yer düzelttim. Oraya bir post serdim ve "Yâ Resûlallâh, sen uyu! Ben etrafı kolaçan ederim." dedim. O uyudu, ben de etrafı kolaçan etmeye çıkmıştım. Bir de ne göreyim, bir çoban bizim gibi kayada gölgelenmek için koyunlarıyla kayaya doğru geliyor. Onu karşıladım ve "Sen kimin çocuğusun?" dedim. "Bu şehirden bir adamın çocuğuyum." dedi. "Koyunlarında süt var mı?" dedim. "Evet" dedi. "Bana biraz süt sağar mısın?" dedim. "Evet" dedi ve bir koyunu yakaladı. Ona, "Koyunun memesindeki döküntü, toprak ve tozu dök" dedim. Dedi ki: "el-Berâ'nın bir elini diğerinin üzerine sürterek temizlediğini gördüm. Çoban yanında bulunan kaba bir miktar süt sağdı." Dedi ki: "Yanımda Resûlullah'ın su içmesi ve abdest alması için doldurduğum bir su kabı vardı. Dedi ki: "Peygamber'e (s.a.) geldim, onu uykusundan uyandırmak istemedim. Kendisi uyanıncaya kadar bekledim. Dibi soğuyuncaya kadar süte biraz su kattım." Dedim ki: "Yâ Resûlallâh! Şu sütü iç! "Kana kana içti." Sonra, "Artık yola çıkma vakti gelmedi mi?" dedi. "Evet geldi" dedim. Dedi ki: "Güneş battıktan sonra birlikte yola koyulduk."][161]

[Yere Saplanan İzci]

[979] Biz -sert bir arazide- yol alırken Surâka b. Mâlik arkamızdan geliyordu. "Yâ Resûlallâh! Yakalandık!" dedim. Resûlullah, "*Mahzûn olma; çünkü Allah bizimle beraberdir*" (Tevbe, 9/40) dedi.

---

161 *el-Cem' beyne's-Sahihayn, Musnedu Ebî Bekir,* r. 3; I/10. Bu bölüm yazmada *'el-Cem' beyne's-Sahîhayn'*da Mağara Olayının Anlatılışı' başlığı altında zikredilmiş ve üzerine de müstensih tarafından (asıl nüshada bulunmamaktadır) diye küçük bir not düşülmüştür. *el-Cem' beyne's-Sahîhayn* müellifi Humeydî (ö. 488), kendisinden yaklaşık 73 sene sonra vefat ettiğine göre Kâdî Abdülcebbâr'in onun eserinden alıntı yapması zaten mümkün değildir. Dolayısıyla alıntının yazmaya sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.

[٩٧٨] صفة حديث الغار من الجمع بين الصحيحين[١٠٠]: قال أبو بكر: أسرينا ليلتنا كلها، حتى قام قائم الظهيرة، وخلا الطريق، فلا يمر فيه أحد، حتى رفعت لنا صخرة طويلة لها ظل لم تأت عليه الشمس بعد، فعولنا عندها، فأتيت الصخرة فسويت بيدي مكانا ينام فيه رسول الله صلّى الله عليه وسلم في ظلها، ثم بسطت عليه فروة، ثم قلت: نم يا رسول الله وأنا أنقض لك ما حولك. فنام، وخرجت أنقض ما حوله، فإذا أنا براع مقبل بغنمه إلى الصخرة يريد منها الذي أردناه، فلقيته، فقلت: لمن أنت يا غلام، فقال لرجل من أهل المدينة، فقلت أفي غنمك لبن، قال: نعم، قلت: أفتحلب لي، قال: نعم. فأخذ شاة فقلت له: انفض الضرع من الشعر والتراب والقذى، قال: فرأيت البراء يضرب بيده على الأخرى ينفض، فحلب لي في قعب معه كتبة من لبن، قال: ومعي أداوة أرتوي فيها للنبي صلّى الله عليه وسلم ليشرب منها ويتوضأ، قال: فأتيت النبي صلّى الله عليه وسلم وكرهت أن أيقظه من نومه، فوقفت حتى استيقظ فصببت على اللبن من الماء حتى برد أسفله، فقلت يا رسول الله، اشرب من هذا اللبن، قال: فشرب حتى رضيت، ثم قال: ألم يأن الرحيل، قلت: بلى، قال: فارتحلنا بعد ما زالت الشمس.

[٩٧٩] واتبعنا سراقة بن مالك ـونحن في جلد من الأرضـ فقلت يا رسول الله أتينا، فقال: ﴿لا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنا﴾ «التوبة ٤٠»

---

١٠٠ كذا ورد بالأصل، والجمع بين الصحيحين للحميدي؛ فإن كان يقصده فقد توفي الحميدي ٤٨٨ هـ؛ ما يعني أنه بينه وبين وفاة القاضي ثلاث وسبعون عاما تقريبا، وقد كتب الناسخ لإيضاح هذا فوق السطر بخط صغير "من غير نسخة الأصل" فلعله نقل هذا الحديث بنفسه من كتاب الجمع أو وجد نسخة أخرى فنقل منها هذا الحديث. وقد تدخل ناسخها بكتابة هذا الحديث لعلةٍ ما قد تكون أن هذا الموضع لم يكن واضحا في الأصل. أو يكون الحديث ليس موجودا بالأصل لكن أقحمه الناسخ لمناسبته المسئلة. واستخدام العنوان "صفة حديث الغار من الجمع بين الصحيحين " يدل على إقحامه فعادة المؤلف عدم ذكر العناوين في كتابه هذا إضافة إلى السببين المتقدمين. انظر الحديث بتمامه في الجمع بين الصحيحين، مسند أبي بكر ، ج. ١، ص. ١٠، رقم الحديث: ٣، (دار ابن حزم بيروت ٢٠٠٢.)

Resûlullah (s.a.), Surâka'ya beddua etti. Bunun üzerine Surâka'nın atı karnına kadar yere saplandı. Surâka dedi ki: "Bana beddua ettiğinizi biliyorum. Benim için Allah'a dua edin. Vallahi, sizi arayanları geri çevireceğim." Resûlullah (s.a.) dua edince kurtuldu. Sonra geriye döndü ve karşılaştığı herkese "Onlar burada değiller" diyor ve karşılaştığı herkesi geri çeviriyordu. Sonra Surâka dedi ki: "İşte sadağım, oradan bir ok al. Falanca yerde benim develerimi ve çocuklarımı göreceksin. Onlardan ihtiyacını karşıla." Resûlullah, "Benim senin devene ihtiyacım yok" dedi. Bir gece Medine'ye ulaştık. Medineliler, Resûlullah'ı kimin misafir edeceği hususunda tartışmaya başladılar. Resûlullah, "Abdulmuttalib'in dayıları Neccâroğullarına misafir olacağım." dedi. Böylece onlara ikramda bulundu. Erkekler ve kadınlar evlerin damlarına çıkmışlar, hizmetçiler ve köleler yolun iki yanına dizilmişler şöyle bağırıyorlardı: "Ya Muhammed, yâ Resûlallâh! Muhammed geldi, Resûlullah geldi!"[162]

[980] Bu olay, Resûlullah'ın muhteşem âyetlerinden [mûcizelerinden] biridir. Kur'ân da bu olayı anlatmaktadır. Allah (a.c.) şöyle buyurdu: *Hani bir vakit, o kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri veya sürüp çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı, onlar tuzak kurarlarken Allah da karşılığını kuruyordu. Öyle ya, Allah tuzakların hayırlısını kurar.* (Enfâl, 8/30).

[981] Kureyş, Resûlullah'tan ümitlerini keserek, "Şüphesiz o öldürülmüştür" dediler. Müşrikler inatçı oldukları için bu tuzağı kurdular. Fakat içlerinde Resûlullah'ı tasdik etmese de, ona yapılan işkence ve eziyeti çirkin bulan kimseler vardı. Cübeyr b. Mut'im bunlardan biridir. O, müşriklerin Resûlullah'ı öldüreceklerini biliyordu. Bu yüzden Mekke'den ayrılarak bir manastıra gitti ve onun ölümünü seyretmemek için orada kaldı. Mansatırdakiler, ona neden kendileriyle beraber kaldığını sordular. O da, onlara Resûlullah'ın hikâyesini anlattı ve onun davetini nakletti. Buna hayret ettiler. Reisleri Cübeyr'e dedi ki: "Onu resmedilmiş olarak görsen tanır mısın?" Cübeyr de, "Evet, onu yakın zamanda gördüm." dedi. Reis, ona üzeri örtülü birtakım resimler gösterdi. Sonra onları tek tek açmaya başladı ve "Tanıyor musun?" diye soruyordu.

162 Muslim, Zühd, 75

فدعا عليه رسول الله صلّى الله عليه وسلم فارتطمت فرسه[١٠١] إلى بطنها، أُرى[١٠٢] فقال: إني قد علمت أنكما دعوتما عليّ فادعوا الله لي، فالله لكما عليّ أن أردّ عنكما الطلب. فدعا رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فنجا، فرجع لا يلقى أحدا إلا قال: قد كفيتم ما هاهنا، ولا يلقى أحدا إلا ردّه، ثم قال: وهذه كنانتي فخذ سهما منها فإنك ستمر بإبلي وغلماني في مكان كذا وكذا فخذ منها حاجتك، قال: لا حاجة لي في إبلك. فقد منا المدينة ليلا، فتنازعوا أيهم ينزل عليه، فقال: أنزل على بني النجار أخوال عبد المطلب، أكرمهم بذلك. فصعد الرجال والنساء فوق البيوت، وتفرق الخدم والغلمان الطرق ينادون: أيا محمد، يا رسول الله، جاء محمد، جاء رسول الله.

[٩٨٠] فهذا من آياته العظيمة الباهرة، قد نطق بذلك القرآن، فقال عز وجل: ﴿وَإِذ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أو يَقْتُلُوكَ أو يُخْرِجُوكَ، وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْماكِرِينَ﴾ «الأنفال ٣٠».

[٩٨١] ولقد يئست قريش من رسول الله، وقالوا إنه لا محالة مقتول، لما لجّ المشركون وألحوا وقصدوا لهذا الكيد. وقد كان فيهم من يكره أذاه والعنف به وإن لم يصدقه، منهم جبير بن مطعم، فإنه كان عنده أنهم سيقتلوه، فخرج حتى لحق بدير من الديرات فكان فيه حتى لا يشهد قتله. فأقام عندهم، فسألوه عن خبره ولأي شيء أقام عندهم، فأخبرهم، وقص عليهم قصة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وساق دعوته. فعجبوا لذلك، وقال له رئيسهم: تعرف شبهه لو تراه مصورا، فقال: نعم، إنما عهدي به قريب. فأراه صورا مغطاة، فجعل يكشف صورة صورة فيقول: أتعرف،

---

١٠١ كلمة (فرسه) ساقطة من (ط)

١٠٢ الشك من الراوي. في (ط) أذى

Cübeyr de "Hayır" diyordu. Resûlullah'a benzer bir resmi açınca, Cübeyr dedi ki: "Ona bu resimden daha çok benzeyen bir resim görmedim. Boyu, güzelliği ve iki omuzu arasındaki genişlik bu resimdekinin aynısı!" dedi. Reis ona dedi ki: "Sen onu öldürmelerinden korkuyorsun" dedi. Cübeyr de, "Ondan kurtulduklarını zannediyorum." dedi. Bunun üzerine reis şöyle dedi: "Hayır! Vallahi, onlar onu öldüremezler. Ama o, kendisini öldürmek isteyenleri öldürecektir. Çünkü o bir nebîdir ve Allah onu muzaffer kılacaktır. Şimdi seni korumak bize vâcip oldu. Durum senin için düzelinceye kadar burada kal." O da bir müddet onların yanında kaldı.

[982] Cübeyr, daha sonra Mekke'ye geldi. Resûlullah'ın (s.a.) müşriklerin elinden kurtulmuş ve Medine'ye kaçmış olduğunu görünce, manastır reisinin sözünden dolayı hayrete düştü. Bu durum, onun Resûlullah'ın (s.a.) durumu hakkındaki basîretini artırdı. Mekke'ye gelince Kureyş ona dedi ki: "Biz senin ne yaptığını araştırdık ve durumunu öğrendik. Babanın sana emanet ettiği ve yanında bulunan çocuklara ait malları getir." Cübeyr, "Ölsem de bunu yapmam! Onlar bende emanet sayılır. Ancak onları sahiplerine vereceğim." dedi. Müşrikler, "Onun [Muhammed'in] yemeğinden yemeyeceğine dair senin üzerinde Allah'ın ahdi ve misakı vardır." dediler. O da, "Evet." dedi.

[983] Cübeyr, Medine'ye geldi. Onun haberi daha önce Resûlullah'a (s.a.) ulaşmıştı. Resûlullah'ın huzuruna girince ona, "Senin aç olduğunu görüyorum. Sana yemek getirsinler" dedi. Cübeyr dedi ki: "Sana durumu anlatmadan yemem. Ondan sonra yememi uygun görürsen yerim." Resûlullah'a, müşriklerin kendisinden aldıkları sözü anlattı. Resûlullah (s.a.) ona şöyle dedi: "Allah'a verdiğin sözü yerine getir! Bizim yemeğimizden yeme ve içeceğimizden içme!"[163] Cübeyr, manastırdakilerle arasında geçenleri, resim olayını, Nebî'nin resmi ile beraber Resûlullah'ın (s.a.) izini takip eden Ebû Bekir'in resmini de gördüğünü anlattı. Cübeyr dedi ki: "Manastır sakinleri, "Onun izini takip eden kişiyi tanıyor musun?" dediler. Ben de, "Evet" dedim. Bunun üzerine, "Arkadaşınızın nebî ve bu kişinin de ondan sonraki halife olduğuna şehâdet ediyoruz." dediler."

163 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, r. 1609

فيقول: لا، حتى كشف عن مثل صورته، فقال جبير: ما رأيت شيئا أشبه بشيء من هذه الصورة به، كأنه طوله وحسنه وبعد ما بين منكبيه. فقال له الرئيس: فتخاف أن يقتلوه، فقال: أظنهم قد فرغوا منه، فقال له الرئيس: لا والله لا يقتلونه، وليقتلن منهم من يريد قتله، وأنه لنبي، وليظهرنّه الله، ولكن قد وجب حقك علينا فامكث ما بدا لك. فمكث عندهم حينا.

[٩٨٢] ثم قدم مكة، فوجد رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد نجا من أيديهم وهرب إلى المدينة، فتعجب من قول رئيس الدير، وازداد بصيرة بشأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم. فقالت له قريش حين قدم مكة وقد خرج رسول الله صلّى الله عليه وسلم ونجا من كيدهم: قد تبين لنا أمرك، وعرفنا شأنك، هلم أموال الصبية التي عندك التي استودعكها أبوك، قال: ما كنت لأفعل هذا حتى أموت، يعيّر بها ولدي في أمانة، ولكن أدفعها إليهم. فقالوا: إن عليك عهدا لله وميثاقه لا تأكل من طعا مه، قال: نعم.

[٩٨٣] فقدم المدينة وقد بلغ رسول الله صلّى الله عليه وسلم الخبر، فدخل عليه فقال له فيما يقول: إني لأراك جائعا، هلموا طعاما، قال جبير: لا آكل حتى أخبرك، فإن رأيت أن آكل أكلت. فحدثه بما أخذوا عليه، فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: فأوف بعهد الله ولا تأكل من طعامنا ولا تشرب من شرابنا. وتحدث جبير بحديث أهل الدير وما كان من الصورة، وأنه رأى مع صورة النبي صورة أبي بكر قد أخذ بعقب رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال: فقال أهل الدير: فهل تعرف هذا الذي أخذ بعقبه، قلت: نعم، قالوا: نشهد أن صاحبكم نبيّ وأن هذا الخليفة من بعده.

[984] Bu âyetin [mûcizenin] şânının yüceliğinden dolayı Allah onu tekrar zikrederek şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Ne oldu ki size, "Allah yolunda seferber olun!" denilince, yerinize yığılıp kaldınız? Yoksa Âhiret'ten geçip dünya hayatına razı mı oldunuz? Fakat o dünya hayatın metâı [zevki], Âhiret'in yanında ancak pek az bir şeydir. Eğer toplanıp seferberlik etmezseniz, O sizi elîm bir azâb ile azâblandırır ve yerinize başka bir kavim getirir ve siz O'na zerrece zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadîrdir. Eğer siz ona [Peygamber'e] yardım etmezseniz, Allah ona yardım etti: O küfredenler onu (Mekke'den) çıkardığı sıra iki kişinin biri iken, ikisi mağarada iken, ki o ân arkadaşına, "Mahzûn olma; çünkü Allah bizimle beraber" diyordu. Derken Allah onun üzerine sekînetini indirdi, onu da görmediğiniz ordularla destekledi de, öyle yaptı ki o küfredenlerin kelimesini en alçak etti. Allah'ın kelimesi ise, en yüksektir. Allah azîzdir, hakîmir."* (Tevbe, 9/38-40). Allah, bu âyetle müminlere bu mûcizenin büyüklüğünü, onu müşriklerden kurtarmasına karşı vazifesini, dışarı çıktığında müşrikler ona baktıkları hâlde onların gözlerini perdelemesini, Resûlullah'ın kendisine söylediği gibi Ali b. Ebî Tâlib'in selâmette kalışını, örümceğin örmüş olduğu ağı hatırlattı. Sahih hadiste şöyle geçer: "Ebû Bekir, müşriklerin ayaklarına baktı ve "Yâ Resûlallâh! Onlardan biri ayağına baksa bizi görecek" dedi. Bunun üzerine Resûlullah, "Yâ Ebâ Bekir! Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında ne düşünürsün?"[164] buyurdu."

[985] Allah'ın, "Eğer siz ona [Peygamber'e] yardım etmezseniz" sözüne bak! Bunun mânası şudur: Onu hicrete zorlayıp arkadaşıyla birlikte yalnız bıraktığınız zaman ona yardım ettiğimi biliyorsunuz. O zaman, Resûlullah tek başına müşrikler kalabalık olmasına rağmen müşriklerin tuzağını boşa çıkarmıştım. Müşrikleri engelleyerek ve onu koruyarak va'dimi gerçekleştirdim. Müşriklerin sözlerini yalan çıkardım. Allah'ın, "Öyle yaptı ki o küfredenlerin kelimesini en alçak etti. Allah'ın kelimesi ise, en yüksektir" sözünün mânası budur. Bunu iyi düşün! Bu hususta apaçık âyetler vardır. Bu hitap, ayıplama ve daha fazlasını isteme müminleredir. Zira Allah'ın, "Ey iman edenler!" hitâbını görmüyor musun? Yine düşmana, "Eğer siz ona [Peygamber'e] yardım etmezseniz" denilmesi uygun değildir.

---

164 Buhârî, Fedâilu's-Sahâbe, 2

[٩٨٤] ولعظم شأن هذه الآية ما قد أعاد الله ذكرها، فقال: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ما لَكُمْ إذا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إلى الْأَرض، أرضيتُمْ بِالْحَياةِ الدُّنْيا مِنَ الْآخِرَةِ، فَما مَتاعُ الْحَياةِ الدُّنْيا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ، إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عذابا أَلِيماً وَيَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ وَلا تَضُرُّوهُ شَيْئاً وَاللَّهُ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إذ أخرجهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثانِيَ اثْنَيْنِ إذ هُما فِي الْغارِ إذ يَقُولُ لِصاحِبِهِ لا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنا، فأنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْها وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ «التوبة الآيات ٣٨-٤٠» فذكر المؤمنين بهذه الآية، وعظم هذه المعجزة، وما احتملت عليه، مع نجاته منهم، وما أغشى أبصارهم حين خرج وهم ينظرونه، وسلامة عليّ رضي الله عنه كما قال له، وما كان من نسج العنكبوت. وفي الحديث الصحيح، أن أبا بكر نظر إلى أقدام المشركين فقال: يا رسول الله، لو أن أحدهم نظر إلى قدمه لأبصرنا، فقال: يا أبا بكر، ما ظنك باثنين الله ثالثهما.

[٩٨٥] وانظر إلى قوله عز وجل: ﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ﴾، أي: فقد عرفتم نصري له حين هاجرتم وتركتموه مع صاحبه وحيدين، فأبطلت كيد المشركين مع كثرتهم ووحدته، وصدقت وعدي بمنعي عنه وعصمتي له، وأكذبت أقاويلهم، وهو معنى قوله: ﴿وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيا﴾ فتأمل هذا ففيه آيات بينات باهرات، وهذا الخطاب والعذل والاستزادة إنما هي للمؤمنين. ألا تسمع قوله: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾. وأيضا فلا يجوز أن يقول للعدو: ﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ﴾.

[986] Selef âlimleri şöyle demiştir: "Allah, Ebû Bekir es-Sıddîk'ı sabır üstünlüğü bakımından bütün müminlerden ayrı tutmuştur. Fakat diğer müminleri suçlamamıştır." Sanki Allah şöyle diyordu: "Eğer siz de kolaya kaçmayıp onun gösterdiği gibi sabır gösterseydiniz, bu daha faziletli olurdu." Çünkü Ebû Bekir sabır bakımından onlardan daha üstündü. Resûlullah'ın, "Mahzûn olma!" sözü bir nehy/yasaklama değil, bir müjdedir. Bu, Allah'ın Mûsâ ve Hârûn'a söylediği şu söz gibidir: *Korkmayın! Çünkü Ben sizinle beraberim; işitirim ve görürüm*. (Taha, 20/46). Allah'ın, Mûsâ'nın annesine söylediği şu söz de böyledir: *Korkma ve mahzûn olma! Muhakkak Biz, onu sana iâde edeceğiz.* (Kasas, 28/7). Resûlullah'ın, "Allah bizimle beraberdir" sözü, "yardım ve desteğiyle bizimle beraberdir" demektir. Nitekim Allah, "*Muhakkak ki Allah, muttakî olanlar ve ihsânda bulunanlarla beraberdir.*" (Nahl, 16/128) buyurmuştur. Ebû Bekir, bu hüznünden dolayı methedilmiştir. Çünkü o, Resûlullah'a (s.a.) müşriklerden bir eziyet ve sıkıntı gelmesinden korkuyordu. Bunun üzerine Allah, yardım ve desteğiyle her ikisiyle beraber olacağı müjdesini verdi. İlim ehli, "Allah, onun üzerine sekînetini indirdi." âyetinde kastedilenin Ebû Bekir olduğunu söylemiştir. Çünkü Peygamber'in (s.a.) üzerinde bundan önce sekînet vardı.

[987] Abdulmelik b. Umeyr'in Üseyyid b. Safvân'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle geçer: Ebû Bekir vefat ettiği zaman Ali b. Ebî Tâlib onu överken şöyle diyordu: "Sen, iki kişinin ikincisi ve onun arkadaşısın. Üzerine sekînet indirilensin. Hicrette ve önemli işlerde onun yoldaşısın." Âlimler, "Onu görmediğiniz ordularla destekledi" âyeti hakkında şöyle dediler: "Allah, müminleri görmedikleri ordularla desteklediği gibi, Ebû Bekir'i de desteklemiştir. Resûlullah (s.a.) onu müjdeleyince bunu öğrendi ve onun kendisine anlatmasıyla yakînen inandı." Bizim, kendisinin zikredildiği âyet sadedinde Ebû Bekir'in durumundan bahsetmemizin sebebi, düşmanların bunu sormaları ve senin de buna ihtiyaç duymandır. Bu hususta Ebû Bekir'e ta'n edenler, daha önce geçen âyetler ve benzerleri hakkında sorarak Resûlullah'a (s.a.) da ta'n eden kimselerdir. Bunlar, muhâcirler ve ensârdan Ebû Bekir ve benzerlerine ta'n etmeye başladılar. Bununla Resûlullah'ı yalanlamaya, ona ta'n etmeye, ondan korkutmaya ve nefret ettirmeye yol aradılar. En azından onun doğruluğu ve nübüvveti hususunda şüpheye düşürmeyi hedefliyorlardı.

[٩٨٦] ولقد قال العلماء من السلف: إن الله أفرد أبا بكر الصديق بفضل الصبر على جميع المؤمنين من غير تأثيم لهم، كأنه يقول: لو صبرتم مثل صبره ولم تترخصوا لكان ذلك أفضل، فإن أبا بكر يفضل صبره عليهم. وقوله: ﴿لا تَحْزَن﴾ ليس بنهي، وإنما هو بشرى، كقوله لموسى وهارون: ﴿لا تَخافا إِنَّنِي مَعَكُما أَسْمَعُ وَأَرى﴾ «طه ٤٦» وكقوله لأم موسى: ﴿وَلا تَخافِي وَلا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إليك﴾ «القصص ٧» وقوله: إن الله معنا، بالنصر والتأييد، كما قال: ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ «النحل ١٢٨». وأبو بكر في هذا الحزن ممدوح لأنه خاف على رسول الله صلّى الله عليه وسلم الأذى والعنف من المشركين، فجازاه الله بأن بشره إنه معهما بالنصر والتأييد. قال أهل العلم في قوله: «فأنزل الله سكينته عليه»، يعني على أبي بكر، فأما النبي صلّى الله عليه وسلم فقد كانت السكينة عليه قبل ذلك.

[٩٨٧] ومن حديث عبد الملك بن عمير، عن أسيد بن صفوان، أن علي بن أبي طالب رضي الله عنه قال وهو يثني على أبي بكر حين توفى: كنت ثاني اثنين، وصاحبه، والمنزل عليه السكينة، ورفيقه في الهجرة والمواطن الكريمة. وقالوا في قوله: ﴿وأيده بجنود لم تروها﴾ إنه أيد أبا بكر كما يؤيد المؤمنين من غير أن يروهم، وبشره رسول الله صلّى الله عليه وسلم بذلك فعلمه وتيقنه بتعريفه إياه. وإنما ذكرنا حال أبي بكر عند ذكر الآية التي هو مذكور فيها لأن الخصوم يسألون عن ذلك، ولحاجتك إليه، ولأن الطاعنين على أبي بكر بمثل هذا هم الطاعنون على رسول الله صلّى الله عليه وسلم بما قدمنا وبأمثاله من الآيات التي يسألون عنها، وجعلوا الطعن على أبي بكر وأمثاله من المهاجرين والأنصار وآكد الطرق إلى تكذيبه، والطعن عليه، والإيحاش منه، والتنفير عنه، وأيسرها التشكيك في صدقه ونبوته،

Bunlar, Ebû Şâkir ed-Deysânî ve arkadaşları, el-Haddâd, Ebû Îsâ, İbnu'r-Râvendî ve el-Husrî'dir. Bunların hepsi Resûlullah'a (s.a.) ta'n, İmâmiyye'ye destek ve Râfıza tabakatı konusunda kitaplar yazdılar. Ebû Bekir, muhâcirler ve ensârın onların iftiralarından berî olduklarını bilmenin yolu, Resûlullah'ın (s.a.) onların iftiralarından berî olduğunu bilmenin yolu gibidir.

RESÛLULLAH'IN MEKKE'YE DÖNÜŞÜ

[988] Resûlullah'ın mûcizelerinden biri de Allah'ın şu âyetidir: *Elbette sana o Kur'ân'ı farz kılan (Allah), seni muhakkak bir meâda [Mekke'ye] geri getirecektir.* (Kasas, 28/85). Bir adamın *me'âd*'ı [döneceği yeri] kendi beldesidir. Ona me'âd denilmesi, kişinin şehirlerde dolaştıktan ve yeryüzünde gezdikten sonra oraya avdet etmesidir. Aynı şekilde bir adamın mesâbı [döneceği yeri] onun evidir. Çünkü kişi oraya döner. Allah'ın (a.c.), "*O vakit Beyt'i insanlar için dönüp varılacak bir mekân ve güvenli bir yer kıldık* (Bakara, 2/125)." âyetinde *mesâbe* kelimesi bu anlamdadır. Zira Allah, her sene ve her ân insanların oraya dönmelerini murad ediyor. Yani, hacc ve umre için oraya avdet ederler. Bu âyet Resûlullah'a (s.a.) Mekke'den Medine'ye doğru yola çıktığı zaman nâzil oldu. Oradan çıkması, vatanından ayrıldığı için Resûlullah'ı hüzünlendirmişti. Allah da ona zafer ve galibiyet müjdesi verdi ve tekrar oraya döneceğini bildirdi. Nitekim söylediği ve haber verdiği şekilde gerçekleşti.

KUR'ÂN MEYDAN OKUYOR!

[989] Resûlullah'ın mûcizelerinden biri de Allah'ın şu âyetidir*: "De ki: Yemin ederim, ins ve cinn [bilinen-bilinmeyen herkes] bu Kur'ân'ın mislini [benzerini] getirmek üzere toplansalar, onun bir mislini getiremezler, birbirlerine destek olsalar da"* (İsrâ, 17/88). Onlar, buna ihtiyaç duydukları halde onun mislini/benzerini getiremediler. Baksana Allah, onun mislini getiremeyeceklerine dair nasıl kesin delil getiriyor. Bu telaşa sebeb olan meydan okuma, öfkelendirir ve kızdırır. Bunda, uzman müneccimlerin mislini getiremeyecekleri, şans ve tesadüf eseri misline rastlayamayacakları birçok gaybî hakikat vardır.

[990] Birisi şöyle diyebilir: "Onların onun mislini getirmiş olduklarını neden inkâr ediyorsunuz?"

وهم: أبو شاكر الديصاني، وأصحابه: الحداد، وأبو عيسى، وابن الراوندي، والحصري ولكلهم كتب في الطعن على رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وفي نصرة الإمامية وطبقات الرافضة، ولأن الطريق في العلم ببراءة أبي بكر والمهاجرين والأنصار مما رموهم به، كالطريق في العلم ببراءة رسول الله صلّى الله عليه وسلم مما رموه به.

وباب آخر

[٩٨٨] من آياته، قوله عز وجل لرسوله صلّى الله عليه وسلم: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرادُّكَ إِلى مَعادٍ﴾ «القصص ٨٥»، ومعاد الرجل بلده، وسمي معادا لأنه ينصرف في البلاد ويضرب في الأرض ثم يعود إليه، وكذلك مثاب الرجل منزله، لأنه يثوب إليه. ومنه قول الله عز وجل: ﴿وَإِذ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْناً﴾ يريد أنهم يثوبون إليه كل سنة وفي كل حين، أي يعودون للحج والعمرة. وهذه الآية نزلت على رسول الله صلّى الله عليه وسلم حين خرج من مكة يريد المدينة، فكان خروجه منها محزونا لمفارقة وطنه، فبشره الله بالظهور والغلبة، وأعلمه إنه يعود إلى مكة، فكان كما قال وكما أخبر.

وباب من آياته

[٩٨٩] وهو قوله عز وجل: ﴿قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنس وَالْجِنُّ عَلى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كان بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً﴾ «الإسراء ٨٨»، فما أتوا بمثله مع حاجتهم إليه، فانظر كيف يقطع الشهادة أنهم لا يأتون بمثله، وهذا من التحدي المهيج الذي يغيظ ويغضب، وفي هذا غيوب كثيرة لا يأتي بمثلها حذاق المنجمين ولا يتفق مثلها بالتبخيت ولا بالتخرص.

[٩٩٠] فإن قيل: فما تنكرون أن يكونوا قد أتوا بمثله.

[991] Buna şöyle cevap verilir: "Eğer onlar onun mislini getirmiş olsalardı, o da bize Kur'ân gibi gelirdi ve Kur'ân'ı bildiğimiz gibi onu da bilirdik. Yine Resûlullah ile müşrikler arasında geçen olayların, onun onlara, onların da ona söylediği şeylerin gelişi gibi gelirdi."

[992] Birisi şöyle diyebilir: "Peygamber'in hâkimiyet ve otoritesi, böyle bir şeyin ortaya çıkmasını, yayılmasını, nakledilmesini ve ondan söz etmeyi engelledi. Çünkü o, hayatında galip ve muzafferdi. Ondan sonra yerine Ebû Bekir geçti; Müseyleme'yi öldürdü, dinden dönenleri geri çevirdi, Tuleyha'yı esir etti, Fars ve Rûmla savaştı, Muhammed'in (s.a.) düşmanlarını her yerde zelil etti, onları susturdu ve konuşturmadı, kendi dostlarını ve bağlılarını güçlendirdi. Ondan sonra gelen halifeler ve hükümdarlar da böyle yaptılar. Durum böyleyken siz bunu çirkin görmenize ve sizin sözleriniz ve dininizin batıl olduğunu gösteren bir şey olmasına rağmen nasıl nakleder ve söylersiniz?"

[993] Buna şöyle cevap verilir: "Sen, her türlü delilden yoksun boş iddialardan başka bir şey getirmiyorsun. Biz, senin birinci iddianın bâtıl olduğunu ispat edince, ikinci iddiaya geçtin. Birincisinde, "Onun mislini getirdiler." dedin. Biz de, "Bu nerede ve onun hakkında bilgi nerede?" diye sorduk. Sen ise buna cevap vermeden geçerek, hâkimiyet ve otoritenin bunun ortaya çıkmasını ve nakledilmesini engellediğini söyledin. Dolayısıyla senin ikinci iddian birincisi gibidir.

[994] Bizim bu delilimiz, onların onun mislini, ona yakın bir şeyi veya ondan daha aşağı bir şeyi getiremediklerine delâlet etmektedir. Çünkü ortada nakledilecek, zikredilecek, gizlenecek ve saklanacak bir şey yoktu. Bunu iddia eden kimse ile "Onun mislini getirdiler. Ama otorite, onlara baskı yapmış ve getirdikleri şeyi ortaya çıkarmalarını engellemiştir." diye iddia eden yüz bin kişi arasında bir fark yoktur.

[Tarihî Gerçekleri Gizlemenin İmkânsızlığı ve İslâm Aleyhine Yazılan Kitaplar]

[995] Devletler ve krallıklar, olmuş ve gerçekleşmiş olan olayların üzerini örtüp gizleyemezler. Akıllı bir kimse, ortaya çıkması zararlı, yayılması kötü olsa ve değerini düşürse de, böyle bir şeye heveslenmez. Görmez misin ki Resûlullah (s.a.), nübüvvet iddia ettiği,

[٩٩١] قيل له: لو أتوا بمثله لجاء ذلك مجيء القرآن، ولكان العلم به كالعلم بالقرآن، ولجاء مجيء أمثاله من الأمور التي كانت بينهم وبينه، وما قاله لهم وقالوه له.

[٩٩٢] فإن قيل: فإن الغلبة والدولة منعت من إظهار ذلك ونشره ونقله والتحدث به لأنه ظهر وقهر في حياته، وقام أبو بكر بعده فقتل مسيلمة، وردّ الردة، وأسر طليحة، وغزا فارس والروم، وأذل أعداء محمد صلّى الله عليه وسلم في كل مكان، وأسكتهم وأخرصهم، وأعز أولياءه وأهل طاعته، وكذا من أتى بعده من الخلفاء والملوك، وبعد، فكيف تنقلون ذلك وتذكرونه وأنتم تكرهونه وفيه بطلان قولكم ودينكم.

[٩٩٣] قيل له: أنك ما تزيدنا على الدعاوى الخالية من كل حجة، وإذا أثبتنا لك بطلان دعواك الأولى انتقلت إلى دعوى أخرى. فإنك قلت في الأول: أتوا بمثله، فقلنا لك: فأين هو وأين العلم به، فانتقلت فادعيت أن الغلبة والدولة منعت من إظهاره ونقله، فدعواك الثانية كالأولى.

[٩٩٤] على أن دليلنا هذا قد دلّ على أنهم ما أتوا بمثله، ولا بما يقاربه، ولا بما يدانيه، ما هناك شيء ينقل ولا يذكر ولا يكتم ولا يستر، ولا فرق بين من ادّعى هذا أو ادعى أن مائة ألف قد أتوا بمثله، وإنما الدولة قهرتهم ومنعتهم من إظهار ما أتوا به.

[٩٩٥] على أن الدول والممالك لا تأتي ولا تغطّي على الأمور التي قد كانت ووقعت، ولا يطمع عاقل في كتمان ما هذا سبيله وإن ضره ظهوره، وساءه انتشاره، وأسقط من قدره. ألا ترى أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم لما ادّعى النبوة،

diğer ümmetleri tekfîr ettiği, onlarla cihadı farz kıldığı, kanlarını, mallarını ve haremlerini mubah kıldığı zaman, bu durum onlara kötülük ve zarar vermiş, değerlerini düşürmüş ve riyâsetlerini ortadan kaldırmıştır. Onlar, bunun olmamış olmasını arzu ettiler. Ama bunu gizlemediler, bunun gizlenmesi ve üzerinin örtülmesi hususunda harîs davranmadılar. Bilakis onlar bunu herkese söylediler, naklettiler, anlattılar ve duymayanlara ilettiler. Çünkü bunu iddia ettiği ve buna davet ettiği zaman Resûlullah'ın, bunu ebedîleştirecek, yazacak ve yayacak taraftarları yoktu. Bunu onun düşmanları yaptı.

[996] Bunu Resûlullah'ı hicveden şiirler ve şâirler hakkında düşün! Onun dövülmesini, sövülmesini ve eziyet görmesini düşün! Amcalarından ve ashâbından öldürülenleri düşün! Resûlullah hayatta iken ve ondan sonra nübüvvet iddiasında bulunanları düşün! Kendilerine zarar ve kötülük verse de, bütün bunları müslümanlar naklettiler ve yazarak ebedîleştirdiler. Resûlullah'ı yalanlama, ona ve diğer nebî kardeşlerine ta'n hususunda yazılan kitaplara bak! Bunlar, İslâm devletinin en güçlü ve en hâkim olduğu dönemde yazıldı. Bu kitapları el-Haddâd, el-Verrâk, İbnu'r-Râvendî, el-Husrî, el-Kindî, er-Râzî ve benzeri kimseler yazdılar. Bu kitaplarda rubûbiyyeti iptal ve peygamberleri yalanlama hususunda huccetler ve burhanlar ortaya koydular. Sen, bu kitapların bir harfi bile değiştirilmeksizin sıra sıra müslüman dükkânlarında açıkça sergilendiğini görüyorsun. Halbuki bütün müslümanlar bundan hoşlanmazlar, buna üzülürler ve böyle olmamasını arzu ederler. Onlar bu kitapları gizlilik ve korku içinde, iddiasını açıklamadan ve kimin yazdığını açıklamadan, bilakis ismini zikretmeden ve künye kullanarak tek tek ortaya koyuyorlardı. Bunları yandaşları vasıtasıyla birbirlerine ulaştırıyorlardı. Nitekim Ebû Îsâ kitaplarında böyle yapmıştır. Kitabının başlığı, *Tasnîfu'l-Ğarîbi'l-Maşriqiyy* [Bilinmeyen Bir Doğulunun Eseri] şeklindeydi. Bildiğin gibi artık bugün bu durum ortaya çıkmıştır. Hatta doğudan batıya ulaşmıştır. Düşmanlar bu kitapları kendilerine delil sağlaması için neşrediyorlar. Müslümanlar ise, onları eleştirmek ve cevap vermek için neşrediyorlar. Böylece devletler ve krallıkların, olmuş ve gerçekleşmiş olayları bilmede etkili olmadıklarını öğrenmiş oldun.

وأكفر الأمم وفرض مجاهدتهم، وأباح دماءهم وأموالهم وحريمهم، قد ساءهم ذلك وضرهم، وأسقط من أقدارهم، وذهب برئاستهم؛ وقد ودوا أن ذلك لم يكن، فما كتموه، ولا طمعوا في طيّه وتزميله، بل هم تحدثوا بذلك لكل أحد، ونقلوه وعرفوه، وأدوه إلى من لا يسمعه، لأنه صلّى الله عليه وسلم لم يكن حين ادعى ذلك ودعا إليه له أتباع يخالدون ذلك ويدونونه وينقلونه، وإنما كان يفعل ذلك عدوه.

[٩٩٦] وتأمل ذلك بالشعر الذي هجي به، ومن هجاه من الشعراء، وما كان له معه من ضربه وسبّه وأذيته، ومن قتلوا من أعمامه ومن أصحابه، ومن ادّعى بعده ومعه النبوة، فإن المسلمين قد نقلوا ذلك وخلدوه ودوّنوه وإن غمهم وساءهم. وانظر إلى الكتب التي صنفت في تكذيبه وفي الطعن عليه وعلى إخوانه من الأنبياء، التي صنفت في دولة الإسلام، وأشد ما كان الإسلام شوكة وغلبة، كالتي عملها الحدّاد والورّاق وابن الراوندي والحصري والكندي والرازي وأمثالهم، وادّعوا أن فيها الحجة والبرهان في إبطال الربوبية وتكذيب الأنبياء. وأنت تراها مبثوثة ظاهرة. تباع في أسواق المسلمين، لا يسقط منها حرف. والمسلمون كلهم قد كرهوا ذلك وغمّهم، وودّوا إنه لم يكن، وإنما كان يضعها الواحد بعد الواحد مستخفيا خائفا لا يظهر ادعاءها، ولا يعلن وضعه لها، بل يكتم اسمه ويكنى عن ذكره، وإنما يلقيه إلى الواحد بعد الواحد من أمثاله، كما صنع أبو عيسى بكتبه، وترجمتها تصنيف الغريب المشرقيّ، وهي من الظهور اليوم على ما ترى، حتى إنها لتبلغ مشارق الأرض ومغاربها. فالعدو ينشرها للاحتجاج بها، والمسلمون ينشرونها لنقضها والإجابة عنها. فعلمت أن الدولة والممالك لا تؤثر في العلم بالأمور التي قد كانت ووقعت،

Böylece öğrenmiş oldun ki Resûlullah'tan (s.a.) zelle, sürçme, yanlış, aldatma ve ayak kayması meydana gelmemiş ve onu hiçbir hasım mahçup etmemiştir. Muâviye ve benzerlerinin yaptıkları bu hususta sana daha fazla bilgi verecektir. Zira onlar, Emîru'l-mü'minîn'e [Hz. Ali'ye] ve Hâşimoğullarına düşman oldular, onlara galip geldiler; sonra bütün dünyaya hâkim oldular ve kendilerini son derece üstün gördüler. Buna rağmen efendileri olan Muâviye'yi sahip olmadığı yüksek bir mertebeye koyamadılar. Onu Bedir'de savaşanlar, ağaç altında bîat edenler, şûrâ ehli, muhâcirler ve ensâr arasına koyamadılar. Halbuki onun bu özelliklerinden ve mertebelerden birine sahip olmasını çok arzu ediyorlardı. Onlar, Muâviye'yi tulekâ ve tulekâ oğlu olmaktan çıkarmaya imkân bulamadılar. Yine Emîru'l-mü'minîn'i [Hz. Ali'yi] sahip olduğu sâbikûndan [İslâm'a ilk girenler], Bedir ehlinden, fukahâ, ulemâ ve zâhidlerden, aşere-i mübeşşereden, ağaç altında bîat edenlerden, şûrâ ehlinden, muhâcirler ve ensârın Hz. Osman'dan sonra imâmete seçtiği kimse olma mertebelerinden aşağıya indirme imkânı bulamadılar. Hz. Ali'nin, kendilerine karşı savaş ve cihadı gerekli ve farz görmesinin üstünü örtemediler. Bunun olmamasını arzu ederlerdi. Çünkü bundan çok zarar gördüler. Böylece devletler ve krallıkların, olmuş ve gerçekleşmiş olayları bilmede etkili olmadıklarını öğrenmiş oldun.

[997] Muâviye'nin iktidara gelmek için hazırladığı plânları düşün! Amr b. el-Âs'a Mısır valiliğini vaat etti. Ziyâd'ın, babasının oğlu olduğunu iddia etti. Zu'l-Kelâ', Hâlid b. el-Mu'ammer, Maskala b. Hubeyre ve benzeri dünya malına düşkün insanlara meyletti. Hiçbir kral böyle bir yol takip etmemiştir.

[998] Abbâsoğullarına bak! Düşmanları olan Ümeyyeoğullarına galip geldikleri zaman, Emevîlerin sahip oldukları güzellikleri örtemediler. Abbâsoğullarının düşmanları da onların sahip oldukları hacc mevsimlerini ikâme etmek, kaleleri imar etmek gibi iyilikleri örtemediler. Sen, hâkimiyetleri ve güçleri devam etmesine rağmen kralların devletlerinde yaptıkları kötülükleri, haksızlık ve zulümleri, her türlü kusur ve rezilliklerini açıkça görürsün.

وبهذا تعلم إنه ما كان لرسول الله صلّى الله عليه وسلم زلة ولا هفوة ولا سقطة ولا غدرة، ولا زلت له قدم، ولا بارت له حجة، ولا أخجله خصم. يزيدك بذلك علما، أن معاوية وأشباهه من بني أمية قد عادوا أمير المؤمنين وبني هاشم، وغلبوهم، واستولوا على ملك الدنيا، وعظموا نفوسهم بكل ما قدروا عليه، فما أمكنهم أن يجعلوا لمعاوية منزلة لم تكن له وهو سيدهم، ولا أن يجعلوه من البدريين السابقين، ولا من أهل الشجرة، ولا من أهل الشورى، ولا من المهاجرين ولا من الأنصار، وقد ودّوا أن يكون له شيء من ذلك أو من هذه المنازل. ولا أمكنهم أن يخرجوه من جملة الطلقاء وأبناء الطلقاء، ولا أمكنهم أن يخرجوا أمير المؤمنين عن منازله: من كونه من السابقين والبدريين والفقهاء والعلماء والزهاد، ومن العشرة ومن أهل الشجرة، ومن أهل الشورى، وممن اختاره المهاجرون والأنصار للإمامة بعد عثمان، ولا أن يغطّوا على ما سنّه عليّ وفرضه ودعا إليه، من محاربتهم ومجاهدتهم، وقد ودوا أن ذلك لم يكن، وقد ضرهم ذلك كل الضرر، فتعلم أن الدول والممالك لا تؤثر في العلم بالأمور التي قد كانت ووقعت.

[٩٩٧] وتأمل ما كان لمعاوية من احتيالاته في التوصل إلى الملك، في إطعام عمرو ابن العاص مصر، وبادعائه زيادا، وبمن استماله ببذل الدنيا له، كذي الكلاع وخالد بن المعمر»، ومصقلة بن هبيرة، وأشباه ذلك، وما كان لملك ملك مما هذه سبيله.

[٩٩٨] فانظر إلى بني العباس لما غلبوا على أعدائهم من بني أمية، ما أمكنهم أن يغطوا على المحاسن التي كانت لهم، ولا أمكن أعداء بني العباس أن يغطوا على المحاسن التي كانت لهم، من إقامة المواسم وعمارة الثغور، وغير ذلك من محاسنهم. وأنت تجد ما يكون من مساوىء الملوك، وما يكون من غدرهم وظلمهم، وما يلحق كل نقص وفضيحة بهم ظاهرا في دولتهم، مع بقاء مملكتهم واتصال عزهم. فتأمل ذلك شيئا فشيئا تجده ظاهرا مكشوفا،

Bütün bunlar onları telaşa sevk etse, değerlerini düşürse, şereflerini ve riyâsetlerini zedelese de, sen bunları tek tek araştırırsan açık ve ortada olduğunu görürsün. Halbuki onlar, bunun olmamasını arzu ederlerdi. Ömer b. Abdulaziz'den (r.a.) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Bir kavmin, dinleri hususunda cemaati bırakıp da bir tarafa yöneldiklerini gördüğün zaman, bil ki onlar, dalâlet tesis etmek üzeredirler."

[BÂTINİYYE (KARMATÎLER) VE REZİLLİKLERİ]

[Bâtıniyye'nin Şia Kisvesi Altında Cahil Halkı Kandırması]

[999] Bâtıniyye'nin hallerini düşün! Onlar İslâm, Kur'ân okuma, namaz, oruç, hacc ve ehl-i beyte bağlılık gösterme gibi şeyler arkasına gizlendiler. Gizlemek ve kendilerine katılanlardan yeminler ve ahidler almak sûretiyle işlerini sağlama bağladılar. Edipleri, âlimleri ve fakîhleri davet etmekten kaçındılar. Orta tabakayı hedeflediler ve halkına gaflet ve cehâlet hâkim olmuş uzak bölgelere yöneldiler. Yine halkı bolluk içinde olan, kibirli, dünya ve saltanata dalmış bölgelere yöneldiler. Kendilerini güzel isimle isimlendirirler, Şî'a'dandırlar ve müslümanları aldatırlar. Onların bütün bu hususlardaki rezilliklerini düşün!

[Bâtınîyye'nin Yemen ve Mağrib'te Yayılması]

[1000] Ebu'l-Kâsım el-Hasam b. Ferah [Ferec] b. Havşeb b. Zâzân el-Kûfî en-Neccâr, Yemen topraklarındaki Adenu Lâ'at ve Lâ'at dağları halkının Şi'î olduklarını öğrendikten sonra, Yemen topraklarının Ceyeşân, Cened ve Müzeyhira halkından Ebu'l-Huseyn Muhammed b. Ali b. el-Fadl ile birlikte onlara gitti. Ebu'l-Huseyn, bu bölge halklarının zengin ve ileri gelen Şi'îlerindendi. Ebu'l-Huseyn, İbn Havşeb'e destek verdi ve her ikisi davet hususunda yardımlaştılar. Her birinin kendisine ait bölgesi vardı. İbn Havşeb, Âli Ahmed'den el-Mansûr, diğeri ise el-Velî ismiyle biliniyordu. Her ikisi bir müddet şeriati uygulayarak kendilerini gizlediler. Sonra imkân ve güç bulduklarında ibâha, leyletü'l-ifâza[165], evlâdu's-safve[166], anneler, kız kardeşler ve kızlarla nikâhlanma, kadınları ortak kullanma, şeriatleri iptal etme ve peygamberlere sövme gibi şeyleri açıkça yapmaya başladılar. Sonra İbn Havşeb ile İbnu'l-Fazl arasında küfürleşme zuhûr etti ve birbirlerinden ayrıldılar. Her biri kendisinin ilâh ve rabliğine davet etti. Her ikisi kötülükler yapmak, öldürmek, kadınlarını ve çocuklarını esir etmek amacıyla Alevîlerle savaştılar.

---

165 *Leyletu'l-ifâza*: Dâînin, her yıl erkekleri ve kadınları bir araya toplayıp âlem yaptığı gecedir. (çev)

166 *Evlâdu's-Safve*: Leyletü'l-ifâzada doğan çocuklardır. (çev)

وإن كان ذلك مهيجا لهم، ومسقطا لأقدارهم، وقادحا في نبلهم ورئاستهم، وقد ودّوا أن ذلك لم يكن، روي عن عمر بن عبد العزيز رضي الله عنه، قال: إذا رأيت القوم ينتحون في دينهم دون الجماعة، فاعلم أنهم على تأسيس ضلالة.

[٩٩٩] وتأمل أحوال هؤلاء الباطنية الذين قد تستروا بالإسلام، وبقراءة القرآن، وبالصلاة والصيام والحج، وإظهار التحقق بأهل البيت، وقد أوثقوا أمورهم بالكتمان وبأخذ الإيمان والعهود على من أجابهم، وتجنبوا استدعاء الأدباء والعلماء والفقهاء، وسلكوا الواسطة، وقصدوا الأطراف البعيدة التي قد استولى على أهلها الغفلة والجهل والقوة، وقصدوا أهل الترفه والعجب والشغل بالدنيا والملك، وتسمّوا بالاسم الحسن من أنهم الشيعة، وغرّوا المسلمين، فانظر إلى فضائحهم مع هذه الأمور كلها.

[١٠٠٠] فإن أبا القاسم الحسن بن الفرح بن حوشب بن زاذان الكوفي النجار، عرف خبر أهل عدن لاعة وجبال لاعة من أرض اليمن، وأنهم شيعة، فصار إليهم مع أبي الحسين محمد بن علي بن الفضل من أهل جيشان والجند والمذيخرة من أرض اليمن. وكان هذا أحد المياسير والرؤساء من الشيعة من أهل تلك البلاد، فمكن لابن حوشب، وتساعدا على الدعوة، وكل واحد منهما بمكانه، وتسمى ابن حوشب بالمنصور من آل أحمد، وتسمى الآخر بالولي. ومكثا مدة يتستران بإقامة الشريعة، ثم ظهر منهما الإباحة، وليلة الإفاضة، وأولاد الصفوة، ونكاح الأمهات والأخوات والبنات، والمشاركة في الزوجات، وتعطيل الشرائع، وشتم الأنبياء عند التمكن والقدرة. ثم ظهر بين ابن حوشب وبين ابن الفضل من المشاتمة، وبرىء كل واحد من صاحبه، ودعا كل واحد منهما إلى نفسه بأنه إله وربّ، وغزا، وقصد العلويين بالمكاره والقتل وسبي الذرية.

[1001] Bu ikisini, imâm ve Muhammed b. İsmâîl b. Ca'fer'in halifesi olduğunu iddia eden el-Huseyn b. Ahmed b. Abdullah b. Meymûn el-Kaddâh tayin etti. O ikisine ve onlarla birlikte Yemen'e gidenlere şöyle dedi: "Siz galip gelip muzaffer olduğunuz zaman ben size geleceğim ve saltanatı Yemen'de kuracağız. Mehdî Yemen'de ortaya çıkacaktır. Bize ehl-i beyt'ten böyle rivayet edildi." Onlar Yemen'e hâkim olunca, İbn Meymûn el-Kaddâh onlara kendisinden önceki dâî olan el-Huseyn el-Ehvâzî'yi gönderdi ve onlardan kendisine göndermeleri için mal istedi. Onlar da defalarca verdiler. Sonra onlara tekrar geldi ve Muhammed b. İsmâîl'in halifesi huccetin kendilerine doğru yola çıktığını ve ona yardım etmeleri gerektiğini bildirdi. Onlar, küfrederek onu reddettiler ve şöyle dediler: "Bütün bunlar hiledir. Biz bunu ondan öğrendik. Bu mülkü ona teslim etmeyeceğiz." el-Huseyn onlara şöyle dedi: "Her hâlukârda bunu size o öğretti ve sizi şeriatlerden ve İslâm'dan kurtardı. O halde ona teşekkür edin ve itaat edin." Onlar da, ona ve kendisini gönderene sövdüler. Bunun üzerine elçi, el-Huseyn b. Ahmed'e geri döndü ve topluluğun bâtını zâhir yaptıklarını, onu çözdüklerini ve kavradıklarını bildirdi. Bunlar aralarında küfürleştiler ve rezillikler yaptılar. Sonra Yahyâ b. el-Huseyn el-Alevî (r.a.) onlarla cihada yöneldi. O sırada İbn Havşeb ölmüş, İbnu'l-Fazl yaşıyordu. İbnu'l-Fazl ve oğlu da Yahyâ b. el-Huseyn el-Alevî'nin önünde öldü. Nitekim onların rezillikleri ilim ehli tarafından zikredilmiştir ve meşhurdur. Onların davetleri İbn Havşeb tarafından Yemen ve Mağrib'de yayıldı.

[Bâtıniyye'nin Mehdîlik İnancıyla Halkı Kandırması ve Bahreyn'de Sergiledikleri Rezillikler]

[1002] Sonra onların Bahreyn'deki rezilliklerini düşün! Onların bir dâîsi Bahreyn'de bulunan Şiîlere gitti ve şöyle dedi: "Ben, el-Mehdî'nin size gönderdiği elçiyim. Onun ortaya çıkma zamanı yaklaştı. Hazır olun ve bekleyin. Zekâtlarınızı, öşürlerinizi ve fazla mallarınızı ona gönderin." Sekiz yüz kadar olan bu Şiîler toplandılar ve istediği şeyleri verdiler. Adam ortadan kayboldu. Sonra tekrar geri geldi ve onlara el-Mehdî'den şu haberi getirdi: "Her şeyin bâtını vardır. Mehdî'nin has adamlarına hiçbir şey haram değildir. Mehdî, size her şeyi helâl kıldı. O, kişinin kardeşinin malına ve ailesi ve eşi ortak olmasını helâl kılıyor.

[١٠٠١] وقد كان نصب هذين، الحسين بن أحمد بن عبد الله بن ميمون القداح الذي زعم إنه الإمام، وهو خليفة محمد بن إسماعيل بن جعفر، وقال لهذين وغيرهما ممن خرج معهما إلى اليمن: إذا ملكتم وغلبتم خرجت إليكم، وجعلنا الملك باليمن، والمهدي يظهر باليمن، وهكذا روينا عن أهل البيت. فلما تمكنوا باليمن، أخرج إليهم ابن ميمون القداح الحسين الأهوازي الداعية من قبله، فطلب منهم مالا يحملونه إليه، فأعطوه مرة بعد مرة، ثم رجع إليهم وعرّفهم أن الحجة خليفة محمد بن إسماعيل يخرج إليهم لينصروه، فشتموه وردوه، فقالوا: قد عرفنا أن هذا كله مخرقة، وهو عرّفنا بهذا، فلم نسلم الملك إليه، فقال لهم: على كل حال هو عرفكم هذا وخلصكم من الشرائع والإسلام، فاشكروا له وأطيعوه، فشتموه وشتموا من وجّه به. فرجع الرسول إلى الحسين بن أحمد وعرّفه أن القوم قد أظهروا الباطن وعملوا به وفطنوا له، وتشاتموا وتفاضحوا بينهم. ثم صمد يحيى بن الحسين العلوي رضي الله عنه لجهاد هم. وقد كان ابن حوشب هلك وبقي ابن الفضل، فهلك هو وابنه إمام يحيى بن الحسين العلوي كما هو مذكور، وفضائحهم مشهورة عند أهل العلم. ومن عند ابن حوشب انبثت دعوتهم باليمن والمغرب.

[١٠٠٢] ثم تأمل فضيحتهم بالبحرين، فإن داعية لهم خرج إلى من بها من الشيعة، وقال: أنا رسول المهدي إليكم، وقد قرب خروجه، فأعدوا واستعدوا، واحملوا إليه زكواتكم وأعشاركم وفضول أموالكم. فاجتمعوا، وكانوا نحو ثمانمائة، وأعطوه ما طلب. وغاب عنهم ورجع إليهم وأخبرهم عن المهدي: أن للأشياء كلها بواطن، وأن خاصة المهديّ لا يحرم عليهم شيء، وأن المهدي قد أحل لكم كل شيء، وأنه يحل للمؤمن أن يشارك أخاه في ماله وأهله،

Kişinin imanının alameti, nefsinin bütün bunları hoş karşılamasıdır." Onlara katılanlar arasında Ebû Sa'îd el-Huseyn b. Behrâm el-Cennâbî adında biri vardı. Bahreyn topraklarından olup yiyecek ve un satardı. O, Allah'ın Kitâb'ından, Nebî'sinin sünnetinden ve edebden hiçbir şey bilmeyen şerîr, fâsık ve cahil bir adamdı. Geçimlikten başka bir derdi yoktu.

[1003] Onların İbrâhîm es-Sâiğ diye bilinen ve davetçileri olan bir arkadaşı vardı. Onu defalarca Fars ve Ehvâz taraflarına gönderdiler. Onları Şiî zannediyordu. Bir gün Ebû Bekir Zekeriyyâ Yahyâ b. Nebhân'a gelerek şöyle dedi: "Bu kavim sapıktır. Ebû Sa'îd el-Cennânî ile birlikte bulunuyordum. Ona Cenâbe halkından Yahyâ b. Ali denilen bir adam geldi. Onun yanında yemek yedik. Yemeğimizi bitirince kalktı, sonra karısını dışarı çıkarıp adı geçen Yahyâ ile birlikte bir eve soktu ve karısına şöyle dedi: "Eğer el-Velî seni arzu ederse, kendini ondan sakınma. Çünkü o, sana benden daha layıktır." Yahyâ b. Nebhân, İbrâhîm es-Sâiğ'i emîr Ali b. Mismâr'a gönderdi. O da ona gördüklerini anlattı. Ali b. Mismâr, o adamı gözetledi ve araştırdı. Sonunda adamı yakalayarak kırbaçla dövdü, saç ve sakalını tıraş ettirdi ve serbest bıraktı. Sonra Ebû Sa'îd'e yöneldi, ama o Cenâbe'ye kaçtı. Ali b. Mismâr, onları ve durumlarını araştırınca, onların Şiîlik altında gizlendiklerini ve şeriati geçersiz kıldıklarını gördü. Ebû Sa'îd'in çocukları ve akrabaları Bahreyn'de kaldı. İnsanlar, onların ve Sünbüroğullarının durumlarını araştırınca, onların bu hâl üzere devam ettiklerini gördüler.

[1004] Sonra bunlar güç kazanınca, Ebû Sa'îd Nîl'de ve Kûfe'nin kırsal alanlarında bir müddet dolaştıktan sonra geri döndü. Yanında Hamdân b. el-Eş'as -Kırmıt olarak bilinir ve Karmatîler kendisine nisbet edilir- İbn Ebi'l-Melîh el-Karanî'nin dayısı ve Aydân'ın dayısı gibi davetçileri ve adamları vardı. Yahyâ et-Tamâmî, onların Bahreyn'deki davetçisi idi. O, güç kazanınca fesâd çıkarıp ihanet etti ve ibâha anlayışını ortaya koydu. Yahyâ, davet hususunda Ebû Sa'îd el-Cennâbî'nin ortağı idi. Bir gün Ebû Sa'îd ona saldırdı, ona hıyânet etti ve öldürdü. Ebû Sa'îd, işi ele alıp hâkimiyet sağlayınca, halka ihanet etti, -daha önce zikredildiği üzere- ibâha ve şeriatleri iptal etme anlayışını ortaya koydu ve şöyle dedi: "Ben, imâm ve Allah'ın yaratıklarına hucceti Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. el-Hanefiyye'nin güvenilir bir elçisiyim. O, Mehdî olarak şu dağların birinde ikamet etmektedir.

وأن علامة إيمانه أن تطيب نفسه بذلك كله. وكان فيمن أجابهم: أبو سعيد الحسين بن بهرام الجنابي، وكان يبيع الطعام والدقيق بالراذة من أرض البحرين، وكان شريرا فاسقا جاهلا لا يعرف من كتاب الله شيئا، ولا من سنة نبيه، ولا شيئا من الأدب، ولا شغل له إلا بالمعاش.

[١٠٠٣] وكان له صديق منهم يعرف بإبراهيم الصائغ داعية لهم، قد وجهوه غير مرة إلى ناحية فارس والأهواز. وكان يظنهم شيعة، فجاء يوما إلى أبي بكر زكريا يحيى بن نبهان فقال له: اعلم أن هؤلاء القوم على ضلال، كنت مع أبي سعيد الجنابي وقد جاءه رجل من أهل جنابة يقال له يحيى بن علي، فأكلنا عنده فلما فرغنا، قام فأخرج أمرأته ثم أدخلها مع يحيى هذا في بيت، وقال لها: إن أرادك الولي فلا تمنعيه نفسك فإنه أحق بك مني. فمضى يحيى ابن نبهان بإبراهيم الصائغ إلى هذا الأمير علي بن مسمار فأخبره بما وقف عليه، فأرصد عليّ بن مسمار لذلك وتعرفه، فأخذ الرجل فضربه بالسوط، وحلق رأسه ولحيته، ثم خلى سبيله، وطلب أبا سعيد فهرب إلى جنابة، وبحث عنهم وعن أحوالهم فإذا هم يتسترون بالتشيع ويعطلون الشريعة. وبقي أولاد أبي سعيد وأصهاره في البحرين، فبحث الناس عن أحوالهم وأحوال بني سنبر وأمثالهم فإذا هم على هذه الحال.

[١٠٠٤] ثم تمكنوا، وعاد أبو سعيد بعد أن صار إلى النيل وسواد الكوفة، ومعه الدعوة ورجالها، مثل حمدان بن الأشعث، وهو المعروف بقرمط، وإليه ينسب القرامطة، وخال ابن أبي المليح القرني، وخال عيدان. وقد كان بالبحرين يحيى الطمامي داعية لهم، فلما تمكن أفسد وغدر، وأظهر الإباحة، وكان شريك أبي سعيد الجنابي في الدعوة، فوثب عليه أبو سعيد وغدر به وقتله، واستولى على الأمر، وغدر بالناس لما ملكهم، وأظهر من الإباحة وتعطيل الشرائع ما هو مذكور. وقال إنه رسول الأمين الإمام حجة الله على خلقه، وهو محمد بن عبد الله بن محمد بن الحنفية، وهو مقيم في بعض هذه الجبال، وهو المهدي،

O, hicrî üç yüz senesinde ortaya çıkacak ve bütün yeryüzüne hâkim olacaktır." Ebû Sa'îd'in bu sözü ve va'di, hicrî iki yüz seksen küsur yılında idi. Ebû Sa'îd, Bağdat saraylarını arkadaşlarına taksim ediyor ve o saraylara girip onlara sahip olacağına dair arkadaşlarına yemin ediyordu. Fakat üç yüz yılı geldiğinde Ebû Sa'îd, Ebu'l-Fadl el-Abbâs b. Amr el-Ğanevî'nin bir hizmetçisi tarafından hamamda öldürüldü. Dolayısıyla haberlerinin yalan olduğu anlaşıldı ve rezillikleri ortaya çıktı. Bundan dolayı taraftarları çok mahcup oldular ve şaşırıp kaldılar.

[1005] el-Muktedir billâh'ın veziri Ali b. Îsâ b. Dâvûd b. el-Cerrâh, Ebû Sa'îd'e yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Sen, hem el-Mehdî'nin elçisi olduğunu iddia ettin, hem de Alevîleri öldürdün, Alevî olan Âl-i Uhaydir'i ve Yemâmelileri esir aldın, Alevîleri köleleştirdin ve Bahreyn halkına ihanet ettin." Ebû Sa'îd, Hecer halkını dört yıl muhasara altında tuttu; onları yiyecek temin etmekten menetti ve sularını kesti. Onlar açlıktan ölmek üzere oldukları sırada üzerlerine yürüdü ve hepsini katletti. Ebû Sa'îd, el-Katîf halkına da aynısını yapmış ve daha çirkin ihanette bulunmuştu.

[1006] Ebû Sa'îd'in oğlu, Ali b. Îsâ'nın mektubuna şöyle cevap verdi: "Bahreyn halkı bize karşı geldiler, bize ihanet ettiler ve aleyhimizde konuştular ve "Bizim, kadınlarımızı ortak yaptığımızı, ibâhayı ve şeriatin iptali görüşünü benimsediğimizi" söylediler. Onlar, bizim aleyhimize yalan uydurdular. Halbuki biz müslüman bir topluluğuz ve bizi İslâm dışı olmakla itham eden kimselerle dost kalamayız."

[1007] Ali b. Îsâ onlara şöyle yazdı: "Eğer siz iddianızda doğruysanız, elinizde bulunan müslüman esirleri serbest bırakın!" Bunun üzerine yaklaşık otuz bin esiri serbest bıraktılar. Zâhiren İslâm'ı uyguladılar, namaz kıldılar ve Kur'ân okudular. Yapmış oldukları rezillikten dolayı mahcup oldular.

[1008] Onların ve Ebû Sa'îd'in, Mehdî'nin üç yüz yılında çıkacağına dair söylediği sözler onları rezil etti ve mahcup oldular. Benû Bistâm, Benû el-Kâsım b. Abdullah, el-Azâkırî ve benzerleri, el-Muktedir billâh'ın devletine saldırıyorlardı. Bunlar, kendilerini Şi'î olarak gösteriyorlardı. Bunlar, Ebû Sa'îd'in çocuklarına mektup yazarak şöyle dediler: "Siz, el-Mu'tazıd ve el-Müktefî dönemlerinde isyan çıkarıyordunuz. Şimdi idare şu çocuk el-Muktedir billâh'a geçince yerinizde oturup kaldınız.

وأنه في سنة ثلاثمائة للهجرة يخرج ويملك الأرض كلها. وكان هذا القول والوعد من أبي سعيد في سني نيّف وثمانين ومائتين للهجرة. وكان يقسم قصور بغداد على أصحابه، ويحلف لهم إنه يدخل بهم إليها. ويملكها. فلما كان في سنة ثلاثمائة، قتل أبا سعيد خادم كان لأبي الفضل العباس بن عمرو الغنويّ في الحمام، وكذبت أخباره، وظهرت فضائحه، فخجلوا لذلك خجلة يالها، وتحيروا.

[١٠٠٥] وقد كان علي بن عيسى بن داود بن الجراح وزير المقتدر بالله كاتب أبا سعيد يقول له: زعمت أنك رسول المهديّ، وقد قتلت العلويين، وسبيت آل الأخيصر العلويين، ومن باليمامة، واسترققت العلويات، وغدرت بأهل البحرين. وقد كان حاصر أهل هجر أربع سنين ومنعهم الأقوات، وحبس عنهم الماء، ثم وصل إليهم وما بهم رمق فأتى عليهم، وقتلهم عن آخرهم. وقد كان صنع بأهل القطيف شبيها بذلك، وغدر بهم أقبح غدر.

[١٠٠٦] فأجاب ولد أبي سعيد علي بن عيسى عن كتابه بأن أهل البحرين بغوا علينا، وغدروا بنا، ورمونا، وقالوا: إنا نشترك في أزواجنا، ونرى الإباحة وتعطيل الشريعة، وقد كذبوا علينا، ونحن قوم مسلمون وما نحل من اتهمنا بغير الإسلام.

[١٠٠٧] فكتب إليهم عليّ بن عيسى: إن كنتم صادقين فأطلقوا من في أيديكم من أسارى المسلمين، فأطلقوا منهم نحو ثلاثين ألفا، وأظهروا الإسلام والصلاة وقراءة القرآن، وخجلوا من الفضيحة.

[١٠٠٨] ومما كانوا يقولونه ويقوله أبو سعيد من خروج المهدي في سنة ثلاثمائة لحقهم الخجل والفضيحة. وكان بنو بسطام، وبنو القاسم بن عبد الله، والعزاقريّ وأمثالهم يستولون على دولة المقتدر بالله، وكانوا يتشيعون. فراسلوا أولاد أبي سعيد وقالوا لهم: أنتم خرجتم أيام المعتضد والمكتفي، فلما صار الأمر إلى هذا الصبي المقتدر بالله قعدتم،

Ayağa kalkın, biz onun kâtipleri ve arkadaşlarıyız. Devlet sizin olacaktır. Ebû Sa'îd'in öldürülmesi ve düştüğü durum sakın sizi korkuya sevk etmesin. İnsanlar bunu çoktan unuttular." Ebû Sa'îd'in çocukları buna şöyle cevap verdiler: "Ali b. Îsâ, sâlih bir adamdır. O, nâzır olarak devam ettiği sürece, biz ona muhalefet etmek istemiyoruz." Sultan [halife], Ali b. Îsâ'yı tutuklayınca, Bağdat ve Kûfe'deki uğursuz Şiîleri Bahreyn'e gönderdi. Bunlar, âniden Basra'ya saldırdılar ve halka çok çirkin hâinlikler yaptılar. Sonra Kûfe'ye saldırdılar. Şî'a, onların yaptıklarına sevindi ve onlara şöyle dediler: "Ebû Tâhir b. Ebî Sa'îd, Allah'ın velîsi ve Allah'ın huccetidir. O, yakında ortaya çıkacak olan el-Mehdî'nin Bahreyn'deki halifesidir. Onun halifesi olarak Ebû Tâhir, el-Mehdî için yeryüzünü alacak ve saltanatı Bahreyn'de olacaktır." Kûfe ve civarındaki kalabalık bir halk kitlesi şöyle demeye başladılar: "Mehdî zuhûr etmeden önce beldesine hicret edelim." Mallarını ve ailelerini oraya taşıdılar. Onlardan Bağdat, Kûfe ve civarında bulunanlar, el-Muktedir'in yaptıklarını gözetliyorlar ve aldıkları haberleri Ebû Tâhir b. Ebî Sa'îd'e naklediyorlardı.

[Bâtıniyyye ile Şiîlerin İşbirliği ve Bağdat'ta Çıkardığı Rezillikler]

[1009] Ebû Tâhir'in hacılardan, Horasan halkından, Kûfe ve Basra'dan topladıklarından çok sayıda binayı dolduran malı oldu. Şiîler onu Bağdat'taki sultana [halifeye] karşı tahrik ettiler, onun zayıf olduğunu ve yıldızların Ebû Tâhir'in sultana galip geleceğine delâlet ettiğini, Bağdat'a gireceğini ve oraya hâkim olacağını söylediler. Bunun üzerine Ebû Tâhir, ailesini ve yakınlarını yanına alarak Bağdat'a doğru yola çıktı ve şöyle dedi: "Ben Bağdat'a ve hilâfet merkezine şu eşeğin -eşeklerin içinde bulunan siyah bir eşeğe işaret ediyordu- üzerinde gireceğim." Yoluna devam etti ve Kûfe'nin dışında konakladı. Karşısına İbn Ebi's-Sâc çıktı ve onu hezimete uğrattı. Onun bir habercisi şöyle bağırdı: "Bizim Kûfe girişinde Mu'nis el-Hasî ile bir savaşımız olacak ve onu hezimete uğratacağız. Kûfe halkı bu yağmadan muaftır. Yola çıkıyorum ve hafif yağmurlu bir Salı günü Bağdat'a gireceğim." Mu'nis, bu durumu Ali b. Îsâ'ya yazdı, o da zâbitlerin başına Ebu'l-Heycâ Abdullah b. Hamdân'ı atadı. Ebû Tâhir de Kûfe'nin dışına oturmuş, arkadaşlarına Bağdat saraylarını taksim ediyordu ve aralarında saray seçip duruyorlardı. Mu'nis Kûfe'den çıkmadı, Bağdat'tan geçerek birkaç fersah uzaktaki Tabâtabâ'ya yerleşti.

قوموا فنحن كتابه وأصحابه، والدولة لكم، ولا يوحشنكم قتل أبي سعيد وما كان منه، فإن الناس قد تناسوا ذلك. فقالوا: هذا الرجل علي بن عيسى رجل صالح، وما دام هو الناظر فما نختار مخالفته. فلما قبض السلطان على عليّ بن عيسى، أطلق من ببغداد والكوفة من الشيعة الطيور إلى البحرين بذلك، فغزوا البصرة على غفلة وغدروا بهم أقبح غدرة، ثم غزوا الكوفة، وسرّ بهم الشيعة وقالوا: أبو طاهر بن أبي سعيد وليّ الله وحجة الله وخليفة المهديّ بالبحرين، يخرج عن قرب، وأبو طاهر خليفته، وهو الذي يأخذ الأرض له ويكون ملكه بالبحرين. فبادر من أهل الكوفة وسوادها خلق كثير، وقالوا: نهاجر إلى بلد المهدي قبل ظهوره، فنقلوا أموالهم وعيالهم، ومن منهم ببغداد والكوفة وسوادها يراعون أمر المقتدر، وينقلون أخباره إلى أبي طاهر بن أبي سعيد.

[١٠٠٩] وقد كان حصل لأبي طاهر من أموال الحجاج والخراسانية والكوفة والبصرة بيوت كثيرة، وأطمعه الشيعة ببغداد في السلطان، وعرّفوه ضعفه، وأن النجوم تدل على أن أبا طاهر يغلب السلطان، وأنه يدخل بغداد ويستولي على الملك. فتحمل أبو طاهر، وحمل أهله وعياله، وسار يريد بغداد، وقال: أنا أدخلها وأدخل دار الخلافة على هذا الحمار، وأشار إلى حمار أسود كان في كراعه. وسار ونزل ظهرا بالكوفة، ولقيه بن أبي الساج فهزمه، ونادى مناديه أن يكون لنا وقعة مع مؤنس الخصّى برصافة الكوفة ونهزمه ويستغنى أهل الكوفة من ذلك النهب، وأسير فأدخل بغداد في يوم ثلاثاء، وفي يوم طشّ، واستكتب عليّ بن عيسى، واستعمل على الشرطة أبا الهيجاء عبد الله بن حمدان. وجلس بظهر الكوفة يقسم قصور بغداد على أصحابه، ويتماسكون ويختارون. فلم يخرج مؤنس من الكوفة ورحل من بغداد ونزل بطباطبا، وهي من بغداد على فراسخ يسيرة.

[1010] Ebû Tâhir uzun süre Munis'i bekledi. Bağdat'taki Şiîler, Ebû Tâhir'e şu mektubu gönderdiler: "Sultanın [halifenin] yanında Mu'nis el-Hasî'den başka kimse kalmadı. Senin karşına çıkacak olan odur. O da, İbn Ebi's-Sâc'dan yüz kat zayıftır. Sen onu hezimete uğratır ve Bağdat'a girersin." Mu'nis sabrediyor ve Tabâtabâ'dan ayrılmıyordu. Ebû Tâhir ona şöyle yazdı: "Ne bekliyorsun? Erkeksen ortaya çık!" Mu'nis yerinden ayrılmadı. Ebû Tâhir, Fırat boyunca yürüdü ve Mu'nis'e yakın bir yere konakladı. Bağdat karıştı. Şiîler hariç, batıdaki halkın çoğu doğu tarafına geçti. Birçoğu da aileleriyle birlikte Basra'ya indiler. Şiî olan ve olmayan birçok kâtip Ebû Tâhir'e giderek, sultanın zayıf olduğunu müjdelediler. Ebû Tâhir'e Bağdat hakkında şişirme sözler söylediler ve dediler ki: "Bağdat büyük bir şehirdir. Halkını ölümle korkutmazsan oraya hâkim olmazsın. Ebû Tâhir, "Üç gün müminlerin kanının dökülmesini mubah sayarız." dedi. Onlar, "Hayır! Bu az, yedi gün yap! Dicle'nin iki yanına Hâşimoğulları, kurrâ ve fukahâdan namaz kılanları ve emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker yapan kimseleri yerleştir." dediler. Ebû Tâhir de, "Öyle yapalım." dedi.

[1011] Bu arada Kûfe'de Abbâsoğullarına ve selefe lanet edilmeye başlandı. Ebu'l-Ğays b. Ubeyde el-İclî, otuz bin kişiyle isyan etti. Ebu'l-Kâsım Îsâ b. Mûsâ Bakliyye'deki taraftarlarını Aydân'a kadar yerleştirdi. Bunlar açıktan muhalefet ederek şöyle dediler: "Hakk ortaya çıktı ve Mehdî geldi. Artık Abbâsoğulları devletinin, fukahânın, kurrânın ve ashâbu'l-hadîs'in hükmü sona erdi. Onlardan biri şöyle dedi: "Beklenecek bir şey kalmadı. Biz devlet kurmak için değil, şeriati ortadan kaldırmak için geldik." Onlara, "el-Hasî, Tabâtabâ nehrindeki köprüyü yıktı" denilince dediler ki: "Ebû Tâhir, Fırat'ı geçti, Tabâtabâ nehrini neden geçmesin? Zira Tabâtabâ nehri Fırat'a göre su kırbası gibidir."

[1012] Emîr Ebû İshâk İbrâhîm b. Verkâ' eş-Şeybânî, helâl ve güzel işlerde sultana yardım eden sâlih bir adamdı. Ebû İshâk, semâriyyât[167] içinde Fırat'a doğru yürüdü. Karmatîlerin nehir kenarlarına ve su kaynaklarına ulaşmasını engelledi. Karmatîlerinin gecikmesi Ebû Tâhir'in canını sıktı. Bunun üzerine Mu'nis'ten vazgeçerek, Fırat'a doğru yola çıktı.

167 Akasya ağacından yapılmış tekneler

[١٠١٠] وطال انتظار أبي طاهر له، وكان من ببغداد من الشيعة قدر راسلوا أبا طاهر إنه ما بقي عند السلطان إلا مؤنس الخصي، وهو الذي يلقاك. وهو أضعف من ابن أبي السّاج بألف طبقة، وأنت تهزمه وتدخل بغداد. فصبر مؤنس ولم يبرح من طباطبا، وأبو طاهر يراسله: ما انتظارك؟ وإن كنت رجلا فابرز، ومؤنس لا يبرح. فسار أبو طاهر وعبر الفرات، وجاء فنزل بالقرب من مؤنس، فانقلبت بغداد، وعبر الكثير من أهل الجانب الغربي إلى الجانب الشرقي، إلا من كان من الشيعة. وانحدر كثير منهم واحدروا عيالهم إلى البصرة. وخرج إلى أبي طاهر من أهل بغداد من الشيعة وغيرهم من الكتاب سرا، وبشروه بضعف السلطان، وأنهم قد قلبوا له بغداد بالأراجيف. وقالوا له: بغداد بلد عظيم، وإن لم ترهب أهله بالقتل لم تملكه، فقال: نبيح المؤمنين القتل فيه ثلاثة أيام، قالوا لا تصنع هذا، ولكن سبعة أيام، وتنظم جانبي دجلة بالمصلين من بني هاشم، والقراء، والفقهاء، الذين يأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر، فقال: كذا نفعل.

[١٠١١] وأظهر من بالكوفة لعن بني العباس والسلف، وخرج أبو الغيث بن عبيدة العجلي في ثلاثين ألفا، وأقام أبو القاسم عيسى بن موسى ختن عيدان في البقلية أصحابه، وأظهروا الخلاف، وقالوا: ظهر الحق وقام المهدي وانقضت دولة بني العباس والفقهاء والقراء وأصحاب الحديث، وقال قائلهم: ما بقي شيء ينتظر وما جئنا لإقامة دولة، ولكن لإزالة شريعة. فقيل لهم: إن الخصي قد قطع قنطرة نهر بطباطبا، فقالوا: قد عبر أبو طاهر الفرات فلا يعبر نهر بطباطبا، وإنما هو كالساقية بالإضافة إلى الفرات.

[١٠١٢] فسار أبو إسحاق إبراهيم بن ورقاء الشيباني الأمير، وكان رجلا صالحا لا يعين السلطان إلا فيما يحل ويحسن. فسار إلى الفرات في السماريات، ومنع القرامطة من العبور ومن ورود الماء، فضاق صدر أبي طاهر من تأخرهم عنه، فرحل عن مؤنس ورجع إلى الفرات،

Rakka tarafına doğru ilerleyen Ebû Tâhir, galip geldiği insanları öldürüyor ve yağmalıyordu. Bazı insanlar, aralarındaki anlaşmadan dolayı Mağrib'de bulunan Karmatîlerin Ebû Tâhir'e yardım edeceğini bekliyordu. Fakat hiç kimseden ona yardıma gelmedi. Böylece Ebû Tâhir Ahsâ'ya döndü. Dolayısıyla onun bütün haberleri yalan çıktı. Onların rezillikleri sayılamayacak kadar çoktur.

[1013] Ebû Tâhir'in ashâbı, Kûfe ve civarındaki taraftarları ona aşırı itaatkâr idiler. Onun Allah'ın velîsi ve hucceti olduğundan şüphe etmiyorlardı. Böyle bir fiyasko ortaya çıkıp Ebû Tâhir'in haberleri ve sözleri yalan çıkınca, seçkin adamları çöllerde onunla beraber bulunanlara telkinde bulunmaya başladılar. İnsanlar, "Biz ailelerimizi kaybettik. Halbuki Bağdat'ın saraylarını taksim etmiştik. Sonra kaybetmiş olarak döndük. İbn Ebi's-Sâc, bizim kahramanlarımızı ve casuslarımızı öldürdü" dedikleri zaman, seçkinler çeşitli cevaplar veriyorlardı. Bazen, "Bu va'dler bâtındır."; bazen, "Bizim melâhim [destânlar] ve hidsân [haberler] kitaplarımızda tekrar döneceğimiz yazıyor."; bazen de, "Bir emir doğrultusunda hareket ettik" diyorlardı. Bu nevi hile ve aldatmalar çoktur.

[Bâtınîlerin Hacıları Öldürmesi ve Mekke'yi Yağmalaması]

[1014] Sonra Ebû Tâhir, Bahreyn'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Zilhicce'nin onuncu günü Mekke'ye ulaştı. Orada dünyanın çeşitli yerlerinden gelmiş hacılar vardır. O dönemde müslümanların sayısı artmıştı. Bu hacılar ve Mekke'de bulunan diğer müslümanlar onun Mekke'ye girmesini engellediler. Beytullah'ın kutsal emanetlerini, İbn Dâvûd'un evinin bir köşesine naklettiler ve Ebû Tâhir ile günlerce savaştılar. Ebû Tâhir, onlara güç yetiremeyince haccetmek ve Allah'a yaklaşmak için geldiğini beyan etti. Kendisinin İslâm'da kardeşleri olduğunu, dolayısıyla Beytullah'tan kendisini engellemelerinin helâl olmadığını söyledi. Ebû Tâhir ve taraftarları ihrâma girdiklerini izhar ettiler ve telbiye okumaya başladılar. Ebû Tâhir, Mekke halkından Kureyşlilere elçi göndererek davet ettiler. Bunlar, Mekke imâmının babası ve günümüzdeki kadıdır. Bunlar dediler ki: "Sen, nasıl hacı olabilirsin? Harem'e gelişinin akşamında müslümanları öldürdün!" Ebû Tâhir, "Bu, benim emrim ve rızâm dışında oldu. Taraftarların ve askerlerin bu gibi yanlışları oluyor." dedi. Bunun üzerine Kureyşlilerin güveninin kazanmak için yüzüğünü ve kamçısını onlara verdi.

وصاعد نحو الرقة يقتل وينهب من ظفر به، وقد ظن بعض الناس إنه كان يتوقع من بالمغرب من القرامطة أن يوافيه لوعد بينهم، فما جاءه أحد، فرجع إلى الأحساء، وكذبت أخباره تلك كلها، وكانت لهم من الفضائح ما لا يكاد يحصى.

[١٠١٣] وكان أصحابه ومن بالكوفة وسوادها له على أحسن طاعة، لا يشكون إنه وليّ الله وحجة الله، فلما رجع بتلك الخيبة، وقد كذبت أخباره وأقاويله، أخذ خواصه يلقون إلى من معه من البوادي إذا قالوا لهم: قتلنا عيالنا واقتسمنا قصور بغداد ثم رجعنا خائبين، وقد قتل ابن أبي الساج صناديدنا وعيون من بقي منا، فيقولون مرة: لهذا القول وهذه المواعيد باطن، ومرة يقولون: إن في كتب الحدثان والملاحم أنا نرجع، ومرة يقولون: سرنا بأمر، وأمثال هذا من الحيل والمخاريق.

[١٠١٤] ثم سار من البحرين إلى مكة، فوصل إليها في عشر ذى الحجة وبها الحجاج من أهل الدنيا كلها، والإسلام أكثر ما كان، فمنعه من بمكة من الحجاج وغيرهم من دخولها، ونقلوا صناديق البيت إلى ناحية دار ابن داود، وحاربوه أياما. فلما لم يطقهم، أظهر إنه جاء حاجا ومتقربا إلى الله، وأنه لا يحل لهم أن يمنعوه من بيت الله، وأنه أخوهم في الإسلام، وأظهروا أنهم محرمون، ونادوا بالتلبية، واستدعى من قريش من أهل مكة من راسلهم بهم، هو أبو الإمام بها والقاضي في يومنا هذا، فقالوا: كيف تكون حاجا وأنت في عشية ورودك الحرم قد قتلت المسلمين، فقال: هذا كان بغير أمري ولا رضاي، وقد يكون مثل هذا من الأتباع ومن معرة العساكر، ووجه إليهم بخاتمه وسوطه ليؤمنهم،

Kanlarının, mallarının ve haremlerinin güvende olduğuna, hiçbir kimseye zarar vermeyeceğine, sadece hacc için geldiğine, ancak sultanın ordusuna güvence vermediğine dair bu Kureyşlilere ağır yeminler etti ve dedi ki: "Ben kendim ihanet etmem ve aldatmam. Eğer bunu isteseydim, sultanın ashâbına emân verir, sonra ihanet ederdim. Fakat ben onlara güvenmiyorum. Çünkü onlar içki içiyorlar, ipek giyiyorlar, sultanın halktan korunması, yetimlere ve dullara zulmetmesi, içki içmesi ve şarkıcı kadınları dinlemesi hususunda sultana yardım ediyorlar. İnsanları aldatmak için daha çok şey saydı. Bunun üzerine onun emânını kabul ettiler. Girmesi için ona izin verdiler ve silâhlarını bıraktılar.

[1015] Ebû Tâhir Mekke'ye girip yerleştikten ve insanlar da sakinleştikten sonra, karşılaştıkları en ağır ihanet olarak âniden insanlara saldırdı. O, arkadaşlarına şöyle dedi: "Kılıçlarınızı alın, karşılaştığınız herkesi öldürün, öldürmekten başka bir şeyle meşgul olmayın." Bu durum üç gün devam etti. Müslümanlar, Beytullah'a sığındılar ve Kâbe'nin örtüleriyle gizlendiler. Bunun onlara bir faydası olmadı. Ebû Tâhir ve adamları, müslümanları Mescid-i Harâm ve Beytullah'ta öldürdüler. Müslümanları öldürmeye devam ediyorlar ve şöyle diyorlardı: "*Kim oraya girerse emân bulur* (Âl-i İmrân, 3/96). Ey eşekler! Şimdi emân içinde misiniz? Arkadaşınızın yalan söylediğini görmüyor musunuz?" Birine Kâbe'nin oluğunu sökmesini emrettiler, o yukarı tırmanırken alay edercesine, "Kendisi semâda, evi yeryüzünde!" diyordu. Beytullah'ı soydular ve Haceru'l-Esved'i söktüler. Ebû Sa'îd'in damadı Ebû Hafs Ömer b. Zerkân, Beytullah'ın karşısında atının üstünde durmuş gülerek, *Kureyş'in ilâhı için… Onları korkudan emîn kıldı* (Kureyş, 106/1-4) sûresini sonuna kadar okuyor ve şöyle diyordu: "Sizi, bizim korkumuzdan emîn kılamadı. Ey Mekkeliler! Artık bâtın zâhir oldu. Birtakım yüzleri tersine çevirmeden önce Bahreyn'e haccedin ve Ahsâ'ya hicret edin!"

[1016] Sonra Ebû Tâhir, arkadaşlarına yağmalamalarını emretti. Altın, gümüş, değerli taş, ilaç, Mısır, Yemen, Irak, Horasan, Fars ve diğer müslüman beldelerin mallarından büyük bir miktar topladılar. Bunlar, bin yüz deve yüküydü. Geriye kalan mallar yakıldı. Alevîler, Hâşimoğulları ve diğer insanlardan oluşan yirmi bine yakın kişi esir alındı ve Ahsâ'ya götürüldü.

وحلف لهذا القرشي بالإيمان الغليظة إنه قد أمنهم على دمائهم وأموالهم وحرمهم، وأنه لا يؤذي أحدا منهم، وأنه ما جاء إلا ليحج، إلا أصحاب الجند والسلطان فإنه لا يؤمنهم، وقال: أنا لا أغدر ولا أغر من نفسي، ولو أردت ذلك لأمنت أصحاب السلطان ثم غدرت بهم، ولكن لا أؤمنهم، لأنهم يشربون الخمر، ويلبسون الحرير، ويعينون السلطان الذي يحجب عنه الرعية، ويظلم اليتيم والأرملة، ويشرب الخمر، ويسمع القيان. فازداد الناس به اغترارا، وقبلوا أمانه، وأفرجوا له حتى دخل، ووضعوا السلاح.

[١٠١٥] فلما دخل وتمكن وسكن الناس، وثب بهم أغرّ ما كانوا، وقال لأصحابه: ضعوا السيف واقتلوا كل من لقيتم، ولا تشتغلوا إلا بالقتل. فلم يزل كذلك ثلاثة أيام، ولاذ المسلمون بالبيت، وتعلقوا بأستار الكعبة، فما نفعهم ذلك، وقتلوهم في المسجد الحرام وفي البيت، وما زالوا يقتلونهم ويقولون لهم: ﴿ومن دخله كان آمنا﴾، أفامنون أنتم يا حمير، أما ترون كذب صاحبكم. وأمروا من يصعد لقلع الميزاب، فصعد وهو يقول مستهزئا: هو في السماء وبيته في الأرض. وسلب البيت، وقلع الحجر الأسود، وأبو حفص عمر ابن زرقان صهر أبي سعيد واقف حذاء البيت والسيف يأخذ الناس، وهو على فرسه يضحك ويتلو: ﴿لِإِيلافِ قُرَيْشٍ﴾ حتى [وصل] إلى قوله: ﴿وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾ قال: ما آمنهم من خوفنا، ظهر الباطن يا أهل مكة، حجّوا إلى البحرين، وهاجروا إلى الأحساء من قبل أن نطمس وجوها فنردها على أدبارها.

[١٠١٦] ثم أمر أصحابه بالنهب، فجمع شيئا عظيما من العين والورق والجوهر والطب، ومن متاع مصر واليمن والعراق وخراسان وفارس وبلدان الإسلام كلها، وحمل مقدار مائة ألف جمل، وأحرق الباقي، وسبى من العلويات والهاشميات وسائر الناس نحو عشرين ألف رأس، وسار إلى الأحساء،

Bu, İslâm tarihinde benzeri görülmemiş bir olaydı. Ölüler defnedilirken sayıldı ve bu sayı yirmi bin sekiz yüz kişi idi. Zamanımızdaki İslâm ve müslümanların durumuna bakarak, sana yüz bin deve yükü abartılı bir rakam gelebilir. O zamanki müslümanların durumunu düşünürsen bu sayı az gelir. O zaman İslâm son derece zenginliğe ulaşmış, çok azı hariç dünyaya hakim olmuştu. Müslümanlar büyük ilerleme kaydetmişlerdi. Bu durumu düşünürsen bu sayıyı az görürsün. Sadece Horasan'ı düşün. Müslümanlar, Çin ve Hint sınırlarına ulaşıyorlardı. Sonra Kâbil, Umân, Umân ormanları, Yemen, Arap yarımadası -ki Rum topraklarından geniştir- Mağrib, Endülüs ve Kayrevân'ı düşün! Mağrib, nüfusunun kalabalıklığı, güzelliği ve şehirleriyle Horasan'a benzer. Azerbaycan ise genişlik bakımından hemen hemen Fars veya Irak gibidir. İnsanlar, bunları zikretmelerine rağmen bizim de burada zikretmemizin nedeni, söylediklerimizi delilsiz bırakmamak isteyişimizdir.

[Bâtınîlerin Bütün Dinî Değerlerle Açıktan Savaşmaya Başlamaları]

[1017] Ebû Tâhir Bahreyn'e döndükten sonra, idareyi Mecûsî Zekîre el-İsfahânî'ye teslim etti. İnsanları Bahreyn'de topladı ve onlara şunu söyledi: "Ey insanlar! Biz, size hoşunuza gidecek şeylerle yaklaştık. Bazen Muhammed'le, bazen Ali'yle, bazen İsmâîl b. Ca'fer'le, bazen Muhammed b. İsmâîl'le, bazen de el-Mehdî ile yaklaştık. Bunların hepsi bâtıldır. Bu, bizim ve bizden öncekilerin altmış yıldır gizlediğimiz bir sırdı. Bugün bu sırrı açıklıyoruz. İşte bizim ve sizin ilâhınız, bizim ve sizin rabbiniz! -Zekîre el-İsfahânî'yi kastediyor.- O ceza verirse, hak ile verir; affederse fazl [lütuf] iledir." Ebû Tâhir ve taraftarları, yalancılara -Âdem, Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Îsâ, Muhammed'i- açıktan lanet ettiler. Bunlar keyifçiler topluluğudur. "Keyifçiler" ile keşiş ve rahipleri kastediyor. Ebû Tâhir, Kûfe Sevâdı'ndan ve Kûfe halkından Bahreyn'de yanında bulunan kimselerin yukarısına çıkarak şöyle dedi: "Ey dâîler ve seçkinler topluluğu! Yanınızdakini anlatınız!" Onlar da, Abdullah b. Meymûn b. Deysân b. Sa'îd el-Ğadbân ile Bindâr Muhammed b. el-Huseyn b. Cihâr Buhtân'ın müslümanlara yönelik tertipledikleri hileleri, Şî'a perdesi altında gizlendiklerini ve Mehdî'ye davet ettiklerini anlattılar. Onlar güç kazanıp hâkimiyet ve kılıç sahibi olunca, peygamberleri açıkça yalanladılar, şeriatleri iptal ettiler ve müslümanları öldürdüler. Bunlar, İbn Rizâm, Atiyye ve diğer âlimlerin kitaplarında zikredilen hususlardır.

فكانت حادثة في الإسلام لم يكن مثلها قط، وأحصوا القتلى عند الدفن، فكانوا عشرين ألف وثمان مائة. ولعلك تستكثر مائة ألف جمل لما ترى في زمانك من سوء حال الإسلام والمسلمين، وإذا تأملت الحال في ذلك الزمان استقللتها، فإن الإسلام إذ ذاك قد كان من السعة ما كان، مستوليا على الدنيا إلا القليل، وكان يسار أهله على حال عظيمة، وإذا تصورته استقللت ذلك، وإذا تأملت خراسان وحدها، والمسلمون يصلون من نواحي الصين، ثم من نواحي الهند، وكابل ثم عمان، ومشجر عمان، ثم اليمن، وجزيرة العرب وهي أوسع من بلاد الروم، ثم المغرب من الأندلس، والقيروان، والمغرب تشبه لكثرة رجالها وجمالها وبلدانها بخراسان، وأما أذربيجان فيشبه من السعة بما يقارب فارس أو العراق، وإنما ذكرت ذلك لأنا أردنا لا نخلي ما نقوله من حجة، وإن كان الناس قد ذكروه.

[١٠١٧] فلما صار أبو طاهر إلى البحرين، سلم الأمر إلى ذكيرة الأصفهاني المجوسي وجمع الناس بالبحرين، وقال: معشر الناس إنا كنا ندخل عليكم بحسب أهوائكم، مرة بمحمد ومرة بعليّ، ومرة بإسماعيل بن جعفر، ومرة بمحمد بن إسماعيل، وبالمهديّ، وهذا كله باطل، وهو سر. كنا نكتمه ومن قبلنا منذ ستين سنة، واليوم قد أظهرناه، وهذا إلهنا وإلهكم، وربنا وربكم، يعني ذكيرة الأصفهاني، فإن عاقب فبحق، وإن عفا فبفضل، أظهروا اللعن على الكذابين: آدم، ونوح، وإبراهيم، وموسى، وعيسى ومحمد معشر الأجمين، يعني بالأجمعين قسّين وجنبلا، وعرج عمن كان عندهم بالبحرين ومن سواد الكوفة وأهل الكوفة، وقال: معشر الدعاة والخاصة، اذكروا ما عندكم، فذكروا معنى ما جرى بين عبد الله بن ميمون بن ديصان بن سعيد الغضبان وبين محمد بن الحسين بن جهار بخنان المعروف ببندار من أعمال الحيلة على المسلمين، والتستر بالتشيع، والدعاء إلى المهديّ، فإذا وقع التمكن، وصاروا في ملك وسيف، أظهروا تكذيب الأنبياء، وتعطيل الشرائع، وقتلوا المسلمين، مما هو مذكور في كتاب ابن رزام، وكتاب عطية، وغيرهما من العلماء.

[1018] Zekîre, onları sokaklarda açıkça peygamberleri lanetlemekle sorumlu tuttu. Mushafların yakılmasını emretti. Mushaflar, Tevrât veya İncîl'den herhangi birini yanında saklayan kimseyi düşman saydı. Bunların hepsini toplayıp onların helâlara bırakılmasını ve istincâ yapılmasını emretti. Anneler, kızlar, kız kardeşler, nikâhları haram olan kadınlarla nikâhlanmayı, livâtanın mubah olduğunu, ölünceye kadar hayvanların bellerine vurulmasını ve sonra yenilmesini, bunlardan başka açıklaması uzun sürecek birçok şeyi ilân etti. Bunlar, âlimlerin kitaplarında zikredilmiştir. Zekîre onlara şöyle dedi: "Hazırlanın! Ben, Muhammed'in dininin kökünü kazımak ve taraftarlarını öldürmek için Irak'a gideceğim. Onun devleti sona erdi. Onu üç kere dirilttim ve insanları saptırmasından dolayı tevbeye davet ettim, ama tevbe etmedi. Ona ve yalancılara -yani peygamberlere- lanet edin!" Sokaklarda lanet sesleri yükseliyordu. Benû Zurkân, Benû Selmân ve askerlerinin ileri gelenlerinden seksen günde yedi yüz adam öldürüldü. Zekîre, Ebû Sa'îd ve başkalarının evlerindeki kadınların kendisine getirilmesini emretti. Kadınlar kendisine arz edilince, onlardan istediklerini seçti. Seçtiği kadınlar içinde Ömer b. Zerkân'ın karısı Zeyneb bint Ebî Sa'îd de vardı. Kadının kocasını öldürmüştü. Ömer'in bu kadından bir oğlu vardı. Zekîre, Ebû Tâhir'e o çocuğu kesmesini emretti. Dayısı Ebû Tâhir de oku götürüp kesti.

[1019] Bir süre sonra Ebû Dulef, Ebû Tâhir'in annesine, "Zekîre el-İsfahânî, senin oğlunu ve erkek kardeşlerini öldürmeye azmetti" dedi. Ebû Tâhir'in beş erkek kardeşi vardı. Bunlar Ebû Sa'îd'in çocuklarıydı. Bu kardeşlerin onu [Zekîre'yi] öldürmeleri gündüz vaktine rastladı. Bu yüzden saray çalkalandı. Bunun üzerine el-Hasan b. Sunbur, "Sarayın kapılarını kapatın" dedi. Kapılar kapanınca insanların karşısına çıktı ve "Niçin toplandınız?" dedi. Onlar, "Bize ulaştığına göre ilâhımızı öldürmüşsünüz!" dediler. O da, "Evet, öyle yaptık!" deyince insanlar ona, "Niçin öldürdünüz?" diye sordular. İbn Sunbur, "Bunun sebebini size söylemek istemiyoruz!" dedi. Bunun üzerine insanlar beklemeye başladılar. İbn Sunbur onlara, "İster gidin, ister gitmeyin. Bunun sebebini size söylemeyeceğiz." dedi. Sonra onlara şöyle dedi: "Ey insanlar! Bizi ve kendinizi rezil etmeyin. Bize ve kendinize müslümanları sövdürmeyin. Ebû Tâhir'in söylediği şeylerden daha önce sahip olduğunuz şeylere [inançlara] dönün.

[١٠١٨] فأخذهم ذكيرة بلعن الأنبياء جهارا في الأسواق، وتقدم بإحراق المصاحف وبراءة الذمة ممن ترك عنده شيئا من المصاحف أو التوراة والإنجيل وجمع هذا كله، وأمر بطرحه في الحشوش، والاستنجاء به، ونادى بنكاح الأمهات، والبنات، والأخوات، وذوات المحارم، وبإباحة اللواط، وبأن تطعن البهائم في خواصرها إلى أن تموت، ثم تموت، وبأشياء كثيرة يطول شرحها، وهي مذكورة في كتب العلماء، وقال لهم: تأهبوا فإني سائر إلى العراق لاستئصال دين محمد وقتل أتباعه، فقد انقضت دولته، وقد أحييته ثلاث مرات، واستتبته من إضلال الناس فما تاب، فالعنوه والعنوا الكذابين، يعني الأنبياء. فكانت الأصوات ترتفع بذلك في الأسواق وقتل بني زرقان وبني سلمان ومن وجوه عسكره في مدة ثمانين يوما سبعمائة رجل، وأمرهم بأن يعرضوا عليه نساءهم من بيت أبي سعيد وغيره، فعرضوهن فاختار منهن من أراد، فكان فيمن اختار زينب بنت أبي سعيد امرأة عمر بن زرقان، وقد كان قتل زوجها، وكان له منها ابن، فأمر ذكيرة أبا طاهر بذبحه، فأخذه أبو طاهر خاله فذبحه.

[١٠١٩] ثم بعد مدة، قال أبو دلف لأم أبي طاهر: إن ذكيرة الأصبهاني قد عزم على قتل ابنك وإخوتك؛ وكان لأبي طاهر خمسة أخوة، وهم ولد أبي سعيد، فاتفق قتلهم له نهارا، فماج القصر لذلك، فقال لهم الحسن ابن سنبر: أغلقوا باب القصر، فأغلق، وأشرف على الناس فقال: ما لكم اجتمعتم؟ قالوا: بلغنا أنكم قتلتم الإله، قال: قد فعلنا ذاك، قالوا له: ولم قتلتموه، قال: ما نريد أن نذكر لكم السبب في ذلك فأمسكوا، وقال لهم ابن سنبر: إن شئتم أن تذهبوا فاذهبوا، فما نعرفكم السبب. ثم قال لهم: يا قوم لا تفضحونا وأنفسكم، ولا تشمتوا بنا المسلمين وبكم، وارجعوا عن جميع ما قاله لكم أبو طاهر إلى ما كنتم عليه وكنا من قبل ذلك،

Daha önce biz, Mehdî'nin ashâbı ve davetçileri, müminler ve Şî'a idik. Biz, müminlerin başına bir zelle [hata] geleceğini konuşuyorduk. İşte o zelle budur. Allah, bizim içimizde ve sizin içinizdedir. Biz, bir şeye girmeden sizi ona sokmadık." İnsanlar, bunun da Ebû Tâhir'in yaptığı gibi, onların hile ve yalanlardan biri olmasından korktukları için, "Eğer öldürülmüşse onu görmek istiyoruz." dediler. Bunun üzerine kardeşler kapıyı açtılar. İnsanlar içeri girince Zekîre'nin öldürülmüş olduğunu gördüler. İbn Zerkân'ın karısı Zeyneb bint Sa'îd geldi, Zekîre'nin karnını yardı ve ciğerini çıkarıp yedi. Bu, büyük bir rezillikti. İbn Sunbur, Ebû Tâhir'e dedi ki: "Bu malları reislere dağıt ve onların gönlünü al! Çünkü bu, bizim düştüğümüz büyük bir hatadır." Bunun üzerine Ebû Tâhir, hiç âdeti olmadığı halde geceleyin reislere gitti, hatayı telafi etti ve onlara yumuşak davrandı.

[1020] Ebû Tâhir, Zekîre'nin öldürülmesinden sonra gazâya çıktı, yağma yaptı ve Kûfe'ye geldi. Taraftarları, artık onun emrini dinlemiyorlardı. Halbuki daha önce ona asla muhalefet etmiyorlardı. Yağmaladıkları veya ganimet aldıkları her şeyi ona teslim ediyorlardı. Ona hiçbir hususta ihanet etmiyorlardı. Çünkü o, Allah'ın hucceti idi ve mallar Mehdî için onda toplanıyordu. Fakat Zekîre hadisesinden sonra yağmaladıkları şeyleri ona vermiyorlardı. İçki içmeye, şarkıcı kadınları dinlemeye ve genelevlere gitmeye başladılar. Liderleri gelip, "Ganimet olarak aldığınız şeyleri getirin" dedikleri zaman, onları vermediler. Liderleri, "Seyyid böyle emrediyor" dedikleri zaman, "Seyyid anasını……, bu yüzden anasının……" dediler. Bunun üzerine Ebû Tâhir, adamlarıyla Bahreyn'e gitti. el-Uveymil el-Ukaylî ve başkaları, amcaoğullarına dediler ki: "Yazıklar olsun! Bu yalancı oğlu yalancıdan ayrılın! Çünkü o, sizi Bayrehyn'e götürüp ailelerinizi rehin isteyecek, ganimet olarak aldıklarınızı talep edecek ve onları sizden alacak ve sizi köleleştirecektir." el-Ukaylî'nin bu sözleri Ebû Tâhir'e ulaşınca, onu yakalayıp zincire bağladı. Ahsâ'ya döndü, el-Ukaylî'nin arkadaşlarından ve bağlılarından yaklaşık dört yüz kişiyi öldürdü. Ebû Tâhir, Ahsâ'ya yerleşti ve şöyle dedi: "Ben, gazâdan nehyedildim ve Ahsâ'yı imar ile emrolundum." Böylece Ebû Tâhir'in esir ettiği ve köleleştirdiği müslümanlar imara başladılar. Ebû Tâhir, bir müddet Ahsâ'da ikamet etti. Sonra gazâya çıkarak Kûfe'nin bir bölgesine yerleşti.

من أنّا أصحاب المهدي؛ والدعاة إلى المهدي، والمؤمنون والشيعة، فإنه كنا نحدّث أن ستكون للمؤمنين زلة وهي هذه، فالله الله في أنفسنا وأنفسكم، فما أدخلناكم في شيء إلا بعد أن دخلنا فيه. قالوا نريد أن نراه إن كان مقتولا، وخافوا أن لا تكون حيلة من جملة حيلهم وكذبهم الذي كان لأبي طاهر، ففتحوا الباب وأدخلوهم، فرأوا ذكيرة مقتولا، وجاءت زينب بنت أبي سعيد امرأة ابن زرقان، فشقت جوفه، واستخرجت كبده فأكلتها، وكانت فضيحة عظيمة. فقال ابن سنبر لأبي طاهر: فرق المال في الرؤساء وأرضهم، فإن هذه سقطة عظيمة سقطناها، فوجه أبو طاهر في الليل إلى الرؤساء وتلقاهم، وخضع لهم، ولم تكن عادته.

[١٠٢٠] ثم إنه غزا بعد قتل ذكيرة ونهب، وجاء إلى الكوفة. فصار أصحابه لا يمتثلون أمره كما كان، وقد كانوا لا يخالفونه في شيء البتة، وكان أي شيء نهبوه أو غنموه يسلموه إليه ولا يخونونه في شيء منه. لأنه حجة الله، وأن المال يجبيه للمهديّ، فصار بعد قصة ذكيرة لا يعطونه ما ينهبونه وصاروا يشربون، ويسمعون القيان، ويطلبون المواخير، وإذا جاءهم العرفاء، وقالوا لهم: هاتوا ما غنمتم، لم يعطوهم، وإذا قالوا لهم: السيد يأمركم بكذا، قالوا: ناك السيد أمه، وفي أست أم السيد، فرحل بهم راجعا إلى البحرين، فقال العويمل العقيلي وغيره لبني عمهم: يا ويحكم، اعتزلوا هذا الكذاب بن الكذاب فإنه يصير بكم إلى البحرين ويسترهن عيالاتكم، ويطالبكم بما غنمتم، ويأخذه منكم ويستعبدكم. فبلغه قوله، فأخذه وقيده، ورجع إلى الأحساء، فقتل من أصحابه وثقاته نحو أربعمائة، وأقام بالأحساء وقال: قد نهيت عن الغزو، وأمرت بعمارة الأحساء فأخذ المسلمين الذين أسرهم واستعبدهم بالعمارة. وأقام مدة، ثم غزا وأقام ناحية من الكوفة،

O bölgeye yabancı girmesini önlemek üzere gözcü askerlerini görevlendirdi. Ashâbının daha önceki inançlarına dönmelerine ısrar etti; ama onlar dönmediler. Kûfe Sevâd'ı halkına ve Şiîleşmiş kimselerden oraya sığınan kimseleri, kendilerini üzüntüden öldürecek kadar hüzün, rezillik ve düşman hakareti kuşatmıştı.

[1021] Abdân'ın damadı Îsâ b. Mûsâ, ashâbı ve benzerleri, aralarında gizlice Ebû Tâhir ve arkadaşlarını kınıyorlardı. O da onlara şöyle diyordu: "Bizim kendimiz için seçtiğimiz bu durum hile değildir. Söyleyin bize! Bu davet ehlinden hataya düşmemiş rezillik işlememiş bir kimse var mı? el-Mansûr b. Havşeb Adenu Lâ'ate'de, el-Velî b. el-Fadl Ceyeşân'da, Sa'îd Sicilmâse'de rezillik yapmadı mı? Hatta şeyhu'l-meşâyih Ebû Mûsâ Hârûn -ki o, Şiî şeyhidir- Sa'îd'in yüzüne karşı, "Yazıklar olsun sana! Sen Mehdî değil, bir sahtekârsın! Zinâ edersin, livâta yaparsın, içki içersin, yalan söylersin, ihanet edersin ve kan akıtırsın. Yazıklar olsun sana! Sen nesin, kimin oğlusun?" Sa'îd dedi ki: "Benim Mehdî olduğumu size, bir dâî olan Ebû Abdullah el-Huseyn b. Ahmed b. Muhammed b. Zekeriyyâ el-Kûfî söylemişti." Bunun üzerine Ebû Abdullah'ı getirdiler ve ona, "Bu adam Mehdî midir?" diye sordular. O da, "Hayır" dedi. Ebû Sa'îd de ona, "Sen, Sicilmâse'de askerlere bu adam kendisine davette bulunduğum Mehdî'dir, demedin mi?" dedi. Bunun üzerine Ebû Abdullah, Ebû Mûsâ'ya ve topluluğa dönerek şöyle dedi: "Ey topluluk! İnsanların hata ettiği gibi ben de hata ettim. Ben, Kûfe halkından Şiî bir adamım. Biz, Mûsâ b. Ca'fer ve oğlunun imâmeti görüşündeydik. el-Hasan el-Askerî vefat edince, İbn Havşeb ve biz bu görüşten döndük. Bizi, Muhammed b. İsmâîl b. Ca'fer'in imâmetine davet eden kimselerle karşılaştık. Ben, daha önce Kûfe'de Muhammed b. İsmâîl ile karşılaştım. Ondan ayrıldım ve Yemen'de bulunan İbn Havşeb'e gittim. Kûfe'de imâmın yanında iki çocuk vardı. Ben ayrılırken imâm bana dedi ki: "Ey Ebû Abdullah! Bu ikisi senin iki imâmındır. Onlardan hangisi seni davet ederse ona katıl!" Sonra Yemen'e, oradan Mekke'ye gittim, oradan da size Mağrib'e geldim. Bana, imâmın vefat ettiği ve yerine oğlunu bıraktığı haberi ulaştı. Bana, her ikisinden de mektuplar geliyordu. Bu mektuplardan birinde İmâm ile benim aramda geçen bazı alâmetler vardı. Dolayısıyla ben, Mehdî olmadığı halde onu Mehdî zannettim.

ووكل بالعسكر من يراعيه لئلا يدخل إليه غريب، وطمع أن يعود أصحابه كما كانوا، فما فعلوا، ودخل على أهل السواد من الكوفة ومن كان يلتجىء إليه من المتشيعين من الحزن والفضيحة وشماتة الأعداء ما قتلهم حزنا.

[١٠٢١] وكان مثل عيسى بن موسى ختن عبدان وأصحابه وأمثاله، يعاتبون أبا طاهر وأصحابه بينهم سرا، فيقول لهم: ما الحيلة، ما اخترنا هذا لأنفسنا، وقولوا لنا من كان من أهل هذه الدعوة لم تكن له سقطة وفضيحة. ألم يفتضح المنصور بن حوشب بعدن لاعة، ألم يفتضح الوليّ ابن الفضل بجيشان، ألم يفتضح سعيد بسجلماسة، حتى شيخ المشايخ أبو موسى هارون وهو شيخ الشيعة، وقال لسعيد في وجهه: ويلك، أنت الغاوي لا المهدي، تزني، وتلوط، وتشرب الخمر، وتكذب، وتغدر، وتسفك الدم، ويلك، أي شيء أنت، وابن من أنت، قال: قد قال لكم أبو عبد الله الحسين بن أحمد بن محمد بن زكريا الكوفي الداعية أني أنا المهدي، فجاؤا بأبي عبد الله، فقالوا له: هذا هو المهدي، فقال: لا، فقال له سعيد: ألم تقل لأهل العسكر بسجلماسة: هذا هو المهدي الذي كنت أدعو إليه، فأقبل أبو عبد الله على أبي موسى والجماعة فقال: يا هؤلاء غلطت كما يغلط الناس، أنا رجل من أهل الكوفة من الشيعة، وكنا نذهب إلى إمامة موسى بن جعفر وولده، فرجع ابن حوشب ورجعنا لما مات الحسن العسكري، ووقع علينا من دعانا إلى إمامة محمد بن إسماعيل بن جعفر، ولقيت الإمام من قبل محمد بن إسماعيل بالكوفة، وودعته وخرجت إلى ابن حوشب باليمن، وبين يدي الإمام بالكوفة غلامان. فقال لي حين ودعته: يا أبا عبد الله، هذان إماماك، فمن دعاك منهما فأجبه. فخرجت إلى اليمن، ومنها إلى مكة، ومنها إليكم إلى المغرب. وبلغنا أن الإمام قد مات وخلف ولده، وكانت الكتب تأتيني من هذين، وفيها بعض العلامات التي كانت بيني وبين الإمام، فظننته المهديّ وما هو بالمهديّ،

Meğer o, kötü ve yalancı, Allah, Resûlullah, ehl-i beyt, Şî'a ve Mehdî düşmanı bir adammış!" Bunun üzerine Sa'îd, onun ihanetleri, yalanları ve Ketâme'de yaptıkları konusunda Ebû Abdullah'a katıldı. Her ikisi karşılıklı küfürleştiler ve Ebû Sa'îd yanında mallarla birlikte ayrıldı. Sa'îd bir hile yapıp Ebû Abdullah'ı ve şeyhu'l-meşâyihi öldürdü.

[1022] Ebû Abdullah'ın yerine, kardeşi Ebû Zekeriyyâ Muhammed b. Ahmed b. Zekeriyyâ geçti. Ebû Zekeriyyâ, Ebû Abdullah'tan daha kudretliydi, Sa'îd'in en has adamıydı ve daveti en iyi bilendi. O, Sa'îd'e, "Resûlullah ve ehl-i beyt düşmanı yalancı!" diye bağırıyordu. Ebû Zekeriyyâ, onunla karşılaştı ve küfürleştiler. Sa'îd kendisini entrikayla öldürünceye kadar Ebû Zekeriyyâ, Rakkâde ve Mağrib topraklarında ona bu şekilde bağırmaya devam etti.

[1023] Ebû Zâkî Temmâm b. Me'ârik ortaya çıktı. O, Sa'îd'in en has ve en sağlam adamı, Şî'a içinde önemli bir şahsiyet idi. Ebû Zâkî devamlı, "Bu şarklı yalancıdan uzak durun! Çünkü onun dini yoktur" diyordu. Sonunda Sa'îd, mallarını kölelere ve cahillere vererek Ebû Zâkî ve ashâbını öldürttü.

[1024] Sa'îd ölüp de yerine oğlu geçtiği zaman, seçkin adamları ondan uzaklaşmadı mı? "O, babasından daha kâfirdir" demediler mi? Onlar, açıkça Arap Nebî'ye ve ashâbına sövmediler mi? "Mağara ve çevresindekilere lanet edin! Âişe ve kocasına lanet edin! Bütün peygamberlere lanet edin!" demediler mi? Onlar, bütün bâtını açığa vurdular. Davetçiler göndererek Sa'îd'in hâlık ve rezzâk, eşyayı ayıran ve yapıştıran, öldüren ve dirilten hak ilâh olduğuna davet ettiler. Bunlar, kendi kızlarıyla evlenmeyi câiz gördüler. Nitekim dâîlerden Ebu'l-Esved ve Ebû Tâ'a, kendi kızlarıyla evlendiler. Bunun üzerine Şiîler, Şurrât'tan[168] olan Ebû Yezîd Muhalled b. Kerrâd'a gittiler ve bu şarklılar yüzünden İslâm'ın ortadan kalkmasından şikâyet ettiler ve şöyle dediler: "Bu adam Şurrât'tan olsa da, rubûbiyyeti inkâr etmiyor, resûlleri yalanlamıyor, peygamberlere lanet etmiyor ve malları muhafaza ediyor." Onunla birlikte babasının ölümünden sonra İbn Sa'îd'in üzerine yürüdüler. İbn Sa'îd, Ebû Yezîd'in üzerine devamlı asker gönderiyor, ama onları hezimete uğratamıyordu. Sonunda Ebû Yezîd, Mehdiyye kapısına dayandı, kapıyı onun üzerine kapattı ve kapının halkasını tuttu. Çünkü o, güçsüz ve yaşlı olduğu için ata binemiyor, merkebe biniyordu. Böylece İbn Sa'îd'i askerleriyle birlikte Mehdiyye'de muhasara etti. İbn Sa'îd, muhasara altında iken korkudan öldü.

168 Şurrât: Hâricîler. (çev.)

ولكنه رجل سوء، كذاب، شرّير، عدو الله، وعدوّ رسوله، وعدوّ أهل بيته، وعدو الشيعة، وعدو المهدي. فوافق سعيد أبا عبد الله على غدراته وأكاذيبه وما كان له في كتامة، وتشاتما وانفرد سعيد ومعه الأموال، وأعمل الحيلة، وقتل أبا عبد الله وشيخ المشايخ.

[١٠٢٢] وقام أبو زكريا محمد بن أحمد بن زكريا أخو أبي عبد الله وكان أجل منه وأخص بسعيد وأعلم بالدعوة، فنادى على سعيد بأنه كذاب عدو لرسول الله صلّى الله عليه وسلم وأهل بيته، وواقفه وتشاتما، وما زال ينادي عليه برقادة وأرض المغرب إلى أن دس عليه من قتله.

[١٠٢٣] وقام أبو ذاكي تمام بن معارك، وكان أخص الناس بسعيد وأوثقهم عنده ووجها في الشيعة، فما زال ينادي: احذروا هذا المشرقي الكذاب فإنه لا دين له إلى أن بذل سعيد الأموال في العبيد والجهال إلى أن قتل أبا ذاكي وأصحابه.

[١٠٢٤] أو ليس حين مات سعيد وقام ابنه قد رجع عنه خاصته، وقالوا هذا أكفر من أبيه. أو ليس قد أظهروا بأرض المغرب شتم نبيّ العرب وأصحابه فقالوا: العنوا الغار ومن حوله، العنوا عائشة وبعلها؛ ولعنوا جميع الأنبياء وأظهروا الباطن كله، وبعثوا الدعاة، فدعوا إلى سعيد إنه إله حق، وأنه خالق رازق، وأنه هو الذي فتق ورتق وأمات وأحيا. ونكحوا البنات، حتى كان مثل أبي الأسود وأبو طاعة من الدعاة قد نكحوا بناتهم؛ حتى ذهبت الشيعة إلى أبي يزيد مخلد بن كرّاد وهو من الشراة وشكوا إليه ذهاب الإسلام بهؤلاء المشارقة، وقالوا: هذا وإن كان من الشراة فليس ينكر الربوبية ولا يكذب الرسل ولا يلعن الأنبياء ومعه حفظ الأموال، فساروا معه إلى ابن سعيد بعد موت أبيه، فانفذ إليه ابن سعيد عسكرا بعد عسكر، فما زال يهزمهم إلى أن وافى باب المهدية فأغلق بابه دونه، فأخذ الحلقة بيده وهو شيخ كبير لا يمكنه لعجزه وكبره أن يركب فرسا، فكان يركب حمارا، فحاصر ابن سعيد في المهدية مع عساكره فمات في حصاره فرقا منه.

[1025] İbn Sa'îd'den sonra yerine oğlu İsmâîl geçti. Ancak sâhibu'l-himâr [Ebû Yezîd] onları da muhasara etti. Hatta (açlıktan) atlarını yediler. Sonunda perişan oldular ve teslim oldular. Ebû Yezîd, beş yıl onları kuşatma altında tuttu. Güçsüz ve zayıf olmasına rağmen onların topraklarının çoğuna hâkim oldu. Bu durum, İsmâîl'in ona karşı bir çözüm bulmasına kadar devam etti.

[1026] Ebu'l-Huseyn b. Ammâr, Ebû Yezîd'e karşı onlardan üçüncü ayaklanan kişi olan İsmâîl'e -Ali ortaya çıkıncaya kadar- yardım etti. Ali ortaya çıkınca İsmâîl, İslâm'a döndüğünü açıkladı, dâîlerin bir kısmını öldürdü, bir kısmını da Endülüs ve başka yerlere sürgün etti. İsmâîl, halka da şöyle dedi: "Peygamberlere lanet eden kimseleri işittiğiniz zaman onları öldürün. Ben arkanızdayım." İsmâîl, fukahâ ve muhaddislere kulak verdi ve halka alçakgönüllü davrandı. İsmâîl, eskiden yapılan davetlerin, saldırıların ve hicivlerin babası ve dedesinin bilgisi dışında olduğunu iddia etti. İsmâîl, harâcı [vergiyi] hafifleti. Açık bir şekilde fıkıh ile meşgul oldu.

[1027] Bu davet ehlinden bizim dışımızdakilerin hataları, bizim hatamızdan daha fazladır. Yoksa siz, biz Bahreyn'de iken bizim Mağrib, Yemen ve Irak'ta bulunan kardeşlerimizin ve davetçilerimizin durumlarından haberdar olmadığımızı mı zannediyordunuz? Onlar, bu gibi şeyleri, bâtını ızhâr etme hususunda kendilerinden ayrılan kardeşlerine delil getiriyorlardı. Ebu'l-Kâsım Îsâ b. Mûsâ, Ebû Müslim b. Hammâd el-Mavsılî, kardeşi Ebû Bekir, Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân er-Râzî el-Kilâî ve başka dâîler, Ebû Tâhir'in daveti ifşâ etmesinden, üzüntü ve kederle bahsediyorlardı. Sonunda Ebû Tâhir'in heybeti kayboldu ve bu azametten sonra Araplar onu küçümsemeye başladılar. Nitekim Ebû Tâlib Îsâ b. Mûsâ ve benzerleri, Ebû Tâhir'in ifşaatını ve rezilliğini anlatırlarken şöyle diyorlardı: "Ey Ebû Tâhir! Sana ne oldu? Allah sana lanet etsin! Yazıklar olsun sana! Niçin idareyi Zekîre el-İsfahânî'ye verdin? Yazıklar olsun sana! Sen gaflet etmeye devam ettin. İnsanlar, senin Mehdî olduğuna inanmıştı. Hatta seni Mehdî'den üstün görenler vardı. Yazıklar olsun sana! Buhârâ'ya kadar seni hiç kimse takip etmedi. Allah, sana lanet etsin; sana da salât etsin ey Muhammed!"

[١٠٢٥] وقام إسماعيل ابنه من بعده وحاصرهم صاحب الحمار حتى أكلوا براذينهم، وحتى ذلوا له وخضعوا؛ وقد دوخهم خمس سنين، واستولى مع عجزه وضعفه على أكثر ممالكهم، إلى أن تمت حيلته عليه.

[١٠٢٦] وأعان أبو الحسين بن عمار إسماعيل القائم الثالث منهم عليّ أبي يزيد حتى ظهر عليا، فلما خرج أظهر إسماعيل الرجوع إلى الإسلام. وقتل الدعاة، ونفى بعضهم إلى أرض الأندلس وغيرها. فقال للعامة: من سمعتموه يلعن الأنبياء فاقتلوه وأنا من ورائكم، وأذن للفقهاء والمحدثين، وخضع للعامة، وزعم أن الذي كان من الدعوة ومن الناحية والمنشدين كان بغير علم أبي ولا علم جدي، وخفف الخراج، وأظهر الشغل بالفقه.

[١٠٢٧] فسقطات غيرنا من أهل هذه الدعوة أكثر من سقطاتنا، أم تظنون أنا بالبحرين لا نعرف أخبار إخواننا وأهل دعوتنا بالمغرب واليمن والعراق، فكانوا يحتجون بمثل هذا على من عذلهم من إخوانهم في إظهار الباطن، وكان الدعاة مثل أبي القاسم عيسى بن موسى، وأبي مسلم بن حماد الموصلي، وأبي بكر أخيه، وأبي حاتم أحمد بن حمدان الرازي الكلابي وغيرهم يحدثون أسفا وحسرة بما أتاه أبو طاهر من كشف الدعوة، حتى سقطت هيبته واستخفت العرب به بعد ذلك التعظيم، وحتى كان أبو طالب بن عيسى بن موسى وأمثاله يقولون إذا ذكروا هتيكة أبي طاهر وفضيحته مالك يا أبا طاهر، لعنك الله ويلك، لم سلمت الأمر إلى ذكيرة الأصبهاني. ويلك، إلا مضيت على غرتك وقد ظن الناس أنك المهدي، وفيهم من ظن أنك فوق المهدي، ويلك، إلى بخارى قدما ما يردك أحد. لعنك الله، وصلى الله عليك يا محمد.

[1028] Onların [Bâtıniyye'nin], Ebû Tâhir'e lanet okumaları ondan teberrî ettikleri için değildi. Muhammed'e (s.a.) salât etmeleri de, kendisini dost edindikleri ve nübüvvetini tasdik ettikleri için değildi. Bunun sebebi, yalancı ve hilebaz olsa da, Muhammed'in (s.a.) de Ebû Tâhir ve Mağribdekiler gibi olduğunu düşünüyorlardı. Resûlullah (s.a.) onların sözlerinden berîdir. Zira Resûlullah, asla onların işledikleri rezillikleri işlememiştir. Ebu'l-Ğays el-İclî, bu görüşlerden vazgeçti. Onların dişlilerinden ve aşireti içinde sözü dinlenen bir kimse idi. Sayıları otuzbin kadardı. O, onların durumunu anlayamadığını, onları Şî'a ve Mehdî'nin ashâbı olduklarını zannettiğini açıklayan bir kitap yazdı. Onların başka reisleri de bu görüşlerinden döndü. İbn Rizâm bunu, *el-Merâtibu'l-Hams* ve *el-Kitâbu'l-Kebîr*'de zikretmiştir. Onları başka âlimler de kitaplarında zikretmiştir.

[1029] Zekîre'den sonra Ebû Tâhir, işi hacılara ve müslüman beldelerine saldırma noktasına vardırdı. Öte yandan daha önce yaptıkları gibi Arapları aldıkları şeylerin bir kısmını kendisine vermeleri için zorluyor ve şöyle diyordu: "Bu, Mehdî'nin malıdır. Daha önce yaptığınız gibi hepsini vermeseniz de, bir kısmını getirip verin." Araplar da ona şöyle diyorlardı: "Eğer anahtarlarımızı sana verirsek, bize güvence vermen gerekir. Artık biz seni tanıyoruz." Ebû Tâhir, daha önce saygı gösteren Arapların şimdi kendisini hafife aldıklarını görünce, "Artık burada kalmamın nedeni yok. Müslümanları ben öldürüyorum ve yağmalıyorum, malı onlar götürüyorlar" dedi ve Kûfe'ye dönüp insanlara emân verdi. el-Muktedir ve el-Kâhir'den sonra halife olan er-Râdî'ye gitti. er-Râdî, âcizlik içindeydi ve hâkimiyeti sınırlıydı. Acemler ona karşı kötü davranıyordu. Bu yüzden orduları dağılmış ve malları alınmıştı. Ebû Tâhir, hacılara hizmet etmek ve onları korumak için kendisine mal vermesini talep etmek üzere er-Râdî'ye gitti. er-Râdî de bunu kabul etti ve belli bir miktar mal verdi. Bunun üzerine Ebû Tâhir şöyle dedi: "Bu benim için daha kazançlıdır. Bu malı alıyorum, arkadaşlarıma ve dostlarıma vereceğim. Bir kısmını da kendime ayıracağım." Akıl sahipleri, şaşırıp hayret içinde kalıyorlar ve şöyle diyorlardı: "Ebû Tâhir'in durumu tehlikeli boyuta ulaştı. Hatta bir grup onun ilâh, bazıları nebî ve bir grup da Mehdî olduğunu iddia etti. Hakkındaki en küçük iddia, onun Mehdî'nin sağlam adamı ve kılıcı olduğu şeklindeydi." Taraftarları, yeryüzünün mülkünü onun için az görürlerdi. Şî'a, onun yeryüzüne mâlik olacağından şüphe etmiyordu. Bu hususta onun lehine birtakım rivayetler ortaya çıkardılar.

[١٠٢٨] لا يلعنون أبا طاهر براءة منه، ولا يصلون على النبي صلّى الله عليه وسلم موالاة له وتصديقا بنبوته، ولكن يذهبون إلى إنه وإن كان كذابا محتالا مثل أبي طاهر والذين بالمغرب وحاشاه صلّى الله عليه وسلم من قولهم فما افتضح مثل فضائحهم. ولقد رجع أبو الغيث العجلي عنهم وكان نابا من أنيابهم، ومطاعا في عشيرته. وكانوا نحو ثلاثين ألفا، وكتب في ذلك كتابا بيّن فيه إنه تموّه أمرهم عليه وظنهم شيعة وأصحاب المهدي؛ ورجع غيره من رؤسائهم ممن قد ذكره ابن رزام من المراتب الخمس وفي الكتاب الكبير، وذكرهم غيره.

[١٠٢٩] ولقد بلغ الأمر بأبي طاهر إنه كان بعد ذكيرة يغير على الحاج وعلى بلدان المسلمين، ثم يجهد بالعرب أن يعطوه شيئا مما يأخذونه كما كانوا يفعلون من قبل، ويقول هذا مال المهدي، فإن لم تعطونا كله كما كنتم فهاتوا بعضه، فيقولون له: استأمنا إن أعطيناك مفاتحنا وقد عرفناك. فلما رأى استخفافهم به بعد الكرامة قال: لا وجه لما أنا فيه، أقتل المسلمين وانهبهم ويذهب هؤلاء بالمال. فجاء إلى الكوفة وآمن الناس، ووجه إلى الراضي بعد المقتدر وبعد القاهر، وكان هذا الراضي من الضعف وحجر يحكم والأعاجم عليه على حال قبيحة، وقد تفرقت الجنود عنه، وأخذت الأموال منه؛ فوجه إليه يطلب منه مالا يعطيه ليخدمه ويبذرق الحاج، ففعل الراضي ذلك، وأعطاه مالا معلوما، وقال أبو طاهر هذا أربح لي، أخذ هذا المال وأعطي بعض أصحابي وأعواني وأفوز ببعض. وكان العقلاء يعجبون ويعتبرون، ويقولون عظم أمر أبي طاهر حتى ادّعى قوم إنه إله، وادعى آخرون له إنه نبيّ، وادعى قوم إنه المهدىّ، وأقل ما ادّعى له إنه ثقة المهدي وسيف المهدي. واستقلوا له ملك الأرض، وما شك الشيعة إنه يملكها، وأظهروا الروايات له بذلك،

Melâhim ve hidsân kitaplarında zikredilmiştir ki "O, Allah'ın hucceti, Allah'ın huccetinin arkadaşı ve bütün yeryüzüne hâkim olacak olan beklenen Mehdî'dir." Ebû Tâhir, bu hususta çok arzuluydu. Zamanın sultanı yetersizdi, az ve çok herhangi bir tedbir alamıyordu. Çünkü o, henüz on iki yaşında hilâfete geçmişti ve kadınlar tarafından giyindirilirdi. Kâtipleri, valileri ve yakın adamları, Şiîlik yönü ağır kimselerdi. Bunlar Ebû Tâhir'i Şî'a'dan zannediyorlardı. Bu yüzden sultan nezdinde ona yardımcı oluyorlardı. Allah, Ebû Tâhir'i şaşırttı, o da Zekîre'ye yapacağını yaptı. Allah, onu kendi lisânıyla rezil etti. Sonra geriye gidip Zekîre'yi öldürdü ve sahip olduğu görüşlerden döndü. Sonra Allah, onu şaşırtmaya devam etti. Sonunda er-Râdî'ye geldi, hacıları korumayı talep etti, sultandan kendisini bu hususta görevlendirmesini istedi ve hacıların her türlü işlerini göreceğine garanti verdi. İbn Raik'in arkadaşı İbn Mukâtil onu Kûfe'ye çıkardı ve önce yaptıklarından dolayı onu azarladı ve hacıları korumak üzere ona muvâfakat etti. Ebû Tâhir, olanların kendi ihtiyârıyla olduğunu inkâr etti. Bedevîlerin kendisinden yemlendiklerini, itaat etmediklerini, sultanın kendisiyle ilgili hata ettiğini, konumunu belirlemesi, bedevîleri razı edecek kadar mal vermesi, onu hizmetine alması ve kendisiyle birlikte çalışanlardan biri yapması gerektiğini söyledi.

[1030] Hacılar dediler ki: "Biz onunla birlikte yola çıkmayız. Çünkü ona güvenmiyoruz ve onun bir saygınlığı da yoktur." Bunun üzerine sultan, Ebû Ali Ömer b. Yahyâ el-Alevî'yi hacılara emîr tayin etti. Ebû Tâhir ise arkadaşlarıyla birlikte, Ebû Ali yürüyünce yürüyor, konaklayınca konaklıyordu. O, hiçbir hacıya ne bir emir verebiliyor ne de onlara bir şeyi menedebiliyordu. Ebû Tâhir'in önceden hangi durumda olduğunu, şimdi ne duruma geldiğini düşün! O, Abbâsoğulları devletini sarsan, mallarını alıp yetecek kadar bırakan, orduyu ve vilayetleri yönetmekten âciz bırakan ve onları sıkıştıran ilk kişi iken, şimdi er-Râdî'ye gelmiş, vereceği bir miktar mal ile hacıları koruma işinde görevlendirilmesini istiyor. Bunları düşündüğün zaman, bunun Allah'ın büyük mûcizelerinden biri olduğunu görürsün. Çünkü Ebû Tâhir, İslâm'a karşı çok aşırılıklar yapmış ve hacıların konakladıkları yerleri tahrip etmişti. Halbuki o, pazar yerleri gibi hac konaklama yerlerinin de güven içinde olacağına dair anlaşma yapmıştı. Onun öldürdüğü insanların sayısı, Bâbek ve Zenc sahibinin öldürdüklerinden fazladır. İnsanların kalplerini Ebû Tâhir'in korkusu sarmıştı.

وأنه مذكور في الملاحم، وفي كتب الحدثان؛ وأنه حجة الله وصاحب حجة الله، والمهديّ والمنتظر الذي يملك الأرض كلها. وطمع في ذلك أشد الطمع، وكان السلطان في زمانه مقصرا لا يعرف من التدبير قليلا ولا كثيرا، وقد قلد الخلافة وله اثنتا عشر سنة متحليا بالنساء، كتابه وعماله وخاصته تغلب عليهم التشيع، يظنون أبا طاهر من الشيعة، فكانوا أعوانه على السلطان، فخذله الله حتى صنع مع ذكيرة ما صنع ففضحه الله بلسانه، ثم عاد فقتل ذكيرة ورجع عما كان عليه، ثم لم يزل خذلان الله به حتى جاء إلى الراضي وتلك حاله يطلب بذرقة الحاج منه، وسأله أن يستخدمه في ذلك، وضمن كل ما يجري على الحاج. وخرج إليه إلى الكوفة ابن مقاتل صاحب ابن رائق ووافقه على بذرقة الحاج بعد أن وبخه على ما كان منه، فانكر أن يكون ما جرى باختياره، وأن البوادي كانت تقتات عليه ولا تطيعه، وأن السلطان قصر في أمره وقد كان ينبغي له أن يعرف مكانه، ويعطيه ما يرضي البوادي، ويستخدمه ويجعله أحد صنائعه.

[١٠٣٠] فقال الحجاج لا نسير معه ولا نثق به ولا كرامة له، فأقام السلطان أبا عليّ عمر بن يحيى العلوي أميرا عليهم، يسير أبو طاهر مع أصحابه بسيره وينزل بنزوله، ولا يكون له على أحد من الحاجّ أمر ولا نهي. وإذا تصورت حال أبي طاهر وكيف كانت وإلى أي شيء صارت، حتى يرغب إلى الراضي وهو أول من زالت دولة بني العباس على يده وأخذت الأموال منه، وأجرى له مقدار الكفاية، وزال أمره عن تدبير الجند وعن الولايات؛ وهو أول من حجر عليه منهم في أن يستخدمه في بذرقة الحاج بشيء يعطيه، علمت أن ذلك آية من آيات الله العظام، فقد كان أثخن في الإسلام، وأخرب منازل الحاج، وقد كاتب في الأمن والعمارة كالأسواق القائمة، ولعل قتلاه أكثر من قتلى بابك وصاحب الزنج، وكانت هيبته قد ملأت القلوب،

Hatta Rûm kralı, sultana Ebû Tâhir el-Karmatî'nin kötülüklerini belirten bir mektup yazdı: "O, sizi perişan etti, mahvetti, bize karşı savaşmanızı engelledi ve size karşı bize nefes aldırdı. O, sizin ibadet Evi'nize [Kâbe'ye] saldırdı, onu ziyaret eden ve ona tazimde bulunan kimseleri öldürdü. Dininize karşı her türlü kötülüğü yaptı."

[1031] Avamdan olup da davetçilerden olmayan kimseler Ebû Tâhir'in taraftarlarına, onun Zekîre konusunda yaptığı şey hakkında sordukları zaman, cevap vermeyip sadece şöyle diyorlardı: "Zekîre'ye tuzak kurması ve onun yanında bulunan şeyleri görmesi için ona havale edildi. O da, onun işinin sonunu görmek için ona ve yaptıklarına sabretti. Bundan dolayı ona teslim olması, insanların zâhiren gördüğü şekilde değil, bâtınî bir sebepledir." Bu, bâtıla saplananların rezilliklerinin ve şaşkınlıklarının en hayret vericisidir. Bu, hiç kimseyi âciz bırakamayacak bir iddiadır. Çünkü onlar rezillik işlediler ve bundan pişmanlık duymadılar. Bu rezillikler yüzünden Ukayl [kabîlesi] onlardan yüz çevirdi. Önceleri onun askerlerine saygı duyarken sonradan onları umursamadılar. Çünkü hiçbir güçleri kalmamıştı. İşte bu yüzden böyle saçma yalanlar uydurdular.

[1032] Onların bu sözleri, şöyle diyen kimsenin sözü gibidir: "Biz, Abbâs b. Amr el-Ğanevî'nin hizmetçisine güvenmedik ve itimat etmedik. Ebû Sa'îd de ona güvenmedi, ondan emin olmadı ve ona itimat etmedi. Bizim, hem Ebû Sa'îd'i hem de -onun yanındaki şeyleri ve işinin sonunu görelim diye -hamamda Ebû Sa'îd'i öldüren bu topluluğu terk edişimiz, onun yapacağı şeye dair bilgimize dayanmaktadır. el-Asfar'ın adamlarımızı öldürmesi, şehirlerde dolaşmamızı ve hacılardan vergi almak üzere dışarı çıkmamızı engellemesi ve bizi el-Ahsâ'ya hapsetmesi, bizim âcizliğimiz ve cahilliğimizden değildi. Çünkü biz, daha önce olanları biliyorduk. Biz, yanında bulunan her şey açığa çıksın diye onu terk ettik. Çünkü her işin bir bâtını vardır."

[1033] Yine onların sözleri, şöyle diyen kimsenin sözü gibidir: "el-Asfar bu yaptığı şeyi, onlara düşmanlık olarak yapmadı. İbn Ebi's-Sâc'ın yaptığı da böyledir. el-Asfar, bunu onları imtihan etmek için yaptı. Bunun bâtınî bir yönü vardır."

[1034] Bu, yeryüzünün doğusunda ve batısında bulundukları her yerde bu davetçilerin âdetleridir. Çünkü onlar, her yalanları ortaya çıkıp rezil oldukları zaman, "Bunun bâtınî bir yönü vardır" derler.

حتى كتب ملك الروم إلى السلطان كتابا يظهر له الشماتة بأن أبا طاهر القرمطي قد أبادكم وأفناكم وشغلكم عن غزونا وأراحنا منكم وقصد بيت عبادتكم فقتل زواره ومن يعظمه وأنزل بدينكم كل هوان.

[١٠٣١] وكان العامة ومن ليس هو من الدعوة إذا سألوا أصحاب أبي طاهر عما أتاه في باب ذكيرة لا يجيبون بل يقولون إنما سلم الأمر إليه ليمكر به ولينظر ما عنده، وصبر عليه وعلى ما أتاه ليعرف آخر أمره، فكان لتسليمه باطن غير ما ظهر للناس. وهذا أعجب ما يكون من فضائح المبطلين وبهتهم، وهذا ما لا يعجز عن ادعائه أحد، فإنهم قد افتضحوا وتقطعوا ندما، وانصرفت عنهم عقيل لهذه الفضائح وهانوا على جندهم بعد الكرامة، وسقطت أقدارهم البتة، ثم يبهتون هذا البهت.

[١٠٣٢] وهذا كقولهم لو قال: إن خادم العباس بن عمرو الغنوي ما وثقنا به ولا سكنا إليه ولا وثق به أبو سعيد ولا ائتمنه ولا سكن إليه وإنما تركناه وقتل أبي سعيد وتلك الجماعة الذين قتلهم في الحمام لننظر ما عنده وليظهر آخر أمره، على علم منّا بما سيأتيه ويفعله. وأن ما أتاه الأصفر من قتل رجالنا ومنعنا من التصرف في البلاد والخروج لأخذ ضريبة الحاج وحصاره إيانا في الأحساء، ليس عن عجز منا ولا لجهل منا بما كان منه قبل أن يكون، وإنما تركناه على علم وقدرة ليظهر كل ما عنده ولكل أمر باطن.

[١٠٣٣] أو كمن قال: إن الأصفر لم يصنع بهم هذا الصنيع عداوة لهم، فكذا ما صنعه ابن أبي الساج، وإنما أراد الأصفر أن يمتحنهم بذلك، ولهذا باطن.

[١٠٣٤] وهذا خلق لأهل هذه الدعوة حيث كانوا من مشرق الأرض وغربها، فإنهم متى افتضحوا ومتى بان كذبهم فقالوا لهذا باطن.

[1035] Sa'îd, (hicrî) üç yüz iki yılında Mısır'a bir ordu gönderdi ve "Orayı fethedeceksiniz; ben de arkanızdayım." dedi. Mısır, o zaman boştu ve orada yedi bin kişiyle birlikte el-Kâsım b. el-İhşîd el-Ferğânî bulunuyordu. İbn Sa'îd'in Mısır'a girdiği askerlerin sayısı ise yaklaşık iki yüz bin kadardı. Fakat el-Kâsım onları hezimete uğrattı ve geri püskürttü. Fakat üç yüz yedi yılında üç yüz bin askerle geri döndüler. Yine Sa'îd, "Orayı fethedeceksiniz." dedi. Ama tekrar hezimete uğrayarak geri döndüler. Ordunun başında İbn Sa'îd ve komutan olarak da Yûsuf b. Ğarevî el-Kebîr el-Mudebbir vardı. Yûsuf, Sa'îd kendilerine, "fethedeceksiniz" dediği halde, bu şekilde geri dönüşlerine hayret ediyordu. Bunun üzerine Sa'îd bu sözün bir bâtını olduğunu söyledi. Bundan dolayı Yûsuf, onu yakalayıp öldürdü.

[1036] Onlardan dördüncü kişi Mısır ve Şam'ı hâkimiyeti altına alınca, "Şimdi bütün dünyaya hâkim olacağım." dedi. Onun aynu'l-fizza [gümüş gözü] denilen gri bir atı vardı. Dedi ki: "Bu at üzerinde Kostantiniyye'ye [İstanbul'a] gireceğim." Yine dedi ki: "Kâfûr el-Hasiyy el-Esved'inin benden önce el-Ahsâ halkına ödediği hac vergisini ödemeyeceğim. Eğer bana karşı çıkarlarsa, Ketâme'ye giderim." Bunun üzerine atlarını el-Ahsâ'da kapılarına bağladılar. Beyaz elbiseli biri olan arkadaşı ve ordu komutanı pazarlık yaptı. Sonra şöyle dedi: "Bu elbise Nîsâbûr'dan geliyor, biz oraya gideceğiz ve onun madeninden satın alacağız." Ebû Sa'îd'in oğlu geldi ve Bağdat'tan siyah bayraklar aldılar. Bayrakların üzerinde, *el-Mutî' lillâh emîru'l-mü'minîn* [Allah'a itaat eden müminlerin emîri] yazıyordu. Küçük bir orduları vardı. Şam'ı aldılar ve Şam valisi İbn Fellâh'ı öldürdüler. Ona, "Ketâme'den el-Ahsâ'ya geçmene gerek kalmadı. İşte biz sana geldik" dediler. Bunun üzerine onlara mektup yazarak siyasi davrandı ve şöyle dedi: "Neden siyah bayraklar altında yürümeye rızâ gösterip de, Abbâsoğullarına davette bulundunuz?" Onlar da ona, "Senin bizi aldatmaya çalışmaman ve bizim hakkımızda konuşmaman gerekir. Biz, seni de babanı da iyi tanıyoruz." dediler. O, onlara mektup yazmaya, yalvarmaya devam ediyor ve şöyle diyordu: "Davet birdir. Bu ev ve babamın evi aynıdır." Bunun üzerine Mısır'a doğru onun üzerine yürüdüler ve onu sıkıştırdılar. O da kendisine hendek kazdı ve mal harcadı. Malı bedevîler için harcadı. Onlar, köylerini aldılar, ama Mısır kapısında yenilgiye uğradılar. Onlardan İbnu'l-Mencâ ve bir grubu esir aldı. Onlara ikramda bulundu, onlara baktı ve onları giyindirdi. Sonra onlara Kâfûr'un verdiğinden daha fazla vererek el-Ahsâ'ya gönderdi.

[١٠٣٥] فقد كان سعيد أنفذ الجيوش في سنة اثنين وثلاثمائة إلى مصر وقال: تفتحونها وأنا في أثركم، وكانت خالية ليس فيها إلا القاسم بن الإخشيد الفرغاني في سبعة آلاف، وعسكر ابن سعيد الذي ورد به إلى مصر في نحو مائتي ألف، فهزمهم القاسم وردّهم، فرجعوا في سنة سبع وثلاثمائة في ثلاثمائة ألف، وقال: تفتحونها، فرجعوا منهزمين. وكان ابن سعيد رئيس الجند، ويوسف بن غروي الكبير المدبّر، وهو يعجب من رجوعهم وقد قال تفتحون. فقال لهذا القول باطن فأخذ يوسف هذا وقتله».

[١٠٣٦] وقد كان الرابع منهم لما ملك مصر والشام قال: الآن أملك الدنيا كلها، وكان له برذون أشهب يقال له عين الفضة، فقال: على هذا أدخل قسطنطينة، وقال: أنا لا أعطي أهل الأحساء عن الحاج ضريبة كما كان كافور الخصيّ الأسود قبلي يعطيهم، فإن خالفوني وجّهت بكتامة فشدّوا براذينهم على أبوابهم بالأحساء وساوم صاحبه وصاحب جيشه في ثياب بياض، ثم قال: وهذه تجلب من نيسابور وإلى هناك نصير فنشتريه من معدنه. فجاء ولد أبي سعيد وأخذوا الرايات السود من بغداد وعليها الإمام المطيع لله أمير المؤمنين. وكانوا في جيش قليل، وأخذوا الشام منه، وقتلوا ابن فلاح صاحبه، وقالوا له ما تحتاج أن تنفد بكتامة إلى الأحساء فقد جئناك. فراسلهم وداراهم، وقال لهم: لم رضيتم لأنفسكم أن تسيروا تحت الرايات السود وتقيموا الدعوة لبني العباس، قالوا له: قد كان ينبغي ألا تمخرق علينا ولا تتكلم فينا، ونحن نعرفك ونعرف أباك، فما زال يراسلهم ويتضرع إليهم ويقول: الدعوة واحدة وهذا البيت وبيت أبي سواء، فساروا إليه إلى مصر وضيقوا عليه، فخندق على نفسه، وبذل الأموال، وبذل المال للبوادي فأخذوا سوادهم وانهزموا من باب مصر، وأسر ابن المنجا وجماعة منهم، فأكرمهم وصانهم وخلع عليهم، وردهم إلى الأحساء وأعطاهم أكثر مما كان يعطيهم كافور،

Onların ordusundaki güçlü ve zayıf binlerce kişiyi öldürdü. Ebû Sa'îd'in oğluna şöyle dedi: "Sizi engelleyen ben değil, şu köle Cevher'dir." Sonra onlara yaklaştı ve davetin bir olduğunu, ihtilâf etmemeleri gerektiğini ve müslümanların kendilerine küfrettiklerini hatırlattı. O ve ondan sonra gelenler, el-Asfar kendilerini muhasara edip engelleyinceye kadar, onlara bol miktarda mal göndermeye ve iyilik yapmaya devam ettiler. Rûm kralı -Allah ona lanet etsin- âniden yola çıkarak Şam'a geldi.

[1037] O sırada aynu'l-fizza denilen at öldü. Bu haber, Şam'da bulunan İbnu'z-Zeyyât'a ulaştı. O da, ona [dördüncü adama] şöyle yazdı: "Sen, aynu'l-fizza'nın üzerinde Kostantiniyye'ye girecektin. Aynu'l-fizza öldü. Seninle Kostantiniyye arasında altı aylık yürüme yol mesafesi var. Rûm kralı Şam'a geldi. Şimdi seninle onun arasında yirmi günlük yürüme yolu var. O, sana çok yaklaştı ve neredeyse ulaştı." O, buna cevap vermedi. İbnu'z-Zeyyât'a şöyle yazdı: "Sen, faziletli ve kâmil bir adamsın. Sana kötü davrandım, kötülük yaptım ve faziletini inkâr ettim. Sana nasıl özür beyan edeceğimi bilmiyorum. Ben, sana insanların en fazla ihtiyacı olanıyım." Bu, şirin görünmekten başka bir şey değildir. Çünkü sen, seçkin adamları ve davetçilerine bu sözlerin anlamını sorup bunların yalan olduğunu açıkladığın zaman, âdetleri gereği, "Bu sözlerin bir bâtını vardır" derler.

[1038] Onlardan beşinci adamın yanında, Harezm, Mûliyân ve başka yerlerden birtakım mallar ve hediyelerle gelmiş pek çok ziyaretçi vardı. Bu ziyaretçiler, onların himayesine girmişler ve onlara sığınmışlardı. Bununla beraber burada olan kötülükler ve ibâha [helâli haram, haramı helâl sayma] anlayışları kendilerine ulaşmıştı. Bu yüzden bu ziyaretçiler tek tek bu hususları sordukları zaman, "Bunun bir bâtını vardır" diyorlardı. Bazen de, "Bu efendiniz, bunları kasten size gösteriyor. Böylece sizin sabrınızı deniyor. Bu yüzden dilinizi tutun ve konuşmayın" diyorlardı. Ayrıca onlardan zeki olanların geri dönmesine izin vermiyorlardı.

[1039] Sa'îd, kendisi Mağrib'de iken, girip çıkanları kontrol etmek, durumlarını ve kimin onlara giden elçiler ve davetçiler olduğunu öğrenmek için şehrin kapısına gözetleyiciler yerleştirdi. Bundan dolayı onlar, ancak geceleyin hevdecler içinde gizlenerek girebiliyorlardı. Eğer bir grup halinde iseler, kendisi hakkında herhangi bir şeye vâkıf olmasınlar diye, onları ayrı ayrı grup yapar, misafir eder, onları güvendiği adamlarına teslim eder ve çıktıkları zaman da bu şekilde çıkarırdı.

وقتل من كان في عسكرهم من السوقة والباعة وهم ألوف كثيرة، وقال لولد أبي سعيد أنا ما منعتكم وإنما منعكم هذا العبد جوهر، وتقرب إليهم، وأذكرهم أن الدعوة واحدة وما ينبغي أن نختلف فيشمت بنا المسلمون، وما زال هو ومن بعده يحمل إليهم المال الكثير والبرّ الكثير إلى أن حاصرهم الأصفر ومنعهم، ووافى ملك الروم لعنه الله ونزل الشام.

[١٠٣٧] واتفق موت البرذون عين الفضة، ونما الخبر إلى ابن الزيات وهو بالشام فكتب إليه: قلت إنك تدخل القسطنطينة على عين الفضة وقد مات وبينك وبين القسطنطينة مسيرة ستة أشهر، وملك الروم فقد نزل بالشام وبينك وبينه مسيرة عشرين يوما، وقد قرب الأمر عليك فالحق. فترك الجواب عن هذا وكتب إلى ابن الزيات: أنت رجل فاضل كامل، صنعتك وأسأت إليك وأنكرت فضلك، وما أدري كيف أعتذر إليك، وأنا من أحوج الناس إليك، وما هذا سبيله من الملاطفة. وإذا طالبت خاصته والدعاة له بتلك الأقوال وبينت لهم كذبها وخلقها قالوا: تلك الأقوال لها باطن.

[١٠٣٨] وعند الخامس منهم من أهل خوارزم والموليان وغيرهما زوار كثير قد جائوا بالأموال والهدايا، وهم محجور عليهم وموكل بهم ومع هذا فقد تبلغهم ما هناك من الفواحش والإباحات. فربما استفهم الواحد بعد الواحد من هؤلاء الزوار فيقال له: لهذا باطن، وربما قيل لبعضهم: إنما يفعل هذا مولاكم عمدا ليريكم ويمتحن صبركم، فأمسكوا ولا تتكلموا، ثم لا يؤذن بالرجوع لأهل الفطنة منهم.

[١٠٣٩] وقد كان سعيد وهو بالمغرب قد جعل الرصد على من يرد ويصدر بباب البلد فيعرف أخبارهم، فمن كان منهم من الرسل والدعاة الذين يريدهم فلا يدخلهم إلا ليلا ملثمين في هوادج، وإن كانوا جماعة، فرق بينهم، وأنزلهم ووكل بهم ثقاته، وأخرجهم كذلك،

İstediği şeyleri anlatmak üzere onların arasına gizlice adam sokardı. Onlara iyilik yapar, ihsânda bulunur, çeşitli sözler verir ve girdikleri gibi gizlice çıkarırdı. Onları en-Nesefî, Ebû Hâtim er-Râzî ve İbn Hammâd'a gönderirdi. Çeşitli bölgelerde olan bu kimselerin halini düşün! Onlar, İslâm dini altında gizlendiler ve müezzinler görevlendirdiler. İlk davette bulundukları herkese şöyle diyorlardı: "Biz, namazın elli bir rekât olduğunu söyleyen Mûsâ b. Ca'fer'in ashâbı İmâmiyye gibi değiliz. Sana -Allah seni affetsin- vâcip olan, gündüz ve gece yetmiş üç rekât namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, Beytullah'ı haccetmek, emanete riâyet etmek ve ırzını korumaktır. Biz, -Râfıza'nın helâl saydığı gibi- sana mut'ayı helâl saymıyoruz. Yalan, zinâ, fâiz ve livâtadan kaçınacaksın. Sarhoşluk veren hiçbir şeyi içmeyeceksin. Bu hususların hiçbirinde sana asla ruhsat yoktur."

[1040] Davetçinin yanında daveti bilmeyen veya davetin hakikatini kavramayan bir kimse bulunduğu zaman, gece ve gündüz onun yanında namaz kılardı. Bununla beraber ilim ehli, davetin hakikatini biliyordu. Açık işlerden olan nübüvvet meselesini nasıl bilmesin? Onlar bu kadar tedbirli olmalarına rağmen, onların çeşitli yerlerde işledikleri rezillikleri saymaya kalkarsan konu çok uzar. Onların yaptıklarının mânasını bilmen gerekir. Daha önce geçtiği gibi, onlardan başka peygamberlere ta'n eden kimse yoktur. Bugün onların, Câbir el-Müteveffâ, İbn Cebele, İbnu'l-Kumeyyit, el-Hasan b. Muhammed el-Mumeddî gibi davetçileri tebliğde bulundukları kimselere şöyle diyorlar: "Siz, şu düzenbazın -Resûlullah'ı (s.a.) kastediyorlar- taraftarlarının, dört yüz yıldır hâlâ onun şeriatini uyguladıklarını ve ondan ayrılmadıklarını görmüyor musunuz? Bu eşekler onda ne görüyorlar. O [Muhammed], onları namaz, oruç, hacc ve cihadla yormaktadır. Bunu anlamayacaklar mı, artık uyanmayacaklar mı?"

[1041] Alâmetlerinin ve delillerinin açıklığı ortada iken, Resûlullah'ı (s.a.) görmezden gelen kimselere hayret etmek gerekir. Onların zekâları olsa ve düşünseler, Resûlullah'ı bilme hususunda kendilerini ve onun durumunu bilmeleri yeterli gelirdi. Çünkü onlar, Resûlullah'a sarılmalarına, onun şeriatini uygulama ve ehl-i beytine mensubiyet altında gizlenmelerine, ayrıca çeşitli yeminlere ve mîsâklara rağmen, her göz açıp kapamada rezillik işliyorlar. Resûlullah (s.a.) bu dini getirdi; düşmanları dört yüz yıldan beri onda yanlışlık ve hata arıyorlar, ama bulamıyorlar.

لئلا يقفوا على شيء من أمره؛ ويدس إليهم من يحدثهم من أخباره بما يريد، ويبرهم ويصلهم ويخلفهم ويخرجهم في الاستخفاء كما دخلوا، ويردهم إلى النسفي وأبي حاتم الرازي وابن حماد. فتأمل حال هؤلاء وهم في الأطراف، وقد تستروا بدين الإسلام وأقاموا المؤذنين، فكل من يستدعونه في أول أمره يقولون له لسنا كالإمامية أصحاب موسى بن جعفر الذين يقولون: الصلاة إحدى وخمسين ركعة. الذي يجب عليك عافاك الله ثلاث وسبعون ركعة في اليوم والليلة، وتؤدي الزكاة، وتصوم رمضان، وتحج البيت. وتؤدي الأمانة، وتحصن فرجك، وما نحل لك المتعة كما تحله الرافضة، وتجتنب الكذب والزنا والربا واللواط ولا تشرب شيئا من المسكر، وما لك في شيء من هذا رخصة البتة.

[١٠٤٠] وإذا كان عند الداعية أحد من المحرومين وممن لا يعرف حقيقة الدعوة يصلي الداعية بحذاه الليل والنهار. ومع هذا فقد عرف أهل العلم حقيقة الدعوة فكيف بأمر النبوة وهو من الأمور المكشوفة. ولو أخذت تحصي فضائح هؤلاء في كل زمان مع هذا التحفظ لطال، وينبغي أن تعنى بأمورهم فليس ههنا من يطعن في النبوات سواهم كما قد تقدم لك ودعاتهم اليوم مثل جابر المتوفى، وابن جبلة، وابن الكميث، والحسن بن محمد الممدى، يقولون لمن قد بلغوا به، أما ترون أتباع هذا الفاعل الصانع-يعنون رسول الله صلّى الله عليه وسلم-اليوم-أربع مائة سنة قد أقاموا على شريعته ما يفارقونها، ماذا يرون فيها الحمير، وقد كدّهم بالصلاة والصوم والحج والجهاد، أما يفطنون أما يفيقون.

[١٠٤١] والعجب ممن ذهب عنه صلّى الله عليه وسلم مع ظهور أعلامه وانكشاف براهينه، ولو كان لهؤلاء فطنة ومعهم تدبّر لكفتهم أنفسهم وأحوالهم في معرفة صدقه، فإنهم مع اعتصامهم به وتسترهم بإقامة شريعته والانتساب إلى أهل بيته، ومع الإيمان والمواثيق، يفتضحون في كل طرفة عين، وهو صلّى الله عليه وسلم قد جاء ذلك المجيء وأعداؤه منذ أربع مائة سنة يطلبون عثرة له وزلة فلا يجدونها،

Bu durum, şu söz gibidir: "Allah'ın yaratıkları içinde O'ndan en çok haşyet duyan ve O'nu en iyi bilen tabîbler olmalıdır. Çünkü insanların ve kendilerinin başına gelen hastalıkları ve felâketleri en çok onlar görüyorlar." Sonra onların tıbbı kendilerine ve gurularına fazla fayda vermiyor. Bu yüzden bâtıl itikadlara ve insanları taklide yöneliyorlar. Zira düşünmeyi terk ediyorlar ve çok az ibret alıyorlar. Bundan dolayı da aptallaşıp şaşkına dönüyorlar, akılları sapıtıyor ve zekâları ölüyor. Uzun süren gafletten, aldanmış olarak ölmekten ve pişmanlıkla gelmekten Allah'a sığınırız.

[Resûlullah (s.a.), Kur'an'ın Eşsizliğinden Emindi]

[1042] Resûlullah (s.a.), müşriklere bu Kur'ân'ın veya on sûrenin ya da bir sûrenin mislini getirmeleriyle meydan okuduğu zaman, onların bunu getiremeyeceklerini yakînen biliyordu. Eğer o, bunu yakînen bilmeseydi, onlara meydan okumaz ve bir şey söylemezdi. Çünkü akıllı bir kimse, onun mislini getiremeyeceklerinden emîn değilse, böyle bir iddiada bulunmaz. Yoksa rezil olur, delili bâtıl olur, hasmı kendisine galip gelir, yalanı ortaya çıkar, arkadaşları kendisinden ayrılır ve riyâseti gider. Özellikle birçok kabîleden oluşan Arapların erkeklerine, kadınlarına, köle ve câriyelerine fesâhat yerleşmişti ve yaygındı. Resûlullah (s.a.), onları tek tek tanımadığı gibi, onların seçkinlerini, ileri gelen şahıslarını, şâirlerini, hatiplerini, belağatçilerini ve fesahatçilerini de yakinen bilmezdi. Bu yüzden onlardan bazılarının dinleri adına öfkelenip, atalarına bağlılığını göstermek veya gurur ve kibire kapılıp fesahat ve belâğatte Kur'ân'ın mislini veya onun benzerini getirip şimdiye kadar yapılan her şeyi yıkmayacaklarından emîn olamazdı. Halbuki O (s.a.), düşmanlarının bile hayran olduğu bir akıl ve basîrete sahipti. Kendinden emin olmadıkça onların, Kur'ân'ın mislini veya ona yakın bir şeyi getiremeyeceklerini söylemezdi. Bu durumu iyi düşünen aklı başında herkes, Resûlullah'ın (s.a.), bu meydan okumaya cevap verilemeyeceğini mutlak olarak bildiğini kabul eder.

[1043] Şöyle bir itiraz yapılabilir: "Bazen akıllı bir kimse, cesaret, güç veya kuvvetine güvenerek yaptığı bir şey hakkında, "Hiç kimse benim yaptığım şeyin aynısını yapamaz ve bu hususta bana yaklaşamaz!" şeklinde bir iddiada bulunabilir. O kimse, durumun iddia ettiği gibi olmadığını bilmese bile, bu durum onu akıllı olmaktan çıkarmaz."

وهو كما يقال: قد كان ينبغي أن يكون أصحاب الطب من أخشى خلق الله وأعرفهم به لكثرة ما يرون من الشدائد النازلة بالناس وبأنفسهم ثم قل ما يغني طبهم عن أنفسهم وأعزّتهم، ولكن قد سبقوا إلى الاعتقادات الباطلة والتقليد للرجال، فتركوا النظر وقلت عبرتهم، فتبلدوا وتحيروا، فتاهت عقولهم، وماتت فطنهم، فنعوذ بالله من طول الغافلة وموت على غرّة وقدوم على حسرة.

وباب آخر

[١٠٤٢] وهو أنه صلّى الله عليه وسلم قد علم وتيقن حين تحداهم بأن يأتوا بمثل هذا القرآن أو بمثل عشر سور أو بمثل سورة أنهم لا يأتون بذلك، ولو لم يتيقن ذلك لما تحداهم ولا قال، لأن العاقل لا يقدم على مثل هذا وهو لا يأمن أن يأتوا بمثله فيفتضح وتبطل حجته ويستظهر عليه خصمه ويظهر كذبه وينصرف عنه أصحابه وتبطل رئاسته، سيما والعرب أمم كثيرة، والفصاحة مثبوتة فيهم غالبة على رجالهم ونسائهم وعبيدهم وإمائهم، وهو لا يعرفهم بأعيانهم ولا يحيط علما بأشخاصهم وبشعرائهم وخطبائهم وبلغائهم وفصحائهم ودعاتهم، فكان لا يأمن أن يتبتّل له قوم منهم غضبا لأديانهم، وعصبية لآبائهم، وأنفة لأنفسهم، فيأتون بمثل ذلك في الفصاحة والبلاغة، أو بما يقارب ذلك، فيهدمون كل ما بنى، وهو العاقل الحليم الذي لا يدفع عدوه عقله فلم يكن ليخبر أنهم لا يأتون بشيء من ذلك إلا وهو على يقين أنهم لا يأتون بذلك ولا بما يقاربه، فما في الدنيا عاقل تأمل أمره صلّى الله عليه وسلم إلا وأثمر له الفكر والعلم بذلك.

[١٠٤٣] فإن قيل: قد يقول العاقل في صنعة يدعيها، أو شجاعة، أو في شدة وقوة وأشباه ذلك: إن أحدا لا يساويني في ذلك ولا يدانيني فيه، وإن كان لا يعلم أن الأمر كما ادّعى ولا يخرجه ذلك من أن يكون عاقلا

Ona şöyle cevap verilir: "Bizim söylediklerimizi iyice düşünüp anlayan kimse, bu ve buna benzer sorular sormaz. Biz, işi yakînen bilen bir kimsenin bu hususta hiç kimsenin kendisine denk olmayacağını iddia eden bir adamın dünyada bulunmadığını söylemedik. Biz dedik ki: "Bu adam -Resûlullah (s.a.)- işlerin en büyüğü ve en yücesini iddia etti. Allah, onu âlemlere seçti. Resûl olarak gönderdiği ândan itibaren sadece onu, kendisini gören ve kıyâmete kadar gelecek olan kimselere huccet/delil yaptı. Ona muhalefet eden kimsenin malını, kanını, ailesini ve zürriyetini ona helâl kıldı. Dünya ve âhirette rezillik ve Allah'ın gazabı muhalefet edenin üzerinedir. Allah, her akıllıya ona itaat etmeyi ve onun emrine, iddia ettiği ve farz kıldığı vb. şeylere -ki bunların hepsini zikretmek uzun sürer- boyun eğmeyi vâcip kıldı. Onun hucceti/delili, bütün yaratıklar bir araya gelip yardımlaşsalar da, bu Kur'ân'ın, ondan on sûrenin veya bir sûrenin mislini getirememeleridir. Eğer bunu getirirlerse, o zaman onun yalanı ortaya çıkar, ona itaat haram olur, isyan etmek vâcip olur, onun ve onu tasdik edenlerin kanı helâl olur. Biz, bunu bu şartla söyledik ve iddia ettik. Böylece meselenin, soruyu soranın zannettiği gibi olmadığını anlamış olduk."

[1044] Resûlullah'ın (s.a.) alâmetlerinden biri de şudur: Onun ashâbı Medine'ye gidince, yahudiler Evs ve Hazrec kabîlelerine giderek onlara şöyle dediler: "Siz, bu adama tâbi olmak suretiyle sapıttınız ve hemen diğer milletlerin düşmanlığını kazandınız. Yahudi olsaydınız, sizi kollayıp gözetirdik." Evs ve Hazrec içinde Yahudiliği kabul eden kimseler vardı. Hıristiyanlar da onlara benzer şeyler söylediler ve onları Hıristiyanlığa davet ettiler. Onları, hıristiyan Araplar ve Rûm kralları ile tehdit ettiler. Bu hususta aşırı gidip onları korkutunca, Allah (a.c.) şöyle buyurdu: *Bir de (yahudiler), "Yahudi olun ki" ve (hıristiyanlar da), "Hıristiyan olun ki hidâyet bulasınız." dediler. De ki: "Hayır, hakk-perest hanîf [küfr ve şirkten âri, muvahhid] olarak (hep birlikte) İbrâhîm milletine/dinine (tâbi olalım), ki o, hiçbir zaman müşriklerden olmadı." Ve deyin ki: "Biz Allah'a iman ettiğimiz gibi, bize ne indirildiyse, İbrâhîm'e ve İsmâîl'e ve İshâk'a ve Ya'kûb'a ve esbât'a [onların soyundan gelenlere] ne indirildiyse, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya ne verildiyse ve bütün nebîlere Rabb'lerinden olarak her ne verildiyse hepsine iman ettik. Onlardan hiçbirinin arasını ayırmayız ve biz, ancak müslimleriz."*

قيل له: لا يسأل عنه وعن أمثاله من تأمل ما قلنا، فإنا لم نقل إنه ليس في الدنيا عاقل ادعى إنه لا يساوى في منزله إلا وهو على يقين من أن الأمر كذلك، وإنما قلنا: إن هذا الرجل صلّى الله عليه وسلم قد ادعى أعظم الأمور وأجلها، وهو أن الله اصطفاه على العالمين، وجعله وحده منذ أرسله حجة على كل من أدركه وكل من يأتي بعده إلى يوم القيامة، وأن من خالفه فقد حلّ ماله ودمه وأهله وذريته، وعليه الخزي والغضب من الله في الدنيا والآخرة، وأنه قد وجب على كل عاقل طاعته والانقياد إلى أمره إلى غير ذلك مما ادعاه وفرضه مما يطول ذكره، وان حجته في ذلك أن الخلق أجمعين لو اجتمعوا واجتهدوا لن يأتوا بمثل هذا القرآن أو بمثل سورة منه لا يأتون بمثله، وأنهم إن أتوا بذلك فقد بان كذبه وحرمت طاعته ووجبت معصيته وحل دمه ودم كل من صدقه، فبهذه الشريطة قلنا ذلك وادّعيناه، وبهذا قد علمنا، لا بما ظنه السائل.

وباب آخر

[١٠٤٤] من أعلامه صلّى الله عليه وسلم، وهو إنه لما صاروا أصحابه في المدينة مشى اليهود إلى الأوس والخزرج وقالوا لهم: لقد جلبتم على أنفسكم باتباع هذا الرجل الضلال والبلاء العاجل بمعاداة الأمم، ولو كنتم يهودا لناظرناكم؛ وقد كان في الأوس والخزرج من قد تهود. وقالت النصارى لهم مثل ذلك، ورغبوهم في النصرانية، وهددوهم بنصارى العرب وبملوك الروم، وأكثروا في ذلك وهوّلوا، فقال الله عز وجل: ﴿وَقالُوا كُونُوا هُوداً أو نَصارى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إبراهيم حَنِيفاً وَما كان مِنَ الْمُشْرِكِينَ. قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَما أُنْزِلَ إِلَيْنا وَما أُنْزِلَ إلى إبراهيم وَإسماعيل وَإِسْحاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْباطِ وَما أُوتِيَ مُوسى وَعِيسى وَما أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لا نُفَرِّقُ بَيْنَ أحد مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ.

Eğer böyle; sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, muhakkak hidâyete erdiler. Yok yüz çevirirlerse, onlar sırf bir şikâk [dalâlet, ihtilâf, çekişme ve ayrılık] içindedirler. Allah da sana kâfîdir ve O, işiten, o bilendir (Bakara, 2/135-137).

[1045] Allah, va'dettiği ve haber verdiği gibi, onların hakkından geldi. Onlar, Resûlullah'ı öldürme, kökünü kazıma ve yok etme hususunda insanların en hırslısı idiler. Bu hususta mallarını ve canlarını feda ediyorlardı. Resûlullah, Medine'de her ne kadar bir cemaat ve ensâra sahip olmuşsa da, Medine'deki durumu Mekke'deki durumundan çok farklı değildi. Resûlullah, tek başına oturuyor ve tek başına yürüyordu. Onu bir erkek veya kadın bir ihtiyaç için davet ettiği zaman, davet eden kimseyle tek başına gidiyordu. O, evinde ve ailesiyle birlikte tek başına bulunuyordu. Onun evleri ve mescidi hurma lifinden olup bir insan boyu kadardı.

[1046] Onun bu fedakâr ve alçak gönüllü hayat tarzı, halifelerinin ve ashâbının da hayat tarzı olmuştu. Nitekim hıristiyan bir köle Hz. Ömer'i öldürmeyi amaçladı ve öldürdü. İbn Mülcem, Ali b. Ebî Tâlib'i öldürmeyi amaçladı ve öldürdü. Hz. Osman, kendisini korumaya almasına ve tedbirli davranmasına rağmen, düşmanları evinin duvarına çıkıp damdan içeri girdiler ve akrabasından emîrler bulunmasına rağmen emellerine ulaştılar. Böylece Resûlullah'ın (s.a.) bu gibi şeylerden selâmette olmasının, onun büyük âyetlerinden/mûcizelerinden olduğunu anlıyorsun. Hatta Resûlullah düşmanlarına, "Şüphesiz Allah sizin hakkınızdan gelecektir" demişti. Bu söz, düşmanlarını ona karşı kışkırtıyor ve ona kötülük yapmaya sevk ediyordu.

[1047] Mekkeliler, yahudileri, hıristiyanları ve Medine'deki bazı kimseleri Resûlullah'ı öldürmeleri için teşvik ediyorlardı. Evs ve Hazrec'i kışkırtarak, onları Resûlullah'a (s.a.) iman eden ve ona tâbi olan kimselerin üzerine sevk ediyorlardı. Yahudiler ve Medine'deki Resûlullah (s.a.) düşmanları, Mekke'ye gidip Kureyş ile görüşerek onları Resûlullah'a (s.a.) kötülük yapmaya ve onu öldürmeye teşvik ediyorlardı.

[1048] Medine, Hicâz ve Arap yarımadasındaki yahudilerin kalabalık nüfusu, köyleri ve kaleleri vardı. Onların güçleri, kuvvetleri, atları, süvarileri, kahramanları, fesâhatçileri, şâirleri vardı. Onlar, servet sahibi idiler. İçlerinde cömert kimseler vardı. Kendilerine sığınan kimseleri koruyorlardı. Onlar, krallara karşı geliyor ve kendilerini savunuyorlardı. Hıristiyan Araplar ise bunların hepsinden daha fazla, daha kuvvetli ve güçlü idiler. Bunları öğren! Çünkü bunları öğrenmeye çok ihtiyacın var!

فإن آمَنُوا بِمِثْلِ ما آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا، وَإِنْ تَوَلَّوْا فإنما هُمْ فِي شِقاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ «البقرة ١٣٥-١٣٧»

[١٠٤٥] فكفاهم الله إياهم كما وعد وكما أخبر، وقد كانوا أشد الناس حرصا على قتله واستئصاله وبواره، يبذلون في ذلك أموالهم ودماءهم. وقد كانت حاله بالمدينة وإن كان قد صار في جماعة وأنصار قريبا من حاله بمكة فقد كان يجلس وحده ويمشي وحده، ويدعو به الرجل والمرأة لحاجة فيمشي مع من دعاه، وقد يكون في بيته وعند أهله وحده، وإنما بيوته ومسجده من جريد النخل وارتفاعها مقدار قامة.

[١٠٤٦] وكانت سبيله في ذلك سبيل خلفائه وأصحابه في البذل والتطرح، وقد قصد العبد النصراني لقتل عمر فقتله، وقصد ابن ملجم لقتل علي بن أبي طالب فقتله، وقد تحصن عثمان وأخذ حذره وجمع نفسه ومع هذا فقد تسلق عدوّه عليه ودخل من خوخته ونال منه حاجته مع هذه الأنساب وهم الأمراء، فتعلم أن سلامة رسول الله صلّى الله عليه وسلم من هذه الأشياء، من الآيات العظيمة، سيما وقد قال لعدوّه: إن الله سيكفينّكم، وفي هذا تهييج لعدوه على نفسه، وبعث على مكروهه.

[١٠٤٧] وقد كان أهل مكة يبعثون اليهود والنصارى ومن بالمدينة على قتل رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ويحرشون بين الأوس والخزرج، ويبعثونهم على من آمن برسول الله صلّى الله عليه وسلم وعلى من اتبعه، وقد كان اليهود وأعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم ممن بالمدينة يردون مكة ويلقون قريشا فيبعثونهم على مكاره رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقتله.

[١٠٤٨] وقد كان لليهود بالمدينة وبالحجاز وبجزيرة العرب عدد جمّ. وقرى وحصون، ولهم بأس، ولهم نجدة وخيول وفرسان، وأبطال وفصحاء وشعراء، ولهم ثروة، وفيهم أجواد ويستجار بهم ويجيرون ويمنعون جيرانهم، ويقاومون الملوك ويدفعونهم عن أنفسهم؛ ونصارى العرب أكثر في هذا كله وأقوى وأشد، فاعرف هذا فبك إلى معرفته أمس الحاجة

[Bedir Mûcizeleri]

[1049] Resûlullah'ın (s.a.) alâmetlerinden biri de, Bedir'de meydana gelen olaylardır. Zira o gün pek çok âyet/mûcize meydana geldi ve Allah (a.c.), Nebî'sine büyük alâmetler gösterdi. Kureyş müşriklerinin çeşitli mallar, kumaş ve değerli eşya yüklü bir kervanı vardı. Kureyş, müslümanlardan korktuğu için kervanı korumak üzere hazırlanmış yaklaşık bin atlı ile yola çıktı. Allah, kendilerini iki taifeden birine muzaffer kılacağını ve onlara ganimet olacaklarını müslümanlara va'detti. Müslümanlar, sayıları az ve zayıf oldukları, müşriklerin ise sayıca çok ve kuvvetli olmaları sebebiyle bu taifenin güçlü olmayan taife olmasını arzu ediyorlardı. Müslümanlar üç yüz on üç kişi idiler ve bir deveye ortaklaşa biniyorlardı. O gün yanlarında el-Mikdâd ve ez-Zübeyr'in atlarından başka at yoktu. Düşman, müslümanlardan önce suyun başına geldi ve vadiyi kuşattı. Böylece su ve mekân olarak müslümanlara üstünlük kurdular. Müslümanlar, onların karşısında zayıf ve az kaldılar. Onlara arazinin dar ve kırsal kısmı kalmıştı. Suları da yoktu. Derken Allah onlara su indirdi de, ondan içtiler, hayvanlarını suladılar, yıkandılar ve topraktaki kumlar sağlamlaşıp ayakları yere sağlam bastı. Savaş esnasında Allah, uyku vakti olmayan bir zamanda müslümanların uykularını getirdi. Bu uyku, onların içlerine korku düşürdü. Böylece müslümanların gönlü ferahladı, korkuları gitti ve cesaretleri geldi. Allah, müslümanlara meleklerini gönderdi. Melekler, onları destekledi ve onlara müjde verdiler. Resûlullah (s.a.), içinde taşlar bulunan bir avuç toprak alarak onu müşriklerin yüzlerine attı ve şöyle dedi: "Yüzleri kara olsun, yardım görmesinler!" Bunun üzerine taşlar, olağanüstü bir şekilde müşrik ordusunun üzerinde dağıldı ve pek çok kişiye isabet etti.

[1050] Kur'ân bu olayı ve ayrıntısını zikretmiştir. Akıllı, düşünen, ibret alan ve tefekkür eden herkes, Enfâl sûresinin şu âyetlerinde zikredilen bu olayın meydana geldiğini ve gerçekleştiğini görecektir: *Nitekim hak uğruna Rabbin seni, evinden çıkardığı zaman, müminlerden bazıları bundan hoşlanmıyordu. Hak ortaya çıkmış iken sanki gözleri göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi seninle tartışıyorlardı. Allah size, iki taifeden birinin sizin olduğunu va'dediyordu. Siz de kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu. Ki suçlular istemese de hakkı gerçekleştirsin, bâtılı da ortadan kaldırsın.*

وباب آخر

[١٠٤٩] من آياته صلّى الله عليه وسلم وهو ما كان ببدر فإنه يوم كانت فيه آيات كثيرة وأظهر الله عز وجل لنبيّه أعلاما عظيمة، وكان للمشركين من قريش عير قد أقبلت فيها أموال وبزّ وأمتعة فاخرة، وخرجت قريش وقد خافت عليها المسلمين في نحو ألف فارس معدين ومستعدين ليحموها، ووعد الله المسلمين أحدى الطائفتين أن يظفرهم بهم ويغنمهم إياهم، وودّ المسلمون أن تكون هذه الطائفة غير ذات الشوكة لقلة المسلمين وضعفهم وكثرة المشركين وقوتهم، وكان المسلمون في ثلاثمائة وثلاثة عشر رجلا يعتقب العدة منهم البعير الواحد، ولا فرس معهم يومئذ إلا فرس المقداد وفرس الزبير، وقد سبقهم العدو إلى الماء، واحتوى على الشعاب، واستظهروا على المسلمين بالماء والمكان، فوافى المسلمون في ضعفهم وقلتهم، فحصلوا على المضايق والخروق من الأرض، ولا ماء لهم، فأنزل الله عليهم الماء فشربوا وسقوا ركابهم وتطهروا، وتوطت الأرض لهم ما كان منها رملا حتى ثبتت أقدامهم عليها، وعند الحرب ألقى عليهم النعاس في الوقت الذي لا يكون فيه نعاس ويطير النوم للخوف على النفوس، فطيب قلوبهم وطير خوفهم، وشجع جبنهم، وأرسل إليهم ملائكته فثبتتهم وبشرتهم، وأخذ رسول الله صلّى الله عليه وسلم كفا من تراب وفيه حصيات فرمى به في وجوههم وقال: شاهت الوجوه، حم، لا ينصروا، فتفرق الحصى في عسكر المشركين وبلغ إلى خلق كثير بخلاف ما جرت به العادة.

[١٠٥٠] وقد ورد القرآن بذلك وتفصيله ورودا يشهد عقل كل عاقل ومتأمل ومعتبر ومتفكر أن ذلك قد كان ووقع في قوله في سورة الأنفال إلى قوله: ﴿كَما أخرجكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقاً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكارِهُونَ يُجادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ ما تَبَيَّنَ كأنما يُساقُونَ إلى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ. وَإذ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إحدى الطَّائِفَتَيْنِ إنها لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِماتِهِ وَيَقْطَعَ دابِرَ الْكافِرِينَ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْباطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ.

Siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, "Ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim." diye duanızı kabul buyurmuştu. Allah bunu ancak müjde olsun ve kalbiniz bununla yatışsın diye yapmıştı. Yardım, yalnız Allah katındandır. Allah daima üstün hüküm ve hikmet sahibidir. O zaman sizi, Allah'tan bir güven olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu, sizi temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek, kalplerinizi bağlamak ve ayakları pekiştirmek için üzerinize gökten bir su indiriyordu. Rabbin meleklere vahyediyordu ki: "Ben sizinle beraberim, siz inananları pekiştirin; ben inkâr edenlerin yüreklerine korku salacağım; vurun boyunlarının üstüne, vurun onların her parmağına!" Böyle! Çünkü, onlar Allah'a ve Resûlü'ne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelirse muhakkak ki Allah'ın cezası çetin olur. "İşte siz şimdi tadın onu; kâfirler için ateş azâbı da vardır!"Ey iman edenler! İnkâr edenlerle toplu halde karşılaşırsanız, onlara arkaları dönüp kaçmayın. Kim o gün savaşmak için bir tarafa çekilmek ya da başka bir birliğe katılmak dışında arkasını dönüp kaçarsa, o, Allah'tan bir gazaba uğrar, onun yeri cehennemdir, o ne kötü varılacak bir yerdir! Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü. Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı. Müminleri güzel bir imtihanla sınamak için. Doğrusu Allah işitendir, bilendir. (Enfâl, 8/5-17)

[1051] Allah'ın, onların durumlarını, zayıflıklarını, korkularını ve sayılarının azlığını nasıl tavsif ettiğini düşün! Allah, iki taifeden biri karşısında zafere ulaşacakları va'dini düşmanla karşılaşmadan önce yapmamıştı ve onlara yardımı bu lütuf üzere değildi. Allah'ın onlara şöyle demiş olması mümkün değildir: "Siz hoşlanmıyor, korkuyor ve zayıf düşmüş olduğunuz bir halde iken, Ben size va'dettim. Böylece sizin korkunuzu giderdim, gönlünüzü ferahlattım ve size su indirdim. Benden bir güven olarak sizi uykuya büründürdüm ve size meleklerle yardım ettim." Onların, kendisinin yalancı olduğunu ve gerçekleşmediğini bildiklerini, dost-düşman herkesin bu sözü işittiğini bilen, bununla sahâbeyi ve taraftarlarını sağlamlaştıran, bunu dost-düşman herkese delil getiren, bununla meydan okuyan, savunan ve karşı çıkan akıllı bir kimseden böyle bir söz çıkmaz. Düşünüp tefekkür eden akıllı bir kimse böyle bir şeyi aklından bile geçirmez. O hâlde nübüvvet ve doğruluk iddiasında bulunan, sözünü işiten herkesin kendisine tâbi olmasını, kendisine inanmasını ve itaat etmesini arzu eden bir kimse, böyle bir sözü nasıl söylesin?

إذ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِكَةِ مُرْدِفِينَ وَما جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ. إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ. إذ يُغَشِّيكُمُ النُّعاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطانِ وَلِيَرْبِطَ عَلى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ. إذ يُوحِي رَبُّكَ إلى الْمَلائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْناقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنانٍ. ذلِكَ بأنهم شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ إلى قوله: ﴿وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلاءً حَسَناً إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ «الأنفال، الآيات من ٥-١٧».

[١٠٥١] فانظر كيف يصف لهم أحوالهم وضعفهم وخوفهم وقلّتهم وما كان قد وعدهم به من الظفر بإحدى الطائفتين قبل اللقاء وما نصرهم به على ذلك التفضيل. ولا يجوز أن يقول لهم: قد كنت وعدتكم وقد كنتم كارهين وخائفين ومستضعفين، فأزلت خوفكم، وطيبت نفوسكم، وأنزلت عليكم الماء، وغشيتكم بالنعاس أمنة مني، ونصرتكم بالملائكة، وهو يعلم أنهم يعلمون إنه كاذب، وأن ذلك لم يكن؛ وهذا القول يسمعه العدو والوليّ، وهو يمتنّ به على الصحابة وأتباعه، ويحتج به على العدو والوليّ، ويصول بذلك ويدل ويستطيل؛ هذا لا يقع من عاقل، ولا يتوهمه عاقل تدبر وفكر، فكيف بمن يدعي النبوة والصدق، ويريد من كل أحد سمع قوله أن يتبعه ويعتقد ذلك منه ويطيعه.

Ona tâbi olup itaat eden, mallarını ve canlarını feda eden kimseler, onun nübüvvetine inandıkları, doğruluğunu bildikleri ve sözünü hak gördükleri için böyle yaptılar. Bu âyetlerin her birinde hucceti tamamlama özelliği vardır. O hâlde birbirini destekleyen ve birbirine bitişik olarak gelen âyetler nasıl huccet olmasın? Eğer her bir âyet için bir başlık açılsa ve ihtiva ettiği anlam açıklansa, -uzun sürse de- çok uygun olurdu. Sen, dilediğin zaman bunu yapabilirsin.

[1052] Allah'ın şu sözlerine bak! *Eğer Allah'a ve ayrılma gününde, o iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiklerimize inanmışsanız, bilin ki aldığınız ganimetlerin beşte biri, Allah'a, Resûlü'ne ve akrabalığı bulunana, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye kâdirdir. O gün siz, vadinin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak kenarında idiler. Kervan da sizden daha aşağıda idi. Eğer sözleşmiş olsaydınız dahi, sözleştiğiniz vakitte öyle buluşamazdınız. Fakat Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için (sizi böyle buluşturdu) ki helâk olan, açık delille helâk olsun; yaşayan da açık delille yaşasın. Çünkü Allah, işitendir, bilendir. Allah, sana onları uykunda az gösteriyordu. Eğer sana onları çok gösterseydi, çekinirdiniz ve iş hususunda çekişirdiniz. Fakat Allah, (sizi bundan) kurtardı. Çünkü O, göğüslerin özünü bilir. Karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu ki yapılması gereken bir işi yerine getirsin. İşler, hep Allah'a döndürülecektir* (Enfâl, 8/41-44).

[1053] Şimdi bu âyetlerin müminlere muvâfakatını ve onlara delil oluşunu düşün! Resûlullah, bunların kendi sözü olduğunu iddia etmiyor; bilakis şöyle diyordu: "Bu, benim ve sizin Rabbinizin sözüdür. Size bu va'dlerde bulunan ve size yardım garantisi veren O'dur. Allah, bütün bunları sizin için yerine getirdi."

[1054] Allah Teâlâ'nın tedbirindeki güzelliğe bak! O, müminlere iki taifeden birini va'detti. Ama bunun hangi taife olduğunu söylemedi. Müminler, bunun güçlü olmayan taife olmasını arzu ettiler. Çünkü bu taifenin sayıları az, malları ise çoktu. Kuvvetli oldukları ve sayıları fazla olduğu için güçlü taifeyi istemediler. Fakat Allah, Nebî'sine onların hepsini hezimete uğratacağına ve zayıf olan müslümanlara onlara karşı yardım edeceğine dair va'dettiği kelimelerinin tam olarak gerçekleşmesini istedi.

وهؤلاء الذين اتبعوه وأطاعوه وبذلوا أموالهم ودماءهم، إنما فعلوا ذلك لما اعتقدوه من نبوته، وعرفوه من صدقه، وتحققوه من قوله. ففي كل واحد من هذه الآيات ما فيه أتم الحجة بانفراده، فكيف بترادفه واتصال بعضه ببعض، ولو أفردت لكل آية بابا وشرحت ما فيها لكان أولى وإن طال، وأنت متى شئت قدرت على ذلك.

[١٠٥٢] وانظر ما في قوله: ﴿إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَما أَنْزَلْنا عَلى عَبْدِنا يَوْمَ الْفُرْقانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعانِ إذ أنتم بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَواعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعادِ وَلكِنْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أمراً كان مَفْعُولًا﴾ إلى قوله: ﴿وإلى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأمور﴾ «الأنفال الآيات من ٤١-٤٤»

[١٠٥٣] فتأمل موافقته لهم واحتجاجه عليهم، وليس يدعى أن هذا قوله، بل يقول لهم: هذا قول ربي وربكم، وهو الذي كان وعدكم هذه المواعيد وضمن لكم النصر وقد وفى لكم بجميع ذلك.

[١٠٥٤] وانظر إلى حسن تدبيره سبحانه وتعالى، فإنه ضمن لهم إحدى الطائفتين ولم يقل أيهما هي، وودوا هم أن تكون غير ذات الشوكة فإنها في عدة من الرجال قليلة، وأموالها كثيرة؛ وكرهوا ذات الشوكة لقوتهم، وكثرة عددهم؛ وأراد الله أن يحق الحق بكلماته التي وعد نبيّه إنه يهزم جموعهم وينصر ضعف المسلمين عليهم.

Eğer Allah, güçlü taife ile karşılaşacaklarını söyleseydi, gördükleri şey onları korkuturdu. Çünkü müminler yaya idiler ve sayıları azdı. Düşmanları ise atlıydılar ve sayıları çoktu. Dolayısıyla düşman karşısına çıkmaya korkarlar, düşman da üzerlerine saldırır ve onları bir hamlede yenilgiye uğratırdı. Bu yüzden Allah, onları yardımıyla desteklemiş ve onları selâmete çıkarmıştır. Böylece müminler, düşmanlarına karşı zafer kazandılar, yetmiş kişiyi öldürdüler, yetmiş kişiyi esir aldılar ve geri kalanları hezimete uğrattılar.

[Meleklerin Yardımı]

[1055] Allah'ın, "*Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü*" (Enfâl, 8/17) sözünden, "Bu yardımla Allah öldürdü. Bu destek, bu âyetler ve mûcizeler, onları öldürmenizi sağladı" mânası anlaşılmaktadır. "*Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı*" (Enfâl, 8/17). Çünkü Resûlullah (s.a.) oku attığı zaman, Allah onun attığı (toprağı) Resûlullah'ın ulaştırması, dağıtması ve isabet ettirmesi gücü dâhilinde olmadığı yere ulaştırdı. Zira toprak isabet eden herkes ya öldürüldü ya da esir alındı. Yoksa onlara, "Siz öldürmediniz, Allah öldürdü" demesi mümkün değildir. Çünkü bu gibi şeyler bazen rastlantı eseri meydana gelir. "Allah attı" sözü de böyledir. Bu sözü, dost-düşman herkes işitmektedir. Onlar, daha önce savaşlar yapmışlar, savaş tecrübesi yaşamışlar ve savaşlar işitmişlerdi. Böylece bunun olağanüstü bir şey olduğu, bunda çeşitli âyetler ve mûcizeler bulunduğu anlaşılmaktadır. Düşmanlar, bunu sorup şöyle dediler: "Eğer sayıları üç yüz on üç olan müslümanlara, üç bin veya beş bin melek yardım etmişse, neden düşmanlarının kökünü kazıyamadılar. Çünkü düşmanları bin civarındaydı. Ayrıca Muhammed'in ashâbı Uhud günü öldürülürken melekler neden yardım etmedi? Halbuki o gün meleklere daha çok ihtiyaçları vardı."

[1056] Onlara şöyle cevap verildi: Daha önceki bilgilerden, Bedir günü melekler müslümanlara imtinân [destek] yoluyla şahitlik etmişlerdir. Bunu dost-düşman herkes işitmiştir. Dolayısıyla düşmanın bu sorusu bu bilgiyi zedelemez. Meleklerin gelişini açıklarsak, bu tatavvu' [fazlalık] yoluyla olmuştur. Çünkü meleklerin gelmesi, müslümanların üzerindeki düşmanla cihad faraziyesini ortadan kaldırmaz. Allah, meleklerin düşmanla savaşmasına izin vermemiştir. Melekler, kâfirleri tek tek öldürmeleri hususunda iman edenleri desteklemek, kâfirleri korkutmak ve mûcizeleri ortaya koymak için geldiler. Zira Allah, meleklerin nüzûlü konusunda şöyle buyurmaktadır: *"Allah bunu ancak müjde olsun ve kalbiniz bununla yatışsın diye yapmıştı"* (Enfâl, 8/10).

ولو قال لهم: أنكم تلقون ذات الشوكة هالهم ما عاينوا، إذ هم رجّالة وعدتهم قليلة وأولئك خيّالة وعدتهم كثيرة فخافوا أن يبرزوا فيجول عليهم العدوّ جولة يصطليهم فيها فأيدهم بذلك النصر، وسلمهم تلك السلامة فظفروا بعدوهم فقتلوا سبعين وأسروا سبعين وهزموا الباقين.

[١٠٥٥] وتفهم معنى قوله: ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ﴾ «الأنفال، ١٧» أي بذلك النصر وذلك التأييد وتلك الآيات والمعجزات استوى لكم قتلهم، ﴿وَما رَمَيْتَ إذ رَمَيْتَ وَلكِنَّ اللَّهَ رَمى﴾ «الأنفال، ١٧» لأنه صلّى الله عليه وسلم لما رمى بلغ الله رميته إلى ما لم يكن في وسعه تبليغها وبثها وإيصالها، فما أحد أصابته إلا قتل أو أسر؛ وليس يجوز أن يقول لهم فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم ومثل ذلك قد يكون وقد يتفق، وكذا في قوله: ﴿وَلكِنَّ اللَّهَ رَمى﴾ ووليّه وعدوّه يسمع هذا، وهم قد مارسوا الحروب قبله وجربوها وعرفوها وسمعوا بها، ليعلم أن ذلك شيء انتقضت به العادة وكان فيه آيات ومعجزات. وقد سأل الخصوم فقالوا: إذا كان الملائكة ثلاثة آلاف أو خمسة والمسلمون ثلاثمائة وثلاثة عشر فكيف لم يصطلموا عدوّهم وإنما هم في نحو ألف، وكيف لم يعنه بالملائكة يوم أحد وقد قتل أصحابه، وهو قد كان يوم أحد إلى الملائكة أحوج.

[١٠٥٦] قيل له: قد علمنا بما قدمنا أن الملائكة قد شهدتهم يوم بدر بدلالة امتنانه على المسلمين بذلك والعدوّ والولي يسمعه، فليس في سؤاله قدح في هذا العلم، فإن بيّنا وجه حضورهم فمن طريق التطوع، وهو إنه ليس في حضور الملائكة عليهم السلام سقوط الفرض عن المسلمين في مجاهدة عدوّهم، ولا أذن الله لهم في محاربة العدو، ولكنهم حضروا ليثبتوا الذين آمنوا وليرغبوا الذين كفروا وليقتلوا الواحد بعد الواحد تثبيتا للمؤمنين وإرعابا للكافرين وإيضاحا للمعجزات، وكذا قال الله وقد ذكر نزول الملائكة: ﴿وَما جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ﴾

[1057] Bu kıssanın başka bir yerinde ise şöyle buyurmaktadır: "*Rabbin meleklere vahyediyordu ki: Ben sizinle beraberim, siz inananları pekiştirin; ben inkâr edenlerin yüreklerine korku salacağım; vurun boyunların üstüne!*" (Enfâl, 8/12).

[Uhud Gazvesi ve Melekler]

[1058] Uhud kıssasına gelince, Allah Bedir günü melekleri gönderdi diye Uhud günü de onları göndermesi gerekli değildir. Zira Allah'ın, Nebî'sini bir süre âfiyette kılması, onu devamlı âfiyette kılmasını gerektirmez. Bazen onu hastalıkla imtihan eder ve sabırla mükellef kılar. Aynı şekilde bazen ona meleklerle yardım eder, başka bir zaman da onu bundan mahrum bırakarak sıkıntısını atırır ve sabretmesini gerekli kılar. Böyle bir soru, ancak Allah'ın peygamberlerine devamlı surette yardım ettiğini iddia eden kimseye sorulabilir. Bu, Ebû Îsâ el-Verrâk, Yahûdî İbn Lavi ve benzeri mülhid Resûlullah (s.a.) düşmanlarına muvâfakatından sonra İbnu'r-Râvendî'nin sorduğu bir sorudur. Bu soru, onların son tuzaklarıdır. Bütün gayretlerini sarf ettiler ve bütün güçlerini harcadılar, ama kendilerini rezil etmekten başka bir şey yapmadılar. Eğer sussalardı, bu ayıpları gizli kalırdı; iman etselerdi, kendileri için daha hayırlı olurdu. Böylece anlaşılmaktadır ki İslâm, sönmeyen bir nûrdur; hasımların onu eleştirmeleri, onun sadece kuvvetini artırmaktadır; işlenmemiş altın gibi. Onu eritip ateşe tuttuğun zaman, parlaklık ve saflığı artar. Resûlullah'ın (s.a.) zamanındaki düşmanları olan Kureyşliler, yahudiler ve hıristiyanlar, çok akıllı ve tuzakları çok kuvvetli kimseler idiler. Onlar, Resûlullah'ı (s.a.) araştırmakla ve onun hatalarını aramakla çok meşgul oldular ve çok takip ettiler. Eğer onun bir kusurunu bulsalardı, bunu onun önüne koyarlar ve bu hususta birbirleriyle muvâfakat ederlerdi. Dolayısıyla Resûlullah'ın düşmanlarının böyle yapmaları ve buna sıkı sıkıya sarılmaları gerekirdi. Cehâlet ve ahmaklık, onların kulaklarını tıkamış ve basîretlerini örtmüştü. Allah da, onların rezil u rüsvâ olmalarını takdir etti. Onlar, uyarıcı âyetlerden ve sık sık tekrar eden ve Allah'ın mutad olarak olmadan önce haber verdiği va'dlerden sormadılar. Onlar, bu gibi şeylerden ve bunlarda kusur bulmaktan ümitlerini kestikleri için sadece meleklerin gelişini sordular. Sunmuş olduğumuz deliller sayesinde, onların bu hususta ve meleklerin gelişi hakkındaki emellerinin boşa olduğu açığa çıkmış oldu.

[١٠٥٧] وقال في موضع آخر في هذه القصة: ﴿إذ يُوحِي رَبُّكَ إلى الْمَلائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ﴾.

[١٠٥٨] وأما قصة أحد، فليس إذا أنزل الله الملائكة يوم بدر وجب أن ينزلهم يوم أحد، وليس إذا عافى الله نبيه وقتا وجب أن يعافيه في كل وقت بل قد يمتحنه بالمرض في وقت ويكلفه الصبر، وكذا ينصر وقتا بالملائكة ويخليه من ذلك وقتا آخر فتشتد محنته ويلزمه الصبر؛ وإنما يسأل عن هذا من ادعى أن الله ينصر أنبيائه في جميع مواطنهم بالملائكة، وهذا سؤال يذكره ابن الراوندي بعد موافقته أبي عيسى الوراق وابن لاوى اليهودي، وأمثالهم من الملحدة وأعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وهذا غاية كيدهم، وقد بذلوا جهدهم واستفرغوا وسعهم فما فضحوا بذلك إلا أنفسهم، ولو سكتوا لكان أستر لهم، ولو آمنوا لكان خيرا لهم، لتعلم أن الإسلام نور لا يطفأ، وأن مطاعن الخصوم فيه لا تزيد إلا قوة كالذهب الذي لا يكلف وكلما سبكته وعرضته على النار زاد جودة وصفاء. وقد كان أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم في زمانه من قريش، واليهود والنصارى أكبر عقولا وأشد كيدا وأكثر شغلا بالتتبع على رسول الله صلّى الله عليه وسلم وطلب عثراته ولهم فضل المشاهدة، فلو وجدوا مطعنا لسبقوا إليه ولوافقوا عليه، فقد كان ينبغي لهؤلاء المتأخرين من أعدائه أن يعملوا هذا فيمسكوا، ولكن الجهل والغباء قد سد مسامعهم وغطّى على أبصارهم، ويأبى الله إلا فضيحتهم وهتيكتهم؛ وهم لم يسألوا عن الآيات التي كانت تنذر ولا عن المواعيد التي تقدمت بها قبل كونها مع كثرة ذلك واعتداد الله به، وما سألوا إلا عن الملائكة ليأسهم من تلك وطعنهم في هذه وقد تبينت خيبة أملهم في هذه أيضا وفي شهود الملائكة مع ما قدمنا من الدلالة.

[1059] Bu konudaki haberlerden biri şöyledir: Müzeyne kabîlesinden iki kâfir, bir dağın tepesine çıkmışlar, kimin hezimete uğrayacağını gözetliyorlardı. Hayatta kalan şöyle anlattı: "Biz, Kureyş'in hezimete uğramasını istiyorduk. Çünkü onların malları ve eşyaları çoktu. Ondan bize de bir pay düşerdi. Bize doğru gelen bir bulut gördük ve birisi "İlerle Hayzûm!" diyordu. Bunun üzerine amcamın oğlunun kalbinin zarı çatladı ve öldü. Ben ise hayatta kaldım." Bu kişi, Hz. Peygamber'e gelerek durumu anlattı. Resûlullah (s.a.) da, "Hayzûm'un meleğin atının ismi olduğunu" söyledi.

[1060] Bu konudaki haberlerden biri de şöyledir: Hakîm b. Hizâm, müslüman olduğunda gözlerini kaybetmişti. O, Bedir günü kâfirlerle birlikteydi. Şöyle dedi: "Eğer gözlerim sağlam olsaydı, size meleklerin üzerimize geldiği vâdiyi gösterirdim."

[1061] Bu haberlerden biri şudur: Ebû Temîm el-Eslemî, Hâris b. Hişâm'ın yorgun bir atla Mekke'ye girmek üzere görünce, ona savaşın durumunu sordu. Hişâm şöyle dedi: "Alaca atlar üzerinde beyaz giysili adamlar gördük; semâ ile arz arasında uçuyorlardı. İşte bizi hezimete onlar uğrattı."

[1062] Bu haberlerden biri şudur: Ebû Sufyân b. el-Hars b. Abdulmuttalib hezimete uğramış olarak Mekke'ye gelince, Ebû Leheb ona şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Nereye gidiyorsun? Ömrüme yemin olsun ki sende önemli bir haber var" deyince, Ebû Sufyân şöyle dedi: "Ey amca! İnsanlar öldürüldü!" Ebû Leheb, "Onlar, sizden daha fazla mı idiler?" diye sorunca, Ebû Sufyân şöyle cevap verdi: "Hayır! Fakat alaca atlar üzerinde beyaz giysili adamlar gördük; semâ ile arz arasında uçuyorlardı. İşte biz onları görünce hezimete uğradık." Ebu'l-Abbâs b. Abdulmuttalib'in azatlı kölesi ve bir müslüman olan Ebû Râfi', "Onlar meleklerdi" deyince, Ebû Leheb üzerine saldırdı ve onu dövdü.

[1063] Bunlardan biri de Ebû Dâvûd el-Mâzinî'nin haberidir. O şöyle dedi: "Ben, kâfirlerden bir adamın peşinden koşarken, ben ona henüz vurmadan kafası önüme düştü. Müslümanlar, müşriklerin çokluğunu, hazırlıklarını ve kuvvetlerini, kendilerinin ise zayıf ve az olduklarını görünce dediler ki: "Yâ Resûlallâh! Medine'de senden geri kalıp savaşa çıkmayan insanlar var. Onlar, senin düşmanla karşılaşıp savaşacağını düşünmüyorlardı. Onlar, senin Kureyş kervanının karşısına çıkacağını zannettiler.

[١٠٥٩] أخبار من ذلك: أن رجلين من مزينة من الكفار كانا على جبل ينظران على من تكون الهزيمة، فقال الباقي: وكنا نحب أن يكون على قريش لأنهم أكثر أموالا ومتاعا فنصيب منه فرأينا سحابة قد أقبلت، وقائل يقول: أقدم حيزوم، فأما ابن عمي فإنه أنكشف قناع قلبه فمات، وأما أنا فتماسكت، فأتى النبيّ فأخبره بذلك، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم حيزوم اسم فرس الملك.

[١٠٦٠] ومن ذلك أن حكيم بن حزام لما أسلم وقد كف بصره وكان يوم بدر مع الكفار قال: لو كان بصري صحيحا لأريتكم الوادي الذي خرجت علينا منه الملائكة.

[١٠٦١] ومن ذلك أن أبا تميم الأسلمي لما رأى الحارث بن هشام يصير إلى مكة داخلا وقد انقطع فرسه فسأله عن الخبر فقال: رأينا رجالا بيضا على خيل بلق تطير بين السماء والأرض فانهزمنا.

[١٠٦٢] ومن ذلك أن أبا سفيان بن الحرث بن عبد المطلب لما قدم مكة منهزما قال له أبو لهب: إلى أين يا ابن أخي فعندك لعمري الخبر فقال: يا عم قتل الناس، قال له أكانوا أكثر منكم، قال: لا، ولكنا رأينا رجالا بيضا على خيل بلق تطير بين السماء والأرض، فلما رأيناهم انهزمنا، قال أبو رافع مولى العباس ابن عبد المطلب وكان مسلما: تلك الملائكة فوثب عليه أبو لهب فضربه.

[١٠٦٣] ومن ذلك خبر أبي داود المازني قال: بينا أنا أبتغي خلف رجل من الكفار إذ سقط رأسه بين يدي من غير أن أضربه، وقد كان المسلمون لما رأوا كثرة المشركين وعدتهم وبأسهم وضعف المسلمين وقلتهم قالوا: يا رسول الله قد تخلف عنك خلق من المسلمين بالمدينة لم يخرجوا لأنهم لم يظنوا أنك تلقى عدوا تقاتلهم وإنما ظنوا أنك تلقى عير قريش،

Biz, düşmanın saldıracağından emîn değildik. Eğer uygun görürsen, sana altında duracağın bir gölgelik yapalım." Resûlullah, bunu kabul etti ve şöyle dedi: "Benim ve arkadaşımın sığacağı kadar bir gölgelik yapın!" Ebû Bekir es-Sıddîk'in elinden tuttu ve onunla beraber gölgeliğe girdi. Resûlullah (s.a.), Rabbine dua etmeye başladı ve uzun süren yakarışında şöyle dedi: "Rabbim! Bana va'dini gerçekleştir. Rabbim! Şu bir avuç insanı helâk edersen, yeryüzünde Sana ibâdet edecek kimse kalmaz." [169] Ebû Bekir, Resûlullah'ın sırtına dokunarak şöyle dedi: "Anam babam sana feda olsun. Rabbine yakardın. Seni hak ile gönderene yemin olsun ki Allah sana va'dettiği şeyi mutlaka gerçekleştirecektir." Resûlullah, Cebrâil ve meleklerin geldiğini ona haber veriyor ve şöyle diyordu: "Müjde, ey Ebû Bekir! Allah'ın yardım ve desteği geldi. İşte Cebrâil! Başında sarık, atının yularından tutmuş, şu yüksek tepeye doğru onu sürüyor. İşte şunlar da, işaretlenmiş melekler!"

[1064] Meleklerin Bedir savaşına gelmeleri ve bazılarının savaşa katılmaları meşhûr olaylardandır. Bu haberleri nakletmeden önce, aklın bunlara delâlet ettiğini söylemiştik. Allah (a.c.) şöyle buyurmuştur: *Karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu ki yapılması gereken bir işi yerine getirsin. İşler, hep Allah'a döndürülecektir* (Enfâl, 8/44). Allah, müşriklere karşı cesaretli olsunlar ve onlardan korkmasınlar diye müşrikleri müslümanların gözüne az gösterdi. Müşriklerin gözüne de müslümanları az gösterdi. Sonra her iki taraf için bir âyet olsun diye müşriklerin kalplerini korkuyla doldurdu. Kureyş müşrikleri, galip gelecekleri edasıyla atlarına binmişler, önlerine çıkacak olan herkesi mağlup etmekle tehdit ediyorlar ve hiç kimsenin kendilerini yenemeyeceğini söylüyorlardı. Utbe b. Ebî Rebî'a, mal yüklü kervanlarının kurtulmuş olduğunu görünce şöyle dedi: "Haydi, dönelim. Kervanımız, Muhammed ve ashâbından kurtulmuş." Bunun üzerine Ebû Cehil dedi ki: "Hayır, dönmeyelim. Burada kalalım. Hayvanlar keselim; yiyelim ve insanlara yedirelim. Muhammed'i ve ashâbını da yakalayalım. Çünkü onlar az ve zayıftır." Fakat her iki topluluk karşı karşıya gelince, müslümanların az ve zayıf olduklarını görmelerine rağmen onlardan korktular ve önceki düşünceleri ortadan kalktı.

169 Muslim, Cihad, 58

ولسنا نأمن جولة العدوّ، فإن رأيت يا رسول الله أن نبني لك عريشا تكون فيه، فأجابهم إلى ذلك وقال: اتخذوا لي عريشا تسعني وصاحبي، وأخذ بيد أبي بكر الصديق فأدخله معه العريش، وجعل رسول الله صلّى الله عليه وسلم يدعو ربه، وطالت مناجاته ربه: ربّ ما وعدتني، ربّ إن تهلك هذه العصابة لم تعبد في الأرض، فاحتضنه أبو بكر من ورائه وقال: بأبي أنت وأمي مناشدتك ربك، فو الذي بعثك بالحق لينجزنّ الله لك ما وعدك. وجعل رسول الله يخبر أبا بكر بما يأتيه به جبريل والملائكة، ويقول له: أبشر يا أبا بكر أتاك نصر الله وعونه، هذا جبريل معتمرا بعمامة آخذا بعنان فرسه يقوده على ثناة النقع، وهذه الملائكة قد سومت.

[١٠٦٤] فأمر الملائكة عليهم السلام، وحضورهم يوم بدر، وقتال من قاتل منهم، من الأمور المشهورة، وقد قدمنا قبل هذه الأخبار دلالة العقل على ذلك، وقوله عز وجل: ﴿وَإِذ يُرِيكُمُوهُمْ إِذ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أمراً كان مَفْعُولًا﴾ «الأنفال ٤٤» فقلل المشركين في أعين المسلمين ليتجرؤوا عليهم ولئلا يهابوهم، وقلل المسلمين في أعين المشركين ثم ملأ قلوبهم رعبا منهم ليكون ذلك آية للفريقين. وقد كان المشركون من قريش خرجوا من مكة على خيولهم مستظهرين ووعيدهم أن يغلبون كل من يلقونه ولا غالب لهم من الناس، فلما نجت عيرهم ذات الأموال، قال عتبة بن أبي ربيعة: ننصرف فقد نجت عيرنا من محمد وأصحابه، فقال أبو جهل: لا ننصرف ونقيم ونجزر الجزور ونأكل ونطعم الناس ونأخذ محمدا وأصحابه فإنهم في ضعف وقلة، فلما التقى الجمعان ورأوا قلة المسلمين وضعفهم رهبوهم وزال ما كانوا يظنون.

[1065] Allah, müslümanlara onların durumunu zikrederek şöyle buyurmuştur: *Yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan menedenler gibi olmayın. Allah, onların bütün yaptıklarını kuşatmıştır. O zaman şeytan onlara yaptıkları işi süslemiş, "Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur, Ben sizin yanınızdayım!" demişti* (Enfâl, 8/47-48). Bu kıssa uzundur. Bedir'deki âyetlerin/mûcizelerin büyüklüğü sebebiyle Allah bunları Kur'ân'ın çeşitli yerlerinde zikretmiştir. Allah (a.c.), Âl-i İmrân sûresinde şöyle buyurmuştur: *Hani sen, erkenden ailenden ayrılmıştın, müminleri savaş üslerine yerleştiriyordun. Allah da işitendir, bilendir. Sizden iki takım, korkup bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah, kendilerinin dostu idi. İnananlar, Allah'a dayansınlar… İnkâr edenlerden bir kısmını kessin ve perişan etsin de umutsuz olarak dönüp gitsinler diye (size yardım eder). O konuda senin yapacağın bir şey yoktur* (Âl-i İmrân, 3/121-128). Bu son âyet, *Yardım, ancak azîz ve hakîm Allah katındandır* (Âl-i İmrân, 3/126) âyeti üzerine atfedilmiştir. Yani, bu yardıma senin ve senin dışında herhangi bir kimsenin katkısı yoktur. Bu yardım, sadece melekleri gönderen, kalplere korku salan, uykuya büründüren, atılan toprağı hedefe ulaştıran vb. şeyleri yapan tek Allah katındandır. Müşrikler, kızgın, öfkeli ve canları sıkkın bir şekilde, Resûlullah'ın (s.a.) ve ashâbının karşılarına çıkmalarını bekliyorlardı. Onlar, müslümanlar gözlerine ilişir ilişmez onları teslim alacaklarını ve İslâm'ın kökünü kazıyacaklarını zannediyorlardı. Resûlullah'tan (s.a.) hınçlarını alacaklarından hiç şüphe etmiyorlardı. Fakat Resûlullah, hiç hesap etmedikleri bir şekilde karşılarına çıktı.

DİĞER BAZI MÛCİZELERİ

[Yahudilerin Ölümü Temenni Etmeyeceklerini Haber Vermesi]

[1066] Resûlullah'ın alâmetlerinden biri de şudur: Resûlullah (s.a.) Medine'ye yerleştikten sonra Medinelileri Rabbine davet etti. Medine civarında bulunan yahudileri ve pek çok topluluğa davette bulundu, onlara öğüt verdi ve beyan etti. Fakat reisler ve tâbileri, ondan yüz çevirdiler. Birbirlerine, ondan uzak durmayı ve ona yönelenlere engel olmayı tavsiye ettiler. Onların sayıları fazla ve kuvvetleri çoktu. Onları, Resûlullah'tan engellemek için Evs ve Hazrec'e gittiler ve Abdullah b. Selûl'e yöneldiler. Çünkü İslâm gelinceye kadar, Evs ve Hazrec onu [Abdullah'ı] kral yapmak üzereydiler. İslâm gelince bu girişimleri bozuldu.

[١٠٦٥] وقد ذكر الله للمسلمين أمرهم فقال: ﴿وَلا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيارِهِمْ بَطَراً وَرِئاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِما يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ. وَإِذ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطانُ أعمالهُمْ وَقالَ لا غالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جارٌ لَكُمْ﴾ إلى آخر القصة ولعظم الآيات ببدر أذكر الله بها في كل موضع، فقال عز وجل في سورة آل عمران: ﴿وَإِذ غَدَوْتَ مِنْ أهلكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقاعِدَ لِلْقِتالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ. إذ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلا وَاللَّهُ وَلِيُّهُما وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ إلى قوله: ﴿لِيَقْطَعَ طَرَفاً مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أو يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خائِبِينَ. لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأمر شَيْءٌ﴾ «آل عمران ١٢١-١٢٨» معطوف على قوله: ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ أي ليس لك ولا لغيرك شيء من هذا النصر، وإنما هو من الله وحده في إنزال الملائكة وفيما ألقى من الرعب وفيما غشى من النعاس وفيما بلّغ من الرمي وغير ذلك. وكان المشركون مغيظين وحنقين ومحفظين يتمنون أن يبرز إليهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأصحابه لا يشكون في أنهم إذا وقعت عيونهم عليهم اصطلموهم واستأصلوا الإسلام وشفوا غيظهم من رسول الله صلّى الله عليه وسلم فجاءهم ما لم يحتسبوا.

وباب آخر

[١٠٦٦] من آياته وهو إنه صلّى الله عليه وسلم لما نزل بالمدينة ودعا إلى ربه وبها وحولها من اليهود خلق كثير، فدعاهم ووعظهم وبين لهم، فرجع الرؤساء والأتباع وتواصوا بالانحراف عنه وبالصدّ وبالقصد له، وكان عددهم كثيرا وشوكتهم شديدة، فمشوا في الأوس والخزرج في الصدّ عنه، ومالوا إلى عبد الله بن أبي سلول، وكان الأوس والخزرج على أن يملكوه عليهم إلى أن جاء الإسلام فانتقض ما عزموا عليه.

Yahudiler, kendi durumları hakkında basîret [bilgi] sahibi olduklarını, cennetin kendilerine mahsus ve cennet nimetlerinin sadece kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlardı. Allah da, Nebî'sine iddia ettikleri onların durumları hakkında yakîn sahibi olmadıklarını, müminlerden çok korktuklarını ve onları ölümü temenni etmeye davet edecek olsa, bunu temenni etmeyeceklerini haber vererek şöyle buyurdu: *De ki: "Eğer gerçekten Allah katında âhiret yurdu kimsenin değil, yalnız sizin ise, sözünüzde doğru iseniz, haydi ölümü temenni edin!"* (Bakara, 2/94).

[1067] Ardından Allah şöyle buyurdu: *Fakat ellerinin yapıp öne sürdüğü işlerden dolayı ölümü asla temenni etmezler. Allah zalimleri bilir. Onları, insanların hayata en düşkünü bulursun…* (Bakara, 2/95-96).

[1068] Sonra Allah, bu azarlama ve kınamayı başka bir sûrede ve başka bir zamanda tekrar ederek şöyle buyurmuştur: *De ki: "Ey yahudi olanlar! Eğer insanlar arasında yalnız sizin, Allah'ın dostları olduğunuzu sanıyorsanız, samimî iseniz ölümü temenni edin!* (Cumu'a, 62/6).

[1069] Ardından da şöyle buyurmuştur: *Ama onlar, ellerinin (yapıp) öne sürdüğü (işler) yüzünden ölümü asla temenni etmezler. Allah, zalimleri bilir.* (Cum'a, 62/7). Kendilerini kızdıran ve öfkelendiren bu istek ve talebe rağmen ve Resûlullah'a şiddetli düşmanlıklarına ve onu yalanlamaya, rezil etmeye ve hatasını ortaya koymaya aşırı hırslı olmalarına rağmen, onlar ölümü asla temenni etmediler. Onlar, bu hususta kanlarını, mallarını ve evlatlarını feda ettiler; Resûlullah ile savaştılar ve onun düşmanlarına yardım ettiler. Onlar, bu yolda her türlü sıkıntı ve meşakkate katlandılar; ama daha kolay ve yakın olmasına rağmen ölümü temenni etmediler. Yani, "Keşke ölseydik" demediler. Bu yüce âyetleri ve büyük, açık, muhteşem ve üstün alâmetleri düşünen akıllı bir kimsenin kalbi onun nübüvvetinin ve doğruluğunun inancıyla dolar ve aklı hayret içinde kalır. Şüphesiz sen, basit ve kolay olmasına, Resûlullah'ı (s.a.) yalanlama ve rezil etmede aşırı hırslı olmalarına rağmen, Resûlullah'ın onların ölümü temenni etmeyeceklerini haber vermesinin mi, yoksa şiddetle ihtiyaçları olmasına rağmen onların ölümden kaçınmalarının mı daha hayret verici olduğunu bilemezsin.

وكانت اليهود تدّعي إنها على بصيرة/ من أمرها، وأن الجنة لها، وأن نعيم الجنة خالص لها، فأخبر الله نبيّه أنهم ليسوا من أمرهم على يقين كما يدعون، وأن رهبتهم لكم شديدة، وأنك إن دعوتهم إلى تمني الموت لا يتمنونه، فقال: ﴿قُلْ إِنْ كانت لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ﴾.

[١٠٦٧] ثم قال: ﴿وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَداً بِما قَدَّمَتْ أيديهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ. وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلى حَياةٍ﴾ إلى آخر القصة.

[١٠٦٨] ثم أعاد هذا التقريع والتوبيخ في سورة أخرى وفي زمان آخر فقال: ﴿قُلْ يا أَيُّهَا الَّذِينَ هادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أنكمْ أولياءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ﴾

[١٠٦٩] ثم قال: ﴿وَلا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَداً بِما قَدَّمَتْ أيديهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ «الجمعة ٧». فما تمنوه أبدا مع هذا الاقتضاء والمطالبة التي تغيظ وتغضب، ومع شدة عداوتهم لرسول الله صلّى الله عليه وسلم وحرصهم على تكذيبه وفضيحته وزلة تكون منه، وقد بذلوا في ذلك دماءهم وأموالهم وأولادهم وحاربوه وأعانوا عدوه عليه، وتكلفوا كل شدة وكل مشقة في ذلك وما أقدموا على تمني الموت مع سهولته وقربه، وهو أن يقولوا: ليتنا متنا. وهذه الآيات العظام والأعلام الكبار الهائلة الواضحة المكشوفة الباهرة القاهرة التي ما فكر فيها عاقل إلا ملأت قلبه علما بنبوته صلّى الله عليه وسلم وصدقه، وبهرت عقله، فإنك ما تدري أمن إقدامه صلّى الله عليه وسلم على الأخبار عنهم بأنهم لا يتمنون ذلك مع خفته وسهولته ومع علمه بشدة حرصهم على تكذيبه وفضيحته تعجب، أم من إحجامهم عن ذلك مع شدة حاجتهم إليه.

Resûlullah, bunların kendi sözleri veya bir Mevlâ'nın sözleri olduğunu söylemedi. Bilakis, "Bu, benim ve sizin Rabbiniz, benim ve sizin ilâhınız olan, gizlinizi ve açığınızı bilen, onu okunan bir Kitâb ve tilâvet edilen bir Kur'ân yapan Allah'ın sözüdür" dedi. Resûlullah, huccet bakımından daha kuvvetli, daha öğüt verici ve daha etkili olsun ve onların ölümü temenni etmeyeceklerini bilerek böyle söylediği bilinsin diye böyle söyledi. Bu söz, onun Araplara söylediği, "Bu Kur'ân'ın mislini getiremezsiniz." sözünden daha hayret vericidir. Bu, aklı bulunmasına ve büyük iddialar sahibi olmasına rağmen, ancak yakîn ile ulaşılabilecek bir mertebedir. Böylece Resûlullah'ın, Rabbine güveni ve kendisine vahyedilen şeylere itimadı anlaşılmaktadır.

[1070] Bu âyetler karşısında mülhidlerin ve Resûlullah'ın (s.a.) düşmanlarının akılları şaşırıp kalmıştı. Onlar, bu Kur'ân'ın mislini getiremediler diye Araplara, ölümü temenni etmediler diye yahudilere lanet ediyorlar. Çünkü Resûlullah'ı yalancı çıkarıp hem onlar hem de kendileri rahatlasın istiyorlar. Bunu, el-Haddâd ve arkadaşı Ebû Îsâ -Allah, onları hayırdan uzak etsin- gibi kimseler söylüyorlar.

[Arapların Zekâsı ve İnkârcıların Körlüğü Üzerine]

[1071] Onlar bazen, "Onlar [Araplar] cahil ve aptal idiler" derler. Onlara şöyle denilir: "Daha önce zikredildiği üzere, Resûlullah'ın düşmanları Kureyş, yahudiler ve hıristiyanları cehâlet ve ahmaklıkla suçlayan kimseler, Resûlullah'ı (s.a.) bu şekilde suçlayan kimseler gibidir." Bazen de şöyle derler: "Onlar, akıllı ve zeki kimselerdi. Ama cedel ve nazar ehli olmadıkları için böyle şeyleri bilmiyorlardı." Onlara şöyle deriz: "Eğer onlar, nazar ve cedelde sizin gibi olsalardı, sizin kalplerinizin kör olduğu gibi, onların da kalpleri kör olurdu. Ayrıca Resûlullah'ın (s.a.) davet ettiği şeyi bilmeleri için onların sizin cedel ve nazarınıza asla ihtiyaçları yoktu. Çünkü onlar, bu hususta insanların en bilgilisiydi. Bu, her milletten erkelerin, kadınların ve çocukların bildiği bir şeydir. Nitekim hasmının, yazma, söz sanatı, fesâhat, hitâbet veya şiir konusunda kendisinin yaptığının mislini yapamaması sebebiyle hasmına üstünlük sağlan kimse, bu hususta üstünlük yönünü bilir. Nitekim çocuk, arkadaşına, 'Sen benim gibi güzel yazamıyorsun, benim hesap ettiğim gibi hesap edemiyorsun ve benim çözdüğüm hesap cetvelini çözemezsin' der. Hasmı onun ne kastettiğini, ondan ne istediğini, ona yenilmesinin ve yalancı çıkmasının sebebini bilir. Aynı şekilde yahudiler de ölümü temenni etmenin ne olduğunu çok iyi biliyorlardı. Bu yüzden onların her biri, Resûlullah'ın (s.a.) neyi kastettiğini anladılar."

ولم يقل هذا من عندي ولا من قولي بل هذا من قول الله ربي وربكم وإلهي وإلهكم والعالم بسركم وجهركم، فجعله كتابا يقرأ وقرآنا يتلى، ليكون أشد وأغيظ وأبلغ في الحجة وأظهر في التنبيه، ولتعلم إنه ما قال هذا لهم إلا وهو عالم أنهم لا يتمنونه. وهو أعجب من قوله للعرب أنكم لا تأتون بمثل هذا القرآن، وهذا مقام لا يقومه مثله مع عقله وعظم دعاويه إلا مع اليقين، لتعلم ثقته بربه جل وعز وسكونه إلى ما يوحى إليه.

[١٠٧٠] وقد تحيرت الملحدة وأعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وتاهت عقولهم عند هذه الآيات، فهم يلعنون العرب لم لم يأتوا بمثل هذا القرآن، ويلعنون اليهود لم لم يتمنوا الموت فيكذبونه فيستريحون ونستريح. وهذا يقوله مثل الحدّاد وصاحبه أبو عيسى قبحهم الله.

[١٠٧١] فمرة يقولون: كانوا جهالا بلها فقيل لهم ما قد تقدم ذكره من أن من رمى أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم من قريش واليهود والنصارى بالجهل والغباء فهو كمن رماه صلّى الله عليه وسلم بذلك. ومرة يقولون: قد كانوا عقلاء وفطناء ولم يكونوا أهل جدل ونظر فيعرفوا مثل هذا، قلنا: لو كانوا مثلكم في النظر والجدل لعميت قلوبهم كما عميت قلوبكم. وبعد. فما حاجتهم إلى جدلكم ونظركم ليعرفوا ما دعاهم إليه صلّى الله عليه وسلم وهم بهذا أعلم الناس، وهو شيء يعرفه الرجال والنساء والصبيان من كل أمة، فإن من استعالى على خصمه بأنه لا يأتي بمثل ما أتى من كتابة أو سباحة أو فصاحة أو خطابة أو شعر فإنه قد عرف الوجه في ذلك، فإن الصبي يقول لقريبه: أنت لا تحسن تكتب كما أكتب ولا تحسب كما أحسب ولا تظفر هذا الجدول كما أظفر،[١٠٣] فإن خصمه يدري ما أراده منه وبأي شيء قد طالبه وما الوجه في مغالبته وإكذابه، وكذا تمني الموت قد عرفته اليهود وعرفوا كل أحد منهم ما أراده صلّى الله عليه وسلم.

١٠٣ في (ط) : اطفر

[1072] İbnu'r-Râvendî, el-Verrâk'ın şöyle dediğini nakletti: "Onlar ölümü temenni etmediler. Çünkü yahudiler ve hıristiyanlar, Mûsâ'ya ve nübüvvet iddia eden diğer peygamberlere iman ediyorlardı. Bu peygamberler, kitaplarında Muhammed'in (s.a.) nübüvvetini haber vermişlerdi. İşte bu yüzden ölümü temenni etmeyi tercih etmediler." Ona şöyle cevap verilir: "Bu, hem o peygamberlerin hem de Muhammed'in (s.a.) nübüvvetine delâlet eder. Bu durumda sizin onların hepsinin kitaplarını kabul etmeniz gerekir. Halbuki siz, bunların hepsini inkâr ediyorsunuz."

[Peygamberlerle Müneccimler Arasındaki Fark]

[1073] [İbnu'r-Râvendî] dedi ki: "O peygamberlerin Muhammed'in (s.a.) gelişini haber vermeleri, bir müneccimin olacak olan şeyleri haber vermesi gibidir. İşte o peygamberler de bu şekilde söylüyorlar." Ona şöyle cevap verilir: "Müneccimler, Muhammed'in (s.a.) gelişi, ne zaman geleceği, ne getireceği, hangi beldeden ve hangi soydan çıkacağı, kimin olacağı ve getirdiği şeyin ayrıntıları gibi hususları ne zaman haber verdiler? Bu gibi hususlar, en mahir müneccimlerin haberlerinde bulunmaz. Onlar, buna yakın bilgi veremezler, hatta kıyısından bile geçemezler. Onlar, binlerce şey hakkında yalan söyledikten ve hata ettikten sonra, ancak mücmel, küçük ve basit bir şey hususunda isabet ederler. Dolayısıyla onlar, çocukların yüzük oyununda çift ve tek çıkarma hususunda rastlantı kaydettikleri gibi, birtakım tecrübeler ve kehânetler yoluyla rastlantı kaydederler. Hatta çocukların isabet kaydetmesi, daha çok, daha hızlı, daha güzel ve daha mükemmeldir. Yine ebelerin, hamile kadının çocuğunun erkek veya kız olacağı hususunda isabet kaydetmeleri, taşlara vurarak kehânette bulunanların, tilkiyle ve kuş uçurarak fal bakanların isabet kaydetmeleri de böyledir. Müneccimlerin yalanları ve hataları, bunların hepsininkinden daha büyüktür. Bu, inkâr edilemeyecek bir hakikattir. Onlar, bunu kabul ederler ve şöyle derler: "Siz bizim hatalarımıza hayret etmeyin. Doğrularımıza hayret edin." Ancak onların doğruları, bir delinin hikmetli söz söylemesi veya bir çocuğun zaman zaman doğru konuşması gibidir. Zira bunları yardımsız yaptıkları için, insanların hafızasında kalır ve bunlara hayranlık duyarlar. İnsanlar, deliler ve çocukların, cehâlet ve yalanlarını hafızalarında tutmazlar.

[١٠٧٢] فذكر ابن الراوندي أن الوراق كان يقول: إنما لم يتمنوا الموت لأن اليهود والنصارى كانوا يؤمنون بموسى وغيره ممن كان يدعي النبوة، وقد أخبر هؤلاء في كتبهم بنبوة محمد صلّى الله عليه وسلم فلم يقدموا على التمني لهذا. فقيل له: فهذا يدل على نبوة أولئك ونبوة محمد جميعا فقد لزمكم القول بكتبهم أجمعين، وأنتم تنكرون ذلك كله.

[١٠٧٣] قال: إنما أخبار هؤلاء عن مجيء محمد صلّى الله عليه وسلم كما يخبر المنجم عن ما يكون، فيقولون ذلك. قيل له: ومتى كان مثل هذا في أخبار المنجمين أن يخبروا عن مثل مجيء محمد صلّى الله عليه وسلم، وفي أي زمان يجيء، وبأي شيء يجيء، ومن أي بلد يجيء، ومن أي جيل، هو وابن من هو، على التفصيل الذي جاء به، مثل هذا لا يكون في أخبار حذاق المنجمين ولا ما يقاربه ولا ما يدانيه، وإنما يتفق لهم الإصابة في شيء مجمل قليل يسير بعد أن يكذبوا ويخطئوا في ألف شيء، فيتفق ما يتفق لهم من ذلك بطريق التجارب والزجر، كما يتفق للصبيان من الإصابة في إخراج الزوج والفرد وفي اللعب بالخاتم، بل ما يتفق للصبيان في الإصابة أكثر وأسرع وأحسن وأبدع، وكذا ما يتفق للقوابل في أن الحمل ذكرا أو أنثى، وكذا ما يتفق لمن يزجر الطير ويضرب بالحصا، وكذا ما يتفق للمتفائلين بالثعلب والمتطيرين بالبوم ولمن يزجر الطير، فكذب المنجمين وخطئهم أكثر من كل كبير، وهو شيء لا يستنكر، وهم يعترفون بهذا فيقولون: لا تعجبوا من خطئنا ولكن اعجبوا من صوابنا، وإنما صوابهم كمجنون نطق بحكمة، أو صبي أتى بنادرة، فإن الناس يحفظون ذلك ويعجبون به لأنه أتى من غير معونة، ولا يحفظون ما يكون من المجانين والصبيان من الجهل والكذب،

Aynı şekilde müneccimler, bin şeyde hata ederler ve bin yalan söylerler; fakat bunlar hafızada tutulmaz. Çünkü bu durum onlar hakkında çirkin görülmez. Onlar tek bir şeyde doğruya isabet ettikleri zaman, benzeri durum az görüldüğü için insanlar buna hayran kalır ve hafızalarında tutarlar. Çünkü müneccim bu şeyi aslı olmaksızın meydana getirmiştir. İnsanlar, müneccimleri yalanlamalarına rağmen, onlar hakkında kendilerine ait olmayan ve yapmadıkları şeyler iddia ederler. Peygamberleri ise sıkıştırırlar ve onlara baskı yaparlar." Müneccimler hakkında daha önce birtakım açıklamalar geçti, oraya müracaat et.

[1074] Bu zındıklar, ayrıca şöyle dediler: "Onlar [yahudiler] ölümü temenni etmediler. Eğer onu dilleriyle temenni etselerdi, (Hz. Muhammed), 'Ben, sadece kalplerinizin temenni etmesini kastettim' derdi. Eğer onlar, 'Kalplerimizle temenni ettik' deselerdi, (Hz. Muhammed), 'Cebrâil böyle yapmadığınızı bana haber verdi' derdi." Onlara şöyle cevap verilir: "Onlar, ölümü dilleriyle temenni etmediklerini bize açıkladılar. Böylece âdet bozuldu, huccet ortaya konuldu ve beyyine açığa çıktı. Siz ise, olmamış ve gerçekleşmemiş bir şeye sebep aramaya çalışıyorsunuz. Halbuki siz, ölümü temenni etmedikleri için yahudileri ahmaklıkla suçlamıştınız. Şimdi ise, onları temyîz ve ayrım kabiliyetiyle, son derece zeki ve fatin olmakla nitelendiriyorsunuz. Onlar, bu seviyede olan kimseye şöyle diyorlardı: 'Sen, ölümü asla temenni etmeyeceğimizi söyledin. Bak, ölümü temenni ettik. Bu, açık ve belirgin bir şekilde senin haberinin yalan olduğunu gösteriyor. Şimdi senin tekrar dönüp kalpleri ileri sürmen, ne yapacağını şaşırmaktır. Buna göre sen, bizim hem dilimizle hem de kalbimizle ölümü temenni etmemizi genel olarak inkâr etmiş oldun. Biz, onu dilimizle temenni ettiğimiz zaman, seni yalanlamış, rezil etmiş ve senin aleyhine delil getirmiş oluruz. Bundan sonra bizim kalplerimizle ölümü temenni etmediğimizi Cebrâil'in sana haber verdiğini söylemen, sana zarar verir. Çünkü biz, Cebrâil'in sana gelmediğini ve gelmeyeceğini söylüyoruz. O halde senin iddian nasıl bizim aleyhimize delil olur?' Böylece sen, hasımların dört yüz yıl sonra yahudilere dayanarak aradıkları çarenin bâtıl olduğunu anladın. Durum böyle olunca, onlar ona [Hz. Muhammed'e], "Sen, bizim iki temenniden hangisini yapmayacağımızı haber verdin?" diye nasıl sormazlar ve insanlara, ölümü temenni etmeyecekleri hususunda onun haber verdiği aleyhlerine delil teşkil etmediğini açıklamazlar. Çünkü onlar, onu yalanlamaya ve huccetini iptal etmeye aşırı istekliydiler.

فكذا ما يكون من المنجم، يخطئ في ألف شيء ويكذب في ألف شيء فلا يحفظ عليه لأن ذلك غير منكر منه، فإذا اتفق له الصواب في شيء واحد تعجبوا وحفظ لقلته من مثله ولأنه أتى من غير معدنه. وعلى أن الناس يكذبون المنجمين ويدّعون لهم ما ليس لهم ولا في صنعتهم، ويضايقون الأنبياء ويتعنتوهم، وقد تقدم قبل هذا شيء على المنجمين فارجع إليه.

[١٠٧٤] ثم قال هؤلاء الزنادقة: إنما لم يتمنوا الموت لأنهم لو تمنوه بألسنتهم لقال إنما عنيت أمنية القلوب، فإن قالوا له: قد تمنينا بقلوبنا، قال لهم: قد أخبرني جبريل أنكم لم تفعلوا ذلك. قيل لهم: قد حصلوا لنا غير متمنين بألسنتهم، وانتقضت العادة وقامت الحجة وظهرت البينة، وحصلتم تعللون ما لم يكن وما لم يقع، وقد كنتم نسبتم اليهود في تركهم التمني إلى البله، والآن فقد نسبتموهم إلى التميز والتحصيل وإلى غاية الذكاء والفطنة، ومن هذه مرتبته كانوا يقولون له: أنت قلت لنا لن نتمنى ذلك أبدا وها قد تمنيناه وهذا إكذاب لخبرك ظاهر بين. فرجوعك إلى ما في القلوب هو الانقطاع على أنك قد نفيت التمني منا نفيا عاما لما كان منه باللسان وما كان منه بالقلب، فإذا تمنيناه باللسان فقد أكذبناك وقد أفضحناك وقامت حجتنا عليك، وقولك بعد هذا أن جبريل أخبرك أنا ما تمنيناه بقلوبنا قدح منك لأنا نحن نقول لك: إن جبريل ما أتاك ولا يأتيك فكيف يكون دعواك حجة علينا. فتعلم بهذا بطلان كيد الخصوم في توكلهم لليهود بعد أربع مائة سنة، وبعد فكيف لم يقولوا له: أي الأمنيتين أخبرت إنا لا نفعلها ليبينوا للناس إنه لا حجة عليهم فيما أخبر به عنهم في أنهم لا يتمنون الموت مع حرصهم على تكذيبه وإبطال حجته.

[Yahudilerin Kendisine Karşı Kurduğu Tuzağı Haber Vermesi]

[1075] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de şudur: Resûlullah (s.a.), beraberinde Ebû Bekir ve Ömer olduğu halde, bir iş için yahudilere gitti. Onlar oturdukları zaman yahudiler, onları öldürmek için bir kaya parçasını üzerlerine atmak üzere bir adamı gönderdiler. Yahudilerin gönderdiği adam tepeye çıkınca, Allah (c.c.) Resûlullah'ı uyardı, o da derhal yerinden fırladı ve Ebû Bekir ile Ömer'e, "Ayağa kalkın! Bunlar, üzerimize bir kaya parçası atarak öldürmek üzere bir adam gönderdiler" dedi. Yahudiler, bundan dolayı şaşırıp kaldılar.

[1076] Allah, onlara bu hususdaki nimetini hatırlatarak şöyle diyor: *Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani bir topluluk size el uzatmaya (tecavüze) yeltenmişti de, (Allah) onların ellerini sizden çekmişti. Allah'tan korkun. Müminler Allah'a tevekkül etsinler* (Mâide, 5/11). Bu meşhur bir hadisedir. Bu nedenle onu minnet konusu yapmak doğru olur. Şayet dost-düşman herkesin işittiği meşhur ve bilinen bir hadise olmasaydı, bu takdirde onu minnet konusu yapmak doğru olmazdı.

[Münafıkların İhanetini Haber Vermesi]

[1077] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de şudur: Münafıklardan, kalplerinde hastalık, yakîn zayıflığı ve basîret noksanlığı bulunan kimselerden bir grup, Yahudilere meylediyorlar ve onları dost ediniyorlardı. Kendilerine, 'Böyle yapmayın!' denildiği zaman, 'Bizim için doğru olan budur. Aklı olan herkes böyle yapar. Biz, yahudilerin bir hükümrânlığa sahip olup bize felâket getirmeyeceğinden emin değiliz. Çünkü onlar çoktur. Onlar cesur, güç ve kuvvet sahibi kimselerdir' diyorlardı. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: *Ey iman edenler! Yahudileri ve hıristiyanları dost edinmeyin! Onlar, birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost tutarsa, o onlardandır. Şüphesiz Allah, zalim toplumu doğru yola iletmez.* (Mâide, 5/51). Yani, kim yahudileri dost edinirse, küfür bakımından onlardandır; müminlerden değildir. "Şüphesiz Allah, zalim toplumu doğru yola iletmez." âyeti, 'Allah, onları azâbdan kurtarmaz ve sevâba ulaştırmaz' demektir.

وباب آخر

[١٠٧٥] من آياته صلّى الله عليه وسلم، إنه مضى ومعه أبو بكر وعمر إلى اليهود في بعض الشأن، فلما جلسوا أرسل اليهود من يلقي عليهم صخرة لتقتلهم فلما صعد رسول اليهود لذلك أنذره الله عز وجل فنهض من ساعته وقال لأبي بكر وعمر: قوما فإن هؤلاء قد أرسلوا من يلقي علينا ما يقتلنا، فخجل اليهود لذلك.

[١٠٧٦] وفي ذلك يقول الله ممتنا عليهم: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إذ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إليكمْ أيديهُمْ فَكَفَّ أيديهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ «المائدة ١١» وهي قصة معروفة، فلهذا جاز الامتنان بها، ولا يجوز أن يمتن ويقول مثل هذا إلا لما هو مشهور معروف عندهم سمعه الوليّ والعدو.

وباب آخر

[١٠٧٧] من آياته صلّى الله عليه وسلم، وهو أن قوما من المنافقين وممن في قلوبهم مرض وضعف يقين وقلة بصيرة كانوا يمالئون اليهود ويترددون إليهم، فيقال لهم: لا تفعلوا هذا، فيقولون: الصواب لنا ولكل عاقل أن يفعل ذلك، فإنا لا نأمن أن لا يكون لليهود دولة فيصيبنا منهم دائرة، وهم كثرة ولهم نجدة وبأس وشدة، فأنزل الله: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا اليهود وَالنَّصارى أولياءَ بَعْضُهُمْ أولياءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فإنه مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ «المائدة ٥١» أي من تولاهم فإنه منهم في الكفر لا من المؤمنين، إن الله لا يهدي القوم الظالمين أي لا ينجيهم من العذاب ولا يوصلهم إلى الثواب.

Allah, bu âyetlerin devamında şöyle buyurmuştur: *Kalplerinde hastalık bulunanların, "Bize bir felâket gelmesinden korkuyoruz!" diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün* (Mâide, 5/52). Sonra da şöyle buyurmuştur: *Umulur ki Allah, fetih ya da kendi katından bir iş getirir de onlar, içlerinde gizlediklerine pişman olurlar* (Mâide, 5/52).

[1078] *Fetih*, Allah'ın onlara karşı Resûlullah'a (s.a.) yardım etmesi ve onun onlara galip gelmesidir. Allah, bunu Resûlullah'a va'detti, sonra bu va'dini gerçekleştirip yerine getirdi. Resûlullah, bunu Allah'tan ümit etti ve bekledi. Resûlullah (s.a.), yahudilerle pek çok olay yaşadı ve Allah onlara karşı ona yardım etti. Bu münafıklar da, Resûlullah'ın söylediği ve haber verdiği şekilde, yahudilerin arasına koşmalarından dolayı pişman oldular. Müminler, yahudilerin başına gelen musîbet ve Allah'ın Nebî'sine (s.a.) yardım etmesi sebebiyle münafıkların kederlendiklerini gördükleri zaman şöyle dediler: *Bunlar mı o, bütün güçleriyle sizinle beraber olduklarına yemin edenler?* (Mâide, 5/53)

[1079] Bunda büyük âyetler/alâmetler ve pek çok gaybî haberler vardır ki Resûlullah onları olmadan önce haber vermiştir. Öyle ki bu haberler, düşmanı kızdırıyor ve öfkelendiriyor; söylediği ve haber verdiği şeylerin gerçekleşmemesi için düşmanı elinden geleni yapmaya sevk ediyordu. Resûlullah, akıllı insanların aldıkları tedbirlerin aksine hareket ediyordu. Çünkü onlar, düşmanlarının önlem almaması ve kurtulmaması için plânlarını düşmanlarına açıklamazlar. Böylece öğreniyorsun ki bunlar, kendisini hiçbir şeyin mağlup edemediği ve kendisi her şeye gâlip olan Allah'ın tedbiridir; Kur'ân, O'nun kelâmı ve sözü olup herhangi bir beşer kelâmı değildir. Münafıklar, yahudilere meylediyordu. Ama Allah bu âyetleri hem yahudiler hem de hıristiyanlar ve hepsine karşı müslümanlara yardım hakkında inzâl buyurmuştur. Müslümanların hıristiyanlarla çarpışmaları daha çoktu, hıristiyanlar daha kuvvetli ve sayıları daha fazla idi. Müslümanların onlarla muhârebeleri daha uzun sürmüştür. Sonuçta kazananlar müslümanlar oldu.

ثم قال على نسق الكلام: ﴿فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشى أَنْ تُصِيبَنا دائِرَةٌ﴾ ثم قال: ﴿فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أو أمر مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلى ما أَسَرُّوا فِي أنفسِهِمْ نادِمِينَ﴾ «المائدة ٥٢»

[١٠٧٨] والفتح هو نصر رسول الله صلّى الله عليه وسلم عليهم وغلبته لهم، فوعده بذلك ثم أنجز له ووفى له، وعسى من الله واجبة. فواقع رسول الله صلّى الله عليه وسلم اليهود وقائع كثيرة فنصره الله عليهم، وندم أولئك المنافقون في إسراعهم فيهم كما قال وكما أخبر. وقال المؤمنون حين رأوا غمّ المنافقين بما نزل باليهود وبما آتاه الله من نصر نبيّه صلّى الله عليه وسلم: ﴿أَهؤُلاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ إيمانهم أنهم لَمَعَكُمْ﴾ «المائدة ٥٣».

[١٠٧٩] وفي هذا آيات عظيمة وأخبار بغيوب كثيرة أخبر بها قبل أن تكون على وجه يغيظ ويغضب ويبعث العدو على استفراغ وسعه وبذل مجهوده في تكذيبه وفي أعمال حيله في ألا يتم ما قال وما أخبر، خلافا لتدبير عقلاء البشر، فإنهم لا يظهرون لعدوهم وجوه مكايدهم لئلا يسبقوهم إليها، ولئلا يتحرزوا منها، لتعلم أن هذا تدبير الله الغالب لكل شيء، الذي لا يغلبه شيء، وأن هذا القرآن كلامه وقوله لا كلام أحد من البشر. وكان ميل أولئك إلى اليهود فأنزل الله هذا في اليهود وفي النصارى، ونصر المسلمين عليهم أجمعين، وكانت وقائع المسلمين مع النصارى أكثر، وكان بأس النصارى أشد، وعددهم أكثر، ومدة محاربتهم أطول، فكانت العقبى للمسلمين.

İRTİDAT HAREKETLERİNİ HABER VERMESİ

[1080] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden ve nübüvvetinin delillerinden biri de Allah'ın (a.c.) şu âyetidir: *Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah yakında öyle bir toplum getirecek ki O onları sever, onlar da O'nu severler. Müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve şiddetlidirler. Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine verir. Allah('ın lutfu) geniştir; O, bilendir* (Mâide, 5/54).

[1081] Böylece Resûlullah, dininden dönen kimselere karşılık Allah'ın onlara üstün ve galip gelecek başka kimseleri getireceğini haber vermiştir. Resûlullah (s.a.) vefat edince, çeşitli Arap kabîleleri bireysel olarak veya topluca değişik şekillerde irtidad ettiler. Nitekim bununla ilgili açıklama daha önce geçti. Ebû Bekir es-Sıddîk, bunlarla harbe girişti, onlarla savaşmak üzere ensâr ve muhâcirleri gönderdi. Onlar da hızlı hareket ederek, dinden dönenleri mağlup ve zelil ettiler ve zafere ulaştılar. Böylece İslâm kelimesi üstün geldi ve izzet müslümanların oldu. Bu, büyük âyetlerden/mûcizelerden biridir. Baksana, Allah (a.c.) doğrudan müslümanlara hitap ederek, "Sizden kim dininden dönerse" buyurmuş; geleceğe yönelik bir va'd/söz olacak şekilde, "Kim dininden dönerse" demiş, bilakis "sizden" demiştir.

[1082] Bu âyette pek çok gaybî haber bulunmaktadır. Çünkü değişik şekillerde irtidad eden kabîlelerin sayıları çoktu, güç ve kuvvetleri fazla idi. Nitekim bu durum daha önce zikredildi. Ayrıca bu, Ebû Bekir'in imâmetini ve onun imâmetinin hak, doğru, uygun ve Allah'a itaat olduğunu teyit eder. Allah, Ebû Bekir ve onunla beraber olanları, "Allah onları sever, onlar da O'nu severler; müminlere karşı mütevâzı ve alçak gönüllüdürler, kâfirlere karşı onurlu ve şiddetlidirler. Allah yolunda cihad ederler. Hiç kimseden korkmazlar ve çekinmezler. Allah hakkında hiçbir mahlûktan korkmazlar" diye tavsîf etmiştir. Bu, Allah'ın onlara tahsîs ettiği bir lütuftur. Bunlar, müminleri Allah katında derece bakımından yükselten sıfatlardır.

وباب آخر

[١٠٨٠] من آياته صلّى الله عليه وسلم ودلائل نبوته، وهو قوله عز وجل: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكافِرِينَ يُجاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلا يَخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشاءُ وَاللَّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ﴾ «المائدة ٥٤»

[١٠٨١] فأخبرهم أن من ارتد منهم عن دينه أتى الله بمن يغلبه ويقهره، فلما قبض رسول الله صلّى الله عليه وسلم ارتدّت القبائل الكبيرة من العرب عامة وخاصة على وجوه من الردة كما قد تقدم شرح ذلك، فشمر أبو بكر الصديق لحربهم، وأرسل المهاجرين والأنصار على قتالهم، وقاموا على ساق، فقهروهم وأذلوهم وغلبوهم وظهرت كلمة الإسلام فكان العز للمسلمين، وهذا من الآيات العظام، فانظر كيف قال عز وجل لهم بالمواجهة: ﴿مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ﴾ «المائدة ٥٤» ولم يقل: من يرتد عن دينه، فكانت عدة تحتمل التسويف بل قال: ﴿مِنْكُمْ﴾

[١٠٨٢] وفي هذا غيوب كثيرة، فإن القبائل التي ارتدت تلك الأنواع من الردة كانت كثيرة ولها بأس وشدة كما قد تقدم ذكر ذلك، وفي هذا أيضا تأييد لإمامة أبي بكر الصديق، وإنها حق وهدى وصواب ورشاد ودين لله، وقد وصفه الله ومن معه بأنهم يحبون الله وأن الله يحبهم، وأنهم يخضعون ويذلون للمؤمنين وأنهم يستعلون ويشتدون على الكافرين، وأنهم يجاهدون في سبيل الله ولا يخافون أحدا ولا يراقبون أحدا ولا يهابون في الله مخلوقا وأن هذا فضل من الله ساقه إليهم وخصهم به، وهذه صفات أعلى المؤمنين درجة عند الله.

[Zındıkların 'Sahâbe İrtidat Etti' İddiası Kur'ân Aykırıdır]

[1083] Onları itham eden ve onlar hakkında iftirâda bulunan kimseler sadece bu noktaya vâkıf olsalardı, kendilerine yeterdi ve artardı. Eğer Ebû Bekir (r.a.) ve ashâbı, onların iddia ettikleri gibi dinden dönüp kâfir olsalardı, mutlaka Allah onlara üstün gelip mağlup edecek kimseleri getirirdi. Aksi takdirde Allah'ın haberi yalan olurdu ve sözünden dönmüş olurdu. Hâşâ, Allah'ın haberleri haber verdiği şekilde gerçekleşir. Bu zındıklara göre sahâbe, dinden döndüler; Allah'a, Resûlü'ne ve müminlerin emîrine [Ali'ye] ve onun yanında olup İslâm üzere bulunan, mağlup durumda olan, alçak gönüllüğü ve hor görülmeyi kabul eden bir gruba düşmanlık ettiler. Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensâr, müşrikleri, din düşmanlarını, mürtedleri, dini tebdil ve tağyîr edenleri onurlandırıyorlar ve müminleri zelil kılıyorlardı. Bu iddia Kur'ân'a ters olup Allah'ın onlar hakkındaki sözlerini yalan saymaktır. Nitekim Allah, âyette bunu açıklamış ve beyan etmiştir; onların içlerindekini ve niyetlerini ortaya koymuştur. Eğer hasmın dediği gibi olsaydı, âyetin şöyle olması gerekirdi: "Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah buğz ettiği ve onların da O'na buğz ettiği bir kavim getirecektir. Onlar, şeytan yolunda cihad ederler." Bu hasımlara göre sahâbenin sıfatları böyledir. Körlükten Allah'a sığınırız.

[Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ali Arasındaki Sevgi ve Dayanışma]

[1084] Âlimlere göre Ali (r.a.), söz konusu sahâbe döneminde müminlerin en azîzi, en değerlisi ve en yücesi olup etkili ve sözü dinlenir bir kimse idi. Onun hilâfeti de diğer sahâbenin hilâfeti gibidir. Ebû Bekir'in yönetimi, onun ve benzeri müslümanların sayesinde gerçekleşti. Ebû Bekir için Medine'nin sıkıntılarını yüklendi. Onun adına Resûlullah'ın mallarını korudu. Hz. Ali, onunla beraber Rebeze ve Zü'l-Kıssa'ya gitti ve birlikte savaştı. Bu hususlarda onunla istişare etti ve onu Medine'ye geri gönderdi. Ebû Bekir hayatta iken ve öldükten sonra ona saygı duydu. Ebû Bekir'in, Ömer hakkındaki vasiyetini yerine getirdi. Hz. Ali, arkadaşları için örnek bir şahsiyetti. O, Ebû Bekir ve Ömer dönemlerinde sözü en geçerli kimse idi. "Onlar, benim hakkımı sizden daha iyi biliyorlardı. Eğer ben onların zamanında halife olsaydım, bana çok güzel bir şekilde itaat ederlerdi." O, düşmanlarına da böyle söylüyordu. O, muhâcirler ve ensârdan göçenlerin yanında olmayı temenni ederek Muâviye'ye şöyle yazmıştı:

[١٠٨٣] فلو لم تقف من غلط من اتهمهم ورماهم بالريب إلا من هذا الوجه لكفى وأغنى وزاد على الكفاية. ولو كان أبو بكر رضي الله عنه وأصحابه ارتدّوا وكفروا كما زعم هؤلاء وادعوا لأتى الله بمن يقهرهم ويغلبهم، وإلا كان خبر الله قد كذب وأخلف وحاشا لأخبار الله أن تكون كذلك. وعند هؤلاء الزنادقة أن هؤلاء الصحابة قد ارتدوا، وأنهم أعداء الله وأعداء رسوله وأن أمير المؤمنين ونفرا كانوا معه على الإسلام مغلوبين مقهورين مقصودين بالإذلال والمكروه، وأن أبا بكر وعمر وعثمان والمهاجرين والأنصار كانوا يعزون المشركين وأعداء الدين والمرتدين والمبدلين والمغيرين ويذلون المؤمنين، وهذا ضد التنزيل وتكذيب لقول الله فيهم كما قد شرحه الله وبينه في الآية وأظهره من ضمائر هؤلاء ونياتهم. وعلى ما يقوله الخصم كان ينبغي أن يكون التنزيل: يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يبغضهم ويبغضونه يُجاهِدُونَ فِي سَبِيلِ الشيطان فهذه صفاتهم عند هؤلاء الخصوم، نعوذ بالله من العمى.

[١٠٨٤] والذي عند العلماء، أن عليا رضي الله عنه كان في أيام هؤلاء أعز المؤمنين وأجلهم وأعلاهم، نافذ الأمر مسموع الغلب، مثلهم في سلطانه؛ وبه قام سلطان أبي بكر وبأمثاله من المؤمنين، وقد تولى لأبي بكر أتعاب المدينة، وتولى له أموال رسول الله، وسار معه إلى الربذة وإلى ذي القصة، وغزا معه، وأشار عليه بتلك الآراء، وردّه إلى المدينة وأطاعه حياته وبعد موته، ونفذ وصيته في عمر. وكان رضي الله عنه يضرب المثل لأصحابه، وأنه كان في سلطان أبي بكر وعمر أنفذ قولا، وأن أولئك كانوا أعرف بحقي منكم، وأني لو كنت الخليفة في زمانهم لكانت طاعتهم لي أحسن، وكان يقول لعدوه مثل ذلك، ولقد كتب إلى معاوية يتمنى أولئك الذين مضوا من المهاجرين والأنصار فقال:

"Ey Harb'in oğlu! Eğer yanımda olsaydı Ca'fer
Veya arslan, yiğit, ateş gibi parlayan Hamza
Yahut benimle olsaydı, es-Sıddîk veya Ömer
Veyahut önce geçenlerden bir topluluk
Kureyş, gece yıldızının doğduğunu görürdü"

[1085] Senin yaşadığın bu zamandaki hasım şöyle diyor: "Onlar [sahâbe], asla müslüman olmadılar ve onların İslâm'la ilgileri yoktur. Sürekli olarak müslümanlara düşmanlık yaptılar." İlim ve tahsil ehli bilmektedir ki onlar Resûlullah'ın (s.a.) seçkin arkadaşları, kahramanları; canı, ailesi ve dini hususunda güvendiği ve emniyet duyduğu kimselerdi. Resûlullah, onları seviyor, dost ediniyor, yüceltiyor, onurlandırıyor ve onlara güveniyordu. Resûlullah, onları sevmeyi ve dost edinmeyi farz kılmıştır. Bunu, kıyâmete kadar bütün insanlara gerekli kılmıştır. Bunu bilmek, Resûlullah'ın nübüvvetini bilmekten öncedir. Bu, Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları olan Ukbe b. Ebî Mu'ayt, el-Âs b. Vâil, el-Velîd b. el-Muğîre, en-Nadr b. el-Hâris b. Kelede, Übeyy b. Halef, Ümeyye b. Halef, Utbe b. Rebî'a, Şeybe b. Rebî'a ve benzerlerini bilmek gibidir. Resûlullah, kıyâmete kadar bunlara buğz etmeyi ve onlardan berî olmayı farz kılmıştır. Kur'ân bununla dolu olsa da, hadisler bununla dolup taşsa da, bu hususta bir âyet okumaya veya bir haber rivayet etmeye gerek yoktur. Eğer sen böyle yapacak olursan, bu fazladan delil getirme ve beyyine ile destekleme yöntemidir. İnsanlar, Resûlullah'ın (s.a.) Kur'ân'ı tafdîl ettiğini ve yücelttiğini bilseler de, Kur'ân'ın fazileti hususundaki sözleri nakleden kitaplar yazdılar. Nitekim onlar, Resûlullah'ın Ramazan ayını tafdîl ettiğini bildikleri halde, Ramazan ayının fazileti hususunda kitaplar yazdılar. Yine onlar, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker ve Allah yolunda cihad hakkında kitaplar yazdılar. Yine onlar şu hususlarda kitaplar yazdılar: "Kadîm ve ezelî olan tek Allah'tır. O, ebedî ve ezelî olarak mevcûd, hayy, âlim, kâdir ve ganîdir. O'nun yarattığı, işlediği, kazâ ettiği, takdir ettiği, dilediği, irâde ettiği, yaptığı, düzenlediği, razı olduğu, sevdiği, emrettiği ve davet ettiği her şey haktır, doğrudur, âdildir, nerede ve kimde olursa olsun her açıdan güzeldir. İster sıkıntıda ister rahatta olsunlar, kulların bunu kabul etmeleri, buna sabretmeleri ve teslim olmaları vâciptir.

لو أن عندي يا ابن حرب جعفرا أو حمزة الليث الهمام الأزهرا
أو أن لي صدّيقها أو عمرا أو من أولاك السابقين معشرا
رأت قريش نجم ليلي ظهرا

[١٠٨٥] والخصم في زمانك هذا يقول: ما أسلموا قط ولا لهم إسلام، وأنهم ما زالوا أعداء المسلمين، والذي يعرف أهل العلم والتحصيل أنهم كانوا خاصة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبطانته، وأمناءه وثقاته على نفسه وأهله ودينه، وأنه كان يحبهم ويودهم ويجلهم ويعزهم ويواليهم. وأنه قد فرض محبتهم وموالاتهم وأوجبها على الخلق أجمعين إلى يوم القيامة. والعلم بهذا قبل العلم بنبوته، وهو كالعلم بأن عقبة بن أبي معيط، والعاص بن وائل، والوليد بن المغيرة، والنضر ابن الحارث بن كلدة، وأبي بن خلف، وأمية بن خلف، وعتبة بن ربيعة، وشيبة بن ربيعة، وأمثالهم، كانوا أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأنه قد فرض بغضهم والبراءة منهم إلى يوم القيامة. فما يحتاج في هذا إلى تلاوة آية ولا إلى رواية خبر، وإن كان القرآن مملوآ بذلك، والحديث مستفيضا به. فإن فعلت ذلك فمن طريق الزيادة في الحجة والمظاهرة بالبينة. ولحكاية تلك الألفاظ عمل الناس الكتب في تفضيل القرآن وإن كانوا يعلمون أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يفضله ويجله، وكما عملوا الكتب في تفضيل شهر رمضان وإن كانوا يعلمون أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يفضله، وكما عملوا الكتب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وفي الجهاد في سبيل الله، وكما عملوا الكتب على المبتدعين من أهل القبلة بأن القديم الأزلي هو الله وحده، وأنه لم يزل موجودا حيا عالما قادرا غنيا ولا يزال كذلك، وأن جميع ما خلقه وفعله وقضاه وقدره وشاءه وأراده وصنعه ودبره ورضيه وأحبه وأمر به ودعا إليه فكله حق وصواب وعدل وحسن من جميع وجوهه، أين كان وفيمن كان، وأنه يجب على العباد قبوله والصبر عليه والرضى به والتسليم له سواء كان شدة أم رخاء،

Allah'a küfretmek, nebîlerine sövmek, Allah'ın resûllerini yalanlamak ve bütün günahlar çirkindir." Halbuki onlar, bu hususlar hakkındaki Kur'ân âyetlerini okudular ve Nebî'nin (s.a.) hadislerini zikrettiler. Bunu iyi anla! Resûlullah'ın (s.a.), Ebû Bekir, Ömer ve öncekilerden bu topluluğu methettiğini bilmek, onun Uhud'u methedip övdüğünü bilmekten daha kuvvetlidir. Ya da Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve bu topluluğun Resûlullah'ı (s.a.) methettiklerini, onu yücelttiklerini ve onun arkasında namaz kıldıklarını inkâr etmekten daha kuvvetlidir. Bunları, ihtiyaçtan dolayı zikrettik. Çünkü bu zamandaki insanlar bu hususta çok söz söylediler; ama söz konusu âyeti aşamadılar.

UHUD RÜYASI

[1086] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de şudur: Kureyş ve Araplar bir araya gelerek atlılar, yayalar ve silâh hazırladılar ve şöyle dediler: "Onu ve ashâbını öldürmek, Bedir gününün intikamını almak için Muhammed'e gidelim." Bunun üzerine üç bin kişiyle yola çıktılar. Resûlullah (s.a.), "Onlar, Medine'ye ulaşıncaya kadar onları bırakalım." dedi. Ensârdan bir grup, "Onlar, bizim ekinlerimize zarar verirler. Bu yüzden yola çıkıp onları Medine'nin dışında karşılayalım." dediler. Resûlullah (s.a.), onların görüşüne uyarak yola çıktı. Sonra ensâr düşündüler ve dediler ki: "Resûlullah'ın (s.a.) dediğini yapalım, onlarla Medine'de savaşalım." Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ben zırhımı giydikten sonra, düşmanla karşılaşmadan geriye dönmem uygun olmaz."[170] Resûlullah, yedi yüz kişiyle yola çıktı. İçlerinde kalplerinde hastalık bulunan [münafık olan] Abdullah b. Übeyy Selûl ve benzerleri de vardı. Resûlullah (s.a.) şöyle dedi: "Sizin başınıza bir musîbet gelecek!" Çünkü Peygamber (s.a.), rüyasında bir inek boğazladığını gördü. Bunu, ashâbından bazılarının öldürüleceğine yorumladı. Kılıcı Zülfikâr'ın yarıldığını gördü ve bunu amcası Hamza'nın (r.a.) öldürüleceğine yorumladı. Nişan takılı bir koçun öldürüldüğünü gördü ve bunu düşman birliğinin komutanının öldürüleceğine yorumladı. Zira Osman b. Ebî Talha müşriklerin sancaktarı idi.

170 Benzer lafızlarla, Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/164, r. 2588.

وأن الكفر بالله وشتم أنبياء الله وتكذيب رسل الله وجميع المعاصي قبيحة، فتلوا في ذلك آيات القرآن وذكروا ألفاظ النبيّ صلّى الله عليه وسلم لما ذكرنا، فاعرف هذا، فالعلم بأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم مدح أبا بكر وعمر وتلك الجماعة من السابقين أقوى من العلم بأنه مدح أحدا وأثنى عليه، أو أنكر أن يكون أبو بكر وعمر وعثمان وعلي وتلك الجماعة مدحوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأعظموه و صلوا خلفه، وإنما ذكرنا هذا للحاجة إليه ولأن الناس قد أكثروا فيه في هذا الزمان فما يستغلون الآية.

وباب آخر

[١٠٨٦] من آياته صلّى الله عليه وسلم، وهو أن قريشا والعرب تجمعوا وأعدوا الخيل والرجال والسلاح وقالوا: نسير إلى محمد فنقتله ونقتل أصحابه ونأخذ بثأرنا يوم بدر. فساروا في ثلاثة آلاف، وقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم ندعهم حتى يردوا المدينة؛ فقال قوم من الأنصار قد أصابوا زروعنا فنخرج إليهم فنلقاهم وراء المدينة، فصار رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى رأيهم وسار. ثم فكروا وقالوا: نأخذ بما أشار به رسول الله صلّى الله عليه وسلم ونقاتلهم في المدينة، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ما كان لي أن ألبس لأمتي فأرجع حتى ألقى العدو. فخرج في سبعمائة وفيهم عبد الله بن أبي بن سلول وأمثاله ممن في قلبه مرض، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ستكون فيكم مصيبة، وذاك أن النبي صلّى الله عليه وسلم رأى في المنام أن بقرا تنحر فتأوله قتلا في أصحابه، ورأى أن سيفه ذا الفقار قد انفصم فكان قتل عمه حمزة رضي الله عنه، ورأى أن كبشا أعين قتل فتأوله كبش الكتيبة فكان عثمان بن أبي طلحة صاحب لواء المشركين.

Müslümanlar Uhud'a varıp müşriklerle karşılaşınca, Resûlullah (s.a.) ashâbını düzene soktu ve onlara şöyle dedi: "Şüphesiz siz onları hezimete uğratacaksınız." Resûlullah, ashâbından okçuları, müşriklerin girip ordunun arkasına geçmelerinden endişe ettiği bir mevziye yerleştirdi. Abdullah b. Cübeyr'i onlara emîr tayin etti ve kendilerine şöyle dedi: "Bizim onları hezimete uğrattığımızı görseniz de, hatta onları uzak bir yere sürsek de, siz asla yerinizden ayrılmayın!"[171]

[1087] Resûlullah'ın dediği gibi müşrikler hezimete uğradılar ve onlarla savaşan müslümanlar kılıçlarını bıraktılar. Okçular bu hezimeti görünce bulundukları yeri terk edip düşmanın peşine düştüler ve ganimet toplamaya başladılar. Emîrleri bir grupla birlikte yerinde kaldı ve: "Vallahi ben, Resûlullah'a (s.a.) isyan etmeyeceğim." dedi. Okçular yerlerinden ayrılınca, müşrikler içeri girip arkalarına geçtiler ve içlerinden biri yüksek sesle, "Muhammed öldü, İbn Ebî Kuhâfe öldü ve İbnu'l-Hattâb öldü" diye bağırdı. Abdullah b. Übeyy Selûl de beraberindekilerle geriye döndü. Müslümanlar hezimete uğradılar. Resûlullah (s.a.) küçük bir grupla kaldı; kendileri az ve müşrikler çok olmalarına rağmen Resûlullah ve o küçük grup yerlerinden ayrılmadılar. Bunlar arasında Ebû Bekir, Ömer, Ali, Talha, Ebû Ubeyde, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve ensârdan bir grup vardı. Ebû Süfyân, arkadaşlarıyla birlikte Resûlullah (s.a.) ve beraberindeki grubun bulunduğu dağa yöneldi. Fakat Allah, onları engelledi ve müslümanlara ulaşamadılar. Bunun üzerine Ebû Süfyân, "İbn Ebî Kebşe nerede? İbn Ebî Kuhâfe nerede? İbnu'l-Hattâb nerede?" diye bağırdı. Hiç kimse cevap vermeyince, "Bunlar ölmüşler!" dedi. Hz. Ömer, "Yâ Resûlallâh! Ona cevap vereyim mi?" deyince Resûlullah, "Cevap ver!" buyurdu. Ebû Süfyân, "Hübel yücedir" dedi. Hz. Ömer, "Allah, en yüce ve en büyüktür" diye cevap verdi. Ebû Süfyân, "Bizim Uzzâ'mız var. Sizin Uzzâ'nız yok" dedi. Hz. Ömer, "Allah, bizim Mevlâ'mızdır. Sizin mevlânız yok" diye cevap verdi. Ebû Süfyân, "Günler değişkendir; savaş bir lehe bir aleyhe döner. Uhud Bedir'e, Hanzala Hanzala'ya -oğlu Hanzala'yı kastediyor- karşılıktır" dedi. Hz. Ömer, "Aynı şey değil. Çünkü bizim ölülerimiz cennettedirler, rızıklanıyorlar; sizin ölüleriniz ise cehennemdeler, azap görüyorlar" diye cevap verdi.

171 Buhârî, Cihad, 164

فلما صاروا بأحد التقوا مع المشركين عبّأ رسول الله صلّى الله عليه وسلم أصحابه قال لهم: أنكم ستهزمونهم، وأقام الرماة من أصحابه في موضع خاف أن يدخل المشركون منه فيصيروا خلف العسكر، وأمر عليهم عبد الله بن جبير، وقال لهم: إن رأيتمونا قد هزمناهم حتى بلغنا بهم بموضع بعيد فلا تبرحوا أنتم.

[١٠٨٧] فانهزم المشركون كما قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم ووضع المسلمون فيهم السيف يقتلونهم، ونظر الرماة إلى الهزيمة فتركوا مراكزهم واتبعوا العدو واشتغلوا بالغنائم وثبت أميرهم مع طائفة وقال: والله لا أعصى رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فلما زال الرماة عن مكانهم دخل المشركون وصاروا من ورائهم ونادى مناديهم بصوت عال: قتل محمد وقتل ابن أبي قحافة وقتل ابن الخطاب. وانصرف عبد الله بن أبي سلول بمن معه، وانهزم المسلمون، وبقي رسول الله صلّى الله عليه وسلم مع نفر يسير، فما برح وما برحوا مع قلتهم وكثرة المشركين، منهم أبو بكر وعمر وعلي وطلحة وأبو عبيدة وعبد الرحمن بن عوف وسعد بن أبي وقاص ونفر من الأنصار؛ وأقبل أبو سفيان بأصحابه نحو الجبل الذي فيه رسول الله صلّى الله عليه وسلم والنفر الذين معه فصرفهم الله فلم يقدموا عليهم، فنادى أين ابن أبي كبشة، أين ابن أبي قحافة، أين ابن الخطاب، فما أجابه أحد فقال: قتل هؤلاء، فقال عمر: يا رسول الله ألا أجيبه، فقال: أجبه، فقال أبو سفيان: اعل هبل، فقال عمر: الله أعلى وأجل، قال أبو سفيان: لنا العزّى ولا عزّى لكم، فقال عمر: الله مولانا ولا مولى لكم، قال أبو سفيان: الأيام دول، والحرب سجال، واحد ببدر، وحنظلة بحنظلة، يعني ابنه حنظلة. فقال له عمر: ولا سواء، قتلانا في الجنة يرزقون وقتلاكم في النار يعذبون،

Ebû Süfyân, "Ey İbnu'l-Hattâb! Sana bir şey soracağım. Bana doğru söyle!" dedi. Hz. Ömer, "Sor!" dedi. Ebû Süfyân, "Sen yaşıyorsun [bunu anladık!] Allah için sana soruyorum. Muhammed hayatta mı? İbn Ebî Kuhâfe hayatta mı?" dedi. Hz. Ömer, "Evet! Her ne kadar senin hoşuna gitmese de, Resûlulullah yaşıyor ve senin sözlerini işitiyor" diye cevap verdi. Ebû Süfyân, "Sen, en doğrusunu söyledin. Çünkü İbn Kamie, onun öldürüldüğünü söylemişti" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.), "Allah'ım! Onu, âhiretten önce dünyada süründür" diye beddua etti. İbn Kamie, sağmak için bir keçi yakaladı; bu keçinin kendisini boynuzlaması sonucu öldü.

[1088] Allah (a.c.), bu olay hakkında şöyle diyor: *Kendi izniyle onları öldürdüğünüz sürece Allah, size (yardım) va'dini doğruladı. Nihayet siz korktunuz, Allah size sevdiğiniz (gâlibiyet)i gösterdikten sonra (verilen) emir hakkında birbirinizle çekişip isyan ettiniz…* (Âl-i İmrân, 3/152)

[1089] Sen de biliyorsun ki reisin kavmine şöyle demesi uygun ve doğru değildir: "Size, onları öldüreceğinizi va'dettim. Size va'dettiğim şey hakkında doğru söyledim. Size, hoşunuza gidecek şeyleri va'dettim. Fakat siz, emrime isyan ettiniz ve tavsiyeme uymadınız!" O, onların bütün bu hususlarda yalan söylediğini bildiklerini bilir. O halde bu, söylediği ve haber verdiği bütün hususlarda nübüvvet ve doğruluk iddia eden bir kimse hakkında nasıl mümkün olur?

[1090] Allah şöyle buyurmaktadır: *Allah, size (yardım) va'dini doğruladı… Kiminiz* -yani, bulundukları yeri terk edip ganimet toplamaya çalışanlar- *dünyayı istiyordu, kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah, sizi denemek için onlardan geri çevirdi (yenilgiye uğrattı. Buna rağmen) sizi bağışladı. Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır. Resûl, sizi arkanızdan çağırırken uzaklaşıyordunuz ve hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Bundan dolayı Allah, size gam üstüne gam verdi ki ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene üzülmeyesiniz. Allah, yaptıklarınızı duymaktadır. Sonra (Allah), o üzüntünün ardından size bir güven ve uyku indirdi ki bir kısmınızı bürüyordu* (Âl-i İmrân, 3/152-154).

[1091] Bu âyetlerde zikredilen husus da, Uhud'daki mûcizelerden biridir. Çünkü Bedir'de onların üzerine uyku çöktüğü gibi, Uhud'da da üzerlerine uyku çökmüştür. Esasen böyle bir ortamda uykunun kaçması gerekir. Bu da, Allah'ın bu uyku ile onlara lütufta bulunduğunu göstermektedir. Dost ve düşmanın söz konusu lütfu işittiği bir sırada, aslı olmayan bir şeyle ve onların bu hususta yalan söylediğini bildiklerini bildiği hâlde onlara bu lütufta bulunması câiz değildir.

فقال أبو سفيان يا ابن الخطاب أسألك عن شيء فأخبرني، فقال: قل، فقال: أما أنت فحيّ، سألتك بالله أمحمد حيّ وابن أبي قحافة حيّ، قال: نعم، ورسول الله يسمع كلامك ولك منه ما تكره، فقال أنت أصدق، فإن ابن قمئة أخبرني إنه قتل. فقال النبي صلّى الله عليه وسلم اللهم أقمه في الدنيا قبل الآخرة، فاعتقل عنزا ليحلبها فنطحته فمات.

[١٠٨٨] وفي هذه الوقعة يقول الله عز وجل: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إذ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ﴾ أي تقتلونهم ﴿حَتَّى إذا فَشِلْتُمْ وَتَنازَعْتُمْ فِي الْأمر وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ما أَراكُمْ ما تُحِبُّونَ﴾ «سورة آل عمران ١٥٢» إلى آخر القصة.

[١٠٨٩] فتعلم إنه لا يسوغ ولا يجوز أن يقول رئيس قوم لهم: قد كنت وعدتكم أن تقتلوهم وقد صدقتكم فيما وعدتكم وأريتكم ما تحبون ثم عصيتم أمري وخالفتم وصيتي وهو يعلم أنهم يعلمون إنه قد كذب في جميع ذلك، فكيف بمن يدّعي النبوة والصدق في جميع ما يقوله ويخبر به.

[١٠٩٠] وقوله: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ﴾ إلى قوله: ﴿مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ يعني أولئك الذين أخلوا المراكز واشتغلوا بالغنيمة ﴿ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ. إذ تُصْعِدُونَ وَلا تَلْوُونَ عَلى أحد وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْراكُمْ فَأَثابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلا تَحْزَنُوا عَلى ما فاتَكُمْ وَلا ما أصابكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِما تَعْمَلُونَ ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَائِفَةً مِّنكُمْ﴾

[١٠٩١] وهذه أيضا من الآيات بأحد، فإن النعاس غشيهم كما غشيهم ببدر، في الموضع الذي يطير فيه النعاس؛ والذي يدلّك على كونه امتنان الله عليهم به ولا يجوز أن يمتن عليهم بذلك والعدو والوليّ يسمع هذا الامتنان، وهو أمر لا أصل له وهو يعلم أنهم يعلمون إنه قد كذبهم في ذلك.

Bu lütuf, Allah'ın şu sözlerine kadar devam eder: *İki topluluğun karşılaştığı gün, içinizden yüz çevirip gidenleri, yaptıkları bazı işlerden dolayı şeytan, (yoldan) kaydırmak istemişti. Ama yine de Allah, onları affetti. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, halîmdir* (Âl-i İmrân, 3/155). Allah, Nebî'sine (a.s.) şöyle demiştir: *O hâlde, kusurlarını affet de, onlar için istiğfarda bulun ve işlerde onlarla isitşâre et!* (Âl-i İmrân, 3/159). Allah, Resûlü'ne onlar için istiğfarda bulunmasını ve onlarla istişarede bulunmasını emretti. Çünkü hakkında Kur'ân'da âyet gelmeyen hususlarda meşveret müstehaptır ve güzeldir. Ensârdan bazılarının, savaşın Medine'nin dışında olmasını Resûlullah'tan (s.a.) istemeye hakları vardı. Resûlullah'ın (s.a.) onların görüşlerini alma hakkı vardı. Osman'ın düşmanları, onun bir kusurunu bulmak için çok uğraştılar; ama uzun araştırmalar sonunda bir kusur bulamadılar. Onlardan biri Osman'a şöyle dedi: "Sen, Uhud savaşında kaçanlardansın." Osman da ona, "Niçin Allah'ın affettiği bir hata sebebiyle beni suçluyorsun? Sen Allah'ın, *İki topluluğun karşılaştığı gün, içinizden yüz çevirip gidenleri, yaptıkları bazı işlerden dolayı şeytan, (yoldan) kaydırmak istemişti. Ama yine de Allah, onları affetti. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, halîmdir* (Âl-i İmrân, 3/159) âyetini işitmedin mi?" diye cevap verdi. Allah'ın şu âyetinin mânasını düşün: *Başınıza bir bela gelince, -siz, onun iki katını (Bedir'de) onların başlarına getirmiş olduğunuz halde yine- "Bu nereden başımıza geldi?" dediniz. De ki: "O (bela), kendinizdendir." Allah, her şeye kadirdir* (Âl-i İmrân, 3/165). Yani, hatalarınız, kusurlarınız ve bulunduğunuz yeri terk etmeniz sebebiyle başınıza bu belâ geldi. Halbuki Nebî'niz (s.a.) size, "Onları hezimete uğratacağız. Savaş bitinceye kadar yerlerinizi terk etmeyiniz ve ganimetlere dokunmayınız." demişti.

[1092] Müslümanlar, Bedir savaşında 70 kişiyi öldürdüler ve 70 kişiyi esir aldılar. Bu yüzden Allah onlara, *Siz, onun iki katını (Bedir'de) onların başlarına getirmiştiniz* (Âl-i İmrân, 3/165) dedi. Çünkü Uhud savaşında müslümanlardan 70 kişi ölmüştü. Bundan dolayı Allah, *Siz, onun iki katını (Bedir'de) onların başlarına getirmiştiniz* (Âl-i İmrân, 3/165) dedi. Çünkü müslümanlardan ölenlerin sayısı zikrettiğimiz kadardı. Okuduklarını düşün ve bu hususta uzun uzadıya tefekkür et, o zaman bununla kastedileni anlarsın. Uhud kıssasının anlatımı, "*Nitekim Allah, size Bedir'de de yardım etmişti. Siz o zaman zayıf idiniz."* (Âl-i İmrân, 3/123) âyetinden, "*Onlar ki insanlar kendilerine, "İnsanlar size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun!" deyince…"* (Âl-i İmrân, 3/173) âyetine kadar devam etmektedir.

إلى قوله: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعانِ إنما اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطانُ بِبَعْضِ ما كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾، وقال لنبيّه عليه السلام: ﴿فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشاوِرْهُمْ فِي الْأَمرِ﴾ فأمره بالاستغفار لهم وأن يعود لهم إلى حالهم في مشاورتهم، فإن المشورة فيما لم ينزل به قرآن مستحبة حسنة. والذين أشاروا من الأنصار على رسول الله صلّى الله عليه وسلم بأن تكون الحرب خارج المدينة كان لهم أن يشيروا بذلك، وكان لرسول الله صلّى الله عليه وسلم أن يأخذ برأيهم؛ ولقد اجتهد أعداء عثمان في أن يجدوا له عيبا فما قدروا عليه مع طول المخاطبة، فقال له قائل منهم: أنت ممن تولى يوم أحد فقال له عثمان: فلم تعيرني بذنب قد غفره الله، أما سمعت قوله: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعانِ﴾ إلى آخر الآية. وفكر في معنى قوله عز وجل: ﴿أولَمَّا أصابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْها قُلْتُمْ أَنَّى هذا قُلْ: هُوَ مِنْ عِنْدِ أنفسكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ أي بذنبكم وتقصيركم وترككم الموضع الذي قال لكم نبيكم صلّى الله عليه وسلم سنهزمهم فلا تتركوا مركزكم ولا تمسوا غنائمهم حتى تفرغوا.

[١٠٩٢] وقد كانوا يوم بدر قتلوا سبعين وأسروا سبعين، فلهذا قال لهم: «قد أصبتم مثليها» لأن القتلى من المسلمين كانوا يوم أحد سبعين فلهذا قال لهم: «قد أصبتم مثليها» لأن القتلى من المسلمين كما ذكرنا. فتأمل ما تقرأ وأطل الفكر فيه تقف على المراد به، فإن الذكر للقصة بأحد من قوله: ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأنتمْ أَذِلَّةٌ﴾ إلى قوله: ﴿الَّذِينَ قالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ﴾

[1093] Bu anlatımın uzunluğunu, müminlere garanti edilen şeyin yerine getirilişini, haber verilen şeylerin ve onların kusurlarının doğruluğu düşün! Bunda nice âyetler ve deliller vardır. Bunun hakla delâlet etmesine ve dost-düşman herkese huccet oluşuna bak! Öyle ki bunları inceleyen düşmanların bunlardan hiçbirini reddetmeye güçleri yetmemiştir.

[1094] Hz. Ömer ile Ebû Süfyân arasında geçen tartışma ve münazaraya bak! Ebû Süfyân ve arkadaşları galip gelebildi mi? Onlar, müslüman askerlere, "Muhammed, şu hususta bize yalan söyledi, şu hususta sözünden döndü. Nasıl ona itaat ediyorsunuz? Dinlerinizi ve şehirlerinizi nasıl parçalıyorsunuz? Böyle bir adam için nasıl kendinizi öldürüyorsunuz? vb. şeyler" diyebildiler mi? Halbuki onların bu gibi şeyleri söylemeye çok ihtiyaçları vardı.

[1095] Değişik şekillerde irtidad ederek dinden dönen kimselere bak! Onlar, Ebû Bekir'e düşmanlık bakımından insanların en şiddetlisi idiler. Çünkü Ebû Bekir, onlara büyük zarar vermiş ve onları öldürmüştü. Fakat onlardan hiçbiri, "Sen, Muhammed'in dinini değiştirdin. Onun anlaşmalarına aykırı davrandın. Bizim yaptığımız şeyi nasıl çirkin görürsün? Biz, zekât vermeyi reddediyoruz diye nasıl bizi öldürürsün?" diyememiştir. Bu, onların böyle söylemeye ve bu şekilde delil getirmeye ihtiyaçları olduğu bir durumdu. Böylece anlıyorsun ki onlar, Resûlullah'ta (s.a.) bir kusur bulamadıkları gibi, Ebû Bekir'de de bir kusur bulamamışlardır.

[1096] Müşrikler, Uhud'dan dönüp er-Revhâ denilen yere geldikleri zaman birbirlerini kınamaya başladılar. Çünkü büyük bir orduları vardı ve Resûlullah'ı (s.a.) öldüreceklerinden ve İslâm'ın kökünü kazıyacaklarından şüphe etmiyorlardı. Fakat emelleri boşa çıkmış ve görüş ayrılığına düşmüşlerdi. Dediler ki: "Ne Muhammed'i öldürdünüz, ne de genç kızları [câriyeleri] arkanıza taktınız. Siz, ne kötü bir iş yaptınız!"

[1097] Ebû Süfyân, Uhud'dan ayrılmadan önce Resûlullah'ın (s.a.) ashâbına şöyle seslendi: "Önümüzde küçük Bedir panayırı var. O zaman karşılaşalım." Peygamber (s.a.), sahâbeden ona cevap veren kişiye, *"Evet, İnşâallah, de!"* buyurdu. Söz konusu vakit gelince Ebû Süfyân, va'dini yerine getirmedi veya getirmek istemedi. Bunun üzerine Nu'aym b. Mes'ûd'a gelerek şöyle dedi: "Ben, Muhammed ve ashâbı ile küçük Bedir panayırında karşılaşalım diye va'dleştim. Görünüşe bakılırsa bunu yapmayacağım.

[١٠٩٣] فتأمل طول هذه المراجعة والموافقة للمؤمنين على الوفاء بما ضمنه لهم، وعلى الصدق فيما أخبرهم وفيما كان من تقصيرهم، فكم فيه من آيات ودلالات. وانظر إلى هذا الإدلال بالحق والاستطالة على العدوّ والولي بالحجة حتى ما يستطيع العدو المكاشف أن يدفع شيئا من ذلك.

[١٠٩٤] وانظر إلى المواقفة والمناظرة التي كانت بين عمر وبين أبي سفيان، هل قدر أبو سفيان وأصحابه وهم يناظرون المسلمين من عسكرهم أن يقولوا: إن محمدا كذبنا في كذا وأخلف في كذا وكيف تطيعونه وتفارقون أديانكم وبلدانكم وتقتلون أنفسكم لرجل هذه سبيله وما أشبه ذلك، وهذا موضع حاجتهم إلى ما هذه سبيله.

[١٠٩٥] وانظر إلى أهل الردة على طبقاتهم، فقد كانوا أشد الناس عداوة لأبي بكر وقد نال منهم كل منال وقتلهم كل قتلة، فما استطاع أحد منهم أن يقول له: وأنت فقد بدلت دين محمد ونقضت عهوده فكيف أنكرت علينا ما صنعنا، ولم تقتلنا لأنا منعنا الزكاة، وهذا موضع حاجتهم إليه وحجتهم عليه، ولتعلم إنه لم يكن فيه مغمز كما لم يكن في رسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[١٠٩٦] ولما رجع المشركون من أحد وصاروا بالروحاء، أقبل بعضهم على بعض يتلاومون، وأنهم صاروا في عسكر عظيم وهم لا يشكون في أنهم يقتلون رسول الله صلّى الله عليه وسلم ويستأصلون الإسلام، فخاب أملهم واختلفت أقوالهم وقالوا: لا محمدا قتلتم ولا كواعب أردفتم فبئس ما صنعتم.

[١٠٩٧] وقد كان أبو سفيان نادى أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم قبل انصرافه من أحد: ما بيننا وبينكم موسم بدر الصغرى نلتقي بها، فقال النبي صلّى الله عليه وسلم لمن كان يجيبه من الصحابة: قل نعم إن شاء الله، فلما حضر الوقت تعذر على أبي سفيان الخروج للوعد أو كرهه، فأتى نعيم بن، مسعود فقال له: إني واعدت محمدا وأصحابه أن نلتقي بموسم بدر الصغرى وقد بدا لي أن لا أفعل،

Muhammed ve ashâbının karşısına çıkmak istemiyorum. Benim çıkmayışım, onların cesaretlerini artırıyor. Bu va'din onlar tarafından bozulması çok hoşuma gider. Eğer onları bundan vazgeçirirsen, sana on deve veririm." Bunun üzerine Nu'aym, Resûlullah'ın (s.a.) ashâbına geldi. Onlar, teçhizatlarını kuşanmışlardı. Nu'aym, onları vazgeçirmeye ve korkutmaya çalıştı. Ebû Süfyân'ın onlara karşı büyük bir ordu hazırladığını, eğer karşılarına çıkarlarsa hiç kimsenin kurtulamayacağını söyledi. Güya onlara nasihat ediyor ve şefkat gösteriyordu. Fakat müslümanlar, bunu kabul etmeyip acele ettiler ve: "Allah bize yeter. O, ne güzel vekîldir" diyerek yola çıktılar. Ebû Süfyân ise va'dinden döndü. Şu âyet onlar hakkında nâzil olmuştur: *Onlar ki insanlar kendilerine, "İnsanlar size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun!" deyince…* (Âl-i İmrân, 3/173)

[1098] Müşriklerin ümitlerinin boşa çıkışını, sözlerinden dönmelerini, kalabalık olmalarına rağmen şaşkınlıklarını, Resûlullah'ın (s.a.) bütün va'dlerinin doğru çıkmasını, müslümanların sayılarının az, fakir ve baskı altında olmalarına rağmen gösterdikleri cesareti düşün!

NECRÂN HIRİSTİYANLARIYLA TARTIŞMASI

[1099] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de şudur: Resûlullah, Necrân hıristiyanlarını ve diğer hıristiyanları İslâm'a davet edince, "Biz, senden önce müslüman olduk" dediler. Resûlullah, "Allah'ın oğlu vardır" demeleri, haçı tazim etmeleri ve domuz yemeleri sebebiyle onların bu sözlerini yalanladı. Bunun üzerine içlerinden bir ihtiyar, "O zaman Îsâ'nın babası kim?" diye sordu. Peygamber (s.a.) sustu; acele etmiyor, Allah'ın emrini bekliyordu. Bunun üzerine Allah (a.c.) şu âyeti indirdi: *İşte bu sana okuduğumuz, o âyetlerden ve o hikmetli Zikir'dendir. Allah yanında Îsâ'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu, topraktan yarattı, sonra ona, "Ol" dedi, artık olur... İşte (Îsâ hakkındaki) gerçek kıssa budur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Şüphesiz Allah, elbette azîzdir, hikmet sahibidir* (Âl-i İmrân, 3/59-62).

[1100] Resûlullah (s.a.) onlara bu âyetleri okudu. Sonra Hasan, Hüseyin, Ali ve Fâtıma'nın (r.a.) ellerinden tutarak onlar mübâheleye [lanetleşmeye] davet etti. Onlardan biri, yanındaki hıristiyanlara, "Adam insaflı konuştu" dedi. Aralarında istişare yaptılar ve içlerinden biri şöyle dedi: "Şüphesiz o doğru söylüyor. Eğer onunla lanetleşirseniz, kesinlikle yanarsınız."

وأكره أن يخرج محمدا وأصحابه ولا أخرج فيزيدهم ذلك جرأة، ولأن يكون الخلف من قبلهم أحبّ إليّ، فلك عشرة من الإبل إن حبستهم عني. فقدم نعيم على أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهم مجهزون فجعل يثبطهم ويخوفهم ويذكر أن أبا سفيان قد جمع لهم الجمع الكبير، وأنهم إن خرجوا لم يفلت منهم أحد. وجعل يريهم النصح لهم والإشفاق عليهم، فما قبلوا وبادروا وقالوا: حسبنا الله ونعم الوكيل. وخرجوا وتخلف أبو سفيان عن الوعد وفيهم نزلت: ﴿الَّذِينَ قالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ﴾ «آل عمران ١٧٣» الآية.

[١٠٩٨] فتأمل خيبة المشركين وخلف أقوالهم وحيرتهم مع كثرتهم، وصدق جميع ما وعدهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وجرأة المسلمين مع قلتهم وفقرهم وشدة الأمر عليهم.

وباب آخر

[١٠٩٩] من أعلامه صلّى الله عليه وسلم، وهو أن نصارى نجران وغيرهم من النصارى دعاهم إلى الإسلام فقالوا: أسلمنا قبلك فكذبهم في قولهم بأنهم قالوا: لله ولد، وعظّموا الصليب، وأكلوا الخنزير. فقال شيخ منهم كبير فيهم: من أبو عيسى؟ فسكت النبي صلّى الله عليه وسلم وكان لا يعجل حتى يأمره الله، فأنزل الله عز وجل ﴿ذلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآياتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ إِنَّ مَثَلَ عِيسى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ قالَ لَهُ: كُنْ فَيَكُونُ﴾ إلى قوله: ﴿إِنَّ هذا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَما مِنْ إِلهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ «آل عمران ٥٩-٦٢»

[١١٠٠] فقرأ رسول الله صلّى الله عليه وسلم عليهم ذلك، ثم دعاهم إلى المباهلة وأخذ بيد الحسن والحسين وعليّ وفاطمة رضوان الله عليهم. فقال واحد منهم لمن معه من النصارى: أنصف الرجل، وتشاوروا وقال قائل منهم: إنه لصادق ولئن باهلتموه لتحرقن.

[1101] Sonunda hıristiyanlar, "Seninle tartışmayacağız." dediler. İslâm'a da girmek istemediler ve cizye vermeye razı oldular. Resûllâh'tan bunu kendilerinden kabul etmesini istediler, o da kabul etti. Resûlullah (s.a.) onlara dedi ki: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki eğer onlar bizimle lanetleşselerdi, Allah vadiyi ateşle dolduracaktı." Bunun üzerine cizyeye razı oldular ve rezil olmaktan kurtuldular.

[Resûlullah (s.a.) Bir Kelamcı Değildi, Ama Hikmet Sahibiydi]

[1102] Sen, "Îsâ'nın Allah indindeki durumunun, O'nun topraktan yarattığı Âdem'in durumu gibi olduğu" şeklindeki delil getirmeyi düşün! Bu, zorlanarak ve çaba sarfedilerek yapılan bir delil getirme değildir. Ayrıca Resûlullah, kelâmcılarla oturup kalkmış ve sanatları cedel olan bir beldede bulanan bir kimse değildi. Bu, onun cevâmiu'l-kelim [az söz ile çok mâna murad eden] ve hikmetin anahtarı olduğunu göstermektedir. Nitekim Resûlullah (s.a.), "Bana cevâmiu'l-kelim verildi ve sözler benim için özlü hale getirildi" buyurmuştur. Şüphesiz Âdem'in yaratılışı, hıristiyanlara getirilecek en büyük delildir. Çünkü Allah, onu bir erkek ve dişi olmaksızın örneksiz olarak yarattı. Allah, onun kuvvetini, uzuvlarını, aklını ve temyîz kabiliyetini bir ânda mükemmel yaptı. Allah (a.c.), onun isteklerini, terbiyesini ve öğrenmesini yaratıklarından hiçbirine bırakmaksızın bizzat kendisi yerine getirdi.

[1103] Buna karşın Mesîh [Îsâ], diğer çocuklar gibi anne karnında aşamalardan geçti ve rahimden doğdu. Annesi de, onun erkeksiz doğduğu hususunda bir âyete/alâmete muhtaçtı. Allah, Havvâ'yı Âdem'den yaratmıştı. Yine Allah, yemeyen, içmeyen, bevletmeyen ve def-i hâcet yapmayan melekleri cinsel ilişki olmaksızın yaratmıştı. Halbuki Mesîh [Îsâ] böyle değildir. Dolayısıyla onun durumu, diğer insanların durumu gibidir.

[1104] Allah'ın, bir erkek ve dişi olmaksızın ve cinsel ilişki yoluyla olmadan yarattığı hayvan cinsleriyle ilgili bilgi, *el-Misbâh* olarak bilinen kitapta zikrettik. Delil olma bakımından kurtçuk ile sineğin yaratılışı, filin yaratılışı gibidir. Yaratıklar, bir tırnak ucu inşâ edemezler ve bir kurtçuğa hayat veremezler. Bilakis kurtçuğa hayat vermek, file hayat vermekten daha zor ve mükemmel bir şeydir. Nitekim hardalın tertibi, Ebû Cehil karpuzunun tertibinden daha mükemmeldir.

[١١٠١] فقالوا له: لا نبارزك، وكرهوا الإسلام، وأقروا بالجزية، وسألوه أن يقبلها منهم فأجابهم إلى ذلك، وقال صلّى الله عليه وسلم: «والذي نفسي بيده، لو باهلونا لأضرم الله عليهم الوادي نارا، فرضوا بالجزية وانصرفوا بالخزي.

[١١٠٢] فانظر إلى هذا الاحتجاج في أن مثل عيسى عند الله كمثل آدم خلقه من تراب، احتجاج غير متكلف ولا متعمل ولا مخالط للمتكلمين ولا هو في بلد الجدل صنعتهم. فأشار لك بهذه الإشارة التي هي من جوامع العلم ومفاتيح الحكمة كما قال صلّى الله عليه وسلم: «أوتيت جوامع الكلم واختصر لي اختصارا» فإن خلق آدم من أكبر الحجج على النصارى، وخلقه أبدع، لأنه خلق من غير ذكر ومن أنثى وأكمل الله له قوته وأداته وعقله وتميزه ضربة واحدة، وتولى الله عز وجل مناجاته وتأدبه وتعليمه بنفسه دون كل أحد من خلقه.

[١١٠٣] وعلى كل حال فالمسيح قد تقلب في الحشا كالأطفال، وخرج من الفرج وكانت أمه تحتاج إلى آية في إنه مولود من غير ذكر، وقد خلق الله حواء من آدم، وقد خلق الملائكة من غير تناسل» ولا أكلوا ولا شربوا ولا بالوا ولا تغوطوا، وليس كذلك المسيح، فإن سبيله في ذلك سبيل سائر الناس.

[١١٠٤] وقد تقدم لك ذكر أجناس الحيوان التي خلقها الله من غير ذكر ومن غير أنثى وبغير تناسل في كتابك المعروف «بالمصباح»، وخلق الدودة والذبابة في الحجة كخلق الفيل، فإن المخلوقين لا يتأتى منهم إنشاء علامة ظفر ولا أحياء دودة، بل أحياء الدودة أبدع من أحياء الفيل، كما أن نظم الخردل أبدع من نظم الحنظل.

[1105] Buna dair aklî delil Yûnus sûresinde geçmişti. Allah (a.c.) şöyle buyurmuştur: *Dediler ki: "Allah veled [çocuk] edindi." Hâşâ O her türlü noksânlıktan yücedir; ğanîdir* (Yûnus, 10/68).

[1106] Hikmet sahibi, ancak güç kazanmak, yardım görmek ve adını devam ettirmek için çocuk edinir. Allah'ın (a.c.) ihtiyaç sahibi olduğu nefyedildiğine göre, O'nun çocuk edinmesi mümkün değildir. Ayrıca Allah'ın bir dengi olmadığı ve O'nunla beraber bir ilâhın bulunmadığı da akıl yoluyla ortaya çıktı. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: *Yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsa idi, ikisi de bozulup gitmişti* (Enbiyâ, 21/22). Çünkü çatışmanın olduğu yerde nizâm ve ortaklığın olduğu yerde istikâmet/düzen olmaz.

[1107] Müşrikler, Resûlullah'a (s.a.), "Ey Muhammed! Hangi âyete/delile dayanarak ilâhı tek yaptın da, kitap ehli hıristiyanları ve Arap müşrikleri tekfîr ettin?" dedikleri zaman, Allah (a.c.) şu âyeti indirdi: *Doğrusu hepinizin ilâhı bir ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, rahmândır, rahîmdir* (Bakara, 2/163).

[1108] Böylece Allah, önce iddiaya cevap verdi, ardından da aklî delilleri sıraladı: *Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yararlı şeylerle denizde akan gemide, Allah'ın yukarıdan bir su indirip de onunla arzı ölmüşken diriltmesinde, üzerinde deprenen her türlü canlıyı yaymasında, rüzgârları değiştirmesinde, gök ile yer arasında emre âmâde bulutta, akleden bir toplum için elbette âyetler[deliller] var* (Bakara, 2/164).

[1109] Böylece ortaya çıktı ki yerde ve gökte başka ilâhlar olsaydı, -bütün bunlarda bir hikmet olsa da- birinin öne aldığını diğeri geriye bırakır, geriye bıraktığını öne alırdı; birinin siyah dediğine diğeri beyaz, beyaz dediğine de siyah derdi. Çünkü kadınların sakalının çıkması, sakalın ilk çıktığında turp gibi beyaz, koruk meyve gibi yeşil veya zağferân gibi sarı olması, kadınların hayvan yavrusu, hayvanların da kadın yavrusu doğurması, tuzlu deniz suyunun tatlı, Dicle'nin suyunun acı ve tuzlu olması, her doğan çocuğun aklının, kuvvelerinin ve uzuvlarının kâmil olması, kuş yavruları gibi giyinik olması, -kaz yavrusunun yumurtadan çıktığında yüzmeyi bilmesi, ipek böceği ve örümceğin ev ağ yapmasını, arının ev yapmasını bilmesi gibi, öğrenmeden ve tecrübe kazanmadan âlim olması- imkânsız değildir.

[١١٠٥] هذا وقد قدم دلالة العقل في سورة يونس فقال عز وجل: ﴿قالوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَداً سبحانه هُوَ الْغَنِيُّ﴾ «يونس: ٦٨»

[١١٠٦] في أن الولد لا يتخذه الحكيم إلا للعز والرفد وبقاء للذكر، فإذا كانت الحاجات منتفية عن الله عز وجل علمنا أن اتخاذ الولد لا يجوز منه. وقد تبين أيضا من طريق العقل إنه لا كفء له ولا إله معه، فقال عز وجل: ﴿لَوْ كان فِيهِما آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتا﴾ فليس مع التضادّ نظام ولا مع الشركة استقامة.

[١١٠٧] ولما قالوا له صلّى الله عليه وسلم: كفرت أهل الكتب من النصارى ومشركي العرب بأيّتما آية يا محمد جعلت الإله واحدا؟ فأنزل الله عز وجل: ﴿وَإِلهُكُمْ إِلهٌ واحد لا إِلهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمنُ الرَّحِيمُ﴾ «البقرة ١٦٣»

[١١٠٨] فقدم الدعوى، ثم اتبعه بأدلة العقل فقال عز وجل: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّماواتِ وَالْأرض وَاخْتِلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِما يَنْفَعُ النَّاسَ وَما أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّماءِ مِنْ ماءٍ فَأحيا بِهِ الْأرض بَعْدَ مَوْتِها وَبَثَّ فِيها مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّياحِ وَالسَّحابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّماءِ وَالْأرض لَآياتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ «البقرة ١٦٤»

[١١٠٩] فتبين إنه لو كان هاهنا آلهة أخر لقدّم ما أخره هذا وأخر ما قدمه، وسوّد ما بيضه وبيض ما سوده، وإن كان جميع ذلك حكمة، لأنه ليس بمحال أن تنبت اللحى للنساء وأن يكون ابتداء نبات اللحى أبيض كالصلع أو أخضر كالحصرم، أو أصفر كالزعفران، وأن تلد النساء كأولاد الأنعام وأن تلد الأنعام كأولاد النساء، وأن يكون ماء البحر عذبا فراتا وأن يكون ماء دجلة ملحا أجاجا، وأن يولد المولود كامل العقل والقوى والأدوات، كاسيا كيسا كالفروخ، عالما بالصنائع من غير تعلم ولا تمرين كفرخ الأوز وعلمه بالسباحة حين يخرج من بيضته، وكعلم دود القز والعنكبوت بالنسج والنحل ببناء البيوت،

Bunların hepsi mümkündür. Bunların kendilerine verilen özellikle çelişmeyecek şekilde tek bir tarzda hareket ettiklerini gördüğün zaman, O'ndan başka ilâh olmadığı, kıdemle azîz olanın O olduğunu ve O'ndan başka kadîm bulunmadığını, hiçbir varlığın Allah olmadığını ve onların yokken var olduklarını anlarsın ve yakînen bilirsin.

[1110] Birisi şöyle diyebilir: "Topluluk halinde birden çok ilâh olmasını, bunların düzeni içlerinden birine bırakmış olup böylece düzenin tek bir tarzda devam etmiş olmasını niçin inkâr ediyorsun?"

[1111] Ona şöyle cevap verilir: "Bu, hem akla hem de -bir topluluğun, meşîet, irâde, takdir ve tedbir bakımından tek bir tarz üzere asla ittifak etmemeleri sebebiyle hayat tecrübesine muhâliftir. Bunu iddia eden kimse ile bütün canlı, kâdir, âlim ve tebdîr sahibi olanların irâde hususunda bir kişide ittifak edip ihtilaf etmediklerini iddia eden kimse arasında bir fark yoktur. Bu aklın ve hayat tecrübesinin dışına çıkmaktır."

[1112] Aklın delâletiyle ilâhın muhtaç olmaması gerektiği ortaya çıktı. Nitekim Allah (a.c.) şöyle buyurdu: *Meryem'in oğlu Mesîh (Îsâ), sâdece bir resûldür; kendisinden evvel de birçok resûller geçti. Anası da dosdoğru bir kadındı. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, âyetlerimi onlara nasıl açık anlatıyoruz, sonra da nasıl (saptırılıp) çeviriliyorlar!* (Mâide, 5/75). Böylece Allah dedi ki: "Siz, onun muhtaç, fakir ve zayıf olduğunu, annesinin de muhtaç olduğunu ve onunda annesine muhtaç olduğunu görüyorsunuz. O hâlde durumu böyle olan nasıl ilâh olabilir? Eğer siz, onun elinde âyetler/mûcizeler göründü diye onu ilâh olarak kabul ediyorsanız, ondan önce de pek çok büyük âyetler ve mûcizeler gösteren resûller gelip geçti. [Onlara da ilâh demeniz gerekir.]" Sonra Allah şöyle buyurdu: *De ki: "Siz Allah'ı bırakıp da [O'nun dûnundan]; size bir zarar ve fayda vermeye mâlik olmayan şeylere mi ibâdet ediyorsunuz?* (Mâide, 5/76). Halbuki Mesîh [Îsâ], kendi ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını gideremiyor. O halde nasıl size mâlik olsun?

[1113] Bunun ardından Allah şöyle buyurdu: *"De ki: Ey Ehl-i Kitâb! Dininizde haksız yere ifrâta dalmayın. Daha önce sapmış, birçoklarını da saptırmış ve yolun doğrusundan sapmış bir kavmin hevâları ardından gitmeyin!"* (Mâide, 5/77) Allah onlara şöyle diyor: "Ey hıristiyan toplumu! Siz, Mûsâ'nın ve Îsâ'dan önceki nebîlerin nübüvvetine iman ettiniz ve onların kitaplarını tasdik ettiniz. Onların hepsi hâlis tevhîdi, O'nun bir ilâh olduğunu, ğanî ve kadîm olduğunu ve O'ndan başka ilâh bulunmadığını getirdiler.

كل هذا ممكن، فلما جاء ذلك على طريق واحدة فلا ينتقض بما قد نبهت عليه، علمت وتيقنت إنه لا إله إلا هو، وأنه المنفرد بالقدم فلا قديم إلا هو، وأن كل موجود ليس هو الله فكائن بعد أن لم يكن.

[١١١٠] فإن قيل: فما ينكر أن يكون هناك آلهة جماعة إلا إنها قد وكلت التدبير إلى واحد منها فجرى تدبيره على طريقة واحدة.

[١١١١] قيل له: هذا خلاف ما يعقل وخلاف ما أخرجت العبرة في أن الجماعة لا يتفقون في المشيئة والإرادة والتقدير والتدبير أبدا على طريقة واحدة، ولا فرق بين من ادعى هذا أو ادعى في الإنسان الواحد إنه جملة أحياء قادرين عالمين مدبرين غير أنهم قد اتفقوا في الإرادة فلا يختلفون، وهذا خروج من العقل ومما شهدت به العبرة.

[١١١٢] وقد بين أيضا بحجة العقل أن الإله لا يكون محتاجا، فقال عز وجل: ﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأمه صِدِّيقَةٌ كانا يَأكلانِ الطَّعامَ انظر كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآياتِ ثُمَّ انظر أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾ «المائدة ٧٥» فقال: أنتم ترون حاجته وفقره وضعفه، وحاجة أمه وحاجته إلى أمه، فكيف يكون من هذه سبيله إلها؟ فإن كان عندكم إلها بكون الآيات ظهرت على يديه، فقد خلت من قبله رسل كانت لهم آيات ومعجزات عظيمة كثيرة، ثم قال: ﴿أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ما لا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلا نَفْعاً وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ «المائدة ٧٦» فقد كان المسيح لا يدفع عن نفسه الحاجات والآفات فكيف يملك لكم.

[١١١٣] ثم قال: ﴿قُلْ يا أهل الْكِتابِ لا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيراً وَضَلُّوا عَنْ سَواءِ السَّبِيلِ﴾ «المائدة ٧٧» يقول: أنتم معشر النصارى قد آمنتم بنبوة موسى والأنبياء قبل عيسى، وصدقتم كتبهم، وكلهم قد جاء بإخلاص التوحيد، وأنه إله واحد غني قديم لا إله إلا هو،

Onlar, hıristiyanların iddia ettikleri cevher, uknumlar, ittihâd vb. şeyleri bilmiyorlardı. Sizin bu tavrınız, göklerin ve yerin yaratılışını, yeniden dirilmeyi, haşri ve peygamberlerin (a.s.) getirdikleri şeyleri inkâr eden kimselerin tavrıdır. O halde siz bu durumda iken nasıl Kitap ehli oluyorsunuz? O zaman söylediklerinizin yaptıklarınızı doğrulaması gerekir."

[Maddeci Filozofların Hıristiyan Teolojisi Üzerindeki Etkisi]

[1114] Allah sana rahmet etsin. Sen bu ifadeyi iyice düşün! Cevher, uknumlar ve ittihâd; kâinatın kadîm olduğunu söyleyen, resûlleri yalanlayan ve yeniden dirilişi inkâr eden Aristoteles ve benzerlerinin görüşüdür. Onlar şöyle dediler: İnsan bir şeyi bildiği zaman onunla ittihâd eder. Böylece akıl, akleden ve akledilen tek şey olur. Üç bir, bir de üç olur. Bu yüzden 'Hermes üçlüsü' derler." Bu, hıristiyanların onlardan aldıkları ve geliştirdikleri bir cehâlet ve ahmaklıktır.

[1115] Aristoteles ve benzerlerinin cehâleti daha da ileri giderek şöyle derler: "Güneş, ay ve yıldızlar; canlı, ilim sahibi, işiten, gören, yaratan, rızık veren, dirilten ve öldüren varlıklardır. Onlara göre bunlar, rızık, sağlık ve hayat hususunda dua ettikleri, istekte bulundukları ve kendilerine yöneldikleri ilâhlardır. Onların, bu yıldızlardan her biri için bir heykeli, duası, buhur ve buhurdanlığı vardı. İnsanlar, onların halkın içinde bunlara, hatta ölülere ve cansızlara ilâh demelerine hayret ediyorlardı. Çünkü güneş ve ay hakkında bunu iddia eden ile, şimşek, bulut, rüzgâr, ateş, yakut ve camın veya güneşin ışığının işiten, gören, konuşan ve şuur sahibi olduğunu iddia eden kimse arasında fark yoktur.

[Kelâmî Delillerin Aslı Kur'ân'dır]

[1116] Onların [hıristiyanların] kardeşleri Mennâniyye [Maniheistler] de, bulut, yağmur, rüzgâr, su ve bütün cisimlerin canlı, işiten, gören, hisseden ve idrâk eden olduğunu iddia ettiler. Nübüvvet konusunda yeterli değillerse de, bu bilgileri zikretmemizin sebebi, tevhîdin, şirk ve benzerliğin nefyinin delillerinin Kur'ân'dan alındığını ve aklî delillerin de ondan alındığını öğrenmendir. Böylece anlıyorsun ki bütün hayır Kur'ân'da ve Kur'ân'dandır. Kelâm kitapları, aklî deliller Kur'ân'dan alınarak yazılmıştır. Daha önce *el-Misbâh* isimli kitapta bundan bir parça bahsedildi.

لا يعرفون ما يقوله النصارى من الجوهر والأقانيم والاتحاد وما أشبه ذلك، وأن هذا نمط من ينكر خلق السموات والأرض والبعث والنشور وما جاءت به الأنبياء عليهم السلام فكيف تكونون من أهل الكتاب وهذه سبيلكم؟ فينبغي أن يصدق قولكم فعلكم.

[١١١٤] فتأمل رحمك الله هذه الجملة، فإن الجوهر والأقانيم والاتحاد هو من قول أرسطوطاليس وأشباهه من القائلين بالقدم وتكذيب الرسل وبأنكار البعث، وهم قالوا: إن الإنسان إذا عرف شيئا فقد اتحد به، وأن العقل والعاقل والمعقول يصير شيئا واحدا، وأن الثلاثة واحد والواحد ثلاثة، ولهذا قالوا: هرمس المثلث، فهذه الجهالة والحماقة هي لهؤلاء وعنهم أخذتموها، وهم يسمون حكامهم ورؤساءهم آلهة لا الأنبياء وأهل الكتاب، فانظر إلى هذه من مقالة هؤلاء كيف أطلع الله عز وجل محمدا عليه ولو لم يكن من آياته إلا هذا لكان عجبا.

[١١١٥] ويبلغ من جهل أرسطوطاليس وأمثاله أنهم يقولون: إن الشمس والقمر والكواكب حية عالمة سميعة بصيرة تخلق وترزق وتحيي وتميت، وهي عندهم آلهة يدعونها ويسألونها ويرغبون إليها في الرزق والعافية والحياة، ولكل كوكب منها عندهم هيكل ودعاء وبخور ودخنة، فقد كان الناس يعجبون من قولهم في الناس أنهم آلهة حتى صاروا يقولون ذلك في الجماد والموات، إذ لا فرق بين من ادعى ذلك في الشمس والقمر أو ادعى في البرق والغيم والريح والنار والياقوت والزجاج، أو ادعى في شعاع الشمس، إنه سميع بصير خطيب شاعر.

[١١١٦] على أن إخوانهم من المنانية قد ادّعوا في الغيم والمطر والريح والماء وفي جميع الأجسام إنها حية سميعة بصيرة حساسة دراكة، وإنما ذكرنا هذا وإن لم يكن كاملا في النبوة لتعلم أن أدلة التوحيد ونفي الشركة والشبيه مأخوذ من القرآن، مجتذب إلى ما في أدلة العقول من ذلك، ولتعلم أن الخير كله في القرآن ومن القرآن، ومنه صنفت كتب الكلام بما في العقل من ذلك، وقد تقدم لك في كتاب «المصباح» قطعة منه.

[Mübâhele (Lanetleşme) Olayı]

[1117] Ebû Îsâ el-Verrâk ve İbnu'r-Râvendî, mübâhele [lanetleşme] olayının, "Karşılıklı sövüşme olduğunu ve o topluluğun [hıristiyanların] buna yanaşmadıklarını" söyleyerek ta'nda bulunmuş ve şöyle demiştir: "Sizin, onun [Resûlullah'ın], "Eğer onlar benimle lanetleşselerdi, onlara azâb inecekti" diye söylediğine dair ifade Kitâb'da [Kur'ân'da] geçmiyor. Bu, sizin sözlerinizden bir sözdür."

[1118] Onlara şöyle denilir: "Hıristiyanlar, Resûlullah'a lanet ediyorlar ve ona hakaret ediyorlardı. Hatta ona ve ashâbına hakaret ve lanet hususunda aşırı gidiyorlar ve hiçbir gerekçe olmadan onu öldürmek istiyorlardı. Bu hususta krallara gidiyorlar ve onlardan yardım istiyorlardı. Öyle ise onlar ne zaman bundan vazgeçtiler? Fakat hıristiyanlar Resûlullah'ın âyetlerinde ta'n edecek bir şey bulamayınca, bütün gayretleriyle mübâhele ve mukâbereye döndüler. Mubâhele, onların [Verrâk ve İbnu'r-Râvendî'nin] zannettikleri gibi değildir. Bunlar, kelâm sanatını/ilmini bilmedikleri gibi, lugati de bilmiyorlar. Lugatte mübâhele, -muhâtara [bashe girme], mubâya'a [alış-veriş yapma] ve murâhane [iddiaya girme] gibidir- ki bunları yapan kimse sonunda ya zafer elde eder veya zarar ve ziyan görür. Mübâhele, *el-bâhil*'den türemiş bir kelimedir. *el-Bâhil*, "Emilmesin ve sağılmasın diye memeleri bağlandığı halde, bu bağı çözülen dişi deve"dir. Eğer devede bu bağ yoksa, o bâhildir; yani terk edilmiştir. Dolayısıyla isteyen kimse onun sütünü sağabilir. Bir Arap kadının kocasına şöyle dediği rivayet edilir: *Menahtuke me'dûmî ve ebsüstüke mektûmî ve eteytüke bâhilen ğayre zâti sırârin* [Sana azığımı yedirdim, sana sırrımı açtım ve sana bağsız olarak geldim].

[1119] Böylece Resûlullah'ın (s.a.) Rabbine olan bağlılığını ve kendisine vahyedilene güvenini anlamış oldun. Böyle olmasaydı, o makamda bir yalancı olarak bulunur, Allah da hemen onu rezil eder ve tepesine azâb indirirdi. Çünkü yalancıların böyle demesi kolaydır. Dolayısıyla onlar, bunu [mübâheleyi] kabul etmekten ve tepelerine ceza inip rezil olmaktan emîn olamazlar. Ayrıca Allah onlara, yüzüne karşı ve ashâbının yanında ona küfür ve lanet etme imkânı verdi. Bu, hiçbir akıllının bulunmak istemediği bir durumdur.

[١١١٧] وقد طعن أبو عيسى الوراق وابن الراوندي في قصة المباهلة إنها مشاتمة وأن القوم رفعوا أنفسهم عنها، وقال: وقولكم إنه قال لهم: إن باهلتموني نزلت بكم النقمة، ليس هذا في الكتاب وإنما هو حديث من أحاديثكم.

[١١١٨] قيل لهم: هم كانوا يلعنونه ويشتمونه ويبالغون في ذلك وفي شتم أصحابه ولعنهم ويطلبون نفسه بغير حجة، ويرحلون إلى الملوك ويستفرغون الوسع في ذلك، فمتى رفعوا أنفسهم عن هذا. ولكن لما لم يجد هؤلاء في آياته صلّى الله عليه وسلم مطعنا وقد بذلوا جهدهم عدلوا إلى المباهتة والمكابرة؛ وليست المباهلة كما ظنوا، وذلك لجهلهم باللغة كما جهلوا صنعة الكلام. فإن المباهلة في اللغة تجري مجرى المخاطرة والمبايعة والمراهنة التي يكون صاحبها يؤول أمره فيها: إما إلى الظفر، وإما إلى الفضيحة والعطب. وهو لفظ مشتق من الباهل وهي الناقة المخلوع عنها صرارها وهو ما يصر به ضرعها، أي يشد، لئلا ترضع ولا تحلب، فإذا نزع عنها ذلك الصرار فهي بأهل، أي متروكة، فمن أراد حلبها نال ذلك منها، وفي الخبر عن امرأة من العرب إنها قالت لزوجها: منحتك مأدومي، وأبثثتك مكتومي، وأتيتك باهلا غير ذات صرار.

[١١١٩] فقد علمت ثقة رسول الله صلّى الله عليه وسلم بربه وسكونه إلى ما يوحى إليه، وإلا لم يكن ليقوم هذا المقام في أن الكاذب يعجل الله له خزيه وينزل به نقمته لأن هذا القول عليهم سهل، فكان لا يأمن أن يجيبوا إلى ذلك فلا ينزل بهم عقاب فتكون الفضيحة. وكان أيضا قد مكنهم من شتمه ولعنه في وجهه وبحضرة أصحابه وهذا مقام لا يقومه عاقل.

[1120] Böylece aklının delâletiyle anlıyorsun ki Allah, 'eğer onunla mübâhelede bulunurlarsa onlara azap indireceği ve oradan ayrılmadan bunun başlarına geleceği' hususunda onları tehdit etmişti. Yoksa mulâ'ane [lanetleşme], hiç kimsenin âciz olmadığı bir şeydir. Eğer sadece mulâ'ane olsaydı, o topluluk [hıristiyanlar] bunu hemen yerine getirirlerdi ve bundan her türlü fayda ve kazancı temin ederlerdi. Böylece aklının delâletiyle anlıyorsun ki onlar, tehdit edildikleri şeyden fersah fersah kaçtılar. Aklının sana gösterdiği şeylerden biri de, Allah'ın, mubâhele hususunda azâbın inmesiyle onları tehdit etmesi, bundan imtina edip kaçınmaları içindi. Yine bu sadece bir mulâ'ane [lanetleşme] olsaydı, diğer insanlar bir yana akrabaları bile Resûlullah'a (s.a.) yardım etmek üzere bu netameli ortama gelmezdi. Görmüyor musun ki oraya gelenler, çocuğu, çocuğunun çocuğu ve bu durumda olan kimselerdi. Damat, bir kimsenin çocuğudur. Onun bulunmayışı, akıllı bir kimseyi üzer. Hele de bu damat amcaoğlu olursa, ona ihtiyacı daha fazla olur ve onun yokluğu daha çok sıkıntı verir.

[1121] Resûlullah, hıristiyanlara şöyle demişti: *Haydi gelin! Oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendilerimizi ve kendilerinizi çağıralım!* (Âl-i İmrân, 3/61) Eğer bu lafzî bir mulâ'ane [lanetleşme] olsaydı, bu sözün ve çocuğun gelmesinin bir anlamı olmazdı. Bunu düşünen kimse, Resûlullah'ın (a.s.) mübâhele esnasında onları köklerinin kazınmasıyla ve başlarına azâbın inmesiyle tehdit ettiğini aklının şehadetiyle anlar. Bu haberin lafzını bilmeyen kimse, Allah'ın (a.c.) "*Allah size, iki taifeden birinin sizin olduğunu va'dediyordu."* (Enfâl, 8/7) âyetini tefekkür ettiği zaman, haberin kendisini ve lafzını bilmese de, Allah'ın daha önce onları bununla tehdit ettiğini ve va'dini yerine getirdiğini anlar. Zira bir kavmin reisinin, bütün bu hususlarda kendisinin yalan söylediğini bildiklerini bildiği kimselere, "Ben, size şunları va'dettim; siz de şunları temenni ettiniz." demesi mümkün değildir.

[Hz. Ömer'in Mut'a Nikâhını Yasaklaması Meselesi]

[1122] Bunun için âlimler, Hz. Ömer'in Resûlullah (s.a.) döneminde mevcut olan iki mut'a hakkındaki "Ben bu ikisini yasaklıyorum ve onlardan dolayı ceza vereceğim." sözü hakkında şöyle demiştir: "Mut'a, daha önce Resûlullah (s.a.) tarafından haram kılınmıştı. Dolayısıyla Hz. Ömer, muhâcirler ve ensâr bunu biliyordu." Aksi takdirde Ömer'in, Resûlullah'ın ashâbının bulunduğu bir ortamda onun minberine çıkarak böyle demesi mümkün değildi.

[١١٢٠] فتعلم بدلالة عقلك إنه قد توعدهم بأنهم إن باهلوه نزلت بهم النقمة وأنهم لا ينصرفون من ذلك المقام إلا وقد بان أمرهم لأن الملاعنة لا يعجز عنها أحد، ولو لم يكن إلا الملاعنة وحدها لأجاب إليها القوم ولكان فيها كل فائدة ورغبة، فتعلم بدلالة عقلك أنهم هربوا منها للبوار الذي توعدهم به.

٥ ومما يدلك من طريق عقلك إنه قد توعدهم في المباهلة بنزول العذاب امتناعهم منها وفرارهم، ويدلّ أيضا إنه لو لم يكن إلا الملاعنة لما كان لإحضار النبي صلّى الله عليه وسلم من يعينه من قراباته دون سائر الناس ذلك الموضع معنى ألا ترى أن الذين حضروا ذلك الموضع ولده وولد ولده ومن يجري مجرى ذلك، فإن الصهر ولد ويعز فقده على العاقل، لا سيما وهو ابن عمه؛ فأحضر أمسّ

١٠ الأرحام وأشدهم عليه فقدا.

[١١٢١] وقد قال لهم: ﴿تَعالَوْا نَدْعُ أبناءنا وَأبناءكُمْ وَنِساءَنا وَنِساءَكُمْ وَأنفسنا وَأنفسكُمْ﴾ «آل عمران ٦١» فإن لم يكن إلا اللفظ بالملاعنة فما وجه هذا القول وإحضار الولد، فمن تأمل ذلك شهد عقله بأنه عليه السلام قد توعدهم عند المباهلة بالاستئصال ونزول النقمة، وإن كان المتأمل لا يعرف لفظ الخبر كما

١٥ يعلم إذا فكّر في قوله عز وجل: ﴿وَإذ يَعِدُكُمُ اللَّهُ أحدى الطَّائِفَتَيْنِ إنها لَكُمْ﴾ إنه قد وعدهم بذلك قبل أن يكون، وأنه قد وفى لهم بما وعدهم وإن لم يعرف عين الخبر ولا لفظه، لأنه لا يسوغ أن يقول رئيس قوم لهم إني قد كنت وعدتكم بكذا وتمنيتم كذا وهو يعلم أنهم يعلمون إنه قد كذب في ذلك كله.

[١١٢٢] ولهذا قالت العلماء في قول عمر على المنبر متعتان كانتا على عهد

٢٠ رسول الله صلّى الله عليه وسلم أنا انهى عنهما وأعاقب عليهما: إن تحريم المتعة قد تقدم من رسول الله صلّى الله عليه وسلم فعرفه عمر والمهاجرون والأنصار، وإلا لم يكن عمر ليقوم هذا المقام على منبر رسول الله صلّى الله عليه وسلم

Üstelik Hz. Ömer, ilim ehlinin de bildiği üzere, oldukça kalabalık olan bu kimseler sayesinde güç kazanıp ayakta durmaktaydı ve onlar sayesinde Resûlullah'ın (s.a.) dinini muhafaza etmekteydi. Bu, hiçbir akıllının yapacağı ve hiçbir mücadelecinin tercih edeceği bir yol değildir. Bir sebebe sarıldığı ve bir köşeye sığındığı için, bir grubun Hz. Osman'ın başına getirdiklerini anladıktan sonra, mut'anın haramlığı hususundaki hükmün Resûlullah'a (s.a.) ait olduğunun te'kidli olduğunu anlarsın. Nitekim mübâhele hususundaki azâb tehdîdi ve azâbın inişini de bu şekilde anlamış oldun.

[1123] İbnu'r-Râvendî, ayrıca şu iddiada bulunmuştur: "O (Resûlullah), hıristiyanları mübâheleye ve Yahudîleri (ölümü) temenniye, nübüvvetine delil oluşturması için davet etmedi. Eğer bu amaçla davet etseydi, onlar kesinlikle buna icabet ederlerdi."

[1124] Ona şöyle cevap verilir: "Sen, Allah'ın, *Sana gelen ilimden sonra, artık her kim bu husûsta seninle münâkaşaya kalkarsa, "Haydi gelin" de!* (Âl-i İmrân, 3/61) buyurduğunu işitmedin mi? Senin şaşkınlığın, sözünün bitmesi ve rezil oluşun olmasa, bu, nasıl tartışma olmaz?"

[1125] Ona, ayrıca şöyle de cevap verilir: "Resûlullah, işin başında Allah'tan (a.c.) getirdiği şeylerde yalan söylemeyeceğini ve yalancının nebî olmayacağını iddia ettiği halde, nasıl yahudilere, hıristiyanlara ve başkalarına bununla meydan okumamış ve delil getirmemiş olur? Onlara ölümün temenni etmeyeceklerini haber verdiği zaman, ölümü temenni edip de, -onun 'yalancı nebî olamaz' hükmüne dayanarak- bunu onun yalan söylediğine ve nübüvvetten çıktığına delil olarak kullansalardı ya! Bundan daha kuvvetli meydan okuma ve delil getirme olur mu? Onların mübâhele hakkındaki sözleri için de durum böyledir."

[1126] Birisi şöyle diyebilir: "O [Resûlullah], nasıl kadınları ve çocukları delil getirebilir?"

[1127] Ona şöyle cevap verilir: "Onları [kadınları ve çocukları], onlara karşı delil getirmedi. Zaten onlar [kadınlar ve çocuklar], kendisine destek veren ilk kişiler ve en yakın akrabaları oldukları için yanında hazır bulunuyorlardı."

ويحضره أصحابه والذين بهم عز وبهم صال واستطال، وهم أوفر ما كانوا، وبهم من المحافظة على دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما قد عرفه أهل العلم، هذا مقام لا يقومه عاقل ولا يختاره ممتر. وبعد فهم أولئك القوم الذين صنعوا بعثمان ما صنعوا لأنه وصل سببا وآوى طريدا فتعلم أن القول من رسول الله صلّى الله عليه وسلم في تحريم المتعة كان مؤكدا كما علمت الوعيد بالعذاب ونزوله في المباهلة.

[١١٢٣] وزعم ابن الراوندي أيضا إنه ما دعا النصارى إلى المباهلة واليهود إلى التمني على وجه الاحتجاج بذلك للنبوة، ولو كان إلى هذا قصد لبادروا إلى أجابته.

[١١٢٤] فقيل له: أما سمعته يقول: ﴿فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا﴾ «آل عمران ٦١» فكيف تكون المحاجة إلا كذا لولا حيرتك وانقطاعك وفضيحتك.

[١١٢٥] قيل له أيضا: كيف لا يكون متحديا ومحتجا بذلك على اليهود والنصارى وغيرهم وقد كان يدّعى من أول أمره إنه لا يكذب فيما يأتيه عن الله عز وجل وان الكذاب لا يكون نبيا، فإذا أخبرهم بأنهم لا يتمنون الموت فلو تمنوه لكان قد دل ذلك على كذبه وعلى خروجه من النبوة على حكمه بأن من كان نبيّا لا يكذب فأي تحدى واحتجاج يكون أقوى من هذا وكذا الحال في قولهم في المباهلة.

[١١٢٦] فإن قيل: كيف يحتج عليهم بالنساء والصبيان؟

[١١٢٧] قيل له: لم يحتج عليهم بهؤلاء وإنما أحضرهم لان فقدمهم يعزّ عليه وهم أقرب أرحامه إليه.

KÂFİRLERİN HEZÎMETİNİ HABER VERMESİ

[1128] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de şu âyettir: *Şüphe yok ki Allah yolundan menetmek için mallarını sarf eden o kâfirler, onu yine sarf edecekler; sonra bu kendilerine yürek acısı olacak, nihâyet mağlûb olacaklar* (Enfâl, 8/36).

[1129] Resûlullah, kâfirlerin mallarını sarf edeceklerini sarf etmelerinden önce, savaşacaklarını da savaşmalarından önce ve hezimete uğrayacaklarını da hezimete uğramalarından önce haber vermiştir. Sonra durum, onun söylediği, haber verdiği ve ayrıntılarını açıkladığı şekilde olmuştur. Üstelik bunu, onları kızdıracak, öfkelendirecek, kendisini yalanlamaya ve haber verdiği şeylerin gerçekleşmesini engellemeye sevk edecek bir şekilde söyledi. Bu, beşerî tedbirin aksine bir durumdu. Zira hikmet sahipleri, alınan tedbirlerin ve teşebbüslerin gizli tutulmasını tavsiye ederek şöyle derler: "Bir iş ve tedbirin boşa çıkması, gerçekleştirilmeden önce ilan edilmesidir." Öte yandan Resûlullah, bunun kendisinden kaynaklanan bir haber olduğunu söylemiyor; bilakis Rabbinden gelen bir haber olduğunu söylüyordu.

YAHUDİLER HAKKINDA VERDİĞİ HABERLER

[1130] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden ve şaşkınlık verici alâmetlerinden biri de, yahudiler hakkında haber vererek şöyle demesidir: *İçlerinden iman edenler varsa da, ekserisi fâsıklardır. Size, ezâdan başka bir zarar veremezler ve sizinle çarpışacak olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar, sonra da yardım görmezler. Nerede bulunsalar zillet altında kalmaya mahkûmdurlar* (Âl-i İmrân, 3/110-112).

[1131] Resûlullah, onların çok azının iman edeceklerini haber vermiştir. Eğer o, buna dair bir delile sahip olmasaydı, Rabbinin haber verdiği ve vahyettiği şeye güvenmeseydi, böyle söyleyemezdi ve onların çoğunun kendisine tabi olmayacaklarından ve iman edip dinine girmeyeceklerinden emîn olamazdı. Sonra, "Size, ezâdan başka bir zarar veremezler" dedi. Eğer yakînen bilmeseydi, "Sizinle çarpışacak olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar, sonra da yardım görmezler" demezdi. Çünkü onların ezâ sınırını aşarak, mallarını almayacaklarından, çocuklarını esir etmeyeceklerinden, canlarını öldürmeyeceklerinden, savaştıkları takdirde kendilerini mağlûb etmeyeceklerinden ve arkalarını dönüp kaçmalarından emîn olamazdı.

وباب آخر

[١١٢٨] من أعلامه صلّى الله عليه وسلم، من ذلك قوله عز وجل: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أموالهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَها ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ﴾ «آل عمران ١١١».

[١١٢٩] فخبر بإنفاقهم قبل أن ينفقوا، وبقتالهم قبل أن يقاتلوا، وبهزيمتهم قبل أن يهزموا، ثم كان ذلك كما قال وكما أخبر وكما فصل، وأورد ذلك موردا يغيظ ويغضب ويبعث على تكذيبه وعلى الممانعة من وقوع ما أخبر به، بخلاف تدبير البشر، فإن الحكماء يتواصون بكتمان ما يدبرونه ويعزمون عليه ويقولون: من فساد الأمر والتدبير إعلانه قبل الفراغ منه، ثم لا يرضى أن يجعل ذلك خبرا عن نفسه بل يجعله خبرا عن ربه.

وباب آخر

[١١٣٠] من آياته وعجيب أعلامه، وهو إخباره عن اليهود فقال: ﴿مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأكثرهُمُ الْفاسِقُونَ لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذىً وَإِنْ يُقاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْأدبارَ ثُمَّ لا يُنْصَرُونَ. ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أين ما ثُقِفُوا﴾. «آل عمران ١١٢»

[١١٣١] فخبر أن أقلهم يؤمن ولو لم يكن على بينة من أمره وثقة عن خبر ربه عز وجل وما يوحيه إليه، لم يكن ليقول هذا وهو لا يأمن أن يتبعه أكثرهم ويؤمنون ويدخلون في دينه. ثم قال: ﴿لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذىً﴾ ولو لم يكن على يقين لم يقل: ﴿وَإِنْ يُقاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْأدبارَ ثُمَّ لا يُنْصَرُونَ﴾ «آل عمران ١١١» وهو لا يأمن أن يتجاوزوا الأذى إلى أخذ المال أو إلى سبي الذرية وإلى قتل الأنفس، وأن يغلبوه إن قاتلوه ولا يولون الأدبار،

Nitekim onlar, Kaynukâ gününde Resûlullah'la (s.a.) savaştılar ve onun hükmüne boyun eğdiler. Benû Nadîr gününde ona karşı savaştılar, Resûlullah onları yurtlarından sürdü. Benû Kureyza gününde ona karşı savaştılar, Sa'd b. Mu'âz'ın hükmüne boyun eğdiler. Hayber günü ona karşı savaştılar, Resûlullah onları hezimete uğratıp onları yendi ve Hayber'i kılıç zoruyla aldı. Bunun üzerine yahudiler, hurma bahçelerinde işçi olarak çalışarak yerlerinde kalmaya razı oldular.

[1132] Bu haberlerdeki ayrıntı ve tafsilatı iyi düşün! Bunlar, bir tesadüf değildir. Bunlar, uzman müneccimlerin ve kâhinlerin sözleri de değildir. Resûlullah'ın, gerçekleşmeden bunları nasıl onlara haber verdiğine ve başlarına gelecek şeylerle başlarına gelmeden önce onları korkutmasına ve onları teyakkuza geçirmesine bak! Halbuki beşerin tedbiri böyle değildir. Yahudiler, büyük topluluklardan oluşuyordu. Onların atları, silâhları ve kaleleri vardı. Karşılaştıkları ve istedikleri kimselerle savaşarak onları engelliyorlardı. Böylece öğreniyorsun ki bunlar, Allâmu'l-ğuyûb'un [gaybleri bilen Allah'ın] haberleridir; açık deliller ve kesin alâmetlerdir. Çünkü kılıç kılıçla karşılaştığı zaman, hayâ ortadan kalkar ve gerçekleşeceğini haber verdiği şeye dair yakînî bilgisi olmayan kimse, haber verdiği şeyin aksinin gerçekleşmeyeceğinden emîn olamaz. Son derece ahmak, cahil ve aptal olmadıkça, yakînî bilgisi olmayan hiç kimse kendisini böyle bir riske atmaz.

[1133] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de şudur: Bedir vakası olduğu zaman, Resûlullah'ın haberleri doğru çıkıp tehditleri gerçekleştiğinde, onun yahudi ve başka düşmanları sarsıldılar ve birbirlerine şöyle dediler: "Muhammed, hiçbir hususta ashâbına yalan söylemedi. Şüphesiz o bir nebîdir ve işler onun söylediği noktaya varacaktır. O, insanlara galip gelecek ve güç onun olacaktır." Uhud günü gelip de Resûlullah'ın ashâbından bazıları öldürülünce, kalpleri katılaştı ve kendilerine az önce geçen sözleri söyleyen kardeşlerine dönerek şöyle dediler: "Uhud gününde olan şeyler sebebiyle müjdeler olsun size!" Bunun üzerine Allah (a.c.) şu âyeti indirdi: *O küfredenlere (yahudilere) de ki: "Siz mutlaka yenileceksiniz ve toplanıp cehenneme sürüleceksiniz; o ise ne fenâ döşektir!"* (Âl-i İmrân, 3/12) Sonra onlara Bedir günü gerçekleşen âyetleri/mûcizeleri hatırlatarak şöyle buyurdu: *(Bedir'de) karşılaşan şu iki toplulukta sizin için bir âyet/ibret vardır. Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu, öteki de nankördü, onları, kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler* (Âl-i İmrân, 3/13).

فقاتلوه صلّى الله عليه وسلم يوم قينقاع فنزلوا على حكمه، وقاتلوه يوم بني النضير فأجلاهم عن بلادهم، وقاتلوه يوم بني قريظة فولوا الأدبار فنزلوا على حكم سعد بن معاذ، وقاتلوه يوم خيبر فهزمهم وملكهم وأخذ عنوة خيبر بالسيف فرضوا به أن يقرهم على أن يكونوا حرثة يعملون له في النخل.

[١١٣٢] فتأمل هذا الشرح وهذا التفصيل في هذه الأخبار، فإن مثلها لا يقع اتفاقا ولا من حذاق المنجمين ولا الكهنة، وانظر كيف أخبرهم بها قبل وقوعها، وأنذرهم بما يكون قبل أن يكون، وجعلهم على أهبة، بخلاف تدبير البشر. وقد كانوا جماعات كثيرة لهم خيول وسلاح وحصون ويمتنعون ويقاتلون من ناوأهم وأرادهم وقصدهم، لتعلم أن هذا من أخبار علّام الغيوب، وهذا من الدلائل الواضحة والأعلام البينة النيرة لأن السيف إذا لقي السيف دبّ الحياء، ولا يأمن من ليس على يقين مما يخبر به أن يقع الأمر بخلاف ما خبر ولا يحمل أحد نفسه على هذا من غير يقين إلا الغاية في الحمق والجهل والنقص.

وباب آخر

[١١٣٣] من آياته صلّى الله عليه وسلم، وهو إنه لما كانت وقعة بدر، وصدقت أخباره وتحققت مواعيده، ماج أعداؤه من اليهود وغيرهم، وقال بعضهم لبعض: ما أخلف محمد في شيء أصحابه، وأنه لنبيّ، وستؤول الأمور إلى ما يقول، وسيظهر على الناس وتكون الدولة له. فلما كان يوم أحد وقتل من أصحابه من قتل اشتدت قلوبهم ورجعوا على إخوانهم الذين قالوا لهم ما قد تقدم، وقالوا لهم: أبشروا بما كان عليه يوم أحد، فأنزل الله عز وجل ﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهادُ﴾ «آل عمران ١٢»، ثم أذكرهم بالآيات التي كانت يوم بدر فقال: ﴿قَدْ كان لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتا فِئَةٌ تُقاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخرى كافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشاءُ﴾ «آل عمران ١٣»

[1134] Resûlullah'ın söylediği şekilde müminler onlara galip gelip perişan ettiler ve haber verdiği şekilde Allah onları cehennemde toplayacaktır. Resûlullah'ın birinci haberinin doğru çıkması, ikincisinin de doğruluğuna şahittir. Bu açık ve bariz cevapları ve delilleri iyi düşün! Bedir olayının nasıl anlatıldığına, onlara nasıl delil getirildiğine ve Rabbinin bunu nasıl gerçekleştirdiğine bak, bunun dost ve düşman herkes tarafından bilinen bir olay olduğunu görürsün!

MESCİD-İ HARAM VE MESCİD-İ AKSÂ'NIN KURTULUŞUNU HABER VERMESİ

[1135] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de, Allah'ın (a.c.) şu sözüdür: *Allah'ın mescidlerinde Allah'ın ismini anmaktan meneden ve (onların) harâb olmaları için çalışan kimselerden daha zalim kim olabilir? Bunlar, oralara korka korka olmaktan başka sûretle girmek salâhiyetini haiz değildirler. Bunlara dünyada bir zillet var, âhiret'te de büyük bir azâb var* (Bakara, 2/114).

[1136] Rûmlar, Şam'ı ele geçirmelerinin yanı sıra asırlarca Beytu'l-Makdis mescidine hâkim olmuş ve burayı kuşatmıştı. Burada şirk uyguluyorlar ve tevhîdin anılmasına mâni oluyorlardı. Kureyş ve diğer Arap müşrikleri ise Mescid-i Harâm'a hâkim olmuştu. Bu nedenle Ebû Bekir es-Sıddîk, hicretten önce Mekke'deki evinin avlusuna bir mescid binâ etti. Orada Kur'ân okuyor, Allah'a ve Resûl'üne davet ediyordu. Böyle yapması için Kureyş'in ileri gelenlerinden bir adam onu himâye ediyordu. Bunun üzerine Kureyşliler, Ebû Bekir'i himaye eden adama geldi -bu adam meşhurdur; ama şu ânda onun ismini hatırlayamadım-ve ona Ebû Bekir'in konumunu, hilmini, açık sözlülüğünü, lütfunu, câriye, köle kadınların onun yanından geçerken duasını işittiklerini, bu yüzden Muhammed'in dinine icâbet edebileceklerini, dolayısıyla onu himâye etmemesini söylediler. Adam, onlara şöyle dedi: "O, yoksula bakan, akrabayı gözeten ve zayıfı kollayan bir adamdır. Onun aranızdan çıkarılmasını ve dini sebebiyle sizden kaçmasını hoş görmedim. Yoksa bu fazileti yok edeceksiniz." Kureyşliler, "O zaman evinde kalsın ve dinini ilan etmesin." dediler. Böylece onu kendi mescidinde Allah'ı zikretmekten menettiler. Allah ise, Nebî'sine (a.s.) ve ashâbına, bu mescidlere sahip olacakları, onlara ve oradakilere mâlik olacakları, onların ise oraya zelil bir şekilde korku ve perişanlık içinde veya Resûlullah'ın (s.a.) ya da ashâbının emânı, ahdi ve izni ile girebilecekleri müjdesini verdi.

[١١٣٤] فغلبوهم وقهروا كما قال وإلى جهنم يحشرون كما أخبر، فصدق أخباره بالأول يشهد بالثاني، فتأمل هذه الأجوبة والأدلة المكشوفة الواضحة، وانظر كيف يذكر قصة بدر ويحتج عليهم بها ويجعل ذلك عن ربه لتعلم إنها قصة قد عرفها العدوّ والولي.

وباب آخر

[١١٣٥] من آياته وهو قوله عز وجل: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعى فِي خَرابِها أولئِكَ ما كان لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوها إِلَّا خائِفِينَ. لَهُمْ فِي الدُّنْيا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِيمٌ﴾ «البقرة. ١١٤».

[١١٣٦] فإن مسجد بيت المقدس قد كان غلب عليه الروم الدهور الطويلة واستولوا عليه مع ملكهم بالشام وأقاموا فيه الشرك ومنعوا من ذكر التوحيد فيه، وغلبت قريش على المسجد الحرام وغيرهم من مشركي العرب، وقد كان أبو بكر الصديق بنى مسجدا بمكة بفناء داره قبل الهجرة فكان يتلو فيه القرآن ويدعو إلى الله وإلى رسوله، وقد كان أجاره رجل من سادات قريش على أن يفعل ذلك. فمشت قريش إلى الرجل الذي أجار أبا بكر، وهو معروف ولكن لم يحضرني اسمه في هذا الموضع، فذكروا له محل أبي بكر وحلمه وبيانه ولطفه، وأنه يمر به القيان والعبيد والنسوان فيسمعون دعاءه فلا يلبثون أن يجيبوه إلى دين محمد، فلا تجره. فقال لهم: إنه رجل يكسب المعدم ويصل الرحم ويقري الضعيف، فكرهت أن يخرج من بينكم ويهرب بدينه عنكم فتعدمون هذا الفضل. قالوا: فيلزم بيته ولا يعلن دينه؛ فمنعوه من ذكر الله في مسجده. فبشر الله نبيه عليه السلام وأصحابه بالظهور على هذه المساجد، وملكهم لها ولمن فيها، وأنهم لا يدخلونها إلا أذلاء خائفين مقهورين، أو بأمان وعهد وإذن من رسول الله صلّى الله عليه وسلم أو من أصحابه.

Sonra Allah, Allah'ın mescidlerinde O'nun isminin zikredilmesine mâni oldukları için onların dünyada rezil olacaklarını ve cezalandırılacaklarını haber verdi. Bu rezillik, onlardan savaşanlardan bazılarının öldürülmesiyle başlarına geldi. Onların başına gelen zillet ise, sahâbenin galip geldiği yerlerde ikâmet etmek isteyenlerin cizye ödemesidir. Bütün bunlar, Resûlullah'ın haber verdiği şekilde gerçekleşti. Bunda pek çok gaybî bilgi vardır.

[1137] Rûmlar ve diğerlerinin krallıkları kuvvetli ve caydırıcı idi. Allah, Nebî'sine verdiği bu va'dleri, bu şehirlerin fethini ve Arap müşriklerinin tepesine dünyada rezillik inmesini tastamam gerçekleştirdi. Onlar, Resûlullah'ın haber verdiği gibi, âhiret yurdunda da büyük bir azâb ile karşılaşacaklardır. Nitekim birincisinin doğru çıkması, ikincisini de doğrulamaktadır. Azâbından ve gazabından Allah'a sığınırız.

MÜSLÜMANLARIN KÂBE'NİN ANAHTARINA SAHİP OLACAKLARINI HABER VERMESİ

[1138] Resûlullah'ın (s.a.) âyetleri/alâmetleri cinsinden bir olay da şudur: Resûlullah (s.a.), hicretten önce Mekke'de iken Kâbe'ye girmek için geldi. Osman b. Ebî Talha el-Abderî, onu engelleyerek Kâbe'ye girmesine mâni oldu. Peygamber (s.a.), "Ey Osman! Böyle yapma! Bu anahtarı bir gün elimde göreceksin, onu istediğim yere koyacağım." dedi. Osman, "İşte o gün Kureyş, zelil olmuş ve zayıflamış demektir" deyince, Resûlullah, "Hayır! Artmış ve güçlenmiştir." dedi.

[1139] Allah sana rahmet etsin, Resûlullah'ın yazışmalarında ve elçi gönderişindeki tavrını düşün! O, Arap olsun yabancı olsun dünyanın çeşitli bölgelerindeki yeryüzü zorbalarına ve dünya krallarına mektuplar yazdı ve onları sahip oldukları şeyi reddetmeye, kendisine itaat etmeye, emrine sarılmaya ve kendisine boyun eğmeye davet etti. Onlara kendisini ve davet ettiği şeyi anlattı. Onlara, Allah'ın sadece kendisini seçip tercih ettiğini; kendisine yeryüzünün krallarına ve zorbalarına galip ve muzaffer geleceğini va'dettiğini; mutlu kişinin, malları elinden alınmadan, karısı mubah kılınmadan ve kanı akıtılmadan kendisine itaate koşan kimse olduğunu bildirdi. Böylece o, onları kızdıracak, öfkelendirecek, onu ve ashâbını öldürmeye, kökünü kazımaya ve yok etmeye sevk edecek hiçbir şey bırakmadı; bunları ortaya koydu ve yaptı. Bu, daha önce benzeri görülmemiş bir durumdu ve hiçbir akıllı böyle bir şey yapmamıştı. Fakat o, sonucun düşmanlarının değil, kendisinin olacağından son derece emîndi.

ثم أخبر بخزيهم في الدنيا وعقوبتهم من منع مساجد الله أن يذكر فيها اسمه، فنزل بهم ذلك الخزي بقتل من قاتل منهم وعليهم الذل بأداء الجزية لمن رغب في الإقامة فيما غلب عليه الصحابة، فكان كل ذلك كما أخبر، وفي هذا غيوب كثيرة.

[١١٣٧] وقد كانت ممالك الروم وغيرهم قوية ممتنعة فوفى الله لنبيه بتصديق هذه المواعيد، وبفتح هذه الأمصار، وبنزول الخزي على مشركي العرب في الدنيا وسينالهم في الدار الآخرة عذاب عظيم كما قال، وكما صدق في الأول صدق في الثاني، فنعوذ بالله من عذابه وسخطه.

وباب آخر

[١١٣٨] من هذا الجنس، أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهو بمكة قبل الهجرة جاء ليدخل الكعبة فدفعه عثمان بن أبي طلحة العبدري ومنعه من دخولها، فقال له النبي صلّى الله عليه وسلم: لا تفعل يا عثمان فكأنك بمفتاح الكعبة في يدي أضعه حيث شئت فقال له عثمان: لقد ذلت قريش يومئذ وقلّت، فقال النبي صلّى الله عليه وسلم: بل كثرت وعزت.

[١١٣٩] واعتبر رحمك الله سيرته في المكاتبة والمراسلة فإنه فعل ذلك بجبابرة الأرض وملوك الدنيا من العرب والعجم في أقطار الدنيا، فدعاهم إلى رفض ما هم عليه، والدخول في طاعته، وامتثال أمره، والخضوع له، وأخبرهم بذات نفسه وبما يدعو إليه، وأخبرهم بأن الله عز وجل اصطفاه وحده واختاره وحده ووعده بالظهور والغلبة لملوك الأرض وجبابرتها، وأن السعيد من بادر إلى طاعته من قبل أن تسبى أمواله وتستباح حريمه ويسفك دمه، فما ترك شيئا مما يغضبهم ويغيظهم ويبعثهم على قتله واستئصاله وبواره وبوار أصحابه إلا أتى به وفعله، وهذا ما لم يكن مثله ولا يقدم عليه عاقل إلا وهو على غاية الثقة بالسلامة من العواقب، وأن العاقبة تكون له لا لعدوّه.

[1140] Resûlullah'ın, Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî ile Kisrâ'ya gönderdiği mektubun Kisrâ'yı nasıl kızdırdığını görmedin mi? O mektup şöyledir: "Rahmân, Rahîm Allah'ın adıyla! Allah'ın Resûl'ü Muhammed'den Fars'ın büyüğü Kisrâ'ya! Selâm, hidâyete tâbi olanların, Allah'a ve Resûl'üne iman edenlerin, Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun şerîki olmayıp tek olduğuna, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet edenlerin üzerine olsun. Seni, Allah'ın çağrısına davet ediyorum. Şüphesiz ben, diri olanları uyarmak ve kâfirlere de sözü vâcip kılmak için Allah'ın bütün insanlara gönderdiği elçisiyim. Müslüman ol ki selâmete eresin. Eğer (küfürde) diretirsen, bütün Mecûsîlerin günahı senin üzerinedir."

[1141] Abdullah, mektupla yola çıktı. Yolda ve Kisrâ'nın huzurunda nâhoş şeylerle karşılaştı. Resûlullah'ın mektubu Kisrâ'ya ulaşınca, çok kızdı ve öfkelendi. Bu yüzden dostu Bâzân'a -ki o, Yemen'dekî halifesi ve oranın kralıdır- onun yakalanıp kendisine gönderilmesini emreden bir mektup yazdı. Bâzân, bunun için elçi gönderdi. Resûlullah'ın (s.a.) yahudi, hıristiyan, Kureyşli ve Arap düşmanları memnun oldular, sevindiler ve birbirlerine, "Onlar, onun hakkından gelecekler, onun hakkından gelecekler" diyorlardı. Elçiler, Resûlullah'a ulaşınca içlerinden birisi ona şöyle dedi: "Benimle birlikte kral Bâzân'a gel. Seninle kral Şâhinşâh'a bir mektup yazalım. Kisrâ katında sana faydası olur, o da senden elini çeker. Eğer diretirsen, onun seni ve kavmini helâk edeceğini ve şehrini harâbeye çevireceğini biliyorsun." Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), "Yarına kadar bekle, sana cevap vereceğim." dedi. Yarın olunca adam, "Ey Muhammed! Ne diyorsun" dedi. Resûlullah, "Sahibine dön! Rabbim bana, Kisrâ'nın dün gece öldürüldüğünü haber verdi. Onu, oğlu Şîreviyye gecenin şu sâatinde öldürmüş." Adam ona, "Sen ne dediğini biliyor musun? Bizim senden intikam almamız bundan daha kolaydır. Bunu senin ağzından yazarak kral Bâzân'a bu şekilde bildireceğiz." dedi. Resûlullah, "Evet. Bunu, kendisine benden iletin ve ona 'Benim dinim ve saltanatımın Kisrâ'nın mülküne, insan ve hayvan ayaklarının ulaştığı yere ulaşacağını' söyleyin" dedi. Resûlullah, başka şeyler de söyledikten sonra, "Bu din, gecenin karanlığının gittiği her yere gidecektir" dedi.

[١١٤٠] أما ترى كيف اغضب كسرى كتابه حين أنفذه مع عبد الله بن حذافة السهمي وهو: بسم الله الرحمن الرحيم، من محمد رسول الله إلى كسرى عظيم فارس، سلام على من اتبع الهدى وآمن بالله ورسوله. وشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمد عبده ورسوله، أدعوك بدعاية الله فإني رسول الله إلى الناس كافة، لأنذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين، أسلم تسلم، فإن أبيت فإن إثم المجوس عليك.

[١١٤١] فمضى بكتابه، وكان في طريقه وبحضرته ما لعله يرد عليك، فلما بلغه كتابه غاظه ذلك وأغضبه، حتى كتب إلى صاحبه باذام وهو خليفته باليمن وملكها يأمره بإشخاصه إليه، فأرسل باذام في ذلك، فسرّ ذلك أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم من اليهود والنصارى وقريش والعرب واستبشروا. وقال بعضهم لبعض: كفيتموه كفيتموه. فلما وصل الرسول إليه قال له رجل منهم انطلق معي إلى الملك باذام فنكتب معك كتابا إلى الملك شاهنشاه ينفعك عنده ويكفّ عنك، وإن أبيت فهو من قد علمت وهو مهلكك ومهلك قومك ومخرب بلادك، فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: أقم إلى غد حتى أجيبك. فلما كان الغد صار، فقال ما تقول يا محمد؟ قال ارجع إلى صاحبك فإن ربّي قد خبرني إنه قتل البارحة كسرى، قتله ابنه شيرويه على كذا كذا ساعة من الليل، فقال له هل تدري ما تقول، إنا قد نقمنا منك أيسر من هذا، فنكتب بهذا عنك ونخبر الملك باذام بذلك قال: نعم، أخبراه ذلك عني، وقولا له: إن ديني وسلطاني سيبلغ ما بلغ ملك كسرى، وينتهي إلى منتهى الخف والحافر، إلى أن قال: سيأتي هذا الدين على ما أتى عليه الليل.

[1142] Abdullah b. Huzâfe döndüğünde, Kisrâ'nın onu küçümsediğini ve mektubu parçaladığını haber verdiği zaman Resûlullah (s.a.) ona şöyle dedi: "Allah da, onun mülkünü paramparça edecektir."

[1143] Şu öfkelendirici sözlere bak! Resûlullah, onları nasıl da peş peşe sıralıyor. Sen şu güvene, şu sebâta bak!

[1144] Resûlullah, Rûm kralı Kayser'e de Dihye b. Halîfe el-Kelbî ile bir mektup gönderdi. Kayser, Dihye'ye ikramda bulundu ve Resûlullah'ın mektubunu tekrar tekrar okudu. Mekke halkından ve Kureyş tüccarlarından yanında bulunan kimselere, Resûlullah'ın ahlâkını, davranışlarını ve yaşayışını sordu. Bu hususta uzun uzun araştırma yaptı. Bunun üzerine onun daha önce müjdelenen nebî olduğunu anladı ve saygılı bir şekilde cevap yazdı. Peygamber (s.a.) şöyle dedi: "Kuşkusuz o, hakkı anladı. Fakat o hayırsız mülkünden vazgeçemedi. Dünyasını önceleyip dinine tercih etti."

[1145] Resûlullah, İskenderiyye kralı Mukavkıs'a, Hâtıb b. Ebî Belte'a vasıtasıyla bir mektup gönderdi. Hâtıb, mektubu verdikten sonra Mukavkıs onu okudu. Mukavkıs, yanında bulunan adamlarına dönerek güldü ve onlara şöyle dedi: "Bana, dininin güzelliğini anlatan ve ona davet eden bir mektup yazmış. Eğer o, gerçekten Allah'ın resûlü ise, denizi üstüme salıp beni boğmasına mâni olan nedir? Böylece benim yerime geçer ve mülkümü alır." Bunun üzerine Hâtıb şöyle dedi: "O halde -senin iddia ettiğin gibi- yahudiler kendisini yakalayıp bir iple bağladıkları, başının ortasını tıraş ettikleri ve bir demet diken koydukları, boynuna asılacağı ağacı geçirdikleri vakit Meryem oğlu Îsâ'ya mâni olan neydi? Sonra dışarı çıkardılar, ağlıyordu; sonunda çarmıha gerdiler ve ölene kadar mızraklarla dövdüler. Bu durumda Rabbinden, kendisini onlardan kurtarmasını, onları helâk etmesini, onların yerine geçirmesini ve kendisini ve ashâbını onlara galip kılmasını istemesine mâni neydi? Zinâkâr bir kadının, bir adamdan kendisini öldürmesini istediği, adamın da onu öldürüp başını kadına gönderdiği ve önüne koyduğu vakit, Zekeriyyâ'nın oğlu Yahyâ'ya mâni olan neydi? Rabbinden, kendisini o kadından kurtarmasını ve kralı helâk etmesini istemesine ne mâni oldu?"

[١١٤٢] وقد كان قال صلّى الله عليه وسلم لعبد الله بن حذافة لما رجع إليه وأخبره بأن كسرى استخف به ومزق كتابه فقال صلّى الله عليه وسلم: أما إن الله عز وجل سيمزق ملكه.

[١١٤٣] فانظر إلى هذه الأقوال المغضبة كيف تتوالى لهم منه، وانظر إلى هذه الثقة وهذا الثبات.

[١١٤٤] وقد كان راسل قيصر ملك الروم بدحية بن خليفة الكلبي، فأكرمه وأكر كتاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وسأل من عنده من أهل مكة وتجار قريش عنه صلّى الله عليه وسلم وعن أخلاقه وطرائقه وسيرته، واستقصى ذلك، فإذا هو النبيّ الذي تقدمت البشارة به، وردّه مكرما، فقال النبيّ صلّى الله عليه وسلم: لقد عرف الحق ولكن ضن الخبيث بملكه وعاجل دنياه فأثرها على دينه.

[١١٤٥] وأرسل إلى المقوقس ملك الإسكندرية حاطب بن أبي بلتعة بكتابه إليه فدفعه إليه فقرأه، ثم أقبل على جلسائه فضحك وقال لهم: كتب إليّ يصف لي حسن دينه ويدعو إليه، فما منعه إن كان رسول الله أن يسأل الله فيسلط البحر عليّ فيغرقني فيكفى مؤونتي ويأخذ ملكي، فقال له حاطب فما منع عيسى ابن مريم وهو كما زعمت إذ أخذته اليهود فربطوه في حبل وحلقوا وسط رأسه وجعلوا عليه أكليل شوك وجعلوا على عنقه الخشبة التي صلبوه عليها ثم خرجوا به وهو يبكي حتى صلبوه على الخشبة ثم طعنوه بالحربة حتى مات، فما منعه أن يسأل ربه أن ينجيه منهم ويهلكهم ويكفى مؤونتهم ويظهره وأصحابه عليهم، وما منع يحيى بن زكريا حين سألت امرأة زانية رجلا أن يقتله فقتله وبعث إليها برأسه حتى وضعوه بين يديها فما منعه أن يسأل ربه أن ينجيه منها ويهلك الملك.

[1146] Bunun üzerine Mukavkıs, yanında bulunan adamlarına dönerek onlara şöyle dedi: "Vallahi, bu adam bir hakîm/hikmet sahibidir. Bir hakîm, ancak hakîmlerin yanından çıkar. Ne dersiniz?" Adamlar dediler ki: "Ey Kral doğru söyledi, diyoruz. Biz de senin görüşündeyiz." Mukavkıs, Peygamber'in (s.a.) mektubunu tekrar okudu. Hâtıb'ı bir müddet yanında tuttu. Ona Resûlullah (s.a.), ashâbı ve yaşantısı hakkında sorular sordu. Sonra Hâtıb'ı hediyelerle gönderdi.

[1147] Peygamber (s.a.), birden çok Şâm kralına kendisine itaate davet eden mektuplar gönderdi. Gönderilenler arsında el-Hâris b. Umeyr el-Ezdî de vardı. Şurahbîl b. Amr el-Ğassânî onu öldürdü. Resûlullah (s.a.) ondan sonra elçileri tek göndermedi. İhânetleri ve elçileri öldürmeleri sebebiyle onları kınayarak şöyle dedi: "Siz, mağlup olacaksınız. Benim saltanatım size üstün gelecektir." Rûm kralları ve hıristiyan Araplar bu sözlere çok kızdılar. Hıristiyan Araplar, Rûm kralına şu mektubu yazdı: "Bu adamın zayıf durumda olmasını fırsat bil!" Bunun üzerine kral Resûlullah (s.a.) ile savaşmak üzere patrik Yatuks komutasında 100.000 kişilik bir ordu gönderdi. Gassân, Kuzâ'a ve başka kabîlelerden oluşan hıristiyan Arapların başında Şurahbîl b. Amr el-Ğassânî vardı. Bunlar Mute'ye geldiler. Bilindiği üzere Allah onların hakkından geldi.

[1148] Resûlullah, Yemen, Bahreyn ve Ummân krallarına da bilinen elçileri gönderdi. Allah sana rahmet etsin. Biliyorsun ki Resûlullah, onları saltanatı bırakıp ve üstünlük taslamaktan çıkıp tevâzû' ve alçak gönüllüğe, malları ve canlarıyla cihada davet etti. Bu beşerin ve kralların hakîmlerinin tedbirinin hilâfınadır. Onlara göre bu kötü tedbirdir. Aklınla anlamaktasın ki Resûlullah, onların kötülüklerinden, tuzaklarından ve şerlerinden kurtulacağını yakînen bildiği için böyle yapmıştır. Kureyş, Araplar ve başkalarından ondan sonra gelenlerin durumu, onların Resûlullah'ın (s.a.) hazırladığı şeylere sığındıkları ve sarıldıkları daha önce sana anlatıldı. Oraya müracaat et. Resûlullah'a (s.a.), davet ettiği krallardan Necâşî ve başkaları icâbet etmiştir.

[١١٤٦] فأقبل المقوقس على جلسائه فقال: والله إنه لحكيم. وما يخرج الحكيم إلا من عند الحكماء، ما تقولون، قالوا: نقول: صدق أيها الملك، قد رأينا ما رأيت. وعاود قراءة كتاب النبي صلّى الله عليه وسلم، واحتبس حاطب عنده مدة، وسأله عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم وعن أصحابه وعن سيرته، وردّه مكرما.

[١١٤٧] وأرسل النبي صلّى الله عليه وسلم إلى غير واحد من ملوك الشام يدعوهم إلى طاعته. وكان فيمن أرسل الحارث بن عمير الأزدي فقتله شرحبيل بن عمرو الغساني فأنفذ رسول الله صلّى الله عليه وسلم بعده غير واحد ولأمهم على غدرهم وقتلهم الرسل، وقال لهم: أنتم مغلوبون وسلطاني يعلو عليكم، فأغضب ذلك ملوك الروم ونصارى العرب. وأرسلت نصارى العرب إلى ملك الروم: أنتهز الفرصة مادام هذا الرجل في ضعف، فانفذ جيشا في مائة ألف قاصدا لرسول الله صلّى الله عليه وسلم بناتوقس البطريق، وعلى نصارى العرب من غسان وقضاعة وغيرهم شرحبيل بن عمرو الغساني، فانتهوا إلى مؤتة فكفاه الله أمرهم كما هو معلوم.

[١١٤٨] وأرسل إلى ملوك اليمن وملوك البحرين وعمّان رسلا معروفين، وقد علمت رحمك الله إنه دعاهم إلى الاختلاع من ملكهم والخروج من عزهم إلى التواضع والتذلل، وإلى الجهاد بأموالهم وأنفسهم، وهذا غير تدبير البشر وحكماء الملوك، وهذا عندهم من سوء التدبير، فتعلم بعقلك إنه لم يفعل ذلك إلا وهو على يقين من السلامة من سطواتهم وكيدهم وشرهم. وقد تقدم لك حال كل من جاء بعده من قريش والعرب وغيرهم، وأنهم به لاذوا واعتصموا وعلى ما مهّده صلّى الله عليه وسلم، وأنه هو ما اعتصم بمخلوق بما فيه كفاية، فارجع إليه. وقد أجابه صلّى الله عليه وسلم من الملوك الذين دعاهم النجاشي وغيره.

[1149] Sen, zamanındaki büyük krallardan oluşan kavminin hâlini düşün! Onların mülkleri geniş ve şânları yücedir. Onlar, İslâm perdesi altına gizlendiler. Peygamber'in (s.a.) akrabaları ve torunları olduklarını iddia etmelerine ve onun kendileri için hazırladığı şeyi elde etmelerine rağmen, İslâm hükümdarlarını ne ile karşıladıkları, onlarla nasıl yazıştıklarını, dil ile onlara itaat ettiklerini göstermek için çeşit çeşit kurnazlıklar yaparak onlara boyun eğdiklerini düşün! Onların dâîleri, bu hükümdarlara, hatta Arap ve Kürt reislerine şöyle diyorlardı: "Kardeşin falan oğlu falan Resûlullah'ın torunudur. Sen, onun mülkünün büyüklüğünü biliyorsun. O, emîru'l-mü'minîn olduğunu iddia ediyor. Resûlullah, şu sözü ve falan vasiyetiyle senin ona itaat etmeni farz kıldı. Haklarını senden geri istemiyor; senden hiçbir şey istemiyor. Senden, sadece kardeşlik, sadakat ve hediyesini kabul etmen için elini uzatmanı istiyor. Biliyorsun, Resûlullah (s.a.) hediye kabul eder ve buna teşvik ederdi. Sen, ona çok küçük bir karşılık versen de, bunu senden kabul eder ve teşekkür eder." Sonra ona nefis ve değerli bir hediye takdim eder ve şöyle derdi: "Dostluk sağlamlaşıp güven tamam olduğu zaman, senin için mülkünü kat kat yapacağın ve gücünü artıracağın kapılar açılacaktır. Buna ulaşırken meşakkat, külfet, masraf ve zarar çekmen gerekmez. Sana güvenmek ve senin niyetini bilmek yeterlidir. Sen, güvenilecek birisin."

[1150] Davetçi, söylediklerinin hoşuna gittiğini ve istekli olduğunu gördüğü zaman ona şöyle derdi: "Sen, gizlilik ve peygamberlerden alınan mîsâklar/sözler hakkındaki nassları biliyorsun." Bundan sonra onu denemeye tabi tutardı. Eğer davet ettiği kimse, şehvet sahibi ve dünyaya düşkün kimselerden ise, ona şöyle derdi: "Sen, Allah'ın, *Sırtlarından ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağları, zincirleri indirir atar* (A'râf, 7/157)dediği kimselerdensin. Sonra ona bütün yasakları mubah kılar, mükellefiyetleri kaldırarak ona yaklaşmaya çalışır, onu dünyada ve âhiretteki her türlü cezadan emîn kılar ve daha önce hazırlamış olduğu te'villeri ona anlatırdı. Bu ve benzeri şeylerle onun gönlünü almaya çalışırdı. Sonra ondan sırrı gizleyeceğine, yanındakilere söylemeyeceğine ve bir Mecûsî de olsa, ona hiçbir şey sormayacağına dair söz alırdı.

[١١٤٩] وتأمل حال قوم في زمانك وهم من الملوك العظماء، وملكهم واسع، وشأنهم عظيم، فإنهم مع تسترهم بالإسلام ومع اعتزائهم إلى النبي صلّى الله عليه وسلم وأنهم من ولده وقد قدموا على ما مهد لهم، بأي شيء يلقون ملوك الإسلام، وبأي شيء يراسلونهم، وكيف يخضعون لهم ويخدعونهم بألوان الخدع ليستبقوا طاعتهم لهم باللسان، فيقول دعاتهم لكل واحد من هؤلاء حتى لرؤساء الأعراب والأكراد: أخوك فلان ابن فلان ابن رسول الله، وقد علمت عظيم ملكه، وهو يدعى بأمير المؤمنين، وقد فرض رسول الله صلّى الله عليه وسلم عليك طاعته لقوله كذا ولوصيته الفلانية؛ وما يطالبك بحقوقه، وما يطلب منك شيئا، ولكنه يرغب في أخوتك وفي صداقتك وفي الانبساط إليك في أن تقبل هديته، وقد علمت أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قبل الهدية ورغب في ذلك، وإن كافأت بأقل القليل قبله منك وشكرك عليه. ثم يهاديه بالهدية النفيسة الخطيرة ويقول له: إذا استحكم الإنس وتمت الثقة فتح لك أبوابا يتضاعف بها ملكك، وتشتد بها شوكتك، وما عليك في الوصول إلى ذلك مشقة ولا كلفة ولا مؤونة ولا غرامة، وما هو إلا الثقة بك وأن يعرف طويتك وأنك بحيث يوثق بك.

[١١٥٠] فإذا تعلق قلبه بذلك وطمع، قال له: قد علمت ما جاء في الكتمان والمواثيق المأخوذة من الأنبياء ثم يروضه بعد هذا، فإن كان من أهل الشهوات والرغبة في الدنيا قال له: أنت فيمن قال الله: ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلالَ الَّتِي كانت عَلَيْهِمْ﴾ «الأعراف ١٥٧» ويبيحه المحظورات ويتقرب إليه بما يسقط عنه الكلف ويؤمنه من كل عقاب آجلا وعاجلا، ويذكر له ما قد أعدّه من التأويلات، ويتحبب إليه بهذا وأشباهه، ويأخذ عليه كتمان السر وأن لا يخبر غيره بما عنده ولا يسأله عن شيء وإن كان مجوسيا.

[1151] Davet ettiği kimsenin şeriate bağlı bir kimse olduğunu görürse, bunu onun yanında överek şöyle derdi: "Sen, İmâmiyye'den Kat'iyye'nin, 'Namaz, 51 rek'attir' sözlerine sakın aldanma. Çünkü onların ehl-i beyt diniyle hiçbir ilgisi yoktur. Ehl-i beyt'e göre namaz 73 rek'attir. Ona bu şekilde namaz kılmasını emreder; kendisi de onun, tabilerinin ve maiyetinin yanında namaz kılardı. Eğer yanına gelirse, çok namaz kılmaktan geceleyin uyumazdı. Ayrıca kendisinin uygun gördüğü ölçüde zekât vermesini ve her türlü hayır işlemesini ona emrederdi. Fakat ona şöyle diyordu: "Namazın bir bâtını vardır. Çünkü her şeyin bir bâtını vardır."

[1152] Davet ettiği kişi yahudi ise, onun yanında Yahudiliği, Yahudilikteki Sebt (Cumartesi) günü uygulamasını ve inandıkları her şeyi överdi ve şöyle derdi: "Bizim kendisine davet ettiğimiz Mehdî, sizin beklediğiniz Mesîh'tir."

[1153] Davet ettiği kişi bir hıristiyan ise, haçı metheder ve şöyle derdi: "Bizim kendisine davet ettiğimiz Mehdî, Mesîh'in müjdelediği Faraklit'tir."

[1154] Davet ettiği kişi Mecûsî ise, onun yanında Mecûsîliği metheder ve şöyle derdi: "Siz insansınız. Siz akıllı kişilersiniz. Siz kadîm mülkün sahibisiniz."

[1155] Davet ettiği kişi Sâbiî ise, onun yanında yıldızlara ibadeti methederdi.

[1156] Davetçi, bütün bu din mensuplarının her birine şöyle diyordu: "Esasında bütün dinler aynıdır. Hepsi bâtında ittifak ederler. Fakat dinlerin mensupları bunu bilmiyorlar."

[1157] Onlar [Bâtıniyye], her kişiye hoşuna gidecek şekilde dostluk gösteriyorlardı. Sonra onlara, bunu gizli tutmalarını, sevdikleri veya kendilerine meyleden kimseler hariç, bunu açıklamamalarını tavsiye ederlerdi.

[1158] Onlar [Bâtıniyye], genelde Bedevîleri, Kürtleri, Deylemlileri, Berberileri, Nabatileri, lüks içinde yaşayan emîrleri, vezîrleri, yazarları ve cahilleri davet etmeyi amaçlıyorlardı. Onlar, imâmet ve teşeyyu' [şiîlik] görüşüne meyilli kimselere üstünlük sağlıyorlar, onlar da derhal icâbet ediyorlar ve görüşlerini kabul ediyorlardı. Onlar [Bâtıniyye], onlardan ağır yeminler ve te'kidli sözler alarak onları kendilerine bağlıyorlardı.

[١١٥١] وإن رآه من المتمسكين بالشريعة زيّن ذلك عنده وقال له: لا تغتر بما يقوله الإمامية القطعية أن الصلاة عند أهل البيت إحدى وخمسين ركعة فإن هؤلاء ليسوا من دين أهل البيت على شيء، وصلاة أهل البيت ثلاث وسبعون ركعة، ويأمره بذلك، ويصلي عنده وبحضرته وبحضرة أتباعه وحشمه، وإن يأت عنده لم ينم الليل من كثرة الصلاة. ويأمره بالزكاة وبكل خير بحسب ما يتفق ذلك عنده، غير إنه يقول: للصلاة باطن، ولكل شيء باطن.

[١١٥٢] وإن كان يهوديا زيّن عنده اليهودية وما فيها من إقامة السبت وجميع ما هم عليه، وقال: المهديّ الذي ندعو إليه هو المسيح الذي تنتظرونه.

[١١٥٣] وإن كان نصرانيا مدح الصليب وقال: المهدي الذي ندعو إليه هو الفارقليط الذي بشر به المسيح.

[١١٥٤] وإن كان مجوسيا مدح عنده المجوسيّة وقال: أنتم الناس، وأنتم العقلاء، وأهل الملك القديم.

[١١٥٥] وإن كان صابئا مدح عنده عبادة الكواكب.

[١١٥٦] ويقول لكل واحد من هؤلاء الأصناف: إن الديانات كلها سواء وهي تتفق في الباطن ولكن أصحابها لا يعلمون.

[١١٥٧] ويظهرون التودد إلى كل أحد بما يهواه، ثم يتواصون بكتمان ذلك وأن لا يظهروا ذلك إلا لمن أحبهم أو مال إليهم.

[١١٥٨] ويقصدون بالدعوة الأعراب والأكراد والديلم والبربر والنبط والمترفين من الأمراء والوزراء والكتاب وأهل الجهالة، ويستظهرون على من أنتمى إلى القول بالإمامة والتشيع، وهؤلاء يسرعون إلى أجابتهم والقبول منهم، ويوثقون الجميع بالإيمان الغليظة والعهود المؤكدة؛

Yüz yıldan beri Deylem, Benû Hamdân, Bahreyn, çöldeki yerleşim yerleri, Yemen, Şâm ve Azerbaycan gibi yeryüzü krallarının hepsi, imâmet ve teşeyyu' [şiîlik] görüşüne sahiptirler. Bütün yeryüzünde Abbâsoğulları devletinin ismi sadece bazı noktalarda kaldı. Onların saltanatlarının, mülklerinin ve kuvvetlerinin bulunduğu bu topraklarda, el-Abbâs'a, çocuklarına, muhâcirlere ve ensâra ağır küfürler edilmekte ve lanetler okunmaktadır. Bu topluluk, mülk sahibi olmalarına, Resûlullah'a (s.a.) bağlılık perdesi altında gizlenmelerine ve gizlice yaptıkları ve emîn oldukları bütün bu hallerine rağmen, sen yeryüzünün her tarafında ve bölgesinde her zaman onların yaptıkları rezillikleri görürsün. Nitekim daha önce bundan biraz bahsedilmişti. Bu, hâkimiyet, galibiyet, kılıçtan geçirme ve öldürmeye rağmen, her zamanda meydana gelebilecek ve az çok rezillikleri ortaya çıkacak bir şeydir. Nitekim daha önce sana bunların bir kısmını anlatmıştık.

[1159] Böylece öğreniyorsun ki Resûlullah'ın (s.a.) takip ettiği yollar, akıllı kimselerin takip ettikleri yollar değildir. Bunlar, Allah'ın resûlü, nebîsi ve O'nun vahyine güvenen birisi olmadıkça, hiç kimsenin aklına gelebilecek, cesaret edebileceği, güvenebileceği ve umut bağlayacağı yollar değildir. Âlimlerin elde ettikleri ve okudukları bilgilere göre, dünya var olduğundan beri hiçbir peygamberde böyle bir şey görülmemiştir. Onun zayıf, fakir, ücretle çalışan, yalnız, muhtaç ve işin başında olan biri olduğu haberi âlimlere ulaşmıştı. Bu halde iken o, Arap, Fars, Rûm krallarına, hatta Horasan, şirk ve Türk krallarına, onların krallıklarına sahip olacağını ve ele geçireceğini söylüyordu. O, bu halde iken tek tek bütün krallara, efendilere, kabîlere ve beldelere hatırlatmada bulunan mektuplar yazıyordu. Ashâbına, Mısır'ı fethedeceklerini söyleyerek Kıptî olan Mâriye'den dolayı Kıptîlere saygı duymalarını tavsiye etti. Resûlullah şöyle diyordu: "İki gelin Gazze ve Askalân'ın fethine müjdeler olsun!" Dımaşk ve Beytu'l-Makdis'in fethedileceğini söyledi. Hıristiyan Araplar, bütün bunları işitiyorlar, Rûm krallarına ve başkalarına iletiyorlardı. Onlar da bu duruma çok kızıyorlardı. Kureyş de bunları Farslılara iletiyordu.

وملوك الأرض منذ نحو مائة سنة من الديلم وبني حمدان ومن بالبحرين وعمران في البطيحة ومن باليمن والشام وأذربيجان، وكل هؤلاء الملوك أصحاب إمامة ومشيّعة، وفي الأرض كلها، ودولة بني العباس لم يبق منها إلا اسمها في بعض المواضع، والموضع الذي فيه سلطانهم وملكهم وعزهم يشتم فيه العباس وولده والمهاجرون والأنصار ويلعنون، ثم هؤلاء القوم مع الملك ومع تسترهم برسول الله صلّى الله عليه وسلم واعتصامهم، ومع هذه الأحوال كلها التي تستروا بها وتوثقوا بها، أنت ترى فضائحهم في الأطراف وفي أقطار الأرض في كل حين كما قد تقدم لك طرف منه. ثم هو شيء يحدث في كل حين، وتبدو فيه الفضيحة كل قليل مع الملك والقهر والغلبة والسيف والقتل الذريع الذي قد تقدم لك طرف من ذكره.

[١١٥٩] لتعلم أن السبل التي سلكها رسول الله صلّى الله عليه وسلم لا يسلكها عاقل، ولا تخطر بقلبه، ولا تسمو إليها همته، ولا يحدث بها نفسه، ولا يدخل فيها طمعه، إلا أن يكون رسولا لله ونبيا لله وواثقا بوحي الله. ثم هو شيء ما كان في أحد من الأنبياء قط منذ كانت الدنيا، على ما حصله العلماء وأحصوه وبلغهم خبره، أن يكون إنسان ضعيف فقير أجير وحيد معيل مبتدىء مع هذه الحال، فيذكر ملوك العرب وملوك الفرس وملوك الروم حتى يذكر خراسان وملوك الشرك والترك وأنه يحويها ويحوزها وهو على تلك الحال، ثم يكاتبهم ملكا ملكا وسيدا سيدا وقبيلا قبيلا وبلدا بلدا يذكرها. ويوصيهم بالقبط وما لهم من الحرمة بمارية القبطية فإنهم يفتحون مصر، ويقول: أبشروا بفتح العروسين غزة وعسقلان، ويذكر دمشق وبيت المقدس، ويسمع ذلك نصارى العرب ويذكرونه لملوك الروم وغيرهم فيغتاظون من ذلك، وتذكر قريش ذلك للفرس.

[1160] Müslümanların elçileri Şâm'a girip hıristiyan krallarla karşılaştıkları zaman, onlardan birinin merdivenle çıkılan yüksek bir tahtta oturduğunu ve siyah bir elbise giydiğini gördüler. Müslümanların elçileri arasında bulunan Ubâde b. Sâmit el-Ensârî ona şöyle dedi: "Bu, üzerine giymiş olduğun siyah cübbe nedir?" Kral şöyle dedi: "Onu bir adak olarak giydim. Sizi Şâm topraklarından çıkarıncaya kadar onu üzerimden çıkarmayacağım. Ben dediğimi yaparım." Bunun üzerine müslüman elçiler ona şöyle dediler: "Seni, bu meclisinden menedeceğiz. Vallahi, onu senden alacağız ve en büyük kralın mülkünü de alacağız." Sonra onun yanından ayrılarak Rûm krallarının en büyüğüne gittiler ve ona da bu mesajı ilettiler. Kral, onları çok güzel ağırladı ve uzun müddet yanında tuttu. Onlarla baş başa kaldı, tartıştı, imtihan etti ve Resûlullah'ın (s.a.) ve İslâm'ın durumu hakkında her şeyi gece-gündüz tek tek sordu. Onlarla kral arasında bilinen konuşmalar geçti. Sonunda müslümanlar krala şöyle dediler: "Senin bu topraklarını alacağız ve sana galip geleceğiz. Nebîmiz bize böyle haber verdi." Bu sözden mahzun olan kral şöyle dedi: "O, ne söylediyse doğrudur. Vallahi, mülkümü terk etmeyi nefsime yedirebilseydim, onun yanında olur, hizmetinde bulunur ve mülkünü sağlamlaştırırdım. Fakat nefsim buna razı olmuyor."

[1161] Mısır kralı Mukavkıs, Hâtıb'a şöyle dedi: "Arkadaşınızın söylediği gibi, siz benim mülküme mâlik olacaksınız." Çünkü Rûm kralları Resûlullah hakkında çok iyi bilgi sahibi idiler. Bu yüzden, -her ne kadar hıristiyan Araplar onları öfkelendirip Resûlullah'ın (s.a.) üzerine kışkırtsalar da- yumuşak davranıyorlardı. Onlar, Kisrâ gibi zorba ve zalim değillerdi. Kisrâ, Resûlullah'ın (s.a.) elçisine kötülük yapmış ve onun mektubunu parçalamıştı. Resûlullah'ın (s.a.) dediği gibi, Allah da onun mülkünü paramparça etti. Resûlullah, aralarında yaklaşık üç yüz fersah mesafe bulunduğu halde, Kisrâ'nın o gece oğlu tarafından öldürüldüğünü haber verdi. Bu, onun Kur'ân'ın gelişi gibi bize gelen meşhur âyetlerinden/mûcizelerindendir. İlim ehli, ona gönderilen elçinin Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî olduğunu bildikleri gibi, bunu da bilirler. Yine onlar, elçilerle Necâşî, Ummân kralı ve diğer krallar arasında geçenleri bilirler. Bu âyet/mûcize sebebiyle, San'â ve Yemen kralı Bâzân'ın müslüman olduğu, onun ve beraberindekilerin İslâm'a bağlılıkları bilinmektedir. Çünkü onlar peygamberleri bilen kimselerdi.

[١١٦٠] ولما دخلت رسل المسلمين إلى الشام ولقوا ملوك النصارى بها رأوا بعضهم قد جلس على فرش عالية يرقى إليها بسلم وعليه السواد، وفي رسل المسلمين عبادة بن الصامت الأنصاري، قال: ما هذا السواد عليك وما هذه المسوح التي قد لبستها، قال الملك لبستها نذرا لا أنزعها حتى أخرجكم من الشام وأفعل وأفعل، فقالوا له المسلمون: سنمنعك مجلسك هذا ووالله لنأخذنه منك، ولنأخذن ملك الملك الأعظم. ثم ساروا من عنده إلى الملك الأعظم من ملوك الروم وأبلغوه الرسالة، فأنزلهم أكرم منزل واحتبسهم عنده مدة طويلة، وخلا بهم، وناظرهم وامتحنهم، وسألهم عن شيء فشيء من أمر رسول الله صلّى الله عليه وسلم ومن أمر الإسلام والمسلمين ليلا ونهارا، وكان لهم معه ما هو مذكور، إلى أن قالوا له: إن أرضك هذه نأخذها منك ونغلبك عليها، أخبرنا بذلك نبينا، فساءه هذا القول وقال: مهما قال من شيء فقد صدق، والله لوددت أن نفسي تطيب بالخروج من ملكي وأكون عنده فأخدمه وأشد ملكه، ولكن نفسي لا تطيب.

[١١٦١] وقال المقوقس ملك مصر لحاطب: أنكم ستملكون ملكي هذا كما قال صاحبكم، وملوك الروم كانت أعرف بحق رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فلذلك كانت ألين وإن كانت نصارى العرب تغضبها وتثيرها عليه صلّى الله عليه وسلم ولم تكن كالجبار الشقي كسرى وما فعله برسول رسول الله صلّى الله عليه وسلم وتمزيق كتبهم فمزق الله ملكه كل ممزق كما قال صلّى الله عليه وسلم، أخبر أن ابنه قتله في تلك الليلة وبينه وبين كسرى نحو ثلاثمائة فرسخ، وذلك من آياته المعروفة التي جاءت مجيء القرآن، يعرف ذلك أهل العلم كما يعرفون أن رسوله إليه كان عبد الله بن حذافة السهمي، وكما يعرف ما كان بينه وبين النجاشي، وبين صاحب عمان، وغيرهم من الملوك. وإسلام باذام ملك صنعاء واليمن لأجل هذه الآية معروف، وإخلاصه ومن معه في الإسلام وهم يعرفون بالأنبياء.

[1162] Yalancı peygamber el-Ansî, Yemen'de nübüvvetini ilan ettiği zaman, Yemenliler onunla tartıştılar ve onu araştırdılar; ama bir âyet/mûcize ve alâmetini göremediler. Onun durumunu Resûlullah'a (s.a.) bildirdiler; o da onunla cihad edilmesini emredince böyle yaptılar. Onu, kral Bâzân'ın Resûlullah'a (s.a.) gönderdiği elçilerden biri olan Feyrûz ed-Deylemî öldürdü. Feyrûz, Deylem asıllı değildi. Deylem sınırında Fars valilerinden biri idi.

[1163] Resûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra Araplar irtidad edince, durumdan haberdar olan Bâzân ve beraberindekilerin İslâm hakkındaki basîretleri, İslâm'ı uygulamaları, mürtedlerle mücadeleleri, Ebû Bekir es-Sıddîk ve valilerine yardımları bilinmektedir.

[1164] Resûlullah'ın (s.a.), krallara mektuplar ve elçiler göndermesini anlatırken, onun âyetlerinden/mûcizelerinden de bahsetmiş olduk. Oysa niyetimiz, Kur'ân'da bulunan alâmetlerini/mûcizelerini tamamladıktan sonra, Kur'ân'da olmayan alâmetlerini zikretmekti. Allah bunu bahşederse, bu senin için büyük bir kazanım olacaktır. Bunu muhafaza et, bundan sonrasına devam et ve sonrakini talep et. Şüphesiz bu, cihadın en büyüğü ve ibâdetin en değerlisidir.

MÜSLÜMANLARIN YERYÜZÜNE HÂKİM OLACAKLARINI HABER VERMESİ

[1165] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden/alâmetlerinden biri de, ashâbına, daha öncekilerin oldukları gibi, yeryüzüne hâkim ve hükümrân olacaklarını, korkudan emîn olacaklarını, ibâdeti tek Allah'a hâlis kılacaklarını ve O'na hiçbir şeyi şirk koşmayacaklarını haber vermesidir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: *Sizden iman edip sâlih ameller işleyenlere Allah şöyle va'd buyurdu: Yemin olsun ki onlardan evvelkileri hükümrân ettiği gibi, kendilerini yerde muhakkak egemen kılacaktır…* (Nûr, 24/55)

[1166] Bu âyet, Ahzâb ve Hendek gazvesi hakkında nâzil oldu. Araplar ve yahudiler, hizipler oluşturmuşlar, Medine çevresindekilere ihanet etmişlerdi. Medineliler (müslümanlar) de, ölüm tehlikesi ve şiddetli korku içinde bulunuyordu. Ellerinde, yahudiler ve münafıklarla dolu Medine'den başka yer yoktu. Hâl böyle iken Allah, Resûlullah'ın (s.a.) ashâbını muzaffer kıldı, onları hâkim ve hükümrân yaptı, onları korkudan sonra emniyete kavuşturdu, onlar da sadece O'na ibâdet ve itaat ettiler.

[١١٦٢] ولما تنبأ العنسي الكذاب باليمن ناقشوه وباحثوه فلم يجدوا عنده آية ولا علامة، فأرسلوا إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم في أمره، فأمرهم بجهاده ففعلوا، وقتله فيروز الديلمي الذي كان أحد رسل الملك باذام إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولم يكن ديلمي الأصل وإنما كان أحد عمال الفرس على ثغور الديلم.

[١١٦٣] ولما ارتدت العرب بعد وفاة رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان لهؤلاء الأنباء من باذام ومن معه من البصيرة في الإسلام والإقامة عليه ومجاهدة المرتدين ومعونة أبي بكر الصديق وعماله ما هو معلوم.

[١١٦٤] وإنما أجرينا هذا من أعلامه صلّى الله عليه وسلم عند ذكر مكاتبته ومراسلته الملوك، والنية ذكر أعلامه التي ليست في القرآن بعد الفراغ مما في القرآن، فإن وهب الله ذلك وإلا ففيما معك فوز عظيم فاحتفظ به وحافظ عليه واطلب ما بعده فإنه أكبر الجهاد وأجل العبادة.

وباب آخر

[١١٦٥] من آياته صلّى الله عليه وسلم، وهو ما أخبر أصحابه من إنه يمكّن لهم في الأرض ويستخلفهم كما استخلف الذين من قبلهم، ويؤمن خوفهم، فيخلصون في عبادته وحده لا يشركون به شيئا، فقال عز وجل: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرض﴾ «النور ٥٥» إلى آخر الآية.

[١١٦٦] وهذه نزلت في غزوة الأحزاب وفي الخندق، وقد تحزبت العرب واليهود عليهم، وغدر من حول المدينة بهم وهم في حومة الموت وشدة الخوف، وما كان بأيديهم إلا المدينة مع من بها من اليهود والمنافقين، فأظهر الله أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم واستخلفهم ومكّن لهم وبدّلهم من بعد خوفهم أمنا، وعبدوه وحده وأطاعوه،

Bunda pek çok gaybî durum vardır. Bir tesadüf olamaz ve uzman müneccimlerin işi de değildir. Bu, genellikle akla gelen bir durum da değildir. Zira basîret ve tedbir bakımından genellikle akla gelen ve baskın olan şey, müslümanların mağlup ve perişan olmalarıdır. Fakat Allah tarafından olunca ve arkadaşları da Resûlullah olunca durum değişir. Onlar, henüz hükümrân değilken ve korku içinde bulunuyorlarken bu âyetin nâzil olduğuna delâlet eden şey, Allah'ın (a.c.) şu ifadesidir: *Mutlaka onlara kendileri için razı olduğu dinlerini kuvvetle kudreti verecek ve mutlaka onları korkularının arkasından emniyete erdirecektir (* Nûr, 24/55) Dolayısıyla kendisinin yalan söylediğini bildiklerini bildiği ve dost-düşman herkesin işittiği bir ortamda, Resûlullah'ın sahip olmadıkları bir şeyi onlara haber vermesi ve onları bu şekilde metânetli kılmaya çalışması mümkün değildir.

[1167] Ayrıca Resûlullah, bunu şu sözleriyle de te'kîd ediyordu: "Bunlar, Allah'ın size olan sözleridir. Allah'ın va'didir; benim va'dim değildir. Allah'ın müjdesidir; benim müjdem değildir." Bunda, ondan sonraki halifelerin hilâfetlerinin sahihliğine de delil vardır. Allah'ın, "Sizden iman edenlere Allah şöyle va'd buyurdu" dediğini görmüyor musun? Eğer Allah, "iman edenlere" deseydi, geleceğe yönelik bir va'd olurdu ve yoruma açık bulunurdu. "Sizden" deyince, bu va'di 'onlar hakkında, onlar için ve onlardan bazılarına' yapmıştır. Böylece şüpheler ortadan kalkmış ve karışıklık giderilmiştir. Eğer durum İmâmiyye'nin dediği gibi olsaydı, bu haberler yalan olmuş olurdu ve bu va'dlerden dönülmüş olurdu. Çünkü onlar, hem halef tayin edilenin Ali b. Ebî Tâlib olduğunu, hem de onun hâkimiyet ve emniyet içinde olmadığını, bilakis mağlup, yenilmiş ve korku içinde olduğunu iddia ediyorlar. Bu durumda Allah'ın va'dinin doğruluğu nerede kaldı? Haktan sapmaktan Allah'a sığınırız.

[1168] Bize göre Ali (r.a.), Ebû Bekir ve kendisinden önceki halifeler zamanında hâkim, galip, üstün, güven içinde, güçlü, emri yerine getirilen ve sözü geçen bir kimse idi. Nitekim bunun açıklaması daha önce geçti. Kendisinden öncekilerin hilâfeti ve saltanatları, Ali ile muhâcirlerden ve ensârdan oluşan kardeşleri sayesinde güçlü oldu. Dolayısıyla Ali hakkındaki va'd, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, Sa'd, Mu'âz, Abdurrahman, muhâcirler ve ensârdan başkaları için de geçerlidir.

وفي هذا غيوب كثيرة لا تكون بالاتفاق ولا لحذاق المنجمين، ولا هو مما يغلب في العقل بل الغالب في العقل والظاهر في الحزم والتدبير أن يكونوا هم المغلوبون المقهورون، إلا أن يكونوا من قبل الله، وأن يكون صاحبهم رسولا لله، والذي يدلك على أن هذا نزل وهم غير متمكنين وأنهم قد كانوا خائفين من قوله عز وجل: ﴿وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً﴾ «النور ٥٥» فلا يجوز أن يخبرهم بما لم يكونوا عليه ويمتن عليهم بذلك والعدو والولي يسمعه وهو يعلم أنهم يعلمون إنه قد كذبهم.

[١١٦٧] ثم يؤكد هذا بأن يقول: هذا قول الله لكم، ووعد الله لا وعدي، وبشارة الله لا بشارتي، وفي هذا دلالة على صحة الخلفاء من بعده، ألا تسمعه يقول: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ﴾ ولو قال: الذين آمنوا لكانت عدة تحتمل التسويف والتأويل، فلما قال: ﴿مِنْكُمْ﴾ جعلها فيهم ولهم ومنهم، فزالت الشكوك وارتفع اللبس، ولو كان الأمر على ما يقول الإمامية لكانت هذه الأخبار قد كذبت وهذه المواعيد قد أخلفت لأنهم زعموا أن المستخلف كان علي بن أبي طالب، وأنه ما كان متمكنا ولا آمنا بل كان مقهورا مغلوبا خائفا، فأين تصديق ما وعد الله، فنعوذ بالله من الذهاب عن الحق.

[١١٦٨] وعندنا إنه رضي الله عنه كان في زمن أبي بكر والخلفاء قبله ممكنا غالبا قاهرا آمنا عزيزا نافذ الأمر مسموع القول كما قد تقدم شرح ذلك لك، وبه وبإخوانه من المهاجرين والأنصار كانت خلافة من قبله وعزّ سلطانهم، فالعدة فيه وفي أبي عبيدة بن الجراح وفي سعد ومعاذ وعبد الرحمن وغيرهم من المهاجرين والأنصار،

Allah (a.c.), ancak muttakîleri istihlâf eder [hükümrân kılar], ancak velîlerini, dostlarını ve kendisine itaat edenleri hâkim kılar. Bu, fetih yılında İslâm'a giren kimseler için geçerli değildir. Bu hususta bir bilgisizlik vardır. Çünkü bu âyet, Mekke'nin fethinden önce Hendek yılında ve Ahzâb gazvesi hakkında nâzil oldu. Bu tulekâ [İslâm'a zorla girenler] ise ne muhâcirlerden, ne de ensârdandır. Bu âyet, bu sahâbenin (r.a.) hilâfeti hakkında çok açık ve net bir nass değildir. Fakat bu, bu âyet hakkında istinbât, istidlâl ve tedebbür ile bilinebilecek bir şeydir. Âyetin, bunun dışında te'vil ve tefsîr edilmesi câiz değildir.

[1169] Resûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra Araplar irtidad ettiği ve muhalefet arttığı zaman, Resûlullah'ın ashâbı, İslâm'ın muzaffer olacağını ve müslümanların galip geleceğini bu âyetle birbirlerine müjdelerlerdi. Ebû Bekir es-Sıddîk, bu dönemde ashâba bu âyeti okumuş ve daha önce bir kısmını zikrettiğimiz konuşmayı yapmıştır. Bu, Hişâm b. el-Hakem, Resûlullah'ın (s.a.) halifelerine, muhâcirlere ve ensâra ta'n esasını icat etmeden önce, icmâ ve ittifak edilen bir hususdu. Bunun yanı sıra Hişâm b. el-Hakem, "Şî'a'yı idrâk ettiğini, onların hepsinin Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı dost edindiklerini, bunların vasî Ali b. Ebî Tâlib'in faziletini inkâr etmediklerini ve hakkını reddetmediklerini söylediklerini, çünkü onun hakkını reddedenlerin ve faziletini inkâr edenlerin Kur'ân'ın haykırdığı münafıklar olduklarını" söylemiştir. Hişâm, "Bütün bunlar, o topluluğun heybetinin sevk ettiği bir aldatma ve uydurmadır. Bunlar, onların (halifelerin) töhmetleriyle karşılaşmadılar. Eğer onları tanısalardı, mutlaka onları suçlarlardı" dedi. Sonra onların töhmetlerini zikretmeye başladı ve kendisinden önce hiç kimsenin yapmadığı küfürleri ve lanetleri kendi diliyle okudu. Hişâm ikrar etmeseydi bile, akıl buna şahitlik ve delâlet ederdi.

DAVASININ MUZAFFER OLACAĞINI HABER VERMESİ

[1170] Resûlullah'ın (s.a.) âyetlerinden ve alâmetlerinden biri de şudur: Resûlullah, davetinin başlangıcında zayıf olduğu bir dönemde, davetinin büyüyeceğini, şânının yüceleceğini, diğer milletlerin kendisine karşı birleşeceğini, kendisiyle savaşmaya, kendisini öldürmeye ve kökünü kazımaya, ashâbının kökünü kazımaya yöneleceklerini, onlara her yönden saldıracaklarını, ashâbını böyle bir durumda sebât edeceklerini, davet hakkında basîret ve yakînlerini artıracaklarını söylüyordu. Onları ve onlara saldıranları görenlerin aklına ve zihnine, onların (müslümanların) kurtulamayacakları gelir. Fakat durum onun dediği gibi oldu.

والله عز وجل لا يستخلف إلا المتقين ولا يمكن إلا لأوليائه وأحبائه وأهل طاعته، وليس لمن أسلم في عام الفتح، وفي هذا خبط، لأن هذه نزلت في عام الخندق وفي غزوة الأحزاب قبل فتح مكة، وأولئك من الطلقاء لا من المهاجرين ولا من الأنصار، وليس هذا بنصّ جليّ مكشوف في خلافة هؤلاء رضي الله عنهم، ولكنه شيء يعرف بالاستنباط والاستدلال والتدبر في هذه التلاوة، فلا يسوغ في تأويلها وتفسيرها إلا هذا.

[١١٦٩] وقد كان أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم حين ارتدت العرب بعد وفاته وكثر من خالفهم يستبشرون بظهور الإسلام وغلبة المسلمين بهذه الآية وقد تلاها أبو بكر الصديق عليهم في ذلك الزمان وقال لهم ما لعله قد تقدم لك شيء من ذكره، وهذا شيء قد تقدم به الإجماع وسبق به الاتفاق قبل أن يخلق هشام بن الحكم الذي هو الأصل في الطعن على خلفاء رسول الله صلّى الله عليه وسلم والمهاجرين والأنصار. ومع هذا فقد ذكر هشام بن الحكم إنه أدرك الشيعة وكلهم يتوالى أبا بكر وعمر وعثمان، ويقولون هؤلاء ما أنكروا فضل الوصيّ عليّ بن أبي طالب ولا دفعوه عن حقه، وأن الذين دفعوه عن حقه وأنكروا فضله هم المنافقون الذين كان القرآن يهتف بهم. قال هشام وهذا كله تلزيق وتلفيق دعاهم إليه هيبة أولئك القوم فما أقدموا على تهمتهم ولو عرفوهم لا تهموهم، ثم أخذ يذكر ما عنده من تهمتهم، فقد أقر بلسانه إنه لم يسبقه أحد إلى شتمهم ولعنهم، ولو لم يقر لكان العقل يشهد به ويدل عليه.

وباب آخر

[١١٧٠] من أعلامه وآياته، وهو إنه كان يقول في أوان ضعفه وعنفوان أمره إنه سيعظم أمره ويعلو شانه، وتتحزب الأمم عليه، وتقصد لقتاله وقتله واستئصاله واستئصال أتباعه، ويأتونهم من كل وجه. وأن أصحابه يثبتون ويزدادون بصيرة ويقينا في أمرهم عند ذلك. وأن من رآهم ورأى من سار إليهم يكون عنده وفي عقله ورأيه أنهم لا ينجون، فكان ذلك كما قال وأخبرهم الله في تلك الحال،

O, bu halde iken, Allah'ın onlara (müşriklere) ve onlara arka çıkan Ehl-i Kitâb'a kâfî geleceğini, onları (müslümanları) yeryüzünde hükümrân kılacağını, onları korkudan emîn kılacağını ve zayıflıklarını kuvvete dönüştüreceğini haber verdi. Bu, Ahzâb olayı hakkında idi. Allah, Ahzâb olayı ve günü hakkında daha önce zikrettiğimiz Nûr sûresindeki âyeti indirdi.

[Yahudilerin İhaneti ve Kureyş Müşrikleriyle İşbirliği Yapmaları]

[1171] Resûlullah (s.a.), kendilerine eziyet ve ihanet eden yahudi Benû Nadîr kabîlesini sürmüştü. Onlar da Medine civarından uzaklaştılar. Bunlar, Kureyş, Abs, Zübyân, Fezâre vb. kabîlelere gittiler ve onları ona karşı kışkırtarak şöyle dediler: "O, sizin geçmişlerinizi küfürle suçladı, dininize hakaret etti, sizi cehâletle suçladı, liderliğinizi, reisliğinizi ve saygınlığınızı yok etti, birliğinizi bozdu, oğulları babalarını, babaları oğullarını öldürmeye sevk etti. O, size galip geleceğini ve kökünüzü kazıyacağınızı söylüyor. Siz, onun tehditlerinden emîn değilsiniz. O, Bedir ve Uhud'da karşılaştığınızdan daha kuvvetli bir duruma gelmeden önce henüz zayıf iken elinizi acele tutun."

[1172] Yahudilerin Hicâz'da Araplara liderlikleri, iyi ilişkileri ve iyilikleri vardı. Onlar, emân isteyen kimseleri koruyorlar, komşularına iyilik yapıyorlar ve onlarla birlikte düşmanlarına karşı savaşıyorlardı. Bu yüzden yahudiler, Kureyş ve Arapları Resûlullah'a (s.a.) karşı kışkırttılar ve yaklaşık 20.000 kişiyle onun üzerine yürüdüler. Huyey b. Ahtab el-Yahûdî en-Nadrî, yahudi Benû Kureyza kabîlesine gitti. Benû Kureyza, barış içinde yaşayacaklarına ve ona karşı hiç kimseye yardım etmeyeceklerine dair Resûlullah (s.a.) ile anlaşma yapmışlardı ve bu hususta aralarında bir anlaşma metni imzalamışlardı. Huyey b. Ahtab el-Yahûdî, Benû Kureyza'nın reisi Ka'b b. Esed'e geldi ve ona şöyle dedi: "Sana dünyanın şeref ve izzetiyle geldim. Çünkü Kureyş ve Araplardan oluşan şu kabîleler Muhammed'in üzerine yürüyecekler, sen de bizimle beraber ol." Ka'b şöyle dedi: "Kes artık! Şüphesiz biz bu adamı doğruluk ve vefâ ile tanıdık. O, 'evet' derse, 'evet'; 'hayır' derse 'hayır'! Onun sözünde çelişki olmaz. Ben, ona ihanet etmek istemiyorum. Muhtemelen siz onu yenemeyeceksiniz." Bunun üzerine Huyey şöyle dedi: "Bu ordu, senin daha önce karşılaştığın ordulardan değildir. Biz çok kalabalığız, o ise az. Bundan asla vazgeçmeyeceğiz ve onun kökünü kazıyacağız. Sen de bize katılmayıp oturduğun için pişman olacaksın. Çünkü o ve ashâbının sayısı çok az. Kureyş ise şu sayıdadır."

إنه عز وجل سيكفيهم أمر هؤلاء وأمر من ظاهرهم من أهل الكتاب، ويستخلفهم في الأرض، ويؤمن خوفهم، ويبدلهم بالضعف قوة، ويمكن لهم في الأرض، وكان هذا في قصة الأحزاب، وأنزل الله فيها وفي يومها الآية التي تقدم ذكرها في سورة النور.

[١١٧١] وقد كان صلّى الله عليه وسلم أجلى بني النضير من اليهود لأذيتهم له وغدرهم به، فرحلوا عن المدينة من جواره، وصاروا إلى قريش وإلى عبس وذبيان وفزارة وغيرهم من القبائل، وحرضوهم عليه بأنه أكفر أسلافكم وعاب أديانكم واستجهلكم وذهب بسيادتكم ورئاستكم وبأحسابكم وفرق آلافكم وحمل الأبناء على قتل الآباء، والآباء على قتل الأبناء، وهو يزعم إنه يظهر عليكم ويستأصلكم وأنتم غير آمنين مما يوعدكم به، فبادروا مادام في ضعف قبل أن يقوى بأشد مما كنتم عليه ببدر واحد.

[١١٧٢] وكانت لليهود بالحجاز رئاسات وضيافات ومنن على العرب، يجيرون من استجار بهم ويمنعون عن جيرانهم ويقاتلون دونهم؛ فأثاروا قريشا والعرب على رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فساروا إليه في نحو عشرين ألفا، وجاء حييّ بن أخطب اليهودي النضري إلى بني قريظة من اليهود وكانوا قد عاهدوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن يسالموه ولا يعينوا أحدا عليه أبدا وكتبوا بينهم وبينه في ذلك كتابا. فجاء حييّ بن أخطب اليهودي إلى كعب بن أسد رئيس بني قريظة، وقال له: جئتك بشرف الدنيا وبالعزّ، وهذه القبائل من قريش والعرب قد ساروا إلى محمد فكن معنا، فقال: دعني فإن هذا الرجل قد عرفناه بالصدق والوفاء، إن قال نعم فهي نعم، وإن قال لا فهي لا، ما لقوله خلف، وأكره أن يغدر به ولعلكم ألا تظفروا به. فقال حيي: ليس هذا من تلك العساكر التي لقيته قبل هذا، ونحن في كثرة وهو في قلة، ولن ننصرف عنه أو نستأصله، فتندم في قعودك عنا؛ وإنما هو وأصحابه قليلون، وهذه قريش في هذا العدد.

Huyey, bu kabîlelerin sayılarını söyledi. Kureyza'yı ihanete ikna edinceye kadar devam etti. Resûlullah (s.a.), ihanet edip etmeyeceklerini öğrenmek için Sa'd b. Mu'âz ve Sa'd b. Ubâde'yi onlara [Benû Kureyza'ya] gönderdi. Kureyza, iki Sa'd'ın geldiğini görünce, Resûlullah (s.a.) ile aralarında olan anlaşmayı yırttılar ve ona küfrettiler. Sa'd b. Ubâde, onlara benzer şekilde cevap verdi. Bunun üzerine Sa'd b. Mu'âz, "Vazgeç (ey Sa'd!). Bizimle onlar arasındaki iş küfretmekten daha ciddîdir" dedi.

[Hendek Gazvesindeki Mûcizeler]

[Resûlullah'ın Geleceğe Dair Verdiği Bazı Müjdeler]

[1173] İki Sa'd, Resûlullah'a (s.a.) geldiler ve Kureyza'nın müslümanların zayıflığını gerekçe göstererek anlaşmaya ihanet ettiklerini ona haber verdiler. Kureyza, Medine'ye yakın ve Medine'nin dış bölgelerinden birinde bulunuyordu. Kureyş ve kabîleler başka bir yönden geldiler. Selmân el-Fârisî (r.a.) bir hendek kazılmasını önerdi. Bu, Selmân'ın katıldığı ilk savaştı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) hendek kazılmasını emretti. Sahâbeden her grup bir bölüm kazmaya başladı. Derken balyozun işlemediği bir kaya parçasıyla karşılaştılar ve bu yüzden hendeğin yönünü değiştirmek istediler. İçlerinden biri, "Durumu Resûlullah'a (s.a.) bildirin" dedi. O sırada Resûlullah (s.a.) müslümanlarla Medine dışına çıkmış ve orduyu düşman karşısına yerleştiriyordu. Resûlullah (s.a.), kayanın yanına indi, balyozu eline aldı, kayaya bir darbe indirdi ve kayadan büyük bir parça koptu. Bunun üzerine Resûlullah ve müslümanlar tekbîr getirdiler. Resûlullah'a (s.a.), "Bana San'â ve Yemen gösterildi. Orada köpekdişi gibi saraylar gördüm. Siz onları fethedeceksiniz ve onlara sahip olacaksınız." buyurdu. Sonra Resûlullah, bir darbe daha vurdu, büyük bir parça koptu. Resûlullah ve müslümanlar tekbîr getirdiler. Resûlullah, "Bana Şâm'ın köpekdişi gibi sarayları gösterildi. Siz onları fethedeceksiniz ve onlara sahip olacaksınız." buyurdu. Sonra bir darbe daha vurdu, üçüncü bir büyük parça koptu. Resûlullah ve müslümanlar tekbîr getirdiler. Resûlullah, "Bana Medâini ve Fars'ın sarayları gösterildi. Siz onları fethedeceksiniz ve onlara sahip olacaksınız. Müjdeler olsun!" buyurdu. Sonunda kaya parçalandı, Resûlullah (s.a.) sevinçli bir halde hendekten çıktı. Ardından -anlatıldığı gibi- ashâbını hendeği korumak üzere yerleştirdi ve içlerinden nâibler seçti.

وذكر عدد تلك القبائل وما زال بهم حتى غدرت قريظة. فأرسل رسول الله صلّى الله عليه وسلم بسعد ابن معاذ وسعد بن عبادة إليهم ليعرف ما عندهم وهل غدروا أم لا. فلما بصرت قريظة بالسعدين مزقوا الذي كان بينهم وبين رسول الله صلّى الله عليه وسلم وسبوه، فرد عليهم سعد بن عبادة، فقال له سعد بن معاذ: كفّ، فما بيننا وبينهم أجلّ من السباب.

[١١٧٣] فرجعا إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم فأخبراه بغدرهم تعريضا إشفاقا على ضعف المسلمين، وكانت قريظة بالقرب من المدينة وفي أحد جوانبها. وجاءت قريش والقبائل من وجه آخر، وأشار سلمان الفارسي رحمة الله عليه بحفر خندق، وكان هذا أول مشهد شهده سلمان. فأمر رسول الله صلّى الله عليه وسلم بحفر الخندق وأخذ كل جماعة من الصحابة قطعة يحفرونها، فاعترضتهم صخرة صلبة لا يعمل فيها المعول فهموا بالتعريج عنها، ثم قال قائل: عرفوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقد كان صلّى الله عليه وسلم سار بالمسلمين عن المدينة وعسكر بإزاء العدو. فنزل صلّى الله عليه وسلم إلى الصخرة وأخذ المعول فضربها ضربة فثار منها برقة عظيمة. فكبر وكبر المسلمون، وقال: رفعت لي صنعاء واليمن فرأيت قصورها كأنها أنياب الكلاب وأنتم تفتحونها وتملكونها. ثم ضرب أخرى فبرقت برقة عظيمة فكبر وكبر المسلمون فقال: رفعت لي قصور الشام كأنها أنياب الكلاب وأنتم تفتحونها وتملكونها. ثم ضرب أخرى فبرقت برقة ثالثة فكبر وكبر المسلمون وقال: رفعت لي قصور مدائن فارس وفارس وأنتم تفتحونها وتملكونها فأبشروا. وتصدعت الصخرة فصعد رسول الله صلّى الله عليه وسلم من الخندق وهو مستبشر مسرور، ورتب أصحابه لحراسة الخندق وجعله بينهم نوائب كما هو مذكور.

[Düşman Ordusunu Dağıtan Rüzgâr]

[1174] Hendeğin bazı yerleri, cesur düşman süvarilerinin atlayabileceği kadar dardı. Bu dar yerden Amr b. Abdu Vedd, İkrime b. Ebî Cehl, Hâlid b. el-Velîd, Dırâr b. el-Hattâb atladılar ve günlerce süren muhârebeye tutuştular. Sonra bir akşam, yarın her taraftan tek bir hamle yapıp müslümanlara baskın yapmak üzere anlaştılar. Allah da onların üzerine çadırlarını ve binâlarını yerinden söken şiddetli bir rüzgâr gönderdi. Atları ve develeri kaçtı. Onları bir korku sardı, kendilerine hâkim olamıyorlardı. Sırtlarını dönerek kaçtılar. Allah, onlarla savaşta müminlere kâfî geldi. Müslümanlar ise o geceyi rüzgârdan zarar görmeden geçirdiler.

[1175] Birisi şöyle diyebilir: "Böyle bir olayın gerçekleştiğini nereden biliyorsunuz?"

[1176] Ona şöyle cevap verilir: "Bunu işiten kimse düşündüğü ve bu hususta tefekkür ettiği zaman, bunun bu şekilde meydana geldiğini yakînen bilir ve anlar. Çünkü Kur'ân'da, bu nimeti hatırlatan, bu âyeti/mûcizeyi delil getiren ve müminlere minnette bulunan âyet nâzil olmuştur. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: *Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki ni'metini hatırlayın! O vakit size ordular gelmişti de, üzerlerine bir rüzgâr ve görmediğiniz ordular salıvermiştik ve ne yapıyorsanız Allah görüyordu. O vakit ki; hem üstünüzden gelmişlerdi, hem aşağı tarafınızdan ve o vakit ki; gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve Allah'a türlü türlü zannlarda bulunuyordunuz. İşte burada müminler imtihân olunmuş ve şiddetli bir sûrette sarsılmışlar da sarsılmışlardı.* (Ahzâb, 33/9-11).

[1177] Bu rüzgâr ve onun gibi hususlar, âdete uygun olarak meydana gelen hâdiseler olsaydı, Allah onları minnet vesilesi yapmaz ve dost-düşman onu işiten herkese delil getirmezdi. Bu, hiçbir akıllının yapacağı bir şey değildir. O halde nübüvvet iddia eden bir kimse nasıl böyle yapsın? Sonra bunu, Allah'ın bir sözü sayması ve Allah'ın bu nimeti onlara hatırlatması da onu te'kîd etmektedir.

[1178] Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Ve o vakit ki; münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar, "Allah ve (O'nun) Resûlü bize bir aldanıştan başka bir va'd yapmamış" diyorlardı* (Ahzâb, 33/12). Bu müjde önceden verildiği için münafıklar, "Bizi kuşatan ordu sebebiyle hiçbirimiz ihtiyacını karşılamaya güç yetiremezken, o kalkmış bize Yemen mülkünü, Kisrâ ve Kayser mülkünü va'dediyor!" dediler.

[١١٧٤] وكان بالخندق من الضيق ما تطفره خيول شجاعنهم، فطفره عمرو بن عبد ودّ، وعكرمة بن أبي جهل، وخالد بن الوليد، وضرار بن الخطاب، وأقاموا أياما يحاربون، ثم تواعدوا عشية أن يكونوا من غد يحملون حملة واحدة من كل جانب، ويقتحمون على المسلمين. فأرسل الله عليهم ريحا عاصفا قلعت أخبيتهم وأبنيتهم، ونفرت خيولهم وإبلهم، وأخذهم من الرعب ما لم يملكوا أنفسهم، ومروا هربا على وجوههم، وكفى الله المؤمنين قتالهم، وبات المسلمون من تلك الريح في كل عافية.

[١١٧٥] فإن قيل: ومن أين لكم صحة هذا إنه جرى.

[١١٧٦] قيل له: قد جاء مجيئا إذا تدبّره من سمعه وفكر فيه علم وتيقن أن الأمر كذلك، فإن القرآن نزل به مذكرا هذه النعمة ومحتجا بهذه الآية وممتنا على المؤمنين فقال: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إذ جاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأرسلنا عَلَيْهِمْ رِيحاً وَجُنُوداً لَمْ تَرَوْها وَكان اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيراً. إذ جاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإذ زاغَتِ الْأَبْصارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَناجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا. هُنالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزالًا شَدِيداً﴾

[١١٧٧] فلو كانت هذه الريح وغيرها من الأمور التي جرت العادة مثلها لما امتن الله به ولا احتج والعدو والولي يسمعه، [هذا] لا يفعله عاقل فكيف بمن يدعي النبوة. ثم يؤكده بأن يجعله قولا لله وأن الله يذكرهم بهذه النعمة.

[١١٧٨] ثم قال: ﴿وَإذ يَقُولُ الْمُنافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ما وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُوراً﴾ لما كان قد تقدم به البشرى، فكانوا يقولون: الواحد منا ما يستطيع أن يذهب لحاجته من العساكر التي قد أحاطت بنا وهو يعدنا بملك اليمن وملك كسرى وقيصر.

[1179] Sonra Allah, başka bir taifenin sözünü şöyle hatırlatmaktadır: *Ve o vakit ki; bunlardan bir taife, "Ey Yesrib [Medine] ahâlîsi! Sizin için (burada) duracak yer yok, hemen (evlerinize) dönün!" diyorlardı. Yine, onlardan bir kısmı da Peygamber'den izin istiyor, "Cidden evlerimiz açıktır" diyorlardı. Halbuki açık değildi; sırf kaçmak istiyorlardı* (Ahzâb, 33/13). Bunu, Benû Hârise'den bir topluluk söylemişlerdi. Böylece Allah, onların gizledikleri sözleri müslümanlara bildirdi. Bunun onun söylediğinden başka şekilde çıkması mümkün değildir. Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Ve eğer onların her tarafından üzerlerine girilse de, sonra kendilerinden fitne [küfre dönmeleri] istenilse derhal onu yapacaklardı, onunla da pek az duracaklardı. Halbuki bundan evvel Allah'a söz vermişlerdi; arkalarını dönmeyeceklerdi. Allah'ın ahdi ise mes'ûliyyetlidir; mutlaka hesâbı sorulur… Size karşı kıskançlık ediyorlardı, derken o korku hâli gelince gördün onları ki ölümden baygınlık sarmış kimse gibi gözleri dönerek sana bakıyorlardı, derken o korku gidince size karşı keskin diller sıyırdılar* (Ahzâb, 33/14-19).

[1180] Allah, onların korkularını, bitkinliklerini ve hilelerini tavsîf ediyor. Onlardan korku gidip emniyet hissettikleri zaman, "Yaptık, gayret ettik ve çalıştık" dediler. Zâhiren düşmanı küçümsüyorlardı. "Eğer bize saldırsalardı, biz de onlara saldıracaktık" diyorlardı. Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Onlar, ahzâbın [müşrik kabîlelerin] gitmediklerini sanıyorlardı. Eğer o ahzâb bir daha gelecek olsa, arzu ederler ki çöle bedevî Arapların içine çıksalar.* (Ahzâb, 33/20).

[1181] Allah, bu münafıkların, basîreti kıt olanların ve kalbinde hastalık bulunanların ahzâbın [müşrik kabîlelerin] gitmediklerini ve geriye dönmediklerini, rüzgârdan kaynaklanan dağınıklıklarını giderdikten sonra tekrar döneceklerini, böylesine kalabalık ve kuvvetli bir ordunun zayıf ve sayısı az bir ordu karşına çıkmaktan çekinmeyeceklerini zannettiklerini anlatmaktadır: *Arzu ederler ki çöle bedevî Arapların içine çıksalar, sizin havâdislerinizden sorsalar. İçinizde kalacak olsalar da savaşmazlar, pek azı hariç* (Ahzâb, 33/20).

[1182] Böylece Resûlullah, onların sırlarını ve içlerindekini haber verdi ve onların nifaklarını ve kötü niyetlerini yüzlerine vurdu. Bu, ancak bir nebînin, Allah'ın kendisini destekleyeceğine ve yardım edeceğine güvenen bir kimsenin yapabileceği bir şeydir.

[١١٧٩] ثم أذكرهم بقول طائفة أخرى ﴿يا أهل يَثْرِبَ لا مُقامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنا عَوْرَةٌ وَما هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِراراً﴾ «الأحزاب ١٣» وقد كان قوم من بني حارثة قالوا ذلك أخبرهم الله بضمائرهم في قولهم، ولا يجوز أن يقول ذلك إلا وهو كما قال، ثم قال: ﴿وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطارِها ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْها وَما تَلَبَّثُوا بِها إِلَّا يَسِيرًا وَلَقَدْ كانُوا عاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لا يُوَلُّونَ الْأَدْبارَ وَكانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا﴾ إلى قوله: ﴿أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَإِذا جاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدادٍ﴾ «الأحزاب ١٤-١٩»

[١١٨٠] يصف جبنهم وخورهم وخداعهم وأنهم إذا زال الخوف وأمنوا قالوا: فعلنا وصنعنا واجتهدنا، ويظهرون احتقار العدو وإن عادوا عاودناهم، ثم قال: ﴿يَحْسَبُونَ الْأَحْزابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزابُ يَوَدُّوا لَوْ أنهم بادُونَ فِي الْأَعْرابِ﴾ «الأحزاب ٢٠»

[١١٨١] يحكي عن هؤلاء المنافقين وعن من قلت بصيرته وعن من في قلبه مرض، أنهم يحسبون أن الأحزاب لم يذهبوا ولم ينصرفوا، وأنهم سيرمون شعثهم مما نالهم من الريح ويرجعون، وأن عسكرا مثل هذا في الكثرة والقوة لا ينصرفون بإزائهم في ضعف وهم مع ذلك في قلة، و ﴿يَوَدُّوا لَوْ أنهم بادُونَ فِي الْأَعْرابِ يَسْئَلُونَ عَنْ أَنْبائِكُمْ، وَلَوْ كانوا فِيكُمْ ما قاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾ «الأحزاب ٢٠».

[١١٨٢] فأخبر عن أسرارهم وعن ضمائرهم وواجههم بنفاقهم وسوء نياتهم، وهذا لا يفعله إلا نبي واثق بتأييد الله له وبنصره إياه،

Hakîmler, reisler, makam talipleri ve dünyayı arzulayanlar indinde en doğru görüş ve en sağlam tedbir, içlerinden onları suçlasalar da, kendilerinde zâhiren itaat gösteren kimseleri, nasihat ederken zâhirden söz etmeyen, 'dışınız içiniz gibi değildir; siz düşmansınız' demeyen kimseleri makbul saymalarıdır. Halbuki bu, riyâset haklarından değildir ve liderlik tedbirine uygun değildir. Bir nebî olmadıkça, akıllı bir kimse böyle bir şey yapmaz. Çünkü reis böyle bir şey yaptığı zaman, adamlarını kendisine kötülük yapmaya, sırlarını araştırmaya, kendisini zayıflatmaya ve öldürmeye çalışmaya sevk eder. Hakîmlerin darb-ı meselllerinin birinde şöyle geçer: "Ona huysuz deme! Yoksa huysuz olur." Akıllı kimselerin beğendikleri bir tavsiyesinde şâir şöyle demektedir:

Sana mazeretle gelen kimsenin sözünü kabul et
Şüphesiz söylediği şey iyi ya da kötü olabilir
Zâhiren senden razı olan sana itaat etmiştir
Gizlice sana isyan eden de seni yüceltmiştir

[1183] Aynı şekilde o bir nebî olmamış olsaydı, taat hususunda onların içlerinin de dışları gibi olduğundan emîn olmazdı. Onlara öyle olmadıkları hâlde, "Siz münafıksınız." deseydi, bu sözünde ta'n bulunmuş olurdu. Bu yalanı yüzüne karşı söyleyemeseler de, arkasından konuşurlar, taraftarlarına ve doğruluğuna inandıkları kimselere söylerlerdi ve bunu onun düşmanları olan yahudilere ve hıristiyanlara anlatırlardı. Çünkü bunlar, onun bir yalan veya yanlış yapması hususunda insanların en isteklileriydi. Zira onların hiçbir delilleri olmadığı hâlde, onu yüzüne karşı yalancılıkla suçluyorlardı. Böyle bir durum onlar için nasıl bir delil olmazdı? Böylece anlıyorsun ki Resûlullah, bunu bir ilim ve yakîne dayanarak söylemiştir. Bu, gaybî haberlere dair büyük bir konudur. Bunu anla! Çünkü bu, büyük âyetlerden/mûcizelerdendir.

[1184] Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Muhakkak ki size Resûlullah'ta pek güzel bir örnek vardır; Allah'ı ve Âhiret gününü ümit edip de, Allah'ı çok zikreden kimseler için* (Ahzâb, 33/21). Çünkü onlar, Resûlullah'ı (s.a.) bu sıkıntılar ve zorluklar içinde iken bile, kalben huzurlu ve gönlü hoş, kendilerini düşmanlarına, Arap ve Acem milletlerine karşı zaferle müjdeliyor görmüşlerdi.

لأن من صواب الرأي ومحكم التدبير عند الحكماء والرؤساء وطلاب الملك وخطاب الدنيا أن يقبلوا الطاعة ممن أظهرها لهم وإن اتهموا ضمائرهم، وأن لا يردوا ما ظهر من نصحهم ولا يقولوا لهم ليس ظاهركم كباطنكم وأنتم أعداء، ليس هذا من حقوق الرئاسة ولا يسوغ في تدبير السيادة ولا يقع هذا من عاقل إلا أن يكون نبيا، لأن الرئيس إذا فعل هذا حملهم على مكروهه وبعثهم على مكاشفته واستفراغ الوسع في الإفساد عليه وفي قتله. وفي أمثال الحكماء: لا تسمّه عاقّا فيعق، وقال في وصاياه التي ترتضيها العقلاء:

اقبل مقالة من يأتيك معتذرا إن برّ عندك فيما قال أو فجرا
فقد أطاعك من يرضيك ظاهره وقد أجلك من يعصيك مستترا

[١١٨٣] وكان أيضا لو لم يكن نبيا لا يأمن أن يكون باطنهم في طاعته مثل ظاهرهم، فإذا قال لهم قد نافقتم وهم بخلاف ذلك لكان طعن في قوله، وإن لم يواجهوه بالكذب قالوه من ورائه وذكروه لأتباعه ولمن قد اعتقد صدقه، ويذكرونه لعدوه من اليهود والنصارى. فإنهم كانوا أشد الناس حرصا أن يقع له كذبة أو زلة، فهم كانوا يواجهونه بالتكذيب وليس معهم حجة فكيف إذا صار لهم حجة. فتعلم إنه لم يقل ذلك إلا عن علم ويقين، وهذا باب كبير من الأخبار بالغيوب وهو كثير في القرآن فاعرفه، فهو من الآيات العظام.

[١١٨٤] ثم قال لهم: ﴿لَقَدْ كان لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كان يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيراً﴾ «الأحزاب ٢١» فقد كانوا رأوه صلّى الله عليه وسلم في تلك الشدائد والأهوال، ساكن القلب، طيب النفس يبشرهم بالنصر على هؤلاء وعلى أمم العرب والعجم.

[1185] Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Müminler, o ahzâbı [müşrik kabîleleri] gördükleri vakit, "Bu işte, Allah'ın ve (O'nun) Resûlü'nün bize va'dettiği; Allah ve (O'nun) Resûlü doğru çıktı" dediler. Bu, onların imanını ve teslimiyetini artırmaktan başka bir şey yapmadı* (Ahzâb, 33/22).

[1186] Peygamber (s.a.) Mekke'de, "Şüphesiz ben, büyük kalabalıklara ve ordulara sahip olacağım." dediği zaman, müşrikler şöyle diyorlardı: "Bizim mülkümüz daha geniş, tarafımız daha güçlü ve askerimiz daha çoktur." Bunun üzerine Allah, hicretten önce o vakit şu âyeti indirdi: *Yoksa onların mı, bütün o göklerin, yerin ve aralarındakilerin mülkü [hükümrânlığı]? Öyleyse, haydi sebeblerin üstüne çıksınlar. Onlar burada, ahzâb [muhtelif gruplar] döküntüsünden bozuk bir ordu* (Sâd, 38/10-11). Müminler onları gördükleri zaman, Allah'ın va'dini hatırladılar. Bu da onların imanlarını artırdı. Bu va'din benzerleri ve örnekleri çoktur. Şu âyette olduğu gibi: *Yoksa siz, kendinizden evvel geçenlerin mesel olmuş hâlleri hiç başınıza gelmeksizin cennete girivereceksiniz mi sandınız? Onlara öyle ezici meşakkatler, kımıldatmaz zarûretler dokundu ve öyle sarsıldılar ki...* (Bakara, 2/214) Bunun bir benzeri de şu âyettir: *Muhakkak siz, mallarınız ve canlarınız husûsunda imtihân olunacaksınız ve şüphesiz gerek sizden evvel Kitâb verilenlerden ve gerek müşriklerden birçok incitecek sözler işiteceksiniz* (Âl-i İmrân, 3/186). Allah, "Allah'ı çok zikreden kimseler" ifadesiyle, dil ile zikretmeyi murad etmemiştir. Sadece Allah'ın âyetleri, delilleri ve huccetleri hakkında kalb/akıl ve fikir ile zikretmeyi murad etmiştir. Bu, iki zikrin en değerlisi ve en faydalısıdır. Dil ile zikir ondan sonra gelir. Kalb/akıl ile yapılan zikrin yerini asla hiçbir şey tutmaz.

[1187] Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Müminlerden öyle erler var ki Allah'a verdikleri söze sadâkat gösterdiler; onlardan kimi adağını ödedi, kimi de (ödemeyi) gözetiyor ve hiçbir sûretle (sözlerini) değiştirmediler* (Ahzâb, 33/23) Allah, İslâm'a ilk giren müminlerin, muhâcirler ve ensârın içlerindekini haber verdi. İslâm konusunda onları içleri dışları, gizlileri açıkları gibidir. Nitekim Allah, münafıkların bâtınında ve onların kalplerindeki hastalıktan da haber vermiştir. Allah'ın, müminlerin içlerindekini haber vermesi, delâlet bakımından münafıkların içlerindekini haber vermesi gibidir. Sen, bu hususu iyice düşün, anlarsın! Bunun açıklaması uzun sürer.

[١١٨٥] ثم قال: ﴿وَلَمَّا رَأَ الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزابَ قالُوا هذا ما وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَما زادَهُمْ إِلَّا إيماناً وَتَسْلِيماً﴾. «الأحزاب ٢٢»

[١١٨٦] وقد كانوا يقولون عند قول النبي صلّى الله عليه وسلم وهو بمكة: أني سأصير في جماعات وعساكر فيقولون: ملكنا أبسط وحزبنا أغلب وجندنا أكثر، فأنزل الله إذ ذاك وقبل الهجرة: ﴿أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّماواتِ وَالْأرض وَما بَيْنَهُما فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبابِ. جُنْدٌ ما هُنالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزابِ﴾ «ص ١٠» فلما رآهم المؤمنون ذكروا هذا الوعد من الله عز وجل فازدادوا إيمانا. ولهذا الوعد نظائر وأمثال كقوله: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا﴾ ومثل قوله: ﴿لَتُبْلَوُنَّ فِي أموالكُمْ وَأنفسكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذىً كَثِيراً﴾ وغير ذلك. وقوله: ﴿وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيراً﴾ لم يرد به الذكر باللسان وإنما أراد بالذكر ذكر القلب والفكر في آيات الله ودلائله وحججه، وهذا أعظم الذكرين وأجلهما وأنفعهما، والذكر باللسان بعده، ولا يغني عن ذكر القلب شيء البتة.

[١١٨٧] ثم قال: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَما بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾ «الأحزاب ٢٣» فأخبر عن ضمائر المؤمنين السابقين والمهاجرين والأنصار، وأن باطنهم في الإسلام كظاهرهم، وسريرتهم كعلانيتهم. كما أخبر عن باطن المنافقين ومن في قلبه مرض، وفي أخباره عن بواطن المؤمنين من الدلالة مثل ما في أخباره عن ضمائر المنافقين، فتأمل ذلك لتعرفه فشرحه يطول.

[1188] Allah'ın, "Onlardan kimi adağını ödedi" sözü, 'onlar Allah'a dostluklarını yerine getirerek ve O'nun rızâsını tercih ederek Allah yolunda öldürülen veya ölen kimseler' demektir. Geriye kalanlar ise niyeti ve düşüncesi bunlar gibi olup adağını ödemeyi bekleyen ve sözlerini değiştirmeyen kimselerdir. Allah'ın şu âyetini düşün: *Allah, o kâfirleri hiçbir hayra elleri ermeksizin öfkeleriyle defetti ve bu sûretle Allah müminlerden yana savaşın hakkından geldi. Çünkü Allah kavîdir [güçlüdür], azîzdir [yenilmez]* (Ahzâb, 33/25).

[1189] Allah'ın, bu kâfir orduları ve askerleri rüzgâr vasıtasıyla geri çevirmekle müminlere ihsânda bulunmasını ve onlara karşı müminlerden yana savaşın hakkından gelmesini düşün! Yakın mesafede olmalarına rağmen müminler rüzgârdan hiçbir zarar görmediler. Bilakis geceyi âfiyet içinde geçirdiler. Müşrikler ise geceyi her türlü belâ içinde geçirdiler. Bu, âdetin hilâfına cereyan eden bir hâdisedir. Rüzgârı bu yönlere döndürmeye ve bu tarzda estirmeye ancak Allah (a.c.) kâdirdir.

[Resûlullah'a İhanet Eden Benû Kureyza Yahudilerini Saran Korku]

[1190] Cebrâil ona gelerek Allah'ın şöyle dediğini haber verdi: "Benû Kureyza'yı halledinceye kadar zırhını çıkarma!" Bunun üzerine Resûlullah onların üzerine yürüdü ve karşılarına çıktı. Allah, sayıları çok olmasına rağmen onların kalplerine Resûlullah'a (s.a.) karşı korku saldı; bu yüzden kalelerine sığındılar. Resûlullah (s.a.) onlara şöyle dedi: Yâ Yehûd! Yâ ihvetu qurûd! [Ey yahudiler! Ey maymunların kardeşleri!] Onlar da, "Ey Muhammed! Biz seni kötü söz söyleyen olarak bilmezdik!" dediler. Resûlullah (s.a.) onlara şöyle dedi: "Siz, bana ihanet ettiniz ve anlaşmamı bozdunuz. Biz, bir kavmin savaş alanına girdiğimiz zaman, o korkutulanların sabahı kötü olur." Resûlullah, onlara Ahzâb [müşrik kabîleleri] döndükten sonra Resûlullah (s.a.), Medine'ye geri dönmeye niyetlenmişti.

[Resûlullah'ın (s.a.), Elçisi Ebû Lübâbe'nin Hatasından Haberdar Edilmesi]

[1191] Ebû Lübâbe b. Abdi'l-Münzir'i gönderdi. Ona dediler ki: "Muhammed'in hükmüne boyun eğelim mi?" Ebû Lübâbe, "Evet" dedikten sonra, parmağıyla boğazına işaret etti ki bu, boğazlama demektir. Bunun üzerine Allah (a.c.) şu âyeti indirdi: *Ey iman edenler! Allah'a ve Resûl'e hıyânet etmeyin ki bile bile emanetlerinize hıyânet etmeyesiniz* (Enfâl, 8/27). Ebû Lübâbe, sadece parmağıyla îmâda bulunmuştu. Allah, onun bu işaretini ve yahudiler ile arasında geçenleri haber verdi.

[١١٨٨] وقوله: فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ، أي من قتل في سبيل الله أو مات وهو مقيم على موالاة الله وإيثار مرضاته، ومن بقي ينتظر مثله ونيته وطويته ألا يزول عن ذلك، وما بدلوا تبديلا ولا غيروا. وفكر في قوله: ﴿وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنالُوا خَيْراً وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتالَ وَكان اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزاً﴾ «الأحزاب ٢٥»

[١١٨٩] فانظر كيف تمتن عليهم بأنه صرف عنهم هؤلاء الجنود وهذه العساكر بالريح وكفاهم قتالهم، وما نال المسلمين من الريح أذى مع قرب المسافة. بل باتوا منها في كل عافية وبات أولئك في كل بلية، وهذا بخلاف ما جرت به العادة، ولا يقدر على صرف الريح في الجهات وإجرائها على هذه السبيل إلا الله عز وجل.

[١١٩٠] فأتاه جبريل يقول له عن الله: لا تنزع درعك حتى تصير إلى بني قريظة، فسار إليهم ونزل عليهم، فألقى الله في قلوبهم الرعب منه صلّى الله عليه وسلم مع كثرتهم فامتنعوا بحصونهم، وقال صلّى الله عليه وسلم: يا يهود يا أخوة القرود، فقالوا يا محمد: ما عهدناك فحّاشا، فقال صلّى الله عليه وسلم: غدرتم بي ونبذتم عهدي، إنا إذا حللنا بساحة قوم فساء صباح المنذرين. وهمّ النبي صلّى الله عليه وسلم بالانصراف إلى المدينة والرجوع إليها بعد انصراف الأحزاب.

[١١٩١] وبعث إليهم أبا لبابة بن عبد المنذر فقالوا له: يا أبا لبابة أننزل على حكم محمد قال: نعم، وأومىء بإصبعه إلى حلقه، أي إنه الذبح، فأنزل الله عز وجل: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَماناتِكُمْ وَأَنتمْ تَعْلَمُونَ﴾ «الأنفال ٢٧» وما كان من أبي لبابة إلا إيماء بإصبعه، فأخبر الله بما كان من إشارته وما كان بينه وبينهم.

[1192] Ebû Lübâbe şöyle dedi: "Vallahi, ayaklarımı yerinden oynatmadan Allah'a ve Resûl'üne ihanet ettiğimi anladım." Doğrudan mescide giderek kendisini bir direğe bağladı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Bana gelseydi, onun için istiğfarda bulunurdum. Böyle yaptığına göre, Allah onu çözünceye kadar ben çözemem." Ebû Lübâbe'nin mescidde kendisini bağladığı direk bilinmektedir. Bu da bir âyettir/mûcizedir.

[1193] Benû Kureyza güçlü, kuvvetli ve cesur idi. Fakat Allah, Resûlullah'ın (s.a.) karşısında onların kalplerine korku saldı. Bunun üzerine, "Sa'd b. Mu'âz'ın hükmüne razı olalım." dediler. Resûlullah (s.a.) Sa'd'a birini gönderdi; o da gümüş renkli bir eşek üzerinde geldi. Ona Ahzâb gününde bir ok isabet etmişti. Şöyle diyordu: "Allah'ım! Benû Kureyza hakkında istediğim şeyi bana gösterinceye kadar canımı alma!" Resûlullah (s.a.) ona şöyle dedi: "Benû Kureyza sana razı oldu ve senin hakemliğini kabul etti." Evs, "Ey Ebû Amr! Onlar senin müttefiklerindi" deyince, Sa'd şöyle dedi: "Şimdi beni Allah yolunda hiçbir kınayıcının alıkoyamayacağı ândır. Gelsinler, hüküm vereyim." Onlar gelince Sa'd şöyle dedi: "Onların savaşçılarının öldürülmesine, zürriyetlerinin esir edilmesine ve mallarının ganimet alınarak ensâra değil muhâcirlere verilmesine hükmettim."

[1194] Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), "Allah'ın hükmüyle hükmettin"[172] buyurdu. Allah'ın şu âyetinin mânası budur: *Ehl-i Kitâb'dan [yehûdîlerden] onlara yardım edenleri [Kurayza oğullarını], kalplerine korku düşürerek kalelerinden indirdi; bir kısmını katlediyordunuz, bir kısmını esir alıyordunuz ve arâzileri ve yurtları ve malları size mirâs kıldı. Bir de (size başka) bir yeri (mirâs kıldı), ki daha ona ayak basmadınız. Allah her şeye kadirdir* (Ahzâb, 33/26-27).

[1195] Dost ve düşman herkesin işittiği bir durumda, Allah'ın bu şekilde onlara nasıl ihsânda bulunduğuna bak! Halbuki ancak olmuş olan ve onların bildikleri bir şeyle minnette bulunması câizdir. Ahzâb olayında kaç ilim, kaç âyet, kaç delil ve kaç harika/mûcize bulunduğuna bak!

172 Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr, 12

[١١٩٢] قال أبو لبابة والله ما زالت قدماي حتى علمت أني قد خنت الله ورسوله، وذهب من وجهه فأوثق نفسه بسارية في المسجد، فقال صلّى الله عليه وسلم أما إنه لو أتاني لاستغفرت له فأما إذ فعل فلا أحلّه حتى يكون الله هو الذي يحله، وما زالت سارية أبي لبابة معروفة في المسجد، وهذه آية أخرى.

[١١٩٣] وقد كان بنو قريظة في كثرة وبأس ونجدة، فقذف الله في قلوبهم الرعب عند نزول رسول الله صلّى الله عليه وسلم. فقالوا: ننزل على حكم سعد بن معاذ. فأرسل رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى سعد فجاء على حمار أقمر، وقد كان أصابه يوم الأحزاب سهم، وكان يقول اللهم لا تمتني حتى تريني في بني قريظة ما أحب، فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: إن بني قريظة قد رضوا بك وبالنزول على حكمك، فقال له الأوس: يا أبا عمرو هم حلفاؤك، فقال سعد: قد آن لي أن لا تأخذني في الله لومة لائم؛ لينزلوا حتى أحكم. فلما نزلوا قال: قد حكمت بقتل مقاتلتهم، وسبي ذريتهم، وغنم أموالهم، وأن تكون للمهاجرين دون الأنصار.

[١١٩٤] فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: قد حكمت بحكم الله، وهو معنى قوله: ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظاهَرُوهُمْ مِنْ أهل الْكِتابِ مِنْ صَياصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ/ الرُّعْبَ فَرِيقاً تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاً. وَأَوْرَثَكُمْ أرضهُمْ وَدِيارَهُمْ وَأموالهُمْ وَأرضاً لَمْ تَطَؤُها وَكان اللَّهُ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً﴾ «الأحزاب ٢٦-٢٧».

[١١٩٥] فانظر كيف يمتن عليهم بهذا، والعدو والولي يسمع، ولا يجوز أن يمن عليهم إلا بما قد كان وعلموه. فانظر كم علم في قصة الأحزاب، وكم آية، وكم دلالة، وكم أعجوبة.

[1196] Bu konuya başka bir konu daha dâhildir ki başlı başına tam bir huccet/delildir. Hatta onun her bir parçası huccet ve delildir. O da Allah'ın şu âyetidir: *Bedevîlerin (savaştan) geri bırakılanları sana, "Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu; Allah'tan bizim için af dile" diyecekler. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: "Allah sizin bir zarara uğramanızı dilerse, yahut bir yarar elde etmenizi dilerse, ona karşı kimin bir şeye gücü yeter? Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."(Ey münafıklar!) Siz aslında, Peygamberin ve inananların bir daha ailelerine geri dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu, sizin gönüllerinize güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve helaki hak eden bir kavim oldunuz.* (Fetih, 48/10-11)

[1197] Resûlullah'ın, düşmanlarının aleyhine delil olarak söyleyecekleri şeyi onlar henüz söylemeden önce nasıl haber verdiğine bak! Onlar, Resûlullah'ın haber verdiği şekilde bunu söylüyorlar ve yapıyorlardı. Bu, hayret verici bir durumdur. Bunun benzerleri çoktur. Allah'ın şu âyetlerinde olduğu gibi: *O vakit (alaylı alaylı) sana başlarını sallayacaklar da, "Ne vakit o?" diyecekler* (İsrâ, 17/51); *O geri bırakılanlar, ganimetleri almak için gittiğiniz zaman, "Bizi bırakın, (biz de) sizinle beraber gelelim." diyecekler. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. De ki: "Siz, bizimle gelemezsiniz. Allah, önceden böyle buyurdu." Onlar, "Bizi kıskanıyorsunuz." diyecekler. Hayır, onlar pek az anlayan kimselerdir.* (Fetih, 48/15). Bunlara benzer âyetler çoktur.

[1198] Birisi şöyle diyebilir: "Niçin onları söyledikten sonra haber vermiş olmasını inkâr ediyorsunuz?"

[1199] Ona şöyle cevap verilir: "Akıllı bir kimse böyle bir şey yapmaz. Akıllı kimse, olmuş, mevcut ve tamamlanmış bir durum için 'bu, ileride olacak' demez. Aksi takdirde yalan söylediğini bilen bir topluluğun yanında bu açık yalanı söylemiş olur. Üstelik o, doğruluk ve nübüvvet iddia eden, Allah'ın hucceti ve seçtiği kul olduğunu, ne kendisi zamanında ne de kendisinden sonra kıyâmete kadar hiç kimsenin bu hususta kendisine ortak olmadığını söyleyen bir kişi asla böyle bir şey yapmaz. Bunu iyi anla! Kur'ân okuduğun zaman, Kur'ân'daki yerlerine müracaat et!

[1200] Allah'ın (a.c.) şu âyetlerini iyi düşün: *Böylece kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söyleyecekler* (Fetih, 48/15); *Doğrusu siz, Peygamber'in ve müminlerin asla ailelerine dönemeyeceklerini zannettiniz ve bu (zann), kalplerinizde hoş göründü. Kötü zanna düştünüz de, düşkün bir kavim oldunuz!"* (Fetih, 48/12)

[١١٩٦] وقد دخل في هذا الباب باب آخر وهو بانفراده حجة تامة، بل في كل موطن منه حجة ودلالة، فمن ذلك قوله عز وجل: ﴿سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرابِ شَغَلَتْنا أموالنا وَأهلونا فَاسْتَغْفِرْ لَنا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ ما لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً إِنْ أراد بِكُمْ ضَرًّا أو أراد بِكُمْ نَفْعاً بَلْ كان اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِيراً بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إلى أهليهِمْ أَبَداً وَزُيِّنَ ذلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْماً بُوراً﴾ «الفتح ١٠-١١»

[١١٩٧] فانظر كيف يخبر عن عدوه أنهم سيقولون ما فيه حجة عليهم قبل أن يقولوه، فيقولون ذلك ويفعلونه كما أخبر عنهم، وهذا من عجيب الأمور، ولها نظائر، مثل قوله عز وجل: ﴿فَسَيُنْغِضُونَ إليك رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتى هُوَ» «لإسراء ٥١» وقوله: «سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إذا انْطَلَقْتُمْ إلى مَغانِمَ لِتَأخذوها ذَرُونا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كلام اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونا كَذلِكُمْ قالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنا بَلْ كانوا لا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ «الفتح ١٥» ومثل هذا كثير.

[١١٩٨] فإن قيل: فما ينكرون أن يكون قد أخبر عنهم بعد أن قالوا.

[١١٩٩] قيل له: هذا لا يفعله عاقل بأن يقول لأمر قد كان وقد وجد وفرغ منه هذا سيكون، فيكذب هذا الكذب الظاهر عند قوم يعلمون إنه قد كذب وهو يدعي الصدق والنبوة وأنه وجده حجة الله وصفوة الله وأنه لا أحد معه في ذلك ولا بعده إلى يوم القيامة، فاعرف هذا وراعه في أماكنه من القرآن إذا تلوته.

[١٢٠٠] وتأمل قوله عز وجل: ﴿يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ ما لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ﴾ وقوله: ﴿بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إلى أهليهِمْ أَبَداً وَزُيِّنَ ذلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْماً بُوراً﴾ «الفتح ١٢»

[1201] Akıllı bir kimse, kendisine zâhiren itaat eden bir kişiye -içinden onu suçlasa da- böyle bir şey yapmaz; bilakis onu kabul ediyor görünür. Riyâset hakkı böyledir. Liderliğin gerektirdiği şey sağlama bağlamaktır. Benzeri bir suçlama ortaya atmak kötü tedbirdir. Bunu, ancak Allah'ın sâdık bir nebîsi ve resûlü olan kişi yapar. Nitekim bunun açıklaması daha önce geçti.

[1202] Bunu destekleyen hususlardan biri şudur: Resûlullah (s.a.), ümmetine yüze gülmeyi, affetmeyi ve sırrı ifşâyı terk etmeyi tavsiye ediyor ve şöyle diyordu: "*İşte işi sağlama bağlamak budur.*" Resûlullah (s.a.), bazı Arap kabîlelerine kızgındı. Bir gün onlar yanından geçerken onlara yüz çevirdi. İçlerinden bir adam ayağa kalkarak şu şiiri okudu:

Kin sahiplerini selâmla ki kinleri dostluğa dönüşsün
Senin güzel selâmın soğukluğu ortadan kaldıracaktır
Onlar kötü davransalar da, sen iyilik göster
Senden gizli konuşurlarsa, sakın araştırma
Çünkü onu dinlemeye çalışmak seni üzecektir
Arkandan söylediklerini, söylenmemiş kabul et

[1203] Resûlullah (s.a.) bundan memnun kalarak onlara yöneldi ve şöyle dedi: "Şüphesiz şâirlerden hakîmler vardır. Şüphesiz beyanın bir kısmı sihirdir."[173] Şâirin, "Arkadan söylediklerini, söylenmemiş kabul et" sözünü güzel ve doğru bularak tekrar etti. İş Allah'ın emrine gelince, Resûlullah, kalp ile dilin uyumlu ve için de dış gibi olmasından başka bir şeye razı olmazdı. Yine Resûlullah, "Bu söz, Allah'ın sözüdür; benim sözüm değildir. Sizi ve beni Yaradan'ın, içinizi ve gizlediklerinizi Bilen'in sözüdür" demedikçe, o sözün kendisinden olduğuna razı olmazdı.

[1204] Allah'ın (a.c.) şu âyetlerini iyi düşün: *O bedevîler "İman ettik!" dediler. De ki: "Siz henüz iman etmediniz. Fakat "İslâma girdik" [teslim olduk/boyun eğdik]" deyin! Henüz iman kalplerinizin içine girmedi… Aksine sizi imana hidâyet buyurduğundan dolayı Allah sizin başınıza kakar, eğer (iman iddianızda) sâdıksanız* (Hucurât, 49/14-17).

173 Benzer lafızlarla Buhârî, Edeb, 90

[١٢٠١] فإن العاقل لا يفعل هذا بمن أظهر له الطاعة وإن كان متهما الباطنية، بل يظهر له القبول، هكذا حق الرئاسة وهو الذي تقضيه السيادة وهو الحزم ومن سوء التدبير إظهار تهمة مثله، وهذا لا يفعله إلا من كان نبيا أو رسولا لله صادقا كما قد تقدم شرح ذلك لك.

[١٢٠٢] ومما يؤكد ذلك، إنه صلّى الله عليه وسلم كان يوصي أمته بالمداراة وبالصفح وبترك المكاشفة، ويقول: هذا هو الحزم. وقد كان صلّى الله عليه وسلم واجدا على بعض أحياء العرب، فوردوا عليه وهو معرض عنهم، فقام رجل منهم فانشده:

فحي ذوي الأضغان تستبق ودهم ... تحيتك الحسنى فقد يرفع النفل
وإن أظهروا سوآ فأظهر كرامة ... وإن كتموا عنك الحديث فلا تسل
فإن الذي يؤذيك منه استماعه ... وإن الذي قالوا وراءك لم يقل

[١٢٠٣] فأقبل صلّى الله عليه وسلم ورضي عنهم وقال: إن من الشعراء لحكماء، وإن من البيان لسحرا، وأعاد قول الشاعر: وإن الذي قالوا وراءك لم يقل. استحسانا له واستصوبا، فلما صار إلى أمر الله عز وجل ما رضي إلا بمواطأة القلب للسان، وأن يكون الظاهر مثل الباطن، ثم ما رضي بأن يكون هذا القول منه ومن عنده حتى قال هذا القول قول الله لا قولي، وقول خالقكم وخالق العالم بضمائركم وما أخفيتم.

[١٢٠٤] وتأمل قوله: ﴿قالَتِ الْأَعْرابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلكِنْ قُولُوا أسلمنا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإيمان فِي قُلُوبِكُمْ﴾ إلى قوله: ﴿بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَداكُمْ لِلْإيمان إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ﴾ «الحجرات ١٤-١٧»

[1205] Resûlullah'ın, mazeret beyan ederek, söz dinleyerek ve itaat ederek gelen o kişilere söylediklerine bak: "Şüphesiz siz, kalplerinizde olmayan şeyi dillerinizle söylediniz. Sizin oturup cihada katılmamanızın sebebi, mallarınız ve ailelerinizle meşgul olmanız değildi. Bilakis Resûl ve müminler bir daha ailelerine dönemeyecek zannetmiştiniz!"

[1206] Resûlullah, basîret zayıflığı gösterip de, boyun eğerek, söz dinleyerek ve itaat ederek gelmiş olan diğer guruba da şöyle diyordu: "Siz iman etmediniz. Fakat "İslâma girdik" [teslim olduk/boyun eğdik]" deyin! Çünkü basîret zayıflığıyla birlikte iman iddiası doğru değildir." Ve Resûlullah şöyle diyordu: *Sadakalar [zekât malları] ancak şunlar içindir: Fakîrler, miskînler, onun üzerine me'mûr [sadaka toplamakla görevli] olanlar ve kalpleri ülfet ettirilecekler* (Tevbe, 9/60). Resûlullah, onlara bol bol veriyor ve şöyle diyordu: "Şu basîretleri zayıf olanların mertebeleri muhâcirlerden, İslâm'a ilk girenlerden ve ensârdan düşük olduğu için onların kalplerini ülfet ettirmek [İslâm'a ısındırmak] için sadaka vereceğim." Böylece Resûlullah, -onlara bol bol ihsânda bulunduğu hâlde- onları noksanlıkla nitelendiriyor ve onlara zillet elbiseleri giydiriyordu. Bu da, akıllı kişilerin ve hikmet sahibi insanların tedbirinin hilâfınadır. Bu kimseler indinde böyle bir şey, malı zayi etmek, insanların nefretini kazanmak, krallara karşı suç işlemeye teşvik, mülkün temelini bozmak ve direklerini tahrip etmek demektir.

[1207] Allah'ın (a.c.) şu âyeti de bu anlamdadır: *O münafıklar sana geldikleri vakit dediler ki: "Şehâdet ederiz, hakîkaten sen şüphesiz Allah'ın Resûlü'sün." Allah da biliyor ki hakîkaten sen şüphesiz O'nun Resûlü'sün. Allah da şehâdet ediyor ki şüphesiz münafıklar kesinlikle yalancıdırlar… Halbuki izzet Allah'ın, Resûlü'nün ve müminlerindir. Fakat münafıklar bilmezler* (Münâfikûn, 63/1-8). Bu âyet de, daha önce zikrettiğimiz âyet türünden olup bilinen münafık bir topluluk hakkındadır. Bunlar, Abdullah b. Übeyy Selûl el-Hazrecî ve kendisine tâbi olanlardır. Abdullah, Hazrec içinde lider, itaat edilen ve saygın bir kişi idi. Hem Evs hem de Hazrec içinde öncü bir konumda olup münafıkların reisi olmuştu. Münafıklar, ona itaat ediyorlar ve danışıyorlardı. Abdullah, önüne geçtiği gerekçesiyle Resûlullah'a (s.a.) hasetlik ediyordu. Bundan dolayı Sa'd b. Ubâde, Peygamber'e (s.a.) şöyle dedi: "Yâ Resûllellâh! Ona sabır göster ve tahammül et. Biz, onu lider yapmak için tacının incilerini dizmiştik ki Allah seni bize gönderdi."

[١٢٠٥] فانظر كيف يقول لأولئك لما جاؤا معتذرين وسامعين ومطيعين: أنكم قد قلتم بألسنتكم ما ليس في قلوبكم، وإن قعودكم لم يكن لشغلكم بأموالكم وأهليكم بل لظنكم أن لن ينقلب الرسول والمؤمنون إلى أهليهم أبدا.

[١٢٠٦] ويقول لهؤلاء الآخرين الذين بهم ضعف بصيرة وقد جاؤا مذعنين وسامعين ومطيعين: لم تؤمنوا، ولكن قولوا: أسلمنا. فلا يسوغهم دعوى الإيمان مع ضعف البصيرة، ويقول: ﴿إنما الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَالْمَساكِينِ وَالْعامِلِينَ عَلَيْها وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ﴾ «التوبة ٦٠» فيعطيهم العطاء الجزيل ويقول: هؤلاء الذين ضعفت بصائرهم أعطيهم أتألف قلوبهم لانحطاط منزلتهم عن منازل المهاجرين والسابقين والأنصار، فيسميهم باسم المنقصة ويلبسهم جلباب المذلة وقد أعطاهم تلك العطايا الوافرة، وهذا خلاف تدبير عقلاء الناس وحكماء البشر، فإن هذا عندهم تضييع للمال وتنفير للناس وجناية على الملوك ونقض عرى الملك وهدم لأركانه.

[١٢٠٧] وفي هذا المعنى قوله عز وجل: ﴿إذا جاءَكَ الْمُنافِقُونَ قالُوا نَشْهَدُ أنك لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أنك لَرَسُولُهُ. وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنافِقِينَ لَكاذِبُونَ﴾ إلى قوله: ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلكِنَّ الْمُنافِقِينَ لا يَعْلَمُونَ﴾ وهذا من ذلك الجنس الذي قدمنا، وهي في قوم من المنافقين معروفين وهم عبد الله بن أبي سلول الخزرجي وأتباعه، وهذا كان سيدا في الخزرج مطاعا عظيم الشأن، وكان متقدما في الأوس والخزرج جميعا، وكان رأس المنافقين، يطيعونه ويرجعون إليه، وكان قد حسد رسول الله صلّى الله عليه وسلم وسبق عليه أمره، وكان سعد بن عبادة يقول للنبي صلّى الله عليه وسلم اصبر عليه يا رسول الله واحتمله، فو الله لقد نظمنا خرزات تاجه لنسوده حتى جاءنا الله بك.

[Münafıkların Fitnesinden Haberdar Edilmesi]

[1208] Abdullah ile birlikte Evs ve Hazrec'den bir grup da nifak üzere bulunuyorlardı. Bunlar, onun [Abdullah'ın] reis olmasını arzu ve ümit ediyorlardı. Münafıklar, Resûlullah'ı (s.a.) ve müslümanları sevme hususunda kavimleri ensâr gibi davranıyorlardı. Ensâr ise, Abdullah'ın İslâm'a girmesini, davete icâbet etmesini ve ihlâs sahibi olmasını arzu ediyorlardı. Bu nedenle ona İslâm'ın doğruluğunu ve güzelliğini anlatıyorlardı. İslâm'a girmekte yavaş davrandığı için ona serzenişte bulunuyorlardı. Onarın bu davetini kabul etti ve müslüman oldu. Sonra durumuna baktı ve reisliği hak etmesine rağmen kendisinin Habbâb b. el-Eret, Süheyb b. Sinân, Zeyd b. Hârise, Bilâl -Ebû Bekir es-Sıddîk'ın azâdlısı- Ammâr b. Yâsir ve benzeri azâdlı kölelerin seviyesinde olmadığını gördü. Çünkü o, İslâm'dan önce reis ve liderdi. Bu yüzden üzülüyor, kıskançlık krizine giriyor ve tereddüt edip duruyordu. Abdullah, Resûlullah'ın (s.a.) bazı gazvelerinde bulundu.

[1209] Müreysi' veya başka bir gazvede, su kaynağı dar olduğu için suyun başında izdiham oldu. Bu yüzden Ömer b. el-Hattâb'ın adamı ve işçisi el-Cehcâh el-Ğıfârî ile ensârdan bir adam arasında kavga çıktı. el-Ğıfârî, *Yâ le'l-muhâcirîn!* [Ey muhâcirler! Yetişin!] dedi. Ensârdan olan adam da, *Yâ le'l-ensâr* [Ey ensâr! Yetişin!] dedi. Bu durum, bu gazvede bulunan yakınları, arkadaşları, köleleri ve ailesinden oluşan bir toplulukla birlikte oturan Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e ulaştı. Abdullah, *Yâ le'l-muhâcirîn!* [Ey muhâcirler! Yetişin!] denilmesine ve birinin ensârı, kavmi Evs ve Hazrec'i âciz duruma düşürmesine şaşırdı ve onları getirdikleri için ensârı kınamaya başladı: "Onlar, fakir bir topluluk olarak geldiler, onlara destek verdiler; kovulmuşlardı, barındırdılar ve yurtlarına yerleştirdiler; yardımsız bırakılmışlardı, yardım ettiler. Şimdi güçlenip kuvvetlenince, saldırıyorlar ve *Yâ le'l-muhâcirîn!* [Ey muhâcirler! Yetişin!] diyorlar. Bu, "Köpeğini besle, seni yesin!" sözündeki gibidir. Onların nafakalarını kesmek gerekir ki bu adamla ilişkilerini kessinler. Medine'ye döndüğümüzde bunun hesabını mutlaka onlara soralım ve o güçlüleri oradan zeliller olarak çıkarıp atalım."

[1210] Abdullah, bu sözleri güvenilir adamlarının yanında söylediği için Resûlullah'a (s.a.) ulaşmayacağını zannediyordu. Fakat akrabası olan Zeyd b. Erkam el-Ensârî, Resûlullah'a (s.a.) gelerek bu mecliste olanları anlattı. Resûlullah (s.a.) da bunu ensâra haber verdi. Ensâr da, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e gelerek ona bu olayı ve Zeyd b. Erkam'ın anlattıklarını sordular.

[١٢٠٨] وكان معه على النفاق جماعة من الأوس والخزرج يؤملونه ويرجون أن تكون الرئاسة له، وكانوا يعذلون قومهم من الأنصار في محبتهم لرسول الله صلّى الله عليه وسلم وأتباعه. وكانت الأنصار تحب إسلامه وأجابته وإخلاصه، فيذكرون له صحة الإسلام وحسنه، ويوبخونه في إبطائه عنه، فيجيبهم إلى ذلك فيسلم؛ ثم ينظر في أمره وأنه ليس له منزلة خبّاب بن الأرتّ، وسهيل بن سنان، وزيد بن حارثة، وبلال مولى أبي بكر الصديق، وعمّار بن ياسر، وأمثالهم من الموالي مع حبه للرئاسة إذ هو رئيس وسيد قبل الإسلام، فيتحسر، ويحمله الحسد، فيرجع ويتردد. وقد كان في بعض غزوات رسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[١٢٠٩] إما في غزوة المريسيع أو غيرها قد ازدحم الناس على الماء لضيقه، فوقع بين الجهجاه الغفاري صاحب عمر بن الخطاب وأجيره وبين رجل من الأنصار، فقال الغفاري: يا للمهاجرين وقال الأنصاري: يا للأنصار، وبلغ ذلك عبد الله بن أبي بن سلول وهو في مجلسه وفي جماعة من خواصه وخدنه وعبيده وأهل بيته، وكان في هذه الغزاة، فأظهر التعجب من أن يقال يا للمهاجرين وأن يكون أحد يعاذ الأنصار وقومه من الأوس والخزرج وأخذ يلوم الأنصار في مجيئهم بهم وأنهم جاؤا بقوم فقراء فواسوهم ومطرودين فآووهم وأنزلوهم ديارهم ومخذولين فنصروهم، فلما قووا واشتدوا واثبوهم وقالوا: يا للمهاجرين، وهذا كما قيل: سمّن كلبك يأكلك، وينبغي لهم أن يقطعوا النفقة عنهم حتى ينفضوا عن هذا الرجل ولئن رجعنا إلى المدينة لنأخذنهم بهذا، ولننضحن لهم، وليخرجن الأعز منها الأذل.

[١٢١٠] وكان قد قال هذا بحضرة ثقاته وظن أن ذلك لن يبلغ رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فجاء زيد بن أرقم الأنصاري وكان من أهل بيته فأعاد على رسول الله صلّى الله عليه وسلم المجلس، فذكر صلّى الله عليه وسلم ذلك للأنصار فجاؤا إلى عبد الله بن أبي بن سلول فذكروا له ذلك، وأن زيدا بن أرقم حكى ذلك عنه،

Abdullah, yemin ederek, "Ben böyle bir şey söylemedim." dedi ve şöyle devam etti: "Bunu benden nakleden kişi yalan söylemiş. Çünkü ben, Resûlullah (s.a.) hakkında böyle şeyler söylenmeyeceğini çok iyi bilen birisiyim. Zeyd b. Erkam toy bir çocuktur, ne dediğini bilmiyor." Bunun üzerine ensâr, "Biz de senin hakkında böyle düşünüyoruz." dediler ve Zeyd b. Erkam'ı ayıplamaya başladılar. Abdullah, arkadaşları ve yakınlarıyla birlikte Resûlullah'a (s.a.) geldi. Zeyd'in anlattığının yalan olduğunu söylediler. Bu hususta ve Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetine ve doğruluğuna kalplerinden ve içlerinden inandıklarına dair yemin ettiler. Bunun üzerine Resûlullah, onların yeminlerini kabul etti ve Zeyd b. Erkam'ın yalan veya doğru söylediğine dair bir şey demedi.

[1211] Derken Resûlullah (s.a.) daha önce aldığı gibi vahiy almaya başladı. Ashâbına dönerek Ebû Bekir ve Ömer'i çağırdı ve bu sûreyi okudu. Onlara, yaşı çok genç olmasına rağmen Zeyd b. Erkam'ın doğru söylediğini haber verdi. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb, "Yâ Resûlallâh! Niçin bu adamın öldürülmesine izin vermiyorsun? Bişr b. Bera el-Ensârî'ye veya başka birine emir ver, onu öldürsün!" dedi. Sonra Resûlullah (s.a.), bu sûreyi ensâra okudu. Bunun üzerine ensâr, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'e gittiler, ona bu sûreyi okudular ve olup bitenleri anlattılar; onu ayıpladılar ve kınadılar. Buna teşvik eden arkadaşlarını ve çevresindekileri azarladılar ve şöyle dediler: "Yazıklar olsun sana! Bu kaçıncı! Ne zamana kadar bu rezilliklere devam edeceksiniz? Allah, peş peşe sizin rezilliklerinizi ortaya çıkarıyor. Tevbe edin, dönüş yapın!" Onlar da, "Tevbe ediyoruz ve dönüyoruz." dediler.

[1212] Abdullah b. Übeyy b. Selûl'un oğlu Resûlullah'a (s.a.) geldi. -İhlâslı, babasına iyi davranan ve onu çok seven bir evlat idi.- Dedi ki: "Yâ Resûlallâh! Babamın yaptıkları bana ulaştı. Babasına benden daha çok iyi davranan evlat olduğunu düşünmüyorum. Fakat ben, onun yapmış olduğu şeyi kabul edemiyorum. Ömer'in önerdiği şeyi duydum. Eğer onu öldürtmek istersen, bunu bana emret! Vallahi, onu çok sevmeme ve ona iyi davranmama rağmen, şüphesiz onu öldürürüm. Eğer onu benden başkası öldürürse, babamın katilini insanların içinde görünce sabredemeyip onu öldürmekten ve bu yüzden cehenneme girmekten korkuyorum." Resûlullah (s.a.), "*Hayır! Onu öldürme ve teenni ile hareket et!*" buyurdu.

فقال: ما قلت هذا، وحلف، وقال: قد كذب من ذكر ذلك عني، وأنا أعرف بحق رسول الله صلّى الله عليه وسلم من أن أقول هذا، وزيد بن أرقم غلام حدث لا يدري ما يقول. فقالوا له كذا الظن بك، وأقبلوا على زيد بن أرقم تعذلونه وجاء هو إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم مع أصحابه وخاصته يكذبون زيدا فيما حكاه، ويحلفون على ذلك، وأنهم يعتقدون في قلوبهم وضمائرهم نبوة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وصدقه، فقبل رسول الله إيمانهم وسمع منهم وأقبل عليهم ولم يكذب زيد بن أرقم ولا صدقه، بل أمسك عنه.

[١٢١١] فأخذه صلّى الله عليه وسلم الوحي كما كان يأخذه، فأقبل على أصحابه ودعا بأبي بكر وعمر، وتلا السورة، وأخبرهما بصدق زيد بن أرقم وأنه على حداثته قد أجاب وصدق. فقال له عمر بن الخطاب يا رسول الله لم لا تأذن في قتل هذا، تقدم إلى بشر بن البر الأنصاري أو إلى غيره يقتله، وتلا رسول الله صلّى الله عليه وسلم السورة على الأنصار، فقاموا إلى عبد الله بن أبي بن سلول فتلوا ذلك عليه وعرفوه ما كان، وعذلوه ولاموه ولاموا أصحابه ومن حوله ممن يريد هذا، وقالوا: إلى كم يا ويحك، وإلى متى تكون هذه الفضائح ويفضحكم الله مرة بعد مرة، توبوا وارجعوا، فقالوا نتوب ونرجع.

[١٢١٢] وجاء ابن لعبد الله بن أبي بن سلول إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم وكان مخلصا وكان برّا بأبيه شديد المحبة له، فقال: يا رسول الله، قد بلغني ما كان من أبي وما أحسب ولدا أبرّ بوالد مني ولكني لا أرضى له ما يأتيه، وقد بلغني ما أشار به عمر، فإن أردت قتله فمرني بذلك فإني والله أقتله مع حبي له وبرّي به، وإن قتله غيري خشيت ألا أصبر أن أرى قاتل أبي في الناس فأقتله فأدخل النار، فقال له النبي صلّى الله عليه وسلم لا تقتله وتأنّ به.

[1213] Resûlullah (s.a.), bu gazveden Medine'ye doğru dönüyordu. Medine'ye yaklaşınca, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'un oğlu babasının karşısına dikildi, devesini bağladı ve dizleri üzerine çöktürdü. Babası, "Yavrucuğum! Ne oldu sana, ne istiyorsun?" dedi. Oğlu, "Vallahi, 'Resûlullah (s.a.) en azîzdir; ben ise en zelilim' demedikçe Medine'ye giremeyeceksin!" dedi. Babası onu oyalamaya çalışıyor, bırakıp salıvermesini istiyor; ama oğlu yapmıyordu. Kafileler halinde oradan geçen isnsanlar onları seyrediyorlardı. Bazıları bundan vazgeçmesini ve onu salıvermesini istiyorlar; bazıları ise hiçbir şey demiyordu. Abdullah'ın arkadaşları ve dostları ise bu durumu görüyorlar ve çok üzülüyorlardı. Oğlu, yüksek sesle bunu söyleyinceye kadar babasını bırakmadı.

[1214] Şimdi sen, bundaki delâletleri, alâmetleri, âyetleri ve beyyineleri düşün! Bunlarla istidlâlde bulunan her akıl sahibi, bunları Muhammed'in (s.a.) nübüvvetine ve doğruluğuna delil getirir. Bunda bizim açıkladığımızdan daha çok delil vardır. Bunları düşünürsen bulursun! Bu münafıklar, kavimleri içinde ileri gelen ve reis kimselerdi. Onlara itaat ediliyor ve taraftarları vardı. Yahudiler, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün meclisine geliyorlar; Peygamber'e (s.a.) düşmanlık yaptığı için onu övüyorlar, yüceltiyorlar ve bu hususta mübalağa ediyorlardı. Evs ve Hazrec'i ona itaat etmeye teşvik ediyorlar ve şöyle diyorlardı: "O, sizin eski lideriniz, etiniz ve kanınızdır. Muhammed ve ashâbı ise sizin aranıza giren yabancılardır." el-Cedd b. Kays da, Evs ve Hazrec'den Benû Kayle içinde kendisine itaat edilen eski liderlerdendi. Münafıklık hususunda onun takip ettiği yol, Abdullah b. Übeyy b. Selûl'un yolu gibiydi.

[1215] Birisi şöyle diyebilir: "Ömrüme yemin ederim ki Muhammed'in (s.a.) tavrı ve fiilleri, kralların işi sağlama alma tavrından farklıdır. Bir kral böyle tedbir almaz. Fakat Muhammed bunu, işinin sonunda Medine'ye yerleştiğinde, bir ordu ve bir topluma sahip olduğunda işler yolunda giderken yapmıştır. O, Mekke'de iken de böyle yapmalı değil miydi?"

[1216] Ona şöyle cevap verilir: "Bu söylediklerinde bir ta'n/yergi yoktur ve yeni bir şey de getirmemektedir. Bilakis ortaya çıkan şey, senin ne dediğini bilmediğindir. Sussaydın, senin için daha iyi olurdu. İlaveten söylediğin şey, "Bunları, Medine'de bir ordu ve toplum sahibi olduktan sonra yaptı. Mekke'de yapmadı" demendir. Bu söylediklerinde de bir ta'n/yergi yoktur.

[١٢١٣] ولما رجع رسول الله صلّى الله عليه وسلم من هذه الغزاة يريد المدينة، فلما قرب اعترض ابن عبد الله بن أبي بن سلول هذا أباه واعتقل جمله وثنى ركبته، فقال له أبوه: مالك يا بني وما تريد، فقال له: والله لا دخلت المدينة أو يقول رسول الله صلّى الله عليه وسلم الأعزّ وأنا الأذل، فما زال يدافعه ويسأله تركه وتخليته فلا يفعل، ويمر به الناس على طبقاتهم في سيرهم، فمنهم من يسأله الصفح عنه والتخلية له ومنهم من لا يفعل، وأصحابه وأعوانه يرون ذلك به ويشتد حسرتهم عليه، فما أفرج ابنه عنه حتى قال ذلك ونادى على نفسه.

[١٢١٤] فتأمل ما في هذا من دلالات وعلامات وآيات بينات تدل كل عاقل استدل بها على نبوة محمد صلّى الله عليه وسلم وصدقه وفيه من ذلك أكثر مما شرحنا فتأمله تجده وهؤلاء المنافقون كبراء ورؤساء في قومهم، وكانوا مطاعين ولهم أتباع، وقد كان اليهود يجلسون إلى عبد الله بن أبي بن سلول ويعظمونه ويجلّونه ويزيدون في ذلك لأجل عداوته للنبي صلّى الله عليه وسلم، ويبعثون الأوس والخزرج على طاعته، ويقولون: سيدكم القديم ولحمكم ودمكم، وإنما محمد وأصحابه دخلاء فيكم. وقد كان الجدّ بن قيس أحد السادة القدماء المطاعين في بني قيلة من الأوس والخزرج، وقد كانت سبيله في النفاق سبيل عبد الله بن أبي بن سلول.

[١٢١٥] فإن قال قائل: قد لعمري كان هذا من سيرة محمد صلّى الله عليه وسلم وأفعاله وهو بخلاف سيرة حزمة الملوك، ولن يقوم الملك بمثل هذا التدبير، ولكن إنما فعل محمد هذا في آخر أمره وحين صار بالمدينة وصار في عساكر وجماعات، وحين استتب أمره، فألا فعل هذا بمكة؟

[١٢١٦] قيل له: ما في هذا طعن ولا جئت بشيء، بل ما حصلت ولا تدري ما تقول ولو سكت لكان أستر لك، لأنك ما زدت على أن قلت: هذا كان بالمدينة ولم يكن بمكة[104] إلا وكان حين صار في عساكر وجماعات، فما في هذا من الطعن،

١٠٤في الأصل بالمدينة وصوابها كما اثبنا.

Eğer düşünseydin, bu söylediklerinin ona huccet hususunda ilave bir delil olduğunu görürdün. Çünkü o, Mekke'de olduğu gibi, Medine'de de nübüvvet, doğruluk ve ismet iddiasından dönmemiştir. O, Medine'de orduya sahip olduğu zaman, düşmanlarının da onu hedefine koyan ve takip eden bir ordusu vardı. Onun adamlara, kralların ve dünya taliplerinin işi sağlama alma tedbirleri gibi tedbire, içinden suçlayan kimseyi görmezden gelmeye ve bu gibi şeyleri araştırmaktan vazgeçmeye [Medine'de] daha fazla ihtiyacı vardı. Sen bu sorduğun soruyla, bizim delilimizi kuvvetlendirmekten başka bir şey yapmadın.

[1217] Senin, "O, Mekke'de iken de böyle yapmalı değil miydi?" sözüne gelince; bu, hiç münâfığın bulunmadığı Mekke'de nasıl mümkün olacaktı? Resûlullah ve tâbileri, Mekke'de mahkûm ve mağlup iken ve kimi müslümanlar orada Kureyş'ten korktukları için imanlarını gizliyorken nasıl ona karşı münafıklık yapacaklardı? Fetihten önce Mekke'de, kavimlerinden gördükleri şiddet, eziyet ve sıkıntılara rağmen imanlarını açıkça ortaya koyanlar; Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali vb. kimselerden oluşan bilinen bir topluluktu. Bunların dışındaki erkekler ve kadınlar, kuvvetliler baskılarını artırdıkları için imanlarını gizliyorlardı. Şu hâlde Mekke'de nasıl münafık olsun? Dolayısıyla durum Medine'dekinden farklıydı. Sanki sen Resûlullah'a (s.a.) şöyle diyorsun: "Medine'de doğru söylediğin gibi, niçin Mekke'de yalan söylemedin?" Ayrıca o, Mekke'de iken yalnız ve tek idi. Kendisine tâbi olan ise az ve güçsüzdü. Ona hiç kimse tâbi olmamışken bile, düşmanlarına boyun eğmezdi. Bilakis onları kızdıracak ve öfkelendirecek şekilde açıkça karşılarına çıkıp her şeyi söylerdi; küfürlerini ve cehâletlerini açıkça yüzlerine vururdu. Şu âyetlerde olduğu gibi: *Ey cahiller! Bana, Allah'tan başkasına mı ibâdet etmemi emrediyorsunuz?* (Zümer, 39/64); *De ki: "Ey kâfirler!"* (Kâfirûn, 109/1); *Yoksa onların ekserisini, (mesajı) işitirler veya aklederler mi zannediyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, hattâ gidişçe daha şaşkındırlar* (Furkân, 25/44); *Şüphesiz sen o daveti ölülere işittiremezsin ve arkalarını dönmüş giden sağırlara da işittiremezsin. Sen, körleri şaşkınlıklarından hidâyete erdiremezsin* (Rûm, 30/52-53); *Sen kabirlerdekine işittiremezsin* (Fâtır, 35/22). Bunlara benzer, sayılamayacak kadar çok başka âyetler de vardır. Bu, bir nebî olmadıkça, işini sağlama alan akıllı bir kimsenin yapacağı şey değildir. Nitekim bu kitabın başka yerinde bununla ilgili açıklama geçti.

ولو قد تدبرت لعلمت أن هذا زاد في حجته. لأنه بالمدينة ما رجع عن دعوى النبوة والصدق والعصمة كما كان بمكة، وحين صار بالمدينة وفي عسكر وعدوه في عسكر يقصده ويطرقه، فهو إلى الرجال وإلى التدبير بتدبير حزمة الملوك وطلاب الدنيا ومداراة من يتهم باطنه وترك مكاشفة مثل هذا أولى، فما زدتنا بسؤالك هذا إلا قوة في الحجة.

[١٢١٧] وقولك: ألا كان هذا بمكة؟ فكيف يكون بمكة وما هناك منافق البتة؟، وكيف ينافقونه بمكة وهو وأتباعه كانوا بها مقهورين مغلوبين وبها من المسلمين من يكتم إيمانه خوفا من قريش، والذين كانوا يظهرون إيمانهم بمكة قبل الفتح أبو بكر وعمر وعثمان وعليّ وأشباههم، من تلك الجماعة المعروفة، على ما عليهم في ذلك من الشدة والأذية والبلية من قومهم وسواهم من الرجال والنساء كانوا يضعفون عما يقوى عليه أولئك فيكتمون إيمانهم، فمن أين يكون بمكة منافق. والأمر بالضد مما كان بالمدينة فكأنك تقول له صلّى الله عليه وسلم: لِم لَم تكذب وأنت بمكة كما صدقت وأنت بالمدينة، وأيضا فهو كان بمكة وحيدا فريدا، ومن معه في ذلة وقلة وقبل أن يتبعه أحد، فما لان لعدوه بل كاشف وبالغ فيما يغضبهم ويغيظهم وجبههم بالإكفار والتجهيل بمثل قوله: ﴿أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأمرونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الجاهلون﴾ ﴿قُلْ يا أَيُّهَا الْكافِرُونَ﴾ ومثل قوله: ﴿أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أكثرهُمْ يَسْمَعُونَ أو يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ ومثل قوله: ﴿أنك لا تُسْمِعُ الْمَوْتى وَلا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعاءَ إذا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ. وَما أنت بِهادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلالَتِهِمْ﴾ ومثل قوله: ﴿وَما أنت بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾ إلى غير ذلك من نظائره مما لم يكاد يحصى لكثرته، وهذا لا يفعله حازم ولا عاقل إلا أن يكون نبيّا كما تقدم لك شرحه في غير موضع من كتابك هذا.

[1218] Resûlullah'ın Bedir'deki ashâbı hakkındaki şu âyeti düşün: *Hak ortaya çıkmış iken sanki gözleri göre göre ölüme sürülüyorlarmış gibi (cihad hususunda) seninle tartışıyorlardı* (Enfâl, 8/6). Resûlullah, kendileri az ve düşmanları çok olduğu için düşmanlarından gördükleri şiddet ve korku sebebiyle onlara nasıl da birazcık muvâfakat gösterdi!

[1219] Şu âyet de bu mânadadır: *Düşünün ki bir zaman siz azdınız, yeryüzünde hırpalanıyordunuz. İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz. Allah, sizi barındırdı, sizi yardımıyla destekledi, sizi güzel şeylerle besledi ki şükredesiniz* (Enfâl, 8/26). Uhud savaşı hakkındaki şu âyet de böyledir: *Kendi izniyle onları öldürdüğünüz sürece Allah, size va'dini doğruladı. Nihayet siz korktunuz, Allah size sevdiğiniz (gâlibiyet)i gösterdikten sonra (verilen) emir hakkında birbirinizle çekişip isyan ettiniz: Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz âhireti istiyordu* (Âl-i İmrân, 3/152). Resûlullah, dünyanın mubah ganimetlerinden belirli bir miktar isteyen kimselere muvâfakat gösterdi. Halbuki beşerin ve riyâset ve krallık hırsı olanların tedbiri böyle değildir. Hatta İbn Mes'ûd şöyle diyor: "Ben, Resûlullah, 'Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz âhireti istiyordu' deyinceye kadar, birisinin dünyayı isteyeceğini düşünmedim." Çünkü muhâcirler ve ensâr, Peygamber'e sadece doğruluğu ve nübüvveti sebebiyle tâbi oluyorlardı. Eğer onlara mubah bir rızık denk gelirse, bunun bir zararı olmazdı.

[1220] Allah, devamla şöyle buyurmaktadır: *Birtakımı da kendi canlarının kaygısına düşmüştü. Allah'a karşı câhiliye zannı gibi haksız bir zanda bulunuyorlar: "Bu işten bize bir şey var mı?" diyorlardı. De ki: "Bütün iş, Allah'a aittir." Onlar sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. Diyorlar ki: "Bu işten bize bir fayda olsaydı, burada öldürülmezdik* (Âl-i İmrân, 3/154). Bunu, Uhud gününde Abdullah b. Übeyy b. Selûl ve arkadaşları söylemiştir. Bu da o türdendir.

[1221] Allah Teâlâ'nın şu âyeti de bu anlamdadır: *Allah, şu müminlerden razı olmuştur ki onlar, ağacın altında sana bîat ediyorlardı, Allah, onların gönüllerinden geçeni bildi* (Fetih, 48/18). Akıllı bir insan iyi düşündüğü zaman anlar ki Resûlullah, onların içlerindekinin ve niyetlerinin bu şekilde olduğunu bilmeseydi, onlar hakkında böyle söylemez ve haber vermezdi.

[١٢١٨] وتدبر قوله في أصحابه ببدر: ﴿يُجادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ ما تَبَيَّنَ كأنما يُساقُونَ إلى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ﴾ «الأنفال ٦» كيف يوافقهم على اليسير مما كانوا يجدونه من الشدة والخوف من عدوهم لقلتهم وكثرة عدوهم.

[١٢١٩] وفي هذا المعنى قوله: ﴿وَاذْكُرُوا إذ أنتمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأرض تَخافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآواكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّباتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ «الأنفال ٢٦» وقوله في قصة أحد: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إذ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّى إذا فَشِلْتُمْ وَتَنازَعْتُمْ فِي الْأمر وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ما أَراكُمْ ما تُحِبُّونَ، مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ «آل عمران ١٥٢» فواقف الذين أرادوا من الدنيا المباح من الغنائم على هذا المقدار، بخلاف تدبير البشر ومن له حرص على طلب الرئاسة والملك، حتى قال ابن مسعود: ما شعرت أن أحدا يريد الدنيا حتى سمعت رسول الله يقول: ﴿مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ لأن المهاجرين والأنصار اتبعوا النبيّ لصدقه ونبوته لا لغير ذلك، فإن اتفق لهم رزق مباح لم يكن بذلك بأس.

[١٢٢٠] إلى قوله: ﴿وَطائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أنفسهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الجاهلية يَقُولُونَ هَلْ لَنا مِنَ الْأمر مِنْ شَيْءٍ قُلْ: إِنَّ الْأمر كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أنفسهِمْ ما لا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ: لَوْ كان لَنا مِنَ الْأمر شَيْءٌ ما قُتِلْنا هاهُنا﴾ «آل عمران ١٥٤» وهذا كان قاله عبد الله بن أبي بن سلول وأصحابه يوم أحد وهو من ذاك الجنس.

[١٢٢١] ومما يجري هذا المجرى قوله تعالى: ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إذ يُبايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ ما فِي قُلُوبِهِمْ﴾ «الفتح ١٨» والعاقل إذا تدبر علم أنهم لو لم يكونوا كذلك في ضمائرهم وطويتهم لما قاله فيهم ولما أخبر به عنهم،

Çünkü onlar 1400 kişi idiler. Dolayısıyla görünüşte niyetleri hâlis olsa da, onların niyetlerinin hâlis olmadığından emîn olamazdı. Yine bunun tersine hareket etmelerinden ve kendisini yalancı çıkarmalarından emîn olamazdı. Bu, akıllı bir kimsenin yapmayacağı bir şeydir. O hâlde, nübüvvet ve doğruluk iddiasında bulunan, insanları buna inanmaya davet eden ve bunu onlardan isteyen Muhammed (s.a.) nasıl böyle bir şey yapabilir? Bununla birlikte o, "Bu, benim sözüm değildir. Gaybleri bilen Rabbimizin sözüdür" diyordu. Bunda, sadece Allah'ın bildiği birçok gaybî bilgi vardır. Bu bilgilere, ancak seçtiklerini ve nebîlerini vâkıf kılar. Onların içinde hâlis niyetli olmayan bir kimse bulunsaydı, bir müddet sonra nefsiyle başbaşa kalır, Resûlullah (s.a.) bu hususta bir şey söylemese de, o kimse bunu anlatmadan duramazdı.

[1222] Öte yandan Resûlullah, zikrettiğiniz düşmanları yahudiler ve müşrik reislerle konuşuyor ve olanları ve söylediği şeyleri onlara haber veriyordu. Onlar, Resûlullah'ın (s.a.) sürçmesini ve hata yapmasını gözetliyorlardı. Eğer böyle bir şey olsaydı -Allah onu bundan korumuştur- bunu Resûlullah ve müslümanlar ulaştırırdı ve bunun hakkında konuşurlardı ve bu durum yayılırdı. Nitekim münafıkların gizledikleri buna benzer sözler ortaya çıkmıştır. Böylece aklının delâletiyle anlıyorsun ki onların içleri Resûlullah (s.a.) için dışları gibiydi. Haber verdiği ve söylediği gibiydi.

[1223] Müşrikler, inat ediyorlar ve önemsiz hususlarla ilgilenip soru soruyorlardı. Görmez misin ki Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh, Resûlullah (s.a.) için yazı [vahiy] yazıyordu. Parçanın/metnin sonuna gelindiğinde, Resûlullah (s.a.) *ve kâne'l-lâhu* ifadesini yazdırınca İbn Ebî Serh, *ğafûran rahîmen* veya *'alîmen hakîmen* diyordu. Resûlullah (s.a.) da, "Böyle nâzil oldu. Bu şekilde yaz!" diyordu. İbn Ebî Serh insanlara, "Muhammed, bunu kendisi uyduruyor" diyor ve bunun gibi şeyler anlatıyordu. İçinde müşriklerin lehine olan bir şey bulunan bir hususta durum nasıl olurdu? Müşriklerin buna benzer şekilde sordukları ve tereddüt ettikleri başka şeyler de vardır. Sayıları fazla olmasına rağmen onun ashâbından hiçbiri bir şekk/şüphe veya tereddüt durumunu haber vermemiş veya Resûlullah'ın (s.a.) haber verdiğinin hilâfına kendisinden bir şey haber verdiğini bildirmemiştir.

لأنهم كانوا ألفا وأربع مائة، فكان لا يأمن أن تكون طويتهم غير خالصة وإن أظهروا له ذلك، فكان لا يأمن أن يهجم منهم على خلاف ذلك، فيتبينون كذبه وهذا لا يفعله عاقل، فكيف بمثل محمد صلّى الله عليه وسلم وهو يدعي النبوة والصدق ويدعو الناس إلى أن يعتقدوا ذلك فيه، ويريده منهم ومع هذا فيقول إن هذا ليس بقولي وإنما هو قول ربّي وربّكم علام الغيوب. وهذا فيه علوم بغيوب كثيرة لا يعلمها إلا الله ولا يطلع عليها إلا صفوته وأنبياؤه. ولو كان فيهم من ليس بخالص الطوية لرجع إلى نفسه فكان يظهر ذلك ولو بعد حين، ولا يدع التحدث به وإن لم يجبه به رسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[١٢٢٢] وكان يتحدث مع اليهود والرؤساء الذين ذكرناهم من أعداء النبي صلّى الله عليه وسلم ويخبرهم بما كان عليه وما قاله، وكانوا يسرّون بعثرة لرسول الله صلّى الله عليه وسلم وزلّة إن لو كانت وحاشاه من ذلك، فكان يبلغ ذلك رسول الله، والمسلمون ويتحدثون به، ويشيع الأمر، كما ظهر أمثاله من قول المنافقين مع إخفائهم لذلك. فتعلم حينئذ بدليل عقلك أن بواطنهم له صلّى الله عليه وسلم كانت كظواهرهم كما أخبر وكما قال.

[١٢٢٣] وقد كانوا يتعنتون ويتعلقون بالضعيف من الأمور ويسألون، ألا ترى أن عبد الله بن سعد بن أبي سرح قد كان يكتب لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، فكان إذا أنتهى إلى آخر القصة وقد أملى عليه رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «وكان الله» فيقول ابن أبي سرح: غفورا رحيما، أو عليما حكيما، فيقول رسول الله صلّى الله عليه وسلم: هكذا نزلت فاكتب، فقال للناس: إنما يأتي محمد بهذا من تلقاء نفسه، وحكى مثل هذه الصورة، فكيف بما فيه الحجة لهم عليه. ولهذا نظائر مما قد سألوا عنه وترددوا فيه، وليس أحد من أصحابه من أخبر عنه مع كثرتهم شكّ أو تردد أو أخبر عن ضميره بخلاف ما أخبر صلّى الله عليه وسلم.

[1224] Allah'ın (a.c.) şu sözü de bu türdendir: *(Ele geçirilen mallar,) o fukarâ muhâcirler içindir ki yurtlarından ve mallarından çıkarıldılar; Allah'tan bir fazl [lütuf ve rızk] ve rızâ ararlar ve Allah'a ve Resûlü'ne yardım ederler. İşte sâdık olanlar onlardır* (Haşr, 59/8). Böylece Allah, Mekkeli muhâcirlerin Allah için ve O'nun rızâsını kazanmak uğruna hicret ettiklerini haber vermiş ve onların doğru olduklarına şahitlik etmiştir. Sonra Allah şöyle buyurmuştur: *Ve (yine ele geçirilen mallar) şunlar [ensâr] içindir ki; onlardan [muhâcirlerden] önce yurdu hazırlayıp imana sâhib oldular, kendilerine hicret edenlere muhabbet beslerler ve onlara verilenden nefslerinde bir kaygı duymazlar, kendilerinde ihtiyaç bile olsa îsâr ile (muhâcirleri) kendilerine tercîh ederler. Her kim de nefsinin cimriliğinden korunursa, işte felâh bulanlar onlardır* (Haşr, 59/9). Bu âyette Allah, ensâr'ın felâha erdiklerine şahitlik etmiş ve çok kalabalık olmalarına rağmen onların içlerindekini ve gönüllerindekini haber vermiştir. Bu, ancak Allah'ın bileceği gaybî haberdir.

[İfk Hadisesi ve Hz. Aişe'ye Yapılan İftiranın Açığa Çıkarılması]

[1225] Allah'ın, kendilerine iftira edilen Hz. Âişe ve Safvâb b. el-Mu'attal'ın durumunu Kur'ân'da haber vermesi de bu türdendir. Allah (a.c.), Hz. Âişe'nin suçsuz olduğunu ve atılan iftiradan haberi olmadığını, bunu yapması bir yana aklına bile gelmediğini ve zihninden dahi geçirmediğini bildirdi. Bu hususta Allah (a.c.) şöyle buyurdu: *O namuslu, bir şeyden habersiz mümin kadınlara (zinâ iftirâsı) atanlar, dünyada ve âhirette lanetlenmişlerdir ve onlara büyük bir azâb vardır* (Nûr, 24/23). Resûlullah (s.a.), zinâ iftirâsında bulunan o kimselere celde vurdurdu, Allah'ın onlara celde cezası verilmesini emrettiğini, Hz. Âişe'ye zinâ iftirâsı atanların yalanlarını haber verdiğini söyledi ve onlara şu âyeti okudu: *Haberiniz olsun ki ifk [Âişe'ye zinâ iftirâsı] ile gelenler, içinizden bir gruptur. Onu [zinâ iftirâsını] hakkınızda bir şerr sanmayın, aksine o hakkınızda bir hayırdır* (Nûr, 24/11). Yani, size zarar vermeyecektir, bilakis âkıbet sizin olacaktır. Çünkü Allah (a.c.), onların yalanlanmasını kendisi üstlendi ve bunu kıyâmete kadar yalanlanmayacak olan mu'ciz Kur'ân'da ve apaçık âyetlerde inzâl buyurdu. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Onlardan her kişi işlediği günahın cezasını görecektir. Onlardan onun [iftirânın] en büyüğünü idare edene de büyük bir azap vardır* (Nûr, 24/11).

[١٢٢٤] ومن هذا الجنس قوله عز وجل: ﴿لِلْفُقَراءِ الْمُهاجِرِينَ الَّذِينَ أخرجوا مِنْ دِيارِهِمْ وَأموالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْواناً وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أولئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ «الحشر ٨» فأخبر عن المهاجرين المكيين بأنهم هاجروا لله وابتغاء لمرضاة الله وشهد لهم بالصدق، ثم قال: ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْإِيمان مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إليهم وَلا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلى أنفسِهِمْ وَلَوْ كان بِهِمْ خَصاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ «الحشر ٩» فشهد لهم بالفلاح، وهم خلق كثير، أخبر عن طوياتهم وضمائرهم، وهذا من الغيب لا يعلمه إلا الله.

[١٢٢٥] ومن هذا الجنس، أخباره في القرآن عن عائشة وصفوان بن المعطل الذي رميت به، فأخبر عز وجل ببراءة ساحتها وبغفلتها عما رميت به وأنّ ذلك لم يخطر ببالها ولا همّت به فضلا عن أن تفعله، فقال عز وجل: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُؤْمِناتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذابٌ عَظِيمٌ﴾ «النور ٢٣» وقد جلد رسول الله صلّى الله عليه وسلم أولئك القذفة وقال: الله أمرني بجلدهم وأخبرني بكذبهم في قذفهم عائشة، وتلا عليهم: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جاؤُ بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ «النور ١١» أي ما ضركم بل كانت عقبى لكم، فإن الله عز وجل تولى إكذابهم بنفسه، وأنزل فيه القرآن المعجز والآيات البينات التي لا إكذاب لها إلى يوم القيامة، ثم قال: ﴿لِكُلِّ أمرئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذابٌ عَظِيمٌ﴾ «النور ١١»

[1226] Sonra Allah, o iftirâcıların söylediklerini anlatan müminleri ayıplamış, böyle yaptıkları, o iftiracıları yalanlamaktan ve reddetmekten uzak durdukları, Hz. Âişe ve Safvân hakkında hüsnüzan beslemedikleri için onları azarlamış ve şöyle buyurmuştur: *Ne vardı onu işittiğiniz vakit, erkek ve kadın müminler kendi kendilerine hüsnüzan etselerdi de, "Bu açık bir ifktir/iftirâdır" deselerdi ya!... O hâlde onlar Allah indinde yalancılardan ibârettirler* (Nûr, 24/12-13). Hz. Âişe hakkında o iftirâcıların söylediklerini aktaran ve "Biz söyleneni söylüyoruz. Biz iftirâ da atmadık, şahitlik de etmedik" diyen o müminlere yöneltilen şu azarlamaya bak!

[1227] Sonra Allah, bu olay hakkında hevesli olan kimselere yönelerek şöyle buyurmuştur: *Müminler içinde edepsizliğin yayılmasını isteyenler için dünyada da, âhirette de acı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz* (Nûr, 24/199). Bu hususta hevesli olanlara yapılan bu tehdîdi ve Allah'ın suçsuz müminlere söylediği, *Böyle bir şeye asla dönmeyesiniz -eğer müminseniz- diye Allah size öğüt veriyor* (Nûr, 24/17) sözünü düşün!

[1228] Sonra Allah şöyle buyurdu: *Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Her kim şeytanın adımlarına uyarsa şüphe yok ki o, fahşâyı ve münkeri emreder* (Nûr, 24/17). Yani, bu, şeytanın süslediği ve davet ettiği şeylerdendir. Çünkü şeytan bâtıldan başkasını murad etmez. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Eğer üzerinizde Allah'ın fazl [lütuf] ve rahmeti olmasa idi, içinizden hiçbiri asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini temize çıkarır ve Allah işitendir, bilendir* (Nûr, 24/21). Yani, eğer Allah'ın yaratıklarına lütfu, onlar için güzel seçimi ve iyi tedbiri olmasaydı, onlardan hiçbiri asla temize çıkamazdı. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Bir de içinizden fazl ve vüs'at sâhibi [eli geniş] olanlar, yakınlara, miskînlere-(fakîrlere) ve Allah yolunda hicret edenlere vergisini vermekte kusûr etmesin ve affetsin, aldırmasın! Allah'ın size mağfiret etmesini arzu etmez misiniz? Allah ğafûrdur, rahîmdir* (Nûr, 24/22).

[1229] Allah'ın bu sözü Ebû Bekir hakkındadır. Çünkü Abdu Menâf oğullarından -Ebû Bekir'in teyzesinin oğlu olan ve ailesi içinde bulunan- Mıstah b. Üsâse, Hz. Âişe'nin durumuyla ilgili olarak dedikoduya dalan kimselerdendi. Allah, Hz. Âişe'nin suçsuz olduğuna dair âyet indirince Ebû Bekir, Mıstah'a infâkta bulunmayacağına dair yemin etti. Mıstah, muhâcirlerden olup tevbe etmiş ve pişman olmuştu. Allah, kendisi hakkında bu âyeti indirince Ebû Bekir, "Evet, yâ Rabbi! Bize mağfiret etmeni arzu ederiz." dedi ve Mıstah'ı ailesinin içine geri gönderdi.

[١٢٢٦] ثم عاتب المؤمنين الذين حكوا ما قالته القذفة ووبخهم على ذلك وعلى إمساكهم عن تكذيب أولئك والرد عليهم وحسن الظن بعائشة وبصفوان فقال عز وجل: ﴿لَوْلا إذ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِناتُ بِأنفسهِمْ خَيْراً وَقالُوا هذا إِفْكٌ مُبِينٌ﴾ حتى قال: ﴿فَأولئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكاذِبُونَ﴾. فانظر إلى هذا التعنيف النازل بالمؤمنين الذين حكوا ما قالته القذفة في عائشة وقالوا: إنما قلنا ما قيل لا أنا قذفنا ولا أنا شهدنا.

[١٢٢٧] ثم عاد إلى من كان له في القصة هوى فقال: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأنتمْ لا تَعْلَمُونَ﴾ فتأمل هذا الوعيد لمن كان له في هذا هوى وقوله للمؤمنين الأبرياء: ﴿يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَداً إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ «النور ١٧»

[١٢٢٨] ثم قال: ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُواتِ الشَّيْطانِ فإنه يَأمر بِالْفَحْشاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ أي إن هذا مما يزينه الشيطان ويدعو إليه والشيطان لا يريد إلا الباطل ثم قال: ﴿وَلَوْلا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ ما زَكى مِنْكُمْ مِنْ أحد أَبَداً﴾ أي لولا لطفه بخلقه وحسن اختياره لهم وجميل تدبيره لما زكى منهم أحد أبدا، ثم قال: ﴿وَلا يَأْتَلِ أولوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أولي الْقُرْبى وَالْمَساكِينَ وَالْمُهاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ «النور ٢٢»

[١٢٢٩] وهذا القول يقوله الله لأبي بكر، فإن مسطح بن أثالة[١٠٥] كان من بني عبد مناف وكان ابن خالة أبي بكر وكان في عياله، وقد كان خاض مع الخائضين في شأن عائشة، فلما أنزل الله براءتها حلف أبو بكر ألا ينفق على مسطح وقد كان تاب وندم وكان من المهاجرين، فلما قال الله هذا القول لأبي بكر الصديق قال: بلى، يا رب نحب أن تغفر لنا، فرده في عياله.

١٠٥ كذا ورد بالأصل، أثالة بالام والمشهور في اسمه مسطح بن أثاثة

[1230] Sen, şu iftirâcılara yöneltilen cezayı, onların başına gelen rezilliği, iftirâcıların sözlerine kulak verenlerin azarlanmasını ve iftirâ edilenlerin büyük tezkiyesini düşün! Bu olayda farklı tabakalara mensup birçok grup çirkin buldukları hataya düştüler. Bu, öfkeye, kızgınlığa, sırları ifşâya, kinlerin ve eski düşmanlıkların hatırlanmasına, insaf bir yana bühtâna/iftirâya sevk eden bir sözdür. Yakın zamanda olmuş bir olay hakkında durum nasıl olurdu? Bu, iftirâcıların ve dedikoducuların aileleri, yakınları, aşiretleri ve sevenleri vardır. İçlerinde -Abdullah b. Übeyy b. Selûl gibi- Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları yahudiler ve diğerleriyle ilişki kuran kimseler vardı. Onlar, Resûlullah'tan gelecek olan bir yalan veya hata hususunda aşırı hırslı idiler. Ama bunu başaramadılar. Bu olayla ilgili olarak tek bir insan veya tek başına Hz. Âişe bulunsaydı ve bir yalan durumu söz konusu olsaydı, bu yalan mutlaka ortaya çıkardı. O hâlde ortada bir topluluk varken yalan nasıl ortaya çıkmaz? Allah, Âişe ve Safvân'ın doğruluğunu haber verip Resûlullah'ı buna muttali kılmasaydı, -o ikisinin yalan söylediklerinden emîn olmasa da- o ikisi hakkında böyle bir haberi veremezdi. Bu, özellikle doğruluk iddiasında bulunan akıllı bir kimsenin tercih edeceği bir şey değildir.

[1231] Kralların ve dünya taliplerinin ihanetlerinden, yalanlarından ve iftirâlarından emîn olunamayacağını, bilakis bunun onların âdetleri ve karakterleri olduğunu bilirsin. Onlar, sırlarını gizlerler ve bu sırlara ancak mülklerini ve nimetlerini paylaşanlardan güvendikleri kimselerden bazıları muttali olurlar. Öte yandan o, bu durum açığa çıkarsa nimetlerden istifade etmeye devam edeceğinden ve kanından emîn olamaz. Bu şekilde olan bir sır, -insanlar bunun açığa çıkması için bir çaba sarf etmedikleri hâlde- kral hayatta iken ya kendisi tarafından ya da muttali kıldığı güvendiği kimse tarafından ifşâ edilmeden kalmaz. Genellikle bu sırlarda dini ilgilendiren bir şey olmaz. Bütün insanların bu hususta alışkanlıkları vardır, buna önem verirler, onu yapan kimsenin tökezlemesini şiddetle isterler ve hataya düşmesini temenni ederler ve bunu yapanı ayıplamazlar. Fakat ismet iddia eden kimseden yalan sâdır olması normal değildir. Ondan küçük günahların sâdır olması büyük günah sayılır. Bazen ayıp ve günaha benzeyen şeyler, onun hakkında bir ayıp ve günah olarak kabul edilir; müşkil lafızlar ve karışık sözler kendisiyle ilişkilendirilir.

[١٢٣٠] فتأمل هذا النكال النازل بالقذفة والفضيحة الحالّة بهم والتوبيخ لمن أصغى لحديثهم والتزكية العظيمة لهذه المقذوفة، وقد وقع في هذه القصة جماعة كثيرة فيما يكرهون على طبقات، وهذا قول يغيظ ويغضب ويخرج المخبآت ويذكر بالأحقاد وبالأمور القديمة ويبعث على البهت فضلا عن الإنصاف، فكيف بأمر قريب العهد. ولهؤلاء القذفة والخائضين نفوس وأكباد وعشائر وأحباب، وفيهم مثل عبد الله بن أبي بن سلول، ويتصلون بأعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم من اليهود وغيرهم، ولهم الحرص الشديد على كذبة أو زلة تقع منه فما قدروا، فلو لم يكن في هذه القصة إلا إنسان واحد أو عائشة وحدها وكان هناك كذب لظهر، فكيف وفيها جماعة، فلو لم يكن الله قد أطلعه وأخبره بصدق عائشة وصفوان لما أخبر بهما فإن كان لا يأمن كذبهما، هذا لا يختاره عاقل سيما وهو يدعي الصدق.

[١٢٣١] فقد علمت أن الملوك وطلاب الدنيا لا يؤمن غدرهم وكذبهم وبهتهم بل تلك عادتهم وسجياتهم، وهم يطوون أسرارهم ولا يطلع عليه إلا الواحد بعد الواحد من ثقاتهم ممن يشاركهم في ملكهم ونعمهم، ثم لا يأمن إن أظهر ذلك على نعمته ودمه، ثم لا يلبث السرّ الذي هذه سبيله أن يظهر ذلك في زمن الملك من جهته أو من جهة ذلك الثقة الذي أطلعه عليه، وليس للناس بإظهار ذلك عناية، وربما لم يكن في ذلك ما يتعلق بالدين وفيه معاداة الناس كلهم، وعنايتهم به وطلب عثرات من أتى به شديدة، ويتمنون وقوع ذلك منه. ومن لا عيب فيه ولا عادة في وقوع الكذب منه ومن يدّعي العصمة فصغار الأمور كبيرة منه، وقد يشيع عليه بما يشبه العيوب والذنوب بأنه عيب وذنب، ويتعلق عليه بمشكل الألفاظ ومتشابه الكلام.

[Bütün Çabalarına Rağmen Düşmanlarının Onda (s.a.) Bir Kusur Bulamaması]

[1232] Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları onunla birlikte yaşıyordu ve insanların bildiği gibi, onların sayıları çoktu, güçleri, mülkleri ve otoriteleri kuvvetliydi. Bununla birlikte onun vefatından sonra Arap kabîleleriden bazıları irtidad etmişti. Ashâbı, onlarla tartışmış, mücadele etmiş ve savaşmıştı. Mürtedler, münafıklar, yahudiler ve hıristiyanlardan oluşan bu düşmanlarından hiçbiri, onun bir yanlış ve hatasını veya buna benzer bir şeyi ortaya koyacak bir delil bulamadılar. Halbuki buna ihtiyaçları vardı ve bu hususta aşırı istekliydiler. Yoksa ashâbının kötülüğünü bu yolla defetmeye çalışırlar ve bu yolla onlar arasında ihtilâf meydana getirirlerdi. O, sâdık bir nebî olup hata etmediği, yanılmadığı ve yalan söylemediği için onun ashâbı din hususunda ona muhalefet edenlerin kanlarını helâl sayarlardı. Eğer Resûlullah, bu kusurlardan birini işlemiş olsaydı, ona yardım etmek, onu tasdik etmek ve ona tâbi olmak helâl olmazdı. Eğer onu tezkiye eden ve içyüzüne ve niyetine şâhid olan kimseler içinde, onun böyle olmadığını bilen bir kimse olsaydı, bunu haber vermeden, onun nübüvvetinden ve onu tasdikten dönmekten geri durmazdı ve onun zâhiren ortaya koyduğu bu tezkiye ve tasdikin bir hile, aldatmaca ve alay olduğunu bildiği için onun bu zâhirî tezkiyesini gizlemezdi. O hâlde onu tezkiye eden ve içyüzüne şahitlik edenler farklı zamanlarda değişik topluluklar olduğuna göre bunu nasıl gizlesinler? Onun nifakına şahitlik eden kimse için de durum böyledir. Bunu bil! Zira bu, arkasında Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetine dair delillere dair bâblar bulunan büyük bir bâbdır.

[Allah'ın Münafıkların İçyüzünü Haber Vermesi]

[1233] Şimdi başlamış olduğum konuya tekrar dönüyorum. Allah Teâlâ'nın şu âyeti de bu türdendir: *O (davet edildikleri hedef) yakın bir ganimet ve orta (uzunlukta meşakkatsiz) bir sefer olsa idi, (o geride kalanlar) mutlaka arkana düşerlerdi. Fakat o meşakkatli mesâfe kendilerine uzak geldi. Bununla beraber, "Eğer gücümüz/imkânımız olsa idi, elbette sizinle beraber çıkardık" diye yakında Allah'a yemin edecekler; kendilerini helâka sürükleyecekler. Allah biliyor ki onlar kesinlikle yalancılardır* (Tevbe, 9/42).

[١٢٣٢] وقد كان أعداؤه صلّى الله عليه وسلم معه وبهم من الكثرة والقوة والملك والسطوة ما قد عرفه الناس، ومع هذا فقد ارتد من ارتد من قبائل العرب بعد موته، وناظرهم أصحابه وحاجوهم وحاربوهم فما أمكن أحد من أولئك الأعداء من المرتدين ولا المنافقين ولا اليهود ولا النصارى أن يقيموا حجة في هفوة أو زلة أو فيما يشبه ذلك كان منه صلّى الله عليه وسلم مع حاجتهم إلى ذلك وحرصهم عليه، فكانوا يدفعون بأس أصحابه عن أنفسهم بذلك ويوقعون الخلاف بينهم بذلك، لأن أصحابه إنما استحلوا دماء من خالفه ديانة لأنه نبيّ ولأنه صادق لا يخطىء ولا يزل ولا يكذب، ولو وقع منه شيء من ذلك لما حلت نصرته ولا تصديقه ولا اتباعه فلو كان فيمن زكاه وشهد على ضميره ونيته من ليس كذلك لما لبث أن يخبر بذلك ويرجع عن نبوته وتصديقه، وكان لا يسر بما أظهره من تزكيته لأنه يعلم إنما أظهر تلك التزكية والتصديق حيلة عليه وخديعة له وسخرية منه، فكيف والذين زكاهم وشهد على ضمائرهم جماعات كثيرة في أوقات متغايرة، وكذا من شهد بنفاقه، فاعرف هذا فإنه باب كبير من ورائه أبواب في دلائل نبوته صلّى الله عليه وسلم.

[١٢٣٣] ثم عدت إلى ما كنت بدأت به، فمن هذا الجنس قوله تبارك وتعالى: ﴿لَوْ كان عَرَضاً قَرِيباً وَسَفَراً قاصِداً لَاتَّبَعُوكَ وَلكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنا لَخَرَجْنا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أنفسهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أنهم لَكاذِبُونَ﴾ «التوبة ٤٢».

[1234] Böylece bu olay hakkındaki hususlar senin için -Allah sana rahmet etsin- ortaya çıkmış oldu. Zira daha önce bunun benzerleri sana açıklandı. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Allah seni affetsin; doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalan söyleyenleri bilmezden önce niçin onlara izin verdin? Allah'a ve ahiret gününe inananlar; mallarıyla, canlarıyla, cihad etmek (ten geri kalmak) için senden izin istemezler. Allah, korunanları bilir. Ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri kuşkuya düşmüş ve şüpheleri içinde bocalayıp duranlar, senden izin isterler* (Tevbe, 9/43-45). Bu âyet, savaştan geri kalmak için Resûlullah'tan (s.a.) izin isteyen bilinen bir kavim hakkındadır. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Eğer (cihada) çıkmak isteselerdi, onun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların davranışlarından hoşlanmadığı için onları durdurdu: "Oturan (kadın ve çocuk)larla beraber oturun!" denildi. Sizin içinizde (sefere) çıkmış olsalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı. Sizi fitneye (birbirinize) düşürmek için hemen aranıza sokulurlardı, içinizde de onlara kulak verenler vardı. Allah zalimleri bilir* (Tevbe, 9/46-47). Bu, beşerden akıl sahiplerinin tedbirine muhâliftir. Çünkü onlar, zarar vermesinden korktukları ve şerrinden çekindikleri kimseleri geri bırakırlar. Öne sürdükleri kimseleri de, helâk olması için öne sürerler. Böylece onların şerrinden kurtulmuş olurlar. Bunun içyüzünü ortaya koymazlar ve açıklamazlar; bilakis tersini ortaya koyarlar. Arkada bıraktıkları kimseye, "Arkamda bulunmana ihtiyacımdan dolayı seni geride bıraktım. Sana güveniyorum ve itimat ediyorum." derler. Öne geçirdikleri kimseye de aynı şeyi söylerler. Sonra Allah şöyle buyurdu: *(Onlar) önceden de fitne çıkarmak istediler ve sana nice işleri ters çevirdiler. Nihayet hak geldi, onlar istemedikleri halde Allah'ın emri galebe çaldı* (Tevbe, 9/48). Allah bu âyette, sen tek başına olduğun ve sana tâbi olanlar da iman ettikleri zaman zayıf ve az oldukları için, onların seni öldürmeye ve kökünü kazımaya olan aşırı istekli olduklarını; fakat sonunda Allah'ın va'dettiği yardım, zafer ve galibiyetin geldiğini beyan ediyor. Sonra Allah şöyle buyurdu: *İçlerinden öylesi var ki: "Bana izin ver, beni fitneye düşürme" der. İyi bilin ki onlar, zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem de kâfirleri kuşatacaktır* (Tevbe, 9/49).

[1235] Resûlullah (s.a.), Cedd b. Kays'a şöyle demişti: "Asfaroğulları -yani Rûmlar- ile savaşa var mısın?" Cedd ve başkaları şöyle dediler: "Hayır! Bize izin ver. Burada kalalım ve geride bekleyelim. Bizi fitneye düşürme. Bize vermiş olduğun cihada çıkma ve çoluk-çocuğumuzu terk etme emrin bizi sıkıntıya sokuyor. Bu yüzden bu emir bize ağır gelir de, senin emrine muhalefet ederiz."

[١٢٣٤] فتبين رحمك الله ما في هذا، فقد تقدم لك شرح نظائره، ثم قال: ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكاذِبِينَ. لا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجاهِدُوا بِأموالِهِمْ وَأنفسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ. إنما يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ﴾ وهذا في قوم معروفين استأذنوه عليه السلام ثم قال فيهم: ﴿وَلَوْ أرادوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقاعِدِينَ. لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ ما زادُوكُمْ إِلَّا خَبالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ «التوبة ٤٦-٤٧» وهذا خلاف تدبير عقلاء البشر، فإنهم إذا خلفوا من خلفوا خوفا من ضرره وهربا من شره وقدموا من قدموا ليهلك فيستريحون من شره لا يفضحون بذلك ولا يظهرونه وإنما يظهرون خلافه، فيقولون لمن خلفوه إنما خلفتك لحاجتي لتكون من ورائي ولثقتي بك ولتعويلي عليك، وكذا يقولون فيمن يقدمونه، ثم قال: ﴿لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأمور حَتَّى جاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أمر اللَّهِ وَهُمْ كارِهُونَ﴾ «التوبة ٤٨» يريد ما كان من حرصهم على قتلك واستئصالك حتى طمعوا فيك، لوحدتك ثم لضعف من اتبعك حين آمنوا بك ولقلتهم حتى جاء ما وعد الله من النصر والظفر والظهور، ثم قال: ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلا تَفْتِنِّي أَلا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكافِرِينَ﴾ «سورة التوبة ٤٩»

[١٢٣٥] وقد كان صلّى الله عليه وسلم قال للجد بن قيس: هل لك في جلاد بني الأصفر. يعني الروم. فقال هو وغيره: بل تأذن لنا فنقيم ونتخلف ولا تفتنا فتغلظ المحنة علينا بأمرك إيانا بالخروج وترك إعفائنا منه، فلعل ذلك أن يثقل علينا فنخالف أمرك فيه.

Bunun üzerine Allah, "*İyi bilin ki onlar, zaten fitneye düşmüşlerdir*" (Tevbe, 9/49) buyurdu. Yani, onlar sözünü ettikleri masiyet ve muhalefete zaten düşmüşlerdi. Fiilleri, nifakları ve seninle cihaddan geri kalmaları sebebiyle ateş/cehennem onları arkalarından kuşatmıştır.

[1236] Sonra Allah şöyle buyurdu: *De ki: "İster gönüllü, ister gönülsüz sadaka verin: sizden kabul edilmeyecektir. Çünkü siz yoldan çıkan bir kavimsiniz!"* (Tevbe, 9/53) Kendisine taat izhâr eden, yolunda malını harcayan ve uğruna hayatını feda eden bir kimseye, "Bu, sana fayda vermeyecek ve senden kabul edilmeyecektir" demesi, beşerden akıl sahiplerinin tedbirlerinden değildir. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Sadakalarının kabul edilmesine engel olan sadece şudur: Onlar Allah'a ve elçisine karşı nankörlük ettiler; namaza da üşene üşene gelirler ve istemeye istemeye sadaka verirler* (Tevbe, 9/54). Bu âyet de, onların içyüzünü ortaya koyma bakımından diğer âyetler gibidir. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Onların ne malları, ne de evlatları seni imrendirmesin. Allah, bunlarla onlara dünya hayatında azap etmeyi ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor* (Tevbe, 9/55).

[1237] Cedd b. Kays, Abdullah b. Übeyy, Evs ve Hazrec'den benzeri münafıkların büyük miktarda malları, hayvanları ve evlatları vardı. Allah, onların kalplerindeki kötü durumu, mallarının kendileri için bir kötülük olduğunu ve Allah'ın o malları infâkla mükellef tutmak suretiyle onlara azâb edeceğini Nebî'sine haber verdi. Zira onlar, güçlü gördükleri dostlarına karşı mallarını harcıyorlar, bedenleri yoruyorlar ve savaşıyorlardı. Bu da, bu türdendir. Allah, onların küfretmelerini murad etmiyor; sadece küfretmeleri hâlinde küfürleri sebebiyle onlara azâb etmeyi murad ediyor. Bir adamın arkadaşına söylediği şu sözde olduğu gibi: "Ben hasta olduğum zaman beni ziyaret etmeni murad ediyorum.", "Ben hapiste iken beni ziyaret etmeni murad ediyorum.", "Fakir olduğum zaman bana yardım etmeni murad ediyorum." Yoksa o kimse hasta, hapiste ve fakir olmayı murad etmiyor. Bu durumlar başına geldiği zaman bu şekilde davranmasını murad ediyor. Aynı şekilde Allah da, -onların kâfir olmalarını istemese de- kâfir oldukları zaman, yani küfretmeleri hâlinde küfürleri sebebiyle onlara azâb etmeyi murad ediyor.

فقال الله: ﴿أَلا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا﴾ أي فيما ذكروا أنهم يحذرونه من المعصية والخلاف سقطوا، والنار من ورائهم محيطة بهم على أفعالهم ونفاقهم وقعودهم عنك.

[١٢٣٦] ثم قال: ﴿قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعاً أو كَرْهاً لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ أنكم كُنْتُمْ قَوْماً فاسِقِينَ﴾ «سورة التوبة ٥٣» وليس من تدبير عقلاء البشر أن يقول لمن أظهر طاعته وأنفق فيها ماله وبذل فيها مهجته: إن هذا لا ينفعك ولا يقبل منك ثم قال: ﴿وَما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلَّا أنهم كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلا يَأْتُونَ الصَّلاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسالى وَلا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كارِهُونَ﴾ «سورة التوبة ٥٤» وهذا من ذلك الجنس في المكاشفة ثم قال: ﴿فَلا تُعْجِبْكَ أموالهُمْ وَلا أولادهُمْ إنما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِها فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَتَزْهَقَ أنفسهُمْ وَهُمْ كافِرُونَ﴾ «سورة التوبة ٥٥»

[١٢٣٧] فقد كان للجد بن قيس ولعبد الله ابن أبي وأضرابهما ممن نافق من الأوس والخزرج أموال ظاهرة ونعم وأولاد، وهم جماعة كثيرة، فأخبر الله نبيّه بسوء أحوالهم في الباطن وأن أموالهم وبال عليهم والله يعذبهم بها بما يكلفهم من إنفاقها، فهم ينفقون أموالهم ويكدّون أبدأنهم ويقاتلون أولياءهم مع أعدائهم، وهذا من ذلك الجنس. وليس يريد كفرهم، وإنما يريد تعذيبهم بكفرهم في حال كفرهم، كما قد يقول الرجل لصاحبه: إنما أريد أن تعودني وأنا مريض، وإنما أريد أن تزورني وأنا محبوس، وإنما أريد أن تسد خلتي وأنا فقير، وهو لا يريد أن يكون مريضا ولا محبوسا ولا فقيرا، وإنما يريد أن يعامل بهذه المعاملة وهو في هذه الأحوال، فكذا أراد الله تعذيبهم وهم كافرون، أي في حال كفرهم ولأجل كفرهم وإن كان لكفرهم كارها.

[1238] Sonra Allah şöyle buyurdu: *(Senin aleyhinde söyledikleri yakışıksız sözleri) söylemediklerine Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü söylediler, İslâm olduktan sonra inkâr ettiler, başaramadıkları bir şeye yeltendiler. Sırf Allah ve Resûlü, Allah'ın lutfiyle kendilerini zengin etti diye (şimdi) öç almaya kalktılar. Eğer tevbe ederlerse kendileri için daha iyi olur* (Tevbe, 9/74). Bu âyet, bilinen bir grup münafık hakkında nâzil oldu. Onlar, bir araya toplanmışlar birbirlerine, "Eğer Muhammed'in söyledikleri hak ise, biz eşekten daha kötüyüz." dediler. Kendilerinden olduğunu zannetikleri, fakat müslüman olan bir adam şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Şüphesiz o haktır. Siz ise eşekten daha kötü durumdasınız." Sonra Peygamber (s.a.) geldi ve bu durumu kendisine anlattı. Peygamber, onlara, "Şöyle şöyle diyormuşsunuz." dedi. Onlara böyle söylemediklerine dair Allah'a yemin edince, Allah bu âyeti indirdi. Bunun üzerine onlardan biri, "Allah'a yemin olsun ki bunu söyledik. Fakat Allah'ın bana tevbe imkânı verdiğini ve onu benim için bahşettiğini düşünüyorum." dedi. Ardından tevbe etti ve özür beyan etti. Bu bilinen bir kimsedir.

[1239] Sana şöyle demiştim: "İsimlerini bilmesen ve kendilerini tanımasan da, durumları bu şekilde olan ve Allah'ın naklettiği şeyleri söyleyen bir kavim olduğunu aklınla bilirsin." Allah'ın, "*Sırf Allah ve Resûlü, Allah'ın lutfuyle kendilerini zengin etti diye (şimdi) öç almaya kalktılar."* (Tevbe, 9/74) sözünün mânası şudur: Münafıklar zâhiren müslüman görünüp harbe katıldıklarında Resûlullah (s.a.) onlara ganimetlerden veriyordu ve kendilerini zâhiren fakir gösterdikleri zaman onlara sadakalardan veriyordu. Bu yüzden Allah, onlara bu nimetleri hatırlattı. Bu, senin, "Sana nasihat etmekten ve seni sevmekten başka bir suçum yok." sözün gibidir.

[1240] Sonra Allah şöyle buyurdu: *Onlardan kimi de: "Eğer Allah, lütfundan bize verirse elbette sadaka vereceğiz ve faydalı insanlardan olacağız!" diye Allah'a and içtiler. Ne zaman ki Allah lutfundan onlara verdi, O'n(un verdiğin)e cimrilik ettiler ve yüz çevirerek (sözlerinden) döndüler. Bu yüzden Allah da, onların kalplerine nifak sokmuştur… O alay edenler yok mu, Allah onlarla alay etmiştir. Onlar için acı bir azap vardır* (Tevbe, 9/75-79).

[١٢٣٨] ثم قال: ﴿يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ ما قالُوا وَلَقَدْ قالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إسلامهمْ وَهَمُّوا بِما لَمْ يَنالُوا وَما نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْناهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فإن يَتُوبُوا يَكُ خَيْراً لَهُمْ﴾ «التوبة ٧٤» وهذا في قوم من المنافقين معروفين اجتمعوا، فقال بعضهم لبعض: لئن كان ما يقول محمد حقا لنحن شرّ من الحمير، فقال رجل كانوا يظنونه منهم وهو مسلم: والله الذي لا إله إلا هو إنه لحقّ ولأنتم شرّ من الحمير. ثم أتى النبيّ صلّى الله عليه وسلم فذكر ذلك له، فدعاهم فقال أنتم القائلون كذا وكذا. فحلفوا بالله ما قالوا، أأنزل الله ذلك، فقال رجل منهم: قد والله قلنا، وأرى الله قد عرض علي التوبة وبذلها لي، والله لأقبلنها؛ فتاب واعتذر، وهو معروف.

[١٢٣٩] وقد قلت لك: أنك بعقلك تعلم أن هناك قوما هذه صفتهم وقد قالوا ما حكاه الله عنهم وإن لم نعرف أسماءهم وأعيانهم. وقوله: ﴿وَما نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْناهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ فقد كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يعطيهم من الغنائم إذا حضروا الحرب على ظاهر الإسلام، ويعطيهم من الصدقات بظاهر الفقر، فأذكرهم الله بهذه النعم، وهذا كقولك ما لي إليك ذنب إلا نصحي لك ومحبتي إياك.

[١٢٤٠] ثم قال: ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ. فَلَمَّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ. فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فِي قُلُوبِهِمْ﴾ إلى قوله: ﴿فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ﴾ «التوبة ٧٥-٧٩»

Peygamber (s.a.) insanları sadakaya teşvik etmişti. Hz. Ömer sadakasını getirdi. Abdurrahman, bir avucun alamayacağı kadar bağışta bulundu. Hz. Osman da büyüklüğü bilinen sadakasını getirdi. Sonra Ebû Ukayl denilen bir adam bir sâ'[174] hurma getirdi. Bunun üzerine münafıklar şöyle dediler: "Malımız olsaydı, Abdurrahman'dan daha fazla verirdik." Bir sâ' hurma getiren adama da, "Allah, senin bu sâ'ına muhtaç değildir" dediler. Böylece çok vereni de, az vereni de dillerine doladılar. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: *Sadakalar hususunda gönülden veren müminleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onlarla alay etmiştir. Onlar için acı bir azap vardır* (Tevbe, 9/79).

[1241] Böylece Allah, her iki grubu birbirinden ayırmıştır. Allah'ın, "*Allah onlarla alay etmiştir*" (Tevbe, 9/79) sözünün mânası şudur: Allah, alaycıları alayı, zalimlerin zulmü, istihzâ edenlerin istihzâsı ve zorbaların zorbalığı gibi yapmaz. Allah, alay etmelerine karşılık onları cezalandırdığı için "Allah, onlarla alay etti" demek câizdir. Çünkü bu bir cezadır. Bu, *Kim size saldırırsa siz de, size yapılan saldırının aynısıyla onlara saldırınız* (Bakara, 2/194) ve *Bir kötülüğün cezası sadece ona denk bir kötülüktür* (Şûrâ, 42/40) âyetlerinde olduğu gibidir. Birincisi kötülük, ikincisi ise cezadır. Sonra Allah şöyle buyurdu: *Onlar (münafıklar), "Sıcakta sefere çıkmayın." dediler. De ki: "Cehennemin ateşi daha sıcaktır!"* (Tevbe, 9/81). Bunlar, Resûlullah (s.a.) ile birlikte Tebük gazvesine çıkmaktan geri kalan ve bu sözleri söyleyen şahsen bilinen bir topluluktur. Tebük gazvesine çok şiddetli bir sıcakta çıkılmıştı. Hıristiyan Araplar, Rûm kralına giderek onu Resûlullah'a karşı savaşmaya teşvik etmişler ve kendisine şöyle demişlerdi: "O [Muhammed] ve ashâbı, güçlük ve aşırı sıkıntı içindeler. Bu fırsatı iyi değerlendir." Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) erken davrandı, şiddetli sıkıntı ve fakirlik içinde bulunan ve yiyecek sıkıntısı çeken ashâbıyla birlikte yola çıktı ve onbin süvari ve yirmi bin yaya ile birlikte Şam'a doğru yöneldi. Resûlullah Tebük'te, Rûm kralı ise Dımeşk'te karargâh kurdu. Peygamber (s.a.), ona elçi göndererek kendisine icâbet etmeye, taatine girmeye davet etti ve onu tehdit etti. Hz. Peygamber ile onun arasında geçen konuşma bilinmektedir.

---

174 Sâ': Genellikle buğday vs. ölçülen 2.917 kg ağırlığında bir ölçektir. (çev.)

وقد كان النبي صلّى الله عليه وسلم حث الناس على الصدقة، فجاء عمر بصدقته وجاء عبد الرحمن بصرة يعجز عنها الكف، وجاء عثمان أيضا بما هو معروف من عظم صدقته، وكذلك غيرهم من الصحابة. وجاء رجل يقال له أبو عقيل بصاع من تمر، فقال المنافقون: لو كان لنا مال لأعطينا أكثر مما أعطى عبد الرحمن، وقالوا لصاحب الصاع: إن الله لغني عن صاعك هذا، فلمزوا من إعطاء الكثير ومن إعطاء القليل، فلهذا قال الله: ﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقاتِ وَالَّذِينَ لا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ﴾ «التوبة ٧٩»

[١٢٤١] فلهذا فصل الله عز وجل بين الفريقين. وأما قوله: ﴿سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ﴾ فإن الله لا يفعل سخرية الساخرين، ولا ظلم الظالمين، ولا استهزاء المستهزئين، ولا خداع المخادعين، ولا جور الجائرين، ولكنهم لما جازاهم على سخريتهم جاز أن يقال سخر منهم، وهذا جزاء، كقوله: ﴿فَمَنِ اعْتَدى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ﴾ «البقرة ١٩٤» و ﴿جَزاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُها﴾ «الشورى ٤٠» فالأولى سيئة والثانية جزاء. ثم قال: ﴿وَقالُوا لا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نارُ جَهَنَّمَ أشد حَرًّا﴾ «التوبة ٨١» وهؤلاء قوم معروفون بأعيانهم تخلفوا عن الخروج مع رسول صلّى الله عليه وسلم إلى غزوة تبوك وقالوا هذا القول، وكان قد خرج في أشد ما يكون من الحرّ، وكانت نصارى العرب قد خرجوا إلى ملك الروم يحثونه على قصده لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقالوا له: هو وأصحابه في جهد وضرّ شديد، فانتهز الفرصة فيهم. فبادره رسول الله صلّى الله عليه وسلم وخرج بأصحابه وهم في ضرّ شديد وإعواز وعدم القوت، وتوجه نحو الشام في عشرة آلاف فارس وعشرين ألف راجل، وأقام بتبوك وملك الروم بدمشق، فراسله النبي صلّى الله عليه وسلم ودعاه إلى أجابته والدخول في طاعته ووبخه وكان له معه ما هو معروف.

[1242] Allah'ın, *Özür bahane eden bedevi Araplar, kendilerine izin verilmesi için geldiler* (Tevbe, 9/90) âyetindeki *el-mu'azzir* kelimesi şeddeli olarak okunduğu zaman, "hiçbir çaba harcamadan kusurlu davranan" anlamına gelir. *el-Mu'zir* şeklinde şeddesiz okunduğu zaman, "Kendisi ile kardeşi ve arkadaşı arasındaki bir meselede son derece özür beyan eden kimse" anlamına gelir. İbn Abbâs (r.a.), bunu şeddesiz olarak *el-mu'zirûn* şeklinde okuyor ve şöyle diyordu: "Allah, bir mazereti olmaksızın özür beyan etmeye giden *mu'azzirûn*'a [özür bahane edenlere] lanet etsin!"

[1243] Sonra Allah şöyle buyurdu: *Size yemin ediyorlar ki kendilerinden razı olasınız. Siz onlardân razı olsanız bile, Allah fâsıklar topluluğundan razı olmaz* (Tevbe, 9/96).

[1244] Böylece bir müslümanın Allah'ın razı olduğu şeyden ve kimseden razı olması, Allah'ın buğz ettiği kimseye buğz etmesi gerekir. Bu yüzden Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Sizden biri Allah'ın kaderine razı olmadıkça iman etmiş olmaz."* Buna göre Allah'ın kaderine rızâ vâciptir. Ma'siyetlere buğzetmek gerekli bir farzdır. Allah'a karşı işlenen ma'siyetlere rızâ gösteren ve Allah'ın kaderine razı olmayan kimselere yazıklar olsun!

[1245] Allah'ın, "*Zarar vermek ve nankörlük etmek için bir mescid yapanlar… Yaptıkları bina, kalpleri parçalanıncaya dek yüreklerinde bir kuşku olarak kalacaktır. Allah bilendir, hikmet sahibidir."* (Tevbe, 9/107-110) âyetinin mânası şudur: Evs'in ileri gelenlerinden Ebû Âmir Abdu Amr b. Sayfî -Ebû Âmir er-Râhib olarak da bilinir- denilen bir adam, ruhbânlık [zâhitlik] ızhâr ediyor, Hanîfliği ve hak dini aradığını söylüyordu.

[1246] Peygamber (s.a.) Medine'ye geldiği zaman, onunla karşılaşan Ebû Âmir şöyle dedi: "Ey Muhammed! Neye davet ediyorsun?" Hz. Peygamber, "Senin aradığını iddia ettiğin Hanîfliğe davet ediyorum." dedi. Ebû Âmir, "Sen, o din üzere misin?" deyince Resûlullah (s.a.), "Evet!" dedi ve onu bu dine davet etti, fakat Ebû Âmir reddetti. Resûlullah'a (s.a.) karşı kinlenen Ebû Âmir, Resûlullah'ı kastederek şöyle dedi: "Allah, aramızda bulunan yalancıyı garip, kovulmuş ve lanetlenmiş olarak öldürsün!" Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), "Evet! Allah, aramızda bulunan yalancıya böyle yapsın!" dedi. Sonra Ebû Âmir, Resûlullah'a (s.a.) tâbi olmalarını ve ona itaat etmelerini engellemek üzere kavmine döndü. O, bu hususta gayret gösteriyor; ama Resûlullah'ın (s.a.) alâmetleri ve âyetleri daha artıyor, galip geliyor ve onun taraftarları Ebû Âmir'inkinden daha da çoğalıyordu. Bu durum Ebû Âmir'in öfkesini artırıyordu.

[١٢٤٢] ﴿وَجاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ﴾، «التوبة ٩٠» والمعذّر بالتشديد هو المقصر الذي لم يستفرغ وسعه، والمعذر بالتخفيف الذي قد قدم فيما بينه وبين أخيه وصاحبه ما هو غاية في العذر وكان ابن عباس رضي الله عنه يقرأ: المعذرون بالتخفيف، ويقول: لعن الله المعذرين، ذهب إلى الذي يعتذر بغير عذر.

[١٢٤٣] ثم قال: ﴿يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فإن تَرْضَوْا عَنْهُمْ فإن اللَّهَ لا يَرْضى عَنِ الْقَوْمِ الْفاسِقِينَ﴾ «التوبة ٩٦».

[١٢٤٤] وكذا يجب على المسلم أن يرضى ما رضي الله وعمّن رضي الله ويسخط ما سخط الله، ولهذا قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: «لا يؤمن أحدكم حتى يرضى بقدر الله» فالرضى بقدر الله واجب، وسخط المعاصي فرض لازم، فالويل لمن رضي بمعاصي الله والويل لمن لم يرض بقدر الله.

[١٢٤٥] وقوله عز وجل: ﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَكُفْراً﴾ إلى قوله: ﴿إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ وكان رجل من كبار الأوس يقال له أبو عامر عبد عمرو بن صيفي وكان يعرف بأبي عامر الراهب، وقد كان أظهر الترهب وأنه يطلب الحنيفية ودين الحق.

[١٢٤٦] فلما قدم النبي صلّى الله عليه وسلم المدينة لقيه أبو عامر فقال: يا محمد إلي م تدعو، فقال إلى دين الحنيفية الذي تطلبه بزعمك، فقال له: ما أنت عليه. فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: بلى، ودعاه فأبى، وحسد رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقال له أبو عامر: الكاذب منا أماته الله غريبا شريدا طريدا، يعرض برسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: نعم فعل الله ذلك بالكاذب منا. ثم أقبل أبو عامر على قومه ينهاهم عن اتباع رسول الله صلّى الله عليه وسلم وعن طاعته ويجتهد، وأعلام رسول الله صلّى الله عليه وسلم وآياته تتزايد وتظهر ويكثر أتباعه من قوم أبي عامر فيزداد غيظا.

Bu nedenle bir mescid yaptı, insanları topluyor, onlara konuşma yapıyor ve onların Resûlullah'a (s.a.) tâbi olmalarını engelliyordu. O, Hanîflik üzere olduğunu, dininin galip geleceğini, büyük ve kuvvetli bir topluluğa sahip olacağını iddia ediyordu.

[1247] Ebû Âmir, münafık bir grupla bir araya geliyor ve onun meclisine Resûlullah'a (s.a.) muhalefetini destekleyen yahudiler de katılıyordu. Sonra Mekke'ye giderek Mekkelileri Hz. Peygamber'le savaşmaya tahrik ediyor ve şöyle diyordu: "Ben ve kavmim Evs sizinle beraberdir. Siz Muhammed'in karşısına çıktığınız zaman sizinle birlikte olmuştuk." Uhud savaşında onlarla beraber olmuşlardı. Savaşmak üzere karşı karşıya geldikleri zaman Ebû Âmir kavmi Evs'e "Ben Ebû Âmir'im." diye bağırınca, Evs, "Ey fâsık! Sana merhaba yok" dediler, ona hakaret ve lanet ettiler. Bunun üzerine Ebû Âmir, "Kavmime benden sonra şer isâbet etmiş!" dedi. O, Resûlullah (s.a.) hakkında kavminden kendisi gibi düşünen büyük bir toplulukla -ki elli kişi idiler- Mekke'den çıkarak Kureyş'le birlikte müslümanlara karşı şiddetli bir şekilde savaştılar. Sonra Ebû Âmir, Rûmlara giderek Rûm kralı Kayser ile Şâm'da karşılaştı ve onu Resûlullah (s.a.) ve müslümanlara karşı savaşmaya davet etti ve buna teşvik etti. Müslümanların zayıf, fakir ve sayılarının az, onların ise kalabalık olmalarının işi kolaylaştırdığını söyledi. Böyle yapmaması halinde İslâm'ın kuvvet kazanmasından emin olamayacağı gerekçesiyle işin akıbetiyle Kayser'i korkuttu. Sonra Ebû Âmir, -Resûlullah'ın bedduasında olduğu gibi- garip ve tek başına kovulmuş bir halde öldü. Bu da, onun davetine icâbet hususundaki alâmetlerindendir.

[Cihaddan Geri Kalan Üç Kişi]

[1248] Allah'ın "*Görmezler de mi ki her yıl bir veya iki kere fitneye [belâ ile imtihâna] tâbi tutulurlar."* (Tevbe, 9/126) âyeti, "fitne"nin *nimet* mânasında olduğuna delâlet etmektedir. Yine bunda Allah'ın, kâfirlere ve münafıklara iman nimeti bahşettiğine, akıllarını ve kuvvetlerini kemâle erdirdiğine ve hastalıklarını giderdiğine delâlet vardır. Fakat onlar, Allah'ın bu nimetine nankörlük ettiler, tevbe ve tezekküre geç kaldılar.

[1249] Allah'ın şu âyetini düşün: *Ve Allah, (seferden) geri bırakılan o üç kişinin de tevbesini kabul buyurdu. Bütün genişliğiyle beraber dünya başlarına dar gelmiş ve canları sıkıldıkça sıkılmış ve Allah'tan, yine kendisine sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Allah, onların tevbesini kabul buyurdu ki tevbe etsinler. Çünkü Allah, tevvâbdır, rahîmdir* (Tevbe, 9/118).

واتخذ مسجدا يجمع إليه الناس فيحدثهم وينهاهم من اتباع رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ويزعم إنه على الحنيفية، وأن دينه سيظهر ويصير في جماعة وعز.

[١٢٤٧] فكان يجتمع إليه قوم من المنافقين، ويجلس إليهم اليهود ويقوون منهم الخلاف على رسول الله صلّى الله عليه وسلم ثم إنه خرج إلى مكة وبعثهم على غزو النبيّ وحربه، ويقول: أنا معكم وقومي من الأوس معكم، فإذا لقيتم محمدا صرنا إليكم. وكان معهم في وقعة أحد، فلما تنازلوا نادى أبو عامر قومه معاشر الأوس، أنا أبو عامر فقالوا: لا مرحبا بك يا فاسق، وسبّوه ولعنوه، فقال: لقد أصاب قومي بعدي شر. وقد كان خرج إلى مكة من قومه جماعة كثيرة وهم على رأيه في رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وكانوا نحو خمسين رجلا، فقاتلوا المسلمين مع قريش قتالا شديدا، ثم صار أبو عامر إلى الروم ولقي قيصر ملك الروم بالشام، فدعاه إلى قتال رسول الله صلّى الله عليه وسلم والمسلمين وحرّضه على ذلك، وهوّن أمرهم عنده بضعفهم وفقرهم وقلة عددهم وكثرة عدوّهم، وخوّفه العواقب إن هو لم يفعل ذلك بما لا يأمنه من قوة الإسلام. ثم إن أبا عامر مات بالشام طريدا غريبا وحيدا كما دعا رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وهذا أيضا من أعلامه في إجابة دعوته.

[١٢٤٨] وقوله: ﴿أولا يَرَوْنَ أنهم يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عامٍ مَرَّةً أو مَرَّتَيْنِ﴾ «التوبة ١٢٦» دلالة على أن الفتنة بمعنى النعمة وفيها دلالة على أن الله قد أنعم على الكافرين والمنافقين بنعمة الإيمان، وأكمل عقولهم وقواهم وأزاح عللهم، فبدلوا نعمة الله كفرا وأبطئوا عن التوبة والتذكر.

[١٢٤٩] وانظر إلى ما في قوله: ﴿وَعَلَى الثَّلاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إذا ضاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأرض بِما رَحُبَتْ وَضاقَتْ عَلَيْهِمْ أنفسهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إليه ثُمَّ تابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ «التوبة ١١٨»

Bu âyet, özel olarak üç mümin hakkında nâzil oldu. Onlar, Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Murâre b. Rebî'a'dır. Bunların hepsi ensârdandı. Onlar, Tebük gazvesinde Resûlullah'a (s.a.) katılmadılar. Sonra pişman oldular, çok kederlendiler, büyük bir üzüntüye kapıldılar ve bu yüzden kalpleri daraldı. Allah, onların niyetlerinin doğruluğunu, kalplerinin samimiyetini, cihaddan geri kalmaktan kaynaklanan hüzün ve kederlerini haber verdi. Resûlullah, onların kalplerindekini yakînî bir bilgi ile bildiği için bunu okudu. Bunda da, daha önceki âyette olduğu gibi onun nübüvvetine delâlet vardır. Oradaki açıklama burada da geçerlidir. Bunu iyi anla!

[1250] Bu gazvede Resûlullah'a (s.a.) katılmayıp geride kalan çok sayıda -yaklaşık seksen kişi kadar- müslüman vardı. Bunlar, geri kalma sebeplerini söylediler ve bu kendilerinden kabul edildi. Bunlardan bazıları, Resûlullah Medine'ye dönmeden önce Tebük'te kendisine katıldılar. Bu, çok zor bir gazveydi. Müslümanlar, zayıf ve yiyecekleri az olduğu hâlde çok şiddetli sıcakta yola çıktılar. Sıcağın yakıcı olduğu bir zamandı. Resûlullah (s.a.), Tebük'ten dönüşte Medine'ye yaklaştığında, savaşa katılmayıp geride kalan müminlerin tamamı onu karşıladı. Resûlullah (s.a.), "Ben size izin verinceye kadar, onlarla asla hiç kimse konuşmayacak ve oturmayacak!" buyurdu. Resûlullah (s.a.) ve müminler onlardan yüz çevirdi. Öyle ki onlardan babaları ve kardeşleri, hatta karıları kocalarından yüz çevirdi. Gayretle Peygamber'e (s.a.) mazeret beyan etmeye çalışarak ve ona yeminler ederek günlerce böyle beklediler. Sonunda Resûlullah (s.a.) onlara merhamet etti ve onlar için istiğfar diledi.

[1251] Seleme oğulları Ka'b b. Mâlik'e, "Resûlullah'a (s.a.) git ve ona özür beyan et. Ona bîat et, belki senin mazeretini kabul eder" dediler. O da kavmiyle birlikte Resûlullah'a (s.a.) gitti. O sırada Resûlullah (s.a.) mescidde oturmuş, bîat alıyordu. Ka'b, Resûlullah'a (s.a.) selâm verdi, fakat Resûlullah (s.a.) ondan yüz çevirdi. Rivayet edildiğine göre Ka'b, "Yâ Resûlallâh! Niçin benden yüz çeviriyorsunuz? Ben münafıklık yapmadım, şüpheye düşmedim ve dinimi değiştirmedim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), "Niçin bana katılmayıp geri kaldın?" buyurdu. Ka'b dedi ki: "Benim Resûlullah'a (s.a.) beyan edecek bir mazeretim yok!

وهذه نزلت في هؤلاء الثلاثة من المؤمنين خاصة، وهم: كعب بن مالك وهلال بن أمية ومرارة ابن ربيعة وكلهم من الأنصار، وكان هؤلاء تخلفوا عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم في غزوة تبوك، ثم ندموا واغتموا غمّا شديدا وحزنوا لذلك حزنا عظيما ضاقت صدورهم به، فأخبره الله عز وجل عن صدق نياتهم وخلوص ضمائرهم وما فيها من الحزن والغمّ بتأخرهم وما كان ليتلو ذلك إلا وقد علم وتيقن ما في ضمائرهم، وفي هذا من الدلالة مثل ما تقدم، والكلام فيه مثل الكلام في ذلك، فاعرفه.

[١٢٥٠] وكان تخلف عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم في هذه الغزاة خلق كثير من المسلمين نحو ثمانين رجلا، وذكروا ما أخرهم، وصدقوا عن أنفسهم، ومنهم من لحق به بتبوك قبل أن يرجع إلى المدينة. وكانت هذه الغزاة صعبة شديدة، خرجوا في الحر الشديد وكانوا في إضاقة وفي قلة من الزاد، وكان الزمان حريقا، وأقبل صلّى الله عليه وسلم من تبوك، حتى إذا دنا من المدينة تلقاه عامة الذين تخلفوا عنه من المؤمنين، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: لا يكلمنّ رجل منهم ولا يجالس حتى آذن لكم، وأعرض عنهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم والمؤمنون حتى إن الرجل ليعرض عن أبيه وعن أخيه، وحتى إن المرأة لتعرض عن زوجها. فمكثوا أياما، ويجعلون يعتذرون إلى النبيّ صلّى الله عليه وسلم بالجهد، ويحلفون له، فرحمهم صلّى الله عليه وسلم واستغفر لهم.

[١٢٥١] وقالت بنو سلمة لكعب بن مالك امش إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم فاعتذر إليه وبايعه لعله يقبل منك، فأقبل معهم ورسول الله صلّى الله عليه وسلم جالس في المسجد يبايع، فسلم عليه فأعرض عنه، فقيل إن كعبا قال: لم تعرض عني يا رسول الله، فو الله ما نافقت ولا ارتبت ولا بدلت، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: فما خلفك عني؟ قال: أما إني لا أعتذر إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم بعذر،

Ben, güzel şekilde hareket eden bir genç idim. Fakat bir fitneye kapıldım, bu yüzden geri kaldım." Ka'b'ın söylediklerini işiten Murâre b. Rebî'a ve Hilâl b. Ümeyye de aynı şeyi söylediler. Resûlullah (s.a.), onlardan yüz çevirdi. Bunun üzerine oradan kalktılar. Seleme oğulları Ka'b'a, "Vallahi, isabetli ve güzel bir şey yapmadın. Eğer ona bir mazeret beyan etseydin, mutlaka kabul ederdi" dediler. Ka'b onlara dedi ki: "Vallahi, iki şeyi bir araya getirmem: Savaşa katılmayacağım ve yalan söyleyeceğim. Halbuki Allah, benim içimdekini bilmektedir." Seleme oğulları, "Vallahi sen, etkili konuşan, belîğ ve kelâmı düzgün bir şâirsin" dediler. Ka'b dedi ki: "Ben, asla yalan söylemeye cüret edemem!"

[1252] Bu üç kişi, yaklaşık iki ay kendileriyle hiç kimse konuşmaksızın ve oturmaksızın beklediler. Hatta karıları bile kendilerinden yüz çevirdiler. Onlar, çok korktular ve ailelerinden ayrılarak çöle gittiler. Geceleyin sığınacakları ve Allah'a ibadet edecekleri çadırlar kurdular. Ğassân kralı Cebele b. el-Eyhem, Ka'b b. Mâlik'e şu mektubu yazdı: "Arkadaşının [Muhammed'in] seni sevmediği ve senden uzaklaştığı haberi bana ulaştı. Bize gel! Şüphesiz benden kabul göreceksin. Önemsiz olarak kalmaya devam etme!" Ka'b, Cebele'nin mektubu elinde olduğu hâlde ağlayarak Resûlullah'a (s.a.) geldi ve "Yâ Resûlallâh! Senin benden yüz çevirmen devam ettiği sürece, müşrikler bana geliyorlar ve beni şirke davet ediyorlar." dedi. Fakat Resûlullah (s.a.), onun yüzüne bile bakmadı. Ka'b, öncekinden daha mahzûn ve daha endişeli bir şekilde döndü. Ka'b, bir vadideki çadırda günlerce tevbesinin kabulünü bekledi. Genişliğine rağmen vadi ona dar geliyordu. Bu yüzden bir mağaraya gitti. Gündüzleri oruçlu olarak orada geçiriyor, geceleri evine dönüyordu. Sonunda Ka'b ve iki arkadaşının tevbelerinin kabul edildiğini bildiren âyet nâzil oldu. O sırada Resûlullah (s.a.) Ümmü Seleme'nin evinde bulunuyordu. Sonra abdest alıp ibâdet ettikten sonra Ümmü Seleme'ye, "Kardeşlerimizin tevbesinin kabul ediliğine dair âyeti indiren Allah'a hamdolsun!" dedi. Ümmü Seleme, "Onlar kimler? Yâ Resûlallâh!" dedi. Resûlullah (s.a.), "Ka'b b. Mâlik ve iki arkadaşı" dedi. Ümmü Seleme, "Onlara bir adam gönderip müjdeyi vereyim mi?" dedi. Resûlullah (s.a.), "Hayır, sabahı bekle" dedi. Resûlullah (s.a.), sabah namazını kıldırdı ve toplanmış olan muhâcirler ve ensâra dönerek onlara şöyle dedi: "Allah, bu gece kardeşlerinizin tevbesini kabul etti."

لقد كنت شابا موسرا ولكن أصابني فتنة فتخلفت. فسمع مرارة بن ربيعة وهلال بن أمية بالذي قال كعب فقالا مثل قوله، فأعرض عنهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقاموا من عنده، فقالت بنو سلمة لكعب: والله ما أصبت ولا أحسنت ولو اعتذرت لقبل منك، فقال لهم كعب: والله لا أجمع اثنتين: أتخلف وأكذب وقد اطلع الله على ما في نفسي فقالت بنو سلمة: والله أنك لشاعر مفوه بليغ جرىء على الكلام، فقال كعب: لن أجترىء على الكذب.

[١٢٥٢] فمكث هؤلاء الثلاثة قريبا من شهرين لا يكلمهم أحد من/ المسلمين ولا يجالسهم، حتى أعرض عنهم نساؤهم، ووجلوا أشد الوجل، وخرجوا من أهاليهم إلى البرية، وطلبوا الفساطيط يأوون إليها بالليل ويتعبدون الله. وكتب جبلة بن الأيهم ملك غسان إلى كعب بن مالك إنه بلغنا أن صاحبك نبا بك وأقصاك هلم إلينا فإن لك متحولا ولا تقم على الهوان؛ فأقبل كعب بكتابه إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهو يبكي، فقال يا رسول الله: ما زال إعراضك عني حتى رغب فيّ المشركون يدعونني إلى الشرك، فلم يراجعه رسول الله صلّى الله عليه وسلم. فرجع كعب أحزن ما كان وأشده كربا، وقد أقام أياما في الفسطاط ينتظر التوبة وهو بالحمى فضاقت عليه برحبها، فرجع إلى سلع فكان يقيم به بالنهار صائما ويأوي إلى داره بالليل، حتى نزلت التوبة له ولصاحبيه ورضي الله عنهم ورسول الله صلّى الله عليه وسلم في بيت أم سلمة فقام من الليل فتوضأ واستن ثم قال لأم سلمة: الحمد لله الذي أنزل لإخواننا التوبة، فقالت: من هم يا رسول الله، فقال: كعب ابن مالك وصاحباه، فقالت أم سلمة: أفلا أبعث إليهم وأبشرهم، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: أصبحي، فصلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم الصبح وانصرف، فاجتمع إليه المهاجرون والأنصار فقال لهم: قد تاب الله على إخوانكم الليلة.

[1253] Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Ka'b'a müjdeyi vermek için yarışırcasına koştular. Biri diğerini geçti. Geçilen mağaraya doğru yüksek sesle şöyle bağırdı: "Ey Ka'b b. Mâlik! Allah'ın tevbenizi kabul ettiği müjdesini veriyorum! Allah, sizin hakkınızda Kur'ân/âyet indirdi." Ka'b, o sırada kavminin mescidinde oturuyordu. Bu sesi işitince, tevbenin kabulüne sevincinden dolayı ağlayarak secdeye kapandı. Seleme oğulları kadın-erkek onun başına toplandılar ve tevbesinin kabulünden dolayı onu tebrik ettiler. Ka'b, hızlıca Resûlullah'a koştu ve ona bîat etti. Resûlullah da onun için istiğfarda bulundu; kendisinin ve iki arkadaşının tevbelerinin kabulüne dair âyet indiği müjdesini verdi ve ona şu âyeti okudu: *Andolsun Allah, Nebî'nin… tevbesini kabûl etti.* (Tevbe, 9/117).

[1254] Ka'b b. Mâlik, şâir, belâğatçi ve ileri gelen kimselerdendi. İki arkadaşı da ileri gelen kimselerdendi. İşte onların savaştan geri kalmalarının hikâyesi böyledir. Onlar, bu sıkıntıyı kendiliklerinden çekmediler, kendi kendilerini doğru çıkarmadılar ve içlerindekini kendileri haber vermediler. Böylece bu tedbirin güzelliğini, Resûlullah'ın (s.a.) doğruluğuna, güvenilirliğine, her türlü şüphe ve hileden, beşerî uygulamalardan uzak olduğuna delâlet ettiğini öğreniyorsun. Okunanları ve yazılanları iyice düşünürsen, nübüvvetin alâmetlerini anlarsın ve hilekârların müslümanları bu hususta şüpheye düşürmeye çalıştıkları hileleri ve onları farkına varmadan İslâm'dan çıkardıkları senin için ortaya çıkmış olur.

[Şiî Görünümlü Bazı Dinsizlerin Peygamberler Hakkında Takıyyeyi Caiz Görmesi]

[1255] Daha önce bahsettiğimiz Şiîlik altında gizlenerek İslâm'a tuzak kuran bir topluluk şöyle dediler: "Allah'ın nebîlerinin ve huccetlerinin, korktukları ve korunmaya çalıştıkları [ittikâ etmek] için müşrikleri tezkiye etmeleri, kâfirleri övmeleri, nebîlere küfretmeleri ve sıddîklerden berî olmaları câizdir." Onlar, bunu Resûlullah ve Emîru'l-mü'minîn'in [Hz. Ali'nin], Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, muhâcirler ve ensâr topluluğunu methetmesinin kendilerini zor durumda bırakması sebebiyle söylediler. Onlar dediler ki: "Bu övme, onlardan korku, kendilerinden ve kötülüklerinden korunma [ittikâ] yoluyladır."

[١٢٥٣] ففرح المسلمون بذلك فرحا شديدا وسعى أبو بكر وعمر يبتدران كعبا ليبشراه، فسبق أحدهما صاحبه، فارتقى المسبوق على سلع فصاح: يا كعب بن مالك، أبشر بتوبة الله، فقد أنزل الله فيكم القرآن. وكعب جالس في مسجد قومه فسمع الصوت فوقع ساجدا يبكي سرورا بالتوبة واجتمعت إليه بنو سلمة رجالهم ونساؤهم يهنئونه بالتوبة، وأقبل كعب سريعا إلى رسول الله فبايعه واستغفر له وبشره بالتوبة التي نزلت فيه وفي أصحابه، وقرأ عليه: ﴿لَقَدْ تابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ إلى آخر القصة.

[١٢٥٤] وهذا كعب بن مالك أحد الشعراء والسادة والبلغاء وكذلك صاحباه فمن السادة، وكانت هذه حالهم في تخلفهم وما امتحنوا به وما صدقوا به عن أنفسهم والأخبار عما في ضمائرهم، لتعلم حسن هذا التدبير وإدلال رسول الله صلّى الله عليه وسلم بالصدق والأمانة والبعد من كل ريبة ومن كل حيلة ومما جرى عليه أمر البشر، فتدبر ما يقرأ ويكتب لتعرف أعلام النبوة وتظهر لك حيل المحتالين على المسلمين في تشكيكهم فيها وإخراجهم من الإسلام من حيث لا يشعرون.

[١٢٥٥] فإن القوم الذين قدمنا ذكرهم حين كادوا الإسلام تستروا بالتشيع، وقالوا: يجوز على أنبياء الله وحججه تزكية المشركين ومدح الكافرين وشتم النبيّين والبراءة من الصديقين على طريق الخوف والاتقاء، وإنما قالوا ذلك لما قد قهرهم من مدح رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأمير المؤمنين لأبي بكر وعمر وعثمان وتلك الجماعة من المهاجرين والأنصار، فقالوا: إن هذا المدح على طريق الخفية من هؤلاء واتقاء لهم ولبأسهم،

Halbuki sen, Resûlullah'ın (s.a.) tek başına olduğu, gözetlenmekten korktuğu, düşmanlarının ellerinde ve avuçlarının içinde mağlup ve zayıf durumda olduğu zaman bile düşmanlarına karşı alenî bir şekilde davrandığını görüyorsun. Bunun açıklaması daha önce geçmişti. Yine daha önceki açıklamalardan öğrenmiştik ki muhâcirler ve ensâr Resûlullah'ın (s.a.) sevgilileri, dostları, güvenilir ve emîn adamlarıydı. Resûlullah (s.a.) onları seviyor ve dost ediniyordu. Bunu bilmek, onun nübüvvetini bilmekten öncedir. O, ümmetine ve kendisine itaat edenlere onları sevmeyi ve dost edinmeyi farz kıldı. Nitekim Kureyşli düşmanları el-Velîd b. el-Muğîre, en-Nadr b. el-Hars, Utbe b. Rebî'a ve benzerleri, yahudiler ve hıristiyanlardan berî olmayı da onlara farz kılmıştı. Buna dair açıklama daha önce geçti. Yine daha önce sana açıklandı ki Allah'ın nebîleri ve huccetleri korksalar da, mağlup ve yenilmiş olsalar da, onların takıyye yapmaları câiz değildir.

[Resûlullah'ın (s.a.) Mekke Eşrâfının, İman Etmek İçin Zayıf Kimseleri Yanından Uzaklaştırma Teklifini Reddetmesi]

[1256] En tuhaf işlerden biri de Uyeyne b. Hısn, el-Abbâs b. Mirdâs, Âmir b. et-Tufeyl ve benzerleri gibi kendilerine tâbi olunan Câhiliye reisleri ve Arap ileri gelenlerinin Resûlullah'a (s.a.) şöyle demeleridir: "Biz seninle beraber oturmayı ve seni dinlemeyi seviyoruz. Biz insanların ileri gelenleriyiz. Fakat senin etrafındaki Suheyb b. Sinân, Habbâb b. el-Eret, Ammâr b. Yâsir, Bilâl gibi elbiselerinin kokuları çürümüş derilerin kokusunu andıran şu fakirlerle birlikte Arapların bizi görmesinden hoşlanmıyoruz. Bize bir gün, onlara başka bir gün tahsis et." Resûlullah (s.a.), onların İslâm girmeleri ve ileri gelen bu kimseler sayesinde çok sayıda insanın İslâm'a girmesi ümidiyle bu teklifi önemsedi ve bir beis görmedi. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: *Rabb'lerinin rızâsını isteyerek sabah akşam O'na dua edenleri yanından kovayım deme! Sana onların hesâbından birşey yok, senin hesâbından da onlara bir şey yoktur. Onları kovarsan zalimlerden olursun!* (En'âm, 6/52). Az önce sözünü ettiğimiz bu reislerden bir grup, "Muhammed, köleleri, azatlıları ve fakirleri bizden önde tutuyor" dediler. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: *Böylece biz onların kimini kimi ile denedik ki: "Allah, aramızdan şunlara mı lütfu layık gördü?" desinler. Allah, şükredenleri daha iyi bilmez mi? Âyetlerimize iman edenler, sana geldikleri zaman de ki: "Size selâm olsun! Rabbiniz, rahmeti kendi üzerine yazdı. Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar da sonra ardından tevbe eder, uslanırsa muhakkak ki O, gafûrdur, rahîmdir* (En'âm, 6/53-54).

وأنت ترى مكاشفة رسول الله صلّى الله عليه وسلم للأعداء في حال الوحدة وهو خائف يترقب، وهو في أيديهم وفي قبضتهم مقهورا مغلوبا، وقد تقدم شرح ذلك، وتقدم لك أيضا أن هؤلاء المهاجرين والأنصار قد علمنا أنهم أحباب رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأولياؤه وثقاته وأمناؤه، وأنه كان يحبهم ويتوالاهم، وأن العلم بذلك قبل العلم بنبوته، وأنه قد فرض على أمته وأهل طاعته محبتهم وموالاتهم كما فرض عليهم البراءة من الوليد بن المغيرة، والنضر بن الحرث، وعتبة بن ربيعة وأمثالهم من أعدائه من قريش ومن اليهود والنصارى على ما تقدم لك من شرح ذلك، وقد تقدم لك أيضا أن أنبياء الله وحججه لا يجوز أن يتقوا وإن خافوا وإن غلبوا وإن قهروا.

[١٢٥٦] وأعجب الأمور أن رؤساء الجاهلية وأقيال العرب والمتبوعين والمطاعين كعيينة بن حصن، والعباس بن مرداس، وعامر بن الطفيل. وأضرابهم قالوا لرسول الله صلّى الله عليه وسلم: إنا نحب أن نجلس إليك ونسمع منك ونحن وجوه الناس، وإنما حولك هؤلاء الفقراء والعبيد كصهيب بن سنان، وخبّاب بن الأرتّ، وعمّار ابن ياسر، وبلال، وأرواح ثيابهم كأرواح الجلود العطنة، ونكره أن ترانا العرب معهم، فاجعل لنا يوما ولهم يوما. فهمّ رسول الله صلّى الله عليه وسلم بذلك ولم ير به بأسا، رجاء لإسلام هؤلاء وأنهم متبوعون مطاعون يسلم بإسلامهم الخلق الكثير، فأنزل الله: ﴿وَلا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ما عَلَيْكَ مِنْ حِسابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَما مِنْ حِسابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ «الأنعام ٥٢» وقد كان قوم من هؤلاء الرؤساء الذين قدمنا ذكرهم قالوا: يقدم هؤلاء العبيد والموالي والفقراء علينا، فأنزل الله: ﴿وَكَذلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهؤُلاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ وَإِذا جاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآياتِنا فَقُلْ سَلامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ إنه مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءاً بِجَهالَةٍ ثُمَّ تابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأصلحَ فإنه غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ «الأنعام ٥٣-٥٤»

Şu âyet de bu mânada nâzil olmuştur: *Sabah akşam, rızâsını isteyerek Rab'lerine yalvaranlarla beraber olmaya sabırla devam et. Gözlerin, dünya hayatının süsünü isteyerek onlardan başka yana sapmasın. Kalbini bizi anmaktan alıkoyup nefsinin arzusuna uyan ve işi, hep aşırılık olan kişiye itaat etme* (Kehf, 18/28).

[1257] Bundan sonra Resûlullah (s.a.) bu kararından vazgeçti ve o reislere özel bir toplantı günü tahsis etmedi. O fakirleri, köleleri ve azatlıları onların önünde tuttu. Zira onlar, ona en yakın kimseler idiler. Resûlullah, oturdukları müddetçe onlarla otururdu; hatta onlar kalkmadan kalkmazdı. Onlar da Resûlullah'ı böyle tanımışlardı. Kendisine geldikleri zaman Resûlullah onlara şöyle diyordu: "Selâm olsun size! Merhaba size! Kendileri sebebiyle Rabbimin beni azarladığı kimselere babam fedâ olsun. Allah'ım! Beni miskîn olarak yaşat ve miskîn olarak vefat ettir. Beni miskînler zümresinde haşret!"[175] Resûlullah, "miskîn" ile müslümanlara tevâzu gösterenleri kastetmektedir.

[1258] Bu tedbiri iyi düşün! Kureyş ve başka kabîle reislerinden İslâm'a girmekte geç kalan niceleri, İslâm'a girdikleri zaman Resûlullah'ın (s.a.) yanında o kölelerin ve azatlıların önlerine geçemeyeceklerini öğrendiler. Bilakis Resûlullah (s.a.) onları eşit tutmuyordu. Onun yanında insanlar İslâm'a ilk giriş, hicret ve basîrete göre öncelik arz ediyordu. Mekke fethedilip Araplar İslâm'a girince ve İslâm düşmanları emellerine ulaşmaktan ümidi kesince, Abdu Menâf oğullarından Ebû Süfyân ve benzerleri şöyle konuştular: "Bizim İslâm'a girişimizi geciktiren şey, bizim Hâşimoğullarından amcazâdelerimize hased etmemizdir." el-Hâris b. Hişâm Mekke'den ayrılacağı zaman bir gözetleme kulesine çıktı. Orada hiç kimse kalmadı, hepsi ona veda etmek için çıktı ve ayrılışına çok üzülmüşlerdi. Hâris şöyle dedi: "Bana sizin beldenizden daha sevgili bir belde yoktur. Bana sizden daha sevgili bir kavim yoktur. Fakat bu iş başımıza geldi ve bizim değerimizde olmayan insanlar önümüze geçtiler. Ammâr, Bilâl ve Suheyb bizden önce İslâm'a girmişlerse de, bizden önce cennete giremeyeceklerdir. Hayatta olduğum sürece kendimi Allah yoluna adadım. Hâris ve kardeşinin oğlu İkrime ile Mahzûmoğullarından başkaları, Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları idiler. Fakat Mekke'nin fethinde müslüman olduktan sonra Allah yolunda cihad ettiler. Resûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra mürtedlerle savaşarak onları İslâm dinine geri döndürdüler. Farslılara ve Rûmlara karşı cihad ettiler. Bütün bu zorluklara sabrettiler. Bunlar, âlimlerin kitaplarında zikredilen şeylerdir.

175 İbn Mâce, Zühd, 7

وفي هذا المعنى نزل قوله عز وجل: ﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلا تَعْدُ عَيْناكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَياةِ الدُّنْيا وَلا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنا وَاتَّبَعَ هَواهُ وَكان أمرهُ فُرُطاً﴾ «الكهف ٢٨».

[١٢٥٧] فانصرف رسول الله صلّى الله عليه وسلم عن ذلك العزم ولم يفرد أولئك الرؤساء بمجلس يخصهم، وقدّم هؤلاء الفقراء والعبيد والموالي، فكانوا أقرب الناس إليه، ويجلس إليهم ما جلسوا، ولا يقوم عنهم حتى يقوموا. وقد كانوا عرفوا ذلك منه، وكانوا إذا أقبلوا يقول لهم: سلام عليكم مرحبا بكم، بأبي من عاتبني فيهم ربّي اللهم أحيني مسكينا وأمتني مسكينا واحشرني في زمرة المساكين. يريد المتواضعين للمسلمين.

[١٢٥٨] فتأمل هذا التدبير، وكم كان من الرؤساء من قريش وغيرهم يبطئهم عن الإسلام أنهم قد علموا أنهم إذا أسلموا لم يتقدموا عند رسول الله صلّى الله عليه وسلم على هؤلاء الموالي والعبيد، بل لم يكن رسول الله صلّى الله عليه وسلم يسوي بينهم، وإنما كان الناس يتقدمون عنده على السابقة والهجرة والبصيرة. فلما فتحت مكة وأسلمت العرب ويئس عدو الإسلام من الطمع فيه تحدث أبو سفيان وأمثاله من بني عبد مناف، أن الذي أخرنا عن الإسلام أنا حسدنا بني عمنا من بني هاشم ولقد أوفى الحارث بن هشام على مرقب حين خرج من مكة، فلم يبق بها نافخ ضرمة إلا خرج مودعا له ومستوحشا لفراقه، فقال: ما بلد أحبّ إليّ من بلدكم ولا قوم أحب إلي منكم، ولكن حدث هذا الأمر فسبق إليه رجال ليسوا من أقدارنا، ولئن سبقنا عمار وبلال وصهيب إلى الإسلام فلن يسبقونا إلى الجنة، وأنا حبيس في سبيل الله ما حييت. فكان منه ومن عكرمة ابن أخيه وغيرهما من بني مخزوم وهم كانوا أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم ومن مسلمة الفتح من الجهاد في سبيل الله وفي قتال المرتدين بعد وفاة رسول الله صلّى الله عليه وسلم حتى ردوهم إلى دين الإسلام، ومن جهاد الفرس والروم، ومن الصبر على تلك الشدائد، ما هو مذكور في كتب العلماء.

[1259] Ömer b. el-Hattâb'ın mabeyincisinin yaptığı da bu anlamdadır. O, Hz. Ömer'in kapısında ileri gelenler olduğu hâlde dışarı çıkıyor ve şöyle diyordu: "Bilâl nerede? Ammâr nerede? Suhyeb nerede? Habbâb nerede?" Kapıda ileri gelenlerden Süheyl b. Amr, Hakîm b. Hizâm, Uyeyne b. Hısn ve benzerleri bekledikleri hâlde, onlar öne geçirilirek ve saygı duyularak içeri alınıyorlardı. Süheyl b. Amr, yanındakilere baktı; kendileri kapıda bekledikleri ve onların içeri girmesine izin verildiği için yüzlerinin rengi değişmişti. Süheyl onlara şöyle dedi: "Ey Arap topluluğu! Neden yüzlerinin rengi değişti? Onlar da biz de davet edilen kavim idik. Onlar hızlı davrandılar, biz ise geç kaldık. Eğer bugün Ömer'in kapısında onlara hased ediyorsanız, yarın Allah cennette onlar için daha iyisini hazırlayacaktır." Süheyl b. Amr, Resûlullah'ın (s.a.) şiddetli düşmanlarındandı ve Mekke'nin fethinde müslüman olmuştu. Onun bu söylediklerine kulak ver ve onun durumunu düşün!

[1260] Hidâyet imâmları geçip gittikten sonra onların mülklerinde ve saltanatlarında bulunan Muâviye, Ebû Süfyân ailesi ve Mervân ailesi de çok şey anlatmaktadır. Onların ve babalarının İslâm'a geç girmelerine yol açan şey, daha önce zikrettiğimiz kimseler gibi olmalarıdır. Onlardan bazılarının gecikmesine sebep olan şey hased ve rekabet arzusudur. Bazılarını ise kardeşlerinin ve efendilerinin engellemesi geç bırakmıştır. Bu ayrı bir konudur.

[1261] Kralların ve zorbaların bazı yanlışlar ve kusurlar işlediklerini biliyorsun. Bunlara güvendikleri kişiler, vezirleri, yönetimdeki ortakları, onlar hayatta iken ayıplarını anlattıklarında anlattıkları için öldürülmekten korkan kimseler vâkıf olurlar. Bu yüzden bunları güvenilir kimselere söylerler. Çünkü onlar, bunları insanlara karşı gizlemek ağır olduğu için nefislerine hâkim olamazlar. Fakat kral veya reis ölünce, bunları samimi buldukları herkese anlatırlar. Âdet böyle cereyan eder ve tecrübe bunu gösterir. Ancak sahâbe Resûlullah'ın (s.a.) hayatında da vefatından sonra da bunları anlatmıştır. Böylece nübüvvet işinin sağlamlığını öğrenmiş bulunuyorsun. Çünkü nübüvvetin esası dağlar gibi sağlam bir temel üzerine kurulmuştur. Aslında konumuz bu değildi. Nebîlere, hakkı gizledikleri ve bâtılı ortaya koydukları iftirâsını atan kimselerin görüşünün geçersiz olduğundan bahsediyorduk. Fakat söze benzer sözler eklendi, konu buraya geldi.

[١٢٥٩] وفي هذا المعنى ما كان آذن عمر بن الخطاب يخرج وببابه سادات العرب فيقول: أين بلال؟ أين عمار؟ أين صهيب؟ أين خبّاب؟ فينهضون مقدّمين مكرّمين، وبالباب سهيل بن عمرو، وحكيم بن حزام، وعيينة بن حصن، وأمثالهم من السادة. فنظر إليهم سهيل بن عمرو وقد تمعرت وجوههم من جلوسهم بالباب والإذن لأولئك قبلهم فقال لهم: ما لكم معشر العرب تتمعر وجوهكم، هؤلاء قوم دعوا ودعينا فأسرعوا وأبطأنا، ولئن حسدتموهم اليوم بباب عمر، لما أعدّ الله لهم في الجنة غدا أفضل، وهذا سهيل بن عمرو كان من أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم ومن أشدهم عليه وهو من مسلمة الفتح، فاسمع قوله وتأمل أمره.

[١٢٦٠] وكم يحدّث معاوية وآل أبي سفيان وآل مروان في ملكهم وفي سلطانهم بعد مضي أئمة الهدى أن الذي أخرهم وأخر أباهم عن الإسلام الأنفة أن يكونوا كمن قد قدمنا ذكره. ومنهم من أخره الحسد والمنافسة، ومنهم من أخره منع إخوانه وساداته وهذا باب مفرد.

[١٢٦١] وقد علمت أن الملوك والجبابرة قد تكون لهم الهفوات والزلات فتقف عليها ثقاتهم ووزراؤهم وشركاؤهم في الملك ومن يخافهم على دمه في التحدث بعيوبهم فيحدثون به في حياتهم ويلقونه إلى ثقاتهم ولا يملكون أنفسهم لثقل الكتمان على الناس، فأما إذا مات الملك أو الرئيس فيحدثون به كل أحد مجاهرين، هكذا جرت العادة ودلت عليه العبرة، وهؤلاء تحدثوا بهذا في حياة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبعد وفاته، لتعلم وثاقة أمر النبوة وأن أمرها وأساسها وضع على مثل الجبال. وما كنا في هذا الباب وإنما كنا في بطلان قول الذين رموا الأنبياء بكتمان الحق وإظهار الباطل، فاتصل الكلام بما أشبهه فخرجنا إلى هذا.

[1262] Tekrar o kimselerin görüşünün geçersizliğinin açıklamasına dönecek olursak, Allah'ın şu âyetini düşün: *Surat astı ve döndü; Amâ geldi diye. Ne bilirsin belki o arınacak? Yahut öğüt dinleyecek de öğüt, kendisine yarayacak. Kendisini zengin görüp tenezzül etmeyene gelince; Sen ona yöneliyorsun. Onun arınmamasından sana ne? Fakat koşarak sana gelen, (Allah'tan) korkarak gelmişken, Sen onunla ilgilenmiyorsun* (Abese, 80/1-10).

[1263] Bazı Arap ileri gelenleri ve zenginleri, birtakım işler için Resûlullah'a (s.a.) geldiler. Resûlullah (s.a.), müslüman olmalarını ümit ederek onlarla konuşmaya daldı. Bu sırada amâ olan İbn Ümmi Mektûm Resûlullah'a (s.a.) gelerek onunla konuşmaya başladı. Resûlullah (s.a.), bu efendilerle meşgul olduğu için ona cevap veremedi. Bunun üzerine Allah, böylesine basit bir konuda onu azarladı. Şimdi akıllı ve düşünen bir kimsenin, o kimselerin Hz. Peygamber (s.a.) hakkında iddia ettikleri şeye inanması nasıl mümkün olabilir?

[1264] Allah'ın şu âyetini düşün: *Hem hatırla o vakti ki o kendisine hem Allah'ın ni'mete eriştirdiği, hem senin in'âm ettiğin kimseye [Zeyd'e], "Zevceni kendinde sıkı tut [boşama] ve Allah'tan kork!" diyordun da nefsinde, Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi gizliyordun, insanlardan çekiniyordun. Halbuki Allah, asıl çekinilmeğe layık olandı* (Ahzâb, 33/37). Bu âyet, Zeyneb bint Cahş olayı hakkında nâzil oldu. Zeyneb, Resûlullah'ın (s.a.) halasının kızı idi ve onu azatlı kölesi Zeyd b. Hârise ile evlendirmişti. Yine Resûlullah (s.a.), amcasının kızı Dubâ'a bintu'z-Zubeyr b. Abdulmuttalib'i, azatlı kölelerden olan el-Mikdâd b. el-Esved ile evlendirmişti. Resûlullah (s.a.), bir Câhiliye uygulaması olan küfüvveti ortadan kaldırmak istiyordu. Zeyneb, geçimsiz huylu birisi olup Zeyd'e karşı hırçın ve katı davranıyordu. Bu durum Resûlullah'ın (s.a.) zoruna gidiyor, Zeyd'e eziyet edilmesinden hoşlanmıyordu. Zeyd ise, Zeyneb'in ahlâkına sabredemiyor ve katlanamıyordu. Resûlullah (s.a.), Zeyneb'i Zeyd ile evlendirdiğine pişman gibiydi. Kendi kendine şöyle diyordu: "Keşke onunla ben evlenseydim. Çünkü Zeyneb akrabam olduğu için ben ona, Zeyd'den ve başkasından daha fazla katlanabilir ve sabredebilirdim." Zeyd, Zeyneb'i boşamaya yeltendiğinde Resûlullah (s.a.) onu bundan neyhetti ve ona, "Sabret ve katlan, eşini yanında tut!" dedi. Fakat Zeyd sabredemedi ve onu boşadı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) Zeyneb ile evlenmek istedi; ama Zeyd'den ve başkalarından utandığı için bundan çekindi.

[١٢٦٢] ثم عدت إلى بيان بطلان قول هؤلاء فتأمل قوله: ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جاءَهُ الأعمى وَما يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى أو يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرى، أَمَّا مَنِ اسْتَغْنى فأنت لَهُ تَصَدَّى وَما عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى، وَأَمَّا مَنْ جاءَكَ يَسْعى وَهُوَ يَخْشى فأنت عَنْهُ تَلَهَّى، كَلَّا﴾

[١٢٦٣] وقد كان بعض سادات العرب وأغنياؤهم قصد رسول الله صلّى الله عليه وسلم ببعض شانه، فأقبل صلّى الله عليه وسلم على كلامه رجاء إسلامه وأتاه في تلك الحال ابن أم مكتوم -وكان أعمى- يكلمه، فتشاغل رسول الله صلّى الله عليه وسلم عن جوابه بذلك السيد فعاتبه الله هذا العتاب في شيء هذا قدره. فكيف يسوغ أن يظن عاقل متأمل بالنبيّ صلّى الله عليه وسلم ما ادعاه هؤلاء عليه!!

[١٢٦٤] وتأمل قوله: ﴿وَإِذ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أمسك عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشاهُ﴾ «الأحزاب ٣٧» وهذه نزلت في قصة زينب بنت جحش وكانت بنت عمة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وكان رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد زوجها بزيد بن حارثة وكان مولى. وكان قد زوّج أيضا ضباعة بنت الزبير بن عبد المطلب عمّ رسول الله صلّى الله عليه وسلم المقداد بن الأسود وكان من الموالي أراد رسول الله صلّى الله عليه وسلم بطلان مذاهب الجاهلية في الأكفاء، وكانت زينب هذه شرسة الأخلاق كثيرة النقار لزيد والخصومة له، وكان ذلك يشق على رسول الله صلّى الله عليه وسلم ويكره أذيّة زيد، وكان زيد لا يصبر ولا يطيق أخلاقها وكان رسول الله صلّى الله عليه وسلم كالمتندم على تزويجها به ويقول في نفسه: ليتني كنت تزوجتها فكنت أحق باحتمالها والصبر عليها من زيد وغيره لقربها مني وكان زيد إذا همّ بطلاقها نهاه رسول الله صلّى الله عليه وسلم عن ذلك وقال: اصبر واحتمل وأمسك عليك زوجك، فلم يصبر زيد، فطلقها، فأحب رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن يتزوجها فكره استحياء من زيد وغيره،

Allah (a.c.), ona bunun bir günah olmadığını söyledi ve Zeyneb ile evlenmesini emretti. Böylece Allah, Resûlullah'ın (s.a.) onunla akrabalık ilişkisini irâde etti ki müminler için kendi sulblerinden olmayan evlatlıklarının ve oğulluklarının [boşanmış] eşleriyle evlenmelerinde bir zorluk olmasın. Bu yüzden Allah şöyle buyurdu: *Sonra ne zaman ki Zeyd o kadını boşadı, Biz de onu sana eş olarak takdir ettik. Tâ ki oğulluklarının boşadıkları eşleriyle evlenme mes'elesinde müminlere bir darlık olmasın. Allah'ın emri de fiile çıkarılmış [gerçekleşmiş] bulunuyor* (Ahzâb, 33/37).

[1265] Bu küçük meseleler hakkındaki şu sözleri düşün! Yine o kimselerin Resûlullah (s.a.) hakkındaki iddialarını düşün! Onlar, sanki Allah'ın resûlü Muhammed'in (s.a.) sîretinden ve Allah'ın onun için tedbirinden değil de, Müsleyleme, Kisrâ ve Kayser'in sîretinden bahsediyorlar!!

ALLAH'IN KÂFİRLERİN KALPLERİNE KORKU SALMASI

[1266] Allah (a.c.) şöyle buyurdu: *Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım!* (Enfâl, 8/12). Bu yardım, aynen haber verildiği şekilde gerçekleşti. Hatta müslümanların durumu kuvvetlendi ve sonuç onların oldu. Bu esnada kâfirler, her ne kadar bazı müslümanları esir alıp bazılarını öldürmüşlerse de, sonuç -açıklandığı gibi- müslümanların lehine kâfirlerin aleyhine oldu. Bunun için Resûlullah (s.a.), "Ben, korku ile yardım olundum!"[176] dedi. Müslümanlar bu durumu görüyorlar ve müşrikler ise hissettikleri bu korkuyu anlatıyorlardı.

İleri Gelen Mekke Müşriklerinin İtirafları

[1267] Nitekim el-Hakem b. el-Âs'ın kızı dedesine şöyle demiştir: "Ey Ümeyye oğulları! Ben, Resûlullah'ın (s.a.) durumu hakkında sizden daha kötü görüşlü ve sizden daha âciz bir kavim görmedim!" Dedesi dedi ki: "Ey kızım! Bizi kınama! Sana, şu iki gözümle gördüğümü anlatayım. Biz, onu [Muhammed'i] yakalamak üzere Kureyş ile anlaştık. Ona yaklaştığımız sırada arkamızdan öyle bir ses duyduk ki Tihâme'de parçalanmadık dağ kalmadığını zannettik. Bize bir baygınlık geldi, o namazını kılıp ailesine dönünceye kadar kendimize gelemedik. Sonra başka bir gece için anlaştık, tam onun üzerine çökecekken Safâ ile Merve'nin birleşerek bizimle onun arasına girdiğini gördüm. Vallahi, Allah bizi İslâm ile rızıklandırıncaya kadar bunların hiçbirinden fayda görmedik."

176 Buhârî, Cihad, 122

فقال الله عز وجل له هذا القول في شيء ليس بمعصية، ثم أمره بالتزويج بها لما أراده ونواه من صلة رحمه، ولئلا يخرج المؤمنون في التزوج بأزواج أدعيائهم ومن يتبنّونه ولم يكن من أصلابهم، فقال عز وجل: ﴿فَلَمَّا قَضى زَيْدٌ مِنْها وَطَراً زَوَّجْناكَها لِكَيْ لا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْواجِ أَدْعِيائِهِمْ إذا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَراً وَكان أمر اللَّهِ مَفْعُولًا﴾

[١٢٦٥] فتأمل هذه الأقوال في هذه الأمور الصغار، وتأمل دعوى هؤلاء على رسول الله صلّى الله عليه وسلم كانما يحدثونك عن مسيلمة أو عن كسرى وقيصر في سيرتهم، لا عن محمد رسول الله صلّى الله عليه وسلم وسيرته وتدبير الله له.

وباب آخر

[١٢٦٦] وهو قوله عز وجل: ﴿سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ﴾ «الأنفال ١٢» فكان ذلك كما أخبر، حتى تم أمر المسلمين وكانت العقبى لهم، وإن كان في خلال ذلك قد كانوا ينالون من المسلمين ويقتلون منهم إلا أن العقبى كانت لهم عليهم كما قد تبينت ولهذا قال صلّى الله عليه وسلم: «نصرت بالرعب» . وقد كان المسلمون يرون ذلك ويتحدث المشركون بما يجدونه منه.

[١٢٦٧] وقالت بنت للحكم بن أبي العاص لجدها: ما رأيت قوما كانوا أسوأ رأيا ولا أعجز في أمر رسول الله صلّى الله عليه وسلم منكم يا بني أمية، فقال: لا تلومينا يا بنية لا أحدثك إلا ما رأيت بعينيّ هاتين. تواعدنا مع قريش لنأخذه، فلما دنونا إليه سمعنا صوتا خلفنا ظننا إنه ما بقي بتهامة جبل إلا تفتت، فغشي علينا وما عقلنا حتى قضى صلاته ورجع إلى أهله، ثم تواعدنا ليلة أخرى فلما جاء نهضنا إليه، قال فرأيت الصفا والمروة قد التقى أحدهما بالآخر فحالا بيننا وبينه فو الله ما نفعنا ذلك حتى رزقنا الله الإسلام.

[1268] Ebû Cehil, bir gün onlara şöyle demişti: "Muhammed, açıkça sizin aranızda yüzünü toprağa sürüyor mu [namaz kılıyor mu?]" Onlar da, "Evet!" dediler. Bunun üzerine Ebû Cehil, "Allah'a andolsun ki onun böyle yaptığını görürsem, onun boynuna basıp ezeceğim." Bir gün ona, "İşte o [Muhammed] namaz kılıyor; haydi git de, söylediğini yap!" denildi. Derken onun geri çekildiğini ve eliyle kendisini koruduğunu gördük. Ona, "Sana ne oluyor, Ebu'l-Hakem?" dediler. O da, "Onunla benim aramda gözlerini dikmiş, korkunç ve kanatlı bir şey vardı" dedi. Resûlullah (s.a.), "Eğer bana yaklaşsaydı, melekler onu parça parça edeceklerdi"[177] buyurdu.

[1269] Bir gün, Kureyş'in ileri gelenleri toplandılar. İçlerinde Ebû Cehil b. Hişâm da vardı. Dediler ki: "Muhammed'in durumu bize karışık geldi. Şiir, sihir ve kehânet bilen bir adam tanısaydık da, onunla konuşmaya gönderseydik; o da bize onun durumunu açıklayan bilgi getirseydi." Bunun üzerine Utbe b. Rebî'a, "Ben kehânet, şiir ve sihir biliyorum. Bu hususta bilgi aldım. Şimdi ona gidiyorum; onun durumuyla ilgili hiçbir şey bana gizli kalmaz." dedi. Utbe, Resûlullah'a (s.a.) gelerek şöyle dedi: "Ey Muhammed! Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdullah mı? Sen mi daha hayırlısın, yoksa Hâşim mi? Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdulmuttalib mi? Sen, neye dayanarak ilâhlarımıza sövüyor, babalarımızı sapıklıkla suçluyor ve şöyle şöyle yapıyorsun? Eğer derdin riyâset ise, seni ölünceye kadar başımıza reis yapalım. Eğer derdin evlenmek ise, seni Kureyş'ten seçeceğin on kadınla evlendirelim. Eğer derdin mal ise, seni ve çocuklarını zengin edecek kadar mal verelim." Peygamber (s.a.), o konuşurken susuyordu. Utbe sözünü bitirince Resûlullah (s.a.), "Ey Ebu'l-Velîd! Sen, söyleyeceğini söyledin. Şimdi dinle!" dedi ve sonra, *Hâ, mîm. Bu, Rahmân (ve) Rahim'den indirilmiştir* (Fussilet, 41/1-2) âyetlerini okumaya başladı. Resûlullah (s.a.), *Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Ben sizi Âd ve Semûd yıldırımına benzer bir yıldırıma karşı uyardım* (Fussilet, 41/13) âyetine gelince Utbe, eliyle Resûlullah'ın (s.a.) ağzını kapattı ve "Akrabalık hakkı için sus, artık yeter!" dedi. Sonra müşriklerin yanına dönen Utbe'ye, "Ey Ebu'l-Velîd! Yüzün gittiğin gibi değil!" dediler. Utbe de, "Ey kavmim! Bu adamdan elinizi çekin! Eğer onun işi başarıya ulaşırsa, bunun şerefi size ait olur" dedi ve evine gitti.

177 Muslim, Sıfatu'l-Münafikîn, 38

[١٢٦٨] ولقد قال لهم أبو جهل: هل يعفر محمد وجهه بين أظهركم، قالوا: نعم قال: فالذي يحلف به لئن رأيته يفعل ذلك لأطأنّ على رقبته، فقيل له ذات يوم: هو ذاك يصلي فانطلق إليه ليفعل به ما قال، فما رأيناه إلا وهو ينكص على عقبيه ويتقي بيده، قالوا له: مالك يا أبا الحكم؟ قال: بيني وبينه حدق وهول وأجنحة، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم لو دنا مني لاختطفته الملائكة عضوا عضوا.

[١٢٦٩] واجتمع مرة الملأ من قريش فيهم أبو جهل بن هشام، فقالوا: قد التبس علينا أمر محمد، فلو علمنا رجلا يعلم الشعر والسحر والكهانة بعثنا به إليه يكلمه ويأتينا ببيان أمره، فقال عتبه بن ربيعة: أنا أعرف الكهانة والشعر والسحر، وقد علمت منه علما فإنا آتيه فلا يخفى عليّ أمره، فأتاه فقال: يا محمد، أأنت خير أم عبد الله، أأنت خير أم هاشم، أأنت خير أم عبد المطلب، فبم تشتم آلهتنا وتضلل آباءنا وتفعل وتفعل، إن كانت بك الرئاسة جعلناك رئيسا علينا حتى تموت، وإن كان بك الباه زوجناك عشرة نسوة تختارهن من قريش، وإن كان بك المال أعطيناك ما تستغني به وعقبك، والنبيّ صلّى الله عليه وسلم ساكت؛ فلما فرغ عتبة قال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: يا أبا الوليد قد قلت فاسمع: ثم قرأ صلّى الله عليه وسلم ﴿حم تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ﴾ حتى بلغ إلى قوله: ﴿فإن أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صاعِقَةً مِثْلَ صاعِقَةِ عادٍ وَثَمُودَ﴾ فأمسك عتبة على فم رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقال: أنشدك بالرحم لما كففت. ثم رجع إليهم فقالوا له: يا أبا الوليد رجعت بغير الوجه الذي ذهبت، فقال: يا قوم أمسكوا عن هذا الرجل فإن تم أمره فشرفه لكم، ومضى إلى منزله

Bunun üzerine Ebû Cehil, "Utbe'nin, [şirkten] döndüğünü ve Muhammed'e tâbi olduğunu görüyorum. Haydi, ona gidelim!" dedi. Ona gittiler ve Ebû Cehil dedi ki: "Senin, [şirkten] döndüğünü ve Muhammed'e tâbi olduğunu görüyorum!" Utbe buna çok kızdı ve Muhammed ile asla konuşmayacağına dair yemin etti. "Ben ona gittim." dedi ve ona söylediklerini anlattı ve ardından ekledi: "Bana, *Bismillâhirrahmânirrahîm. Hâ, mîm. Bu, Rahmân (ve) Rahim'den indirilmiştir.'* (Fussilet, 41/1-2) âyetlerini okumaya başladı. O, '*Eğer yüz çevirirlerse de ki: 'Ben sizi Âd ve Semûd yıldırımına benzer bir yıldırıma karşı uyardım'.'* (Fussilet, 41/13) âyetine gelince, ağzını kapattım ve akrabalık hakkı için susmasını istedim. Çünkü Muhammed'in yalan söylemediğini biliyordum. Bu yüzden sizin başınıza azâbın gelmesinden korktum."

[1270] ez-Zübeyr b. el-Avvâm, hicretten önce Mekke'de Resûlullah'ın (s.a.) ve kendilerinin durumunu insanlarla müzâkere ederken şöyle dedi: "Kâbe'nin etrafında müşriklerden bir grup gördüm. O gün başlarında Ebû Cehil vardı. Onlar, onun üzerine çökme işini görüşürken Resûlullah (s.a.) geldi. Resûlullah'ın (s.a.) onlara, "Siz kötüsünüz ve bir araya geldiğiniz iş de kötü!" dedi. Bunun üzerine sus-pus oldular; onlardan hiçbiri tek kelime söyleyemedi. Bunun üzerine Ebû Cehil'in, özür dileyerek Resûlullah'ın (s.a.) arkasından koştuğunu gördüm; o şöyle diyordu: "Ey Muhammed! Sen bizden elini çek, biz de senden elimizi çekelim." Resûlullah (s.a.) ise, "Sen, Allah'a iman edinceye veya seni öldürünceye kadar senden elimi çekmeyeceğim." diyordu. Ebû Cehil, "Senin beni öldürmeye gücün yeter mi?" deyince Resûlullah (s.a.), "Seni de, seninle beraber olanları da Allah öldürecektir" dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil ve arkadaşları dönüp gittiler. Gerçekten de onların tamamı öldürüldüler. Sahâbe, bu durumu birbirlerine hatırlatır ve tekrar tekrar anlatırlardı.

[1271] Kureyş ile Resûlullah (s.a.) arasında Mekke'de geçen başka bir olay da şöyledir: Erâş kabîlesinden bir adam bir deve ile Mekke'ye geldi. Ebû Cehil b. Hişâm bu deveyi satın aldı, fakat parasını ödemedi. Erâşlı adam da, Kureyş'in toplantı yerinin karşısında durarak şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğu! Ben yabancı ve yolcu bir adamım. Ebu'l-Hakem b. Hişâm benim hakkımı ödemedi. İçinizden ondan hakkımı alacak bir adam yok mu?" O sırada Resûlullah (s.a.) mescidin bir köşesinde oturuyordu.

فقال أبو جهل: ما أرى عتبة إلا قد صبأ واتبع محمدا، انطلقوا بنا إليه. فأتوه، فقال أبو جهل: ما نراك إلا قد صبأت واتبعت محمدا، فغضب وأقسم ألا يكلم محمدا أبدا، ولكني أتيته، وقص عليهم ما قاله له، قال: فقرأ عليّ: بسم الله الرحمن الرحيم ﴿حم تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ﴾ حتى بلغ ﴿أَنْذَرْتُكُمْ صاعِقَةً مِثْلَ صاعِقَةِ عادٍ وَثَمُودَ﴾ فأمسكت على فيه وناشدته بالرحم وعلمت أن محمدا لا يكذب، وخفت أن يأتيكم العذاب.

[١٢٧٠] وقال الزبير بن العوام وهو يذاكر الناس بحال رسول الله وحالهم بمكة قبل الهجرة: رأيت نفرا من المشركين حول الكعبة ورأسهم يومئذ أبو جهل، وأقبل رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهم يتأمرون بمناهضته، فقال لهم: قبحتم وقبح ما اجتمعتم له، قال: فخرسوا فما منهم إنسان يكلمه، ولقد رأيت أبا جهل وهو يعدو في أثر رسول الله صلّى الله عليه وسلم يعتذر إليه ويقول: يا محمد أمسك عنا ونمسك عنك، ورسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول: لا أمسك عنك حتى تؤمن بالله أو أقتلك، فقال أبو جهل أو أنت تقدر على قتلي؟ قال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: الله يقتلك ويقتل هؤلاء معك، فوّلى أبو جهل وأصحابه فما بقي من أولئك أحد إلا قتل. والصحابة يتذاكرون ذلك ويتعاودونه.

[١٢٧١] وقصة أخرى كانت لقريش مع رسول الله صلّى الله عليه وسلم بمكة، وقد قدم رجل من أراش بإبل له إلى مكة، فابتاعها منه أبو جهل بن هشام فمطله بأثمانها، فأقبل الأراشيّ حتى وقف على نادي قريش، فقال: يا معشر قريش، إني غريب وابن سبيل، وقد غلبني أبو الحكم بن هشام على حقي، أفرجل منكم يأخذ حقي منه؟ ورسول الله صلّى الله عليه وسلم جالس في ناحية المسجد.

Toplantıda bulunanlar Erâşlı adama dediler ki: "Şu adamı -Resûlullah'ı (s.a.) kastederek- görüyor musun? O, Ebu'l-Hakem'in samimi dostudur. Ona git, senin hakkında ondan alır." Müşrikler, Ebû Cehil'in Resûlullah'a (s.a.) şiddetli düşmanlığını bildikleri için Erâşlı ile alay ediyorlardı. Fakat Erâşlı bu durumu bilmiyordu. Resûlullah'a (s.a.) gitti, onun karşısına geçerek dedi ki: "Ey Allah'ın kulu! Ebu'l-Hakem b. Hişâm benim hakkımı ödemiyor. Ben garip ve yolcu bir kimseyim. Şu topluluktan bir adamın hakkını ondan almasını istedim. Onlar da, seni gösterdiler. Benim hakkımı ondan al. Allah sana merhamet etsin." Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) onunla birlikte kalktı. Toplantıdakiler, Resûlullah'ın (s.a.) onunla beraber kalktığını görünce içlerinden birine, "Onu takip et, ne yapacak bak!" dediler. Resûlullah (s.a.), Ebû Cehil'in evine gelerek kapısını çaldı. Ebû Cehil, "Kim o?" deyince Resûlullah, "Muhammed! Dışarı çık!" dedi. Ebû Cehil dışarı çıkınca, dermanı kaçtı ve rengi sarardı. Resûlullah (s.a.), "Bu adamın hakkını ver!" deyince Ebû Cehil, "Tamam! Beklesin, hemen hakkını veriyorum." dedi. Ebû Cehil, içeri girip dışarı çıktı ve adamın hakkını ödedi. Sonra Resûlullah (s.a.) Erâşlı adama dönerek, "Haydi, şimdi işine bak!" dedi. Erâşlı adam toplantı yerine geldi ve onlara, "Allah onu hayırla mükâfatlandırsın. Vallahi, hakkımı aldı!" dedi. Bu sırada onun peşinden gönderdikleri adam da geldi. Ona, "Ne gördün?" diye sordular. Dedi ki: "Çok hayret verici bir şey! Muhammed, onun kapısını çalar çalmaz, Ebû Cehil dermanı kaçık bir hâlde dışarı çıktı ve adamın hakkını ödedi." Çok geçmeden Ebû Cehil geldi. Ona, "Sana ne oluyor? Biz, senin böyle yaptığını hiç görmedik" dediler ve ona, Erâşlı hakkını alması için kendilerinden saygın bir kişi veya samimi bir dost isteyince, Erâşlı ile alay etmek için ona Muhammed'i gösterdiklerini, Resûlullah'ın (s.a.) bunu isteyeceğini düşünmediklerini, Erâşlının hakkını istese bile bundan menedileceğini, Erâşlının ve Muhammed'in başına kötü bir şey geleceğini düşündüklerini anlattılar. Bunun üzerine Ebû Cehil onlara şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! Vallahi, o kapımı çalar çalmaz, içimi korku ile dolduran bir ses işittim. Dışarı çıktım ki onun başının üstünde erkek bir deve gördüm. Şimdiye kadar başı ve azı dişleri ona benzeyen bir erkek deve görmedim. Vallahi, eğer karşı çıksaydım beni yiyecekti."

فقال أهل المجلس للأراشيّ: ترى ذلك الرجل، يعنون رسول الله، إنه نديم أبي الحكم، اذهب إليه فهو يأخذ لك حقك منه، يهزؤن به لما يعلمون من شدة عداوة أبي جهل لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، والأراشي لا يعرفه. فأقبل الأراشيّ حتى وقف على رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقال: يا عبد الله، إن أبا الحكم بن هشام قد غلبني على حقي فقتله وأنا غريب وابن سبيل، وقد سألت هؤلاء القوم عن رجل يأخذ لي حقي فأشاروا عليّ بك، فخذ لي منه بحقّي رحمك الله، فقام رسول الله صلّى الله عليه وسلم معه، فلما رآه أهل المجلس قد قام معه قالوا لرجل منهم: اتبعه وانظر ما يصنع. فجاء رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى أبي جهل فضرب عليه بابه فقال: من هذا؟ قال محمد: أخرج إليّ، فخرج إليه وما معه روحه وقد امتقع لونه فقال له رسول الله صلّى الله عليه وسلم: أعط هذا الرجل حقه، فقال: نعم، لا يبرح حتى أعطيه الذي له، فدخل فخرج إليه بحقه فدفعه إليه، ثم انصرف رسول الله صلّى الله عليه وسلم فقال للأراشيّ: الحق بشأنك، فأقبل الأراشي حتى وقف على ذلك المجلس فقال: جزاه الله خيرا، فقد والله أخذ لي حقي، وجاء الرجل الذي بعثوه معه، قالوا له: ما الذي رأيت؟ قال عجبا من العجب، والله ما هو إن ضرب عليه بابه فخرج إليه وما معه روحه، فأعطاه حقه. ثم لم يلبث أن جاء أبو جهل فقالوا له: مالك، والله ما رأينا مثل ما صنعت، وتحدثوا بأنهم هم أشاروا على الأراشيّ محمد هزآ بالأراشي لما سألهم وجيها عندك ونديما يأخذ له حقه، وما ظنوا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم يسأله ولا إن سأله في الأراشيّ إلا منعه وحرمه ونال منه ومن محمد، فقال لهم أبو جهل: ويحكم والله إن هو إلا أن ضرب على بأبي وسمعت صوته فملئت رعبا وخرجت إليه وإن فوق رأسه لفحلا من الإبل ما رأيت مثل هامته ولا أنيابه لفحل قط، والله لو أبيت لأكلني.

[1272] Başka bir seferinde Kureyş ileri gelenleri, Hicr'de oturup Lât, Uzzâ ve diğer ilâhlarına yemin ederek şunu kararlaştırdılar: "Muhammed'i gördüğümüz zaman, hepimiz tek bir adam gibi onun karşısına çıkacağız ve onu öldürmeden bırakmayacağız." Bunun üzerine Resûlullah'ın (a.s.) kızı Fâtıma ağlayarak babasının yanına girdi ve şöyle dedi: "Kureyş'in ileri gelenleri senin hakkında akitleştiler. Seni gördükleri zaman, senin karşına çıkıp öldürecekler. Onlardan her biri senin kanında payı olduğunu itiraf edecek." Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), "Ey kızım! Bana abdest kabımı getir!" dedi, abdestini aldı ve mescide gitti. Kureyşliler onun görünce, "İşte orada! İşte orada!" dediler. Fakat gözleri kısıldı ve çeneleri göğüslerinin üzerine düştü. Bu yüzden ona bakamadılar ve hiçbiri onun karşısına çıkamadı. Resûlullah (s.a.) geldi, onların tepelerinde durdu, yerden bir avuç toprak aldı ve sonra, "Yüzleri kararsın!" dedi. Sonra bu toprağı onların üzerine attı. Bu taşlardan isabet eden herkes kâfir olarak öldürüldü.

[1273] Başka bir olay da şöyledir: Resûlullah (s.a.), Osman b. Affân ile elele tutuşmuş bir hâlde Beytullah'ı tavâf ediyordu. O sırada Ukbe b. Ebî Mu'ayt, Ebû Cehil ve Ümeyye Hicr'de bulunuyordu. Resûlullah (s.a.), Ebû Bekir ve Osman'ın arasında onların yanından geçerken, onun işiteceği şekilde hoşlanmayacağı sözler söylüyorlardı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), parmaklarını Osman'ın parmaklarına geçirdi ve birlikte tavâf yaptılar. Yine onların hizasına geldikleri zaman Ebû Cehil, "Vallahi, deniz yün parçasını ıslattığı müddetçe seninle sulh yapmayacağız. Çünkü sen, babalarımızın taptıkları şeylere tapmamızı yasaklıyorsun" dedi. Sonra onların yanından geçerek ikinci şavtta[turu] da aynısını yaptılar. Dördüncü şavta geldikleri zaman, ona saldırdılar; Ebû Cehil de onun elbisesinin bağından tutmaya çalıştı. Bunun üzerine Hz. Osman, Ebû Cehil'i göğsünden itti ve kafası üzere yere düşürdü. Ebû Bekir, Ümeyye b. Halef'e, Resûlullah (s.a.) da Ukbe b. Ebî Mu'ayt'a engel oldu. Böylece Resûlullah'tan (s.a.) uzaklaştılar. Resûlullah (s.a.) onlara, "Vallahi, Allah'ın cezası yakında başınıza gelecektir" dedi. Bu yüzden onların tamamını bir korku sardı ve titremeye başladılar. Onlar bu korku içindeyken Resûlullah (s.a.) onlara, "Siz, nebîsine kötü davranan bir kavimsiniz." dedi. Sonra Resûlullah (s.a.) Ebû Bekir ve Osman'a dönerek şöyle dedi: "Müjdeler olsun size! Şüphesiz ki Allah dinini galip kılacak, kelimelerini tamamlayacak ve Nebî'sine yardım edecektir. Şüphesiz Allah, şu gördüğünüz kimseleri dünyada sizin ellerinizle boğazlayacaktır." Hz. Osman, bu olayı sahâbeye anlatırken şöyle dedi: "Vallahi! Allah, Bedir günü onları bizim ellerimizle boğazladı."

[١٢٧٢] ومرة أخرى اجتمع الملأ من قريش في الحجر فتعاقدوا باللات والعزى وبآلهتهم كلها لو قد رأينا محمد لقد قمنا إليه قيام رجل واحد فلم نفارقه حتى نقتله. فأقبلت بنته فاطمة عليها السلام تبكي حتى دخلت عليه فقالت: يا أبت إن هؤلاء الملأ من قريش قد تعاقدوا عليك ولو رأوك لقد قاموا إليك فقتلوك فليس منهم رجل إلا قد عرف نصيبه من دمك فقال: يا بنية أدني وضوآ، فتوضأ ثم دخل المسجد، فلما رأوه قالوا: ها هو ذا، ها سهو ذا، وخفضوا أبصارهم وسقطت أذقانهم على صدورهم فلم يرفعوا إليه بصرا ولم يقم إليه منهم رجل، فأقبل رسول الله صلّى الله عليه وسلم حتى قام على رؤوسهم وأخذ قبضة من تراب ثم قال: شاهت الوجوه ثم حصبهم بها فما أصاب رجل منهم من ذلك الحصباء إلا قتل كافرا.

[١٢٧٣] ومرة أخرى كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يطوف بالبيت ويده في يد عثمان بن عفان، وفي الحجر عقبة بن أبي معيط، وأبو جهل، وأمية فمر بهم رسول الله بين أبي بكر وعثمان، فلما حاذاهم أسمعوه ما يكره، وأدخل أصابعه في أصابع عثمان وطافوا جميعا فلما حاذاهم أيضا قال أبو جهل: والله ما نصالحك ما بلّ بحر صوفة، أنت تنهانا أن نعبد ما يعبد آباؤنا. ثم مضى عنهم وصنعوا به في الشوط الثاني كذلك، حتى إذا كان في الشوط الرابع ناهضوه، وقام أبو جهل يريد أن يأخذ مجمع ثوبه، فدفع عثمان في صدره فوقع لقفاه، ودفع أبو بكر أمية بن خلف، ودفع رسول الله صلّى الله عليه وسلم عقبة بن أبي معيط، فأفرجوا عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقال لهم صلّى الله عليه وسلم: أما والله ليحلّنّ بكم عقابه عاجلا، فما منهم رجل إلا رعب وأخذه إفكك، ثم قال لهم وهم في تلك الحال من الرعب: بئس القوم أنتم لنبيّكم، ثم أقبل رسول الله صلّى الله عليه وسلم على أبي بكر وعثمان فقال: أبشرا فإن الله مظهر دينه ومتمم كلمته وناصر نبيّه، إن هؤلاء الذين ترون يجري الله ذبحهم بأيديكم عاجلا، فقال عثمان وهو يذاكر الصحابة بهذه القصة: فو الله لأجرى الله ذبحهم على أيدينا يوم بدر.

[1274] Huneyn savaşında Resûlullah'ın (s.a.) düşmanlarıyla birlikte olan bazı Araplar şöyle dediler: "Muhammed, yerden bir avuç toprak aldı ve "Yüzleri kararsın!" diyerek onu bizim üzerimize attı. Bundan dolayı bizi korku sardı."

[1275] Biz, Allah'ın her zaman Resûlullah'tan (s.a.) kötülüğü defettiğini ve her durumda düşmanlarına korku saldığını söylemiyoruz. Bilakis onu dövdüklerini, sürdüklerini, boğazına sarıldıklarını, başına toprak, pislik ve işkembe attıklarını ve onu korkuttuklarını söylüyoruz. Fakat biz, Allah'ın söylediği ve huccet getirdiği gibi, âdete muhâlif olarak bu korkunun gerçekleştiğini açıkladık. Bunun her zaman olmaması bu hususu zedelemez. Nitekim Bedir gününde âdete muhâlif olarak melekler savaşmıştır. Onların Uhud'da savaşmamış olmaları da, bu durumu zedelemez.

BENÛ NADÎR SÜRGÜNÜ SIRASINDAKİ MÛCİZELER

[1276] Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetinin delillerinden biri de şudur: Benû Nadîr yahudileri Resûlullah (s.a.) ile aralarındaki sulh anlaşmasından sonra ihanet ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), onların üzerine yürüdükten sonra kendilerine bir elçi göndererek şöyle dedi: "Siz, aramızdaki sulhu bozdunuz. Bundan başka Amr b. Cehhâş, dama çıkmış ve beni öldürmek için bir kaya parçasını atmak istemişti. Fakat Allah bunu bana haber verdi. Bu diyardan çıkıp gidin!" Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy b. Selûl, arkadaşlarından bazılarını onlara gönderdi. Onları cesaretlendiriyor ve şöyle diyordu: "Yurtlarınızdan çıkmayın. Ben, sizinle beraberim ve arkanızdayım. Eğer Muhammed sizinle savaşırsa, biz de sizin yanınızda savaşırız ve size yardım ederiz. Eğer sizi çıkarırsa, biz de sizinle beraber çıkarız." Allah (a.c.), bunu Nebî'sine bildirerek şöyle buyurdu: *Bakmaz mısın şu münafıklık yapanlara; Ehl-i Kitâb'dan o küfreden kardeşlerine şöyle diyorlar: "Yemin ederiz ki eğer siz (beldenizden) çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız ve sizin aleyhinizde asla kimseye itaat etmeyiz ve şayet sizinle savaş yapılırsa muhakkak size yardım ederiz." Halbuki Allah şehâdet ediyor ki onlar kesinlikle yalancılardır. Andolsun ki (yahudiler) çıkarılırlarsa, (münafıklar) onlarla beraber çıkmazlar ve eğer (onlara karşı) savaş yapılırsa, onlara yardım etmezler ve şayet yardım edecek olsalar mutlaka arkalarına dönüp kaçarlar, sonra da kurtarılmazlar.* (Haşr, 59/11-12)

[١٢٧٤] وقال بعض العرب: وقد كان مع عدو رسول الله صلّى الله عليه وسلم في وقعة حنين: إن محمدا لما أخذ كفا من الأرض ورمانا به وقال شاهت الوجوه، وجدنا في قلوبنا الرعب.

[١٢٧٥] ولسنا نقول: إن الله كان يمنع منه صلّى الله عليه وسلم في كل وقت ويرعب عدوه منه في جميع الحالات، بل قد ضربوه وسحبوه وخنقوه ووضعوا التراب على رأسه والسّلا والفرث وأخافوه، ولكن بيّنا أن الرعب قد وقع كما قال الله وقامت به الحجة وانتقضت به العادة، فليس يقدح في ذلك أن لا يكون في كل وقت، كما أن العادة انتقضت بقتال الملائكة يوم بدر، فليس يقدح في ذلك ألا يكونوا قاتلوا يوم أحد.

وباب آخر

[١٢٧٦] في الدلالة على نبوته، أن بني النضير من اليهود غدروا به بعد مهادنة كانت بينه وبينهم، فأرسل إليهم بعد أن سار إليهم ونزل عليهم: أنكم غدرتم بي ونقضتم الصلح الذي كان بيني وبينكم، ومع هذا يصعد عمرو بن جحاش ليطرح عليّ صخرة ليقتلني حتى أطلعني الله على ذلك، فأخرجوا من حواريّ. فأرسل إليهم عبد الله بن أبي بن سلول بغير واحد من أصحابه يشجعهم ويقول لهم: لا تخرجوا من دياركم فإنا معكم ومن ورائكم، فإن قاتلكم محمد قاتلنا معكم ونصرناكم، وإن أخرجكم خرجنا معكم، فأطلع الله نبيّه على ذلك، فقال عز وجل: ﴿أَلَمْ تَرَ إلى الَّذِينَ نافَقُوا يَقُولُونَ لِإخوانهم الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أهل الْكِتابِ لَئِنْ أخرجتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلا نُطِيعُ فِيكُمْ أحداً أَبَداً وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ أنهم لَكاذِبُونَ. لَئِنْ أخرجوا لا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْأدبارَ ثُمَّ لا يُنْصَرُونَ﴾ «الحشر ١١-١٢».

[Münafıklarla Yahudilerin İşbirliği]

[1277] Resûlullah (s.a.), bu âyeti insanlara okudu, münafıkların yaptıklarını ve yahudilerle gizlice görüştüklerini haber verdi ve onların içyüzlerini ortaya koydu. Sonra Benû Nadîr'i yurtlarından çıkararak sürgüne gönderdi. Fakat Abdullah b. Übeyy b. Selûl ve arkadaşları onlara garanti verdikleri hâlde, onlarla birlikte çıkmadılar. Peygamber (s.a.), onlarla savaştı, ama münafıklar onlara yardım etmediler.

[1278] Resûlullah'ın (s.a.), onların gizli görüşmelerini, birbirlerine elçiler göndermelerini, onların kurmuş oldukları tuzakları, henüz olmamış olan şeyin nasıl olacağını haber vermesini düşün! Sonra bunların hepsi onun haber verdiği ve açıkladığı gibi gerçekleşti. Bunda pek çok gaybî bilgi vardır. Bunu, Allah'ın sâdık bir Nebî'si dışında hiçbir muhteris gerçekleştiremez.

[Münafıkların Reisi Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün Fesatlıkları]

[1279] Resûlullah (s.a.), bir hastalığa yakalanmış olan Sa'd b. Ubâde'yi ziyarete giderken üzerinde semer bulunan, semerin üstünde de lif ipinden örülmüş Fedek kadifesi olan bir merkebe binmiş, terkisine de Usâme b. Zeyd b. Hârise'yi almıştı. Resûlullah (s.a.), koyu bir gölgede oturan Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün yanından geçti. Onun etrafında müşrikler, yahudiler ve münafıklardan oluşan çok sayıda insan vardı. Onların arasında müslümanlardan Abdullah b. Revâha, Sa'd b. er-Rebî', Hârice b. Zeyd b. Ebî Züheyr ve Beşîr b. Sa'd da bulunuyordu. Resûlullah (s.a.), onlara uğramadan geçip gitmek istemedi. Merkepten indi ve selâm verdi. Sonra Kur'ân okudu, Allah'a (a.c.) davet etti, O'nu hatırlattı, korkuttu, müjdeledi ve uyardı. Bu esnada Abdullah dudaklarını bükmüş hiç konuşmuyordu. Resûlullah (s.a.) konuşmasını bitirince Abdullah b. Übeyy b. Selûl dedi ki: "Ey adam! Eğer söylediklerin hak ise, bunlar çok güzel şeyler. Sen evinde otursan da, bunları sana gelenlere anlatsan, bunları istemeyen kimselere arz etmesen iyi olur." Bir yahudi, Abdullah'ın bu sözünü destekledi. Bunun üzerine Sa'd b. er-Rebî' yahudiye dönerek, "Sana ne oluyor? Yazıklar olsun sana! Bu mantıktan vazgeç!" dedi. Bunun üzerine İbn Übeyy b. Selûl, "O, ne dedi ki? Muhammed, kendisini yurdundan ve doğduğu yerden çıkaran kimselere gitsin. Onu yurdundan çıkarmayan kimselere gelmesin" dedi.

[١٢٧٧] فتلا رسول الله صلّى الله عليه وسلم هذه على الناس وأخبرهم بما كان من المنافقين وبما أسرّوه إلى اليهود ونادى بفضحهم، ثم أخرج بني النضير من ديارهم وأجلاهم فلم يخرج معهم عبد الله بن أبي بن سلول وأصحابه كما ضمن لهم وقد قاتلهم النبيّ صلّى الله عليه وسلم فما نصروهم.

[١٢٧٨] فتأمل كيف أخبر بما أسرّوا وبما تراسلوا وبما قد كان من كيدهم وبما لا يكون إن لو كان كيف كان يكون، ثم كان جميع ذلك كما أخبر وكما فصل، وفي هذا غيوب كثيرة لا تكون لأحد من المتخرصين، إلا لنبيّ صادق من الله.

[١٢٧٩] ولقد ركب صلّى الله عليه وسلم إلى سعد بن عبادة يعوده من مرض أصابه على حمار عليه أكاف فوقه قطيفة فدكيّة مختطمة بحبل من ليف، وأردف أسامة بن زيد ابن حارثة، فمر صلّى الله عليه وسلم بعبد الله بن أبي بن سلول وهو في ظل مزاحم أطمه وحوله خلق كثير من المشركين ومن اليهود ومن المنافقين، وكان فيهم من المسلمين عبد الله بن رواحة وسعد بن الربيع وخارجة بن زيد بن أبي زهير وبشير بن سعد فتذمم رسول الله صلّى الله عليه وسلم من أن يتجاوزه حتى ينزل، فنزل فسلم ثم جلس فقرأ القرآن، ودعا إلى الله عز وجل، وذكّر به، وحذّر وبشّر وأنذر، وعبد الله زامّ لا يتكلم حتى فرغ رسول الله صلّى الله عليه وسلم من مقالته، فقال ابن أبي سلول: يا هذا ما أحسن ما تقول إن كان حقا، فلو أنك جلست في بيتك فمن أتاك حدثته ولم تعرضه على من لا يريده، وشيع بعض اليهود كلامه، فأقبل سعد بن الربيع على اليهودي وقال: مالك ولهذا لا أم لك، كف عن هذا المنطق، فقال ابن أبي سلول: وما قال؟ يذهب محمد إلى من أخرجه من بلاده ومولده فأما من لم يخرجه فلا يغشاه،

Ardından Zeyd b. el-Lusayt, Abdullah'ı destekleyen şu sözleri söyledi: "Ey Muhammed! Sen, seni yurdundan çıkarıp da sana gelenlere bak ve onları suçla! Seni davet etmeyenlerin peşini bırak!" O mecliste bulunan müslümanlar konuya girdiler, münâzara yaptılar ve kendisine saygı duymalarına ve çekinmelerine rağmen Abdullah'a nasihatte bulundular. Sonunda Abdullah b. Revâha şöyle dedi: "[Yâ Resûlallâh!] Bunu bizim evlerimizde ve meclislerimizde anlat. Zira biz bunu çok seviyoruz." Abdullah b. Übeyy b. Selûl olanlara çok sinirlenerek şöyle dedi:

"Dostun düşmanın olduğu zaman zelil olursun; sana yalvaranlar sana üstünlük taslarlar.

Hiç şahin kanatları olmadan uçabilir mi? Eğer bir gün kanatları kesilirse yere düşer."

[1280] Sonra Resûlullah (s.a.) kalktı ve merkebine binerek Sa'd b. Ubâde'ye gitti. Ona Abdullah b. Übeyy b. Selûl'ün yaptıklarını anlatınca, Sa'd ona şöyle dedi: "Yâ Resûlallâh! Sana nübüvveti ikram eden Allah'a yemin olsun ki bu havza halkı onu başlarına geçirmek için anlaşmışlardı." [Sa'd, yanındakilere], "Allah'a yemin ediniz. Bunu biliyorsunuz değil mi?" dedi. Topluluk da, "Evet! O, senin avucunun içindeki bir şeyi almış olarak görüyor" dediler. Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi: "Vallahi o, senin gelerek krallığını aldığını düşünüyor. Biz, onun başına koyacağımız tacın boncuklarını dizdiriyorduk. Sen, onu affetmeye daha layıksın. Çünkü o senin dayındır."

[1281] Burada olanları düşün! Bak, herkes bildiğini nasıl korkusuzca söylüyor. Bir de Abdullah'a, yanında bulunan topluluğa ve Resûlullah'a (s.a.) düşmanlığa teşvik edilen yahudilere bak! Resûlullah'a (s.a.), onları dinine davet etmiş, onların aleyhine deliller getirmiş ve Kur'ân okumuştu. Ama okuduğu Kur'ân'ı ve getirdiği delilleri zedeleyecek bir şey getirmediler. Bunun benzeri getirilebilecek bir kelâm olduğunu söylemediler. Onlar, "Onu [Kur'ân'ı] bize okumanı ve bizi ona davet etmeni istemiyoruz." demekten daha ileri bir şey getirmediler.

[1282] Söz konusu Abdullah b. Übeyy Arap, fasîh, mütefekkir, dâhi bir kimse olup krallardan bir kraldı. Aynı şekilde onunla beraber fesâhatçiler, belâğatçiler ve düşmanlar vardı. Böylece bu durumun açıklığını ve düşmanların bu hususta zedeleyici bir şey getirmekten ümidi kestiklerini öğrenmiş bulunuyorsun. Bu yüzden bu meclisleri, toplantıları ve makamları iyice bilmelisin!

وقال زيد بن اللصيت[١٠٦] معينا لعبد الله: انظر يا محمد إلى الذين جاؤك فأخرجوك من بلادك فاتهم واترك من لم يدعك. وخاض المسلمون الذين كانوا في المجلس، وناظروا ووعظوا عبد الله مع إكرامهم له وهيبتهم له، إلى أن قال عبد الله بن رواحة: بل اغشنا بهذا في منازلنا ورحالنا فإنا نحب ذلك. فاغتاظ ابن أبي بن سلول مما كان وقال في ذلك:

متى ما يكن مولاك خصمك لا تزل تذل ويعلوك الذين تضارع
وهل ينهض البازي بغير جناحه وإن قص يوما ريشه فهو واقع

[١٢٨٠] ثم قام رسول الله صلّى الله عليه وسلم وركب حتى أتى سعد بن عبادة وذكر له ما كان من عبد الله بن أبي بن سلول فقال له سعد: يا رسول الله، والذي أكرمك بالنبوة لقد اصطلح أهل هذه البحيرة على أن يتوجوه، أنشدكم الله أتعلمون ذلك، قال القوم: نعم، فما يرى إلا أنك نزعت شيئا في يديه، قال سعد: والله ليرى أنك نزعت ملكه، لقد جئت. وإنا لنجمع الخرز لنعقد على رأسه التاج، وأنت أحق من عفا عنه لأنه خالك».

[١٢٨١] فتأمل ما في هذا وانظر كيف يتكلم كل أحد بما عنده غير خائف ولا هائب، وانظر إلى عبد الله وتلك الجماعة من قومه، واليهود الذين قد زينوا عداوته لرسول الله صلّى الله عليه وسلم. وقد دعاهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى دينه واحتج عليهم وتلا القرآن، فما أتوا بشيء يقدح فيما تلاه واحتج به، ولا قالوا هذا كلام يقدر على مثله، ولا أتوا بشيء أكثر من قولهم له: ما نريد أن تتلوه علينا ولا تدعونا إليه.

[١٢٨٢] وهذا عبد الله بن أبي عربي فصيح ومفكر داهية وملك من الملوك وكذلك من معه فصحاء بلغاء وأعداء، لتعلم وضوح هذا الأمر ويأس الأعداء من قدح فيه، واعرف هذه المجالس والمواطن والمقامات.

---

١٠٦ في (ط) اللضيب، والتصويب من المصادر

[1283] Resûlullah (s.a.) Uhud'a doğru giderken, Hârise b. el-Hâris oğullarından Mirba' b. Kayzî'nin -ki yanında arkadaşları da vardı- bahçesinden geçtiği sırada Resûlullah'a, "Ey Muhammed! Sana hakkımı helâl etmiyorum. Sen bir nebî olsaydın, benim bahçemden geçmezdin" dedi. Sonra eline bir avuç toprak aldı ve "Vallahi, şu toprağın senden başkasına isabet etmeyeceğini bilseydim, onu sana atardım." dedi. Bunun üzerine Resûlullah'ın yanında bulunanlar ona hücum etmek istediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), "Bırakın onu! Onun kalbi körelmiş!" buyurdu.

[1284] Bu topluluk [münafiklar] çoğu zaman Ensâr'a, "Siz cennete girmek arzusuyla bir garibi, onunla birlikte garipleri ve fakirleri getirdiniz de, dünya milletlerine düşmanlık ettiniz. Vallahi, üzerlik otundan bir cennet! Bir de siz ölümden sonra hayat arzu ediyorsunuz. Yazık, siz ne ile aldatılıyorsunuz!" diyorlardı. Buna cevaplar Kur'ân'dan geliyordu: "Eğer orada iâde [yeniden diriliş] ve karşılık [sevâb-ceza] olmasaydı, kulların yaratılması bir oyun ve eğlenceden ibaret olurdu." Şu âyetlerde olduğu gibi: *Bizim sizi boş yere, bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp getirilemeyeceğiniz mi sandınız*? (Mü'minûn, 23/115); *Biz göğü, yeri ve bunlar arasında bulunanları, eğlence için yaratmadık. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, kendi katımızdan (bir eğlence) edinirdik. Yapacak olsaydık, böyle yapardık. Hayır, Biz hakkı batılın üstüne atarız da o onun beynini parçalar, derhal (batılın) canı çıkar. Allah'a yakıştırdığınız niteliklerden ötürü de yazıklar olsun size!* (Enbiyâ, 21/16-18). Yani, bu eser ve bu fiil, yaptıklarını oyun, eğlence, abes, zulüm ve zorbalık olsun diye yapan kimsenin fiili değildir. Sonra Resûlullah, Benû İsrâil [İsrâ], Yûnus, Rûm ve Vâkı'a sûrelerinde zikredildiği şekilde Allah'ın orada iâdeye [yeniden diriltmeye] kâdir olduğunu beyan etti. Sonunda Resûlullah (s.a.), "Allah'ın yarattığını gördüğü hâlde O'nun kudretinden şüphe eden kimse ne kadar tuhaf! İlk hayatı gördüğü hâlde, âhiret hayatını yalanlayan kimse ne kadar tuhaf! Kendisi her gün ve gece öldüğü ve dirildiği hâlde, ölümden sonra dirilişi [nüşûr'u] yalanlayan kimse ne kadar tuhaf! Ebedî yurdu tasdik ettiği hâlde, aldatıcı yurt için çalışan kimse ne kadar tuhaf! Bir nutfeden yaratılıp bir leşe dönüşeceği ve kendisine ne yapılacağını bilmediği hâlde, kendisini beğenip övünen kimse ne tuhaf!" Resûlullah (s.a.) bundan başka şeyler de zikretmiştir. Onun ve ashâbının -Allah onlara rahmet etsin- zikrettikleri şeylerin aslı Kur'ân'dadır. Kur'ân'ı destekleyen açıklama yapmak, Kur'ân'a ihtiyaç duymamak değildir. Bu, Allah'ın akıllara koymuş olduğu şeye dikkat çekmektir. Nitekim bu, aklını kullanıp tefekkür eden ve ibret alan kimseye yerleşmiş olarak bulunmaktadır.

[١٢٨٣] ولقد قال له مربع بن قيظيّ من بني حارثة بن الحارث حين اجتاز رسول الله صلّى الله عليه وسلم عليه في حائطه ومعه أصحابه عامدا إلى أحد، لا أحل لك يا محمد إن كنت نبيا أن تمر في حائطي، وأخذ في يده حفنة من تراب ثم قال: والله لو أعلم أني لا أصيب بهذا التراب غيرك لرميتك به، فابتدره القوم، فقال لهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم: دعوه فهذا أعمى القلب.

[١٢٨٤] وكم كان القوم يقولون للأنصار جئتم بغريب وغرباء فقراء وعاديتم الأمم وطمعتم في الجنة، جنة لعمري من حرمل، وطمعتم في الحياة بعد الموت، وهيهات لما توعدون. وترد الأجوبة عن ذلك مما هو في القرآن من إنه إن لم يكن ههنا إعادة ومجازاة فخلق العباد لهو ولعب كقوله: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ إنما خَلَقْناكُمْ عَبَثاً وَأنكمْ إِلَيْنا لا تُرْجَعُونَ﴾ «المؤمنون ١١٥» وقوله: ﴿وَما خَلَقْنَا السَّماءَ وَالْأرض وَما بَيْنَهُما لاعِبِينَ. لَوْ أَرَدْنا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْواً لَاتَّخَذْناهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فاعِلِينَ. بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإذا هُوَ زاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ﴾ «الأنبياء ١٦-١٨». أي ليس هذا الأثر وهذا الفعل فعل من يجوز أن يكون منه لعب أو لهو أو عبث أو ظلم أو جور. ثم بيّن اقتداره على الإعادة مما هو مذكور في سورة بني إسرائيل، وفي سورة يونس، وفي سورة الروم، وفي سورة الواقعة، إلى أن قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: يا عجبا كل العجب للشاكّ في قدرة الله وهو يرى خلقه، ويا عجبا كل العجب للمكذب بالنشأة الآخرة وهو يرى النشأة الأولى، ويا عجبا كل العجب للمكذب بنشور الموتي وهو يموت كل يوم وليلة ويحيا. ويا عجبا كل العجب للمصدق بدار الخلود وهو يسعى لدار الغرور، ويا عجبا كل العجب للمختال الفخور وإنما خلق من نطفة وهو يعود جيفة وهو بين ذلك لا يدري ما يفعل به، إلى غير ذلك مما كان يذكره صلّى الله عليه وسلم ويذكره أصحابه رحمهم الله مما أصله في القرآن، ولم تكن العناية تشتد به استغناء بالقرآن ولأنه تنبيه على ما وضعه الله في العقول فهو متحل بمن نظر ثم فكر واعتبر.

[1285] Abdullah b. Übeyy b. Selûl, zâhiren müslüman göründüğü dönemde her toplantıda oturduğu bir yer edinmişti. Resûlullah (s.a.), insanlara hitap etmek için oturduğu zaman Abdullah ayağa kalkıyor ve: "Ey insanlar! Aranızda bulunan bu Allah elçisi sayesinde Allah sizi mükerrem ve azîz kıldı. Ona yardım edin ve destek verin, onu dinleyin ve itaat edin!" diyor ve yerine oturuyordu. Bu durum, Uhud günü yaptığı o kötü işi yapıncaya kadar devam etti. Bir Cuma günü ayağa kalkıp insanlara dönerek yapacağını yaptı. Ensâr, elbisesinin eteğinden çekerek ona, "Otur, ey Allah düşmanı! Sen buna ehil değilsin! Yapacağın kötülüğü yaptın!" dediler. Abdullah da, insanların omuzlarına basarak mescidden çıktı. Çıkarken de, "Vallahi, sanki kötü bir söz söyledim. Onun [Muhammed'in] işini düzeltmek üzere ayağa kalmıştım. Arkadaşlarım ise, sanki kötü bir şey söylemişim gibi, benim üzerime atıldılar; beni çekiştirip azarlıyorlar." Ensâr dedi: "Geri dön! Resûlullah senin için istiğfarda bulunsun. Abdullah, "Vallahi, onun benim için istiğfarda bulunmasını istemeyeceğim." dedi. Sonra kavminden nifak hususunda kendi görüşünde olanlar da onun etrafında toplandılar. Yahudiler de, Resûlullah'ı (s.a.) ve müslümanları birbirine düşürmek hususunda ona başvuruyorlar ve Resûlullah'a (s.a.) tâbi olmalarını engellemek için ensâra karşı yapacakları hileler hazırlamak için görüş alışverişinde bulunuyorlardı; ama bir çare bulamıyorlardı. Bu, bu gibi noktalarda ihtiyaç duyulan bir husustur.

[1286] Bu münafıklar, Resûlullah (s.a.) hakkında araştırmak, onun hakkındaki bilgileri öğrenmek ve onun müslümanlarla ve başkalarıyla ilişkilerine vâkıf olmak istedikleri zaman, müslümanların arasına karıştılar ve zâhiren müslüman göründüler. Sonra bu bilgileri münafık ve yahudi kardeşlerine ve benzerlerine aktarıyorlar ve birlikte çözüm arıyorlardı. Bu münafıklar altmıştan fazla idi. Onlar, nifaklarını ileri boyuta taşıyınca, Resûlullah (s.a.) onları mescidden çıkarmak üzere ileri atıldı. Bunu gören ensâr ayağa kalktı ve onları sürükleyerek tek tek dışarı çıkardılar ve onlara şöyle dediler: "Ey Allah düşmanları! Aramıza karıştınız, bizimle birlikte namaz kıldınız ve Resûlullah (s.a.) ile olan konuşmalarımızı dinlediniz. Ama istediğiniz ve temenni ettiğiniz bir şey bulamadınız. Sonra da bir nihayet verip bundan kurtulmadınız." Bu da, daha önce benzerleri geçen noktalardan biridir. Çünkü bu beşerin tedbirine muhâliftir.

[١٢٨٥] وقد كان لعبد الله بن أبي بن سلول حين أظهر الإسلام مقام يقومه كل جمعة، إذا جلس رسول الله صلّى الله عليه وسلم ليخطب الناس فيقوم عبد الله ويقول: أيها الناس، هذا رسول الله بين أظهركم كرمكم الله وأعزكم به فانصروه وعزّروه واسمعوا له وأطيعوا، ويجلس، حتى إذا صنع يوم أحد ما صنع، ورجع بالناس، قام يوم الجمعة يفعل ما كان يفعل، فأخذ الأنصار بثيابه من نواحيه وقالوا: اجلس أي عدو الله، لست لذلك بأهل وقد صنعت ما صنعت، فخرج يتخطى رقاب الناس ويقول: والله لكأنهما قلت هجرا إن قمت أسدد أمره فوثب علي أصحابي يجذبونني ويعنفونني كأنني قلت هجرا، قالوا: ارجع يستغفر لك رسول الله، قال: والله ما أبتغي أن يستغفر لي، فاجتمع إليه قومه ممن على رأيه وفي نفاقه، واليهود يتوجعون له ويقعون في رسول الله صلّى الله عليه وسلم والمسلمين، ويدبرون الرأي ويعملون الحيل في شيء يصنعونه بالأنصار ليصدوهم عن اتباع رسول الله صلّى الله عليه وسلم فلا يجدون، وهذا من تلك المواطن وموضع الحاجة.

[١٢٨٦] ولما أخذ أولئك المنافقون في التتبع على رسول الله صلّى الله عليه وسلم، والتعرف لأخباره، والتحفظ لما يكون منه مع المسلمين ومع غيرهم، وقد اختلطوا بالمسلمين وأظهروا الإسلام، فينقلون الأخبار إلى إخوانهم وأمثالهم من المنافقين واليهود، ويحلون معهم. وكان هؤلاء المنافقون أكثر من ستين رجلا، فلما كثر منهم ذلك تقدم رسول الله صلّى الله عليه وسلم بإخراجهم من المسجد، فقام الأنصار فأخرجوهم وسحبوهم واحدا واحدا، وأذلوهم، وقالوا لهم: يا أعداء الله، قد اختلطتم بنا وصليتم معنا، وأصغيتم إلى حديثنا مع رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فلا أنتم وجدتم ما تحبون وتتمنون، ثم لا تنتهون ولا تخلصون. وهذا من تلك المواطن التي قد تقدم نظائرها وإنها لا تكون من تدبير البشر،

Şu açıklığa bak! Eğer onlar çirkin, yanlış veya buna benzer bir şey bulsalardı, bunu söylerler ve aleyhte delil olarak kullanırlardı. Zira bu, tam da anlatmaya ihtiyaç duyulan bir durumdu. Mescidden sürüklenerek çıkarılan bu münafıkların tek tek isimleri ve nesebleri bilinmektedir.

[1287] Bunda Resûlullah'ın, ashâbına ve tâbilerine yağcılık yaptığını, zâhiren onları tezkiye ettiğini, övdüğünü, tazim ettiğini ve yücelttiğini, fakat onun bu hususta samimi olmadığını iddia eden kimseyi yalanlama vardır. Bu, müslümanlardan olduğunu iddia eden kimsenin sözüdür. Bunu, İslâm'a dil uzatmak, müslümanları hayret ve şüpheye düşürmek ve farkına varmadan onları İslâm'dan çıkarmak isteyen kimsenin ortaya attığı bir şeydir.

[Beklenen Peygamber Kendi Aralarından Çıkmadığı İçin Yahudiler Hz. Peygamber'e Düşmanca Davrandılar]

[1288] Şimdi şu yahudilere bak! Benû Kaynuka reislerinden Zeyd b. el-Lasît, Sa'd b. Huneyf, Suveyd b. El-Haris, Rifâ'a b. Kays, Azîz b. Azîz vb. Benû Nadîr reislerinden Huyeyy b. Ahtab, kardeşi Ebû Yâsir Cudeyy b. Ahtab, Sellâm b. Mişkem, Kinâne b. Ebi'l-Hakîk, Sellâm b. Ebi'l-Hakîk vb. Benû Kureyza reislerinden Ka'b b. Esed -ki o, Ahzâb yılında çiğnenen Benû Kureyza anlaşmasının lideridir- ez-Zübeyr b. Bâtâ b. Vehb, 'Azzâl b. Şemvîl, Kardem b. Ka'b, Nâfi' b. Ebî Nâfi', Vehb b. Yehûdâ, Usâme b. Habîb vb. Bunlar, Medine ve çevresinde Resûlullah (s.a.) ile birlikte bulunuyorlardı. Bir de bu reislere muvâfakat eden kimseleri düşün! Bu yahudiler, Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'de nübüvvet iddiasında bulunduğunu işittikleri zaman bu, onlara -özellikle ahbâr [din adamlarına] ve reislere- çok ağır geldi. Bundan dolayı Resûlullah'a (s.a.) düşmanlık etmeye başladılar, bu hususta Kureyş'e ve Araplara destek verdiler, ona tâbi olmalarını ve onu tasdik etmelerini engellemeye çalıştılar.

[Yahudilerin Kureyş ve Diğer Arap Müşrikleriyle İşbirliği Yapmaları]

[1289] Kureyş, müslümanları yahudilere şikâyet ediyordu. Mekkelilerden Şâm'a ticaret için gidenler, bu şikâyetlerini dile getiriyorlardı. Kureyş içinde en-Nadr b. el-Hâris vb. gibi sırf bu amaçla yahudilere gidenler vardı.

فانظر إلى هذه المكاشفة، فلو وجدوا عثرة أو زلة أو ما يشبه ذلك لذكروه واحتجوا به، فهذا موضع الحاجة إلى ذكره، وهؤلاء المنافقون الذين سحبوا وأخرجوا من المسجد أسماؤهم معروفة وكذلك أنسابهم واحدا واحدا.

[١٢٨٧] وفي هذا تكذيب لمن زعم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يداهن أصحابه واتباعه ويظهر تزكيتهم ومدحهم وتعظيمهم وإجلالهم ولا ينطوي على ذلك ولا ينويه ولا يضمره، وهذا يقوله من زعم إنه من المسلمين، وإنما وضع هذا من أراد الطعن في الإسلام وتحيير المسلمين وتشكيكهم وإخراجهم من الإسلام من حيث لا يشعرون.

[١٢٨٨] ثم انظر إلى اليهود: منهم من بني قينقاع، مثل زيد بن الصليت، وسعد ابن حنيف، وسويد بن الحارث، ورفاعة بن قيس، وعزيز بن أبي عزيز، وغيرهم من رؤساء بني قينقاع إلى بني النضير ورؤسائهم، كحييّ بن أخطب، وأخيه أبي ياسر، وجدي بن أخطب، وسلام بن مشكم، وكنانة بن أبي الحقيق، وسلّام بن أبي الحقيق، وأمثالهم من رؤساء بني النضير. وإلى بني قريظة ومن رؤسائهم، كعب بن أسد وهو صاحب عقد بني قريظة الذي نقض عام الأحزاب، والزبير بن باطا بن وهب، واعزال بن شماويل، وقزوم بن كعب، ونافع بن أبي نافع، ووهب بن يهوذا، وأسامة بن حبيب، وغيرهم من رؤساء بني قريظة. فهؤلاء كانوا مع رسول الله صلّى الله عليه وسلم بالمدينة وحول المدينة وإلى من يحبذون رؤساءهم، فقد كانوا حين سمعوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهو بمكّة وما ادّعاه من النبوة ثقل ذلك عليهم سيّما على أحبارهم ورؤسائهم، فجردوا في عداوته وظاهروا قريشا والعرب عليه ونهوهم عن أتباعه وتصديقه.

[١٢٨٩] وكانت قريش تشكوهم إليهم، وكان من يجتاز من أهل مكة في متجرهم إلى الشام يذكرون لهم ذلك، وفي قريش من يقصدهم لهذا،

Bunlar, yahudilerden kitaplarında bulunan ve nebîlerinden ve reislerinden rivayeten gelen şeylerden Resûlullah'ı (s.a.) yalancı çıkaracak ve insanların onu kabul etmesini engelleyecek bilgiler talep ediyorlardı. Yahudiler onlara, "Yûsuf'u, onun başına gelenleri ve durumun nasıl sonuçlandığını sorun!" dediler. Bunun üzerine konu hakkında Kur'ân âyetleri nâzil oldu. Müşrikler durumu yahudilere bildirince, "Ona, ashâb-ı kehf'i, kimler ve kaç kişi olduklarını sorun!" dediler. Bu hususta Kur'ân âyetleri nâzil oldu. Müşrikler durumu yahudilere bildirince, "Ona, güneşin battığı yerden doğduğu yere giden adamı sorun!" dediler. Bu hususta Zu'l-Karneyn hakkındaki Kur'ân âyetleri nâzil oldu. Bunlardan başka sorulan sorular ve onlara cevaben nâzil olan Kur'ân âyetleri vardır. Resûlullah (s.a.), Medine'ye gelip onlara komşu olunca ve onlarla bir arada bulununca, yahudilerin düşmanlıkları daha da şiddetlendi. Resûlullah (s.a.) ve müslümanlarla uğraştılar ve onun ile Evs ve Hazrec arasına girerek ona tâbi olmalarını engellemeye çalıştılar. Yahudiler, şerrin, şüphenin ve Araplara dalâlet kapılarını açmanın kaynağı idiler. Onlar, cesaretli ve servet sahibi idiler. Onların tuzakları, kılıçlarından keskin ve oklarından tesirli idi. Resûlullah (s.a.), Benû Nadîr'i sürgün ettiği zaman Kureyş'e gittiler ve onunla savaşmak üzere onları tahrik ettiler. Benû Kaynuka, Benû Kureyza ve Hayber yahudilerinin yaptıkları da kitaplarda anlatılmaktadır. Bunun açıklaması uzun sürer.

[1290] Bak, bu kadar aşırı istek ve hırsa rağmen bir hata, yanlış, kusur veya benzeri bir şeye ulaşabildiler mi? Onların Yemen, Aden ve Vâdi'l-Kurrâ'da pek çok adamları vardı. Bunlar da Medine'dekilere katılıyorlar ve Arapları şüpheye düşürmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bunu iyi düşün! Bunda bir nûr ve hidâyet vardır!

[1291] Resûlullah'ın (s.a.) bütün bu düşmanları onun durumunu kendileri aralarında görüşüyorlar, ama ta'n edecek ve eleştirecek bir nokta bulamıyorlardı. Nitekim Benû Kureyza Resûlullah (s.a.) ile olan anlaşmayı çiğneyip bozmadan önce Amr b. Sa'd, ez-Zübeyr b. Bâtâ'ya şöyle demişti: "Beni dinleyin! Gelin, Muhammed'e tâbi olalım. Vallahi, siz onun bir nebî olduğunu kesin bir şekilde biliyorsunuz. Zira âlimleriniz bunu müjdelemişti. Nitekim onlardan Beytu'l-Makdis âlimlerinden İbnu'l-Heybân ve Ebû Umeyr b. Havvâş, onun geleceğini bize haber veriyorlar, ona tâbi olmamızı emrediyorlar ve kendilerinden ona selâm söylememizi istiyorlardı.

كالنضر بن الحارث وأمثاله يطلبون منهم ما يكون فيه تكذيب لرسول الله صلّى الله عليه وسلم وما ينفر الناس عنه وعن القبول منه مما يجدونه في كتبهم، ويأثرونه عن أنبيائهم ورؤسائهم، فيقولون لهم: سلوه عن يوسف وما كان من أمره وإلى أي شيء أنتهى، فينزل القرآن بذلك، فإذا أخبروهم قالوا لهم: سلوه عن أصحاب الكهف من هم وكم عدتهم، فينزل القرآن بذلك، فإذا أخبروهم قالوا لهم: فاسألوه عن رجل مؤمن سار من مغرب الشمس إلى مشرقها، فينزل القرآن في ذي القرنين، إلى غير ذلك. فلما نزل رسول الله صلّى الله عليه وسلم المدينة وجاورهم وصار معهم، كانت عداوتهم أشد، وشغلهم به صلّى الله عليه وسلم وبالمسلمين والدخول بينه وبين الأوس والخزرج والنهي عن اتّباعه. وكانوا معدن الشر والشبه والفتح على العرب أبواب الضلالة، وفيهم شجاعة وثروة، وكان كيدهم أحد من سيوفهم وأنفذ من رماحهم. وقد رحل بنو النضير حين أجلاهم رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى قريش وبعثوهم على حربه وقصده، وكان من بني قينقاع وقريظة وخيبر ما هو مذكور وشرحه يطول.

[١٢٩٠] فانظر هل ظفروا مع طول هذا الطلب والحرص بزلة أو هفوة أو عثرة أو ما يشبه ذلك. وقد كان منهم باليمن وبعدن وبوادي القرى خلق كثير يمدون هؤلاء الذين بالمدينة ويصنعون صنيعهم في إلقاء الشبه للعرب، فتأمل هذا فكم فيه من نور وهدى.

[١٢٩١] ولقد كان هؤلاء وجميع أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم يتراجعون أمره فيما بينهم، فإذا هم لا يجدون مطعنا ولا مغمزا. كالذي كان من بني قريظة قبل النكث ونقض عهد رسول الله صلّى الله عليه وسلم، حين قال عمرو بن سعد للزبير بن باطا: أطيعوني وتعالوا نتبع محمدا، فو الله أنكم لتعلمون أنه نبيّ قد بشّر به علماؤنا، منهم. ابن الهيبان، وأبو عمير بن حراش ممن قدم إلينا من علماء بيت المقدس يتوكفان قدومه، وأمرانا باتباعه وأن نقرئه منهما السلام،

Sonra o ikisi onun dini üzere öldüler ve biz onları bu yarımadamıza defnettik." Bunun üzerine orada bulunanlar sustular ve hiçbiri konuşmadı. Tekrar konuşmaya daldılar. Bunun üzerine ez-Zübeyr, "Ben, onun vasfını Mûsâ'ya indirilmiş olan Bâtâ kitabında okudum." dedi.

[1292] Yahudilere, Salâh b. el-Heybân'ın, ölümüne yakın bir zamanda söylediği şu sözü hatırlatıldı: "Beni hamr [içki] ve hamîr [buğday] toprağından, bu darlık ve açlık toprağına getiren şey nedir, biliyor musunuz?" Onlar da "Sen daha iyi bilirsin!" dediler. O da şöyle dedi: "Size, bir nebînin geliş zamanının yaklaştığını haber veriyorum. Bu belde, onun hicret edeceği yerdir. Onu görüp kendisine tâbi olmayı ümit ediyorum. Eğer onu işitseniz, geç kalmayın! O, kan akıtacak ve zürriyetleri esir alacaktır. Bu, sizin ona tâbi olmanızı engellemesin." Ka'b b. Esed ona [ez-Zübeyr'e], "Öyleyse seni ona tâbi olmaktan alıkoyan nedir?" deyince, "Sen!" dedi. Bunun üzerine Ka'b "Niçin ben oluyor muşum? Ben onunla senin arana girmedim ki!" deyince ez-Zübeyr, "Sen bizim akid ve ahid liderimizsin. Sen ona tâbi olursan, biz de tâbi oluruz; sen kabul etmezsen, biz de kabul etmeyiz." dedi.

[1293] Amr b. Su'dâ, Ka'b'a dönerek şöyle dedi: "Tevrât'a andolsun ki o [Muhammed] dünyada bir izzet ve şereftir. Şüphesiz o, Mûsâ'nın yolu üzeredir. Biz dünyada onunla şerefe ulaşacağız. Yarın da, o ve ümmetiyle birlikte cennete gireceğiz." Ka'b şöyle dedi: "Biz, ahdimiz üzere devam ediyoruz. Muhammed, bizim ahdimizin gereğini yerine getiremez. Huyey b. Ahtab'ın ne yapacağını bekleyelim. Eğer o zelil ve küçük düşürülmüş olarak çıkarılırsa, onun bunu kabul etmeyeceğini düşünüyorum; mutlaka Muhammed ile savaşacaktır. Eğer galip gelirse, bu istediğimiz şeydir. Dinimiz üzere devam ederiz. Eğer o, Huyey'e galip gelirse, artık hayatta bir hayır yok demektir. O zaman onun civarından çekiliriz." Amr şöyle dedi: "Öyleyse o bize gelmişken gecikmeyelim."

[1294] Ka'b dedi ki: "Acele etmeye gerek yok! Ben ne zaman bunu Muhammed'den istesem, o beni kabul edecektir." Amr dedi ki: "Hayır! Acele etmemiz gerekiyor. Muhammed, bizim üzerimize yürüdüğü zaman, şu bizi aldatan kalelerimize sığınacağız, sonunda onun hükmüne boyun eğerek ineceğiz, o da bizim boyunlarımızı vuracaktır." Ka'b şöyle dedi: "Bende onun hakkında söylediğimden başka bilgi yok. Benim için hiçbir fazileti ve çöp kadar değeri olmayan şu İsrâilî'nin sözüne uymak hoşuma gitmiyor." Amr b. Su'dâ şöyle dedi: "Hoşuna gitmese de, bunu mutlaka göreceksin." dedi. Aralarındaki bu konuşma uzayıp gitmektedir.

ثم ماتا على دينه ودفناهما بجزيرتنا هذه. فأمسك القوم فلم يتكلم منهم أحد. فأعادوا الكلام، فقال الزبير: قد قرأت صفته في كتاب باطا التي أنزلت على موسى.

[١٢٩٢] وذكروا صلاح بن الهيبار، وأنه حين حضرته الوفاة قال: ما الذي ترون؟ أخرجوني من أرض الخمر والخمير إلى أرض البؤس والجوع، فقالوا: أنت أعلم، قال: أتوكف خروج نبيّ قد أظلكم زمانه، هذه البلدة مهاجره، فكنت أرجو أن أدركه فأتبعه، فإن سمعتم به فلا تسبقوا إليه فإنه يسفك الدماء ويسبي الذراري، فلا يمنعكم هذا منه، فقال له كعب بن أسد: فما يمنعك من اتباعه، قال: أنت، قال: كعب: ولم؟ ما حلت بينك وبينه، قال: أنت صاحب عقدنا وعهدنا، فإن اتبعته اتبعنا وإن أبيت أبينا.

[١٢٩٣] فأقبل عمرو بن سُعدى على كعب فقال: أما والتوراة إنه للعزّ والشرف، وأنه لعلى منهاج موسى وننال معه شرف الدنيا وننزل معه ومع أمته غدا في الجنة. قال كعب: نقيم على عهدنا ولا يخفر محمد لنا ذمة، وننتظر ما يصنع حييّ بن أخطب، فقد أخرج إخراج ذل وصغار ولا أراه يقر حتى يغزو محمدا، فإن ظفر فهو ما أردنا أقمنا على ديننا، وإن ظفر بحييّ فما في العيش خير. وتحولنا من جواره. قال عمرو: ولم نؤخر الأمر وهو مقبل.

[١٢٩٤] قال كعب: ما على هذا فوت، متى أردت هذا من محمد أجابني. قال عمرو: بلى إن عليه لفوتا إذا سار إلينا وتحصّنّا في حصوننا هذه التي هي قد خدعتنا فلا نفارق حصوننا حتى ننزل على حكمه فيضرب أعناقنا. قال كعب: ما عندي في أمره إلا ما قلت، ما تطيب نفسي أن أصير تابعا بقول هذا الإسرائيلي لا يعرف لي فضل البتة ولا قدر النعال، قال عمرو بن سُعدى: بلى، لنعرفن ذلك لك، وطال ما بينهم.

[1295] Onlardan bir grup Resûlullah'a (s.a.) gelerek müslüman oldular. Aralarındaki şu araştırma ve incelemenin uzunluğuna bak! Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları olan reisleri ve âlimlerinin, onların ona tâbi olmalarını engellemek için gösterdikleri gayrete bak! Onlardan biri, onun ihanet ettiğini, herhangi bir sözünden döndüğünü veya bir gün yalan konuştuğunu söyleyebiliyor mu? Bunu söylemeye ihtiyaçları vardı. Yoksa Mûsâ, yahudilerin iddia ettiği gibi, şeriatinin nesh edilmeyeceğini ve Sebt gününün kaldırılmayacağını mı tavsiye etmişti? Tartışma ve araştırma, eski işleri hatırlatır ve sırları ortaya çıkarır. Böylece öğreniyorsun ki Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları onun hakkında ta'n edecek ve kusur atfedecek hiçbir şey bulamadılar. Resûlullah (s.a.) ile birlikte birçok toplantı ve ortamda bulunan yahudilerin zikrettiğimiz açıkladığımız şeye ihtiyaçları vardı.

[Kureyş Müşriklerinin Resûlullah'a (s.a.) Çektirdiği Eziyetler]

[1296] Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'deki durumunu biliyorsun. Mekkeliler, işlerini güçlerini bırakmışlar, onun açıklarını aramak ve insanları ona uymaktan engellemekle meşgul olmaya başlamışlardı. Bunların içinde Ebû Leheb, Ebû Cehil, kardeşi el-Âs, el-Âs b. Sa'îd, el-Hakem b. Ebi'l-Âs, Adiyy b. el-Hamrâ', İbnu'l-Esdâ' el-Hüzelî, Ukbe b. Ebî Mu'ayt, el-Esved b. Abdi Yeğûs, İbnu'l-'Aytala -ki o, el-Hâris b. Kays b. Adiyy es-Sehmî'dir- el-Velîd, Halef'in iki oğlu Übeyy ve Ümeyye, Kays b. el-Fâkihe, el-Âs b. Vâil, en-Nadr b. el-Hâris, Münebbih b. el-Haccâc,Züheyr b. Ebî Ümeyye, es-Sâib b. Sayfiyy ve el-Esved b. Abdi'l-Esed gibi kimseler bulunuyordu. Bunlar Resûlullah'ın komşularıydı. Fakat Ebû Süfyân Sahr b. Harb, Rebî'a'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, Süheyl b. Amr, Hişâm'ın iki oğlu Mesleme ile el-Hâris ve benzerlerinin Resûlullah'a düşmanlıkları yukarıdakilerin düşmanlıkları yanında hafif kalır. Çünkü Resûlullah onlarla beraberdi ve Mekke'de onların ellerinde esir idi; onu dövüyorlar, boğmaya çalışıyorlar, başına toprak ve pislik atıyorlar ve kapısının önüne leş bırakıyorlardı. Resûlullah da, "Ey Abdu Menâf oğulları! Bu nasıl komşuluk?" diyordu.

[1297] Resûlullah, mevsimi geldiği zaman hacca çıkıyor, insanları uyararak ve Allah Teâlâ'ya davet ederek, "Ey insanlar! Şüphesiz üzerinde bulunduğunuz din Allah'a ait ve Allah'tan gelmiş değildir.

[١٢٩٥] ونزل قوم منهم ولحقوا برسول الله صلّى الله عليه وسلم وأسلموا. فانظر إلى طول البحث والمراجعة بينهم، وإلى أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم من رؤسائهم وأحبارهم وهم يصدون عن اتباعه بجهدهم، هل يقول قائل منهم هذا الذي من غدراته ونكثه كذا وكذا، وكذبه يوم كذا، وهذا موضع الحاجة إليه وإلى ذكره، أو أن موسى قد وصّى بأن شريعته لا تنسخ، وأن السبت لا يعطل مما يدعيه اليهود، والمناظرة والمراجعة تذكر بالأمور المتقادمة وتخرج الأسرار، فتعلم إنه لم يكن لجميع أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم فيه مطعن ولا مغمز بوجه من الوجوه، وكم لليهود معه صلّى الله عليه وسلم من مشهد وموقف بهم الحاجة إلى ما قد ذكرنا وبيّنا.

[١٢٩٦] وقد علمت مقامه بمكة وقد تفرغوا له وجعلوا شغلهم كله في طلب عثراته وفي الصد عنه، وفيهم مثل أبي لهب، وأبي جهل، وأخيه العاص، والعاص ابن سعيد، والحكم بن أبي العاص، وعديّ بن الحمراء، وابن الأصداء الهذلي، وعقبة بن أبي معيط، والأسود بن عبد يغوث، وابن العيطلة وهو الحارث ابن قيس بن عديّ السهمي، والوليد وأبي وأمية ابنا خلف، وأبي قيس بن الفاكه والعاص بن وائل، والنضر بن الحارث، ومنبه بن الحجاج، وزهير بن أبي أمية، والسائب بن صيفي، والأسود بن عبد الأشد، هؤلاء جيرانه، وكانت عداوة أبي سفيان صخر بن حرب، وعتبة وشيبة بن ربيعة وسهيل بن عمرو، مسلمة، والحارث ابني هشام، وأمثالهم، تصغر في جنب عداوة هؤلاء وهو معهم وأسير في أيديهم بمكة، يضربونه، ويخنقونه، ويطرحون التراب الفرث على رأسه، ويطرحون الجيف ببابه، فيقول: يا بني عبد مناف، أي جوار هذا.

[١٢٩٧] وكان الموسم إذا جاء يخرج إلى الموسم فينذر ويدعو إلى الله تعالى ويقول: أيها الناس، إن الذي أنتم عليه ليس لله ولا من الله،

Haydi gelin, tek Allah'a ibâdet edin!" diyor ve onlara Kur'ân okuyordu. Onlar ise, onu takip edip dövüyorlardı. Amcası Ebû Leheb, onun topuklarına taş atıyor, bu yüzden topukları kanıyordu. Müşrikler, hacc mevsimi geldiği zaman, sokaklara ve yollara dağılıyorlar ve Resûlullah'a (s.a.) ulaşmalarını engellemek için insanları karşılıyorlardı. Bu sebeple Mekke'nin bütün yollarını tutuyorlardı. el-Velîd b. el-Muğîre onlara şöyle diyordu: "Hacca gelen insanların geçecekleri yerlere dağılın. Size ondan sorarlarsa, bazılarınız "O kâhindir", bazılarınız "sihirbâzdır", bazılarınız "şâirdir", bazılarınız da, "baba ile oğulun, kardeş ile kardeşin arasını ayıran kışkırtıcıdır" desin. Nihayet bana geldikleri zaman, ben de sizi tasdik edeceğim. Bunu yapanlar şu kimselerdi: Hanzala, Ebû Süfyân, Utbe, Şeybe, Ebû Cehil, el-Âs b. Hâşim, Ebû Kays b. el-Velîd, Kays b. el-Fâkihe, Züheyr b. Ebî Ümeyye, Hilâl, es-Sâib, en-Nadr b. el-Hâris, Ebu'l-Buhteriyy b. Hişâm, Münebbih b. el-Haccâc, Ümeyye, Vehb b. Huzâfe'nin azatlı kölesi Evs b. el-Muğîre ve Zem'a İbnu'l-Esved.

[1298] Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'de iken müslüman olan ashâbı da, yolları kesen bu kimselerle birlikte yollara dağılıyorlar, müşrikler yolculara Resûlullah (s.a.) hakkındaki düşüncelerini anlattıktan sonra müslümanlar onlara, "Bunlar yalan söylüyorlar. Bilakis Muhammed, Allah'ın elçisidir ve sâdıktır. O, tek Allah'a ibâdete, sıla-i rahime, yetime merhamete vb. şeylere davet ediyor" diyorlar ve Kur'ân okuyorlardı. Müşrikler ise, insanların güven içinde olmaları gereken hacc mevsiminde müslümanları engelliyorlar ve dövüyorlardı. Böylece Resûlullah (s.a.) ve ashâbı hacc mevsiminde güvende olmadıkları hâlde, Allah'a davet ediyorlardı. müslümanlar bunu, ezik ve mağlup, az ve zayıf, insanların kendilerini yakalayıp götürmelerinden korkmalarına rağmen söylüyorlardı.

[1299] İyi düşün! Kureyş veya Mekkeliler, Resûlullah'ın (s.a.) ihanet ettiğini, yalan söylediğini, hile yaptığını, çirkin bir fiil işlediğini veya zamanındaki Resûlullah düşmanı ve mülhidlerin iddia ettikleri herhangi bir şeyi söyleyebildiler mi? Zira Resûlullah, nübüvvet iddia ettiği ândan itibaren uzun yıllar-onbeş yıl- boyunca müşriklerle birlikte Mekke'de ikâmet etti. Buna rağmen ona iftira etmekten öte, dil uzatacak bir şey bulamadılar. Hacc için gelenler, Resûlullah'ın (s.a.) ashâbının söylediklerini işittikleri zaman birbirlerine, "Bunların söyledikleri daha güzel ve daha hayırlı!" diyorlardı.

هلموا إلى عبادة الله وحده، ويتلو القرآن فيتبعوه ويضربوه، ويرمي عمه أبو لهب أعقابه حتى يدميها، ويتفرقون في الشعاب وعلى الطرق إذا جاء الموسم، ويلقون الناس ليصدوهم عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم؛ فيقتسمون الطرق على عقاب مكة، فيقول لهم الوليد بن المغيرة: تفرقوا حيث يمر بكم أهل الموسم، فإذا سألوكم عنه فليقل بعضكم: كاهن، وبعضكم ساحر، وبعضكم شاعر، وبعضكم غاو يفرق بين الأب وابنه وبين الأخ وأخيه، فإذا انتهوا إليّ صدّقتكم. وهؤلاء الذين كانوا يفعلون هذا: حنظلة، وأبو سفيان، وعتبة شيبة، وأبو جهل والعاص بن هاشم، وأبو قيس بن الوليد، وقيس بن الفاكه، وزهير بن أبي أمية، وهلال، والسائب، والنضر بن الحارث، وأبو البختري بن هشام، ومنبّه بن الحجاج، وأمية، وأوس بن المغيرة مولى وهب بن حذافة، وزمعة ابن الأسود.

[١٢٩٨] وكان أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم ممن أسلم بمكة يخرجون فيتفرقون مع هؤلاء المقتسمين، فإذا ذكروا ما عندهم في رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال لهم المسلمون: كذب هؤلاء، بل محمد رسول الله صادق يدعو إلى عبادة الله وحده، وإلى صلة الرحم، ورحمة اليتيم، وإلى كذا؛ ويتلون القرآن وأولئك يمنعونهم ويضربونهم في الموسم الذي يأمن فيه الناس فلا يأمن فيه رسول الله صلّى الله عليه وسلم ولا أصحابه وهم يدعون إلى الله ويقولون هذا مع كونهم مقهورين مغلوبين وقليلا وضعفاء يخافون أن يتخطفهم الناس.

[١٢٩٩] فتأمل هل قدرت قريش أو أهل مكة أن يقولوا فيه صلّى الله عليه وسلم إنه غدر أو كذب أو احتال أو أتى بفاحشة أو شيئا مما يدعيه أعداؤه وملحدة زمانك، مع طول تلك السنين التي كان مقيما فيها بمكة منذ ادعى النبوة وهي خمس عشرة سنة، فما زادوا في الطعن فيه على التكذّب عليه. وكان أهل الموسم إذا سمعوا قول أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول بعضهم لبعض: قول هؤلاء أحسن وخير.

[İlk Müslümanların Fedâkârlıkları ve Sonradan Onlara Yapılan İftiralar]

[1300] Allah sana rahmet eylesin. Bu hususları iyi düşün, tefekkür ve teemmülünü uzun tut ve bunda ısrar et ki bu hususların hakîkatlerini öğrenebilesin. Çünkü zamanında büyük bir belâ ile karşı karşıyasın. Bazı kimseler, İslâm'ı binâ eden ve onu güçlendiren Mekkeli sahâbe ve muhâcirlerin, asla İslâm'a inanmadıklarını, Resûlullah'a (s.a.) gönülden ve isteyerek tâbi olmadıklarını, onun nübüvvetine inanmadıklarını, onu kalpten sevip tazim etmediklerini; asıl inandıkları şeyin onu yalanlamak, asıl kalplerinde gizledikleri şeyin, onu düşürmek ve ona hile yapmak olduğunu söylemektedirler.

[1301] Bu topluluk [ilk müslümanlar], Resûlullah'ın yalnız, fakir, zelil ve korkuyor olduğu; ezilmiş ve mağlup iken ve bütün yeryüzü halkının ona ve tâbilerine karşı tek vücut oldukları bir zamanda ona tâbi oldular. Böylece onlar, ona tâbi olmak suretiyle emniyetten korkuya, zenginlikten fakirliğe, izzetten zillete, saygınlıktan düşkünlüğe, rahattan zahmete ve vatandan gurbete girmiş oldular. Zamanının mülhidleri ise, onların bunu nifak olarak yaptıklarını ve onların münafık olduklarını iddia ediyorlar. Artık bundan sonra bu şaşkınlığı kim inkâr edebilir? Bu insanlardan ahmaklığı kim nefyedebilir veya onlar hakkında hüsnüzan besleyebilir? Bu, şöyle diyen kimsenin sözüne benzemiyor mu: "Müslümanların nebîsi Muhammed, her ne kadar onların karşısına bu şekilde çıkmışsa da, onları kendisinden defetmek için Kureyş'e ve Araplara münafıklık yapıyordu." "Firavun sihirbazlara, *Ben size izin vermeden ona inandınız ha! O, size sihir öğreten büyüğünüzdür. Öyleyse ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çapraz keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım, hangimizin azâbı daha çetin ve sürekli imiş bileceksiniz!* (Tâhâ, 20/71) dediği; onların da, *"Biz, seni, bize gelen açık delillere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Yapacağını yap, sen ancak bu dünya hayatında istediğini yapabilirsin. Biz Rabbimize inandık ki (O) bizim günahlarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın sihri bağışlasın. Elbette Allah daha hayırlıdır ve süreklidir"* (Tâhâ, 20/72-73) dedikleri zaman, sihirbazlar Mûsâ'ya tâbi olarak, Firavun'dan yüz çevirerek ve ona açıkça düşmanlık ederek Firavun'a münafıklık ve yağcılık yaptılar."

[١٣٠٠] فتأمل رحمك الله الأمور، وأطل الفكر والتأمل وأصرّ على ذلك، لتعلم حقائق الأمور، فقد بليت في زمانك بمن يقول في الصحابة المكيين والمهاجرين والذين بنوا الإسلام وشيدوه أنهم ما اعتقدوا الإسلام قط ولا اتبعوا رسول صلّى الله عليه وسلم لبصيرة ولا لحجة ولا اعتقدوا نبوته ولا أضمروا محبته وتعظيمه وما اعتقدوا إلا تكذيبه ولا أضمروا إلا سقوطه واحتياله.

[١٣٠١] وهؤلاء قوم اتبعوه وهو وحيد فقير ذليل خائف مقهور مغلوب وأهل الأرض يد واحدة في عداوته وعداوة أتباعه، فخرجوا باتباعه من الأمن إلى الخوف، ومن الغنى إلى الفقر، ومن العزّ إلى الذل ومن الكرامة إلى الهوان ومن الراحة إلى النصب، ومن الأوطان إلى الغربة. وزعم ملحدة زمانك أنهم فعلوا نفاقا وأنهم كانوا منافقين فمن ينكر بعد هذا أعجوبة، أو ينفي عن الناس حماقة أو يحسن يأخذ ظنّا، وهل هذا إلا كقائل قال: إن محمدا نبيّ المسلمين كان ينافق قريشا والعرب تدافعهم وإن كان قد خرج معهم إلى تلك الأمور، وأنّ السحرة قد نافقوا فرعون وداهنوه في اتباعهم موسى وانصرافهم عنه ومكاشفتهم له حين قال لهم: ﴿قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ﴾ «طه ٧١» و ﴿فَلَأُقَطِّعَنَّ أيديكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلافٍ وَلَأصلبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أين أشد عذابا وَأَبْقى. قالُوا ﴿لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلى ما جاءَنا مِنَ الْبَيِّناتِ وَالَّذِي فَطَرَنا فَاقْضِ ما أنت قاضٍ إنما تَقْضِي هذِهِ الْحَياةَ الدُّنْيا. إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنا لِيَغْفِرَ لَنا خَطايانا وَما أَكْرَهْتَنا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقى﴾ «طه ٧٢-٧٣»

[Muhâcirleri Sevmek Farz, Onlara Sû-i Zanda Bulunmak Haramdır]

[1302] Bundan daha şaşırtıcı olan, Resûlullah'ın (s.a.) müslümanlara, İslâm'a ilk giren bu muhâcirleri dost edinmeyi vâcip, onları sevmeyi, tazim etmeyi ve yüceltmeyi farz ve açıkça büyük günah işlemedikleri sürece onlar hakkında sû-i zannı haram kılmasıdır. Nitekim Resûlullah, açıkça iman etmedikleri sürece yahudilere, hıristiyanlara, Mecûsîlere, benzerlerine ve bunların yoluna girenlere düşmanlık ve buğz etmeyi gerekli kılmıştır.

[1303] Bu, -Allah'ın Kitâb'ının muhâcirler ve ensâr'ın medhine dair ihtiva ettiği ve Kur'ân'ı bununla doldurduğu şeyler dışında- Resûlullah'ın (s.a.) dininde ve davetinde bilinen bir durumdur. Bütün bunlar, kandırmak üzere telkinde bulunan o kimsenin iddia ettiği şeylere muhâliftir. Çünkü o, İslâm'a ve müslümanlara farkına varmadan tuzak kurmaktadır. Biz, Resûlullah'ın (s.a.) komşularından, şehrinden, ailesinden ve dâhilerle birlikte Kureyş'in çeşitli tabakalarından oluşan düşmanlarının hâlini zikretmek istedik. Bunlar, Resûlullah'ın diğer düşmanlarının dayanışmasını, yardımlarını ve tam desteklerini almalarına rağmen, onun nübüvvetinin bâtıl olduğunu gösterecek bir delil veya delile benzer bir şey bulamadılar. Böylece uzun süren çabalarına rağmen onların tuzakları boşa çıktı ve hileleri bir işe yaramadı. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: *Onların tuzağı bozulacaktır.* (Fâtır, 35/10).

[1304] Resûlullah (s.a.), Tâif'e gitmiş ve Allah'a davet ederek onlara şöyle demişti: "Bana destek verin ki Rabbimin risâletini [mesajını] teblîğ edeyim. Üzerinde bulunduğunuz dini bırakın! Çünkü Allah ona kızmaktadır." Resûlullah, onların ve babalarının dinlerini ayıpladı ve kendisini yalanladıkları için Kureyş'i zemmetti. Onlar, "Orada falan ve falan gibi hikmet sahipleri, falan ve falan gibi akıllı kimseler ve Tâif halkından da falan ve falan varken, Allah bütün bu insanlar arasından seni mi seçti? Eğer Allah seni seçmişse, nasıl oluyor da insanların yardımına muhtaç bırakıyor?" demekten başka cevap verecek bir şey bulamadılar. Bundan başka onlar, Resûlullah'a eziyet ettiler. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.), dinlerinin bozukluğuna ve atalarının sapıklığına dair söylediği şeyler onları kızdırmış ve öfkelendirmişti.

[١٣٠٢] والأعجب من هذا، إنه صلّى الله عليه وسلم قد أوجب على العباد موالاة هؤلاء المهاجرين السابقين وفرض محبتهم وتعظيمهم وإجلالهم، وحرّم سوء الظن بهم إلا أن يظهر منهم كبيرة، كما أوجب معاداة اليهود والنصارى والمجوس وأمثالهم ومن سلك سبيلهم وفرض بغضهم إلا أن يظهر منهم الإيمان.

[١٣٠٣] هذا معلوم من دينه صلّى الله عليه وسلم ودعوته غير ما قد ضمنه الله كتابه من مدح المهاجرين والأنصار وملأ القرآن به، وهذا كله خلاف ما يدعيه هؤلاء الذين غرّهم من لقنهم هذا، فإنه كاد بهذا الصنيع للإسلام والمسلمين من حيث لا يشعرون. وإنما أردنا ذكر حال أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم من أهل جيرته وبلده وأهل بيته من طبقات قريش مع الدهاء، وأنهم قد توكلوا لجميع أعدائه وكفوهم وزادوهم على الكفاية، فما وجدوا شيئا يكون لهم حجة أو شبه الحجة في إبطال أمره، فبطل كيدهم مع طول العناء وبار مكرهم كما قال الله: ﴿وَمَكْرُ أولئِكَ هُوَ يَبُورُ﴾ «فاطر ١٠».

[١٣٠٤] وقد خرج صلّى الله عليه وسلم إلى الطائف ودعا إلى الله وقال: أجيروني حتى أبلغ رسالة ربي ودعوا ما أنتم عليه فإن الله يسخط، وعاب دياناتهم وما كان عليه آباؤهم، وذم قريشا بما تأتيه من تكذيبه، فما كان عندهم في ردّه شيء إلا أن قالوا له: كيف اختارك الله من بين أهل مكة ومن بين الناس كلهم وهناك من الحكماء والعقلاء كفلان وفلان، وفي أهل الطائف فلان وفلان، وإذا كان الله قد اصطفاك فكيف أحوجك إلى نصرة الناس، إلى غير ذلك مما لقوه به من الجفاء وقد غاظهم وأغضبهم ما ذكره من قبح أديانهم وتضليل آبائهم.

[1305] Bak! Hiç onu yalanlamak için bir delile veya delile benzer bir şeye müracaat edebiliyorlar mı? Hiç dil uzatacak veya eleştirecek bir nokta bulabiliyorlar mı? Halbuki bu durumda böyle şeyleri söylemeye çok ihtiyaçları vardı.

[1306] Allah'ın (a.c.), Resûlü'ne kendisini çeşitli kabîlelere arz etmesini emretmesi de bu türdendir. Bu, bilinen bir husustur. İnsanlar, bundan bahsettiler ve hakkında konuştular. Bu olaydan bahsedenlerden biri olan Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) şöyle demiştir: "Allah, Resûlü'ne (s.a.) kendisini kabîlelere arz etmesini istediği zaman Resûlullah dışarı çıktı. Yanında ben ve Ebû Bekir es-Sıddîk vardık. Sonunda Arap meclislerinden bir meclise ulaştık. Ebû Bekir öne geçti ve selâm verdi." Ali dedi ki: "Ebû Bekir, her hayırda öncü idi ve neseb ilmini iyi bilen bir kişiydi." Ebû Bekir, "Bu topluluk kimlerden?" deyince onlar, "Rebî'a'dan" dediler. Ebû Bekir, "Hangi Rebî'a'dan?" dedi. Sonra Ali (r.a.), onlarla Ebû Bekir arasında geçenleri anlattı. Ali dedi ki: "Sonra başka bir meclise gittik. Üzerlerinde bir sakinlik ve vakar vardı. Ebû Bekir öne geçip selâm verdi ve "Bu topluluk kimlerden?" deyince onlar, "Şeybân b. Sa'lebe'den" dediler. Ebû Bekir, Resûlullah'a (s.a.) dönerek şöyle dedi: "Anam-babam sana fedâ olsun! Bunlar, kavimlerinin en iyi insanlarıdır." İçlerinde bulunan Mefrûk b. Amr, yakışıklılık ve dilinin düzgünlüğü bakımından diğerlerinden üstündü. Onun iki yana dökülmüş örgülü saçları vardı. Mecliste Ebû Bekir'e en yakın olarak Mefrûk bulunuyordu. Ebû Bekir ona, "Sayınız ne kadardır?" diye sordu. O da, "Sayımız binden fazladır. Bin, mağlup edilebilecek kadar az bir sayı değildir" dedi. Ebû Bekir, "Sizde mukavemet nasıldır?" dedi. Mefrûk, "Bize cehâlet hâkimdir. Fakat her kavmin ululuları vardır" dedi. Ebû Bekir, "Sizinle düşmanlarınız arasında savaş nasıldır?" dedi. Mefrûk, "Bir karşılaştığımız zaman çok öfkeleniriz ve öfkelendiğimiz zaman da şiddetle karşılık veririz. Biz, atları evlatlara ve silâhı sağmal develere tercih ederiz. Yardım Allah'tandır; bazen bizi mağlup kılar, bazen de muzaffer kılar. [Resûlullah'a dönerek] Sen Kureyşli olmalısın" dedi. Ebû Bekir, "Onun Allah'ın elçisi olduğu haberi size ulaşmıştır. İşte o zât budur." dedi. Mefrûk, "Bu hususta bazı haberler bize ulaştı. Ey Kureyşli! Sen neye davet ediyorsun?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) öne geçerek -bu sırada Ebû Bekir elbisesiyle onu gölgelendiriyordu- şöyle dedi:

[١٣٠٥] فانظر هل يرجعون في تكذيبه إلى حجة أو ما يشبه الحجة، وهل يجدون مطعنا أو مغمزا مع حاجتهم إلى ذكر ذلك في هذه المواضع.

[١٣٠٦] ومن هذا الجنس، لما أمر الله عز وجل رسوله بعرض نفسه على القبائل وهو أمر معروف، وقد ذكره الناس وتحدثوا به، وممن كان يتحدث به عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه قال: لما أمر الله رسوله صلّى الله عليه وسلم بعرض نفسه على القبائل، خرج وأنا معه وأبو بكر الصديق حتى دفعنا إلى مجلس من مجالس العرب فتقدم أبو بكر فسلم، قال علي: وكان أبو بكر مقدّما في كل خير، وكان رجلا نسّابة، فقال: ممن القوم؟ فقالوا: من ربيعة، قال: ومن أي ربيعة؟ ثم ذكر عليّ رضي الله عنه ما كان بينهم وبين أبي بكر قال: ثم دفعنا إلى مجلس آخر عليهم السكينة والوقار، فتقدم أبو بكر فسلم وقال: ممن القوم؟ قالوا: من شيبان بن ثعلبة، فالتفت أبو بكر إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقال: بأبي أنت وأمي، هؤلاء غرر قومهم، وفيهم مفروق بن عمرو وقد غلبهم خصالا ولسانا، وكانت له عذبتان تسقطان على تربيته، وكان أدنى القوم مجلسا من أبي بكر، فقال له أبو بكر: كيف العدد فيكم؟ فقال مفروق: إنا لنزيد على ألف ولن تغلب ألف عن قلة، فقال أبو بكر: فكيف المنعة فيكم؟ فقال مفروق علينا الجهل ولكل قوم جلّ؟ قال أبو بكر: فكيف الحرب بينكم وبين عدوكم؟ فقال مفروق: إنا لأشد ما نكون غضبا حين نلقى، وإنا لأشد ما يكون لقاء حين نغضب، وإنا لنؤثر الجياد على الأولاد، والسلام على اللقاح، والنصر من عند الله: يديل علينا مرة، ويديل لنا مرة. لعلك أخو قريش؟ فقال أبو بكر: وقد بلغكم إنه رسول الله، وها هو ذا. فقال مفروق: قد بلغنا إنه يذكر ذلك فإلى ما يدعو يا أخا قريش؟ فتقدم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقام أبو بكر يظلّه بثوب. فقال عليه السلام:

"Sizi, tek olan ve şerîki olmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet etmeye davet ediyorum. Ben, Allah'ın elçisiyim. Beni korumanızı ve bana yardım etmenizi istiyorum. Çünkü Kureyş, Allah'ın emrine sırtını döndü ve O'nun Resûlü'nü yalanladı ve hakkı bırakıp bâtılı tercih etti. Halbuki Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir ve övgüye layık olandır." Mefrûk, "Ey Kureyşli! Başka neye davet ediyorsun?" deyince Resûlullah (s.a.) şu âyetleri okudu: *De ki: "Geliniz size Rabbinizin neleri haram kıldığını okuyayım: "O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, babanıza-ananıza iyilikten ayrılmayın, yoksulluk yüzünden evlâdınızı öldürmeyin Sizin de, onların da rızkını Biz veririz. İğrenç şeylerin açığına da, gizlisine de yanaşmayın. Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmeyin! İşte size O bunları tavsiye etti. Gerektir ki akledersiniz.* (En'âm, 6/151).

[1307] Mefrûk şöyle dedi: "Ey Kureyşli! Sen, böyle neye davet ediyorsun? Vallahi bu, yeryüzü halkının kelâmlarından değildir. Eğer onların kelâmlarından olsaydı, mutlaka bilirdik!"

[1308] Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şu âyeti okudu: *Muhakkak ki Allah, size adâleti, ihsânı ve yakınlığı olana vermeyi emrediyor ve iğrenç şeylerden, münkerden ve azgınlıktan nehyediyor. Size nasihat ediyor ki dinleyip anlayıp tutasınız* (Nahl, 16/90).

[1309] Mefrûk şöyle dedi: "Ey Kureyşli! Vallahi sen, bizi en üstün ahlâka ve en güzel amellere davet ettin. Seni yalanlayan ve sırtını dönen kavim sana iftirâ etmiş!"

[1310] Mefrûk, sanki Hâni' b. Kabîsâ'nın söze katılmasını isteyerek şöyle dedi: "İşte şu, büyüğümüz ve dinî liderimiz Hâni' b. Kabîsa'dır."

[1311] Hâni' şöyle dedi: "Ey Kureyşli! Söylediklerini dinledim. Ben, bizimle bir mecliste bir defa oturup konuşman sebebiyle dinimizi terk ederek sana tâbi olmamızı, başı ve sonu belli olmayan bir iş olarak görüyorum. Bu, bir görüş hatasıdır ve sonuç bakımından eksik bir düşüncedir. Zaten hata aceleden kaynaklanır. Bizim arkamızda bir kavim var; onların adına bir akit yapmak hoşumuza gitmez. Sen dön, biz de dönelim; sen düşün, biz de düşünelim."

[1312] Mefrûk, Müsennâ b. Hârise'nin de söze katılmasını isteyerek şöyle dedi: "İşte şu, büyüğümüz ve kabile liderimiz el-Müsennâ b. Hârise'dir." Müsennâ da şöyle dedi: "Ey Kureyşli! Söylediklerini dinledim.

أدعوكم إلى شهادة أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأني رسول الله، وأن تؤوني وتنصروني. فإن قريشا قد ظاهرت على أمر الله وكذبت رسوله واستغنت بالباطل عن الحق، والله هو الغني الحميد، قال مفروق: وإلى ما تدعو أيضا يا أخا قريش؟ قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ﴿قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَبِالْوالِدَيْنِ إِحْساناً، وَلا تَقْتُلُوا أولادكُمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ، وَلا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَما بَطَنَ، وَلا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، ذلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ «الأنعام ١٥١»

[١٣٠٧] قال مفروق: وإلى ما تدعو يا أخا قريش فو الله ما هذا من كلام أهل الأرض، ولو كان من كلامهم لعرفناه.

[١٣٠٨] فتلا رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأمر بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسانِ وَإِيتاءِ ذِي الْقُرْبى وَيَنْهى عَنِ الْفَحْشاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ «النحل ٩٠»

[١٣٠٩] فقال مفروق: دعوت والله يا أخا قريش إلى مكارم الأخلاق ومحاسن الأعمال ولقد أفك قوم كذبوك وظاهروا عليك.

[١٣١٠] وكانه أحب أن يشركه في الكلام هانئ بن قبيصة، فقال مفروق: هذا هانئ بن قبيصة شيخنا وصاحب ديننا.

[١٣١١] فقال هانئ: قد سمعت مقالتك يا أخا قريش، وإني أرى إن تركنا ديننا واتبعناك على دينك لمجلس جلسته إلينا ليس له أول ولا آخر، هذا زلة في الرأي وقلة نظر في العاقبة. وإنما تكون الزلة مع العجلة. ومن ورائنا قوم نكره أن نعقد عليهم عقدا، ولكن ترجع ونرجع، وتنظر وننظر.

[١٣١٢] وكأنه أحب أن يشركه في الكلام المثنى بن حارثة، فقال: وهذا المثنى بن حارثة شيخنا وصاحب حزبنا، فقال المثنى: قد سمعت مقالتك يا أخا قريش،

Cevabım, Hâni' b. Kabîsa'nın, bizimle bir mecliste bir defa oturup konuşman sebebiyle dinimizi terk ederek sana tâbi olmamızın, başı ve sonu belli olmayan bir iş olduğu cevabıdır. Biz, Yemâme ve Semâve denilen iki bulanık suyun arasına konaklamış bulunuyoruz." Resûlullah (s.a.), "İki bulanık su nedir?" deyince Hârise, "Kisrâ'nın nehirleri ve Arap sularıdır. Kisrâ, bir olay çıkartmama ve olay çıkaranı korumama konusunda bizden söz alarak o ikisi arasına yerleşmemize izin verdi. Ey Kureyşli! Senin davet ettiğin bu işin, kralları kızdıracak türden bir şey olduğunu düşünüyoruz. Eğer Arap sularının arkasından gelen tehlikelere karşı seni korumamızı ve sana yardım etmemizi istersen bunu yaparız." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle dedi: "Siz, bana kötü bir cevap vermediniz. Gerçeği apaçık dile getirdiniz. Fakat Allah'ın dinine onu her yönden kucaklayan kimse yardım edebilir. Ne dersiniz? Allah, fazla geçmeden sizi o kralların topraklarına, yurtlarına ve mallarına sizi vâris kılsa ve kadınlarını size câriye yapsa, O'nu takdîs ve tesbîh eder misiniz?" en-Nu'mân b. Şerîk, "Allah'ım! Bunlar, senin olsun!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) kalktı ve Ebû Bekir'in elini tutarak şöyle dedi: "Ey Ebû Bekir! Câhiliyede, bazı değerler veya huylar -râvî Resûlullah'ın hangisini söylediğinde tereddüt etti- vardı ki Allah, onun sayesinde birbirlerinin sıkıntılarını gidermelerini sağlıyor ve birbirlerine kötülük yapmalarını engelliyor."

[1313] Ali (r.a.) şöyle dedi: "Sonra Evs ve Hazrec'in meclisine gittik. Onlar, biz henüz kalkmadan Resûlullah'a (s.a.) bîat ettiler. Sâdık ve sabırlı kimselerdi. Onlar, grup grup gelip müslüman olup geri döndükten sonra Resûlullah (s.a.), onlara Kur'ân okumak ve dini öğretmek üzere Mus'ab b. Umeyr'i gönderdi. Evs ve Hazrec, birçok kabîleden oluşuyordu ve sayıları fazla idi. Bu şartlar altında İslâm'a girdiler ve onların arasında İslâm yayıldı. İslâm bu kabîlelerde yayılmasından ve bu kabîle halklarının gayretinden dolayı Evs ve Hazrec içindeki münafıklar, kavimlerini İslâm'ın kuşattığını -müslümanların sayıları çok, münafıkların az idi- gördüklerinden, canlarını korumak ve kavimlerinin izzetine ortak olmak için, inanmasalar da zâhiren müslüman görünmeyi tercih ettiler.

والجواب فهو جواب هانئ بن قبيصة في تركنا ديننا واتباعك على دينك لمجلس جلسته إلينا ليس له أول ولا آخر، وإنما نزلنا بين ضربتين، التامة والشامة. فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما هاتان الضربتان فقال: إنهار كسرى ومياه العرب، نزلنا بينهما على عهد أخذه علينا كسرى أن لا نحدث حدثا ولا نؤوي محدثا، وإنّا نرى يا قرشيّ أن هذا الأمر الذي تدعو أنت إليه مما يكرهه الملوك، فإن أحببت أن نؤويك وننصرك مما يلي مياه العرب فعلنا، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: ما أسأتم في الردّ إذ أفصحتم بالحق، وإن دين الله لن ينصره إلا من حاطه من جميع جوانبه، أرأيتم لو لم يلبثوا إلا قليلا حتى يورثكم الله أرضهم وديارهم وأموالهم ويفرشكم نساءهم أتسبحون الله وتقدسونه؟ فقال النعمان بن شريك: اللهم لك. فنهض رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وهو أخذ بيد أبي بكر ويقول: يا أبا بكر أية أحلام في الجاهلية- أو أية أخلاق شكّ الراوي أيهما قال- ما أشرفها، بها يدفع الله بأس بعضهم ببعض وبها يتحاجزون فيما بينهم.

[١٣١٣] قال علي رضي الله عنه: ثم دفعنا إلى مجلس الأوس والخزرج فما نهضنا حتى بايعوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم وكانوا صدقاء صبراء وأنفذ رسول الله صلّى الله عليه وسلم معهم بعد أن تردد إليه منهم قوم بعد قوم يسلمون وينصرفون: مصعب بن عمير رضي الله عنه لتلاوة القرآن والتفقه في الدين، وكانت الأوس والخزرج قبائل كثيرة وعددا جما فأسلموا طوعا بهذا الشرط وغلب عليهم الإسلام. ولغلبة الإسلام على هذه القبائل ولاستبصار أهلها ما كان في الأوس والخزرج منافقون لما رأوا قومهم وقد عمهم الإسلام وكانوا كثيرا والمنافقون قليل فأحبوا أن يحقنوا دمائهم وأن يشاركوا قومهم في العز فأظهروا الإسلام وإن كانوا لا يعتقدونه.

[Kureyş'in Habeşistan Muhâcirlerine Yaptıkları Kötülükler]

[1314] Kureyş'in Habeş topraklarına hicret eden müslümanlara yaptıklarına bak! Muhâcirlerin büyüklerinden yüze yakın kişi oraya gitmişler ve Habeş kralı en-Necâşî'ye sığınmışlardı. Necâşî de onları himayesine alıp hoş karşılamıştı. Böylece müslümanlar emniyet ve güven içinde Allah'a ibâdet ettiler ve Kureyş'in kendilerine uyguladığı kötü muâmelelerden kurtuldular. Bu kötü muâmeleler çok şiddetliydi. Müslümanların durumu Kureyş'e ulaşınca, telaşlandılar ve hop oturup hop kalktılar. Sonra Necâşî'ye müslümanlarla kendilerinden iki adam göndermeye ve ona Mekke mallarından hazırlanmış hediyeler götürmeye karar verdiler. Mekke'den ona gönderilebilecek en makbul hediye tabaklanmış deri idi. Bu yüzden onun için çok miktarda tabaklanmış deri topladılar. Kureyş, Necâşî'nin istisnasız bütün patrîklerine de hediye gönderdi. Bu hediyeleri, Abdullah b. Ebî Rebî'a b. el-Muğîre el-Mahzûmî ve Amr b. el-Âs b. Vâil es-Sehmî ile gönderdiler ve onlara şöyle dediler: "Necâşî ile görüşmeden önce bütün patrîklere hediyelerini verin. Sonra Necâşî'ye hediyelerini takdim edin. Sonra Necâşî müslümanlarla konuşmadan önce, onları size teslim etmesini isteyin." Bu ikisi yola çıktılar ve Necâşî'ye geldiler. Kralla konuşmadan önce bütün patrîklere hediyelerini verdiler. Sonra her patriğe şöyle dediler: "Bizden bazı genç sefihler kralın ülkesine sığındılar. Onlar, kavimlerinin dininden ayrıldılar; ama sizin dininize de girmediler. Bizim de sizin de bilmediğimiz yeni bir din ortaya çıkardılar. Kavimlerinin eşrafı, onları kendilerine geri göndermesi için bizi krala gönderdiler. Biz kralla onlar hakkında konuştuğumuz zaman, siz de kralın kendileriyle konuşmadan onları bize teslim etmesini söyleyiniz. Çünkü onların kavmi, itibar bakımından onlardan daha üstündürler ve onları suçladıkları şeyi daha iyi bilmektedirler." Patrîkler, bu ikisinin teklîfini kabul ettiler. Bu ikisi sonra hediyelerini krala takdim ettiler; kral da hediyeleri kabul etti. Sonra konuşmaya başlayarak şöyle dediler: "Ey kral! Bizden bazı genç sefihler senin ülkene sığındılar. Onlar, bizim dinimizden ayrıldılar; ama senin dinine de girmediler. Bizim de senin de bilmediğimiz yeni bir din ortaya çıkardılar. Kavimlerinin eşrafı olan babaları, amcaları ve aşiretleri, onları kendilerine geri göndermen için bizi sana gönderdiler. Kavimleri, onları suçladıkları şeyi ve hangi hususta suçladıklarını çok iyi bilmektedirler."

[١٣١٤] ثم انظر إلى صنيع قريش فيمن هاجر إلى أرض الحبشة، فقد كان صار بها نحو المائة من كبار المهاجرين، واستجاروا بالنجاشي ملك الحبشة فأجارهم وقبلهم، فعبدوا الله آمنين مطمئنين واستراحوا من المكاره التي كانت تجرى عليهم من قريش فقد كانت عظيمة، فلما بلغ قريشا أمرهم قلقوا لذلك وقاموا وقعدوا، ثم ائتمروا أن يبعثوا إلى النجاشي فيهم رجلين منهم، وأن يهدوا إلى النجاشي هدايا مما يستظرف من متاع مكة، وكان من أعجب ما يأتيه منها الأدم فجمعوا له أدما كثيرا ثم لم يتركوا من بطارقته بطريقا إلا أهدوا له هدية، ثم بعثوا بذلك مع عبد الله بن أبي ربيعة بن المغيرة المخزومي، وعمرو ابن العاص بن وائل السهمي، وقالوا لهما: ادفعا إلى كل بطريق هديته قبل أن تكلموا النجاشي، ثم قدّموا للنجاشي هداياه ثم سلوه بأن يسلمهم إليكم قبل أن يكلمهم. فخرجا فقدما على النجاشي فلم يبق من بطارقته بطريق إلا دفعا إليه هديته قبل أن يكلما الملك ثم قالا لكل بطريق منهم إنه قد ضوى إلى بلد الملك منا غلمان سفهاء فارقوا دين قومهم ولم يدخلوا في دينكم، وجاؤا بدين مبتدع لا نعرفه نحن ولا أنتم، وقد بعثنا فيهم إلى الملك أشراف قومهم ليردّهم إليهم، فإذا كلمنا الملك فيهم فأشيروا عليه أن يسلمهم الينا ولا يكلمهم فإن قومهم أعلا بهم عينا وأعلم بما عابوا عليهم، فقالوا لهما: نعم. ثم أنهما قرّبا هداياهما إلى الملك فقبلها منهما، ثم كلماه فقالا: أيها الملك، إنه قد ضوى إلى بلدك منا غلمان سفهاء فارقوا ديننا ولم يدخلوا في دينك، وجاؤا بدين مبتدع لا نعرفه نحن ولا أنت، وقد بعثنا إليك أشراف قومهم من آبائهم وأعمامهم وعشائرهم لتردهم إليهم، فهم أعلم بما عابوا عليهم وما عابوهم فيه.

[1315] Necâşî'nin müslümanların konuşmasını dinlemesi, Abdullah'ın, Amr'ın ve diğer Kureyşlilerin en çok hoşlarına gitmeyecek bir şeydi. Necâşî'nin çevresinde bulunan patrîkler, bu ikisini tasdik etmek üzere şöyle dediler: "Ey kral! Kavimleri, itibar bakımından onlardan daha üstündür. Onları, bu ikisine teslim et de, onları ülkelerine ve kavimlerine götürsünler." Bunun üzerine Necâşî şöyle dedi: "Onları çağırıp bu iki adamın kendileri hakkında ne dediklerini sormadıkça, onları bu ikisine teslim edemem ve ben bana sığınmış olan ve ülkemde misafir bulunan bir topluluğa ihanet edemem. Eğer onlar, bu iki adamın dedikleri gibi ise onları bu ikisine teslim ederim. Eğer böyle değiller ise, onları bu ikisine karşı korurum ve bana sığındıkları sürece onlara iyi davranırım." Sonra Necâşî, müslümanları yanına çağırmak üzere bir adam gönderdi. Bunun ardından müslümanlar birbirlerine, "O adama cevap verirken ne diyeceksiniz?" dediler. "Vallahi! Ne olursa olsun, Peygamberimizin (s.a.) bize öğrettiği ve emrettiği şeyleri söyleyeceğiz." dediler. Amr b. el-Âs, Necâşî'nin eskinden beri kendisiyle tanışan ve hediyeleşen bir arkadaşıydı. Necâşî, onu meclisinde yüksek bir yerde bulunduruyor ve ona büyük saygı gösteriyordu.

[1316] Bu arada müslümanlar Necâşî'nin huzuruna girdiler. O sırada Amr b. el-Âs kralın sağ tarafındaydı. Kralın çevresindekiler müslümanları görünce onlara, "Krala secde edin!" dediler. Sahâbe, kralla konuşması için Ca'fer b. Ebî Tâlib'i sözcü seçmişlerdi. Ca'fer, "Biz, tek Allah'tan başkasına secde etmeyiz." dedi. Kralın çevresindekiler ısrar ettiler; ama müslümanlar secde etmediler. Bunun üzerine kral şöyle dedi: "Kavminizden ayrılmanıza sebep olan bu din nedir? Üstelik benim dinime de, diğer milletlerden herhangi birinin dinine de girmediniz." Ca'fer b. Ebî Tâlib (r.a.) şöyle dedi: "Ey kral! Biz Câhiliye halkı putlara tapan, ölmüş hayvan yiyen, her türlü fuhşiyatı işleyen, akrabalık bağlarını kesmiş, komşuluğu unutmuş olan ve kuvvetlilerimiz zayıflarımızı [hakkını] yiyen bir kavimdik. Biz bu halde iken, Allah bize kendi içimizden nesebini, doğruluğunu, emanetini ve iffetini bildiğimiz bir resûl gönderdi. O resûl bizi Allah'ı birlemeye, O'na ibâdetmeye, bizim ve atalarımızın O'nu bırakıp da taptığımız taşları ve putları terk etmeye davet etti. O resûl bize doğru konuşmayı, emanete riâyeti, akrabalık bağlarını gözetmeyi, güzel komşuluğu, haramlardan ve kan akıtmaktan vazgeçmeyi emretti. Bize fuhşiyatı, iftira etmeyi, yetim malı yemeyi ve namuslu kadınlara zinâ iftirası atmayı yasakladı. Bize Allah'a ibâdet etmeyi, O'na hiçbir şeyi şirk koşmamayı, namaz kılmayı, oruç tutmayı ve zekât vermeyi emretti."

[١٣١٥] ولم يكن شيء أبغض إلى عبد الله وعمرو وسائر قريش من أن يسمع النجاشي كلام المسلمين، فقال بطارقته وهم حوله صدقاء: أيها الملك، قومهم أعلا بهم عينا فسلمهم إليهما ليرداهم إلى بلادهم وقومهم. فقال النجاشي: لا أسلمهم إليهما ولا أكاد قوم جاوروني ونزلوا بلادي واختاروني على من سواي حتى أدعوهم وأسألهم ما يقول هذان في أمرهم، فإن كانوا كما يقولان سلمتهم إليهما، وإن كانوا على غير ذلك منعتهم منهما وأحسنت جوارهم ما جاوروني. ثم أرسل إليهم فدعاهم إليه. ثم قال بعضهم لبعض: ما تقولون للرجل إذا أجبتموه؟ فقالوا: نقول والله ما علمنا وأمرنا به نبيّنا صلّى الله عليه وسلم كائن في ذلك ما هو كائن. وكان عمرو بن العاص صديق النجاشي قديم المعرفة به والمهاداة له، وكان يرفعه في مجلسه ويكرمه الكرامة الكبيرة.

[١٣١٦] فدخلوا عليه، وعمرو بن العاص عن يمينه؛ فلما بصر بهم من حول الملك قالوا لهم: اسجدوا للملك، وكان الصحابة قد جعلوا أمرهم إلى جعفر بن أبي طالب ليكلم الملك عنهم. فقال جعفر: لا نسجد إلا لله وحده، فزبرهم من حول الملك فما سجدوا فقال لهم الملك: ما هذا الدين الذي فارقتم فيه قومكم ولم تدخلوا في ديني ولا دين أحد من هذه الملل، فقال له جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه: أيها الملك كنا قوما أهل جاهلية نعبد الأصنام، ونأكل الميتة، ونأتي الفواحش، ونقطع الأرحام، وننسبي الجواري، ويأكل القوي منا الضعيف، فكنا على ذلك حتى بعث الله إلينا رسولا منا نعرف نسبه وصدقه وأمانته وعفافه، فدعانا إلى الله لنوحده ونعبده ونخلع ما كنا نعبد وآباؤنا من دونه من الحجارة والأوثان، وأمرنا بصدق الحديث وأداء الأمانة وصلة الرحم وحسن الجوار والكفّ عن المحارم والدماء، ونهانا عن الفواحش وقول الزور وأكل مال اليتيم وقذف المحصنة، وأمرنا أن نعبد الله ولا نشرك به شيئا، وأمرنا بالصلاة والزكاة والصيام.

[1317] Ca'fer, Necâşî'ye İslâm'ın emirlerini tek tek saydı ve sonra ona şöyle dedi: "Biz de onu tasdik ettik, ona iman ettik ve onun getirmiş olduğu şeye tâbi olduk. Allah'a ibâdet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmadık. O'nun bize haram kıldığını haram, helâl kıldığını helâl kabul ettik. Fakat kavmimiz bize düşmanlık ettiler ve Allah'a ibâdeti bırakıp tekrar putlara ibâdet etmemiz ve helâl saymadığımız pis şeyleri helâl saymamız için dinimizden dolayı bize işkence ettiler ve sıkıntı çektirdiler. Onlar bize zorbalık ve zülüm yapıp bizi sıkıştırdıkları ve bizim ile dinimiz arasına girdikleri zaman, biz de senin ülkene sığındık, seni başkalarına tercih ettik, senin koruman altında bulunmayı istedik ve senin yanında zulüm görmemeyi ümit ettik."

[1318] Necâşî dedi ki: "Senin yanında Allah'tan gelenlerden bir şey var mı?" Ca'fer, "Evet, var!" dedi. Necâşî, "Onu oku!" deyince Ca'fer, Kâf-Hâ-Yâ-'Ayn-Sâd [Meryem] sûresinin baş tarafını okudu. Bunun üzerine Necâşî sakalı ıslanacak kadar ağladı. Necâşî'nin, Ca'fer'in okuduklarını dinleyen psikoposları da ağladı. Sonra Necâşî, "Bunlar, Allah katındandır. Buradan gidin. Vallahi, sizi bu ikisine teslim etmeyeceğim." dedi ve Amr el-Âs'a ve ona yardım eden patrîklerle dönerek, onlara hoşlarına gitmeyecek şekilde konuştu ve onlara kızdı. Necâşî'nin yanından çıktıkları zaman Amr şöyle dedi: "Vallahi! Yarın Necâşî'ye onların köklerini kazıyacağı bir şey açıklayacağım. Vallahi! Ona, onların Îsâ b. Meryem'in Allah'ın kulu olduğunu iddia ettiklerini haber vereceğim." Ertesi gün olunca Amr şöyle dedi: "Ey kral! Onlar, Îsâ b. Meryem hakkında çok kötü bir şey söylüyorlar. Onlara bir adam gönder de, onun hakkında ne dediklerini sor." Bu haber müslümanlara ulaştı. Daha önce böyle bir soruyla karşılamadıkları için, müslümanlar bir araya gelerek birbirlerine, "Size Îsâ b. Meryem hakkında sorduğu zaman ne diyeceksiniz?" dediler. Dediler ki: "Vallahi! Ne olursa olsun, bu hususta Allah'ın dediğini ve Peygamberimizin (s.a.) getirdiğini söyleyeceğiz. Necâşî, onlara haber gönderdi. Müslümanlar huzuruna girince Necâşî, "Îsâ b. Meryem hakkında ne diyorsunuz?" dedi. Ca'fer de, "Onun hakkında Peygamberimizin getirdiği şeyi söylüyoruz. O, Allah'ın kulu, resûlü, rûhu ve bakire, temiz ve namuslu Meryem'e ilkâ ettiği kelimesidir. Resûlullah (s.a.), Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile Necâşî'ye kendisini İslâm'a davet bir mektup göndermişti. O mektupta şöyle diyordu: "Senin yanında arkadaşlarım var. Onları koru, onları bağrına bas ve onlara sert davranma!" Resûlullah, müslümanlara da Allah'ın yeni inzâl buyurduğu "*Doğrusu, Allah indinde Îsâ'nın meseli, Âdem'in meseli gibidir.*" (Âl-i İmrân, 3/59) âyetini göndermişti.

[١٣١٧] فعدد عليه جعفر أمور الإسلام. ثم قال له: فصدقناه وآمنا به واتبعناه على ما جاء به، فعبدنا الله فلم نشرك به شيئا، وحرمنا ما حرم علينا وأحللنا ما أحلّ علينا. فعدا علينا قومنا فعذبونا وفتنونا عن ديننا ليردونا إلى عبادة الأوثان من عبادة الله، وأن نستحل ما كنا نستحل من الخبائث. فلما قهرونا وظلمونا وضيقوا علينا وحالوا بيننا وبين ديننا خرجنا إلى بلدك، واخترناك على من سواك، ورغبنا في جوارك، ورجونا أن لا نظلم عندك.

[١٣١٨] فقال النجاشي: هل معك مما جاءك به عن الله من شيء؟ فقال جعفر: نعم، فقال النجاشي: فاقرأه عليّ فقرأ عليه صدرا من ﴿كهيعص﴾ فبكى النجاشي حتى اخضلت لحيته وبكى أساقفته حين سمعوا ما تلا عليهم، ثم قال النجاشي: هذا من عند الله انطلقوا فو الله لا سلمتكم إليهما. فورد على عمرو والبطارقة الذين أعانوه وهاداهم ما كرهوا، وغلظ عليهم. فلما خرجوا من عنده قال عمرو: والله لأتيتنه غدا بما أستأصل به خضراءهم، والله لأخبرنه أنهم يزعمون أن عيسى بن مريم عبد الله. ثم غدا عليه من الغد فقال: أيها الملك، أنهم يقولون في عيسى بن مريم قولا عظيما فأرسل إليهم واسألهم عما يقولون فيه. وبلغ ذلك المسلمين ولم ينزل بهم مثلها. فاجتمع المسلمون، فقال بعضهم لبعض: ماذا تقولون في عيسى بن مريم إذا سألكم عنه، فقالوا: نقول والله فيه ما قال الله وما جاء به نبيّنا عليه السلام كائن في ذلك ما هو كائن فقال: فأرسل إليهم النجاشي، فلما دخلوا عليه قال لهم: ما تقولون في عيسى بن مريم؟ فقال جعفر: نقول فيه الذي جاء به نبينا هو عبد الله ورسوله وروحه وكلمته ألقاها إلى مريم العذراء البتول الحصينة. وقد كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم أرسل عمرو بن أمية الضمري بكتابه إلى النجاشيّ يدعوه إلى الإسلام ويقول له: عندك أصحابي فأجرهم وقرّبهم ولا تتجبّر عليهم، وأرسل إلى المسلمين بما أنزله الله عليه: ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ﴾

Necâşî, bütün bunları dinledikten sonra, elini toprağa uzattı ve yerden bir çöp alarak şöyle dedi: "Senin, Îsâ b. Meryem hakkında söylediklerinde şu çöp kadar eksiklik ve fazlalık yoktur!" Necâşî böyle söyleyince çevresinde bulunan patrîkler homurdanmaya başladılar. Necâşî onlara, "Homurdansanız da gerçek budur" dedi ve müslümanlara dönerek sözlerine devam etti: "Şimdi gidin! Ben istediğim sürece benim topraklarımda emniyet içinde olacaksınız. Bir dağ altın karşılığı olsa bile, sizden birine eziyet edemem! Şu iki adama hediyelerini geri verin! Benim onlara ihtiyacım yok! Allah'a yemin olsun ki Allah mülkümü bana verdiği zaman benden rüşvet almadı ki ben onda rüşvet alayım! Allah, benim hakkında insanlara itaat etmedi ki ben orada onlara itaat edeyim!" Bu olanlardan dolayı patrîklerin moralleri bozuldu ve çok üzüldüler. Amr ve arkadaşı, Necâşî'nin yanında horlanmış ve getirdikleri hediyeler kendilerine iâde edilmiş olarak ayrıldılar. Böylece müslümanlar, Necâşî'nin yanında hayırlı bir yurtta ve hayırlı bir komşuluk içinde kaldılar. Necâşî, müslümanlara yöneldi, cömert davrandı ve onları dinlemeye devam etti ve İslâm'a girdi. Resûlullah'ın (s.a.), mektubuna cevap vererek müslüman olduğunu yazdı. Resûlullah'a (s.a.) elçilerini ve mektuplarını birtakım hediyelerle birlikte gönderdi. Peygamber'e (s.a.) oğlunu da gönderdi; fakat oğlu Resûlullah'a ulaşamadan denizde boğuldu. Necâşî'nin, İslâm'a girdiği bilinmektedir.

[1319] Bu hikâyeyi anlatmaktan maksadımız, Amr b. el-Âs gibi birinin, Necâşî'nin huzurunda Resûlullah'a (s.a.) sövmek, ondan nefret ettirmek ve onun yolundan çevirmek için büyük bir çaba sarf etmesidir.

[Kureyş Müşriklerinin Çağdaş Versiyonları]

[1320] Bak! Amr, bu hususta söylenebilecek bir delil, delile benzer bir şey, bir ihanet veya hata bulabildi mi? Resûlullah (s.a.) hicret etmişti. Onun, Kureyş, yahudiler ve hıristiyanlarla arasında bu olaylar ve sahneler cereyan etmişti. Amr, bunlara şahit olmuştu; şahit oldukları da kendisine ulaşmıştı. Bak! Amr, bütün gayretini sarfettiği hâlde bu hususta Resûlullah'tan (s.a.) nefret ettirecek veya müslümanların aleyhine delil getirebilecek bir şey bulabildi mi? Amr'ın uykusu, zamanındaki şu sefillerden el-Haddâd, el-Verrâk, İbnu'r-Râvendî, el-Kindî, Bâtıniyye, Karmatîler tabakaları gibi zındıkların uyanıklığından daha üstündür.

فلما سمع النجاشيّ ذلك ضرب يده إلى الأرض فأخذ منها عودا ثم قال: ما عدا عيسى بن مريم مما قلت هذا العود، فتأخرت بطارقته حوله حين قال ذلك فقال لهم: وإن نخرتم، ثم أقبل على المسلمين فقال: اذهبوا فأنتم قيّوم بأرضي ما أحب أني آذيت رجلا منكم بجبل ذهب. ردوا على هذين هداياهما فلا حاجة لي بها، فو الله ما أخذ الله مني الرشوة حين ردّ عليّ ملكي فأخذ الرشوة فيه، وما أطاع الناس في فأطيعهم فيه، فنال بطارقتهم من هذا ما غمّهم وساءهم، وخرج عمرو وصاحبه من عنده مقبوحين مردودا عليهما ما جاء به، وأقام المسلمون عنده بخير دار عند خير جار. ثم أقبل عليهم وبسطهم ورفع منهم ولم يزل يسمع، وأسلم، وأجاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم عن كتابه بأني قد أسلمت، وترددت رسله وكتبه إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم مع هداياه، وأنفذ ابنه إلى النبي عليه السلام فغرق في البحر قبل أن يصل إليه، وكان من أمر النجاشي ما هو من المعلوم من إسلامه.

[١٣١٩] والذي أردنا من هذا أن مثل عمرو بن العاص قد تباهى في سبّ رسول الله صلّى الله عليه وسلم والتنفير عنه والصد عنه عند النجاشي.

[١٣٢٠] فانظر هل أمكنه أن يذكر في ذلك حجة أو ما يشبه الحجة، أو غدرة، أو زلة. وقد كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم هاجر وكان له مع قريش واليهود والنصارى تلك الوقائع والمشاهد وقد شهدها عمرو وبلغه ما لم يشهده، فانظر هل كان عنده في ذلك شيء ينفر به عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم أو يحتج به على المسلمين وقد استفرغ. ومنام عمرو فوق يقظة هؤلاء السفلة من زنادقة زمانك كالحداد والوراق وابن الراونديّ والكندي والباطنية وطبقات القرامطة.

Kureyş içinde, Resûlullah'a (s.a.) ve müslümanlara düşmanlık konusunda Amr'ın yolunu takip eden niceleri vardı! Amr, Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi öldürmesi için izin istemek üzere Necâşî'ye nice müracaatlarda bulunmuştu da, Necâşî buna izin vermemişti. Bu olaydan uzun bir müddet sonra Amr tekrar Necâşî'ye gitti, sefer üzerine sefer yaptı. Necâşî de ona öğüt verdi, İslâm'a davet etti ve kendisini hicret etmeye teşvik etti. Kardeşi Hişâm b. el-Âs, ondan daha faziletli idi ve daha değerli idi. Hişâm, İslâm'a girip hicret etti. Resûlullah'ın (s.a.) hayatında da, vefatından sonra da cihad etti ve şehîd oldu. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

[1321] Müslümanlara karşı kendilerinin yanında olsunlar ve Necâşî'yi müslümanları korumaktan vazgeçirsin diye, Kureyş'in patrîklere hediyeler takdim etme tedbirine bak! Şüphesiz bu, akıllıların, dâhilerin ve uyanıkların tedbiridir. Teennî ile hareket eden aklı kâmil bir kimsenin, Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları olan Kureyş ve başkalarından akıl sahiplerinin bildikleri bu tedbirden daha fazla tedbir alması mümkün değildir. Fakat onların Resûlullah (s.a.) hakkında iftirada bulundukları ta'n, kendilerine hiçbir fayda sağlamadı.

[1322] Bak! Müslümanlar, "Biz onun emanetini, doğruluğunu, iffetini vb. biliriz." dedikleri zaman, Amr ve onun diğer düşmanları bu hususta onu zedeleyecek veya kötü gösterecek bir şey ortaya koyabildiler mi? Halbuki Resûlullah (s.a.), onların evladıydı, onun çocukluğunu biliyorlardı, onu onlar yetiştirdiler, onların yanında büyümüş, onlarla birlikte ikâmet etmiş ve sefere çıkmıştı.

MÛCİZELERİN BİRBİRİNİ DESTEKLEMESİ

[1323] Resûlullah'ın (s.a.) mûcizeleri ve âyetleri, birbirini desteklerler ve birbirleri yerine geçerler. Kur'ân'ın belağati ve fesâhatini onun nübüvvetine delil getiren kimse, Kur'ân'daki gaybî haberleri bilmese de, onun doğruluğunu anlar. Kur'ân'daki aklî delillerle delil getirirse, fesâhati ve gaybî haberleri delil getirmese de, onun nübüvvetini bilmiş olur. Fakat farzları ve vâcipleri ihtivâ eden nasslar böyle değildir. Onlar, birbirleri yerine geçmezler ve birini yapmak diğerinden muâf tutmaz. Bunlardan her biri hakkında ilim sahibi olunması ve hepsinin tek bir tarzda gelmiş olması gerekir.

وكم مثل عمرو من قريش سبيلهم سبيله في عداوة رسول الله صلّى الله عليه وسلم والمسلمين، وكم له مع النجاشي من المراجعات في أمر عمرو بن أمية الضمري ليمكنه منه ليقتله فما مكنه، ثم عاد بعد ذلك إلى النجاشيّ بمدة طويلة وسفرة بعد سفرة، فوعظه النجاشي ودعاه إلى الإسلام ورغبه في الهجرة، وقد كان أخوه هشام بن العاص أفضل منه وأجل قدرا فأسلم وهاجر وجاهد في حياة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبعد موته واستشهد رحمة الله عليه.

[١٣٢١] فانظر إلى تدبير قريش في مهاداة البطارقة ليكونوا معهم على المسلمين وليصرفوا النجاشي عن المسلمين، فإن هذا تدبير العقلاء والدهاة والمنكرين، ولا يمكن العاقل الكامل المتأني أن يفعل أكثر من هذا ليعرف عقول قريش وخصوم رسول الله صلّى الله عليه وسلم من العرب على غيرهم، ثم ما أغنى عنهم فيما راموه من الطعن على رسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[١٣٢٢] وانظر كيف لما ذكره المسلمون بأنا نعرف أمانته وصدقه وعفافه إلى غير ذلك هل تهيأ لعمرو أو لغيره من أعدائه أن يقدح فيه أو ينكره، ورسول الله صلّى الله عليه وسلم ابنهم وهم ولدوه وهم ربّوه ومعهم نشأ ومعهم أقام وسافر.

وباب آخر

[١٣٢٣] إن معجزاته صلّى الله عليه وسلم والآيات التي نقضت العادات يغني بعضها عن بعض ويسد بعضها مسد بعض. فإن من استدل ببلاغة القرآن وفصاحته على نبوة النبيّ عليه السلام عرف صدقه وإن لم يعلم ما في القرآن من الأخبار بالغيوب، ومن لم يستدل بالفصاحة واستدل بما فيه من التنبيه على ما في العقول يحصل عالما بنبوته وإن لم يستدل بالفصاحة ولا بالأخبار عن الغيوب، وليس كذلك النصوص على الأمور التي يعم فرضها ويشمل وجوبها، فإن بعضها لا ينوب عن بعض ولا يغني بعضها عن بعض، ولا بد من أن يحصل العلم بكل واحد منها ويكون مجيء جميعها مجيئا واحدا.

Bunu şöyle açıklayalım: Kıbleye dair nass, Ramazan ayına dair nassın yerine geçmez. Cuma namazına dair nass, cünüblükten yıkanmaya dair nass yerine geçmez. İçki, domuz, zinâ, livata, annelerle, kız kardeşlerle ve kızlarla evlenmenin haram olması ve bütün genel farzlar da aynı şekildedir. Bunu iyi anla!

[İmâmetle İlgili Nass Kesin Bilgiye Dayanmamaktadır]

[1324] Bunu anlatmamızın sebebi, İmâmiyye ve Râfıza'dan bir grubun şu iddiasıdır: "Resûlullah (s.a.), belirli bir adamı imâmete nass ile tayin etti ve erkek-kadın, köle-hür, misafir-mukim, hasta ve sağlıklı bütün insanlara ona itaat etmeyi, onu velî ve dost edinmeyi vâcip kıldı."

[1325] Onlara şöyle denilir: "Eğer durum sizin iddia ettiğiniz gibi olsaydı, benzeri genel vâciplerin farziyetine dair bilgi geldiği gibi o hususta da bilgi gelirdi. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.), "Şu kimse, benden sonraki imâmınızdır ve Allah'ın size olan huccetidir" sözü, vucûbiyyetinin kapsamı bakımından nübüvvetine dair nass gibidir. Resûlullah'ın (s.a.), "Ben, Allah'ın size elçisiyim." sözü, kıblenin ve Ramazan ayının farziyetinden daha geneldir. Biz, kıblenin ve Ramazan ayının farziyetini bildiğimize göre, onların iddia ettikleri konu hakkındaki bilginin daha kuvvetli olması gerekirdi."

[1326] Onlar dediler ki: "İddia edilen nassı, Kur'ân dışındaki mûcizeler gibi sayın!"

[1327] Buna şöyle cevap verilir: "Sizin bu nassı, en kuvvetli deliller olan benzeri nasslardan hariç tutmanız, yakîninizin zayıflığından ve o nassın sıhhatinden ümit kesmiş olmanızdan kaynaklanmaktadır. İşte bu zıt açıklama, iddia ettiğiniz şeyin bâtıl olduğuna yeterli bir delildir."

[1328] Öte yandan Resûlullah'ın (s.a.) haberlerini işiten bir kimse, onun nübüvvet iddia ettiğini ve birtakım âyetlere, mucizlere ve delillere sahip olduğu iddiasında bulunduğunu bilir ve onu tasdik eden kimse de, yalanlayan kimse de asla bundan şüphe etmez. Buna göre Resûlullah'ın (s.a.) haberlerini işiten herkesin, aynı şekilde Resûlullah'ın sizin iddia ettiğiniz nass ile tayini de bilmesi gerekirdi. Bu, sizi destekleyen ve lehinize bir durum değildir. Böylece bu mûcizelerle ilgili olarak ileri sürdüğünüz şey, sizin lehinize değil aleyhinizedir."

بيّن لك ذلك أن النص على القبلة لا يغني عن النصّ عن شهر رمضان، والنص على الجمعة لا يغني عن النص على غسل الجنابة، وكذا في الخمر، والخنزير، والزنا، واللواط، والأمهات، والأخوات، والبنات، وجميع الفروض العامة الوجوب، فاعرف ذلك.

[١٣٢٤] وإنما ذكرنا هذا لأن قوما من الإمامية والرافضة ادّعوا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم نصّ على إمامة رجل بعينه، وأوجب على جميع الخلق من الذكور والإناث والعبيد والأحرار والمسافرين والمقيمين والمرضى والأصحاء طاعته واعتقاد ولايته وموالاته.

[١٣٢٥] فقيل لهم: لو كان الأمر كما يدعونه لجاء العلم بذلك مجيء أمثاله من الفروض العامة الواجبة، لأن قوله صلّى الله عليه وسلم: هذا إمامكم وهذا حجة الله عليكم بعدي يجري في شمول وجوبه مجرى نصّه على نبوته، وقوله: أنا رسول الله إليكم فهذا أعم في الفرض من القبلة وشهر رمضان، فإذا علمنا نصّه على القبلة وشهر رمضان فقد كان ينبغي أن يكون العلم بما يدعون أقوى.

[١٣٢٦] قالوا: فاجعلوا ما يدّعيه من النص كالمعجزات التي هي غير القرآن.

[١٣٢٧] قيل له: إن إخراجكم هذا النص عن نظائره وأمثاله من النصوص من أدل الدليل على ضعف يقينكم فيه ويأسكم من صحته، وكفى بهذا بيانا منافيا في بطلان ما يدّعونه.

[١٣٢٨] وأيضا، فقد علم كل من سمع الأخبار إنه صلّى الله عليه وسلم قد ادّعى النبوة وادّعى أن معه آيات ومعجزات ودلالات لا يرتاب بذلك من صدّقه ولا من كذّبه، فوزان ذلك ونظيره أن يعلم كلّ من سمع الأخبار أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد نص النصّ الذي تدّعونه، وهذا فليس معكم ولا لكم، فقد صار ما صرتم إليه من أمر هذه المعجزات عليكم لا لكم.

[1329] Ayrıca bu haberleri işiten herkes tarafından bilinen Hz. Peygamber'in bu mûcizelerinde, Resûlullah (s.a.), nübüvvetine dair delil olduğunu iddia etmiştir. Ümmet bu hususta icmâ etmiştir. Sizin iddia ettiğiniz şey ise ne zorunlu olarak biliniyor, ne de hakkında icmâ var! Gördüğünüz gibi, iddia ettiğiniz şey hakîkatten ne kadar da uzaktır!

[1330] Başka bir cevap da şöyledir: "Şunu da bilmen gerekir ki Kur'ân'da olmayan mûcizelerin pek çoğu, insanların çoğu tarafından Kur'ân'ın bilinmesi gibi bilinmektedir. Bu durumu, onu dinleyen kimselerin çoğunda ve Resûlullah'ın (s.a.) gönderilişi, Mekke'de ikameti, Medine'ye hicreti, mektuplaşması, elçiler göndermesi ve gazveleri hakkında son derece gayret sarf eden kimselerde görürsün. Bu yüzden nübüvvet konusunda eser yazan Ebu'l-Huzeyl, Amr b. Bahr el-Câhız, Muhammed b. Şebîb ve benzeri kadîm âlimlerin, Kur'ân'da bulunmayan mûcizeler konusunda zarûrî ilim [zorunlu bilgi] iddia ettiklerini görürsün. Ebû Amr el-Bâhilî de böyledir. Aynı şekilde Ebû Hâşim de, *Nakzu'l-Ferîd*'de buna benzer şeyler söylemiştir. Ebû Hâşim, Peygamber'in yağmur duasına çıkması, Mûte'de öldürülenleri haber vermesi, Peygamber (s.a.) ile Mekkeliler arasında geçen, müslümanların Rûmlara ve Farslılara galip geleceği hususundaki tartışma hakkındaki haberler hakkında zorunlu bilgi bulunduğunu iddia etmiştir. Bunları öğren ve bu konulardaki çabanı artır ki bu hususta sen de onlar seviyesine ulaşasın!

RUM HÜKÜMDÂRINA GÖNDERİLEN MEKTUP

[1331] Resûlullah (s.a.), Fars kralı Kisrâ'ya mektup yazdığı gibi, Rûm kralı Kayser'e de mektup yazmıştır. Rûm kralına yazdığı mektubu Dihye b. Halîfe el-Kelbî ile gönderdi. Resûlullah (s.a.) Dihye'ye, mektubu Rûm kralı Kayser'e ulaştırması için Busrâ emîrine vermesini emretmişti. Kayser'e okunan mektupta Resûlullah, onu Allah'a ve sadece O'na ibâdet etmeye davet ediyor, mülküne güvenmemesini ve kendi günahıyla birlikte Rûmların da günahlarını yüklenmemesini söylüyordu.

[١٣٢٩] وأيضا، فإن هذه المعجزات التي مع النبيّ فيها ما يعلم كل من سمع الأخبار إنه عليه السلام قد ادّعى إنها حجة له في نبوته، ومنها ما اجتمعت الأمة عليه، وما تدّعونه فلا يعلم باضطرار ولا فيه إجماع، فهذا كما ترون في بعده مما تدعون.

[١٣٣٠] وجواب آخر، إنه ينبغي أن تعلم أن كثيرا من المعجزات التي ليست في القرآن يعلمها كثير من الناس كعلمهم بالقرآن، وهذا تجده فيمن كثر سماعه واشتدت عنايته بمبعث رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبمقامه بمكة وبهجرته إلى المدينة وبسيرته وبمكاتباته وبمراسلاته وبغزواته، ولهذا تجد أبا الهذيل، وعمرو بن بحر الجاحظ ومحمد بن شبيب، وأمثالهم من القدماء يدّعون في كتبهم التي صنفوها في النبوة في المعجزات التي ليست في القرآن العلم الضروري، وكذا أبو عمر الباهلي، وقد ذكر أبو هاشم في نقض الفريد نحو هذا، فادّعى في استسقاء النبي وفي أخباره عن المقتولين في غزاة مؤتة وفيما كان بين النبي صلّى الله عليه وسلم وأهل مكة من المراجعة في غلبة الروم على فارس علم الاضطرار، فاعرف ذلك، ولتشتد عنايتك بهذه الأمور لتساويهم في العلم بذلك.

وباب آخر

[١٣٣١] كتاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى ملك الروم كما كتب إلى كسرى ملك فارس. وكان كتابه إلى ملك الروم مع دحية بن خليفة الكلبي؛ وكان رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد أمر دحية إلى أن يدفع كتابه إلى عظيم بصري ليدفعه إلى قيصر ملك الروم. فلما قرىء على قيصر فيما يدعوه إلى الله وعبادته وحده، وأن لا يضن بملكه، وأن لا يتحمل آثام الروم مع إثمه.

[Rûm Kralının Ebû Süfyân'la Hz. Peygamber Hakkında Yaptığı Konuşma]

[1332] Rûm kralı, Şâm ve Hımıs'da ikâmet ediyordu. Kışı bir şehirde, yazı diğer şehirde geçiriyordu. Kayser, Resûlullah (s.a.) ve mektubu hakkında uzun uzun düşündü ve kalbinde bir huşû' [saygı] hissetmeye başladı. Bu yüzden arkadaşlarına, "Benim için burada, şu nebî olduğunu iddia eden Arab'ın kavminden birini araştırın da, ona onun hakkında soralım!" dedi. Onlar da, Resûlullah (s.a.) ile Kureyş kâfirleri arasındaki ateşkes döneminde ticâret yapmak üzere Şâm'a gelmiş birtakım adamlar buldular. İçlerinde Ebû Süfyân Sahr b. Harb de vardı. Onları, o sırada Beytü'l-Makdis'e gitmiş olan krala götürdüler. Kralın huzuruna çıkarıldılar. Kral, başında taç olduğu hâlde kraliyet meclisinde oturuyordu ve etrafında da Rûm büyükleri vardı. Kral tercümanına, "Bunların hangisi, neseb bakımından nebî olduğunu iddia eden o adama daha yakındır?" deyince Ebû Süfyân, "Ona en yakın olan benim!" dedi. Bunun üzerine Rûm kralı, "Seninle onun arasındaki akrabalık derecesi nedir?" deyince Ebû Süfyân, "Amcamın oğludur" dedi. -O zaman o kafilede Abdu Menâfoğullarından Ebû Süyân dışında başka bir adam yoktu.- Rûm kralı ona, "Bana yaklaş!" dedi ve Kureyşli arkadaşlarına Ebû Süfyân'ın arkasına dizilmelerini emretti. Sonra tercümanına şöyle dedi: "Onun arkadaşlarına, benim nebî olduğunu iddia eden adam hakkında ona soru soracağımı, eğer o yalan söylerse onu yalanlamalarını söyle!" Onlar da, "Evet!" dediler.

[1333] Kral tercümanına dedi ki: "Ona, 'Sizin aranızda o adamın nesebi nasıldır?' de!" Ebû Süfyân, "O, bizim aramızda neseb sahibidir" dedi. Rûm kralı dedi ki: "Bu sözü, içinizde ondan önce hiç kimse söyledi mi?" Ebû Süfyân, "Hayır!" dedi. Rûm kralı dedi ki: "Onun ataları içinde kral var mı?" Ebû Süfyân, "Hayır!" dedi. Rûm kralı dedi ki: "Ona, insanların eşrâfı mı, yoksa zayıfları mı tâbi oldular?" Ebû Süfyân, "Bilakis zayıfları tâbi oldular" dedi. Rûm kralı dedi ki: "Onların sayısı artıyor mu, eksiliyor mu?" Ebû Süfyân, "Bilakis artıyor" dedi. Rûm kralı dedi ki: "Hiç kimse onun dinine girdikten sonra o dine kızarak döndü mü?" Ebû Süfyân, "Hayır!" dedi. Rûm kralı dedi ki: "O, hiç ihanet etti mi?" Ebû Süfyân, "Hayır! Şu ânda biz onunla ateşkes hâlindeyiz ve ihanet etmesinden korkuyoruz." dedi. Rûm kralı dedi ki: "Siz, onunla savaştınız mı veya o sizinle savaştı mı?" Ebû Süfyân, "Evet!" dedi.

[١٣٣٢] وكان ملك الروم بالشام بحمص ودمشق يشتو في بلد ويصيّف في بلد، فطال فكره في رسول الله صلّى الله عليه وسلم وفي كتابه، ووجد قلبه يخشع، فقال لأصحابه: التمسوا لي هل هاهنا من قوم هذا العربي الذي يزعم إنه نبيّ من أحد لنسأله عنه؟ فوجدوا بالشام رجالا من قريش قدموا تجارا في الهدنة التي كانت بين رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبين كفار قريش وفيهم أبو سفيان صخر بن حرب، فأشخصوا إليه وقد صار إلى بيت المقدس. فأدخلوا عليه وهو جالس في مجلس ملكه، وعليه التاج، وحوله عظماء الروم. فقال لترجمانه أيهم أقرب نسبا إلى هذا الرجل الذي يزعم إنه نبيّ فقال أبو سفيان: أنا أقربهم إليه، فقال ملك الروم: ما قرابة ما بينك وبينه؟ قال أبو سفيان: هو ابن عمي، وما كان في الركب يومئذ رجل من بني عبد مناف غير أبي سفيان؛ فقال ملك الروم له: ادن مني، ثم أمر أصحابه من قريش فجعلوا خلف ظهره عند كتفه، ثم قال لترجمانه: قل لأصحابه إني سائل هذا الرجل عن هذا الذي يزعم إنه نبيّ فإن كذب فكذبوه، فقالوا: نعم.

[١٣٣٣] ثم قال لترجمانه: قل له: كيف نسب هذا الرجل فيكم؟ فقال أبو سفيان: هو فينا ذو نسب، فقال ملك الروم: فهل قال هذا القول فيكم أحد قبله؟ قال: لا، قال ملك الروم: فهل كان في أبائه من ملك؟ قال أبو سفيان: لا، قال ملك الروم: أفأشراف الناس اتبعوه أم ضعفاؤهم؟ قال أبو سفيان: بل ضعفاؤهم. قال ملك الروم: أفيزيدون أم ينقصون؟ قال أبو سفيان: بل يزيدون، قال ملك الروم: فهل يرتد أحد سخطة لدينه بعد أن يدخل فيه؟ قال أبو سفيان: لا، قال ملك الروم: فهل يغدر؟ قال أبو سفيان: لا، ونحن الآن منه في هدنة ونحن نخاف أن يغدر. قال ملك الروم: فهل قاتلتموه وقاتلكم؟ قال أبو سفيان نعم.

Rûm kralı dedi ki: "Sizin harbiniz ve onun harbi nasıl oldu?" Ebû Süfyân, "Dönüşümlü oldu. Bir kere bizim aleyhimize, diğerinde onun aleyhine oldu" dedi. Rûm kralı dedi ki: "O, size neyi emrediyor?" Ebû Süfyân, "Tek Allah'a ibâdet etmemizi, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamamızı emrediyor ve bizi atalarımızın ibâdet ettikleri şeylerden nehyediyor. Yine bize namazı, zekâtı, doğruluğu, iffeti, ahde vefâyı ve emaneti edâyı emrediyor" dedi. Kureyş topluluğu ise, Ebû Süfyân'ın sözlerini dinliyorlar ve onu tasdik ediyorlardı.

[1334] Bunun üzerine Rûm kralı tercümanına, ona şunları söylemesini emretti: "Ben, size onun aranızdaki nesebini sordum. Siz, onun aranızda neseb sahibi olduğunu iddia ettiniz. Zaten resûller, kavimlerinin neseb sahiplerinden gönderilirler. Ben, ondan önce içinizden birinin böyle bir şeyi iddia edip etmediğini sordum. Sen, "Hayır!" dedin. Eğer ondan önce içinizden birinin böyle bir şey iddia ettiğini söylemiş olsaydın, ben "o, kendisinden önce söylenen şeye uyan bir adam!" derdim. Ben, onun bu iddia ettiğini söylemeden önce onu yalancılıkla itham edip etmediğinizi sordum. Sen, "Hayır!" dedin. Buradan anladım ki insanlara yalan söyleme alışkanlığı olmayan biri, Allah hakkında yalan söylemez. Sana, ataları içinde bir kral olup olmadığını sordum. Sen, "Hayır!" dedin. Eğer atalarından birinin kral olduğunu söyleseydin, onun krallığını talep ediyor derdim. Sana, ona insanların eşrâfının mı, yoksa zayıflarının mı tâbi olduğunu sordum. Sen, ona zayıfların tâbi olduklarını söyledin. Zaten resûllere zayıflar tâbi olurlar. Sana, onlar artıyorlar mı, eksiliyorlar mı diye sordum. Sen, arttıklarını söyledin. İmân işi tamamlanıncaya kadar böyle devam eder. Sana, onun dinine girdikten sonra o dine kızarak dönen var mı diye sordum. Sen, "Hayır!" dedin. Kalplere nüfûz eden iman böyledir; ondan hiç kimse dönmez. Sana, onun ihanet edip etmediğini sordum. Sen, "Hayır!" dedin. Zaten resûller ihanet etmezler. Sana, sizin onunla, onun da sizinle savaş yapıp yapmadığınızı sordum. Sen, onun savaş yaptığını ve birinde onun diğerinde sizin kazandığınızı söyledin. Resûller böyledir; bazen sıkıntı çekerler ama sonuçta kazanan onlar olur. Sana, onun size neyi emrettiğini sordum. Sen, tek Allah'a ibâdet etmenizi emrettiğini, sizi atalarımızın ibâdet ettikleri şeylerden nehyettiğini, size namazı, zekâtı, doğruluğu, iffeti, ahde vefâyı ve emaneti edâyı emrettiğini söyledin. İşte bu, bir nebînin sıfatıdır. Ben, onun çıkacağını biliyordum; fakat sizden çıkacağını zannetmiyordum. Eğer senin söylediklerin gerçek ise, o şu iki ayağımın bastığı yere mâlik olacaktır. Eğer ona erişme ümidim olsaydı, mutlaka ona kavuşma zorluğuna katlanırdım. Onun yanında olsaydım, ayaklarını yıkardım."

قال ملك الروم: فكيف كانت حربكم وحربه؟ قال أبو سفيان: كانت دولا سجالا، يدال علينا مرة ويدال عليه الأخرى، قال: بما يأمركم به؟ قال أبو سفيان: يأمرنا أن نعبد الله وحده لا نشرك به شيئا، وينهانا عن كل ما يعبد آباؤنا، ويأمرنا بالصلاة والزكاة والصدق والعفاف والوفاء بالعهد وأداء الأمانة. قال: وأولئك الملأ من قريش يسمعون قول أبي سفيان، فصدقوه.

[١٣٣٤] فقال ملك الروم لترجمانه: قل له: إني سألت عن نسبه فيكم فزعمتم إنه فيكم ذو نسب، وكذلك الرسل تبعث في نسب قومها. وسألتك هل قال هذا القول أحد فيكم قبله فزعمت أن لا، فقلت لو كان قال هذا القول منكم أحد قبله لقلت رجل يأتم بقول قيل قبله، وسألتك هل كنتم تتهمونه في الكذب قبل أن يقول ما قال فزعمت أن لا، فقد عرفت إنه لم يكن ليدع الكذب على الناس ويكذب على الله وسألتك هل كان من أبائه ملك فزعمت أن لا، فقلت لو كان في أبائه ملك لقلت يطلب ملك أبائه. وسألتك أأشراف الناس اتبعوه أم ضعفاؤهم فزعمت أن ضعفاءهم اتبعوه، وهم أتباع الرسل. وسألتك هل يزيدون أم ينقصون فزعمت أنهم يزيدون، وكذلك الإيمان حتى يتم. وسألتك هل يرتد أحد سخطة لدينه بعد أن دخل فيه فزعمت أن لا، وكذلك الإيمان حتى يخالط القلوب لا ينقضه أحد. وسألتك هل يغدر فزعمت أن لا، وكذلك الرسل لا يغدرون. وسألتك هل قاتلكم وقاتلتموه فزعمت أن قد فعل وأن حربكم دولا، وكذلك الرسل قد تبتلى ويكون لها العاقبة. وسألتك عما يأمركم فزعمت إنه يأمر أن تعبدوا الله وحده وينهاكم عما كان يعبد آباؤكم ويأمركم بالصلاة والصدق والعفاف والوفاء وأداء الأمانة، وهذه صفة النبيّ قد كنت أعلم إنه خارج ولم أكن أظن إنه منكم. وإن يكن ما قلت حقا فيوشك أن يملك موضع قدميّ هاتين، والله لو أرجو أن أخلص إليه لتجشمت لقاءه، ولو كنت عنده لغسلت قدميه.

[1335] Ebû Süfyân dedi ki: "Sonra kral, Resûlullah'ın (s.a.) mektubunu istedi ve okunmasını emretti. Mektubun sonunda şu âyet yazılı idi: *De ki: "Ey Ehl-i Kitâb! Sizinle bizim aramızda ortak bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve birbirimizi Allah'ın dışında rabbler edinmeyelim." Eğer bundan yüz çevirirlerse, o vakit şöyle deyin: "Şâhid olun ki biz hakîkaten müslümanız."* (Âl-i İmrân, 3/64).

[1336] Ebû Süfyân dedi ki: "Kral, konuşmasını tamamlayınca, kralın etrafındaki Rûm büyüklerinin sesleri yükseldi. Çok gürültü olduğu için ne dediklerini anlayamadım. Bu sırada dışarı çıkmamız emredildi. Arkadaşlarımla dışarı çıkıp onlardan kurtulunca, "İbn Ebî Kebşe'nin işi gittikçe büyüyor. Baksana, Asfaroğullarının kralı bile ondan korkuyor." dedim."

[1337] Ebû Süfyân arkadaşlarına şöyle dedi: "Vallahi, sizin yalan söylediğimi nakletmenizden utanmasaydım, bana sorduğu zaman kesinlikle onun hakkında yalan söylerdim. Fakat benim yalan söylediğimi nakletmenizden utandım. Bu yüzden doğru söyledim ve benim yalan söyleyeceğimi nakletmenizden korktuğum için Muhammed'i kusurlu gösterecek hiçbir şey ilave edemedim. Sadece bana, "O, hiç ihanet etti mi?" dediği zaman, "Hayır! Şu ânda biz onunla ateşkes hâlindeyiz ve ihanet etmesinden korkuyoruz." diye yalan söyledim."

[1338] Bu Ebû Süfyân, o sırada Resûlullah'ın (s.a.) düşmanıydı. Henüz İslâm'a girmemişti ve Resûlullah'a düşmanlığı devam ediyordu. Onunla birlikte olan Kureyşlilerin de düşmanlıkları devam ediyordu.

[1339] Rûm kralı da akıllı ve basîretli bir adammış! Bak, nasıl Resûlullah (s.a.s) hakkında soru sormak için onun düşmanlarından yardım istedi! Onları, ne isteyeceğini bilmedikleri hâlde huzuruna getirtti. Kral, içlerinden biri bir topluluğun huzurunda konuşacak ve aralarında ne konuşacakları konusunda anlaşmadan uzak bulunacakları bir şekilde, onlara Resûlullah hakkında sorular sordu.

[1340] Sonra Ebû Süfyân'ın arkadaşlarına söylediği, "Eğer sizin, yalan söylediğimi nakletmenizden korkmasaydım ve sizden utanmasaydım, kesinlikle Rûm kralına doğru söylemezdim, yalan konuşurdum. Onu kötülemek için, "Onun ihanet etmesinden korkuyoruz." demekten başka bir şey söyleyemedim. Bundan daha fazlasını yapamadım." sözüne bak! Ebû Süfyân, yalan söylediği takdirde kralın başkasına sormasından ve yalanının açığa çıkmasından korktu.

[١٣٣٥] قال أبو سفيان: ثم دعا بكتاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم فأمر به فقرىء إلى أن أنتهى منه إلى قوله: ﴿يا أهل الْكِتابِ تَعالَوْا إلى كَلِمَةٍ سَواءٍ بَيْنَنا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلا يَتَّخِذَ بَعْضُنا بَعْضاً أرباباً مِنْ دُونِ اللَّهِ فإن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ «آل عمران ٦٤»

[١٣٣٦] قال أبو سفيان: فلما قضى مقالته علت أصوات الذين حوله من عظماء الروم وكثر لغطهم فما أدري ما قالوا، وأمر بنا فأخرجنا، فلما خرجت مع أصحابي وخلصت بهم قلت: لقد آل أمر ابن أبي كبشة، هذا ملك بني الأصفر يخافه.

[١٣٣٧] وقال أبو سفيان لأصحابه: والله لولا الحياء من أن يأثروا عني الكذب لحدثته عنه حين سألني، ولكني استحييت أن يأثروا عني الكذب فصدقت عنه، ولم يمكنني كلمة أدخل فيها شيئا أنتقص محمدا فيه أخاف أن يؤثر عني غير أني حين قال لي: فهل يغدر قلت: لا، ونحن الآن منه في هدنة، ونحن نخاف أن يغدر.

[١٣٣٨] فهذا أبو سفيان عدو رسول الله صلّى الله عليه وسلم إذ ذاك، وهذا كان قبل إسلامه وفي حال عداوته، والذين معه من قريش على حاله في العداوة.

[١٣٣٩] وهذا ملك الروم عاقل حازم. وانظر كيف استظهر في أن يسأل عنه صلّى الله عليه وسلم أعداءه. فأحضرهم وهم لا يدرون ما يريده منهم، وسألهم عنه على تلك السبيل التي استنطق واحدا منهم بحضرة جماعة بغتة على حال يبعد فيها المواطأة.

[١٣٤٠] ثم قول أبي سفيان لأصحابه: لولا خوفي منكم أن تأثروا عني الكذب واستحيائي منكم لما صدقت ملك الروم عنه ولكذبت عليه، وما قدرت أن أطعن عليه إلا بقولي: ونحن نخاف أن يغدر، ما قدرت على أكثر من هذا. وخاف أبو سفيان أن لو كان وحده أن يسأل ملك الروم غيره فيتبين كذبه.

[1341] Rûm kralının "dinine kızarak -yani, ondan kaynaklanan bir kötülük veya hata sebebiyle- irtidad eden oldu mu?" sözünü düşün!

[1342] Ebû Süfyân, müslüman olduktan sonra bu konuşmayı yâd ediyor ve şöyle diyordu: "Vallahi, Muhammed'in (a.s.) dininin muzaffer olacağını yakînen bildiğim hâlde zelil kalmaya devam ettim. Sonunda ben istemediğim hâlde, Allah İslâm'ı kalbime soktu."

[Rûm Kralının Hz. Peygamber Hakkındaki Hüsnüzannı]

[1343] Rûm kralı, Peygamber'in (s.a.) mektubunu yanında taşıdı, onu tekrar tekrar okudu ve Resûlullah (s.a.) hakkında araştırma yapmaya devam etti. Ümeyye b. Ebi's-Salt es-Sekafî ve Hakîm b. Hizâm krala geldiler. Kral onlara Resûlullah'ı sordu. Onlar da, Ebû Süfyân ve beraberindeki grubun anlattıkları şekilde, onun durumunu ve davetini anlattılar. Kral, Ümeyye b. Ebi's-Salt'a, "Sen, ona iman ettin mi?" dedi. Ümeyye, "Ben, Sakîf'ten olmadıkça bir nebîye iman edecek değilim!" dedi.

[1344] Bu kral, çok huşû' sahibi bir adamdı. Fars ordusu geri çekilince, Allah'a şükür olarak Hıms'tan Beytü'l-Makdis'e kadar yürüdü.

[1345] Daha önce zikrettiğimiz bu meşhur kıssa hakkında Allah şöyle buyurmuştur: *Elif-Lâm-Mîm. Rûmlar mağlûb oldu arzın [Sûriye'nin] yakınında!* (Rûm, 30/1-2) Zira mülkleri kendilerine Hudeybiye yılında geri döndü.

[1346] Rûm kralı, Rûmiyye'de İbrânice okuyan ve kadîm kitapları bilen bir adama mektup gönderdi. Mektubunda, kendisine Peygamber'in (s.a.) mektubunun geldiğini, onda anlattığı şeyleri ve onun hakkında yaptığı araştırmadan elde ettiği bilgileri yazdı. Rûmiyyeli adam da ona, "O, bizim beklediğimiz nebîdir. Bunda asla şüphe yoktur" diye yazdı. Rûm kralı bunu öğrenince patrîklerine kral köşkünde toplanmalarını istedi. Ardından köşkün kapılarının üzerlerine kapatılmasını emretti. Sonra canından korktuğu için onlara kendisine ait yüksek bir balkondan hitap ederek şöyle dedi: "Ey Rûm topluluğu! Sizi, hayırlı bir iş için topladım. Bana, dinine davet eden bir adamdan mektup geldi. Vallahi o, bizim beklediğimiz ve kitaplarımızda gördüğümüz nebîdir. Haydi gelin, ona tâbi olalım ve onu tasdik edelim de, hem dünyamızı hem de âhiretimizi kurtaralım!"

[١٣٤١] وتأمل قول ملك الروم: هل يرتد أحد سخطة لدينه أي لعثرة أو زلة تكون منه.

[١٣٤٢] ولما أسلم أبو سفيان كان يعيد هذا الحديث ثم يقول: فو الله ما زلت ذليلا مستيقنا أن أمر محمد صلّى الله عليه وسلم سيظهر حتى أدخل الله قلبي الإسلام وأنا له كاره.

[١٣٤٣] وجعل ملك الروم كتاب النبي صلّى الله عليه وسلم بين يديه، وراجع الفكر فيه، وأدام المسألة عنه صلّى الله عليه وسلم. فقدم عليه أميه بن أبي الصلت الثقفي، وحكيم بن حزام القرشي، فسألهما عنه، فأخبراه بحاله ودعوته على نحو ما أخبر به أبو سفيان وأولئك النفر، فقال لأمية بن أبي الصلت: أآمنت به؟ قال لم أكن لأومن لنبيّ إلا أن يكون من ثقيف.

[١٣٤٤] وكان هذا الملك متخشعا، ولما أنكشف عنه جنود فارس مشى من حمص إلى بيت المقدس شكرا لله.

[١٣٤٥] وكانت القصة المعروفة التي قد تقدم ذكرها لك لقوله عز وجل: ﴿الم غُلِبَتِ الرُّومُ فِي أدنى الْأرض﴾ فرجع ملكهم إليهم في عام الحديبية.

[١٣٤٦] وأرسل ملك الروم إلى رجل كان برومية يقرأ بالعبرانية ويعرف الكتب القديمة، فكتب إليه يخبره بورود كتاب النبي صلّى الله عليه وسلم عليه، وبما ذكر فيه، وبما وقف عليه حين سأل عنه. فكتب إليه صاحب رومية إنه النبيّ الذي كنا ننتظر لا شك فيه، فلما وقف ملك الروم على هذا أمر بطارقته فتجمعوا له في دسكرة ملكه، فأمر بها فأشرجت عليهم بأبوابها، ثم اطلع عليهم من عليّة له خوفا على نفسه، فقال: يا معشر الروم، إني قد جمعتكم لخير، إنه قد أتاني كتاب هذا الرجل يدعوني إلى دينه، ووالله إنه النبي الذي كنا ننتظر ونجده في كتبنا، فهلموا فلنتبعه ونصدقه وتسلم لنا دنيانا وآخرتنا.

[1347] Bunun üzerine patrikler, tek bir adam homurdanması gibi homurdandılar ve dışarı çıkmak için köşkün kapısına koştular; fakat kapalı olduğunu gördüler. Kral, "Onları bana geri çevirin!" dedi. Geri döndüklerinde, kral şöyle dedi: "Ey Rûm topluluğu! Size bu konuşmayı, yeni çıkan bu din karşısında sizin dininize bağlılığınızın nasıl olduğunu görmek için yaptım. Böylece sizin onda samimi olduğunuzu gördüm."

[1348] Bunun üzerine patrîkler krala secdeye kapandılar. Sonra kral, köşkün kapılarının açılması emretti ve kapılar açıldı. İnsanlar, aralarında bu olayı konuşmaya başladılar. Rûmlar şöyle diyorlardı: "Kral, bunu adamlarını imtihan etmek için yaptı." Diğer hıristiyanlar ise şöyle diyorlardı: "Rûmiyyeli adamın mektubu kendisine geldiği için böyle yaptı." Bu olayı görenlerden bazıları, Abdülmelik b. Mervân dönemine kadar yaşadı. Ancak ilim erbabı indinde şüphe götürmeyen görüş, Rûm kralının Resûlullah'ın mektubuna değer verdiği, onun hakkında araştırma yaptığı, methettiği, onun hakkında, "O, bizim beklediğimiz nebîdir" dediği şeklindedir. Kralın köşkte yaptıkları, patrîklere ve Rûmlara söylediği sözler, kralların latif muamelelerinden ve basîretli davranışlarındandır. Bu hadiseyi bilmek, Resûlullah'ın (s.a.) Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî vasıtasıyla Kisrâ'ya gönderdiği mektubu, Kisrâ'nın mektubu parçaladığını, mektubu ve elçiyi küçümsediğini bilmek gibidir. Resûlullah'ın (s.a.) mektupları deri uçlarında bulunuyordu. Onları, dost-düşman herkesin gözü önünde açıktan yazdırıyor ve açık olarak gönderiyordu. Yine dost-düşman herkes mektuba gelen cevabı biliyordu.

[1349] Şimdi bir bu durumu, bir de onun çocukları olduklarını iddia eden zamanındaki meliklerin durumunu düşün! Onlar mektuplarını düşmanları bir yana dostlarından bile gizliyorlar ve saklamak için çaba sarf ediyorlar. Onlar, mektubu azametli hale getiriyorlar, onu süslüyorlar, resimlendiriyorlar, bezeme yapıyorlar, mektubun içini çeşitli yalan ve hilelerle dolduruyorlar. Bir de bunu, Peygamber'in (s.a.) çocukları ve Peygamber'in (s.a.) kendilerini vasiyet ettiği imâmlar olduklarını iddia ederek İslâm perdesi altında yapıyorlar. Bu mektupların yanında çeşitli mallar, hediyeler ve kıymetli armağanlar bulunurdu. Mektup yazdıkları kimseye mülklerini anlatırlardı. Çünkü hidsân, melâhim ve burçlar kitaplarında böyle gördüler.

[١٣٤٧] فنخروا نخرة رجل واحد، ثم ابتدروا باب الدسكرة ليخرجوا فوجدوها مغلقة، فقال: كرّوهم عليّ، فلما رجعوا قال: يا معشر الروم، إنما قلت لكم هذه المقالة لأنظر كيف صلابتكم على دينكم لهذا الأمر الذي قد حدث، وقد رأيت منكم الذي أسرّ به.

[١٣٤٨] فوقعوا له سجّدا، وأمر بباب الدسكرة ففتحت لهم. وكان الناس يتحدثون بذلك، ويقول الروم: إن الملك [فعل] هذا امتحانا لأصحابه، ويقول غيرهم من النصارى: ما فعل هذا إلا لورود كتاب صاحب رومية عليه بما ورد. وقد كان بقي منهم من أدرك خلافة عبد الملك بن مروان، غير أن الجملة التي لا ريب فيها عند أهل العلم إكرام ملك الروم لكتاب رسول الله، ومسألته عنه، ومدحه له، وقوله إنه لنبيّ الذي كنا ننتظر، وما صنعه في الدسكرة، وما قاله لبطارقته والروم بعد ذلك من محاسنها وحزم ملوكها. والعلم بذلك كالعلم بكتابه عليه السلام إلى كسرى مع عبد الله بن حذافة السهمي، وتمزيق كسرى للكتاب واستخفافه به وبرسوله. وكانت كتبه صلّى الله عليه وسلم في أكارع الأدم يكتبها جهارا يعلم عدوه ووليه، وينفذها جهارا، ويعلم العدو والوليّ بما يكون من الجواب.

[١٣٤٩] فتأمل الحال في ذلك وحال الملوك في زمانك، الذين يزعمون أنهم من ولده، وكيف يسترون مكاتباتهم عن أوليائهم فضلا عن أعدائهم، ويكتمون ذلك بجهدهم، ويعظمون الكتاب ويزينونه ويصورونه ويهولونه، ويضمنونه المخاريق والخدع، هذا مع تسترهم بالإسلام، وأنهم من ولد النبيّ صلّى الله عليه وسلم والأئمة الذين وصى إليهم النبي صلّى الله عليه وسلم. ويكون مع تلك الكتب الأموال والهدايا والتحف العجيبة، ويذكرون للمكتوب إليه ملكهم، وأنهم قد وجدوا ذلك في كتب الحدثان وفي الملاحم والأبار،

Eğer mektup yazdıkları kişi bir kral ise, ona mülkte ortaklık ümidi vererek, "Biz sana itaat edeceğiz ve krallığını güçlendireceğiz." derler; bunu ve kendisinden gelecek olan bilgileri gizli tutacaklarına dair yemin ederlerdi. Bunun üzerine, "Falan kral, falan emîn, falan sultan bize cevap verdi ve onlar bizim davet ehlimizdir. Onlar, bizim kendilerine söylediklerimizin hakîkatini anladılar. Öyle ise davet ortaya çıkmadan, imâm bütün yeryüzüne hâkim olmadan ve tevbe kapısı kapanmadan önce size vesîle olması için davete icâbette acele edin!" diyerek gözdağı vermeye çalışırlardı. Onlar, bu mektupları müslüman olan ve Şiî olduklarını iddia eden meliklere yazıyorlardı. Bunlar, her açıdan o meliklere muvâfakat gösteriyorlar, zâhiren Resûlullah'a (s.a.s) yapışıp sarılıyorlar ve "Sünnete sarılın ki davet bütün yeryüzünde galip ve muzaffer olsun!" diyorlardı. Bu yüzden onların bir esası yoktu. Yeryüzüne hâkim olacağını vaat ettikleri imâm ölüp unutulduğu zaman, yeniden ortaya çıkıp başka bir kavmi aldatmaya devam ediyorlardı. Bu da olmazsa, başka bir kavmi aldatmaya çalışıyorlardı. Zuhûr edeceğini iddia ettikleri imâm öldüğü zaman, başkası hakkında bu iddiada bulunuyorlar, o da öldüğü zaman bir başkası için aynı iddiada bulunuyorlar, böyle devam ediyorlardı.

[1350] Nitekim onlar, Horasan emîri Nasr b. Ahmed, Merdâvic el-Hâlî, Esfâr b. Şîreveyh, İbn Ebi's-Sâc ve benzerlerine ve onlardan sonra gelenlere va'dde bulundular. Fakat kıyâm edecek, yeryüzünün baştan sona tamamına hâkim olacak dedikleri zamanın imâmlarının hepsi öldüler.

[1351] Düşün ve tefekkür et! Çünkü basîret tefekkür sayesinde elde edilir. Daha önce anlatılanlara ilaveten Resûlullah'ın mektuplarının anlatımı esnasında bu durumu [Bâtıniyye'nin durumunu] da arz etmemizin sebebi, onların bütün hâllerinin ismet altında gizlendiklerini, zâhiri huccet ve üstün beyyine altında saklandıklarını bilmen içindir. Daha önce zikredilen Ümeyye oğulları ve Abbâs oğulları meliklerine ilaveten, zamanımız meliklerini de zikrettik. Çünkü onlar, seninle beraber ve senin zamanında yaşamaktadırlar. Onlar, sana ve bütün insanlara davette bulunuyorlar. Onların durumlarını düşün! Eğer zamanındaki olaylardan gafil kalırsan, zamanından önce olup bitmiş olaylar hakkında daha gâfil olursun.

ويطمعون المكتوب إليه في المشاركة في الملك، وإن كان ملكا قالوا نقرّك ونزيد في ملكك، ويحلفونه في كتمان ذلك وكتمان ما يلقونه إليه، ويهولون عليه بأن فلانا الملك، وفلانا الأمين، وفلانا السلطان، قد أجابونا، وهم أهل دعوتنا، وقد عرفوا حقيقة ما قلناه لهم؛ فبادروا في الإجابة لتكون لكم الوسيلة قبل ظهور الدعوة، وقبل ملك الإمام لجميع الأرض، وقبل انغلاق باب التوبة. وإنما يكتبون بهذا إلى الملوك الذين هم في الإسلام، والذين يزعمون أنهم شيعة، وقد تواطئوا لهم من كل وجه، وقد لاذوا برسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأظهروا الاعتصام به، ويقولون: السنّة تكون الغلبة، وظهور الأمر على جميع الأرض، فلا يكون لذلك أصل، ويموت من وعدوه ذلك، ويتناسى، ويبتدئون فيسخرون بقوم آخرين فيبطل ذلك ولا يكون، ويبتدئون بقوم آخرين، ويموت ذلك الذي قالوا لهم إنه الإمام الذي يظهر، ويدعون إلى آخر ويموت الذي بعده، ثم الذي بعده كذلك.

[١٣٥٠] كما وعدوا نصر بن أحمد أمير خراسان، ومرداويج الحالي، وأسفار بن شيرويه، وابن أبي الساج، وأمثالهم، ثم من بعدهم. ومات أولئك الذين كانوا يقولون في كل واحد منهم في زمانه إنه الإمام الذي يقوم ويغلب ويملك الأرض كلها من أولها إلى آخرها.

[١٣٥١] فتأمل وفكر، فبالفكر تكون البصائر. وإنما عرض هذا في ذكر كتبه ومكاتباته فضلا على ما تقدم لتعلم أن أحواله كلها محفوفة بالعصمة، مكنونة بالحجة الظاهرة والبينة القاهرة. وإنما ذكرنا أحوال هؤلاء الملوك الذين في زمانك بعد ذكر من تقدم من ملوك بني أمية وبني العباس، لأن هؤلاء معك وفي زمانك، وهم يدعونك ويدعون الناس كلهم، فتأمل أحوالهم، فإنك إن ذهبت عما في زمانك كنت عما فاتك زمانه أذهب.

[1352] Allah (a.c.), Âdemoğlunun hizmetine verdiği nimetlerini zikrederken şöyle buyurmuştur: *Rabbiniz O'dur ki lütfunu aramanız için size gemileri denizde yürütür. Doğrusu O, size çok merhametlidir… Şu dünya hakkında kör olan kimse, âhiret hakkında kördür; yolu daha da sapıktır* (İsrâ, 17/66-72).

[1353] Gerçekten de durum Allah'ın dediği gibidir. Akıllı bir kimse, müşâhede âlemi hakkında tefekkürü terk eder ve Allah'ın bu dünyada verdiği nimetleri anlamaktan gâfil kalırsa, Allah'ın âhiret için hazırladığı nimetlerden daha da gâfil olur.

[1354] Cerîr b. Abdullâh el-Becelî'nin, kendi topraklarına mal satmak için gelen yahudi bir tâcirden işittikleri de bu türdendir. Yahudi, "Mûsâ'ya Tevrat'ı indirene yemin ederim." dedi. Cerîr ona, "Mûsâ kimdir? Tevrat nedir?" diye sordu. Yahudi, "Mûsâ b. İmrân, İsrâil oğullarındandır. Allah, onu İsrâiloğullarına resûl olarak gönderdi. Ona, Tevrat denilen bir kitap indirdi" dedi. Cerîr, "Bana ondan bahset" dedi, yahudi de onun kıssasını anlattı. Cerîr, "Allah, ondan önce hiç kimseyi resûl olarak gönderdi mi?" deyince yahudi, "Evet!" dedi ve ona Nûh'un kıssasını anlattı. Cerîr, "Allah, Nûh'dan sonra hiç kimseyi resûl olarak gönderdi mi?" deyince yahudi, "Evet!" dedi ve ona İbrâhîm'in kıssasını anlattı. Cerîr, "Bunlardan başka var mı?" deyince yahudi, "Çok var!" dedi ve ona isim isim resûlleri saydı. Cerîr, "Onlar, ne ile gönderilirler ve onlara ne denilir?" deyince yahudi, "Tek Allah'a ibâdet, doğruluk, emaneti edâ ve benzeri şeylerle gönderilirler" dedi. Cerîr, "Kavimleri onlara ne yaptı?" deyince yahudi, "Onlara eziyet ettiler, dövdüler ve bazılarını da öldürdüler. Kavimlerinden bazı insanlar onların dinlerine girdiler" dedi. Cerîr, konuşmayı sürdükçe hayreti artıyor ve kavmi de buna hayret ediyordu. Çünkü onlar, daha önce böyle bir şey işitmemişlerdi. Hatta bu resûllerin isimlerini bile duymamışlardı.

[1355] Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi: "Vallahi, ne böyle bir şey işittim, ne de aklıma geldi! Şu Kureyşli Muhammed onlar gibi bir resûl olmalıdır. Biz, onun haberini işitmiştik. Sonra ondan bahsetmeyi unuttuk ve onun durumu bize gizli kaldı." Sonra Cerîr, onu dinlemek ve söylediklerine bakmak için Peygamber'e gitme hususunda kavminin akıllı adamlarıyla istişarede bulundu. Kendisine şöyle denildi: "O, kavmiyle savaşmaktadır. Bu yüzden sana emân veremez. Uygun olan haram ayların beklenmesidir. O, hacc için hacılarla beraber çıkacaktır."

[١٣٥٢] ولما ذكر الله عز وجل نعمه على بني آدم بما سخره لهم حين قال: ﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إنه كان بِكُمْ رَحِيماً﴾ إلى قوله ﴿وَمَنْ كان فِي هذِهِ أَعْمى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمى وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾

[١٣٥٣] وهو كما قال عز وجل، فإن العاقل إذا ترك الفكر فيما يشاهد، وذهب عن معرفة النعم التي عليه في الدنيا، فهو عما أراده الله به من نعم الآخرة أذهب.

[١٣٥٤] ومن جنس ما تقدم أن جرير بن عبد الله البجلي سمع بأرضه من رجل تاجر من اليهود قدم عليهم بمتاع يشترونه منه: لا والذي أنزل التوراة على موسى، فقال له جرير: من موسى هذا؟ وما التوراة؟ فقال اليهودي: موسى بن عمران رجل من بني إسرائيل أرسله الله إلى بني إسرائيل وأنزل عليه كتابا يسمّى التوراة، فقال له جرير: فأخبرني خبره، فقص عليه شانه، فقال له جرير: فهل أرسل الله أحدا قبله، قال: نعم، فقصّ عليه قصة نوح، قال له: فهل أرسل الله بعد نوح أحدا، قال: نعم، فقص عليه قصة إبراهيم، فقال له جرير: فهل غير هؤلاء؟ قال: كثير، فجعل يسم له الرسل، فقال له جرير: بأي شيء يرسلون، وما يقال لهم؟ قال: يرسلون أن يعبد الله وحده، وبالصدق، وأداء الأمانة، وغير ذلك، قال له جرير: فكيف صنع قومهم بهم؟ قال: آذوهم وضربوهم وقتلوا بعضهم، ودخل في دينهم ناس من قومهم؛ وجرير يستزيده من حديثهم ويعجب، ويعجب قومه من ذلك، وهو شيء ما سمعوا به أصلا، ولا سمعوا أسماء هؤلاء الرسل، فضلا عن غير ذلك.

[١٣٥٥] فقال جرير: والله ما سمعت بهذا قط ولا ظننته، فلعل محمدا هذا القرشيّ رسول مثل هؤلاء، فقد سمعنا خبره ثم عزب عنا ذكره، وقد خفي علينا أمره. ثم شاور جرير من يعقل من قومه في الرحيل إلى النبيّ ليسمع منه وينظر فيما يقوله، فقيل له: إنه قد ساجل قومه الحرب ولا يؤمن عليك، ومن الرأي أن ينتظر الأشهر الحرم فيخرج للحج مع الحاج؛

Haram aylar girince Cerîr, kavmiyle birlikte yola çıktı. Ukaz'a, Zü'l-Mecâz'a ve Minâ'ya uğradıktan sonra Mekke'ye ulaştılar. Çoğu orta yaşlılardan ve eşrâftan oluşan Kureyş meclisine vardılar. Onların yanına oturdular, onlarla konuşmaya başladılar ve sohbeti derinleştirdiler. Cerîr, "Şu Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden arkadaşınız ne yaptı?" dedi. Onlar da, "Kötülük yaptı. O, bize sövdü, biz de ona sövdük. Şöyle şöyle yaptı. Sonra onunla harbettik. O, bizden öldürdü, bizde ondan öldürdük" dediler. Cerîr, "Niçin ona kin duyuyorsunuz?" dedi. Onlar, "Sihir yaptığı ve yalan söylediği için kin duyuyoruz." dediler. Cerîr, "Sihirbaz olduğunu nereden anladınız?" dedi. Onlar, "Gençlerimizin kalplerini büyüledi. Bu yüzden ona tâbi oldular ve bize isyan ettiler" dediler. Cerîr, "Bundan başka bildiğiniz bir şey var mı?" deyince, onlar "Hayır!" dediler. Cerîr, "Onun yalancı olduğuna deliliniz nedir? O, size bir şey anlattı da, o şeyin bâtıl olduğunu mu gördünüz?" deyince onlar, "Hayır! Vallahi, o sadece Allah hakkında yalan söylüyor. Allah'ın, kendisini ilâhlarımızın bâtıl olduklarını ve atalarımızın sapık olup cehennemde olduklarını bildirmek üzere resûl olarak gönderdiğini iddia ediyor" dediler. Cerîr, "Bunları bırakın! Başka neler söylüyor" dedi. Onlar, "Vallahi, sadece güzel şeyler söylüyor. Sıla-i rahimi, haramlardan uzak durmayı, güzel ahlâkı, kötülük yapanı affetmeyi ve bunların dışındaki güzel ahlâkı emrediyor. Eğer bunları kendiliğinden söyleseydi ve Allah'ın kendisini resûl olarak gönderdiğini iddia etmeseydi, onu inkâr etmezdik" dediler. Cerîr, "O, Allah'ın resûlü olabilir. Allah, ondan önce de Nûh, İbrâhîm, Mûsâ gibi resûller gönderdi" dedi. Onlar, "O nerede? Mûsâ nerede?" dediler. Cerîr, "O, niçin olmasın? Siz mi daha hayırlı ve daha değerlisiniz, yoksa Mûsâ'nın kavmi mi?" dedi. Onlar, "Elbette ki biz daha hayırlıyız." dediler. Cerîr, "Öyle ise, siz neden Allah'ın Mûsâ kavminden bir resûl gönderdiği gibi, sizden bir resûl göndermiş olduğunu inkâr ediyorsunuz?" dedi. Cerîr, Resûlullah (s.a.) hakkında onlarla tartıştı. Bunun üzerine birbirlerine bakarak, "O, bir sihirbaz ve yalancıdır." dediler ve ardından Cerîr'e, "Onunla hiç karşılaştın mı?" diye sordular. Cerîr, "Hayır! Daha önce onunla karşılaşmadım ve konuşmadım. Fakat bu böyledir." dedi. Bunun üzerine Kureyşliler, Resûlullah'a (s.a.) hakaret ve sövme konusunda aşırı gittiler.

فلما دخلت الأشهر الحرم رحل مع قومه فوافى إلى عكاظ وإلى ذي المجاز وإلى منى، وصدروا إلى مكة، فعمدوا إلى مجلس من قريش أكثره كهلا وأبداه شرفا، فجلسوا إليهم، وتحدثوا معهم، وباسطوهم في الحديث. فقال جرير: ما فعل صاحبكم هذا، الذي يزعم إنه رسول الله؟ قالوا: فعل شرّا، شتمناه وشتمنا، وفعل وفعل، ثم حاربنا فقتلنا وقتلناه. فقال جرير: وما نقمتم عليه؟ قالوا: نقمنا سحره وكذبه، قال جرير: فكيف علمتم إنه ساحر؟ قالوا: سحر قلوب فتياننا حتى اتبعوه وعصونا، قال جرير: ما علمتم إلا بهذا؟ قالوا: لا، قال جرير: فما دلكم على كذبه، هل حدثكم شيئا فوجدتموه باطلا؟ قالوا لا والله، إلا إنه يكذب على الله، ويزعم إنه أرسله أن آلهتنا باطل، وأن سلفنا ضلال من أهل النار. قال جرير: دعوا هذا فماذا يقول سوى ذلك؟ قالوا: والله ما يقول إلا حسنا، إنه ليأمر بصلة الرحم، والكفّ عن المحارم، والخلق الجميل، والعفو عن المسيء، وأخلاق سوى ذلك جميلة لو قالها من عند نفسه ولم يزعم أن الله أرسله بها ما أنكرنا عليه، قال جرير: فلعله رسول الله، فقد أرسل الله رسلا قبله: إبراهيم ونوحا وموسى، قالوا: وأين هو من موسى؟ قال جرير: لمه؟ فأنتم خير وأكرم أم قوم موسى؟ قالوا: لا بل نحن، قال: فما أنكرتم أن يرسل الله منكم رسولا كما أرسل من قوم موسى؟ وجادلهم عنه صلّى الله عليه وسلم. فنظر بعضهم إلى بعض ثم قالوا: ساحر وكذاب، ثم قالوا لجرير: ألقيته قط؟ قال: لا والله ما لقيته قط ولا كلمته، ولكن هذا هكذا فغلظوا في شتم رسول الله صلّى الله عليه وسلم وسبه.

[1356] Cerîr, "Siz daha iyi bilirsiniz!" dedi ve beraberindekilerle kavmine ve aşiretine döndü. Kavmi, hacc mevsimi, Araplar ve aralarında geçenleri sormak üzere Cerîr'e geldiler. O da olanları anlattı ve şöyle dedi: "Bundan başka bir şey daha var!" Kavmi, "Başka şey nedir?" dediler. Onlara, Resûlullah'ın (s.a.) Yesrib'de olduğunu, Kureyş'in yaptıklarını, düşmanın onu eleştirecek bir şey bulamadıklarını, sadece sefihlik yaptıklarını ve kavminin ondan korktuğunu anlattı. Cerîr, "Size bir haber vereyim mi?" dedi. Kavmi, "O haber nedir?" dediler. Cerîr şöyle dedi: "Allah, ondan önce de resûller göndermişti. Benim ona gitmemi, benimle beraber emniyet ettiğiniz, akıllarına güvendiğiniz, kendilerine ve haberlerine mutmain olduğunuz bazı elçiler göndermek ister misiniz? Ona gidip araştıralım, onun hakkında hiçbir şey bize gizli kalmasın. Eğer sâdık biri ise, ona teslim olup iman ederiz, dinine gireriz ve sizin için de ondan bir ahd ve söz alırız. Eğer böyle değilse, görüşümüzü size bildiririz." Kavmi, "Söylediğin şeyde bir beis yoktur" dediler ve seçtikleri kimseleri onunla birlikte gönderdiler. Yola çıkıp Medine'ye geldiler. Resûlullah (s.a.) ise ashâbına, "Size hayırlı ve uğurlu bir adam geliyor. Yüzünde melek nişânesi var!" buyurdu. Cerîr, güzel, efendi ve zarif bir adamdı. Medine'ye vardıklarında bir evde konakladılar ve en güzel elbiselerini giyerek dışarı çıktılar. Resûlullah'a (s.a.) gittiler, onunla birlikte oturdular ve konuştular. Söylediği, iddia ettiği ve davet ettiği şey hakkında sorular sordular. Resûlullah, bu sorulara cevap verdi ve açıkladı, onlara Kur'ân okudu ve beyan etti. Bunun üzerine Cerîr, "Biz, senden razı olduk" dedi ve müslüman oldu, onunla birlikte arkadaşları da müslüman oldu.

[1357] Bu hususta düşün! Becîle, büyük kollardan oluşan çok büyük bir kabîledir. Mekke'ye yakın bir yerde ikâmet ediyorlardı. Allah'ın Mûsâ'yı resûl olarak göndermesi bir yana, onun adını bile işitmemişlerdi. Hatta büyük çoğunluğu, risâlet ve nübüvvet iddiasında bulunan birini hiç duymamışlardı. Böyle bir durum, bazen istek ve araştırma azlığından, onlara giderek buna davet eden ve onları uyaran insanların olmamasından ve burada açıklaması uzun sürecek bazı nedenlerden olabilmektedir.

[1358] Ebû Ali [el-Cübbâî]'nin arkadaşı, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Bekir el-İsferâyînî -Allah, her ikisinden de razı olsun- hacca gitmişti. O, çok sayıda hacc yapmıştı. Bir defasında onu Karmatîler esir aldı.

[١٣٥٦] قال جرير: أنتم أعلم. ورجع إلى قومه وعشيرته بمن معه؛ فجاء قومه يسألونه عن الموسم، وعن العرب وما كان بينهم، فحدثهم بذلك، ثم قال: وغير ذلك قالوا: وما هو: فحدثهم عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأنه بيثرب، وما كان من قريش، وأنه ما وجد عند عدوه مطعنا غير السفاهة، ووجدت قومه قد خافوه، فهل لكم في خبر، قالوا ما هو؟ قال جرير: قد أرسل الله قبله رسلا، فهل لكم أن أخرج قبله وترسلوا معي رسلا تأمنونهم وتثقون بعقولهم وتطمئنون إليهم وإلى خبرهم، فنأتيه ونسائله، فلا يخفى أمره علينا، إن كان صادقا سالمناه وآمنا به ودخلنا في دينه وأخذنا لكم منه سببا وحبلا، وإن كان غير ذلك أريناكم برأينا. قالوا: ما بما قلت بأس. فأرسلوا معه من اختاروه، وخرجوا حتى قدموا عليه المدينة؛ وقد كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال لأصحابه: أتاكم خير ذي يمن، على وجهه مسحة ملك؛ وكان جرير جميلا سيدا وسيما. فلما قدموا المدينة نزلوا منزلا ثم لبسوا أجمل ثيابهم وخرجوا، فلقوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وجلسوا إليه، وكلموه، وسائلوه عما يقول وما يدعي، وما يدعو إليه. فذكر ذلك وشرحه، وتلا القرآن، وبيّن لهم. فقال جرير: رضينا منك، وأسلم، وأسلم أصحابه ومن معه.

[١٣٥٧] فتأمل ما في هذا، فإن بجيلة هي حي عظيم وقبائل كبيرة يجاورون مكة وما سمعوا باسم موسى فضلا على أن يعلموا هل أرسله الله. بل لم يعلم جلهم وأكثرهم أن هناك من يدّعي له الرسالة والنبوة، وهذا قد يكون من قلة الطلب والمساءلة، ومن قبل عدم من يقصد الناس ويدعوهم إلى ذلك ويذكرهم به، ومن قبل غير ذلك مما يطول شرحه.

[١٣٥٨] وقد كان أبو الحسن عليّ بن محمد بن بكر الإسفراييني صاحب أبي علي رضي الله عنهما، حج، وكان كثير الحج، فأسرته القرامطة مرة

Sonra onu çöle gönderdiler. Resûlullah'ın (s.a.) zikri geçti; fakat onu bilmiyorlardı. "Biz, onu hiç işitmedik" dediler. Ebu'l-Hasan buna hayret etti. Ebu'l-Hasan, Ebû Hanîfe ashâbının fukahâsının büyüklerinden, Ashâbu'l-Hadîs'in ileri gelenlerinden, çok rivayette bulunmuş, zâhid ve değerli bir vâizdi. Ebu'l-Hasan, Ebu'l-Hasan el-Kerhî -Allah, ikisine de rahmet etsin- samimi arkadaştı. Berîdîlerin ve Deylem'in zorba kralları-na öğüt veriyor, onları doğruluğa davet ediyor ve nasihatte bulunuyordu. Ebu'l-Hasan'ın ilmî pek çok kitabı vardır. Büyük ihtimalle bu kitapların çoğu Rey'de vakıf kütüphanesinde bulunmaktadır. Onun Acem şehirlerinden Asker-i Mükrem'den bir Farslı olmasına rağmen, insanların en âlimi olması ve Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetini, hadislerini, ahlâkını ve şeriatini çok iyi bilmesi hayreti artırmaktadır. Halbuki onun beldesindeki Araplar ve komşuları bunlardan hiçbirini bilmemektedir. Sultanın dine inâyeti, âlimleri ve fakîhleri çöllere ve uzak yerlere göndermeyi terk etmesi buna sebep olmuştur. Resûlullah (s.a.) ve halifeleri böyle yapıyorlardı. Kabîleleri kâri'siz, fakîhsiz ve mürşidsiz bırakmıyorlardı. Buna rağmen Arap yarımadasındaki insanlar, Yahyâ et-Tahhânî, Ebû Sa'îd el-Cennâbî, oğlu ve benzeri Karmatîlerin sıkıntılarına maruz kaldılar. Bunlar, Şiî olduklarını ve Resûlullah'ın (s.a.) oğlu Mehdî'ye davet ettiklerini iddia ettiler. Müslümanları ve İslâm şeriatini uygulayanları öldürdüler ve esir aldılar. Mekke'ye ve başka yerlere savaş açtılar, Mushafları yaktılar ve bilinen kötülükleri yaptılar. Bu yüzden insanlar, Resûlullah (s.a.) hakkında bilgisiz hâle geldiler. Bunu iyi düşündüğün zaman, Allah'ın Nûh (a.s.) kıssasındaki şu sözünün doğruluğunu anlarsın: *(Ey Muhammed!) Bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Ne sen, ne de kavmin, daha önce bunları bilmiyordunuz. O halde sabret, sonuç muttakîlerindir* (Hûd, 11/49).

[1359] Cerîr ve Becîle kabîlesi, "Mûsâ kim? Tevrat nedir?" diye soruyorlar. Eğer daha önce anlatılanları aklınla anlamışsan, Resûlullah'ın (s.a.) anlatmış olduğum Nûh kıssası ve diğerlerini ancak vahiy yoluyla öğrendiğini anlarsın. Cerîr ve Becîle'nin, Resûlullah'ın (s.a.) haberlerini öğrenmek için ne yaptıklarına bak! Onlar, onu önce şehrinin halkına, ehl-i beytine, onu yetiştirenlere, onunla birlikte yetişenlere, düşmanlarına, ona karşı çıkanlara ve kusurlarını arayanlara sordular. Bunların yanında olan bilgileri öğrendiler; bir ayıp ve kusur bulamadılar.

ثم أرسلوه، فحصل في البوادي، فأجرى ذكر رسول الله صلّى الله عليه وسلم فلم يعرفوه، وقالوا: ما سمعنا به، فتعجب من ذلك. وهذا أبو الحسن كان كبيرا من فقهاء أصحاب أبي حنيفة، وكبيرا من أصحاب الحديث، غزير الرواية زاهدا، واعظا مجيدا، وكان خلا لأبي الحسن الكرخي رحمة الله عليهما، وكان يلقى جبابرة الملوك من البريديين والديلم بالموعظة، ويصدقهم ويعظهم، وله كتب كثيرة في العلم، ولعل أكثرها في خزانة الوقف بالريّ. وكان يكثر تعجبه وهو فارسيّ من بلاد العجم، ومن أهل عسكر مكرم، وهو أعلم الناس أو من أعلمهم بنبوة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبإثاره وبأخلاقه وشريعته، وقومه من العرب وجيرانه في البلد لا يعلمون شيئا من ذلك، وهذا إنما صار كذلك لترك السلطان العناية بالدين وإرسال العلماء والفقهاء في البوادي والآفاق كما كان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يفعل ذلك وخلفاؤه ولا يخلون القبائل من مقرىء وفقيه وساعي، ومع هذا فابتلى الناس بيحيى الطحاني وبأبي سعيد الجنابي وولده وأمثالهم من القرامطة في جزيرة العرب، فزعموا أنهم شيعة ودعاة إلى المهدي ابن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقتلوا المسلمين ومن يقيم شريعة الإسلام، وسبوا المسلمين، وغزوا مكة وغيرها، وأحرقوا المصاحف، وصنعوا ما هو معلوم، فلهذا خفي على أولئك ذكر رسول الله صلّى الله عليه وسلم. وإذا تدبرت هذا إن دارت بصيرتك بصدق قوله في قصة نوح عليه السلام: ﴿تِلْكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيْبِ نُوحِيها إليك ما كُنْتَ تَعْلَمُها أنت وَلا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هذا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾ «هود ٤٩».

[١٣٥٩] فهذا جرير وبجيلة يقولون: ومن موسى، وما التوراة؟ وإن كنت قد علمت بعقلك بما تقدم لك، إنه صلّى الله عليه وسلم ما عرف ما أقصه من قصة نوح وغيره من الأنبياء إلا بالوحي. وانظر كيف صنع جرير وبجيلة في معرفة أخبار رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فإنهم ابتدؤوا فسألوا عنه أهل بلده، وأهل بيته، ومن رباه، ومن ربّي معه، وأعداءه، ومن ناصبه وطلب عثراته، فعرف ما عندهم، فلم يجد عيبا ولا مطعنا،

Bunun üzerine Cerîr, yanındakilerle birlikte kavmine döndü ve işittiklerini onlara anlattılar. Onların akıllıları ve faziletlileri buna çok hayret ettiler ve onları, ona sormaları ve dinlemeleri için Medine'ye gönderdiler. İşte bu, akıllı, basîretli, hedefi olan ve bilgiyi talep eden kimsenin yapacağı şeydir.

[1360] Bunu ve daha önce zikredilen Mekke'de, Arap topraklarında, Habeş topraklarında Şâm'da Rûm krallarının huzurunda ve Irâk'ta Fars krallarının huzurunda gerçekleşen mahfilleri, meclisleri ve toplantıları düşün! Bunları zihninde hazır tut ve araştırmaya devam et! Kureyş'in, Cerîr ve Becîle'ye söyledikleri, "O, bir sihirbazdır" sözünü iyi düşün! Kureyş, Kur'ân'ı işittikleri ve Resûlullah'ın (s.a.) diğer âyetlerini ve delillerini gördükleri için, onu huccetle reddetme imkânı bulamayınca, Kur'ân için "sihir", Resûlullah için "sihirbaz" dediler. Kureyş, Resûlullah yumuşak huylu, esrarengiz, etkileyici ve akılları çelen bir kimse olduğu için, Kur'ân için "sihir", Resûlullah için "sihirbaz" diyorlardı. Bunun için Resûlullah (s.a.) Ebû Bekir ile birlikte hicret yolculuğuna çıktıkları ve Ebû Cehil ve beraberindeki izciler de onu aramak üzere yola düştükleri zaman mağara hâdisesinde Ebû Cehil, "Vallahi, onun çok yakınımızda olduğunu ve bizi gördüğünü düşünüyorum. Fakat onun bazı sihirleri görmemizi engelliyor."

[1361] Allah (a.c.), *(Ey Muhammed!) En yakın akrabanı uyar!* (Şu'arâ, 26/214) âyetini inzâl buyurunca, Resûlullah (s.a.) amcası Ebû Tâlib'den akrabalarını kendisi için toplamasını istedi. Bunun üzerine amcası onu bu fikrinden döndürmeye ve vazgeçirmeye çalıştı. Fakat onun doğruluğunu bildiği ve çok sevdiği için onları topladı. Akrabaları gelince, Resûlullah onlara yemek ikram etti; az bir yemekle tıka basa doydular. Onları suladı; hatta onlara doyasıya hâlis süt içirdi. Sonra onları davet etmeye ve uyarmaya başladı. Çünkü ona bunu Allah emretmişti. Resûlullah, meleğe dedi ki: "Şüphesiz ben bunu yapacak olursam, Kureyş ekmek koparır gibi benim başımı koparır." Melek de bana şöyle dedi: "Ey Muhammed! Eğer bunu yapmazsan azâb edileceksin. Allah, senin için onlara göndereceği bir ordu hazırladı. Allah, sana suyun silemeyeceği bir kitâb indirecek onu uyurken ve uyanıkken okursun. Şüphesiz Kureyş, Allah'tan gelen bir şeye sahip değiller ve Allah için bir şey yapmıyorlar. Allah şöyle diyor:

فرجع إلى قومه بمن معه فأخبروهم بما سمعوا، ثم تخيروا عقلاءهم وفضلاءهم فأرسلوهم إلى المدينة فسألوه وسمعوا منه، وهذا غاية ما يفعله العاقل الحازم المرتاد الطالب.

[١٣٦٠] فتأمل هذا وما قبله من تلك المحافل والمقامات والمواطن التي تقدم لك ذكرها، مما كان بمكة وبأرض العرب وبأرض الحبشة وبالشام عند ملوك الروم وبالعراق عند ملوك الفرس، وأحضره فهمك، وواصل درسه، وتدبر قول قريش لجرير وبجيلة في رسول الله صلّى الله عليه وسلم إنه ساحر، فإنهم لما سمعوا القرآن ورأوا غيره من آياته ودلالاته صلّى الله عليه وسلم فلم يمكنهم دفعها بالحجة، قالوا: سحر وهذا ساحر، وإنما يقولون ذلك لما لطف وغمض ودقّ وأخذ بالعقول: هذا سحر وهذا ساحر ولهذا قال أبو جهل حين خرجوا ومعهم القافة في طلب رسول الله صلّى الله عليه وسلم حين هاجر ومعه أبو بكر في قصة الغار: والله إني لأراه معنا في بعض هذه الشعاب يرانا. ومن سحره ما نراه.

[١٣٦١] ولما نزل قوله عز وجل: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ سأل صلّى الله عليه وسلم عمه أبا طالب ليجمعهم له، فكان يراجعه ويدافعه، ثم أجابه لما يعرف من صدقه ولشدة محبته له فجمعهم، فلما حضروا، أطعمهم حتى امتلئوا شبعا من يسير من الطعام، وسقاهم حتى أرواهم من عسّ لبن، ثم ابتدأ بدعوتهم وإنذارهم لأن الله أمره بذلك، وأنه قال للملك: إني إن فعلت ذلك تفلق قريش رأسي فلق الخبزة، فقال لي: يا محمد، أنك إلا تفعل ذلك تعذّب، وإن الله قد اتخذ لك جندا تبعثهم، وإن الله ينزل عليك كتابا لا يغسله الماء تقرأه نائما ويقظان، وإن قريشا والعرب ليست على شيء من الله ولا لله، وإن الله يقول:

Ben, bütün kullarımı hanîf müslümanlar olarak yarattım. Onlara, helâl olarak yiyecekleri rızık hazırladım. Bu rızık onlar için helâldir. Ama şeytanlar onları dinleri konusunda aldattı ve onlara helâl kılınmış şeyleri haram kıldı. Hakkında bir sultan [delil] indirmediğim bir şeyi, Bana şirk koşmamalarını emrettim. Onlara Benim yaratıklarımı değiştirmemelerini emrettim." Ebû Leheb, Resûlullah'ın sözünü keserek, arkadaşlarına kalkmalarını emretti. Kalkıp dışarı çıktılar. Resûlullah'ın, sadece bir kişinin yiyip içebileceği kadar bir yemek ve içecekle kendilerini doyurmasını ve sulamasını eleştirdiler. Ebû Leheb şöyle dedi: "Bu, onun sihridir. Hatta sihrinin bir kısmıdır" dedi. Nitekim onlar, aynı şeyi Cerîr'e ve onun beraberindeki Becîleli gruba da söylemişlerdi.

[1362] Resûlullah'ın (s.a.) Kureyş karşısındaki bu durumu, daha önce zikredilen İsrâ olayı, Rûm kıssası ve benzerlerindeki durumlar gibidir. Âlimler, bu mûcizelerden kuşku duymazlar ve şüphe etmezler. Ensârın İslâm'a girerken yaptıkları araştırmanın, uzun uzun ve tekrar tekrar soru sormalarının, Cerîr ve Becîle'nin araştırmasından daha fazla olduğunu gördün. Abdu'l-Kays kabîlelerinin İslâm'a girişleri de bu tarzda olmuştu. Yine Tayy kabîleleri de bu şekilde İslâm'a girdiler. Resûlullah'ın (s.a.) düşmanı Kureyş'in hâllerini düşün! Resûlullah'ın âyetleri galip gelip sözleri doğru çıkınca, nasıl da birbirlerine, özellikle reislerine müracaat ediyorlar: "Bu adamın hiç ayağı kaymıyor. Söylediği hiçbir şeyin hilâfını yapmıyor. Bizim tuzağımız ona hiç tesir etmiyor." Onlar, Resûlullah'ın bütün gayretlerini boşa çıkarmasına üzülerek ve kederlenerek birbirlerine şöyle diyorlardı: "Herhalde o, söylediği gibi bir nebî! Biz kalabalığız, o tek başına; biz zenginiz, o fakir!" Birbirlerine, "Bu, onun bir sihridir" diyorlardı.

[1363] Sa'd b. Mu'âz el-Ensârî, Resûlullah (s.a.) Medine'ye hicret ettikten sonra Mekke'ye girdiği zaman, samimi dostu olan Übeyy b. Halef'e misafir oldu. Sa'd, Beytullah'ı tavâf etmek istedi. İbn Halef, Kureyş'in ona bir kötülük yapmasından korktu ve "İnsanlar çekilinceye kadar sabret" dedi. İnsanlar çekilince çıkıp tavâf ettiler. Bu sırada Sa'd'ı gören Ebû Cehil ona şöyle dedi: "Muhammed'i koruduğunuz hâlde, emîn bir şekilde Beytullah'ı mı tavâf ediyorsun. Size şöyle şöyle yapacağım." Bunun üzerine İbn Mu'âz, ona karşılık verdi, onunla tartıştı ve Resûlullah'a (s.a.) düşmanlık etmesi hususunda onu kınadı. Ona, Resûlullah'ı (s.a.) kabul edişlerinin sebebini, onun nûr ve hidâyet getirdiğini, onu yalanlamakla sapıklık üzere olduklarını anlattı.

إني خلقت عبادي جميعا حنفاء مسلمين، وجعلت ما يحلهم من رزق فهو لهم حلال، فأحالتهم الشياطين على دينهم وحرمت عليهم ما أحللت لهم، وأمرتهم أن لا يشركوا بي ما لم أنزل به سلطانا، وأمرتهم أن لا يغيروا خلقي. فقطع أبو لهب كلامه وأمر أصحابه بالقيام فقاموا وخرجوا، وتحادّوا إنه أشبعهم وأرواهم من ذلك الطعام والشراب اليسير الذي لا يكاد يشبع الواحد ولا يروي، فقال أبو لهب: هذا من سحره، وهذا بعض سحره، كالذي قالوه لجرير وأولئك الرهط من بجيلة.

[١٣٦٢] وهذا المقام الذي كان له مع قريش كتلك المقامات التي قد تقدم ذكرها من شأن الإسراء وقصة الروم وغير ذلك، لا يرتاب بها العلماء ولا يشكون فيها. وقد علمت أن إسلام الأنصار كان في الاستقصاء وطول السؤال والمراجعة أشد من استقصاء جرير وبجيلة، وفي نحو ذلك كان إسلام قبائل عبد القيس، وهذه كانت سبيل قبائل طيّ. وتأمل أحوال قريش من أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم فيما كان يظهر من آياته، ويصدق من أقواله، كيف كان يرجع بعضهم إلى بعض في الرؤساء خاصة، إن هذا الرجل ما تزل له قدم، ولا يخلف في شيء قاله، ولا يغني كيدنا له شيئا؛ متأسفين ومتحسرين على ما يخيب من سعيهم، فيقول بعضهم لبعض: فلعله نبي كما يقول، فنحن جميع وهو وحده، ونحن أغنياء وهو فقير، فيقول بعضهم لبعض: هذا من سحره.

[١٣٦٣] ولما دخل سعد بن معاذ الأنصاري رحمة الله عليه مكة بعد هجرة النبي صلّى الله عليه وسلم إليهم، نزل على أبي بن خلف وكان خلّا له، فأراد أن يطوف بالبيت، فخاف عليه ابن خلف قريشا، فقال له: اصبر إلى أن يخف الناس، فلما خفوا خرجوا وطاف، فأبصره أبو جهل فقال له: أتطوف بالبيت آمنا وقد آويتم محمدا، لأفعلن ولأفعلن، فخاصمه ابن معاذ وجادله ولأمه في عداوته لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، وذكر عذرهم في قبولهم منه صلّى الله عليه وسلم، وأنه جاءهم بالنور والهدى، وأنكم على ضلال في تكذيبه،

Ne Ebû Cehil'in ne de Kureyş'in yanında huccet veya huccete benzer bir şey, Sa'd b. Mu'âz ve ensâr'ı ondan çevirmek için söyleyecekleri bir kusur veya yanlış yoktu. Halbuki buna şiddetle ihtiyaçları vardı. Sa'd'ın, Ebû Cehil'e karşı sertleşmesi üzerine Übeyy b. Halef ona şöyle dedi: "Sen, bu vadinin efendisi Ebu'l-Hakem'e karşı sesini mi yükseltiyorsun!" Sa'd da ona şöyle dedi: "Sana gelince Resûlullah'ın (s.a.) senin hakkında 'Allah onun canını alsın!' dediğini işittim." Übeyy bundan çok korktu ve telaşlı bir şekilde hanımının yanına girerek ona, "Yesribli kardeşimin ne dediğini işittin mi?, O, Muhammed'in beni öldüreceğini söylediğini işittiğini iddia ediyor. Muhammed, asla yalan söylemez." Bunun üzerine karısı Übeyy'den daha fazla korkmaya başladı. Bedir savaşı olunca Ebû Cehil, Übeyy'e, "Birlikte savaşa çıkalım." dedi. Bunun üzerine karısı Übeyy'e, "Yesribli arkadaşının söylediğini unuttun mu?" dedi. Übeyy de çıkmaktan vazgeçti. Fakat Ebû Cehil, onu çıkarıncaya kadar yakasını bırakmadı. Resûlullah'ın (s.a.) söylediği gibi Übeyy öldürüldü.

[1364] Başından beri anlatmak istediğimiz şey, Mekkeliler Resûlullah'a (s.a.) aşırı düşman olmalarına ve insanları ona tâbi olmaktan engellemek için her tülü yola ve hileye başvurmalarına rağmen, eleştirecek bir şey bulamamalarıdır. Bir de buna Resûlullah'ın (s.a.) Übeyy b. Halef'in öldürüleceğini haber vermesini ekle! Nitekim onun dediği gibi oldu. Bu da başka bir âyet/mûcizedir.

[1365] Müşrikler, Bedir'de başlarına gelen hezimet sebebiyle birbirlerini kınamaya başladılar. Halbuki onlar, Resûlullah'a (s.a.) ve ashâbına karşı zafer kazanacaklarına inanarak çıkmışlardı. Çünkü müslümanlar az ve zayıf, Kureyş ise asker, silâh, mal ve sayı bakımından kuvvetliydi. Müşrikler, Uhud'dan döndükleri zaman da birbirlerini kınadılar. Çünkü üç bin kişiyle çıkmışlardı ve Resûlullah'a (s.a.) galip geleceklerinden ve Medine'yi esir alacaklarından şüphe etmiyorlardı. Üstelik, -daha önce zikredildiği gibi- Ebû Âmir er-Râhib de onların yanındaydı.

[1366] Ahzâb ve Hendek savaşlarında da böyle kalabalıklar toplamışlardı. Fakat, -daha önce zikredildiği gibi- başlarına rüzgâr ve korku musîbeti geldi. Her bir kavim reis ve yöneticisi başkanlığında toplanmış, bu duruma hayret ediyorlardı. Amr b. el-Âs, çevresinde toplananlara şöyle dedi:

فلم يكن عنده ولا عند قريش حجة ولا ما يشبه الحجة، من ذكر زلة أو هفوة يصرفون سعد بن معاذ والأنصار عنه مع حاجتهم إلى ذلك. واستطال سعد على أبي جهل، فقال له أبي بن خلف: أترفع صوتك على أبي الحكم وهو سيد البطحاء، فقال له سعد: أما أنت فقد سمعت رسول الله صلّى الله عليه وسلم يقول: إن الله يقتلك، فراعه ذلك، ودخل على أمرأته كئيبا، فقال لها: أما تسمعين ما قال أخي اليثربي، زعم إنه سمع محمدا يقول إنه يقتلني وما كذب محمد قط. فلحق المرأة من الرعب أكثر مما لحق أبيا؛ فلما كانت بدر، قال له أبو جهل: أخرج معنا، فقالت له أمرأته: اذكر ما قال أخوك اليثربي، فكره الخروج، فما تركه أبو جهل حتى أخرجه، فقتل كما قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[١٣٦٤] والذي بدأنا به وأردنا، خوض أهل مكة في عداوته صلّى الله عليه وسلم واجتهادهم في صرف الناس عن اتباعه بكل وجه وحيلة فلا يجدون مطعنا، واتصل بهذا، أخباره صلّى الله عليه وسلم عن قتل أبي بن خلف فكان كما قال، وهذا آية أخرى.

[١٣٦٥] وكم لاموا أنفسهم فيما بينهم لما نزل بهم ببدر، وقد كانوا خرجوا واثقين بالظفر برسول الله صلّى الله عليه وسلم وأصحابه لقلتهم وضعفهم، ولقوة قريش بالكراع والسلاح[١٠٧] والمال وكثرة العدد، وكم تلاوموا فيما بينهم حين رجعوا من أحد وقد خرجوا في ثلاثة آلاف، وهم لا يشكون أنهم يظفرون برسول الله صلّى الله عليه وسلم وأنهم يسبون المدينة، ومعهم أبو عامر الراهب كما تقدم لك.

[١٣٦٦] ولما رجعوا مع الأحزاب والخندق وقد جمعوا تلك الجموع، فنزل بهم من الريح والرعب ما قد تقدم لك ذكره، تجمع كل قوم إلى رئيس وصاحب يتعجبون من ذلك، فقال عمرو بن العاص للذين اجتمعوا إليه:

---

١٠٧ في (ط) : والسلام

"Vallahi, Muhammed'in durumunun minberin yükseldiği gibi yükseldiğini görüyorum." Bunun üzerine ne yapacakları konusunda istişarede bulundular. Amr, "Benim bir görüşüm var!" deyince, "Görüşün nedir?" dediler. Amr şöyle dedi: "Necâşî'ye katılalım ve onun yanında olalım. -Necâşî, Amr'ın arkadaşıydı.- Eğer Muhammed kavmimize galip gelirse Necâşî'nin yanında olmuş oluruz. Bizim Necâşî'nin eli altında olmamız, Muhammed'in eli altında olmamızdan daha iyidir. Eğer kavmimiz galip gelirse, biz onların tanıdıklarıyız. Bize onlardan hayırdan başka bir şey gelmez." Bunun üzerine Necâşî'ye gittiler ve onun yanında kaldılar. Resûlullah (s.a.), Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Necâşî'ye gönderdi. Resûlullah'ın (s.a.) durumunu, getirdiği ve davet ettiği şeyi müzakere ettiler. Bunun güzelliği hakkında görüş birliğine vardılar. Resûlullah'a iman etmede geciktikleri için Necâşî onları kınadı. Onlar, Resûlullah (s.a.) hakkında söyleyecekleri veya delil getirecekleri bir kusur bulamadılar. Bunun üzerine tekrar Mekke'ye döndüler. Onlar defalarca Necâşî'ye gittiler. Necâşî'nin bu konu hakkında onlarla yaptığı çeşitli toplantılar ve meclisler vardır.

[1367] Hâlid b. el-Velîd b. el-Muğîre, müslüman olmadan ve hicret etmeden önce arkadaşlarına ve dostlarına şöyle demişti: "Vallahi, yol göründü. O adam bir nebî. Ne zamana kadar?" Hudeybiye'den sonra müslüman oldu ve hicret etti. Ondan sonra Amr b. el-Âs müslüman olup hicret etti. Bu ikisinin yaptıkları bilinmektedir.

[1368] Resûlullah (s.a.), veda haccında saçlarını dağıtırken Hâlid b. el-Velîd, "Yâ Resûlallâh! Nâsiyenden [perçeminden]! Yâ Resûlallâh! Nâsiyenden! Ben onda yardım ümit ediyorum." diyerek devamlı yalvarıyordu. Bunu göre Ebû Bekir es-Sıddîk hayret ederek, ibret alarak ve dikkat çekerek insanlara şöyle nidâ etti: "Ey insanlar! Bu, Bedir, Uhud, Hendek ve Hudeybiye'de elinden çok çektiğimiz Hâlid b. el-Velîd'dir. Bugün ona ve basîretine bakın!"

[1369] Resûlullah (s.a.), Evtâs ganimetlerini dağıtırken müellefeye [kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlara] biraz fazla verdiği zaman Uyeyne b. Hısn, "Ben şeyhlerin oğluyum. Ben, Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr'im." dedi. Resûlullah (s.a.) da, "İnsanların en hayırlısı, Yûsuf b. Ya'kûb b. İshâk b. İbrâhîm'dir" dedi. Resûlullah (s.a.), Uyeyne b. Hısn hakkında şöyle diyordu: "İtaat edilen ahmak!" Resûlullah'ın (s.a.), bu müellefe yüzünden Uyeyne, el-Akra' b. Hâbis, el-Abbâs b. Mirdâs el-Meslemî'den çektikleri bilinmektedir.

والله إني لأرى أمر محمد يعلو على الأمور علو المنبر، فتشاوروا فيما يصنعون، فقال عمرو: إني قد رأيت رأيا، قالوا: وما رأيت؟ قال: رأيت أن نلحق بالنجاشي- وكان له صديقا- فنكون عنده، فإن ظهر محمد على قومنا كنا عند النجاشي فإنا أن نكون تحت يده أحب الينا من أن نكون تحت يد محمد، وإن ظهر قومنا فنحن من قد عرفوا فلن يأتينا منهم إلا خير. وصاروا إلى النجاشي، فأقاموا عنده. وورد على النجاشيّ عمرو بن أمية الضمري رسول رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأفاضوا في ذكر رسول الله صلّى الله عليه وسلم وما أتى به وما دعا إليه، فأجمعوا على حسن ذلك، وعذلهم النجاشي في إبطائهم عنه، فما وجدوا في رسول الله صلّى الله عليه وسلم غميزة يذكرونها أو يحتجون بها، فكروا راجعين إلى مكة. وقد رحلوا إلى النجاشي غير مرة، وكانت له معهم في هذا الشأن محافل ومجالس.

[١٣٦٧] ولقد قال خالد بن الوليد بن المغيرة لأصحابه وأهل إنسه قبل إسلامه وقبل هجرته: والله لقد استقام الميسم، وإن الرجل لنبيّ فحتى متى؟ ثم هاجر وأسلم بعد الحديبية، وهاجر بعده عمرو بن العاص وأسلم، وكان منهما ما هو معلوم.

[١٣٦٨] ولما قسم رسول الله صلّى الله عليه وسلم شعره على أصحابه في حجة الوداع، ما زال خالد ابن الوليد يضرع ويقول: يا رسول الله ناصيتك، يا رسول الله ناصيتك، فيها أرجو النصر، فنادى أبو بكر الصديق في الناس متعجبا ومعتبرا ومتنبها، وقال: أيها الناس، هذا خالد بن الوليد الذي لقينا منه ببدر واحد والخندق والحديبية ما لقينا، انظروا اليوم إليه وإلى بصيرته.

[١٣٦٩] ولما قسم رسول الله صلّى الله عليه وسلم غنائم أوطاس، وأعطى المؤلفة ما أعطاهم، قال عيينة بن حصن: أنا ابن الأشياخ، أنا عيينة بن حصن بن حذيفة بن بدر، فقال صلّى الله عليه وسلم: خير الناس يوسف بن يعقوب بن إسحق بن إبراهيم؛ وكان صلّى الله عليه وسلم يقول في عيينة بن حصن: الأحمق المطاع، وكان من أمره معه، ومع الأقرع ابن حابس، والعباس بن مرداس السلمي، وتلك المؤلفة ما هو معلوم.

[1370] Resûlullah (s.a.), müellefeye fazla miktarda ganimet verirken, İslâm'a ilk girenleri, Bedir ehlini, muhâcirleri ve ensârı bundan mahrum bıraktı. Bu yüzden ensârdan biri şöyle dedi: "Biz bu ganimetleri kılıçlarımızla kazanıyoruz. Bizden aşağıda olanlar onları alıyorlar." Bu söz Resûlullah'a ulaştı. Bunun üzerine Resûlullah, ensâra bir adam göndererek onları topladı ve şöyle dedi: "Ey ensâr topluluğu! Söyleyin bana! Siz dalâlet içinde iken, Allah sizi benimle hidâyete erdirmedi mi?" Ensâr, "Evet!" dedi. Resûlullah şöyle dedi: "Siz birbirinize düşman iken, Allah sizin aranızı benimle birleştirmedi mi?" Ensâr, "Evet!" dedi. Resûlullah şöyle dedi: "Öyleyse bazılarınızdan bana ulaşan bu söz nedir?" Resûlullah bu sözü tekrar etti. Ensâr ise şöyle dedi: "Yâ Resûlallâh! Bu, bizden bazı gençlerin sözüdür. Biz razıyız." Resûlullah şöyle dedi: -"Şu, İslâm'a yeni girmiş ve basîretleri zayıf olan kimselerin kalplerini ısındıracak olan maldır! Yoksa siz, o insanların mallar ve develerle dönerlerken, siz adamlarınızın yanına Allah'ın Resûl'ü ile dönmeye razı değil misiniz?"[178] Ensar, "Evet! Razıyız!" dediler ve ağladılar. Resûlullah (s.a.) şöyle dedi: -"Dileseydiniz, 'Sen, bize kovulmuş olarak geldin. Biz seni barındırdık' diyebilirdiniz!"[179] Bunun üzerine ağlamaları ve mahcubiyetleri daha da artan ensâr şöyle dedi: -"Bizim bu hususta Allah ve Resûl'üne minnet borcumuz var!"

[1371] Buna benzer nice olay oldu. Şu iki grup müellefe ve ensârın söylediklerini ve yaptıklarını düşün! Bunda büyük bir ibret ve açık dersler vardır.

[1372] Resûlullah'ın (s.a.), İslâm'a ilk girenlere, Bedir ehline, ehl-i beytine, çocuklarına ve eşlerine tavrını düşün! Nasıl onları dünya malından mahrum bıraktı ve ondan korudu? Nasıl onların kalplerini tehdit ve korkuyla doldurdu? Nasıl onların hepsini ahkâm, kısâs, helâl ve haram konularında insanlar için örnek yaptı? O, nasıl acem ve mevâlînin dokumacılar, hacamatçılar ve çöpçüler hakkında geçerli olan şahitliklerini, Kureyşliler, Hâşimîler, İslâm'a ilk girenler ve Bedir ehli hakkında da geçerli kıldı? Nasıl ehl-i beytine sadakaları haram kıldı ve onların mallarında insanlar için sadakaları vâcip kıldı. Nasıl ashâbından, ehl-i beytinden ve yakınlarından her birinin hata ve yanlış işlemesini meşru gördü ve açıkladı.

---

178 Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr, 1

179 Ahmed b. Hanbel, 3/76, r. 11730

[١٣٧٠] ولما أعطاهم من تلك العناية ما أعطاهم، وحرم السابقين والبدريين والمهاجرين والأنصار، قال قائل من الأنصار: نظهر على هذه الغنائم بأسيافنا ويأخذها هؤلاء دوننا، وبلغه ذلك، فأرسل صلّى الله عليه وسلم، وجمع الأنصار، وقال: أخبروني عنكم معشر الأنصار، ألم تكونوا ضلّالا فهداكم الله بي؟ قالوا بلى، قال: ألم تكونوا أعداء فألف الله بين قلوبكم بي؟ قالوا: بلى، قال: فما مقالة بلغتني عن بعضكم؟ وأعاد عليهم القول، فقالوا: يا رسول الله إنما كان، هذا من بعض أحداثنا، فأما نحن فراضون. فقال صلّى الله عليه وسلم: هذا مال تألفت به قلوب هؤلاء الذين عهدهم بالإسلام حديث، وببصائرهم ضعف، أما ترضون أن يرجع الناس بالشاة والبعير وترجعون برسول الله إلى رجالكم؟ قالوا: بلى، رضينا؛ وبكوا، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: لو شئتم أن تقولوا أتيتنا طريدا فأويناك، ومخذولا فنصرناك، لقلتم، فزاد بكاؤهم وخشوعهم، وقالوا: المنّة علينا في ذلك لله ولرسوله.

[١٣٧١] وكم قد كان مثل هذا، فتأمل هذا المقال والفعال للفريقين من المؤلفة ومن الأنصار، ففيه العبرة الكبيرة والبصائر النيّرة.

[١٣٧٢] وتأمل سيرته صلّى الله عليه وسلم في السابقين والبدريين، لأهل بيته، وفي ولده وأزواجه، كيف حرمهم الدنيا وحماهم منها؟، وكيف ملأ قلوبهم بالوعيد والمخاوف؟، وكيف جعلهم أسوة الناس كلهم في الأحكام والقصاص والحلال والحرام، وفي أن من حازت شهادته من العجم والموالي على الحاكة والحجامين والزبالين، حازت شهادته على القرشيين والهاشميين والسابقين والبدريين، وكيف حرم الصدقات على أهل بيته وأوجبها في أموالهم للناس، وكيف شرع وبيّن أن الخطأ والزلل جائز على كل واحد من أصحابه وأهل بيته وخاصته،

Onları müslümanlara idareci, vekîl ve görevli yaptığı zaman, onların fiillerine ve sözlerine riâyet etmeyi, onları uyarmayı, öğretmeyi ve ittifak etmeyi tavsiye etti. Çünkü Allah (a.c.), Kureyş'ten takvâlı, velî ve temiz olanların müslümanların irşâd ve ıslâhına diğer insanlardan daha istekli olduklarını biliyordu. Bu yüzden onların içinde şöyle dedi: "Kureyş size doğru davrandıkça siz de onlara doğru davranın!"[180] Bunlar daha önce zikredilen sözlerdir. Bunları zihninde hazır tut ve ihtivâ ettikleri mânaları düşün!

[1373] Resûlullah, Allah'ın dini hususunda hatalardan mâsumiyet ve emniyeti kıyâmete kadar sadece kendisine tahsis etti. Bu hususta hiç kimse ona ortak olamaz, onun makâmına geçemez ve yerini tutamaz. Müslümanlar, onun bütün bu hususiyetlerini kabul ettiler, ona boyun eğdiler, ona itaat ettiler ve zikredilen bu şartlar üzere ona icâbet ettiler. Böylece âdete muhâlif olan ve onların akıllarına durgunluk veren alâmetlerin, delillerin ve burhanların önemini öğrenmiş bulunuyorsun. Halbuki onlar, kibir, gurur ve tutuculuk bakımından insanların en şiddetlisi idiler. Onunla arkadaş olup onun yakınında bulunduktan ve ona icâbet ettikten sonra, onlarda ondan uzaklaşma ve nefret meydana gelmedi. Onu tanıyanlar veya tanıyan biri, dinindeki herhangi bir şey hususunda ta'nda bulunmadı. Erkeklerden, kadınlardan, hizmetçilerden ve eşlerinden herhangi biri, hayattayken ve vefatından sonra onun hallerinden herhangi biri hususunda şüpheye düşmedi. Onun birbirinin kuması olan çok sayıda eşi vardı. Onların içinde arkadaşlarının, yakınlarının ve düşmanlarının kızları vardı.

[1374] Birisi şöyle diyebilir: "Râfıza, Resûlullah'ın, amcasının oğlu Ali b. Ebî Tâlib'in mâsum olduğuna, hata ve zelle konusunda nebîler gibi olduğuna şahitlik ettiğini iddia etmiyor mu? Dolayısıyla onun hiçbir şekilde hata işlemesi câiz değildir. O, sehv ve gaflete düşmez. Onun yerini tutar ve makâmına geçer. O, insanların sığınağıdır. Kendisinden sonra çocukları da aynı şekildedir. Onlardan bazıları bu çocukların üç, bazıları yedi, bazıları on iki, bazıları ise daha çok olduğunu söylüyor."

[1375] Buna şöyle cevap verilir: "Biz, Râfıza'nın şunu veya bunu iddia ettiğini söylemedik ve onlardan da bahsetmedik. Biz, Resûlullah'ın (s.a.) şeriatini, sünnetini ve vasiyetlerini anlattık. Onların söylediği şeylerden bahsetmedik.

180 Ahmed b. Hanbel, 5/277, r. 22388

ووصى بمراعاة أفعالهم وأقوالهم وأن يذكروا وأن يعلموا وأن يتفقوا حين جعلهم قواما على المسلمين، ووكلاء وخدما، لما علم الله عز وجل أن الأتقياء والأولياء الأذكياء من قريش، أحرص على رشاد المسلمين وصلاحهم من سائر الناس، فقال فيهم: استقيموا لقريش ما استقاموا لكم، وتلك الأقوال التي قد تقدم لك ذكرها، فأحضرها فهمك وتأمل ما فيها.

[١٣٧٣] ثم لم يجعل العصمة والأمانة من الزلل في دين الله إلا له وحده إلى يوم القيامة، لا يشاركه أحد فيه، ولا يقوم مقامه ولا يسدّ مسدّه، فقبلوا كل ذلك منه، وخضعوا له، وتدينوا به، وأجابوه إلى ذلك على تلك الشرائط التي تقدم ذكرها، لتعلم بمكان الأعلام والدلائل والبراهين التي انتقضت بها العادة فبهرت عقولهم، وقد كانوا من أعظم الناس نخوة وأنفة وحميّة، ثم لا تجدهم لما صحبوه واختصوا به وأجابوه حدث لهم نبوه عنه، ولا نفور منه، ولا طعن عليه في دينه لشيء وقفوا عليه، أو وقف عليه واقف، أو استراب فيه مريب في شيء من أحواله، لا من الرجال ولا من النساء، ولا من الخدم، ولا من الأزواج، لا في حياته ولا بعد وفاته، وأزواجه عدد كثير وهن ضرائر، وفيهن بنات أصحابه وخاصته، وفيهن بنات أعدائه.

[١٣٧٤] فإن قيل: أو ليس الرافضة تدّعي إنه قد شهد بالعصمة لابن عمه عليّ ابن أبي طالب، وأنه كالأنبياء في أن الخطأ والزلل لا يجوز عليه البتة في حال من الأحوال، ولا يلحقه سهو ولا غفلة، وأنه يسدّ مسدّه ويقوم مقامه، وأنه مفزع الخلق، وكذا ولده بعده، فيهم من يقول ثلاثة، ومنهم من يقول سبعة، ومنهم من يقول اثنا عشر، ومنهم من يقول أكثر.

[١٣٧٥] قيل له: إنا لم نقل أن هؤلاء ادّعوا هذا، ولا أخبرنا عنهم، وإنما أخبرنا عن شرعه صلّى الله عليه وسلم وسنته ووصاياه، لا عما يقول هؤلاء.

Onların iddialarının bâtıl olduğuna dair deliller daha önce geçti. Resûlullah'ın baştan sona bütün ashâbı, nesiller boyu bunda mutâbık kaldılar. Onlardan sonra gelenler, bunlara tâbi olanlar Hişâm b. el-Hakem ortaya çıkıncaya kadar nesiller ve asırlar boyu böyle devam etti. Bu görüşü ilk olarak Hişâm icat etti. Sonra bu görüşü ondan el-Haddâd, el-Verrâk ve İbnu'r-Râvendî aldı. Bu yolla Resûlullah'a (s.a.) tuzak kurmak, onun dinini ifsâd etmek ve insanları onun nübüvveti hususunda şüpheye düşürmek istediler. Onların Resûlullah'a şiddetli düşmanlıkları bilinmektedir. Bunun açıklaması ve buna dair deliller daha önce geçti. Onları tekrar etmeye gerek yoktur."

[1376] Ebû Ali [el-Cübbâî] -Allah ona rahmet etsin- *et-Tefsîr* ve *Nakzu'l-İmâme 'alâ İbni'r-Râvendî* isimli eserlerinde bu konudan kısmen bahsetmiştir. Onun dışındaki âlimler de bu konudan bahsettiler. Âlimler şöyle diyorlar: "Kuşkusuz, "Resûlullah (s.a.), kendilerine gönderildiği kimselere ve tâbilerine, helâl ve haramı bilme hususunda dinin mercii olarak bir kişiyi tayin etti" diyen kimse, "O, sadece bir kişiye resûl olarak gönderildi. Ona sadece bir kişi iman etti ve tâbi oldu. O, sadece bu bir kişiyi tezkiye ve methetti. Sadece bu bir kişinin cennete gireceğine şahitlik etti" diyen kimse gibidir."

[1377] Âlimler şöyle dediler: "Biz, onun ashâbının bir kısmının diğer bir kısmından daha bilgili, daha zeki ve daha bilinçli olduğunu söyleyen kimselerle konuşuyoruz ve -Ebû Bekir'in kendisinden sonra halife tayin ettiği ve buna delalet ettiği gibi- Resûlullah'ın kendisinden sonra ümmetinin başına herhangi birini halife tayin etmediğini söylüyoruz."

[1378] Bu sözü söyleyen kimsenin yolu zikrettiğimiz şekildedir ve onun benzeri örnek verdiğimiz gibidir. Râfıza şunları iddia ediyor: "Resûlullah (s.a.), Ali ve çocuklarının ismetini beyan etti ve bu hususta ümmetine nass getirdi. Vucûbiyeti gereği bunu, ümmetinden köle-hür, erkek-kadın herkese ulaştırdı ve onları buna teşvik etti. Ali ve çocuklarının elinde alâmetler ve mûcizeler zuhûr ediyordu. Şimdi ise bu mûcizeler, bizimle birlikte ve bize huccet olan zamanın imâmının elinde zuhûr etmektedir."

وقد تقدم لك الأدلة على بطلان دعاويهم، وأن أصحابه كلهم من أولهم إلى آخرهم أطبقوا على ذلك قرنا بعد قرن، ثم الذين يلونهم ثم التابعين لهم، ثم الذين يلونهم في القرون والأعصار، إلى زمن هشام بن الحكم؛ فإنه ابتدع هذا القول، ثم أخذ عنه الحداد، والوراق، وابن الراوندي، وأرادوا به كيد رسول الله صلّى الله عليه وسلم وإفساد دينه، وتشكيك الناس في نبوته، وأحوالهم في شدة عداوته معروفة، وقد تقدم لك بيان ذلك والبرهان عليه بما لا حاجة لك إلى إعادته.

[١٣٧٦] وقد ذكر أبو عليّ رحمه الله طرفا من ذلك في «التفسير» وفي «نقض الإمامة على ابن الراوندي» ، وذكره غيره من العلماء. والعلماء يقولون: إن من قال: إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم جعل مفزع الدين أرسل إليهم، واتباعه في العلم بالحلال والحرام إلى واحد، كمن قال ما أرسل إلا إلى ذلك الواحد، ولا آمن به ولا اتبعه إلا ذلك الواحد، ولا زكّى ولا مدح إلا ذلك الواحد، ولا شهد بالجنة إلا لذلك الواحد.

[١٣٧٧] قالوا: وإنما نكلم[١٠٨] من قال إن بعض أصحابه أعلم من بعض وأوعى وأحفظ، وأنه ما استخلف على أمته واحدا بعده كما استخلف أبو بكر ويدله على ذلك.

[١٣٧٨] فأما من قال ذلك القول فسبيله ما ذكرنا، ونظيره ما مثلنا. وهؤلاء يدّعون أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم بيّن عصمته وعصمة ولده، ونصّ لأمته على ذلك، وأداه لهم بحسب وجوبه على كل واحد منهم من عبد وحر، وذكر وأنثى، وحضهم على ذلك، وأن الأعلام والمعجزات كانت تظهر عليه وعلى ولده، وإنها ظاهرة إلا على إمام الزمان الذي هو معنا وحجة علينا.

---

١٠٨ في (ط) : تكلم

[1379] Bu haberleri işiten her akıllı kimse bilmektedir ki Emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib (r.a.), -Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın karşılaşmadığı- muhalefet, sapıklık ve hata ile suçlanma ve tekfîr edilme gibi sıkıntılarla karşılaştı. Fakat Ali, kendisinin hata yapması mümkün olmayan bir mâsum olduğuna, Peygamber'in kendisi hakkında nass getirdiğine, vasiyette bulunduğuna ve halife tayin ettiğine dair delil getirmedi. Çok ihtiyacı olmasına rağmen mûcizeler göstermedi. Kendi zamanında onun için mücadele eden Hasan, Hüseyin, Abdullah b. Abbâs, Kays b. Sa'd, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Sa'sa'a b. Sûhân, Adiyy b. Hâtim, Osman b. Huneyf, Sehl b. Huneyf, Câbir (Mahtutada Cehr) b. Abdillâh, İmrân b. Husayn, Şurayh b. Hâni', el-Ahnef b. Kays, Ebu'l-Esved ed-Düelî gibi kimseler ve bunların dışında kendisine muhalefet eden Basra ve Şâm halkına, Hâricîlere ve Kûfe halkına göndermiş olduğu elçiler, onun lehine böyle bir delil getirmediler. Kûfeliler, onun yanında savaşa katılmadıkları zaman, valisi Ebû Mûsâ'yı onlara öğüt vermek üzere gönderdi. Kendisine gelen Muâviye'nin elçileri onunla tartışıyordu. Hâricîlerle mücadele ediyordu. Fakat bunlar, Râfıza'nın iddialarından hiçbirini bilmiyorlardı. Ali (r.a.), delil getirdiği zaman sadece icmâ'ya başvuruyor ve şöyle diyordu: "Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a taat vâcip olduğu gibi, bana taat de vâciptir. Çünkü onlara bîat edenler bana da bîat etti. İmâmet işi, İslâm'a ilk girenlerin, Bedir ehlinin, muhâcirler ve ensârın hakkıdır. Tulekâ [İslâm'a zorla girenlerin] ve çocuklarının hakkı değildir." Ali, Ömer'in kurmuş olduğu şûrâ ehlinden olmasını delil getiriyordu. Tahkîm meselesinde kıyası delil getiriyor ve bunu ictihada bağlayarak şöyle diyordu: "Allah, kadın ile kocası arasında ayrılık tehlikesi belirdiğinde iki hakem gönderilmesini emrettiği ve Harem'de öldürülen bir tavşanın kıymeti çeyrek dirhem olduğu halde, imâmet meselesi müslümanlara nasıl anlaşılmaz gelebilir?" Çocukları, ailesi, arkadaşları, az önce zikredilen yakınları ve başkaları ona yol gösteriyorlar ve şöyle diyorlardı: "En doğrusu şöyle şöyle yapmandır. Sen böyle yaptın, ama en doğru bu yaptığın değildi." Nitekim oğlu Hasan ve İbn Abbâs bîattan önce kendisiyle konuştuğu, Kays b. Sa'd Mısır meselesi ve el-Ahnef tahkîm meselesi hakkında kendisiyle konuştukları zaman, bazen kendi görüşünden vazgeçerek onların görüşlerini almış, bazen de "Bu daha doğrudur" diyerek onların değil kendi görüşünü uygulamıştır.

[١٣٧٩] وقد علم كل عاقل سمع الأخبار أن أمير المؤمنين علي بن أبي طالب رضي الله عنه، قد ابتلى من الخلاف والتضليل والتخطئة والإكفار ما لم يبل بمثله أبو بكر، ولا عمر، ولا عثمان، فما احتج لنفسه بأنه معصوم لا يجوز عليه الخطأ، ولا أن النبيّ نصّ عليه ووصى إليه واستخلفه، ولا بأن المعجزات ظهرت عليه مع حاجته إلى ذلك، ولا احتج له من يخاصم عنه في زمانه مثل الحسن والحسين، وعبد الله بن العباس، وقيس بن سعد وأبي أيوب الأنصاري، وصعصعة بن صوخان، وعديّ بن حاتم، وعثمان بن حنيف، وسهل بن حنيف، وجهر بن عبد الله، وعمران بن حصين، وشريح بن هاني، والأحنف بن قيس، وأبي الأسود الدؤلي، وغيرهم ممن أرسلهم إلى من خالفه من أهل البصرة، ومن أرسله إلى أهل الشام، ومن أرسله إلى الخوارج، ومن أرسله إلى أهل الكوفة يستنفرهم حين قعدوا عنه بمشورة عامله أبي موسى، وكان يجادل عنه بحضرته من كان يرد عليه من رسل معاوية، ويجادل الخوارج، لا يعرفون شيئا مما يدعيه هؤلاء بوجه من الوجوه، ولا يرجع فيما يحتج به رضي الله عنه إلا إلى الإجماع، فيقول: وجبت طاعتي كما وجبت طاعة أبي بكر وعمر وعثمان، لأنه قد بايعني من بايعهم، وإنما الأمر في الإمامة إلى السابقين والبدريين من المهاجرين والأنصار، لا إلى الطلقاء وأبناء الطلقاء، ويحتج بأنه من أهل الشورى التي وضعها عمر، ويحتج في التحكيم بالقياس، ويردّه إلى الاجتهاد، ويقول: قد أمر الله بإرسال الحكمين في شقاق يقع بين المرأة وزوجها وفي أرنب تصاب في الحرم قيمتها ربع درهم، فكيف بإمامة قد أشكلت على المسلمين، ويشير عليه ولده وأهله وأصحابه وخاصته الذين قدمنا ذكرهم وغيرهم، ويقولون: له: الرأي أن تفعل كذا وقد فعلت كذا ولم يكن الرأي أن تفعله، كما قال له الحسن ابنه وابن عباس حين قبل البيعة، وكما قال له قيس بن سعد في شأن مصر، وحين قال له الأحنف في شأن التحكيم، ففي آرائهم ما يأخذ به ويدع رأيه لرأيهم، ومنه ما يقيم على رأيه دون رأيهم، ويقول: هو أصوب.

Ali, bir şey yaptığı zaman doğru mu, yanlış mı olduğunu insanlara soruyor, onları dinliyor, onlarla tartışıyor, onlara gerekçesini anlatıyor ve doğruluk yönünü açıklıyordu. Nitekim Şâm'daki tahkîm olayından sonra Irâk'a döndüğü zaman yakın arkadaşlarına, "Görüş sahipleri ne diyorlar?" dedi.

[1380] Ona şöyle cevap verildi: "Görüş sahipleri diyorlar ki: Ali'nin bir binâsı vardı, onu yıktı; bir cemaati vardı, onu parçaladı. Bakalım, ne zamana kadar yıktığı binânın benzerini inşâ edecek ve parçaladığı cemaatin benzerini toplayacak! Eğer isyancılar isyan ettikleri zaman kendisine itaat edenlerle gitseydi, ya fethederdi ya da öldürülürdü. Bu durumda, yaptıklarından dolayı mazur olurdu." Bunun üzerine Ali (r.a.) şöyle dedi: "Ben mi yıktım, yoksa onlar mı? Ben mi parçaladım, yoksa onlar mı? Onların, 'Eğer isyancılar isyan ettikleri zaman kendisine itaat edenlerle gitseydi, ya fethederdi ya da öldürülürdü. Bu durumda, yaptıklarından dolayı mazur olurdu' sözlerine gelince; vallahi, bu görüş aklıma gelmedi değil! Bunu bende düşündüm. Fakat ne zaman hamle yapacak olsam, şu ikisi -yani, Hasan ve Hüseyin- peşime düşüyorlardı; şu ikisi de -yani, Muhammed b. el-Hanefiyye ve Abdullah b. Ca'fer b. Ebî Tâlib- önüme geçiyorlardı. Bu ikisinin helâk olmasından ve Resûlullah'ın (s.a.) neslinin kesilmesinden korktum. Şu ikisinin de helâk olmasından korktum. Çünkü onlar genç idiler ve benim yüzümden gelmişlerdi. Göreceksiniz, inşâallah Şâm'a döndüğümüz zaman onları askerimin içinde bırakmayacağım."

[1381] Bak! Hz. Ali, nasıl görüş sahiplerinin görüşlerini soruyor, onların doğrusunu kabul ediyor, teşekkür ediyor ve kendi gerekçesini beyan ediyor.

[1382] Kûfe'de birisi Ali'ye, "Şâm'a gittin ve döndün; ama hiçbir şey yapmadın!" dediği zaman onun cevabı şöyle oldu: "İnsana gerekli olan görüşünü gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Bundan sonra onu kimse kınayamaz."

[1383] Hz. Ali, bu olayların hiçbirinde nass, âyet, hikmet, ismet, âyet ve mûcize ile delil getirmemiştir. O, "Resûlullah (s.a.) bana şöyle vasiyet etti", "Bana, şöyle yapmam gerektiğini söyledi" demiyordu. Kûfe halkına şöyle diyordu: "Sizi, Basra halkına tercih ettim. Sizin, taat ve yardıma çok istekli olduğunuzu zannettim. İbn Abbâs'a, 'Bunlar çok güçlüdürler. Çünkü onlar, Kisrâ'yı tahtından indirdiler" dedim. Fakat siz zannettiğim gibi değilmişsiniz!"

وإذا فعل الشيء يسأل الناس عنه، هل هو صواب أم خطأ، ويسمع منهم، ويجادلهم، ويعتذر إليهم، ويبين وجه الصواب. كما قال لبعض أصحابه لما حكّم بالشام ورجع إلى العراق فقال لخاصته: ما يقول أهل الرأي؟

[١٣٨٠] فقيل له: أما أهل الرأي فيقولون: إن عليا كان له بناء فهدمه، وكان له جمع ففرقه، فحتى متى يبنى مثل ما هدم، ويجمع مثل ما فرّق، فلو إنه إذ عصاه من عصاه مضى بمن أطاعه فإما فتح وإما قتل، فكان أعذر مما صنع؛ فقال رضي الله عنه: أنا هدمت أم هم؟، أنا فرقت أم هم؟ وأما قولهم: لو مضى بمن أطاعه من أصحابه إذ عصاه من عصاه ففتح أو قتل فكان أعذر، فو الله ماغبي عليّ هذا الرأي ولا ذهب عني، ولكن كان هذان، يعني الحسن والحسين، متى حملت اتبعاني، وهذان: يعني محمد بن الحنفية وعبد الله ابن جعفر بن أبي طالب يقدماني فكرهت أن يهلك هذان فلا يبقى لرسول الله صلّى الله عليه وسلم ذرية، وكرهت أن يهلك هذان فإنهما شابان ومن أجلي أقدما، وسترون إذا عدت إن شاء الله إلى الشام، لا أدع هؤلاء في عسكري.

[١٣٨١] فانظر كيف يباحث أهل الرأي ويقبل الصواب ويحمده ويبين عذره لما هو.

[١٣٨٢] ولما قال له قائل بالكوفة: ذهبت إلى الشام ورجعت فلم تصنع شيئا، فيكون من جوابه، أن على الإنسان أن يجتهد رأيه، ولا لائمة عليه بعد ذلك.

[١٣٨٣] ولا يحتج في شيء من ذلك بنصّ، ولا حكمة، ولا عصمة، ولا آية ولا معجزة، ولا يقول: هكذا وصاني رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقال لي: ينبغي أن تفعل كذا، ويقول لأهل الكوفة: اخترتكم على أهل البصرة وظننت أن عندكم ما أحب من الطاعة والنصرة، فقلت لابن عباس هؤلاء أشد شوكة، وهم أزالوا كسرى عن ملكه، فلم تكونوا كما ظننت.

[1384] Bir defasında onlara hitap ederken şöyle dedi: "Keşke sizi görmeseydim ve tanımasaydım. Vallahi, pişman oldum. Kalbimi öfkeyle doldurdunuz. Bana yudum yudum keder içirdiniz!"

[1385] Hz. Ali, sözlerinden birinde, "Buna pişman oldum." diyordu. Yine o şöyle diyordu:

Ben bir hata ettim; mazeret bulamıyorum
Bundan sonra uyanık olacağım ve kolları sıvayacağım
Dağılıp yayılmış olan bu işi toplayacağım

[1386] Hz. Ali, dede [yetimi] konusunda değişik görüşler ileri sürdü. Bir görüşten diğer görüşe döndü. O, haliyye [*enti haliyyetün* denilerek boşanan kadın] ve beriyye [*enti beriyyetün* denilerek boşanan kadın], ümmü veled ve başka konularda da böyle yaptı. O, ictihad hususunda ve görüşten görüşe dönme konusunda Ebû Bekir, Ömer, Osman, İbn Mes'ûd ve Zeyd b. Sâbit'ten daha meşhurdu. İctihâd ve re'y hususunda kendisine muhâlif olan ve kendi görüşünün dışında hüküm veren kimseleri kadı ve vali tayin ederdi. İbn Abbâs, Şurayh b. el-Hâris, Ebû Mes'ûd el-Bedrî, Ebû Mûsâ el-Eş'arî vb. gibi. Onun yönetimi sırasında, hâkimiyetindeki bölgelerde, hükmünün geçtiği yerlerde, kendisinin ve valilerinin bulunduğu şehirlerde -Abdullah b. Mes'ûd'un Kûfe'de bulunan ashâbı, Zeyd b. Sâbit'in ve başkalarının Medine'deki ashâbı ve Basra'da bulunanlar gibi- insanlar, oralarda Ali'nin ictihad ve re'yine muhâlif bir şekilde kendi ictihad ve re'yleriyle fetvâ veriyorlardı. Hz. Ali bunu bildiği hâlde bu hususta onlara uyuyor, bunu uygun görmeyip reddetmiyordu. Bilakis buna izin veriyor, dirileri tasvip ediyor ve ölülere rahmet okuyordu. Kûfeliler, birisi anabir kardeş olan iki amcaoğluna ait bir deve hakkında hüküm verdikleri zaman malın tamamını anabir kardeşe verdiler. Hz. Ali, "Niçin böyle yaptınız?" deyince Kûfeliler, "Abdullah b. Mes'ûd da böyle yaptı" dediler. Bunun üzerine Ali, "Allah, Ebû Abdurrahmân'a rahmet etsin!" dedi. Halbuki Ali'nin görüşü böyle değildi. Bundan başka sayılamayacak kadar çok husus vardır.

[1387] Âlimler şöyle dedi: "Peygamber'in (a.s.), Ali hakkında nass getirmediğini ve onu halife tayin etmediğini, Ali'nin de nass, vasiyet ve hikmet iddia etmediğini bilmek, Ammâr, Bilâl ve Ebû Zerr hakkında nass getirmediğini bilmekten daha kuvvetlidir. Çünkü Ali; Ebû Bekir,

[١٣٨٤] وخطبهم مرة فقال: ليتني لم أركم ولم أعرفكم معرفة والله جرت ندما، وملأتم قلبي غيظا، وجرعتموني بكأس التهام أنفاسا.

[١٣٨٥] ويقول في بعض أقواله: ندمت على كذا، ويقول:

إني عثرت عثرة لا أجتبر

سوف أكيس بعدها أو أستمر

وأجمع الرأي الشتيت المنتشر.

[١٣٨٦] وقد قال في الجد بأقوال مختلفة، ورجع من قول إلى قول، وكذا في الخلية والبرية، وفي أمهات الأولاد، وفي غير ذلك، وهو في الاجتهاد وفي الرجوع من قول إلى قول أشهر من أبي بكر، وعمر، وعثمان، وابن مسعود، وزيد بن ثابت، وكان يستقضي ويستعمل من يخالفه في الاجتهاد والرأي، ويحكم بغير قوله، مثل ابن عباس، وشريح بن الحارث، وأبي مسعود البدري، وأبي موسى الأشعري، وغيرهم. وكان الناس في سلطانه وفي بلدان ملكه وحيث ينفذ أمره، والبلدان التي هو فيها وفيها عماله، يفتي الناس فيها بالرأي والاجتهاد، بما يخالف اجتهاده ورأيه، مثل من كان بالكوفة من أصحاب عبد الله بن مسعود، ومن بالمدينة من زيد بن ثابت وغيره، ومن بالبصرة، ويعلم بذلك ويجاريهم فيه، فلا ينكره ولا يردّه، بل يسوغهم، ويصوب الأحياء ويترحم على الموتى، حين حكم أهل الكوفة في إبل ابني عم، أحدهما أخ لأم، فجعل أهل الكوفة المال كله للأخ للأم، فقال لهم: لم فعلتم ذلك؟ قالوا: هكذا فعل ابن مسعود، فقال: يرحم الله أبا عبد الرحمن، وكان مذهبه غير هذا، إلى ما لا يحصى كثرته

[١٣٨٧] ولقد قالت العلماء: العلم بأن النبي عليه السلام ما نصّ على عليّ ولا استخلفه، ولا كان علي يدّعي النصّ والوصية والعصمة، أقوى من العلم بأنه ما نصّ على عمار، ولا على بلال، ولا على أبي ذرّ، لأن عليا قد كان في زمن أبي بكر

Ömer ve Osman zamanlarında yaşadı ve onlardan sonra sultan ve halife olarak yüz bin silâhlı ile birlikte bulundu. Ona düşmanlık edildi, muhalefet yapıldı ve onunla tartışıldı. Kendisi, arkadaşları ve ailesi de onun adına mücadele ve münakaşada bulundu. Fakat çok ihtiyaç olmasına rağmen ne kendisi ne de bu yakınları nass, vasiyet ve ismet ile delil getirdi.

[1388] İmâmiyye'nin hayret verici sözlerinden biri de şöyle demeleridir: "Resûlullah (s.a.), ona [Ali'ye] dostlarını, düşmanlarını ve kendisinden sonra başına gelecekleri bildirmiştir: Buna göre o, Muâviye'ye galip gelemeyeceğini bilerek Sıffîn'e savaşa çıkacaktır. Muâviye'nin mushafları havaya kaldıracak, onun tedbirini boşa çıkaracak ve böylelikle ashâbının birliğini bozacaktır. O, kederli ve üzgün bir şekilde dönecektir. Amr b. el-Âs'ın, hakemlik için görevlendirdiği arkadaşı Ebû Mûsâ'yı mağlup edecektir ve bunu Şâm halkı için huccet yapacaktır. Hz. Ali, Abdurrahmân b. Mülcem'in kendisini hangi saatte öldüreceğini biliyordu. Bu yüzden Ali, onun kendisini öldürmek için beklediğini bile bile dışarı çıktı. Hüseyin'in (a.s.), kendisi için bîat almak üzere amcaoğlu Müslim b. Akîl'i Kûfelilere göndereceğini, bu işin gerçekleşmeyeceğini, düşmanlarının onu öldüreceklerini biliyordu. Kûfelilerin, kendilerine gelmesi için ona mektup yazacaklarını ve yardım için garanti vereceklerini, fakat sözlerinde durmayacaklarını biliyordu. Hüseyin ve beraberindekiler, onlara gittikleri zaman onları ve kardeşlerini öldüreceklerini, onun başını ve zürriyetini Şâm'a götüreceklerini biliyordu. Emîru'l-mü'minîn, Maskale b. Hubeyre eş-Şeybânî'yi Erdeşiri Hurre bölgesine vali ve Benû Nâciye'nin malına emîn tayin edeceğini, fakat kendisine ihanet edip aldatacağını ve Muâviye tarafına geçeceğini biliyordu. Ziyâd b. Sümeyye es-Sakafî'yi Istahra bölgesine vali tayin edeceğini, onun kendisine düşmanlık yapacağını, bu işin sonunda Muâviye'ye gideceğini, taraftarlarını öldüreceğini, kendisine açıktan lanet edeceğini ve oğlu Ubeydullah'ın Hüseyin'i (a.s.) öldüreceğini biliyordu. Aynı şekilde Hâlid b. Muammer es-Sedûsî ve kendisinin seçip vali yaptığı diğer hainlerin de ihanet edeceklerini ve kendisini aldatacaklarını biliyordu. Hz. Ali, Kays b. Sa'd'ı Mısır'a vali tayin etti; sonra Kays'ın suçu ve kusuru açığa çıkınca, yiğitliğine, yeterliliğine, güvenirliliğine ve düşmanı Muâviye üzerinde ağır baskısı olmasına rağmen, ihanet etmesinden korkarak azletti. Onun yerinde Muhammed b. Ebî Bekir es-Sıddîk'i Mısır valisi yaptı.

وعمر وعثمان، وبقي بعدهم خليفة وسلطانا مائة ألف سيف تطيعه وتنقاد لأمره، وقد خوصم وخولف ونوزع، وجادل وخاصم أصحابه وأهله عنه، فما احتج قط بنص ولا وصية ولا عصمة مع حاجته إلى ذلك، ولا احتج له أحد من أولئك.

[١٣٨٨] ومن عجيب أمر هؤلاء الإمامية أنهم يقولون: إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد كان عرّفه عدوّه ووليّه وما يجري عليه بعده، وأنه خرج إلى صفين وهو يعلم إنه لا يظفر بمعاوية، وأن معاوية سيرفع المصاحف، وينقض تدبيره، ويفسد عليه أصحابه، ويرده كئيبا حزينا، وأن عمرو بن العاص سيغلب صاحبه أبا موسى إذا أنفذه للحكومة، ويجعل ذلك حجة لأهل الشام. وأن عبد الرحمن ابن ملجم سيقتله في تلك الساعة، وأنه خرج إليه وهو يعلم إنه ينتظره ليقتله، وأن الحسين عليه السلام، وجه بابن عمه مسلم بن عقيل إلى أهل الكوفة ليأخذ البيعة عليهم وهو يعلم إنه لا يتم له أمر، وأن عدوه سيقتله، وأن أهل الكوفة لما كاتبوه بالمصير إليهم وضمنوا له النصرة فقبل كتبهم وقولهم وسار إليهم وهو يعلم أنهم لا يفون له، وأنه إذا صار إليهم ومن معه سيقتلونهم ويقتلون إخوته، ويحملون رأسه وذريته إلى الشام، وأن أمير المؤمنين استعمل مصقلة بن هبيرة الشيباني وائتمنه على كورة أردشير حرة وعلى مال بني ناجية، وهو يعلم إنه سيغدر به ويخونه ويصير إلى معاوية، وأنه استعمل زياد بن سمية الثقفي على كورة اصطخر، وهو يعرف عداوته له، وما يؤول إليه أمره من مصيره بعده إلى معاوية، وقتله لشيعته، وإظهاره للعنه، وقتل ابنه عبيد الله للحسين عليه السلام، وكذا خالد بن المعمر السدوسي وسائر من خانه من عماله، الذين استعملهم واختارهم فخانوه وغدروا به، وأنه استعمل قيس ابن سعد على مصر، ثم أظهر تهمته وتقصيره والخوف من خيانته فعزله، مع شهامته وكفايته وأمانته وثقل وطأته على عدوه معاوية، واستعمل على مصر بدلا منه محمد بن أبي بكر الصديق،

Halbuki Muhammed'in konumunun Kays'tan daha aşağıda olduğunu, Muâviye'nin onu ve adamlarını öldüreceğini biliyordu. Muhammed öldürüldükten sonra Mısır'a el-Eşter'i vali olarak gönderdi. Kalzem sahibinin onu öldüreceğini biliyordu. Ali ve onun çocuklarından imâmlar, kendilerine başkaldıran hasımlarının içlerindekini, onlardan kimin hak üzere kimin bâtıl üzere olduğunu biliyorlardı. Onlar huzurlarında şahitlik edenlerin içlerindekini, kimin yalan kimin doğru söylediğini biliyorlardı."

[1389] İlme ihtiyaç -Allah sana merhamet etsin- ancak faydalı şeyleri elde etmek ve zararlı şeyleri defetmek için duyulur. İşte burası, bilginin faydasından yararlanılacak yerdir. Eğer böyle olmasaydı, ilim talep etmek ahmaklık ve öğrenmeye çalışmak cefa olurdu. Nitekim Allah (a.c.), Nebî'sine şöyle demiştir: *(Ey Muhammed!) De ki: "Ben kendime, Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim."* (A'râf, 7/188). Allah, ona kendilerini güçlü gösteren ve onun da öyle zannettiği bir kavim hakkında şöyle diyor: *İnsanlardan öylesi var ki dünya hayatına dair sözü, senin hoşuna gider. Kalbinde olana Allah'ı şahit tutar. Oysa o, hasımların en yamanıdır* (Bakara, 2/204). Allah, yine onun böyle olduklarını zannettiği başka bir kavim hakkında da şöyle demiştir: *Onları gördüğün zaman cisimleri hoşuna gider, konuşsalar sözlerini dinlersin… Onlar düşmandır, onlardan sakının!* (Münâfikûn, 63/4)

[1390] Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Siz, davalarınızı bana getiriyorsunuz. Biriniz, delilini diğerinden daha iyi ifade edebilir. Ben, zâhire göre hükmederim. Sırları ancak Allah gözetir. Ben, kimin lehine haksız bir şeye hükmedersem onu almasın. Ben, onun için ateşten bir parça kesmiş olurum."[181] Bu, hasımların geçersiz sayması zor olmayan bir konudur. Biz bunu hayret uyandırması açısından zikrettik. Emîru'l-mü'minîn'i ve çocuklarını -Allah onlardan razı olsun- tanıyan kimse, İmâmiyye'nin onların bildiklerini iddia ettikleri şeyleri bilmediklerini, onların zanna ve zann-ı gâlibe göre hareket ettiklerini bilir.

[1391] Onlar [İmâmiyye], imâmların bir ilim ve yakîne dayanarak işlerini bozacak, kendilerini ve sevdiklerini öldürecek, düşmanlarının diline düşürecek, sultanlarını öldürecek, ordularını kırdıracak ve düşmanlarına fırsat verecek şeylere yöneldiklerini iddia ediyorlar. O zaman bu cahiller düşmanları karşısında cahilce ve delice hareket ediyorlar;

181 Buhârî, Şehâdât, 27

وهو يعلم إنه يقصر عن منزلة قيس، وأن معاوية سيقتله ويقتل أصحابه، وأنه بعد قتل محمد أنفذ الأشتر واليا على مصر، وهو يعلم أن صاحب القلزم سيقتله، وأنه والأئمة من ولده كانوا يعلمون ضمائر الخصوم الذين يرتفعون إليهم، ومن المحق منهم ومن المبطل، ويعرفون ضمائر الشهود والذين يشهدون عندهم، ومن هو الكاذب من الصادق.

[١٣٨٩] والعلم رحمك الله إنما يحتاج إليه لاجتلاب المنافع ودفع المضار، فهذ موضع الانتفاع بتقدمة المعرفة، ولولا ذلك لكان طلب العلم جهلا، والرغبة في المعرفة عناء، والله عز وجل يقول لنبيّه: قل يا محمد: ﴿وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَما مَسَّنِيَ السُّوءُ﴾ «الأعراف ١٨٨» ويقول له في قوم كانوا يظهرون له الحيل فيظن ذلك بهم: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَيُشْهِدُ اللَّهَ عَلى ما فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ﴾ «البقرة ٢٠٤» وقال له في آخرين ظن بهم هذا الظنّ: ﴿وَإِذا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أجسامهم وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ» إلى قوله: «هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ﴾ «المنافقون ٤»

[١٣٩٠] وقد قال صلّى الله عليه وسلم أنكم لتختصمون إليّ ولعل بعضكم أن يكون ألحن بحجته من بعض، وإنما أحكم بالظاهر والله هو المتولي للسرائر، فمن قضيت له بشيء بغير حق فلا يأخذه، فإنما أقطع له قطعة من النار. وهذا باب لا يتكلف نقضه على الخصوم، وإنما ذكرناه على طريق التعجب، فإن من عرف أمير المؤمنين وولده رضي الله عنهم، يعلم أنهم كانوا لا يعلمون ما يدعيه هؤلاء عليهم، وأنهم كانوا يعملون فيها بظنونهم وما يغلب على رأيهم.

[١٣٩١] وهؤلاء يزعمون أنهم كانوا يقصدون ما يفسد أمرهم ويقتل نفوسهم وأحبابهم، ويشمت عدوهم، ويميت سلطانهم، ويكسر عساكرهم، ويمكن لعدوهم على علم ويقين؛ فإذا الجهال من أعدائهم الذين يعملون بالجهل والخبط،

bu âlim ve mâsum imâmlar cehâletleri ve kıt akıllılıkları sebebiyle kendi kendilerine Muâviye ve Ümeyye oğullarının valilerine ve komutanlarına teslim olmayı tercih ediyorlardı. Eğer birisi bu seyyidlere -Allah'ın salâtı onların üzerine olsun- hakarette mübalağa etmek isteseydi, imâmların taraftarları ve dostları olduklarını iddia eden bu kimseler kadar mübalağa edemezdi.

[1392] Âlimler şöyle dediler: "Şüphesiz onların evvelkileri, Resûlullah'a (s.a.), onun dinine ve ehl-i beytine şiddetli bir şekilde düşman idiler. Fakat bunu açıkça ortaya koyma imkânı bulamadılar. Onlar Şîa olduklarını iddia ettiler, bu düşüncelerini gizlediler ve onlara bu şekilde hakaret ettiler ve ta'nda bulundular. Öyle ki onlara açıktan düşmanlık yapan Harûriyye ve Emevîler'in düşmanlıkları bu dereceye ulaşmamıştı.

[1393] Hasan'ın oğullarından Aleviyye, Hüseyin'in oğullarından Zeydiyye, Kâsımiyye ve Nâsıriyye şöyle dediler: "Bizim için Râfıza, bizim kanımızı içen Harûriyye ve Emevîler'den daha zararlı ve daha tehlikelidir."

[1394] Onların [Râfıza'nın], hayreti daha da artıran sözlerinden bazıları şöyledir: "Şüphesiz Peygamber (s.a.), emîru'l-mü'minîn ve onun imâmetlerini iddia ettikleri çocukları, Fars, Rûm, Hind, Kıptî, Türk, Deylemî dillerini ve diğer dilleri biliyorlar ve konuşuyorlardı. Bu dillerin asıl sahiplerinden herhangi biri, o dili bu imâmlardan daha iyi bilemez."

[1395] Onlar [Râfıza] dediler ki: "Onların [imâmların] bu dilleri bilmeleri aklın delâletiyle vâciptir. Eğer bu dilleri bilmeselerdi, kendileri için bir noksanlık olurdu. Çünkü onlar, Allah'ın insanlara huccetleridir. Bu yüzden imâma tercüme yapılmaz ve bir düşman geldiği zaman imâm tercümana ihtiyaç duymaz. Dolayısıyla onun bütün dilleri bilmesi lazımdır."

[1396] Yine dediler ki: "İmâmın alfabelerin tamamını bilmesi, onları yazması, yazılanları okuması ve her alfabenin hattını bilmesi vâciptir. Herhangi birinin onlardan daha güzel yazması mümkün değildir. Aksi takdirde onlara hakaret etmiş ve kusurlu saymış olurlar. Onlar, bütün kitapları yazdılar ve bütün alfabeleri daha güzeli olmayan hatlarla yazdılar. Onlar, bütün dilleri konuştular. Peygamber (s.a.), İbrâhîm'in sahîfelerini, Âdem, Nûh, Mûsâ, Dâvûd, Îsâ ve bütün peygamberlere inen kitapları bu lisanlarda okudu ve onları bu alfabelerle yazdı."

ويختارون لأنفسهم بجهلهم ونقضهم أسلم على عمالهم وأصحابهم من معاوية وبني أمية من هؤلاء العالمين المعصومين. فلو أراد مريد أن يبالغ في سبّ هؤلاء السادة صلوات الله عليهم لما بلغ منهم ما بلغ هؤلاء الذين زعموا أنهم لهم شيعة وأولياء.

[١٣٩٢] ولكن العلماء قالوا: إن أوائلهم أشد الناس عداوة لرسول الله صلّى الله عليه وسلم ولدينه ولأهل بيته، فلم يمكنهم المكاشفة بذلك، فادّعوا أنهم شيعة، وتستروا بذلك، وسبّوهم هذا السبّ، وطعنوا عليهم هذا الطعن، الذي لم يبلغه العدوّ المكاشف بعداوتهم من الحرورية وبني أمية.

[١٣٩٣] وكذا يقول العلوية من بني الحسن، والزيدية من بني الحسين، والقاسمية، والناصرية: الرافضة أضرّ علينا وأنكأ فينا من الحرورية وبني أمية الذين ولغوا في دمائنا.

[١٣٩٤] ومما يزيدك في العجب قولهم: إن النبي صلّى الله عليه وسلم، وأمير المؤمنين، والذين يدّعون لهم الإمامة من ولده يعرفون اللغة الفارسية والرومية والهندية والقبطية والتركية والديلمية وسائر اللغات ويتكلمون بها، ولا يجوز أن يكون في أهل هذه اللغات أحد أعلم بها منهم.

[١٣٩٥] قالوا: ويجب أن يعلموا ذلك بدليل العقل، ولو لم يعلموا ذلك لكان نقصا فيهم وهم حجج الله على خلقه، والإمام لا يترجم له ولا يحتاج إلى ترجمان إذا حضره الخصوم، ولا بد من أن يكون عالما بجميع اللغات.

[١٣٩٦] قالوا ويجب أن يعلم جميع الأقلام، ويكتب بها، ويقرأ ما كتب بها، ويخط بالأقلام كلها، ولا يجوز أن يكون أحد أكتب منهم فقد سبوهم وانتقصوهم، وأنهم قد كتبوا الكتب كلها، وكتبوا بالأقلام كلها بالخطوط التي لا يكون أحسن منها، ونطقوا باللغات كلها، وأن النبي صلّى الله عليه وسلم قد كان قرأ صحف إبراهيم، وما نزل على آدم، ونوح، وموسى، وداود، وعيسى، وجميع الأنبياء، بتلك الألسن، وكتبها بتلك الأقلام.

[1397] Sen, Resûlullah'ın (s.a.) nübüvvetine dair düşmanlarına delil getirirken onların kitaplarında yazan şeyleri okuduğu zaman bunun Allah'tan geldiğini ve O'nun öğrettiğini ifade ettiğini görüyorsun. O, daha önce ne kitap okudu, ne de sağ eliyle yazdı. Aksi takdirde bâtıl ehli şüpheye düşerdi. O, bu durumu delil getiriyor ve düşmanlarının üzerine giderek, Allah'ın, kendisini önceki peygamberlere 'ümmî nebî' olarak nitelendirdiğini ve vasıfladığını söyledi. Onlar [Râfıza] ise durumun böyle olmadığını söylüyorlar. Bu sözlerle onu methettiklerini iddia ediyorlar. Halbuki onu yalanlıyorlar. Onların [Râfıza'nın], Resûlullah'a (s.a.) ve dinine yaptıkları kötülükleri düşün! Onlar daha da ileri giderek, bu şahısların yırtıcı hayvanların ulumalarını, kuşların ve hayvanların dilini söyleyecek kadar ileri gittiler. Onların bu görüşleri kitaplarda yazılıdır. Sen aklının delâletiyle, -daha önce geçtiği gibi- Resûlullah'ın (s.a.) asla kitap okumadığını ve sağ eliyle yazmadığını bilirsin. Sen, Ebû Bekir, Ömer, Osman, el-Abbâs, Abdurrahman ve benzerlerinin bu hatları yazmadıklarını ve o dilleri güzel konuşmadıklarını ne ile biliyorsan, aynı şeyle Resûlullah'ın (s.a.), Emîru'l-mü'minîn'in, Hasan ve Hüseyin'in de o dilleri iyi bilmediklerini bilmek daha kuvvetli ve daha açıktır. Bunlar, Arapçadan başkasını yazamıyorlardı. Resûlullah (s.a.) ne Arapçayı ne de başka bir hattı yazmayı bilmiyordu.

[1398] Onlar [Râfıza], Resûlullah (s.a.) ve imâmetlerini iddia ettikleri kimseler hakkında şu iddiada bulunuyorlar: "Onlar, bütün sanatları en iyi şekilde bilirlerdi. Onlar, ticareti, terziliği, boyacılığı, büyük-küçük, önemli-önemsiz bütün sanatları en iyi bilen insanlardı. Resûlullah (s.a.) şiiri bütün şâirlerden iyi bilirdi."

[1399] Marifet ehli akıllarıyla bilirler ki Resûlullah, bu şeylerden hiçbirini asla çok iyi bilmiyordu ve bunlardan hiçbirini asla başkasına aktarmıyordu. Arab'ın, acemin, fasih konuşanın ve konuşamayanın aktardığı gibi, başkasına aktaracak bir beyit bilmezdi. Böyle bir şey onun için uygun değildi ve böyle bir şey söylemiyordu. Nitekim Allah (a.c.) şöyle diyordu: *Biz ona [Muhammed'e] şiir öğretmedik, ona yaraşmaz da* (Yâsîn, 36/69). Onların [Râfıza'nın], Resûlullah'ı (s.a.) ve ehl-i beytini övmeleri de bu türdendir. Bu, onun nübüvvetini yalanlama ve yaralama hususunda son noktadır.

[١٣٩٧] وأنت تجده صلّى الله عليه وسلم يحتج في نبوته على عدوه حين تلا عليهم ما في كتبهم بأنه من قبل الله وعلمه، وأنه ما تلا قبله كتابا ولا خطه بيمينه إذا لارتاب المبطلون. ويدلّ بذلك، ويستطيل على الخصوم ويقول: إن الله قد نعته ووصفه للأنبياء قبله بأنه النبي الأمي، وهؤلاء يقولون لم يكن الأمر كذلك، وزعموا أنهم يمدحونه بهذا القول وفيه تكذيبه. فتأمل ما يجلب هؤلاء على رسول الله صلّى الله عليه وسلم وعلى دينه من المكاره وهم يتجاوزون هذا إلى أن هؤلاء القوم يعلمون ما تريده السباع بعوائها، وكذا جميع الطير والبهائم، وهذا لهم مسطور، وأنت فقد علمت بدليل عقلك أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما قرأ كتابا قط ولا خطه بيمينه كما تقدم ذلك، وبأي شيء تعلم أن أبا بكر وعمر وعثمان والعباس وعبد الرحمن وأمثالهم ما كانوا يكتبون بهذه الأقلام ولا يحسنون هذه اللغات إلا والعلم بأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأمير المؤمنين والحسن والحسين رضي الله عنهم ما كانوا يحسنون ذلك أقوى وأظهر. وأن هؤلاء ما كانوا يكتبون إلا بالعربية، وأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما كان يكتب لا بالعربية ولا بغيرها من الأقلام.

[١٣٩٨] وهم يدّعون على رسول الله صلّى الله عليه وسلم وعلى هؤلاء الذين يدعون إمامتهم أنهم كانوا يحسنون الصنائع كلها، وأنهم أعلم الناس بها، من النجارة والخياطة والصباغة، وكل صناعة في الدنيا صغرت أو كبرت، ارتفعت أو اتضعت، وأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان أعلم بالشعر من كل شاعر.

[١٣٩٩] وقد علم أهل المعرفة بعقولهم إنه ما كان يحسن شيئا من ذلك البتة، ولا يروي لغيره شيئا منه البتة، وأنه كان لا يقيم بيتا واحدا يرويه لغيره كما يرويه العرب والعجم، والفصيح والأعجم، ولا يستقيم له، ولا يجري على لسانه، والله عز وجل يقول: ﴿وَما عَلَّمْناهُ الشِّعْرَ وَما يَنْبَغِي لَهُ﴾ «يس ٦٩» فمن هذا الجنس مدائحهم لرسول الله صلّى الله عليه وسلم وأهل بيته، وهو الغاية في تكذيبه والطعن في نبوته.

[1400] Onların [Râfıza'nın], onlar hakkında söylediklerine bak! Esasen onlar, onlara [Resûlullah'a ve ehl-i beyte] verecekleri zararları, onların durumunu ifsâd edeceklerini, düşmanlarının diline düşüreceklerini biliyorlar; kasten ve bilerek bu hususta çaba sarf ediyorlardı. Fakat Allah, kullarını korumak ve fesatlarını engellemek için onları durdurdu. Onlar, bir yahudinin eşeğine zarar verme fırsatı bile bulamadılar. Onlar, bile bile kendilerini ve ailelerini tehlikeye atıyorlardı. Allah, *Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın!* (Bakara, 2/195); *Kendinizi öldürmeyin* (Nisâ, 4/29); *Korunma tedbirlerinizi alın!* (Nisâ, 4/71)buyurmuştur. Allah, Süleyman (a.s.) kıssasında şöyle diyor: *Biz, (Süleyman'ın) ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Süleyman) yıkılınca anlaşıldı ki eğer cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı* (Sebe, 34/14). Allah (a.c.) şöyle diyor: "Cinler ve onların ifritleri, gaybı bildiklerini iddia ediyorlardı. İnsanlar içinde de cinler hakkında bu iddia da bulunanlar vardı. Süleyman (a.s.) onların karşısında duruyor; onları meşakkatli, eziyetli ve ağır işlerde çalıştırıyordu. Onlar, Süleyman'dan (a.s.) korktukları için çalışıyorlardı. O, elindeki değneğine dayanarak duruyordu. Allah (a.c.), onu bu hâlde iken vefat ettirdi. Çalışmakta olan şeytanlar, onun öldüğünü bilmiyorlardı ve kendilerini görüp gözetlediğini zannediyorlardı. Eğer çalışmayacak olsalar, Süleyman (a.s.) kendilerine ceza verirdi. Onlar, onun cezalandırmasından korkuyorlardı. Süleyman (a.s.), bir müddet böyle kaldı. Onlar, onu canlı zannediyordu. Halbuki o ölmüştü. Ağaç kurdu, Süleyman'ın (a.s.) değneğini yiyince, cinler onun uzun zaman önce ölmüş olduğunu anladılar. O, karşılarında duruyordu; ama bilmiyorlardı. Eğer bilselerdi, bu bilginin kendilerine faydası olurdu. Bu aşağılayıcı azaptan kurtulurlardı. Çünkü işlerin akıbetini bilmek, ondan faydalanmak için istenir."

[1401] Râfıza, bu topluluğun [Resûlullah ve ehl-i beyt'in] işlerin akıbetini bildiklerini ve kendilerini tehlikelere attıklarını iddia ediyorlar. Allah (a.c.), Yûsuf'a (a.s.) bu yılların [bolluk ve kıtlık yıllarının] akıbetini bildirdiği zaman, onun bu bilgiden faydalanıp onu kullandığını beyan etti. Yûsuf (a.s.), bu bilgi sayesinde zararları defetti ve faydalar sağladı. Bu sayede yeryüzünün meliki oldu. Sonunda krallar ona boyun eğdiler ve hazinelerini ona bıraktılar. Böylece Yûsuf (a.s.) ve onun dostu olan herkes mutluluğa kavuştu. Düşmanları ise kahroldular ve üzüntüden öldüler.

[١٤٠٠] وانظر إلى قولهم فيهم أنهم كانوا يعلمون المكاره التي كانت تنزل بهم، وتفسد أمرهم، وتشمت عدوهم، وكانوا يسعون إليها على عمد وعلم، والله قد أقامهم حتى يحافظوا عباده ويمنعوهم من الفساد، ولا يمكنوا من غفر حمار يهودي، وهم يمكنون من أنفسهم وعيالهم على علم، والله يقول: ﴿وَلا تُلْقُوا بِأيديكُمْ إلى التَّهْلُكَةِ﴾ «البقرة ١٩٥» ويقول: ﴿وَلا تَقْتُلُوا أنفسكُمْ﴾ «النساء ٢٩» ﴿وَخُذُوا حِذْرَكُمْ﴾ «النساء ٧١» ويقول في قصة سليمان صلّى الله عليه وسلم: ﴿فَلَمَّا قَضَيْنا عَلَيْهِ الْمَوْتَ ما دَلَّهُمْ عَلى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأرض تَأكل مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كانوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ ما لَبِثُوا فِي الْعَذابِ الْمُهِينِ﴾ «سبأ ١٤» يقول عز وجل: إن الجن وعفاريتها كانت تدعي علم الغيب، وفي الإنس من يدّعي ذلك لها، وكان سليمان عليه السلام واقفا بإزائها، ويستعملها في تلك الأعمال الشاقة المؤذية المهينة، وهي تعمل خوفا منه، وهو متكئ على عصا كانت في يده، فتوفاه الله عز وجل على تلك الحال، والشياطين لا تعلم، وهي تعمل وتظن إنه يراها ويشاهدها، وكانت إن قصّرت عذّبها، فهي تخاف نكاله بها، فبقيت على هذا حينا من الدهر تظنه حيا وهو قد مات، فلما أكلت دابة الأرض عصاه صلى الله عليه، تبيّنت الجن إنه قد مات مذحين طويل وهو حذاءها ولا تعلم، ولو علمت لانتفعت بهذا العلم، ولتخلصت من العذاب المهين، فإنما يراد العلم بالعواقب لينتفع به.

[١٤٠١] وهؤلاء يدّعون على القوم أنهم كانوا يعلمون العواقب ويلقون أنفسهم في المهالك، وقد بيّن عز وجل أن يوسف صلّى الله عليه وسلم لما أعلمه بالعواقب في تلك السنين أنتفع بذلك العلم واستعمله، فدفع به المضار، واجتلب به المنافع، وصار به إلى ملك الأرض، وإلى أن خضعت له الملوك وألقت تقاليدها إليه فقرت عينه، وعيّن كل وليّ له وسخنت[١٠٩] عيون أعدائه وماتوا كمدا

١٠٩ في (ط) : سجنت

Yûsuf (a.s.) onlara şöyle dedi: "Size, peş peşe yedi yıl bolluk gelecektir. Aldanmayın ve erzak depolayın. Zira o bolluk yıllarının ardından yedi şiddetli kıtlık yılı gelecektir. Bu yedi yılda, o bolluk yıllarında depoladıklarınızın hepsini yiyeceksiniz. Küflenmemesi veya kurtlanmaması için erzakı başaklarıyla ve samanıyla depolayın. Hemen yiyeceğiniz hariç onları başağından çıkarmayın." Yûsuf (a.s.) bunu, kralın elçisi kralın rüyasını sorduğu zaman söylemiştir.

[1402] Allah (a.c.) şöyle diyor: *(Savaştan geri kalıp) otururak, kardeşleri için "Bizim sözümüzü tutsalardı, öldürülmezlerdi." diyenlere söyle: "Eğer doğru iseniz, o halde ölümü kendinizden savın!"* (Âl-i İmrân, 3/168) Allah şunu beyan ediyor: "Akıllı kişi, işin akıbetini öğrendiği zaman önce kendisinden başlayıp zararlı şeylerden korunur ve kötülüklerden kurtulur. Bundan sonra isterse, başkasına faydalı olmaya çalışır." Onların kötü duruma düşmeleri, işlerin akıbetini bilmediklerinin en kuvvetli delilidir. O zaman niçin başkaları hakkında, kendilerini rezil edecek olan, "Bizim sözümüzü tutsalardı, öldürülmezlerdi" sözünü söylediler. Bu da, Süleyman'ın (a.s.) cinlerle olan kıssası gibidir.

[1403] Bu sözdeki büyük hikmetleri düşün! Bu söz, her ne kadar Şîa'nın Resûlullah'a (s.a.) ve ehl-i beytine nispet ettikleri şeyler hakkında söylenmişse de, bu sözde müneccimlerin yalanlanmasına ve reddedilmesine yetecek kadar açıklama vardır. Me'mûn, Ebu'l-Huzeyl'i -Allah ona rahmet etsin- çağırıp müneccimlerle konuşmasını istediği zaman, Ebu'l-Huzeyl onlara şöyle dedi: "Söyleyin bakalım. Sizin için olacak olanları bilmek mi, yoksa olmuş olanları bilmek mi daha kolaydır?" Onlara dedi ki: "Öyleyse olmuş olanlardan haber verin. Dilerseniz Basra'da, dilerseniz Kûfe'de, dilerseniz Bağdat'ta, dilerseniz bu sarayda olmuş olanları haber verin. Meselâ, 'Giyecek deposunda şu kadar sandık, şu kadar sepet veya şu kadar zenbil vardır'; 'Falanın sandığında şu kadar gömlek, şu kadar elbise ve şu kadar sarık var' diyeceksiniz. Bunların her birini ayrıntılı olarak söyleyeceksiniz. Bunlar, olmuş olan ve mevcut şeyler. Depocular ve hizmetçiler bunları biliyor. Haydi söz sizde!" Bunun üzerine müneccimler sustular ve cevap veremediler. Bu kadarı yeterli ve kâfîdir; hatta fazladır. Dolayısıyla onların rezilliklerini başkasına açıklamak için başka bir şeye ihtiyaç duymazsın. Bunu bil!

فقال لهم: ستتوالى عليكم سبع سنين خصبة، فلا تغتروا واخزنوا الطعام، فسيأتي بعدهن سبع شداد قحطة تأكلون فيها جميع ما خزنتم في السبع الخصبة وليكن ما تخزنونه في سنبله وتبنه لئلا يعفن أو يقع فيه السوس، ولا تخرجوا من السنبل إلا ما تتدبرونه، حين قال لما سأله رسول الملك عن رؤيا الملك.

[١٤٠٢] والله عز وجل يقول: ﴿الَّذِينَ قالُوا لِإخوانهم وَقَعَدُوا لَوْ أَطاعُونا ما قُتِلُوا قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ أنفسكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ﴾ «آل عمران ١٦٨» بيّن عز وجل، أن العاقل إذا علم العواقب بدأ بنفسه فتحرز من المضار فسلم من المكاره، ثم بعد ذلك ينتفع غيره إن شاء، ففي وقوعهم في المكاره من أدلّ الدليل على أنهم لا يعلمون العواقب، فلم قالوا لغيرهم: لو أطاعونا ما قتلوا، ما في هذا فضيحتهم. وهذا مثل قصة سليمان مع الجن.

[١٤٠٣] فتأمل ما في هذا الكلام من الحكم البالغة، فإنه وإن كان كلاما في توبيخ الشيع فيما أضافوه إلى النبي صلّى الله عليه وسلم وإلى أهل البيت، ففيه بيان شاف في تكذيب المنجمين والرد عليهم، فقد قال لهم أبو الهذيل رحمه الله حين استدعاه المأمون وسأله الكلام عليهم فقال لهم: أخبروني أيما أيسر عندكم، العلم بما سيكون، أو العلم بما قد كان، فقال لهم: فأخبرونا عما قد كان، إن شئتم بالبصرة، وإن شئتم بالكوفة، وإن شئتم ببغداد، وإن شئتم في هذا القصر، بأن تقولوا في خزانة الكسوة كذا وكذا صندوقا أو رزمة أو عدلا، وفي الصندوق الفلاني كذا وكذا قميصا وكذا وكذا قباء، وكذا وكذا عمامة، وفصلوا ما في كل واحد منها، وهو شيء قد كان ووجد، وعرفه الخزان والفراشون، ولكم الكلام. فسكتوا فما أحاروا جوابا، وهذا شاف كاف بل زائد على الكفاية فما تحتاج معه إلى غيره في بيان فضيحتهم.

[1404] Ebu'l-Fadl Ca'fer b. Harb de -Allah ona rahmet etsin- aynı şekilde onlara şöyle demiştir: "Siz, yıldızların olmuş olana ve olacak olana, var olana ve yok olana delâlet ettiğini söylüyorsunuz. Öyleyse yıldızlardan Kisrâ ve Kayser'in hazinelerini göstermelerini istemenize ne mâni oluyor? Böylece krallara hizmet etmekten, insanların ellerindekini istemekten ve onlarda olanları almak için zelil olmaktan kurtulmuş olursunuz! Aynı şekilde altın ve gümüş madenlerini ve incileri de bulursunuz. Zira krallar buna önemli bir kıymet takdir ediyorlar. Bu mücevherlerin bulundukları yerleri onlara haber verirsiniz."

[1405] Ebû Ali el-Cübbâî ve arkadaşları da onlara buna benzer sorular sordular. Fakat müneccimler buna bir çare bulamadılar. Çünkü bu âlimleri, Kur'ân ve Allah'ın dikkat çektiği -daha önce zikri geçen- şeyler konuşturdu. Şu hâlde senin, araştırdığın ve öğrenmeye çalıştığın konularda araştırmaya ve düşünmeye devam etmen gerekir. Eğer müneccimler, Şîa'nın uyanıklığına ve onlardaki hilelere sahip olsalardı, bir kimsenin önünde köşeye sıkışmazlar ve şöyle derlerdi: "Biz olmuş olan ve olacak olan şeyleri biliyoruz. Fakat söylemiyoruz. Kasten hata yapıyoruz. Kasten kendimizi rezil ediyoruz. Eğer istesek zengin oluruz ve istediğimiz kimseyi de zengin ederiz. Fakat bir nevi tedbir olarak yapmıyoruz." Şîa'ının görüşüne dayanarak hiçbir yalancı rezil olmaz. Hilekâr, yalancı, kâhin ve gaybdan haber veren kimseye delil getirilmez. Çünkü bunlardan her biri şunu söyleme potansiyeline sahiptir: "Ben bir nebîyim. Dilersem, ölüleri diriltirim ve gaybdan haber veririm. Fakat bir nevi tedbir ve Allah'ın beni sınadığı bir imtihan sebebiyle bunu yapmıyorum!" Nitekim Şîa, imâmları hakkında böyle söylüyor. Bu durumda Şîa'nın müneccimlere karşı söyleyecek bir sözü olamaz. Çünkü onların sözlerinden farklı bir şey söylemiyorlar.

[1406] Sana gelince, eğer sana para kazanmaya çalışan müneccimlerden veya hokkabazlardan biri bunu söylerse, ona vereceğin cevap şöyle olmalıdır: "Senin yalan söylediğini biliyorum. Kendini ve aileni geçindirmek zorundasın. Kendini rezil etmemek ve düşmanını sevindirmemek zorundasın. Sen iddia ettiğin şeyleri bilmiyorsun. Buna gücün de yetmez, bir yol da bulmazsın."

[١٤٠٤] وكذا قال لهم أبو الفضل جعفر بن حرب رحمه الله: إذا قلتم إن النجوم تدل على ما كان ويكون، وما هو موجود ومعدوم، فما يمنعكم أن تستدلوا على كنوز كسرى وقيصر فتستغنوا بها عن خدمة الملوك، وطلب ما في أيدي الناس، والتذلل لهم لأجل ما عندهم، وكذلك معادن الذهب والفضة والغوص على الدر، فتجعلون للملوك عليه الجعل الثمين، وتخبروهم بمبلغ ما فيها.

[١٤٠٥] وقد سألهم أبو علي الجبائي عن مثل هذا، وسألهم أصحابه، وهذا ما لا حيلة لهم فيه، وإنما أنطق هؤلاء القرآن وما نبه الله عليه عباده مما تقدم ذكره، فعليك بمداومة درسه والفكر فيما تدرسه والتدبر له، ولو كان للمنجمين فطنة الشيع وما عندهم لما انقطعوا في يد أحد، فإنهم كانوا يقولون: قد علمنا ما كان وما يكون ولكن لا نقول، ونخطئ على عمد، ونفضح أنفسنا على عمد، ونشمت أعداءنا على عمد، ولو شئنا لا ستغنينا وأغنينا من شئنا ولكن لا نفعل على ضرب من التدبير. وعلى قول الشيع لا يفتضح كذاب، ولا تقوم حجة على محتال وكذاب ومتكهن ومتنبئ، فإن كل واحد من هؤلاء يقدر أن يقول أنا نبيّ، ولو شئت لأحييت الموتى وأخبرت بالغيوب، ولكن لا أفعل لضرب من التدبير، ولمحنة امتحني الله بها كما تقول ذلك الشيع في أئمتها، فلا يكون للشيعة معهم كلام، ولا من قولهم انفصال.

[١٤٠٦] فأما أنت رحمك الله، فلو قال لك قائل من المنجمين أو المحتالين المتكسبين هذا لكان من جوابك أن تقول: أنا أعلم أنك تكذب لأنك مضطر ملجأ إلى أن تغني نفسك وعيالك، وإلى أن لا تفضح نفسك وتشمت عدوك، فأنت لا تعلم شيئا مما ادعيت ولا تقدر عليه، ولا تجد سبيلا إليه.

[1407] Şîa'nın tuhaf iddialarından biri de şudur: "Allah, imâmları bu gaybî bilgilere muttali kılmıştır. Çünkü onlar, Allah'ın yaratıklarına hüccetleridir. Çünkü onlar hüccetlerini bu gaybî bilgilerle ikame etmeleri gerekir." Fakat ihtiyaçları olmasına rağmen bu imâmlar iddia edilen şeylerden hiçbirini ortaya koymamışlardır. Bilakis yaptıkları, onların bunu bilmediklerini göstermektedir. Bu hususta imâmlar, Talha, ez-Zübeyr, Sa'd ve Abdurrahman gibidirler. Emîru'l-mü'minîn'in durumu da onların durumu gibidir. Bilakis Şîa'nın onun hakkındaki nass, ismet ve mûcize iddialarının yalan olduğu çok açıktır. İsimlerini zikrettiğimiz kimseler ona muhalefet ettiler, onunla tartıştılar ve ona düşmanlık ettiler. Fakat o, ihtiyaç duymasına rağmen bunlardan hiçbirini delil getirmedi. Bu konuyu daha önce bu kitabın başka bir yerinde zikretmiştik.

[1408] Şaşırtıcı olan Emîru'l-mü'minîn'in (r.a.), Talha ve ez-Zübeyr hakkında bilgi sormasıdır. Ona şöyle denildi: "O ikisi Âişe ile birlikte Basra'ya gittiler." Bunun üzerine Hz. Ali, hayret ediyor ve şöyle diyor: "Bunu yapacaklarını zannetmiyordum!" Muâviye ve Şâm halkı hakkında bilgi soruyor ve tek tek onların haberlerini öğreniyordu. O, valisi Osman b. Huneyf'in kendisine bîat ettikten sonra Basra'dan çıkmasına hayret ediyordu. Hz. Ali, onların bunu yapacaklarını zannetmiyordu. O, Basra'ya giderken Rebeze'ye uğradı ve şöyle dedi: "Kimin, bizi Zû Kâr'a ulaştıracak ve yolu tarif edecek rehberlik bilgisi var?" Bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ben, Zû Kâr'a ulaşmak için en iyi rehberlik yapacak kişiyim." Adam, Zû Kâr'a gelinceye kadar onun önünde yürüdü.

[1409] Basra'da savaş başlayınca oğlu Hasan'a (a.s.) şöyle dedi: "Ey Hasan! Görmüyor musun? Baban, bundan yirmi yıl önce ölmüş olmak isterdi!" Hasan da ona dedi ki: "Ben sana söylemiş ve uyarmıştım. Ama sen karşı çıktın!" Hz. Ali dedi ki: "Ey oğulcuğum! Vallahi, işin bu noktaya varacağını düşünmedim!"

[1410] İbn Abbâs şöyle diyordu: "Ali (r.a.), İslâm'a ilk girenlerden olduğu ve Resûlullah'a yakınlığı sebebiyle kendisine muhalefet edilmeyeceğini ve istediği her şeye ulaşacağını düşünüyordu. Ama hiç de zannettiği gibi olmadı."

[١٤٠٧] والعجب أن الشيع تزعم أن الله أطلع الأئمة على هذه الغيوب لأنهم حجج الله على خلقه، ولتقوم حجتهم عليهم بهذه العلوم، ثم لا يظهر من هؤلاء القوم شيء مما يدّعون مع حاجتهم إلى ذلك، بل أفعالهم تشهد أنهم لا يعلمون ذلك، وأنهم كغيرهم من طلحة والزبير وسعد وعبد الرحمن، فسبيل أمير المؤمنين سبيلهم، بل الأمر في بابه عليه السلام أوضح في كذب هؤلاء عليه في ادعائهم له النص والعصمة والمعجزات، وقد خالفه من ذكرنا ونازعهم وخاصمهم فما احتج بشيء من ذلك مع حاجته إليه كما تقدم ذكر ذلك في غير موضع من هذا الكتاب.

[١٤٠٨] والعجب أن أمير المؤمنين رضي الله عنه يسأل عما كان من طلحة والزبير، فيقال له: قد سارا مع عائشة إلى البصرة، فيعجب ويقول: ما ظننت أنهما يفعلان هذا، ويسأل عن معاوية وأهل الشام ويتعرف بأخبارهم من واحد بعد واحد، ويتعجب من إخراج من بالبصرة عامله عثمان بن حنيف منها بعد أن بايعوه، وأنه ما ظن أنهم يفعلون ذلك، ولما سار إلى البصرة وصار بالربذة قال: من له هداية بذي قار يهدينا أو يعرفنا الطريق، فجاء رجل فقال له: أنا من أهدي الناس بذي قار، فسار بين يديه حتى جاء إلى ذي قار.

[١٤٠٩] ولما اشتبكت الحرب بالبصرة قال للحسن ابنه عليهما السلام: يا حسن، أما ترى، ودّ أبوك إنه قد مات قبل هذا اليوم بعشرين سنة، قال له الحسن: قد أمرتك وخوفتك فعصيتني، فقال: والله يا بني ما ظننت أن الأمر يصير إلى هذا.

[١٤١٠] وكان ابن عباس يقول: كان علي رضي الله عنه لسابقته وقرابته يرى إنه لا يخالف ولا يريد أمرا إلا بلغه، فلم يكن كما ظن.

[1411] Hz. Ali, kızlarından birinde beytülmâlden alınmış olduğunu anladığı bir inci gördü ve canı sıkıldı. Bunun üzerine, "O, nasıl onun olur? O, Allah'ındır. Onun elini kesmek boynumun borcu olsun!" dedi. Beytülmâlin hazinedarı Ebû Râfi', Hz. Ali'nin çok ciddî olduğunu görünce, "Ey Emîru'l-mü'minîn! Vallahi, onu zinet olarak ben ona verdim. Ben vermesem, onu almaya nasıl gücü yetsin!" dedi. Böylece Hz. Ali, sakinleşti ve sustu.

[1412] Bir gün Hasan'ın (a.s.) yanına bir adam girdi. Hasan ona, "Sen kimsin? Kim oluyorsun?" dedi. Adam, "Ben, Muâviye'nin sana gönderdiği elçiyim." dedi. Hasan ona, "Bir insan, bir insanın yanına böyle mi girer? Dışarı çık, izin iste ve selâm ver!" dedi. Adam da öyle yaptı ve izin istedikten sonra içeri girdi. Hasan ona, "Muâviye seni niçin gönderdi?" dedi. Adam ona şöyle dedi: "Sana diyor ki: Iraklılar seni aldatıyor. Reisleri, seni bana teslim etmek üzere mektup yazdı. İşte bu da mektupları!" Mektubu okuması için Hasan'ın önüne koydu. Hasan mektubu okuyunca adama, "Ben, insanların ne düşündüklerini öğrenene kadar bekle!" dedi. Dışarı çıktı, insanları topladı ve minbere çıkarak şöyle dedi: "Ey Iraklılar! Nebînizin ailesinden komşularınız ve misafirleriniz hakkında Allah'tan korkun!" Bunun üzerine insanlar ağlamaya başladı. Sonra konuşmasına devam ederek şöyle dedi: "Vallahi, Muâviye ile savaşmaktan bir şüphe ve pişmanlıktan dolayı vazgeçmedik. Biz, Şâmlılarla selâmet ve sabırla savaşıyorduk. Selâmet düşmanlığa, sabır ise sabırsızlığa dönüştü. Siz Sıffîn'e geldiğinizde dininiz dünyanızın önündeydi. Bugün ise dünyanızı dininizin önüne geçirdiniz. Biz, size karşı eskisi gibiyiz. Fakat siz bize karşı eskisi gibi değilsiniz. Şimdi siz, iki maktûl arasında kaldınız. Biri Sıffîn maktûlu ki ona ağlıyorsunuz. Diğeri Nehrevân maktûlü ki onun da intikamını almak istiyorsunuz. Ağlayan başaramaz; istekli olan ise intikamını alır. Muâviye bizi, içinde izzet ve adâlet olmayan bir işi davet ediyor. Eğer ölümü istiyorsanız, onu Allah'a havale eder ve O'na şikayet ederiz. Eğer yaşamak istiyorsanız, sizin için ondan güvence alırız." İnsanlar, "Ey Emîru'l-mü'minîn! Yaşamak! Yaşamak!" diye bağırınca Hasan oturdu ve Muâviye'nin onlar hakkında söylediklerinin doğru çıkmasına hayret etti. Sonra Hasan şöyle dedi: "Ey Iraklılar! Babamı öldürmeniz, beni yaralamanız ve malımı gasbetmeniz, beni sizden uzaklaştırdı."

[١٤١١] ورأى عليه السلام على بنت له لؤلؤة من المال فعرفها، فانزعج، فقال: من أين لها هذه, لله عليّ أن أقطع يدها، فقال له أبو رافع خازنه على بيت المال لما رأى جدّه في ذلك: أنا والله يا أمير المؤمنين زينتها بها، ومن أين كانت تقدر عليها لو لم أعطها، فهدأ وسكت.

[١٤١٢] ودخل على الحسن عليه السلام رجل فقال له: من أنت ومن تكون؟ فقال له: أنا رسول معاوية إليك، فقال له: أو هكذا يدخل الناس على الناس، أخرج فاستأذن وسلم، ففعل ذلك ودخل بعد أن أذن له، فقال له: في أي شيء أرسلك معاوية، فقال له: يقول لك أنت من أهل العراق على غرر، قد راسلني رؤساؤهم بأنهم يسلمونك إليّ، وهذه كتبهم، فألقاها بين يديه ليقرأها، فلما وقف على ذلك قال: حتى أعرف ما عند الناس، فخرج وعلا المنبر، وجمع الناس، ثم قال: يا أهل العراق، الله الله في جيرانكم وضيفانكم من أهل نبيّكم، فبكى الناس، ثم خطبهم فقال: إنه والله ما ثنانا عن قتال معاوية شكّ ولا ندم، وإنما كنا نقاتل أهل الشام بالسلامة والصبر فشيبت السلامة بالعداوة، والصبر بالجزع، وقد كنتم في مبدئكم إلى صفين ودينكم إمام دنياكم، وقد أصبحتم اليوم ودنياكم إمام دينكم، وإنا كما كنا لكم ولستم كما كنتم لنا، وقد أصبحتم بين قتيلين: قتيل بصفين تبكون عليه، وقتيل بالنهروان تطلبون بثأره، والباكي خاذل، والطالب ثائر، وإن معاوية قد دعا إلى أمر ليس فيه عز ولا نصفة، فإن أردتم الموت ردنا عليه وحاكمناه إلى الله، وإن أردتم البقية أخذنا لكم بالوثيقة فنادوه البقية البقية يا أمير المؤمنين، فجلس، وتعجب أن معاوية قد صدق عليهم، وقال: يا أهل العراق سخا بنفسي عنكم قتل أبي وجراحتكم لي وأنتهي بكم متاعي.

[1413] Muâviye'nin ölümünden sonra Hüseyin (a.s.) Kûfe'ye gitmeye karar verdi. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb kendisine gelmişti. Hüseyin, Kûfe halkının kendisine mektup yazdıklarını ve bîat ettiklerini haber vererek onun görüşünü de sordu. Abdullah b. Ömer ona şöyle dedi: "Onların teklifini kabul etme ve onlara gitme! Ümeyye oğullarından da emîn olma! Çünkü onlar zorba, sapkın ve dünyaya düşkün kimseler olup kimi öldürdüklerine dikkat etmezler. Sakın Kûfelilere aldanma! Zira onlar senin babanı öldürdüler ve kardeşini yalnız bıraktılar. Onlar, Ümeyye oğullarına uyarak seni teslim ederler." Bunun üzerine Hüseyin şöyle dedi: "İşte bana bîat ettiklerine dair mektupları! Müslim b. Akîl, benim adıma onlardan bîat aldı. Bana, kendilerine gelmemi ve yardım edeceklerini yazdılar." İbn Ömer ona, "Onlara güvenme! Onlar seni teslim edecekler" diyordu. Hüseyin (a.s.) ise, bunu kabul etmiyor ve onlara güvendiğini, onlarla tekrar konuştuğunu ve yaptıklarından dolayı onları azarladığını, kendisini teslim etmeyecekleri konusunda onlara güvendiğini, babasına ve kardeşine yaptıklarını kendisine yapmayacaklarını söylüyordu. İbn Ömer, Hüseyin'in onlara güvendiğini ve onlar hakkındaki görüşünü kabul etmediğini görünce ona şöyle dedi: "Seni, öldürülmekten Allah'a emanet ediyorum!"

[1414] Abdullah b. Abbâs da ona [Hüseyin'e] gelerek onu Kûfelilere gitmekten menetti ve ona İbn Ömer'in söylediklerine benzer şeyler söyledi. Onların mektuplarını çıkardı ve ona okudu. Kûfeliler şöyle diyorlardı: "Bahçeler yeşerdi. Bize gel! Hazır ordunun başına geç!" Bunun üzerine İbn Abbâs ona şöyle dedi: "Onların teklifini kabul etme! Onlar, seni sadece savaşa çağırıyorlar. Seni telsim edecekler." Hüseyin ise, "Bana bîat ettikleri ve söz verdikleri hâlde bana bunu yapmazlar. -Onlardan gelen bir heybe dolusu mektuba işaret ederek:- İşte mektupları!" diyordu. İbn Abbâs ona, "Yapma! Onlar vefasızdırlar!" dedi. İbn Abbâs, görüşünü kabul etmediğini görünce Hüseyin'e şöyle dedi: "Aileni de beraberinde götürme! Seni öldürülürken görmesinler!"

[1415] Hüseyin, onlara güvenerek Kûfe'ye yerleşmek için ailesiyle birlikte yola çıktı. Bir savaşla karşılaşmayacağı, Kûfelilerden bir muhalefet ve ihanet görmeyeceği, bir engel ve mâni ile karşılaşmadan ailesiyle birlikte oraya gireceği hususunda ümitli ve sevinçli idi.

[١٤١٣] ولما مات معاوية عزم الحسين عليه السلام على المسير إلى الكوفة، أتاه عبد الله بن عمر بن الخطاب فسأله عن رأيه، فأخبره أن أهل الكوفة قد راسلوه وبايعوه، فقال له عبد الله بن عمر: لا تقبل منهم ولا تسر إليهم، ولا تأمن بني أمية، فإنهم طغاة ضلال طلاب دنيا، لا يبالون من قتلوا، فلا تغتر بأهل الكوفة فإنهم قتلوا أباك وخذلوا أخاك، وهم يسلمونك في طاعة بني أمية. فقال الحسين: هذه كتبهم، وقد بايعوني، وأخذ عليهم مسلم بن عقيل البيعة لي، وكاتبوني بالقدوم عليهم، وأنهم ينصرونني؛ وابن عمر يقول له لا تثق بهم فإنهم يسلمونك، والحسين عليه السلام يكذب عنهم ويذكر ثقته بهم، وأنه قد راجعهم ووبخهم بما كان منهم، وأنه وثق منهم أنهم لا يسلمونه ولا يصنعون به ما صنعوا بأبيه وأخيه، فلما رآه ابن عمر واثقا بهم لا يقبل منه فيهم، قال له: استودعك الله من قتيل.

[١٤١٤] وأتاه عبد الله بن عباس فنهاه عن المسير إليهم، وقال له نحو قول ابن عمر، فأخرج كتبهم وأقرأه إياها، يقولون: قد اخضرّ الجنان[١١٠] فأقدم، فإنما تقدم على جند مجنّد. فقال له ابن عباس: لا تقبل منهم، فإنما يدعونك إلى القتال وهم يسلمونك، والحسين يقول: ما كانوا ليفعلوا هذا وقد بايعوني وعاهدوني وهذه كتبهم، وأشار إلى خرج مملوء بكتبهم، فقال له لا تفعل فإنهم لا يفون. فلما رآه ابن عباس لا يقبل منه قال له: فلا تسر بعيالك معك فتقتل وهم يرونك.

[١٤١٥] فسار بعياله معه واثقا بهم ليستوطن الكوفة، مسرورا مستبشرا بأنه لا يلقى قتالا، ولا من أهل الكوفة خلافا ولا غدرا، وأنه يدخلها مع عياله بغير دافع ولا مانع.

---

١١٠ في (ط) : الجناب

[1416] O sırada Ubeydullah b. Ziyâd Kûfe'de değildi. Basra'a bulunuyordu ve Kûfe'ye gitti. Ubeydullah, Müslim b. Akîl'i yakaladı ve öldürdü. Hâni' b. Urve el-Murâdî'yi de öldürdü. Hüseyin, bunların hiçbirinden habersiz şekilde Kûfe'ye yöneldi. Hüseyin (a.s.), Kûfe'ye yaklaşınca, Müslim b. Akîl ve Kûfeliler hakkında bilgi almak için sütkardeşini Kûfe'ye gönderdi. Fakat Ubeydullah b. Ziyâd onu yakalayarak öldürdü. Hüseyin (a.s.) bunların hiçbirini bilmiyordu.

[1417] Hüseyin Kûfe'ye yaklaşınca, Kûfe'den gelip çöle giden bir adamla karşılaştı ve ona durumu sordu. Adam, Müslim, Hâni' ve sütkardeşin öldürüldüğünü, Kûfelilerin Ubeydullah b. Ziyâd'a karşı onları savunmadıklarını ve onun da böyle yaptığını haber verdi. Bunun üzerine Hüseyin (a.s.), kederli ve üzgün bir şekilde yığılıp kaldı. Kadınları arasında da, amcasının oğlu ve kız kardeşinin kocası olan Müslim hakkında matem başladı. Yolda karşılaştıkları bir adam Hüseyin'e, "Geri dön!" dedi. Hüseyin geri dönmeyi kabul etti. Fakat Müslim'in kardeşleri Akîl'in oğulları, Hüseyin'e şöyle dediler: "Kardeşimiz öldürülüyor. Biz ise intikamımızı almadan geri dönüyoruz. Bizimle yürü de, Kûfelilerle karşılaşalım." Onlarla birlikte yürüdü. Kûfelilerin kendisini gördükleri zaman yardım edeceklerini ve İbn Ziyâd'a karşı kendi yanında yer alacaklarını zannediyordu. Hüseyin, yolda iken kendisiyle karşılaşan herkes, "Geriye dön! Kûfeliler sana ihanet ettiler" diyordu; ama o, kendisini gördükleri zaman yanında yer alacaklarını zannediyordu.

[1418] Hüseyin, Kûfe'ye yaklaşınca Ubeydullah b. Ziyâd, Kûfelilerle kendisine yönelerek onu kuşattılar ve geri dönmesine engel oldular. Bunun üzerine o, Kûfelilelere şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! Bana yazdınız geldim ve teklifinizi kabul ettim." Hüseyin onlara, "Ey falan oğlu falan! Ey falan oğlu falan! İşte mektubun!" Biz, sakin sakin duruyorduk; düşmanımız da bizden ellerini çekmişti. Bize karşı kınına sokulmuş olan kılıcı tekrar bize karşı kınından çıkardınız. Şöyle şöyle yaptınız!" diye bağırdı. Kûfeliler, zaman kaybetmeden Hüseyin'e saldırdılar. Ailesi feryat edip ağlıyordu. Onunla birlikte olan kardeşleri, çocukları ve amcaoğulları öldürülüyordu. Hüseyin, İbn Ömer'in sözünü hatırladıkça ağlıyordu. Kadınları feryat ettikleri zaman, "Allah, İbn Abbâs'ı hayırdan uzaklaştırmasın! Öldürüleceğimizi yakînen bildi" diyordu. O, ailesine veda ediyor ve [yaslarının belirtisi olarak] elbiselerini yırtmamalarını ve açıktan feryat etmemelerini tavsiye ediyordu. Kız kardeşi Zeynep ona şöyle dedi: "Ey Ebû Abdullah! Ey Ebû Abdullah! Canım sana feda olsun. Kendini öldürtmeye mi zorluyorsun?" Hüseyin ise şöyle diyordu: "Ey kardeşim! Ben ne yapayım?

[١٤١٦] ولم يكن عبيد الله بن زياد بالكوفة بل كان بالبصرة، فسار إلى الكوفة فأخذ مسلم بن عقيل فقتله، وقتل هانئ بن عروة المرادي، والحسين قاصد إلى الكوفة لا يعلم بشيء من ذلك. وأرسل أخاه من الرضاعة إلى الكوفة ليعرّف مسلم بن عقيل وأهل الكوفة بأنه عليه السلام قد سار إليهم وقرب منهم، فأخذه عبيد الله بن زياد فقتله، والحسين عليه السلام لا يعلم بشيء من ذلك.

[١٤١٧] فلما قرب من الكوفة لقيه من قد جاء من الكوفة يريد البادية، فسأله عن الخبر فأخبره بقتل مسلم وهانئ والرضيع، وأن أهل الكوفة ما دافعوا عبيد الله بن زياد عنهم، وأنه قد تمكن. فبقي عليه السلام كئيبا حزينا، وصار في نسائه مأتم بمسلم ابن عمه وكان زوج أخته، فقال له من لقيه: ارجع، فقبل منهم وهم بالرجوع. فقال له بنو عقيل أخوة مسلم: يقتل أخونا ونرجع وما أخذنا بثأرنا، سر بنا حتى نلقى أهل الكوفة. فسار معهم وظنّ أن أهل الكوفة إذا رأوه نصروه وصاروا معه على ابن زياد، وهو يسير وكل من يلقاه يقول له: ارجع فإن أهل الكوفة قد غدروا بك، وهو يظن أنهم إذا رأوه صاروا معه.

[١٤١٨] فلما قرب من الكوفة وجّه عبيد الله بن زياد بأهل الكوفة فأحاطوا بالحسين ومنعوه من الرجوع، فقال لهم: ويلكم بكتبكم جئت، ومنكم قبلت، وناداهم يا فلان ابن فلان، ويا فلان ابن فلان، هذا كتابك، قد كنا ساكتين وعدونا عنا ممسك، فسللتم علينا سيفا كان مغمودا عنا، وفعلتم وفعلتم، فما زالوا يحاربونه، وعياله يضجون ويبكون، ومن معه من إخوته وولده وبني عمه يقتلون، وهو يبكي ويذكر قول ابن عمر، وكلما ضج نساؤه يقول: لا يبعد الله ابن عباس، وقد أيقن بالقتل، وهو يودع عياله ويوصيهم بأن لا يشقوا عليه جيبا؛ ولا يظهروا عويلا، وأخته زينب تقول له: يا أبا عبد الله، يا أبا عبد الله، أنا الفداء لك، أتغتصب نفسك على القتل، ويقول كيف أصنع يا أخيّة،

Sabret ve sevabını Allah'tan bekle! Benden daha hayırlı olan babam öldürüldü. Benden daha hayırlı olan kardeşim geçip gitti." Hüseyin, kendisine ve babasına ihanet eden Kûfelilerden hesap soruyordu. Onların teklifini kabul ettiğine, onlara geldiğine, onların vefasızlık edeceklerini bilememesine pişman oluyordu. "Keşke gelmeseydim. Gelsem de, ailemi getirmeseydim." diyordu. Kûfelilerin buna benzer pek çok fiilleri ve sözleri vardır. Onları anlatacak olsan, uzun kâğıt tomarlarına ihtiyaç duyarsın. Çok olduğu için yine de tamamını anlatamazdın.

[1419] Diğer insanlar gibi, bunların [imâmların] da düşmanlarının ve dostlarının içlerindekini öğrenmeye ihtiyaçları olduğunu bilmek, onların yemek ve içmeye ihtiyaçları olduğunu bilmekten daha kolaydır.

[1420] Şîa, devamlı olarak şöyle diyorlardı: "Emîru'l-mü'minîn'in, Ebû Bekir ve Ömer'den daha hayırlı olduğuna delil vardır. Çünkü mûcizeler onun elinde görülmektedir. Onun zamanında bir grup, onun âlemlerin ilâhı, göklerin ve yerlerin rabbi olduğunu iddia ettiler. Ebû Bekir ve Ömer hakkında böyle bir şey söylenmemiştir."

[1421] Buna şöyle cevap verilir: "Hint, Arap ve başka milletlerden kavimler, putlarının ilâh ve rabb olduğunu iddia edip onlara ibâdet ettiler. Başka bir kavim ise aynı şeyi yıldızlar hakkında iddia etti. Bu durumda sizin kıyasınıza göre, bu putların da âyetler ve mûcizeler göstermeleri ve peygamberlerden hayırlı olmaları gerekir. Nitekim bir kavim, zikri geçen bu hususu birtakım yaratıklar için iddia etmiştir."

[1422] Hayret verici hususlardan biri de, bu imâmların sözleri ve fiillerinin, Şîa'nın onlar hakkında iddia ettikleri nassları, vasiyetleri ve mûcizeleri iddia etmediklerine şahitlik etmesidir. Dikkatle inceleyen ve düşünen herkes bunu yakînen bilir. Dediler ki: "Bütün bunlar, rubûbiyyeti insaniyetten ayırt edemeyen bir cahilin sözü olduğu için bu görüşlerden yüz çeviriyoruz. Bunları Emîru'l-mü'minîn'in ordusundaki cahil ve bilgisiz bir grup arasında yayan kişi, İbnu's-Sevdâ olarak bilinen Abdullah b. Sebe'dir. O, Yemen tarafından bir yahudi idi. Habîs ve münker bir adamdı. Hz. Osman zamanında zâhiren İslâm'a girdi ve Hicâz'a kadar gitti.

اصبري واحتسبي، قتل أبي وهو خير مني، ومضى أخي وهو خير مني، ويحتسب على أهل الكوفة وأنهم غروه وكذا أبوه، ويندم على قبوله منهم وعلى قدومه، وأنه ما علم أنهم لا يفون، وأنه ليته لم يقدم، وأنه حين قدم لم يقدم بعياله. وكم مثل هذا من أفعالهم وأقوالهم لو أردت أن تحصيه لاحتجت فيه إلى الطوامير الطوال، ثم كنت لا تأتي على جميعه لكثرته.

[١٤١٩] والعلم بأن هؤلاء كانوا يحتاجون إلى المعرفة بما في نفس عدوهم ووليهم مثل غيرهم من الناس أقوى من العلم بأنهم يحتاجون إلى الطعام والشراب.

[١٤٢٠] ولا يزال هؤلاء الشيع يقولون: الدلالة على أن أمير المؤمنين خير من أبي بكر وعمر وأن المعجزات كانت تظهر عليه، أن قوما في زمانه قد ادّعوا فيه إنه إله العالمين ورب السماوات والأرضين، وأن مثل ذلك ما قيل في أبي بكر وعمر.

[١٤٢١] قيل لهم: فقد ادّعى قوم من الهند والعرب وغيرهم في الأصنام والبددة إنها آلهة وأرباب وعبدوها، وادّعى قوم في الكواكب مثل ذلك، فينبغي على قياسكم أن يكون قد ظهر منها آيات ومعجزات، وأن تكون خيرا من الأنبياء وقد ادعى قوم لخلق بما تقدم ذكره.

[١٤٢٢] ومن عجيب الأمور، أن أفعال هؤلاء وأقوالهم، تشهد بأنهم عليهم السلام ما ادّعوا ما تدعيه الشيع لهم من النصوص والوصايا والمعجزات، وقد تيقن ذلك كل متوسم ومتأمل، فقالوا: ننصرف عن هذا كله لقول جاهل لا يعرف الربوبية من الإنسانية، فإن الذي ألقى هذا في عسكر أمير المؤمنين إلى قوم جهال لا يعرفون عبد الله بن سبأ، وهو المعروف بابن السوداء، وكان يهوديا من ناحية اليمن، وكان خبيثا منكرا، فأظهر الإسلام في زمن عثمان، وسار حتى أتى الحجاز،

Zâhiren zühd hayatı yaşadı, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker yaptı ve müslümanların arasına karıştı. Esasen riyâset peşinde koşuyordu. fakat uygun ortam bulamadı. Bu yüzden Kûfe'ye gitti. Aynı taleple bir müddet burada kaldı. Kendisi için bir pazar kurulmayınca (orada tutunamayınca) Şâm'a gitti. Aynı taleple orada ikamet etti ve sahâbenin arasına karıştı. Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker yoluyla Ebu'd-Derdâ ve Ubâde b. es-Sâmit ile yakınlık kurdu. Bu sahâbîler onun içyüzünü anlayınca, onu bundan nehyettiler. Ebu'd-Derdâ ile Şâm'da bir grup arasında kötülük çıkardı. Şam'da durumu ortaya çıkınca Mısır'a gitti. Mısır'da iken bir grubu kandırdı ve insanlar arasında ihtilâf meydana getirdi. Ammâr b. Yâsir, Hz. Osman'ın Mısır elçiliği görevine getirdi. İbnu's-Sevdâ, Mısır'daki idarecilerin kötülüklerini ulaştırmak üzere Ammâr'a -Allah ona rahmet etsin- grup grup insanlar gönderdi. Bundan dolayı fitne meydana geldi.

[1423] İbnu's-Sevdâ, Hz. Osman'ın idarecilerinden zulüm gören Mısırlılarla Medine'ye gitti. Onlarla birlikte orada kaldı. O, -Mısırlı bir grup bir seher vakti suikast düzenleyip Osman'ı öldürünceye kadar- Osman hakkında kışkırtmaya devam etti. Onun katili bugüne kadar bilinmiyor.

[1424] Mısırlılar, Hz. Osman'ın katlinden sonra acele ederek büyük bir fitne çıkardılar. Talha, ez-Zübeyr ve Âişe, onların yaptıklarından nefret ettikleri için Basra'ya gittiler. Emîru'l-mü'minîn, onlara el-Ka'kâ' b. Amr, İbn Abbâs, Muhammed b. Hâtıb ve Kuleyb el-Cermî'yi elçi olarak gönderdi. Emîru'l-mü'minîn'in Basra'ya gelmesi, toplantı yapmaları ve görüşmeleri üzere anlaştılar. Fakat İbnu's-Sevdâ, arkadaşlarına gizlice şunu söyledi: "Savaş çıkaracak şekilde bir fitne meydana getirin. Eğer onlar anlaşırlarsa, bu anlaşma kesinlikle sizin aleyhinize olur." Bu yüzden fitne meydana geldi. Bütün bunları, birçok âlim zikretmiş ve uzun uzun açıklamışlardır. Onun bu durumu bilinmektedir.

[1425] Kûfe'de Emîru'l-mü'minîn'e kendisinin razı olmadığı şekilde tazim gösterisi yapılırdı. Çöllerde ve kırsalda yaşayanlar gibi, onunla sohbet etmeyen ve dinde fıkhetmeyen kimseler, buna aldanıyorlar ve aralarında bunu konuşuyorlardı. Genellikle Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın yaptıklarını kusurlu görüyorlar; fazilet bakımından Emîru'l-mü'minîn'i onlardan önde tutuyorlardı. Çünkü o [İbnu's-Sevdâ], Ebu'l-Hattâb ve Hişâm b. el-Hakem'in iddia ettikleri şeyleri iddia ediyordu.

وأظهر التقشف والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر والاختلاط بالمسلمين. وكان يطلب الرئاسة فلم يقم له سوق، ولم يؤبه له. فرحل إلى الكوفة فأقام مدة يطلب ذلك، فلم يقم له سوق فرحل إلى الشام وأقام يطلب ذلك واختلط بالصحابة، وتقرب إلى أبي الدرداء، وعبادة ابن الصامت، بالأمر بالمعروف والنهي عن المنكر، ففطن أولئك له فنهوه، وأوقع بين أبي الدرداء وبين قوم بالشام شرا، وتبين أمره بالشام فرحل إلى مصر، وكان على هذا، واغتر به قوم فأوقع خلافا بين الناس، ووافى عمار ابن ياسر رسولا لعثمان إلى مصر، فحمل أقواما على أن بلغوا عمارا رحمه الله عليه من بمصر عن الولاة مكروها، فثار من ذلك فتنة.

[١٤٢٣] وسار ابن السوداء هذا إلى المدينة مع المصريين الذين تظلموا من عمال عثمان، وأقام بالمدينة معهم، وما زال يغري بعثمان إلى أن اغتاله قوم من المصريين، فتسلقوا عليه في السحر فقتلوه، وقاتله لا يعرف إلى هذه الغاية.

[١٤٢٤] ثم وثب المصريون، فأثاروا فتنة عظيمة بعد قتل عثمان، ولما نفر طلحة والزبير وعائشة من أفعالهم وصاروا إلى البصرة، راسلهم أمير المؤمنين بالقعقاع بن عمرو، وبابن عباس، وبمحمد بن حاطب، وبكليب الجرمي، واصطلحوا على أن يصير أمير المؤمنين إلى البصرة ويجتمعون وينظرون، فدس ابن السوداء أصحابه وقال لهم: أوقعوا الفتنة حتى تنشب الحرب، فإنهم إن اصطلحوا فما يصطلحون إلا عليكم، فكانت الفتنة، وكل هذا فقد ذكره غير واحد من العلماء وشرحوه طويلا مفصلا، وحاله هذه معروفة.

[١٤٢٥] وكان بالكوفة يظهر تعظيم أمير المؤمنين بما لا يرضاه أمير المؤمنين ويستغوي بذلك من ليست له صحبة ولا فقه في الدين، وكالبوادي وأهل السواد، ويتحدث بينهم، وربما استقصر عندهم فعل أبي بكر وعمر وعثمان، ويقدم أمير المؤمنين عليهم في الفضل، لأنه كان يدعي ما ادعاه أبو الخطاب وهشام بن الحكم.

O, bu gibi kimselerin yanında Emîru'l-mü'minîn'in kendisini özel olarak seçtiğini ve başkasına vermediği sırları kendisine verdiğini iddia ediyordu. Fakat Emîru'l-mü'minîn'in bundan haberi yoktu.

[1426] Birisi Emîru'l-mü'minîn'e şöyle dedi: "Bir kavmin içinde sen varken, senden başka birini nasıl kendilerine halife seçtiklerine hayret ediyorum!" Emîru'l-mü'minîn ona dedi ki: "Sen, Ebû Bekir'i gördün mü?" Adam, "Hayır!" deyince ona, "Eğer gördüğünü söyleseydin, sana yapacağımı yapardım." dedi.

[1427] İbn Sebe', arkadaşlarına şöyle diyordu: "Emîru'l-mü'minîn bana, Dımaşk'a gireceğini, mescidi taş üstünde taş bırakmayarak tahrip edeceğini, yeryüzüne galip olacağını, onlara birtakım sırlar açıklayacağını, onlara rableri olduğunu bildireceğini, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın böyle bir özelliğinin olmadığını söyledi."

[1428] Emîru'l-mü'minîn'e, yakın dost ve samimi arkadaşlarından Süveyd b. Ğafele geldi ve ona şöyle dedi: "Ey müminlerin emîri! Şîa'dan bir gruba uğradım. Onlar, Ebû Bekir ve Ömer'i ümmetin layık olmadığı şekilde anlatıyorlar ve o ikisi hakkında onların açıkça söylediklerini senin içinde gizlediğini düşünüyorlar." Emîru'l-mü'minîn dedi ki: "O ikisi hakkında gittikleri yoldan gitmeyi temenni etmekten başka içinde bir şey gizlemekten -iki kere- Allah'a sığınırım, Allah'a sığınırım! O ikisi hakkında güzellikten başkasını içinde gizleyene Allah lanet etsin! Onlar Resûlullah'ın (s.a.) iki kardeşi, iki arkadaşı ve iki veziridirler. Allah, o ikisine rahmet etsin." Sonra gözlerinden yaşlar akarak Süveyd'in iki elinden tuttu ve mescide girdi. Minbere çıktı, hafif yaslanarak oturdu ve beyazlamış olan sakalını sıvazlamaya başladı. İnsanlar toplanınca ayağa kalktı, vecîz ve belîğ bir hutbe verdi. Ardından şöyle dedi: "Bazı insanlara ne oluyor ki Kureyş'in iki büyüğünü ve müslümanların iki babasını, benim uzak ve berî olduğum, söyleyeni cezalandıracağım şeyle zikrediyorlar. Dâneyi yaran ve şu canlıları yaratan Allah'a yemin ederim ki o ikisini ancak mümin ve muttakî olanlar sever; o ikisine ancak fâcir ve şerli olanlar buğz eder. O ikisi, Resûlullah'ın (s.a.) sâdık ve vefalı arkadaşlarıdır. İyiliği emrederler ve kötülükten nehyederler. Adâletle hükmederler ve cezalandırırlardı. Yaptıkları şeylerde asla Resûlullah'ın (s.a.) görüşünün dışına çıkmazlardı. Resûlullah, hiçbir görüşü o ikisinin görüşü gibi görmez ve hiç kimseyi o ikisi gibi sevmezdi.

وكان يدّعي عند أمثال هؤلاء أن أمير المؤمنين يستخصه ويخرج إليه بأسرار لا يخرج بها إلى غيره، وأمير المؤمنين لا يعلم بذلك.

[١٤٢٦] ولقد قال قائل لأمير المؤمنين عجبت لقوم كنت فيهم كيف ولّوا عليهم وعليك غيرك؟ فقال له أمير المؤمنين: أرأيت أبا بكر الصديق؟ قال: لا، قال أما أنك لو قلت لي أنك رأيته لفعلت بك وفعلت.

[١٤٢٧] وكان ابن سبأ هذا يقول لأصحابه: إن أمير المؤمنين قال لي: إنه يدخل دمشق ويهدم مسجدها حجرا حجرا، ويظهر على أهل الأرض ويكشف له أسرارا ويعرفهم إنه ربهم، وليس لهذا كأبي بكر وعمر وعثمان.

[١٤٢٨] ولقد أتى أمير المؤمنين رضي الله عنه سويد بن عقلة، وكان من خاصته وكبار أصحابه، فقال له: يا أمير المؤمنين، مررت بنفير من الشيعة يتناولون أبا بكر وعمر بغير الذي هما من الأمة له أهل، ويرون أنك تضمر لهما على مثل ما أعلنوا، فقال: أعوذ بالله أعوذ بالله، مرتين، أن أضمر لهما إلا الذي أتمنى المضي عليه، لعن الله من أضمر لهما إلا الحسن الجميل، أخوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم وصاحباه ووزيراه، رحمة الله عليهما. ثم نهض دامع العينين يبكي، قابضا على يدي سويد، حتى دخل المسجد، فصعد المنبر فجلس عليه متمكنا، قابضا على لحيته، وهي بيضاء، حتى اجتمع الناس. ثم قام فتشهد بخطبة موجزة بليغة، ثم قال: ما بال أقوام يذكرون سيّدي قريش وأبوي المسلمين بما أنا عنه متنزه، ومما قالوا برىء، وعلى ما قالوا معاقب، أما والذي فلق الحبة وبرأ النسمة، لا يحبهما إلا مؤمن تقي، ولا يبغضهما إلا فاجر رديء صحبا رسول الله صلّى الله عليه وسلم على الصدق والوفاء يأمران وينهيان، ويقضيان ويعاقبان، فما يجاوزان فيما يصنعان رأي رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وكان لا يرى مثل رأيهما رأيا، ولا يحب كحبهما أحدا،

Resûlullah (s.a.), o ikisinden razı olarak dünyadan göçtü. O ikisi de, müminler kendilerinden razı olarak dünyadan göçtüler. Resûlullah (s.a.), Ebû Bekir'e müminlere namaz kıldırmasını emretti. Onlara, Resûlullah'ın (s.a.) hayatındaki bu günlerde [dokuz gün] namaz kıldırdı. Allah, Nebî'nin rûhunu kabzedip onu yanına alınca, Resûlullah (s.a.) göçüp gitti. Müminler de onu halife seçtiler ve zekâtı kendisine teslim ettiler. Çünkü bu ikisi [hilâfet ve zekât] birbiriyle ilişkiliydi. Sonra isteyerek ve baskı altında kalmadan ona bîat ettiler. Abdulmuttalib oğullarından kendisine ilk bîat eden ben oldum. Halbuki o bunu istemiyordu ve bir kısmımızın bîat etmesini yeterli görüyordu. Vallahi, geriye kalan insanların en hayırlısı, en merhametlisi, en takvâlısı, kusursuzluk ve İslâm bakımından en önde geleni idi. Resûlullah (s.a.), şefkat ve merhamet bakımından onu Mikâîl'e, affetme ve vakar bakımından İbrâhîm'e benzetirdi. Bizim aramızda Resûlullah'ın (s.a.) yolundan yürüdü. Allah, bu hâl üzere rûhunu kabzetti. Kendisinden sonra Ömer'i emîr tayin etti. Bu hususta müslümanlarla istişare etti. Bazıları razı oldu, bazıları istemedi. Fakat o, dünyadan ayrılmadan önce istemeyenler de kendisinden razı oldu. O, Peygamber'in (s.a.) yolundan gitti. Yavrunun annesinin izini takip ettiği gibi, o ikisinin [Resûlullah'ın ve Ebû Bekir'in] izini takip etti. Vallahi, müslümanların zayıflarına karşı şefkatli ve merhametli idi. Zalimlere karşı müminlere destekçi ve yardımcı idi. Kınayanın kınaması onu Allah yolundan alıkoymazdı. Allah, hakkı onun lisânına söyletti ve onun durumunu tasdik etti. Hatta biz, meleğin onun lisânı üzere konuştuğunu zannederdik. Allah, onun müslüman olmasıyla İslâm'ı azîz kıldı ve hicretiyle dini güçlü kıldı. Allah, müminlerin kalplerini onun sevgisini, müşriklerin ve münafıkların kalplerine ise onun korkusunu yerleştirdi. Resûlullah (s.a.), onu zekâ ve düşmanlara katı olması bakımından Cebrâil'e, kâfirlere hiddet ve öfke bakımından Nûh'a benzetirdi. Ona göre Allah'a taat yolundaki sıkıntılar, Allah'a isyan yolundaki sevinçlerden daha tercihe şâyândır. Size göre o ikisinin benzeri var mı? Allah, ikisine de rahmet etsin. Bizi o ikisinin yolundan yürümekle rızıklandırsın. O ikisinin derecesine, ancak onları sevmekle ve yollarından gitmekle ulaşılır. Beni seven, o ikisini de sevsin. O ikisini sevmeyen kimse beni kızdırır ve ondan berî olurum. Eğer o ikisi hakkında size daha önce bu konuşmayı yapsaydım, mutlaka bunu söyleyenlere en şiddetli cezayı verirdim. Bugünden sonra böyle söyleyen bir kimse bana getirilirse, ona müfterî cezası uygularım. Dikkat edin! Bu ümmetin Nebî'sinden sonra en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir. Sonra en hayırlının kim olduğunu en iyi Allah bilir. Bu sözümü söylüyorum; kendim ve sizin için Allah'tan istiğfar diliyorum."

مضى رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهو عنهما راض، ومضيا والمؤمنون عنهما راضون، أمر رسول الله صلّى الله عليه وسلم أبا بكر على صلاة المؤمنين، فصلى بهم تلك الأيام في حياة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فلما قبض الله نبيه عليه السلام واختار له ما عنده، مضى مفقودا صلّى الله عليه وسلم، ولاه المؤمنون ذلك، وفوضوا إليه الزكاة لأنهما مقرونتان، ثم أعطوه البيعة طائعين غير مكرهين، أنا أول من سنّ له ذلك من بني عبد المطلب وهو لذلك كاره، يودّ لو أن بعضنا كفاه، فكان والله خير من بقي رأفة، وأرحمه رحمة، وأيبسه ورعا، وأقدمه سلما وإسلاما، شبهه رسول الله صلّى الله عليه وسلم بميكائيل رأفة ورحمة، وبإبراهيم عفوا ووقارا، فسار فينا سيرة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، حتى قبضه الله على ذلك. ثم ولىّ الأمر بعده عمر، واستأمر في ذلك المسلمين، فمنهم من رضي ومنهم من كره، فلم يفارق الدنيا حتى رضي به من كان كرهه، وأقام الأمر على منهاج النبي صلّى الله عليه وسلم، يتبع أثرهما كاتباع الفصيل أثر أمه، وكان والله رفيقا رحيما لضعفاء المسلمين، وبالمؤمنين عونا وناصرا على الظالمين، لا تأخذه في الله لومة لائم، ضرب الله بالحق على لسانه، وجعل الصدق من شإنه، حتى إن كنا لنظن أن ملكا ينطق على لسانه، أعز الله بإسلامه الإسلام وجعل هجرته للدين قواما، ألقى الله له في قلوب المؤمنين المحبة وفي قلوب المشركين المنافقين الرهبة، شبهه رسول الله صلّى الله عليه وسلم بجبريل فظنا غليظا على الأعداء، وبنوح حنقا مغتاظا على الكفار، والضراء على طاعة الله أثر عنده من السراء على معصية الله، فمن لكم بمثلهما رحمة الله عليهما ورزقنا المضيّ على سبيلهما، فإنه لا يبلغ مبلغهما إلا بالحب لهما، واتباع آثارهما، فمن أحبني فليحبهما، ومن لم يحبهما فقد أبغضني وأنا منه بريء، ولو كنت تقدمت إليكم في أمرهما لعاقبت على هذا أشد العقوبة، فمن أوتيت به بعد هذا اليوم فإنه عليه ما على المفتري، ألا وخير هذه الأمة بعد نبيها أبو بكر وعمر، ثم الله أعلم بالخير أين هو، أقول قولي هذا وأستغفر الله لي ولكم.

[1429] Eğer onlar [Râfıza], "Bunu doğru kabul etmiyoruz." derlerse, biz de şöyle deriz: "Sizin, Resûlullah'ın (s.a.), "*Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır*" sözünü tasdik edip de onu [Ali'nin hutbesini] tasdik etmemeniz hayret vericidir. Halbuki onun [Ali'nin hutbesinin] gelişi, bunun gelişinden daha kuvvetlidir. Emîru'l-mü'minîn'in bu hadiste vasfettiği durum açıktır ve aklın şehâdetiyle bilinmektedir. Bunun açıklaması daha önce geçti. Bunu, sizin tafdîlden bahsedip de bunun sıhhatini İbnu's-Sevdâ denilen Abdullah b. Sebe'nin ashâbı Sebeiyye'nin iddialarıyla ilişkilendirmeniz esnasında zikrettik."

[1430] Ebu'l-Kâsım el-Belhî, İbnu'r-Râvendî'nin Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız'ın, "Kur'ân, ziyâde ve noksanlıktan sâlimdir" sözüne itirazını reddeden kitabında şöyle demiştir: "Emîru'l-mü'minîn'in, "Dikkat edin! Bu ümmetin Nebî'sinden sonra en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir" sözü, ilimden nasibi olan kimsenin inkâr edemeyeceği şekilde gelmiştir." Bunu, faziletleri, şerefleri, çoklukları ve değerleri rivayet edilen bir cemaat zikretmiştir." Sonra şöyle dedi: "Fakat bize göre o kendisini kastetmedi."

[1431] Sonra Ebu'l-Kâsım -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- Şîa'nın büyüklerinden Şureyk b. Abdillah'ın şöyle dediğini zikretmiştir: "Bu ümmetin en hayırlısı Ebû Bekir ve Ömer'dir. O ikisi, Ali'den hayırlıdır. Eğer bunu söylemesem, Ali'nin şîası [taraftarı] olamam. Çünkü o şu direklere (minbere) çıkarak, "Dikkat edin! Bu ümmetin Nebî'sinden sonra en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir" dedi. Onu yalanlayayım mı? Vallahi, o asla yalan söylemezdi."

[1432] Ebu'l-Kâsım, "Bu haber sahihtir" dedi. Fakat bize göre bu haber mutlak değildir. Amacımız, Emîru'l-mü'minîn'in o ikisi [Ebû Bekir ve Ömer] hakkında söylediklerini zikretmek değildi, zira bu konu, güneşten daha açıktır. Bu hususta müstakil ve uzun pek çok kitap vardır. Biz bunu, Abdullah b. Sebe, onun yaptıkları ve Emîru'l-mü'minîn hakkındaki bozuk fikirleri bağlamında zikrettik. Genellikle Abdullah b. Sebe, telkin edeceği fikirleri telkin etti ve bir kavme Ali'nin ilâh olduğunu açıktan telkin etti. Bunun üzerine Emîru'l-mü'minîn tevbe etmelerini istedi. Onlar tevbe etmeyince kendilerini yaktırdı. Bunlar çok az bir topluluk idi. Abdullah b. Sebe'yi de Kûfe'den Medâin'e sürgün etti.

[١٤٢٩] فإن قالوا: لا نصدق بهذا، قلنا: العجب أنكم تصدقون قوله عليه السلام: من كنت مولاه فعليّ مولاه، ولا تصدقون بهذا ومجيئه أقوى من مجيء ذاك. والحال التي وصفها أمير المؤمنين في هذا الحديث بيّنة معلومة قد شهد بها العقل، وقد تقدم بيان ذلك، وإنما ذكرنا هذا عند ذكركم للتفضيل وتعلقكم بصحته مما ادعته السبئية أصحاب عبد الله بن سبأ، وهو ابن السوداء.

[١٤٣٠] ولقد قال أبو القاسم البلخي في كتابه الذي نقض به اعتراض ابن الراوندي على كلام أبي عثمان عمرو بن بحر الجاحظ في أن القرآن سليم من الزيادة والنقصان: إن قول أمير المؤمنين: ألا إن خير هذه الأمة بعد نبيها أبو بكر وعمر قد جاء مجيئا لا ينكره من له في العلم نصيب، وذكر جماعة ممن رووا فضلهم ونبلهم وكثرتهم وجلالتهم ثم قال: ولكن عندنا ما أراد نفسه.

[١٤٣١] ثم ذكر أبو القاسم رحمة الله عليه أن شريك بن عبد الله كان من كبار الشيعة، وكان يقول: خير هذه الأمة أبو بكر وعمر وهما خير من عليّ، ولو قلت غير هذا ما كنت من شيعة علي، لأنه قد قام على هذه الأعواد فقال: ألا إن خير هذه الأمة بعد نبيها أبو بكر وعمر، فنكذبه، والله ما كان كذابا.

[١٤٣٢] قال أبو القاسم: الخبر صحيح، ولكنه عندنا مخصوص، ولم نقصد لذكر ما قاله أمير المؤمنين في فضلهما، فإن ذلك أوضح من الشمس وهو كثير، وله كتب كثيرة مفردة طويلة، وإنما ذكرنا هذا عند ذكر عبد الله بن سبأ وما كان منه. وبما أفسد به على أمير المؤمنين، وربما ألقى عبد الله بن سبأ هذا ما ألقاه، وظهر إلى قوم كان يلقيه إليهم من إنه إله، واستتابهم أمير المؤمنين فما تأبوا فأحرقهم، وكانوا نفيرا يسيرا، ونفى عبد الله بن سبأ عن الكوفة إلى المدائن.

[1433] Emîru'l-mü'minîn öldürülünce Abdullah b. Sebe'ye, "İşte Ali vuruldu, öldü ve defnedildi. Onun Şâm'a gireceğine dair söylediklerin ne oldu?" denildi. İbn Sebe dedi ki: "Onun [Ali'nin], 'Ben, ayağımla Kûfe topraklarını tekmeleyip oradan silâh çıkarıncaya, Şâm'a girinceye, mescidi taş üzerinde taş bırakmayarak tahrip edinceye, şunu şunu yapıncaya kadar ölmem' dediğini işittim. Bize onun beynini delik deşik olarak getirseniz bile, onun öldüğüne inanmayız." Rezilliği ortaya çıkınca şaşırıp kaldı ve Emîru'l-mü'minîn hakkında söylemediği şeyleri iddia etti.

[1434] Şu ânda Kûfe'de onun görüşlerini benimseyen Şiîler çoktur. Kûfe Sevâd'ında ve Irâk'taki Şiîlerin tamamı şöyle diyorlar: "Emîru'l-mü'minîn, onun ve yaktığı kimselerin söylediklerine razıydı. Ancak sırrı ifşâ ettikleri için onları yaktı. Bundan sonra onları tekrar diriltti." Dediler ki: "Eğer bize, 'Neden Abdullah b. Sebe'yi yakmadı?' diye sorarlarsa, 'Abdullah, Emîru'l-mü'minîn'in yanında yakılanların açığa vurduğu şeyi açığa vurmadı. Onu sadece itham etti ve sürgüne gönderdi' deriz." Onu yakmış olsaydı bile, bu size bir fayda sağlamazdı. Bu seferde sırrı ifşâ ettiği için yaktığını söylerdiniz.

[1435] Sen -Allah sana merhamet etsin- İmâmiyye'yi bu kimselerle ve Emîru'l-mü'minîn'in ve çocuklarının nebî olduklarını söyleyenlerle birlikte gördüğün zaman, İmâmiyye onlara şöyle der: "Bu imâmlar, insanların içinde nübüvvet iddia etmediler." Onlara şöyle derler: "Onlar, insanların içinde idiler. Fakat kendileri hakkında iddia edilen imâmet, nass, vasiyet, ismet, âyetler ve mûcizeler iddia ve ızhâr etmediler." Her ne kadar onların bize söyledikleri, "Nübüvvet iddia etmediler" sözleri bir huccet ise de, aynı zamanda bu muhâlifleriniz için sizin aleyhinize bir delildir.

[1436] Eğer siz, "Onlar, iddia edilen şeyleri ızhâr ettiler; fakat siz insanlara iftira ettiniz. İftiranın olduğu yerde münazara olmaz." derseniz, biz de size, "Aynı şekilde onlar nübüvvet iddiasını da ızhâr ettiler" deriz.

[1437] Eğer siz, "Mâsum bir imâmın gerekli olduğunu akıl ile bildik" derseniz, biz de size, "Biz de, dünyanın bir nebîsiz olmayacağını, onun bizzat mevcut olduğunu, onun şeriatini ancak onun bir nebînin ikâme edeceğini, onun şeriatini ancak onun gibi bir nebînin teblîğ edeceğini hem akıl hem de sem' yoluyla bildik. Nitekim Allah, *Sonra biz resûllerimizi ardı ardına gönderdik* (Mü'minûn, 23/44); *Ey resûller! Temiz şeylerden yiyin ve yararlı iş yapın!* (Mü'minûn, 23/51) buyurmuştur" deriz.

[١٤٣٣] فلما قتل أمير المؤمنين عليه السلام قيل لابن سبأ قد قتل ومات ودفن فأين ما كنت تقول من مصيره إلى الشام؟ فقال: سمعته يقول: لا أموت حتى أركل برجلي من رحاب الكوفة فأستخرج منها السلاح وأصير إلى دمشق، فأهدم مسجدها حجرا حجرا، وأفعل وأفعل، فلو جئتمونا بدماغه مسرودا لما صدقنا إنه قد مات. ولما افتضح بهت، وادّعى على أمير المؤمنين ما لم يقله.

[١٤٣٤] والشيع الذين يقولون بقوله الآن بالكوفة كثير، وفي سوادها وفي العراق كله يقولون: أمير المؤمنين كان راضيا بقوله، وبقول الذين حرقهم، وإنما أحرقهم لأنهم أظهروا السرّ، ثم أحياهم بعد ذاك. قالوا: وإلا فقولوا لنا لم لم يحرّق عبد الله بن سبأ؟ قلنا: عبد الله ما أقر عنده بما أقر أولئك، وإنما اتهمه فنفاه، ولو حرّقه لما نفع ذلك معكم شيئا، ولقلتم إنما حرقه لأنه أظهر السر.

[١٤٣٥] وأنت رحمك الله، إذا شاهدت الإمامية مع هؤلاء ومع من يقول في أمير المؤمنين وولده أنهم أنبياء، فإن الإمامية تقول لهم: قد كان هؤلاء الأئمة بين الناس فما ادّعوا النبوة، فيقولون لهم: قد كانوا بين الناس فما ادعوا ولا أظهروا ما يدّعون عليهم من الإمامة والنص والوصية والعصمة والآيات والمعجزات، فإن كان ما يقولون لنا من أنهم ما أظهروا النبوة حجة، فهذا حجة عليكم لمن خالفكم.

[١٤٣٦] فإن قلتم: قد أظهروا ما يدّعون بهتم الناس وليس مع المباهتة مناظرة، وقلنا لكم: أيضا قد أظهروا ادعاء النبوة.

[١٤٣٧] فإن قلتم بالعقل قد علمنا إنه لا بد من إمام معصوم، قلنا لكم: بالعقل علمنا وبالسمع جميعا إنه لا تخلو الدنيا من نبيّ موجود فيها قائم العين ولا تقوم شريعة نبيّ إلا بنبيّ مثله، ولا يبلغ شريعة نبيّ إلا نبيّ مثله، وقد قال الله: ﴿ثُمَّ أرسلنا رُسُلَنا تَتْرا﴾ «المؤمنون ٤٤» وقال: ﴿يا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّباتِ وَاعْمَلُوا صالِحاً﴾ «المؤمنون ٥١»

[1438] Eğer siz, "Bu, dinde zaruri olarak bilinen şeylerden lafızcılık ve te'vil yoluyla yüz çevirmektir. Çünkü Resûlullah (s.a.), 'Benden sonra nebî yoktur'[182] buyurmuştur" derseniz, biz de size şöyle deriz: "Biz bunu iddia edersek hâlimiz nice olur! Eğer bizim hakkımızda mükâbere [inatlaşma] iddiasında bulunursanız. Biz de sizin için mükâbere iddia ederiz."

[1439] Bundan sonra biz şunu iddia ediyoruz: "Bu topluluk, hem bize hem de selefimize onların [imâmların] nebî olduklarını söylediler. Bunu size, aklî ve sem'î delil ile zikretmiştik. Şu halde bir nebî, kendisinden sonra nebî gelmeyeceğini nasıl söyleyebilir?" Aynı şekilde biz de size şöyle deriz: "Mâsum bir imâmın vucûbiyetine aklî bir delil yoktur. Bu, Hişâm'ın size telkin ettiği bir zandan ibarettir. Daha önce size, Resûlullah'ın (s.a.) fiillerinden ve sözlerinden ve Emîru'l-mü'minîn'in fiillerinden ve sözlerinden hareketle, imâmetin ihtiyâr [seçim] ile olduğunu, imâmın hata işlemesinin ve isyan etmesinin mümkün olduğunu açıklamıştık."

[1440] Eğer, "Siz, bize göre kâfirsiniz." derseniz, biz de size, "Bu, bizim ayrılış noktamızdır. Aynı şekilde siz de bize göre kâfirsiniz. Çünkü elinizde herhangi bir delil yoktur. Biz, Peygamber'in (s.a.) Ali'ye, 'Benden sonra nebî yoktur; sen ve iki oğlun hariç" dediğini rivayet ediyoruz." deriz.

[1441] Eğer siz, "Bu, sizin uydurduğunuz bir yalandır" derseniz; Mu'tezile, fukahâ ve ashâbu'l-hadîs de size, 'Bir nebînin nass ve vasiyetinin, imâmın şahsının beyanının gerekli olduğu, imâmın mâsum olduğu ve onun elinde mûcizeler zuhur ettiği' görüşlerinizin, "Hişâm'ın ortaya koyduğu bir şey ve onun icat ettiği bir yalan olduğunu, akıl ve sem'in bunun yalan olduğuna şehâdet ettiğini" söylediler. Onlar, buna bir izah getiremediler.

[1442] İmâmiyye, Emîru'l-mü'minîn'in nebî olduğunu söyleyenler karşısında susmak zorunda kaldıkları gibi, onun ilâh olduğunu söyleyenlerle konuştukları zaman da onların karşısında susmak zorunda kalırlar. Çünkü onlara, "O, kadîm olamayan bir cisimdir" derlerse, onlar da şöyle derler: "Hişâm b. el-Hakem ve İmâmiyye'den benzerleri, Allah'ın sonsuz bir cisim ve nûr olduğunu, hareket ettiğini, görüldüğünü ve dokunduğunu ve aklın buna şahitlik ettiğini söylüyorlar."

---

182 Buhârî, Bed'u'l-Halk, 12, r. 3268

[١٤٣٨] فإن قلتم: هذا انصراف عن الضرورات بالظواهر والتأويلات، لأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال: لا نبيّ بعدي، قلنا: فما حالنا نحن وقد ادعينا/ ذلك، فإن ادعيتم علينا المكابرة ادّعينا عليكم مثله.

[١٤٣٩] وبعد فنحن ندّعي أن هؤلاء القوم قالوا لنا ولسلفنا أنهم أنبياء وقد ذكرنا لكم بحجة العقل وحجة السمع، فكيف يريد النبي إنه لا نبي بعده. وأيضا فنقول لكم: ما في العقل وجوب إمام معصوم، وإنما هو ظن يظنونه بما ألقاه هشام لكم، وقد بينا لكم من أفعال رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأقواله، وأفعال أمير المؤمنين وأقواله، أن الإمامة بالاختيار، وأن الإمام يجوز أن يخطئ ويعصى.

[١٤٤٠] فإن قلتم لنا: أنتم كفار عندنا. قلنا لكم: هذا أول انقطاعكم وأيضا فإنكم عندنا كذلك، فإنه لا حجة تقوم لكم، ونحن نروي أن النبيّ صلّى الله عليه وسلم قال لعليّ: لا نبيّ بعدي إلا أنت وولداك.

[١٤٤١] فإن قلتم هذا كذب ولدتموه، قالت لكم المعتزلة والفقهاء وأصحاب الحديث: قولكم: إنه لا بد من نص ووصية من النبيّ، وبيان شخص الإمام، وأنه معصوم، وأن الآيات قد ظهرت عليه، شيء وضعه هشام وفرية ابتدعها، والعقل والسمع يشهد بكذبه، فلا يجدون فصلا.

[١٤٤٢] وإذا كلم هؤلاء الإمامية من يقول أمير المؤمنين إله فإنهم ينقطعون في أيديهم أيضا كما انقطعوا في أيدي الذين قالوا إنه نبيّ، لأنهم إن قالوا: لهم جسم لا يكون قديما قالوا لهم فهشام بن الحكم وأمثاله من الإمامية يقولون في الله إنه جسم ذو نهاية، وأنه نور وأنه يتحرك ويرى ويلمس، قالوا: والعقل يشهد بذلك.

[1443] Onlar, "Biz bunu, imâmlardan müşâfehe [sözlü konuşma] yoluyla aldık" derler. Onlar şöyle dediler: "Siz, Mu'tezile'nin Hişâm b. el-Hakem ve arkadaşlarından naklettikleri, 'Allah cisimdir, nûrdur, hareket eder, görülür, yukarı çıkar, aşağı iner, dokunur, bir şeyi olmadan önce bilmez' şeklindeki sözlerini bırakın da, Ebû Îsâ el-Verrâk, İbnu'r-Râvendî, Ebû Muhammed el-Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî, Ebî Sehl en-Nevbahtî, es-Sûs en-Necerdî ve İmâmiyye'den benzerlerinin söylediklerine bakın! Onların kitapları bunlarla doludur. Onlar, İmâmiyye'nin daha önceden naklettiğimiz görüşlerin hepsini zikretmektedirler. Aynı şekilde onlardan kader görüşünü de aktarmaktadırlar.

[1444] Onlara dediler ki: "Biz, Emîru'l-mü'minîn'in minberde iken hutbesinde, "Ben, dünya semâsını yükselttim, denizlerini çukur yaptım ve dağlarını diktim." dediğini rivayet ediyoruz." Onlar, "Bu sahih değildir" dedikleri zaman, "Bu, Peygamber'in, 'Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır.' sözünden daha sahihtir." derler.

[1445] İmâmiyye onlara şöyle dedi: "Emîru'l-mü'minîn, 'Ben Allah'ın kuluyum. Ben, Resûlullah'ın kardeşiyim' dedi." Dediler ki: "Hayır! Böyle demedi. Siz sözü tahrif ettiniz. Kendisinden nakilde bulunan kimseyi inkâr yoluyla, "Ben, Allah'ın kulu değil miyim? Ben, Resûlullah'ın kardeşi değil miyim?" dedi." Böylece İmâmiyye, kendi ellerindeki silâhla vuruldular.

[1446] Onlar, Ebu'l-Hattâb Muhammed b. Ebî Zeyneb'in şöyle dediğini rivayet ediyorlar: "Ca'fer b. Muhammed'in yanında idim. Onun imâm ve zamanının halkına Allah'ın hucceti olduğunu söyleyen İmâmiyye içeri girmek için izin istedi. Bana, 'Onlara izin ver. Lanetim ve gazabım onların üzerine olsun' dedi. Onlar içeri girince, devam etmekte olan konuşmasını kesti. Onlar dışarı çıktıktan sonra onlara lanet okudu ve "Ey Ebu'l-Hattâb! Beni, şu İmâmiyye'den daha çok öfkelendiren bir varlık yaratmadım. Ben, bunlardan çekindiğim kadar Nâsıbe'den çekinmiyorum." dedi ve onlara lanet okudu. Yine dedi ki: "Ey Ebu'l-Hattâb! Ben senin ilâhınım. Sen de benim insanlara resûlümsün." Bunun üzerine Ebu'l-Hattâb, Lebbeyke Ca'feru lebbneyke [Ey Ca'fer! Emrindeyim]" diyerek telbiye okumaya başladı.

[١٤٤٣] قالوا: ومع هذا فإنا أخذنا هذا عن الأئمة بالمشافهة، قالوا لهم: دعوا ما حكته المعتزلة عن هشام وأصحابه في أن الله جسم ونور يتحرك ويرى ويصعد وينزل ويلمس وأنه لا يعلم الشيء قبل أن يكون، وخذوا فيما حكاه عنهم أبو عيسى الوراق وابن الراوندي وأبو محمد الحسن بن موسى النوبختي وأبو سهل النوبختي والسوس النجردي، وأمثالهم من الإمامية، وكتبهم مملوءة بذلك، ويذكرونه عن كل من سبق وتقدم من الإمامية، وكذا أيضا يذكرون عنهم القدر.

[١٤٤٤] قالوا لهم: ونحن نروي أن أمير المؤمنين قال في خطبته وعلى منبره: أنا رفعت سماءها وحفرت بحارها ونصبت جبالها، فإذا قالوا لهم: هذا لا يصح، قالوا: هذا أصح من قول النبي: من كنت مولاه فعليّ مولاه.

[١٤٤٥] فيقول الإمامية لهم: فقد قال: أنا عبد الله وأنا أخو رسول الله، قالوا: ما هكذا قال، قد حرفتم القول، إنما قال أأنا عبد الله، أأنا أخو رسول الله، على طريق الأنكار لقول من يحكي هذا عنه، فينقطع الإمامية في أيديهم.

[١٤٤٦] وهؤلاء يروون عن أبي الخطاب محمد بن أبي زينب قال: كنت عند جعفر بن محمد فاستأذنت عليه، هذه الإمامية الذين يقولون فيه إنه إمام وحجة الله على أهل زمانه، فقال: ائذن لهم، عليهم لعنتي وغضبي، فلما دخلوا قطع الكلام الذي كان يتكلم به قبل أن يدخلوا، فلما خرجوا أتبعهم اللعن وقال: يا أبا الخطاب، ما خلقت خلقا أبغض إلي من هذه الإمامية، وإني لأتقيهم أكثر مما أتقي الناصبة، واتبعهم اللعن وقال: يا أبا الخطاب، أنا إلهك وأنت رسولي إلى خلقي. وكان أبو الخطاب إذا لبّى يقول: لبيك جعفر لبيك.

[1447] Bunları burada zikretmemizin nedeni, bunların da İmâmiyye'nin, 'Emîru'l-mü'minîn ve çocuklarının gaybı bildiklerini, düşmanlarının ve dostlarının içlerindekini bildiklerini iddia ettikleri, mûcizeler gösterdikleri ve ismet iddia ettikleri' iddialarına ve rivayetlerine benzemesidir. Onların yalanlarının bir sonu yoktur. Her asırdaki İmâmîler, ehl-i beyt hakkında daha önce icat edilenlerden başka şeyler icat etmektedirler. Onlar, bunların Peygamber'in söylediği ve nass getirdiği veya bu tarzda olan şeyler olduğunu iddia ederler ve onu o asırda yayarlar. Nitekim Peygamber (s.a.) adına şunu uydurdular: "Kızım Fâtıma iffetini koruduğu için Allah onun zürriyetine ateşi haram kılmıştır." Dolayısıyla Fâtıma'nın çocuklarından hiçbirinin ateşe girmesi câiz değildir. Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları bu gibi şeylerle ona ta'n ediyorlar. Biz de deriz ki: "Eğer bu, onun nasslarından biri olsaydı, onun bize gelişi, Resûlullah'ın (s.a.), 'Âdem, Nûh ve diğer peygamberler gibi kendisinin de ateşe girmeyeceğini ve ateşin dokunmayacağını bildirdiği' nassların bize gelişi gibi olurdu. Hatta onların Fâtıma'nın çocukları hakkında iddia ettikleri şeyi bilmenin, bu peygamberler hakkındaki nassı bilmekten daha kuvvetli olması gerekirdi. Çünkü Fâtıma'nın çocuklarının zamanı, o peygamberlerin zamanından daha yakındır. Onların sayıları çoktur, büyük bir millettirler ve insanların arasında yaşmaktadırlar. İşte bu onlar hakkında nass ve onlar için bir huccettir. Bu durumda onlar hakkındaki bilginin daha kuvvetli olması gerekirdi. Böyle olmadığına göre, bu işin aslının olmadığını anlarsın. Bu, onların imâmları hakkındaki nass, ismet ve mûcizeler iddiaları gibidir.

[1448] Fâtıma'nın (a.s.) çocuklarının ileri gelenlerinden ve meliklerinden biri, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Zeyd b. Rizâm et-Tâî el-Kûfî'ye şöyle demişti: "Bizim hakkımızda yakînî bilgi vardır. Çünkü annemiz Fâtıma iffetini koruduğu için Allah onun zürriyetine ateşi haram kılmıştır." İbn Rizâm ona dedi ki: "Sen, hiç Havvâ'nın zina işlediğini duydun mu? O, tamamen iffetliydi. Onun zürriyetine ateş haram kılındı mı?" Bunun üzerine sustu. Mesele, İbn Rizâm'ın dediği gibidir. Bu, büyük bir sözdür.

[١٤٤٧] وإنما أوردنا هذا لأنه مثل ادعاء الإمامية وروايتهم أن أمير المؤمنين وولده كانوا يدّعون أنهم يعلمون الغيب وما في نفس عدوهم ووليهم، ويظهرون المعجزات، ويدّعون العصمة، فليس لكذبهم عليه غاية، وفي كل حين قد ولّد أهل ذلك العصر من الإمامية على أهل البيت غير ما ولده من قبلهم. ويدّعون أن هذا مما قاله النبيّ عليه السلام ونص عليه ومما هذا سبيله. وقد أذاعوه في هذا العصر ووضعوا أنّ النبيّ صلّى الله عليه وسلم قال: إن بنتي فاطمة أحصنت فرجها فحرم الله ذريتها على النار، فلا يجوز أن يدخل النار أحد من ولد فاطمة. فأعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم يطعنون عليه بمثل هذا. قلنا: لو كان هذا من نصوصه لجاء مجيء أمثاله ممن نصّ عليه صلّى الله عليه وسلم إنه لا يدخل النار وأن النار لا تمسه مثل آدم ونوح وسائر الأنبياء صلوات الله عليهم، بل كان يجب أن يكون العلم بما ادعوه لولد فاطمة عليها السلام أقوى من العلم بنصه على أولئك، لأن عهد هؤلاء أقرب من عهد أولئك، وهم خلق كثير وأمم عظيمة، أحياء بين الناس، وهذا نص فيهم وحجة لهم، فالعلم به كان ينبغي أن يكون أقوى، فلما لم يكن كذلك علمت إنه أمر لا أصل له، وهو كادعائهم النص والعصمة والمعجزات لأئمتهم.

[١٤٤٨] ولقد قال عظيم من ولد فاطمة عليها السلام وملك من ملوكهم لأبي عبد الله محمد بن علي بن زيد بن رزام الطائي الكوفي: نحن أمرنا على يقين، فإن فاطمة أمنا حصنت فرجها فحرم الله ذريتها على النار، فقال له ابن رزام فهل بلغك أن حواء زنت قط؟ ما كانت إلا حصينة الفرج، فذريتها محرمة على النار، فسكت. وهو كما قال ابن رزام، وفي هذا كلام كبير.

[1449] Âlimlerin bildikleri şey, Peygamber'in şöyle dediğidir: "Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Ey Muhammed'in halası Safiyye! Ey Muhammed'in amcası Abbâs! Biliniz ki benim Allah katında size bir faydam olmaz.[183] Başkaları bana amelleriyle gelirken, siz bana neseple gelmeyin.[184] Amel işlemeden oturan kimseyi, nesebi yüceltmez.[185] Şüphesiz Allah, sizin sûretlerinize bakmaz; sizin amellerinize bakar.[186] Hepiniz Âdemdensiniz; Âdem ise topraktandır.[187] İnsanlar, tarağın dişleri gibi eşittir.[188] Arab'ın aceme, takvâ dışında bir üstünlüğü yoktur. Sizin en hayırlınız, Allah'a karşı en takvâlı olanınızdır."[189]

[1450] Resûlullah'ın buna benzer nice sözleri vardır. Kur'ân'da buna benzer nice âyet vardır. Sen bunları biliyorsun. Allah'ın, âlim kullarının akıllarına yerleştirdiği şey, Resûlullah'ın söylediği şeydir. Bundan başkası mümkün değildir.

[1451] Karmatîler, Ehl-i Beyt'in şîası [taraftarı] olduklarını iddia ediyorlar. Fakat birbirlerine, fırsat buldukları yerde alevîlerin [Hz. Ali'nin çocuklarının] öldürülmesini tavsiye ediyorlar ve birbirlerine şöyle diyorlar: "Onlar [Alevîler], Abbâs'ın çocuklarından daha tehlikelidirler. Onlar [Alevîler], dedeleri sebebiyle insanlara karşı onlardan [Abbâsîlerden] daha çok kibirlidirler. Nitekim onları, insanların başına o musallat etti." Bu, mezheplerinin hakîkatı bulunan ve teblîğde bulundukları insanlar için çıkardıkları, *el-Belâğu's-Sâbi'* ve *en-Nâmûsu'l-A'zam* kitaplarında mevcuttur. Bu, onların Ebû Tâhir b. Sa'îd el-Cennâbî vasiyetidir.

[1452] Onların şu ânda insanlara anlattıkları bu tarz sözlerden biri de, Mu'tezile'ye karşı söyledikleri şu sözleridir: "Siz, Nebînîz olan o adamın dünyaya değer vermediğini ve ehl-i beytine dünyadan el etek çektirdiğini söylüyorsunuz. Fakat Abbâsoğulları ve Ebû Tâlib'in çocukları, yeryüzünün beşte birinin ve insanların ellerinde bulunanın beşte birinin kendilerine verildiğini reddetmiyorlar. Hatta onların büyükleri, zenginleri, melikleri ve servet sahipleri, 'Bütün insanların mallarının beşte biri bizimdir. Hatta ördüğü yünle geçinen fakir dul kadının sahip olduğu malın beşte biri de bizimdir' diyorlardı."

183 Buhârî, Vesâyâ, 11
184 Kaynağı bulunamadı
185 Muslim, Zikr ve Dua, 38
186 Benzer lafızlarla Muslim, Birr ve Sıla, 33
187 Benzer lafızlarla Tirmizî, Tefsir, 50
188 *Kenzu'l-Ummâl*, 9/38, r. 24822
189 Ahmed b. Hanbel, 5/411, r. 23489.

[١٤٤٩] والذي يعرف العلماء أن النبي صلّى الله عليه وسلم، قال: يا فاطمة بنت محمد، ويا صفية عمة محمد، ويا عباس عم محمد، اعملوا لما عند الله فإني لا أغني عنكم شيئا لا تأتوني بالإنساب ويأتي غيركم بالأعمال، فمن قعد به عمله لم ينهض به نسبه، إن الله لا ينظر إلى صوركم وإنما ينظر إلى أعمالكم، كلكم لآدم وآدم من تراب، والناس سواء كأسنان المشط، ليس لعربي على عجمي فضل إلا بالتقوى، فخيركم من اتقى الله.

[١٤٥٠] وكم مثل هذا من قوله، وكم في القرآن مثل هذا، وأنت تعرفه، والذي جعله الله في عقول العلماء من عباده هو الذي قاله رسول الله لا يجوز غيره.

[١٤٥١] وهؤلاء القرامطة يدّعون أنهم شيعة أهل البيت، وهم فيما بينهم يتواصون بقتل العلوية أين تمكنوا، ويقول بعضهم لبعض: هؤلاء شر من ولد العباس، وأشد في الإدلال على الناس بجدهم من أولئك، وقد سلطهم على الناس. وهذا مذكور لهم في البلاغ السابع والنيموس الأعظم الذي فيه حقيقة مذهبهم الذي يخرجون به إلى من قد بلغوه، وهو وصيتهم لأبي طاهر بن سعيد الجنابي.

[١٤٥٢] ومما يذكرونه الآن للناس مما هذا سبيله، قولهم للمعتزلة: أنكم تقولون إن هذا الرجل الذي هو نبيكم قد زهد في الدنيا وحمل أهل بيته عنها، وولد العباس وولد أبي طالب لا يتدافعون أنهم قد جعل لهم خمس الأرض وخمس ما في أيدي الناس كلهم، حتى يقولوا عظماؤهم وأغنياؤهم وملوكهم وأهل الثروة منهم: لنا في أموال الناس كلهم الخمس، حتى الأرملة الفقيرة التي تعيش بغزلها لنا فيه الخمس.

[1453] Onlara şöyle denilir: "Eğer Resûlullah (s.a.) buna dair nass getirseydi ve bunu farz kılsaydı, bu da benzeri nassların geldiği gibi gelirdi. Bunu bilmek, *Sadakalar fakirler ve miskinler içindir…* (Tevbe, 9/60) âyetindeki sadakaların taksimini bilmekten, *Allah size, çocuklarınız hakkında şunu tavsiye ediyor…* (Nisâ, 4/11) âyetindeki miras taksimini bilmekten daha kuvvetli olurdu. Çünkü bu nas, ileri gelen ve eşraftan olan tanınmış kimseler hakkındadır. Öte yandan Resûlullah'ın (s.a.) mâlik olduğu Arap yarımadasının beşte birini onlara taksim etmesi gerekiyordu. Emîru'l-mü'minîn'in, Filistin hariç -çünkü oraya beş yıl hâkim oldu- sahip olduğu toprakların beşte birini onlara taksim etmesi gerekirdi."

[1454] Eğer onlar, "Resûlullah (s.a.) bunu yaptı. Emîru'l-mü'minîn de mâlik olduğu zaman bunu yaptı." derlerse, biz de deriz ki: O zaman buna dair bilginin o haberleri işiten kimselerde meydana gelmiş olması ve bu bilginin onun Basra'ya girip orada savaştığını, Şâm'a girip orada savaştığını, Kûfe ve Nehrevân'da bulunduğunu, savaştıkları kimselerle aralarında geçenleri bilmekten daha kuvvetli olması gerekirdi. Çünkü iddia ettikleri taksim, zikretmiş olduğumuz sıfatlara sahip olan erkekler ve kadınlar hakkında tekrarlanan bir fiildir. Bunu iddia eden kimse ile Emîru'l-mü'minîn'in Ubeydullah'ı Yemen'e vali olarak atadığı zaman, hak sahibi oldukları beşte birin kendisinin ve çocuklarının olması için orayı Ubeydullah'a tımar olarak verdiğini iddia eden kimse arasında fark yoktur. Aynı şekilde İbn Abbâs'ı Basra'ya, Temmâm b. el-Abbâs'ı Medine'ye, Kasem'i Mekke'ye, Ma'bed b. el-Abbâs'ı Horasan'a, Akîl b. Ebî Tâlib'iIsfahan'a, Ca'fer b. Ebî Tâlib'in oğlunu Cebel'e, oğlu Hasan'ı Mısır'a, Hüseyin'i Ummân ve Hind'e vali olarak tayin ettiği zaman oraları onlara tımar olarak vermesi gerekirdi. Yine o iddia sahibi ile Resûlullah'ın (s.a.) hayatta iken bu taksimi yaptığını ve ümmetine öncülük ettiğini iddia eden kimse arasında fark yoktur.

[1455] İlim adamlarının bildikleri şey şudur: "Resûlullah (s.a.) onlara sadakayı haram kıldı. Onların zenginlerine, Hâşimoğullarından olmayan müslüman fakirler için sadaka vermelerini vâcip kıldı. Hâşimoğullarının fakirleri için, zarurî ihtiyaçlarını giderecek kadar beşte birin beşte birini takdir etti."

[١٤٥٣] فقيل لهم: لو كان صلّى الله عليه وسلم قد نص على هذا وفرضه لجاء مجيء أمثاله من النصوص، وكان العلم به أقوى من العلم بقسم الصدقات، لقوله: ﴿إنما الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَالْمَساكِينِ﴾ «التوبة ٦٠» إلى آخر الآية، ومن قسمة المواريث بقوله: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أولادكُمْ﴾ «النساء ١١» إلى آخر الآيات، لأن هذا نص في رجال سادة أشراف معروفين، وكان ينبغي أن يكون رسول الله صلّى الله عليه وسلم قد قسم فيهم خمس جزيرة العرب فقد ملكها، وأن يكون أمير المؤمنين قد قسم فيهم خمس الأرض فقد كان ملك الإسلام كله إلا كورة فلسطين وحدها، ونفد أمره فيها خمس سنين.

[١٤٥٤] فإن قالوا: قد فعل رسول الله صلّى الله عليه وسلم ذلك، وفعله أمير المؤمنين حين ملك، قلنا: فقد كان ينبغي أن يكون العلم بذلك حاصلا لمن سمع الأخبار، ويكون أقوى من العلم بدخوله البصرة ومحاربته لمن حارب بها، ومن دخوله إلى الشام ولمحاربته لمن حارب بها، ومن كونه بالكوفة وبالنهروان، وما كان له مع من حاربه بها، لأن قسمة ما ادعوه فعل يتكرر على رجال ونساء صفتهم ما قدمنا، ولا فرق بين من ادعى هذا أو ادعى إنه عليه السلام كان قد أقطع عبيد الله اليمن حين ولاه إياها لتكون له ولولده مما يستحقه من الخمس، وكذا فعل بابن عباس حين ولاه البصرة، وبتمام بن العباس حين ولاه المدينة، وبقثم حين ولاه مكة، وبمعبد بن العباس حين ولاه خراسان، وأنه أقطع عقيل ابن أبي طالب أصبهان، وولد جعفر بن أبي طالب الجبل، والحسن ابنه مصر، والحسين عليه السلام عمان والهند، أو ادّعى أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قسم ذلك عليهم في حياته وتقدم إلى أمته بذلك.

[١٤٥٥] والذي يعرف أهل العلم أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم حرم عليهم الصدقات وأوجبها على أغنيائهم لفقراء المسلمين من ليس من بني هاشم، وجعل للفقراء من بني هاشم من خمس الخمس من الفيء بمقدار ما يسدّ به الخلة.

[1456] Resûlullah'tan istediklerinde onlara vermiyordu. Emîru'l-mü'minîn, bunu anlatarak şöyle diyordu: "Dikkat edin! Size, bizim ile Resûlullah (s.a.) arasında geçen bir hâdiseyi anlatacağım. Resûlullah'ın (s.a.) kızı Fâtıma, elbisesi eskiyecek kadar ev işlerinde çalışır, elleri çatlayana kadar el değirmeni çevirir ve göğsü yaralanana kadar kırbayla su taşırdı. Kendisine, "Babana ganimet malları gelmiş, onları insanlar arasında taksim ediyor. Ondan sana yardım edecek bir hizmetçi istesen iyi olur" denildi. Fâtıma, babasından bunu istemeye hayâ etti. Bu yüzden onunla birlikte Resûlullah'ın (s.a.) halaları da bizimle beraber geldi. Resûlullah'a geldiğimizde insanlarla meşguldü. Uzun süre bekledikten sonra geri döndük. Resûlullah, işini tamamlayınca bu durum kendisine haber verilmiş, bize geldi. Resûlullah, "Ey Fâtıma! Niçin gelmiştin?" dedi. Fâtıma söylemeye utandı. Biz, "Yâ Resûlallâh! Sana ganimet olarak gelen bir hizmetçiyi kendisine hizmetçi olarak istemek için geldi. Çünkü Fâtıma, elbisesi eskiyecek kadar ev işlerinde çalışıyor, elleri çatlayana kadar el değirmeni çeviriyor ve göğsü yaralanana kadar kırbayla su taşıyor" dedik. Bunun üzerine Resûlullah ona şöyle dedi: "Ey kızım! Bedir yetimleri, senden daha fazla hak sahibidir. Dikkat et! Sana, bundan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah'ı şöyle tesbîh etmen ve O'na şöyle hamd etmendir."[190] Emîru'l-mü'minîn, hadisin tamamını zikretti. Bu, bilinen uzun bir kıssadır.

[1457] Fâtıma, başka bir seferinde Hasan ve Hüseyin ile birlikte Resûlullah'a gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın nebîsi! Onlara birer hediye verir misiniz!" Resûlullah da, "Büyüğüne heybet ve hilm, küçüğüne ise muhabbet ve rızâ verdim." dedi. Başka bir şey söylemedi.[191]

[1458] Hâşimoğullarından birçok kişi Resûlullah'tan mal istedi. Ama Resûlullah onları reddetti. Bunları ayrıntılı olarak anlatmak uzun sürer. Bunlar âlimlerin kitaplarında zikredilmiştir. Resûlullah, Hâşimoğullarının muhtaçlarına fey'in beşte birinin beşte birini veriyordu. Bunu, taksim etmesi için genellikle el-Abbâs'a gönderirdi.

[1459] Resûlullah'ın (s.a.) üç safîsi [şahsına ait ganimeti] vardı. Benû Nadîr, müslümanların genel ihtiyaçları için ayrılmıştı. Hayber üç parçaya ayrılmış, [iki parça müslümanlara paylaştırılmış, bir parça ailesine ayrılmıştı.] Fedek ise, yolculara ayrılmıştı.

190 Benzer lafızlarla Buhârî, Fedâilu's-Sahâbe, 9
191 İbn Asâkir, 14/128

[١٤٥٦] وقد كان يمنعهم إذا سألوه، فكان أمير المؤمنين يتحدث بذلك فيقول: ألا أحدثكم عنا وعن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، إن فاطمة بنت رسول الله صلّى الله عليه وسلم قمّت البيت حتى أثر بثوبها، وطحنت حتى أثر بكفها، واستقت بالقربة حتى أثر بنحرها، فقيل لها: إن أباك قد أتاه سبي وهو يقسمه بين الناس فلو سألتيه خادما يكفيك، فاستحيت أن تسأله، فمشى معها عمات رسول الله صلّى الله عليه وسلم ومشينا معها، فأتيناه وهو مشغول بالنّاس، وطال انتظارنا فرجعنا، فلما فرغ، أخبر بذلك فأتانا، فقال: ما جاء بك يا فاطمة، فاستحيت أن تقول، فقلنا جاءتك يا رسول الله لتخدمها من السبي الذي أتاك خادما، فإنها قد قمت البيت حتى أثر بثوبها، وطحنت حتى أثر بكفها، واستقت بالقربة حتى أثر بنحرها، فقال لها: يا بنية أيتام بدر أحق منك، ألا أعلمك ما هو خير لك من هذا، تسبحين الله كذا وتحمدينه كذا، وذكر الحديث، وهي قصة معروفة طويلة.

[١٤٥٧] وأتته فاطمة مرة أخرى بالحسن والحسين، فقال: يا نبي الله أنحلهما. فقال: نحلت هذا الكبير المهابة والحلم، ونحلت هذا الصغير المحبة والرضا، فما زاد على هذا.

[١٤٥٨] وكم قد سأله صلّى الله عليه وسلم غير واحد من بني هاشم فمنعهم، وتفصيل ذلك يطول، وهو مذكور في كتب العلماء. وما كان يعطي المحتاجين منهم إلا من خمس الخمس من الفيء، وربما دفعه إلى العباس ليقسمه عليهم.

[١٤٥٩] وكانت لرسول الله صلّى الله عليه وسلم ثلث صفايا، فكانت أرض بني النضير حبسا لنوائبه، وجزأ خيبر ثلاثة أجزاء، وكانت فدك لأبناء السبيل،

Ömer b. Abdilaziz, Muâviye'nin yolcular için olan bu araziyi Mervân b. el-Hakem'e tımar olarak vermesine hayret etmişti. Bu araziyi kızı Fâtıma isteyince, Resûlullah (s.a.) onu menetti. Ömer b. Abdilaziz hilâfete geçince insanlara hitap ederek şöyle dedi: "Fedek, Allah'ın Resûl'üne fey'/ganimet olarak verdiği şeylerdendir. Müslümanlar, onun üzerinde at ve deve koşturmadılar. Fâtıma (r.a.) onu kendisinden isteyince Resûlullah, "Ne senin onu benden istemeye hakkın var. Ne de benim onu sana vermeye hakkım var" dedi. Resûlullah (s.a.), oradan geliri yolculara harcıyordu. Sonra Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali -Allah, onlardan razı olsun- halife oldular ve orayı Resûlullah'ın (s.a.) kullandığı şekilde kullandılar. Fakat Muâviye halife olunca orayı Mervân b. el-Hakem'e tımar olarak verdi. Mervân ise, babama ve Abdulmelik'e hibe etti. Sonra bana, el-Velîd ve Süleyman'a geçti. el-Velîd halife olunca, onun hissesini istedim, o da bana hibe etti. Süleyman'ın hissesini istedim, o da bana hibe etti. Böylece araziyi bir araya toplamış oldum. Bana, ondan daha sevgili bir mal yoktur. Şahit olun! Ben, onu eskiden olduğu duruma çeviriyorum."

[1460] Resûlullah'ın (s.a.), ailesini menetme âdeti bilinmektedir. O, insanlara bol bol veriyor, ailesini ise menediyordu. Adamın biri ondan iki dağ arasındaki koyunları istemişti de, hepsini o adama vermişti. Nice adama yüz ve daha fazla deve verdi. Ona bir mal geldiği zaman onları taksim etmeden evine girmezdi. Bazen akşam vakti yanında bir şey olduğu zaman, onu taksim edinceye kadar mescidde gecelerdi. Onun İslâm'a ilk giren ashâbı, Resûlullah'ın (s.a.) bu hususdaki uygulamasını şu şekilde anlatıyorlar: "Resûlullah'a büyük miktarda fey' malları geldiği halde, hane halkı geceyi aç geçirirlerdi. Evlerine ne tatlı ve ne de acı hiçbir şey girmezdi. Hatta ona, bizim evlerimizden bazı şeyler gönderilirdi."

[1461] Ensârdan bir kadın Âişe'nin (r.a.) evine girdi. Kadın, Resûlullah'ın (s.a.) yatağının katlanmış bir aba olduğunu gördü. Acele çıkıp gitti ve Âişe'ye içi yün dolu bir yatak gönderdi. Resûlullah (s.a.), Âişe'nin yanına girince, "Ey Âişe! Bu nedir?" dedi. Âişe, "Yâ Resûlallâh! Ensârdan falan kadın yanıma geldi, senin yatağını görünce gitti ve bana bunu gönderdi" dedi. Resûlullah, "Onu geri ver!" dedi, ama Âişe geri vermedi. Çünkü o yatağın evinde kalmasını istiyordu.

فكان عمر ابن عبد العزيز يعجب من إقطاع معاوية إياها مروان بن الحكم وهي لأبناء السبيل، وقد سألته إياها فاطمة بنته صلّى الله عليه وسلم فمنعها، فلما ولي عمر بن عبد العزيز الخلافة خطب الناس فقال: إن فدك كانت مما أفاء الله على رسوله، لم يوجف المسلمون عليها بخيل ولا ركاب، فسألته إياها فاطمة رضي الله عنها، فقال: ما كان لك أن تسأليني وما كان لي أن أعطيك. فكان صلّى الله عليه وسلم يضع ما كان يأتيه منها في أبناء السبيل. ثم ولي أبو بكر وعمر وعثمان وعليّ رضي الله عنهم فوضعوا ذلك بحيث وضعه رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ثم ولي معاوية فأقطعها مروان بن الحكم، فوهبها مروان لأبي ولعبد الملك، فصارت لي وللوليد وسليمان، فلما ولي الوليد سألته حصته فوهبها لي، وسألت سليمان حصته فوهبها لي، فاستجمعتها، وما كان لي مال أحبّ إلي منها، فاشهدوا أني قد رددتها إلى ما كانت عليه.

[١٤٦٠] فعادة رسول الله صلّى الله عليه وسلم في منع أهله معروفة، وكان يعطي الناس الجزيل الكثير، ويمنع أهله. ولقد سأله رجل غنما ما بين جبلين فأعطاه إياها كلها، وكم من رجل قد أعطاه مائة بعير وأكثر، وكان إذا أتاه المال لا يدخل بيوته حتى يقسمه كله ثم يدخل، وربما أمسى عنده منه شيء فيبيت في المسجد إلى أن يقسمه. وكان أصحابه من السابقين الأولين يتذاكرون سيرته صلّى الله عليه وسلم في هذا، وأنه كان يأتيه الفيء العظيم فيمسي وإن بيوته لصفر ما أدخلها حلوا ولا مرا حتى يرد عليه من بيوتنا.

[١٤٦١] ولقد دخلت من الأنصار امرأة على عائشة فرأت فراش رسول الله صلّى الله عليه وسلم عباءة مثنية، فانطلقت فبعثت إلى عائشة بفراش حشوه الصوف، فدخل عليها رسول الله صلّى الله عليه وسلم فقال: ما هذا يا عائشة؟ قالت: يا رسول الله، إن فلانة الأنصارية دخلت عليّ فرأت فراشك، وذهبت فبعثت إليّ بهذا، فقال: رديه، فلم تردّه، وأعجبها أن يكون في بيتها،

Âişe, tekrar Resûlullah'a başvurdu. O da ona üç kere aynı şeyi söyledi. Resûlullah'ın, kendisinin ve başkasının gördüğü bir perde hakkında eşleriyle arasında geçen buna benzer nice olay vardır. Onların anlatılması uzun sürer. Sen, onun eşlerine koştuğu şartı ve Allah'ın Ahzâb sûresinde indirdiğ şeyleri biliyorsun. Bunları daha önce sana zikretmiştik.

[1462] Mülhidlerin uydurdukları ve bunlarla Hâşimoğullarına yaklaşmaya çalıştıkları bu hadis ve benzerleri, insanları aldatmak ve dinlerinde karışıklık meydana getirmek içindir. Sonra da âlimlere gelip Resûlullah'a (s.a.) ta'n içeren bu hadisleri soruyorlar. Böylece her yönden fitne çıkarıyorlar. Bilindiği gibi, Şiîlik iddia eden ve Râfıza'ya destek olarak kitap yazan mülhid az değildir. Bunu daha önce anlatmıştık. Resûlullah'ın (s.a.) üzerine vâcip olan şey beyandır. Ona vâcip olan, başkasının yalanına engel olmak ve onu susturmak değildir.

[1463] Şîa'dan İmâmiyye'nin büyüklerinden biri olan Ebu'l-Feth b. Firâs el-Kâtib, İmâmîlere şöyle diyordu: "Resûlullah'ın (s.a.) ona [Fâtıma'ya] verdiği Fedek, Hicâz'daki şu hurmalıklar değildir. Resûlullah'ın (s.a.) Fâtıma'ya bağışladığı Fedek; Fırat, Nîl, Dicle, Seyhun ve Ceyhun'un suladığı topraklardır. Evlatların, annelerinin malından yeme hakları vardır. Şîa ise, mevâlîlerinin mallarından yiyorlar." Sanki bu sözü kendi yaymış ve ona isnâd edilmiştir. Onlar, bu hususta tevâtür iddia ediyorlar.

[1464] Ebu'l-Feth, Bağdat'ın Yahyâ çarşısının doğu tarafında konaklıyordu. Yakın bir zamanda öldü. Şîa, rivayet hususunda ona müracaat ediyor ve en-Nâşi' denilen Ebu'l-Hadan Ali b. Vasîf el-Cellâ' ve Hammâm b. Firâs gibi şairler de şiirlerini ona arz ediyordu. O, bu bölgede meşhurdu.

[1465] Şîa, Resûlullah'ın (s.a.) şöyle dediğini uydurdular: "Namaz, oruç, zekât ve hacc, ehl-i beytime ve şîama vâcip değildir. Haram kılınan şeylerden hiçbiri onlara haram değildir. Bunlar, ancak Nebî'nin ailesine ve ehl-i beytine düşman olanlara azaptır. Allah, Nebî'nin dostlarını ve düşmanlarını farzlarda bir araya getirmez."

فراجعته فقال لها ذاك ثلاث مرات، وكم مثل هذا مع أزواجه في ستر يراه وغيره مما يطول شرحه، وقد عرفت شرطه على أزواجه وما أنزل الله في سورة الأحزاب، وقد تقدم لك ذكر ذلك.

[١٤٦٢] وإنما هذا وأمثاله من الأحاديث التي يضعها الملحدة ويتقربون بها إلى بني هاشم ليغروهم بالناس، وليلبسوا عليهم دينهم، ثم يأتون العلماء فيسألون عنها في المطاعن على رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فيشغبون من كل وجه، فقلّ ملحد إلا وهو يدعي التشيع ويصنف الكتب في نصرة الرفض كما هو معروف، وقد تقدم لك ذكر ذلك. والذي يجب على رسول الله صلّى الله عليه وسلم البيان، وليس يجب عليه ألا يكذب عليه أحد ولا يلزمه ذلك.

[١٤٦٣] وكان أبو الفتح بن فراس الكاتب وهو أحد الشيع ومن كبار الإمامية يقول للإمامية: فدك التي أعطاها رسول الله صلّى الله عليه وسلم ليست تلك النخيلات التي بالحجاز وإنما فدك التي نحلها رسول الله صلّى الله عليه وسلم فاطمة هو ما سقته الفرات والنيل ودجلة وسيحون وجيحون، فلأولادها يأكلون من مال أمهم، والشيعة يأكلون من مال مواليهم، وكأنك بهذا قد أنتشر وصار له إسناد، وادّعوا فيه التواتر.

[١٤٦٤] وكان أبو الفتح هذا ينزل ببغداد في الجانب الشرقي في سوق يحيى، وقريبا مات، وكانت الشيع ترجع إليه في الرواية ويعرض عليه شعراؤهم شعرهم، مثل أبي الحسن عليّ بن وصيف الجلاء الذي تسمى بالناشئ وحمام بن فراس في هذا الموضع معروف.

[١٤٦٥] وقد وضعوا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال: إن الصلاة والصوم والزكاة والحج لا تجب على أهل بيتي ولا على شيعتي، ولا يحرم عليهم شيء من هذه المحرمات وإنما هذه عذاب على أعداء أهل النبي وأهل بيته، وما كان الله ليجمع بين أوليائه وأعدائه في الفروض.

[1466] Şiîler, bu konuda rivayetler uydurdular ve Kur'ân âyetlerini te'vil ettiler. Bunlar yayılıp dağıldı ve Kûfe Sevâd'ı, Bahreyn, Bağdat, Yemen ve Şâm bölgelerinde birçok insan bu inanç üzeredir. Neredeyse bunların hiçbiri namaz kılmıyor. Sadece kendilerine insanlar geldikleri zaman, onların gönlünü kazanmak ve onları kandırmak için gösteriş olarak namaz kılarlar. Bazen birinin, Ebû Bekir, Ömer, muhâcirler ve ensârdan teberrî edecek kadar, Kur'ân'ın tağyîr ve tebdil edildiğini, Kur'ân'ın ulemâ, fukahâ ve avamın bilgisinin dışında bir bâtını olduğunu iddia edecek kadar Şiîlik iddia ettiğini görürsün. Sonra çok geçmeden zinâ, livâta ve ribâ dahil kendisine hiçbir şeyin haram kılınmadığını ve kendisine hiçbir ibâdetin farz olmadığını iddia eder. Bunlardan başka açıklanması uzun sürecek şeyler vardır.

[1467] Haberleri işiten herkes bilmektedir ki Resûlullah (s.a.), davetinin ulaştığı her akıllı kişiye bu farzları vâcip kılmıştır. Bunlar, Allah'tan kullarına bir bereket ve rahmettir. Bunlar, gücü yeten hiç kimseden sâkıt değildir. Onları, iyilere, seçkinlere, âlimlere ve ehl-i beytine vâcip kılmış ve fâcir avamı da bunlardan sorumlu tutmuştur. Bu farzlar, hiç kimseye azap değildir. Onları işleyen, haklarını edâ eden, iptal edip boşa çıkarmayan kimselere, dünya ve âhirette sevap, medh, şeref ve ikram vardır. Âlimler, ağır yükümlülüklerin ancak onun yakınlarına ve İslâm'a ilk girenlere olduğunu Muhammed'in (s.a.) sünnetinden öğrenmektedirler. Resûlullah, ehl-i beyti üzerine vali tayin eder ve onları valilerine itaat etmekle sorumlu tutardı. Meselâ; Attâb b. Üseyd'i Hâşimoğullarından çok sayıda insanın bulunduğu Mekke'ye vali tayin etti. Onlar, Attâb'ın tebaası oldular. Gazalara ve seferlere çıktığı zaman Medine'ye muhâcirlerin ve ensârın dışında insanları vali olarak bırakırdı. Zeyd b. Hârise'yi, Mûte ordusunun ve Ca'fer b. Ebî Tâlib'in başına komutan yaptı. Zeyd emîr/komutan, Ca'fer ise onun emri altındaydı. Orada da Ca'fer'den başkaları da vardı. Halbuki Ca'fer, ondan önce İslâm'a girmiş ve ondan önce hicret etmişti. Resûlullah (s.a.), Tâif günü, Fetih günü ve Huneyn savaşında ordunun ve askerin başına Ömer b. el-Hattâb'ı atamıştı. Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) de bu orduda ve bu savaşların hepsinde asker olarak bulunuyordu. Resûlullah (s.a.), Tebük gazvesinde ordunun ve askerin başına Ebû Bekir es-Sıddîk'ı tayin etti. Kendisi ise Medine'de kalarak insanları Rûm savaşına teşvik ediyordu. Bu ordunun içinde Hâşimoğullarından birçok insan vardı. Ebû Bekir, onlara namaz kıldırıyor, emir veriyor ve yasaklar koyuyordu.

[١٤٦٦] وزوّروا لهم في ذلك الروايات، وتأولوا في ذلك القرآن، وقد أنتشر هذا وانبث وعليه خلق كثير منهم بسواد الكوفة وبالبحرين وببغداد وبنواحي اليمن وبالشام، ولا يكاد أحد من هؤلاء يصلي إلا إذا حضره الناس ولأجل الناس وفي المشاهدة ليغتر به الناس، وبينما ترى الواحد وقد ادّعى التشيع حتى قد تبرأ من أبي بكر وعمر والمهاجرين والأنصار حتى قد ادّعى أن القرآن مغير ومبدل، حتى ادعى أن له باطنا غير ما عليه العلماء والفقهاء والعامة، ثم لا يلبث أن يدعي إنه ما يحرم عليه لا زنا ولا لواط ولا ربا، ولا تجب عليه عبادة، إلى غير ذلك مما يطول شرحه.

[١٤٦٧] وقد علم كل من سمع الأخبار أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم أوجب هذه الفرائض على كل عاقل بلغته دعوته، وإنها بركة ورحمة من الله على عباده، وإنها لا تسقط عن أحد يستطيعها، ولا يحل أهل البيت أوجب وألزم منها للعامة الفجرة، وإنها ليست بعذاب على أحد، وأن لمن فعلها وقام بحقوقها ولم يبطلها ولم يحبطها الثواب والمدح والإجلال والكرامة في الدنيا والآخرة. والعلماء يعرفون من سنة محمد صلّى الله عليه وسلم أن تكاليفه الثقيلة إنما هي على خاصته والسابقين، وأنه كان يولي على أهل بيته ويلزمهم الطاعة لولاته، فقد ولى عتاب بن أسيد مكة وبها من بني هاشم خلق كثير فكانوا له رعية، وقد ولّى على المدينة في غزواته وأسفاره غير واحد من المهاجرين والأنصار وبها من بني هاشم ومواليهم رجال كثير وقد ولى زيد بن حارثة على عسكر مؤتة وعلى جعفر بن أبي طالب، فكان هو الأمير دون جعفر، وقد كان هناك غير جعفر هذا. وجعفر رضي الله عنه قديم الإسلام، قديم الهجرة، وقد وّلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم عمر بن الخطاب وجعله خليفة على عسكره وجيشه يوم الطائف ويوم الفتح ويوم حنين، وكان علي بن أبي طالب رضي الله عنه في ذلك العسكر وفي هذه المواطن كلها، وقد ولّى رسول الله صلّى الله عليه وسلم على عسكره وجيشه أبا بكر الصديق في غزوة تبوك، وأقام بالمدينة يحرض الناس على غزو الروم، وفي ذلك الجيش الذين أمرهم غير واحد من بني هاشم، وكان أبو بكر يصلي بهم ويأمرهم وينهاهم.

[1468] Resûlullah (s.a.), Tebük'e gittiği zaman Ebû Bekir ve Ömer'i ordunun büyük bölümünün başına geçirdi ve o ikisi önde, kendisi ise insanların arakasında küçük bir grupla yürüyordu. Bu ordunun içinde Hâşimoğullarından birçok insan vardı. Bu, bilinen bir kıssadır. Resûlullah (s.a.), bu seferde beraberinde bulunanlara şöyle dedi: "İnsanlar, nebîlerini kaybedip namazları konusunda şaşkınlığa düştükleri zaman ne yapacaklarını düşünüyorsunuz?" Onlar, "Allah ve Resûl'ü en doğrusunu bilir!" dediler. Resûlullah (s.a.), "Onların içinde Ebû Bekir ve Ömer var ya! O ikisi insanları irşâd edeceklerdir. Eğer insanlar onlara itaat ederlerse, hem kendileri hem de ümmetleri irşâd olur. Eğer onlara isyan ederlerse, hem kendileri hem de ümmetleri saparlar." Resûlullah (s.a.), bu sözü üç kere tekrarladı.

[1469] Resûlullah (s.a.), hicretin dokuzuncu senesinde Ebû Bekir es-Sıddîk'i hacc emîri yaptı. Onların içinde Ali b. Ebî Tâlib ve Hâşimoğullarından birçok kimse vardı. Ebû Bekir, kumanda ediyor, namaz kıldırıyor, hitap ediyor, Ali ve Hâşimoğullarından birçok kimse emri altında olduğu halde insanları sevk ediyordu. Resûlullah (s.a.), hastalığı esnasında namaz kıldırmak üzere Ebû Bekir es-Sıddîk'ı kendi yerine tayin etti. O da, Hâşimoğullarına, muhâcirlere, ensâra ve bütün insanlara namaz kıldırdı. Orada Hâşimoğullarından birçok insan vardı. Onlar, her konuda Ebû Bekir'i dinliyorlar ve ona itaat ediyorlardı. En büyük sıkıntılar bile onlara ağır gelmiyordu.

[1470] Bunun bir benzeri de, Emîru'l-mü'minîn'in Muâviye'ye yazdığı mektupta, Resûlullah'ın (s.a.) Hâşimoğullarına yüklediği zor işler hakkında söyledikleridir:"İnsanlar mübarezeye çağrıldıklarında korktukları zaman Resûlullah (s.a.), ehl-i beytini öne sürerdi. Böylece ashâbını kılıçların ve mızrakların hararetinden korurdu. Bu yüzden Ubeyde b. el-Hâris Bedir, Hamza Uhud, kardeşim Ca'fer Mûte ve Zeyd b. Hârise Mûte savaşlarında öldürüldüler. Allah'ın Nebî'si (s.a.) ile defalarca beraber olup şehit olmayı isteyenler gibi ismini zikretmiş olmamı isteyen kimse var. Fakat onların ecelleri erken geldi; bu kimsenin isteği ise ertelendi."

[1471] Ben, Rabbine taat yolunda, Allah ve Resûl'üne Ali'den daha çok itaat eden ve daha çok nasihat eden, ehl-i beytine karşı ondan daha çok sabreden hiç kimse görmedim. Muhâcirler içinde pek çok insan onu bu şekilde tarif etmişlerdir. Allah, onları hayırla mükâfatlandırsın.

[١٤٦٨] ولما سار رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى تبوك قدم أبو بكر وعمر على معظم جيشه وقدمهما إمامه وسار في آخر الناس في نفر يسير، وفي ذلك العسكر غير واحد من بني هاشم، وهي قصة معروفة، وفيها يقول رسول الله صلّى الله عليه وسلم لمن معه: كيف ترون الناس صنعوا حين أرهقتهم صلاتهم وفقدوا نبيّهم، قالوا: الله ورسوله أعلم، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: أليس في القوم أبو بكر وعمر، أنهما سيرشدان الناس، فإن أطاعوهما فقد رشدوا ورشدت أمهم، وإن عصوهما فقد غووا وغوت أمهم، يقولها ثلاثا.

[١٤٦٩] وقد ولى رسول الله صلّى الله عليه وسلم أبا بكر الصديق على الموسم سنة تسع وفيه عليّ ابن أبي طالب وغير واحد من بني هاشم، وأبو بكر الأمير والمصلي والخطيب والدافع بالناس دون عليّ، ودون أحد من بني هاشم. وقد استخلف رسول الله صلّى الله عليه وسلم أبا بكر الصديق على الصلاة في مرضه، فصلّى ببني هاشم وبالمهاجرين والأنصار وبالناس كلهم وهناك من بني هاشم خلق كثير، فكانوا في كل ذلك سامعين ومطيعين وما كلفهم من الشدائد فأعظم.

[١٤٧٠] ولمثل هذا قال أمير المؤمنين لمعاوية في كتابه إليه، وقد ذكر فيه الشدائد التي كلفها رسول الله صلّى الله عليه وسلم بني هاشم: فكان إذ حمي الناس ودعي إلى البراز قدم رسول الله صلّى الله عليه وسلم أهل بيته فوقّى بهم أصحابه حرّ السيف وحرّ الأسنة، فقتل عبيدة بن الحارث يوم بدر، وحمزة يوم أحد، وقتل أخي جعفر يوم مؤتة، وقتل زيد بن حارثة يوم مؤتة، وأراد من لو شئت لذكرت اسمه مثل الذي أرادوا من الشهادة مع نبيّ الله صلّى الله عليه وسلم غير مرة غير أن آجالهم عجلت ومنيته تأخرت.

[١٤٧١] فما سمعت ولا رأيت أحدا هو أنصح ولا أطوع لله ولرسوله في طاعة ربه، ولا أصبر من أهل بيته، وفي المهاجرين خلق كثير يعرفونه لهم، فجزاهم الله خيرا.

[1472] Sen -Allah, sana merhamet etsin- Resûlullah'ın (s.a.) sîretini iyi düşün! Onun sîreti, dünya taliplerinin, evlatları, akrabaları ve ailesi için mülk peşinde koşanların sîretinden tamamen farklıdır. Bu konuda çok söz vardır. Bunların benzerleri ve örnekleri daha önce zikredildi. Yine daha önce Resûlullah'ın (s.a.) ölüm döşeğinde iken ashâbına vasiyetleri de zikredildi. Şimdi tekrar onlara müracaat et ve iyi düşün!

[1473] Ashâbın, Resûlullah'ın (s.a.) rûhu kabzedildiği zamanki hâllerini düşün! Resûlullah'tan sonra kimin halife olacağına dalmışlardı. Nitekim daha önce, Emîru'l-mü'minîn ile birlikte Hâşimoğullarının, el-Abbâs'ın ve Ebû Süfyân'ın tutumlarını, sakîfede olanları zikretmiştik. Zikretmiş olduğumuz bu tartışmalar, Resûlullah'ın (s.a.) öldüğü gün ve henüz defnedilmediği bir sırada yapılıyordu. Bu konuyu müzakare ettiler ve derinleştiler. Her kavim, kendi lehine faziletlerini ve Resûlullah'ın (s.a.) kendileri hakkında söylediklerini ifade etti. Emîrlik ve riyâsetin kimde olacağı hususunda birbirleriyle çekiştiler. Bak! Nasıl hepsi, Resûlullah'ı (s.a.) tezkiye, onun emirlerine teslimiyet, onun eserini araştırma ve vasiyetlerini soruşturma konusunda birleştiler. Onlardan hiçbiri, zaman bakımından yakın olmasına rağmen Resûlullah'ın (s.a.) emir ve fiillerine dair açık bir suçlama veya şüphe ortaya koymadı. Hiçbiri istifhâm yoluyla da olsa, onun işlerinden herhangi biri hakkında hiçbir şekilde sorgulama yapmadı. İçlerinde onun kavminin reisliği şerefini elde etmek isteyenler vardı. Onlar, Kureyş'ten hayırlıların olması hususundaki vasiyetinden başka bir şeye müracaat etmediler. Halbuki bu, kinleri kabartan ve düşmanlıkları ortaya çıkaran bir konudur.

[1474] Bak! Nasıl hilâfeti Resûlullah'ın değer verdiği, tazim ettiği ve öne geçirdiği kimseye verdiler. Halbuki onların içinde Arap seyyidleri, şeref, büyüklük, sayı ve silâh sahipleri, aşireti kalabalık ve sayılamayacak kadar çok servet sahibi kimseler vardı. Yine orada Hâşimoğullarının ileri gelenlerinden çok sayıda yakın akraba vardı. Fazileti ve aklı sebebiyle Kureyş'in halîmi denilen el-Abbâs'ın orada bulunması tek başına yeterliydi. el-Abbâs, Kureyş'in en halîmi olduğuna göre, o dönemde Kureyş de Arapların en halîmi ve en akıllısı olduğu için el-Abbâs Arapların en halîmi olmaktadır. Buna rağmen hilâfeti Kureyş'in en zayıf, en az ve en fakir kabîlesinden olan Ebû Bekir'e verdiler.

[١٤٧٢] فتأمل رحمك الله هذه السيرة من رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فإنها ضد سيرة طلاب الدنيا وخطاب الملك في أولادهم وأقاربهم وأهل بيتهم، وفي هذا كلام كثير، وقد تقدم له نظائر وأمثال، وقد تقدم ذكر وصاياه لأصحابه في مرضه فارجع إليها وتأملها.

[١٤٧٣] وتأمل حالهم حين قبض رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقد خاضوا فيمن الخليفة بعده كما قد تقدم لك فيما كان من بني هاشم والعباس وأبي سفيان مع أمير المؤمنين، وما كان من السقيفة، وقد جرت تلك الخطوب التي قد تقدم لك ذكرها يوم موت رسول الله صلّى الله عليه وسلم على وجه الأرض ولم يدفن بعد، وقد تذاكروا وخاضوا وأدلى كل قوم بما لهم من الفضائل وبما قاله رسول الله صلّى الله عليه وسلم في كل فريق، وقد تجاذبوا الإمارة وفيمن تكون الرئاسة، فانظر كيف أجمعوا كلهم على تزكية رسول الله صلّى الله عليه وسلم، والتسليم لأوامره، والاقتفاء بأثره، والطلب لوصاياه فما هناك أحد منهم أظهر معتبة أو شك في شيء من أمره وأفعاله صلّى الله عليه وسلم ولا سأل على طريق الاستفهام عن شيء من أموره بوجه من الوجوه، هذا والعهد قريب، وفيهم من يريد شرف الرئاسة في قومه، فما رجعوا إلا إلى وصاياه في أن يكون في الأخيار من قريش، وهذا موضع يخرج في الأضغان ويظهر الشحناء.

[١٤٧٤] ثم انظر كيف جعلوها فيمن كان يجله ويعظمه ويقدمه، وفي أهل السابقة، وهناك من سادات العرب وذوي الشرف والنخوة والعدد والعدة وكثرة العشيرة وظهور الثروة ما لا يحصى كثرة، ثم هناك من الأقارب من سادات بني هاشم خلق كثير، ولو لم يكن إلا العباس مع فضله وعقله الذي كان يدعى حليم قريش، وإذا كان حليم قريش وقريش أحلم العرب إذ ذاك وأعقل العرب فهو حليم العرب كلها، فجعلوها في أبي بكر وهو أضعف حيّ في قريش وأقله عددا وأظهر فقرا،

Ebû Bekir'in malı vardı; ama İslâm'ın ihtiyaçları için Resûlullah'a (s.a.) infâk etmişti. Hatta öldüğü zaman kefenlenecek bir elbisesi yoktu. Bu yüzden yırtık elbisesiyle kefenlenmesini vasiyet etti. Kendisine, "Seni kefenlemek için yeni bir elbise satın almayalım mı?" denildiği zaman, "Yeni elbiseye dirilerin daha çok ihtiyacı var!" demiştir.

[1475] Ebû Bekir halife seçilince, omzunda elbiseler olduğu halde sabah erkenden pazara gidip alış veriş yapıyordu. Resûlullah'ın (s.a.) ashâbı toplanarak dediler ki: "O, Resûlullah'ın (s.a.) halifesi! Sabah erkenden gelmiş, pazarlarda insanlarla alıveriş yapıyor. Halbuki onun müslümanların işleriyle meşgul olması gerekir. Eğer onun bu durumundan Arap seyyidleri ve acem kralları haberdar olurlarsa, sizi hakir görürler." Bunun üzerine ona geldiler, onunla bu konuda konuştular ve ona sert ve şiddetli bir söz söylediler. O da, "Ben ailem için çalışıyorum. Onları ihmâl edersem, onların dışındakileri de ihmâl ederim. Ben size emîr olmayı istemedim. Ben vezîr olmayı arzu ediyordum. Fakat siz bana bîat ettiniz ve beni zorladınız." Ebû Bekir'in onlarla konuşması bilinmektedir.

[1476] Bu toplantıları ve meclisleri düşün! Bunlarda, nübüvvetin her türlü kirden sâlim ve her türlü pislikten temiz olduğuna delâlet eden nice deliller ve alâmetler var!

[1477] Eğer, "Râfıza, Ebû Bekir'in onlara baskı yaptığını ve onları zorladığını, sakîfede San'â'dan getirilmiş şallar giyerek mülk ve hilâfet için savaştıklarını iddia etmiyor mu?" denilirse, biz de deriz ki: "Biz, bu konuyu bitirdik ve bu iddianın bâtıl olduğunu açıkladık. Peygamber'in (s.a.) nübüvvetine iman eden, onun doğruluğuna inanan ve zikrettiğimiz şartlarda ona tâbi olan insanlar, Ebû Bekir'in hilâfeti konusunda birleşen kimselerdir. Onlar, onu halife yaptılar, imâmetine ve temizliğine inandılar, ona itaat ederek, emirlerine ve tavsiyelerine uyarak Allah'a yaklaşmaya çalıştılar. Ebû Bekir'in onlara baskı yaptığını, zorladığını, aldattığını ve büyülediğini iddia eden kimse ile, bunu Resûlullah (s.a.) hakkında ve Emîru'l-mü'minîn'ine itaat eden ve imâmetine inanan insanlar hakkında iddia eden kimse arasında bir fark yoktur. Onların San'â'dan gelen şallar giydiklerini iddia eden ile, onlarla atlar üzerinde kılıçlarla ve mızraklarla savaştıklarını iddia eden kimse arasında bir fark yoktur. Çünkü hâkimiyet şallarla değil bunlarla sağlanır. Bu iddialar, müslümanları dinleri hususunda şüpheye düşürerek Peygamberlerinin (s.a.) nübüvveti konusunda ta'nda bulunmaya sevk etmek isteyen kimselerin iddialarıdır.

فقد كان له مال فأنفقه على رسول الله صلّى الله عليه وسلم وفي نوائب الإسلام، حتى لم يكن له ثوب يكفن فيه حين مات فوصّى أن يكفن في أطماره الرثة، فلما قيل له: ألا تشتري لك ثوبا جديدا يكفيك فيه، فقال: الحيّ أحوج إلى الجديد.

[١٤٧٥] ولما استخلف، غدا إلى السوق وعلى عاتقه أثواب يبيع ويشتري، فاجتمع أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم وقالوا: هذا خليفة رسول الله صلّى الله عليه وسلم أصبح غاديا يبايع الناس في الأسواق، وله بشأن المسلمين شغل، ولن يبلغ أحدا خبره من سادات العرب وملوك العجم إلا احتقروا أمركم، فأتوه وكلموه في ذلك، وقالوا له قولا غليظا شديدا، فقال: إنما أنا كاسب أهلي، فإن أنا أضعتهم فإنا لمن وراءهم أضيع، وقد كرهت أمركم وحرصت أن أكون وزيرا فأبيتم إلا بيعتي وأكرهتموني. وكان من أمرهم معه ما هو مذكور.

[١٤٧٦] فتأمل هذه المواطن والمقامات، فكم فيها من دلائل وعلامات على سلامة النبوة من كل دنس، وطهارتها من كل لبس.

[١٤٧٧] فإن قيل: أو ليس الرافضة تدّعي أن أبا بكر غلبهم وقهرهم، وأنهم في السقيفة اتزروا بالأزر الصنعانية واقتتلوا على الملك والخلافة؟ قلنا: قد فرغنا من هذا، وبيّنا بطلان هذه الدعوى، وأن القوم الذين اعتقدوا نبوة النبيّ صلّى الله عليه وسلم وتدينوا بصدقه واتبعوه بتلك الشرائط التي قدمنا ذكرها، هم الذين اجتمعوا على خلافة أبي بكر واستخلفوه واعتقدوا إمامته فطهارته، وتقربوا إلى الله بطاعته وامتثال وصاياه وأوامره، فلا فرق بين من ادّعى هذا وأن أبا بكر غلبهم وقهرهم وخدعهم وسحرهم، وبين من ادّعى ذلك في رسول الله صلّى الله عليه وسلم أو ادعى ذلك في أمير المؤمنين، ومن أطاعه واعتقد إمامته. ولا فرق [بين] من ادعى أنهم لبسوا الازر الصنعانية أو ادعى أنهم تقاتلوا عليها بالسيوف والرماح على الخيول، فإن الملك بمثل هذا يؤخذ لا بالأزر، وإنما هذه دعاوى من يريد تشكيك المسلمين في دينهم لتستوي له المطاعن في نبوة نبيهم صلّى الله عليه وسلم.

[1478] İlim ehli bilmektedirler ki Ebû Bekir'in kendilerine gittiği ensârın sayıları, silâhları, güçleri ve kuvveti fazla idi. Onlar, Medine'deki muhâcirler ve Kureyşlilerin tamamından fazla idiler. Ensâra giderken ona Ömer, Ebû Ubeyde ve Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim de eşlik ettiler. Ensâr, bu üç kişi karşısında nasıl mağlup olsun? Medine'de bulunan bütün Kureyşliler ensârı mağlup etmek isteselerdi, buna güçleri yetmezdi. Fakat ensâr -Allah onlara rahmet etsin- işin başında hilâfeti talep ettiler. Ebû Bekir, bunun olamayacağını kendilerine açıklayınca, Allah için ve Allah'ın rızâsını talep ederek bundan vazgeçtiler.

[1479] Bir Şîa kelâmcısı şöyle demiştir: "Ebû Bekir, 'Vezirler sizden, emîrler bizden olsun' diyerek ensâra hile yaptı. Onları önce umutlandırdı, sonra da ihanet etti. Ne Ebû Bekir, ne de ondan sonraki halifeler, onlardan hiçbirini vezir yapmadı. Aslında onlar, bu yüzden ona icâbet ve itaat etmişlerdi."

[1480] Biz de ona şöyle cevap verdik: "Bu, sizin delilsiz iddialarınızdandır. Ebû Bekir'in onlara sözünü ettiği vezirlik, Kureyş'ten halife olacak olan kimseye Allah'a taat yolunda yardım etmek ve destek olmaktır. Halifelere yardımcı olmak, büyük zorluk ve ağır meşakkat içinde bulunan ensâra ilave bir yüktür. Şu hâlde sizin iddia ettiğiniz umutlandırma nerede kalır? Ebû Bekir'in onlara koştuğu bu şart, umuttan ziyade uzak durmaya ve kaçmaya daha yakındır. İşte Ebû Bekir'in onlara şart koştuğu vezirlik budur."

[1481] Ebû Bekir'in sakîfede söylediği söz de bunun gibidir. Kendisine, "Bîatı kabul et!" denildiği zaman bunu kabul etmek istememiş ve şöyle demiştir: "Emîrliği Ömer'e veya Ebû Ubeyde'ye verin. Bırakın beni, onlara vezîr olayım." Vefatı sırasında söyledikleri de böyledir: "Keşke Benû Sâ'ide sakîfesinde bîatı kabul etmeseydim. Onu Ömer'e veya Ebû Ubeyde'ye bıraksaydım. Ben de emîr değil vezîr -mu'în/yardımcı demek istiyor- olsaydım."

[1482] Hz. Osman'ın vefatından sonra Emîru'l-mü'minîn'in kendisine gelenlere söyledikleri de aynı şekildedir. Ona da dediler ki: "Seni emîr seçelim. Uzat elini, sana bîat edelim." O da şöyle dedi: "Benden başkasına bakın. Ona bîat edin de, ben de sizinle birlikte bîat edeyim. Bırakın beni de, size vezîr -mu'în/yardımcı demek istiyor- olayım. Çünkü benim size vezîr olmam, emîr olmamdan daha hayırlıdır."

[١٤٧٨] وأهل المعرفة يعلمون أن أبا بكر مضى إلى الأنصار وهم أهل العدد والعدة والبأس والنجدة، وهم أكثر من جميع المهاجرين وجميع قريش الذين بالمدينة وتبعه عمر وأبو عبيدة وسالم مولى أبي حذيفة، فكيف كان يغلب الأنصار بهؤلاء الثلاثة؟ ولو أراد أن يغلبهم بكل من بالمدينة من قريش لما أطاقوا ذلك، ولكن الأنصار رحمهم الله طلبوا في بدء الأمر الخلافة فلما بيّن لهم أبو بكر إنه لا ينبغي ذلك رجعوا عنه لله وابتغاء وجه الله.

[١٤٧٩] قال متكلم الشيع: خدع أبو بكر الأنصار بأن قال: منكم الوزراء ومنا الأمراء، فأطمعهم ثم غدر بهم، فما استوزر أحدا منهم لا هو ولا من بعده من الخلفاء، فلهذا أجابوه واتبعوه.

[١٤٨٠] قلنا: هذا من دعاويكم التي لا دليل عليها، والوزارة التي ذكرها أبو بكر لهم إنما هي المعونة والمؤازرة في طاعة الله لمن يلي الأمر من قريش، فهذا زيادة في كلفة الأنصار في شدة الوطأة عليهم والمشقة الشديدة فيما ألزمهم من معونة الخلفاء، فأين الإطماع الذي ادعيتم عليهم؟ وهذا الذي شرطه أبو بكر عليهم إلى النفور عنه وإلى الإيحاش منه أقرب، فهذه الوزارة التي شرطها عليهم.

[١٤٨١] وهذا مثل قوله لهم في السقيفة حين قالوا له: اقبل البيعة فأبى، وقال: ولّوا الإمارة عمر أو أبا عبيدة ودعوني أكون لهم وزيرا، وكذا قال عند وفاته: ليتني يوم سقيفة بنى ساعدة لم أقبل البيعة وجعلتها في عمر أو في أبي عبيدة، وكنت وزيرا لا أميرا يريد معينا.

[١٤٨٢] وكذا قال أمير المؤمنين حين مشوا إليه بعد عثمان وقالوا له: نوليك أميرا فابسط يدك نبايعك، فقال: انظروا غيري تبايعوه وأبايعه معكم، ودعوني أكون لكم وزيرا، فلأن أكون لكم وزيرا خيرا من أن أكون أميرا، يريد معينا.

[1483] Fakat bu topluluk [Şiîler], zamanımızdaki kralların vezîrlerini nazar-ı dikkate aldılar. Bu vezîr, zamanın sultanının vergi toplamasını, vergi mükelleflerini düzenlemesini ve insanlara zulmeden silâhlı kişileri yakalamasını, insanların gelir ve giderlerini istidrâk defterine kaydetmesini istediği kimsedir. Onu şairler metheder ve etrafında kadın şarkıcılar ve eğlence adamları oturur. Onun nehir ve deniz kenarlarında sarayları vardır. Mısır'daki İbn Killis, Bağdat'taki İbn Bakiyye, Irâk'taki falan ve Fars'taki falan gibi. Onlar, Ebû Bekir'in bahsettiği vezîrliğin böyle bir şey olması gerektiğini zannettiler. Ya da Mûsâ'nın Rabbinden şöyle bir istekte bulunduğunu bilmiyorlar: *Bana ailemden bir vezîr ver. Kardeşim Harun'u. Onunla arkamı kuvvetlendir. Onu da işime ortak yap!* (Tâhâ, 20/30) Resûlullah (s.a.) de şöyle demiştir: "Benim gök ehlinden iki vezîrim, Cebrâil ve Mîkâîl'dir. Yer ehlinden iki vezîrim, Ebû Bekir ve Ömer'dir." Eğer zamanın bozukluğu ve cehâletin galebesi olmasaydı, böyle sözlere cevap verilmezdi.

[1484] Bundan sonra akıllı bir kimse, bunun her yönden bâtıl olduğunu bilir. Çünkü ensârın gayesi dünya olsaydı, Ebû Bekir'e şöyle derlerdi: "Emîrliği bırakmıyoruz. Sana yardımcı da olmuyoruz. Çünkü yurt bizim, memleket bizim, çöller bizimdir. Sayı ve silâh bizdedir. Güç ve kuvvet bizim lehimizedir. Sen, arkadaşın ve bütün Kureyş kaçarak bize geldiniz ve bize sığındınız. Bizim, senin tebaan ve maiyetin olmaya ihtiyacımız yoktur. Nasıl seni başımıza emîr yapalım? Maksadımız ve niyetimiz dünya ve talebimiz dünya hayatı iken, arkadaşınızın bize getirdiği namaz, oruç, zekât, hacc, yardımlar, hadler, bazı milletlere düşmanlık, dinini ikame edinceye ve şeriatini yerleştirinceye kadar krallara karşı cihad, bu uğurda kanımızı akıtmak, onun dinine ve şeriatine muhalif olan ecdâdımızı tekfîr etmek gibi ağır yükümlülükler altına girmeye ihtiyacımız yoktur."

[1485] Bu, Resûlullah'ın (s.a.) muhâcirler ve ensârı, 'baskınları ve ganimetleri mubah kıldığını söyleyerek kandırdığını, bu yüzden ona icâbet edip tâbi olduklarını' iddia eden kimsenin iddiası gibidir. Bunun cevabı daha önce geçti. Hâlbulki Allah, muhâcirler ve ensâr hakkında onların iddia ettiklerinin aksine şahitlik etmektedir. Nitekim Allah (a.c.) şöyle buyurmuştur: *Bir de o ganimetler, muhâcirlerin fakirleri içindir ki onlar vatanlarından ve mallarından sürülüp çıkarıldılar. Onlar sadece Allah'tan bir lütuf ve bir hoşnutluk isterler. Allah'a ve O'nun Resûlü'ne yardım ederler. İşte esas sâdıklar onlardır* (Haşr, 59/8).

[١٤٨٣] ولكن هؤلاء القوم نظروا إلى من يقال له الوزير في زمن ملوكنا ممن يريد سلطان الزمان منه جباية الأموال، وترتيب أصحاب الضرائب والمواصير في ظلم الناس، وإقامة المستخرجين والمصادرين للناس في ديوان الاستدراك، وتمدحه الشعراء، ويجلس وحوله القيان وأصحاب الملاهي، وله القصور على الأنهار والبحار، كابن كلّس بمصر، وابن بقية ببغداد، وفلان وفلان بالعراق وفارس، فظنوا أن الوزارة التي ذكرها أبو بكر هكذا ينبغي أن تكون، أو ما علموا أن موسى سأل ربه فقال: ﴿وَاجْعَلْ لِي وَزِيراً مِنْ أهلي هارُونَ أَخِي أشدُدْ بِهِ أَزْرِي وَأَشْرِكْهُ فِي أمري﴾ «طه ٣٠» وقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: وزيراي من أهل السماء جبريل وميكائيل، ومن أهل الأرض أبو بكر وعمر، ولولا فساد الزمان وغلبة الجهل لما كان يجاب عن مثل هذا الكلام.

[١٤٨٤] وبعد فإن العاقل يعلم بطلانه من كل وجه، فإن الأنصار لو كان غرضهم الدنيا لقالوا لأبي بكر: ولم ندع الإمارة ونصير تبعا لك والدار دارنا والبلاد بلادنا والبادية باديتنا والعدد والعدة فينا والبأس والنجدة لنا، وأنت وصاحبك وجميع قريش جئتمونا هرابا الينا مستجيرين بنا، فما بنا حاجة إليك أن تكون من أتباعنا وحاشيتنا فكيف تكون أميرا علينا، وما حاجتنا والدنيا طلبتنا ونيتنا والعاجلة بغيتنا أن نتكلف هذه التكاليف الشديدة التي أتانا بها صاحبك، من الصلاة والصيام والزكاة والحج والمواساة والحدود ومعاداة الأمم والمجاهدة للملوك حتى يقيموا دينه ويتملكوا بشريعته، ونسفك دمانا في ذلك، ونكفر أسلافنا الذين خالفوا دينه وشريعته.

[١٤٨٥] وهذا مثل دعوى من ادعى أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم خدع المهاجرين والأنصار [بأن أباحهم الغارات والغنائم فهذا أجابوه واتبعوه وقد تقدم لك الجواب عن هذا. وأيضا فإن الله شهد المهاجرين والأنصار][١١١] بغير ما ادعى هؤلاء عليهم، فقال عز وجل: ﴿لِلْفُقَراءِ الْمُهاجِرِينَ الَّذِينَ أخرجوا مِنْ دِيارِهِمْ وَأموالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْواناً وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أولئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ «الحشر ٨»

١١١ ما بين القوسين ساقطة في (ط)

Bu âyette Allah, muhâcirlerin niyetlerini haber verdi ve doğruluklarına şahitlik etti. Ensâr hakkında ise şöyle buyurdu: *Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar [ensâr], kendilerine hicret edip gelenleri severler ve onlara verilen (ganimet)lerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç (eğilimi) duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir* (Haşr, 59/9). Bu âyette de Allah, ensârın Allah'a taat yolunda fakirliği tercih ettiklerini, kendi ihtiyaçları olmasına rağmen Allah'ın rızâsı için muhtaçlara yardım ettiklerini haber vermiş ve onların kurtuluşa erdiklerine şahitlik etmiştir. Resûlullah (s.a.) ise şöyle buyurmuştur: "İnsanlar bir yola ve vadiye yönelseler, ensâr ba başka bir yol ve vadiye yönelse, ben kesinlikle ensârın yol ve vadisine yönelirdim."[192] Resûlullah onlara şöyle demiştir: "Siz, korku ânında çoğalıyorsunuz; isteme ânında azalıyorsunuz." Resûlullah'ın onlar -Allah onlardan razı olsun- hakkında söylediği başka sözleri de vardır.

[1486] Bu Şiîlerin ensâr hakkında söyledikleri, hem akla hem de Allah'ın ve Resûlü'nün söylediklerine muhâliftir. Fakat ensâr -Allah onlara rahmet etsin- imâmetin kendi hakları olmadığını anladıkları zaman, onu Kureyş'in muhâcirlerinin faziletlilerine bıraktılar. Eğer ensâr, dünya ve krallık peşinde koşsalardı, Ebû Bekir, "İmâmlar Kureyş'tendir" dediği zaman onu yalanlarlardı ya da "Resûlullah bunu söylediyse bile kabul etmiyoruz." derlerdi. Zira onların buna güçleri yeterdi. Çünkü güç ve kuvvet onların lehineydi. Eğer onlar, dünya ve krallık isteselerdi, Resûlullah (s.a.) hakkında kötü şeyler söylerler, onun yalanlarlar ve hakkında Şiîlerin söylediklerine benzer şeyler söylerlerdi. Böylece sen, nübüvvetin sıhhatini ve Resûlullah'ın (s.a.) her türlü kusurdan sâlim olduğunu, Ebû Bekir ve muhâcirlerin temizliğini, küçük ve büyük çirkinliklerden berî olduklarını öğrenmiş bulunuyorsun. Ensâr, hilâfeti Ebû Bekir ve Kureyş'ten benzerlerine bırakırken sadece Allah'ı ve âhiret yurdunu istediler. Onlar, Resûlullah (s.a.) Ebû Bekir'i öne geçirdiği için onu öne geçirdiler. Çünkü Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştu: "*Beni, sizden hilm ve akıl sahipleri takip etsin. Sonra onların ardından gelenler. Sonra onların ardından gelenler. Sakın ihtilâf etmeyin. Yoksa kalpleriniz de ayrışır.*"[193]

192 Buhârî, Menâkibu'l-Ensâr, 11; Meğâzî, 56
193 Muslim, Salat, 122

فأخبر عن نياتهم وشهد بصدقهم، وقال في الأنصار: ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْإِيمانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إِلَيهِم وَلا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلى أنفسِهِمْ وَلَوْ كان بِهِمْ خَصاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ «الحشر ٩» فأخبر أنهم يؤثرون الفقر في طاعة الله، ويواسون المحتاجين في ذات الله، مع ما بهم من الخصاصة، وشهد لهم بالفلاح، وقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم: لو سلك الناس شعبا ووديا وسلكت الأنصار شعبا ووديا لسلكت شعب الأنصار ووديهم، وقال لهم: أنكم لتكثرون عند الفزع وتقلون عند الطمع، إلى غير ذلك مما قاله فيهم رضي الله عنهم.

[١٤٨٦] فهذه الشيع تقول فيهم بخلاف ما دل عليه العقل وبخلاف ما قال الله وبخلاف ما قال رسوله، ولكن الأنصار رحمهم الله لما علموا أن الإمامة لا تكون فيهم جعلوها في الفاضلين من مهاجرة قريش، ولو أرادوا الدنيا والملك لكذبوا أبا بكر حين قال لهم إن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قال: «الأئمة من قريش» أو كانوا يقولون: وإن قال هذا فإنا لا نقبل، فقد كانوا على ذلك قادرين والغلبة والعز لهم وفيهم، ولو أرادوا الدنيا والملك لقدحوا في رسول الله صلّى الله عليه وسلم ولكذبوا عليه ولقالوا فيه كما يقول هؤلاء، فتعلم بهذا صحة النبوة وسلامة رسول الله صلّى الله عليه وسلم من كل عيب، وطهارة أبي بكر والمهاجرين وبراءتهم في صغير القبيح وكبيره، وإن الأنصار ما أرادوا إلا الله والدار الآخرة في تصييرهم الخلافة في أبي بكر وأمثاله من قريش، وأنهم قدموه لأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم قدمه، ولقوله صلّى الله عليه وسلم: «ليلني منكم أولو الأحلام والنهى، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم، ولا تختلفوا فتختلف قلوبكم»

Resûlullah, namazını kılıp oturacağı yere yerleştiği zaman Ebû Bekir ve Ömer onun arkasından giderlerdi. Bunun için sahâbe, Resûlullah'ın (s.a.) meclislerini ve ashâbının onun yanındaki yerlerini vasfederken şöyle dediler: "Resûlullah'ın (s.a.) oturma halkası bir bilezik gibi oluncaya kadar birbirine geçerdi. Ebû Bekir'in oturacağı yer mutlaka boş kalır, oraya hiç kimse oturmazdı. Ebû Bekir geldiği zaman buraya otururdu. Resûlullah (s.a.) ona yüzünü dönerek onunla konuşur, insanlar da dinlerdi. Bir gün Abbâs çıkageldi. Ebû Bekir, oturduğu yerden kıpırdanarak ona yer açtı. Ebû Bekir'in Abbâs'a gösterdiği bu saygıdan dolayı Resûlullah'ın (s.a.) yüzünde sevinç belirdi."

[1487] Bunu iyi öğren! Çünkü bugün İmâmiyye, Resûlullah'ın (s.a.) Ebû Bekir, Ömer, Osman'a, muâcirler ve ensârdan benzerlerine lanet ettiğine, onun Firavun, Hâmân, Kârûn, İblîs, Ebû Leheb ve Ebû Cehil'e lanet hakkında Kur'ân okuduğu gibi, onlara lanet hakkında Kur'ân okuduğuna dair rivayette bulunmaktadırlar. Bu, dikkat edilmesi gereken bir konudur. Çünkü deliller, Resûlullah'ın (s.a.) berâetine şahitlik ettikleri gibi, onların da her türlü ayıptan berî olduklarına şahitlik etmektedir. Bu iki kesimin [muhâcir ve ensâr] aleyhine söylenen sözler, Resûlullah'a (s.a.) ta'n hususunda maskesini çıkaran, onun yalan söylediğine ve hile yaptığına inanan ve ashâbını itham etmek suretiyle ona ta'n etmeye yol arayan kimseler tarafından söylenmektedir.

[1488] Ayrıca Ebû Bekir, malları [Fedek arazisi] kendisi, çocukları, yakın akrabaları ve ailesi için alıkoymadı ve onları komutanlara ve orduya da vermedi ki ona bu hususta bir suçlama yöneltelim. Onları, tanımadığı ve kim olduklarını bilmediği yoldan geçip giden garip ve fakir yolcular için ayırdı.

[1489] Ebû Ali Muhammed b. Abdullah el-Alevî el-Mısrî el-Fâtımî el-Hüseynî, yaşadığı zamandaki ehli-beytin içinde en fakîh, onların hadislerini ve haberlerini en çok rivayet eden kişi idi. O -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- zühd, nezâhet ve ibâdet bakımından ailesi (ehli-beyti) ve zamanının insanları içinde benzersiz bir konuma sahipti. O -Allah ona rahmet etsin- şöyle dedi: "Ebû Bekir es-Sıddîk'ın, Râfıza'nın kendisine isnat ettiği suçtan berî olduğuna delâlet eden hususlardan biri, o malları Abbâs, Fâtıma ve Resûlullah'ın (s.a.) eşlerinden menedip Allah yolunda harcamasıdır.

فكان أبو بكر وعمر هما اللذان يليانه إذا قام لصلاته، وإذا استوى في مجالسه، ولهذا قالوا وهم يصفون مجالس رسول الله صلّى الله عليه وسلم ومنازل أصحابه عنده، قالوا: إن كانت حلقة رسول الله صلّى الله عليه وسلم لتشتبك حتى تكون كالأسوار، وإن مجلس أبي بكر منها لفارغ ما يطمع فيه أحد، فإذا جاء أبو بكر جلس ذلك المجلس، وأقبل إليه رسول الله صلّى الله عليه وسلم بوجهه وألقى إليه حديثه، وسمع الناس. ولقد أقبل العباس يوما فتنحى له أبو بكر وأجلسه معه، فعرف السرور في وجه رسول الله صلّى الله عليه وسلم بتعظيم أبي بكر للعباس.

[١٤٨٧] فاعرف هذا فإن الإمامية اليوم يروون عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم إنه كان يلعن أبا بكر وعمر وعثمان وأمثالهم من المهاجرين والأنصار، وأنه كان يتلو في ذلك القرآن كما كان يتلوه في لعن فرعون وهامان وقارون وإبليس وأبي لهب وأبي جهل، وهذا باب ينبغي أن تراعيه، فإن الأدلة تشهد ببراءة هؤلاء من كل عيب، كما تشهد ببراءة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، والكلام على الفريقين ممن كشف قناعه في الطعن على رسول الله صلّى الله عليه وسلم واعتقد افتعاله واحتياله ونسب الطعن عليه بتهمة أصحابه.

[١٤٨٨] وأيضا فإن أبا بكر ما قبض الأموال لنفسه ولا لولده ولا لأصهاره ولا لأهل بيته، ولا أقطعها القواد والجند فنوجه في ذلك تهمة، وإنما جعلها لأبناء السبيل الذين لا يعرفهم ولا يدري من هم، وإنما هم غرباء فقراء يطرقون ويجتازون.

[١٤٨٩] وقد قال أبو علي محمد بن عبد الله العلوي المصري الفاطمي الحسيني: أفقه أهل بيته في زمانه، وأرواهم لأحاديثهم وأخبارهم، وكان رحمة الله عليه من الزهد والنزاهة والعبادة بالمنزلة التي لم يكن في أهل بيته وزمانه مثله، فقال رحمه الله: من الدلالة على براءة ساحة أبي بكر الصديق مما رمته الرافضة به إنه منع العباس وفاطمة وأزواج النبي صلّى الله عليه وسلم أموال رسول الله صلّى الله عليه وسلم وجعلها في سبيل الله،

O, bunu sadece üzerinde bulunan hakkı edâ etmek için yaptı, tamamladı ve cesaretle üzerine gitti. Eğer hakkı gözetmeseydi, bu malları ve daha çoğunu onlara verirdi. Çünkü Resûlullah (s.a.) sayesinde azîz olmuş, öne geçmiş, reis ve sıddîk olmuştu. Resûlullah'ın ashâbı ve ensârı sayesinde halife olmuştu. Şayet o, hakkı gözetmeyen ve dünyaya talip olan birisi olsaydı, bunu onlara verirdi ve istediği otoriteyi sağlamlaştırmak için elinden gelen her şeyle onları razı ederdi. Zira onları bu kadarcık şeyden menetmek, değeri bu kadar olan bir şey için onların nefretini kazanmak ve uzaklaştırmak akıllılık değildir. Ebû Bekir, olaylar hakkında basîretli ve işi bilen akıllı bir adamdı. Onu tanıyan kimse bu özelliğini reddetmez. Onları bu mallardan menetmesinin sebebi, Resûlullah'ın (s.a.) da onları bundan menetmesidir. Ebû Ali [el-Cübbâî] -Allah ona rahmet etsin- bunu ve mânasını, Râfıza, Nâsıbe ve Şîa'yı açıkladığı risâlesinde zikretmiştir.

[1490] Bu hususta ilmini artıracak bir olay şudur: Muâviye, Hâşimoğulları ile savaşıp onlardan ve taraftarlarından bazılarını öldürdükten, hâkimiyeti sağlayıp her şey onun lehine olduktan sonra, hatta kendisine mukavemet edecek veya karşı çıkacak hiçbir kimse kalmadığı hâlde, düşmanı olan Hâşimoğullarına ve Kureyş'ten kendisinden korkan kimselere bol miktarda mal vermiştir. Bunu, onları susturmak, hâkimiyetini güçlendirmek, hükmünü ve saltanatını devam ettirmek için yaptı. O, Hasan, Hüseyin, Abdullah b. Ca'fer'den -Allah onlardan razı olsun- her birine binlerce dirhem verdi, ihtiyaçlarını karşıladı ve bunların dışında başka hediyeler gönderdi. Ebû Bekir -Allah ondan razı olsun- ise, onlara bunlardan hiçbirini vermedi. Onlara sadece ihtiyaçları kadar veriyordu. Mal dağıtımı hususunda insanlar arasında eşit davranıyordu.

[1491] Hz. Ömer zamanında mallar çoğaldığı ve dîvânlar kurulduğu zaman, Bedir'e katılanlara maaş bağladı. Bu hususta Bedir'e katılan mevâlî ve Arapları eşit tuttu. Sahâbe, Resûlullah (s.a.) kendilerini çok sevdiğinden onun hatırı ve rızâsı için, bu beş yüz dînârlık miktarı Hasan ve Hüseyin'e de vermesini Hz. Ömer'den istediler. Kendisine bu hususta öneri ve teklifte bulundular. Hz. Ömer de böyle yaptı. Hz. Osman da aynı uygulamaya devam etti. Emîru'l-mü'minîn halife olduğu zaman da bu uygulamayı sürdürdü.

فإنه إنما فعل هذا وتم له وأقدم عليه مدلّا بالحق الذي كان عليه، ولو كان مبطلا لأعطاهم إياها وأكثر منها، لأنه برسول الله صلّى الله عليه وسلم عزّ، وبه تقدم، وبه كانت له الرئاسة، وبه صار صدّيقا، وأصحابه وأنصاره جعلوه خليفة، فلو كان مبطلا وطالب دنيا لأعطاهم ذلك وأرضاهم بكل ما يقدر عليه ليتم له ما يطلبه من الملك، فليس من الحزم أن يمنعهم هذا المقدار وينفرهم ويوحشهم لأجل شيء هذا قدره، وقد كان عاقلا حازما بالأمور عارفا بالأمور لا يدفعه عن هذا من عرفه، فإنما منعهم ذلك لأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم منعهم إياه. ذكر أبو عليّ رحمه الله هذا ومعناه في رسالته التي بين فيها من الرافضة، ومن الناصبة، ومن الشيعة.

[١٤٩٠] يزيدك بذلك علما، أن معاوية بعد أن قاتل بني هاشم وقتل منهم ومن شيعهم، وملك الأرض، واستتب له الأمر، حتى ما بقي أحد يقاومه أو يدفعه، جعل لأعدائه من بني هاشم ومن كان يخافه من قريش العطاء الجزيل، استكفافا لهم، وليتم له ملكه، وليستقيم له أمره وسلطانه. فكان يعطي الحسن والحسين وعبد الله بن جعفر رضي الله عنهم لكل واحد منهم في كل سنة ألف ألف درهم، ويقضي حوائجهم، ويتبع ذلك بغيره من الألطاف والهدايا. وأبو بكر رضي الله عنه لم يعطهم شيئا من ذلك، بل كان يعطيهم على قدر الحاجة، ويسوي بين الناس كلهم في العطاء.

[١٤٩١] ولما اتسعت الأموال في زمن عمر، ودوّن الدواوين، وأعطى من شهد بدرا، وسوّى بين الموالي والعرب ممن شهدها في ذلك، سألوه الصحابة في أن يجعل للحسن والحسين مثل ذلك، وكان مقدار خمس مائة دينار، تقربا إلى رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وبرا به صلّى الله عليه وسلم فقد كان يحبهما، فأشاروا عليه بذلك، وأذنوا له فيه، فجرى أمر عمر على ذلك، وعليه عمل عثمان، وعليه عمل أمير المؤمنين حين صارت الخلافة إليه.

[1492] Hâlid b. Muammer es-Sedûsî, Emîru'l-mü'minîn'den Hasan ve Hüseyin'in -Allah onlardan razı olsun- maaşlarının artırılmasını istedi. Fakat Emîru'l-mü'minîn yapmadı. Hâlid, bu teklifi tekrar edince Emîru'l-mü'minîn kızdı ve şöyle dedi: "Ben, Ömer'in onlara gerekli gördüğü miktarın üzerine artırma yapmam." Abdullah b. Ca'fer, "Basra'da bulunan Âişe'nin maaşının artırılmasını istedi. Emîru'l-mü'minîn, "Ben, Ömer'in ona gerekli gördüğü miktarın üzerine artırma yapmam." dedi. Kardeşi Akîl, Ömer'in tayin ettiği miktarın artırılmasını istedi. Fakat Emîru'l-mü'minîn yapmadı. Akîl, tekrar istedi, yine yapmadı. Kızkardeşinin oğlu Ca'de b. Hübeyre el-Mahzûmî, Emîru'l-mü'minîn'den maaşının artırılmasını isteyince, Ömer'in tayin ettiği miktarı artırmadı ve ona, "Sen, dayının hırsız olmasını mı istiyorsun?" dedi. Emîru'l-mü'minîn, hilâfeti süresince kendi maaşını da Ömer'in tayin ettiği miktarın üzerine çıkarmadı. Bunun örnekleri çoktur.

[1493] Şöyle bir soru sorulabilir: "Resûlullah (s.a.), kızının ve eşlerinin vâris olamayacaklarını bildirmedi? Yoksa onlar, Ebû Bekir'den bunu isteme ihtiyacı duymazlardı."

[1494] Buna şöyle cevap verilir: "Resûlullah'a (s.a.) gerekli olan şey, hucceti ortaya koyması ve söylemesidir. O da böyle yaptı. Ailesinin buna ihtiyacı olduğunda onu araştırdılar ve onun söylediğini buldular ve öğrendiler. Hak olan, zikrettiğimiz gibi, yetecek kadar istenmesidir. Bu bilinmeseydi bile, Emîru'l-mü'minîn ve benzerlerinin uygulaması yeterdi."

[1495] İlim ehli bilmektedir ki Fâtıma ve Resûlullah'ın (s.a.) ehl-i beyti; Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İslâm'a ilk girenler indinde evlatlarından, gözlerinden ve kulaklarından daha değerli idiler. Onlar dünyayı fethettiler, dünya halkını Resûlullah'ı (s.a.) ve Hâşimoğullarını sevmeye davet ettiler. Bunu, onlar hakkında hüsnüzanda bulunarak değil, bu kitabın başka yerlerinde geçen aklî delillere dayanarak söylüyoruz.

[1496] Mûsâ (a.s.) da, kardeşi Hârûn'u (a.s.) sorumlu tuttu ve başından tutarak kendine doğru çekmeye başladı. Sonra hakikati öğrendiği zaman, ihtiyacı olduğunda ona müraccat etti. Dolayısıyla Fâtıma'nın ve Resûlullah'ın (s.a.) ailesinin ihtiyaçları için Ebû Bekir'e gitmesinde garipsenecek bir durum yoktur.

[١٤٩٢] ولقد سأل خالد بن المعمر السدوسي أمير المؤمنين في أن يزيدهما رضي الله عنهما في عطائهما فلم يفعل، وراجعه، فغضب أمير المؤمنين فقال: ما كنت لأزيدهما على ما فرض لهما عمر، وسأله عبد الله بن جعفر في أن يزيد عائشة وهي بالبصرة فقال: ما كنت لأزيدها عما فرض لها عمر. وسأله أخوه عقيل ليزيده على ما فرض له عمر فلم يفعل، وراجعه فلم يفعل. وسأله جعدة بن هبيرة المخزومي وهو ابن أخته أن يعطيه فما زاده على ما فرض له عمر، وقال له أتريد أن يكون خالك سرّاقا. وكان رضي الله عنه لا يأخذ في خلافته وسلطانه إلا ما فرض له عمر، ومثل هذا كثير.

[١٤٩٣] فإن قيل: ولم لا عرف رسول الله صلّى الله عليه وسلم ابنته[١١٢] وأزواجه أنهم لا يرثونه فكانوا لا يحتاجون أن يسألوا أبا بكر؟

[١٤٩٤] قيل لهم: الذي يلزم رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن يقيم الحجة، ويقول، وقد فعل، وعند حاجة أهله إلى ذلك عرفوه ووجدوه قد قاله وعلموا ذلك، ومن كان الحق طلبته ففي أقل قليل مما ذكرنا كفاية، ولو لم يكن إلا فعل أمير المؤمنين رضي الله عنه وشبهه.

[١٤٩٥] وقد علم أهل التحصيل أن فاطمة وأهل بيت رسول الله صلّى الله عليه وسلم أحبّ إلى أبي بكر وعمر وعثمان وأولئك السابقين من أولادهم وأسماعهم وأبصارهم، وهم فتحوا الدنيا ودعوا أهلها إلى حب رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبني هاشم، وسلموها إليهم. ولم نقل هذا من طريق حسن الظن بهم، ولكن بدلائل العقول التي قد تقدم ذكرها في غير موضع من هذا الكتاب.

[١٤٩٦] وقد سأل موسى أخاه هارون عليهما السلام وأخذ برأسه يجره إليه، ثم رجع إليه حين عرف الجواب عند حاجته إليه. فغير[١١٣] منكر أن تعرف فاطمة وأهل رسول الله صلّى الله عليه وسلم ما احتاجوا إليه من أبي بكر.

---

١١٢ في (ط) : أئمته
١١٣ في (ط) : فعير

[1497] Hiç kimse şöyle diyemez: "Allah, niçin Mûsâ kardeşine gelmeden önce durumu bildirmedi? Yoksa kardeşinin başından çekmek ve onu bu şekilde cezalandırmak zorunda kalmazdı. Niçin Mûsâ'ya geminin delinmesi, çocuğun öldürülmesi ve duvarın tamir edilmesi hususlarının gerçek yönünü bildirmedi? Yoksa kendisinden ilim öğrendiği sâlih kulun bu cefâsına katlanmak ve unuttuğuna dair ondan özür dilemek zorunda kalmazdı. Niçin Süleyman'a (a.s.), kadın kraliçenin durumunu bildirmedi? Niçin onu Hüdhüd'ün bilgi getirmesine, araştırmasına ve müracaatına muhtaç bıraktı?"

[1498] Bunları ortaya atanın gayesi daha önce zikrettiğimiz şeydir. Ona göre Ebû Bekir, Ömer, Osman, muhâcirler ve ensârdan benzerleri, Resûlullah (s.a.) ile sahip olduğu bilgileri öğrenmek ve dini hakkında bilgi edinmek için onunla arkadaşlık etmediler. Onlar, asla onun nübüvvetine ve doğruluğuna inanmadılar. Onu, içlerinden tazim etmediler ve yüceltmediler. Ona, hiç değer ve kıymet vermediler. Onlar, ona riyâ yapıyorlar; o da onlara riyâ yapıyordu. Onlar, ona münafıklık yapıyorlar; o da onlara münafıklık yapıyordu. Onların gayesi dünya ve dünya hayatı idi. Ondan sonra kral olmak için onun ölmesini gözetleyip duruyorlardı. Onlar, onun yaşadığı sürece evinde namazgâhı ve makâmı olan yeri gasbettiler. Hayatında ve ölümünden sonra halifesi ve vasîsini hilâfetten uzaklaştırdılar. Kızını dövdüler ve karnındaki bebeği öldürdüler.

[1499] Sen -Allah sana merhamet etsin- onların Resûlullah'a (s.a.) hangi şartlar altında ve ne zaman icâbet ettiklerini, icâbet ederken nelerle karşılaştıklarını öğrendin. Daha önce zikredilen aklî deliller sayesinde, onların onun nübüvvetine ve doğruluğuna inandıklarını da öğrendin. Düşünen bir kimse, onun nübüvvetini bilmeden önce bunları ve onun onları sevdiğini, onları sevmeyi ve dost edinmeyi farz kıldığını bilir. Nitekim daha önce zikrettiğimiz kimselere de buğz etmeyi farz kılmıştır.

[1500] Ebû Bekir'in, emîrlikte Allah'ın kanunlarını uygulamaktan başka arzusu olmadığını biliyoruz. Onlarda her biri, bundan kaçıyor ve kendisinden başkasının halife olmasını istiyordu. Ebû Bekir de halifelikten kaçtı ve başkasının olması için çalıştı. Fakat onu buna zorladılar. Ömer'in de hilâfete rağbeti yoktu. Ebû Bekir'den bunu istemedi; fakat o Ömer'i seçerek onu bu işe soktu. Bundan dolayı Talha ve başkaları Ebû Bekir'e kızarak ona şöyle dediler:

[١٤٩٧] ولم يكن لقائل أن يقول: فلم لا عرف الله موسى الحال قبل مصيره إلى أخيه فكان لا يحتاج أن يجر برأس أخيه ويعاتبه ذلك العتاب، ولم لا عرفه وجه الصواب في حرق السفينة وقتل الغلام وإقامة الجدار، فكان لا يحتاج إلى أن يلقى العبد الصالح الذي كان يتعلم منه بذلك الجفاء ثم يعتذر إليه بأنه نسي.

ولم لا عرف سليمان عليه السلام حال المرأة الملكة، ولم لا أغناه عن تعريف الهدهد ومسائلته وطول مراجعته؟

[١٤٩٨] ولكن من وضع هذا غرضه ما قدمنا، وعنده أن أبا بكر وعمر وعثمان وأمثالهم وأشباههم من المهاجرين والأنصار، ما صحبوا رسول الله صلّى الله عليه وسلم للأعلام التي كانت معه، ولا لبصيرة في دينه، وما اعتقدوا قط نبوته ولا صدقه، ولا انطووا على تعظيمه وإجلاله، ولا عرفوا له قدرا ولا أقاموا له وزنا، وإنما كانوا يرائونه ويرائيهم، وينافقونه وينافقهم، وإنما كان غرضهم الدنيا والعاجلة، وكانوا يتربصون به وينتظرون موته ليكونوا ملوكا بعده، وأنهم قد اغتصبوا مصلاه ومقامه في حياته وفي جوف بيته، ونحّوا خليفته ووصيّه في حياته وبعد موته، وضربوا بنته وقتلوا جنينها في بطنها.

[١٤٩٩] وقد علمت رحمك الله على أي وجه كانت أجابتهم لرسول الله صلّى الله عليه وسلم ومتى أجابوه ومالقوه في أجابته، وقد علمت بما تقدم لك في دلائل العقول أنهم قد اعتقدوا نبوته وصدقه، وأن المتأمل يعلم ذلك قبل العلم بنبوته، ويعلم إنه كان يحبهم، وأنه قد فرض موالاتهم ومحبتهم كما فرض بغض أولئك الذين قدمنا ذكرهم.

[١٥٠٠] وعلمنا إنه لم يكن له حرص في الإمارة إلا بمقدار القيام بحدود الله، وأن كل واحد منهم قد تمنع وود أن غيره قد كفاه، فقد امتنع أبو بكر منها واجتهد أن يكون في غيره فأكرهوه عليها، ولم يكن لعمر فيها رغبة ولا منه لها طلب فاختاره أبو بكر وأدخله فيها، وعاتبه طلحة وغيره على ذلك وقالوا له:

"Ömer, sert mizaçlı bir adamdır. Bizim başımıza, güzel ahlâk bakımından davranışı ondan daha yumuşak olan birini getir." Ebû Bekir şöyle dedi: "Hayır! O, sizin için en hayırlısıdır ve başınıza geçirilecek en kuvvetli kişidir." Ardından şöyle devam etti: "Allah'ım! Ben, onlara bir idareci seçtim. Ben, sadece onların iyiliklerini istedim. Fitneye düşmelerinden korktum. Bana gelecek olan ölüm emrin geldi. Allah'ım! Gücüm yettiği kadar onlara adâletle muâmele ettim. Senin sevgini kendi sevgime tercih ettim. Onların lehine karar vermeye gayret ettim. Bu yüzden onların en hayırlısını, en güçlüsünü ve onları doğruya götürmeye en istekli olanını onlara idareci seçtim. Maksadım, Ömer'in dostluğunu kazanmak değildi. Zaten ben, dünyadan ayrılarak âhirete gitmek üzereyim. Onların peşimden gitmelerini nasip et. Onlar senin kullarındır ve ipleri senin elindedir. İdarecilerini onlara sâlih kıl ve onu rahmet nebîsi Nebî'nin (s.a.) ve ondan sonraki sâlihlerin hidâyetine tâbi olan râşid halifelerinden eyle! Onun için tebaasını sâlih kıl!"

[1501] Ebû Bekir, bu işe hiçbir şey karıştırmamasını söyleyerek görevi Ömer'e teslim etti. Çünkü insanların işini ihmal eden kimse, kendi işine yönelir. İnsanların idarecisi, ömrünün sonunda ne yapacağını bilmediği bir durumla karşı karşıya kalır. Bu dünya sizden öncekileri aldattı. Dünya için mücadele ettiler. Dünya onları tehlike noktalarına sürükledi. Pişmanlığın fayda vermeyeceği, ümitlerinin kesildiği ve amellerini açıkça gördükleri bir durumda pişman oldular. Böyle bir durumda iyi bir kimsenin yaptığı amel de, kötü bir kimsenin hatasından dönmesi de kabul edilmez. Öyleyse kimin, Allah'ın kendisini kıyâmetin kötülüklerinden koruyacağı bir ameli işlemeye gücü yetiyorsa, hemen onu yapsın.

[1502] Hz. Ömer, söylediklerinden dolayı Talha'ya kin beslemedi ve bir ân bile onu kınamadı. Hz. Ömer, altı kişilik bir şûrâ kurdu. Bunlardan hiçbiri bu hususta arzulu ve istekli değillerdi. Şûrâya dâhil edilmeyen ilk müslümanlardan hiçbiri, "Bizi niçin şûrâya dâhil etmedin?" demedi. Ömer'in vefatından sonra da böyle bir şey demediler ve hiçbirisi onu ayıplamadı. Onların idaresini azatlı kölesi Suhayb'e bıraktı. Suhayb, Osman halife seçilinceye kadar üç gün onlara namaz kıldırdı. Bu durumu hiç yadırgamadılar. Onların buna [idareci olmaya] değer vermediklerini ve ağır yükümlülük saydıklarını biliyorsun. Bu nedenle onun hakkını verecek ve ağırlığını taşıyacak birini buldukları zaman, buna mutlu olurlar ve hayırlı olmasını temenni ederlerdi.

عمر رجل مهيب فاستعمل علينا أحمد طريقة في حسن الخلق منه، فقال: لا، هو خير لكم وأقواكم عليكم. وقال: اللهم إني وليتهم ولم أرد بذلك إلا صلاحهم، وخفت عليهم الفتنة، وقد حضرني من أمرك ما حضر، اللهم عملت فيهم بالعدل جهدي، وأثرت محبتك على محبتي، واجتهدت لهم الرأي، فوليت عليهم خيرهم لهم، وأقواهم عليهم، وأحرصهم على رشدهم، ولم أرد به صحابة عمر وأنا خارج من الدنيا داخل في الآخرة، فاخلفني فيهم فهم عبادك، ونواصيهم بيدك، أصلح لهم ولاتهم، واجعله من خلفائك الراشدين، يتبع هدى نبيه نبيّ الرحمة صلّى الله عليه وسلم، وهدى الصالحين بعده، وأصلح له رعيته.

[١٥٠١] وأسلم لعمر أن لا يكون تلبس من هذا الأمر بشيء، وذلك أن الفارغ من أمر الناس يقبل على شغل نفسه، وأن والي الناس يتعرض فيما لا يدري ما يختم له به في آخر عمره، فإن هذه الدنيا قد غرّت من كان قبلكم وتنافسوا فيها فأوردتهم موارد الهلكة، فندموا حيت لا تنفعهم الندامة، قد انقطعت الآمال، وعاينوا أعمالهم، فلا يقبل من محسن عمل ولا من مسيء نزوع عن خطيئة، فمن استطاع أن يقدم عملا يعيذه الله به من مساوئ يوم القيامة فليفعل.

[١٥٠٢] فما حقد عمر على طلحة ما قاله ولا تنكر له ساعة قط، ولقد جعلها عمر شورى في ستة من غير رغبة كانت من واحد منهم إليه في ذلك ولا مسألة، ولم يقل أحد من أولئك السابقين الذين لم يدخلهم في الشورى لم لا أدخلتنا فيها، ولا قالوا هذا بعد موته، ولا عيب أحد عليه، وقد جعلهم كلهم لصهيب رعية وهو مولى، فصلى بهم ثلاثة أيام إلى أن استخلفوا عثمان، فما أنكروا ذلك. لتعلم زهدهم فيها، وأنهم كانوا يرونها مع الكلف الثقيلة، فإذا وجدوا من يقوم بحقوقها ويحمل أثقالها استراحوا إليه وتمنوا مكانه.

[1503] Hz. Ömer defnedilip şûrâ heyeti geriye dönerlerken, muhâcirler ve ensâr onlara şöyle seslendiler: "Ey heyet! Nereye gidiyorsunuz? Emîru'l-mü'minîn'in sözünü işitmediniz mi? Oturun ve içinizden birini seçin!" Bir köşeye oturdular ve istişare etmeye başladılar. Ebû Talha el-Hazrecî şöyle dedi: "İşinizi sağlama bağlayınız. Bu hususta birbirinizle tartışacağınızı zannediyorum. Halbuki daha önce bundan kaçındığınızı görüyordum." Bunun üzerine tartışmaktan vazgeçtiler ve içlerinden biri hakkında görüş alışverişinde bulundular.

[1504] Bundan anlıyorsun ki sahâbe, idarecilik işine rağbet etmiyorlardı ve bu hususta istekli olanı garip karşılıyorlardı. Bu yüzden içlerinden birini seçmek üzere Abdurrahman'ı görevlendirdiler. Abdurrahman, kendisini ve amcasının oğlunu heyetten çıkardı. Sonra geri kalanları çıkarıp Osman'ı seçti ve şöyle dedi: "İstişâre ettim ve düşündüm. İnsanların, hiç kimseyi Osman'a denk tutmadıklarını gördüm." Bunun üzerine insanlar ve Abdurrahman Osman'a bîat ettiler. Ardından Hz. Ali de bîat etti. Emîru'l-mü'minîn, Talha, ez-Zübeyr ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan hiçbiri bunu kötü karşılamadılar ve serzenişte bulunmadılar. Bu yüzden Osman, ömrünün sonlarında kendisini eleştirenlere şöyle diyordu: "Kendi istek ve arzum olmaksızın şûrâya dâhil edildim. Yine benim istek ve arzum olmaksızın insanlar, şûrâ heyeti içinden benim üzerimde ittifak ettiler ve bana bîat ettiler. Ben de öncekilere tâbi olarak yeni bir şey icat etmeksizin onların iyiliği için çalıştım."

[1505] Emîru'l-mü'minîn -Allah ondan razı olsun- ise, Hz. Peygamber vefat ettiği ve ondan sonra Hz. Osman vefat ettiği zaman, kendisine el-Abbâs, Hâşimoğulları ve Abdu Menâfoğulları tarafından halifelik teklif edildiği zaman kabul etmeyip reddetti. Günlerce peşinden koştular, ama o hep imtina etti. Onlar, ellerini uzattıkça, o elini geri çekerek şöyle dedi: "Benim de bîat edeceğim, sizin de bîat edeceğiniz başka birini seçin!"

[1506] Talha ve ez-Zübeyr'in Basra'ya gitmeleri emîrlik isteklerinden dolayı değildi. Onlar Osman'ın kanını talep ediyorlardı. Hurkûs b. Züheyr ve bu topluluk, ona arz ettikleri meselede çok büyük bir çirkinlik yaptılar. Osman'ın valilerini Talha'ya şikâyet etmişlerdi. Talha da, doğru söylediklerini zannederek Osman'a karşı onlara yardım etti. Bu topluluk, Talha'nın Osman'ı kınaması ve kendilerine yardım etmesi sebebiyle Osman'a karşı cüret ettiler.

[١٥٠٣] ولما دفن عمر، وأخذ أهل الشورى في الانصراف، ناداهم المهاجرون والأنصار إلى أين أيها الرهط، أما سمعتم عهد أمير المؤمنين، اجلسوا واختاروا واحدا منكم، فجلسوا ناحية يتشاورون، فقال أبو طلحة الخزرجي: أبرموا أمركم أظنكم تتنافسونها، لقد كنت أرى أنكم تتدافعونها، فتبرؤا من المنافسة فيها، وأنهم إنما يديرون الرأي في واحد منهم.

[١٥٠٤] فتعلم من ذلك أن أمرهم الزهد فيها، وأن الطريف الغريب أن يرغبوا فيها، فردوا الأمر إلى عبد الرحمن ليختار واحدا منهم، فأخرج نفسه وابن عمه منها، وأخرج الجماعة واختار عثمان وقال: قد شاورت ونظرت، فما رأيت الناس يعدلون بعثمان أحدا، فبايعه الناس وعبد الرحمن وبايعه عليّ بعده، فما أنكر ذلك أمير المؤمنين ولا طلحة ولا الزبير ولا سعد بن أبي وقاص ولا تعتّبوا، ولهذا كان يقول عثمان للذين تنكروا له في آخر عمره: أدخلت في الشورى من غير طلب مني ولا رغبة، ثم اجتمع الناس عليّ من بين أهل الشورى من غير طلب ولا رغبة فبايعوني، فعملت فيهم بما يعرفون ولا ينكرون متبعا غير مبتدع.

[١٥٠٥] وأما أمير المؤمنين رضي الله عنه فقد عرضت عليه، وعرضها عليه العباس وبنو هاشم وبنو عبد مناف يوم وفاة النبيّ وبعد عثمان فأباها وردها، واختلفوا إليه أياما كثيرة فامتنع منها، ومد يده فقبضها وقال: اختاروا غيري أبايعه وتبايعونه.

[١٥٠٦] وما كان من طلحة والزبير من المصير إلى البصرة فلم يكن للرغبة في الإمارة ولكن للطلب بدم عثمان، فقد كان حرقوص بن زهير وتلك الجماعة أفحشوا فيما أتوه، وقد كانوا شكوا إلى طلحة عمال عثمان فأعانهم على عثمان، وظن أنهم صادقين، فتجرؤوا على عثمان بمعاتبة طلحة له ومعونته إياهم عليه.

[1507] Talha, onların Osman'a hücum edip onu öldürdüklerini görünce, Osman'a karşı yaptığından aşırı pişmanlık duydu. Talha, ez-Zübeyr, Âişe ve beraberindekiler, Basra'ya gidip Cefîr denilen yere yerleştikleri zaman Osman b. Huneyf el-Ensârî, İmrân b. Husayn ile Ebu'l-Esved ed-Düelî'yi Âişe'ye göndererek, "İkiniz gidin! Âişe'nin ve beraberindekilerin ne bildiklerini öğrenin!" dedi. Bu ikisi şöyle dediler: "Ey müminlerin annesi! Söyle bize! Buraya gelişinin sebebi, Resûlullah'a (s.a.) verdiğiniz bir söz mü, yoksa kendi görüşünüz mü? Bizi sana emîrimiz gönderdi. Bize söyleyecek misin?" Âişe dedi ki: "Hayır! Bu, benim kendi görüşümdür. Vallahi, benim gibiler gizli işlerle uğraşmazlar ve çocuklarına içki vermezler. Çeşitli şehirlerden gelen kalabalıklar ve kabîlelerden gelenler, Resûlullah'ın (s.a.) haremini bastılar, orada olay çıkardılar ve olay çıkaranları orada barındırdılar. Böylece Allah'ın ve Resûl'ün lanetine müstehak oldular. Bununla beraber onlar, bir intikam ve bir mazeret olmaksızın müslümanların imâmını öldürdüler. Biz ona (Osman'a), insanlara kamçı vurduğu, (devletin) koruması altında olan yerleri korumadığı, el-Velîd ve Sa'îd'i emîr yaptığı için karşı çıkmıştık. Onlar ise Osman'a saldırmakla üç haramı/kutsalı ihlâl ettiler: Şehrin kutsallığı, hilâfet makamının kutsallığı ve haram ayların kutsallığı. Biz onu suyun yıkadığı bir kap gibi akladıktan sonra, o zalimler ona karşı bu suçu işlediler, onurları ve bedenleri parçaladılar. İkâmet etmelerini istemeyen bir kavmin yurdunda ikâmet ettiler. Yok yere çok zarar verdiler ve Allah'tan korkmadılar. (Medine halkı) onları engelleyemiyorlar ve şerlerinden de emin olamıyorlardı. Ben buraya müslümanlara bu topluluğun neler yaptıklarını, arkamızda kalan insanların ne durumda olduklarını ve onlar için ne yapılmasını gerektiğini anlatmak için geldim." Ardından, *Onların aralarındaki gizli konuşmaların çoğunda hayır yoktur...* (Nisâ, 4/114) âyetini okudu ve şöyle dedi: "Sizin adınıza Osman'ın kamçıyla dövmesine karşı çıktık. Osman adına da sizin kılıçlarınıza karşı çıkmazsak, adâletli davranmış olmayız. Bizim işimiz, size ma'rûfu emretmek ve ona teşvik etmektir; sizi münkeri değiştirmeye sevk etmek ve ondan nehyetmektir."

[١٥٠٧] فلما اغتالوه وقتلوه، ندم طلحة أشد الندم على ما كان منه إلى عثمان. ولما نزل هو والزبير وعائشة ومن كان معهم حين ساروا إلى البصرة الجفير أرسل عثمان ابن حنيف الأنصاري عمران بن حصين وأبا الأسود الدؤليّ إلى عائشة فقال: انطلقا فاعلما علمها وعلم من معها، فقالا: يا أم المؤمنين، أخبرينا عن مسيرك هذا أعهد عهده رسول الله صلّى الله عليه وسلم أم رأي رأيتيه، فإن أميرنا بعثنا إليك، فهل أنت مخبرتنا؟ قالت: بلى هو رأي رأيته والله ما مثلي يسير بالأمر المكتوم، ولا يعطى لبنيه الخمر، إن الغوغاء من أهل الأمصار ونزاع القبائل غزوا حرم رسول الله صلّى الله عليه وسلم فأحدثوا فيه الأحداث وآووا فيه المحدثين، واستوجبوا لعنة الله ولعنة الرسول، مع ما نالوا من قتل إمام المسلمين بلا تره، ولا عذر أنا نقمنا عليه ضربة السوط، وموقع النحاية المحماة، وأمرة الوليد وسعيد، فعدوا عليه فاستحلوا منه الحرم الثلاث: حرمة البلد، وحرمة الخلافة، وحرمة الشهر الحرام، بعد أن مصناه كما يماص الإناء فركبوا هذه منه ظالمين، ومزقوا الأعراض والجلود، وأقاموا بدار قوم كارهين لمقامهم، ضارين غير نافعين ولا متقين،[١١٤] لا يقدرون على الامتناع ولا يأمنون، فخرجت في المسلمين أعلمهم ما أتى هؤلاء القوم، وما فيه الناس وراءنا، وما ينبغي لهم أن يأتوا، وقرأت: ﴿لا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ﴾ «النساء ١١٤» إلى آخرها، ثم قالت: غضبنا لكم من سوط عثمان فما أنصفنا عثمان إذ لم نغضب له من سيفكم، فهذا شأننا، معروف نأمركم به ونحضكم عليه، ومنكر نحثكم على تغييره وننهاكم عنه.

---

١١٤ في (ط) : مبقين

[1508] O ikisi [İmrân ile Ebu'l-Esved], Âişe'nin yanından ayrılarak Talha'ya geldiler ve ona şöyle dediler: "Seni buraya getiren nedir?" Talha, "Osman'ın kanını talep etmektir" dedi. Talha'ya, "Sen, Ali'ye bîat etmedin mi?" diye sordular. O da, "Evet!" dedi ve Osman'a saldıran Mısırlıların bîat hakkındaki kavgalarını ve insanlara söyledikleri, "Kim bîat etmezse onu öldürürüz." sözlerini hatırlattı. Sonra şöyle dedi: "Ali, bizim ile Osman'ın katilleri arasına girmediği müddetçe onun hilâfetten ayrılmasını istemem!" Bu ikisi [İmrân ile Ebu'l-Esved], sonra ez-Zübeyr'e gittiler. O da, Talha'nın söylediklerinin aynısını söyledi.

[1509] Görülüyor ki onların [Talha ve ez-Zübeyr'in] Basra'ya gitmelerinin sebebi, emîrlik talebi ve bu hususta mücadele değildir. Onlar [Talha ve ez-Zübeyr] Basra'da ikamet ettiler ve Emîru'l-mü'minîn ile aralarında elçiler gidip geldi. Sonunda, "Emîru'l-mü'minîn'in Basra'ya gelmesi, hilâfetin kendisinde kalması ve bakışların Medine'ye saldıranlar üzerine çevrilmesi" konusunda anlaştılar. Fakat daha önce zikrettiğimiz gibi, İbnu's-Sevdâ ve benzerleri işi bozdular.

[1510] Birisi şöyle diyebilir: "Onların emîrlik için arzuları olmadığını nasıl söylüyorsunuz? İşte Osman! Abdurrahman b. Adîs, ona Mısırlılar hakkında bir mektup yazmasını söylemişti. Mısırlılar, Osman'dan Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'e yazılan bu mektupta, 'zalim Mısırlıların boyunlarının vurulmasının ve hapsedilmesinin, valiliğin Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Sıddîk'a teslim edilmemesinin ve yanındaki mektubun dikkate alınmamasının' yazılı olduğunu gördüler. Bunun üzerine dediler ki: "Müslümanların imâmı, müslümanların boyunlarının vurulmasını ve hapsedilmesini yazıyor. Zâhiren bir şey, gizliden başka bir şey yapıyor." Osman dedi ki: "Ben yazmadım, emretmedim ve haberim yoktur!" Mısırlılar dediler ki: "Seni tasdik ediyoruz. Fakat hilâfet işini yerine getirememe zaafından ve çevrende kötü insanlar bulunduğundan dolayı hilâfeti bırakman gerekir!" Bunun üzerine Osman, "Ben, Allah'ın bana giydirdiği gömleği çıkaramam!" dedi. Öldürülünceye kadar bu gömleği çıkarmadı.

[1511] İşte Ali! Kendisine muhalefet edildi. Ashâbından Havâric'i oluşturacak olan kesim kendisinden ayrılmış ve hakem olayından dolayı tevbe etmesini veya hilâfetten ayrılmasını istemişlerdi.

[١٥٠٨] فخرجا من عندها فأتيا طلحة فقالا له: ما أقدمك؟ قال: الطلب بدم عثمان، قال: أو لم تبايع عليا؟ قال: بلى، وذكر شغب المصريين الذين غزوا عثمان في البيعة، وقولهم للناس: من لم يبايع قتلناه، ثم قال: وما أستقيل عليا إن هو لم يحل بيننا وبين قتلة عثمان. ثم أتيا الزبير فسألاه، فقال مثل ما قال طلحة سواء.

[١٥٠٩] فهذا الذي أخرجهما لا طلب الإمارة والمنافسة فيها. ثم أقاما بالبصرة وترددت الرسل بينهم وبين أمير المؤمنين، وتقرر الأمر بينهم على أن يقدم أمير المؤمنين عليهم البصرة، ويكون الأمر له، ويستقبلون النظر فيمن غزا المدينة، فأفسد الأمر عليهم ابن السوداء وأمثاله، كما تقدم ذكره.

[١٥١٠] فإن قيل: كيف تقولون ما كان لهم في الإمارة رغبة وهذا عثمان قد قال له عبد الرحمن بن عدس في المصريين ليملأ الكتاب الذي وجدوه عن عثمان إلى عبد الله بن سعد بن أبي سرح في ضرب المصريين المتظلمين وحبسهم، وأن لا يسلم الأمر إلى محمد بن أبي بكر الصديق ولا يلتفت على الكتاب الذي معه، فقالوا له: إمام المسلمين يكتب بضرب المسلمين وحبسهم ويظهر شيئا ويبطن خلافه، فقال: ما كتبت ولا أمرت ولا علمت، قالوا: نصدقك، ولكن تختلع لضعفك عن القيام بها، ولخبث بطانتك. فقال: لا أنزع قميصا قمصنيه الله، فما خلعها حتى قتل.

[١٥١١] وهذا علي قد خولف عليه، ورجع أصحابه عنه الذين صاروا خوارج، وأرادوه أن يتوب عن الحكومة أو يعتزل الأمر فما فعل،

Fakat Ali böyle yapmadı ve onlarla savaştı. Onlar da onu öldürdüler. Ama Ali kendisi hilâfetten inmedi. Şâmlılar da, durumu ve Osman'ın katillerini araştırmak için hilâfetten ayrılmasını istediler ve bundan sonra hilâfeti uygun görecekleri kimseye vereceklerini söylediler. Ama Ali ayrılmadı. Dûmetu'l-Cendel'e hakem olarak gönderdiği elçisi ve arkadaşı onu hilâfetten azletti. Ama Ali, onun hükmünü kabul etmedi.

[1512] Sonra Hasan hilâfete geçti. Muâviye kendisini sıkıştırıncaya kadar hilâfetten ayrılmadı. Hüseyin, Kûfelilere elçi göndererek hilâfet talebinde bulundu. Halife olmak amacıyla Kûfelilelere gitmek üzere yola çıktı. Düşmanları kendisini kuşatıp Ubeydullah b. Ziyâd'ın ve Yezîd b. Muâviye'nin hükmüne boyun eğmesini, Yezîd'e bîat etmesini, halifeliğini kabul etmesini ve hilâfetten uzak durmasını istediler. Fakat Hüseyin bunu kabul etmedi ve sonunda öldürüldü. Bundan daha büyük bir talep olabilir mi?"

[1513] Bu soruya şöyle cevap veririz: "Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin'in yaptıkları doğrudur. Çünkü onların hilâfetten ayrılmaları helâl değildir. Eğer ayrılsalardı, Rablerine âsî olmuş olurlardı. Çünkü onlar, hilâfete kendilerini azletmek isteyenlerden daha layık idiler. Bu, yerine getirmeleri gereken bir farz idi. Çünkü kendilerine bu görev verilmiş ve kendileri için bîat gerçeklemişti. Biz, İslâm'a ilk girenlerin hilâfet konusunda aşırı talepkâr olmadıklarını söyledik. Çünkü onların hilâfeti yerine getirecek emsâlleri vardı. Bu yüzden hilâfete getirildikten sonra, ondan ayrılmaları ve terk etmeleri câiz değildir. Çünkü kendilerinden sonra cahil kimseler halife olur. Bilakis yardımcılar buldukları zaman hilâfet için savaşmaları vâciptir. Yardımcılar bulamazlarsa, buluncaya kadar hilâfetten ayrılırlar. Nitekim Hasan (r.a.), Kûfeliler kendisini yardımsız bıraktıkları zaman böyle yapmıştır."

[1514] Bir müslüman, dalâlet önderlerine ve zulüm liderlerine karşı yardımcılar bulduğu ve zann-ı galibine göre onların zulümlerine mâni olma imkânı bulduğu zaman, onlara karşı kayıtsız kalması helâl değildir. Nitekim Hasan ve Hüseyin (r.a.), İbnu'l-Eş'as'ın Abdulmelik b. Mervân'a karşı isyanına katılan kurrâ, Harre vakasında Medine halkı, Muâviye öldüğü zaman İbnü'z-Zübeyr'e karşı Mekke halkı, Ömer b. Abdulaziz ve Yezîd b. el-Velîd b. Abdulmelik, kötü gördükleri hususlarla böyle yapmışlardır.

وقاتلهم وقتلوه وما نزل عن الخلافة. وقد سأله أهل الشام أن يعتزل لينظروا في الأمر، وفيمن قتل عثمان، ثم يولون الأمر بعد ذلك من يرون، فما اعتزل، وقد خلعه رسوله وصاحبه الذي أرسله حكما في دومة الجندل فما قبل حكمه.

[١٥١٢] وقد تولاها الحسن فما اعتزل حتى اضطهده معاوية، وقد أرسل الحسين إلى أهل الكوفة وطلبها، وخرج إليهم لأجلها، فلما أحاط به عدوه أرادوه أن ينزل على حكم عبيد الله بن زياد وعلى حكم يزيد بن معاوية ويبايعه ويقر له بالخلافة ويبرأ من الخلافة، فما فعل حتى قتل، فأية رغبة تكون أشد من هذه الرغبة.

[١٥١٣] قلنا: الذي عمله عثمان وعليّ والحسن والحسين هو الصواب، وما كان يحل لهم أن يختلعوا، ولو فعلوا لعصوا ربهم، لأنهم كانوا أحق بالأمر ممن ينالهم الاختلاع، وهو فرض قد تعين عليهم القيام به، وقد كانوا أدخلوا فيه وصحت البيعة لهم، وإنما قلنا إن المهاجرين الأولين لم يكونوا يرغبون فيها إذا وجدوا من أمثالهم من يقوم بها، فأما بعد دخولهم فيها فلا يحل لهم الأفراج عنها وتركها لأجل الجهال الذين خالفوهم فيها، بل يجب عليهم مجاهدتهم إذا وجدوا أعوانا، فإذا لم يجدوا كان لهم أن يعتزلوها إلى أن يجدوا أعوانا كما فعل الحسن رضي الله عنه حين أسلمه أهل الكوفة.

[١٥١٤] وما يحل لمسلم أن يخلي أئمة الضلالة وولاة الجور إذا وجد أعوانا وغلب في ظنه إنه تمكن من منعهم من الجور كما فعل الحسن والحسين رضي الله عنهما، وكما فعل القرّاء حين أقاموا ابن الأشعث في الخروج على عبد الملك بن مروان، وكما فعل أهل المدينة في وقعة الحرة، وكما فعل أهل مكة مع ابن الزبير حين مات معاوية، وكما فعل عمر بن عبد العزيز، وكما فعل يزيد ابن الوليد بن عبد الملك، فيما أنكروه من المنكر.

[1515] İlk muhâcirlerin hilâfete rağbet etmemeleri örneklik teşkil ediyordu. Nitekim bunu daha önce zikretmiştik. Osman ve Ali -Allah her ikisinden razı olsun- asla hiç kimseyi yerlerine vasiyet etmediler. Ebû Bekir ve Ömer, yerlerine vasiyette bulundukları zaman, asla çocuklarından ve ailelerinden hiç kimseyi vasiyet etmediler.

[1516] Muâviye, oğlu Yezîd'i yerine vasiyet etmeye karar verince, mal dağıttı ve onun için Şâm hakkından bîat aldı. Medine'ye de elçi gönderdi. Medine emîri, kendisi tarafından tayin edilmiş olan Mervân b. Hakem ve Ebû Zur'a Ravh b. Zinbâ' el-Cüzâmî idi. Mervân, malları dağıttı ve insanlara hitap etmek üzere ayağa kalkıp, "Ey insanlar! Muâviye, sizin için kendisinden sonra sığınacağınız bir sığınak hazırladı. O da oğlu Yezîd'dir. Kalkınız, ona bîat ediniz. Size şunlar şunlar verilecektir" dedi ve itaat edenlere neler verileceğini söyledi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Sıddîk ona şöyle dedi: "Ey Ümeyyeoğulları! Şüphesiz bu iş Resûlullah'a (s.a.) aitti. Eğer tayin etseydi, ailesi içinde buna layık kimseler vardı. Ama yapmadı. Sonra Ebû Bekir'e aitti. Eğer tayin etseydi, ailesi içinde buna layık kimseler vardı. Ama yapmadı. Ömer halife oldu. Eğer tayin etseydi, ailesi içinde buna layık kimseler vardı. Ama yapmadı. Ey Ümeyyeoğulları! Siz bu işi yabancı bir âdete çevirdiniz. Ne zaman bir Heraklius ölse, yerine başka bir Heraklius geçer ve toplum boyun eğdirilir." Mervân ona şöyle dedi: "Sen, Allah'ın hakkında, *Fakat o kimse ki anasına babasına: "Öf size, benden önce nice nesiller gelip geçmiş!"…* (Ahkâf, 46/17) âyetini indirdiği kimsesin!" Odasından bu sözü işiten Hz. Âişe şöyle dedi: "Yalan söyledin. O âyet başkası hakkında nâzil oldu. Sen, Resûlullah (s.a.) babana lanet ederken babanın sırtında olan birisin!"

[1517] Bil ki bu sözde, çeşitli yönlerden pek çok mâna ve delâlet vardır: Birisi, Ebû Bekir'in oğlu ve başkaları, milletleri kılıçlarıyla ortadan kaldıran ve neredeyse herkesin hoşlandıkları ve istedikleri şeyleri söyledikleri zorbalar zamanında bile hakkı söylemektedirler. Diğeri, onların Ebû Bekir ve Ömer'in imâmetlerinin sahih olduğuna ve onların her türlü kusurdan berî olduklarına delil getirmeleridir. Mervân ve Ümeyyeoğullarından başka biri, ihtiyaçları olmasına rağmen herhangi bir kusur söyleyemediler. Halbuki onları kızdıran ve öfkelendiren Ebû Bekir'in oğlu yönetimleri ve idareleri altındaydı.

[١٥١٥] وبزهد المهاجرين الأولين في الخلافة كان يضرب المثل كما قد تقدم ذكر ذلك، وعثمان وعليّ رضي الله عنهما فما عهدا في أحد البتة وأبو بكر وعمر لما عهدا لم يكن العهد في أحد من أولادهما ولا من أهلهما.

[١٥١٦] ولما عزم معاوية في العهد لابنه يزيد فرق الأموال، وأخذ له على أهل الشام، وأرسل إلى المدينة وكان أميرها من قبله مروان بن الحكم وأبا زرعة روح بن زنباع الجذامي، ففرق الأموال، وقام مروان في الناس خطيبا وقال لهم: إن أمير المؤمنين معاوية قد جعل لكم ملجأ تلجئون إليه بعده وهو ابنه يزيد فقوموا وبايعوا، فلكم كذا وكذا، وذكر ما لمن أطاعه، فقال له عبد الرحمن بن أبي بكر الصديق: يا بني أمية إن هذا الأمر كان لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقد كان في أهله من لو جعله فيه لكان أهلا فلم يفعل، وكان لأبي بكر وكان في أهله من لو جعله فيه لكان له أهلا، وقد كان في عمر وقد كان في أهله من لو جعله فيه لكان له أهلا فلم يفعل، فأعدتموها يا بني أمية أعجمية، كلما هلك هرقل قام هرقل، فانفل الجمع، فقال له مروان: أنت الذي أنزل الله فيك: ﴿وَالَّذِي قالَ لِوالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُما أَتَعِدانِنِي أَنْ أخرج وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي﴾ «الأحقاف ١٧» إلى آخر القصة، فسمعت عائشة من وراء الحجرة فقالت: كذبت، في غيره نزلت، وأما أنت فقد لعن رسول الله صلّى الله عليه وسلم أباك وأنت في ظهره.

[١٥١٧] فاعرف كم في هذا من معنى ودلالة من وجوه كثيرة منها: أن ولد أبي بكر وغيرهم ينطقون بالحق في زمن الجبابرة الذين قد أفنوا الأمم بالسيف وما يكاد أحد ينطق إلا بما يهوون ويريدون، ومنها إدلال هؤلاء بصحة إمامة أبي بكر وعمر وبراءتها من كل عيب، فما نطق مروان ولا أحد من بني أمية بعيب مع حاجتهم إلى ذلك، وفيهم الملك ولهم الأمر، والذي قد غاظهم وأغضبهم ولد أبي بكر.

[1518] Muâviye, hacca gittiği zaman yanına Kureyş'ten Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr ve İbn Ömer gibi imâmete/hilâfete elverişli ve korktuğu kimseleri aldı ve onlara, "Yezîd'e bîat edin!" dedi. İbnu'z-Zübeyr dedi ki: "Bizim için Resûlullah'ın (s.a.) sîretine/uygulamasına razı ol. Çünkü o, insanlara bıraktı. Onlar da, ondan sonra hilâfete layık gördüklerini seçtiler. Ya da Ebû Bekir'in uygulamasına razı ol. Ona göre, ailenden değil ümmetin razı olduğu bir adamı vasiyet et. Yahut Ömer'in yaptığını yap. Ona göre, içlerinde ailenden biri olmayacak şekilde ümmetin razı olduğu bilinen bir gruptan şûrâ oluştur. Bunlar, senin için de bizim için de birer örnektir." Muâviye buna kızdı ve onları tehdît etti. İnsanlara da tehditler savurarak şöyle dedi: "Siz, Ebû Bekir ve Ömer zamanında değilsiniz. Onlar, Ümeyyeoğullarıdır. Kendilerine isyan eden kimseyi kılıçla ortadan kaldırırlar." Bunun üzerine bu topluluk, Muâviye'nin kendilerine zarar vermesinden korkarak Hz. Âişe'ye sığındılar. Hz. Âişe de, onların durumu hakkında Muâviye ile konuştu ve ona şöyle dedi: "Senden öncekilerin de, senin oğlun gibi oğulları vardı. Hiçbiri senin oğlun için uygun gördüğünü kendi oğulları için uygun görmediler." Muâviye, devamlı olarak Hz. Âişe'yi konu dışına çekiyordu. Hz. Âişe de onunla birlikte konu dışına çıkıyordu. Öyle ki ağzındaki tükürük kurumuştu. Hz. Âişe, şöyle deyinceye kadar sohbete devam ettiler: "Ey Ümeyyeoğulları! Sizin istediğinize verdiğiniz o şey, bâtıl bir mülktür." Bu sözde de, daha önceki sözdeki mâna ve delâletin benzeri ve daha fazlası vardır.

[1519] İmâmiyye'den birisi şöyle dedi: "Siz, Ali'nin Ebû Bekir ve Ömer'in uygulamalarına razı olduğunu iddia ediyorsunuz. Halbuki Abdurrahman b. Avf, şûrâda kendisine şöyle demişti: "Bu görevi, Allah'ın Kitâb'ı ve Resûlullah'ın Sünnet'ine ve Ebî Bekir ile Ömer'in uygulamalarına göre hükmetmek üzere yüklenecek misin?" Ali ise, "Allah'ın Kitâb'ı ve Resûlullah'ın Sünnet'ine, evet! Ebû Bekir ve Ömer'in sünnetine, hayır!" demişti. Bu sözden sonra geriye söylenecek ne kaldı ki?"

[1520] Ona şöyle cevap verilir: "Bu görüşünüz, birçok yönden bâtıldır: Birisi şudur: Siz, Ali'nin (r.a.) onların zamanın da takıyye ve gizlilik halinde bulunduğunu, onların emrini yerine getirdiğini, onlara karşı çıkmaya ve muhalefet etmeye cesaret edemediğini söylüyorsunuz.

[١٥١٨] ولما حج معاوية أخذ من كان يصلح للإمامة من قريش ومن كان يخافهم مثل الحسين وعبد الله بن الزبير وابن عمر، فقال لهم: بايعوا ليزيد، فقال له ابن الزبير: أرض منا بسيرة رسول الله صلّى الله عليه وسلم فإنه ترك الناس فاختاروا لأنفسهم بعده من رأوه أهلا لها، أو بسيرة أبي بكر فتنص على رجل مرضيّ عند الأمة ليس من أهلك، أو كما فعل عمر فتجعلها شورى من قوم مرضيين معروفين ليس فيهم أحد من أهلك، فلك ولنا بهؤلاء أسوة. فغضب معاوية، وهددهم، وتوعد الناس وقال: لستم في زمن أبي بكر وعمر وإنما هم بنو أمية، من عصاهم أوجلوه السيف، فلاذت تلك الجماعة بعائشة وخافوه على أنفسهم فأرسلت إليه فجاءها وكلمته في أمرهم وقالت له: قد كان لمن يقدمك بنون ما ابنك مثلهم، فما رأوا في بنيهم ما رأيت في ابنك، فما زال يخرجها من باب وتخرج معه حتى أيبست ريقه انقطاعا في يديها، إلى أن قالت: إنما هو ملك بباطل تجعلونه بني أمية فيمن تهوونه. وفي هذا مثل ما في الذي قبله وأكثر.

[١٥١٩] قال قائل من الإمامية: أنتم تزعمون أن عليّا كان يرضى سيرة أبي بكر وعمر وقد قال له عبد الرحمن بن عوف في الشورى: أوليك هذا الأمر على أن تقضي بكتاب الله وبسنة رسول الله وسيرة أبي بكر وعمر قال: أما بكتاب الله وسنة رسول الله فنعم، وأما سنة أبي بكر وعمر فلا، فما الذي يبقى بعد هذا؟

[١٥٢٠] قيل له: هذا يبطل من وجوه منها: أنكم تقولون أن عليا رضي الله عنه، كان في زمن هؤلاء في تقية وخيفة، يمتثل أمرهم ولا يجسر يردّ عليهم ولا يظهر خلافهم،

Onların vefatından sonra kendi saltanatı ve hilâfeti döneminde yüz bin silâhlı kişiye sahip olduğu halde şöyle diyorlar: "Ali, açıktan onlara muhalefet edemiyor, onları ayıplayamıyor ve reddedemiyordu. Çünkü onların yardımcıları ve beraberinde olanlar, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın hilâfetine sıkı sıkıya bağlıydılar. Eğer Ali onları ayıplasaydı veya kusurlarından dolayı itham etseydi, kesinlikle onu öldürürlerdi." Yine şöyle dediniz: "Ali, içindekini açıklamadan bu dünyadan ayrıldı. O, hilâfeti döneminde Resûlullah'ın (s.a.) malları hakkında onların uygulamasını devam ettirdi. Bu Kur'ân'ı okudu. Teravih namazları kıldı. Onlar gibi yeryüzünü ihyâ etti. Onların minberlerinde, kitapları dolduran övgülerle onları methetti." Size sorduğumuz zaman şöyle dediniz: "Ali'nin yaptığı ve söylediği her şey doğrudur. Ancak onun bu hususta bâtını zâhirinden farklıdır. O, bunları yardımcılarına yakınlaşmak için yaptı. Çünkü bu, onların imâmetini câiz görenleri hayran bırakıyordu. Dolayısıyla o sözleri, onlardan korktuğu ve onlara yaklaşmayı umduğu için söyledi." Halbuki seleflerinizin kitapları, Ali'nin bunu takıyye ve korkudan dolayı yaptığıyla doludur. Şimdi siz, onun Osman'ın hilâfeti zamanında ve hilâfet kendisine geçmeden önce, onlardan ve yaptıklarından berî olduğunu açıkça ortaya koyduğunu söylüyorsunuz. Siz, bir bilgiye dayanmadan konuşuyorsunuz. Çareniz kalmadığı ve yanınızda mezhebinizi destekleyecek bir delil bulunmadığı için, lehinize delil zannettiğiniz bir şeyi ileri sürüyorsunuz. Böylece farkına varmadan kendi kendinizle çelişiyorsunuz. Bu konuda bu kadar yeterlidir.

[1521] Bir diğeri de şudur: Haberleri işiten herkes bilmektedir ki Ali (r.a.), Ebû Bekir ve Ömer'in sünnetini takip etmiş ve onu uygulamıştır. O ikisi hayatta iken onlara itaat etmiş ve öldükleri zaman da vasiyetlerini yerine getirmiştir. Dolayısıyla onlara hem hayatta iken ve hem de vefatlarından sonra itaat etmiştir. Görmez misin ki o, Ebû Bekir'e bîat etti. Onun adına Resûlullah'ın (s.a.) mallarıyla ilgilendi, onları korumaya ve muhafaza etmeye çalıştı. Onunla gazaya çıktı ve ona tavsiyelerde bulundu. Ömer hakkındaki vasiyetini yerine getirdi ve Ömer'e en güzel bir şekilde itaat etti. Ömer, onu (Ali'yi) birkaç kere Medine'de yerine vekil bıraktı. Onunla evlilik yoluyla akraba oldu. Ona itaat ederek memnun olacağı şeyleri yaptı ki bunun açıklaması uzun sürer. Ömer, onu şûrâya dâhil etti, o da dâhil oldu. Onu Suhayb'e tebaa yaptı, kabul etti.

وكذا كان بعد موتهم، وفي سلطانه وخلافته ومعه مائة ألف سيف، يقولون: ما جسر أن يظهر مخالفتهم ولا عيبهم ولا الرد عليهم، لأن أعوانه ومن كانوا معه كانوا يتدينون بخلافة أبي بكر وعمر وعثمان، فلو عابهم أو اتهموه بعيبهم لقتلوه. قلتم: إنه خرج من الدنيا وما أظهر ما في نفسه، وأنه سار في أموال رسول الله صلّى الله عليه وسلم في خلافته بسيرتهم، وقرأ هذا القرآن، وصلى التراويح، وحيا الأرض كما حيوها، ومدحهم على منابره بالمدح العظيم الذي قد امتلت الكتب به، وإذا سألناكم قلتم: هذا كله صحيح قد فعله عليّ وقاله، إلا أن باطنه فيه خلاف ظاهره، وإنما قاله تقربا إلى أنصاره وأعوانه لأن ذلك كان يعجبهم، ويرون إمامة هؤلاء فقاله خوفا منهم وتقربا إليهم، فكتب أسلافكم مملوءة بأنه قد فعله تقية وخيفة، والآن تذكرون بأنه قد كاشف في البراءة منهم ومن أفعالهم في زمن عثمان وقبل أن تصير الخلافة إليه، فأنتم لا تعملون على تحصيل، ولقلة حيلتكم وأنه ليس معكم حجة في مذهبكم (ما) تأتون بالشيء تظنونه حجة لكم فتنقضون به على أنفسكم من حيث لا تشعرون، ففي هذا كفاية.

[١٥٢١] ومنها: إنه قد علم كل من سمع الأخبار أن عليّا رضي الله عنه قد استن بسنن أبي بكر وعمر وعمل بها، وأطاعهما حياتهما، ونفذ وصاياهما بعد موتهما، فأطاعهما حيّين وميتين ألا ترى إنه بايع أبا بكر وعمل له على أموال رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وعمل له على الاتعاب بالمدينة وضبطها له، وغزا معه، وأشار عليه، ونفذ وصيته في عمر، وأطاعه أحسن طاعة، وخلفه على المدينة غير مرة، وصاهره، وأتى في طاعته ومرضاته ما يطول ذكره، وأدخله في الشورى فدخل، وجعله رعية لصهيب فقبل،

Onu Abdurrahman'a geri gönderdi, o da geri döndü. Bundan başka açıklaması uzun sürecek hususlar da vardır. Şu hâlde Ali, nasıl oluyor da, "Ben, Ebû Bekir ve Ömer'in uygulamalarını takip etmem!" diyor. Bu haberleri işiten kimse, böyle bir zannı doğru bulur mu? Kim, meşhur ve bilinen kitâbî bilgileri bırakır da, bu bilinenlerden meçhul bir te'vile döner."

[1522] O [Ali], bunu Allah'ın Kitâb'ı ve Nebî'sinin sünneti asla ziyade ve noksan kabul etmediği için söyledi. Abdurrahman'ın söylediği, râşid halifeler Ebû Bekir ve Ömer'in sünneti, dindeki ictihadları, dini korumaları ve muhafaza etmeleri, meşhur zühdleri ve iffetleridir. Eğer Ali, "evet" deseydi, bunları da ziyadesiz ve noksansız yerine getirmesi gerekecekti. Bazen bir şahsın, başkasının ortaya koyduğu bir şeyi uygulamak içinden gelmeyebilir. Öte yandan hakkında Kitâb ve Sünnet bulunmayan, kıyasla ve imâmın ictihadıyla amel edilen meselelere dair fetvâlar, taklide imkân veren şeylerdir. Böylece o, ictihadı kendisine ayırdı; Ali de, buna işaret etti ve bunu murad etti. Zekâ ve dirâyeti olan hiç kimse bundan şüphe etmez. En doğrusunu Allah bilir.

[1523] Ayrıca bu konuda, Abdurrahman'ın Ali'ye söylediği ifade edilen, "Ebî Bekir ile Ömer'in uygulamalarına göre hükmedecek misin?" sözünden başka söylenenler de vardır. Nitekim Amr b. el-Âs, şûrâ gecelerinden birinde Ali'ye gelerek şöyle demiştir: "Abdurrahman, müctehid bir adamdır. Eğer sen kararı ona bırakırsan, senin hakkında çekimser davranacaktır. Fakat gayretini ve gücünü ortaya koyarsan, senin hakkında daha istekli olacaktır." Amr b. el-Âs, daha sonra Osmanla karşılaşınca ona şöyle dedi: "Abdurrahman, müctehid bir adamdır. Vallahi, kararı senin lehine verecektir. Hemen kabul et!"

[1524] Abdurrahman, Ali'ye, "Ey Ali! Allah'ın Kitâb'ı ve Nebî'sinin Sünnet'i ile Ebû Bekir ve Ömer'in fiili üzere bana bîat eder misin?" deyince Ali şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki hayır! Ancak gayretim ve gücüm yettiği kadar. Hepsine kimin gücü yeter?" Abdurrahman, Osman'a, "Sen, Allah'ın Kitâb'ı ve Nebî'sinin Sünnet'i ile Ebû Bekir ve Ömer'in fiili üzere bana bîat eder misin?" deyince Osman, "Evet!" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman ona bîat etti. Ali ise, "Bu bir hiledir!" dedi. O, İbnu'n-Nâbiğa'nın [Amr b. el-Âs'ın] kendisine hile yaptığını kastediyor. Hadis bu şekilde rivayet edilmiştir. Eğer hadis sahih ise onu kabul edin. Çünkü Emîru'l-mü'minîn'e, "Allah'ın Kitâb'ı ve Nebî'sinin Sünnet'i ile" denilmesinin ve onunda böyle bir cevap vermesinin, yine Amr b. el-Âs'ın ona hile yapmasının mümkün olmadığını ilk olarak söyleyen sizsiniz. Siz, zikredilen şeyleri kabul etmiyorsunuz.

وردّه إلى عبد الرحمن فرجع، وغير ذلك مما يطول شرحه؛ فكيف يقول: لا أسير بسيرة أبي بكر وعمر، أو يصدق عاقل سمع الأخبار مثل هذا الظن؟ ومن ذا الذي يدع المعروف المشهور بالمكاتبات ويرجع عن المعروف بمجهول التأويل.

[١٥٢٢] وإنما قال ذلك، لأن كتاب الله وسنة نبيه لا يحتمل الزيادة ولا النقص البتة. وسنة الخلفاء الراشدين أبي بكر وعمر الذي قال له عبد الرحمن هو اجتهادهما في الدين وحياطتهما وحفظهما، والزهد والعفاف الذي هو مشهور عنهما، فلو قال نعم للزمه الدخول في ذلك من غير زيادة ولا نقص، وقد لا يجد الشخص من نفسه القيام بما يقوم به غيره، ثم الفتيا في المسائل التي ليس فيها نص كتاب ولا سنة والعمل فيها بالقياس والاجتهاد من الإمام ما كان يمكنه التقليد فيه وترك نفسه من الاجتهاد، ولهذا المعنى أشار، وله أراد، هذا لا يشك فيه من له فطنة ولا دراية، والله أعلم.

[١٥٢٣] وأيضا فليس ههنا إلا إنه قيل إن عبد الرحمن قال لعلي تقضي بسنة أبي بكر وعمر. لأنه جاء أن عمرو بن العاص أتى عليّا ليالي الشورى فقال له: إن عبد الرحمن رجل مجتهد، وأنه متى أعطيته العزيمة كان أزهد له فيك، ولكن الجهد والطاقة فإنه أرغب له فيك، ثم لقي عمرو بن العاص عثمان فقال له: إن عبد الرحمن رجل مجتهد، وليس والله يبايعك إلا بالعزيمة، فاقبل.

[١٥٢٤] قال: فلما قال عبد الرحمن لعليّ: هل أنت يا عليّ تبايعني على كتاب الله وسنة نبيّه وفعل أبي بكر وعمر، قال له عليّ: اللهم لا، ولكن على جهدي من ذلك وطاقتي، ومن يطيق ذلك. فقال لعثمان هل أنت مبايعي على كتاب الله وسنة نبيّه وفعل أبي بكر وعمر، فقال: نعم، فبايعه. فقال عليّ، خدعه، يعني أن ابن النابغة خدعه، فهكذا جاء الحديث، فإن كان صحيحا فاقبلوه، فأنتم أول من يقول لا يجوز أن يقال لأمير المؤمنين بكتاب الله وسنة رسول الله فيقول هذا القول، ولا يجوز أن يخدعه عمرو بن العاص فأنتم لا تقبلون ما قد ذكر،

Bunu kabul etmeye davet edildiğiniz zaman kaçıyorsunuz. Sonra da olmamış bir şey iddia edip onu kendinize dayanak yapıyorsunuz. Böylece siz, o dayanak sayesinde Emîru'l-mü'minîn'in o topluluğa uyduğuna ve onları doğru bulduğuna dair bilinen şeyden yüz çeviriyorsunuz. Âlimler indinde sâbit olan Abdurrahman'ın şûrâ ehline şöyle dediğidir: "Düşündüm, istişare ettim ve en iyisini araştırdım. İnsanların, hiç kimseyi Osman'a denk tutmadıklarını gördüm."

[1525] Ayrıca sahâbe içinde ictihâdî meselelerde Ebû Bekir ve Ömer'e muhalefet eden kimseler vardı. Ebû Bekir ve Ömer, bunu yanlış görmüyor ve çirkin bulmuyorlardı. İbn Mes'ûd, Übeyy, Mu'âz, Zeyd b. Sâbit, İbn Abbâs ve başkaları o ikisine muhalefet etmişlerdir. Böylece onların [Şîa'nın] tutundukları delilin bâtıl olduğunu öğrenmiş bulunuyorsun.

[1526] Onların [Şîa'nın] garip iddialarından biri de şudur: "Ömer, Ali b. Ebî Tâlib'i (r.a.) şûrâ ehline dâhil etmek ve "O [Ali] hilâfete elverişlidir" demek sûretiyle ona hile yaptı. Çünkü Ömer, "Şûrâ ehli üçe üç kaldıkları zaman, içinde Abdurrahman'ın bulunmadığı üçünü öldürün!" dedi. Çünkü Abdurrahman Ali'ye düşmandı ve hilâfeti Osman'a çevirdi. Zira Ömer, Ali'nin elenerek hilâfetin Osman'a verilmesini arzu ettiği için böyle demişti."

[1527] Bu hususta onları [Şîa'yı] destekleyecek bir delil ve burhanı yoktur. Bu da, onların diğer sözleri gibi, buhtân, iftirâ ve yalan varsayımdır. Ali, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Abdurrahman ve bu topluluk arasında bir düşmanlık olmadığına dair daha önce delil zikredilmişti. Bilakis din ve İslâm konusunda onlar arasında yeteri kadar dayanışma ve dostluk vardı.

[1528] Ayrıca onlara [Şîa'ya] şöyle denilir: "Eğer Ömer, hilâfeti sadece Osman, Abdurrahman veya başka biri için isteseydi, -kendisinden önce Ebû Bekir'in vasiyet ettiği gibi veya kendisinin Suhayb'i namaz için vasiyet ettiği gibi- bunu vasiyet ederdi. İnsanlar da bunu yerine getirirler ve sizin iddia ettiğiniz şeylerden kurtulmuş olurlardı. Zira Ebû Bekir'de bir korku olmadığı gibi, Ömer'de de bir korku yoktu.

وإذا دعيتم إليه نفرتم عنه، ثم تدّعون ما لم يكن وتجعلونه أصلا تنصرفون به عن المعروف من اتباع أمير المؤمنين لهؤلاء القوم وتصويبه لهم؟ على أن الذي ثبت عند العلماء أن عبد الرحمن قال لأهل الشورى: إني قد نظرت وشاورت واستخرت فما وجدت الناس يعدلون بعثمان أحدا.

[١٥٢٥] وأيضا فقد كان في الصحابة من يخالف أبا بكر وعمر في مسائل الاجتهاد. ولا يحتشم ذلك، ولا ينكر أبو بكر وعمر ذلك، وقد خالفهما ابن مسعود، وأبي، ومعاذ، وزيد بن ثابت، وابن عباس، وغيرهم. فتعلم أن ما يتعلق به هؤلاء باطل.

[١٥٢٦] ومن عجيب ما يدعونه أن عمر احتال على عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه حتى أدخله في الشورى، وقال: إنه يصلح للخلافة، وأنه قال إذا صار أهل الشورى ثلاثة وثلاثة فاقتلوا الثلاثة الذين ليس فيهم عبد الرحمن، وأن عبد الرحمن كان عدوا لعليّ وصرفها عنه إلى عثمان، وأن عمر إنما قال هذا حرصا على أن ينصرف عن عليّ ويصير إلى عثمان.

[١٥٢٧] وليس معهم في هذا دلالة ولا برهان، إنما هو البهت والفرية وظنون كاذبة كغيرها من أقاويلهم، وقد تقدم لك الدلالة على إنه لم يكن بين عليّ وأبي بكر وعثمان وعبد الرحمن وتلك الجماعة عداوة، بل كان بينهم من الموالاة والمودة في الدين والإسلام ما فيه كفاية.

[١٥٢٨] ثم يقال لهم: لو أرادها عمر لعثمان وحده أو لعبد الرحمن أو لأحد يريده لنص عليه كما تقدم النص من أبي بكر أو كما نص هو على صهيب في الصلاة، فكان الناس يمتثلون ذلك وقد استراح مما ادعيتموه، ولم يكن عليه خوف، كما لم يكن على أبي بكر خوف.

[1529] Sizin şöyle demeniz şaşılacak bir durumdur: "Ebû Bekir, Resûlullah'ın (s.a.) makamına çullandı. O henüz hayatta iken, onun evinde, onun huzurunda ve bütün Hâşimoğulları, muhâcirler ve ensârın huzurunda gasb yoluyla ve zorla o makama geçti. Böylece onu kendisi için tamamlamış oldu. Kendi vefatından sonra da onlardan gasbetmeye devam etti ve insanlar da bu hususta ona yardım ettiler. Zira o, Ömer'i vasiyet etti, insanlar da bunu kabul ederek onun vasiyetini yerine getirdiler. Fakat Resûlullah'ın (s.a.) vasiyetini kabul edip yerine getirmediler. Ömer'in şûrâ vasiyetini ve şûrâ hakkında vasiyet ettiği her şeyi yerine getirdiler. Fakat Resûlullah (s.a.), Ali'yi (r.a.) tayin ettiği ve vasiyet ettiği halde, onun vasiyetini kabul edip yerine getirmediler. Halbuki onlara bu hususta farz olan açıklanmıştı. Bu da, farz-ı kifâye türündendir.

[1530] Bu noktada şöyle diyorlar: "Ömer, -mağlup ve gözetlendiğinden korkan kimsenin yaptığı gibi- korktuğu için irâdesini açıkça ortaya koyamadı. Bu yüzden onu gizledi ve hile yaptı."

[1531] Sizin sözleriniz birbirini yalanlıyor. Bu şekilde görüşlerinizi ve esaslarınızı çürütüyorsunuz ve muhâliflerinizin sizi tenkit etmelerine yol açıyorsunuz. Dolayısıyla siz, görüşleri oturmuş ve mezhepleri yerleşmiş kimselerden değilsiniz.

[1532] Sen -Allah sana merhamet etsin- kısaca şunu anlamış oldun: O zamanda İslâm'a ilk girenlerin huzurunda geçerli olan, sadece doğru olanın kabul edilip yerine getirilmesidir. Doğrunun dışında bir şey getiren kimseyi reddederler ve kabul etmezlerdi. Bunun açıklaması ve delili daha önce geçti. Sana, onlardan zâhiri inkâr edilen bir şey ulaştığı zaman, ya bunun kesinlikle aslı yoktur ya da hak olsa bile, ondan murad, niyet ve maksat, hasmın inkâr ettiği ve te'vil ettiği zâhirden başka bir şeydir. Sen, onların Resûlullah'ın dinine ve vasiyetlerine sarılma, onun tavsiyelerini ve ahidlerini yerine getirme hususundaki durumlarını biliyorsun. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin -Allah onlardan razı olsun- Resûlullah'ın (s.a.) dul ve zımmî bir kadın hakkındaki bir nassını bile değiştirmeye imkân bulamadıklarını biliyorsun. Çünkü onların yönetim tarzı, Muâviye ve ondan sonraki kralların yönetim tarzı gibi değildi.

[١٥٢٩] والعجب أنكم تقولون: إن أبا بكر وثب بمقام رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فقام فيه في حياته وفي بيته وبحضرته وبحضرة جميع بني هاشم والمهاجرين والأنصار، اغتصابا وقهرا، وتم له ذلك، واغتصبهم بعد موته، وساعده الناس، ونصّ على عمر فقبلوا منه فانفذوا وصيته، ولم يقبلوا من رسول الله صلّى الله عليه وسلم ولم ينفذوا وصيته، وقبلوا من عمر في الشورى وفي كل ما وصى به، ولم يقبلوا من رسول الله صلّى الله عليه وسلم وصيته ونصه على وصيّة علي رضي الله عنه، وقد بين لهم الفرض في ذلك، وهو من فرض الكافة.

[١٥٣٠] وههنا يقولون: إن عمر خاف ولم يكشف ما أراده وأخفاه ودلّسه، كصنيع المغلوب المقهور الخائف المترقب.

[١٥٣١] فأقاويلكم يكذب بعضها بعضا، وأنتم تنقضون مذاهبكم وأصولكم بأيديكم، وتبعثون خصومكم على النقض عليكم، فلستم ممن يستقر له قول ولا يتقرر له مذهب.

[١٥٣٢] وقد علمت رحمك الله في الجملة إنه ما كان يجري في ذلك الزمان وبحضرة أولئك السابقين ولا يقبل ولا يمتثل إلا الصواب، وإن من أتى بغيره ردّوه وأنكروه، وقد تقدم لك بيان ذلك وبرهانه، فكلما بلغك عنهم مما له ظاهر تنكره، فأما أن لا يكون له أصل البتة، وأما أن يكون إن كان حقا المراد به والنية فيه والقصد غير الظاهر الذي أنكره الخصم وأوله، فقد علمت حالهم في تمسكهم بدين رسول الله صلّى الله عليه وسلم ووصاياه والقيام على نصوصه وعهوده، وأن أبا بكر وعمر وعثمان وعليا لو أرادوا في سلطانهم أن يغيروا نصا لرسول الله صلّى الله عليه وسلم في امرأة أرملة ذمية لما تمكنوا منه، وإن سلطان هؤلاء لم يكن كسلطان معاوية ومن بعده من الملوك.

[1533] Bu ilkeyi aklında tut ve onların [Şîa'nın] Ömer'in şûrâ ehlinin öldürülmesi konusunda anlattıklarına ve Ebû Bekir hakkındaki şu iddialarına bak: "Ebû Bekir, Hâlid b. el-Velîd'e Ali b. Tâlib'i (r.a.) öldürmesi için emretti. Sonra bundan vazgeçerek muhâcirler ve ensârın huzurunda bunu yapmamasını söyledi. Yine Ebû Bekir, en-Nu'mân b. Beşîr ve el-Muğîre b. Şu'be'yi Sa'd b. Ubâde el-Ensârî'yi öldürmeleri için gönderdi, onlar da onu öldürdüler. Ebû Süfyân ve Ümeyyeoğulları, Hz. Osman zamanında Peygamber'i açıktan tekzîb ediyorlar; me'âd, cennet ve cehennemin olmadığını söylüyorlardı." Onların bu konuda erkek ve kadın sahâbîlerden yaptıkları pek çok rivayet vardır. Bunları anlatmak konuyu uzatır. Ancak sen, daha önce geçtiği gibi muhâcirler ve ensârın Resûlullah'ın (s.a.) dinine sarılmalarına bakarak onların [Şia'nın] yalan söylediğini; o dönemde galibiyetin onun dinini uygulayanlarda ve onu tasdik edenlerde olduğunu anlarsın.

[1534] Resûlullah'ı, ba'si, nuşûru, hesâbı, cennet ve cehennemi vb. inkâr ve yalanlamaya, ne Muâviye ve ondan sonraki zalim Ümeyyeoğulları imâmları döneminde, ne de Abbâsoğulları krallığı zamanında ve krallarının bulunduğu yerlerde hiç kimse açıktan cesaret edememiştir. Çünkü Ümeyyeoğulları ve Abbâsoğulları, mülhid, zındık ve Resûlullah (s.a.) düşmanı değillerdi. Bilakis onlar -her ne kadar buna dünya sevgisini ve dünya hayatını tercih etmeyi, kendilerine adâleti emreden insanları öldürmeyi ve bundan başka işlemiş oldukları büyük günahları ve münkerleri karıştırmış olsalar da- İslâm milleti üzere idiler; Resûlullah'ı (s.a.) ve dinini seviyorlardı ve onun düşmanlarından uzak duruyorlardı.

[1535] Onlar Kur'ân'a saygı gösteriyorlar, düşmanla cihad ediyorlar ve kaleler imar ediyorlardı. Onların hepsi, dinde haddi aşanları ayıplıyorlardı. Meclislerinde Resûlullah'ın (s.a.) alâmetlerini ve âyetlerini/mûcizelerini konuşuyorlardı. Bunların hilâfına inanan kimselerden hoşlanmazlardı. Çocuklarına İslâm'ı tavsiye ediyorlardı.

[1536] Bu sözleri, onlar hakkında hüsnüzanda bulunduğumuz için söylemedik. Eğer onlar, Resûlullah'a düşmanlığa inansalardı ya da onu veya onun davranışlarından, ahlâkından veya görüşlerinden herhangi bir şeyi ayıplasalardı, bu durum mutlaka ortaya çıkardı ve onların ahlâklarında, davranışlarında, dillerinin sürçmesinde ve amellerinin düşüklüğünde görülürdü. Özellikle krallarda ibret ve âdet böyledir.

[١٥٣٣] فاحفظ هذا الأصل وارجع إليه فيما ذكروه عن عمر في قتل أهل الشورى، وفي ادعائهم على أبي بكر إنه أمر خالد بن الوليد بقتل عليّ بن أبي طالب ثم بدا له فقال لا تفعل، بحضرة المهاجرين والأنصار، وأنه وجّه بالنعمان بن بشير، والمغيرة بن شعبة فقاتلا سعد بن عبادة الأنصاري، وأن أبا سفيان وبني أمية كانوا في زمن عثمان يظهرون بين الناس بتكذيب النبيّ، وأنه ما ههنا معاد ولا جنة ولا نار، ولهم في هذا روايات كثيرة عن الصحابة من الرجال والنساء، وذكرها يطول، غير أنك تعلم كذبهم فيها بالدليل الذي تقدم من تمسك المهاجرين والأنصار بدين النبي صلّى الله عليه وسلم، وأن الغلبة في زمانهم كانت للمقيمين على دينه وللمعتقدين على تصديقه.

[١٥٣٤] على أن هذا الأنكار والتكذيب له وبالبعث والنشور والحساب والجنة والنار وما أشبه ذلك، ما كان أحد يجسر على إظهاره في زمن معاوية وأئمة الجور من بني أمية، ولا في زمن ملوك بني العباس وحيث كان الملوك منهم، فإن الملوك من بني أمية وبني العباس ما كانوا ملحدة ولا زنادقة ولا أعداء لرسول الله صلّى الله عليه وسلم بل كانوا على ملة الإسلام ويحبون رسول الله صلّى الله عليه وسلم ودينه، ويبرؤون من أعدائه وإن شابوا ذلك بحب الدنيا وبإيثار العاجلة وقتل من يأمرهم بالقسط من الناس، وغير ذلك من الكبائر والمناكير التي ارتكبوها.

[١٥٣٥] كان لهم تعظيم القرآن وجهاد العدو وعمارة الثغور، وقد كانوا كلهم يعيبون المسرفين منهم، وقد كانوا في مجالسهم يتذاكرون أعلام رسول الله صلّى الله عليه وسلم وآياته، وكانت أظهر وأقهر من أن يعتقدوا خلافها، وقد كانوا يوصون أولادهم بالإسلام.

[١٥٣٦] ولم نقل هذا فيهم من طريق حسن الظن بهم، ولكن إذا اعتقدوا عداوته أو تكذيبه أو عيبه أو عيب شيء من طرائقه وأخلاقه ومذاهبه صلّى الله عليه وسلم لظهر ذلك ولبدا في أخلاقهم وطرائقهم وفلتات ألسنتهم وفي سقطات أعمالهم، فبهذا جرت العبرة والعادة سيما وهم ملوك.

[1537] Mervânoğullarının en zengini, halife ve cebbar bir kral olan el-Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik Kur'ân'la tefeül etti. Falında hoşuna gitmeyen bir şey çıktığı için çok kızdı ve elindeki Mushaf'ı yere attı. Bunun üzerine amcasının oğlu ayağa kalkarak onun boynunu vurdu ve bunu [çıkan falı] onun katline huccet saydı. Sen, bunu açıkça görüyorsun. Bunun benzerleri olan Ruknuddevle'nin veziri İbnu'l-Amîd, Sicistan meliki Ebû Ca'fer b. Bânû es-Secezî, Kirmân meliki Ebû Ali b. İlyâs gibilerinin durumları da gizli değildir. Bunlara da Bâtıniyye musallat oldu ve İslâm'dan çıkıncaya kadar yakalarını bırakmadılar. Bunlar, açıktan Resûlullah'a (s.a.) düşmanlık yapamıyorlardı ve bunu belli etmiyorlardı. Fakat bu durum, -her ne kadar gizlemeye çalışsalar da- dillerinin sürçmesinde ve amellerinin düşüklüğünde görülüyordu.

[1538] Ahsâ, Mısır ve Mağrib'de olanların ise, Resûlullah'a (s.a.) olan düşmanlıkları, onun nûrunu söndürme ve onun şeriatini öldürme emelleri aşırı boyuttaydı. Bunlar, Emîru'l-mü'minîn bazı müşrikleri öldürdüğü için muhâcirler ve ensârın ona çok kızdıklarını, bu yüzden onu hilâfette geri bıraktıklarını ve hilâfete getirmediklerini iddia ediyorlar. Bunlar, bunun yanı sıra onların [muhâcirler ve ensârın], hem hilâfetin hem de nübüvvetin her ikisinin birden Hâşimoğullarında olmasını kıskandıklarını söylüyorlardı.

[1539] Bu da, onların muhâcirler ve ensâra yaptıkları diğer iftirâları gibidir. Halbuki sen, onların durumlarını ve Resûlullah'ı (s.a.) tasdik ederek ve getirdiği şeye iman ederek ona nasıl cân u gönülden icâbet ettiklerini biliyorsun. Daha önce zikrettiğimiz üzere, onların Mekke, Medine ve Habeş topraklarında yaptıkları, sana bu iddianın bâtıl olduğunu göstermektedir.

[1540] Sen, bu bilgilerden sonra, Peygamber'in (s.a.) hayatında, hastalığı sırasında, vefatından sonra ve defnedilmeden önce, yine Ebû Süfyân, el-Abbâs ve Hâşimoğulları arasında cereyan eden şeylerde, sakîfede, Ömer'in halife tayin edilmesinde, şûrâ ve benzeri olaylarda muhâcirler ve ensârın imâmet konusunu tartıştıklarını öğrenmiş oldun. Fakat hiç kimse, Emîru'l-mü'minîn'in babalarını ve oğullarını öldürdüğü için onu sevmediğini, nübüvvet ve hilâfetin her ikisinin birden Hâşimoğullarında olmasını istemediğini söylememiştir. Allah'ın kullarından hiçbiri bu konuda bir kelime söylememiş, hatta akıllarına bile gelmemiştir.

[١٥٣٧] ولقد تفاءل الوليد بن يزيد بن عبد الملك وهو خليفة وملك جبار، وهو أغنى بني مروان، فخرج له في المصحف ما يكرهه فرمى بالمصحف من يده وتسخط ما خرج له، فقام إليه ابن عمه فضرب عنقه في هذا المقدار، وجعله حجة في قتله، وأنت تتبين ذلك وأن مثله لا يخفى بمثل ابن العميد وزير ركن الدولة، وبأبي جعفر بن بانو السجزي ملك سجستان، وأبي علي بن إلياس ملك كرمان، وأمثالهم، فإن هؤلاء وقعت عليهم الباطنية فما زالوا بهم حتى خرجوا من الإسلام، وما أمكنهم المجاهرة والمكاشفة بعداوة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، غير أن ذلك بدا في فلتات ألسنتهم وسقطات أعمالهم وإن اجتهدوا في كتمانه.

[١٥٣٨] فأما من بالأحساء ومصر والمغرب فما يظهر منهم من عداوته صلّى الله عليه وسلم والقصد إلى إطفاء نوره وإماتة شريعته فعظيم، وكان مما ادّعوه على المهاجرين والأنصار أنهم كانوا ممن يبغض أمير المؤمنين لقتل من قتل من المشركين، قالوا فلهذا أخروه ولم يقلدوه الخلافة، قالوا ومع هذا فحسدوا بني هاشم أن يجتمع فيهم الخلافة والنبوة جميعا.

[١٥٣٩] وهذا كأمثاله من الافتراء الذي لهم على المهاجرين والأنصار، فقد علمت أحوالهم وكيف أجابوا النبي عليه السلام من تلقاء أنفسهم تصديقا له وإيمانا بما أتاه، وقد كان لهم بمكة وبالمدينة وبأرض الحبشة ما قد تقدم ذكره لك، ويشهد عندك ببطلان هذه الدعوى.

[١٥٤٠] وبعد فقد علمت ما كان للمهاجرين والأنصار من الخوض في باب الإمامة في حياة النبي صلّى الله عليه وسلم، وفي مرضه، وبعد موته، وقبل دفنه. وفيما جرى بين أبي سفيان والعباس وبني هاشم، وفي السقيفة، وعند استخلاف عمر، وفي الشورى، وفي غير ذلك. فما ذكر ذاكر أن هذا يكرهه لأنه قتل الآباء والأبناء ولا بألا يحب أن تكون النبوة والخلافة جميعا في بني هاشم، وما نطق أحد من خلق الله بحرف من هذا ولا خطر ببالهم.

[1541] Emîru'l-mü'minîn (r.a.) şûrâya dâhil edildiği zaman, hiç kimse onun şûrâya dâhil edilmesini yadırgamamış, bundan hoşlanmadığını belirtmemiş ve hatta bu hususta bir kelime bile söylememiştir. Aksine hepsi, diğer şûrâ üyelerine rızâ gösterdikleri gibi, ona da razı olmuşlardır. Hz. Osman'dan sonra insanlar derhal ona geldiler, ona ilgi gösterdiler ve ellerini onun eline uzattılar. Defalarca ona ellerini uzatarak, onun halife olmasını ve ona bîat etmeyi arzu ettiler. Hiçbirisi onların [Şîa'nın] iddia ettiği şeylerden bir kelime bile söylemedi. Bütün bunlar, onların [Şîa'nın] iddialarının ve iftiralarının yalan olduğunu göstermektedir. Biz, ne Resûlullah (s.a.) zamanında ne de Ebû Bekir, Ömer ve Osman zamanında muhâcirler ve ensârdan hür, köle, erkek ve kadın herhangi birinin Emîru'l-mü'minîn'e (r.a.) düşman olmadığını biliyoruz. Eğer böyle olsaydı, mutlaka ortaya çıkardı ve bunu bilmek, diğer olayları, oturup da ona katılmayanları, Şâm halkından ona düşmanlık edenleri ve daha önce geçtiği üzere ashâbından ondan ayrılanları bilmek gibi olurdu.

[1542] Bundan sonra Emîru'l-mü'minîn'e düşman olanların ve uzaklaşanların düşmanlığı, Resûlullah (s.a.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman zamanlarında da ona düşman olduklarına delil değildir. Osman'ın (r.a.) kavmi, Osman'ın son günlerinde ona [Emîru'l-mü'minîn'e] düşman oldular, muhalefet ettiler ve onunla tartıştılar. Bu, Resûlullah (s.a.) zamanında da ona düşman olduklarına delâlet etmez. Bunu iddia eden kimse ile "müşrikleri öldürdüğü, putları kırdığı, nübüvvet ve hilâfetin her ikisinin de Hâşimoğullarında olmasını istemedikleri için Hâricîlerin ona muhalefet ettikleri ve tekfîr ettikleri; aynı gerekçelerle Şâm halkının da ona muhalefet ettiğini" iddia eden kimse arasında fark yoktur. Bunların tamamı, iddia edenlerin buhtânı ve uydurmasıdır. Namaz ehlinden muhalefet edenlerin, Osman'a hangi sebeplerle muhalefet ettikleri bilindiği gibi, ona da hangi sebeplerle muhalefet ettikleri bilinmektedir.

[1543] Muhâcirler ve ensâr, müşriklerle savaşan kimseyi önde tutuyorlar, onu yüceltiyorlar ve saygı duyuyorlardı. Onlar, müşrikleri ayaklarının altına alan kimseye daha fazla saygı gösteriyorlardı. Bu yüzden Bedir'e katılan, müşriklerle yapılan savaşlara katılan ve onları öldüren kimse, onlar katında daha değerli idi ve fetihle veya fetihten sonra müslüman olanların derecesi, onların derecesi seviyesinde değildi.

[١٥٤١] وقد دخل أمير المؤمنين رضي الله عنه في الشورى فما أنكر أحد دخوله، ولا نفر أحد، ولا نطق أحد في ذلك بحرف، بل رضي الناس كلهم بذلك كما رضوا بغيره ممن كان في الشورى، وقد تبادر الناس إليه بعد عثمان، وأكبوا عليه ومدوا يده، فقبضها مرة بعد مرة وحرصوا به وأحبوا خلافته وبيعته، فما نطق أحد بحرف مما يدّعيه هؤلاء، وفي كل هذا تكذيب لدعاويهم وفريتهم. وقد علمنا إنه لم يكن له رضي الله عنه في زمن رسول الله صلّى الله عليه وسلم ولا في زمن أبي بكر وعمر وعثمان عدو من المهاجرين ولا من الأنصار، حر ولا عبد، ولا ذكر ولا أنثى، لأن ذلك لو كان كذا لظهر، ولكان العلم به كالعلم بغيره من الأمور، وكالعلم بمن قعد عنه، وكالعلم بمن عاداه من أهل الشام، وكالعلم بمن رجع عنه من أصحابه كما قد تقدم.

[١٥٤٢] وليس معاداة من عاداه بعد ذلك وبرىء منه دليلا على أنهم قد كانوا أعداءه في زمن رسول الله صلّى الله عليه وسلم وزمن أبي بكر وعمر وعثمان فقد عادى قوم عثمان رضي الله عنه وخالفوه ونازعوه في آخر أيامه، ولا يدل هذا على أنهم كانوا عدوه في زمن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، ولا فرق بين من ادّعى هذا أو ادعى أن الخوارج إنما خالفوه وأكفروه لأنه قتل المشركين، ولأنه كسر الأصنام، ولأنهم كرهوا أن تكون النبوة والخلافة في بني هاشم. وكذا أهل الشام في خلافهم عليه، وهذا كله بهت واختلاط ممن ادعاه، بل الأمور التي لها ومن أجلها خالفه من خالفه من أهل الصلاة معروفة، كما أن الأمور التي لها ومن أجلها خولف عثمان معروفة.

[١٥٤٣] وبعد فإن المهاجرين والأنصار، إنما كانوا يقدمون من قتل المشركين ويجلونه ويعظمونه ويعظمون من كانت وطأته على المشركين أشد، ولهذا جلّ عندهم من شهد بدرا والمشاهد التي كانت في قتال المشركين وقتلهم، ولم تكن منزلة غيرهم من مسلمة الفتح ومن أسلم بعد الفتح منزلتهم،

Abdullah b. Mes'ûd (r.a.), Ebû Cehil'in başını yardığı için onların değer verdikleri kimselerdendi. Hz. Ömer, Bedir savaşı'nda hiçbir esir almadan önüne çıkan bütün müşrikleri öldürdüğü için onların katında çok değerli idi. Ömer'in öldürdüğü kişiler içinde dayısı el-Âs b. Hişâm da vardı. Ömer, dayısı el-Hâris b. Hişâm'ı da öldürmeye yöneldi, ama elinden kurtuldu. Hz. Ömer'i önde tutmalarının sebeplerinden biri de, Bedir günü Peygamber'e (s.a.) esirlerin öldürülmesini önermesidir. O, Hz. Peygamber'e şöyle dedi: "Onlardan her birini, akrabalarına ve ailesine teslim et; onların boyunlarını vursunlar. Çünkü onlar şirkin elebaşlarıdır. Onlar, seni yalanladılar ve yurdundan çıkardılar. Akîl'i kardeşi Ali'ye, falanı falana teslim et, onu öldürsün." Onlar, Kur'ân'ı cem eden ve ezberleyen kimseleri önde tuttukları gibi, müşrikleri öldürdükleri için ez-Zübeyr, Ebû Dücâne, Benû Afra, el-Berâ' b. Mâlik ve benzerlerini de önde tutuyorlardı. Hatta onlar, müşriklere zorluk ve sıkıntı verenleri, Kur'ân'ı cem eden ve okuyan kimselerden önde tutarlardı. Bu iddiada bulunan kimselerin iddiası, Kur'ân okuduğu, namazı uzun kıldığı ve çok lâ ilâhe illalâh dediği için muhâcirler ve ensârın Ali'ye (r.a.) kızdıklarını iddia eden kimsenin iddiası gibidir.

[1544] Muhâcirler ve ensârdan, müşrik öldüren kimseler zikrettiklerimizden çoktur. Onlar, sayılanlardan daha fazladır. Fetihte müslüman olanlardan, Emîru'l-mü'minîn'in (r.a.) bir yakınını öldürdüğü Ebû Süfyân Sahr b. Harb dışında kimse bulunmuyordu. Emîru'l-mü'minîn, Bedir günü Ebû Süfyân'ın oğlu Hanzala'yı öldürmüştü. Ebû Süfyân, -daha önce anlatıldığı gibi- Peygamber'in (s.a.) vefat ettiği gün hilâfetin Abdu Menâfoğullarında kalmasını ve Ebû Bekir'in değil Ali b. Ebî Tâlib'in halife olmasını en fazla arzu eden kimse idi.

[1545] Muhâcirler, ensâr ve İslâm'a ilk girenler, dostlarının ve yakınlarının öldürülmesini üstleniyorlardı. Nitekim Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a, Bedir günü öldürmek üzere babasının karşısına çıktı. Fakat Peygamber (s.a.) onu bundan menetti ve ona şöyle dedi: "Bırak, onu başkası öldürsün!" Babası, amcası, kardeşi, kardeşinin oğlu ve ailesinden başkaları öldürüldü. Fakat Ebû Huzeyfe sabrederek ve rızâ göstererek, bundan ve Allah'ın Resûlü'ne bahşettiği yardımdan dolayı Allah'a şükrediyordu. Kureyş'in ileri gelenlerinden birinin oğlu olan Ebû Huzeyfe, Mekke'de müslüman olmuş, Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmişti. Onların içinde onun gibi niceleri vardı. Allah, hepsinden razı olsun.

وكان مما يجل به عبد الله بن مسعود رضي الله عنه إنه احتز رأس أبي جهل/ وكان مما يجل به عمر عندهم إنه يوم بدر ما أسر أسيرا وأن كل من وقع بيده من المشركين قتله، وكان فيمن قتله العاص بن هشام وكان خاله، وطلب خاله الحارث ابن هشام فأفلت من يده، ومما كانوا يقدمونه فيه إنه يوم بدر أشار على النبيّ صلّى الله عليه وسلم بقتل الأسرى وقال له: سلم كل رجل منهم إلى أقاربه وأهل بيته فليضرب عنقه، فهم رؤوس الشرك، وهم كذبوك وأخرجوك، فسلم عقيلا إلى أخيه عليّ ليقتله، وفلانا إلى فلان، ولقتل المشركين تقدم عندهم الزبير، وأبو دجانة، وبنو عفرة، والبراء بن مالك وأمثالهم. كما قد كان يتقدم عندهم من جمع القرآن وحفظه، بل كان من كانت نكايته في المشركين أشد تقدما عندهم ممن جمع القرآن وقرأه، وما دعوى من ادعى هذا إلا كمن ادعى أن المهاجرين والأنصار كانوا يبغضون عليا لقراءته القرآن ولصلاته الطويلة ولكثرة ما كان يقول لا إله إلا الله.

[١٥٤٤] وقد كان هناك من المهاجرين والأنصار من قد قتل القتل الكثير غير من ذكرنا، وهم أكثر مما يحصون، وما كان هناك أحد من مسلمة الفتح ممن قتل له أمير المؤمنين قتيلا إلا أبو سفيان صخر بن حرب، فإن أمير المؤمنين قتل ابنه حنظلة يوم بدر، وأبو سفيان فهو الذي كان أشد الناس حرصا يوم مات النبي صلّى الله عليه وسلم أن تكون الخلافة في بني عبد مناف، وأن يكون عليّ بن أبي طالب هو الخليفة دون أبي بكر وقد تقدم لك ذكر ذلك.

[١٥٤٥] فأما المهاجرون والأنصار والسابقون فهم كانوا يتولون قتل أحبابهم وأهليهم، ولقد برز أبو حذيفة بن عتبة بن ربيعة إلى أبيه يوم بدر ليقتله فمنعه النبي صلّى الله عليه وسلم من ذلك، وقال له: دعه يقتله غيرك، فقتل أبوه وعمه وأخوه وابن أخيه وغير واحد من أهله وهو صابر راض يشكر الله على ذلك وبما وهبه الله لرسوله من النصر، وهذا من أولاد سادات قريش ومن أسلم بمكة وهاجر إلى أرض الحبشة ثم إلى المدينة، وكم مثله فيهم رضي الله عنهم.

[1546] Onlar [Şîa], "Ebû Süfyân'ın, Ali'nin halife olmasını arzu etmesinin sebebi nedir?" derlerse, şöyle deriz: "Çünkü Ali, onun sülalesinden ve amcasının oğlu idi. Bu yüzden hilâfetin Abdu Menâfoğullarında olmasını istiyordu. Aynı şekilde el-Abbâs, Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs ve Hâşimoğullarından başkaları da böyle düşünüyordu." Hâlid b. Sa'îd, fetihte müslüman olanlardan değildi. Bilakis Mekke'de müslüman olmuş, Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmişti. Onun İslâm'a girişi daha önce anlatıldı. Böylece onların iddialarının her yönden bâtıl olduğunu öğrenmiş bulunuyorsun.

[1547] Onlar [Şîa], "Ebû Süfyân'ın, Ebû Bekir'in değil de Ali'nin halife olmasını arzu ettiğini doğru bulmuyoruz!" derlerse, şöyle deriz: "Bunu Ebû Süfyân hakkında iddia eden ile el-Abbâs hakkında iddia eden kimse arasında bir fark yoktur. Çünkü el-Abbâs ile Ali arasında bu hususta konuşma, derinleşme ve görüş alışverişi olmuştur. Bunu iddia eden ile bunları inkâr eden veya sakîfe ve şûrâyı inkâr eden kimse arasında fark yoktur."

[1548] Bu öğrendiklerin gösteriyor ki muhâcirlerden ve başkalarından Ali ve Osman'a düşmanlık ve muhalefet eden bir kimse yoktu. Yine muhâcirler, ensâr, Hâşimoğulları, İslâm'a ilk girenler ve diğer müslümanların hiçbirisinden Ebû Bekir, Ömer ve İslâm'a ilk girenlere düşmanlık eden bir kimse yoktu. Hişâm b. el-Hakem ve benzerleri ortaya çıkıncaya kadar durum böyle devam etti. Bunu bil! Eğer böyle olsaydı, insanlar bunu bilirlerdi. Nitekim onlar, -daha önce zikredildiği üzere- Ali ve Osman'a düşmanlık ve muhalefet edenleri, Sa'd b. Ubâde'nin durumunu bilmektedirler. Şüphesiz bunu iddia eden kimse, Resûlullah (s.a.) ve Ebû Bekir zamanlarında Râfıza ve Havâric bulunduğunu iddia eden kimse gibidir. Böylece sen, onların [Şîa'nın], bu topluluğun Resûlullah'ın vefat ettiği gün ihtilâf ettiklerine dair iddialarının ve diğer iddialarının her yönden bâtıl olduğunu te'kidli bir şekilde öğrenmiş bulunuyorsun. Daha önce, Peygamber'in (s.a.) onları sevdiğine, onları sevmeyi ümmetinden öncekilere ve sonrakilere farz kıldığına dair aklî deliller, Kur'ânî delillerden önce zikredilmişti.

[1549] Abdullah b. Sebe' ve arkadaşlarının iddiası, Hişâm b. el-Hakem'in iddiası türünden değildi. Bunların iddiası onun üstünlüğü [tafdîili] konusundaydı. Sonra Emîru'l-mü'minîn bu söylenenleri yalanladı. Onlar da ona isyan ettiler. Halbuki onlar, muhâcirler, ensâr ve tâbiûndan değillerdi ve bu olayla ilgili asla bir şey bilmiyorlardı.

[١٥٤٦] فإن قالوا: وما حرص أبي سفيان أن تكون الخلافة في عليّ؟ قلنا: لأنه من رهطه وبني عمه فأحب أن تكون الخلافة في بني عبد مناف، وكذا أحب العباس وخالد بن سعيد بن العاص، وغير هؤلاء من بني هاشم. غير أن خالد ابن سعيد لم يكن من مسلمة الفتح بل كان ممن أسلم بمكة وهاجر إلى أرض الحبشة وإلى المدينة، وقد تقدم لك ذكر إسلامه، فتعلم بطلان دعاويهم من كل وجه.

[١٥٤٧] فإن قالوا: فإنا لا نصدق أن أبا سفيان حرص في أن تكون في عليّ دون أبي بكر، قلنا: لا فرق بين من ادّعى هذا فيه أو في العباس، وأنه جرى بينه وبينه في ذلك قول ولا خوض ولا مراجعة، ولا فرق بين من أنكر هذا أو أنكر السقيفة والشورى.

[١٥٤٨] ويمثل ما علمت إنه لم يكن لعلي ولا لعثمان في المهاجرين عدوّ ولا مخالف منهم ولا من غيرهم، تعلم إنه لم يكن لأبي بكر ولا لعمر ولا لأولئك السابقين عدو من المهاجرين ولا من الأنصار ولا من بني هاشم ولا من أحد من الصحابة ولا من السابقين ولا من سائر المسلمين إلى أن حدث من أمر هشام بن الحكم وأمثاله ما حدث، فاعرف ذلك فإنه لو كان يعرف الناس الحال فيه كما عرفوه في غيره مما قد تقدم ذكره من شأن من خالف على عثمان وعليّ وعاداهما، وما كان من شأن سعد بن عبادة فإن من ادّعى هذا كمن ادعى إنه قد كان في زمن رسول الله صلّى الله عليه وسلم وزمن أبي بكر رافضة وخوارج لتتأكد لك المعرفة من كل وجه ببطلان دعاوى هؤلاء على القوم الخلاف يوم موت رسول الله صلّى الله عليه وسلم إلى غير ذلك من دعاويهم. وقد تقدمت لك أدلة العقول قبل أدلة القرآن بمحبة النبيّ صلّى الله عليه وسلم لهؤلاء، وأنه قد فرض محبتهم على الأولين والآخرين من أمته.

[١٥٤٩] فأما دعوى عبد الله بن سبأ وأصحابه فلم تكن من دعوى هشام بن الحكم بسبيل، إنما كان في التفضيل، ثم كان من أنكار أمير المؤمنين ما هو مذكور ثم خرجوا إلى ما خرجوا إليه هؤلاء، وما هم من المهاجرين ولا الأنصار ولا من التابعين، ولا يعرفون بشيء من الخبر البتة.

[1550] Muhâcirler ve ensârın, Resûlullah'ın (s.a.) dinine sıkıca sarıldıkları ve kendisinden sonra onun şeriatini muhafaza ettikleri daha önce zikredildi. Onlar, Resûlullah'a (s.a.) muhalefetlerini çirkin görerek Müseyleme ve dinden dönenlerle savaşmaya çıktılar. Resûlulullah'a (s.a.) muhalefet eden ve onun dininden çıkan kimselere öfkelenmekten kendilerini alamıyorlardı. Hatta kardeş kardeşe, baba oğla, "Sen kal! Ben çıkayım!" diyordu. Bir başkası, "Sen ne kadar şehâdet ve cihadı arzu ediyorsan, ben de o kadar arzu ediyorum." diyordu. Onlar, ailelerini ve dostlarını geride bırakarak, "Size tekrar dönemeyebiliriz." diyorlar ve dünyadan hiçbir şeye meyletmiyorlardı. Müseyleme ile karşılaştıkları zaman ortaya çıkarak, "Araplar, kaçmayı alışkanlık halinde getirdiler. Halbuki biz, Peygamber (s.a.) ile birlikte savaşırken böyle değildik!" dediler. Komutanları Hâlid b. el-Velîd'e, "Bizi düşmanımızla baş başa bırak!" dediler, o da onları bıraktı. Onlara tuzaklar hazırladılar ve zafer kazanıncaya ve Müseyleme öldürülünceye kadar onlarla savaşmaya devam ettiler. Bu savaşta Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a, Ebû Huzeyfe'nin azatlı kölesi Sâlim, Sâbit b. Kays, Zeyd b. el-Hattâb ve bunların dışında muhâcirlerden ve ensârdan 400 kadar kişi öldürüldü. Bunların içinde Kur'ân hâfızlarından 70 kişi vardı. Yine içlerinde Peygamber'in (s.a.) cennetle müjdelediği ve şehit olacaklarını haber verdiği kimseler vardı. Bu da, onun âyetlerinden/mucizlerindendir. Bunların hepsi Ebû Bekir'e taat yolunda öldürüldüler.

[1551] Bu elim hadiseden sonra sahâbe, Ebû Bekir'in etrafında toplanarak şöyle dediler: "Her birimizin ulaşabilmesi için Kur'ân'ı bir mushafta topla. Zira bu elim hadisede Kur'ân hâfızlarından pek çok insan öldürüldü. Kur'ân'ı cem etmiş olan diğerlerinin de böyle elim bir hadisede öldürülmeyeceğinden, bu yüzden Kur'ân'ın gitmeyeceğinden veya zâyi olmayacağından emîn değiliz. Çünkü onlar, kendilerine hayattan daha sevimli olan Allah'a taat yolunda cihad ve ölmek hususunda nefislerine hâkim olamıyorlar ve sabredemiyorlar." Böyle kimselerin, müşrikleri öldüren kimseye düşmanlık ettikleri veya Nebî'lerinden sonra dinlerini değiştirdikleri iddia edilebilir mi?

[١٥٥٠] وقد تقدم لك شدة تمسك المهاجرين والأنصار بدين رسول الله صلى الله عليه وسلم وحفظ شريعته بعده، ولقد خرجوا إلى حرب مسيلمة وأهل الردة مبادرين للأنكار عليهم من مخالفة رسول الله صلى الله عليه وسلم، لا يملكون أنفسهم غضبا على من خالفه أو خرج من دينه حتى يقول الأخ منهم لأخيه والوالد لولده إذا قال أحدهما لصاحبه أقم أنت حتى أخرج أنا، فيقول الآخر: أنا أريد من الشهادة والجهاد مثل ما تريد، فيودعون الأهل والأحباب ويقولون لعلنا لا نرجع إليكم، ولا يلوون على شيء من الدنيا. ولقد التقوا مع مسيلمة فانكشفوا، فقالوا عوّدنا الأعراب الفرار، ما هكذا كنا نقاتل مع النبيّ صلّى الله عليه وسلم، وقالوا لخالد بن الوليد وهو أميرهم أخلصنا بعدونا فأخلصهم، وحفروا الحفائر وثبتوا فيها يقاتلون إلى أن ظفروا، وقتل مسيلمة وقتل أبو حذيفة بن عتبة بن ربيعة، وسالم مولى أبي حذيفة، وثابت بن قيس، وزيد بن الخطاب، وغيرهم من المهاجرين والأنصار نحو أربعمائة، فيهم من حفّاظ القرآن سبعين رجلا، وفيهم ممن شهد له النبيّ عليه السلام بالجنة وأنه يقتل شهيدا، وهذا من آياته وكلهم قتل في طاعة أبي بكر.

[١٥٥١] ولأجل هذه القضية وهذا الزحف اجتمع الصحابة إلى أبي بكر وقالوا له: اجمع القرآن في مصحف واحد لينالـه كل أحد، فقد قتل في هذا الزحف خلق كثير ممن حفظ القرآن، ولا نأمن زحفا مثله يقتل فيه آخرون ممن قد جمع القرآن، فيذهب منه أو يضيع، وهؤلاء ما يملكون أنفسهم، ولا يصبرون عن الجهاد ولا عن الموت في طاعة الله، [وللموت في طاعة الله] أحب إليهم من الحياة، أفعلى هؤلاء يدّعى أنهم كانوا يعادون من قتل المشركين، أو أنهم تغيروا بعد نبيهم.

[1552] Yermûk savaşında Ebu'l-Cehm b. Huzeyfe el-Adevî, yanında az bir miktar su olduğu hâlde amcasının oğlunu aramaya çıktı. Eğer onu son nefesinde bulursa, ona su içirip yüzünü silecekti. Onu bulunca, "Sana su içireyim mi?" dedi. Fakat amcasının oğlunun konuşmaya dermanı olmadığı için, işaretle "Evet!" dedi. Tam o sırada inleyen bir adamın sesini duydu. Amcasının oğlu, su vermek üzere o adama gitmesini işaret etti. Yanına gelince onun Hişâm b. el-Âs b. Vâil es-Sehmî olduğunu gördü. Ona, "Sana su içireyim mi?" dedi. Tam içirecekken, inleyen başka bir adamın sesini duydu. Hişâm'ın, konuşmaya dermanı olmadığı için o adama gitmesini işaret etti. Ebu'l-Cehm, adamın yanına geldi, ama ölmüştü. Hemen Hişâm'ın yanına döndü; o da ölmüştü. Sonra amcasının oğlunun yanına gitti, o da ölmüştü. Eğer zikretmeye kalksam, konuyu uzatacak olan böyle nice örnek vardır. Sen, onları ilgili yerlerde bulursun. Bunlar, işin başında Resûlullah'ın (s.a.) kendilerini Allah'a davet ettiği düşmanları ve düşmanlarının çocuklarıydı.

[1553] Fetihte [Mekke'nin fethinde] müslüman olan Hâris b. Hişâm, İkrime b. Ebî Cehil ve Abbâs b. Ebî Rebî'a'ya bak! Bunlar, vatanlarından hicret etmiş, ailelerinden ayrılmış, mallarını terk etmiş ve cihada çıkmış kimselerdi. Sonunda Allah, onları şehâdet bahtiyarlığına eriştirdi ve kendilerine ikramı vâcip kıldı.

[1554] Bunlar, düşmanın ortasında kalmışlar, savaşın ağırlığı üzerlerine çökmüş ve silâhın hararetinden dolayı aşırı şekilde susamışlardı. Böyle bir durumda Hâris ve İkrime su verilmesi için yardım istedi. Hâris, "İkrime'ye su ver!" dedi. Tam bu sırada Ayyâş yardım istedi. İkrime, "Ayyâş'a su ver!" dedi. Böylece su hiçbirine ulaşamadı. Her biri almış oldukları yara, darbe ve demirin sıcaklığı yüzünden öldüler. Böyle kimseler hakkında nasıl kin ve nefret düşünülebilir? Onların bu yaptıklarından başka güvenilecek bir bilgi var mı? Onlar, Resûlullah'ın (s.a.) babalarını, oğullarını ve kardeşlerini öldürdüğü, İslâm'a girmeden önce kendileri de Resûlullah'a eziyet eden ve onunla savaşan kimselerdi. İslâm'a girdikleri zaman kurtuluşa erdiler. Bunlar ve benzerleri, dinden dönenlere ve Resûlullah'ın (s.a.) bütün düşmanlarına karşı insanların en şiddetlisi idiler.

[١٥٥٢] ولقد انطلق أبو الجهم بن حذيفة العدوي يوم اليرموك يطلب ابن عم له ومعه شيء فيه ماء، فإن كان به رمق سقاه ومسح بالماء على وجهه. فأتاه فقال له: أسقيك؟ فما كان به طوق[١١٥] يتكلم، فأشار أي نعم، فإذا صوت رجل يقول: أوّه، فأشار ابن عمه إليه أن انطلق إليه واسقه، فأتاه فإذا هو هشام بن العاص بن وائل السهمي، فقال له: أسقيك؟ فسمع آخر يقول: أوّه وما بهشام طرف يتكلم فأشار هشام أن انطلق إليه، فجاءه فإذا هو قد مات، فرجع إلى هشام فإذا هو قد مات، ثم أتى ابن عمه فإذا هو قد مات. وكم مثل هذا لو أخذت أذكره لطال ذلك، وأنت تجدها في أماكنها. وهؤلاء هم الذين كانوا أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم في أول أمره حين دعا إلى الله عز وجل وأولاد أعدائه.

[١٥٥٣] وانظر إلى مسلمة الفتح. فهذا الحارث بن هشام، وعكرمة بن أبي جهل، وعباس بن أبي ربيعة، فإنهم هجروا الأوطان، وفارقوا الأهلين، ورفضوا الأموال، وأقاموا على الجهاد، حتى أسعدهم الله بالشهادة، وأوجب لهم الكرامة.

[١٥٥٤] ولقد استلحموا، وجلت عنهم المعركة وقد أصابهم أشد العطش من حر السلاح، فمد الحارث يده يستسقي، ومد عكرمة يده، فقال الحارث: اسق عكرمة، فمد عياش يده فقال عكرمة: اسق عياشا فلم يصل إلى أحد منهم حتى مات الآخر مما كان بهم من الطعن والضرب وحرّ الحديد، فكيف يتوهم على هؤلاء الحقد والضغن، وهل شيء يؤمن من ذلك إلا وقد كان معهم؟ وهؤلاء قد قتل رسول الله صلّى الله عليه وسلم أباهم وأبناءهم وإخوانهم وآذوه وحاربوه قبل إسلامهم، فلما أسلموا أخلصوا، وكان هؤلاء وأمثالهم أشد الناس على أهل الردة وعلى جميع أعدائه صلّى الله عليه وسلم.

---

١١٥ في (ط) : طرف

[1555] Süheyl b. Amr, el-Muhâcir b. Ebî Ümeyye, Attâb b. Üseyd, Cübeyr b. Mut'im de onlar gibidirler. Bunlar, dinden dönenlere karşı çıkan, Müseyleme'yi öldüren, Tuleyha'yı esir alan, Ummân mürtedlerini ve Esed ile Ğatafân'dan birtakım adamları öldüren kimselerdir. Bunlar, onları öldürmekle yetinmediler; Resûlullah'tan ve onun dinini korumaktan dolayı öfkelenerek onları ateşte yaktılar. Halbuki onlar, Resûlullah'a karşı insanların en şiddetlisi idiler. Fakat onlar müslüman olduktan sonra bu durum tamamen ortadan kalktı ve son derece ihlâslı oldular. Bunlar ve benzerleri, hakkı biliyorlardı. Fakat riyâset sevgileri ve tutkuları İslâm'a girmelerine mâni oluyordu. Onlar, Resûlullah'ın (s.a.) kendilerini İslâm'a önceden girmiş olan fakirler ve kölelerin önüne geçirmeyeceğini biliyorlardı. Nitekim bundan daha önce bahsedildi. Hak onlara ağır basıp fetih geldiği zaman müslüman oldular. Onların nefisleri nifak, fısk ve gıybetten dolayı kibirle doluydu. Müslüman oldular ve bu ahlâkı edindiler. Böylece ihlâslı ve samimi oldular.

[1556] el-Hâris b. Hişâm'ın, Allah yolunda hicret etmek üzere Mekke'den ayrılırken söyledikleri daha önce sana anlatıldı. İbn Mes'ûd, kendisini öldürmek üzere üzerine çöktüğü sırada Ebû Cehil'in ona söylediği, "Sen, Tihâme'de küçük bir çoban değil miydin? Merkebe zor biniyordun!" sözleri de bu mânadadır. Allah'ın (a.c.), *Rabb'lerinin rızâsını isteyerek sabah-akşam O'na dua edenleri yanından kovayım deme!* (En'âm, 6/52) âyetini indirmesinin sebepleri daha önce zikredilmişti.

[1557] Süheyl b. Amr, onların İslâm'a girmelerine mâni olan hamiyet duygusu, kibir ve riyâset tutkusunu anlatırken şöyle diyordu: "Ebû Süfyân, hakkı benim bildiğim kadar biliyordu. Fakat Abdulmuttalib oğullarına karşı olan kini, onun kalbini mühürlemişti." Ebû Süfyân da aynı şeyden bahsederek şöyle diyordu: "Ben, Ümeyye b. Ebi's-Salt es-Sekafî ve Talîk b. Süfyân b. Ümeyye ticâret için Şâm'a gittik. Ümeyye b. Ebi's-Salt, hıristiyanlara gidiyor ve onların âlimlerini dinliyordu. Bana, "Bütün kitapları bilen hıristiyan âlimlerinden birine gitmeye ve aklına gelen şeyleri ona sormaya var mısın?" dedi. Ben de, "Benim ona ihtiyacım yoktur. Vallahi, bana hoşuma gidecek şeyleri söylese de, ben ona güvenmem. Hoşuma gitmeyecek şeyleri söylerse, ondan korkarım. Ümeyye, bir müddet onların yanında kaldı. Sonra kederli ve üzgün bir şekilde geri döndü.

[١٥٥٥] ومثلهم سهيل بن عمرو، والمهاجر بن أبي أمية، وعتاب بن أسيد، وجبير ابن مطعم، فهؤلاء من ردّ الردة، وقتل مسيلمة، وأسر طليحة، وقتل أهل ردة عمان، ورجال أسد وغطفان، وما قنعوا بقتلهم حتى أحرقوهم بالنار غضبا لرسول الله وحمية لدينه، وهم كانوا أشد الناس عليه، ولكن لما أسلموا زال ذلك كله، وأخلصوا أشد الإخلاص. وهؤلاء وأمثالهم قد كانوا عرفوا الحق فمنعهم من الدخول في الإسلام الحمية وحب الرئاسة، وقد كانوا علموا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم لا يقدمهم على الفقراء والموالي الذين سبقوا إلى الإسلام كما قد تقدم ذكر ذلك لك، فلما قهرهم الحق وجاء الفتح أسلموا، وكانت نفوسهم أبية يأنفون من النفاق والفسق والغيبة، فأسلموا وهذه أخلاقهم فأخلصوا ونصحوا.

[١٥٥٦] وقد تقدم لك ما قاله الحارث بن هشام حين خرج من مكة مهاجرا في سبيل الله، ولهذا المعنى قال أبو جهل لابن مسعود حين أكب عليه ليجهز عليه: ألست رويعيا بتهامة، لقد ركبت مركبا صعبا. وقد تقدم لك سبب نزول قوله عز وجل: ﴿وَلا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾

[١٥٥٧] ولقد ذكر سهيل بن عمرو، أن الحمية والأنفة وحب الرئاسة مما منعهم من الدخول في الإسلام، وكان يقول: وأبو سفيان يعرف من هذا الحق ما أعرف، ولكنّ حسد بني عبد المطلب قد ختم على قلبه. وقد كان أبو سفيان يتحدث بمثل ذلك فيقول: خرجت وأمية بن أبي الصلت الثقفي، وطليق بن سفيان بن أمية تجارا إلى الشام، وكان أمية بن الصلت يأتي النصارى ويسمع من علمائهم، فقال لي: هل لك في عالم من علماء النصارى إليه يتناهى علم الكتب تسأله عما بدا لك؟ قلت: لا أرب لي به، والله لئن حدثني ما أحب لا أثق به، ولئن حدثني ما أكره لأوجلن منه. فأقام عندهم أمية ثم رجع كئيبا حزينا،

Yola çıktığımızda bana şöyle dedi: "Utbe b. Rebî'a, haramlardan ve mezâlimden kaçınıyor mu?" Ben, "Evet! Vallahi kaçınıyor" dedim. Ümeyye, "O, sıla-i rahim yapıyor ve emrediyor mu?" dedi. Ben, "Evet!" dedim. Ümeyye, "O, yoksul mudur?" dedi. Ben, "Evet!" dedim. Ümeyye, "Kureyş içinde ondan daha şerefli biri var mı?" dedi. Ben, "Hayır! Vallahi bilmiyorum." dedim. Ümeyye, "O kaç yaşındadır?" dedi. Ben, "Yetmiş civarındadır" dedim. Sonra ona, "Sen, bana bir şey söylemek istiyorsun, onu söyle!" dedim. Ümeyye, "Vallahi! O, getirmesi gereken şeyi getirinceye kadar sana anlatacağım şeyi ona söyleme!" dedi. Ben, "Söylemem!" dedim. Ümeyye, "Ben bu âlime gittim ve ona bazı şeyler sordum. Bana, Araplardan bir nebînin çıkacağını ve onun Arapların haccettiği Beyt'in halkından olacağını söyledi. Ben de, bizde Arapların haccettiği bir Beyt olduğunu söyledim. Bana, 'Hayır! O, sizin Kureyş'ten kardeşiniz ve komşunuzdur' dedi." Ümeyye dedi ki: "Vallahi! Bana, daha önce başıma gelmeyen bir hâl oldu. Onun kendim olduğunu ümit ediyordum. Hâl böyle olunca, 'Onu bana vasfet' dedim. O da, "Gençtir; olgunluğa erişince, işine [nübüvvete] başlayacaktır. O, haramlardan ve mezâlimden kaçınacak, sıla-i rahim yapacak ve onu emredecektir. O, yoksuldur; fakat şeref yoksunu değildir. Soyu her iki taraftan da değerlidir. Onun ordusunun çoğu meleklerden olacaktır." dedi." Ümeyye dedi ki: "Ben, "Bunun âyetinin/alâmetinin ne olduğunu sordum. O da, "Îsâ'nın ölümünden sonra Şâm da seksen sarsıntı meydana geldi. Bunların hepsinde umumi bir musîbet meydana geldi. Geriye içinde musîbet bulunan bir sarsıntı kaldı. İşte o, bu sarsıntının ardından ortaya çıkacaktır." dedi." Ebû Süfyân dedi ki: "Ben, "Vallahi! Bu bâtıl bir şeydir. Allah, bir resûl gönderecekse, şerefli ve yaşlı birini gönderir" dedim. Sonra yola koyulduk. Mekke ile aramızda iki gecelik yol vardı. Arkamızdan bize yetişen atlıya sorduk, "Şâm'da bir sarsıntı oldu. Halk yerle bir oldu ve başlarına büyük bir musîbet geldi" dedi." Ümeyye dedi ki: "Ey Ebû Süfyân! Ne düşünüyorsun?" dedi. Ben de, "Vallahi! Arkadaşının doğru söylediğini düşünüyorum." dedim.

[1558] Ebû Süfyân dedi ki: "Mekke'ye geldik. Ben yanımda olan şeyleri boşalttım. Sonra ayrıldım ve ticâret için Habeş topraklarına geldim. Orada onbeş gün kaldıktan sonra, Mekke'ye döndüm. Ben, evimde otururken insanlar bana, selâm vermeye geliyorlardı. En son Muhammed b. Abdullah geldi. Yanımda Hind oturuyor ve çocuğunu oynatıyordu.

فلما سرنا قال لي: هي عن عتبة بن ربيعة يجتنب المحارم والمظالم، قلت إي والله، قال ويصل الرحم ويأمر بصلتها، قلت نعم، قال ومحوج، قلت نعم، قال فهل تعلم قرشيا أشرف منه، قلت لا والله ما أعلم، قال: كم أتى له قلت: سبعون هو لها هو ابنها]. قلت: وأنت قائل شيئا فقله، قال: والله لا تذكر حديثي حتى تأتي منه ما هو آت، قلت لا أذكره، قال: إني جئت هذا العالم فسألته عن أشياء، فأخبرني عن نبيّ من العرب منتظر، وأنه من أهل بيت يحجه العرب، قال: قلت فينا بيت تحجه العرب، قال: لا، هو من إخوانكم وجيرانكم قريش، قال: فأصابني والله شيء ما أصابني مثله قط، فكنت أرجو أن أكون أنا هو، قلت فإذا كان ما كان فصفه لي، قال: شابّ، حين دخل في الكهولة بدأ أمره، إنه يجتنب المحارم والمظالم، ويصل الرحم ويأمر بصلتها، وهو محوج، ليس بذارع الشرف، كريم الطرفين في العشيرة، أكثر جنده من الملائكة. قال: قلت: ما آية ذلك؟ قال: قد رجف الشام منذ هلك عيسى ثمانين رجفة كلها فيه مصيبة عامة وبقيت رجفة عامة فيها مصيبة، يخرج على أثرها. قال أبو سفيان: قلت: إن هذا والله هو الباطل، لئن بعث الله رسولا إلا شريفا مسنا، قال: ثم رحلنا حتى إذا كان بيننا وبين مكة ليلتان، أدركنا راكب من خلفنا فسألناه فإذا هو يقول: أصابت الشام رجفة دمرت أهلها وأصابتهم فيها مصيبة عظيمة، قال أمية: كيف ترى يا أبا سفيان؟ قلت: والله ما أظن صاحبك إلا صادقا.

[١٥٥٨] قال أبو سفيان: وقدمنا مكة فقضيت مما كان معي، ثم انطلقت حتى جئت أرض الحبشة تاجرا فكمثت بها خمسة أشهر ثم أقبلت حتى قدمت مكة، فبينا أنا في منزلي جاءني الناس يسلمون علي حتى جاءني آخرهم محمد بن عبد الله وعندي هند جالسة تلاعب صبية لها،

Muhammed, bana selâm verdi ve merhabalaştı. Bana yolculuğumun nasıl geçtiğini sordu ve sonra ayrıldı. Bunun üzerine dedim ki: "Vallahi! Bu genç çok tuhaf! Kureyş'ten yanımda hissesi olan herkes hissesini ve ne kadar kazandığımı sordu. Vallahi! Onun da benim yanımda hissesi vardı. Diğerlerinden daha zengin değildi; ama onu sormadı." Hind, "Sen, onun durumunu bilmiyor musun?" dedi. Ben, "Korktum. Onun durumu nedir?" dedim. Hind, "Vallahi! O, Allah'ın resûlü olduğunu iddia ediyor" dedi. Bunun üzerine hıristiyanların sözlerini hatırladım ve sessizliğe gömüldüm. Sonunda Hind, "Sana ne oluyor?" deyince kendime geldim ve "Vallahi! Bu doğru değildir. Çünkü o, böyle demeyecek kadar akıllıdır." dedim. Hind, "Vallahi! Böyle söylüyor. Hatta bu işte onunla birlikte hareket eden arkadaşı var." dedi. Ben, "Vallahi! Bu doğru değildir" dedim ve dışarı çıktım. Tavâf yaparken bir ara onunla karşılaştım ve kendisine, "Bendeki payın kâr etti; şu kadar kazanç sağladı. Bir adam gönder de, onu al. Kavminden aldığım kâr payımı, senden almayacağım." dedim. O da, "Kavmimden aldığını benden de almadıkça, onu senden almayacağım." dedi. Ben, "Böyle yapmayacağım." deyince o, "Vallahi! Ben de onu almayacağım." dedi. Bunun üzerine ona, kavmimden alacağım kadar ondan da alcağıma dair haber gönderdim ve payını ona yolladım. Kısa bir müddet sonra ticâret için Yemen'e doğru yola çıktım. Tâif'e uğradım. Ümeyye'ye misafir oldum ve onunla birlikte öğle yemeği yedik. Sonra ona, "Ey Ebû Osman! Hıristiyan âlimin sözlerini hatırlıyor musun?" dedim. O da, "Hatırlıyorum." dedi. Ben de, "O gerçekleşti." dedim. Ümeyye, "Kim o?" dedi. Ona, "Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib'dir." dedim ve Hind'in anlattıklarını ona naklettim. Ümeyye, kendisinden ter boşandığı hâlde, "Allah bilir." dedi. Sonra, "Ey Ebû Süyfân! Vallahi, o olabilir!" dedi. Ben, Yemen'e gittim. Fazla geçmeden onun ortaya çıktığı haberi buraya ulaşmıştı. Sonra dönerken Tâif'e uğradım ve Ümeyye'ye misafir oldum. Ona, "Bu adamın durumu, sana ulaştığı ve işittiğin şekilde oldu." dedim. O da, "Öyle oldu." dedi. Ona, "Sen ne düşünüyorsun?" dedim. Ümeyye, "Vallahi! Sakîf'ten olmayan bir resûle iman edecek değilim." dedi. Ben, Mekke'ye geldim; onun ve arkadaşlarının dövüldüklerini ve ezildiklerini görünce, "Onun meleklerden ordusu nerede?" dedim. İnsanlara girmiş olan şeytan benim içime de girmişti."

فسلم عليّ ورحّب بي وسألني عن سفري ومقدمي ثم انطلق، فقلت: والله إن هذا الفتى للعجب، ما جاءني أحد من قريش له معي بضاعة إلا سألني عنها، وما بلغت، والله إن له معه لبضاعة ما هو بأغناهم عنها ثم ما سألني عنها، فقالت هند أو ما علمت شانه؟ قلت: وفزعت: ما شانه؟ قالت: والله إنه ليزعم إنه رسول الله. فذكرت قول النصارى، ووجمت، حتى قالت لي: مالك؟ فانتهيت، فقلت: إن هذا والله لهو الباطل، لهو أعقل من أن يقول هذا، قالت بلى والله إنه ليقول، وإن له لصحابة على أمره معه، قال: قلت: هذا الباطل فخرجت؛ فبينما أطوف إذ لقيته فقلت: إن بضاعتك قد بلغت وكان وكان فيها خير، فأرسل إليها فخذها، ولست أخذ فيها ما أخذ من قومك. قال: فإني غير أخذها حتى تأخذ مني ما تأخذه من قومي، قال: قلت: ما أنا بفاعل، قال: فو الله لا أخذها، فأرسلت إليها وأخذت منها ما كنت أخذه من غيره، وبعثت إليه ببضاعته. ولم ألبث أن خرجت تاجرا إلى اليمن، فقدمت الطائف، فنزلت على أمية فتغديت معه، ثم قلت: يا أبا عثمان، هل تذكر حديث النصراني؟ قال: أذكره، قلت فقد كان قال: ومن هو، قلت محمد بن عبد الله بن عبد المطلب. ثم قصصت عليه خبر هند، قال فالله يعلم إنه تصبب عرقا، ثم قال: والله يا أبا سفيان لعله قال. ومضيت إلى اليمن فلم ألبث أن جاءني هناك استهلاله، فأقبلت حتى قدمت الطائف، فنزلت على أمية، قلت: قد كان من أمر هذا الرجل ما قد بلغك وسمعت، قال: قد كان، قلت: فأين أنت؟ قال: والله ما كنت لأومن لرسول ليس من ثقيف، قال: وأقبلت إلى مكة فوجدته هو وأصحابه يضربون ويقهرون، فجعلت أقول: فأين جنده من الملائكة؟ ودخلني ما دخل الناس من التعاسة.

[1559] Onların bu konuşmalarına benzer başka konuşmalar da vardır. Muâviye, krallığı ve saltanatı döneminde bunları anlatırdı. Bunları, Mervân b. el-Hakem de anlatıyordu. Onlar, hicrette gecikmeye sebep olan kibir ve Benû Ümeyye'den onları bundan alıkoyan Ukbe b. Ebî Mu'ayt, el-Hakem b. Ebi'l-Âs ve Ebû Süfyân gibi kimseleri, Mahzûmoğullarından aynı şekilde olanları ve onlardan müslüman olanların başına gelen işkenceleri aralarında konuşuyorlardı.

[1560] Süheyl b. Amr, Amr b. el-Âs ve başkaları, bunları anlatıyorlardı. Onlar, Peygamber (s.a.) hayatta iken ve vefat ettikten sonra, râşid halifeler geçip gittikten sonra bunları biribirlerine hatırlatıyorlardı. Sen, Mekke'nin fethinde müslüman olanların ve Resûlullah'a (s.a.) katılmakta geç kalanların basîretlerini öğrenmiş bulunuyorsun. İyi düşündüğün zaman, muhâcirlerden Ümeyyeoğulları ile Mahzûmoğullarının ve Mekke'nin fethinde müslüman olanların, Resûlullah (s.a.) hayatta iken İslâm'a yardım etmedeki büyük hizmetlerini ve onun vefatından sonraki daha büyük olan hizmetlerini görürsün. O topluluk [Hâricîler] ile Emîru'l-mü'minîn arasındaki ihtilâf, nübüvvet konusundaki şüpheden ve onların bu hususdaki basîretsizliklerinden kaynaklanmıyordu. Eğer böyle olsaydı, -daha önce delil getirdiğimiz gibi- mutlaka ortaya çıkardı. Çünkü Hâricîlerden Abdullah b. Vehb er-Râsibî ve arkadaşlarının, Resûlullah'a (s.a.) buğz ettikleri ve onun nübüvvetinden şüphe ettikleri için Emîru'l-mü'minîn'e muhalefet ettiklerini, onunla savaştıklarını ve onu tekfîr ettiklerini söylemeleri mümkün değildir. Zira onların ibâdet, Kur'ân okuma ve oruç tutma gibi pek çok güzel işleri vardı. Bunların açıklaması uzun sürer. Fakat onlar, Emîru'l-mü'minîn'e muhalefet etmeleri sebebiyle bütün amellerini boşa çıkardılar.

[1561] Muâviye de böyledir. Resûlullah (s.a.), onu vali olarak tayin etmişti. Ondan sonraki birçok halife de onu Rûm sınırına vali olarak tayin etti. Muâviye de sınırları muhafaza etti ve birçok fetih gerçekleştirdi. Bu savaşlarda onun yanında muhâcirler, ensâr ve Bedir ehlinden pek çok insan savaştı. Muâviye, onların malları hususunda dürüst davrandı. Ömer (r.a.), valilerin durumlarını çok araştıran ve onları sık sık değiştiren bir kimse idi. Fakat o, Muâviye'de bir kusur görmedi ve onu değiştirmedi. Osman dönemi bitip Muâviye ile Emîru'l-mü'minîn arasında ihtilâf çıkınca, Bedir ehli Muâviye'den ayrılarak Emîru'l-mü'minîn'i desteklemeye başladılar. Muâviye'nin yanında özellikle Bedir ehlinden hiç kimse kalmadı.

[١٥٥٩] ولهذا نظائر من حديثهم، وقد كان معاوية يتحدث به في زمن ملكه وسلطانه، ويتحدث به عنه مروان بن الحكم، ويتحارون الأسباب التي أبطأت بهم عن الهجرة من الأنفة والرجال الذين كانوا يصدون عن ذلك من بني أمية، مثل عقبة بن أبي معيط، ومثل الحكم بن أبي العاص، ومثل أبي سفيان من بني أمية، ومن كان كذلك من بني مخزوم، وما كان يلحق من أسلم منهم من الأذى من هؤلاء.

[١٥٦٠] كما كان يتحدث بذلك سهيل بن عمرو، وعمرو بن العاص، وغيرهم، ويذكر بعضهم بعضا في حياة النبيّ عليه السلام وبعد وفاته وبعد مضي الخلفاء الراشدين، فتعلم بصائر مسلمة الفتح والذين أبطؤوا عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وإذا تأملت وجدت لبني أمية، وبني مخزوم من المهاجرين منهم، ومن مسلمة الفتح آثارا كثيرة عظيمة في نصرة الإسلام في حياة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، والذي لهم بعد وفاته أعظم. ولم يكن الخلاف الذي كان بين أولئك القوم وبين أمير المؤمنين رضي الله عنه لشك في النبوة ولا لضعف بصائر هم فيها، لأن ذلك لو كان لبان كما قدمنا الدلالة على ذلك، لأنه لا يمكن أن تقول إن عبد الله ابن وهب الراسبي وأصحابه من الخوارج إنما خالفوا أمير المؤمنين وأكفروه وقاتلوه لبغضهم لرسول الله ولا لشكهم في نبوته، وقد كانت لهم عبادة وقراءة القرآن وصوم وأمور كثيرة حسنة، جميلة، يطول تفصيلها، غير أنهم أحبطوا ذلك كله. بمخالفتهم لأمير المؤمنين.

[١٥٦١] وكذلك معاوية، قد استعمله رسول الله صلّى الله عليه وسلم، واستعمله غير واحد من الخلفاء بعده على ثغور الروم، فضبطها وفتح الفتوح وغزا معه في تلك المغازي خلق كثير من المهاجرين والأنصار والبدريين وكانت فيه عفة عن أموالهم. وكان عمر رضي الله عنه كثير التصفح لأحوال العمال والاستبدال بهم، فما وجد عليه ولا استبدل به، فلما مضى عثمان فكان من أمر معاوية ما كان من الخلاف على أمير المؤمنين رضي الله عنه انصرف عنه البدريون، وصاروا في جملة أمير المؤمنين، ولم يبق معه منهم أحد من البدريين خاصة،

Muâviye, Emîru'l-mü'minîn'e muhalefet etmeye devam etti ve amelini boşa çıkarıp derin bir sapıklığa düştü. Emîru'l-mü'minîn'e muhalefet edenlerin hiçbiri nübüvvette şüphe ettikleri için ona muhalefet etmediler. Bunun yanı sıra Emîru'l-mü'minîn de, nübüvvette şüphe ettikleri için onlarla savaşmadı. Onları, namaz ve kıble ehli olmanın dışına çıkarmadı. Onları, dalâlet [sapıklık] ile nitelemekten fazla bir şey söylemedi.

[1562] Abdullah b. ez-Zübeyr, müminlerin emîrlerini kendisine davet etti. Benû Ümeyye ile dokuz yıl süren savaşa girişti. Karşılıklı olarak birbirlerini öldürdüler. Benû Ümeyye, ez-Zübeyr'in adamlarını öldürdüler, onları yok ettiler ve astılar. Bu her iki grubun nübüvvet hususundaki şüphesinden kaynaklanmıyordu. Şaşırtıcı olan, Abdullah b. Vehb er-Râsibî ve arkadaşlarının Emîru'l-mü'minîn'in tekfîr etmelerine rağmen, onun onları tekfîr etmemesi ve onları, dalâlet [sapıklık] ile nitelemekten fazla bir şey söylememesidir. İbnu'l-Eş'as ile birlikte hareket eden ve Abdulmelik ile Haccâc'ı kötü gören kurrâ ve tâbiûnun durumu da böyledir. Bunlar, onların fısklarını ve zulümlerini kötü gördüler. İki gruptan hiçbirinin nübüvvet hususunda bir şüphesi yoktu. Bunun örnekleri çoktur. Bunları iyi öğren! Çünkü bir grup, Peygamber'e (s.a.) aşırı düşman oldukları için müslümanlar arasına girerek onlara bu gibi şeyleri telkin ettiler. Öyle ki el-Abbâs b. Abdulmuttalib'in Resûlullah'a (s.a.) düşman olduğunu ve Resûlullah'ın (s.a.) da ondan nefret ettiğini, ona selâm verdiği zaman selâmını almadığı ve ona, "Allah, sana ve Ebû Leheb'e lanet etsin!" dediğini, onun ne Hâşimoğullarından ne de Abdulmuttalib'in oğlu olmadığını, içinde gizlediği bu düşmanlık sebebiyle kendisini onun oğlu saydığını, bu yüzden Ebû Ca'fer el-Mansûr'un Ebû Tâlib'in çocuklarını ve Abbâsoğullarından başka çocukları öldürdüğünü söylediler.

[1563] İlim sahipleri, Resûlullah'ın (s.a.) el-Abbâs'a saygı duyduğunu, onu yücelttiğini ve onun hakkında, *"Benim, amcamın yanında sesimi yükseltme hakkım yoktur*" dediğini bilirler. Resûlullah, amcası için burada sayılması uzun sürecek şeyler yapıyordu. Emîru'l-mü'minîn de, el-Abbâs'ı yüceltiyor, ona saygı duyuyor ve ona değer veriyordu. Onsuz hiçbir işe karar vermiyordu. Onun çocukları, Emîru'l-mü'minîn'in seçkin adamları ve yakın çevresini oluşturuyordu ve bilindiği gibi, onun tebâ üzerindeki halifeleri idi.

وأقام على خلاف أمير المؤمنين فأحبط عمله وضل ضلالا بعيدا. فليس أحد من هؤلاء خالف أمير المؤمنين لشكه في النبوة، ومع هذا فما سار أمير المؤمنين في قتال هؤلاء سيرة من شك في النبوة، ولا أخرجهم من أن يكونوا من أهل الصلاة وأهل القبلة، وما زاد على تضليلهم.

[١٥٦٢] وقد دعا عبد الله بن الزبير إلى نفسه بأمرة المؤمنين، وأقام على حرب بني أمية تسع سنين وتفانوا بالقتل، وقتل بنو أمية آل الزبير وأفنوهم وصلبوهم ولم يكن ذاك لشك من أحد الفريقين، في النبوة والعجب أن عبد الله بن وهب الراسبي وأصحابه أكفروا أمير المؤمنين فما أكفرهم هو ولا زاد على تضليلهم وكذا سار القراء والتابعون الذين قاموا مع ابن الأشعث وأنكروا شأن عبد الملك والحجاج، فإنما أنكروا فسقهم وجورهم لا أن أحد الفريقين شك في النبوة، ومثل هذا كثير فاعرفه، فإن قوما قد دخلوا بين الناس وألقوا إليهم مثل هذا لشدة عداوتهم للنبي صلّى الله عليه وسلم، حتى قالوا في العباس ابن عبد المطلب إنه كان عدوا لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يمقته، وكان إذا سلم عليه لا يرد عليه ويقول له: لعنك الله ولعن أبا لهب، وأنه لم يكن من بني هاشم ولا ولد عبد المطلب، وأنه لتلك العداوة التي كانت في نفسه صارت في ولده، فلهذا قتل أبو جعفر المنصور من ولد أبي طالب من قتل، وكذا غيره من بين العباس.

[١٥٦٣] وأهل المعرفة يعلمون أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم كان يعظمه ويجله ويقول فيه: ما كان لي أن أرفع صوتي بحضرة عمي ويجعله بما لا يتهيأ له إحصاء لطوله في هذا الموضع، وقد كان أمير المؤمنين يجلّه ويعظمه ويقدمه ولا يقطع أمرا دونه، وكان ولده هم خاصة أمير المؤمنين وبطانته، وخلفاء على رعيته كما هو معلوم.

[1564] Emîru'l-mü'minîn'in vefatından sonra çocukları da el-Abbâs'ın çocukları ile birlikte bulunuyorlardı. Abdullah b. Hasan b. Hasan ile Ebû Ca'fer arasında ihtilâf meydana gelinceye kadar onların sözleri birdi. Hilâfeti ondan almaya kalkınca, o ândan itibaren aralarında düşmanlık ortaya çıktı. Bu düşmanlığın sebebi, nübüvvet konusundaki şüphe, Resûlullah (s.a.) ile babaları arasındaki veya Ali ile el-Abbâs arasındaki eski bir düşmanlık değildi. Şimdi sen, Abbâsoğullarının birbirlerine saldırdıklarını ve birbirlerini öldürdüklerini, kardeşin kardeşi, amcanın yeğenini öldürdüğünü görüyorsun. Bunun, kökten, babalardan ve atalardan kaynaklanan bir düşmanlık olduğunu görüyor musun? Ebû Tâlib'in çocuklarının da aynı durumda olduklarını görüyorsun. Taberistan ve Deylem şehirlerindekileri görüyor musun? Nasıl birbirlerine saldırıyorlar ve birbirleriyle savaşıyorlar? Onlardan, Yemen topraklarındaki Sa'de bölgesinde ve Irak'ta bulunanların durumu da aynıdır. Bunlar, babalarından ve atalarından gelen bir düşmanlık sebebiyle değil, riyâset için savaşıyorlar. Bunlara, şüphelerine ve imâmetle ilgili hususlara çok yer verdik. Çünkü mülhidler, müslümanları aldatmak ve dinde onları ifsâd etmek için genellikle bu konudan girmektedirler. Daha önce onların ilklerini anlatmıştık.

[Şiilik Perdesi Altında Gizlenen Bazı Çağdaş Mülhidler ve Rezillikleri]

[1565] O mülhidlerden zamanımızda yaşayan bazıları şunlardır: Ebû Cebele İbrâhîm b. Ğassân, Câbir el-Müteveffâ, Ebu'l-Fevâris Hasan b. Muhammed el-Mîmedî, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. el-Kümeyyit, Ebû Muhammed et-Taberî, Ebu'l-Hasan el-Halebî, Ebû Yetîm er-Rilbây, Ebu'l-Kâsım en-Neccârî, Ebu'l-Vefâ ed-Deylemî, İbn Ebi'd-Deys, Huzeyme, Ebû Huzeyme, Ebû Abdullah Muhammed b. en-Nu'mân vb. Bunlar, Mısır, Remle, Sûr, Akka, Askalân, Dımaşk, Bağdat ve Büstâk dağlarında bulunmaktadırlar. Bunların hepsi, söz konusu bölgelerde Şiîlik, Resûlullah'a (s.a.) ve ehl-i beytine sevgi iddiasında bulunmaktadırlar. Fâtıma'ya ve Ömer'in öldürdüğünü iddia ettikleri oğlu Muhsin'e ağlamaktadırlar. Onlara, Kur'ân'ın ve farzların değiştirildiğini, -daha önce zikredildiği üzere- onların ihtilâflarının ve savaşlarının Resûlullah'a (s.a.) düşmanlıktan ve onun nübüvvetinden şüpheden kaynaklandığını anlatmaktadırlar.

[١٥٦٤] وكذا كان ولده عليه السلام مع ولد العباس بعده، وكلمتهم واحدة، إلى أن وقع الخلاف بين عبد الله بن حسن بن حسن وبين أبي جعفر، وراموا أخذ الأمر منه وأنتشبت العداوة منذ ذاك بينهم، لا لشك في النبوة ولا لعداوة قديمة كانت بين رسول الله صلّى الله عليه وسلم وبين أبيهم، ولا بين عليّ والعباس، وها أنت تجد بني العباس يثب بعضهم ببعض، ويقتل بعضهم بعضا، يقتل الأخ أخاه والعم ابن أخيه، أتراها لعداوة في الأصل أو في الآباء والأجداد، وتجد من ولد أبي طالب مثل ذلك، ألا ترى إلى من بطبرستان وبلاد الديلم منهم كيف يثب بعضهم ببعض، ويقاتل بعضهم بعضا، وكذا من منهم بصعدة من أرض اليمن، وكذا من منهم بالعراق، يقتتلون في الرئاسة لا لعداوة كانت في الآباء والأجداد، وإنما أكثرنا من ذكر هذا وشبهه وما تعلق بالإمامة لأن أكثر الملحدة من هذا الباب يدخلون في خديعة المسلمين وإفسادهم في الدين. وقد تقدم لك ذكر أوائلهم.

[١٥٦٥] وفي هذا الزمان منهم مثل أبي جبلة إبراهيم بن غسان، ومثل جابر المتوفي، وأبي الفوارس الحسن بن محمد الميمديّ وأبي الحسين أحمد بن محمد بن الكميت، وأبي محمد الطبري، وأبي الحسن الحلبي، وأبي يتيم الرلباى، وأبي القاسم النجاري، وأبي الوفا الديلمي، وابن أبي الديس، وخزيمة، وأبي خزيمة، وأبي عبد الله محمد بن النعمان، فهؤلاء بمصر وبالرملة وبصور، وبعكا وبعسقلان وبدمشق وببغداد وبجبل البسماق. وكل هؤلاء بهذه النواحي يدّعون التشيع ومحبة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأهل بيته، فيبكون على فاطمة وعلى ابنها المحسن[١١٦] الذي زعموا أن عمر قتله، ويذكرون لهم تبديل القرآن والفرائض، ويذكرون ما قد تقدم ذكره من أن خلافهم له وقتالهم إنما هو لعداوته صلّى الله عليه وسلم وللشك في نبوته،

١١٦ في (ط) الحسن.

Bu hususta kasîdeciler ve ağıtçılar görevlendiriyorlardı. İnsanlardan ahidler alıyorlar ve ağır yeminlerle yemin ettiriyorlardı. Bunu elde ettikleri zaman onlara şöyle diyorlardı: "Fukahâ ile oturmaktan, ashâbu'l-hadîsten hadis dinlemekten, avamdan Kur'ân dinlemekten sakının! Size havassın rivayeti gereklidir." Ca'fer b. Muhammed yazılı olarak şöyle demiştir: "Avamla konuşmak kalbi köreltir. Ebû Hanîfe, Mâlik, es-Sevrî, Hasan el-Basrî ve benzerlerinin fıkhından sakının! Çünkü onlar, kâfirdirler ve ehl-i beyte düşmandırlar. Bütün doğrular, onların hilâfınadır. Sizden biri doğruyu ayırt edemediği zaman, fukahânın görüşüne baksın, onun tersini yapsın. O zaman hakka isabet edecektir."

[1566] Sonra onlara, gıdalanma meclisi *[meclisu't-tağziye]* ismini verdikleri bir mecliste şunu öğretirler: "Her şeyin bir bâtını vardır ve onu Allah tarafından azîz kılınan efendiniz bilmektedir. Ona itaat yolunda dereceleriniz yükseldiği zaman size onu ızhâr edecektir." Sonra onlara şöyle demelerini öğretirler: "Niçin sabah namazında cehrî okunur da, öğle namazında cehrî okunmaz. Niçin hurmanın yaprağı uzun, üzümün yaprağı yuvarlak ve muzun yaprağı uzun ve enlidir." Onlara bunun cevabını sordukları zaman şöyle derler: "Siz, deneme ve başlangıç seviyesindesiniz. Başlangıç seviyesindekiler, sütle beslenen çocuk gibidirler. Onlara sütten sonra daha kuvvetli besin verilir." Onlara şöyle derler: "Allah, *Size ölmüş hayvân haram kılındı* (Mâide, 5/3) buyurmadı mı? Halbuki biz de, siz de ölünceye kadar boğazlanmış hayvan etini ve ölünceye kadar balık etini yemiyoruz. Bunun mânası şudur: "Peygamber (s.a.) öldü. O hâlde onun şeriatini ikamet etmek haramdır." Şu halde senin Allah'ın hucceti olan azîz efendimizin emrine sarılman gerekir. İşte bu, havassın ilmidir. Eşek olan fukahâ ile zâhir ehli bunu bilmezler. Çünkü onlar, Allah'ın velîsi ve kullarına hucceti olan imâmlarına karşı çıkarlar."

[1567] Onlar, başka bir gruba da şöyle derler: "Sizin dünyada düşmanlarınız olduğu ve yeryüzüne yerleşmenize mâni olmaya devam ettikleri sürece, üzerine namaz farz değildir. Çünkü Allah şöyle diyor: *Onları yeryüzünde iktidara getirdiğimiz takdirde, namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeğe çalışırlar* (Hacc, 22/41). Başkalarına da, "Namaz bir yükseliştir. Namaz, zâhir ehline bir azaptır." derler. Onlar, insanları şüphe ve tereddüt dercelerine ve durumlarına göre terakkî ettirirler.

ويقيمون المنشدين والمناحات في ذلك، ويأخذون على الناس العهود، ويحلفونهم بالإيمان الغليظة، فإذا حصلوا كذلك قالوا لهم: إياكم ومجالسة الفقهاء، واستماع الحديث من أصحاب الحديث، واستماع القرآن من العامة، وعليكم برواية الخاصة، فقد قال جعفر بن محمد كتابة: حديث العامة يعمي القلب، وإياكم وفقه أبي حنيفة ومالك والثوري والحسن البصري وأمثالهم فإنهم كفرة وأعداء أهل البيت، والرشد كله في خلافهم، وإذا عمى على أحدكم الصواب فلينظر ما عليه الفقهاء فيعمل بخلافه فإنه يصيب الحق.

[١٥٦٦] ثم يأخذونهم في مجلس يسمى مجلس التغذية بأن لكل شيء باطنا علمه عند مولاكم العزيز بالله، يظهره لكم إذا ترقيتم الدرجات في طاعته، ثم يأخذونهم بأن يقولوا لهم: لم صلاة الصبح يجهر بها والظهر لا يجهر فيها، ولم حوصة سعفة النخلة طويلة، وورقة الكرم مستديرة، وورقة الموز طويلة عريضة، فإذا سألوهم الجواب قالوا لهم: أنتم من المجربين ومن المبتدئين، والمبتدىء كالطفل يغذى باللبن ثم بعد اللبن بما هو أقوى منه، ويقولون لهم: أليس قد قال الله: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ﴾ ونحن وأنتم لا نأكل لحم الذبيحة حتى تموت، ولا نأكل السمك حتى يموت، وإنما معنى هذا أن النبي صلّى الله عليه وسلم قد مات حرام أن تقام شريعته، وينبغي أن يمتثل أمر العزيز مولانا الذي هو حجة الله، وهذا علم الخاصة. ولكن الفقهاء الحمير وأهل الظاهر لا يعرفون هذا، لذهابهم على إمامهم وليّ الله وحجة الله على خلقه.

[١٥٦٧] ويقولون لطائفة أخرى: ما عليكم صلاة ما دام في الدنيا لكم عدوّ يمنعكم من التمكن في الأرض، فإن الله يقول: ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرض أقاموا الصَّلاةَ وَآتَوُا الزَّكاةَ وَأمروا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ «الحج ٤١» ويقولون لآخرين الصلاة شخص، والصلاة عذاب على أهل الظاهر ويرقون الناس بحسب طبقاتهم واحتمالهم للشك والحيرة،

Bu terakkî meclisleri, *el-Belâğu's-Sâbi'* ve *en-Nâmûsu'l-A'zam* isimli eserlerinde anlatılmış ve tarif edilmiştir. Sonra güvendikleri kimseyi terakkî ettirirler: "Ona annesi, kızı ve kızkardeşi haram değildir. İçki, domuz, zinâ, livâta, fâiz ve asla hiçbir şey haram değildir. Senin, kardeşini ve *el-Belâğu's-Sâbi'* ve bâtın ilminde senin gibi olan kimseyi, karından men etmen helâl olmaz. Eşin, sana helâl olduğu gibi, ona da helâldir. Eşlerde ortaklık, yemekteki ortaklık gibidir. Cömert kişi, huzurunda yemeği yenildiği gibi, huzurunda eşiyle cinsel ilişkide bulunulan kişidir. Eflatun, "Kıskançlık, tabiattaki cimriliktir." demiştir."

[İhvân-ı Safâ Dâîlerinin Rezillikleri][194]

[1568] Bu dâîlere şöyle denilir: Siz, Resûlullah (s.a.) ve onun nebî kardeşlerinin yalancı, hilekâr, dünya ve riyâset düşkünü olduklarını iddia ettiniz. Halbuki biz, onun gelişini, sîretini, onun âyetlerinden ve alâmetlerinden bir kısmını size zikretmiştik. Bütün yeryüzü halkları ona düşman kesildiler ve onun bir hatasını bulmaya çalıştılar; ama bulamadılar. Eğer durum sizin iddia ettiğiniz gibi olsaydı, onun metodu da sizin imâmlarınızın metodu gibi olurdu. Siz, el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Meymûn el-Kaddâh b. Deysân b. Sa'îd el-Ğazbân el-Hurremî'nin oğlu olduğunu iddia eden *Sa'îd*'in durumunu biliyorsunuz. Zira Ebu'l-Kâsım el-Ebyaz el-Alevî ve bu davet ehlinden başkaları şöyle iddia ediyorlar: "*Sa'îd*, Hüseyin'in oğlu değil, Hüseyin'in karısının oğludur. Babası, Şâm topraklarındaki Selemiyye halkından yahudi bir demircidir. Hüseyin, annesiyle evlendiği zaman annesini çok sevdi. Bu yüzden Sa'îd'i de sevdi. Kadın aşırı güzel ve mükemmel olduğu için Hüseyin ona rağbet etmişti." Oğlu Sa'îd de güzellikte annesine benziyordu. O, zeki ve akıllı bir çocuktu. Bu yüzden annesinin kocası Hüseyin onun eğitim ve öğretimini üstlendi. Onu, istediği ve tercih ettiği noktaya taşıdı. Onunla bilgi alışverişinde bulundu. Ona bu davetin durumunu, adamlarını, sırlarını, dâîlerini, nerede bulunduklarını, kaç kişi olduklarını, davetin evveliyat be başlangıcını öğretti. Annesinin kocası Hüseyin, onu Ebu'ş-Şala'la'ın kızıyla evlendirdi. Ebu'ş-Şala'la', Abdullah b. Meymûn el-Kaddâh'ın oğullarındandı. Olay böyledir. Sa'îd'in bir oğlu doğdu ve ona Abdurrahman ismini verdi.

194 Burada zikredilen dâîlerin ve isimlerin İhvân-ı Safâ mensupları oldukları hakkında geniş bilgi için bkz. S. M. Stern, "New Information About The Authors Of The Epistles Of The Sincere Brethren", *Islamic Studies*, 3 (Islamabad 1964), 4: 405-428. Bu makaleye dikkatimi çektiği için Veysel Kaya'ya teşekkür ederim. Editör.

وهذه مجالس الترقية كما هو مذكور لهم ومرسوم في البلاغ السابع والناموس الأعظم، ثم يرقون من يثقون به بأنه لا يحرم عليه أمه ولا بنته ولا أخته، ولا خمر ولا خنزير ولا زنا ولا لواط ولا ربا، ولا شيء البتة، وأنه لا يحل لك أن تمنع أخاك ومن هو مثلك في البلاغ السابع والعلم الباطن من زوجتك فإنها تحل له كما تحل لك، والاشتراك في الزوجات كالاشتراك في الطعام، والكريم هو الذي تنكح زوجته بحضرته كما يؤكل طعامه بحضرته، وقد قال افلاطن الغيرة شح في الطبيعة.

[١٥٦٨] فيقال لهؤلاء الدعاة: قد ادّعيتم على رسول الله صلّى الله عليه وسلم وعلى إخوانه من الأنبياء أنهم كذابون محتالون طلاب دنيا ورئاسة، ونحن فقد ذكرنا لكم مجيئه وسيرته وطرفا من آياته وأعلامه، وأن أهل الأرض بأسرهم قد خاصموه وطلبوا عثرة تكون له فما وجدوا، ولو كان كما قد ادعيتم لكانت سبيله سبيل أئمتكم، فقد علمتم حال سعيد، الذي زعم أن ابن الحسين بن محمد بن أحمد بن عبد الله بن ميمون القداح بن ديصان بن سعيد الغضبان الخرميّ، وأبو القاسم بن الأبيض العلويّ، وغيره من أهل هذه الدعوة ويزعمون أن سعيدا هذا ليس هو ابن الحسين وإنما هو ابن امرأة الحسين هذا، وأبوه يهوديّ حدّاد من أهل سلمية من أرض الشام، وأن الحسين لما تزوج بأمه حظيت عنده، فأحب ولدها سعيدا هذا، وإنما رغب فيها لفرط جمالها وكمالها. وكان سعيد ابنها هذا يشبهها في الجمال، وكان له ذكاء وفطنة، فتولى الحسين زوج أمه تربيته وتعليمه وتخرجه على ما يحب ويختار، فقبل منه وأخذ عنه، فعرفه حال هذه الدعوة ورجالها وأسرارها ودعاتها، وأين هم وكم هم، وكيف كان أولها وابتداؤها، وزوجة الحسين زوج أمه بنت أبي الشلعلع، وأبو الشلعلع هذا من ولد عبد الله بن ميمون القداح، وكان ذلك، فولدت لسعيد ابن فسماه عبد الرحمن.

[1569] Sa'îd, daha sonra Mağrib topraklarındaki Sicilmâse'ye gitti. Ubeydullah adını ve Ebû Muahmmed künyesini aldı. Ehvâz bölgesinden olup oranın kurucularından ve reislerinden olduğunu, kendisinin ve babasının Amr b. el-Leys'in zulmünden kaçtıklarını, Ahvâz bölgesinde kendilerine ait kayıplarının çok olduğunu ve gelirin kendisine oradan geldiğini iddia etti. Güvendiği ve dost edindiği kimselere, oğlu Abdrurrahman'ın kendi korumasında olan bir yetim olduğunu, babasının vasiyet ettiğini ve babasının ehl-i beytten olduğunu söylüyordu. Sicilmâse emîri el-Yesa' b. el-Midrâr ve hane halkı hakkında çeşitili iddialarla tuzak kuruyordu. Sa'îd, iyice yerleşip dâî Ebû Abdullah el-Hüseyn b. Ahmed b. Zekeriyyâ el-Kûfî sayesinde hile yapma imkânı bulduğu zaman, Midrâroğullarına ihanet etti. Halbuki onu korumuşlar ve iyilik yapmışlardı. Fakat onlara korkunç bir ihanette bulundu. Bu yüzden Ebû Abdullah ona şöyle dedi: "Sen, bana gelen mektuplarında ve risâlelerinde Midrâroğullarının yanında her türlü hayır içinde bulunduğunu ve onlardan daha cömertine misafir olmadığını yazıyordun. Şimdi ise onları katledip tek bir erkek bırakmadın. Hatta onların çocuklarını öldürdün, mallarını ve kadınlarını mubah saydın." Sa'îd ona şöyle dedi: "O, sana yazdığım gibidir. Fakat el-Yesa', bana bir kaşık bal yalattığında, yanında bir kaşık da acı vardı. Bu çocuk ise, bana amcası Ahmed b. el-Midrâr'dan sert bir mektup getirdi." Bu, onun ilk rezilliğidir. Bunun uzun süren ayrıntısı vardır.

[1570] Sa'îd, oğlu Abdurrahman'a Hasan ismini verdi. İyice yerleşip hâkim olduktan sonra onun kendi oğlu olduğunu söyledi. Ona Muhammed ismini ve Ebu'l-Kâsım künyesini verdi.

[1571] Sa'îd, Mağrib topraklarındaki Sicilmâse'den Kayrevân ve Afrika'ya göç etmek istediği zaman, Ebû Abdullah'ın adamları olan Mağribliler, Sa'îd'in yüklerini çıkarmak için içeri girdiler. Orada ipek ve kabartma elbiseler, altın ve gümüş kaplar, hadım edilmiş Rum köleler ve içki malzemeleri gördüler. Berberîlercahil olmalarına rağmen bunu çirkin buldular ve bu durumu Ebû Abdullah'a sordular. Bunu çirkin görmelerinin sebebi, uzun yıllar Ketâme'de kalan, kendilerini Allah'ın hucceti olan Mehdî'ye davet eden ve Mehdî'nin arkadaşı olduğunu söyleyen Ebû Abdullah'ın zühd hayatı yaşaması, kalın elbiseler giymesi ve ağaç kabukları yemesi ve onlara Mehdî'nin de kendisi gibi olduğunu söylemesidir. Bu yüzden çirkin bulup sordular. Ebû Abdullah onlara, bunların arkadaşlarına ve tâbilerine ait olduğunu ve kendisiyle birlikte çok sayıda taraftarının bulunduğunu söyledi.

[١٥٦٩] ثم صار سعيد إلى سجلماسه من أرض المغرب، وتسمى بعبيد الله واكتنى بأبي محمد، وادّعى إنه من نواحي الأهواز ومن ثقاتها ورؤسائها وأنه هرب هو وأبوه من جور عمرو بن الليث، وأن ضياعهم بكور الأهواز كثيرة، ولهم بها، وأن المواد تأتي منها، وكان يقول لمن يثق به ويانس به في ابنه عبد الرحمن إنه يتيم في حجره، وأنه وصيّ أبيه، وأن أباه من أهل البيت، وكان يحتال على اليسع ابن المدرار أمير سجلماسة وعلى أهل بيته بالدعاوى. فلما تمكن وأمكنته الحيلة بأبي عبد الله الحسين بن احمد بن زكريا الكوفي الداعية غدر ببني المدرار، وقد كانوا أجاروه وأحسنوا إليه، فغدر بهم ذلك الغدر الفاحش، فقال له أبو عبد الله: قد كانت كتبك ورسائلك تأتيني بأنك مع بني المدرار بكل خير وأنك ما نزلت بأكرم منهم، وقد قتلتهم فما أبقيت منهم رجلا، حتى قتلت صبيا من صبياهم واستبحت أموالهم ونساءهم فقال له: هو كما كتبت إليك، ولكن اليسع ما ألعقني لعقة عسل إلا ومعها لعقة صبر، وأما هذا الصبيّ، فإنه جاءني برسالة من عمه، أحمد بن المدرار جافية، فكانت هذه أول فضائحه ولها تفصيل طويل.

[١٥٧٠] وسمى ابنه عبد الرحمن الحسن، ثم لما تمكن وملك قال هو ابني، وسماه محمدا، وكناه بأبي القاسم.

[١٥٧١] ولما أراد الرحيل من سجلماسة إلى القيروان وأفريقية من أرض المغرب دخل المغاربة أصحاب أبي عبد الله لإخراج رحاله،[١١٧] فوجدوا ملابس الحرير والديباج وأواني الذهب والفضة وخصيان رومة وآثار الأنبذة، فانكروا ذلك في أنفسهم مع بلادة البربر، وسألوا أبا عبد الله الداعية عن ذلك، وإنما أنكروا ذلك لأن أبا عبد الله هذا كان مقيما سنين كثيرة في كتامة يدعوهم إلى المهديّ الذي هو حجة الله ويزعم إنه صاحبه، وكان أبو عبد الله يتقشف ويلبس الخشن ويأكل الخشب، ويعدهم عن المهديّ بمثل ذلك، فلهذا أنكروا وسألوا، فقال لهم أبو عبد الله هذه الآثار لأصحابه وأتباعه وكان معه أتباع كثير.

١١٧ في (ط) : رجله

[1572] Ebû Abdullah, şeyhu'l-meşâyıh Ebû Mûsâ Hârûn b. Yûnus'u, dâî el-Hasan b. Ahmed b. Zekeriyyâ'yı, kardeşi Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Ahmed b. Zekeriyyâ'yı, Şîa'nın ileri gelenlerinden Ebû Zâkî Temmâm b. Me'ârik'i öldürdükten ve Mağrib'e hâkim olduktan sonra, servet sahiplerini tasfiye ederek bütün mallarına el koydu ve oğluna gönderdi. Oğlunu, kendisinden sonra veliaht ve halife tayin etti ve ona el-Kâim ismini verdi. el-Kâim, askerleriyle birlikte şehir şehir dolaşarak mallarına el koyuyor, kalelerini ve sûrlarını yıkıyor ve oralardaki silâhları ve malları alıyordu. el-Kâim, reisleri, ileri gelenleri, fukâhayı ve hadis ashâbını öldürüyordu. Cahilleri dost ediniyor, onlara çeşitli görevler ve mallar veriyor ve onları fazilet sahiplerine musallat ediyordu. el-Kâim, vergi ve haraç koyuyor, gücü yettiği kadar müslümanların mallarını yok etmeye ve onları sıkıntıya sokmaya çalışıyordu. Bunun açıklanması uzun sürer.

[1573] el-Kâim, fukahâ ve ulemâya adamlar gönderiyor ve onları yataklarında boğazlıyorlardı. Rûmlara elçi göndererek onları müslümanlara musallat etti. Bağdat'taki Benû Bistâm, Benû Ebi'l-Bağl ve Âlu'l-Furât gibi Şiîler, Mehdî'nin Mağrib'de ortaya çıktığı, orada ölüleri dirilttiği, kabirlerin başında dururak ölülere çağırdığı ve onların da kabirlerinden kalktığı hususunda söylentiler yayıyorlardı. Onların Horasan'daki arkadaşları olan Ebu'l-Hasan Muhammed b. Ahmed en-Nesefî, Nasr b. Ahmed'e buna benzer şeyler anlatıyordu. Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân da Rey'de Esfâr b. Şîreveyh'e benzer şeyler anlatıyordu. Böylece Mehdî'nin Mağrib'den çıkacağı, baştan sona bütün yeryüzüne hâkim olacağı, hicrî 300 senesinde bütün yeryüzü halkına emrini ve hükümlerini uygulayacağı hususunda, Resûlullah'tan (s.a.) ve ehl-i beytinden yapılan rivayetler çoğaldı. Bu, hadiste geçen, "güneşin doğduğu yerden battığı yere" ifadesinin mânasıdır. Onların yanında, "oğlu Mehdî'nin Mağrib'de ortaya çıkacağına ve hicrî 300 senesinde yeryüzüne hâkim olacağına" dair Emîru'l-mü'minîn'e nispet edilen hutbeler vardır. Bu, melâhim kitaplarında mevcuttur.

[١٥٧٢] ثم إن أبا عبيد الله بعد قتل أبي موسى هارون بن يونس شيخ المشايخ، وأبي عبد الله الحسن بن احمد بن زكريا الداعية، وأخيه أبي العباس محمد بن أحمد بن زكريا، وأبي زاكى تمام بن معارك وكان من كبار الشيعة، بعد قتله لهؤلاء وتمكنه بالمغرب، استصفى أهل الثروة وأخذ أموالهم كلها، وأرسل ابنه وجعله وليّ العهد بعده والخليفة، وسماه القائم، فكان ينزل في العساكر على بلد بلد فيستصفي أمواله، ويهدم حصونه وقلاعه، ويأخذ ما فيه من الأسلحة والأمتعة، ويقتل الرؤساء والوجوه والفقهاء وأصحاب الحديث، ويتخذ جهالهم ويجعل لهم الأحوال والأموال، ويسلطهم على أهل الفضل، ويضع المكوس والضرائب، ويتوصل إلى إزالة النعم، والتضييق على المسلمين بكل ما يقدر عليه وما يطول شرحه.

[١٥٧٣] وكان يرسل على الفقهاء والعلماء فيذبحون في فرشهم. وأرسل إلى الروم وسلطهم على المسلمين. وكان الشيعة ببغداد، مثل بني بسطام، وبني أبي البغل، وآل الفرات، يرجفون أن المهدي قد ظهر بالمغرب، وهو هناك يحيى الموتى ويقف على المقبرة فينادي الموتى فيقومون من قبورهم، وكان أبو الحسن محمد بن احمد النسفي صاحبهم بخراسان، فذكر لنصر بن أحمد مثل ذلك، وأبو حاتم أحمد بن حمدان يذكر مثل ذلك بالريّ لأسفار بن شيرويه. وكثرت الروايات عن رسول الله صلّى الله عليه وسلم وأهل بيته في أن المهدي يظهر بالمغرب ويملك الأرض كلها من أولها إلى آخرها، وينفذ أمره فيها وأحكامه على أهلها في سنة ثلثمائة للهجرة، وهو معنى ما جاء في الحديث من طلوع الشمس من مغربها، وكم كان لهم من الخطب المنسوبة إلى أمير المؤمنين بأن ولده المهدي يظهر من المغرب ويملك الأرض في سنة ثلثمائة للهجرة، وأن هذا موجود في الملاحم.

[1574] Benû Bistâm ve diğer Şiîlerin elçileri Mağrib'e giderek şöyle dediler: "Acele et. Yeryüzünün tamamı senin olacaktır. Şu ânda halife, bir çocuk olan Ca'fer el-Muktedirbillâh'tır. Oniki yaşında olduğu halde onu tahta biz oturttuk. Onun dostları ve çevresindekiler, Âlu'l-Furât, Benû Bistâm, Âlu'l-Kâsım b. Abdillah, Âlu Ebi'l-Bağl, Kerhîler, ve Âlu Nevbaht'tan taraftarlarıdır." Bunun üzerine oğlunu, 300 senesinde karadan ve denizden büyük bir ordu ile gönderdi. Kendi düşüncesine göre, daha önce zikrettiğimiz sebepler ve bu davet ehlinden Horasan ve Bahreyn'de bulunan kimseler sayesinde bütün yeryüzüne hâkim olacaktı.

[1575] el-Kâim, 302 senesinde Mısır'a geldi ve oraya saldırdı. O sırada Ebû Sa'îd el-Cennâbî Bahreyn'de öldürülmüş ve orada işlediği rezillikler ortaya çıkmıştı. Onu, Mısır'ın dışında el-Kâsım b. Sîmâ el-Ferğânî, yedi bin askerle karşıladı ve onun askerlerinin hepsini geri püskürttü. Ebû Abdullah'ın oğlu [el-Kâim], hüsrân ve hezimet içinde ve malları elinden gitmiş bir şekilde Mağrib'teki babasının yanına döndü. Ebû Abdullah'ın daha önce zikredilen Irâk'taki casusları Şîa'ya giderek, kendisini teşvik etmeleri ve el-Kâsım b. Sîmâ el-Ferğânî'nin yaptığı şey sebebiyle onları azarladılar. Bunun üzerine Şîa, ondan özür dilediler ve kendisine, "Tekrar dön!" dediler. O da, oğlunu 307 senesinde öncekinden daha büyük bir orduyla karadan ve denizden gönderdi. Bu ordu senelerce Mısır'a saldırdı. Denizdeki askerine Tarsuslu Seml el-Hâdim on sekiz gemi ile saldırdı ve onları hezimete uğrattı. Yine hüsrân ve hezimet içinde babasının yanına döndü. Sonra askerlerini tekrar Mısır'a gönderdi. Bu sırada el-Muktedir öldürülmüştü. Fakat tekrar hüsrân ve hezimet içinde geriye döndü. Bu durumda bile Kayrevân halkına şiddet uyguluyor, Mağrib topraklarını zorla elinde tutuyor, adamları öldürüyor, mallarını ellerinden alıyor, fukahâ ve ulemânın canına kastediyordu. Ebû Abdullah, insanları kendisine itaate davet eden dâîlerini etrafa yaymıştı. Dâîler, insanlardan ahid alıyorlar; akılarına ve her tabakanın kapasitesine göre Ebû Abdullah'ın durumu hakkında telkinde bulunuyorlardı. Telkinde bulundukları bazı kimselere, "onun, Resûlullah'ın oğlu ve Allah'ın yaratıklarına hucceti Mehdî olduğunu"; bazılarına, "onun, Allah'ın elçisi ve hucceti olduğunu"; bazılarına, "onun, hâlık ve rezzâk Allah olduğunu" telkin ediyorlardı.

[١٥٧٤] وصدرت رسل بني بسطام وغيرهم من الشيعة إلى المغرب: بادر فإن الأرض كلها لك والخليفة ببغداد يومئذ جعفر المقتدر بالله، وهو صبي ونحن أجلسناه، وله اثنتا عشر سنة، وأولياؤه ومن حوله شيعته، من آل الفرات وآل بسطام وآل القاسم بن عبد الله وآل أبي البغل والكرخيين وآل نوبخت، فسير ابنه في سنة ثلثمائة في عساكر عظيمة من البر والبحر، وعنده إنه يظهر على الأرض كلها بسبب ما تقدم ذكره، ولأجل من بخراسان والبحرين من أهل هذه الدعوة.

[١٥٧٥] فقدم مصر ونزل عليها في سنة اثنين وثلثمائة، وإذا أبو سعيد الجنابي قد قتل بالبحرين وقد ظهرت الفضيحة بها، ولقيه بظاهر مصر القاسم بن سيما الفرغاني في سبعة آلاف فردّ تلك العساكر كلها ورجع ابن عبيد الله إلى أبيه بالمغرب بالخيبة والهزيمة، وذهبت تلك الأموال، وجاءت جواسيسه إلى الشيعة المقدم ذكرهم بالعراق تعنفهم فيما كان من إطماعهم له وما كان من القاسم بن سيما الفرغاني، فاعتذروا إليه وقالوا له: ارجع، فرد ابنه في سنة سبع وثلثمائة بأكثر من تلك الجيوش في البر والبحر، فنزل على مصر سنين متوالية، ونزل على عسكره في الماء ثممل الخادم من طرسوس في ثمانية عشر مركبا فهزمهم، فرجع إلى أبيه بالخيبة والهزيمة، ثم ردّ العسكر إلى مصر. وقد قتل المقتدر، فرجع بالخيبة والهزيمة. وكان مع هذه الحال يشتد على أهل القيروان وما يملكه من أرض المغرب بالجور وقتل الرجال واستصفاء الأموال وقصد الفقهاء والعلماء، وقد كان بثّ دعاته فيها يدعون الناس إليه وإلى طاعته، ويأخذون عليهم العهود، ويلقون إلى الناس من أمره بحسب عقولهم واحتمال كل طبقة منهم، فمنهم من يلقون إليهم إنه المهدي ابن رسول الله وحجة الله على خلقه، ومنهم من يلقي إنه رسول الله وحجة الله، ومنهم من يلقي إنه الله الخالق الرازق،

İnsanlar, buna feryat edip açıkça karşı çıktıkları zaman, o dâîleri yakalayıp bazen hapsediyordu, bazen de öldürüyordu ve "Ben onlara bunu emretmemiştim." diyordu. Dâîler ise, "O bize emretti, biz de onun emriyle yaptık. Onun bizi imtihan etmesi mümkündür." diyorlardı. Onun, anlatması uzun sürecek zulüm, yalan ve rezillikleri vardır. Ebû Abdullah'ın hâkimiyeti yirmi küsur sene sürdü.

[1576] Ebû Abdullah ölünce, yerine daha önce zikredilen oğlu geçti ve el-Kâim Emîru'l-mü'minîn ismini aldı. el-Kâim'in şerri, babasının şerrini kat kat geçti ve açıktan peygamberlere sövdü. Afrika'da ve babasının kurduğu ve kalelerle sağlamlaştırdığı şehir olan el-Mehdiyye'de bağırarak şöyle deniliyordu: "Âişe'ye ve kocasına lanet edin! Mağaraya ve içindekilere lanet edin!" el-Kâim, fukahâ ve ulemâyı ekin biçer gibi öldürdü. Mağrib şehirlerini, babasından daha fazla istilâ etti. Mağrib şehirleri geniş ve büyüktür. Genişlik ve insan sayısı bakımından Horasan'a benzerler. Mağrib, çeşitli kralların elindedir. Onun hakkında, "Ortaya çıkıp yeryüzüne hâkim olacak olan odur. O, huccet ve Mehdî'dir" diyorlardı. el-Kâim, Bahreyn'de ikamet eden Ebû Tâhir el-Karmatî'ye davetin sırrını ve hakikatini içeren *el-Belâğu's-Sâbi'* ve *en-Nâmûsu'l-A'zam*'ı yazdı ve onu müslümanları öldürmeye, mescidleri ve Mushafları yakmaya gönderdi. Bu kitabı, babası hayatta iken yazmıştı. Babası başlangıçta şöyle diyordu: "O, benim korumamda olan bir yetimdir. O, Ali neslinden olup İsmâîl b. Ca'fer b. Muhammed'in oğludur" diyordu. Çünkü başlangıçta hâkimiyet sağlayacağını zannetmiyordu. Fakat imkân bulup bunu gerçekleştirince, "O, benim oğlumdur ve Ali neslindendir" dedi. el-Kâim'in zulmü, acımasızlığı ve kötülüklerini açıklamak uzun sürer. Zira onun yaptığı kötülükler babasınınkinden çok fazladır.

[1577] Kendisini Emîru'l-mü'minîn el-Kâim b. el-Mehdî olarak isimlendiren bu adamın el-Kâsım denilen bir oğlu vardı. el-Kâsım, eğitimliydi, şiir söylerdi ve yiğit biriydi. el-Kâim, onu halife tayin ederek şöyle dedi: "Üzerinize halife tayin edilmesi emredilen kâim imâm odur. Benden sonra kâim olacaktır. Onu dinleyin ve ona itaat edin!" Fakat el-Kâsım babası hayatta iken öldü. Bu yüzden Kayrevân'da, "Şu şarklıların ne kadar da çok yalanı var!" deniliyordu.

فكان إذا ضج الناس من هذا وظهر منهم الأنكار يأخذ الدعاة، فمرة يحبس بعضهم، ومرة يقتلهم، ويقول: ما أمرت بهذا، ويقول الدعاة هو أمرنا وبأمره فعلنا، وله أن يمتحننا. وكان من جوره وكذبه وفضائحه ما يطول، فإنه مكث في ملكه نيفا وعشرين سنة.

[١٥٧٦] ولما هلك، قام ابنه الّذي قد تقدم ذكره مقامه، وتسمى بالقائم أمير المؤمنين، وزاد شره على شر أبيه أضعافا مضاعفة، وجاهر بشتم الأنبياء، فكان ينادي في أسواق أفريقية والمهدية وهي مدينة كان بناها أبوه وحصنها، فكان يقال: العنوا عائشة وبعلها، العنوا الغار ومن حوى، وقتل الفقهاء والعلماء القتل الذريع، واستولى من بلدان المغرب على أكثر ما استولى عليه أبوه، فإن بلدان المغرب واسعة عظيمة وهي تشبه بخراسان في السعة وكثرة الرجال وهي في يد عدة من الملوك، وكانوا يقولون في هذا إنه هو الذي يظهر ويملك الأرض، وأنه هو الحجة والمهدي، وكتب إلى أبي طاهر القرمطي المقيم بالبحرين البلاغ السابع والناموس الأعظم، وهو سر الدعوة وحقيقتها، وبعثه على قتل المسلمين، وإحراق المساجد والمصاحف، وكان قد كتب هذا في الكتاب في حياة أبيه، وكان أبوه في أول أمره يقول: إن هذا يتيم في حجري وهو علوي من ولد إسماعيل بن جعفر بن محمد، وكان في أول أمره يظن إنه لا يتم له أمر الملك فلما تمكن وفعل هذا قال: هذا ابني وهو علويّ. وشرح ظلم هذا القائم وقسوته وفجوره يطول، وهو أكثر مما أتى أبوه.

[١٥٧٧] وكان لهذا الذي يسمى بأمير المؤمنين القائم بن المهدي ابن يقال له القاسم، وكان قد تأدب وقال الشعر، وكان فارسا، فاستخلفه ونصّ عليه، وقال: هذا القائم الإمام الذي أمر باستخلافه عليكم، وهو القائم بعدي، فاسمعوا له وأطيعوا. فمات هذا القاسم في حياة أبيه، فكان يقال بالقيروان ما أكثر كذب هؤلاء المشارقة.

[1578] el-Kâim'in aşırı zorbalığı, insanları öldürmesi ve mallarına el koyması sebebiyle, Mağrib'deki dağ halkından bir grup toplanarak İbâziyye'den Ebû Yezîd Mahled b. Keydâd denilen bir adama bîat ettiler. Ebû Yezîd, yaşlı ve zayıf bir adamdı ve zayıf olduğu için at üzerinde duramıyordu. Bu yüzden eşeğe biniyordu. Onun, istişarede bulunduğu a'mâ bir veziri vardı. el-Kâim b. el-Mehdî olarak isimlendirilen bu adam, Ebû Yezîd'in üzerine bir ordu gönderdi. Ebû Yezîd, bu orduyu hezimete uğrattı ve geri püskürttü. İnsanlar, bunu ve onun kötülüklere karşı olduğunu duyunca, ona gelerek etrafında toplandılar. Ebû Yezîd, dağlardan şehirlere indi. Karşısına çıkan çeşitli orduları yenerek Afrika'ya girdi. Zulmü ve vergiyi kaldırdı. el-Mehdiyye hariç, Karmatîlerin elinde bulunan bütün her yere hâkim oldu. Onları, Mağrib topraklarında bulunan el-Mehdiyye, Sakliyye ve Trablus'ta muhasara altına aldı. el-Kâim b. el-Mehdî olarak isimlendiren bu adam muhasara altında öldü. Başına gelen bu zillet, adamlarının öldürülmesi, hâkimiyetinin gitmesi ve kendisiyle birlikte el-Mehdiyye'de muhasara altında bulunanların aç kalması sebebiyle vesveseye kapılmış ve aklını kaybetmişti.

[1579] el-Kâim b. el-Mehdî'den sonra, yerine oğlu Ebû Tâhir İsmâîl geçti ve insanlara babasının ve dedesinin tavrını değiştireceğine, diyânetlerine karışmayacağına garanti verdi. Buna dair yemin etti, pekiştirdi ve şahit getirdi. Ebu'l-Hüseyn b. Ammâr'dan yardım istedi. O da Ebû Tâhir'e bu hususları önerdi. Ebû Yezîd Mahled b. Keydâd beş senedir hâkimdi ve askerleri çoğalmıştı. Bu yüzden hâkimiyeti genişlemiş ve arkadaşları İbâziyye dinini galip kılmışlardı. Fakat insanlar bundan hoşlanmadılar. Bunun üzerine Ebû Tâhir ortaya çıkarak onunla savaştı. Onu bir çölde sıkıştırdı, yakalayıp teslim aldı ve astı. Ebû Tâhir, insanlara verdiği sözleri yerine getirdi, âdil ve insaflı davrandı. Onların davetçilerini yakalayarak tıraş etti ve sürgüne gönderdi. Kayrevân halkına şöyle dedi: "Resûlullah'ın (s.a.) ashâbına dil uzatan bir kimse işitirseniz, onu öldürün. Ben, sizinle beraberim ve arkanızdayım." Ebû Tâhir, muhaddislerin hadis rivayet etmelerini ve insanların teravih namazı kılmalarını serbest bıraktı. İnsanların Rûmlarla savaşmalarına ve onları zelil etmelerine izin verdi. Müslümanları ve sınır bölgelerini, Ebu'l-Kâsım b. Ebu'l-Hasan b. Ammâr eliyle güçlendirdi. Sınır bölgeleri bu güne kadar onun çocuklarının elindedir. Onlar, müslüman bir topluluk olup çok hayır işlediler. Onlar sayesinde orada şirkin kökü kazınmıştır. Onların, uzun uzun anlatılan çok güzel hikâyeleri vardır.

[١٥٧٨] ولكثرة ما كان من جور هذا وقتله للناس واستصفائه الأموال، اجتمع قوم من أهل الجبل بالمغرب على رجل من الإباضية يقال له أبو يزيد مخلد بن كيداد فبايعوه، وكان شيخا كبيرا ضعيفا لا يمكنه لضعفه أن يستمسك على فرس. فكان يركب حمارا، وكان له وزير يستشيره أعمى، فانفذ إليه هذا الذي تسمى بالقائم بن المهديّ بعسكر فكسره وردّه، وتسامع به الناس، وأنه ينكر المنكر، فاجتمعوا إليه وأتوه، وسار من الجبل إلى الأمصار، ولقيته العساكر فكسرها كلها، ودخل أفريقية، وأزال الظلم والمكوس، وملك كل ما كان في أيدي هؤلاء القرامطة من أرض المغرب إلا المهدية، فإنه حاصرهم فيها، والاسقلية وطرابلس من أرض المغرب. ومات هذا المتسمي بالقائم بن المهدي في الحصار وعرض له وسواس وزال عقله مما نزل به من الذل، وقتل الرجال، وزوال الملك، وجوع من بقي معه بالمهدية بالحصار.

[١٥٧٩] وقام بعده ابنه أبو طاهر إسماعيل، وضمن للناس تغيير سيرة أبيه وجده، وأنه لا يتعرض لدياناتهم، وحلف على ذلك، وأكد واشهد، واستعان بأبي الحسين بن عمار، فأشار عليه بهذه الأمور. وقد كان أبو يزيد مخلد بن كيداد ملك خمس سنين، وكثرت عساكره، فأنتشر عليه أمره، وأظهر أصحابه دين الإباضية، فكرهه الناس وخرج أبو طاهر إسماعيل وحاربه وكبسه في صحراء وأخذه وسلمه وصلبه، ووفى للناس بما وعد، وعدل وأنصف وأخذ الدعاة الذين كانوا لهم فحلق لحاهم، ونفاهم، وقال لأهل القيروان: من سمعتموه ينال من أصحاب رسول الله صلّى الله عليه وسلم فاقتلوه فإني معكم ومن ورائكم. وأطلق المحدثين في الحديث، والناس في إقامة التراويح، وأطلق الناس في غزو الروم، وأذلوهم، وأعزّ المسلمين والثغور على يدي أبي القاسم ابن أبي الحسن بن عمار، والثغور في يد أولاده إلى هذه الغاية، وهم قوم مسلمون فيهم خير كثير، والشرك مقموع بهم هناك، ولهم سيرة حسنة طويلة مذكورة.

[1580] İsmâîl, Ebû Yezîd Mahled b. Keydâd gibi bir isyancının isyan etmesinden korktuğu için dağ halkını öldürmekle ve kovmakla meşgul oldu. İsmâîl, fukahâdan câmide kendisine arkadaşlarıyla birlikte oturacağı özel bir halka ayırmalarını, bu halkanın Ca'fer b. Muhammed'e ait olmasını ve bu halkada fukahâya karışmayan bir topluluğun oturmasını istedi. Onlar, kendi halkalarında Eflatun, Batlamyus ve Aristonun görüşlerini müzakere ediyorlardı. İnsanlar dediler ki: "Bunlar mülhid, zındık ve peygamberlerin düşmanlarıdır. Bu halka, nasıl Ca'fer b. Muhammed'in halkası olabilir?" Bu, İsmâîl'in İslâm hakkındaki niyetinin temiz olmadığını gösteriyor. Gerçekte babası ve dedesinin takip ettiği yoldan onların başına gelenler sebebiyle zâhiren dönmüştü.

[1581] İsmâîl'in, Yûsuf adında bir kardeşi vardı. Yûsuf, dikkatle kitap okur ve âlimlere sorular sorardı. Faziletli bir kimse idi ve şöyle diyordu: "Biz Peygamber'in evlatları, sadece peygamberlerin düşmanları filozofları yüceltiyoruz. Bizim davetçilerimizin tamamı, sefil yalancılardır ve her türlü fuhşiyatı işlerler. Eğer biz peygamberlerin evlatları olsaydık ve onları sevseydik, hâlimiz böyle olmazdı." Sonra davetçilerin isimlerini tek tek sayıyor ve yaptıklarını anlatıyordu. Bunların içinde kızıyla evlenmiş olan Ebu'l-Esved de vardı. Bu Yûsuf'un hikâyesi meşhurdur. Yûsuf, Mısır'a giderken Ahdâbiyye'de öldü. Oğlunun halen Mısır'da olduğunu zannediyorum. Sonra İsmâîl, oğlu Ebû Temîm Me'add'ı halife olarak tayin etti ve onu veliahtı yaptı. Ona, el-Mu'izz lidînillâh adını verdi. İsmâîl, 341 yılında öldü. Ondan sonra yerine Ebû Temîm geçti ve onun yolundan yürüdü. İnsanlara yumuşak davrandı ve imkân sağladı. Mağrib, onun yanında saf tuttu; bu yüzden hiç kimse ona karşı harekete geçemedi. Mülkü genişledi ve çok mal topladı. Fakat Ebû Temîm, daha sonra değişti ve dâîlere yaklaştı. Dâîler dediler ki: "İşte o Mehdî'dir. O, hâkim olacaktır. O, batıdan doğacak olan güneştir." Rûmların, Tarsus, Adana, el-Masîsa, Aynu Zerbe ve diğer sınır bölgelerini almaları ve ele geçirmeleri onun dönemine rastladı. Bu yüzden İslâm hakkındaki ümidi arttı ve müslümanların başına gelen musibetlere sevindi. Bağdat mescidlerinde, "Allah, Resûlullah'ın (s.a.) halifelerine lanet etsin!" yazıldığı haberini alınca, sevincinden havalara uçtu. Azgınlaştı, zorbalaştı ve Mısır'a saldırmaya kalkıştı. Çünkü orada çok sayıda Şiî vardı.

[١٥٨٠] واشتغل إسماعيل بأهل الجبال يقتلهم ويشردهم خوفا من أن يثور عليه ثائر مثل أبي يزيد مخلد بن كيداد، وتقدم إسماعيل إلى الفقهاء بأن يتركوا له حلقة في الجامع خاصة له يقعد فيها أصحابه تكون حلقة لجعفر بن محمد، فجلس فيها جماعة لا يختلطون بالفقهاء، وكانوا يتذاكرون في حلقهم ذكر أفلاطن وبطليموس وأرسطو، فقال الناس: هؤلاء ملحدة وزنادقة وأعداء الأنبياء فكيف تكون هذه الحلقة حلقة جعفر بن محمد، وإذا نية إسماعيل غير صافيه في الإسلام، وإنما أظهر الرجوع عن سيرة أبيه وجده خوفا مما جرى.

[١٥٨١] وكان لإسماعيل أخ يقال له يوسف، وكان ينظر في الكتب ويسأل العلماء، وكان فيه فضل، وكان يقول: إنا أولاد النبيّ ولا نعظم إلا أعداء الأنبياء من الفلاسفة، ودعاتنا كل سفلة كذاب، ركاب لكل فاحشة، ولو كنا من أولاد الأنبياء ونحب الأنبياء ما كانت هذه حالنا، ثم يسمى الدعاة واحدا واحدا ويذكرهم بما فيهم، فقد كان فيهم أبو الأسود وكان ينكح بنته. وقصة يوسف هذا معروفة ومات بأحد أبيه في مصيره إلى مصر، وفيما أظن أن ولده بمصر إلى هذه الغاية. ثم إن إسماعيل استخلف ابنه أبا تميم معدّا وجعله وليّ عهده، وسماه بالمعز لدين [الله]. ومات إسماعيل في سنة احدى وأربعين وثلثمائة، وقام أبو تميم بعده، وسار سيرته، ورفق بالناس وتمكن، وصفت له المغرب فما تحرك عليه أحد، واتسع ملكه وجبى الأموال. ثم تغيّر وقرّب الدعاة فقالوا: هذا هو المهديّ، وهو الذي يملك، وهو الشمس التي تطلع من مغربها. واتفق أن الروم أخذت ثغور المسلمين من طرسوس وأذنة والمصيصة وعين زربة وغيرها في أيامه، واحتوت عليها، فاشتد طمعه في الإسلام، وسره المصائب التي نزلت بالمسلمين، وبلغه إنه قد كتب على المساجد ببغداد لعن خلفاء رسول الله صلّى الله عليه وسلم، فطار سرورا بهذا وطغى وتجبر، وهمّ بغزو مصر لأن فيها شيعة كثرا،

Mısır'ın sultanı, Abbâsoğullarının azatlı kölelerinden hadım bir siyahî köle idi. Ebû Temîm, şöyle dedi: "Onun aklı bir kadın aklı gibidir. Yanında bulunan askerler ise ondan daha kötüdür. Onlar, refaha, yemeye ve içmeye alışmışlardır ve savaş tecrübeleri yoktur. Orada bulunan Şiîler, bize bu hadımın işinin kolay olduğunu, sınır bölgelerinin elden çıktığını, İslâm'ın bir güç ve kudretinin kalmadığını yazıyorlar. Irâk'ta ve dağda bulunan Deylemliler, bizim taraftarımızdır ve bizden yanadır." Ebû Temîm'in çevresinde bulunan Ebu'l-Hüseyn b. Ammâr'ın oğlu, Ca'fer b. Fellâh b. Merzûk ve Muhammed b. Süleyman gibi kimseler kendisine şöyle diyordu: "Ey müminlerin emîri! Mısır, sizin adamlarınızı yok etti ve hazinelerinizi boşalttı. Atalarınız orayı almak için defalarca saldırıya geçtiler; ama istediklerini elde edemediler." Dâîler de şöyle diyorlardı: "Şu siyah taş ortadan kalktığı zaman, efendimiz el-Mu'izz lidînillâh yeryüzünün tamamına hâkim olacaktır. Bu siyah taş, aramızda bir engeldir. O, başkası gibi değildir. Biz yeryüzünün tamamına hâkim olmadıkça, size ne söylersek boştur." Siyah taş ile, Mısır emîri hadım edilmiş siyahî Kâfûr'u kastediyorlar.

[1582] Kâfûr, 356 yılında öldü. Mısır askeri ihtilafa düştü. Emîrleri, Ubeydullah b. el-İhşîd'in oğluydu. O, davete katılmış bir Şiî idi. Yumuşak ve çekingen bir adamdı. Ebû Ca'fer b. Nasr ona şöyle dedi: "Ey emîr! Müminlerin emîri Ebû Temîm el-Mu'izz lidînillâh senin baban gibidir. Askerlerin de senin hakkında kötü emeller besliyorlar. Dilersen işi ona bırak, senin için idare etsin. O, askerleri idare etme hususunda daha basîretli ve daha kudretlidir." O da şöyle dedi: "Evet! Vallahi, ben de onlardan kurtulmak istiyorum." Ebû Ya'kûb b. el-Ezrakel-Kâtib el-Enbârî'ye geldi ve ona şöyle dedi: "Ey Ebû Ya'kûb! O askerler, kalbimdeki her bir kurdu -parmağını işaret ederek- şu kadar yaptı." İbn Nasr, onun bu hususta mektubunu Ebû Temîm'e götürdü.

[1583] Ebû Temîm, arkadaşı olan Rûm asıllı kölesi Cevher'i gönderdi. Cevher, yüz bin askerle yola çıkarak Mısır'a ulaştı. Savaşmadan, çarpışmadan ve bir muhalefetle karşılaşmadan 358 yılında Mısır'a girdi. Mısır'ın hazinelerini ve beytu'l-mâllerini ele geçirdi. Mısır emîri Ebû Muhammed Hasan b. Abdullah b. el-İhşîd oradan çıkarak Remle'ye yerleşti. Ca'fer b. Fellâh, askerleriyle onlara saldırdı, onu yakaladı ve Cevher'e gönderdi. Cevher de onu Mağrib'te bulunan Ebû Temîm'e gönderdi.

وإنما سلطانها خصيّ أسود مولى لموالي بني العباس وقال: عقله عقل امرأة، والذين معه من الجند أسوأ حالا منه، قد اعتادوا الترفه والأكل والشرب، وليست لهم بالحرب عادة، ومن بها من الشيعة يكاتبنا ويهون أمر هذا الخصيّ، والثغور فقد ذهبت، وما بقي للإسلام سلطان ولا ملك، والديلم الذين بالعراق والجبال شيعة لنا ومن قبلنا. فكان يقول له من حوله مثل ولد أبي الحسين بن عمار وجعفر بن فلاح بن مرزوق، ومحمد بن سليمان: يا أمير المؤمنين، مصر قد أفنت رجالكم وفرغت بيوت أموالكم، وقد طمع فيها آباؤك مرة بعد مرة فما تم ما أرادوا. وكان الدعاة يقولون: إذا زال الحجر الأسود ملك مولانا المعز لدين الله الأرض كلها، وبيننا وبينكم الحجر الأسود، وليس هذا كغيره، فإن لم نملك هذه الأرض كلها فكلما نقول لكم باطل. يعنون بالحجر الأسود كافورا الخصيّ الأسود أمير مصر.

[١٥٨٢] فمات كافور في سنة ست وخمسين وثلثمائة، واختلف العسكر بمصر، وكان أميرهم ابن عبيد الله بن الإخشيد وكان شيعيا قد دخل في الدعوة، وكان رخوا مخنثا، فقال له أبو جعفر بن نصر. أيها الأمير، أمير المؤمنين أبو تميم المعز لدين الله هو لك كالوالد، والجند فقد طمعوا فيك، فإن شئت أن تدع الأمر له حتى يدبره لك، فإنه أبصر بتدبير الجند وأقدر، فقال: إي والله أريد الراحة منهم، وأقبل على أبي يعقوب بن الأزرق الكاتب الأنباري فقال له: يا أبا يعقوب، قد جعل هؤلاء الجند في فؤادي كالدودة مثل هذه، وأشار إلى إصبعه، وأخذ ابن نصر كتابه إلى أبي تميم بذلك.

[١٥٨٣] فأرسل أبو تميم صاحبه وهو عبد كان لهم من الروم يقال له جوهر، فخرج في مائة ألف فوافى مصر ودخلها بلا حرب ولا قتال ولا خلاف في سنة ثمان وخمسين وثلثمائة، واستولى على الكنوز وبيوت الأموال، وخرج أميرها أبو محمد الحسن بن عبيد الله بن الإخشيد فأقام بالرملة، فخرج إليهم جعفر بن فلاح في عسكره فكبسه وأنفذه إلى جوهر، فانفذه إلى المغرب، إلى أبي تميم.

Ebû Temîm'in yanına varınca, Ebû Temîm onu neşeli ve güleryüzlü bir şekilde karşıladı ve ona şöyle dedi: "Sen, benim oğlum, etim ve kanımsın. Cevher'i, sana yardım ve itaat etmesi için gönderdim. Ey oğulcuğum! Vallahi, Cevher Kalşâne'ye girince benden dört milyon beş yüz bin dînâr istedi." Kalşâne, Afrika'nın batısında bir yerdir. İbn Ubeydullah, durumun onun söylediği gibi olduğunu zannetti ve Cevher'e yardım etmeye karar verdi. Nahrîr el-Ezğulî, Nahrîr Şuveyzân ve Şemûl gibi kendisine güvenen Mısırlı komutanlar ve bunların dışındaki komutan ve emîrler, Kârûn gibi zengin idiler. el-Mu'izz, bunu Cevher'e yazdı. Cevher de, onları yakaladı ve hepsine ihanet etti. Onları, Mağrib'e sürgün ederek hayvanlarına ve servetlerine el koydu. Bunlar, Mağrib'de İbn Ubeydullah b. el-İhşîd'in yanına geldiler. Şimdiye kadar onlardan hiçbir haber alınmadı. Ebû Temîm Me'add b. İsmâîl, 362 senesinde âniden Mısır'a gitti.

[1584] el-Ahsâ'daki Karmatîlerin ondan aldıkları gelirleri ve vergileri vardı. Bunları, onun işçilerinden ve elindeki şeylerden alıyorlardı. Bunları geciktirdi. Onlara ve hâkim olduğu Mısır'daki insanlara karşı küstahlaştı. Cevher dedi ki: "Ona el-Ahsâ Karmatîlerini ve onlara verilmesi gereken vergiyi hatırlattım. O da, "O köpekler kim oluyor. Şimdi Ketâme'dekileri Ahsâ'ya gönderiyorum. Atlarını kapılarına bağlayacaklar ve onları esir edecekler" dedi."

[1585] el-Mu'izz, Mısır'da gizlendi. Ancak seçkin adamları yanına tek tek girebiliyordu. Erkek ve kadın casuslarını, gözcülerini ve güvendiklerini hem ordu hem de halk hakkında haber toplamaları ve kendisine getirmeleri için insanların arasına gönderdi. Bunlar, insanlar arasında onun tavsiye ettiği yalan haberler yayıyorlardı. Onun gözlerden kaybolması uzun sürünce, insanlar öldüğünden endişe ettiler. Halbuki o, besleyici ve semirtici besinler ve gıdaların, cildi temizleyen, yüzü ve şekli güzelleştiren sürmelerin bolluğu içinde yüzüyordu. Uzun bir müddet sonra insanların karşısına çıktı. Yeşil renkli ve altın yaldızlı mükemmel ve parlak bir ipek elbise içinde insanların karşısına oturdu. Sarığı da aynı şekildeydi. Yüzünde yıldızlar gibi parlayan cevherler ve yakutlar vardı. İnsanlara, semâya çıkarak gâib olduğunu ve kendisini oraya Allah'ın yükselttiğini vehmettiriyordu. Onlara, gizlendiği sırada habercilerinin kendisine getirdikleri bilgileri anlatıyordu. Bu şekilde bu gaybî bilgilere Allah'ın kendisini muttali kıldığını vehmettiriyordu.

فلما حصل عنده أظهر له البشر والبشاشة وقال له: أنت ولدي ولحمي ودمي، وإنما أنفذت جوهرا لنصرتك وطاعتك، والله يا بني ما حصل جوهر بقلشانة حتى لزمني عليه أربعة ألف ألف دينار وخمس مائة ألف دينار، وقلشانة هو منزل بالغرب من أفريقيه. فطن أبن عبيد الله أن الأمر كما قال، فقعد يسعى بجوهر والقواد الذين استأمنوا إليه من المصريين، مثل نحرير الأزغلي، ونحرير شويزان، وشمول، وغيرهم من القواد والأمراء، وكان كل واحد منهم كقارون في الغنى، فكتب المعز إلى جوهر فقبض عليهم وغدر بهم أجمعين، وحملهم إلى المغرب وقبض نعمهم وكنوزهم. وحصلوا بالمغرب مع ابن عبيد الله بن الإخشيد فما يعرف لهم خبر إلى هذه الغاية. ووافى أبو تميم معدّ بن إسماعيل مصر في سنة اثنين وستين وثلثمائة.

[١٥٨٤] وقد كان للقرامطة الذين بالأحساء عليه أتاوه وجزية يأخذونها منه عن أعماله وما في يده، فأخرها عنهم واستطال عليهم وعلى الناس كلهم بملكه مصر. وقال جوهر وقد ذكرت له قرامطة الأحساء والجزية التي لهم عليهم، فقال: من هؤلاء الكلاب، الآن أنفذ كتامة إلى الأحساء فيشدون براذينهم على أبوابهم ويسبونهم.

[١٥٨٥] واحتجب المعز بمصر، فكان لا يصل إليه إلا الواحد بعد الواحد من خواصه، وبث جواسيسه وعيونه وثقاته من الرجال والنساء في الناس يتعرفون له أخبارهم، من الجند والعامة، ويأتون بها، ويلقون من الأراجيف في الناس ما يوصيهم به. وطال استتاره حتى أرجف الناس بموته، وهو متوفر على التنعم والأغذية التي تشحّم وتسمّن، والأطلبة التي تنقّى البشرة وتحسن اللون والصورة. ثم ظهر للناس بعد مدة طويلة، وجلس لهم في حرير فائق رائق أخضر مذهب وعمامته منه، وعلى وجهه الجواهر واليواقيت وهي تلمع كالكواكب، وأوهم إنه كان غائبا في السماء، وأن الله رفعه إليه، وكان يتحدث بما كان يأتيه به أصحاب أخباره في حال استتاره، ويوهم أن الله أطلعه على تلك الغيوب،

Ayrıntıya girmeden kısa konuşuyor ve şöyle diyordu: "Bir kavim şöyle dedi. Başka bir kavim şöyle dedi. Bir kavim şuna azmetti." Casuslar, onun semâda olduğu, Allah'ın kendisini ziyaret etmesini istediği ve onu kendisine yükselttiği hususunda yalan haberler yaydılar. Avamın ve cahillerin kalpleri bunlarla doldu. Onlar, bunların ve onun tehditlerinin ve yeryüzüne hâkim olacağı va'dinin gerçek olduğunu zannettiler.

[1586] Ebû Ali el-Hasan b. Ahmed b. Ebî Sa'îd el-Cennâbî, ordusuyla el-Ahsâ'dan Irâk'a geldi. O zaman Bağdat sultanı Ebû Mansûr Bahtiyâr b. Mu'izzuddevle idi. Ebû Ali el-Karmatî, kendisi için halife el-Mutî' lillâh'tan Mısır ve Şâm'a vali olmak üzere bir ahid ve sancak almasını istedi. Onlara şöyle dedi: "Ben, bu hilekâr Ebû Temîm'i sizden daha iyi bilirim. Onun aslını ve atalarını, Abdullah b. Meymûn el-Kaddâh ve çocuklarının hilelerini de iyi bilirim. Ben, onu Mağrib'in en ücra köşesine kadar takip edeceğim ve geldiği yere göndereceğim." Bahtiyâr, bunu isteyince halife el-Mutî' lillâh şöyle dedi: "Bunu yapmam. Çünkü onların hepsi Karmatîdir. Onlar, Mekke'de hacıları öldürdüler. Eğer bundan tevbe ederlerse, bunu yapanlardan berî olurlarsa ve atalarıyla övünmeyi terk ederlerse, onları dost edinirim. Aksi takdirde yapmam." Bu, Ebû Ali'ye nakledilince, hatayı itiraf etti. Kardeşlerinin, Ebû Sa'îd, Ebû Tâhir ve diğer atalarından gelen amcaoğullarının yaptıklarından berî oldu. Onların yaptıkları şeylerden ötürü uzun uzun özür diledi. Onların bunu İslâm'a düşmanlık olarak ve Abbâsoğulları halifelerine itaatten çıkmak için yapmadıklarını söyledi. el-Mutî', bunu kabul etmedi ve onları reddetmeye devam etti. Ebû Ali uzun süre yalvardı; ama el-Mutî' olumlu cevap vermedi. Bahtiyâr veya başka biri, gidip kendisini el-Mutî'in vali tayin ettiğini iddia etmesini önerdi. Ona şöyle denildi: "Askerin, yanında bulunan ordun, ailen ve arkadaşların olacak. Onlara kendi malından infâk edeceksin. el-Mutî'in sana mal ve asker vermesini ümit etme." Ebû Ali bunu kabul etti.

[1587] Ebû Ali'nin, el-Mutî'den yetki istemesinin sebebi, Şâm ve Mısır halkının kendisini kabul etmesiydi. el-Mutî', bu hususta olumlu cevap vermeyince, kendisine siyah bayraklar ve sancaklar hazırladı. Bunların üstüne, "Emîru'l-mü'minîn el-Mutî' lillâh", altına da, "Hakka dönen seyyidler" yazdırdı. Sonra da Şâm'a doğru yola çıktı.

ويعرض بالجمل دون التفصيل، ويقول: قوم: قالوا كذا، وقوم قالوا كذا، وقوم عزموا على كذا، وبث الجواسيس بالأراجيف بأنه كان في السماء وأن الله استزاره ورفعه إليه، فامتلأت قلوب العامة والجهال منه، وظنوا ذلك، وأن كل ما يتوعد به ويعد به من تلك الأرض كلها حق.

[١٥٨٦] ووافى العراق أبو عليّ الحسن بن أحمد بن أبي سعيد الجنابي من الأحساء في عسكر، والسلطان ببغداد أبو منصور بختيار بن معز الدولة، فسأله أبو عليّ هذا القرمطيّ أن يأخذ له عهدا ولواء من الخليفة المطيع لله ولاية على مصر والشام، وقال لهم: أنا أعرف بهذا الممخرق أبي تميم منكم، وأعرف أصله وأبوته ومخاريق عبد الله بن ميمون القدّاح وأولاده، وأن أبلغ به أقصى المغرب وأردّه من حيث جاء. فقال الخليفة المطيع لله لبختيار وقد سأله ذلك: لا أفعل هذا، هؤلاء كلهم قرامطة، وهؤلاء قتلوا الحجاج بمكة، فإن تأبوا من ذلك وبرئوا ممن فعله وتركوا التسمي بالسادة وليتهم، وإلا لم أفعل. فثقل على أبي عليّ هذا وكان يعترف بالتقصير وبرئء من فعل إخوته وبنى عمه من أبي سعيد وأبي طاهر وغير هما من أبائه وأخذ يعتذر لما صنعوا بمعاذير طويلة، وأنهم ما فعلوا ذلك عداوة للإسلام ولا خروجا عن طاعة الخلفاء من بني العباس، فما قبل ذلك المطيع، وأقام على منعهم. وطال خضوع أبي عليّ هذا فما أجابهم المطيع، فأشار عليه بختيار أو غيره بأن يذهب ويدّعي أن المطيع قد ولاك، وقيل له: العسكر الذين معك جندك وأهلك وأصحابك ومن مالك تنفق عليهم، ولست تطمع في أن يعطيك المطيع شيئا من مال ولا جند، فقبل ذلك.

[١٥٨٧] وما كان رغبته في تقليد المطيع إلا لتقبله العامة بالشام ومصر، فلما لم يجبه المطيع إلى ذلك اتخذ هو لنفسه أعلاما سودا ورايات، وكتب عليها المطيع لله أمير المؤمنين، وتحته: السادة الراجعين إلى الحق، ثم سار إلى الشام.

Ebû Temîm'in askerleriyle karşılaştı, onlara saldırdı ve onları öldürdü. Komutanları İbn Fellâh'ı ve adamlarını öldürerek Şâm'ı ele geçirdi. el-Mutî'e ve Abbâsoğullarının halifelerine itaate davet etti; onlara tazimde bulunmanın ve onlara itaatin gerekliliğini açıkladı. Ebû Temîm'e lanet etmeye başladı ve onun atalarını tek tek anlattı: "Onlar, el-Kaddâh'ın çocuklarıdır. Onlar, yalancı ve hilekâr İslâm düşmanlarından başka bir şey değildiler. Zındıkların görüşlerini benimsiyorlardı. Ebû Temîm, Mısır'ı askerleriyle birlikte kendisine ayırdı. Buna rağmen kendisi için önce aldığından daha fazla gelir ve vergi istiyordu." el-Hasan, onun mektuplarını insanlara okur ve bunlardaki kapalı yerleri ve hileleri onlara açıklardı. Ebû Temîm'e ondan dolayı bir korku sardı. Bu yüzden Mısır'daki Kâhire denilen şehrine kale yaptırdı, sûrlarını kuvvetlendirip sağlamlaştırdı ve derin hendekler kazdırdı. el-Hasan, insanları onun aleyhine kışkırtmak için Ebû Temîm'in rezilliklerini anlatıyordu. Şâm'a geliyor, onların rezilliklerini ve İslâm'a olan düşmanlıklarını anlatıyordu. Nitekim bunlar, onun onlar hakkındaki kitaplarında ve şiirlerinde zikredilmiştir.

[1588] Ebû Ali'nin anlattığı ve açıkladığı şeylerin çokluğundan dolayı, Şâm fukahâsının reisi Ebû Bekir en-Nablusî şöyle dedi: "Bunlarla cihad, Rûmlarla cihaddan daha evlâdır. Bunlarla savaşmak, Rûmlarla savaşmaktan daha evlâ ve daha gereklidir. Çünkü Rûmlar ehl-i kitaptır. Bunlar ise, kâfir ve müşrik olup ehl-i kitap değildir. Bilakis onlar, bütün peygamberlere ve Allah'ın indirmiş olduğu bütün kitaplara düşmandırlar. Rûmlar dinlerini gizlemiyorlar. Bilakis açıktan ona davet ediyorlar. Bunlar ise, şirki gizliyorlar ve Şiî görünerek insanları aldatıyorlar."

[1589] el-Hasan, yola çıkarak Kâhire hendeklerine geldi ve Ebû Temîm'i muhasara etti. Neredeyse onu yakalayacaktı. Fakat Ebû Temîm, pek çok aşireti bulunan büyük bir kabilenin reisi İbnu'l-Cerrâh et-Tâî'ye bol miktarda mal verdi. O da, el-Hasan'a pusu kurdu. Adamlarıyla onu arkasından kuşattı ve kendisiyle meşgul etti. Böylece el-Hasan'ın plânını bozdu. Bunun üzerine hendeklerden geri döndü. Fakat kendisiyle birlikte olanlar hezimete uğradı. Ebû Temîm, Hasan'ın hezimete uğrayan arkadaşlarına yetişti ve onları yakaladı. Askerlerin yakınlarını ve askere elverişli olanları da yakaladı. Şâm'a adamlar göndererek fakîh Ebû Bekir en-Nablusî'yi getirtti. Ona, kendisinden ulaşan sözlerini ve verdiği fetvâyı sordu.

فلقي عساكر أبي تميم وواقعهم وقتلهم، وقتل أميرهم ابن فلاح، وقتل أصحابه، واستولى على الشام، وأقام الدعوة للمطيع ولخلفاء بين العباس، وأظهر تعظيمهم ووجوب طاعتهم، وأخذ في لعن أبي تميم، وذكر أبائه واحدا واحدا، وأنهم ولد القداح، وأنهم ما كانوا قط إلا كذأبين ممخرقين أعداء الإسلام، يذهبون مذاهب الزنادقة. وأبو تميم قد انحجز مع عساكره بمصر، ومع هذا فيبذل له من الجزية والاتاوة أكثر مما كان يأخذ قبل هذا، والحسن هذا يقرأ كتبه على الناس ويبين فيها عيّه ومخاريقه، وبلغ بأبي تميم الخوف منه إلى أن حصن مدينته بمصر وهي التي يسمونها القاهرة، وشيد سورها وأوثقه، وحفر خندقها وعمقه، والحسن يبلغه ما ينادي به أبو تميم من فضائحهم تحريضا للناس عليه، فيقوم بالشام وينادي بفضائحهم وعداوتهم للإسلام كما هو مذكور في كتبه وأشعاره فيهم.

[١٥٨٨] ولكثرة ما قال وبيّن من ذلك، قال أبو بكر النابلسي رئيس الفقهاء بالشام: جهاد هؤلاء أولى من جهاد الروم، وغزو هؤلاء أولى وأوجب من غزو الروم، إذ الروم أهل كتاب وهؤلاء كفار مشركون ليسوا أهل كتاب بل هم أعداء جميع الأنبياء وجميع الكتب التي أنزلها الله، والروم لا تكتم دينها بل تفضح بما تدعوا إليه، وهؤلاء يضمرون الشرك ويخدعون الناس بإظهار التشيع.

[١٥٨٩] وسار الحسن هذا حتى نزل على خندق القاهرة وحاصر أبا تميم وأشرف على أخذه، فبذل أبو تميم الأموال لابن الجراح الطائي هذا الذي هو حيّ وهو كثير العشيرة، فغدر بالحسن هذا، وأخذ سواده من ورائه وشغله بنفسه، وأفسد تدبيره فانصرف عن الخندق وانهزم بمن معه، ولحق أبو تميم المنهزمين من أصحاب الحسن فأخذهم وأخذ أتباع العسكر وأهل السوق في العسكر، وأرسل إلى الشام وأخذ أبا بكر النابلسي الفقيه، وسأله عما بلغه عنه وما أفتى فيه،

Ebû Bekir en-Nablusî bunu itiraf etti ve ona daha sert sözler söyledi. Bunun üzerine Ebû Temîm, diri diri derisinin yüzülmesini emretti ve onun derisi yüzüldü. Müslümanların derilerini diri diri yüzmek onların âdetidir. Nitekim Sa'îd ve başkaları da böyle yapmıştı. el-Ahsâ Karmatîlerinden galip geldiği kimselere ikramda ve lütufta bulundu, onları giyindirdi, azarladı ve ikramda bulunarak el-Ahsâ'ya geri gönderdi.

[1590] Ebû Temîm, el-Hasan'ın arkadaşı İbnu'l-Mencâ el-Karmatî'ye, kendisi ile el-Hasan ve el-Ahsâ halkının arasını düzeltmesi için özel olarak mal vermeyi garanti etti. İbnu'l-Mencâ da ona buna dair garanti verdi. İbnu'l-Mencâ esirler arasındaydı. Ebû Temîm, onu ve diğer esirleri serbest bıraktı. Gittiler ve aralarını düzelttiler. Ebû Temîm'den malları ve vergileri aldılar. Ebû Temîm, her sene düzenli olarak bu malları gönderdi. Onlar da ondan el çektiler. Ebû Temîm ölünceye kadar bunu almaya devam ettiler. O öldükten sonra, el-Asfar el-Ukaylî el-Ahsâ'da Karmatîleri muhasara edinceye kadar el-Azîz ismi verilen oğlu Nizâr Ebu'l-Mansûr b. Me'add'dan aldılar. el-Asfar, onlardan isyan edenleri öldürdü. Onlar, el-Asfar'a olan korkularından bugüne kadar seriyyeye çıkamadılar.

[1591] Nizâr b. Ebî Temîm, acele edip el-Asfar'a çok sayıda kıymetli hediyeler gönderdi ve ona büyük miktarda mal yolladı. Güvendiği bir adamını kendisine göndermesini istedi. el-Asfar da kız kardeşinin oğlunu gönderdi. Nizâr, ona mükemmel bir şekilde ikramda bulundu ve onu altın eyere bindirdi. Yanında atlılar hazır bulundurdu. Dayısına Şâm topraklarından büyük şehirleri vermeyi va'd ederek, dayısını davete girmeye ikna etmesi için ona bol miktarda mal verdi. Fakat el-Asfar'ın yanında bulunan Ebû Hanîfe'nin ashâbından Ebû Bekir Muhammed b. Muhammed en-Nîsâbûrî denilen bir adam, onun bunu yapmasına mâni oldu ve kendisine şöyle dedi: "Nizâr'ın zâhiren müslümanlardan görünmesine, İslâm'a ve hakka davet etmesine aldanma! O, İslâm'a zarar veren fesâd kaynağı el-Ahsâ'daki Karmatîler'den daha tehlikelidir. Onların sana gönderdiği malları al. Çünkü bu mallar, onların sana gönderdikleri ve takdim ettikleri hediyeleridir." Bunun üzerine el-Asfar, Nizâr'a cevap olarak gönderdiği mektupta şöyle dedi: "Senin Şâm'daki arazileri bana verme teklifini, el-Ahsâ ve halkından kurtuluncaya ve yanımdakileri sana gösterinceye kadar kabul edecek değilim."

فاعترف به وقال له ما هو أغلظ منه، فأمر بسلخه حيا فسلخ، وهذه عادة لهم في سلخ المسلمين أحياء، قد فعل ذلك سعيد وغيره، وأخذ من ظفر به من قرامطة الأحساء فأكرمهم ووصلهم وخلع عليهم وعاتبهم وردهم مكرمين إلى الأحساء.

[١٥٩٠] وضمن أبو تميم لابن منجا القرمطي صاحب الحسن الأموال له خاصة إلى أن أصلح بينه وبين الحسن وبين أهل الأحساء فضمن ابن المنجا ذلك له، وكان من الماسورين فأطلقه وأطلق غيره من الأسارى، فذهبوا وأصلحوا بينهم، وقبلوا الأموال والأتاوة من أبي تميم وأجراها لهم في كل سنة، فكفوا عنه، وأخذوها منه في حياته إلى أن مات، وأخذوها من ابنه هذا المتسمى بالعزيز، وهو نزار أبو المنصور بن معدّ، إلى أن حاصر الأصفر العقيلي القرامطة بالأحساء وقتل من يخرج منهم، فهم إلى هذه الغاية ما يخرج لهم سرية خوفا من الأصفر.

[١٥٩١] وبادر نزار بن أبي تميم هذا فهادى الأصفر بهدايا كثيرة نفيسة، وحمل إليه أموالا عظيمة، وسأله أن يرسل إليه ثقة له، فأرسل الأصفر ابن أخته فأكرمه نزار الكرامة التامة، وحمل على سرج من ذهب، وقاد بين يديه الخيول، وأعطاه الأموال على أن يدعو خاله للدخول في دعوتهم على أن يقطعه البلدان العظيمة من أرض الشام. فمنع الأصفر من ذلك رجل معه من أصحاب أبي حنيفة يقال له أبو بكر محمد بن محمد النيسابوري، فقال له: لا تغتر بما يظهره نزار من إنه من المسلمين وأنه يدعو إلى الإسلام وإلى الحق، فإنه شر من هؤلاء القرامطة الذين بالأحساء، وهم الأصل في الفساد الذي وقع في الإسلام، وخذ الأموال التي أعطوك فإنما هي هدايا أهدوها لك، وابتدؤوك بها. فأرسل الأصفر إلى نزار في جواب الرسالة: إني لست أجيبك إلى قبول ما بذلت من الإقطاع بالشام إلى أن أفرغ من الأحساء وأهلها وأعرفك ما عندي.

[1592] Bu dâîlere şöyle denilir: "Siz, işinizi gücünü bırakıp Resûlullah'a (s.a.) sövdünüz ve onun getirdiği şeye çok ta'nda bulundunuz. Ona tâbi olanların dini üzere devam etmelerine şaşırıyorsunuz. Ancak ona sizden önce düşmanlık eden seleflerinizin bulamadığı gibi, siz de onda bir yalan, hata veya kusur bulamadınız. Eğer sizin ettiğiniz gibi olsaydı, sizin göz açıp kapayıncaya kadar sayılamacak derecede rezilliğiniz ortaya çıktığı gibi, onun da rezilliği ortaya çıkardı. Eğer nazar, tefekkür ve tedebbürde bulunsaydınız, onun doğruluğunu ve nübüvvetini anlardınız ve bu hususta ilminiz başkalarının ilminden daha çok olurdu. Çünkü siz, başlangıçta Resûlullah'ın (s.a.) arkasına saklanmanıza, zâhiren onun şeriatine bağlılık göstermenize, onun evladından el-Mehdî'ye davet etmenize, Mehdî adına insanlardan gizli gizli ahidler ve mîsâklar almanıza, uzaklarda, çöllerde, Mağrib'in cehâlet ve gaflet bölgelerinde bulunmanıza, zekilerden, ediplerden, araştırma ve düşünce ehli insanlardan uzak durmanıza rağmen, bu rezillikleri ortaya koydunuz. Eğer Resûlullah, sizin dediğiniz gibi yalancı ve hileci olsaydı, onun durumu da sizin durumunuz gibi olurdu."

[1593] Dâîler dediler ki: "Biz, hakikatler ortaya çıktığı, düşünen ve ibret alan kimselerle birlikte olduğumuz zaman, bâtıla davet ettiğimizi ve hile yaptığımızı itiraf ettik. Davet edildiğimiz zaman bizimle alay edildi. Biz de Şiî görünerek insanlarla alay ettik. Aldatıldığımız gibi, biz de onları aldattık. Bu, bâtıla götürmekten başka bir şey değildir."

[1594] Biz de şöyle deriz: "Siz, kendi adınıza doğru söylediniz ve rezillikleriniz ispatlanmış oldu. Öyleyse Resûlullah'ın (s.a.) sizin hâliniz gibi olan bir yanlışını, hatasını ve yalanını ortaya koyun. Çünkü siz ve sizden öncekiler, böyle bir şey bulamıyorsunuz ve ulaşamıyorsunuz."

[İhvân-ı Safâ'nın Reisi ez-Zencânî el-Kâdî ve Diğer Önde Gelen İsimler]

[1595] Onların ileri gelenlerinden yazarlardan ve reislerden taraftarı olan ez-Zencânî el-Kâdî şöyle dedi: "Onun (Resûlullah'ın) hicvedildiği şiirler nerede?"

[١٥٩٢] فيقال لهؤلاء الدعاة: قد تفرغتم لشتم رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وأكثرتم الطعن فيما أتى به والتعجب من اتباعه والإقامة على دينه، من غير أن تجدوا له كذبة أو عثرة أو زلة كما لم يجده أسلافكم من أعدائه قبلكم، ولو كان كما تزعمون لافتضح كما تفتضحون في كل طرفة عين فضائح لا تحصى لكثرتها، ولو أمعنتم النظر والتفكر والتدبر لعلمتم صدقه ونبوته، وكان علمكم بذلك يزيد على علم غيركم، فإنكم مع تستركم في ابتداء أمركم به صلى الله عليه، وإظهاركم الاعتصام بشريعته والدعاء إلى المهديّ من ولده، ومع أخذكم له العهود والمواثيق بستر ما يلقونه إلى الناس، ومع كونكم في الأطراف والبوادي ومعدن الجهل والغفلة من المغرب، ومع تجنبكم الفطناء والأدباء وأهل البحث والنظر قد افتضحتم هذه الفضائح، فلو كان كاذبا ومحتالا كما تقولون لكانت سبيله سبيلكم.

[١٥٩٣] قالوا: إذا حقت الحقائق وحصلنا مع من قد نظر واعتبر اعترفنا بأنا مبطلون ومحتالون، وأنا قد سخرمنا حين دعينا، وسخرنا من الناس بالتشيع، وخدعناهم كما خدعنا وما ههنا إلا مبطل.

[١٥٩٤] قلنا: أما أنتم فقد صدقتم عن أنفسكم وثبتت فضائحكم، فهاتوا له صلّى الله عليه وسلم هفوة أو زلة أو كذبة حتى يكون في مثل حالكم، فإنكم ومن تقدمكم لا تجدون ذلك ولا تهتدون إليه.

[١٥٩٥] فقال الزنجاني القاضي وهو رئيس من رؤسائهم وله أتباع، كتاب ورؤساء فأين الشعر الذي هجى به.

[1596] Ona şöyle cevap verilir: "Onun hicvedildiği şiirlerde, onun yalancı ve sihirbaz olduğu iddiası vardır. Tıpkı senin ve benzerlerinin iddia ettiğiniz gibi. O şâirlerin iddia ettiklerinden daha fazlası, Kur'ân'da bahsedilen şâirlerin iddialarında vardır. "Onun sihirbaz ve kâhin olduğu", "evvelkilerin masallarını yazdırdığı", "ona bu hususta başka bir kavmin yardım ettiği" onların iddialarından bazılarıdır. Bir kişi, dostlarının iddiasıyla nebî olmayacağı gibi, hasımlarının iddiasıyla da yalancı olmaz. Daha önce zikrettiğimiz gibi, bir kişi huccetle nebî olur. Bir kişi, yalanlarının ve hilelerinin ortaya çıkmasıyla yalancı olur. Sizin yalanlarınızın, hilelerinizin ve rezilliklerinizin bizim işaret ettiğimiz ve ayrıntılarıyla açıkladığımız gibi olduklarını, siz de açık olarak biliyorsunuz.

[1597] ez-Zencânî el-Kâdî'ye işaret etmemizin sebebi, onların ileri gelenlerinden olması ve Zeyd b. Rifâ'a el-Kâtib, Ebû Ahmed en-Nehrecûrî, el-Avfî, Ebû Muhammed b. Ebi'l-Bağlel-Kâtib el-Müneccim gibi kimselerin ona tâbi olmalarıdır. Bunlar Basra'da, diğerleri ise Basra dışında yaşamaktadırlar. ez-Zencânî, onların sığındıkları ve varlığıyla iftihar ettikleri kimselerdendir. Onlara göre ez-Zencânî, kendileri için en büyük huccettir. Dediler ki: "Ebû Temîm'e, "Ey Müminlerin emîri! İbn Rizâm, davetin sırrına vâkıf oldu ve esaslarını öğrendi" dedik. O da, "Biz, buna rağmen bir cemaat ve bir mezhep sahibi olmadık mı?" dedi."

[1598] Dediler ki: "Biz, bâtıl yolda olduğumuza, İbn Rizâm'ın ve ondan sonrakilerin bildiğinden daha çok hilelerimiz, rezilliklerimiz ve yalanlarımız olduğuna, buna rağmen bir cemaat olduğumuza, mülk sahibi olduğumuza, bizim için mûcizeler, âyetler ve delâlaletler iddia eden büyük taraftar topluluğumuz olduğuna, arkadaşımız Mehdî ve Allah'ın yaratıklarına hucceti olduğuna göre, bunun aslı olmasa da, biz, en kuvvetli delille nübüvvet iddia eden, insanların itaat ettikleri, bir cemaat, mezheb ve şeriat sahibi olan herkesi yalanlamakla emrolunduk."

[1599] Ebû Temîm, bir defasında şöyle demişti: "İbn Rizâm'ın yaptıkları sizi korkutmasın. Bütün yeryüzünde bunu bilen insan iki yüzü geçmez. Siz, mülkü elde etmek talebiyle çok çalışın. Zira insanlar gaflet içindedirler. İnsanlara hâkim olduğunuz zaman, onları mezhebinizin sırrını bilenler kabul ediniz."

[١٥٩٦] قيل له: في الشعر الذي هجي به، الدعوى عليه بأنه كذاب وساحر مثل ما تدعي أنت وأمثالك عليه، وفي القرآن مما أدّعوه عليه أكثر مما في شعر أولئك الشعراء، من ادعائهم عليه إنه ساحر وكاهن، وأنه قد اكتتب أساطير الأولين وأعانه على ذلك قوم آخرون، واحد لا يكون كاذبا بدعوى خصومه عليه كما لا يكون نبيّا بدعوى أوليائه له، وإنما يكون نبيا بالحجة كما قدمنا ويكون كاذبا بأن يشار إلى أكاذيبه وحيله، وتذكر وتفصل كما أشرنا إلى أكاذيبكم وحيلكم وفضائحكم وبيّناها مفصلة.

[١٥٩٧] وإنما أشرنا إلى هذا الزنجاني القاضي لأنه كبير فيهم، ومن اتباعه زيد ابن رفاعه الكاتب، وأبو أحمد النهرجورى، والعوقى، وأبو محمد بن أبي البغل الكاتب المنجم، وهؤلاء بالبصرة أحياء وغيرهم في غير البصرة. ومما يلجئون إليه ويفرحون به وهو عندهم أكبر حجة لهم، قالوا: قلنا لأبي تميم: يا أمير المؤمنين: إن ابن رزام قد وقف على سر الدعوة وعرف أصولها، قال: أليس مع هذا قد صرنا جماعة وصارت لنا مقالة.

[١٥٩٨] قالوا: فإذا كنا مبطلين ولنا من الحيل والفضائح والأكاذيب أكثر مما عرفه ابن رزام، وأكثر مما عرفه من بعده، ومع هذا فقد صرنا جماعة وصار لنا ملك وصار الخلق الكثير أتباعا لنا يدّعون لنا المعجزات والآيات والدلالات وأن صاحبنا المهدي وحجة الله على خلقه وإن كان لا أصل لذلك، فأمرنا من أدل الدليل على كذب كل من ادّعى النبوة وأطاعه الناس وكانت له جماعة ومقالة وشريعة.

[١٥٩٩] وقد قال أبو تميم مرة: لا يهولنكم ما صنعه ابن رزام، فما تحوي الأرض كلها مئتي إنسان يعرف ذلك، فاشتغلوا بطلب الملك فإن الناس في غفلة، فإذا ملكتم الناس قبلتم هؤلاء الذين يعرفون سرّ مقالتكم.

[1600] Dediler ki: "Şu Nizâr, haremeynde ve hacc mevsimlerinde kendisi için hutbe okunuyor. Haremeyn'de, 'Emîru'l-mü'minîn el-Azîz Nizâr, âyetler, alâmetler ve mûcizeler sahibidir' diye bağırılıyor. Hiç kimse buna karşı çıkmıyor. Halbuki onun, içki satmaktan, zânîlerin, kavatların ve oğlancıların evlerine gitmekten ve haraç almaktan başka bir mûcizesi yoktur. Eğer bize, "İnsanları, kılıç korkusu susturdu" derseniz biz de, "Bizden önceki nübüvvet iddia ettiğiniz kimselerin hâli de böyleydi" deriz."

[1601] Onlara şöyle cevap verilir: "Sizin galip gelmeniz, muzaffer olmanız ve insanlara karşı hilelerinizin başarılı olması, sizi bâtıl yolda giden reziller olmaktan çıkarmaz. Sizin rezilliklerinizi bilenler az olsa da, bütün insanlardan hiçbiri sizin ayıplarınızı araştırmakla meşgul olmasa bile, siz bâtıl yolda giden reziller olmaktan kurtulamazdınız. Eğer yeryüzündeki her akıllı kimse, sizin rezilliklerinizi ve bu işe nasıl başladığınızı öğrenmek istese, bunu mutlaka öğrenir. Bunu ararsa bulur ve baştan sona onu öğrenir. Sizin hilelerinizin, aldattığınız ve alay ettiğiniz kimselere karşı başarılı olması, sizin hakka isabet ettiğinizi göstermez. Sizin hileleriniz bütün yeryüzü halkına karşı başarılı olsa da, korkutarak ve kılıçlarınızla onları sustursanız da, bu bazı nasihatçilerin zalim krallara söyledikleri şu söz gibidir: "Siz, insanların ağızlarını kapatmaya güç yetirseniz de, çirkini güzel yapmaya gücünüz yetmez. İnsanlar üzerine nüfûz sahibi olsanız da, onların akıllarına hâkim olamazsınız." Dolayısıyla sizin galip gelmeniz, hilelerinizin başarılı olması ve Ebû Temîm'in size yaptığı vasiyetler, size evvelinizden âhirinize hepinizi susturacak olan uzun bir kederden ve kalıcı bir utançtan başka bir şey kazandırmaz. Sizin bu durumunuz şu adamın durumuna benzer: "Bu kişi bir adama tuzak kurdu, onunla anlaşma yaptı ve insanların en iyi nasihat edeni olduğuna dair olan en büyük yeminler etti. Sonunda canı ve malı konusunda o adamın güvenini ve itimadını kazandı. Sonra da adama saldırarak onu öldürdü ve bütün mallarını iç etti. Ardından da, mülkü ve sahip olduklarıyla övünmeye başladı." Böyle bir kişiye şöyle denilir: "Sen, bunlara ulaşmış olsan da, yalancı ve hâin olmaktan kurtulamazsın." Sizin, "Nübüvvet iddia eden kimse, bizim bâtıldaki hâlimiz gibidir" sözünüz ve reisinizin, "İnsanların işlerini ifsâd eden üç kişidir: Çoban, tabîb ve deve çobanı. Bunlardan bizi en fazla kızdıran deve çobanıdır" sözü, -ki onlar, çoban ile Mûsâ'yı, tabîb ile Îsâ'yı ve deve çobanı ile Muhammed'i (s.a.) kastediyorlar- sizin boş bir iddianız, onları yalanlamanız ve onlara karşı kininiz değil midir?

[١٦٠٠] قالوا: وهذا نزار يخطب له في الحرمين والمواسم، وينادى في الحرمين أمير المؤمنين العزيز نزار صاحب الدلالات والعلامات والمعجزات، فلا ينكر ذلك منكر، وما يعرف له من المعجزات إلا بيع الخمور وإقامة دور الزواني والقوادين ونكاح الذكران وأخذ المكوس. فإن قلتم لنا: إن السيف أسكت الناس عن الأنكار، قلنا: وكذا حال من قبلنا من الذين ادّعيتم لهم النبوة.

[١٦٠١] قيل لهم: مع كونكم قاهرين غالبين وتمام حيلكم على الناس لستم تخرجون من أن تكونوا مبطلين مفتضحين، وإن قل من يعرف فضائحكم، ولو لم يكن واحد من الناس كلهم اشتغل بطلب عيوبكم لما خرجتم من أن تكونوا مبطلين مفتضحين، حتى لو رام كل عاقل في الأرض أن يعرف فضائحكم وكيف كان ابتداء أمركم لعرف ذلك، ولو طلبه لوجده ولأحاط به من أوله إلى آخره، فليس تمام حيلكم على من خدعتموه وسخرتم منه بجاعلكم من المحقين، ولو تمت حيلكم على أهل الأرض أجمعين، ولو أسكتهم خوفكم وسيفكم، وهو كما قال بعض الناصحين للملوك الظالمين: أنكم إن قدرتم على ختم أفواه الرجال فلا قدرة لكم على أن تجعلوا القبيح حسنا. وإن غلبتم الناس على ذات أيديهم فلن تغلبوهم على عقولهم، فما أثمرت غلبتكم وتمام حيلكم ووصايا أبي تميم لكم إلا الويل الطويل والخزي المقيم الذي يسكت أولكم وآخركم، وما أنتم في هذا إلا كمن خدع رجلا وعاهده وبذل له غليظ الإيمان إنه من أنصح الناس له، حتى وثق به وائتمنه على نفسه وماله. ثم وثب به فقتله واحتوى على نعمته، ثم أخذ يفتخر بما ملكه واحتوى عليه، فقيل له: أنت وإن وصلت إلى هذا فلست تخرج من أن تكون كاذبا غادرا. وقولكم: إن من ادّعى النبوة في مثل حالنا في الباطل، وقول رئيسكم: أفسد أمور الناس ثلاثة: راعي وطبيب وجمّال وأغيظهم لنا الجمّال فإنه أفسد سائر الناس، يعنون بالراعي موسى، وبالطبيب عيسى، وبالجمال محمد صلوات الله عليهم أجمعين، فهل معكم إلا الدّعوى والتكذب عليهم والغيظ منهم.

[1602] Şimdi siz, en çok kızdığınız şu Peygamber'in durumunu iyi düşünün! Zira onun zamanı daha yakın ve alâmetleri daha açıktır. Kur'ân'dan size zikrettiğimiz şeylerde, onun hakkında ne mükemmel deliller vardır. Kur'ân'ın geldiği gibi (mütevatir olarak) bize gelen (haberler), onun hakkında fazladan delildirler. Düşünürseniz, onun işinin başının sonu, dışının içi ve gizlisinin açığı gibi olduğunu; Allah'ın ona ta'n edenleri baştan sona nasıl rezil ettiğini, onun delilinin kuvvet ve burhanının parlaklık kazandırdığını görürsünüz. Siz, bir de kendi işinizin başı ile sonunu, içi ile dışını düşünün! Siz, onun son derece rezil olduğunu göreceksiniz. Çünkü siz, işinizin başında zâhiren ona ve onun şeriatine sarılmaya davet ediyordunuz. İşinizin bâtını ise bunun tam tersiydi. Fazla geçmeden bu rezillikleri işlediniz.

[1603] Bundan sonra deriz ki: "Siz, Resûlullah'ın (s.a.) kendisine ve kendisinden önceki peygamberlere davette yaptığı gibi, insanlara davetinizin doğru şeklini söyleseydiniz ve onlara davetinizin iç yüzünü anlatsaydınız, size ne bir müslüman, ne bir yahudi, ne bir hıristiyan, ne bir Mecûsî, ne de rûbubiyyeti kabul eden herhangi bir kimse tâbi olmazdı." İşte sizin bu durumunuz, nübüvvetin her türlü kusurdan berî olduğuna en büyük şahittir. Siz, bunu bıraktınız ve şöyle dediniz: "Onun hakkında söylediklerimizi bırakın. Rezil olsak da, başardığımız şeylere ve aldattığımız kimselere bakın!" Halbuki biz, "Hiç kimsenin hilesi başarıya ulaşmaz, kandıramaz ve aldatamaz. Bâtıl yolda olana hiç kimse tâbi olmaz." dememiştik.

[Karmatîlerin Mehdî ve Bedâ İnancıyla Halkı Aldatması]

[1604] Onlar [Karmatîler], eskiden insanlara Mehdî'nin hemen çıkacağını va'd ettiklerinde, onların zikrettikleri geliş tarihi geciktiği zaman, onun gelişini geç bulan ve bunu soran ve "Siz, kurtuluşun bu sene olacağını söylemediniz mi? Ama biz bir rahatlama görmedik" diyen kimseye, "Allah'a istiğfar et, O'na tevbe et. Bu bir küfürdür" diyorlar ve Allah'ın şu âyetlerini okuyorlardı: *Sana sâatten soruyorlar: Gelip çatması ne zaman diye. De ki: "Onun bilgisi, ancak Rabbimin yanındadır"* (A'râf, 7/187); *Şüphesiz Allah'ın indindedir, o sâatin ilmi!* (Lokmân, 31/34). Böylece o ümitsiz kişi şaşkınlık içinde kalıyordu. Boynundaki yeminler, onun şikâyette bulunması ve âlimlere başvurmasını engelliyordu. Yine o, Ca'fer b. Muhammed'in tehdîd olarak söylediği, "Kim sırrımızı ifşâ ederse, Allah ona dünyada kızgın demirle, âhirette de ateşle azâb eder" sözünden korkuyordu.

[١٦٠٢] وانظروا في أمر هذا الذي غيظكم منه أشد، فعهده أقرب، وأعلامه أظهر وهو ما قد ذكرناه لكم من القرآن ففيه أتم الحجة، وما جاء مجيء القرآن ففيه زيادة الحجة، فيجدون أول أمره كآخره، وظاهره كباطنه، وسريرته كعلانيته، وكيف يفضح الله الطاعنين عليه من الأولين والآخرين ولا تزداد حجته إلا قوة ولا برهانه إلا إنارة. وانظروا في أول أمركم وفي آخره، وفي ظاهره وباطنه، فإنكم تجدون ذلك في غاية الفضيحة، فإنكم في مبتدأ أمركم وظاهره تدعون إليه وإلى التمسك بشريعته، وباطن أمركم خلاف ذلك، فما لبثّتم أن افتضحتم تلك الفضائح.

[١٦٠٣] وبعد، فلو صدقتم الناس عن دعوتكم وكاشفتموهم بها، كما فعل رسول الله صلّى الله عليه وسلم فيما دعا إليه والأنبياء قبله، لما اتبعكم مسلم ولا يهودي ولا نصراني ولا مجوسي، ولا كان يتبعكم من يقر بالربوبية، فأمركم أصدق شاهد في سلامة النبوة من كل عيب، فتركتم هذا وقلتم: دعونا منه وخذوا فيما تم لنا وفيمن خدعناه وان افتضحنا، ونحن فما قلنا: إن أحدا لا تتم عليه حيلة ولا يسخر منه ولا يخدع، وان المبطل لا يتبعه أحد.

[١٦٠٤] وكانوا قديما إذا وعدوا الناس سرعة خروج المهديّ فأخلف ذلك عن ميقاته الذي ذكروه قالوا لمن يستبطئ ذلك ويسأل عنه، فيقول: ألم تقولوا لنا إن الفرج يكون في هذه السنة وما رأينا فرجا، فيقولون له: استغفر الله وتب إليه فهذا كفر، ويتلون قوله تعالى: ﴿يَسْئَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْساها قُلْ إنما عِلْمُها عِنْدَ رَبِّي﴾ «الأعراف ١٨٧» ومثل قوله: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾ «لقمان ٣٤» فيتحير ذاك اليائس وفي عنقه إيمان قد قيدته عن الشكوى ولقاء العلماء ويخاف أيضا مما قد توعدوه به من أن جعفر بن محمد قال: من أفشى سرنا اذاقه الله حر الحديد في الدنيا والنار في الآخرة،

Bazen de, "Allah, yeryüzündekilere kızdı. Bu yüzden onun [Mehdî'nin] çıkacağını vaat ettiği vakitte onu ortaya çıkarmaktan vazgeçti [bedâ]. Allah, öncekini sonraya, sonrakini önceye alır" derlerdi. Onların cevapları, soruyu soran kimsenin zeki, cahil, fakir, zengin, güçlü veya güçsüz oluşuna göre değişiyordu. Bu yüzden rezilliklerini türlü türlü hilelerle örtmeye çalışıyorlardı.

[1605] Onlara [Karmatîlere] şöyle denilir: "Sizin, "Allah, kulların günahlarından ve onlara kızdığından dolayı onun [Mehdî'nin] ortaya çıkışı için tayin ettiği vakti erteledi" sözünüz, sizin için tam bir maskaralık ve rezilliktir. Çünkü Allah (a.c.), kullarını va'dettiği şeylerin zamanını geciktirmek ve verdiği haberleri yalanlamak suretiyle cezalandırmaz. Zira Allah, "Şu vakitte şöyle şöyle yapacağını" veya "falanın şu vakitte şöyle şöyle yapacağını" söylediği zaman, bu onun haber verdiği ve söylediği şekilde söylediği vakitte herhangi bir gecikme veya öne alma olmaksızın gerçekleşir. Çünkü Allah (a.c.), ezelî ve ebedî olarak zâtıyla âlimdir; bir şeyi olmadan önce bilir ve olmayacak olan şeyin de olsaydı nasıl olacağını bilir. Sizin, "Bu, Allah'ın bedâ yaptığı [vazgeçtiği] şeylerdendir" sözünüze gelince, bedâ ancak işlerini âkıbetini bilmeyen yaratıklar hakkında câizdir. Ancak gaybleri bilen ve olacak olan şeyi olmadan önce bilen Allah'a bedâ [vazgeçme, fikir değiştirme] ârız olmaz. Fakat Allah (a.c.), kullara sizin yalanlarınızı gösterdi ve böylece sizin rezilliklerinizi ortaya çıkardı. Siz de yalanınızı Rabbinize havâle etmeye ve böylece kendinizi temize çıkarmaya çalıştınız.

TIBB-I NEBEVÎ'YLE İLGİLİ RİVAYETLER

[Hurmanın Faydaları]

[1606] Onların sordukları sorulardan biri de, bir rivayette geçen Resûlullah'ın (s.a.) şu sözüdür: "İçinde hurma olmayan ev halkı açtır."[195] [Dediler ki:] "İşte şu bizim efendimiz el-Azîz'in konağı, içinde hurma yiyen ve hurma isteyen hiçbir kimse yoktur. Ama hiçbiri aç değil tokturlar."

[1607] Onlara şöyle deriz: "Resûlullah (s.a.) ve onun bu sözü söyleyen ashâbı, hurma bulamayan birçok millet olduğunu da, onların içlerinde tok oldukları için hurma arzu etmeyen kimseler bulunduğunu da biliyorlardı. Resûlullah, bununla hurma yetiştiren yerlerden Medine ve benzeri yerlerin halkını, yiyecekleri ve azıkları hurma olan kavimleri kastetti. Böylece onları, ailelerinin azıkları için hurma edinmeye teşvik etti. Bu, kaybetmiş ve iflas etmiş kimselerin sordukları sorulardandır."

195 Muslim, Eşribe, 153

وربما قالوا قد سخط الله على أهل الأرض فبدا له من إظهاره في الوقت الذي وعد أن يظهر فيه، والله يؤخر المقدم ويقدم المؤخر. وجواباتهم بحسب ما يرون في السائل من فطنة أو بلادة أو فقر أو غنى، أو عز أو ذل، فيوارون عن فضائحهم بألوان الحيل.

[١٦٠٥] فيقال لهم: قولكم أخر الله خروجه عن الوقت الذي وقّته لذنوب العباد ولسخطه عليهم، كل هذا سخرية وفضيحة لكم، فإن الله عز وجل لا يعاقب عباده بإخلاف مواعيده وبكذب أخباره، وإذا قال الله إنه يفعل كذا وكذا في وقت كذا وكذا، أو أن فلانا سيفعل كذا وكذا في وقت كذا وكذا، فإن ذاك يكون كما أخبر وكما قال في الوقت الذي قال لا يتأخر عن ذلك ولا يتقدم عليه، لأنه عز وجل عالم لنفسه لم يزل كذلك ولا يزال، يعلم ما سيكون قبل أن يكون وما لا يكون إن لو كان كيف كان يكون: وقولكم: هذا مما بدا لله فيه، فإنما يجوز البداء على المخلوقين، وعلى من لا يعلم العواقب، وأما علام الغيوب ومن يعلم ما يكون قبل أن يكون، فلا تعرض له البدوات، ولكن الله عز وجل أبدى للعباد كذبكم وأظهر بهذا فضائحكم، فأحلتم كذبكم على ربكم وبرّأتم منه أنفسكم.

[١٦٠٦] ومما يسألون عنه، ما جاء في الرواية من قوله صلّى الله عليه وسلم: «بيت لا تمر فيه جياع أهله». وهذا قصر مولانا العزيز ما فيه أحد يأكل التمر ولا يشتهيه، وما هم جياع بل شباع.

[١٦٠٧] قلنا: قد علم هو صلّى الله عليه وسلم وأصحابه الذين قال لهم هذا أن ههنا أمما كثيرة لا تجد التمر وفيهم من لا يشتهيه، وهم شباع، وإنما أراد بذلك أهل المدينة وأمثالهم من بلدان النخل، والقوم الذين هم أكلة التمر، وأقواتهم التمر، فحضهم على اتخاذ النخل لقوت عيالهم، وهذا من مسائل أهل الخيبة والإفلاس.

[Bal, Hacamât, Kur'ân ve Mantar Suyu İle Tedavi]

[1608] Onların sordukları sorulardan biri de, Resûlullah'ın (s.a.) rivayetlerde geçen şu sözleridir: "Şifâ, bal şerbetinde veya hacâmatçının bıçağında veya bir Kur'ân âyetindedir"; "Mantar, kudret helvası cinsindendir. Suyu göze şifâdır."[196] Dediler ki: "Biz, hummalıya ve akciğer zarı iltihabı hastasına bal yedirdik. Fakat ona zarar verdik, kimini de öldürdük. Safrâ hastası da böyledir. Felçliye, yüz felci geçirene, kemik ve mafsal iltihabı hastalarına hacâmat yaptığımız zaman zararlı oldu ve sakat bıraktı." Dediler ki: "Hastaya Kur'ân'ın tamamı okunduğu halde iyileşmiyor. Bazen de ölüyor. Öte yandan insanlar gözü hangi mantarın tedavi ettiğini bilmiyorlar."

[1609] Biz de şöyle deriz: "Peygamber (s.a.s), "Bundan başka devâ yoktur. Şifâ sadece bunda vardır" demedi. Sadece, "Bunda şifâ vardır" dedi. Resûlullah (s.a.) doğru söyledi. Çünkü insanlar, ilaçlar, gıdalar ve yiyeceklerde bulunmayan şifâyı balda buluyorlar. Hacâmatta da pek çok insan için şifâ vardır. Resûlullah (s.a.) bunu her hasta için emretmedi ki birisinin söz söylemeye hakkı olsun. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İki acı şeyde ne çok şifâ vardır: Sabır ve hardal (süfâ)."[197] Resûlullah (s.a.), bunların dışında pek çok meyve ve bitkide şifâ bulunduğunu söylemiştir. Bunun açıklanması uzun sürer. Yine Resûlullah (s.a.), bazı hastalıklarda birçok şeyin yenilmesini de yasakladı. Meselâ, remed (göz ağrısı) hastalarına hurma yemeyi yasaklamıştır. Resûlullah'tan (s.a.) gelen bunlardan başka rivayetler de vardır ki bunun açıklanması uzun sürer. Resûlullah (s.a.), eczâcı ve tabîb olmadığı halde, o kadar çok şey söylemesine rağmen hiçbiri yalan çıkmadı. Resûlullah (s.a.) da, onun "O hastalığı bu tedavi eder" dediği kimseler de ve o şeylerle tedavi olan insanlar da, buna rağmen öleceklerini ve yaşlanacaklarını, bu ilaçların şifâ meydana getirmeyeceğini, hatta hiçbir şey meydana getirmeyeceğini, şifâyı ancak hayy ve kâdir olan Allah'ın meydana getireceğini, bu ilaçların cansız olduklarını, ancak Allah'ın şifâyı yaratacağını biliyorlardı. Bazen Allah, ilaç olmadan şifâ verir; bazen de tedâvî ile birlikte hasta eder. Çünkü Allah (a.c.), âdetini tedavi olunduğunda bazı durumlarda şifâ vermek ve bazı zamanlarda ise vermemek üzere icrâ etmektedir.

---

196 Son kısmı hariç Buhârî, Tıb, 76

197 Beyhâkî, *es-Sunen*, 9/346, r. 20062

[١٦٠٨] ومما يسألون عنه، ما جاء في الرواية من قوله: صلّى الله عليه وسلم «الشفاء في لعقة عسل أو شرطة حجام أو آية من كتاب الله» وقوله: «الكمأة من المنّ وماؤها شفاء للعين» فقالوا: نحن لو أطعمنا العسل المحموم والمبرسم أضررنا به وربما قتلناه، وكذا صاحب الصفراء، ولو حجمنا المفلوج والملقو وصاحب الرطوبة لضره ذلك وأسقمه، قالوا: وقد يقرأ القرآن كله على العليل فلا يبرأ، وربما مات، ولا يعرف الناس في أدوية العين ما الكمأة.

[١٦٠٩] قلنا: ما قال النبيّ صلّى الله عليه وسلم لا دواء إلا هذا ولا شفاء إلا في هذا، وإنما قال: في هذا الشفاء، وقد صدق صلّى الله عليه وسلم. فإن الناس يجدون في العسل من الشفاء في الأدوية والأغذية والمطاعم ما يعم نفعه ولا يمكن دفعه، وفي الحجامة شفاء عظيم لخلق كثير، ولم يأمر صلّى الله عليه وسلم بذلك في كل مرض فيكون لقائل مقال، وقد قال صلّى الله عليه وسلم: ماذا في الأمرين من الشفاء: الصبر والثّفّاء[١١٨]. وذكر صلّى الله عليه وسلم الشفاء في أشياء كثيرة من فواكه ونبات يطول شرحها، ونهى عن أكل أشياء كثيرة في أمراض، ونهى الرمد عن أكل التمر، إلى غير ذلك مما جاء عنه صلّى الله عليه وسلم مما يطول شرحه، وإن لم يكن معالجا طبيبا فما وجد في قوله مع كثرة ما قاله كذب، وقد علم هو صلّى الله عليه وسلم والذين قال لهم هذا الذي أراده، وأن الناس قد يتداوون بهذه الأشياء ومع هذا فيموتون ويهرمون، وعلى أن هذه الأدوية لا تفعل الشفاء بل لا تفعل شيئا البتة لأن الفعل لا يكون إلا من الحيّ القادر وهذه الأدوية موات، والشفاء لا يفعله إلا الله عز وجل، وقد يفعله بلا دواء ويفعل السقام مع التداوي، ولكنه عز وجل قد أجرى العادة بأن يفعل الشفاء عند التداوي في بعض الأحوال والأوقات دون بعض،

١١٨ في (ط) والشقاء.

Nitekim Allah, tohum toprağa atılıp sulandığında bazen bitki bitirir, bazen bitirmez. Bazen kullar ekmediği halde Allah bitki bitirir. Bazen Allah, farklı ve zıt hastalıklara bir tek ilaçla şifâ vermek üzere âdetini icrâ eder ki o da Kur'ân'dır. İnsanların, eskiden beri Kur'ân gibi bir ilacı olmamıştır. Öyle ki Allah'ın Kur'ân'la şifâ verdiği kimseler saymakla bitmez. Bunların sayısını sadece Allah bilir. Bu hususta ruhsat olsa da, insanlar Allah'tan hayâ ettikleri için hastalıklarını tabîblere ve yaratıklara söylemiyorlardı. Çünkü onlar, hastalık ve şifânın Allah'tan geldiğini, bunu O'ndan başkasının yapamayacağını ve güç yetiremeyeceğini biliyorlardı. Bu yüzden hastalıklarını sadece O'na şikâyet ediyorlardı. Bu yüzden onlar ne bir ilaç şişesi biliyorlardı, ne de akıllarına tabîat geliyordu.

[1610] Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) hastalandığı zaman kendisine, "Senin için bir tabîb çağıralım mı?" denildi. O da, "Hayır! Zaten beni tabîb hasta etti!" dedi.

[1611] er-Rebî' b. Haysem hastalandığı zaman kendisine, "Bir tabîbe danıştın mı?" denildi. O da, "Bunu istedim. Sonra Âd'ı ve eski kavimleri hatırladım. Onların tabîbleri vardı; ama kendileri de tabîbler de öldüler."

[Zemzem Suyu ile Tedavi]

[1612] el-Hasen şöyle dedi: "Birçok kavim gördüm. Vallahi, helîlec [Hindistan eriği] ve belîlec [Hindistan'da yetişen zeytine benzer bir ağaç, meyvesi fındık şeklinde ve tatlıdır] bilmiyorlar. İşte zemzem suyu! Biraz serttir; ama ne için içilirse ona iyi gelir. Tabîblerin tedavi ettikleri ve ilaçlarından ölen insanların hepsi bir araya gelseler, sadece Allah'ın bahşettiği zemzem suyundan içerek hastalığına şifâ bulanların küçük bir kısmını bile teşkil etmezler."

[1613] Buna göre sadece zemzem suyu birbirinden farklı ve birbirine zıt hastalıkları tedavi eder. Kur'ân ve zemzem suyu hakkında iddia ettiğimiz şey, ilk asırda sahâbenin, onları takip eden neslin, sonra onların ardından gelenlerin, hattâ tebeuttabiûn ve onlardan sonrakilerin uyguladıkları bir şeydir. Onların haberlerini işitenler ve hayat hikâyelerini araştıranlar bunu bilirler. İslâm beldelerinde onların yolundan giden pek çok insan, Kur'ân ve zemzem suyu ile birbirinden farklı hastalıklara şifâ bulmuşlardır.

كما قد يفعل النبات عند البذر والسقي وقد لا يفعله مع ذلك، وقد ينبت ما لا يحرثه العباد وقد أجرى العادة بالشفاء من الأمراض المتفاوتة المتضادة بالدواء الواحد وهو القرآن فما كان للناس دواء في القديم غيره، حتى لا يكاد يحصى من شفاه الله بذلك لكثرتهم، ولا يحصي عددهم إلا الله وحده، وكانوا يستحيون من الله أن يصفوا أمراضهم للأطباء والمخلوقين وإن كان في ذلك رخصة، لأنهم قد علموا أن السقام والشفاء من الله لا يفعله غيره ولا يقدر عليه سواه، فكانوا لا يشكون ذلك إلا إليه ولا يعرفون قارورة ولا ذكر طبيعة.

[١٦١٠] ولما مرض أبو بكر الصديق رضي الله عنه قيل له: ألا ندعو لك طبيبا؟ فقال: لا. الطبيب أمرضني.

[١٦١١] ولما مرض الربيع بن خيثم قيل له: ألا شاورت طبيبا؟ فقال: قد أردت هذا، ثم ذكرت عادا والقرون الخالية وقد كان لهم أطباء فماتوا ومات الأطباء.

[١٦١٢] وقال الحسن: أدركت أقواما والله ما كانوا يعرفون الهليلج ولا التليلج وهذا ماء زمزم وهو غليظ وهو لما شرب له، ولو جمع جميع من داواه المتطببون فماتوا عن علاجهم لما كانوا أشطر من وهب الله له الشفاء من علته عند شرب ماء زمزم وحده.

[١٦١٣] وعلى أن ذلك الماء وحده يصلح للأمراض المتفاوتة المتضادة المختلفة، وهذا الذي ادّعينا في القرآن وفي ماء زمزم هو ما كان عليه الصحابة في الصدر الأول ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم، إلى تابعي التابعين والذين بعدهم، يعرفه كل من سمع أخبارهم وتصفح سيرهم، وخلق كثير على مثل طرائقهم في بلدان الإسلام يستشفون بالقرآن وبماء زمزم من أمراض متفاوتة.

[1614] Onlar [Karmatîler], bazen bizim sözümüzü dinlerken şunu iddia ediyorlar ve şöyle diyorlar: "Biz, farklı hastalıklara bol miktarda tiryâk veriyoruz." Eğer iddia ettikleri gibi olsaydı, bizim söylediğimizi desteklemiş olurdu. Bu, onların ilaçlarında ve karışımlarında neredeyse bulunmaz. Nitekim insanlar, bunu Kur'ân'da ve zemzem suyunda bulmaktadırlar.

[TIP VE TABİPLER ÜZERİNE BİR ELEŞTİRİ]

[Tedavi Yöntemlerinin Farklılığı Üzerine]

[1615] Onların [Karmatîlerin], "Göz ilaçları arasında mantar suyu yoktur" sözüne gelince, bu, rubûbiyyeti, âdeti, tıbbı ve tabîbleri bilmeyenlerin sözüdür. Milletlerin ilaçları birbirinden farklıdır. Hind tıbbı Arap tıbbından, Rûmların tıbbı Farsların tıbbından farklıdır. Şehirlerde oturanların tıbbı köylerde oturanların tıbbından, çöllerde, dağlarda, kıl ve tüyden çadırlarda oturanların tıbbı ile köylerde oturanların tıbbı birbirinden farklıdır. Huneyn b. İshâk'ın birçok ilacı anlattığı bir kitabı vardır. Hipokrat ve Calinos bu ilaçları bilmezler. Meselâ; bunlardan çiçek ve kızamık hastalıklarını zikretmemiştir. Onun, bunları bilmediğini iddia ettiler. Hattâ İbn Zekeriyyâ er-Râzî şöyle demiştir: "O [Huneyn], onları biliyor gibi görünüyor. Çünkü o, mercimeğin kan basıncına iyi geldiğini söylemiştir." Ona, "Ey İbn Zekeriyyâ! Sen öyle zannediyorsun" denilmiştir. Neredeyse çok az insanın kurtulabildiği, hattâ bazı hayvanlara geçtiğinde tehlikeli olan bu gibi korkunç yaygın ve bulaşıcı hastalıklar az olsa da, Calinos, Hipokrat, Rûm ve Yunan tıpları, bu derecedeki hastalıklardan bîgâne kalamazlar. Çünkü Calinos kitaplarında hastalıkların şekillerinden, hastalardan ve tedavi ettiği kimselerden çok bahsetmiştir.

[1616] Horasan'ın pek çok beldesinde şiddetli ateşli hastalıklar, et, kebap ve isfîdâc [üstübeç] ile tedavi ediyorlardı. Onlara göre bunlar şifâdır. Herât, Kâyin ve yakın bölgeler, ateşli hastalıkları kuyruk ve iç yağlarını eritmekten sonra sıcak olarak hastaya sürmek suretiyle tedavi yapıyorlar ve bununla şifâ buluyorlardı. Nîsâbûr halkı ise, onların arkasından gelerek ateşli hastalıkları yağla tedavi ediyorlardı. Taberistan halkı, hastalıkları hem yazın hem de kışın sarımsakla tedavi ederlerdi. Onlar, sarımsağın kışın sıcak, yazın soğuk olduğunu söylüyorlar. Fars dağlarında yaşayanlar, ateşli hastalıkları civcivle tedavi ediyorlardı. Civcivler soğukken bu tedaviyi yapıyorlardı.

[١٦١٤] وربما ادّعوا ذلك عند سماع كلامنا، فيقولون: الترياق الكثير قد نعطيه في الأمراض المتفاوتة، ولو كان ذلك كما ادّعوا لكان آكد لما قلنا، ولكن ما يكاد يوجد ذلك في أدويتهم وأخلاطهم كما وجد الناس ذلك في القرآن وفي ماء زمزم.

[١٦١٥] فأما قولهم ليس في أدوية العين ماء الكمأة فإن هذا قول من لا يعرف الربوبية ولا العادة ولا الطب ولا الأطباء، فإن أدوية الأمم مختلفة غير متفقة، فطبّ الهند غير طبّ العرب، وطبّ الروم غير طبّ الفرس، وطبّ سكان المدن غير طب سكان القرى، وطبّ البوادي وسكان الجبال وبيوت الشعر والوبر غير طب أهل القرى، ولحنين ابن إسحق كتاب ذكر فيه أدوية كثيرة لا يعرفها بقراط ولا جالينوس ولا ذكرها، منها: الجدريّ والحصبة، وزعموا إنه لا يعرفها، حتى قال ابن زكريا الرازي: يشبه أن يكون قد عرفها. فإنه قال: العدس جيد لغليان الدم، فقيل له: كذا تظن أنت يا ابن زكريا. فإن قيل: مثل هذه الأمراض الهائلة العامة الشاملة حتى لا يكاد ينجو منها إنسان إلا القليل، وحتى صارت تعرض لبعض البهائم، وهي خطيرة، لا تقتصر من جالينوس وبقراط وطب الروم واليونانيين على هذا المقدار مع كثرة كلام جالينوس في كتبه في صفة الأمراض والمرض ومن داواه.

[١٦١٦] وكثير من بلدان خراسان يتداوون من الحمايات الحادة باللحمان وبالشواء والاسفيداج وهو الشفاء عندهم، وأهل هراة وقاين ومن والاه[١١٩]، يتداوون من الحمايات بتذويب الإلية والشحوم ويتحسونه حارا ويستشفون به، وأهل نيسابور يتخذون من ورائهم في الحمايات بالسمن، وأهل طبرستان يتداوون من الأمراض بالثوم في الشتاء والصيف ويقولون: هو في الشتاء حار وفي الصيف بارد، وأهل جبال فارس يتداوون من الحمايات بالفراخ ولا يتدافعون إنها باردة.

١١٩ في (ط) إلى غير ذلك، وما أثبتناه هو الأقرب إلى المقروء والمناسب للمعنى، وفي المعجم "والى، أي تابع".

[İlaçlar ve Hekimlerin Tedâvi Şekilleri Üzerine]

[1617] Pek çok ilaç bir süre fayda verir. Ondan sonra bir faydası olmaz; hatta öldürücü bir zehir olur. Bunu bu şekilde buldukları için daha kimseyi telef etmediler. Görmez misin ki Calinos, yaralıları, göğsünde öksürük yarası olanları ve veremden ateşlenenleri, biber, zencefil ve benzer şeylerle tedavi ediyordu. Halbuki bu, başkasına göre, şu zamanda ve şu hastalıklarda öldürücü zehirlerden kabul ediliyordu.

[1618] Mûsâ b. Sinân, kör tâbîb İbrâhîm b. Beks Ebû İbn Beks, Yahûdî el-Hasan ve benzeri uzman tabîbler zamanında, Bağdat'ta -ki o dönemde Bağdat oldukça mamurdu ve bu tabîbler bîmâristanlarda [hastanelerde] ve kralların hizmetinde görevliydiler- el-kuffâ' denilen bir hastalık ortaya çıktı ve yayıldı. Mûsâ b. Sinân, İbrâhîm b. Beks'e şöyle dedi: "Ey Ebû İshâk! Bu kuffâ' hastalığına yakalananlardan yüz tanesini tedavi merkezine al!" Hastaları paylaştılar. İbn Beks dedi ki: "Onların tedavisinde Calinos'un ilaçlarına ve tariflerine başvurdum. Tedavi uyguladıklarımın hepsi öldü. Onlardan altmışı ölünceye kadar ölümler devam etti. Bunun üzerine geriye kalan kırk kişinin tedavisini kestim. Bunların hiçbiri ölmedi."

[1619] Calinos'un meşhur kitabı *el-Meyâmir*'e -ki bu, onun hastaları tedavi ettiği kılıcı ve tecrübeleridir- tabîbler yaklaşmıyorlar ve onunla hiç kimseyi tedavi etmiyorlardı. Onun diğer kitapları da böyleydi. Bağdat'ta tıbbın öncüsüydü ve reisi Ebu'l-Hasan b. Zehrûn es-Sâbiî el-Harrânî, Calinos'u tıp ilminde eksik buluyor ve zikrettiğimiz tedavisinden dolayı onu cahil kabul ediyordu. Tabîblerin reislerinden biri ve İbn Beks'in hocası olan, Ebu'l-Hasan b. Nefîs ve başkaları, Calinos adına şu mazereti ileri sürüyorlardı: "İlaçlar, tek bir tarzda etki etmezler. Çünkü ilaçlar, bir zamanda faydalı oldukları bazı hastalıklara, başka bir zamanda aynı hastalıklara zarar verebilmektedirler."

[1620] Tabîbler şöyle diyorlardı: "Bağdat'ta üç yüz otuz küsur senesinde meydana gelen kıtlık ve felâketi düşünün! İnsanların çoğu, yiyecek bulamadıkları için hasta oldular ve yollarda yığılıp kaldılar. Onlar için ne bir ilaç ne de bir besin vardı. Biz, zenginleri ve kralları tedavi etmeye gidiyorduk. Onlara, Şâm elması ve menekşe tavsiye ediyorduk. Onu buluyorlar ve kendilerine tarif ettiğimiz şekilde tedavi oluyorlardı ve onların hasta bakıcıları ve hizmetçileri de vardı; ama ölüyorlardı. Fakat yollarda yığılıp kalanların çoğu iyileşiyordu."

[١٦١٧] وحتى أن كثيرا من الأدوية تنفع حينا ثم لا تنفع بعد ذلك بل يكون داء قاتلا، لا لشيء أكثر من أنهم وجدوه كذلك. ألا ترى أن جالينوس كان يعالج المقروحين ومن في صدره قرحة السعال وحمى الدق بالفلفل والزنجبيل وما أشبه ذلك، وهذا عند غيره، وفي هذا الزمان، وفي هذه الأمراض من الأدواء القاتلة.

[١٦١٨] ولقد عرض ببغداد في زمن موسى بن سنان، وإبراهيم بن بكس أبو ابن بكس هذا الضرير الطبيب، والحسن اليهودي وأمثالهم من حذاق المتطببين ببغداد وهي إذ ذاك أعمر ما كانت، وهؤلاء القوم على البيمارستانات وخدمة الملوك، فعرض القفّاع وكثر، فقال موسى بن سنان لإبراهيم بن بكس خذ يا أبا إسحق إلى ساعورك من هؤلاء المقفعّين مائة وتقاسموهم، فقال ابن بكس فرجعت في علاجهم إلى أدوية جالينوس وأوصافه، فما داويت أحدا منهم إلا مات، وما زالت الجنائز حتى مات منهم ستون، فكففت عن علاج الباقي وهم أربعون، فما مات منهم أحد.

[١٦١٩] والكتاب المعروف بالمآمر لجالينوس وهو سيفه وتجاربه الذي كان يداوي به المرضى، لا يقربه المتطببون ولا يداوون أحدا به، وكذا الكثير من كتبه وقد كان أبو الحسن بن زهرون الصابيء الحراني واحد الطب ببغداد ورئيسه يتسقط جالينوس في صناعة الطب ويستجهله لما ذكرنا من علاجه. وكان أبو الحسن بن نفيس وهو أحد رؤساء المتطببين. (وهو أستاذ ابن بكس هذا). يعتذر هو وغيره لجالينوس بأن الأدوية ما تجري على سنن واحد، وإنها قد تنفع في أمراض بعينها في زمن من الأزمان ثم تضر في تلك الأمراض في زمن آخر.

[١٦٢٠] وكانوا يقولون: اعتبروا بما وجدنا في سني نيف وثلاثين وثلثمائة لما حدث القحط والغلاء ببغداد، وعدم أكثر الناس الأقوات وصاروا مرضى مطرّحين على الطرقات لا دواء لهم ولا غذاء، ونحن نتردد إلى المياسير والملوك نداويهم ونصف لهم التفاح الشامي والبنفسج ويجدونه ويتداوون بما نصف لهم، ولهم من يمرضهم ويخدمهم فيموتون ويبرأ الكثير من أولئك الذين على الطرقات.

[1621] İlaçların farklı olması, gıdaların farklı olması gibidir. Görmez misin ki, büyükbaş ve tırnaklı hayvanların çeşitli türleri, insan ve evcil hayvanlar gibi diğer canlıları öldüren acı ve iğrenç çalı, saman ve otlarla besleniyorlar. Bu çalı ve diğer besinler yağ, et ve süt oluyor.

[1622] Balık, domuz, tavuk ve pek çok hayvan dışkı yer. Allah, onların midelerindeki bu dışkıdan yağ, et ve süt yaratır. Devekuşu taş, ateş ve demirle beslenir. Onun için demir parçaları kızdırılır, onları yutarlar ve kursaklarında eritirler. Allah, bundan yağ, et ve yumurta yaratır. Dışkısını akıcı su gibi yapar. Ceylan, kelek ile beslenir ve deniz suyu içer. Tavşanlar, zehirli ve öldürücü olan çalılarla beslenirler. Hayvanlar, sakamonyayı [mahmûde otunu] otlarlar. Hayvanlar, el-aknîmûn el-akratîşî otluyorlar ve onunla hayatta kalıyorlar. Fare şeklindeki hayvanlar boğan otu [el-bîş] yerler ve bununla tanınırlar. Halbuki bunların hepsi insanları öldüren birer zehirdirler. Bazı toplumlar yılan yerler. Karaca, kirpi, sincap ve diğer bazı hayvanlar da onları yerler. Gıdaların ve ilaçların farklı olduğunu ancak cahil inkâr eder.

[Tıp, Tecrübî Bir İlimdir]

[1623] Tıp, aslında bir ilim değildir, tecrübedir. Sonra bu tecrübeler sürekli değildir ve aynı tarzda devam etmezler. Bilakis gördüğün ve işittiğin gibi, birbirlerinden çok büyük değişiklik ve farklılık arz ederler. Bu da, Allah'ın âyetlerinden ve tevhîdinin delillerindendir. Allah (a.c.), âdetlerini böyle uygulamakta ve onu tek bir tarzda devam ettirmemektedir. Bilakis onda artırma ve eksiltme yapmaktadır. Onu bir vakitte yaratmakta, başka vakitte yaratmamaktadır. Allah, delil olan ile olmayan birbirine karışmasın diye hakkı gözetmektedir. Çünkü Allah (c.c.), cehâlet ve dalâlet işlemez.

[1624] Bizim, "Tıp, bir ilim değildir" dememizin sebebi, ilim olan şeyin asla değişmemesidir. Bir fiilin, ancak bir fâilden meydana geldiğini; fâilin, fiilden önce bulunması, hayat ve kudret sahibi olması gerektiğini bilmek gibi. Eğer onun fiili, muntazam ve muhkem olursa, onun âlim olması gerekir.

[١٦٢١] واختلاف الأدوية كاختلاف الأغذية، ألا ترى أن أجناس الأنعام وذوات الحوافر تغتذي بالأحطاب والأتبان والحشائش المرة الكرهة القاتلة لحيوان آخر من الإنس وبالنوى، فيصير هذا الحطب وغيره شحما ولحما ولبنا.

[١٦٢٢] والسمك والخنازير والدجاج وكثير من الحيوان يأكل القذرة ويخلق الله بذلك في أجوافها شحما ولحما ولبنا، والنعام يغتذي بالحصا والنار والحديد ويحمى له سيخ الحديد فيبلعها فتذوب في قوانصه ويخلق الله من ذلك شحما ولحما وبيضا ويدرق الثفل مثل الماء الجاري، والظبي يغتذي بالحنظل ويشرب ماء البحر، والأرانب تغتذي بالأيهل وهو سمّ قاتل، والسقمونيا ترعاه البهائم والأقنيمون الأقريطشي ترعاه البهائم وتحيا به والبيش تأكله البهائم التي هي على هيئة الفأر وهي معروفة به، وكل هذه سموم قاتلة لحيوان الإنس، والحيات يأكلها قوم، ويأكلها الأيّل والقنفذ والسنّور وغير هذا من الحيوان، ولا ينكر اختلاف الأغذية والأدوية إلا جاهل.

[١٦٢٣] على أن الطب ليس بعلم، وإنما هو شيء وجد بالتجارب، ثم لا تدوم تلك التجارب ولا تمضي على طريقة واحدة، بل تختلف اختلافا كثيرا متفاوتا كما قد رأيت وسمعت، وذلك من آيات الله ودلائل توحيده وإنما أجرى به عز وجل العادات ولا يديمه على طريقة واحدة بل يزيد فيه وينقص منه ويجعله في وقت ولا يجعله في آخر، حراسة للحق، ولئلا يلتبس الدليل بما ليس بدليل، لأنه عز وجل لا يفعل الجهل والضلال.

[١٦٢٤] وقولنا في الطب ليس بعلم لأن كان علما لا يتغير قطّ، كالعلم بأن الفعل لا يكون إلا من فاعل، ولا بد من أن يكون قبل الفعل، ويكون حيا قادرا، وإن كان فعله منسقا محكما فلا بد أن يكون عالما.

[1625] Bu yüzden tıp uzmanları şöyle derler: "Belirli bir ilaçla tedavi etmeye karar verdikleri bir hasta hakkında kendilerine, "Eğer bu ilacı içirirsek, kesin iyileşir mi?" dedikleri zaman, "Bilmiyoruz." derler. Kendilerine, "Eğer içirmezsek kesin ölür mü?" dedikleri zaman, "Bilmiyoruz." derler. Bazen hasta bizim dediklerimize uyuyor, biz de onu tedavi ediyoruz ve onda iyileşme emâreleri görüyoruz. Fakat tahmin etmediğimiz şekilde hastalığı artıyor. Bazen de hasta bizi reddediyor ve biz onda ölüm emâreleri görüyoruz. Fakat tahmin etmediğimiz şekilde sağlığına kavuşuyor."

[Tedavi Olmak Dinen Yasak Değildir]

[1626] Bu bilinen ve onların kitaplarında zikredilen bir durumdur. Buna rağmen biz, tedaviyi yasaklamıyoruz. Bilakis herkesin yolu, Allah'a (a.c.) müracaat etmek suretiyle Kur'ân, zemzem suyu ve sadaka ile şifâ bulmaktır. Dileyen bunu yapmakla yetinir. Sonra bir tedavi âdeti varsa, zikrettiğimiz şeyleri yaptıktan sonra tedavi olur. Şeriatin helâl kıldığı şeylerle tedavi olmaya ruhsat verilmiştir. Çünkü bir rivayette şöyle geçmektedir: "Allah, sizin şifânızı haram kıldığı şeylerde yaratmamıştır."[198] Bir rivayette ise şöyle geçer: "Bir vücuda alışkın olduğu şeyi ver!"

[1627] Öte yandan sağlığın devam etmesi selâmette kalmak için bir sebep değildir. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: *"Selâmet (sağlık), bize hastalık olarak yeter."* Bu kısa cümle, çok mâna ihtiva etmektedir. İnsanın sağlığı devam etse bile yaşlanır, yıpranır ve değişir. Çok güçlü uzman bir tabîb olsa da bu böyledir. Ebû Osman Amr b. Ubeyd, şâirin şu şiirini çok okuyordu: "Kişi, hayatta kalma süresi uzatılacak olsa, hayatta kalmayı ve onda nefsinin arzularına kavuşmasını ister. Fakat onun için en uzun hayatta kalma, o hayatta yıpramanın alıp götürdüklerini görmekle meşgul olmaktır."

[Tıbbın Yetersizliği Üzerine]

[Kendi Derdine Çare Bulamayan Tabipler]

[1628] Başka bir şâir şöyle demiştir: "Eğer ilaç yapan ölüyorsa, ilaç kullananın ölmesi normaldir."

---

198 İbn Hibbân, 4/233; r. 1391

[١٦٢٥] ولهذا يقول حذاق الطب: إذا قيل لهم في مريض قد أجمعوا على دوائه بدواء معين، فيقال لهم: إن سقيناه هذا يعافى ولا بد؟ قالوا: لا ندري. قيل لهم: فإن لم نسقه يموت لا محالة؟ قالوا: لا ندري، ونحن فقد يطيعنا القليل فنداويه ونرى أمارات الصلاح فيه ثم يرد من زيادة المرض ما لا نحتسبه، وقد يعصينا ونرى أمارات الهلاك ويرد من العافية ما لا نحسبه.

[١٦٢٦] هذا معروف مذكور في كتبهم، ولسنا مع ذلك ننهي عن التداوي، بل سبيل كل أحد أن يرجع إلى الله عز وجل ويستشفي بالقرآن وبماء زمزم وبالصدقة فمن شاء أن يقتصر على ذلك فعل، ثم إن كانت له عادة بالتداوي تداوى بعد أن يقدم ما ذكرنا، فقد جاءت الرخصة بالتداوي بما يحل من الشريعة لأنه قد جاء في الأثر: «ما جعل الله شفاءكم فيما حرّم عليكم» وجاء: «عود بدنا ما اعتاد».

[١٦٢٧] ثم ليس إلى السلامة سبيل وإن دامت الصحة، وقد قال صلّى الله عليه وسلم الله كفانا بالسلامة داء، وهذه كلمة قصيرة كثيرة المعاني، فإن الإنسان وإن دامت صحته فهو معها يهرم ويبلي ويتغير وإن كان طبيبا حاذقا مقتدرا، وكان أبو عثمان عمرو عبيد كثيرا ينشد قول القائل:

يهوى البقاء فإن مدّ البقاء له ... وصادفت نفسه فيه أمانيها

أبقا البقاء له في نفسه شغلا ... مما يرى من تصاريف البلى فيها

[١٦٢٨] وقال آخر:

إذا مات المعالج من سقام ... فأحرى بالمعالج أن يموتا

[1629] Bir başka şâir de şöyle demiştir: "Cahil koyun çobanı, tıp bilgini Calinos'un yaşadığı hayatı yaşar."

[1630] Koyun çobanı cahil olmasına rağmen, çoğu zaman Calinos ve uzman tabîblerden daha sağlıklı, daha dayanıklı ve uzun ömürlü olur. Bunu çobanlarda, gemicilerde, çöpçülerde ve benzerlerinde bizzat görürsün. Hastalanmayan uzman tabîb çok azdır. Ebu'l-Hasan b. Beks, remed [göz ağrısı] hastalığına yakalandı. Babası hayattaydı ve ona aşırı bir tedavi uyguladı. Bu yüzden tek gözünü kaybetti. Sonra kendisi tabîb oldu, uzmanlaştı ve tıp ilminde ilerledi; ama daha sonra öteki gözünü de kaybetti. Onun öğrencisi olarak bilinen biri, fıtık ve başka hastalıklara yakalandı. İbn Sâbûr'un kasığında bir şiş çıktı. Onu merkebe binemeyecek kadar zorluyordu. Sinân es-Sâbiî, çok sık hastalanırdı. Onun öğrencisi Ebû Abdullah b. el-Mu'allim'in, nükseden bâsûr hastalığından dolayı sapsarı olduğunu görüyorsun. İbnu'l-Mehzûl, babası uzman tabîb olduğu halde otuz yaşına ulaşmadan öldü. Ebu'l-Hasan b. Beks'in kızı ve Ebu'l-Hüseyn et-Tabîb'in karısı, oldukça genç bir yaşta hastalığa yakalandı. Kadının babası, kocası, amcası ve kayınpederi tabîb idiler. Bunlar, onun tedavisi için bir araya geldiler; ama kadın kısa sürede hayatını kaybetti.

[Sâbiîler Tıpta Çok İleri, Ömür Süresi Çok Düşük Bir Topluluk]

[1631] İşte Sâbiîlerden Benû Zehrûn'un evi! Onların tıpta ve tıp ilmindeki yerleri çok büyüktür. Onlar, kendilerini korurlar, tıbba riâyet ederler ve onun hakkını tam olarak verirlerdi. Onlar, çok kalabalık olup yerleşim bölgeleri Abbâse çarşısının doğu tarafında idi. Onların hastalıkları ve sakatlıkları, hayatlarına ve sağlıklarına önem vermeyen cahillerin ve fakirlerin hastalıklarından neredeyse daha fazla idi. Onların çoğu, genç ve orta yaşlarda ölüyorlardı. Onlardan, yaşı kemâle erip de ihtiyarlayanların sayısı çok azdı. Onlardan seksen küsur yaşına ulaşan Ebu'l-Hasan b. Zehrûn Ebû Ebi'l-Hattâb, genç oğlu Ebu'l-Hattâb'ı kendisi hayatta iken defnetmiştir. Bu Ebu'l-Hasan b. Ebi'l-Hattâb Yahyâ, genç yaşta büyük bir hastalığa yakalandı. İşte bunlar, tıp uzmanları ve uzmanların oğulları idiler.

[١٦٢٩] وقال آخر:

يعيش راعي الضأن في جهله عيشة جالينوس في طبه

[١٦٣٠] وربما كان راعي الضأن في جهله أدوم صحة وجلدا وبقاء من جالينوس ومن حذاق الأطباء، وأنت تجد هذا عيانا من الرعاة والملاحين والزبالين وأشباههم، وقل ما يوجد طبيبا حاذقا سليما من الأمراض، هذا أبو الحسن بن بكس عرض له الرمد وأبوه حيّ وبالغ في علاجه، فذهبت أحدى عينيه، ثم طب وحذق وزادت صناعته وذهبت الأخرى بعد ذلك، والمعروف بالتلميذ، به فتق وغيره من الأمراض، وابن سأبور قد عرضت له في خصيتيه أذرة قد أثقلته لا يمكنه أن يركب، وسنان الصابئ أكثر أسقاما، وتلميذه أبو عبد الله بن المعلم ها أنت تشاهده أصفر سقيما قد نهكته البواسير، وابن المهزول وأبوه طبيب حاذق مات وما بلغ ثلاثين سنة، وابن بنت أبي الحسن ابن بكس امرأة أبي الحسين الطبيب عرض لها مرض أشب ما كانت، وأبوها طبيب، وزوجها طبيب، وعمها طبيب، وحموها طبيب، قد اجمعوا على علاجها فماتت بأسرع من ذاك.

[١٦٣١] وهذا بيت بني زهرون الصابئين ومحلهم في الطب والعلم بصنعته المحل العظيم، ولهم من القيام على أنفسهم والمراعاة للطب وتوفيته حقه، وهم خلق كثير ومنزلتهم في الجانب الشرقي من سويقة عباسة، وأمراضهم وأسقامهم تكاد تزيد على أمراض الجهال الفقراء الذين تقل مبالاتهم بالحياة والصحة، وأكثرهم يموتون في الشباب والكهولة، ويقل فيهم من تعلو سنه ويهرم، والذي بلغ منهم نيفا وثمانين سنة هو أبو الحسن بن هارون أبو أبي الخطاب، وابنه أبو الخطاب دفنه شابا في حياته، وهذا أبو الحسن بن أبي الخطاب يحيا وهو شاب وبه مرض عظيم، وهؤلاء حذاق الطب وأبناء الحذاق.

[Hastalık da Sağlık ta Allah'tandır, İlaç ve Tedâvi Sebeptir]

[1632] Biz onları bu hastalıklar sebebiyle ayıplıyor değiliz. Çünkü hastalıklar Allah'ın fiilidir ve kullarını imtihân ettiği şeylerdendir. Biz bunları ibret almak ve hastalığı da sağlığı da veren Allah'ın (a.c.) âyetlerine dikkat çekmek için zikrettik. Zira bu tabîblerin çoğu, sağlığı ilaçların yaptığına ve bu ilaçların sağlık yapan ve hastalıkları yok eden tabiatları bulunduğuna ve bundan başka cahilliklere inanıyorlardı. Onlar, nübüvveti inkâr ediyorlar, peygamberleri yalanlıyorlar, müslümanları ve şeriat ehlini cahil kabul ediyorlar; rubûbiyyet, ba's ve nuşûru inkâr ediyorlardı. Onlardaki ahmaklık, cehâlet ve kibir, öldürdükleri hastalara ve sakat bıraktıkları sağlıklılara önem vermeyecek boyuta ulaşmıştı. Kendi kendilerine ve aralarında, "Eğer karşılaşırsak, dilediğiniz gibi intikamınızı alırsınız!" diyorlardı. Onların bunlardan başka ahmaklıkları, cehâletleri ve müslümanlara kötülükleri vardır ki bunun açıklanması uzun sürer.

[Bazı Tabiplerin Din Düşmanlığı Üzerine]

[İbn Zekeriyyâ er-Razî]

[1633] Sen, zamanındakilerin Kustâ b. Lukâ, Huneyn b. İshâk, oğlu İshâk ve benzeri gibi seleflerinin durumunu ve onların dinsizlikteki aşırılıklarını öğrenmiş oldun. İbn Zekeriyyâ er-Râzî'nin açık düşmanlıklarını da öğrendin. O, hıristiyan oğlu hıristiyandı; ama Hıristiyanlık perdesi altında mülhidlerin [dinsizlerin] görüşlerini savunuyordu. Sonra zâhiren müslüman oldu ve Muhammed adını aldı. Asıl ismi Yuhanna idi. Müslümanlara tuzak kurmak için böyle yaptı. O, şöyle diyordu: "Allah'ın, tenâsül [cinsel ilişki] olmadan bir ânda insanı yaratmaya, onun aklını ve kuvvetini kemâle erdirmeye güç yetirmesi imkânsızdır. Eğer buna kâdir olsaydı, mutlaka böyle yapardı. Böyle yapmadı; gördüğümüz gibi tedrîcen yapmaktadır." Fakat o [İbn Zekeriyyâ], akıllı insanların, civcivlerin yumurtasından tüylü, çalışan, anaya, babaya ve başka bir şeye ihtiyaç duymayan bir şekilde çıktıklarına; kaz ve ördek yavrularının akıllıların ihtiyaç duydukları yüzmeyi öğretecek birine ihtiyaç duymadan yüzmeyi bilir olarak çıktıklarına; bal arısının kendi evini binâ ettiğine; örümcek ve ipek böceğinin ağ dokumasına dair müşâhedelerini unutuyor. Bunların hepsi tek bir defada olmaktadır. Bunların benzerleri, senin için daha önce *el-Misbâh* isimli eserde zikredildi.

[١٦٣٢] ولم نعيرهم بالأمراض. فإنها من فعل الله ومما يبتلي به عباده، ولكن ذكرنا هذا للاعتبار والتنبيه على آيات الله عز وجل وهو المبتلي والمعافي، ولأن أكثر هؤلاء الأطباء يعتقدون أن الأدوية تفعل، ولها طبائع تفعل الصحة، وتنفي الأمراض، وغير ذلك من الجهالات، وينكرون النبوات، ويكذبون الأنبياء ويستجهلون المسلمين وأهل الشرائع، وينكرون الربوبية والبعث والنشور، وعندهم من الحمق والجهل والعجب ما لا يبالون بمن قتلوا من المرضى وأسقموا من الأصحاء، ويقولون في أنفسهم وفيما بينهم إن التقينا فاقتصوا منا كيف شئتم، وإلى غير ذلك من جهلهم وحمقهم وإرصادهم للمسلمين بما يطول شرحه.

[١٦٣٣] وقد عرفت حال من تقدم في زمانك من أسلافهم وتجريدهم في الإلحاد مثل قسطا بن لوقا، وحنين بن إسحق، وابنه إسحق، وأشباههم. وقد عرفت مكاشفة ابن زكريا الرازي، فهذا كان نصرانيا بن نصراني، يتستر بالنصرانية ويذهب مذاهب الملحدة، ثم أظهر الإسلام وسمى بمحمد، وكان اسمه يوحنا. وإنما فعل ذلك مكيدة للإسلام، وكان يقول: محال أن يقدر الله أن يخلق الإنسان من غير تناسل ويكمل له عقله وقوته ضربة، وأنه لو قدر على ذلك لفعله ولم يفعله كما نرى حالا بعد حال، وليس ما يشاهده العقلاء من خروج الفروج من بيضته كاسيا كاسبا غنيا عن أبيه وأمه وعن أمثاله، وخروج فرخ الوز سابحا لا يحتاج إلى ما يحتاج إليه العقلاء من المعلمين للسباحة، وما يبنيه النحل، وينسجه العنكبوت ودود القز، وكل هذا ضربة واحدة، وقد تقدم لك ذكر أمثاله في المصباح.

[1634] O [İbn Zekeriyyâ], Allah'ın gökleri, yerleri ve dağları; pamuğun, kuşların ve atların beyazını bir defada yarattığını unutmuş görünüyor. Allah, onların renklerini bir defada yaratmıştır. Onların tatları ve kokuları da aynı şekilde bir defada yaratılmıştır. O, Allah'ın üzüm ve benzerlerini bir defada yarattığını inkâr ediyor ve şöyle diyordu: "Üzüm, önce koruk ve yeşil olur. Bundan sonra onda tatlılık ve siyahlık görünür." O, saçın beyazlaması hakkında şöyle diyordu: "Bu [saç beyazlığı], saçın kökündeki rutûbetlerin bozulmasından olur." Ona şöyle denilir: "Atlar, kuşlar ve diğer yaratıklar rutûbetten dolayı değil bir defada beyaz olmuşlardır."

[1635] O [İbn Zekeriyyâ] şöyle diyordu: "Allah'ın yaratıklarına bahşettiği bir nimet yoktur. Allah, sağlık, işitme, görme, konuşma, güç, şehvet ve lezzet alınan şeyler yaratmamıştır." O [İbn Zekeriyyâ] şöyle diyordu: "Buna inanan kimseler, temyîz gücü olmayan cahil eşeklerdir. İnsanların hissettikleri lezzet, kendilerinde bulunan elemden ve kendilerine sıkıntı veren ağrıdan rahat etmeleridir. Nitekim onlar, sidik ve dışkı ağırlıklarını dışarı attıkları zaman rahatlık hissederler. Yine insan, uyuzunu kaşıyarak, çatlağın ve yaranın üzerine merhem koyarak rahatlık hisseder." Halbuki dünyadaki her akıllı insan, lezzet aldığı şeyler ile tedavi olduğu şeyleri birbirinden ayırt eder. İnsan, kendisinde bulunan şehvet, gençlik ve gücün devamlı olmasını temenni eder ve sürekli olarak onları artırmaya çalışır. İnsan, bunlardan kaybettiklerine üzülür; dostlarını kaybettiğinde ağladığı gibi kaybettiği bu şeylere de ağlar ve dövünür. İşitme ve görme kuvvetleri kaybolduğu zaman bunların geri gelmesini temenni eder. İnsan, şehvetini kuvvetlendirmek ve onu tekrar kazanmak için tabîblere gider. Fakat o uyuzun kaşınmasını, yara ve cerahatin tedavi edilmesini, dışkı ve sidiğin ağırlıklarının dışarı atılmasını temenni etmez. Bu, hisle bilinen açık bir cehâlettir. Şaşırtıcı olan, İbn Zekeriyyâ'nın tıp kitaplarının çoğunda şehvet, sağlık, gençlik, güç ve kuvvetin korunmasına dair bölümler ayırması ve bunu şiddetli bir şekilde tavsiye etmesidir.

[1636] Ayrıca onlar [tabîbler], müşâhede edilen varlıkları unutuyorlar ve zarûrî bilgileri reddediyorlar. Kinleri, onları bu nimetleri yaratan ve benzerlerini cennette va'd eden Allah'tan alıkoydu. Onlar, kendi zanlarınca kendilerini ve kendilerine itaat eden kimseyi kendilerinin iyileştirdiğini, onun sağlık ve kuvvetini kendilerinin devam ettirdiklerini iddia ediyorlar. Onların ve kendilerine tedavi olan kralların ve kendilerine itaat edenlerin durumları insanlar tarafından bilinmektedir.

[١٦٣٤] ونسي ما خلقه الله ضربة واحدة من السماوات والأرضين والجبال، ومن بياض القطن والطير والخيل، وما خلق الله ألوانه ضربة واحدة، وكذا طعومه وأرائحه، فإنه كان ينكر القدرة على خلق العنب وأمثاله ضربة، وكان يقول: لا بد من أن يكون أولا حصرما أخضر، ثم بدت فيه بعد ذلك الحلاوة والسواد. وكان يقول في الشيب: إنه من تعفن الرطوبات في أصول الشعر، فيقال له: الخيول والطيور وغيرها من المخلوقات بيضاء ضربة ولا رطوبة.

[١٦٣٥] وكان يقول: ليس لله نعمة في خلقهم، وما خلق الله من الصحة والأسماع والأبصار والقوي والجلد والشهوات وما يجدونه من اللذات، ويقول: هؤلاء الذين اعتقدوا هذا جهال حمير لا يميزون، وإنما الذي يجدونه من اللذة راحة من ألم فيهم ووجع يعتريهم، كالذي يجد من الراحة من أثقله بوله وغائطه حين يضعه، وكالذي يستريح بحك جربه ويضع المرهم على شجّته وجرحه. وكل عاقل في الدنيا يفرق بين ما يلتذ به وبين ما يتداوى به من جرحه، ويتمنى بقاء ما فيه من شهوة وشباب وجلد ويحرص على اجتلابه، ويأس على ما فاته منه، ويبكي وينوح على ما فاته منه كما يبكي على فقد أحبابه، ولذهاب سمعه وبصره، ويتمنى ردّ ذلك عليه، ويستوصف الأطباء ما يقوي الشهوة ويعيدها وهو لا يتمنى الجرب ليحتك، ولا القروح والجراح ليتداوى، ولا أثقال الغائط والبول له ليقعد لإخراجه. وهذا من الجهل الواضح الذي يعرف بالحس، والعجب أن لابن زكريا في مواضع من كتبه في الطب أبوابا في حفظ الشهوة والصحة والشباب والجلد والقوة، ويوصي بذلك أتم الوصايا.

[١٦٣٦] ثم فهم ينسون المشاهدات، ويدفعون الضرورات، وقد شغلهم الغيظ على من جعل هذه نعما من الله ووعد بأمثالها في الجنة، ويدعون لأنفسهم ولمن أطاعهم في ظنهم أنهم يبرّئونه ويديمون صحته وجلده، وحالهم وحال الملوك الذين استطبوهم وأطاعوهم ما قد عرفه الناس.

[Tabiplerin Yetersizlikleri ve Sahtekârlıkları Üzerine]

[1637] Kendisinin bir azîz ve Mısır Firavun'u olduğunu iddia eden Nizâr'ın ayak tarağında bir çıban çıktı. Çıban, onu yataklara düşürmüş ve hayatını karartmıştı. Bu çıban için uzman tabîbler bir araya geldiler ve bütün gayretlerini sarf ettiler. Onlar, Firavun'un yanından hiç ayrılmıyorlardı. Onlar, insanları tercih ediyorlardı; ama Firavun onları zorla yanında tuttu. Fakat Firavun kuvvetli, yapılı ve cüsseli olduğu halde hastalığı sadece şiddetini artırıyordu.

[er-Râzî ve Ebu'l-Kâsım el-Belhî Arasında Bir Tartışma]

[1638] Belh sultanına bir hastalık ârız olmuştu. Kendisine İbn Zekeriyyâ er-Râzî tavsiye edildi. Bunun üzerine sultan onu isteyince, o da geldi. İbn Zekeriyyâ, sultandan soracağı sorulara cevap vermek üzere Ebu'l-Kâsım el-Belhî'yi -Allah ona rahmet etsin- çağırmasını istedi. Sultan da böyle yaptı ve Ebu'l-Kâsım'ı getirtti. Ebu'l-Kâsım geldikten sonra İbn Zekeriyyâ'ya şöyle dedi: "Herşeyden önce senden daha ahmak görmedim!" İbn Zekeriyyâ ona şöyle dedi: "Bu, senin ahlâkın değil! Çünkü sen hilm ve güzel edeble tanınan birisin!" Ebu'l-Kâsım -Allah ona rahmet etsin- ona şöyle cevap verdi: "Sana bunu açıklayayım. Sen, müslümanların ve şeriat ehlinin rubûbiyyet ve nübüvvet hakkında söylediği şeyleri inkâr eden ve onları cahil gören bir adamsın! Onlar ise, senin sahip olduğun inancı küfür görüyorlar ve bu yolda giden ve bu görüşte olan kimsenin kanını helâl sayıyorlar. Halbuki sen onların arasındasın ve onlarla berabersin; binlerce fersah alanda seni çevrelemişler. Bu halde iken bunu açıklıyor ve bu hususta münakaşa ediyorsun. Sen, buna karşılık âhirette de dünyada da bir ecir ve sevap beklemiyorsun. Zira sen, âhiret ve cezaya inanmıyorsun. Bu bir! Diğeri de şudur: Sen, kimyâ ilminin doğruluğunu, taşı ve çamuru altın ve gümüşe çevirdiğini iddia ediyorsun. Senin, bunları kabul etmeyen ve yalanlayan kimseleri reddeden kitapların var. Bununla birlikte eşin, kendisinin ve senden olan çocuğunun nafakasını almak için seni mahkemeye verdi ve sen nafaka ödemek için karını hâkimlere gitmeye mecbur ettin. Bu iki! Diğeri de şudur: Senin görmendeki zayıflık ve gözünde bulunan hastalık açıkça ortadadır. Halbuki sen, tabîatları bildiğini, tıpta uzman ve ileri düzeyde olduğunu, İbn Mâsiveyh ve benzeri gibi senden önceki tabîbleri ve zamanın tabîblerini hor görüyorsun!"

[١٦٣٧] وبنزار هذا الذي زعم إنه العزيز وفرعون مصر ظهرت بثرة في مشط قدمه قد أضنته ونغّصت عيشه وقد جمع لها حذاق الأطباء، وبذل لهم الرغائب، وهم حوله ومعه لا يفارقونه، وهم أثر الناس وأوجبهم عنده، وما يزداد مرضه إلا قوة، وهو جلد وسيم جسيم.

[١٦٣٨] وقد كان سلطان بلخ عرض له مرض فوصف له ابن زكريا الرازي ما رغبه حتى رحل إليه، فاقترح على هذا السلطان مسألة أبي القاسم البلخي رحمة الله عليه أجابته عما يسأله، ففعل السلطان ذلك، وألزم أبا القاسم هذا فأجابه، ثم قال لابن زكريا: قبل كل شيء فما رأيت أحمق منك، فقال له ابن زكريا: ليس هذا من خلقك وأنت موصوف بالحلم وحسن الأدب، فقال له أبو القاسم رحمه الله: أنا أبين لك ذلك، أنت رجل تنكر ما يقوله المسلمون وأهل الشرائع في الربوبية والنبوات وتراه جهلا، وهم يرون ما أنت فيه كفرا يحل دم من ذهب إليه ورآه، وأنت بينهم وهم معك وحولك في ألوف فراسخ، وأنت تبدي ذلك وتناظر فيه ولست تحسب الأجر والثواب في المعاد ولا في العاجل على ذلك لأنك لا ترى بالمعاد والجزاء، فهذه واحدة. وأخرى، أنك تدعي صحة الكيمياء، وأنك تجعل الحجر والمدر ذهبا وفضة، ولك في ذلك كتب تنكر على من أنكر ذلك وكذّب به، ومع هذا فقد خاصمتك أمرأتك في نفقتها ونفقة ولد لك وأحوجتها إلى أن رفعتك إلى الحكام ليفرضوا عليك كما يفعل ذلك بأفقر الناس وأقلهم حيلة، فهذه ثانية. وأخرى، أن ينصرك من الضعف، ويعينك من المرض اللازم ما هو بيّن، وأنت تدعي علم الطبائع ولك حذق في الطب والتقدم فيه والإزراء على من تقدمك من الأطباء، كابن ماسويه وغيره، وعلى أطباء أهل زمانك.

[1639] er-Râzî'nin gözündeki hastalığın sebebi, bakla sevmesi ve onu çok yemesidir. O, baklayı bademden üstün ve daha hoş görüyordu. Bundan sonra er-Râzî'nin iki gözüne su indi ve kör oldu. er-Râzî, gözlerine su inen ve gözlerine su inmesinden dolayı kör olan kimseleri getiriyor; onlara nasıl kör olduklarını, gözlerine ne zaman su indiğini ve hangi gıdaları yediklerini anlattırıyordu. O, gözlerine su inen kimseleri yanına getiriyor ve bu hususta etkinin nasıl olduğunu tecrübe etmek ve görmek için onları en ihtiyatlı bir şekilde inceliyordu. er-Râzî, çok çalıştı, gayret sarf etti ve tabîbleri bir araya getirdi; ama görmesini geri getiremedi ve kör olarak öldü. er-Râzî, uykusunu ve huzurunu kaçıracak derecede çok şiddetli bir kulak ağrısına maruz kalıyordu. Bu konuda tabîblerin söyledikleri her şeyle tedavi oluyordu. Bununla birlikte kendisi de tıp ilminde ileri düzeyde olan, bu hususta çok sayıda kitabı ve makalesi olan bir kimse idi. Hatta karısının yanına gelen ve onu bu şekilde ağrı çektiğini gören bir kadın bunun sebebini sorunca karısı, "Kulak ağrısından!" dedi. İçeri giren kadın dedi ki: "O bir tabîb değil mi? Ölü kirpi gül suyu ile birlikte kaynatılıp bu sudan kulağa damlatıldığında kulak ağrısını engellediğini işitmiştim." Karısı bunu er-Râzî'ye söyledi. O da, "Hemen yapın! Belki bana faydası olur" dedi. Yapıp kulağına damlattılar. er-Râzî, onun kulağına fayda ettiğini söyledi.

[Tabiplere Değil Allah'a Tevekkül Edilmeli]

[1640] Calinos da, buna benzer ilaçların çoğunu ebelerden, çiftçilerden ve denizcilerden öğrendiğini anlatmaktadır. Kim bilir, nice tıp uzmanı bilinmeyen hastalıklara maruz kaldı? Onlardan nicesi hangi hastalıktan öldüler? Allah'tan uzaklaşmaktan ve O'ndan başkasına tevekkül etmekten Allah'a sığınırız. Bunları, o cahillerin iddiaları çok olduğu için zikrettik.

[1641] Kim bilir, nice insan kan aldırmayı bilmedikleri hâlde yaşadılar; uzun ömürlü oldular ve sağlıklı vücutla hayat sürdüler? Bugün Rûmlar, kan aldırma, hacâmat, müshil ilacı ve kusma nedir bilmezler ve bunlardan hiçbiriyle tedavi olmazlar. Onlar genellikle böyledirler. Vücutları sağlam, sağlıkları ve kuvvetleri süreklidir. Hatta onların çoğunun hastalığının ölüm hastalığı olduğu söylenir.

[١٦٣٩] فكان من عذر الرازي في سقم بصره حبّه الباقلاء وكثرة أكله له، وأنه يفضله على اللوز، وأنه أطيب منه، ثم من بعد هذا نزل الماء في عيني الرازي هذا وعمي، وكان يجيء بمن يقدح الماء منه ويجيء بمن عمي من نزول الماء في عينه فيستوصفهم كيف عموا، ومتى نزل الماء في أعينهم، وما كانت أغذيتهم، ويجيء بمن يقدح الماء من عيونهم عنده ويدبرهم على أحوط ما يكون في ذلك ليجرب وينظر كيف الأثر في ذلك. وكد وبذل وجمع الأطباء فما رجع عليه بصره، ومات أعمى. وقد كان يعرض له من وجع أذنه ما يقلق القلق العظيم، ويمنعه النوم والقرار، ويتداوى بكل ما ذكره المتطببون في ذلك وهو على كل حال يتقدم في صنعة الطب، كثير الكتب والمقالات في ذلك، حتى دخلت امرأة على أمرأته ورأت ما به من القلق، فسألت أمرأته عن ذلك فقالت: من وجع أذنه، فقالت المرأة الداخلة: هذا وهو طبيب، وقد سمعت أن الخنفساء الميتة إذا أغليت مع دهن الورد وقطر في الأذن من ذلك الدهن منع من وجع الأذن، فقالت له أمرأته ذلك، فقال: افعلوا وبادروا لعله ينفعني، ففعلوا وقطروا في أذنه فزعم إنه نفعه.

[١٦٤٠] ومثل هذا من الأدوية يحكيه جالينوس كثيرا أنه استفاده من القوابل ومن الأكرة ومن الملاحين، وكم قد عرض لحذاق الطب من الأمراض التي لا تظهر، وكم هي فيهم وبأي أمراض ماتوا، فنعوذ بالله من الذهاب عن الله ومن التوكل على غير الله، وإنما ذكرنا هذا لكثرة دعاوى هؤلاء الجهال.

[١٦٤١] وكم قد بقي الناس وهم لا يعرفون الفصد، وكانوا أطول أعمارا وأصح أجساما، والروم لا تعرف اليوم لا الفصد ولا الحجامة، ولا الدواء المسهل ولا القيء، ولا تتداوى بشيء من ذلك، هذا الغالب عليهم، وأجسامهم صحيحة وصحتهم وجلدهم متصل حتى يقال إن أكثرهم إنما مرضهم مرض موته،

[Müslümanların Tıp İlmini Öğrenmelerinin Gerekliliği Üzerine]

[Tıbbın Emîn ve Müttaki İnsanların Elinde Olması Gereği]

[1642] Müslümanlar, tabîblere muhtaç olmamak için tıp ilmini öğrenmek isteselerdi, bunu mutlaka yaparlardı. Onu öğrenmek ve ona vâkıf olmak, lugat, nahiv ve arûz öğrenmekten daha kısa ve daha basittir. Bunun için onların kitaplarını okumak ve hastaları uzun uzun müşâhede etmek yeterlidir. Bunu, kelâm ilmini bilenler ve fiilin/etkinin cansızlardan ve ölülerden değil de hayy ve kâdir olan Allah'tan olduğunu, bu ilaçların âdet mesabesinde olduğunu, bazen bulunduklarını, bazen bulunmadıklarını, bazen fayda verdiklerini ve bazen vermediklerini bilen kimseler yüklenselerdi, müslümanlar o tabîblerin ellerine düşmekten kurtulurlardı. Çünkü onlar, usûl bilmeyen ve kendilerine ilhâd, katılık ve sevgisizlik hâkim olmuş kimselerdi. Onlardan bazıları, Mecûsî olmadığı halde Mecûsî, hıristiyan olmadığı halde hıristiyan, yahudi olmadığı halde yahudi ve müslüman olmadığı halde müslüman görünüyordu. Bu, onlarda hâkim bir tavırdır. Onların içine karışan ve onları araştıran kimse böyle olduklarını görür. Tıbbın, emîn ve muttakî müslümanların ellerinde olmasına ne kadar da ihtiyaç var! Bu, çok büyük bir emanettir. Her ne kadar ebedî yaşama beklentisi ve her türlü sıkıntıdan kurtuluş yolu yoksa da, hastalar bu mülhidlerin işkencesinden, mallarını almak için hasta olmalarını temenni edenlerden, sağlıklarını ve huzurlarını bozanlardan kurtulmuş olurlar. Bu tabîbleri, yeryüzünde insanların sağlıklarını sürdürmelerinden daha fazla sinirlendiren bir şey yoktur. Çünkü bu durumda kendilerine ihtiyaç duyulmamaktadır. Bununla birlikte insanlar, mülhid olmasa bile Hristiyan bir tabibe veya eczacı ve ilaç satıcısına da istemeyerek gitmek zorunda kalıyorlar.

[Müslüman Olmayan Tabiplerin İhaneti Üzerine]

[1643] Şeyh Ebû Abdullah el-Hasan b. Ali el-Basrî -Allah ona rahmet etsin- olayı kendisine anlatan güvenilir bir kimseden şunu naklediyor: "Bir grup hıristiyan, Bağdat'ın doğu yakasındaki el-Muharrem mahallesinde bulunan hıristiyan eczacı Abdullah Gulâm İsrâil'e şöyle dediler: "Falan, hıristiyanlara eziyet veriyor ve üstelik senden de ilaç satın alıyor. Sen, bizi ondan kurtar." Eczacı da, "Tamam, yaparım!" dedi."

[١٦٤٢] ولو أراد المسلمون أن يستغنوا عن الأطباء بمعرفة صنعة الطب لفعلوا، وكان مطلب ذلك والوقوف عليه أقرب وأيسر من معرفة اللغة والنحو والعروض، وهو أن يقرأ شيئا من كتبهم، وطول مشاهدة المرضى. ولو تكلف هذا من قد عرف صنعة الكلام، وأن الفعل لا يكون من الجماد ولا من الموات، ولا يقع إلا من الحي القادر، وأنّ هذه الأدوية إنما هي بمجرى العادة، وأنه قد يكون ولا يكون، وينفع ولا ينفع أراح المسلمين من هؤلاء الأطباء فإنهم جهال بالأصول، والغالب عليهم الإلحاد والقسوة وقلة المبالاة، ومن كان منهم يظهر المجوسية فليس بمجوسي، أو يظهر النصرانية فليس بنصراني، أو يظهر اليهودية فليس بيهودي، أو يظهر الإسلام فليس بمسلم، هذا الغالب عليهم، وكذا وجدهم من خالطهم وبحث عنهم، فما أحوج الناس إلى من يجعل الطب في أمناء المسلمين الأتقياء، فإنها أمانة عظيمة، وإن كان ليس في البقاء مطمع، ولا إلى السلامة سبيل، ولكن يتخلص المرضى من تعذيب الملحدين لهم، وممن يتمنى الأسقام ليأخذ أموالهم وتسوئه صحتهم وسلامتهم، فما في الأرض أغيظ من دوام صحة الناس من هؤلاء الأطباء، لما في ذلك من الاستغناء عنهم، وعلى أن الناس ممن هو طبيب نصراني وليس بملحد في مكاره وكذا الصيدلاني وبائع الدواء إذا كان كذلك.

[١٦٤٣] وقد كان الشيخ أبو عبد الله الحسن بن علي البصري رحمه الله يذكر عن ثقة حدثه أن قوما من النصارى قالوا لعبد الله غلام إسرائيل الصيدلاني النصراني، وكان في المخرم في الجانب الشرقي ببغداد، أن فلانا يؤذي النصارى ومنك يشتري الأدوية فأكفيناه، فقال: أفعل.

[1644] Müslüman âlimlerden biri olan Ebu'l-Hasan b. Ka'b el-Ensârî, Şeyh Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî'nin -Allah her ikisine de rahmet etsin- dostu idi. Yaptığı bir işten dolayı onunla Sâbiî tabîbler arasında bir husumet vardı. Sâbiîler, onun tabîbi vasıtasıyla tuzak kurdular. Tabîbine neşterle ondan kan alması için bir miktar mal verdiler. O da Ebu'l-Hasan'a kan aldırmasını önerdi ve onu öldürdü.

[1645] Şeyh Ebû Abdullah, tabîb geçinen Hannûn -Hannûn hem onun hem de Ebu'l-Hasan el-Kerhî'nin (Allah ona rahmet etsin) dostu idi. Hannûn, hayatta ve İslâm'a girmiş olan Ebu't-Tayyib el-Müemmil'in babasıdır- hakkında anlatıyor: "Hannûn dedi ki: "Bana, tabîb ve üstadım olan el-Mervezî, "Ey Hannûn! Falana git ve "Bana göre senin kan aldırman gerekir" de ve ondan kan al! Fazla merak etme!" dedi. Ben de gittim, adama bunu söyledim, o da kabul etti ve ondan kan aldım. Sonra ona döndüm ve "O adamın kan aldırmaya ihtiyacı yoktu ki!" dedim. Bana, "Evet, öyledir. Fakat onun bana dirhem getirme vazifesi vardı. Onu benden kesti. Ben de onu kendime muhtaç etmek istedim. Bu yüzden onu kan aldırmak suretiyle hasta etme yolunu seçtim." dedi."

[1646] Ebû Ali'nin [el-Cübbâî] oğlu Ebû Hâşim -Allah her ikisine de rahmet etsin- Aristoteles'in kitaplarına itiraz edip tenkit ettiği için yahudi tabîb Ebû Hasan tarafından öldürüldü. Bu yahudi tabîb, onun komşusuydu; onunla yakınlık kuruyor, içli dışlı oluyor ve ona sevgi gösteriyordu. Ebû Hâşim, birgün ona kendisine rahatsızlık veren bir şeyden bahsetti. O da, "Kan aldırmak sana iyi gelir" dedi. Ebû Hâşim, onun teklifini kabul etti. Hasan, kardeşi Mûsâ'yı çağırdı; o da Ebû Hâşim'den kan aldı. Kan dışarı çıkınca Ebû Hâşim ona, "Bu iyi ve temiz kandır. Niçin onu dışarı çıkarıyorsun?" dedi. Mûsâ ona, "Bu kanın şekli iyi ama miktarı fazla" dedi. Bunun akabinde Ebû Hâşim hastalandı ve öldü.

[1647] Bu Hasan, kendisini yahudi olarak gösteren bir mülhid idi. O, Bağdat meliklerinin tabîblerinden biriydi. Kardeşi Mûsâ'ya gelince, onun hakkında öğrencilerinden biri şunu anlatmıştır: "O [Mûsâ], bir hastanın yanına girdi ve durumunu sordu. Hasta, tedavi olduğu ve beslendiği şeyleri anlattı." Mûsâ ona, "Sana bunları kim tavsiye etti" dedi. Hasta da, "Falan tabîb!" dedi. Mûsâ, "Sana çok güzel şeyler tavsiye etmiş!" dedi. Kaltı, dışarı çıktı ve bineğine bindi." Öğrencisi -ki o, Ya'kûb b. Yuhannâ el-Vâsıtî'dir. Evi, Bağdat'ın doğu tarafında olan Rûm mahallesinde Basra caddesi üzerindeydi- dedi ki:

[١٦٤٤] وأبو الحسن بن كعب الأنصاري أحد علماء المسلمين، وكان صديقا للشيخ أبي بكر أحمد بن علي الرازي رحمهما الله، وكان بينه وبين الصابئين المتطببين خصومة في صنيعه، فدسوا إلى طبيبه وأعطوه مجمعا للمباضع ففصده وأشار بالفصد عليه فقتله.

[١٦٤٥] وذكر الشيخ أبو عبد الله عن حنون المتطبب وكان صديقه وصديق أبي الحسن الكرخي رحمه الله، وحنون هذا، هو أبو أبي الطيب المؤمل هذ الذي يحيي وأسلم. قال حنون قال لي المروزي الطبيب وكان أستاذي: يا حنون، اذهب إلى فلان فقل له: عني ينبغي أن تفصد، وأفصده ولا تكثر فضولك، قال: فذهبت وأبلغت الرجل هذا فقبل وفصدته ورجعت إليه، وقلت له: ما كان به حاجة إلى الفصد، فقال لي: كذا هو، ولكن كان لي عليه وظيفة من دراهم يحملها إليّ، وقد قطعها عني، فأردت أن يحتاج إليّ فقصدت إسقامه بالفصد.

[١٦٤٦] وأما أبو هاشم بن أبي علي رحمهما الله، فقتله أبو حسن اليهودي المتطبب لاعتراضه ونقضه لكتب أرسطاطالس، وكان جاره يؤنسه ويخالطه ويريه المحبة، فشكى إليه يوما شيئا يجده، فقال: المصلحة أن تفصد، فركن إلى قوله، واستدعى حسن أخاه موسى ففصده، فلما خرج الدم، قال له أبو هاشم هذا دم جيد صافي فلم تخرجه، فقال له موسى هو جيد الكيفية إلا إنه كثير الكمية، فمرض أبو هاشم عقيب ذلك ومات.

[١٦٤٧] وكان حسن هذا ظاهر اليهودية وهو ملحد، وكان أحد أطباء الملوك ببغداد. أما موسى هذا، فذكر عنه أحد تلاميذه إنه دخل على عليل وسأله عن خبره فأخبره بما يتداوى به وبما يغتذى به فقال له موسى من أشار عليك بهذا قال فلان الطبيب، قال: نعم ما أشار عليك، وقام وخرج وركب، قال تلميذه وهو يعقوب بن يوحنا هذا الواسطي، منزله الجانب الشرقي في دار الروم وفي درب البصرى،

"Mûsâ binince, ben de katırla birlikte yürüdüm. Ondan bu hastalığın sebebini öğrenmek istedim. Fakat hasta adı vermeden ona bunun ilaçlarını sordum. Bana, o hastaya söylediği şeylerin tam zıddını söyledi. Bunun üzerine ona, "Bu hasta da o adamın hastalığının aynısı! Halbuki onun tabîbi hata etmiş! Sen de onun doğru olduğunu söyledin!" dedim. Dedi ki: "Evet, ona kasten böyle söyledim!" Ben de, "Niçin böyle yaptın?" deyince, "İki tabîb arasında kalan hasta acı çekerek daha erken ölür!" dedi"

[1648] Onların bunun gibi nice vakaları vardır. Büyük sultan Muvaffak b. el-Mütevekkil'in tabîbi şöyle dedi: "Muvaffak, cüsseli ve obur bir adamdı. Onun yaşamasını istemeyenler vardı. Bir gün aşırı bir şekilde farklı çeşitlerde peynir yedi. Tabîbi ve ben yanında duruyorduk. O, yemeye devam ediyor ve buna bir son vermek bilmiyordu. Ben içimden, "O, bugün kesinlikle felç olur. Çünkü o, hasta ve bu kadar yiyor. Eğer felç olmazsa, tıp boş bir şeydir" dedim. Yemeyi bitirince, çadırına girdi ve uyudu. Ben de evime gittim. Kısa bir zaman sonra posta katırının nal seslerini duydum. Bana, "Çabuk emîre gel!" denildi. Kendi kendime, "Kesin felç oldu!" dedim. Hemen bineğime bindim ve ona geldim. Gördüm ki çok büyük bir kanamalı hummâ geçiriyor. Ellerinden kan almak ve dört yüz dirhem kan çıkarmak gerekiyordu. Fakat bu, tıp ilmine ve kanunlarına zıttı.

[1649] İyi düşünen kimse, Allah'ın her şeydeki âyetlerinin şaşırtıcılığını görür. O tabîblerin hıyânetleri çoktur. Tıp ve ameliyat konusunda onlara tedavi olan ve güvenen kimse kendisine kötülük yapmıştır. Zikrettiğimiz bu nitelik, bu sanatın bir ilim olmamasındandır. Bu sanat, Allah'ın icrâ ettiği âdete dayalı birtakım tecrübelerdir.

[Tabiplerin Tutarsızlıklar Üzerine]

[el-Kindî]

[1650] Yılanlar içinde bazıları birbirini ısırmakta ve ısırılan ölmektedir. Bazı insanları ısıran yılan kendisi ölür; ısırılan kişi hiçbir zarar görmez. Yılanlar, deve, kirpi, sincap, gelincik ve başka hayvanları ısırdıkları halde zarar vermezler. Bu durum hayvanlarda yaygındır; insanlarda ise nadirdir. Tabîb el-Kindî şöyle anlatmaktadır: "Halîfe el-Mu'tasım beni çağırttı ve "Sen, kim oluyorsun?" dedi. Ben de, "Ben, Ya'kûb b. İshâk el-Kindî'yim." dedim.

فلما ركب موسى مشيت مع البغل وجاريته في أصل ذلك المرض من غير أن أشير إلى العليل، واستفتيه في أدويته فأفتاني بضد ما كان ذكر له ذلك المريض، فقلت له فهذا العليل هذا مرضه وقد أخطأ عليه طبيبه واستصوبته أنت قال: نعم على عمد، قلت له. قلت ولم؟ قال: عليل[١٢٠] بين طبيبين اقتل حتى يموت.

[١٦٤٨] وكم لهم مثل هذا ولقد قال طبيب لسلطان كبير وهو موفق بن المتوكل، وكان جسيما وسيما أكولا، وهناك من يكره حياته، فأكل يوما ألبانا كثيرة في ألوان كثيرة، قال طبيبه وأنا واقف وهو يأكل ولا إنهاه وأقول في نفسي هذا يفلج اليوم، لأنه زمن ويأكل هذا لا محالة، فإن لم يفلج، فالطب باطل. فلما أكل وفرغ دخل الخيش ونام فيه، وصرت إلى منزلي، فلما كان بعد قليل سمعت قعقعة بغل البريد فقيل لي: أجب الأمير، فقلت في نفسي: فلج لا محالة فركبت وحثيته؛ فإذا هو في حمى عظيمة مطبقة دموية، فاحتاج أن يفصد من يديه ويخرج من الدم أربعمائة درهم، فكان ذلك بالضد من صناعة الطب وقوانينه.

[١٦٤٩] ومن تدبر وجد العجائب من آيات الله في كل شيء، وخيانات هؤلاء كثيرة، وقد أساء إلى نفسه من استعملهم في الطب والجراح وائتمنهم. وهذه الصفة مما ذكرنا أن هذه الصنعة ليست بعلم وإنما هي تجارب بحسب ما أجرى الله العادة.

[١٦٥٠] وفي الأفاعي ما يلسع بعضها بعضا فيموت الملسوع، وتلسع بعض الناس فتموت الأفاعي ولا ينال الملسوع مكروها، وقد تلسع الإبل والقنفد والسنّور وابن عرس وغيرها فلا تضرّ، هذا عام في الحيوانات، فأما في الإنسان فنادر. وزعم الكندي المتطبب، أن الخليفة المعتصم استدعاه قال: فقال لي: من تكون. قلت: أنا يعقوب ابن إسحق الكندي،

١٢٠ في (ط) : عليك

Bana, "Yanımızda bir adam var. Üzerine yılan salınıyor. Yılan onu ısırınca ölüyor, adama bir zarar vermiyor. Senin, bu durumu görmeni istiyorum." dedi. Bunun üzerine uzun boylu, zayıf, esmer ve melez bir adam getirildi. Sonra yılan sepetini getirterek, "Ey genç! Bunları senin üzerine bırakacağız." dedi. Adam, "Ondan önce Allah adına bana sağlam va'dde bulun!" dedi. Bunun üzerine el-Mu'tasım bana dönerek, "Ona kebap yedireceğimize, nebîz içireceğimize ve bir dînâr -zannediyorum her yılan başına- vereceğimize dair söz ver!" dedi. Böyle yaptılar ve yılanları adamın üzerine gönderdiler. Onu ısıran her yılan öldü ve olduğu yere yığıldı. Adam ise olanlardan zevk alıyordu. el-Mu'tasım bana, "Bu konudaki görüşün nedir?" dedi. Ben de, "Bu hususta düşüneyim ve fikir alışverişinde bulunayım, sonra Emîru'l-mü'minîn'e bildireyim." dedim." Bu konuda bir risâle yazmış olan el-Kindî şöyle devam etti: "el-Mu'tasım'a döndüm. Ona, uzun süre kafeste kaldıkları ve su içtikleri için bu yılanların zehirlerinin zayıfladığını, bu yüzden su içmemiş yılanlar getirmesini söyledim." el-Kindî şöyle devam etti: "Böyle yılanlar getirilip onun üzerine bırakılınca adam öldü."

[1651] Bu, el-Kindî'nin gafletidir. Diyelim ki onun dediği gibi oldu ve yılanların zehiri tamamen yok oldu. O zaman adamı ısıran yılanların ölme sebebi nedir? Bu yılanları, başka bir adam üzerinde de denemesi gerekmez miydi? Eğer başkasına da zarar vemiyorlarsa, el-Kindî isabet etmiş olurdu.

[1652] Fâtûl bölgesi akrepleri birbirlerini ısırdıklarında ısırılan ölür. Fakat onların ısırmasından başka akrepler ölmüyor. Akreplerin ilginç özelliklerinden biri, ısırdıkları yılanların ölmesi, ısırdıkları insanların çoğunun ölmemesidir. Isırması öldüren akrepler son derece zayıf bir beden yapısına sahiptirler. Neredeyse küçük bir örümcekten bile zayıftırlar ve iğneleri saç teli gibidir. Bu akrepler, Ehvâz bölgesindeki Benzencin, Râmehürmüz ve Askermükrem'de bulunur. Tabîbler, bu akreplerin sokmasının tedavi edilmesi konusunda bu bölgelerin halklarına müracaat ediyorlar ve onlara, "Bu akreplere karşı tedavi âdetiniz hangi şeyledir?" diyorlardı. Onların tecrübeli erkekleri ve kadınları, bunları tabîblere anlatıp öğretiyorlar, onlar da kitaplarına yazıyorlardı. (…) akrepleri öldürücüdür. Orada büyük akrepler vardır; kertenkele ve başka hayvanları sokuyorlar ve iğnesiyle deliyorlar, ama onun sokmasından neredeyse hiçbiri ölmüyordu.

فقال لي: عندنا إنسان يرسل عليه الأفاعي فإذا لسعته ماتت ولم يضره، وأنا أحب أن تشاهد ذلك. قال: فأتى برجل طوال نحيف أسمر خلاسيّ، ثم دعا بسلال الأفاعي فقال: يا فتى نرسلها عليك؟ فقال: على اسم الله، رسمي قبله. فأقبل عليّ المعتصم وقال: رسمه علينا أن نطعمه الكباب ونسقيه النبيذ ونعطيه دينارا، أحسبه قال على كل أفعى. قال: ففعلوا ذلك، وأرسلوا عليه الأفاعي فأي أفعي لسعته ماتت مكانها وهو كأنشط ما يكون، فقال لي المعتصم: ما عندك في هذا؟ فقلت: انظر فيه وأعاود الفكر وأعرّف أمير المؤمنين، قال الكندي: -وقد عمل رسالة في هذا الباب-فعدت إلى المعتصم فأخبرته أن هذه الأفعى قد طال مكثها وقد ضعف سمّها وشربت الماء، فهات الأفاعي التي ما شربت الماء قال الكندي: فجيء بها وأرسلت عليه فمات.

[١٦٥١] وهذه غفلة من الكندي، هب الأمر كما قال وسمّها قد بطل أصلا فما السبب إنها تموت إذا لسعت، وقد كان ينبغي أن تجرب هذه الأفاعي في غير هذا الرجل، فإن لم تضر أحدا غيره فقد أصاب الكندي.

[١٦٥٢] وعقارب الفاطول يموت بعضها من لسع بعض ولا تموت عن لسعها غير العقارب، ومن عجيب العقارب إنها تلسع الأفعى فتموت الأفعى، وقد تلسع أكثر الناس فلا تموت، والعقرب التي يحدث من لسعها الموت على غاية ضعف الخلقه، ولعلها أن تكون أضعف من العنكبوت الصغير وأبرتها كالشعرة، وهي توجد بالبنذنجيين وبرامهرمز وبعسكر مكرم من كور الأهواز، والأطباء يرجعون في التداوي من لسعها إلى أهل تلك البلدان، فيقولون لهم: بأي شيء جرت عادتكم بالتداوي من هذه العقارب، فيذكر شيوخهم وعجائزهم للأطباء، فيعلمونهم ويكتبونه في كتبهم. وعقارب[١٢١] قتالة، وثم عقارب كبار تضرب القمقم وغيره فتخرقه[١٢٢] بإبرتها ولا يكاد يموت أحد من لسعتها،

١٢١ كلمة ممحية من الأصل
١٢٢ في (ط) : فتحرقه

Aksine bazen akreplerin kendisi ölüyordu. Bunların hepsi Allah'ın (a.c.) âyetlerindendir. Akrep soktuğunda canlılarda soğuma ve uyuşma görülür. Bazılarında ise ateş ve iltihap görülür. Felçli bir adamı akrep sokmuş ve kendisinden felç durumu gitmişti. Bu, tabîblerin kitaplarında anlatılan meşhur bir konudur. Onlar, deneylerinde ve sonra ortaya çıkan şeylerde, tabîblerin kitaplarında ve tecrübelerinde olmayan -onların yazdıklarının zıddına olan- nice şeyler buluyorlardı. Onlar bunları kitaplarına yazarak kalıcı hale getiriyorlardı. Bunların hepsi Allah'ın (a.c.) âyetlerindendir. Tıbbın tecrübeler olduğu, Allah'ın onu toplumlarda farklı farklı icrâ ettiğini ve bunun sürekli olmadığını bilmek ilmini artırır. Nitekim bunun açıklaması daha önce geçti. Nitekim akrep ve yılan yiyen bazı insanlar vardır.

[1653] Bahsi geçen el-Kindî, zâhiren müslüman görünen mülhidlerden biridir ve Kûfelidir. O, zengin biriydi ve bütün malını İslâm'a kötülük ve bütün peygamberlere ta'n yolunda harcadı. O, bir risâlesinde medd ve cezirin sebebinin, ay'daki büyümeden kaynaklandığını iddia etmektedir. Halbuki yeryüzündeki birçok denizde, Fars denizinde olduğu gibi medd ve cezir olmuyor. Bunların hepsi semânın altındadır ve ay hepsinin üzerine doğmaktadır. Bu el-Kindî'nin daha nice cahillikleri vardır. İbn Zekeriyyâ er-Râzî'nin havas [maden, bitki ve hayvanların özellikleri ilmi] ve kimyâdaki cahillikleri gibi. Onun kitaplarını edin! Bunlara, kendisinden ve başkalarından naklettiği bilgilere vâkıf ol! Böylece İslâm düşmanlarının cahilliklerini, yalanlarını ve rezilliklerini öğrenmiş olursun.

[er-Râzî]

[1654] er-Râzî anlatıyor: Buhârâ melikini tedavi etmek üzere yola çıkmış, kar yoluna devam etmeye engel olduğu için yaşlı ve zengin bir adama misafir olmuş, adamın uzun süredir maruz kaldığı bir hastalıktan dolayı bir deri bir kemik kalmış, hastalığın uzun sürmesinden âdetâ bir hayalete dönmüş bir oğlu varmış. er-Râzî dedi ki: "Adam onu bana gösterdi ve onun hakkında benimle istişarede bulundu. Fakat onun için bir ilaç ve çare yoktu. Bu yüzden ümidimi kestim ve eceli yaklaştığı için ona merhametli ve şefkatli davranmalarını söyledim. Ardından Buhârâ'ya gittim ve orada uzun süre kaldım. Sonra geri dönerken o adama misafir oldum. Yanında genç, zeki, hareketli ve zarif birisi vardı. Bu gencin zekâsı ve çevikliği beni hayrete düşürdü. Onun kim olduğunu sordum. Adam, "O, senin daha önce görmüş olduğun hastadır" deyince, hayretim daha da arttı. Dedim ki: "Bu nasıl oldu? Onu ne ile tedavi ettiniz?"

بل ربما ماتت هي، وكل ذلك من آيات الله عز وجل. وفي الحيوان من يعرض له عند لسع العقارب البرد والخدر، ومنهم من يعرض له الحمى والالتهاب. ولقد لسعت العقرب رجلا مفلوجا فذهب عنه الفالج، وهي مشهورة ذكرها الأطباء في كتبهم. وكم يجدون في تجاربهم وما يحدث على الأيام مما ليس في كتب المتطببين ولا في تجاربهم بل هو بالضد مما كتبوه فيكتبونه ويخلدونه وكل ذلك من آيات الله، ويزيدك علما أن الطب تجارب، وشيء قد أجرى الله به العادة لقوم خلاف قوم، ثم لا يستمر كما قد تقدم لك بيانه. ومن الناس من يأكل العقارب والحيات.

[١٦٥٣] وهذا الكندي هو أحد الملحدة الذين ظاهرهم الإسلام، وهو كوفيّ، وكان أحد المياسير، فأنفق أمواله كلها في مكاره الإسلام وفي الطعن على الأنبياء أجمعين، وله رسالة يدعي فيها أن سبب المد والجزر إنما هو زيادة القمر، وفي الأرض بحار كثيرة ليس فيها من المد والجزر ما في بحر فارس، وكلها تحت السماء، وعلى جميعها يطلع القمر. وكم لهذا الكنديّ من الجهالات كما لابن زكريا الرازي في الخواص والكيمياء، فاطلب كتبه في الكيميا وقف عليها وما يحكيه عن نفسه وغيره، لتعرف غباء أعداء الإسلام وكذبهم وفضائحهم.

[١٦٥٤] والرازي يزعم إنه خرج إلى ملك بخارى ليعالجه وأن الثلج منعه في طريقه من الاجتياز، فنزل على رجل كبير واسع النعمة، وكان له ابن قد أضناه المرض فطال عليه فصار كالخيال لطول الضنا، قال فأرانيه وشاورني فيه، فلم يكن له دواء ولا فيه رمق، فيئست منه وأمرت بمداراته والرفق به لقرب أجله، وخرجت إلى بخارى وأقمت طويلا، ثم عدت فنزلت عليه، وإذا بحضرته فتى ذكيّ حرك ظريف فأعجبني ذكاؤه وحركته، فسألته عنه، فقال: هذا هو العليل الذي كنت رأيته، فاشتد تعجبي، فقلت، كيف كان؟ وبأي شيء داويتموه؟

Adam şöyle dedi: "Birgün canı sıkılmış ve üzüntüsü iyice artmıştı. Bakıcısı olan kadına sekbâc [sirke ile pişirilen et yemeği] hazırlamasını ve kendisine onun yedirmesini söylemiş. Sekbâcın üstü evde açık kalmış. Bir yılan gelmiş, tabaktaki yemeği yemiş, sonra da yediğini tabağa kusmuş. Bunun üzerine genç, hastalığını azaltmak, belki biraz rahatlamak için tabağa gitmiş ve içindekini yiyip içmiş. Sonra kadın içeri girmiş, tabağı görünce sekbâcın kalanını yemek istemiş, fakat genç onu engellemiş ve durumu anlatmış. Bunun üzerine kadın tabağı fırlatıp atmış. Sonra gençte bir terleme başladı ve ter derisinden çil çil boşaldı. Sonra ayıldı ve ayağa kalktı. İşte şimdi gördüğün gibi." er-Râzî dedi ki: "Anladığım kadarıyla senin evindeki yılan beş bin yaşındadır."

[1655] Onun yalanına, bilgisinin azlığına, hayâsının zayıflığına ve bu hususta akıllı kimselerin söylemekten çekindikleri şeyleri rahatça söylemesine bak! Gencin doğru söylediğine dair zann-ı galip olsa da, er-Râzî onun doğru söylediğini bilmiyordu. Öte yandan er-Râzî, bu hastanın devasının beşbin yaşındaki bir yılan kusuntusunda olduğunu bilseydi, hastayı gördüğü zaman bunu tavsiye ederdi. Ayrıca er-Râzî yılanın yaşını söyleyerek, sanki bunu tahsil etmiş ve kendisinde buna dair zorunlu bir bilgi meydana gelmiş gibi bir imaj veriyor. O bilmiyor ki belki de yılan üç yaşındaydı ve zehiri bu yüzden fayda verdi; yaşlı olsa fayda vermeyecekti. O, böyle saçma iddialardan kurtulamaz. Şu da onların sözleri türündendir: "Bir yılan içki içti ve sonra onu içki kabına kustu. Cüzzamlı bir adam da onu içti ve iyileşti." İşte bu, tabîblerin yılan faraziyeleri icat etmelerinin sebebidir. Eğer onlar anlattıklarında sâdık iseler, bu da, Allah'ın âdetini icrâ etmedeki -daha önce anlattığımız ve zikrettiğimiz- âyetleri cinsindendir.

[Para İçin Doktorluk Yapmayan Uzman Bir Tabip Örneği: Yahyâ b. Hâlîd]

[1656] *Murabba'atu'l-Ahnef* isimli eserin yazarı Yahyâ b. Hâlid, akreplerin çeşitli hummâ hastalıkları olan insanları soktuktan sonra iyileştiklerini anlatıyor. Yahyâ b. Hâlid, uzman, güvenilir ve doğru olarak tanınan bir tabîb olup tedavi yapıyor, fakat kazancını tıp sanatından sağlamıyordu. İnsanlar, onun latifelerine ve telaşsızlığına dair çok şey anlatmaktadırlar.

فقال: ضاق صدره وأشتد ضجره، فقال لامرأة كانت ربته قد حمل إليها يوما سكباج: أطعميني، فأبت وبقي السكباج في الدار مكشوفا، فأقبلت حية فأكلت ما في الصفحة ثم قذفته في الصفحة وتقاياته، فمشى الغلام إلى الصفحة فشرب ما فيها وأكله لثقل المرض ولعله يستريح، ثم أن المرأة جاءت ورأت الصفحة فهمت تأكل ما بقي فيها فنهاها الغلام، وأخبرها الخبر فأرمت القصعة ثم عرض للغلام عرق وألقى من جلده كالنمشاء ثم أفاق وقام، وهذا كما ترى، فقال الرازي: أنا ما يدريني أن في دارك حية عمرها خمسة آلاف سنة.

[١٦٥٥] فانظر إلى كذبه وقله تحصيله وقلة حيائه وتحرزه مما يتحرز منه العقلاء فيها، إنه لا يعلم ان الأمر كما أخبر الغلام وإن غلب الظن على صدقه، وأخرى إنه لو كان يعرف أن دواء هذا العليل في قيء حية عمرها خمسة آلاف سنة لو صفه لهم لما رأى العليل، وأخرى أخباره بعمرها كانه قد حصل ذلك واضطر إلى العلم به، وما يدريه لعل عمرها ثلاث سنين ولشبابها نفع سمها ولو كانت هرمة لما أنتفع، فهو لا ينفصل من الدعاوي، وهذا من جنس قولهم: إن أفعى ولغت في خمر وقذفته في وعائه، وأن رجلا مجذوما شربه فبرىء، وهو سبب إيجادهم أفراض[١٢٣] الأفاعي. فإن كانوا صادقين فهذا من الجنس الذي أخبرنا عنه من آيات الله في إجراء العادة وما تقدم من ذكر ذلك.

[١٦٥٦] ويحيى بن خالد صاحب مربعة الأحنف يذكر أن العقارب لسعت أصحاب ضروب من الحمايات فأفاقوا. ويحيى بن خالد هذا [كان] طبيبا حاذقا مأمونا معروفا بالصدق، وكان يعالج ولا يتكسب بصناعة الطب، ويحفظ له الناس من اللطائف وحسن التأني شيئا كثيرا.

---

١٢٣ في (ط) : أقراص

[Tabiplerin Bilgisizliği Üzerine]

[1657] Birçok tabîbin, iyileşmeyi arzu eden hastaya ilaç tavsiye ederken, "Eğer benim görüşümü kabul edersen ve bu ilacı içersen, bir de kan aldırırsan, ânında iyileşirsin" dediğini, ilacı verdikten sonra hastanın öldüğünü görürsün. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda saçma sapan açıklamalar ve savunmalar yapmaya başlar. Onlardan akıllı olanlara, "İnsanın kasık bölgesine sıcak su döküldüğü zaman idrarı hızlandığı gibi, o bölgeye soğuk su döküldüğü zaman da idrarının hızlanmasının sebebi nedir?" diye sorulduğu zaman, "Biz, karın ağrısına bağlı birtakım hastalıklar olduğunu düşünüyoruz. İstersen sana onları anlatırız." derler. Aynı şekilde onlara, "Hepsi serin ve su tabiatında nemli oldukları hâlde balık, peynir ve bakla yendiğinde bunların susuzluğa yol açmasının sebebi nedir? Sıcak ve kuru tabiatlı olan sarımsak yendiğinde susuzluğun kesilmesinin, susuz bir kimse hamama girdiğinde susuzluğun kesilmesinin ve suya doymuş kişide susuzluk meydana gelmesinin sebebi nedir?" diye sorulduğu zaman, o cahil, mülhid ve inatçı kişi, uydurmaya, yalana ve saçma sapan iddialara başlar.

[Tıp Kitaplarındaki Tutarsızlıklar Üzerine]

[1658] Onların [tabîblerin] hâinliklerinden biri de, tıb konusunda kitap yazmaları ve tıpta yeri olmayan yalanı tıbba sokmalarıdır. Huneyn'in tıbba soktuğu problemli şu meseleler gibi: "Hayvanların cisimleri, sıcak ve rutubetli olan havadan oluşmaktadır." Halbuki bütün akıllı insanlar, bir şeyi soğutmak ve hafifletmek istedikleri zaman onu havaya tutarlar. O şöyle diyordu: "Bazı topraklar soğuk ve kurudur." Halbuki toprak bir cisim olup onda sıcaklık ve soğukluk olması mümkündür. Su ve ateş de böyledir. Allah'ın, onu dönüştürerek ağaç, çamur ve kar olarak yaratması ve ateş olmaktan çıkarması mümkündür. Huneyn, Allah'ın semâ ve benzeri varlıkları cisimlerden mi, başka bir şeyden mi, yoksa yoktan mı yarattığını bilmez. Nitekim Allah ateşi, ateşten ve başka bir şeyden, suyu sudan ve başka bir şeyden, toprağı topraktan ve başka bir şeyden, güneşi güneşten ve başka bir şeyden, ay'ı ve yıldızları yıldızlardan ve başka bir şeyden yaratmamıştır.

[١٦٥٧] وكم تجد منهم من يصف الدواء للعليل وهو حريص على برئه فيقول له: إن قبلت رأيي وشربت هذا الدواء وفصدت عوفيت من ساعتك، فيطيعه فيموت. فإن قيل له في ذلك أخذ في التخريج والدعاوي، وإذا قيل للعقلاء منهم: ما السبب أن الإنسان [إذا صب على عانته الماء البارد بوّله كما][١٢٤] إذا صب عليه الماء الحار بوّله؟ قال: نريد عللا مشدودة بحوص[١٢٥] إن أردتها ذكرناها. وكذا قيل لهم ما السبب المثير للعطش عند أكل السمك واللبن والباقلاء وهذه كلها باردة رطبة بطبع الماء، وما السبب في انقطاع العطش عند أكل الثوم وهو حار يابس والعطشان يدخل الحمام فينقطع عطشه ويدخله الريان فيحدث له العطش، فأما الجاهل الملحد المعاند فيأخذ في البهت والكذب والدعوى الباطل.

[١٦٥٨] ومن جناياتهم أنهم يرسمون في الطب والمدخل إلى الطب الكذب الذي ليس من الطب بسبيل، كمسائل حنين في المدخل إلى الطب، أن أجسام هذه الحيوانات مركبة من الهواء وهو حار رطب، والعقلاء كلهم إذا أرادوا أن يبردوا شيئا أو يجففونه أبرزوه للهواء، ثم يقول: ومن الأرض وهي باردة يابسة، والأرض جسم من الأجسام تجوز عليه الحرارة والبرودة وكذا الماء وكذا النار يجوز أن يقلبها[١٢٦] الله ويخلقها شجرا ومدرا وثلجا ويخرجها من أن تكون نارا، وحنين لا يدري أمن هذه الأشياء خلق الله السماء وغيرها من الأجسام أم من شيء آخر أم من لا شيء، كما خلق النار لا من نار ولا من شيء، وكما خلق الماء لا من ماء ولا من شيء، وكما خلق الأرض لا من أرض ولا من شيء، وكما خلق الشمس لا من شمس، وكذا القمر والكواكب خلقها لا من كواكب ولا من شيء،

١٢٤ ما بين القوسين ساقطة في (ط)
١٢٥ في (ط) : بخوص
١٢٦ في (ط) : يغلبها

Halbuki Allah, semâyı dumandan yarattığı gibi, birçok canlıyı da sudan yaratmıştır. Allah, melekler, insanlar ve cinlerden akıl sahipleri ibret alsınlar diye böyle yaratmıştır. Eğer Allah, bunların hepsini yoktan yaratmayı dileseydi, mutlaka yapardı. Nitekim daha önce zikrettiğimiz ve zikretmediğimiz şeyleri yoktan ve herhangi bir şeyden olmaksızın yaratmıştır.

[1659] Sen, bir nizam ve düzen içinde yaratılmış olan insanın sesleri, hareketleri, birleştirmeyi, irâdeleri, inançları ve sükûnu nasıl yoktan yaptığını; onun yazması, binâ etmesi, boyaması, dikmesi, dokuması ve diğer fiillerinin yoktan olduğunu görmez misin? O hâlde bunu, ezelî, kadîm, hayy, kâdir, alîm, hakîm, ezelî ve ebedî olarak hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah Teâlâ nasıl yapmasın? Buna göre Allah (a.c.), narı, elmayı, ayvayı ve benzer meyveleri ateş, su, hava ve topraktan veya yıldızlardan ve semâdan yaratmış olsaydı, bu onların cisimlerinin yoktan yaratılmasından daha hayranlık verici, O'nun kudretine ve ilminin genişliğine daha kuvvetli delil olurdu. Fakat bu hususta Allah'tan (a.c.) gelen bir habere ihtiyaç duyarız.

[1660] Eğer onlar, "Biz, bu cisimlerde su ve rutubet görüyoruz." derlerse, biz de şöyle deriz: "Allah'ın onlardaki suyu, bu sudan olmaksızın yarattığı inkâr edilemez. Nitekim suyu da bir sudan yaratmamış, bilakis yoktan yaratmıştır."

[1661] Onlara [tabîblere], "Siz, havanın sıcak ve rutubetli olduğunu iddia ettiniz. Böylece soğuğu sıcakla soğutuyorsunuz. Yine siz, safrânın sıcak ve kuru olduğunu iddia ettiniz. Halbuki akıllılar, onu rutubetli, akıcı ve ateşi söndürücü olarak görüyorlar" denildiği zaman, "Biz, sadece tabiatları gereği havanın sıcak ve rutubetli, safrânın ise sıcak ve kuru olduğunu söyledik" diyorlar. Biz de deriz ki: "Bu, hissin ve dokunmanın yalanladığı bir tabiat ve sözdür." Bu, son derece kısa boylu olan İbn Abdulvehhâb el-Kâtib'e söylenen, "Sen, insanlar indinde kısa boylu olsan da, hükûmette, tabîatta, hakîkatte ve Allah indinde uzunsun" sözü gibidir. "Allah (a.c.) bu cisimleri hangi şeyden yarattı?" sorusuna, tıbbın vereceği bir cevap yoktur. Bilakis bu, insanı tıpla uğraşmaktan alıkoyar. Bu durumun farkına varan uzman tabîbler, bundan vazgeçerek âdetleri ve tecrübeleri öğrenmeye yoğunlaştılar. Aşırı cahillikleri ve şaşkınlıkları, peygamberlerin ve müslümanların, "Allah, varlıkları yoktan yarattı ve onları yok iken icat etti" sözlerine aşırı kinleri, onları bu hususta konuşmaya sevk etti.

وقد خلق السماء من دخان كما خلق كثيرا من الحيوان من الماء، وإنما فعل ذلك عز وجل ليعتبر العقلاء من الملائكة والإنس والجن، ولو شاء أن يخلق كل ذلك لا من شيء لفعل كما خلق ما قدمنا ذكره وما لم يذكره لا من شيء ولا لشيء.

[١٦٥٩] أما ترى الإنسان المدبر المصنوع كيف يفعل الأصوات والحركات والتأليف والأرادات والاعتقادات والسكون لا من شيء، فكتب وبني ويصوغ ويخيط وينسج وغير ذلك من أفعاله لا من شيء، فكيف للقديم الأزلي سبحانه وتعالى الحيّ القادر العالم الحكيم الغنيّ عن كل شيء الذي لم يزل ولا يزال. على إنه عز وجل. إن كان قد خلق الرمّان والتفاح والسفرجل وأشباه ذلك من النار والماء والهواء والأرض أو من الكواكب والسماء فهو أبدع من خلق أعيانها لا من شيء، وأدل على القدرة وسعة العلم، ولكن نحتاج في هذا إلى خبر منه عز وجل.

[١٦٦٠] فإن قالوا وجدنا في هذه الأجسام ماء ورطوبة، قلنا: غير منكر أن يخلق الماء الذي فيها لا من هذا الماء كما خلق هذا الماء لا من ماء بل خلقه لا من شيء. وإذا قيل لهم زعمتم أن الهواء حار رطب فتبردون البارد بالحار، وزعمتم أن الصفراء حارة يابسة والعقلاء يجدونها رطبة سيالة يطفأ بها النار.

[١٦٦١] قالوا: إنما قلنا الهواء حار رطب والصفراء حارة يابسة بالطبع قلنا: فهذا طبع وقول يكذبه الحس واللمس، وهذا كما قيل لابن عبد الوهاب الكاتب وكان قصيرا معجبا: أنت وإن كنت عند الناس قصيرا فأنت في الحكومة والطبيعة والحقيقة وعند الله طويل، وعلى أن القول: من أي شيء خلق الله عز وجل هذه الأجسام؟ ليس من الطب بسبيل بل هو مشغلة عن الطب؛ وقد فطن لهذا حذاق الأطباء فانصرفوا عنه وتوفروا على معرفة العادات والتجارب، وعلى أن فرط الجهل والحيرة تحمل هؤلاء على الكلام في مثل هذا، ولفرط غيظهم من الأنبياء والمسلمين لقولهم: إن الله خلق الأشياء لا من شيء، واخترعها بغير شيء.

[Müslüman Hastalara Kasten Haram Yiyecek ve İçeceklerle Tedavi Olmayı Öneren Tabipler]

[1662] Onların [tabîblerin], içki, nebîz ve domuz etinin haram kılınışından nefret ettiklerini ve bunları hastalara tavsiye ettiklerini görürsün. Onlar, her türlü nebîzi içmekten uzak duran bir müslüman gördükleri zaman, "Senin ilacın nebîzlerdir. Irâk ehli, senin için bunu mubah saydılar" diyorlardı. Onlar, nebîze ruhsat veren ve Ebû Hanîfe'nin nebîzler konusundaki görüşünü kabul eden birini gördükleri zaman, onun yanında hurmayı ve hurmadan yapılan şeyleri zemmederlerdi. Onlar, hastanın kaynatılmış üzüm suyu içtiğini ve diğerlerinden uzak durduğunu gördükleri zaman, "Kaynatılmış üzüm bir şey değildir. Şifâ, ateş dokunmamış olandadır" derlerdi. Bu yüzden Calinos, "İlaçlar onunla yoğurulur" demiştir. Bütün bunlar, Resûlullah'a (s.a.) düşmanlıktır. Eflatun'un, "Âdemoğlunun karnına sudan daha kötü bir şey girmemiştir" dediğini naklediyorlar.

[1663] Ca'fer el-Mansûr bir hasta hastalanınca, kendisine Cündişapur'da bulunan bir tabîbden bahsedildi. O da, o tabîbi getirtti. Tabîb, onu tedavi etmek için bir süre evinde kaldı. Tabîb, canı çekince hizmetçilerden içki istedi. Hizmetçiler ona, "Bu sarayda içki ve herhangi bir nebîz bulunmaz. Ayrıca senin burada içmene imkân da yoktur" dediler. Tabîb, "Ben, zımmî bir adamım ve onu helâl kabul ediyorum. Onunla sağlığımı koruyorum. Ben, şu kadar zamandan beri kötülüğünden korunmak için su içmiyorum. Eğer içki bulamazsam, hastalanmaktan ve ölmekten korkuyorum." dedi. Ona şöyle denildi: "Ne olursa olsun, senin buna yolun yoktur" denildi. Bunun üzerine istemeyerek su içti. Sabah olunca, şişesini aldı ve içkiyi içtiği halde onun olduğu gibi durduğunu gördü. Bunun üzerine hayreti daha da arttı. Bu durumu arkadaşlarına anlattı.

[1664] Onlara [tabîblere] göre garîzî/tabiî hararet, içki içince kuvvetlenmekte, su içince zayıflamaktadır. Hatta onlardan biri şöyle demiştir: "Vallahi Arap Peygamber, hamr ve içkileri çok akıllı olduğu için taraftarlarına haram kıldı. Çünkü sarhoşluk veren şeyler, akla çok zarar vermekte ve aklı bozmaktadır. Şarkılar da böyledir. Akıldan daha değerli bir şey yoktur. Akla zarar veren ve onu etkileyen her şey kötü ve pistir. Balda ve benzeri şeylerde, mizâcı ısıtma ve tabiatı düzenleme hususunda hamr ve diğer nebîzlerin yerini tutan maddeler bulunmasının yanı sıra akıl sağlığı da korunmuş olur. Sarhoşluk veren içkilerin akla verdikleri zarar, zararların ve hastalıkların en büyüğüdür. Bir hastayı ardından daha büyük hastalık doğuracak bir ilaçla tedavi eden tabîb, tabîb değildir."

[١٦٦٢] وأنت تجدهم يغتاظون من تحريم الخمر والأنبذة ولحم الخنزير، يشيرون بذلك على المرضى، فإن وجدوا مسلما يتوقى شرب الأنبذة كلها قالوا: الأنبذة من دوائك، وأهل العراق يبيحون لك. وإن وجدوا من يترخص ويأخذ بقول أبي حنيفة في الأنبذة، ذموا عنده التمر وما يكون من التمر، فإن وجدوه يشرب مطبوخ العنب ويتوقى ما سواه قالوا: ليس المطبوخ بشيء وإنما الشفاء في الذي لم تمسه النار، ولذا قال جالينوس: وبها تعجن الأدوية، كل هذا عداوة لرسول الله صلّى الله عليه وسلم، ويذكرون عن أفلاطن إنه قال: ما دخل جوف ابن آدم شيء شرّ من الماء.

[١٦٦٣] وكان أبو جعفر المنصور وجد مرضا، فذكر له طبيب بجند نشابور فأحضره، فمكث في داره زمانا وأقام فيها لعلاجه، فلما طعم طلب من الخدم خمرا، فقالوا له: ما في هذا القصر خمر ولا شيء من الأنبذة ولا لك إلى هذا سبيل فقال: أنا رجل ذميّ وأستحله وبه أحفظ صحتي، وما شربت ماء مذ كذا وكذا خوفا من شرّه، وأنا أخشى إن عدمت الخمر أن أمرض وأموت، فقيل له: ما شاء فليصبك مالك إلى هذا سبيل، فشرب الماء على كره فلما أصبح أخذ قارورته فإذا هي كما كانت وهو يشرب الخمر، فاشتد تعجبه وذكر ذلك لإخوانه.

[١٦٦٤] وعندهم أن الحرارة الغريزية تقوى بشرب الخمر وتضعف بشرب الماء، حتى قال قائل منهم: والله ما حرم نبيّ العرب الخمر والأشربة على أتباعه إلا لفضل عقله، فإن الأنبذة المسكرة مضرة بالعقل جدّا محيلة له وكذا الغناء، وما شيء أفضل من العقل، فكل ما أضر به وأثر فيه فخبيث رديء، وقد وجد في العسل وغيره ما ينوب عن الخمر وسائر الأنبذة في إسخان المزاج وتعديل الطبع مع سلامة العقل، فجناية الأشربة المسكرة في تغيير العقل أعظم الجنايات وأكبر الأمراض، وليس الطبيب من داوى مرضا بدواء أعقب مرضا هو أعظم منه.

[1665] O, sözlerine şöyle devam etti: "İçki içende ve şarkı dinleyende meydana gelen mutluluk, sevinç, telaşsızlık ve hafiflik, aklının noksanlaşmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa bu, onun için bir iyilik ve hayır değildir. İşte bu yüzden Arap Peygamber'i, tabîblerin en büyüğü ve akıllıların en zekisidir." Bu, Resûlullah'a düşman olan ve onu yalanlayan kimsenin sözüdür.

[1666] İnsanlar, hurma ve deve etleriyle beslenenlerin aklının, domuz eti yiyenlerin aklından üstün olduğunu zikretmektedirler. Nitekim bu, buranın dışında başka yerlerde de zikredilmiştir. İnsanlar, hayvanların ve bitkilerin hayatlarının su ile devam ettiği, suyun yokluğuyla telef olduklarını, onlara hamr ve başka bir şeyin fayda vermediğini görmektedirler. Hatta hamr, onların sıkıntılarını artırmaktadır. Onlar [tabîbler], hurmayı zemmederler. Halbuki dünyanın hayırları, hurma ile büyükbaş hayvanlar arasında taksim edilmiştir. Hurmalar, insan ve diğer canlılara hayat veren değerli ve faydalı gıdalardır.

[Hurmanın Faziletine Dair Bir Kitap]

[1667] Hurmada, yeme lezzetinin yanı sıra, yorgunluğu giderme ve bitkinliği rahatlatma özelliği vardır. Bu özelliğinden dolayı denizciler hurmayı, yolcuların dostu olarak nitelendirirler. Bir bedevîden hurmayı tarif etmesi istendiği zaman şöyle demiştir: "Gövdesi binâ, dalları çıra, lifleri ziyâ ve meyvesi gıdadır." Hurmanın faydalarını anlatmaya ve onları açıklamaya bu kitap dar gelir. Ebû Osman Amr b. Bahr [el-Câhız]'ın -Allah ondan razı olsun- hurmanın bütün bitkilerden üstün olduğuna dair bir kitabı vardır. O, gerçekten büyük ve güzel kitaptır. Onların [tabîblerin], cahillikleri büyüktür ve onların cinâyetleri affedilmez. Belki de onların iyi niyetle ve iyileşmesini arzu ederek öldürdükleri hastalar, tedavi ederek iyileştirdiklerinden daha çoktur. Tabâbete ilk başlayanlar bir yana, onların uzmanlarından nicesi kendisini, çocuklarını ve ailesini tedavi ederken yanlışlık yapmıştır.

[Tabibin Bilgisi, Eğitimi ve Tecrübesi Oranındadır]

[1668] Onların [tabîblerin], yeni başlamış ateşli hastalıklar hakkında doğru teşhisleri de vardır. Ne kadar süreceğini, ne zaman geçeceğini, kaç aşama olacağını; krizlerin terleme, burun kanaması, kusma, idrar çıkarma yoluyla veya başka bir yolla mı olacağını, tecrübe ve genel âdete göre bilmektedirler. Bazen de bilmezler.

[١٦٦٥] قال فأما ما يحدث لشارب السكر وسامع الغناء من الطرب وسرور النفس والزاقة والخفة فما هو إلا لنقصان عقله ولا فضلة لها ولا خير منها، فنبيّ العرب أطب الأطباء وأفطن العقلاء، هذا قول من كان له عدوا ومكذبا.

[١٦٦٦] وقد ذكر الناس فضل عقول أكلة التمر ولحم الجزور على أكلة لحم الخنزير بما هو مذكور في غير هذا الموضع، والناس يعاينون حياة الحيوان والنبات بوجود الماء وتلفهم مع عدمه، ولا يغنيهم عنه خمر ولا غيره، بل تزيد الخمر في بلائهم، وهم، يذمون النخلة، وخيرات الدنيا مقسومة بين النخلة والنعجة والتمور من الأغذية الشريفة النافعة التي يحيي بها الحيوان الإنس وغيره.

[١٦٦٧] وفي التمر مع اللذة بأكله إخراج التعب وراحة للمكدود، والملاحون يسمونه لأجل هذا مسامير الركب، ولما قيل للأعرابي: صف النخلة قال: جذعها بناء وكربها صلاء وسعفها ضياء وثمرها غذاء، ومقدار النعمة بالنخلة يضيق هذا المكان عنه وعن شرحه، ولأبي عثمان عمرو بن بحر رحمه الله كتاب في فضيلة النخلة على كل نبات، وهو كتاب كبير حسن جدا، وجهل هؤلاء عظيم وجناياتهم لا تستقال، ولعل من قد قتلوه بأدويتهم مع حسن نيتهم فيه وحرصهم على برئه أكثر ممن أفاق عند علاجهم، وكم فيهم من قد غلط في نفسه وأولاده وأهله بعلاج هذا لحذاقهم فضلا عن المبتدئين.

[١٦٦٨] ولهم أصابات في الحمايات إذا ابتدأت وكم تلبث ومتى تنصرف وكم دور يكون وبأي شيء يكون بحرانها، إما بالعرق أو بالرعاف أو بالقيء أو بالبول أو بغير ذلك، هذا يعرفونه بالتجربة، ويغلب في العادة، وقد لا يكون.

[1669] Nitekim denizciler de, rüzgârın ne zaman dineceğini ve ne kadar devam edeceğini bilmektedirler. Bunu hem denizde hem de karada bilirler. Yine onlar, meddin vakitlerini, artacağı zamanları ve cezirin vakitlerini bilirler ve bunu dikkate alırlar. Onların dışında ebeler de, ceninin erkek mi, kız mı olacağı, bundan sonra annesinin kaç erkek ve kaç kız doğuracağı hususunda tesadüfen güzel isabet kaydederler. Bunların hepsi âdetler ve tecrübeler sonucudur.

[Gerçek Fâil Allah'tır]

[1670] Birisi şöyle diyebilir: "İlaç ve zehir öldürmediği hâlde, onu kullananı ve içeni neden zemmediyorsunuz?"

[1671] Biz de deriz ki: "Biz, içme ve kullanma fiilinden dolayı meydana gelen şey sebebiyle onu zemmediyor ve günahkâr sayıyoruz. Ölümün meydana gelmesi ise Allah'ın fiilidir. Çünkü Allah, böyle yapıldığında âdetini ölümü yaratma olarak icrâ etmektedir. Biz, başkasını yırtıcı hayvanların önüne atan kimseyi, insanları valilere şikayet ederek mallarının yerlerini gösteren kimseyi -valiler malları olmasa da, onu yırtıcı hayvanlar yemese de- zemmettiğimiz gibi onu zemmediyoruz. Allah'ın, zehirli ilaç ve zehir içme ânındaki ölümde âdetini icrâ etmesindeki hâkim durum da böyledir. Hiç kimsenin bunu yapmaya hakkı yoktur. Aynı şekilde biz, ilaç ve içecek içen kimse genel âdet üzere sağlığına kavuştuğu zaman, -arkasından ölüm gelse de- onu kınamıyoruz. Görmez misin ki kendisine fayda veren lezzetli bir yemek yiyen kimse, bunun ardından hastalanıyor ve ölüyor. Ama biz onu kınamıyoruz. Çünkü âdette galip olan sağlıktır. Bunun dışında öldürücü bir zehir içip de iyileşen ve bundan tam bir fayda gören kimseyi kınıyoruz. Biz, onu sadece kınamıyoruz; dalâlete düşmek ve günah işlemekle de suçluyoruz. Bütün bu hususlarda yaygın olan âdete müracaat etmek gerekir."

[Maddeciliğin Reddi]

[1672] Birisi şöyle diyebilir: "Cansızların ve ölülerin tabiî olarak bir fiil meydana getirmesini niçin reddettiniz?"

[١٦٦٩] كما يعرف الملاحون الريح متى تسقط وكم تلبث، يعرفون هذا في البحار وفي الأودية ويعرفون أزمانه كما يعرفون أوقات المدّ وأزمان زيادته، وأوقات الجزر، وينتظرون ذلك، وكما تعرف القوابل غيره من الحمل، وذكر هو أو أنثى، وكم تلد أمه بعده من ذكر وأنثى مما يتفق لهن فيه أصابات حسنة، وكل هذه عادات وتجارب.

[١٦٧٠] فإن قيل: فإذا كان الدواء والسمّ لا يقتل، فلم تذمون الساقي لذلك والشارب له؟

[١٦٧١] قلنا: نذمه ونؤثمه على ما حدث من فعله من الشرب والإسقاء، وان كان ما يحدث من الموت من فعل الله، لأن الله أجرى العادة بفعل الموت عند ذلك، ونذمّه كما يذم من إلقاء غيره إلى السباع، وكما يذم من سعى بالناس إلى الولاة ودل على أموالهم وإن لم يأخذه الولاة ولا أكلهم السباع، لأن الغالب من ولاة الجور أخذ الأموال ومن السباع الأكل، كذا الغالب فيما أجرى الله به العادة: الموت عند شرب الدواء المسموم والسم، فليس لأحد أن يفعل ذلك، وكذلك لا تلم الساقي ولا الشارب إذا تناول ما جرت العادة بالسلامة معه وإن حدث عقيبه الموت، ألا ترى من أطعم غيره طعاما لذيذا ينفعه به فمرض عقيب ذلك ومات لم نلمه لأن الغالب في العادة السلامة. ونلوم من سقى غيره سما قاتلا فعوفي وأنتفع بذلك أتم منفعة، فإنا نلومه ونضلله ونؤثمه، والرجوع في جميع ذلك إلى غالب العادة.

[١٦٧٢] فإن قيل: فلم أبيتم أن يقع الفعل من الجماد والموات بالطبع.

[1673] Biz de deriz ki: "Eğer cansızlardan, ölülerden, canlı ve kâdir olmayan bir şeyden herhangi bir şekilde fiil meydana gelecek olsa, o takdirde "fâilin canlı ve kadir olması"nın bir önemi kalmazdı ve fiilin fâilinin canlı ve kâdir olmasına ihtiyaç kalmazdı. Bu durumda insanın yaptığı binâ, yazı, boyama vb.'nin -o insan cahil ve âciz olsa da, kendisinden böyle bir şeyin meydana gelmemesi için çaba sarf etse de ve ölmüş olsa da- mutlaka bulunması gerekirdi. Halbuki o, ölü iken bunu yapamaz. Böylece öğrendin ve kesin olarak gördün ki bir fiil ancak canlı ve kâdir olandan meydana gelir. Eğer fiil düzenli ve muhkem ise, onun fâilinin âlim olması gerekir."

[1674] Eğer cansızlardan ve ölülerden tabiî olarak veya başka bir yolla fiil meydana gelecek olsa, taş, deniz, su, ateş, hava ve diğer cansız varlıklardan binâ, boyama, marangozluk ve yazı yazma fiillerin meydana gelmesi gerekirdi. Zira bu fiillerin hepsi, ilaçlara ve zehire nispet ettikleri fiillerden aşağıdadır. Çünkü ölüm, hayat, sağlık ve hastalık; zikretmiş olduğumuz terzilik, yazı yazma ve diğerlerinden daha büyüktür. Onların cehâletletinin ilginç tarafı, üç satır yazı yazamayan ve üç zira' uzunluğunda bir hasır dokuyamayan bu cansız varlıkların tabiî olarak ölüm, hayat, sağlık ve hastalık meydana getirmesini mümkün görmeleridir.

[Nedenselliğin Reddi]

[1675] Birisi şöyle diyebilir: "Siz, 'Cansızlardan ve ölülerden fiil meydana gelmez' sözünüzle zorunlu bilgiyi reddetmiş oldunuz. Çünkü biz, ekmek yiyerek doyan bir insanın aynı zamanda açlığını giderdiğini, aynı şekilde su içtiğinde suya kandığını görüyoruz. Bütün bunlar zorunlu olarak bilinen şeylerdir."

[1676] Ona şöyle denilir: "Zorunlu olarak bilinen, ekmek yiyerek açlığın ve su içerek susuzluğun giderildiğidir. Bu inkâr edilemez. Zaten hiçbir akıllı da bunu inkâr etmiyor. Ekmek ve suyun fiili olduğunu ve bunun zorunlu olarak bilindiğini iddia eden kimseye gelince, o kimse cehl-i mürekkeb ile cahildir. Çünkü canlı, konuşan, akıllı ve güç sahibi olan, kendisinden meydana gelen yazma ve binâ etme fiilinin zorunlu olduğunu bilmez. Bunu ancak istidlâl yoluyla bilir. Görmez misin ki akıl sahipleri bu hususta ihtilaf ediyorlar. Müneccimler, kendisinden vefâ ve adâlet meydana gelen kimsenin fiilinin, Müşteri yıldızının [Jüpiter'in] fiili ve kendisinden zulüm ve ihanet meydana gelen kimsenin fiilinin, Merih yıldızının fiili olduğunu söylüyorlar.

[١٦٧٣] قلنا: لو وقع الفعل بأيّ وجه كان من الجماد والموات ومن ليس بحي ولا قادر لكان لا اعتبار بأن يكون الفاعل حيّا قادرا، ولا حاجة بالفعل إلى أن يكون فاعله حيا قادرا، ولوجد البناء والكتابة والصياغة وغير ذلك من الإنسان وإن جهل وإن عجز وإن اجتهد في أن لا يقع ذلك منه وان مات، فلما لم يقع ذلك منه وهو ميت، وقد علمت وتيقنت أن الفعل لا يقع إلا من الحيّ القادر، وإن كان متسقا محكما ففاعله لا بد عالم.

[١٦٧٤] ولو وقعت الأفعال من الجماد والموات بالطبع أو بغير ذلك، لوقع من الحجارة والسحر والماء والنار والهواء وغير ذلك البناء والصباغة والنجارة والكتابة على أن هذه الأشياء كلها دون ما أضافوه إلى الأدوية والسموم من الأفعال، لأن الموت والحياة والعافية والسقم أعظم من الخياطة والكتابة وجميع ما ذكرنا، والعجب لجهل هؤلاء إجازتهم وقوع الحياة والموت والصحة والسقم من الجماد بالطبع ولا يقع منها كتابة ثلاثة أسطر ولا نساجة بارية طولها ثلاثة أذرع.

[١٦٧٥] فإن قيل: أنكم قد دفعتم الضرورة بقولكم إن الفعل لا يقع من الجماد والموات فنحن نجد الشبع بأكل الخبز[١٢٧] ويزول معه الجوع، وكذا الريّ عند شرب الماء وكل هذا معلوم باضطرار.

[١٦٧٦] قيل له: المعلوم باضطرار زوال الجوع بأكل الخبز والعطش بشرب الماء، هذا لا ينكر ولا ينكره عاقل، فأما من ادّعى أن الفعل للخبز والماء، وأنه قد علم ذلك باضطرار، فقد ركب جهلا، لأن الحيّ الناطق العاقل المستطيع ليس يعلم ما يقع منه من الكتابة والبناء أن فعله باضطرار، وإنما يعلم ذلك باستدلال. ألا ترى أن العقلاء يختلفون في ذلك، فيقول المنجمون إن من وقع منه الوفاء والعدل فذلك من فعل المشتري، ومن وقع منه الجور والغدر فذلك من فعل المريخ فيه،

١٢٧ في (ط) : الخنزير

Onlar, bütün fiilleri buna göre taksim ediyorlar ve fiileri kendisinden zuhûr edenden başkasına isnat ediyorlar. el-Mennâniyye de aynı şeyi söylüyor ve bunları nûr ve zulmete isnat ediyor. Başkaları ise, bunun yeryüzü canlılarında felekler ve yıldızlar toplamına ait olduğunu söylüyorlar. Cebriyye şöyle diyor: "O [fiil], Allah'ın canlılardaki fiilidir." Canlı, kâdir ve âlim olanın fiilinin fâili olduğu zorunlu olarak bilinmiyorsa, siz, yakmanın ateşin, doyurmanın ekmeğin, suya kanmanın suyun ve sağlığın ilacın zorunlu fiili olduğunu zorunlu olarak nasıl bildiniz? Bu, fiil ve fâilin ne olduğunu bilmeyen kimsenin görüşüdür. Ateşin hükmü, ilaç, ekmek ve suyun hükmüne muhâlif olsa da, durum böyledir. Çünkü ateşte, yakmayı ve yukarı doğru yükselmeyi Allah yaratmıştır. Buna göre ateş, kulların yakma ve bölmede kullandıkları bir araçtır. Ateşi tutuşturan insan ateşi yakandır, ateşin kendisi değildir. Oku atan ve maktûle isabet ettiren kimse katildir, ok değildir. Adama kılıçla vurup öldüren kimse, maktûlü kılıçla parça parça edendir, kılıç değildir. Yine taşla öldüren kimse katildir, taş değildir."

[1677] Ebû Hâşim [el-Cübbâî] ve başkaları şöyle demiştir: "Akıllı kimse, cansızların bir fiil ve etki meydana getirmediklerini, onların işitmediklerini ve görmediklerini zorunlu olarak bilir. Fakat daha önce bahsi geçen keşiş Mânî, cansızların işittiklerini, gördüklerini ve hissettikleri söyler."

[1678] Bu cahil, ishâl bazı şeyleri içmenin akabinde meydana geldiği için, ishâli o ilacın fiili zannetti. Nitekim o, kesilen ve yarılan ağacın sesinin, acı çektiği için o ağacın bağırması olduğunu zannetti. Durum, Ebû Hâşim'in dediği gibi, son derece açık olsa da, biz onların aşırı cahilliklerine dikkat çekmek için delil getirdik. Onlar bu hususta, "Yumurta horozun fiilidir. Hayvanlar babalarının fiilidir. Çünkü bunlar, ilaç içmenin akabinde ishâl meydana geldiği gibi, bu erkeklerin çiftleşmesi sonucu meydana gelirler" diyen kimse gibidir.

ويقسمون الأفعال كلها على ذلك، ويجعلونها لغير من ظهرت منه. وكذا تقول المنانية، فتجعل ذلك للنور والظلام، ويقولون آخرون إنه لجملة[١٢٨] الفلك والكواكب في حيوان الأرض، ويقول المجبرة: إنه من فعل الله فيهم، فإذا كان فعل الحيّ القادر العالم ليس يعلم إنه هو الفاعل له باضطرار، فكيف صرتم أنتم تعلمون باضطرار أن الإحراق فعل النار، والشبع فعل الخبز، والري[١٢٩] فعل الماء والعافية فعل الدواء بالضرورة، وهذا قول من لم يعرف فعلا ولا فاعلا قط. وان كان حكم النار مخالفا لحكم الدواء والخبز والماء، لأن النار قد خلق الله فيها الحرارة والاعتماد صعدا، فهي اله للعباد في الإحراق والتقطيع، والإنسان المثير لها هو المحرق بها لا هي، كما أن القاتل بالسهم الذي يرميه وينفذه في المقتول هو القاتل لا السهم، وكذا الضارب بالسيف والقاتل به هو المفرق لأجزاء المقتول بالسيف لا السيف، وكذا القاتل بالحجر هو القاتل به لا الحجر.

[١٦٧٧] وقد قال أبو هاشم وغيره: إن العاقل يعلم باضطرار أن الجماد لا يقع منها فعل ولا تفعل، كما يعلم إنها لا تسمع ولا تبصر، وإن كان ماني القس الذي تقدم ذكره يقول إنها تسمع وتبصر وتحس.

[١٦٧٨] ولكن لما وقع الإسهال عقيب شرب بعض الأشياء ظن هذا الجاهل أن ذاك فعل الدواء، كما ظن هذا عند صوت الخشبة إذا شقت ونشرت أن ذاك صحيح منها لتألمها، فاحتجنا أن ننبه على فرط جهلهم، وإن كان الأمر في الوضوح كما قال أبو هاشم وهم في هذا كمن قال للبيضة فعل الديك، والحيوان فعل أبيه، لأن ذلك يؤخذ عقيب سفاد هذه الفحولة، كما أن الإسهال يكون عقيب شرب الدواء.

---

١٢٨ في (ط) : لحملة
١٢٩ في (ط) : الذي

[1679] Eğer onlar, "Bazen çiftleşme olur, çocuk olmaz. Bazen de çiftleşme olmadan çocuk olur" derlerse, ona şöyle denilir: "Bazen ilacın akabinde ishâl meydana gelir, bazen de gelmez. Hatta tabîb, vücudu safrâ ile dolu bir kimseye ishâl olması için on defa ilaç verir, ama o kimse ishâl olmaz. Onu bir defada ishâl etmek istediği hâlde, bazen on defa, bazen de yüz defa gelerek onu ishâl eder. Biz, büyük hayvanların kelek ve sakamonya [mahmûde otu] yedikleri halde, ölmediklerini ve ishâl olmadıklarını, bilakis onunla beslendikleri ve hayatlarını sürdürdüklerini görüyoruz. Bunun açıklaması daha önce geçti."

[1680] Ebû Ali [el-Cübbâî] -Allah ona rahmet etsin- "Bitkiler güneşin fiilidir. Çünkü biz, güneş yeryüzüne doğduktan sonra bitkilerin çıktığını görüyoruz." diyen felekîlere [astronomi bilginlerine] ve müneccimlere şöyle demiştir: "Niçin böyle olduğu zaman, bunun güneşin fiili ve eseri olması gerekli olsun?" Ebû Ali, sonra şöyle dedi: "Güneş, bütün yeryüzüne ve dağların üzerine doğuyor. Ama onların çoğunda hiçbir şey bitmiyor. Güneş, yeryüzüne doğduğu kadar, yeryüzünden kayboluyor. Bu eser, niçin güneşin batışına değil de doğuşuna ait olması gerekli olsun? Halbuki bitkiler aynı hâldedir."

[1681] Ebû Ali, onlara şöyle dedi: "Çiftçi, sürme zamanı geldiği zaman arazisini sürer, suyunu verir, gerekli miktarda gübre ve tohum atar. Onun bu fiilinden sonra bitki biter ve büyür. Fakat sürmediği, tohum atmadığı ve suyunu vermediği zaman az veya çok hiçbir şey bitmez. Halbuki o arazinin üzerine güneş, ay ve yıldızlar doğmaktadır. Eğer siz, bu bitirme ve büyütme fiilini araziyi süren çiftçiye isnat etseydiniz, onu güneşin fiili yapan kimseden daha iyi bir şey yapmış olurdunuz. Çünkü çiftçi canlı, kâdir ve âlimdir. Güneş de canlı, kâdir ve âlim olsaydı bile, insanlar bitirme ve büyütme fiilini, güneşin doğuşunda değil çiftçinin fiilinde görürlerdi. O hâlde cansız ve ölü olan güneş, ay ve yıldızlar bitirme ve büyütme fiilini nasıl yapsınlar? Bunların cansız ve ölü olduklarını bilmek, bulutların, şimşeğin, suyun, rüzgârın, ateşin, altının, yakutun ve camın cansız ve ölü olduklarını bilmek gibidir."

[١٦٧٩] فإن قالوا: فقد يكون السفاد ويكون الولد وقد يكون ولا يكون، قيل له: وقد يكون الإسهال عقيب الدواء وقد لا يكون، حتى أن الطبيب يعطي لمن بدنه مملوء بالصفراء دواء ليسهله عشر مجالس فقد لا يسهله، وقد يريد فيسهله مجلس واحد، فربما جاءه عشرة مجالس، وربما أسهله مائة، وقد وجدنا الحنظال والسقمونيا يأكلها كبير الحيوان فلا يقتلها ولا يسهلها. بل يغذوها ويحييها كما قد تقدم شرح ذلك.

[١٦٨٠] وكذا قال أبو علي رحمه الله للفلكيين والمنجمين حين قالوا: إن النبات فعل الشمس لأنا نجدها إذا طلعت على الأرض ظهر نباتها، فقال لهم: ولم إذا كان ذلك وجب أن يكون هذا الفعل وهذا الأثر للشمس، ثم قال: وقد تطلع على جميع الأرض والجبال وأكثرها لا ينبت شيئا، وقد تغيب الشمس عن الأرض مثل مقدار طلوعها عليها من الزمان، فلم وجب أن يكون هذا الأثر لطلوعها دون أن يكون لغيابها، والنبات بحاله.

[١٦٨١] وقال لهم: قد يحرث الحراث الأرض في وقت الحرث ويسوق إليها الماء ويلقي لها السماد والتراب بحسب حاجتها فتنبت وتريع عند هذا الفعل منه، ومتى لم تحرث ولم تبذر ولم يسق الماء إليها لم تنبت قليلا ولا كثيرا وإن طلعت عليه الشمس والقمر والكواكب، فلو جعلتم هذا الإنبات والريع فعلا للفلاح الحراث كان أشبه وأقرب من جعله فعلا للشمس لأن الحراث حيّ قادر عالم، ولو كانت الشمس حية قادرة عالمة فإن النبات والريع يجدونه عند فعل الحراث لا عند طلوع الشمس. فكيف والشمس والقمر والكواكب جماد وموات، والعلم بأنها جماد وموات، كالعلم بأن الغيم والبرق والماء والريح والنار والذهب والياقوت والزجاج جماد وموات.

[1682] Mânî, semâ ve arzdaki az-çok, küçük-büyük bütün cisimlerin işittiklerini, gördüklerini, hissettiklerini ve idrâk ettiklerini iddia ediyor. Bunun iddia eden ile güneş ve ay ışıklarının da böyle olduğunu, onların yazdıklarını ve konuştuklarını iddia eden kimse arasında fark yoktur. Bunları, Mânî'nin, taraftarlarının ve görüşünü kabul edenlerin cehâletlerine şaşırdığımız için zikrettik.

[1683] Birisi şöyle diyebilir: "Niçin bitirme ve büyütme işini -hasmınızı susturmak için ifade ettiğiniz gibi- çiftçinin fiili olduğunu söylemediniz?"

[1684] Ona şöyle cevap verilir: "Eğer bu [bitirme ve büyütme] çiftçinin fiili olsaydı, bunu her vakit yapardı ve her zaman yapmaya devam ederdi. Böylece düşündüğü kuvvet ve bolluğu meydana getirirdi. Durum böyle olmadığına göre, bunun onun fiili olmadığını bilmiş oldun. Bu, çiftçinin sürmesi ve güneşin doğmasından sonra Allah'ın âdetini icrâ etmesi üzerine ortaya çıkan bir şeydir. Bazen de böyle olmaz. Nitekim bunun açıklaması daha önce geçti."

[Sağlıkla İlgili Hadisler]

[Oruç ve Sağlık]

[1685] Daha önce bahsettiğimiz dâîlerin sorguladıkları şeylerden biri de, Resûlullah'ın (s.a.) şu sözüdür: "*Oruç tutunuz, sıhhat bulunuz!*"[199] Dediler ki: "Oruç tutan kimse hasta olur. Bazen de ölür."

[1686] Onlara şöyle denilir: "Resûlullah bu sözü, oruç tutmaya elverişli ve oruca ihtiyacı olan kimseye söylemiştir. Muhataplar da onun bundan ne kastettiğini anladılar. Görmez misin ki Resûlullah onlara yolcu, hasta ve yaşlıların oruç tutması gerekmediğini ve bu farzın düştüğünü söylemiştir. Resûlullah, böyle kural koydu ve açıkladı. Bunun üzerine onlara, Rabbinin kendisine vahyettiği âyeti okudu."

[Yolculuk ve Zenginlik]

[1687] O dâîlerin sorguladıkları şeylerden biri de, Resûlullah'ın (s.a.), "Sefere çıkınız, ganimet bulunuz."; "Ümmetim için erken sefere çıkmak bereketli kılınmıştır"[200] sözleridir. Dediler ki: "Biz, sefere çıkanların ganimet bulmadıklarını, erken çıkanların ise bazen soyulduklarını veya öldürüldüklerini görüyoruz."

---

199 *Musnedu'r-Rabî'*, r. 291

200 Ebû Dâvûd, Cihad, 85

[١٦٨٢] وماني يدّعي في أجسام السماء والأرض كلها قليلها وكثيرها وصغيرها وكبيرها بأنها سميعة بصيرة حساسة دراكة، ولا فرق بين من ادّعى هذا أو ادّعى لشعاع الشمس والقمر كذلك، وأنه كاتب وخطيب، وإنما ذكرنا هذا لتعجب من جهله وجهل أتباعه ومن قال بقوله.

[١٦٨٣] فإن قيل: فلم لا قلتم: إن النبات والريع فعل الحراث كما ألزمتموه مخالفكم؟

[١٦٨٤] قيل له: لو كان ذلك فعله لفعله في كل وقت ولنبت في كل وقت ولجاء على ما يدبره من القوة والكثرة، فلما لم يكن كذلك علمت، إنه ليس يفعله وإنما هو شيء قد أجرى الله العادة به عند حرث الحراث وعند طلوع الشمس وقد لا يكون كما قد تقدم ذكر ذلك.

[١٦٨٥] وكان مما يسأل عنه هؤلاء الدعاة الذين قدمنا ذكرهم قوله صلّى الله عليه وسلم: «صوموا تصحوا» قالوا: فههنا من يصوم فيسقم وربما يتلف.

[١٦٨٦] قيل لهم: هذا القول قاله لمن يصلح بالصوم ويحتاج إلى الصوم، وقد عقل المخاطبون ذلك عنه، ألا ترى إنه قال لهم بأن المسافر والمريض والهرم لا صيام عليه، وأن الفرض يسقط عنه، وهكذا شرع وبيّن، فتلا عليهم ما أوحى إليه ربه عز وجل.

[١٦٨٧] وكان مما يسألون عنه، قوله صلّى الله عليه وسلم «سافروا تغنموا» و «بورك لأمتي في بكورها» قالوا: وقد وجدنا من يسافر فلا يغنم ومن يبكر فربما سلب أو قتل.

[Sağlığı Korumak Resûlullah'ın (s.a.) Emridir]

[1688] Onlara şöyle cevap verilir: "Aslında bunun cevabı benzer bir konuda geçti. Resûlullah (s.a.) bunu, selâmette olacağı ve fayda elde edeceği aklına yatacak şekilde yapması için buna ihtiyacı olan kimselere söyledi. Görmez misin ki Resûlullah (s.a.) bunu hastalara ve yaşlılara emretmedi. Sıcak vakitlerde çıkmayı da emretmedi; bilakis bundan nehyetti. Onlara Allah'ın (a.c.) şu vahyini okudu: *Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın!* (Bakara, 2/195); *Korunma tedbirlerinizi alın!* (Nisâ, 4/102). Resûlullah'ın (s.a.) hitap ettiği insanlar, onun bundan ne murad ettiğini anladılar. Resûlullah (s.a.) bunu, engelleyici bir yağmur, soğuk veya sıcak ya da korkulan bir düşman olsa da, her hâlükârda emretmedi. Resûlullah (s.a.), deniz taşıtlarına, riskli ve tehlikeli olan her şeye binmelerini yasakladı. Hatta onun korunaklı olmayan bir güvertede gelen ve deniz dalgalı iken deniz taşıtına binen kimseyi sorumlu tuttuğuna dair rivayet gelmiştir."

[RESÛLULLAH'IN (s.a.) YÜCE AHLÂKI VE ONA UYMANIN FAZİLETİ]

[Hediye Kabul Etmesi Onun Nezaketindendir]

[1689] Onların [dâîlerin], Resûlullah'a (s.a.) ta'n ettikleri şeylerden biri de şu sözüdür: "Bana, bir hayvan budu hediye edilse kabul ederim. Davet edildiğim şey paça yemeği (kura'a) bile olsa icâbet ederim."[201] Dediler ki: "İşte bu, insanlara saldırmak, mallarına göz dikmek ve ellerindekini almak için hiledir. Yani, "Bana bir şey getirin. Bana bir şey hediye edin. Bana bir şey yedirin" demektir."

[1690] Onlara şöyle denilir: "Resûlullah'ın (s.a.) nezâhati ve tok gözlülüğü herkesin malumudur. Resûlullah (s.a.), Rûm yarımadasından daha geniş olan Arap yarımadasına hâkimdi. Arap yarımadası, Umân ormanlarından Şâm'ın önlerine kadar uzanıyordu. (…) Onda sahip oldu. Onun için toplandı ve oranın malı ona getirildi. Fakat o, kendisini, eşlerini ve ehl-i beytini bunun tamamından mahrum bıraktı. Onu, insanlar için harcadı ve dağıttı. Nitekim bunun açıklaması bu kitabın başka yerlerinde geçti.

201 Buhârî, Hibe, 2

[١٦٨٨] قيل لهم: قد مضى الجواب في مثل هذا، وهو إنه صلّى الله عليه وسلم أمر بذلك من يحتاج إليه ليفعله على الوجه الذي يغلب على عقله إنه يسلم وينتفع، ألا ترى إنه صلّى الله عليه وسلم لم يأمر بذلك المرضى والزمنى ولا في الأوقات المحرقة، بل قد نهى عن ذلك وتلا عليهم الوحي قوله عز وجل: ﴿وَلا تُلْقُوا بِأيديكُمْ إلى التَّهْلُكَةِ﴾ «البقرة ١٩٥» وقوله ﴿وَخُذُوا حِذْرَكُمْ﴾ «النساء ١٠٢» فقد عقل أولئك الذين خاطبهم عنه صلّى الله عليه وسلم مراده في ذلك، وأنه ما أمر بذلك في كل حال، وإن كان هناك مطر مانع أو برد أو حر أو عدو مخوف، وقد نهى صلّى الله عليه وسلم عن ركوب البحر وعن كل ما فيه غرر وخطر، حتى جاء عنه أن من بات على سطح غير محجر فقد برئت منه الذمة، وأن من ركب البحر عند هيجانه فقد برئت منه الذمة.

[١٦٨٩] ومما يطعنون [١٣٠] عليه صلّى الله عليه وسلم قوله: «لو أهديت إليّ ذراع لقبلت، ولو دعيت إلى كراع لاجبت» قالوا: فهذا تعرّض بالناس ورغبة في أموالهم وحيلة على ما في أيديهم، أي هاتوا لي شيئا وأهدوا لي شيئا واطعموني شيئا.

[١٦٩٠] قيل لهم: إن نزاهته وترفعه شيء معلوم من إنه صلى الله عليه ملك جزيرة العرب وهي أوسع من جزيرة الروم، وهي من شجر عمان إلى أوائل الشام في الطول وفي [١٣١] ..... منهم عظيم الشأن، وهي الآن باقية فا [١٣٢] .... وحازه وجى له وحمل ما له إليه، فحرم نفسه وأزواجه وأهل بيته من ذلك كله وبذله ووهبه للناس كما تقدم شرحه لك في غير موضع من كتابك هذا.

---

١٣٠ في (ط) : يطيعون
١٣١ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٣٢ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

[1691] Resûlullah'ın (s.a.) sîretinden bilinmektedir ki o, verilen hediyeye karşılık kat kat fazlasını hediye olarak gönderirdi. İnsaf sahibi, bilinen ve kesin olan bir hususu bırakarak muhtemel bir lafza geçmez. Resûlullah'ın (s.a.) bu sözü, üstün ahlâklardan ve değerli tavsiyelerdendir. Zira Resûlullah bu sözle, fakirlerin ve miskinlerin hakir görülmesini yasaklamış, fakirler kendilerine bir şey -önemsiz ve az da olsa- hediye ettikleri zaman zenginlere bunu kabul etmelerini, yemeğe davet ettikleri zaman az da olsa ona icâbet etmelerini, bunun için onlara güleryüz, sevinç ve neşe göstermelerini gerekli kılmıştır.

[Külfete Girmeyi Yasaklamıştır]

[1692] Resûlullah (s.a.) şöyle diyordu: "Külfete girmekten sakının! Sizden birinizin yanında bir ziyaretçi bulunduğu zaman, onun için yanında bulunmayan şeyi ikram etmek için kendisini zora sokmasın. Sizden birinin yanında bulunmayan şeyi ikram etmek için külfete girmesi ne kötü bir şeydir. Yanında bulunan şeyi hakir görmesi ne kötü bir şeydir. Sizden biriniz kardeşinin yanında hazır bulunduğunda onun takdim ettiği şeyi hakir görmesi ne kötüdür!"[202]

[Resûlullah'ın (s.a.) Tavsiyelerine Uymanın Fazileti]

[1693] Bu, onun bilinen vasiyetlerindendir. Ashâbı, bunu ondan alarak benimsemişlerdi. Bu yüzden emîru'l-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib (r.a.), kendisini bir yemeğe davet eden bir adama, yanında olmayan bir şey için külfete girmemesini ve yanında bulunanları ikram etmekte tereddüt etmemesini şart koşmuştu. Bu yüzden Selmân el-Fârisî, misafirlerine ekmek ve iri taşlı tuz ikram etmiş ve onlara, "Yiyiniz. Zira mevcut olan budur. Eğer Resûlullah (s.a.) külfete girmeyi yasaklamasaydı, külfete girerdim." demiştir. O sırada Selmân, Ömer b. el-Hattâb tarafından otuz bin kişiye emîr tayin edilmişti. (…) Bu durum onu insanların mallarını gasbetmeye ve fakirleri hakir görmeye sevk eder. Bu da onu, dünyada kederli bir hayat ve zahmet, âhirette de azap gibi hoşlanmadığı her şeye düşürür. Bu vasiyetin faydasının değerini açıklamaya kalkarsak, bu kitap uzar. Bu vasiyette insana yakışmayan, ona zarar veren, Allah'ın ve kullarının gazabını üzerine çeken ve O'nun nimetlerinin gitmesine yol açan kibrin yok edilmesi vardır.

---

202 Ahmed b. Hanbel, 3/371, r. 14985

[١٦٩١] والمعلوم من سيرته إنه كان يكافئ المهديّ بأضعاف هديته، والمنصف لا ينصرف عن الأمر المعلوم المتيقن باللفظ المحتمل، فكيف وهذا القول منه صلّى الله عليه وسلم من الآداب الشريفة والوصايا الكريمة، ونهي منه عن احتقار الفقراء والمساكين، وأنه يجب على الأغنياء أن يقبلوا منهم ما يهدونه إليهم وإن كان حقيرا قليلا، وأن يجيبوهم إذا دعوهم في ولائمهم، وإن قل ذلك، وأن يظهروا لذلك البشاشة والمسرة والطلاقة.

[١٦٩٢] وكان صلّى الله عليه وسلم يقول: «إياكم والتكلف، وإذا حضر عند أحدكم زائر فلا يتكلف له ما ليس عنده، وبئسما لأحدكم أن يتكلف ما ليس عنده، وبئسما له أن يحتقر ما عنده، وبئسما لأحدكم أن يحضر عند أخيه فيحتقر ما يقدمه إليه.»

[١٦٩٣] وهذا معروف من وصاياه، وقد أخذه عنه أصحابه، فلهذا قال أمير المؤمنين عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه لرجل دعاه في وليمة بشرط أن لا تتكلف لنا ما ليس عندك، ولايؤخرعنا ما عندك. ولهذا قدم سلمان الفارسي رحمه الله لزواره خبزا وملحا جريشا وقال لهم: كلوا فهذا الذي حضر، ولولا أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم نهانا عن التكلف لتكلفت، وكان سلمان أميرا في ثلاثين الفا من قبل عمر بن الخطاب. [١٣٣]..... في باب الدين والدنيا مربحة من بلايا عظيمة.....[١٣٤] قد يحمله ذلك على اغتصاب أموال الناس وعلى احتقار الفقراء فيوقعه في كل ما يكره من تنغيص العيش والكد في العاجل والعذاب الآجل. ولو أخذت في شرح قدر المنفعة بهذه الوصية لطال به الكتاب، فكم فيها من نفي الكبر الذي لا يليق بالإنسان، وهو المعطب له والجالب عليه مقة الله ومقة عباده، وهو المعرض لزوال نعمته،

١٣٣ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٣٤ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

Bu vasiyet, Resûlullah'ın (s.a.) bir tevazuudur ve din ve dünya hususunda değerli ve faydalı tavsiyeleriyle onun âlemlere bereketidir. Fakat insanlar ondan sağa ve sola kaçmaktadırlar. Eğer onu öğrenirlerse ve uygularlarsa, kendilerine fayda sağlar, din ve dünya hakkında yardımcı olur.

[1694] Ebû Ahmed el-Huseyn b. Sa'îd el-Askerî -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- bin vasiyet toplamıştır. Bunları talep et ve yaz! Bunlar, onların [dâîlerin] kötülük zannettikleri güzelliklerdir. Fakat Resûlullah'ı (s.a.) ta'n edecek bir şey bulamadıkları zamanki başarısızlık ve iflâs, onları buna muhtaç bıraktı.

[Bâtıniyye'nin Hz. Ebû Bekir'i Zorbalıkla İtham Etmesi]

[1695] Onlar, aynı şekilde Ebû Bekir'in sözüne de ta'n ederler. O, Hz. Ömer'i halife tayin ettiği zaman Talha ve başkası, "Rabbine ne diyeceksin? Çünkü sen bize, sert ve katı birini halife tayin ettin!" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, "Beni, Rabbimle mi korkutuyorsun? Rabbim bana sorarsa O'na, 'Onların üzerine en hayırlılarını, onlara en faydalılarını, onları doğru yola iletmeye en istekli olanlarını ve en güçlülerini halife tayin ettim' diyeceğim." diye cevap verdi. O ta'nda bulunan kimseler şöyle dediler: "Bu, bir zorbalık ve tekebbürdür." Fakat durum onların zannettikleri gibi değildir. Çünkü bu söz, huccete sarılan ve hakkı gösteren kimsenin sözüdür. Bu söz, Allah'ın, Resûlullah'a (s.a.) düşmanlarına söylemesini istediği şu söze benzer: De ki: "Ortaklarınızı çağırın, sonra bana tuzak kurun! Haydi, hiç göz açtırmayın bana!" (A'râf, 7/195). Bunun bir benzeri de Hûd'un (a.s.) kavmine söylediği şu sözdür: (…)

[Zübâb Rivayetinin Yorumu]

[1696] Onlar, Resûlullah'ın (s.a.) şu sözüne de ta'n ettiler: "Birinizin (yemek) kabına sinek düştüğü zaman, onu iyice batırın. Çünkü onun bir kanadında hastalık, diğer kanadında şifâ vardır. O, hastalık olan kanadıyla kendisini bizden korur."[203] Bu, çirkin görülecek bir şey değildir. Zira bal arısını görüyorsun. Onun soktuğu iğnesinde hastalık, karnındaki balında şifâ vardır.

203 Buhârî, Tıb, 58

وهذا من تواضعه صلى الله عليه ومن بركاته على العالمين بوصاياه الشريفة النافعة في الدين والدنيا، التي قد ذهب الناس عنها يمينا وشمالا، ولو طلبوها واستعملوها لأغنتهم وأعانتهم على الدين والدنيا.

[١٦٩٤] وقد جمع أبو أحمد الحسن بن سعيد العسكري رحمة الله عليه ألف وصية فاطلبها واكتبها، فهذا من المحاسن التي قد ظنها هؤلاء إنها من المساوئ. ولكن الخيبة والإفلاس أحوجهم إلى ذلك حين لم يجدوا فيه صلّى الله عليه وسلم مطعنا.

[١٦٩٥] وكذا طعنوا في قول أبي بكر الصديق حين أراد أن يستخلف عمر وقال له طلحة أو غيره: ما تقول لربك وقد استخلفت علينا فظا غليظا؟ فقال: أبربي تخوفني؟ إذا سألني قلت له: استخلفت عليهم خيرهم وأنفعهم لهم وأحرصهم على رشدهم وأقواهم عليهم، فقال هؤلاء الطاعنون: هذا تجبر وتكبر منه وليس كما ظنوا، ولكن هذا قول واثق بالحجة مدل بالحق، وهذا نظير ما قال الله لرسوله صلّى الله عليه وسلم أن يقوله لأعدائه: ﴿قُلِ ادْعُوا شُرَكاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلا تُنْظِرُونِ﴾ «الأعراف ١٩٥» ونظيره قول هود عليه السلام لقومه [١٣٥]..... أمير المؤمنين عليّ بن أبي طالب عليه لك.....[١٣٦] سقط عليّ.

[١٦٩٦] وطعنوا في قوله صلّى الله عليه وسلم: «إذا سقط الذباب في إناء أحدكم فامقلوه فإن في أحد جناحيه داء وفي الآخر دواء» وهو يبدؤنا بالذي فيه الداء وهذا ليس بمنكر، وقد تشاهد ذباب النحل وفي شعرته الذي يلسع بها الداء وفي جوفه العسل وهو الشفاء.

---

١٣٥ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٣٦ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

[Resûlullah'ın (s.a.) Tevazuu ve Zühdü, Kralların Kibri ve Şatafatı]

[1697] Onlar, Resûlullah'ın (s.a.) parmaklarını yalamasına da ta'n ettiler ve şöyle dediler: "Bu, bir kirliliktir. Bir ona bak, bir de yemeklerini kaşık ve bıçakla yiyen Kisrâ ve Farslıların adâbına bak!"

[1698] Resûlullah'ın parmaklarını yalaması, onun güzelliklerinden ve faziletlerindendir. Resûlullah, terkisine birini alır, elbisesini yamar, ayakkabısını tamir eder, hizmetçisine yardım eder, zayıf, dul kadın ve fakirin işlerine yardım ederdi. Bu hususlarda onun nice vasiyetleri vardır. Onun halifeleri ve onların halka tayin ettikleri emîrler de böyle idi. Bu husus, yerinde zikredilmiştir. İnsanlar, kendilerinin, çocuklarının ve sevdiklerinin tükürüğünden tiksinmezler. Tükürük, Allah'ın yaratıklarına verdiği büyük nimetlerden biridir. İnsanın ağzında tükürük kuruduğu ve tükendiği zaman helâk olur. İnsan, tükürük sayesinde yemeğini yutar. Tükürükte sayılamayacak kadar çok faydalar vardır. Bu, peygamberlerin tevâzuu ve insanlara değer vermelerinin göstergesidir. Bu yüzden Resûlullah (s.a.) bir gün avucuna tükürdü ve sonra parmağını onun üzerine koyarak şöyle dedi: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: Ey Âdemoğlu! Sen, nasıl Beni âciz yerine koyuyorsun. Halbuki Ben, seni şunun gibi bir şeyden yarattım. Seni düzenleyip mükemmelleştirdiğim zaman, sabah-akşam yürüdün. Toprak senden şikâyetçidir. Mal topladın ve men ettin [sadaka vermedin]. Can boğaza geldiği zaman, "Sadaka veriyorum. {Tam sadaka vermenin zamanı!" diyorsun."[204] (…) Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:} "Ölü kabre konulduğu zaman kabir ona şöyle der: Yazıklar olsun sana, {ey âdemoğlu! Benim hakkımda seni ne aldattı? Sen, benim fitne}[205], karanlık, yalnızlık ve böcekler evi olduğumu bilmedin mi? Bende kibirli [feddâd] yürüdüğün vakit seni benim hakkımda ne aldattı?" Feddâd, kollarını sallayarak, bir ayağını ileri atıp diğerini geri bırakarak kibirli bir şekilde yürüyen kişidir.

[1699] Bu yüzden Mâlik b. Dînâr, azametli bir melik ve büyük bir sultan olan Mühelleb b. Ebî Sufra'ya yürürken şöyle demiştir: "Allah'ın iki saf arasında hariç buğz ettiği bu yürüyüş nedir?" Mühelleb ona, "Beni tanımıyor musun?" dedi. Mâlik, "Evet!" deyince, Mühelleb, "Ben kimim?" dedi.

---

204 Ahmed b. Hanbel, 29/385, 17842

205 { } işaretleri arasındaki ifadeler, metnin siyakına uygun olarak tarafımızdan eklenmiştir. (çev.)

[١٦٩٧] ويطعنون عليه بأنه كان إذا أكل لطع إصبعه، قالوا هذه هي القذارة، وأين هو عن آداب كسرى والفرس، فإنهم كانوا لا يأكلون إلا بالبارشين وبما قطع بالسكين.

[١٦٩٨] وهذا أيضا من محاسنه وفضائله في إنه كان يلطع إصبعه، ويردف خلفه، ويرقع ثوبه، ويخصف نعله، ويعين خادمه، ويمشي مع الضيف والأرملة والفقير في حاجتهم، ويصنع لهم، وكم له في ذلك من وصية، وكذا كان خلفاؤه وأمراؤه لرعيتهم، وذلك مذكور في موضعه، والإنسان لا يعاف ريقه ولا ريق ولده وأحبابه، والريق أحد النعم العظيمة من الله على خلقه وفي جفافه وبطلانه من فم الإنسان هلاكه، وبه يسيغ طعامه، وما في ذلك من النعم أكثر من أن يحصى، وهذا من تواضع الأنبياء وتعريف الناس أقدارهم، ولهذا بصق صلّى الله عليه وسلم يوما على كفه ثم وضع أصبعه عليه وقال: يقول الله تبارك وتعالى. «ابن آدم أنّى تعجزني وقد خلقتك من مثل هذه، حتى إذا سويتك وعدلتك مشيت بين برديـن وللأرض منك وئيد، جمعت ومنعت، حتى إذا بلغت التراقي قلت: أتصدق وإني أو إن.....[١٣٧] يقول القبر للميت حين يوضع فيه ويحك...[١٣٨] الظلمة وبيت الوحدة وبيت الدود، ما غرّك بي إذ كنت تمر بي فدادا. وهو الذي يخطر في مشيته ويقدم رجلا ويؤخر أخرى ويتكبر.

[١٦٩٩] ولهذا قال مالك بن دينار للمهلب بن أبي صفرة وهو يمشي وكان ملكا عظيما وسلطانا كبيرا، ما هذه المشية التي يمقتها الله إلا بين الصفين، فقال له المهلب: أو تعرفني قال: نعم، قال ومن أنا؟

---

١٣٧ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٣٨ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

Mâlik, "Sen, evveli mide bulandırıcı bir damla su, sonu ise kokuşmuş leş olan birisin. Sen, bu ikisi arasında pislik taşıyorsun!" dedi. Bunun üzerine Mühelleb utandı ve ona şöyle dedi: "Beni tam hakkıyla tanıdın!" Selefin -Allah onlardan razı olsun- vasiyetleri ve âdâbı arasında bunun gibi niceleri vardır. Onlar [dâîler] ise, selefi ayıplıyorlar ve onları kendini beğenmek ve kibirle suçluyorlar ki Mâlik b. Dînâr'ın tarif ettiği kimselerde böyle bir şey bulunmaz. Nitekim onlar, içkiyi, şarkı dinlemeyi, ipek ve hâlis ipek giymeyi, altın ve gümüş kaplar kullanmayı, avreti açmayı ve kadınları ortak kullanmayı yasaklayan Resûlullah'ı (s.a.) da ayıplıyorlardı.

[1700] el-Azîz olarak adlandırılan Nizâr, bunları yasaklamıyor ve mücevherle süsleniyordu. Namaza binek üstünde ve tef eşliğinde gidiyordu. Yanında da çıplak köleler ve çalgıcılar bulunuyordu. Onlar, Resûlullah'ı (s.a.) pis görüyorlar; Kisrâ ve Mecûsîleri temiz sayıyorlardı. Halbuki onlar, sudan uzak duruyorlar ve idrarla temizleniyorlardı. İdrar onların temizlik malzemesi, leş ise yemekleriydi. Onlar, anneleriyle evlenirler ve vatanından ayrıldığı zaman arkadaşı karısına vekâlet ederdi. Hirbed [Mecûsîlerin rahibi], kadının fercini muâyene ederek ve eliyle dokunarak onu idrarla temizlerdi. Onlar, meyte [murdar hayvan eti] yerlerdi. Bir bayramlarında sığırı sıkıca bağlarlar ve bağladıkları sığıra {dağa çıkmasını} emrederler {ve "Biz sana emrettik ve sana yular taktık, ama sen yapmadın" derler. Bunun üzerine ölünceye kadar onu döverler, sonra da yerler.} (…) Nitekim bunun açıklaması daha önce geçti. Müslüman şehirlerdeki Mecûsîler, müslümanlarla aynı tabaktan yemek yemezlerdi. Onların bu hâllerini, Allah'a ve Resûlullah'a (s.a.) düşmanlıklarını iyi öğren!

[1701] Bahreyn meliki el-Hasan b. Ahmed, Cevher Mısır'ı aldıktan sonra Ebû Temîm oraya geldiği zaman, Ebu'l-Hasan el-Harezî'ye şöyle demişti: "Görüşün nedir? Ebû Temîm Mısır'a geldiği zaman ne yapacak?" el-Harezî ona şöyle dedi: "Eğer o gelir de, örtüsünü kaldırırsa, tevâzu gösterirse, alçak gönüllü olursa, "Rûmlarla savaşmak, sınır bölgelerini geri almak ve insanları Deylemlilerin zulmünden kurtarmak için yola çıktım." derse, yeryüzüne mâlik olacaktır. Onun önünde hiç kimse yoktur. Sadece Seyfüddevle'nin oğlu, Nâsırduddevle ve Muizzuddevle vardır. Onlar da gaflet ve şımarıklık içindedirler. Onların Deylemli askerleri ise Şiîdirler."

قال مالك: أنت الذي أولك نطفة مذرة، وآخرك جيفه قذرة، وأنت بينهما تحمل العذرة. فاستحيا المهلب وقال له: قد عرفتني حق المعرفة، وكم مثل هذا في وصايا السلف وآدابهم رضي الله عنهم، وهؤلاء يعيبونهم ويطالبونهم بالعجب والكبر، الذي لا ينبغي لمن صفته ما قال مالك بن دينار، كما يعيبونه صلّى الله عليه وسلم بأنه حرم المسكر والغناء، ولبس الحرير والديباج، واستعمال أواني الذهب والفضة، وكشف العورة والاشتراك في الزوجة.

[١٧٠٠] ونزار المسمى بالعزيز لا يحرم ذلك ويتزيّن بالجوهر، ويركب إلى الصلاة بالمزاهر، وبين يديه العبيد والملاهي مجردين، ويستقذرونه صلّى الله عليه وسلم ويستنقون كسرى والمجوس، وهم يتنزهون عن الماء ويتطهرون بالبول، فالبول طهورهم والميتة طعامهم، وأمه أمرأته وصديقة وكيله في وطنها إذا غاب عنها، والهربد[١٣٩] يطهرها بالبول حين يعاين فرجها ويباشر ذلك بيده، وأكل الميتة هو ما يشدونه من البقر في عيد لهم ويأمرونها بعد الشد الوثيق ...[١٤٠] حتى تموت وحل أكلها وهو ...[١٤١] فانظر من قد استضعفوا و ...[١٤٢] ولا الطهور كما قد تقدم ذكر ذلك، وهم لا يأكلون مع المسلمين في بلادهم في صفحة واحدة، فاعرف هذا من أحوال هؤلاء وتعديهم على الله وعداوتهم لرسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[١٧٠١] وكان الحسن بن احمد ملك البحرين قال لأبي الحسن الحرزي حين أخذ جوهر مصر وجاء أبو تميم بعده. يا أبا الحسن، ما ترى أبا تميم يفعل إذا دخل مصر؟ وما الرأي له أن يفعل؟ فقال له الحرزي: إن هو قدم ورفع حجّابه وتواضع وأنصف الرعية وتباكى وقال إنما خرجت لغزو الروم وارتجاع الثغور ورحمة للناس من جور الديلم فهو يملك الأرض، فما بين يديه أحد، إنما هو ولد سيف الدولة، وناصر الدولة، ومعز الدولة، وهم في غفلة وبطر، وجندهم الديلم وهم شيعة،

١٣٩ في (ط) : الهربذ
١٤٠ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٤١ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٤٢ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

Bunun üzerine el-Hasan b. Ahmed'in casusları Mısır'dan döndüler ve ona Ebû Temîm'in süslenmiş, altın binitli, kendisini gizleyecek şekilde yaldızlı elbiseler giymiş bir şekilde Mısır'a girdiğini, başındaki ve sarığındaki mücevherleri, hayvanının altında bulunan şeyleri, onun insanlara altın sofralarda ve altın tabaklarda yemek yedirdiğini ve muhafızlarının çokluğunu anlattılar. el-Hasan, Ebu'l-Hasan el-Harezî'ye şöyle dedi: "Onun durumunu işittin. Görüşün nedir?" el-Harezî ona şöyle dedi: "Onun kafasını ez. Önünde hiç kimse kalmasın. Hepinizin hilesi ortaya çıkmış ve rezilliği kesinleşmiştir." el-Harezî, onlara karşı cesaretli idi. Ona katlanıyorlar ve nasihatlerini dinliyorlardı. el-Harezî, onların hilelerini ve tuzaklarını kendilerine anlatıyordu. Onlar da, ona güvendikleri için hilelerini ona anlatıyorlar ve daha fazlasını söylüyorlardı. Bunun üzerine el-Hasan, Ebû Temîm'in üstüne çullandı. Nitekim bunu zikretmiştik. Onu bu hususta isteklendirdi ve bu nasihati yaptı. O ikisi birbirine küfrettiler ve birbirlerini rezillikle suçladılar. (…) Üzerine başkasını göndermeden onlara istedikleri şeyleri verdi. Onlardan babalarına ve kendisine gelen, içlerinde bibirlerine dürüst davranacakları ve davetin bir olduğu yazan kırk kadar mektubu önlerine koydu. Nitekim bu daha önce geçti.

[1702] O cahillerin, Resûlullah'ın (s.a.) parmağını yalamasını, zorba ve kibirli kralların yaptıklarını yapmamasını ayıplamaları sözü buraya getirdi. Bunlar, onun güzellikleri ve nübüvvetinin alâmetleridir. Resûlullah'ın (s.a.) şu sözünde olduğu gibi: "İnsanların, ayakta durarak önünde elpençe divan durmalarından hoşlanan kimse cehennemdeki yerini hazırlasın!"[206] Resûlullah, asla yaslanarak yemek yemezdi[207] ve yerde otururak şöyle derdi: "Ben, sadece bir kulum. Kölenin yediği gibi yer ve kölenin oturduğu gibi otururum."[208] Resûlullah, yün giyer ve keçi bağlardı. O, Mekke'nin fethinde on bin kişi ile Mekke'ye girerken eski bir eyer üzerinde bulunuyordu. Eğerin yırtıkları, aşağıya doğru ayağının yarısına geliyordu. Allah ona ne kadar çok hâkimiyet ve imkân verirse, bu durum onun Allah'a karşı huşû ve ihtirâmını, fakirlere karşı yakınlığını ve şefkatini artırırdı. Resûlullah'ın elbiseleri bilinmektedir. Resûlullah'ın (s.a.) nasıl bir durumda vefat ettiği bilinmektedir. Halifelerin özel günlerde giydikleri cübbesi iki dânîk değerindeydi.

---

206 Ebû Davûd, Edeb, 166

207 Buhârî, Et'ime, 13.

208 Beyhâkî, *Şuabu'l-iman*, 8/116, r. 5572

فرجعت جواسيس الحسن بن أحمد من مصر فذكروا دخول أبي تميم وزيّه وركبه الذهب وملابسه المذهبة حتى خفه وما على رأسه وفي عمامته من الجوهر وما في أذنى دابته، وأنه أطعم الناس على موائد من ذهب وفي أواني الذهب، وكثرت حجابه، فقال: الحسن لأبي الحسن الحرزي: قد سمعت ما هو عليه فما عندك؟ فقال له الحرزي: اصفع قفاه فما بين يديك أحد، كلكم قد ظهرت مخرقته وماتت فضيحته، وكان الحرزي جريئا عليهم يحتملونه ويستنصحونه ويحدثهم بحيلهم ومخاريقهم ويكشفونها له ويستزيدون له في الحيل ثقة به. فأكب الحسن على أبي تميم كما ذكرنا وطمع فيه ذلك الطمع ونصحه تلك النصيحة وتشاتما وتفاضحا...[١٤٣] به ومات عقيب ذلك واغتنم أبو تميم ...[١٤٤] وأعطاهم ما أرادوا قبل أن يبعثوا عليه غيره، وأخرج إليهم أربعين كتابا من كتبهم إلى أبائه وإليه وما بينهم من المخالصة وأن الدعوة واحدة كما تقدم.

[١٧٠٢] وإنما جر هذا الكلام عيب هؤلاء الجهال على رسول الله صلّى الله عليه وسلم بلطع إصبعه وكونه لم يفعل من التجبر والتكبر ما يفعله الملوك، وهذا من محاسنه وآثار نبوته. وكقوله صلّى الله عليه وسلم: «من احب أن يتمثل[١٤٥] له الرجال قياما فليتبوأ مقعده من النار»، وما أكل متكئا قط وكان يجلس على الأرض ويقول: «إنما أنا عبد آكل كما يأكل العبيد وأجلس كما يجلس العبيد» ويلبس الصوف ويعقل العنز، ودخل مكة حين فتحها في عشرة آلاف وهو على رحل رث، وإن عثنونه لينال واسطة رجله من التواضع، ما زاده الله تسليطا وتمكينا إلا ازداد لله هيبة وإجلالا، ومن المساكين قربا وبهم رأفة وملابسه معروفة، وقبض صلّى الله عليه وسلم وحاله معروف، وبردته التي يتجمل بها الخلفاء تساوي دانقين.

---

١٤٣ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٤٤ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٤٥: في (ط) يمتثل.

[1703] Ummân meliki Yûsuf b. Vecîh, altınla ağırlaştırılmış süslü bir elbise giyiyor, altın ve gümüş kaplar kullanıyordu. Onun köleleri, develeri, değerli eşyâsı ve hazîneleri vardı. Bahreyn, Aden, San'â ve Yemen melikleri de böyle idi. Resûlullah (s.a.), buraların tamamına, Necrân, Teymâ, Vâdi'l-Kurrâ ve bunlardan başka açıklaması uzun sürecek yerlere mâlik olmuştu. Eğer o kralların istediklerini Resûlullah da isteseydi, onlardan daha fazlasını yapmaya gücü yeterdi. Resûlullah'ın ve halifelerin durumunu ve zühdlerini zikretmiştik. (…)

[Resûlullah (s.a.) Allah'ın Korumasındadır, O'nun Muhalifleri Rezil Olmaya Mahkûmdur]

[1704] Hepiniz, onun arkasına gizlenmenize rağmen rezil oldunuz. Bu, sizin onun mûcizeleri ve nübüvvetinin alâmetleri hakkındaki ahmaklığınızdan ileri gelmektedir. Zira bu, Allah'ın onu korumayı ve onun hakkında âdete muhalif davrandığı bir durumdur. Bu yüzden onun ayağı kaymadı, onun hiçbir hucceti gitmedi, hiçbir hasım onu susturamadı ve hiçbir düşman onu utandıramadı. Halbuki onun düşmanlarının sayısı ve kuvveti çoktu, kamçıları uzundu. Nitekim bu daha önce geçti. Fakat o cahiller bunun farkına varmıyorlar; Allah'ın ona vermiş olduğu yardım ve hucceti onun aklının üstün ve tedbirinin doğru oluşuna bağlıyorlardı.

[Şiî Yazarlar Hz. Ebû Bekir'i Korkaklıkla İtham Ederler]

[1705] Nitekim Hişâm b. el-Hakem, İbnu'r-Râvendî ve benzerleri, Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) hakkında şöyle diyordu: "O, aklı kıt, korkak, cahil ve mecnûn idi. Ona hiç kimse bîat etmedi ve ona çok kimse de itaat etmedi." Bunlar, İmâmiyye'nin kitaplarında zikredilip açıklanmaktadır.

[1706] Onlara şöyle denilir: "Öyleyse o, Hâşimoğulları, taraftarları ve tâbilerine nasıl galip geldi. Halbuki onlar, insanların en akıllısı, en cesuru, en zekisi ve en şereflisi idiler. Dahası, hayatında ona itaat edildi ve öldükten sonra da vasiyeti yerine getirildi. Yine ondan sonraki halifeye ve onun vasiyetlerinde de itaat edildi ve öldükten sonra yerine getirildi. Her ikisine de hem hayatlarında hem de ölümlerinden sonra itaat edildi. Onlar [İmâmiyye], "Bu, zamanın [dehrin] âciz kaldığı bir şeydir" dediler. Onların, tartışmayı sona erdirmek için Allah'ın vermiş olduğu huccet hakkında, "Bu, zamanın [dehrin] âciz kaldığı bir şeydir" demekten başka çareleri kalmadı. Nitekim onlar, Resûlullah'ın (s.a.) hucceti hakkında da "O, onun aklının üstün, görüş ve tedbirinin doğru olmasıdır" dediler.

[١٧٠٣] ويوسف بن وجيه[١٤٦] ملك عمان وحدها يلبس الوشي المثقل بالذهب، ويستعمل أواني الذهب والفضة وله العبيد والكراع والأثاث والخزائن، وكذا ملك البحرين وملك عدن، وكذلك ملك صنعاء واليمن، وقد ملك صلّى الله عليه وسلم هذا كله ونجران وتيماء وتبوك ووادي القرى، وغير ذلك مما يطول تفصيله، فلو أراد ما أراده هؤلاء لقدر على أكثر مما قدروا عليه، وقد ذكرنا ذلك وغيره من حال خلفائه وزهدهم فهؤلاء ...[١٤٧]

[١٧٠٤] فكلكم قد افتضح مع تستركم به، إنما هو غباوة عن معجزاته ودلائل نبوته، وأنه شيء تولى الله حراسته ونقض العادة به، فما زلت له قدم، ولا بارت له حجة، ولا أسكته خصم، ولا أخجله عدو، مع كثرتهم وجلدهم وطول مقارعتهم كما قد تقدم لك، ولكن هؤلاء الجهال لا يشعرون، قد جعلوا ما أعطاه الله من النصر والحجة إنه شيء ناله بوفور عقله وسداد تدبيره.

[١٧٠٥] كما يقول هشام بن الحكم وابن الراوندي وأمثالهما في أبي بكر الصديق رضي الله عنه بأنه كان ناقصا وجبانا وجاهلا ومجنونا، وأنه ما بايعه أحد ولا أطاعه كبير أحد كما هو مذكور لهم ومشروح في كتب الإمامية.

[١٧٠٦] فقيل لهم: فكيف استوى له أن يغلب بني هاشم وشيعتهم وأتباعهم وهم أعقل الناس وأشجع الناس وأفطن الناس وأشرف الناس حتى أطيع في حياته ونفذت وصيته بعد وفاته، فأطيع خليفته بعده ووصايا خليفته بوصاياه فنفذت بعد موته فأطيعا حيين وميتين. قالوا هذا عجز فيه الدهر، فكان عذرهم في انقطاعهم أن سموا ما أعطاه الله من الحجة عجز فيه الدهر، كما قال أولئك في حجة رسول الله صلّى الله عليه وسلم إنه وفور العقل وسداد الرأي والتدبير.

---

١٤٦ في (ط) : دحية

١٤٧ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

[Hz. Zeynep Hadisesi ve Resûlullah'a (s.a.) Atılan İftira]

[1707] O dâîlerin Resûlullah'a (s.a.) ta'n ettikleri ve tekrar edip durdukları şeylerden biri de şudur: "Resûlullah, bir gün azatlı kölesi Zeyd b. Hârise'ye gitti. Zeyd evde yoktu. Zeyd'in karısı ise ekmek pişiriyordu. Başını tandırdan çıkardı ve onun yanına geldi. (…) Resûlullah, öldürülmesi için Zeyd b. Hârise'yi seriyyeye çıkarmıştı. (…) Onların meşâyihinden bazıları, *Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun* (Ahzâb, 33/37) âyetinin, "yapmış olduğun zinâyı" anlamına geldiğini söylerler."

[1708] Düşünen bir kişi, onun sâdık bir peygamber olduğunu bilmeden önce bile, onların yalanlarını anlar. Çünkü Zeyd b. Hârise -Allah ona rahmet etsin- nübüvvetten ve vahiyden önce Resûlullah'ın azatlı kölesi ve eski bir arkadaşı idi. Resûlullah, ona çok özen gösteriyor, onu seviyor, onunla birlikte yolculuğa çıkıyor ve onunla birlikte ikâmet ediyordu. Zeyd'in karısı Zeyneb bint Cahş, Resûlullah'ın (s.a.) halsasının kızıydı ve onu Zeyd ile kendisi evlendirmişti. Resûlullah, Zeyneb'i hem küçükken hem de büyüdüğünde görmüştü. Birisi onu bin defa gördüğünü söylese yalan söylemekten korkmasın. Zeyneb -Allah ona rahmet etsin- sert ahlâklıydı ve Zeyd'den nefret ediyordu. Bu durum Resûlullah'a (s.a.) sıkıntı veriyor ve Zeyd'in eziyet görmesi hoşuna gitmiyordu. Zeyneb'i bundan nehyediyor ve onu kınıyordu. Zeyd'e de, ona katlanmasını ve sabretmesini tavsiye ediyordu. Resûlullah (s.a.), Zeyneb'in Zeyd'den nefret ettiğini görünce, Zeyd'in çektiği eziyetten dolayı, Zeyneb'i onunla evlendirmemiş olması, onunla kendisinin evlenmiş olmasını, yakın akraba olması sebebiyle ona sabretmesi bir yabancıdan daha uygun olurdu diye gönlünden geçti. Bunun üzerine Allah, "O, bu ahlâkına rağmen müminedir. Zeyd yakında onu boşayacaktır. Onu boşayınca onunla sen evlen ve yanına al" diye vahyetti. Fazla zaman geçmeden Zeyd, Zeyneb'i boşadı. Bu durumu Resûlullah'a (s.a.) haber vermeye geldiğinde Resûlullah (s.a.) ona, "Ona geri dön ve onu tut" dedi ve Allah'ın vahyettiği şeyi Zeyd'den gizledi. Resûlullah, gelen vahyi Zeyd'e bildirmediği için azarlandı. Zeyd, Zeyneb'e dönmeyi tercih etmedi. Zeyneb, iddetini tamamlayınca onunla Resûlullah (s.a.) evlendi. Allah, onun kıssasını Ahzâb sûresinde zikretti.

[١٧٠٧] ومما يطعن هؤلاء الدعاة على رسول الله صلّى الله عليه وسلم ويعيدونه ويبدونه، أنه جاء مرة يطلب مولاه زيد بن حارثة ولم يكن في بيته، وكانت أمرأته تخبز، فأخرجت رأسها من التنور وخرجت إليه ... [١٤٨]وأخرج زيد بن حارثة في سرية ليقتله ...[١٤٩] من المشيخيين إنما معنى قوله: ﴿وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾ أي قد زنيت.

[١٧٠٨] والمتأمل يعرف كذبهم في ذلك قبل أن يعلم إنه نبيّ صادق، لأن زيد بن حارثة رحمه الله مولاه وصاحبه قديما قبل النبوة وقبل الوحي، خصيص به محب له، يسافر معه ويقيم معه. وامرأته زينب بنت جحش هي بنت عمة رسول الله صلّى الله عليه وسلم وهو زوّجه بها، وقد رآها صغيرة وكبيرة، لو قال قائل إنه رآها ألف مرة لما خشي أن يكذب. وكانت زينب رحمها الله امرأة سيئة الخلق كثيرة النفار لزيد، وكان رسول الله صلّى الله عليه وسلم يشق عليه ذلك، ويكره أذية زيد، وينهي زينب عن ذلك، ويعذلها ويأمر زيد باحتمالها والصبر عليها، وكان صلّى الله عليه وسلم ودّ لما يرى من نقارها لزيد إنه لم يزوجها به لما يلقى زيد من أذاها، وأنه كان صلّى الله عليه وسلم قد تزوجها فكان أولى بالصبر على قرابته من الغريب، فأوحى الله إليه إنها مع خلقها مؤمنة، وإن زيدا سيطلقها، فإذا طلقها فتزوجها أنت وضمها إليك. فلم يلبث زيد أن طلقها وجاءه فأعلمه صلّى الله عليه وسلم ذلك، فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلم لزيد: راجعها وأمسكها، وستر عن زيد ما أوحى الله إليه، فعوتب في ألا عرفه ما أوحى إليه، فلم يؤثر زيد مراجعتها، واعتدّت، فتزوجها رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وكان من قصتها ما قد ذكره الله في سورة الأحزاب،

١٤٨ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٤٩ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

Allah, bu olayı, sebebini ve kendisine vahyedileni gizlediği için onu azarladığını açıklamıştır. (…) Zeyd, Resûlullah'a itaat (…) ve sevgi üzerinde bulunmaya devam etti. Ona taat yolunda canını feda etti. (…) Mûte'de Resûlullah'a (s.a.) yardım ederken canını feda etti ve dostlarına veda etti. Resûlullah (s.a.), Zeyd ve beraberinde bulunan orduya şöyle demişti: "Zeyd komutanınızdır. O ölürse, Ca'fer b. Ebî Tâlib, o da ölürse Abdullah b. Revâha komutanınızdır."[209] Zeyd, Rûmlarla savaştı ve onların arasına daldı. Ona yaralamalar, darbeler ve kesikler isabet ediyordu; ama Allah'ın rızâsı ve O'nun Resûlü'ne yardım uğrunda geri dönmedi ve çekilmedi. Ondan sonra Ca'fer b. Ebî Tâlib öldürüldü. Bu ikisinden sonra da İbn Revâha öldürüldü. Onları kaybetmekten dolayı Resûlullah'ı, o güne kadar kendisinde görülmeyen bir üzüntü kapladı. Üsâme b. Zeyd'in Resûlullah'ın (s.a.) yanında özel bir yeri vardı ve onu babası kadar kendine yakın görüyordu. Resûlullah da onu babası Zeydi sevdiği gibi seviyordu. Onun hakkında, "hibbu Resûlillah" (Resûlullah'ın sevdiği kişi) deniliyordu. Resûlullah, ölüm hastalığından önce onu Rûmlarla savaşa çıkmak üzere büyük bir kalabalığa komutan tayin etti. Ancak Ebû Bekir'in hilâfetinde Rûmlarla savaşa çıktı, Resûlullah'ın (s.a.) dinini ihyâ hususunda cihad etti ve Resûlullah'ın düşmanlarının peşine düştü. Resûlullah'tan sonra da onun halifelerine itaat etti. Üsâme cihad etti, nasihat etti ve Resûlullah'ın halifelerinden sonra da bu yolda devam etti. Ne Zeyd'in hayatında ne de vefatından sonra, ne oğlunun hayatında ne de vefatından sonra onların [dâîlerin] iddia ettikleri şeylerden bir eser ve emâre görülmedi. Onlar, Resûlullah (s.a.) Zeyneb ile evlendikten sonra da, daha önce olduğu gibi her zaman, Resûlullah hayatta iken de vefatından sonra da, onun halifelerinin hayatlarında da vefatlarından sonra da samimiyet, dostluk, yakınlık ve muhabbet içinde oldular.

209 Ahmed b. Hanbel, r. 22566

فبين الله ذلك والسبب فيه وعاتبه الله كونه ستر ما أوحى إليه عن ...[١٥٠] وما زال زيد مقيما على طاعته ...[١٥١] المحبة وبذل النفس في طاعته ... [١٥٢] مؤتة باذلا نفسه في نصرة رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقد ودّع الأحبّة. وقد قال رسول الله صلّى الله عليه وسلم لجند زيد ومن معه: زيد أميركم، فإن هلك فجعفر بن أبي طالب، فإن هلك فعبد الله بن رواحة. فغزا زيد الروم وأقحم في قتالهم، وتصيبه الطعنات والضربات والجراحات فلا يرجع ولا يثني ابتغاء مرضات الله ونصرة لرسوله إلى أن قتل، وقتل بعده جعفر بن أبي طالب، وبعدهما ابن رواحة، في القصة المعروفة، ونال رسول الله صلّى الله عليه وسلم من فقدهم ما يألم له الألم المعروف. وأسامة بن زيد منزلته من الاختصاص برسول الله صلّى الله عليه وسلم والقرب منه منزلة أبيه، وكان حبّ رسول الله كما كان أبوه، وكان يقال له أسامة الحب، وقد أمره رسول الله قبل مرض موته على خلق كثير ليخرج إلى الروم، فخرج في خلافة أبي بكر، وغزا الروم وجاهد في أحياء دين رسول الله صلّى الله عليه وسلم، وقصد أعداءه وأطاع حلفاءه صلّى الله عليه وسلم بعده، وجاهد وناصح ومضى لسبيله بعد مضيّ خلفاء رسول الله لا يرى لما يدعيه هؤلاء أثرا ولا إمارة لا في حياة زيد ولا بعد وفاته، ولا في حياة ابنه ولا بعد ذلك، وهم في المناصحة والألفة والاختصاص والمحبة بعد تزوج رسول الله بزينب كما كانوا قبل ذلك وفي جميع الأحوال، وفي حياة رسول الله وبعد وفاته، وفي حياة خلفائه وبعد وفاتهم،

١٥٠ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٥١ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٥٢ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

Resûlullah'ın (s.a.) düşmanları vardı. (…) {Onlar şöyle diyorlardı}: "O [Muhammed], yakın adamlarından birinin karısını gasbetti ve onunla zinâ etti. Ona düşman olduğu için onu öldürttü. Bir de nübüvvet ve emanet iddia ediyor. Allah'ın bütün yaratıklara emanet ve güven olarak kendisini seçtiğini, Allah'ın sadece kendisini seçtiğini ve kıyâmete kadar onun gibi bir kimse gelmeyeceğini söylüyor. Onlar, bu durumda ne yaptılar? O, nebî ve sâdık olduğu için ona tâbi olan sahâbe ne yaptılar? Halbuki onlara zinânın ve haksız yere canı öldürmenin haram olduğunu getirmişti."

[1709] Eğer onlar, "Konuştular ve inkâr ettiler" derlerse, onlara şöyle denilir: "Eğer öyle olsaydı, benzerlerinin bize ulaştığı gibi o da ulaşırdı. Bunu iddia eden ile, "Zeyd b. Hârise bu hususta konuştu, bağırdı, insanlara söyledi ve bir grup insan onun yanında yer aldı. Onunla savaştılar ve Resûlullah'ı ele geçirmek için Rûmların yanına gittiler. Onun dininden döndüler. Kendisinden sonra oğlu Üsâme'nin durumu da böyledir" diyen kimsenin iddiası arasında fark yoktur. Yoksa bunlar bu bize gizlendi ve biz aldatıldık da, bunları kendiniz ortaya çıkardınız, aklınızın ve zekânızın üstünlüğü ile bunları bildiniz!

İslâm ve Fâtımî Perdesine Bürünen İnkârcıların Hz. Ömer'e Attıkları İftira

[1710] Size defalarca söyledik. Eğer siz, İslâm ve Fâtımî perdesi altında gizlenmenize rağmen imâmlarınızın ve kendinizin başınıza gelen rezilliklerden ibret alsaydınız, onun nübüvvetini anlama hususunda delil olarak size yeterdi. Siz, zâhirde bundan daha büyüğünü iddia ediyorsunuz. O da, oldukça çok ve kalabalık olan el-Abbâs'ın, Ali'nin, bütün Hâimoğullarının, muhâcirler ve ensârın gözü önünde açıkça Fâtıma'nın dövülmesi ve karnındaki ceninin öldürülmesidir. Bu, Kerbelâ vakasından daha büyük bir hâdisedir. Çünkü buna şahit olanlar daha çoktur. O hâlde nasıl Resûlullah hakkında (…) iddia ediyorsunuz. (…) Bunun açıklaması daha önce geçti. Hatta Ali b. Ebî Tâlib, Resûlullah'ın (s.a.) kızı Fâtıma'nın kızı Ümmü Gülsüm'ü Hz. Ömer ile evlendiriyor ve ondan çocuğu oluyor. İşte Fâtıma'yı dövdüğünü ve karnındaki cenini öldürdüğünü iddia ettiğiniz kişi budur! Geriye kalan iddialarınız hakkında yetecek kadar bazı şeyler söylemiştik.

وهناك من أعداء رسول الله صلّى الله عليه وسلم ...[١٥٣] المعروفة وأعينهم مادة إلى مطعن ...[١٥٤]فأين كانوا عن هذا. وهو إنه قد اغتصب رجلا من خاصته أمرأته فزنا بها وقتله لعداوته له، وهو يدعي النبوة والأمانة وأنه اختاره لأمانته وثقته على الخلق أجمعين، وأنه وحده صفوة الله وأنه لا نظير له في ذلك إلى يوم القيامة. فأين كانوا عن هذا، وأين كان الصحابة الذين قد اتبعوه لأنه نبيّ وصادق وقد جاء هم بتحريم الزنا وتحريم قتل النفوس بغير حقها.

[١٧٠٩] فإن قالوا: قد تكلموا وقد أنكروا، قيل لهم: لو كان كذلك لجاء مجيء أمثاله، ولا فرق بين من ادعى هذا أو ادّعى أن زيد بن حارثة قد تكلم في ذلك وضج وخطب وصار معه جماعة في ذلك، وحاربوا وصاروا إلى الروم مجلبين على رسول الله وراجعين عن دينه، وكذا كانت قصة ابنه أسامة بعده إلا أن هذا قد خفي علينا وخدعنا وظهر لكم أنتم وعرفتموه بفضل عقولكم وفطنتكم.

[١٧١٠] وقد قلنا لكم غير مرة لو اعتبرتم ما جرى على أئمتكم وعليكم من الفضائح مع تستركم بالإسلام وأنكم من الفاطميين لكفاكم في الدلالة على نبوته صلّى الله عليه وسلم وأنتم تدّعون ما هو في الظهور أعظم من هذا، من أن فاطمة عليها السلام ضربت وقتل جنينها في بطنها جهارا بمشهد من العباس وعليّ وجميع بني هاشم وبمشهد من المهاجرين والأنصار وهم أكثر ما كانوا وأوفر، وهذه وقعة أعظم من وقعة كربلاء، ومن شهدها أكثر فكيف لا يدعون على رسول ...[١٥٥] نجد أبا بكر وعمر وبني هاشم ...[١٥٦] بين زيد وأسامة ورسول...[١٥٧] بعضا كما قد تقدم شرح ذلك حتى ينقل عليّ بن أبي طالب إلى عمر أم كلثوم بنت فاطمة بنت رسول الله صلّى الله عليه وسلم فيزوجه ويفترشها ويولدها، وهذا الذي زعمتم إنه ضربها وقتل جنينها في بطنها، وقد قلنا فيما تدعونه من البقيّة وجوها في بعضها كفاية.

---

١٥٣ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٥٤ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٥٥ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٥٦ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٥٧ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

[Hz. Ebû Bekir'e Atılan Başka Bir İftira]

[1711] Siz, Ebû Bekir'in el-Muğîre b. Şu'be ve Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî'yi efendileri olan Sa'd b. Ubâde el-Ensârî'yi öldürmek için gönderdiğini ve o ikisinin Sa'd'ı öldürdüklerini iddia ediyorsunuz. Bu, Zeyd hakkında iddia ettiğinizden daha açık bir yalandır. Siz, bunu nasıl iddia etmeyesiniz ki! Zira bundan daha açık yalanları iddia ettiniz. Biz, Sa'd b. Ubâde'nin kabilesi Hazrec'in Ebû Bekir ve Ömer'e insanların en itaatkârı olduğunu görüyoruz. Onlar, o ikisinin imâmetini kabul ettiler ve onlarla birlikte Allah'a yakın olma yolunda cihada çıktılar. Hatta Kays b. Sa'd ile Sa'îd b. Sa'd Ebû Bekir ve Ömer indinde en seçkin kişiler idiler. Onlar, Ebû Bekir ve Ömer'in yardımcıları ve seriyyelerinde komutanları idiler. Düşünen ve araştıran kimse, mutlaka onların ve daha önce zikrettiğimiz Hişâm ve taraftarlı gibi seleflerinin yalanları hakkında deliller bulur.

[Bâtıniyye'nin Resûlullah'a (s.a.) ve Ailesine Attıkları Başka Bir İftira]

[1712] Onlar, bolluk içinde yaşamayı ve lüks hayatı sevenleri şöyle diyerek kandırıyorlardı: "Siz, Muhammed'in kendisinden sonra eşleriyle evlenilmesini niçin yasakladığını biliyor musunuz? Bunun ince, bâtınî ve gizli bir sırrı vardır. Çünkü eşleri, onun sihirlerine ve hilelerine vâkıf olmuşlardı. Bu yüzden kendisinden sonra başkalarıyla evlenip de onları anlatmalarından korktu. Çünkü o kadınlarda yumuşaklık ve zayıflık vardı. Bunu bildiği için yasakladı. İşte bu, onun hikmet ve zekâsıdır."

[1713] Deriz ki: "Her şeyden önce, sizin bu iddialarınızın sıhhatinin kaynağı nedir? Siz bunları haber ve nakil yoluyla mı, yoksa ilhâm yoluyla mı öğrendiniz? (…) Hikâyelerini anlattığımız liderleri, efendileri ve imâmları, şu el-Azîz gibi olan kimselerin şüpheleri, soruları, iddiaları ve delilleri böyle olur. Resûlullah (s.a.), erkeklere annelerini, kızlarını, kız kardeşlerini, halalarını, teyzelerini, erkek kardeşin kızlarını ve kız kardeşlerinin kızlarını haram kılmıştı. Resûlullah, bunları da mı söylediğiniz gerekçeyle haram kıldı. Haydi, hikmetinizi ve zekânızı ortaya koyun!

[١٧١١] وتدّعون أن أبا بكر أنفذ المغيرة بن شعبة والنعمان بن بشير الأنصاري في قتل سعد بن عبادة الأنصاري وهو سيدهم فقاتلاه وهذا أظهر مما ادعيتم في زيد، فكيف لا تدعون ذاك وقد ادعيتم ما هو أظهر منه. ونحن نجد الخزرج رهط سعد بن عبادة أطوع الناس لأبي بكر وعمر، يعتقدون إمامتهما ويتقربون إلى الله في الجهاد معهما، حتى أن قيس بن سعد وسعيد بن سعد من أخص الناس بهما ومن أنصارهما وأمراء سراياهما، فما تأمل متأمل ولا تدبر متدبر إلا وجد من الأدلة على أكاذيب هؤلاء وأكاذيب أسلافهم الذين قدمنا ذكرهم كهشام وأتباعه.

[١٧١٢] ومما يخدعون به المترفين والمستجيبين لهم بأن يقولوا: هل علمتم لم حرم محمد أزواجه أن ينكحن بعده، ولهذا سر لطيف باطن خفيّ وهو أن أزواجه قد كن وقفن على سحره وحيله فخاف أن يتزوجهن أحد بعده فيتحدثن بذلك لما في النساء من الرقة والضعف فعلم هو بهذا فحرمهن، وهذا من حكمته وفطنته.

[١٧١٣] وقلنا قبل كل شيء من أين لكم صحة هذه الدعاوي، أهو شيء علمتموه بالخبر والنقل أو بالإلهام...[١٥٨] مسائلكم وشبهكم ليست من شبه ...[١٥٩] الزبالين والكساحين، ولعمري إن من كان قادته وسادته وأئمته الذين قدمنا ذكرهم وسيرتهم ومن لهم مثل هذا العزيز فهكذا تكون شبهه ومسائله ودعاويه وحججه، وقد حرم صلّى الله عليه وسلم على الرجال أمهاتهم وبناتهم وأخواتهم وعماتهم وخالاتهم وبنات الأخ وبنات الأخت، فإذا إنما حرمهن لمثل ما قلتم وهو السر اللطيف والباطن الخفي هاتوا حكمتكم وفطنتكم.

---

١٥٨ بياض في الأصل حوالى نصف سطر
١٥٩ بياض في الأصل حوالى نصف سطر

[1714] Sonra size şunu soruyoruz ve diyoruz ki: "Söyleyin bakalım bize! O kadınların vâkıf oldukları o hileler ve o sihirler nelerdir? Haydi anlatın! Eğer, "Zâhir olmadıkları için bilimiyoruz." derlerse, biz de deriz ki: "Haram kılmanın bu sebeple olduğunu nereden bildiniz?" Eğer, "Bu zâhir oldu" derlerse, biz de deriz ki: "O zaman eşlerin haram kılınmasının bir faydası olmadı." Haydi, şu vâkıf olduğunuz bilgiyi getirin! Çünkü siz, ancak kendi uydurduğunuz ve seleflerinizin uydurduğu şüpheleri anlatıyorsunuz. Resûlullah'ın (s.a.) durumu, -daha önce zikrettiğimiz gibi- zâhirdir, açıktır ve her türlü şüpheden uzaktır."

[1715] Akıllı insanlar, Resûlullah'ın (s.a.) durumu hakkında bilgilerini artırırlar. Resûlullah (s.a.), düşmanlarının ve dostlarının kızları olan kumaları bir arada bulundurdu. Onları dünyadan ve elin uzandığı her şeyden uzak tuttu. Ailesine de böyle yaptı. Şüphesiz bu yiğitlik, her türlü şüphe ve kötülükten berî olan kimsenin yiğitliğidir.

[1716] (…)[210]

[1717] Onların [Karmatîlerin] tuhaflıklarından biri de, reislerinin ve akıllılarının rezillikleri ortaya çıktığı zaman, Resûlullah'a (s.a.) salât etmeye, onu hikmetle, aklının kemâliyle, nefsine hâkim olmakla, çok sabırlı olmakla ve hiç kusur işlememekle tavsîf etmeye başlamalarıdır. Biz ise, onun arkasına gizlenmemize rağmen baştan sona hepimiz her göz açıp kapamada rezillik işliyoruz.

[1718] Onların, onun hakkında getirdikleri ve ona saldırdıkları her şeydeki karışıklıklarına, şaşkınlıklarına ve rezilliklerine bak! Nasıl da kendileriyle çelişiyorlar ve kendi sözlerini dilleriyle yalanlıyorlar.

210 Yazma nüshadaki dört satırlık bozuk metin okunamadı.

[١٧١٤] ثم نسائلكم ونقول لكم: قولوا لنا ما هذه الحيل وما هذا السحر والذي وقف عليه النساء، اذكروه لنا، فإن قالوا: ما ظهر ولا عرفناه، قلنا: فما يدريكم أن التحريم كان لهذا، وإن قالوا قد ظهر، قلنا: فما أغنى تحريم الأزواج شيئا، وهاتوا هذا الذي وقفتم عليه فإنكم لا تذكرون إلا ما يشبهكم ويشبه أسلافكم، فأما هو صلّى الله عليه وسلم فأمره في الظهور والانكشاف والبعد من كل ريبة كما قدمنا وذكرنا.

[١٧١٥] والعقلاء يزدادون بصيرة في أمره صلّى الله عليه وسلم، إنه جمع بين الضرائر من بنات الأعداء والأولياء وفطمهن من الدنيا، ومما تناله يده، وكذا صنع بأهله، وإن هذا الأقدام إقدام الأبرياء من كل ريبة ودنية.

[١٧١٦] ومن مسائلهم أن أبا القاسم المصري الإقليدسي المهندس النازل في قطيعة النصارى، المنقطع إلى ...[١٦٠] جميلة كانت ...[١٦١] فما تعرفها فيقو...[١٦٢] عقيب هذا و...[١٦٣] من المسلمين، ويذهب في هذا أن امرأة كانت تختلف إليه صلّى الله عليه وسلم في الريب، فيخدع أصحابه وأزواجه بقوله: هي العافية، وكان هذا من أكبر المطاعن عليه عندهم، وسرورهم بها أتم السرور.

[١٧١٧] ومن عجيب أمرهم أن رؤساءهم وأهل العقل منهم إذا افتضحوا يأخذون في الصلاة عليه والوصف له بالحكمة ووفور العقل وملك النفس وطول الصبر حتى لم يفتضح، وأنا من أولنا إلى آخرنا مع التستر به نفتضح في كل طرفة عين.

[١٧١٨] فانظر إلى اختلاطهم وحيرتهم وفضيحتهم في كل ما يأتون به ويتعرضون له، وكيف ينقضون على أنفسهم ويكذبون أقوالهم بألسنتهم.

---

١٦٠ بياض في الأصل أكثر من نصف سطر
١٦١ بياض في الأصل أكثر من نصف سطر
١٦٢ بياض في الأصل أكثر من نصف سطر
١٦٣ بياض في الأصل أكثر من نصف سطر

[Resûlullah'ın (s.a.) En Büyük Mûcizesi]

[1719] Sonra onlara şöyle denilir: "O, milletleri kızdıran, onları kendisine düşman eden, öfkelendiren ve sinirlendiren bir adamdır. O, hiçbir mahlûkun reisliğinin kendi reisliği üstünde olmadığı bir riyâset iddia etti ve kendisine itaati farz kıldı. İnsanları, şeriatlerini uygulamaya, dinini ihyâ yolunda mallarını infâk etmeye ve düşmanlarıyla savaşta kanlarını akıtmaya mecbur kıldı. Daha önce açıklaması geçen zor ve meşakkatli külfetlerle sorumlu tuttu. "Kim bunları inkâr ederse veya bunlara kızarsa, Allah'a küfretmiştir ve kanı helâl olur. Âhirette de onun için daimî bir azap vardır" dedi."

[1720] Tâbileri, kendileri indinde o sâdık bir nebî olduğu için ona itaat ettiler ve ona tâbi olarak Allah'a yaklaştılar. Bunun açıklaması daha önce geçti. Sizin iddianıza göre o, âyetlerde ve hadislerde yalan söylüyor ve çelişkiye düşüyor. (…) Seçkin adamları ve samimi dostları ondan uzaklaşmıyordu. O, reislerle ve en azından onun iddia ettiğini iddia etmeyenlerle ihtilafa düştü. Nitekim bunu, hak yolda olanlardan ve bâtıl yolda gidenlerden nakillerle daha önce açıkladık. O, tam bir selâmet içinde yaşadı. Onun, hayatta iken ve ölümünden sonra dostları vardı. İşte bu, onun mûcizelerinin en büyüğü ve âyetlerinin en muazzamıdır. Başka hususta olduğu gibi, bu hususta da onun için âdete muhalefet edildi. İşte sizin bunu destekleyen şahitliğiniz, sizin aleyhinize delildir.

[Bâtıniyye'nin İddialarının Asılsız Olduğunun En Büyük Delillerinden Biri]

[1721] Onların [Karmatîlerin] ve benzeri Resûlullah (s.a.) düşmanlarının sordukları âyetler ve ondan sahih olarak rivayet edilen hadislerle, onun onların zannetikleri ve ileri sürdükleri mânaları murad etmediğini bilmek gerekir. Eğer böyle olsaydı, onunla beraber, onun beldesinde ve onun zamanındaki Kureyş, Araplar, yahudiler ve hıristiyanlardan oluşan düşmanları -ki bunların zekâ, düşmanlık, dehâ ve tuzak kurma bakımından durumlarını daha önce açıklamıştık- mutlaka bunları anlatırlar, onunla tartışırlar, onunla ve ashâbıyla mücadele ederlerdi. Çünkü bu, onların çaba sarf ettikleri onun dinini ortadan kaldırma ve nûrunu söndürme yolunda, vatanlarından ayrılmalarından, mallarını harcamalarından ve kanlarını dökmelerinden daha kolaydı. Ebu'l-Huzeyl ve eş-Şahhâm bu şekilde delil getirerek onları susturuyorlardı.

[١٧١٩] ثم يقال لهم: هذا رجل قد أسخط الأمم وعاداها وغاضبها وأغضبها، وادّعى رئاسة ليس فوقها رئاسة لمخلوق، وفرض طاعته، وألزم الناس إقامة شرائعه وإنفاق أموالهم في أحياء دينه وسفك دمائهم في مجاهدة عدوه، وكلف تلك التكاليف الشاقة الصعبة الذي قد تقدم شرحها، وقال إن من أنكرها أو تسخطها كفر بالله وحل دمه، وكان له في الآخرة العذاب الدائم.

[١٧٢٠] وأتباعه إنما أطاعوه لأنه عندهم نبي صادق، وتقربوا إلى الله بما أصابهم في اتباعه على ما قد تقدم من شرحه، وهو بزعمكم يكذب ويناقض في الآيات والأحاديث ...[١٦٤] لا يستوحش منه خاصته وبطانته، وقد اختلف على الرؤساء وعلى من لم يدّع ما ادعاه في أقل القليل كما شرحنا وقدمنا من المحققين والمبطلين، وسلم هو هذه السلامة التامة، وكان له أصحابه في حياته وبعد موته، إن هذا لهو أكبر معجزاته وأعظم آياته وقد انتقضت له العادات في هذا أيضا كما انتقضت في غيره، فهذه شهادة منكم له يتأكد بها حجته عليكم.

[١٧٢١] وينبغي أن تعلموا أن الآيات التي يسأل عنها هؤلاء وأمثالهم من أعدائه صلّى الله عليه وسلم، والأحاديث التي صحت عنه ما أراد بها ما يظنونه ولا ما يذهبون إليه. إذ لو كان كذلك لكان أولئك الأعداء الذين كانوا معه وفي بلده وفي زمانه من قريش والعرب واليهود والنصارى، وأحوالهم في الفطنة والعداوة والدهاء والكيد ما قدمنا وشرحنا، ينطقون بذلك ويحتجون به ويجادلونه ويجادلون أصحابه، وكان هذا أسهل عليهم مما تكلفوه من إبطال أمره وإطفاء نوره وتفريق الناس عنه بمفارقة أوطانهم وإنفاق أموالهم وسفك دمائهم، وبهذا الاحتجاج كان أبو الهذيل والشحام يسكتون الخصوم.

---

١٦٤ بياض في الأصل ثلاث سطور

[Muhammedu'l-Emîn ve Yüce Ahlâkı]

[1722] (…) Onun hilmi genişti. Ondaki sabır başkasında yoktu. O, başlangıçta ve nübüvvet iddiasından önce nefsine hâkimdi. İnsanlar onu nezâhet, temizlik, güvenirlik ve emînlik sıfatlarıyla tanırlardı. Onlar tarafından Muhammedu'l-Emîn olarak tanınıyordu. Aklının üstünlüğü sayesinde başarıya ulaştı. Aklı, onun ayıplarını ve kusurlarını örttü. Biz, onun kusur işleyeceğini kesin olarak söylemiyorsak da, bunu câiz görüyoruz. Mutezile topluluğu, zayıf da olsa bunu mümkün görmeyi kalplerimizden çıkardılar. İbnu'r-Râvendî bu mânayı, *el-Ferîd* isimli kitabının çeşitli yerlerinde zikretmiştir.

[Bâtıniyye'nin Nübüvveti Redd Bahanesi]

[1723] Onlara şöyle denilir: "Sizin zikrettiğiniz şey, ta'n edecek bir şey bulamadığınız mûcizelerini ve âyetlerini tasdik etmeniz anlamına gelir. Bu yüzden siz, onları onun aklının üstünlüğüne, basîretine, sabrına ve hilmine dayandırdınız. Böylece onun her türlü kusurdan sâlim olduğunu kabul etmiş oldunuz.

[1724] Sizin, "Muhammed, başından beri aklının, sabrının, basîretinin ve fesâhatinin üstünlüğünü hissediyordu. Fakat kendini tuttu ve nübüvvet iddia edeceği vakte kadar bunu açığa vurmadı" sözünüz; onun hakkında, "Aklı kâmil ve hilmi tam olarak doğduğunu, bunu kendisinde hissettiğini, ancak nübüvvet beklediği için bunu açığa vurmadığını ve çocuk gibi göründüğünü" iddia eden kimse gibidir. (…) "Allah, kıyâmete kadar âlemlere sadece beni seçti. Hiç kimse benim yanımda olanın mislini, hatta ondan bir sûrenin mislini bile getiremeyecektir. Ancak o, hiç kimsenin bunu getiremeyeceğine dair yakîn üzere idi. Bu, aklın hükmüdür. Sen, onların onun mislini veya ona yakın bir şeyi getiremeyecekleri konusunda yakîn üzere olduklarını biliyorsun. Bunun benzeri daha önce geçti. Ancak insanlardan, onların rızâsını kazanarak, hevâlarına uyarak, kötülemelerinden ve kızmalarından kaçınarak, istedikleri şeyi isteyerek kurtulmaya çalışan kimseye "akıllı" denilir. Böylece o, aklı sayesinde onların kötülemesinden kurtulmuş olur. Nitekim, "İhtilâf eden herkesin kendisinden razı olduğu kimse akıllı ismini hak etmiştir" denilmiştir.

[١٧٢٢] وابن الراوندي والحداد والوراق ...[١٦٥] واسع الحلم، عنده من الصبر ما ليس عند غيره، فلهذا ضبط نفسه من أول أمره وقبل ادعاء النبوة، فما عرفوه إلا بالنزاهة والطهارة والثقة والأمانة، فكان يعرف عندهم بمحمد الأمين، فبفضل العقل تم له ما تم، واستترت عيوبه وحيله، وإن لم نقطع عليه فنحن نجوزه، فأخرجوا معشر المعتزلة هذا التجويز من قلوبنا وإن كان ضعيفا. ذكر هذا المعنى ابن الراوندي في الفريد في غير موضع منه.

[١٧٢٣] فيقال لهم: إن هذا الذي ذكرتموه فإنما المعنى فيه شهادتكم له بالمعجزات والآيات التي لم تجدوا فيها مطعنا فعبرتم عنها بفضل العقل والحزم والصبر والحلم وقد سلمتم سلامته من كل فضيحة.

[١٧٢٤] وقولكم إنه منذ أول أمره قد كان أحسّ بفضل عقله وصبره وحزمه وفصاحته فأمسك عن ذلك ولم يظهره إلى وقت ادّعى فيه النبوة، كمن ادّعى عليه وله إنه ولد كامل العقل وافر الحلم، وأنه أحسّ بذلك من نفسه فلم يظهره إرصادا للنبوة، وأظهر التصابي...[١٦٦] له على أن الله اختارني وحدي على العالمين إلى يوم القيامة، أن أحدا لا يأتي بمثل ما معي ولا بمثل سورة منه إلا وهو على يقين أن أحدا لا يأتي بذلك، هذه قضية العقل، فتعلم إنه قد كان على يقين أنهم لا يأتون بذلك ولا بما يقاربه، وقد تقدم نظير ذلك، وإنما يقال فيمن أراد السلامة من الناس فطلب رضاهم، وانحط في هواهم، وتجنب ذمهم وسخطهم، وتودد إليهم بما يهوونه إنه عاقل، وقد سلم من ذمهم بعقله، كما قيل استحق اسم العقل من رضي عنه الجميع المختلفون.

---

١٦٥ بياض في الأصل خمس سطور

١٦٦ بياض في الأصل خمس سطور.

[1725] Resûlullah (s.a.) ise, bütün milletleri kızdıran şeyler getirdi. Onları tekfîr etti ve onlarla cihad etmeye başladı. Onlarla savaşmayı ve onları öldürmeyi, eşlerini mubah saymayı ve çocuklarını esir almayı, kralları ve zorbaları aşağılamayı farz kıldı. Sonunda onlar da, onu yalanladılar, ağır sözler söylediler, dövdüler, muhasara altına aldılar, aç bıraktılar, canını almak istediler ve tâbilerini öldürdüler. Ona kötülük ve başka şeyler yapma hususunda bütün gayretlerini sarf ettiler. (…) Bunu elde ettiği zaman, daha önce zikrettiğimiz başka kimselerin yaptıkları gibi, bu hususta dünya taliplerinin yaptıklarını yaparlar. Onların her biri, ilk başta ve ilk ortaya çıktığında din ve âhiret yurdunu talep gayesiyle halkı dost edinmiş olmasın. Güç sahibi, mâlik ve hâkim olduğu zaman kendisine, ailesine ve çocuklarına yönelir; dünyada nimet ve bolluk içinde yaşar. O kimselerde âdet nasıl da tersine çevirilir! Eğer birisi Resûlullah'ın (s.a.) zühdü, kendisini, ailesini ve çocuklarını dünya malından alıkoyması hakkında, aynı şekilde Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) hakkında, onlar hakkında iddia ettiğiniz şeyi iddia edecek olsa, ona verilecek cevap o kimseler hakkındaki cevap gibi olur.

[İmâmiyye'nin, Hilâfetle İlgili İddiaları Üzerine]

[1726] Öte yandan siz İmâmiyye topluluğu, Resûlullah'ın (s.a.) havassı, avamı, erkekleri, kadınları, hürleri, köleleri, hastaları, sağlıklıları, mukimleri ve yolcuları mecbur kılıcı nasslarla vasiyette bulunduğunu, onun bu farzı onlara beyan ettiğini, bunun vucûbiyetini, şümûlünü ve umumunu teblîğ ettiğini, bunu onlara bildirdiğini, bunun vucûbiyetine dair onlarda yakîn meydana getirdiğini, onların [halifelerin] ise onun hayatında, evinde, gözleri önünde, huzurunda, ehl-i beytinin ve seçkin adamlarının huzurunda onun namazgâhını ve makamını gasbettiklerini iddia ediyorsunuz. (…) Nitekim biz, Ebû Bekir ve Ömer'in vasiyetinin uygulandığını, hepsinin bunu yerine getirdiklerini, hatta haklarında nass ve imâmet iddia edilenlerin de buna dâhil olduklarını, tâbilerinden, taraftarlarından ve yardımcılarından korktukları için hayatlarında ve öldükten sonra onlara itaat ettiklerini beyan etmiştik. O hâlde geriye onların sakındıkları, korktukları veya çekindikleri kim kaldı? Onların iddia ettikleri ve davet ettikleri her şeye icâbet edildi. Sizin iddianıza göre, insanlar bunun Resûlullah'a (s.a.) ve onun dinine muhâlif olduğunu bilmelerine rağmen, genel görevlerden olduğu için onlara huccetsiz olarak itaat edildi.

[١٧٢٥] وهذا صلّى الله عليه وسلم أتى بما يسخط الأمم كلها فأكفرها وشرع جهادها، وفرض قتالها وقتلها، واستباحة حريمها وسبي ذريتها، وأهان ملوكها وجبابرتها، حتى كذبوه وشتموه وضربوه وحصروه وأجاعوه وطلبوا نفسه وقتلوا أتباعه وبذلوا الوسع كله في مكارهه، إلى غير ذلك، فكيف يقال في هذا صلّى الله عليه وسلم إنه ناله من ...[١٦٧] فإذا حصل فعلوا فيه فعل طلاب الدنيا كما فعل غيرهم ممن قدمنا ذكره فما منهم أحد في ابتداء أمره وفي أول طلبه إلا وقد تودد إلى العامة بأنه يريد الدين والدار الآخرة، فإذا قدر وملك واستولى أثر في نفسه وأهله وولده وتنعم وتمرغ في الدنيا، فكيف انتقضت العادة بهؤلاء ولو ادّعى مدع في زهد رسول الله صلّى الله عليه وسلم ومنعه نفسه وأهله وولده وكذا في عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه مثل ما ادّعيتم في هؤلاء كان يكون الجواب فيه إلا الجواب في هؤلاء.

[١٧٢٦] وأخرى أنكم معشر الإمامية تدّعون أن رسول الله صلّى الله عليه وسلم نصّ نصوصا تلزم الخاصة والعامة والرجال والنساء والأحرار والعبيد والمرضى والأصحاء والمقيمين والمسافرين، وأنه عليه السلام بيّن لهم هذا الفرض وبلّغهم إياه بحسب وجوبه وشموله وعمومه، فأعلمهم إياه، وجعلهم على يقين من وجوبه. وأن هؤلاء اغتصبوه صلّى الله عليه وسلم مصلاه ومقامه في حياته وفي بيته ونصب عينيه وبحضرته وبحضرة أهل بيته وخاصته ...[١٦٨] حياتهم وبعد موتهم، كما قد بينا من إنفاذ وصية أبي بكر وعمر، فامتثلوا ذلك كله حتى أن من يدعون النص والإمامة دخل في ذلك وأظهر السمع والطاعة لهم في حياتهم وبعد موتهم خوفا من أتباعهم وشيعتهم وأنصارهم، فمن بقي يتقونه أو يخافونه أو يجل عنه، وكل شيء قد ادعوه ودعوا إليه قد أجيبوا إليه، وقد أطيعوا فيه بغير حجة بزعمكم،

١٦٧ بياض في الأصل سبع سطور
١٦٨ بياض في الأصل حوالي ست سطور

Onlar, insanları Resûlullah'ı (s.a.) sevmekle, onu dost edinmekle, onun dost edindiğini dost, düşman edindiğini düşman edinmekle sorumlu tutuyorlardı. Sizin iddianıza göre onlar, ona buğz ve düşmanlık ediyorlar, onu seven ve dost edinen, onun dost edindiği ve sevdiği kimselere buğz ediyorlardı. Acaba bu topluluğun, onların durumu hakkında iddia ettiklerinden daha hayret verici bir şey işitilmiş midir? Zira bunlar, -mülhidlerin Resûlullah (s.a.) hakkındaki iddialarında olduğu gibi- akla, nakle ve habere muhâlif şeylerdir.

[Bâtıniyye'nin Resûlullah'a (s.a.) Attıkları Başka Bir İftira]

[1727] Bu dâîlerin ve onların Şâm ve Mısır'da bulunan tâbilerinin saldırdıkları şeylerden biri de müslümanlara şöyle demeleridir: "İbâdet ettiğiniz ilâhınız hakkında söyleyeceklerimizi bizden dinleyiniz." (…) Tevbe etmeleri için onlara yumuşak ve merhametli davrandı, onlara mühlet verdi. Onlar, Allah'ın kendisine itaat etmeleri için verdiği kudret sayesinde O'nun elinin içinde dönüp duruyorlar. Onlar, Allah'ın zorbaları ve firavunları nasıl mağlup ettiğini görmüyorlar mı? "*Şimdi onlardan hiçbirini duyuyor musun veya onların gizli bir sesini işitiyor musun?*" (Meryem, 19/98).

[1728] Resûlullah'ın (s.a.) durumuyla ilgili olarak onları öfkelendiren hususlardan biri de şöyle demeleridir: "Ona bakın! Nasıl da kendisinden sonra hiç kimseyi müjdelemedi ve insanların kalplerini kendisinden sonra gelecek olan kişiye bağlamadı? Halbuki ondan önce İbrâhîm, Mûsâ, Îsâ ve benzerleri böyle yapmışlardı. İnsanlara baskı yaparak, "Benden sonra nebî yoktur" dedi. Bunu iddia eden kimseyi ümmeti kâfir saydılar ve hemen öldürdüler. İşte bu, kıskançlık ve haksızlıktır."

[1729] Onlara şöyle cevap verilir: "Size göre İbrâhîm, Mûsâ, Îsâ ve benzerleri yalancı, hilekâr ve reislik peşinde koşan kimselerdir. Size göre ne rabb ne nebî, ne gönderen ne de gönderilen vardır. Size göre, "Ben Allah'ın elçisiyim." diyen kimse yalan söylemektedir. Size göre, "Benden sonra Allah'ın elçisi gelecektir" diyen kimse de yalan söylemektedir.

مع علم الناس أن ذلك خلاف رسول الله صلّى الله عليه وسلم وخلاف دينه، إذ هو من الفروض العامة، وهم يأخذون الناس بحب رسول الله صلّى الله عليه وسلم وموالاته وموالاة من والاه ومعاداة من عاداه، وهم بزعمكم يبغضونه ويعادونه ويبغضون من أحبه ووالاه، ومن كان يوالي ويحب، فهل سمع بأعجب من أمر هؤلاء القوم فيما يدّعونه، فبخلاف العقل والنقل والأثر كدعوى الملحدة على رسول الله صلّى الله عليه وسلم.

[١٧٢٧] ومما يصول به هؤلاء الدعاة وأتباعهم من المتصلة بالشام ومصر، أن يقولوا للمسلمين: اسمعوا منا ما نقوله في إلهكم الذي تعبدونه ثم ...[١٦٩] حلما عنهم ورحمة وأمهالا لهم ليتوبوا، وأنهم إنما ينقلبون في قبضته وبقدرته التي أعطاهم لطاعته، أولم ينظروا إلى الجبابرة والفراعنة كيف اصطلمهم؟ ﴿هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا﴾ «مريم ٩٨» .

[١٧٢٨] ومما يغيظهم في شأن رسول الله صلّى الله عليه وسلم أن يقولوا: انظروا إليه كيف لم يبشر بأحد بعده، ولا علق القلوب بمن يأتي بعده كما فعل من كان قبله من إبراهيم، وموسى، وعيسى، وأمثالهم، فطم الناس كلهم وقال: لا نبيّ بعدي، فصار من يدعي هذا قد أكفرته أمته وبادروا إلى قتله، فهذا الحسد والشره.

[١٧٢٩] فيقال لهم: إبراهيم وموسى وعيسى وأمثالهم كذابون عندكم أصحاب حيل وطلاب رئاسة، وما ههنا عندكم رب ولا نبي ولا باعث ولا مبعوث، ومن قال إني رسول الله فقد كذب عندكم، ومن قال يأتي من بعدي رسول الله فقد كذب عندكم،

---

١٦٩ بياض في الأصل حوالي ست سطور

Sanki siz, Resûlullah yalan söylemediği ve yalanında aşırı gitmediği için onu kınıyorsunuz." (…) Ebû Bekir es-Sıddîk, onun üzerine kendisiyle savaşacak kimseler gönderdi ve onlar onu kuşattılar. Kavmi ona, "Bize va'dettiğin yardım ve zafer nerede?" dedi. (…) Ebû Bekir es-Sıddîk'in ashâbı onu esir olarak yakaladılar ve Ebû Bekir es-Sıddîk'e (r.a.) getirdiler.

[1730] Kendisinden naklettiğim nüshada bulduklarımın sonuna geldim. ...[211] O, kendisini mutakkilerden kılması ve bu şekilde vefat ettirmesi ve -inşâallah- bunun üzerine diriltmesi için Muhammed'i (s.a.) Allah'a (a..c) vesile ediyor. Allah'ın salâtı ve selâmı, Muhammed, onun âli ve arkadaşları üzerine olsun.

[1731] Allah'a hamd olsun (kitap) sona erdi.

211 Tam olarak okunamayan istinsah kaydından anlaşıldığına göre eser, 625/1228? yılının Rebîulevvel ayında Ali b. Muhammed b. Abdurrahim el-Bekrî tarafından istinsah edilmiştir.

فكأنكم عتبتم عليه إذ لم يكذب ولم يزد في الكذب، هذا على ...[١٧٠] فأرسل إليه أبو بكر الصديق بمن يجاهده، وأحاطوا به، فقال قومه: أين ما كنت تعدنا من النصر والظهور، فأردف وقال لأصحابه من استطاع أن يكون هكذا فليفعل ووّلى هاربا أصحاب أبي بكر الصديق رضي الله عنه فأخذوه أسيرا وأتوا به أبا بكر الصديق رضي الله عنه.

[١٧٣٠] هذا آخر ما وجدته في النسخة التي نقلت منها.[١٧١] إن شاء الله أن عليه كتابة بغير تحرير، ومن أراد تحصيله العبد الفقير إلى الله علي بن محمد بن علي بن عبد الرحمن البكري في شهر ربيع الأول سنة ...[١٧٢] وستمائة، وهو يتوسل إلى الله عز وجل بجاه محمد صلّى الله عليه وسلم أن يجعله من المتقين حتى يتوفاه على ذلك ويبعث عليه إن شاء الله تعالى. وصلى الله على محمد وعلى آله وصحبه وسلم.

[١٧٣١] تم بحمد الله.

١٧٠ بياض في الأصل سبع سطور
١٧١ ورد طمس بمقدار أربع كلمات
١٧٢ كلمة غير واضحة في الأصل، لعله خمسة وعشرين

Tesbîtu Delâili'n-Nübüvve'nin Dünya kütüphanelerinde tespiti yapılabilen tek yazma nüshasının başı ve sonunda görüntüler.
(Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa, No. 1575)

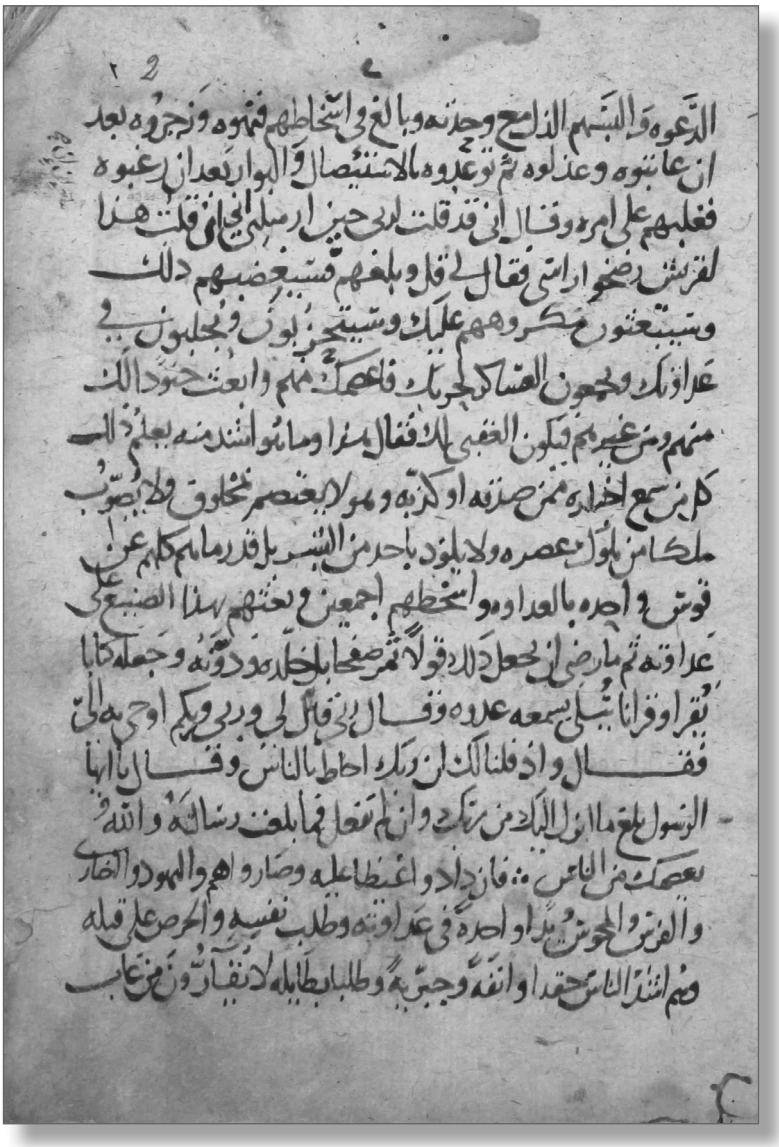

2a

بسم الله الرحمن الرحيم وصلى الله على سيدنا محمد واله
الحمد لله الذي من على عباده بارسال رسله وختمهم بسيدهم محمد
صلى الله عليه وعليهم اجمعين فارسله بالهدى ودين الحق
ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون ❖
هذا كتاب تثبيت دلايل نبوة نبينا محمد رسول
الله صلوات الله عليه وسلامه والادله على معجزاته وظهور
اياته والرد على من انكر ذلك ❖ باب
ونبدا من ذلك بما في القران وبما يجري مجراه مما يعلمه من سمع اخباره
كالعلم بالقران فقد علم كل من سمع اخباره صلى الله عليه وسلم
انه ظهر بمكة فاكفر اليهود وبرئ منهم والنصارى والروم
وبرئ منهم والفرس والمجوس وبرئ منهم والهند وبرئ منهم وقومه
من قريش والعرب وبرئ منهم وعاب الهتهم واكفر اسلافهم وضلل
اديانهم وفرق الافهم وقال لهم الله ارسلني واصطفاني من
العالمين وجعلني حجة على كل من بلغته دعوتي من الاولين والاخرين
وجعلني خاتم النبيين واخر المرسلين وان ديني يظهر على الاديان كلها
وان كلمتي وكلمة اتباعي تعلوا وانهم هم الغالبون القاهرون المالكون
وهو اذ ذاك فقير وحيد اجير معيل قد اغضبهم وغاظهم بهذه

1b

Eserin son yedi varağının alt tarafı tahminen yoğun kurt yeniği sebebiyle kesilerek tamir edildiğinden bu on dört sayfanın yaklaşık altı satırı okunamamıştır.

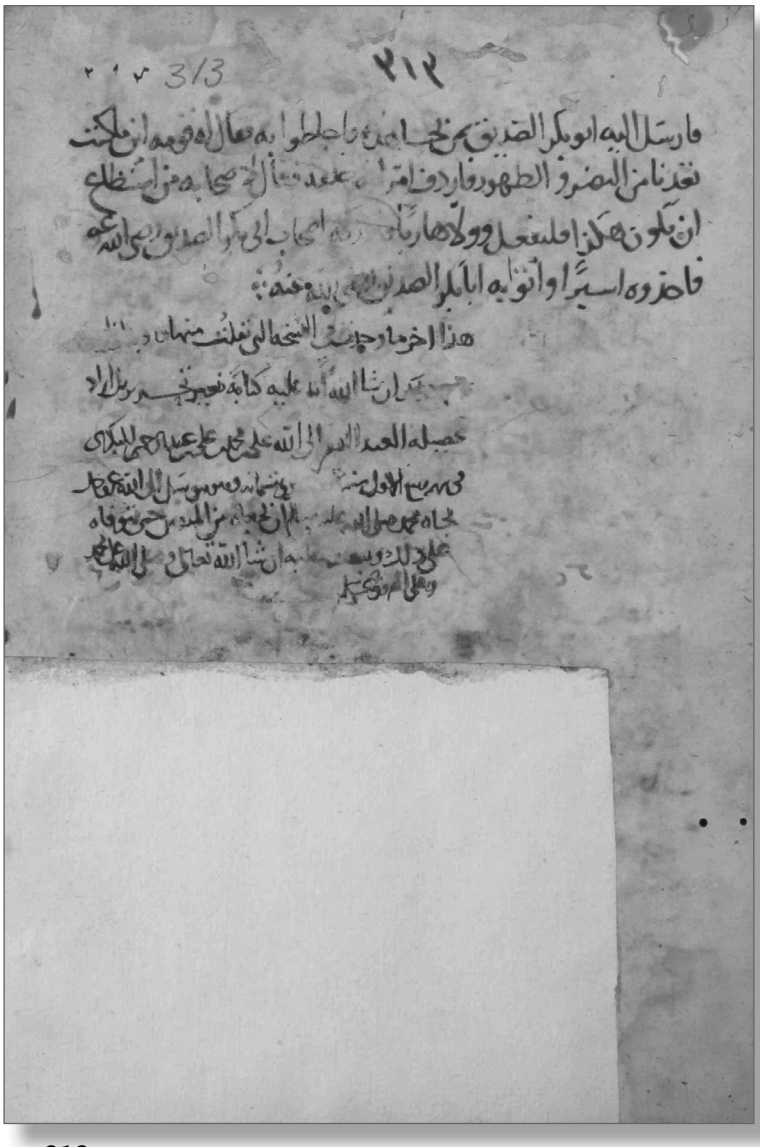

313a

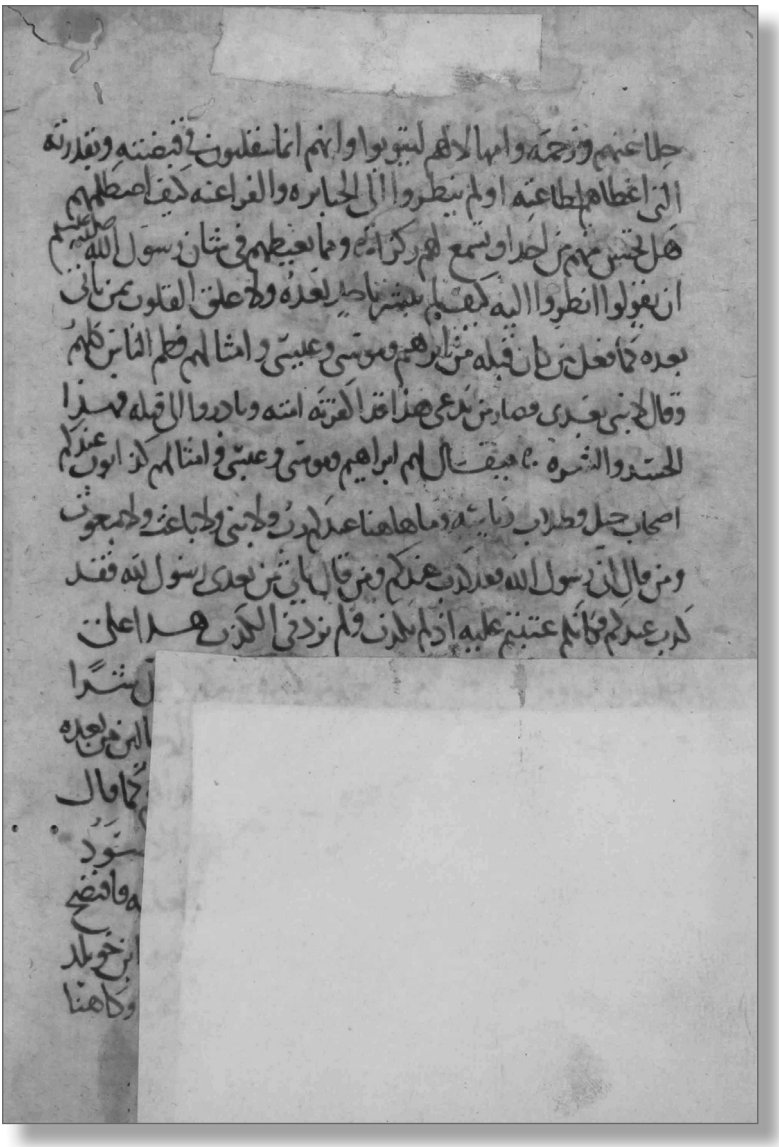

DİZİN

A

Abbâs 43, 64, 66, 96, 132, 424, 436, 442, 458, 470, 474, 476, 478, 480, 488, 490, 492, 494, 500, 502, 504, 514, 516, 526, 530, 546, 556, 558, 564, 696, 722, 746, 814, 874, 884, 956, 972, 980, 982, 984, 992, 1000, 1004, 1006, 1010, 1026, 1028, 1030, 1040, 1050, 1060, 1076, 1082, 1088, 1092, 1102, 1104, 1112, 1212
Abbâs b. Amr el-Ğanevî 696, 722
Abbâs b. Ebî Rebî'a 1092
Abbâse 1154
Abbâsîlerin 38, 66
Abbâsoğulları 66, 68, 154, 156, 160, 260, 264, 346, 480, 628, 700, 720, 814, 1026, 1080, 1126
Abdulkays 452
Abdullah b. Abbâs 458, 980, 1004
Abdullah b. Ca'fer 472, 474, 564, 982, 1052, 1054
Abdullah b. Cübeyr 772
Abdullah b. el-Mukaffa 12, 154
Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî 666, 804, 816, 954
Abdullah b. Me'sûd 132
Abdullah b. Meymûn el-Kaddâh 692, 1108, 1126
Abdullah b. Ömer 530, 1004
Abdullah b. Revâha 422, 486, 904, 906, 1210
Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh 856, 1064
Abdullah b. Sebe 1008, 1016, 1018, 1088
Abdullah b. Selâm 620, 648
Abdullah b. Selûl 750
Abdullah b. Übeyy 21, 770, 772, 844, 846, 848, 850, 854, 862, 868, 902, 904, 906, 910
Abdullah b. Vehb er-Râsibî 1100, 1102
Abdullah b. Zem'a 494
Abdullah İbn Ümmü Mektûm 598
Abdulmelik 68, 270, 414, 568, 680, 1032, 1066, 1102
Abdulmelik b. Mervân 68
Abdu Menâf oğulları 516, 918
Abdurrahman 68, 138, 170, 238, 338, 424, 470, 480, 522, 532, 534, 544, 558, 560, 566, 618, 772, 820, 872, 992, 1000, 1060, 1064, 1068, 1070, 1074, 1076, 1108, 1110
Abdurrahman b. Adîs 1064
Abdurrahman b. Avf 522, 544, 618, 772, 1070
Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Sıddîk 1064
Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as 68
Abdurrahmân b. Mülcem 986
Abdurrezzak 490
Abdu Yâlîl b. Amr es-Sekafî 148
Abdu Yeşû' b. Behrîz 288
Abdülmelik b. Mervân 954
Abs 824
Acem 50, 74, 154, 974, 1042
Acem kralları 1042
Acemler 74, 472, 596, 718
Âd 124, 894, 896, 1144
Adana 1120
Âdem 52, 178, 208, 210, 218, 372, 706, 780, 782, 936, 990, 1024, 1026
Âdemoğlu 1200
Aden Lâ'a 216, 262
Adiyy b. el-Hamrâ' 918
Adiyy b. Hâtim 554, 980
Âd ve Semûd 894, 896
Afrâ 154
Afrika 9, 466, 530, 1110, 1116, 1118, 1124
Ahdâbiyye 1120
Ahmed b. el-Midrâr 1110

Ahmed b. Hanbel 336, 410, 420, 424, 482, 484, 486, 500, 770, 974, 976, 1026, 1196, 1200, 1204, 1210
Ahmed b. Yahyâ el-Müneccim 648
Ahsâ 82, 214, 216, 622, 702, 704, 710, 722, 724, 1082, 1124, 1126, 1130
Ahzâb 818, 822, 824, 828, 830, 832, 834, 836, 838, 890, 892, 912, 970, 1034, 1208
Akîl 66, 68, 458, 986, 1004, 1006, 1028, 1054, 1086
Akka 1104
Aleviyye 990
Ali 14, 17, 20, 27, 31, 32, 64, 66, 68, 72, 90, 96, 110, 132, 138, 140, 150, 152, 156, 162, 216, 238, 250, 252, 260, 262, 264, 270, 334, 388, 412, 414, 416, 420, 424, 428, 430, 432, 436, 442, 444, 446, 448, 450, 458, 460, 462, 464, 466, 468, 470, 472, 474, 476, 478, 480, 482, 486, 488, 490, 492, 494, 496, 498, 500, 502, 504, 512, 514, 516, 520, 524, 526, 528, 530, 532, 534, 536, 538, 540, 542, 544, 546, 548, 550, 552, 554, 556, 558, 560, 562, 564, 566, 568, 582, 626, 628, 640, 648, 652, 670, 678, 680, 688, 690, 694, 696, 698, 706, 716, 720, 734, 766, 770, 772, 780, 820, 822, 852, 882, 926, 930, 962, 976, 978, 980, 982, 984, 986, 988, 998, 1000, 1002, 1016, 1018, 1020, 1022, 1024, 1026, 1032, 1034, 1036, 1038, 1050, 1052, 1060, 1064, 1066, 1068, 1070, 1072, 1074, 1076, 1078, 1080, 1082, 1086, 1088, 1104, 1116, 1126, 1128, 1164, 1166, 1190, 1196, 1212, 1222
Ali b. Abdullah b. el-Abbâs b. Abdul-muttalib 64
Ali b. Ebî Tâlib 66, 72, 90, 132, 138, 252, 264, 412, 428, 430, 432, 436, 446, 448, 458, 466, 470, 474, 476, 494, 514, 520, 560, 626, 628, 640, 670, 678, 680, 734, 820, 822, 926, 976, 980, 1036, 1038, 1076, 1086, 1196, 1212, 1222
Ali b. Îsâ 696, 698
Âl-i Uhaydir 696
Âlu Ebi'l-Bağl 1114
Âlu'l-Furât 1112, 1114
Âlu'l-Kâsım b. Abdillah 1114
Âmir b. et-Tufeyl 82, 884
Ammâr 72, 90, 458, 524, 532, 554, 568, 580, 602, 716, 846, 884, 886, 888, 984, 1010, 1118, 1122
Ammâr b. Yâsir 72, 458, 554, 602, 846, 884, 1010
Amr b. Abdu Vedd 828
Amr b. Bahr el-Câhız 138, 150, 944, 1016
Amr b. Cehhâş 902
Amr b. Curmûz 568
Amr b. el-Âs 118, 688, 932, 934, 938, 970, 972, 986, 1074, 1100
Amr b. el-Leys 1110
Amr b. Sa'd 914
Amr b. Su'dâ 916
Amr b. Ümeyye ed-Damrî 936, 940, 972
Antakya 298, 592, 598
Arâmî 298
Araplar 60, 64, 80, 82, 86, 144, 168, 248, 274, 404, 426, 436, 438, 450, 452, 474, 530, 566, 582, 584, 594, 596, 600, 606, 608, 632, 660, 662, 716, 718, 732, 734, 754, 770, 808, 814, 816, 818, 822, 872, 874, 886, 902, 962, 964, 1090, 1218
Aristoteles 12, 160, 162, 164, 166, 350, 378, 408, 788, 1166
Asfaroğulları 866
Ashâb-ı kehf 914
Ashâbu'l-hadîs 264, 700, 1020
Ashâbu'n-nücûm 348
Askalân 814, 1104
Asker-i Mükrem 964
Atina 322, 324

Atiyye 706
Attâb b. Üseyd 1036, 1094
Avesta 336
Aydân 694, 700
âyet 98, 110, 116, 122, 130, 132, 134, 138, 142, 146, 150, 164, 168, 178, 182, 184, 274, 344, 346, 356, 394, 556, 594, 634, 680, 682, 736, 740, 748, 750, 768, 776, 780, 798, 816, 818, 822, 828, 838, 844, 854, 860, 866, 868, 870, 878, 880, 882, 886, 890, 950, 970, 982, 1026, 1068
Aynu'l-fizza 724, 726
Aynu'l-Verd 68
Aynu't-temr 88
Aynu Zerbe 358, 1120
Ayyâş 25, 27, 1092
Azerbaycan 90, 524, 622, 624, 706, 814
Azîz b. Azîz 912
Aziz Yahyâ 200
'Azzâl b. Şemvîl 912

B

baba [ebb] 188, 192, 194, 290
Baba Markos 284, 358, 396, 398, 404
Bâbek 182, 624, 626, 720
Bâbek el-Hurremî 624
Bâdûs 288
Bağdat 5, 19, 25, 26, 27, 156, 352, 526, 696, 698, 700, 702, 724, 996, 1034, 1036, 1046, 1104, 1112, 1120, 1126, 1148, 1164, 1166
Bahreyn 19, 34, 262, 272, 354, 486, 518, 628, 692, 694, 696, 698, 702, 704, 706, 710, 716, 808, 814, 1036, 1114, 1116, 1202, 1206
Bahtiyâr 1126
bâkire orucu 296
ba's 52, 80, 1156
Basra 25, 26, 104, 118, 352, 428, 472, 526, 540, 542, 544, 552, 560, 564, 568, 622, 628, 630, 698, 700, 980, 982, 984, 996, 1000, 1006, 1010, 1028, 1054, 1060, 1062, 1064, 1134, 1166
başpiskopos 336, 344, 616
Bâtıniyye 13, 14, 19, 23, 34, 168, 214, 238, 272, 274, 690, 692, 718, 812, 938, 956, 1082, 1198, 1214, 1218, 1220, 1224
Batlamyus 348, 1120
batşe 132, 170
Batşetu'l-kübrâ 170
Bâzân 804, 816, 818
Becîle 962, 964, 966, 968
bedevî 544, 830
bedevîler 574, 724, 842
Bedir savaşı 970, 1086
Behrâ 600
Benî Mukrin 618
Benû Abdiddâr 124
Benû Abdi Menâf 436
Benû Afra 1086
Benû Bistâm 696, 1112, 1114
Benû Ebi'l-Bağl 104, 1112
Benû el-Kâsım b. Abdullah 696
Benû Esed 420, 518
Benû Hamdân 814
Benû Hanîfe 88
Benû Hârise 830
Benû Hâşim 436
Benû Kayle 452, 850
Benû Kaynuka 86, 912, 914
Benû Kureyza 20, 86, 798, 824, 826, 836, 838, 912, 914
Benû Muhammed 64
Benû Nadîr 86, 798, 824, 902, 904, 912, 914, 1030
Benû Selmân 708
Benû Tağlib 600
Benû Yerbû 420
Benû Zehrûn 1154
Benû Zurkân 708
Benû Zühre 124
Benzencin 1170
Berberîler 320
Beşîr b. Sa'd 506, 904
Beytu'l-Makdis 78, 114, 118, 182,

252, 298, 310, 330, 386, 388, 390, 392, 432, 800, 814, 914
Bezz 624
Bilâl 90, 490, 524, 542, 580, 846, 884, 886, 888, 984
Bilatus 316, 318, 320
Bişr b. Bera el-Ensârî 848
Buda 214, 362
Buhârâ 716, 1172
Burcân 320, 358
Burgar 358
Büsr b. Ertât 66
Büstâk 1104

C-Ç

Câbir b. Hayyân 444
Câbir el-Müteveffâ 728, 1104
Cabiye 616
Ca'fer 64, 66, 72, 96, 250, 270, 292, 388, 422, 440, 472, 474, 486, 550, 564, 642, 692, 706, 712, 728, 768, 934, 936, 982, 998, 1022, 1028, 1036, 1038, 1052, 1054, 1082, 1102, 1104, 1106, 1114, 1116, 1120, 1122, 1138, 1180, 1210
Ca'fer b. Ebî Tâlib 72, 422, 472, 486, 642, 934, 982, 1028, 1036, 1210
Ca'fer b. Fellâh 1122
Ca'fer b. Muhammed 1022, 1106, 1116, 1120, 1138
Ca'fer el-Mansûr 66, 1102, 1180
Ca'fer el-Muktedirbillâh 1114
Calinos 1146, 1148, 1154, 1162, 1180
Cebele b. el-Eyhem 880
Cebriyye 186, 1188
Cedd b. Kays 850, 866, 868
Cefîr 1062
Cemel günü 540
Cemşid 610
Cenâbe 694
Cened 690
Cerîr 550, 958, 960, 962, 964, 966, 968
Cerîr b. Abdillâh el-Becelî 958
Cevher 726, 788, 1122, 1124, 1202
Ceyeşân 690, 712
Ceyhun 1034
Cezayir 90
Cibâl 25, 354, 628
Cisru Mihrân 472
Cûr 614
Cübeyr b. Mut'im 132, 674, 1094
Cüheyne 74
Cünd 216, 262
Cündişapur 1180
Cürcân 90, 472
Çin 352, 660, 706

D

Dâîler 1114, 1116, 1120, 1122, 1132
Dâvûd 92, 200, 202, 230, 232, 236, 294, 300, 372, 384, 394, 476, 630, 696, 702, 746, 990, 1026, 1192
Deylem 216, 354, 574, 814, 818, 964, 1104
Deylemîler 156
Deylemliler 1122
Deysâniyye 372, 434
Dımaşk 310, 624, 814, 1012, 1104
Dırâr b. el-Hattâb 828
Dicle 88, 700, 784, 1034
Dihye b. Halîfe el-Kelbî 666, 806, 944
duhân 132, 168, 170
Dûmetu'l-Cendel 1066

E

Ebân b. Abdulhamîd el-Lâhikî 154
Ebâ Ubeyde 506
Ebî Kuhâfe 112, 772, 774
Ebû Abdi Şems 124
Ebû Abdullah 25, 26, 27, 568, 648, 712, 714, 1006, 1024, 1104, 1110, 1112, 1114, 1116, 1164, 1166
Ebû Abdullah b. el-Mu'allim 1154
Ebû Abdullah el-Basrî 25, 26, 388
Ebû Abdullah Muhammed b. en-Nu'mân 1104

Ebû Ahmed el-Huseyn b. Sa'îd el-Askerî 1198
Ebû Ahmed en-Nehrecûrî 1134
Ebû Ali 140, 150, 152, 162, 720, 962, 978, 998, 1050, 1052, 1082, 1126, 1128, 1166, 1190
Ebû Ali [el-Cübbâî] 140, 150, 152, 162, 962, 978, 1052, 1190
Ebû Ali el-Karmatî 1126
Ebû Âmir er-Râhib 874, 970
Ebû Amr el-Bâhilî 944
Ebû Bekir 17, 18, 20, 23, 76, 78, 84, 86, 88, 90, 100, 110, 112, 114, 118, 134, 136, 138, 140, 156, 264, 270, 414, 416, 420, 422, 428, 432, 434, 436, 438, 440, 442, 446, 448, 450, 452, 456, 458, 464, 468, 470, 472, 476, 478, 480, 482, 490, 492, 494, 496, 498, 500, 504, 506, 510, 512, 514, 516, 518, 520, 522, 524, 528, 532, 536, 538, 540, 542, 544, 548, 550, 554, 558, 560, 578, 600, 640, 646, 650, 652, 668, 670, 672, 676, 678, 680, 682, 684, 748, 760, 764, 766, 770, 772, 778, 820, 822, 848, 852, 860, 882, 900, 926, 930, 966, 978, 980, 984, 992, 1008, 1010, 1012, 1014, 1016, 1032, 1036, 1038, 1040, 1042, 1044, 1046, 1048, 1050, 1052, 1054, 1056, 1058, 1068, 1070, 1072, 1074, 1076, 1078, 1080, 1084, 1086, 1088, 1090, 1128, 1130, 1198, 1206, 1210, 1214, 1222, 1226
Ebû Bekir en-Nablusî 1128, 1130
Ebû Bekir Muhammed b. Muhammed en-Nîsâbûrî 1130
Ebû Bişr b. Yûnus 378
Ebû Ca'fer 64, 66, 292, 388, 1082, 1102, 1104, 1122
Ebû Ca'fer b. Bânû es-Secezî 1082
Ebû Ca'fer b. Nasr 1122
Ebû Ca'fer el-İskâfî 292, 388
Ebû Ca'fer el-Mansûr 66, 1102
Ebû Cebele İbrâhîm b. Ğassân 1104
Ebû Cehil 62, 82, 86, 122, 138, 636, 646, 668, 670, 748, 782, 894, 896, 898, 900, 918, 920, 966, 968, 970, 1050, 1086, 1094
Ebû Cendel 644
Ebû Dâvûd el-Mâzinî 746
Ebu'd-Derdâ 1010
Ebû Dulef 708
Ebû Dücâne 1086
Ebû Eyyûb el-Ensârî 980
Ebû Hafs Ömer b. Zerkân 704
Ebû Hanîfe 964, 1106, 1130, 1180
Ebû Hasan 1166
Ebû Hâşim 25, 27, 150, 388, 944, 1166, 1188
Ebû Hâtim Ahmed b. Hamdân 716, 1112
Ebû Huzeyfe 72, 642, 1044, 1086, 1090
Ebû Huzeyfe b. Ukbe 72
Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a 642, 1086, 1090
Ebû Huzeyme 1104
Ebû Îsâ el-Verrâk 120, 258, 388, 434, 744, 790, 1022
Ebû Kâmil 410, 420
Ebu Katade 620
Ebû Kays b. el-Velîd 920
Ebû Kuhâfe 460, 516, 518
Ebu'l-Abbâs 64, 746, 1112
Ebu'l-'Alâ' el-Hadramî 486
Ebu'l-Buhteriyy b. Hişâm 920
Ebu'l-Cehm b. Huzeyfe el-Adevî 1092
Ebû Leheb 33, 62, 72, 86, 94, 96, 98, 452, 636, 746, 918, 920, 968, 1050, 1102
Ebu'l-Esved ed-Düelî 544, 980, 1062
Ebu'l-Fadl 502, 514, 696, 998
Ebu'l-Feth b. Firâs el-Kâtib 1034
Ebu'l-Fevâris Hasan b. Muhammed el-Mîmedî 1104
Ebu'l-Ğays el-İclî 700, 718
Ebu'l-Hasan b. Beks 1154
Ebu'l-Hasan b. Ebi'l-Hattâb Yahyâ 1154

Ebu'l-Hasan b. Ka'b el-Ensârî 1166
Ebu'l-Hasan b. Nefîs 1148
Ebu'l-Hasan b. Zehrûn Ebû Ebi'l-Hattâb 1154
Ebu'l-Hasan b. Zehrûn es-Sâbiî el-Harrânî 1148
Ebu'l-Hasan el-Halebî 1104
Ebu'l-Hasan el-Harezî 1202, 1204
Ebu'l-Hasan el-Kerhî 964, 1166
Ebu'l-Hattâb Muhammed b. Ebî Zeyneb 1022
Ebu'l-Heycâ Abdullah b. Hamdân 698
Ebu'l-Huseyn 26, 262, 690, 716
Ebu'l-Huseyn b. Ammâr 716
Ebu'l-Huzeyl 944, 996, 1218
Ebu'l-Hüseyn b. Ammâr 1118, 1122
Ebu'l-Hüseyn b. er-Râvendî 444
Ebu'l-Hüseyn et-Tabîb 1154
Ebu'l-Kâsım el-Belhî 22, 138, 1016, 1160
Ebu'l-Kâsım en-Neccârî 1104
Ebû Lübâbe b. Abdi'l-Münzir 836
Ebu'l-Vefâ ed-Deylemî 1104
Ebu'l-Verrâk 444
Ebû Mansûr Bahtiyâr b. Mu'izzuddevle 1126
Ebû Mes'ûd el-Bedrî 984
Ebû Muhammed b. Ebi'l-Bağl 104
Ebû Muhammed el-Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî 1022
Ebû Muhammed et-Taberî 1104
Ebû Mûsâ 486, 712, 980, 984, 986, 1112
Ebû Mûsâ el-Eş'arî 486, 984
Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız 138, 150, 1016
Ebû Osman Amr b. Ubeyd 1152
Ebû Râfi' 746, 1002
Ebû Sa'îd 262, 444, 630, 694, 696, 698, 704, 708, 712, 714, 722, 724, 726, 964, 1114, 1126
Ebû Sa'îd el-Cennâbî 694, 964, 1114
Ebû Sa'îd el-Hasan b. Ali el-Husrî 444
Ebû Sehl b. Nevbaht 434
Ebû Süfyân 21, 436, 476, 502, 514, 516, 522, 644, 772, 774, 778, 780, 886, 888, 918, 920, 946, 948, 950, 952, 1040, 1080, 1082, 1086, 1088, 1094, 1096, 1100
Ebû Şâkir ed-Deysânî 434, 682
Ebû Tâ'a 714
Ebû Tâhir 630, 698, 700, 702, 704, 706, 708, 710, 712, 716, 718, 720, 722, 1026, 1116, 1118, 1126
Ebû Tâhir b. Sa'îd el-Cennâbî 1026
Ebû Tâhir İsmâîl 1118
Ebû Talha el-Ensârî 532
Ebû Talha el-Hazrecî 1060
Ebû Tâlib 76, 78, 118, 442, 476, 634, 636, 640, 654, 664, 666, 668, 716, 966, 1026, 1102, 1104
Ebû Temîm 746, 1120, 1122, 1124, 1126, 1128, 1130, 1134, 1136, 1202, 1204
Ebû Temîm el-Eslemî 746
Ebû Temîm Me'add b. İsmâîl 1124
Ebu't-Tayyib 156, 1166
Ebû Ubeyde 90, 138, 424, 494, 504, 506, 520, 528, 560, 600, 616, 618, 772, 820, 1044
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh 600, 820
Ebû Uhayha 644, 646
Ebû Ukayl 872
Ebû Umeyr b. Havvâş 914
Ebû Ya'kûb b. el-Ezrakel-Kâtib 1122
Ebû Yâsir Cudeyy b. Ahtab 912
Ebû Yetîm er-Rilbây 1104
Ebû Yezîd 216, 714, 716, 1118, 1120
Ebû Yezîd Mahled b. Keydâd 216, 1118, 1120
Ebû Yezîd Muhalled b. Kerrâd 714
Ebû Zâkî Temmâm b. Me'ârik 714, 1112
Ebû Zerr 524, 644, 984
Ebû Zur'a Ravh b. Zinbâ' el-Cüzâmî 1068
ed-Dâmiğ 120
Eflatun 160, 1108, 1120, 1180
ehl-i beyt 168, 692, 714, 812, 994, 1024

Ehvâz 88, 288, 354, 694, 1110, 1170
Emevîler 14, 156, 260, 534, 596, 990
emîr Ali b. Mismâr 694
Emîru'l-mü'minîn 27, 66, 138, 252, 260, 412, 414, 416, 418, 428, 430, 434, 436, 442, 446, 460, 462, 470, 472, 480, 488, 514, 520, 528, 540, 542, 550, 558, 560, 562, 564, 566, 568, 570, 592, 596, 688, 882, 980, 986, 988, 992, 1000, 1002, 1008, 1010, 1012, 1016, 1018, 1020, 1022, 1024, 1028, 1030, 1038, 1040, 1042, 1044, 1052, 1054, 1060, 1064, 1074, 1076, 1082, 1084, 1086, 1088, 1100, 1102, 1104, 1112, 1116, 1126, 1136, 1170
Emîru'l-mü'minîn el-Azîz Nizâr 1136
Emîru'l-mü'minîn el-Kâim b. el-Mehdî 1116
Emîru'l-mü'minîn el-Mutî' lillâh 1126
Endülüs 64, 456, 706, 716
Enes b. Mâlik 132, 494
ensâr 56, 58, 62, 74, 84, 100, 108, 138, 140, 260, 420, 424, 436, 440, 452, 456, 458, 470, 498, 500, 504, 506, 508, 510, 512, 518, 522, 528, 536, 556, 558, 650, 688, 764, 766, 770, 792, 846, 848, 854, 858, 882, 884, 910, 924, 970, 974, 1044, 1046, 1048, 1050, 1060, 1084, 1086, 1088, 1100
Erdeşir b. Bâbil 326
Ermenistan 90, 358, 524, 574, 612, 622, 624
Esbât 52, 372
Esed 420, 518, 824, 912, 916, 918, 1094
Esedî 534, 632
Esfâr b. Şîreveyh 956, 1112
Eslem 74, 452
Esmâ binti Umeys 72
Eş'arîler 186
Evs 266, 452, 510, 732, 734, 750, 838, 844, 846, 850, 868, 874, 876, 914, 920, 930
Evs b. el-Muğîre 920
Ey Ebu'l-Hasan 486, 502, 514
Ey Ebû Yahyâ 522
Ey İbnu'l-Hattâb 774
Ey Yesrib 830
Eyyûb 178, 980

F

Fakîrler 844
Faraklit 812
Fârân 648
Fars 18, 82, 86, 88, 90, 108, 124, 132, 140, 154, 156, 264, 306, 326, 336, 338, 354, 364, 376, 436, 446, 472, 524, 528, 574, 578, 584, 586, 590, 592, 594, 596, 602, 606, 608, 610, 612, 650, 662, 666, 684, 694, 704, 706, 804, 814, 818, 826, 944, 952, 966, 990, 1046, 1146, 1172
Farslar 60, 66, 86, 426
Farslarla 88
Farslı 154, 194, 964
Farslılar 48, 132, 136, 140, 326, 376, 452, 590, 594, 596, 598, 602
Fâtıma 440, 442, 456, 458, 470, 498, 526, 620, 780, 900, 1024, 1026, 1030, 1032, 1034, 1050, 1054, 1104, 1212
Fâtûl 1170
Fedek 440, 904, 1030, 1032, 1034, 1050
Feyrûz ed-Deylemî 818
Fırat 88, 700, 1034
Filatus 190, 244, 276, 278, 282
Filistin 526, 568, 1028
Firavun 52, 78, 214, 218, 236, 324, 410, 634, 922, 1050, 1160
Fizâre 74, 420
fukahâ 138, 214, 264, 300, 688, 716, 1020, 1036, 1106, 1112, 1114, 1116
Furât 1112, 1114

G

Gassân 808
Gazze 814
George 284, 358, 400, 402, 404, 408
Ğarîbu'l-Maşrıkî 120
Ğassân 410, 600, 880, 1104
Ğatafân 1094
Ğıfâr 74
Ğulâmu Zuhal 156

H

Habbâb b. el-Eret 846, 884
Habeş 70, 72, 74, 108, 112, 118, 136, 424, 666, 932, 966, 1082, 1096
hacc 70, 72, 74, 118, 158, 492, 508, 578, 664, 682, 688, 690, 704, 728, 920, 958, 962, 1034, 1038, 1046, 1136
Haccâc 68, 568, 570, 602, 918, 920, 1102
Hâcib b. Zurâre 168
Hakîm b. Hizâm 746, 888, 952
Hâlık 188, 198, 714, 1114
Hâlid 72, 458, 486, 516, 520, 522, 600, 620, 644, 646, 688, 828, 972, 986, 1054, 1080, 1088, 1090, 1174
Hâlid b. el-Muʿammer 688
Hâlid b. el-Velîd 458, 486, 828, 972, 1080, 1090
Hâlid b. el-Velîd el-Mahzûmî 486
Hâlid b. Muammer es-Sedûsî 986, 1054
Hâlid b. Mülcem 620
Hâlid b. Saʿîd 72, 516, 522, 644, 1088
Hâlid b. Saʿîd b. Ebî Uhayja 72
Hâlid b. Saʿîd b. el-Âs 516, 1088
Halîfe el-Muʿtasım 1168
Hâmân 1050
Hamdân b. el-Eşʿas 694
Hammâm b. Firâs 1034
Hamza 96, 250, 270, 550, 768, 770, 1038
Hâni' b. Kabîsâ 928
Hanîflik 876
Hannûn 1166
Hanzala 772, 920, 1086
Harezm 726
Hâricîler 264, 446, 468, 528, 558, 562, 566, 628, 714, 1100
Hâricîlik 76
Hâris 86, 102, 108, 124, 632, 636, 666, 746, 768, 808, 886, 908, 912, 918, 920, 984, 1038, 1086, 1092, 1094
Hâris b. et-Talâtile 632
Hâris b. Hişâm 746, 886, 1086, 1092, 1094
Hârîs b. Talâltile 632
Harrân 218, 288, 316, 324, 326
Harrânlı hancı Helena 190
Harre 68, 1066
Hârûn 92, 154, 162, 178, 186, 218, 230, 232, 236, 240, 268, 294, 300, 372, 408, 420, 424, 428, 434, 454, 476, 488, 492, 556, 680, 712, 1054, 1112
Hârûn er-Reşîd 162, 434
Harûriyye 990
Hasan 25, 26, 66, 158, 216, 238, 262, 414, 416, 434, 444, 474, 476, 486, 502, 514, 516, 528, 540, 542, 558, 628, 708, 712, 728, 780, 962, 964, 980, 982, 990, 992, 1000, 1002, 1022, 1028, 1030, 1052, 1054, 1066, 1104, 1106, 1110, 1112, 1118, 1122, 1126, 1128, 1130, 1148, 1154, 1164, 1166, 1202, 1204
Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî 434, 1022
Hasan el-Basrî 542, 1106
Hâşimî 534
Hâşimiyye 478
Hâşimoğulları 66, 434, 458, 470, 478, 492, 516, 522, 600, 700, 704, 1052, 1060, 1078, 1082, 1088, 1206
Hâtıb 666, 806, 808, 816, 1010
Hâtıb b. Ebî Belte 666, 806

Havâric 1064, 1088
Havşeb Zû Zalîm 552
Hayber 86, 440, 798, 914, 1030
Hayim 310
Hazrec 266, 452, 510, 732, 734, 750, 844, 846, 850, 868, 914, 930, 1214
Hecer 696
Helena 15, 190, 316, 318, 320, 322, 380, 432
Hemedân 25, 472
Hendek 20, 818, 822, 826, 970, 972
Heraklius 598, 600, 1068
Herât 1146
Hermes 336, 788
Herod 78, 276, 278, 282
Hıristiyanlar 13, 14, 15, 34, 200, 220, 222, 230, 232, 234, 242, 244, 258, 276, 282, 286, 290, 294, 296, 298, 302, 304, 344, 346, 378, 382, 392, 394, 406, 408, 432, 732, 790
Hısn Mansûr 360
Hicret 11, 78
Hilâl b. Ümeyye 878, 880
Hilâl, es-Sâib 920
Himyer 74
Hind 86, 118, 306, 446, 574, 576, 594, 610, 990, 1028, 1096, 1098, 1146
Hint 348, 352, 436, 706, 1008
Hintli 348
Hipokrat 1146
hirbed 362, 376, 608
Hirbed 376, 1202
Hîre 88
Hîrûdus 78
Hişâm 238, 416, 420, 432, 434, 436, 444, 450, 632, 746, 822, 886, 894, 896, 898, 918, 920, 940, 978, 1010, 1020, 1022, 1086, 1088, 1092, 1094, 1206, 1214
Hişâm b. el-Âs 940, 1092
Hişâm b. el-Hakem 238, 432, 434, 444, 450, 822, 978, 1010, 1020, 1022, 1088, 1206
Horasan 5, 64, 66, 68, 90, 352, 354, 398, 474, 524, 530, 586, 606, 612, 616, 628, 698, 704, 706, 814, 956, 1028, 1112, 1114, 1116, 1146
Hucr b. Adiyy 68, 458
Hudeybiye 134, 492, 496, 580, 952, 972
Hudeybiye günü 134, 496, 580
hukka 440
Humus 466, 592, 600
Huneyn 160, 378, 902, 1036, 1146, 1156, 1176
Huneyn b. İshâk 160, 1146, 1156
Hurkûs b. Züheyr 620, 1060
Hurremiye 624
Hutame 124
Huyeyy b. Ahtab 412, 824, 916
Huzâ'a 74, 632
Huzeyfe 72, 132, 602, 612, 642, 972, 1044, 1086, 1090, 1092
Huzeyfe b. el-Yemân 132, 602
Huzeyme 1104
Hüdhüd 1056
Hüseyin 2, 3, 42, 43, 238, 338, 456, 474, 476, 528, 780, 980, 982, 986, 990, 992, 1004, 1006, 1008, 1028, 1030, 1052, 1054, 1066, 1070, 1108
Hz. Âişe 464, 494, 496, 544, 564, 566, 620, 858, 860, 862, 1068, 1070
Hz. Ali 14, 17, 20, 90, 252, 260, 414, 428, 430, 432, 444, 446, 448, 458, 460, 462, 464, 468, 470, 472, 474, 476, 488, 494, 502, 504, 512, 514, 516, 524, 530, 532, 534, 536, 538, 540, 542, 544, 546, 548, 550, 552, 554, 556, 558, 562, 568, 626, 652, 688, 766, 882, 982, 984, 986, 1000, 1002, 1026, 1060
Hz. Hatice 620
Hz. Osman 90, 110, 414, 424, 444, 458, 460, 462, 464, 474, 532, 536, 540, 546, 560, 620, 688, 734, 794, 872, 882, 900, 1008, 1010, 1044, 1052, 1060, 1080, 1084

I-İ

Irâk 88, 118, 288, 336, 520, 538, 966, 982, 1018, 1046, 1114, 1122, 1126, 1180
Îsâ b. Mûsâ 700, 712, 716
Isfahân 472
Isfahanlı 352
ibâha 690, 694, 726
İbâziyye 1118
İblis 608, 610
İbn Abbâs 132, 516, 530, 546, 556, 564, 874, 980, 982, 984, 1000, 1004, 1006, 1010, 1028, 1076
İbn Abdulvehhâb el-Kâtib 1178
İbn Âmir 462, 546
İbn Bakiyye 1046
İbn Cebele 728
İbn Curmûz 564, 568, 570
İbn Ebi'd-Deys 1104
İbn Ebî Kebşe 772, 950
İbn Ebî Kuhâfe 112, 772, 774
İbn Ebi'l-Akb 160
İbn Ebi'l-Melîh el-Karanî 694
İbn Ebi's-Sâc 698, 700, 702, 722, 956
İbn Ebî Tâhir 162
İbn Ebrî el-Yahûdî 158
İbn Fellâh 724, 1128
İbn Ferhânşâh 156
İbn Fuleyt 158
İbn Hallâd 388
İbn Havşeb 690, 692, 712
İbn Kamie 774
İbn Kibriyâ en-Nevbahtî 156
İbn Killis 1046
İbn Kuteybe 648
İbn Lavi 744
ibn Lebûn 440
İbn Mâsiveyh 1160
İbn Mes'ûd 170, 524, 528, 560, 854, 1076, 1094
İbn Meymûn el-Kaddâh 692
İbn Mukâtil 720
İbn Ömer 132, 336, 1004, 1006, 1070
İbn Raik 720
İbn Rizâm 706, 718, 1024, 1134
İbn Sâbûr 1154
İbn Safiyye 568
İbn Sa'îd 714, 716, 724
İbn Sebe' 1012
İbnu'l-Amîd 1082
İbnu'l-'Aytala 918
İbnu'l-Aytele 86
İbnu'l-Cerrâh et-Tâî 1128
İbnu'l-Esdâ' el-Hüzelî 918
İbnu'l-Eş'as 1066, 1102
İbnu'l-Eş'as'ınAbdulmelik b. Mervân 1066
İbnu'l-Fazl 690, 692
İbnu'l-Hattâb 460, 542, 772, 774
İbnu'l-Heybân 914
İbnu'l-İhşîd 292
İbnu'l-Kevvâ' 542
İbnu'l-Kumeyyit 728
İbnu'l-Mehzûl 1154
İbnu'l-Mencâ 724, 1130
İbnu'l-Mencâ el-Karmatî 1130
İbnu'r-Râvendî 120, 138, 140, 184, 186, 258, 260, 430, 434, 656, 658, 682, 686, 744, 756, 790, 794, 938, 978, 1016, 1022, 1206, 1220
İbnu's-Sevdâ 1008, 1010, 1016, 1064
İbnu'z-Zeyyât 338, 726
İbnu'z-Zübeyr 1070
İbn Ümmi Abd 424
İbn Ümmi Mektûm 890
İbn Zekeriyyâ 22, 1146, 1156, 1158, 1160, 1172
İbn Zekeriyyâ er-Râzî 1146, 1156, 1160, 1172
İbrâhîm 52, 64, 92, 98, 128, 150, 178, 186, 200, 202, 210, 218, 230, 232, 236, 240, 242, 306, 336, 372, 384, 422, 642, 648, 694, 700, 706, 732, 958, 960, 972, 990, 1014, 1104, 1148, 1224
İbrâhîm b. Beks Ebû İbn Beks 1148
İbrâhîm el-Halîl 304, 422
İbrâhîm en-Nazzâm 128, 150
İbrâhîm es-Sâiğ 694

İbrânîce 15, 304, 306
İkrime 828, 886, 1092
İkrime b. Ebî Cehil 1092
İkrime b. Ebî Cehl 828
ilhâd 160, 1164
imâmet 68, 122, 140, 412, 436, 468, 470, 504, 524, 538, 540, 544, 560, 812, 814, 980, 1018, 1082, 1222
İmâmiyye 23, 34, 120, 270, 412, 416, 420, 424, 426, 428, 444, 446, 468, 524, 526, 528, 532, 550, 554, 556, 558, 560, 564, 566, 568, 650, 652, 682, 728, 812, 820, 942, 986, 988, 1018, 1020, 1022, 1024, 1034, 1050, 1070, 1206, 1222
İmrân b. Husayn 544, 980, 1062
İmru'u'l-Kays 152
İncîl 15, 16, 17, 214, 224, 226, 230, 242, 276, 282, 284, 286, 298, 302, 304, 306, 308, 310, 338, 362, 382, 384, 386, 388, 390, 392, 394, 400, 648, 708
ircâ 76, 236
İsfahân 90
İsfendiyâr 124, 666
İshâk 25, 27, 52, 92, 156, 160, 178, 186, 218, 372, 700, 732, 972, 1146, 1148, 1156, 1168
İshâk b. Fuleyt el-Yahûdî 156
İskender 350
İskenderiyye 630, 806
İsmâîl 52, 218, 336, 372, 648, 692, 706, 712, 716, 732, 1116, 1118, 1120, 1124
İsmâîl b. Ca'fer 692, 706, 712, 1116
İsmâîl b. Hâcer b. İbrâhîm 648
İstahr 614
İznik 190, 326

K

Ka'b b. Esed 824, 912, 916
Ka'b b. Mâlik 336, 878, 880, 882
Kâbe 68, 158, 580, 630, 704, 722, 802, 896
kader 76, 1022
kadîm 194, 354, 602, 786, 788, 812, 944, 952, 1020, 1178
Kadisiye 88, 586, 588, 596
Kâfûr 724, 1122
Kalşâne 1124
Kalzem 988
Kâmiliyye 410, 478
Karaza b. Ka'b 526, 562
Kardem b. Ka'b 912
Karmatî 722, 1116, 1126, 1130
Karmatîler 34, 104, 106, 214, 216, 624, 648, 662, 694, 938, 962, 1026, 1130, 1138, 1146
Kârûn 27, 1050, 1124
Kasem 582, 1028
Kâsımiyye 990
Kat'iyye 812
Kâyin 1146
Kayravân 216, 352, 706, 1110, 1114, 1116, 1118
Kays b. el-Fâkihe 918, 920
Kays b. Sa'd 554, 980, 986, 1214
Kays b. Ubâd el-Yeşkurî 542
Kayser 108, 312, 572, 618, 666, 806, 828, 876, 892, 944, 946, 998
Kefru Sevbâ 624
Kefru Tâb 624
Kelâm 26, 27, 28, 32, 246, 790, 906, 1164
Kerbelâ 68, 458, 476, 1212
Kerhîler 1114
Keşiş Mânî 230, 336, 1188
Keşiş Yuhanna 160
Ketâme 714, 724, 1110, 1124
keyifçiler 706
Kıptî 52, 348, 446, 814, 990
Kırmıt 694
Kinâne 74, 152, 912
Kinâne b. Ebi'l-Hakîk 912
Kinde 170
Kirmân 88, 1082
Kirmân meliki Ebû Ali b. İlyâs 1082
Kisrâ 72, 74, 82, 108, 156, 168, 348, 596, 618, 662, 804, 806, 816,

828, 892, 930, 944, 954, 982, 998, 1200, 1202
Kisrâ Ebruviz 596
Kisrâ Perviz 82, 108
Kitâbu'd-Dâmiğ 656
Kitâbu Efrâksis 298
Kitâbu'l-Me'ûne 388
Konstantin 15, 190, 318, 320, 322, 324, 326, 328, 380
Kostantiniyye 312, 338, 574, 724, 726
Kûfe 170, 352, 416, 456, 460, 472, 526, 528, 540, 544, 622, 628, 630, 694, 698, 700, 702, 706, 710, 712, 718, 720, 980, 982, 984, 996, 1004, 1006, 1010, 1016, 1018, 1028, 1036
Kûfeliler 472, 980, 984, 1004, 1006, 1066
Kuleyb el-Cermî 1010
Kur'ân 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 22, 28, 46, 48, 60, 70, 72, 76, 94, 100, 104, 106, 108, 110, 116, 120, 126, 128, 132, 138, 140, 142, 146, 148, 154, 168, 174, 176, 178, 180, 182, 184, 232, 236, 238, 264, 274, 286, 300, 356, 412, 424, 428, 432, 450, 452, 464, 466, 468, 478, 484, 504, 508, 510, 530, 554, 572, 578, 580, 594, 612, 620, 624, 638, 640, 648, 650, 652, 656, 666, 674, 682, 684, 690, 696, 730, 732, 736, 750, 754, 762, 766, 768, 770, 776, 788, 790, 800, 816, 818, 822, 828, 840, 858, 882, 904, 906, 908, 914, 920, 924, 930, 940, 942, 944, 962, 966, 998, 1016, 1026, 1036, 1050, 1072, 1080, 1082, 1086, 1090, 1100, 1104, 1106, 1134, 1138, 1142, 1144, 1146, 1152
Kureyş 20, 21, 33, 34, 46, 48, 60, 62, 64, 68, 70, 72, 76, 80, 82, 86, 94, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 120, 124, 132, 144, 148, 172, 174, 180, 260, 266, 268, 274, 424, 450, 460, 482, 484, 502, 504, 506, 508, 514, 544, 550, 570, 580, 632, 636, 640, 642, 644, 646, 652, 660, 662, 664, 666, 668, 670, 674, 676, 704, 734, 736, 746, 748, 754, 768, 770, 800, 802, 806, 808, 814, 824, 826, 852, 876, 886, 892, 894, 896, 900, 912, 914, 918, 920, 922, 924, 928, 932, 938, 940, 946, 948, 960, 962, 966, 968, 970, 976, 1012, 1040, 1044, 1046, 1048, 1052, 1070, 1086, 1096, 1098, 1218
kurrâ 68, 700, 1066, 1102
Kustâ b. Lukâ 160, 378, 1156
Kutsal Rûh 188, 194, 206
Kuveyrâ 378
Kuveyrî 160
Kuzâ'a 420, 808
Kürt 810
küttâb 104, 620

L

Lâ'a 216, 262
Lât 900
leyletü'l-ifâza 690
lizâm 132, 170
Luka 204, 206, 208, 210, 226, 228, 234, 244, 282, 284, 286, 296, 308, 314, 328, 370, 384, 388, 390, 392, 394, 400
Lût 236, 372, 424
Lü'lü'e 626

M

Ma'bed b. el-Abbâs 1028
Mağrib 19, 64, 90, 216, 262, 354, 574, 622, 628, 630, 690, 692, 702, 706, 712, 714, 716, 726, 1082, 1110, 1112, 1114, 1116, 1118, 1120, 1124, 1126, 1132
Mağribliler 1110
makâlât 434
Malatya 630

Mâlik 132, 336, 416, 494, 672, 878, 880, 882, 1086, 1106, 1200, 1202
Mâlik b. Dînâr 1200, 1202
Mâneviyye 434
Mânî 166, 230, 336, 338, 362, 1188, 1192
Maniheizm 30, 434
Mansûra 576
Mâriye 814
Markos 204, 226, 228, 234, 244, 282, 284, 286, 296, 308, 314, 358, 388, 392, 396, 398, 404
Maskala b. Hubeyre 688, 986
Massîsa 358, 360
Matta 204, 208, 226, 228, 230, 234, 242, 244, 282, 284, 286, 296, 314, 328, 370, 378, 380, 384, 386, 388, 390, 392, 394, 408
Mattâ 308
Matta el-Cerimmekânî 378
Mecdelli Meryem 284, 296
meclisu't-tağziye 1106
Mecûsî 154, 214, 662, 706, 810, 812, 1138, 1164
Mecusiler 610
Mecûsîler 16, 34, 48, 66, 92, 214, 352, 358, 364, 376, 418, 1202
Medâini 826
Medyen halkı 184
Mefrûk b. Amr 926
Mehdî 15, 16, 21, 216, 262, 270, 352, 354, 414, 434, 624, 626, 628, 652, 692, 694, 696, 698, 700, 706, 710, 712, 714, 716, 718, 720, 812, 964, 1110, 1112, 1114, 1116, 1118, 1120, 1132, 1134, 1138, 1140
Mekke 19, 21, 46, 62, 70, 74, 76, 78, 80, 82, 94, 104, 108, 112, 114, 118, 122, 124, 126, 132, 142, 148, 172, 174, 178, 188, 260, 262, 272, 430, 446, 450, 454, 458, 460, 472, 508, 516, 526, 544, 546, 570, 578, 580, 594, 616, 622, 630, 634, 640, 642, 644, 648, 654, 656, 660, 664, 670, 674, 676, 678, 682, 702, 704, 712, 734, 746, 800, 802, 806, 822, 834, 850, 852, 876, 884, 886, 888, 892, 896, 912, 918, 920, 932, 944, 960, 962, 964, 966, 968, 972, 1028, 1036, 1066, 1082, 1086, 1088, 1092, 1094, 1096, 1098, 1100, 1126, 1204
Melkiyye 35, 186, 194, 196, 210, 218, 346, 408
Me'mûn 996
Mennâniyye 16, 92, 166, 214, 230, 240, 336, 338, 358, 360, 362, 366, 372, 476, 788, 1188
Merdâvic el-Hâlî 956
Merv 606
Mervân 68, 414, 456, 462, 464, 476, 888, 954, 1032, 1066, 1068, 1100
Mervân b. el-Hakem 456, 476, 1032, 1100
Merve 892
Meryem 14, 52, 186, 188, 190, 192, 194, 196, 198, 202, 204, 206, 208, 210, 212, 220, 232, 248, 282, 284, 286, 288, 290, 292, 296, 332, 372, 378, 388, 390, 392, 476, 618, 786, 806, 936, 938, 1224
Mescd-i Aksâ 112
Mescid-i Harâm 112, 274, 704, 800
Mese'lefi'l-Bağdâdiyyât 388
Mesîh 15, 16, 17, 52, 72, 186, 188, 190, 192, 194, 196, 198, 200, 204, 206, 208, 210, 212, 218, 220, 222, 224, 226, 228, 230, 232, 234, 238, 240, 242, 244, 246, 248, 252, 254, 266, 270, 276, 278, 280, 282, 284, 286, 288, 290, 292, 294, 296, 298, 300, 302, 304, 306, 308, 310, 314, 316, 318, 320, 324, 326, 328, 330, 332, 334, 336, 338, 342, 344, 358, 362, 368, 370, 374, 376, 378, 380, 382, 384, 386, 388, 390, 392, 394, 400, 402, 408, 410, 422, 432, 476, 782, 786, 812
metropolit 344, 396, 406
Mettâ b. Yûnus 160

Mezepotomya 288, 324
Mısır 78, 88, 140, 236, 334, 352, 354, 376, 390, 410, 524, 574, 592, 604, 612, 624, 628, 630, 634, 666, 688, 704, 724, 814, 816, 980, 986, 988, 1010, 1028, 1046, 1082, 1104, 1114, 1120, 1122, 1124, 1126, 1128, 1160, 1202, 1204, 1224
Mısırkralı Firavun 214
Mıstah b. Üsâse 860
Mikâîl 422, 1014
Mikdâd 532, 736, 890
Minâ 444, 458, 960
Mirba' b. Kayzî 908
Mu'ammer 162, 688
Muâviye 260, 270, 414, 416, 418, 428, 446, 456, 458, 462, 476, 478, 514, 516, 526, 528, 542, 544, 546, 548, 550, 552, 554, 558, 566, 568, 688, 766, 888, 980, 986, 988, 990, 1000, 1002, 1004, 1032, 1038, 1052, 1066, 1068, 1070, 1078, 1080, 1100, 1102
Mu'ayt oğulları 532
Mu'âz 90, 410, 424, 528, 798, 820, 826, 838, 968, 970, 1076
Mu'âz b. Cebel 90, 528
Mu'âz b. Cebel 600, 618
mûbedân-ı mûbed 376
Mudar 168
muhâcir 56, 58, 62, 64, 70, 84, 86, 94, 100, 108, 110, 122, 138, 140, 260, 264, 410, 420, 424, 434, 436, 444, 446, 452, 454, 456, 458, 468, 470, 482, 494, 504, 510, 516, 518, 522, 528, 530, 536, 548, 552, 556, 650, 680, 682, 688, 766, 792, 820, 834, 846, 854, 858, 880, 882, 884, 924, 980, 1036, 1044, 1046, 1056, 1060, 1078, 1080, 1082, 1084, 1086, 1088, 1100, 1212
Muhammed 26, 28, 31, 32, 34, 39, 46, 52, 62, 64, 66, 68, 76, 78, 84, 92, 94, 96, 98, 100, 102, 104, 108, 114, 122, 124, 126, 134, 146, 162, 170, 172, 178, 180, 182, 184, 186, 188, 232, 236, 238, 240, 246, 254, 256, 262, 266, 268, 272, 274, 286, 356, 370, 372, 378, 388, 416, 440, 442, 446, 454, 456, 458, 466, 468, 472, 480, 514, 522, 526, 530, 538, 554, 562, 566, 570, 576, 578, 582, 594, 614, 622, 624, 634, 636, 642, 644, 646, 648, 664, 666, 668, 670, 674, 676, 684, 690, 692, 694, 706, 708, 712, 714, 716, 718, 728, 742, 748, 756, 758, 770, 772, 774, 778, 780, 784, 798, 800, 804, 824, 836, 850, 856, 870, 872, 874, 876, 880, 884, 892, 894, 896, 898, 900, 902, 904, 906, 908, 910, 914, 916, 920, 922, 944, 950, 952, 958, 962, 964, 966, 968, 970, 972, 982, 986, 988, 992, 1010, 1022, 1024, 1026, 1036, 1050, 1096, 1098, 1104, 1106, 1108, 1110, 1112, 1116, 1120, 1122, 1130, 1134, 1136, 1138, 1156, 1212, 1214, 1220
Muhammed b. Ebî Bekir es-Sıddîk 466, 986
Muhammed b. el-Hanefiyye 694, 982
Muhammed b. Hâtıb 1010
Muhammed b. İsmâîl 692, 706, 712
Muhammed b. Süleyman 1122
Muhammed b. Şebîb 944
muhkem 82, 1150, 1186
Muhmammed b. el-Mu'tadıd 82
Muhsin 238, 456, 458, 526, 1104
Muizzuddevle 1202
Mukavkıs 666, 806, 808, 816
Mûliyân 726
Multan 576
Mu'nis 698, 700
Murabba'atu'l-Ahnef 1174
Murâre b. Rebî'a 878, 880
Mûsâ 52, 78, 92, 184, 186, 210, 218, 230, 232, 236, 240, 250, 254, 266, 268, 270, 272, 284, 288, 294, 296, 300, 330, 368, 370, 372, 380, 408, 410, 420, 422, 424, 428, 432, 434,

454, 456, 476, 486, 488, 492, 596, 634, 650, 680, 700, 706, 712, 716, 728, 732, 756, 786, 916, 918, 922, 958, 960, 962, 964, 980, 984, 986, 990, 1022, 1046, 1054, 1056, 1112, 1136, 1148, 1166, 1168, 1224
Mûsâ b. Ca'fer 712, 728
Mûsâ b. İmrân 958
Mûsâ b. Sinân 1148
Mushaf 524, 526, 528, 1082
Musul 288, 304
Mute 422, 808
Mu'tezile 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 36, 39, 42, 43, 120, 154, 156, 160, 162, 264, 1020, 1022, 1026
Muvaffak b. el-Mütevekkil 1168
Mühelleb b. Ebî Sufra 1200
mülhid 34, 186, 260, 378, 744, 1034, 1080, 1120, 1164, 1166, 1176
mülhidler 34, 122, 216, 254, 258, 266, 1104
Münebbih b. el-Haccâc 918, 920
Müneccim 348, 630, 648, 758, 1134
müneccimler 94, 156, 348, 350, 758, 996, 998
Müneccimler 19, 158, 756, 758, 1186
Mürcie 264
Müreysi 846
mürted 110, **864**
Müsennâ b. Hârise 928
Müseyleme 88, 140, 356, 416, 418, 420, 508, 518, 520, 684, 1090, 1094
Müsleyleme 892
Müslim b. Akîl 68, 458, 986, 1004, 1006
Müslüman 12, 13, 16, 17, 22, 35, 37, 104, 138, 162, 164, 168, 234, 376, 388, 588, 590, 600, 646, 804, 1094, 1164, 1166, 1180, 1202
Müşebbihe 186, 194
müşrik 33, 110, 446, 452, 560, 650, 736, 830, 834, 836, 856, 1086, 1128
müşrikler 46, 48, 62, 66, 112, 122, 126, 438, 572, 632, 678, 684, 772, 834, 880, 892, 904, 920
Müzeyhira 262, 690

N

Nabatîler 74
Nadr b. Hâris b. Kelede 86
Nâfi' b. Ebî Nâfi' 912
Nahrîr el-Ezğulî 1124
Nahrîr Şuveyzân 1124
Nakzu'l-Ferîd 944
Nakzu'l-İmâme 'alâ İbni'r-Râvendî 978
Nâsıbe 1022, 1052
Nâsıruddevle 1202
Nâsıriyye 990
Nasr b. Ahmed 956, 1112
Nastûriyye 186, 194, 196, 200, 210, 218, 222, 288, 292, 328, 346
Na'tu'l-Hikme 120
Nebâtîlere 152
Nebî 52, 56, 90, 110, 116, 144, 172, 180, 186, 206, 220, 280, 282, 286, 358, 370, 386, 576, 676, 686, 718, 794, 806, 832, 852, 864, 908, 914, 946, 968, 972, 992, 1018, 1020, 1108, 1134, 1212, 1218, 1224
Necâşî 72, 108, 118, 642, 666, 808, 816, 932, 934, 936, 938, 940, 972
Necrân 780, 1206
Nehrevân 1002, 1028
neşr 80
Nihâvend 472
Nîkiyye/Nicaea 190, 326
Nil 88, 352
Nîl 694, 1034
Ninova orucu 296
Nîsâbûr 724, 1146
Nizâr 1130, 1136, 1160, 1202
Nizâr b. Ebî Temîm 1130
Nizâr Ebu'l-Mansûr b. Me'add 1130
Nu'aym b. Mes'ûd 778
Nûh 52, 150, 178, 182, 218, 240, 370, 372, 422, 706, 958, 960, 964, 990, 1014, 1024

Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî 1214
Nu'man b. el-Munzir 596
Nu'mân b. Mukrin 606
nübüvvet 30, 42, 52, 60, 62, 64, 66, 70, 80, 94, 128, 142, 150, 160, 162, 176, 178, 186, 220, 224, 266, 274, 358, 408, 416, 420, 450, 480, 584, 634, 640, 656, 684, 686, 728, 738, 756, 774, 828, 840, 852, 856, 888, 912, 920, 942, 944, 962, 1018, 1082, 1084, 1100, 1102, 1104, 1134, 1136, 1160, 1212, 1220

O-Ö

Osman 32, 39, 72, 84, 86, 90, 100, 110, 138, 140, 150, 152, 156, 162, 164, 250, 260, 264, 270, 414, 424, 428, 432, 434, 436, 442, 444, 448, 458, 460, 462, 464, 466, 468, 472, 474, 476, 478, 480, 514, 516, 522, 524, 528, 532, 534, 536, 538, 540, 544, 546, 548, 550, 552, 554, 560, 570, 602, 620, 648, 688, 734, 766, 770, 776, 794, 802, 822, 852, 872, 882, 900, 980, 984, 986, 992, 1000, 1008, 1010, 1012, 1016, 1032, 1044, 1050, 1052, 1054, 1056, 1058, 1060, 1062, 1064, 1066, 1068, 1072, 1074, 1076, 1078, 1080, 1084, 1088, 1098, 1100, 1152, 1182
Osman b. Affân 72, 458, 472, 522, 900
Osman b. Ebî Talha 770, 802
Osman b. Huneyf 980, 1000, 1062
Öklid 160
Ömer 2, 3, 17, 18, 20, 23, 39, 78, 84, 86, 88, 90, 100, 110, 132, 138, 140, 156, 250, 264, 270, 336, 412, 414, 422, 428, 432, 434, 436, 442, 444, 446, 448, 456, 460, 462, 464, 468, 470, 472, 474, 476, 478, 480, 482, 492, 494, 504, 506, 512, 520, 522, 524, 526, 528, 530, 532, 534, 536, 538, 540, 544, 548, 550, 554, 556, 558, 560, 580, 586, 592, 596, 600, 602, 604, 606, 614, 616, 618, 648, 650, 652, 656, 690, 704, 708, 720, 734, 760, 766, 768, 770, 772, 774, 778, 792, 794, 822, 846, 848, 852, 872, 882, 888, 980, 984, 986, 992, 1004, 1006, 1008, 1010, 1012, 1014, 1016, 1032, 1036, 1038, 1044, 1046, 1050, 1052, 1054, 1056, 1058, 1060, 1066, 1068, 1070, 1072, 1074, 1076, 1078, 1080, 1082, 1084, 1086, 1088, 1100, 1104, 1196, 1198, 1212, 1214, 1222
Ömer b. Abdilaziz 1032
Ömer b. Abdulaziz 690, 1066
Ömer b. el-Hattâb 846, 848, 888, 1004, 1036, 1196
Ömer b. Zerkân 704, 708
Ömer b. Ziyâd el-Haddâd 444

P

Pavlus 15, 200, 242, 284, 298, 300, 310, 312, 314, 316, 318, 328, 336, 338, 358, 456
Peshotan 352, 354
Petrus 204
Pilatus 192, 200

R

Rabb Îsâ Mesîh 222
Rabetre 626
Râfıza 14, 110, 186, 252, 254, 256, 264, 270, 412, 432, 434, 444, 446, 448, 456, 458, 468, 478, 480, 482, 484, 494, 496, 498, 500, 518, 520, 522, 650, 652, 682, 728, 942, 976, 978, 980, 990, 992, 994, 1016, 1034, 1042, 1050, 1052, 1088
rafz (rafizilik) 76
rahip 182, 318, 346, 372, 374, 396,

398, 400, 402, 406, 616
Rakka 288, 702
Rakkâde 216, 714
Râmehürmüz 1170
Râvendiyye 480
Rebeze 470, 766, 1000
Rebî'a 72, 74, 86, 420, 452, 518, 642, 748, 768, 878, 880, 884, 894, 918, 926, 932, 1086, 1090, 1092, 1096
Remle 642, 1104, 1122
resûller 46, 582, 786, 948, 960, 962, 1018
Rey 25, 26, 27, 31, 352, 472, 964, 1112
rızık 188, 192, 194, 198, 210, 212, 220, 222, 224, 286, 290, 314, 644, 788, 854, 968
Rifâ'a b. Kays 912
Rikade 628
Romalı 192, 200, 244, 298, 312, 314, 318, 340
Romalı Filatus 244
rubûbiyyet 52, 160, 228, 230, 260, 394, 408, 1156, 1160
ruhbânlık 874
Rûhu'l-Kudüs 188, 190, 192, 204, 390
Rukiyye 72, 424, 470, 620, 642
Ruknuddevle 1082
Rûm 18, 21, 86, 88, 108, 132, 134, 136, 140, 162, 170, 182, 190, 194, 264, 302, 306, 312, 326, 436, 446, 452, 456, 508, 528, 574, 584, 594, 612, 614, 626, 630, 648, 650, 660, 722, 726, 732, 806, 808, 814, 816, 852, 872, 876, 908, 944, 946, 948, 950, 952, 954, 966, 968, 990, 1036, 1100, 1122, 1146, 1166, 1194
Rûm kralı Kayser 108, 312, 806, 876, 944
Rûmlar 60, 86, 134, 136, 162, 252, 302, 304, 308, 426, 452, 474, 594, 614, 628, 630, 800, 802, 866, 952, 954, 1128, 1162
Rüstem 124, 586, 588, 590, 592, 596, 598, 606, 666

S-Ş

Sâbiî 812, 1148, 1154, 1166
Sâbit b. Kays 1090
Sâbûr 586, 1154
Sa'd 90, 138, 416, 418, 436, 506, 532, 554, 592, 772, 798, 820, 826, 838, 844, 856, 904, 906, 912, 914, 968, 970, 980, 986, 1000, 1060, 1064, 1080, 1088, 1214
Sa'd b. Ebî Vakkas 90, 586, 588, 618, 772, 1060
Sa'd b. er-Rebî' 904
Sa'd b. Huneyf 912
Sa'd b. Mu'âz 798, 826, 838, 968, 970
Sa'd b. Ubâde 416, 418, 436, 506, 826, 844, 904, 906, 1080, 1088, 1214
Sa'de 1104
Safâ 18, 21, 286, 382, 652, 892, 1108, 1132
Safiyye 568, 620, 1026
Safiyye binti Huyey 620
Safvân b. el-Mu'attal 858
Sa'îd 26, 72, 88, 138, 262, 444, 462, 464, 516, 522, 628, 630, 644, 646, 694, 696, 698, 704, 706, 708, 710, 712, 714, 716, 722, 724, 726, 918, 964, 1026, 1062, 1088, 1108, 1110, 1114, 1126, 1130, 1198, 1214
Sa'îd b. Sa'd 1214
Sa'îd Sicilmâse 712
Sakîf 86, 148, 952, 1098
Sakîfe 490, 1088
Sakliyye 1118
Salâh b. el-Heybân 916
Sa'le 154
Sâlim b. Abdullah 494
Sâmerrâ 352
Samirî 284
Samosata 360
San'â 74, 816, 826, 1042, 1206
Sa'sa'a b. Sûhân 110, 554, 558, 980
Saul 310, 312, 314
Sebeiyye 1016

Sehl b. Hârûn b. Râhibûn 154
Sehl b. Huneyf 980
Sehl en-Nevbahtî, es-Sûs en-Necerdî 1022
Seleme oğulları 878, 880, 882
Selemiyye 1108
Sellâm b. Ebi'l-Hakîk 912
Sellâm b. Mişkem 912
Selmân 602, 612, 708, 826, 1196
Selmân el-Fârisî 602, 826, 1196
semâriyyât 700
Semâve 930
Seml el-Hâdim 1114
Sevâd 444, 524, 712, 1018, 1036
Sevdân b. Himrân 620
Sevde b. Zem'a 620
Seyf b. Zî Yezn 74
Seyfüddevle 334, 574, 1202
Seyfüddevle Ali b. Hamdân 334
Seyhun 360, 1034
Sicilmâse emîri el-Yesa' b. el-Midrâr 1110
Sicistan 88, 606, 1082
Sillîh 298
Sinân es-Sâbiî 1154
sinod 192, 212, 328, 344
Sûfestâiyye 662
Suhayb 448, 470, 480, 532, 558, 1058, 1072, 1076
Suheyb b. Sinân 884
Sûr 1104
Surâka b. Mâlik 672
Suveyd b. El-Haris 912
süfâ 1142
Süheyb b. Sinân 846
Süheyl b. Amr 496, 578, 580, 644, 888, 918, 1094, 1100
Süleyman 394, 476, 592, 994, 996, 1032, 1056, 1122
Süleyman (a.s.) 592, 994
Şabat 208
Şâhinşâh 804
Şâm 88, 90, 114, 120, 140, 298, 316, 318, 428, 444, 456, 470, 472, 474, 520, 528, 544, 548, 552, 554, 556, 574, 616, 618, 624, 630, 808, 814, 816, 826, 876, 912, 946, 966, 980, 982, 986, 1000, 1010, 1018, 1028, 1036, 1068, 1084, 1094, 1096, 1108, 1126, 1128, 1130, 1148, 1194, 1224
Şemûl 1124
Şem'ûn 282, 286, 382, 392
Şem'ûn es-Safâ 286, 382
Şeybân b. Sa'lebe 926
Şeybe b. Rebî'a 86, 768
Şîa 34, 84, 92, 160, 266, 434, 990, 996, 998, 1000, 1008, 1012, 1016, 1034, 1044, 1052, 1076, 1080, 1084, 1088, 1112, 1114
Şiî 21, 23, 26, 84, 86, 104, 138, 216, 272, 444, 694, 700, 712, 882, 956, 964, 1120, 1122, 1128, 1132, 1206
Şîreveyh 82, 956, 1112
Şîreviyye 804
şirk 140, 194, 222, 238, 530, 550, 788, 800, 814, 818, 934, 968
şûrâ 260, 270, 422, 428, 448, 480, 524, 534, 548, 550, 688, 980, 1058, 1060, 1070, 1074, 1076, 1078, 1080, 1082, 1084
Şurahbîl b. Amr el-Ğassânî 808
Şurahbil b. Hasene 90, 600
Şurayh b. el-Hâris 984
Şurayh b. Hâni 554, 980
Şureyk b. Abdillah 138, 1016
Şurrât 714

T

Tabâtabâ 698, 700
Taberistan 90, **472**, 1104, 1146
tabîb 154, 1136, 1142, 1144, 1152, 1154, 1162, 1166, 1168, 1174, 1180, 1190
Tabîb el-Kindî 1168
tâbiûn 264, 420
Tâif 72, 118, 460, 632, 644, 924, 1036, 1098
Talha 472, 522, 532, 536, 544, 560,

562, 564, 566, 570, 620, 770, 772, 802, 1000, 1010, 1056, 1058, 1060, 1062, 1064, 1198
Talîk b. Süfyân b. Ümeyye 1094
Tarsus 1120
Tasnîfu'l-Ğarîbi'l-Maşriqiyy 686
Tay 452
Tayy kabîleleri 968
Temmâm b. el-Abbâs 1028
tenâsüh 414, 484
Tennûh 600
teslîs 190, 192, 194, 196, 198, 336
teşbîh 192
teşeyyu' 812, 814
Tevrât 15, 52, 210, 214, 230, 232, 236, 240, 294, 296, 298, 300, 304, 316, 334, 364, 370, 378, 382, 384, 386, 648, 708, 916
Tevvâbûn 68
Teymâ 1206
Teym b. Mürre 542
Teymî 534
Teym oğulları 516
Tihâme 892, 1094
Titus 316
Trablus 1118
Tufeyl el-Ğanevî 440
tulekâ 260, 688, 822
Tuleyha 140, 416, 418, 518, 684, 1094
Tûr 184
Türk 4, 352, 436, 446, 574, 606, 650, 814, 990
Türkler 352

U-Ü

Ubâde b. es-Sâmit 816, 1010
Ubeyd 262, 1152
Ubeyde b. el-Hâris 1038
Ubeydullah 66, 262, 458, 472, 986, 1006, 1028, 1066, 1110, 1122, 1124
Ubeydullah b. Abbâs b. Abdulmuttalib 66
Ubeydullah b. el-İhşîd 1122, 1124
Ubeydullah b. Ziyâd 458, 1006, 1066
Ubeyy b. Halef 86
Uhud 19, 470, 742, 744, 770, 772, 774, 776, 778, 798, 824, 854, 876, 902, 908, 910, 970, 972, 1038
Ukayl 632, 722, 872
Ukaz 960
Ukbe b. Ebî Mu'ayt 62, 82, 86, 102, 138, 636, 768, 900, 918, 1100
ulemâ 214, 688, 1036
Umeyye b. Halef 86
Umman 74, 88
Ummân 518, 808, 816, 1028, 1094, 1206
Usâme b. Habîb 912
Utbe b. Ğazvân 90, 618
Utbe b. Halef 102
Utbe b. Rebî'a 86, 642, 768, 884, 894, 1086, 1090, 1096
Uyeyne b. Hısn 884, 888, 972
Uzeybe 586
Uzzâ 772, 900
Übeyy 21, 134, 636, 768, 770, 772, 844, 846, 848, 850, 854, 862, 868, 902, 904, 906, 910, 918, 968, 970, 1076
Übeyy b. Halef 134, 636, 768, 968, 970
Ümâme el-Bahilî 596
Ümeyye b. Ebi's-Salt 952, 1094
Ümeyye b. Ebi's-Salt 952, 1094
Ümeyye b. Ebi's-Salt es-Sekafî 952, 1094
Ümeyye b. Halef 102, 636, 670, 768, 900
Ümeyye Hicr 900
Ümeyyeoğulları 64, 260, 264, 1068, 1070, 1080, 1100
Ümmü Gülsüm 470, 620, 1212
Ümmü Hâni' bint Ebî Tâlib 112
Ümmü Seleme 464, 880
Ürdün 204, 388
Üsâme b. Zeyd 416, 436, 1210
Üseyd b. Hudayr 522

V

Vâdi'l-Kurrâ 914, 1206
vâlid 188, 192, 194, 196, 210, 290, 292
Vâsıt 352
Vehb b. Yehûdâ 912
velî 242, 942, 976
Velîd b. Zeyd b. Abdulmelik 68

Y

Yahuda İskaryot 276, 278, 280, 282
Yahûdî el-Hasan 1148
Yahûdî Lâvî 656
Yahyâ 22, 43, 68, 160, 186, 200, 202, 204, 222, 282, 286, 378, 522, 630, 648, 692, 694, 720, 806, 964, 1034, 1154, 1174
Yahyâ b. Adiyy 160, 378
Yahyâ b. Ali 694
Yahyâ b. el-Huseyn el-Alevî 692
Yahyâ b. Hâlid 1174
Yahyâ b. Zeyd 68
Yahyâ et-Tahhânî 964
Yahyâ et-Tamâmî 694
Ya'kûb 52, 92, 178, 186, 218, 328, 372, 388, 390, 392, 732, 972, 1122, 1166, 1168
Ya'kûb b. İshâk el-Kindî 1168
Ya'kûb b. Yuhannâ el-Vâsıtî 1166
Ya'kûbiyye 186, 194, 196, 210, 218, 292, 328, 346
Yemâme 420, 518, 930
Yemen 19, 28, 34, 74, 88, 216, 262, 354, 460, 472, 474, 516, 518, 622, 628, 690, 692, 704, 706, 712, 716, 804, 808, 814, 816, 818, 826, 828, 914, 1008, 1028, 1036, 1098, 1104, 1206
Yeremya 204
Yesû' 202
Yezdicerd b. Şehriyâr 90, 472, 586
Yezîd 216, 270, 414, 456, 458, 714, 716, 1066, 1068, 1070, 1082, 1118, 1120
Yezîd b. Muâviye 456, 458, 1066
Yuhanna 160, 200, 202, 204, 208, 210, 224, 226, 228, 230, 236, 240, 242, 244, 282, 284, 308, 386, 388, 1156
Yûsuf 78, 168, 170, 182, 184, 186, 236, 240, 282, 388, 390, 392, 394, 494, 496, 724, 914, 972, 994, 996, 1120, 1206
Yûsuf b. Vecîh 1206
Yûsuf b. Ya'kûb en-Neccâr 388
Yûsuf en-Neccâr 78, 282, 388, 390, 392, 394
Yûşa 230, 240, 372

Z

zâhid 90, 92, 964
Zâzân Ferrûh 602
Zebûr 294, 648
Zekeriyyâ 22, 204, 694, 712, 714, 806, 1110, 1112, 1146, 1156, 1158, 1160, 1172
Zekîre el-İsfahânî 82, 214, 706, 708, 716
Zem 494, 620, 632, 920
Zem'a İbnu'l-Esved 920
Zerdüşt 252, 336, 352, 354, 364, 376, 608, 610, 612
Zeyd 68, 194, 416, 422, 436, 470, 482, 486, 492, 648, 846, 848, 890, 892, 904, 906, 912, 984, 1024, 1036, 1038, 1076, 1090, 1134, 1208, 1210, 1212, 1214
Zeyd b. Ali 68
Zeyd b. el-Hattâb 1090
Zeyd b. el-Lasît 912
Zeyd b. el-Lusayt 906
Zeyd b. Erkam el-Ensârî 846
Zeyd b. Hârise 422, 486, 846, 890, 904, 1036, 1038, 1208, 1212
Zeyd b. Rifâ'a el-Kâtib 1134
Zeyd b. Sâbit 984, 1076
Zeydiyye 990
Zeyneb bint Cahş 890, 1208

Zeyneb bint Ebî Sa'îd 708
Zeynep 23, 620, 1006, 1208
zımmî 436, 448, 468, 482, 548, 1078, 1180
zımmîler 56, 106
zındık 41, 56, 1080, 1120
zındıklar 122, 152, 186, 216, 758
Ziyâd 444, 458, 688, 986, 1006, 1066
Ziyâd b. Sümeyye es-Sakafi'yi Istahra 986
Zubeyr b. el-Avvâm 72
Zû Kârr 72
Zu'l-Karneyn 914
Zu'l-Kelâ' 688
Zübyân 824
Zühel b. Şeybân 72
Züheyr b. Ebî Ümeyye 918, 920
Zührî 534, 632
Zülfikâr 770
Zü'l-Kassa 470, 766